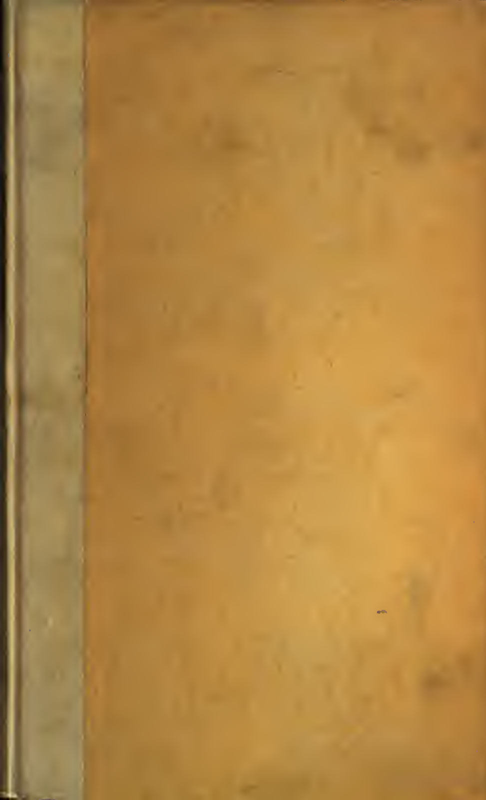

ANGLICA, NORMANNICA, HIBERNICA, CAMBRICA, A VETERIBVS SCRIPTA:

Ex quibus

Asser Meneuensis, Anonymus de vita Gulielmi Conquestoris, Thomas VValsingham, Thomas de la More, Gulielmus Gemiticensis, Giraldus Cambrensis:

Plerique nunc primùm in lucem editi, ex Bibliotheca GVILIELMI CAMDENI.

CVM INDICE, TVM VERBORVM, TVM RERVM IN Opere hoc toto cumprimis memorabilium locupletissimo.

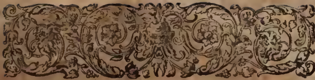
FRANCOFVRTI,
Impensis Claudij Marnij, & hæredum Iohannis Aubrij.

Anno M. D CIII.

PATRIÆ, POSTERITATI,
ET
VIRTVTE, NATALIBVS, ERVDIT. ANIMIQVE
CANDORE VERE NOBILISSIMO FVLCONI
GREVILLIO, CLASSIS REGIÆ ANGLICÆ
QVÆSTORI, BONARVM LITTERARVM ET
LITTERATORVM FAVTORI
SVMMO.

HOS VETERES SCRIPTORES PARTIM
NVNC PRIMVM IN LVCEM EDITOS,
PARTIM DENVO
REVOCATOS:

GVILIELMMVS CAMDENVS CLARENTIVS
GREVILLIANO NOMINI DEVOTISSIMVS
LIBENS MERITO.
D.

VIRTVTE, NATALIBVS, ERVDITIONE, ANIMIQVE CANDORE VERE NOBILISSIMO FVLCONI GREVILLIO, *Classis Regiæ Anglicæ Quæstori, bonarum litterarum & Litteratorum fautori summo.*

S. D.

X quo bonæ litteræ rediuiuæ superiori sæculo refloruerunt, vniuersa Anglia nihil magis in votis habuit, Clarissime Greuilli, quam cùm plurimos protulerit ab eruditione, prudẽtia, & iudicio instructissimos, ex iis iam tandẽ existeret aliquis, qui gentis Anglorum historiam integram, suisq; numeris absolutam cõtexeret. Verum nescio quo fato, supplicantis patriæ quæ omnes omnium charitates vna complecti debet, tam pia vota obstinatis animis & obturatis auribus singuli neglexerunt. Charissima interim patria sua destituta historia etiamnũ luget, sibiq; à suis θρηνέεια hac in parte non persolui conqueritur. Nec ipsi non possunt non videri maiorum gloriæ, quæ sua licet firmata stirpe sine luce litterarum emarcescat, inuidere, posterorum vtilitati quos historia ad virtutẽ accendat, doceat, dirigat, & delectet, omnino deesse, suæque ipsorum laudi pessime cõsulere, cum & qui fecere, & qui aliorum facta digne scripsere, parem ferè laudẽ reportauerint. At enim dolenter dico, pletisque horum vires, ætas, ingeniumq; defluunt, dum alii causantur quod per publica, alii quod per priuata negotia non liceat, alii quod se fatigando nihil aliud nisi odium sibi quærant, alii quasi tanto oneri impares, quod maiorum facta scriptis exæquare non possint, & satis materiæ ad manum non habeant, difficultate deterreantur. Fatendum sane est opus esse plus quam difficile, prætereaenim quæ in cæteris artibus singula: & in historia requiruntur vniuersa; materia sanè eaque solida & copiosa vndiq; indefesso labore conquirenda, cùm ex Archiuis regiis, monasteriorum vrbiumq; Commentariis; quæ non dubito quin facilè pateant, tum ex veterũ scriniis, vicinarum gentium monimentis, & nostrorum cuiusq; ætatis libris manuscriptis, qui numero plurimi: & licet μνήματα potius quàm ὑπομνήματα sint, erunt inprimis vsui. Hac tamen in parte futuro nostro historico primus omnium pro[illegible]e prospexerit singularis ille omnium disciplinarum pater fau-

torque, & summus venerandæ antiquitatis cultor Matthæus Parkerus dum vixit Reuerendissimus Archiepiscopus Cantuariensis, Primas & Metropolitanus totius Angliæ, qui cũ magnis impensis & maiori cura vndique libros manuscriptos ab interitu vindicasset, quos in Bibliotheca Collegii Corporis Christi Cantabrigiæ reposuit, Anno salutis 1570. *Flores Historiarum per Matthæũ VVestmonasteriensem collectos, præcipuè de rebus Britannicis ab exordio mundi vsq; ad Annum Domini 1307.* Anno sequente *Matthæi Parii monachi Albanensis, historiam maiorem, à Guilielmo Conquestore, ad vltimum annum Henrici tertii in lucẽ dedit*, quarum hæc Tiguri, illa Francofurti recusa. Anno verò 1575. *Alfredi Regis res gestas ab Asserio Schirburnensi Episcopo conscriptas. Historiam breuem Thomæ VValsingham. ab Edvvardo primo ad Henricum quintũ, cùm Hypodigmate Neustriæ siue Normanniæ* 1574. publicauit, quos denuò cùm exemplaria in Anglia rarius inueniantur, Claudius Marnius è suo prælo nunc edit. Hunc Archiepiscopum eodem studio ad historiam nostram promouendam sequutus est Guilielmus Hovvardus summo genere natus qui è Bibliotheca sua quam habet instructissimam diuulgauit 1592. *Chronicon ex Chronicis, ab initio mundi vsq; ad annum Domini 1118. deductum, Auctore Florentio VVigorniensi monacho, cui accessit etiam continuatio vsq; ad annum Christi 1141. per quendam eiusdem cœnobii eruditum.* Eo inprimis nomine quod in illo suis locis interseruntur Latinè conuersi. Annales quos sua lingua conscriptos maiores nostri Anglo-Saxones solos habuere. Deinde Clarissimus Henricus Sauilus vir exquisitissima eruditione & solidissimo iudicio Londini 1596. *Guilielmum Malmesburiensem*, qui è nostris proximus ad historiam semibarbaro illo æuo accessit, *Henricum Huntigdonensem*, *Rogerum Houedenum*, & qui à nostris plurimũ expetiti quia rari *Ethelvverdum* & *Ingulphum*, cuius nunc exemplar inuentum est emendatius & auctius cum Petri Blessensis supplemento. Ego autem qui & huius historiæ desiderio iam diu laboraui, cùm nihil aliud possim, vt aliquam etiam materiam ad eam subueherem, impertiui Claudio Marnio Typographo Francofortensi (ille enim nostrorum scripta apud nos edita, in hoc orbis angulo latentia, & iam euanescẽtia in lucem reliqui orbis Christiani suis typis reuocauit,) quos habui ad manum descriptos codices, qui in hoc opere substruendo instar cæmenti vel vnius aut alterius saxi esse possint. *Fragmentum sc. de vita Gulielmi Conquestoris ex antiquo libro Monasterii S. Stephani Cadomensis*, ex Gallia, inter manubias regnãte Henrico quinto allatum, quem à Guilielmo Pictauensi Luxouiorum Archidiacono cõscriptum opinamur, *Vitam Edvvardi secundi Regis Anglorum*, quã Thomas De-la-Moor, vir equestris ordinis eidem intimus descripsit,

Guiliel-

Guilielmum Gemeticensem de Ducum Normanorum gestis, qui rei genealogicæ & regum & nobilium nostrorum, quorum plures è Normania stemma ducunt, lucem præfert maximam, *Siluestrem Giraldum Cambrensem de expugnata ab Anglis Hibernia.* Cuius & *Topographica* (alterum enim historiæ lumen Topographia) *Hiberniæ* nunquam antea edita, & *Cambriæ* ante annos viginti à Dauide Povvello S. Theologiæ Doctore diuulgata. Illā Hiberniæ Topographiam Giraldum Oxoniæ per tres dies iuxta triplicem eius distinctionem summa cum auditorum delectatione anno 1200. recitasse legimus, quod eò cōmemoro, vt obseruetur maiores nostros veterem illam recitandi rationē à Romanis olim vsurpatam eò vsq; retinuisse, quam aliqui reduci optant, vt scripturientium his temporib. vel emendationi, vel pœnitentiæ locus sit relictus. Ipse tamen se suos obtrectatores tunc habuisse nō dissimulat, qui oblatrarunt quod veritatē fabellis contaminasset, quibus pagina 755. paucis modestè respōdit. In confesso autem est scriptores eius, & superioris etiam æui (vt ait ille) fabulis indulsisse, falso vera, aut maiora vero miscuisse. *Ex ingenio, vel iudicio suo quisq; demat & addat fidem*, & iuxta illud Plinianum, FIDES TANTVM AVTHORES APPELLET. cæterum quæcunque, qualiacunque sunt, ecce, Vir Clarissime, sub tuo nomine in publicum prodire volo, vt aliquod, tantillum licet, extaret, & maximorū tuorum in me meritorum, & meæ summæ in te obseruantiæ testimonium. Nec dubito quin tu Anglicæ salutis & gloriæ studiosissimus atque antiquæ virtutis admirator summus hos si non vitæ magistros, saltē vetustatis nuntios, qui memoriam rerum ab Anglis præclare gestarum iam intermorientem reuocant, patrocinio tuo, libens lubensq; digneris. Deus Opt. Max. Amplitudinem tuam in tuum tuorumq; decus quam diutissime sospitet, & tueatur.

Greuilliano nomini deuotissimus

GVILIELMVS CAMDEN
Clarencius.

Vita Asserij.

Asser, qui aliis *Asserius*, aliis *Asserio* dictus, natus fuit in vltimis & occiduis Britanniæ finib. in Demetarum regione, quæ nunc *Pembrochire* dicitur, ibique Meneuiæ, quam nunc Angli *St Dauids* à *Devvy* siue *Degvvi* eius loci olim sanctissimo Archiepiscopo nominant, in Monasterio eiusdem Sancti educatus, & sacris initiatus. Vnde ab Ælfredo Rege qui eruditos viros vndiq; acciuit euocatus ex suorum consilio & licentia ipsum adiuit, vt eius studiis præesset, & *Saxonia*, id est, Anglia sic ipse scribit: *per rudimenta Sancti Devvy in omni causa adiuuaretur, vir*, vt inquit, Malmesburiensis, *scientia non ignobili instructus sensum librorum Boetij de Consolatione Philosophiæ planioribus verbis enodauit iussu regis, vt ipse Rex leuius in Anglicam linguam conuerteret.* A quo eum in Aula aliquandiu in summa gratia vixisset ob pietatem & eruditionem Episcopus Schirburnensis factus Ælfredi vitam quam oculatus testis adiligenter obseruarat, fideliter descripsit. Obiit vero anno reparatæ Salutis 909. vt vetustus author qui Paralipomenon eius operi addidit, testatur.

Vita Thomæ Walsingham ex Centurijs Ioannis Balei.

Thomas Walsingham, patria Norfolciensis, sed ad S. Albani monasterium Benedictinorum ordinis monachus, ac præcentor, homo in historiis colligendis, Lelando teste, studiosus atq; diligens erat. An precio (inquit) ad id conductus fuerit, an suo marte hoc egerit, nescio. Duas historias, vnam breuem, alteram quidem longiorem posteritati tradidit. Primam inchoauit ab anno Christi 1273. & in anno illius 1423. finiuit, quæ continet centum ac quinquaginta annos. Alteram ab irruptione Normanorum, vsq; ad principium regni Henrici sexti Anglorum regis, cui opus illud dedicauit, & habet plus quam 356. annos. Hæc sunt ex fasc. rerum Britannicarum Guilhelmi Hormanni, & ex Lelandi catalogo desumpta. Lubet nunc horum atque aliorum eius operum inscriptiones in medium adferre. Congessit enim ex aliorum historiis:

De gestis Anglorum,
Historiam breuiorem,
Auctarium Polychronici,
Acta regis Henrici sexti,
Hypodigma Neustriæ.

Hæc sola sunt quæ ex eius scriptis adhuc manent. Auctarium incipit ab anno Domini 1341. & finit in anno Domini 1417. habetq; rarissimas historias, & à nullo alio scriptas. Claruit anno à diuini verbi Incarnatione 1440. sub Henrico sexto Angliæ Rege.

Vita Thomæ De-la-Moore.

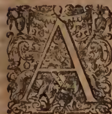
Thomas de-la-Moore, quantum ex veterum monimētis inuestigare possum, Equestri familia natus in Comitatu Glocestrensi, meruit sub Edvvardo primo Angliæ Rege in bellis Scoticis, cumque singuli qui *viginti libratas terrarum*, vt eo seculo loquebantur, *per seruitium militare, Milites fieri iuberentur militari cingulo & gladio cinctus*, equestrem dignitatem ab eodem Rege ac[illegible]pit. Postea cū Regi Edvvardo secundo filio eius intimus domi belliquc fidelem operam præ[illegible] cum que ille & regno & vita immani cum scelere spoliatus esset, eius vitam & mortem Gallicè scrip[illegible], & in Latinam linguam à Gualtero Baker, aliàs *Svvinborn*, Canonico Osociensi conuerti curauit.

Vita Guilhelmi Gemiticensis ex Centurijs Ioannis Balei, & alijs.

Guilhelmus Gemeticensis, qui à Gualtero, Albanensi cantore ac bibliothecario in opere suo de libris ecclesiæ, *Cœnobita* cognominatus, patria Normannus fuit, professione monachus Fiscanensis ac rerum Normannicarum illustrator suo tempore maximus. Nemo mirabitur ea tempestate monachos apud Principes in magno fuisse precio: cum intelligere debeat cæteris hominibus eos tunc fuisse doctiores. Scripsit Dudonem de Sen Quintino sequutus de Ducum Normannorum gestis vsque ad annum Christi octingentesimum nonagesimum sextum, inde ex fide dignorum relatione & certa sua scientia ad Guilielmum Normanniæ Ducem, & Angliæ regem, quem vulgo *Conquestorem* appellāt, illique dedicauit. Quod opus postea noua subinde accessione adauxit vsq; ad mortem Henrici primi Regis Angliæ, Ducisq; Normanniæ, videlicet annum salutis 1135.

Siluestris Giraldi Cambrensis vita legatur in pagina huius libri 817.

R. P. MATTHÆI PARKERI ARCHIEPISCOPI CANTVARIENSIS IN ASSERII MENEVENsis Ælfredum Præfatio.

A*Elfredi regis amplißimi (qui olim toti ferè Britanniæ præfuit) historiam, tibi (humanißime lector) exhibemus: à Iohanne Assero Antistite Schyreburnensi (qui illi quõdam à sacris fuit) Latinis litteris luculẽter expressam. Quæ quidẽ historia nõ mediocrem menti tuæ voluptatem infundet, neq. minorẽ adferet cum voluptate vtilitatẽ, si in præclarissimarum rerum cõtemplatione defixus, te ad earum imitationem, & quasi imaginem totũ effinxeris. Etenim quæ delectatio maior quam clarorum virorum studia, res gestas, mores, vitas denique, ortus, obitus, (tanquam tabulas bene pictas) quotidie intueri? Quis fructus vberior quàm qui ex istiusmodi rerũ perenni lectione percipitur? Et quanquam non sint hæc omnibus artium coloribus illustrata, atq. polita, neque eleganti verborum concinnitate distincta, tamen & Latine loquitur, & significanter, & (vt priscis illis temporibus) non omnino incultè, tantumq. sibi fortaßis adhibuit ornamenti, quantum i . exponenda decuit. Nam elaboratam exquisitius orationem, nimi q, excultam industria, prudentium aures nõ modò in vulgari sermonis consuetudine, verum in historia quoque respuere consueuerunt. Latina autem cũ sint, Saxonicis litteris excudi curauimus, maximè ob venerandam ipsius archetypi antiquitatem, ipso adhuc (vt opinio fert mea) Ælfredo superstite, iisdem litterarum formulis descriptam. Augent coniecturam Pastoralia, quæ ab ipso prudentißimo rege ex sermone Romano in Saxonicum conuersa fuerunt, atque illius imperio per quasdã Britanniæ Ecclesias sparsa. Quorum vetusta quædam exemplaria, eodem etiam tẽpore descripta, hodie extant similibus depicta characteribus. Atque hæc omnia (lector erudite) tuam ob causam diuulgamus, nimirum, vt tibi iucunditati sint & emolumento. Etenim cum videas regem summo splendore, & tanta (quantam illa perraro vidit ætas) dignitate regem, qui non pacis solum laudibus floruerit, sed belli quoque gloria circumfluxerit, omnem curam, indu-*

*** 4 *striam,*

ſtriam, cogitationes deniq; omnes, in diſciplinarum ſtudium conſumpſiſſe: adeo vt horam fere nullam effluere ſibi paſſus ſit, quam non in literis, & cum virtute traduxerit, quo te lector animo eſſe oportebit? quam in bonarum artium ſtudia flagranti ſemper, & incenſo? Neque ſolum doctrinæ & cognitionis deſyderio ipſe mirifice afficiebatur, adeo vt omnes conatus ad eam illuſtrandam conuerterit, ſed exemplo ſuo alios item ad excellentem omnium artium honeſtarum cupiditatem incitauit & illexit, doctoſq; ex omnibus locis viros aſciuit, quorum præceptis inſtitutiſque nobilium liberi, in Aula ſua, vna cum regijs filijs, ad humanitatem, & præclariſſimarum artium ſcientiam quotidie informarentur. Quod eo mirabilius videri debet, quandoquidem maximis in rebus longeque diuerſis, ſeſe per omnem pene ætatem laborioſiſſime exercuerit, duaſque res ſpecie diſpares, admirabili prudentia coniunxerit. Quid enim tam diſtans quàm pax à bello? Quis tamen vnquam illo aut pacis amantior eſt habitus, aut belli laude illuſtrior? Quid tam difficile, quam & regni fines contra barbararum gẽtium immanitatem aſſidue tueri: & doctrinæ & litterarum terminos quotidie proferre? Vtrumque ſane rex nobiliſſimus conſecutus eſt, vt & Danorum copias perpetuo in Britanniam influentes virtute bellica repreſſerit, & in maximis ſemper occupationum fluctibus, liberalium diſciplinarum ſtudia nunquam intermiſerit. Cuius induſtriæ teſtimonia extant ſane permulta, apud viros & iudicij & antiquitatis autoritate inſignes. Etenim in hiſtoria Elienſi, lib. 2. ſic ſcribitur: Aluredus acerrimi ingenij princeps, per Grimbaldum, & Iohannem doctiſs. Monachos tantum inſtructus eſt, vt in breui librorum omnium notitiam habuerit, totumque nouum & vetus Teſtamentum in eulogiam Anglicæ gentis tranſmutauerit. *Accedit huc quod à viceſimo ætatis anno, ad quadrageſimum quintum, diuturno morbo afflictus, importunoque elanguerit: qui quidem non tam corporis vires plerumque debilitat, quam mentis vim infringit & imminuit. Adde inſuper, quod ea tempeſtate rex optimus vixerit, cum priorum annorum miſeranda peruerſitas, toti pene terrarum orbi inſcitiæ, ſuperſtitionis, & perfidiæ tenebras offudiſſet: vnde euenit, vt pietati, temporis improbitas, doctrinæ vero communis illa bonarum artium lues nonnihil obſtiterit. Quo magis lætari nos conuenit, & immortales Deo Optimo Maximo gratias habere, qui hoc tanto cognitionis & ſcientiæ lumine (cui ſuperioris æui infœlicitas obſtruxit) diuina nũc benignitate circumfundimur. Iam vero quanta ignorationis nox, & tempeſtas ætatem illam obſcurauerit: quo animo, quamq; ad virtutem ardenti & incenſo pius rex flagrauerit, quemadmodum ſe eruditorum hominum quotidiana conſuetudine deuinxerit, quos denique illis honores, quantaq; virtutum*

præmia contribuerit: harum rerum omnium exempla, tum liber iste, tum Pastorali (cum explicatione eiusdem) præfixa præfatio copiosissime suppeditabit. Sin autem quis requirit, quamobrem cum isthæc Latinis literis memoriæ mandentur, eadem tamen nos Saxonicis typis peruulgari fecerimus, nihil est, quod expedire tam facile possimus. Etenim cum ipsa nos primi exemplaris (vt antea dixi) antiquitas, debita quadam veneratione perfudit: tum magni ad fidem & authoritatem interesse putabamus, si quæ priscis notis verbisq; conscripta, exsignataque ad manus nostras peruenissent, eadem nos ijsdem literarum formulis imprimeremus. Eoque me minus instituti mei pœnitet, quod facile sentio, hanc meam cogitationem, tibi (amice lector) nec inutilem, neque iniucundam futuram. Primum enim, vbi huius te libelli lectioni paululum assuefeceris, literarumq; priscarum gnarus iam extiteris, licebit à Latinis ad Saxonica studium conuertere, quorum ex scriptis (mihi crede) non mediocrem voluptatem adipiscêre: & in veteribus monumentis perscrutandis incredibilem cum voluptate vtilitatem cõiunges. Præterea operæpretium erit patrium hunc nostrum (quo hodie vtimur) sermonem, cum illo obsoleto iam pene & extincto conferre, & conferendo quam sint inter se similes, & pene eædem, animaduertere. Quam potissimum ob causam, quatuor Euangelia eadem lingua, atque ijsdem literarum formulis excudi curauimus, & quo facilius eius cognitionem intelligentiamque comprehenderes, Anglica cum Saxonicis in margine coniunximus, talibusque notis atque figurarum signis distinximus, vt perfacile inter se diuersarum linguarum sententiæ comparari queant. Accedit huc etiam, quod cum Hybernici, libros aliquot antiquissimos, sermone vernaculo conscriptos reliquerint, eosque Saxonicis characteribus exsignauerint (quanquam verborum sensum, atque pronuntiandi morem natiuum obtinent, atq; domesticum, tamen quandoquidem in vocibus describendis etiam hisce diebus Saxonicis vtuntur typis ac formulis) ex horũ characterum notitia & intellectu, aditus certe patebit aliquis ad eius quoq; linguæ scientiam ijs, qui in regionibus illis legationis aliquod munus obierint, aut alio quouis modo eius Insulæ negotiis implicabuntur. Iam vero cum Dayus Typographus primus (& omnium certe quod sciam solus) has formas æri inciderit: facile, quæ Saxonicis literis perscripta sunt, ijsdem typis diuulgabuntur. Quorum sane lectio & veteris tibi linguæ, ac quondam domesticæ memoriam renouabit, & haud paruam suppeditabit abstrusæ cognitionis supellectilem. Facile autem erit vocum vim, & verborum varietatem percipere, præsertim cum tanta sit huius nostræ (qua nunc vtimur) linguæ & illius veteris similitudo. Pronunciatio obscurior fortassis & impeditior aliquantulũ videbitur, quam vt absolute percipi queat. Neq; mirũ:

quandoquidem quotidianus eius sermonis vsus iam penitus euanuerit, & Saxones qui hodie in Germania sunt, illum pristinum pronuntiandi morem longo interuallo temporis amiserint. Veruntamen non exactam nos eius sermonis (qui iam fere totus obsoleuit) notitiam, nec sollicitam nimis in verbis excutiendis industriam, requirimus: tantum operæ in eius studio ponatur, quantum erit ad intelligendum satis. Quod qui fecerit, vtilitatem exinde duplicem consequetur. Nam cum & veteres Britanni, & post hos Saxones (qui Britannorum vocabulis aut funditus deletis, aut ad arbitrium suum immutatis, noua cunctis pene locis nomina indiderunt) semper aut alicuius celebris facti memoriam, aut rei naturam locorum appellationibus exprimere consueuerint (vt omittam vtilitatem) quanta huius linguæ studioso voluptas erit (& vt periucunda, ita non multi sane laboris) scire, omnium ciuitatum, vrbium, montium, syluarum, fluminum, & viarũ nomina, & hæc vniuersa vnde deriuẽtur, & quo quidq; quasi è fonte profluxerit, intelligere. Quibus de rebus si qua fortè quis degustare concupiuerit, Gulielmi Lamberti (viri sane eruditi, & in hospitio Lincolniensi, inter legum cõsultos, domestici iuris peritißimi) præfationem perlegat & expendat, quam libro de veteribus Saxonum legibus præfixit, quas nuper latinis literis eleganter expreßit. Ibi etenim nonnulla de instituti sui ratione atq; consilio prudenter præfatus, demum (vt est in istiusmodi rebus perscrutandis sagaci certè ingenio & peracri) quorundam verborum vim ac naturas subtiliter persecutus est. Quo in libro si se studiosius exercuerint ij, qui aut huius linguæ notitiam, aut vetustarum legum (quas reges antiqui sanxerunt) scientiam habere desiderant, sapienter meo iudicio facient, & inde nõ mediocre sibi ad eas quoq; res percipiendas instrumentum, facultatemq; comparabunt. Quinetiam quoniam diplomata multa, & vetustioris ætatis monumenta, tum regiæ, quæ in archiuis custodiuntur chartæ, tam ante, quam post Normannorum in Angliam aduentum, adhuc extant, quæ Saxonicis & verbis, & literis comprehenduntur, omnes qui in regni institutis addiscendis elaborauerint, cohortabor, vt exiguo labore, seu pene nullo huius sibi linguæ cognitionem acquirant. Quod si facere voluerint, multa proculdubio quotidie eruent, & elicient, quæ abdita iam iacẽt, & abstrusa, & plurimarum rerum inuolutas penitus naturas, & implicitas, nullo negotio expediẽt. Quem in finem superioribus sæculis à maioribus nostris monialiũ quædam Collegia instituta sunt, in quibus essent, quæ & huius linguæ scientia imbuerentur, & eandem (cum alijs communicando) ad posteros transmitterent. Quod quidem in Cœnobio monialium Tauestokensi in comitatu Deuoniæ, & multis alijs conuenticulis (nostra memoria) receptum fuit, credo, ne eius sermonis peritia, ob linguæ insolentiam penitus

nitus

nitus obsolesceret. Quod autem ad historiæ fidem attinet (lector humanissime) hoc te scire volo, eam me semper rationem secutum, in omnibus ijs libris, quos diuulgaui, nihil vt de meo adiecerim, aut diminuerim, sed cuncta prout in primis exemplaribus reperiuntur ad verbum expresserim. Alioquin si quid forsan de meo attulissem, aut vetustatis veluti rugas ac næuos delere omnes voluissem, metuẽdum mihi sanè foret (ne quod Salustio suo scribit Cornelius Nepos) nõ tam illorum qui illas conscripserunt historiæ, quàm meæ videri possent. Indicio erunt ipsa prima exemplaria, quæ idcirco Cantebrigiæ, in bibliotheca collegij Corporis Christi, ad sempiternum huius rei testimonium extare voluimus. Vbi si quis cum codicibus manuscriptis, impressos comparare voluerit, enimuero nihil nos aut detraxisse, aut addidisse inueniet, sed summam vbiq; fidem & religionem præstitisse. Quapropter si quid emolumẽti ex huius historiæ lectione siue alicuius alterius iam per me euulgatæ ad te (humanissime lector) redundauerit, lætabimur: & nos instituti ac voluntatis nostræ (quandoquidem id solum concupiuimus) fructus amplissimos consecutos existimabimus.

Cornel. Nepos ad Saluft. in bello Troian.

Vale.

TYPO-

TYPOGRAPHVS BENEVOLO
Lectori S. P.

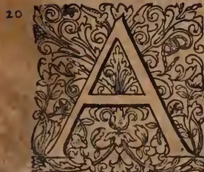
Historia de Ælfredo Anglosaxonum rege per Asserum descripta, typis equidem Saxonicis antehac impressa fuit. Impressionis illius mentionem facit (vt vides) præfatio proximè præcedens. Ad me verò quod attinet, quandoquidem typis illis Saxonicis destitutus fui, eosque ad tractatum adeo breuem fundi curare operæprecium non fore mihi persuasum habui: ideo typos communes & vsitatos ad illum excudendum adhiberi volui. Veruntamen, ne putares incommodum quoddam ex ea re ad te redundaturum, volui, vt alphabetum Saxonicum hîc adiungeretur: vt, quæ differentia inter orthographiam Saxonum illorum veterum & populorum aliorum esset, cum voluptate quadam & delectatione perspicere posses. Hac de re admonendum te esse putaui. Vale.

Saxonica.		*Latina.*	*Saxonica.*		*Latina.*	*Diphthongi.*	
A	a	a	M	m	m	Æ	Æ
B	b	b	N	n	n	Æ	
C	c	c	O	o	o		
D	ꝺ	d	P	p	p	*Abbreuiationes.*	
E	e	e	Q	q	q		
F	ꝼ	f	R	ꞃ	r	Ð	th
G	ᵹ	g	S	ꞅ	ſ	ð	
H	h	h	T	ꞇ	t		
I	i	i	V	u	u	þ	
K	k	k	X	x	x	⁊	et
L	l	l	Y	ẏ	y		and
			Z	ʒ	z	ƿ	vv

DOMINO

DOMINO MEO VENERABILI PIISSIMOQVE OMNIVM BRITANNIÆ INSVLÆ CHRISTIANORVM RECTORI ÆLFRED, ANGLORVM SAXONVM REGI, ASSER *omnium seruorum Dei vltimus millemodam ad vota desideriorum vtriusque vitæ prosperitatem.*

ANNO dominicæ incarnationis 849. natus est *Ælfred* Angulsaxonum rex, in villa regia, quæ dicitur *Wanading*, in illa paga, quæ nominatur *Berrocscire*; quæ paga taliter vocatur à *Berroc* silua, vbi buxus abundantissime nascitur: cuius genealogia talis tali serie contexitur. Ælfred rex filius Æthelwulfi regis, qui fuit Ecgberthi, qui fuit Ealhmundi, qui fuit Eafa, qui fuit Eowwa, qui fuit Ingild. Ingild & Ine ille famosus occidentalium rex Saxonum Germani duo fuerunt: qui *Ine* Romam perrexit, & ibi vitam præsentem finiens honorifice cœlestem patriam cum Christo regnaturus adiit: qui fuerunt filii Coenred; qui fuit Ceoluualde; qui fuit Cudam; qui fuit Cuthwine; qui fuit Ceaulin; qui fuit Cynric; qui fuit Creoda; qui fuit Cerdic; qui fuit Elesa; qui fuit Geuuis, à quo Britones totam illam gentem Geguuis nominant; qui fuit Brond; qui fuit Belde; qui fuit Vuoden; qui fuit Frithowalde; qui fuit Frealaf; qui fuit Frithuwulf; qui fuit Fingodwulf; qui fuit Geada; quem Getam iamdudum pagani pro Deo venerabantur. cuius Sedulius poeta mentionem facit in Paschali metrico carmine ita dicens:

Ælfred genealogia.

Sedulius

Cum sua gentiles studeant figmenta poetæ
Grandisonis pompare modis, tragicoq; boatu;
Ridiculoue Getæ seu qualibet arte canendi,
Sæua nefandarum renouant contagia rerum,
Et scelerum monimenta canunt, rituq; magistro
Plurima Niliacis tradunt mendacia biblis:
Cur ego Dauidicis assuetus cantibus odas
Chordarum resonare decem, sanctoq; verenter
Stare choro, & placidis cœlestia psallere verbis,
Clara salutiferi taceam miracula Christi?

Qui Geata fuit Caetuua; qui fuit Beauu; qui fuit Sceldwea; qui fuit Heremod; qui fuit Itermod; qui fuit Hathra; qui fuit Huala; qui fuit Beduuig; qui fuit Seth; qui fuit Noe; qui fuit Lamech; qui fuit Mathusalem; qui fuit Enoch; qui fuit Malaleel; qui fuit Cainan; qui fuit Enos; qui fuit Seth; qui fuit Adam.

De genealogia matris eius.

Mater quoque eiusdem *Osburgh* nominabatur, religiosa nimium fœmina; nobilis ingenio, nobilis & genere, quæ erat filia *Oslac* famosi pincernæ Æthelwulfi regis; qui Ollac Gothus erat natione. Ortus enim erat de Gothis & Indis: de semine scilicet Stuf & Wihtzur: duorum fratrum, & etiam comitum: qui accepta potestate Vuectæ insulæ ab auunculo suo Cerdic rege, & Cynric filio suo consobrino eorum, paucos Britones eiusdem insulæ accolas, quos in ea inuenire potuerunt, in loco, qui dicitur *Guuiht Garaburhg* occiderunt. Cæteri enim accolæ eiusdem insulæ ante aut occisi erant; aut exules aufugerant.

Britones in Vuecta cæsi.

Anno dominicæ incarnationis 851. natiuitatis autem AElfredi regis 3. Ceorl Domnaniæ comes; cum Domnanus contra Paganos Normannos siue Danos pugnauit in loco, qui dicitur Wicgambeorg: & Christiani victoriam habuerunt: & ipso eodem anno primum hyemauerunt pagani in insula, quæ vocatur *Scheapieg*, quod interpretatur *insula ouium*: quæ sita est in Tamesi flumine inter Eastseaxum & Centaurios, sed ad Cantium propior est, quam ad Eastseaxum: in qua monasterium optimum constructum est. Eodem quoq; anno magnus Paganorum exercitus cum 350. nauibus in ostium Tamesis fluminis venit: & Londoniam ciuitatem, quæ est sita in aquilonari ripa Tamesis fluminis, in confinio Eastseaxum & Middelseaxum: sed tamen ad Eastseaxum illa ciuitas cum veritate pertinet; depopulati sunt; & Beothtulfum Merciorum regem cum omni exercitu suo, qui ad præliandum cōtra illos venerat, in fugam verterunt. His ibi ita gestis, prædictus Paganorum exercitus pertexit in Suthriæ: quæ paga sita est in meridiana Tamesis fluminis ripa ab occidentali parte Cantii. Et AEthelwulfus occidētalium Saxonum rex, & filius suus AEthelbaldus cum omni exercitu in loco qui dicitur *Aclea*, id est, in campulo quercus, diutissime pugnauerunt: ibique, cum diu acerrime & animose ex vtraq; parte pugnatum esset, maxima pars paganæ multitudinis funditus deleta & occisa est, ita, qualiter nunquam in aliqua regione, in vna die ante, nec post ex eis occisam esse audiuimus: & Christiani victoriam honorifice tenuerunt, & loco funeris dominati sunt. Eodem quoq; anno *AEthelstan* rex, filius AEthelwulfi regis, & Ealhere comes, magnum Paganorum exercitum in Cantio, in loco, qui dicitur *Sandwic*, occiderunt, & ex nauibus eorum 9. naues ceperunt: cæteri per fugam elapsi sunt.

Scheapieg situs.

Londonia à paganis vastata.

Paganorum strages.

Anno dominicæ incatnationis 853. natiuitatis autem Ælfredi regis vndecimo, Burgred Merciorum rex per nuncios deprecatus est Æthelwulfum occidentalium Saxonum regem, vt ei auxilium conferret; quo mediterraneos Britones, qui inter Matciam & mare occidentale habitant, dominio suo subdere potuisset. Qui contra eum immodice reluctabantur: nec segnius AEtelwulfus rex legatione eius accepta exercitum mouens Britanniam cum Burghredi rege adiit; statimque vt ingreditur gentem illam deuastans, dominio Burghredo subdit. quo facto domum reuertitur. Eodem anno AEthelwulfus rex præfatum filium suum AElfredum magno nobilium & etiam ignobilium numero constipatum honorifice Romam transmisit. quo tēpore dominus Leo, Papa IV. apóstolicæ sedi præerat, qui præfatum infantem AElfredum oppido ordinans vnxit in regem, & in filium adoptionis sibimet accipiens confirmauit. Eodem quoq; anno Ealhere comes cum Cantuariis, & Huda cum Suthriis contra Paganorum exercitum in insula, quæ dicitur in Saxonica lingua *Tenet*, Britannico autē sermone *Ruim*, animose & acriter belligerauerunt: & primitus Christiani victoriā habuerunt: prolongatoq; diu prælio ibidem ex vtraq; parte plurimi ceciderunt, & in aqua mersi suffocati sunt. Et comites illi ambo ibidem occubuerunt: nec non & eodem anno AEthelwulfus post Pascha occidentalium Saxonum rex filiam suam Burgredo Merciorum regi in villa regia, quæ dicitur *Cippanhamme*, nuptiis regaliter factis ad reginam dedit.

Æthelwulfi ad Romam iter.

Paganorum strages.

Anno dominicæ incarnationis 855. natiuitatis autem præfati regis septimo, Eadmundus orientalium Anglorum gloriosissimus cæpit regnare 8. Kalend. Ianuarii, id est, die natalis Domini; anno ætatis suæ 14. Hoc etiam anno Lotharius Imperator Rom. obiit, filius Ludouici Augusti piissimi. Anno eodem sub initio Karoli 3. Imper. filii Ludouici 2. magnus Paganorum exercitus tota hyeme in præfata Scepige insula hyemauerunt. Eodem anno AEthelwulfus præfatus venerabilis rex decimam totius regni sui partem ab omni regali seruitio, & tributo liberauit, in sempiternoque grafio in cruce Christi pro redemptione animæ suæ, & antecessorum suorum, vni & trino Deo immolauit. Eodemq; anno cum magno honore Romam perrexit, præfatumq; filium suum Ælfredum iterum in eandem viam secum ducens; eo, quod illum plus cæteris filiis suis diligebat; ibique anno integro demoratus est. Quo peracto, ad patriam suam remeauit; adferens secum Iuthittam Karoli Francorum regis filiam. Interea tamen AEthelwulfo rege vltra mare tantillo tempore immorante, quædam infamia contra morem omnium Christianorum in occidentali parte *Selwuda* orta est. Nam AEthelbald rex AEthelwulfi regis filius, & *Ealhstan* Sciréburnensis ecclesiæ episcopus; *Eanwulf* quoque Summurtunensis pagæ comes coniurasse referuntur, ne vnquam AEthelwulf rex à Roma reuertens iterum in regno reciperetur. Quod inauditum omnibus sæculis

Æthelwulfi donum pro anima.

Coniuratio in Æthelvvulfum.
Æthelbaldi pertinacia.

sæculis ante infortunium episcopo & comiti solummodo perplurimi reputantur, ex quorum consilio hoc factum esse perhibetur. Multi quoque regali solummodo insolentiæ deputant: quia & ille rex in hac re, & in multis aliis peruersitatibus pertinax fuit: sicut quorundam hominum relatu audiuimus: quod & rei sequentis approbauit effectus. Nam redeunte eo à Roma, prædictus filius regis Æthelwulfi cum omnibus suis consiliariis, immo, insidiariis tantum facinus perpetrare tentati sunt, vt regem à regno proprio repellerent: quod nec Deus ita fieri permisit, nec nobiles totius Saxoniæ consenserunt. Nam, ne irremedicabile Saxoniæ periculum belligerante patre & filio: quin immo tota cum gente ambobus rebellante atrocius & crudelius per dies singulos quasi clades intestina augeretur: ineffabili patris clementia, & omnium astipulatione nobilium, adunatum antea regnum inter patrem & filium diuiditur: & orientales plagæ patri, occidentales filio è contrario deputantur. Vbi enim pater iusto iudicio regnare debuerat: illic iniquus & pertinax filius regnabat. Nam occidentalis pars Saxoniæ semper orientali principalior est. Adueniente igitur AEtelwulfo rege à Roma, tota illa gens, vt dignum erat, in aduentu senioris ita gauisa est, vt, si ille permitteret, pertinacem filium suum Ætelbaldum cum omnibus suis consiliariis à totius regni sorte expellere vellent. Sed ille, vt diximus, nimia clementia, & prudenti consilio vsus, ne ad regni periculum perueniret, ita fieri noluit, & Iuthittam * Fatoli regis filiam, quam à patre suo acceperat, iuxta se in regali solio suo sine aliqua suorum nobilium controuersia & odio, vsque ad obitum vitæ suæ contra peruersam illius gentis consuetudinem sedere imperauit. Gens namque occidentalium Saxonum reginam iuxta regem sedere non patitur; nec etiam reginam appellare, sed regis coniugem permittit. quam controuersiam, immo infamiam, de quadam pertinaci & maleuola eiusdem gentis regina ortam fuisse, maiores illius terræ perhibent. Quæ omnia contraria seniori suo & omni populo ita peregit, vt non solum suum proprium odium mereretur, vt à reginali solio proiiceretur: sed etiam omnibus suis subsequatricibus eandem pestiferam tabem post se submitteret. Pro nimia namq; illius reginæ malitia omnes accolæ illius terræ coniurauerunt, vt nullum vnquam regem super se in vita sua regnare permitterent, qui reginam in reginali solio iuxta se sedere imperare vellet. Et quia, vt opinor, multis habetur incognitum, vnde hæc peruersa & detestabilis consuetudo in Saxonia, vltra morem omnium, id est, gentium, theotiscirum primitus orta sit, paulo latius mihi videtur intimandum: quod à domino meo AElfredo Angulsaxonum rege veridico, etiam sæpe mihi referente audiui, quod & ille etiam à veridicis multis referentibus; immo ex parte non modica illud factum commemorantibus audierat. Fuit in Mercia moderno tempore quidam strenuus, atque vniuersis circa se regibus & regionibus finitimis formidolosus rex, nomine Offa: qui vallum magnum inter Britanniam atque Merciam de mari vsque ad mare facere imperauit. Cuius filiam nomine Eadburgh Beorhtric occidentalium Saxonum rex sibi in coniugium accepit: quæ confestim accepta regis amicitia, & totius pene regni potestate, more paterno tyrannice viuere incœpit, & omnem hominem execrari, quem Beorhtric diligeret, & omnia odibilia Deo & hominibus facere: & omnes, quos posset, ad regem accusare, & ita aut vita, aut potestate per insidias priuare: & si à rege illud impetrare non posset, veneno eos necabat: sicut de adolescente quodam regi dilectissimo hoc factum compertum habetur. quem cum ad regem accusare non posset, veneno eum necauit. De quo veneno etiam præfatus ille Beorhtric rex inscienter gustasse aliquid refertur. Neque enim illa venenum dare regi proposuerat, sed pueto, sed rex præoccupauit: inde ambo periere. Defuncto igitur Beorhtrico rege, cum illa inter occidentales Saxones diutius fieri non posset; vltra mare nauigans cum innumerabilibus thesauris Karolum illum magnum & famosissimum Francorum regem adiit. Ad quem cum ante solarium multa regi afferens dona staret, Karolus ait: Elige Eadburgh, quem velis inter me & filium meum, qui mecum in solario isto stat. At illa sine deliberatione stulte respondens dicens ait: Si mihi electio conceditur, filium tuum, in quantum te iunior est, eligo. Cui Karolus respondens & arridens ait: Si me eligeres, haberes filium meum: sed quia filium meum elegisti, nec me nec illum habebis. Dedit tamen illi vnum magnum sanctimonialium monasterium, in quo deposito sæculari habitu, & sanctimonialium indumento assumpto perpaucis annis Abbatissæ fungebatur officio. Sicut enim irrationabiliter in propria vixisse refertur: ita multo irrationabilius

** Fa pro Ka.*

Saxones reginam non admittunt.

Offa.

Tyrannis Eadburgh.

Beorhtric veneno sublatus.

Eadburgh Abbatissa.

bilius in aliena gente viuere deprehenditur. Nam à quodam suæ propriæ gentis homine constuprata demum palam deprehensa de monasterio imperio Karoli regis deiecta, in paupertate & miseria letho tenus vituperabiliter vitam duxit; ita, vt ad vltimum vno seruulo comitata; sicut à multis videntibus eam audiuimus, quotidie mendicans in Pauia miserabiliter moreretur. Vixit ergo Æthelwulfus duobus annis, postquam à Roma peruenit: in quibus inter alia multa præsentis vitæ bona studia cogitans de suo ad vniuersitatis viam transitu, ne sui filii post patris obitum indebite inter se disceptarent; hereditariam, immo commendatoriam scribere imperauit epistolam: in qua & regni inter filios suos, duos scilicet seniores, & propriæ hereditatis inter filios & filiam, & etiam propinquos pecuniarum, quæ post se superessent inter animam & filios, & etiam nobiles suos diuisionem ordinabiliter literis mandari procurauit. De qua prudenti consideratione pauca de pluribus posteris imitanda scribere decreuimus: scilicet, quæ ad necessitatem animæ maxime pertinere intelliguntur. Nam cætera, quæ ad humanam dispensationem pertinent, in hoc opusculo inserere necesse non est: ne fastidium prolixitate legentibus, vel etiam audire desiderantibus procreauerit. Pro vtilitate namque animæ suæ, quam à primæuo iuuentutis suæ flore in omnibus procurare studuit per omnem hereditariam terram suam semper in X. manentibus vnum pauperem aut indigenam, aut peregrinum cibo, potu, & vestimento, successoribus suis vsque ad vltimum diem iudicii post se pascere præcepit: ita tamen, si illa terra hominibus & pecoribus habitaretur, & deserta non esset. Romæ quoque omni anno magnam pro anima sua pecuniam, id est, CCC. mancussas portare præcepit, quæ taliter ibi diuiderentur: scilicet C. mancussas in honorem Sancti Petri, specialiter ad emendum oleum, quo impleantur omnia luminaria illius apostolicæ ecclesiæ in vespera Paschæ; & æqualiter in galli cantu; & C. mancussas in honorem S. Pauli, eadem conditione ad comparandum oleum in ecclesia S. Pauli apostoli, ad implenda luminaria in vespera Paschæ & in galli cantu: C. quoq; mancussas vniuersali Papæ Apostolico. Defuncto autem Æthelwulfo rege, sepultoque apud *Stemrugam*, Æthelbald filius eius contra Dei interdictum, & Christianorum dignitatem, nec non & contra omnium Paganorum consuetudinem, thorum patris sui ascendens Iuthittam Karoli Francorum regis filiam, cum magna ab omnibus audientibus infamia in matrimonium duxit: effrenisq; duobus & dimidio annis occidentalium Saxonum post patrem regni gubernacula rexit.

Regina mendicans.

Æthelwulfi testamentum.

Dona eius ecclesia Romana.

Æthelwulfi mors.

Æthelbald patris vxorem ducit.

Anno dominicæ incarnationis 856. & natiuitatis Ælfredi 10. hoc est, anno secundo Karoli Imperatoris 3. anno vero regni Æthelwulfi occidentalium Saxonum regis 18. Nunberchus orientalium Anglorum antistes vnxit oleo, consecrauitq; in regem Eadmundum gloriosissimum cum gaudio magno & honore maximo in villa regia, quæ dicitur Burua, in qua tunc temporis regalis sedes erat: anno ætatis suæ 15. sexta feria, luna 24. die natalis domini.

Eadmundus in regem vnctus.

Anno dominicæ incarnationis 860. natiuitatis autem Ælfredi regis duodecimo, Æthelbald occidentalium Saxonum rex defunctus est, & in Sciteburnan sepultus: & Æthelberht frater suus Cantium; & Suthrigam; Suthsexam quoque suo dominio, vt iustum erat, subiunxit. In cuius diebus magnus Paganorum exercitus de mari adueniens Wintoniam ciuitatem hostiliter inuadens depopulatus est. Cui cum ad naues cum ingenti præda reuerterentur, Osric Hamtunensium comes cum suis; & Æthelwulf comes cum Bearrocensibus viriliter obuiauerunt, consertoque prælio oppido Pagani passim trucidantur. Et cum diutius resistere non possent, muliebriter fugam arripiunt: & Christiani loco funeris dominati sunt. Æthelberht itaque quinque annis regno pacifice & amabiliter, atque honorabiliter gubernato, cum magno suorum dolore vniuersitatis viam adiit, & in Sciteburnan iuxta fratrem suum honorabiliter sepultus requiescit.

Wintonia à Paganis vastata. Pagani occisi.

Æthelberti mors.

Anno dominicæ incarnationis octuagesimo sexagesimo quarto, Pagani hyemauerunt in insula Tanet, & firmum fœdus cum Cantuariis pepigerunt: quibus Cantuarii pecuniam pro fœdere seruato reddere promiserunt. Interea tamen vulpino more Pagani noctu clam castris erumpentes, fœdere disrupto, & promissionem pecuniæ spernentes (sciebant enim maiorem pecuniam se furtiua præda, quam pace adepturos) totam orientalem Cantii plagam depopulati sunt.

Pagani fœdifragi in Cantuarios.

Anno

Anno dominicæ incarnationis 866. natiuitatis autem Ælfredi regis 18. Æthelred Æthelberti regis frater occidentalium Saxonum quinque annis regni gubernacula suscepit, & eodem anno magna Paganorum classis de Danubio Britanniam aduenit, & in regno orientalium Saxonum, quod Saxonice *Eastengle* dicitur, hyemauit; ibique ille exercitus maxima ex parte equester factus est. Sed, vt more nauigantium loquar, ne diutius nauim vndis & velamentis concedentes, & à terra longius enauigantes longum circumferamur inter tantas bellorum clades, & annorum enumerationes, ad id, quod nos maxime ad hoc opus incitauit, nobis redeundum esse censeo: scilicet aliquantulum, quantum meæ cognitioni innotuit, de infantilibus & puerilibus domini mei venerabilis Ælfredi Angulsaxonum regis moribus hoc in loco breuiter inserendum esse existimo. Nam, cum communi & ingenti patris sui & matris amore supra omnes fratres suos; immo ab omnibus nimium diligeretur, & in regio semper curto inseparabiliter nutriretur, accrescente infantili & puerili ætate, forma cæteris suis fratribus decentior videbatur: vultuque & verbis, atque moribus* gratiosior. Cui ab incunabulis ante omnia, & cum omnibus præsentis vitæ studiis sapientiæ desiderium cum nobilitate generis; nobilis mentis ingenium suppleuit. Sed (proh dolor) indigna suorum parentum & nutritorum incuria vsque ad duodecimum ætatis annum, aut eo amplius, illiteratus permansit. Sed Saxonica poemata die noctuque solers auditor relatu aliorum sæpissime audiens, docibilis memoriter retinebat: in omni venatoria arte industrius venator, incessabiliter laborat, non in vanum. Nam incomparabilis omnibus peritia & felicitate in illa arte; sicut & in cæteris omnibus Dei donis fuit. sicut & nos sæpissime vidimus. Cum ergo quodam die mater sua sibi & fratribus suis quendam Saxonicum poematicæ artis librum, quem in manu habebat, ostenderet, ait: Quisquis vestrum discere citius istum codicem possit, dabo illi illum. Qua voce, immo diuina inspiratione instinctus, & pulchritudine principalis literæ illius libri illectus, ita matri respondens, & fratres suos ætate, quamuis non gratia seniores anticipans, inquit: Verene dabis istum librum vni ex nobis, scilicet illi, qui citissime intelligere & recitare eum ante te possit? Ad hæc illa arridens & gaudens, atque affirmans, dabo, infit, illi. Tunc ille statim tollens librum de manu sua, magistrum adiit & legit. Quo lecto matri retulit & recitauit. Post hæc cursum diurnum, id est, celebrationes horarum, ac deinde psalmos quosdam, & orationes multas, quos in vno libro congregatos in sinu suo die noctuque, sicut ipsi vidimus, secum inseparabiliter orationis gratia inter omnia præsentis vitæ curricula vbique circumducebat. Sed (proh dolor) quod maxime desiderabat, liberalem scilicet artem desiderio suo non suppetebat, eo quod, vt loquebatur, illo tempore lectores boni in toto regno occidentalium Saxonum non erant. quod maximũ inter omnia præsentis vitæ suæ impedimẽta & dispendia crebris querelis, & intimis cordis sui suspiriis fieri affirmabat: id est, eo, quod illo tempore, quando ætatem & licentiam, atque suppetentiam discendi habebat, magistros non habuerat. Quando vero & ætate erat prouectior, & incessabilis die noctuque, immo, omnibus istius insulæ medicis incognitis infirmantibus, internisque atque externis regiæ potestatis sollicitudinibus, nec non & paganorum terra marique infestationibus occupatus, immo, etiam perturbatos magistros & scriptores aliquantula ex parte habebat, legere vt non poterat. Sed tamen inter præsentis vitæ impedimenta ab infantia vsque ad præsentem diem, &, vt credo, vsque ad obitum vitæ suæ in eodem insaturabili desiderio, sicut nec ante destituit; ita nec etiam adhuc inhiare desinit.

Ælfredi infantia.

Ælfred pueri memoria.

Inscitia temporis Ælfredi.

Anno dominicæ incarnationis 867. natiuitatis Ælfredi præfati regis 19. præfatus Paganorum exercitus de orientalibus Anglis ad Eboracum ciuitatem migrauit, quæ in aquilonari ripa Humbrensis fluminis sita est. Eo tempore maxima inter Northanhymbros discordia diabolico Instinctu orta fuerat; sicut semper populo qui odium incurrerit Dei, euenire solet. Nam Northanhymbri tempore [illegible] diximus) legitimum regem suum, Osbyrht nomine, regno expulerant; & tyrannum quendam Ælla nomine, non de regali prosapia progenitum super regni apicem constituerant: sed aduenientibus Paganis consilio diuino, & optimatum adminiculo pro communi vtilitate, discordia illa aliquantulum sedata, Osbyrht & Ælla adunatis viribus, congregatoque exercitu Eboracum oppidum adeunt. Quibus aduenientibus pagani confestim fugam arripiunt, & intra vrbis mœ-

Northanhymbri regem abdicant.

nia se defendere procurant. Quorum fugam & pauorem Christiani cernentes, etiam intra vrbis mœnia eos persequi, & murum frangere instituunt: quod & fecerunt. Non enim tunc adhuc illa ciuitas firmos & stabilitos muros illis temporibus habebat. Cumque Christiani murum, vt proposuerant, fregissent, & eorum magna pars in ciuitatem simul cum paganis intrasset; pagani dolore & necessitate compulsi, super eos atrociter irrumpunt, cædunt, fugant, prosternunt, intus & extra. Illic maxima ex parte omnes Northanhymbrensium capti; occisis duobus regibus cum multis nobilibus deleti occubuerunt. Reliqui vero, qui euaserunt, pacem cum Paganis pepigerunt. Eodem anno Ealhstan episcopus Scireburnensis ecclesiæ viã vniuersitatis adiens, postquam episcopatum per 5 . annos honorabiliter rexerat, in pace in Scireburnan sepultus est.

Ealhstani mors.

Anno dominicæ incarnationis 868. natiuitatis Ælfredi regis vigesimo, fames valida erat. Tunc præfatus ac venerabilis Ælfred rex, secundarii tamen tunc ordine fretus, vxorem de Mercia, nobilem scilicet genere, filiam Æthelredi Gainorum comitis, qui cognominabatur * Mucil, expetiuit & duxit. Cuius fœminæ mater Eadburh nominabatur, de regali genere Merciorum regis, quam nos ipsi propriis oculorum nostrorum obtutibus non paucis ante obitum suum annis frequenter vidimus: venerabilis scilicet fœmina; & per multos annos post obitum viri sui castissima vidua letho tenus permansit. Eodem anno prædictus Paganorum exercitus Northanhymbros relinquens, in Merciam venit, & Senotengaham adiit, quod Britannice *Tigguo cobauc* interpretatur: Latine autem *speluncarum domus*. Et in eodem loco eodem anno hyemauerunt. Quibus illic aduenientibus, confestim Burhred Merciorum rex, & omnes eiusdem gentis optimates nuncios ad Æthered occidentaliũ Saxonum regem, & Ælfred fratrem dirigunt: suppliciter obsecrantes, vt illi illis auxiliarentur, quo possent contra præfatum pugnare exercitum. Quod & facile impetrauerunt. Nam illi fratres non segnius promissione, congregato ex omni parte sui immenso exercitu Merciam adeunt, & vsque ad Senotengaham bellum vnanimiter quærentes perueniunt. Cumque Pagani tuitione arcis muniti bellum dare negarent; & Christianis frangere murum non suppetebat, pace inter Mercios & Paganos facta, duo illi fratres Æthered cum suis cohortibus domum reuersi sunt.

Nuptiæ Ælfredi.

** Mucil eo quod erat corpore magnus.*

Fames cũ peste.

Anno dominicæ incarnationis 869. natiuitatis autem Ælfredi regis 21. fames magna, & mortalitas hominum, & pestis animalium. Et præfatus Paganorum exercitus iterum ad Northanhymbros equitans Eboracum ciuitatem adiit, & ibi anno integro mansit.

Anno dominicæ incarnationis 870. natiuitatis autem Ælfredi regis 21. supra memoratus Paganorum exercitus per Merciam in orientales Anglos transiuit, & ibi in loco, qui dicitur Theodford, hyemauit. Eodem anno Eadmund orientalium Anglorum rex contra ipsum exercitum atrociter pugnauit. Sed (proh dolor) Pagani nimium gloriantibus, ipse cum magna suorum parte ibidem occisus inimici loco funeris dominati sunt: & totam illam regionem suo dominio subdiderunt. Eodem anno Ceolnoth archiepiscopus Dorobernıæ antistes, viam vniuersitatis adiens, in eadem ciuitate in pace sepultus est.

Ceolnothi mors.

Anno dominicæ incarnationis 871. natiuitatis autem AElfredi regis 22. exosæ memoriæ Paganorum exercitus orientales Anglos deserens, & regnum occidentalium Saxonum adiens, venit ad villam regiam, quæ dicitur Rædigam in meridiana Tamesis Flumensis fluminis ripa sitam, in illa paga, quæ dicitur Bearrocscire: tertioque aduentus sui ibidem die comites eorum cum magna illius parte in prædam equitauerunt, aliis vallum inter duo flumina Tamesin & Cynetan a dextrali parte eiusdem regiæ villæ facientibus. quibus AEthelwulf Bearroccensis Pagæ comes cum suis sodalibus, in loco, qui dicitur Englofeld obuiauit: & animose ex vtraque parte ibidem pugnatum est. Cumque ibi diu vtrique resisterent, altero Paganorum comite occiso, & maxima exercitus parte deleta, cæterisque fuga elapsis: Christiani victoriam accipientes loco funeris dominati sunt. His ibi ita gestis post quatuor dies AEthered rex occidentalium Saxonum, & Ælfred frater eius adunatis viribus, congregatoque exercitu Rædigam adierunt. Cumque vsque ad portam arcis peruenissent, cædendo & prosternendo quoscunque de Paganis extra arcem inuenissent; Pagani non segnius certabant, lupino more totis portis erumpentes, totis viribus bellum perquirunt; ibique diu & atrociter ex vtraque parte dimica-

Conflictus Christianorum cum Paganis.

m[illegible]o est. Sed heu (proh dolor) Christianis demum terga vertentibus, Pagani victoriam accipientes loco funeris dominati sunt. Ibique Æthelwulfus præfatus comes inter cæteros occubuit. Quo dolore & verecundia Christiani commoti, iterum post quatuor dies contra præfatum exercitum in loco, qui dicitur Æsceſdun; quod Latinè *mons fraxini* interpretatur; totis viribus & plena voluntate ad prœlium prodeunt. Sed Pagani in duas se turmas diuidentes, æquali lance testudines parant. Habebant enim tunc duos reges, & multos comites: concedentes mediam partem exercitus duobus regibus, & alteram omnibus comitibus. quod Christiani cernentes, & etiam ipsi exercitum in duas turmas similiter diuidentes, testudines non segnius construunt. Sed Ælfred citius & promptius cum suis, sicut ab his, qui viderunt, veridicis referentibus audiuimus, ad locum prœlii aduenit. Nimirum: erat enim adhuc suus frater Æthered rex in tentorio in oratione positus, audiens Missam: & nimium affirmans se inde viuum non discessurum, antequam Sacerdos missam finiret: & diuinum pro humano nolle deserere seruitium. & ita fecit. Quæ regis Christiani fides multum apud dominum valuit. sicut in sequentibus apertius declarabitur. Decreuerant ergo Christiani, vt Æthered rex cum suis copiis contra duos paganos reges sumeret prœlium: Ælfred verò suus frater cum suis cohortibus contra omnes paganorum duces belli sortem sumere debere sciret. Quibus ita firmiter ab vtraque parte oppositis, cum rex in oratione diutius moraretur, & Pagani parati ad locum certaminis citius aduenissent, Ælfred tunc secundarius, cum diutius hostiles acies ferre non posset, nisi aut bello retrorsum recederet, aut contra hostiles copias ante fratris [illegible]tum in bellum prorumperet, demum viriliter aprino more Christianas copias [illegible] hostiles exercitus (vt ante proposuerant) tamen, quamuis rex adhuc non venerat, dirigens; diuino fretus consilio, & adiutorio fultus, testudine ordinabiliter condensata, confestim contra hostes vexilla mouet. Sed hoc in loco nescientibus intimandum est, quod ille locus certaminis belligerantibus inæqualis erat. Nam Pagani editiorem locum præoccupauerant: Christiani ab inferiori loco aciem dirigebãt. Erat quoque in eodem loco vnica spinosa arbor, breuis admodum: quam nos ipsi nostris propriis oculis vidimus. Circa quam ergo hostiles inter se acies cum ingenti omnium clamore, illi perperam agentes, isti pro vita & dilectis atq; patria pugnaturi hostiliter conueniunt. Cumque aliquandiu animosè & nimium atrociter hinc inde vtrique pugnarent, Pagani diuino iudicio Christianorum impetum diutius non ferentes, maxima suarum copiarum parte occisa, opprobriosam fugam cepere: quo in loco alter de duobus Paganorum regibus, & 5. comites occisi occubuerunt: & multa m[illegible] paganæ partis in eodem loco: & insuper per totam campestrem Æscendun la[illegible]dinem vbique dispersa, longè lateque occisa corruerunt. Cecidit ergo illic B[illegible]g[illegible] eg[illegible], & Sidroc ille senex comes, & Sidroc iunior comes; & Obsbern comes; & [illegible]ræna comes; & Harald comes; & totus Paganorum exercitus in fugam vsque ad noctem, & etiam vsque ad diem sequentem: quousque ad arcem, qui euaserant, peruenerunt [illegible] versus est. Quos Christiani vsque ad noctem persequuti sunt, & vbique p[illegible]oste[illegible]nentes. His ibi ita gestis, iterum post 14. dies Æthered rex vnà cum fratre suo Æ[illegible]ed, adunatis viribus contra Paganos pugnaturi Basengas adierunt. Quibus hinc inde hostiliter conuenientibus, & diu resistentibus, Pagani victoriam accipientes, loco funeris dominati sunt. Quo prœlio peracto, de vltramarinis partibus alius Pag[illegible]n exercitus societati se adiunxit. Et eodem anno post Pascha Æthered rex præfatus regno 5. annis per multas tribulationes strenuè atque honorabiliter cum b[illegible]na fama gubernato, viam vniuersitatis adiens in Winburnan monasterio sepultus, aduentum domini, & primam cum iustis resurrectionem expectat.

Ætheredi deuotio.

Paganorum clades.

Ætheredi mors.

Eodem anno Ælfred suprà memoratus, qui vsque ad id temporis viuentibus [illegible]bus suis secundarius fuerat; totius regni gubernacula, diuino concedente nutu, [illegible] summa omnium illius regni accolarum voluntate confestim fratre defuncto [illegible]it. Quod etiam viuente prædicto fratre suo, si dignaretur accipere; facillimè c[illegible]nsensu omnium potuerat inuenire. nempe quia & sapientia, & cunctis moribus [illegible]s cunctos fratres suos præcellebat: & insuper eo, quod nimium bellicosus & vict[illegible]pe in omnibus bellis erat. Cumque regnare prope quasi inuitus vno mense i[illegible]pl[illegible]perat: nimirum enim non putabat in se diuino fultus auxilio, tantam Pagano[illegible]um vnquam posse solus sufferre austeritatem: quinetiam viuentibus suis fratribus, c[illegible]m magna detrimenta sustinuisset, contra vniuersum Paganorum exercitum, in [illegible]e, qui dicitur *Wiltun*, qui est in meridiana ripa fluminis *Guilou*: de quo flumine

Initium regni Ælfredi.

tota illa paga nominatur, cum paucis, & nimium inæquali numero acerrimè belligerauit. Et cum hinc inde vtrique hostiliter & animose non parua diei parte pugnarent, Pagani ad integrum suum periculum propriis suis conspectibus cernētes, & hostium infestationem diutius non ferentes, terga in fugam verterunt. Sed, proh dolor, per audacitatem persequentium decipientes, iterum in prœlium prodeunt: & victoriam capientes, loco funeris dominati sunt. Nec hoc cuiquam mirabile videatur, quod Christiani paruum in prœlio numerum habebant. Erant enim Saxones maxima ex parte in eodem vno anno 8. contra Paganos prœliis populariter attriti: in quibus 8. prœliis vnus rex Paganorum, & nouem duces cum innumeris cohortibus occisi periere: exceptis quotidianis & nocturnis irruptionibus innumerabilibus, quas Ælfred sæpè memoratus, & singuli duces illius gentis cum suis; & etiam perplures ministri regis contra Paganos infatigabiliter studiose exercebant: in quibus frequentissimis irruptionibus quot millia paganæ expeditionis occisa perierunt, nisi soli Deo, incognitum est. exceptis his, qui in 8. supra memoratis prœliis trucidati sunt. Eodem quoq; anno Saxones cum iisdem Paganis, ea conditione, vt ab eis discederent, pacem pepigerunt. quod & impleuerunt.

Belli inconstantia.

Anno incarnationis 872. natiuitatis autem Ælfredi regis 23. præfatus Paganorum exercitus Londoniam adiit, & ibi hyemauit. cum quo Mercii pacem pepigerunt.

Mercii cum paganis pacem ineunt.

Anno dominicæ incarnationis 873. natiuitatis autem Ælfredi regis 24. sæpe memoratus exercitus Londoniam deserens in Northanhymbrorum regionem perrexit, & ibi hyemauit in paga, quæ dicitur *Lindesig*, cum quo iterum Mercii pacem pepigerunt.

Anno dominicæ incarnationis 874. natiuitatis autem Ælfredi regis 25. supra memoratus sæpe exercitus *Lindissig* deserens, Merciam adiit, & hyemauit in loco, qui dicitur *Hreopedune*. Burghredum quoq; Merciorum regem regnum suum deserere, & vltra mare exire, & Romam adire contra voluntatem suam coegit 22. regni sui anno. Qui postquam Romam adierat, non diu viuens ibidem functus est; & in schola Saxonum, in ecclesia sanctæ Mariæ honorifice sepultus aduentum domini, & primam cum iustis resurrectionem expectat. Pagani quoque post eius expulsionem totum Merciorum regnum suo dominio subdiderunt. Quod tamen miserabili conditione cuidam insipienti ministro regis (eius nomen erat *Ceolwulf*) eodem pacto custodiendum commendauerunt, vt qualicunque die illud vellent habere iterum, pacifice illis assignaret. quibus in eadem conditione obsides dedit: & iurauit, nullo modo se voluntati eorum contradicere velle: sed obediens in omnibus esse.

Burghredus Romæ moritur.

Anno dominicæ incarnationis 875. natiuitatis autem Ælfredi regis 26. suprà memoratus sæpe exercitus *Hreopedune* deserens, in duas se diuisit turmas: cuius altera pars cum *Healfene* in regionem Northanhymbrorum perrexit, & ibi hyemauit iuxta flumen, quod dicitur Tine: & totam Northanhymbrorum regionem suo subdidit dominio: nec non & *Pictos*, & *Stratduttenses* depopulati sunt. Altera quoque pars cum *Gothrum* & *Osscytil* & *Amund* tribus Paganorum regibus ad locum, qui dicitur *Grantebrycge*, peruenit & ibi hyemauit. Eodem anno Ælfred rex nauali prœlio in mare contra 6. naues Paganorum belligerauit, & vnam ex eis cœpit, cæteris per fugam elapsis.

Pugna maritima Ælfredi.

Anno dominicæ incarnationis 876. natiuitatis autem Ælfredi regis 26. sæpe memoratus Paganorum exercitus noctu de *Grantebrycge* exiens, castellum, quod dicitur Werham, intrauit, quod monasterium sanctimonialium inter duo flumina *Fraw*; & in paga, quæ dicitur Britannice *Durngueis*: Saxonice autem *Thornsæta*, tutissimo terrarum situ situm est. nisi ab occidentali parte tantummodo, vbi contigua terra est. Cum quo exercitu Ælfred rex fœdus firmiter ea conditione, vt ab eo discederent, pepigit. cui ille exercitus electos obsides, quantos solus nominauit, sine vlla controuersia dedit: nec non & sacramentum in omnibus reliquiis, quibus ille rex maxime post dominum confidebat, iurauit: in quibus & super armillam, super quam nec alicui genti prius iurare voluit, citissime de regno suo se exiturum esse. Sed more suo solita fallacia vtens, & obsides & iuramentum, atque fidem promissam non custodiens, nocte quadam fœdere disrupto, omnes equites, quos habebat, occidit; versusque inde *Domnaniam* ad locum, qui dicitur Saxonice *Eaxanceastre*, Britannice autem *Cairwisc*. Latine quoque ciuitas in orientali ripa fluminis *Wisc*, sita est prope mare meridianum: quia interluit Galliam Britanniamque: inopinate direxit, & ibi hyemauit. Eodem

Pagani fœdifragi.

dem quoque anno *Halfdene* rex illius partis Northanhymbrorum totam regionem sibimet & suis diuisit, & illam cum suo exercitu coluit. Eodem anno Rollo cum suis Normanniam penetrauit. Idem Normannorum dux Rollo cum in antiqua Britannia siue Anglia hyemaret, militaribus fretus copiis, quadam nocte fruitur visione mox futuræ certitudinis. De hoc Rollone vide plura in annalibus.

Anno 877. Pagani instante tempore autumnali partim in *Exeanceastre* residebant, & pars *Merciam* prædatura recessit. Crescebat insuper diebus singulis perversorum numerus, adeo quidem, vt si 30. ex eis millia vna die necarentur, alii succedebant numero duplicato. Tunc rex Ælfredus iussit cymbas & galeas, id est, longas naues, fabricari per regnum, vt nauali prœlio hostibus aduentantibus obuiaret. *Galearum fabricatio.* Impositisque piratis in illis vias maris custodiendas commisit. Ipse vero *Eaxanceastre*, vbi Pagani hyemabant, properans, illis inclusis ciuitatem obsedit. Nautis quoque suis mandauit, vt in parte freti vitale hostibus subsidium denegarent. Occurrerunt autem nautis suis 120. naues armatis militibus oneratæ; qui in auxilium suorum conciuium aduenerunt. Quas cum paganis militibus ministri regis cognouissent repletas, ad arma prosiliunt, & viriliter barbaras nationes inuadunt. Pagani vero, qui iam fere per mensem inter fluctus pelagi naufragium pertulissent, inutiliter prœlium reddiderunt: vnde in momento armibus eorum laceratis, in loco, qui *Gnauewic* dicitur, vndis submersi omnes perierunt. *Paganorum submersio.*

Eodem anno exercitus Paganorum *Werham* deserens, partim equitando, partim nauigando, cum peruenerunt ad locum, qui *Suanawine* dicitur, perierunt 120. è nauibus. Equestrem vero exercitum rex Ælfredus insequebatur tunc, quousque venit ad *Eaxanceastriam*. Ibi accepit obsides, & iuramentum ab eo, vt cito discederent. Ipso anno mense Augusto, ille exercitus perrexit in *Merciam*: & illam regionem Merciorum partim dedit *Ceolwulfo* cuidam insipienti regis ministro, partim inter se diuisit.

Anno dominicæ incarnationis 878. natiuitatis autem Ælfredi regis 27. supra memoratus sæpe exercitus *Eaxanceastre* deserens, *Cippanham* villam regiam, quæ est sita in sinistrali parte *Wiltunscire*; in orientali ripa fluminis, quod Britannice dicitur *Abon*, adiit, & ibi hyemauit: & multos eiusdem gentis vltra mare compulit hostiliter, & penuria atque pauore nauigare, & maxima ex parte omnes illius regionis habitatores suo subdiderunt dominio. Eodem tempore Ælfred sæpe supra memoratus rex occidentalium Saxonum cum paucis suis nobilibus, & etiam cum quibusdam militibus, & vasallis per syluestria & gronnosa Summurtunensis pagæ loca in magna tribulatione, inquietam vitam ducebat. Nihil enim habebat, quo vteretur, nisi quod à Paganis, & etiam à Christianis, qui se Paganorum subdiderant dominio, frequentibus irruptionibus aut clam, aut etiam palam subtraheret. *Ælfredi inopia.* Et, vt in vita S. patris Neoti legitur, apud quendam suum vaccarium. Contigit autem die quodam, vt rustica, vxor, videlicet illius vaccarii, pararet ad coquendum panes. Et ille rex sedens sic circa focum præparauit sibi arcum & sagittas, & alia bellorum instrumenta. Cum vero panes ad ignem positos ardentes aspexit illa infœlix mulier, festinanter currit, & amouit eos, increpans regem inuictissimum, & dicens: Heus homo:

Vrere quos cernis panes, gyrare moraris,
Cum nimium gaudes hos manducare calentes?

Mulier illa infausta minime putabat illum esse regem Ælfredum, qui tot bella gessit contra Paganos, tantasque victorias accepit de eis. Non solum autem eidem glorioso regi victorias de inimicis, & prosperitatem in aduersis conferre dominus dignatus est: verumetiam ab hostibus fatigari, aduersitatibus affligi, despectu suorum deprimi, multoties eum idem benignus dominus permisit, vt sciret, quoniam vnus omnium dominus, cui curuatur omne genu, cuius in manu corda sunt regum, qui ponit de sede potentes, & exaltat humiles: qui suos fideles in summa prosperitate positos flagellis aduersitatum vult aliquando tangi, vt depressi, de Dei misericordia non desperent; & exaltati de honore non superbiant; sed etiam sciant, cui debent omnia, quæ habent. *Ælfredi fortuna.* Quam siquidem aduersitatem præfato regi illatam non immerito ei euenisse credimus: quia in primo tempore regni sui, cum adhuc iuuenis erat, animoque iuuenili detentus fuerat, homines sui regni sibique subiecti, qui ad eum venerant, & pro necessitatibus suis eum requisierant, *Ælfredi contemptus in subditos.*

erant, & qui depreſſi poteſtatibus erant, ſuum auxilium ac patrocinium implorabant: ille vero noluit eos audire, nec aliquod auxilium impendebat, ſed omnino eos nihili pendebat. Quod beatiſſimus vir Neotus adhuc viuens in carne, qui erat cognatus ſuus, intimo corde doluit; maximamque aduerſitatem ob hoc ei venturam ſpiritu prophetico plenus prædixerat. Sed ille & piiſſimam viri Dei correptionem parui pendebat, & veriſſimam eius prophetiam non recipiebat. Quia igitur quicquid ab homine peccatur, aut hic, aut in futuro neceſſe eſt vt quolibet modo puniatur: noluit verus ac pius iudex illam regis inſipientiam eſſe impunitam in hoc ſeculo: quatenus illi parceret in diſtricto iudicio. Quare ergo idem ſæpedictus AElfredus in tantam miſeriam ſæpius incidit, vt nemo ſubiectorum ſuorum sciret, vbi eſſet, vel quo deueniſſet. Eodem anno frater *Hyngwari* & *Healfdena* cum 23. nauibus de *Demetica* regione, in qua hyemauerat, poſt multas ibi Chriſtianorum ſtrages factas ad *Domnaniam* enauigauit, & ibi à miniſtris regis cum 1200. infœliciter tu perperam agens occiſus eſt, ante arcem *Cynuit*. Quia in eadem arce multi miniſtri regis cum ſuis ſe concluſerant confugii cauſa. Sed cum Pagani arcem imparatam atque omnino immunitam, niſi quod mœnia noſtro more erecta ſolummodo haberet, cernerent: non enim effringere moliebantur. quia & ille locus ſitu terrarum tutiſſimus eſt ab omni parte, niſi ab orientali, ſicut nos ipſi vidimus, obſidere eam cœperunt. putantes homines illos manum cito daturos fame, & ſiti, & obſidione coactos: quia nulla aqua illi arci contigua eſt: quod non ita, vt putabant, euenit. Nam, Chriſtiani antequam talem penuriam omnino ſubire paterentur, diuinitus inſtigati, multo melius iudicantes, aut mortem, aut victoriam mereri, diluculo ſuper Paganos ex improuiſo irruimpunt, & aprino tempore hoſtes hoſtiliter cum rege ſuo maxima ex parte, paucis ad naues per fugam elapſis, proſternunt, ibique acceperunt ſpolia non minima. In quo etiam acceperunt illud vexillum, quod *Reafan* nominant. Dicunt enim quod tres ſorores Hungari & Habbæ, filiæ videlicet Lodebrochi illud vexillum texuerunt, & totum parauerunt illud vno meridiano tempore. Dicunt etiam, quod in omni bello, vbi præcederet idem ſignum, ſi victoriam adepturi eſſent, appareret in medio ſigni quaſi coruus viuens volitans. Sin vero vincendi in futuro fuiſſent, penderet directe nihil mouens. Et hoc ſæpe probatum eſt. Eodem anno poſt Paſcha AElfred rex cum paucis adiutoribus fecit arcem in loco, qui dicitur AEthelingaeg, & de ipſa arce ſemper cum nobilibus vaſallis Summurtunenſis contra Paganos infatigabiliter rebellauit. iterumque in ſeptima hebdomada poſt Paſcha ad petram AEgbryhta, quæ eſt in orientali parte ſaltus, qui dicitur *Selwdu*, Latine autem ſylua magna, Britannice *Coitmaur*, equitauit. ibique obuiauerunt illi omnes accolæ Summurtunenſis pagæ, & Wiltunenſis, omnes accolæ Hamtunenſis pagæ; qui non vltra mare, pro metu Paganorum nauigauerant; viſoque rege, ſicut dignum erat, quaſi rediuiuum poſt tantas tribulationes recipientes, immenſo repleti ſunt gaudiis & ibi caſtra metati ſunt vna nocte. Diluculo ſequenti illuceſcente rex in caſtra commouens, venit ad locum, qui dicitur AEcglea: & ibi vna nocte caſtra metatus eſt. Inde ſequenti mane illuceſcente vexilla commouens ad locum, qui dicitur Ethandum, venit: & contra vniuerſum Paganorum exercitum cum denſa teſtudine atrociter belligerans, animoſeque diu perſiſtens, diuino nutu tandem victoria potitus, Paganos maxima cæde proſtrauit, & fugientes vſque ad arcem percutiens perſecutus eſt: & omnia, quæ extra arcem inuenit, homines ſcilicet, & equos, & pecora o[illegible]nfeſtim cædens homines, ſurripuit, & ante portas paganicæ arcis cum omni exercitu ſuo viriliter caſtra metatus eſt. Cumque ibi per 14. dies remorarētur, pagani fame, frigore, timore, & ad extremum, deſperatione perterriti, pacem ea conditione petierunt, vt rex nominatos obſides, quantos vellet, ab eis acciperet, & ille nullum eis daret: ita tamen, qualiter nunquam cum aliquo pacem an[illegible] pepigerant. Quorum legatione audita rex ſua ipſius miſericordia motus, [illegible]os, quantos voluit, obſides ab eis accepit: quibus acceptis, Pagani inſu[illegible] ſe citiſſime de ſuo regno exituros. nec non & Godrum rex eo[illegible]atem ſubire, & baptiſmum ſub manu AElfredi regis accipere pro[illegible] omnia ille & ſui, vt promiſerant, impleuerunt. Nam poſt hebdomadas G[illegible] Paganorum rex cum 30. electiſſimis de exercitu ſuo viris ad AElfred regem prope AEthelingaeg, in loco, qui dicitur Alre peruenit, quem AElfred rex in filium adoptionis ſibi ſuſcipiens, de fonte ſacro baptiſmatis eleuauit. Cuius chriſmatis ſolutio 8. die in villa regia, quæ dicitur Wædmor, fuit. Qui poſtquam baptizatus

Vexillum à Paganis captum.

Paganorum rex baptizatus.

[illegible]us fuit, 12. noctibus cum rege mansit. Cui rex cum suis omnibus multa & optima [illegible]ia largiter dedit.

Anno dominicæ incarnationis 879. natiuitatis autem AElfredi regis 28. præfatus Paganorum exercitus de *Cippanhamme*, vt promiserat, consurgens *Cirrenceastre* adiit: qui Britannice *Cairceri* nominatur. quæ est in meridiana parte *Huicciorum*: ibique per vnum annum mansit. Eodem anno magnus Paganorum exercitus de Vltramarinis partibus nauigans in Thamesin fluuium venit, & adunatus est superiori exercitui. Sed tamen hyemauit in loco, qui dicitur *Fullonham*, iuxta flumen Thamesin. Eodem anno eclipsis solis inter nonam & vesperam, sed propius ad nonam, facta est. *Solis eclipsis.*

Anno dominicæ incarnationis 880. natiuitatis autem AElfredi regis 29. sæpe memoratus Paganorum exercitus Cirrenceastre deserens, ad orientales Anglos perrexit, ipsamque regionem diuidens, cœpit inhabitare. Eodem anno exercitus Paganorum, qui in *Fullonham* hyemauerat, Britannicam insulam deserens, iterum vltra mare nauigans, ad orientalem Franciam perrexit, & per vnum annum, in loco, qui dicitur *Gaent*, mansit.

Anno dominicæ incarnationis 881. natiuitatis autem AElfredi regis 30. præfatus exercitus superius in Franciam perrexit, contra quem Franci pugnauerunt; & finito prœlio Pagani equis inuentis equites facti sunt.

Anno dominicæ incarnationis 882. natiuitatis autem AElfredi regis 31. præ[illegible] exercitus suas naues per flumen, quod dicitur *Ine*, se sursum tanto longe in [illegible] pertraxit, & ibi vno anno hyemauit. Et eodem anno Ælfred Angulsaxonum rex nauali prœlio contra Paganicas naues in mare congressus est. ex quibus duas cepit naues, occisis omnibus, qui in eis erant: duarumque aliarum nauium duo principes cum omnibus suis sociis valde prœlio & vulneribus fatigati, depositis armis, curuo poplite, & supplicibus precibus dederunt se regi.

Anno dominicæ incarnationis 883. natiuitatis autem AElfredi regis 32. præfatus exercitus naues suas per flumen, quod dicitur *Scald*, contra flumen nauigans, ad monasterium sanctimonialium, quod dicitur *Cundoht*, traxit, & ibi anno vno mansit.

Anno dominicæ incarnationis 884. natiuitatis autem Ælfredi regis 34. præfatus exercitus in duas turmas diuisit. Vna etenim turma in orientalem Franciam perrexit; & altera ad Britanniam veniens, Cantium adiit; ciuitatemque, quæ *Hrofesceastre* Saxonice dicitur, in orientali ripa fluminis *Medwag* sitam obsedit. Ante huius portam Pagani castellum ibimet firmum subito fabricauerunt. Nec tamen illam ciuitatem expugnare potuerunt. quia ciues illi se viriliter defenderunt, quousque Ælfred rex cum magno exercitu adiutorium illis conferens superuenit. Et tunc pagani relicta arce sua, & omnibus equis, quos de Francia secum adduxerant, derelictis maxima parte, nec non captiuorum suorum in arce dimissa adueniente subito rege, ad naues suas confestim confugiunt. Et Saxones statim derelictos à Paganis captiuos & equos diripiunt. Pagani itaque magna necessitate compulsi, eadem æstate iterum Franciam adierunt. *Ciuitas Roffensis obsessa.* *Paganorum fuga.*

Eodem anno Ælfred Angulsaxonum rex classem suam de Cantio, plenam bellatoribus in orientales Anglos dirigens, prædandi causa transmisit. Cumque ad ostium Sturæ fluminis aduenissent, confestim 13. naues Paganorum paratæ ad bellum, obuiauerunt eis: initoque nauali prœlio, hinc inde acriter pugnantes pa[illegible] omnes occisi; & omnes naues cum omni pecunia eorum captæ sunt. Cumque [illegible] victrix regia classis dormiret, Pagani, qui ad orientalem Anglorum regio[illegible]m habitabant, congregatis vndecunque nauibus, eidem regiæ classi in ostio [illegible]dem fluminis in mari obuiauerunt, consertoque nauali prœlio, pagani victoriam habuerunt. *Naualis victoria de paganis.*

Eodem quoque anno Carolomannum Francorum occidentalium regem, aprorum venationem agentem singulari congressione horrendo dente aper dilacerans, miserabili funere percussit: cuius frater *Hlothwicus* superiori anno defunctus est: qui & [illegible] erat etiã Francorũ rex. Ipsi etenim ambo filii *Hlothwici* regis Francorũ erãt. Qui etiã *Hlotwicus* supra memorato anno, quo eclipsis solis facta est, defunct' est. Ipse quoq; *Hlothwicus* filius Caroli Francorũ regis erat. cuius filiã *Iuthittam* *Æthelwulfus* occidentaliũ Saxonum rex ad reginã sibi paternã voluntate suscepit. Eodẽ quoq; anno magnus Paganorũ exercitus de Germania in regionẽ antiquorũ Saxonum, quod Saxoni- *Carolomannus ab apro casus.*

Saxonice dicitur *Ealdseaxum*, superuenit. contra quos adunatis viribus iidem Saxones & Frisones ibidem in vno illo anno viriliter pugnauere. in quibus duobus bellis Christiani diuina opitulante misericordia victoriam habuere. Eodem quoque anno Farlus Almannorum rex occidentalium Francorum regnum, & omnia regna, quæ sunt inter mare terrenum, & illum marinum sinum, qui inter antiquos Saxones & Gallos adiacet, voluntario omnium consensu accepit; absque Armoricano (id est, minori Britãnia) regno. Qui Farlus filius Hlothwici regis fili⁹ fuit. Ipse vero * Hlothwicus Germanus Caroli regis Francorum patris, videlicet Iuthittæ reginæ prædictæ erat. qui etiam duo germani fuerunt filii Hlothwici. Hlothwic vero ille filius Karoli magni & antiqui atque sapientissimi; qui etiam fuit filius Pipini. Eodem anno beatæ memoriæ Marinus Papa vniuersitatis viam migrauit; qui scholam Saxonum in Roma morantium, pro amore & deprecatione AElfredi Angulsaxonum regis ab omni tributo, & talento telonio benigne liberauit. qui etiam multa dona prædicto regi illa vice transmisit: inter quæ dedit etiam non paruam illius sanctissimæ ac venerabilissimæ crucis partem: in qua dominus noster Iesus Christus pro vniuersali hominum salute pependit. Eodem quoque anno ille Paganorum exercitus, qui in orientalibus Anglis habitauit; pacem, quam cum AElfredo rege pepigerat, opprobriose fregit. Igitur vt ad id, vnde digressus sum, redeam; ne diuturna enauigatione portum optatæ quietis omittere cogar, aliquantulum, quantum notitiæ meæ innotuerit, de vita & moribus, & æqua conuersatione, atque ex parte non modica, res gestas domini mei AElfredi Angulsaxonum regis, postquam præfatam ac venerabilem de Merciorum nobilium genere coniugem duxerit: Deo annuente succinctim ac breuiter, ne qua prolixitate narrandi noua quæque fastidientium animos offendam, vt promisi, expedire procurabo. Cum ergo nuptias honorabiliter in Mercia factas inter innumerabiles vtriusque sexus populos solemniter celebraret; post diuturna die noctuque conuiuia subito & immenso, atque omnibus medicis incognito confestim coram omni populo correptus est dolore. Incognitum enim erat omnibus, qui tunc aderant; & etiam huc vsque quotidie cernentibus, quod (proh dolor) pessimum est, tantam diuturnitatem à 20. ætatis suæ anno vsque 40. & eo amplius annum per tanta annorum curricula incessanter protelasse. Vnde talis dolor oriebatur. Multi namq; fauore & fascinatione circumstantis populi hoc factum esse autumabant: alii diabolica quadam inuidia, qui semper bonis inuidus existat: alii inusitato quodam genere febris: alii ficum existimant. quod genus infestissimi doloris etiam ab infantia habuit. Sed quodam tempore diuino nutu antea cum Cornubiam venandi causa adiret, & ad quãdam ecclesiam orandi causa diuertisset, in qua sanctus *Gueryr* requiescit, & nunc etiam sanctus Neotus ibidem pausat, subleuatus est. Erat enim sedulus sanctorum locorum visitator, etiam ab infantia, orandi & eleemosynam dandi gratia diu in oratione tacita prostratus; ita domini misericordiam deprecabatur, quatenus omnipotens Deus pro sua immensa clementia stimulos præsentis & infestantis infirmitatis aliqua qualicunque leuiori infirmitate mutaret. ea tamen conditione, vt corporaliter exterius illa infirmitas non appareret, ne inutilis & despectus esset. Timebat lepram aut cæcitatem, vel aliquem talem dolorem, qui homines tam cito & inutiles & despectos suo aduentu efficiunt. Oratione autem finita cæptum iter arripuit, & non multo post tempore, vt in oratione deprecatus fuerat, se ab illo dolore medicatum esse diuinitus sensit, ita, vt funditus eradicaretur. Quamuis & hunc dolorem in primæuo iuuentutis suæ flore deuota oratione & frequenti Deo supplicatione pius, supplex, nactus fuerat. Nam, vt de beneuola mentis suæ deuotione Deo succinctim ac breuiter, quamuis præposterato ordine, loquar; cum in primæuo iuuentutis suæ flore, ante quam propriam coniugem duceret, mentem suam propriam in Dei mandatis stabilire vellet, & se à carnali desiderio abstinere non posse cerneret, offensam Dei incurrere, si aliquid contrarium voluntati illius perageret metuẽs; sæpissime galli cantu & matutinis horis clam consurgẽs, ecclesias & reliquias sanctorum orandi causa visitabat, ibique diu prostratus orabat; quo Deus omnipotens propter suam misericordiam mentem illius amore suæ seruitutis multo robustius per aliquam infirmitatem, quam posset sustinere; non tamen, quo eum indignum & inutilem in mundanis rebus faceret, ad se penitus conuertens corroboraret. Cumq; hoc sæpius magna mentis deuotione ageret; post aliquantulum interuallum præfatum fici dolorem Dei munere incurrit; in quo diu & ægre per multos annos laborans se etiam de vita desperabat, quousque oratione facta à se penitus eum amouit. Sed, proh dolor,

Marginal notes: * Lodouicus. — Dona Papa Ælfredo. — Morbus Ælfredi. — Ælfredi oratio.

dolor, eo amoto alius infestior in nuptiis, vt diximus, eum arripuit: qui à vigesimo ætatis suæ anno vsque ad quadragesimumquintum eum die noctuque incessabiliter fatigauit. Sed, si aliquando Dei misericordia vnius diei aut noctis, vel etiam vnius horæ interuallo illa infirmitas seposita fuerat: timor tamen ac tremor illius execrabilis doloris vnquam eum non deserit, sed quasi inutilem eum, vt ei videtur, in diuinis & humanis rebus propemodum effecit. Nati sunt ergo ei filii & filiæ de supradicta coniuge sua, scilicet Æthelflæd primogenita; post quam Eadwerd; deinde Æthelgeofu; postea Ælfthryth; deinde Æthelweard natus est. exceptis his, qui in infantia morte præueniente præoccupati sunt; de quorum numero est, Æthelflæd, adueniente matrimonii tempore, Eadredo Merciorum comiti matrimonio copulata est. Æthelgeofu quoque monasticæ vitæ regulis, deuota Deo virginitate subiuncta & consecrata: diuinum subiit seruitium. Æthelweard omnibus iunior ludi literariæ disciplinæ, diuino consilio, & admirabili regis prouidentia, cum omnibus pene totius regionis nobilibus infantibus, & etiam multis ignobilibus, sub diligenti magistrorum cura traditus est. In qua schola vtriusque linguæ libri, Latinæ scilicet & Saxonicæ assidue legebantur. Scriptioni quoq; vacabant, ita, vt antequam aptas humanis artibus vires haberent, venatoriæ scilicet, & cæteris artibus, quæ nobilibus conueniunt, in liberalibus artibus studiosi & ingeniosi viderêtur. Eadwerd & Ælfthryth semper in curro regio nutriti cum magna nutritorū & nutricū diligentia; immo, cum magno omnium amore & ad omnes indigenas & alienigenas humilitata affabilitate, & [illegible] lenitate, & cū magna patris subiectione huc vsq; perseuerant: nec etiam illi [illegible]berali disciplina inter cætera præsentis vitæ studia, quæ nobilibus conueniunt, [illegible] & incuriose permittuntur. Nam & psalmos, & Saxonicos libros, & maxime Saxonica carmina studiose didicere, & frequentissime libris vtuntur. Interea tamen rex inter bella & præsentis vitæ frequentia impedimenta, nec non Paganorum infestationes, & quotidianas corporis infirmitates, & regni gubernacula regere & omnē venandi artem agere; aurifices & artifices suos omnes, & falconarios, & accipitrarios, [illegible]icularios quoque docere, & ædificia supra omnem antecessorum suorum consuetudinem, venerabiliora & preciosiora noua sua machinatione facere; & Saxonicos libros recitare: & maxime carmina Saxonica memoriter discere, aliis imperare, & solus assidue pro viribus studiosissime non desinebat; diuina quoque ministeria & missam scilicet, quotidie audire, psalmos quosdam & orationes, & horas diurnas & nocturnas celebrare, & ecclesias nocturno tempore, vt diximus, orandi causa clam à suis adire solebat & frequentabat: eleemosynarum quoque studio & largitati indigenis & aduenis omnium gentium; ac maxima & incomparabili contra omnes homines affabilitate atque iocunditate; & ignotarum rerum inuestigationi solerter se iungebat. Franci autem multi, Frisones, Galli, Pagani, Britones & Scoti, Armorici sponte se suo dominio subdiderant: nobiles scilicet & ignobiles, quos omnes, sicut suam propriam gentem, secundum suam dignitatem regebat, diligebat, honorabat, pecunia & potestate ditabat. Diuinam quoque scripturam à recitantibus indigenis, aut etiam, si casu quodam aliunde aduenirent, cum alienigenis pariter preces audire sedulus & solicitus solebat. Episcopos quoque suos, & omnem ecclesiasticum ordinem, comites, ac nobiles suos, ministeriales etiam, & omnes familiares, admirabili amore diligebat. Filios quoque eorum, qui in regali familia nutriebantur, non minus propriis diligens, omnibus bonis moribus instituere, & literis imbuere solus die noctuque inter cætera non desinebat, sed quasi nullam in his omnibus consolationem haberet; & nullam aliam intrinsecus & extrinsecus perturbationem pateretur. ita tamen quotidiana & nocturna anxius [illegible]tia ad dominum & ad omnes, qui sibi familiari dilectione adsciti forent, querebatur & assiduo gemebat suspirio; eo, quod Deus omnipotens eum expertem diuinæ sapiêntiæ, & liberalium artium fecisset: in hoc pium & opinatissimum atq; opulentissimum Salomonem Hebræorum regem æquiparans, qui primitus despecta omni præsenti gloria & diuitiis, sapientiam à Deo deposcit, & etiam vtramq; inuenit: sapientiam scilicet, & præsentē gloriam: sicut scriptum est: *Quærite ergo primum regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia præstabuntur vobis.* Sed Deus, qui est semper inspector internarum mentiū, meditationum, & omniū bonarum voluntatum instigator; nec nō etiam, vt habeantur bona desiderata, largissimus administrator: neq; enim vnquam [illegible]em bene velle instigaret, nisi & hoc, quod bene & iuste quisque habere desiderat, largiter administraret: instigauit mentem eius interius, non extrinsecus: sicut

B scriptum

Ælfredi liberi.

Nobilium educatio.

Ælfredi otia & negotia.

ſcriptum eſt: *Audiam quid loquatur in me dominus Deus.* Coadiutores bonæ meditationis ſuæ, qui eum in deſiderata ſapientia adiuuare poſſent, quo ad concupita perueniret, quandocunque poſſet, acquireret: qui ſubinde velut auis prudentiſſima, quæ primo mane charis è cellulis conſurgens æſtiuo tempore, per incerta aeris itinera curſum veloci volatu dirigens, ſuper multiplices ac diuerſos herbarum, holerum, fruticum floſculos deſcendit, probatque quid maxime placuerit, atque domum reportat, mentis oculos longum dirigit; quærens extrinſecus, quod intrinſecus non habebat; id eſt, in proprio regno ſuo. At tunc Deus quædam ſolatia regiæ beneuolentiæ tam beneuolam & iuſtiſſimam querelam illius diutius non ferens, veluti quædam luminaria, tranſmiſit *Werfrithum*, ſcilicet Wigernenſis eccleſiæ epiſcopum; in diuina ſcilicet ſcriptura bene eruditum: qui imperio regis libros dialogorum Gregorii papæ & Petri ſui diſcipuli de Latinitate primus in Saxonicam linguam, aliquando ſenſum ex ſenſu ponens elucubratim & elegantiſſime interpretatus eſt. Deinde *Plegmundum* Mercium genere, Dorobernenſis eccleſiæ archiepiſcopum, venerabilem ſcil. virum, ſapientia præditum: *Æthelſtan* quoq; & *Werwulfum* ſacerdotes & Capellanos, Mercios genere, eruditos: quos quatuor Ælfred rex de Mercia ad ſe aduocauerat, & multis honoribus & poteſtatibus extulit in regno occidẽtalium Saxonum: exceptis his, quæ Plegmundus Archiepiſcopus, & Werfrithus epiſcopus in Mercia habebant. quorum omniũ doctrina & ſapientia regis indeſinenter deſiderium creſcebat & implebatur. Nam die noctuq;, quandocunq; aliq̃ licentiam haberet, libros ante ſe recitare talibus imperabat. Non enim vnq̃ ſine aliquo eorum ſe eſſe pateretur. quapropter pene omnium librorum notitiam habebat. quamuis per ſeipſum aliquid adhuc de libris intelligere nõ poſſet. Non enim adhuc aliquid legere inceperat. Sed, cum adhuc nec in hoc quoq; regalis auaritia, ſed tamen laudabilis, grata eſſet; legatos vltra mare ad Galliã magiſtros acquirere dixerit, indeq; aduocarit *Grimbaldum* ſacerdotẽ & monachum, venerabilẽ videl. virũ, cantatorem optimũ, & omni modo eccleſiaſticis diſciplinis, & in diuina ſcriptura eruditiſſimum, & omnibus bonis morib⁹ ornatum. Iohãnem quoq; æque presbyterũ, & monachum acerrimi ingenii virũ, & in omnib. diſciplinis literatoriæ artis eruditiſſimum, & in multis aliis artibus artificioſum: quorũ doctrina regis ingenium multũ dilatatum eſt, & eos magna poteſtate ditauit & honorauit. His temporibus ego quoq; à rege aduocatus de occiduis & vltimis Britanniæ finibus ad Saxoniam adueni. Cumq; per multa terrarum ſpatia illum adire propoſuerã, vſq; ad regionem dexteraliũ Saxonum, quæ Saxonice Suthſeaxum appellatur, ductoribus eiuſdẽ gentis comitantibus perueni: ibiq; illum in villa regia, q̃ dicitur *Dene*, primitus vidi. Cumq; ab eo benigne ſuſcept⁹ fuiſſem, inter cætera ſententiarũ noſtrarum famina me obnixe rogabat, vt deuouerem me ſuo ſeruitio, & familiaris ei eſſem, & omnia, quæ in ſiniſtrali & occidentali Sabrinæ parte habebam, pro eo relinquerem: quod etiam maiori mihi remuneratione reddere pollicebatur. quod & faceret. Reſpondi ego, me talia incaute & temerarie promittere non poſſe. Iniuſtum enim mihi videbatur, illa tam ſancta loca, in quibus nutritus, & doctus ac coronatus fueram, atque ad vltimum ordinatus, pro aliquo terreno honore & poteſtate derelinquere, niſi coactus & compulſus. Ad quod ille ait: Si nec tibi hoc ſuppetat ſubire, ſaltem dimidiam partem ſeruitii tui mihi accommoda; ita vt per 6. menſes mecum fueris, & tantundem in Britannia. Ad quod ego taliter reſpondi: Nec hoc ſuauiter, & temerarie ſine conſilio meorum poſſe promittere. At vero, cum illum meum ſeruitium (ſed neſciebam quare) deſiderare cognoſcerem, promiſi, me iterum ad eum poſt 6. menſes, ſoſpite vita reuerſurum, cum tali reſponſo, quod mihi & meis vtile, ac ſibi placabile eſſet. Cumq; ſibi hoc reſponſum videretur probabile, dato reuertendi pignore ſtatuto tempore; quarto die ab eo equitantes ad patriam remeauimus. Sed, cum ab eo diſceſſeramus, in *Wintonia* ciuitate febris infeſta me arripuit: in qua ſedule per 12. menſes & vna hebdomada die noctuque ſine aliqua vitæ ſpe laboraui. Cumque ſtatuto tempore ad eum, ſicut promiſeram, non perueniſſem, tranſmiſit ad me indiluculos, qui me ad eum equitare feſtinarent, & cauſam remorationis perquirerent. Sed, cum equitare ad eum non poſſem; alium tranſmiſi ad eum indiluculum, qui remorationis meæ cauſam illi patefaceret: & ſi de illa infirmitate reſipiſcere poſſem, me velle implere, quæ promiſeram, renunciaret. Diſcedente igitur infirmitate, ex conſilio & licentia noſtrorum omnium pro vtilitate illius ſancti loci, & omnium in eo habitantium, regi vt promiſeram, eius ſeruitio me deuoui ea conditione, vt per ſex menſes omni anno cum eo commo-

Regis amor in eruditos.

Ælfredi ſtudium de doctis comparandis.

Aſſerij ad regem aduentus.

commanerem, aut, si simul possem 6. menses protelare, aut etiam per vices: vt tribus mensibus in Britannia, vt tribus in Saxonia commanerem; & illa adiuuaretur per rudimenta sancti Degui in omni causa; tamen pro viribus. Sperabant enim nostri, minores tribulationes & iniurias ex parte Hemeid regis sustinere: qui sæpe deprædabatur illud monasterium & parochiam sancti Degui aliquando, expulsione illorum antistitum, qui in eo præessent, sicut ex nobis Archiepiscop. propinquum meum & me expulit aliquando sub ipsis: si ego ad notitiam & amicitiam illius regis qualicunque pacto peruenirem. Illo enim tempore, & multo ante omnes regiones dexteralis Britanniæ partis, ad Ælfred regem pertinebant, & adhuc pertinent; Hemeid scil. cum omnibus habitatoribus Demeticæ regionis; & sex filiorum Rotri vi compulsus, regali se subdiderat imperio. Houil quoque filius Ris, rex Gleguising, & Brochmail atque Fernail filii Mouric, reges Guent, vi & tyrannide Eadred comitis & Merciorum compulsi, suapte eundem expetiuere regem, vt dominium & defensionem ab eo pro inimicis suis haberent. Helised quoque filius Teudyr, rex Brechoniæ, eorundem filiorum Rotri vi coactus, dominium regis præfati suapte requisiuit. Anaraut quoque filius Rotri, cum suis fratribus ad postremum amicitiam Northanhymbrorum deserens, de qua nullum bonum nisi damnum habuerat, amicitiam regis studiose requirens ad præsentiam illius aduenit. Cumque à rege honorifice receptus esset, & ad manum episcopi in filium confirmationis acceptus, maximisque donis ditatus, regis dominio cum omnibus suis eadem conditione subdidit, vt in omnibus regiæ voluntati sic obediens esset, sicut Æthered cum Mercis. Nec in vanum illi omnes regis amicitiam acquisiuerunt. Nam, qui desiderauerunt potestatem terrenam augere, inuenerunt: qui pecuniam, pecuniam; qui familiaritatem, familiaritatem; qui vtramq;, vtramque. Omnes autem habuerunt amorem & tutelam ac defensionem ab omni parte, qua rex seipsum cum suis omnibus defendere potuit. Cum igitur ad eum aduenissem in villa regia, quæ dicitur *Leonaford*, honorabiliter ab eo susceptus sum; & cum eo illa vice 8. mensibus in curto mansi: in quibus recitaui illi libros quoscunque ille vellet, & quos ad manum haberemus. Nam hæc est propria, & vsitatissima illius consuetudo die noctuque inter omnia alia mentis & corporis impedimenta, aut per se ipsum libros recitare, aut aliis recitantibus audire. Cumque ab eo frequenter licentiam reuertendi quærerem, & nullo modo impetrare possem; tandem cum & licentiam omnino exposcere statuissem; diluculo vigiliæ natalis domini aduocatus ad eum tradidit mihi duas epistolas, in quibus erat multiplex supputatio omnium rerum, quæ erant in duobus monasteriis, quæ Saxonice cognominantur *Amgresbyri*, & *Banuwille*. Et mihi eodem die tradidit illa duo monasteria cum omnibus, quæ in eis erant: & sericum pallium valde pretiosum, & onus viri fortis de incenso: adiiciens his verbis; non ideo dedisse parua illa, quod sequenti tempore nollet dare maiora. Nam sequentis temporis successu ex improuiso dedit mihi Exanceastre, cum omni parochia, quæ ad se pertinebat in Saxonia & in Cornubia; exceptis quotidianis donis innumerabilibus in omni genere terrestris copiæ: quæ hoc in loco percensere longum est. ne fastidium legentibus procreent. Sed nullus existimet pro vana aliqua gloria, aut adulatione, aut maioris honoris quærendi gratia me talia hoc in loco dona commemorasse: quod coram Deo nec ideo fecisse testor: sed vt nescientibus propalarem, quam profusus in largitate ille sit. Tunc confestim dedit mihi licentiam equitandi ad illa duo monasteria omnibus bonis referta, & inde ad propria reuertendi. *Ælfredi in Asserum munificentia.*

Anno dominicæ incarnationis 886. natiuitatis autem Ælfredi 35. sæpe memoratus exercitus regionem fugiens iterum, & in occidentalium Francorum regionem venit, naues suas dirigens in flumen, quod *Signe* dicitur sursum contra longe nauigans Parisiam ciuitatem adiit, & ibi hyemauit, & castra metatus est. intra quam partem fluminis prope ad pontem, vt transitum pontis ciuibus prohiberet. quia illa ciuitas in medio fluminis sita est in insula parua. Obsedit illam ciuitatem anno illo integro: sed Deo misericorditer fauente, & ciuibus viriliter se defendentibus munitionem irrumpere non potuit. Eodem anno Ælfred Angulsaxonum rex, post incendia vrbium stragesque populorum Londoniam ciuitatem honorifice restaurauit, & habitabilem fecit: quam genero suo Æthered Merciorum comiti commendauit seruandam; ad quem regem omnes Angli & Saxones, qui prius vbique dispersi fuerant, aut cum Paganis sub captiuitate erant, voluntarie conuerterunt, & suo dominio se subdiderunt. *Londinum ab Ælfredo instauratur.*

Eodem anno exorta est pessima ac teterrima Oxoniæ discordia, inter Grymboldum, doctissimosque illos viros, quos secum illuc adduxit, & veteres illos scholasticòs quos ibidem inuenisset: qui eius aduentu leges, modos, ac prælegendi formulas ab eodem Grymboldo institutas, omni ex parte amplecti recusabant. per tres annos haud magna fuerat inter eos dissensio, occultũ tamen fuit odium, q̀ summa cũ atrocitate postea erupit, ipsa erat luce clarius: q̀ vt sedaret, rex ille inuictissimus Ælfredus de dissidio eo nuntio & querimonia Grymboldi certior factus, Oxoniam se contulit, vt finem modumq; huic controuersiæ imponeret, qui & ipse summos labores hausit. causas & querelas vtrinq; illatas audiendo: Caput autem huius contentionis in hoc erat positum: Veteres illi scholastici contendebant, antequã Grymboldus Oxoniam deuenisset, literas illic passim floruisse etiamsi scholares tunc temporis numero erant pauciores, quã priscis temporibus, plerisq; nimirũ sæuitia ac tyrannide paganorũ expulsis; quin etiã probabant & ostendebant idq; indubitato veterum annalium testimonio illius loci ordines ac instituta à nonnullis piis & eruditis hominibus fuisse sancita, vt à D. Gilda, Melkino, Nemrio Kentigerno, & aliis qui omnes literis illic consenuerunt, omnia ibidem fælici pace & concordia administrantes: ac D. quoque Germanũ Oxoniam aduenisse, anniq; dimidiũ illic esse moratum. Quo tempore per Britanniã iter fecit aduersus Pelagianorũ hæreses concionaturus, ordines & instituta supra mirũ in modum cõprobauit. Rex ille inaudita humilitate vtramq; partẽ accuratissime exaudiuit; Eos piis ac salutaribus monitis etiam atq; etiam hortãs, vt mutuam inter se coniunctionem & concordiam tuerentur. Itaq; hoc animo discessit rex, quosq; ex vtraq; parte consilio suo esse obtemperaturos & instituta sua amplexuros. At Grymboldus hæc iniquo animo ferens, statim ad monasterium Wintoniense ab Ælfredo recens fundatum proficiscebatur, deinde tumbam Wintoniam transferri curauit, in qua proposuerat post huius vitæ curriculum ossa sua reponenda, in testudine, q̃ erat facta subter cancellũ ecclesiæ Diui Petri in Oxonia. Quã quidem ecclesiam idẽ Grymboldus extruxerat ab ipso fundamẽto de saxo summa cura perpolito.

Anno dominicæ incarnationis 887. natiuitatis autem Ælfredi regis 36. supra memoratus Paganorum exercitus Parisiam ciuitatẽ derelinquens incolumem, eo q̀ aliter proficere sibimet non poterat, classem suam sub illo ponte sursum contra *Signe* lõge remigando, tã diu direxit, donec ad ostium fluminis, q̀ *Materre* nominatur, peruenisset; tunc Sigonam deserentes in ostiũ Materræ diuertunt: contra q̀ diu ac longe nauigantes, demũ nõ sine labore vsq; ad locũ, qui dicitur *Caziei*, id est, villa regia, peruenerunt: in quo loco hyemauerunt integro anno. Sequenti anno in ostiũ fluminis, q̀ dicitur *Iona*, intrauerunt, nõ sine magno regionis damno: & illic remorati sunt anno vno. Eodẽ anno Farlus, Francorũ rex, viam vniuersitatis adiit. Sed Earnulf filius fratris sui, sexta, anteq̃ defunctus esset hebdomada, illũ regno expulerat, quo statim defuncto 5. reges ordinati sunt, & regnum in quinq; partibus conscissum est. Sed tamen principalis sedes regni ad Earnulf iuste & merito prouenit, nisi solummodo q̀ in patruum suũ indigne peccauit. Cæteri quoq; 4. reges fidelitatẽ & obedientiã Earnulfo, sicut dignum erat, promiserunt. Nullus enim illorum 4. regũ hæreditarius illius regni erat in paterna parte, nisi Earnulf solus. Quinq; itaq; reges confestim Farlo moriente ordinati sunt. Sed imperiũ penes Earnulf remansit. Talis ergo illius regni diuisio fuit. Nã *Earnulf* orientales regiones *Hreni* fluminis, *Hroththuulf* quoq; internam partẽ regni accepit. *Oda* etiã occidentale regnum, *Beorngar*, & *Witha Languobardiã*. nec non & illas regiones, quæ in illa parte montis sunt: nec tamẽ tanta & talia regna inter se pacifice seruauerunt. Nam bis pleno prœlio inter se belligerauere, & illa regna persæpe deuastauerũt inuicẽ. Et vnusquisq; alterum expulit de regno. Eodẽ quoq; anno, quo ille exercitus Parisiã ciuitatẽ deserens *Caziei* adiit, *Æthelhelm* comes *Wiltunensiũ* Ælfredi regis & Saxonũ eleemosynam Romã duxit. Eodẽ quoq; anno sæpe memoratus Ælfred Angulsaxonum rex diuino instinctu legere & interpretari simul vno eodemq; die primitus inchoauit. Sed, vt apertius ignorãtibus pateat, causam huius tardæ inchoationis expedire curabo. Nam cum quodam die ambo in regia cambra resideremus, vndecunque sicut solito, colloquia habentes, ex quodam quoddã testimonium libro illi euenit vt recitarẽ. quod cum intentus vtrisq; aurib⁹ audisset, & intima mente sollicite perscrutaretur, subito ostendens libellum, quem in sinum suum sedulo portabat (in quo diurnus cursus, & psalmi quidam atque orationes quædam, quas ille in iuuentute sua legerat, scripti habebantur) imperauit, quo illud testimonium in eodẽ libello literis mãdarem. Quod ego audiens, & ingeniosam beneuolentiam

Francia in 5. reges diuisa.

Diuisio bellum generauit.

[illegible] illius ex parte: atque etiam tam deuotam erga studium diuinæ sapientiæ voluntatem eius cognoscens; immensas omnipotenti Deo grates, extensis ad æthera volis, tacitus quamuis, persolui. qui tantam erga studium sapientiæ deuotionē in regio corde inseruerat. Sed, cum nullum locū vacuum in eodem libello reperirem, in quo tale testimoniū scribere possem (erat enim omnino multis ex causis refertus) aliquātisper distuli: & maxime, quia tam elegans regis ingenium ad maiorē diuinorum testimoniorum scientiam prouocare studebam. Cui, cum me, vt quanto citius illud scriberē, vrgeret, inquam, placetne tibi, quod illud testimonium in aliqua foliuncula segregatim scribam? Incognitum est enim, si aliquādo aliquod taliter aut plura reperiamus, quæ tibi placuerint testimonia. Quod si inopinate euenerit, segregasse gaudebimus. Quod ille audiens, ratum esse consilium inquit. Quod ego audiens & gaudens festinus quaternionē promptam paraui; in cuius principio illud nō iniussus scripsi: ac nulla eadē die non minus quam tria alia sibi placabilia testimonia illo imperante in eadem quaternione, vt prædixeram, scripsi: ac deinde quotidie inter nos sermocinando, ad hęc inuestigando aliis inuentis æque placabilibus testimoniis, quaternio illa referta succreuit. nec immerito. sicut scriptum est: *Super modicum fundamentum ædificat iustus, & paulatim ad maiora defluit.* velut apis fertilissima longe lateque gronnios interrogando discurrens, multimodos diuinæ scripturæ flosculos inhianter & incessabiliter congregauit; queis præcordii sui cellulas densatim repleuit. Nam primo illo testimonio scripto confestim legere & in Saxonica lingua interpretari, atque inde perplures instituere studuit: ac veluti de illo fœlici latrone cautum est, [illegible]um Iesum Christum, dominum suum, immoque omnium, iuxta se in venerabili sanctæ Crucis patibulo pendentem cognoscente; quo subnixis precibus inclinatis solummodo corporalibus oculis, quia aliter non poterat (erat enim totus confixus clauis) submissa voce clamaret: *Memento mei, cum veneris in regnum tuum Christe*, Qui Christianæ fidei rudimenta in gabulo primitus inchoauit discere. Hic aut aliter, quāuis dissimili modo in regia potestate Sacræ rudimenta scripturæ diuinitus instinctus præsumpsit incipere in venerabili Martini solemnitate. quos flosculos vndecunque collectos à quibuslibet magistris discere, & in corpore vnius libelli, mixtim quamuis, sicut tunc suppetebat redigere, vsque adeo protelauit, quousq; propemodum ad magnitudinem vnius psalterii perueniret. quem enchiridion suum, id est, manualem librum nominari voluit, eo, quod ad manum illum die noctuque solertissime habebat: in quo non mediocre, sicut tunc aiebat, habebat solatium. Sed sic vt à quodam sapiente iamdudum scriptum est,

Inuigilant animi, quibus est pia cura regendi,

magnopere inuigilandum mihi censeo in eo, quod ante aliquam, quamuis dissimili modo similitudinem inter illum fœlicem latronem, & regem composuerim. Namq; patibulum exosum est vnicuiq; vbicunq; male habet. Sed, quid faciat, si non possit se inde eripere aut etiā effugere? vel qualicunq; arte causam suā meliorare ibidem commorando? Debet ergo, velit, nolit, cum mœrore & tristitia sufferre, quod patitur. Erat itaq; rex ille multis tribulationum clauis confossus, quamuis in regia potestate constitutus. Nam à 20. ætatis anno vsq; ad 45. quem nunc agit, grauissima incogniti doloris infestatione incessanter fatigatus, ita, vt ne vnius quidem horæ securitatem habeat, qua aut illam infirmitatem non sustineat, aut sub illius formidine lugubriter prope constitutus non desperet. Præterea assiduis exterarum gentium infestationibus, quas sedulo terra mariq;, sine vllius quieti temporis interuallo sustinebat, non sine materia inquietabatur. Quid loquar de frequentibus contra Paganos expeditionibus, & bellis, & incessabilib⁹ regni gubernaculis? de quotidiana nationū, quæ in Tyrrheno mari vsq; vltimū Hyberniæ finem habitant? Nam etiam de Hierosolyma Abel [illegible]archæ epistolas & dona illi directas vidimus & legimus, de ciuitatibus & vrbibus [illegible]ouandis, & aliis, vbi nunq̄ ante fuerant, construendis ædificiis aureis & argenteis [illegible]parabiliter illo edocēte fabricatis: de aulis & cambris regalib⁹, lapideis & ligneis su[illegible]u mirabiliter constructis: de villis regalibus lapideis antiqua positione motatis, & in decentioribus locis regali imperio decētissime constructis. qui maxima (excepto [illegible]o dolore) perturbatione & controuersia suorum, qui nullum aut paruum voluntarii pro communi regni necessitate vellent subire laborem: sed tamen ille solus [illegible]u no[illegible]ultus adminiculo susceptum semel regni gubernaculum, veluti gubernator præcipuus nauē suam multis opibus refertam ad desideratum ac tutū patriæ suæ portum, quamuis cunctis, propemodum lassis suis nautis perducere contendit: haud ali-

ter titubare ac vacillare, quamuis inter fluctiuagos ac multimodos præsentis vitæ turbines non sinebat. Nam assidue suos episcopos, & comites, ac nobilissimos, sibiq; dilectissimos suos ministros, nec non & præpositos (quibus post dominum & regem omnis totius regni potestas, sicut dignum, subdita videtur) leniter docendo, adulando, hortando, imperando, ad vltimum inobedientes post longam patientiam acrius castigando, vulgarē stultitiam & pertinaciā omni modo abominando ad suam voluntatē, & ad communem totius regni vtilitatē sapientissime vsurpabat & annectebat. etsi inter hæc regalia exhortamenta propter pigritiam populi imperata non implentur, aut tarde incœpta tempore necessitatis ad vtilitatem exercentium minus finita non prouenirent (vt de castell[i]s ab eo imperatis adhuc non incœptis loquar) aut nimium tarde incœptis ad perfect[u]m finē non perductis: quod hostiles copiæ terra mariq; irrumperent, aut, vt sæpe euenit, vtraq; part[e] tunc contradictores imperialium diffinitionum inani pœnitentia pene exinaniti verecundabantur. Inanem enim pœnitentiam scriptura teste nomino, qua homines innumerabiles nimio detrimento pluribus insidiis perpetratis sæpe perculsi dolent. Sed quamuis per hanc rem (heu, proh dolor) Eulogii miserabiliter contristentur, & perditis eorum patribus, coniugibus, liberis, ministris, seruis, ancillis, operibus, & omni suppellectili flebiliter commoueantur, quid detestabilis iuuat pœnitentia, quando nec occisis suis propinquis succurrere valent, nec captiuos suos à captiuitate exosa redimere: nec etiam interdum sibimet, qui euaserint, adiuuare valent, quoniam propriam vnde sustentent vitam non habent. Sera igitur pœnitentia nimium attriti pœnitent, & regalia præcepta incuriose despexisse dolent, & regalem sapientiam totis vocibus collaudant, & quod ante refutauerunt, totis viribus implere promittunt: id est, de arcibus cōstruendis, & cæteris communibus communis regni vtilitatibus. De voto quoque & proposito excellentissimæ meditationis suæ, quam inter prospera & aduersa sua, nullo modo prætermittere poterat, prætereundum esse hoc in loco vtiliter non existim[o]. Nam, cum de necessitate animæ suæ solito cogitaret, inter cætera diuturna & nocturna bona, quibus assidue & maxime studebat, duo monasteria construere imperauit;

Monasteria ab Ælfredo condita.

vnum monachorum in loco, qui dicitur *Æthelingaeg*, quod per maxima gronnia paludosissima & intransmeabili, & aquis vndiq; circumcingitur ad quod nullo modo aliquis accedere potest, nisi cauticis, aut etiā per vnū pontem, qui inter duas alias arces operosa protelatione constructus est: in cuius pontis occidentali limite arx munitissima præfati regis imperio pulcherrima operatione consita est; in quo monasterio diuersi generis monachos vndiq; congregauit, & in eodem collocauit. Nam primitus, quia nullum de sua propria gente nobilē ac liberum hominem, nisi infantes, qui nihil boni eligere, nec mali respuere pro teneritudine inualidæ ætatis adhuc possunt;

Monastica vita deserta.

qui monasticam voluntarie vellet subire vitam, habebat: nimirum, quia per multa retroacta annorum curricula monasticæ vitæ desiderium ab illa tota gente, nec non & à multis aliis gentibus funditus desierat; quamuis perplurima adhuc monasteria in illa regione constructa permaneant: nullo tamen regulam illius vitæ ordinabiliter tenente nescio quare, aut pro alienigenarum infestationibus, quæ sæpissime terra marique hostiliter irrumpunt: aut etiam pro nimia illius gentis in omni genere diuitiarum abundantia: propter q[u]am multo magis id genus despectæ monasticæ vitæ fieri existimo: ideo [d]iuersi gene[ris] monachos in eodem monasterio congregare studuit: primitus Iohannem pre[s]byterum monachum, scilicet Ealdsaxonum genere Abbatem constituit. Deinde Vltramarinos presbyteros quosdam & diaconos; ex quibus cum nec adhuc tantum numerum, quantum vellet, haberet: comparauit etiam quamplurimos e[i]usdem gentis Gallicæ, ex quibus quosdam infantes in eodem monasterio e[do]ceri impe[ra]uit, & subsequenti tēpore ad monachicum habitū subleuari. In quo eti[ā] monast[e]rio vnū Paganicæ gentis edoctū in monachico habitu degētem, iuuenē admodum, vidimus, nō vltimū scil. eorum. Facinus quoq; in eodem monasterio quodā tempore perpetratum muti taciturnitate silētii obliuioni traderem. quamuis indignū facinus est: quia per totam scripturam impiorum turpia facta, inter venerab[il]iora iu[d]orū, sicu[t] zizania & loliū in tritici segetibus interseminantur: bona scil. vt la[u]den[tu]r, seq[u]ātur, æquiparentur: sectatores quoq; eorū omni honore venerab[i]l[i] digni habeantur; mala vero vituperentur, execrentur: &, vt omnino effugiātur. Imitatores quoq; eorum omni odio & despectione ac vindicta corripiantur. Nā quodā tempore, cū instinctu diabolico quidā sacerdos & diacon[us] Gallici genere ex præfatis monachis inuidia quadā latenti excitati, contra suū abbatem præfatū Iohannem

nimium

nimium latenter in tantū amaricati sunt, vt Iudaico more dominū suū dolo circumuenirent & proderent. Nam duos eiusdē gentis Gallicæ seruulos præmio conductos ita fraudulenter docuerunt, vt nocturno tempore, cum omnes delectabili corporis quiete grauiter dormirent, patefactam armati intrarent ecclesiam; quàm post se iterum solito more claudebant; & vnicum Abbatis aduentum in ea absconditi præstolarentur. Cumq; solus solito orandi causa ecclesiam latenter intraret, & ante S. altare flexis ad terram genubus se inclinaret, hostiliter irruentes in eum, tunc eum ibidem occidere conabantur: cuius corpus exanime inde trahētes ante ostiū cuiusdā meretricis, quasi illic occisus esset in meretricando, iactarent. Quod etiā machinauerunt, crimen crimini addentes, sicut dictum est. Et erit nouissimus error peior priore. Sed diuina misericordia, quæ semper innocentibus solet subuenire, impiam impiorum meditationem maxima ex parte frustrata est, quo non per omnia eueniret, sicut proposuerant. Omni itaque mala doctrina à malis doctoribus, malis auditoribus elucubratim exposita, & condicta nocte adueniente atque suppetenti, & impunitate promissa, latrunculos duos armatos in ecclesia cōcluserunt, aduentū Abbatis præstolantes. Cumq; media nocte Ioannes solito furtim nemine sciente orādi gratia ecclesiam intrasset, & flexis genubus ante altare incuruaret, tunc duo illi latrunculi ex improuiso euaginatis gladiis in eum irrumpunt, & crudelibus afficiunt vulneribus. Sed ille vt solito, ac semper acris ingenio, &, vt audiuimus de eo à quibusdam referentibus, bellicosæ artis non expers; si in meliori disciplina non studeret, statim vt sonitus latronum audiuit, priusquam videret, insurgens acriter in eos, antequam vulneratur, & vociferans quantum poterat, reluctabatur, inclamitans dæmones esse, & non homines. Non enim aliter sciebat; quia nec hoc homines ausos esse existimabat. Vulneratus est tamen, antequam sui aduenirent. Sui ergo hoc rumore expergefacti, & etiam audito dæmonum nomine, perterriti vtrique, & inexpertes; & etiam illi Iudaico more domini sui proditores hinc inde ad ecclesiæ ostia concurrunt. Sed antequam aduenirent latrunculi præcipiti cursu ad proximantia sibi gronnæ latibula semiuiuum Abbatem relinquentes confugiunt. Monachi vero seniorem suum semiuiuum colligentes cum gemitu & mœrore domum reportauerunt. Sed nec etiam illi dolosi minus lachrymabantur innocentibus. Sed Dei misericordia tantū facinus impunitum fieri non permittente, latrunculi, qui hoc perpetrauerunt, omnes tanti sceleris persuasores capti ligatiq;, per varia tormenta morte turpissima periere. His ita relatis ad incæpta redeamus. Aliud quoq; monasterium iuxta orientalem portam Sceftesburg habitationem sanctimonialium habitabile idē præfatus rex ædificare imperauit, in quo propriam filiā suam Æthelgeofu deuotā Deo virginem abbatissam constituit. cum qua etiam aliæ multæ nobiles moniales in monastica vita Deo seruientes in eodem monasterio habitant. Quæ duo monasteria terrarum positionibus, & omnib. diuitiis locupletatim ditauit. His ita diffinitis solito suo more intra semetipsum cogitabat, quid adhuc addere potuisset, quod plus placeret ad piam meditationem. Non inaniter incæpta, vtiliter inuēta, vtilius seruata est. Nam iamdudum in lege scriptum audierat, dominum decimam sibi multipliciter redditurum promisisse; atq; fideliter seruasse; decimamq; sibi multipliciter redditurum fuisse. Hoc exemplo instigatus, & antecessorum morem volens transcendere, dimidiam seruitii sui partem, diurni scilicet, & nocturni temporis: nec non etiam dimidiam partem omnium diuitiarum, quę annualiter ad eum cum iustitia moderanter acquisitæ peruenire consueuerant, Deo deuote & fideliter toto cordis affectu pius meditator se daturum spopondit. quod & quantum potest humana discretio discernere & seruare, subtiliter ac sapienter adimplere studuit. Sed vt solito suo more cautus euitaret, quod in alio diuinæ scripturæ locutum est: *Si recte offeras, recte autem non diuidas, peccas*; quod Deo libenter deuouerat, quomodo recte diuidere posset, cogitauit. Et, vt dixit Salomon, *Cor regis in manu domini*, id est, consilium; Consilio diuinitus inuento omnium vniuscuiusque anni censuum successum bifarie primitus magistros suos diuidere æquali lance imperauit. His ita diuisis partem primam sæcularibus negotiis pertinere addixit. quā etiam in tribus partibus sequestrari præcepit: cuius primam diuisionis partem suis bellatoribus annualiter largiebatur: item suis ministris nobilibus, qui in curto regio vicissim commorabantur, in pluribus ministrantes ministeriis. Ita enim ordinabiliter agebatur regalis familiaritas tribus omni tempore vicissitudinibus. In tribus namq; cohortibus prętati regis satellites prudentissime diuidebātur; ita, vt prima cohors vno mēse in curto regio die noctuq; administrās commoraretur, menseq; finito, & adueniente

Monachorum facinus in Abbatem.

Ælfredi filia abbatissa.

Ælfredi votum.

Diuisio bonorum per Ælfredum.

alia cohorte, prima domum redibat: & ibi duobus, propriis quiuis neceſſitatibus ſtudens, commorabatur menſibus. Secunda itaque cohors menſe peracto adueniente, tertia domum redibat, vt ibi duobus commoraretur menſibus. Sed & illa finito vnius menſis miniſterio, & adueniente prima cohorte domum redibat, ibidem commoratura duobus menſibus. Et hoc ordine omnibus vitæ præſentis temporibus talium viciſſitudinum in regali curto rotatur adminiſtratio. Talibus itaq; primam de tribus prædictis partibus partem, vnicuiq; tamen ſecundum propriam dignitatem, & etiam ſecundum proprium miniſterium largiebatur. Secundam autem operatoribus, quos ex multis gentibus collectos & comparatos propemodum innumerabiles habebat in omni terreno ædificio edoctos. Tertiam autem eiuſdem partem aduenis ex omni gente ad eum aduenientibus, longe propeque poſitis, & pecuniam ab illo exigentibus, etiam & non exigentibus: vnicuique ſecundum propriam dignitatem mirabili diſpenſatione laudabiliter, & ſicut ſcriptum eſt, *Hilarem datorem diligit Deus*) hilariter impendebat. Secundam vero partem omnium diuitiarum ſuarum, quæ annualiter ad eum ex omni cenſu perueniebant, & in fiſco reputabantur, ſicut iam paulo ante commemorauimus, plena voluntate Deo deuouit. Et in quatuor partibus etiam curioſe ſuos miniſtros illam diuidere imperauit: ea conditione, vt prima pars illius diuiſionis pauperibus vniuſcuiuſque gentis, qui ad eum veniebant, diſcretiſſime erogaretur. Memorabat etiam in hoc, quantum humana diſcretio cuſtodire poterat, illius S. Papæ Gregorii obſeruandam eſſe ſententiam, qua diſcretam mentionem diuidendæ eleemoſynæ ita dicens agebat: *Nec paruum cui multum: nec multum cui paruum: nec nihil cui aliquid, nec aliquid cui nihil.* Secundam autem duobus monaſteriis, quæ ipſe fieri imperauerat, & ſeruientibus in his Deo (de quibus paulo ante latius diſſeruimus) tertiam ſcholæ, quam ex multis ſuæ propriæ gentis nobilibus ſtudioſiſſime congregauerat, quartam circum finitimis in omni Saxonia & Mercia monaſteriis, & etiam quibuſdam annis per vices in Britannia & Cornubia, Gallia, Armorica, Northhymbris, & aliquando etiam in Hybernia, eccleſiis & ſeruis Dei inhabitantibus, ſecundum poſſibilitatem ſuam aut ante diſtribuit, aut ſequenti tempore erogare propoſuit, vita ſibi & poſteritate ſalua. His ita ordinaliter ab eodem rege diſpoſitis, memor illus diuinæ ſcripturæ ſententiæ, qua dicitur: *Qui vult eleemoſynam dare, a ſemetipſo debet incipere:* etiam quid à proprio corporis ſui & mentis ſeruitio Deo offerret, prudenter excogitauit. Nam non minus de hac re, quam de externis diuinis Deo offerre propoſuit. quinetiam dimidiam partem ſeruitii mentis & corporis, in quantum infirmitas & poſſibilitas, atque ſuppetentia permitteret, diurno ſcilicet, ac nocturno tempore ſuapte totiſque viribus ſe redditurum Deo ſpopondit. Sed quia diſtantiam nocturnarum horarum omnino propter tenebras: & diurnarum propter denſitatem ſæpiſſime pluuiarum & nubium æqualiter dinoſcere non poterat: excogitare cæpit, qua ratione fixa, & ſine vlla hæſitatione hunc promiſſum voti ſui tenorem letho tenus incommutabiliter Dei fretus miſericordia ſeruare poſſet. His aliquandiu excogitatis, tandem inuento vtili & diſcreto conſilio ſuos capellanos coram offerre ſufficienter imperauit: quam adductam ad denarios penſare in bilibri præcepit. Cumq; tanta cera menſurata fuiſſet, quæ 72. denarios penſaret, 6. candelas vnamquamque æqua lance inde capellanos facere iuſſit: vt vnaquæque candela 12. vncias pollicis in ſe ſignatas in longitudine haberet. Itaq; hac reperta ratione, ſex illæ candelæ per 24. horas die nocteque ſine defectu coram ſanctis multorum electorum Dei reliquiis: quæ ſemper eum vbique comitabantur, ardentes luceſcebant. Sed cum aliquando per diem integrum & noctem, ad eandem illam horam, qua anteriori veſpera accenſæ fuerant candelæ, ardendo luceſcere non poterant: nimirum ventorum violentia inflante: quæ aliquando per eccleſiarum oſtia & feneſtrarum, maceriarum quoque, atque tabularum, vel frequentes parietum rimulas, nec non & tentoriorum tenuitates, die noctuque ſine intermiſſione flabat, exardeſcere citius plus debito ante eandem horam finiendo curſum ſuum cogebantur: excogitauit, vnde talem ventorum ſufflationem prohibere potuiſſet, conſilioque artificioſe atque ſapienter inuento, lanternam ex lignis & bouinis cornibus pulcherrime conſtruere imperauit. Bouina namque cornua alba, ac in vna tenuiter dolabris eraſa non minus vitreo vaſculo elucent. Quæ itaque lanterna mirabiliter ex lignis & cornibus, vt ante diximus, facta: noctuque candela in eam miſſa exterius vt interius tam lucida ardebat, nullis ventorum flaminibus impedita: quia valuam ad oſtium illius lanternæ ex cornibus idem fieri imperauerat. Hoc itaque machinamento ita facto ſex candelæ, vna-

Lanternæ inuentio.

vnaquæq; post alteram per 24. horas sine intermissione nihil citius, nihil tardius lucescebant: quibus extinctis, aliæ incendebantur. His ita ordinabiliter per omnia digestis, dimidiam, sicut Deo deuouerat, seruitii sui partem custodire cupiens; & eo amplius augere, in quantum possibilitas aut suppetentia; immo etiam infirmitas permitteret; tædiosus examinandæ in iudiciis veritatis arbiter existebat; & in hoc maxime propter pauperum curam, quibus die noctuque inter cætera præsentis vitæ debita mirabiliter incumbebat. Nam in toto illo regno præter illum solum, pauperes aut nullos, aut etiam paucissimos habebant adiutores. *Ælfredus pauperum tutor solus.* Nimirum, quia etiam pene omnes illius regionis potentes & nobiles ad sæcularia magis quam ad diuina mentem declinauerant negotia. Magis enim vnusquisque speciali lucro in sæcularibus negotiis, quam communi inhiabat. Studebat is quoque in iudiciis etiam propter nobilium & ignobilium suorum vtilitatem, qui sæpissime in concionibus comitum & præpositorum pertinacissime inter se dissentiebant: ita, vt pene nullus eorum, quicquid à comitibus & præpositis iudicatum fuisset, verum esse concederet: qua pertinaci dissensione obstinatissime compulsi, regis subire iudicium singuli subarabant: quod & confestim ab vtraque parte implere festinabant. Sed tamen ille, qui in sua parte aliquam de illa causa iniustitiam fieri cognosceret, ad talis iudicis iudicium, contra voluntatem tamen; quamuis per vim lege & stipulatione venire coactus esset, voluntarie nolebat accedere. Sciebat enim ibidem nihil ex sua malitia confestim posse delitescere. Nec mirum. Erat namque rex ille in *Ælfredus iudex integer.* exequendis iudiciis, sicut in cæteris aliis omnibus rebus discretissimus indagator. Nam omnia pene totius suæ regionis iudicia, quæ in absentia sua fiebant, sagaciter inuestigabat, qualia fierent: iusta aut etiam iniusta: aut vero si aliquam in illis iudiciis iniquitatem intelligere posset; leniter aduocatos illos ipsos iudices, aut per se ipsum, aut per alios suos fideles quoslibet interrogabat, quare ita nequiter iudicassent; vtrum per ignorantiam, aut propter aliam quamlibet maleuolentiam; id est, vtrum pro aliquorum amore vel timore; aut aliorum odio, aut etiam pro alicuius pecuniæ cupiditate. Denique si illi iudices profiterentur propterea se talia ita iudicasse, eo, quod nihil rectius de his rebus scire poterant; tunc ille discrete & moderanter illorum imperitiam & insipientiam redarguens aiebat, ita inquiens: Nimium admiror vestram hanc insolentiam, eo, quod Dei dono & meo, sapientium ministerium & gradus vsurpastis, sapientiæ autē studium & operam neglexistis. Quapropter aut terrenarum potestatum ministeria, quę habetis, illico dimittatis; aut *Seueritas in iudices insciores.* sapientiæ studiis multo deuotius docere vt studeatis, impero. Quibus auditis verbis perterriti, veluti pro maxima vindicta correcti comites & præpositi ad æquitatis discendæ studium totis viribus se vertere nitebantur; ita, vt mirum in modum illiterati ab infantia comites pene omnes; præpositi ac ministri literatoriæ arti studerent: malentes insuetam disciplinam quam laboriose discere, quam potestatum ministeria dimittere. Sed si aliquis liberalibus studiis aut pro senio, aut nimia inusitati ingenii tarditate proficere non valeret, suum, si haberet, filium, aut etiam aliquem propinquum suum, vel etiam, si aliter non habeat, suum proprium hominem liberum vel seruum, quem ad lectionem longe ante promouerat, libros ante se die nocteq;, quandocunq; vnquam vllam haberet licentiam, Saxonicos imperabat recitare: & suspirans nimium intima mente dolebat, eo, quod in iuuentute sua talibus studiis non studuerat, fœlices arbitrantes huius temporis iuuenes, qui liberalibus artibus feliciter erudiri poterant: se vero infelices existimantes, qui nec hoc in iuuentute didicerant, nec etiam in senectute: quamuis inhianter desiderarent, poterant discere. Sed hanc senum iuuenumq; in discendis literis solertiam ad pręfati regis notitiam explicauimus.

Anno Domini 900. Ælfredus veridicus, vir in bello per omnia strenuissimus, rex occidentalium Saxonum nobilissimus, prudens vero & religiosus atq; sapientissimus, hoc anno, postquam regnasset 29. annis & dimidium super totam Angliam, *Ælfredi mors.* præter illas partes, quæ subditæ erant Dacis, cum magno suorum dolore viam vniuersitatis adiit, die 7. Kalend. Nouemb. anno regni sui 29. & dimidio, anno vero ætatis suæ 51. indictione 4. Qui apud Wintoniam ciuitatem regalem decenter & regali honore est sepultus in ecclesia S. Petri Apostolorum principis. Mausoleum quoque ipsius constat factum de marmore porphyrio preciosissimo. De cuius regimine laborioso hos versus proloqui dignum duxi:

Nobilitas innata tibi, probitatis honorem *Henr. Huntingdõ.*

Armi-

Armipotens Ælfrede dedit, probitasque laborem;
Perpetuumq; labor nomen: cui mixta dolori
Gaudia semper erant: spes semper mixta timori.
Si modo victor eras, ad crastina bella pauebas:
Si modo victus eras, & crastina bella parabas.
Cui vestes sudore iugi, cui sica cruore
Tincta iugi: quantum sit onus regnare probarunt.
Non fuit immensi quisquam per climata mundi,
Cui tot in aduersis vel respirare liceret:
Nec tamen aut ferro contritus ponere ferrum,
Aut gladio potuit vita finisse labores.
Iam post transactos vitæ regniq; dolores,
Christus ei sit vera quies, sceptrumq; perenne.

Hic Ioannes Asser Episcopus Sciréburnensis scripsit Ælfredi res gestas, & annales Britanniæ. Huius Asseri Annalibus vetustus quidam author paralipomenon addidit, & eum obijsse scribit Anno Domini 909.

F I N I S.

TESTAMENTVM ÆLFREDI REGIS.

EGo Ælfredus diuino munere, labore ac studio Athelredi Archiepiscopi, nec non totius Westsaxoniæ nobilitatis consensu pariter & assensu, occidentalium Saxonum rex, quos in testimonium meæ vltimæ voluntatis complementi, vt sint aduocati in disponendis pro salute animæ meæ, regali electione confirmo tam de hereditate, quam Deus ac principes cum senioribus populi misericorditer ac benigne dederunt, quam de hereditate, quam pater meus Æthelwultus rex nobis tribus fratribus delegauit, videlicet Æthelbaldo, Ætheredo, & mihi; ita, quod qui nostrum diutius foret superstes, ille totius regni dominio congauderet. Et si contigerit, quod Æthelbald primogenitus patris nostri primus in fata decesserit, tunc recognoscat Ætheredus cum totius Westsaxoniæ nobilitate; quod sint nobis in testes de nostræ portionis in regno participatione, in die coronationis Ætheredi regis, quem in regem super nos post mortem Æthelbaldi fratris nostri primogeniti erigere toto nostro conamine insistemus, secundum assecurationem, quam nobiscum fideliter fecit; videlicet, quod idem rex Ætheredus nostras distributiones nobis esse permitteret; sicut eas habuimus ante ipsius Ætheredi fratris nostri postgeniti coronationem. Fidelitas vero nobiscum ab ipso promissa de hereditaria distributione, erat modo consimili confecta; videlicet, quod de terris & dominijs, quæ rex ipse Ætheredus omni nostro iuuamine, & potestate, hominumque nostrorum sibi adquisierit: & etiam de dominiis, quæ sibi iure hereditario contingunt, nobis fraternali affectione competenter impartiretur. Veruntamen si contigerit, quod Ætheredus succedat in regnum; idem & ipse compromitteret. Quando vero ita Deus disposuit, vt Ætheredus regali diademate coronaretur, tūc ipsum Ætheredū rogaui corā omnibus testibus nostris, videlicet quod de sua hereditate nobis impartiri recognoscat; & quod mihi meam distribuat partem. Ipse vero his auditis statim mihi restitit contestans, se hoc non posse; nec agere vellet, vt impartiatur. ex quo illud tam diutino tempore in propria retinuit possessione. Hoc tamen mihi spoponderat; quod terras & dominia, quæ ipse nobis auxiliantibus, & populo nostro in suam ditionem perquisiuerit: & hereditatem, ad quam nascitur, post dies suos nemini in possessionem daret, vt [illegible] congauderet hereditati, solummodo me excepto: sicque querimoniam contra fratrem remisi per verba prædicta complacatus. Si vero contigerit (quod absit) quod nos omnes impijssimorum Paganorum in manus inimicorum nostrorum Danensium inciderimus; tunc nobis est specialiter recognoscendum, disponere salubriter pro filiis nostris, quod vnusquisque eorum successiue vnus post alium nostrum hereditatem possideat, & terris ac possessionibus nostris congaudeat; quemadmodum ipsa hereditas, terræ, possessiones & dominia nobis condonata fuerunt. Propterea in vnum congregati sumus apud Suinburnam, vbi pronunciauimus in cognitione totius Westsaxoniæ principum, dominorum ac seniorum, quod ipsi fideliter testimonium perhibeant: videlicet, quod quis nostrum diutius superuiueret, quod ipse legat alterius filiis ipsas terras, quas nosmet ipsi nostra virtute ac potestate conquesti sumus, & terras ipsas, quas rex Æthelwulfus nobis donauit; dummodo Æthelbald

bald fuerat superstes, præter illud quod nobis tribus fratrib. pater noster rex Æthel-
wulfus delegauit. Et super hoc vnusquisq; nostrũ alteri fidem firmauit, quod quis no-
strum diutius vitam viueret, quod ipse alterius terras possideret, & dominia, & omnia,
quæ sui erant, præter illam partem, quam vterque nostrum filiis alterius legauit. Et
si contingat, quod Ætheredus rex viam vniuersæ carnis fuerit ingressus, ex tunc præ-
ter me non est quis, qui super hereditatem scripturam habeat vel testimonium; nec
quod sit aliquis alius heres præter me. Quod si aliquis hereditatem prædictam accla-
mauerit, ius suum perdet, nisi citius de hoc testes adducat. Et tunc audiui, quod o-
mnes cognati mei in soporem mortis resoluti erant. Et ita hereditas Æthelwulfi regis
10 patris mei ad me deuoluta est per chartã inde confectã, in cõsilio nostro generali apud
Langdene. quam quidẽ chartã libere legere iussi corã testibus totius Westsaxoniæ.
Quando vero relecta fuerat, tunc mandaui illos omnes, qui aderant, & securitatẽ mi-
hi facere præcepi pro meo amore, si vnquã audient de aliquo vel cognoscerẽt, qui de
hereditate mea aliquod ius acclamare iuste posset: ꝙ nunquã ad meum auditũ antea
peruenit. Et iterum locutus sum ad eos in hæc verba: Rogo vos dilectissimi, ꝙ nemo
pro amore aut odio mei parcat veritatẽ annunciare, sed summopere consentiat veri-
tati. Quia mea voluntas nõ est, aliquẽ meorũ consanguineorũ in aliquo dishæritare.
Et tunc omnes principes & seniores populi mei sub firma attestatione dixerũt, quod
nunquã ad eos deuenit notitia de aliquo, qui iustiorẽ haberet titulũ, quam ego: nec
[illegible]tare nouerunt de aliquo, neq; in scripturis inuenire potuerunt, & in seisinã meæ
[illegible]ditatis me iterũ imponentes dixerunt: Ecce, iam habes tuam hereditatẽ iterum
in manibus tuis. Nunc de bonis & possessionib. conde testamentũ tuum; lega & dona
[illegible] proximo sanguini vel amicis tuis & cognatis sicut tibi placuerit. Et omnes illi fir-
mitatẽ irreuocabilẽ mihi fecerunt, & subscripserunt, ipsos nunquã hereditatẽ meam
alicui homini aliter peruertendo daturos, præter quam egomet legabo die proximo
iam instante. Vnde ego Ælfredus diuino munere occidentalium Saxonum rex, præ-
sentibus testibus intentionem meæ vltimæ voluntatis in præsentiarũ profero, vt im-
plementum sortiatur post proprium in fata decessum. In primis concedo meo senio-
ri filio Edouardo illas terras apud Stratnet in Triconschire & Hortingtune cum tota
libera terra, quã Leofus à nobis perantea tenuit apud Carentune, & apud Kisantune,
& apud Burnham, & apud Wedmore. Insuper ego confirmo custodi de Leodre, quod
ipse illud habeat secundum assignationem à vobis prælocutam, cum terra illa apud
K[illegible]tune, nec non cum omnibus ad illud pertinentib. Vlterius prædicto concedo cu-
[illegible] terras illas apud Kantune, & apud Bedewind, & apud Benesey, & apud Husse-
[illegible] & apud Surrune, & apud Leodrian, & apud Alrune, cum omnib. liberis terris,
q[illegible] Cantio possidemus, & apud inferiorem Husseburn, & apud Kyseldene. Do il-
las [illegible]as meo principaliori seruienti apud Wintoniã, secundum assignationẽ; secun-
dum quã illud pater meus prędicto seruienti per prius quam affectuose delegauit. Al-
teru vero feodũ, quem ego Egulpho dedi vsq; ad certũ tempus apud inferiorẽ Husse-
4 [illegible]ne, pręnominato seruienti concedo. Insuper do meo iuniori filio terras illas apud
[illegible]eringtune, & apud Dene, & apud Mene, & apud Ambresbiry, & apud Done, & a-
pud Sturemınster, & apud Zeule, & apud Cruerne, & apud Withchurch, & apud A-
xanmuthe, & apud Brãnescumbe, & apud Columtune, & apud Tiryfird, & apud Mil-
le[illegible]rne, & apud Exammynster, & apud Suthwinthe, & apud Lintune, cũ omnib. ter-
ris ad illud pertinentibus: quæ sunt omnes, quas sub cœlo ibidẽ possideo; solummodo
Tryconschire excepto. Insuper meæ filiæ concedo primogenitæ villam de Welero; &
[illegible]æ filiæ postgenitæ cõcedo villã de Clere, & de Condeuere; & meę minori filiæ villã
[illegible] Welige, & de Asketune, & de Chippenã. Athelmo vero fratris mei filio do villã de
[illegible]g[illegible]urn & de Cumptune, & de Erundele, & de Bedingn, & de Dinglıã, & de Burn-
[illegible] & de Thumesfelde, & de Aschõgum. Et frat. mei filio Æthelwaldo cõcedo villã
[illegible]odelming, & de Guldeford, & de Stemingham. Et Osfertho cognato meo do vil-
l[illegible]ceaule, & de Ritherãfeld, & de Diccanlingũ, & de Suttune, & de Bullingmin-
[illegible]e Angemeringũ, & de Feltham; nec non & omnes terras ad illud pertinentes.
In[illegible]ncedo Alswytho villam de Lamborne, & de Wantingh, & de Ethandune.
Præ[illegible] duobus filiis meis libras lego mille: cuilibet eorum 500. libras. Et primoge-
nitæ meæ, postgenitæ, & minori, nec non Alswitho; ipsis quatuor lego libras 400.
cuilibet eorũ 100. libras. Vlterius cuilibet armigerorũ meorum 100. marcas. Singulis
[illegible]p[illegible] 100. marcas. Veruntamẽ cõcedo Athelmo, Æthelwaldo & Osfertho ẽt cui-
libet eorũ 100. marcas. Insup do Æthelredo principi militię meę vnũ gladiũ, & 2000.
marcas.

marcas. Et meo ſequeſtri, cum quo iam Paſcha imminente pactum firmaui, do ducentas libras, vt ipſe det & diſtribuat inter omnes illos, vbi placitum eſt ſibi ſubire ſepulchrum, ſecundum diſpoſitionem, quam egomet ſibi ad præſens conficio. Inſuper Archiepiſcopo do centum marcas; & Eſno epiſcopo, & Werfertho epiſcopo, & Aſſero epiſcopo de Schireburn; cuilibet eorum centum concedo marcas, ad dandum & diſtribuendum pro me & patre meo. Et pręter hoc, quod ipſe perantea aſſignabat, etiam ego aſſigno ducētas libras, quinquaginta preſbyteris per totū regnum meum: & 50. ſolidos cuilibet Deo ſeruienti per totū regnū meum: & 50. ſolidos ad diſtribuendum inter pauperes: & 50. ſolidos eccleſiæ, in qua corpus meum traditur ſepulturæ. Et vltra iſta neſcio vtrum plus fuerit ad legandum. Spero re vera, quod plus non fuerit inuentum. Si vero plus repertum ſit, diſponatur prout ſuperius diſponēdum cenſuimus. Et volo, quod armigeri mei cū valectis, & omnes, qui cū ipſis in ſeruitio meo exiſtunt, iſta diſtribuant modo ſupradicto: nec alio modo diſtribuant, quam ſuperius præſcripſimus, coram herede meo: cui præ cæteris maiorem quantitatem de bonis & poſſeſſionibus meis prælargitus ſum; ſecundum quod donare potui. Et tali conceſſioni multi nobiles conſcripſerunt; & coram præſentibus omnibus his teſtibus iſtæ donationes & conceſſiones in ſcriptis erant redactæ. Et modo principibus regni mei dedi in mandatis, omnibus videlicet, qui inueniri poterant, quod illi impedimentum non inferant: quoniam voluntas mea de prædictis implēdi capiat effectum diuina fretus virtute. Et volo, quod illi homines, qui prædictas poſſident terras, obſeruent verba, quæ de patris mei hereditate rediguntur in ſcriptis, in quantum poſſunt, & in quantum de futuro firmius poterunt. Etiam volo, quod, ſi ego alicui dedi, vel feodum aliquem ad tempus accommodaui; quod illi meis cognatis, vel ſuis illud oſtendant. Inſuper volo, quod illi homines, quibus ego meas liberas terras delegaui; non alienent illas à mea cognatione, vltra dies ſuos; & volo, quod tranſeant, diebus ſuis meæ propinquiori cognationi; niſi ex ſeipſis procreati fuerint filii legitimi. Et tunc ex meo beneplacito permaneant virili ſexui, ab ipſis progenito; quamdiu vnus ex eis vixerit ſuper terram. Nam & pater meus eodem modo ſuam legauit hereditatem. Quod ſi aliquo modo accidet; vt perueniant terræ prædictæ in manus mulierum; tunc volo, quod poſt obitum earum reddantur conſanguinitati meæ virili ex earum viſceribus deſcendenti; ſi ita fuerit, quod ipſas has terras vita comite in propriis manibus retinere voluerit. Si vero aliter acciderit, tunc vltra dies ſuos fiet ita, ſicut per prius delegauimus. Vlterius dico, quod reddatur ab ipſis pro ſuſtentatione victus conſanguineorum meorum, quibus oportet me prædictas terras legare; vtrum ſint maſculi vel fœminæ, ſecundum quod mihi melius videtur. Et ego in nomine Domini exhortor, & in nomine omnium ſanctorum, quod nemo conſanguineorum meorum in poſterum contra aliquem meæ conſanguinitatis laboret quouis modo; quoad ea, quæ ego ipſis dedi per antea pariter & legaui. Et mecum tota nobilitas Weſtſaxonicæ gentis pro recto iure conſentiunt; quod me oportet dimittere eos ita liberos; ſicut in homine cogitatio ipſius conſiſtit. Et ego pro amore Dei, & pro ſalute animæ meæ, volo, quod ipſi ſint in poſſeſſione libertatum ſuarum; & omnis cognatio eorum. Et ego in nomine Dei ſacri in mandatis committo; quod ipſis nemo contradicat; neque cum armis, poteſtate, nec virtute, neq; alio reſiſtendi modo; quod illi non poterunt ſeiſinare, vel introducere quemcunque illis placuerit in eorum terras, poſſeſſiones & dominia. Et volo, quod homines mei dent domino de Domraham ſuas terras liberas, & ſuas libertates, ſic, quod ipſi ſeiſinent quemcunque illi placuerit pro me & pro Elfleda; & pro amicis ſuis, quibus ipſa gratitudines tenetur impendere; & pro viuorum ac defunctorum omnium neceſſitates habentium ſalute; & quod habeant illas, vt poſſint ſtare pro animæ meæ ſalute; & quod talis pia donatio ſit in remiſſionem omnium peccatorum meorum; & ita deſiderans altiſſimum humiliter deprecor; vt mea delicta & eorum pœnas mihi miſericorditer relaxet; AMEN.

This

This is the preface hovv S. Gregorie this booke made, vvhich
This is ſeo foreſpræc hu S. Gregorius thas boc gedihte, the
men te Paſtoral doe call.
man Paſtolem nemnath.

Ælfred Kyng wysheth greetyng to Wulſſige Bishop hys worthy louely & frendly
Ælfred Kyning hateth gretung Wulſſige Biſceop his worthū luflice & freōdlice, alias gretun.
& thee to know I will, that to me it comth very often in mynde, wat maner of wiſemē long ſince we-
& the cythā hate, that me com ſpithe oft on gemynd, hwylce ſitan geo weron geond
re tronghout the English nation both of the ſpirituall degree as of the tēporaltie, & how happy the ti-
Angelcyn, ægther ge godcundra hada ge woruldcundra, & huge ſæliglica tida tha
mes thē were amōgſt all the English natiō, & how the kinges which thā the gouernmēt had of the peo-
wæron geond Anglecyn, & hu tha cyningas the thone anweald hærdon thæs folces:
ple, God & his will writtē they obeyed, & how they both in theyr peace & in theyr expedition of war,
Gode & his ærynd writum hyrſumodō, & hu hi ægther ge heora ſybbe ge heora ſydo,
& in theyr gouerning within borde or at home helde & alſo without their noblenes did ſpread, & how
& ge heora anweald innan borde gehealdon & eac vt hira ethel rymdon, & hu him
they then ſped, aſwell in witte as in wiſdome. And alſo the deuine orders hovv ear-
tha ſpeow, ægther gemid wige gemid wiſdome. And eac tha gotcundā hadas hu ge-
neſt they were aſwell about preaching, and about learnyng, & about all the ſeruices
orne hi wæron ægther ge ymbe lara, ge ymbe leornunga, & ymbe ealle tha theowdo
that they to God should do. And how men out abroade wiſdome & doctrine hither in this lādſought,
mas the hy gode ſceoldō, & hu man vt on borde wiſdome & lare hider on land ſohte,
& how we the ſame now muſt abroad get, if we them haue shall. So cleane it was
& hu we hi nu ſceoldon vte begitan; gif we hi habban ſceoldō. Swa clæne heo wæs
fallen amongſt the English nation, that very few were on this ſide Humbre which their
othfeallen on Angelcynne that ſwithe feawa wæron be heonan Humbre the hira
ſeruice could vnderſtand in English, or els furthermore an epiſtle from latin
thenūge cuthon vnterſtādan on Engliſc; oth the furthon an ærendgewryt of ledene
into English to declare, & I vvene that not many beyond humbre vvere not. So fevv of
on Engliſc areccan, & ic wene that naht monige begeondā hūbre næron. Swa feawa
them vvere, that I alſo one onely may not remember by ſouth Thamiſe vvhen as I
heora wærō; that ic furthō āne ænlepne ne męg gethencā beſuthā Thamiſe tha thaic
to reigne vndertoke. God almyghty be thanked, that vve novv any in ſtall haue a teacher.
to rice feng. Gode ælmightigū ſy thanc, that we nu ænigne an ſteal habbath lareowa.
Therfore I thee bid, that thou do as I beleue that thou vvilt, that thou vvith theſe vvorl-
Forthā ic the beode, that thu do ſwa ic gelyfe that thu wille, that thou the thiſſe wor-
dly thinges to them poureſt out, as thou ofteneſt mayeſt, that thou that vviſdome vvhich to thee God
uld thinga to thā geæmtige, ſwa thu oftoſt mæge, that thu thone wiſdōe the the God
geueth vvhere ſoeuer thou to them beſtow may thou beſtovv. Thinke vvhat maner of puniſhments
ſealde thær thær thu hine befæſtan mæge befæſt: gethæne hwilce witha vs tha
to vs then shall comen for this vvorld, vvhen as vve it neyther our ſelues haue loued, ne alſo to oth-
becomon for thiſſe woruld; tha tha we hit na hwæther ne ſelfe, ne lufedon; ne ac oth-
er men haue left it. The names only, vve haue loued, that vve Chriſtians vvere, & very
rum mannū ne lyfdō. Thone namā anne we lufdon, that we Criſtene wærō, & ſwithe
fevv the dueties. When I this all do mynde, then bethought I alſo hovv I ſavv before ſuch
feawa tha theawas. Tha ic this eal gemūde, tha gemunde ic eac hu ic geſeah ær tham
tyme as it all ſpoyled vvas & burned, hovv the churches troughout all the English nation ſtode
the hit eal forheregod wære, & forbærned; hu tha circan geond eal Angelcyn ſtodon
with ornamēts & bookes filled & alſo with a great multitude of gods ſeruātes, & thē very lytle fruite
mathma & boca gefylled; & eac micel męniu godes thęawa, & tha ſwithe lytle feorme
of their bookes vviſt they, bicauſe that they of then no thyng vnderſtand might, bicauſe that they
thara boca wiſton; fortham the hi hira nanthing ongitan ne mihton, fortham the hi
vvere not in their ovvn countrey lāguage vvrittē. Euen ſo they ſayd our elders the which theſe places
nærō on hira agēge theode awritene. Swilce hi crædō vre yldrā tha the thas ſtowa ær
before helde, they loued vviſdome & trough the ſame they gate vveale & to vs left it. Here a man
heoldon, hi lufedon wiſdome & thurh thone hi begetō welan & vs læfdon. Hęr mon
may yet ſee theyr ſvvathe, but vve them cannot after enquire, becauſe vve haue
mæg gyt ge ſeon hira ſwęth, ac we him ne cumō æfter ſpyrgean; fortham we habbath

 both

both let go asvvell vvelth as also vvisdome , for that then vve vvould not to the vievv
ægther forlæton ge thone wela gethone wisdō, forthā the we noldon to rham spore
vvith our mynde stoupe. When I then this all mynded , then vvondred I greatly at theyr god-
mid vre mode on lurā. Tha ic tha this eall gemūde, tha vvundrode ic svvite thęra go-
ly vvisemē vvhich long ago vvere troughoud the english nation, & those bookes fully all learnet had,
dera vvitena the geo vvęrō geōd Angelcyn, & tha bec be fullā ealle geleornod hęfdō,
that of then then no part they vvoult not into their ovvn country speech turne, but I thē quickly again
tha hira tha nañe dęl noldō on hira agēge rheode vvendā, ac ic tha sona eft me sylfum
my selfe aunsvvered, & sayd: they vveened not that euer men should so retchlesse become , & this
andvvyrde, & cvvęthihi ne vvendō that æfre men sceoldō svva reccelase vvurdā, & seo
learning so dec ay. Therfore vvillingly they it let alone , & vvould that heare the more vvis-
lar svva othfeallā. Forthęre vvil nūge hi hit forletō, & vvoldon that her the mara vvi-
dome in this land vvould be, as vve more languages they understode. Thē remēbred I hovv the lar
dome on lande vvęre, thi vve ma getheoda cuthō. Tha gemūde ic hu seo æ vvæs æryst
vvas first in the Hebrue speach found, & after that the Greekes had learned it, then turned they it into
on Ebreisc getheode fundō, & eft tha Crecas geleornodō; tha vvendon hi hit on hira
theyr ovvne speech vvholly, & also all other bookes, & again the latine people as soone as after they it
agenge theode ealle, & eac ealle othra bec, & eft lede mare svva some sith than hi hi-
had learned they translated it vvholly throug vvise interpreters, in to their ovvne language , & eke
geleornodō, hi vvendō ealle thurh vvise vvealhstodas on heora agēge theode , & eac
all other christen people some part therof into theyr ovvne tonge haue turned. Therfore me
alle othra cristene theoda sumne dęl hira on hira agēge theode vvendon. Forthi me
thinketh better if you so thinke, that vve also some bookes vvhich demed most nedefull
thingth betere gif geovv svva thinceth, that vve eac sume bec tha themed be thytsysta
be for all men to understand, that vve them into that language turne that vve all knovv
syn eallū mannū to vvitañe , that vve tha on that getheode vvēdon the vve ealle gee-
may , & bring to passe , as vve very easily may vvith gods helpe if vve than quiet-
navvā mægē, & gedō svva vve svvithe eathe magō mid godes fultume, gif vve tha styl-
nes haue, that all the youth that novv is in te english nation of freeborne men , such as
nesse habbath, tha eall teo geoguth the nu is on Angelcynne freora manna, thara the
that vvealth haue that they them maintayne may be to learnyng committed, that vvhile that they
tha speda hębbē, that hi thā befeolā męgen syn to leornūga othtęlte, tha hvvile the hi
none other occupation can, untill first that they vvill conne english vvriting to read. Let
nante otherre note nemægē, oth fyrst the hi vvel cumen englisc gevvrit arędā. Lære-
teachmen aftervvard further in latin speech, tho so that men further teach vvill, & to higher
mon sith than furthor on ledē getheode, tha the man furthor lętan vville, & to herrā
degree do vvill When I mynde hovv this learning of the latine tonge before this fallen vvas
hade don vville. Tha ic gemunde hu seo lar leden getheodes ær thysum afe allen vvęs
troughoud the english natiō, & though many could skill the english vvriting to read. Then began Ia-
geond Angelcyn, & theah manega cuthon englisc gevvrit arędan. Tha ongan ic ge-
mongst other diuers & manifold businesses of this kingdome , this booke to vvende into en-
mong othrū micilicū & monigfealdū bisgū thisses kynerices tha boc vvendan on en-
glish that is named in latin Pastoralis , & in english the Hardmans booke, sontime vvord by
glisc the is genemned on leden Pastoralis, & on englisc hirde boc; hvvilum vvord be
vvorde, somtime understanding for understanding euen as I them had learned at Plegmūd myne Ar-
vvorde, hvvilū andgit of andgite; svva svva ic hi gelcornode æt Plegmunde minū Ær-
chebishop , & at Assere my Bishop , & at Grimbolde my masse priest , & at Iohn
cebiscope, & æt assere minon Biscope, & æt Grimbolde minū messe pteoste, & æt Io-
my masse priest. After that I of then than learned had so as I then understode
hanne minū mæsse pteost. Sith than ic hi tha geleotnod hęfde svva svva ic hi forstod
hovv I to them most understandingly might, I them into english turned: & to eche bishops sea
svva ic hi andgitlicost arreccā meahte, ic hi on englisc a vvende: & to ælcun biscep stole
in my kingdome vvill one sende, & upon eche one there is a stile that is of fifti markes,
on minu[illegible]ice vv[illegible]e ane on sendā, & on ælcre bith an æstel se bith on fiftigū mancessa,
& I bid in gods name , that man stat style from these bookes take not , nor the bookes
& ic bebeode on godes naman, that man thoue æstel fram thęre bec ne do, ne tha boc
from the same mynstre, unknovvn hovv long there so learned bishops be. So as novv god be
fram tham m[illegible]n[illegible]re, vncuth hu lange thęr svva gelęrede biscepas syn. Svva svva nu gode

thanked

thanked euery vvhere there are. Therfore I vvould that they alvvayes at theyr places vvere,
thanc vvel hvvar ſindon. For thi ic vvolde that hi ealne vveg æt there ſtovve vvęren,
except the bishop them vvith him haue vvill , or els they to ſome place lende be, vntil that ſome
buto ſe biſcop hi mid him habban vville, oth the heo hvvær to læne ſy, oth the hvva
other be vvriten out.
othre bi vvrite.

Liber loqvitvr.

This vvriting Auguſtine ouer the ſalt ſea from the ſouth brought, to thinhabitantes of the
This ærynd gevvrit Auguſtinus ofer ſealtne ſæ ſuthan brohte, egbugendũ ſvva
land, euen as it befor prepared had te Lordes ſeruãt of Rome the Pope right vicar ruling Gregory of diſ-
hit ær fore adiht no de drihtnes cempa Rome Papa rihtſpel monig Gregorius gleavv
crete courage vvithout fury, through ſenſes, vviſdome, pollicy a free horde. Bicauſe he of mankinde the
mod geond vvod thurh ſeſan, ſnytro, ſcaro, thanca hord. Forthã he mancynnes męſt
moſt begat to heauen vvarde, of Romaynes the beſt man, of courage vvealthieſt, of povver moſt free.
geſtrinde wodera vvearde Rommarena betſt maña, mod weligoſt męrtha gefręgoſt.
After that me into engliſh Ælfred the king turned vvorde eche one , & me to his vvriters
Sith thã me on engliſc Ælfred cyning avvende worda gehvvilc, & me his vvriterum
ſent, Sout & North. To that ende he commaundet them ſuch lyke me to bryng after theyr copy that
ſende. Suth & North. Fortham he het him ſvvilcra ma brengan be thære byſyne that
he to his bishops ſend them might, becauſe they to certayn of his bishops vvere nedefull, vvhich the la-
he his biſcopum ſendã meahte, fortham hi his ſume be thorftan tha the leden ſpręce
tin ſpeech leſt vnderſtood.
læſte cuthon.

HAEC EST PRAEFATIO (OSTENDENS) QVEMADMODVM Sanctus Gregorius hunc librum fecit, quem homines Paſtorale nuncupant.

ÆLFREDVS Rex optat ſalutem Wulfſigeo epiſcopo digniſſimo beneuole & amanter. Et te ſcire volo, quod mihi ſæpenumero in mentem venit, quales ſapientes abhinc extiterunt in Anglica gente, tam de ſpirituali gradu, quam de temporali, quamque felicia tum tempora fuerunt inter omnes Angliæ populos, quemadmodumque reges, qui tunc gubernationem habebant plebis, Deo & eius voluntati ſcriptæ obſecundarint, vtque in ſua pace, & bellicis ſuis expeditionibus, atque regimine domeſtico, domi ſe ſemper tutati fuerint, atque etiam foris nobilitatem ſuam dilatauerint, quomodoque tunc temporis tam ſapientia quam prudentia floruerint. Præterea de gradu ſpirituali homines, quam diligentes fuerint tam docendo, quam diſcendo, omnibuſque officiis (exequendis) quæ Deo præſtare debebant. Inſuper quemadmodum extranei ſapientiam & doctrinam hic in hac noſtra terra quondam quæſierint: noſq; iam (verſa vice) peregrinari oportet ad eam adipiſcendam, adeo funditus concidit apud gentem Anglicanam, vt pauciſſimi fuerint cis Humbrum, qui vel preces ſuas communes in ſermone Anglico intelligere potuerant, vel ſcriptum aliquod è Latino in Anglicum transferre. Tam ſane pauci fuerunt, vt ne vnum quidẽ recordari poſſim ex auſtrali parte Thameſis, tũ cum ego regnare occæperam. Gratiæ Deo omnipotenti ſint, quod nunc tandem aliqui in ſede ſint, qui docere queunt. Quamobrem te iubeo vt facias (quemadmodum te facturum credo) nimirum vt tu, qui mundana hæc illis profundis quam potes ſæpe, eam ſapientiam, quam tibi Deus largitus eſt, illis, vbicunque poteris, viciſſim impertias. Cogita, quales pœnæ ſuper nos tandem venturæ ſunt propter hunc mundum, cum neque noſmetipſi ſapientiam adamauerimus, neque eam aliis reliquerimus. Nomina tantum diligimus, quia Chriſtiani nuncupamur, pauciſſimi vero officiis Chriſtianorum defungimur. Hæc omnia, quoties in memoriam reuoco, ſubit etiam cogitatio, quemadmodum cuncta hic in Anglia viderim, priuſquam deleta fuiſſent omnia & incenſa, vtpote templa per omnem Anglicanam gentem ſteterint ornamentis, & libris inſtructa, magnaque inſuper multitudine ſeruorum Dei repleta. Quamuis certe fructum perexiguum ex libris ſuis perceperint, quandoquidem intelligere illos nequibant, eo, quod patrio ſermone neutiquam conſcriberentur. Qui quidem hac oratione vſi ſunt. Maiores noſtri, qui hæc quondam loca obtinuerunt, ſapien-

ſapientiam adamauerunt, & per illam opes ſibi conſtarunt, nobiſque reliquerunt. Quorum ſapientiæ impreſſam nos veluti orbitam vidimus, ſed eam adipiſci non potuimus. Nam & opes & ſapientiam planè perdidimus, quoniam ingenii neruos omnes ad eius contemplationem contendere noluimus. Cum igitur hæc omnia cogitatione complecterer, magnopere admirabar præclaros illos ſapientes, qui diu abhinc per vniuerſam gentem Anglicanam floruerunt, atque illos libros penitus omnes perdidiſcerant, quamobrem noluerunt botum partem aliquam in patrium ſermonem transferre. Veruntamen protinus mihimetipſi reſpondebam, videlicet, quod maiores illi noſtri neutiquam opinati ſunt, homines vnquam adeo ſocordes futuros, aut rem literariam in tantum vnquam prolapſuram: ideoque conſulto id omiſiſſe, exiſtimantes eo vberiorem hac in terra ſapientiam futuram, quo plures à noſtris linguæ pernoſcerentur. Tum vero venit mihi in mentem, legem Dei primum in Hebræo ſermone fuiſſe inuentam, atque poſtea Græcos, cum eandem didiciſſent, eam vniuerſam, & alios inſuper omnes libros in ſuam linguam vertiſſe, necnon Latinos etiam, quamprimum ipſi eam intelligentia comprehendiſſent per prudentes interpretes ſuo ſermone eandem expreſſiſſe: eodemque modo omnem vndique Chriſtianam plebem partem eius aliquam in linguam domeſticam tranſtuliſſe. Quapropter optimum cenſeo (ſi tu quoque ſic exiſtimas) vt nos libros aliquos, quos maximè neceſſarios arbitrabimur, qui ab omnibus intelligantur, eo'dem in linguam, quam omnes intelligunt, conuertamus: efficiamuſque (quod certe ope diuina perfacile poterimus, ſi pace perfruamur) vt omnis iuuentus, quæ nunc eſt gentis Anglicæ, eorum præſertim hominum, qui liberi nati ſunt, opeſq; habent, quibus eos ad id alere poſſunt) literis addiſcendis addicatur: vtque prius artem nullam imbibant, quam Anglica poterint ſcripta perlegere. Poſtea autem homines in Latinis literis eos inſtituant, quos volunt amplius erudire, atque ad altiorem gradum prouehere. Cum itaque mecum conſiderabam, quomodo iſthæc doctrina ſermonis Latini, per omnem gentem Anglicanam antehac obſoleuiſſet (quamuis plurimi potuiſſent Anglica ſcripta legere) tum inter alia varia ac multiplicia negotia huius regni, cœpi librum hunc vertere in ſermonem Anglicanum: (qui Latinè Paſtoralis nuncupatur, Anglicè vero *the Heardmans booke*) aliquando verbum de verbo exprimens, interdum autem ſenſum ex ſenſu, ſicuti egomet ea didiceram à Plemundo Archiepiſcopo meo, & Aſſero antiſtite meo, necnon Grimbaldo, & Iohanne mihi à ſacris. A quibus poſteaquam librum ita didiciſſem, vt penitus perciperem, quemadmodum facillimè ad eius intelligentiam peruenire poſſem, in Anglicum ſermonem eum conuerti, & ad vnamquamque epiſcopi ſedem in regno vnum miſi, ſuperque ſingulos libros ſtilum, qui eſt quinquaginta mancuſſæ. Et ego præcipio in Dei nomine, ne quis de libris hunc ſtilum tollat, neque librum de templo, incertum cum ſit, quam diu futuri ſunt tales eruditi præſules, quales nunc (honos Deo) vbique ſint. Quapropter volo, vt libri ſuis ſemper in locis remaneant, niſi illos Pontifex habere voluerit, aut commodatos alicui dederit, donec alii ex illis deſcribantur.

Caius de antiqu. Cantab. pag. 208.

Liber loquitur.

Hoc ſcriptum Auguſtinus trans ſalſum mare ab Auſtro ad incolas huius regni pertulit: ſicut illud antea præparauerat ſeruus domini Papa Romanus, rectus vicarius gubernans, Gregorius · conſideratæ vir fortitudinis abſque furore, ſummo ſenſu, ſapientia, conſilio præditus, immenſus theſaurus, quoniam is generis humani partem maximam cœlo lucrifecit: Romanorum vir optimus, mentis magnitudine abundantiſſimus, maieſtate liberrimus. Poſtquam me in Anglicum ſermonem Ælfredus rex conuertiſſet ad verbum, me per Auſtrum & Aquilonem ſuis ſcriptoribus delegauit, mandans illis, vti ſecundum exemplar plures tales deſcriberent, cum nimirum in finem, quo epiſcopis ſuis illos mittere poſſet. Quandoquidem quibuſdam ex ſuis Antiſtitibus perneceſſarii eſſent futuri, qui linguam Latinam minus intelligerent.

FRAGMEN-

FRAGMENTVM EX ANTIQVO LIBRO monasterii S. Stephani Cadomensis,

DE GVLIELMO CONQVESTORE.

DVM furerent in orbe tempestates multæ, quarum aliquæ in præcedentibus libri capitibus memoratæ sunt: quidam sortilegi Romanorum, quis in papatu succederet Hildebrando, indagarunt. & cum post transitum Gregorii, Odo Romanus papa fore compererunt. Hoc audiens Odo præsul Baiocensis, qui cum fratre suo Guillielmo rege Normannis dominabatur & Anglis, paui pendens potestates & diuitias regni occidentalis, nisi iure papatus dominaretur latius, & omnibus terrigenis: Romam misit, palatium sibi emit. Senatores Quiritum magnis muneribus datis sibi amicitia copulauit. palatiumque suum multis sumptibus, & superfluis apparatibus exornauit. Hugonem Cestrensium Comitem, magnamque cohortem præcipuorum militum asciuit: vt secum in Italiam proficiscerentur obsecrauit, & ingentia precibus promissa prodigus addidit. Illi vero, quia Normanni leues & extera videre cupidi sunt: protinus præsumptori episcopo, cui principatus Albionis & Neustriæ non sufficiebat, assenserunt. Ingentes quoque fundos, quos in occiduis climatibus possidebant, deserere decreuerunt: ac vt præfato præsuli trans Padum comitarentur, per fidem spoponderunt.

Apparatum huiusmodi prudens rex Guillielmus edidicit, sed non approbauit. regnoque suo multisque aliis nociturum æstimauit. Vnde festinanter in Angliam transfretauit, ac Odoni Episcopo cum grandi pompa nauigare in Normanniam cupienti, ex insperato in insula Vecta obuiauit. Ibi nimirum congregatis in aula regali primoribus regni rex ita locutus est:

Egregii proceres verba mea diligenter audite. & salubre consilium mihi quæso tribuite. Antequam transfretassem in Normanniam regimen Angliæ fratri meo Baiocensi episcopo commendaueram. In Normannia multi contra me surrexerunt: &, vt ita dicam, intimi me inuaserunt. Robertus filius meus & tyrones, quos enutriui, & quibus arma dedi, contra me rebellauerunt. eisque mei malefidi clientes & finitimi hostes gratanter adhæserunt. Verum Deo, cuius seruus sum, me protegente, nil profecerunt: nec de meo aliquid nisi ferrum in vulneribus suis obtinuerunt. Conglobatos in me Andegauenses paratus ad bellum terrore compressi: parique modo rebellantes Cænomannos armis & viribus compescui. His nimirum occupationibus vltra mare irretitus fui: ibique diu moratus publicis vtilitatibus laboriose deseruiui. Interea frater meus Angliam vehementer oppressit, & ecclesias fundis & redditibus exspoliauit, ornamentis ab antecessoribus editis nudauit: militesque meos, qui contra Danos & Hybernenses, & alios hostes mihi nimis infestos Angliam tutari debuerant, seduxit. & trans Alpes in extera regna, me contempto, pertrahere disponit. Nimius dolor cor meum angit. præcipue pro ecclesiis Dei, quas afflixit. Christiani reges, qui ante me regnauerunt, ecclesiam Dei amauerunt: honoribus & xeniis multi generis locupletauerunt, vnde nunc, vt credimus, in amœna sede felici retributione gaudentes requiescunt. Adelbertus & Eduinus, ac sanctus Osvvaldus. Athulfus. ac Alfredus. Edvvardus senior & Edgarus. cognatusque meus & carissimus dominus Edvvardus dederunt opes ecclesiæ sanctæ, quæ est sponsa Dei. Et frater meus, cui totius regni tutelam commendaui. violenter opes diripuit, crudeliter pauperes oppressit. friuola spe milites mihi surripuit. totumque regnum iniustis exactionibus concutiens exagitauit. Quid inde agendum sit, caute considerate, & mihi quæso insinuate. Cumque omnes tantum virum timerent. & sententiam in illum proferre dubitarent, magnanimus rex ait: Noxia temeritas semper comprimenda, multotiens olim contra patrem suum litigauerat: & tunc nouiter pro quibusdam ineptiis similiter stomachatus ad regem Francorum discesserat. Verum sapiens heros in futurum sibi multisque commoda facere non distulit, omnesque thesauros suos ecclesiis & pauperibus, Deique ministris distribui præcepit. Quantum vero singulis dari voluit, calide taxauit, & coram se describi à notariis imperauit. Clero quoque Madantensi supplex ingentia dona misit: vt inde restaurarentur ecclesiæ, quas combusserat. De fide & iustitia seruanda: de lege Dei & pace tenenda, de priuilegiis ecclesiarum & statutis patrum obseruandis, omnes qui præsentes erant, admonuit, & allocutionem per eum memoria dignam admixtis interdum lachrymis eloquenter sic edidit:

Multis, inquit, ô amici grauibusque peccatis onustus contremisco, & mox ad tremendum Dei examen rapiendus, quid faciam ignoro. In armis enim ab infantia nutritus sum, & multi sanguinis

effusione admodum pollutus sum. Nullatenus enumerare possum mala, quæ feci per 64. annos, quibus in hac ærumnosa vita vixi: pro quibus absq; mora rationē reddere nunc cogor æquissimo iudici. Dum pater meus sponte proficiscens in exilium, commisit mihi Normanniæ Ducatum, tenellus eram puer vt pote octo annorum: ex quo tempore vsque nunc semper subii pondus armorum. Ipsumq; ducatum fere quinquaginta sex annis gessi in discrimine bellorum. Mei, quibus præeram, mihi sæpe insidiati sunt & dampna grauesque iniurias mihi nequiter intulerunt. Turchetillum nutricium meum & Osbernum Herfasti filium Normanniæ dapiferum, Comitemq; Gislebertum patrem patriæ cum multis aliis reip. necessariis fraudulenter interfecerunt. His itaq; rebus gentis meæ fidem expertus sum. Noctibus multotiens cognatorum timore meorum à Goulterio auunculo meo de camera principali furtim exportatus sum: ac ad domicilia latebrasque pauperum, ne à perfidis, qui ad mortem me quærebant, inuenirer translatus sum.

Normanni, si bono rigidoq; dominatu reguntur, strenuissimi sunt, & in arduis reb. inuicti omnes excellūt, & cunctis hostib. fortiores superare cōtendunt. Alioquin sese vicissim dilaniāt, atq; consumūt: Rebelliones enim cupiunt. Seditiones enim appetunt: & ad omne nefas prompti sunt. Rectitudinis ergo forti censura coherceātur, & fræno disciplinæ per tramitē iustitiæ gradi cōpellantur. Si vero ad libitum suum sine iugo vt indomitus onager ire permittuntur: ipsi & principes eorum penuria & confusione probrosa operientur. Pluribus hoc experimentis iamdudum edidici. Proximi consanguineiq; mei, qui debuissent contra omnes mortales me omnimodis tutari, frequenti conspiratione facta in me surrexerunt, & pene omnem patris mei hereditatem mihi abstulerunt.

Guido, Rainaldi Burgundionum ducis ex Adeliza amita mea filius, malum mihi pro bono reddidit. Nam ego eum de alia regione aduentantem benigniter susceperam, ac vt vnicum fratrem honorauerā: eiq; Vernonum & Brioniam partemq; Normanniæ non modicam donaueram. Ille vero verbis & actibus mihi derogauit, me nothum degeneremq; & principatu indignum detestatus iudicauit & hostiliter diffamauit. Quid plura referam? fidem suam mihi mentitus in me rebellauit, proceresq; meos Ranulfum Baiocensem ac Haymonem Dentatum, & Nigellum de Constantino, aliosque multos mihi subtraxit: secumq; periuros esse nefario monitu coegit. Immemor itaq; hominii & fidelitatis, quā mihi iurauerat, totam Normanniam auferre sategit. Sic igitur adhuc imberbis in illum coactus sum arma leuare, & in planicie apud Vallesdunas contra consobrinum hominemq; meum dimicare. Tunc auxiliante Deo, qui iustus iudex est, inter Cadomum & Argentonium hostes vici: quibus nutu Dei subrutis patrium ius libere possedi. Deinde munitionem Brioniæ obsedi. Guidonem vulneratum, & de bello fuga elapsum inclusi, nec inde discessi, donec hostem publicum de Neustria expulerim, & cuncta eius munimina obtinuerim.

*Non multo post alia mihi grauissima aduersitas oborta est. Patrui namque mei Malgerius Rothomagensis Archiepiscopus, & Guillelmus frater eius, cui Archas & Comitatum Calogii gratis dederam, me velut nothum contempserunt: & Henricum regem, & Engelrannum Comitem Pontiui contra me acciersierunt. Mox ego, vt in * Constantino huiusmodi rumores audiui: multis dissuadentib. iter inii. Aliquantos milites, qui seruentiores ad ictus dandos erant, Archas præmisi, & ipse cum exercitu non grandi subsecutus arduam munitionem obsedi. Sed antequam rura, quæ inter duo flumina sunt, Sedam & Garennam attigissem, percussores mei præoccupauerunt Engelrannum Comitem in castrum intrare festinantem; ipsumque fortiter pugnantem, quia miles erat asperrimus, occiderunt, & agmina eius fugauerunt. Obsidione graui castrenses coherceui, & periurum comitem exulare coegi: nec in omni vita sua redire ad id quod amiserat, permisi. Præterea quoque præsulem, qui nec Deo deuotus, nec mihi fidus erat, de pontificali sede per decretum Papæ deposui: & Maurilium venerabilem cenobitam, quem mihi Deus de Florentia ciuitate Italiæ transmiserat, in loco eius subrogaui.*

* Constantin.

Henricus regali potentia fretus, & militari audacia feruidus, hostiumq; meorum derogationibus admodum stimulatus, sæpe visus est me velut inermem conculcare, multisque modis proterere, & indebita mihi iura imponere. Sæpius cum ingenti armatorum manu terram meam ingressus est. Sed nunquam de præda spoliisque meis hominumque meorum captura gauisus est. Cum grandi pompa minisque terribilibus plerunque fines meos introiuit: sed nunquam lætus, nec sine dedecore ad sua repedauit. Plures secum valentes huc adduxit: quos quidem meo meorumq; gladio, proh dolor, perierant, non reduxit.

Quondam nimis contra me inflammatus ingentem exercitum Galliæ in duas partes diuisit rex Henricus, vt nostros opprimeret fundos geminis irruptionib. Ipse vnam phalangē in Ebroicensem diocesim, vt vsq; ad Sequanā omnia deuastaret, introduxit: aliāq; Odoni fratri suo ac Rainaldo de Claromōte & duob. consulib. Radulpho de Monte Desiderii atq; Widoni de Pontiuo cōmendauit, vt p vada Eptæ Neustriā cito introiret Braiu & Calcegiū totūq; Rothomagēsem pagū inuaderēt, ferro & flamma necne rapinis vsq; ad mare penitus deuastarēt. Hoc itaq; cōperiens ego econtra nō segnis pcessi cōtra regis manipulos per Sequanam cum meis me semper opposui: & vbicunq; conaretur cespitem meum depopulari,

armis

armis & ferro calumniam paraui. Robertum vero Aucensium Comitem & Rogerium de Mortuomari, aliosque milites probatissimos misi contra Odonem eiusq; legiones. Qui dum penes castrum, quod Mortuũ mare dicitur, occurrissent Francis, vtriusq; partis agminib. paratis, terribile prœliũ cõmissum est: & ex vtraq; parte multũ sanguinis effusum est. Vtrobiq; enim bellatores erant strenui, & vsq; ad mortẽ cedere nescii. Hinc seuiunt Galli pro cupidine acquirendi: illinc feriunt Normanni spe feruẽtes euadendi, & se suosq; lares defendendi. Tandẽ, iuuante Deo, vicere Normãni & fugere Frãci. Hoc itaque bellũ trans Sequanã in hyeme ante Quadragesimam fecere. octauo anno post bellũ Vallesdunense. Tunc Wido Põtini comes captus est, & Odo cũ Rainaldo aliisq; qui velocitate pedũ viguerunt, fugatus est. Rodulfus quoq; comes pariter caperetur. nisi Rogerius princeps militiæ meæ illi suffragaretur. hominium enim iamdudum illi fecerat. In tali ergo necessitate pulchrum illi & competens seruitium impendit. dum in castro suo illum triduo protexit: & postea saluum ad sua perduxit. Pro hac offensa Rogerium de Normannia ieci. sed paulo post reconciliatus illi ceterum honorem reddidi. Castrum tamen Mortui maris, in quo inimicum meum saluauit, illi iure vt reor, abstuli. sed Guillielmo de Guarenna consanguineo eius tyroni legittimo dedi. Widonem vero Comitem Baiocis quamdiu placuit in carcere habui: & post duos annos hominium ab eo tali tenore recepi: vt exinde mihi semper fidelis existeret, & militare seruitium, vbi iussissem, cum centum militibus mihi singulis annis exhiberet. Deinde muneribus illum magnis donaui & honoratum cum pace dimisi.

Peracto certamine, mox vt certos rumores comperi per Radulfum de Toenia, quæ Transsequanam contigerant, regi Francorum mandaui. Quibus auditis ille protinus noctu surrexit, & cum exercitu suo velociter aufugit. nec vnquam postea in terra mea pernoctauit. Sic à pueritia mea innumeris pressuris vndique impeditus sum: sed per gratiam Dei de omnibus honorifice ereptus sum. Inuidiosus [illegible] omnibus vicinis meis factus sum. sed auxiliante Deo, in quo semper spem meam posui, à nullo superatus sum. Hoc sæpe senserunt Britones & Andegauenses. Hoc astipulantur Franci, atque Flandrenses. Hoc grauiter experti sunt Angli & Cenomanenses.

Gulfredus Martellus Comes Andegauorum, & Conanus princeps Britonum, atq; Robertus Fresio satrapa Morinorum mihi multis machinationibus insidiati sunt. Sed custodiente Deo licet multum optassent, & plures insidias perstruxissent, nunquam voti compotes effecti sunt. Diadema regale, quod nullis antecessorum meorum gessit, adeptus sum: quod diuina solummodo gratia non ius contulit hæreditarium. Quantos vltra mare labores & periculosos conflictus pertulerim contra Exonios, Cestrenses, & Nordanhumbros, contra Scotos & Gallos Norweganos & Dacos, & contra ceteros aduersarios, qui conabantur me regno Angliæ spoliare; difficile est enarrare, in quibus omnibus prouenit mihi sors victoriæ. Sed quamuis super huiuscemodi triumphis humana gaudeat auiditas, me tamen intrinsecus pungit & mordet formidinis anxietas: dum perpendo, quod in omnibus hiis grassata est sæua temeritas. Vnde vos, o sacerdotes & ministri Christi suppliciter obsecro, vt orationibus vestris me commendetis omnipotenti Deo, vt peccata, quibus admodum premor, ipse remittat, & per suam infatigabilem clementiam inter suos me saluum faciat. Thesauros quoque meos iubeo dari ecclesiis & pauperibus, vt quæ congesta sunt ex facinoribus, dispergantur in sanctis sanctorum vsibus. Debetis enim recolere, quam dulciter vos amaui, & quam fortiter contra omnes æmulos defensaui.

Ecclesiam Dei, matrem scilicet naturam, nunquam violaui. sed vbique, vt ratio exegit, desideranter honoraui. Ecclesiasticas dignitates non venundedi. Symoniam detestatus semper refutaui. In electione personarum vitæ meritum & sapientiæ doctrinam inuestigaui. & quantum in me fuit omnium dignissimo ecclesiæ regimen commendaui. Hoc nimirum probari potest veraciter in Lanfranco Cantuariensium archipræsule. hoc in Anselmo Beccensium abbate. hoc in Gerberto Fontanellense. & Durando Troarnense, & in aliis multis regni mei doctoribus. quorum celebris laus personat in vltimis, vt credo, terræ finibus. Tales socios ad colloquium elegi: in horum contubernio veritatem & sapientiam inueni: ideoque semper gaudens optabam eorum consiliis perfrui.

Nouem abbatiæ monachorum, & vna sanctimonialium, quæ à patribus meis in Normannia fundatæ sunt, me adiuuante, cum auxilio Dei creuerunt & gloriose multarum augmentis rerum, quas dedi, magnificatæ sunt. Deinde Ducatus mei tempore, decem & septem monachorum atque sanctimonialium sex cœnobia constructa sunt. vbi magnum seruitium & plures elemosinæ pro summi regis amore quotidie fiunt. Huiusmodi castris munita est Normannia, & in his discunt terrigenæ prœliari contra dæmones & carnis vitia. Horum quippe aut ego, inspirante Deo, fui conditor aut fundator feruidus adiutor & beneuolus incentor. Omnes quoque res, quas in terris vel aliis redditibus proceres mei Deo & sanctis eius dederunt pro salute spirituali, in Neustria & Anglia benigniter concessi. & cartas largitionum contra omnes æmulos & infestatores principali auctoritate gratis confirmaui.

Hæc studia sectatus sum à primæuo tempore. hæc hæredibus meis relinquo tenenda omni

C 4 tempo-

tempore. In hiis, filii mei, me iugiter ſequimini, vt hic & in æuum coram Deo & hominibus honoremini. Hoc præcipue vos viſcera mea commoneo, vt bonorum & ſapientum indeſinenter inhæreatis ſodalitio, & eorum in omnibus, ſi diu glorioſi milites perſiſtere velitis, obediatis imperio. Piorum ſophiſtarum doctrina eſt, bonum à malo diſcernere: iuſtitiam omnimodis tenere: nequitiamque omni molimine cauere. Infirmis & pauperibus ac iuſtis parcere & ſubuenire, ſuperbos & iniquos comprimere ac debellare, & ab infeſtatione ſimplicium refrenare, Eccleſiam ſanctam deuote frequentare, diuinitatis cultum ſuper omnes diuitias amare, & diuinæ legi nocte dieque & in aduerſis & proſperis infatigabiliter obtemperare.

Ducatum Normanniæ, antequam in Epitunio Senlac *contra Heraldum certaſſem, Roberto filio meo conceſſi. quia primogenitus eſt & hominium pene omnium huius patriæ Baronum iam recepit. conceſſus honor nequit abſtrahi. Sed indubitanter ſcio, quod vere miſera erit regio, quæ ſubiecta fuerit eius dominio. Superbus enim eſt, & inſipiens nebulo, trucique diu plectendus infortunio. Neminem Anglici regni conſtituo hæredem: ſed æterno conditori, cuius ſum, & in cuius manu ſunt omnia, illud commendo. Non enim tantum decus hæreditario iure poſſedi. Sed diro conflictu & multa effuſione humani cruoris periuro regi Heraldo abſtuli, & interfectis vel effugatis fautoribus eius dominatui meo ſubegi. Naturales regni filios plus æquo exoſos habui. Nobiles & vulgares crudeliter vexaui. Iniuſte multos exhæreditaui: innumeros, maxime in pago Eboracenſi, fame ſeu ferro mortificaui. Dein enim & Transhumbranæ gentes exercitum Sueni Danorum regis contra me ſuſceperunt, & Robertum de* Cuminis *cum mille militibus intra* Dunelmum *alioſque proceres meos & Tirones probatiſſimos in diuerſis locis peremerunt. Vnde immoderato furore commotus in boreales Anglos vt væſanus leo properaui. Domos eorum uſſi, ſegeteſque & omnem apparatum atque ſupellectilem confeſtim incendi, & copioſos armentorum pecudumque greges paſſim mactari. Multitudinem itaque vtriuſque ſexus tam diræ famis mucrone multaui. Et ſic multa millia pulcherrimæ gentis ſenum iuuenumque proh dolor funeſtus trucidaui. Faſces igitur huius regni, quod cum tot peccatis obtinui, nulli audeo tradere niſi Deo ſoli: ne poſt funus meum adhuc deteriora fiant occaſione mei. Guillielmum filium meum, qui mihi à primis annis ſemper inhæſit, & mihi pro poſſe ſuo per omnia libenter obediuit, opto in ſpiritu Dei diu valere, & in regni ſolio, ſi Dei voluntas eſt, fœliciter fulgere.*

Hæc & his ſimilia dum rex Guilhelmus multa dixiſſet, & ſtupor aſſiſtentes callideque futura dimetientes inuaſiſſet: Henricus minor filius vt nil ſibi de regalibus gazis dari audiuit, mœrens cum lacrimis regi dixit. Et mihi pater, quid tribuis? Cui rex ait: Quinque millia libras argenti de theſauro meo tibi do. Ad hæc Henricus dixit: Quid faciam de theſauro, ſi locum habitationis non habuero? Cui pater reſpondit. Equanimis eſto fili, & confortare in domino: pacifice patere, vt maiores fratres tui præcedant te. Robertus habebit Normanniam, & Guillielmus Angliam. tu autem tempore tuo totum honorem, quem ego nactus ſum, habebis, & fratribus tuis diuitiis & poteſtate præſtabis. His ita dictis, metuens rex, ne in regno tam diffuſo repentina oriretur turbatio: epiſtolam de conſtituendo rege fecit Lanfranco archiepiſcopo, ſuoque ſigillo ſignatam tradidit Guillielmo Rufo filio ſuo: iubens, vt in Angliam transfretaret continuo. Deinde oſculatus eum benedixit, & trans pontum ad ſuſcipiendum Dyadema properanter direxit. Qui mox ad portum, qui Witſand dicitur, peruenit, ibique iam patrem audiuit obiiſſe. Henricus autem feſtinauit denominatam ſibi pecuniam recipere diligenter, ne quid ſibi deeſſet ponderare, neceſſarioſque ſodales, in quibus confideret, aduocare: munitumque Gazophylacium ſibi procurare.

Interea medici & regales miniſtri, qui languidum principem cuſtodiebant, proceresque, qui ad eum viſitandi gratia veniebant, ceperunt pro vinctis quos in carcere tenebat, eum affari: ac vt miſereretur eis, & relaxaret ſuppliciter deprecari. *Quibus ipſe ait. Morcarum nobilem Anglorum Comitem iam diu vinctum tenui, & iniuſte; ſed pro timore ne per eum ſi liber fuiſſet turbaretur regnum Angliæ. Rogerum vero de Britolio, quia valde contumaciter contra me inſaniuit, & Radulfum de Guader ſororium ſuum, & multos alios in me prouocauit, in vinculis arctaui. & quod in vita mea non egrederetur, iuraui. Sic multos vinculis inieci ex merito propriæ peruerſitatis, alioſq; plures pro metu futuræ ſeditionis. Hoc enim cenſura rectitudinis exigit, & diuina lex per Moyſen rectoribus orbis præcipit, vt comprimantur nocentes ne perimant innocentes. Nunc autem in articulo mortis poſitus ſicut opto ſaluari, & per naturam Dei à reatibus meis abſolui: ſic omnes mox iubeo carceres aperiri. Omneſque vinctos præter fratrem meum Baiocenſem epiſcopum relaxari, liberoſque pro amore Dei, vt ipſe mihi miſereatur, dimitti. Nexi tamen tali tenore de carcere procedant, vt antea iureiurando ſecuritatem reipub. miniſtris faciantque pacem in Anglia & Normannia omnibus modis teneant, & pacis aduerſariis pro poſſe ſuo viriliter reſiſtant.*

Cumque

Cumque Robertus, Moritolii comes, audisset, regali sententia fratrem suum perpetuo vinciri, multum contristatus est. Herluinus quippe de Contauilla Herlettam Roberti Ducis concubinam in coniugium acceperat, ex qua duos filios Odonē & Robertum genuerat. Guillielmus autem dux & postea rex, vitricum suum magnis & multis honoribus in Normānia & Anglia ditauerat, & filios eius Radulfum, quem de alia coniuge procreauerat, fratresque suos vterinos Odonem & Robertum maximis possessionibus sublimauerat. Nam postquam Guillielmus, cognomento Werlengum, Moritolii Comitem filium Magerii comitis, pro minimis occasionibus de Neustria propulsanerat: Roberto Herluini filio fratri suo Comitatum Moritolii dederat. Defuncto quoq; Hugone Baiocensi episcopo Radulfi consulis filio, prędictum pręsulatum concesserat Odoni fratri suo, quem postmodum in Anglia pręposuit Canciæ regno. Deniq; hunc pro nimietate sua, vt supernis pleniter relactum est, rex Guillielmus in insula Vecta cepit; quatuor annis in carcere tenuit: nec etiam in morte pro insolentia sua relaxare voluit. Vnde prefatus Moritolii Comes admodum mœrebat, & pro fratre suo per se & per amicos suos suppliciter interpellabat precibusq; languentem fatigabat.

Cumque multi obnixe pro Baiocensi præsule rogarent, tantorum supplicatione fatigatus rex ait: Miror quod prudenter non indagatis, quis vel qualis est vir, pro quo supplicatis. Nonne pro tali viro petitis qui iam diu contemptor extitit religionis, & argutus incentor lethiferæ seditionis. Nonne hunc iam cohercui quatuor annis episcopum, qui debuerat esse iustissimus rector Anglorum, & factus est pessimus oppressor populorum & monachilium destructor cenobiorum? Seditiosum liberando malefactis & vobismetipsis ingens detrimentum quæritis Euidenter patet, quod Odo frater meus leuis est & ambitiosus carnis inhærens desideriis, & immensis crudelitatibus, & nunquam mutabitur à lenocinitis & noxiis vanitatibus. Hoc perspicue in pluribus expertum sum. Ideoque constrinxi non antistitem sed tyrannum absque dubio si euaserit, totam regionem turbabit, & multis millibus perniciem subministrabit. Hæc non ex odio, vt hostis, profero: sed vt pater patriæ plebi christianæ prouideo. Si enim caste & modeste se haberet sicut sacerdotem & Dei ministrum vbique condecet, cordi meo maior, quā possim referre, lætitia inesset.

Spondentibus cunctis emendationem pontificis, rex iterum ait: Velim nolim, vestra fiet petitio. quia me defuncto vehemens subito rerum fiet mutatio. Inuitus concedo, vt frater meus de carcere liberetur. sed scitote, quod multis per eum mors seu graue impedimentum incutietur. Baldrico autem Nicholai filio, quia seruitium meum insipienter relinquit & sine mea licentia in Hispaniam abiit, totam terram suam pro castigatione abstuli. Sed nunc illi reddo pro amore Dei. Illo melior in armis tyrō, reor, non inuenitur. sed prodigus & leuis est, ac per diuersa vagatur. Sic Guillielmus rex, licet nimio illum dolore grauiter angeretur, sana tamen mente ac viuaci loquela efficaciter fruebatur, & in omnibus de negotiis regni poscentibus promptum & vtile consilium impartiebatur.

Deniq; quinto Idus Septembris, feria quinta iam phœbo per orbem spargente clara radiorū spicula, excitus rex sonum maioris signi audiuit in metropolitana basilica. Percunctante eo, quid sonaret; responderūt ministri: Domine hora prima iam pulsatur in ecclesia sanctæ Mariæ. Tunc rex cum summa deuotione oculos ad cœlum erexit, & sursum manibus extensis dixit: *Domine meæ sanctæ Dei genitrici Mariæ me commēdo: vt ipsa suis sanctis precibus me reconsiliet charissimo filio suo domino nostro Iesu Christo.* Et his dictis protinus expirauit. Archiatri autem & ceteri præsentes, qui regem sine gemitu & clamore quiescentem tota nocte seruauerunt, & nunc ex insperato sic eum mox migrasse viderunt, vehementer attoniti, & velut amentes effecti sunt. Porro ditiores ex his ilico ascensis equis recesserunt, & ad sua tutanda properauerunt. Inferiores vero clientuli vt magistros sic se subduxisse prospexerunt: arma, vasa, vestes, & linteamina, omnemq; regiam supellectilem rapuerunt, & relicto regis cadauere pene nudo in area domus aufugerunt. Cernite, precor, omnes, qualis est mundana fides. Vnusquisque quod potuit de apparatu regio vt miluus rapuit, & confestim cum pręda sua aufugit. Impietas itaque iustitiario labente imprudenter prodiit, & rapacitatem circa ipsum vltorem rapinæ promptus exercuit.

Fama de morte regis pernicibus alis volauit; & longe lateque gaudium seu mœrorem audientium cordibus infudit. Nam mors Guillielmi regis ipso eodem die, quò Rothomagi defunctus est, in vrbe Roma & in Calabria quibusdam exhęredatis nunciata est, vt ab ipsis postmodum veraciter in Normannia relatum est. Malignus quippe spiritus oppido tripudiauit, dum clientes suos, qui rapere & vehementer inhiabant, per occasum iudicis absolutos vidit.

O Secu-

O ſecularis pompa quam deſpicabilis es? quia nimis vana & labilis es. recte pluuialibus bullis equanda diceris, quæ in momento valde turgida erigeris, ſubitoque in nihilum redigeris. Ecce, potentiſſimus heros, cui nuper pluſquam centum millia militum ſeruiebant auide, & quem multæ gentes cum tremore metuebant, nunc à ſuis turpiter in domo non ſua ſpoliatus eſt, & à prima vſque ad tertiam ſupra nudam humum derelictus eſt. Ciues enim Rothomagenſes audito lapſu principis valde territi ſunt, & pene omnes velut ebrii deſipuerunt, ac ſi multitudinem hoſtium imminere vrbi vidiſſent, turbati ſunt. vnuſquiſque de loco, vbi erat, receſſit, & quid ageret à coniuge, vel obuio ſodali, vel amico conſilium quæſiuit. Res ſuas quiſq; aut tranſmutauit, aut tranſmutare decreuit, pauiduſq; ne inuenirentur, abſcondit.

Religioſi tandem viri clerici & monachi collectis virib⁹ & intimis ſenſibus proceſſionem ordinauerunt, honeſte induti cum crucibus & thuribulis ad ſanctum Geruaſium proceſſerunt. Et animā regis ſecundum morem ſanctę chriſtianitatis Deo cōmēdauerunt. Tunc Guillielmus archiepiſcopus iuſſit, vt corpus eius Cadomū deferretur, ibiq; in baſilicam ſancti Stephani prothomartyris, quam ipſe cōdiderat, tumularetur. Verum fratres eius, & cognati, iam ab eo receſſerant, & omnes miniſtri eius eum, vt barbarum, nequiter deſeruerant. Vnde nec vnus de ſatellitibus regiis eſt inuentus, qui curaret de exequiis corporis ipſius. Tunc Hurluinus quidam, pagenſis eques, naturali bonitate compunctus eſt, & curam exequiarum pro amore Dei & honore gētis ſuæ viriliter amplexatus eſt. Pollinctores itaq; vt veſpiliones ac vehiculum mercede de propriis ſumptibus conduxit, cadauer regis ad portum Sequanę deuexit, impoſitumque naui vſque Cadomum per aquam & aridam perduxit.

Tunc dominus Gillebertus abbas cum cōuentu monachorum veneranter obuiam feretro proceſſit, quibus flens & orans multitudo clericorum & laicorum adhæſit. Sed mox ſiniſtra fortuna omnibus pariter maximum terrorem propinauit. Nam enorme incendium de quadam domo protinus erupit. & immenſos flamma globos eructauit, magnamque partem Cadomenſis Burgi damnoſe inuaſit. Omnes igitur ad ignem comprimendum clerici cum laicis cucurrerunt. Soli vero monachi ceptum officium compleuerunt, & regis corpus ad cenobialem baſilicam pſalentes perduxerunt.

Denique ad ſepeliendum maximum Ducem & patrem patriæ congregati ſunt omnes epiſcopi & Abbates Normanniæ: ex quibus ad notitiam poſterorum libet quoſdam nominare, & præſenti breuiter in pagina denotare. Guillielmus Rothomagenſis archiepiſcopus, Odo Baiocenſis epiſcopus, Giſlebertus Manimotus Lexomēſis, Michael Abrincenſis. Goifredus Conſtantienſis, & Girardus Sagienſis. Abbates quoque hi ſunt, Anſelmus Beccenſis, Guillielmus de Ros Fiſcanñenſis, Gerbertus Fontinellenſis, Guntardus Gemeticenſis, Mamerius Vticenſis, Fulco Dinenſis, Durandus Troarnenſis, Robertus Sagienſis, Osbernus Bernaicenſis, Rogerius de monte ſancti Michaelis in periculo maris, Rothomagenſes archimandritę, Nicholaus de ſancto Audoeno, & Gaulterius de Monte ſanctæ trinitatis, & alii plures; quos nominatim proferre perlongum eſt. Omnes hi ad exequias famoſi baronis conuenerunt, ipſumque in presbyterio inter chorum & altare ſepelierunt.

Expleta miſſa, cum iam ſarcofagum in terra locatum eſſet, ſed corpus adhuc in feretro iaceret, Magnus Giſlebertus, Ebroicenſis epiſcopus in pulpitum aſcendit, & prolixam locutionem de magnificentia defuncti principis eloquenter protelauit. ꝙ ipſe fines Normannici iuris ſtrenue dilatauerit, gentemq; ſuam pluſquam omnes anteceſſores ſui ſublimauerit: Iuſtitiam & pacem ſub omni ditione ſua tenuerit. fures & prædones virga rectitudinis vtiliter caſtigauerit: & clericos ac monachos & inermem populum virtutis enſe fortiter munierit. Finita vero locutione plebem rogauit, & pro pietate multis flentibus ac verba eius ateſtantibus, adiecit: Quia nullus mortalis homo poteſt in hac vita ſine peccato viuere, in charitate Dei vos omnes precamur pro defuncto principe, propter illum apud omnipotentem Deum ſtudeatis intercedere, ei quod ſi quid in vobis deliquit, benigniter dimittere.

Tunc Aſcelinus Arturi filius de turba ſurrexit, & voce magna querimoniā huiuſmodi cūctis audientibus edidit. Hæc terra vbi cōſiſtitis area domus patris mei fuit, quā vir iſte, pro quo rogatis, dum adhuc eſſet Comes Normanniæ, patri meo violenter abſtulit, omniq; denegata rectitudine iſtam ædem potenter fundauit. Hanc igitur terram calumpinor & palā reclamo, & ne corpus raptoris operiatur ceſpite meo, nec in hæreditate mea ſepeliatur, ex parte Dei prohibeo. Hoc vt epiſcopi & proceres

alii

alii audierunt,& vicinos eius,qui eundem vera dixisse contestabantur,intellexerunt: hominem accersierunt.omnique remota violentia precibus blandis lenierunt, & pacem cum eo fecerunt.Nam pro loculo solius sepulturæ sexaginta solidos ei protinus adhibuerunt:pro reliqua vero tellure,quam calumnabatur æquipollens mutuum eidem promiserunt,& post non multum temporis pro salute specialis heri, quem diligebant,pactum compleuerunt.Porro dum corpus in sarcofagum mitteretur, & violenter,quia vas per imprudentiam cementariorum breue strictum erat, complicaretur,pinguissimus venter crepuit,& intolerabilis fetor circumastantes personas & reliquum vulgus impleuit.fumus thuris aliorumque aromatum de thuribulis copiose ascendebat.sed teterrimum putorem excludere non præualebat. Sacerdotes itaque festinabant exequias perficere,& actutum sua cum pauore mappalia repetere.

Ecce subtiliter inuestigaui , & veraciter enucleaui , quæ in lapsum Ducis præostendit dispositio Dei.Non fictilem tragediam venundo: non loquaci comedia cachinantibus parasitis fauco.Sed studiosis lectoribus varios euentus veraciter intimo. Inter prospera patuerunt aduersa,vt terrerentur terrigenarum corda.Rex quondam potens & bellicosus, multisque populis per plures prouintias metuendus, in area iacuit nudus,& à suis,quos genuerat vel aluerat,destitutus. Ere alieno in funebri cultu indiguit,ope gregarii.pro sandapila,& vespilionibus concludendis eguit, qui tot hactenus & superfluis opibus nimis abundauit.Secus incendium à formidolosis vectus est ad basilicam, liberoque solo , qui tot vrbibus & opidis & vicis principatus est, caret ad sepulturam. A ruina ventris eius tot delectamentis enutrita cum dedecore patuit,& prudentes ac infrunitos, qualis sit gloria carnis , edocuit. Inspecta siquidem corruptione cenosi cadaueris quisque mouetur,vt meliora quam delectamenta sunt carnis,quæ terra est,& in puluerem reuertetur,labore salutaris continentiæ mercari feruenter conetur.

Diuitis & pauperis par est conditio,& similiter ambos inuadit mors & putredo. Nolite ergo confidere in principibus falsis,o filii hominum: sed in Deo viuo & vero, qui creator est omnium. Veteris & noui testamenti seriem reuoluite , & exempla inde multiplicia vobis capessite,quid cauere,quidve debeatis appetere.Nolite sperare in iniquitate;& rapinas nolite concupiscere. Diuitiæ si affluant nolite cor apponere. Omnis enim caro vt fœnum ; & omnis gloria eius vt flos fœni. Exaruit fœnum , & flos eius cecidit. Verbum autem Domini manet in æternum.

HISTO-

HISTORIA BREVIS THOMÆ VVALSINGHAM,

AB EDVVARDO PRIMO, AD Henricum quintum.

NOMINA REGVM QVORVM *RES GESTAS PRÆSENS* *Historia describit.*

EDWARDVS I.

EDWARDVS II.

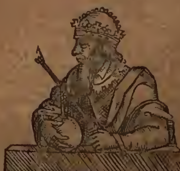
EDWARDVS III.

RICHARDVS II.

HENRICVS IV.

HENRICVS V.

PRÆ-

image
not
available

Hæc omnia apud Titum Liuium.

Cice. de Diuinatione.

In historia sua de Carolo cap. 23.

Si lumen quod in te est, tenebra sunt, ipsa tenebra quanta? Matth. 6.

Hoc commentum habetur in hist. aurea. li. 2. ca. 7. Et Mat. Paris. pa. 290. anno. 1206. Et in Florilegio anno. 814. Et in sermonibus Discipuli. Et in Polychron. lib. 5. cap. 26.

omnia tanquam nebulæ penitus euanuerunt. Adulterinæ merces lucem ferre non poterant. Eædem tamen post aliquod tempus in manus hominum receptæ sunt, non tam ut iis quisquam capi quam ut delectari posset. Ridebat quisq; superiorum temporum inscitiam, deprehendit errorem, deniq; prophanos ritus, mores & ceremonias (ut nos hodie) sine ullo conscientiæ labe aut discrimine legebant. Quis est qui in hoc æuo Romulum in cælum subdito emigrasse credat? Quis Numam Pompilium cum dea Ægeria congressus tacitos habuisse, & ex illa leges Romanas didicisse? Quis Titi Latinii insomnium? Quis Marci Ceditii de Gallorum aduentu vocem admiretur? Quis putet paulo ante Cæsarem interfectum bouem corde caruisse? aut si caruerit, Cæsarianæ mortis portentum fuisse? Quis Tarquinii iussu Attium Nauium cotem nouacula præcidisse opinetur? Quis Alexandrum crediderit amicum Ptolomæum à morte ad vitam radicula quadam reuocasse, quam illi Draco per quietem ostenderat? Et hæc tamen omnia ab Historicis & Oratoribus præstantissimis scribuntur, & à nobis quotidie sine ullo superstitionis discrimine leguntur. Et, ut historicos paululum omittamus, veniamus ad Theologos. Scribit Turpinus Remensis Archiepiscopus, & unus de primoribus Galliæ, eam illi cum Carolo magno familiaritatem intercessisse, ut alter alteri religiose promitteret, ut qui quis prius moreretur mortis suæ tempus quam fieri potuit diligentissime, superstiti significaret. Quod cum inter eos utrinq; pactum conuentumq; esset, Turpinus die quadam, dum rem diuinam faceret in extasim raptus, agmen dæmonum vidit versus Lotharingiam prætereuntium; e quibus cum unum rogaret, quo proficisci vellent, respondit, se Aquisgranum ad Caroli magni mortem festinare, ut illius animam ad infernum raperent. Tum ille in nomine Iesu illum adiurauit, ut eadem via reuersus fideliter illi ostenderet, quid de Carolo factum esset. Quod cum sollicite dæmon faceret, dixit Caroli animam ex illorum manibus abreptam esse: quia cum omnia illius facta tum bona tum mala statêris librarentur, tot ligna & lapides in alteram à diuo Iacobo Gallitiano decapitato; quibus ille multas ecclesias dicauit, imposita esse, ut illius benefacta malefactis longe superiora essent. Quid hoc miraculo stultius aut inanius? Quis est hodie apud Anglos tam stupidus & insensatus, ut huic credat, etiamsi à Matthæis Westmonasteriensi & Parisio scribatur? Quis hodie putat vel Dunstanum Archiepiscopum diabolum illius operi insidiantem naso suspensum tenuisse, vel Vlstanum Wigorniensem iuxta Diui Edwardi sepulchrum baculum marmoribus adeo infixisse, ut nec à Lanfranco, nec alio quocunque, nisi solo Vlstano, euelli posset? Ista omnia antiquitatis deliria cognoscere salus est adolescentulis: & plures, credo, ad castissimam nostram Religionem crassis istis & impuris exemplis ante oculos positis adducuntur, quam ullis politicis aut humanis præceptis. Difficile est enim id diligere quod aperte sordet; nec unquam postea ille cibus stomacho placere potest, qui semel nauseam ingenerauit. Itaqui populum semel aut sæpe miraculis deceptum viderit, nunquam eisdem in posterum credet. Hunc enim sensum unusquisque nostrum habet, ut si ab homine ista fieri dicantur, nihil possibile; sin à Deo, nihil impossibile credamus. Ipsa Euangelii lux vanitatis tenebras non patitur, neque in ea gente deliria & præstigia unquam possunt reuiuiscere, apud quam Christiani verbi puritas semel inualuit; quod si unquam credamus, imbecillitatis nostræ fidei, non alicuius periculi argumentum est. Nam cum omnes urbes, omnia templa, omnis domus scripturis sanctissimis abundent, nō potest ista antiquitatis crassities in ullo angulo aut latibulo sine lumine, sine indicio, sine veri perspicientia delitescere: aut, si quisquam omnium sit qui in tanta luce tenebras etiamnū mordicus retineat, indurauit cor eius dominus, & de eo magis desperandum est, ne nunquam resipiscat, quam metuendum ne istis miraculis cæcus fiat, qui iamdudum in ipsa luce cæcutire & offendere desiderat. Hæc in eū finem à me scribuntur (suauissime Lector) non ut a te puro Euangelii fonte ad turbulentos miraculorum lacus adigam, sed ut tu (cum in ea incideris) Deo gratias agas, quod eam tibi lucem ostenderit, quam patribus tuis denegauit: nec antiquissimas istas Patriæ tuæ Historias prorsus reiicias, quoniam in illis falsa miracula produntur; ne in summa rerum nostrarum ignoratione semper verseris, cum nec ulla antiquitatum vestigia nisi in illis scriptoribus reperiri possint, nec quisquam sit qui perfectam rerum nostrarum Historiam hactenus scripserit. Id ego aliquando exactissime futurum non dubitarem, nisi in Deum & homines ingrati essemus; dum nec labores alienos merito approbamus, nec ingenia excellentia (ut solent aliæ nationes) præmio & honore afficimus. Immo vero, quasi nati ad Barbariem essemus, doctissimos quosque & viros eloquentissimos cum indignitate reiicimus. Hæc in nobis & alia quæcunq; vitia Deus optimus maximus pro sua summa clementia corrigat: & tibi Lector optime multorum annorum fælicitatem cum salute sempiterna concedat. Vale.

Tabula

Nomina regum.	An. Do.	Pag.	Nomina regum.	An. Do.	Pag.	Nomina regum.	An. Do.	Pag.
Henrici 3. vlt.	1273	43	16	1323	117	47.	1373	187
Edw. I. 1	1274	44	17	1324	119	48	1374	188
2	1275	45	18	1325	121	49	1375	188
3	1276	46	19	1326	123	50	1376	189
4	1277	46	Edw. III. 1.	1327	126	51	1377	191
5	1278	47	2	1328	129	Rich. II. 1	1378	201
6	1279	48	3	1329	129	2	1379	220
7	1280	48	4	1330	131	3	1380	235
8	1281	49	5	1331	131	4	1381	245
9	1282	49	6	1332	132	5	1382	281
10	1283	50	7	1333	133	6	1383	296
11	1284	51	8	1334	134	7	1384	308
12	1285	52	9	1335	135	8	1585	312
13	1286	52	10	1336	136	9	1386	321
14	1287	52	11	1337	140	10	1387	325
15	1288	53	12	1338	146	11	1388	333
16	1289	53	13	1339	147	12	1389	336
17	1290	54	14	1340	148	13	1390	342
18	1291	54	15	1341	160	14	1391	344
19	1292	55	16	1342	160	15	1392	346
20	1293	57	17	1343	160	16	1393	349
21	1294	59	18	1344	164	17	1394	350
22	1295	60	19	1345	165	18	1395	351
23	1296	63	20	1346	166	19	1396	352
24	1297	65	21	1347	167	20	1397	353
25	1298	69	22	1348	168	21	1398	355
26	1299	74	23	1349	168	22	1399	356
27	1300	76	24	1350	169	Henr. IV.	1400	362
28	1301	77	25	1351	169	2	1401	364
29	1302	80	26	1352	169	3	1402	365
30	1303	86	27	1353	169	4	1403	367
31	1304	86	28	1354	170	5	1404	369
32	1305	89	29	1355	170	6	1405	372
33	1306	90	30	1356	171	7	1406	374
34	1307	91	31	1357	172	8	1407	376
Edw. I. vlt.	1308	93	32	1358	173	9	1408	376
Edw. II. 2.	1309	96	33	1359	173	10	1409	378
3	1310	97	34	1360	174	11	1410	378
4	1311	97	35	1361	177	12	1411	379
5	1212	99	36	1362	178	13	1412	381
6	1313	102	37	1363	179	Henr. V.	1413	382
7	1314	104	38	1364	180	2	1414	385
8	1315	103	39	1365	180	3	1415	
9	1316	106	40	1366	181	4	1416	393
10	1317	108	41	1367	181	5	1417	395
11	1318	111	42	1368	182	6	1418	400
12	1319	111	43	1369	183	7	1419	
13	1320	112	44	1370	184	8	1420	
14	1321	113	45	1371	186	9	1421	403
15	1322	115	46	1372	186	10	1422	406

Thomas VValsingham patria Nordouolgius; sed ad Albani fanum Benedictinorum ordinis Monachus, ac praecentor eiusdem coenobii, homo in historiis colligendis studiosus atque diligens erat. Duas historias, vnam breuem, alteram quidem longiorem posteritati tradidit. Primam inchoauit ab anno Christi. 1273. & in anno illius, 1422. finiuit, quae continet centum quinquaginta annos vno dempto. Alteram ab irruptione Normannorum (quae vocatur ab authore Ypodigma Neustriae) vsque ad. 6. annum regni Henrici V. Anglorum regis, cui opus illud dedicauit; habetque rarissimas historias, & à nullo alio scriptas: claruit anno à diuini verbi incarnatione. 1440. sub Henrico VI.

CHRO-

CHRONICA THOMÆ VVALSINGHAM, QVONDAM MONACHI S. ALBANI.

DE TEMPORE REGIS EDVVARDI POT CONquestum primi.

ANNO gratiæ 1273. qui est annus regni Regis Henrici à conquestu tertii, 57. & vltimus, cum idem rex Henricus condignam vltionem Northwicensib. dedisset sacrilegis, Lōdonias redire decreuit. Et cū ad abbatiam S. Edmundi regis & martyris declinasset, graui languore corripitur, qui eum non deseruit vsq; ad vitę finem. Dum ægrotaret enim, venerunt ad eum comites & barones terræ cū Pontificibus, vt eius transitui interessent. Confessus est autem humiliter peccata sua, tundens pectus suum, & malam remittens omnibus voluntatem, emendationem quoq; vitæ promittens. Ex hinc absoluitur à prælato: deinde deuote suscepit corpus Christi, & vnctione delibatus extrema, Crucem Domini suppliciter adorauit, iubens debita sua solui, & residuum indigentibus æque partiri. Cum hæc rite peregisset reddidit spiritum suum Deo. Corpus autem eius apud Westmonasterio honorifice traditur sepulturæ. Regnauit quinquaginta sex annis & amplius, tum distat à festo sanctorum Simonis & Iudæ, vsque ad festum sancti Edmundi [illegible]cis, videlicet viginti diebus. Duxerat autem in vxorem mulierem nobilem, filiam Comitis de Sauoye, nomine Ælenoram, de qua suscepit filios, Edwardum, qui post ipsum regnauit, & Edmundum, qui fuit Comes Leycestrię & Lancastriæ, & duas filias, scilicet Beatricem, quæ nupsit Comiti Britanniæ, & Margaretam, quę fuit Regi Scotiæ coniugata. Iste Henricus Rex inchoauit nouam fabricam Ecclesiæ Westmonasterii, sed non perfecit.

Mores regis Henrici.

Singulis namq; diebus 3. Missas cum nota audire solebat, & plures audire cupiēs priuatim celebrantibus assidue assistebat: ac cum sacerdos corpus dominicum eleuaret, manum sacerdotis tenere, & illam osculari solebat. Contigit autem aliquando S. Lodowicum Francorum regem cum eo super hoc conferentē dicere, quod non semper Missis, sed frequentius sermonibus audiendis esse vacādum. Cui faceta vrbanitate respondens, ait, se malle amicum suum sæpius videre, quam de eo loquentem, licet bona [illegible]centem audire. Erat autē staturæ mediocris, compacti corporis, alterius oculi palpebra demissiore, ita vt partē nigredinis pupillæ celaret, robustus viribus, sed præceps in factis. In quibus tamen quia fortunatos & felices exitus habuit, putant eum multi apud Merlinum fatidicum per lyncem designatum omnia penetrantem. Cum igitur corpus magnifici regis cōmissum fuisset honorifice sepulturæ, quia Edwardus filius eius primogenitus in terra sancta detētus fuit crucis negotio, & absens regni administrationem non valebat exequi, die proximo post patris eius sepulturam, Frater Robertus Kylwarby Cantuariens. archiepiscop. & Gilbertus comes Glouerniæ, cum

Electio Edwardi regis.

aliis prælatis, ac regni proceribus Londoniis apud Nouū templū conuenientes, Edwardū absentē dominum suum ligium recognouerunt, paterniq; successorem honoris ordinauerunt: & de assensu reginæ matris statuerunt custodes regni, ministrosque fideles, qui regio fisco præessent, & prouentus regni ad opus regis noui ex integro reseruarent, cuius pacem iam vbiq; fecerunt per Angliam proclamari. Eodē anno Edmundus filius regis Henrici, frater Edwardi, rediit in Angliā de terra sancta. Edwardus igitur regis Anglorū Henrici tertii ex Ælenora filia Comitis Prouinciæ vel Sabaudiæ primogenitus, ætatis suæ anno tricesimo quarto patri successit in regnum. Fuit

Mores Edwardi regis.

[illegible]m prudens in gerendis negotiis ab adolescētia, armorum deditus exercitio, quo [illegible] c[illegible]sis regionibus eam famam militiæ acquisierat, qua totius orbis Christiani sui temporis principes singulariter transcēdebat. Elegantis erat formæ, staturæ procerae, qua humero & supra cōmuni populo præminebat. Cæsaries in adolescentia à colore pene argenteo vergens in flauum: in iuuentute vero à flauo declinans in nigredinem, se[illegible]tem in cigneam versa caniciem venustabat. Frons lata, ceteraq; facies pariliter [illegible]osita, eo excepto, quod sinistri oculi palpebra demissior paterni aspectus similitudinem exprimebat, lingua blæsa, cui tamen efficax facundia ad persuadendum in rebus non defuit perorandis. Brachiorum ad proportionem corporis flexibilis productio, quibus viuacitate neruica nulla cuiusque erant ad vsum gladii aptiora.

Pectus ventri præeminebat, tibiarumque longa diuisio, equorum nobilium cursu & saltu, sessoris firmitatem prohibuit infirmari. Cum vacaret ab armis, venationib. tam auium quam ferarum indulgebat, & maxime ceruorum, quos in equis cursoribus solebat insequi, gladioq; vice venabuli confodere apprehensos. Quem commorari in protectione Dei erat notum erat. Nempe cum adhuc adolescens esset, & cum quodam milite in camera testudinata ludo scaccarii occuparetur, subito nulla occasione præstita, inter ludendum surgens discessit, & ecce lapis immẽsæ magnitudinis, qui sedentem conquassasset, cecidit in eundem locũ quo sederat, propter quod miraculum beatam Mariam apud Walsingham propensius honorabat. Ei vero attribuebat, quod periculum istud euasit. Inerat ei præterea magnificus animus, iniuriarum impatiens, periculorum obliuisci cogens, dum vindicari cuperet, qui tamen facillime humilitate exhibita potuit emolliri. Nempe cum quodam tempore iuxta quandam ripam falconum aucupio se exerceret, vnum de comitibus suis ex altera parte fluuii negligentius se habentem circa falconem, qui anatem inter salices corripuerat, arguit, & obiurgationi minus, vt videbatur, obedienti, minas adiecit: at ille attendens, nec pontem nec vadum consistere in propinquo, facilitate quadam respondit: Eia (inquit) sufficit mihi, quod nos ab inuicem diuidit fluuius iste. Quo responso exasperatus filius regis, aquam ignotæ profunditatis ingressus equo natante, transiuit in crepidinem aluei fluminis decursu cauatam, & cum difficultate ascendens gladio extracto insequitur fugientem: qui tandem per fugam desperans euadere, regirato equo nudatoq; capite, humiliter collum prætendit, & Edwardi se obtulit voluntati. Quo facto, ab incepto suo fractus regis filius, gladium reposuit in vaginam. Deinde reuersi pacifice, falconis relicti pariter curam egerunt. Hæc de motib. & adolescentia filii regis Henrici commemorauimus, ne posteris gesta talia sint ignora.

Annalis conclusio.

Transit annus iste frugifer & fructifer: inter vtrunq;, Romanis desideratus, propter intronizationem Papæ: tristis terræ sanctę, propter discessum exercitus Christiani: Anglis lætus propter electionem regis noui.

Moritur imperator.

Anno gratiæ millesimo ducẽtesimo septuagesimo quarto, qui est annus Edwardi à conquestu primi, 1. Principes Teutonicæ cognoscentes veraciter mortuum esse dom. Richardum regem Alemannię, quondam fratrem regis Anglorũ Henrici, conuenerunt in vnum, & Radulphum de Assio comitem Ruphum elegerũt in Imperatorem Romanorum, qui anno eodem in regem Alemanniæ solemniter coronatur. Edwardus iam rex Angliæ præsignatus, dum moram apud Acton faceret, & Christianorum ac Tartarorum auxilia frustra diutius expectaret, consilio inito, relictis ad terræ sanctę defensionem stipendiariis, naues repatriaturus ingreditur, cursuq; veliuolo Siciliã vsq; peruenit, vbi à rege Carolo honorifice susceptus est. Cumq; per dies aliquot recreandi gratia se & suos ibidem continuisset, rumores primo de morte filii sui Henrici, ac postmodum de morte patris accèpit. Qui dum mortem patris anxius quã filii sui plangeret, à rege Carolo vice consolatoris assistente, plurimumq; mirante, super hoc requisitus dicitur respondisse: Iactura (domine rex) filiorum facilis est, cum quotidie multiplicentur: Parentum vero mors irremediabilis est, quia nequeunt restaurari. Carolus autem rex discedentem Edwardum conduci fecit per Carolum filium suum vsq; ad vltimos terminos regni sui. Cum autẽ ad veterem vrbem (vbi Papa cum sua curia resi̇debat) aduenisset, occurrentibus ei cardinalibus omnibus cum honore maximo ad dom. Papæ præsentiam est deductus. Cui super morte consanguinei sui Henrici de Alemannia, anxiam deposuit querimoniam, quem nõ modo in offensam iuris humani à Guidone de Monteforti, dum Missarum solemniis assisteret, cõstabat interfectum, sed in contemptum Ecclesiæ & scandalum nominis Christiani. Papa igitur his commotus, Guidonem excommunicauit, & omnes eundem receptantes, &, quousq; ecclesiæ satisfieret, terras eorum supposuit interdicto. Discedens deniq; Edwardus à curia, per ciuitates Italiæ progreditur, vbiq; receptus à ciuibus cum gaudio maximo & honore. Ingressuro autem Sabaudiam, prælati ac proceres Angliæ quamplurimi in descensu montium occurrerunt.

Edwardus suscipitur à rege Siciliæ cum honore.

Edwardi responsio.

Rex Edwardus in torneamento reportat victoriam.

CVMQVE Edw..dus pertransisset Sabaudiam, comes Kabilanensis eum ad ludum mil tarem (qui ..lgo t..rneamentum dicitur) inuitauit. Optabat enim ipse Comes cum m... ..s mil..tiam Edwardi opere experiri, cuius iam fama repleuerat totum o.bem. Quorum votis condescẽdens Edwardus, se cum militib. suis, licet longa pere-

peregrinatione vexatis, partem velle tenere cōtra comitem & suos proclamari fecit, ac quoscunq; alios milites aduentantes. Die itaq; statuto congrediuntur partes, gladiisq; in alterutrum ingeminantes ictus vires suas exercent. Comes vero cuneum Edwardi penetrans, cum ipso cominus congreditur. Cui tandem abiecto gladio appropinquans, collum Edwardi brachio circumduxit, & tota fortitudine astringens, ab equo detrahere conabatur. Sed Edwardus inflexibiliter se tenens erectum, dum Comitem sibi sensit firmius adhærentem, equum vrgendo calcaribus Comitem à cella abstraxit, quem ad collum suum pendentem fortius excutiens a se in terram deiecit. Commouentur exinde Burgundiones in iram, & vbiq; exercitum armorum in hostilem insultum, ceptumq; ludi bellicum vertitur in tumultum. Cedunt igitur cædentes Anglici, & vim vi repellunt, fortiter impetus frangentes aduersariorum. Interim comes refocillatus paululum, Edwardum secundo aggreditur, cuius super se manum sentiens aggrauari, dedidit se eidem. Sicq; peregrinis concessa victoria, partes ambæ in vrbem pacifice reuertuntur.

Edwardus facit homagium regi Franciæ.

POST hæc Edwardus venit in Franciam, & à Philippo Francorum Rege magnifice susceptus est, fecitq; homagium pro terris suis, quas de eo tenebat, sub conditione restitutionis terrarum patri suo in venditione Normanniæ promissarum. Deinde in Wasconiam proficiscitur ad compescendum nouos motus, quos in eadem Gasco de Bearna miles nobilis & strenuus, sed à fide domini sui Edwardi deficiens, concitauerat. Cuius terras Edwardus cum exercitu potenter ingressus, ipsum in fugam coegit, & in quodam castro forti ac munito obsedit. Transit annus iste frugifer & fructifer opulenter: Romanis, Anglis, & Francis sub quiete transactus, Saracenis etiam & cunctis incredulis nociuus. *Edward. trāsit in Wasconiam.* *Annalis eccl. lusso.*

Anno gratiæ millesimo ducentesimo septuagesimo quinto, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu primi secundus, fuit rex Edwardus ad natalem Wasconia cum vxore sua. Hoc anno Gregorius Papa decimus, Kalendas Maii apud Lugdunum generale concilium celebrauit, ad quod Græci & Tartari solemnes nuntios transmiserunt. Græci ad vnitatem Ecclesiæ se redire spondent, in cuius euidens signum cum cantaretur symbolum, hortante domino Papa, trina vice nuntii eorum, & in spiritum dominū viuificantem qui ex patre filioq; procedit, replicauerunt celebriter & deuote. Nuntii vero Tartarorum baptizati, & infra tempus concilii ad propria redierunt. Affuit ibi prælatorum numerus, quingenti Episcopi, abbates 60. prælati vero alii circa mille. Vnde dixit quidam: *Concilium Lugdunense.*

Gregorius denus congregat omne genus.

Ibi statutum est illud insigne, & a retrosæculis insolitum, quod omnes rectores curati deinceps forent sacerdotes. Prohibiti sunt & Bigami primam tonsurā deferre, & quod nulli hominum deinceps liceat decimas suas ad libitum, vt antea, vbi vellet assignare, sed matrici ecclesię omnes decimas persoluerent. Ipse quoq; Gregorius decimam in sexennalem vniuersali ecclesiæ imposuit, pluralitatem beneficiorum curatorum damnauit. Aliquos status de ordinibus mendicantium approbauit, vtpote prædicatores, & minores aliquos tolerauit, vtpote Carmelitas & Augustinenses. Aliquos reprobauit, vt Saccinos, qui intitulātur de pœnitētia, siue de valle viridi, & cōsimiles. In via versus istud consiliū doctor venerabilis frater Thomas de Aquino de ordine Prædicatorū, in quadā abbathia monachorū Cisterciēsium, quæ dicitur Fossa noua, diem clausit extremum. Cuius tam acuta, tam publica sunt monumēta, vt doctor cōmunis omnis Scholasticis nuncupetur. Hic natione Campanus, filius comitis de Aquino, ingenuis parentibus, qui eum monachari volebant, prædicatorum ordinem est ingressus, missus vero ad studium Parisiense, doctoratus gradū merito est adeptus. Super libros Sententiarum 4. scripta fecit, scripsit & primam partem de quęstionibus disputatis de veritate. Scripsit & secundam partem de quæstionibus disputatis de potentia Dei, & tertiam partem de quæstionibus disputatis, quarum initium est de virtutibus. Item, contra gentiles 4. libros scripsit. Item, summam Theologiæ, quam in 3. partes diuisit, & secundam in duas, sed morte præuentus tertiam non cōpleuit. Quatuor Euangelia continuata expositione de dictis sanctorū glossauit. Literalis etiā expositionis in Iob edidit librum vnū. Multaq; alia scripsit ad vtilitatē legentiū q̄ diligens lector inuenire poterit, intitulata in chronicis Nicolai Triuett. Sanctitati vero ipsius à vitæ meritis attestantur miracula, quæ post eius transitū, & in vita ipsius plurima contigerunt. Nocte *De gestis & moribus Thomæ de Aquino.*

vero

vero ipſa, qua de hoc mũdo tranſiit, apparuit in ſomnis germano ſuo comiti de Aquino in habitu ordinis ſui, tradens eidem in manu literam quandam clauſam. Qui cito poſt excitatus cum ſentiret ſe literam habere in manibus, camerarium ſuum aduocauit, iuſſitq; lumen celeriter apportare: quo allato literam aperiens, inuenit ibi aureis apicibus omne humanũ artificium ſua formoſitate excedẽtib. hoc inſcriptum, *Hodie factus ſum doctor in Hieruſalem.* Conſeruata itaq; litera, per nuntios ad inquirendum de ſtatu ſuo miſſos, ipſum eadem nocte, qua apparuit ſibi, comperit ex hac luce migraſſe.

Sub eiſdem diebus Gaſco de Bierna à rege Anglorũ obſeſſus, cum omni iam via euadendi ſibi præcluſa attẽderet rem eſſe in foribus, vt ad deditionẽ cogeretur, ſuper negotio, q inter regem Edwardũ & ipſum vertebatur, appellationẽ interponit ad curiam regis Francorum, cui deferens rex Edwardus, nolens regem Francorum (quem nuper dominum ſuum pro terris in Francia recognouerat) contra ſe partem facere, diſſentientibus multis de ſuis obſidionem amoueri iuſſit, miniſtris ſuis committẽs, vt in curia regis Franciæ cauſam pſequerentur contra Gaſconem. In qua tandem iniurioſæ rebellionis conuictus per regem Francorum, regis Angliæ adducitur voluntati. Edwardus rex poſtquã obſidionem dimiſerat, ordinatis pro articulo temporis rebus Waſconię in Angliã pperauit, vbi à clero & populo eſt receptus cũ gaudio & honore.

Coronatio regis & reginæ.

Dominica vero infra octauas aſſumptionis B. virginis, in Eccleſia Weſtmonaſt. vna cum Alienora coniuge ſua à Roberto Cantuar. archiepiſcopo inungitur in Regem, & ſolemniter coronatur. Coronationis ſolemnitati interfuerunt regina mater, Alexander rex Scotorum, duxq; Britanniæ, ambo regis ſororii, cum prælatorum, comitum & baronum, aliorumq; nobilium, multitudine copioſa, & tunc 36. ætatis ſuæ anni rex impleuerat 2. menſes, qui in craſtino coronationis ſuæ recepto à rege Scotorum homagio, ipſum dimiſit ad ppria plurimũ honoratũ. Eo anno infauſta lues ouiũ

De prima peſte ouium.

ſurrepſit in Anglia, vt vbiq; repente ouilia peſte granſſante vacuarentur, quæ durauit ſequentibus viginti octo annis. Ita vt nulla totius regni villa huius miſeriæ clade careret. Cauſam huius morbi prius inſuetam incolis, attribuebant multi cuidam diuiti de Francorum partibus, qui applicuerat in Northumbriam, adducens ſecum quandam ouem Hiſpaniæ morbidam, quæ totum gregem Angliæ morbi traductione contami-

Annalis concluſio.

nauit, quæ erat de biennalis bouiculi quantitate. Tranſit annus iſte frugifer & fructifer opulenter, Eccleſiæ memorialis ac celebris propter honorabilis concilii celebrata ſtatuta apud Lugdunum, Waſconibus inquietus propter rebellionem Gaſconis, Anglis deſiderabilis, propter ſolemnitatem diu deſideratæ regiæ coronationis.

De Gaſcone.

Anno gratiæ M. CC. LXXVI. qui eſt annus regni Regis Edwardi à conqueſtu primi tertius, Gaſco de Bierna in Angliam veniens cum reſti circa collum, ad regis pręſentiam eſt adductus, quem ad ſuam miſericordiam Rex recipiens morte condonata in caſtro Wintoniæ per annos aliquot cuſtodiæ mancipauit, qui tandem per Regis gratiam liber dimiſſus ad propria, regi Angliæ ſemper inpoſterum gratus extitit & fi-

Parliamentum.

delis. Hoc anno coactũ eſt Parliamentũ Londoniis, ad q inuitatus eſt per ſolemnes nuntios Lewlinus Princeps Walliæ, qui inuitatus regiæ coronationi primo contempſerat intereſſe. Cumq; moneretur per nuntios, vt veniret, & homagium debitum regi faceret, finxit ſe non audere intrare Angliam, propter inſidias quorundam maiorum regni ſibi inſidiantium ea vice. Et ideo pro ſua ſecuritate filium Regis & Gilbertum Glouerniæ comitem, Robertumq; Burnelli regis cãcellarium obſides poſtulauit, quod rex indigne tulit, ſed tamen diſſimulato negotio inceptum Parliamẽtum

Statuta de manu mortua.

conſummauit. In quo ſtatuta edidit contra manum mortuam, ne de cetero poſſeſſiones terrarum ſeu redditũum, ſine ſpeciali regis licẽtia ad manũ mortuã deuoluantur. Vocantur ergo ſtatuta in præſenti Parliamento edita, ſtatuta Weſtmonaſterii prima.

Diſſentio inter regem & Principem Walliæ.

Poſt parliamentũ vero rex, vt Lewlino Principi Wallię liberior ad ſe pateret acceſſus, Ceſtriã vſq;, quæ in cõfinio Walliæ ſita eſt, progreditur. Miſſis iterum nuntiis, homagium exigit ab eodem. Quo mandatis regiis parere detrectante rex exercitum cõuocat, diſponens Principem ſibi denegãtem homagiũ de ſuo feodo expugnare. Eodem

Terremotus.

anno in partibus Auſtralibus Angliæ, & Occidentalibus, terræ motus horribilis contigit feria 4. infra octauas ... gloriosæ. Peſtilentialis etiam ægritudo

Quinta decima. Annalis concluſio.

oues conſumens ſibi ... Hoc anno ſoluit populus regi quintam decimam bonorum, quæ patri ſuo debebatur præconceſſa. Tranſit annus iſte frugifer & ... Angliæ regioni Chriſtianis & incredulis a bellis vbiq; quietus.

Comitiſſa Leyceſtria mittitur ſibi

Anno ... milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo, qui eſt annus regni regis Edwardi a conqueſtu primi quartus, comitiſſa Leyçeſtrię, relicta videlicet Simonis de

nis de Monteforti quondā comitis Leycestriæ, quę fuerat soror Henrici regis Anglię, & occiso marito cum suis in Galliam fugerat, ac in domo sororum de ordine prædicatorū apud Montargis à sorore viri sui fundata, morabatur: filiā suā transmisit in Walliam, Principi (sicut patre viuente sub certis pactis conuentū fuerat) maritādam. Ducem vero itineris ac procuratorē negotii Americum filium suum germanum puellæ constituit, assignata eisdem comitiua. Qui suspectū habentes iter per Angliā, emenso multo maris spatio ad insulas Siluias (quę terminos Cornubię e vicino respiciunt) deuehuntur, vbi a 4. nauibus Bristollensibus ex insperato superuenientibus cōprehensi ad præsentiam regis Anglię deducuntur, qui retenta puella honorifice in comitiuam reginæ, Americum fratrem suū primo in castro de Corf, & postea in castro de Schereboume sub custodia libera detinuit, sed secura. Eodē tēpore Papa Gregorius apud Arescium defunctus, ibidem traditur sepulturæ, cui successit Innocentius 5. natione Burgundus, de Tarentasia, dictus ante frater Petrus, qui in ordine prædicatorum studio scripturarum deditus, ac doctor Theologiæ Parisius factus, sapientiæ suæ memoria multa scribendo vtilia posteris dereliquit. Qui cum esset vir religionis eximię, expertæq; prudentiæ, primo Prior prouincialis fratrum suorum in Francia, deinde efficitur archiepiscopus Lugdunensis, demumq; à Papa Gregorio ad cardinalatū assumptus, constitutus est Episcopus Hostiēsis. Factus autem Papa sedit mensibus 5. diebus 2. moriturq; Romæ, & in Lateranensi ecclesia sepelitur. Cui eodem anno successit Adrianus 5. natione Ianuensis, dictus antea Octobonus, qui tituli S. Adriani diaconus cardinalis à Papa Clemente 4. legatus in Angliam missus fuit. Hic Papa factus statim constitutionem, quam Papa Gregorius 10. fecerat de inclusione cardinalium pro electione summi Pontificis, suspendit: proponens eam aliter ordinare. Sed morte præuentus, constitutionem suspensam reliquit: sedit vero mensibus 2. Papa. Adriano defuncto successit Iohannes vicesimus primus, dictus Petrus Hispanus. Hic Episcopus Tusculanus erat prius, in actibus diuersis famosus, sed scientiarum florem, pontificalemq; dignitatem quadam morum stoliditate deformauit, adeo vt naturali pro parte carere videretur industria. In hoc tamen quamplurimum laudabilis fuit, quod se tam pauperibus quam diuitibus communem exhibens, studiumq; literarum amplectens, multos in beneficiis Ecclesiasticis promouit egentes. Rex Angliæ de Cestria in Walliam progrediens cepit castrum, quod dicitur Rodolanum, misitq; in Walliam occidentalem militem nobilem dictum Paganum de Canusiis, qui cuncta cæde incendioque vastauit. Hoc tempore frater Iohannes de Derlington, ordinis Prædicatorum confessor, quondam regis Henrici autoritate Papali in regno Angliæ collector efficitur decimarum, salua Papali reuerentia contra sui ordinis professionem tali officio deputatus. Huius tamē studio & industria editæ sunt Concordantię magnæ, quæ Anglicanæ vocantur. Hoc anno sextodecimo Kal. Iulii venerabile corpus beati Richardi Cicestrensis Episcopi est translatum, & in capsa argentea & deaurata honorifice collocatum. Transit annus iste frugifer & fructifer Anglicanis: sed propter tot Paparum interitum, tristis lugubrisq; Romanis: & non solum orbi Christiano à bello generali, sed Saracenis incredulisq; quietus.

suam Principi Walliæ maritandam.

Obiit Gregorius Papa.

Adrianus quintus.

Obiit Adrianus Papa.

Wallia deuastatio.

Concordantiæ edita.

Translatio sancti Richardi.

Annalis conclusio.

Anno gratiæ 1278. qui est annus regni regis Edwardi à conquestu primi 5. Ioannes Papa 21. cū sibi vitæ spatiū in annos plurimos extendi crederet, & hoc etiā coram multis assereret, subito cū noua Camera, quā sibi Viterbii circa palatiū construxerat, solus corruit, & inter lapides & ligna collisus, 6. die post casum (sacramentis omnibus Ecclesiasticis perceptis) moritur, & in ecclesia S. Laurentii sepelitur. Cui successit Nicholaus 3. prius dictus Iohannes Gagetanus, de genere Vrsinorum. Hic super regulam S. Francisci expositionem quandam edidit, quam inter alias decretales de verborum significationibus inseri ordinauit. Wallenses occidentales per id temporis ad pacem regis Angliæ venientes, Pagano militię regis in partib. illis capitaneo, castrum de Bredewey cū adiacenti patria reddiderunt. Princeps vero Walliæ videns se Regi Angliæ quotidie inualescenti nō posse resistere, pacē petiit & obtinuit sub hac forma: videlicet, q; omnes captiui, quos hactenus ratione regis Angliæ detinuit in vinculis, simpliciter & sine calumnia liberarentur. Item ꝓ pace & beneuolentia regis habenda daret 50000. librarum sterlingorum, quarum tamen solutio in voluntate & gratia regis foret. Item, quod terra quatuor Cantredorum sine omni contradictione regi & suis heredibus cum omnibus terris conquisitis per regem hominesq; regios, excepta insula Anglesceya, in perpetuum remaneret. Insula enim Anglesceya concessa est Principi, ita, quod soluat pro ea singulis annis Regi mille marcas, quarum solutio incipien-

Obiit Papa Iohannes adium ruina oppressus.

Wallenses petunt pacem.

Forma pacis inter regem Angliæ & principem Walliæ.

cipienda erat in festo S. Michaelis proximo tũc instãtis: pro ingressu vero 5000. marcarum daret. Et si Princeps sine herede de corpore suo moreretur, insula illa in Regis Angliæ possessione remaneret. Itẽ, quod Princeps veniret in natali domini ad regem in Angliam pro homagio faciendo. Item, quod omnia homagia Walliæ remanerent regi, præterquam 5. baronum, qui in confinio Snowdoniæ morabantur: quia se Principem conuenienter vocare non posset, nisi sub se aliquos barones haberet ad vitam suam & post mortem eius. 5. prædictorum baronum homagium regi Angliæ fieret & suis heredibus in æternum. Et pro assecuratione istorum tradidit Princeps 10. obsides de melioribus Walliç absq; incarceratione, exheredatione & termino liberationis. Et de omni Cantredo & de Snowdonia, & de consilio Principis meliores, iurabunt tactis sacrosanctis reliquiis, quod quandocunq; Princeps aliquẽ predictorum articulorum infregerit, nisi admonitus se correxerit, abalienabunt se ab eo, & eidem in omnibus, quæ poterunt hostes fient. Item, præter hæc Princeps fratres suos quos læsit placabit, habuit enim 3. fratres, quorum duos Owenum & Rodericum posuerat in carcere, tertius vero Dauid fuga dilapsus multis annis cum rege Angliæ stetit, a quo contra morem gentis suæ miles factus in ista guerra, ob probitatem & fidelitatem suã plurimum erat regi acceptus, vnde & eidem castrum de Dimby contulit in Wallia cum terris ad valorem mille librarum annui reditus, insuper & vxorem dedit filiã comitis Derbeiç, quæ nuper alio viro fuerat viduata. Owenus ergo fauore regio liberatur à carcere, quem fregerat paulo ante. Rodericus vero fratrẽ fugiens, in Anglia morabatur. Rex autem in occidentali Wallia apud Lampader Vaur ad cohibendum irruptiones Wallensium castrum construxit insigne. In subsidium huius guerræ concessa est regi à populo vicesima pars bonorum. Transit annus iste frugifer & fructifer satis abunde, sine tumultu inter Christicolas & Saracenos: Romanis notabilis, propter inopinabilem mortem Papæ: Anglis prosper propter subiectos rebelles Walliæ, sed ipsis Wallensibus infamis & odibilis propter admissionem dominationis insuetæ.

Subsidium regi concessum.

Annalis conclusio.

Archiep. Cant. fit Cardinalis.

Anno gratiæ M. CC. LXXIX. qui est annus regni Regis Edwardi a conquestu primi sextus, Robertus Cantuariensis Archiepiscopus per Dominum Nicolaum Papam ad Cardinalatum assumptus, factus est Episcopus Portuensis. Rex Angliæ circa tempus istud filiam Comitis Leycestriæ Simonis de Monteforti, apud insulas Siluias, prout superius dictum est, captam à Bristollensibus, & sibi adductam, Principi Walliæ dedit vxorem, nuptiarum solemnitatem agens impensis propriis, suaq; ac reginç præsentia illas honorans. Hoc anno Iudæi de tonsura monetæ conuicti in magna multitudine vbique per Angliam suspenduntur: puniti sunt eo tempore & eorum consentanei pro prauis escambiis, & pro causa prædicta. Eodem anno tenuit rex parliamentum Glouerniæ in octauis sancti Iohannis Baptistæ, in quo edita sunt statuta, quæ de Glouernia appellantur. Circa mensem Augustum Rex Edwardus transfretauit in Franciam, ad habendum colloquium cum Philippo Rege Francorum, vnde tunc obtinuit restitutionem aliquarum terrarum, non tamen omnium, quæ in venditione Normanniæ promissæ fuerant patri suo. Per hoc tempus obiit regina Castellæ, mater reginæ Angliæ, ad quam iure hereditario post mortem matris deuolutus est Pontini comitatus. Isto anno, antequam rex transiret in Gallias, rex Scotorum Alexander in Angliam veniens, regem consuluit de negotiis arduis terræ suæ. Impetrauit autem à rege literas testificantes auxilium in guerra Walliç præstitum non nomine seruitii factum esse. Hoc anno Robertus Burnel Episcopus Bathoniensis in Cantuariensem archiepiscopũ est electus, sed Papa electione cassata lectori curiæ fratri Iohanni de Peccham de ordine Minorum, eandem contulit dignitatem. Transit annus iste frugifer & fructifer Romanis, Anglis & Francis, Scotis & Wallensibus sub silentio quieteque transactus, Saracenis etiam otiosus.

Nuptiæ principis Walliæ.

Iudæi suspenduntur.

Statuta Glouerniæ.

Restitutio terrarum Edvvardo regi facta.

Rex Scotiæ venit in Angliam.

Annalis cõclusio.

Anno gratiæ M. CC. LXXX. qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi septimus, frater Iohannes Pecham Cicestrensis diœcesis, de ordine Minorum, venit in Angliam à domino Papa in Cantuariensem Archiepiscopum cõsecratus. hic Parisius in Theologia & Oxo. lectiones suas resumpserat. Deinde minister prouincialis Angliæ, ac tandẽ lector palatii in Romana curia factus fuit, qui ordinis sui zelator prçcipuus, carminũ dictator egregius, affatusq; põpatici fuerat: mentis tamẽ benignæ extitit & animi admodũ liberalis. Hoc anno moneta Angliæ per tonsurã nimis deteriorata ex mandato regis renouatur. Obolus quoq; qui prius formam semicirculi habebat, tanquã pars denarii in medio diuisi, fit rotundus, iuxta vaticiniũ Merlini dicẽtis: *Findetur forma cõmercii dimidiũ rotundũ erit.* Facti sunt etiã eo tẽpore primo & quadrãtes.

Illustris

Illustris miles Rogerus de Mortuo mari apud Kelingworthe, ludum militaré, quem vocant rotundam tabulam, 100. militum ac tot dominarum constituit; ad quam pro armorum exercitio de diuersis regnis confluxit militia multa nimis. Frater Robertus quondã Cantuariensis archiepiscopus, & post cardinalis & episcopus Portuensis, post aduentum suum ad curiã grauiter infirmatur, ex qua infirmitate cito postea mortuus est. Eo tempore obiit Walterus Giffard archiepiscopus Eboracensis, cui successit magister Wilhelmus de Wikewanne in Romana curia consecratus. Eodem anno frater Ioannes Pecchã Cantuariẽsis archiepiscopus cõuocat conciliũ apud Radingiam; vbi suffraganeis suis imposuit, vt statuta generalis cõcilii facerẽt arctius obseruari. Trãsit annus iste frugifer & fructifer Anglis, Francis, Romanis, Sarracenisque quietus.

Rotunda tabula. *Obiit Archiepiscopus Eboracensis.* *Concilium Radingia.* *Annalis cõclusio.*

Anno gratiæ millesimo ducentesimo octuagesimo primo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi octauus, Nicolaus Papa tertius moritur. Successitq; ei Martinus 4. prius dictus Simon Turouensis, Gallicus natione. Hoc anno Edwardus Rex Angliæ de lapidibus preciosis iaspidum, quos secum attulerat de partibus Gallicanis, paternum sepulchrum apud Westmonasteriu[m] fecit plurimum honorari. Eodem anno Oliuerus de Suttona fit episcopus Lincolniensis, qui prius fuerat eiusdem ecclesiæ decanus. Frater Ioannes Pecchan Cantuariensis Archiepiscopus, ne nihil fecisse videretur, conuocat concilium apud Lambheyth, in quo constitutiones Ottonis, Octoboni quondam legatorum in Anglia innouans, iussit eas ab omnibus custodiri. Transit annus iste frugifer & fructifer Romanis, Anglis, Gallicis, Sarracenis incredulisq; quietus.

Moritur Papa Nicolaus 3. *Concilium apud Lambheyth.* *Annalis cõclusio.*

Anno gratiæ 1282. qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi nonus, Martinus Papa senator efficitur vrbis Romæ, qui in Romaniolam exercitum misit contra Gwidonem Comitem Montis Febri, qui in partibus illis terras ecclesiæ occupauit. Hic Martinus Papa capas fratrũ Carmelitarũ mutauit in album, quæ prius erant stragulatæ & birratæ. Eo tempore Dauid germanus Principis Walliæ, immemor beneficiorum Regis Angliæ, qui eũ promouerat, & contra fratrẽ persequentẽ protexerat, cõcitauit pene totã Walliã ad insurgendũ cõtra regem. Et vt principẽ nobilesq; Wallensiũ ad seditionẽ facilius inclinaret, ipse primus facinus aggreditur, & Rogerũ de Clifford militẽ nobilẽ & famosum, quẽ rex illuc miserat, tanquã totius Walliæ iustitiarium, nihil tale suspicantẽ proditorie in castro suo de Hawardin, dominica in ramis palmarũ cepit. Quosdamq; milites eius volentes resistere inermes occidit; exinde reuersus ad Principẽ, collecto exercitu vna cũ eo Rodolanũ venit, obsidioneq; posuit circa castrũ. Eo tẽpore rex Paschalẽ solennitatẽ in diœcesi Sarũ tenuit apud Visas, vbi super hac cõmotione auditis rumorib. iussit quamprimũ totũ exercitũ cõgregari. Milit[iam] q[u]ã tunc in promptu habebat, vsq; Rodolanũ præmisit. Ipse vero rex clã Ambr[esbiriam] adiit, vt matrẽ suã salutaret, q̃ tũc in illo monasterio morabatur. Cõtigit autem [d]ũ [i]bi esset, vt quidã ad matris eius præsentiã adduceretur, qui per tẽpus aliquod cæc[um s]e finxerat, visumq; sibi ad Henrici Regis quondã mariti sui tumulũ dixerat restitutũ. Edwardus vero Rex hunc ab antiquo nouerat famosum flagitus, notatumq; malitiis ac fraudibus ab olim, & mendaciis assuetum; matriq; narrationib. plurimum applaudenti ne crederet dissuasit; quæ in morem fœminarum vetularum subito in iram versa, filium grauissime redarguit, cameramq; suam euacuare præcepit. Cui iussis matris humiliter parenti, dum egrederetur, occurrit Prior prouincialis fratrum prædicatorum, dictus frater Hugo de Mancestria, vir magnæ discretionis, ac magister in [The]ologia, qui & ipsi Regi familiariter notus erat; quem Rex ad partem trahens, offensam matris, & omnia quæ contigerant, enarrans per ordinẽ, finaliter hoc adiecit: [Ego] (inquit) iustitiam patris mei tantum noui, quod potius huic scurræ eruisset oculos integros, quam tantæ iniquitati lumen perditum restaurasset. Altera vero die acc[ep]ta a matre licentia, cum celeritate ad militiam, quam præmiserat, in Walliã pro[fectus est]. Cuius audito aduentu, Princeps Walliæ obsidione soluta longius se subtra[xit. In]terim captum est castrum de Lampadernaur per Resum filium Maylgonis, & G[riffinum] filium Mereduci. Capta sunt etiam in illis partibus per alios nobiles Wallensium castra plura. Eodem tempore procurante fratre Io. Pecchã Cantuariensi archiepiscopo, Aimericus de Monteforti, quem rex in custodia detinuerat, liberatur; spondente pro eo clero se velle de periculo regni cauere. Qui transfretans in Gallias, non multo post curiam Romanam adiit, vbi post aliquot annos renuncians clericatui miles efficitur. Sed infaustus. nam cito postea defunctus est. Hoc anno translatum est in locum eminentiorem venerabile corpus beati Hugonis quondã episcopi Lincolnien-

Papa fit senator. *Dauid concitat Wallenses cõtra regem.* *Acta in Wallia.* *Nota de liberatione Aimerici.* *De translatione beati Hugonis.*

colnienſis. Eo tempore Cantuarienſis Epiſcopus profectus in Snowdoniam, Principem Walliæ,& germanum ſuum,ſategit ad pacem reducere, ſed fruſtratus, regreſſus in Angliam excommunicationis in ipſos ſententiam fulminauit. Tranſit annus iſte frugifer & fructifer: Romanis infamis, Francis quietus, ſed Anglis & Wallicis inquietus.

Annalis concluſio.

Anno gratiæ 1283. qui eſt annus regni Regis Edwardi à conqueſtu primi decimus, idem Rex cum exercitu valido de Rodolano per Angleſeiam, cuius per nautas portum capi fecerat, verſus Snowdoniam progrediens, vt viam pararet exercitui, vltra maris brachium, quod inſulam diuidit à continente iuxta Bangoriam, conſtituit pontem fieri ex nauibus inuicem colligatis. Hoc anno Petrus Rex Arragoniæ vendicans regnum Siciliæ iure hereditario vxoris ſuæ, ſubito cum nauigio regnum Siciliæ ingreſſus, Carolum Regem expulit de eodem, qui in Franciam fugiens, à Rege nepote ſuo pro recuperando regno ſubſidium implorauit. Papa vero Martinus, in Petrum prædictum, vel omnes ei fauentes, vel ipſum Regem appellantes, excommunicationis tulit ſententiam; regno Arragoniæ eum priuans, & conferens illud Carolo filio Regis Francorum. Petrus vero de Arragonia miſſis ad Regem Siciliæ nunciis, petiuit, vt cum quadraginta tantum militibus ad plana Burdegaliæ ſecum tot tantum habente milites dimicaturus veniret ad diem certum; ſub certa pœna ſe ad hoc obligans: dum tamen Carolus modo ſe ſimili obligaret; & cui in hoc cōflictu ceſſiſſet victoria, ille ſine contradictione regno Siciliæ potiretur. Eo tempore Gilbertus Comes Glouerniæ magnas prædas Wallenſium cum militia ſua faciens iuxta Lantilowhir, facta copia apertæ pugnę cum eiſdem, duro prœlio dimicauit. In quo peremptis multis de parte Wallenſium, ipſemet Comes quinque milites perdidit, de quorum numero erat Wilhelmus Valentis, iunior conſanguineus Regis Angliæ. Diſcedente autē Comite Glouerniæ, Princeps Walliæ intrauit terras de Cardigan & Stradewy, deuaſtauitq; terras Reſi filii Mereduci, qui cum Rege contra Principem tenuit in hoc bello. Progreſſus deinde Princeps verſus terram de Vueld, ſe cum paucis ab exercitu reliquo ſeparauit. Cui cum ſua militia ſuperuenientes viri nobiles Iohannes Giffard, & Edmundus de Mortuomari, nihil tamen ſuſpicantes de Principe, ipſum cum ſociis pugna aggredientes occiderunt feria ſexta ante feſtum beatæ Lucię. Principis autem caput poſt mortem à quodam, qui intererat, agnitum, mox abſcinditur, regiq; defertur. Quod tranſmiſſum Londonias, poſitum eſt per tempus aliquod ſuper turrim, & hedera coronatum.

Rex Siciliæ expellitur per regem Arragoniæ.

Acta in VVallia.

De Lewlino prædicto ſcripſerunt duo religioſi metrice in hunc modum, Wallicus ſic ſcripſit:

Hic iacet Anglorum tortor, tutor Venedorum,
Princeps Wallorum, Lewlinus regula morum,
Gemma coæuorum, flos regum præteritorum,
Forma futurorum, dux, laus, lex, lux populorum.

Anglicus ita ſcripſit:

Hic iacet errorum princeps, & prædo virorum,
Proditor Anglorum, fax liuida, ſecta reorum,
Numen Wallorum, trux dux, homicida piorum,
Fex Troianorum, ſtirps mendax, cauſa malorum.

Circa idē tempus milites quidā de Regis exercitu ſeruientibus Wallenſib. territi, pontē, quē rex inchoauerat, nodū perfectū, minus prudenter accelerātes trāſire, dū in multitudine cōglobata reuertētes fugiūt, ſubmerguntur; inter quos erat miles ſtrenuiſſimus, Lucas de Thanay, & duo germani Roberti Burnel Bathoniēſis epiſcopi, & alii quāplures. Hoc anno B. Thomas Herefordenſis in via verſus curiam de præſenti ſæculo nequā ereptus ad regna migrauit cœleſtia, cum 7. annis gregē ſibi commiſſum ſolicita cura rexiſſet. Hic nobilibus ortus natalib. à puero Deo vixit deuotus, ſtudii autem exercitatione literarum acquirens peritiam, primo in artib. liberalibus, deinde in iure rexit canonico, tandem ad Theologiam totam tranſtulit intētionem; in qua licentiatus ad magiſterium, cum ſub fratre Roberto de Kylewardby, ordinis Prædicatorū, quem dum prouincialis fuerat admodum familiarem habuit, decreuiſſet incipere; incidit negotii dilatio medio tempore, præfato fratre aſſumpto ad Cantuarienſis eccleſiæ præſulatū. Sub quo tamen poſt conſecrationem eius Oxonias veniente in eccleſia fratrū Prædicatorum incepit iuxta ſui deſiderii complemētum. In cuius commendatione (quæ ſolet fieri ante principiū poſt diſputationē, quę veſperiæ appel-

Milites tranſeuntes ſubmerguntur.

appellantur, de Bachalariis magistrandis) asseruit prefatus archiepiscopus (quẽ dictus Thomas ab olim confessorẽ habuerat) nullius ipsum mortalis criminis vnquã sensisse contagiũ. Quantiq; meriti fuerit apud Deum crebrescentiũ ad sepulchrum eius miraculorũ gloria, indubitata fide demonstrat. Post quẽ ad ecclesiam Herefordensem electus & consecratus est magister Richardus de Swynefeld, sacræ Theologiæ doctor, vir iucundus in verbis, & egregius predicator. Hoc anno cassato electo Wyntoniensi, magistro Richardo de Mora: ex dono curiæ Romanæ magister Ioannes de Pontissa, in eiusdem Ecclesiæ Episcopum consecratur. Hoc anno rex de consilio Baronagii Walliam intrauit cum exercitu, ibiq; per irruptiones Wallensium amisit de suo exercitu vexilla 14. quo tempore perempti sunt dominus Wilhelmus de Audeleya, & dominus Rogerus de Clifford iunior; alii quoq; multi. Coactusq; est rex intrare castellũ de Opa. Cito postea rex cepit insulam de Anglesaia, sed hæc ante mortem Lewlini Principis contigerunt. Non multo post rex superior effectus pene totã Walliam subiugauit, villas & terras, quæ erant in meditullio Walliæ, suis proceribus distribuit, sed retinuit maritima castra sibi, ex quo facto magna tranquillitas tempore sequenti prouenit. Transit annus iste frugifer & fructifer copiose. Romanis, Sicul. Apul. atque Francis solicitus & molestus, propter eiectionem Caroli Regis Siculorum: Wallicis exitialis, propter libertatem cum suo principe perditam: Anglis varius, propter diuersos casus, qui modo dure, modo prospere contigerunt.

Rex perdit multos in VVallia.

Annalis cõclusio.

Anno gratiæ 1284. qui est annus regni regis Edwardi à conquestu primi vndecimus, rex Angliæ ponte iam perfecto, cum exercitu suo in Snowdoniam transiit, castra eius omnia sine notabili resistentia capiens & comburens. Comes vero Penbrochiæ castrum de Bere, quod erat quondam Lewlini principis, cepit; & cito post tota Wallia cum omnibus castris suis subacta est regiæ voluntati. Ante festum vero Sancti Iohannis Baptistæ captus est Dauid frater principis per regios exploratores, & Rodolanum adductus. Quem rex ad sui conspectum admittere renuit; licet ipse Dauid hoc instantius flagitaret. Rex igitur transmisit eum Salopiam, carceri mancipãdum. Eodem tempore per quendam secretarium principis allata est regi crux dicta Neoti, magnam de ligno Dominicæ crucis continens portionem. Quæ ideo Neoti dicitur, quod per quendam sacerdotem sic vocatũ antiquitus de terra sancta fuit in Walliam deportata. Post festum sancti Michaelis habitum est parliamentum Salopiæ, in quo per deputatos ad hoc Iusticiarios, Dauid iudicialiter condemnatus, tractus & suspensus est, visceribusque combustis, corpus capite truncatum, & in quatuor partes est diuisum. Quibus in ciuitatibus Angliæ nobilioribus suspensis, caput Londoniis super palum fixũ est ad terrorẽ consimiliũ proditorũ. Resus autẽ Vazhan Wallensium nobilissimus, audita captione Dauid, Comiti Herdfordiæ se dedit, regique redditus ad turrim London. missus carceri mancipatur. Translata est hoc tempore Abbatia de Aberton, per regem, ad locum alium; & constructum est in loco, quo Abbatia fuerat, forte castrum ad irruptiones Wallensium compescendas. Et rex in comitatu Cestriæ aliam Abbatiam monachorum fecit Cisterciensium; quam multis ditatam prædiis, vallem regalem voluit appellari.

Bellum in VVallia.

Dauid capitur.

De cruce Neoti.

Parliamentũ Salopiæ, in quo Dauid damnatur.

Nota de Abbatia de valle regis.

Hoc anno regi conceditur à populo in subsidiũ gwerræ suæ tricesimã, & à clero vicesima pars bonorum. Eo tempore Papa Martinus Gwydonẽ de Monteforti à carcere liberans, in quo per Gregorium Papam positus fuerat, propter homicidiũ in ecclesia commissum in Henricum regis Alemanniæ filium, cognatũ regis Angliæ, misit in Romaniolã; quã eo anno etiam obtinuit, excepta ciuitate Vrbinate, quam Gwido incepit obsidere in manu potẽti. Sed cito post, de licentia Papæ, omissa obsidione dictæ vrbis in Tusciã rediit, vt hereditatem vxoris suæ patre eius Comite Rufo mortuo occuparet. Carolus rex Siciliæ 1. die Iunii venit ad plana Burdegaliæ, comitante eum rege Francorum cum militia magna valde. De cuius aduentu Petrus quondam rex Arragoniæ præmunitus, diem præuenit coram Senescallo Wasconiæ, protestans se paratum tenere pactum, sed non posse, rege Francorum veniẽte cum tanta multitudine militum contra formam. Reuerso post hæc Carolo rege Siciliæ in Apuliam, Siculi contra Neapolim cum viginti septem galeis venerunt armatis. Aduersus quos Carolus filius regis Caroli tũc princeps Achaię egressus est cum magna galearũ multitudine ad pugnandũ, obtinentib. victoriam hostibus captus est cũ multis aliis, & ad ciuitatem Messanã deductus captiuus. Eodem anno rex Angliæ apud Acton Burnel tenuit parliamentũ post festũ S. Michaelis; in quo editum est statutum, quod à loco cognominatum est. Ipso anno ossa beati Wilhelmi Eboracensis archiepiscopi ad al-

Nota de subsidio.

Qualiter Guido de Monteforti à carcere liberetur.

Princeps Achaia captus.

Parliamentum apud Acton Burnel.

Annalis cõclusio. tiorem locum cum solemnitate maxima transferuntur. Transit annus iste frugifer & fructifer satis frugaliter. Romanis sollicitus, Apul. Calabris atq; Sicul. inuisus & odibilis propter guerras motas ibidem effectuum variorum. Francis quietus, sed Anglicis & Wallicis inquietus. Hoc anno natus est filius Regi Angliç apud Karnaruan in Wallia die S. Marci; & vocatus Edwardus. Eodem anno Rex Edwardus fecit leges Anglicanas per Walliam obseruari, Vicecomites ponens in ea.

Nascitur Eduuardus apud Karnaruan.

Acta in Wallia. Anno gratiæ 1285. qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi duodecimus, rex de Snowdonia per Walliam occidentalem progrediens, intrauit Glomorganciam: quæ ad ditionem Comitis Glouerniæ noscitur pertinere. Receptusq; à Comite cum honore maximo, ab eodem propriis impensis vsque ad terrarum terminos est deductus. Rex vero Bristolliam veniens, ibique festum Dominicæ natiuitatis tenuit eo anno. Philippus filius Philippi Regis Francorum duxit vxorem Iohannam filiam Regis Nauarriæ primogenitam, accipiens cum eadem regnum Nauarrorum, & Campaniæ comitatum. Hoc anno mortuus est Carolus Rex Siciliæ: cuius regni ac filiorum tutorem, Papa Martinus Robertum Comitem Atrabatensem constituit, largitus eidem pro hac re pecuniæ magnam summam. Eodem anno obiit apud Windeleshore Alfonsus filius Regis, iuuenis optimæ indolis, etiam admodum Deo deuotus: cuius corpus apud Westmonasterium; cor vero apud Fratres Prædicatores Londoniis (ordinante sic Regina matre) traditur sepulturæ. Hoc quoque anno obiit Robertus de Wickhamptona, Salesburiensis episcopus; cui successit Walterus Scammel ecclesię eiusdē Decanus. Eo tēpore Maria filia regis Angliæ, Ambresbyrię sanctimonialis efficitur; parentib. licet cum difficultate assentientibus, ad instantiā matris Regis. Transit annus iste frugifer & fructifer satis vbertim: Romanis tristis propter desolationem regni Siciliæ: Francis sollicitus propter eandem causam: Anglis vero mediocriter pacificus & quietus.

Filius regis ducit vxorem.
Moritur Carolus.
Moritur Alfonsus filius regis.
Quomodo filia regis efficitur sanctimonialis.
Annalis cõclusio.

Qualiter rex Eduuardus rogatur ad colloquiū regis Franciæ. Anno gratiæ 1286. qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi tertius decimus, Rex Angliæ de Bristollia profectus Cantuariam, disposuit in Gallias transfretare: sed audito rumore de matris infirmitate, reuertitur Ambresburiam, missis nuntiis, qui se apud Regem Francorum (ad cuius colloquium speciale inuitatus fuerat) excusarent. Eo tempore Papa Martinus moritur; cui successit Honorius quartus, natione Romanus, prius dictus Iacobus de Sabella; cui pedum ac manuum fere ossa abstulerat arcetica ægritudo; vnde sedendo in sella, ad hoc artificiose facta, missarum solemnia celebrauit. Hoc anno Philippus Rex Francorum profectus in Arragoniam, vt regnum illud iuxta donationem Papæ Martini filio suo Carolo adquireret, ciuitatem Girundam obsedit. Petrus vero Rex quondam Arragoniæ, sed priuatus per Papam, iniit bellum cum quibusdam militibus Gallicis; inter quos principales erāt Radulphus de Nigella, Constabularius Franciæ, & Iohannes de Haricuria Normannus, miles strenuissimus & probatus. Cumq; durus ex vtraq; parte conflictus inualesceret, Petrus Arragoniæ Rex lethaliter vulneratur; qui mox se cum suis subtraxit à prælio, & mortuus est in breui. Philippus Francorum Rex capta Girunda, hominibusque suis munita, incipiens infirmari, discessit vsq; per Piniacum; vbi inualescente ægritudine de præsenti luce migrauit: cuius carnes & viscera in Ecclesia Narbonensi; ossa vero apud S. Dionysium; cor in choro Fratrum Prædicatorum Parisius sunt humata. Huic successit filius eius Philippus, qui pulcher agnominatus est, ob corporis speciem excellentem. Medio tempore Arragonenses, naues Gallicórum in portu Rosarum captas abducunt: vrbē etiā Girundā, obsidentes ipsam, & Gallicos ad eius defensionem derelictos, ad deditionē breui tēpore coegerūt. Eo tēpore Alfonsus filius Petri quondam regis Arragoniæ, patre defuncto vt præmittitur, regnū illud gubernādum suscepit; inter quē & filiā regis Angliæ Alienorā sponsalia facta fuerūt, patre adhuc viuēte, Iacobus autē filius Petri iunior, cum matre Constantina transiens in Sicilam, se fecit coronari. Eodem anno tenuit Rex parliamentum Londoniis, in quo edita sunt statuta, quæ Westmonasterii secunda dicuntur. Transit annus iste frugifer & fructifer plebi communi: Romanis, Siculis, Apulæis, Calabris, Francis, Hispanis & Arragoniis inquietus, propter bella mota, mortesq; regum: Anglicis tamen transcursus sub silentio & quiete. Hoc anno tanta fuit siccitas & æstus, vt homines morerentur.

Moritur Martinus Papa 4.
Nota de bello in Hispania.
Mors Philippi regis Franc.
Philippus le Beau rex Franciæ.
Alphonsus Rex Arragoniæ.
Acta Westm.
Annalis cõclusio.

Honorius Papa 4. moritur. Anno gratiæ millesimo ducentesimo octuagesimo septimo, qui est annus regni Regis Edwardi à cōquestu primi quartus decimus, Papa Honorius quartus moritur; cui succedit Nicolaus 4. natione Romanus, prius dictus frater Ieronimus de ordine fratrū Minorū. Hic idolum (vt dicitur) fratrum eiusdē ordinis multa priuatim statuit,

quæ

Rex in Gallias transit.

quæ faciunt non solum superbire minores, sed etiam insanire. Hoc anno rex Angliæ in Gallias transiens Ambianis cum honorifica turba peruenit; cui occurrit ibidē honoris gratia rex Francorum. Rex autē Angliæ fecit homagium regi Franciæ, pro terris, quas de eo in regno Francię tenere debebat Parisius, & interfuit parliamēto, quod rex Francorum tunc Parisius tenuit; in quo multa (quæ pro libertate terrarū suarum pertinent) obtinuit; licet ipsa concessio regis Francorum, & parium diu in suo robore non maneret. Expectauit autem rex Edwardus Parisius ad festum Pentecostes, circa quod tempus fratres Prædicatores ibidem suum capitulum generale tenuerunt. Quod vterq; rex Francorum & Anglorum, & vtraq; regina diebus diuersis sua præsentia honorarunt. Post Pentecostem vero rex Angliæ de Parisio Wasconiam est profectus. Eo tempore Alienora regina Angliæ, mater regis Edwardi, spreta pompa sæculi, apud Ambresburiam induit habitum monachorum. Transit annus iste frugifer & fructifer huic regno, & eo magis fructifer, quod fructum fecit centesimum, faciens de regina Sanctimonialem.

Regina sanctimonialis.
Annalis conclusio.

Acta inter Christianum & Iudæum quendam.

Anno gratiæ 1288. qui est annus regni regis Edwardi à conquestu primi 15. cum adhuc rex Angliæ in Wasconia moraretur, miles quidam Anglicus quendam Iudæum super detentione indebita cuiusdam manerii sibi impignorati, coram iudicibus conuenire decreuit; sed Iudæus versipellis respondere renuit; prætendens cartam regis quondam Henrici, qua sibi indultum fuit, ne coram iudice aliquo, solo corpore regis excepto, in iudicium trahi posset. Miles super hoc anxius Wasconiam adiit, vt super hoc à rege remedium aliquod impetraret. Quem cum rex audisset: non decet irritare facta parentum, quibus lege diuina iubentur reuerentiam exhibere, propter quod factum patris mei reuocare non decreui; sed tibi cæterisq; regni mei, æqua lege (ne potior videatur Iudæus quam Christianus) indulgeo, ne pro quacunq; iniuria illi Iudæo illata, quamdiu charta sua gaudere voluerit, coram iudice aliquo (me excepto) conueniri possitis. Reuertente cum hoc priuilegio milite, attendens Iudæus sibi imminere damnum & periculum, spontanee renunciat suæ chartæ, optans, & euacuata conditione priuilegii, pars vtraq; legi communi valeat subiacere. Eo tempore die quadam, cum rex & regina in camera quadam conuenientes super lectum quendam confabularentur, ictus fulminis per fenestram, quæ eis erat à dorso, ingressus est, & inter eos transiens, ipsis penitus illæsis, duos domicellos, qui in eorum stabant præsentia, interfecit: stupefacti admodum cæteri omnes, qui aderant, ex euidenti, quod contigerat, perpendebant miraculo, diuini protectionem numinis saluti regis non deesse. Sub eodem tempore rex Cipri apud Acon in regem Ierusalem coronatur. Quod comes Attrebatensis in præiudiciū regis Siciliæ, qui regnū illud vendicabat, factum existimans; bona templariorum & hospitaliorū (quia facto huic consenserant) vbiq; per Apuliam confiscauit. Per idem tempus Alfonsus rex Arragoniæ missis ad curiam Romanam nunciis, reconciliari petiuit ecclesiæ, de his, quæ per patrem suum facta fuerant, se excusans.

Conseruatio Regis miraculosa.

Nouus rex Ierusalem coronatur.

Transit annus iste frugifer & fructifer omni plebi; Iudæis per Angliam tristis & malorum inchoatiuus: Francis Anglisq; quietus.

Annalis conclusio.

De amicitia fructuosa inter regē Ed. & Carolum principē Achaiæ.

Anno gratiæ 1289. qui est annus regni regis Edwardi à conquestu primi sextus decimus, Carolus filius Caroli regis quondam Siciliæ, princeps Achaiæ, procurante rege Angliæ, liberatur à carcere sub hac forma; videlicet, quod data regi Arragoniæ certa summa pecuniæ, ipse Carolus à domino Papa pacem Arragonensibus impetraret; quam si infra terminum limitatum impetrare non posset, rediret ad carcerem. Quibus conditionibus iuramento firmatis, tradere debebat Carolus tres filios suos obsides, & alios milites nobiles 40. pro quibus, quousq; venirent, rex Angliæ liberationem Caroli accelerans, nobiles viros, qui secum erant obsides tradidit, & pecuniam vsq; ad triginta millia librarum persoluit. Postquam autem filii Caroli venerant, rex Angliæ militibus suis liberatis in Wasconiam reuertitur; & apud Blankforde crucis suscepit caracterem; moxq; Iudæos omnes, tanquam crucis hostes, expulit de Wasconia, & aliis terris suis omnibus, quas in regno Franciæ possidebat. Interim Resus filius Mereduci Walliam conturbauit, impugnareq; cœpit aliqua regis castra. Eo tempore Tripolis ciuitas transmarina à Soldano capitur, qui & in ea multa Christianorum millia trucidauit; ex cuius captione territi Christiani, qui erant in Acon, à Soldano inducias impetrant biennales. Per idem tempus Edmundus Comes Cornubiæ, cui rex Angliæ in sua absentia regni commiserat custodiam, magnum ducit exercitum in Walliam contra Resum. Cum autem castrum de Drusselau, quod erat Resi, obsi-

Ed. rex cruce signatur, & Iudæos expellit de VVasconia.

De Tripoli capta à Soldano.

Profectio in VValliam.

obsideret, & muros eius suffodi faceret, casu illorum subito vir nobilis Wilhelmus de monte Canisu, aliiq; milites plurimi & scutiferi opprimũtur.

De damno irrecuperabili apud S. Botulphum.

Hoc anno armiger quidam dictus Robertus Camerarius cum suis complicibus vere dæmoniacis, tentoria mercatorũ apud sanctum Botulphũ & mercimonia incendens, diffuso igne magnam partem villæ, & ecclesiã fratrum Prędicatorum combussit. in diuersis nempe villæ locis ignẽ apposuerunt, vt ipsi liberius possent residua spoliare. Dumq; mercatores pro mercibus suis saluandis & extinguendo igne discurrerent, per dictum armigerum & suos trucidantur. Dicebatur reuera, quod tota pecunia Anglię vix restauraret damna ibidem facta. Currebant namq; riuuli argentei & aurei & metallorum fusilium vsque in mare.

Copia frugum & vilitas.

Fuit autem hoc anno in Anglia tanta frugum abundantia, vt quarteriũ frumenti alicubi pro 20. alicubi pro 16. alicubi pro 12. denariis venderetur. Transit annus iste frugifer & fructifer mirabiliter: Iudæis lugubris: terræ sanctæ atq; Christianicolis lamentabilis: Angliæ damnosus: sed Franciæ otiosus.

Caroli iuramentum irritum fit. Iudæi fugati.

Anno gratiæ 1290. qui est annus regni regis Edwardi à conquestu primi septimus decimus, Carolus princeps Achaiæ Romam veniens, per Papam Nicholaum, à iuramento Regi Arragoniæ præstito absoluitur, & in Regem Siciliæ coronatur. Eodem tempore inter Iacobum occupatorem Siciliæ, & Comitem Attrabatensem firmantur induciæ biennales. Circa tempus istud Rex Angliæ de Wasconia reuersus Londoniis solemniter recipitur à clero totaq; plebe. Qui Iudæos omnes eodem anno expellens de Anglia, datis expensis in Gallias, bona eorum reliqua cõfiscauit.

Iustitiarii mulctati.

Eodem tempore Rex auditis querimoniis eorum Anglicorum, qui de regiis ministris volebant conqueri, omnibus exhibens iustitiam, iustitiarios fere omnes de falsitate deprehensos à suo officio deposuit; ipsos iuxta demerita puniens graui mulcta.

Rex Scotorum miserabiliter interficitur.

Tempore quadrigesimali huius anni, cum Alexander Rex Scotorum vxorem suam, filiam Comitis Flandriæ, quam post Margaretam filiam Regis Angliæ duxerat, nocte quadam admodum obscura visitare voluisset, cespitante equo lapsus, & collisus grauiter, expirauit.

Soboles regis Scotiæ.

Hic de secunda vxore, nullam; de prima vero prolem geminam, filium scilicet Alexandrum, & filiã genuit nomine Margaretã. Alexander absq; prole patrem immatura morte præuenit. Filia vero Margareta Regi Northwagiæ desponsata filiam vnicam peperit nomine Margaretam, quæ matri mortuæ superuixit. Hãc consulto Rege Angliæ magnates Scotiæ recognouerunt heredem; quæ accersita per nuncios regis Anglię, cum per nauigium tenderet in Scotiam, infirmata in mari apud Orkadas insulas est defuncta.

Tempestas inaudita. Fames.

Hoc anno nocte sanctæ Margaretę descendit tempestas imbrium, tonitrui, & fulguris, à retro sæculis vix audita; concutiens sata, & submergens, ita, vt Londoniis modius tritici, qui prius ad tres denarios vendebatur, ex tunc paulatim vsq; ad 2. solidos excreuit. sicque per quadraginta ferme annos, vsq; ad obitum Regis Edwardi post conquestũ secundi, dicti de Karneruam, extitit Karistia bladorum, & præcipue frumentorũ, ita, vt aliquotiens Londoniis modus frumẽti ad 10. solidos venderetur.

Ecclesia taxata.

Circa pręsens tempus iubente Papa Nicolao taxatæ sunt ecclesiæ Anglicanæ secundũ verum valorẽ; & ex tunc cessauit taxatio Norwicensis, per Innocentium quartum prius facta.

Annalis conclusio.

Transit annus iste primo frugibus opulentus sed tempore frugum atq; fructuum veniente, vtroque commodo destitutus. Iudæis per Angliam & iustitiariis exitialis: Scotis dubius & solicitus propter destructionem regni, per mortem heredum: Gallicis plene quietus.

Dubitatio de heredibus Scotiæ.

Anno gratiæ 1291. quæ est annus regni Regis Edwardi a conquestu primi octauus decimus, mortua Margareta filia Regis Northwagiæ, ex Margareta filia Regis Scotiæ Alexandri, ad quam iure hereditario defunctis auo, patruo, & matre regnum Scotiæ deuolui debebat; quis foret iustus heres Scotię apud omnes in dubiũ vertebatur.

Filiæ regis nuptui dantur.

Propter quod Rex celebratis Londoniis nuptiis inter Iohannem filiũ & hæredem Ducis Brabantiæ, & Margaretam filiam suam secundã, ac inter Gilbertum Comitẽ Glouerniæ, & Ioannam filiam suam tertiam, versus Scotiã dimicaturus de iusto herede, tanquam superior dominus, dirigit iter suũ.

Regina moritur.

Sed dum finib. Scotiæ appropinquaret, Regina consors graui infirmitate correpta, 4. idus Decembris ex hac vita migrauit in villa de Herdeby iuxta Lincolniã; propterea Rex cœpto intermisso in ire Londonias funus de[illegible]do reuertitur cum mœrore; qui cunctis diebus vitæ suę eam plangebat, & Iesum be[illegible] iugis precib. pro ea interpellabat, elemosinarũ largitiones & missarum celebra[illegible] pro ea [illegible] diuersis regni locis ordinans imperpetuum & procurãs.

Mores reginæ.

Fuerat nempe mulier pia, modesta, misericors, Anglicorum amatrix omniũ, & velut colu[illegible] totius. Cuius temporibus alienigenæ Angliam non grauabant, incolæ nulla-

nullatenus per regales opprimebantur, si ad aures eius vel minima querela oppressioni aliqualiter peruenisset. Tristes vbique, prout dignitas sua promittebat, consolabatur, & discordes ad concordiã, quantum potuit, reducebat. Huius corpori cum ad sanctum Albanum appropinquasset, totus conuentus solemniter reuestitus in capis perrexit obuiã vsq; ad finem villæ, quæ est ad Ecclesiam sancti Michaelis, ibidem deducendoq; corpus, ante maius altare in monasterio collocarunt, vbi nocte illa à toto conuentu officiis diuinis ac sacris vigiliis assidua deuotione honoratur. Ab eo loco corpus defertur Londonias, vbi Rex cum tota regni nobilitate regniq; Pontificibus & Pręlatis occurrit. Conditum est ergo corpus aromatibus in ecclesia Westmonasterii, cum summa omnium reuerentia & honore. Cor vero in choro fratrum prędicatorum Londoniis est humatum. In omni loco & villa, quibus corpus pausauerat, iussit Rex crucem miro tabulatu erigi ad Reginę memoriam; vt à transeuntibus pro eius anima deprecetur; in qua cruce fecit imaginem Reginæ depingi. Transit annus iste carus, sed non famelicus: Scotis turbulentus: Anglicis vicissim lætus & tristis. *Cruces eriguntur pro Regina.* *Annalis conclusio.*

Anno gratiæ millesimo ducentesimo nonagesimo secundo, qui est annus regni Regis Edwardi primi nonus decimus, Soldanus Babyloniæ, lapsis iam treugis cum Christianis per biennium initis, versus Acon tendens cum magno exercitu in ipso itinere moritur, cuius filius Soldanus factus prosequitur cœpta patris, & ciuitatem Acon obsidens à quarto die mensis Maii, per decem dies cõtinuos fortissime oppugnauit. Ciues vero viriliter vrbem defendentes interim thesauros suos ac merces sacrorumque reliquias, senes etiam atque debiles mulieres & paruulos fecerunt in Ciprum nauigio deportari. Multi etiam tam pedites quam equites discedentes, ad defensionem ciuitatis reliquerunt tantum duodecim millia armatorum. Quintadecima vero die mensis tam graue dederunt Sarraceni insultum, quod cedente fere Regis Cipri custodia, ciuitatem intrassent, nisi obscuritas noctis: alienumque subsidium obstitisset. Denique Rex Cipri commissa custodia sua ministro militiæ domus Teutonicorum promittens, se mane rediturum, aufugit in Ciprum. Sarraceni autem videntes in crastino custodiam Regis Cipri destitutam ex parte illa, impleto fossato ingressi sunt vrbem, prælioque ancipiti cum Christianis duobus diebus, nunc his, nunc illis præualentibus, dimicarunt. Tertia tandem die irrumpente per portam sancti Antonii Sarracenorum multitudine, interfectisque templariis & hospitalariis, vrbem capiunt, muros eius cum turribus, ecclesiasque cum domibus aliis funditus euertentes. Patriarcha vero qui de ordine prædicatorum fuerat, & minister hospitalis letaliter vulnerati, tracti à suis in Dromundum in mari cum multis aliis perierunt. Hoc tempus Carolus frater Regis Franciæ renuncians iuri suo in regnum Arragoniæ, vxorem duxit filiam Caroli Regis Siciliæ, qui cum ea prędicta renunciatione Andegauiæ & Cenomanniæ contulit Comitatus. *Soldanus pater moritur.* *Soldanus filius Acon obsidet.* *Acon capitur à Soldano.*

Declaratio iuris Regii in regno Scotiæ.

EODEM anno post Pascha Rex Angliæ Scotiæ appropinquans, parliamentum tenuit apud Northumb. vbi consultis pręlatis ac vtriusque iuris peritis, reuolutisque priorum temporum annalibus, vocari fecit Prælatos ac Maiores regni Scotię, & coram eis in ecclesia parochiali de Northumb. ius suum in superius dominium regni Scotiæ fideliter declarauit; petiuitque, vt hæc recognoscerent; protestando se ius coronæ suæ vsque ad effusionem sanguinis defensurum. Ob quam causam Rex iste pro omnia monasteria Angliæ, Scotiæ, & Walliæ perscrutari fecerat, ad dinoscendum, quale ius posset sibi competere in hac parte. Et repertum est in chronicis Mariani Scoti, Wilhelmi de Malmesburia, Rogeri de Houeden, Henrici de Huntyngdon, Radulphi de Luzeto, quod anno domini nongentesimo decimo Rex Edwardus senior subegit sibi Reges Scotorum & Cumbrorum. Item, ibidem, quod anno domini nongentesimo vicesimo primo, prædictę gentes elegerũt sibi Edwardum prędictum in dominum & patronum. Item, ibidem, anno domini nongentesimo vicesimo sexto Rex Anglię Adelstanus deuicit regẽ Scotię Constantinum, & iterum sub se permisit regnare. Itẽ, Edredus frater Adelstani Rex Angliæ, deuicit Scotos & Northumbranos, qui se submiserunt ei & fidelitatẽ iurauerunt. Item ibidem, Edgarus Rex Angliæ superauit Rinadum filium Alpini Regem Scotorum. Et ex tunc factus est Rex quatuor regnorum; scilicet Anglię, Scotiæ, Daciæ & Norwagię. Item ibidem, Sanctus Edwardus regnum Scotiæ dedit Malcolino filio Regis Cumbrorum de se tenendum. Item, Wilhelmus Bastard, anno regni sui sexto, vicit Malcolinum Regem *Scotia subdita Angliæ.*

Scotiæ;& accepit ab eo ſacramentum fidelitatis. Item, Willielmus Rufus, ſimile fecit, quod pater ſuus fecerat, erga Malcolinum Regem Scotiæ, & contra duos filios Malcolini ſucceſſiue regnantes. Item, Alexander ſucceſſit fratri ſuo Edgaro in regnum Scotiæ de conſenſu Regis Henrici primi. Item, Dauid Rex Scotię fecit homagium Regi Stephano. Item Wilhelmus Rex Scotiæ fecit homagium Henrico tertio, filio Regis Henrici ſecundi in coronatione ſua. Et iterum Henrico patri anno regni ſui viceſimo; ſicut patet in quadam conuentione inter eos inde facta. Item, dicit Rogerus de Houeden, quod Wilhelmus Rex Scotiæ venit ad dominum ſuum Regem Henricum in Normanniam; & ſimiliter fecit Regi Richardo, & etiam Iohanni Regi apud Lincolniam. Item, in Chronica ſancti Albani reperitur, quod Alexander Rex Scotiæ, apud Eboracum deſponſauit Margaretam filiam Regis Henrici, anno regni ſui triceſimo quinto; & fecit ei homagium. Item, reperitur in chartis regum Scotiæ. Item, repertum eſt in bullis Papalibus Scotiæ directis, Reges Scotorum excommunicatos fuiſſe, quia noluerant obedire dominis ſuis Anglorum Regibus.

Chronica ſancti Albani.

Multi recognoſcunt Regem Angliæ priorem dominum ſuum.

Conuenientibus igitur apud Northumb. in finibus Anglorum verſus Scotiam Rege Anglorum, cum ſuis peritis, ac Scotorum valentioribus, cum ſuis prudentioribus; petiuit Rex Angliæ in primis, vt Scoti pacifice aſſentirent ſuæ ordinationi ſuper Rege Scotiæ; præſertim cum ſibi competeret ratione ſui dominii capitalis. Scoti vero reſponderunt, ſe ignorare, quod talis ſuperioritas Regi Angliæ competeret; nec poſſe ſine capite Rege ad talia reſpondere; cui incumberet talem denunciationem audire, nec aliud reſponſum ad præſens debere reddere teſtabantur, propter iuramentum excommunicatione vallatum, quod poſt mortem Regis Alexandri ſibi inuicem fecerunt: vnde deliberatione libtata fecit Rex Edwardus Scotis literas ſuas patentes, quibus recognouit aduentum Scotorum in Angliam citra aquam Twede non debere aliàs illis vrgeri in præiudicium iterum veniendi in Angliam. Poſt hæc Maiores Scotiæ & Angliæ, qui vendicabant ius ſucceſſionis in regnum Scotiæ, per literas ſuas patentes recognouerunt, ſe velle ſponte recipere iuſtitiam coram dicto Rege Edwardo, tanquam coram capitali domino, & firmum tenere quicquid ipſe decreuerit in præmiſſis literarum dominorum vtriuſque regni, qui ius ſucceſſionis in Scotorum dominum vendicabant.

Litera recognitionis.

Omnibus præſentes literas viſuris vel audituris, Florentius Comes Holandiæ, Robertus le Brus, dominus Vallis Anandiæ, Iohannes de Balliolo, dominus Galwidiæ, Iohannes de Haſtings, dominus Abergauennæ, Iohannes Comin, dominus de Badenaw, Patricius de Dunbar Comes Marchiæ, Iohannes de Veſci vice patris ſui, Nicolaus de Sules, Wilhelmus de Ros, Salutem in domino. Cum nos in regno Scotiæ ius habere credamus, & ius illud coram illo, qui potiorem habet poteſtatem, iuriſdictionem & rationem, examinandi ius noſtrum habet, declarare, vendicare & probare intendamus; nobiliſque Princeps dominus Edwardus Dei gratia Rex Angliæ, per bonas ſufficienteſque rationes nos informauerit, quod ad eum ſpectat, & habere debet ſuperius dominium regni Scotiæ, & cognitionem in audiendo, examinando & definiendo ius noſtrum: Nos de propria noſtra voluntate ſine omni violentia & coactione volumus, annuimus & concedimus, vt recipiamus ius coram eo tanquam ſuperiori domino terræ: volumus inſuper & promittimus, quod habebimus & tenebimus firmum & ſtabile factum ſuum, & quod ille habebit regnum, cui coram eo ius potius illud dabit. In teſtimonium iſtorum nos literis iſtis appoſuimus ſigilla noſtra. Data apud Northumb. feria tertia poſt aſcenſionem, &c. Facta itaque recognitione ſuperioris domini & ſubmiſſione recipiendi, quod coram Rege Angliæ iure fuerit definitum, petiuit Rex caſtra & terram totam ſibi reddi, vt per ſeiſinam pacificam ius ſuperioris dominii, quod iam per ſuas literas recognouerant, clareret vniuerſis. Annuerunt ſtatim Regiæ petitioni confectis ſuper hoc literis, & ab eiſdem ſignatis, continentibus in Gallico, ſicut priores literæ, hunc tenorem.

Literæ Seiſinæ, datæ Regi Angliæ de toto regno Scotiæ.

OMNIBVS præſentes literas viſuris vel audituris, Florentius Comes Holandiæ; Robertus le Brus, dominus Vallis Anandiæ; Iohannes de Balliolo, dominus Galwidiæ; Iohannes de Haſtings, dominus Abergauennæ; Iohannes Comin, dominus de Badenaw; Patricius de Dunbar, Comes Marchiæ; Iohannes de Veſci vice patris ſui; Nicolaus de Sules, Wilhelmus de Ros, ſalutem in domino. Quia de bona voluntate noſtra & communi aſſenſu ſine omni coactione, annuimus & conceſſimus nobili

bili Principi domino Edwardo Dei gratia Regi Angliæ, quod ipse tanquam superior dominus terræ Scotiæ, possit audire, examinare & definire vendicationes nostras, & quas intendimus ostendere, & probare pro iure nostro recipiendo coram eo, tanquam superiori domino terræ, promittentes insuper quod factum suum habebimus firmum & stabile, & quod ille obtinebit regnum Scotiæ, cuius ius potius declaratur coram eo. Cum autem non possit præfatus Rex Angliæ isto modo cognitionem facere nec complere sine iudicio, nec iudicium debeat esse sine executione, nec executionem possit debito modo facere sine possessione & seisina eiusdem terræ ac castrorum eius; volumus, annuimus, & concedimus, quod ipse tanquam dominus superior ad perficiendum prędicta habeat seisinam totius terræ Scotiæ & castrorum eius, quousque ius in regnum petentibus fuerit satisfactum. Ita tamen, quod antequam habeat seysinam, bonam & sufficientem securitatem faciat petitoribus, & custodibus, communicati regni Scotiæ restituendi, & idem regnum cum tota regalitate, dignitate, dominio, libertatibus, consuetudinibus, iustitiis, legibus, vsibus, possessionibus, & quibuscunque pertinentiis in eodem statu, in quo erant ante seysinam sibi traditam, liberabit illi, cui iure debetur secundum iudicium regalitatis, saluo Regi Angliæ homagio illius, qui Rex erit. Et debet hæc restitutio fieri infra duos menses, à die quo fuerit hoc ius discussum atque firmatum. Exitus dictæ terræ medio tempore recipiantur, & in saluo deposito reponantur, & bene custodiantur per manum camerarii Scotiæ, qui nunc est, & illius, quem assignabit ad hoc Rex Angliæ, & hoc sub sigillorum salua rationabili sustentatione terræ & castrorum, ministrorumque regni. In testimonium istorum omnium prędictorum apposuimus ad has literas sigilla nostra. Data apud Northumb. die Mercurii proxima post ascensionem domini, anno, &c. Has duas literas misit Rex Angliæ sub sigillo suo priuato, ad diuersa monasteria regni sui, vt ad perpetuam rei gestæ memoriam in chronicis ponerentur.

Rex assecurat reddere regnum Scotiæ cui debetur.

IDCIRCO facta Scotis securitate ex parte Regis Angliæ, de restituendo, prout præfertur, regno Scotiæ infra duos menses illi, cui de iure hoc competeret, sub pœna centum millium librarum sterlingorum, Romæ in subsidium terræ sanctæ soluendarum, ac etiam sub pœna excommunicationis & interdicti in Regis personam & regnum Angliæ, si non restitueret fulminandum: Scoti per chartas suas tradiderunt Regi Edwardo, regnum Scotiæ cum castellis, iuribus, & consuetudinibus, posueruntque custodes qui medio tempore exitus & appromamenta terræ ad opus illorum quorum intererat custodirent, quousque videlicet debita discutione habita de legitimo constaret hærede. Quo facto, Rex Angliæ post longas disceptationes vendicantium illud regnum discussis iuribus prætulit Iohannem de Bayllol, qui recognouit Regem Angliæ fore Scotiæ capitalem dominum, fecitq; ei homagium, & fidelitatem iurauit, vt in gestis anni sequentis plenius declaratur. Eodē anno circa festū beati Iohannis Baptistæ, Alienora mater Regis Angliæ Ambresbiriæ est defuncta, propter quod Rex de Scotia in Angliam rediit, vt funus maternum sepulturæ traderet debito cum honore. Sepultum est itaq; corpus eius in monasterio Ambresburiæ, cor vero Londoniis in ecclesia fratrum minorum, qui sicut & cuncti fratres reliquorum ordinum aliquid de corporibus quorumcunque potentium morientium, sibimet vendicabant more canum cadaueribus assistentium, ibi quisque suam particulam auide consumendam expectat. Post festum sancti Michaelis Rex iterum tendens in Scotiā, cum Eboracum venisset, moramque aliquam fecisset ibidem, Resus filius Mereduci captus illucque deductus iudicialiter condemnatur. Deinde Rex profectus in Scotiam, omnibus in regnum Scotiæ ius vendicantibus imposuit, vt in festo sancti Iohānnis Baptistæ proximo futuro coram se comparerent, & quo iure regnum illud vendicabant, plenius declararent. Transit annus iste frugifer, sed qui incolis vix sufficeret: terræ sanctæ flebilis, propter nobilem ciuitatem Acon, quæ Acres vel Tholomayda dicitur, ereptam Christianis. Anglis & Scotis sub magna expectatione transactus, dum vnusquisque scire cupit, quis in regno gentium dominabitur.

Obiit mater Regis.

Resus Walliensis condemnatur.

Anno gratiæ millesimo ducentesimo nonagesimo tertio, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi vicesimus, Nicolaus Papa quartus viam vniuersæ carnis ingressus est, qui paulo ante Regem Angliæ ad recuperādam terram Sanctam [...]tans, ducem & capitaneum omnium constituit Christianorum. Hoc anno suborta est discordia inter Anglicos & Francos huiuscemodi occasione: duo nautæ

Obiit Nicolaus Papa 4.

Discordia inter Anglicos & Francos.

(quo-

(quorum vnus erat Anglicus, alter Gallicus de Normannia) conuenerunt apud Gaſconiam ad quendam fontem, vt haurirent aquam, vbi diſſenſio facta eſt dum quiſq; nititur prius haurire, cumque diutius contendiſſent & mutua conuicia inuicem intuliſſent, parauit Gallicus Anglicum percutere pugione, ſed Anglicus vitato periculo Gallici pugnum tenuit quo gladium tenebat ſtrictum, eum eripere volens ſibi. Interea cecidit Normannus ſuper mucronem ſuum, confoſſuſque morti ſubiacuit ſuo caſu. Cum vero caſus iſte Normannis fuiſſet cognitus, perſecuti ſunt Anglicum vt in eum necem ſocii vindicarent, ſed nautæ conſocii Anglici reſiſtunt Normannis & fit conflictus grauiſſimus inter eos, tandem Anglici ſine magno diſpendio euaſerunt. Tunc acceſſerunt ad Philippum Regem Franciæ, quibus grata fuit regni turbatio, & eius bilem contra Anglicos commouerunt dicentes: turpe fore ſibi gentique ſuæ, vt à caudatis taliter tractarentur. Rex vero iuſſit nautis ſuis vt vbicunque obuiarent Anglicis de nece conſocii caperent vltionem. Feruebat igitur furor Gallicorum, & dum ſitiunt Anglicorum ſanguinem, multociens damna grauia intulerunt. Vice quadam igitur dum maris obſeruant ſemitas, conſpiciunt naues Anglicas à remotis, quibus curſu appropinquantes velociſſimo ſubito prælium inchoarunt, inter congrediendum quandam nauem Anglicam inter conſocias ſuas vncis attraxerunt Gallici, & quendam Anglicum trahentes de naui ſua, mox in ſummitate mali nauis Normannici ſuſpenderunt. Quo facto (quia potentiores & plures pro tunc erant Gallici) ſine magna læſione receſſerunt. Ex his cauſis creuit timor & inuidia populis vtriuſq; regni.

Obiit Rex Romanorum. Obiit Rex Arragoniæ.

Eo tempore moritur Rex Romanorum Radulphus. In cuius ſucceſſione electus eſt Adulphus Comes de Naaſſo; & ſine contradictione in regem Alemanniæ ſolemniter coronatur. Alfonſus etiam Arragoniæ Rex mortuus eſt hoc anno.

Proceſſus de Scotia.

Rex Angliæ poſt feſtum ſancti Iohannis Baptiſtæ in Scotiam veniens, receptis eorum qui regnum Scotiæ vendicabant allegationibus, pro iure ſuo eligi fecit quadraginta perſonas; videlicet, de Anglia viginti, & viginti de Scotia, qui iſtas allegationes deliberata diligentia diſcuterent: ſententiam finalem vſque in feſtum ſancti Michaelis primo venturum differens proferendam.

Rex Norvvagiæ vendicat Scotiam.

Eo tempore Ericus Rex Norwagiæ venit coram conſilio domini Regis Angliæ per attornatos ſuos, & protulit quoddam ſcriptum in hæc verba: Omnibus præſentes literas inſpecturis vel auditturis pateat euidenter, quod nos Ericus Dei gratia Rex Norwagiæ tenore præſentium fecimus, conſtituimus & ordinauimus, prout de iure & facto melius facere potuimus, noſtros veros & legitimos attornatos & procuratores & nuncios ſpeciales, nobilem virum Aduen. de Hager, & magiſtrum H. Plebanum, plebis de Caſtillione arretino domini Papæ capellanum, & magiſtrum Petrum Algorum, ad comperiendum pro nobis & vice noſtra, coram excellenti Principe domino, Dei gratia Edwardo Rege Angliæ illuſtri, & ſuperiori domino regni Scotiæ, & ad petendum nomine noſtro, tanquam per ſuperiorem dominum regni Scotiæ nobis adiudicari regnum Scotię ſupradictum, cum omnibus iuribus & pertinentiis ſuis: cum ipſum regnum per mortem dominæ Margaretæ filiæ noſtræ olim dominæ & Reginæ regni Scotiæ, ſit ad nos iure hæreditario deuolutum legitime. Item ad petendum nomine noſtro adiudicari nobis & præfatis attornatis & procuratoribus noſtris, aſſignari pro nobis fructus & redditus regni Scotiæ quatuor annorum, qui fluxerunt è tempore mortis domini Alexandri, bonę memoriæ quondam Regis Scotiæ, vſque ad diem mortis dominæ Margaretę filię noſtræ, olim dominę Reginę Scotorũ, qui percepti ſunt vel percipi potuerunt de dicto regno, cum ad nos dicti fructus ſeu redditus pleno iure pertineant; tum, quia fuimus legitimus adminiſtrator bonorum Reginę pręfatæ cum viueret; tum etiam, quia grauia expenſarum & ſumptuum onera ſuſtinuimus propter eam, dum in regno Norwagię moram traxit, & poſtmodum mittendo eam ad regnum ſuum Scotię ſupradictum. Item, ad petendum nomine noſtro condemnari vniuerſitatem regni Scotię, & ipſum regnum ad ſoluendum nobis ſeu dictis attornatis & procuratoribus noſtris recipientibus, vice noſtra pœnam centum millium librarum ſterlingorum, in quam inciderunt vniuerſitas pręfata & regnum prędictum non recipiendo libere præfatam dominam Margaretam, filiam noſtram, in dominam & Reginam regni Scotię, nec ei obediendo in aliquo. Et ad petendum ſupplementum ſeptingentarum marcarum, quas habere debemus à regno Scotię, occaſione dotis dominæ Margaretę olim filię noſtræ & vxoris Regis Scotiæ prędicti; cum fructus & redditus terrarum nobis aſſignati pro ſeptingentis marcis annuis, ad quingentarum marcarum ſummam non aſcendant. Item, ad agendum & defendendum,

dum,

dum, lucrandum & perdendum, coram præfato Principe domino Edwardo Rege Angliæ, superiore domino regni Scotiæ debita quomodocunque, & qualitercunque, & ex quacunque causa vel causis nobis debeantur, & à quibuscunque personis, loco vel vniuersitate, & quocunque nomine illa iura censeantur, & ad omnia alia & singula facienda, quæ veri & legitimi attornati seu procuratores & nuncii facere possent in præmissis, & quilibet præmissorum si mandatum etiam exegerint speciale, & quæ nosmet facere possemus si præsentes essemus, promittentes sub hypotheca & obligatione omnium bonorum nostrorum, pactum firmum & gratum habere & tenere perpetuo, & non contrauenire aliquo ingenio vel modo, quicquid per prædictos attornatos seu procuratores nostros, vel duos saltem ex eis actum vel procuratum fuerit in præmissis, vel quolibet præmissorum. Datum Tonsborg. anno domini, &c. anno regni nostri tertiodecimo, in cuius rei testimonium has literas fieri fecimus, & nostri sigilli munime roborari.

Quod dies datus est Regi Norwagiæ.

REQVISITVM fuit de eisdem attornatis, quid voluit addere, minuere vel mutare, & quod in petitione sua danda declararent. Qui dicunt quod nolunt declarare antequam habuerint colloquium cum dicto domino Rege Angliæ, superiori domino regni Scotiæ, nec aliquid aliud proponere vel dicere ea vice. Et hæc requisitio fuit [...]ma alias in petitione sua, quæ coram ipsis fuit ibidem lecta, reseruauit sibi be[...] addendi, minuendi & mutandi, prout plenius ex tenore ipsius petitionis [...], & datus est eis dies vsque ad diem Mercurii proximum sequentem, ad au[...]dum voluntatem domini Regis. Postea die Mercurii proximo post festum beati Martini, venerunt prædicti attornati Regis Norwagiæ, coram consilio prædicti domini Regis Angliæ & superioris domini Scotiæ, & dictum fuit eis per consilium dicti domini Regis, quod declararent manifeste actionem domini Regis Norwagiæ, per quam intendunt recuperare regnum Scotiæ tanquam ius domini sui. qui quidem attornati responderunt & dixerunt, quod voluerunt prius habere colloquium cum prædicto domino suo Rege Norwagiæ, & ipsum super actione & petitione prædictis consulere antequam vlterius prosequerentur. Et multotiens requisiti, quod petitionem præfati domini sui manifestius declararent, tandem dixerunt præcise, quod petitionem supradicti domini sui noluerunt declarare, nec vlterius super hoc aliud [...]ere, antequam eundem dominum suum consulti fuerint in præmissis. Ideo datus est e[...] dies de die in diem coram prædicto domino Rege Angliæ superiore domino d[i]cti regni Scotiæ, ad audiendum iudicium suum de eo, quod noluerunt vlterius prosequi petitionem Domini sui prædicti. Igitur post diligētem huius negocii discussionem inter cæteros, de assensu communi, Iohanni de Balliolo, qui de filia Dauid Regis S[cot]o[ru]m descenderat, seniorē, adiudicauit Rex ex integro regnum ipsum. Rober[tus] [sc]empe de Brus, inter quem & ipsum Iohannem de Balliolo (exclusis cæteris) quæstio vertebatur, licet vno gradu esset propinquior, tamen descendit à filia Regis Dauid secunda. Iohannes de Balliolo in festo sancti Andreæ sequenti collocatus super lapidem regalē, quem Iacob supposuerat capiti suo, dum iret de Bersabee & pergeret [...], in ecclesia canonicorum regularium de Stone solemniter coronatur. Post coronationem vero accedens ad Regem Angliæ, qui festum natiuitatis dominicæ apud nouum castrum tenuit super tynam, eidem fecit homagium sub his verbis:

Iudicium contra Regem Northwagiæ.
Iohannes Balliol obtinet regnum Scotiæ exclusis cæteris.
Qualiter Iohannes coronatur.

Domine Edwarde, Rex Angliæ, superior domine Scotiæ: Ego Iohannes de [Ba]l[li]olo Rex Scotiæ, me hominem vestrum de toto regno Scotiæ & omnibus perti[nentii]s, & his quæ ad hoc spectant. quod regnum meum teneo, & de iure debeo & [clam]o tenere hæreditarie de vobis & heredibus vestris regibus Angliæ, & de vita & [mem]bris, & terreno honore contra omnes homines qui putant viuere & mori. Et R[ex] A[n]gliæ recepit homagium in forma prædicta suo & alterius iure saluo. Recepto a[utem] Regis Iohannis homagio, Rex Angliæ, eidem regnum Scotiæ integraliter [cu]m omnibus pertinentiis restituit indilate. Transit annus iste multum frugifer nec famelicus: Anglicis & Francis discordiæ inchoatiuus, Romanis & Arragoniis lugubris, propter mortem Papæ regumque Alemanniæ & Arragoniæ: Scotis nec tristis nec [lætu]s de adoptione noui Regis.

Scoti faciunt homagium Regi Anglorum.
Homagii forma.
Annalis conclusio.

Anno gratiæ 1294. qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi vicesimus primus, fuit idem Rex ad Natale apud nouum castrum super Tynam; vbi suscepit homagium Regis Scotorum. Eo tempore Henricus de Hispania in carcere Regis

De homagio Regis Scotorum.

Regis Siciliæ diu detentus, euadens Hispanias, ad nepotem suum sanctum Regem venit. Per idem tempus mercatores Angliæ, variis in mari lacessiti periculis, super mercium suarum amissione Regi Angliç conquerunrur. Qui Comitem Lincolniç Henricum de Lacy ad Regem Franciæ transmisit, suppliciter petens, vt de assensu i psius per Reges & eorum consilia, contra huiusmodi marinma dispendia prouideretur cum celeritare de remedio competenti. Interim vero dum Comes responsum expectat, classis ducentarum nauium Normannicarum & amplius, quæ coadnuata, vt Anglos virtuosius inuaderet, & inuadente fortius propulsaret, in Wasconiam profecta fuerat, quicquid de parte aduersa obuium habuit prędæ ac morti facile destinando. Dum onusta vino reuerreretur gloribunda, quasi sibi soli maris cessisset libertas, à sexaginta nauibus Anglicanis capitur in portu sancti Marthęi, in minori Britanniæ & in Angliam adducitur feria sexta ante vigiliam Pentecostes, submersis aut cęsis hominibus omnibus, qui eranr in nauibus, solis illis, qui in scaphis vix sibi saluti fuerant fugiendo. Perdiderunt nempe Gallici quindecim millia hominum in hoc conflictu.

Congressus in mari apud sanctum Matthæū.

Rumor facti diffusus per Galliam, Regem consilium suumque non tam admiratione quam indignatione vehementi commouit. Ordinantur igitur ambassiatores, qui ex parte regis Francorum à Rege Angliç peterent, vt absque mora naues cum mercibus per homines suos raptas, & in regno suo receptas restitueret, si vellet sua negotia pro terra Wasconię in curia Regis Francię fauorabiliter expediri. Super mandato Rex deliberans habito consilio, Richardum Londoniensem Episcopum adiunctis eidem aliis viris prudentibus, ad Regem Francorum & suum consilium eum huiuscemodi transmisit responso; videlicet, cum Rex Angliæ curiam suam habeat nulli subiectam, si qui se lęsos senserint per homines regni sui, veniant ad curiam suam, & declaratis sibi illatis iniuriis, Rex eis celerem fieri iustitiam ordinabit; quod, vt securius possint facere, quibuscunque conqueri volentibus, rex de eundo & redeundo per terram suam saluum dabit conductum. Quod si hoc regi Francorum non placeat, eligantur hinc inde arbitri, qui pensatis damnis vtriusque partis prouideant, quomodo querelantibus satis fiat, & Rex Anglorum dicto eorum, & laudo sub certa obligatione se submittet; dum tamen Rex Francorum se submittat & obliget pari modo. Si vero aliquid occurrat tam arduum, quod per arbitros discindi nequeat, definiendum regibus reseruetur. Et Rex Angliç habito conducto ad Regem Franciæ accedentem, ad aliquam villam maritimam veniet, & de assensu mutuo finis negotio imponatur: quod si nec istud Rex Francorum acceptauerit, in summum Pontificem, cuius est inter Reges & regna pacem fouere, transferatur de assensu mutuo negotium; vel, quia tunc sedes sancti Petri vacabat, ad Cardinales omnes vel aliquos: vt litis & discordiæ submota materia, pax inter eos & eorum populos refloreat vt solebat. Spreuit hęc omnia consilium Franciæ, nec nuncius instanter flagitantibus dignatum est aliquid respondere. Misit denique Rex Francorum ad ciuitatem Agennum, quæ ad Ducatum Aquitannię spectare dignoscitur, ibique nominatim citari fecit Regem Angliæ, vt die certa Parisius compareret, de iniuriis & rebellionibus in terra factis Wasconiæ responsurus. Quem ad diem pręfixum non comparentem, rex Francorum in propria persona pro tribunali sedens sententiam protulit iudicans in defectu. Moxque pręcepit Constabulario Franciæ, vt in manu armata proficiscens, Ducatū Aquitanię regis Francorum nomine occuparet, caperetque vel expelleret quoscunque per regem Angliç illius custodiæ deputatos. Siquidem paulo ante miserat illuc Rex Angliç, Iohannem de sancto Iohanne, militem discretum, in armis strenuum, & in rebus bellicis exercitatum; qui ciuitates & castra per totum Ducatum muniuit armis, & victualibus, & viris strenuis ad bellandum. Rex Anglorum adhuc satagens regis Francorum animum emollire, mandauit germano suo Edmundo, qui tunc in Galliis morabatur, vt consilium Francię adiens, de aliqua forma pacis prouideret; quæ regi Frācorum foret placita & sibi non nimium inhonesta. Qui post tractatus multos frustra habitos, iter versus Angliam arripuit, de pace & concordia penitus desperatus.

Demandato Francia regis.

Responsio regis Angliæ.

Citatur Rex Angliæ.

Eodem anno circa festum sancti Michaelis Ælenora filia regis Angliç apud Bristolliam Henrico Comiti Barrensi traditur in vxorem; de qua filium genuit Edwardum; & filiam [illegible] quam Iohannes de Warrenia Surreię & Southsexię Comes duxir. Transit annus [illegible] nec vber frugum, nec fertilis fructuum: Normannis flebilis, quia quod cha[illegible] dilexerunt per Anglicos amiserunt: Francis & Anglicis discordię inchoatiuus, & d[illegible] causatiuus.

Nuptiæ filiæ regis.

Annalis conclusio.

Regina [illegible]

[illegible] gratiæ millesimo ducentesimo nonagesimo quinto, qui est annus regni regis

regis Edwardi à conquestu primi vicesimus secundus, Edmundus frater regis Angliæ versus mare profectus, per reginas Franciæ, Iohannam regis consortem, & Mariam eiusdem nouercam, vt cum eisdem pacis tractatum resumat, celeriter reuocatur. Denique mediantibus reginis, post plurima interloquia in forma subscripta extitit concordatum; vt propter honorem regis Francorum, cui per ministros custodiæ Wasconię deputatos, vt videbatur nonnullis, in pluribus fuerat derogatum, sex castra; videlicet, Sanctonas, Talemund, Tourn, Pomerel, Penne, & Mountflaunkon; voluntati regis Francię dederentur. In omnibus vero ciuitatibus & castris totius Ducatus, exceptis Burdegalia, Baiona, & Regula, vnus seruiens nomine regis Franciæ poneretur. De ministris quoque per regem Angliæ in Wasconia positis, aliisq; per totam terram pro libitu regis Francorum obsides traderentur. Quibus pactis rex Franciæ citationem in aula Parisiensi publicatam faceret reuocari. Castra vero omnia, amotis seruientibus in ciuitatibus positis & castris, obsidesque ad petitionem duarum reginarum vel vnius earum restitueret sine mora. Rexq; Angliæ (concesso sibi saluo conductu) Ambianis veniret, vt ibi habito mutuo regum colloquio, pax & amicitia in posterum firmaretur. Super his confectis scriptis, vnum per reginas signatum Edmundo traditur, aliud signatum ab Edmundo, commendatur reginis. Quę data fide in manu Edmundi promiserunt, pacta in scriptis inita nullatenus violanda. Certificatus super his rex Angliæ, per germanum suum literam vnam patentem directam omnibus ministris suis in Wasconia, continentem mandatum, vt in omnibus regis Francorum obtemperent voluntati, transmisit germano suo, per eum (cum sibi videretur) vlterius in Wasconiam transmittendam. Recepta litera, Edmundus veritus eam transmittere, antequam sibi constaret, an rex ipse acceptaret, quæ facta fuerant per reginas, petiuit ab eis, vt per dictum regis proprium super præmissis certior redderetur. Denique præsentibus Edmundo germano regis Angliæ, & vxore sua Blanka, regina Nauarriæ, matre reginæ Francię, necnon Duce Burgundiæ, & Hugone de Veer filio Comitis Oxoniensis, ac clerico quodam Iohanne de Lacy, rex ipse promissa reginarum ac pacta per eas concordata in fidelitate regia se adimpleturum spopondit. Moxque miles quidam nomine Galfridus de Langleya, de familia Edmundi fratris regis Angliæ, cum literis regis Francorum reuocantibus Constabularium Regis Francię, qui cum exercitu profectus fuerat, vt Wasconiam expugnaret, missus est ad eum. Rex autem Angliæ, Cantuariæ solemnitatem Paschalem tenuit, ibidem vt Ambianis proficisceretur expectabat de conductu. Iohannes etiam de Lacy clericus prędictus, in Wasconiam transmissus est, cum litera ministris regis Angliæ directa, secundum formam prędictam. Iohannes vero de S. Iohanne, quem rex Angliæ Wasconiæ pręfecerat, auditis pactis initis, omnia quę ad munitiones castrorum & vrbium prouiderat, vendidit; discedensque per Parisius versus Angliam iter suum direxit.

de pace cum fratre regis Angliæ · *Formula pacis.*

Et ecce procurante pacis æmulo, immutatum est cor regis Francię, conductusque regi Anglię denegatur, & litera Constabularii reuocatoria, per posteriorem literam irritatur. Et quia per Constabularium Wasconiam in manu potenti intrantem, custodibus & ministris iuxta tenorem literę sibi apportatę se subdentibus, in manu regis Francorum accipitur terra tota: Ministri omnes regis Anglię, terręque custodes, obsides & captiui Parisius deducuntur. Post dies tantum aliquot, Edmundus reginas rogauit, vt iuxta promissa sua & pactiones initas, regem Francię interpellarent, super conductu regis Angliæ concedendo, citatione reuocanda, terra restituenda, & obsidibus liberandis. Rex vero Francorum per quosdam milites ad Edmundum missos inficiatur se quicquam de talibus pactis scire. Denique perpendens Edmundus, se fratremque suum regem Angliæ delusos; reuersus in Angliam, regem & consilium suum ad plenum informat & certificat de re gesta. Igitur rex Angliæ conuocato Londoniis Parliamento, cui Iohannes rex Scotorum interfuit, de consilio prælatorum & procerum, censentium terram sub dolo ablatam recuperandam gladio: Rex Angliæ ad regem Francorum misit nuncios, Hugonem de Mancestria de ordine prędicatorum, & Wilhelmum de Ginesborn de ordine Minorum, Doctores theologiæ, viros prouidos ac discretos; mandans ei per eosdem, quod cum pacta inter progenitores eorum habita & ipsos, necnon & secretos tractatus, quos mediante germano suo cum eo habuit, violasset; non videbatur sibi, quod ipsum regem Anglię, ducemque Aquitaniæ, hominem suum reputabat, nec ipse homagio suo astringi vlterius intendebat. Eodem tempore rex Angliæ misso in Teutoniam Antonio Dunelmensi

Inconstantia regis Franciæ. · *Parliamentum Londoniis.* · *Confœderatio.*

mensi episcopo, confœderauit sibi Radulphum regem Romanorum. Exercitum etiam in Wasconiam transmittendum, adunari iubens apud Portesmutham, Iohannem de Britannia nepotem suum Comitem Richmundiæ, eidem præfecit; dans ei consiliarios, Iohannem de sancto Iohanne, & Robertum Typetot, milites prudentes, & in bellicis rebus expertos. Nauigium etiam ad custodiendum mare in tres classes distinxit; tres præponens ei Admirallios; videl. Gernemuthensibus & cæteris illius partis nauibus, Iohannem de Botecurts: Portesmuthensibus, Wilhelmum de Leybourn: Occidentalibus vero nauibus & Hibernicis, militem quendam de Hibernia oriundum. Hoc anno concessum est regi in subsidium werræ suæ medietas à clero, sexta à ciuibus, & à reliquo populo decima pars bonorum. Fuit autem hoc anno in Anglia maxima annonæ caristia, ita vt pauperes passim afflicti lienteria morerentur. Eodem anno post vacationem diutinam, electus est in summum Pontificem Petrus de Murrone, qui Monachus de ordine S. Benedicti existens heremiticam duxit vitam. Hic sublimatus in Papam dictus est Celestinus quintus, qui vnam ordinationem in mense Septembri faciens, creauit duodecim Cardinales. Exercitus regis Angliæ de Portesmutha circa festum S. Michaelis progrediens, vi ventorum repulsus, applicuit Dortemuthiam. In crastino vero S. Dionisii captata aura cursu veliuolo ad sanctum Matthæum in Britannia peruenerunt, ubi secundo peruenerunt, discedentes à Britannia in crastino sanctorum Crispini & Crispiniani, intrauerunt ostia Girundiæ fluuii à Burdegalia discedentes, per quem ascendentes, captis duabus villis bonis ac muratis, Burgo super mare, ac Blanio, cursu prospero transeuntes, coram Burdegalia Risuncium peruenerunt, vbi reddita eis villa, equos suos de nauibus eduxerūt. Eodem tempore Wallenses insurgentes contra regem, in diuersis partibus, diuersos sibi principes præfecerunt. Aquilonares enim, qui circa partes Snowdoniæ habitant, capitaneū habentes & ducem, quendam de genere Lewlini principis vltimi, Madocum nomine, villam & castrum de Carnaruan combusserunt, magna Anglicorum multitudine (qui nihil tale suspicantes ad nundinas venerunt) interfecta. Occidentales vero Wallenses præposito sibi quodam, nomine Mailgone, iuuene, in partibus Penbrochiæ & Carmerdin mala plurima perpetrarunt. Quidam etiam Morganus dictus Wallenses australes concitans, Comitem Glouerniæ Gilbertum, qui progenitores suos exhæredituerat, de terra sua quæ Glamorgan dicitur, expulit & fugauit. Rex Angliæ auditus his rumoribus Walliam ingressus, Edmundum germanum suum, & Henricum Comitem Lincolniæ, qui iam se parabant ad transfretandum in Wasconiam, cum exercitu ad se in Walliam reuocauit. Quibus in die S. Martini appropinquantibus castello Comitis Lincolniæ de Dimby, Wallenses in magna virtute occurrerunt, & conserto graui prælio repulerunt. Robertus de Winchelsee Doctor sacræ theologiæ à Papa Celestino confirmatus, & in Archiepiscopum Cantuariensem in curia consecratus, Angliam veniens, Iohanni de Monemuthia Doctori theologiæ Episcopatum Londinensem auctoritate papali contulit, qui iam vacauerat multis annis. Celestinus papa se minus sufficientem ad regendum ecclesiam sentiens, de consilio Benedicti Caietani, cessit papatui, edita prius constitutione super cessione pontificum Romanorum. In vigilia natalis Domini apud Neapolim in Papam eligitur Benedictus Caietanus, natione Campanus, de Anagnina ciuitate. Hic Bonifacius octauus vocatus, statim post suam creationem episcopum Ostiensem super quibusdam in præsentia Cardinalium arguens durissime, pallii vsu priuauit: & nihilominus ab eodem ante restitutionem pallii coronatur. Hic quinto pontificatus sui anno, qui Iubilæus erat, vberes indulgentias limina Apostolorum visitantibus concessit. Sextum librum Decretalium edidit, in quo multa dubia decidit. Nonnullas extrauagantes constitutiones Honorii, Adriani, Innocentii, Clementis & aliorum incorporauit, reprobanda resecauit. De quo prædecessor suus Celestinus, vir vitæ anachoriticæ, eo quod eum ad cedendum papatui subdole induxisset, prophetauit in hunc modum prout fertur: *Ascendisti vt Vulpes, Regnabis vt Leo, Morieris vt Canis.* Et ita sane contigit. nam ipsum papam vt papatui cederet, & vt Papa quilibet cedere possit, constitutionem edere fecit: quam quidem postmodum ipsemet Papa effectus reuocauit. Deinde rigide reges generosos quosdā de Columna Cardinales deposuit. Regi Francorum in multis non solum obstitit, sed eum totis viribus deponere insudauit. Igitur senescallus Franciæ Wilh. de Longareto, vir quidem in agilibus admodum circumspectus, & fratres de Columna prædicti, fœderatis viribus Bonifaciū Papam comprehenderunt, & in equum effrenem versa facie ad caudam sine fræno posue-

Nauigii dispositio.

Subsidium regi concessum.

Eligitur Papa Celestinus.

Capitur Risuncium.

Wallici insurgunt.

Rex ingreditur Walliam.

Rob. Winchelsee episcopus Cantuariensis creatur.

Quo pacto Celestinus discesserit Papatu.

Prophetia Celestini in Bonifacium Papam.

posuerunt, quem sic discurrere vsque ad nouissimum halitum coegerunt, ac tandem fame necauerunt. Sed hæc in sequentibus, cum tempus occurrerit rei gestæ.

Annalis conclusio. Transiit annus iste frugibus & fructibus destitutus, ita vt pauperes fame peribãt: Anglis subdolus, propter fallacitatem, quæ de Francorum rege & regnis surrepsit, & sollicitus, propter bella parata versus Wasconiam siue Walliam: Romanis varius, propter Papæ Celestini cessionem: Paganis, Saracenis & incredulis in terra sancta quietus, propter Christianorum dissentionem.

Acta in Wallia. Anno gratiæ millesimo ducentesimo nonagesimo sexto, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu primi vicesimus tertius, fuit idem rex ad Natale in Wallia apud Aberton, vbi Archiepiscopum Cantuariensem ad se venientem, misso ei obuiam ad securum conductum faciendum, quodam clerico Iohanne de Berewico, cum manu armata gratiose recepit, & eius fidelitatem, quam ex more tenetur regi facere admissam cum fauore remisit. In die Circumcisionis domini reddita est Iohanni de sancto Iohanne ciuitas Baionensis; quam die præcedenti ceperant nautæ fortiter expugnatam: multosque de ciuibus, quos regi Anglorum aduersari compertum est, præfatus Iohannes captos in Angliam per mare transmisit. *Acta in Wasconia.* Obsidionem vero posuit circa castrum, quod post dies octo cepit, Dominumque asperi Montis, qui id detinuerat, cum aliis custodię mancipauit. Duas etiam galeas pulcherrimas, quas ad munimen vrbis rex Francorum fecerat, in vsum suum accepit. Non multum vero post reddita est Anglicis villa sancti Iohannis de Sordes, multasque alias villas & munitiones ceperunt; quibusdam se sponte dedentibus, quibusdam violenter subactis. Auctus est in breui Anglicorum exercitus, multis fraude cognita Gallicorum, ad fidelitatem regis Angliæ reuersis in quatuor millibus peditum, equitibusque ducentis. *Acta in Wallia.* Rex Anglię eo tempore transito flumine de Conewey, vt vlterius progrederetur in Walliam, cum nondum totus comitaretur exercitus, captis bigis & curribus victualibus onustis à Wallensibus, per aliquod tempus penuria coarctatur, ita, vt quousque veniret ad eum reliqua pars exercitus, aquam melle mixtam biberet, paneque cum salsis carnibus vesceretur. *Probitas Comitis Warwicensis.* Comes Warwici, audito, quod Wallenses in maxima multitudine, in quadam planitie, inter duo nemora se adunassent, assumpta secum electa militia, cum balistariis & sagitrariis, de nocte superueniens, eos vndique circumcinxit: qui fixis in terra lanceis, cuspides in oppositum irruentium dirigunt, vt sic se ab impetu equitum tuerentur. Sed Comes inter duos equites posito vno balistario, ac iaculis balistarum magna parte eorum, qui lanceas tenebant, prostratis, cum turma equitum in reliquos irruens, tantam stragem intulit, quanta eis vna vice illata, non creditur temporibus retroactis. *Acta in Wallia.* Interim rex Angliæ ad compescendas Wallensium insolentias, castrum in Insula, quæ Anglesey dicitur, construxit, quod bellum Mariscum voluit appellari. Tandem Wallenses reliqui fame consumpti & inedia, ad pacem regis in breui venire coguntur. In hoc tempore succisa sunt nemora in Wallia, quæ belli tempore indigenis præstabant latibula, firmataque sunt castra maritima circa loca. Cito post hoc captus est Madocus prædictus, capitaneus Wallicorum, & Londonias adductus, à quo tempore werræ in Wallia quieuerunt, & Wallenses more Anglicorum pene viuere inceperunt, thesauros congregantes, & rerum damna de cætero formidantes. *Acta in Wasconia.* Eodem anno Carolus germanus regis Franciæ Wasconiam ingressus cum exercitu, Risuncium obsedit, & fugiente eius capitaneo Iohanne de Britannia, cum Roberto Typetot, paucis relictis ad tuitionem villæ militibus, feria quinta in hebdomada Paschæ cepit, militesque ibi repertos, scil. Radulphum de Gorges, Rogerum de Leybourne, & Iohannem de Cretingge, cum aliis militibus tresdecim, & scutiferis trigintatribus, Parisius captiuos transmisit. Occisus est ibi Adam de Cretingge, miles admodum probus, proditione cuiusdam militis, nomine Walteri, cognomento Giffardi; qui factus transfuga, moratus est in Galliis annis multis. Eodem die reddita est Anglicis villa sancti Seueri: cuius capitaneus Hugo de Veer constituitur. Carolus autem, euersis villo & castro Risuncii; sanctum Seuerum (antequam sufficienter muniatur) properat obsidere. Quam in magnum Gallicorum dispendium, qui ibidem fame moriebantur & peste, tenuit præfatus Hugo tresdecim septimanis. Deficientibus tandem his, qui intus erant, per mediationem Comitum de Anudoys & Fuctensis, qui erat cum Carolo, obtenta est treuga dierum quindecim, infra quos liceret obsessis pro subsidio mittere in Baionã, quo deficiente ad terminum prætaxatum, reddita est villa Gallicis, ita, quod salua-

F 2 ta sint

taſint recedentibus arma cum ſupellectili ſua tota, dato conductu vſque ad duas dietas ab exercitu. Remanentibus vero nulla eſt illata moleſtia, ſed potius obſides prius abducti Tholoſſam per Seneſchallum regis Franciæ in villa repoſiti ſunt, reſtitutis eis omnibus rebus ſuis. Carolus (poſitis in villa cuſtodibus) cum exercitu ſuo reuertitur in Franciam; poſt cuius diſceſſum infra paucos dies capta eſt villa ab Anglicis iterato.

Duo Cardinales veniunt in Angliam.

Eodem anno duo Cardinales, Albanenſis & Prçneſtinus, primo ad regem Franciæ, poſtea ad regem Angliç venerunt; miſſi à Papa Bonifacio pro pace inter reges & concordia reformanda. Qui circa feſtum Pentecoſtes venientes Londonias, ibidem ex mandato regis (adhuc in Wallia exiſtentis) eius præſtolabantur aduentum, qui fuit circa feſtum ſancti Petri ad Vincula. Cardinales igitur coram rege nuntium ſuum proſequentes, & pacem ſuadentes, treugam duorum annorum petentes, reſpondenteque rege quod in pacem vel treugam abſque regis Romanorum conſenſu aſſentire propter fœdus inter eos initum iuramento firmatum non potuit: Rogauerunt regem, vt regis Romanorum conſenſum petendo inducias impetraret. Rege autem ob reuerentiam curiæ Romanæ, petitioni eorum annuente, circa natiuitatem Virginis glorioſæ in Gallias reuertuntur.

Galli monachū, direpto prioratu Doueriæ, occidunt.

Circa præſens tempus claſſis Gallicana Doueriam veniens, emiſit prædones, qui ſpoliato Prioratu & vno Monacho ſene occiſo, partem magnam oppidi incenderunt; quorum aliqui ante reditum ad naues interfecti ſunt; ſed plurimi euaſerunt. Cito vero poſt, galia quædam Gallicorum caſu quodam ad portum de Hyda appulſa, capta eſt per Iohannem de Columbariis militem nobilem, nautis qui eam conabantur abducere, interfectis. Nautæ etiam Gernemuthenſes Cæſaris burgum in Normannia incendio vaſtauerunt Cherburgh, ſpoliataque Abbatia Canonicorum Regularium quendam ſenem in Angliam adduxerunt. Proteſmouthenſes quindecim naues Hiſpanicas onuſtas mercibus tendentes in Dammonem portum Flandriæ, captas deduxerunt Sandwicum.

Rex Scotiæ fidem violat.

Iohannes rex Scotiæ, homagii & fidelitatis ſuæ immemor, deſtinatis ad regem Francorum nuntiis, Wilhelmo ſancti Andreæ, & Wilhelmo Dunkelaenſi Epiſcopis, Iohanne de Soules, & Ingelrame de Vmfreuile militibus, clam contra Regem Angliç fœdus iniit; petens in affirmationem negotii, matrimonium contrahi inter filium ſuum Edwardum, ac nobilem puellam Iohannam filiam Caroli germani regis Francorum; ſpondens ſe velle regnum Angliæ totis viribus impugnare, & à werra cum rege Franciæ impedire, ſicut in ſcriptis inter vtroſque reges confectis plenius continetur.

Scoti eligunt 12. pares.

Scoti vero per idem tempus elegerunt ſibi duodecim pares; quatuor videlicet Epiſcopos, quatuor Comites, & quatuor Barones; quorum conſilio rex regnum ſuum gubernare debebat. per quos etiam, vt in hanc conſentiret proditionem fuit inductus. Nempe horum conſilio, & præcipue Abbatis de Menros, cum ad Parliamentum veniſſet Regis Angliæ, illicentiatus clam diſceſſit tanquam fugitiuus, ad magnum dedecus perſonç ſuæ. Ob quam cauſam rex Angliæ iuſſit omnia bona ſua mobilia & immobilia, quæ habebat in Anglia, confiſcari; qui eo tempore multas villas, & prædia pinguia in Anglia poſſidebat. Per idem tempus miles quidam, dictus Thomas Turberuile, in Waſconia captus eſt, & Pariſius inter alios captiuos detentus. Qui, procurante ciuitatis eiuſdem Præpoſito, liber dimittitur; ſponſione iuramento firmata, quod contra regẽ Angliæ Walliam commoueret. Qui cum veniſſet in Angliam proditionis conuictus,

Thomas Turberuile ſuſpenditur.

tractus ac ſuſpenſus, dignas luit ſceleris ſui pœnas. Eo tempore Henricus de Hiſpania, mortuo nepote ſuo Sanctio, cuſtos regni Caſtellæ & filiorum regis tutor efficitur. Iacobus frater Alfonſi quondam regis Arragoniç, tradita fratri ſuo iuniori nomine Frederici Sicilia, regnum Arragoniæ, poſt mortem fratris accepit, & vxorem ducens filiam Caroli regis Siciliæ, reconciliatur eccleſiæ; obſidibus, quos frater ſuus tenuerat, liberatis. Rex Angliæ per idem tempus à rege Scotorum (ignorans eorum proditionem) cum auxilium pro werra ſua inſtanter petiiſſet, & ſibi ſemper reſponderetur in dubiis, ſuſpectum habens negotium, rogauit; vt ob ſecuritatem vſque ad finem werræ ſuæ caſtra tria, videlicet Berwici, Edinburgiæ, & Rokesburgiæ traderentur in manu ſua, quæ poſt werram reſtitueret, ſi eos ſibi comperiſſet fideles. Quod cum Scoti facere renuiſſent, rex de proditione eorum certior, cum exercitu verſus Sco-

Rex cognouit Scotorum perfidiam in hac re.

tiam progreſſus, diſpoſuit eam vi ſubiicere, niſi ab his, quæ referebantur, & quç iam in opere oſtendebantur, ſe poſſent legitime excuſare

Per idem tempus, cum maiores Flandriæ, qui Scabini dicuntur in villis, renuiſſent ſtare iudicio Comitis in his, propter quæ diſcordia ſuborta erat inter eos & communem

Comes Flandriæ arestatur Parisius.

Rex scrutatur Monasteria.

munem populum, ad curiam regis Franciæ appellarunt. Vocatus autem Comes à rege, cum Parisios venisset, detentus est ibidem, quousque filiam suam, cum qua filius regis Angliæ matrimonium fuerat (vt dicebatur) contracturus, pro se regi Frãcorum obsidem reddidisset. Circa præsens tempus fecit rex Angliæ omnia regni monasteria perscrutari, & pecuniam inuentam Londonias apportari, fecitque lanas & coria arrestari: & subsecuta est magna caristia bladi & vini.

Annalis conclusio.

Transit annus iste molestus diuitibus, importabilis pauperibus, propter frugum inopiam magnamque caristiam: Anglicis, Gallicis, Aquitanis, Flandrensibus, atque Scotis turbulentus: Wallicis exitialis, & finis libertatis eorum: Sarracenis & incredulis à Christianorum bello pacificus & quietus.

Actain Wasconia.

Anno gratiæ millesimo, ducentesimo, nonagesimo septimo, qui est annus regni regis Edwardi a conquestu primi vicesimus quartus, Petrus & Iacobus de Columna, à Cardinalatu per Papam Bonifacium deponuntur. Circa conuersionem Sancti Pauli, Edmundus germanus regis Angliæ, associato sibi Henrico Comite Lincolniæ, cum exercitu valido in Wasconiam transfretauit, cui redditum est feria quinta S. cœnæ domini, castrũ de Spera, & postea alia castra plura. Cũ autem appropinquauit Burdegalæ ad reficiendum se cum exercitu, & posuisset in villula quadam nomine Rekele, feria quarta in hebdomada Pasche, Gallicorum exercitus de Burdegala egressus, disposuit ex improuiso, Anglicos tantum per duas leucas ab vrbe distantes, celeriter occupare. Præmoniti aliqualiter Anglici de aduentu hostium, ad bellum se parant, & armati prout articulus temporis permisit, parti occurrerunt aduersæ, consertoque graui prælio, non sine strage multa Gallos cogunt ad vrbem reuerti: quos dum fugientes insequuntur, ingressi sunt duo milites Anglici, fratres domini Petri de Malo Lacu, & tertius Wasco cum duobus vexilliferis, Iohanne de Britannia & Alano la Souche; quos ceperunt Gallici portis clausis. Deuastata vero magna parte suburbii, Edmundus propter quasdam causas arduas reuertitur in Baionam; vbi non multo post in ægritudinem decidens, terminum vitæ clausit: cuius corpus emenso dimidio anno per mare aduectum patriæ, apud Westmonasterium sepelitur. Post mortem Edmundi, Anglicanus exercitus obsedit vrbem Aquensem, sed penuria victualium coactus discedere, obsidionem amisit. Eo tempore Comes Atrebatensis per regem Francorum missus in Wasconiam, munitiones quasdam de manibus Anglicorum extorsit. Qui vero Burgum super mare tenebant, obsidente eos Domino de Sulliaco, inducias impetrantes, vsque Blanium pro succursu nuncios transmiserunt. Vbi cum nauem victualibus onustam cæteri deducere recusarent, Simon de Monte acuto, miles strenuus & cordatus, per medias galias Gallicorum, quæ ad prohibendum transitum nauium fluuium obseruabant, aspirante flatu prospero, vsque Burgum deduxit, quo cognito, soluta obsidione, Dominus de Sulliaco reuertitur in Gallias intento frustratus.

Probitas Simonis de monte acuto.

Rex proficiscitur versus Scotiam.

Per id tempus rex Angliæ immenso coadunato exercitu, venit ad nouum castrum super Tynam; ad quem locum Iohannem regem Scotorum citari fecerat edicto publico, vt de his, quæ sibi debeant obiici responderet. quo ad diem præfixum nec per se comparente, nec per nuntium se excusante, Rex de consilio suorum decreuit vlterius procedendum. Interim miles quidam, Robertus de Roos, dominus castri de Werk, non obstante fidelitate, quam regi Angliæ iurauerat, ad Scotos transfugit. Super quo germanus eiusdem, Wilhelmus de Roos, regem præmonens, petiuit sibi mitti subsidium, quo posset castrum defendere contra Scotos. Misit rex illuc viros mille: qui recepti in villa quadam dicta *Presfseu*, omnes eadem nocte à Scotis; quorum capitaneus erat præfatus transfuga, Robertus de Roos, interfecti sunt, exceptis paucis qui dilapsi sunt fuga. Quo audito, mox rex cum exercitu ad castrum illud properat, gauisus in hoc, vt fertur, quod Scoti prima cœperunt hostilia exercere. Rex itaque, apud prædictum castrum, Paschalem solemnitatem peregit. Quo tempore, septem Comites Scotiæ, videlicet, de Bowan, de Menteth, de Stradeherne, de Lewenes, de Roos, de Athel, de Mar, ac Iohannes filius Iohannis Comin de Badenau, collecto exercitu valido in valle Anandiæ, feria secunda Paschæ Angliam ingressi, vastabant omnia cæde & incendio, non parcentes ætati vel sexui: venientes Carleolum vrbem, ipsam obsidione cinxerunt. Combusto autem suburbio, cum ad portam ciuitatis cremabilia congererent, nobilis quidam de Galwidia, dum portæ ciuitatis appropinquaret, ignoto ferro ab his, qui super portam erant, attrahitur; confossusque lanceis enecatur. In carcere vero ciuitatis, quidam explorator detentus,

cum aduentum suorum audisset, carcerem incendit: Cuius igne flatu venti in domos alios delato, vrbis pars magna crematur. viri tamen & mulieres ad muros concurrentes, lapidibus & telis Scotos à muris propulsant, vrbem viriliter defendentes. Scoti videntes nil se proficere, feria quarta omissa obsidione, in Scotiam redierunt.

Rex Angliæ capit Berwicum.

Eadem die scilicet feria quarta in hebdomada Paschæ, Rex cum exercitu progrediens, transito flumine, quod Tweda dicitur Scotiam est ingressus, & Burgenses Berwici ad pacem inuitans, per vnum diem integrum expectauit. Quibus ad pacem venire nolentibus, cœpit in die veneris villæ appropinquare, fixis tentoriis in domo monialium de Caldestreme, à qua distabat villa Berwici per dimidiam tantum leucam. Aduenerunt autem & viginti quatuor naues Angliæ: quarum nautæ incalescente sole exercitum regni in quadam planitie præparatum conspicientes, vbi rex nouos milites fecerat, æstimantes Regem velle villæ dare insultum, portum ingressi, & ad terram applicantes, conflictum ineunt cum villanis, vbi quatuor nauibus perditis, cęteræ cum refluxu salutæ & integrę retrahuntur. Diuulgato autem in exercitu facto nautarum, Rex apertę terræ fossam transgressus sine difficultate fossatum, quod Scoti fecerant, villam occupauit; vnico tantum de suis militibus interfecto. Mercatores Flandrenses, qui in villa eadem domum ad modum turris habebant fortissimam, iacula mittentes in Anglicos & pila, Richardum de Cornubia fratrem Comitis de Cornubia, militem strenuum casualiter spiculo traiecerunt; ad quos cum non de facili pateret accessus, allato igne incendio suffocantur. Eadem nocte dormiuit rex in castro; quod redditum est eidem, saluis vita & membris his, qui in eo erant, & præstito iuramento, quod contra Regem Angliæ arma de cætero non portarent. Omnesque, quo volebant, abire permittuntur, excepto eorum capitaneo Wilhelmo, quem secum retinuit vsque ad finem werræ. Et confestim iussit rex fodi profundam fossam inter Scotos & Berwicum, qui esset terrori hostibus, & eosdem arctaret ab incursibus repentinis. Cumque rex villam Berwici nouo fossato muniret, circa ingressum mensis Aprilis, venerunt ad eum gardianus & lector Fratrum Minorum de Rockesburg, deferentes literas Iohannis regis Scotiæ, tenorem huiusce modi continentes.

Rex Scotiæ reddit homagium.

Magnifico Principi Domino Edwardo Dei gratia regi Angliæ, Iohannes eadem gratia Scotiæ rex. Cum vos ac illi de regno vestro, non ignorantibus vobis, vel ignorare non debentibus, per violentam potentiam nobis ac regni nostri incolis graues, imo intolerabiles iniurias, contemptus & grauamina, necnon & damna enormia contra nostras & regni nostri libertates, ac contra dominium & iustitiam notorie ac frequenter intuleritis, nostra extra regnum ad leuem qnamcunque suggestionem pro libitu vestræ voluntatis citando, & indebite vexando castra nostra, & terras & possessiones nostras infra regnum nostrum sine nostris demeritis, occupando bona nostra ac subditorum nostrorum, tam per terram quam per mare rapiendo, & infra regnum vestrum receptando, mercatores, & alios regni nostri incolas occidendo homines que nostros de regno nostro violenter abducendo, ipsosque ibidem detinendo & incarcerando; super quibus reformandis, nuntios nostros sæpe transmisimus; quę non solum adhuc remanent incorrecta, verum etiam de die in diem per vos & vestros prioribus deteriora cumulantur. Vos namque iam cum innumerabili multitudine armatorum, vestro exercitu publice conuocato, ad exhæredandum nos & Regni nostri incolas, fines regni nostri hostiliter accessistis, & vltra progredientes, in regno nostro strages & incendia, necnon insultus & inuasiones violentas, tam per terram quam per mare commisistis inhumane: Nos dictas iniurias, contemptus, grauamina, & damna, nec non & hostiles impugnationes vlterius sustinere non valentes, nec in fidelitate & homagio vestro, licet per violentam impressionem impressam extortis, manendo contra nos etiam ad defensionem nostram, & regni nostri, cuius defensioni & tuitioni vinculo iuramenti sumus astricti, nos volentes erigere fidelitatem & homagium, tam à nobis, quam ab aliis quibuscunq; regni nostri incolis, fidelibus nostris, ratione terrarum, quas in vestro regno tenebant, & etiam ratione menagii, seu retentionis vestræ, nomine nostro ac nomine eorundem omnium & singulorum vobis reddimus per præsentes. Rex Angliæ audita præsenti litera, resignationem homagii sui admisit, & Cancellario præcepit hanc literam registrari ad perpetuam memoriam. Interim comites Scotię nominati superius, ad eorum comitiua apud castrum de Rodeweram[illegible], profecti sunt in Angliam, & vastantes omnia cæde & incendio, vsque ad priorntum Hangustaldensem, & in eodem, fugientibus canonicis, se quarto idus

to idus Aprilis receperunt. Mane vero facto prioratum cum tota villa incendio destruxerunt. Progressi inde ad domum monialium de Ramelay, domibusque quibusdam (salua ecclesia) incensis, cum ingenti præda in Scotiam reuertuntur. Eodem tempore Patricius Comes de Dunbar ad Regem Angliæ veniens, se eidem cum tota sua potestate subdidit. Castrum de Dunbar in festo sancti Martini, obsessum à Scotis, fraude quorundam in eo existentium redditum est eisdem. Pro quo recuperando misit Rex Iohannem Surreyæ & Southsexiæ, & Wilhelmum Warwici comites, cum militia magna valde. Quibus superueniens Scotorum exercitus, vt obsessis ferret auxilium, excipitur pugna dura. Effugientibus tantum Scotis, insequuntur Anglici per octo milliaria, ferè vsque ad forestam de Selebarke, stragem nimiam inferentes, ita, vt occisorum numerus ad decem millia hominum fuerat æstimatus. Sabbato sequente, videlicet decimo octauo calendas Maii, regi aduenienti redditum est castrum, in quo capti sunt comites tres, de Menetez, & de Ascales, & de Roos; Barones vero sex, Ioannes Comin iunior, Wilhelmus de sancto Claro, Richardus Siwardus senior, Io. de Hinc maritimo, Alexander de Muramia, Edmundus Comin de Kilbebrid, cum aliis militibus 29. clericis duobus, & scutiferis octuaginta tribus, quos ad diuersa castra Angliæ rex transmisit in custodia detinendos. Post captionem castri de Dunbar paucis diebus interpositis, accessit Rex ad castrum Rokesburgiæ, quod statim redditum est ei a Senescallo Scotiæ, saluis vita & membris sibi & suis, qui erant in castro. Deinde progreditur ad castrum Puellarum, quod octo diebus obsessum, expugnatum est, custodibus eius vita & membris concessis. Veneruntque ibi Hibernienses ad Regem pedites in magna multitudine, & remisit rex fere in eodem numero Anglicos pedites fatigatos. Accedens deinde ad castrum de Stryuelin, vacuum inuenit, custodibus dilapsis in fugam. Illuc cum militia sua de Hibernia, venit Comes Vltoniæ in subsidium Regis nostri. Rex autem mare Scoticanum trāsgressus, venit ad villam S. Iohannis de Port, in festo S. Iohan. Baptistæ, vbi solemnitate peracta, per aliquot dies mansit.

Nota de captiuis.

Castrum de Rokesburg capitur.

Castrum de Edenburgh.

Castrum de Striuelyn.

Dum hæc agerentur, videns Iohannes Scotorum Rex, quia non haberet potestatem resistendi, missis ad Regem Angliæ nunciis, pacem & misericordiam implorauit. Cui rex benigne annuens, remandauit, vt ad castrum de Brithin cum magnatibus terræ suæ veniret, cum his, quos Rex illuc mitteret nunciis, infra dies quindecim tractaturus. Misitque illuc Rex Anthonium Dunelmensem Episcopum, cum plena potestate regia: ad quem venerunt infra præscriptum tempus, Rex Scotorum magnatesque sui. Qui post multos variosque tractatus, nude & pure subiecerunt se, & Regnum Scotiæ Regiæ voluntati. Pro qua submissione obseruanda Iohannes Rex Scotorum filium suum obsidem tradidit, litterasque confecit, continentes in Gallico hunc tenorem.

Rex Scotorum pacem implorat.

Subiectio Scotorum.

Iohannes Dei gratia Rex Scotiæ omnibus præsentes literas visuris vel audituris salutem. Quia nos per malum consilium falsumque, simplicitatemque nostram, grauiter offendimus & prouocauimus dominum nostrum Edwardum Dei gratia Regem Angliæ, dominum Hiberniæ, Ducem Aquitaniæ, videlicet in eo, quod existentes & manentes in fide sua & suo homagio, alligauimus nos Regi Franciæ, qui tunc hostis eius erat, & adhuc est: matrimonium procurantes fieri cum filia domini Caroli fratris eius, & vt dominum nostrum grauaremus, regemque Franciæ iuuaremus cum omni potestate nostra per guerram modisque aliis. Deinde per nostrum peruersum consilium antedictum, diffidauimus dominum nostrum Regem Angliæ, & posuimus nos extra fidem & homagium suum, & misimus gentes nostras in terram suam Angliæ, ad incendia facienda, & prædas abducendas, homicidia & alia damna plurima perpetranda: & terram Scotiæ, quæ est de feodo suo, contra eum muniendo, ponentes & stabilientes gentes armatas in villis, castris, & alibi, ad defendendum terram contra eum de feodo suo: pro quibus transgressionibus, dominus noster Rex Angliæ antedictus, ingressus terram Scotiæ in fortitudine sua, eam conquisiuit, & cepit, non obstante omni eo, quod facere potuimus contra eum, sicut potest de iure facere tanquam dominus de feodo suo, quia nos ei homagium nostrum reddidimus, & fecimus rebellionem antedictam. Nos igitur existentes adhuc in plena potestate nostra, & libera voluntate, reddimus ei terram Scotiæ, & gentem totam cum homagio. In cuius rei testimonium fecimus fieri has literas patentes. Dat. apud Brechin decimo die Iulii, Regni nostro anno quarto. Consignata litera, factoque fine communi regni Scotiæ, processit Rex, vt videret montana Scotiæ, præcedente

cum semper per vnam diætam episcopo Dunelmensi. Cumq; transisset Morauiam, & peruenisset vsque Eilgni, omnia videns esse pacata, conuerso itinere reuertitur Berwicum. In redeundo autem transiuit per Abbatiam de Scone, vbi sublato lapide, quo Reges Scotorum tempore coronationis solebant vti pro throno, vsque Westmonasterium transtulit illum, iubens inde fieri celebrantium cathedram sacerdotum. Eo tempore Rex apud Berwicum conuocato parliamento, omnium magnatum Scotiæ fidelitates recepit, & homagia, qui ad rei gestæ memoriam perpetuam confecerunt super hoc literas patentes eorum sigillis munitas, continentes in Gallico hunc tenorem:

Thronus regis Scotiæ lapis fuit, quem erexit.

Parliamentum apud Berwicũ.

Literæ Scotorum de fidelitate seruanda.

Omnibus præsentes literas visuris vel auditaris, Ioannes Comin de Badenauz. &c. Qui ad fidem & voluntatem Illustrissimi Principis, ac charissimi Domini nostri Edwardi, Dei gratia Regis Angliæ, Domini Hiberniæ, ac ducis Aquitanniæ venimus, promittimus pro nobis, & heredibus nostris, sub pœna corporum nostrorum & castellorum, ac omnium quæ habere possumus, quod nos seruiemus ei bene & fideliter contra omnes gentes, quæ viuere & mori possunt, omnibus vicibus, quibus requiremur vel præmoniemur per antedictum dominum nostrum Regem Angliæ, vel heredes suos. Et quod nos non sciemus damnum eorum, quin illud impediemus omnibus viribus nostris, & eos præmoniemus. Et ad ista tenenda & seruanda obligamus nos, & heredes nostros, & omnia bona nostra. Insuper & iuramus tactis sacrosanctis Euangeliis, & postea nos omnes, & quilibet nostrum, per se fecit homagium dicto domino nostro regi Angliæ in hæc verba. Ego vester homo ligius efficior de vita & membris, ac terreno honore, contra omnes homines, qui possunt viuere & mori. Et idem dominus noster Rex recepit hoc homagium sub his verbis. Nos illud recipimus pro terris, quibus estis seisiti, saluo iure nostro aut alterius, & exceptis terris, quas Iohannes de Balliolo quondam Rex Scotiæ nobis contulit, postquam nos ei regnum Scotiæ liberauimus, si forte aliquas terras dedit. Insuper nos omnes & singuli nostrum per se fecimus fidelitatem domino nostro Regi prædicto, in his verbis: Ero fidelis & legalis, fidemque & legalitatem seruabo Edwardo Regi Angliæ, & heredibus suis, de vita & membris, & terreno honore, contra omnes qui possunt viuere & mori: & nunquam pro aliquo portabo arma, nec ero in consilio vel auxilio contra eum, vel heredes suos, in aliquo casu qui possit contingere, sed fideliter recognoscam, & fideliter faciam seruitia, quæ pertinent ad tenementum, quod de eo tenere clamito; sic me Deus adiuuet, & omnes sancti eius. In harum rerum testimonium factæ sunt istæ literæ patentes, & sigillis nostris signatæ. Dat. apud Berwicum, Anno regni Regis Angliæ Edwardi domini nostri vicesimo quinto.

De iuramento Scotorum.

His itaque gestis ordinauit Rex custodem Scotiæ, Iohannem de Warenna Surreyæ & Southsexiæ comitem, thesaurarium Hugonem de Cressyngham, iustitiarium Wilhelmum de Ormesby: cui mandauit Rex, vt omnes tenentes de Rege terras aliquas vocaret, & eorum homagia fidelitatesque reciperet. Iohannem vero Scotiæ quondam Regem, misit Londonias ad turrim, assignata sibi decẽte familia, liberumque concessit exitum ad viginti milliaria circa vrbem. Iohannem vero Comin de Badenhau, & alium de Lowan, ceterosque terræ illius magnates, transtulit in Angliam vltra Trentam, sub pœna capitis reditum in Scotiam interdicens, quousque gwerra sua cum Rege Franciæ finiretur. Post hæc rex Angliæ profectus in Angliam, apud sanctum Edmundum parliamentum tenuit in crastino animarum, in quo à ciuitatibus & burgis concessa est regi octaua, à populo vero reliquo duodecima pars bonorum. Clerus ob constitutionem Bonifacii Papæ hoc anno editam, quæ prohibet sub pœna excommunicationis, ne talliæ vel exactiones à clero per sæculares principes quocunque modo exigantur, vel eis soluantur de rebus ecclesiæ, regi pro guerra sua petenti subsidium denegauit. Rex autem vt de meliori responso deliberarent, negotium in aliud parliamentum tenendum Londoniis in crastino sancti Hilarii distulit. Hoc anno frater Petrus de Murrone quondam Papa Celestinus, per Bonifacium Papam captus, & in arcta detentus custodia, soluto præsentis vitæ ergastulo ad cœlestia regna migrauit. Eo tempore duo filii Blanchæ, vxoris quondam Ferrandi, hæredes regni Castellæ, videlicet Alfonsus & Ferrandus, audita morte patrui sui Sanctii, Hispanias petunt; & confœderato sibi Iacobo Rege Arragoniæ, regnum Legionense acquirũt, quod Alfonsus primogenitus patruo suo Iohanni, qui in eius auxilium venerat, contulit: vt illud de se teneret in feodum. Guido Comes Flandrensis multis à Rege Francorum iniuriis lacessitus, confœderans se Regi Anglorum, homagio Regis Francorum

Rex Scotiæ mittitur Londonias.

De parliamento apud sanctum Edmundum.

Celestinus olim Papa moritur.

Hispania.

Comes Flandriæ confœderatur cum Anglis.

renunciauit per nuncios ad hoc missos. Vrbs Apamia hoc anno proprium recepit Episcopum, à Tholosano episcopatu per Papam Bonifacium separata; sed cito post Lodowicus filius Regis Siciliæ Episcopus factus episcopatum tenuit reunitum. Circa istud tempus Cardinalis Albanensis reuersus in Angliam, Regem apud Berwicum adiit, responsum requirens de treuga, quæ concessa non fuerat propter confœderationem cum Rege Romanorum, à quo Regi Angliæ responsum fuit, & per Regem Cardinali, quod ipse in treugam noluit assentire. Reuersusque est Cardinalis in Gallias, intentione sua in hac parte frustratus.

Cardinalis venit ad Regem.

Hoc anno suborta est discordia grandis Oxoniæ inter clericos & laicos, propter duos garciones diuersarum patriarum, qui pro leui causa ad pugnandum sunt accensi.

Discordia Oxoniæ coorta.

Nam dum quidam ratione patriæ vnum iuuare laborarent, quidam alium nituntur manu tenere & fauere, translata est pugna ad fautores partium diuersarum. In tantumque creuit seditio, vt tam clerici quam laici euacuatis domibus ad pugnam accurrerēt glomeratim. Dum autem clerici de suis hospitiis egressi fuissent, cognoscentes vespillones laici nullos vel saltem paucos remansisse domi apud hospitia clericorum, intrant habitacula, & bona diuersimoda asportant, damnum clericis irrecuperabile ingerentes. In hac pugna peremptus est dominus Fulco de Neyrmeth, rector Ecclesiæ de Pychelestorn, & plures alii de vtraque secta. Audita huius facti querela, dominus rex iussit iustitiariis villam adire, pacem reformare, homicidas iudicialiter condemnare. Qui venientes Oxonias, burgenses compulerunt soluere pro damnis factis clericis ducentas libras. Transit annus iste asper incolis frugum parcitate: Scotis perniciosus pro nimia falsitate; ob quam causam eorum Rex priuatur regia maiestate: Anglis sollicitus & damnosus pro expensarum nimia grauitate.

Annalis conclusio.

Anno gratiæ millesimo ducentesimo nonagesimo octauo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi vicesimus quintus, fuit idem Rex ad natale Londoniis, vbi post festum Epiphaniæ Elizabeth filia Regis Angliæ connubio iungitur Iohanni filio comitis Holandiæ & heredi.

Natale celebrat Londoniis.

Quem pro hereditate patris, nuper occisi, assequenda vna cum vxore, conducente eos Humfredo de Boun, Herefordiæ & Essexiæ comite, remisit Rex Angliæ cum honore. Parliamentū coactum est Londoniis, post festum sancti Hilarii, in quo clero in denegatione persistente subsidii, Rex ipsum à sua protectione exclusit. Pro qua tamen redimenda multi per se, multi vero per mediatores, Regi bonorum suorum dederunt postea quintam partem.

Clerus excluditur à protectione Regis.

Rex Archiediscopum rigidiorem comperiens, terras eius omnes seisiuit, & de bonis eiusdem debita in rotulis Scaccarii inuenta præcepit cum celeritate leuari. Nam Item Archiepiscopus de consensu cleri procurauerat à Papa inhibitionem, ne quis clericorum Regem respiceret de bonis Ecclesiæ. Feria quinta ante Purificationem Comes Lincolniensis, & Ioannes de sancto Iohanne de Baiona, versus Bellagardam, quæ obsessa à Comite Atrebatensi penuria victualium laborabat, progredientes, vt eiusdem de victualibus prouiderent, cum appropinquarent syluæ, quæ per tria miliaria loco præfato distabat, in duas se acies diuiserunt; quarum primam ducebat Iohannes de sancto Iohanne; secundæ vero præerat ipse Comes.

Angli parantur in Wasconiam.

Iohannes itaque de sancto Iohanne, suaque acies transita sylua cum egrederetur in campi planitiem, obuiam habuit Comitem Atrebatensem; qui eum præstolabatur cum magno exercitu, vbi statim commisso prœlio, subtrahente se comite Lincolniensi pauci vincuntur à pluribus. Capti sunt ibi Iohannes de sancto Iohanne, Wilhelmus de Mortuomari, Wilhelmus de Bermengham, cum aliis militibus octo, scutiferisque nonnullis. Quos omnes transmisit Comes Atrebatensis Parisius in pompam triumphi. Comes vero Lincolniensis cum suis Baionam reuertitur. Hoc anno auxit Rex tributum de lanis: accipiens de quolibet sacco quadraginta solidos, cum prius vltra marcam dimidiam non daretur.

Augetur tributum de Lana.

In festo sancti Matthæi Rex conuocatis quibusdam terræ maiorib. apud Sarum, rogauit eos, vt eorum aliqui in Wasconiam transfretarent. quibus renuntibus, cœpit inter Regem & suos discordia popularis. Rex prouide citari fecit omnes, qui sibi seruitium debebant, cæterosque omnes, qui viginti libratas terras & amplius tenebant, vt parati essent Londoniis in festo sancti Petri ad Vincula, cum equis & armis, transfretaturi cum eo, & Regis stipendiis militaturi.

Citatio omnium seruientiū Regis.

Interim Cardinales, qui à domino Papa missi fuerant, pro pace reformanda inter Reges, indicentes, duorum annorum treugam inter eos auctoritate Papali, nihil proficere potuerunt.

Cardinales indicunt treugas.

Iohannes per id temporis, cui Alfonsus regnum Legionense contulerat, ab hostibus capitur; pro cuius redemptione Alfonsus reddidit iam in Hispania conquisita.

Ingratitudo.

ſita. Iohannes itaque liberatus à carcere, regnum Legionenſe reddidit aduerſariis, & tanquam ſpreto redemptore ſuo, hoſtibus ſe coniunxit. Alfonſus igitur omnium deſtitutus ſubſidio, fratrem ſuum Ferdinandum pro auxilio petendo, primo in Franciam, deinde ad Romanam tranſmiſit curiam. Sed ex neutra parte aliquid reportauit.

Diſcordia inter Papam & Cardinales.

Per hoc tempus Cardinales de Columna, per Papam Bonifacium depoſiti ad vrbem ſe conferunt Nepeſinam. Cōtra quos damnatos tanquam ſchiſmaticos & excommunicatos, Papa viros bellatores in Italia cruce ſignauit. Eodē tēpore Philipp. rex Francorum Flandriā in manu potenti ingreſſus, villā inſularū obſedit, ſuburbium deſtruens, & totam deuaſtans per circuitum regionem: Comes vero Atrebatenſis de Waſconia reuerſus, & ingreſſus Flandriam, commiſſo bello iuxta Furnas, cepit; & cito poſt Regi Francorum villa redditur inſularum.

Flandrēſes affliguntur.

VVilhelmus VValeys incitat Scotos ad rebellandum.

Eodem anno menſe Maio cœperunt Scoti, inſtigante eos Wilhelmo Waleys (qui, vt fertur, latro publicus fuerat) rebellare. Iuſtitiarius Scotiæ Wilhelmus de Ormeſby præceptum Regis exequens, multos, qui Regi Angliæ homagium & fidelitatem facere recuſabant, exilio condemnauit. Qui præfatum Wilhelmum Waleys ſibi in principem eligentes, aſſociato ſibi Wilhelmo Dulgas, qui in reddendo caſtrum Berwici ſe Regi dederat, in magnam turmam creuerunt. Comite autem Surreyæ, & theſaurario in Anglia conſiſtentibus, Wilhelmum de Ormeſby Iuſtitiarium, apud Scone opprimere cogitabant. Sed ille licet præmonitus, ſuis omnibus pene relictis ad ſpolia hoſtium eorum vix euaſit inſidias. Wilhelmus igitur Waleys, cum ſuis palam debacchando in Anglicos, quoſcunque inuenire potuit, trucidauit. De quibus viros religioſos ligatis ad dorſum manibus, coegit ſaltare in fluuium; eorum ſubmerſionem in ludibrium conuertendo. Rex commotione audita, pro veritate inquirenda miſit Epiſcopum Dunelmenſem; qui veritate comperta, rediens Regem de omnibus informauit.

Afflictio Flandrenſium.

Medio tempore, rex audiens afflictionem Flandrenſium, doluit vehementer, habens maxime cordi iter in Flandriam ad iuuandum amicum ſuum Comitem. Militiam totam vltra fluuium, qui Trenta dicitur, aſſignauit Comiti de Warenna; præcipiens, vt Scotorum audaciam celerius reprimeret, & auctores mali debita iuſtitia caſtigaret. Scripſit etiam Iohanni Comin de Badenau, & Comiti de Bowan, vt memores fidelitatis ſuæ reuerterentur in Scotiam, & populi ſui ſuſcitatum iam tumultum ſedarent. Qui iuxta mandatum acceptum in Scotiam reuertentes, quæ pacis erant, ſegniter exequuntur.

Comes de VVarena proficiſcitur in Scotos.

Comes de Warena in prouincia Eboraci coadiuuans exercitum, nepotem ſuū Henricum de Percy, cum militia communitatis Carleoli præmiſit in Scotiam. Qui vſque ad villam de Are profectus, Galwidienſes ad pacem Regis admittere diſponebat. Audito autem, quod Scotorum exercitus erat iuxta Irwine, quod inde ad quatuor milliaria diſtabat, illuc profectus, vidit vltra quendam lacum Scotorum exercitum conſidentem; in quo capitanei erant epiſcopus Glaſcuenſis, Andreas de Morima, Seneſcallus Scotiæ, & Wilhelmus Waleys. Miles autem quidam ſtrenuus, nomine Richardus de Liuidi, qui Regi Angliæ nunquam homagium fecerat, relictis Scotis factus transfuga, ſe ſtatim Anglicis ſociauit. Reliqui pacem petentes dediderunt ſe, ſaluis eis via & membris, catallis & terris; ita vt omnia vſque in hanc diem eſſent ſimpliciter condonata. Quam pacem promiſſis obſidibus, & ſcripto confecto, admiſit Henricus; ſi tamen hoc Regi placeret. Qui ſuper hoc conſultus, ne accepto impediretur itinere, annuit poſtulatis.

Reddunt ſe quidam Scoti.

Adueniente Comite Warennæ, cum Scoti tergiuerſando de die in diem transferrent obſides reddere, & Wilhelmus Waleys interim populum adunaret, arbitrantes ſe Anglici proditos dum Scotos inuadere diſponunt: Epiſcopus Glaſcuenſis, & Wilhelmus Dulgas, ne proditionis notam incurrerent, ſe in ſui excuſationem protinus dediderunt; de quibus Epiſcopus in caſtro de Rokeſburgia, Wilhelmus vero in caſtro Berwici cuſtodiæ mancipantur.

De parliamento.

Parliamentum factum eſt hoc anno Londoniis in feſto S. Petri ad Vincula; vbi in primis Rex recepit Archiepiſcopum in gratiam ſuam; omnibus, quæ eius erant, reſtitutis eidem. Deinde præcepit magnatibus, qui tunc aderant, vt fidelitatem filio ſuo facerent, ipſumq; regni heredem & ſuum, futurum recognoſcerent dominum.

Rex parat ire in Flandriam.

Rex vero de exactionibus in regno factis per neceſſitates guerrarum diuerſarum ſe erga populum excuſauit. Comes vero Mareſcalli & Herefordenſis ſe ſubtrahentes, cum vocarentur, vt ſua officia tranſeundo in Flandriam exercerent, ſe ſuper hoc per nuncios excuſabant. Denique Rex ipſe funere fratris ſui, anno præterito in Waſconia defuncti, apud Weſtmonaſterium ſepultis honorifice vſque ad ſanctum Albanum proficiſcitur, vbi de diſcretorum conſilio Radulphum de Moynhermer militem, quem filia ſua Iohanna

hanna comitissa Glouerniæ, clam maritum accepit, in grauem patris offensam, de castro Bristolliæ fecit educi, & vxori suæ reddi; restituens eis omnes terras ad comitatum Glouerniç spectantes, seruitium quinquaginta militum in Flandria imponens eisdẽ. Liberauit etiã de carcere comites de Ascales & Menteth, & Iohannẽ Comyn, cũ quibusdã aliis militib. de Scotia, qui in castro de Dunbar capti fuerant, vt secum in Flandria militarent. Collecto deniq; exercitu, qualem habere potuit, Thoma de Berkely Constabulario, & Galfrido de Monibilza Marescallo factis, versus mare in Flandriam profecturus iter suum dirigit, atq; iuxta Wynchelseyam, vbi portum elegerat, consedit; milites virosq; bellatores de diuersis partibus ad se confluentes per dies aliquot expectando. Dum rex moraretur ibidem, quadam die ad portum ire disposuit, consideraturus nauigium, quod adunatũ fuerat pro exercitu suo in Flandriã transuehendo. Villa autem de Wynchelseya, vbi portus erat, super montem sita est præruptæ altitudinis, ex eo latere, quo vel mare respicit, vel imminet nauium stationi; vnde via, quæ apertæ villæ deducit ad portum, non in directum, ne nimia decliuitate descendentes in præcipitium vel ascendentes, repere potius manibus, quã ambulare cogat, tenditur: sed obliquata in latus, nunc ad vnam partem, nunc ad aliam sinuosis flexib. sæpius recuruatur. Cingitur nihilominus villa non muro lapideo, sed aggere terra facto, ac super latus hoc præruptum in modum nemorum ad humanæ staturæ altitudinem erecto; inter cuius propugnacula patet ad naues aspectus. Ingressus itaque Rex villam, cum iuxta hæc obequitaret aggeris propugnacula, contuendo classem in imo [illegible]utam, contigit, vt molendino cuidam, quod vento agebatur (quorum in villa illa sunt plurima) appropinquaret. Equus vero regis strepitu velorũ citatius circumactorũ a vento territus, dũ progredi refugit, & à Rege, vt ꝓgrederetur, nũc flagelli (q, manu gestabat) ictibus, nunc subditis calcaribus vrgeretur, à latere aggeris propugnacula transiliuit; super quo tam equitum, quam peditum multitudo, quæ vel Regem sequebatur, vel ipsum visura conuenerat, nemine aliud æstimare valente, nisi quod Rex non comparens præcipitio in hoc saltu periisset, stabat admodum stupefacta. Sed diuina disponente virtute, equus à tanta altitudine in via, quam descripsimus, pedibus recipitur; in qua ex recenti pluuia aliqualiter resoluta in lutum, licet lubricando laberetur ad spacium duodecim pedum, non tamen cecidit; sed per habenam alteram à Rege paululum regiratus, directe ascendit ad portam, per quam regiungresso incolumi, populus qui astabat, admiratione & gaudio multo repletur, super se solum diuinum in Regis salute miraculum contemplando. Rege moram adhuc faciente apud Wynchelseyam, venerunt ad eum nuncii ex parte comitum sui regni petitiones in scriptis huiusmodi proponentes.

Miraculum de regis saluatione.

Hæc sunt nocumenta, quæ Archiepiscopi, Episcopi, Abbates & Priores, Comites & Barones, & tota terræ communitas monstrant domino nostro Regi, & humiliter rogant eum, vt ea ad honorem suum & saluationem populi sui velit corrigere & emendare.

Petitiones cõmunitatis regni directa regi.

In primis videtur toti communitati terræ, quod præmonitio facta eis per breue Domini nostri Regis non erat satis sufficiens; quia non exprimebatur certus locus, quo debebant ire; quia secundum locum oportebat facere prouidentiam, & pecuniam habere. Et siue deberent seruitium facere siue non: quia dictum est communiter, quod dominus noster vult transfretare in Flandriam, videtur toti communitati, quod ibi non debent aliquod seruitiũ facere; quia nec ipsi, nec prędecessores sui seu progenitores vnquã fecerunt seruitium in terra illa. Et quamuis ita esset, quod deberent ibi seruitium facere, vt alibi; tamen non habent facultatem faciendi; quia nimis afflicti sunt per diuersa talliagia, auxilia, prisas, videlicet de frumentis, auenis, braseo, lanis, coriis, bobus, vaccis, carnibus salsis, sine solutione alicuius denarii, de quibus se debuerant sustentasse. Propter hoc dicunt, quod auxilium non possunt facere propter paupertatem, in qua sunt, propter tallagia & prisas antedictas, quia vix habent vnde se sustentent, & multi sunt, qui nullam sustentationem habent, nec terras suas colere possunt. Propter hæc tota terræ communitas sentit se valde grauatam, quia non tractantur secundum leges & consuetudines terrę, secundum quas tractari antecessores sui solebant habere, sed voluntarie excluduntur. Sentiunt etiam se multi grauatos super hoc, quod solebant tractari secundum articulos contentos in magna charta, cuius articuli omnes sunt omissi, in maius damnum populo vniuerso. Propter quod rogant dominum nostrum Regem, quod velit ista corrigere ad honorem suum, & populi sui saluationem. Propter hæc communitas terræ sentit se nimis gra-

Accusatio communitatis.

grauatam de assisa forestæ, quæ non est custodita sicut consueuit; nec charta forestæ obseruatur, sed fiunt attachiamenta pro libitu extra assisam, aliter quam fieri consueuit. Præterea tota communitas sentit se grauatam de vectigali lanarum, quod nimis est onerosum, videlicet de quolibet sacco quadraginta solidos, & de lana fracta, de quolibet sacco septem marcas: lana enim Angliæ ascendit fere ad valorem medietatis totius terræ: & vectigal, quod inde soluitur, ascendit ad quintam partem valoris totius terræ. Quia vero communitas optat honorem & salutem domino nostro Regi, sicut tenetur velle, non videtur eis, quod sit ad bonum Regis, quod transeat in Flandriam; nisi plus esset assecuratus de Flandrensibus, pro se, & pro gente sua, & simul cum hoc propter terram Scotiæ, quæ rebellare incipit, ipso existente in terra, & æstimant, quod peius facient, cum certificati fuerint, quod Rex mare transierit. Nec solum pro terra Scotiæ, sed etiam pro terris aliis, quæ non sunt adhuc modo debito stabilitatæ.

De Regis responsione.

Has petitiones cum Rex apud Odemer iuxta Wynchelseyam recepisset, respondit, se talibus non posse sine suo consilio respondere; cuius pars aliqua iam trãsit in Flandriam, pars vero aliqua Londoniis est relicta. Rogauit autem per eosdem nuncios præfatos comites, quod si secum transire nollent, saltem regno suo in sua absentia non nocerent: sperabat enim (Deo fauente) reuerti, & regnum suum debito modo obtinere.

Acta in Wasconia.

Hac æstate comes Lincolniensis, & qui cum eo erant in Wasconia, amouerunt obsidionem, quæ posita fuerat circa villã sanctæ Catharinæ, fugatis, qui eam obsederant, Tholosanis, in quorum terris incendia & deprædationes multas fecerunt.

Rex transit in Flandriam.

Duodecimo calendas Septembris Rex Angliæ naues ingressus indissoluta classe sulcato mari, sexto die sequente applicuit in Flandria, receptus in quadam villa iuxta portum quæ vocatur Sclusa. Quo tempore nautæ Portesmuthenses & Gernemuthenses, mutuo flagitante odio, euacuatis nauibus ab his rebus, quæ erant militum, commiserunt ad inuicem grauem pugnam, sed succumbentibus Gernemuthensibus de nauibus eorum viginti quinq; incendio consumuntur.

Rex vero Angliæ ad Burgiam veniens, assensum villanorum in conditiones inter ipsum & comitem initas, petiuit ex parte sua, & comitis, medietatem expensarum, offerens ad muniendam cingendamque villam fossato. Quæ cum villani renuerunt, comperit eos à suo alienatos domino, & ad reddendam villam Gallicis inclinatos: reputansque periculosum, moram facere inter proditores, armato discedens exercitu versus villam Gandauensem dirigit iter suum; vbi dum moraretur Rex, suborta est apud villam Samonem discordia inter Villanos & Anglicos, qui armati villani multis interfectis deprædati sunt in magnam displicentiam regis nostri. Rex Francorum audito aduentu Regis Anglorum vehementer consternatus, ad vnius dietæ spacium se subtraxit. Interim Papa Bonifacius scripsit Principibus Alemanniæ, vt Regem Romanorum Adulphum, cuius occursum in Flandria Rex Anglorum sperauerat, vt simul cum comite Flandriæ oppressores inuasoresque suos Gallicos propulsaret, commoto bello inquietarent, & ab inuasione Gallicorum modis omnibus impedirent.

Seditio oritur in Anglia.

Per idem tempus Comites Herefordiæ & Marescalli cum suis complicibus Thesaurario & Baronibus de Scaccario inhibuerunt, ne leuari facerent octauum denarium à populo, qui Regi concessus fuerat apud sanctum Edmundum. Induxerunt etiam ciues Londoniarum, vt pro recuperandis suis libertatibus secum starent. Hoc anno beatus Lodowicus Francorum Rex à Papa Bonifacio Sanctorum Cathalogo est ascriptus. Eo tempore ciuitate Nepesina expugnata per milites Papæ Bonifacii, Cardinales de Columna se receperunt in oppidum de Columna.

Sextus liber Decretalium fit per Papam Bonifacium.

Hoc anno insuper Papa Bonifacius constitutiones prædecessorum suorũ quasdam extrauagantes adiectis quibusdam nouis in vnum volumen fecit redigi, & tertio die Maii in Consistorio lectum & approbatum, constituit sextum Decretalium appellari. Eodem tempore idem Papa fratri Wilhelmo de Hothum priori prouinciali fratrum Prædicatorum Angliæ, Archiepiscopatum contulit Dublinensem, indulgens eidem, vt a quocunque Episcopo Catholico, & vbicunque decreuerit, valeat consecrari. Qui cum Rege profectus in Flandriam ibidem à Domino Dunelmensi munus consecrationis accepit. Per cuius mediationem ex parte Anglicorum, & ducis Britanniæ ex parte Gallicorum inter Reges acceptæ sunt induciæ, & vltra duos terminos sæpius prorogatæ. Interim vero diuersi hinc inde habiti sunt de pace inter Reges tractatus reformanda, quorum apud omnes finis sperabatur optatus, si de mu

tuo

tuo aſſenſu Reges fuiſſent ad inuicem collocuti. Itaq; Rege Angliæ in Flandria commorante, locum eius in Anglia tenuit filius ſuus Edwardus. Cui, quia minoris ætatis erat, pater rectores conſiliarioſq; deputauerat, Richardum Epiſcopum Londonienſem, & Wilhelmum Comitem Warwicenſem, necnon & milites, Reginaldum de Gray, Iohannem Giffardi, Alanum Plokenet, viros emeritæ militiæ prouidos & diſcretos. *De tutore filii regis.*

Exeunte menſe Auguſto, cum Comes Warennæ promiſſionem factam à Scotis de obſidibus decidere videret in nihilum, Wilhelmum Waleys commouentem populum & magnates, ſub diſſimulatione iſta permittentes, de Berwico progreditur vſque ad Striuelyn exercitu adunato, vbi venerunt ad eundem Comitem Warennæ, Seneſcallus Scotiæ, & Comes de Lewenes, rogantes, vt quieſceret, dum ipſi populum Scotorum ad pacem Regis reducere attentarent. Conceſſit Comes quę petierant, ſed ipſi, cum nil proficerent, redierunt, quarto idus Septembris, promittentes, ſe cum quadraginta equis in craſtino ad Comitis adiutorium redituros. Quo die miſſi ſunt nuncii ad Wilhelmum Waleys, & Scotos, qui cum eo erant, inuitantes eos ad pacem Regis, & pro retroactis impunitatem ſpondentes. Qui reſponderunt ſe ad pugnam non ad pacem veniſſe. Erat iuxta Striuelyn pons arctus, qui ducebat vltra aquã profundiſſimam, quem Anglici certatim tranſire nitebantur, ſed diſſuaſit hoc Richardus de Lundy, aſſerens, quod non poſſent ſimul in multitudine aliqua progredi, ſed tantum bini vel terni, ad plus, & ſi tali modo tranſiret exercitus, dicebat grande periculum imminere his, qui primo tranſierunt, cum Scoti poſſent ſemper paucos pariter tranſeuntes ad vota perimerę. Comes tamen Warennæ ſuadentibus aliis minus ſapientibus, elegit, vt per pontem tranſirent. Et ecce antequam pertranſiſſet medietas exercitus, ſuperuenit multitudo Scotorum, & cum his, qui iam tranſierant congreſſa, pene omnes qui tranſierant, trucidauit. Inter paucos, qui euaſerunt, fuit Marmeducus de Tweuge, qui in magna virtute obtinuit pontem, vt ſaluus rediret. Comes Warennæ cuſtos Scotiæ vſque Berwicum fugiens, commiſit cuſtodiam caſtri de Striuelyn Marmeduco. Seneſcallus vero Scotiæ, & Comes de Lewenes, videntes Anglicos corruiſſe, transfugerunt ad Scotos. Cecidit autem in hoc prœlio Hugo de Creſſyngham theſaurarius Scotiæ, quem Scoti ob odium ſpeciale excoriantes, pellem eius in particulas diuiſerunt. Comes Warennæ cuſtos Scotiæ de Berwico fugit in Angliam ad filium Regis Edwardum, fugeruntque poſt eum & cæteri Anglici, qui in Berwico erant, villam Scotis vacuam relinquentes. Cuſtodes tamen caſtri illud tenentes viriliter defenderunt. *Wilhelm. Waleys.* *Bellum de Striuelyn.*

Dum hæc agerentur à Scotis, ſuaſum eſt filio Regis à conſilio ſuo, vt Comites Herefordiæ & Mareſcalli vocaret, & ſi quo modo poſſet ad pacem alliceret. Qui cum vocati venirent, in formam pacis ſubſcriptam, voluerunt, & nullam aliam conſentire. Primo, quod dominus Rex chartam magnam cum cæteris articulis adiectis, & chartam de foreſta annuat & confirmet, & quod nullum auxilium vel vexationem exigat à clero vel populo, abſque conſilio & aſſenſu, & quod omnem offenſam Comitibus, & eorum confœderatis dimittat. Articuli adiecti ad magnam chartam ſunt iſti. Nullum tallagium vel auxilium per nos vel heredes noſtros, de cætero in regno noſtro imponatur ſeu leuetur, ſine voluntate & aſſenſu communi Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, Abbatum, & aliorum Prælatorum, Comitum, Baronum, Militum, Burgenſium, & aliorum liberorum hominum. Nullus miniſter noſter vel heredum noſtrorum in regno noſtro capiat blada, lanas, coria, aut aliqua alia bona cuiuſcunque, ſine voluntate & aſſenſu illius, cuius fuerint. Nihil capiatur de cætero nomine vectigalis de ſacco lanæ. Volumus etiam & concedimus pro nobis & heredibus noſtris, quod omnes Clerici & Laici de regno noſtro habeant omnes leges, libertates & omnes conſuetudines, ita libere & integre, ſicut eas aliquo tempore conſueuerunt melius pleniuſque habere. Et ſi contra illas vel quemcunque articulum in præſenti charta contentum ſtatuta fuerint ædita per nos vel anteceſſores noſtros, vel conſuetudines introductæ, volumus & concedimus, quod huiuſmodi ſtatuta vacua ſint, & nulla imperpetuum. Remiſimus etiam Humfredo de Boun Comiti Herefordiæ & Eſtſexiæ, Conſtabulario Angliæ, Rogero Bigot Comiti Northfolchiæ Mareſcallo Angliæ, & aliis Comitibus, Baronibus, militibus, armigeris, Iohanni de Ferrariis, ac omnibus aliis de eorum ſocietate, confœderatione & concordia exiſtentibus, necnon omnibus viginti libratas terrarum tenentibus in *Forma concordiæ inter comites Angliæ & regẽ.*

regno nostro, siue de nobis, siue de alio quocunque in capite, qui ad transfretandum nobiscum in Flandriam certo die notato vocati fuerunt,& non venerunt, rancorem nostrum, & malam voluntatem, quam ex causis prædictis erga nos habuimus, & transgressiones, si quas nobis vel nostris fecerint, vsque ad præsentis chartæ confectionem. Et ad maiorem securitatem huius rei volumus & concedimus pro nobis & heredibus nostris, quod omnes Archiepiscopi & Episcopi Angliæ in perpetuum in suis Cathedralibus Ecclesiis, habita præsenti charta & lecta, excommunicent publice,& in singulis Parochialibus ecclesiis suarum Dioecesium excommunicari faciant, seu excommunicatos denuntiare bis in anno omnes, qui contra tenorem præsentis chartæ, vim & effectum in quocunq; articulo scienter fecerunt, aut fieri procurauerunt quouis modo.

Subsidium Regi concessum.

Missis igitur in Flandriam nuntiis ad ipsum Regem, confirmationem omnium istorum, sub sigillo suo (tanquam ab eo, qui in arcto positus erat, cedendum malitiæ temporis censuit) obtinuerunt. Pro confirmatione harum rerum omnium dedit populus Anglicanus Regi denarium nonum bonorum suorum. Clerus vero Cantuariensis decimum, & Clerus Eboracensis quintum, quia propior damno fuit. Mandauit autem Rex Angliæ eo tempore Comitibus & magnatibus terræ suæ, vt assisterent Comiti de Warenna custodi Scotiæ, ad comprimendum rebelliones Scotorum; præfigens eis terminum octauas sancti Hilarii, in quo parati forẽt Eboraci contra hostes vlterius progressuri: ad quem diem & locum mandauit maioribus Scotiæ, vt venirent, alioquin hostes publici haberentur. Ante natale Domini Robertus Clifford miles illustris, cum centum armatis, qui erant in præsidio ciuitatis Carleoli Scotiam ingressus, cędes & incendia exercuit, & abducta præda magna Carleolum est reuersus.

Annalis conclusio.

Transit annus iste pro penuria frugum illaudabilis: Clero Anglię importabilis; quia de protectione regia est exclusus, & per Regem nihilominus deprædatus: Anglis in Wasconia siue Scotia infortunatus, quia in vtraque regione populus Angliæ est prostratus: Regibus Anglię & Franciæ sollicitus & laboriosus: Flandrensibus satis lætus, sed infidelibus inquietus.

Papa mittit legatos ad Regem Angliæ.
Natale celebratum Gandaui.

Anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo nono, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi vicesimus sextus, fuit idem Rex ad natale in Flandria apud Gandauum, ad quem venerunt in festo sanctorum Innocentium, Magister ordinis Prędicatorum, & minister generalis fratrum Minorum sub eadem forma, qua ante Regem Francię, ex parte domini Papę rogauerunt supplicantes, quatenus nuntios solemnes ad Curiam Romanam concessa eis plena potestate tractandi, ordinandi, & perficiendi omnia, quę pacis reformationem tangerent, destinarent; & ipse apostolicus non tanquam iudex, sed vt bonus pacis mediator in nullius pręiudicium, satagaret ad pacem & tranquillitatem regnorum, Regum amicitiam in statum pristinum reformare. Et quia hoc absque treugis fieri non posse iudicauit dominus Papa, ideo per hos nuntios biennales inducias, quas per Cardinales implorauerat, indixit de nouo, sub pœna excommunicationis & interdicti terrarum suarum.

Rex pangit inducias biennales.

Rex Anglię perpendens se in Flandria periculose commorantem, illucque per informationem comitis Flandrię minus prudenter attractum; regnumque proprium intestina seditione turbatum, fiduciamq; suam de Rege Romanorum per Papam sibi minus beneuolum regnum Teutoniæ turbantem frustratam, consensit in tręugas indictas. Conuenitq; inter eos, vt captiui interim taxata eorũ redemptione liberarẽtur hinc inde; ea conditione, vt si pax non fieret, redirent ad suas custodias, vel redẽptionem soluerent iam taxatam. Transmittunt igitur Reges vtriq; solemnes nuntios cum plena potestate ad curiam Romanam, vt per mediationem Apostolici, non tanquam iudicis, sed amicabilis compositoris discussis negotiis pax inter Reges & concordia reformetur.

Seditio in Flandria.

Post hæc apud Gandauum suscitata est seditio per filios Comitis Flandriæ, & villanos contra Anglicos, quorum villa per Wallenses incensa fuisset, nisi Rex accurrente ad eum Comite impetum impedisset.

Expeditio in Scotiam.

Eo tempore Comes Warennæ custos Scotiæ, ac Comites alii, iuxta mandatum regium Eboracum conuenientes in octauis sancti Hilarii, publicata confirmatione chartarum articulorum adiectorum, versus Scotiam processerunt. Maiores Scotorum Eboracum non venientes secundum vocationem regiam, se infra terræ suæ terminos tenuerunt. Wilhelmus Walleys castrum de Rokesburgia iam multis diebus obsederat. Sed audito aduentu Anglicorum, in multitudine magna diffugit. Comites vero regni Angliæ

gliæ

gliæ peruenientes Rokeſburgiam, munito caſtro, ac conſolatis obſeſſis, digreſſi ſunt vſque Kelſon, & inde reuerſi ſunt vſq; Berwicum, quam iam Scotis vacuam inuenerunt. Dumq; ibi morarentur, mandauit eis rex de treugis acceptis inter ipſum & Regem Franciȩ, & reditu ſuo celeri, iubens ne ante aduentum ſuum excepta occupatione Berwici, aliquid, quo paterent diſcrimini, attentarent. Comites igitur remiſſa maiori parte exercitus, & retentis qui ad defenſionem villæ poſſent ſufficere, aduentum regium expectabant contra principium quadrageſimæ tunc inſtantis. Interea Robertus de Clifford cum his, qui erant in præſidio Carleoli, ingreſſus Scotiam villam combuſſit Anandiæ, & rediit cum præda magna. Cum Rex Angliæ ad propria reuerſurus, veniſſet ad villam, quæ Ardeburgia dicitur, Scoti fere omnes, quos ſecum in Flandriam duxerat, in expeditionem ab ipſo Rege diſcedentes Pariſios abierunt. Rex Edwardus in Angliam veniens, ad regem Francorum miſit pro liberatione captiuorum iuxta formam condictam. Rex vero Francorum exegit à nunciis liberationem Iohannis quondam Regis Scotiæ, qui de ſuis fuiſſe aſſeruit alligatis. Super quo Rex Angliæ requiſitus, cum recuſaret eum reddere, dicens, contentionem tantum de illis captiuis factam, qui in guerra Waſconiæ capti fuerant; hinc inde dilata eſt in annum ſequentem liberatio captiuorum. Interim rex Angliȩ Scotorũ rebelliones diſponens reprimere, & eos ad debitam coercere ſubiectionem, parliamentum tenuit Eboraci, vocatiſq; Scotorum maioribus, cum non venirent, ſuis indixit, vt cum equis & armis parati eſſent Rokeſburgiæ in feſto ſancti Iohannis Baptiſtæ. Rex interim viſitato ſancto Iohanne de Beuerlaco, rediens Rokeſburgiam, inuenit ad præfixum terminum exercitum congregatum. Sub eiſdem diebus Comites Herefordiæ & Mareſcalli, quia confirmatio chartarum fuit facta in terra aliena, petiuerunt ad maiorem ſecuritatem eas iterum confirmari: ſpoponderunt autem pro Rege Epiſcopus Dunelmenſis, ac comites Iohannes Surreyæ, Wilhelmus Warwici, Radulphus Glouerniæ, quod obtenta victoria Rex eas poſt ſuum reditum confirmaret. Proficiſcitur deinde Rex cum exercitu ad villam quandam de Temple Hiſton, remiſitq; inde Epiſcopum Dunelmenſem, ad capiendum caſtrum de Driltone, cum duobus aliis caſtris, quorum cuſtodes præter alia mala inuaſerat extrema caſtrorum confinia. Quorum primum cepit Epiſcopus, cuſtodibus liberis dimiſſis, reliqua duo capta ſunt per nouos milites ibi creatos, & incenſa. Dum Rex apud Temple Hiſton moraretur cum exercitu iuxta flumen, expectando aduentum nauium, quæ apud Berwicum oneratæ victualibus fuerant, contigit, vt ipſis aduerſo vento impeditis per menſem, exercitus affligi inciperet inedia atque fame; quo cognito, Scoti maximum coadunant exercitum, ſperãtes Anglicos iam fame deficientes opprimere ſine mora. Et ecce triduo antequam venirent Scoti, naues applicant cum victualibus: quibus diſtributis, reficiuntur ſinguli iuxta vota. Rex deinde audito, quod aduenirent Scoti, obuiam progreditur, & nocte ſuperueniẽte in quadam campi planitie cum exercitu armato reſedit. In aurora vero terribilis quidam clamor inſonuit; quo excitati omnes, Scotoſque in vicino æſtimantes, celerius ſe parant ad pugnam. Dextrarius vero Regis tumultuoſo actus clamore, Regem iam aſcendentem recalcitrando deiecit, laterique eius calces poſteriores allidens, duas ei coſtas confregit. Qui nihilominus aſcendens eum, alium progredientem ad prœlium comitari exercitum non omiſit. Itaque iuxta locum, qui Fowkyrke dicitur, in die B. Mariæ Magdalenæ, Wilhelmus Waleys conſtruxit ſepem inter Scotorum exercitum & Anglorum, longos palos in terras figens, & cum funibus nectens & chordis; vt ingreſſum Anglicorum ad ſuos impediret. Deinde pedeſtrem Scotorum populum in prima acie collocauit, dicens eis patria lingua, *I haue broght you to the* Kyng, *hop gifye kun.*

Perfidia Scotorũ.

Parliamentum Eboracenſe.

Rex proficiſcitur in Scotiam.

Epiſcopus militē agit.

Rex ab equo deiectus duas coſtas confregit.

Rex vero videns diſpoſitionem Scotorum, iuſſit Wallenſibus vt eos aggrederentur. Sed ipſi propter inueteratum odium, quod gerebant ad Regem, negotium diſtulerunt; credentes, quod Scoti, qui multo plures fuerunt quàm Anglici, victoriam reportaſſent, & per conſequens ipſi votorum ſuorum effecti compotes, in Anglicos cum Scotis comiter irruiſſent, & mala irrogata iamdudum genti ſuæ viriliter derogaſſent. Cumque eos cunctantes quidam miles cerneret, ſatyrice dixit Regi:

Bellum de Fowkirk.

Rex Edwarde, fidem ſi das Wallenſibus, erras;
Vt dederas prædam, ſed eorum diripe terras.

Verſus Satyrici in Wallos.

Rex vero dato ſigno prœlii primæ cohorti, irruit in Scotos audaciter, ſepemque di-

Scotorũ strages.

rumpit. Congrediuntur igitur ambo exercitus, sed fugientibus statim Scotorum equitibus, Anglici insequuntur cædentes, & stragem magnam ingerentes; vt eorum, qui ceciderant de Scotis in hoc prœlio, numerus æstimetur sexaginta millia excessisse. In principio autem prœlii, præceptor militiæ templi in Anglia & socius eius, qui erat præceptor Scotiæ, Scotorum agmini se immiscentes, ante alios oppressi, oppressorum multitudine sunt perempti. Wilhelmus Walleys & maiores Scotiæ ab hoc prœlio ad nemora confugerunt. Post hæc vastata est villa sancti Andreæ nemine resistente. Exinde per forestam de Felkyrke venerunt Anglici, ad cast⁻um de Are (quod Robertus de Brus fugiens incendit, vacuumque reliquit transeuntes per villam Anandiæ ceperunt casttum de Lowmaban. Cum autem venisset Rex Carleolum, Comites Herefordiæ & Marescalli, licentia accepta ad propria redierunt. Rex vero primo Dunelmiam, deinde Tynemutham, & inde vsque Codingham iuxta Beuerlacum progressus, ibidem vt festum Natale Domini perageret expectauit. Hoc anno Albertus Dux Austriæ contra Adulphum Regem Romanorum dimicans, ipsum interfecit in campo, & cito post in Regem Romanorum loco Adulphi electus, solemniter coronatur. Petrus & Iacobus de Columna, quondam Cardinales, destructo castro de Columna per papales fugiunt Prænestæ, vbi ab exercitu Papæ obsessi, tantum se humiliant, & idibus Octobris ad Papam venientes, veniam postulant de commissis. Hoc etiam anno in crastino sancti Bartholomęi beatus Lodowicus quondam Rex Francorum de loco sepulchri in capsam pretiosam ad hoc paratam transfertur. Transit annus iste frugibus nec abundans nec omnino inops fructuum: Alemannis propter bella grauis: Scotis exitialis, sed pacificus Anglis & Francis.

Rex Romanorũ occiditur.

Cardinales recõciliantur Papæ.

Annalis conclusio.

De pace inter reges.

Anno gratiæ millesimo tricentesimo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi vicesimus septimus, fuit idem Rex ad Natale ad Codingham iuxta Beuerlacum. Post quod versus partes regni australes iter suum direxit. Eodem tempore Papa Bonifacius submissionibus Regum receptis, pacem & concordiam inter Reges ordinauit, ita vt Rex Angliæ sororem, & filius eius filiam Regis Francorum ducerent, certis pro vtrisque dotibus diffinitis, & quod ducatus Aquitaniæ in manus domini Papę traderetur, quousq; discussa vtriusq; regis iustitia iusto domino redderetur, & quod Rex Angliæ naues superstites cum mercibus de illis quæ raptæ fuerant, restitueret. Sed super his duobus articulis intercedit magna dilatio, Rege Francorum partem, quam in Wasconia occupauerat, tradere renuente. Hoc anno filii Caroli Regis Siciliæ, Philippus & Robertus ingressi Siciliam, dum Siculos satagunt expugnare, Philippus cum gente sua tota à Siculis capitur. Eodem anno Rex Tartarorum ab vrbe Ierosolomitana expulit Saracenos. Frater huius Regis Tartarorum ex filia Regis Armeniæ genuit filium hispidum & pilosum, quem cum pater cremari iuberet, mater sibi dari infantem petiit, quem fecit illico à presbiteris baptizari. Quo baptizato, cecidit statim tota villositas, & puer apparuit lenis & pulcher. Quod miraculum cum pater vidisset, credidit ipse & domus eius tota. Eodem tempore Carolus Comes Valesii missus in Flandriam contra com[i]tem, receptus est pacifice apud Burges. Sub eisdem diebus Petrus & Iacobus de Column[a] timentes sibi, iterum fugiunt, & toto tempore Bonifacii in loco latent ignoto. In principio Quadragesimæ Rex Angliæ parliamentum tenuit Londoniis, vbi rogatus à Comitibus sæpe dictis, vt chartarum confirmationem renouaret, secundum quod in Scotia promiserat, post aliquas dilationes instantiæ eorum adquieuit, hac additione, saluo iure coronæ nostræ, in fine adiecta. Quam cum audissent Comites, cum displicentia ad propria discesserunt. Sed reuocati [i]psis ad quindenam Paschæ, ad votum eorum absolute omnia sunt concessa. Perambulatio autem forestæ commissa est per Angliam tribus Episcopis, totidem Comitibus Baronibusque in eodem numero, vt ipsi Deum habentes præ oculis executionem facerent; & si quæ emergerent dubia, illa secundum Deum & iustitiam declararent. In translatione beati Thomæ Martyris venerunt nuntii Papæ ad Regem C[a]ntuariam; rogantes, vt Iohannem quondam Regem Sc[o]tiæ suæ l[i]beraret custodiæ; sp[o]ndentes, quod Regem & regnum ab omni, quod per han[c] liberationem posset contingere, periculo præseruarent. Quorum petitioni Rex condescendens, respondit se ipsum Iohannem tanquam seductorem falsum & periurum ad Papam missurum. Ad quem nuntii responderunt: & nos eum pro tali [illegible] mus summo Pontifici præsentandum. Cumque dictus Iohannes cum præfa[t]is nuntiis venisset Doueriam, & cistæ suæ in nauem inferrentur, quidam rega-

Miraculum de filio cuiusdam Tartari.

Cardinalium fuga.

Parliamentum Londonense.

Nuntii Papæ intercedunt pro rege Scotiæ.

les

A

les, qui eos ad mare deduxerunt, dixerunt quod voluerunt videre, quæ continebantur in clitellis dicti Iohannis. Quibus apertis, inuenta est vna corona regia regni Scotorum aurea, & multa vasa aurea & argentea, & pecuniæ non parua summa; quæ vniuersa Regi Angliæ sunt allata. Rex illico coronam auream offerri iussit beato Thomæ martyri, & sigillum commune Scotiæ, quod repertū est ibidem inter cætera, iussit sibimet reseruari, pecuniam vero totam remisit dicto Iohanni, ad expensas itineris inchoati. Nuntii vero plurimum commendantes Regis sapientiam, & regalem munificentiam, transtulerunt eundem Iohannem in terram Ballioli, quam habuit in regno Franciæ, & ibidem reliquerunt eum sub certorum custodia prælatorum. Post hæc & alii captiui à Regibus detenti, hinc inde secundum conditiones in treugarum concessione positas, liberantur.

Corona regis Scotorum consecratur Thomæ Cant.

Rex Angliæ sperans se per matrimonium inter ipsum & sororem Regis Franciæ contrahendum, pace diuturna gratulari, ac si foret iam omnia iura sua vltramarina cum noua nupta, sorore Regis Francorum dimidia, consecuturus, interno gaudio æstuabat, discessitque in Cantiam cum optimatibus suis, aduentum ibidem Dominæ præstolaturus. In nullo tamen vt probauit expost rei exitus, per hoc matrimonium promouit regnum suum. Post paucos dies redierunt Legati Regis Angliæ, adducentes sororem Regis Franciæ nomine Margaretam, quam conduxit dux Burgundiæ cum non modica multitudine Gallicorum. Comes quoque Britanniæ, cum proceribus sibi subditis, ad has nuptias properauit. Cunctique fere principes nominati, qui citra Hispaniam morabantur, tantæ desponsationi interesse gaudebant; quia nimirum Regis Edw. magnificentia per orbem totum dilatata, cunctos attraxerat in venerationem personæ regiæ & amorem. Igitur die 4. post natiuitatem Virginis gloriosæ, agente Cantuariensi Pontifice in Ecclesia metropolitana Angliæ, inter Regem & Margaretam prædictam solemnitas matrimonii celebratur. Quæ fuerit ibidem non solum regni nobilitas, sed diuersarum regionum virorum congregata sublimitas, quis conuiuii apparatus, quæ profusio expensarum, scribere supersedeo; ne pannagericon videar conscripsisse. Durauit istud tripudium per dies quatuor, post quos extranei accepta repatriandi licentia sunt dimissi, maximis & variis muneribus honorati.

Desponsatio Regis & reginæ Margar.

In festo sancti Martini parliamento habito apud Eboracum, Rex Berwicum progreditur, intendens vlterius procedendo amouere obsidionem Scotorum, qui castrum de Striuelyn obsidebant, & vehementer arctabant obsessos. Sed causantibus proceribus loca palustria propter brumalem intemperiem esse immedibilia, Rex præmonitis caute obsessis, vt saluis sibi vita & membris castrum redderent, vlterius non processit.

Parliamentum Eboracense.

Deinde Rex direxit epistolam Archiepiscopo Cantuariensi, in hæc verba: *Quia magnificauit dominus misericordiam suam facere nobiscum, dignum est, O pater, vt innumeris beneficiis suis dignis respondeamus operibus. Neque enim in gladio nostro possidemus terram, & brachium nostrum non saluauit nos, sed dextera eius, & brachium sanctum eius; quin complacuit illi in nobis, vt hucusque conseruauit nos, & inimicos nostros compescuit. Iustum proinde est, vt qui omnia subiecit sub pedibus nostris, subiiciamus illi & animas nostras, & vt hi, quos nobis subdidit, eius subdantur legibus. Non enim segniter elaborare debemus punire sacrilegos, rebelles comprimere, eripere pauperem de manu fortiorum eius. Sed & meæ solicitudinis est, pacem firmam in regno nostro consolidare, & inimicos nostros expugnare. Quapropter orate pro me & regno nostro, populo quoque nostro, vt iter atque actus nostros dirigat altissimus, vt sit ad laudem nominis sui, & regni nostri promotionem.* Diuulgata hæc epistola per Ecclesias, omnis populus sponte, & cum gaudio pro Rege fecit orationes.

Epistola regis ad Archiepiscopum Cantuariensem, vt pro se preces funderentur.

Eodem tempore iussit Rex apportari in turrim Londoniæ, omnes manicas ferreas & cathenas, quæ inueniri poterant in omni loco Angliæ, ad inæstimabilem multitudinem, sed causa penitus nesciebatur. Transit annus iste nec plene frugifer, nec penuriosus, sicut bellicosus; Sarracenis formidolosus: Tartaris martius: Scotis perfidia notabilis: Anglis & Francis sub quiete decursus.

Omnes manicæ & catenæ in arce Londini congeruntur.

Annalis conclusio.

Anno gratiæ millesimo tricentesimo primo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi vicesimus octauus, fuit idem Rex ad natale apud Berwicum: Regina vero apud Wyndeleshores. Infra præsentis natalis solemnia prohibita est moneta alienigenarum surreptitia & illegitima, quam Pollardos & Cocodones, atque Rosarios appellabant, qui paulatim & latenter loco irrepserant sterlingorum. Hanc monetam primo Rex Edwardus iusserat valere obulum, deinde omnino exter-

Natale celebratum Berwvici.

Moneta adulterata. Pollards & Kokodones, vocata.

terminauit. Gallici nempe hanc monetam fabricauerunt; quæ non erat argentea, ſed ſuperficialiter deargentata, & currebat in locis plurimis loco ſterlingorum, multique decepti fuerant per eandem. Poſt feſtum natalis Domini Rex reuerſus eſt in Angliam, de partibus Northumbranis.

Obiit Edmundus comes Cornubiæ.

Hoc anno obiit ſine prole Edmundus Comes Cornubiæ, filius Richardi quondam Comitis Cornubiæ, & Regis Alemanniæ. Qua de cauſa rediit comitatus ille ad coronam. Corpus eiuſdem comitis apud Aſſherngger, locum quem fundauerat, eſt humatum.

Iubilæus inſtituitur.

Iſto anno Papa Bonifacius octauus indultum faciens omnibus vere pœnitentibus & confeſſis, qui per anni præſentis ſpacium, ac per quemlibet annum centeſimum futurum, Romam, ac beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli baſilicas voto peregrinationis humiliter acceſſerint & deuote, cunctorum ſuorum conceſſit indulgentiam peccatorum.

Parliamentum Londonenſe.

Parliamentum Londoniis conuocatur in quadrageſima, in quo Rex confirmationes chartarum renouauit, & ſtatuta quædam edidit de finibus & liberationibus carcerum, quæ ſunt vtilia valde regno.

Natus eſt regi filius dictus Thomas.

Eodem anno apud Brothorton natus eſt Regi filius ex Margareta regina; quæ cum parturiret afflicta doloribus B. Thomam Cantuarienſem Archiepiſcopum atq; martyrem pro alleuiatione tantæ pœnæ ſuppliciter inuocauit. Moxque morti proxima pro partus difficultate videbatur ſibi, quod vires reſumpſit, & peperit filium, qui in honorem beati Thomæ Thomas eſt appellatus: qui mox, vt cœpit mamillas ſugere mulieris Francigenæ, horrente ſtomacho lac euomuit, donec adducta eſt mulier Anglica, de qua delectabiliter, tanquam qui naturaliter diſcerneret lac alienigenæ ſibi fore minime naturale.

Acta in Scotia.

Hoc anno Rex Angliæ profectus eſt in Scotiam cum exercitu copioſo, & cepit caſtrũ de Louhmaban. Deinde ingreſſus eſt Galwideam, vbi maiores Scotorum petierunt à Rege, vt permitteret Iohannem de Balliolo pacifice regnare ſuper eos, & vt fineret magnates Scotiæ redimere terras ſuas datas diuerſis perſonis Angliæ de illis, quibus datæ ſunt per Regem, aſſerentes, quod alioquin ſe defenderent, quamdiu poſſent. Sed Rex in nullo illorum petitionibus condeſcendit. In craſtino vero Rex profectus eſt vſque Swinam, vbi moram traxit per octo dies, ad quem locum conuenerunt Scoti innumerabiles cum ſuis ducibus, vt Regem & eius exercitum infeſtarent. Rex autem cum filio ſuo ſuiſq; proceribus Scotis obuiam eſt profectus, qui mox meticuloſi & timidi velut lepores ad colles & nemora confugerunt. Fuiſſetque dies iſte Scotis exitialis, ſi Anglicis Wallici non defuiſſent, quibus innatum eſt, vt inermes loca paludoſa pertranſeant, & colles agiliter occupent & aſcendant. Nempe Anglici tunc eorum carentes auxilio, cum ipſi nimis ponderoſe fuiſſent armati, Scotos inſequi non valebãt.

Scoti corrumpũt Papam. Romæ omnia venalia.

Per idem tempus Scoti cognoſcentes Romæ omnia venalia, donis dominum Papam vberrimis ditauerunt, petentes ab eo conſilium pariter ac auxilium contra dominum ſuum Regem Angliæ. Quibus Papa promiſit in breui remedium contemplatione donariorum, iubens vt celeriter ſine tumultu repatriarent. Igitur Papa promiſſionis ſuæ non immemor, illico direxit quendam Lumbardum ad Archiepiſcopum Cantuariæ, iubens, vt ſuæ legationis vices ageret in hac parte, & Regem adiret cum literis imbullatis, eique mandata papalia demonſtraret. Archiepiſcopus vero poſt trium hebdomadarum ſpacium peruenit ad Regem cum prædicto Lumbardo, quem inuenit contra Scotos dimicantem. Oſtendit ei igitur papale mandatum, cuius tenor fuit, vt Rex deſiſteret Scotos inquietare de cætero, quorum regio & perſonæ exemptæ ſpecialiter ſuæ capellæ, vt aſſeruit, pertinebant. Neq; prout dicebat, eſſe poterat, quin ciuitas Ieruſalem ſuos ciues protegeret, & confidentes in domino ſicut mons Sion confoueret.

Regis reſponſio.

Rex autem intellectis his apicibus, mox allata voce ſic reſpondit: Per ſanguinem (inquit) Dei propter Sion non tacebo, & propter Ieruſalem non quieſcam, dum ſpiritus fuerit in naribus meis, quin ius meum toti mundo cognitum toto poſſe defendam. Poſt aliquot dies Scoti freti papali fauore, ſuperciliose mandauerunt Regi Angliæ, vt permitteret eos tranquille viuere, donec pares ſuos, & regem Franciæ conſuluiſſent; comminantes, niſi faceret, quod Papa pro illis interponeret ſuas partes.

Papa inhibet regem à perdomandu Scotis.

Ad hæc Rex indignando ſubriſit, dicens: Ex quo vos omnes & ſinguli mihi (tanquam præcipuo Domino regni Scotiæ) feciſtis homagia, putatis me terrendum per ampulloſa mendacia, vt (tanquam carens viribus) ius, quod in vos habeo, prætermittam? Cauete, ne de cætero coram me cum tali mandato compareatis: quod ſi feceritis, Dominum teſtor, à mari vſque ad mare totam Scotiam deuaſtabo. Econtra, Scoti ſatis audacter aſſerunt, ſe in hac cauſa ſanguinẽ ſuum fuſuros pro defenſione iuſtitiæ & patriæ libertate. Eodem anno Caſſanus Rex Tartarorum

rum in plano Damasci pugnauit contra Soldanum Babiloniæ, & victoria cessit ei, occisis centum millibus Sarracenorum. Veritus vero Soldanus fugit in Babiloniam, quæ ciuitas est Ægipti. Cassanus vero sciens diuina virtute datam sibi victoriam, Christianus illico est effectus. Et mox persecutus est Soldanum vsque ad portas Babiloniæ, & die octauo mensis Augusti iterum pugnam iniit cum Soldano ante portas Babiloniæ; & iterum victor effectus, misit ad inferos animas ducentorum millium Sarracenorum. Peremptusque est eodem die prędictus Soldanus in bello. Tertio vero die post prędictum prœlium, ciuitas Babilonię capta fuit & reddita regi Cassano, qui liberauit à carcere cunctos Christianos, qui in dicta ciuitate fuere detenti in custodia nimis dura. Hoc anno Edwardus rex Anglię fecit dominum Edwardum filium suum & hæredem, Principem Walliæ & Comitem Cestrię. Quod cum Wallenses audissent, valde gauisi sunt, reputantes eum legitimum dominum, quia in illis partibus natus fuit. Et mirum in modum cum expost sibi Scotia rebellaret, & tota Anglia ab eo desciuisset, Wallenses hunc coluerunt, dilexerunt, & eidem quantum poterant adhęserunt, vices eius tam in vita quam morte dolentes, & cantilenas pro eo lugubres lingua patria componentes, quas vsque in præsens ab eorum memoria nec metus aduersantium, nec diuturnitas temporum aboleuit. Per idem tempus cum Edmundus comes Cornubię naturę debita persoluisset, vt prætactum est, procurantibus in parliamento nuper facto Londoniis quibusdam magnatibus, Comitissa quondam vxor dicti Comitis dotata est quingentarum librarum porcione, domino rege huic ordinationi libentissime annuente. Circa præsens tempus diuulgatum fuit Romanæ Curię, quod Sanctimoniales Anglię vagabundę inutiliter discurrebant per patrias, quæ vagatio, etsi omnibus religiosis esset contraria, nimirum mulieribus esset tollenda, præsertim cum omne quod in mundo est, aut est concupiscentia oculorum, aut concupiscentia carnis, aut superbia vitæ. Cupiens ergo summus pontifex, sanctę prouidere conuersationi, talibus inordinatis discursibus finem imposuit, quamuis decreta pontificum velut fundamenta montium in conuulsis ligaminibus fixa sint, & dictas sanctimoniales hactenus necessitatis causa extra cellas suas exire permiserint, cum plęrunque tempestatibus & turbinibus secularium rerum religio Sanctæ Dei Ecclesiæ maculis reproborum dissipatur. Idcirco profuturum succedentibus posteris esse decreuit, vt ea quæ salubri consilio ordinantur, & communi assensu fratrum definiuntur, firmentur suarum robore literarum. Quapropter summus pontifex Bonifacius octauus scripsit Archiepiscopo Cantuariensi Roberto, & aliis coepiscopis & suffraganeis districte, recipiens in virtute sanctæ obedientiæ, & iniungens, vt omnes Sanctimoniales in suis diocœsibus habitantes includi facerent, vt non de cætero liceat eis de cellis suis progredi, quia non expedit animabus earum. Dedit etiam idem Apostolicus Archiepiscopo & suis Suffraganeis vnicuique in sua dioc. potestatem visitandi, terminos limitandi, ordinandi, & exponendi in cellis dictarum sanctimonialium, quos terminos & limitationes præterire non licebit, quauis causa necessitatis; vt decretalis inde confecta testatur. Rex Angliæ direxit nuncios ad papam, Comitem videlicet Lincolniæ & dominum Hugonem de Spencer, qui declararent iniurias sibi irrogatas per Scotos, & eorum falsitatem manifestarent. Insuper & dominum Papam deprecarentur, ne mendacii fabricatoribus, Scotis videlicet veritate odientibus, proditoribus, & homicidis sinum aperiret, de cætero protectionis, quorum fraudulenta falsaque persuasio Papalem solicitudinem circumuenerat fraudulenter. Papa vero cuius stomachus à corruptione Scotorum nondum gestus fuerat, etsi nosset iustam petitionem regiam, tamen preces armat & regi mandat, vt sui contemplatione, Scotis treugas indulgeat à die omnium Sanctorum vsque ad Pentecosten : quod & factum est. Eo tempore comes Flandriæ nimis arctatus cum suis reddidit se Carolo comiti Valesii, ductusque Parisius cum duobus filiis, & apud compendium in custodia est detentus. Eo tempore Radulphus filius Alberti Regis Romanorum Blancam sororem Regis Franciæ Parisius desponsauit. Eodem anno Lucetiæ vrbis Apulię Saraceni sub tributo regis Sicilię venientes capti necantur. Transit annus iste Christianis omnibus lætus & votiuus propter Iubilęi gratiam ipsis indultam, & propter victoriam de cœlo concessam regi Tartarorum in terra Sancta, vbi de Soldano & Saracenis gloriosissime triumphauit : Anglis mœstus propter amici captiuitatem, comitis videlicet Flandriæ, & sollicitus propter rebellionem Scotiæ: Francis iucundus propter magnificas nuptias, & comitis Flandriæ captionem.

Soldanus Babilonia fusus à Tartaris.

Filius regis fit Princeps Walliæ & Comes Cestriæ.

Dos Comitissæ Cornubiæ.

Sanctimoniales vagabundæ.

Rex mittit legatos ad Papam [illegible]

Captus Comes Flandriæ.

Annalis conclusio.

Natale celebratum Northamtonia. Regina natus est filius. Causa dissensionis inter Papam & regem Fràcia. Rex Francia excommunicatur.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo secundo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu primi vicesimus nonus, tenuit idem rex natale cum regina apud Northamton. Quo anno natus est ei filius ex Margareta regina secundus, quem vocauit Edmundum. Hoc tempore Appamensis Episcopus de conspiratione contra regem Franciæ accusatus, & ad regis vocatus curiam, in custodia detinetur. Mense vero Februario ad mandatum domini Papæ liberatus iubetur vna cum nuncio domini Papæ regnum euacuare infra certum terminum à rege præfixum. Papa talibus nouis exasperatus omnes gratias à se vel suis prædecessoribus concessas Francorum regibus reuocauit, & in eundem regem cito post excommunicationis sententiam fulminauit. Quam tamen regi nemo ausus est nunciare, vel in regno Franciæ publicare. Fecit etiam citari prælatos omnes de regno Franciæ, necnon & omnes magistros in theologia & in iure, tam canonico quam ciuili, vt coram eo Romæ in Calendis Nouembris comparerent. Rex vero Franciæ publico prohibuit edicto ne quis aurum vel argentum seu merces quascunque asportaret de regno suo sub forisfactione omnium bonorum, adiecta nihilominus pœna graui: fecit etiam omnes exitus & introitus vbique diligentissime custodiri. Eo tempore Papa legitimauit filios Sanctii regis Castellę, cuius primogenitus Ferrandus obtinuit regnum patris. Rex Angliæ sub his diebus parliamentum tenuit Stamfordię, ad quod conuenerunt comites & barones cum equis & armis eo prout dicebatur proposito, vt executionem chartæ de foresta hactenus dilatam extorquerent ad plenum. Rex autem eorum instantiam & importunitatem attendens, eorum voluntati in omnibus condescendit. Eodem anno Papa Bonifacius direxit literas regi Angliæ secundarias, in quibus asseruit regnũ Scotiæ ad ius Romanæ pertinere, regem Angliæ subiectioni eius contra Deum & iustitiam, & in præiudicium sedis Apostolicę vendicare, rationes allegans subscriptas. Primo, quia cum rex Henricus pater istius auxilium obtinuisset in werra sua contra Simonem de monte Forti, à rege Scotorum Alexandro, ne hoc auxilium iure subiectionis cuiuslibet, aut debiti petitum aut præstitum putaretur, idem Henricus per literas suas patentes recognouit, non ex debito recepisse, sed ex gratia speciali. Item ad coronationem huius regis vocatus per literas vt ei præsentiam amicabilem in tantis solemniis amicus exhiberet, non venit ex debito, sed ex gratia speciali. Item pro terris de Tyndale & Penreth in regno Angliæ positis, cum rex Scotiæ ad præsentiam regis Angliæ se personaliter contulisset, eidem fidelitatem impensurus pro eisdem terris tantum, in Anglia sitis, non vt rex Scotiæ nec pro regno Scotiæ fidelitatem eandem exhibuit, quia palam coram populo protestatum est, quod pro regno Scotię fidelitatem aliquam regi Angliæ facere non debebat. Item quod prædictus rex Alexander reliquit puellam, hęredem nomine Margaretam, neptem regis Anglię, tunc minoris ætatis, cuius custodia non ad regem Anglię velut ad dominum supremum peruenit, sed ad cęteros eiusdem regni Scotiæ proceres ad hoc electos. Redarguebat etiam Papa regem, eo quod post mortem dicti Alexandri regis Scotos tãquam acephalos, & ducis suffragium non habentes, ipsos per vim sibi subiugauit, & metum in prȩiudicium & grauamen non modicum Romanæ Ecclesiæ adiiciens, quod cum Dominus Papa officium legationis alicui committit exequendum in regno Anglię, causa solutionis decimæ, vel etiam pro quauis alia causa rationabili, & huiusmodi legatio literis & priuilegio speciali dictę sedis Apostolicæ, ad dictum regnum Scotiæ se non extendat resistendum est & obstandum huiusmodi legationi, prout tempore fœlicis recordationis contigit euidenter. Nam Legatus ipse ad prędictum regnum Scotię aliquatenus admissus non extitit, donec per literas Apostolicas speciales sibi legationis officium fuit in eodem commissum. Item addidit, quod idem Regnum Scotiæ per beati Petri Apostoli venerandas reliquias, non sine superni dono muneris conuersum extitit ad fidei catholicæ vnitatem. Et qualiter etiam antiquis temporibus Eboracensis Archiepiscopus qui tunc erat, mota per eum super iure Metropolitano aduersus prȩlatos Scotiæ quęstione pro se nequiuit sententiam obtinere. His propositis monuit Papa regem per literas suas, quod Episcopos, Abbates, Electos, & omnes alios regni Scotię, quos detinebat captiuos in carcere, libere abire permitteret, & quod Officiales suos de regno Scotię memorato reuocaret, quos in prȩiudicium & iniuriam & graue scandalum fidelium populorum & oppressionem iustorum in dicto regno statuerat & ordinauerat: ita quod acceptior & gratior fieret Deo, & fauorem Apostolicæ sedis, in hoc sibi acquireret plenius. Et si in eodem regno Scotię vel aliqua eius parte ius aliquod habere se assereret per procuratores

Legitimatio filiorum regis Castella. Parliamentum Stamfordia. Papa scribit in gratiam Scotorum. Rationes à Papa allegata, cur Scotia non pertineat ad regem Anglia.

ratores & nuncios ſuos ad hoc ſpecialiter conſtitutos, cum omnibus iuribus & munimentis huiuſmodi negotium tangentibus, ad ſedem Apoſtolicam deſtinaret ſuper præmiſſis plenæ complementum iuſtitiæ recepturus.

LITERA REGIS MISSA PAPAE.

REx Angliæ literis Apoſtolicis ex deliberato apud Lincolniam conuocato conſilio pro iure ſuo declarando literam huius tenoris ſcripſit. *Reſponſio regis.* Sanctiſſimo in Chriſto patri domino B. diuina prouidentia Sanctæ Romanæ & vniuerſalis Eccleſiæ ſummo Pontifici, Edwardus Dei gratia Rex Anglię, dominus Hibernię, Dux Aquitaniæ ſalutem, & deuota pedum oſcula bonorum. Infraſcripta non in forma, nec in figura iudicii, ſed omnino extra iudicium proferenda, ſanctæ paternitatis veſtrę conſcientię vobis tranſmiſimus exhibenda. Altiſſimus inſpector cordium veſtræ ſcrinio memoriæ indelebili ſtilo nouit inſcribi: quod anteceſſores & progenitores noſtri reges Angliæ iuris ſuperioris, & directi dominii ab antiquiſſimis retro temporibus regno Scotiæ, ac omnibus ipſius regibus in temporalibus & annexis eiſdem pręfuerunt. Et ab eiſdem pro regno Scotię & eiuſdem proceribus, à quibus habere volebant legalia homagia receperunt, & fidelitatis debita iuramenta. Nos iuris & dominii poſſeſſionē continuantes pro tempore noſtro eadem tam à rege Scotiæ recepimus, quam à proceribus ipſius regni. Quinimmo tanta iuris & dominii prærogatiua ſuper regnū Scotię & eiuſdem regem gaudebant, vt & regnum ipſum ſuis fidelibus conferebant. Reges etiam ex iuſtis cauſis amouebant & cōſtituebant ſub ſe loco ipſorum alios regnaturos, quæ proculdubio notoria fuiſſe & eſſe creduntur apud omnes, licet aliud forſan paternis veſtris auribus per pacis æmulos & rebellionis filios fuerit falſa inſinuatione ſuggeſtum, à quorum machinoſis & imaginariis figmentis, vt veſtrę ſanctitatis oculus auertatur, ſuppliciter quæſumus & paternam clementiam & excellentiam deuotis affectibus exoramus. Sub temporibus Heli & Samuelis prophetæ, vir quidā ſtrenuus & inſignis, Brutus nomine, de genere Troianorum, poſt excidiū vrbis Troię *Brutus.* cum multis nobilibus Troianorum applicuit in quandā inſulam tunc Albion vocatā, & à gigantibus inhabitatam, quibus deuictis ſua potentia, & occiſis, eam dē nomine ſuo Britanniam ſocioſq; Britones appellauit. Poſtea regnum ſuum tribus filiis ſuis diuiſit. Locrino primogenito ſuo dedit illam partē, quæ quondam Loegria, nunc vero *Locrinus.* Anglia nominatur. Albanacto ſecundo filio dedit Albaniam quæ nunc Scotia vocitatur. Cambro vero tertio filio dedit Cambriā, quæ nunc Wallia appellatur, reſeruata Locrino ſeniori regia dignitate. Biennio poſt mortem Bruti, applicuit in Albania rex Hunorum, Humber nomine, qui Albanactū fratrē Locrini peremit. Quem mox Locrinus perſecutus eſt: Humber vero fugiens ſubmerſus eſt in flumine q; de ſuo nomine vocatur Humber. Et ſic Albania deuoluitur ad Locrinum. Poſtea Dunwallus rex *Dunwallus.* Britonum Staterium Regem Scotiæ ſibi rebellē occidit, & terram in deditionem accepit. Item duo filii Dūwallionis ſcilicet Belinus & Brennius inter ſe regnū patris ſui *Belinus.* diuiſerunt. Ita q; Belinus ſenior diadema inſulæ cū Britānia, Wallia, & Cornubia poſſedit. Brennius vero ſub eo regnaturus Scotiam accepit. Petebat enim Troiana conſuetudo, vt dignitas hęreditatis primogenito perueniret. Item Arthurus rex Britonum famoſiſſimus Scotiam ſibi rebellem ſubiecit, & fere totam gentem deleuit, & *Arthurus.* poſtea quendam nomine Anguſelum in regem Scotiæ pręfecit: & poſtea cum idem rex Arthurus apud ciuitatē Legionum feſtum faceret celeberrimum, interfuerunt ibidem omnes reges ſibi ſubiecti, inter quos Anguſelus rex Scotiæ ſeruitium pro regno ſuo exhibens debitū, gladium regis Arthuri detulit ante ipſum, & ſucceſſiue omnes reges Scotię omnibus regibus Britonum fuerunt ſubiecti. Succedētibus autem regibus Angliæ, in eadem inſula ipſius monarchiam & dominium obtinēt conſequēter. Edwardus dictus ſenior filius Alfredi regis Angliæ, Scotorum, Cumbrorum, & *Edwardus ſenior.* Stegwallorum reges, tanquam ſuperiori domino, ſubiectos habuit & ſubmiſſos. Adelſtanus rex Anglię Conſtantinum regem Scotorum ſub ſe regnaturum conſtituit, dicens: Glorioſius eſſe regem facere quam regem eſſe. *Adelſtanus.* Et eſt dignum memoria, quod idem Adelſtanus intercedente Sancto Iohanne de Beuerlaco quondam Archiepiſcopo Eboracenſi, Scotos rebellantes ei diuicit. Qui gratias Deo deuote agens exorauit, petens vt interueniente beato Iohanne ei aliquod ſignum euidens oſtenderetur, quo tam ſuccedētes quam præſentes cognoſcere poſſent Scotos Anglorum regno iure ſubiugari. Et vidit quoſdā ſcopulos iuxta quendam locū prope Dunbar in Scotia prominere, extractoque gladio de vagina percuſſit in ſilicem. Qui lapis ad ictum

ad ictum gladii Dei virtute agente, ita cauatur vt mensura vlnæ in longitudine possit coaptari. Et huius rei hactenus euidens signum apparet, & in Beuerlacensi Ecclesia, in legenda beati Iohannis, quasi singulis bebdomadis, ad laudem & honorem Sancti Iohannis pro miraculo recitatur. Et de hoc extat celebris memoria tam in Anglia quam in Scotia vsque in pręsentem diem. Item Constantinus rex Scotorum & Eugenius rex Cumbrorum, ad prædictum regem Anglię Adelstanum post aliquam dissentionem inter eos habitam venientes, se cum suis regnis eidem Adelstano dedidere: Cuius facti gratia, filium Constantini ipse Adelstanus de sacro fonte suscepit. Item Edredo regi Angliæ Scoti sine bello se subdiderunt, & eidem regi Edredo tanquam Domino fidelitatem iurauerunt, quodam Irico rege super eos constituto. Item cum Edgarus rex Angliæ regem Scotorum Kynadium, & Cumbrorum Malcolinum, regem insularum Malkerium & alios quinque subregulos, videlicet Donewaldum, Syfolh, Hunewaldum, Iacob & Ruchill subiugasset, & remigando per fluuium de Dee iuxta Cestriam, in quadam naui prope proram sedisset, & nauim ipsemet gubernasset, fertur ipsum dixisse successores suos posse gloriari se reges Anglorum esse, cum tanta honoris prærogatiua fruerentur, quod subiectam haberent tot regum potentiam. Post dictum Edgarum successiue regnauerunt reges Anglię, Sanctus Edwardus martyr, Ethelredus frater eius, Edmundus dictus *Ironsyde*, filius Ethelredi, & Cnutus qui eorum temporibus regnum Scotię in sua subiectione pacifice tenuerunt. Hoc duntaxat excepto, quod quintodecimo anno Cnuti prędicti, idem Cnutus Scotiam rebellantem expeditione illuc ducta, & regem Scotię Malcolinum paruo subiecit negotio, subditusque est eidem prędictus Malcolinus. Quibus Haraldus filius Cnuti & Hardecnutus frater eius, vnus post alium reges Angliæ successerunt. Quibus sic regnantibus subiectionem pacificam regni Scotię habuerunt. Item sanctus Edwardus rex Angliæ regnum Scotiæ Malcolino filio regis Cumbrorum dedit de se tenendum.

Edgarus rex.

Sanctus Edwardus mar.
Ethelredus.

Edmundus Ironside.
Cnutus.
Haraldus.
Hardecnutus.
Sanctus Edwardus.

Item Wilhelmus bastardus rex Angliæ à Malcolino rege Scotię, tanquam à suo homine sibi subdito recepit homagium. Item Wilhelmo Rufo regi Anglię Malcolinus rex Scotorum iuramento fidelitatis subiectus fuit. Item prædictus Wilhelmus Dunwaldum de regno Scotię ex iustis causis amouit, & Duncanum filium Malcolini regno Scotię pręfecit, & recepit ab eo fidelitatem & iuramentum. Dictoque Duncano dolose perempto, dictus rex pręfatum Donewaldum, qui iterum regnum Scotiæ inuaserat, amouit ab eodem, & Edgarum filium dicti Malcolini regem Scotię constituit, & eidem regnum illud donauit. Cui successit Alexander frater Edgari consensu regis Anglię Henrici primi, fratris dicti regis Wilhelmi Rufi. Item Matildi imperatrici filię & hęredi regis prædicti Henrici, Dauid rex Scotię fecit homagium & fidelitatem. Item regi Anglię Stephano, Henricus filius dicti regis Dauid homagium fecit. Item rex Scotorum Wilhelmus pro regno Scotiæ, & Dauid frater eius, & comites & barones regni Scotię, deuenerunt homines Regis Henrici, filii regis Anglię Henrici secundi, in crastino Coronationis prędicti Henrici, filii Henrici secundi, patre viuente, & fidelitatem ei iurauerunt contra omnes homines, salua fidelitate debita patri viuenti. Anno vero vicesimo regni regis Henrici prædicti secundi, prædictus Wilhelmus rex Scotiæ rebellare incipiens, venit in Northumbriam cum exercitu magno, & exercuit in populo stragem magnam. Cui occurrentes milites comitatus Eboracensis apud Alnewik ipsum ceperunt, & dicto Henrico regi Anglię reddidertût. Anno sequenti quintodecimo Calendas Maii idem Rex Wilhelmus permissus est libere abire. Postea vero apud Eboracum, anno eodem, septimodecimo Calendas Septembris, idem Wilbelmus rex Scotorum de consensu pręlatorum, Comitum & Baronum, & procerum & aliorum magnatum regni Scotiæ, domino suo regi Angliæ Henrico filio Matildis imperatricis, suis literis patentibus cauisse noscitur, quod ipse & hęredes & successores sui reges Scotię, Episcopi, Abbates, Priores, comites & Barones, & alii homines regni Scotię, de quibus dominus rex Henricus habere voluerit, facient domino regi Angliæ homagium, fidelitatem, & ligiamentum, & vt ligio domino suo contra omnem hominem obedient. Et in signum subiectionis, Capellum suum & cellam atque lanceam, super altare beati Petri obtulit, quę in eadem Ecclesia vsque in hodiernum diem remanent & seruantur.

Wilhelmus conquestor.
Wilhelmus Rufus.

Henricus 1.
Matildis imperatrix.
Stephanus.

Henricus filius Henrici 2.

Monumentum subiectionis

Item Episcopi, Comites & Barones dicti regni Scotię conuentio[naue]runt, (vt verbis vtamur huiusmodi conuentionis) domino rege Angliæ, & Henrico filio eius prędictis: quod si rex Scotiæ aliquo casu à fidelitate regis Angliæ & conuen[ti]one prę

dicta recederet, ipsi cum regi Angliæ tenebunt, sicut cum ligio domino domino suo contra regem Scotiæ, quousque ad fidelitatem regis Anglię redeat. Quam quidem compositionem fœlicis recordationis Gregorius Papa quintus in diuersis rescriptis regibus Angliæ & Scotiæ directis mandauit firmiter obseruari, continentibus etiam quod Wilhelmus & Alexander reges Scotiæ regibus Anglię Henrico & Henrico ligium homagium & fidelitatem facerent, quę tenentur successoribus eorum Comitibus & Baronibus regni ipsius, & successoribus suis exhibere. Et item quod cum idem rex Scotiæ homo ligius sit ipsius Henrici regis Anglię, & eidem pręstiterit fidelitatis iuramentum, ad quod se principaliter astringit: in ipsius regis, & regni Anglię detrimentum, nihil debeat penitus attemptare. Et Papa Clemens scribens Regi Angliæ pro Iohanne Episcopo Sancti Andreę expulso ab Episcopatu suo per regem Scotię, inter cætera rogabat quod Wilhelmum regem Scotiæ moueret & induceret, & si necesse foret, destructione regali qua ei præeminebat, & de concessa suę regię celsitudini potestate compelleret, vt dicto Episcopo omnem rancorem remitteret, & episcopatum suum in pace habere permitteret. Et præter conuentionem prędictam in Ecclesia beati Petri Eboraci coram prędictis regibus Anglię & Scotię, Dauid fratre suo, & vniuerso populo, Comitibus, & Baronibus, milites de terra regis Scotiæ iurauerunt regi Angliæ Henrico, & Henrico filio suo, & heredibus eorum fidelitatem contra omnem hominem, sicut ligiis dominis suis. Et idem Wilhelmus rex Scotiæ ad mandatum regis prædicti venit Northamptoniam ad parliamentum domini sui, adducens secum omnes Episcopos, Abbates, & Priores totius regni sui. Venit etiam ad eiusdem regis mandatum in Normanniam. Et idem Wilhelmus rex, post decessum regis Henrici veniens Cantuariam, regi Anglię Richardo, filio & hęredi dicti Henrici fecit homagium: quo Richardo viam vniuersæ carnis ingresso, sæpe dictus Wilhelmus Iohanni regi Anglię fratri & hęredi dicti Richardi, extra ciuitatem Lincolnię, super quendam montem in conspectu omnis populi fecit homagium & iuramentum fidelitatis super crucem Cantuariæ Archiepiscopi Huberti, & eidem domino suo per chartam suam concessit, quod Alexandrum filium suum sicut hominem ligium suum maritaret, promittendo firmiter in charta eadem quod idem Wilhelmus rex Scotiæ, & Alexander filius suus, Henrico filio Iohannis regis Anglię tanquam ligio domino suo contra omnes mortales fidem & fidelitatem tenerent. A quo quidem Wilhelmo rege Scotię postmodum pro eo quod desponderat filiam suam Comiti Boloniæ pręter regis Iohannis domini sui assensum, pro transgressione & temeraria pręsumptione huius debitam satisfactionem suscepit. Item Alexander rex Scotiæ sororius noster, regi Angliæ Henrico patri nostro, pro regno Scotię, & postea nobis fecit homagium. Vacante deinde regno Scotię per mortem Alexandri regis illius, & subsequenter per mortem Margaretæ eiusdem Scotię reginę, & dominæ proneptis nostrę: Episcopi, Abbates, Priores, comites & barones, & cęteri nobiles ac communitates totius regni Scotię, ad nos tanquam ad defensionem, ducem, Aurigam, capitaneum & dominum capitalem eiusdem regni sic vacantis gratis & spontanea voluntate accedentes, prout tenebantur de iure, ius nostrum, progenitorū & antecessorum nostrorum, & possessionem superioris & directi dominii in regno eodem & ipsius regni subiectionem ex certa scientia pure & simpliciter & absolute recognouerunt: & præstitis ab eis nobis tanquam superiori & directo domino Scotię debitis & consuetis fidelitatis iuramentis, ac ciuitatibus, burgis, villis, castris, & cæteris mansionibus eiusdem regni, in manu nostra traditis, ad custodiam eiusdem regni certos de iure nostro regio officiales & ministros deputauimus quibus ipsi tempore vacationis huius concorditer fuerant obedientes, & intendentes regiis nostris pręceptis & mandatis. Postmodum autem diuersę personę super successione in dictū regnum Scotiæ iure hęreditario inter se contendentes, ad nos tanquam ad superiorem dominum regni Scotię accesserunt, petentes super successione regni prædicti sibi per nos exhiberi iustitiæ complementum, volentes & expresse consentientes coram nobis, tanquam coram superiori & directo domino in omnibus ordinandis stare & obtemperare. Ac demum sententialiter propositis & sufficienter auditis, rimatis, examinatis, & diligenter intellectis partium iuribus, finaliter in pręsentia omnium pręlatorum & nobilium, quasi totius regni Scotiæ, & de voluntate & assensu expresse eorundem procedentes, Iohannem de Balliolo debite pręfecimus in regem Scotorum. Quem tunc in successione eiusdem regni hæredis iu-

Gregorius confirmat subiectionem Scotiæ.

Papa Clementis litera.

Richardus.
Iohannes.

Henricus.3.

Edvvardus.1.

dis iura inuenimus habere potiora. Qui quidem prelati, comites & barones, ac cæteri regni ipsius incolæ sententiam nostram acceptauerunt, approbauerunt, & ipsum Iohannem de mandato nostro virtute huius iudicii in regem suũ admiserunt. Ac idem Iohannes rex Scotiæ pro regno suo prędicto nobis homagium debitum & consuetum fecit, & fidelitatis iuramentum præstitit, & ex tunc tam in parliamentis, quam consiliis nostris tanquam subditus noster, sicut alii de regno nostro interfuit, & nostris tanquam domini superioris sui beneplacitis & mandatis in omnibus obediens & intendens extitit, donec idem Iohannes rex Scotiæ, & prælati, Comites & Barones, nobiles, communitates, & cæteri incolæ maiores eiusdem regni, ex pręconcepta malitia, & prælocuta ac pręordinata proditione communicato consilio, cum tunc inimicis nostris capitalibus & notoriis amicitias copularunt, ac (pactiones, conspirationes, & coniurationes in exhæredationem nostram & hæredum nostrorum, ac regni nostri, contra debitum homagium in crimen læsæ maiestatis nequiter incidendo) fidelitatis iuramentum inierunt cum eisdem. Verum cum præmissa relatu & fama publica ad aures nostras aduenissent, volentes futuris periculis præcauere, quæ ex his & aliis possent nobis, regno nostro, & regni nostri incolis verisimiliter prouenire, pro assecuratione regni nostri accessimus, ad confinium regni vtriusque, plures mandantes eidem Iohanni tunc regi Scotiæ, vt ad certa loca in confinio prædicto ad nos accederet super præmissis, & aliis assecurationis statum tranquillitatem & pacem regni vtriusque contingentibus tractaturus. Qui spretis mandatis nostris in sua persistens perfidia ad bellicos apparatus cum Episcopis, prælatis, comitibus & baronibus regni Scotiæ, ac etiam aliis exteris conductitiis contra nos, regnum nostrum, & regni nostri incolas, hostiliter se conuertens accinxit, & ad hostiles aggressus & ingressus procedens regnum nostrum inuasit, & quasdam villas regni nostri Angliæ per se & suos deprædatus est, easque vastauit incendio, homines nostros interfecit, & nonnullis nauis nostris per eos peremptis naues hominum nostrorum regni Angliæ comburi fecit, & è vestigio aggredi. Denegatisque nobis homagio & fidelitate tam pro se quam pro aliis quibuscunq; regni sui incolis, per literas eiusdem Regis verba offensionum exprimentes, & inter alia verba diffidationis continentes.

Immanitas Scotorum.

Comitatus nostros Northumbriæ, Cumbriæ, & Westmerlandiæ regni nostri Angliæ congregato exercitu ingenti hostiliter, per se & suos inuasit, stragem innumeram hominum nostrorum, incendia Monasteriorum, Ecclesiarum, & villarum inhumane perpetrando, & patriam vndique depopulando. Infantes in incunabulis, mulieres in puerperio decubantes gladio trucidarunt, & quod auditu horrendum est, à nonnullis mulieribus mammillas atrociter absciderunt, paruos clericulos primam tonsuram habentes, & grammaticam addiscentes, ad numerum circiter ducentorum in scholis existentes, obstructis ostiis scholarum igne supposito cremauerunt. Nos quoque cernentes, tot damna, opprobria, facinora & iniurias in exhæredationem nostram, & destructionem populi nostri proditionaliter irrogari, nec valentes ratione iuramenti quoad conseruationem iurium coronæ regni sumus astricti, pręmissa facinora vlterius concelare, nec iura nostra relinquere indefensata, cum idem Iohannes rex & gens Scotorum, & nostri subditi per leges se iustificari minime permisissent, ipso regno Scotiæ, quod à longissimis retro temporibus sic vt superius exprimitur nobis & progenitoribus nostris fœdale existit) ex causis pręmissis nobis commisso, deinde bello (iuxta leges & consuetudines regni nostri contra eos, de consilio procerum & magnatum nostrorum) indicto contra dominum Iohannem & gentem Scotorum vires potentiæ nostræ extendimus prout de iure nobis licuit, & processimus contra ipsos tanquam hostes nostros, & proditores. Subiecto itaq; regno Scotiæ, & iure proprietatis nostræ ditioni subacto, pręfatus Iohannes quondam rex Scotiæ ipsum regnum Scotiæ quatenus de facto tenuit, sponte, pure & absolute reddidit in manum nostram, proditiones, & scelera memorata coram nobis, & proceribus nostris publice recognoscens. Quo peracto pręfati comites & barones nobiles & communitates regni Scotiæ, quos ad pacem nostram regiam suscepimus, consequenter homagia & fidelitates nobis, tanquam immediato domino, ac proprio eiusdem regni Scotiæ nobis fecerunt & pręstiterunt, ac etiam redditis nobis eiusdẽ regni ciuitatibus, villis, castris, munitionibus, ac cæteris locis omnibus ad dictum regnum spectantibus, officiales nostros & ministros, ad regimen eiusdem regni Scotiæ præfecimus iure nostro. Cum quiete pleni domini in possessione eiusdem regni existere dignoscamur, non possumus, nec debemus, quin insolentiam subditorum nostrorum rebellium, si quos inue-

inuenerimus præeminentia regia, prout expedire viderimus reprimamus. Quia vero ex præmissis & aliis constat euidenter, & notorium existit, quod prælibatum regnum Scotiæ tam ratione possessionis quam proprietatis ad nos pertinet pleno iure, nec quicquam fecerimus vel cauerimus, scripto vel facto, sicuti nec possemus, per quæ iuri ac possessioni prædictis debeat aliqualiter derogari, Sanctitati vestræ humiliter supplicamus, quatenus præmissa prouida meditatione pensantes, ex illis vestrum motum animi dignemini informare, suggestionibus contrariis æmulorum in hac parte nequaquam fidem adhibendo, quin imo statum nostrum & iura nostra regia supradicta habere velitis, si placet, promptis affectionibus commendata. Quantum vero ad hoc quod Papa petiuit, quod si Rex Angliæ ius haberet in regno Scotiæ, vel in aliqua eius parte, procuratores & instructos mitteret, & fieret eis iustitiæ complementum. Rex per se noluit respondere, sed hoc commisit comitibus aliisque terræ proceribus, qui super hoc domino Papæ huius tenoris literas rescripserunt.

Sancta Romana mater ecclesia, per cuius ministerium fides catholica in suis actibus, cum ea (vt firmiter credimus & tenemus) maturitate procedit, quod nulli præiudicare, sed singulorum iura conseruari velit illæsa. Sane conuocato nuper per serenissimum dominum nostrum Edwardum, Dei gratia regem Angliæ illustrem, parliamento apud Lincolniam generali, idem dominus noster quasdam literas Apostolicas, quas super certis negotiis conditionem & statum regni ex vestra parte receperat in medio exhiberi ac seriose nobis fecit exponi. Quibus auditis & diligentius intellectis, tam sensibus admiranda, quam hactenus inaudita in eis audiuimus contineri. Scimus enim, Pater sanctissime, & notorium est in partibus nostris, ac nonnullis aliis non ignotum, quod a prima institutione regni Angliæ reges eiusdem regni tam temporibus Britonum quam Anglorum, superius & directum dominium regni Scotiæ habuerunt in possessione, vel capitanei superioritatis & recti dominii ipsius Scotiæ successiuis temporibus extiterunt, nec vllis temporibus ipsum regnum in temporalibus pertinuit, vel pertinet quouis iure ad ecclesiam supradictam. Quinimmo idem regnum Scotiæ progenitoribus dicti regis, nostris regibus Angliæ, atque sibi feodale extitit ab antiquo. Nec etiam reges Scotorum & regnum aliis quam regibus Angliæ subfuerunt, vel subiici consueuerunt, neque reges Angliæ super iuribus suis in regno prædicto, aut aliis suis temporalibus coram aliquo iudice ecclesiastico vel seculari, ex præeminentia status sui regiæ dignitatis & consuetudinis cunctis temporibus irrefragabiliter obseruatæ responderunt, aut respondere debebant. Vnde habito tractatu & deliberatione diligenti super contentis in literis vestris memoratis, communis, concors & vnanimis omnium nostrum & singulorum consensus fuit, & erit inconcusse Deo propitio in futurum. Quod præfatus dominus noster rex super iuribus regni Scotiæ, aut aliis suis temporalibus nullatenus respondeat iudicialiter coram vobis, nec iudicium subeat quoquo modo, aut iura sua prædicta in dubium quæstionis deducat, nec ad vestram præsentiam procuratores, aut nuncios ad hoc mittat, præcipue cum præmissa cederent manifeste in exhæredationem iuris coronæ regni Angliæ & regię dignitatis, ac subuersionem status eiusdem regni notoriam, nec non in præiudicium libertatis, consuetudinum, & legum paternarum, ad quarum obseruationem & defensionem ex debito præstiti iuramenti astringimur, & quæ manu tenebimus toto posse, & totis viribus cum Dei auxilio defendemus. Nec etiam permittimus aut aliqualiter permittemus, sicut non possumus, nec debemus, præmissa tam insolita, indebita, præiudicialia, & alias inaudita prælibatum dominū nostrum regem, etiam si vellet facere seu modo quolibet attemptare. Quocirca sanctitati vestræ reuerenter & humiliter supplicamus, quatenus eundem dominum nostrum regem, qui inter alios principes orbis terræ catholicum se exhibet, & Romanæ ecclesię deuotum, iura sua, libertates, & consuetudines & leges prędictas, absque diminutione & inquietudine pacifice possidere, ac illibata persistere benignius permittatis.

Litera Communitatis Angliæ domino Papæ.

Proceres nolunt suum regem coram Papa iudicio sisti.

In festo Pentecostes finitis treugis quæ cum Scotis initę fuerant. Rex contra festum S. Iohānis Baptistæ in Scotiam proficiscitur exercitu adunato. Dumque in Scotia hiemaret, sui multos equos magnos perdiderunt, ob defectum foragii tempore frigoris hyemalis. Transiit annus iste frugum, nec opulentus, nec omnino inops: Papæ curiæque Romanæ propter discordiam motam inter Papā & regem Franciæ malorum inchoatiuus, inquietudinis concitatiuus, scandali generatiuus: Anglis nec omnino martius, nec omnino quietus Scotis: suspiciosus, turbidus, & inquietus: Inimicis Crucis Christi, Saracenis videlicet, lugubris & molestus.

Rex hostiliter Scotiam ingreditur.

Annalis conclusio.

Natale celebratum in Scotia ad Linsincum.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo tertio, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu primi tricesimus, fuit idem rex ad natale in Scotia, in loco qui dicitur Linsinco, cum exercitus manu potenti, sed ad instantiam regis Francorum cuius nuper sororem duxerat, Scotis treugas vsque ad festum omnium Sanctorum concessit. Ordinatisque rebus Scotiæ reuersus est in Angliam, & circa mediam quadragesimam parliamentum Londoniis conuocauit.

Rex regreditur in Angliam. Papa Anglum in Francum concitat.

Eodem tempore Papa Bonifacius per literas suas regem Anglorum interpellauit, vt regi Francorum guerram commoueret, ad quod faciendum ingens subsidium pollicetur, sed rex Angliæ alias domini Papæ erga se affectum expertum infidum, rem distulit, si possibile foret recuperare per viam aliam, sua malens.

Flandri rem bene gerunt.

Sub his diebus in Flandria Burgenses Gallicorum exactionibus iniustis minis oppressi, Iacobum Sancti Pauli, qui apud eos locum regis tenebat expulerunt de villa: plurimis in hoc tumultu Gallicis interfectis. Vocauerunt proinde in dominum & defensorem suum Guidonem comitem Nannircii filium comitis Flandrensis in custodia adhuc detenti. Guido vero cum numerosa multitudine bellatorum aduenıens, auxit Flandrensium animos plurimum contra Gallos. Interea Robertus comes Attrabatensis cum exercitu maximo missus in Flandriam, inter Tortunatum & Brugas tentoria sua fixit. Contra quem Flandrenses egressi omnes fere pedites prælium grauissimum conseruerunt cum Gallicis:

Strages Gallorum.

Succumbentibus ergo Gallicis comites Atrabatensis, Angi, & Albemarle viri nobiles, Godefridus ducis Brabantiæ germanus, cum filio suo filius comitis Hanoniæ, Radulphus de Nigella, Constabularius Franciæ cum fratre suo, Guidone Marescallo, Reginaldus de Tria miles emeritus, Camerarius de Tancreuilla, Petrus Flote regis Francorum consiliarius præcipuus, & exactionum prædictarum maximus, Iacobus sancti Pauli in hoc prœlio ceciderunt occisi. Aliorum vero militum minoris gradus, scutiferorumque & peditum interfecta est maxima multitudo. Comes vero Sancti Pauli & Boloniæ Lodowicus comitis Claremontensis filius, cum aliis pluribus fugientes, reliquerunt Flandrensibus spolia infinita.

Legatio præsulũ Franciæ ad Papam. Regis Francorum profectio & reditus inglorius. Io. Segraue Scotia præfectus.

Per id temporis prælati Franciæ missis ad Papam tribus Episcopis de non veniendo ad diem citationis præfixum, se per eosdem excusarunt. Papa vero Prælatis Franciæ non comparentibus misit in Franciam Iohannem monachũm presbyterum Cardinalem, qui conuocatis Prælatis Parisius secretum consilium habuit cum eisdem. Eodem anno Philippus rex Franciæ maximo coadunato exercitu, cum iuxta ciuitatem Attrabatensem toto mense Septembri mansisset, licet hostes de propinquo diutius eum expectassent, nihil agendo Parisius reuersus est inglorius. Post festum omnium Sanctorum elapsis treugis cum Scotis rex Angliæ Iohannem de Segraue militem nobilem cum exercitu misit in Scotiam, committens ei eiusdem terræ custodiam. His diebus ciues Burdegalenses dominium Gallicorum non ferentes illos de ciuitate sua contra natale domini expulerunt.

Annalis cõclusio.

Transit annus iste mediocriter frugifer & fructifer, consequenter Gallicis infamis & notabilis, propter infortunia, & res bellicas male gestas: Anglis honorabilis & confortabilis: Scotis odibilis, detestabilis & inuisus.

Natale apud Westmon. celebrat. Scoti iterum rebelles.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quarto, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu primi tricesimus primus, tenuit rex natale apud Westmonasterium Londonis. Quo anno Scoti cœperunt rebellare contra Regem Angliæ duce & capitaneo constituto Wilhelmo Waleys, qui eos ad seditionem commouerat, propter quod rex coadunato ingressus exercitu prætermisso castro de Striuelyn, quod contra eum munitum fuerat, totam terram peruagatur, nemine apertæ pugnæ sibi copiam faciente.

Rex Franciæ restituit Wasconiam regi Angliæ.

Eodem tempore rex Francorum ob detentionem Wasconiæ iniustam, timens sibi à rege Angliæ per dominum Papam ad hoc instigato guerram parari, vt eius amicitiam sibi compararet, quicquid Wasconiæ in manu sua tenebat, eidem sponte gratisque restituit, prout videbatur ignorantibus veritatem. Tunc etiam & Burdegalia regi Angliæ sponte se subiecit. Philippus filius Comitis Flandriæ coadunatis multis Teutoniæ stipendiariis, ingressus Franciam castrum Sancti Audomari obsedit, sed cum nihil proficeret, discedens vrbem Mormorum incendit.

Guido Comes Flandriæ carcere liberatus.

Philippus Francorum rex, versus Flandriam progressus cum exercitu, acceptis treugis inglorius est reuersus. Guido comes Flandriæ, & filius eius Robertus, à custodia per regem Franciæ soluti, vt Flandrenses ad pacem reducerent in Flandriam transmittuntur.

Scoti Anglos vincunt.

Sed cum nihil proficerent fidelitate seruata debita, ad loca suæ pristinæ custodiæ reuertuntur. Eo tempore Wilhelmus filius Comitis Hanoniæ Iohannis, & Guido Traiectensis episcopus eiusdem Wilhelmi patruus, contra Flandrenses qui maximam

mam partem Flandriæ occupauerant prælian tes succumbunt capto Episcopo, sed Wilhelmo per fugam elapso.

Hoc anno circa principium Quadragesimæ Scoti latentes in insidiis Iohannem de Segraue cum paucis armatis transeuntem, iuxta castrum quod dicitur Puellarum subito inuaserunt, peremptisque hinc inde nonnullis, Scoti præualentes multitudine, ceperunt aliquos milites Anglicos, inter quos & ipsum Iohannem Anglorũ capitaneum grauiter vulneratum, sed superuenientes milites alii de exercitu Anglicorum, ipsum Iohannem à suis ereptum custodibus abduxerunt. Dum fieret iste conflictus, miles quidam nobilis Robertus de Neuile missarum audiens solemnia (erat nempe dominica prima Quadragesimæ) quæ gesta fuerant penitus ignorabat. Post missam vero egressus, cum audisset à redeuntibus Scotos in Anglicos prꝗualere, illuc cum suis armatis properãs multos peremit, multosq; fugauit, & captiuos aliquos reduxit. Nec de his qui missæ cum eo intererant, quisquam captus fuit, aut grauiter vulneratus, sed nec corruit vnus solus. Rex Angliæ rebellione Scotorum apud Rokesburgiam in Scotia ex edicto publico in festo Pẽtecostes exercitum adunauit, progrediensq; paruis dietis totam terram vsq; Catenesiam, quę est in vltimis Scotiæ finibus perlustrauit, nemine aperti prœlii copiam faciente. Videntes itaq; Scoti se non posse resistere, missis nunciis petiuerunt humiliter à rege ad pacem suam recipi, & vt permitteret eis dato precio ab his quibus per eum collatæ erant redimerent terras suas. Acquieuit rex eorum precibus, & rediens castrum de Striuelyn, q; Scoti occupauerant, & contra regem defendebant (cuius expugnatio in progrediendo gratis erat omissa, per suos obsedit. Ipse vero non lõge à loco eodem apud Dunfermlyn hyemauit.

Rex Angliæ Scotiam peruadit armata manu.

Rex in Scotia hyemauit.

Hoc anno circa festum Sancti Iohannis Baptistę milites quidam in pręsentia Cleri & populi Parisius congregati, Papæ Bonifacio multa imposuerunt enormia, puta hæresim, simoniam & homicidia, propter quæ per regem Francię appellatum est contra eum, ad illum cuius interest, donec conuocato consilio se à criminibus purgaret obiectis.

Papa hæresis simoniæ & homicidii accusatur.

Rex Franciæ appellat à Papa.

Circa festum natiuitatis beatę virginis, videl. in vigilia natiuitatis eiusdem venit summo mane magnus exercitus hominum armatorum missus ex parte regis Franciæ & Cardinalium Columnensium damnatorum repente ad portas ciuitatis Anagum, in quam Papa confugerat pro tutela, quia ibidem natus fuerat. Inuenientes igitur portas apertas ingressi sunt ciuitatem, & mox dederunt insultum Palaciis domini Papæ, & Marchionis nepotis Papæ, & trium Cardinalium. Communitas vero villæ comperto quod Scaira frater Columpnensium Cardinalium, & Wilhelmus de Longareto senescallus regis Francię aduenissent ea conspiratione, vt Papam deponerent vel necarent, statim pulsata communi campana, & tractatu habito, in communi elegerunt sibi capitaneum quendam Adnulphum, vnum ex maioribus dominus de Campana per quem instanti negotio regerentur. Qui quidem Adnulphus illis ignorantibus, domini Papę extitit capitalis inimicus. Interim domini Papę aduersarii eius Palatio & Marchionis nepotis sui triumq; Cardinalium acerrimos dederũt insultus. Sed familiaribus domini Papæ & Marchionis viriliter se defendentibus illorum palacia inuadere nequiuerunt. Trium tamen Cardinalium palatia qui reputabantur specialiter amici Papæ, per vim & potentiam sunt ingressi, & omnia bona ibidem reperta diripuerunt & asportauerunt. Ipsi vero Cardinales à tergo per latrinam vix euaserunt.

Papa obsidetur.

Cardinales fugiunt.

Interea superuenit dominus Adnulphus villæ capitaneus adducens secum dominum Reginaldum de Supine, qui habuit in Campania magnum dominiũ, & erat Papæ capitalis aduersarius, cum quo etiam venerunt filii domini Iohannis de Chitan, quorum patrem Papa tunc in carcere detinebat. Cumq; dictus Capitaneus cum suis sociis supradictis venisset ad Schairam de Columpna, & eius exercitum, statim cum omni populo quem ducebat, coniunxit se eidem. Et communibus votis, irruerunt tantum in Papam & nepotem suum, quod diu vt putabatur eis resistere non valerent. Ob quam causam dominus Papa timens sibi, treugas petiit à Schaira, quas sibi concessit & nepoti suo, vsq; ad horã nonam dictæ diei, quæ videlicet treugæ captæ fuerant hora prima. Durante treuga Papa misit secrete ad populum Anagum supplicans vt saluarent vitam suam, promittens, quod si hoc facerent, quod ipsos in tantum locupletaret, quod omnes suo perpetuo merito gaudere deberent. Populus vero se excusauit, dicens se nil posse iuuare in hac parte, præsertim cum tota potestas villæ capitaneum sequeretur. Tunc Papa supplicauit Schairæ, vt significaret articulos, in quibus fuerat iniuriatum sibi & suis fratribus, & ipse paratus esset secundum consilium Cardinaliũ facere restitutionẽ sibi. Schaira vero respondit quod non permitteret Pa-

Papa pacis conditiones flagitat. Conditiones pacis.

pam viuere, nisi duos Cardinales fratres suos plene restitueret, scilicet Petrum & Iacobum de Columpna, quos prius damnauerat, ad temporalia & spiritualia, & non solum illos restitueret, sed & omnes de eorum sanguine vel parentela. Et quod idem Papa post huiusmodi restitutionem renunciaret papatui. Et quod postmodum corpus eius esset ad voluntatem ipsius Schairæ. His auditis ingemuit Papa, & ait, Heu me, durus est hic sermo: cumque concordari non possent, & aduenisset hora diei nona, iterum Schaira cum exercitu dedit insultum Papę & nepoti suo: at ipsi se viriliter defendebant, tandem videntes aduersarii quod principalis Ecclesia Anagum, quæ erat de Sancta Maria, esset eis impedimento quo minus poterant accingere pro votis Palatium Papæ, apposuerunt ignem ad ostium Ecclesiæ supradictæ. Itaque valuis ecclesiæ combustis, totaliter ingressi sunt ecclesiam homines Schairæ, & despoliauerunt omnes Clericos & laicos mercenarios, habentes cultellos ibidem & alia mercimonia ad vendendum, ita quod non dimiserunt valorem quadrantis ex omnibus quæ apprehendere potuerunt. Tandem Marchio nepos Papę perpendens quod se vlterius non posset defendere, reddidit se dicto Schairæ & capitaneo memorato, ea conditione, vt vitam ipsius & filii sui saluarent seruientiumque suorum. Quibus auditis Papa fleuit amare. Post hęc ruptis ostiis & fenestris Palatii Papę, & pluribus locis igne supposito, per vim ad Papam exercitus est ingressus. Quem tunc permulti verbis contumeliosis sunt aggressi, minę etiam ei a pluribus sunt illatę. Sed Papa nulli respondit. Enimuero cum ad rationem positus esset, an vellet renunciare papatui: constanter respondit nō, immo citius vellet perdere caput suum, dicens in suo vulgari, *Et le col, & le cape*, quod est dicere: Ecce collum, ecce caput. Et statim protestatus est coram omnibus, quod Papatui nunquā renunciaret, quamdiu posset habere vitam. Schaira vero voluit libēter interfecisse Papam, sed per quosdam fuit prohibitus, ita quod Papa malum in corpore non recepit. Attamen ostiariis Papę fugatis, & quibusdam interfectis, eiectisque tam maioribus quā minoribus de sua familia, deputati sunt custodes Papę per Schairam, & Capitaneum dominus Reginaldus de Suppine, & multi alii cum eodem. Acta sunt hæc in vigilia natiuitatis Sanctę Marię, septima hora diei. Exercitus vero postquam irrupit palatium, mox despoliauit Papam, & eius cameram atque thesauriam suam, & asportauit vestimenta cum ornamentis & aurum atque argentum cum omnibus aliis rebus inuentis ibidem. Et reuera creditur, quod omnes reges mundi non possent tantum de thesauro reddere infra vnum annum, quantum fuit de Papali palatio asportatum, & de palatiis trium Cardinalium & Marchionis. Remansit autem Papa & nepotes sui sub custodia militum & custodum Schairę vsque in diem tertiam. Medio tempore Schaira tractauit cum suis quomodo Papam morti traderet, vel mitteret ad regem Francię corpus eius. Sed populus Anagum hoc comperiens, facta conuocatione secreta ignorantibus capitaneo & Schaira, quasi ad decem millia hominum concurrunt ad Palatium vbi Papa seruabatur in custodia, & expulsis atque peremptis custodibus, ingressi sunt, & deliberauerunt Papam & nepotes eius, habituri eorum custodiam penes se.

Marchio Papæ nepos se dedit. Papa capitur.

Papa emori potius vult quam Papatui cedere.

Infinita pecunia.

Papa liberatur.

Sed ante hæc omnia sciendum, quod cum primo Schaira & capitaneus cum Seneschallo regis Franciæ comprehendissent Papam, in equum posuerunt effrenem ad caudam versa facie, & sic discurrere fere vsque ad nouissimum halitum coegerunt, & tandem pene fame necauerunt, donec eum populus Anagum (vt præmittitur) liberasset. Schaira vero propter id offensis villæ communibus cum exercitu de villa recessit. Tunc populus fecit Papam deportari in magnam Plateam, vbi Papa lachrymando populo prædicauit, inter omnia gratias agens Deo & populo Anagum de vita sua. Tandē in fine sermonis dixit: Boni homines & mulieres, constat vobis qualiter inimici mei venerunt & abstulerunt omnia bona mea, & non tantum mea, sed & omnia bona Ecclesiæ, & me ita pauperem sicut Iob fuerat dimiserunt. Propter quod dico vobis veraciter, quod nihil habeo ad comedendum vel bibendum, & ieiunus remansi vsq; ad pręsens. Et si sit aliqua bona mulier quæ me velit de sua iuuare elemosina in pane vel vino, & si vinum non habuerit, de aqua permodica, dabo ei benedictionem Dei & meā, & omnes qui quicquam portauerint quantulumcunq; modicum in meā subuentionem, absoluo ab omnibus peccatis suis. Tunc omnes hęc audientes ex ore Papæ, clamabant, Viuas Pater sancte. Et mox cerneres mulieres currere certatim ad palatium, ad offerendum sibi panem, vinum, vel aquam, in tantum, quod statim camera Papę victualibus repleta fuit. Et cum nō inuenirentur vasa ad capiendum allata, fundebant vinum & aquā in area cameræ Papæ in maxima quantitate. Et tunc potuit quisque

Papa ignominiose tractatus.

Oratio Papæ.

Cibum ieiunus emendicat.

Mulieres eum cibo reficiunt.

quiſque ingredi & cum Papa loqui ſicut cum alio paupere qui volebat. Tunc Papa exiens, abſoluit omnes exiſtentes in ciuitate ab omnibus peccatis eorum generaliter, præter deſpoliatores Eccleſiæ Romanæ. Spoliatores etiam Cardinaliũ, & aliorum de curia non abſoluebat, niſi bona huiuſmodi infra triduum reportarent. Veruntamen Papa remiſit expreſſe omnibus qui bona ſua aſportauerant, dum tamen illa bona de theſauro Eccleſiæ non fuerunt, & ſtatim proteſtatus eſt coram omnibus, quod voluit habere pacem cum Columpnienſibus Cardinalibus & ſuis aliis inimicis, & paratus erat ipſos reſtituere ad temporalia & ſpiritualia Cardinales, & hoc fecit proclamari per villam. Interea reportata fuerunt bona illius quædam, ſed non omnia prius ablata. His itaque geſtis, Papa ſubito & inopinate receſſit de villa Anagum, progrediens verſus Romam cum maxima multitudine armatorum. Et cum perueniſſet ad Sanctum Petrum, ex timore quem conceperat quando captus fuit, & mœrore rerum inæſtimabilium perditarum, & fame quam contraxerat ſub cuſtodia aduerſariorum ſuorum cito deficit, & ſic completa eſt in eo prophetia prędeceſſoris ſui qui dixit: *Aſcendiſti vt vulpes, regnabis vt Leo, morieris vt Canis.* Succeſſit ei à Cardinalib. mox electus, Benedictus vndecimus, Lumbardus natione, quem Papa Bonifacius de ordine Fratrum Prędicatorum, cuius magiſter erat, aſſumptum fecerat Epiſcopum Oſtienſem. De iſto Benedicto quidam ſic ait, *A re nomen habe, benedic, benefac, Benedicte. Aut rem peruerte, maledic, malefac, maledicte.* Columpnienſes mortuo Papa Bonifacio, de ſuis egreſſi latibulis ad Papam Benedictum venerunt, miſericordiam implorantes. Quos ille benigne ſuſcipiens abſoluit, ac bonorum ſuorum tribuit facultatem. Sed eos ad gradum Cardinalatus tam ſubito reſtituere non decreuit. Papa Benedictus per hoc tempus fratrem Nicholaum de Prato Epiſcopum Spoletanum ad Cardinalatum aſſumens, fecit Epiſcopum Oſtienſem, fratrem etiam Wilhelmum de Makelesfield, doctorem ſacræ Theologię, ordinis prędicatorum, natione Anglicum, diœceſis Couentrenſis, tituli ſanctæ Sabinæ fecit presbyterum Cardinalem. Qui antequam ad eum rumor perueniret in fata conceſſit. Cuius morte cognita, Papa fratrem Walterum Wynterborne ſimiliter ordinis prędicatorum regis Angliæ confeſſorem Sariſburenſis diœceſ. ad eundem titulum Cardinalatus promouit.

Papa famelicus familiaris.

Papa moritur vt canis.

Cœleſtini prophetia impleta.

Benedictus eligitur in Papam.

Diſtichon.

Duo Angli Cardinales facti.

Tranſit annus iſte durus diuitibus, pauperibus penurioſus, Papæ curięque Romanæ probroſus, propter malam captionem Papę, incarcerationem & mortem conſequenter. Sed tamen in hoc etiam conſolari potuit, quia nullus eorum qui eius captioni interfuit, vel facinori tanto cõſenſerit, iudicium vltionis euaſit. Nam quidam inſanabili acti ſunt furia, quidam & pręcipue qui manus iniecerunt Chriſti vicario, manus proprias comederunt. Regis etiam Franciæ conſanguinitas & cognatio tacta eſt vſq; in generationem ſeptimam igne ſacro. Annus iſte commoditate famoſus fuit: Flandrenſibus & Francis infamis: Scotis durus: Anglicis inquietus.

Annalis cõcluſio.

Anno gratiæ milleſimo tricenteſimo quinto, qui eſt annus regni regis Edwardi à conqueſtu primi triceſimus ſecundus, tenuit idem Rex natale apud Dunfermelyn in Scotia, cui interfuit Anglicanus. Tranſacta hyeme Rex ad obſidionem caſtri de Striuelyn accedens perſonaliter diuerſis pręparatis machinis illud fortius impugnauit. Qui vero cuſtodiebant caſtrum illud fortiter defendentes, cum machinis ſuis plurimos occiderunt. Die quadam cum rex caſtrum conſiderando obequitaret, ac quodam loco infra iactum baliſtarum obequitando appropinquaret, iaculum quoddam de caſtro emiſſum ſuperiori eius armaturæ affixum eſt ſine vlla corporis læſione. In quod extractum rex expuens conuerſa ad caſtrum facie, alta voce ei qui illud emiſerat (iaculum oſtendendo) ſuſpendium minabatur. Caſtellani videntes obſidionem ſuper ſe grauari, obtulerunt caſtrum regi, ſaluis vita & membris, ac poſtea ſimpliciter ſe in eius gratia poſuerunt. Sed neutro modo voluit Rex eos admittere, ſed tantum in ea forma, vt pure & ſimpliciter ſe dederent Regiæ voluntati. Quod licet eis primo difficile videretur, tamen cum foſſata conſpicerent terra impleri & lapidibus, ſcalaſque ad tranſcenſionem murorum qui aſſiduis ictibus petrarum conquaſſabantur parari tandem in die Beatæ Margaretæ virginis caſtrum reddentes, ſe regis placito ſubdiderunt. Quorum capitaneum Wilhelmũ Olifardi militem admodum ſtrenuum & cordatũ, ad turrim Londoniarũ, reliquos vero ad alia caſtra diuerſa trãſmiſit carceribus mancipandos. Edwardus rex ſubacta ad votum Scotia, commiſſaque eius cuſtodia Iohãni de Segraue, in Angliam eſt reuerſus. Cumq; veniſſet Eboracum iuſſit ſeſſionem iuſtitiariorum qui dicuntur, de banco, & Scaccarium, quæ iam ſeptẽnio manſerat Eboraci, Londonias ad antiquum locum transferri. Eo anno obiit

Natale celebratur ad Dunfermlyn in Scotia.

Rex obſidet caſtrum de Striuelyn.

Deditio caſtri Striuelyn.

Rex ſubacta Scotia in Angliam reuertitur.

Iohannes de Warenna Comes Surreyæ & Southsexiæ, cui successit nepos eius ex filio, Iohannes nomine, vxorem accipiens neptem regis, & filia Alienora, quam duxit comes Barrensis. Hoc anno ordinati sunt iusticiarii qui de malefactoribus diligenter inquirerent, quantum ad cæteros articulos, & iuxta demerita punirent inuentos. Hii iusticiarii vocati sunt ab hominibus popularibus Traybaston, quod sonat, *trabe baculum*. Papa Benedictus per idem tempus considerans pium esse etiam ouem errantem licet inuitam perducere ad ouile, regem Francorum non petentem, à sententia excōmunicationis per prædecessorem suum lata in eum absoluit. Per idem tempus rex Franciæ offensus abbati Cisterciensi, quia in appellationem contra Papam Bonifacium non consenserat, omnia monasteria eiusdem ordinis in regno Franciæ constituta plurimum molestauit, propter quod Abbas vltro regimini ordinis sui cessit. Rex Franciæ Philippus hoc anno in manu valida copias fudit Flandrensium, inter quas cecidit Wilhelmus de Iuliariis, qui eorum capitaneus fuerat constitutus. Et non multo post reddiderunt se regi Francorum duæ villæ Flandriæ nobiles Insulaci & Duacum. Hoc anno die nonarum Iulii moritur Papa Benedictus Perusii. Post cuius obitum cum Cardinales in electione summi Pontificis dissiderent, à ciuibus secundum constitutionem Gregorii decimi includuntur. Transit annus iste frugum vel fructuū fertilitate, nec inops nec abundus, Romanis lugubris propter dissentionem Cardinalium in electione Papæ: Francis & Anglicis propter subactos aduersarios gloriosus: Scotis & Flandrensibus nimis odibilis propter regibus datam victoriam de eisdem.

Iusticiarii vocati Traybaston

Rex Franciæ excommunicatione liberatus.

Flandria Francus fusi.

Obiit Benedictus papa.

Annalis cōclusio.

CAPTIO ET MORS W. WALEYS.

Natale celebratum Londini.

ANNO gratiæ millesimo tricentesimo sexto, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu primi tricesimus tertius, fuit idem rex ad natale Londoniis cū regina multisq; proceribus regni sui. Hoc anno Wilhelmus Waleys qui Scotiam frequenter commouerat, per milites regis in Scotia captus est, & Londonias vsque ductus, vbi iudicialiter condemnatus, trahitur, suspenditur, & vltimo decollatur. Cuius caput Londoniis in loco eminenti figitur super palum, corpus vero in Scotiam transmissum est in quartas, quæ ad aliorum terrorem in diuersis vrbibus suspenduntur. Hic ex infima gente procreatus, processu temporis factus est vir sagittarius, illius artis peritia quæritans victum suum. Cumque semel & secundo suam fortitudinem pariter & audaciam expertus fuisset, altiora appetens, petiuit à Scotis licentiam vt possit Anglicos infestare, promittens se totam Angliam conquisituram, & Scotos victores vsque Londonias producturum. Scotis vero cito sibi consentientibus & ipsum eorum ducem constituentibus, militiæ donatus est cingulo à quodam Comite regionis illius. Inde cæpit peruagari prouincias vsque Northumbriam, maximum tumultum concitando, villas & agros depopulando, prædas agendo, & magnam partem patrię incendio deuastando. Videntes ergo Scoti viam suam prosperari, confluebant ad eum in multitudine vix numerabili, non solum iuuenes, sed etiam ipsi senes, ita vt in breui tantum conflarit exercitum quanto nullus princeps iuxta Scotorum opinionem resistere prępualeret. Igitur de tanta multitudine gloriabundus, cōcepit audaciā præsumptibilem dominum suum regem Angliæ inquietandi, sed quæ merces pro demeritis sibi prouenerit, superius satis claret. Circa dies istos Bertrandus Burdegalensis Archiepiscopus, natione Vasco, in Papam est electus, & Clemens quintus dictus est: Qui mense Octobri Lugduni, conuenientibus illuc Cardinalibus, regeque Francorum Philippo suam præsentiam exhibente, papali diademate coronatur. Qui dum coronatus ad Ecclesiam beati Martini equitando duceretur, murus quidam à latere, (in quē multi spectaturi quæ gerebātur ascenderant) corruens multos oppressit, inter quos erat dux Britanniæ, vir senex & discretione insignis. Idem Papa ante natale vnam ordinationem faciens, creauit duodecim Cardinales, inter quos de ordine fratrum Prędicatorum frater Thomas de Iozi, doctor sacræ theologiæ, natione Anglicus, titulus Sanctę Sabinę, factus est presbyter Cardinalis. Hoc anno misit rex Franciæ ad regem Angliæ, rogans eum vt Flandrenses ab Anglia expelleret, sicut ipse ad suam instantiam Scotos à Francia eiecerat paulo ante, cuius rex precibus acquiescens Flandrenses omnes de Anglia exbanniauit. Transit annus iste fructum faciens, frugesque producens, Francis & Anglicis otiosus, Flandrensibus odibilis atque Scotis. Hoc anno Antonius Dunelmensis Episcopus donante Papa Clemente fit Patriarcha Ierosolymitanus.

Wilhelmus Waleys vnde ortus.

Clemens quintus papa.

Dux Britanniæ muri ruina oppressus.

Flandri ab Anglia expulsi.

Annalis cōclusio.

Anno

Natale celebratur Londini.

Anno gratiæ milleſimo trecenteſimo ſeptimo, qui eſt annus regni Regis Edwardi à cõqueſtu primi triceſimus quartus, tenuit rex natale Londoniis. Circa quod tempus, videlicet quarto Calendas Februarii, Robertus de Brus aſpirans ad regnum Scotiæ, nobilem virum Iohannem Comyn, quia ſuæ proditioſæ factioni aſſentire noluit, apud villam de Dunfres, in cuius caſtro iuſtitiarii Regis Angliæ tunc ſedebant, in eccleſia fratrum Minorum ſacrilegus interfecit. In feſto vero Annuntiationis beatæ Virginis in Abbathia Canonicorum regularium de Scone ſe fecit in Regem ſolemniter coronari. *Robertus de Brus homicida Rex Scotiæ coronatur.* Vxor Comitis de Bowan, à marito ſuo tunc furtiue diſceſſit, omnes equos eius magnos ſecum adducens, & properans vſque Scone, vt diadema imponeret capiti noui Regis, quia frater eius Comes de Fif, ad quem iure hereditario ſpectat hoc officium, tunc abſens in Anglia morabatur. Hanc autem comitiſſam eodem anno captam ab Anglicis, cum quidam perimere voluiſſent, non permiſit Rex. Sed in domuncula quadam lignea ſuper murum caſtri Berewici poſita eſt, vt poſſent eam conſpicere tranſeuntes.

Edwardus filius regis Scotiã proficiſcitur.

In feſto Pentecoſtes, Edwardus filius Regis Angliæ, cum numeroſa ſocietate iuuenum nobilium Londoniis à patre militaribus armis cinctus eſt. Qui exinde cum tyronum multitudine Scotiam continuatis dietis contendit, ad reprimendum conatus Roberti de Brus inuaſoris regiæ dignitatis: præceſſerant vero eum Aymericus de Valentiis, comes Pembrochiæ, Robertus de Cliffordе, & Henricus de Percye, miſſi à Rege cum manu armata, ad nouis motibus reſiſtendum. Ipſe vero Rex lento gradu ſecutus conuocauerat exercitum, quem apud Carleolum iuſſit eſſe paratum in quindena ſancti Iohannis Baptiſtæ in occurſum filii ſui, cum eodem vlterius progreſſurum. Interim Robertus de Brus circumiens terram & homagia multorum recipiens, coadunato exercitu copioſo, appropinquauit villæ ſancti Iohannis, in cuius præſidium nuper aduenerat Aymericus de Valentiis ſupra dictus. Equites autem Scotorum omnes lineis ſuper arma ſua, ne diſcernerentur, induti erant ex iuſſu Principis ſui noui. Miſit ergo Robertus de Brus inuitans Aymericum ad congreſſum. Qui reſpondit, quod cum eo non die illo, ſed in craſtino dimicaret. Igitur ſubtrahente ſe Roberto cum ſuis ad ſpatium vnius milliarii, & reficere ſe volente, appropinquante hora veſpertina Aymericus cum ſuis armatis egreditur: & ſubito ſuperueniens Scotos, multos interemit inermes. Cui cum aliquantulum Robertus, cæterique qui ſe cum celeritate armauerant, reſtitiſſent, tandem præualentibus Anglicis fugere ſunt coacti. *Scoti in fugam acti.* Quos inſecutus Aymericus cum ſuis vſque in inſulam de Kentyr, caſtrum illius loci putans Robertum ſe recepiſſe, in eo obſedit. Expugnato tamen caſtro, non eum inuenit, quia fugerat ad extremas inſulas regionis, ſed vxorem ac fratrem ſuum Nigellum ibi cepit, cum quibuſdam aliis, quos omnes vſque Berwicum fecit deduci. Non multo poſt captus eſt comes de Athel, qui de caſtro fugerat predicto. Circa feſtum ſancti Michaelis reuerſus eſt Robertus de Brus vſque Keyntyr, & Henrico de Percye in propinquo exiſtenti ſuperueniens, quoſdam de familia eius occidit: equoſque dextrarios & alia ſpolia multa cepit. *Henricus de Percy fugatus.* Ipſumque Henricum in caſtro loci eiuſdem obſedit, quouſque robore exercitus à Rege miſſo obſidionem dimittere cogeretur. Interea Rex apud Lauercoſte iuxta Carleolum commorans, miſit Berewicum iuſtitiarios, quorum iudicio Nigellus de Brus, & qui cum eo capti fuerant, tracti ſunt & ſuſpenſi, & vltimo decollati: *Supplicium de perduellibus.* vxorem vero Roberti de Brus Rex tranſmiſit in Angliam, iubens eam iuxta ſtatum ſuum decenter tractari. Comitem vero de Athel iam ſecundo contra fidelitatem ſuam Regi rebellantem, miſit Londonias, vbi ad tempus tentus ſub cuſtodia, tandem proditionis ſuæ meritas pœnas luit. Poſt hæc captum eſt caſtrum de Lochdor, in quo inuentus eſt Chriſtoferus de Scotun, ſorotius Roberti de Brus, quem cum non Scotus eſſet, ſed Anglicus, iuſſit rex deduci vſq; Dunfres, vbi quendam militem de parte regis occiderat. Ibique iudicium ſubire coactus, tractus & ſuſpenſus eſt, & vltimo decollatus: vxorem vero Chriſtoferi, & filiam Roberti de Brus in diuerſis monialium monaſteriis collocauit. Epiſcopos vero Glaſcuenſem & ſancti Andreæ, Abbatemque de Scone, cum eodem anno capti eſſent, miſit in Angliam ad diuerſa caſtra ſub cuſtodia detinendos. Hoc anno Clemens Papa curiam tranſtulit de Lugduno in Burdegalam, vbi Epiſcopum Pictauenſem, qui ſibi (dum Archiepiſcopus fuerat) aduerſabatur, à pontificali depoſuit dignitate. Primatum etiam Aquitaniæ de Bituricenſi tranſtulit ad eccleſiam Burdegalenſem. Per idem tempus rex Angliæ Robertum Cantuarienſem apud dominum Papam accuſauit, ſuper eo, quod pacem regni ſui perturbauit, ſibique rebel- *Robertus Winchelſey accuſatus à rege.*

H 4

rebellantes defendit & fouit. Propter quæ vocatus est Archiepiscopus ad curiam, & ab executione officii suspensus, quousque de sibi impositis legitime se purgaret: obtinuitque Rex à domino Papa absolutionem à iuramento, quod inuitus præstiterat super obseruantia libertatum alias à Comitibus & Baronibus exactarum, visus consuetudine & cautela paterna, qui, quotiens instabat necessitas, de facile iurare voluit, se satisfacturum votis suorum, & eadem facilitate voluit resilire, quotiens sibi tempus commodior arrideret, prætendens semper papalem absolutionem à præstito iuramento.

Absolutio papalis causa periurii.

Rex Franciæ per hoc tempus petiit per suos nuntios à domino Papa ossa prædecessoris sui Bonifacii, ad comburendum tanquam hæretici, instantia importuna. Petiit etiam sanctorum cathalogo ascribi fratrem Petrum de Murrone, qui quondam fuit Papa, dictus Celestinus quintus. Hoc anno Rex Angliæ Petrum de Gauerston apud se à diuersis accusatum, regnum Angliæ abiurare coegit. Ad annuntiationem dominicam aderat Rex Edwardus cum magnatibus apud Westmonasterium, acturus Deo gratias & beato Edwardo, pro triumpho de Scotis potito, compassusque super iniusta carceratione Monachorum Westmonasterium, iussit mox fieri liberationem ipsorum: sed superabundante peruersorum iudicum malitia prolongantium iniquitatem suam vltra præceptum Regis, retinuerunt per octo dies monachos in prisona, quo audito, præcepit Rex iustitiariis, vt omissis cæteris curis incarcerati monachi eorum abbati continuo redderentur. Eodem anno quidam hęreticus apostata surrexit in Venetia, nomine Doncinus, qui plurima contra fidem prædicauit, & inter cætera finē mundi infra trienniū nūc instare fallaciter vt veraciter p̄dicauit, qui multos sibi congregauit. Asseruit etiam hominem quemuis cum quauis muliere commiscere non esse peccatum, & mulierem renuentem cuiusque hominis amplexum, dignam ignibus concremari, qui non ita multo post captus, & ignibus est combustus. Transit annus iste similis multis annis præcedentibus, in frugum fructuumq; procreatione, qui non solum nesciebant abundare, sed nec ad satietatem omnium fructum ferre: fuit etiam quietus Gallicis: sed inquietus Anglicis atq; Scotis.

Rex Franciæ Bonifacii Papæ ossa exurere voluit.

Monachi Westmonast. carcere liberati.

Hæreticus exortus Venetiis.

Annalis conclusio.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo octauo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu primi tricesimus quintus & vltimus, fuit idem rex ad natale apud Carleolum, cum magna multitudine populi Anglicani. In octauis sancti Hilarii rex parliamentum habuit Carleoli, in quo per maiores graues depositæ sunt querimoniæ de oppressionibus Ecclesiarum & monasteriorum multiplicibus, & extortionibus pecuniarum per Clericum domini Papæ magistrum Wilhelmum Testa nouiter in regno inductum. Præceptumque est eidem Clerico de assensu Comitum & Baronum, ne de cętero talia exequatur. Ordinatum fuit etiam, quod pro remedio super his obtinendo, ad dominum Papam nuntii mitterentur. In eodem parliamento edita sunt statuta quædam religiosos tangentia, qui domos suas principales in alio regno habebant. Ad istud parliamentum venit transmissus per dominum Papam Cardinalis quidam Petrus Hispanus dictus, pro matrimonio inter filium Regis Angliæ, & filiam Regis Franciæ, secundum quod à Papa Bonifacio, tanquam mediatore pacis ordinatum fuerat consummando. Cui per Regem responsum est, paratum se fore implere quæ ordinata sunt, dummodo Rex Francorum velit ex parte sua, quæ ad ipsum pertinent, adimplere. Dederat enim Rex Franciæ, dum Wasconiam tenuerat, castrum, quod Malileonis dicitur, cuidā militi, qui illud adhuc detinebat, nec ad mandatum Regis Francię illud curabat restituere, ob quam causam fertur illud matrimonium hactenus fuisse dilatum. Redit itaque Cardinalis Londonias, vbi super his certitudinem expectaret. Interim Robertus de Brus terram circumiens, multos sibi rebelles peremit, misitque cum parte exercitus duos fratres suos, Thomam militem, & Alexandrum clericum, ad aliam partem terræ, vt homines terræ ad se allicerent blanditiis atque minis. Qui Anglicis supetuenientibus capti sunt, & ducti ad iustitiarios, ac condemnati, primo tracti, ac postea sunt suspensi. Tempore huius Regis fratres, qui dicuntur minores, seu, quod latius publicatur, & nequius comprobatur, totius Ecclesiæ exploratores, ad illicita legis suæ aspirantes, obtulerunt summo Pontifici quadraginta millia de florenis aureis, & pecuniam multam nimis, pro terris, prædiis, redditibus usque licite obtinendis. Quibus Papa, vbi est (inquit) illa vestra pecunia? At illi dixerunt, in manibus mercatorum: Et datis fratribus induciis trium dierum responsionis habendæ, absolutis mercatoribus à depositi custodia, præcepit Papa sub interminatione anathematis, pecuniam ipsam eius necessitatibus custodiri. Responditque

Natale celebratur Carleoli.

Papa per legatū nuptias cōciliat. Nuptiæ hæ celebratæ sunt 23. die Ianuarii, 1307. apud Bolonia iuxta mare.

Papa fratres minores grande pecuniarum summa emungit.

ditque fratribus regulam ſancti Franciſci canonizatam ſe nolle ſenſu aliquo violare, nec fratres ab eo aliquando declinare, ſed ſecundum eam degere ſemper debere. Sicque factum eſt, vt quod iniuſtius acquiſierant æquiſſime amiſerunt. Eodem anno ventus vehemens & damnoſus proſtrauit arbores, ædificia & campanilia multa, in regno Angliæ per diuerſa loca.

Ventus vehemens.

Eius quoque tempore Rex Tartarorum, & Rex Armeniæ, & Rex Georgianorum, congregato exercitu, qui fuerunt decies centena millia, & quadraginta millia in equis, inuocato contra Sarracenos Chriſti adiutorio dimicarunt. Et cæſa ſunt apud Halapiam, Alachemala, & Gararam, & Damaſcum ex Saracenis pluſquam ducenta & quadraginta millia, in vltionem ſanguinis Chriſtianorum, effuſi apud Acon, Tripolim, & cetera loca ſancta.

Saracenorũ ſtrages per Tartaros.

Horum Tartarorum conuerſionis, vt fertur extitit iſta cauſa: Frater magni Regis Tartarorum, Caſſiam (cum eſſet Paganus) adamauit, filiam Regis Armeniæ Chriſtianam, quam à patre petiit in coniugem ſibi dari. Rex autem Armeniæ noluit acquieſcere, niſi fieret Chriſtianus. At ille præualens viribus & potentia, ſibi intulit minas belli: tandem Rex accepto conſilio, quod meliores ſunt nuptiæ quam pugnæ, annuit poſtulatis. Deinde ſuſcitata prole maſculini ſexus inter eos, inuentus eſt hiſpidus & piloſus velut vrſus. Quo patri oblato dixit non eſſe ſuum, quemque iuſſit ſtatim igne cremari, mater vero contradicens, petiit ſibi dari infantem, quo accepto iuſſit eum baptizari, & ſtatim poſt trinam immerſionem in ſacro fonte cecidit omnis piloſitas de infante, & apparuit lenis & pulcherrimus puerorum. Hoc viſo, credidit pater & domus tota.

Ratio conuerſionis Tartarorum ad fidem.

Poſt Paſcha Robertus de Brus, aucto iam ſuo exercitu, congreſſus cum Aymero de Valentiis ipſum compulit in fugam, paucis de his, qui erant cum eo peremptis. Infra triduum etiam ſequens fugauit Comitem Glouerniæ, multiſque hinc inde occiſis ipſum obſedit in caſtro de Are, quouſque per exercitum à rege miſſum fuit obſidio diſſoluta. Ex tunc autem inſequentibus eum Anglicis fugit ad loca paluſtria & nemoroſa, in quibus latibula quæritantem comprehendere minime potuerunt.

Robertus de Brus Anglos fugat.

Hoc anno cum placeret fratribus de Weſtmonaſt. transferre Sebertum regem de veteri Eccleſia in ſuam nouam baſilicam, qui primo de regibus Anglorum ibidem in honore ſancti Petri Apoſtolorum principis fundauit Eccleſiam, & cum deuotionis ardore eius aperuiſſent ſepulchrum, inuenerunt manum eius dexteram integram in carne, cute, vnguibus, & oſſibus compactis vſque ad medium brachii, qui iacuerat ibi per annos circiter ſeptingentos.

Tranſlatio Seberti Regis.

Tunc Rex Edwardus miſſis per Angliam nuntiis, præcepit ſub graui pœna, vt omnes, qui ei debebant ſeruitium, parati eſſent apud Carleolum infra tres ſeptimanas poſt feſtum ſancti Iohannis Baptiſtæ. Interea Rex grandæuus vexari cœpit diſſenteria, & quia iam deſperabat de vita diuturna, miſit ad filium, vt maturaret audire patris extrema colloquia. Quem inter cætera miſericordem fore monebat, & iuſtum & affabilẽ vniuerſis, conſtantem in dictis & factis, familiarem bonis, & præcipue miſeris miſericordiam impartiri. Deinde præcepit, ne poſt mortem ſuam feſtinaret ad coronam Angliæ ſuſcipiendam, donec paternas iniurias in Scotos honorifice vindicaſſet, ſed moraretur in partibus, & aſſumeret ſecum oſſa paterna in aliquo vaſe recluſa, quæ ſecum faceret deportari, donec totam Scotiam peruagaſſet, & omnes ſuperaſſet aduerſarios vel cepiſſet. Quoniam (inquit) nullus te poterit ſuperare, dum oſſa mea tecum feceris deportari. Præcepit etiam, vt fratres ſuos, Thomam & Edmundum diligeret & foueret, quorum vni, Thomæ videlicet, dederat comitatum Cornubiæ, Edmundo vero comitatum Mareſchalli. Præterea, monuit vt matrem ſuam Margaretam reginam, tanquam bonus filius coleret, & amaret: iuſſit etiam ſub interminatione maledictionis ſuæ, ne Petrum de Gauerſton communi decreto exiliatum ſine communi fauore præſumeret reuocare. Intimauit ei quoque, quod crucem ſuſcepiſſet pro negotio terræ ſanctæ, quam propoſuit perſonaliter adiuiſſe, ſed turbatus per molitiones Roberti de Brus nouas & varias, impeditus fuit à propoſito, & bellum in Scotiam transferre coactus eſt, omiſſo negotio memorato. Triginta (inquit) & duo millia librarum argenti præparaui ad exhibendum ſepties viginti milites honorifice in terra ſancta cum ſua familia, quia mihi non datur votum perficere in perſona propria, qui cor meum illuc deferent & reponent. Quod cum ſecum deportauerint, ſpero in Deo meo, omnia illis proſpera ſucceſſura. Præcipio, ait, igitur, diſtricte ſub pœna maledictionis paternæ, ne dicta pecunia in alios vſus expendatur. Sed filius regis patre defuncto nihil horum complere voluit, ſed guerras Scotiæ mox deſeruit, &

Hortatio regis ad filium.

Rex laborat diſſenteria.

Eduuardus Rex ſua oſſa per Scotiam deportata hoſtes fugare poſſe exiſtimabat.

Filius immorigerus patris mandata negligit.

regnare

regnare festinauit. Petrum de Gauerston contra suorum voluntatem procerum reuocauit, quem militem mox creauit, & totam pecuniam, quam pater ordinauerat ad succursum terræ sanctæ prodigaliter sibi donauit. Qui proinde in tantam superbiam est euectus, vt despiceret terræ magnates, publice vocando Thomam Lancastriæ comitem histrionem, Eymerum de Valentia Penbrochiæ comitem, Ioseph Iudęum, eo quod pallidus esset & longus. Comitem Warwichię Guidonem, eo quod fuscus esset, appellauit, D. de Arderina nigrum canem: sicque lacessiuit insolentiis regni nobiles, donec priuatus capite, docuit suo miserabili fine nobiles milites nō lacessendos. Sed hæc in sequuentibus videbit lector plenius suo loco: vltiones variæ, quæ contigerunt Edwardo pro contemptu monitionum paternarum. Edwardus vero, quia patris neglexit monita, infeliciter regnauit, postea iugiter ipsum & Barones suscitata discordia, continua perseuerante caristia, & præcipue tribus annis, quibus incolæ moriebantur pro panis inopia, & iumenta pestilētia perierunt. Et quod plus, nescio, vtrum verecundandum aut formidandum est, quondam Scoti subditi toto suo tempore in bellis mortalibus, in cunctis pene conflictibus, ex Anglicis vbique victoriam reportarunt, tantumque metum incusserunt eis, vt viginti non auderent congressum expectare trium Scotorum. Ipse autem Rex turpiter à Scotis victus est circa septimum annum regni sui, nobilesque multi perempti sunt ab eisdem. Ad consilium etiam miseriarum semper ducebatur malo consilio, donec efferatus in tyrannidem, Thomam Lancastriæ Comitem, & plures ex suis naturalibus peremisset. Tandem post infelicem regni non dicimus gubernationem, sed potius deuastationem, turpiter regno deiectus, à suis inhumaniter est peremptus. Hæc omnia cunctorum opinione sibi contingentibus, quia iussa patris spreuit, & maledictionem veteli parui pendit, quæ cuncta in sequentibus plenius enarrantur, sed nunc ad materiam reuertamur. Cum Rex Edwardus præmissis monitis, vt præfertur, filium instruxisset, & de sua postrema voluntate plenius docuisset, misit eum in Angliam, vt secundum ea quæ a Rege audiret Franciæ, proficisceretur ad connubium cum eiusdem filia contrahendum. Pro qua causa parum ante in Angliam missus fuerat quidam Cardinalis, dictus Petrus Hispanus, vt pacta nuptialia confirmaret. Post decessum filii cæpit Rex prout ante vexari dissenteria, mouit nihilominus de Carleolo, quinto nonas Iunii, paruis dietis versus Scotiam proficiscens. Pridie vero nonas Iunii venit ad Burgum super Sandes, vbi inualescente morbo, die crastina, scilicet feria sexta, præsenti vitæ valefaciens, dies suos in bono, & annos suos in Angliam consummauit. Regnauit autem annis triginta quatuor, mensibus septem, diebus viginti vno, compleuitque ætatis suæ annos sexaginta octo & dies viginti. Duxit autem Rex iste nobilis duas vxores nobiles, primo videlicet Alienoram sororem Regis Hispaniæ, viuente patre suo Henrico illustri rege Angliæ, de qua quatuor filios generauit, Iohannem primogenitum, Henricum, Alfonsum, & Edwardum, qui sibi successit in regnō, & quinque filias: Alienoram scilicet, quam dominus Wilhelmus Comes de Bares cepit in vxorem: Iohannamque de Acres, quæ data est Gilberto de Clare Comiti Gloucestriæ in vxorem, quæ post decessum Comitis quendam bachalarium nomine dominum Radulphum de Monhermer accepit in maritum inconsulto patre: Margaretam, quæ desponsata uit D. Iohanni Duci Brabantiæ: Mariamq;, quæ habitū Sanctimonialiū accepit apud Ambresbirie: Et Elizabethā, quā Comes Holandiæ duxit in vxorē. Quo mortuo dominus Humfridus de Boun, comes Herefordiæ, duxit eandē. Secūdo duxit Rex præfatus in coniugē Margaretam sororem Philippi regis Franciæ, de qua genuit duos filios, Thomā dictū de Brotherton, & Edmundum, & vnā filiā nomine Margaretam.

Rex filiū remittit in Angliam.

Vxores & liberi regis Edvvardi primi.

Hæc idcirco dignum duxi scribere, ne posteris lateat generatio tanti Regis. Fuerat autem in armis strenuus, bellicosus etiam & victoriosus: totam Angliam de manu Simonis de Monteforti, & eidem adhærentium Comitum & Baronum acquisiuit. Walliam de manu Lewlini in suos vsus accepit. Aquitaniam quoque de manu Regis Franciæ sapienter extorsit. Scotiam sæpius subiugauit, sed ea capta per Robertum le Brus ipse in lecto mortis iacens, ex magnanimitate cordis iussit corpus suum ibi remanere insepultum, & deferri in exercitu, donec tota Scotia esset finaliter subiugata, de quo quidam sic scripsit:

Victoria.

Dum viguit Rex, & valuit tua magna potestas,
Fraus latuit, pax magna fuit, regnauit honestas.

Post Principis prædicti decessum venerabilis pater dominus Petrus Hispanus Cardinalis, & Clerus Angliæ, cunctique regni nobiles, qui interesse poterant, obuiam

uiam corpori vndique occurrerunt, solemnes processiones, ad quas venerat, per Ecclesias faciendo. Requieuit autem corpus venerabile inhumatum in Ecclesia Canonicorum de Waltham vsque in diem sepulturæ suæ, scilicet per sexdecim septimanas, per quod tempus ex mandato executorum Regis illuc destinati sunt de singulis magnis Monasteriis vicinis in circuitu hebdomadatim, sex Monachi seu Canonici, vel alii religiosi, qui circa corpus vigilias facerent, & exequias solemniter continuarent, non sine grauibus laboribus & expensis. Nec cuiquam licebat recedere, donec arbitrio executorum licentiatus fuisset. Cardinalis autem indulsit veniam vnius anni omnibus dicentibus orationem dominicam cum salutatione angelica pro anima dicti Regis. Cumque à festo translationis sancti Thomæ martyris vsque ad festum Apostolorum Simonis & Iudæ iacuisset inhumatum corpus regium, tandem ipso die Apostolorum apud Westm. est sepultum, patre venerabili Antonio Patriarcha Ierosolymitano & Dunelmensi episcopo missam celebrãte, & extremas exequias faciẽte.

Exequiæ.

Indulgentia Cardinalis sacrilega.

Sepultus Westmonasterii.

DE EDVVARDO POST CONquestum secundo.

POST mortem toti mundo deflendam Edwardi Regis inuicti successit ei filius suus Edwardus cognomento de Caerneruan, non tam iure hereditario, quam vnanimi assensu procerũ & magnatum. Non tamen coronatus est vsq; ad 12. Cal. Martii, quando vna cum noua cõiuge sua filia regis Franciæ Isabella, regale diadema suscepit. Et in die S. Matthiæ Apostoli coronantur dominus Edwardus rex Angliæ & domina Isabella regina apud Westmonast. ab Episcopo Wintoniensi commissione Archiepiscopi Cantuariensis speciali in finibus transmarinis per biennium exceptis septem septimanis exulantis, propter iram domini regis Edwardi nuper defuncti, quã certis de causis incurrebat: cui quidẽ coronationi interfuerunt dominus Carolus & dominus Ludouicus de Claro monte, fratres regis Franciæ, dux quoque Brabantiæ, & Comes de Fens, & cæteri magnates vtriusque Franciæ & Angliæ, & Domicella de Artoys miræ pulchritudinis iuuencula. Eodem anno, dominus rex reddidit Gilberto de Clare terram suam, redemptione facta pro tempore minoris ætatis. Sed hoc anno prius octauo Calen. Februarij Edwardus desponsauit Isabellam, filiam regis Franciæ, apud Bolon super mare, quibus nuptiis celebrãdis interfuerunt 4. reges, videlicet Philippus rex Franciæ, rex Nauarræ filius regis Franciæ, rex Almaniæ, & rex Ciciliæ, Regina Franciæ Maria, mater Margaretæ reginæ Angliæ, regina Angliç domina Margareta Edwardi primi sponsa, regina Nauarræ cum copiosa dictorum regnorum multitudine. Nihilominus defuncto patre, fidelitates & homagia à Prælatis proceribusque suscepit. Sed medio tempore, priusquam corpus paternum sepulturæ traderetur, posuit maculam in gloria sua, erectus in tyrannidem, vnde mox contraxit infamiam perseuerarurum temporibus diuturnis. Nam Cestrensem Episcopum dominum Walterum de Langtona, regni thesaurarium, & patris executorem præcipuum, executione testamenti penitus impedita, capi fecit & includi, ac Dei timore, & Sanctæ matris Ecclesiæ honore postpositis, inhumane fecit tractari eundem. Causa inimicitiæ fuit, quia dictus Episcopus, patre suo viuente, de suis corripuit insolentiis, & superfluis compescuit ab expensis. Ex causis præmissis infensus Episcopo effrenis iuuenis, eum squalore carceris coarctauit, & omnibus bonis suis, ac etiam sibi debitis spoliauit, nec erat in regno, qui pro eo verbum facere ausus fuit, tanta fuit bilis iuuenis contra eum. Fecit insuper iustitiarios inquirere de persona sua, vt si quicquam inordinatum reperissent, Rex proculdubio ab eo vltra pœnas meritas exegisset. Rationem etiam Rex petiit ab eodem de officio thesaurarii, & tempore suæ ministrationis. Sed Pontifici semper congruis datis ad obiecta responsis, nullo sensu potuit culpabilis inueniri, tandem aspirante diuina gratia, & auctoritate papali mediante ad semi gratiam Regis recipitur, rebus suis omnibus restitutis.

Edwardus de Caerneruan.

Episcopus Cestrensis regis mandato in carcerem sine causa consectus.

Eodem tempore rex iuuenis reuocauit ab exilio Petrũ de Gauerstone, qui dudum tempore patris sui certis de causis assensu communi procerum & magnatum exilio perpetuo fuerat condemnatus. Iste Petrus filius fuerat cuiusdam generosi, sed alienigenæ de Wasconia, qui in obsequio militauerat laudabiliter Regis patris, cuius obsequii gratia Rex hunc Petrum puerulum in suam suscepit curiam, adiungens eum filio

Petrus de Gauerstone reuocatus ab exilio.

filio suo curia, cum quo à pueritia adoleuit. Inuenit autem tantam gratiam coram regis filio, vt ipse spretis vel parui pensis magnatum regni filiis, huic solummodo adhæreret, eius tantummodo seruitium acceptaret. In tantumque lapsu temporis creuit amor, vt ab eo vsque ad mortem saltem animo non posset separari. Ille vero, & si eum facietenus reamaret, eius, ni fallor, munera plus amauit, dum thesaurum & regni iocalia, quæ filii Regis esse debuerant, penes se collegit, & transmarinis mercatoribus ad vsus suos proprios tradidit conseruanda. Igitur cum (vt diximus) dictum Petrum ab exilio reuocasset, incósultis cunctis regni proceribus illi contulit comitatum Cornubiæ, & insulam Man, quæ specialiter spectat ad coronam. Eodem anno tertio idus Octobris tenebatur Parliamentum Northamptoniæ, in quo fuit ordinatum, vt moneta Regis Edwardi patris istius Regis, quæ apud incolas viluerat, post decessum eius curreret more solito, sub pœna vitæ & membrorum. Et quinta decima clericorum, ciuium & burgensium totius terræ, & laicorum vicesima Regi nouo concederetur. Sub eodem tempore capti sunt omnes templarii per totam Angliam præcepto regio vno die, propter plurima inhonesta & enormia fidei catholicæ inimica, super eisdem prius per vniuersum orbem captis reperta & probata, & in diuersis regni castellis incarcerantur. Transit annus iste frugum ferax & fructuum, qui communitati sufficerent, si non nimium recondarent: Francis ociosus, Anglicis & Scotis inquietus. Et super hæc Anglis præcipue flebilis, pro amissione tanti Regis, cui non par in mundo eo tempore habebatur.

Insula Man proprie ad coronam spectat.

Annalis exclusio.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo nono, qui est annus regni Regis Edwardi nondum coronati a conquestu secundi, secundus, tenuit idem Rex natale apud Wy, manerium Abbatis de Bello, cum familia multa nimis: paucis post natale diebus transactis, transfretauit in Franciam, vt Regis Francorum filiam in vxorem duceret nomine Isabellam, quæ paulo plus annos duodecim habuit in ætate. Commisit autem regni custodiam Petro præfato, ob quam causam murmur immodicus inter proceres regni succreuit. Nuptiis in Francia apud Boloniam iuxta mare, quibus quatuor Reges interfuerunt, videlicet Rex Franciæ, filius Regis Franciæ, Rex Alemaniæ, & Rex Ciciliæ, celebratis, solenniter ad regnum Angliæ reuertitur cum vxore. Igitur proceres occurrunt Regi suo coniugique nouæ, & a cunctis elaboratur, quis propensiorem honorem impendere possit illis. Occurrit inter cæteros ipse Petrus, quem mox Rex in amplexus specialius admittebat, & familiarius respiciebat. Inuidebant ergo proceres, sed vindictam in tempus aliud differebant. Eodem anno sexto Calendas Martii, die videlicet sancti Matthiæ Apostoli, Rex & Regina cum solemnitate maxima apud Westmonasterium ab Episcopo Wintoniensi, commissione Archiepiscopi Cantuariensis exulantis, magnifice coronatur. In die, quo Rex debebat coronari coram Carolo & Ludouico comitibus patruis reginæ, Iohanne duce Brabantiæ, & Margareta ducissa, Comite Sabaudiæ, & multis aliis nobilibus, tractauerunt Comites & Barones regni Angliæ de statu regni, petieruntque à Rege amotionem Petri de Gauerston à regno, sed Rex noluit consentire, idcirco proposuerunt Comites coronationem regiam impedire. Quod Rex intelligens, promisit bona fide se facturum illis in parliamento proximo quicquid peterent, tantum ne coronatio differatur. Interim Rex misit post regale sancti Edwardi in ecclesia monachorum ibidem, in quo post missam est in palatium reuersus, & ad prandium est sessurus. Cancellarius regni & thesaurarius de iure portare debent calicem Sancti Edwardi cum patena, si presbyteri fuerint, ante regem: tradidit autem Rex non quibus debebat, sed voluntarie portiunculas regales sancti Edwardi, puta crucem, sceptrum, virgam, calcaria & gladios, sed coronam Sancti Edwardi tradidit Petro ad portandum manibus inquinatis, ex quo non immerito indignati sunt populus atque clerus. Fuit autem ibi tanta compressio populi, vt quidam miles Iohannes de Blackwel, qui ab antiquo hostis illius ecclesiæ fuerat, sine viatico expiraret. Sed nec Regi coronando, nec Episcopis ipsum coronaturis pepercit violentia populi. Et ideo cum festinatione nimia & quasi sine reuerentia fuit ista solennizatio consummata. Illo die missa in Ecclesia diu post nonam, & prandium in pallatio de nocte sunt finita. P. de Gauerston se intra se continere nesciens, Torniamentum fecit iuxta castrum apud Wallingfordiam proclamari, & tantam sibi militiam ex diuersis partibus aggregauit, quod pene cunctos Anglorum nobiles contra se venietes vilissime conculcauit, inter quos extitere præcipui, Thomas Comes Lancastriæ, Humfridus Herefordiæ, Eymerus Penbrochiæ, & Iohannes Warenniæ, quasi totius regni primores. Hi nempe dure ferentes & Petri superci-

Natale apud Wy, manerium Abbatis de Bello.

Coronatio.

Proceres petunt, vt Petrus de Gauerston in exiliũ mittatur.

Io. Blackwel populi concursu oppressus.

Torniamentum.

ſupercilium & acceptum opprobrium, de die in diem, quomodo Petrum perderent, cogitabant. Tranſit annus iſte fruges & fructus afferens, quietus à bello Francis, Anglicis atq; Scotis: Magnates indignantur de Petri ſuperbia.

Annalis cõcluſio.

Anno gratiæ milleſimo trecenteſimo decimo, qui eſt annus regni regis Edwardi à conqueſtu ſecundi, tertius, perpendentes regni magnates, & proceres, aliique terræ fideles, Regem in Petrum deperire præfatum, in tantum, vt nullius conſilium, nullius conſortium, nulliuſue ſolatium curare videbatur, niſi Petri ſolius, & quod tota regni diſpoſitio fiebat illius arbitrio, nec in regali curia cuiuſquam negotia vel promoueri poterant vel expediri ſine Petri conniuentia, indignati ſunt pro eo maxime, quod idem Petrus plus dilexit pecuniam quam æquitatem, plus reſpexit munera, quam cauſarum qualitates, & ipſam pecuniam, quam nequiter acquiſiuit, commiſit cuſtodiendam, vel ad vſus ſuos ampliandam, tranſmarinis mercatoribus, ſicut prius. Et ſuper hæc omnia iuſta ſatis illis accreuit ira, quod viderent ſe contemptui, & alienigenam, quem nec virtus, nec ſapientia commendabant, ſuper ſe ſupra merita ſublimari, & eis in locis omnibus anteferri: dicebant igitur ad inuicem, videtis quia nihil proficimus, expedit, vt iſte tollatur è medio, ne per potentiam inducat extraneos, qui non ſolum noſtras leges, noſtras adnullent conſuetudines, ſed noſtrum forſitan tollat locum.

Proceres inuident Petro Gauerſton.

Creuit hæc voluntas indies, & quotidie hoc propoſitum firmabatur, tandem licet ſero, prout moris eſt Anglicis, cum ad extremam neceſſitatem peruenerunt, parant erumpere, & Regem ſuper hiis & aliis conuenire. Ad Regem igitur ſine ſtrepitu accedentes, rogant humiliter, vt Baronum ſuorum conſiliis tractare negotia regni velit, quibus à periculis ſibi & regni imminentibus, non ſolum cautior, ſed tutior eſſe poſſit. Annuit Rex votis eorum, & ad parliamentum omnes qui intereſſe debebant, de conſuetudine conuocauit, vbi tractatu diligenti habito, poſtulatũ eſt à Rege cum inſtantia, vt liberam Baronibus diſponendi quoſdam articulos, ſibi regnoq; ſuo nec non Eccleſiæ Anglicanę vtiles, concederet facultatem. Suſpicatus mox Rex, quo eorum intendebat intentio, quod videlicet vel tenorẽ magnæ chartæ, vel chartæ de Foreſta peterẽt confirmari, vel certe (quod plus timebat) Petrum de Gauerſton ordinarent in exilium deſtinari, diu renuit annuere poſtulatis. Tandem ad importunã cunctorum inſtantiam conſenſum præbuit, & iurauit ſe ratum tenere, quicquid proceres ordinauerint. Conſenſu Regis habito, Barones ſibi ſex Epiſcopos adſciuerunt, & plures de clero prudentes cum multis de communibus diſcretis viris, qui prædictos articulos ordinarent. Petrus vero de Gauerſton in hoc parliamento elatus in ſuperbiam, barones deſpexit, & conuitia nonnullis intulit, eorumque perſonas verbis procacibus dehoneſtauit, tollerauerunt tamen nobiles regni hæc omnia, quia ſperabant in proximo vindictam ſumere de eodem, ſed hoc fieri poſſe minime credidit dictus Petrus. Hoc anno Robertus Archiepiſcopus Cantuarienſis ab exilio reuocatur iuſſu præſentis Regis, qui iam per biennium exulauerat, propter offenſam patris ſui. Tranſit annus iſte perexiliter fruges reddens ſiue fructificans: Anglicis ſollicitus & ſuſpicioſus: Scotis & Gallicis ocioſus.

Proceres petunt leges quaſdam condendi facultatem.

Inſolentia Petri de Gauerſton.

Archiepiſcopus ab exilio reuocatur.

Annalis cõcluſio.

Anno gratiæ milleſimo trecenteſimo vndecimo, qui eſt annus regni Regis Edwardi à conqueſtu ſecundi quartus, tenuit idem Rex natale apud Windeſore cum ſolemnitate magna. Poſt natale dominicum, conuenit vniuerſa multitudo regni nobilium ad parliamentum Londoniis, vbi communi decreto articuli per Barones dudum prouiſi Regi proponebantur, inſtantibus importune Baronibus, vt Rex ipſas prouiſiones confirmaret, & ſui ſigilli ſignaculo roboraret, præſtaret inſuper iuramentum de eiſdem prouiſionibus conſeruandis. Rex vero pro tunc nihil eſſe ratus denegandum magnatibus, corporale præſtitit iuramentum in hac parte, proceribus acquieſcens. Quo facto, dominus Cantuarienſis Archiepiſcopus, Magiſter Robertus de Winchelley, mox cum ceteris ſuffraganeis excõmunicationis ſententiam in omnes contradictos articulos venientes ſolenniter promulgauit. His expeditis, articuli in Eccleſia ſancti Pauli Londoniis in præſentia prælatorum, magnatum & communium totius regni, rege præſente publice legebantur, inter quos tenor magnæ chartæ, cum aliis prouiſionibus Eccleſiæ & regno neceſſariis petebatur, & prout dominus Rex pater ſuus iuſſerat alienigenas à ſua curia, regnoque ſuo pelleret, & malos à ſe conſiliarios amoueret. Et vt omnia regni negotia cum cleri magnatumque conſilio tractaret de cetero, nullamque guerram inciperet, vel quocunque extra regnum diuerteret ſine conſenſu communi. Rex autem, & ſi hæc omnia dura ſibi

Natale celebratur apud Windeſore.

Parliamentum Londini.

Articuli procerum confirmati.

& importabilia videbantur, magnatum tamen præbuit prouisioni consensum, & dictum Petrum in Hiberniam exilio relegauit: sed articulos ceteros nondum effectui mancipauit: gaudebant nihilominus terræ proceres, quod id produxerant ad effectum, vt Petrus cunctis odibilis exularet.

Petrus Gauersson exulatur.

Rex conatur Petrum reducere.

Soluto parliamento præfato cunctis cum gaudio ad sua discedentibus Rex mansit tristis, moleste ferens exilium dicti Petri, & dispersquirens omni studio, qualiter ipsum posset ab exilio reuocare, communicatoque super hoc cum suis priuatis consilio suggestum est, quod si sororem Comitis Glouerniæ, qui tunc erat iuuenis toto regno dilectus, & sub tutela Regis, præfato Petro daret in coniugem, posset ipsum Petrum ab exilio reuocare intrepide. Rati sunt etiam propter amorem Comitis, pariter & honorem, cuius esset sororius, magnates ceteros eum posse magis æquanimiter tollerare. Igitur cum festinatione maxima missum est in Hiberniam, & Petrus in Angliam est reductus.

Petrus reuocatus sororem comitis Glouerniæ ducit.

Nec mora, Rex inter Petrum & dictam sororem Comitis fecit nuptias celebrari, licet multum Comiti displicerent. Exinde Petrus erexit cornua, & plus solito regni nobiles vilipendit. Nec his quidem quieuit, sed Regem adeo eneruauit, ne dicam, infatuauit, vt cor eius auerteret, & voluntatem a pacto, quod pepigerat, ne videlicet tractaret regni negotia sine communi consilio dominorum. Cœpit etiam (sicut prius) indies thesaurum Regis colligere, & negotiatoribus vltramarinis commendare, non quidem ad regios, sed ad vsus suos, & in tantum expilauit Regem, vt non haberet, vnde solueret expensa consueta vel necessaria domus suæ. Nec solum Rex rei familiaris penuria, Petri stultitia laborauit, vel magis auaritia: sed Regina tantum rebus necessariis arctabatur, vt Regi Franciæ patri suo lachrymabiliter quæreretur honore debito destitutam. Ob quam causam Rex Franciæ cunctos Anglicos sibi notos pro talium abusionum tollerantia durius increpauit. Inter hæc Petrus spiritu exagitatus superbiæ, regni deridebat proceres, subsannabat mediocres iactitando se, sicut prius, sibi inuitis omnia facturum, nec esset qui suæ voluntatis propositum quomodolibet impediret.

Proceres aut Petrum in exilium agi volunt, aut se rebellaturos minantur.

Igitur Barones considerantes, quod eorum patientia Petro malignandi præstabat audaciam, concepto spiritu fortitudinis domino Regi assensu communi denuntiabant, vt vel dictum Petrum à sua propelleret comitiua, articulosque promissos effectui mancipareret, vel ipsi certe in eum tanquam periurum insurgerent pari voto. Durus videbatur hic sermo Regi, qui Petro carere nesciuit, sed magis videbatur imminere periculum, si non suis obtemperaret Baronibus in hac parte. Considerauit nempe suam notabilem paupertatem, & suorum abundas diuitias, suam impotentiam, & eorum vires, & idcirco ad tempus cen-

Petr. in exilium ablegatus.

suit illorum condescendere voluntati. Idcirco plus timore quam amore, plus necessitate quam voluntate coactus, Petrum regnum abiurare permisit, addita Baronibus conditione, quod si vlterius in Anglia, vel quacunque terra Regis Angliæ ditioni subiecta potuisset inueniri, illico caperetur, & velut hostis terræ publicus damnaretur. Igitur sub præmissa conditione, dato sibi conducto, Angliæ regnum lugens deseruit. Cuius aduentu cognito, Rex Francorum mandauit regni sui ministris, vt dictum Petrum, vbicunque posset inueniri, caperent, & commendarent diligenti custodiæ, ne videlicet iterato rediret in Angliam, & filiam suam reginam, regnique proceres conturbaret. Sed mandatum Regis Franciæ Petrum non latuit, quamobrem regnum Francorum mox deseruit, & intrauit Flandriam, tutas ibidem latebras quæsiturus. Cumque nec illic satis tutum sibi videretur, vagabundus per alia diuersa loca ferebatur, vbique quærens requiem, quam non inuenit, tandem in se reuersus iterum cogitauit regnum Angliæ reuisere, cœpta fiducia de Regis amicitia & comitis Glouerniæ, cuius sororem duxerat in vxorē.

Petrus in Angliam reuertitur, & à rege humaniter acceptus.

Et assumptis secum alienigenis remeauit in Angliam, & parum ante natale dominicum se Regis obtutibus præsentauit. Rex præ gaudio aduentus sui, iuraméta, pacta, promissa negligens, eum suscepit hilariter, tanquam cœleste munus, & secum detinuit cum familia sua tota.

Fulgur horrendum.

Hoc anno quarto nonas Septembris parum ante horam 9. ignitegii visum est fulgur horribile, quod durauit per totam noctem sequentem, cum magno tonitru & crebris ictibus circa mediam noctem sequentibus, ita quod sepes & arbores in multis locis suam viriditatem penitus amiserunt.

Ecclesia de Midleton concremata.

Eadem hora Ecclesia de Midleton in comitatu Dorset Sarum diœcesis cū campanili & campanis, ornamentis, libris & munimentis Monachorum dicti loci, eodem fulgure conuentu ad matutinas existente, combusta & consumpta est: [illegible] nonas eiusdem mensis ortus est ventus validissimus, quo arbores innumer[illegible] f[illegible]bus prosternūtur, & campanilia de Modeforde & Geuelton ad terram

terram similiter ceciderunt. Hoc anno Archiepiscopus Robertus excommunicauit Walterum Couentrensem Episcopum, qui noluit in prouinciali consilio respondere, super eo quod ipse fuit iuratus ordinationes seruare Baronum, sed post & contra eas adhæsit consilio Regis, & fecit Petrum de Gauerston reconciliari, & ordinationes infringi, vnde dictus Episcopus ad sedem Apostolicam appellauit, & personaliter ipsam adiuit, & Adam Mirimouth contra eum per Archiepiscopum destinatus. Eodem anno nonis Iunii combusti sunt in ciuitate Parisiensi, iudicio domini Philippi Regis Franciæ quinquaginta quatuor Templarii. Hoc anno Calend. Octobris sub Papa Clemente quinto celebratum fuit concilium apud Viennam, in quo Templariorum ordo damnatus est. Et ante illud concilium per vniuersum orbem generaliter fuit diuulgatum, quod omnes & singuli religiosi exempti, ad ius transirent commune, vnde solus ordo Cisterciensis Papam adiit ante dicti consilii celebrationem pro exemptione sua pristina pacifice obtinenda. Quod & obtinuit donis datis. In isto consilio petita fuit & concessa decima sexennalis in subsidium terræ sanctæ, & annis successiuis soluta. Philippus Rex Franciæ cogitauit vnum de filiis suis Regem Hierosolimitanum facere, & impetrare sibi omnes redditus & prouentus Templariorum. Et hac occasione prius multos Templarios in regno suo, & præcipue magistrum magnum ordinis, & alios multos procurauit comburi, & totum ordinem procurauit, & fecit in consilio prædicto damnari. Sed tamen propositum suum de eorum redditibus non est consecutus, quia Papa hospitalariis hæc assignauit non sine magnæ pecuniæ interuentu. Depositum nempe fuit contra Templarios, & compertum, quod quando receperunt quenquam ad ordinem, amotis omnibus, exceptis fratribus eiusdem ordinis, adduxerunt illum ad locum priuatum, & totaliter denudauerunt, & tunc vnus accederet ad eundem, & eum oscularetur in posteriori parte, deinde induceretur & cingeretur corrigia de sambuco. Et post crux portaretur, & ibi diceretur sibi, quod crucifixus non est Christus, sed quidam falsus Propheta deputatus per Iudæos ad mortem propter delicta sua, & fecerunt eum ter spuere super illam, & postea proiecerunt crucem ad terram, & eam pedibus conculcari fecerunt, deinde ostenderunt sibi caput cuiusdam idoli, quod quotidie adorabant. Et præter hæc depositum est contra eos, quod vitio fœdabantur Sodomitico, statuentes, quod nullus vtatur mulieribus, sed quilibet alterutro, cum voluerit, vnde postea cum factum fuisset concilium prouinciale in Anglia Londoniis contra Templarios super his articulis, quod quidem cōcilium durauit à mense Maii vsq; ad mensem Iunii, in quo Templarii capti & accusati fatebantur famam, sed non factum, nisi vnus vel duo ribaldi in omni statu. Omnes tamen fatebantur finaliter, non posse de sibi impositis se purgare, & ideo adiudicati fuerunt per concilium perpetuæ pœnitentiæ. Ita quod singuli in singulis monasteriis possessionatis detruderentur pro perpetua pœnitentia peragenda, qui postea in huiusmodi monasteriis bene per omnia se gerebant. Cum in concilio Viennensi tractaretur, an propter vocationem singulorum personarum ordinis Templariorum, vel propter acta contra eosdem posset totus ordo damnari propter singularium delinquentium vocationes, cum constaret, quod dictus ordo non fuerat vocatus, definitum fuit per dictum concilium, quod non de iure. Ideo Papa Clemens in bulla sua condemnatoria ordinis adiecit hanc clausulam. Quanquam de iure non possumus, tamen ad plenitudinem potestatis dictum ordinem reprobamus. Transit annus iste mediocriter fruges ferens, fructus quoque proferens: Anglicis nunc quietus, modo sollicitus: Francis pacificus: Scotiæ ociosus.

Templarii cremati.

Templariorum ordo damnatus.

Decima sexennalis in subsidium terræ sanctæ.

Templariorum scelera de quibus damnati sunt.

Annalis clausula.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo duodecimo, qui est annus regni Regis Edwardi a conquestu secundi quintus, tenuit Rex Natale domini Eboraci, cui interfuit Petrus de Gauerstone, quondam Comes Cornubiæ, cum suis alienigenis, Rege gaudente, quia receperat Petrum sanum, tota curia cum Regina mœrente, eo quod Regem cerneret male sanum. Post natale rumore ventilato per Prouinciam de Petri reuersione, tota patria merito commouebatur, maioribus & minoribus perpendentibus, non dum quicquam suum ingenium, sensum, consilium, vel prouisionem præualuisse, vt dictum Petrum arcerent à regia comitiua, indignati sunt igitur regni potentes, & disperquirunt, qualiter meliori modo possint cum communi consilio finem imponere futuræ turbationi. Bellum nempe in patria suscitare timebant, Regemque inquietare publice verebantur. Tamen librato vtrobique periculo, inueniunt, quod viuente Petro esse non poterit pax in regno, nec rex

Natale celebratum Eboraci.

Proceres capiunt consilium de tollendo Petro de Gauerston.

abundare thesauro, vel regina gaudere Regis amore debito. Cumque diutius præterita, præsentia vel futura pericula ponderassent, tandem reperto consilio, statuunt omnia extrema citius experiri, quam vt hactenus per alienigenam vilipendi. Eligunt ergo ducem pro futuro negotio dominum Thomam de Lancastria thesauro diuitem, stirpe nobilem, armis strenuum, moribus & iustitia præpollentem, cuius originem hic retexere dignum duxi.

Genus Thomæ Lancastrensis.

Henricus Rex Angliæ tertius à conquestu ex vxore legitima duos suscepit filios, Edwardum primogenitum, & Edmundum. Edwardo sibi successuro contulit Cestriæ comitatum, Edmundo iuniori filio consulatum Lancastriæ assignauit. Et post cum comes Leicestriæ, Simon de Monte forti, & Comes de Ferariis occubuissent in bello contra Regem moto apud Euesham, & eorum comitatus ad manum Regis fuissent per eskeatam deuoluti, Rex prædicto Edmundo vtrunque contulit consulatum, sibi & heredibus suis iure perpetuo possidendum, qui licet tres comitatus, videlicet Lancastriæ, Leycestriæ, & de Ferariis obtineret, nomen tamen Lancastriæ retinuit sibi semper. Duxit autem in vxorem mulierem nobilem, quondam Regis Nauarræ coniugem, nuper viri solatio destitutam. Cuius filia heres effecta Nauarræ, filio & heredi Regis Franciæ maritatur. Quamobrem ex tunc regnum Nauarræ regno Franciæ est vnitum. Genuit autem ex dicta domina Thomam de Lancastria, de quo fit sermo, & duos alios filios nobiles, Henricum scilicet & Iohannem. Qui omnes ex parte matris eorum fratres erant reginæ Francorum. Igitur cum Edmundus in senectute bona hominem exuisset, Thomas iure hereditario comes Lancastriæ, Leycestriæ, & de Ferrariis est effectus. Processu temporis dictus Thomas filiam vnicam comitis Lincolniæ desponsauit, videlicet Henrici de Lacy, vnde de magno maior effectus, post decessum dicti comitis Lincolniensis, qui etiam & Sarisburiæ comes fuit, quinq; comitatuum dominus existebat.

Quinq; comitatuum dominus.

Comes vero Lincolnię memoratus, cum propinquasse cerneret terminum vitæ suæ, vocato Thoma genero suo, monuit vt cogitaret, quomodo Deus eum præ cunctis in regno ditauerit, honorauerit, & gloria fecerit abundare. Quapropter, ait, & Deum diligere & honorare præ ceteris obligaris.

Oratio comitis Lincolniæ ad generum.

Romanorum oppressiones.

Cernis sanctam Ecclesiam Anglicanam honorabilem quondam & liberam, per Romanorum oppressiones & Regum huius regni iniustas exactiones (proh dolor) ancillatam: vides & plebem regni tributis & tallagiis apporiatam, & de conditione libertatis in seruitutem actam. Cernis regni nobilitatem (quandoque toti Christianitati venerabilem) iam ab alienigenis in terra propria vilipensam. Adiuro te igitur per nomen Christi, vt virum induas, exurgas, & erigas te ad honorem Dei & Ecclesiæ, & patriæ liberationem, adhibeasque tibi virum strenuum, nobilem & prudentem, Guidonem Warwicensem comitem cum necesse fuerit de regni tractare negotiis, qui & consilio præeminet, & maturitate pollet. Non verearis insurgentes aduersitates tibi dimicaturo pro veritate. Si his meis monitis acquieueris, in æternum honorem & gloriam consequeris. Cum Comes vetulus fecisset finem huiuscemodi monitis, sæculo valefecit, cuius corpus in Ecclesia sancti Pauli Londoniis est humatum.

Comitum cõspiratio ad liberandam remp.

Igitur Thomæ Lancastriæ Comiti pro releuanda sanctæ matris Ecclesiæ oppressione & recuperanda regni debita libertate adhæserunt viri nobiles, Humfridus de Boun Comes Herefordiæ, Aymerus de Valentiis Comes Penbrochiæ, Guido de Bello Campo Comes Warwici, Comesque Arundeliæ cum multis aliis Baronibus, quorum nomina scribere longum foret. Comes vero Marescallus, qui viuacissimus fuit exactor libertatum, iamdudum mortuo Comite de Hereford seniore, cernens se solum non posse proficere in præmissis, cum herede careret legitimo, timore ductus est, vt superius dictum est, regem Edwardum patrem istius constituit heredem suum, sed ipso post modici temporis interuallum sublato de medio, Rex dictum comitatum intrauit, & domino Thoma de Brotherdon filio suo ex secunda regina genito, fratri Regis huius dimidio Comitatum Marescalli donauit, iure perpetuo possidendum. Gilbertus Comes Glouerniæ ætate iuuenis, quia nepos Regis erat natus ex sorore sua, nec Regem volebat offendere, nec paribus deesse, in petendis libertatibus mediatorem se exhibuit pro bono pacis. Comes Warenniæ, qui diu fluctuauerat, & fauerat parti regis, per Cantuariensem Archiepiscopum introductus suis paribus iam consensit.

Legatio Lancastriæ ad regem de remouẽdo Petro.

Comes igitur de Lancastria dux electus, regni nobilium communis decreti sententia, honorabiles misit domino Regi nuntios, qui moram traxit tunc temporis Eboraci, deprecans per eosdem ex parte communi, vt vel dictum Petrum eis traderet, vel, vt ordinatum fuerat, regnum euacuare præciperet. Rex vero sinistro

ductus

ductus consilio, & tales supplicationes parui pendit, & ab Eboraco recessit, & donec peruenit ad nouum castrum super Tynam non quieuit, vbi vsque ad festum Ascensionis dominicæ perhendinauit, Regina apud Tynemutham interim commorante. Itaq; non tam despectum quam delusum de consensu communi collegit exercitum, & versus nouum castrum cum proceribus memoratis cum omni celeritate direxit iter, non quidem vt domino suo Regi quicquam iniuriæ vel molestiæ irrogarent, sed vt ipsum Petrum captum secundum leges communiter æditas iudicarent.

Proceres arma capiunt.

Cumque Rex audisset barones cum armis & exercitu aduenturos, quasi proscriptus aut exul fuisset, fugit cum dicto Petro celeriter Tynemutham aduentantibus, atque cum suis baronibus ad nouum castrum, & de facili ingressum obtinentibus, illico Rex quandam nauem petiit. Et quamuis regina tunc prægnans plena lachrimis supplicaret, vt secum moram faceret, nihil omnino compassus eidem, assumpto Petro, Scardeburgiam nauigauit. In quo quidem loco castrum Regis habebatur fortissimum, sed nec armis nec victualibus communitum. Rex autem præcepit suis, qui erant in castro, vt custodiam Petri susciperent, & castellum victualibus instaurarent, dum ipse ad partes Warwichiæ se transferret.

Rex fugit vna cum Petro.

Barones itaque cognoscentes fugam Petri, equos & arma, & bona cetera, quæ Petrus reliquerat, in nouo castro appreciari fecerunt, & loco tuto seruari, dehinc post Petrum lora dirigunt sine mora, cum autem ad castrum de Scardeburgh peruenissent, tentoria fixerunt ibidem, sed cum advertissent nullum adesse impedimentum in patria, quo minus castrum expugnare valerent, Thomas cum suis exercitibus recessit à loco, ne forte multitudo victualibus arctaretur, dimissis ibidem ad expugnationem castri, Comitibus Penbrochiæ, & de Warenna, qui facientes insultum, custodes in breui adeo fatigarunt, vt resistere vel defendere se nequirent.

Proceres Petrum insequuntur.

Tunc Petrus cernens se non posse fugere, eisdem se reddidit, sub conditione, quod simpliciter (omni exceptione seclusa) staret ordinationi baronum, nihilq; postulauit aliud, nisi vt domini sui Regis saltē semel frui colloquio copiam sibi darent.

Petrus venit in potestatē procerū.

Rex vero audiens Petrum captum, rogauit vt colloquio eius poriretur: precatus est insuper, vt eius vita saluaretur, pollicens eo pacto se magnatum votis in omnibus satisfacturum, quam quidem pollicitationem amplectens Comes Penbrochiæ, suasit baronibus, vt hanc petitionem Regi concederent, promittens se sub pœna amissionis terrarum suarum omnium, saluo seruaturum dictum Petrum, donec habuisset cum Rege colloquium, & ex post baronum arbitrio commissurum. Concesserunt ergo dicto comiti Petri custodiam, eisdem die & loco præfixis sine fraude restituendum.

Rex petit, vt cū Petro colloquatur.

Comes autem Petrum ad partes Wallingfordię proposuit perduxisse, sed cum declinasset ad villam de Dadington prope Warwicum, comes commisit suis Petri custodiam, ipso coniuge sua Comitissa in vicino pernoctaturo. Quod comperiens comes Warwici, cum magno strepitu & armatorum multitudine superuenit, & eadem nocte de manibus famulorum comitis Penbrochiæ Petrum rapuit, & ad castrum suum duxit.

Petrus à comite Penbrochia cum ad regem deducto capitur.

Cum igitur foret ibi quædam ambiguitas, quid esset faciendum de Petro, vtrum foret vtilius mox cum ucci tradere, an regiæ voluntati reddere, quidam vir astutus & profundi consilii sic respondit: prædam (inquit) quam diu insecuti sumus, & non sine labore iam cepimus, superuacuum foret iterum foras quærere, si eam penes nos possemus quomodolibet detinere, pensare debemus viri scelera, & per eum patriæ illata damna, quæ semper sequebantur verba ridicula, superba responsa. Recolere quoque fas est labores publicos & priuatos, expensas innumeras, vexationes varias, vix vnquam terminabiles, quæ sustinuimus ante prædam captam, & idcirco decerno, vt nunc solus prius moriatur hic homo, quam per guerras amplior turbatio crescat in regno. Assentiunt vniuersi viri consilio, & Petrum eiiciunt de ergastulo, capite plectendum communi iudicio.

Petrus capite truncatur.

Ducitur ergo Petrus ad locum Blakelowe vocitatum, & tanquam legum subuersor, & publicus regni proditor capite truncatus est. Et qui quondam vocauerat Guidonem Warwici Comitem, nigrum canem de Ardenna, iam iuxta comitis vaticinium morsus amarissimos sensit eiusdem. Cadauer Petri per fratres Prædicatores Oxoniam est delatum, & inter eosdem plus biennio conseruatum, donec Rex illud ad manerium suum de Langley transferri fecisset, & in Ecclesia fratrum Prædicatorum, quos ibidem constituit de regio fisco victuros, & pro anima Petri & regiorum progenitorum celebraturos honorifice condidisset.

Magnates regni modo præfato de Petro consecuto proposito, miserunt ad Regem, proterue postulantes prouisiones suas per eum confirmari, & effectui demandari,

Proceres petunt quosdam articulos confirmari.

dari, comminantes, nisi maturius ista faceret, ad ipsum venirent, & præmissa complere cogerent manu forti. Nec segnius impleuere legationem, sed continuo viribus adunatis totam patriam circa Dunstapliam occuparunt, Rege Londoniis existente.

Legati Pontificii & præsules intercedunt pro pace.

Cernentes autem regni prælati vna cum Gilberto Comite Glouerniæ talem dissensionem Ecclesiæ regniq; periculosam, totis viribus insistebant, vt pax reformaretur, & pars vtraq; quietior esse posset.

Proceres Papæ legatos reiiciunt.

Obserua.

Eo tempore venerunt cum regni pontificibus & dicto Gilberto Comite nuncii Papæ duo, ad sanctum Albanum, vt ibidem hospitari, facilius possent ferre & referre partis vtriusq; responsa: vnus illorum Cardinalis extitit tituli sancti Priscæ, qui quondam Abbas fuerat montis frigidi in Wastonia, de ordine Cisterciensi, & Vicecancellarius modo Papæ: alter vero fuit Episcopus Pictauensis, & postea Cardinalis. Hii quosdam clericos præmiserunt de sancto Albano ad villam de Wathamstede, vbi tunc erant Barones cum suis exercitibus, cum literis summi Pontificis eis pro pace roganda directis. Magnates audientes extraneos eis literas apportasse, ipsos quidem pacifice receperũt, sed literas recipere noluerunt, dicentes se non esse literatos, sed armis & militia exercitatos, & ideo videre literas non curarunt. Tunc qui qui missi fuerant, requisierunt, si placeret eis habere colloquium cum dominis suis domini Papæ nuntius, qui pro pace reformanda personaliter accedere cupiebant. Ad hæc proceres responderunt se in regno multos habere probos & literatos Episcopos, quorum consiliis vti volebant, & non extraneorum quibus non esset cognita causa commotionis suæ, præcisque dixerunt, se nullo modo permissuros, vt aliquis alienigena vel forensis intromitteret de factis suis aut quibuscunque negotiis eos tangentibus infra regnum. Nuntii domini Papæ tali modo perterriti, in crastino summo mane iter versus Londonias maturarunt, qui apud sanctum Albanum (loci commoditate illecti) moram traxisse per mensem vel amplius cogitauerant. Episcopis vero regni cum Gilberto Comite sic intercurrentibus, sic satagentibus, sic demum mediantibus, res est temperata, quod barones thesaurum & equos, & cuncta iocalia, quæ dicti Petri fuerant, & apud nouum castrum ceperant, domino Regi, vel eius atturnato apud sanctum Albanum viuenti restituerent, & tunc dominus Rex eorum petitiones perduceret ad effectum. Venientibus igitur ad sanctum Albanum Iohannem de Sandale regni thesaurario, & Ingellardo de Warle custode Garderobæ regiæ, iuxta condictum sunt omnia restituta.

Pax inter regem & proceres.

Regi nascitur filius Edwardus.

Proceres prohibent, ne puer regis Franciæ nomen referret.

Hoc anno Isabella regina peperit Regi Angliæ filium suum primogenitum die sancti Bricii apud Windesore villam Regis, & licet ibidem tunc præsens esset Ludouicus filius Regis Franciæ, dictæ Reginæ frater, & multi magnates Franciæ sexus vtriusque, voluissentque imposuisse pusiolo nomen Regis Franciæ, magnates Angliæ hoc permittere noluerunt, sed eum nomine patris sui vocauerunt Edwardum, in cuius ortu tota Anglia ingenti plausu lætata est. Et pater eius tam hilaris est effectus, vt dolorem, quem de morte Petri conceperat, temperaret. Ab illo die Deo disponente creuit amor filii, & euanuit in eius corde Petri memoria, & Rex voluntati suorum procerum facilius solito condescendit.

Eclipsis lunæ.

Annalis cõclusio.

Eodem anno die Iouis in crastino sanctæ Luciæ virginis eclipsis lunæ incepit in noctis crepusculo, & per trium horarum spatium perdurauit. Transit annus iste fruges producens, & fructus faciens: sed tam rarus extitit, vtrinque Gallicis Scotisque tollerabilis: Anglis varius, sollicitus & formidolosus.

Natale celebratur apud Windesore.

Discordia recrudescit inter regẽ & proceres.

Parliamentum Londoniis

Rex queritur iniurias sibi à proceribus illatas

Anno gratiæ millesimo trecẽtesimo decimo tertio, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu secundi, sextus, tenuit Rex natale apud Windesore, cum multi nobiles ex Gallis interfuerunt, susurrones inuisi, & detractores Deo odibiles. Per hoc tempus regni Barones criminari penes Regem toto conamine insistebant, & ipsius Regis animum in odium conuertere eorundem. Effecerunt igitur, vt Rex eorum consilia parui penderet, & ab eis affectum auerteret, & cultum debitum & consuetum. Factum est igitur, vt rancor inueteratus inter Regem & proceres fomentum reciperet rediuiuum, & quicquid vni parti placuit, alteri displicebat. Anno sub eodem citati sunt ad parliamentum Londoniis faciendum cuncti magnates, & qui de consuetudine citari debuerant, vel de iure. Cunctis igitur clericis congregatis, & laicis, dominus Rex grauem deposuit querimoniam de contemptu suo, & damnis sibi illatis per Barones dudum apud Nouum castrum super Tynam, & quod plus doluit de captione Petri, & impia trucidatione perpetratis per eosdem Barones. Barones vero ad has querelas vnanimiter responderunt, se in præmissis nullatenus deliquisse,

imo

imo potius regis gratiam & amorem promeruiſſe, cum non in contemptum regium *Defenſio procerum.*
contraxerunt pro tunc exercitum, ſed vt regni inimicum publicũ multotiens per cõ-
munitatem Angliæ ex duorum regũ aſſenſu extrabannitum deſtruerent, per quẽ læ-
ſa fuit in immenſum fama regia, per quem expilabatur non ſolum regis ſed regni ſub-
ſtantia, per quem ſuſcitata fuerat inter regem & ſuas naturales diſſentio periculoſa.
Et addiderunt, ſe velle videre finem negotiorum circa quæ plura expenderant, gra-
uiter laborauerant, & ſe & ſuos minis vexauerant; nec profecerant ad hoc tempus.
Dicebant inſuper, nolle vanas promiſſiones & infructuoſas, cuiuſque de cætero præ-
ſtolari. Eoque perducta eſt Baronum animoſitas iſta vice, vt citius mori præelige-
rent, quam vt hactenus ridiculoſe differri. Quod videns Regina cum Prælatis regni,
& comite Gilberto Glouerniæ, ſollicite intercurrebant, partium animos diligenter *Regina & prælati pacem conciliant.*
ſedare ſtudebant, & pacem facere totis viribus ſatagebant. Et factum eſt per laudabi-
lem mediationem eorundem, vt tali pacto rancor regius conquieſceret, ſi videlicet
ipſi Barones cum ſuis aſſentatoribus in aula Weſtmonaſterii, & pleno parliamen-
to venirent, & ſe humiliarent domino ſuo regi, & de his in quibus ipſum offende-
rant veniam precarentur. Et dominus rex eoſdem ad gratiam & firmam pacem ſine
fictione reciperet, & vt ligios & fideles in amore ſuo tractaret de cætero & foueret,
articuloſque petitos ad finalem effectum perduceret, nec pro morte Petri quenquam
impeteret, ſed chartam cuilibet exigenti de indemnitate concederet. His itaque
vtrobique peractis, magnates regis conſiderantes indigentiam, ſponte illi quintum
decimum denarium bonorum temporalium conceſſerunt, & ſic à dicto parliamen-
to cum gaudio & pace receſſerunt. Eodem anno magiſter Robertus de Winchelſey *Obiit Archiepiſcopus.*
Cantuariæ Archiepiſcopus, qui toto ſuo tempore nobiliter rexerat Anglicanam ec-
cleſiam, & in temporibus duorum regum firmiter ſteterat cum magnatibus pro re-
petendis regni libertatibus, hominem exuens, migrauit ad Chriſtum. Quo ſepulto,
monachi primæ Metropolis Cantuariæ magiſtrum Thomam de Cobham virum ſu- *Thomas de Cobham eligitur in Archiepiſcopum.*
pereminentis literaturæ, multiſque virtutibus redimitum in paſtorem regi præcipuũ
concorditer elegerunt, quamuis Papa priuſquam dictus Robertus ſeceſſit in fata, il-
lius honoris collationem ſibimet reſeruaſſet. Dictus vero Thomas electioni de ſe fa-
ctæ conſentiens, Anniuoniam (vbi tunc erat curia) properauit, petiturus confirma-
tionẽ electionis ſuæ. Et licet non potuiſſet inueniri in electi perſona vitium, ſummus
tamen pontifex electionem ſuam poſt reſeruationem ſibi factam omnino nullam eſ-
ſe pronunciauit. Et quia conſtabat Papæ eccleſiam Anglicanam multis laborare tri- *Papa electum repudiat.*
bulationibus cogitabat, ſollicite prouidere Eccleſiæ viduatę de viro, per quẽ vexatio-
nes melius ſedari poſſent. Habito ſuper his tractatu prouide, tandem in dominũ Wal-
terum Reynalde Wigornienſem Epiſcopum domini regis Cancellarium oculos, di-
rexerat conſiderans nimirum quantam gratiam coram domino rege præ cæteris re-
gni prælatis inueniebat, quam mature ſe in ſuo officio Cancellario, & quam ſapienter
habebat, quanta diſcretione motus & rancorem inter regem & proceres tempera-
bat, ſperans talem virum Eccleſiæ & regno plurimum profuturum. Huic igitur ho-
norem Cantuarienſis Eccleſiæ gratis cum pallio conferebat. Dicto vero magiſtro *Walterus Reynaldes Archiepiſcopus Cant. præficitur à Papa.*
Thomæ ſpem promotionis honorificæ habere iuſſit. Prædictus vero Walterus hono-
rem ſibi collatum reuerenter ſuſcipiens, acceſſit ad Eccleſiam Cantuarienſem domi-
nica Quinquageſimæ, quæ tunc erat tertiodecimo Calendas Martii, vbi eodem die
poſt conſecrationis ſuæ ſolemnia, conuiuium ſplendidiſſimum domino regi & regi-
nę multiſque magnatibus cauſa ipſius illuc accedentibus præparauit. Hoc anno obiit
dominus Guido de Bello campo, comes Warwici, qui in parliamento vltimo conſi- *Rex & regina interfuere conſecrationi Archiepiſcopi.*
lio regio fuerat deputatus, ſed priuati regis inuidentes ei (vt dicitur) eũ impocionaue-
runt. Eodem anno rex & regina miſerunt ſe in mare verſus Pariſius cum multis terræ
nobilibus, & interfuerunt Pariſius coronationi domini Philippi filii regis Franciæ *Rex & regina interfuerunt coronationi regis Franciæ.*
in regem Nauarræ ibidem creati die Pentecoſtes. Tranſit annus iſte nec ſatis frugi-
fer, nec abundans fructibus: Angliæ multipliciter varius: nunc nubilus, nunc ſerenus, *Anni iſtius concluſio.*
nunc turbidus, nunc amœnus: nunc pacificus, nunc inquietus: ſuſpicioſus regi & ſuis
aſſentatoribus: ſollicitus plebi, terræ, regnique proceribus: Franciæ pacificus: Scotis
otioſus: Inimicis crucis Chriſti in terra ſancta à Chriſtianorum bellis (proh dolor) ex-
peditus.

Anno domini milleſimo trecenteſimo decimo tertio, qui eſt annus regni regis
Edwardi à conqueſtu ſecundi, ſeptimus, tenuit rex natale Lõdoniis. Hoc anno Scoti *Natale celebratur Londoniis.*
intrantes Northumbriam, prędabantur patriã, trucidabant incolas, & villas plurimas *Clemens Papa obiit.*

incendebant. Eodem anno Papa Clemens diem clausit extremum, qui prius fuerat Archiepiscopus Burdegalensis, & vacauit sedes per biennium. Successit autem ei Iacobus Episcopus Anniuoniæ, & vocatus est Iohannes. Rex venit in vigilia Palmarum ad sanctum Albanum, & obtulit beato martyri quandam crucem auream diuersorum sanctorum reliquiis insertam, & lapidibus preciosis, commendans se & suos necessarios eiusdem sancti tutelæ & precibus monachorum. Cumque suggestum fuisset ei, quod pater suus chorum sancti Albani renouasse proposuerat, desiderium patris explere, gestiens contulit mox centum marcas argenti, & maremium apud Dynesleyam querendum ad opus illud, iubens vt pecuniæ nullo modo parcerent, quin opus illud ad honorem Dei & beati Albani Anglorum prothomartyris irreprehensibiliter consummarent. In crastino diei Palmarum rex iter versus insulam Eliensem arripuit, vbi solemnitatem Paschalem tenuit nobiliter & festiue: Quo tempore, Elienses mentientes se corpus habere sancti Albani Anglorum prothomartyris, manifestissime coufutauit coram regni nobilibus & monachis dicti loci, iam cum ad alleuiandum moram suam in monasterio oculis diuersa subiiceret, phanaque videre vellet ibidem, tandem incidit menti eius, vt videret quid esset contentum in feretro quod beati Albani vocant, in ecclesia memorata. Dixitque episcopo qui tunc aderat Eliensi: scis (inquit) quod fratres mei apud sanctum Albanum corpus eiusdem martyris putant veraciter se habere, & in hoc loco dicunt monachi se dicti sancti corpus tenere: per animam (inquit) Dei, volo videre in quo loco reliquias sancti corporis debeo potissimum venerari. Cumque præsul verba regis Priori & fratribus retulisset, illi velut exangues effecti, quid responderent, quid facerent nesciebant, ex vna parte timentes amittere tantum thesaurum, si verum esset quod apud eos foret, ex altera conuinci de mendacio metuentes, quia hoc prædicauerant se habere. Nesciebant enim pro tunc quid in dicto feretro continebatur. Episcopus videns suorum consternationem, animauit eos, monens vt considerent, quia non ad auferendum tantum thesaurum, sed venerandum, rex aspectum reliquiarum requisiuit. Ventum est igitur in ecclesiam, & feretrum solutum & apertum est per quendam monachum, Alanum de Walsingham dictum, qui postea proficientibus meritis Prior factus est illius ecclesiæ, qui & ipse peritus erat in opere aurifabrili, & ideo ad soluendum feretrum tunc vocatus. Rex vero cum vidisset cunctos clauos extractos, & feretrum patefaciendum, accessit & leuauit operculum manu sua. Et ecce vident Locellum illum à summo vsque deorsum, quodam panno villoso ita occupatum, vt nihil posset aliud continere. In superiori vero parte vestimenti, conspiciunt cruoris coagula dense respersa, ita noua, ita recentia, quasi pridie fuissent effusa. Constat hanc vestem fuisse Caracallam quam sanctus Albanus in conuersione acceperat à sancto Amphibalo magistro suo in signum religionis, in quo idem martyr sententiam subiit capitalem. Et fas est credere quod ad honorem sancti, diuino miraculo sanguis eius sic in hac veste seruatus, sicut in puluere sui sepulchri per multa secula legitur conseruatus. Cuius pulueris massam in qua rubebat adhuc sanguis martyris, sanctus Germanus Altissiodorensis episcopus secum abstulit, & detulit ad natale secum Altissiodoro, capellam construens in honorem martyris memorati. Rex igitur & omnes assistentes, de tanto miraculo stupefacti, proni corruerunt in terram. Et facta est non parua hæsitatio quis accederet ad deponendum operculum & feretrum contingendum. Tandem rex ipse cæteris animosior, operculum detraxit ad locum suum, & tunc primo cognouerunt Elienses quid de sancto Albano haberent, quid non haberent, eum oculata fide cernerent in dicto feretro præter Caracallam nihil omnino contineri. Rex vero hilarior effectus de rei comperta veritate, dedit illic dona varia, residuum temporis quo mansit ibidem ducens in summa lætitia, frequenter conferens de merito martyris Albani & gloria, & iudicans nō sine diuina factum prouidentia vt in duobus locis tam celebribus specialis veneratio martyris haberetur. Et ait Eliensibus, gaudete de Dei munere, gaudete de tanti martyris meritis & sanctitate, quia si prout dicitis, hic Deus per illum plura facit miracula ratione vestis, credatis quod apud sanctum Albanum ampliora facit miracula ratione corporis illic sanctissimi quiescentis. Rex de insula Elyensi transiuit Lincolniam, deinde ad Eboracum & nouum castrum super Tynam, Berewicum perueniens, expectauit ibidem omnes qui sibi debebant seruitium militare, cunctisque illuc peruenientibus qui sibi huiusmodi debebant seruitium, præter Thomam comitem Lancastriæ, & comites Warenniæ, Warwichiæ, & Arundeliæ, qui venire nolebant, eo quod articulos petitos totiens & concessos ad effectum detractauit perducere.

Iohannes succedit.

Elienses mentiti sunt se sancti Albani corpus habere.

Rex falsi Albani corpus intueri vult.

Villosus pannus pro corpore inuentus. Mendacium aliud ab eo excusatur.

Caracalla Albani.

Crassa cæcitas.

Rex in Scotiam properat.

cere. Diſpoſuit militiæ ſuæ turmas, & ad obſidionem caſtri de Striuelin diſſoluendam cum grandi exercitu maturauit. Cumque fixiſſet prope locum tentoria, quidam de regis Anglorum exercitu equitationes coram cuneis Scotorum facientes, ipſos atrociter prouocabant, quibus illi viriliter occurrentes, multos Anglorum nobiles die Dominico in Sancti Iohannis Baptiſtę vigilia peremerunt. Quo caſu Anglici exacerbati, in craſtino vindicari firmiter proponebant, cumque dies illuxiſſet craſtinus ad pugnam ſe vterque exercitus pręparabat. Circa vero horam diei tertiam appropinquantes ſibi vtriuſque partis acies, iuxta rei militaris regulam turmas ad pręliandum diſponunt. Duces Anglorum pedites cum arcubus atque lanceis in prima componunt acie, equites diuerſis alis retro conſtituunt. Ex parte vero Scotorum omnes erant pedites, eo quod in bello commiſſo quondam iuxta Fenkyrke non proſpere ceſſiſſet equitibus eorundem, qui deſerta pugna fugerunt, pedites in prælio deſerentes. Robertus de Brus qui ſe regem Scotorum nominauit, pedes Scotorum pręceſſit exercitum, dans ſuis exemplum, vt nemo de fuga cogitaret. Cumque iam ventum fuiſſet ad manus, vt confligerent collidentibus catervis ad inuicem, plures attoniti, multi ſaucii, multique mortui ceciderunt, ibi lancearum confractarum fragor horribilis, enſium in caſſides vibratorum tinnitus terribilis, ſecurum Scoticarum vis intollerabilis, ſagittarum & ſpiculorum in vtramque partem miſſorum nubes formidabilis, etiam bene cordatos poterant terruiſſe. Congeminatio ferientium, vox cohortantium, ſtrepitus conclamantium, gemitus morientium poterant vltra quam dici fas eſt procul audiri, variante fortuna vices dum certatum eſt, nec poterat per longum diſcerni tempus, quę pars potior videretur. Tandem ſæuiente Bellona, diſcrimini patuit pars Anglorum. Quod cernens Gilbertus comes Glouernię, velut aper infrenduit, & feritate concepta, cum ſuis commilitonibus in Scotos irruit, quorum quoſdam mucrone mutilat, truncat & trucidat, & gladium ſuum cruore Scotico multipliciter madefacit, quemcunque gladio feriebat vel caput illi vel membrorum aliquod amputabat. Cernentes Scoti tam ſæuum aduerſarium ſuis tam crudeliter inſiſtentem, conglobati concurrunt ſuorum ſuccurſui, circumuallantes Gilbertum ex omni latere, conuertuntque in eum pondus prælii, lateribus eius applicantes cuſpides lancearum & enſium, hinc inde impingentes cum tot viribus, tanta feritate, donec ad terram caderet ſuis viribus deſtitutus, tunc rabidi & inhumani Scoti caput eius ſecuribus biſacutis & gladiis tundunt, pungunt, & feriunt, donec inter pedes ſonipedum ſpiritum exhalaret. Quod videntes ſui famuli, fugere feſtinarunt.

Bellum Striuilinense.

Prælium atrox inter Anglos & Scotos.

Comes Glouerniæ in medios hoſtes irruit.

Gilbertus cæſus.

Nobilis etiam baro Robertus de Clyfforde cum multis aliis viris nobilibus in hoc funeſto conflictu peremptus eſt, ceciderunt nempe die illo dominus Paganus Typotette, dominus Willielmus Mareſcallus, dominus Ægidius de Argenten, dominus Edmundus de Maule, cum multis aliis quorum nomina pręſentibus inſerere longum foret, ad numerum videlicet, & ſcutiferorum ſeptingentorum. Comites de Hereford & de Penbroke videntes ſuorum plagam terga verterunt, ſibi fugæ præſidio conſulturi. Sed Comes Herefordiæ in fugiendo captus eſt iuxta caſtellum de Boſuilla: capti ſunt autem & in cuſtodia detenti barones & baronetti viginti duo, milites ſexaginta octo, clerici & ſcutiferi numero exceſſiuo, de quibus dominus Rogerus de Northburghe, cuſtos targiæ domini Regis, quæ ab eodem ibidem per Scotos eſt ablata, in captiuitate ductus. Summa vero totalis, tam comitum, baronum & baronettorum, quam militum interfectorum & captorum ibidem centum quinquaginta quatuor. Interea dominus Radulphus de Mounthemer, qui deſponſauerat dominam Iohannam de Acres comitiſſam Glouerniæ & regis pręſentis ſororem, captus fuerat apud Striuelin, inuenit gratiam in oculis Scotorum, ratione cuiuſdam familiaritatis cum Rege eorundem quondam in curia Regis Angliæ habitę caſu fortuito, ita quod redemptio ſua fuit ſibi perdonata. Qui in Angliam rediens, tergiam domini Regis, modo quo permittitur, à cuſtode eiuſdem ablatam per Scotos, ſecũ vſu ipſius reportauit, ratione pręuia ex toto nihilominus interdicto. Rex vero etſi ardenter cuperet vindicari, & inſtaret ad fundendum Scotorum ſanguinem, à ſuis tamen de loco diſcriminis inuitus educitur, & ad fugiendum compellitur, pro tanto infortunio gemebundus. Commiſſum eſt autem iſtud cruentum prælium iuxta caſtrum de Striuelin, in loco qui Bannekemoră vulgariter appellatur, Scotorum tripudio, luctui Anglicorum, qui ab hoc die creuit Scotis animus & audacia, Anglis timor & vecordia, vt in ſequentibus plenius apparebit. Cum autem Gilbertus comes

Nomina & numerus cæſorum.

Comes Herefordiæ capitur.

Radulphus de Mounthemer liberatur.

mes Glouerniæ tam infausto conflictu tam lamentabiliter corruisset, & nullum superstitem masculini sexus reliquisset hæredem, expectatum est per duos annos si Comitissa coniux sua fortassis impregnata fuisset, sed cum frustra præstolatum fuisset biennale tempus super huiusmodi euentu, diuisa est hæreditas inter tres sorores comitis supradicti, quarum primam duxit in vxorem dominus Hugo de Spencer, secundam vero dominus Hugo de Audeley, quam prius habuerat dominus Petrus de Gauerstone quondam comes Cornubiæ. Tertiam vero duxit dominus Rogerus de Tamari, quam prius desponsauerat dominus Iohannes de Burgo, filius & hæres comitis Vltoniæ de Hibernia: & sic diuisus est comitatus nobilissimus in tres baronias, qui quondam dicebatur & erat altera regni columna.

Partitio hæreditatis Gilberti.

Igitur post bellum de Striuelin Robertus de Brus interfectorum spolia fecit colligi, quæ suis stipendiariis & his qui pro suæ partis defensione dimicauerant, distribuit larga manu. Captiuosque quos ceperat tam ciuiliter tractari fecit, tam honorifice custodiri, quod corda multorum in amorem sui indiuisibiliter commutauit.

Humanitas Rob. de Brus.

Corpora comitis Glouerniæ & baronis de Clifford regi Angliæ apud Berewicum moram trahenti transmisit sine pretio, sepelienda regia voluntate. Et cum comes Herefordiæ, dominus Humfridus de Boun (vt præmittitur) captus fuisset, deliberatus est, facta commutatione pro dicti Roberti de Brus coniuge, quæ iam diu in custodia regis Angliæ fuerat detenta captiua. Cæteri vero captiui per redemtionem seu commutationem sunt similiter liberati. Sed rex tamen amaro factus animo cunctis diebus suorum deplorauit infortunium, constituens in futurum vel certe perimi, vel in aduersarios vindicari, recedensque de Berewici partibus peruenit Eboracum, vbi magnum cum clero tenuit concilium & regni magnatibus vniuersis. Soluto concilio, rex se transtulit ad partes Australes.

Parliamentum Eboracense.

Eo tempore plures ex Anglicis facti transfugæ se Scotis confœderauerunt, & à regis Angliæ fidelitate desciuerunt, reuersique cum Scotis Northumbranam plagam deprędati sunt, vastantes villas & casalia, captiuos secum trahentes incolas, abigentes animalia & iumenta, agros depopulantes, incendia cedesque facientes, vbique nemine resistente. Nempe tunc Anglis in tantum consueta adempta fuit audacia, vt à facie duorum vel trium Scotorum fugerent Angli centum.

Angli pusillanimes effecti.

Obiit Clemens Papa.

Hoc anno obiit Papa Clemens, qui nunquam suo tempore Romanam Ecclesiam visitauit. Ipse pontificatus sui anno tertio multas & magnas dedit indulgentias proficiscentibus vel conferentibus ad subsidiũ terræ sanctæ, vt qui pro eodẽ terræ passagio die Parasceues 24. quadrantes conferunt, viginti quatuor annorum indulgentiam consequerentur, cæteris vero anni diebus Veneris duodecim denariorum valorem conferentibus, duodecim annos indulsit, reliquis vero diebus omnibus per hebdomadam sex denariorum valorem conferentibus, contulit indulgentiam sex annorum.

Obiit Rex Franciæ.

Regina Nauarræ ob stuprum suffocata.

Ipso anno obiit rex Franciæ Philippus le Bows, & successit sibi Ludouicus filius suus, qui prius fuit rex Nauarræ: Cuius vxor regina Nauarræ & filia comitis Burgundiæ, propter adulterium sibi impositum, cum domino Iohanne Danne fuit suffocata. Qui quidem Ludouicus eodem anno duxit vxorem filiam regis Hungariæ Clementiam appellatam. Hoc anno latens erat odiũ inter regem & proceres, & præcipue inter comitem de Lancastria, & comitem de Warwico, & adhærentes eiusdem.

Annalis cõclusio.

Transit annus iste nec satis frugifer, nec bene fructifer: Anglis lugubris, probrosus & damnosus, propter infamem Scotorum victoriã: Scotis commodus, lætus, hilaris, propter accrescens initium libertatis: cæteris mundi partibus multiplici varietate transactus.

Natale celebratur apud Windesore.

Anno gratię millesimo trecentesimo decimo quinto, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu secundi octauus, tenuit rex natale ad Windesore cũ multis regni pręlatis.

Corpus Petri de Gauerston Oxoniam translat. Parliamentum Londini, in quo de annona charitate actum est.

Eodem tempore in die octauarum sancti Iohannis Euangelistę, rex conuocatis Cantuariensi Archiepiscopo, & aliis quatuor pontificibus, cum abbatibus pluribus, & multis viris ecclesiasticis, corpus Petri de Gauerston de loco translatum, vbi iam diu quieuerat inter fratres prędicatores Oxoniis, fecit apud manerium suum de Langley honorifice tumulari, huic tamen solemnitati pauci de regni nobilibus interesse curabant. Hoc anno in crastino Purificationis, conuenerunt ad Parliamentum Londoniis vniuersi pene regni pręlati, cum proceribus & communibus, ad tractandum de statu regni, & alleuiatione precii rerum vænalium, quæ modo tam caræ factæ fuerant, vt vix posset viuere plebs communis. Ordinatum est igitur, vt melior bos vnus venalis, crassus de grano non pastus, vendatur de cætero pro sexdecim solidis: [illegible] si de [illegible]o pastus fuerit & si crassus, pro viginti quatuor solidis ad plus vendatur. Vacca melior viua & crassa, vendatur pro 12. solidis: quilibet porcus duorum annorum

norum craſſus vendatur pro 3.ſolidis 4.d. Multo tonſus craſſus pro quatuordecim denariis. Multo lanatus craſſus vendatur pro viginti denariis: Auca craſſa pro duobus denariis & obolo: Capo bonus pro duobus denariis: Gallina bona pro vno denario: Columbellæ quatuor pro vno denario, vendantur de cætero, & vendentes aliter fecerint, res vænales Regi remaneant forisfactæ. In quindena Paſchæ Rex per breuia citari fecit ad Parliamẽtum Londoniis Prelatos & Proceres, regniq; communes. Sed quia multi de magnatibus impedimentorum cauſas prætenderunt, per quas merito excuſari poterat eorum abſentia, dictum parliamentum tunc temporis nullum ſortiebatur effectum. Sed vnuſquiſq; tunc Londoniis congregatorum quo ſibi placuit diuertebat, & qui terrã defendere tenebantur, vacabant otio ſiue iocis. Scoti per hoc tempus crudeles & inhumani, flamma, rapinis & cæde partes occidẽtales Northumbriæ, de Carleolo donec venirent Eboracum, ſine reſiſtentia deuaſtarunt, nec erat locus in illis partibus, vbi tute latere potuerunt Anglici, niſi in Carleolo, & nouo caſtro ſuper Tynam, & prioratu de Tynmutha, & paucis caſtellis aliis, quæ cura diligenti cuſtodiebantur. Factaq; eſt patria longo tempore Scotis tributaria, donec miſeri patriotæ nihil haberent, vnde tributa penderent, ſic vt prius vlila de Berewico vix ab Anglicis eſt retenta. Dunelmenſes poſt multa grauamina ad tempus ſibi pacem pro pecunia comparabant. Eo tempore Robertus de Brus trãſmiſit exercitum in Hiberniã, cui ducem conſtituit Edwardum fratrẽ ſuum vterinum, vt terras regis Angliæ in illis partibus occuparet, & Anglicos ibidẽ exiſtentes pro viribus infeſtaret. Eodem anno velut Deo diſplicerent ſtatuta precedentis parliamenti, omnia vænalia ſolito cariora facta ſunt: Carnes animaliũ reperiri non poterant: Capones & anſeres minime cõparebant, quia rariſſime videbãtur: Oues peſtilentia moriebantur: Porci nutriri nequibant, quarterium frumenti, fabarum & piſarum pro viginti ſolidis vendebatur, braſii vero pro marca. Salis autem quarterium pro 35.ſolidis vendebatur, tantaque penuria populus terræ communiter premebatur, vt cum Rex apud Scñ in vigilia ſancti Laurentii declinaſſet, vix inueniri poterat panis pro ſuæ ſpecialis familiæ ſuſtentatione. Hoc anno Lewlinus Bren capitalis Wallenſis, qui villas multas cõbuſſerat, & Anglos interfecerat, per milites fortiores de regis camera miſſos contra eum, captus eſt cum duobus filiis ſuis, & regi Londonias deſtinatus. Eodem anno obiit Ludouicus Rex Franciæ, cui ſucceſſit Philippus comes Pictauiæ frater ſuus. Tranſit annus iſte ſæuus Anglicis & crudelis, duplici contritione conterẽs Anglicos, fame videlicet & peſte, quam ex fame contraxerant: fruges ſiue fructus fraudulẽter faciens patriotas per praeones, Scotos immiſericorditer opprimens, toti regno tum luctuoſus quam ſuſpicioſus propter procerum diſſimulationes, qui regis honorem, regni commodum nõ curabant Franciæ, Flandriæ, cæteriſque vicinis regionibus ocioſus.

Parliamentum indictum, ſed non celebratum.

Scoti omnia ad Eboracum vſq; depopulantur.

Venalia poſt parliamentum cariora.

Obiit rex Franciæ.

Annalis concluſio.

Anno gratiæ milleſimo trecenteſimo decimo ſexto, qui eſt annus regni regis Edwardi à conqueſtu ſecundi nonus, tenuit rex natale apud Clipſton in Schirwood, vbi multa tribuit dona. Circa feſtum vero Purificationis apud Lincolniam habito magno conſilio, ex conſenſu baronum ſuorum prouiſiones de venditione victualium reuocauit, precipiens, vt vnuſquiſque ſua vænalia meliori foro quo poſſet venderet in futurum. Cariſtia nempe quæ tranſacto anno inceperat menſe Maio, durauit vſque ad feſtum natiuitatis beatæ Mariæ in eodem anno. Pluuiæ ſiquidem autumnales, tam abundanter deſcenderunt, q̃ fruges matureſcere nequiuerunt, vix enim ad diem natiuitatis ſanctæ Marię colligi poterant, pro nimia madefactione. Et tunc quidem oportebat piſtores triticum in clibanos ad deſiccandum mittere priuſquam moleretur, tantum ebiberat de humore. Circa feſtum ſancti Michaelis eiuſdem anni in parte fuerat cariſtia temperata, ſed ad ſequens feſtum natalis dominici iterato redierat aggrauata. Panis qui fiebat, non habebat virtutem nutritiuam, nec ſubſtantiale robur, quia grana à calore ſolis æſtiui non habuerant nutrimentum, vnde contigit vt comedentes ex hoc, licet magnam quantitatem ſumerent, elapſo breui interuallo famelici redierunt. Nec eſt ambigendum quin pauperes fame tabeſcebant & inædia, quando diuites continuo eſurierunt poſt refectiones opulentas.

Natale apud Clipſton.

Edictum de vendenda annona reuocatum.

Factum eſt igitur vt preualente fame, tam magnates quam religioſi familias ſuas minuerent, eleemoſinas conſuetas ſubtraherent, & amputarent fercula ſuperflua & delicata. Contigit ergo vt qui expulſi fuerunt à curiis, quondam ſoliti vitam ducere in deliciis, cum nec valerent fodere, & erubeſcerent mendicare, compulſi penuria, manus extenderent ad aliena bona, inſiſtentes cædibus & rapinis, effectiq; ſunt tot veſpiliones, & vix fuerit aliquis de communi vulgo qui non fuerit ſpoliatus. Eodem

Graſſatio furum.

anno

anno Hugo Gerold, qui fuit referendarius Papæ Clementis & episcopus Caturcensis, cui fuit impositum quod in mortem Ioannis Papæ fuerat machinatus, perpetuo carceri mancipatur. Sed postquam fuit degradatus & tonsus capite, veste stragulata indutus traditur curiæ seculari, videlicet marescallo Papæ, qui ipsum trahens de palacio Papæ ad pedes equorum per totam ciuitatem, postremo fecit in campo igne cremari.

Referendarius Papæ exustus.

Hoc anno, circa festum Paschæ conuenerunt Londonias ad Parliamentum regni proceres & magnates super statu regni tractaturi, durante vero adhuc parliamento, creuit fames in regno Angliæ vehementer, ita vt quarterium salis & frumenti ante festum Natiuitatis Sancti Iohannis Baptistæ pro triginta solidis venderetur, & ab illo die vsque ad festum assumptionis beatæ Virginis ad quadraginta solidos accrescebat. Famem igitur totam terram generaliter inuadentẽ, mortalitas hominum est secuta, & pręcipue egenorum, in tantum, vt vix possent viui mortuos sepelire. Nempe dissenteria ex cibis corruptis generata, pene cunctos infecit, quam comitabatur febris acuta, quæ multos ad extrema perduxit. Et non solum homines ex ciborum corruptione lædebantur, sed pecora ex herbarum putrefactione corrupta cadebant, vnde contigit vt esus carnium cunctis esset suspectus. Nec fuit illo tempore quisquam tam annosus, qui meminit, se tantam famem, pestem aut caristiam præuidisse. Nec valuit contra pestem pręd ictam prudentia Physicorum, quia medicinales herbę quæ leuamen languidis conferre solebant, per aeris intemperiem & elementorum inæqualitatem, contra naturam effectæ degeneres, virus pro virtute reddebant.

Grauis pestilentia.

In festo Assumptionis beatæ Virginis natus est regi filius apud Eltham, qui vocatus est Iohannes. Eo tempore ita fames inualuit, vt quatuor denariatus de grosso pane in die vni non sufficerent comedenti: carnes animalium quæ infectæ non fuerant erant raræ, carnes equorum pauperibus preciosæ, multi canes pingues furabantur & eorum carnes edebant: quidam (vt dicebatur) filiorum suorum & filiarum suarum in locis abditis (compulsi penuria) comedebant: quidam paruulos alienos furabantur & eos furtim mactabant, & eorum carnes edebant. Fures & qui in carceribus tenebantur ad eos nouiter venientes discerpebant, & semiuiuos illico deuorabant.

Regina ascitur filius apud Elthã Iohannes.
Grauissima fames.

Per dictum tempus lagena ceruisiæ tenuis pro duobus denariis, melioris pro tribus, optimæ vero pro quatuor denariis vendebatur. Londonienses per idem tempus, quia frumentum inbrasiatum maxime consumebatur, statuerunt ne in ciuitate id de cætero fieret, & ideo constituerunt vt lagena melioris ceruisię pro tribus obulis venderetur, debilioris vero pro denario & non vltra. Rex autem clamori plebis compatiens, iuxta statutum Londoniarum misit breuia vicecomitibus vniuersis per totum regnum, iubens vt tam infra libertates quam extra, in comitatibus, burgis, villis mercatoriis & campestribus, lagena ceruisiæ pro denario venderetur, & ne frumentum vlterius in ceruisiam conuerteretur inhibuit sub graui forisfactura, qui nisi celerius hoc mandatum promulgari fecisset maxima pars populi fame & inædia deperisset.

Edictum de victualibus vendendis.

Hoc anno post mortem Clementis Papę electus est in Papam apud Lugdunum, cum sedes vacasset duobus annis quatuor mensibus & quinque diebus, octauo idus Augusti Episcopus Anniuonię, & vocatus est Iohannes vicesimus secundus. Iohannes de Kendale regni thesaurarius fit Episcopus Wintoniensis. Summus pontifex reseruauit cameræ suæ primos fructus beneficiorum omnium in Anglia per triennium vacantium. Rex celebrauit concilium apud Clarindon, sed magnates noluerunt interesse. Transit annus iste nec frugifer nec fructifer, sed mortalibus multis pestifer propter famem & sitim, dissenteriam & febres acutas, & varia morborum genera quæ contraxerunt & inædia & aeris lętifera corruptela: Scotis votiuus: Anglicis ea parte nociuus.

Iohannes papa.
Primitia beneficiorum papæ soluuntur.

Anno gratię millesimo trecentesimo decimo septimo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu secundi decimus, tenuit rex natale apud Clipston, prout fecerat anno transacto, solemnitatem vero paschalem apud Clarendoniam. Eodem anno die Lunæ ascentionem dominicam pręcedente, rapta est comitissa Lancastrię nobilis viri domini Thomæ comitis Lancastrię vxor legitima, apud Caneforde in Dorsetia, per quendam militem de domo & familia Iohannis comitis Warrenniæ, conuocatis ad illud factum detestabile fautoribus (vt dicebatur) assensu regio plurimis Anglicorum: ducta est autem prompose nimis in despectum comitis dicti Lancastrię, ad dictum Warennę comitem, ad castellum suum de Rigate. Dumque sic fœmina duceretur, ecce in itinerando, inter sępes & nemora inter Haulton & Farnahã existentia, ductores vident eminus vela & vexilla. Aderant enim sacerdotes cum populo, faciẽtes processiones more solito circa campos. Ductores igitur dictæ comitissę timore subito

Natale celebratur apud Clipston.
Comitissa Lancastria rapta.
Panicus timor.

ſubito & horrore percuſſi, putantes comitem Lancaſtriæ, vel aliquos per ipſum miſſos ad auferendum dictam dominam, & tantam iniuriam in ipſos vindicandum, cum omni celeritate fugerunt, domina pene ſola relicta, ſed rei tandem veritate comperta, reuerſi ſunt cum minis & pompa.

Comitiſſa turpiter nubit Richardo de ſancto Martino.

Cum quibus, quidam miſeræ ſtaturæ, claudus & gibboſus, ſuiſque perpetuo intendens maliciis (Richardus dictus de ſancto Martino) dominam (proh dolor) ſupradictam deluſam miſerabiliter (magno ſuffultus adiutorio) in ſuam exegit vxorem, firmiter proteſtatus, quod ipſam fide media cognouit carnaliter antequam fuerat deſponſata comiti ſupradicto, quod etiam plane prædicta domina palam vbique recognouit, ac etiam verum eſſe fatebatur, nullo ducta timore. Ac ſi quæ toto tempore vitæ ſuæ nobiliſſima fuerat reputata domina, ſubito vergente rota fortunæ, quod dictu turpe eſt, per totum orbem ſpurciſſima meretrix acclamatur. Igitur dictus Richardus ſe ſupra ſe extollens, nomine vxoris ſuæ præſumit in curia regia vendicare comitatus Lincolniæ & Sarum, ſed incaſſum, prout rei geſtæ ſequentia plenius explanabunt. Fama facti huius ad ſummi Pontificis aures allata, miſit idem Pontifex duos Cardinales, vt pacem facerent inter regem & barones, & præcipue Thomam comitem, vt patebit inferius loco ſuo. Rex hoc anno celebrauit feſtum Pentecoſtes apud Weſtmonaſterium in aula magna, vbi cum regaliter reſideret in menſa, præſentibus regni ſui principibus, intrauit quædam mulier ornata hiſtrionali habitu, equum bonum inſidens hiſtrionaliter phaleratum, quæ menſas more hiſtrionum circuiuit, & tandem ad regis menſam per gradus aſcendit, & quandam literam coram rege poſuit, & retracto fræno, (ſalutatis vbique diſcumbentibus) prout venerat ita receſſit.

Mulier hiſtrionis habitu literas mordaces regi affert.

Rex vero fecit literam aperiri, vt cognoſceret eius tenorem, qui talis erat in ſenſu: Dominus Rex minus curialiter reſpexit ſuos milites, qui patris ſui tempore, & ſui ipſius periculis diuerſis ſe expoſuerant, & ſuas ſubſtantias pro illorum honore vel perdiderant, vel diminuerant, & alios qui pondus negotii nondum portauerant, nimis abunde ditauit. His auditis, diſcumbentes ſe inuicem contuentes, mirabantur de tanto auſu fœmineo, & ianitores vel hoſtiarios quod permiſerant eam ingredi, durius increpabant: qui ſe excuſantes, reſponderunt: Non eſſe moris domus Regiæ hiſtriones ab ingreſſu quomodolibet prohibere, & præcipue in tantis ſolemnitatibus vel diebus feſtis. Mittitur idcirco ad quærendum mulierem, quæ de facili inuenitur, capitur, & carceri mancipatur, & quare ita fecerit dicere cogitur, veritatemque reſpondit, ſe ad hoc faciendum conductam a quodam milite mercede condigna. Tunc miles quæritur, inuenitur, capitur & ducitur coram rege, & ſuper præmiſſis conuenitur, qui nihil omnino metuens, quod ipſe ſit author literæ fatetur audacter, & pro honore regio id feciſſe.

Author literarū capitur.

Promeruit ergo dictus miles ſua conſtantia fauorem regium cum donis vberrimis, & muliercula à carcere liberauit. Hoc anno tenuit Rex tractatum Londoniis ſuper iniuriis & damnis ſibi & ſuis per Scotos illatis, comite Lancaſtriæ nec ad hunc tractatum nec ad illum habitum Clarendoniæ volente venire, vnde regis inimicus & regni palam & notorie in regis hoſpitio appellatur.

Latrones graſſantur in confinibus Scotiæ.

Sub eodem anno videntes quidam de Northumbria Scotorum crebras irruptiones, deprædationes, depopulationes, & incendia quaſi totius patriæ, & nemine volente ſuccurrere tantis malis, velut in defectu regis & procerum, ſumunt arma, & reſiſtere Scotis parant. Sed cum aliquandiu id probe feciſſent, tandem deficientibus tam victualibus quam pecunia, de tyronibus facti ſunt tyranni, de defenſoribus deſtructores, de propugnatoribus proditores. Conuenientibus autem ad eos plurimis, pari voto deſpoliabant domi ruricolas, in campis accolas, eorum boues de plauſtris vel carucis ſoluentes & ad cibum ſuum mactantes. In villis vero nihil reliquerunt, quod ad eſum videbatur aptum, ſed panes, frumentum, vaccas, oues, porcos, cæteraſq; carnes, capones & gallinas, caſeos & auenas diripuerunt ſibi, & non ſolum perpetrauerunt mala talia, ſed plebanos deſpoliauerunt vſque ad fæmoralia, aurum, argentum, veſtes & vaſa rapientes: factus eſt itaq; tam grandis eorum numerus, vt neminem pene timerent, continuaruntque dictam rabiem quatuor fere annis.

Duo Cardinales in Angliam veniunt pacem confecturi.

Romanorum oſtentatio.

Interea applicuerunt in Anglia Cardinales rogatu regis dominus Cancellinus domini Papæ vicecancellarius, & dominus Lucas de Fliſco, nuncii domini Papæ Iohannis viceſimi ſecundi, vt pacem inter regna Angliæ reformarent, & Scotiæ, & vt comitem Lancaſtriæ pacificarent regi, etiam attulerunt bullas Papales quibus Papa Scotos excommunicauit, eo quod deſciuiſſent à domino ſuo rege Angliæ, niſi redirent ad pacem eius: qui prout moris eſt Romanorum in externas terras venientium, ſemetipſos oſtentare volentes, contulerunt ſe ſub omni feſti-

natione in partes boreales infausta hora, vt dominum Ludouicum de Bellomonte, cui dominus Papa ad regis instantiam Episcopatum contulerat Dunelmensem, electo eiusdem loci cassato, cum pompa Romana intronizarent, quamuis premoniti fuissent, vt in comitatu Eboraci se continerent, & vltra progredi non præsumerent nisi regia manu fulti.

Cardinales à grassatoribus spoliati.

Cumque venissent prope villam de Derelington, subito de valle quadam erumpentes dicti grassatores, ducibus Gilberto de Midleton, & Waltero de Selby, inopinate irruerunt in familiam Cardinalium, & futuri Episcopi Dunelmensis: iniectisque manibus sacrilegis de thesauro & equis suis (nulla habita ad tātas personas reuerentia) spoliarunt. Ludouicum vero Episcopum Dunelmensem, duxerunt ad villam de Morpath, ad redemptionem grauissimam compellentes. Captus est insuper à dictis populatoribus Henricus de Bellomonte, cum equis & thesauris plurimis, & ductus est ad castrum de Midforde, vbi detentus est donec magnam summam pecuniæ persoluisset. Cardinales vero restitutionem quarundam rerum habuerunt, puta de equis, vestimentis, & huiusmodi, sed restitutione plenaria caruerunt.

Cardinales fulminant in latrones.

Sine læsione tamen corporum, cum suis familiis Dunelmiam peruenerunt, vbi per dies aliquot perhendinantes, & Scotorum arbitrium præstolantes, infecto negotio pro quo venerant, reuersi sunt sub conductu regio Eboracum. Quo cum peruenissent, & viderent se positos in statione secura, tulerunt horribilem sententiam in malefactores Northumbriæ, & omnes eis quomodolibet adhærentes.

Cardinales octo denarios de marca petunt.

Quam sententiam per totam Angliam publicari fecerunt: & mox Londonias redierunt, octo denarios de marca (pro damnis & expensis) à clero sibi dari cum instantia postulantes: non habentes respectum ad quatuor denarios sibi de marca prius concessos pro mora quam facturi fuerant in hac terra. Clerus vero tractatu habito respondit, quod contemptus & damna illis illata sibimet imputare deberent, cum locum à clero sumi tatum sibi, ciuitatem videlicet Eboraci, auaritiæ agitati stimulo transgredi præsumpserunt. Quamobrem octo denarios de marca dare clerus Anglicanus noluit, quatuor vero denarios quos prius concesserat dare, bene consensit.

Pax inter regem & comitem Lancastriæ.

Cardinales per idem tempus fecerunt pacem sub certis conditionibus inter regem & Thomam comitem, quas conditiones Rex cito post fregit iniuste. Inde aucta est dissentio quæ prius extincta putabatur. Interim adductus est quidam miles comiti Lancastriæ tendens per Pontfret, versus partes boreales, cum quo alba charta regio sigillo magno, aliquæ literæ regis sigillo priuato signatæ credentiam innuentes inuentæ sunt, vt cum Rege Scotorum pro morte dicti comitis paciscercetur. Quem comes de veritate confessum, tractum, deinde suspensum, retentis penes se in argumentum fidei chartis suis & literis, mortis fecit subire supplicium, fixo capite suo super castrum Pontis fracti. Et hic vt dicebatur paulo antea de familia comitis fuerat specialis.

Populus in comitis partes inclinat.

Contigit ergo, quod hac de causa populus Anglicanus, qui prius comitem fere spreuerat, cognita veritate, contemptis Anglicis adhæsit comiti, vitam ipsius & salutem iugiter in spiritu postulans humilitatis.

Dux latronum captus plectitur.

Per idem tempus, cum multa damna Prioratui de Tynemutha Gilbertus de Midleton antedictus, cum suis complicibus intulisset, & multos de conuicinis suis captiuasset, & ad graues redemptiones compulisset, multos autem statim non valentes soluere, in custodia detinuisset: quidam de regione illa nobiles eorum detentionem iniustam ægre ferentes, ad ipsum accesserunt, sub conductu saluo (quasi pro vicinorum deliberatione mediante pecunia tractaturi) habito, quosdam tunc à custodia liberatos secum abduxerunt, quosdam vero pro securitate soluendæ pecuniæ secum obsides dimiserunt.

Stratagema.

Finalis vero solutionis veniente die, & satellibus dicti Gilberti ad prædandum egressis, venerunt, qui pacti fuerant solutionem facere dicto Gilberto, dicentes se pecuniam attulisse, quam in villa secretius occultauerant propter metum prędonum, pro qua quærenda liberum exitum & introitum in castellum sibi concedi petebant. Cumq; ad castri portas velut exituri venissent, trucidatis mox ianitoribus, multitudinem armatorum foras latentium introduxerunt. Qui subito irruentes in eum nil tale cogitantem inflictis plagis ceperunt, & vinculis ferreis acriter constrixerunt, deinde quam cito potuerunt eum cum fratre suo qui tamen captus fuerat, Londonias transmiserunt, vbi iudicialiter condemnatus in oculis cardinaliū quos spoliauerat, tractus & suspensus est. Illi vero qui sibi famulatum præbuerant, audientes eum captum, ad Walterum de Selby suæ consortem malitiæ se contulerunt, qui in refortiunculâ sua de Horton latens, vicinis similem iniuriam inferebat.

Septimus liber decretalium.

Hoc anno dominus papa septimum librum decretalium à predecessore suo compositum

positum & quasi ab ipso deletum, promulgauit, instituit, & confirmauit. Instituit etiã festum solemnitatis corporis Christi, quod ab Vrbano Papa quarto sumpsit exordiũ. Transit annus iste sterilis in multis partibus regni huius, sed miseria copiosus, dum prouincia Northumbrana nunc Scotis attrita, nunc prædonibus illius patriæ pauperata, quasi inter incudem & malleum versabatur, regi regnique magnatibus interim putibunde stertentibus & simulantibus damna suorum.

Institutio solemnitatis corporis Christi.
Annalis cõclusio.

Anno gratię millesimo trecentesimo decimo octauo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu secundi vndecimus, tenuit Rex natale apud Westmonast. cui pauci de magnatibus interfuerunt propter discordiam motam inter regem & proceres, eo quod totiens articulos petitos & promissos noluit obseruari. Sed quia regnum per Scotorũ irruptiones in grandi fuit periculo constitutum, nempe Scoti vsq; ad Eboracum ex vna parte, & vsq; ad Lancastriam ex alia parte, comburendo, vastando, prædando, nullo resistente, peruenerant: prælati regni accitis sibi cardinalibus regem adeunt, precaturi quatenus articulos totiens expetitos totiensq; promissos pro statu regni & Ecclesiæ bona fide confirmaret, & vsu vel actu stabiles esse permitteret, ne sibi regnoque suo graue periculum eueniret. Rex inclinatus humilibus precibus prælatorum simul & Cardinalium, diem statuit sancti Iohannis Baptistæ quando cõgregatis Leicestriæ, tam clero quam proceribus satisfaceret petitionibus tam diu concupitis. Quo die veniente, & populo cum magnatibus loco præfixo assistente: Rex more solito promissos articulos concessit obseruari. Sed cito postea concessio apparuit non solum friuola, sed penitus fraudulenta. His expletis, Cardinales quasi grande quid patrassent in regno accepta licentia ad curiam redierunt, quæ tunc fuerat Ambianis. Eodem anno tenuit Rex parliamentum Londoniæ circa festum Sancti Michaelis, in quo fuit ordinatum, quod haberet in auxilium contra Scotos electos homines de qualibet ciuitate vel villa regni quæ homines exhibere posset. De ciuitate Londoniarum dati sunt ducenti viri armati ad vnguem, de Cantuaria quadraginta, de villa Sancti Albani decem, & sic consequenter de ciuitatibus & villis regni iuxta villarum vel vrbium æstimationem. Qui congregati magnum conflauerunt exercitum & hostibus melius formidandum. Sed cum peruenissent ad Eboracum, suborto tumultu pariter & simultate cum aliis impedimentis, infecto negotio licentiati ad propria redierunt. In crastino Sancti Bricii terræmotus fuit magnus & horribilis deterrens corda mortalium plurimorum.

Natale apud Westmonast.
Scoti vsque ad Eboracum & Lancastriam grassantur.
Rex iterum articulos concedit sed non obseruat.
Parliamentum Londini.
Singulæ ciuitates armant homines contra Scotos.
Terræmotus.

Per idem tempus Edwardus le Brus, frater regis Scotorum, qui iam per triennium Hiberniam infestauerat, & se ibidem in regem coronauerat nullo iure, à fidelibus regis Angliæ captus est, & propter suam pręsumptionẽ, & superbiã decollatus in *Dondalk*: occisis baronettis de Scotia 29. in eodẽ campo, & 5. millibus & octingentis *aliis præter* milites & nobiles supradictos, primate de Armach pro rege Anglorum *capitaneo* existente, sicque quodammodo mors comitis Gloucestriæ nuper perempti apud Striuelyn, multorumque Angliæ nobilium virorum occisio ibidem facta, insignum ruinæ maioris vitæ vltionis diuinæ pariter & humanæ recepit Robertus de Brus. Interea Rex Scotorum cum communicantibus authoritate curiæ Romanæ solemniter & publice in regno Angliæ & Scotiæ omnibusque terris adiacentibus extitit excommunicatus, eo quod venit contra fidelitatem regi Anglorum ab antiquo debitam, regnumque Scotiæ generali supponitur interdicto. Transit annus iste qui frugibus & fructibus nec sufficeret incolis nec alienis: Anglicis & Scotis instabilis & inquietus: Hibernicis lætus & hilaris, eo quod excussum est iugum dominationis alienæ de ceruicibus eorundem.

Edwardus de Brus captus & Scoti fusi in Hibernia.
Rex Scotorum excommunicatur regnumque interdicitur.
Annalis cõclusio.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo decimo nono, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu secundi duodecimus, tenuit Rex natale apud Beuerlacum cum Proceribus plurimis & Pręlatis, quo tempore prouidit sibi de exercitu copioso, vt Scotorum si quo modo posset humiliaret superbiam, & ab illorum irruptionibus Angliam liberaret. Accidit eo tempore ad malorum cumulum, quod quidam perfidus dictus Petrus de Spalding, cui custodia villæ de Berwico commissa fuerat, Scotis venderet dictam villam & intrare permitteret, quod factum regem grauiter contristauit. Cogitauit igitur obsidionem ponere circa villam, cumque collegisset exercitum & plantasset obsidionem, fuissetque sollicitus qualiter villam caperet, Scoti collecto exercitu quasi viginti millium, per partes obliquas intrauerunt Angliam, eo proposito, vt reginam caperent perhendinantem prope Eboracum in quadam villa minus caute, quam vendiderant illis quidam ex Anglia proditores. Sed cooperante Dei

Natale celebratum apud Beuerlacum.
Berwicum Scotis proditum.
Scoti conantur reginam Angliæ armis capere.

gratia & Regina præmonita, fugit ad loca tutiora, & Scoti cognouerunt se fore deceptos. Qui dolentes & de inaniter fusa pecunia & de præda perdita, in iram conuersi & rabiem, ad omnem malitiam laxauerunt habenas, discurrentes per patriam, & obuia quæque flamma ferroque vastantes. Igitur dum quilibet pro parte sua obsidionem Berewici fideliter satis ageret & seruaret, Rex fatuitate solita prorupit in hæc verba: Dominum Hugonem le Spencer faciam custodem castri huius, & dominum Rogerum Tamari capitaneum huius villæ cum eam ceperimus. Quod verbum dure ferens Thomas comes Lancastriæ, mox cum multis aliis se subtraxit, quamobrem à toto exercitu proditor est clamatus, nempe prout dicebatur, si se non subtraxisset, villa cum castro in manus regis data fuisset.

Regis fatuitas in causa fuit cur comes Lancastriæ regem in obsidione Beruvici desereret.

Scoti Anglos vincunt.

Eboracenses considerantes scelera quæ Scoti perpetrabant, vbique animositate concepta, collectis Anglorum decem millibus sunt egressi, vt ciuium & patriotarum sanguinem vindicarent. Scoti tunc prope villam de Mitone sitam iuxta fluuium de Swale, solitis facinoribus intendebant. Nostrates vero videntes Scotorum cuneos, incunctanter se ad prælium ingerebant. Sed quia iam pene totus eorum exercitus in armis fuerat, mox contra nostros inexercitatos, & inexpertos, & sine duce vel ordine venientes ordinatissime occurrerunt, & leui negotio nostros fuderunt, & ad tria millia hominum in ore gladii peremerunt, & magna pars eorum qui fugerunt in fluuio de Swala periit rapaci gurgite suffocata. Commissa fuit hæc infortunata congressio in vigilia Sancti Matthæi Apostoli & Euangelistæ, cui prout dicebatur, multi presbyteri seculares, multique religiosi interfuerant mala hora. Cumque rumor huius facti peruenisset ad aures regias, dimissa obsidione Berewici, festinauit cum suis omnibus obuiare Scotis, priusquam attingerent terram suam, & cum eis per partes Orientales iuxta nouum monasterium obuiare disponeret. Scoti præmoniti, cum pomposa victoria hominum & armentorum præda per aliam viam reuersi sunt in regionem suam, fauillas, & cineres & vapores fumi ac peremptorum cadauera in omni villa per quam transierant post se in suæ crudelitatis memoriam relinquentes. Igitur Rex sentiens quotidie sua damna cumulari, de communi consilio in treugas iurat biennales, Scotis libenter has acceptantibus, non tamen quia iam fuerant bellis fatigati, sed quia fuerunt Anglica præda ditati.

Rex soluit obsidionem Berevvici.

Induciæ biennales cum Scotis.

Lues animaliū.

Obseruа.

Eodem anno inaudita pestis animalium, dubium vnde nata, succreuit in Anglia: quæ circa tempus Paschale incepit in Estsexia, & diffusa est in breui per totam insulam, durans per totum annum, & inficiens pene cuncta pecora regionis. Et quod est auditu insolitum & fortassis erit futuris incredibile, canes de cadaueribus pecorum morientium comedentes, & corui, illico intumuerunt, quasi toxicati veneno, & mortui corruerunt. Quamobrem nullus erat hominum qui fuit ausus carnes bouinas edere, quia in bobus maxime valuit pestis illa: dicebatur etiam quod tota Gallia per idem tempus eadem peste fuit infecta. Hoc anno multi pastores pecudum, & quidam alii, ac mulieres de Anglia, & aliis mundi partibus collegerunt se, volentes acquirere terram sanctam, & inimicos Christi interficere vt dicebant. Et quia non potuerunt mare magnum pertransire, multos Iudæos in partibus Tholosanis & Aquitaniæ peremerunt, asserentes eos inimicos fidei. Ob quam causam multi eorum capitalem sententiam subierunt, & alii frustrati suo proposito redierunt, & sic vertitur in nihilum quod fuit ante nihil. Transit annus iste pauper frugum, inops fructuum, probrosus, damnosus Anglicis: gratus & accommodus Scotorum latrociniis: Gallicis pestifer, sed quietus.

Multi se frustra parant ad recuperationem terræ sanctæ.

Annalis cōclusio.

Natale celebratur Wintoniæ.

Obiit Episcopus Winton.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo vicesimo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu secūdi tertius decimus, tenuit Rex natale Wintoniæ, cum magna multitudine militum, armigerorum & regalium famulorum. Hoc anno Iohannes de Kendale Wintoniensis Episcopus obiit in viam Patrum, cuius morte comperta, summus pontifex sibi collationem dicti beneficii, quia pingue fuerat reseruauit, sed monachi reseruationem prædictam nihil pendentes, obtenta à rege licentia, ad electionem processerunt, & virum eminentis literaturæ quendam monachum de suo monasterio cōsensu vnanimi elegerunt in Epm & pastorem. Rumore igitur ad aures Papæ delato, Papa dictā electionem nullam esse pronuncians, cassauit electionē memoratam, & domino Rigando Clerico suo speciali, Wintoniensem contulit præsulatum, qui cum post multas tergiuersationes regis beneuolentiā adeptus fuisset, in monasterio sancti Albani ad Romanam Ecclesiam nullo modo pertinente, munus consecra-

Papa cooptationem episcopi Winton. sibi reseruat.

secrationis accepit per manus Londinensis Episcopi, in præsentia Eliensis & Roffensis Episcoporum, obtenta prius licentia ab eiusdem loci Abbate & conuentu. Et ne ipsius consecratio futuris temporibus priuilegiis monasterii supradicti præiudicialis existeret, literas super indemnitate priuilegiorum fecit fieri; quas conuentui tradidit sigillo suo signatas. Consecratus est autem in die Sancti Edmundi Archiepiscopi Cantuariensis ad maius altare, cum magna præsulum deuotione. Sub hoc anno venit Oxonias quidam pauper iuuenis, & prædicauit ibidem se fore regis Edwardi nuper regis hæredem, & quod Edwardus qui modo regnat, non erat regis filius, sed cuiusdam Carectarii dolose subintroductus ad reginam. Quod audientes ciues Oxonienses, ceperunt dictum iuuenem, & miserunt ad regem tunc Northamptoniæ existentem, qui à ministris regis in vltionem mendacii tractus & suspensus est, extra villam in loco vocato le Coppeddethorne, inter Northamptoniam & Kilingworth, ad terrorem & exemplum talium nebulonum. Per idem tempus rege existente Eboraci, Scoti intrauerunt Angliam, & illuc vsque peruenerunt, & suburbana ciuitatis Eboracensis cremauerunt, & captiuos ceperunt dominum Iohannem de Bretayne comitem Richemundiæ, & plures alios qui grauissima redemptione sunt postea liberati. Hoc anno leprosi quasi per totam christianitatem fuere diffamati, quod missent fœdus cum Saracenis ad intoxicandum Christianos vbique terrarum, quod in multis fecerunt partibus, ponendo venenum in fontibus, puteis, doliis, & loculis, super quo multi de prouincia & Francia conuicti combusti sunt, & Iudæi de[...]ti & incarcerati propter auxilium eis præstitum & consensum.

Quidam se regis filium falso mentitur.

Scoti capiunt comitem Richmundiæ.

Leprosi de veneficio conuicti.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo vicesimo primo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu secundi quartus decimus, tenuit Rex natale Londoniis, apud Westmonast. cum magna gloria & honore. Hoc anno miles quidam perdiues à parentela, sed dissipator substantiæ sibi relictæ, dictus Wilhelmus de Brewes, qui baroniæ dignitatem possedit, à parentibus in marchia Walliæ quandam portionem terræ [...]sum hæreditario iure contingentem, diuersis dominis obtulit ad vendendum. Terra vero quam vendere voluit, terræ de Gowers antiquitus vocabatur. Comes [a]utem Herefordiæ, quia dicta terra contigua fuit terris suis pro quadam summa pe[c]uniæ cum dicto Willihelmo conuenit, & eo promisit vberius soluere, quo nouit [...] vtiliorem præ cæteris sibi fore, vnde obtenta à rege licentia, dictam terram in[...] disponebat tanquam propriam possessionem. Duo etiam milites præpoten[...]rum quilibet vocatur Rogerus de Mortuomari, videlicet auunculus atque ne[pos...]ia terra illa sibi videbatur accommoda, propter vicinitatem terrarum suarum, [...] de pacto prælocuto, accesserunt ad dictum Wilhelmum de Brewes, & cum eo [co]nuenerunt sub pacto quodam de terra prædicta sibi & suis habenda & tenenda, & [...]securitatem de dicto Wilhelmo reportarunt. Dominus Iohannes de Moubray [...] dicti Wilhelmi duxerat in vxorem, quæ hæres vnica fuit illi de tota ter[...], tanquam vxori suæ hæreditario iure debita securior existebat. Nouissi[me] ad omnium malorum cumulum, Hugo dispensator iunior, concupiscens terram sæpius memoratam, quia terris suis vndique vicina fuit, quia domini regis erat [...]rius, ampliorem à rege gratiam de terra comparanda obtinuit, & specialiorem à domino dictæ terræ adeptus est fauorem in emptione terræ præfata, ita quod [fi]naliter terram illam exclusis omnibus aliis comparauit. Igitur præfati proceres, videntes se circumuentos & delusos ab Hugone, & à suo proposito defraudatos, commoti sunt valde & ad iracundiam concitati. Comes vero Herefordiæ, Humfridus de Boun, conquestus est super iniuria sibi facta Thomæ comiti Lancastriæ, qui alliciens [...] cæteros pene cunctos comites & barones in partem suam, coniurationem fecerunt maximam ad viuendum & moriendum pro iustitia, & regni proditores pro viribus destruendis, & præcipue vtrunque Hugonem de Spencer, patrem scilicet atque filium, quos odio inexorabili perstringebant, eo maxime quia regem ducebant, pro suæ voluntatis arbitrio, in tantum quod nec comes nec baro, nec episcopus quicquam valuit expedire in curia sine horum consilio vel fauore. Omnium ergo liuore persequebantur, qui omnibus pene dominabantur, & quo plus creuit eorum gloria, & eo amplius contra illos creuit inuidia, quæ semper accrescit abundantia aliorum. Igitur Barones duce Thoma de Lancastria apud Schirborne in Elmedon conuenerunt, fœderati prout dicitur & iuramentis astricti ad prosequendum propositum vsque ad corporis & animæ diuisionem. Sed tamen pene cuncti præter Thomam de Lancastria & Humfridum comitem de Herefordia & paucos alios ante

Natale celebratur apud Westmon.

Noua occasio coniurationis procerum.

Coniuratio procerum.

Hugo de Spencer omnibus inuisus.

finem negotii retrorsum abierunt,& præ timore mortis se regi dediderunt: sed hæc inferius plenius videbuntur. Cumque barones vt præfertur apud Schirburnam conuenissent, quosdam articulos in præscriptionem dictorum Hugonis & Hugonis composuerunt, sed tamen vias iuris & æquitatis in hac parte penitus omiserunt, suorum pro tempore exequentes impetus animorum. Nam illorum bona qui illis vel amicitia vel affinitate iuncti fuerant, furibunde inuadebant, capientes castra per violentiam, vastantes prædia per malitiam, & perimentes famulos repertos in custodiis eorundem, dolentes ob hoc tantummodo, quod eorum personas capere quos oderunt minime potuerunt: prædicta furia de die in diem vires sumente, barones vexillis explicatis ad sanctum Albanum veniunt, per viam diripientes vbique victualia, & pauperes terræ grauantes. *Monachi se suaq; miraculo tuentur.* In hac comitiua fuerunt quidam, qui propter inueteratum odium monasterium Sancti Albani dictique loci Monachos se grauaturos deuouerant. Sed tamen disponente Deo qui neminem tentari permittit supra vires, horum magister & autor tantæ malitiæ in villa de Alysbury priusquam ad sanctum Albanum attingeret morbo percussus irremediabili, propriis seipsum discerpit manibus, & post duos dies miserabiliter expirauit. *Legatio procerū ad regem.* Cæteri tam formidabili tremefacti vindicta, casum pro miraculo reputantes, ab executione voti illiciti timore magis quam amore destiterunt. Magnates vero apud sanctum Albanum cum suis armatis exercitibus per triduum perhendinantes, miserunt solennes ad regem nuncios Londoniis commorantem, Londoniensem, Sarisburiensem, Eliensem, Herefordensem & Cicestrensem præsules qui tunc apud Sanctum Albanum conuenerant pro pace reformanda, mandantes, vt dominus Rex non solum suam vacuaret curiam, sed regnum suum de regni proditoribus Hugone & Hugone le Spencer per communitatem terræ in multis condemnatis articulis, exiliumque meritum subire permitteret si diligeret regni pacem. Petierunt barones insuper, vt Rex ipsis & omnibus qui in eorum comitiua arma mouerant, literas patentes indemnitatis concederet, & ne pro transgressionibus transactis vel præsentibus à rege seu quouis alio futuris temporibus puniretur. *Responsio regis.* Adhæc dominus Rex respondit, quod Hugo le Spencer pater in suo negotio mare transierat, & Hugo iunior in mari erat ad custodiendum quinque Portus, prout ex officio tenebatur, qui de iure vel consuetudine exulare non debebant te responsa data per eosdem. Adiecit præterea quod eorum petitio iuris & rationis fundamento carebat, eo maxime quod dicti Hugo senior & Hugo iunior parati semper fuerant omnibus de se conquærentibus in forma iuris respondere, & si probare possent eos in aliquo statuta terræ læsisse, parati semper fuerant legibus regni parere. Postremo cum iuramento addidit, quod noluit sacramentum violare ad quod astrictus fuerat in Coronatione sua, concedendo literas pacis & indulgentiæ tam notorie delinquentibus in suæ personæ contemptum, & totius regni perturbationem, & maiestatis regiæ læsionem. His auditis, proceres acti in furiam, confestim ad arma prosiliunt, & milites quidam super armatura cotucas induerunt vocatas quartelloys, Armigeri vero indumenta bendas habuerunt, quibus indumentis ex post induti, tracti sunt & suspensi plurimi de procerum comitiua. Cum fastu igitur & pompa nimia barones Londonias adierunt, hospitatique in suburbio ciuitatis, manebant pacifice donec licentiam ingredi ciuitatem obtinuissent: obtento à rege ciuitatis ingressu, magnates sicut prius in petitione sua fortiter persisterunt. *Rex metu periculi assentitur.* Tandem interueniente Regina & præfatis episcopis laudabiliter mediantibus, Rex inductus est propter werræ periculum euitandum, vt condescenderet votis & petitionibus procerū prædictorum. Edictoque super hiis per comitem Herefordiæ in aula Westmonasteru publicato, Hugo senior in exilium actus est. *Hug. senior exul, iunior latitat.* Sed Hugo iunior in diuersis locis latitans in Anglia & in mari permansit. His itaque peractis, barones obtentis à rege literis de impunitate & pace regis ad propria redierunt, nec hilares de dicta pace cōcessa prout præmittitur, nec securi, quia de regis beneuolentia desperabant, & ideo armati semper incedebant & loca tuta quærebant. *Alia discordiæ causa.* Interea casus accidit eisdem magnatibus plenus infortunio & generatiuus molestiæ subsequentis. Isabella nempe Regina (quæ nutrix pacis & concordiæ semper fuerat inter regem & barones) peregrinatura versus Cantuariam, in Castro de Ledes hospitari & pernoctare disposuit. Quod castrum dominus Bartholomæus de Batlesmere, qui diu senescallus regis fuerat, a rege in excambiu pro quibusdā terris aliis sibi & suis hęredibus impetrauerat, in quo [illegible] c[illegible]gem cum paruulis & magni thesauri copia dimiserat pro tutela dum *Regina prohibe-* fidē [illegible]gis deserendo, adhæsit baronib⁹ in turbatione pfata. Igitur præueni

ens

ens dominæ ſuam reginam Mareſcallus, petiit ingreſſum caſtri, vt illuc neceſſaria comportaret,& pararet pro familia domoq; reginæ. Sed qui in caſtro fuerant, procaciter reſponderunt, ſe nec Reginæ, nec cuiquam alteri ingreſſum caſtri permittere, ſine iuſſione vel literis domini dicti caſtri. Reſponſum mox aud aures Reginæ peruenit, quæ illuc in propria perſona perueniens petiit ingreſſum caſtri, ſed nullam ſpem intrandi potuit à reſpondentibus obtinere,& ideo alias pro nocte illa quæſiuit hoſpitia,illo expreſſe ſibi denegato.Cumq; rediſſet ad regem, de iniuria cōqueritur ſibi facta, ex cuius relatione Rex prouocatus ad iram, collectis pluribus armatorū millibus cum multis Londonienſibus, ad dictum caſtrum acceſſit perſonaliter, incluſis præcipiens, vt redderent ſibi caſtrum. Renuentibus caſtellanis parere iuſſis regiis, Rex arctat incluſos obſidione, & tamdiu perſeuerat ibidem, donec victus incluſis & victualia defeciſſent. Tandem redditum eſt caſtrum in manus Regis cum omnibus, quæ intus erant. Thomas Colpeper cuſtos caſtri captus eſt in primis,qui tenuerat caſtrum contra Regem,& pro rebellione tractus & ſuſpenſus eſt,mulieres ibi repertæ Londonias miſſæ ſunt in turri Londoniarum ſub arcta cuſtodia conſeruandæ, ſeruientes diuerſis multati pœnis in locis variis ſunt perempti. Theſauri reperti cum armis & equis,regiis ſunt vſibus deputati. Quibus ita peractis,Rex ſuis militibus cuſtodiam caſtri commiſit,& victorioſe progrediens verſus Cireceſtriam,obiter cepit multa caſtra ſibi rebellantium manu forti procerum. Circa feſtum omnium Sanctorum proximo ſubſecutum Hugo diſpenſator iunior filius videlicet ſenioris,aſcendit è mari, & peruenit ad Regem, cuius conſilio & quorundam aliorum Rex mandauit breuia ſua ad omnes vicecomites totius Angliæ, ad congregandum exercitū contra barones, quia cupiebat vindicari de deſpectu & rebellione nuper Londoniis ſibi factis. Barones vero præmoniti de tanta molitione ſe muniuerunt pro viribus, & ipſi multitudinem exercitus colligentes, vt vim vi repellerent, & viriliter defenderent cauſam ſuam, illud poeticum concorditer retinentes:

tur ingreſſu caſtri de Ledes.

Rex obſidit caſtrum,& in deditionem accepit.

Rex conatur ſe vindicare aduerſus proceres.

Proceres defenſionem parant.

Felix qui quod amat defendere fortiter audet.

Tranſit annus iſte ſicut ceteri illaudabilis,prouentu frugum vel fructuū damnoſus, proceribus & mediocribus ſuſpectus, moleſtus & turbulentus: Regi ſollicitus & inuiſus: Scotiæ propter magnatum Anglorum regni diſcordiam iocundus & hilaris: Franciæ,Flandriæque pacificus, & (quod dolendum fuerat) Sarracenis & incredulis fertilis & quietus.

Annalis cōcluſio.

Anno gratiæ milleſimo trecenteſimo viceſimo ſecundo,qui eſt annus regni regis Edwardi à conqueſtu ſecundi quintus decimus, tenuit Rex ſolemnitatem Natalis dominici apud Cireceſtriam, cum magna militum ſcutiferorum & architenentium numeroſitate. Illuc ergo grandem conuocauit exercitum contra barones,proponens proculdubio vel mori viriliter,vel velut Rex ſuper ſuos ſubditos imperialiter dominari. Audientes multi de Baronibus regis propoſitum, diffidētes & animo condentes neglecto iuramento, quod in cōmune præſtiterant, ad Regē meticuloſi venerunt,ſe ſuę gratiæ in omnibus ſubmittētes. Inter quos duo Rogeri de Mortuomari primi vel inter primos acceſſerunt,ſe voluntati regiæ ſupponentes, qui partem baronum in magna parte debilitauerunt, eo quod eſſent ſtrenui & bellicoſi, potentes rebus ſæculi & famoſi,& præ ceteris cauſæ communis incentores,ſed tamen ſecus accidit eis quam ſperabant. Nam cum ſe regi reddidiſſent, miſſi ſunt ad turrim Londoniarum,donec Rex conſideraſſet,quid de eis facere debuiſſet,qui quē finem ſortiti ſunt, ſequentia declarabunt: comprehendit Rex dominū Hugonē de Audeley ſeniorem, & dominum Mauritium de Berkley, & miſit illos ad caſtrū Wallingfordiæ cōſeruandos. Alios vero multos blandis deluſos promiſſionibus ſimili ſorte cepit, & variis cuſtodiis commendauit. Cumq; comes Herefordiæ ceteriq; barones adhærentes ſibi hæc veraciter cognouiſſent,ad partes Glouerniæ ſe contulerunt, deinde vna cū Thoma Lancaſtriæ comite, exercitu grandi collecto, verſus Burton ſuper Trentā vexilla verterunt,rapinis indulgentes vbiq; ad magnū patriæ nocumentum. Quos è veſtigio Rex inſequens,reperit collectos & paratos ad reſiſtentiā faciendum. Impediueruntque regem per tres dies continuos,quo minus pontem dictæ villæ de Burton tranſire poſſet,occiſis quibuſdam de regis exercitu qui pontem tranſire animoſius inſtiterūt, vnde Rex coactus eſt tranſitum aliunde quærere vltra Trentam, pertranſito Trentæ fluuio Rex hoſtiliter equitauit verſus comites ſupradictos.

Natale apud Cireceſtriam.

Multi ſe regi dedunt.

Rex hoſtes inſequitur.

Thomas vero Comes videns iam res agi pro capitibus, cum ſuis commanipularibus exiit villam de Burton,& exercitum in campo ſtatuit contra Regem,expectans

Comes Lancastriæ fugit. Regis aduentum in eodem campo. Sed cum vidisset Regis exercitum tam numero,
quam potentia multo suis præstantiorem, confusus fugit in dedecus sempiternum.
In fugiendo vero diuersas fecit deprædationes baronum exercitus, dum vi non tan-
tum victualia per viam rapiunt, sed etiam substantias diripiunt incolarum. Nec se-
gnior Rex ipsos fugientes persequitur, dictas continuans, prout possibilitas suppete-
bat. Thomas vero de Lancastria cum baronibus & exercitu fœderato peruenit ad
Bourghbrigge, vbi repererunt magnam resistentiam de borealibus partibus congre-
gatam. Nempe ad dictum locum cōuenerant custos Eboraci, dominus Symon Ward,
& custos Carleoli dominus Andræas Herkle, cum sufficienti manu ad pugnandum
Comes Herefordiæ occumbit. parati, vbi cum dominus Humfridus de Boun comes Herefordiæ pontem transire
voluisset, à quodam sub ponte latente lancea transfixus est & peremptus ibidem.
Lancastrensis capitur. Thomas vero de Lancastria non valens sustinere pondus prœlii in eum versi, nec de
loco fugere, captus est ab Andræa de Herkle custode Carleoli, milite mediocris for-
tunæ: capti sunt etiam ab eodem dominus Rogerus de Clifforde, dominus Iohannes
de Moūbray, dominus Warrinus de Insula, cum multis aliis, & adducti ad Regis præ-
sentiam ad pontem fractum, vbi Rex cum duobus dispensatoribus Hugone seniore,
Lancastrensis ludibrio habitus. & Hugone iuniore morabatur. Et cum Thomas Comes introductus fuisset in villam,
à tota gente derisus est, & acclamatus Rex Atthurus, & vndique subsannatus. Quod
tantummodo iuste dicebatur accedisse sibi, eo quod ipse Regem pari forma dehone-
stauerat, cum Rex parum ante à partibus borealibus diuertisset, & venisset ad Pon-
tem fractum. Nam Thomas irreuerenter egrediens cum suis hominibus exiit ca-
strum ad despiciendum Regem, & acclamans in ipsum Regem vilissime & contem-
ptibiliter cum magno tumultu, in maximum contemptum ipsius, ac si non fuisset e-
ius dominus, nec Rex eius. Idcirco venerunt super eum mala præsentia, prout credi-
tur, vt per hæc purgatus facilius post hanc caducam mereretur consequi vitam beatam.
Tertio nempe die à captione sua sederunt Principes, & in eum sententiam dictaue-
runt, Dominus Rex in primis, assidentibus Edmundo Comite Cantii, Hugone Co-
mite Wintoniæ, Aymero Comite Penbrochiæ, Ioanne de Warenna Comite South-
reyç, Dauide Comite de Athesel, Roberto Comite de Angos, vbi adiudicatus est tra-
ctioni, suspensioni, & decollationi. Tamen quia idem Comes de parentela fuit excel-
lenti & nobilissima procreatus, Rex ob reuerentiam parentelæ suæ remisit de sua spe-
ciali gratia dicto Thomæ Comiti executionem duarum pœnarum, quod idem Tho-
mas Comes non traheretur nec suspenderetur, sed quod executio fieret tantummo-
Lancastrensis capite plectitur. do super ipsum, quod decapitaretur, sicque decapitatus est extra villam de Ponte fra-
cto, à captione sua die tertio, vt præfertur. Warrinus de Insula, Wilhelmus Tokett,
Thomas Mandut, Henricus de Bradbourne, Wilhelmus filius Wilhelmi, & Wilhel-
mus Cheyne, qui capti sunt cum Thoma Comite, propter roberias & felonias, & re-
sistentiam, quam fecerunt contra Regem ad villam de Button, occidentes Regis fa-
miliares, & Regis transitum prohibētes, ac partem villæ prædictæ in recessu suo com-
burentes, ceteraque perpetrantes, quæ dicto Thomæ Comiti imponuntur, adiudica-
ti sunt de prædictorum Comitum & Baronum consilio, tractioni & suspensioni apud
Eboracum. Dominus Rogerus Clyfforde, dominus Iohannes de Mounbray eodem
iudicio condemnati sunt & suspensi. Gosselinus de Inuylla simili sorte vitam finiuit,
ex post parumper dominus Henricus Tyes captus, Londonus tractus & suspensus est.
Deinde dominus Bartholomæus Batlesmere captus est, & Cantuariæ decollatus. So-
lus dominus Rogerus Tamari morte obiit naturali. Cetera qui voluerit videre ple-
Chronica Risanger. nius, in chronicis Wilhelmi Risanger apud sanctum Albanum latius poterit reperire,
vbi recordatum Regis habetur de omnibus memoratis. Rex igitur elatus de tanta vi-
ctoria, qui potius gemuisse debueret de tanta nobilium turba male perempta, quia
Rex conscribit exercitum in Scotos. tunc fuit vere victus, quando tot vicit prudentes milites, collegit exercitum fortem
nimis & magnum contra Scotos, quantus à longo tempore non est visus. Qui absque
victualibus in graui pompo saque multitudine in borealibus adunatus partibus, per-
uenit ad Regem, ad villam de nouo castro super Tynam. Inde Rex hostiliter profe-
ctus est in Scotiam lento gradu, permetiens quasdam partes illius prouinciæ, cuius
aduentu præcognito, Scoti bona sua cum necessariis ad loca tutiora comportauerūt,
fugientes ad montes, nemora vel paludes: sicque contigit, vt cum Rex suis nullam
resistentiam inueniret, nullaque victualia reperiret, sed omnia deserta, vacuata, & va-
Regis exercitus fame afflictus decrescit. stata, perpendens consumptis igitur victualibus, tam per terram, quam per mare pro
exercitus [illegible] ortatis, magna pars exercitus fame & inædia tabefacta protinus est ex-
tincta.

tincta. Quia (prout dicit Vegetius de re militari) *Sæpius penuria quam pugna consumit exercitum, & ferro seuerior fames est.* Cernens autē Rex plebem suam perire tam miserabiliter, dolēs domū regreditur, infecto quocunq; negotio fructuoso. Cumq; multi de Regis exercitu peruenissent ad propria, & gustassent cibos auidius, mox vel diruptis visceribus moriebantur, aut consumpta natura semper imbecilles & debiles permanserunt, vires præhabitas recuperare non valentes. Contigit eo tempore, cum Rex in partibus moram traheret borealibus, in loco, qui dicitur Regalis vallis, minus caute, Scoti (per exploratores perfidos quos habebant Anglicos) edocti de Regis male cauta perhendinatione, ingressi sunt regnum subito, sperantes Regem incautum capere, vel certe perimere, si fortuna fauisset: sed Deo volente Rex præmonitus de Scotorum molitionib. recessit à loco, quē velut fugientem Scoti persecuti sunt vsq; ad Abbathiam de Byland, sed nec ibi tutus locus regi fuerat propter Scotorum violentiam, quamobrem Rex vix arreptis armis, fugit Eboracum celeriter, thesauro suo, victualibus & vtensilibus direptioni relictis. Scoti vero videntes vias suas prosperari, patriam peruagantur, omnia ferro flammaque vastantes, & captiuos multos secum trahentes, inter quos virum nominatissimum dominum Iohannem de Bretayne ceperunt, Comitem scilicet Richmundiæ, & multis spoliis domum prospere sunt regressi. Eodem anno dominus Hugo de Spencer pater, factus est Comes Wintoniæ. cui rex dedit castrum & honorem de Donyngton, quod fuit de Lincolniæ comitatu. Ipso anno obiit Rex Franciæ Philippus, filius Philippi, cui successit in regno Carolus frater eius, qui prius fuerat comes Marchiæ Wasconiæ. Transit annus iste parū frugifer, alias satis fructifer: Angliæ damnosus, probrosus, luctuosus propter intestinam discordiam, & nobilium terræ iugulationem. Regi vero infamis notabiliter, propter tyrannidem in suos naturales, inuisus propter infelicem profectionem ad partes boreales, & in Scotiam, vbi pene perdidit mediam gentem suam putibunde maxime, propter fugam suā ante Scotorum faciem in proprio regno suo, & thesaurorum suorum perditionem.

Rex prope circūuentus à Scotis.

Annalis cōclusio.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo vicesimo tertio, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu secundi sextus decimus, tenuit Rex natale dominicum Eboraci, dissimulans damna probrosa, quæ perceperat dudum per Scotos, & gestans vultu lætitiam, quamuis immaniter in animo torqueretur. Eodem tempore quidam de mediocri familia Thomæ quondam Comitis Lancastriæ captus est, qui pro rebellione, quam fecerat insurgendo contra Regem in guerra baronū, & notabilib. deprædationibus & incendiis, iudicio publico condemnatus est. Sed quia quandoq; steterat in Regis curia, & placuerat quibusdā de maiorib. Regi assistentibus, multi Regē adierunt deprecaturi pro vita eius. Quos cum Rex audisset instantius pro eius saluatione precari, commotus est vehementissime, cum verbis imperii ita respondens: væ vobis susurrones infandissimi, detractores maleuoli, nequam consiliarii, pro vita deprecamini nebulonis notissimi, qui pro vita mei consanguinei militis illustrissimi Thomæ Comitis nullas preces facere voluistis. Et quidem si ipse vixisset, mihi totique regno necessarius extitisset. Hic vero quanto diutius in hac vita perstiterit, erit tanto scelestior, quippe qui hactenus repleuit sceleratis facinorib. totū regnū meū, per animum (inquit) Dei morte debita morietur. Et mox iussit executionem fieri de iudicio dato super eum, motus maxime contra suos, qui noluerūt preces fundere pro Thoma comite, quem Rex intime diligebat. Eo tempore venerunt ad Regē Angliæ nuntii noui Regis Franciæ Caroli, videlicet dominus de Beomble, & dominus Andræas de Florentia, ad citandū & monendū eum, quod veniret infra certum tempus ad faciēdum homagium suum ipsi Carolo nouo Regi pro ducatu Aquitaniæ. Et licet Hugo de Spencer filius & Robertus de Baldock cancellarius procurassent ipsos nuntios, quod non notificarent regi aduentus sui causam, ipsi tamen in suo recessu monuerunt eum quod veniret infra certum tempus, quasi consulendo ad homagium faciendum. Super qua monitione siue citatione subdola, dictus Andræas de Florentia, qui fuit notarius, fecit publicum instrumentum, virtute cuius rex Franciæ fecit processum contra Regem, & terras multas Wasconiæ seisire fecit in pœnam contumaciæ regis Angliæ, qui fuit informatus per malos cōsiliarios, quod ipsum pręfata citatio vel monitio non arctabat. Eodem anno Episcopus Glascuensis, & Thomas Rondolf Comes Morauiæ missi sunt per Robertum Brus, & totum regnum Scotiæ ad curiam Romanam pro habenda relaxatione excommunicationum & interdicti sententiarum in regnum & regnicolas Scotię per Cardinales auctoritate Papę latarum. Contra quos Rex Angliæ misit

Natale celebratum Eboraci.

Pœnituit Regem de morte Lancastrensis.

Rex Franciæ à rege Angliæ sibi homagium fieri postulat.

Fraus Gallica.

Scoti legatos Romam mittunt, vt ab excommunicatione liberentur, sed non impetrant.

misit quendam simplicem clericum, qui obtulit se coram Papa ex parte Regis Angliæ ad probandam Scotorum manifestam & notoriam offensam, non solum contra Regem & regnum Angliæ, sed etiam contra sedem Apostolicam fore contractam, ita quod ante satisfactionem non possent dictæ censuræ laxari de iure. Contigitque clerici dicti diligentia, quod Scoti infecto negotio redierunt. Per idem tempus Andræas Herkle de probo factus improbus leuauit calcaneum contra Regem, qui illum de pusillo magnum creauit, & fecerat ei nomen iuxta nomen magnorum, qui sunt in terra. Siquidem cum dictus Andræas ad pontem Burgi Barones à facie Regis fugientes vtiliter excepisset, & Humfridum de Boun per suos, vt præfertur, peremisset, & Thomam Comitem Lancastriæ tanquam captiuum cepisset, reliquos vero fugasset, vel occidisset pro libito, & cum magna pompa à Rege acceptus fuisset, & pro tanta victoria cogitauit Rex qualiter talem virum posset vberius honorare: tandem deliberato consilio, propriis manibus eum cinxit gladio militari, donans ei comitatum de Carleo, cuius per ante ciuitatis & castri diu fuerat constabularius siue custos. Qui mox honore tanti nominis eleuatus, Hugonem dispensatorem cœpit persequi propter rancorem, quem per longum tempus conceperat contra eum. Sed cum videret dictum Hugonem de die in diem proficere & exaltari, insuper & per Regem manu teneri, contra eum indignatus quam maxime, quod iuxta malitiam cordis sui vindicari non poterat, contra fidelitatem, quam domino suo Regi iurauerat, iunxit se Scotis inimicis Regis publicis, & eorum consiliis se immersit, qui mox ab illis hilaritate tanta susceptus est, ac si cœleste munus, quia nullus vnquam fuerat illis infesthior aut acrior expugnator. Nempe in regnorum confinio semper habitans damna innumerabilia illis intulerat, modo prædas agens, modo faciens equitationes, modo captiuos secum trahens, modo flammis villas prædiaque deuastans. Cumque per dies aliquot moram fecisset inter eos, & ipsi iam securi facti fuissent de eius nefanda perfidia contra Regem Angliæ, cogitauerunt eum, quantum poterant, honorare, in tantum, vt sororem Regis Scotiæ vellent sibi coniugio copulare. Rex interim Angliæ cognoscens (per relatores) quid Andræas fecerat, doluit, quod tanta beneficia contulerat tam ingrato. Erat tunc in partibus borealibus miles famosus & strenuus, vocatus Antonius, cognomento de Lucy, qui & Regis fauorem cupiebat acquirere, & patriam de tam nefando proditore protinus vacuare. Hic per exploratores edoctus, quod Andræas apud Carleolum satis secure (nihil mali suspicatus) morabatur, repēte cum manu valida irruit super eum. Quem illico captum misit ad Regem Londonias cathenatum, vbi quadrifario iudicio condemnatus est. Nempe primo degradatus est, amputatis securi ad talos suos calcaribus, & sic vicissim discinctus est baltheo militari, ablatis calceis & chirothecis. Deinde tractus, suspensus, & in quartas diuisus est. Et partes quatuor principalibus ciuitatibus Angliæ sunt transmissæ. caput eius super pontem Londoniarum fixum est, versus partes respiciens Scoticanas. Eodem anno Robertus de Brus per literas missas per solennes nuntios, requisiuit regem Angliæ de treugis per annos tresdecim duraturis. Rex vero Angliæ fatigatus per guerras Scotiæ multipliciter, concessit in treugas voluntarie, quæ sub tresdecim articulis claudebantur, quos qui videre desiderat, respiciat chronicas fratris Henrici Blankforde monachi sancti Albani, quæ habentur in monasterio memorato. Sub eodem anno facta est grandis coniuratio multorum, qui cum baronibus steterant in guerra sua, vt omnes, qui in carceribus detenti fuerāt ratione dictæ guerræ per totum regnum, vna eademque nocte eriperent, & à vinculis liberarent. Venerunt igitur quidam de coniuratis ad castrum Wallingfordiæ, in quo tenebantur viri nominatissimi, Mauricius de Berkley, & Hugo de Audeley, & latenter ingressi sunt per posticium versus aquam Thamisiæ, vt complerent opera præconcepta, sed eorum furtiuus introitus villanos non latuit, vnde mox clamor & tumultus factus est nimis per totam villam, ex quo tota patria est commota. Aduenit igitur ex illis partibus indiscreta multitudo, vt obsiderent eos, qui castrum sic ingressi fuerant, & eos obsiderunt, donec venirent ad continuandam obsidionem Comites Cantiæ & Lincolniæ, cum vi maxima armatorum. Videntes autem, qui castrum sic ingressi fuerant, se non posse resistere tantæ violentiæ, ad capellam dicti castri pro refugio Ecclesiastico confugerunt. Qui tamen inuitis decano & presbyteris dicti collegii, qui eos nitebantur defendere, de capella sunt violenter abstracti, & vel diuersis pœnis ad mortem tradi-ti, vel carceribus mancipati, donec Rex crudelius de eorum suppliciis statuisset. Factum est igitur, vt hac occasione cuncti per Angliam incarcerati arctius solito stringe-

Andræas Herkle ingratus transfugit ad Scotos.

Scoti trāsfugam cupide susceperūt.

Andræas captus regi traditur.

Induciæ inter Scotos & Anglos.

Coniuratio de liberandis omnibus carceribus inclusis.

geren-

gerentur. Circa festum sancti Michaelis Archangeli Rex circuiuit comitatus Eboraci & Lancastriæ, & Marchiam Walliæ, ingrediens ciuitates & villas, & inquisitiones faciens de pacis perturbatoribus, de vulgi cōmunis oppressoribus, de prouinciarum prolocutoribus & ductoribus, qui per nundinas siue fora soliti fuerant concitare seditiones, fouere partes contra partes, manutenere malefactores, & notatos captos & conuictos puniuit iuxta suæ demerita prauitatis, antiquisque profligatis erroribus, leges terræ præcepit in in locis omnibus obseruari. Eodem anno Papa citauit ducem Bauariæ in Imperatorem electum, vt infra certum terminum veniret ad curiam, & de electione & iure suo doceret, & quia non venit in terminum, excommunicauit eum, & postmodum pronuntiauit eum nullum habere ius in imperio, vel ad illud, & si quod habuit priuauit eundem. Hoc anno vacauit Ecclesia Wintoniensis per mortem domini Rigandi de Assero in curia, cui Papa prouidit de Magistro Iohanne de Strerforde in curia tunc præsenti.

Papa electionem imperatoris pro suo arbitrio frustratur.

Episcopus Winton. obiit.

Transiit annus iste mediocriter lætus frugibus, sed fœcundus fructibus formidolosus regni malefactoribus Angliæ: Scotiæq; votiuus propter treugas captas.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo vicesimo quarto, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu secundi septimus decimus, tenuit Rex natale apud castrum de Kenelsworth in magnificentia & gloria, & magna frequentia sexus vtriusque. Eodem anno in sequenti quadragesima conuocari fecit Rex ad parliamentum Londoniis celebrandum regni proceres, & prælatos, ad tractādum de varijs regni negotiis, & præcipue consulendum, quid foret respondendum regi Franciæ, qui Regē Angliæ varies iam vocauerat, ad faciendum homagium sibi pro Wasconia, & ceteris terris, quas tenebat in regno Franciæ & dominio Regis Francorum, super quo, ex consensu procerum & omnium assistentium decretum fuit, quod in propria persona non trāsiret, sed prius mitteret solennes nuntios, si forte vel hac vice de non cōparendo posset obtinere dilationem vel omnimodam excusationem. Præterea rex petiit in præfato parliamēto, tam de clero quā de populo laicali subsidiū pecuniarū, pro redemptione nobilis viri Iohannis de Britannia comitis Richmundiæ, nuper capti per Scotos apud abbatiā de Byland. Sed hæc penitio mōstrabatur per multas rationes iniusta fore, & voce publica penitus est negata sub ista replicatione, quod tantū pro rege, regina, & filiorū regis primogenito (si in captiuitate tenerentur) foret cōtributio facienda: quieuit tributū, cessauit exactor. In eodem parliamento arrestatus fuit Adam episcopus Herefordensis, in magnum cleri dedecus, & præiudicium totius Ecclesiæ Anglicanæ, & examinatus de proditione & crimine lesæ maiestatis corā Rege & proceribus vniuersis. Impositum nempe fuit sibi, quod quosdam inimicos nuntios regis misisset, & fouisset in magna copia armatorum, & quod eis impendit auxilium, consilium & fauorem. Ille vero, prout erat vir maturus & literis abundanter imbutus, patienter hæc tulit, ad conuitia & opprobria nihil omnino respondens. Tandem pulsatus in hunc modum sic ora resoluit. Domine Rex (vestra regiæ maiestatis reuerentia semper salua) ego sanctæ ecclesiæ Dei minister humilis, membrum eius, & Episcopus consecratus (licet indignus) ad tam ardua nequeo respondere, nec debeo absq; domini Cantuariensis Archiepiscopi (post summum pontificem mei directi iudicis (cuius sum suffraganeus) auctoritate, & aliorum parium meorum Episcoporum consentia vel consensu.

Subsidium negatum.

Episcopus Herefordensis de crimine lesæ maiest. accusatur.

Accusatio Episcopi.

Defensio sui ad Archiepiscopum prouocantis.

Quo responso prolato, mox Archiepiscopi & Episcopi omnes & singuli, qui affuerunt surgentes, Regis clementiā pro collega & coepiscopo implorabant. Sed rege supplicationibus non placato, aut aut ab ira concepta nullatenus pacificato, rorus clerus dictū Episcopū & membrū ecclesiæ vindicauit. Deliberatus est igitur custodiæ sanctuariēsis Archiepiscopi, donec Rex discerneret, quando ad obiecta vel obiicienda alias respōderet. Paucis exactis dieb. rex vt prius episcopū prædictū cōuenit. Quo deducto ad aures plato Pontificū, Cantuariensis, Eboracēsis, & Dublinensis archiepiscopi, cum aliis decem episcopis, erectis crucibus ad locum iudicii cum omni celeritate venerunt, & confratrem eorum & coepiscopum solum stantem, & nimium desolatum in suam custodiam susceperunt, & cum absq; responso dato, cum illis protinus abduxerunt, iniungentes firmiter ex parte Dei & sub pœna anathematis vniuersis qui aderant, ne quis in eū manus præsumeret inicere violentas. Quo sic abducto, rex de tanta cleri cōmotus audacia quasi ex officio iudicis obiectis pcepit fieri inquisitionem. Acturati de patria conuocati, plus regis terreni metuētes offensam, q̄ sempiterni iudicis vltionē, absentem episcopum reum fuisse de omnib. obiectis articulis præsenta-

Præsules episcopū quasi vi ad se abducunt.

Episcopus per iuratos laicos reus pronuntiatur.

sentarunt. Quod Rex ducens pro maximo confiscari fecit omnes redditus, & terras suas, & quod erat intollerabilius, omnibus suis victualibus & vtensilib. in plateis proiectis & dispersis, eum permisit inhumaniter spoliari. Episcopus vero remansit sub tutela Cantuar. Archiepiscopi gratiā Regis expectans. Eo tempore Episcopus Lincolniensis, cuius temporalia per biennium in manu detenta fuerant (adepta Regis beneuolentia) suis est possessionibus restitutus. De quibus omnibus quidam Satyricus illius temporis ita dictauit:

Nostri cornuti sunt consilio quasi muti,
Sunt quasi confusi, decreto legis abusi.
Et quia non tuti, nequeunt sermonibus vti,
Sic perit Ecclesia, iuris & ipsa via.

Hospitalariis cōceduntur possessiones templariorum.

In eodem parliamento terræ possessiones & dominia quondam templariorum, assensu communi totius cleri & populi, hospitalariis conceduntur, iure perpetuo per omnes regni prouincias possidenda. In eodem parliamento electi sunt viri nobiles Comes videlicet Cantii, germanus Regis, & Archiepiscopus Dublinensis, ad excusandum penes Regem Franciæ, Regem nostrum, quia citatus non comparuit coram Rege Franciæ, vt superius memoraui. Qui cum transfretassent, à Rege Franciæ honorifice sunt suscepti. Non tamen effectum negotii potuerunt consequi, donec de quadam transgressione nuper facta in Aquitania in dedecus Regis Franciæ sibi foret plenius satisfactum. Acceperat nempe Rex Franciæ quandam terræ particulam ibidem per excambium, in qua municipium construxerat, propter amœnitatem loci, & villam in circuitu cum ædificiis sumptuosis, cuius habitatores erecti in superbiam, freti dominio Regis Franciæ, non solum leges & decreta populi Aquitanici, sed etiam Senescallum Regis Angliæ, dictum Radulphum Basset, spreuerunt, & contemptibiliter vilipenderunt. Et cum legibus debuissent paruisse illius terræ communibus, idem Radulphus (collecto exercito) venit ad locum, & omnes aut vertit, aut gladio interfecit, & vniuersa ædificia complanauit. Quamobrem dictus Radulphus vocatus ad curiam Regis Franciæ venire contempsit, sed pro omnibus allegatis respondit audacter, se nihil aliud in hac parte fecisse, quam quod sui officii debitum exigebat. Super quo responso commoti Franci Senescallum præfatum Regis Angliæ cum suis vocatum complicibus iterato, & non comparentem, proscripserunt. Præfatus vero Radulphus cognito Francorum decreto, ad castrum de Monpesade bene munitum se contulit, vbi potuit à Francorum incursibus tutus esse. Hunc ergo à prædictis nuntiis petiit Rex Franciæ sibi reddi cum suis complicibus, vna cum castro quod confugerant, memorato, iuxta Francorum consuetudinem puniendum. Comes Cantii pro bono pacis cum suis laicis, Regis voluntati consentire decreuit. Sed Archiepiscopus irregularitatis notam timens incurrere, distulit consentire, donec à Rege Angliæ habuisset aliud in mandatis. Quocirca mox mittuntur ad Regem nostrum nuntii, qui quærerent quid agendum foret. Rex vero sine mora impetuosum Comitis consensum penitus reuocauit, nolens pro bono facto militiæ tantum militem quomodolibet per aduersarios molestari: sicque reuersi sunt nuntii sine itineris sui fructu. Rex Franciæ per idem tempus misit dominum Carolum de Walleys patruum suum in Wasconiam cum magno exercitu, ad inuadendum possessionem totius ducatus Aquitaniæ, pro eo, quod Rex Angliæ non venit ad faciendum homagium suum pro ducatu & comitatu Pontini, quam seisiuit, ad quod faciendum fuit vocatus, sicut superius est expressum. Venit ergo in obuiam domino Carolo Comes Cantii, Edmundus de Woodstock frater Regis Angliæ cum multis nobilibus de regno Angliæ, qui illuc destinati fuerant, ad resistendum Carolo supradicto. Nullo tamen resistentiam faciente, Carolus totam Agennam equitauit, & illas partes seisiuit vsque ad villam de Regula, in qua fuit dictus Edmundus Comes Cantii tenens villam. Finaliter vero fuit treuga inita inter eos vsque ad certum tempus, quo possent de pace tractare, & reddita Carolo villa illa, vtraque pars ad propria remeauit. Eodem anno in festo sancti Petri ad Vincula, Rogerus de Mortuomari, dominus de Wygemore, qui cum Rogero auunculo suo post guerram Baronum Regis gratiæ se submiserat, & in eminentiori nobilium & acriori loco turris inclusus fuerat, data suis custodibus soporifera potione, euasit per omnes turris custodias, quas wardas vocamus, & peruenit ad flumen, vbi quandam cimbam repertens, á quodam coadiutore sibi præparatam illam intrauit, & cum conscio sui secreti peruenit ad mare. Quo cum summa felicitate transfretato se contulit ad Regem Franciæ sine mora, vbi quorundam de sua

Legātur qui excusent regem de homagio non facto.

Legati infecta re domum redeunt.

Rex Franciæ mittit exercitum in Wasconiam.

Rogerus de Mortuomari profugit e carcere.

sua consanguinitate præsidio vitam duxit diutinam, gratiam reconciliationis expectans. Rogerus auunculus huius Rogeri fere per quinquennium squalore carcerali detentus, ibidem satis inciuiliter tandem diem clausit extremum, cuius corpus delatum Bristolliam sepelitur. Missi sunt eo tempore & alii nuntii pro pace impetranda, quorum vnus erat natione Francus, dictus dominus de Suliaco, alter Anglicus, magister Iohannes de Shordiche appellatus. Sed Iohannes de Suliaco ibi de quadam transgressione notatus & accusatus vix (interueniente Reginæ Franciæ) mortem euasit, collega suo sine fructu legationis domum transmisso. Interea mercatores vtriusque regni dissentiones Regales deplorabant, quia neque Francis in Anglia, neque Anglis in Francia negotiari licebat. Familiares quoque Reginæ quotquot erant oriundi de Francia, terram sine spe reuersionis exire cogebantur in Francorum odiũ & contemptum. Terræ quoque, scilicet prædia & castella Reginæ, in manus Regis seisita fuere, datis dictæ Reginæ stipendiis de bursa Regis. Religiosi autem & beneficiati in hac terra de gente Francorum in maxima miseria degere cogebantur, cum eorum redditus, possessiones & beneficia vniuersa & singula confiscabãtur, exilissimo victu eisdem de rebus propriis deputato. Transit annus iste illaudabiliter fructus & fruges producens: Anglis & Francis inutilis propter guerram motam in Wasconia, & præcipue propter negotiatorum varia impedimenta, quæ dissentionem generauerunt: Ecclesiæ Anglicanæ molestus: Scotis quietus.

Legati in Franciam pro pace.

Franci Anglia pulsi.

Annalis clausula.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo vicesimo quinto, qui est annus regni regis Edwardi a conquestu secundi octauus decimus, cum treugę apud Eboracum fuissent firmatæ inter Anglicos & Scotos per vtriusq; regni prudentiores viros, tenuit Rex apud Notingham natale dominicum nobile & solenne. Per idem tempus dominus Papa paci regnorum Angliæ & Franciæ pie prospiciens, Archiepiscopum Viennensem, & Episcopum Auriacensem ad vtriusq; regni Principes destinauit, qui pacis modum darent vtrisq;. Qui cum nihil profecissent, facto in clero tallagio, videlicet de singulis marcis accipientes quadrantẽ pro suis expensis, infecto negotio sunt reuersi. In octauis sancti Hillarii factum est parliamentum Londoniis apud Westmonast. in quo tractabatur de saluatione ducatus Aquitaniæ, quæ iamdudum per Gallos fuit multipliciter lacerata. Missi sunt ergo solennes nuntii ad Regem Franciæ, Wintoniensis & Norwicensis Episcopi, & vir illustris Iohannes de Britannia Comes de Richmond. Qui post multas disceptationes, allegationes & excusationes factas, tandem formam pacis formam à Rege Franciæ receperunt. Remissus est ergo in Angliam Norwicensis Episcopus collegis in Gallia remanentibus, qui nuntiaret Regi nostro, [illegible] Tandem post longum tractatum familiares Regis laudauerunt Reginam [illegible] ittẽdam ad Regem Franciæ fratrem suum pro pacis negotio confirmãdo [illegible] moderata, quæ satis humiliter suscipiens legationis officium, cum vno [illegible] ne, scilicet domino Iohanne de Cromwel quatuorq; militibus transfreta[illegible] [illegible] atrice igitur Regina Angliæ Isabella tali pacto, fuit finaliter concordatum, vt Rex Angliæ daret Edwardo filio suo primogenito ducatum Aquitaniæ, & comitatum Pontini, vt Rex Franciæ reciperet homagium ab eodem Regis filio, & redderet [illegible] tim comitatum Pontini, & terras in Aquitania, de quibus placita mota fuerũt, de aliis æquitatis per Carolum auunculum suum faceret sibi iustitiæ complementum. Super quibus omnibus misit Rex Franciæ suas patentes literas in Angliam, & a[illegible] literas de conductu saluo, tam pro filio quam pro Rege Angliæ, si ipse mallet in persona propria venire. Super qua optione fuerunt multi & magni tractatus apud [illegible] ucedon & apud Douoriam, multis consulentibus, quod Rex in persona propria transiret. Sed vterque dispensator pater & filius, qui nec audebant mare [illegible] nec Rege transeunte in Anglia remanere propter odium regni nobilium, [illegible] perfecto odio oderant illos, dederunt consilium & præualuerunt, vt filius Regis [illegible] et. Cuius transitus in caput ipsorum, sicut patebit, ex sequentibus redundauit. Vnde dominus Rex Angliæ fecit chartam filio suo prędicto de dictis ducatu & comi[illegible], habendum & tenendum sibi & heredibus Regis Angliæ, & si contingeret ipsum [illegible] in vita patris sui, terræ redirent ad ipsum patrem. Ita etiam quod Rex Franciæ non posset dictum filium Regis maritare, nec tutorem aut curatorem sibi dare. Quæ ordinatio fuit facta Douoriæ per chartam regis, ex cõsensu prælatorum & aliorũ nobilium regni præsentiũ, tunc ibidẽ in crastino natiuitatis beatæ Mariæ. Et in die Iouis sequente idem Edwardus filius mare transiuit, & cum eo Wilhelmus Episcopus O[illegible], & aliis in numero competenti. Et circa festum sancti Matthæi fecit homagium

Natale celebratum apud Notingham.

Papa legatis intercedunt pro pace.

Parliamentum Londinis.

Regina mittitur in Franciam ablatura de pace.

Conditiones pacis.

Regis filius proficiscitur in Franciam.

Edvvardus filius regis homagiũ facit regi Francorum.

gium auunculo ſuo regi Franciæ, ſub quibuſdã proteſtationib. fuit etiam à contrario proteſtatum. Acta ſunt hæc in Francia in manerio regis Franciæ, appellatum Boydeuincens, coram multis proceribus regni Francorum. Dona vero, quę Franci regi Anglorum præparauerat, & exennia filio regis manu largiflua tribuebant, quorum fauorem iuuenis regis filius indicibiliter conſecutus eſt. Eodem anno Guelfi venientes de Florentia ad Lucam, ſumptib. & de mandato Papę per Gibellinos capti fuerant, & multi interfecti, ac ceteri in fugam acti. Hoc anno in æſtate, & etiam anno ſequenti tanta fuit ſiccitas, quod vere dici poſſet illud Theodoli de hac terra:

Siccitas immenſa.

Anglorum terras tam feruida torruit æſtas,
In Cancro ſolis dum voluitur aureus axis.

Quia fluuiis etiam maioribus deſiccatis, & fontibus riuorum aquæ pene in locis omnibus diſparuere. Quamobtem multa animalia tam domeſtica quam ſilueſtria præ potus penuria defecere. Eodem anno ſtatim poſt feſtum ſancti Michaelis voluit Rex Angliæ, quod domina Regina coniux ſua, & filius ſuus Edwardus facto homagio, vt præmittitur, cito & ſine mora rediiſſent. Sed Regina & filius ſuus remiſſa magna familia vtriuſque in Angliam, per totum illum annum remanſerũt ibidem (vt dicebatur) inuiti. Alii vero aſſerebant, quod voluntarie propter nimiam familiaritatem tunc contractam inter dictam reginam, & D. Rogerum de Mortuomari, ſine quo & aliis nobilibus de Angliæ profugatis noluit dicta Regina redire, & maxime in odium illorum diſpenſatorum, & Hugonis, qui anno pręcedenti procurauerát familiam reginæ ab ipſa remoueri. Quod propoſitum reginę poſtea rei exitus cõprobauit. Quod percipiens Walterus, Epiſcopus Exonienſis de comitiua dictæ Reginę clam receſſit. Per idem tempus iuſſit Rex Angliæ Iſabellam Reginam Anglię, & Edwardum filium ſuum primogenitum, contra voluntatem ſuam in vltramarinis commorantes Londoniis tanquam regni inimicos notorios, & regiorum inimicorum receptatores & fautores publice proclamari. Et banniuit eos cum omnibus, qui illis adhæserant de regno ſuo. Sub eodem tempore euaſerat de caſtello de Corf, vir verſutus & ſubdolus, ſed manu tamen fortis, Robertus de Walkeſare miles, qui captus fuerat in guerra baronum, mota contra Regem, eo quod magnus diſſidii ſuſcitator & promotor fuerit, & non dico ductor, ſed ſeductor illius viri nobilis, & magnifici Comitis de Hereford Humfridi de Boun, & ſatis iuſte carceri mancipatus. Nempe Comitibus & baronibus, & aliis regni nobilibus ſtudentibus in illa guerra pro pace patriæ, pro republica, pro honore Dei & Eccleſię, ipſe ſemper cor appoſuit ad rapinas, cędes & depopulationes: hic inquam continuans ſua ſcelera, conſtabularium caſtri de Corf crudeliter interfecit, & ad reginam tunc exulem ſe contulit vltra mare. Auctus eſt ergo numerus fugitiuorum multipliciter, ita vt rex ipſe timeret illorum reditũ in hanc terram. Quamobtem iuſſit omnes portus maris diligentiſſime cuſtodiri, ne repente fieret per exules reuertentes, aut per Gallicos illis fauentes, vllus motus in regno. Eodem tempore dominus Oliuerus Ingham, miles iuuenis, ſed cordatus, factus fuerat cuſtos Aquitaniæ per iuuenem ducem Edwardum aſſenſu Regis patris ſui, qui grandi collecto exercitu, de ſtipendiariis militibus Hiſpanicis, Arragonicis, & Wa[illegible]nenſibus prouinciam Agennenſium occupatam per Regem Franciæ contra pactum inuaſit, eamq; dominio Regis Angliæ reſtituit integraliter & ſubiecit. Sub eiſdem diebus tres Admiralli trium plagarum Angliæ, videlicet dominus Iohannes Oturuin, dominus Nicholaus Kiriel, & dominus Iohannes de Felton, cuſtodiam maris habentes, & facultatem plenam per Regis commiſſionem inuadendi, infeſtandi, & diripiendi quoſcunque de Francia mercatores, cum Gernemuthenſium, & Porteſmutenſium, & occidentalium claſſe oceanum ſunt ingreſſi. Et non ſegniter commiſſionis ſuæ negotium exequentes, infra breue tempus centum viginti naues Normannicas ceperunt, & in Angliam attraxerunt. Suſcitatum eſt igitur odium inexorabile inter Reges, & damna vbique pro viribus inferuntur. Quod cernens dominus Papa, & vehementer cõdolens, miſit in Angliam nuntios duos Epiſcopos, qui primo pacem ſtuderent facere inter Regem & Reginam, & ſecundarie inter Reges. Qui reuerenter admiſſi, nihil præter reuerentiam receperunt, vnde dolentes reuerſi ſunt, de pace [illegible]. Eodem anno coronata fuit Pariſius regina Franciæ, cui ſolenni [illegible] Reges [illegible], Duces plurimi, Comites & Barones numero pene incredibili cum ſuis militibus pluſquam quingentis. Inter quos Edwardus filius Regis Angliæ & dux iam Aquitaniæ, cum ſexaginta & decem militibus celebrius feſtum fecit. [illegible]erea creſcente odio inter Regem Angliæ & Reginam, regem Franciæ & re-

Regina annũ in Fräcia commoratur, conſuetudinem habens cũ Rogero de Mortuomari.

Oliuerus Inghã prouinciã Agennenſium Anglorum imperio adiecit.

Admiralli Regis iuſſu Frãcos mari infeſtant & 120 naues capiunt.

Legati Papæ de pace in Angliam veniunt, & re infecta recedunt.

Regina Franciæ coronata.

& regem Angliæ, & vtrunque regnum, multa mala fiebant. Inter quæ Rex Angliæ (prout dicitur) procurauit mortem vxoris ſuæ, & filii ſui Edwardi. Cuius ſceleris executionem feciſſet dominus Iohannes de Britannia Comes Richmundiæ, qui cum Regina familiaris fuit. Sed Deo prohibente, illa machinatio fuit penitus impedita. In fine vero anni præſentis, cum Regina cerneret magnates Franciæ fore corruptos magnis muneribus Anglicorum, & nuſquam tutam fidem, feſtinauit egredi calorem domus Rechab, & Francos ſuos familiares & conſanguineos (vſa ſapienti conſilio) latenter fugit, & ad Comitem Hannoniæ ſe contulit cum ſua familia & filio ſuo Edwardo, petitura auxilium & fauorem, à quo cum filio & ſuis omnibus magnifice eſt ſuſcepta, & honorabiliter (prout tantam Reginam decuit) exhibita, pro tempore moræ ſuæ. Tranſit annus iſte mediocriter hilaris, frugum fœcunditate vel fructuum: Francis varius propter res perditas cum claſſe ſua: Anglis ſuſpectus propter pericula veriſimiliter imminentia toti regno per Francorum odium, per iram exulum, & redditum eorundem.

Rex reginæ & filii mortem molitur.

Annalis cõclusio.

Anno gratiæ milleſimo trecenteſimo viceſimo ſexto, qui eſt annus regni Regis Edwardi à conqueſtu ſecundi, nonus decimus, tenuit Rex natale apud ſanctum Edmundum, timens vehementer Reginæ redditum, & exulum, qui cum ea fuerunt.

Natale celebratur apud ſanctũ Edmundum.

Hoc anno Iſabella Regina Angliæ contractis ſponſalibus inter filium & Comitem Hannoniæ filiam, Philippam nomine, in Angliam ire diſpoſuit, adiutorio Comitis dicti fulta. Aſſumptis igitur filio ſuo duce Aquitaniæ fere quatuordecim annos ætatis habente, domino Edmundo de Wodſtock Comite Cantii, germano Regis Angliæ, domino Rogero de Mortuomari, domino de Wigomor, & aliis multis viris illuſtribus de regno Angliæ profligatis; duce domino Iohanne, viro ſtrenuo, fratreq; Comitis Hannoniæ, quem ſequebantur milites ſtipendiarii de Alemania & Hannonia plures valde, ita quod numerus eorundem fuit duo millia ſeptingenti quinquaginta ſeptem hominum armatorum, parata claſſe per Comitem Hannoniæ, peruenit ad mare, & ſatis audacter committens ſe pelago, feliciter nauigauit, perueni tq; ad Orewell cum familia integra, & in portu de Herwiche Angliam eſt ingreſſa in terra Comitis Mareſcalli, cui mox Comes Mareſcallus & Comes Leyceſtriæ aliique Barones & milites illarum partium adhæſerunt, cum Prælatis fere omnibus, & præcipue Lincolnienſi, Herefordenſi, Dublinenſi, & Elienſi Epiſcopis, qui iuncti Reginæ magnum exercitum conflauerunt. Alii vero, & præcipue W. Cantuarienſis Archiepiſcopus ſibi pecuniam miniſtrauit. Recreato exercitu apud ſanctum Edmundum progreſſa eſt ad quærendum ſuos regnique aduerſarios, qui ſe ſemper ſub alis protectionis regiæ adhærentes, eius præſentiæ occultabant. In progreſſu quotidie Reginæ augebatur exercitus, & minuebatur regius numerus, ita vt per totam Angliam non inueniretur aliquis, qui volebat contra Reginam regis ſtipendiis militare. Nec lædebat Reginæ exercitus quoſque in corporibus aut catallis, niſi ſolum aduerſarios quos quærebant, quorum propoſito bona vbiq; locorum inuenta ſuis vſibus applicabant, & prædia deſtruebant. Erat autem Rex Londoniis, quando Regina dicto modo applicuit. Et primo quidem iſtis rumorib. renuit dare fidẽ, ſed cum certiſſime cognouiſſet rerum fidem, multum conſternatus, petiit Londonienſes, vt ſibi præberent auxiliũ militare. Qui poſt deliberationem habitam reſponderunt, quod dominum Regem, Reginam, & filium eorundem, heredem regni legitimum, honorarent obſequio debito, ſed extraneis & regni proditoribus ianuas clauderent, & reſiſtere toto niſu: exire vero ciuitatem ſuam ſe nolle fatebantur ad pugnam, niſi poſſent (iuxta libertatem eis conceſſam) ipſo eodem die reuerti ante ſolis occaſum. Quo reſponſo Rex accepto, ſed nullatenus acceptato, turrim Londoniarũ communiuit armis & victualibus, in quo reliquit filium ſuum iuniorem Iohannem de Eltham, & vxorem domini Hugonis de Spencer iunioris, neptem ſuã: ipſe vero loca regni occidua adiit, quæſiturus tutamina, vbi collocaret exercitum contra reginam. Ante receſſum ſuum de Londoniis, proclamari fecit, vt vnuſquiſque ſub foriſfactura rerum & corporum, reſiſteret applicatis, & eos inuaderet & occideret, ſi quo modo poſſet, exceptis ſolummodo regina & Edwardo filio ſuo, & comite Cantii germano ſuo, qui ſi commode poſſent viui caperẽtur illæſi. Proclamatum eſt inſuper, vt nullus cõmunicaret cum eis, vel victualia venderet, vel quouis modo miniſtraret, aut quicquã boni eis faceret, aut de eis prædicaret ſub pœna prætaxata. Item quicunq; caput vel corpus mortuum ſiue viuum domini Rogeri de Mortuomari Regi deferret, mille libras de fiſco regio

Regina venit in Angliam.

Proceres ſe reginæ adiungunt.

Londonienſes cum rege aduerſus reginam ſe exituros negant.

Regis edictum in aduerſarios.

 recipe-

Edictum reginæ.

reciperet pro mercede. E contra de Regina (vbi illa fuit) proclamatum erat, vt omnes de pace bona sperarent, exceptis (inimicis regni publicis) dispensatorib. patre & filio, & Roberto de Baldock Regis Cancellario, eorumq; fautoribus, per quos præsens regni perturbatio contingebat. Proclamatum etiam, vt nullus caperet inuito possessore valorem trium denariorum, sub pœna mutulationis digiti, nec valorem sex denar. sub pœna manus amputandæ, nec valorem duodecim sterlingorum sub pœna capitis amputandi. Et quicunque caput Hugonis dispensatoris iunioris amputatum Reginæ deferret, reciperet duo millia librarum de thesauro Reginæ. Ab hoc ergo tempore pars de parte cauebat. Rege cum suis licet cum paucis fugiente, & Regina cum

Rex confert se ad Glouerniam.

magna multitudine eum sollicite insequente. Transtulit autem se Rex cum duobus dispensatoribus ad partes Glouerniæ, & postmodum ad Strogoil, & dimisit dominum Hugonem de Spencer patrem, ad custodiam villæ & castri de Bristollia. Rex autem ingressus est aquam cum domino Hugone de Spencer iuniore, Roberto de

Episcopus Herefordensis habita concione Oxoniæ, explicat causam aduentus reginæ.

Baldock, & alijs valde paucis, vt inferius continetur. Regina vero cum filio suo & exercitu suo insequebatur regem per Oxoniam, vbi Episcopus Herefordiæ prædicauit, præsente regina & filio suo, de causa aduentus illorum, quod videlicet fuerat ad auferendum malû regimen de regno isto. Deinde venit Regina cum suis ad Glouerniam, vbi multû creuit eius exercitus per aduentum dominorum de Percy & de Wake, & aliorum de partibus borealibus & de Marchia. Dum hęc aguntur ex parte Re-

Londonienses tumultuantes prætorem in reginæ partes vi impellunt.

ginę, Londonienses (quibus nunquam deest furia, cû adest insolescêdi licentia) congregatis de cunctis artificiis infimis personis, ad arma prosiliunt, & Maiorem Ciuitatis, qui partem fouebat regiam, violenti capiunt, & consentire compellunt, interminata capitali pœna, vt consentiat illorum ordinationibus per pręstitum fidei sacramentum, qui (licet inuitus, timens sibi vim inferri) adstandum eorum ordinationibus publicum pręstitit iuramêtum. Fecerunt igitur coniuratiônê, vt reginę aduersarios vbicunq; possent inueniri, cuiuscunq; côditionis aut status existerent, vel qui damnum aliquod libertatib. ciuitatis procurassent, captos plecterent sententia capitali. Cuius iuramenti prętextu discurrentes, quendam de suis ciuibus dictum Iohannem le Marchal, comprehenderunt. Qui quia familiaris fuerat domino Hugoni de Spencer iuniori putabatur ciues accusasse, quamobrem illico caput eius immisericorditer

Londonienses Episcopum Exoniensem trucidant.

amputarunt, & bona eius omnia rapuerunt. Eodem die (continuantes suam rabiem) incurrerunt ad hospitium Exoniensis Episcopi magistri Walteri de Stapulton, & supposito igne in ianuis concito, sunt ingressi, non inuenientes autem Episcopum, ad quem perdendum venerant, iocalia sua cum vasis argenteis & vtensilibus rapuerunt. Accidit autem hora infortunata Episcopum de campo reuerti, qui quamuis præmunitus fuisset de hiis molitionibus, eos tamen nullatenus metuebat, & cum satis audacter equo sedens venisset ad ostiû boreale S. Pauli, mox à furenti populo comprehensus est, percussus, laniatus, deiectus, & tandem ad supplicii locum tractus. Cumq; traxissent eum ad vicum de Chepe, vbi acclamauerunt eum publicum proditorem, Regis seductorem, & eorum ciuitatis libertatum destructorem. Indutus autem fuit Episcopus quadam armatura, quam *Aketon* vulgariter appellamus, qua spoliatus, & etiam aliis omnibus indumentis, decapitatus est. Alius duobus de sua familia, scutifero scilicet & valecto simili sorte peremptis. Perpetrato sacrilegio, velut pro triumpho caput fixerunt Episcopi in longo palo, vt esset aspicientibus diuturna memoria sceleris attemptati. Cadauer vero pontificis in quodam veteri cœmiterio, quod fuerat quondam fratrum, quos *Freres Pyes* veteres appellabant, sed tamen penitus derelicto absq; vllis exequiis, velut excommunicatum, in quadam ibidem fouea proiecerunt. Cau-

Causa odii popularis erga episcopum Exoniensem.

sa inimicitiarum fuerat, quia cum esset regni Thesaurarius, apud Regis consilium procurauit, vt Iustitiarii itinerantes sederent in ciuitate Londoniarum. Qua occasione, quia in multis ciues deliquerant, in amissione libertatum & emuncione pecuniæ, ac castigatione corporum multipliciter, prout meruerant, sunt puniti. Dicebatur etiam, quod maximam pugnatorû collegerat multitudinem contra Reginam, & filium suum Ducem Aquitaniæ, & ideo Londonienses studierunt, vt dicebant,

Londonienses vrbis arcem occupant, & vinctos dimittunt.

suas molitiones tempestiuius præuenire. In crastino decollationis præfati Episcopi Londonienses casu fortuito comprehenderunt militem strenuum, dominum Iohannem (Constabularium turris Londoniarum) de Weston, & ab eo claues turris ceperunt, licet inuito, & intrantes turrim omnes incarceratos liberauerunt. Et ita fuerunt omnes incarcerati, quasi per totam Angliam liberati, & omnes banniti & fugitiui reuersi sunt. Londonienses vero omnes ministros Regis in turri Londonia-

rum

rum amouerunt, & nouos constituerunt sub nomine domini Iohannis de Eltham filii Regis, quem custodem ciuitatis & terræ nominauerunt. Ipsi tamen multas rapinas & alias insolentias facere non cessarunt. Regina vero per illud tempus de Gloucestria transiuit per Berkeleiam, vbi restituit castrum (prius à domino Hugone de Spencer iuniore detentum) domino Thomæ de Berkley, qui fuit heres domini Mauricii de Berkley defuncti parum ante apud Wallingforde in carcere, cum omnibus pertinentiis & rebus mobilibus ad honorem de Berkley pertinentibus quibuscunque: expost Regina pergens cum exercitu obsedit villam & castrum de Bristollia. Quod fuit cito Reginæ redditum, & filio suo duci vna cum villa.

Regina obsidet castrum Bristollense.

Et in crastino aduentus ipsius, ad clamorem vulgi fuit Hugo de Spencer pater, tractus & suspensus ibidem in armis propriis extra villam super communi furca latronum.

Hugo de Spencer pater suspensus.

Rex interea vagabundus, nūc hic, nunc ibi, pro varietate locorum, in spem erectus, in magna solicitudine versabatur, nusquam expectare præsumens. Quod videns dominus Thomas de Blount miles emeritus, domini Regis Seneschallus, se cum tota sua familia, assumptis victualibus, armaturis & dextrariis, multis valde contulit ad Reginam. Quem illa cum filio suo benigne suscepit, & quosdam de suis secum retinuit, quosdam datis literis protectionis in pace dimisit. Rex vero cū Hugone iuniore de Spencer, & Roberto Baldock, ingressus aquā primo ad insulā de Londay inexpugnabilem, vel certe in Hiberniam disposuit confugisse, sed inter maris discrimina positus, miserabiliter per vnā hebdomadam vacillauit. Tandem applicuit in Glamorgan, & transtulit se ad Abbathiam & castrum de Neth, & ibi confisus promissioni Wallentium latitauit.

Rex fugit in Walliā ad Glamorgan.

Hugolinus filius filii Hugonis dispensatoris castrum de Kerfilli detinuit satis strenue per idem tempus, contra milites Reginæ & filii sui ducis Aquitaniæ, vsque ad Pascha. Tandem acceptа securitate de vita & membris, & rebus omnibus concernentibus obsessos in eodem castro, castrum reddidit in manus militum Reginæ & filii sui Edwardi.

Hugolinus tradit se reginæ vna cum castro.

Rege interea fugiente, & extra regnum vagante, fiebant proclamationes publicæ in exercitu Reginæ quotidie, in quibus Rex communi vocabatur edicto ad redeundum, & regnum suum reaccipiēdum, si suis se vellet ligiis conformare. Quo non comparente, magnates regni, Herefordiæ consilium inierunt, in quo filius regis, Edwardus dux Aquitaniæ factus est custos Angliæ communi decreto.

Edvvardus filius custos Angliæ constituitur.

Cui cuncti tanquam regni custodi fidelitatem fecerunt per fidei sacramentum. Deinde Episcopum Norwicensem fecerunt Cancellarium, Episcopum vero Wintoniēsem regni thesaurarium statuerunt. Morabatur autem regina Herefordiæ fere per mensem, quæ medio tempore misit in Walliam dominum Henricum comitem Lancastriæ, & dominum Wilhelmum la Souch, & magistrum Vphowel, qui fuit prius de carcere Londoniis liberatus, quia in illis partibus erant noti, quia ipsi tres habuerant terras & dominia in Wallia, prope locum, vbi rex latitabat, vnde ipsi Wallensium adiutorio, de quibus confidebant, ipsum dominum regem & dominum Hugonem de Spencer filium, ac Robertum de Baldock, & Simonem de Reding ceperunt, non sine magnæ pecuniæ interuentu, de aliis Regis familiaribus non curantes, & Regem quidem Comitis Lancastriæ Henrici consanguinei sui custodiæ liberauit.

Rex cum quibusdam è suis capitur.

Captus est autem Rex 16. Calend. Decembris, in die sancti Edmundi Archiepiscopi, iuxta castrum de Laturssan. Comes vero Lancastriæ duxit Regem per Monumutham & Ledebury, & alia loca, vsque ad castrum suum de Keneworth, vbi per hiemem totam mansit. Dominum vero Hugonem de Spencer filium, Robertum de Baldock, & Simonem de Reding ad Reginam (quæ fuit Herefordiæ) conduxerunt, sed ante eorum aduentum fuerunt decollati Comes de Arundel, Iohan. Daniel, & Thomas de Michildeuere, per procurationem domini Rogeri de Mortuomari, qui illos oderat, qui etiam consiliarius familiarissimus Reginæ fuit, & sine quo nihil pene Regina attemptare voluit in hiis agendis.

Aliquot proceres supplicio affecti.

Illi vero, qui adduxerunt ad Reginam dominum Hugonē de Spencer supradictum, pro mercede duo millia librarum (prout promissum fuerat) acceperunt. Post hæc dominus Hugo prædictus apud Herefordiam fuit morti adiudicatus sine responsione, vbi tractus & suspensus est in furca habente 50. pedes in altitudine, & postea decapitatus est & quarterizatus, & partes ad quatuor plagas regni missæ.

Hugo de Spencer capite plexus.

Caput vero super pontem Londoniarum fixum fuit, tractus autem fuit in collobio armis inserto propriis, in quo legibiliter fuit scriptus bonis literis Psalmus, *Quid gloriaris in malitia,* vsq; ad versum *Ego autem sicut oliua,* de quo quidam sic scribit:

Funis cum lignis, à te miser, ensis, & ignis,
Hugo securis, equus, abstulit omne decus.

Funis,quia tractus fuit: ligna,quia ſuſpenſus: enſis,quia decollatus: ignis, quia exentratus, & viſcera concremata: ſecuris, quia in quartas diuiſus: equus quidem eum traxit.

Simon de Reding ſuſpenditur.

Eodem die Simon de Reding tractus fuit & ſuſpenſus in eadem furca, qua Hugo ſuſpendebatur, ſed inferius per decem pedes. Hic de familia Regis fuerat, & plura conuitia irrogauerat ſæpe Reginæ, vnde iam ſuo docuit exemplo, quam periculoſum eſt Regem vel Reginam blaſphemare. Acta ſunt autem hæc diebus Lunę in vltionem necis domini Thomæ Lancaſtriæ, qui paſſus fuerat die Lunæ. Robertus de Baldock poſt multas contumelias fuit carceri epiſcopi Herefordiæ liberatus, vbi manſit vſque ad feſtum Purificationis beatæ Mariæ. Et tunc Epiſcopus Herefordenſis fecit eum duci Londonias ad eiuſdem ædes. Londonienſes vero conglomerati, ipſum de cuſtodia Epiſcopi (vt putabatur) conſentientis rapuerunt, & ad Newgate incarcerauerunt, & inhumaniter tractauerunt, adeo quod poſtmodum circa feſtum Aſcenſionis Domini obiit in tormentis. Regina vero expeditis præmiſſis ſe tranſtulit cum filio ſuo duce, domino Rogero de Mortuomari, & aliis, ad caſtrum de Wallingforde, vbi natale domini celebrauit. Tranſit annus iſte frugifer & fructifer plus quam anni præcedentes diu: Francis immemorabilis, quia nihil relatu dignum actum fuit ibidem: Anglis notabilis propter Regis fugam & captionem, & lugubris quibuſdam propter nobilium infamem necem, quibuſdam hilaris propter patriam à proditoribus liberatam: Scotis totus ocioſus propter treugas captas, & ademptam bellorum formidinem ea vice.

Robertus Baldok in vinculis moritur.

Annalis concluſio.

Natale celebratum apud Wallingeford.

Anno gratiæ milleſimo trecenteſimo viceſimo ſeptimo, & regni Regis Edwardi a conqueſtu ſecundi viceſimo & vltimo, tenuit Regina Natale cum filio, Cantuarienſi & Eboracenſi Archiepiſcopis, Wintonienſi regni Theſaurario, & Norwicenſi Cancellario, Lincolnienſi, Elienſi, Couentrenſi & Herefordenſi Epiſcopis, aliiſque Prælatis, regni proceribus, & nobilibus, Wallyngfordiæ, cum ſummo gaudio & honore, Rege detento in caſtro de Kenelworth, vt ſupra dictum eſt. Poſt Natale, Regina cum filio ſuo ante feſtum Epiphaniæ venit Londonias, vbi cum magno gaudio & muneribus eſt ſuſcepta. Conuenit etiam illuc tota regni nobilitas citata per prius ad parliamentum tenendum ibidem in craſtino dicti feſti, vbi cuncti cenſuerunt Regem indignum diademate, & propter plures articulos deponendum, & Edwardum filium eius primogenitum in Regem vnanimiter eligendũ. Quod etiam conſequenter factum fuit, & electio in aula magna Weſtmonaſterii publice diuulgata, per quendam ex magnatibus ſapientem. Cui electioni cõſenſit populus vniuerſus. Archiepiſcopus vero Cantuariæ præſenti conſenſit electioni, vt omnes Prælati & Archiepiſcopus quidem aſſumpto themate, *vox populi, vox Dei*, ſermonem fecit populo, exhortans omnes, vt apud Regem Regum intercederent pro electo. Facto ſermone diſceſſum eſt. Vt autẽ innotuit reginæ filii ſui electio, & viri deiectio, plena dolore (vt foris apparuit) fere mente alienata fuit. Edwardus quoque filius ſuus materno dolori compaſſus, iurauit, quod inuito patre nunquam ſuſciperet coronam regni. Idcirco cõmuni decreto, ex parte totius regni tres Epiſcopi, duo Comites, & duo Abbates, quatuor barones, & de quolibet comitatu regni tres milites, ac etiã de Londoniis & aliis ciuitatib. & magnis villis, & præcipue de portubus, de qualibet certus numerus perſonarum miſſi ſunt ad regem apud Kenelworth, qui nuntiarent electionem filii ſui, & requirerent diligenter, quod renuntiaret dignitati regiæ & coronæ, & permitteret eundem filium ſuum regnare pro eo, alioquin ipſi redderent ſibi homagia, & procederent in prætactis. Rex autem, vt hæc audiuit, cum fletu & eiulatu reſpondit, quod multum doluit de eo, quod ſic demeruit erga populum ſui regni, & ab omnibus, qui aderant, veniam precabatur. Sed ex quo aliter eſſe non potuit, gratias egit, quod filium ſuum primogenitum elegiſſent. Nuntii vero ad parliamentum Londonias redeuntes cum Regis reſponſo & inſigniis, plebem lætam fecerunt: mox tota regni communitas Edwardum iuuenem quatuordecim annos habentem, in Regem promptiſſime admiſerunt, & viceſimum diem Ianuarii, diem primum regni ſui eſſe decreuerunt, & in omnibus comitatibus pacem eius proclamari fecerunt ſub hac forma:

Regina Londinũ venit.

Rex dignitate regali abdicatur, & filius ſubſtituitur.

Regina videtur viri abdicationẽ grauiter ferre.

Rex electionem filii probat.

Proclamatio pacis noui regis.

Edwardus Dei gratia Rex Angliæ, dominus Hiberniæ, dux Aquitaniæ, vicecomiti de N. ſalutem. Quia dominus Edwardus nuper Rex Angliæ, pater noſter, de communi conſilio & aſſenſu prælatorum & Comitum, & Baronum, & aliorũ magnatum, nec non communitatum totius regni prædicti, ſpontanea voluntate ſe amouit à regi-

regimine dicti regni, volens & concedens, quod nos tanquam ipsius primogenitus & hæres ipsius, regni gubernationem & regimen assumamus. Nosque ipsius patris nostri beneplacito in hac parte de consilio & auisiamento prælatorum, comitum & baronum prædictorum annuentis, gubernacula suscepimus dicti regni, & fidelitates, & homagia ipsorum prælatorum & magnatum recepimus vt est moris. Desiderantes igitur pacem nostram pro quiete & tranquillitate populi nostri inuiolabiliter obseruari, tibi præcipimus, quod statim visis præsentibus, per totam balliuam tuam pacem nostram facias publice proclamari, vniuersis & singulis ex parte nostra inhibendo, sub pœna & periculo exhæredationis & amissionis vitæ & membrorum, ne quis dictā pacem nostram infringere seu violare præsumat, sed quilibet actiones & querelas absque violentia quacunque prosequatur, secundum leges & consuetudines regni nostri. Nos enim parati sumus, & semper erimus omnibus & singulis conquerentibus tam diuitibus quam pauperibus in curiis nostris plenam iustitiam exhibere. Teste meipso, &c. Calendas Februarii die dominica in vigilia Purificationis.

Rex capit insignia militaria. *Coronatio Edvvardi tertii.* *Debacchatio ciuium de S. Edmundsbury.*

Edwardus iuuenis suscepit arma militaria, cum multis aliis iuuenibus generosis, per dominum comitem Lancastriæ, præsente domino Iohanne fratre comitis Hannoniæ, qui in Anglia tunc agebat, & multis aliis tam indigenis quam externis. Et eodem die coronatus est apud Westmonasterium per Cantuariensem Archiepiscopum Walterum, Regina (prout prætendebat vultu) in doloribus existente. Eodem tempore assignata fuit dos reginæ talis & tanta, quod regi filio regni pars tertia vix remansit. Per idem tempus Burgenses de sancto Edmundo de Bury se clam vnanimiter adunantes hora meridiana, fractis ianuis, Abbathiam intrauerunt, & resistere volentes tam Monachos quam seculares inhumaniter tractauerunt, & chartas & munimēta loci, diuersaque iocalia & indumenta ecclesiastica, necnon & olosericа pretiosa, Dei timore postposito asportauerunt, detinentes omnia donec Abbas & Conuentus suam sibi concessissent erroneam voluntatem.

Rex pater humaniter tractatur. *Regina non fert aspectum mariti.*

Eo tempore quia videbatur quibusdam quod dominus Edwardus pater regis apud Kenelworth fuit nimis delicate tractatus, ordinabatur quod dominus Thomas de Berkeley & dominus Iohannes de Matrauers haberent ipsius custodiam, vnde circa ramos palmarum fuit vsque ad castrum de Berkeley ductus secrete. Et quia timuerunt aliquorum aduentum ad liberandum ipsum, de loco prædicto fuit deductus nocte ad loca diuersa, videlicet ad Corf, & alia secreta loca: sed finaliter ductores reduxerunt eum ad castellum de Berkeley, ita quod vix sciri potuit vbi fuit. Sed semper dominus Thomas de Berkeley habuit eius custodiam vno mense, qui eum satis tractauit humaniter, & dominus Iohannes Mautrauers alio mense, qui erga eum aliter se habebat. Regina vero misit sibi indumenta delicata & literas blandientes, sed tamen ipsum videre nolebat, fingens quod communitas regni non permisit. Expensas autem habuit videlicet centum marcas per mensem.

Regis profectio in Scotiam. *Discordia exorta inter Anglos & Hannonenses.* *Scoti fugiunt.*

Eodem anno iuuenis Rex Angliæ cum matre sua & stipendiariis suis alienigenis congregans magnum exercitum, versus Scotiam se transtulit, cum quo fuerunt plures voluntarie quam inuiti, quia optime præsumebant de auspiciis iuuenis. Nempe terra tunc recepit vbertatem, aer lætam temperiem, ecclesia libertatem. Sed tamen cum venissent Eboracum, orta discordia inter Anglos & Hannonenses, conflictus grauissimus factus fuit: Angli tamen peiorem calculum reportabant. Facta tamen pace per bonos mediatores, se versus Scotiam concorditer transtulerunt, & venerunt ad Stanneparke, vbi exercitus Scotorum fuit. Et licet exercitus regis Angliæ fuit in triplo maior & fortior, Scoti tamen per proditionem quorundam magnorum Angliæ sine læsione fugerunt, vnde rex iuuenis est cum dolore & sine honore reuersus, & cito postea remisit Hannonenses & stipendiarios ad partes suas.

Edvvardus pater veru confossus. *Inauditum crudelitatis genus.*

Eodem anno circa festum S. Matthæi Apostoli & Euangelistæ cum multi conspirarent ex amicis Edwardi nuper regis sed depositi, ad eius liberationem, cum veru ferreo & ignito inter celanda confossus nefarie est peremptus in castro de Berkley vbi fuerat carceri mancipatus: & licet multi abbates & priores, milites & burgenses, de Bristollia & de Glocestria ad videndū corpus suum integrū vocati fuissent, & tale superficialiter conspexissent, dictum tamen fuit vulgariter, q; per ordinationē dominorum Iohannis de Matrauers & Thomæ Gorney fuit per cautelam occisus, ipso prostrato & sub ostio ponderoso detento ne surgeret, dum tortores imponerent cornu in ano suo (q; dictu verecundum est) & per foramen immitterent ignitum veru in viscera sua, ne videlicet vestigia adustionis in cute sua aliqualiter apparerent, de cuius

meritis an inter sanctos connumerandus sit frequens est in vulgo disceptatio, sicut de Thoma comite Lancastriæ quondam fuit. Dominus Iohannes Matrauers & Thomas Gorney timentes pœnas soluere pro morte regis, repente fugerunt. Sed dictus Thomas fuit post tres annos notus & captus apud Marciliam, & remissus versus Angliam pœnam pro demeritis recepturus, qui tamen illuc non peruenit, sed in mari decapitatus fuit, & sub quondam colore ne forte magnas personas & magnos Prælatos Angliæ de consensu necis regiæ & conniuentia accusaret. Iohannes Matrauars se transtulit in Alemanniam, & ibi mansit per plures annos, vt infra plenius apparebit.

De multorum obitu.

Hoc anno obiit dominus Carolus de Valeys patruus regis Franciæ, qui (vt prædictum est) in Wasconia contra fratrem regis Angliæ equitauit, qui Carolus in vita sua Anglos habuit exosos.

Eodem anno obiit Robetus le Brus, relicto filio suo Dauide septem vel octo annorum, quem Scoti receperunt pro rege suo. Eodem anno obiit Rex Franciæ Carolus, tertius frater, qui post mortem Philippi patris sui regnauit, cui successit in regno Philippus domini Caroli de Valeys filius, qui Anglicos nunquam dilexit.

Iuuenis Rex ducit uxorem.

Item hoc anno Edwardus iuuenis Rex Angliæ duxit filiam comitis Hannoniæ in vxorem, quæ etiam fuit filia sororis domini iuuenis regis Franciæ, licet illa affinitas nec aliqua alia cum Francigenis vnquam contracta Angliæ profecisset.

Parliamentum Northamptoniæ.

Eodem anno tenuit Rex iuuenis Angliæ Parliamentum Northamptoniæ, vbi facta fuit turpis pax inter Anglos & Scotos, ita quod Dauid filius Roberti de Brus duxit sororem regis Angliæ in vxorem, & Rex Angliæ, cum matre (sed infra ætatem existens) fecit chartas Scotis, quarum tenor ab Anglicis penitus ignoratur: & hoc totum factum est per ordinationem reginæ & Rogeri de Mortuomari & Iacobi Duglas Scoti. Rex autem Angliæ post dictum Parliamentum se transtulit versus Herefordiam, vbi fuerunt solennes nuptiæ inter filias Rogeri de Mortuomari & quosdam nobiles, videlicet filium comitis Marescalli, & hęredem domini Iohannis de Hasting.

Obiit Archiepiscopus Cantuariensis.

Mense Nouembris obiit Walterus Cantuariensis Archiepiscopus, cui successit per electionem magister Simon de Mepham magister in Theologia, & canonicus Cicestriæ, de Cantio oriundus.

Parliamentum Londoniis.

Hoc anno in festo sancti Bricii Rex Edwardus tertius tenuit Parliamentum apud Westmonasterium, in quo ciuibus London omnes libertates prius perditas, & de nouo alias, ac etiam quod omnes pro latrocinio infra libertatem London capti, coram Maiori in domo communi adiudicarentur, libere concessit. Rex Angliæ excitatus & inductus per matrem suam, fuit occasio matrimonii prædicti inter Dauidem prædictum & sororem regis, ac etiam per Rogerum de Mortuomari, ad resignandum omne ius & vendicationem superioritatis quod ipse vel primogenitores sui temporibus quibuscunque in regno Scotiæ habuerunt. Illis enim diebus Rogerus de Mortuomari thesaurum regium congregauit, potestatem regiam vsurpauit, regem (vt videbatur) suppeditauit, ita quod comes Lancastriæ Henricus, in coronatione regis per procerum consensum regis custos deputatus, regia appropriare, cōsulere, nec custodire valens, consilio Archiepiscopi Cantuariensis, episcoporum ac aliquorum procerum ductus, circa festum sancti Hilarii cum magno exercitu (vt defectus reformaret, erratque pro posse corrigeret) cōtra dictum Rogerum circa Leycestriam & Bedfordiam morā traxit, mediante Archiepiscopo & multis aliis, comes Henricus se regi humiliauit, & quod in Parliamento responderet errori inter eos satisfaciendo repromisit.

Annalis conclusio.

Transit annus iste fœlix, & fertilis frugum productione & fructuum: Angliæ lætus: iucundus Hannoniæ: hilaris Galliæ: votiuus Scotiæ & quietus.

DE

DE TEMPORE REGIS EDVVARDI TERTII.

ANNO domini millesimo trecentesimo vicesimo octauo, & regis Edwardi tertii à conquestu secundo, post quindenam Sancti Michaelis tenuit Rex parliamentum apud Sarum, in quo fecit tres comites, scilicet D. Iohannem de Eltham, fratrem suum comitem Cornubiæ, & dominum Rogerum de Mortuomari comitem Marchiæ & Walliæ, & Pincernam Hiberniæ comitem de Ormonde. Ad quod parliamentum comes Lancast. dominus de Wake, & alii quidam nobiles non venerunt, licet prope venerant armati, de quo Rex fuit offensus, qui tamen postmodum in æstate, se gratiæ regis (procurante Archiepiscopo) submiserunt.

Parliamentum apud Sarum.

Eodem anno obiit dominus W. de Norwico die sancti Vincentii martyris. Item eodem anno circa festum Ascensionis Rex Angliæ transiuit mare, fratre suo comite Cornubiæ custode in regno relicto, & fecit homagium suum regi Frāciæ Carolo pro toto ducatu Aquitaniæ, & comitatu Pontinæ, super quibusdam protestationibus videlicet quod non admisit homagium pro terris, quas pater suus Carolus sibi vendicauit, quousq; esset sibi satisfactum de damnis & expensis, &c. Eodem anno die Veneris post purificationem beatæ Mariæ, Simon Archiepiscopus Cantuar. tenuit concilium prouinciale London, in quo ordinauit aliqua licet modicum ponderanda: scilic. q; in die Parasceuē, & in commemoratione omnium animarū ab omni seruili opere cessaretur. Item ipse & omnes episcopi præsentes excommunicarunt & excommunicatos denunciarunt omnes illos qui Walterū de Stapleton, Exon. episcopum interfecerūt, seu manus violentas quomodolibet iniecerunt, & omnes qui eis opē, assensum vel consilium præbuerunt. Itē Archiepiscopus statuit de consensu concilii, q; festum conceptionis beatæ Mariæ solemniter celebretur. Hoc anno Robertus Brus Rex Scotiæ lepra percussus obiit 7. idus Iunii. Hoc anno dominica Quadragesimæ, Philippa Regina Angliæ coronatur, & in prima septimana Quadragesimę factum est parliamentū apud Winton. vbi in crastino S. Gregorii Edmundus comes Cantii auunculus regis fuit arrestatus, & in vigilia S. Cuthberti morti adiudicatus, ab hora vero prima vsque ad quintam extra portas castri, (nullo in eum manum mittente) stetit condemnatus, donec miser quidam de Mareschalla eum missus est decollare.

Obiit Wilhelmus de Norvvico.

Prouinciale consilium.

Moritur Robertus Brus.

Cor. Regina.

Decollatur Ed. auunculus regis.

Eodem anno Petrus de Corbario de ordine fratrum minorum, de consilio & auxilio Ludouici ducis Bauariæ in ciuitate Romana in Papam se fecit coronari. Deinde idem Petrus antipapa eundem Ludouicum in regem Romanorum contra statutum ecclesiæ coronauit. Iste antipapa Cardinales & alios officiarios quos verus Papa solebat habere creauit. (*)

(*) Ab hoc anno vsque 1336 parum Th. Walsing. scripsit partim extrac. ex A Muremuth, & multum variāt in annis, nam Muremuth incipit annum in festo Mich. vbi Th Walsing. incipit in festo natalis Christi.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo vicesimonono, qui est annus regni regis Edwardi tertii tertius, Episcopus Londonensis fuit accusatus de eo quod quidam confingentes patrem regis viuum, & quod ipse & alii conspirauerunt eum liberare, & ad statum regni reducere, inter quos etiam Robertus Tauton eadem de causa carceri mancipatur, & eadem de causa Edmundus comes Cantii, & propter quasdam confessiones suas, & quasdam literas secum inuentas, anno præterito decollabatur, licet nullæ illarum confessionum vel literarum (etsi veræ essent) deberent causam tribuere morti suæ. Ista recognitio fuit facta corā Roberto Houel Coron. de hospicio domini regis, & postea corā senioribus & proceribus illius terræ apud Winchestr. 16. die Martii anno 4. Nimirum quia Edmundus comes Cantii cognouit, quod apostolicus sibi præceperat sub pœna suæ maledictionis, quod vires suas & diligentiam adhiberet ad liberandum E. suum fratrem iam olim regem Angliæ, & quod ipse hac de causa sua sustineret expensa. Et dixit quod quidam frater prædicator Conuent. London ipsum conuenit apud Reussington prope London, & ipse dixit se excitasse dæmoniū, quibus sibi pro certo affirmat, quod E. suus frater iam olim rex Angliæ viuit. Et dixit quod Archiepiscopus Eborac. ad illū misit per quendā capellanum dominum Æyn epistolam fidelitatis, & fidelitas fuit talis quod ipse ad illum misit pro liberatione fratris sui ad 500. hominum, & eo amplius, quantum habuit, & quantum potuit reddere. Et dixit quod dominus Ingeram Berenger aiebat ad illum Londini à domino Wilhelmo de Souch, quod niteretur quantum potuit ad liberationem sui fratris. Et dixit quod dominus Wilhelmus de Cliffad ipsum venit in eodē mandato per tales instructiones, q; ipse finat compositionē fieri inter Wockingum & Gildefordū: & sibi dixit

Episcopus London. accusatur.

Quedam recognitio comitis Cantii.

se velle oppugnare ciuitatem Herefordensem, propterea quod eius neptis de fratre de familia Spencer, qui fuit in eadem ciuitate de Gildeford, & ipse dominus Wilhelmus secum confabulatus est de affinitate inter filium Ricardum comitem de Arundel, & eius filiam, & dixit vlterius, quod hoc illi foret maximus honos, qui vnquam illi potuit accidere, & quod ipse neruos intenderet quátum potuit, ad hoc faciendum. Et dixit quod dominus Wilhelmus de Werham clericus fratrum suorum, & frater Thomas de Brounfeld forent illi, qui sibi magis grarum facerent, & allicerentur ad has res supradictas faciendas. Et dixit quod dominus Rob. de Taunton ab Archiepiscopo Ebor. in præcepto habuit has res supradictas, & ipse dixit, quod habuit in paratu quinque millia hominum ad hoc negotium supradictum complendum. Et quod idem dominus Robertus & duo fratres prædicatores qui sunt extra eorum ordinem, quorum vnus fecit se appellari Edmundum Sauage, & alter Iohannem, isti fuerunt factores istius negotii. Et dixit quod dominus Fouke, filius Waryn, ad ipsum venit Westmonast. & ipsum rogauit, & ipsum exhortatus est hanc rem incipere, & ad hoc faciendum, & sibi dixit quod hoc foret maximus honos qui sibi vnquam contigit, & illi dixit quod sibi opem præberet quantum potuit. Et dixit quod dominus Ingeram Berenger ad ipsum venit à domino Iohanne Peche qui fuit de hoc consilio, & ad hoc voluit adiuuari quantum potuit. Et dixit quod dominus Henricus Beamond, & dominus Thomas Rosselin ad ipsum locuti sunt Lutetiis in cubiculo ducis Brabantiæ, quod parati erant venire in Angliam in auxilium horum prædictorum, vt quod illi se instigarunt ad has res conficiendas. Et quod applicuerunt versus partes Scotiæ, per Abbatem de Donaldet de Maar, quod ipse foret paratus pro eorum auxilio ad tuendum partes suas quantum ille potuit, sed tempus de illorum aduentu fuit transactum. Et dixit quod dominus Richar. de Ponfret confessor dominæ N. ad illum venit ad Reusington in coronationem, & postea ad Arundel ab Archiepiscopo Eborac. pro his rebus supradictis. Et dixit quod monachus de Quarier, & Iohannes Ciminge eius cognatus habuerunt similiter cymbam paratam ad deducendum fratrem suum, & ipsum à sua turri de Arundel. Et dixit quod patefecit has res supradictas E. de Mounchiuer & Georgio de Percy, & dixit quod literæ quas misit ad dominum Buges de Baiouse & Iohannem Euroille, firmatæ sunt de suo sigillo, quas ipsis misit, & quod vna litera scripta fuit manu vxoris suæ. Et dixit quod Ingeram Berenger, Mauchein Musarder & Iohannes Cyminge opem tulerunt, & neruos intenderunt ad has res faciendas. Et dixit quod dominus Ingeram Berenger ad ipsum venit ab Arundel in cubiculum super capellam, & dixit quod Episcopus Londoni ipsi succurreret in liberationem sui fratris quantum potuit, & istas res cognouit esse veras, & sic fatetur se non vacare culpa. Ideo ponit se in misericordia.

Ecclesia Sarum vacat.

Obiit Episcopus Bathon.

Hoc anno circa mediam Quadrages. vacauit Ecclesia Sarum per mortem M. Rogeri de Mortinans, cui ecclesiæ Papa prouidit de Rob. Wiuil, qui scripsit speciales literas reginæ, viro vtique competenter illiterato & minime personato, quem si Papa vidisset, nunquam eum (vt creditur) ad tantum apicem promouisset. Item hoc anno mortuus fuit Iohannes episcopus Bathon. Et licet magister Radulphus de Salopia fuisset concorditer electus, confirmarus & consecratus per Simonem Cantuar. Archiepiscopum, post tamen de curia Romana se redemit, vt rata essent facta de ipso, nó sine magna pecuniæ quantitate.

Papa contra imperatorem, &c.

Hoc anno Papa fecit graues processus contra ducem Bauariæ electum imperatorem, & contra sibi adhærentes, & pro sustinenda guerra contra eum, omnes fructus beneficiorum vacantium per quadriennium reseruauit.

Edwardus quartus natus est.

Rex Scotiæ coronatur.

Parliamentum apud Notingham.

Rogerus Mortimerus suspensus.

Homagium factum regi Franciæ.

Die Veneris ante festum S. Botulphi, videlicet 15. die Iunii 1329. natus est regi filius suus Edwardus quartus apud Woodstock. In festo S. Clementis coronati sunt & inuncti Dauid rex Scotiæ, & vxor sua Iohanna soror regis Edwardi tertii. Factum est parliamentum apud Notingham, in crastino S. Lucæ Euangelistæ, & Rex arestari fecit Rogerum de Mortuomari, Galfridum filium suum, Simonem de Bedford, & ad turrim Londoniensem transmisit. In vigilia S. Andreæ dictus Rogerus comes Marchiæ Londini tractus est & suspensus, ac post duos dies fratribus minoribus conceditur, & honorifice sepelitur. Dominus vero Simon de Bedforde Londini tractus fuit & suspensus. In hoc parliamento rex de communi consensu procerum, recepit in manu sua omnes terras prius matri suæ concessas, & quod singulis annis mille libras perciperet, ordinauit. Die Iouis in septimana Paschæ, rex Edwardus cum paucis mare transiuit, & regi Franciæ Philippo, pro terra Wasconiæ homagium fecit, & rediit, & infra 15. dies apud Dortforde torneamentum tenuit. Die Lunæ post festum Sancti

Matthæi

Marchiæ Londonus inter Crucem & Soperlane, 13. milites hastiludia contra quoscunque venire volentes, per tres dies tenuerunt.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo tricesimo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii quartus, P. antipapa 25. die Augusti conuersus ad fidem catholicam, & fecit confessionem suam coram domino Papa I. & cardinalibus in pleno consistorio, & papa ipsum absoluebat. Hoc anno concessit Papa decimas regi Angliæ omnium bonorum ecclesiasticorum in Anglia per quadriennium mediate sibi retētas. Causæ vero antedicti comitis Marchiæ, quæ imponebantur eidē sequuntur. Prima quia dicebatur, quod ipse fuit consentiens, quod pater regis in castro Berkley fuit suffocatus, ex qua causa dominus Iohannes Matrauers, & dominus Thomas de Gorney senior, qui fuerunt deputati custodiæ dicti patris regis ibidem, & quidam alii se retraxerunt ad partes transmarinas, & propterea dominus Simon de Bedford fuit suspensus. Secunda causa imposita fuit, quod impediuit honorē regis & regni apud Stannoppark, vbi Scoti fugerunt, qui capi & interfici faciliter potuissent, si ipse qui fuit maior de consilio regis, Anglicos cū Scotis tunc congredi fecisset. Item quod ipse receptis 20. mille libr. à Scotis illos tunc promisit euadere, & turpē pacem postmodum inter Scotos & regem iuuenē fieri procurauit, & super hoc chartam regis eisdem fecit fieri, & etiam illud vile matrimonium contractum inter sororem regis An[illegible] & Dauid filium Rob. de Brus fieri consuluit & procurauit. Item q. male consum[illegible] totam pecuniam inuentam in thesauris regis, & domini N. de Spencer & omnia [illegible]na regni, postquam Angliam regina intrauit, ita quod ipse & Regina abundabant, & dominus Rex fuit egenus. Item quod appropriauit sibi custodias & maritagia pinguia per totam Angliam, & fuit malus consiliarius regi & reginæ matri, & nimis secret[illegible] iis cum ea: at de aliis taceamus. Hoc anno Edwardus de Balliolo ius in regnum Scotiæ vendicans, in principio Augusti, habens in suo exercitu, Henricum de Bellomonte comitem de Bogham, Gilbertum de Vmfreuile comitem de Angus, & Dauidem comitem de Athels, cum 2500. armatis & peditibus, Scotiam apud Kingcorn in[illegible]auit, vbi comes de Fif, & Robertus de Brus filius Regis Roberti nothus, cū 10. milli[illegible]us Scotorum, Anglicos in ripa maris ad pugnam prouocantes, per paucos arcitenē[illegible]es, & alios pedites, antequam armati terram tangere possent repelluntur, reliquis in [illegible]am lapsis 900. vna cum Alexandro de Seton filio Alexandri interficiuntur. Et cō[illegible]m versus Abbathiam de Dunfermelin victualibus refertam processerunt. Qua[illegible]ta quoq; millia Scotorum in loco qui Gaskinor vocatur, parati ad pugnam ve[illegible] sed Anglici per diē illum videntibus Scotis, in ripa cuiusdā aquæ morantes in [illegible] andro de Moumbray precedente aquā transeuntes, montē vbi Scoti erāt [illegible]t. Mane autē facto, exercitibus dimissis (exceptis 44. Alemannis retro in [illegible]tibus) congrediuntur. Scoti virtute diuina reuera, nō humana, deuincū[illegible] tes de Mar, de Meneth, de Athels, de Moref, Robertus Brus nothus, comes [illegible] Carrike, vitæ finem dederunt. Nigellus Brus 12. barones 800. milites 200. armato[illegible] o. peditum interficiuntur. Ex parte vero Anglorū ceciderunt milites 33. scu[illegible] in transitu aquæ nocte precedenti, Rogerus de Swinardiston miles fuit sub[illegible]us. Durauit hoc bellum ab ortu solis vsq; ad horam diei tertiam. Cadauera enim [illegible]orum altitudine vnius lanciæ, vt ferebatur, fuerant eleuata, & multo plures cor[illegible]bus oppressi, quā in ore gladii interfecti, fuerant suffocati. In crastino vero Angli[illegible]llam sancti Iohannis victualibus repletam susceperunt, fossis largis & profundis [illegible]umducunt. Posthæc, Patricius comes de Dunbar, Arthebandus Duglas cum 12. [illegible]bus villam obsederunt: Iohanni Crabbe nautæ cuidam experto genere Flandrē[illegible]ud Berewicum moram trahenti, ad submergendum & cōburendum naues An[illegible]ru in in aqua Tye, cum nauigio suo festinare miserunt. Qui cum 10. nauibus su[illegible]eniens bargam Henrici de Bellomonte subito cepit, sed Anglici viriliter resistē[illegible] omnes naues Scotorum vna cum barga prędicta incendunt, homines fere omnes [illegible]hanne Crabbe prædicto vsq; ad Berewicum vix per terram fuga dilapso) aut sub[illegible]si, aut ore gladii interfecti, die sancti Bartholomęi apostoli. Cognito autem huius [illegible]euentu, dimissa obsidione, Scoti ad sua redierunt.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo tricesimo primo, qui est annus regni regis Edwardi a conquestu tertii quintus, tenuit dominus Rex solemniter natale apud Welliam vsq; Epiphaniam: vbi fiebant multa mirabilia sumptuosa. Archiepiscopus [illegible]o Cātuariensis visitans dioc. Bathonię, tūc tenuit natale apud Wemblescumbe, qui [illegible]odum mādauit se velle inchoare visitationem suam in ecclesia Exoniæ. Et post modum

Papa concedit decimas regi.

Causa mortis comitis Marchiæ.

Edwardus Balioli regnum Scotiæ vendicat.

Scotorum clades maxima.

Feruntur occisi plus quam 20000.

Natale apud Welliam.

Episcopus Exoniensis resistit Archiepisc. in visitatione.
Concilium per discordiam frustratur.

modum in ciuitate Exoniæ, die Lunæ prox. post festum Ascentionis domini: quod ne fieret episcopus Exon. appellauit, qua appellatione non obstante dicto die Lunæ accessit idem Archiepiscopus ad ciuitatem Exon. sed non fuit sibi permissum ecclesiam neque claustrum intrare, armata multitudine resistente. Hoc anno circa festum natiuitatis beatæ Mariæ fuit consilium prouinciale Londini congregatum: sed propter discordiam inter Archiepiscopũ & suos suffraganeos sine effectu aliquo terminatum. Item Parliamentum tunc ibidem sine aliqua vtili expeditione finitur. Rex tamen habuit quintam decimam à populo, & decimam à ciuibus & burgensibus sibi per vnum annum concessam.

Edvvardus Baliol coronatur in regem Scotiæ.

Eodem anno quidam maligni fulti quorundam magnatum præsidio, regis adolescentiam spernentes, & regnum perturbare intendentes, in tantam turbam creuerunt, nemora & saltus occupauerunt, ita quod toto Regno terrori essent. Rex militarem manum congregans, & contra impios viriliter agens, quosdam captos carceribus intrusit, quosdam excapitauit, & regni perturbatio quieuit.

Hoc anno 5. calendas Octobris Edwardus de Baliolo apud monasterium de Scone in Scotia, in regem solenniter coronatur, & inde rediens apud Rokesburgeũ Scotis congressum habuit, vbi & Andræas de Morauia captus fuit apudque Dunelmum ducitur, & in custodia detinetur. Post hæc comes de Dunbar & Arthebandus Anglus ab Edwardo de Baliolo vsque ad Purificationem beatæ Mariæ treugas petierunt, & obtinuerunt, vt tunc habito Parliamento, pars vtraque pro pacis reformatione plenius tractaret. Rex vero Edwardus dolum nesciens gentem suam ad propria remisit. Die enim assignato Scoti armati accedentes quotquot subito inuenerunt, Edwardo sibi vix sua consulente, peremerunt. Hoc anno septimo idus Martii Edwardus rex Scotiæ, & multi nobiles Angliæ Scotiam intrarunt, interficientes & comburentes fortalitium, in quo capti sunt Robertus Coluile. 10. armati, & pedites quamplurimi, quos etiam captiuos vsque Berewicum secum duxerunt, quam potenter per terram & per mare obsederunt. Post hæc vero ante Annunciationem dominicam, Arthebandus Duglas Angliæ marchiã cũ 3000. intrauit villas de Gillesonde, per 16. leucas in longum, & 6. in latum combussit, cum magna præda & captiuis, in Scotiam ingressus est. Hoc tempore Antonius de Lucy miles, & Wilhelmus de Lacu Mabonis cum 800. hominibus nocte quadam per duo miliaria Scotiam intrarunt, in regressu vero eorum combusserunt, occiderunt, & maximam animalium prædam ceperũt. Quibus Wilhelmus Duglas cum magna multitudine occurrit. Sed deuictus est & captus, vna cũ Wilhelmo Barde, & 100. aliis. Humfridus de Bosco, Humfridus de Gardino milites, Wilhelmus de Catleolo 160. valentibus gladio perierunt.

Berevvicum obsidetur.

Wilhelmus Duglas cum suis capitur.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo tricesimo secundo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii sextus, rex Angliæ cum militia magna 6. Calendas Maii ad obsidionem Berewici venit, & tam per mare quam per terram 15. Calend. Iunii villa fortiter expugnatur, diu ante insultum superuenit horribile incendium infra villam, compulsique ciues gratiam regum, misericordiam & treugas vsque in crastinum, factis certis promissionibus de villa, & castro reddendis, postea tamen non obseruatis obtinuerunt. Post hæc vero quinto idus Iulii omnes proceres fere Scotiæ, cum exercitu magno congregati obsessorum pro succursu vsque Twedemouthe accesserunt, quibus ne quoquo modo obsessis succurrere possent, per Anglos impediti partes Northumbriæ per sex dies comburendo, & multa mala inferendo, & incolas deuastando redierunt. Septimo vero die per suos de castro, & villa Berewici, & præcipue per Wilhelmum Deketh militem rogati & reformati, quod si redirent, & ad pugnam cum duobus regibus se disponerent indubitanter præualerent. Redierunt igitur & 14. Calendas Augusti dictos reges inuaserunt, virtuteque diuina deuicti sunt, & cuncti fere proceres Scotiæ cum multitudine maxima popularium corruerunt, vno tantum milite & peditibus Anglicis decem interfectis. Numerus vero occisorum & fugatorum per æstimationem se extendebant ad 60. millia. Facta igitur voluntate regis de his qui fuerunt in villa & castro, & relicta custodia nomine suo in ipsis, quia dixit illa sua esse iure hæreditario, & ex conquestu antecessorum suorum, dimisit Edwardum de Baliol, cum aliis nobilibus qui secum erant, ad custodiam totius regni Scotiæ, & ipsemet rex Angliæ cum modica familia loca deuota Angliæ, ad quæ sua deuotio eum duxit peregre est profectus. Prælati vero totius regni Scotiæ in Frãciam fugerunt, & aliqui ad summum Pontificem de eorum infortunio, adiutorium & remedium requirentes. Sed hucusque suo desiderio sunt frustrati. Hoc anno parum ante

Scoti vincuntur.

Custodia villæ Berevvici committitur Edvvardo Baliol.

Prælati regni Scotiæ fugiunt.

ante festum Sancti Michaelis, vacauit Ecclesia Dunelmiæ, per mortem domini Ludouici de Bellomonte, de cuius successore infra proximo anno patet.

Obiit Archiepiscopus Cantuariensis.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo tricesimo tertio, qui est annus regni regis Edwardi tertii à conquestu septimus, circa festum Sancti Calixti Papæ, vacauit Ecclesia Cantuariens. per mortem magistri Simonis de Mepham, qui septimo Calendas Nouembris Cantuariæ est sepultus, in cuius locum capitulum Cantuariense magistrum Iohannem Stretford Wintoniensem elegit Episcopum. Sciuerat enim quod dominus Rex scripsit summo Pontifici, & ipse fuit bene in gratia Papæ. Cui Papa prouidit de dicto Archiepiscopatu primo die Decembris, non virtute postulationis capituli Cantuar. sed proprio suo motu.

Translatio episcopi Wigorn. ad Winton.

Eodem anno, primo die Decembris transtulit Papa magistrum Adam de Orelton de ecclesia Wigorniæ ad ecclesiam Wintoniæ ad preces regis Franciæ. Cuius trãslationem dominus Rex Angliæ non habebat acceptam, imponens sibi, quod tunc ipse fuit nuncius ipsius regis Angliæ ad regem Franciæ, & quod ipse plus placuit regi Frãciæ, quam regi Angliæ negotia vtilia procurauit. Et quod idem Rex Franciæ scripsit Papæ pro ipso ad ecclesiam Wintoniensem transferendo. Item ex eo Rex Angliæ fuit magis offensus, quod ipse pro alio, domino Papæ scripsit pro episcopatu eodem, sibiq; visum fuerat, quod preces suæ pro episcopatibus & dignitatibus in Anglia citius audiri debent, quam preces regis Franciæ supradicti. Ideo retinuit dominus Rex temporalia episcopatus Wintoniensis in manibus suis vsq; ad diem Veneris post exaltationem sanctæ Crucis, quo die Archiepiscopus & cæteri Episcopi in Parliamento Londoniis togarunt pro ipso, ita quod mandauit sua temporalia sibi reddi.

Richardus de Bury consecratur in episcop. Dunelm.

Hoc anno cito post festum sancti Michaelis Capitulum Dunelmensis ecclesiæ elegit vnum monachum eiusdem ecclesiæ, nomine Richardũ de Bury, qui etiam postmodum per Archiepiscopum Eboracensis ecclesiæ fuerat confirmatus, & ante festũ natalis Domini in Ecclesia Eboracensi solemniter consecratus, non obstante fama per totã Angliam volante, quod contra regis voluntatem erat promouendus. Itẽ Papa commendauit ipsum episcopatum domino Richardo de Bury Clerico dicti domini regis, ad preces ipsius domini regis, quam famam rei exitus postmodum comprobauit. Nam idem dominus Richardus cito post festum natalis domini (obtentis literis Apostolicis) super sua prouisione se fecit autoritate Apostolica in Monasterio de Chertsey per dominum Wintoniensem episcopum consecrari, & à domino rege obtinuit temporalia ipsius episcopatus integra liberari, quod prius dicto monacho facere negauit: quo viso & intellecto, idem monachus electus & consecratus ad claustrum (episcopatu episcopus) est reuersus, & cito postea expirauit.

Rex Scotiæ tenuit parliamentum.

Hoc anno dominus Edwardus de Baliol Rex Scotiæ tenuit Parliamentum cito post festum sancti Michaelis, ad quod venerunt nobiles regni Angliæ terras & possessiones ibidem habentes, & finito Parliamento sunt in pace reuersi.

Natale apud Wallingeford.

Hoc anno tenuit rex Angliæ natiuitatem Domini apud Wallingforde cũ regina peregrinante, & finitis festis dimisit eam apud Woodstock ad pariendum, & ipse post purificationem beatæ Mariæ transtulit se versus Eboracum ad tenendum Parliamentum ibidem, quod in die Lunæ in secunda hebdomada Quadragesimæ inchoauit, ad quod Parliamentum vocatus fuit Edwardus rex Scotiæ, sed non venit propter insidias inimicorum suorum in insulis iuxta Scotos latitantibus, propter quod misit excusatores solemnes, scilicet dominos N. de Bellomonte, & W. de Monte acuto, & quosdam alios milites seu barones.

Parliamentum Eboraci.

Rex Scotiæ facit homagium regi Angliæ.

Hoc anno rex Edwardus Scotiæ 14. Calend. Iulii apud nouum castrum super Tynam in domo fratrum prædicatorum fecit & iurauit homagium & fidelitatem regi Angliæ Edwardo tertio, pro toto regno Scotiæ & insulis Scotiæ adiacentibus. Occasione huius homagii communitas Scotiæ cõtra vtrunq; regem insurrexit, & plures eis adhærẽtes cepit, & aliquos occidit. Interim vero rex Scotiæ ad Angliam se transferens, apud Rauenshelm per tempus morã traxit. Cui post principium mensis Nouembris rex Angliæ apud nouum castrum in adiutorium venit. In fine vero mensis Decembris, rex Scotiæ cum exercitu sibi per regem Angliæ assignato, per vallem Anandiæ vsque Glascow, Cairik, & Connigham se transferens cuncta deuastauit. Rex Angliæ vero Londoneam & partes adiacentes inuasit, quosdam malefactores cepit, & eorum capitaneos interfecit. Redeuntibus vero regibus versus Berwicum, Comes Patricius ab eisdem recedendo homagium suum per suas literas eis remisit. Circa finem mensis Iulii Rex Angliæ cum exercitu Scotiam ingressus plura loca deuastat. Hoc idem rex Scotiæ cum comite Warennæ

Expeditio regum in Scotiam.

faciebat. Tandem apud villam sancti Iohannis ambo reges conuenerunt, vbi comes de Athels & Alexander Moumbray & alii qui propter homagium à rege Scotiæ Anglię regi exhibitum ab illis discesserant, sub certis condicionibus vtriusque regis gratiæ se submiserunt. Comes vero de Athels regimen vltra mare Scoticum suscipiens, in breui à Scotis atrociter est occisus. Comes Morauiæ per Wilhelmum de Prestscu captus, Londonias est transmissus.

Concilium apud Notingham.

Hoc anno vocauit rex Angliæ Prelatos & magnates quod infra sex dies post translationem S. Thomæ venirent ad eum apud Notingham pro consilio & aliis tractatibus habendis ibidem: & tunc ordinauit Parliamentum London. & Archiepiscopus conuocauit clerum ibidem ad Sanctum Paulum die Lunæ post festum exaltationis sanctę Crucis. Et quia noua venerunt ad Parliamentum, quod Scoti omnes insurrexerunt & ceperunt dominum Richardum Talebot & sex alios milites & multos pedites occiderunt, Rex promisit se iturum versus Scotos pro Scotorum malitia refrenanda: populus concessit sibi xv. denarium de Temporalibus, & de ciuitatibus & burg. decimum denarium, & clerus concessit vnam decimam. In dicto Parliamento dominus rex concessit quod iret in terrā sanctam propriis sumptibus, sed certū tempus inchoandi iter non expressit, sed ordinauit mittere Archiepiscopum Cantuariēsem ad Papam, & ad regem Franciæ, vt possent de tempore concordari. Ita quod illi duo reges possent cum suis potentiis simul arripere dictum iter.

Subsidium.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo tricesimo quarto, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii, octauus, Iohannes Archiepiscopus Cantuariensis in festo Sancti Dionisii intrauit ecclesiam suam Cantuariæ, & solenne conuiuiū more solito celebrauit, & in festo Apostolorum Simonis & Iudæ transiuit mare versus regem Francię cum aliis nunciis, sicut prius fuerat ordinatum.

Archiepiscopus mare transit. Edvvard. Boun submersus.

Hoc anno circa festum Sancti Martini dominus Edwardus le Boun fuit submersus in marchia Scotiæ, dum voluit liberari domicellum suum fugantem prædam animalium, ita quod neuter euasit.

Inundatio maris.

Item hoc anno in nocte sancti Clementis per nimiam inundationem maris per totum regnum Angliæ, & maxime in Thamisia fuerunt rupti muri maritimi, & animalia infinita submersa, & terræ fructiferæ in salsuginem sunt conuersæ, adeo quod ad fertilitatem solitam per multa tempora non speratur posse redire.

Iohannes Papa obiit.

Natale apud Rokesburgh.

Visitatio Archiepiscopi Cantuar.

Item hoc anno quarto die Decembris obiit Iohannes Papa vicesimus secundus in palatio suo Anniuoniæ, & in ecclesia beatę Marię eidem palatio contigua est sepultus, in qua ipse fuit Episcopus ante Cardinalatus honorem: vacauit sedes Apostolica per quindecim dies. Rex Angliæ tenuit festū natalis Domini apud Rokesburgh. Et vicesimo die mensis Decembris fuit electus in Papam frater Iacobus T.T. sanctę Priscę presbyter Cardinalis, qui fuit Monachus ordinis Cisterciensis & magister in Theologia de comitatu Sluxensi, iuxta partes Tholosanas oriundus, & die dominica post Epiphaniam tunc sequente fuit coronatus apud fratres prędicatores. Auinioni Archiepiscopus Cantuariensis rediit circa Epiphaniam, & statim post Purificationem, Ecclesiam, ciuitat. & dioc. suas Cantuariæ visitauit. Et cito post Epiphaniam, rex Franciæ misit nuncios Regi Anglię, scilicet Episcopum Abricensem, & quendam pro pace Scotorum, qui vsque in diem Lunę medię Quadragesimę in Angliam expectarunt, & tunc apud Notingham, concessæ fuerunt treugæ vsque ad festum Sancti Iohannis proxime tunc futurum, vt interim fieret parliamentum super illis, & aliis tangentibus statum regni. Circa finem mensis Maii Rex Angliæ misit Henricum filium comitis Lancastriæ cum exercitu magno ad regem Scotiæ qui villam Sancti Iohannis ingressi, partes adiacentes vndique destruxerunt. Post modicum vero tempus, rex Angliæ cum paucis admodum ad eos accedens vltra montes Scotiæ cum exercitu vndique vastando procedebat. Et vsque Eglin in Morauia, & in Dernesse, & per multa miliaria vltra quam vnquam fuit auus suus depopulando. Interim vero apud Aberden interfectus fuit quidam miles strenuus per nauigium adueniens, Thomas Roscelyn nominatus, vnde offensus rex, per Eberden veniens villam, comburi fecit, & partes adiacentes secundum rebellantium demerita deuastauit. Castra de Striuelyn & Lotheuile reparauit & muniuit. Dimissaq; cum rege Scotiæ militia Angliam rediit. In fine mensis Octobris Iohannes de Eltham germanus regis Anglię, comes Cornubiæ, obiit in villa sancti Iohannis, & Londini sepultus. Obiit & ibidem Hugo de Frenes comes Lincolniensis mense Decembri, profluuio ventris suæ, vt ferebatur, frigore per posteriora contracto.

Filius comitis Lancastriæ proficiscitur in Scotiam.

Obiit comes Cornubiæ.

Anno

Parliamentum Londini.

Anno gratiæ milleſimo trecenteſimo triceſimo quinto, qui eſt annus regni regis Edwardi à conqueſtu tertii nonus, menſe Martii rex Angliæ tenuit parliamentũ apud Londonias, vbi filium ſuum primogenitum Edwardum quartum, tunc comitem Ceſtriæ, ducem fecit Cornubiæ, & ſic ab omnibus præcepit nominari, fecit & idem Rex in eodem parliamento 6. comites, videlicet Henricum de Lancaſtria iuniorem, comitem Derby, Wilhelmum de Monte acuto comitem Sarum, Hugonem de Audley comitem Glouerniæ, Wilhelmum de Clinton comitem Huntingdon, Wilhelmum Boun comitem Northampton, Robertum de Rifford comitem Southfolciæ, in quorum ſolennitatem fecit Rex apud Weſtmonaſterium ſolenne conuiuiũ dominica 3. Quadrageſimę.

Creatio comitum.

Interea dum hæc agerentur, comes Patricius, & Andræas de Morauia, & Wilhelmus Duglas, plura fortalicia, videlicet Sancti Andreæ & Botheuile inuadentes ceperunt, & caſtrum de Striuelyn obſederunt. Quo audito Rex Angliæ ad partes Scotiæ iter dirigit, Scoti quoque caſtrum fortius aggrediuntur, & in conflictu Wilhelmus Deketh, qui de obſidentibus principalis fuit, interfectus eſt. Et ſic dimiſſa obſidione ante regis aduentum receſſerunt. Rex vero caſtrum victualibus & nouis ſtipendiariis muniens, vulneratos, debiles & infirmos in Angliam ſecum duxit.

Rex proficiſcitur in Scotiam.

Statuta in parliamento Londini.

In hoc parliamento apud London ſtatutum fuit, quod nulla lana creſcens in Anglia exeat, ſed quod ex ea fierent panni in Anglia, & quod omnes operatores pannorum, vndicunque in Angliam venientes reciperentur, & quod loca oportuna aſſignarentur eiſdem cum multis libertatibus & priuilegiis, & quod haberent vadia regis quouſque commode de ſua arte lucrari poſſent. Item ſtatutum fuit, quod nullus vteretur panno extra Angliam operato, & impoſterum deferẽdo, rege, regina & eorum liberis duntaxat exceptis. Item quod nullus vteretur pellibus tranſmarinis, niſi haberet in redditibus centum libras, quorum ſtatutum nullus ſequebatur effectus, nec aliquis ea ſeruari curauit.

Legatio in Franciam.

Poſt feſtum corporis Chriſti, Rex Angliæ apud Stamford magnum conſilium tenuit, nuncioſq; ſolennes ad regem Franciæ pro pace inter eos reformanda, videlicet epiſcopum Lincolnienſem, comites Sarum & Huntington, & alios plures nobiles tranſmiſit. Qui naues intrantes, apud Boloniam in principio menſis applicuerunt. Intelligentes voluntatẽ regis mutatam, tranſitumq; ſuum fore periculoſum, verſus comitatum Hanonię quam citius poterant properabant, cum Ludouico duce Bauariæ, regnum Alemanniæ contra voluntatẽ Papę tunc occupante, & cũ comite de Selers, ac aliis proceribus multis fœdus in regis Angliæ ſubſidium inierũt.

Legati Gallum à pace auerſum ſentientes cum duce Bauariæ fœdus ineunt.

Redeuntes vero duas naues de Flandria verſus Scotiam nauigãtes, multitudine Scotorum oneratas, ſcilicet 250. capiunt, reperti enim ſunt ibi Epiſcopus Glaſcuenſis, Iohannes de Steward, & alii filii nobilium de Scotia, videlicet Dauid de la Hay, Hugo Giffard, Iohannes de la Mor, Wilhelmus Baly, Alexander Friſell, cũ duobus clericis, magiſtro Thoma Figas, magiſtro Wilhelmo Muffet, & vno Monacho de Dunfermlyn, cum mulieribus quibuſdam nobilibus, quibus fere omnibus interfectis, Epiſcopus obiit lęthaliter in capite vulneratus.

Scoti capti.

Rex Angliæ cuſtodiam Marchiæ Scotiæ comiti Warwici, & aliis proceribus commiſit. Quia diuerſis vicibus Scotiam intrantes modicum profecerunt, ſed Scoti ter Angliam intrantes, plura loca combuſſerunt, & caſtrum de Edenburgh obſederunt. Rege tamen Scotię ſuperueniente obſidionem dimittere ſunt coacti.

Hoc anno in eccleſia de Edeligh Winton dioceſſ. & decanatu de Aulton, in die Palmarum, poſt prædicationem cuiuſdam ſacerdotis literati Iohannes de Vecca nomine, mulier quædam Iohanna, coram populo, à iuuentute ſua corpus ſuum libidini & obſcœnitati fuiſſe expoſitum, ac alia facinora lachrymabiliter confeſſa eſt inaudita, obnixe flagitans pœnitentiam à ſacerdote prædicto ſibi imponi ſalutarem.

Commentum de muliere pœnitentiam agente.

Sacerdos quoq; de diuina miſericordia confidens, poſt ſacræ ſcripturę nominata ne deſperaret, ſed in domino peccatores ad pœnitentiam miſericorditer expectante ſpem poneret, ſex dierum in pane & aqua in ſuorum remiſſionem dixit delictorum, illa quoq; pœnitentiam talẽ ſuorum reſpectu facinorum parum fore ſeu nihil aſſerente, pœnitentiam qualemcunq; agere poſſet ſibi iungi ſimpliciter exorauit. Ille vero diebus poſtea tribus in petitione muliere perſeuerante, in expiationẽ omnium peccaminum ſuorum indixit ieiunium. Proſtrata vero illa coram imaginibus Eccleſiæ, flens & eiulans, ac preces ad Deum deuote fundens, pronamq; in terra ſe proſternens, in corporis Chriſti eleuatione exanimis & albiſſima eſt reperta.

Hinnula biceps.

In foreſta de Walmer capta eſt hinnula, duo habens capita equalis magnitudinis, cum duobus collis, cætera membra erant ſimplicia, nutrita autem aliquanto tempore & cuſtodita in curia Edwardi de ſancto Iohanne militis dictæ foreſtæ magiſtri.

1335. *Mulier ab incubo oppressa.* Hoc anno nocte Pentecostes in parochia de Kingeslay Winton. dioc. & decanatu de Aulton, mulier quædam Iohanna nomine, in somnis amasium suum Wilhelmum, à quodam visitare monita, in crastino, à spiritu incubo dilecti sui speciem sibi apparente in foresta de Wolmet est cognita. Redeunte autem ad domum suam, mulier grauissima infirmitate est detenta. Quod vero per spiritum malignum fuerat seducta, veritas per dilectum suum propalatur. Muliere autem eiulante & deuote dilecto confitente, intollerabili quasi fœtore domus repletur, post triduum toto corpore inflato, vna cum ventre & labiis in nigredine obiit, ab 8. viris ad tumulum est vix delata.

1336. *Angli obsident castrum de Dunbar.* Hoc anno Comes Sarum & multi nobiles Angliæ 5. Calendas Februarii castrũ de Dunbar obsident, septimanisq; 19. durauit obsidio, acceptisq; tandem treugis sub certis pactis Angliam redierunt. Quæ quidẽ obsidionis dimissio & treuga, Maioribus Angliæ & multis ibidem congregatis displicuit, fuerat enim (vt ferebatur) ipsa dispẽdiosa, nec honorifica, nec secura, sed Scotis vtilis atq; grata: Et sic mediantibus nunciis Papæ, & regis Franciæ, multi tractatus pacis inutiles habebantur, & multæ treugæ ex parte Scotorum subdole agentium concessæ fuerunt, sed nihil efficaciter expeditum, quia illis pendentibus comitem de Atcell interfecerunt. Rex autem non permisit Iohannem Archiepiscopum Cantuariensem ab ipso longe distari.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo tricesimo sexto, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii decimus, habuit rex decimam à burgensibus, quindecimam ab aliis, decimam à Clero, & circa Pentecosten habuit parliamentum Northãptoniæ, vbi dimisit Prælatos & alios tractare, & ipse secrete equitauit versus Scotiam cum paucis admodum, vsq; Berewike, & inde (assumptis secum paucis armatis equitauit ad villam Sancti Iohannis, vbi inuenit suos, qui de suo stupebant, & mirabantur aduentu, & ibi dictam villam fecit muniri fossatis & muris, & suos comites misit cum rege Scotiæ, per patriam si possent inuenire Scotos resistentes, sed nulli audebant eos expectare, sed per montes, paludes, & nemora latitabant. *Parliamentum Northampton.*

Hoc anno dominus rex in singulis Ecclesiis cathedralibus fecit capi totam pecuniam collectam, & repositam in subsidium terræ sanctæ. Item hoc anno Papa reuocauit sexennalem concessam in subsidium terræ sanctæ, pro eo quod rex Franciæ versus terram sanctam minus distulit iter suum, & voluit quod solutum redderetur, sed in Anglia nihil fuit redditum, quia fuit per Clerum regi concessum.

Hoc anno mense Martii in villa de Leighton, iuxta Huntingdon ad sex milliaria, natus est Vitulus duo habens capita, & octo pedes. Quædam naues & galeæ (vt ferebatur) Normannicæ in vigilia Annunciationis beatæ Mariæ apud Portesmutham applicuerũt, villam quasi totaliter præter ecclesiam parochialem & hospitalem combusserunt, & illæsi cum spoliis ad naues regressi sunt. *Normanni Portesmutham incendunt.*

Hoc anno hyems asperrima extitit in Anglia, & durauit gelu maximum à quinto Calendas Decembris, vsque ad quartum idus Februarii, & niues nullæ, vnde & triticum charum, sed cætera blada abundanter terra produxit. In multis locis Angliæ salices in Ianuario flores protulerunt, rosis in quantitate & colore persimiles. Sambuci vero arbores fructus cerasis sine lapidibus tum simillimos produxerunt: interpretetur qui poterit signi prodigium.

Rex se committit mari contra Francos. Hoc anno rex Angliæ cum regina & comitibus de Derby & Northampton, ac Sarum, ac militia copiosa, idibus Iulii apud Orewell in mare se posuit contra regem Franciæ. Hic transito prospere mari apud Andewerpe moram traxit, habitoque iuxta Coloniam cum Ludouico de Bauaria consilio, de toto imperio citra Coloniam eius vicarius factus est, & de omnibus imperium tangentibus vicem eius gerens. Misit quoque rex Angliæ summo Pontifici literas ius suum in regno Franciæ declarantes in hunc modum.

Rex Angliæ ad Papam scriptis literis imperium regni Franciæ vendicat. Amabilium Deo patrum sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalium collegio venerando, Edwardus Dei gratia rex Angliæ, dominus Hiberniæ, & dux Aquitaniæ salutem, & sinceræ dilectionis affectum. Sanctissimo patri domino summo Pontifici post debita reuerentiæ munera scripsimus in hæc verba: Ius naturæ pretium pariter animalia cuncta docens contra violentas iniurias licentiam defensionis indulsit, statuens vniuersaliter iure factum, quod quisque (vim iniuriamque propulsans) suam fecerat ad cautelam. Sane cum dudum animosa guerrarum pericula, iniuriosa damnorum discrimina nobis mota fuerunt & illata, quæ toti mundo notoria ex nostra etiam intimatione frequenti Apostolicæ sedi facta, satis pro constanti suppo-

supponitur beatitudini vestræ nota. Nos cor habentes pacificum (nouit Deus) pro vitandis illis & pacificis inducendis, obtulimus nos voluntarie persequenti, reuerenter & humiliter forte, nimis amabiles vias pacis, non sine nostrorum magno iurium interesse, vt neglecta persecutione alia cuiuslibet iuris nostri, tempore illo iusti doloris, quo propter accensam furoris Soldani Babyloniæ rabiem, & crucis hostium aliorum ex causa iurati contra eos passagii, & solenniter publicati in partibus transmarinis peribant, & pereunt Christiani, & crescunt immaniter iniuriæ crucifixi: possemus sicut deberemus & propensius anhelamus intendere causæ crucifixi, quæ negligitur, immo verius imponitur in magnam cuiuslibet Christicolæ regis maxime demerentis infamiam & iguominiæ magnæ notam. Sed nescimus veniat quo peccato, quod de pacificis oblatis humiliter (ex quibus surgere debuit pacis amor) in eo qui nos sola voluntate prosequitur, maioris iracundiæ, maiorisque duritiæ creuit tumor contra nos, tum illum non prouocat (Deo & conscientia nostra teste nobis) aliquod factum nostrum, vel attemptatum per nos aliquid contra eum, imo vident oculi mūdi, publici testes nostri, præfatus persecutor noster (Franciæ regem se nominans) damnosis iniuriis quot & quantis nos & nostra iura vulnerat & desolcat. Ipsius quidem regni Frācię (quod ad nos omni successorio iure legitimo pertinere dinoscitur) est inuasor & illicitus occupator, regnum ipsum (quod debuit nobis vocatis vel defensis legitime debito iuris ordine petere) non veritus occupare, cum vir essemus, & quod persona essemus cuius principaliter interesset, notorie certum esset, & in regno ipso ius nostrum foret tam notorium quam communi iure fundatum supposito, sicut euidentia facti notorii præsupponit, quod celebris recordationis Philippus olim rex Franciæ, pater claræ memoriæ Caroli regis Franciæ immediate defuncti, & serenissimæ dominæ Isabellæ reginę Angliæ matris nostræ, fuerit auus noster, cum eidem Carolo tempore mortis suæ, ex descendentibus secum ab eodem Philippo masculus superstes proximior fuerit nullus nobis. Et persona fœminea dicti regni per ius in eodem regno seruatum antiquitus sit non capax, quod ius regni præfati fauorem in viā causæ finalis attendens, ne regnum ipsum sub fœminea fragili gubernatione labatur, & propter hoc personam mulieris excludens, non excludi personam masculi, per sic exclusam fœminam descendentis, ne fiat iuribus semper odibilis prorogatio odiorum personæ, videlicet ad personam, sexus ad sexum, causæ ad causam, odii ad fauorem, ne contra legum traditiones communes, fœmineum genus vbi maxime de odio agitur concipiat masculum: ad hoc etiam, per ius memoratum à regno fra...tas muliebris excluditur, vt regno salubrius consulatur & proximior masculus ad...endus. Alias admittatur potissime ad ius illud, qui primordialiter à matre ...exclusa non oritur, sed in nepotem propagatum ab ea originaliter deriuatur, alioquin sequeretur & alia iniquitatis absurditas, per prorogationem odibilem supradictam, quod excluderentur collaterales coniunctorum, vt remotior vocaretur, ...ipso iure gentium naturali, fratres & sorores eorumque filii in successione mutua, collateralibus aliis alterius lineæ præferantur, & inde dictum ius pro regum fauore, ac odii fœmineæ inhabilitatis ad regnum, exoritur tam iuris quam descendētium ne per fœmineam masculorum iniuriam occasio nasceretur. Nec est putanda quod memorati iuris intentio sit iniqua, vt matrem & filium natione contraria scilicet damnet. Imo contrario iuris eiusdem iudicio quo mater à successione expellitur, filio gradum matris ingresso successio tunc differtur, similitudine filii, qui gradum parentis deficientis ingreditur, vt ad patris successionem cum patruus etiam admittatur, vt sic merito tristis mater præfato rigore regia hęreditate nudata, substitutione ...ter sibi de filio gaudeat consolata, nec afflictioni afflictionem accumulat, ꝙ sancta consideratio legis horret, sicut videmus etiam vbi onus afflictionis præamabile non intulit lex, sed casus in lege, scilicet quæ consuetudinariam legem damnat, bona concedentem alii naufragorum, qua ratione quod in expresso legali pro vitanda afflictionis adiectione corrigitur, multo fortius iu tanto prohibetur, legi igitur regni Franciæ sufficiat, plus quam plenæ matri, nō suo vitio, sed naturæ facto, quę fœminam fecit illam radices regias succidisse, quodque mater expresse per legem ipsam exhæredationis propriæ, quasi quoddam naufragium patiatur absque eo quod ex legis prętatæ consequenti tacito, omni iure contrario, cum filio exhæredato iterum naufragetur, & sine culpa pœna inueniatur augeri, cum vbi etiam culpa est, debeat emolliri, aliter etiamsi pro eo quod mater ex iure non admitteretur ad regnum, repelli iure filius intelligeretur à regno. Iudæorum regnum contra fidei fundamentum non

peruenisset legitime ad Iesum, qui tamen natus Dei misterio, non virili consortio ex fœmina regali prole Dauidica Maria virgine, ad regnum huius non admissa, nec etiam admittenda, per certam fidei veritatem, Rex verus & legitimus extitit Iudeorum. Absit etiam, quod Iesus filius Dauid regalis successio legalis obseruantiæ, siue nodi fuerit fractura siue solutio, cum legem non venerit soluere, sed implere: hoc autem excellentissimum legitimæ successionis exemplum rationabiliter imponit silentium loquacitati contrarii iuris nostri in regno Franciæ memorato, ne quoad legitimum gradum & ordinem succedendi separemur in constitutione vel interpretatione iuris, quos quoad hoc pacificat idemptitas rationis. Ne dum autem debita nostri vocatio, nostraque defensio (vbi de tanto nostro agebatur præiudicio) est admissa, sed etiam nostri procuratores qui instantiam petierant, vt pro nobis & nostro iure legitime comparerent, non solum fuerunt in iudicio non admissi, sed mortis horribilis comminatione repulsi. Et sic nostrum titulum memoratum (factum duodecim Parium Franciæ) non excusat, qui quoad nos (quibus ætatis tenellæ minoritas tunc fauebat) relictis partibus iudicum, ex hoc functi partibus sunt prædonum. Quorum processum factum in nostrum præiudicium, ipsa iure nostra minor ætas fecit inualidum. Qui quoad maiorem etiam efficax non fuisset, taliter defensione sublata, quæ competit homini ex iure naturæ, quod tolli nequit à principe, nec à iure. Notum etiam communiter est vbique, qualiter in Aquitaniæ nostro ducatu semper inuaserit & colliserit iura nostra, terras nostras inuadens & dissipans, quas capere potuit, aliis nostris terris quas occupauit adiungens, & (ius sibi dicens ad libitũ, Dei timore postposito) sibi tenens. Scoti enim, quos nostræ coronæ subiecerant iura temporum antiquorum, iniqua rebellionis dementia, contra naturalem Dominum calcitrantes, continuati in nostros prædecessores, & nos, læsæ maiestatis criminis rei erant, vt contra nos nihil iniuriæ committerent ad nostras iniurias fœdere adiunxit, in tanto crimine nostræ iniuriæ fouens eos qui iure sanguinis, & natura debuit potius nos iuuare. Cumque pręmissa omnia non implerent de nostris iniuriis votum suum, collectis vndique viribus quicquid potuit, vt nos iræ suæ torrens absorbeat aggregauit, tollere nos de mundo sollicitus, ad illud non intentos, forsitan ex intento facto suo contra nos, nostrum contra se metitus intentum, quod colligere vel metiri nequeunt per alicuius actus nostri iudicium nondum actum. Donum insuper nobis impensum diuini ægre muneris ferens æstimare visus est super iniuriam in Anglię regno nostro nos viuere super terram, & quantum dabat dominus prospere, saltem per omnia pacifice quoad eum, quodque seruiens nobis populus, vel verius cui seruimus, nostris temporibus Dei dono fuerit gloriosus. Hęc autem non statim audita vel cognita nos mouerunt, sed illa sub dissimulatione transiuimus, nulli parcentes oneri vel honori, vt contra nos persecutio sua iniuriaque quiesceret, nostrumque cum eo pacificum tempus esset, donec propinquum nobis vidimus gladium nostrę ac nostrorum neci & exterminio pręparatum: sed nunquid aliquis est qui credat quod auunculus nobis cognitus, princeps tantę potentię etsi (vt pręmittitur) occupatis nobis, fuerit negligendus, qui suę iuribus voluntatis armatus, potentia vndiq; vocata vallatus vt possit liberius pro sua voluntate nos persequi iuratam deserit causam Christi. Quid igitur pro suo iure suaque securitate non licuit regi sui status suique periculum iam videnti, dicat qui nouerit, quid non liceat homini de vitandis iniuriis damnisque certanti, in illis pręsertim quę ad vitæ statusque radices securim ponere probant, leuis ne timor dici poterit aut vanus, qui pro nobis se potuit coniunctorum nobis illustrium fortiumque constantia corda concutere, multo fortius etiam debet nos terrere, quos solos periculorum concepta molimina concernebant. Propter hoc igitur iure naturę dictante, facti tam nostri quam nostrorum iurium, non voluntarii sed necessarii defensores, ac opportunis cautionibus attendentes iuxta rei militaris documenta probata illustrium antiquorum, quod potentię magnę pericula conspirata periculosius expectantur, in laribus illis nuper currentibus ad nostrę lucis & salutis occasum cõsultius venimus, in occursum, ne cõtra nos forte discriminose procederent, sed sui ortus pręfocarentur loco eorũ, freti consilio & auxilio nobis oblato, quos nobis consanguinitas & affinitas cõiungebat, & ad quos similiter spectabat nobiscũ periculis nostræ destructionis occurrere, illaque consiliis & auxiliis pręcauere, ponentes in manu Dei quam in manibus Apostolicæ sedis vestræ vel aliorum bonorum virorum communium, ponere quondam voluimus, iustificatam quantum potuimus causam nostram, vt ipse

rectum

rectum ex alto prospiciens, sententiam iustam ferat, & in sui gladii viribus exequatur. Nec credimus alme pater, quod arbiter quiuis rectus, vel etiam iudex iustus, sic interpretetur aut torqueat nostrum factum, vt quod pro nostrorum tuitione & assecutione iurium in tanto discrimine nostratum fecimus fieri ad alterius, quam non intendimus, non agimus nec agemus putet iniuriam vel offensam, immo credimus, & certi sumus, quod facti nostri intentio attendetur. Et quid, vbi, aut propter quid fiat, debita consideratione librabitur, & iusti statera iudicis appendetur. Et sicut sanctio legis docet, nō factum ex dicto, sed dictum pensetur ex facto. Non esset equidem iuris præsumptio, nobilis quod supponit factum ab homine fieri suo iure, non benigna interpretatio vel ciuilis, qualem semper fieri dictat censura legalis, si nostri iuris vsum notorium, nostræque defensionis compendium, dispendium offensionis illicite quis diceret alienæ esse. Cesset igitur quæsumus omnis coniectura in actibus nostris, certisq; locum duntaxat sibi vendicet, non autem in incertis. Deniq; forsitā accusator calumniosus nostræ actionis interpres, quia suscepimus hominē, cōtra quem processisse fertur vel Ecclesia, vel parentis Ecclesiæ vicarius, non dicet, quod fratris vel affinis vicibus fungimur, non quod ad iuris habendum titulum necessarium nobis potentiæ solum vsum asciscimus, vt necessario fulti præsidio, vbi nunc sumus, nos a congestis in nostri ruinam periculis defendamus, & pro nostrorum iusta iurium assecutione certemus. Non dicet, quod intendimus nos defendere, pro nostro iure certare, non etiam impugnare, vel eius impugnationi fauere, pro cuius vtique certaremus honore, nullius habita respectione periculi, sicut catholicam excellentiam regum decet, cum tamen vt omnis iuris censet intentio, ac cuiuslibet actionis finalis causa, vel ratio principaliter attendenda, & ex notitia voluntatis atque propositi, surgat distincta certaque cognitio operis accusati, solumque gestis hominum realis actio non verbalis conceptio ponderetur. Non dicet, quod facimus de materia ista scutum contra eum, qui nostro minabatur capiti mortis ictum. Quodque fecerimus medici sapientis exemplo, qui materiam morte plenam, currentem ad partes corporis, vbi vita se recipit, diuertere facit ad membra, in quibus materia nequit fore suspecta, quæ ad proximum fuerat interitum præparata. Sic loquitur sancte pater, sic loquitur propter vehementiam, qui in suis insidiis nos inuenire quærebat incautos & penitus imparatos: sed proculdubio cautius fuit nobis iuxta militarem theoricam edocentē, quod more talis guerræ periculum plus euitat, qui eam à terræ suæ limite prosequestrat, contra notorium hostem nostrum pro iure nostro nos congredi, & terris potentum potentib. sociatos, quam in propria persona nostra solos. Non igitur apud vestræ viscera misericordiæ sanctitatis locum inueniat detrahentium informatio æmula, vel sinistra facta de filio, qui suorum hereditario iure maiorum, in vestra & Apostolicæ sedis gratia & obedientia semper inconcusse persistet. Immo si quæuis de filio taliter facta suggestio pulsauerit beatitudinis forsitan aures, non prius à vestra dignatione sancta credulitas illi detur, quam auditus sit filius qui tangitur, qui confidit, & indesinenter intendit, ante sanctitatis vestræ iudicium omni præsidens creaturæ (quod negare hæresim est probare) iustam dicere, vel iustam facere quamlibet causam suam. Illud demum dicimus ad vestræ intentionis maiorisque deuotionis euidentiam subiungentes, quod si sit aliquis de nobis fœdere naturæ coniunctus, nobisque ad nostram defensionem adiunctus, qui per viam obedientiæ Apostolicæ sedis vestræ non ambulet sicut debet, dare intendimus, quam non parum vtiliter dare posse fidimus operam indefessam, vt omnium dimisso deuio ad viam obedientiæ redeat, omnemque faciat semitam suam rectam. Vnum rursus, quod a multis audiuimus, petita venia cum reuerentia, non tacemus, quod alias inauditum fuit. Quanto consideretur attentius pungit atrocius mentem nostram, videlicet quod aduersarii nostri manus notorie nunc (vt prius) ad nostri tantum laborantis exitium, cum guerram faceret, nemo sibi nec ipse alii nisi nobis de Christi patrimonio sit armatus, quod certe Reges Angliȩ nostras prædecessores illustres Christi pugiles, fidei athletas, sanctȩ Romanȩ iuris Ecclesiæ amantissimos zelatores, eiusque mandatorum deuotissimos seruatores, vt nos etiam nec scimus, nec credimus meruisse. Et licet propter hoc dicatur à pluribus, non à nobis, quod contra nos facta subuentio, quod ad nos actus patris vel matris non extiterit, sed nouercæ: nihilominus tamen constanter asserimus, quod sumus, & perseueranter erimus vestræ sanctitatis, vestræque sedis deuotus & humilis filius, non priuignus. Ex quo non sine ratione speramus,

mus, quod nostra humilitas facta maior & firmior per illud, quod non meruit nocumentum vestræ paternæ charitatis, & gratiæ inuenire debeat exuberantius incrementum, vt quod nobis insontibus intulit, quæ non præcessit asperitas punctionis sequens debeat, & compenset vestræ bonitas vnctionis. Hunc autem nostræ iustitiæ, & contra nos iniuriæ sic multiplicatæ processum præeminentiam vestri sancti culminis intimamus, vt vestra summa sanctaque mensura boni & æqui cuius adeo sibi competit, dare claues, aperire & claudere in terra positas portas cœli, prout exigit plenitudo suæ potestatis, & præcellentia sui fori, quantum fuerit rationis, fauere debeat nostro iuri, parati semper nedum à vestro sancto cunctis præsidente iudicio, immo à quolibet alio de veritate contrarii, si quis eam nouerit humiliter informari. Et qui sponte rationi subiicimur, aliam datam nobis intelligi veritatem cum plena & humili gratitudine complectemur. Quia vero nobis patres circumscripti estis in partem sollicitudinis & consilii dicti domini summi Pontificis condignis meritis euocati, sibique lateraliter ad dandam plebi Christi salutis scientiam assidetis, ista vestræ patere cupimus notitiæ, vt cognita causæ nostræ iustitia, veritati possitis impendere quod debetis, ad quod circumspectionem vestram prouidam, quæ solet sine personarum acceptione iura singulorum æquolibramine ponderare, votiuis precib. excitamus. Et si forsan in facto nostro quicquam appareat cautelæ, exposcentes consilii sanioris à vobis, super hoc cupimus salubriter informari, parati in agendis nostris singulis cedere rationi. Datæ apud Andwerp. 16. die Iulii, anno domini 1339.

Rescripsit ei summus Pontifex in hunc modum.

BENEDICTVS Episcopus seruus seruorum Dei, charissimo in Christo filio Edwardo Regi Angliæ salutem & apostolicam benedictionem. Dudum te fili charissime clara imitari vestigia progenitorum tuorum Regum Anglię, qui erga Deum & sacrosanctam Romanam Ecclesiam, velut peculiares eius alumni & deuoti filii plenitudine deuotionis & fidei claruerunt, suæque splendorem prosapiæ à quauis obfuscatione nubili contagii pręsentarunt, eaque in te prælucere clarius cupientes, ob paternę charitatis & dilectionis affectum, quo te statumque tuum prosequimur, nostras tuę celsitudini literas direxisse meminimus, inter cetera recensentes, qualiter excessus per nobilem virum Ludouicum de Bauaria olim vt asserebatur, discorditer in regem Romanorum electum aduersus Deum, & eandem Romanam ecclesiam ac felicis recordationis Ioannem Papam 22. prędecessorem nostrum per coaceruationem multiplicium & atrocium offensarum nequiter perpetrati tuum pręterire nequibant auditum, quos velut toti mundo notorios, non omnes cum longa & prolixa nimis eorum narratio extitisset.) Sed ex eis aliquos in eisdem literis prouidimus vt sequitur recitandos. Idem namq; Ludouicus contra processus prædecessoris eiusdem & inhibitiones ipsius de consilio fratrum suorum eiusdem Romanæ Ecclesiæ Cardinalium factos & habitos, diuersas spirituales & temporales pœnas & sententias continentes: intrauit Italiam, & nonnullos hæreticos de hæresi publice & notorie condemnatos in consortium publicæ participationis admisit, & asserens hæreses manifestas, ac fouendo secumq; tenendo hæreticos publice dogmatizantes prædictarum hæresium detestabiles & horrendos horrores, hæretica quoque dogmata scienter, imo potius dementer approbans, & euidentiam approbationis huius, per diuersas literas sigillo suo noto munitas, deduxit, in aliarum discrimen nationum, sibi etiam nomen imperiale postmodum vsurpare, & administrare iura imperii in eadem Italia & Alemannia, contra processus & prohibitiones prædictas detestabili temeritate præsumpsit. Ex his præter pœnas alias, excommunicationis & anathematis sententias incurrendo, & tandem ausus ausibus, & excessus accumulando excessibus se conferre non expauit ad vrbem, vbi in illam nequitię prorupit insaniam, vt meditatus vrbi & orbi vniuersalis schismatis suscitare dispendium, quendam hypocritam diabolicæ præsumptionis virum, nomine Petrum de Corbaria velut abhominationis horrendæ simulacrum in apostolica sede pro Romano Pontifice statuere moliretur. Idque quantum in eo fuit pro vi actum, fuit veneratus vt Papa, consecrationumque immo potius execrationū diadema imperiale de facto recepit ibidem, vt de multis insanis & aliis processibus quinimo detestandis excessibus per eosdem Ludouicum & Petrum præsumptione perpetratis hæretica taceretur. Propter quæ dictus prædecessor præfatum Ludouicum fore à dominio denuntiauit omni honore & dignitate priuatum, & in eum tantarum hæresium & schismatum maculis irretitum, exercens gladium Apostolicæ potesta-

poteſtatis cum omnibus qui adhærerent eidem, vel præſtarent auxilium, conſilium, vel fauorem,ſeu pro Romano Rege aut Imperatore ſcienter haberent, tenerent, vel nominarent eundem,non ſolũ excommunicationis &anathematis,ſed etiã alias pœnas & ſentẽtias tanquã in fautores hæreticorũ & ſchiſmatis promulgauit, & à iure declarauit prolatas,ſicut in diuerſis proceſſib. per præfatũ prædeceſſorẽ habitis ſerioſius continetur,ſuper quibus quidẽ pœnis quantumcunq; per ipſum Ludouicũ promeritis, & in eum iuſto Eccleſiæ iudicio promulgatis, ſi vere pœnitens ſe humiliaſſet ad gratiam, benignam reperiſſet eandem Eccleſiam, quæ ipſum tanquam filium prodigum de longinquo redeuntem,ad ſuum gremium apertis brachiis recepiſſet, immolatura pro eo(in vbertate diuinæ laudis)vitulum ſaginatũ. Rurſus adiecimus in literis ſupradictis,quod quanquã tam prædictorum exceſſuum contra eorũdem proceſſum (per dictum prædeceſſorem cõtra dictum Ludouicum exigente iuſtitia)poſtmodum habitorum notitiam habuiſſemus & etiã habemus,vt tamen ipſum à peccatorũ nexibus liberatum de faucibus ſempiternæ mortis poſſemus eripere,poſtquam fuimus ad apoſtolatus ſummi apicem aſſumpti,diuerſos nuntios eius(diuerſis vicibus & temporibus ad nos miſſos)receperamus benigne, ac pro reconciliatione ipſius p fructũ verę pœnitentiæ promerenda,prolocutiones varias habueramus cũ eis, & tunc pendebat etiam ad proloquendũ vlterius, terminis aſſignatis, in quo proculdubio per nos non ſtetit,quo minus vlterius fuerit (ſuper negotio reconciliationis eiuſdem) proceſſum. Quare (fili dilectiſsime) ſerenitatem tuam requirendam tunc duximus per eaſdem literas,& rogandam, vt prudenter aduertens,& in ſcrinium internæ conſiderationis adducẽs,grauitatẽ pœnarũ,in quas inciderent, & ſententiarũ quas incurrerẽt, quantiſq; periculis & diſcriminibus implicarent, qui præfato Ludouico ſic notorie & publice, ab omnibus hæreſis, & ſic odioſi toti Chriſtianitati ſchiſmatis condemnato, antequam reconciliationis gratiam eiuſdem Eccleſiæ meruiſſet præcipitare præſumerent, ſibique impenderent auxilium, conſilium & fauorem, vel ſibi tanquam imperatori vel Regi Romanorum reuerentiæ cultum ſeu titulum regalis vel imperialis nominis aſsignarent ſcienter,ac cuiuſlibet participationis fœdera contrahendo cum ipſo, & exhibitione reuerentiæ & honoris ſibi tanquam Regi vel Imperatori, quouſque dictus Ludouicus reconciliationis eiuſdem eccleſiæ meruiſſet gratiam obtinere, penitus te retrahere, & totaliter abſtinere curares, vt tibi famæ integritas, & illibata tui generis claritas ſeruarentur, cum autem rumor implacidus & admodum infeſtus ad nos perduxit hiis diebus, quod tu fili requiſitionibus & rogationibus noſtris vtique ſalutaribus,& de fonte prodeuntibus charitatis, non ſine detrimento tuæ ſalutis & famæ,quod dolentes referimus obauditis, non ſolum cum prædicto Ludouico, nondum eidem reconciliato Eccleſiæ,nec à pœnis & ſententiis,quibus(propter præmiſſa & alia multa grauia cõmiſſa) per ipſum prædeceſſorẽ noſtrũ implicatus eſſe noſcitur liberato,nec etiam proceſſus ſæpefati prædeceſſoris, per quos (vt præmittitur) aduerſus omnes & ſingulos cuiuſcunq; pręeminentiæ,dignitatis,conditionis,vel ſtatus, etiamſi pontificali, regali quacunq;, vel alia Eccleſiaſtica ſeu mundana dignitate fulgerent,præfato Ludouico adhærentes ſeu præſtantes, directe vel indirecte, publice vel occulte, conſilium, auxilium, vel fauorem, vel ſibi tanquam imperatori aut Regi Romanorum reuerentiam exhibentes,ſeu titulum regalis vel imperialis nominis aſſignantes ſeu aſcribentes graues,ſpirituales ac temporales pœnæ & ſententię infliguntur(nequaquã relaxatis,imo in ſui roboris efficacia perdurãtibus)participationes,confœderationes ſibiq; adhærere,ac præſtare fauorẽ, auxilium & conſilium præſumpſiſti: imo quod pernicioſius(proh dolor)& damnabilius noſcitur exiſtere (ſi veritas relationibus ſuffragetur) vicariatus officium per totam Alemanniam & Germaniam, ac vniuerſas & ſingulas earum prouincias, ſiue partes ab eodem Ludouico(ſub imperialis nominis titulo, vt aſſeritur) ſuſcepiſti de facto : cum ipſe Ludouicus, nec Rex nec Imperator(vt præfertur)ſit,cuius prætextu nonnullis prælatis Eccleſiarum, & perſonis Eccleſiaſticis in terris imperii deſtitutis, ac in noſtra & Eccleſiæ memoratæ deuotione ac fidelitate debitis perſiſtentibus, ſub pœnis grauibus, per tuas ei literas comminatas mandaſſe diceris, & diſtrictius iniunxiſſe, vt ad te tanquam eiuſdem Ludouici in Alemannia & Germania, & partibus ſupradictis vicarium, & audituri ſententiarum & iudiciorum ipſius Ludouici, tuorumq; mandatorum rectitudinem, ac præſtituri eidẽ Ludouico,vel tibi eius nomine, recognitiones, homagia de terris, bonis & iurib. quæ tenent ab imperio, conuenirent. De te igitur(fili)vt ſit tua tuorũq; conſiliariorum prudentia, ex ea præſertim non ſufficimus admirari. Quod cum tu (ſicut

(sicut audiuimus) pro illorum repetitione iurium (quæ ad te asseris pertinere) non sine grandium personarum periculis, ac expensarum & sumptuum profluuiis peregrinatus sis ad partes Alemanniæ, & multos super hoc feceris apparatus, nunc spretis eiusdem prędecessoris processibus, & deductis damnabiliter in contemptum pœnis & sententiis supradictis, quibus te manifeste (si quæ nobis referuntur, vera sint) non absque horrenda nota, quæ non parum obfuscat tui claritatem generis, quam proculdubio multiplicasti. Et nihilominus quamuis nos te nunquam offenderimus, nec contra te aliquid fecerimus, quanquam & intelleximus falso & fallaciter suggestum tibi per eos, qui te, salutem, & honorem tuum minime diligunt, fuerit: quod nos charissimo in Christo filio nostro Philippo Regi Franciæ illustri, (in auxilium guerræ suæ) ingentem pecuniæ quantitatem, de nostra camera dederamus, quodque institutionem personarum ecclesiasticarum eidem concesseramus in omnibus Ecclesiis regni sui, quæ omnimoda carere veritate noscuntur, talia namque nunquam fuerunt postulata à nobis, nec ea concessissemus quomodolibet, cum quantacunque instantia petita fuissent, nec decimas contra te Regi Francorum concessimus: sed aduersus Teutonicos Ludouico adhærentes, prædictæque ipsius ecclesiæ Romanæ inimicos, qui ad inuasionem Regni Franciæ, se (vt habebat rumor publicus & notorius) disponebant, sicut in concessione decimarum ipsarum continetur expresse. Non fuit nempe nostræ intentionis aduersus te fomentum ministrare discordię, vel eos alicuius subsidii administratione fulcire. Quinimo statum regni tui & etiam regni Franciæ, pacis & concordię prosperitate & vnanimitate potiri, summis desideriis affectantes, ad hoc, serenitati tuæ, & dicto Regi Franciæ per nos sæpe directis literis, & etiam nuntiis (videlicet sanctę Romanę ecclesię Cardinalibus, ad partes illas de latere nostro missis) votis ardentibus laborauimus, & laborare non cessamus, nec cessabimus, vt inter te & Regem eundem, & vtriusque regna, pacis & vnitatis serenitas illucescat. Tu tamen fili charissime, fide (vt videtur) adhibita prędictis falsis suggestionibus & mendosis, te nostrum & eiusdem Romanę ecclesię persecutorem & hostem, inuadere ac occupare honores & iura nostra, ac eiusdem ecclesiæ (ad quos regimen & administratio imperii Romanorum eo vacanre, (sicut nunc vacare noscitur) pertinent pleno iure) moliri, molestando prælatos & personas ecclesiasticas in nostra & ipsius Ecclesię deuotione ac fidelitate debitis, vt pręmittitur persistentes, ipsosque ad obedientiam dicti Ludouici de diuersis (vt pręmittitur) hęresibus & schismatibus, aliisq; criminibus sententialiter condemnati, ac iure regio & imperii (si quod ad eum forsan competierat vel competebat) iusto Dei & Ecclesię iudicio priuati, ac pręstationem huius recognitionis & homagii sibi vel tibi eius nomine faciendam attrahere, & inducere coactiuis impulsionibus, & commonitionibus satagendo, vtinam fili (antequam de his tam periculosis & detestandis inuoluas amplius) attente consideres, & matura deliberatione pręuia constituas ante oculos mentis tuę, circuitus periculosos & nodosos laqueos, quibus te (subtilibus ingeniis & fraudibus exquisitis) aliqui de suis potius quam de tuis solliciti negotiis & commodis præmissis inuoluere, tibique onus (quod à se quodammodo reücere cupiunt) non minus leue, si diligenter circumstantias attenderis, imponere moliti sunt, & non sine periculo tui præcipitii moliuntur. Nec te latere volumus, quod præfatus prædecessor olim per quandam constitutionem ab ipso de ditorum fratrum suorum editam consilio, in omnes & singulos (cuiuscunque status, dignitatis, vel conditionis existerent, etiamsi patriarchali vel quauis alia superiori, aut Pontificali, vel regali dignitate fulgerent) qui absque sedis Apostolicæ licentia speciali, vicarii seu cuiuscunque alterius officii nomen in prædicti terris imperii (eo vacante, sicut tunc vacabat, & nunc etiam vacat, vt præmissum est) assumere, vel assumptum vltra terminum duorum mensium præsumerent retinere, seu dimissum reassumere quoquomodo, inobedientes ac non parentes, & intendentes eisdem, excommunicationes & alias graues sententias promulgauit. Nos itaque (qui erga te fili claudere viscera paternæ dilectionis nequiuimus, & cordis dolore tangimur intrinsecus) cum talia percipimus ad te, tuumque honoris statum salutis & famę dispendium machinari, tuam rogamus magnificentiam, requirimus, & in Domino attentius exhortamur, sano paternoque tibi nihilominus consilio suadentes, quatenus ea, quæ præmisimus, & alia, quæ circa illa tibi possunt occurrere, deducens in rectæ deliberationis & discussionis examē, ac insuper tenens certius & attendens, quod dictus Ludouicus (vt præmisimus nec Rex, nec Imperator est, nec aliqua quæ ipse fecerit, vel faciet, quamdiu fuit & erit, dictis processibus ac pœnis & sententiis irritatus

quicquam valuerunt, vel valent, nec sunt aut fuerunt alicuius auctoritatis, roboris, vel momenti: quodque tibi periculosum est, aut multipliciter formidandum, te bellorum subiicere discriminibus, maxime si omnibus supradictis processibus, pœnis & sententiis (à quibus liberari non posses, nisi duntaxat per sedem Apostolicam, quæ absolutionem earum sibi expresse retinuit) inuolutus, ac Dei & eiusdem Romanæ Ecclesiæ persecutor & hostis effectus, à quibus te misericordiarum dominus protegat & defendat. Consideransque præterea diligenter, quod licet humanum sit peccare, in peccatis tamen perseuerantia diabolica est censenda, quodque præmissis singulis sic horrendis deuiis ad illa forsan declinaueris serpentina deceptione seductus, antequam inualescant perniciosius, seu in conspectu Dei & hominum fæteant deterius & putrescant, cupimus te resilire penitus, pedesq; tuos ad viam rectam, Deo placitam, ac tuis statui, saluti, honori congruam dirigere, quam vt decreta postponas eorundem Cardinalium, qui te statumque tuum sincere diligunt: super reformatione pacis inter te dictumque Regem mutua, placabili Deo & hominibus amabili acquiescens. Videtur equidē, quod etiamsi prædicti vicariatus valeret officium assignari, tamen tuum (qui tam magnus tantusque Rex & Princeps existis, tantoque nomine ac titulo regio existere nosceris insignitus in orbe) non deceret honorem, quod nominareris vicarius alicuius domini temporalis, quanto minus igitur tuam decuit vel decet excellentiam illius vicarium appellari, qui auctoritate nulla (vt sæpe dictum est superius) præeminet. Sed (proh dolor) tantorum existit respersus labe criminum, tantisque grauibus pœnis & sententiis, cum omnibus sibi adhærentibus implicatus, sciturus (fili amantissime) quod si his monitis nostris salutaribus acquieueris, cum effectu (tibi sic impulso, vt caderes) manum benignam porrigemus (quantum cum Deo poterimus) subleuantem: alias autem non poterimus desistere, cum id à nobis exigat officium Apostolicæ seruitutis (quo minus super prædictis prouidere de optimis remediis) procedendo contra te (quod molestum & graue nobis erit admodum) si necesse (quod absit) fuerit, prout exigente iustitia debebit & poterit fieri, procuremus. Dat. apud Auinionem, &c.

Rex Angliæ insignia mutat.

Rex missis literis per Flandriam suis fuisse Franciæ denunciat.

REx Angliæ Brabantiam (vt præmittitur) intrans, fidelitate sibi iurata, relicto domino naturali, in amicitiam suam Flandrenses attraxit, mutatoque sigillo & armis propriis vtriusque regni, Francorum scilicet & Anglorum, arma integra more tum quadripartito sibi appropriauit, Regem Angliæ & Franciæ cum literis se vocauit. misit quoque literas suas patentes sigillo suo signatas locis Flandriæ conterminis, inter cetera continentes, quod Rege Francorum domino Carolo viam vniuersæ carnis ingresso, ipsi tanquam vero ac propinquiori heredi, germanæ sororis dicti Caroli sine liberis decedentis filio, regnum Franciæ hereditarie fuerat deuolutum. Insuper quod dominus Philippus de Valesio filius auunculi dicti Regis Caroli, in longinquiori gradu persistens, dummodo minor ætas ipsum Edwardum fouebat, contra dominium & iustitiam regnum Franciæ memoratum per potentiam occupauit, & iniuste detinere non desistit. Ipse quoque Edwardus (grandi mediante deliberatione) regni sæpedicti regimen assumpserat & nomen. Sed quia Rex Francorum superiorem in temporibus non recognoscit, nec etiam processus, neque iudicium in præsentiarum iniuste regnum occupantem amouere valerent: idcirco nulli mirandum foret, si in manu armatorum valida regnum intraret: sed veraciter gentium mortalitatem neque depopulationem se quærere asserebat. Verumetiam de sua speciali concessit, quod omnes de dicto Francorum regno cuiuscunque forent status aut conditionis, qui ipsum verum dominum recognoscerent, bona sua omnia in pace possiderent. Literas quoq; talia continentes, in portis Ecclesiarum Rex affigi fecit. Rex Anglię cum militia sua vna cum duce Brabantiæ, comite Gerlensi, Gillers, ac multis nobilibus, in mense Octobris cum exercitu maximo Franciam intrauit, & ferme (vt dicebatur) mille villas combussit igni, & damna non modica in bladis, bestiis, & aliis, in pagis Cameracensi & Vermundinēsi intulit. Quibus auditis, rex Franciæ innumerabili quasi exercitu congregato, vsque sanctum Quintinum peruenit. Misit quoque Constabularius exercitus Francorum (iussu Regis) literas Anglorum Regi, inter cetera continentes, quod si Rex Angliæ locum arboribus, fossatis, & aquis, nequaquā munitum præeligeret certo die, Rex Franciæ cum illo bellum committeret. Illud idem Rex Bohemiæ, & dux Lotharingiæ literis sigillis suis roboratis affirmarunt. Adueniente autem certaminis die, Regeq; Angliæ ad bellum in campo

Rex Angliæ Franciam populatur.

Francus Anglum ad prœlium lacessit.

Francus territus recedit.

cum

cum suis parato, Rex Franciæ ad vnum milliare & amplius (vt dicebatur) cum exercitu persistens, nescio quo infortunio, metu, siue terrore ductus (mille equis subito & repentino regressu in palude quadam, & eo amplius collapsis) in Franciam remeauit, quo comperto, Rex Angliæ in Brabantiam regressus est. Cito post hæc Papa Regi Angliæ scripsit in hunc modum:

BENEDICTVS Episcopus seruus seruorum Dei, charissimo in Christo filio, Edwardo Regi Angliæ illustri salutem & apostolicam benedictionem. Dum diligenter attendimus, & profundis cogitationibus meditamur, quanta summi & æterni Regis fuerit benignitas, & misericordissimę affluentia pietatis, quod pridem tuis (charissime fili) & charissimi in Christo filii nostri illustris Franciæ Regis, eiusque collegiatorum ordinatis aciebus, & multũ ex propinquo ad confligendum terribiliter, & animose dispositis hinc & inde secuta non extiterunt pericula, quæ tantus fragor armorum & armatorum impetus minabatur, eidem laudum exoluimus pręconia, cum & hoc ad donum Dei maximum & grande operatum misericorditer à clementia diuinę prudentię, qui in sui dispositione non fallitur miraculum reputetur. Et quidem colligi potest etiam apertius, quod, altissimo qui bella conterit, & gentibus ea volentibus per prophetam, dissipationis exterminium comminatur, tantum sanguinis redemptorum pretioso cruore dominico fusum, quantum si conflictum sibi dedissent acies prędictę tunc temporis in totius Christianitatis damnum & opprobrium, ac animarum multarum periculum, non placebat. Regalis quoque circumspectio potest etiam aduertere quantum & cum Rex prędictus indignationum haberetis formam diuinam, si plures de eis, quos ipse à periculis animarum & corporum eripuit, sic benigne iterum simili subiicere discrimini curaretis, timendum esset, proculdubio vt à Deo attenderetur, & pręsertim vehementius contra illum, qui huius discrimini daret ampliorem operam, & ira Dei, vt tanta strages tantaq; confusio sequeretur, quod tota concuteretur Christianitas, & reformatio pacis & concordiæ, non solum difficile, sed impossibile, quod non sinat miserator & misericors dominus contingere, redderetur. Et insuper nec minus considerandum videtur, quantum occasione guerrarum pręsentium, multis & variis modis, vt fertur, regni subditi non modicum sunt exhausti pecuniis & aliis bonis suis, & etiam si continuatione talium onerum, quod absit, amplius grauarentur. Quodque bellorum euentus est dubius, & multum, vbi Dei timetur indignatio, formidandus. Ideoque regiam magnificentiam rogamus in domino attentius, & hortamur, nihilominus per Dei misericordiam obsecrantes, quatenus præmissa, & alia, quæ possunt occurrere circumspectioni Regis in hac parte reuoluens infra claustrum regii pectoris, & deducens in exactę deliberationis examen, ad reformandam pacem cum Rege præfato, & treugas ineundas, vt tuis dilectissime fili, tuorumque obuiaretur periculis: & Deo, qui pacem dirigit, & in viris pacificis delectatur, magis placeas, teque acceptiorem eidem efficias, totum corrobores regnum, & inclines dilectorum filiorum nostrorum Petri rituli, sanctę Praxedis presbyteri, & Bertrandi, sanctæ Mariæ in Aquiro diaconi Cardinalium Apostolicæ sedis, nuntiorum zelatorum vtrique regii honoris & commodi, quos dudum ad partes illas propterea de consilio fratrum nostrorum destinauimus, monitis & salutaribus circa hoc persuasionibus effectualiter nihilominus acquiescens. Sane cum præterea quæ præmissa sunt, & quia huiusmodi & aliis innumeris periculis ex guerris prædictis imminentib. obuiari salubriter possimus, & vt inter te fili amantissime, dictumq; regem, nexu propinquo sanguinis & affinitatis coniunctum pacis plenitudo, & mutuæ charitatis dilectio vigeant, pacis reformationem huius feruentibus desideriis peroptamus, si forsan per eosdem Cardinales ad pacem illam attingi non possit in illis partibus, tuque percharissime fili, Rex prædictus vos ad mutuã habilitantes concordiam, Deo placabilem, hominibus amabilem, Christianitati vtilem, ac vtriq; vestrum multipliciter optimam, consentire volueratis, vt & nos ad pacem ipsam reformandam, tanquam tractatores amicabiles propria persona intendamus, & initiis aliquibus inuicem treugis vel concessis sufferentiis ab inuasionibus & commotionibus bellicis vsque ad tempus optimum, infra quod tractatus pacis inchoari, continuari, & si misericordiarum dominus dederit, ad finem possit deduci felicẽ, & votiuos nuntios mandatis suffultos idoneis ad vos propterea destinando. Nos licet arduis & importabilibus agitemur continue supra vires, paratos ob desiderium pacis prædictæ, nos offerimus, quantum commode cum honestate fieri poterit, prætermissis efficaciter super refor-

reformatione huius pro quiete, vtilitate, ac honore vtriuſque partis interponere, ſicut præmiſimus, prout ex alto nobis miniſtrabitur ſollicitudinis noſtræ partes, ſuper quibus matura deliberatione præuia reſcribat nobis, quæſumus regalis magnificentiæ ſuæ beneplacitum voluntatis. Reſcripſit autem ſummo Pontifici Rex Angliæ in hæc verba:

REVERENTER & deuote recepimus ſanctitatis veſtrę literas ab vltimo nobis miſſas, per quas pacem reformandam, vel treugas ineundas, cum domino Philippo de Valeſio nobis veſtra benignitas perſuaſit, clementer adiiciens vos velle ad ipſam reformandam in perſona propria, tanquam tractator amicabilis intendere, ſi nos & prædictus Philippus ad hoc voluerimus conſentire. Nos quidem ſanctam affectionem veſtram, de filiorum quiete ſollicitam in domino contemplantes, de ſalubri perſuaſione veſtra oblatione tanta tamque pia grates & gratias vobis humiliter exſoluimus quas valemus, & ſub firma dilectione rectitudiniſq; veſtræ fiducia ſanis veſtris cupimus inhærere conſiliis, noſque ſanctis veſtris beneplacitis ſpecialiter conformare, ſed in publicam notitiam iam deuenit, qualiter idem Philippus regnum noſtrum Franciæ, ad nos per mortem celebris memoriæ domini Caroli, vltimi Regis Francię, auunculi noſtri legitime deuolutum, ſibi contra iuſtitiā vſurpauit. Et eo non contentus, terras noſtras in ducatu Aquitaniæ ſibi attraxit iuxta vires: Inſulas noſtras in mari, & etiam regnum Angliæ noſtrum inuadens hoſtiliter cum nauigio, quod ſub colore ſancti paſſagii tranſmarini parare ſe finxerat, deformat, cum iurauerat in cauſam Chriſti. Scotos etiam in noſtri rebellionem concitauit machinans omnino nos deprimere, vt ſic dictum regnum noſtrum Franciæ, & alias terras noſtras hereditarias iuxta inſatiabile ſuum dominandi deſiderium liberius poſſit retinere. Cui ſicut alias ſanctitati veſtræ ſcripſiſſe nos meminimus, plures obtulimus amabiles vias pacis, volentes ab eo pacem redimere, cum nō modico noſtrorū iurium detrimento, ſed ipſe per tractatus varios diu protrahens ſub incerto, & magnis ſumptibus nos exponens, vt noſtrum exhauriret ærarium, & ſic nos ad noſtrorum recuperationem iurium efficeret impotentes, finaliter aliquid nobis facere non curauit, ſed ſemper in nos graſſando perſecutio ſua creuit, propter quod impellente neceſſitate, ad partes venimus tranſmarinas, ad induendum noſtrorum amicorum potentiam, pro reformandis illatis & propulſandis inferendis per eum nobis iniuriis, & iuribus noſtris hereditariis obtinendis, pro certo negligere non intendimus, ſed ea vbi aliam viam congruam poterimus, proſequemur pro iuribus Deo duce. Et licet coram reuerendis patribus Petro tituli Sanctæ Praxedis preſbytero, & Bertrando, ſanctæ Mariæ in Aquiro diacono Cardinalibus, & ſanctitatis veſtræ nuntiis, qui circa pacis negotium laudabiliter & ſollicite laborarunt, petitum ſit nomine noſtro dictū regnum Franciæ, quod ad nos pertinere noſcitur omnium iure: noſque præfatis Cardinalibus ſub certis viis pacis, velle noſtrum bona fide fecerimus aperire, offerentes ſemper ad omnem viam pacis rationabilem, nos paratos pro certo tum de voluntate partis aduerſæ, nec per dictos Cardinales, nec per alios huc vſque ſcire quiuimus, quod idem dictus Philippus, quicquam nobis facere voluerit, vel offerre. Et reuera ſi nobis oblationem etiam mediocrem tunc feciſſet, ad vitanda guerrarum diſcrimina & expenſarum profluuia, ſuper ea reſponſionem rationabilem feciſſemus, ſed iam non videmus, quid per viam pacis vlterius cum honore noſtro facere valeamus, ſi tamen adhuc placet præfato domino Philippo nobis offerre rationabilem viam aliquam, vel etiam veſtra conſideratio prouida, ſeu dicti domini Cardinales huius viam congruam (cui prædictus Philippus conſentire voluerit) nobis fecerint aperiri, ſtatim (cum de illa conſtiterit) deliberationem habere volumus ſuper ea, ac talem in omni celeritate facere reſponſionem, quæ ſanctitati veſtræ (& cunctis conſideratam) rectam, & ordinatam habentibus rationem videri debeat rationabilis & accepta. Et ſi forſitan in ſupradicta via noſtrorum amicorum & fidelium, foret requirendus & obtinendus aſſenſus circa illum obtinendum, poneremus omnem diligentiam, quam poſſemus, ita quod per nos non ſtabit, quin concordia bona fiat, ſi pars altera velit condeſcendere rationi. Supplicamus igitur veſtræ clementiæ toto corde, quatenus veſtras iuſtitiam & intentionem in veritate fundatas, velitis, ſi placet, debite ponderare, noſque, vos & ſancta Romana Eccleſia in omnium deuotionis plenitudine & ſolidæ dilectionis & fauoris gratia incidenter confouere, de nobis vt de filio deuotiſſimo ſentientes. Nam teſtis eſt nobis conſcientiarum dominus Deus, quod honores & libertates Eccleſiaſticas extollere cupimus & tueri. Et ſi Deus nobis

prosperari concesserit, ad ipsius bella inimicos fieri peragenda deuotis & humilibus affectibus aspiramus. Conseruet, &c.

Natale celebrat apud Rokesburg. Southamptō per Francos incensa.

Anno gratię millesimo trecentesimo tricesimo septimo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii vndecimus, tenuit rex natale apud Rokesburgh. Hoc anno villa de Southampton per galeas Regis Francię, ferè totaliter est combusta, quo anno orta est grandis discordia inter Reges Anglię & Francię, eo quod Rex Franciæ multas terras & oppida in Wasconia improbè vsurpauerat. Qua de causa Rex Anglię plures oblationes humiles Regi Francię fecerat, si saltem sic possit recuperare terras suas, sed eum nihil proficeret, collectis vndecunque pecuniis mare transire disposuit.

Parliamentum.

Nempe in parliamento apud Notingham exegit quintumdecimum denarium de communi plebe, decimumque de burgis. In hoc parliamento ordinatum est, vt omnes lanifici Flandriæ aliarumque terrarum (volentes inhabitare Angliam) pacifice aduenirent. Reuera per tres annos elapsos, vt dictum fuerat, passagium de lanis cessabat, vt citius Flandrensium superbiā Rex deuinceret, qui plus Saccos quam Anglicos venerabantur.

Monachorū bona confiscata.

Eodem anno propter instantem guerram inter regna, Rex Anglię confiscari fecit bona Longobardorum & Cluniacensium monachorum, & Cistercensium, per totum regnum.

Cometa.

Circa Calendas Augusti, id est, per quindenam pręcedentem, & quindenam sequentem, cometa apparuit, pręsignans fortassis durum bellum futurum inter regna, quę partim radios emittebat circa orientem, & partim versus Austrum.

Decima concessa Regi à clero. Annalis oblatio.

Hoc anno concessa fuit Regi decima Ecclesię Anglicanę per tres annos sequentes. Transit annus iste fruges & fructus faciens copiose: Anglis, Francis & Scotis sumptuosus, dispendiosus & odibilis propter guerras motas.

Natale apud Rokesburgh.

Anno gratię millesimo trecentesimo tricesimo octauo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii duodecimus, tenuit idem Rex natale apud Rokesburgh.

Cardinales de pace in Angliam missi, in Franciæ partes inclinant.

Hoc anno cum compertum fuisset, Cardinales (qui pro pace venerant reformanda inter Reges Anglię & Francię) plus fauere Regi Francię quam Regi Angliæ, vt patebat in sermone vnius Cardinalis ad clerum habito, surrexit Archiepiscopus Cantuariensis, & prędicauit publice assertiones Cardinalis fore vanas. Et post modicum temporis manifeste dicebatur per totam Angliam, quod rex Anglię habuit ius in regnum Franciæ, quod prosequi intendebat.

Walterus Many Flandros fortiter deuicit.

Eodem anno Dominus Walterus Many ductor nauigii Regis Anglię versus terram Hannonię, cum applicuisset ad quandam Insulam, vocatam Ageneys, pro aqua recenti haurienda, & sui fuissent dispersi per Insulam, mox Insulani dederunt insultum super eos, cum fratre Comitis Flandrię, qui fuit dux eorum, vbi post multa discrimina hostium, virtute sagittariorum superati sunt, ita quod dictus frater Comitis Flandriæ reddidit se Waltero, & populus vniuersus. Qui quidem frater Comitis ductus est in Angliam, & regiæ traditus voluntati. Quidam vero de Insulanis, cum ad quandam Ecclesiam confugissent, à Wallicis, qui cum nostris profecti fuerant, circa tria millia cum Ecclesia conflagrati sunt.

Parliamentum apud Bury.

Post festum Pentecostes habuit Rex consilium apud Bury de transfretando vltra mare, & subsidio sibi conferendo: & in illis partibus vsque ad suum transitum morabatur, vbi Wallici multa damna fecerunt per illam moram, qui noxii sunt vbique.

Dux Bauariæ regem Angliæ humaniter suscepit.

Interea cum nuntiatum fuisset Duci Bauariæ, qui se appellauit Imperatorem, quod Rex Angliæ aduenisset, accersiri eum iussit, & circa Calendas Augusti occurrit sibi iuxta Coloniam, vbi cum maximo apparatu & gloria se inuicem salutarunt. Quidam autem ferebant, quod Bauarus indigne ferebat, quod rex Angliæ non se submisit ad oscula pedum suorum.

Rex Angliæ non succubuit.

Cui responsum fuit, quod Rex Angliæ Rex erat inunctus, & habet vitam & membrum in potestate sua, & idcirco non debet se submittere tantum, sicut Rex alius non inunctus.

Post mutuam collocutionem & pristinæ cōfœderationis renouationem, dictus Bauarus, qui se dicit Imperatorem, constituit Regem Angliæ vicarium suū, & rediit ad loca sua. Rex vero Brabantiam est regressus, vbi per annum iugiter moram traxit, maximam partem exercitus & familiæ suæ propriæ remisit in Angliam vna cum Wallensibus, qui in omni loco erant importabiles & nociui.

Rex Angliæ & Franciæ insignia cum suis coniungit.

Rex autem Angliæ per hanc moram in Brabantia, consilio Brabantinorum & Flandrensium arma Franciæ suis armis immiscuit, & boreales partes Franciæ vsque ad Tornatum incendit & vastauit.

Regi nascitur filius Lionellus.

Eo tempore natus est regi filius tertius apud Andwerp, & vocatus est Lionellus, in vigilia sancti Andreæ. Hic postea comes fuit Vltoniæ, & tandem Dux Clarentiæ

rentiæ est creatus. Hoc anno Cardinales prædicti de Anglia sunt egressi. Eodem anno à quinto Calendarum Decembris vsque quartum idus Februarii gelu maximum durauit in Anglia, & niues nullæ: quo anno prodigium apparuit in hac terra, salices nempe in mense Ianuario flores protulerunt rosis in quantitate & colore persimiles, quanquam eo anno fuisset hyems tanta, quantā non fuerat per transactos retro viginti annos. Interpretetur qui poterit signi prodigium, cuius relator esse delegi potius quam expositor. Hoc anno Rex Edwardus se Regem Franciæ & Angliæ constituit appellari. Transit annus iste frugifer satis & fructifer, temperatus æstate, hyeme vero gelidus supra modum: Francis inuisus, dispendiosus, sollicitus: Anglis honorificus: Scotis in vtrunque.

Prodigium.

Rex Angliæ primum Angliæ & Franciæ Rex appellatus.

Annalis eccles.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo tricesimo nono, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii tertius decimus, tenuit idem Rex natale in Brabantia apud Andwerp, cum Regina Philippa & multis proceribus illarum partium & exercitu Anglicano. Circa festū Purificationis Rex Edwardus rediuit in Angliam, vxorem tamen suam apud Andwerp in Brabantia dimisit cum liberis, quasi in sui redditus assecurationem, peruenitque ad turrim Londinarum subito nocte media, & non inuenit in eodem nisi pueros suos, & tres seruientes. Cuius constabularius erat tunc Matthæus de la Beche. Rex igitur offensus, accersiri fecit Maiorem Londinarum, quem mox direxit pro Cancellario, & thesaurario domino de la Wake, Iohanne de S. Paulo, Michaele Wath, Philippo Thorp, Henrico de Stratford, Iohanne de Sconore Iustitiario de banco, & hos omnes ꝑter Cancellariū & thesaurariū, arestauit, & imprisonauit. Et ex post in diuersis regni partibus fecit arestari Iohannem de Pulteney, Wilhelmum de la Pool, Wilhelmum Schishull, Richardum Willoughby, Iohannem de Schardelow, & Thomam de Ferrariis, qui omnes diuersis custodiis missi sunt, sed cito post dominus de la Wake honorifice deliberatus est. Eodem anno factum est parliamentum apud Westmonast. in quo concessa sunt Regi, nonū vellus, nonus agnus, nona garba, per biennium, ab omnibus, qui per baroniam tenerent, & ad parliamentum venire tenerentur, & prælati religiosi, ac ceteri de clero (vt præmittitur) soluentes decimam Regi antea concessam, soluere minime arctarentur illa vice. Insuper illi qui ad parliamentum venire non consueuerunt prælati, scilicet religiosi, & ceteri de clero solum decimas antea Regi concessas soluere tenerentur. Pro hac autem concessione remisit dominus Rex, & condonauit omnia catalla, felonum & fugitiuorum euasiones incarceratorum, fines, exitus, & forisfactiones & amerciamenta murdrorum, & omnia alia delicta infra forestas facta, adiudicata vel adiudicanda, releuia, scutagia vsq; ad passagium suum versus Brabantiam, videlicet 16. diem Iulii, anno regni sui duodecimo. Et insuper auxilia faciendi filium suum militem, & filiam suam maritandi pro toto tempore suo. Insuper cōdonauit & remisit omnimoda debita computata, id est, arreragia firmariorum, & compotum quocunq; modo sibi debitū de tempore progenitorum suorum, quàm tempore suo vsq; ad annum regni sui decimum. Insuper concessit, quod debita terminata in scaccario ante tempus suum, & in tempore suo de debitis antiquis ante tempus suum debitis essent cōdonata, remissa, & adnihilata in perpetuum. Ita tamen, quod terminamenta facta de debitis sibi debitis & suo tempore ortis starent in robore suo. Confirmauit etiam magnam chartam de foresta, & aliqua alia. Eodem tempore Dux Austriæ requisiuit à Rege Angliæ eius filiam suo filio desponsandam, mittens sibi litteram, cuius stili principium tale fuit. Excellenti & magnifico Principi domino Edwardo Regi Angliæ illustri, sincero & amico suo charissimo: Octo Dei gratia Dux Austriæ, Stiriæ, & Carynthiæ, dominus Carmolæ, Marchiæ, ac Portusaonis, Comes in Hapeburgh, & in Chibugh, necnon Landgrauius Absaciç, cum sincerę dilectionis affectu votiuorū successum & continuum incrementum, &c. Per idem tempus ciuitas Burdegaliæ fuit obsessa per militiam Regis Franciç. Ciues vero tanquam inualidi ad resistendum, cautelose finxerunt se velle reddere dictis Francis, & apertis ianuis intromiserunt multos de Gallicis, & arma Regis Franciç in turribus erexerunt. Quod videntes tam qui intus erant, quam de foris, deposuerunt arma sua, ciuitatem captam & eis redditam æstimantes. Dominus Oliuerius de Ingham, miles nobilis & custos dictæ ciuitatis & terræ, subito cum magna manu irruit super eos inermes, & cum ciuium adiutorio magnam eorum multitudinem interemit, vnde Rex Angliæ promisit eis auxilium affuturum in proximo tam per terram quam per mare, ita scribens. Gaudere debetis, quia per magnanimitatem vestram & constantiam, comparastis vobis nomē per sęcula gloriosum, quod semper

Natale apud Andvverp.

Rex in Angliam redut.

Parliamentum Subsidium.

Decima.

Relaxationes à rege concessæ.

Arreragia remissa.

Dux Austriæ petit filiam regis Angliæ in uxorē filio suo.

Stratagema.

extollere laboretis, & sic vos remunerare curabimus, quod exemplo retributionis vestræ reddentur alii promptiores ad exponendum pro nobis se & sua, &c. Sub eodem tempore Comes Sarum Wilhelmus de Monte acuto, & Comes Southfolchiæ, Rob. de Vfford, post Regis Angliæ recessum in transmarinis moram continuantes, inconsulte conuolarunt ad arma, vt cum Flandrensiũ adiutorio inimicos contererent regis sui, & post multas peractas victorias nimis de semetipsis præsumentes, ad vrbem Lisse vocatam accesserunt, vt eam ab oppressione Gallicorum liberarent, vbi Francorum nimia multitudine occurrente, dum neuter vellet cedere, captus est vterque, & ad Regem Franciæ in ramis palmarum Parisius destinatus. Qui quamuis lætus effectus esset de ipsorum præsentia, eos tamen arcte carcerari custodi commendauit.

Comites Sarum & Southfolchiæ capti.

Regi natus filius.

Hoc anno natus est domino Regi Angliæ quartus filius apud Candanum, & vocatus est Iohannes, qui postea factus est Comes Richmundię, & tandem Dux Lancastriæ est effectus. Transit annus iste opulentissime frugifer, & abundanter fructifer apud Anglos, nam tanta fuit rerum copia, & æris inopia, quod quarterium frumenti Londoniis duobus solidis vendebatur, & ad dimidiam marcam bos pinguis. Fuit autem annus iste Anglis honorificus: Francis decorosus: Scotis sub quiete decursus.

Annalis cõclusio.

Rex tenet natale Londini.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quadragesimo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii, quartus decimus, tenuit idem Rex natale Londoniis cum familia multa nimis. Hoc anno cum Rex Edwardus firmiter proposuisset in animo iterum transfretare, circa festum sanctæ Trinitatis suscepit noua à Comite de Gillers de conspiratione Francorum & Normannorum contra eum, qui iam cum ducentis nauibus & multis galeis, necnon viginti quinque millibus electorum pugnatorum portum de Seluys occupauerant, parati ad eum capiendum, & Philippo Regi Franciæ, iuxta tenorem iuramenti, quod sibi præstiterant, viuum vel mortuum præsentandum. Rex vero ne suo proposito frustraretur, licet ipse iam ducentas naues adunasset, & multam valentem militiam, misit tamen dominum Walterum de Burghwash, Episcopũ Lincolniẽsem ad australes partes regni, & ipsemet Gernemutham accessit personaliter, pro maiori parte nauium, & militiæ numero congregando. Deinde in vigilia sancti Iohannis Baptistæ ingressus est mare versus Flandriam profecturus, & aura sibi (Immo Deo) fauente cæpit prospere nauigare. Et cum peruenisset iuxta maritima Flandriæ, classem Francorum copiose instructam obuiam mox habebat. Qua de causa per totum diem illum cum suis deliberans: in crastino superueniente in eius auxilium nobili milite Roberto de Morleya, cum boreali classe Angliæ, commissum est bellum nauale cruentissimum, quale circa oras Angliæ, Francię siue Flandrię nusquam visum fuit, vbi fauore diuino Franci & Normanni acriter sagittati, per Anglos sunt gloriose deuicti. Qui partim cæsi, partim sponte submersi, partim capti sunt, nauibus eorum (exceptis paucis, quæ aufugerant) totaliter occupatis. Franci vtique & Normanni cum vidissent suos ita copiose cadentes à sagitta volante in die illo, & vbertim sterni ab ense, & securi furente, elegerunt potius in mari semetipsos mergere, quam tam horribilibus ictibus subiacere. Ceciderunt igitur ibi in ore gladii, vel securis, sagittæ volantis & saltus præcipitis, triginta millia hominum armatorum, vnde expost cum nullus auderet referre belli pręsentis exitum Regi Franciæ, assamiliares quendam stultum eiusdem Regis subornauerunt, vt per eius verba quodammodo Rex intelligeret quod factum fuit. Nempe dictus fatuus in Regis præsentia constitutus, cæpit vehementer vituperare vecordiam Anglicorum, & huiusmodi materia multiplicitare verba. Rex autem ignorans, quid sibi vellent verba morionis, interrogat, quare dicit Anglicos tam vecordes. Cui ille: Quia (inquit) timidi sunt, & in mare saltare non sunt ausi, vt fecerunt nostri Normanni & Gallici generosi, per quod verbum illico Rex suos intellexit fore deuictos, & Anglicos fore victores. Ceperunt autem Anglici in dicto conflictu ducentas naues, in quarum vna quadraginta corpora Normannorum repererunt, ceteris eorum nauibus in fugam conuersis. Eodem anno cum Papa vidisset Regem Angliæ in suis actibus prosperari, Flandriam supposuit interdicto, quia domino capitali relicto auxilium præstiterant Regi nostro. Quam sententiam parui pendentes Flandrenses, responderunt, quod quamuis Philippo de Valeys (eo quod se Regẽ esse prætendebat) homagiũ fecerant, tamẽ non Regi, cum ipse coronã iniuste detineret, & regni dominationẽ indebite vendicaret. Hoc anno peperit regina Philippa postquam in An-

Victoria de Francis insignis.

in Angliam est reuersa) filiam in turri Londoniarum (vocatam Blanchiam) quæ inter lactandum defuncta apud Westmonaster. est sepulta. Eodem anno mensibus Iulii, Augusti, & Septembris, Rex Angliæ Edwardus, cum sua militia Franciam intrauit, villas non paucas incendio deformauit, blada vastauit, prædas egit, ciuitatem Tornacensem victualibus & armatis optime munitam obsedit. Rex autem Franciæ collecto exercitu quasi innumerabili, & nostris temporibus inaudito, iuxta Tornacum ad tria milliaria aqua profunda vtrumque exercitum secernente, loco (vt ferebatur) paludibus circumsepto, castrametatus est, sed tandem mediante præcipue Comitissa Hannoniæ, adiectis conditionibus nonnullis, captiuisq; interim partis vtriusque libere dimissis, vsq; ad festum Iohannis Baptistæ initæ sunt treugæ. Quibus elapsis paceq; inter Reges nondum reformata, ad carceres captiui redirent, vel redemptiones soluerent prætaxatas, sicque Comites duo Sarum & Southfolchiæ, qui dudum cum paucis villæ, quæ Insula dicitur, minus prouide appropinquantes, à loci incolis conclusi fuerant & capti, Parisiusq; diu in carcere detenti, initis treugis libere dimissi, Angliā intrarunt. Ferebant enim nonnulli pecuniæ inopiam Regem plurimum coarctasse: si enim thesaurum habuisset, treugis nunquam consensisset. Posuerat quoque in regno suo custodes & ministros auaritiæ suæ (vt videbatur) consulentes, profectibusque propriis inhiantes, salutem honoremque regium parum curantes, Regem quasi pecunia destitutum dimiserunt & egenum. Re enim vera si gesta Regum à monarcha primo Anglorum reuoluissent, accurateque considerassent præteritorum, filium 28. annorum talem insulam produxisse minime reperissent. Ante Tornaci obsidionem miserat Rex Angliæ Francorum Regi literas, ipsum nullatenus Regem, sed Philippum de Valesio nominando, inter cetera talia continentes, quod quia per nuntios suos plures vias rationabiles ei pro iure suo in regno Francorum hereditateque debita recuperandis siue possidendis, hactenus ab ipso contra Deum & iustitiam detentis ac occupatis obtulisset, nec ei rationem, neque iustitiam, vt videbatur, facere decreuisset, idem Rex Angliæ per medium Flandriæ, sicut dominus superior transierat, collectaque secum terræ eiusdem fortium potentia, versus ipsum se attraxerat in iure suo, finem Deo placabilem affectans facere breuiorem. Et quia causa inter ipsos duos fuerat mota, pro oppressione populi, vastatione ac strage euitandis etiam ipsorum, bellum faceret singulare. Et si via forte ista sibi contingeret non placere, ex parte vtraq; centum cum Rege suo fortiores ac validiores conuenirent, bellumq; committerent. Quod si ista Philippus prædictus acceptare non curaret, infra decem dies iuxta ciuitatem Tornacensem cum vniuerso exercitu suo bellum daret. Et quid prædictorum eligere deliberaret, ei per literas suas remitteret sine mora.

Rescripsit Rex Franciæ in hunc modum: Philippus Dei gratia Rex Francorum, Edwardo Regi Anglorum. Literas vestras curiæ nostræ Phil. de Valesio missas, aliquas petitiones dicto Philippo factas continentes perspeximus. Et quia literæ prædictæ nec petitiones, sicut illarum tenore euidenter apparet, nobis missæ nequaquam fuerant, nec factæ, vobis nullatenus respondemus. Sed quia per prædictas literas & aliter intelleximus, quod Regnum nostrum Franciæ in manu armatorum valida intrastis, damna non modica nobis, regno nostro ac populo, voluntate ductus non ratione, ea quæ homo ligeus domino suo facere non tenetur, minime considerando intulistis. Intrastis siquidem dudum homagium nostrum ligium, nos (sicut ratio exigit) regem Franciæ recognoscens, obedientiamq; qualem ligio domino suo quis promittere tenetur, sicut literis vestris patentibus magno sigillo vestro signatis, quas penes nos habemus, & etiam vos habere debetis, liquet manifeste, promisisti. Nostra vero existit intentio, cum aptum nobis decreuerimus ad honorem nostrum, regni nostri populique commodum, vos de regno nostro eiicere ac effugare. Et ad hoc quoq; complendum perficiendumq; firmam spem, à quo nobis data est potentia, habemus in Christo. Per vestram quippe guerram voluntarie irrationabiliterque motam, secundum passagium vltramarinum retardatur, non modica Christianorum copia morti est adducta, seruitium diuinum minoratum, sanctaq; ecclesia minus æstimatur. Quod vero asseritis, vos Flandrensium animos siue auxilia possidere, æstimamus certe, quod ipsi patriæque tota communitas erga consanguineum nostrum Comitem Flandriæ dominum suum, nosq; superiorem dominum taliter se habebunt, quod honorem suum fidelitatemque seruare non omittent: & quod huc vsque commissum esse dinoscitur, per malum eorum consilium, qui commune commodum siue vtilitatem non considerant, sed proprium, perpetratum est.

Regina Angliæ Philippa peperit filiam vocatam Blanchiam.

Eodem anno menſibus Iulii, Auguſti & Septembris Rex Angliæ aſſiſtentibus ſibi duce Brabantiæ Comite Hannoniæ, ciuitatibuſq; & villis de Bruges, Gaunt & Ipres, boreales partes Franciæ iterum eſt ingreſſus,& ciuitatem Tornacēſem obſidione vallauit.Interim Comes Hannonię,& dominus Walterus Manny, & Reginaldus de Cobham pluſquam trecentas villas magnas & paruas,prædis & ſpoliis,hominibuſque armorum pluſquam mille peremptis igne deuaſtauerunt. Rex Francorum interea cum magno exercitu ſe tenuit à remotis, reſiſtere non eſt auſus, ſed pluribus ſui exercitus fame & ſiti mortuis, per duos Cardinales treugas dari petiit in Eccleſia de Eſpletelyn, die lunæ,viceſimo quinto die menſis Septembris,anno domini proximo ſupradicto.Rex autem Angliæ ob defectum pecuniæ, quam ſui ſegnes procuratores in Anglia miſiſſent,& non miſerunt, obſidione dimiſſa treugas conceſſit, & ſic vterq; Rex ad propria remeauit.

Rex Edwardus Angliam intrauit,miniſtros ſuos,videlicet cancellarium,theſaurarium, & alios amouit non clericos,imo ſeculares ad placitum ſuum ſubſtituit, nonnulla(vt in ſequentibus patebit) fautorum ductus conſilio inchoauit, vnde & Iohannes Cantuar. Archiepiſcopus ei litteram ſcripſit in hunc modum:

Chariſſime domine, dominationi veſtræ ſcire placeat, quod res excellentiſſima, quæ Reges & Principes debito optimoq; detinet ſtatu, ſapiens eſt conſilium. Et ideo dicit ſapiens, vbi multi cōſiliarii,videlicet boni, ibi ſaluatio.Scribitur enim libro Regum,quod Salomon Regum ſapientiſſimus,ſeniores,ſapientioreſq; terræ ſuæ aſciuit, quorum prouido conſilio, ſenſuque proprio totam terram Iſrael in pace obtinuit, & quiete, omneſque Reges ſibi conterminos voluntati ſuæ tributarios habuit & ſubiectos. Illo viam vniuerſæ carnis ingreſſo, regnauit filius ſuus Roboam, qui prætermiſſo ſeniorum(qui cum patre ſteterant) conſilio, iuuenibus ſibi placere volentibus adhæſit,vnde & terram Iſrael præter duodecimam partem ſibi à domino reſeruatam iuſte amiſit. Multiq; Reges Iſrael terrarum inſuper aliarum malo ducti conſilio ad magnas inopias deuenere. Et ne vobis domine diſpliceat recolitis quidem, quod per iniquum conſilium dudum domini veſtri Regis patris veſtri, quem Deus abſoluere dignetur, contra legem terræ, magnamque chartam maiores terræ, alioſque cepit, morti adiudicauit,diripuit bona, nonnulloſque redemptionibus grauiſſimis vexauit,Et quid ſibi illa de cauſa acciderit,vobis manifeſtum eſt. Poſt eius vero tempus, per conſiliarios vobis adhærentes fere corda populi terræ amiſiſtis, à quibus (vt ſibi placuit) vos eripuit Ieſus Chriſtus. Poſt hæc autem, per bonam circumſpectionem, diſcretionemque prælatorum,magnatum, ac terræ ſapientum, negotia veſtra taliter ſunt deducta,vt integre corda populi veſtri poſſidetis, & ita clerici ſicut & laici magis quam alicui progenitorum veſtrorum manus porrexerunt adiutrices. Sicque ſano mediante conſilio, populi veſtri ſuffragio, gratia nec non vobis à Deo collocata, de inimicis veſtris Scotiæ & Franciæ glorioſe triumphaſtis, inter Chriſtianos princeps nobilior eſtis reputati. Sed in præſentiarum,per iniquū quorundā terræ veſtræ conſilium,aliorumque (qui magis commodum proprium ſiue vtilitatem, quam honorem veſtrum, populiue ſalutem affectare noſcuntur) clericos & alios terræ veſtræ capi facitis, proceſſus contra leges terræ, quas per ſacramentum in coronatione veſtra factum cuſtodire tenemini,peragitis indebitos,necnon contra chartam magnam contra quam venire præſumentes per prælatos Angliæ,bullamque papalem quam penes vos habere dinoſcimur, ſunt excommunicati. Quæ quidem in animæ veſtræ non modicum periculum,ſtatus honoriſq; detrimentum(proh dolor)acta ſunt. Et quanquam iidem qui rectores terræ,magis etiam quam ſtatui illorum congruit,ſe faciunt, & conſiliarios, intelligere nos conantur, quod ea quæ in præſenti peragitis, populo veſtro complacebunt, certiſſime tamen aſſerimus, modo nullatenus inchoato, & hoc reperietis. Dubitamus enim non modicum, quod ſi modum proſecuti fueritis iam inceptum, corda gentis veſtræ, necnon auxilia, bonum ac rectum amittetis, & querelam taliter citra mare contra vos cōcitabitis, quod guerram veſtram perficiendi nequaquam vires poſſidebitis, nec poteſtatem, inimicis veſtris occaſionem inſurgendi contra vos dabitis, & deſtruendi, bonamque famam veſtram ac terram (quod Deus auertat) amittendi. Quare(Domine)ob honoris veſtri terræque ſaluationem, querelam veſtram necnon confouendam,magnates terræ ac ſapientes coadunare,& vt negotia veſtra felicem ſortiantur effectum ſeniorum ac magnatum ſecundum capere aſſenſum, quorum ſine auxilio conſilioque terram veſtram regere, nec etiam querelam poteſtis perficere,velitis operari. Et quia aliqui vobis collaterales adulantes ſiue

tes siue fauentes, proditionem vobis & falsitatem imponere non formidant, eos excommunicatos fore denunciamus. Et sicut pater vester spiritualis pro talibus eos tenere velitis exoramus. Ob quorundam insuper vobis ministrantium inertiam iniqua etiam nostri absentia sine famulatu, villam Tornacensem alios necnon honores quamplurimos amisisse nos asserunt & imponunt, velitis si placeat, prælatos, magnates, terræque nobiles, vbi cum prælatis secure conuenire poterimus, loco competenti congregare, & in quorum manibus ab initio guerræ vestræ, lanæ, denarii, & alia quæque vsque in hodiernum diem vobis concessa deuenerunt, qualiterque ministrata fuerint, per quorumque defectum Tornacensis ciuitas non subacta, sed taliter extiterat dimissa, diligenter inquirere, & velut dominus æquus & iustus secundum leges terræ, prout demerita exigerint culpabiles castigare. Et quantum nos attinet, iudicio parium nostrorum, vt sancta ecclesia statuet, ordine nostro alias (sicut sæpe scripsimus) semper saluis, in omnibus nos submittere parati sumus. De nobis itaque nec aliis terræ vestræ legalibus ac probis, priusquam veritas cognoscatur, nisi bonum credere, vel etiam cuiusque dictis fidem adhibere velitis. Si enim gentes sine responso (veritate ne agnita) puniantur, de bonis & malis, reis & insontibus vnum iudicium foret & idem, inimicos siquidem vestros Galliæ & Scotiæ adeo fortes attentius matureque considerare curetis. Si enim prælati, magnates, ac totius terræ sapientes, die nocteque sine diuisione aliqua seu discrepatione, vna voluntate forent congrua & assensu, negotia vestra supra modum ardua discrete ac circumspecte ordinando, guerram vestram iam inceptam, honorem vestrum, terræque saluationem conseruando, satis modicum foret & exile. Nec vobis displiceat (domine reuerende) quod veritatem vobis simpliciter sic mittimus & grosse. Affectio siquidem magna quam erga vos habuimus, & semper Deo auctore habebimus, honoris vestri ac terræ conseruatio, & quanquam indigni, Primas tamen totius Angliæ existimus, & pater vester spiritualis, excitare vos dinoscitur, pericula animæ vestræ ac status detrimentum dicere, mandare, ac præmunire cum effectu. Spiritus sanctus Domine corpus & animam saluet & custodiat, gratiamque bonum consilium habendi & sanum, ac credendi, victoriam necnon inimicorum vobis concedere dignetur. Dat. Cantuar. primo die Ianuarii. Rescripsit etiam idem Archiepiscopus Cancellario Angliæ in hæc verba.

Iohannes permissione diuina Cantuarien. Archiepiscopus, totius Angliæ Primas, & sedis Apostolicæ Legatus, domino Roberto Bouser Cancellario Angliæ, libertates sanctæ Ecclesiæ & terræ leges illibatas conseruandi voluntatem. Dicit enim liquet, quod veritas præcognita & præuisa, ac præmissa pericula non modica euadere facit post futura. Ideo vos intelligere volumus, quod decimæ sanctæ Ecclesiæ per [illegible]m annum per clerum nostræ Cantuar. prouinciæ domino nostro regi vltimo concessæ circa festum sancti Iohannis Baptistæ proximo futurum, certis terminis cum aliis decimis à retro existentibus persoluendæ, sub certis concessæ fuerant conditionibus, certisque articulis à domino nostro rege dicto clero concessis, & per chartam suam confirmatis. Et insuper, quod dictus clerus nulla alia portione seu contributione domino regi faciendis, vel etiam concedendis illa vice foret onerandus. Post hæc quoque, in parliamento apud Westmonast. quadragesima proxime elapsa congregato, concessa sunt Regi nonum vellus, nonus agnus, nona garba, certis tamen modis, conditionibus adiectis, videlic. q nulli prælati, vel etiam aliquis de Clero prædicto, ad huius nonæ portionis contributionem aliquatenus tenerentur, nisi tantum illi qui per baroniam tenerent, & ad parliamentum tenerentur venire. Quodq; ad solutionem decimæ, (vt præmittitur) concessæ, prelati & cæteri de clero nonam portionem predictam soluentes, nullatenus forent astricti, sed quidam nostræ prouinciæ dictæ nonæ portionis collectores, à prelatis & cæteris de Clero, qui decimam antedictam soluunt, & per baroniam de rege nihil tenent, nec ad parliamentum venire astricti sunt, nonam (vt premittitur) concessam, leuare, & per districtiones varias nituntur exigere. Insuper, & ab his qui ad solutionem huius none astringuntur, contra Deum & iustitiam, ac concessionem sepedictam, viros ecclesiasticos onerando, decimam exigunt memoratam. Quare vos hortamur in domino, & requirimus, quatenus personas religiosas & ecclesiasticas nisi secundum formam & concessionem antedictas onerari vel vexari nullatenus permittatis, nec etiam consilium seu assensum in dicte chartæ preiudicium, seu priuilegiorum ac libertatum ecclesiasticarum subuersionem prebeatis quoquomodo: si vero breue, commissio preceptumue aliud

contra formam magnæ chartæ, priuilegia, ac libertates antedictas, à cancellaria huc vsque fuerint transmissa infra decem dies post harum receptionem literarum, sicut tenemini, reuocari & annullari faciatis. Voluntas reuera domini regis chartam præfatam, priuilegia, ac libertates ecclesiasticas, (vt certi sumus) fouere existit, & conseruare. Nec est siquidem voluntatis eius, nec esse debet, quod clerus vltra cōcessionem suam spontaneam, à quoquam oneratus sit, vel grauatus: hoc enim in pręiudicium sanctę Ecclesiæ (quod tollerare non possumus) non modicum vergeret & grauamen, si vero prędicta reuocare (vt pręmittitur) nequaquam curaueritis nec annullare, remedium quale sancta Ecclesia permittere poterit apponere non omittemus. Et quid in pręmissis feceritis, velut filius spiritualis, fidelis, & Deo acceptus post tempus supra dictum infra octo dies per literas vestras vos certificare curetis. Spiritus sanctus sicut iusticias suas sibi seruaueritis illibatas, corpus vestrum & animam saluare dignetur & custodire. Datæ Cantuariæ 28. die mensis Ianuarii anno vt supra consecrationis nostræ 7.

Misit quoque Archiepiscopus regi ac consilio suo schedulam siue bullam in hunc modum continentem.

Domino nostro regi, consilioque suo, ac omnibus & singulis dicti consiliū sui personis monstramus nos I. permissione diuina Cantuarien. Archiepiscopus, totius Anglię Primas, & sedis Apostolicę Legatus, quod cum omnes clericos capientes, in carcerem inuite mittentes siue detinentes, ac eos quocunque voluerint ire non permittentes, illos vt publice ac notorie pro talibus reputatos scientes, & vt clericos se habentes, qui crimina non confessi, nec de criminibus conuicti nec indictati, nec etiam notorie in criminibus sunt deprehensi à canone latę sententię existunt innodati: Illamque sententiam in ecclesia Cantuar. publicamus, & per omnes fratres nostros suffraganeos nostrę Cantuarię fecimus publicari. Post cuius siquidem sententię denunciationem siue publicationem (vt pręmittitur) factam capti sunt, & in castellis diuersis & locis Anglię in carceres missi ac inuite detenti, Iohannes de sancto Paulo, Michael de Wath, Robertus de Chickwell, Iohannes de Thorp, & Henricus Stretford, in pręiudicium Dei, & ecclesię sanctę, contra leges ac clericorum priuilegia omnium, necnon illorum animarum in periculum, qui talia commiserunt, consilium dederunt & assensum. Quare dominum nostrum regem, qui libertates sanctę ecclesię, prout in actibus suis dominus Deus temporibus elapsis fœliciter monstrauerit, clarumque fecerit & iura ac priuilegia semper conseruare curauit illibata exoramus, quatenus dictorum clericorum & singulorum contra chartam magnam, leges terrę & consuetudines detentorum, exceptionem à carcere siue deliberationem dominationi suę pręcipere valeat indilate. Rogamus insuper & obsecramus in domino omnes consiliarios qui talia committendi consilium regi dare pręsumpserunt, deliberationi detentorum nullatenus obuiare. Dissimulare enim non valemus, quin ea quæ nobis incumbunt, faciamus in hac parte. Item quod personæ laici, hominesque liberi, contra magnam chartam, leges ac terræ consuetudines capti, adhucque in carcere detenti, eiciantur, prędictaque alia, ac secundum formam in bulla Innocentii quarti contentam, per quam omnes contra chartam magnam venire pręsumentes seu illam violantes, sententiam excommunicationis incurrunt, dominus rex reformare placeat ac emendare. Item quod non solum ministri sui diuersęque conditionis officiales terram peragrantes, domos, grangias, & alia loca Archiepiscoporum, episcoporum, religiosorum aliorum, necnon virorum ecclesiasticorum intrant, siue custodum firmariorum voluntate, bona pro libito capiunt, inuiteque asportant, immo pręmissa fieri præcipientes actaque suo nomine rata habentes & grata, sæpe facta sententia sunt innodati. Dominus rex dignetur remedium apponere oportunum, dissimulare enim non possumus quin contra tales (prout pastoralis officii cura exegerit) & per fratres nostros & suffraganeos, quod nobis, & eis incumbit exequamur. Nostræ tamen intentionis non existit, dominum nostrum regem, dominam reginam, aut liberos eorundem, dictis sententiis inuolui seu comprehendi, quatenus de iure poterunt c[illegible]cu[illegible]i.

Misit quoq; idem Archiepiscopus, Episcopo Londini literas in hunc modum.

Iohannes permissione diuina Cantuar. Archiepiscopus, totius Angliæ Primas, & Apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri, &c. Sacrosancta ecclesia quæ debet libera esse, variis exactionibus indebite, & angariis infestis opprimitur, his diebus, cuius bona (ad quæ laica manus non debet extendi) pro libito diripiuntur in prędam. Clerus

rus quoque noſtræ Cantuar. prouinciæ vexatur iniuſte, ac probroſo contemptu nequiter conculcatur, iuſtitia (quę principaliter elucere deceret, & quę regibus dat regnare, ac populo quietem pręparat oportunam) debito cultu non colitur, ſed ad iniurias & oppreſſiones iniquas multorum fręnum laxatur impune. Nos oppreſſorum gemitibus paterno compacientes affectu, ac conſiderantes attente, quod ad Apoſtolicam dignitatem nos ideo diuina clementia ſublimauit, non vt dies noſtros in quiete & delitiarum affluentia duceremus, ſed vt ex iniuncto nobis adminiſtrationis officio, noſtrorum prędeceſſorum exemplis ſalubriter inſtructi, pro domo domini aſcendentibus ex aduerſo nos murum inexpugnabilem pręparemus, vt errantes ad viam veritatis inſpirante domino reducamus, quaſdam excommunicationum ſententias à ſanctis patribus & prędeceſſoribus noſtris in ſubſcriptis caſibus aduerſus delinquentes hactenus promulgatas, per denunciationes publicas in locis eminentibus faciendas per nos & cæteros confratres, ac ſuffraganeos noſtros, palam duximus omnibus intimare, ne ignorantiæ affectatæ nebula ſe valeant, qui nequam ſunt, aliqualiter excuſare prętextu veritatis vecorditer occultatæ, & vt decet minime publicatæ, ſed vt ſinguli melius ſibi caueant de futuro. Noſtrę tamen intentionis non exiſtit, dominum noſtrum regem Angliæ illuſtrem, dominam reginam aut liberos eorundem dictis ſententiis, vel aliqua earum inuolui, ſeu ſub denunciatione huius comprehendi, quatenus de iure excuſari poterunt in hac parte.

Mandantes, &c. quatenus, &c. Dat. &c. Tenor vero huius articulorum talis eſt. In Dei nomine amen. Nos I. permiſſione diuina, &c. Omnes & ſingulos qui eccleſias ſuo iure priuare, vel per malitiam infringere ſeu perturbare pręſumunt libertates & liberas conſuetudines earundem, & illos præcipue qui antiquas libertates aut liberas conſuetudines noſtræ Cantuar. eccleſiæ violauerint, ſeu in aliquo diminuerint, vel contra priuilegia eidem indulta ſcienter venerint, aut contra ea fecerint, necnon & illos qui pacem & tranquillitatem regis, aut regni Angliæ nequiter & iniurioſe perturbare pręſumunt, ſeu ad hoc dederint conſilium, auxilium vel fauorem, maioris excommunicationis ſententiam, ſicut ſunt à ſanctis patribus, innodatos & excommunicatos fuiſſe & eſſe denunciamus, & à limitibus ſanctæ matris eccleſię ſequeſtramus, authoritate Dei Patris omnipotentis, beatiſſimę Marię virginis matris ſuæ, beati Thomę martyris glorioſi, ſanctorumq; omnium publice & ſolenniter in his ſcriptis. Item cum magna charta Henrici quondam regis Anglię, ſit conceſſum ac etiam ordinatum, quod nullus liber homo regni Anglię capiatur vel impriſonetur, aut diſſeiſeatur de libero tenemento ſuo, vel libertatibus aut liberis conſuetudinibus ſuis, ſeu vthlagaretur, aut exulet, aut aliquo alio modo deſtruatur, quodque ſuper liberum hominem huiuſmodi lex non ibit, nec mittet niſi per legale iudicium parium ſuorum, vel per legem terræ Anglicanæ, & quod rex nulli negabit, nulli venderet vel differret rectum vel iuſtitiam. Quodque ciuitas Londini habeat omnes antiquas libertates & liberas cōſuetudines ſuas, aliæque nōnullæ libertates & liberæ conſuetudines in dicta charta regno Anglię ad laudē & gloriam, eccleſiæ catholicæ pacem, & regni quietem prouide ſunt conceſſæ, & ab Archiepiſcopis, & Epiſcopis dicti regni excommunicati, anathematizati, & à liminibus ſanctę Matris Eccleſiæ fuerunt ſequeſtrati. Qui poſt conceſſionem dictæ Chartæ libertates & liberas conſuetudines in ipſa & in charta de Foreſta contentas & conceſſas eccleſię Anglicanæ quacunque arte vel ingenio violauerint & infregerint, diminuerint, ſeu mutauerint, clam vel palam, facto, verbo vel conſilio, contra illas vel illarum aliquam in quocunque articulo temere veniendo. Quamplures nihilominus præmiſſorum non ignari, contra dictas chartas, libertates, & liberas conſuetudines in chartis huius conceſſas venire temere iam conantur, & eas infringere plurimum ſunt moliti. Nos ipſorum auſus nephandos opprimere cupientes, & velatam ignorantiam & captatam fugare, ad omnium notitiam deducentes pręmiſſa, monemus in genere omnes & ſingulos qui contra pręmiſſa fecerunt in aliquo quouiſmodo contra dictas chartas, vel earum alteram, ſtatuta ædiderint, vel ædita ſeruauerint, conſuetudines introduxerunt vel ſeruauerint introductas, ſcriptores etiam ſtatutorum nec non conſiliarios & executores, & qui ſecundum ea pręſumpſerint iudicare, quod debite ſe corrigant, & ordinariorum arbitrio plene ſatisfaciant de commiſſis infra 15. dies, à tempore monitionis noſtrę continue numerandos, quos non parentes, ex tunc indictam maioris excommunicationis ſententiam, per Innocentium Papam quartum ex certa ſcientia confirmatam denunciamus publice & ſolenniter incidiſſe. Item

omnes & singulos qui de domibus, maneriis, grangis, aut locis aliis ad Archiepiscopos, Episcopos, vel alias personas Ecclesiasticas pertinentibus, quicquam præter voluntatem dominorum, vel eorum qui sunt huius rei custodes deputati abstrahere, capere, consumere vel contrectare præsumpserint, capi, consumi, vel contrectari fecerint, vel huius abstractionem, captionem, consumptionem, aut contractionem sub nomine, vel à familiaribus suis factam ratam habuerint, ecclesiasticę libertatis & immunitatis violatores existere, & excommunicationis maioris sententiam dictam cõtra violatores libertatum ecclesiæ in concilio Oxon. latam, ipso facto incurrere denunciamus, publice & solenniter in his scriptis. Item, quia temporis malitia clericos laicis tradit infestos, adeo quod ipsos capiunt & detinent inuitos, aut quo voluerint abire libere non permittunt: nos omnes & singulos clericos & laicos nostræ Cantuariæ prouinciæ subditos, qui scientes esse clericos, & publice ac notorie pro clericis habitos & reputatos, & etiam se gerentes de crimine non confessos, non conuictos, nec etiam indictatos, in custodia vel carcere ponunt, & detinent, aut inuitos temerarie in casu, à iure vel de consuetudine regni Angliæ nõ permisso in cleri opprobrium, & iniuriam manifestum, maioris excommunicationis sententia à canone lata in hac parte denunciamus publice & solenniter inuolutos. Item, cum omnes & singuli qui in nostra Cantuar. prouincia alicui vel aliquibus crimen falso ex odii fomite maliciose imponunt, cum super crimine hic imposito apud bonos & graues prius non fuerant infamati, cuius impositionis occasione quouismodo grauentur maioris excommunicationis sententia in concilio Oxoniæ contra diffamatores huius à sanctis patribus rite lata sint, & fuerint innodati, ac delinquentes scienter in Archiepiscopos, aut eos patres spirituales, Christi legatos, ecclesiæ columnas, ex dignitate offensarum culpam grauiorem committant, nos ea authoritate qua fungimur, omnes & singulos qui in nostra Prouincia Cantuar. Archiepiscopo vel Episcopo, vel alii cuicunque crimen proditionis seu aliud quodcunque falso nequiter & malitiose, hactenus imponere, ac publice præsumpserint, vel in futurum imponent contra constitutionem prædictam, dicta maioris excommunicationis sententia in præfato consilio prouide lata, denunciamus publice innodatos, & à sanctæ matris Ecclesiæ liminibus sequestratos.

Misit insuper Archiepiscopus antedictus literam istam pręcedentem ad omnes confratres & suffraganeos suos, vt & ipsi etiam in suis diœcesibus & locis singulis sententias (vt præmittitur) publice promulgarent: mandatumque suum executioni demandarent. Auditis itaque literis Archiepiscopi, & singulis intellectis, aliis insuper nonnullis ab Anglicis regiis (vt putabatur) Archiepiscopo impositis, Rex Edwardus misit Episcopo Londoniensi literam, vt subsequitur continentem.

Edwardus Dei gratia. &c. Venerabili in Christo patri R. eadem gratia Episcopo Londoniensi salutem. Veteribus probatis historiis, & ex hiis quæ quotidie geruntur, clarius elucescit, quomodo multi probitatem principum & honorem qui in eos collatus est, in superbiam abutentes, nituntur interdum malitiæ suę commentis regum laudabilia studia deprauare. Et vt manifestius quod dicimus cunctis fidelibus nostris innotescat, à nostra & eorum memoria non credimus excidisse, quod nos dudum in annis adolescentiæ ad regni solium exaltati, in eiusdem suscepto regimine, sanis consiliis dirigi cupientes, quia Iohannem tunc Winton. nunc vero Cantuar. Archiepiscopum fidelitatis & discretionis virtute credebamus aliis præeminere, eiusque consilio super his quæ animæ nostræ saluti expediunt, & regni nostri augmentum & conseruationem respiciunt, spiritualiter & temporaliter vsi sumus, & in tantam familiaritatem est à nobis susceptus, ac illam in se humanitatem expertus, vt pater noster vocaretur, & adoraretur ab omnibus post regem secundus. Cumq; postmodum regnum Franciæ ad nos iure successorio fuisset deuolutum, & à domino Philippo de Valesio de facto notorie occupatum, idem Archiepiscopus nobis oportuna instantia persuasit cum principibus Alemanniæ, contradictum Philippum fœdus inire, & guerrarum dispendiis exponere nos & nostra, promittens & affirmans, quod expensas ad hoc necessarias, de terrarum nostrarum prouentibus & aliunde quæsitis subsidiis abundanter faceret ministrari, adiiciens insuper, quod solummodo de personis ad bella doctis & strenuis solliciti essemus. Quia ipse pecuniam necessariam pro nostris necessitatibus, & eorum stipendiis efficaciter procuraret: vnde nos mari transito, manum ad ardua misimus, & circa bellicosos apparatus immensas, vt oportuit, expensas fecimus, & confœderatis nobis, in maximis pecuniarum summis nos obligauimus, de premis-

promisso nobis auxilio (vt premittitur) confidentes. Sed heu quantum in illusoris baculo arundineo, cum iuxta sententiam propheticam, si innixus fuerit homo, intrabit in manum eius & perforabit, eam fiduciam posuimus, & subtracto nobis, (vtinam non fraudulenter) sperato subsidio, necessitate compulsi, sub vsuris grauissimis, quasi importabilia contraximus onera debitorum, & sic retardata expeditione vlteriori, coacti sumus ab inchoatis magnanimiter hostium aggressibus ea vice desistere, & in Angliam remeare, vbi expositis presato Archiepiscopo nostris ærumnis multiplicibus & infortuniis memoratis, conuocatoque super hoc Parliamento, prelati, proceres, ceterique fideles eiusdem regni nostri, nonæ partis garbarum, agnorum & vellerum suorum, præter decimam nobis à clero concessam, tale nobis dedere subsidium, quod si fideliter collectum fuisset congruo tempore & obtentum, ad expeditionem dictę guerræ, debitorum solutionem, & inimicorum confusionem non modicum, nobis prestitisset, & forte (secundum multorum opinionem) verisimiliter suffecisset. Idem Archiepiscopus ad dicti subsidii collectionem, & aliorum nobis necessariorum subministrationem iterum promisit efficaciter interponere partes suas, vnde nos eius promissionibus inhęrentes, resumptis viribus nauigio ad hoc congregato, versus Flandriam nauigantes, commisso graui prelio nautico cum hostibus, qui in nostram & totius gentis nostræ Anglorum prauissime coniurauerant, misericordissima eius clementia, qui ventis & mari imperat, non nostris meritis, obtinuimus de tantorum hostium multitudine numerosa victoriam & triumphum. Quo facto cum pregrandi exercitu, pro iurium nostrorum recuperatione exinde progredientes, castrametati simus prope ciuitatem fortissimam Tornacensem, in cuius obsidione aliquandiu iugiter occupati, & continuatis expensis & laboribus fatigati, prestolantes in silentio, promissum nobis adiutorium sperabamus in dies ministerio dicti Archiepiscopi in tot & in tantis nostris necessitatibus releuari. Tandem spe cōcepta frustrati, licet per plures nuncios & diuersas literas plene significauerimus presato Archiepiscopo & aliis consiliariis nostris sibi adherentibus nostras indigentias, pericula varia quibus expositi fuerimus propter defectum promissi subsidii memorati, vtilitatem insuper & honorem quos ex succursu pecuniæ conspeximus nos posse faciliter obtinere, nullum tamen ab eis emolumentum recipere potuimus, quia sua non nostra negotia curantes, & commoda propria procurantes, friuolis excusationibus & fucatis verborum phaleris, suam desidiam, ne dicamus fraudem vel malitiam, palliabant, similes illusoribus qui (vt ait Isaias) deridendo ludificant, dicentes, mandat remanda, manda remanda, expecta reexpecta, expecta reexpecta, modicum ibi, modicum ibi: vnde (proh dolor) factum est, vt dum triumphandi super inimicos nostros arrideret nobis gloriosissime spes propinqua, præualente penuria cogeremur inuiti treugis initis consentire, cum verecunda nostræ expeditionis retardatione, & exultatione non modica æmulorum. Reuersis nobis Flandriam, cum essemus pecunia vacui & æris alieni mole pressi, nec superesset quicquam in nostris aut nostrorum marsupiis, vnde possemus nostris necessitatibus consulere, & debita stipendia nostro obsequio militantibus erogare, compulsi sumus vsurarum voragine nos submergere, & humeros supponere cumulatis generibus debitorum. Tandem conuenerunt ad nos amici fideles, peregrinationis nostræ comites & tribulationis nostræ participes, cum quibus tractatum habuimus diligentem super optatis remediis, quibus à tanta infortuniorum tempestate possemus commodius respirare. Visum est omnibus præfatæ retardationis euentum tristabilem & egestatis nostræ incommoda multiplicia, culpa vel desidia, ne dicamus malitia prefati Archiepiscopi, de cuius discretione tota regni nostri negotia constituimus, accidisse, & vehementer mirantes ac cōtra nos murmurantes. Super hoc quod dictorum Archiepiscopi & officialium insolentiam regia mansuetudo tanto tempore relinquere voluit incorrectam sua publica potestate, quod nisi super hiis faceremus congruum remedium celeriter adhiberi, oporteret eos de nostris obsequiis se subtrahere, & ab inito fœdere retroire, & hoc vtique in regni nostri subuersionem, & nostram perpetuam ignominiam, & nationis Anglicanæ sempiternum opprobrium redundare, quod auertat temporibus nostris clementissimi patris benignitas, in cuius soliditate fixa immobiliter anchora spei nostræ, vnde nos ad disciplinam & correctionem nostrorum officialium mentis aciem dirigētes, quosdam ex eis quos ex causis pluribus de mala administratione, iustitiæ subuersione, ac subditorū nostrorum oppressione, acceptorum munerū corruptione, ac aliis offensis grauibus suspectos habuimus, à suis fecimus officiis (prout nobis

nobis licuit) amoueri, alios quoque inferioris gradus in pręmissis culpabiles sub custodia tuta detineri, ne si liberatione solita potirentur, supplantaretur eorum astutia iustitiæ executio, & deluderetur callide inquisitio veritatis. Quam cum ex dicti Archiepiscopi animi latebris eo certius & plenius elicere crederemus, quo nihil eorum ad informationem in hac parte conferre poterant, ipsum verisimiliter latere debuerat cui totius reipublicæ nostræ administrationem & summam rerum gerendarum à multo tempore duximus committendam, sibique per fidelem nostrum Nicholaum de Cantilupo, ad hoc specialiter destinatum, mandauimus, quod ad nostram pręsentiam, quia personali eius colloquio perfrui volebamus, Londoniam venire maturius non tardaret. Ipse vero semper tumidus in prosperis, & timidus in aduersis, trepidans timore vbi non erat timor, sibi periculum per aliquos nobis assistentes intemptatum & comminatum, si ab ecclesia Cantua. recederet, imminere minus veraciter allegauit, quia hoc (teste Deo & pura conscientia) nunquā in mentem nostram cecidit, nec alicuius nobis assistentis (vt credimus) tetigit cogitatum. Et quanquam clero & populo regni nostri malignitatis suæ merito se reddidit odiosum, nos autem qui cunctos ad nostram præsentiam accedere, præcipue nostris ad hoc literis vel nunciis conuocatis, plena volumus securitate gaudere, ad conuincendam eius malitiam, dilectum & fidelem nostrum Radulphum de Stafford, hospitii nostri Senescallum ad ipsum destinauimus, vt ei securum conductum offerret & faceret, regias super hoc nihilominus literas patentes, sigillo regio consignatas ei fecimus præsentari, iterato mandantes, quod ad nos personaliter accederet, inchoatam solicitudinem nostram informaturus super regni negotiis, quæ longo tempore gesserat, vt præfertur. Ipse vero precum & mandatorum nostrorum lenitate contempta, vultu & animo indignato respondit, quod se nostris conspectibus, seu colloquiis nequaquam conferret nisi in pleno parliamento nostro, quod in his diebus ex causis rationabilibus nullatenus expedit conuocari. Sicque idem Archiepiscopus, quem regalis benignitas beneficiis & honoribus magnificis ampliauit, & in suæ familiaritatis sacrarium & vnanimitatem amicitiæ, & vinculum fœderis accersiuit, super quem sicut partem charissimum totus noster spiritus & animus requieuit, quin etiam dum eius voluntatibus per omnia acquieuimus, sophisticæ dilectionis faciem fuco mendacis beneuolentiæ palliatam, more patris amabilis nobis prætendere consueuit, subito in victricum onerosum & grauem crudeliter est conuersus, & beneficiis acceptis ingratus tumoris arrogantia beneficum persequitur, & illam nobis retributionem, (iuxta vulgare prouerbium) Mus in pera, serpens in gremio, ignis in sinu, suis consueuerat hospitibus hibere. Nam licet nobis ad regale fastigium iure hæreditario diuina cooperante gratia sublimitatis detestabile semper sit & fuerit, abuti potentiæ magnitudine, qui summis desideriis affectamus clementia & lenitate cum moderamine iustitiæ gubernare subiectos, vt optata cunctis mortalibus pace fruamnr: ipse tamen nostram innocentiam, ac consiliariorum & officialium nostrorum regalem iustitiam prosequentium, fidelitatem & diligentiam conuiciis lacerat, publice prædicando, & suis literis parentibus in diuersis partibus publicare mandando, quod potestate regia modernis temporibus contra iustitiam opprimitur populus, clerus confunditur, regnum variis exactionibus, collectis & talliis prægrauatur. Et quia nomen boni pastoris (quo hactenus semper caruit) cum sit reuera iuxta communem opinionem & confessionem publicam proprium publicæ vt fertur) emissam notorie mercenarius, fallaciter nititur vsurpare, fucatum zelum vulpinæ caliditatis fuci perizomate palliatum ad liberationem ecclesiæ, cuius vexationes si quas in rebus vel personis nostro tempore sustinuit, pręfati Archiepiscopi duntaxat remissioni, & calidis adinuentionibus ac reprobis consiliis sunt veraciter ascribendæ, nequiter simulat se habere & quasdam excommunicationum sententias in ecclesiasticæ libertatis & magnæ chartæ violatores in genere dudum latas ad suggillandam opinionem regiam & pręfatos ministros regios diffamandos, ac seditiones in populo nobis commisso proditorie suscitandas, & deuotionem comitum, procerum, & baronum, magnatum regni nostri, maiestati regiæ subtrahendam specificatis nonnullis articulis, pręter & contra solitum medium in concilio prouinciali traditum, mandauit per suas literas in pluribus locis insignibus publicari. Quamobrem nos volentes vt tenemur integritati famæ nostræ prospicere, & præfati Archiepiscopi malitiæ obuiare, paratosque nobis & nostris ab ipso laqueos cau[illegible]us [illegible]are: prouidimus pręterea quę superius expressa sunt, vt ad pręsens multus [illegible] taccamus aliqua deducere in publicam notionem. Nempe eius imprtouido

prouido consilio & succursu in minori ætate constituti, tot donationes prodigas, ac alienationes prohibitas, ac gratias fecimus excessiuas, quod per eas ærarium nostrum totaliter est exhaustum, & fiscales redditus sunt enormiter diminuti, ipsumque munerum acceptione corruptum, magnas pecuniarum summas nobis debitas quibusdã sine rationabili causa (cum id nulla necessitas vel vtilitas exposceba) comperimus remisisse, & plurimos prouentus & redditus qui pro nostris vtilitatibus & necessitatibus conseruari debuerant, suis suorumque vsibus applicasse, & aliis personis male meritis erogasse. Qui etiam ne dum munerum, sed etiam personarum acceptores, qui votum nostrum & præstitum nobis fidelitatis iuramentum solitum, ad officia publica in terris nostræ ditioni subiectis, dignis & bene meritis postpositis, & repulsos & indignos admisit, multaque alia animo infrenato temere attemptare præsumpsit, in status nostri detrimentum, & dignitatis regię læsionem, ac populi nobis subditi damnum non modicum & grauamen, potestatem traditam & commissum sibi abutendo officium. Qui si in elata obstinatione & obstinata rebellione & continuata præstiterit, congruis loco & tempore intendimus apertius declarare, vobis firmiter iniungendo mandamus quatenus hæc omnia & singula singulatim & clare locis quibus expediri videritis, publicetis & faciatis per alios publicari piam intentionem quam habemus ad subducenda incommoda subditorum, ipsis iuxta datam & vobis à Deo sapientiam commendantes, & in hiis taliter vos habentes, quod vestram debeamus sollicitudinem merito commendare. Teste meipso apud Westmonasterium duodecimo die Februarii anno regni nostri quindecimo.

Scripsit Ludouicus dux Bauariæ regnum Alemannię occupans, Anglorum regi Edwardo sub hac forma.

Ludouicus Dei gratia Romanorum imperii semper Augustus, Edwardo regi Anglorum fratri suo charissimo salutem & fraternæ dilectionis affectum. Licet innumera grandiaque negotia nostris incumbant humeris, & circa illa multipliciter & assidue distrahamur, tamen cum discordia inter te & Philippum regem Francorum affinem vestrum prędilectum orta tibi & tuo regno quam plurium personarum & rerum dispendia, ipsa non sedata in futurum poterit generare, & nostris se repræsentar obtutibus, mentemque nostram specialiter angit & excitat, vt ad tollendam i[illegible], studium & operam nostræ sollicitudinis apponamus. Propterea te scire volumus quod pręfatus Philippus ad requisitionem nostram dedit nobis suis literis potestatem tractandi inter te & ipsum super discordia inter vos suscitata, quam & tibi & [illegible]no pensatis diligenter omnibus conditionibus & allegatorum tuorum multiplicium expedire credentes, amicitiæ tuæ persuademus, teque cum diligentia hortamur, vt ad hoc tuum assensum prębeas, quod te & ipsum reuocare possimus ad concordiam inter vos pacis fœdera ordinare, ad quę libenti animo vacare volumus & impendere onerosa prosecutione labores. In quo si consiliis nostris consentire volueris & acquiescere, vt speramus, placeat tibi tuis literis nobis dare potestatem pręmissa tractãdi concordiam, & treugas per annum vel biennium ordinandi. Nec te moueat amicitia inter nos & Phil. regem Francorum inita & contracta. Nam ex quo in treugas & certos terminos ad tractandum de concordia inter te & pręedictum regem Francorum accepisti, absque nostro scitu, voluntate, & assensu de consilio nostrorum principum, qui ligias, pacta, & vniones nostras nouerunt, quibus visum fuit quod hoc (saluo honore nostro) facere possemus, concordiam & amicitiam cum dicto rege Francorum contraximus, & vnionem & vnimus, vicariatum tibi per nos commissum, ex causis reuocamus prænotatis. Pro firmo scitur us, quod in tractatibus nostris sic tibi fraterne prouidebimus, quod si nostris consiliis acquiescere volueris, causa tua ad finem bonum, (mediante consilio nostro) producetur: super quibus tuam amicitiam de nostra intentione plenius informaturum, religiosum virum Fratrem Edwardum lectorem ordinis fratrum Heremitarum sancti Augustini, specialem nostræ curiæ Capellanum, tuæ fraternitati transmittimus, quem petimus super pręmissis celeriter expeditum remitti. Dat. Franfordiæ, &c. anno imperii nostri. 27. Rex autem Angliæ Edwardus, Ludouico prędicto rescripsit in hæc verba.

Serenissimo principi domino Ludouico Dei gratia Romanorum imperii semper Augusto, Edwardus eadem gratia rex Francię & Anglię, & Dominus Hiberniæ salutem, & votiuis semper successionibus gratulari. Serenitatis vestrę literas reuerenter recepimus, inter alia continentes, quod Philippus de Valesio ad tractandum inter nos & ipsum concordiam dedit vobis ad requisitionem vestram suis literis potesta-

O tem.

tem. Et si placeret vobis, potestatem huius vobis dare, libenti daretis animo labores & operam ad dictam concordiam reformandam, & quod amicitia inter vos & Philippum minime nos moueret, nam ex quo sine scitu & assensu nostro treugas ad terminos ad tractandum de pace inter nos & dictum Philippum, accepimus dictam amicitiam cum eo de consilio principum vestrorum, quibus visum fuerat quod hoc (saluo honore vestro) possetis facere, contraxistis, vicariatum nobis per vos commissum reuocastis. Et quidem zelum quem habetis ad faciendam dictam concordiam, plurimum commendamus. Et reuera votiuum foret nobis admodum & acceptum si posset fieri per tanti mediatoris instantiam pax optata. Sed quia scimus ius nostrum in regno Franciæ satis clarum, illud arbitrio dubio non proponimus ducere alicui, per nostras literas committendas, verum dum attenta meditatione pensamus, qualiter vestra consideratio circumspecta videns nostram patentem iustitiam, & dicti Philippi duritiam obstinatam & iniuriam, nobiscum contra dictum Philippum vestri gratia ligium fecistis, velut in specialem adoptionis filium de dilectionis exuberantia nos admittentes, vt cum pace vestra loquamur mirari non sufficimus, quod præpotens vestra sublimitas, quæ ad laudem bonorum & vindictam malorum est diuinitus instituta, contra nos dicto Ph. iniuriatori nostro notorio se ligauit. Et id quod dicitur nos sine scitu & assensu vestro cum præfato Ph. treugas ad tractatum pacis iniisse, non debuit consideratis facti circumstantiis rationabiliter mouisse, quia dum obsidebamus ciuitatem Tornacensem, oportuit nos eorum sequi consilia, qui nobis auxilia & comitiuam tunc fecerunt, & hyemis subita vicinitas ac locorum distantia vestram super hoc consulere celsitudinem minime permiserunt. Immo nobis al[illegible] si recolitis) concessistis, quod si opportunitas arrideret tractare possemus de pace vobis inconsultis, ita tamen, quod sine consensu vestro pacem finalem cum dicto P. nullatenus faceremus, quã nunquam facere proponebamus priusquam vestrum super hoc habuissemus prouidum consilium & assensum. Sed in votis gessimus vobis in omnibus facere quod debuimus iuxta vires, sperantes quod fraternæ vestræ plenitudo beneuolentiæ, nos ad tempus benignius supportasset. Videtur etiam aliquibus quod reuocatio dicti vicariatus facta fuerit præmature iuxta sponsionem super hoc per imperiales nobis factã, non debuissent fieri quousq; regnum Franciæ, vel maiorem partem eiusdem fuissemus adepti. Præmissa quæsumus velit vestra nobilitas debite ponderare, & vlterius facere quod debet, quia per Dei gratiam vobis & vestris semper iuxta mensuram impensæ nobis beneuolentiæ gratiam faciemus pro viribus repensiuam. Celsitudini vestræ donet altissimus votiuæ fœlicitatis augmentum. Dat. Londini anno regni nostri Franciæ. 2. regni vero nostri Angliæ. 15.

Obiit Papa Benedict. 12.

Mortuo Benedicto. 12. successit Clemens. 6. Hic de abbate ordinis S. Benedi[illegible] factus est Attreba. episcopus, postea successiue ad archiepisc. Senonensem, & R[illegible] ma. assumptus, deinde ad Cardinalatum, & tandem ad Papatum ascendit.

Edwardus Dei gratia rex Angliæ & Franciæ, & dominus Hiberniæ, vener. &c. salutem. Terribilis in iudiciis, & inscrutabilis in consilio Rex cœlestis, qui dig[illegible]e flagellat filios quos diligit, ostendit plerunque peccanti populo dura, peccantes propter iniquitates suas humilians, vt sic ad se reuersi, quærant humilius nomen eius. Pensantes itaque quantis guerrarum incommodis & aduersitatibus nos & subiectus nobis populus peccatis nostris, vel ipsius populi seu vtriusque forsitan exigentibus, fuimus à longe retro temporibus, & adhuc sumus inaniter lacessiti, ac facultatibus collapsi grauiter & exhausti, ac considerantes periculosa discrimina nobis & nostris verisimiliter imminentia, nisi diuina prouidentia clementius respexerit nos ex alto, tanta tribulatione malorum & dolorum dum nostrum conspicimus imperfectum, diuinam contemplamur omnipotentiam operantes, quod iustus iudex, verax Deus, benigne respiciet causæ nostræ veritatem & iustitiam, & humiliabit calumniatorem, & sic sub miserationis diuinæ fiducia rem aggredientes arduam, passagium nostrum versus partes Franciæ ordinauimus validum & festinum, & alium exercitum versus partes Scotiæ duximus transmittendum, vt sic, per Dei gratiam comminatis nobis occurramus periculis, & fidelibus nostris post magnam quam passi sunt inquietudinem quietis pulchritudinem pręparemus. Cum igitur constituti sitis pro hominibus à domino, vt offeratis dona & sacrificia pro peccatis, attendite quæsumus prędicta, nedum nostra, sed publica pericula, preces pro fœlici progressu nostro fundentes altissimo, supplentes vices Mosis, vt nos & nostri possimus aduersariis in vestrarum erectione manuum pręualere, & vt augmentum gratiæ no-

tiæ nobis multiplicatis intercessoribus largiatur, faciatis per nostras ciuitates & diœc. prædicationes & processiones fieri, & alia piæ placationis officia misericorditer exerceri, vt Deus misericordiarum super nos & exercitus nostros manum suæ benedictionis extendat, & actus nostros in beneplacito suo sic dirigat, vt sibi cedant ad laudem, nobis ad meritum & subiectis nobis fidelibus commodum & quietem. Dat. &c. Anno regni nostri Angliæ.16. regni vero nostri Franciæ.3.

Hoc anno inita est treuga inter reges Franciæ & Angliæ, mediantibus duobus Cardinalibus, in hunc modum, videlicet, quod super omnimodis controuersiis & dissentionibus, mittantur ad curiam Romanam aliqui de sanguine regum dictorum nobiles, & alii habentes potestatem concordiam ordinandi, affirmandi & roborandi, super causis, à partibus ostensis, secundum tractatum domini Papæ & nobilium prædictorum. Et poterunt partes dicere & præponere rationes suas coram domino Papa, non tamen ad finem dissentionis & dandi sententiam, sed pro facienda pace meliori & tractatu. Item quod antedicti nobiles, qui ad curiam mittentur Romanam, sint in curia citra festum sancti Iohannis Baptistæ proximo futurum, negotiaque præfata diuino mediante suffragio, summi necnon pontificis instantia, citra festum natalis domini, etiam de assensu dictorum nobilium, termino illo nullatenus prolongato maneant expedita. Si vero dominus Papa fuerit impeditus, vel pacem & concordiam inter reges præfatos reformare non poterit, treugæ nihilominus vsque ad terminum infra positum perseuerent, & firmiter ab omnibus conseruentur. Ad finem quoque illum quod negotia supradicta meliorem plenioremque sortiantur effectum, concedantur treugæ, vt ad festum sancti Michaelis in mense Septembri proximo futurum, & à festo illo vsque ad finem trium annorum proxime sequentium, inter prædictos reges Angliæ & Franciæ regemque Scotiæ, comitem Hanoniæ, duces Brabantiæ & Gelræ, Marchionem de Gillers, dominum Iohannem de Hannonia, & gentem Flandriæ, omnesque eis adhærentes in omnibus terris eorundem à tempore datæ treugarum præsentium, per totum tempus supradictum. Insuper rex Scotiæ, comes Hannoniæ, & dictis regibus cæteri nobiles alligati, mittant nuncios suos ad curiam præfatam, cum potestate consentiendi & affirmandi, secundum tractatum coram domino Papa habendum, in quantum eos attinet, citra festum sancti Iohannis prænotatum: si vero dictorum nobilium aliqui nuncios (vt præmittitur) ad curiam Romanam mittere non curauerint, negotia supradicta nequaquam ob hoc maneant prolongata. Conseruentur quoque prædictæ treugæ in Britannia inter supradictos & eis adhærentes, quanquam in ducatu illo ius se dixerint possidere. Durante vero treuga, ciuitas de Vanes in manibus Cardinalium nomine domini Papę detineatur, elapsisque treugis, de vrbe illa suam faciant voluntatem. Cardinales insuper partes suas diligenter apponant, pro absolutione Flandrensium, & sententiis quas incurrerunt amouendis, & quod via bona & rationabilis inueniatur, curiose studeant laborare. Comes Flandriæ sicut dominus sine medio, & medius velut superior, durante treuga remaneat in Flandria, ita tamen quod hoc fiat de assensu populi Flandriæ, si vero aliqui in Wasconia, vel alibi, durante treuga, vicinis suis vel inimicis partis alterius guerram suscitent, dicti reges per se, nec per alios, directe vel indirecte, se nullatenus intromittant, nec ob hoc treugæ violatæ sint infectæ. Dicti vero reges partes suas diligenter sine fraude apponant, nec vnius partis subditi durante treuga, parti alteri in Wasconia & Britannia guerram moueant quoquomodo, nec aliquis vni parti obediens, pendente treuga, parti alteri fœdus siue amicitiam inire permittatur, nec detur vel promittatur quicquam durante treuga directe vel indirecte pro guerra suscitanda, & tam per terram quam per mare treugæ firmiter ab omnibus sint conseruatæ. In Wasconia vero & in Flandria infra 15. dies, in Anglia & in Scotia, infra 40. dies treugæ fiant proclamatæ. Omnes captiui partis vtriusque à dominica ante festum sancti Vincentii proximo preterita, vsque ad diem præsentem, de carceribus eiiciantur, bona rapta reddantur, & liberi, prout ratio exigit, dimittantur. Nulla nocumenta vel inuasiones durante treuga inter partes in præiudicium treugæ fiant vel despectū. Dicti quoq; reges & eis adherentes durante treuga in tali remaneant possessione & seisina, qua hodie persistunt in omnibus bonis, terris & possessionibus, quas detinent vel acquisierant quoquomodo. Et secure de vna terra in alteram redibunt, & omnes mercatores cum mercibus, & cæteri singuli fideles, tam per terram quam per mare & aquas consuetas, tamen in regno persolutis, ita libere veniant & secure, sicut tempore prædecessorum dictorū regum ire solebant & redire, exceptis bānitis dicto-

rum regnorum pro aliis causis & pro guerris regum supradictorum : sed Barones Wasconiæ & cæteri de ducatu eodem banniti in dicta guerra continentur, & ire & redire poterunt, durante treuga sępedicta, banniti vero & fugitiui patriæ Flandrensis, qui fuerunt ex parte regis Francię durante treuga, Flandriam intrare non poterant: dictæ vero treugę continebunt & comprehendent Hispanos, [illegible] talanos, Ianuenses, Prouinciales, Episcopum Cameracensem, & capitulum cameratum, castra Pagi Cameracensis, dominum de Brette vicecomitem de Fronsas, dominum de Tynb[illegible], dominum Iohannem de Vernun, Dominum de Roya. Dominus vero Odo dux Burgundię, dominus Petrus dux de Burbon, in animam domini Philippi re[illegible] Franciæ: & dominus Henricus Lancastrię, dominus Wilhelmus de Boun, do[illegible]inus Wilhelmus de Monte acuto comites, in animam domini Edwardi regis Angliæ secundum mandatum eis per reges sæpefatos factum, tactis sacr[illegible] Euangelijs iuramentum pręstiterunt concordale. Dat. in Prioratu sanctæ Mariæ Magdalenæ de Maletrete, ordinis sancti Bened[illegible], diœcesis Nauet. 19. die Ianuarii, anno domini. 1342.

Natale celebratum apud Wyndesor.

Anno gratię millesimo trecentesimo quadragesim[illegible] primo, qui est annus regni regis Edwardi a conquest[illegible] tertii qu[illegible] [illegible]decimus, tenuit Rex natale apud W[illegible]ndesore. Eodem anno Rex Edwardu[illegible] cum suo nauigio Britanniam nauigauit, vbi per cibos & potus incongruos plures a[illegible] de suis. Quo tempore missi sunt ad eum duo Cardinales, qui ex parte Papæ treugas triennales indixerunt inter reges, sub quo spacio de iure quod Rex Angliæ vendicauit in regnum Francię discuti posset ad plenum. In redeundo quoque de Britannia maxima incommoda per marinam tempestatem perpessus est, quæ vtique dicebantur per nigromanticos regis Fráciæ procurari. Hoc anno quinto die Iunii apud manerium regium de Langele, iuxta sanctum Albanum, domina Philippa Regina peperit filium, qui baptizatus est a domino Michaele Abbate de sancto Albano, & nominatus est Edmundus. Transit annus iste frugifer & fructifer, rerum venalium copiosus: regionibus Franciæ atque Scotiæ otiosus: Anglię laboriosus, sumptuosus, & studiosus.

Regina peperit quintum filium vocatum Edmundum.

Natale apud Kenyngton.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quadragesimo secundo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii sextusdecimus, tenuit Rex natale apud Kenyngton solenniter, cum mu[illegible]itudine tam incolarum quam alienigenarum magna nimis. Hoc anno Ludouicus de Bauaria, qui se imperatorem appellauit, fœdifragus & falsus, vicariatum citra C[illegible]loniam à rege Anglię, (vt ferebatur minus consulte susceptum) per suas literas reuocauit, & spretis fœderibus regi Anglię sacramẽto firmatis, amicitias contraxit cum Rege Francorum. Sub eodem anno Rex Angliæ transfretauit in Britanniam Armoricam, iterato recepto prius homagio de domino Iohanne de Monteforti, pro Ducatu Britannię, qui fuit verus hęres ducatus eiusdem, volens iuuare ipsum contra Dominum [illegible]lum de Bloys, qui desponsauit filiam [illegible] terius fratris germani, vbi Rex E[illegible]war[illegible] plures villas, munitiones & castra rebellantia fortiter conquisiuit, & posto[illegible] [illegible]edi[illegible] ibidem villam de Vanes. Et quamuis Philippu[illegible] de Valeys Rex Fráciæ sibi co[illegible] glomerosa multitudine occurrisset, & treugas fecisset, nihilominus rema[illegible] villa prędicta regi Angliæ subiugata.

Natale apud Woodstock.

Anno gr[illegible] [illegible]esimo trecentesimo quadragesimo tertio, qui est annus regni regis Edwar[illegible] [illegible]questu tertii septimus decimus, tenuit Rex nat[illegible] apud Woodstock, cum Regina Philippa, & filiis eorundem, ac primogenito suo principe Walliæ, & Co[illegible]tibus ac Baronibus multis valde. Eodem anno Clemens sextus, quondã Rotho[illegible]nsis Archiepi[illegible]copus, successit Benedicto duodecimo. Iste Clemens vir insignis [illegible]eraturę fuit, sed prodigalitatis profusissimę, adeo vt dignitates Ecclesiasticas va[illegible]es in Anglia, suis conferret Cardinalibus, nouosque pro eis in Anglia titulos [illegible]retur imponere, qua de causa Rex Angliæ offensus, prouisiones per dominum Papam factas cessauit. Et ne quis deinceps tales prouisiones afferret, sub pœna carceris atque capitis interdixit. Hoc anno per totum regnum Anglię decimę tam temporalium quam spiritualium regi solutæ sunt.

Eodem anno dominus Henricus de Lancastria, comes de Derby, cum comitibus de Glouernia, de Warwico, Northamtonia & Oxonia, Barone de Staforde, Roberto de Vfforde iuniore, & aliis multis valentibus, & exercitu numeroso profectus est versus Scotiam, ad dissoluendam obsidionem quam Scoti plantaue[illegible]ant circa castellum de Louhmaban, quod quidem castrum commissum fuerat [illegible]ustodiæ comitis de Northamtonia, Wilhelmo de Boun, qui quendam militem dictum Walterum

de Sel-

de Selby custodem in eodem castro constituerat loco suo, sed probitate dicti Walteri, & Episcopi Carleolensis, nec non domini de Lucy fuerat obsidione liberatum, antequam supradicti heroes aduenissent, sic quod redierant negotio nullo facto. Circa præsens tempus Henricus Burghwash Lincoln. episcopus in Flandria apud Gandauum diem clausit extremum. Cui successit Thomas le Beck, clericus nobilis & excellens. Iste Henricus quondam Lincolniensis episcopus cupidus & auarus, apud prædium suum de Tynghurst, parcum fecerat, & suorum terras contiguas ipsis iunctis eidem parco adiecerat, & sepibus ac fossatis incluserat, non sine diris illorum increpationibus ademerat terras suas. Post mortem vero suam apparuit cuidam ex armigeris suis quondam, cum pharetra & arcu, sagittis & cornu, indutus breui tunica, & ipsa viridi, & ait ei. Nosti quod non sine Dei offensa & iniuria pauperum clauserim istum parcum, datus sum igitur non sine pœna ad custodiam huius parci prout vides, quousque terræ istic inclusæ pristinis possessoribus restituantur. Vade ergo ad fratres meos Lincolnienses canonicos, & roga eos ex parte mea, vt hæc omnia pauperibus possessoribus redonentur, à quibus cum iniuria ea tuli. Canonici vero hęc audientes, & iniuriam prælibatam non ignorantes, miserunt vnum de canonicis Wilhelmum Bacheler appellatum, ad restituendum sua singulis, & sepes extirpand. fossataque complananda, qui rediens per Abbatem de sancto Albano Michaelem, sibi narrauit hæc omnia seriatim.

Eodem anno Papa Clemens iterum fecit in Anglia prouisiones duobus Cardinalibus de beneficiis proximo vacantibus pręter Episcopatus, & Abbathias ad extentam duarum millium marcarum. Quod rex & tota regni nobilitas pati noluit, sed procuratores dictorum Cardinalium sub pœna carceris Angliam exire cocgit. Et cito post rex direxit Papę illam famosam epistolam pro libertate ecclesię Anglicanæ contuenda, quam præsentibus duximus inserendam.

Epistola missa Papæ Clementi pro libertate Ecclesiæ Anglicanæ, plena fructu, cui pro tunc Papa aut Cardinales respondere rationabiliter nesciebant.

SANCTISSIMO in Christo patri ac domino, domino Clementi, diuina prouidentia sacrosanctæ Romanæ ac vniuersalis ecclesiæ summo Pontifici, Edwardus eiusdem gratia rex Franciæ & Angliæ, & dominus Hiberniæ, deuota pedum oscula beatorum. Pensata sedis apostolicæ clementia, quę de fomento deuotionis Christi fidelium, & animarum salute, solet esse summe solicita, non quęrens quę sua sunt, sed quæ sunt potius Iesu Christi, tenet probabiliter nostra fiducia, quod vestra maturitas in specula celsitudinis Apostolicę pręclaritate meritorum & scientiæ diuinitus iam erecta, ea quę decus ecclesię, & deuotionem plebis attenuant, ac animarum & rerum pericula comminantur, curabit misericorditer reformare. In publicam autem non ambigimus notitiam prouenisse, qualiter ab exordio nascentis ecclesię in regno nostro Angliæ progenitorum nostrorum regum Anglię, & procerum ac fidelium dicti regni digne recolenda prioritas propter diuini cultus augmentum construxit ecclesias, & ipsas amplis dotauit possessionibus & priuilegiis communiuit, ponens in eis ministros idoneos, qui fidem catholicā in subiectis sibi linguis, & populis fœliciter peregerunt, per quorum curā & solicitudinem vinea domini sabaoth in cultu & fructu, ibidem mirifice fœcundauit, sed q; dolendum est, ipsius vineę propagines degenerantur in labruscas, & exterminant eā apri de silua, singularesq; ferę depascunt eā, dum per impositiones & prouisiones sedis apostolicę, quæ solito grauius inualescunt, ipsius peculium contra piā voluntatem & ordinationem donatorum, manus occupanr indignorum, & præsertim exterorum, & eius dignitates & beneficia conferuntur pinguia personis alienigenis, plerunq; nobis suspectis, qui non resident in dictis beneficiis, & vultus commissorum eis pecorum non agnoscunt, linguam non intelligunr, sed animarum cura neglecta, velut mercenarii solummodo temporalia lucra quærunt, & sic diminuitur Christi cultus, animarū cura negligitur, subtrahitur hospitalitas, ecclesiarum iura deperiunt, ruunt ædificia clericorum, attenuatur deuotio populi, Clerici dicti regni viri magnæ literaturæ & conuersationis honestę, qui curam & regimen possent sibi salubriter peragere, & forent pro nostris & publicis consiliis opportuni, studium deserunt, propter promotionis congruæ spem ablatam, quę diuinę scimus non esse placita voluntati. Quinimmo graue nostrum & fidelium nostrorum versatur preiudicium & ineffabile periculum, nisi super hoc citius & consul-

tius c[illegible]mus. Nam [illegible] natus quod nos & fideles nostri in talibus obtinemus beneficiis eneruat[illegible] [illegible]uria nostra in qua duntaxat causæ super iure patronatus dictorum beneficiorum tracta[illegible] debent deluditur, & sic iura coronæ nostræ tam probrose quam damnose depereunt, & regni thesaurus ad extraneos, ne dicamus nostros maleuolos asportatur, subtili forsan coniectura, vt regni depresso sacerdotio, & eius exhausto thesauro, reddatur regnum debilius in aduersis, quæ singula & alia quæ ex pręmissis sequuntur incommoda, fuerunt nuper coram nobis in parliamento nostro generali pro communitate dicti regni palam exposita, vnanimi & feruenti petitione subiuncta, vt prædictis dispendiis quę dictæ communitati videntur intolerabilia celeriter occurramus. Nos autem Anglicanæ depressionem ecclesiæ, & exhęredationem coronæ nostrę, ac mala prędicta quæ dissimulata diutius adiicerent verisimiliter grauiora, patulo cernentes intuitu, ad vos successores Apostolorum principis, qui ad pascendum non ad tondendum oues dominicas, ac ad confirmandum, & non ad deprimendum fratres suos mandatum à Christo suscepit, ista deferrimus votiuis affectibus supplicantes, quatenus pręmissis debite ponderatis ac consideratis, quod de iure creandi sunt de vico populi magistratus, & iuxta dictum Prophetæ, dandi sunt de eodem loco populi vinitores, quod per beatos Apostolos legitur esse factum, dum gentibus viros linguarum suarum habentes notitiam transsumpserunt, pensata etiam deuotionis plenitudine, qua domus nostra regia, & clerus & populus dicti regni perstiterunt hactenus in obedientiam dictæ sedis, propter quod non haberet paternus affectus eis onera & grauamina cumulare, vt pater filiis thesaurizans, alleuians dictarum impositionum, & prouisionum, ac onerum tam per sedem apostolicam inualescentium grauitatem, permittentes vlterius vt patroni patronatus sui solacium non amittant, ecclesiæque cathedrales & aliæ dicti regni liberas electiones & earum effectum habeant, quas quidem ecclesias dicti progenitores nostri dudum singulis vacationibus earundem personis idoneis iure suo regio libere conferebant, & postmodum ad rogatum & ad instantiam dictæ sedis sub certis modis & conditionibus concesserunt, quod electiones fierent in dictis ecclesiis per capitula earundem, quæ concessio fuit per sedem apostolicam ex certa scientia confirmata. Sed contra formam concessionis & confirmationis prędictarum, dicta sedes per reseruationes & prouisiones suas dictis capitulis electiones adimit supradictas, & nobis ius & prerogatiuam, quæ iuxta formam dictæ concessionis nobis competunt in hac parte, propter quod iuxta legem dicti regni nostri, ex quo lex in concessione posita non obseruatur, concessio reuoluitur, & rei status reuertitur in primæuum super pręmissis. Itaque dignetur quæsumus vestra benignitas ad honorem Dei & salutem animarum, nec non ad tollendum scandala & prędiudicia prælibata, festinum & salubre temperamentum apponere, vt nos & nostri qui personam vestram sanctissimam & sanctam Romanam ecclesiam reuereri cupimus vt debemus, cessantibus dictis malis intollerabilibus, in paternæ vestræ dilectionis dulcedine quiescamus, reuirescat vestraque deuotio per ostensam nobis piæ moderationis vestræ clementiam recreata. Conseruet vos altissimus ad regimen Ecclesiæ suæ sanctæ per tempora prospera & longæua. Datæ apud Westmonasterium 26. die Septembris, anno regni nostri Franciæ quarto, regni vero nostri Angliæ, decimo septimo.

Epistola regi directa pro Cardinalibus, quibus prouisiones prius fecerat, expulsis de suis prouisionibus.

CLEMENS episcopus seruus seruorum Dei, charissimo in Christo filio, Domino Edwardo regi Angliæ illustri salutem & apostolicam benedictionem. Dudũ post creationem nouorum sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalium, prouida & matura deliberatione pręuia per nos facta, honoribus Dei & ecclesiæ suę sanctæ, ac vtilitati reipublicæ conuenire, quod Cardinales ipsi, qui super expediendis negotiis ad alueũ Apostolicæ sedis vndique cõfluentibus nobiscum labores & onera partiuntur, & haberent congrue vnde suis valeret necessitatibus secundum status sui decentiam prouideri. Demum excogitatis viis & modis licitis, quibus absque minori ecclesiarum & personarum ecclesiasticarum grauamine huius prouisio sequi posset de beneficiis ecclesiasticis tunc in diuersis regnis in partibus Christianitatis vacantibus, & in antea vacaturis vsq; ad certã summã, pro singulis eorundem nouorum Cardinalium, & sub certis formis & limitationibus pręfatis Cardinalibus distinctis eis, prout expedire vidimus prouinciis, gratias fecimus speciales. Cũ autem duobus ex eis de ducatu Aquitaniæ

taniæ oriūdis, videlicet dilectis filiis nostris Adamare, titulo sanctæ Anastasiæ, & Geraldo, titulo sanctæ Sabinæ præsbyteris, Cardinalibus de huiusmodi beneficiis in regno & terris tuis (fili charissime) consistentib. in forma pro ipsis & aliis prædictis Cardinalibus cum magna deliberatione consilii ordinata, gratias huiusmodi prouiderimus faciendas, ipsiq; pro eis consequendis gratiis certos procuratores & nuntios suos ecclesiasticos, viros scilicet prudentes & literatos, ad partes regni tui Angliæ destinarent, ipsi procuratores & nuntii postquā ad regnum peruenietes prædictum, inceperunt ibidem dominorū suorum prędictorum negotia prosequi supradicta, per gentes & officiales regios non solum impediti super eis, quinimo captiuati, & tandem de regno prædicto expulsi cum ignominia, sicut infestis nimis relatibus percepimus, extiterunt. Profecto (fili dilectissime) si præmissa, quæ de procuratorib. prædictis præmittimus veritate nituntur attenta, deuotione sincera, quam ad dominū & sacrosanctam Romanam Ecclesiam matrem tuam gerere dinosceris, sicut claræ memorię progenitores tui reges Anglię gesserunt, dum in humanis agerent, ea de tua processisse conscientia faciliter credere non valemus. Certum est autem, quod non solum in regno & terris tuis prędictis, immo quasi in omnibus regnis & partibus tam propinquis quam remotis, vbi catholicæ fidei viget cultus, aliis nouis Cardinalibus consimilem gratiam fecimus, in quibus rebellionem aliquam præter prædictam, quam (si vera sit) cum dolore cordis referrimus factam, nullatenus audiuimus vsquequaq; : satis namque honoribus & commodis regiis credebamus & credimus expedire, quod Cardinales, & illi maxime, qui naturaliter afficiuntur ad honores & cōmoda tua regia, in regno & terris tuis beneficia obtineant ecclesiastica, quia ex hoc proculdubio libentius & frequentius ad ꝓmouendos profectus regios inducuntur, & vtinam illi qui nutriti de micis eiusdē Romanæ ecclesiæ, & ad honores & status exaltati per eam, impedimenta & alia prædicta procurasse, non absq; magnæ ingratitudinis vitio, & aliis suis periculis verisimiliter extimantur, ex quibus præter hoc excommunicationis & aliis pœnis & sententiis promulgatis aduersus tales à canonibus, se periculose nimium subiecerunt, quæ salutis, famæ, & honoris regii felicia respiciunt incrementa, fidelibus intenderunt studiis, & contrarium acceptādo nequaquam lucra propria sub manu regia venarentur. Demum regiam rogamus excellentiam, & in domino attentius exhortamur, quatenus hiis quæ præmisimus, & aliis, quæ in hac parte circumspectioni regiæ possunt occurrere, diligenti præmeditatione intra pectoris regii claustra discussis, ea quæ contra dictos procuratores & quosdam alios præfati Adamari Cardinalis, qui postmodum in eodem regno capi & detineri dicuntur, facta fuerunt, reparari & reuocari decēter & benigne faciat, ipsosq; procuratores regio fauore suffultos, circa prosequenda in eodem regno supradicta negotia, plena securitate gaudere, pro diuina & nostra dictæque sedis r[illegible]rentia faciat regia celsitudo, aures non accommodando regias illis, aliquam in Dei offensam, ecclesiæ prędictæ contumeliam, ac honoris, salutis & famæ tui culminis læsionem, possent quomodolibet redundare, vt dominum tibi semper propitium, & sedem prędictam super tuis oportunitatibus cōstituas promptiorem. Rescripturus nobis fili dilectissime, quæ tua regalis circumspectio circa hæc prouiderit ordinanda. Datæ apud villam nouam Anniuoniæ diœcesis quinto Calendarum Septembris, Pontificatus nostri anno secundo.

Per idem tempus Rex Angliæ misit procuratores ad Romanam curiam, dominos Henricum de Lancastria Comitem de Derby, Hugonē de Spencer, Radulphum de Stafford, cum Oxoniensi Episcopo & multis aliis, dans eis plenam potestatem & mandatum speciale ad tractandum coram summo Pontifice de iure suo in regnum Francię, non vt iudice, sed vt priuata persona & amico communi, non in forma nec in figura iudicii, &c. *De procuratoribus missis ad curiam Romanam.*

Eodem tempore contigit quoddam mirabile in partibus borealibus de quodam iuuene, qui fuerat in familia domini I. Baronis de Graystok, qui cum equitaret lætus, & hilaris per quendam campum seminatum cum siligine, & cerneret siliginē in modum æquoris fluctuare, repente considerat quendam homunculū rubeum de siligine caput erigere, qui quanto plus considerauit eundem, tanto plus videbatur sibi eum crescere in statura, qui appropinquans arripuit frenū eius, & vellet, nollet, duxit eum in siliginem, ad locum, vbi (vt sibi visum fuit) pulcherrima domina cum multis puellis sibi similibus residebat, quæ mox iussit eum cum equo deponi, & pelle carnibusq; lacerari, & demum excoriari mandauit. Deinde prædicta domina caput suum secans per medium, cerebrum (vt putabat) abstulit, caput vacuumq; reclusit. Quibus ita gestis, cum *De quodam iuuene mirabiliter sensu alienato.*

leuari fecit in equum,& abire demiſit. Nec mora, expers & inops ingenii cæpit furere,& furioſos geſtus continuare. Cumque perueniſſet ad villam proximam, quædam puella, quæ & ipſa de domini ſui familia fuerat,& eum multũ dilexerat, venit ad eum, & curam illius egit, & ne damna inferret ſibi miniſtrantibus, cathenis eum coarctari fecit, quæ duxit eum ad multos ſanctos tranſmarinos pro conſequenda ſanitate, ſed cum nil profeciſſet ibidem, regreſſa eſt in Angliam cum eodem. Non tamen defuit ſibi ille rubeus & rufus, qui ſibi prius apparuit, ſed vbique viſibilis ſibi affuit. Et licet tribus aut quatuor cathenis ligatus fuiſſet, eas ſemper ſoluere conſueuit. Tandem apud ſanctum Iohannem de Beuerlaco poſt ſex annos huius miſeriæ recepit integram ſanitatem. In placidum nempe ſoporem reſolutus, viſum fuit ſibi pulcherrimam dominam eius caput iterato diuidere, & cerebrum per priorem ablatum dominam, reſtituere loco ſuo. Reſtitutus prouide priſtinæ ſanitati, duxit præfatam puellam, quæ eum circumduxerat,& ex ea quindecim filios generauit, qua defuncta, ad ſacros ordines ſe contulit, & præſbyter eſt effectus, & promotus ad Eccleſiam de Thorbaſſet. Dum autem miſſam cum deuotione ſumma celebraret, & corpus Chriſti (prout moris eſt) populo videndũ manibus eleuaret, apparuit rufus ille præfatus,& ait: Sit amodo tibi cuſtos, quem tu tenes in manibus, nouit nempe ipſe te quam ego melius cuſtodire.

Obiit Epiſcopus Norvvicenſis.

Hoc anno Antonius Beck obiit, Epiſcopus Norwicenſis, cui ſucceſſit Wilhelmus Bareman. Hic auditor Papalis palatii ſatis famoſus, hoc tempore miſſus eſt à Papa ad Regem Angliæ, qui inter cetera retulit Regi, quod dux Bauariæ Papæ in omnibus ſe ſubmiſit, & abſolutionis beneficium promeruit ab eodem: & ſic Papa imperium, quod prius iniuſte tenuerat, ſibi iuſte contulit & gratioſe. Rex vero cum hæc audiſſet, ira commotus ita reſpondit: Et ſi ipſe componat cum Rege Franciæ, ego tamen paratus ſum confligere cum vtroque.

De florenis factis primo.

Hoc anno ad turrim Londoniarum iuſſit Rex florenos fieri, ſcilicet denarium, obulum & quadrantem. Sub his diebus ciuitas de Algazira capta eſt per Regem Hiſpaniæ, qui eam per triennium, per terram & per mare obſederat, cum pene innumerabili populo Chriſtiano. Rex vero de Garnade qui eam occupauerat, cum Sarracenis deuenit vaſallus regis Hiſpaniæ,& eidem conſtituit cenſum annuum duodecim millium florenorum. Dominus Papa his auditis, in dicta ciuitate ſedem ſtatuit Epiſcopalem, & Epiſcopum illius vrbis ſubiecit tanquam ſuffraganeum Metropolitanæ Eccleſiæ Hiſpalenſi.

Rotunda tabula in Anglia.

Anno gratię milleſimo trecenteſimo quadrageſimo quarto, qui eſt annus regni Regis Edwardi à conqueſtu tertii octauus decimus, Rex Edwardus fecit conuocari plures artifices ad caſtrum de Windeſore,& cæpit ædificare domum, quę rotunda tabula vocaretur: habuit autem eius area à centro ad circumferentiam, per ſemidiametrum centum pedes, & ſic diametrum ducentorum pedum erat. Expenſæ per hebdomadam erant primo centum libræ. Sed expoſt propter noua, quę Rex ſuſcepit de Francia, reſecabantur ad 20. libras, eo quod cenſuit pro aliis negotiis theſaurum plurimum comportandum.

Rotunda tabula in Francia.

Eodem tempore Philippus de Valeys Rex Franciæ hoc facto Regis Angliæ prouocatus, cæpit & ipſe rotundam ædificare tabulam in terra ſua, vt ſic ſibi attraheret militiam Alemanniæ & Italiæ, ne ad Regis Angliæ tabulam properarent. Per idem temporis Rex Franciæ conceſſit ſuis hominibus liberam facultatem proſternendi arbores pro nauibus faciendis in omnibus baliuis ſuis, vnde infra breue tempus maxima copia nauium fabricata eſt, quæ multa damna Anglicis intulerunt.

Miraculum factum per S. Albanum.

Eodem anno quædam puella quinquennis, apud molendinum de Bettleſpole iuxta Redburnam cadens in aquam ſubito ſubmerſa eſt,& cum eodem tempore molendinum moleret, & rota vehementius per aquæ abundantis decurſum volueretur, eiuſdem puellæ corpus pertranſiuit rotam, ſed quod credebatur ſub rota contritum vel conquaſſatum, integrum permanſit & illæſum, ſaltem ab ipſius rotæ oppreſſione. Cumque plurimi occurriſſent ad ſpectaculum, vt viderent matrem puellę vehementius lugere, & compati natæ ſuæ, fundentes vnanimiter orationem ad beatum prothomartyrem Albanum, & menſurantes corpus puellæ, idemque plicantes, quod mirum dictu eſt, cæpit puella reuiuiſcere, & poſt modicum temporis perfectę ſe vitæ redditam demonſtrare.

Priuilegia cõceſſa clero per Regẽ.

Clerus Anglicanus Regi conceſſit decimas triennales,& rex conceſſit eiſdem per chartam ſuam, quod nullus Archiepiſcopus ſiue Epiſcopus ſit arenatus coram iuſtitiariis ſuis cauſa cuiuſcunque criminis, ſi ipſe ſpecialiter non præceperit, quouſque aliud remedium ordinetur. Item quod nullus clericus ſit arenatus coram iuſtitiariis ſuis, ſiue ad ſectam ſuam, ſiue partis, ſi clericus ſuæ clerimo-

niæ

niæ se submittat, dicens se membrum Ecclesiæ sanctę, non debere ipsis iustitiariis respondere. Et si sibi imponatur, quod duas vxores duxerit, siue vnam viduam, quod super hoc iustitiarii non habeant commissionem nec potestatem ad tractandum per inquisitionem, vel alio modo bigamiam, sed mittatur curiæ Christianæ, &c. Venit eo tempore quidam medicus Sarracenus ad Comitem de Warenna, petens licentiam capiendi quendam serpentem in dominio suo in partibus Walliæ, in loco, qui Brumfield appellatur. Qui cum per incantationes cepisset serpentem, dixit esse in cauerna loco vicino, vbi serpens habitauerat, magnam summam thesauri. Quod audientes viri de Hereford, consilio cuiusdam Lumbardi, qui vocabatur Petrus Pikard, fodere cœperunt illic. Et reperientes verum esse, quod Sarracenus prædixerat, illuc in noctibus sæpius conuenerunt, donec explorati à famulis dicti Comitis capti sunt, & carceri mancipati, Comes vero non modicum lucrum sumpsit ex hoc facto. Hoc anno Papa Clemens in consistorio publico dominum Ludouicum de Hispania creauit principem Insularum fortunatarum, qui tunc fuit vnus de Ambassiatoribus Regis Franciæ. Et assumpsit Papa pro themate, Faciam principem super gentem magnam. Illæ autem Insulę sunt in mari mediterraneo valde fertiles, quarum incolę nec sunt Christiani, nec de secta Mahometi. Donum vtique laude dignum, si possessionem pacificam contulisset.

De quodam casu mirabili.

Creatur nouus princeps insularis Balliarum.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quadragesimo quinto, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii nonusdecimus, Henricus de Lancastria Comes de Derby in Wasconiam transfretauit, cum sexcentis hominibus de armis, totidemque sagittariis. Qui in primo insultu vrbē munitissimā de Brigerack cepit, & 11. nobiles in ea existentes, & plurimos de plebeis capitauit. Vrbes insignes & villas ibidem numero quinquaginta sex, Regis Angliæ ditioni subiecit. Paulo post, exercitum Francorum cum manu valida apud Allebrok contra eum venientem contriuit, captis nobilibus viginti tribus, cum aliis quasi innumeris viris armorum. Ceteris vero aut per emptis gladio, aut turpiter actis in fugam. Erat enim tam liberalis, tam profusus in donatiuis, vt dulce quisque reputaret militare sub ipso. Nam cum villam aliquam vi occupasset, parum aut nihil sibi collegit, sed exercitui vniuersa permisit. Reuera ... villam nobilem de Brigerack post magna pericula & sudores hostiliter ingressus fuisset, permisit cuilibet domum vel mansum occupanti, tam domum quam ea contenta. Accidit, vt quidam miles, nomine Reth, domum infringeret, vbi monetarii illius terræ monetam in magnis & longis saccis posuerāt pro tutela. Cum miles tantam conspexisset pecuniam, rem Comiti nuntiauit. Erat enim in super moneta nigra de ære, prout moris est, ibidem fabricare. Requisiuit igitur, quid Comes vellet fieri de eadem. Qui ait, Tua (inquit) est domus, tua sunt & in ea reperta. Regressus miles, dum effunderet è saccis illam pecuniam, vt sciret eius summam, ... conspicit inæstimabilem summam monetæ, de argento puro percussæ, & ob... ipsa recusa. Æstimansque multo plus ibi esse de pecunia, quam congruebat fortunæ, reuersus ad Comitem rem protinus enarrauit. Cui Comes: Non (ait) decet me dare, & donum reuocare more puerorum, volo vt tibi permaneant quæ ...necessi, & si foret pecunia triplo maior. Eodem anno obiit Episcopus Wintoniensis Adam, qui magno tempore cœcus fuerat ante mortem. Cui successit Wilhelmus Edyndon thesaurarius Angliæ. Hic fundauit domum apud Edyndone, de ordine, qui nescitur, de secta fratrum de Asherugh. Eodem anno obiit dominus Henricus Comes Lancastriæ, pater Henrici Comitis de Derby, & sepultus est Leycestriæ in monasterio canonicorum, præsentib. rege & regina tam antiqua quam noua. Archiepiscopis & Episcopis, comitibus & baronibus quasi totius regni. Filius eius & heres eo tempore in Wasconia, vt præfertur, actus bellicosos & strenuos exercebat: quamobrem interesse non potuit exequiis patris sui. Scoti sub his diebus collecto exercitu quasi triginta millium, duce Wilhelmo Duglas, apud Westmerland hostiliter Angliam sunt ingressi, ad insinuandum erga ipsorum malitiam Carleolum & Pe...th, & multas alias villulas combusserunt. Episcopus igitur Lugubaliæ, & Thomas de Lucy miles strenuissimus, cum parua manu ex omni parte Scotorum exercitum circuierunt in noctibus, & lituis, & cornibus, & nocturnis clamoribus sic inquietauerunt, vt nec pro victualib. exire auderent, nec membra dare sopori. Tandem ... Scotos omnino vrgeret necessitas, Alexander Stragan coadunatis de audacioribus ... pabulatum exire disposuit. Cui mox obuiam fit Carleolensis Episcopus cum Roberto Oggil, & acriter irruunt super Scotos, demum sors contulit, vt

De probitate Henrici comitis de Derby.

De liberalitate comitis de Derby.

Scoti comburunt villas in Anglia.

Rober-

Robertus Oggil cum Alexandro præfato haſtiludiare valeret. Qui cogens dextrarium vehementer cum lancea præacuta, ipſius Alexandri corpus perforauit, non ſine læſione ſui ipſius. Nam & ipſum Scotus in latere, ſed non læthaliter vulnerauit. Epiſcopus à Scotis ab equo & ipſe deiicitur, & pene capitur, ſed ſuorum laudabili probitate & equo reſtitutus eſt, & à Scotorum manibus liberatus. Et quamuis Scoti viſi ſunt primo propter ſuam multitudinem prævalere, commendabili tamen Anglorum conſtantia victi ſunt, multis occiſis, & pluribus captiuatis. Interea domini de Percy & de Neuile ex parte vna, dominus de Lucy ex alia, & viri de comitatu Lancaſtriæ ex tertia, Scotos iam requie & prandio deſtitutos in ſuis tentoriis inuadere cōdixerunt, quod Scoti per exploratores cognoſcentes, ante dictorum dominorum aduentum in ſuam patriam meticuloſe fugerunt.

Anno gratiæ milleſimo trecenteſimo quadrageſimo ſexto, qui eſt annus regni Regis Edwardi à conqueſtu tertii viceſimus, Rex Edwardus miſſis ad curiam Romanam literis, in quibus aſſeruit per Regem Franciæ Philippum, & eius complices, certis rationibus aſſignatis treugas eſſe violatas: menſe Iulii ingreſſus eſt mare in feſto ſancti Thomæ Archiepiſcopi, omnibus ignorantibus quorſum tenderet. Tandem cuiuſdam militis de Harecourt nuper de Francia exlegati, in auſtrali parte Normanniæ apud Hogges, iuxta Sequanam flumen applicuit, mox Cadonum hoſtiliter ingreſſus, cepit, ſpoliauit, combuſſit, & poſtea multas vrbes: verum quia Philippus Rex Franciæ pontes fluminum verſus Franciam in cunctis locis, quibus tranſitus eius eſſe poterat, ante confregerat, nec facultas daretur exercitibus confligendi ad inuicem, Rex Edwardus Normanniam penetrauit, & in ſuo tranſitu Picardiam deuaſtauit & conflagrauit, & tandem veniens Puſianum, fractum pontem ibidem iuſſit reparari. Interim Comes Northantoniæ flumen Sequanæ tranſiens, quingentos ex illis, qui pontium reparationem impedire conabantur, occidit. Mox Rex Edwardus 16. die Auguſti Sequanam flumen pertranſiens, patriam vbicunq; perrexit, circumcirca deſtruxit, deprædatuſq; eſt illius incolas, & captiuauit aquam de Summe, vbi antea nuſquam fuit trāſitus, illæſus cum toto ſuo exercitu pertrāſiens, & de Gallicis, qui tranſitum impedire conati ſunt, duo millia interfecit. Interim dominus Hugo de Spencer villam de Crotoye cepit viriliter, & quadringentos armatos, qui ad villæ cuſtodiam deputati ſunt, interemit.

Rex intrat Franciam, & capit Cadonū, vaſtat Picardiam, & tranſit aquam de Summe.

De bello de Creſſy.

Rex Franciæ Philippus audiens, & cognoſcens animoſitatem, probitatem & conſtantiam Regis Edwardi, cum iamdudum comparatis & conductis exercitibus parat obuiam Regi Edwardo. Igitur viceſimo ſexto die Auguſti Reges ſibi obuiant cum ſuis exercitibus apud Creſſy in Pontino, vbi commiſſum eſt bellum atrox valde, & multum ſanguinis effuſum ex parte Gallicorum. Nempe Rex Franciæ Philippus ibi deuictus eſt, cum innumerabili exercitu conductitiorum & fugatus. Duo etiam Reges, qui in auxilium venerant Regis Franciæ, ſcilicet Boemiæ & Maioricarum ibi perempti ſunt. Ferunt vtique Regem Boemiæ cæcutientem fuiſſe, & res poſitas à remotis cernere non potuiſſe, qui quæſiuit à ſuis, qualiter Anglici collocati eſſent. Cui reſpōſum eſt, quod diſpoſiti erant pulchre per bella, & quod ſtatuiſſent à tergo omne cariagium eorundem. Ipſi (inquit Boemius) vel mori volunt in campo die iſta, vel certe victores exiſtere. Relatum eſt præterea Regi Boemiæ, quod multi alites, ſcilicet corui, cornices, & monedulæ, & aliæ cadauerum ſectatrices ſupra Francorum exercitum volitarent: Prodigium (inquit Boemius) eſt hoc & dirum ſignum, ſignificat (inquit) exercitum fore mactandum. Attamen, inquit, applicate me ad aliquem nobilem, cum quo congredi valeam, ſi poteſtis. Et mox eius milites collocauerunt eum in loco, vbi copiam habere potuit pugnandi cum Edwardo Regis Angliæ primogenito. Cumque conſtanter & bellicoſe pugnaret, circumcluſus & oppreſſus ab Anglicis eſt peremptus. Cecidit ibi præterea Dux Lotharingiæ, cum duobus Epiſcopis, octo Comitibus, & pluribus aliis nobilibus, quorum nomina ſingulatim ſcribere longum foret, duoque millia militum ibidem proſtrati ſunt, & vulgus cuius numerus ignoratur, in hoc bello necatur. Qui gladios, lanceas, ſecures & ſagittas Anglorum potuerunt euadere, cum Rege ſuo fugerunt. Philippus vero Rex Franciæ, dum ſuos hortabatur, & animare conatus eſt, dum in Anglos, vt lupus inter agnos deſinit: dum multos proſternit & perimit, in gutture & femore vulneratur, & bina vice per regem Angliæ equo ſuo deiicitur. Captuſque fuiſſet ibidem, niſi citius ſibimet fuga conſuluiſſet. Quo fugiente, plena victoria ceſſit Anglis. Poſt præfatam victoriam Rex Edwardus recreato, remunerato & refocillato ſuo exercitu, mox nono die ſequente planta-

Obſidio Caleſii.

plantauit obsidionem circa villam Calesiæ ab olim sibi regnoq; suo toto infestissimæ, quam obsidionem per annum & amplius protelauit, per quod tempus ibi multi de Anglicis cum corruptione cadauerum & intestinorum animalium, cum reliquis incommodis, & maxime fluxu ventris perierunt. Per idem tempus Dauid le Brus Rex Scotię animatus per instigationem Regis Franciæ, cum Scotorum exercitu gloriosissimo ausus est intrare Angliam, æstimans non remansisse in terra nisi clericos & pastores, autumnabat enim omnem regni militiã cum ceteris viris defensoribus exisse regnũ cum rege suo. Nec vtiq; sibi constabat de glorioso triumpho, quem rex Angliæ de rege Franciæ reportauerat, sed progrediens vsq; Dunelmã, putabat se posse montes æquare vallibus, & cuncta ad libitum sibi licere, sed eum opinio sua cito fefellit. Nam per clerum Eboracensem, & paucos laicos, non sine confusione maxima in vigilia sancti Lucæ Euangelistæ deuictus & captus est, cum Wilhelmo Duglas, & multis aliis nobilibus de regno suo, & carcerali custodiæ mancipatus. Qui vero dictam (volente Deo) fecere victoriam, fuerunt dominus Wilhelmus la Zouche Episcopus Eboracensis cum clero suæ diœc. dominus Gilbertus de Vmfreuyle comes de Augos, Henricus Percy, Radulphus Neuile, Wilhelmus Dayncourt, & Henricus Scroop, cum exercitu quem collegerant Anglicorum, prout poterant in tanta temporis districtione. Et quamuis pene tota militia Scotiæ ibi capta fuerat vel perempta, pauci tamen ibi (Deo laudes) ex Anglicis ceciderunt. Ibidem fuerunt Robertus Comes Morauiæ, & Moritius Comes de Stratherne. Cum Rege vero capti sunt Comes de Fyfe, de Menteth, & de Wygyton. Et reuera lux dies fuisset vltimus obstinatæ Scotorum rebellionis, si prædis & captiuis tunc omnino neglectis, Anglici gentem ab antiquo rebellem persequendo de terra viuentium deleuissent. Eodem anno tertio Calend. Augusti Regina peperit filiam nomine Margaretam. Eodem anno Thomas de Dagworth miles, genere Anglus, cum octoginta armatis & centum sagittariis, tertio nonas Iunii contra Carolum de Bloys & magnates Britanniæ, & multos extraneos circumquaque collectos habito conflictu valido velut alter Machabæus, per duas vices præualuit die illa, deletis nempe plurimis in ore gladii multos cepit: habuit enim idem Carolus in exercitu suo mille quingentos armatorum, octo millia balistariorum, & triginta millia peditum. Eo quoque anno mense Augusti, tenente concilio in Aquitannia domino Henrico de Lancaster comite de Derby cum magnatibus, Iohannes primogenitus Regis Franciæ, qui villam de Aquilon [illegible] tempore obsederat, sed eam obtinere non poterat, misit ad Henricũ pro treugis [illegible]bendis, quæ sibi negabantur expresse. Iohannes ergo quanquam iratus, se [illegible] recessurum, antequam villam intrasset: relictis tamen sarcinulis & tentoriis confusus abscessit. Expost mox idem Henricus dictam villam de Aquilon, & villam de Reas, aliasque multas villas cum castellis de Agoneys, & Tonynygges sibi stabiliuit. De[in]de progrediens per Seyntonge, cum mille armatis hominibus pernoctauit in [vill]a de Saluceterre, tunc sibi reddita præ timore. Post hæc villas sancti Iohannis de Angeleyn & de Liuesham potenter cepit per insultum, captis resistentibus vel occisis, & quodam Episcopo, cum quatuor baronibus, & multis aliis fugientibus ex alia parte ciuitatibus, in qua cum cepisset spolia quanta placuit, rediit Burdegaliam cum [tri]umpho.

Bellum Dunelmia inter Scotos & Anglos.

Probitas Thomæ de Dagworth.

Acta comitis de Derby.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quadragesimo septimo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii vicesimus primus, cum rex Anglię strictius obsideret Calesiam, Rex Franciæ iuxta promissionem, quam obsessis promiserat, collecto exercitu Calesiam appropinquat, ad dissoluendum obsidionem, si quoquomodo valeret. In crastino vero aduentus sui clam aufugit diluculo relictis tentoriis, cum victualibus abunde refertis, metuens nimirum Anglici regis audaciam, quam expertus fuerat parum ante damno suo. Qui in Calesia villam tenebant contra Regem Angliæ, viso quod Rex Franciæ aufugisset, iam omnino desperantes de succursu, & eo maxime, quod fame & inædia tabescebant, villam Regi Angliæ reddiderunt, saluis vita & membris. Rex autem ingressus, villam eius dispositioni & ordinationi totaliter intendebat, quasi per spaciũ vnius mensis manens ibidem. Papa vero considerans rem contigisse contrariam votis suis, & iam Regem Angliæ effectum celeberrimum inter omnes Reges, interposuit partes suas, vt treuga fieret inter regna. Et post hæc cum summa laude & gloria Rex Edwardus circa festum sancti Michaelis in Angliam est reuersus. Sed in redeundo, sicut quondam de Britannia minori, repatrians, maximam tempestatem perpessus est in mari, vbi multos valentes & probos de suis amisit

De captione Calesiæ, & reditu Regis in Angliã, & periculo quod perpessus est in mari.

amisit, sic & modo magnas pertulit aduersitates, vnde beatæ virgini conquestus est dicens: Sancta Maria (inquit) domina mea, quid est, quod tendẽdo versus Franciam, felici aura, potior mare placatur, & cuncta prospere mihi succedunt: in redeundo vero versus Angliam mihi eueniunt sæua infortunia, & nimis aduersa. Eodem anno Thomas de Dagworth supradictus cum trecentis armatis, & quadringentis sagittariis, Carolum de Bloys in obsidione rupis Dirianę laborantem. 12. Calend. Iulii in aurora diei superueniens est aggressus multitudinem, ad prælium præparatam, & eius aduentum præstolantem prostrauit, Carolum cepit cum multis nobilibus, triumphumque obtinuit, futuris seculis merito commendabilem. Erat autem in exercitu Caroli militum & scutiferorum mille ducenti, & aliorum armatorum sexcenti, balistariorum duo millia, & peditum copia magna valde.

De captione Caroli de Bloys.

De pace & gloria regni Angliæ isto anno.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quadragesimo octauo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii vicesimus secundus, composita pace per totam Angliam videbatur Anglicis quasi nouus sol oriri, propter pacis abundantiam, rerum copiam, & victoriarum gloriam. Nam nullius nominis erat fœmina, quæ non aliquid de manubiis Cadomi, Calesiæ, & aliarum vrbium transmarinarum vestes furruras, culcitras & vtensilia possidebat: mappæ mensales, & monilia, ciphi aurei, & argentea linthea & lintheamina, sparsim per Angliam in singulorum domibus visebantur. Tunc superbire cœperunt matronæ Anglicanæ in apparatibus matronarum Galliæ celticem, & vt illæ dolebant de rerum suarum amissione, sic istæ gaudebant de rerum dictarum acquisitione. Hoc anno fuit magna pluuiæ inundatio, quæ durabat à festo natiuitatis sancti Iohannis Baptistæ, vsque ad natale domini proximo sequens, quam secuta mox est mortalitas in oriente Sarracenorum & incredulorum aliorum, in tantum, vt vix decimum vitæ relinqueret Sarracenum, qui putantes hanc eis pestem immissam propter incredulitatem suam, ad fidem se Christi conuerterunt, sed comperto, quod in secta Christiana eadem pestis inualuit, iterum ad vomitum reuertuntur.

De magna pluuia inundatione.

De magna mortalitate in Anglia, quæ à modernis vocatur prima pestilẽtia.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quadragesimo nono, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii vicesimus tertius, magna mortalitas hominum grassata est per orbem, incipiens ab australibus & borealibus plagis, tantaq; clade deseuiens, vt vix media pars hominum remaneret, tunc villæ olim hominibus refertissimæ suis destitutæ sunt colonis, & adeo crebra pestis inualuit, vt vix viui potuerunt mortuos sepelire. In quibusdam vero religiosorum domibus de viginti vix supererãt tantum duo. Æstimabatur autem à pluribus, quod vix decima pars hominum fuisset relicta ad vitam. Hanc pestilentiam e vestigio lues animalium est secuta, tunc redditus perierunt, tunc terra ob defectum colonorum, qui nusquam erant, remansit inculta. Tantaq; miseria ex his malis est secuta, quod mundus ad pristinum statum redeundi nunquam postea habuit facultatem.

De fraude Gallorum apud Calesiam, & eorum casu.

Eodem anno quidam miles nomine Galfridus Charneys, vnus de secretariis regis Franciæ, venit clam & subdole cum multitudine pugnatorum ad capiendum Calesiam, secundo die Ianuarii, secundum quod erat per prius dolose conductum inter ipsum & custodem illius villæ, vt saltem si villã obtinere non posset, ad minus castrum villæ sine dubio obtineret. Et vt ita fieret effectualiter, soluit præ manibus præfato custodi (qui fuit oriundus ex Ianua) pecuniæ magnam summam. Quod cum Regi Angliæ Edwardo fuisset intimatum, nescientibus Francigenis, illuc secrete cum suis aduenit armatis ad vnguem. Miles vero prædictus, iuxta conuentionem inter ipsum & Ianuensem factam, misit quosdam de suis, vt liberum introitum obtinerent, suo nomine, in castrum prædictum. Quibus ingressis, pons ligneus subito eleuatus, ante fores inclusit ingressos, & exclusit de foris existentes. Mox Rex Edwardus extra villam Calesiæ cum suis egressus animose, Francigenas est aggressus. Orta est ergo grauis pugna inter Francos & Anglicos, & tam acriter pugnatum est ex vtraque parte, quod vix cum Rege Edwardo remanserunt triginta de suis, tam constanter, tam feruide erant cum Gallicis occupati. Rex Edwardus prouide frendens apri more, & ab ira & dolore turbatus, euaginato gladio, Sanctum Edwardum & Sanctum Georgium inuocauit, dicens: *Ha Saint Edwarde, Ha Sainct George*, quibus auditis & visis, milites confestim Anglici confluebant ad Regem suum. Et facto impetu contra hostes tam animose institerunt, quod ducenti ex illis ceciderunt interfecti, & miles supradictus captus est cum pluribus aliis suæ gentis. Nonnulli vero fugæ præsidio sunt saluati. Interim sequente peste in Anglia, dominus Papa Clemens concessit plenam remissionem

Plenaremissio.

causa

causa huius epidemiæ omnibus vere contritis & confessis per totum regnum morientibus. Item obiit Symon Abbas Westmon. cui successit Symon Banham, qui mox factus est regni thesaurarius, deinde Episcopus Eliensis, ex tunc regni Cancellarius, deinde Archiepiscopus Cantuar. demum præsbyter cardinalis titulo sancti Sixti, postremo Episcopus Prænestinus.

De bello apud Winchelsee.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quinquagesimo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii vicesimus quartus, commissum est bellum nauale inter Anglicos & Hispanos quarto Calendas Septembris. Edwardus nempe Rex Angliæ cum paucis nauibus obuiauit nauigio Hispaniæ, viris bellicosis refertissimo iuxta Winchelsee. Et facto atrocissimo conflictu, multi læsi sunt ex vtraque parte. Nam tam feruens erat bellum, tam crebra vulnera inflicta ex omni parte, quod ab illo prœlio vix aliquis euasit illæsus. Demum (Deo volente) victoria cessit Anglis. Captæ sunt ibi igitur 26. naues magnæ, reliquis submersis, vel in fugã versis. In hoc conflictu dum Hispani timidi & superbi, atque fidentes in robore suo, & strenuitate dedignantur se reddere iussu Regis Edwardi, omnes miserabiliter perierunt, alii ferro cæsi, alii aquis submersi. Hoc anno obiit magister Thomas Bradwarden Cantuariensis Archiepiscopus, cui successit magister Symon Islep.

Translatio sancti Thomæ Herefordensis.

Eodem anno cũ magna veneratione facta est translatio sancti Thomæ Herefordensis Episcopi, Rege præsente cum nonnullis Ecclesiæ Anglicanæ prælatis, regniq; nobilibus & aliis plebeis in multitudine copiosa. Eodem anno factum fuit duellum in palatio Regis apud Westmonast. inter dominum bastard filium Philippi regis Francorum, & quendam militem de Ypres, cessitque victoria Iohanni præfato. Annus iste erat Iubileus, quo multi de populo vtriusque sexus, pro gratia remissionis suorum peccaminum consequenda, Romam sunt profecti. Quo quidem anno, venerunt in Angliam pœnitentes viri nobiles & alienigenæ, qui sua nuda corpora vsque ad effusionem sanguinis, nunc flendo, nunc canendo acerrime flagellabant, tamen (vt dicebatur) nimis hoc faciebant inconsulte, quia sine licentia sedis Apostolicæ.

De anno Iubileo.

De fabricatione grossorum & dimidiorum grossi.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quinquagesimo primo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii vicesimus quintus, Wilhelmus de Edyngdon Wintoniensis Episcopus, regni thesaurarius, & vir magnę prudentiæ, & qui plus Regis dilexit commodum quam communitatis: excogitauit, & fecit insculpi nouam monetam, scilicet grossum, & dimidium grossum, sed hæc erant minoris ponderis, quam correspondens summa sterlingorum. Quæ res fuit expost occasio, quod victualia siue mercimonia fuerunt per totam Angliam magis cara. Operarii vero & artifices, ac seruientes prouide callidiores solito sunt effecti. Contra quorum astutiam & superbiam, nequitiam & auaritiam, ordinata sunt statuta per parliamentum ad Westmon. Expost anno regni Regis Edwardi tertii à conquestu 28. & 35. sed parum ante nihil communibus profecerunt.

De bello Maurona & probitate domini Walteri de Bendeley.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quinquagesimo secundo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii vicesimus sextus, in vigilia Assumptionis beatæ Mariæ, dominus Walterus de Bendeley miles egregius, & custos Britanniæ Armoricæ iuxta Mauron inter villas de Reynes & Plumerel, cum trecentis hominibus armatis & totidem sagittariis debellauit, & vicit Mareschallum Francię venientem hostiliter contra eum, cum exercitu excessiuo. Nempe ex parte Gallicorum cæsi sunt ibidem viri nobiles, id est, domini tredecim, milites vero centum quadraginta, scutiferi quoque centum, tot autem pedites, quod eorum numerus non facile poterat deprehendi. Capti sunt ibidem insuper nouem domini, milites & armigeri centum quadraginta. Gallici & Britanni per hunc euentum sunt maxime consternati, & eorum fastus & superbia inclinati. Obiit Clemens Papa, cui successit Stephanus Episcopus Hostiensis, qui Innocentius sextus est vocatus. Eodem anno Haymo Atthethe Episcopus Roffensis, sponte & votorie renuntiauit episcopatui, resignans illum in manus Papæ. Cui Papa prouidit de magistro Ioanne de Schepey monacho & priore dictæ sedis. Sub quo tempore incepit magna caristia rerum venalium, id est, ferri, plumbi, æris, & omnium aliarum. Eodem anno Wilhelmus dux Selandiæ duxit in vxorem filiam Henrici Comitis Lancastriæ.

Obiit Clemens Papa 6.

Statuta sunt in parliamẽto Londonia, sed frustra.

Anno gratiæ millesimo trecensimo quinquagesimo tertio, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii vicesimus septimus, tenuit Rex Parliamentum apud Westmonast. post festum Paschę, in quo statutum est inter cetera, quod seruien-

tes & operarii & ceteri frequentatores ſeruilis operis de cetero pro dictis ſuis ſine annuis famulatibus plus mercedis vel ſtipendii non accipiant, quam ſolebant accipere ante annum peſtilentiæ quouis modo. Præterea ſtatutum eſt ibidem, vt panni venales per totam Angliam ſint in longitudine & latitudine, ſicut olim ſtatutum eſt apud Northamtoniam. Et quod omnia molendina & alia quæque impedimenta nauium, limborum, & omnium aliarum vectuarum per riuos aquarum omnium in Anglia, tollantur & deleantur. Quæ omnia expoſt (mediãte pecunia & ſingulari dominorum amicitia) ſtare permittebantur ad communium detrimẽtum. Eodem anno tanta fuit ſiccitas à menſe Martii, vſq; ad menſem Iulii, quod vix per totum tempus hoc plueret ſuper terram, vnde contigit, vt ſementa, herbæ, & omnia alia olim fructifera perierunt. Ob quam cauſam Anglia ſemper fertilis, ab aliis regionibus petere alimoniam coacta eſt. Cuius miſeriæ condolens Wilhelmus dux Selandiæ, naues plures onuſtas ſiligine Londonias deſtinauit, quæ non parum profecit incolis regionis. Hoc anno Henricus comes Derby & Lancaſtriæ apud Weſtmonaſt. dux Lancaſtriæ eſt creatus, & Radulphus de Staffordе, comes Staffordiæ factus eſt.

Primus dux Lancaſtriæ.

De prolocutione concordiæ inter Regem Franciæ & Angliæ, quæ fruſtra fuit dolo Francorum.

Anno gratiæ milleſimo trecenteſimo quinquageſimo quarto, qui eſt annus regni Regis Edwardi à conqueſtu tertii viceſimus octauus, facta eſt concordia & iuramento firmata inter Reges Angliæ & Franciæ, excepto quod ſigilla eorum adſcripta indentata nondum fuerant appoſita. In quibus continebatur, quod Rex Angliæ haberet omnes terras ſuas ducatus Aquitanniæ, quas ſibi Rex Franciæ iniuſte vſurpauerat, ſi Rex Angliæ totum ius & clameum, quibus regnum Franciæ vendicabat Regi Francorum remitteret, ac imperpetuum renuntiaret, ſuper quo negotio ex parte Regis Angliæ miſſi ſunt ſolennes nuntii ad Romanam curiam, videlicet, dominus Henricus Lancaſtriæ, Rich. Comes Arundeliæ, Wilhelmus Norwicenſis Epiſcopus, & Guido de Bryan, vt dominus Papa dictam concordiam confirmaret. Sed dolo & fraude Gallorum, quibus iugiter adhærebant, vna cum conniuentia domini Papæ à concordia eſt diſceſſum. Rex vero Edwardus ex hoc non modicum exaſperatus, copioſo exercitu congregato, regnum Franciæ confeſtim intrauit, ac illud vaſtare cæpit.

Hoc anno feria tertia in hebdomada Pentecoſtes, combuſti ſunt apud Auinionem duo fratres Minores, pro quibuſdam erroneis opinionibus prout Domino Papæ & ſuis Cardinalibus videbatur. Illo quippe anno, grandis ſeditio inter laicos & Scholares Oxonienſes eſt exorta: Laici nempe collecta multitudine virorum de patria cõuicina, in ſcholares atrociſſime irruerunt, & quoſdam vulnerauerunt, quoſdam crudeliter peremerunt. Tandem more prædonum bona Scholarium diripientes, eos de villa fugere compulerunt, propter quod Oxonia diu poſtea erat ſuppoſita Eccleſiaſtico interdicto, ſed demum mediantibus regni magnatibus, & eorum amicis, pax inter eos tali pacto firmata eſt: vt ciues Oxonienſes, qui cauſas diſcordiæ miniſtrauerãt, firmiter & ꝑpetualiter obligarent ſe nunquã de cetero ſcholaribus Oxonienſibus fore nociuos, vel eis læſionem aut iniuriam illaturos: regimenque totius villæ cancellarius vniuerſitatis, qui pro tempore fuerit, & nullus alius ſaltem laicus impoſterum obtineret. Eodem anno per conſilium Regis Angliæ ſtapula lanarum de Flandria reuocatur cum omnibus ad eam pertinentibus, & ſtabilitur in Anglia, ſed tamen diuiſim per loca, videlicet Weſtmonaſterii, Cantuariæ, Ciceſtriæ, Briſtoll. Lincolniæ, & Hull. in omnibus libertatibus, conſuetudinibus, & iuribus eidem conceſſis imperpetuum. Per idem tempus transfretauit Henricus dux Lancaſtriæ cum magnificentia & honore ad ineundum ſingulare certamen Pariſius cum Duce de Brounſwike, qui res ſuas deprædatus eſt, cum rediret de Romana curia, ſed interuenientibus dominis nihil actum fuit.

De venditione lanarum.

Transfretatio ducis Lancaſtriæ.

Princeps accepto principatu Aquitanniæ transfretauit.

Mors regis Franciæ.

Anno gratiæ milleſimo trecenteſimo quinquageſimo quinto, qui eſt annus regni regis Edwardi à conqueſtu tertii viceſimus nonus, dum rex Angliæ teneret conſilium apud Weſtmon. nuntiatur eidem Philippum regem Franciæ fore mortuum, & Iohannem filium eius in Regem Franciæ coronatum, eundemq; Iohannem Carolo filio ſuo ſeniori, qui dictus eſt Dolphinus de Vienna, ducatũ Aquitanniæ cõtuliſſe. Quibus auditis, Rex Angliæ indignatus, aduocato coram ſuis proceribus domino Edwardo primogenito ſuo, illi ducatum Aquitanniæ aſſignauit, quia ſibi iure hereditario pertinebat, præcipiens, vt ſe contra ſuos aduerſarios tueretur. Qui mox vna cum patre ſuo imploraturus auxilium, in Anglia loca ſanctorum viſitans, diuerſis diuerſa munera condonauit. Quo tempore Rex pater apud Weſtmonaſter. caput ſanctiſſimi

ctissimi obtulit Benedicti. Deinde Princeps Walliæ Edwardus præfati Regis primogenitus 2. Calend. Iulii paratis omnibus in expeditionem tanti negotii, ac comitantibus eum Comitibus de Warwike, Suffolk, Sarum, & Oxon. & mille hominibus armatis, totidemque sagittariis, in natiuitate sanctæ Mariæ apud Plymmouth velificate cœpit. Igitur cursu prospero perueniens Aquitanniam, à nobilibus regionis honorifice susceptus est. Quibus aduentus sui causam notificans, & habita deliberatione optima, decimo die Octobris equitare cœpit, transiens per patriam de Iuliack sibi subiectam, deinde per patrias de Armenack de la riuer. Cunyngerflee, Tholous, Carcason, & Nerbon iuxta mare Græcum, villasque quamplures, quasdam muris clausas per octo hebdomadas eundo & redeundo, captis prædis & spoliis igne deuastauit, nulla resistentia sibi facta. Ex tunc hiemauit ibidem. Interim proceres sui multas villas muratas & castra sibi subiugauerunt, quamobrem territi multi nobiles, sese cum suis dicto domino Principi submittentes, fide Anglici deuenerunt. Hoc anno circa principium mensis Nouembris Rex Angliæ Edwardus audiuit Iohannem Regem Franciæ ad sanctum Audomarum velle expectare aduentum suum, & paratum ad dimicandum contra eum. Qui mox Calesiam transfretauit cum duobus filiis suis, Leonello Comite Vlton, & Iohanne de Gaunt Comite de Richemund, ac domino Henrico Duce Lancastriæ, Comitibusque Northamton. Marchiæ, & Staffordiæ, aliisque magnatibus & hominibus armatis, scilicet ad duo millia bellatorum. Secundo die Nouembris egressus Calisiâ, profectus est versus sanctum Audomarum, vbi putauit Regem Franciæ cum ingenti exercitu expectare. Sed rege Angliæ appropinquante, Rex Franciæ retrocessit, vastando patriæ suę victualia, ne eis Anglici fruerentur. Quem sic fugientem rex Angliæ insecutus est vsq; Heden. Et visis defectu victualium, vecordiaq; sui aduersarii, rediit vastando totam patriam per dies decem. Et dum hæc agerentur, Scoti subdole & nocturno tempore ceperunt villam de Berewico, nullos nisi resistentes occidendo, castrum tamen remansit in manibus Anglicorum, ob quam causam Rex Angliæ reuersus est. Eodem anno in Parliamento apud Westmo. concessum est regi, vt habeat de quolibet sacco lanæ, per sex annos sequentes proximo 50. solidos. Eodem anno septimo idus Ianuarii natus est Regi Edwardo apud Woodstock filius, & vocatum est nomen eius Thomas.

De capite sancti Benedicti.

De transfretatione Regis Angliæ.

Fuga regis Franciæ.

Villa Berevvici capitur per Scotos.

Anno gratię millesimo trecentesimo quinquagesimo sexto, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii tricesimus, Rex Edwardus adiuit partes boreales cum exercitu populoso, vt villam de Berewick eriperet de Scotorum manib. perfidorum. Igitur 13. die Ianuarii Rege Edwardo in castro de Berewike existente, & exercitu eius prope villam, Scoti sibimet metuentes, sine damno vel difficultate villam Regi reddiderunt, sed tamen quidam ex Anglis interim deuiantes captiuantur à Scotis. Confestim postea vicesimo quinto die Ianuarii apud Rokesburgh dominus Edwardus Bayly ol Rex Scotiæ, regnum & coronam eiusdem transtulit in Edwardum Regem Angliæ, literis suis patentibus & autenticis inde confectis.

Rex recipit villã Berevvici, & corona regni Scotiæ in regem Angliæ transfertur.

Eodem anno dominus Edwardus primogenitus Edw. Regis Angliæ, Princeps Walliæ, existens in Wasconia, consulit Burdegalenses & proceres illius patriæ de aggrediendo regno Franciæ, aliisque terris sibi nondum subiugatis. Cuius propositum Comes de Armenack domini sui proditor, Regi Franciæ illico nuntiauit, & quæ mala regno Franciæ imminebant. Quod veraciter agnoscens Iohannes Rex Franciæ statim iussit prosterni omnes pontes super fluuium de Leyre, quos veteres non sine magnis expensis extruxerant. Princeps autem Edwardus hæc audiens, exercitu congregato sexto die Iulii cœpit de Burdegalia proficisci, transiens per patrias de Agiues, Peregor, Lymosin, Berry, & de Saloigne. In quo transitu plures villas sibi rebelles incendit, & plures cum castris & munitionibus sibi redditas obtinuit sub tributo. Itinerando quoque hominum armatorum plus quam sex millia captiuauit. In patria vero de Saloigne capta villa de Remorantin, castrum eiusdem sex diebus obsedit. Cui obsessi non valentes resistere castrum reddiderunt, vbi capti sunt Dominus de Cron. & Bursegraunde, aliique milites, & armati homines octoginta. Deinde progressus est per Toreigne & Peyton, & ibi prope Chaueny proceres sui septimo decimo die Septembris conflictum cum Gallicis habuere, in quo plures quam centum homines armati cecidere perempti. Sed etiam Comites de Aunser, & de Synny ac Seneschallus Regis Franciæ cum centum hominibus armatis capti sunt ibidem.

Eodem anno nonodecimo die Septemb. quasi in fine anni aduetus sui in Wasconiam,

Bellum de Poyteres, & victoria miraculosa.

niam, occurrit Regi Franciæ iuxta Poyteres, cum mille nongentis hominibus, totidemque sagittariis, venientem contra eum cum septem millibus electis armatorum, aliisque armatis pauisariis ac balistariis in numero excessiuo. Aderant ibi duo Cardinales, quorum vnus erat dictus Petragoricensis, ad persuadendum pacem inter gentes paratas ad bellum, à latere domini Papæ missi. Quibus cum Papa arctius iniunxisset præsens pacis negotium, respondisse fertur eidē Petragoricensis. Vero inquiens, Pater beatissime, aut pacem suadebimus, aut silices & petræ clamabunt. Tanta fuit illi fiducia, quod dominus Princeps cum tanta paucitate non auderet congredi contra tot hostes, quot venerant cōtra eum. Hoc autem à semetipso non dixit, sed cum esset Pontifex illius temporis, prophetauit de euentu belli futuri. Quia cū sagittarii nostri omnes sagittas expendissent, in hostes leuauerunt de agro petroso lapides, & cominus accedentes proiecerunt in Gallicos, percutientes galeas, cassides atq; clypeos eorundem, vt sonus proueniēs ex petrarū ictibus in campi circuitu reboaret, & sic quodammodo impleta est prophetia Cardinalis, qui spopondit, dicens, quia pacem habebimus aut lapides clamabunt: sed hoc postmodum. Igitur cum Cardinales inter vtrunque populum diligentissime discurrissent, & vidissent se non posse persuadere pacem, indignanter recesserunt. Et mox acies conuenerunt, vbi primo fractis lanceis cum gladiis, securibus & bipennibus rem egerunt. Ibi claruit victoria domini Iac. Arundel militis, qui potenti virtute confregit, & perforauit aciem Gallicorum, & fuit ipso die necis occasio hostium plurimorum. Ibi patebat fides & constantia Comitum de Warwick & de Southfolk, & ceterorum procerum, qui tam animose, tam feruide, tam atrociter pugnauerunt, donec manus gladiis & securibus obriguissent eorundem. Nec minus laudabilis erat ipse Princeps & Dux exercitus Anglicani, qui non solum se ducem exhibuit in hoc bello, sed probatum militem & expertum, vniuersa tentans, audiens & faciens, quæ miles fecerat animosus. Nec monientanie vel leuiter transit ista pugna. Sed tribus vicibus eo die præ multitudine superuenientium hostium oportebat Anglicos bellum instaurare. Tandem Deo nostris tribuente longanimitatem, & immittente Gallicis formidolositatē, nostris insistentib. Galli fugerunt, occisis prius ibidem duce de Burbon & Athenis, Episcopo de Chaluz, aliisque dominis & nobilibus ad numerum viginti duorum, militibusque peremptis ex hominibus armatis præelectis duobus millibus, & de communibus octogintis. Rex insuper Franciæ captus est ibidem, & Philippus filius eius iunior. Capti sunt etiam domini Iacobus de Burbon, & Archiepiscopus Senonensis, ac Comites vndecim, domini nobiles viginti duo, milites & homines armati plusquam duo millia. Quidam vero asserunt fuisse peremptos in hac pugna duos duces, decem & nouem magnos dominos, & quinque millia armatorum, vulgus autem, quod sub numero non cadebat. Expedito, finitoq; præfato bello, Princeps redit Burdegaliam cum gloria & triumpho, ducens secum Iohannem Regem Franciæ, vbi acceptus est à clero honorifice, atque ciuibus cum omni gaudio & honore. Dominus Henricus dux Lancastriæ dum hæc agerentur in Britannia circa obsidionem ciuitatis Rauensis moram traxit, quam expost obtinuit.

Princeps redit in Angliam cum rege Franciæ captiuato.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quinquagesimo septimo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii tricesimus primus, dominus princeps Edwardus cum Iohanne Rege Franciæ & filio eius Philippo, aliisque magnatibus, rediit in Angliam de Wasconia, & quinto die mensis Maii applicuit in portu de Plymmuth cum prędanobili captiuorum. In vicesimo autem quarto die mensis eiusdem, ducens secum dictum Regem Franciæ, captiuosque prædabiles, per pontem & ciuitatem Londoniarum, & ingressus circa horam diei tertiam, tendendo versus Westmonast. vbi ruit circa eos tanta populi multitudo in auditum videre mirabile, quod vix impediente populo post meridiem potuerunt ad palatium peruenire. Et cito post missi sunt in Angliam ex parte domini Papæ duo Cardinales, pro pace reformanda inter duo regna, dominus videlicet Tarilaudus Episcopus Albanensis, & Nicholaus titulo sancti Vitalis. Tertius vero Cardinalis venit in Angliam gratia visitandi regem Francorum, qui in Anglia moram traxerūt biennalem, sæpius cum regibus & eorum consiliis colloquentes, sed tandem discordes recesserunt.

De gente sine capite in Francia.

Sub hiis diebus consurrexit in Francia illa famosa societas, quæ Gens sine capite vocabatur, quæ primo parua, postea magna aggressa, magnam Franciæ partem occupans sine legibus, expulsis vel subactis locorum dominis, subiugauit. Erantque non tantum de vna gente vel natione, sed de pluribus regionibus congregati. Hoc anno

anno Dauid le Brus Rex Scotorum circa festum omnium Sanctorum de diutina custodia, qua tenebatur in castro de Odiam, liberatur, mediante redemptione centum millium marcarum soluendarum in proximo sequentibus decem annis, præter expensas hospitii sui. Eodem tempore orta est tempestas grauissima, tam in terra quam in mari, quam maxima infortunia sunt secuta. Quo quidem anno concessum fuit domino Iohanni Regi Franciæ soluere pro redemptione sua sexcenta millia florenorum circa festum S. Martini. Sed ista conuentio fuit facta ante, id est, in mense Maii, secundo die mensis eiusdem. Ad habendam ergo maiorem securitatem istius summæ soluendæ, postulatur ex parte Regis Angliæ habere potentiores & valentiores personas regni Franciæ in obsides, sed huic petitioni noluerunt Gallici consentire, quamobrem vicesimo die Nouembris responsum est Francis, vt se defendant & præparent ad bellandum. Eodem anno Calendis Aprilis relaxatur interdictum Oxoniæ, quod auctoritate domini I. Episcopi Lincolniensis propter clericidium & sacrilegia anno proximo præterito fuit illatum. Isto anno obiit mater domini regis Edwardi tertii domina Isabella, die sancti Ruffi martyris, & vicesimo septimo die Nouembris in Ecclesia Frarrum Minorum Londoniis sepelitur nondum dedicata. Hastiludia insuper hoc anno Londoniis facta sunt præsentibus regibus Angliæ, Franciæ, Scotiæ, & plebe numerosa.

Redemptio Regis Scotorum.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quinquagesimo octauo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii tricesimus secundus, immediate post Septuagesimam tenuit Rex Angliæ parliamentum apud Westmonasterium, vbi de pace reformanda inter duo regna, perſæpe colloquentes nusquam concordarunt. Quo quidem tempore magna controuersia coram summo Pontifice facta est inter magistrum Richardum Fizraf primatem Hiberniæ Armachanum videlicet, & clerum Anglicanum ex vna parte, & quatuor ordines mendicantium ex altera, super statu & regula eorundem Fratrum. Qui videlicet Armachanus opiniones suas erga Fratres coram summo Pontifice diu, plurésque sustinuit, & ipsos manifeste à suis deuiasse regulis multis rationibus demonstrauit. Sed tandem (proh dolor) clero Anglicano sibi subtrahente promissa, & exuberante in curia Fratrum satis magna pecunia, adhuc lite pendente, Fratres sua priuilegia sicut per ante sub data noua obtinuerunt. Eodem anno frater Iohannes Lile Eliensis Episcopus nimis iniuste fatigatus, anno proximo elapso contra voluntatem domini Regis ad curiam transfretauit, propositísque causis ibidem de iniuriis sibi illatis, & suę Ecclesię per dominam Blanchiam de Wake & alios de consilio suo, coram domino Papa motus est. Idem Papa vehementer & omnes aduersarios dicti Episcopi fecit excommunicari publice, mandans per literas suas domino I. Lincolniensi Episcopo, & aliis quibusdam prelatis Anglię, vt si quos nouerunt dictorum excommunicatorum mortuos & sepultos, à sepulchris extraherent, quod & factum est. Vnde Rex indignatus, quia dictorum excommunicatorum quidam erant de consilio suo, dictos prelatos grauiter infestabat. Qua de causa venerunt quidam missi de curia Romana ex parte dicti Episcopi Eliensis, obuiantes domino I. Roffensi Episcopo (tunc regni Thesaurario) armati tradentes literas Apostolicas violenter dicto thesaurario, quarum tenor communiter ignoratur, & illico euanuerunt, quos regales insequentes quosdam captos incarcerabant, & coram Regis iustitiariis morti condemnatos, in carcere atque furcis interfecerunt. Eodem anno Normannia & Britannia Armorica graui clade vastantur per Philippum fratrem Regis Nauariæ, dominum Iacobum de la Pype, & Robertum Knolles, aliosq; complures Anglicos, quos sine iussione regis Edwardi, qui in illis regionibus per tres annos & amplius hostiliter permanserunt. Ex quibus Robertus Knolles ex paupere mediocrique valeto mox factus ductor militum, ad diuitias vsq; regales excreuit ibidem. Quo tempore quidam natione Wasco surrexit in Francia, vulgariter nuncupatus Archipræsbyter, ducens vnam magnam comitiuam per diuersas partes Franciæ, ipsas hostiliter deuastando, & potissime prouinciæ regionem.

De parliamento apud Westm & archiepiscopo Armachano disceptante contra ordines Mendicantium.

Normannia & Britannia vastantur per R. Knolles.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo quinquagesimo nono, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii tricesimus tertius, 14. Calend. Iunii dominus I. de Gaunt, Comes Richmundiæ Blanchiam filiam Henrici ducis Lancastriæ consanguineam suam de dispensatione curiæ, apud Radingum duxit vxorem. Eodem tempore dominus I. Rex Franciæ sub vmbra pacis & dolose obtulit Regi Angliæ Flandriam, Picardiam, Aquitanniam, aliasque terras quas equitauerat & vastarat, pro quibus omnibus ratificandis idem Rex Edwardus in Franciam nuntios suos direxit, quibus

Rex transfretauit ad frangendum fastũ Francorum.

omnibus Franci contradixerunt, vnde motus rex Angliç, celeriter se & suos præparauit ad transfretandũ, ducens secum Principem Walliæ Edwardum suum primogenitum, Ducem Henricum Lancastriæ, & fere proceres omnes, quos comitabantur vel sequebantur pene mille currus, habuitque apud Sandwicum instructas optime vndecies centum naues, & cum hoc apparatu ad humiliandum Francorum fastum Franciam nauigauit, relicto domino Thoma de Woodstock filio suo iuniore, admodum paruulo, Anglici regni custode, sub tutela tamen. Igitur vicesimo septimo die mensis Octobris peruenit Calesiam, & quarto die mensis Nouembris diuiso exercitu suo in tres turmas proprer victualia, vnam turmam fortem Henrico Lancastriæ duci commisit, Edwardo vero Principi turmam aliam fortiorem, & fortissimam retinuit penes ipsum. Deinde profecti prætereuntes ciuitates & castella, tandem in festo sanctæ Luciæ prope ciuitatem Remensium peruenerunt, vbi moram traxerunt vsque in diem sancti Hilarii, sed nihil omnino profecit hæc mora, quia nihil eis reddebatur. Eodem die mouit exercitum versus Burgundiam: cui venit obuiam dux Burgundiæ, promittens eidem septuaginta millia Florenorum soluendorum sibi fideliter, si toti Burgundiæ parceret, & contineret ab incendiis & rapinis. Quod Rex concessit eidem. Mansitq; ibidem remis, videlicet vsq; ad quintum diem post festum sancti Gregorii Papæ. Interim Normanni cum non modica classe nauium apud Winchelsee applicuerunt, ipsamque villam idibus Martii inuaserunt, & pro parte combusserunt, ac omnes sibi resistẽtes interfecerunt, sexui, ætati, vel ordini nil parcendo. Matronas insuper & virgines ac mulieres illorum oculis blandientes captiuas ad naues duxerunt, & plurima spolia asportauerunt, & tandem sine læsione aliqua recesserunt. Quorum vnum facinus isthic ponam, cum Franci applicuissent existentib. multis, tam viris quam mulieribus, tempore missarum in Ecclesia, ad eandem Ecclesiam cum omni festinatione cucurrerunt, & interficientes multos, & deprædantes Ecclesiam, aspexerunt inter cæteros quandam fœminam pulchram nimis & elegantis formæ, quæ cum vicinis conuenerat, vt audiret missas. Ad quam nebulones satis intemperanter in eadem Ecclesia accedentes, mox suæ libidini vt erant armati prostrauerunt. Et tam diu ei vnus post alium coeundo illuserũt, donec mulier fatigata spiritum exhalaret. Quæ cuncta cum relata fuissent, Rex Angliæ turbatus nimium & exacerbatus, exercitum suum versus Parisius mox conuertit. Interea prælati in Anglia vndique confluxerunt ad arma cum clericis & laicis, vt per terram & mare dictis resisterent inimicis. Sed cum se & suos parauissent ad pugnam, nihil actum est hostilibus illis valefacientibus cum cachinno.

Hoc anno sanguis effluxit de tumba domini Thomæ quondam comitis Lancastriæ apud Pontem fractum. Eodem anno Rex Edwardus incepit nouum ædificium in castello de Windesor, vbi natus fuerat. Ob quam causam illum locum amplioribus ædificiis & splendidioribus decorare præ ceteris procurauit. Cuius operis constituit superuisorem dominum Wilhelmum de Wicham, virum prouidum & discretum. Eodem anno obierunt viri nobiles & præclari Rogerus Comes Marchiæ, Thomas Comes Oxon. I. le Gray tunc Seneschallus Angliæ, Galfridus le Say, & multi. Et de exercitu domini Regis in partibus transmarinis plures quam mille nominati perierunt. Obiit etiam hoc anno dominus Rogerus de Northburgh, Couentrensis & Lichfeldiensis Episcopus.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo sexagesimo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii tricesimus quartus, tenuit Rex Natale in partibus transmarinis, iuxta Remensium ciuitatem, mansitque ibidem (vt prædicitur) vsque ad festum sancti Gregorii Papæ, quando se conuertit Parisius, exercitum in nouem aciebus disposuit ad bellandum, & creauit milites quadringentos. Deinde mittitur dominus Henricus dux Lancastriæ ad portas ciuitatis, hiis qui intus erant proferens campestre prœlium, sub hac conditione, vt si rex Angliæ deuictus foret ibidem, nunquam postea regnum Franciæ vendicaret. Et accepto breui responso, quæ audiuit regi nuntiauit. Mox noui milites armati cum aliis ciuitati dederunt insultum, & illico eius suburbana destruxerunt. Per idem tempus Londonienses cum ceteris regni incolis congregata classe octoginta nauium, & quatuordecim millibus hominum cum sagittariis dedecus apud Winchelsee, per prius factum affectantes vendicare, maria perscrutando inimicos quærebant. Et tandem in Francia applicantes, insulã de Sans animose ceperunt. Sed tamen licet hæc omnia Franci bene satis cognoscerẽt, rumor facti ad Edwardum regem nondũ peruenerat. Igitur præuenire cupientes hos rumores,

res, dominus abbas Cluniacensis, comes Tankeruile tunc Franciæ Seneschallus, Bursegaldus constabularius dicti regni, & nonnulli alii viri venerabiles, de consensu domini Caroli regentis Franciam, conuenerunt ad regem Angliæ, pacem finalem & firmam ostensis conditionibus inscriptis humiliter postulantes. Quæ cum deliberatione inspectæ domino regi & consilio minime placuerunt, vnde rex commotus prohibuit ne sollicitarent eum amplius, nisi habita ad eius beneplacitum prolacione prędictorum. Et in crastino octauis Paschæ conuertit signa cum exercitu versus Aurelianum prędando, vastando, & igni consumendo plurima, quo tempore ingruebat tam sæua tempestas & inaudita, vt plura millia hominum & equorum in regis exercitu itinerando perirent, subito mortua corruendo prę frigoris imminentis asperitate. Quæ tantum regem nec suos terruerunt, quin procederent cum inceptis. Circa inuentionem sanctę Crucis dicti nuncii iuxta Carnotum domino regi formam pacis optime de communi consensu regentis & maiorum Franciæ circumspectissime ordinatam accedentes obtulerunt sub data apud ciuitatem Carnotum quintodecimo die mensis Maii, requirentes benignum dominum suum ac beneuolentiam consensumque gratiosum in scriptis ostensa, rata & grata ac firma sibi & heredibus suis imperpetuum admittere. Quibus inspiciendis sapienti deliberatione habita, rex annuit vt iuratis in corpore dominico partibus, tactisque sacrosanctis Euangeliis, pacta stabilirentur. Mittuntur igitur ex vtraque parte, Angliæ videlicet & Franciæ, duo barones, duo quoque milites, corporale sacramentum domini Caroli regentis Franciæ primogeniti I. regis eiusdem, ac domini Edwardi regis Angliæ, audire & admittere. Parisius igitur celebrata solenni missa, dictoque ter Agnus Dei, adiecto Dona nobis pacem, dictus Carolus in pręsentia prędictorum & aliorum plurium, dextram super patenam, cum corpore dominico, & leuam super Missale posuit, hęc verba proferens: Nos Carolus iuramus ad sacrosancta corpus domini & euangelia firmiter seruare penes nos pacem & concordiam formatas inter reges, & nullo modo in contrarium venire. Posthęc datis militibus reliquiis de corona Christi in testimonium omnibus valefecit. Simile sacramentum dominus Edwardus primogenitus regis Angliæ proxima Sexta feria pręstitit apud Louers. Ambo insuper reges & eorum filii, maioresq; vtriusque regni infra annum proxime sequentem, idem corporale sacramentum solemniter pręstiterunt.

Franci petunt pacem.

Ad corroboranda quoque complendaque prędicta & alia partes tangentia, rex Angliæ petiit & accepit maiores Francię in obsidatum, videlicet, dominos duces Aurelienscm, Burbonensem, Lougan, Berty, & de Bloys: comites vero de Lauson, Sainct Poule, Derencourt, Pourlay, Valentinoys, Baumund, Brayne, Forest: dominos quoque de Recori, Priaunce, Valentinois, de sanct Venaunce, de Garentz, de Angest, de Merenthi, Daunsin, de Auerne, Guill. de Cram, Boys de Arecourte, I. Hugain cum aliis. Assignataque sunt dies & tempus quibus conuenirent ambo reges cum consiliis suis apud Caleys prędicta consummare. Sigillatis scriptis indentatis, rex Angliæ vsque mare continuo proficiscitur, & apud Humflete ingressus mare nonodecimo die Maii in Angliam applicuit, veniensque ad palacium in festo Sancti Dunstani, quieuit paulisper, & mox I. regem Franciæ in turri Londoniis visitauit. Et facta concordia quid idem pro redemptione sua solueret, ab omni carcere liberauit. Summa vero pecuniæ soluendæ erat tres milliones Florenorum. Quibus ita gestis rex Angliæ regem Franciæ in turri & in palatio itinerando versus mare multimodis solatiis regaliter confortauit. Rex Franciæ prouide nono die Iulii transfretauit in regnum suum, deliberaturus & tractaturus cum suis de prędictis & aliis se tangentibus & regnum suum. Eo tempore in Anglia plures homines, bestiæ & arbores violento fulgure perierunt, & Diabolus in humana specie apparens locutus est.

Obsides dantur regi Angliæ.

Concurrentibus in vnum duobus regibus, posthæc cum suis consiliis apud Caleis conuenerunt de pace & concordia pręformatis apud Carnotum, & iurauerunt (vt prędicitur) eas firmiter seruare penes se. Quarum articuli erant isti, videlicet, Rex Angliæ vna cum illis quæ tenet in Wasconia habebit semper ciuitates, villas & castella, comitatus & patrias de Peyteres & de Peyton cum feodis de Tonard, & terra de Bekeuil, de Saintes, & de Saintoinge, citra & vltra la Charente, Danglesine & Daugolosinois, de Limoges & de Limosin, de Caours & de Cacursin, & de Paragort & de Paragnis, de Rodes & de Rouorgnes, de Agent & de Ageneys, de Charbe, & de Bigor, & de Caure. Et si aliqui domini teneant aliquid inter limites dictorum

De pacis articulis.

locorum, facient homagium regi Angliæ. Tenebitque Rex Angliç prędicta, modo quo Rex Franciæ ea tenuit à sexaginta annis vsq; nunc, videlicet in dominio quę sunt in dominio & in superioritate. Habebit etiam ea quę antiquitus tenuerunt reges Angliæ in villa de Mounstroil super mare cum pertinentiis, & eorum comitatum Pontinę, exceptis rebus alienatis per reges Angliç, ad alias personas quam reges Francię. Quę sic alienata si rex Franciæ teneat in pręsenti, tenebitur ea reddere ac liberare regi Angliç, exceptis terris obtentis per excambium, cum aliis terris. Quo casu rex Angliç reddet regi Francię sic tradita per excambium, vel permittet alienari. Et si alienata fuit personis aliis quam regibus Franciæ per reges Angliç, & post venerunt ad manus regis Francię per putagium, seu aliam iustam causam, Rex Francię non reddet ea nisi debeant homagium vel alia seruitia, tunc tradet illa personis quę facient homagium, aut alia seruitia Regi Angliæ.

Habebitque rex Angliç castella, villas, & dominium de Saleys, Meerk, Stangate, Colne, Hamme, Walc, Oye, cum omnibus suis pertinentiis, ciuitatem de la Rochel, & villam Sancti Wallerici. Habebit etiam Rex Angliç castellum, villam, & totum Comitatum de Guysnes, cum omnibus ad se pertinentibus, tam integre, sicut Comes eiusdem tenuit in vita sua. Obedientque sibi omnes viri Ecclesiarum, & aliarum conditionum, infra limites dicti comitatus, sicut obediebant aliquando regi Franciæ, vel comiti de Guysnes. Et tenebit rex Angliç omnia de Meerk & Caleys cōtenta in pręsenti articulo, & articulo pręcedenti in dominio, exceptis hęreditatibus, quę morantur Ecclesiis ibidem, & hęreditatibus aliis in partibus illis quę morabuntur hęredibus vsque ad valorem centum librarum monetæ de patria, sed de hęreditatibus infra villam de Saleys ordinet rex Angliç ad libitum suum, & sic habitantium in comitatu, villa & terris de Guysnes, stabit dominium integrum. Rex vero Angliç & hęredes sui, omnes Insulas, patriis pręd. ctis adiacentes tenebunt, vna cum insula quas tenent in pręsenti.

Et rex Franciæ & filius suus senior pro se & hęredibus & successoribus infra Sanctum Michaelem proximo tunc futurum ad vnum annum reddent, liberabunt & transportabunt regi Angliæ & hęredibus suis omnes obedientias, homagia, feoda, iustitias, recognitiones, iurisdictiones, patronatus ecclesiarum, omnimodas dominationes & superioritates, & omnia iura quę habent vel habere poterint in pręd. ctis terris, patriis, villis & rebus aliis. Et mittent ad omnes superiores Ecclesiarum, & alios dominos temporales terrarum, patriarum, comitatuum, & locorum pręd. ctorum, vt obediant regi Angliæ & hęredibus, sicut obediebant regi Francię, & per suas literas se acquietabunt de omnibus homagiis, feodis, seruitiis, obligationibus, subiectionibus, & promissionibus factis per aliquem eorum regi & coronę Franciæ. Et Rex Angliæ tenebit prædicta omnia in dominio & in superioritate, quæ in superioritate. Si vero donationes aliquæ, alienationes, obligationes, vel aliqua onera fiebant pręd. ctorum per aliquem regem Franciæ à septuaginta annis vsque nunc, nulla erunt, & res alienatæ, donatæ, seu oneratæ reddentur regi Angliæ citra festum Sancti Michaelis proximo futurum, excepto quod supradictum est in articulo de Poitieu, quod permanebit in virtute sua, & exceptis omnibus collatis seu alienatis ad Ecclesias, quæ illis pacifice permanebunt. Habebit etiam Rex Angliæ, & tenebit ciuitates & patrias pręfatas, quæ antiquitus non erant regis Angliæ, sicut Rex Franciæ aut filius suus senior tenet in pręsenti, & infra limites patriarum pręd. ctarum, quæ ab antiquo erant Regis Angliæ cum aliquibus rebus quæ aliquando eiusdem fuerant, vnde Rex Franciæ in possessione pręfuerat in die belli de Peiton, erunt & permanebunt Regi Angliæ. Rex quoque Angliæ omnia prædicta tenebit tanquam vicinus regis Franciæ, absque recognoscere superioritatem, facere homagium, resortem, vel aliqua seruitia alia, seu recognitiones Regi seu Coronæ Franciæ. Rex quidem Franciæ & Filius suus senior, renunciabunt dictæ resorti, superioritati, & iuri quæ habent, vel habere poterunt, quæ præsenti tractatu debent pertinere regi Angliæ. Similiter Rex Angliæ ac filius suus senior renunciabunt omnibus, quæ per præsentem tractatum non eis traduntur, & exigentiis quas fecerunt per speciale nomini vel iuri coronæ Franciæ, omnibusque homagiis & superioratui ducatus de Toraygne, Normanniæ & Britanniæ, & comitatus ac patriæ Flandriæ, Baniot, & Maigne, & aliis omnibus exigentiis quas fecerunt seu facere potuerunt regi Franciæ pro quacunque sic causa, exceptis illis quæ sibi tradentur per præsentem tractatum.

Valor redem-

Rex quidem Franciæ pro sua redemptione soluet Regi Angliæ tres milliones Scu-

Pecunia regis Franciæ.

Scutorum, quorum duo valebunt vnum Nobile, videlicet sex solidos & octo denarios argenti. Et omnia ista tradita Regi Angliæ permanebunt in tali securitate, ac libertate, prout sunt in pręsenti, & confirmentur à dictis dominis & successoribus suis. Nec aliquis vel patria aliqua qui antę fuerant sub obedientia vnius partis, & pet concordiam istam veniet in obedientiam alterius partis, pro factis præteritis damnetur. Omnes autem exhęreditati vel de terris ablati vel onerati aliquo onere vel redonatione, quasi banniti, vni parti adhærentes vel alteri, & similiter de Ecclesiis causa istius guerræ restituentur in integrum cum omni iure sicut ante guerram. Omnesque fortisfacturæ indulgeantur, excepto vicecomite de Frousard, & domino Iohanne de Galard. Confederationes enim bonę fient semper inter reges, non obstante qualicunque confederatione quam habent cum aliqua persona. Rex tamen Franciæ & filius suus senior pro se & successoribus suis regibus Franciæ se separabunt à confederationibus quas habent cum Rege Scotiæ, absque iuuare Scotos, vel confederationes facere contra regem Angliæ seu regnum suum. Similiter Rex Angliæ & filius suus senior, facient confederationibus quas habent cum Flandrensibus, valebuntque omnes collationes & prouisiones factæ durante guerra, per partes & beneficiis vacantibus, & eorum fructus morabuntur illis qui eos leuauerunt, facientque reges omnia prędicta confirmari à domino Papa, & impetrabunt absolutiones & dispensationes tangentes complementum præsentis tractatus. Poterunt studentes vtriusque regni in vtroque regno, vt sibi placuerit studere, & gaudebunt priuilegiis ac libertatibus studentium, per istum tractatum omnes alii tractatus & prelocutiones factæ temporibus pręteritis anullabuntur, nec partes iuuare poterunt. Iurabitur, etiam confirmabitur pręsens tractatus à duobus regibus, facietque Rex Franciæ literas confirmatorias, & alia necessaria sub manu publica, & mittet regi Angliæ, & Rex Angliæ remittet consimiles literas regi Franciæ. Fient igitur literæ optimæ de omnibus prędictis, sub sigillis vtriusq; regis, & filiorum suorum, & iurabunt ambo reges & filii sui, vigintiq; de mari prole vtriusque regni, tenere, complere, & teneri facere atq; compleri omnia prędicta, ac ponere rebelles & inobedientes vtriusque regni in veram obedientiam, & consurgent ambo reges contra tales inobedientes, & per illud renunciabunt omnibus gentibus pro se & regnis suis futuris causa inobedientiæ prędictæ, & se supponent coertioni & correctioni domini Papæ. &c.

His ita gestis, confestim mittuntur nuncii summo Pontifici, pro pace & pactis mutuis confirmandis. Quo quidem tempore ad præceptum domini Papę, quieuit controuersia inter clerum & ordines Mendicantium. Eodem anno erat communis mortalitas senum & puerorum.

Parliamentum rex tenet.

Anno gratiæ M. CCC. LXI. qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii tricesimus quintus, rex Angliæ celebrato natali apud Wodstock venit Westmonasterium ad parliamentum, in quo pręsentibus omnibus qui interesse debebant, proponitur concordia inter reges stabilita. Placuit igitur vniuersis dictam concordiam recipere & tenere. Quamobrem celebrata missa de sancta trinitate à Cantuariæ Archiepiscopo cum magna solemnitate, astante rege cum filiis suis & accensis luminaribus, & crucibus erectis super sacrosanctum corpus dominicum & missale, singuli qui non prius iurauerunt, hoc sacramentum pręstiterunt in scriptis, Archiepiscopo Cantuariensi incipiente. Nos Nicholaus Archiepiscopus Cantuariensis iuramus ad sacrosancta corpus Dominicum & Euangelia, firmiter seruare penes nos pacem & concordiam firmatas inter Reges, & nullo in contrarium venire. Quibus expletis, singuli suas schedulas regis notariis tradiderunt. Rex autem Francorum cum suis nobilibus idem pręstitit iuramentum. Sicque firmata pace inter duo regna, liberatus est Rex Iohannes.

De eclipsi solis.

Diuersa mirabilia.

Eodem anno. 6. die Maii in meridie fuit Eclipsis solis. Eodem mense Burgundię cecidit pluuia sanguinea, & sexto Calendarum Iunii in festo corporis Christi Boloniæ apparuit Crux sanguinea in aere à mane vsque ad horam sextam, eam multis videntibus: & tunc se mouebat, & in medio mari cecidit. Consequenter in partibus illis egressæ vulpes de syluis villas petierunt, & viuos quosdam homines deuorauerunt. Et in æstiuo tempore huius anni in Anglia & in Francia in locis desertis & planis, pluribus sæpe videntibus, subito apparuere duo castella, de quibus duo exercitus egrediebantur armatorum, quorum vnus signis militaribus ornabatur, alter vero nigro colore vestiebatur: & congredientes milites vicerunt nigros.

Interim

Interim adunati nigri milites superabant, & regredientes in castella omnia disparuerunt.

Et hoc anno post festum Sancti Michaelis Rosaria protulerunt rosas colorem & odorem perfectum habentes. Corui quoque & aues aliæ pullos produxerunt. Dominus Iohannes Gaunt comes Richmundiæ hoc anno factus est Dux Lancastriæ, iure vxoris suæ filiæ & heredis quondam ducis Lancastriæ, qui eodem anno diem clausit extremum.

Dominus Iohannes Gaunt fit dux Lancastriæ.

Eodem anno illa magna & famosa Comitiua de diuersis nationibus adunata, cuius Duces pro maiori parte erant Anglici, partes Franciæ versus Auinionem innaserunt, & villam Sancti Spiritus ceperunt, cum villis & castellis multis in Francia, quos nulla virtute vel arte potuit Rex Franciæ expellere de terra sua. Eodem tempore surrexit & alia societas, quæ alba comitiua vocabatur, quæ transiit per prouinciam in Lumbardiam, & duces huius comitiuæ erant Anglici, qui aliquando erant stipendiarii, aliquando ex proprio capite discurrerunt, accipientes redemptionem de diuersis villis & castellis ac ciuitatibus, nec pene secure vixit quisquam in illis regionibus, qui non istorum beneuolentia fruebatur.

De magnis comitiuis.

Isto anno Edwardus Princeps Walliæ desponsauit Iohannam Comitissam Cantii, relictam domini Thomæ de Holande, quæ olim fuit separata à comite Sarum militis prædicti causa. Hoc etiam anno fuit grandis pestilentia, quæ viros potius consumpsit quam fœminas. Quo in tempore obiit Reginaldus Wigorniensis, Michael Londinensis, & Thomas Eliensis Episcopi. Quibus successerunt prouisione Papæ Iohannes Barnet ad Wigorniensem, Symon Langham Abbas Westmonasteriensis ad Eliensem, & magister Symon de Sudbury ad Londoniensem Ecclesias. De nobilibus vero decesserunt dominus Henricus dux Lancastriæ, Reginaldus Cobham, Wilhelmus Fitzwarin, & Iohannes Moubray.

Princeps desponsat suam consanguineam.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo sexagesimo secundo, qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii, tricesimus sextus, tenuit rex natale apud Wyndesor, & quinto decimo die sequente ventus vehemens, nothus auster Affricus, tanta vi erupit, quod flatu suo domos altas, ædificia sublimia, turres, & campanilia, arbores, & alia quæque durabilia & fortia violenter prostrauit pariter & impegit, in tantum, quod residua quæ modo extant, sunt hactenus infirmiora. Hoc anno vendebatur libra ceræ pro 18. dena. Quo etiam anno magna societas quæ præualuerat in Francia & exercuerat, commisit bellum cum Francis, & vicit plures nobiles captiuando, & multa fortalitia capiendo.

Eodem tempore Cardinalis Adrianus abbas Cluniacensis tertio die in fine Aprilis venit Londinum tractaturus cum rege & consilio suo pro redemptione regis Franciæ minuenda, obsidibus liberandis, & matrimonio contrahendo cum sanguine regis Angliæ & Caroli Bloys, sed de his pauca vel nulla expediuit. Eo tempore fiebat Londini in Smithfield hastiludia quinque primis diebus Maii, præsente rege & regina, & maiori militia Angliæ & Franciæ aliarumque terrarum. Ad quæ venerunt Hispani, Cypri, & Armenii milites, auxilium regis Angliæ requirentes contra Paganos, qui inuaserant fines suos. Stapula lanarum non obstante sacramento regis & aliorum maiorum Angliæ mutatur ad Caleys. In festo Apostolorum Petri & Pauli rex Ed. 3. apud Westmonast. obrulit vestes in quibus beatus Petrus Apostolus celebrauit, & dedit per chartam suam Abbati & conuentui Westmonast. duos ceruos de venatione sua capiendos annuatim in foresta de Wyndesore. Edwardus regis primogenitus eo tempore circa festum sanctæ Margaretæ apud Westmonasterium, præsentibus regni maioribus, suscepit à patre suo Principatum Aquitaniæ, fidelitate prius & homagio sibi factis, sed tamen principatum Walliæ, ducatum Cornubiæ, comitatus Cestriæ, & Cantii, non reliquit, qui circa festum Purificationis beatæ Mariæ proximo sequentem cum vxore & tota sua familia in Wasconiam transfretauit.

Edwardus Princeps Aquitaniæ.

Eodem anno Simon Islep Cantuar. Archiepiscopus deuotionem multorum aut infecit, aut subtraxit, literis suis patentibus sub pœna excommunicationis præcipiens vniuersis Ecclesiarum rectoribus & vicariis suæ prouinciæ, & illorum subditis, vt de cætero non abstineant in festis quorundam Sanctorum, ab operibus manualibus & seruilibus, quæ prius in talibus festis fieri non licebant. Si tamen benefecerit, iudicet hoc caput Sanctorum cum membris, qui mortem quondam regis Angliæ Wilhelmi Rufi tradidit in manus, & arbitrium sancti Albani prothomartyris huius regni. Idem insuper Archiepiscopus assignauit & statuit, non plus dari Sacerdotibus

pro

pro annuali stipendio quam sexaginta sex solidos.8. den. quod plures furari coegit. Eodem anno cæpit Parliamentum Londini.17.Calen. Nouembris quod continuatũ est vsq; in festum sancti Britii, quo die Rex natus fuerat, annis ætatis suæ quinquaginta expletis: vnde in suo Iubileo populo suo se exhibuit gratiosum, reis maiestatis suæ regiæ offensas indulgendo, vinctos libere abire permittendo, & exules reuocando: ad petitionem etiam communitatis, placita in lingua materna, & non Gallica versari iussit. Leonellum quoque filium suum fecit ducem Clarenciæ, & Edmundum comitem Cantabrigiæ. In dicto Parliamento concessum erat regi per tres annos sequentes recipere.26.solid.& 8.denar.de quolibet sacco lanæ transuehendo vltra mare. Ordinatum est insuper nullum in regno pręter regem, Reginam ac duces, in posterũ prouisores habere victualium, nec vt aliquid caperent, nisi denariis pręsolutis, & vt hæc transgredientes stricto iudicio puniantur. Obiit hoc anno mense Augusti Papa Innocentius sextus. Cui successit dominus Gillermus Abbas ordinis sancti Benedicti Marciliat. patria Anglicus, doctor egregius, & auditor in curia. Et.2. Calend. Nouemb. consecratur, & vocatur Vrbanus quintus. Hic cum longum tempus in curia traiecisset, & nullum à Papa gradum accepisset, cuidam amico suo conquestus est dicens: Puto (inquit) veraciter o amice, etsi omnes ecclesiæ mundi caderent, nulla caderet super caput meum. Cum coronatus fuisset, accedens ad illum dictus amicus suus quondam, ait. Dudum conquesti estis pater beatissime dicens: Et si omnes ecclesiæ mundi caderent, nulla caderet super caput vestrum. Ecce quomodo Deus disposuit in hac parte. Omnes siquidem ecclesiæ mundi modo super caput vnum pariter ceciderunt. Obiit eodem anno I. episcopus Lincoln. cui successit per prouisionem I. de Buckingham, & Rob. Episcopus Cicestriæ, cui successit prouisione domini Papæ magister Wilhelmus de Lenne. Eodem anno obiit domina Iohanna Regina Scotię, & Londoniis sepelitur. Moriebantur etiam plures morbo litargiæ, multa infortunia prophetantes: mulieres insuper decessere per fluxum, & erat cõmunis pestis bestiarũ.

Obiit Papa Innocentius.6.

Annus morbidus.

Anno gratiæ M.CCC.LXIII. qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii.36. tenuit Rex natale apud Wyndesore. Quo anno Papa pluralitates reuocauit, decernens facto decretalis horribilis sufficere clerico rectoriam cum quatuor prębendis, minoribus vero minus. Iste Papa fratrẽ suum Episcopum Anniuoniæ ordinauit. Et sequenti proxima Parasceue Iohannem regem Franciæ cũ aliis regibus & proceribus cruce signauit. Prope tempus illud quidã spiritu diabolico instigati, corpus cuiusdam sacerdotis Londoniis in quatuor partes diuiserunt, quas per quatuor partes dictæ ciuitatis contemptibiliter proiecerunt: authores vero huius sceleris vsq; ad præsens latent. Eodem anno mense Octobri tenuit Rex parliamentum Londini, à quo nullus magnus se potuit absentare. In quo omne ornamentũ aureum siue argenteũ erat damnatũ, scil. in cultellis, cingulis, monilibus, annulis, & cęteris corporũ ornamẽtis, nisi in talibus qui possent per annum expendere decem libras. Ordinatum est ibidem etiam ne mercatores Angliæ, cum suis mercimoniis, vel ad vina quærenda de cætero transfretarent, & vt singuli artes suas exercerent, & vt nulli pannis preciosis, aut pellura vterentur, nisi qui possent expendere per annum centum libras. Et vt plebei operarii, & agricultores non vescerentur cibis delicatis aut potibus. Sed hæc omnia nullũ effectum capiebant. Eisdem diebus venerunt tres reges, videl. Frãciæ, Cypriæ, & Scotiæ, visere & alloqui dominum regẽ Angliæ, à quo plurimum honorati, & donis donati, Reges Cypriæ & Scotiæ ad sua reuersi sunt, sed Rex Franciæ graui morbo correptus Londoniis apud Sauey diem clausit extremum. Sed hoc contigit anno sequenti. De obitu regis huius exequias Rex Anglorum in diuersis locis solenniter fecit celebrari, ac vsq; Doueriam suis sumptibus per reuerẽdos viros corpus eius more regio conduci fecit, qui tandem sepultus est iuxta Parisium apud sanctum Dionysium, & regnauit pro eo Carolus filius suus maior.

Tres reges inuisunt regem Angliæ.

Eodem anno.7. Idus Decembris cæpit gelare, perdurauitq; gelu fortissimum vsque.14. Calend. Aprilis. Rex Cypri itinerando in Anglia plura perdidit per latrones. Ob quam causam Rex Edwardus concessit Londoniensibus potestatem copiosiorem malefactores iustificandi & incarceratos infra ciuitatem liberandi iusticiariis regis, vt prius solebant ad hoc non vocatis.

Latrones grassantur.

Hoc anno obiit bonæ memoriæ dominus Radulphus de Shreusbery, episcopus Bathoniensis, ad quàm sedem translatus est magister Iohannes de Barnet, de Ecclesia Wigorniensi, & Io. de Wytteleseye de Roffensi translatus est ad Ecclesiam Wygorniensem, cui successit Thomas Trilleck in Roffensem ecclesiam.

Hoc

Annona caritas

Hoc anno fuit tanta frumenti cariſtia, vt venderetur ſumma frumenti. 15. ſolidis. Generale cap. nigrorum monachorum fuit hoc anno Northamron. pręſidente domino Thoma Abbate ſancti Albani, in quo ſtatutum eſt inter cætera perpetuam fieri iugemque memoriam per totum ordinem pro viuis & defunctis, in omnibus horis diurnis pariter & nocturnis.

Anno gratiæ M.CCC.LXIIII. qui eſt annus regni Regis Edwardi à conqueſtu tertii triceſimus octauus, tenuit rex Edwardus natale apud Wyndeſore. Quo tempore Abbas de Bello itinerando verſus Londinum obuiauit cuidam damnato ad furcas ex Mareſcalcia regis, quem virtute libertatum Priuilegiorum ſuorum, erectum & liberatum à mortis periculo ſecum adduxit. Et quamuis Rex & Magnates alii ferrent grauiter factum iſtud, chartas tamen ſuas per placitum ibidem habuit approbatas. In feſto ſancti Michaelis Carolus le Bloys cum gente multa bellica ad numerum trium millium ſexcentorum, irruit ſubito ſuper Iohannem de Monte forti, & dominum Wilhelmum Latimer, dum obſiderent villam cum caſtro Doueroy, qui vix mille ſexcentos de Anglis & Britonibus & omni gente habuerunt, vbi facto congreſſu abſque deliberatione, ceciderunt ex parte ducis ſeptem viri, & ex parte Caroli intruſorum, ipſe Carolus cum domino de Richford, & Wilhelmo Vango, militibuſque & armigeris pene mille. Et capti ſunt de parte Caroli duo comites, viginti ſeptem domini, & armati viri ſtrenui mille quingenti.

Carolus le Blois in prælio ſuccumbit.

Hoc anno. 5. idus Aprilis obiit (vt prędicitur) I. Rex Franciæ, cuius mors vtrunque regnum non modicum perturbauit. Eodem anno Longobardi mercatores ſunt accuſari per ſocios ſuos de magna infœlicitate in mercimoniis ſuis facta regi, vnde maior pars illorum in turri Londoniarum recluditur, quouſque finem regi feciſſent ad eius beneplacitum. Eiſdem diebus Edmundus de Langley filius regis Edwardi, filiam & hęredem deſponſaſſet Comitis Flandriæ, niſi propinquitas conſanguinitatis prohibuiſſet. Vnde pro habenda diſpenſatione miſſum eſt ad Papam, ſed Rex Francię Carolus ne matrimonium iſtud procederet callide impediuit. Quæ mulier expoſt copulata eſt Philippo fratri regis Franciæ duci Burgundiæ, qui quondam patri ſuo in Anglia fuerat conceptiuus. Sub eodem tempore in planis Turkeyæ in die omnium Sanctorum commiſſum eſt bellum atrociſſimum inter Chriſticolas & Paganos, vbi Chriſtiani quamuis graui ſuo damno fuere victores. Attamen de Chriſtianis ibidem cecidere principibus I. Rex Hungariæ, Siwardus Rex Gorgoniæ, & magiſter Hoſpitalis Inſulæ de Rodes, & chriſtiani ad numerum quinque millium ducentorum & decem, de Paganis miſſi ſunt ad Tartara virorum quadtaginta millia robuſtorum, quæ perempta ſunt ibidem cum aliis popularibus, quorum numerus non potuit comprehendi. Et fuerunt principes paganorum Soldanus Babyloniæ, rex Turkiæ, rex Baldok, rex Belmatinus, rex Tartarorum, & rex de Lettowe, ex quibus tres interfecti fuerunt, vt hii qui interfuerant dicto prœlio referebant.

Chriſtianorum & Paganorum cædes.

Anno gratię milleſimo treceenteſimo quinquageſimo quinto, qui eſt annus regni regis Edwardi à conqueſtu tertii triceſimus nonus, natus eſt Edwardo principi Walliæ & Acquitanniæ apud Angoliſmum filius, & vocatus eſt nomine patris ſui Edwardus. Hic anno ætatis ſuę ſeptimo diem clauſit extremum, non tamen pręmature vt plurimi aſſerebant. Eodem anno Ingelranus dominus de Comyn apud Wyndeſoram deſponſauit Iſabellam filiam regis Edwardi. 3. cum magna ſolemnitate. Hoc etiam anno Rex Cypriæ cepit Alexandriam magnam quæ clauis eſt Ægypti, perempta illic non modica multitudine Paganorum. Principes igitur prędictorum cum Soldano illud factum indigne ferentes, in numeros adunantes Sathanę ſatellites venerunt contra eum. Quorum multitudini Rex & ſui ſe cernentes omnino impares, cum nō haberent exercitum, qui cuſtodire poſſet tertiam partem ciuitatis, vſi conſilio ſapiēti, deprędati ſunt illam partē quam ceperāt, auferentes ſpolia & diuitias quæ quemlibet exaturare valuiſſent. Nempe non ceperunt niſi vnam partem vrbis ex vna parte fluuii, quia brachium quoddam marinam vrbem ſecat. Reliquam partem tenuere pagani. Ditati nihilominus omnes fuerunt à maximo ad minorem. Et poſtquam ſpolia collegiſſent ad placitum, quarto die captionis eius, vel quinto, recedentes illęſi, ciuitatem deprędatam incredulis reliquerunt. Omnia vero genera ſpecierum tranſmarinarum diu poſthæc & rariora & cariora fuere, quamuis Soldanus in deſpectu Chriſtianorum proclamari feciſſet in partibus, ne mercatores ſe ſubtraherent ab eadem vrbe, ſed more ſolito illuc aduenirent, habituri tam bonum ſorum rerum venalium, ſicut ante captionem dictæ ciuitatis, ſed tamen non ita euenit. Interfuerunt autem

Rex Cypriæ cepit Alexandriam.

tem huic captioni cum rege Cypriæ plures Anglici & Aquitannici referentes tam in Angliam,quam in Aquitanniam pannos aureos,& holeſericos, ſplendoreſque gemmarum exeticos in teſtimonium tantæ victoriæ illic factæ.

Anno gratiæ M.CCC.LXVI.qui eſt annus regni regis Edwardi à conqueſtu tertii quadrageſimus, natus eſt domino Edwardo principi Walliæ & Aquitanniæ apud Burdegaliam Richardus filius ſuus ſecundus, quem Richardus Rex Nauarriorum de ſacro fonte ſuſcepit. Circa idem tempus rex Franciæ & maiores regni interpellauerunt auxilium regis Angliæ contra magnas comitiuas quæ debacchabantur in Francia,quarum ductores erant Anglici pro maiori parte,vel ſaltem de dominio regis Anglorum. Qui primo iuſſit per literas ſuas vt exirent Franciam, & non præſumerent illud regnum vlterius infeſtare. Qui valde ridiculoſe talia mandata ferentibus reſponderunt, ſe nihil ibidem tenere de rege Angliæ, nec velle pro eodem ſuas municiones relinquere,ſiue victum ſuum quæ tantis laboribus adquiſiuiſſent. Quorum reſponſis exacerbatus rex Angliæ, parauit ſe ad transfretandum. Sed rex Franciæ cum audiſſet de tanto regis apparatu,timuit,putans fortaſſis ſe regnum amiſſurum,ſi contingeret regem Angliæ fore victorem. Quapropter miſit ad regem, rogans vt à cæptis deſiſteret,& domi ſe contineret. Quæ quidem miſſio regem Edwardum iterum in tantum contriſtauit,vt iuraret per ſanctam Mariam ſe nunquam ſurrecturum in auxilium regis Franciæ, licet dictæ comitiuæ regem cum ſuis omnibus nitantur expellere regno ſuo. Nihilominus expoſt ad iuſſum regis Angliæ redditis regi Franciç villis & caſtellis per prędictas comitiuas diu poſſeſſis, Bertrandus Cleikin miles inſignis & belliger,cum magna comitiua proceſſit contra dominum Petronem regem Hiſpaniæ,vt illum deponeret, fretus auxilio & fauore Papæ. Fuit vtique iſte Bertrandus ſemper quietis impaciens,bellum diligens plus quam pacem. Dicebatur de iſto rege, quod vixit inter ſuos tanquam peſſimus, maleficus, & tyrannus, proſcribens & interficiens ſuos naturales homines,& quod peius eſt,ſpreta religione chriſtiana,cum quadam ſe Iudæa fæmina miſcuiſſet. Qui cum audiſſet aduentum illius terribilis comitiuæ, mox timore perterritus fugit in Waſconiam ad dominum principem Walliæ,poſcens ab eo ſubſidium & iuuamen. Quo fugato, Henricus frater eius baſtardus aſſenſu maioris partis dominorum Hiſpaniæ ſiue communium,& auxilio comitiuæ prędictæ factus eſt rex ibidem. Erat autem numerus comitiuæ prędictæ circiter ſexaginta millia bellatorum.

De magna comitiua.

Bertrandus mouens bellum in Hiſpania regem fugit.

Hoc anno obiit Symon Iſlepe Archiepiſcopus Cantuarienſis, cui ſucceſſit Simon de Langham epiſcopus Elienſis prouiſione Papę.I.Barnet de eccleſia Bathonienſi translatus eſt ad Elienſem eccleſiam.Magiſter I. Harewell contemplatione domini Edwardi principis Walliæ confirmatus eſt à Papa in epiſcopū Bathonienſem. Item hoc anno obiit Wilhelmus de Edingdone epiſcopus Wintonienſis, cui ſucceſſit per electionem, domino rege procurante, dominus Wilhelmus de Wickam, portator priuati Sigilli.

Anno gratiæ M.CCC.LXVII.qui eſt annus regni regis Edwardi à conqueſtu tertii quadrageſimus primus,princeps Edwardus condolens calamitatibus domini Petronis regis Hiſpaniæ,profectus eſt in regnum illud cum electa multitudine bellatorum Angliæ,Scotiæ,Nauarrię,Aquitannię & Britannię,& aliarum gentium plurimarum, ad quem cum multis acceſſit dominus Hugo de Caluerlee, deſerto Henrico Baſtard, eo quod noluit ſtare contra dominum principem primogenitum regis ſui: venit inſuper ad principem dominus Robertus Knolles cum electa multitudine magnæ comitiuę prędictæ.Qui duo de ſua militia multum auxerunt, confortauerunt,& animauerunt partem eius. De Anglia venit ad eum dominus I.dux Lancaſtriæ cum multis valentibus militibus & armigeris, aliiſque armatis. Eratque cum eo Rex Nauarrię cum multis de gente ſua. Ex aduerſa parte venit ipſe Henricus Baſtardus,& cum eo Bertrandus Cleikin cum magna parte illius magnæ comitiuę quę ipſum ſecuta eſt non tantum amore quantum ſpe prędæ. Venerunt inſuper cum Baſtardo pene omnes domini & potentes Hiſpaniæ, & de Galliis infiniti, partim miſſi per regem Franciæ, partim lucri contemplatione. Saraceni pręterea & vlteriores Hiſpani, ſed increduli, confluxerunt cum intruſore prędicto, qui prę multitudine dinumerari non valebant. Igitur poſt paucos dies aduentus principis in Hiſpaniam,rex Nauariæ ſe gerens incaute captus eſt repente à militibus Bertrandi Cleikin. Qui tamen domino principi expoſt cito fuit redditus, capto eodem Bertrando qui mortis incurriſſet ſupplicium niſi eum protinus iudicaſſet.Remāſit tamen idem Bertran-

Rex Nauaria capitur.

trandus captiuus postea per longum tempus, captus quippe fuerat antequam acies conuenirent ad feriendum, in initio belli huius. Cito post hæc acies ad inuicem percusserunt, sagittariis Anglicanis laudabiliter rem agentibus, & Hispanos vndiq; cum incredulis ferientibus. Dominus I. dux Lancastriæ, & dominus I. Chaũdois miles famosissimus, quibus assignati fuerunt illi qui de magna comitiua adhæserunt principi, primam aciem habuerunt. Super hos pondus belli stetit, super hos Saracenica phalanx incubuit, super hos Hispanorum innumera multitudo diu sæuit. Sed tandem superueniente domino Roberto Knols cum electa gente quæ eum secuta fuerat, & nostra pars augetur & animatur, & pars aduersa debilitatur & terretur. Tunc retrocedunt Hispani, corruunt Saraceni, & ad inferna properant per centenos. Ipse dux partis aduersæ pauefactus hiis visis, & maxime de sagittis quæ eum vndique circumuolauerant, reliquit sonipedem quem insederat, & equum velociorem insiliens festinauit ad fugam, non tamen illæsus, quia prout dicebatur erat in inguine sagittatus. Cognita vero fuga ducis sui Hispani, vltra resistendi spiritum non habentes, in fugam illico conuertuntur. Quos nostrates insequentes percutiunt, perforant, & prosternunt, quosdam captiuantes, plurimos perimentes. Captus est ibidem siquidem comes de Deuecum multis ex nobilioribus illius regni. Captus est insuper (vt prædicitur) ipse Bertrandus Cleikin, qui fuerat principalis consiliarius ex parte Bastardi, & dux primæ aciei. In hac pugna etiam & fuga prædicta occisi sunt ex gente Hispanica & auxiliariis plures quam septem millia bellatorum. In fluuio nempe de Nazar suffocati sunt multi rapaci gurgite illius aquæ, in tantum, vt vnda appareret rubra vel sanguinea per spacium milliarii, præ numerositate vulneratorum, vel illic se præcipitantium, vt ibidem per Anglicos peremptorum. Commissum est prælium istud tertio die Aprilis, vel vt quidam volunt, in vigilia Dominicæ annunciationis. Igitur obtenta tanta victoria, princeps illustrissimus præfatum dominum Petronem restituit in regnum suum. Qui expost ingratus & infidelis eidem principi non tenendo præmissa, initium magnorum dolorum fuit illi. Reuera cum sperasset de eo recepisse pecuniam cum qua satisfecisset suis conductitiis, & præcipue magnæ comitiuæ quam de Galliis accersiri fecerat, deficiente ipso in præmissis, contringi & comminui fecit vasa sua aurea & argentea, & monetam exinde fieri, quam suis stipendiariis erogauit, ipso paupere remanente. Misit præterea quendam ex suis militibus vt caperet nomine suo seisinam in comitatu de Algezira & aliis terris quas idem rex Petro sibi præconcessit, sed nunquam tamen fuit in possessione pacifica de eisdem, & ita regressus est in Aquitanniam, depauperatus nimium, quia consumpserat omnes thesauros suos in hac expeditione (vt præfertur.) Ob quam causam compulsus est manus mittere ad bona subditorum suorum, & in toto dominio Wasconiensi nouas taxas exigere & insuetas. Quamobrem cito postea defecerunt ab eo, & rebellare cœperunt. Sed hæc postea. Per idem tempus Bertrandus Cleikin soluens redemptionem suam, à captiuitate liberatur, & pergens in Hispaniam regi Petro reconciliatur. Persuasit igitur sibi tanquam communis amicus & pacis moderator, vt reciperet Hẽricum Bastardum fratrem suum in gratiam, quem promisit futurum fidelem sibi. Cuius verbis credens, idem Petro iussit vt ad eum adduceret, spondens se omnem rancorem & cunctas forisfacturas remissurum. Procurauit proinde idem Bertrandus, vt dictus Henricus adueniret cum armata manu, eo tempore quo rex sedebat in prandio, & subito præoccupatum lancea perforaret. Quod & factum est, & mox Bastardus inuasit regnum iterum, adeptus proditione quod non potuit aperto marte. Edwardus princeps per idem tempus (vt dicebatur) intoxicatus fuit, à quo quidem tempore vsque ad finem vitæ suæ nunquam gauisus est corporis sanitate. Sed & plures strenui & valentes post victoriam Hispanicam, fluxu ventris & aliis infirmitatibus perierunt ibidem ad magnum detrimentum Anglicani regni.

Bellum apud Nazar.

Victoria cessit Anglis.

Edwardus intoxicatur.

Eodem anno circa principium mensis Maii Papa Vrbanus quintus de Anniuonia cum plena curia se transtulit versus Romam, quo circa festum sancti Lucæ euangelistæ sanus peruenit, & summo cum honore ab omnibus est receptus, quia à tempore Papæ Bonifacii octaui ibidem visus fuerat Papa nullus, statimque loca sancta collapsa & ecclesias dirutas reparauit, reliquias sanctorum auro, argento & gemmis preciosis pulcherrime decorauit, & multa bona fecit ibidem propter quæ infinitas benedictiones post mortem ab omni populo reportauit.

Anno gratiæ M.CCC.LXVIII. qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii quadragesimus secundus, mense Martio visa est stella Comata inter partes Septentriona-

trionales & occidentales, quæ versus Franciam radios suos porrexit. Quo anno mense Aprilis Leonellus dux Clarenciæ regis Edwardi tertii filius cum electa multitudine nobilium Anglicorum transiuit versus Mediolanum, ad accipiendum in vxorem filiam domini Gallias domini Mediolani, cum qua medietatem eiusdem dominii fuerat habiturus. Sed tamen modico tempore super coniuge vel dominio gaudere permissus est, morte (quæ cũcta dissiuugit & separat) mox præuentus. Celebrato nempe inter eos cum maxima gloria matrimonio, Leonellus circa festum natiuitatis beatæ Mariæ proximo sequentem diem clausit extremum.

Eodem anno Franci pacem fregerunt, equitantes in terras Angliæ in comitatu de Pountyf, castella, villas, oppida, & municiones ex insperato capieutes, partim vi, partim proditione, homines vero regis Angliæ quosdam peremerunt, quosdam captiuauerunt, rege Franciæ hæc omnia ignorante. Et ad circumueniendã regis Franciç innocentiam, Rex Angliæ versutus & dolosus misit ei nuncios qui dicerent eum fore paratum soluere quod residuum fuerat de redemptione patris sui quondam regis Franciæ Iohannis, & omnes condiciones pacis apud Caleys factas obseruare. Interea princeps Walliæ direxit nuncios ad patrem suum de Wasconia, mandans per literas suas, ne Francorum regi fidem daret, qui proculdubio paratus fuit ad decipiendum eum, & iam pacem fregerat, vastando terras suas. Sed Rex Angliæ quorundam ductus consiliis qui dicebant principem temerarium & quietis impacientem, quippe qui nihil magis quam bella cupiuit, & ob id infamauerat regem Francorum satis innocentem, filii sui literas monitorias paruipendit. Eo tempore Rex Franciæ ad decipiendum plenius regem Angliæ misit ei vina de Bohemia, & alia donatiua indicia bonæ fidei & dilectionis. Et factum est, adhuc Gallicis nunciis cum rege existentibus, noua deportantur ad regem, quod Rex Franciæ diripuisset hostiliter pagum Pôtinum, villas vastasset, & homines captiuasset. Insuper & magnam villam & fortem de Abuile cepisset, & prędas multas cepisset ibidem. Cum autem audisset Rex de captione de Abuile, contristatus est valde, & nunciis quidem prçcepit cum donis redire, nolens eis damna inferre. Sed iussit eis vt referrent regi suo eius se infidelitatem quam maxime detestari, quam proculdubio lueret in futurum. Quibus domum properantibus, Calesienses facti sunt obuiam, & vina diripientes, Calesiam adduxerunt. Franci nihilominus vt erant semper fraude & dolositate pleni, causam fractionis pacis cautelose & subdole imposuerunt Anglicis. Hoc anno mense Octobri dominus Simon de Langham Archiepiscopus Cantuariensis creatus est in Cardinalem, & sequenti anno mense Aprilis versus curiam iter cepit. Igitur Papa transtulit magistrum Wilhelmum de Wittlesey episcopum Wigorniæ, ad ecclesiam Cantuariensem, & magistrum Wilhelmum de Lenne episcopum Cicestriæ ad ecclesiam Wigorniensem, & magistrum Wilhelmum Reed ad episcopatum Cicestrensem promouit.

Franci frangunt pacem.

Archiep. Cant. creatur in Cardinalem.

Anno gratiæ M. CCC. LXIX. qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii quadragesimus tertius, circa finem mensis Maii rex Edwardus tenuit Parliamentum apud Westmonasterium, in quo tractauit de rupto fœdere inter ipsum & regem Francorum. Quapropter sicut olim totum regnum Franciæ iterum vendicauit. In cuius rei negotium circa festum Natiuitatis beatæ Mariæ misit filium suum I. ducem Lancastriæ, & Humfridum de Boun, comitem Herefordiæ, cum valida manu militum in Franciam ad pugnandum pro iure suo. Qui ducentes exercitum versus montem Morianum, qui vulgo dicitur le Chalkhil, prope Calesiam, in quo consederat Francorum exercitus aduentum Anglicanæ militiæ præstolando, ad oppositum montis illius tentoria sua fixerunt. Dux igitur illic adhibitis certis dominis ad corporis sui custodiam qui noctium vigilias inter se diuiderent, pro tutela sua, diu moram ibi protelauit, tam inutilem quam damnosam. Erant ibi tunc multi valentes barones & milites, qui cernentes plebem Anglicanam quotidie fame, pesteq; perire, eo quod primum nullum sinebant pabulatum egredi, decreuerunt pugnare cũ Gallicis priusquam gens Angliæ peste seu fame nimis infirmata fuisset. Sed tamen ductores (vt fertur) huiusmodi noluerunt consilio consentire, causantes se non habere sufficientem manum ad congrediendum cum tanta multitudine pugnatorũ. Dubium quoque fuit vtrum eis virtus hominum aut audax mens defuerat. Dominus Thomas Beuchamp comes Warwicensis, belliger animosus, audiens quod die statuto Franci pugnare vellent cum nostratibus illic existentibus, mox electa valida virorum fortium comitiua, peruenit ad mare, & ascẽsis nauibus quas paratas reperit, cœpit versus

Rex Angliæ regnum Franciæ iterum vendicat.

Angli peste pereunt.

Calesiam nauigare. De cuius aduentu Francorum exercitus ita stupefactus extitit, quod relinquerent latenter tentoria cum suis victualibus, & clam aufugerent antequam terram attingeret idem comes. Cumque applicuisset, ducum quos reperit ignauiam multum redarguens detestatus est, qui consulerunt sibi ne progrederetur. Ipse vero commotus: Ego (inquit) progredi & pugnare volo dum adhuc panis Anglicanus in virorum meorum ventribus remanet indigestus. Et sine mora cum suis progrediens, Normanniam properauit, & insulam de Caws ferro flammaque vastauit, nemine sibi audente resistere. Sed heu, in redeundo versus Calesiam morbo pestilentiali correptus repente de medio est sublatus, parem sibi in armorum strenuitate, & regi regnique fidelitate superstitem minime derelinquens. Cæteri duces (vt præfertur) exercitum fere vniuersum quem eduxerunt, quo nunquam vllus validior nostris temporibus lectus fuit, de terra Anglicana, miserabiliter amiserunt, fame, & peste quem ex fame contraxerat in partibus transmarinis. Per idem tempus Papa fouebat guerram contra dominos Mediolanenses, quia ipsi tyrannice & iniuste terras, redditus, & castella de patrimonio beati Petri longo tempore detinebant. Pro Papa vero militant dominus de Spencer, qui laudabiliter se gessit ibidem post mortem ducis Clarenciæ cum quo peruenit ad partes illas. Eodem tempore floruit ille miles egregius & famosus Iohannes Hauckwoode Anglicus natione, habens secum illam albam comitiuam prætactam superius, qui nunc contra Papam, nunc contra præfatos dominos Mediolani arma gerebat, cuius pars quocunque verteret semper vincebat. Multa itaque facta egregia ibidem operatus est cum suis, immo mirabilia inaudita, si quis vellet eius gesta per singula enarrare. Eodem anno mortua est domina Philippa regina Angliæ in die Assumptionis beatæ Mariæ, mulier nobilissima, & Anglorum amatrix constantissima, quæ apud Westmonasterium honorifice tumulatur, fundente sumptuosas expensas rege Edwardo marito suo, circa eius exequias & sepulturam. Obierunt hoc anno insuper Thomas Percy Norwicensis, Lodowicus Scherleton Herefordensis, & I. Graunson Exoniensis episcopi, quibus prouisione Papæ successere Wilhelmus Courtnay ad Herefordensem, Henricus le Spencer ad Norwicensem, & Thomas Brautingham fauore literarum domini regis Edwardi ad Exonien. ecclesias. Hoc anno fuit magna pestilentia hominum & grossorū animalium, & per inundationes aquarum sequebatur & magna bladi dampnificatio, in tantum vt sequenti anno modius frumenti tribus solidis venderetur. Obiit Blanchia ducissa Lancastriæ, & in ecclesia sancti Pauli Londoniæ sepelitur. Hoc etiam anno tenuit rex Parliamentum apud Westmonasterium, in quo regi conceduntur decimæ triennales in tribus annis sequentibus persoluendæ. Et à laicis triennalis quindecima conceditur pari modo.

Io. Hauckwood miles strenuus.

Moritur Philippa regina.

Pestis & annonæ caritas.

Anno gratiæ M.CCC.LXX. qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii quadragesimus quartus, rex Edwardus sinistro visus consilio, magnas summas pecuniæ à prælatis, dominis temporalibus, mercatoribus, aliisque diuitibus mutuo petiit & accepit, asserens, quod in defensionem ecclesiæ & regni illas expenderet, sed tamen nihil inde profecit. Expost vero circa natiuitatem sancti Iohannis Baptistæ rex Edwardus congregari fecit exercitum magnum valde de valentioribus viris & magis expertis in bello qui in regno poterant inueniri. Inter quos erant domini de Graunson, de Fitzwater, & plures, tam armigeri quam milites nobiles & valentes. Hiis præfecit ducem dominum Robertum de Knols, virum prouidum & audacem, qui bella transmarina tractauerat per ante multoties gloriose, cuius discretione & industria voluit eos totaliter regulari, & eius imperio in omnibus obedire. Qui tandem mari transito, in regnum Franciæ peruenerunt, vbi quamdiu fuerunt, vnanimes Francieos aggredi non audebant. Demum circa principium hyemis orta est discordia inter dictos dominos iuuenes & Robertum Knolles ducem eorum, qui de propriis virtutibus nimis confidentes, æstimabant se multum humiliaros, quod eiusdem Roberti consiliis, & mandatis eius oportuit obedire. Erat tunc inter eos quidam miles stipendiarius, dictus I. Mensterworth, qui vna & aciem prædicti ducebat exercitus, manu quidem promptus, sed mente fallax & peruersus, & Roberto Knols (cui tenebatur maxime) infidelis. Hic multum instigauit dictos dominos contra Robertum, dicens in eorum grande redundare dedecus, quod ei subiecti essent, satis scientem & fortem quemlibet eorum astruens, ad perficiendum iniunctum negotiū sine cōsilio Roberti Knols, quem Vespilionem veterem appellauit. Vnde factum est cū Robertus præfatus consuleret eos egredi Franciā eo tempore hyemali, & in Britannia hyemare, noluerunt

Exercitus Anglorum in Francos.

runt ei consentire vel acquiescere, sed ibidem dixerunt se velle per totam hyemem expectare. Quapropter se in diuersas turmas pueriliter diuidentes, hyemationis loca quæsiuerunt. Robertus vero Knolles vt prudens & exercitatus miles, cum non posset eis persuadere salutem, diuertit cum suis in Britanniam; & in castello suo se cum suis prudenter recepit. Gallici vero sine mora in cæteros sic diuisos, & non dum in locis suis constitutos, irruerunt acriter, duce Bertrando Cleikin, & pro maiori parte vel occidunt vel capiunt vniuersos, in magnum regno Angliæ dedecus & detrimentum. Dictus vero I. Mensterworth multis de suis amissis, vix euasit. Veniensq; in Angliam dominum Robertum Knolles accusat instantius, imponens illi infortunii totius causas, eum insuper asserens proditorem. Sed nomen antiquum & probitas viri nota cunctis Anglicis id fecere, vt idem I. mendax reputaretur, & ingratus illi Roberto diceretur ab omnibus & crederetur. Rex Edwardus nihilominus subtraxit ab eodem Roberto dona quædam quæ per ante sibi contulerat, vnde cõtigit vt dictus Robertus Angliã non auderet intrare antequã regis gratiam magna pecunia comparasset. Sed hæc inferius plenius innotescent. Igitur dictus I. Mensterworth cernens suã fraudem non posse procedere, & se cognoscens depræhensum in mendacio; fugit ad regem Franciæ, domini sui effectus infandissimus proditor, vt infra patebit.

Robertus Knolles detrahitur.

Hoc anno Vrbanus Papa de Roma rediit Anniuoniam, ea de causa, vt reges Anglorum & Francorum ad concordiam inuitaret. Sed (proh dolor) ante tam pium opus inceptum morte præuentus, vicesimo secundo die Decembris ab hac luce instabili est subtractus. Sepultusq; fuit ibidem ad tempus in ecclesia cathedrali iuxta magnum altare, sed post anni spacium eius ossa ad Abbathiã sancti Victoris iuxta Marciliam (vbi quondam Abbas fuerat) deportãtur, & in ecclesia quam ipse pro maiori parte de nouo construxerat, iuxta principale sepeliuntur altare. Et cum in vtroque loco Deo cooperante fiunt clara miracula, ex quibus cuius meriti fuit apud Deum, cunctis fidelibus apertissime declaratur. Huic successit Gregorius vndecimus, diaconus cardinalis, prius Petrus Rogerii nuncupatus.

Obiit Vrbanus Papa.

Eodem anno ciuitas Lemonicensium contra principem rebellauit, sicut & plures aliæ villæ cum castellis in Wasconia, propter graues exactiones & impositiones, ac alia quodammodo importabilia per dominum principem & suos (vt dicebatur) eisdẽ imposita. Quamobrem se separantes à principe, regi Franciæ adhæserunt, vnde commotus, Lemonicensium rebellionem primo disposuit vindicare crudeliter nisi maturius resipiscerent, & eius gratiam quererent, humili satis prece. Sed ipsos quos tutabant muri fortes, victualium abundantia & bellicosorum virorum copia: nil terruit legatio principis iubentis eos ad pacem redire. Quorum cernens princeps obstinatiam, per nuncios mandat eis, dicens se totam ciuitatem funditus destructurum, & omnes inuentos in ea igne vel gladio perempturum, nisi citius sibi submitterent & traderent ciuitatem. Sed indisciplinatum vulgus, nihil horum audire voluit, sed & nuncios oculo superbo despexit, & ciuitatem arctius vndique communiuit. Mox dominus princeps plantata obsidione, diris oppugnatibus & insultibus ciuitatem circumquaque fatigat, nullam inclusis requiem indulgendo. Demum arte fodientium corruentibus muris, illam capit, & captam solo tenus fere destruxit, inuentosque in ea peremit, paucis captis & reseruatis ad vitam. Quibus ita gestis festinauit in Angliam remeare, tum propter iuges infirmitates quibus vexabatur, tum propter defectum pecuniæ qua bellatores conduceret ad reformandum rebelles. Igitur circa principium mensis Ianuarii cum vxore & paruulo filio suo Richardo obsequente familia apud portum de Plimmouth applicuit, relinquens post se in Wasconia duos fratres suos Io. ducem Lancastriæ, & Edmundum comitem Cantebrigiæ cum aliis viris strenuis & militibus bellicosis. Qui mox vt venit ad patrem, totum dominium Wasconiæ in eius manus resignauit. Eodem anno venit ad regem Edwardum ipsum accersientem Rex Nauarriæ apud Claryndonam, vbi tractauerunt de certis negotiis tangentibus werram regis Angliæ, ad cuius aduentus securitatem dimissi sunt de Normannia obsides quidam Episcopi, & comites ac barones de Anglia, vsque dum idem Rex rediret, sed post multos tractatus, ab ipso hoc quod petiit non potuit obtinere Rex noster Edwardus: attamen dictus Rex recessit magnis à rege nostro donariis oneratus. Hoc anno ille famosus, sapiens, strenuus miles & bellicosus Iohannes Chandos, interfectus est ab hostibus in Wasconia, quos prius superauerat, dum incaute caput suum discoperuisset, ad magnum detrimentum vtriusque regni. Nempe ferunt regem Franciæ, audita morte sua, maxime doluisse: & asseruisse, quod eo mortuo,

Leonicensium vrbs solo æquatur.

Iohannes Chandos interficitur.

tuo, non fuit vllus miles superstes qui esset habilis ad faciendum pacem inter Franciæ & Angliæ reges & regna, tantum metuebatur, tantus æstimabatur, tantum ab omnibus amabatur.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo septuagesimo primo, qui est annus regni regis Edwardi a conquestu tertii quadragesimus quintus, celebrato parliamento apud Westmonasterium in Quadragesima, Rex Edwardus petiit à clero & populo subsidium quinquaginta millium marcarum argenti, quod sub deliberatione, in conuocatione cleri facta post pascha, fuit concessum tam à Clero quam à populo laicali. Ad quam quidem summam persoluendam sacerdotes stipendiarii secundum valorem pecuniæ quam perceperunt per annum taxati fuerunt. Minuta etiam beneficia, quæ nunquam prius erant taxata ad complementum illius solutionis similiter taxabantur. In isto parliamento ad petitionem dominorum in odium ecclesiæ amoti sunt episcopi de officiis cancellar. & Thesaurar. & Clericus de priuato sigillo. Et loco illorum seculares subrogati fuere. Durante parliamento venerunt Londonias solemnes Ambassiatores missi a domino Papa nouo, ad tractandum cum domino rege de pace inter eum & regem Franciæ confirmanda, qui Papa, videlicet, desiderauit in hac parte sui prędecessoris exequi voluntatem, sed tamen nullus ex his pręmissis sequebatur effectus.

Clerici amouentur, laici surrogantur.

Anno gratiæ M. CCC. LXXII. qui est annus regni regis Edwardi à conquestu tertii. 46. nono die mensis Iunii Rex Edwardus tenuit parliamentum apud Wintoniam, ad quod de clero moniti sunt venire quatuor Episcopi, & quatuor abbates tantum, quod factum fuit (vt putabatur) propter mercatores Londonienses, Norwicenses, & alios in diuersis sua mercimonia promouentes, de quibus dicebatur, quod contra regem Edwardum rebellare volebant.

Eodem anno dux Lancastriæ & comes Cantebrigiæ frater suus cum duabus sororibus filiabus domini Perronis quondam regis Hispaniæ de Wasconia in Angliam redierunt, quas postea in coniuges acceperunt. Dux quidem seniorem vocatam Constantiam, & comes iuniorem Isabellam appellatam. Sub quo tempore, Iohannes dux Lancastriæ ratione vxoris suæ regem Castellæ nominauit & scripsit. Per idem tempus iussu domini Papæ egressi sunt duo Cardinales ad tractandum de pace inter duo regna, Anglicus videlicet & Parisiensis, acceptis procurationibus absq; pacis effectu ad curiam sunt reuersi. Hoc anno commissum est bellum nauale inter Anglicos & Flandrenses, de quo Anglici reportauere victoriam, captis viginti quinque nauibus sale onustis, & interfectis hominibus & submersis. Anglici reuera nescientes quod Flandrenses essent, cum insolenter prouocati fuissent ab eisdem, vt prædicitur, vniuersos perimerũt: vnde grauis discordia, & plura damna peruenissent vtrique populo ex hac occasione nisi pax amicabilis fuisset citius reformata. Eodem tempore Franci obsederunt villam de Rochel, & in terra illa multa mala fecerunt. Quamobrem missus est comes de Penbroke, iuuenis viginti quinque circiter annorum in Wasconiam, ad refręnandum Gallicorum immoderatos impetus, & ad dissoluendum obsidionem prędictam, cum magna multitudine armatorum. Qui cum satis securi peruenissent ad portum de Rochel, repente ruit super eos classis Hispanica incautos tunc & inordinatos ad pugnam, feriendo, sternendo, mactando: vnde contigit quod victoria cessit Hispanis, Anglicis pene cunctis in hoc congressu captis, vulneratis lethaliter vel occisis. Hispani insuper nullum genus damni quod irrogare poterant prętermittentes, naues omnes flãmis voracibus cõbusserunt, captumq; comitem cum viginti millibus marcarum susceptarum à rege Angliæ ad continuandam ibidem guerram, necnon dominum de la Spar aliosq; multos nobiles & robustos in Hispaniam abduxerunt. Contigit autem istud infortunium in vigilia natiuitatis sancti Iohannis Baptistæ, in qua festum sanctæ Etheldredæ virginis semper occurrit. Quod quidem infortunium plures asserunt sibi contigisse propter iniuriam quam intulit ecclesiæ supradictæ virginis, in causas inter eandem ecclesiam, & ecclesiam sancti Edmundi regis & martyris de Bury, priusquam recederet de terra sua. Pecunia vero supradicta, quia collecta fuerat de sancta Ecclesia, prout fertur, fuit domino regi minime fructuosa. Alii siquidem asserunt dicta mala comiti accidisse, principaliter tribus de causis, primo, quia ipse vxoratus rupto fœdere coniugali, cum aliis mulieribus rem nephariam, adulterando commisit. Secundo, perniciosus quadam dementia & insania fatigatus, iura & libertates ecclesiasticas in quodam parliamento deleuisse ex animo affectauit. Tertio, ipse protinus exagitatus nequitię stimulo, suasit

Regi,

Regi, suoq; consilio, vt viri Ecclesiastici bellorum tempore grauius quam alii seculares mulctarentur, &c. Ista vero vltima summe dominis temporalibus placuerunt, quę deinceps quasi in consuetudinem licet nunquam gaudentes traxerunt, reputantes se in hoc magnum aliquid consequutos, si quandoque sanctam Ecclesiam nouis impositionibus & tagallis valeant onerare. Igitur qualiter hi profecerint, subsequenter vel regno Angliæ, & incolis eius successerit, satis nouit & palam prædicat totus mundus.

Eodem anno mense Augusto Rex Edwardus parato nauigio copioso, cum magno nimis exercitu intrauit mare ad dissoluẽdum obsidionem de la Rochel, sed ventus contrarius non permisit eum longius à terra recedere, licet per magnum tempus prope littus maris ventum prosperum expectasset. Cum vidisset igitur, se nullo modo posse procedere, rediit ad terram tristis, post cuius reditum statim ventus ad partes oppositas se conuertit. In hoc apparatu erat cum filio filius suus Princeps, & nobilitas regni quasi tota. Expendisse quidem fertur eo tempore plusquam nonies centum millia librarum in vanum.

Rex intrat mare, sed inaniter.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo septuagesimo tertio, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii quadragesimus septimus, Iohannes dux Lancastriæ filius Regis, & frater Principis, cum ingenti exercitu transfretauit in Franciam, ad experiendum ibi iterum suam fortunam. Transiuit igitur equitans per Parisium in Burgundiam, & sic per totam Franciam, nemine sibi volente, immo nec audente resistere. Sed in hac expeditione modicum vel nullum damnum Francis intulit, nisi quia redemptionem diuersis villis & locis imposuit, alias vero neminem molestauit ex hostibus, tandem deseruit Franciam cum exercitu, in qua victualia sibi fuere sufficientia, vbi & epulabantur quotidie splendide, & ingressus est deserta montium Aluernię regionis, vbi nec reperiri possent hominibus victualia, nec bestiis alimenta, ibidem ergo fame & peste periit exercitus sui magna pars, sed & equi fere omnes interierunt in loco præfato. Tandem ingressus est Aquitanniam mœstus de infortunio, & sic peruenit Burdegaliam. Nam qui ingressus Franciæ apud Calesiam triginta & amplius millia equorum in suo comitatu habuerat, perpaucos, vt fertur, equos Burdegaliam secum viuos adduxit, vbi cernere possent spectaculum miserandum, milites famosos & nobiles, delicatos quondam & diuites in terra Anglicana (amissis hominibus & iumentis) hostiatim mendicando, panem petere, nec erat qui eis daret. Destructa nempe fuerat terra illa ante aduentum illorum per Gallicos. Ideoque inculta remanserat ad tempus illud, qua de causa facta est tanta fames in terra procul & iuxta Burdegaliam, vt ibidem summa frumenti pro quadraginta solidis venderetur. Dux nihilominus hiemauit ibidem. Decimo autem die Aprilis anno sequenti erat dies belli præfixus inter ipsum, & ducem Andegauiæ iuxta ciuitatem Tholosam. Interim vero captæ fuerunt treugæ inter duo regna ab hinc vsque ad vicesimum diem mensis Maii proximo sequentem, minus caute, prout dicebatur, quia dictæ treugæ Regem Angliæ omnino latebant. Adueniente vero die statuto, aderat illic Francorum magnus exercitus per præfatum ducem Andegauiæ congregatus, sed nihilominus die illo transit absque bello, non sine pudore & vituperio Anglicorum, quia Gallici iactitabant se fuisse paratos in campo die statuto ad expectandum illorum aduentum, qui non venerunt. Quamobrem Anglis multa intulere conuitia, asserentes eos esse falsos, timidos & vecordes, & hic fructus expeditionis istius. Eodem anno Rex Edwardus misit ambassiatores ad dominum Papam, rogans eum, vt super reseruatione beneficiorum in curia sua facta in Anglia de cetero supersederet, vt etiam Clerici ad Episcopales dignitates, suis electionibus pleno iure gauderent, & vt à suis Metropolitanis, prout antiquitus fieri consueuit, idem clerici confirmari valerent. Sicque super his & aliis diuersis (in quibus tam Rex quam regnum sentiebant se grauari plurimum) remedium postulabant, super quibus quidem articulis nuntii à Papa certa recepere responsa, de quibus cum redirent in Angliam, deberet Papæ rescribi per Regem de voluntate sua & procerum, antequam aliquid determinaretur super prædictis. Hoc anno in Parliamento erat decretũ, quod Ecclesiæ cathedrales suis gauderent electionibus, & quod Rex de cetero contra electos non scriberet, sed per literas suas ad eorum confirmationem iuuaret, sed tamen hoc statutum in nullo profecit. Obiit hoc anno magister I. Thoresby Archiepiscopus Eborac. Magister I. Barnet Eliensis, & magister Wilhelmus Lynne Wygorniensis Episcopi. Quibus successerunt auctoritate Papali magister Alexander Neuyle ad Ebo-

Anglorum penuria.

Francorum iactatio.

Decretum de electionibus cassatum.

ad Eborac. Thomas filius Comitis Arundeliæ ad Elienſem, & dominus Henricus Wakefeld ad Wygornienſem Eccleſias. In ſupradicto parliamento conceſſa fuit Regi vna decima per Clerum, & vna quintadecima per populum laicalem. Hoc anno caſtellum de Lizimaco Francis redditur, pro redemptione domini Thomæ Percy.

Aquitania defecit à Rege Anglorum.

Anno gratiæ milleſimo treceenteſimo ſeptuageſimo quarto, qui eſt annus regni Regis Edwardi à conqueſtu tertii, quadrageſimus octauus, dux Lancaſtriæ rediit in Angliam de Waſconia, poſt cuius receſſum tota Aquitania præter Burdegaliam & Baionem defecit à Rege Angliæ, & ad Regem Franciæ ſe conuertit.

Circa idem tempus, ſcilicet quinto die Iulii, obiit magiſter W. Wytleſeye Cantuarienſis Archiepiſcopus, vnde monachi illius Eccleſiæ ad eligendum adepti à rege licentiam, Cardinalem Angliæ in Archiepiſcopum poſtularunt. Qua cauſa Rex commotus aduerſus eos ira maxima, propoſuit dictos monachos exlegiſſe. Idcirco plura bona expenderunt, antequam potuerunt ſuper illo facto Regis gratiam obtinere. Poſtulationi nempe factæ de cardinale rex conſentire noluit, ſed nec Papa, nec Cardinales. Circa principium menſis Auguſti fuit tractatus apud Burges ſuper diuerſis Articulis inter Papam & Regem Anglorum pendentibus, qui videlicet tractatus durauit fere duobus annis. Tandem concordatum eſt inter eos, quod Papa de cetero reſeruationibus beneficiorum minime vteretur. Et quod Rex beneficia per literas. Quare impedit vlterius non conferret, ſed de electionibus tactis ſuperius, pro quibus Ambaſſiatores anno præterito fuerunt miſſi ad curiam Romanam, in iſto tractatu nihil penitus erat tractatum. Et hoc aſcribitur aliquibus, qui ſciebant ſe potius per curiam Romanam, quam per electiones ad dignitates epiſcopales; quas ambiunt, promoueri.

Anno gratiæ milleſimo treceenteſimo ſeptuageſimo quinto, qui eſt annus regni Regis Edwardi à conqueſtu tertii quadrageſimus nonus, I. Dux Lancaſtriæ ordinatus fuit per conſilium ad eundem in Flandriã ad tractandum de pace vel ſaltem treugis inter regna Angliæ & Franciæ. Proficiſcens autem, habuit in comitiua ſua Archiepiſcopum Cantuarienſem dominum Symonem de Sudbury, & plures alios proceres, cum familia magna valde. Ad quem locum occurrit ex parte Francorum Dux Andegauiæ, cum multis regni tam Epiſcopis quam proceribus, perſonis grauibus & famoſis: durauit itaque tractatus iſte fere per biennium, vbi poſt horribiles expenſas & incredibiles, poſt longam moram & diutinam toti regno Anglię deflendam, quam infructuoſe tractauerunt in breui, poſtea ſenſit Anglia damno ſuo: reuera per totum tempus illud Franci fraudulenter non de pace ſed de prœlio cogitabant, ſed reſarcientes arma vetera, nouaque fabricantes, omnem apparatum belli in promptu habere certabant: & contra, Anglici, qui neſciunt prudentia, & prouidentia, ſed ſolum more brutorum animalium cum punguntur agitari ſtimulo, nihil tale cogitabant, ad ſpem ſuam ponentes in ducis ſapientia, & credentes, quod ipſe ſua facundia gaudia pacis afferret epulis, diuerſis iocis inuigilauere. Factum eſt itaque in hac occaſione, quod Angli circumuenirentur incauti, quando non ſperabant, vt in ſequentibus clarius elucebit. Nam diſceſſum eſt vtrunque ſine pacis effectu. Per idem tempus nuntii domini Papæ, tam illi qui venerunt pro pace, quam illi qui venere ad tractandum inter Regem Anglię, & dominum Papam, prout ſupra fit mentio, plures procurationes à clero regni Angliæ receperunt. Hoc anno quarto idus Maii tranſlatus eſt magiſter Simon de Sudbury Londonienſis Epiſcopus, ad Eccleſiam Chriſti Cantuariæ, & magiſter Wilhelmus Courtney Herefordenſis Epiſcopus tranſlatus eſt ad Eccleſiam Londonienſem, & ad Eccleſiam Herefordenſem tranſlatus eſt Epiſcopus Bangorenſis. Circa tempus iſtud conceſſæ ſunt treugæ inter duo regna, à feſto natiuitatis ſancti Iohannis Baptiſtæ, vſque ad idem feſtum anni ſequentis. Eo tempore Dux Britanniæ I. Monfort habens ſecum filium Regis Angliæ, Edmundum Comitem Cantabrig. Comiteſque Marchiæ, de Warwike, de Stafford, & dominum le Spencer, cum multis aliis bellicoſis hominibus, in partes Britanniæ transfretauit. Quibus cito poſtea fuit reddita villa ſancti Matthæi ſupra mare, & duo caſtella, ſcilicet de Breſt & de Orrei, villamque de Kemperle ab eis obſeſſa, in qua fuere tunc incluſi omnes fere maiores Britanniæ, indubitanter cepiſſent, niſi quidam miles afferens noua de treugis captis inter regna ſuperueniſſet, & præcepiſſet eis ex parte Regis Angliæ, vt dimiſſa obſidione ad Angliam feſtinarent: quo nuntio compulſi ſunt (obſidione ſoluta) recedere anxii cum triſtitia & mœrore. Eiſdem fere diebus inſula de Conſtantin (in qua ſituatur

Anglorum mores.

situatur castrum sancti Saluatoris Domini) obsessa à Francigenis, eis redditur cum suis pertinentiis vniuersis, in non modicum regni Angliæ detrimentum. Ob quam causam postea dominus Io. Aneslee miles Thomam Karington armigerum de proditione appellauit. Hoc anno fuere calores nimii, quo tempore grandis pestilentia tam in Anglia, quam in aliis diuersis mundi partibus ita deseuit, quod infinitos vtriusq; sexus morte repentina consumpsit. Quapropter dominus Papa ad instantiam Cardinalis Angliç concessit cunctis decedentibus in Anglia, qui de peccatis suis contriti forent & confessi, plenam remissionem per duas bullas sex mensibus duraturas. Eodem tempore obiit Episcopus Sarum Robertus Wyfeld, cui successit magister Radulphus Argins. Obiit quoque tunc dominus Edwardus le Spencer, & in monasterio de Teukesburie traditur sepulturæ. Comes de Penbroke, qui captus fuerat ab Hispanis, & ductus in Hispaniam quarto abhinc anno, nimis inhumaniter tractabatur ibidem. Non ferens igitur Hispanorum supercilium, misit ad Bertrandum Cleikin Franciæ Constabularium, rogans, vt eum de inhumanorum prædonum manibus liberaret. Qui missis litteris ad Regem nothum, pro hac ipsa re recepit eum à bastardo Hispaniæ, qui se Regem dixit, in partem solutionis pecuniæ sibi debitæ ab eodem, perductusque est ad Parisium, vbi cum aliquandiu moram traxisset, assignata est redemptionis suæ summa. Et cito postea idem Comes cæpit ægrotare vsq; ad mortem. Forsitan intoxicatus fuerat ab Hispanis, qui hanc artem dicuntur habere impotionandi, vt quidam viuant per quatuor aut quinque annos postea, quidam eodem anno, nonnulli vero statim vitam finire cogantur. Metuentes vero Gallici ne moreretur inter illos, antequam solueretur sua redemptio, cum omni festinatione eum aduehere viuum Calesiam satagebant, sed frustra, nam inter illorum manus itinerando inter Parisium & Calesiam in fata decessit, in die videlicet sanctæ Etheldredæ virginis, quam ante egressum Angliæ (vt dicebatur) offendit. Plures nempe tradunt illam dictam virginem offendisse multipliciter, & ideo talia infortunia suis diebus festinis sibi asserunt contigisse.

Comes Penbroke captus ab Hispanis.

Comitis mors.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo septuagesimo sexto, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii quinquagesimus, in principio mensis Maii rex Edwardus fecit Parliamentum maximum apud Westmonast. celebrari, in quo more solito petiit à communitate quoddam subsidium sibi concedi pro defensione regni sui: cui respondentes illi de communitate, dixerũt se fore iugiter talibus impositionibus multipliciter fatigatos, nec onera talia diu posse ferre absq; maximo detrimento veraciter affirmabant. Nam liquido constabat eis Regem pro defensione regni sui sufficienter habere, si regnum foret prudenter & fideliter gubernatum, sed quamdiu tale regimen, quale tunc per malos officiarios haberetur in regno, nunquã illud rerũ copia vel diuitiis abundaret. Hoc itaq; se offerebant effectualiter probaturos. Et si post hanc probationem inuentum esset regem alterius indigere, ipsum iuxta suas facultates adiuuarent. In progressu vero plura fuere delata de Regis familiaribus & aliis diuersis Regis officiariis, & potissimum de domino Latymer ipsius Camerario, qui pessima gubernatione regem rexit. Quare dux Lancastriæ, dominus Latymer, & plures magni Regis officiarii fuerunt amoti, & in eorum locis alii subrogati. Item ad petitionem communitatis extitit ordinatum, quod certi Episcopi & Comites, ac alii domini conuersationis laudabilis, Regem & regnum de cetero gubernarent, eo quod Rex iam vergebat in senium, & gubernatoribus indigebat huiusmodi. Sed ista ordinatio impedientibus illis, qui amoti fuerunt à Rege (vt prædicitur) vix tribus mensibus perdurauit. Item milites parliamentales grauiter conquesti sunt de quadam, Alicia Peres appellata, fœmina procacissima, quæ nimis familiaris extiterat domino Regi. Hanc vtique accusabant de malis plurimis per eam & fautores eius factis in regno. Illa etenim modum mulierum nimis est supergressa: sui etenim sexus & fragilitatis immemor, nunc iuxta Iustitiarios Regis residendo, nunc in foro Ecclesiastico iuxta Doctores se collocando pro defensione causarum suadere, ac etiam contra iura postulare minime verebatur, vnde propter scandalum, & graue dedecus, quæ exinde Regi Edwardo, non solum in hac terra, sed in exteris regionibus nimium resultabant, milites petierunt hanc ab illo penitus amoueri. Item in hoc Parliamento quidam defectus notabiles de Richardo Lions, & Adam de Bury Londoniarum ciuibus & mercatoribus in lucem fuere deducti. Quorum primus, mediante pecunia, à vindicta debita valde sagaciter, imo prudenter euasit. Secundus stupefactus ad sibi imposita, protinus de regno profugit in Flandriam, vt semet ibi saluare

Subditi negant subsidium Regi.

uare valeret. Qui autem omnium militum prolocutor parliamenti extiterat, & hæc vniuersa proposuit Petrus de la Mare fuerat appellatus, vir vtique facundus & sapiens, cui pro sui maturitate, discretione siue prudentia talia negotia merito pręcunctis aliis crederentur. Hic prout erat informatus, contra prædictam Aliciam & quosdam alios de domini Regis Edwardi consilio verba fecit. Quamobrem ad instantiam præfatæ Aliciæ idem Petrus expost fuit apud Notyngham perpetuo carceri adiudicatus, in quo, licet eius amici pro eius liberatione sæpius supplicassent, biennio moram traxit.

De morte Edvvardi principis.

Octauo die Iulii durante adhuc parliamento apud Westmonasterium, in regali palatio defunctus est dominus Edwardus Princeps Walliæ, Regis Edwardi primogenitus, in festo videlicet Trinitatis. Quo die idem Princeps ob reuerentiam tanti festi, in quocunque loco fuerat, semper solebat quolibet anno solennitatem maximam celebrare. Cuius fortunam militiæ tanquam alterius Hectoris omnes gentes tam Christiani quam Pagani, dum vixit incolumis, plurimum formidabant. Eo igitur obeunte, omnis obiit spes Anglorum. Quo quidem superstite nullius hostis incursum, quo præsente nullius belli congressum Anglici timuerunt. Qui nunquam eo præsente passi sunt probra male gestæ siue desertæ militiæ, qui nullam gentem adiit, quam non vicit, nullam ciuitatem obsedit, quam non cepit. Igitur extincto Principe extinctus est cum eo profecto parliamenti præsentis effectus. Nam communes, cum quibus ipse tenebat, dicti parliamenti sortiti non sunt talem exitum, qualem pro meliori habuisse sperabant. Dominus Richardus de Burdegalia, filius Edwardi Principis Walliæ, in hoc parliamento factus est Comes Cestriæ, & non post multos dies patriæ suæ suscepit integrum principatum. Hoc anno circa principium mensis Iunii

De iniuria facta Abbati de Euesham.

homines & tenentes Comitis de Warwike malitiose & nequiter insurrexerunt contra Abbatem, & conuentum de Euesham, & tenentes eorundem elaborantes Abbathiam destruere cum dicta villa, & eorum famulos diris verberibus affligentes, nonnullos vero crudeliter iugulantes, accedentes insuper ad monachorũ maneria clausuras parcorum confregerunt, & incendendo combusserunt, & occiderunt feras ingerentes, finaliter omne damnum, quod eorum crudelitati sors ingerebat in illa furia perpetranda. Nec his contenti, capita viuariorum dissipantes, aquas excurrere permiserunt, pisces q; ceperunt, & secum asportauerunt, & alia damna multa illi loco omnino & dispendia grauissima intulerunt. Et pro certo dictam Abbathiam cum suis membris, secundum quod tunc verisimile videbatur, destruxissent irrestaurabiliter, nisi Rex manus adiutrices apposuisset citius, mittendo mandata sua litteraliter ad præfatum Comitem, & præcipiendo arctius, vt huiusmodi malefactores & pacis perturbatores compesceret. Sicque timor Regis & amicorum meditationibus, pax inter eos reformata fuit, non tamẽ plena satisfactio facta parti lęsæ, quia maius erat damnũ, quod irrogauerant, quam possibilitas ad dictum damnum resarciendum. Ferunt quidam, quod per istam brigam Rex per illos dominos in parliamento constitutos noluit vlterius gubernari, vnde filium suum Ducem Lancastriæ ad sui & regni regimen reassumpsit. Qui vsque ad obitum Regis stetit regni gubernator & rector. Qui ilico contra statuta Parliamenti permisit Regem recipere in gratiam dominum de Latymer, & Richardum Stury, & alios plures, qui in Parliamento prædicto iudiciali sententia ab eius præsentia fuerant perpetuo sequestrati. Rex insuper reuocat pellicem Aliciam Peres ad suum cõtubernium, quæ fuit eliminata iudicialiter ab eodem propter scandala siue probra, quę de eius procacitate prouenerunt contra sacramentum quo se astrinxerat eadem Alicia, quod & ipse dominus Rex ratificauerat, videlicet, quod ad Regis præsentiam non accederet quouismodo, quæ & permansit cum eo vsque ad mortem eius. Eodem anno Florentini excommunicantur à Papa propter re-

Florentini deuenerunt serui Regis Angliæ.

bellionem & enormia facta, quę contra Romanam Ecclesiam perpetrarunt, qui inter cetera sua facinora & facta crudelia, quæ gesserunt pessime, quendam Monachum illuc à domino Papa missum cum mandatis Papalibus candentibus fuscinulis ferreis viuum excarnificauerunt, & nondum mortuum in terrãm foderunt, quorum quidam postea venientes in Angliam, & Regis pacem habere rogantes, manserunt ibidem, donec Papa per suas bullas declarasset, quantis essent sceleribus inuoluti. Extunc vero Florentini deuenerunt serui Regis tanquam natiui, cum omnibus bonis & catallis eorum, secundum tenorem literarum Papalium, quod aut ita facerent, aut ad curiam festinarent, submissuri se gratiæ domini Papæ, & curiæ supradictæ. Florentini igitur elegerunt (vt sibi videbatur) de duobus malis minus malum, seruire, videlicet

cet

Obiit Cardinalis Anglicus.

cet more natiuorum Regi Angliæ, quam subditi arbitrio Romanorum. Vicesimo secundo die Iulii obiit Simon Langham Cardinalis Anglicus.

Parliamentum.

Anno gratiæ millesimo trecentesimo septuagesimo septimo, qui est annus regni Regis Edwardi à conquestu tertii quinquagesimus primus, tanta aduecta est in Angliam vinorum abundantia, quanta multa transacta tempora non viderunt. Circa Natale vero dominicum tanta excreuit aqua in partibus Northumbrorum de resolutione niuium, quæ per ante in magna densitate terram operuerant, vt aqua de superciliis montium descendendo iuxta cum frustis glaciei domos colonorum subuerteret, bona quæ super terram accreuerant, puta carbones, molares, lapides, ligna cum segetibus auferret suo impetu, insuper in mare descendens, per vim & collisionem dictarum frustarum naues quasdam tam violenta impulsione glaciei aut inutiles reddidit, aut omnino demersit. Circa festum Purificationis beatæ Virginis factum est Parliamentum Londoniis, cogente Duce, qui vices gerebat Regis, ipso irrecuperabiliter infirmato. In quo ex parte Regis postulatum est subsidium à clero & populo laicali. Cui taxa conceditur hactenus inaudita, videlicet, quod à qualibet laica persona sexus vtriusque annos excedente quatuordecim reciperet vnam grossam, vel quatuor denarios, exceptis notoriis pauperibus, qui publice mendicabant. Et de cunctis religiosis vtriusque sexus & qualibet Ecclesiastica persona promota 12. denarios, & de singulis aliis non promotis, vnam grossam, exceptis fratribus quatuor ordinum Mendicantium. Qui quia in labore hominum non sunt cum hominibus, non flagellabantur. In hoc autem parliamento abrogata sunt statuta Parliamenti superioris, quod bonum merito vocabatur. Et Rege sic volente, personæ abiudicatæ pristino statui restituuntur.

De Io. Wicklef. & eius opinionibus.

Per idem tempus surrexit in vniuersitate Oxoniensi quidam borealis, dictus magister Iohannes Wicklef, secularis in theologia, tenens publice in scholis & alibi conclusiones erroneas & hæreticas, ac statui vniuersalis Ecclesiæ cõtrarias & absurdas, & præcipue contra Monachos & alios religiosos possessionatos venenose sonantes, qui vt suam hæresim cautius palliaret, ac sub exquisito colore dilataret latius, congregauit iniquitatem sibi, videlicet, comites atque socios vnius sectæ insimul Oxoniis & alibi commorantes, talaribus indutos vestibus de russeto, in signum profectionis amplioris, incedentes nudis pedibus, qui suos errores in populo ventilarent, & palam ac publice in suis sermonibus prædicarent. Qui inter cetera ista quidem tenuerunt ad vnguem, videlicet, quod Eucharistia in altari post sacramentum non est verum corpus Christi, sed eius figura. Item, quod Ecclesia Romana non est caput omnium Ecclesiarum, plus quam vna alia Ecclesia, nec maior potestas per Christum data fuit Petro, quam cuilibet alteri Apostolo. Item, quod Papa Romanus non habet maiorem potestatem in clauibus Ecclesiæ, quam quiscunque alius in ordine sacerdotii constitutus. Item, quod si dominus est, domini temporales possunt legitime ac meritorie auferre bona fortunæ ab Ecclesia delinquente. Item, si Dominus temporalis nouerit Ecclesiam delinquẽtem, tenetur sub pœna damnationis eius ab ea temporalia auferre. Item quod Euangelium sufficit ad regulandum in vita ista quemlibet Christianum: & quod omnes aliæ sanctorum regulæ, sub quarum obseruãtiis degunt diuersi religiosi, non plus perfectionis addunt Euangelio, quam addit albedo parieti. Item, quod Papa nec alius Prælatus Ecclesiæ deberet habere carceres ad puniendum delinquentes, sed quilibet delinquens posset libere quocunq; vellet transire, & facere quæ sibi placeret. Ista & plura alia in subuersionem nostræ fidei asseruerunt, & affirmauerunt dicti seductores, in tantum, quod domini & magnates terræ, multiq; de populo ipsos in suis prædicationibus confouerunt, & fauerunt prædicantibus hos errores. Eo nempe maximo, quia potestatem tribuerunt laicis suis assertionibus ad auferendum temporalia à viris ecclesiasticis & religiosis.

Silentium indicitur Iohanni Wicklef.

Cum autem conclusiones istæ & deliramenta fuissent exhibita & perlecta coram Papa, viginti tres earum tanquam hæreticas & vanas ipse damnauit, dirigens bullas suas Archiepiscopo & Episcopo Londinensi, vt ipsarum auctoritate dictum Ioannem facerent comprehendi, ac supradictis conclusionibus diligenter examinari. Quo facto, atque habita declaratione super istis, licet ficta & vana, dictus dominus Archiepiscopus sibi & omnibus aliis super illa materia, præsente duce Lancastriæ cum domino Henrico Percy indixit silentium, prohibens, ne de cetero illam materiam quouismodo tangeret aut tractaret, & ne illam permitteret alios ventilare. Igitur tam ipse, quam sequaces sui aliquandiu siluerunt. Sed tandem contemplatione dominorum tempo-

temporalium easdem opiniones, & alias multo peiores illis postmodum ausi sunt reassumere, & laicis spargere quam sparsere prius. Hi vocabantur à vulgo Lollardi, incedentes nudis pedibus, vestiti pannis vilibus, scilicet de russeto, vt per vitam pœnalem facilius incautos traherent ad sectam suam. Eo vero die quo præmissa Londoniis erant peracta, propter verbum quoddam iniuriosum & insolens à Duce Lancastriæ Episcopo Londinensi prolatum, confestim Londonienses vnanimiter insurgentes, arreptis armis ipsum occidere proponebant. Sed dictus Episcopus ne hoc fieret omnino prohibuit, & nisi tunc Episcopus se opposuisset eorum conatibus, hospitium dicti Ducis de Sauey eo furoris sui tempore combussissent, qui vix ab illo proposito antistitis interuentu refrænati sunt. Tandem ad nutum Pontificis quieuerunt. Inter cetera vero probra, quæ Duci intulerat, arma eius in foro sunt publico reuersata. Dux autem & Henricus Percy, quem ad occidendum in hospitio suo ciues quæsierant, admoniti de tanta commotione relicto prandio fugerunt ad manerium de Kenington, vbi tunc Richardus filius Principis cum matre sua casualiter morabatur, coram quibus de opprobriis illis illatis horribiliter sunt conquesti. His igitur aliisque causis multis Londonienses duci facti sunt odibiles, in tantum, quod maiorem, & seniores, qui tunc temporis præfuerunt, exauctorari faceret & deponeret, eorumque loco alios subrogaret. Sub eisdem diebus captus est Iohannes Menstreworth miles proditiosus, & transfuga in ciuitate Nauarriæ pampilona, & adductus Londonias, primo trahitur, deinde suspenditur, postea decollatur, postremo corpus eius quadripartitum ad quatuor ciuitates famosas Angliæ missum fuit: caput vero eius super pontem Londoniarum longo tempore postea stetit affixum. Fuerat nempe iste I. Regi infidelis & regno, ambitiosus, peruersus, fallax, simulator & cupidus, qui frequenter magnas summas pecuniæ à Rege pro stipendiis hominum armatorum acceptas in proprios conuertit vsus. Et propter hæc atque alia sibi imposita vel imponenda timens pœnas dare, & mortem incurrere quam meruerat, ad Regem Franciæ (vt præfertur) aufugit. Cui facta fidelitate, promisit classem Hispanicam se adducturum ad regnum Angliæ inuadendum, sed Deus iustus iuste permisit illum intercipi & puniri, quam vt dolose atque malitiose dominum suum Regem, solumque natale nequiter infestando, suum iniquum propositum talis proditor adimpleret. Sub eisdem diebus nuntii, qui pro pace in Franciam sunt profecti, in Angliam reportauere nisi belli rumores. Quo tempore Rex Edwardus in festo sancti Georgii martyris apud Windesore, Richardo de Portugalia heredi suo, filio filii sui Edwardi Principis Walliæ, contulit ordinem militarem.

Dux Lancastriæ à Londonensibus male afficitur.

De captione I. Menstrevvorth.

De moribus eiusdem.

Rex Edwardus tertius cum quinquaginta & fere vno annis regnasset, vicesimo primo die Iunii apud manerium suum de Shene diem clausit extremum: Cui per totum tempus suæ decubationis assiderat (proh dolor) illa infanda meretrix Alicia Peeres, quæ cuncta quæ ebariora sunt, medio tempore semper suggessit eidem, nihil omnino tractans aut tractari permittens de animæ suæ salute, sed ei iugiter sanitatem corporis repromittens, donec in eo vidisset indubitata mortis indicia per vocis præclusionem. Tunc nempe cum cerneret vocem ademptam sibi, & oculorum acies hebetari, caloremque naturalem extremitates relinquere: mox inuerecunda pellex detraxit annulos à suis digitis & recessit. Solus tunc quidam sacerdos assidebat Regi moribundo, ceteris circa rerum intentis direptionem, qui ei eo quod loqui non poterat, nec confessionem ore tenus facere, persuasit vt veniam peteret pro commissis, afferens sibi crucis imaginem, quam dedit in manus eius. Rex autem cum reuerentia summa illam accipiens osculabatur deuotissime, nunc manu, vt potetat, in signum optandæ veniæ protendendo, nunc vero de suis oculis lachrymas vberes emittendo, & pedes imaginis frequentissime osculando. Tandem cum ad nutum presbyteri motibus & signis, quibus potuit, petisset primo & principaliter de peccatis à Deo remissionem, & secundarie à cunctis creaturis, quas vel scienter vel ignoranter offenderat, spiritum exhalauit, corpusque eius apud Westmonasterium cum omni reuerentia est humatum.

De morte Regis Edvvardi & fallacia Aliciæ Peeres.

Fuerat nempe rex iste inter omnes reges orbis & Principes gloriosus, benignus, clemens, & magnificus, dictus antonomastice gratiosus, propter gratiam singularem, qua præcelluit, quia virtute gratiæ diuinitus sibi concessæ vniuersos prædecessores suos quadam excellentia gratiæ præcellebat. Erat & corde magnanimus, qui licet aliquando infortunia diuersa aut incommoda emergentia nosceret se passurum, nunquam expalluit aut mutauit vultû. Belliger quoq; fuit insignis & fortunatus, qui

De moribus & felicitate Regis.

de

decunctis congressibus in terra & in mari, semper triumphali gloria victoriam reportauit. Familiaris, humilis, & mansuetus erat omnibus, tam externis quam internis, subditos omnes suos fouens, diligens, promouens, & pie regens, Deo deuotus extitit, peregrinationes sæpe faciens, & ministros Ecclesiæ venerans & honorans. In curis temporalibus prouidus & tractabilis, consilioque discretus. In eloquii suauitate mitis & affabilis, in gestu & moribus compositus & maturus. Orphanis erat quasi pater, afflictis compatiens, miseris condolens, oppressos releuans, & cunctis indigentibus impendens auxilia oportuna. Nempe in conferendis beneficiis vltra omnes viuentes fuit semper profusus & promptus: in rerum modestus affluentia, non elarus aut superbus, sed se semper intra se continens, & inferioribus quasi parem se præbuit, & inter orbis primores & principes se dominum demonstrauit. In ædificiis construendis curiosus & sollicitus, in regni sui locis diuersis plura consummauit ædificia arte exquisitissima, structura elegantissima, situ pulcherrima, & sumptibus preciosa, moderate supportans gaudia, leuiter ferens damna. Recreationum erant ei solatia aucupatio & venatio, quibus quotiens vacauit, prout tẽpus anni obtulit, multum indulsit. Largus erat in donis & hilaris, prodigus in expensis. Corpore fuit elegans, statura quæ nec iustum excederet, nec nimis depressioni succumberet, vultum habens humana mortalitate magis venerabilem, similem Angelo, in quo relucebat tam mirifica gratia, vt si quis in eius faciem palam respexisset, vel nocte de illo somniasset, eo proculdubio die sperabat sibi iocunda solatia prouentura. Regnum vero suum vsque in senium strenue, sapienter & magnifice gubernauit. Et quia fuerat in vniuersa morum honestate præclarus, sub eo viuere regnare fuit, prout suis subditis videbatur. In tantum nempe eius fama percrebuit apud nationes barbaras & remotas, vt æstimarent se felices, qui vel eius erant dominio subditi, vel ei aliquatenus fœderati. Nullum enim credebant fore sub cœlo regnum, quod tam nobilem, tam generosum & felicem produxit Regem, aut eo extincto imposterum suscitabit. Luxus tamen & motus suę carnis lubricos etiam in ætate senili non cohibuit, alliciente cum satis inuerecunde (vt fertur) dicta meretricula A. P. vnde citius (vt putatur) propter illius immoderantiam vitam finiuit. In hoc loco summe notandum est, quod sicut in eius primordiis cuncta grata & prospera successiue ipsum illustrem reddiderunt & inclitum, ita eo ad senilem ætatem vergente, & ad occasum declinante, peccatis exigentibus, paulatim illa felicia decrescebant, & infortunia multa infausta & incommoda succrescebant, quæ minuere (proh dolor) famam eius.

DE TEMPORE REGIS RICHARDI SECVNDI.

ANNO Dominicæ incarnationis M. CCC. LXXVII. Cognito, quod illustris Rex Angliæ Edwardus tertius à conquestu, in vigilia sancti Albani Anglorum prothomartyris, videlicet 21. die mensis Iunii diem suum clausit extremũ, Londonienses miserunt de valentioribus ciuib. ad Kyngston, vbi tunc morabãtur tam Princeps quam mater eius Principissa, vt ciuitatem & ciues Londonienses recommendarent eisdem. Iohannes vero Philpot Londoniensis ciuis facturus verba pro conciuibus, orationem huiuscemodi inchoauit. Noua afferimus excellentissime domine, quæ sine magno mœrore referre non possumus, de morte indubitanter imminente inuictissimi nostri Regis Edwardi, qui nos & regnum istud (vt ita dicam) per secula multa in tranquilla pace custodiuit & rexit, & iam manifestis in eo mortis signis desinit esse rector noster. Vnde rogamus ex parte ciuium & ciuitatis Londoniensis, vt habeatis recommendatam erga vestram reuerentiam, ciuitatem vestram, cameram scilicet vestram, qui in proximo eritis noster Rex, quem solum Regem recognoscimus, cuius solius subiiciemur imperio, flectemus arbitrio, parituri sumus dominio, famulabimur tã personæ quã verbo, & vt cetera exequamur nostrę legationis nuntia, nouerit vestra reuerentia ciuitatem vestram indicibiliter perturbari, eo quod vestram præsentiam elongastis ab ea, quæ tantum vobis noscitur esse deuota, vt non solum parata sit, bona sua temporalia, sed etiam si necesse sit, pro vobis impendere vitam suam. Igitur ad vestram præsentiam accessimus, precaturi, vt ibidem tam ad consolationem ciuium quam vestri securitatem & solatium morari velitis. Deprecamur insuper (Princeps illustrissime) vt discordię, quę inter ciues nostros

Legatio Londoniensium ad nouum regem.

& dominum nostrum ducem Lancastriæ nuper quorundam simultatib. orta est, nullorum quidem commodo, sed plurimorum dispendio finem imponere dignemini, ipsi duci & nostris ciuibus fructuosum. Hæc & his similibus ab eo peroratis, responsum est à Principe & suo consilio, quod satageret in omnibus eorum satisfacere voluntati. Et hoc modo dimissi læta nuntia suis ciuibus retulerunt.

Legatio ex parte regis Londonienses.

In crastino, qui est dies sancti Albani, missi sunt Londonias ex parte Regis dominus de Latymer, dominus Nicholaus Bonde, dominus Symon de Burley, & dominus Richardus Adderbury, qui nomine Regis noui salutauerunt ciues. Nam, vt diximus, dominus Rex Edwardus die obiit præcedente, & retulerunt eis tristia de morte Regis antiqui, & læta de indole Regis noui, qui videlicet eos & eorum ciuitatem se delecturum promisit, & ad eorum vrbem fore venturum ibique, vt petierant moraturum, exequentes & alia Regis noui mandata, dixerunt dominum Regem pro eis ad ducem verba fecisse, & quod dominus dux se in omnibus voluntati regis in hac causa submisit: quapropter esse voluntatis regiæ, vt eodem modo, & ipsi se submittant, & dominus Rex elaborabit, vt pax inter eos firmetur ad honorem ciuium & commodum ciuitatis. Ciues vero de tali forma pacis territi, responderunt se hanc rem nullo modo facturos, præcipue quia nouerunt Regem puerum & infirmum, ad patrocinandum eis in tanto motu, & quod non per eum, sed per eorum aduersarios & inimicos capitales eorum causa ventilaretur, & eorum arbitrio punirentur: si Regis mandatis in hoc articulo consentirent. Tandem (post tractatum habitum inter eos super isto negotio, per sex horas & amplius) in hanc sententiam conuenerunt, vt si idem milites vellent se ciuibus obligare, quod eorum submissio in nullius ciuium damnum temporale, vel dispendium corporale, seu in ciuitatis eorum præiudicium resultaret: regiis libenter iussionibus acquiescerent. Milites autem supradicti, & regiis votis satisfacere, & ciuium paci studentes consuluere, sub sacramento fidelitatis suæ militiæ spoponderunt eis, non ad præiudicium (vt prætactum est) sed ad commodum eorum fore, si se Regi submitterent, sicut se submiserat prius dux. Hac securitate percepta ciues versus Schene maneriū regium iter capiunt, vbi reperiunt nouum regem & eius matrem, ducemq; Lancastriȩ, & fratres suos regis filios, ac plures Episcopos congregatos circa corpus defuncti Regis. Quorum aduentu cognito, rex statim eos accersiri iussit: qui vt prius, deprecati sunt eum de adhibenda diligentia sua pro pace reformanda inter ducem & ciues, asserentes se paratos esse per omnia, ad subiiciendum se regis arbitrio. His dictis dominus Percy & Senescallus regni, videlicet dux Lancastriæ cum militibus eisdē adiunctis inequitantes equos nobiles & prægrandes, vt viam inter turbas Regi facerent, inoffense incedebant. De quibus nimirum contigit, quod cum fuissent per ante formidabiles, non solum vulgo, sed ipsis regni magnatibus pro eorum affluentia & assentatorum frequentia, in hac equitatione adeo modeste se habuerunt, turbas tam honeste, tam facete, vt vix cederent monuerunt, vt è tanta turba nullum illo die, nec in crastino verbo vel facto læderent quouismodo, vnde contigit, vt pene totius vulgi fauorem (quibus ante suspecti fuerant & odibiles) lucrarentur. Rex autem insidens magnum dextrarium tantæ personæ aptum, stratumque regaliter, sequebatur illos. Cuius gladium manibus eleuatum portabat ante eum dominus Simon Burlee, dominus quoque Nicholaus Bonde eius frænum duxit, incedendo pedes. Regem vero sequebantur milites & Coetanei sui, atque domus regiæ familiares. Nec defuit tantæ turbæ magna vis lituum & turbarum, nam quælibet turba seorsim suos tubicines præcedentes habebat, statutique fuerunt per Londinenses super aquæductum, & super turrim, quæ in honorem Regis facta fuerat, tubicines qui clangerent in aduentu Regis. Qui omnes simul iuncti clangentes, sonum mirabilem audientibus reddiderunt. Fuit igitur dies ille iocunditatis & lætitiæ dies, vt ita dicam, clangoris & buccinæ dies diu expectatus, renouationis pacis & legum patriæ, quæ iam diu exulauerant, desidia Regis senis & auaritia obsecundantium sibi seruorum eius. Ad honorem insuper regium ciues ordinauerunt, vt per fistulas aquæductus efflueret abundans vinum, & per totum tempus equitationis, id est, per tres & amplius horas iugiter emanaret. Factum etiam fuerat quoddam castrum habens turres quatuor in superiori parte fori venalium, quod Chepe nuncupatur: de quo etiam per duas partes vinum defluxit abundāter. In turribus autem eius quatuor virgines speciosissimæ collatæ fuerant, staturę & ætatis regię, vestibus albis indutę, in qualibet turri vna, quæ aduentanti regi procul aurea folia in eius faciem efflauerunt, & propius accedēti, flo-

Dux Lancastriæ Londoniensium fauorem recepit.

Quomodo Rex Richardus receptus à Londoniensibus.

renos

renos aureos,ſed ſophiſticos ſuper eum & eius dextrarium proiecerunt. Cum autem ante caſtellum veniſſent, ciphos aureos acceperunt, & implentes eos vino ad fiſtulas dicti caſtelli, Regi atq; dominis obtulerunt. In ſummitate caſtelli,quæ ad modum tali inter 4. turres eleuata fuerat, poſitus erat angelus aureus, tenens auream coronam in mali manibus,qui in tali ingenio factus fuerat, vt aduentanti Regi coronam porrigeret inclinando. Adinuenta ſunt illo die in ciuitate & alia multa, in honorem Regis, quæ numerare per ſingula longum foret. Nam ſinguli per vicos & plateas decertarunt,quis ei propenſiorem reuerentiam exhiberet. Igitur cum tanto plebis ciuiumque tripudio, cum tanto dominorum procerumq; gaudio, perductus eſt ad palatium regium prope Monaſterium occidentale,vbi illa nocte quieuit.

Ordo coronationis Richardi ſecundi.

Die Iouis, id eſt,16.die Iulii,videlicet 17. Calend. Auguſti, vigilia ſancti Kenelmi Regis,conuenientibus Archiepiſcopo & Epiſcopis, regniq; Proceribus ad Weſtmonaſt.ſummo mane,ordinata proceſſione Monachorũ in capis,Epiſcopi cũ monachis ad oſtium regii thalami peruenerunt,& paratum Regem reperientes ibidem per manus qui eius lateribus aſtiterunt,perduxeruut in Eccleſiam S.Petri, cantantes antiphonam in honorem Apoſtoli, cum oratione competenti adiuncta, & hac oratione: Deus humilium viſitator,qui nos tua miſericordia conſolaris, prætende ſuper famulum tuum Regem noſtrum miſericordiam tuam, vt per eum tuum in nobis adeſſe ſentiamus aduentum. Rex vero mox vt altare peruenit,proſtrauit ſe ſolo tenus ante altare, pauimentum autem ſtratum fuit palliis & tapetis. Proſecuta, vt diximus,oratione Archiepiſcopus cum Epiſcopis qui aderant, proſtrauit ſe ſuper pauimentum circa regem. Interim duo Epiſcopi Letaniam deuote cantarunt. Qua expleta erectus rex ductus eſt ad ſedẽ ſuã. Choro hanc antiphonam decantante, Firmetur manus tua. Tunc epiſcopus ſermonem fecit de materia Regis & regni ad populum, qualiter rex ſe haberet in populo,& in quibus populus ſibi debuit obedire. Quo completo iurauit rex corã archiepiſcopo,&proceribus qui ibi aderãt,quoniã ipſi ſoli eius iuramentum audire potuerũt,quod eccleſiam ſuis pmitteret gaudere libertatibus, & eam & miniſtros eius honoraret,& fidem rectã teneret,& rapacitatem & omnes iniquitates in omnibus gradibus interdiceret. Secundo,vt leges terræ bonas vbiq; ſeruari faceret, & præcipue leges S.Edwardi regis & cõfeſſoris,qui in eadem requieſcit eccleſia, & malas leges faceret abrogari. Tertio,vt non eſſet perſonarũ acceptor,ſed iudiciũ rectum inter virũ & virũ faceret,& præcipue miſericordiã obſeruaret, ſicut ſibi ſuã indulgeat miſericordiam clemens & miſericors Deus. Quibus expletis, Archiepiſcopus præcedente eum Mareſcallo Angliæ domino Henrico Percy,conuertit ſe ad omnes plagas eccleſiæ,indicans populo regium iuramentum, & quærens ſi ſe tali Principi ac rectori ſubiicere, & eius iuſſionibus obtemperare vellent. Et reſponſum eſt à plebe tiſono clamore, quod libenter ſibi parere vellent. Archiepiſcopus Regem his orationibus benedixit,videlicet: Omnipotens & ſempiterne Deus,benedic domine hunc regem noſtrum,qui regna omnium moderaris à ſeculo, tali cum benedictione glorifica, vt Dauidicæ teneat ſublimitatis ſceptrũ, & glorificatus in eius propitius reperiatur merito,da ei tuo inſpiramine,cum manſuetudine ita regere populum ſicut Salomon feciſti regnum obtinere pacificum. Tibi cum timore ſemper ſit ſubditus, tibiq; militet cum quiete,ſit tuo clypeo protectus cum proceribus,& vbiq; tua gratia victor exiſtat. Honorifica eum præ cũctis regibus gentiũ. Felix populis dominetur, & feliciter eum nationes adorent,viuat in gentium cateruis magnanimus,ſit in iudiciis æquitatis ſingularis, locupletet eum tua prædiues gratia, fructiferam habeat patriam, & eius liberis tribuas profutura. Præſta ei prolixitatem vitæ per tempora,vt in diebus eius oriatur iuſtitia,à te robuſtum teneat regiminis ſolium,& cum iucunditate& iuſtitia æterno glorietur in regno. Iſta præmiſſa benedictio poſt primã orationẽ ad modũ præfationis ab archiepiſcopo cantabatur,qua cantata dicta eſt & alia oratio ſuper eum, ſcilicet,Deus ineffabilis,cum antiphona,Confortare & eſto vir fortis,&c. Tunc archiepiſcopus acceſſit ad eum,& veſtimẽta ſua diſcindens manib.ſuis à ſummo vſq; ad imũ, exuit eum præter camiſiã veſtimentis ſuis. Cuſtodes vero 5. portuũ ex officio tam in proceſſione quã in vnctione & miſſa,& poſt miſſam dũ iret ad palatiũ ab eccleſia,ſemper tenuerunt vmbraculum ſericum magnum,coloris aerii, 4. haſtis per quatuor angulos colligatum. Sed non obſtante vmbraculo ſupradicto, mox antequam Archiepiſcopus eum ſuis veſtibus exuiſſet,allatus eſt pannus aureus à Comitibus,ſub quo latuit,dum vnctionis perciperet ſacramẽta. Archiepiſcopus(vt diximus) eo nudato vnxit manus eius de oleo ſanctificato,vnde vncti fuerunt Reges & Prophetę,& ſicut vnxit

Iuramentum regis ante coronationem ſuam.

Preces dicendæ in coronatione.

xit Samuel Dauidem in Regem, vt ſis benedictus & conſtitutus Rex in regno iſto ſuper populum iſtum, quem dominus Deus tuus dedit tibi ad regendum & gubernandum. Item dixit orationem, Proſpice omnipotens Deus. Poſt hæc vnxit Archiepiſcopus caput eius, & pectus, & ſcapulas, ambaſq; compages brachiorum, dicens: Vnguantur caput iſtud, pectus, & ſcapulæ, & compages brachiorum de oleo ſanctificato, &c. vt ſupra. Et interim chorus cantauit antiphonam, Vnxerunt Regem Salomonem in Gyan, Sadock ſacerdos, & Nathan Propheta, & aſcendentes læti, dixerunt, viuat. Alleluya. Poſtquam ſubiunxit Metropolitanus, Deus Dei filius Ieſus Chriſtus dominus noſter, qui à patre oleo exultationis vnctus eſt præ participibus ſuis, ipſe per præſentem ſacri vnguinis infuſionem ſpiritum paracleti ſuper caput tuum infundat, benedictionemq; eandem vſq; ad interiora cordis tui penetrare faciat, quatenus hoc viſibili & tractabili dono inuiſibilia percipere & temporali regno iuſtis moderaminibus executo æternaliter cum eo regnare merearis. Mox finita oratione Archiepiſcopus cum Epiſcopis hymnum, Veni creator ſpiritus, Rege interim proſtrato in longa venia, & circa eũ Metropolitano cũ ſuffraganeis ſuis. Expleto hymno erectus eſt Rex ab archiepiſcopo, & indutus eſt primo tunica S. Ed. & poſt eiuſdẽ dalmatica, proiecta circa collũ eius ſtola, archiepiſcopo orationes cõpetentes interim proſequente. Poſt hæc archiepiſcopus cum epiſcopis tradidit ei gladiũ, ita dicẽs: Accipe gladiũ ꝑ manus epiſcoporũ licet indignas, vice tamẽ & autoritate ſanctorũ apoſtolorũ cõſecratas tibi regaliter impoſitũ, noſtræq; benedictionis officio defenſionẽ S. eccleſiç diuinitus ordinatũ, & eſto memor de Pſalmiſta, qui prophetauit dicens: Accingere gladio tuo ſuper femur tuũ potentiſſime, vt per eundẽ vim æquitatis exerceas, molẽ iniquitatis potenter deſtruas, & ſanctã Dei Eccleſiã, eiuſq; fideles propugnando ꝓtegas, nec minus ſub fide falſos q̃ chriſtiani nominis hoſtes execreris ac deſtruas, viduas & pupillos clementer adiuues ac defendas, deſolata reſtaures, reſtaurata conſerues, vlciſcaris iniuſta, confirmes bene diſpoſita, quatenus hæc in agendo virtutũ triumpho glorioſus iuſtitiæ cultor egregius, cum mundi ſaluatore, cuius typũ geris in nomine, ſine fine merearis regnare. Tunc duo comites eum gladio accinxerunt: quo facto archiepiſcopus armillas dedit ei, dicẽs: Accipe armillas ſinceritatis & ſapiẽtiæ, diuinęq; circũdationis indiciũ, quib. intelligas omnes operationes tuas contra hoſtes viſibiles & inuiſibiles poſſe eſſe munitas. Poſtea induit eum archiepiſcopus regali pallio, ita dicens: Accipe palliũ quatuor nuntiis formatũ, per quod intelligas 4. mundi partes diuinæ poteſtati eſſe ſubiectas, nec quenquã poſſe feliciter regnare in terris, niſi cui poteſtas regnandi fuerit collata de cœlis. Interim dum archiepiſcopus benedixit coronam regiam, duo comites calcariauerunt, ad quorum officium pertinebat. Benedicta corona, archiepiſcopus impoſuit ſuper caput, dicens: Coronet te Deus corona gloriæ atq; iuſtitiæ honore & opere fortitudinis, vt per officiũ noſtræ benedictionis, cũ fide recta, & multiplici bonorum operum fructu ad coronã peruenias regni perpetui. Tũc dedit ei archiepiſcopus anulum cum his verbis: Accipe anulum regiæ dignitatis, & ꝑ hunc, vitæ catholicę fidei ſignaculum, quia vt hodie ordinaris caput & Princeps regni ac populi, ita perſeuerabis autor & ſtabilitor chriſtianitatis & chriſtianæ fidei, vt felix in opere, locuples in fide, cum rege regum glorieris. Statim poſt hæc acceſſit dominus de Furneual, ex officio offerẽs ei rubeã chirothecã, quam archiepiſcop⁹ benedixit, & impoſuit manui regiæ, dans ei ſceptrum his verbis, dicens: Accipe ſceptrũ regiæ poteſtatis inſigne, virgã ſc. regni rectã, virgã virtutis, qua te ipſum bene regas, ſanctã eccleſiam, populum videlicet chriſtianũ tibi a Deo cõmiſſum, regia virtute ab improbis defendas, prauos corrigas, rectos pontifices, & vt viam rectam tenere poſſint, tuo iuuamine dirigas, quatenus de temporali regno ad æternum regnum peruenias. Tunc dedit ei archiepiſcopus virgam in alia manu, habẽtem in ſummitate columbã, nam ſceptrum quod ſuſceperat, conſurrexit de rotũdo globo aureo, quẽ tenebat in manu chirothecata, & habebat in ſummitate ſignum crucis, & accepit virgam prędictam cum verbis his: accipe virtutis & æquitatis, qua intelligas te mulcere pios, & terrere reprobos, errantes viam doce, lapſiſq; manum porrige, diſperdaſq; ſuperbos & releues humiles, vt aperiat tibi oſtium Ieſus Chriſtus dominus noſter. Poſt hæc benedictus eſt Rex ab archiepiſcopo ita dicente: Benedicat te Deus, cuſtodiatque te, ſicut te voluit ſuper populum ſuum eſſe Regem, ita in præſenti ſeculo felicem æternæ felicitatis tribuat eſſe conſortem. His itaque peractis, oſculatus eſt rex epiſcopos omnes & abbates, à quibus ſtatim ductus eſt poſtea ad regale ſolium, epiſcopis inchoantibus hymnum, *Te Deum laudamus*. Finito hymno archiepiſcopus ita eum allocutus eſt: Sta & retin-

amodo

amodo locum, quem hucusq; paterna successione tenuisti hereditarie, indico tibi delegatum per autoritatem Dei omnipotẽtis, & præsentem traditionem nostram, scilicet omniũ Episcoporum ceterorumq; Dei seruorum, & quantò clerũ sacris altaribus propinquiorem, tanto ei potiorem in locis congruis honorem impendere memineris, quatenus mediator Dei & hominum, te mediatorẽ plebis in hoc regni solio confirmet, & in regnum æternum regnare faciat Iesus Christus dominus noster.

Solemnizatio missæ in die coronationis.

His itaq; peractis, inchoata est missa congruens coronationi regiæ, cuius officium fuit, *Protector noster aspice Deus, &c.* Epist. *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deũ, &c.* Gradale, *Dirigatur domine oratio mea.* Alleluia. *Domine in virtute.* Euangeliũ. *Abeuntes Pharisæi:* quod legit Episcopus Eliensis, Epistolam Episcopus Wigorniens. Offertorium. *Intende orationi meæ rex meus.* Lecto Euangelio rex de regali solio ductus est ad offerendum. Primo igitur obtulit Archiepiscopo gladium suum, quem susceperat, & postea aurum quantum placuit, sed non minus marca propter cõsuetudinem: nam plus potest offerre Deo & sancto Petro si placuerit. Post oblationem pecuniæ obtulit Archiepiscopo panem & vinum ad modum monachorum, vnde postea, tam Metropolitanus, quam ipse Rex, communicati fuerunt. Quo facto, Comes, ad cuius officium pertinebat portare gladium coram Rege, gladium quem obtulerat dato precio redemit, & assumens eum, portabat coram illo. Percelebrata missa vsque ad communionem, reductus est Rex ad altare, & genu flexo coram Archiepiscopo, dixit, confiteor. Quo absoluto, communicatus est, & iterum reductus est ad sedem suam.

Ioannes Dymock athleta Regis.

Interea præparauit se quidam miles dominus Iohannes cognomento Dimmock, qui clamabat se habere ius ad defendendum iura regis illo die, & etiãsi opus esset duello confligendum, si aliquis præsumeret affirmare regẽ non habere ius in regno Angliæ, quanquã per ante dominus Baldwinus Freuill idem officiũ calumniasset, sed minime obtinuisset. Iste ergo dominus Ioannes memoratus circa finem missæ incessit ad valuas ecclesię armatus decentissime, insidens dextrarium pulcherrime phaleratum, caput etiam & pectus armatum, quẽ idem dominus Ioannes assumpsit de stabulo regio, vtens videlicet auita consuetudine tam in equo quam armis eligendis de thesauro Regis. Nam & optimũ equum præter vnũ, & pręter vnam pręcipuam armaturã facturus dictum officium elegit ad vota sua. Veniens igitur ad ostium monasterii, præequitantibus duobus, qui eius lanceam & clypeum portauerunt, expectauit ibidem finem Missæ. Mareschallus autem Dominus Henricus Percye, facturus viam coram Rege cum Seneschallo Angliæ; scilicet Duce & Constabulario Domino Thoma Wodstock, atque fratre eiusdem Mareschalli Domino Thoma Percy, qui omnes magnos inequitauere dextrarios, venit ad dictum militem, dicens non debere eum ea hora venire, sed quod vsq; ad prandium regis differret aduentum suum. Quapropter monuit, vt rediret, & deposito tanto onere armorum, quiesceret ad illud tempus. Miles verò iuxta consilium Mareschalli facturus abscessit. Illico post decessum militis præequitantibus Regem Dominis supradictis super dextrarios suos, necnon præcedente magno numero diuersi generis histrionum, portatus est in humeris militum vsque ad regale palatium, ductus quoque in cameram, paulisper quieuit: debilis enim fuerat præ labore parum comedens. Postea veniens in aulam, creauit quatuor nouos Comites, antequam accessit ad mensam. Dominum namq; Thomam Woodstock auunculum suum comitẽm Buckingham, datis sibi mille marcis annuatim de thesauro regio, donec sibi de terris tanti valoris prouidisset. Dominum etiam Gifardum de Angolismo quondam magistrum suum fecit Comitem Huntington, datis insuper sibi mille marcis annuis vsquequo prouidisset sibi de redditibus tanti valoris. Domino de Moubray dedit comitatum Notynghamiæ, & domino Henrico Percy Northumbriæ comitatum: Milites quoque fecit nouem eodem die. Quibus expletis ascendit ad mensam, vbi epulabantur cum eo splendide Episcopi, Comites, & barones, & innumera multitudo plebis confluxerat in illã aulam prægrandem, quod nisi dux Lancastriæ, videlicet Seneschallus Angliæ, & comes Buckinghamiæ regni Constabularius, & dominus Henricus Percy Mareschallus, cum multis aliis, viam super equos grandes seruientibus in aula fecissent, ferentes fercula ad conuiuas minime penetrassent. Si numerare contenderem conuiuii apparatum, diuitias vtensilium, varietatem ferculorum, forsitan lector percussus tam tantarũ rerum pretio q̃ magnitudine credere formidaret. Vnũ solum quod ad magnificentiam regiam ostendendam fuerat ordinatum, aliis omissis æstimo proferendum. In medio regalis palatii eleuata fuerat quædam columna marmorea, concaua super certos gradus,

Coronatio Regis.

dus, cuius summitatem occupabat grādis aurata aquila, sub cuius pedibus in capitello columnæ per 4. partes vina diuersi generis decurrebant per totum diem coronationis regiæ, nec erat qui aliquem vel pauperem virum haurire vetaret: facta est coronatio hæc anno 11. ætatis ipsius Regis.

Generalis processio.

In crastino facta est generalis processio pro rege & pace regni, cui reuestiti interfuerunt omnes prælati, videlicet archiepiscopus cum episcopis & abbatibus, qui coronationi interfuerant, necnon ipse dux cum magnatibus & plebis multitudine copiosa. In progressu autem processionis concionatus est ad populū episcopus Roffensis, hortans vt dissentiones & discordiæ ortæ, & diu continuatæ, inter plebem & dominos sopirentur, probans per multa argumenta huiusce modi dissentiones deo plurimum displicere, hortatus est insuper dominos, ne tantis de cetero sine causa taxationibus populum onerarent. Monuit etiā vt si causa subesset rationabilis, qua oporteret eos omnino iuuare regem & regnum, vt patienter & sine murmure atq; seditionis scrupulo facerent quod oporteret. Insuper exhortatur eos generaliter, qui Regi puero & innocenti adhęrerent, vt relictis vitiis, quibus inseruiebant, videlicet stupris in fornicationibus & adulteriis, eius puritati & innocentiæ se conformare studerent, asserens hoc omnino patri patrię oportunū, perfacileq; Regi à recto deuiare, regnum & populum periclitari, si tales essent, qui ei sedulo & eius consilio ministrarent. Sermone finito, domini & vniuersi prælati ad sua secedunt.

Concio Roffensis Episcopi.

Post paucos dies videns dux iam mortuo patre suo, & nouo rege constituto, cuncta noua in regno futura, & suam solicitudinem totaliter inter nouellos paruipendendam, & metuens, si aliqua sinistra contingerent Regi vel regno, sibi putarentur, & pro bonis grates nullas siue modicas reportaret, accepta à Rege licentia ad sua discessit, promittēs regi, si indigeret eius adiutorio, se venturū cum abundantiori apparatu, quam aliquis dominus Angliæ ad succurrendum sibi, siue aliud faciēdum, quod eius commodo cederet vel honori. Erubuit (vt dicebatur) & doluit, quod Rex ceperat de eo castrum Herefordiæ, vbi proposuerat maxime moratus fuisse: & ob hoc maremium emendicauerat ad fortificandum castellum de suis vicinis possessoribus in circuitu eius, ad magnam profecto iacturam eorundem, de quibus talia postulauerat, quia non audebant eius voluntati contraire, eo præcipue tempore, quo talia postulauit. Recessit ergo (vt diximus) à curia ad castrum suum de Killingworth, sed ante recessum eius conniuentia ordinati sunt, qui Regis hærerent consilio, & qui quodammodo tutelam haberent. Ordinati sunt autem ad consilium viri boni, prudentes & famosi dominus Wilhelmus de Courtney Episcopus Londinensis, & dominus Edmundus de Mortuomari, Comes Marchiæ, & quamplures alii, de quibus opinabatur optime plebs communis. Sed quia Sarisburiensis Episcopus, & dominus Latymer illis mixti fuere, murmuratio succreuit in vulgo. Per idem tempus Marescallus Angliæ dominus Henricus Percy Comes Northumbriæ resignauit virgam officii sui, & ad sua discessit. Cuius loco subrogatus est dominus Iohannes de Arundele, frater Comitis Arundeliæ, qui strenue Gallicis restitit, quando impetum fecerunt ad villam de Southampton, & eos viriliter arcuit ab ingressu villæ, ad mare fugatis.

Comes Northūbria infestat Scotos.

Prope tempus illud ex leui quadam causa orta dissentione in nundinis apud Rokesborough inter Anglos & Scotos, & occisis quibusdam ex vtraque gente Scoti peius calculum reportarunt, vnde in furorem versi, paulo post redeuntes ad eandem villam, duce Comite de Dunbare, & nocte eam occupantes, peremerunt ciues, eorum bona diripientes infestis manibus, & villam flammis voracibus coardentes. Quibus cognitis, nouus Comes Northumbriæ tactus dolore cordis intrinsecus, maxime pro morte ciuium de prædicta villa, statuit vindictam retribuere in hostes eorum, & auferre opprobrium terræ populi sui. Et intrans terram Scotiæ cum decem millibus hominum, prædas agit in terris Comitis de Dunbarre, qui auctor extitit totius mali præscripti, & triduo donans obuia quæque flammis, post congruam vltionem inimicis repensam, reuersus est cum suis omnibus in terram suam.

Gallici capiunt insulā de Vecta.

Et ne solum Anglis gaudia impermixta dolori contingerent: Gallici eodem anno vicesimo primo die mensis Augusti, insulam (vt ita dicam) incapabilem de Wight capiunt, minus virtute quam astu, quæ à nullo hominum fuisset captiuata, si diligenti custodia fuisset conseruata. Sed Insulanorum male cauta securitas eis induxit exterminium, Gallicis insperatum tripudium, & Anglicis opprobrium & graue damnum.

damnum. Reuera Gallici ad inſulam tempeſtate pulſi, temptauerunt irrumpere inſulam ſupradictam, æſtimantes inſulanos inſcios eorum aduentus, ſed Vectuarios non latebat conſilium Gallicorum. Quare permiſerunt eos ingredi terram ſuam, vt certis intromiſſis quibus pręualere rebantur, cæteri ab ingreſſu arcerentur: ſed ſecus accidit quam credebant. Nam (vt diximus) quibuſdam intromiſſis, conati ſunt Vectuarii adimere cæteris ingreſſum terræ, ſed fruſtra, quoniam Gallici tam abunde proruperunt, quam conſtanter Inſulanos à maris cuſtodia repulerunt, vt iam compellerentur latebras fugiendo quærere, qui prius credebant ſe poſſe pro ſuæ voluntatis arbitrio Gallicos captiuare. Gallici igitur tali modo Inſula prædicta potiti, vndique peruagantur, ſtragem ex incolis faciendo, villas quaſdam comburendo, & incolarum ſubſtantias abradendo. Tandem ad Caſtellum quod in eadem Inſula eſt venientes, & eam leni negotio occupare putantes, inuenerunt ibidem incredibilis aſperitatis ſtimulum, dominum Hugonem Tyrrell, cuſtodem Caſtelli prędicti, qui eis audacter prope caſtellum occurrens fecit maximam ſtragem inter illos, ob quam cauſam ab illius caſtelli infeſtatione deſtiterunt, & de cætero non arbitrantes tutum cohabitare tam vicino ſerpenti, prędam quam potuerant ex Inſula collegerunt, & inſulanos coegerunt extorquere ab amicis quos habebant extra inſulam mille marcas argenti pro ſaluatione domorum ab ignibus & reſiduo bonorum ſuorum. Inſuper accepto iuramento de fidelitate ab eiſdem conſeruanda, & quod non reſiſterent eis per circulum vnius anni, quotienſcunque placeret eiſdem ingredi terram illam, à loco receſſerunt. Poſt occupationem inſulæ ſupradictæ, Gallici galeas iterum repetentes circuierunt oram maritimam vſque dum peruenerunt ad obiectum villæ de Winchelſee. Et cognoſcentes abbatem de Bello ad illam conuolaſſe cauſa cuſtodiæ, miſſis nunciis, petunt vt villam redimat. Abbas vero negat ſe empturum, quod non perdiderat, quin potius denunciat, vt ab infeſtatione villæ deſiſtant ſub interminatione damni quod eis poterit prouenire. Gallici eius reſponſo exaſperati, petunt (ſi bellum velit) vt ſinguli ex vtraque parte mittantur, vel certe plures qui ſpectante vtroq; exercitu congrediantur: ſed nec hanc petitionem Abbas admiſit, dicens ſe religioſum virum eſſe, & non licere ſibi huius petitiones admittere, nec illuc belli cauſa, ſed tuitionis & conſeruationis pacis patriæ aduenifſe. His auditis, Gallici æſtimantes animum abbatis ſuorumque defeciſſe: mox admotis inſtrumentis bellicis, ſcilicet miſſilibus quorum copia fruebantur, villam acriter infeſtabant, pugnantes à nona vſque ad veſperum: ſed abbatis & eorum qui cum ipſo erant laudabili probitate minime profecerunt. Interim dum pugnant ibidem mittunt partem nauium ad villam de Haſtings, quæ reperientes villam pene vacuam, combuſſerunt eam. Gallici vero videntes ſe nil pręualere apud Wynchelſee receſſerunt.

Eodem anno Gallici intrauerunt ad villam de Rottyngdene, prope villam de Lewes, vbi obuiauit eis Prior de Lewes, cum parua manu, & ſuperueniente copia Gallicorũ captus eſt, ductuſque ad naues eorum cum duobus militibus qui ſibi adhæſerant, videlicet domino Iohanne de Falleſley, & domino Thoma Cheyne, & vno armigero, cuius nomen erat Iohannes Brokas. Quidam autem armiger qui diu fuerat in obſequio prioris de Lewes natione Gallicus, tam viriliter, tam animoſe pugnauit ibidem contra Gallicos, donec effunderentur eius viſcera ad pedes ſuos, & ipſe inſequendo hoſtes, quod eſt dictu horribile, ea per grande ſpacium poſt ſe primo protraheret, tandem omnino relinqueret. Defuerunt autem in illo conflictu ex Anglicis pro. e centum. Igitur (vt diximus) Gallici cum omni claſſe ſua repatriauerunt, cuius ſumma ſe extenderat ad triginta ſeptem Galeias, octo cogones Hiſpanicas, & nonnullas bargias. Mox igitur vt patriam attigerunt, quidam illorum profecti ad obſidionem, quæ tunc circa villam de Arde proditione quæ eis ſemper familiaris exiſtit, tradente eis cuſtode caſtelli eiuſdem villæ quodam Alemanno, ſcilicet Domino de Gunny, villam primo, mox munitionem occupauerunt, Ob quam cauſam idem cuſtos captus à domino Hugone Caluerley cuſtode Caleſiæ Angliam miſſus eſt, & carcerali cuſtodiæ mancipatus.

Prior de Lewes capitur à Gallis.

Gallici capiunt villam de Arde.

Dum hæc agerentur in Gallia, accidit toti Angliæ luctuoſus euentus in Aquitannia. Egregius miles dominus Thomas de Hilton, cui commiſſa fuerat cuſtodia prouincię Aquitaniæ, nimis inconſulte cum paucis ſuper plures Gallicorum irruens, ab eorum multitudine oppreſſus & captus eſt, cum multis nobilibus eiuſdem terræ, qui parti Anglicanæ fauebant. Hoc autem infortunium contingebat prope villam quæ Rule nuncupatur.

Tho. de Hilton capitur in Aquitania.

Parliamentum in quo proscribitur Alicia Peeres & taxa regis.

Per idem tempus coactum est Parliamentum Londoniis, quod à festo Michaelis vsque ad festum beati Andreæ Apostoli protelatur. In eo Parliamento fuere pene omnes milites cum prędicto domino Petro de la Mare, qui ita nobiliter perstiterunt in eo Parliamento, quod bonum merito appellatur pro incremento patriæ atque regni commodo. Hi itaque resumentes petitiones suas eo in loco quo prius dimiserant, institerunt pro banitione illius Aliciæ Peeres, quæ contempto statuto parliamenti, & iuramento quo se astrinxerat, curiam regis ingredi ausa fuit ad suadendum & impetrandum ab eo quæcunque sibi placerent. Quæ quamuis plures ex dominis, & omnes legisperitos Angliæ pecunia corrupuisset, qui pro ea non tantum occulte, sed publice allegarunt, diligentia tamen & sapientia prędictorum militum ore suo conuicta proscribitur, omnibus bonis suis mobilibus & immobilibus fisco regio iudicatis. Concessa sunt autem in adiutorium regi ab ecclesia & clero duæ decimę eodem anno persoluendæ, ea tamen conditione, vt videlicet rex de cætero populum, non grauet talibus petitionibus extorquendo pecuniam subditorum, sed de suis viuat, & continuet guerram suam, quæ vtique (prout responsum fuerat ibidem) bona sua propria regalia sibi sufficiunt, tam ad regiæ domus exhibitionem quam ad guerræ sustentationem, si eadem bona ministros idoneos sortiantur. Et deputati sunt ad huius pecuniæ custodiam duo ciues Londini, Wilhelmus Walworth, & Iohannes Philpot.

Circa tempus illud audientes Anglici multitudinem nanium Hispanotum apud Sclusiam venti penuria detineri, collecta copia armatorum cum ingenti classe mare ingredi meditantur, cupientes eis vicem rependere pro damnis quæ Anglis irrogauerant, ferentes auxilium Gallis æstate pręcedente. Cuius classis primi fuere Dominus Thomas Wodstock comes Buckingham, dux Britanniæ: dominus de Latimer, dominus Fitzwater, dominus Robertus Knolles, & nonnulli alii valentes cum eis: qui ingressu maris sæuam experti sunt fortunam. Nam nimium insurgente vento imbreque nociuo, mox naues ad inuicem separatæ in partes dilabuntur, confringuntur mali, vela dirumpuntur, plura de minoribus vasis quæ victualia exercitui fuerant allatura, submersa. Dum qui in ea concesserant, timore tempestatis ipsa relinquerent, ingrediendo naues maiores, vel iuxta suam opinionem fortiores, diuina tandem superueniente clementia naues inuicem recollectæ ad terram Angliæ sunt appulsæ. Et resarcitis eisdem iterum, bellatoribus instauraturæ, & iterum mare petunt.

Anglici mare ingrediuntur.

Gesta domini Hugonis Calverley.

Prope dies illos dominus Hugo Caluerley faciens expeditionem versus Boloniam, fortuito repperit in portu prędictæ villæ bargiam, quæ Aden villa nomen habuit, cum alia quæ erat regis Francię, & nauibus maioribus & minoribus numero viginti sex: quas omnes repente iniecto igne cremauit cum magna parte de suburbanis illius villæ, in quibus etiam eodem die à capellano suo missam celebrari fecit, quam & satis audacter ad finem audiuit, qua completa, eandem partem villæ direptioni dedit: abducens secum quæque concupiscibilia, quæ ibidem repperit, cum nonnullis captiuis qui ei obuiauerunt infausta hora. Magnum etiam numerum ouium & armentorum coram se agebat, quæ repererat in pastura prope villam, quę victui Calesiensium merito sufficerent per magnum tempus. Eius namque laudi adiiciendum est, quod castellum de Merk, quo non posset esse locus magis infestus Calesię, si parti aduersariorum faueret, custodum incuria perditum, ipso eodem die strenue recuperauit, quo ipsum Gallici occupauerant, & antiquo dominio parere fecit. Siquidem dominus Robertus de Salle miles ne gregarius, sed inter famosiores strenuus, prędicti castelli capitaneus in Angliam concesserat de certis causis, commissa ipsius munitionis custodia quibusdam minus cautis. Qui eo absente, debito negligentiores effecti, ludis & sagittationibus indulserunt. Cumque certo die sagittationem instituissent non procul extra dictum castellum, videntes stipendiarii qui in ea erant Picardi, videlicet quod genus hominum apud Gallicos falsissimum reputatur, quod omnes Anglici exiuissent, portas claudunt, castellum muniunt, & Gallicos quibus proditione fauebant admittunt, exclusis hoc ingenio Anglicis, quibus castelli fuerat custodia deputata. Quod comperiens, vt prælibauimus, dictus dominus Hugo, facto insultu castellum cepit, Gallicos qui aduenerant captiuauit, & omnes Picardos tanquam proditionis reos excapitauit. Transit annus iste lætus temperie, abundans fruge, sed fructibus arborum pene carens: quod autem ad pacem pertinet, Angliæ inquietus & suspectus, non minus fraude ciuium quam terrore Gallicorum: Gallicis immanitate expensarum

rum & lucri exilitate nimium onerosus: nam à Pascha vsque ad festum Michaelis, ad stipendium triginta septem galearum & octo cogonum à Francis pendebantur diebus singulis mille marcæ, quæ profecto summa continuata tanto tempore, depauperasse poterat quodque prędiues regnum.

Natale apud Windesore.

Anno dominicæ incarnationis millesimo trecentesimo septuagesimo octauo; qui est annus regni regis Richardi secundi primus, tenuit idem rex natale apud Windesore. Paucis diebus ante natale dominicum, misit dominus Papa bullam suam vniuersitati Oxoniæ, ministerio magistri Edmundi Stafford, increpans eos correctione paterna super eorum desidia manifesta, eo quod tanto tempore opiniones erroneas ipsius Antichristi discipuli, scilicet magistri Iohannis Wicklef radicari permiserant inter eos, dum non fuerat qui ferrum doctrinæ catholicæ assumere laboraret ad extirpandum tam pestiferæ plantationis radicem. Cuius vniuersitatis moderni procuratores siue rectores quantum degenerauerint à prudentia seu sapientia antiquorum per hoc facile coniici poterit, quod audita causa aduentus dicti papalis nuncii, diu in pendulo hęsitebant vtrum papalem bullam deberent cum honore recipere, vel omnino cum dedecore refutare. Oxoniense studium generale quam graui lapsu à sapientiæ & scientiæ culmine decidisti, quod quondam inextricabilia atq; dubia toti mundo declarare consuesti, iam ignorantiæ nubilo obfuscatum dubitare non veretis, quæ quemlibet è laicis christianis dubitare non decet. Pudet recordationis tantæ imprudentiæ, & ideo supersedeo in huiusmodi materia immorari, ne materna videar vbera decerpere dentibus, quæ dare lac potum scientiæ consueuere. Igitur bullæ papalis tenor missę Oxoniæ studio, talis est.

Oxonienses dubitant recipere, bullam Papæ.

Gregorius episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis Cancellario & vniuersitati studii Oxoniensis, Lincolniensis diœc. salutem, & Apostolicam benedictionem. Mirari cogimur & dolere, quod vos propter gratias & priuilegia vestra, studio Oxoniensi ab Apostolica sede concessa, & propter scientiam scripturarum, in quarum pelago fœlici remigio (dante domino) nauigatis, tanquam pugiles & propugnatores orthodoxę fidei (sine qua salus animarum non prouenit) esse deberetis, lollium inter purum triticum campi gloriosi studii vestri prędicti per quandam desidiam & ignauiam permittitis pullulare, & quod est perniciosius etiam adolere, nec circa extirpationem huius lollii (sicut nuper apud nos insonuit) curam aliquam adhibetis, non sine clari nominis obfuscatione, & animarum vestrarum periculo, & contemptu ecclesiæ Romanę, & memoratæ fidei detrimento. Et quod nos torquet acerbius, prius de incremento lollii prędicti sentitur in Roma quam in Anglia, vbi tamen extirpationis remedium apponeretur. Multorum siquidem fide dignorum insinuatione admodum dolentium nostris est auribus intimatum, Iohannem Wycklef rectorem Ecclesię de Luttleworth Lincolniensis diœc. sacrę paginæ professorem, vtinam non magistrum errorum, in illam detestabilem erupisse vecordiam, nonnullas propositiones & conclusiones erroneas & falsas, ac prauitate hęreseos sapientes, quæ statum totius ecclesiæ, & etiam secularem policiam subuertere & eneruare nituntur, quarumque aliquæ, licet quibusdam mutatis terminis, sentire videntur peruersas opiniones & doctrinam indoctam damnatę memorię Marcilii de Padua, & Iohannis de Gandauo, quorumlibet per fælicis recordationis Iohannem Papam 22. prędecessorem nostrum reprobatus extitit, & damnatus in regno Angliæ nempe glorioso potentia, & copia facultatum, sed gloriosiore pietate fidei rutilante, sacræ paginæ claritate consueto viros producere, diuinarum scripturarum recta scientia illustratos, morum grauitate maturos, deuotione conspicuos, & catholicæ fidei defensores, dogmatizare, & publice prędicare, seu potius de virulento claustri sui pectore euomere non veretur, nonnullos Christi fideles earum respersione commaculans, & à fidei pręfatę recta semita in pręcipitium perditionis abducens. Quare cum tam lęthiferam pestem, cui si eius non obstetur principiis & ipsa radicitus euellatur, sero posset medicina parari quum per contagionem plurimos infecisset, nolumus prout nec velle debemus sub conniuentia pertransire. Vniuersitati vestræ per Apostolica scripta in virtute sanctæ obedientię, & sub pœna priuationis omnium gratiarum, indulgentiarum, & priuilegiorum vobis ac studio vestro à dicta sede concessorum, districte præcipiendo mandamus, quatenus conclusiones & propositiones in bonis operibus & fide, male sentientes licet eas proponentes sub quadam verborum siue terminorum curiosa implicatione nitantur defendere, de cætero non permittatis asseri vel proponi: dictumque Iohannem authoritate nostra capiatis, seu capi faciatis, &

ipsum

ipſum venerabilibus fratribus noſtris Archiepiſcopo Cantuar.& Epiſcopo Londonienſi,aut eorum alteri ſub fida cuſtodia tranſmittatis.Contradictores quoque de dicto ſtudio veſtræ iuriſdictioni ſubiectos, ſi qui forſan (quod Deus auertat) eſſent huiuſmodi erroribus maculati,ſi in illis pertinaciter perſtiterint ad ſimilem captionem & miſſionem, aliaſque prout ad vos ſpectat, firmiter & ſollicite procedatis, perinde veſtram ſuppleturi diligentiam,hactenus in pręmiſſis remiſſam, noſtramque & dictæ ſedis præter diuinæ retributionis pręmium & meritum, gratiam & beneuolentiam adepturi.Dat.Romæ apud Sanctam Mariam maiorem.11.Calendas Iunii, Pontificatus noſtri anno ſeptimo.

Bulla papalis miſſa Archiepiſcopo Cantuar. & epiſcopo Londonienſi ad monendum regem & magnates Angliæ ne prædicto Iohanni faueant vel adhæreant quouiſmodo.

Venerabilibus fratribus Cantuar. Archiepiſcopo & Epiſcopo Londonienſi ſalutem.&c.Super periculoſis admodum erroribus quarundam deteſtabilium propoſitionum & concluſionum ad eneruationem totius eccleſiaſtici ſtatus tendentium, ſcriptas in cedula incluſa pręſentibus. Iohannes Wycklef,rector Eccleſiæ de Luttleworth Lincolnienſis dioc.dictus theologiæ profeſſor, aſſeritur tam impie quam temere ſuſcitaſſe,plenius vobis ſcribimus, per alias noſtras patentes litteras, quas cum pręſentibus deſtinamus. Volumus igitur & veſtræ fraternitati mandamus quatenus clariſſimum in Chriſto,Edwardum regem Angliæ illuſtrem,& dilectos filios nobiles viros natos dicti regis, ac dilectam in Chriſto filiam nobilem mulierem Iohannam Principiſſam Aquitaniæ & Walliæ, & alios magnates de Anglia & conſiliarios regis per vos & alios magiſtros & peritos in ſacra pagina, non maculatos huiuſcemodi erroribus, ſed in fide ſinceros & feruidos ſtudeatis facere, plenarie informari, ac eis oſtendi,quanta verecundia deuoto regno Angliæ oriatur exinde, & quod non ſolum ſunt ipſę concluſiones erroneæ in fide,ſed ſi bene aduertantur, innuunt omnem deſtruere politiam. Et requiratis eos ſtrictiſſime, quod extirpationem tantorum errorum pro reuerentia Dei & Apoſtolicæ ſedis,& noſtra, ipſorumque merito apud Deum & honorem ſęculo,tanquam Catholici principes & pugiles dictæ fidei, omni qua poterunt efficacia tribuant auxilium & fauorem. Dat. Romæ apud ſanctam Mariam maiorem.11.Cal.Iunii anno ſeptimo.

Alia bulla de eadem re.

Venerabilibus fratribus Archiepiſcopo Cantuar. & Epiſcopo Londonienſi ſalutem.&c.Nuper per nos non ſine graui cordis turbatione,& plurium fide dignorum relatione,percepto quod Iohannes Wicklef,rector eccleſiæ de Luttleworth Lincolnienſis diœc.ſacræ paginæ profeſſor,vtinam non magiſter errorum in tam deteſtabilem veſaniam temere prorupit,quod nonnullas propoſitiones & concluſiones erroneas, ac falſas & male in fide ſonantes, quæ ſtatum totius Eccleſiæ ſubuertere & eneruare nituntur,quarumque aliquę (quibuſdam mutatis terminis) imitari videbantur peruerſas opiniones, & doctrinam indoctam damnatæ memorię Marſilii de Padua, & Iohannis de Gandauo, quorumlibet per felicis recordationis Iohannem Papam 22.prędeceſſorem noſtrum reprobatus extitit & damnatus,non verebantur in regno Anglię aſſerere,dogmatizare,& publice prędicare illis nonnullos Chriſti fideles maligne inficiens,ac à fide catholica (ſine qua non eſt ſalus) faciens deuiare. Nos attendentes quod tam perniciofum malum,quod in plurimos ſerpere poterat,eorum animas læthali contagione necando,non debebamus, prout nec debemus ſub diſſimulatione tranſire, vobis per alias litteras noſtras commiſimus & mandauimus, vt vos vel alter veſtrum de dictarum propoſitionum & concluſionum aſſertione, quarum copiam ſub bulla noſtra miſimus interclusam, vos ſecrete informantes, ſi ita eſſe inueniretis,prędatum, Iohannem authoritate noſtra capi & carceribus mancipari faceretis, eumque ſub bona cuſtodia teneretis in vinculis, donec à nobis ſuper hæc reciperetis aliud in mandatis,prout in dictis literis plenius continetur. Conſiderantes vtique quod prędatus Iohannes huiuſmodi captionem & carcerationem forte præſentiens,poſſet(quod abſit)perfugere,ſeu latitationis prędidio dictum noſtrum mandatum in grauiſſimum fidei detrimentum eludere:nos (ne tam damnabiles propoſitiones & concluſiones indiſcuſſæ, & earum temerarius aſſertor impunitus remaneret in detrimentum grauiſſimum fidei pręlibatæ) fraternitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta committimus & mãdamus, quatenus vos vel alter veſtrum per vos vel aliũ ſeu alios,prędatum Iohannẽ,ſi per vos capi & incarcerari non poſſit,per edictum publicũ proponendum in ſtudio Oxoniæ Lincolnienſis diœc.& aliis locis publicis, de quibus ſit veriſimilis coniectura, quod ad dicti Iohannis notitiam peruenire valeat, & de quib⁹ vos expedire videatur,ex parte noſtra peremptorie monere & citare curetis,q. infra trium menſium ſpacium à die citationis huiuſmodi in antea computandum, vbi-

vbicunq; tunc nos esse contigerit, comparere, ac personaliter coram nobis super propositionibus & conclusionibus huiuscemodi responsurus, ac auditurus & facturus quicquid super eis duxerimus ordinandum, & ordo dictauerit rationis prædicendo in huiusmodi citationis edicto, quod siue idem Iohannes in huiusmodi termino cōparuerit, siue non comparuerit, nos super pręmissis, & contra eum vsque ad debitam condemnationem ipsius inclusiue procedemus, prout eius demerita exigent, ac nobis secundum Deum & conseruationem fidei videbitur expedire. Volumus autem & pręsentium tenore statuimus, quod prędicta citatio sic facta, prouide præfatum Iohannem arctet, ac si sibi personaliter insinuata & intimata fuisset, constitutione quacunque contraria non obstante. Diem vero citationis, & formam, & quicquid feceritis in prædictis, nobis per vestras litteras sigillis munitas harum seriem continentes, fideliter & quam citius poteritis intimare curetis. Dat. Romæ apud Sanctam Mariam maiorem. 11. Calendarum Iunii anno septimo.

Venerabilibus fratribus Archiepiscopo Cantuariensi, & Episcopo Londoniensi salutē. &c. Regnum Angliæ gloriosum nempe potentia & abundantia facultatum, sed gloriosius pietate fidei, & sacræ paginæ claritate coruscum consueuit viros producere diuinarum Scripturarum recta scientia pręditos, maturitate graues, deuotione præclaros, & pugiles fidei orthodoxæ, & qui non solum proprios, sed alienos populos documentis instruebant verissimis, & in mandatorum domini semitam dirigebant. Et sicut ex effectu contingentium temporis antiqui colligitur, dicti regni pręsules in specula sollicitudinis positi, proprias excubias exercentes sollicite, non permittebant aliquod oriri erroneum, quod posset inficere oues suas, sed si oriretur zizania ex inimici hominis inspersione, illam protinus euellebant, crescebat assidue purum triticum in dominicum horreum inferendum. Sed (proh dolor) nunc apparet quod in ipso regno officio vigiles, negligentia vero desides, non circuunt ciuitatem, dum hostes ingrediuntur in eam, animarum thesaurum preciosissimum prędantur. Quorum latentes ingressus, & patentes aggressus, prius sentiuntur in Roma intercapedine longa remota, quam cis in Anglia resistatur. Sane plurium fide dignorum significatione admodum dolenter audiuimus, quod Iohannes Wycklef rector Ecclesiæ de Luttleworth Lincolniensis diœc. sacræ paginæ professor, vtinam non magister errorum, in illam detestabilem vesaniam dicitur temere prorupisse, q; nonnullas propositiones & conclusiones erroneas & falsas in fide male sonantes, quæ statum totius Ecclesiæ subuertere & eneruare conantur, quarumque aliquæ, licet aliquibus quibusdam mutatis terminis sentire videntur peruersas opiniones & doctrinā indoctam damnatę memoriæ Marcilli de Padua, & Iohannis de Ganduno, quorumlibet per fælicis recordationis Iohannem Papā. 22. prædecessorem nostrum reprobatus extitit & damnatus, nō veretur in præfato regno asserere, dogmatizare & publice prædicare, nonnullos Christi fideles eis maligne inficiens, ac à fide catholica (sine qua non est salus) faciens deuiare, de quibus sic subortis, & non extirpatis, seu saltem eis nulla facta resistentia, quam sciamus, sed translactis seu tolleratis, conniuentibus oculis tam negligenter transeundo non immerito deberetis rubore perfundi, verecundari, & in propriis conscientiis remorderi. Quare cum tam perniciosum malum, quod nō præcisum seu radicitus extirpatum serpere posset in plurimos in animabus eorum (quod absit) læthali contagione necandos, nolumus (sicut nec debemus) sub dissimulatione transire. Fraternitati vestræ per Apostolica scripta committimus & mandamus, quatenus receptis pręsentibus, vos vel alter vestrum de dictarum propositionum & conclusionum assertione, quarum copiam vobis mittimus sub Bulla nostra inclusam, vos secrete informantes, si inueneritis ita esse, præfatum Iohannem faciatis authoritate nostra capi, & carceribus mancipari, eiusque confessionem super eisdem propositionibus seu conclusionibus recipere studeatis, ac ipsam confessionem, & quęcunque dictus Iohannes dixerit seu scripserit, super earundem propositionum & conclusionum inductione ac probatione, & quicquid feceritis in præmissis sub vestris sigillis clausa, & nemini reuelata, nobis per fidelem nuncium transmissuri, eundemque Iohannem sub fideli custodia teneatis in vinculis, donec a nobis super hoc aliud receperitis in mandatis. Cōtradictores. &c. Inuocato &c. Non obstantibus fælicis recordationis Bonifacii Papæ. 8. prædecessoris nostri constitutionibus, in quibus cauetur ne aliquis extra suā ciuitatem vel diœc. nisi in certis exceptis casibus, & in illis vltra vnam dietam à fine suæ diœc. ad iudicium euocetur, seu ne iudices à sede apostolica deputati aliquos vltra vnam dietam à fine suę dioc. euocare præ-

Alia bulla de eodem negotio.

re præ-

re prçſumant,& de duabus dictis in conſilio generali, ac expenſionis & aliis priuilegiis, conſtitutionibus,& literis apoſtolicis prçdicatorum Minorum & hæremitarum Sancti Auguſtini, & ſanctæ Mariæ de monte Carmeli,& aliis quibuſcunque mendicantium, vel aliis ordinibus,& locis aut ſpecialibus perſonis ſeu capitulis & conuentibus ipſorum generalibus vel ſpecialibus, quorumcunque tenorum exiſtant, necnon ſtatutis & conſuetudinibus eorundem ordinum,& locorum contrariis, per quæ effectus prçſentium impediri valeat quomodolibet vel differri, etiamſi de eis eorumque totis tenoribus ac de verbo ad verbum plena & expreſſa mentio in noſtris literis ſit habenda, ſeu ſi Iohanni prçdicto vel quibuſuis aliis communiter vel diuiſim à dicta ſede ſit indultum, quod perſonaliter capi aut quod ius dici, ſuſpendi, vel excommunicari non poſſint per literas Apoſtolicas, non facientes plenam & expreſſam, ac de verbo ad verbum de indultô huiuſmodi mentionem. Dat. Romæ apud S. Mariam maiorem. 11. cal. Iunii, anno. 7.

Epiſtola Papæ ad regem de eadem re.

Chariſſimo in Chriſto filio Edwardo regi Angliæ illuſtri, ſalutem. &c. Regnum Angliæ quod altiſſimus tuæ ſuppoſuit poteſtati, glorioſum nempe potentia & abundantia facultatum, ſed glorioſius pietate fidei,& ſacrę paginæ claritate coruſcum cóſueuit viros producere diuinarum Scripturarum recta ſcientia prçditos, maturitate graues, deuotione feruentes, & catholicæ fidei defenſores, qui non ſolum proprios ſed alienos populos prçceptis ſalutaribus inſtruebant, dirigebantque in diuinorum ſemitam mandatorum. Sed nuper cum ingenti cordis amaritudine plurimorum fide dignorum ſignificatione percepimus, Iohannem de Wicklef rectorem eccleſiæ de Luttleworth Lincoln. diœceſis, ſacræ paginę profeſſorem, vtinam non magiſtrum errorum, in illam nefandam & abhominabilem prorupiſſe dementiam, quod nonnullas propoſitiones & concluſiones plenas erroribus,& manifeſtam hæreſim continentes, quæ ſtatum totius eccleſiæ ſubuertere & eneruare nituntur, quarumque aliquæ, licet quibuſdam mutatis terminis ſentire videntur peruerſas opiniones, & doctrinam indoctam damnatæ memoriæ Marcilli de Padua & Iohannis de Ganduno, quorumlibet per fælicis recordationis Iohãnem Papam. 22. prçdeceſſorem noſtrum reprobatus extitit & damnatus, in dicto regno dogmatizare & publice prçdicare, ſeu potius de virulento clauſtro ſui pectoris euomere non veretur, nonnullos Chriſti fideles earum reſperſione commaculans, & à prçfatæ fidei recta ſemita in prçcipitium perditionis abducens. Nos itaque tantum malum quod non prçſciſum ſeu radicitus extirpatum ſerpere poſſet in plurimos, in animabus eorum (quod abſit) læthali contagione necandos, nolentes prout nec velle ſine noſtræ morſu conſcientiæ, poſſumus conniuentibus oculis pertranſire, venerabilibus fratribus noſtris Archiepiſcopo Cantuarienſi & Epiſcopo Londinenſi per litteras noſtras commiſimus & mandauimus, vt ipſi vel alter eorũ receptis per eos dictis noſtris litteris de dictarũ propoſitionũ & cóncluſionum aſſertione, quarum copiam eis ſub bulla noſtra miſimus interclusam, ſe informantes (ſi inuenirent ita eſſe) facerent præfatum Iohannem authoritate noſtra capi & carceribus mancipari, eius confeſſionem ſuper eiſdem propoſitionibus ſeu concluſionibus recipere ſtuderent, ac ipſam confeſſionem & quæcunque dictus Iohannes dixerit vel ſcripſerit ſuper earundem propoſitionum & concluſionum inductione, & probatione, nobis per fidum nuncium tranſmittere non poſtponant. Cum itaque dicti archiepiſcopus & epiſcopus in proſecutione huius negotii noſcantur fauore & auxilio tuæ celſitudinis indigere, maieſtatem tuam quam & tui progenitores incliti catholicæ fidei, cuius in hac parte res agitur, ſemper conſueuerunt eſſe & præcipui zelatores, requirimus & deprecamur attente quatenus ob reuerentiam Dei dictæ fidei,& Apoſtolicæ ſedis, & noſtrum intuitum digneris præfatis archiepiſcopo & epiſcopo, & aliis qui huiuſmodi negotium perſequentur, in ipſa proſecutione tui fauoris & auxilii patrocinium exhibere prouide, prçter humanæ laudis præconium diuinæ retributionis præmium, noſtram & dictæ ſedis adepturus beneuolentiam ampliorem. Datæ Romæ apud ſanctam Mariam maiorem. 11. Cal. Iunii, anno. 7.

Propoſitiones ſiue concluſiones quas Io. Wicklef publice prædicauit.

Prima. Totum genus humanum citra Chriſtum non habet poteſtatem ſimpliciter ordinandi: vt Petrus, vt omne genus ſuum dominetur policiter, imperpetuum ſuper mundum.

2. Deus non poteſt dare homini pro ſe & hæredibus ſuis imperpetuum ciuile dominium.

3. Chartæ humanitus adinuentæ de hæreditate ciuili pꝑetua ſunt impoſſibiles.

4. Qui-

4. Quilibet exiſtens in gratia gratificante finaliter, ne dum habet ius, ſed in re habet omnia dona Dei.

5. Homo poteſt ſolum miniſtratorie dare tam naturali filio quam inuitationis in ſchola Chriſti tàm temporale dominium quam æternum.

6. Si Deus, domini temporales poſſunt legitime ac meritorie auferre bona fortunæ ab eccleſia delinquente.

7. Nunquid eccleſia eſt in tali ſtatu vel non, non eſt meum diſcutere, ſed dominorum temporalium examinare, & poſito caſu confidenter agere, & ſub pœna damnationis æternæ eius temporalia auferre.

8. Scimus quod non eſt poſſibile vt vicarius Chriſti pure ex bullis ſuis, vel ex illis, cum voluntate & conſenſu ſuo & ſui collegii, vel habilitet vel inhabilitet.

9. Non eſt poſſibile hominem excommunicari niſi prius & principaliter excõmunicetur à ſeipſo.

10. Nemo ad ſui deteriorationem excommunicatur, ſuſpenditur, vel aliis cenſuris cruciatur niſi in cauſa Dei.

11. Maledictio vel excommunicatio non ſimpliciter, niſi quantum fertur in aduerſarium legis Chriſti.

12. Non eſt exemplificata poteſtas à Chriſto vel ſuis diſcipulis excommunicãdi ſubditos, prçcipue propter negationem temporalium, ſed è contra.

13. Diſcipuli Chriſti non habent poteſtatem coacte exigere temporalia per cenſuras.

14. Non eſt poſſibile de potentia Dei abſoluta, quod ſi Papa vel alius prætendat ſe quouiſmodo ſoluere vel ligare, eo ipſo ſoluit vel ligat.

15. Credere debemus quod ſolum tunc ſoluit vel ligat; quando ſe conformat legi Chriſti.

16. Hoc debet credi catholice, quod quilibet ſacerdos rite ordinatus habet poteſtatem ſufficientem ſacramenta quælibet conferendi, & per conſequens quemlibet contritum à peccato quolibet abſoluendi.

17. Licet regibus auferre temporalia à viris eccleſiaſticis ipſis abutentibus habitualiter.

18. Siue domini temporales ſiue ſancti Papæ, ſiue Petrus, ſiue caput eccleſiæ, qui eſt Chriſtus, dotauerat eccleſiam bonis fortunæ vel gratiæ, & excommunicauerit eius temporalia auferentes, licet tamen propter conditionem implicitam delicto proportionabiliter eam temporalibus ſpoliare.

19. Eccleſiaſticus immo & Romanus pontifex poteſt legitime à ſubditis & laicis corripi, & etiam accuſari. Iſtæ fuerunt propoſitiones vel potius deliramenta ſæpedicti Iohannis, quæ ad aures domini apoſtolici peruenere, vnde iuſte concitatus præſcriptas bullas huius tanti negotii executores, & ſtatum contingente vniuerſalis eccleſię prędictis epiſcopis demandauit. Qui quam indeuote, quam ſegniter commiſſa ſibi mandata compleuerint, melius eſt ſilere quam loqui. Hoc tantum poſterorum notitiæ declarare ſtuduimus, quod cum ipſi Epiſcopi tantæ dignationis fauorem & apices ſuſcepiſſent, animati plurimum, nec immerito, profitebantur ſe nullius precibus, nullius minis vel muneribus eſſe flectendos, quin in iſta cauſa recta iuſtitiam ſequerentur, etiam ſi periculum capitis immineret. Sed inſtante die examinationis ipſius apoſtatæ, à timore, à vento arundinis agitatæ, molliti ſunt ſermones eorum ſuper oleum in iacturam publicam propriæ dignitatis, & totius Eccleſiæ detrimentum. Et qui nec ipſis dominis regnique principibus ſe obtemperare deuouerant, donec exceſſus ipſius hæreſiarchæ puniuiſſent iuxta mandata papalia à facie cuiuſdam, nec nobilis militis neque potentis de curia principiſſæ: Iohanne videlicet Ludouici Cliffor de pompoſe vetantis ne præſumerent aliquid contra ipſum Iohannem ſententialiter diffinire, tanto timore concuſſi ſunt, vt cornibus eos carere putares factos velut homo non audiens, & non habens in ore ſuo redargutiones. Inſuper nec illud eſſe ſilendum æſtimo, cum Epiſcopi prædicti cũ iſto ſchiſmatico in capella Archiepiſcopi apud Lambheth conueniſſent, non dico ciues tantum Londonienſes, ſed viles ipſius ciuitatis ſe impudenter ingerere præſumpſerunt in eandem capellam, & verba facere pro eodem, & iſtud negotium impedire, confiſi (vt reor) de ipſorum præmiſſa negligentia prælatorum. Talibus occaſionibus ſeu commentis pſeudopropheta, & verus hypocrita pro tunc euaſit, amplius non compariturus coram dictis Epiſcopis circa mortem Gregorii Papæ. Cuius obitum

S hon

non modicum fideles contristauit, sed in fide falsos ipsum Iohannem & ipsius asseclas animauit.

Ista sunt declarationes facta per I.W.

In principio protestor publice sicut sæpe feci alias, quod propono & volo, ex toto corde meo, mediante Dei gratia, esse integer Christianus, & quamdiu manserit in me halitus, profiteri atque defendere, quantum sufficio legem Christi. Et quod si ex ignorantia vel quacunque alia causa in isto defecero: rogo Deum meum de venia. Et nunc prout ex tunc reuoco & retracto submittens me humiliter correctioni sanctæ matris Ecclesiæ. Et quæ per pueros sententia est fidei quam dixi in scholis & alibi, ac magis per pueros etiam vsque ad Romanam curiam transportata, ideo ne Christiani scandalizentur in me, volo in scriptis dare sententiam, ex qua impetitus sum, quam volo vsq; ad mortem defendere, sicut credo omnes christianos debere, sed specialiter Romanum pontificem & cæteros sacerdotes ecclesiæ. Intelligo autem conclusiones ad sensum & modum loquendi scripturæ, & sanctorum doctorum, quem paratus sum exponere, & dato quod sunt fidei contrariæ, volo ipsas paratissime reuocare. Prima conclusio. Totum genus humanum concurrentium, citra Christum non habet potestatem ordinandi simpliciter vt Petrus & omne genus suum dominetur imperpetuũ policite super mundum, patetq; non esset in hominum potestate impedire aduentum Christi ad finale iudicium q; oportet creare iuxta illum articulum fidei, Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Ex hinc enim secundum fidem scripturæ, cessabit hominum politia. Intelligo autem dominationem pollicitam vel ciuilem dominationem secularem, pertinere laicis actiuis viantibus dum peregrinantur à domino. De tali enim dominatione politica loquuntur philosophi. Et quamuis periodicũ vocatur, quandoq; perpetuum, quia tamen in scriptura sacra in vsu Ecclesiæ & libris philosophorum perpetuum sumitur cõmunis pro æterno aperte, post in illa significatione famosiore suppono terminum illũ capi: sic enim canit ecclesia, Deo patri sit gloria, eiusq; soli filio, cum spiritu paracleto, & nunc & in perpetuum: Et tunc est conclusio immediata principiis fidei, cum non subiacet hominum potestati, ordinare peregrinationem Ecclesiæ sine fine. Deus non potest dare homini pro se & hæredibus suis imperpetuum ciuile dominium. Intelligo autem ciuile dominium vt supra intellexi dominationem pollicitam & imperpetuum, vt supra, sicut Scriptura intelligit in beatitudine perpetuas mansiones. Tunc dixi primo, quod Deus de potentia ordinata non potest dare homini imperpetuum ciuile dominium. Dixi secundo, quod probabile videtur, quod Deus de potentia sua absoluta non potest dare homini imperpetuum tale dominium, eo quod non potest vt videtur semper incarcerare sponsam suam in via, nec pro semper differre vltimum suæ beatitudinis complementum. Multæ chartæ humanitus adinuentæ de hæreditate ciuili potentia sunt impossibiles. Iste veritas est incidens, non enim oportet catholicare omnes chartas à quolibet iniuste occupante. Sed hoc confirmato fide ecclesiæ daretur charitatis occasio confidendi in temporalibus & petendi licentia: sicut enim omne verum est necessarium, sic omne falsum est possibile ex suppositione, vt patet testimonio scripturæ, & sanctorum doctorum loquẽtium de necessitate futurorum. Quilibet existens in gratia gratificante finaliter nedum habet ius in rem, sed pro suo tempore ius iure super omnia bona Dei, patet ex fide scripturæ Matth. 24. quia veritas promittit ciuibus intrãtibus in gaudium suum. Amen dico vobis super omnia bona constituet eum. Ius enim cõmunionis sanctorum in patria fundatur obiectiue super vniuersitatem donorum Dei. Homo potest solum ministratorie dare tam naturali filio inuitationis & temporale dominium & æternum, patet eo quod omnis homo debet recognoscere se in omnibus operibus suis humilem Dei ministrum vt patet ex fide scripturæ. Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, imo Christus sic ministrauit & docuit suos præcipuos apostolos ministrare. In patria vero dabunt sancti confratribus dominia bonorũ vt patet de suis corporibus, & bonis eis inferioribus in natura, iuxta illud Lu. 6. Mensuram bonã & cõfertam & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinũ vestrum. Si Deus est, domini temporales possunt legittime ac meritorie auferre bona fortunæ ab ecclesia delinquente. Ista est correlatiua primo articulo fidei. Credó in Deũ patrem omnipotentẽ. Intelligo aũt posse modo scripturæ concedentes q; Deus de lapidibus põt suscitare filios Abrahæ. Aliter enim omnes Christiani principes forent hæretici. Pro prima cõclusione formatur sic ratio. Si Deus est ipse est omnipotens. Et si sic, ipse põt præcipere dominis temporalibus, sic auferre. Et si sic, possunt legitime sic auferre, ergo à primo: vnde in virtute illius principii christiani principes practizauerũt illam senten-

ſententiam,ſed abſit ex illo credere,quod intentionis meę ſit ſeculares dominos,licite poſſe auferre,quandocunq; & quomodocunq; voluerunt vel nuda autoritate ſua, ſed omnino autoritate eccleſiæ in caſibus & forma limitatis à iure. Scimus quod non eſt poſſibile,vt vicarius Chriſti pure,ex bullis ſuis vel ex illis cum volutione & conſenſu ſuo ac collegii quenquam habilitet vel inhabilitet, patet ex fide catholica cum oportet dominum omni operatione vicaria tenere primatum. Ideo ſicut in omni habilitatione ſubiecti prius exigitur gratia & dignitas habilitati, ſic in omni inhabilitatione prius exigitur dignitas ex demerito inhabilitati, & per conſequens non pure ex miniſterio vicarii Chriſti ſit talis habilitatio vel inhabilitatio. Sed deſuper aliunde, non eſt poſſibile hominem excommunicari ad ſui damnum niſi excommunicetur primo & principaliter à ſeipſo. Patet cum oportet talem excommunicationem originari à peccato damnificati: vnde Auguſtinus de verbis domini ſermone. 21. Tu te noli conculcare,& te non vincet homo. Et adhuc canit fides Eccleſiæ, quod nulla nocebit aduerſitas, ſi nulla dominetur iniquitas, ſuppoſitum habemus octauæ. Omnis tamen excommunicatio ex cauſa multiplici eſt timenda, etiam licet excommunicatio Eccleſiæ ſit humili excommunicato non damnabilis ſed ſalubris. Nemo debet niſi in cauſa Dei, excommunicare, ſuſpendere, interdicere, vel ſecundum quamcunque cenſuram Eccleſiaſticam vindicando procedere; patet cum omnis cauſa iuſta ſit cauſa Dei, cuius ratio debet maxime ponderari, immo amor excommunicati debet ſuperare zelum vindictę & appetitum temporalium quorumcunque cum aliter ipſe excommunicans ſeipſum damnificet, ſuppoſitum nonæ. Iſti tamen congruit,vt prelatus excommunicet in cauſa hominis principaliter tamen ſecũdum rationem,quia fit iniuria Deo ſuo, vt patet 13.q.c.inter quærelas. Maledictio vel excommunicatio non ligat finaliter niſi de quanto fertur in aduerſarium legis Chriſti, patet cum Deus ligat omnem ligatum ſimpliciter, qui non poteſt excommunicare, niſi propter prævaricationem legis ſuæ ſuppoſitum decimæ. Iſti tamẽ conſonat,quod cenſura eccleſiaſtica non liget ſimpliciter, ſed ſecundarie ſecundum rationem, quia fertur in aduerſarium membri eccleſiæ. Non eſt conceſſa poteſtas à Chriſto ſuis diſcipulis excommunicandi ſubditum propter negationem temporalium, ſed è contra patet ex fide ſcripturæ qua creditur, quod Deus eſt ſuper omnia diligendus, & proximus & inimicus,& pluſquam omnia temporalia huius mundi neceſſario, quod lex Dei non eſt ſibi ipſi contraria. Diſcipuli Chriſti non habent poteſtatem ad exigẽdum coactione ciuili temporalia per cenſuras, vt patet ex fide ſcripturæ. Luc.22. qua Chriſtus prohibuit ſuos Apoſtolos ciuiliter dominari. Reges,inquit, gentium dominantur eis, vos autem non ſic. Et ad iſtum ſenſum exponitur à beato Bernardo, beato Chryſoſtomo & aliis ſanctis,ſuppoſitum habemus duodecimæ. Iſti tamen non obſtat quod exigant temporalia per cenſuras eccleſiaſticas acceſſorie ad vindicationem Dei ſui. Non eſt poſſibile de Dei potentia abſoluta, quod ſi Papa alius vel Chriſtianus prætendat ſe quouiſmodo ſoluere vel ligare, eo ipſo ſic ſoluit vel ligat. Oppoſitum iſtius deſtrueret totam fidem catholicam, tamenue implicaret blaſphemiã vſurpantem talem abſolutam potentiam domini, ſuppoſitum habemus tertiodecimæ. Per iſtam concluſionem non intendo derogare poteſtati Papæ, vel cuiuſcunque prelati Eccleſiæ, quin poſſunt in virtute capitis ligare & ſoluere. Intelligo autem conditionalem negatam,vt impoſſibilem ad hunc ſenſum, quod non poteſt eſſe, quod Papa vel alius prelatus Eccleſiæ pretendit ſe quouiſmodo ſoluere vel ligare, niſi eo ipſo ſic ſoluerit vel ligauerit,& tunc non poteſt eſſe peccabilis. Credere debemus, quod tunc ſolum ligat vel ſoluit Chriſti Sacerdos,cum ſimpliciter legi Chriſti paret,pro eo quod non licet ſibi ſic facere,niſi in virtute legis illius,& per conſequens niſi quando eſt conformitas legi illi. Hoc debet credi pro catholico, quod quilibet ſacerdos rite ordinatus ſecundum legem gratiæ habet poteſtatem ſecundum quam poteſt Sacramenta quælibet ſecundum ſpeciem miniſtrare, & per conſequens ſibi confeſſum de quocunq; peccato contritũ abſoluere: patet ex eo, quod poteſtas ſacerdotalis non ſuſficit maius vel minus in ſua eſſentia: poteſtates tamen inferiorum ſacerdotum, nũc ſunt rationabiliter reſtrictæ,& alias in vltimo neceſſitatis articulo ſunt laxatæ,ſuppoſitum habemus quintodecimæ:& ſic ſecundum doctores eſt dare in prelato duplicẽ poteſtatem,ſcil. poteſtatem ordinis,& poteſtatem iuriſdictionis ſiue regiminis,& quoad illam ſunt prælati,vt ſuperioris maieſtatis & regiminis. Licet regibus in caſibus limitatis à iure, auferre temporalia à viris Eccleſiaſticis ipſis habitualiter abutentibus,patet ex hoc quod domini temporales debent plus inniti ſpirituali

eleemosinæ fructus vberiores ferenti quam eleemosinæ corporali necessario, quod foret in casu opus eleemosinæ spirituales clericos damnificantes se in corpore & anima per subtractionem huiusmodi castigare. Casus autem quem iura limitant foret defectus correptionis spiritualis præpositi, & demum fidei clerici corrigendæ, vt patet. 16. q. 7. filiis. 40. di. Si Papa, siue domini temporales, siue quicunq; alii dotauerint ecclesiam temporalibus, licet eis in casu auferre temporalia medicinaliter ad cauenda peccata, non obstante excommunicatione, vel alia censura ecclesiastica, cum non nisi sub conditione implicata sunt donata: patet ex hoc quod nihil habet impedire à præcipuis operibus charitatis necessario, quod in omni opere humano debet subintelligi conditio diuini beneplaciti necessariaque lege ciuili collationes decorandi 5. in fine collationis. 10. suppositum habemus septimæ decimæ. Absit quod illis verbis detur occasio temporalibus ad auferendum bona fortunæ in detrimentum ecclesiæ Ecclesiasticus etiam Romanus pontifex potest in casu à subiectis corripi, & ad vtilitatem ecclesiæ, tā à clericis quam à laicis accusari potest ex hoc q ipse est peccabilis citra peccatum in Spiritum S. vt supponitur ex sanctitate, humilitate, & reuerentia debita tanto patri. Cū enim sit frater noster peccabilis, subiacet legi correptionis fraternæ, & cū totum collegium patet esse deses in correptione pro necessaria prosperitate ecclesiæ, patet q residuum corpus ecclesiæ, quod possibile est secundū plurimū stare in laicis, patet medicinabiliter eū corripere, accusare, & ad frugem melioris vitę reducere. Casus autem possibilis tāgitur dist. 40. Si Papa fuerit à fide deuius, sicut enim nō debet supponi in dño Papa sine patenti euidētia tantus lapsus, sic non debet suppositionē lapso de possibili tanta obstinatia quin medelā superioris sui, quoad Deum humiliter acceptabit, vnde practica istius conclusionis multę chronicæ attestantur. Absit ab ecclesia Christi q damnetur veritas, quia male sonat peccatoribus vel ignaris, quia tunc tota fides scripturæ foret damnabilis. Hoc eodem modo idem versipellis I. Wycklef ponendo intellectum in suis nefandis propositionibus, vt dictū est, fauore & diligentia Londinensium delusit suos examinatores, episcopos derisit, & euasit. Quæ omnes si simpliciter caperentur secundum modum quo ipse in scholis & in publicis prędicationibus eas protulit, hæreticam proculdubio sapiunt prauitatem. Non enim circumlocutionem aliquam eis immiscuit, quando eas laicorum auribus instillauit, sed nude & aperte vt præscribuntur eas docuit, captans per talia gratiā laicorum, qui libenter audiunt quæ peruersa sunt, pręcipue tamē de ecclesia, & personis ecclesiasticis, & libentius impelluntur ad damna vel iniurias inferenda religiosis & clericis, cū aliqua oportunitas se ingesserit quæ omnino extat eis desiderabilis & votiua. Idemq; memoratus hypocrita cū ab Episcopis mandata cepisset, ne vlterius in scholis seu sermonibus propter laicorum scandalum tales propositiones frequentaret, spreto sui Metropolitani pręcepto obstinatus & inobediens, alias nouas conclusiones ponere non omisit, adeo male vel peius q̄ priores sonantes, vt patet. 1. Dominium ciuile, dominium proprietarium actum viatoris super bonis plene secundū leges humanas. 2. Nō stat pure clericum absq; mortali peccato ciuiliter dominari, & intelligit per pure clericos, Papam, Cardinales, episcopos, diaconos & alios sacerdotes. 3. Papa nō potest dispensare contra Apostolum sicut nec cum clerico, vt habeat ciuiliter proprium. 4. Dominium ciuile fo[illegible]er dictum sapit inseparabiliter peccatum.

Assertiones I. Wycklef.

5. Actus ciuilis est a[illegible]us rationalis creaturæ factus secundum legem humanam.

6. Sicut Deus non potest exercere actus ciuiles, nec homo in statu innocentiæ, sic illicitum est alicui pure clerico actus ciuiles exercere.

7. Quodcunq; collegium clericorum quod acquirit bona fortunæ, redditus vel prouen[illegible] et eis ciuiliter dominetur, peccat mortaliter.

8. E[illegible]possibile de Dei potentia absoluta Christum regnasse ciuiliter.

9. Monachi sicut apostoli Christi nil haberent ciuiliter vt plane potest elici ex regula & [illegible]rofessione vnanimi monachorum.

[illegible]o. Maior pars accumulationis bonorum fortunæ, in manibus religiosorum esset [illegible]ssoluta, si iura regni Angliæ essent debite executa, & intelligit per illum terminum [illegible]eligiosorum in dicta conclusione Episcopos, sacerdotes, monachos & canonicos ac omnes pure clericos.

Nauigium Angliæ redit.

Prope tempus illud rediit nauigium Anglicanum, quod supra retulimus magna pertulisse pericula maris & ventorum in procinctu primæ profectionis. Sed maiora in hoc secundo progressu non tantum tempestatibus quantum perfidia defectionis suorum, in quibus sperare debebant. Namq; hoc satis patuit per classiarios quibus pręposi-

situs fuerat dominus Fitzwater. Qui cum eo tempore quo classis domini Thomæ de Wodstock comitis Buckingham, nauigium Hispaniæ inuadere decreuisset, ipsi quos gubernasse debuerat idem dominus Fitzwater, non solum se mouere in auxilium eiusdem Thomæ solatium festinare pro viribus impediuerunt, & ipsum eosdem pro huiusmodi negato subsidio durius increpantem ad mortem vsq; prosecuti fuissent, si non idem dominus Can[illegible]us se subtraxisset. Qui tãdem pene solus fugiens in quodam Balingario, peruenit ad eundem comitem, & ei auxilium pręstitit pro posse suo, vnde factum est vt tunc caperentur octo naues Hispaniæ in mari Armoricanę Britannię prope portum castelli de Brest. Et plures forsitan captæ fuissent, si pręscripti desertores militię & defensionis socii adfuissent. Itaq; re minus laudabiliter gesta, reuersum est nauigium post natale, quod à primo pręcinctu modo imbribus, modo niue, modo ventis & spiritibus procellarum, modo intestino dissidio, ita aduersum impeditum & conturbatum fuerat, velut caruisset diuino fauore. Solus dominus Thomas Percye ex hoc nauigio pro suæ classis emendatione remanserat, aliis (vt diximus) secunda vice proficiscentibus, qui non solum euadere meruit maris incõmoda, sed & adipisci diuino fauore, non tantum sibi, sed & toti regno perampla commoda. Hic namque, postquam sui nauigii infirma firmassent, profectus est cum vna magna naui & duabus bargiis, aliisq; minoribus vasis paucis, & factus est obuiam quinquaginta nauibus onustis mercibus Gallicorum, quarum quędam fuere Flandrenses, quędam Hispanicæ, ipsas intrepide est aggressus, denuncians primo Flandrensibus, vt secederent ab Hispanis. Quibus nolentibus socios derelinquere, eo quod videbantur eorum bona communiter cum Francorum vehere necessitatis, sine delectu rates inuasit. Quę cernentes eius constantiam animosam, & putantes in proximo magnum sibi subsidium affuturũ, resistere destiterunt. Et mox octo & viginti fuga prolapsis, viginti duę se protinus reddidere, sicque solus idem Thomas re bene gesta rediit commendabilis, aliis nil reportantibus pręter fuscam famam. De quibus pędicatum fuerat eos expedisse minus prospere, quod non solum publicas meretrices ausi sunt secum ad marina bella traducere, sed & comprouincialium coniuges adulteri & incesti.

Eadem tẽpestate Robertus Knoll, cui custodia cõmissa fuerat castelli de Brest, per exploratores edoctus didicit non post multos dies quosdam Britones adventuros hostiliter ad prędandum patriã circa eum, vt ipse prouocatus hoc modo exiret incõsultius ad repellendum eos, vnde si fortuna faueret, ipsi Britones fiduciam ipsum interficiendi conceperant, sed frustra, nam eorum fraudes ipse pręueniendo delusit, & pręcurrente diuina gratia, quod in ipsum meditati fuerant in ipsos ille peregit, ceci[illegible]q; in foueam quam fecerunt, captis octoginta & carceribus mancipatis. *De Roberto Knoll.*

[illegible]cis euolutis diebus post natale, dominus Hugo de Caluerle otiositatem sibi [illegible] existimans, nolens etiam inimicos in otio transigere diu dies, conuocatis omnibus vicinis suis qui parebant Anglicanæ fidei, vniuersisque suis stipendiariis, post magnam cœnam factam, cum omnes hilariores è vino factos esse conspiceret, quærit si necessitas vrgeret) vtrum ei libẽti animo ad communia siue damna siue cõmoda secututi essent: quibus Sacramento firmantibus se eius signa quocunque vellet prompto animo secuturos, tunc quidem singulis gratias agens eos ad propria loca te[illegible]sit. Quos vix elapso triduo armatos adesse rogauit. Quibus eius iussioni parẽtibus, ipse intimauit quid mente conceperat quidue facere communis vtilitatis causa de[illegible]euerat. Moxque cunctis in sua conspirantibus eos secreto armatos educit, & ad vil[illegible] de Stapul quam festinanter potuit properauit. Erant autem nundinæ in eadẽ villa ad quas confluxerant mercatores Bolonienses, Nosterlenses, Ambianenses, Pari[illegible]acenses, cum multis aliis qui mercandi gratia illuc aduenerant nihil periculi metuẽtes. Nocte igitur dominus Hugo delitescens cum suis, notata hora congrua, villam ingreditur cum armatis. Qui illico irruentes in vulgus inerme, plurimos interfi[illegible]nt, multos in vincula coniiciunt captiuorum more pecunia redimendos. Exhinc omnia mercimonia hostili more diripiunt, villamque comburunt igne supposito, præter pauca loca quæ diligentia dominorum à flamma redempta saluantur, vna etiam aliaque mercimonia, grossoriaque quod secum oportune tollere non valebant, minatus est idem Hugo diffundere vel gurgiti demandare, nisi mercatores (fide interposita) pro ipsarum rerum conseruatione taxatam summam pecuniæ pro suæ voluntatis arbitrio soluere spopondissent. His rite peractis, Calesiam cum suis omnibus incolumis repedauit, afferens secum è nundinis quæ suorum Calesiensium com[illegible]do merito cederent multis annis. *Dominus Hugo Caluerle & sui spoliant mercatores Bolonienses.*

Viri de Winchelsee & de Ria, hiis diebus collecta multitudine, & ascensis ba[illegible]is, egressi sunt versus Normanniam, si quo modo possint damna anni præteriti eis illata per aduersarios eorundem, cupientes incommodum resarcire, noctuque terræ applicantes, villam quæ Portus Petri dicitur, ingrediuntur armati, quosque obuios in ore gladii trucidantes peruagantur vicos, quos dignos captiuitate iudicant, eos videlicet qui dignam summam pecuniæ pro redemptione pendere poterant, vinculato[s] ad vasa deducunt, domos cum ecclesiis spoliant, [i]n omnibus remetientes e[is] tandem mensuram quã prius mensi fuer[a]nt [a]pud Riam, v[bi] tandem inuenerunt multa spolia quæ abduxerant de villa de Ria, & præcipue ca[m]panas quas tulerant de ecclesia, cũ plumbo etiam quod detraxerant infaustis manibus de eadem. Tandem commendantes v[niuersa] Vulcano, descendunt de Wilet non procul positam properantes & similia facientes ibidem, domum cum præda opulentissima sunt egressi.

Petitio du. de Lancastria.

Per idem tempus Iohannes dux Lancastriæ instanter expetiit vt pecunia præconcessa regi in vltimo parliamento a clero & laicis, sub arbitrio suo trade[r]etur, a[ffir]mans se inimicos a finibus Angliæ per annum int[e]grum cum ipsa pec[un]ia ar[c]e[re] [illegible]rum, & insuper aliquod prægrande commodum al[l]aturum. Cuius importunæ petitioni licet inuiti magnates assensum non sine cordis amaritudine prout dicit[ur] præbuerunt, prænoscentes fortunã aduersam sibi, & ipsum etiam tantum in regno v[alere], vt omnino nõ expediret eius contradicere voluntati. Primũ ergo diem men[sis] Martii statuunt diffinito cõsilio, in quo omnes & singuli qui huic profectioni intere[sse] [illegible] ad mare parati per omnia conuenirent. Et ne interim custodia mare careret, cond[u]ctæ sunt nouẽ naues de Baionensibus, quæ mare & aridam tuerent[ur] [illegible] latrocinijs Gallicorum. Quæ instructæ sufficienti manu armata, in [illegible] tes obuiant nauigio & mercimoniis Hispanorũ. Initoque conflictu [illegible] ter inuadunt Hispanicam, & in breui captis decem & [q]uatuor ratis [illegible] cæterisque necessarijs, læta noua reuertentes Angliæ nunciarunt, domino tamen R[o]berto Knoll, custodi municipii de Brest, de suis spoliis dedere primitias centum [illegible] vini præcipui, dum transitum per eum facerent versus terram istam.

Henricus Bastardus nauigium parat.

Henricus interea Bastardus qui se dicit regem Hispaniæ, audit[o] quod Baonenses tot damna suis hominibus intulissent, & quod dux Lancastriæ ad in[gre]ssum maris secum turbam copiosam præparasset, timuit vehementer, æstimans eum non ob maris custodiam solummodo accessurum, verum sed ob eius regnum, q[uod] idem [d]ux petebat ratione vxoris hæredis legitimæ regni ipsius Hispaniæ host[i]liter vindicandum. Quare idem Hẽricus supradictus nau[ig]ium de tota terra sua parari iussit, vt vel ipsum ducem ab ingressu terræ suæ viriliter perturbaret, vel si fortuna faueret ipsum (propiciante Mart[e]) captiuaret. Quod [f]or[s]itan effecisset, si r[e]x Portingaliæ sibi impedim[en]to non fuisset. Nam ortis quibusdam simultatibus inter ipsos, Rex Portingaliæ cum innumerabili pene Christianorum & Sarracenorum turba regnum Hispaniæ ho[sti]liter est ingressus eo quidem tempore quando idem Bastardus se contra ducem ad præcinctum itineris præpa[r]asset. Qua Bastardus occasione turbatus, ratus est tutius in terra morari ad rep[e]llend[um] eos qui iam occupauerant regnum eius, quam dubium exitum arripere ad [illegible]rendum eos qui non dum attigerant fines suos. Dum igitur res se habere [illegible]us) circa ducem, & ipse nil festinare diceretur ad mare, sed profectionem [illegible] in dies retardaret, moti hii qui classi præfuerunt, n[o]n expectato duce, maris [illegible] cum nonnullis viris bellicis petierunt, ibidem eius aduentum expectaturi g[lo]riosius reputantes in mari de manibus hostium victitare, quam in patria de [illegible] incolarum. Cum diebus aliquot maris peregrassent semitas, obuii fiunt eis H[illegible] cum armata manu. Qui mox consertis viribus vtrobique ducti prædæ cupi[illegible]auerunt, sed nostri aduersa tempestate defuncti victoriam hostibus conc[illegible]busdam fuga prolapsis, quibusdam captis per manus hostiles. C[a]ptus [illegible]ictu dominus Hugo Courtney miles egregius inte[r] [illegible]os, info[rtuni]u[m] [illegible]o totum duci Lancastriæ est ascriptum, eo quod ipse præsentiam suam [illegible] subtraxit ab eis, sed si Dux in culpa fuerat ignoramus. Non enim semper recte iudicat vulgi furor.

Eodem tempore circa festum Sancti Iuonis Episcopi mense Martio scilicet [illegible] Calend. Ap[ri]lis obiit Papa Gregorius.xi. bonus vtique vir & iustus, qui multum do[lue]rat de damnis vtriusque regni, & multum laborauerat vt pax fieret int[e]r illa. I[s] etiam ob amorem domini Simonis de Langham Cardinalis & Epi[s]copi Præ[nesti]ni quondam Cantuariensis Archiepiscopi, dum pestilentia inualuisset in hac terr[a]

P[illegible]

per bullas suas omnibus tunc morientibus vere contritis & cōfessis plenam remissionem de thesauris Ecclesiæ indulsit exceptis his qui ære alienæ grauantur. Magnum vtique beneficium & omni acceptione dignissimum, & quo maius incolis non potuit impendisse. Huic successit Bartholomæus Barensis Archiepiscopus, qui multiplices tribulationes pertulit à Cardinalibus pro cultu iustitiæ, adeo vt ipsi niterentur eum cum dedecore papatu priuare, vt inferius declarabimus suo loco.

Circa tempus illud filius Iohannis Mercer, natione Scotus, collecta non parua manu Gallicorum atque Scotorum, ac etiam Hispanorum, dum adhuc dux Lancastriæ Iohannes in terris ageret, aggressus est naues quasdam apud Scarburgh, quas incautas leui negotio cepit, & secum ad mare deduxit, occisis prius quibusdam, qui nauibus illis præerant, quibusdam vinculis mancipatis. Et ideo quam maxime nostratibus irrogauerat in vltionē opprobrii patris sui, qui antea ab Anglis captus fuerat, & in castello de Scarburgh mandato regio custoditus. Est autem pater eius æque Scotus tam gente quam patria, & Regi Franciæ propter diuitias multas prædilectus, nam erat mercenarius, & vir satis vafer & consilio prouidus, cuius non immerito oris decreta in his quę Angliā contingebant ipse rex & omnes Gallici sequebantur. Hunc casu interceptum cum quibusdam nauibus, Northumbrenses eorum comiti præsentarunt. Qui vt diximus in eodem castello custodiæ deputatus, cito post deliberatus fuerat ad magnum damnum totius regni & omnium incolarum. Nam si redemptus fuisset captiuorum more, regem & regnum inæstimabili pecunia diuites effecisset. Huius filius, vt prælibauimus, postquā damna nostratibus apud Scarburgh intulisset, gloriabatur de arridēte sibi fortuna, & maiora Angliæ damna non solū meditabatur, sed etiā publice minabatur, sed eius conatus ipse impediuit, qui supbos humiliat & exaltat humiles. Tum vero suscitauit Deus cōtra eum vnum ex ciuibus Trinouantum, qui eum humiliauit, & à timore eius regnum Anglię liberauit, vt patebit inferius volentibus intueri. Iohannes Philpot ciuis Londoniensis vir & ingenio præditus, & potentissimus opibus, ducis Lancastriæ, & ceterorum dominorum defectum, ne dicam falsitatem, qui regnum defendisse debuerant attente considerans, & oppressionibus condolens incolarum de propria pecunia conduxit mille armatos, qui & prædicto Iohanni Mercer eriperent naues & bona, quę latrocinando ceperat, & regnum Angliæ à talibus incursibus tuerentur. Et factum est, vt omnipotens, qui semper assistit piis votis, sibi & suis successus prosperos ministrauit, ita vt in breui eiusdem Ioannis Merceri filium iure bellico sui conductitii caperent, cum omnib. quæ apud Scarburgh ipse violēter abduxerat, & aliis quindecim nauibus Hispanorum, onustis multis diuitiis, quæ sibi auxilio fuerant eodem tempore infausta hora. Fit ergo in plebe vniuersa tripudium, omnibus laudantibus & admirantibus, tandem ipsius viri erga Regem beneuolentiam & charitatem, iamque solus Iohannes Philpot ore omnium laudabatur, & admirationi habebatur, de nostris vero proceribus & militia, quæ diudum conducta fuerat, dicebantur probrosa verba, aspera & inuectiua, prout commune vulgus solet inferre vario motu suo. Londonienses præcipue obloquebantur, dicentes, iam per paucorum procerum corda fore cum Rege, eos solos sibi fideles esse, quorum Rex, licet ironice, vocabatur à nonnullis proceribus, eo quod ipsi multum metu issent eum in coronatione sua. *Magnanimitas Iohannis Philpot erga patriam.*

Proceres regni Angliæ, scilicet barones & comites, vidētes tam laudabile factum Iohannis Philpot, conscientiæ propriæ stimulis agitati, illud ægre ferebant. Et quamuis se reos agnoscerent & culpabiles, in tantum, vt iam plebi eorum foret inertia manifesta, tamen eidem Iohanni Philpot non solum occulte insidiari, sed publice improperari ceperunt, dicentes, non licere sibi talia facere sine consilio Regis & regni, ac si non licuisset benefacere regi vel regno sine consilio comitum & baronum. Quibusdam autem talia memorātibus, & præcipue omnium pene minori sed prolocutori præcipuo, scilicet comiti de Stafford Hugoni, idem Iohannes dicitur respondisse, prænoscerit absq; dubio, me neq; pecuniam meam, nec meos ad maris pericula ideo destinasse, vt tibi vel collegis tuis surriperem militiæ nomen bonum, mihique lucrarer, sed condolens plebis patriæque miseriæ, quæ iam vestra desidia de nobilissimo regno dominia quoq; gentium, est in tantam deuoluta miseriam, vt cuiuslibet vilissimæ gentis direptioni pateat, cum sit nullus ex vobis, qui ad defensionem eius manus apponat. Ego me meaq; exposui pro propriæ gentis saluatione, & patriæ liberatione. Comes autem non habuit quod responderet. *Æmulatio procerum aduersus I. Philpot.*

Adhuc dux in Anglia morabatur nolens maris experire fortunam tempore limitato, *Comites Sarum*

 tato,

& Arundeliæ componunt cum habitatoribus de Scarburgh pro villa.

tato, scilicet nec in vere nec in prima æstate, nescitur quibus detentus impedimentis. Sed eius persuasu ingressi sunt mare duo Comites, Sarum & Arundeliæ, qui scrutatis vbique locorum hostibus & sociis mare ingressurum nulla pericula nuntiarent. Comes vero Sarum dominus Wilhelmus de Monte acuto vocatus, vir in armis & iuuentute exercitatus, & strenuus, mox vt mare ingressus est, compulit naues ad terram oppositam, vt aliquid damni aduersariis irrogaret, vbi dum moram trahit nociuam aduersariis, componit cum habitatoribus villæ de Scarburgh, quæ pertinebat Regi Nauariæ, qui iam & ipse inimicus factus fuerat Regi Franciæ, vt eadem villa cederet dispositioni & arbitrio Regis Angliæ, ita duntaxat vt idem Rex Angliæ manucapiat custodiam eiusdem villæ aduersus Gallicos, ad commodum tam Regis quam regni Angliæ, & nocumentum Gallicorum, quod & factum est. Mox comites Sarum & Arundeliȩ remiserunt ad regem & regni consilium certificantes eos de tam glorioso euentu, & vt destinarent illuc ex Anglis, qui villæ custodiam obtinerent. Missi sunt igitur ad custodiendum villam illam ex Anglicis, quot sufficere videbantur, & paulo post Comites in Angliam redierunt.

Hugo Caluerle per idem tempus (cuius memoria benedictione est dormire) non sinens Gallicos prope eum, cepit quoddam castellum cui nomen erat Merke, & ad solum vsque deiecit, cum Ecclesia quadam, quæ castello vicina erat, & magnum præsidium Gallicorum. Et paruo interiecto, versus sanctum Audomarū proficiscens, cepit innumerabilem multitudinem animalium diuersorum, & ad Calesiam vsque deduxit, nullo audente conatus eius impedire, quia Deus erat cum eo, & omnia opera eius dirigebat. Eius est insuper laudibus ascribendum, quod capitaneum castelli de Arde, qui eum dolose decepisse decreuerat, ipse iuste deceperat, & in foueam, quam effoderat, eundem tali occasione impulerit sapienter. Petierat idem capitaneus à rege Franciæ auxiliares vires, videlicet quosdam milites & instrumenta bellica, machinas & tormenta, & alia quibus vel infestari, vel omnino prosterni solent munitiones hostium, promittens se magnum damnum nostris municipiis præcipue sitis prope Calesiam illaturum. Præfinito igitur die, quo hæc omnia ad villam de Arde veherentur, timens idem capitaneus solicitudinē eiusdem Hugonis, qui vix vnquam sinebat Gallicos vel eorum bona prope eum impune transire, vt eum teneret attentius occupatum, quo minus impedirentur eius vota, quæ conceperat, mittit ad eum, nuntians vt aliqua velit tractare cum eo, & hoc caute egit, vt eodē die foret iste tractatus, quomodo omnia prædicta peruenirent ad eum. Hugo vero vir perspicax, æstimans non pro nihilo eundem capitaneum tam solicite eidem talem diem ad tractandum deputasse, sibi quidem concessit ipso die saluum conductum tractaturo, de quibuscunque placeret, suis autem propriis hominibus misit occulte, mandans, vt viam ipsam obsiderent, secretiusque ducit de Bolonia ad villam de Arde, ne forte idem capitaneus noua aliqua ipsis nociua vel contraria moliretur. Et factum est, volente Deo, vt hæc omnia ab hominibus ipsius Hugonis prospere caperentur, & ad Calesiam ducerentur cum omni apparatu armatorum, & aliarum rerum, ipso capitaneo de Arde nondum egresso de prædicto colloquio, quod ipse dolose confinxerat ad decipiendum Hugonem. Videns igitur omnia venire Calesiam, expauit vehementissime, recedens cum gemitu atq; murmure, & dolum, quem imaginauerat, fatebatur, asserens ingeniose deceptum, & in aduentione propria circumuentum.

Dolus dolo compensatur.

Contigit sub eisdem diebus Anglicis graue damnum & dedecus toti regno imprudentia & superbia Northumbrorum. Quorum (vt est proprium loqui) sublimia grandia temere attemptari, ita de facili succumbere, & sine grandi negotio eneruari. Hi namque de sua virtute fidentes, inconsulte nimis eruperunt de occidentali Marchia in terram Scotorum, putantes se posse ibidem montes æquare vallibus, lapidesq; conterere sine auxilio vicinorum. Scoti vero de eorum eruptione satis edocti, congregata sufficienti armata manu, eis obuiam processerunt, & sine magno eorum dispendio maiorem partem eorum crudeliter peremerunt. Quo facto, accreuit Scotis audacia, vicinis Anglis timor & inertia, adeo vt iam effœminatos crederes, quos parum ante cordis magnitudo æquauerat leopardis. Missus est ergo dominus Edmundus Mortimer Comes Marchiæ, ad tractandum cum Scotis, vt moris est singulis, in die, quam Anglici & Scoti, diem Marchiæ consuetudinaliter appellant. Qui id effecit, vt treugæ stabiles inter vtrunq; populum, sed paruo tempore firmarentur.

Prope dies istos Dux Lancastriæ (cuius memoriam sæpe per ante fecimus) post longam & diutinam moram in terra, quam iam licet protraxerat, se conuersaturus in

aquis

aquis validis accingitur cum turba ſatis valida verſus mare. Quæ quidem multitudo ad reſiſtendum quibuſlibet hoſtibus ſuffeciſſet, ſi Dei gratia tanto agmini minime defuiſſet. Sed pudet recordationis tot rerum tam male geſtarum ipſo tempore, adeo vt ſilentio multa tegamus, quę ſcribere deberemus, ne forte ab incredulis ſiue noſtris æmulis odii ſeu malitiæ regni taxemur. Ne ergo lateant omnino poſteris facta noſtratum parcius quam geſta ſunt omnia tunc temporis, locuturi ſumus curſim tranſeundo potius quam ſilendo infortunia, quam in talibus immorando. Ingreſſus mare Dux poſt non multos dies ad Brytanniam eſt traiectus Armoricam, vbi combuſtæ ſunt quædam villæ per dominum Robertum Knoll, ſed impune, nam plures amiſit ex valentioribus viris ſuis. Dux vero ad ſanctum Maloum ſe cum omnibus copiis contulit villam inter omnes villas Britanniæ munitam, vt illa capta feciſſe aliquid magni videretur. Sed villani (vt dicitur) de tanti exercitus multitudine tremefacti obtulerunt duci villam eo pacto, vt ipſe eos à rapinis & incendiis tueretur cum omnib. bonis ſuis. Sed dux hanc ciuium ſubmiſſionem æſtimans eſſe vecordiam, prout dicebatur à pluribus, audita tam gratioſa conditione, non ſuſcepit eos, ſed repulit, in tantum, vt pacem oblatam ſperneret, mandans, vt ſine conditione aliqua redderent ſibi villam facturo de ea & ciuibus quæcunque ſibi placerent. Ciues vero poſtquam hæc audiſſent, videntes rem agi ꝓ capitibus, concepta audacia villam alacriter munierũt. Dux vero collectis exercitibus & rebus expugnandæ villæ neceſſariis, iuſſit ſuis vt irent ad experiendum vires cum villanis, dum ipſe interim ſe contineret alonge contemplaturus bellantes, & optimos pro meritis remuneraturus. Conſerunt ergo manus Anglici & Britanni, & vtrobiq; acriter decertatum eſt, illis cupientibus res & capita cuſtodire, iſtis è contrario nitentibus villanos atterere, & ciuibus & eorum poſſeſſionibus dominari. Sed tandem vt creditur iniuriam paſſis fortuna fauit, & præualuerunt Britanni, Anglicis à muris turpiter ſatis dictis, & quamplurimis ex valentioribus interfectis. Quid plura? doluit dux ſuorum facta fœdari, cum ſuis militibus præſtantiores in opere martio reperiret. Quapropter receſſit iratus, dedignans accedere ad hoſtes tam truces: ſed illis cõmiſit propriis arbitrio & voluntati. Sed dum hæc aguntur, Gallici mare oceanum peruagantes, villas in Cornubia licenter incendunt, videlicet Fowey & quaſdam alias abſq; reſiſtentia ſiue licentia Anglicorum. Hæc tamen in ducis abſentia facta ſunt in terra iſta, ſicq; ſub hac tempeſtate hic illicq; percutiuntur, vbiq; vero generaliter flagellamur. Quia ſi bubo lapidi iactetur vel lapis illi:

Ictus damna grauis ſemper habebit auis.

Rem ſcripturus ſum plus quam tragicam, qui comœdiam ſcripſiſſe ſemper optaueram ſcelus à noſtris ſeculis intentatum, ſed in noſtris diebus (proh dolor) perpetratum. Qualiter videlicet Sathanæ ſatellites irrumpentes templum, inauditum perpetrant ſceleris exemplum. Pollutionem vtique illius aulę Dei ab Apoſtolorum principe dedicatæ, & ad præſens tempus ab ipſis etiã incredulis & ſine fide hoſtibus impollutæ. Sed inuenit tempus noſtrum (proh dolor) homines Chriſtiano nomine inſignitos peiores & infidelibus & irreuerentiores ipſis Ethnicis aut Paganis. Reuera Pagani ſuorum ſacrorum immunitates & iura, quæ non Soldanorum Admiralliorum ſiue Regum chartis fulciuntur. Sed ſolum deuotione plebis adeo illibata cuſtodiunt, vt capitale ſit infra ambitum templi illius hominem percuſſiſſe. At templa tanta gaudent immunitate, vt nulli liceat damnum aut grauamen inferre hjis qui ſe talibus libertatibus contulerunt. Econtra vero Chriſtiani modernis temporibus ſub fide falſi & deteriores Ethnicis, non ſinunt domum Dei, portam cœli, ianuam Paradiſi, Summi ſacerdotis aulam, videlicet domini Ieſu Chriſti ſponſam non ſolum liberam & imminunem eſſe, ſed etiam inceſtis manibus, funeſtis gladiis, truci propoſito non tantum ancillare, ſed inſuper polluere humano ſanguine non verentur. Quid ergo dicendum eſt? vbi fides periit, ius euanuit, deuotio friguit & abſceſſit: vel quid ſcribendum vbi omnis conſpirat in deteriora conſenſus? Dolor autẽ nos ſilere compellit, magis autem ipſa periculoſa tempora, in quibus perfidi Chriſtiani Antichriſti diſcipuli, diuini verbi prædicatores, ſiue ipſorum morum deteſtabilium conſcriptores odiis, damnis & iniuriis perſequentes. Sed tamen ne videamur magis homines vereri quam Deum, etſi non vniuerſa mala, quæ fiunt in terra, ſcribere decreuimus, illa ſaltem trademus notitiæ poſterorum, quæ pro ſui magnitudine latere non debent. Erant ergo in his temporibus duo armigeri, quibus non facile vel in Anglia vel in Francia validiores reperiri valerent. Nomen vni Robertus Haule, alteri vero Iohannes Schakel. Hii ante decẽnium in bello, quod illuſtriſſimus Princeps Edwardus

contra

contra Hiſpanos geſſerat, in quo & Henricum Baſtardum deuicit, & Petrum fratrem eius iniuſte pulſum regno reſtituit, ceperant Comitem de Dena, virum non ignobilem, qui iudicio Principis & Iohannis Chandos dictorum armigerorum magiſtri, eorum captiuus eſt effectus, ſuper quorum decretis Chriſti armigeri chartas tam Principis, quam dicti Iohannis ſigillis firmatas obtinuerant, ne alicuius impoſterum impetitio præpediret eos, quo minus emolumentum tantæ perſonæ perciperent. Dictus igitur Comes de Dena filium ſuum primogenitum eis dederat in obſidem pro eo, dum ipſe dictorum armigerorum indulgentia ad propria remiſſus eſſet. Comes autem poſtquam Hiſpanias perueniſſet, paruipendit fidem datam hiis, qui eum ceperant, filio (vt dictum eſt) obſide in Anglia derelicto. Huic ergo poſtquam naturæ debita perſoluiſſent, duo illuſtriſſimi Edwardi, videlicet Rex pater, filius quoque Princeps, conſiliarii noui regis ad opus eiuſdem timide petierunt, vt quibuſdam vero placet, hoc factum eſt in gratiam ducis Lancaſtriȩ, qui habebat ius in regnum Hiſpaniæ, vt habito tanto Comite ad prædicti regni poſſeſſionem facilius perueniret. Alii vero aſſerebant factum propter dominam Matildam ſororem regis relictam domini P. de Courtney, vt illa ſibi deſponſata, & illa tanto viro promoueretur, vt pax & concordia accreſceret per tales nuptias inter regna, ſed nullo modo prædictam perſonam extorquere poterant ab illorum manibus Rex nec ipſe Dux, quin ipſam occultarent, & ab eorum manibus elongarent. Quapropter capti, & in turri Londinenſi truſi ſunt. De qua cuſtodia euadentes, de curia ad Weſtmonaſterium confugerunt. Quod Dux grauiter ferens & eorum æmuli conſiliarii, conſilium inauditum, vt videlicet ſpretis tot ſanctorum Regum ſanctionibus, tot ſummorum Pontificum confirmationibus, & tot contrauenientium terribilibus ſententiarum comminationibus, poſtremoque diuino timore ac ſanctæ matris Eccleſiæ reuerentia ſtatuerunt, eos à ſanctuario perturbatos, ad turrim vſque reducere, & ibidem cautius conſeruare, vel vt putatur tot malis affligere, vt vitam deſerere cogerentur. Proinde mittuntur ex aulicis ad Weſtmonaſterium cauſa huius incuriæ in homines, Deum, & Eccleſiam committendæ, quinquaginta armati, ſecrete tamen propter metum Londonienſium, ne forte tumultus fieret in plebe illa. Qui ingreſſi ſanctuarium ſancti Petri, aſtu quidem primum ſcilicet Iohannem Schakel circumuentum libertate Eccleſiȩ exuerunt, & ad turrim illico reduxerunt. Ad ſecundum autem eodem die Robertum Haule cum veniſſent, & ipſe miſſarum ſolenniis, in craſtino videlicet ſancti Laurentii intereſſet, conuenerunt eum de ſatisfaciendo Regi ſuper hiis, quibus eius offenderat maieſtatem, quia cum eſſet eius ligius homo, regiis non tantum poſtulationibus quantum precibus eius ſpretis, contra eum tergiuerſari tam procaciter auſus fuit. Ille vero dum non regem, ſed eius conſiliarios de iniuſtitia, auaritia, falſoque conſilio accuſare niteretur: & illi manus inicerent, ad extrahendum de Eccleſia violenter: extracto quodam curto gladio, mox omnes armatos ipſe inermis ad fugam coegit. Et ſaluare ſe cupiens, bis circa chorum monachorum currendo pro refugio, tandem in ipſo choro ab ipſis vndique circumuallatur. Quid multa? ex omni parte ſtrictis pugionibus impetitus, vt ſe reddat perſtrepunt horribiliter exclamando, & ſanctiſſimum illum conuentum monachorum, nec non ſacerdotem, ſacro aſtantem altari, poſt perlecta ſancti verba Euangelii conturbando, amplius etiam exarſit eorum furor, in tantum, vt domum Dei non ſolum haberent deſpectui: ſed etiam in ipſos Chriſti famulos, qui iam, vt dictum eſt, domino in choro aſtabant, miniſterio iniquitatis vaſa conuerterent, pectoribus ſingulorum figentes cuſpides gladiorum, vetantes eos ſub pœna mortis horridæ, ne ſubſidio forent illi, quem perimere laborabant. At illi, qui eundem Robertum Haule circumſteterant, dum pacem Eccleſiȩ peteret, dum cauſam tanti ſceleris quæreret, dum ſe tandem cancellatis manibus ſub his verbis Deo & Eccleſiæ commendaret, inquiens: *Deo me reddo talium iniuriarum vindici, & libertati ſanctæ matris Eccleſiæ*, vnus eorum inter hȩc verba gladio percutiens caput eius, cum in choro prope altare ſtantem crudeliter excerebrauit: alius vero eius corpus in eodem momento mucrone transfodit à tergo. Quidam autem ex famulis ipſius Eccleſiæ, qui conatus fuerat eos impediſſe à tanti ſceleris perpetratione, precando atq; monendo, ne verendum illud templum miraculoſe ab Apoſtolorum principe dedicatum, & hactenus impollutum fœdarent, cuiuſdam framea mox in ipſo loco per latera traiectus interiit, vt credimus martyrio coronatus. Dicti vero miniſtri ſceleris non contenti aut ſatiati, tot execrandis maleficiis, ipſius Roberti Haule cadauer exanime per pedes arripiunt, & illud horrende trahentes per ſacratiſſimum locum chori,

Cædes perpetrata in templo Weſtmonaſt.

ri, ac per Ecclesiam, eius sanguine siue cerebro cuncta fœdantes, demum irreuerenter foras eiiciunt, vtpote deliræ debacchātes, q̄ nec timuerũt Deũ, nec hominẽ reuerentur. Sic vero prophanatũ est sanctuariũ, luget Syon, S. Petri sacrarium sedet in tristitia, regũ receptaculũ, domina ecclesiarũ facta est in opprobriũ & derisum, viç Syon lugent, quia omnes portæ eius destructæ, sacerdotes eius gementes, & ipsa oppressa amaritudine, facti sunt hostes eius in capite, inimici illius locupletati sunt, quia dominus locutus est sup̄ eā: Et quid locutus est dominus? prædixit, vt à senioribus nostris audiuimus, istud facinus p̄dixit & vindictā deferendā ob necē S. Thomç martyris & Archiepiscopi Cantuar. donec sacrarium Westmonast. humano sanguine fœdaretur, timenda est vindicta, rogandus est dominus, vt fiat pax & veritas in diebus nostris.

Peracta apud Westmonasterium cæde prædicta, pastores Ecclesiæ congregati, aliquandiu dubitauerunt, quid faciendum foret, vtrum videlicet metu materialis gladii, gladio spirituali percuterent, vel omnino renunciarent potestati & viribus sancti Petri: tandem (quamuis tarde) concepta audacia, Metropolitanus Pontifex cum quinq; suffraganeis procedit in publicum, & terribiliter fulminauit excommunicationis sententiam in omnes, qui huic nephario operi interfuerant, vel qui illis consilium impenderant aut iuuamen: præcipue autem & nominatim in dominũ Alanum Buxhul, & dominum Radulphum de Ferrariis, qui horum malefactorum fuere capitanei & ductores, demum tamen Regem & matrem eius, necnon & auunculum Ducem Lancastriæ ab hoc anathemate specialiter exceperunt. Londoniensis vero antistes apud S. Paulum, dominicis feriis quartis & sextis, indictos malefactures diu prædictam continuando sententiam terribiliter publicauit, vnde factum est, vt plures ex illis tam terribilis fulminis adustione perculsi, citius pœnitendo ad pacem Ecclesiæ se conferrent. *Prima excõmũio per episcopos in malefactores.*

Factum est per idem tempus consilium apud Windesor, ad quod Dux Lancastriæ cum ceteris, qui eum ad mare (vt superius dictum est) comitati fuerant, iam post exhaustam pecuniam, & nil gestum prospere redierat, vt ore communium dicebatur. Dum igitur venisset, & audisset de tam terribili fulmine indies ab ore misso Londoniensis præsulis, ægre tulit, & præcipue autem abhominari se dixit tantam in eo proteruiam, qui cum literas regias supplicatorias accepisset, vt desisteret, vt differret publicationem prædictæ sententiæ, ipse nihilominus regiis contemptis precibus, perseuerasset in pertinacia præconcepta. Et maius absurdum asseruit inuitatus à Rege ad idem consilium venire, superbe contempsisset. Quapropter affirmauit, si Rex iuberet, se velle properare Londonias, & illum cõtumacem Episcopum, inuitis Londoniensibus (quos ribaldos vocabat) violenter ad consilium adducturum. Præterea dicebantur omnia, quç scelerate gesta retulimus apud Westmonast. eius iussu & conniuentia perpetrata, vnde commota sunt corda multorum & ora ad male sentiendum vel loquendum de persona sua. *Dux aggerat sibi inuidiam.*

Circa festum sancti Lucæ Euangelistæ factum est parliamentum apud Glouerniam, instigatione quorundam peruersorum, qui semper aliquid noui moliebantur incommodi sacerdotio siue regno, & ea causa quammaxime, quia credebant Episcopos & plebem regni communem, necnon & Londonienses minus audere resistere vel contradicere votis eorum in partibus tam remotis. Nempe retulit fama vulgaris, quod inæstimabili summa pecuniæ decreuerant regnum mulctasse, ac etiam sanctam Ecclesiam de pluribus possessionibus spoliasse, si fuissent suum peruersum propositum consecuti. Et idcirco locum illum elegerant præmeditato facinori, ne Londonienses, si Londoniis fuisset parliamentum prædictum, sua auctoritate vel potentia eorum conatus vllatenus impedirent. Sed ipse cõsilium eorum dissipauit, qui perdit sapientum sapientiam, & prudentiam prudentium reprobat solo nutu. Reuera cor archiepiscopi & ceterorum Episcoporum, vt creditur, à domino confortatum & visitatum est, & tam firmiter solidatum, vt decernerent inter se nihil concedendum, quod in præiudicium Ecclesiæ, vel damnum aliquod redundaret, quorum consilio maligno non latuit. Quare ipsi verentes pati repulsam cum dedecore, se in lucis angelos transformarunt, nihil pro tunc omnium, quæ decreuerant temptaturi, sed vniuersa facturi, quæ ipse archiepiscopus & suffraganei pro tunc vel discernerent, vel iuberent. Ne autem omnino nullum damnum inferrent patriæ, hoc egerunt, vt regi de quolibet sacco lanç per annum præsentem vna marca à mercatoribus penderetur, & de qualibet argenti libra rerum venalium, quç de vltramarinis partibus aduehuntur, & ab emptoribus comparantur, sex denarios Regi persoluendos censuerunt. *Parliamentum Glouerniæ.*

Ad

Nuntii Papanoui.

Ad idem parliamentum venerunt solemnes ex Italia Papales nuntii, petentes succurri domino Papæ in arcto constituto per Regem & magnates, declarantes iniurias & damna, quę idem dominus Papa pertulit insolentia apostatarum cardinalium, qui nitebantur eundem cum vniuersa Ecclesia subuertere & infirmare. Venerunt & nuntii eorundem Cardinalium, afferentes literas decem signatas sigillis, petentes & ipsi auxilium præstari Cardinalibus, allegantes fortiter pro eisdem. Sed domino Deo fauente, qui cuncta iuste disponit, repulsi sunt apostatici, & admissi Papales, promissumque subsidium domino Papæ gratanter quam cito tempus exigeret oportunum. Cantuariensis nempe Archiepiscopus perpendens publicam falsitatem & errorem manifestum per scripta eorundem, in quo idem Cardinales voluntarie versabantur, & execrans eorum actus sceleratos vehementer, spiritu Dei subito agitatus, cepit hoc thema: Vnus erit pastor noster. Nam inuenit in eorum literis electionem factam de illo Apostolico, & ita luculenter illorum populo declarauit errorem, & per multa argumenta, & præcipue per eorum dicta propria, vt omnibus constaret illorum malitia, & error innotescat execrandus. Abierat tunc quidam è Cardinalibus, qui quondam fuerat Ambianensis Episcopus, iussu venerandæ memorię Papę Gregorii supradicti, ad sedandum quasdam dissentiones apud Pysas, quæ ortæ fuerant inter Papam & ciues eiusdem vrbis. Qui audito de morte Papæ Gregorii, & de electione noua facta, tunc quidem ibidem morari decreuit, donec noua reciperet à fratribus aut à Papa. Quod & factum est. Sed expost in breui apicibus accitus Apostolicis, properauit ad curiam mandatis Papalibus pariturus. Post cuius aduentum cum nouus Pontifex intrasset consistorium, cæpit ethice tractare de multis, & inter multa disputare contra Cardinalium auaritiam, qui fuluo corrupti metallo, aut excæcati pecunia, plus venabantur argentũ, quam pacem gentium, ad quã missi fuerant inter regna

Cardinalium increpatio à Papa.

reparanda. Ambianensis autẽ amplius publice detestabatur, & cõdemnauit perfidiã, imponendo sibi, cum sæpius missus fuisset à Papa Gregorio prædecessore suo, vt quoquomodo pacem inter Angliæ & Francię regna firmaret, & ipse inæstimabiles auri & argenti summas pro labore sui itineris iussu Papæ de vtroque regno cepisset, omisso suæ legationis officio, non curauit paci prouidere regnorum, sed potius elaborauit, vt dissentiones & odia continuarentur inter Reges diutius, vt dum ipse sæpius descenderet taliter sub vmbra firmandæ concordiæ, rediretque multotiens, infecto negotio, suo prouideret vberius infando marsupio de male quæsita pecunia releuata de Christi patrimonio vtroque regno sophistice spoliato. Ambianensis vero his auditis, in furore mentis erexit se cum indicibili fastu, & in propatulo extento digito domi-

Furiosa responsio à Cardinale domino Papæ.

no Papę hæc verba furiose respondit. Tu (inquit) tanquam Barrensis mentiris. Et mox relicto consistorio cum contumelia recessit à conspectu Papali. Quem illico secuti sunt plures è Cardinalibus, qui parti suæ fauebant, vel consimilia scelera obligabant. Quos omnes dominus Papa confestim suis priuauit titulis, & alios ordinauit numero viginti nouem diuersorum regnorum, homines excellentiorum dignitatum, vtpote Archiepiscopos, Episcopos, Archidiaconos, inter quos & Londoniensem de regno Angliæ censuit eligendum. Cardinales igitur Apostatici guerram aperte contra Papam ausi sunt suscitare, & ipsum & sibi fauentes persequi vsque ad diuisionem corporis & spiritus statuerunt. Et vt eorum conatus ampliora sortirentur robora, eligunt quendam altis ortum natalibus in Papam ex Gallia, qui ipsi Francorum Regi & pluribus ex Franciæ magnatibus linea cõsanguinitatis erat iunctus: amplius autem ad diffiduciandum dominum Papam hanc eidem epistolam plenam minis & terroribus transmiserunt.

Epistola erronea Cardinalium apostatarum.

Episcopi, præsbyteri, & diaconi, cardinales Apostolica sede vacante, Bartholomæo quondam Archiepiscopo Barrensi spiritum consilii sanioris. Exigit sanctitas, & catholicæ fidei puritas, & Christiani populi deuotio salutaris, totiusque Ecclesiæ status clara professio ac salus animarum Christi fidelium singularis, vt ea quæ dissimulatam in fide maculam, subuersionem in Christicola populo, status Ecclesiastici eneruationem, ac euidentia animarum pericula inducerent, palam notificentur omnibus, & annuncientur in populis, & iuxta doctrinam Euangelicam super tecta prædicentur, ne per indiscretum silentium in errore relinquantur hi qui poterant erudiri, ac hii ad quos ex officio pertinet subiaceant reprehensioni Prophetæ, dicentis: Prophetæ & prædicatores tui videbant tibi falsa & stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent. Cum igitur Apostolica sede vacante, per obitum piæ recordationis domini Gregorii Papæ vndecimi, qui mense Martio proximo

præ-

præterito in vrbe diem clausit extremum, nos pro electione futuri Pontificis (vt iuris & moris est) celebranda, in conclaui ad hoc in Apostolico palatio, in quo idem sanctę memoriæ dominus Gregorius obierat deputato, conuenissemus, populus Romanus etiam ad campanæ sonum congregatus hostili more locum totum circundans, abintus & ab extra totum fere implens palatium, & cum terrore vehementi minas etiam superaddens, quod nisi elegerimus & sine mora Romanum vel Italicum, statim incideremur per frusta. Etiam congruo spacio, omnes in quo saltem de persona idonea deliberare possemus, penitus nobis subtracto contra voluntatem & propositum nostrum ad eligendum Italicum, subito & ex abrupto per violentiam & metum corporis coegerunt inuitos. Propter quod ad euitandum mortis duntaxat periculum alias non facturi, vt etiam tunc palam inter nos diximus, te in Papam duximus eligendum, æstimantes te, cui tam infanda impressio, sicuti & toti clero & populo nota erat, talis esse conscientiæ, quod eam nullatenus acceptares. At tu propriæ salutis immemor, omni pura conscientia procul pulsa, ambitiosus alias, mundani honoris ardore quam maxime inflammatus præsentatione electionis huiusmodi, ab illis qui à nobis in vrbe remanserant, etiam per metum extorta contra canonicas sanctiones in scandalum maximum cleri & populi Christiani, ac exempli perniciem electioni huiusmodi, licet nullæ & inualidæ ipso iure consensisti. Necnon metu & ipsius metus causa adhuc proculdubio perdurante in vrbe intronizatus & coronatus de facto, te in Papam nominasti. Qui à sanctis & sapientibus patribus, & à iure communi apostaticus anathematizatus, Antichristus, & totius Christianitatis inuasor ac destructor potius & merito nominaris. Nempe igitur cum ista tua tam nephanda intrusio in Papatu iam sit diuulgata per orbem, veluti tam notoria, quod iam alicubi celari non potest, cum hoc tempore videlicet modicum ante Pascha factum fuerat, quãdo de vniuersis partib. Christianitatis maior adest populi multitudo in vrbe, quod errores plurimi pullulare inceperunt, & fidelium Christianorũ illaqueari conscientiæ, tuq; diutius expectatus, & in secreto charitatiue admonitus immemor salutis propriæ, totum in præcipitium cupiens trahere clerum & populum vniuersum, ad cor redire non curas: sed inanem & transitoriam mundi gloriam, saluti animæ, & aliorum Christi fidelium anteponens, animo obstinato satagis ipsum Papatum tyrannide possidere, qui per ostium non intrasti. Nos non valentes præmissa saluis conscientiis amplius sub dissimulatione transire, ad tuam & aliorum Christi fidelium notitiam, omnia præmissa, licet ipsa tam sibi, quam pene toti clero & populo existant notoria, deducentes te anathemizatum ac tanquam intrusum ad papatum, nulla electione canonica præcedente, totius Christianitatis inuasorem, qui caput ipsius Christianitatis inuadere non formidas, destructoremque, qui vt sub tua occupatione tyrannica efficere satagis, vt fere sacramenta deficiant, & vt Christicola populus tanquam vero pastore carens per abrupta deducatur in deuium. Publicamus & etiam denuntiamus te nihilominus exhortantes & obsecrantes, per viscera misericordiæ Iesu Christi, cuius Ecclesiam sponsam suam non erubuisti inuadere, vt de fine cogites, ad quem te trahit plenitudo dierum, ad Deum & puram conscientiam dirigas aciem mentis tuæ. Ipsamq; beati Petri sedem sanctissimam, quam sine titulo occupas, liberam & vacuam omnino dimittas, insigniaque deponas Papalia, & ab administratione spiritualium & temporalium, Papatus & Romanæ Ecclesiæ abstineas indilate, ac alias Deo & Ecclesiæ suæ sanctæ per fructus veræ pœnitentiæ satisfacere studeas iuxta posse. Quod si feceris, gratiam Dei & gloriam mundi, & laudes cleri & populi, ac acerbarum pœnarum per iura canonica tibi impositarum ac inponendarum remissionem cum vniuersa diligẽtia mereberis obtinere, aliter indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli, sanctorumque omnium non immerito incursurus. Nosque diuinum & humanum consilium cum Christi sponsa & omnium Christianorum, quorum mater parte proculdubio violatur inuocabimus, aliisque vtemur remedius per canonicas sanctiones concessas abinde, & antea nullam spem de misericordia habiturus.

Hanc ergo epistolam plenam veneno & malitia, idem Cardinales schismatici dolose confinxerunt, & eam publice domino Papæ (vt supra retulimus) transmiserunt, desiderantes per eandem commune vulgus & innocentem populum à vero pastore suo fraudulenter auertere, & in fauorem eorum talibus inclinationibus inclinare. Vnde ipso elaborante qui nostris gaudet in periculis, & Ecclesiæ lætatur perturbationibus & procellis inimico homine, qui solet puro tritico superseminare zizaniã, multi

ſeducti ipſarum doctrinarum ſequerētur errores in breui ex diſcipulis facti magiſtri, vtpote potentes Francorum cum ipſo eorum rege, & aliis qui non parum nauiculam Petri, ſponſam Chriſti, matrem Chriſtiani populi perturbarunt hoc modo ſuis miniſtris mille artifex viam prouidit, qua deſiderium eorum attulit eis, & non ſunt fraudati à deſiderio ſuo ſaltem pro tempore, quo ſponſus Eccleſiæ Chriſtus Petri nauiculam inter tot fluctuum perturbationes agitari permiſit.

Reſponſio epiſcoporum catholicorum ad litteram pſeudocardinalium.

Vniuerſi Chriſti fideles, ſuo ſacroſancto charactere inſigniti, ſuper firmā petram fidei ſic fundati, vt manutenente domino, & noſtræ ſanctæ fidei irrigante radicem, nullo turbine hereticæ ſeu ſchiſmaticæ perſuaſionis extirpari poterimus aut euerti: Iohanni Epiſcopo Præneſtino, Gulielmo titulo ſancti Stephani in Celio monte, &c. non prout nobis ſcribitis miſeratione diuina ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, immo ſuper vos maledictione fulminante, lupis rapaciſſimis totius gregis Chriſti inuaſoribus, ac vulpibus callidiſſimis vineam domini Sabaoth cupientibus demoliri, non ſalutem ſed languorem, non gaudium ſed mœrorem, & indui ſicut duploide confuſione veſtra. Tenor inſipidus litterarum veſtrarum, quas inſtigante diabolo per omnes & ſingulas Chriſtianitatis prouincias temere deſtinaſtis, corda & intima quæque noſtra ſauciauit, non inquam fidei noſtræ læſione, ſed pia cordis compaſſione de tam horrendo ſcandalo in Eccleſia ſancta Dei nouiter ſuſcitato, veruntamen de vobis per quos ſcandalum venit. Nam pallida facta eſt matris Eccleſiæ facies, pallore nempe turbationis immenſæ, & ex errore ſcelerum veſtrorum à ſeculis inaudito, qui putabimini eſſe legis æmulatores, ſed eſtis ſacrilegi, rubor verecundiæ interdum conſpergitur, dum ex veſtris actibus ſcandaloſis fines totius Chriſtianitatis vruntur. O veſtra deteſtabilis & infelix ambitio, qui tunicam domini inconſutilem, quam ſors beata veſtræ diſpoſitioni non annuit, ſcindere nititur, & partiri, quæ diuiſionem non patitur, ſed congaudet potius vnitati. Serui nequam, ex ore veſtro iudicandi modum electionis ſummi Pontificis nuper celebratæ nobis per litteras veſtras declaraſtis, dicentes, quod conclaue veſtrum vallauit armatorum indomita multitudo, minas vobis facientes terribiles & lethales, niſi eligeritis Italicum vel Romanum, nulla[illegible] tamen certam vobis limitando perſonam ad quam compellerent eligendam.

Manifeſtum eſt igitur, quod perſonam, quam vos conceditis elegiſſe libere & non coacte, & ſic quantum ad perſonam à vobis tunc electam tenemus firmiter, & tenebimus ipſam electionem eſſe & fuiſſe rite & canonice celebratam, & ipſo electo, intronizato, & coronato tanquam ſacroſanctæ Eccleſiæ vero capiti, & Petri ſucceſſori, & in terris Chriſti vicario fideliter adhæremus, & ipſius monitionibus, & dictis & factis vt veri fideles & catholici humiliter promittimus obedire, veſtram pernicioſam rebellionem & ſacrilegam ac hæreticam cõtumaciam, in exemplum damnabile non trahentes. Deteſtemur inſuper veſtram vecordiam, qui cum in acie eccleſiæ ſitis conſtituti velut pugiles & oppugnatores orthodoxæ fidei, & Eccleſiæ libertatis capellos in capitibus rubeos comportantes, ob ſignum ſtrenuitatis & audaciæ, quod intrepide vſque ad mortem certare pro iuſtitia deberetis, quomodo metus mortis vos inuaſit & vicit, vt perire iuſtitiā ſineretis, quomodo qui vos columnas Eccleſiæ nominatis facti eſtis & infirmi & debiles, vt ſuſtinere non poſſetis tectum quin rueret. Numquid affuit ibi Sampſon, qui longe prius obierat. Sed dicetis fortaſſe ad excuſationes in peccatis, quod Petrus petra fidei, & poſt Petrum Chriſtum primum Eccleſiæ fundamentum ad vocem ancillæ hoſtiariæ expaueſcens ipſum Chriſtum deteſtando & iurando negauit. Cuius infirmitatis vos eſtis participes & ſequaces, Genimina viperarum, callidi ſerpentes veneno nutriti, ſi amaram guſtatis herbam, guſtate ſimiliter dulcem & ſuauem. Et poſt capitis veſtri damnabilem negationem redite cum Petro ad confeſſionem. Verum verbum hoc ſeminamus ſuper petram, cum veſtra deteſtabilis obſtinatio, inde proditoris vos efficiat participes & conſortes, cuius iniquitas reſidet ſuper talentum plumbi. Ceterum non exiſtimet veſtra ſtulta cœcitas & cœca ſtultitia, quod illa verba, quæ interdum in veſtris literis videntur ſapere pietatē & zelum domus dei nos cōmoueant, vel quicq̄ vobiſcū cōſentiendo ꝑſuadeant, ſatis enim luculenter perpendimus, quod ipſa verba fermento Phariſæorum conduntur, à quo in Euangelio Chriſtus ſuos cauere præcepit. Locum ergo quem elegiſtis veſtris ſceleribus perpetrandis idoneum vobis nominatis, oſtendentes clare vos verum caput Eccleſiæ reliquiſſe, & effectos membra diaboli in deſertum abiiſſe cum Iuda proditore, vbi voſmetipſos eſtis laqueo ſuſpenſuri, vt de vobis verificetur id Propheticum:

cum: Fiat habitatio eorum deserta, & in habitaculis eorum non sit qui inhabitet. Et iterum de singulis vestrum dictum est: Fiant dies eius pauci, & Episcopatum eius accipiat alter. Præterea Comitis fundorum claram famam vestris commendationibus in toto Christicola populo denigrastis, cum dicat Poeta: Idem est laudari à turpibus & ob turpia. Animaduerte igitur fundorum Comes, quod per quamplures Christianorum fines eras incognitus, & eo infelicius præsertim, cum iam tibi non nomen, sed ignominiam perquiris, inimicos Christi, & vnitatis Ecclesiæ diuisores, ac pacis & tranquillitatis totius Christianitatis turbatores inuitando, eos in ipsorum detestabili perfidia confouendo, vt etiam contra Christum & populum catholicum ædificasse videaris asylum. Exurge ergo ô Comes, & mures de pera proiicias, de tabernaculo tuo fuga serpentes, & carbones sulphureos à sinu tuo excute, ne flamma inextinguibili te exurant, & Dei gratiam & benedictionem totius populi Christiani, gloriam mundi, & commendationem adipisceris, & diuinam mereberis effugere vltionem. Dat. &c.

Circa idem tempus, videlicet die Iouis proximo ante festum S. Andreæ Apostoli, latrones de Marchia Regis Scotiæ furtiue intrauerūt castrum de Berwico noctanter, per quoddam foramen cuiusdam turris, & constabularium dicti castri dominum Robertum de Boynton militem strenuum ibidem imparatum inuenientes occiderunt, vxorem vero eius & filios, ac etiam familiares alios exire permiserunt, sub conditione reddendi eisdem duo millia marcarū infra tres septimanas sequentes, vel alias, reddendi eorum corpora custodiæ carcerali. Deinde in crastino, idem vespiliones exeuntes patriam conterminam peruagantes, oues & boues, & diuersi generis animalia rapuerunt, & ad castrum pro eorū victu perduxerunt. Sperabatur autē à multis, quod hęc facta sunt consilio & fauore procerum regni Scotorū. His auditis, dominus comes Northumbrorum animose ad obsidēdum dictos malefactores aduolat, & absq; mora (adunatis quasi 400. armatis) insultum facit ad castrum, deterrens inclusos insuper cum petrariis & aliis machinis bellicis per longam moram. Collocauerat autem idem Comes semetipsum & filium suum primogenitum Henricum, qui primo tunc suum vexillum displicuit, ad magnam portam ipsius castelli. Dominum vero Alanum de Heton, cum suis ad aliam partem, dominum Thomam de Ilderton cum suis ad aliam partem, & vniuersos de familia de Herones ad quartam partem. Et adiutorio altissimi inuocato, insultum fecere vnanimiter quilibet in sua custodia contra muros. Nec defuit inclusis animus, quin fortiter & viriliter repellerent Anglos insistentes contra eos, & arcerent eos ab ingressu amplius quam per duas horas. Tandem post magnum longumque conflictum, fortuna nostratibus arridente, captum est castrum miraculose quidem, quum omnes quos diximus resedisse in circuitu eius, domini simul & semel intrauerunt, quilibet videlicet in ea parte quam ceperat expugnandam. Occisi sunt ex Anglicis tantum duo, & plurimi vulnerati. Ex Scotis vero ad numerum quadraginta & octo contriti sunt gladioque consumpti, vno tantummodo ad vitam reseruato, qui Scotorum consilia ediceret nostræ genti: sicque operarii iniquitatis ceciderunt (fauente Deo) in foueam quam fecerunt, & pene omnes malefactores Marchię contriti sunt superbia sua repente, qui putabant ex hoc vno successu Anglis exterminium irrogasse. Cum vtique primo eorum irruptio in dictum castellum Comiti Northumbrorum nuntiata fuisset, misit ad Comitem de Dunbare, qui est custos Marchię ex parte Scotorum, inquirens, si eius conscientia vel consilio fuissent treugæ taliter violatæ, & hæc omnia perpetrata. Qui affirmauit, se nullo modo horum conscium extitisse, nec istam iniuriam præsciuisse, quinimmo promisit, se velle communiter cum Comite Northumbriæ ad locum properare, & quantum in ipso foret auxilium impendere ad extorquendum ipsum castrum de manibus perfidorum. Veniens autem iuxta condictum, requisiuit eos virtute treugarum, vt redderent castrum (quod iniuste occupauerant) Regi Angliæ vel Comiti Northumbriæ, seu attornato Regis. Qui more gentis eorum responderunt tam breuiter quam procaciter, se nullatenus regi Angliæ castrum illud, nec regi Scotiæ reddituros, quinimmo seruarent illud vsibus regis Franciæ contra omnes homines quamdiu viuerent, quod & opere compleuerunt. Nam octo diebus seruantes illud, nono die (vt prædicitur) gladio perierunt.

Captio castri de Berewyco.

Rex Francorum eisdem diebus coacto parliamento Parisius, proceres Britanniæ qui adfuerant, iurare compulit ad reddēdum villas munitas & castella quæ habebant in manibus, sibi vel eius assignato, quandocunque placeret eidem regi petere ab

De dissentione inter regem & Britones.

eisdem. Nolentes autem quosdam se astringere huiusmodi iuramento, mortis interminatione deterruit,& iurare coegit multos. Britanni vero post dictum Parliamentum festinantes ad propria,munierunt sua loca, comportantes frumentum & cetera necessaria ad instaurãdum castella sua. Rex autem Franciæ paulo post misit Bertrandum Cleykin cum exercitu copioso, ad extorquendum præfatas munitiones de manibus Brytannorum,& imponendũ Francos suos. Sed Britones non ignari de aduentu eorum restiterunt eis viriliter, arcentes eos à finibus Britanniæ cum armata manu valida,& retrocedere compulerunt. Et hac occasione facta est dissentio inter Regem Franciæ & Britannos. *Annalis conclusio.* Transit annus iste lætus & habundus victualibus: Ecclesiæ perturbatus propter errores excrescentes in clero: Tristis propter mortem Papę Gregorii, Angliæ, Franciæ, atque Scotiæ: Britanniæ suspectus, molestus,& inquietus, propter motus varios & euentus.

Anno dominicæ incarnationis millesimo trecentesimo septuagesimo nono, qui est annus regni regis Richardi secundi post conquestum secundus, eodem anno dominus Robertus Rous, miles egregius,& custos villę de Scherbourgh, postquam Gallicos pluries infestasset,& cepisset Oliuerum fratrem Bertrandi Cleykin,& alia multa regno Angliæ fecisset vtilia, reuersus est in Angliam, & missus est ad custodiam illius loci dominus Iohannes Herleston.

Hugo Caluerlee à Calesia reuocatur. Dominus Hugo Caluerlee per idem tempus vocatus est à Calesia, quam strenue custodierat, ad totius Angliæ commodum & honorem, & factus est Admiralius maris. Et dominus Thom. Percy associatus est ei ad obseruandũ semitas maris per vnum annum. Dominus Wilhelmus de Monte acuto comes Sarum missus est Calesiam loco Hugonis Caluerlee, qui non modicum post aduentũ suum prædas egit infra Galliam,& instaurauit Calesiam de non parua multitudine diuersi generis animalium & iumentorum.

Acta Hugonis Caluerlee & Th. Percy in mari. Eodem tempore dominus Hugo Caluerle,& dominus Thomas Percy profecti sunt ad mare cum magna multitudine armatorum, qui Britannicum perscrutantes Oceanum, obuiauerunt septem nauibus onerariis, & vni naui bellicæ, onustis vino, quas leui negotio subactas ceperunt,& Bristollium transmiserunt. Qnum autem circa littus maris Armorici peruenissent, exierunt de hominibus dictorum Hugonis & Thomæ ad deprædandum patriam conuicinam. Quidam vero miles nomine Galfridus Cormel in insidiis delitescens, cum magna manu bellicorum hominum irruit in eos improuisos insidiarum talium, & cepit quotquot ascenderant super terram. Mandauerat tamen suis ne cuiquam nocerent ex ipsis, sed captos illæsos omnino seruarent. Quod & factum est. Igitur dominus Galfridus sumens homines, quos iure belli ceperat, properauit ad dominum Hugonem Caluerlee sub conductu, & reddidit sine redemptione homines supradictos, promittens, si idem dominus Hugo vellet in regionem ascendere, multum placeret dominis & habitatorib. ipsius terræ, & quod ipsi parati fuerunt ad liberandum sibi villas munitas & castella, si tamen vellet morari ad regionis custodiam. Obtulit insuper idem Galfridus nomine principum regionis sibi victualia,& mille equos exercitui suo, si placeret ei per patriam equitare. Sed idem dominus Hugo, quoad equitationem vel moram excusans se, dixit aliud se habere opus consummandum, quod susceperat, nec posse vacare pro tunc vllo modo, ad satisfaciendum votis eorum.

Archiepiscopus Cassiliensis. Sub eisdem diebus venit à Roma Archiepiscopus Cassiliensis Hibernicus, qui illuc missus fuerat vrgentibus quibusdam causis, reportans magnam potestatem ligandi & soluendi indultam sibi ab Apostolico. Cum autem venisset Londonias, habito sermone ad populum, denuntiauit Regem Franciæ, & quotquot Antipapæ adhærebant inuolutos excommunicationis sententia, asseuerans etiam iam Angliæ fore tempus acceptabile tam in causa Regis Angliæ, ad inuadendum regnum Franciæ, præsertim cum esset verisimile, quod Rex anathematizatus non haberet fiduciam resistendi.

Proclamatio contra Papam. Circa idem tempus Rex Franciæ fecit proclamari per vniuersum regnum suum, quod nullus pareret vel obediret Vrbano Papæ. Quod si aliquis attemptaret, decollandum se nosceret,& omnia bona sua regiis vsibus confiscanda.

Parliamentum Londini. Eodem anno factum est parliamentum Londoniis, in quo fuit ordinatum, quod immunitates & priuilegia Ecclesiæ Westmon. illibata manerent, sed apposita est modificatio satis rationabilis, atque vtilis super impunitate illorum, qui pro debito illuc essent de cetero fugituri. Nam cum prius quidam quibus erat superabundans substan-

ſtantia ad reddendum, quibus obligantur debita, ſcrupuloſam ſibi formantes conſcientiam, illud fugerunt, ibidē lætos ducentes dies in cōmeſſationibus & conuiuationibus, quorum bona ſeu poſſeſſiones eadem gaudebant immunitate vbicunq; locorum ſiti eſſent, qua ipſorum domini exiſtētes, intra libertatem Weſtmonaſterii fruebantur, ac per hoc nonnunquam hi, quibus debebantur pecuniæ defraudabantur nequiter & depauperabantur, dum eorum debitores commorantes ibidem, vel omnino recuſabant ſoluere, quæ debebant, vel quibus debebant, dimidium pro toto recipere compellebant, & ita (vt diximus) ſemper pars iuſtior iniuſte grauabatur. Statutum eſt, vt Eccleſia, quæ iuſta debet vniuerſa diſponere, iuſtitiæ non præiudicet, ſed ſicut illa ſuis debet gaudere priuilegiis, ita debet omnem iuſtitiam adimplere. Quapropter ordinatum eſt, vt pro debito confugientes ad libertatem Weſtmona. ſi actor hoc expetierit præconis voce, facta proclamatione in loco, vbi eſt veriſimile, quod talis proclamatio debet venire ad audientiam debitorum; moneantur parere iuſtitiæ. Quod ſi noluerint, extunc liceat miniſtris regiis inueſtigari bona debitorum, vel intrare poſſeſſiones eorundem, & venditionem facere de bonis ſeu poſſeſſionibus talium, donec plene creditoribus perſoluatur. Item conniuentibus quibuſdam, qui ſemper aliquid incommodi nuntiabant, ordinata eſt noua taxa ad opus regis, parcendum enim decreuere communibus, qui exactionibus præteritis pene depreſſi fuerant. Duces videlicet Lancaſtriæ & Britanniæ ſoluerent viginti marcas, ſcilicet quilibet eorum decem marcas, Archiepiſcopi vero tantum. Comites autem ſex marcas, Epiſcopi quoque & abbates mitrati tantum, non obſtante quod Abbates tenerentur ſoluere pro ſingulis capitibus monachorum ſuorū 40. denar. In quo de certo patet manifeſtius eos bono modico caruiſſe, qui talia ſtatuere, dum quilibet pauperrimus abbas pro cornibus ſuis teneretur ſoluere tantum, ſicut ditiſſimus Comitum vel Epiſcoporum, & vltra pro monachis ſuis, donec excederet taxam dictam. Nullus præterea iuſtitiarius, vicecomes, miles, vel armiger, rector, vicarius, vel ſimplex capellanus ſubterfugiet hanc taxam, ſed ſi habitura ſit euentus ſordida prædâ bonos, Deus nouit.

Hoc anno poſt Paſcha domini Vrbani Papæ milites cum Romanorum & Italicorum exercitu inierunt bellum aduerſus Antipapę exercitum, qui dicit ſe Clementem, & aduerſus Britones, qui omnino fauebāt eidem: & ceſſit noſtris victoria fauente Deo. Occiſiq; ſunt ex antipapalibus quinque millia, ſiue plures, ex communibus exercitus & campi milites ſexaginta; cum eorum campi ductore Bernardo Delſale. Quod audiens, non Clemens, ſed pene demens factus antipapa, concito fugit, ad quoddam caſtrum reginæ Neapolis, quod vocatur ſpelunca, ibidem latitans, & in terra Comitis fundorum, donec furtiue tranſuectus eſt à ſchiſmaticis Auinion. Sperabat nimirum in vmbra alarum Regis Franciæ, quem nouit parti ſuæ fauere, & idcirco illum locum pro maiori ſecuritate cenſuit expetendum. O deteſtanda, prophana, damnanda, non ignorātia ſed malitia huius regis, qui non ignorat quam iniuſtus, quam inualidus, quam vilis ſit titulus huius pſeudopapæ, & tamen non ſolum in perniciem animæ ſuæ, ſed multorum damnationem & interitum, & totius Eccleſiæ ſubmerſionem nititur tale idolum adorare, colere & exaltare. Conſtabat vtiq; ſibi, quod non intrauit per oſtium, ſed aſcendit aliunde, videlicet per maceriam, & ideo damnabilis eius fauor omnibus fidelibus eſſe videtur. Suſceperat equidem epulas eiuſdem poſt electionem Vrbani Papę de eius electione concordi, de eius intronizatione, ſolio, & aliis, quæ verum Petri ſucceſſorem decerent, vnde nihil aliud videtur facere, niſi talibus conſentire, qui dicunt verum falſum, & falſum verum. Audierat inſuper, ſicut nec eum latere poterat, epiſtolas quas idem de greſſu Vrbani Papæ ſuo conſanguineo Comiti Flandriæ direxerat, quibus eum verbis commendauerat, quorum (effectum etſi non omnino) tenorem dicā, vt per hæc eius malitia clarius fidelibus eluceſcat. Erat ſiquidem hic antipapa (vt præmiſimus) Comitis Flandriæ conſanguineus, vir & nobilitate generis præclarus, & ſcientia literarum non minus ſpectabilis, ſi genus & ſcientia ac perfidia minime maculaſſet. Hic igitur mox, vt Vrbanus Papa Pontificatum eſt ingreſſus, adhęſit eidem familiarius ceteris, vnde & eius conſiliis ſpecialius eſt accitus. Quod & compertum eſt comiti Flandriæ memorato, gauiſus eſt, quaſi per ipſum multa eſſet apud Papam facturus & impetraturus. Nec ſecus accidit quam ſperabat. Nam confeſtim ad ipſum ſuas deſtinauit epiſtolas oneratas precibus & promiſſis, vt quendam clericum ſui comitatus, Præpoſitum videlicet Sancti Donati transferre laboraret ad Epiſcopatum Mormenſem, ac quendam

Bellū Papæ contra antipapam.

Papa facile annuit comitis Flandrensi.

alium clericum de sua familia in Præpositum sancti Donati faceret promoueri. Quibus acceptis, statim Cardinalis respectu tanti viri consanguinei sui, domino Papæ eius petitiones curauit exponere, nec segnius à Papa [illegible] petierat impetrauit. Expeditus igitur pro suæ voluntatis arbitrio Flandrensis [illegible], confestim remisit eidem suas literas, nuntians & suas petitiones audi[illegible] [illegible] num dominum Papam repererat erga suam personã, commemorans [illegible] de [illegible] Papæ & iustitia, vnde precabatur obnixius, vt & ipse Come[illegible] eius [illegible] uem sentiat inprimis suis petitionib. sibi tam fauorabilem, ac [illegible] suis lit[illegible] eidem Papæ ipsum Cardinalem specialiter recommendare. [illegible] omnia idem Comes adimpleuit.

Vrbanus Papa iustitiæ deditus.

Expost vero cum ipse Cardinalis & ceteri de collegio, quibus Ecclesiæ pertu[illegible] batio complacebat, viderent Vrbanum Papam vt summum Pontificem per omnia condecenter agere, contra auaritiam ipsorum disputare, aduersus iniustitias d[illegible] ptare, & in omnes Simoniacos intrepide terribiliter fulminare, [illegible] eos fecit hominem. Augebat insuper furorem eorum, quod protestatus fuerat se [illegible] iam [illegible] ctarum inter virum & [illegible] irum, & maxime inter Reges Francorum & Anglorum, pe[illegible] quorum pene discordias tota Christianitas detrimentum accepit. [illegible] auebãt nimirum Regi Francorum, eius illecti muneribus, vnde & metuebant ne aliquid salubriter statueret contra eum, per quod vel eorum minueretur commodum, vel eorum opinio penes Regem.

Cardinales deficiunt à Papa.

His itaq; & his similibus causis desciuerant ab eo quasi vir vnus, & [illegible] stum de quo fit sermo ad instar Baal, quod interpretatur vanitas, erigentes statue[illegible] un simulacrum suum, & ambulauerunt post vanitatem, & vani facti sunt, & prociden[illegible] cu[illegible] uauerunt genua [illegible] ua ante Baal. Relicti sunt tamen viri aliquot, viri iusti, timen[illegible] dominum ex collegio Cardinalium, qui non incuruati sunt ante eum, sed cum Vrbano in vnitate Ecclesiæ permanserunt. Ex quibus præmissis, vt dixeram, manifeste cla[illegible] rescit, quantum periculum suo capiti Rex Francorum aggerauit, qui hæc omnia [illegible] ens, sed dissimulans, nitebatur viribus & substantia totam Christianitatem trahere [illegible] erroris abyssum.

Deditio castelli sancti Angeli.

Cum hęc ita se haberent, arridere cæpit aliqualis aura serenior domino Vrbano Papæ populoque Romano, Domino auferente opprobrium ex Israel, & conterente portas æreas & vectes ferreos confringente. Portas, inquam, & vectes munitissimi castelli, videlicet sancti An[illegible] [illegible] od fuerat eis spina in oculo, in latere stimulus, quamdiu ante papales, Br[illegible] videlicet, illud mumc pium occuparunt. Britanni reuera ad eius custodiam mo[illegible] dissidi[illegible] inter Papam & Cardinales destinati, illud viriliter muni[illegible] b[illegible] guberna[illegible] unt, & strenue seruauerunt, adeo autem, vt [illegible] gnominiam Roma[illegible] popu[illegible] red[illegible] ndaret, quicquid meditati sunt, quicquid machinati sunt, qui[illegible] quid denique operte compleuerunt. Romanorum namq; bona diripientes in castellum comportarunt, loca vicina deuastarunt, & obiecta quæq;, scilicet domos, & palatia, q[illegible] is nullo modo esse possunt impedimento, machinis, trabiculis mi[illegible] bu[illegible] conquassarunt. Erat ibidem cernere, nescio vtrum magis miseran[illegible] [illegible] spectaculum, populum cuius partibus nulla ciuitas, nulla prouin[illegible] [illegible], deniq; nec totus mundus quandoque resistere potuit, iam prop[illegible] [illegible] ctati, ita vexari ab eo, reprobabiliter deturbari a facie mediocris castri, [illegible] pene omnem spem amitteret resistendi, propriis vtiq; diffidens viribus, quendam [illegible] icum militem Iohannem Hawkwode in Italiæ & Lumbardiæ partibus cum [illegible] parua manu militum & armatorum militantem vocandum, vel potius multa pe[illegible] [illegible] a coemendum ad suum auxilium peroptimum fore putauit. Sed Britones, qui [illegible] castello erant, cum hæc audissent, tutius rati sunt se occulte domino Papę redder[illegible] quam eius aduentum in sui perniciem expectare.

Romanorum mores.

Constabat namq; eis Rumanos si[illegible] ut à malitia veterum & probitate exciderant, sic à clementia & pietate, quæ sempe[illegible] antiquos Romanos victores comitari solebant. Et reuera Romani mod[illegible] [illegible] crudeli[illegible] sium viri sunt, & nulla pietate prædití, pręcipue penes eos, quos armis subiugare cõtingit. Hac ergo causa pcipue coacti sunt Britones occulte cũ domino Papa componere [illegible] uis corporibus, tamen illæsi permitterentur abire. Dominus vero Papa, vt vir pacificus eorum petitionibus adquieuit. Redditum est itaque castrum domino Pa[illegible] sed occulte & in nocte, ne forte venirent Romani, & tollerent ipsum locum & [illegible] tem. Constabat autem dumino Papæ, Romanos nullis eorum petitionibus incl[illegible] dos, nullis precibus fore flectendos, & ideo dimisit eos occulte propter metum, qui oderunt eos. Numerus quidem eorum, qui castrum ita tenuerant, [illegible] Romanos veluti aspi[illegible] sinu afflixerant, vix excreuit ad septuaginta quinq; vnde & eos maio[illegible]

odio perstringebant, cum videbant à tam paucis eorum posse contundi superbiam, & ipsos Romanos amplior rubor confusionis inuasit. Quare (vt diximus) nullo modo saluti eorum consensissent, si dominus Papa pro liberatione eorum Romanorum arbitrium expectasset. Britonibus itaque de castello egressis, & papalibus iuxta condictum immissis, per totam noctem aurum & argentum, vasa concupiscibilia, & vniuersa quæ vsui Papæ prodessent fecit Dominus Papa ad suum palacium comportari. Illucente crastino, senatus populusque Romanus cum comperissent deditionem castelli, occurrit ilico cum securibus, ligonibus, & omnis generis instrumẽtis ad diruendum castellum, in vltionem tanti opprobrii accepti per Britones castellanos. Confractum est itaque castellum in ipsa die, & dirutum pro magna parte, & ita Romani de visibili materia crudelem quodammodo cepere vindictam.

Eodem anno stipendiarii qui erant cum domino Iohanne Harleston apud Scherburg, & maxime hii qui remanserant post recessum domini Roberti le Rous, versi in seditionem duxerunt hanc multitudinem, pręsertim cum gallici omnes pene aditus, omnes vias concluserint, per quas spes victus esse possit. Dominus Iohannes vero eorum necessitudinibus compassus, eorum lenire cupiens amaritudinem, dixit ad eos. Cernitis commilitones me eadem necessitate, pręsum vobiscum comiter qua vos vrgeri doletis. Et quid est quod vltra facere vobis debeam, decernite quid me vultis facere pro salute vestra, paratum me habebitis siue ad vitam siue ad mortem: cui illi: Est hic (inquiunt) non procul Ecclesia & quoddam molendinum, in quæ hostes nostri sua victualia comportarunt, transeamus illuc instructis armis, & experiamur si forte nobis arrideat fortuna serenior. Melius est enim & honorificentius nobis mori fortiter, quam fame & inædia cum dedecore deperire. Applaudit ille dictis eorum, & nocte sequenti accinguntur ad iter: ad loca ergo prædicta perueniunt, sed ea Gallicis repleta reperiunt. Nec mora, insultum dant acerrimum ad vtrunque locum, & fit vtrinq; magnus strepitus, hinc Anglicis certantibus pro communi victu, illinc Gallicis eos viriliter propellentibus, pro custodia vtrarumque rerum, victus videlicet atque vitæ. Ibi videres in Anglicis non per speculum vel enigma, sed facie tenus, quid fames imperat, quid inedia stimulat, dum nostrates potius læthale ferrũ hostium appetunt, saxa libenter subeunt, muros alacriter (sed periculose) inuadunt, quã famis incommoda seipsos tollerare permittunt. Quid multa? pro victu instatur audacius, pugnatur ardentius, occupant famelici saturatos, Anglici Gallicos, & captiuos accipiunt pro libito iure belli, redeunt onusti spoliis, gaudent victoria affectata. Sed non diu persenetat ista iocunditas, non longum tenet Vua comas, nec Populus vmbras, nam in ipso itinere obuios habent quosdam ex Gallicis qui bellum eis indicebant, aut captiuitatem omnibus repromittunt. Turbantur Anglici à facie verborum eorum, Gallici redeunt ad ipsos qui miserunt eos. Nec mora, apparent Anglicis qui delituerant in insidiis Gallici, vnde nostrates certiores effecti de pugna, parant se ad gloriose viuendum aut fortiter moriendum, instruunt acies, turmas disponunt iuxta disciplinam militaris ordinis, pręponunt sagittarios, stabiliunt pedites, & ipsi qui equites fuerant pedites efficiuntur. Gallici ergo videntes apparatum talem, & ipsi se parant & mutuis exhortationibus se confortant. Deinde venitur ad pugnam, manus conferunt. Sed Gallici multo nostratibus fortiores, primo impetu nostros retrocedere vi compellunt. Interim architenentes nostris præsidio fiunt, dum denso sagittarum imbre Francos obnubilant, dum plures vulnerant, & Plutoni commendant. Nec tamen cedunt Gallici, sed instant animosius, pugnant alacrius, mortem si contingat subire pro gloria reputantes. Fit itaque personantium grandis tumultus inuicem se collidentium, gladiorum galearumque tinnitus, vnde non mediocriter animantur partes ad res bellicas magis strenue peragendas ibidem. Dominus Iohannes Harleston Anglorum ductor & capitaneus primus, vel vnus è primis Francos inuadens fortiter, concidens horribiliter, prosternens immisericorditer, & ipse à multitudine eorum se circundantium sicut apes opprimitur, solotenus deiicitur, pedibus & hominum & equorum conteritur, & ibidem relinquitur semiuiuus. Illic cernendũ Anglorum animositatem & fidẽ, qui cum suum ita deiectum cernerent campiductorem, non cedere, non fugere demum, nec mente concidere, sed audacius & fiducialius mortem contemnentes, in campo prostrare didicerunt. Dum hæc agũtur, & Bellona pro parte Francorum deseuiret, dominus Galfridus Worselee, miles & manu promptus & bello strenuus, quem nostrates ex industria ad succurrendum (si necessitas vrgeret) reliquerant, improuise cum turma sua superuenit, durissimis armata

Acre certamen inter Anglicos & Gallicos apud Scherburgh pro victualibus.

Famis vis.

Bellum inter Anglos & Gallicos.

Io. Harleston comprimitur.

securibus, & Gallorum stationem petit, ipsosq; inuadit, dissipat & prosternit. Omnes itaque qui conuenerant Anglici cum eodem, viri fortes, scientes bellum, eleuatis securibus Gallicos mactant vt pecudes, dum nullus ictus effectu careret, nullus feriendo laboraret in vanum. Quicunque hostem vno ictu percusserat, non opus erat vt secundum adderet. Cernere erat ibidem fortissimas galeas à viris fortibus omnino dissectas, nonnullas autem ita collisas, vt omnino vel conquassato capite vel contrito, vnum latus adhæreret alteri, nulla arte leuandum, nulla r[illegible]tione reforman[illegible]um sine dissolutione totius operis. Affuit etiam & alia turba garcionum & aliorum, qui ad custodiam equorum remanserant, & ad sarc[illegible]nas, quæ videns iam statum belli ex parte Francorum aliqualiter inclinatum, sumpta audacia, & assumptis instrumentis, vel quæ de propriis habere poterant vel quæ de cadentibus Francis extorserant, repente ex aduerso super Gallicos irruunt, & eos duplici contritione conterendo, dum hii ista cedunt. Illuc vt diximus Dominus Galfridus memoratus & sui sæuiunt, dissipationem adducunt, & violenter, immo turbulenter ad deditionem compellunt, occisis primitus plusquam centum viginti, & captis pene prisonibus ad numerum supradictum. Facta est igitur in illa die magna salus in gente Anglorum, & collaudabant dominum omnipotentem, cui non est difficile saluare in paucis æque vt in multis. Et reuersi sunt ad municipium cum magna gloria & spoliis multis, di[illegible] per omnia quibus dicatur, Vos estis qui fecistis salutem in Israel, & abstulistis opprobrium de gente.

Angli victores fiunt.

Flandrenses perfidi pro crudelitate in Anglos pœnas luunt.

Eodem anno circa festum Natiuitatis sancti Iohannis Baptistæ manifestata est hominum malitia dolose diligentium, & consequenter Deo volente in dolosos iusta animaduersione vindicatum. Malitia quidem hominum impiorum ficte loquẽtium hominum perfidorum Flandrensium, qui more Samaritanorum Iudæos quond[illegible] colentium inter prospera, persequentium inter aduersa, Anglicos vicissim & amant, & odiunt varietate temporum. Hii siquidem & Anglos colunt & diligunt dum constat eos esse superiores, aduersis fortiores hostibus, fortunatiores aduersantibus, solito ditiores, ac contra, cum cernunt eis aduersa consurgere, prævalentes hostes insurgere, miserias crescere, ærumnas augeri, negant consilium, negant auxilium, negant fiduciam, negant notitiam, & postremo ipsi efficiuntur eisdem cunctis hostibus sæuiores: patuit hoc non semel aut iterum, siue tertio, sed puto infinities, si ab origine gentis eiusdem retexere cuncta fas sit. Patet in præsenti tempore quod nostris damnis sentimus, effectualiter cernimus. Enimuero cum dominus Hugo Caluerlee, & dominus Thomas Percy ad custodiam maris destinati fuissent, obuia fuit eis bargia quædam Cornubiæ, de Villa de Foiwayc, quæ tam transacto tempore à rege sibi deputato ad maris custodiam ante ingressum dictorum militum Hugonis & Thomæ, consumptis stipendiis domum redire parabat. Quam cum cognouissent idem milites, & causam ipsius reditus petierunt, & qui in ea erant cum eodem vase reuerterentur c[illegible] eis, promittens se interim quosdam ex suis Angliam remissuros pro eorum stipendio renouando. Ipsi vero propriis cessurum commodis arbitrantes, si quid ex hostium manubiis leniter lucrari valerent, negant se pro tunc redituros, sed potius ducunt [illegible]e nauigaturos ad propria, & postea nouis victualibus, nouis vtensilibus, nouo robore reuersuros. Quid multa? velificant ipsi versus patriam. Milites cum suis ad maris custodiam & tutelam, cum volucri cursu semoti essent procul ab inuicem, & vtrisque visus & cognitio ablatus, obuiam habent Cornubienses quandam nauem Flandrensem, armatis onustam, perfidis repletam, crudelibus refertam, impiis oneratam. Qui cernentes bargiam solam, & cognoscentes nostrum̃ nauigium in alias partes concessisse operi consueto dantes operam, fide profligata, pietate repulsa, sumpta audacia, in nostros arma conuertunt: sed & nostrates cernentes rem agi pro capitibus, & ipsi se parant ad viriliter resistendum. Fit igitur conflictus atrocissimus, nostris pro rebus & vita certantibus, Flandrensibus contra laborantibus, ne eorum in hac parte perdatur dolus & falsitas, si non contingat eos superiores existere seu victores. Sed quid pauci contra multos, fessi contra fortes valerent, siquidem nostri diutina maris experti incommoda, eis erant impares, qui & plures erant, & minime fluctibus fatigati. Cessit ergo victoria hominibus inhumanis, trucibus & cruentis. Reuera bargiam occupantes, occidunt, prosternunt & demergunt nostros, nulli parcentes, nulli deferentes, nullum denique quem sors eorum crudelitati obtulit re[illegible]eruant[illegible] Occisis tandem (vt arbitrabantur) omnibus, bargiam profundo commenda[illegible], vt videlicet eorum [illegible]audulentia, dolosi[illegible]as, & dolosa fraudulentia Anglicis fieret [illegible]an[illegible]c-

sta: su

sta. superfuit tamen quidam garcio ex eadem bargia, qui dum instantissime vtrinque pugnaretur, cernens nostros perdendos, transierat in nauem Flandrensium, descenditq; in sentinam ibidem latuit, nulli cognitus donec idem Flandrenses portũ Anglicum attigissent. Hic ergo per tres dies sine victu perseuerans dum audisset Flandrenses Anglicis colloquentes, & ydioma suorũ agnouisset, repente surrexit ex profundo nauis, fidem & suffragium Anglorum clamitans magna voce, accurrunt Anglici, turbantur Flandrenses, nulli tamen rei veritas erat nota, sed demum inualescente clamore res innotuit Anglicis sicut erat. Et mox Flandrenses capti sunt & carceribus destinati, recepturi pro facinoribus mercedem dignam. Nauis autem & bona eorum regiis sunt vsibus confiscata.

Flandrensium pirata capta in Anglia.

Sed Anglis nunquam damna sola veniunt quin potius multiplicata cõcurrunt. Accidit Anglis eodem anno graue dispendium & toti insulæ deplorandum. Nam vir armipotens & bellicosus, prudens & strenuus, Iohannes Clerke, socius & collega strenuissimi militis domini Hugonis de Caluerlee, dum in Armoricam Britanniam concessisset, & moraretur in castello ibidem, quædam galea portum intrauit dicti castelli tanquam naues eiusdem incensura. Videntes autem hoc qui cum eodem Iohanne erant, mox armati ad vasa concurrunt, & ipsi defensuri naues ab incendiis vel rapinis. Dictus autem Iohannes (cui nunquam defuit quod ducem deceret) cernens suos ita grauiter pro rerum defensione concurrere, & ipse leuiter armatus descendit, accurrit nauem, ingreditur, asserens se velle fortunæ suorum fore socium, siue aduersa futura esset siue secunda. Qui vero in galea erant, cernentes rem pro votis accedere, nostros scilicet persequi incircumspecte, quasi in meticulose fugiendo nostros lacessunt iaculis & missilibus donec venirent ad introitum ipsius portus. Et egressis vtrisque, illis ficte fugientibus, nostris cum ardore sequentibus, mox nostri proditos se senserunt. Nam repente se inter quinque galeas qui in insidiis delituerant conspexerunt. Quid tunc nostri facerent, quo se verterent dubitabant. Tum subito Iohannes memoratus sumpta audacia velut gigas fertur in hostes, hos prosternens, istos repellens, vt ipse solus contra tot sufficere videretur. Mirantur & hostes animositatem hominis & audaciam, & in ipsum solum vires, mentes, odium, arma, conuertunt. Interim quidam ex suis eius hortatu portum reintrant, eius protecti præsidio, forti defensi brachio, saluati periculo. Ipse tandem cernens omnes suos posse saluari, eos qui in eius naui erant ducit ante eum, ipse murus pro illis effectus contra hostes, dum illi terram attingunt, nec prius satageret, donec omnes suos cerneret saluos & incolumes terram prœoccupasse ante eum. Demum cum ille nauem rehnire vellet, saltando de naui, cuiusdam securi percussus in femore corruit & illico captus est. Factum est vtique femur eius illo ictu & tibia fere à corpore separata, vir spectatæ bonitatis & audaciæ, posteris multarum peroptime rerum à seipso gestarum monumenta relinquens.

Iohannes Clerk miles strenuus in femore percussus corruit.

Ad malorum autem cumulum amissa est eodem tempore & nobilis bargia Eboraci, quæ dum nimis inconsulte galeas inuaderet, repente circumuallata vndique à multitudine galearum, capitur à viris eorundem, sed male gauisi sunt hostes tanto lucro, nam mox vt barbari eam intrassent quodammodo, & suis & nostris quos captiuos iam tenebant esset impleta, subito & insperato petiit profundum maris abyssi, & demersa est cum vniuersis Anglicis atque Barbaris qui in eam concesserant, rebusq; omnibus quas comportarant in eam perditis, cum manus consererent nostrates, & hostes in profundo eiusdem, quod latuit tam nostros quam hostes, donec effectualiter dispendia vitæ sentirent, submersione præfata.

Bargia quædam Eboraci vna cũ hominibus submersa.

Sub eisdem diebus dux Armoricæ Britanniæ (quem prędiximus vocatum à suis ad recipiendum ducatum suum, à quo velut eiectus fuerat) multis annis susceptis obsidibus & sufficiente securitate transfretauit ad sua, applicuitque ad portum iuxta sanctum Maloum pridie nonas Augusti. Cui occurrentes domini milites, armigeri, mercatores, ciues pene præ gaudio visionis domini sui naturalis, semetipsos inter se capere non valebant, tanta erat vniuersis hilaritas, omnibus in commune gaudium & iocunditas, vt cernentes certatim ipsos populi principes splendidissime armatos, indumentis preciosissimis circuamictos, præ desiderio videndi, recipiendi, honorandi, quem eorum anima diligebat, sua ornamenta velut vilissima quæque contemnere, & se maris fluctibus præcipitanter ingerere, & ad nauem deuote in qua dux eorum dominus erat accedere, ac in ipsis Neptuni gurgitibus prout poterant genua flectere, quibusdam eum honorem aduentanti certant impendere pelagi fluen-

Dux Armoricæ Britanniæ à suis honorifice susceptus.

fluentis ad genua, nonnullis ad pectora, pleriſque ad mentum vſque totaliter madefactis. Inter alios occurrerunt ei ad eundem portum de villa de Dimiam, dominus Carolus de Dimiam, dominus de Mountaſillan: Item dominus de Beaumaueris, dominus Petrus Turnemeyne, dominus de Hannaday: Item vicecomes de Dimiam, capitaneus de Dimiam & de Selidort: Item dominus de ſancto Gyell, dominus de Ferris, dominus de Pleſiers, dominus de Mountaban, & plures alii milites, quorum nomina ſcribere ſuperſedi: venerunt & armigeri innumerabili numero cum eiſdem vſque ad numerum vt vſu vulgari loquar ccc. ſexaginta lancearum. Septimo die Auguſti venit ad eum conſtabularius de Reynes, & plures alii ad numerum. 60. lancearum. Octauo die Auguſti venit ad eũ dominus de la Vale, dominus Caſtelõ, dominus de Mounford, & plures alii milites & armigeri nonaginta lancearum. Decimo die Auguſti venit ad eum vicecomes de Rone, quondam fortiſſimus & infeſtiſſimus inimicus ſibi, cum quo venerunt alii plures milites & armigeri ducatus ſui vſque ad numerum quadringentarum lancearum. Qui omnes eum vt eorum dominum naturalem & legitimum honorauerunt, recognouerunt ac ſuſceperunt, & pacem ſecũdum eius arbitrium cum eo fecerunt. Reperitque idem dux (quod mirum dictu eſt) poſt ipſius patriæ tot diſſidia, tot bellorum choruſca fulgura, tot hoſtium direptiones, & veſpilionum furta publica, quæ iugiter per multos annos pertulerat ipſa regio, omnem domus ſuæ ſuppellectilem & theſaurum, omnia denique bona quæ poſſederat relinquens patriam, adeo intacta & integra, ac ſi ipſe perſonaliter ea cum omni virtute ſua & robore conſeruaſſet. Tanta itaque conſtantia arſerant populares in amore domini, tanta fide viguerant in amore principis, tanta perſeuerantia perſtiterant in amore ducis, vt prius, vt citius, vt potius paterentur propria in direptionem & prędã dari, quam quicquid minueretur de hiis quæ apud eos reliquerat eorum dominus naturalis. Tributum inſuper regionis quod ſoliti fuerant in pace colligere vſibus ſui ducis, etiam in vaſtitate hoſtili colligi fecerunt, & ad ſecurum locum comportari, vt quandocunque adueniſſet ad tractandum eos in manſuetudine & lenitate vt accidit, theſauros tam inſperatos quam inæſtimabiles reperiſſet. Dux autem omnia iſta conſiderans præter ſpem eueniſſe, indicibili repletus gaudio, gratias agit Deo, qui quando vult, transfert & mutat regiones & regna, & quibus vult ea tribuit. Et interim cum tempus miſerandi eius aduenerit, reſtituit ea timentibus nomen eius. Deinde plebi pro incredibili fide & gratitudine quam in eis inuenit regratiatur vberrime, promittens ſe de cætero eis, non vt tirannus aut hoſtis, prȩfuturum cum fauore, ſed vt pius princeps cum iuſtitia & amore.

Memorabile factum domini Hugonis Caluerlee.

Nec obliuioni eſſe tradendum æſtimo factum notabile, factum non minus laudabile quam memorabile illius virtutum & fortitudinum exemplar, illius prȩfulgentis ſpeculi militaris domini Hugonis Caluerlee, qui tamen ſua ſapientia, animoſitate & virtute ipſum ducem ſeruauit à deriſionibus hoſtium, & inſuper commune vulgus quod ſequebatur apparatus aulæ, ſeu cameræ Theſauros publicos & priuatos, arma bellica, vaſa aurea & argentea, omnemque ducis ſuppellectilem defendit à rapinis & inuaſionibus barbarorum. Cum autem vt præfatus dux Britanniæ & dominus Thomas Percye cæterique maiores portum præoccupaſſent, ſimulque cum eis dominus Hugo memoratus, nec eum naues onerare quæ victualia vehebant, & cætera quæ prædiximus portum attigiſſent, non enim poterant omnes ſimul intrare, quia portus arctus eſt & periculoſus, ecce repente veſpiliones Gallici ſimul cum Hiſpanis vecti galeis aduolant, rati cuncta ſibi ceſſura pro votis, cum naues noſtræ quæ iam portum tenebant, reuerti non poterant ad ferenda prȩſidia, duplici vt eis viſum eſt de cauſa, quia videlicet & aura erat eis contraria & malitia loci ſuſpecta. Nec mora, conſuetis adhibitis inſtrumentis, miſſilibus ſcilicet, quæ vulgus gunnas vocant, terribiliter feriunt & conquaſſant ipſam claſſem, & adeo conſtanter inuadunt, vt omnis ſpes liberationis earum & ipſis & illis qui iam terram tenebant eſſet adempta. Vidit hæc dominus Hugo Caluerlee, & ingemuit, & concaluit cor eius intra ſe, & oblitus totius periculi, imperat nauclero vt conuertat nauem in qua erat ad hoſtes, quoniam inquit pudendum eſt nos affici incommodo duplici, videre noſtros cum noſtris deperire, & auxilium ferre non poſſe. Citius deberemus mortem amplecti quam tam probroſe damna talia cum cachinnis hoſtium ſuſtinere. Ne igitur dicãt nos noſtratibus vel noluiſſe, vel auſos non fuiſſe in tantis periculis tuliſſe ſolacium: ſentiant quid Deus valeat, ſentiant & nobis animos non deeſſe. Diutius vero reluctanti nauclero, & impoſſibilitatem prætendenti reuertendi ad noſtros, & pericula commemoranti quæ paſ-

ſuri eſſent ſi forte reuerterentur, comminatus eſt pœnas niſi laboraret reuerti, ſicque factum eſt vt cum maxima difficultate reuertendo penetrarent ad hoſtes. Quo cum perueniſſent, mox dominus Hugo & ipſe ſua preparat inſtrumenta, & ſagittariis imperat vt iam demonſtrent hoſtibus, quid manus, quid brachia, quid arcus, quid tela ſua præualent. Ipſi vero non ſegniter iuſſis eius parent, & tam animoſe, tam denſe ſagittas in hoſtes emittunt, vt tempeſtas grandinis deſcendere conſueuit in ortu primi veris. Igitur nullus locus, nullus angulus ſagitta volante tectus erat, quin vbicunque locorum conceſſerant hoſtes vel læderentur, vel configerentur, vt ſaltem per ſagittas impedirentur à cæptis, ſicque dum ſagittarii eminus, gladiatores noſtri non cõminus præliantes, parata eſt via & occaſio nauibus onerariis euadendi. Nec prius deſtitit Hugo quoadusque omnes prędictas naues tutam ſtationem cepiſſe viderat. Tũc demum & ipſe inſequitur hoſtes viriliter à ſua rate perturbans, qui eum inſecuti fuerant & eorum conatus tam vi quam aſtu deludens, donec & ipſe cum ſuis portum ſalutis reintraſſet. Viderant hæc omnia vna parte Britones cum ſuo duce, qui ob facta fortia eiuſdem Hugonis & Anglorum qui cum eo fuerant, in tantum amorem eorum exarſerunt, quod vitam & animam pro eis ponere, ſi neceſſitas hoc exigeret, cum iuramento dulce reputarent: ſed & ipſe dux vix vnquam à gratiarum actione ceſſabat, nunc Dei collaudans virtutem & gratiam, nunc Hugonem extollens & magnificans, quaſi per eum ex inope factus fuiſſet opulentus, quippe qui opes & ſubſtantiam turpiter & cum dedecore perdidiſſet, niſi iam Hugonis animoſitas, ſtrenuitas atque probitas opem tuliſſet. Stabant ex aduerſo in muris & turribus villæ ſancti Maloi Gallici cum eorum Capitaneo Bertrando Cleykyn, quin & ipſi non minus quam Britones viri auſus laudantes & facta, afficiebantur ibidem, timentes (vt aſſolet vulgus) caſum aut captionem viri quem diligit, & quanquam hoſtes exiſterent, tamen pro eius incolumitate dominum præcabantur. Ipſe inſuper Bertrandus Cleykin publice proteſtatus eſt ſe maluiſſe omnes Gallicos illo conflictu deperiiſſe, quam quicquam aduerſi tantus vir pertuliſſet, quibus laudibus ipſe vir dignus habetur, qui & ſuis ſalutem, per hoſtium detrimenta tulit, & tamen pro virtute ſua hoſtium promeruit laudem & fauorem. Profecto noſtris temporibus non eſt inuentus in ordine militari ſimilis illi qui conſeruaret legem excelſi, & idcirco reor omnia hæc ſibi contigiſſe præter ſolitum, vt cognoſcant poſteri quantum erga Deum deuotio, erga ſanctos affectio, erga matrem Eccleſiam veneratio, ac poſtremum erga cultum iuſticiæ feruor & dilectio valeant obtinere. Nullus quippe vt verum fateor, eo virum magis ſanctitati deditum, orationibus aut Eleemoſinis aſſuetum noſtro tempore facile reperiſſet.

Diues quidam mercator Ianuēſis à mercatoribus Anglicanis inuidioſe peremptus.

Eodem tempore quidam nobilis & prædiues mercator Ianuenſis veniens in Angliam & pluries commoda regi regnoq; promittens ſi rex dignaretur permittere eum apud Hampton caſtellum de nouo conſtructum occupare & ibidem ſua mercimonia recondere, repente interemptus eſt à mercatoribus Anglicanis, magno detrimento plebis & regni, nam promiſerat, & effectualiter compleuiſſet (vt dicebatur) ſi conſecutus fuiſſet vota ſua, & vita priuatus ſubito non fuiſſet, eo prouexiſſe portum Hamptonum, ꝙ nullus portus in hiis occiduis Europæ partibus æquiperari potuiſſet eidem. Reuera quicquid ex orientalibus regionibus per mercatores Ianuenſes, Flandriæ, Normanniæ, Britanniæ Armoricæ ſolebat inferri ante, noſtris temporibus & regionibus fuiſſet allatum. Et ita conſequenter compulſi fuiſſent ab Angligenis exteri ſuas merces requirere, à quibus ipſi nõ ſine magno periculo ſuas diuitias petere conſueuerunt, ſed tantis commoditatibus obuia fuit noſtrorum malitia, nimis licẽter efferata eſt in virum innocentem & molientem noſtra commoda. Mercatores ſiquidem ſuis ceſſura damnis arbitrãtes quæcunq; in hac parte publico proficerent incremento, vt ferunt hominẽ nihil doli ſuſpicantem noctu repente circumuentum Londoniæ, in platea publica ante fores obtruncant hoſpitii ſui, per quoſdam conductos ad illud facinus exequendũ. Sicq; noſtrorum deteſtanda malitia nec minus execrabilis auaricia nobis inimicitias peperit amicorum, Ianuenſium videlicet & aliarum nationum quæ in circuitu noſtro ſunt, & paucorum perfidia ſuſpectam reddidit fidem omniũ incolarum. Quis enim externus audebit ſe fidei noſtræ committere cui tanta infidelitas ſiue inhumana crudelitas nota erit? Quis non timebit noſtras verſutias & abhominabitur nomen noſtrũ? Et ſuper hæc omnia metuendus eſt dominus quẽ tam proterue noſtris peccatis offendimus, cuius mandata adeo infinite deſpicimus, vt nõ iam negligenter quidem delinquimus, ſed tanquam ſerui qui ſciunt domini voluntatem

tatem & non faciunt, voluntarie suis legibus contraimus. Scimus enim eum comminando præcepisse: Innocentem & iustum non interficies, sed nihili pendit mandata diuina auara cupiditas, & legis naturalis scita refugit ambitio mundialis, plus valet apud inhumanos homines lucrum temporalis substantiæ quam charitas vel affectio socialis vitæ, quæ nos generaliter fratres efficit. Timendum est igitur ne nobis iratus est dominus, vt vltionem subitæ necis comminando dicens improperet: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra, & maledicta terra in opere tuo, quæ aperuit os suum & suscepit sanguinis fratris tui. Quis autem frater carnalis vnquam maiora commoda fratribus suis elaborauit inferre, quam iste nostratibus machinatus est? reuera dicebatur, quod libram piperis pro quatuor denariis vendidisset, & ita consequenter de singulis faciendo generibus specierum, quod profecto tractu temporis indicibile emolumentum incolis peperisset.

Magna pestis in partibus Borealibus. Scotiq; tunc partes illas inuadentes.

Eodem anno tempore æstiuali tanta pestis exorta est in partibus borealibus ex iniquo sydere, quanta nunquam antea visa fuit, adeo namque inualuit ipsi ipsa mortalitas, vt pene totam patriam de probatissimis viris subito spoliaret, & de mediocribus (quid dicendum) euacuauit quamlibet fere domum, vt penitus sola remaneret, familias amplissimas absorbendo deleuit, non vsque ad vnum, sed vsque quo nullum superstitem derelinqueret. Sed hæc perpauca sunt respectu eorum quæ sequuntur. Enimuero in tantum aggrauata est manus domini super eos, vt villas & oppida olim viris bellicis, prudentibus & prædiuitibus, ac ipsis colonis refertissima, suis habitatoribus destituerat & in solitudinem redigeret & desertum. Et super omnia, Scoti vt patet humani generis inimici, non compati tot Christianorum mortibus, non condolere tot calamitatibus didicerunt gentis miseræ, postremo nec manum domini tam vicinam eis vereri sciuerunt, sed inhumaniores brutis, efferatiores feris, istud tempus accommodatum eorum crudelitati putantes, in gentem morbo & peste tabescente efferati, quos dominus percusserat persecuti sunt, & dolorem vulnerum eorum addiderunt, percutientes in ore gladii viros bello aptos, quos non dum morbus aut pestis infecerat, & plurimorum amputatis capitibus, vesano spiritu agitati, ipsa capita ad inuicem pede percutere & repercutere ad modum cum pila ludentium non horrebãt. Et cum nullum tot malis obuiantem, nullum resistentem conspicerent, exinde audaciores effecti vniuersa sibi licere putantes, patriam peruagantur, villas prędantur, diuitias asportant, fugant bestias coram eis & iumenta, in tantum vt ipsos greges porcorum coram ipsis abigerent, quod animalium genus nullus ante Scotorum abducere prætemptauit. Cum autem patriæ pręmeditati fuissent direptionem, antequam ingrederentur regionem illam, accitis quibusdam ex incolis soliciti scitati sunt cur ipsis tantum tanta pestis acciderat plus quam Scotis aut aliis gentibus conuicinis. Qui simpliciter responderunt se nescire causam tantæ mortalitatis, quippe quibus occulta fuere diuina iudicia: sed vnum constanter affirmabant, quod omnis calamitas, omnis mortalitas, demum omnis aduersitas quæ eis acciderant, ex speciali Dei gratia contingebant: quandoque propter peccata sua vt luerent in hac vita commissa nepharie, & malis operibus dediti timore mortis desisterent ab inceptis: aliquando propter exercitium iustorum, vt maiorem fidem in Deo habeant, quemadmodum scriptum est, Iusti & timebunt & sperabunt in domino: & aliquoties propter multas causas occultas quas non expedit vobis scire. Cum vero Scoti aut ab incolis pestem eis illatam Dei gratia trepidauerunt timore vbi nõ erat timor, saltem talis qualem assumpserant satis bestialiter, vnde ingressuri terram, & postquam ingressi sunt eam quotidie mane, signauerunt se tali benedictione ab ipsis magna deliberatione composita, & multũ necessaria vt eis visum fuit. Senior igitur vel maior natu inter ipsos taliter inchoauit, Benedicite. & respondebatur Dominus: deinde maior prosecutus est, Deus & sanctus Kyntegernus, sanctus Romanus & sanctus Andreas seruent nos hodie à diuina gratia, & fœda morte qua Anglici moriuntur. Et post istam benedictionem se satis protectos satisque munitos putabant à cunctis malis casibus quæ superuenire valebant, quæ benedictio multo ridiculosius sonat in ipsorum ydiomate quam lingua latina, & propterea illam in præsenti loco scribere dignum puto, nam isto modo sonat: *Gode and S. Mango saint Romayn, and sainct Andrew, scheld vs this day fro Goddis grace, and the foule death that Englisch men dien vpon.* Sperandum est ergo etsi non in præsenti, in futuro tamen precum suarũ consequẽter effectum, & inhumanitatis crudelitatẽ quam exercuerunt in populũ humiliatum sub flagello Dei, peste videl. laborante, digna cõpensatione persentient, lento namq; gressu progreditur diuina seueritas, sed tarditatem iræ grauitate pœnæ compensat.

Cur Deus affligat.

Scotorum imprecatio.

Eodem

Iohannes Schakell libertati pristinæ restitutus.

Eodem tempore intercurrentibus personis grauibus qui multum de iniuria irrogata personis dudum in Ecclesia Westm. videlicet Roberto Haule & Iohanni Schakel pie iusteq; doluerant, reddita est pax & libertas Iohanni Schakel, quem supra docuimus irreuerenter extractum de eadem ecclesia, & ad turrim Londini tractum, ibidemque carcere mancipatum. Conuenit siquidem inter dominum regē, & ipsum depostulantibus viris venerabilibus, vt Iohannes Schakel captiuum suum filium comitis de Deua, qui iam nuper defuncto Papa & ipse hæreditarie comes effectus est, domino regi publicaret, non dum enim sciebant quis aut qualis esset, vel vbi moram traxerat ita diu. Et præterea ordinatum est, vt dominus rex daret eidem Iohanni pro possessione prædicti captiui, terras ad valorem centum marcarum per annum, & in pecunia quingentas marcas, & quod dominus rex de bonis regis fundaret vnam cātariam pro animabus eorum, quos eius ministri in ecclesia supradicta peremerant de quinq; sacerdotibus perpetuis temporibus duraturam, firmatis istis conditionibus, regi captiuus redditur, & Iohannes Schakel pristinæ libertati. Iussus autem exhibere captiuum, cunctis admirantibus ministrum suum obtulit, qui ei astiterat, & more valecti seruierat in omni tribulatione sua, & ante persecutionem quæ sibi illata fuerat in carcere, & extra carcerem, & ita fideliter sibi adhæserat, vt non potuisset agnosci ita impense ministrauerat, vt putari conductitius suus famulus merito potuisset. Erat cernere inter Anglos ibidem confusionem magnam, & verecundiam de tanta viri fide, dum quisque non haberet in summa tranquillitate, quod ipsum in maxima perturbatione & regni totius commotione habuisse conspiceret, omnibus inter se quærentibus quisnam ex ipsis inueniri potuisset similis, qui potuit transgredi, & non est transgressus, vt honorificus dominus habitus à rege fuisse regnique proceribus, & omnia respectu fidei quam magistris suis debuit contempsisse, ac demum in ipsa persecutione suis magistris illata pene caput suum intuitu fidelitatis ipsis gladiis posuisse. O constantia iuuenis prędicanda, quæ licet posita inter pressuras persequentium, nulla tamen varietate fortunæ frangi potuit, quo minus inueniretur perfecte stabilis inter aspera, securus inter dubia, fide cernens nil aduersa. Anglice quisquis es, qui pecunia corruptus aut aliis donis illectus perditionem patriæ tuæ moliris, respice speculum huius externi, fidem scilicet huius viri, qui non Anglicus, non indigena, sed quodam iure hostis & alienigena, & ita tamen, ita proterue, ita pertinaciter fidem seruat, iuramentum obseruat quo magistris suis, vt ita dicam, se adiunxerat, quod pauper & inops, & seruus miseriæ magistrorum infidelitate plus eligit effici, quam in fidei læsione semetipsum prodendo, damno magistrorum in rege regniq; proceribus iuxta cōditionem sui generis in abundantia, iocis, ac diuitiis gloriari. Hæc idcirco scripsi, vt pudeat Anglos præsentes & futuros proditionis infamia, qui respectu huius Hispani in promptu habent fidei non fictæ sed perfectæ speculum, & discant quanta laus & gloria fide & probitate perquiritur, & è contra quam pudenda recordatio, quam fœda memoria sequitur proditores.

Hispani miranda fidelitas.

Comes Flandriæ dum nouas à suis communibus exigit consuetudines, expulsus est.

Sub eisdem pene diebus, Comes Flandriæ, dum nouas consuetudines à suis cōmunibus, dum nouas exactiones exquirit, dum noua onera minus prudenter imponit, dum insueta contra suorum libertates inquirit, cum omni domo sua, vniuersa familia, totoque consilio de terra sua vi communium est expulsus. Et mox exercitus plebis cito deligitur viginti millium & eo amplius virorum de communitate, electorum ad custodiendum fines patriæ ab incursu fauentium comiti, suo videlicet domino naturali, & ad obsidendum & capiendum eundem comitem, si persistendum inceptis putaret. Interim vt assolet fiunt direptiones & prędæ bonorum comitis sibique fauentium, incendia prædiorum, mortes famulantium, & cuncta quæ vel odio personarum geri solent, vel vindicta victorum sensit damni partem. Waleranus comes Sancti Pauli, qui per idem tempus ad partes illas concesserat ad muniendum castra sua in illis partibus constituta. Cum comperissent eum fauere parti comitis, mox ad quoddam eius manerium vniuersi se transferunt in spiritu furoris & iracundiæ, & totum illud prædium, quod in ædificiis & pulchritudine omnia comitatus excedebat, prędia solo complanant, non relinquentes tignum super parietem, aut lapidem super lapidem, vt omnibus luceret clarius illos in corde & ex corde odio persequi dominum suum comitem, & omnes qui ei familiaritate aliqua iungebantur. Cum igitur elapsis iam multis diebus, comes cerneret eos in sua perseuerare pertinacia, & prius mori velle quam consuetudines suas auitas amittere, & ipse pertæsus damni quod patriæ inferebatur medio tempore, mittit ad eos qui eorum palparent ani-

mos si forte interim flexi fuissent, vel labore militiæ aut expensarum nimietate animo concidissent. Sed vbi didicit eos nullo modo deflexos, nullis laboribus fatigatos, decernit descendere suorum voluntati. Et idcirco renunciauit illis se fore paratum ad præsidendum eis vt dominus placidus, sed si ipsi in cæteris modo consueto sibi submittant. Ipsi vero nequaquam se subiiciendos renunciant, nisi omne consilium remoueatur ab ipso, & recipere solum velit consiliarios ex communis vulgi decreto, & insuper vt tradat in manus plebis ipsos qui huiusmodi perturbationis seu commotionis causa fuere. Comes igitur nullam aliam viam cernens ad recuperandum eius dominium, licet inuitus adiudicauit fieri petitionem eorum, & ita postremo est suo comitatui restitutus.

Edmundus Brūfielde fraudulenter agit in acquisitione Abbathiam Sancti Dauidis.

Per idem tempus venit à curia Romana Edmundus Brumfield monachus ecclesiæ sancti Edmundi de Burgo, afferens secum bullas, in quibus dono & prouisione domini Papæ asseuerauit se Abbatem & pastorem ipsius ecclesiæ confirmatum. Iste siquidem Edmundus promotus ex substantia illius Monasterii vsque ad summum gradum, quotiens a studio reuocabatur ad Monasterium, semper contentiosus & seminator discordiarum & odii concitator extiterat inter fratres, vnde fratres illius loci fatigati sæpe per ipsum, cum consilio domini Iohannis Bryuele, patris tunc & pastoris eorum, decreuerunt quouis pacto aut per fas aut per nefas deliberari à persona sua, ne videlicet vna ouis morbida totum gregem ipsius Monasterii contaminaret, & vt illorum propositum cautius & secretius ac sine fratrum, vel loci aut ipsius Edmundi scandalo sortiri valeret effectum, offerunt sibi officium procuratoris domus illorum, vt vadens ad Romanam curiam, ibidem pro ecclesiæ necessitatibus iugiter moraretur, ac sic per consequens domus illa sua præsentia vacuaretur, & fraterna quies suis simultatibus imposterum minime turbaretur. Sed antequam hoc negotium cum exequi, aut ab eis recedere permiserunt, cogitantes plerunque quod cœli diuersa facies, vel externa regio non mutant conditiones quorundam, nec potest Æthiops mutare pellem suam, exegerunt ab illo iuramentum de non acquirendo aliquo beneficio ipsius domus, & de non procurando, quod in ipsius ecclesiæ cederet præiudicium quouismodo. Quod & iurauit, facto coram eis publico sacramento. Postea vero præsidentibus capituli generalis id procurantibus, impositum est ei onus procuratoris generalis totius nigri ordinis, & vt fauorabilius acceptaretur à summo pontifice, litteras commendarorias (quanquam aliqualiter contra conscientias) tam præsidentium, quam suæ domus, accepit ad Papam, quæ postea magno detrimento domus suæ fuere, vt inferius declarabo. Cum ergo Romam venisset, & ibidem longam moram traxisset, nec assecutus ab Apostolico vllum fuisset beneficium, tandem audiuit D. Iohannem Briuole quondam Abbatem suum diem clausisse supremum, & putans iam tempus oportunum arrisisse sibi sit ad procurandum & consequendum quod diu mente conceperat, accessit ad quendam aduocatum, sed filium qui tamen morabatur in curia, & vocabatur magister Iohannes Shipdam, & promisit ei magnam summam pecuniæ annue si id efficeret, vt abbas de Burgo quoquo pacto creari posset. Et si contingeret eum in hoc negotio minime expedire, procuraret sibi aliquem ex vacantibus Episcopatibus, aut si hoc non posset assequi, prioratum de Derhirst obtinere laboraret eidem, habiturus pro labore suo pro quolibet annuatim vnam summam ex eis. Dictus vero Iohannes, quosdam è Cardinalibus qui nunquam aurum respuunt ad partem suam traxit, vt ipsorum interuentu, & fauore Edmundi prædicti negotia efficatius expediret, securus ergo de ipsorum Cardinalium adiutorio, proponit coram domino Papa causam Edmundi, asserens eum verum electum capituli & omnium fratrum vocis optatum ad ecclesiæ eidem præessendum. Dominus vero Papa considerans malitiam ipsius temporis, & sui aduersarii antipapæ quotidianum incrementum, & sperans Edmundum magno adiutorio sibi adfuturum si abbas efficeretur ibidem, de facili inclinatus ad confirmandum, vel si electio rite celebrata non fuisset, ad gratis dandum ipsi Edmundo beneficium supradictum. Quid multa? consequitur Edmundo dono & fauore Papæ imaginarium appetitum, & ad repatriandum cum bullis suis se præparat toto nisu.

Fratres vero de Bury post mortem statim Abbatis sui ad electionem conuenerunt, & vnanimi consensu elegerunt in Abbatem dominum Iohannem virum idoneum de Tymworth, domus suæ suppriorem & ordinis zelatorem. Qui audientes Edmundum eos taliter præuenisse, mox festinarunt duos Monachos ad Romanam

nam transmittere curiam, ad certificandum dominum Papam de falsa suggestione Edmundi, & ad petendum confirmationem ipsorum electi. Deferunt ergo secum litteras regias, & plurimorum dominorum supplicatorias pro confirmatione electi, & Edmundi depositione. Sed Papa pro tunc plus fauens Edmundo quam monachis, permisit eosdem ibi damnosam trahere diu moram. Interea Edmundus cogitans quod mora trahit periculum, & semper nocuit differre peractis, properat ad burgam sancti Edmundi, & ibidem aliciens sibi vicinos de patria, in breui magnum exercitum in partem suam traxit. Stipatus igitur multis assentatoribus publicari fecit in parochialibus ecclesiis suas bullas, vt fieri solet in talibus. Plebs auida semper ac cupida nouorum, suis credit assertionibus & fauet honori, maxime quia patriota fuerat & vicinus eis. Videns autem Edmundus principia sibi cessisse pro votis, sperat cœlos miscere terris, & spiritum carni coniungere, & claustrum foro, monachos scilicet, conflare laicis, & vnum serere in vtrisque. Intrat ergo capitulum cum turba multa, mittens notarios qui inuitarent monachos ad capitulum, ex parte domini Papæ, ad audiendum sub pœna inobedientiæ eiusdem mandata. Simpliciores vero fratres timentes hanc notam, capitulum intrauerunt. Alii quoque qui pericula mente librauerunt & incommoda quæ monasterio possent emergere per talem prouisionem, à turba se & capitulo subtraxerunt. Edmundus igitur in capitulo residens, de facili traxit in partem suam fratres qui aderant, partim timore censuræ, partim affectione, partim dominandi cupidine, præcipue quos amor administrationum temporalium detinebat. Erant idcirco post expressata negotia sua, & postquam vidit partem fauere, nouos obedientiarios statuit, & deponit antiquos, sed & electum eorum dominum Iohannem de Tymworth restituit officio superioris, si tamen idem electus putet cedentium electioni & mandatis eius parendum. Dehinc cum illa parte conuentus quæ conuenerat ad capitulum & eius suasioni acquieuerat intrat Ecclesiam, & arreptis pontificalibus ornamentis, Missam solemniter celebrat more abbatis loci, agens diem solennem in condensis, non tamen vsque ad cornu altaris, sed vsque ad ipsas mensas & conuiuium, magna vtique sexus vtriusque frequentia atque plausu, sed non diu istud gaudium durat, quin perturbatio atque luctus eius extrema occupat. Nam paulo post regales tam milites quam armigeri cum lictoribus ad burgum conueniunt, & Edmundum sine magna difficultate secum ducunt ad respondendum regi super præmissis. Egressus autem cum illo Edmundo pars conuentus quæ sibi fauebat, secuti sunt illum monachi circa decem & octo, cumque ad Westmonasterium peruenisset, requisitus est à Cancellario domino Richardo Scrob [illegible], cur sine licentia regia Abbathiam de Burgo sancti Edmundi intrare, & vices ibidem agere præsumpsisset. Quo respondente se tanquam legitimum pastorem intrasse ouile proprium, vt & ouibus suis infectis peste præstaret solatia, & morbidis salutifera procuraret remedia. Subintulit Cancellarius, puto te (inquit) in ipso loco nec ægras oues, nec sanas possidere, presertim cum sine conniuentia regia, imo contra ius regium, & approbatas regni consuetudines, non vt pastor, sed nec vt mercenarius tantum, sed vt lupus potius subintrasti. Et ideo scire te debes, & omnes tui similes læsæ maiestatis Regiæ tanquam proditores arcendos & carceribus mancipandos, præcipue propter statutum parliamentale æditum. 22. anno Edwardi regis vltimi, quod docet omnes tales vel decapitandos vel carceribus detrudendos. Decernimus ergo te ad turrim Londoniarum mittendum & ibidem conseruandũ, donec voluntatẽ regiam & decretũ parliamẽti futuri super isto negotio plenius cognoscamus. Nec mora, cũ verbum & decretum perficiebatur. Deducti enim sunt ad turrim vna cũ eo qui consentientes aderant, & proclamatum est Londoniis, vt committerentur pari custodiæ si inueniri possent huius viæ monachi nõ presentes. Factumq; est, vt qui quietẽ claustralem sponte deseruerant, inuiti cõmendarentur inquietudini carcerali. Ex post tamẽ vel propter regales expensas minorandas, vel propter zelũ religionis, consilium regale decreuit, vt Monachi qui Edmundum secuti fuerant, diuersis monasteriis mitterentur, cũ mandato regio super eisdem, vt videlicet Abbates vel Priores quibus directi fuerant eorum custodiam agerent, responsuri pro corporibus eorundem domino regi in parliamento sequenti.

Edmundus supradictus cum suis adhaerentibus turri Londoniensi commissus.

Ipso anno etiam prope festũ sancti Nicholai presulis exercuit dominus manum magnam super Anglicos, in quosdam vindicta desinens, quibusdam vero misericordiã suam pretendens. Cum enim iam regium consilium in parte succurrendum putasset duci Britanniæ, cui post reditum suum in terram suam Francorum hostilis incur-

Exercitus mittitur in Franciam ad succurrendum duci Britanniæ.

incursio terrorem iniecerat magnum, communi decreto missi sunt armata manu ad auxilium sibi dominus Iohannes Arundel, dominus Hugo Caluerle, dominus Thomas Percy, dominus Wilhelmus Elinham, dominus Thomas Morews, dominus Thomas Lancastre, & plures alii milites & armigeri, quos enumerare longum foret. Hi ergo armis & equis instructi nobiliter post perceptum à rege aurum stipendiarium, ad confinia maris properant, ibidem auram prosperam præstolaturi. Qui sicut generis præeminentia & in armis exercitata prudentia, ac bellatorum sequentium populosa frequentia Anglicis & Britannicis fiduciam magnam, & bonam spem hostes conterendi pepererant, ita & Gallicis metum grandem incusserant, nec merito, quia profecto si Deo non displicuisset talis exercitus, pro virium gloria, pro præliandi cautela, pro resistendi contra hostes audacia, non temere fuisset cunctis Gallicis metuendus. Sed quid valet vis humana? quid astutia? quid opulentia? si cui hæc accommodantur, persona displiceat creatori, vtique non ad gloriam proficiunt, sed ignominiam, & forsitan tendunt ad damnationis augmentum. Sed de his hactenus, iam ad materiam reuertamur. Cum igitur vt prædiximus dominus Iohannes de Arundel cum suis complicibus ad mare peruenisset, & nec dum aura secunda flaret eisdem, statuit vt optabat operire tempus gratioris venti. Perrexit interea ad quoddam monasterium monialium virginum nō procul situm, & cum suis ingrediēs petiit à matre monasterii, vt ibidem suos commilitones in negotiis regiis laboratores permitteret hospitari. Sanctimonialis autem fœmina mente librans pericula quæ per tales hospites possent emergere, & quia omnino religioni talis petitio contraibat, cum reuerentia & humilitate qua decuit exposuit sibi iuuenes plures qui cum eo venerant & impelli posse de facili in scelus inexpiabile, quod non solum in opprobrium & infamiam illius loci, sed in periculum & pernitiem sui & suorum redundaret, qui non modo castra pudicitiæ impugnare vitarent, sed etiam omne genus peccati effugere laborarent, si id agerent, obtinerent, quod viros ad bellum profecturos oporteret. E contra, ille insistere magis feruide cœpit in proposito, dicens illam falli in suis suspitionibus, & non esse verisimile quod mente imaginarie pertractaret. Cui illa solo prostrata: scio (inquit) domine viros tuos viros effrenes esse, indomitos, qui Deum forsitan non verentur, & omnino non expedire vobis, nec tibi ingrediantur claustra nostra. Quapropter coniunctis manibus, tuam generositatem oro, atque obtestor, vt hoc dimisso proposito, alibi tibi tuisque requiras hospitia, quæ superabundant in patria conuicina. Ille vero persistens in proposito contemptibiliter, præcepit vt surgeret, iurans se nullo modo flectendum quin in eodem loco suis hospitia prouideret. Confestim ergo iubet suis, vt domos ingrediantur, & cameras publicas occupent & priuatas, donec velificandi tempus instaret. Qui mox (vt creditur) diabolico spiritu agitati, irruunt in claustra monasterii, & vt assolet in tam indisciplinato vulgo, ille istam, iste illam erumpit cameram, in quibus virgines filiæ maiorum prouinciæ seruabantur ad discendas litteras, & plæræque iam paratæ fuerant ad suscipiendum sacræ religionis habitum, & in proposito virginitatis mentem fixerant suscipiendam, quas (spreta loci reuerentia & Dei timore postposito) opprimunt & polluunt violenter, & non solum in istis eorum libido furit, sed & vidualem continentiam & coniugale vinculū pollutioni tradere minime verebātur. Nam plures illuc viduæ confluxerant hospitandi gratia (vt moris est in talibus abbathiis) vel pro rei familiaris inopia, vel pro perfectius & securius seruanda continentia. In mulieres etiam coniugatas quæ illuc ex caussis pręmissis conuenerunt adulterium commiserunt publicū, sed violentum. Nec tantis contenti nequitiis (vt fertur) ipsas sanctimoniales ad suā luxuriā attraxerunt, paruipendentes incesti & stupri notā. Qua de re primo patientes iniuriam, mox vniuersi qui in vicinia morabantur, ad quos notitia tanti mali peruenerat, maledictiones congerunt super eorum capita horribiles, & eis quicquid infortunii, quicquid aduersi Deus eis suscitare valeat, imprecati sunt. In his omnibus dominus Iohannes Arundel nihili pendens tantum clamorem, tot execrationes, talis infamiæ dedecus, adiecit peccata peccatis, addit mala malis. Reuera permisit suos quodammodo spoliare patriam, apporiare vulgus, dum victualia vel cætera necessaria vi afferentes non compulit ad soluendum, sed potius eorum fauebat violentiæ, & ipse particeps effectus erroris: vnde protestati sunt illius regionis incolæ maluisse aduentum in terram quorumuis, pręter domorum incendia, q̄ ipsius domini Iohannis cū sequela sua. Pauca sunt ista, immo parua sunt ista respectu eorum quæ sequuntur: Die namq; illo quo mare ingressuri erant sui, & ipse cum

Iohannis Arundel in sanctimoniales sæuit.

eis,

eis, quandam nouam nuptam & illo eodem die per manus & orationes sacerdotis viro de prouincia copulatam, de ecclesia post Missam & sponsalia celebrata reuertentē violenter rapiunt de medio & manibus eam ducentium, & ad naues vsque deducunt, operaturi in ea opus nefarium post ingressum eorum in mari, non considerantes nec putantes tanta scelera celeriter punienda. Et Abbathia etiam (vt fertur) prędicta, fœminas coniugatas, viduas & virgines abduxerunt, & in suis manibus collocarunt, nec istis saturati, quidam ex ipsis ad sacrilegia manus extendunt. Nempe post auditam Missam, vt apparuit indeuote, ante sacerdos casulam deponere potuisset, accedentes, & calicem de altari rapientes, cum summa festinatione, lætabundi quasi de præda, currunt ad naues, sacerdote eos in sacris vestibus, scilicet alba stola & fauone persequente, & sub interminatione censuS calicem repetente, cumq; nisi sanas & terribiles minas nisi retrocederet accepisset, non sic quidem silere decreuit, sed accitis cōuicinis sacerdotibus, ad littus vsque processit, cum candelis accensis, campanilis, libris, & his quæ sententiis huiusmodi promulgandis requiruntur, ibique petiit sub pœna excommunicationis, sententiam terribiliter & publice fulminauit, & iactu in mari cereum extinguendo, dominus Hugo Caluerle, & dominus Tho. Percy, & nonnulli alii quos hæc præmissa latebant, antequam naues ascensuri erant, fecerunt proclamari per patriam voce publica, vt venirent ante diem nauigationis qui molestati fuerant per suos vllo modo, vel per illatas iniurias, vel per alias quascunque vias vel causas, habituri condignam satisfactionem de quibuscunque transgressionibus conqueri voluissent: vnde contigit, vt ipsos deuota precans populus prosequeretur ad mare, sicut è contra dominum Iohannem Arundel diris imprecationibus fuerant insequuti. Post hæc euolutis non multis horarum spaciis, cum ventus flauisset paulo turgidius, imperat dominus Iohannes vt omnes naues ingrediantur, & mādat naucleris velis expansis & in altum deductis, committant nauigia ventis. Nautæ vero in cuius nauem ipse dominus Iohannes concesserat, videlicet Robertus Rust de Blackney præsagus intemperei futuræ, dissuadet ei se pro tunc mari committere, dicens tempestatem post modicum tempus affuturam, quæ & indubitatum ferret periculum, & forsitan naufragii causa foret. Ipse autem quem sua fata trahebant aurem accommodare noluit verbis eius, sed magis vrgebat ad velificandum. Igitur nauta cernens non posse persuaderi dicto Iohanni, vt remorari deberet, dat Neptuno naues, & in breui ingreditur alta maris, & vt ita dicam, postquam altum tenuere rates, mox vēti velut agmine facto incubuere mari, ceruleusque supra eorum caput imber astitit, noctem hyememq; ferens, & inhorruit vnda tenebris, continuoq; venti voluunt, mareque magnaq; surgunt æquora, & dispersi iactantur gurgite vasto. Inoluere diem nymbi, & mox humida cœlum abstulit, itaque incertis errat in vndis, præsentemque eis intentant omnia mortem. Et quod ipsa morte terribilius est, vt ferunt, diabolica visio siue spiritus apparuit inter eos, quæ visibiliter videbatur eorū perditioni, qui in nauem dicti Iohannis Arundel concesserant imminere: quis clamor, quantus luctus, quales gemitus, quot lachrymæ sunt inter mulieres, quæ vi vel sponte in naues ascenderant vsque ad cœlos, & descenderent vsque ad abyssos, cum iam non mortis imaginem, sed ipsam mortem præsentem cernerent, & continuo morti dari minime dubitarent. Quanta perturbatio, mentisque trepidatio, corporisque magnus remorsus, & anxietas conscientiæ viros inuasit, qui pro explenda libidine mulieres ad pericula maris traxerant, ipsi oportune referre nouerint, qui participes existentes tanti mali quandoq; domino miserante, salutis portū contingere meruerunt. Idcirco quid interim agerent dubitabant, cum hinc ventis & procellis, illinc fluctibus & fœminarum clamoribus vrgerentur. Tentauit ergo primo alleuiare vasa proiicientes impedimenta vilia, dehinc quæque prętiosa, si forte vel sic eis exurgeret spes salutis. Sed cum ita non minus desperationem, sed potius augeri cernerent, refundunt causas infortunii in ipsas fœminas ac in spiritu furoris eisdem manibus, quibus ante illas blande attrectauerat, iisdem brachiis, quibus eas libidinose demulserant, arreptas in mare proiiciunt, ad numerum (vt fertur) sexaginta fœminarum, piscibus & marinis beluis deuorandas, sed ita quidem non cessauit tempestas, sed excreuit per amplius, vt cunctis omnem spem adimeret mortis pericula euadendi. Cumque diebus aliquot atque noctibus, non tantum in mortis periculo quantum in mortis faucibus, non sine trepidatione maxima transegissent, tandem vidit quoddam littus, & quandam insulam in regione Hiberniæ circa littus illud in fluctibus marinis sitam, vnde momentaneo gaudio perfusus dominus Iohannes Arundel, mox iubet vt nautæ se

Ioh. Arundel calicem sacerdoti aufert.

Vltio diuina in Ioh. Arundel

tæ se transferant ad littus illud, si forte eis terram contingere donaretur. Nautis autem reluctantibus, & asserentibus in tantis turbinibus magis tutum fore maris alta tenere, quam vi ventorum illidi arenæ vel scopulis appropinquando terræ, irruit in eos dictus Iohannes furibunde, & quosdam ex eis crudeliter (vt fertur) interfecit. Robertus vero de Rust, cuius erat nauis ipsa, timens etiam sibi de dicti Iohannis violentia, promisit se, si non desit gratia, nauem impulsurum non procul à terra. Cui dictus dominus Iohannes: Nonne conspicis illam insulam prope terram? saluemur in ea ascendendo saltem in ipsam, & refocillando membra nostra, fortassis qui in terra sunt videbunt nos & nostræ miseriæ condolebunt, & victualia nobis adferent vel efferent ad terram suam, vel certe quod graue videtur, naufragos captiuabunt. Esto captiuamur ad tempus, minus graue est hoc quam in mari totiens ante mortem mori, & tandem mortem dedecorosam euadere nullo modo posse. Aut si inimici sunt qui in hac terra sunt, citius eligo per manus hostiles interfici, forsitan cadaueri sepulturam indulgebunt, quam more pecoris marinis mergi fluctibus, & fieri pælagi monstris cibus. Cum hæc audisset Robertus præfatus nauis rector, omni nisu elaborauit vt nauem impelleret inter terram & prædictam insulam, sperans insulam posse protegere nauem à ventis, & æstimans facilem fore ascensum in terram: sed cum illic nauis peruenisset, cernit scopulos miræ magnitudinis ex vtraque parte, & se in medio subito constitutum. Qui mox more morituri in clamorem erupit, & socios confessionem facere monuit, & quemlibet hortabatur se morti parare. Quoniam (inquiens) iam nullus superest euadendi locus. Cumque in tam horrendo periculo huc illucque per magnum tempus iactati fuissent, & nauis illæsa scopulis iam vndas admisisset, repente apparuit ascensus in Insulam, sed arduus & difficilis propter scopulos & arenas. Nauta igitur omnem vim exercens, impulit nauem in arenam, vt vel sic saltem fracta naui daretur eis occasio euadendi. Et cum nauem marinis fluctibus quantum possibile fuerat expulisset, ipse primus in arenam exilut, deinde multi saltando post ipsum insulam præfatam sunt ingressi. Demum dominus Iohannes Arudell & ipse saltauit, & arenam attigit, sed (vt videbatur) salutis suæ nimis securus fuit, nam quasi tamen nihil metuendum existeret, in arena viua stans, cæpit aquas excutere vestimentis suis, quæ in naui aquis marinis fuerant madefacta. Quod cum vidisset memoratus Robertus Rust, pericula librans quæ nondnm Iohannes euaserat, descendit in arenam, & arripiens manum eius nitebatur secum trahere de statione periculosa: sed dum alienæ saluti nimis caute consulit, & suam negligeret, vitam perdit. Reuera dum nititur dictum dominum Iohannem secum trahere, mare vndosum & inquietum (quippe quod tunc fluxit) in vlteriora fluctus dirigens, vtrumque prostrauit, & in regressu suo ambos in maris profundiora traxit, & hic finis eorum. Armiger specialissimus domini Iohannis memorati, nomine N. Musard, vir inter magnos maximus & decentissimus, & inter omnes Anglicos audacissimus & fortissimus, qui & ipse saltauerat in arenam, & nauis quendam scapulum detinuerat, alluuione maris dum flueret, violenter auellitur ab ipsa petra, & longius in mari proiicitur, & hac illacque modo supinus, modo resupinus defertur, donec mare fluxu eum ad scopulos illidendo confregisset. Alter armiger vocabulo Deuyok similem finem sortitus est. Nobilissimus miles dominus Tho. Banastre, dominus N. Trumpington, & dominus Thomas de Dale, dum saltant de naui, dum quisque contendit alium currendo præcedere, quilibet existit alterius impedimento: vnde contigit, vt simili ascensu, sicut prius, mare eos & plures alios rapiens, secum traheret in abyssum. Pauci qui euaserunt, & in insulam attigerunt, pannos non habentes, an si fortassis habebant quidam, tamen aquis erant pleni, vnde abundantioris frigoris causa fuere, cum domos non inuenissent ibidem, frigore moriebantur. Cæteri modo currendo, modo luctando, quoquo pacto frigus deludere contendebant, degentes etiam ibidem in magna miseria à die Iouis vsque ad nonam dominicæ subsequentis, qua hora post mare sedatum, Hibernienses ascensis nauiculis ad insulam nauigarunt, & reductos ad terram exiliter refecerunt: fuerant enim pene inedia exanimati. Perdidit in dicta procella dominus Iohannes supradictus, non solum vitam, sed omnem suppellectilem suam, & omnem apparatum, qui merito ornatum regium superaret. Habuit nempe quinquaginta duos pro proprio corpore nouos apparatus, vel aureos vel auro textos (vt ferunt) quos omnes mare absorbuit, cum equis & dextrariis, qui ad valorem decem millium marcarum taxabantur. Præterea.

25. naues aliæ, quæ ſecutæ ſunt eum cum hominibus & equis aliiſq; diuitiis ſorte conſimili perierunt. Corpus eiuſdem domini Iohannis, & eorum corpora, qui cum eo ſimilem experti ſunt fortunam, ab his qui remanſerant poſt triduum ſunt inuenta, & in quadam Abbathia in Hibernia tumulata.

Dominus Thomas Percy, & dominus Hugo Caluerle, necnon dominus Wilhelmus Elinham, & nonnulli alii ſpacioſe diſperſi, ſed tamen pelagi profunda ſuſcitantes, iuxta meritum ſinceræ vitæ & bonæ fidei euadere meruerunt, apud quos illud mirabile contigit. *Claret militia domini Thomæ Percy.* Cum dominus Thomas Percy poſt tantum fragorem & horrendam mortis diutinam expectationem, magis aptus fuiſſet ad refocillandum membra inædia, vigiliis, laboribus, & tot ærumnis debilitata & fatigata lecto vel molliori ſtramine, irruit repente ſuper eum, nauis Hiſpanica, armatis onuſta, qui putabant eum leui negotio poſt tot infortunia ſuperandum. Sed quid ageret tunc miles inuictus, non opus extitit de deliberatione, ſed mox vbi nec locus nec tempus pro huiuſmodi ſuppetebãt, intra ſe cenſuit illud modicum vigoris, & ſpiritus militaris, quod remanſerat in hoſtes expendere, & ſic ſaltem ſi victoria negaretur, vitam honeſte finire. Sed fortuna parti ſuæ, immo Deus ſibi ſuiſque robur contulit & audaciam, & de inimicis victoriam gratioſam. Nec fuit conflictus iſte momentaneus, vel cito pertranſitus, ſed per tres horas ante deditionem hoſtium continue perdurauit. Igitur poſt mare ſedatum, cum ipſa naui, quam ſuperatam ceperat & captiuis redut, reparando duplicem regioni lætitiã de ſua ſalute ſeruata, & de victoria prælibata. Qui mox vt incolarum colloquio frui potuit, nauem quam ceperat pro cautione poſuit, acceptis à patriotis centum libris argenti. Cum quibus illico audacter ingreditur mare iterum, & curſum verſus caſtellum de Breſt, cuius erat concapitaneus, cum Hugone Caluerlee dirigit, ne locus ille diutius Capitaneo deſtitutus vllum incurrat infortunium per manus hoſtiles, ad quem locum domino ducente, feliciter in breui iuxta vota peruenit. Ac non multum poſt hæc, dominus Hugo Caluerle, & dominus Wilhelmus Elinham, & quidam alii diuerſa littora in Anglia & Hibernia attigerunt. Sed in his mirandum, quod cum ceteri vix vita ſaluata euadere potuerunt, dominus Thomas Percy, & dominus Hugo Caluerle, nullum ex ſuis hominibus, ſed nec equos quidem aliquos perdiderunt. Intueri libet in præfato negotio & euidentem vindictam diuinæ ſeueritatis, & manifeſtam miſericordiam dominicæ pietatis. Sed ne iudicemur odio vel fauore proſequi, quorum infortunia vel fortunas declarauimus, iſtam materiam conferendam ad quemcunque ſenſum placuerit lecturis derelinquimus: hoc pro certo adiicientes, quod omni fuco mentiendi, circumloquendi, excitandi, vel commouendi propoſita, ſolidam veritatem, vt ab eis, qui his omnibus interfuere, didicimus, quibus nos non decet deſcribere, ſcripſimus vniuerſa.

Peridem tempus Hiſpani & Gallici magnam vim nauium ex vniuerſa Gallia, Hiſpania, Portingalia, & regionibus illis ſubiectis congregauerant, ad impediendum noſtrorũ profectionẽ prædictã verſus Britanniã, vel potius ad dimicandũ contra noſtrates, vt debilitatos, vel certe captos, deſiſtere cõpellerent ab inceptis. Sed ne libertas eis accreſceret gaudendi ſuper noſtris infortuniis, manum domini ſuper eos ſimilem ſenſerunt, & nõ tamẽ ſimilẽ, ſed multo (vt dicitur) grauiorẽ. Nam & maiorem numerum nauiũ, & plures perſonas hominũ perdiderunt in procella ſuperius memorata. Tranſit annus iſte frugifer, & ſatis fructifer: Eccleſiæ Romanæ modo lætus, modo lugubris: Franciæ deſidioſus, ſed ſuſpitioſus: Angliæ oportunus propter euentus diuerſos tam leues quam aſperos: Britanniæ ſerenus & iocundus propter receptionem domini naturalis: Flandriæ ſollicitus & infamis propter eiectionem Comitis: Scotiæ fauorabilis, quia Borealibus noſtris fuit infeſtus propter peſtem. *Annalis deſcriptio.*

Anno dominicæ incarnationis milleſimo trecenteſimo octogeſimo, qui eſt annus regni regis Richardi ſecundi poſt cõqueſtum tertius. Hoc tempore circa feſtum natalis domini rediit à Caleſia dominus Wilhelmus de Monte acuto, Comes Sarum, qui annalem cuſtodiam egerat illius villę, cui ſubrogatur dominus Iohannes Denros miles ab antiquo exercitatus in armis.

Circa dies iſtos rediit de cuſtodia villæ de Scherbourgh nobilis miles, dominus Iohannes Harleſton, cui ſucceſſit ad cuſtodiam dictæ villæ dominus Wilhelm. Windeſor miles ſtrenuus.

Iſto anno poſt octa. Epiphaniæ coactum eſt parliamentum Londini, quod vſq; caput Calendarum Martii continue perdurauit, in quo regni communitas petiit ali- *Parliamentum Londini.*

quem ex baronibus ordinari ad tutelam regiam, qui sciret forinsecis prudenter dare responsa, & esset maturus moribus, potens operibus, tractabilis & discretus. Electus est ergo communi sententia Dominus Thomas Beauchamp Comes Warwici, vt iugiter cum Rege moram traheret, & de thesauro regio quandam summam pecuniæ pro labore, vt decuit perciperet annuatim. Deputati vero fuerant ad idem negotium anno præcedenti certi Episcopi, Comites & Barones cum Iustitiariis, & multis aliis, qui eius astarent consilio commodisq; vacarent. Qui omnes per annum magnam pecuniæ summam de Regis ærario exhauserunt, & nullum aut modicum fructum protulerunt, vnde iam (vt diximus) communitas vnum petiit, amotis aliis, qui omnia & singula satis expleret, quæ omnes antea perfecerunt. In hoc etiam parliamento dominus Richardus Scrop cessit officio Cancellariæ: & Archiepiscopus Cantuariensis magister Symon de Sudbury contra gradum suæ dignitatis, vt plurimi, conclamabant, illi officio militaturus accessit, sed si ipse illud procurauerit, aut sponte susceperit, nouit Deus.

Processus contra Edmundum de Bury.

Ad istud etiam parliamentum venerunt quidam à Romana Curia, non directe missi à Papa, sed à Cardinali de Agapito, ferentes secum eiusdem Cardinalis literas. In quibus idem Cardinalis fatebatur dominũ Papam sibi mandasse, vt Archiepiscopo Cantuariensi, capitulo sancti Edmundi Regis de Bury, & domini Papæ Collectorio scriberet, & mandaret vniuersis & singulis, vt visis eius literis & intellectis, sine dilatione rescriberent singulas literas, certificantes eum de statu domini Edmundi de Brumfield (cuius superius egi memoriam) si videlicet acceptus in gratiam regiam admissus fuisset ad possessionem pacificam Abbathię de Bury. Causa autem huius missionis ista dicitur extitisse. Postquam dictus Edmundus de Brumfielde recessisset à curia, vt dominus Papa audiuit & vidit tot literas supplicatorias pro confirmatione electi de Bury, ac Regi regnique magnatibus displicere prouisionem suam quam fecerat, conferendo ei dictam Abbathiam, mente turbatus est vehementer. Et reuoluens in animo, quantum auxilium Rex cum magnatibus contra aduersarium suum Antipapam conferre valeret, si eorum frueretur amicitia, & quanto detrimento foret eidem, si aduersarentur, statuit cameraliter, non quidem dictum Edmundum deponere, sed quia clericus, & eius creatura fuerat, ad quendam Episcopatum in Hibernia tunc vacantem transferre. Quod audiens supranominatus falsidicus, magister Ioannes Shipdam, confestim in crastino, cum Procuratores electi de Bury in consistorio adfuissent coram Papa, & petiissent cofirmationem electi prædicti, adfuit ipse, allegans hoc nequaquam debere fieri, maxime quia dictus Edmundus iam receptus esset in gratiam regiam, & suis temporalibus inuestitus. Quod vt probaret ita esse, introduxit quendam Monachum Cisterciensem, & quendam presbyterum, qui paulo ante de Anglia venerant, quos & conduxit, vt iurarent coram Papa, se pro certo scire dominum Edmundum admissum in regis gratiam: & non solum in gratiam, sed & attractum ad eius familiare consilium, & suis temporalibus inuestitum. Ac vt maiorem fidem facerent in præmissis, iurauerunt se oculis suis vidisse eum ante eorum egressum de Anglia Londinum nobiliter incedentem, vt tantum Abbatem decuit, stipatum magna caterua præeuntibus eum bis senis armigeris in vna secta. Quæ omnia Procuratores electi constanter refellebant, asserentes hoc nullatenus ita esse. Quapropter dominus Papa distulit in causa procedere, donec alia certiora noua de ista materia cepisset. Et hęc (vt dixi) fuit causa, quare dictus Cardinalis præfatus dicto mo-[illegible] scripsit.

Rescriptũ archiepiscopi [illegible]

Archiepiscopus ergo Cantuariensis inprimis maturauit scribere domino Papę, & eundem certificare super his, quibus fuerat oneratus. Qui post præmissa verba sub-[illegible]nis & reuerentiæ debitæ, innuit se ob Apostolicam reuerentiam instetisse pe-[illegible] regem & proceres pro Edmundi prædicti deliberatione, & vt Edmundum eccle-[illegible] Papali sibi prouisione collatam pacifice ingredi paterentur. Sed post pauca in p[illegible]gressu asseuerat pro firmo, se ex responso regali ac regni procerum intellexisse, [illegible]nquam eos passuros ingressum Edmundi in Abbathiam de Burgo, sed nec egres-[illegible] eius à carcere timore vel interuentu alicuius personæ, nisi solummodo contin-g[illegible]t eos flecti per ipsius domini Papæ preces sollicitas & instantes. Explicat præterea [illegible] ius regium & regni consuetudines ab initio talibus prouisoribus contrauenisse. [illegible] Inter cetera deprecatur, vt temporis præsentis considerata malitia, condescendat [illegible]luntati regiæ intuitu vndecunque periculorum emergentium, Electum de Bury iuxta Regis & magnatum regni desiderium confirmando. Hortatur præterea humilitate,

litate, qua condecet, vt nullius credat literis, nullius fidem det sermonibus, qui aliter scripto vel verbo suę significabunt reuerentiæ, quam ipse propriis literis commendauit. Hæc tempore prædicti parliamenti acta fuere.

In eodem parliamento concessum est ab ecclesia vna decima, & à laicis vna quintadecima ad opus regis adiecta conditione, quod ab illo tempore, scilicet à Cal. Martii vsque ad festum S. Michaelis anno reuoluto, aliud non fieret parliamentum: sed conditio ista non seruabatur, vt in sequentibus demonstrabimus.

Nuptiæ factæ sunt eodem anno in oct. Paschæ apud Wyndesore, tubicinum & histrionum magna frequentia, Francorum gaudio, nullius commodo, sed liuore & odio plurimorum: siquidem Dominus Wallerannus, Comes sancti Pauli externus & alienigena, adamatus Dominæ Iohannæ Courteney sorori Regis in tantum, vt nullius Anglici respectu illius dignaretur amplexum, duxit (vt prædictum est) eam supra memoratis loco & tempore in vxorem. Et quia contra consilium matris suæ quondam principissæ, tunc matris Regis & omnium amicorum, eadem Iohanna ista præsumpsit, ipsorum destituta subsidiis merito & indignationem incurrit, & de gente sua opprobrium non leuiter transiturum. Rex tamen, quia soror eius erat, consilio eorum, qui astabant ei, contulit eis villam suam, & manerium de Bifleet, vt videlicet & illam honoraret, & Comitis animum suæ fidelitati magis & obsequiis inclinaret.

De duello inter I. Anesleo. & Th. Katryngton.

Res noua per hoc tempus in Anglia visa est, quæ cum magis insolita, tanto plures ad spectaculum sui traxit, propterea quod natura humana gaudet non solum variis sed insuetis. Miles quidem nomine Iohannes Aneslee in parliamento (quod bonum merito appellatur) tempore domini Edwardi Regis tertii post conquestum, Thomæ Katryngton armigero (quondam custodi castelli de sancto saluatore, quod recolendæ memoriæ dominus Iohannes Chaundos construxerat in Galliis, intra insulam de Constantin) imposuerat notam proditionis, eo quod dictum castellum, vt asseruit, vendiderat Gallicis pro inæstimabili summa pecuniæ, cum nec defensio sibi, nec victualia defuissent: in qua causa, cum eodem armigero armorum lege obtulit se pugnaturum. Ad eum namq; (ratione vxoris suæ, cui debebatur hereditas tanquam proximæ de affinitate dicti Iohannis Chaundos) dominium illius castri spectasset: si non proditiose alienatum fuisset commentis dicti Thomæ. Prædictus autem Thomas pro hac causa captus, & incarceratus fuit pro tunc, sed cito post, quando duci licuit, quicquid libuit, dum Rex pater eius in extremis agebat, deliberatus est interuentu (vt dicitur) domini de Latymer, cui idem armiger in pace, & in bello, iniustis & in iniustis, in veris & in falsis perante militauerat. Nec potuit Iohannes Aneslee sui clamoris effectum per totum tempus sequens consequi vsque modo, quibusdam asserentibus contra iura regni fore aliquem de ipso regno pro vlla causa tali lege in regno pugnare. Obstabant quam maxime, qui simili nota percelli tumebant, sed tandem coactis viridicis & senioribus militibus regionis, diffinitum est pro causa extrinseca sicuti pro præsenti causa, quæ non infra regni limites orta est, & pro possessione rerum transmarinarum bene licere, quenquam duello confligere, si Constabulario & Mareschallo regni, per ante causa fuisset notificata, & in eorum præsentia duellum à partibus acceptatum. Statuitur ergo dies belli, & interim præparantur duello necessaria in curia apud Westmonasterium, limites videlicet, quas listas vocant de lignis fortissime fabrefactis, tanquam perpetuo duraturæ. Adueniente die præfixo, conueniunt de cunctis regni partibus ad insuetum belli spectaculum, in tanta quidem copia, vt numerus Londoniæ confluentium multitudinem eorum, qui ad Regis coronationem paucis annis ante confluxerant excessiue (multorum testimonio) superaret. Ipso vero die summo mane Rege cum proceribus & regni communitate locum ingressis (prout moris est) miles intrat armatus, insidens dextrarium decentissime phaleratum. Nam appellator debet ingredi primo locũ, defensoris præstolaturus aduentum. Deinde, post aliquam horam vocatus est armiger ad defendendum causam suam tali forma. Thoma de Katrington defensor compareas defensurus causam tuam, pro qua dominus Iohannes de Aneslee miles & appellator te publice & in scriptis appellauit. Hoc autem ter voce præconis belli factum fuit. Tertia vocatione completa, adest armiger, & ipse armatus, equitans dextrarium stratum regaliter stramentis præferentibus arma dicti Thomæ. Qui mox vt ad listas peruenit, descendit de equo, ne iuxta consuetudines prælii Constabularius vendicaret eum, si limites fuisset ingressus. Sed nihil sibi valet

Incarceratio Thomæ Katr.

valet astutia sua: nam equus iuxta listas discurrens, aliquotiens totum caput & pectus iniecit vltra limites. Ob quam causam Constabularius dominus Thomas de Wodstoke equum vendicauit, iurans se velle caput eius habere, videlicet quantum inter listas de equo visum fuit, vnde adiudicatus est ei equus: sed hæc expost, iam ad formam duelli reuertamur. Armigero itaque limites pedes ingresso, per Mareschallum & Constabularium allata est indentnra quondam coram ipsis confecta consensu & voluntate partium, in qua continebanrur articuli depositi contra eum per militem aduersarium, & in omni audientia legebantur. Armiger autem, quem conscientia stimulabat, nitebatur exceptiones facere, vt quoquo pacto sua causa purior effici valuisset. Dux vero Lancastriæ cum vidisset eum tardare, & audisset eum exceptiones iam velle facere, publice iurauit, nisi iuxta conditiones duelli & leges armorum vellet admittere cuncta in indentura conscripta, quæ non sine eius assensu confecta fuerant, quod mox tanquam proditionis reus ad suspendendum traheretur. Quo facto, Dux multorum sibi conciliauit gratiam & partem infamiæ suæ antiquæ abstersit. At armiger vt ista persensit, fatebatur se audere pugnare cum milite, non tantum in his casibus, sed in omni casu mundi. Fidebat vtique plus in robore fortitudinis suæ & fauore amicorum, quam in causa quam susceperat defendendam. Erat enim magnus statura, cum miles inter mediocres minimus videretur: & habebat amicos potissimos, dominum de Latimer, dominum de Basset, & plures alios, quorum nomina supprimemus ad cautelam, quorum interuentu fulciri sperabat, si forte quicquam aduersi passurus esset. Huiuscemodi occasionibus animatus, ingreditur locum pugnæ, & præmisso ab aduersario suo milite iuramento, prout moris est. Et ipse idem iurauit audacter, videlicet, quod causa, in qua pugnaturus erat, vera fuit, & quod non erat conscius vllius artis magicæ, per quam de aduersario posset reportare victoriam, nec gestabat super se herbam, aut lapidem, nec experimenti genus, quibus solent malefici de hostibus triumphare. Quibus paratis, & ab vtroque deuote oratione fusa, pugnam ineunt, primo lanceis, deinde gladiis, postremo cultellis rem agentes, pugnatum est ergo diutius, donec omnia instrumenta bellica armigero surripuisset. Tandem armiger à milite virtuose prosternitur, & miles se præparat ad irruendum in eum, sed tamen sudore decurrente per cassidem aliqualiter visu hebetatns, dum credit semetipsum proiicere super eum, à latere corruit armigero non appropinquans. Quod persentiens armiger, quanquam iam pene exanimis factus esset præ labore, se conuertit ad militem inferiorem existentem, & ideo quantotius denincendum. Alii vero dicebant milirem in proximo surrecturum, & victoriam de armigero habiturum. Interea Rex pacem clamari præcepit, & militem leuari de terra. Quid multa? mittuntur qui armigerum erigunt, sed cum peruenissent ad militem, rogauit cum instantia, vt dominus Rex permittat eum modo prætacto iacere, asserens sibi bene esse, & victoriam reportaturum, si armiger reponatur modo, quo prius iacuit super eum. Tandem cum miles non posset vota sua consequi in hac parte, permisit se leuari de terra. Qui mox postquam leuatus est, sine fulcimento cuiusquam perrexit ad Regem alacriter. Cum armiger postquam leuatus fuisset, sine sustentamento duorum hominum, nec stare, nec quaquam progredi potuisset, & idcirco depositus in cathedra se dedit quieti. Miles igitur cum ante Regem venisset, rogauit eum & proceres, vt sibi illam concederēt gratiam, vt iterum in loco quo prius, posset reponi, & armiger super eum: persenserat enim armigerum iam pene vltimum flatum emissurum præ nimietate & caloris & armorum suorum ponderositate, quæ sibi vitales fere spiritus subripuerant. Rex vero & proceres cum vidissent militem tam animose, tam viuide bellum repetere, & insuper magnam summam auri offerre publice, vt id posset effici, decreuerūt eum iterum reponendum, & armigerum super eum modo vniuersaliter seruato, quo iacuerant ante prostrati. Sed interim armiger deficiente spiritu repente de cathedra corruit quasi mortuus inter astantium sibi manus. Accurrūt ergo multi, hominem vino perfundunr & aqua, sed nihil omnino proficiunt, donec detractis armis & omnibus indumentis ad corpus vsque nudatus fuisset. Quod factum, & militem victorem probauit & armigerum esse victum. Post diutinam autem moram paululum reuixit spiritus armigeri, & apertis oculis cæpit caput erigēre, & terribiliter vnumquemque respicere circumstantem: quod vt nuntiatum est militi, accessit armatus, quippe qui nihil deposuerat armaturæ à pugnæ principio, & alloquens eum & proditorem & falsum appellans, quærit si iterum audear duellum repetere. Illo vero nec sensum, nec spititum habenre respondendi, clamatum est pugnam finitam, & vt quisque ad propria

me

mearet. Armiger igitur mox vt ad lectum delatus est cępit furere, & in insania mentis perseuerans, in crastinum circa horam nonam spiritum exhalauit. Actum est bellum præfatum 7. idus Iunii, communis vulgi gaudio, proditorum dolori.

Exercitus Anglicanus equitat per regnum Franciæ nemine resistente.

Circa istos dies rex Angliæ & eius consilium validum conflantes exercitum, miserunt in succursum ducis Britanniæ, qui pene ab omni spe exciderat resistendi Gallias, postquam audisset videlicet dominum Iohannem de Arundelia, & eius exercitum in mari (vt prædiximus) expertos tam dira fata. Præfecti sunt autem huic exercitui dominus Thomas de Wodestoke comes Buckingamiæ Regis auunculus, dominus Thomas Percy, frater domini Henrici Percy comitis Northumbriæ, dominus Hugo Caluerlee, dominus Robertus Knoll, dominus de Basset, dominus Iohannes Harleston, dominus Wilhelmus de Wyndesore, omnes profecto viri, quibus singulis merito exercitus quisque committi posset, præ sapientia, fortitudine & arte bellandi. Hii, quia tutum non erat directo cursu ab Anglia in Britanniam nauigare, propter galleias obseruantes maris semitas, & propter paucitatem nauium, quæ non plures simul ex eis transuehêre poterant, elegerunt à Doueria & Sandwico ad Calesiam copias transferre, & ita per omnem Franciam equitare, donec Britanniam peruenirent, ne per longinquum mare sparsim traiecti, dispendia numeri suorum hominum piratarum paterentur incursu. Iohannes Philpot ciuis Londoniarum in ista profectione laudem promeruit & honorem, qui & eis naues proprio labore conduxit, & grauatos ære alieno, propter longam iuxta mare moram, vt assolet pro expectatione nauium aut ductorum, absoluit à debitis creditoribus, satisfaciens, & cautiones suis dominis restituens, qui loricas, laminas, cassides, galeas, arcus, lanceas, & alia armaturæ genera pro victualibus vadiauerant, quib. necesse fuerat vel non transire pro defectu (vt dicitur) armaturæ præfato modo expositæ, vel certe inermes omnino proficisci. Accepti vtique ab ore eiusdem Iohannis Philpot, quod mille loricas vel tunicas (quas vulgo Iackes vocant) redemerit de manibus creditorum. Profecti autem nostrates omnem Galliam, circumequitando girauerunt, patriam deprædantes in vastitate hostili, villas & prædia succendentes, & populum sine respectu in ore gladii perimentes, donec ad confinia Britanniæ peruenissent, nemine eorum ausus impedire præsumente de tam famoso regno. Tantus vtique terror ipsos Francos inuasit, vt in amplissimo regno, in quo mille semper viri singulis ex Anglicano exercitu opponi potuerant, citius eligerent more fœminarum latebras se occultãdo quærere, quam glomeratim Anglicanis manipulis obuiare. Tua sunt opera hæc Christe, tua miracula Iesu bone, cui potestas est dimicare, seu vincere in paucis æque vt in multis, qui tibi famulantibus inter confertissimos hostes tutum iter præbes, & vindictam retribuis in hostes nostros, tu enim fecisti, vt essent immobiles quasi lapis, donec pertransiret populus tuus domine, exercitus Anglicanus, qui non in superbia & in abusione regnum Francię subiugare laborant, sed in iustitia & ęquitate, & innocentia regis sui iusti heredis Francorum regni confisi.

Capitur nauis Scotica.

Per istud tempus viri de villa de Hul, & de Nouo castro super Tynam, communibus votis egressi, ad piratarum qui tum abundabant malitiã retundendam, fortuito cuidam naui de Scotia obuiantes, cognito quod hostes essent in ea, nauem inuadunt hostiliter, & occisis vel captis qui in eam concesserant, ratem pertrahunt ad partes suas, cum bonis ad valorem septem millium marcarum æstimatis. Nec mora, huius euentu rei cognito, comes Northumbriæ dominus Henricus Percy citius aduolat, & partem vel totum dictę prędæ obtinere cupiens regis nomine præcipit, ne distractionem rerum ipsius nauis facere præsumant sine eius conniuentia quouismodo. At boreales mox spiritum habentes in naribus, prout moris est illius gentis, satis incomposite ore distorto naribus præ furore vento repletis, turgide responderunt cum summa indignatione latrantes se mortis periculis obtulisse pro regis regnique commodis, & per magna dispendia hostium bona ab ipsorum manibus extorsisse, nec debere eos, qui tantum laborauerant ipsius arbitrio partes capere, sed potius ipsorum esset in diuisione discretio, quorum fuerat in adeptione periculum, & idcirco quantotius iubent illum recedere, ne cogantur in illum arma vertere pro rebus propriis, pro quibus iterum se fatebantur citius dare discrimen magis æquanimiter quam sufferre in earum diuisione eius arbitrium, qui in earum adeptione minime laborauit. Comes hæc audiens, quanquã sitiens auide bona præfata, iratus valde discessit, imaginaturus contra eos malum, quos sciuit sibi nihil in hac parte velle deferre. Adquisiuit ergo breuia ad capiendum eos tanquam sibi & per consequens regi rebelles, quippe qui

qui vices Regis ibidem gerebat. Sed interim nec ipſe nec viri de nouo caſtro, qui maxime ſibi reſtiterant, gauiſi ſunt de præda, quin potius à deſiderio ſuo fraudati, & ridiculoſe deluſi abalienati ſunt retrorſum, bonis prædictis ab eiſdem abductis cauteloſe, & ad alias partes tranſuectis. Occaſio huius facti fuit. Quidam de villa de Hull, qui (vt præmittitur) in dicta profectione ſocius laboris fuerat, & poſtquam Comes præfatus (vt diximus) rerum diuiſionem petierat nec obtinuerat, petiit à ſociis ſibi dari partes ſuas, pro quibus laborauerat, timuit reuera, ſi mora longior intercederet, quod nec ipſe, nec ſocii gauiſuri eſſent bonis præfatis. Socii vero ſui de nouo caſtro & de conuicinis locis reſpõderunt, bona prætacta nondum partiri debere, præſertim cum neſcirent, quid Comes Northumbriæ contra imaginaturus eſſet. Altercantibus autem illis pro hac cauſa, & exorta rixa cum verbis, poſtremo negantibus viro de Hull quicquam de præda, receſſit ad ſua, & poſt paucos dies cum armata manu ex improuiſo adueniens, ſoluit nauem cum bonis omnibus, & nullo audente reſiſtere, reuertitur ad villam de Hull, inſidiis ſociis ſpoliatis, & Comite ſupradicto à ſuo deſiderio cum ſannis & cachinnis excluſo.

Hoſtes in Hibernia capiuntur.

In feſto ſanctæ Margaretæ virginis Franci & Hiſpani, qui maritima loca Angliæ multipliciter infeſtauerant, & naues plures rapuerant, dum conſueta ſuæ nequitiæ opera continuare contendunt, per viros de occidentalibus partibus Angliæ ſubito ſuper eos irruentes coacti ſunt quendam portum capere in Hibernia, vocatum Kynſale ab incolis, vbi virtute & animoſitate Anglicorum & Hibernicorum capti ſunt duces eorum, videlicet Iohannes de Verſe admiralius & capitaneus Franciæ, Iohannes Perys de Verris, Iohannes frater eiuſdem Gounſalue, Martinus de Moterigo, Turgo dominus de Moraunts, dominus de Reyth Perys, Martinus de Vermewe, Iohannes Medite de Vermewe, Seymeh de Veillale, Seniſchall. de Wergario, Iohannes Seniſchall. de ſancto Audiro, Cornelius de ſancto Sebaſtiano, Paſchalus de Bykey, Iohan. Martinus Sopogorge de ſancto Sebaſtiano, & plures alii nominati, pluribus interfectis, quorum numerus ſe extendit ad quadringentos viros. Recepta ſunt autem ibi vaſa, quæ ipſi noſtratibus abſtulerunt, viginti etiam vnum maiora & minora cum quibuſdam vaſis eorum, ſcilicet quatuor bargiis & vno balingario. Euaſerunt noſtrorum manus ex Hiſpanicis quatuor, nominati Martinus Graunts, Iohannes Peris Montago, Iohannes Huſch de Gytario & Greſſiæ, & de ſancto Sebaſtiano.

Scoti capiūt nundinas de Penreth.

Hac æſtate Scoti nauem, de qua locuti ſumus, captam eſſe dolentes, Northumbrenſibus vices rependere ſtuduerunt, & ſimilia pro ſimilibus machinari. Ingreſſi namque cum populoſa multitudine gentis rabidæ fines noſtros, gentes Weſtmarorum & Cumbrorum inuaſerunt, ſpoliarunt & occiderunt, & vltra progreſſi de foreſta de Ingelwode diuerſi generis animalia in Scotiam fugauerunt, ad numerum (vt dicitur) quadraginta millium, vbiq; furentes, vbique cædentes, & quæ poterant flammis contradentes. Nec hiis contenti, nocte iter ingreſſi furtiue & repente ſuper villam de Penreth irruunt, vbi tunc nundinæ celebrabantur multorum populorum frequentia, in quo loco & occiſis quamplurimis, multiſque captis, cunctiſque fugatis reliquis congregatas aſportant diuitias, quæ nimirum cuiuſlibet cupidiſſimi exercitus auiditatem explere potuerunt. Deinde per vrbem redeuntes Carleolenſem, eam inuadere decreuerunt, ſed tamen fama territi, quod nocte præcedente pene innumerabiles de appendicibus comitatibus ad eius defenſionem occulte confluxiſſent, ſtatuerunt quidem iter agendæ circa ciuitatem prædæ, ne forte aliquo dolo circumuenti, ſi ibi morari contingeret, partas manubias apud Penreth, & in patria dimittere cogerentur, quod & factum eſt: ſed tamen tranſeundo per quoſdam ſagittarios Weſtmarorum & Cumbrorum, nonnullos ex ſuis amiſerunt, vnde contigit, vt cum metu prætereundo recederent feſtinanter, agentes tamen coram eis prædas captas, & in Scotiam traducentes. Comes Northumbrii pulſatus eorum iniuriis, quippe cui amplius

Deluſio.

damni quam mille mercatus intulerant, dum ad arcendum eos, vel pro damnis damna parat reddere, per ſcriptum repente regium eis quicquam facere prohibetur. Vnde cum feſtinatione veniens ad conſilium regale Londonias, quærit quidnam hoc eſſe poteſt, quod inhibitum ſit per Regis ſcriptum & regni reſiſtere tam immanibus inimicis. Qui blande mox accepto reſponſo & diem Marchiæ, quem annis ſingulis Angli ſimul tenent & Scoti, expectare iuſſus, receſſit, nihil acturus vſque ad diem præfinitum.

Villa Wynchelſee capitur.

Hac ipſa æſtate Galeæ iugi peruagatione per diuerſa littora plura damna patriæ irrogarunt. Nam veſpiliones, qui in eis erant, vbi cuſtodiam deeſſe conſpexerunt,

egreſſi

egressi prædas agebant impune multotiens, & quandoque etiam villas iniectis flammis combusserunt, sed more mergorum, vbi aliquem armarum aduenire videbant, ad aquas præcipitanter cucurrerunt. Quos aliquando fortuna nostris obtulit, vnde contigit, vt quandoq; octoginta, quandoque centum simul intercepti, antequam ad mare peruenire possent sagittis præforati, remorari coacti sunt. Interque dedecorosa damna, quæ patriæ intulerunt, villam de Winchelsee cæperunt, & Abbatem de Bello succursum eidem villæ præbere conantem ad fugam cum suis omnibus compulerunt, capto quodam ex suis monachis, qui illuc cum ceteris armatus conuenerat. Comes de Arundelia Richardus, quem paternæ diuitiæ & auita hereditas sublimem effecerāt, nihil horum minuere quouis pacto, decernēs, postposita pompa rei militaris & nominis, ne damna inferret claustris inexorabilibus, cum in partes suas prædicti nebulones ascenderent, cum notabili familia sane incompetenti tali personæ cum vna lancea (vt vsu vulgari loquar) egressus est non ad terrēdum hostes, sed eisdem præstandi animum ad vilipendendum comitatus dignitatem & nobilitatem militiæ Anglicanæ, dum cernerent vel audirent quempiam è nobilioribus, ditioribus & potioribus regionis cum tantilla familia egressum, non in occursum prædonum, & vt patriæ spem resistendi pareret, sed potius (vt vulgo ferunt) metum incuteret, minoribus ipso sed melioribus, qui proculdubio eos satis viriliter arcuissent, si ipse timide non interposuisset manus suas.

Per idem tempus, dominus Thomas de Helton pacta redemptione à carcere in Aquitania liberatur, qui domum rediens, obuiauit Anglicano exercitui (quem supradiximus in Franciam destinarum pro succursu Ducis Britanniæ) quem omnes Domini cum summa iocunditate susceperunt, & per dies aliquot cum eis detinuerunt. Qui medio tempore moræ suæ plura salutis monita dedit eis, & eosdem instruxit de multis præcauendis periculis, quæ eis exposit (vt apparuit) non paruo momento fuere. *Thomas Helton carcere liberatur.*

Circa mensis Septembris initium orta simultate inter comitē Flandriæ, & communes suos de Ypres & de Gandauo, dum Yprenses conuenissent ad tractandum cum magnatibus comitis, repente venit comes inopinate cum magna armatorū multitudine, & irruit super ciues Yprenses, & occidit ex eis ad octo millia virorum, adorsus fortassis facinus in seipso acrius puniendum: deinde iuxta naturam sui crudelis animi è vestigio cingit vrbem Yprensem obsidione, quam captam, mox succendit partem ex ea, partem ad testimonium victoriæ suæ intactam reliquit à flammis. Quadraginta vero de maioribus illius villæ decapitari præcepit, & totidem ad villam de Brugges direxit carcerali custodiæ deputādos. Quibus feraliter perpetratis, commune vulgus conuocat, & se illorum fore dominum superbe pronuntiat. Quapropter mandat de cetero, caueant illi resistere, ne similem omnes pœnam incurrant, quam decapitatos diximus excepisse, sacramento affirmans se vindicaturum in illos, si vnquam sibi resistendum putauerunt, vt in conciues eorum vltus est, omnes generaliter plectendo sententia capitali. Præterea cum pulsaretur clamoribus relictarum fœminarum, quarum maritos obtruncauerat, quærit quænam sint vel quæ causa clamoris earum. Cumq; didicisset has relictas virorum morte punctorum, mox vt nihil plenæ deesset crudelitati, & has decapitari præcepit, mandans, vt suis mittantur maritis, ne diutius in viduitate detentæ cogantur prolixius inaniter lamentari. Quibus gestis, Gandauum cum centum millibus de plebe sua obsidione vallauit, nam & illam vrbem subuertere cogitabat, non solum quia rebellem iudicabat eandem, sed ideo maxime, quia Gandauenses villam de Dindermoun igni succenderant, eo quod Comiti nimis fauere visa fuit, sed Gandauenses nihil eum veriti, nec eius exercitum metuentes, eleuatis portis de suis cardinibus, & in medium forum villæ perlatis, latum iter sibi & suis, si intrare audeant, patefaciunt. *Crudelitas comitis Flandriæ.*

Hac æstate Carolus, qui dictus est Rex Franciæ, qui & illud regnum post periurium occupauit iniuste, maximus aduersarius regis Angliæ, & domini Vrbani Papæ, concessit in fata, à suis prius impocionatus, vt ferunt, satisq; pœnitens de suscitatione belli iniusti contra regnum Angliæ & adhæsione antipapæ, qui cum consilio suorum procerum, ducem Burgundiæ iuniorem, scilicet fratrem suum constituit regni Francorum rectorem, antequam moreretur, eique commendauit paruuli filii sui omnisque domus suæ tutelam, eo quod infantulus nondum aptus fuerat ad regnandum. Andegauensis autem dux, maior frater Caroli, post mortem eius ægre ferens minorem fratrem sibi prælatum, nam ad ipsum ratione ætatis spectasset (vt asseruit) regni *Caroli Franciæ Regis mors.*

X tutela,

tela, cæpit aduersari manifeste sibi, adhęrente suæ parti domino de Clisson & nonnullis aliis de potentioribus regionis, facta est dissentio publica atque notoria inter eos, ita vt pene plus timerent inuicem alterutram crudelitatem, quã nostri exercitus Angliæ, qui tunc impune circum patrias equitabat, potentiam siue numerositatem.

Acta nostratum in Francia.

Dux tamen Burgundiæ vt ostenderet se idoneum regni custodem, iam tunc cum fratre confligere non reputauit expediens, quando cerneret nostrates circumquaq; patriotas perimere, patriam vastare tam flamma quã gladio: quare collecta apud vrbem de Troys qua potuit multitudine de tota terra præter terras Andegauensis Ducis & domini de Clisson, quas sciuit ꝓpter memoratam dissentionem sibi parere nolle, ad numerum fere quatuor millium armatorum, & de communi plebe magna multitudine, statuit nostratum impedire viam, eos in itinere ꝑueniendo, vt quoquo pacto compelleret ad pugnandum: quod vt nostris est compertum, decreuerunt Francos præcedere sine mora, ne forte eis aliquod impedimentum cõtingere posset, si Gallici eos præcessissent: & factum est ita. Collectique sunt nostri subito ante eos, non modicum mirantibus ipsis, quo modo nostratibus ita cito ipsorum consilium innotuisset. Cumq; certam nostri elegissent stationem, vt armatos statuissent ordinate & pulchre dispositos per turmas suas, cariagium quoq; (quod Garcinas appellamus) à tergo locassent, ecce quidam ex Gallicis egressi sunt, transgredientes quandam nouam fossam, quam iidem Gallici sibi fecerant pro sui exercitus maiori tutamine ad pugnandum contra nostrates, quos illico sine grandi negotio quidam è nostris fossam relinquere, & ad suos retrocedere compulerunt, obtẽta ex eis eadem fossa, & multis super eandem interfectis, quod factum Gallicis mox pauorem incussit adeo quidem grandem, vt amplius dictam fossatam egredi non auderent. Ciues autem vrbis de Troys tantus metus inuasit, vt sine mora (collectis quibusque de rebus pretiosissimis) ad partes alias pauidi transmigrarent: credebant namque nostros repente irruituros super eos, & eorum vrbem, quam rebantur nullo modo custodiri posse contra eos. Nostrates vero post prædictum certamen per aliquot horas expectantes in loco, cum nullum è Gallicis vlterius eos infestare vel impetere velle ꝑcepissent sine magno damno cum victoriæ gloria recesserunt, diutius ibidem immorari cauentes, imò quammaxime, quia nesciebant qualiter res cum duce Britanniæ (in cuius adiutorium missi fuerant) se haberent, quanquam fortassis si post prædictũ conflictum, vel Francos impetere, vel dictam vrbẽ inuadere decreuissent, magnum eisdem commodum excreuisset tali facto. Sed amor ducis & inuictum mandatum quod acceperunt ad festinandum ad succursum suum, eos à tali proposito auerterunt, qui tamen tam periculosa itineta peragrasse, tam confertos hostes & loca hostilia penetrasse, tantos labores non consummasse, sed inchoasse, in aduentu & approximatione Britanniæ cognouerunt. Enimuero dux, cuius amoris intuitu hæc omnia temptare, (vel inductus metu vel allectus mercede) in partem consenserat aduersam per ante, vt multis constaret sanioris capitis, cum magis timore quam amore Anglicis videntur impendere gratiam vel fauorem, si tamen gratia siue fauor sunt dicenda, quæ vel ab inuito, vel coacto quouis pacto extorquentur. Iam nunc vel sero saltem cognoscere possunt Anglici suam proteruam & indisciplinatam imprudentiam & stultitiam irrefręnabilem, qui omnium credentes spiritui, sensum, vires suas, atque substantiam in omnem ventum dispergentes, & velut metuentes ne terra sua habitatores eius deuoret, eosdem emittunt, qui defensio, protectio & iuuamen esse possent, in mari vel peregrinis regionibus consumendos. Et dum magis cauent alienis periculis, ipsi iacturam irrecuperabilem patiuntur, & periculis se exponunt, ipsorum more, qui vitantes Scyllæam voraginem in Charybdim impingunt. Quis enarrare poterit quanta dispendia, quantos luctus mors domini Iohannis de Arundelia, & nobilium perditio, qui cum eo similem sensere fortunam, inuexit incolis Anglicanis? quæ plaga regionis, quæ prouincia, quæ ciuitas siue villa quenquam non amisit in illa infausta expeditione, in quam de toto regno valentiores conuenere? Puto nullus aut rarus angulus in tota terra vacauit à luctu, vbi non mater filium, vel vxor maritum, aut quis affinem vel cognatum in ipso naufragio se doluit amisisse. De substantia rerum pretiosarum amissarum, siue pecunia, qua pauperes apporiati sunt, & terra depauperata pro illius exercitus, exhibitione silendum existimaui, cum anima sit plus quam esca, & corpus quam vestimentum, cum insanabilis sit plaga terræ tot fortibus morte percussis, tam generosis perditis, tam probis submersis: & tamen hiis omnibus non obstãtibus, adhuc insensata patria iterum militiam legere, iterum expensas parare, iterum optimos

mos & probatissimos regionis dubiis fatis committere non veretur. Ecce enim in expeditionem Britannicam emittitur simul fere tota nobilitas ad hostes manifestos & publicos, priuatos & dubios destinatur, quę si non magis diuina cura quam patrię suæ fide fota fuisset, forsitan nunquam patriam reuidisset. Præsertim cum hinc Gallici certi hostes, illinc Britones dubii vel occulti in circuitu eorum constituti) dolos & malitiam, insidias & fraudem iugiter meditantes, eos quouis pacto prodere vel circumuenire tentabant. Nam quotiens à Francis, dum per totum regnum Francorum audacter equitabant, dum vastabant patrias flammis atq; ferro, dum quicquid libuit, pro voluntate in ipso itinere versus Britanniam disponebant, ibidem insidias occultas & manifestas sunt perpessi, dicere longum foret. Nouissime Britāniam subintrantes, & cuncta reperientes ibi confusa, ducē dubium & instabilem & nutātem, incolas perfidos & fraudulentos quis diffidere poterit, eos in maximis periculis constitutos, & quod magis est hiis omnibus, suæ gentis propriæ perpessi proditionem, dum mox, vt terram Angliæ sunt egressi, derelicti velut mortuus à corde, è vestigio pacta confracta, promissiones infectæ, & pene omnis spes auxilii est subtracta, vnde nisi dominus custodiuisset eos propter vitæ munditiam, cordis innocentiā, quibus effulsere qui ductores fuerunt huius exercitus, nunquam terram propriam reintrassent. Nempe campi ductores huius turbæ, nō vt pleriq; ceteri, qui duces ante eos fuere, patriam passi sunt deprædari propriam ingressu suo, non maledictiones pauperum incolarum plebem ad prælia processuram fuerunt promereri, sed potius quicquid fauorem, gratiam, beneuolentiam totius populi inuitaret in terra, antequam ingrederentur maris alta, agere studuerunt. In Francia quoq; cōstituti, cum pene per totum regnum Franciæ ipsi inuitis Gallicis illæsi transissent, adeo vt nullum è suis per totum illud iter perdiderunt, in tanta felicitate nullatenus obliti sunt Dei sui, sed regi & proceribus, & omnibus religiosis Angliæ, preces deuotissimas litteraliter direxere, vt orationes continuare, processiones pro eisdem facere, & alia pietatis opera exercere dignarentur. Contigit ergo, vt felici fine in propria regione, quamuis in terra hostili insidias paterentur, benedictus Deus, cui placere comprobata sunt ipsorum opera, cuncta conclusit, & ad propria, cum salute, cum honore gratiose reduxit. Et quidem ipsorum fuit gratiosa regressio, qui vbi amicos reperisse initio putauere, hostes familiares (Britones videlicet) repererunt. Ipse etenim dux Britanniæ, pro cuius amore (vt præmisimus) Anglia tot valentes amisit & nobiles, pro quo (illis omnibus non obstantibus) isti tam periculosa itinera transierunt, vt opem ferrent eidem, in ipsorum aduentu, mox vt ad eum peruenere, colloquio cum illis habito de eorum recessu non de mora tractare curauit. Cuius inconstantiam ipsi mente librantes, & pericula, quæ eis parabantur prȩuidentes, (nam per certos viros partis aduersæ, qui eosdem imo diligebant amore, præmoniti, nisi cautius & citius atque subtilius sibi prouiderent, quod vniuersi (proditione mediante) vel interirent, vel saltem vi hostibus traderentur) oblatum ab eodem duce aurum nō modicum, ea conditione, vt recederent, susceperunt, & ita (Deo volente, & eos dextera sua protegente) ad propria sunt reuersi, sine suo vel suorum damno vel læsione, excepto quod equos omnes vel in mari redeundo, vel in Britannia perdiderunt, & præter illud, quod in obsidione, quam fecere frustra circa Maumentensium ciuitatem, nonnullos valentes amisere, inter quos nobilissimum militem dominum Hugonem Tyrel viderunt iniquis fatis succumbere à quodam balistario traiectum.

Hoc anno mense Nouembris coronatus est filius Caroli quondam regis Francorum in Regem, ætatis videlicet decem aut vndecim annorum. Post cuius coronationis exacta celebria, cum vniuersa fere nobilitas regni Franciæ Parisius conuenisset, repente orta est seditio magna communis vulgi & tumultus, & murmur magnum excreuit inter proceres, eo quod totiens non tam apporiassent, quam despoliassent patriam diuersis taxis, quas Gabelas appellant, iam exhibitas Galliariis & nautis, qui nihil commodi regni contulerunt, iam diuersis exteris, qui eos tutarentur & Anglis officerent, qui nihil profecerunt, iam dominis & regni proceribus, qui eos protegerent, sed in vanum, nam ipsi proceres, qui eis defensio fuisse debuerāt, & ipsi patronis opus habebant, cum cernerent exercitum Anglicanum per totum regnum equitare, flammis & ferro quæq; vastare, & nullū è suis non tamē eisdem se obuiare, sed nec quidem respicere ausum, sed quemlibet more fœminarum vel in vrbibus vel castellis occultare. Quare pudendū fore dominus asserebāt, quod in tāto regno, vbi tot nobiles, tot magnates, tot milites, tot bellici esse debuerant, vt merito cōtra quēlibet de exer-

Coronatio Regis Franciæ, & tumultuatio communium Parisiensium.

 citu

citu Anglicano decem de facili producere potuissent, quod nullus ex omnibus pro regno auderet se opponere, vel pro plebe. Pudendū insup esse dicebāt, quod pulchris pollicitationibus totiens populum false circumuenissent, promittendo, si iam & iam tantum soluissent, se Angliam subiugaturos, si modo tamen pendidissent pacem habituros, & nullū ipsorum verū verbum stetisse, quin etiam tūc Anglos in medium eorum conuenisse, & Francos menticulose domi residere, nihil omnino patrię prouidere, sed vniuersa Anglorum direptioni derelinqui. Quapropter scirent proculdubio plebem nullatenus velle vel taxari, vel taxationibus acquiescere, quin potius relictis Rege suo & proceribus, qui continue eorum apporiationi studebant, ad Anglos se conferre, quos sciuerunt magis placide dominaturos super eos, quam Gallicos suos dominos naturales. Et talia conclamantes, vix manus poterant continere, quin in quosdam regios familiares & consiliarios iniicerent manus suas. Duces igitur & magnates cernentes populum exacerbatum, vim sibi timentes inferri, plebem cum omni mansuetudine demulcentes, vix ad horam sedare vel compescere potuerunt. Igitur Rex & regni maiores in quendam locum munitum se contulerunt, facientes illud Poetæ consilium:

Dum furor in cursu est, currenti cede furori.

ibidem rerum euentum pręstolaturi. Plebs vero sequenti nocte cum furoris cōtinuatione progrediens, domum cuiusdam ex maioribus ciuitatis, cuius consiliis imputabant se totiens taxis vexatos fuisse, funditus diruerunt, & omnia vbiq; vrbis loca perlustrantes, quotquot ex Ianuensibus galeiariis reperire poterant immisericorditer trucidarunt, quoniam (vt ipsi asserebant) pene exhauserant sine fructu totam pecuniam regionis. Et reuera grandis fuit summa, quam quotidie receperunt, quæ nimirum excreuit per dies singulos ad septingentas quinquaginta libras, quæ per æquales portiones viginti quinque galeiis diuidebantur, & quidem per tempus prolixum, ab initio mensis Maii, quo mense primo Galeæ audent occiduum sulcare Oceanum, vsque ad finem Augusti, post quem pertimescunt in nostro mari propter procellas & turbines immorari. Dux Lancastriæ Iohannes sæpius nominatus, per hoc tempus ad infestandum Scotos perfidos & rebelles mittitur in partes boreales, cum decentissima satis turba ad exturbandum, si expediret totum regnum Scotorum. Occasio profectionis istius extitit Scotorum irruptio turbulenta, dum (vt præmittitur) satis inhumane partes Cumbrorum & Westmarorum, necnon villam de Penreth hostiliter inuasissent. Sed quid Dux ibidem tractauit, quam fructuosa eius profectio fuerit, conicere poteris ex vniuersis suis profectionibus anteactis: nam Scoti versipelles & falsi, post eius tractatum (licet elaborasset pro pace, tam illorum, quam nostratium quammaxime, plura damna irrecuperabilia regno Angliæ irrogarunt. Nam vt prætermittamus plurima, Scoti nos non solum deceperunt, sed derriseruut. Eo tempore vastata fuit pene prouincia Northumbrorum, nostri exercitus hospitatione, in tantum, vt prouinciales iuramento firmarent magis æquanimiter aduentum Scoticani exercitus pertulisse, quibus legaliter siue licite poterant restitisse, quā Anglorū aduentantium ea vice, de quib. reuerentia cognitionis & patrię, necnon metu legum, non poterant vindicari. Post idcirco apporiatam patriam, post expensam incredibilem auri summam, videlicet vndecim millium marcarū per ante collectarum de communi plebe, reuersus est exercitus, nil boni reportans patrię, prę ter equos quos susceperat ad vsus proprios comparatos à Scotis ea vice.

Profectio Ducis versus Scotiam, & depauperatio regni.

Litteræ repertæ contra Radulphū de Ferrariis.

Hiis diebus, quos inanes duxit nostra militia, quidam pauper inuentas litteras quasdam sigillatas attulit Iohanni Philpot, qui conuocatis sociis ciuibus, vnam aperiens, patriæ proditionem legit in ea, & sigillo exteriori inspecto, cognouit sigillum fore Radulphi de Ferrariis militis, qui inter regios consiliarios fere tenuit primum locum: moxq; alias quatuor litteras eodem firmatas, primo regni cancellario, deinde Regi defert: quibus inspectis, & signo Radulphi cognito, nec non considerato, quibus personis directæ fuissent, Rex, Regisque quod pro tunc aderat, consilium plurimum admirati sunt, & eo præcipue, quod miles tam senex, in quo etiam magna spes patriæ sita fuit, proditionibus inseruiret. Namque directa erat vna ex ipsis Bertrando Cleykyn, alia Bruero de la Riuer & Franciæ Camberlano, vna vero domino de Clysson, & vna patrono Galeiarum, & Duci Francorum & Hispanorum exercitus, qui eodem tempore per diuersa loca maritima remigantes, plurima damna patrię inferebant. Continebant adeo profunda regis & regni consilia, vt nulli veniret in dubium alium quam Radulphum Ferreis, vel talē, qui priuato regis consilio assistebat,

bat,

bat, potuisse vel imaginasse, vel sciuisse, vel talia denudasse. Igitur cum summa festinatione missi sunt quidam milites cum dicto Iohanne Philpot ad Ducem, qui tunc (vt prædiximus) ad tractandum cum Scotis in partes concesserat boreales, cum quo etiam & Radulphus de Ferrariis eadem tempestate fuit, sigilli vero impressionibus duci secrete monstratis, vocatus est Radulphus de Ferrariis, & sigillum proprium monstrare iussus, collatione ita facta, impressionem compertum est nihil omnino differre: ad cumulum etiam maioris suspitionis, fatebatur idem Radulphus se nulli commisisse sui sigilli custodiam per tres annos anteactos, vnde visum fuit hiis, qui tunc aderant, satis manifeste conuictus. Præcepit eum dux arestari, & in castello Dunelmensi seruari, reuersisque ad Regem, quos diximus hac de causa ducem petisse, missa sunt ad eum verba consolatoria, mandantia, ne concideret in hoc casu vultus eius, sed esset forti animo, sciens pro certo, se nulla damna passurum pro præmissis. Vnde mox vt talia plebi fuere cognita, contra ducem multa dixerunt verba acerba plena contumelia. Sed qualiter idem Radulphus euaserit, sequens quod scripturus sum parliamentum declarabit. Idem Radulphus de Ferrariis, & Barones quatuor, qui parliamento proximo interfuere, manucaptus est, donec per magis euidentes rationes suam innocentiam declarasset.

Comes S. Pauli eiicitur. Comes sancti Pauli Walerannus, qui cum coniuge sua Ioanna Courtenay sorore domini regis Angliæ paulo ante egressus est de terra, vel, vt verius asseritur, expulsus est in propriam regionem propter sua facinora, sine strepitu tamen, ne persona regia dehonestari potuisset per eum qui tam arcta affinitate eidem coniunctus fuerat, mox vt aerem attraxit proprium, more gentis suæ, prodere voluit se nõ ex corde cum Anglicis ambulasse, sed ficte potius & dolose: reuera nacta mox oportunitate vt peruenit ad propria, magnates Francorum adiit, qui nouo Regi astiterunt, filio scilicet Caroli supradicti, qui eius negotia regi regisque consilio promouerent: nec mora, gratanter ab vniuersis admissus, regis Camerarius est effectus, factusq; est aduersarius publicus, ita vt cunctis constaret Anglos ex eo fouisse serpentem.

Flandrenses faciunt pacem. Flandrenses videlicet de Gandauo post multa ac damnosa litigia, post diutinam obsidionem, sed inanem, post cædes ac mortes quibus affecti sunt, & patriotas ex parte Comitis affecerunt, quibus & superiorem manum continue reportarunt, id comite postulante & obsidionem dissoluente, pacem fecere cum eodem, sed modico tempore duraturam.

Parliamentum apud Northampton. Circa festum sancti Martini nutu quorundam consiliariorum, contra voluntatem, & citra consensum pene cunctorum regni magnatum, & præcipue contra voluntatem Londoniensium, coactum est parliamentum apud Northamptoniam, eo quidem omnibus magis graue, quod contra hyemem & in tali loco fuit celebrandum, vbi nec copiam focalis facile potuit repetire, nec hospitia apta tãtæ turbæ. Causa vero, quare prædicti consiliarii ibidem parliamentum esse costituere, fuit appetitus vltionis, quam sumere auebant de Iohanne Kyrkeby, qui fuerat interfector ipsius Ianuensis mercatoris, de quo supra tetigimus in hoc libro. Reuera considerauerunt animositatem Londoniensium, cogitaueruntque, prout erat futurum, si Londoniis parliamentum fieret, nequaquam Londonienses passuros eundem I. Kyrkeby pro occisione prædicti Ianuensis morte puniri, quin potius si talia Londoniis temptare conarentur, sibimet periculum imminere. Vnde præhibito secum consilio, vt præmisimus, Northamptoniæ parliamentum fieri procurarunt, in quo nimirum parliamento trahi & suspendi fecerunt eundẽ Kyrkeby, Londoniensib. vniuersa cernentibus: & nouam taxam ad opus Regis, & eorũ præcipue qui nuper cum domino Thoma de Wodestoke per Franciam in Britanniam Armoricam missi sunt, coegerunt exigi, scilicet de quolibet sacerdote religioso dimidiam marcam, & tantum de vnaquaque fœmina religiosa, de sacerdotibus quoque secularibus tantum, & ex singulis capitibus regionis, virorum scilicet coniugatorum & non coniugatorum, ac etiã mulierum, 12. denarios, non sine diris imprecationibus leuari fecerunt: quod quidem factum causa fuit inauditi mali in terra, vt ex posteris elucescet.

Anno dominicæ incarnationis millesimo trecentesimo octogesimo primo, qui est annus regni Regis Richardi à conquestu secundi quartus, post festi natalis domini gaudia celebrata, coactum est consilium Londoniis, in quo absolutus est ab officio thesaurarii Dominus Thomas Brantygham Episcopus Exoniæ, & subrogatus est dominus Robertus Hales magister hospitalis, miles in primis magnanimus atq; strenuus, sed qui non placeret communitati. Circa præsens tempus aduectæ sunt Tieres

Southamptonam, quas caricas alii vocare solent, refertæ multi generis speciebus & vinis, aliisq; diuitiis, quæ non modicum profuerunt incolis vniuersæ terræ tempore Quadragesimali.

Opiniones Iohannis Wicklef.

Eodem tempore ipse vetus hypocrita, angelus sathanæ, Antichristi præambulus non nominandus, Ioannes Wycklif, vel po[illegible]s Wickebeleue hæreticus, sua deliramenta continuans, visus est abso[illegible]bere I[illegible]danem, & om nes C[illegible]risti[illegible]nos mergere in abyssum, reassumens quidem damnatas opinione[illegible] Bere[illegible] & Oklefe, astrue[illegible] labo[illegible]uit post consecrationem in missa à sacerdote factam remanere ibidem verum p[illegible]m & vinum, vt fuere per prius, Christum ibidem vt vbiq; assi[illegible]tere, sed special[illegible]s, & [illegible]n plus valere panem illum quam alium, nisi so[illegible]um propter benedictionem à sacerdo[illegible] datam. Quinimo si ibi esset corpus Christi, asseuerauit in fractione se posse [illegible]nge[illegible] collū Dei sui. Affirmauit præterea Christianos errare in veneratione illius [illegible] ti, quod panem esse dicebat & rem inanimatam, & potius venerādum esse bufo[illegible] vel quodlibet animatum, quam illud, q[illegible]ia multo præstantiorem esse fa[illegible]m animatam, quam quæ carebat anima: & talia delirando multos seduxi[illegible] in eunde[illegible] errorem.

Factum militis de corpore Christi.

Vnde quidam miles de comitatu Wilshire iuxta Sarisburiam, nomine & cognomine Laurentius de sancto Martino non dissimiliter seductus, cum instante festo paschali viuificum sacramentum sumere debuisset, pet[illegible] a sacerd[illegible]te [illegible] in vigilia ipsiu[illegible] festi sibi daret communionē sanctam, qui iuxta vo[illegible] a post [illegible] u[illegible] [illegible]mnia obtulit quod petebat. Miles vero post datam a sacerdote hostiam, [illegible] nu recepit & continuo surgens, ad domum suam portans corpus dominicu[illegible] properauit. Sacerdos igitur prętersolitum vidēs militem delirare, & mox insequitu[illegible] clamans & adiurans, ne tantam iniuriam faciat sacramento, sed illud [illegible]bi restit[illegible] vel Christianorum more honorifice tractet & sum[illegible]t: se[illegible] nihil omn[illegible]o prece[illegible] [illegible] lius profecere vel clamores, quin miles illud exc[illegible]so præsbytero, adhibitis ostreis diuideret, & partem cum ostreis, partem cum cæpis, & partem cum vino deglut[illegible]ret, affirmans quemlibet panem apud domum suam tanti esse valoris, quanti fuit ille, quem

[illegible] compa[illegible].

sumpsisse tali modo gaudebat. Famuli vero sui, qui de tam horrendi facti nouitate stupuerunt, hæc omnia exteris retulerunt. Sacerdo[illegible]ur parochialis, quem stim- 3
labat nimia amaritudo mentis ob tantum scelus commissum a milite, Sarisburiensi episcopo, Magistro Radulpho Ergom, cuncta per or[illegible]inem mord[illegible]ate patr[illegible]ta narrauit. Episcopus autem mox militem citari mandauit, quem comparentem & factum nullatenus abnegantem, admonuit, quia vir in illis partibus magnę æstimationis fu[illegible]rat, vt domum rediens diuersos sibi notos clericos aggregaret, & cum illis de ipl[illegible]e tractatum haberet, si forte diuinitus respectus interim gratiam consequeretur salubrius sentiendo de præfato sacramento, compariturus interim certo die coram Episcopo supradicto: quod & factum est, & die præfixo rediens, iuxta doctrinam cleri[illegible]orum, qui ad eum confluxerant in huius rei gratiam cōfessus est se male sensisse de [illegible]cramento altaris, multumq; peccasse in dehonestatione sacramenti: quare ab episco[illegible]po & cunctis qui aderant, veniam suppliciter deprecatus est. Episcopus ergo eius videns conuersionem, & attendens humilem confessionem, in partem pœnitentiæ iniunxit eidem erigere Sarisbu[illegible]iæ in loco publico crucem lapideam, in qua per ordinem tota series huius rei sculperetur, & vt singulis ferijs sextis vitæ suæ discooperto capite, nudis pedibus, in sola intetula & femoralibus, ad eandem crucem veniret, & cor[illegible]m ea totius facti pe[illegible]catum publice & per ordinem (flexis genibus) fateretur: aliasque iniunxit ei pœnitentias, tam publicas quam priuatas, quas longum foret huic paginæ commendare. Hæc idcirco scripsi plenius, vt omnibus elucescat, quanta mala bestia (quæ ascendit de abisso) collega sathanæ, Iohannes Wicklif siue Wickebeleue seminauit in terra.

Car[illegible] Angliam [illegible] las indulgentias.

Pileus tituli sanctæ Praxedis, præsbyter Cardinalis, per istud tempus venit in Angli[illegible]m cum duce Ta[illegible]iæ & multis nobilibus ex parte Impetatoris, locuturus de con[illegible]ione matrimonii contrahendi inter sororem eiusdem Imperatoris & Regem Anglorū, & regnum de inæstimabili summa pecuniæ vacuaturus. Nam (vt asseruit) po[illegible]statem afferens inauditam, in breui totum regnum ad ipsum cōfluere fecit pro diuersis gratiis impetrandis: reuera diuersa diuersis beneficia contulit, indulge[illegible]as, q[illegible] dominus Papa concedere solummodo cōsueuit & ipse cōcessit, biennales, triennales, confessional[illegible] [illegible]eras quibusl[illegible]bet soluentib. gratanter indulsit. Ad capellanatum d[illegible]mini Papę, tam pos[illegible]essionatos quam mendicantes admisit, nec aurum eorum res[illegible]uit.

q i notatii publici effici precabantur. Altaria quoque portatilia nulli pecuniam offerenti negauit. Quadraginta libras cum aliis donis Cistercientium non repulit, quũ gloriose concederet eis licentiam generalem vescendi carnibus extra monasterium indifferenter, vt in monaster o ede e c nsueuerunt. Excommunicatis gratiam absolutionis impendit. Vota peregrinatio ad Apostolorum limina, ad terram sanctam, ad sanctum Iacobum, non p ius remis t, quam tantã pecuniam recepisset, quantam iuxta veram æstimationem in eisdem pere grinationibus expendere debuissent. Et vt cuncta concludam breuibus, nihil omnino petendum erat, quod non censuit intercedente pecunia concedendum. Inter ogatus autem in qua potestate hæc faceret, cum summa indignatione respondit, se Romæ (si s ire vellent) eius potestatem omnibus responsurum. Iam iamque adeo referti erant argento eius sacculi, vt aduenientibus eius ministri respondere dedignarentur, nisi aurum afferrent, dicentes, afferte nobis aurum, argento enim vestro pleni sumus. Recessurus autem, aurum nec argentum post se nequaquam relinquere voluit, sed secum s per s mmarios deferri fecit, ad tantam quidem summam, quantam nunquam Ang ia in taxa vel talliagio semel pendere consueuit.

Per idem tempus collectus est copios s exercitus ducis Lancastriæ conniuencia, qui in adiutorium regis Portugaliæ mitt ndus fuerat contra regem Hispaniæ qui aduersabatur eidem. Asseuerauit enim idem dux expediens fore regno, vt illuc armatorum copia cum auri abundantia mitteretur. Quatenus Rex Portugaliæ qui pro eis miserat, maiori charitate re no Angliæ & incol regionis astrictus, maris prohiberet transitum apud Gades Herculis, quas moderni vocant, Stricta de Marrachia, galeis quæ de necessitate per eum & eius ibidem dominium transire in adiutorium Gallicorum & Hispanorum ad Occeanum. i. mare infestandum Britãnicum vel Anglicum debuerunt. Sic itaq; & Angliam fore tutam, & prædicta duo regna, & præcipue Franciam deludendam asseruit. Constituti sunt duces & primarii huius profectionis, dominus Edmundus de Langeley, comes Cantebrigiæ, regis auunculus: dominus Wilhelmus Beauchamp, dominus Botreus, & dominus Matthæ Gournay, & alii plures milites quos non expedit numerare. Qui mare transeuntes fœliciter quidem peruenerunt Vlixibonam, ciuitatem metropolim regionis, & à rege gratanter sunt accepti. Sed præ paucitate sua ad lacescendam bello Hispaniam minus apti tamen regno Portingaliæ plurimum profuerunt, quia satis fortes erant ad defendendum fines regni, & impediendum Hispanos, vel ne intrarent regnum ho er vel pro votis damna incolis irrogarent. Hispani vero putantes se plurimum tiros si Vlixibonam obsiderent, in quam nostrates concesserant, adhibitis na & Hispanorum magna turba, vrbem obsidione vallarunt, sed tunc datum est eis cognoscere virtutem Anglorum. N m cum per multos dies vrbem circumsedis & nihil præter verbera & cruenta v e lucrati fuissent, tandem (cum dedeco luentes obsidionem) ad propria recesserunt. Nostrates igitur eorum cognoscentes ignauiam, plus animati sunt, & sæpius pr viribus & numero Hispanos irritantes, expectabant audacius in terra illa, donec fortassis ex Anglia plures bellatores mitterentur eisdem.

Profectio viri expeditionis Portugaliam.

Circa tempus illud Anglorum regnum pro peccatis affligendum, magnum repente & inauditum cunctis sæculis sentit è suis membris dispendium emanasse, quod nisi Deus misericordiarum dominus solito bonitatis intuitu citius compressisset, & regimen omnino destructum, & factum fuisset cunctis gentibus in sibilum & derisum. Rustici namque quos natiuos vel bondos vocamus, simul cum ruralibus accolis in Estsexe a maiora suis concipientes vir bus, & spem habentes omnia subucienda suæ stoliditati, conglobata multitudine pro libertate tumultuare cæpere, & pares dominis effici, & nulli omnino alicuius de cætero astringi seruicio meditati sunt. Et t efficacius sua vota perducerent ad effectum, mox ad quamlibet primo paruam v lam, viri tantum duarum villarum qui auctores & primi motores huius mali fue e, mittere curauerunt, vt omni excusatione postposita, omnes, tam senes quam florentes ætate, ad eosdem confluerent armis instructi, prout quisque poterat, scientes eor m bona qui venire supersederent, negligerent, aut contemnerent, dissipanda, domos conflagrandas vel deponendas, capita amputanda. Terribilis ergo comminatio cũctos coegit accurrere, vt aratri relictis negociis, seminandiq; commoditatibus, vxoribus sui & prædiis, in breui tantus coactus sit numerus, vt ad quinque millia rece ur vilissimorum communium & rusticorum, quorum quidam tantum

De miseria quæ contigit Angliæ in tumultuatione rusticorum & aliorum communium.

baculos,quidam rubigine obductos gladios,quidam bipennes ſolummodo, nonnulli arcus præ vetuſtate factos à fumo rubicundiores ebore antiquo, cum ſingulis ſagittis(quarum plures contentæ erant vna pluma)ad regnum conquerendum conuenere.Inter mille vero de talibus,de facili non videndus erat vnus armatus,ſed omnes vt magnum numerum conficere,credebant totum regnum illis reſiſtere non valere. Vt autem maioris roboris firmamento lætari poſſent, Cantium tranſmiſerunt nuncios, qui eos certificarent de illorum voluntate ſimul & propoſito, & inuitarent ad occurrendum eiſdem pro libertate adquirenda,pro iſto negotio contuendo, demum, pro regno regnique malis conſuetudinibus immutandis.Cantiani itaque rem audientes votis per ante deſideratam pluries, tollentes moram illico & ipſi, congregata non parua manu communium & ruſticorum iiſdem comentis, quibus diximus Eaſtſaxones ſuas congregaſſe turbas,in breui fere totam prouinciam ſuam ad ſimilem tumultuationem concitauerunt. Moxque vias omnes quibus peregrinando itur Cantuariam obſidentes, & peregrinos vniuerſos cuiuſcunque condicionis exiſterent,areſtantes iurare compulerunt. Primo vt regi Richardo & communibus fidelitatem ſeruarent,& nullum regem qui vocaretur Iohannes acceptarent,ob inuidiam videlicet Iohannis ducis Lancaſtriæ, qui propter maritagium filiæ Petri quondam regis Caſtellæ,& hæredis,ſe dicit regem Caſtellæ. Et quod parati eſſent quandocunq; placeret pro eiſdem mittere,ad veniendum & obuiandum eiſdem,& quod omnes conciues vel conſortes ſuos inducerent ad tenendum cum eiſdem,& nullæ taxæ de cætero leuandæ in regno acquieſcerent aut conſentirent,niſi quintædecimæ quam patres & anteceſſores eorum ſolummodo nouerunt & acceptauerunt. Itaque factum eſt,vt mox fama huius facti in Southſexiam,comitatus Hertfordiæ & Cantebrigiæ, Suffolchiam & Northfolchiam repente diffunderetur. Eratque magna expectatio totius plebis, quid ſi vellent hæc omnia,& quorſum tenderent cepta tam audacter multis conicientibus pro meliori futura,quibuſdam timentibus ea in perniciem totius regni ceſſura. Diuiſionem namque regni præloquebantur talibus auſis euenire,& per conſequens eius deſolationem & deſtructionem.Et cum acciperent indies incremẽtum huiuſcemodi congregationes,& iam fere factum fuiſſet eorum numerus infinitus,ita vt nullius reſiſtentiam pertimeſcerent,cæperunt facta monſtrare quędam quę mente conceperant,& omnes & ſingulos iuris terræ peritos, tam apprenticios quam ſenes iuſticiarios,& cunctos iuratores patriæ, quos appræhendere poterant, ſine vllo reſpectu pietatis,capitis truncatione mulctare aſſerentes,non,priuſquam illis occiſis, terram ingenua libertate poſſe gaudere. Placuit iſte ſermo vehementer ruſticis,& ex minoribus maiora concipientes,ſtatuerunt omnes curiarum rotulos, & munimenta vetera dare flammis, vt obſoleta antiquarum rerum memoria, nullum ius omnino ipſorum domini in eos in poſterum vendicare valerent:factumque eſt ita. Nec dum euigilare voluere domini ad obuiandum tantis nequitiis, ſed velut ſtertentes, domi quieſcentes,immobiles permanebant : donec Kentenſes & Eſtſaxones appropinquantes ſibi vnum conflaſſent exercitum, quaſi de centum millibus communium & ruſticorum.Currebatur reuera ad eos ex omni parte ab his qui vel oppreſſi fuerant ære alieno,vel cenſuram iuris timebant propter malefacta, & fiebat plebanorum conglomeratio,quantam nullus meminiſſe potuit vel audiſſe in ſulis conueniſſe. Cum tanta ergo frequentia ventum eſt ad locum vocatum Blackheth, vbi ſtatuerunt turbam videre collectam,& ſociorum multitudinem numerare. In quo loco dum conſtitiſſent,venerunt ad eos ex parte regis milites, qui cauſam inquirerent commotionis eorum, & quare illuc tantum populum contraxiſſent. Quibus reſponſum eſt ſe pro certis cauſis & negotiis ad habendum cum rege ſuo colloquium conueniſſe, & debere eoſdem nũcios regios remeare ad regem, & intimare ei oportere cum omnino ad eoſdem venire,ad audiendum deſideria cordis eorum. Nunciatum eſt igitur reſponſum regi,& ſuaſum à nonnullis vt ad eos pergere feſtinaret. Archiepiſcopus vero Cantuariæ pro tunc regni Cancellarius magiſter Symon de Sudburia, & dominus Robertus de Hales magiſter Hoſpitalis ſancti Iohannis, tunc regni theſaurarius, obnixe reſtiterunt talia ſuadentibus,dicentes,nequaquam debere regem adire tales diſcaligatos ribaldos,quin potius diſponendum eſſe aliter ad comprimendum ſuperbiam ganeorum.Quæ cum audiſſent reſponſa vulgares,in furorem verſi, iurauerunt ſe regios traditores, Archiepiſcopum, ſcilicet, & Robertum prædictum quæſituros quo tutiores habere pedes ſe credebant,& eorum capita ablaturos. Et confeſtim iter verſus Londonias arripientes, venerunt ad Southwerk, & omnia loca repleuerunt

ibidem

ibidem,& in regione vicina. Maior ergo Londoniarum & Aldermanni metuentes vrbi,portas mox claudere decreuerunt: ſed commune vulgus ciuitatis, & præcipue pauperiores, fauentes ruſticis, prohibuere Maiorem à clauſura portarum, inferentes vim,& mortem comminantes eidem ſi id facere attemptaret. Itaque factum eſt, vt per totam noctem ſequentem, id eſt, vigiliam feſti corporis Chriſti,libere gauderent exitu & introitu nebulones. Animauit communitatem Londoniarum,& etiam totius regni ad fauendum eis,quod aſſerebant eorum eſſe propoſitum regni tantummodo proditores ſcrutari, & poſtea ceſſaturos. Et eo maiorem fidem adhibuere dictis eorum, quod nihil rapuerunt omnino, ſed omnia emerunt iuſto præcio. Et ſi quenquam reperiſſent in furto, capite priuauerunt,tanquam qui fures maxime deteſtarentur.

In craſtino autem,hoc eſt in ipſo feſto corporis Chriſti,intrantes & exeuntes vrbem,& de libertate acquirenda,de proditoribus capiendis,& maxime de duce Lancaſtriæ, quem inprimis odio habuerunt, cum ſimplicibus communibus Londoniarum verba ſerentes,in breui pauperiores omnes in eorum vot i fecere de facili conſpirare. Cum autem eodem die ſol altius eleuatus incaluiſſet, & ipſi pro votis vbique vina diuerſa & precioſiſſima pocula prægustaſſent, & facti fuiſſent non tam ebrii quam dementes (nam Londoniarum Maiores & plebs communis cuncta cellaria illis aperta reliquerant)cæperunt cum ſimplicioribus ciuitatis multa tractare de proditoribus,& inter cætera ſe mutuo cohortati ſunt,vt properantes Saueyam, hoſpitium ducis Lancaſtriæ,cui nullum vſquam in regno in pulchritudine & nobilitate potuit comparari, iniectis flammis conflagrarent, ad diffiduciandum videlicet ipſum ducem,quem proditorem vocabant, & metum cæteris proditoribus incutiendum.Placuitque ſtatim ſermo vulgaribus Londoniarum, & ipſi in primis fœdum reputantes,ſi quiſquam duci ante eos iniuriæ aut damni aliquid irrogaret, illico velut amentes cucurrerunt,& ignibus in giro coniectis, deſtructioni loci vacabant. Et vt pateſceret totius regni communitati eos nō reſpectu auaritiæ quicquam facere, proclamari fecerunt ſub pæna decollationis, ne quis præſumeret aliquid vel aliqua ibidem reperta ad proprios vſus ſeruanda contingere, ſed vt vaſa aurea & argentea quæ ibi copioſa habebantur,cum ſecuribus minutatim confringerent, & in Tameſim,vel in cloacas proiicerent. Pannos aureos & holoſericos dilacerarent, & pedibus conculcarent,anulos & alia iocalia cum lapidibus præcioſis impoſita, mortariolis contererent, vt poſtea nullis vſibus apta forent. Et factum eſt ita. Deinde,vt nullum genus dedecoris præterirent, quin duci cuncta imaginabilia irrogarent, arreptum quoddam veſtimentum præcioſiſſimum ipſius, quale Iacke vocamus, & impoſitum lanceæ,pro ſigno ad ſagittas ſuas ſtatuerunt. Et cum parum damni inferre ſagittando valerent,depoſitum ſecuribus & gladiis confregerunt. Quibus perpetratis ſatis malicioſe,etiam locum qui vocatur Temple Barre, in quo apprenticii iuris morabātur nobiliores, diruerunt ob iram quam conceperant contra Robertum de Hales, magiſtrum Hoſpitalis ſancti Iohannis, de quo præfati ſumus, vbi plura munimenta quæ iuridici in cuſtodia habuerunt,igne conſumpta ſunt.Et amplius inſanientes, illā domum nobilem Hoſpitalis ſancti Iohannis de Clerkenwell,immiſſo igne ardere fecerunt per continuos ſeptem dies.

Illuceſcente die Veneris,die iræ,die tribulationis & anguſtiæ, die calamitatis & miſeriæ,non dum finitis matutinis apud ſanctum Albanum, venere de villa de Barnet ſub feſtinatione maxima, qui nunciarent communes mandaſſe, vt aſſumptis ſecum communibus villarum de Barnet & de ſancto Albano, cum armis quibus ſe defendere ſciuere melius,Londonias feſtinare properarent: ſin alias, viginti millia eorum ſimul acceſſura ad incendendum villas præfatas, & eos cum poteſtate magna adductura. Res ſtatim notificatur Abbati, qui timens eorum aduentum, & damna ex eo ſecutura,confeſtim conuocatis vniuerſis curiæ ſuæ famulis & villanis, Londonias feſtinare rogauit,ad mitigandum eorum malitiam,& impediendum aduentum. Nec mora,villani feſtinant & abbatis armigeri ad occurrendum eis & Londonias iter accipiunt cum feruore. Diſſimiliter tamen hii & illi, de Abbathia ſcilicet & de villa, quia noſtrates ad proficiendum,villani vero ad officiendum ſe pararunt. Cum enim ventū fuiſſet non procul à Londoniis iuxta prædium quoddam Magiſtri Hoſpitalis Sancti Iohannis,cui nomen Heybury,vident ibidem quandam multitudinem (quaſi viginti millium ruſticorum & communis vulgi) qui immiſſo igne in ædificiſſimas domos,quæ iam ardebant inextinguibiliter,nitebantur cum diuerſis inſtrumentis cuncta quæ

cta quæ incendio diſſolui non poterant ſubuertere machinamentis ſolo tenus. Viſi autem à quodam illorum ductore, qui vocabatur Iohannes Strawe: mox accerſiti & coacti, fidem ei fecerunt quod regi Richardo & communibus adhærerent. Erant pro tunc turbæ ruſticorum in tres partes ſeparatæ, de quibus vna pars vacabat (vt diximus) deſtructioni prædii ſupradicti. Alia iuxta Londonias expectauit in loco le Mileende vocato. Tertia vero occupauerat montem Turris. Ea autem turba quæ prope turrim erat, ita inuerecunda & inſolens habebatur, vt victualia regis quæ ad turrim vehebantur, diriperet inuerecunde. Et inſuper, tanta agitabatur inſania, vt regem compelleret ad concedendum eis Archiepiſcopum & magiſtrum Hoſpitalis ſancti Iohannis, alioſque in ipſa turri occultatos, quos omnes proditores vocabant: alias ſciret ſemetipſum vita priuandum. Rex igitur in arcto conſtitutus, permiſit eos in turrim intrare, & loca ſecretiſſima pro ſua voluntate nequiſſima perſcrutari, qui nihil negare tute potuit quod petebant. Erant eo tempore in ipſa turri ſexcenti viri bellici, armis inſtructi, viri fortes & expertiſſimi, & ſexcenti ſagittarii, qui omnes (quod mirum eſt) animo ita conciderant, vt eos magis ſimiles mortuis quam viuis reputares. Mortua enim erat in eis omnis memoria quondam bene geſtæ militiæ, extincta recordatio ante habiti vigoris & gloriæ, & vt concludam breuiter, emarcuerat à facie ruſticorum pene totius Loegriæ omnis audacia militaris. Nam quis vnquam crediſſet, non ſolum ruſticos, ſed ruſticorum abiectiſſimos, non plures, ſed ſingulos audere thalamum regis vel matris eius, cum baculis ſubintrare viliſſimis, & vnumquemque de militibus deterrere minis, & quorundam nobiliſſimorum militum barbas ſuis incultiſſimis & ſordidiſſimis manibus contrectare, demulcere, & verba modo familiaria ſerere de ſocialitate cum eiſdem habenda de cætero, modo de fide ſeruanda ipſis ribaldis, modo de iuramento præſtando, vt communiter cum eis regni quærerent proditores, cum ipſi manifeſte proditionis notam deuitare non poſſent, quippe qui vexilla & penicellos erigentes, tali modo cum armata manu pro modulo ſuo, ſcilicet modo prætacto incedere non timebant. Et cum hæc omnia facerent, & (vt diximus) plærique ſoli in cameras conceſſiſſent, & ſedendo, iacendo, iocando ſuper lectũ Regis inſoleſcerent: & inſuper matrem regis ad oſcula inuitarent quidam, non tamen (quod mirum dictu eſt) audebant plures milites & armigeri, vnum de tam inconuenientibus actibus conuenire, non ad impediendum manus iniicere, nec verbis ſecretiſſimis muſitare. Intrabant & exibant vt domini, qui quondam fuerant viliſſimæ conditionis ſerui, & præferebant ſe militibus, non tamen militum, ſed ruſticorum ſubulci. Quia (vt credimus) Deus Anglicis demonſtrare voluit, quod non in fortitudine ſua roborabitur vir, nec in arcu vel gladio fore ſperandum, ſed in eo qui ſaluat nos de affligentibus nos, & cuſtodientes nos ſua miſericordia & pietate confundere conſueuit. Sed de iſtis hactenus: modo de his quæ geſta ſunt circa Archiepiſcopum calamum dirigamus.

De his quæ geſta ſunt circa Archiepiſcopum.

Cum ergo fatalis hora veniſſet, in qua manifeſtatum eſt diuinam vltionem incubuiſſe regno Angliæ, ruſtici, ribaldi perditiſſimi, ganeones dæmoniaci, patrẽ communem totius populi Archipræſulem & Primatem quæſituri, inſtinctu diabolico portas turris (vt prætactum eſt) illi per vias glomeratim, & cum clamore terrifico ſunt ingreſſi, reperto vero quodam ibidem è famulis, imperant furibunde, vt eos ducat ad locum in quo pius pater (quem proditorem nominauerunt) deliteſcebat. Is autem eorum mandato contrauenire non audens, deduxit eos ad capellam, in qua poſt celebratam Miſſam, & ſacram perceptam communionem, Archiepiſcopus orationibus inſiſtebat. Nempe non inſcius Archipræſul eorum aduentus & propoſiti, totam noctem præcedentem duxerat in confeſſionibus orationibuſque deuotis: & ideo cũ magna ſecuritate eorum intrepidus expectauit aduentum, frequentiſſime (tam in Miſſa ſua, quam poſt Miſſam ab eo celebratam) mores eorum arguens tali modo: Quando (inquiens) ſunt venturi? Deus bone, quid expectant? iam enim tempus eſſet ſi Deo placeret vt venirent. Cum autem eos aduentantes audiſſet, cum magna conſtantia dicit ſuis: Vadamus modo (ait) ſecuri, præſtat enim mori cum non iuuat viuere, neque enim ante in vita noſtra in tanta ſecuritate conſcientiæ mortui fuiſſemus. Et poſt puſillum ingreſſi tortores, clamauerunt: Vbi eſt regni proditor? vbi communis vulgi deprædator? Archiepiſcopus vero tanquam nihil omnino turbatus ad clamores eorum, ita reſpondit: Bene (ait) veniſtis filii, ecce, ego ſum Archiepiſcopus quẽ vos quæritis, non proditor aut deprædator. Igitur eo viſo, mox membra diaboli (iniectis in eum manibus ſceleratis) rapiunt de capella, nullum deferentes honorem loco

ſeu

seu sacris altaribus, aut imagini crucifixi, quæ in summitate baculi eius figurata erat, postremo nec corpori dominico, quod sacerdos coram eo tenebat: sed peiores dæmonibus (qui Christi sacramenta verentur & fugiunt) nihilipendentes saluatoris præsentiam, trahunt per brachia, per caputium, per diuersa loca, ad eorum sectæ satellites extra portas ad montem turris. Quo cum peruenisset, factus est clamor horrendissimus, non similis clamoribus quos edere solent homines, sed qui vltra omnem æstimationem superaret omnes clamores humanos, & maxime posset assimulari vlulatibus infernalium incolarum. Qualibus etiam clamoribus vsi in omni decapitatione cuiuslibet, & prostratione domorum, quamdiu Deus permisit eorum nequitiam impunitam. Non tamen resonabant verba inter horrificos strepitus, sed replebantur guttura multisonis mugitibus, vel quod est verius vocibus pauonum diabolicis. Cum itaque staret Archipontifex inter eos (vt diximus) circundatus nebulonum millibus, & gladios cerneret circa caput eius extractos in numero excessiuo, mortem sibi minitantes circumstantibus dixisse fertur. Quid est, charissimi filii quid est quod proponitis facere? quod est peccatum meum quod in vos commisi, propter quod me vultis occidere? Cauendum vobis est, ne me interfecto, qui pastor, prælatus & Archiepiscopus vester sum, veniat super vos indignatio iusti vindicis, vel certe pro tali facto, tota supponatur Anglia interdicto. Vix hæc verba finire potuit, antequam horrisono clamore perstreperent, se nec interdictum timere, nec Papam, solum superesse sibi vt collum submittat, qui falsus fuerat communitati & regni proditor, gladiis amputandum. Cernens autem Archiepiscopus sibi mortem indubitatam imminere, nec superesse viam euadendi, post plura piæ exhortationis documenta, post prædicata verba salutaria, vt erat vir eloquentissimus, & incomparabiliter vltra omnes regni sapientes sapiens, nouissime post remissam spiculatori, qui eum decollaturus erat (quantum in ipso fuit) offensam necis suæ, vt plene videretur saluatorem moriendo sequi, patrem pro persecutoribus exorauit, flexis genibus collum ferienti supposuit. Percussus vero in collo securi, sed non læthaliter, apposita manu vulneri, ita dixit: Ah, ah, (inquit) manus domini est. Non dum manum de loco doloris amouerat, & secundo percussus, summitatibus digitorum amputatis, & arteriarum parte, cecidit, sed non dum occubuit, donec octauo ictu miserabiliter mutilatus in collo, & in capite dignum (vt credimus) martyrium compleuisset. Iacuit ibidem corpus eius inhumatum toto illo die Veneris, in quo fuit festum sancti Basilii, & in crastino, nemine illud audente tradere sepulturæ, propter metum irrationabilis vulgi vndique debacchantis. Percussor eius mox diuinam sensit vltionem, in furiam actus, & cæcitate percussus. Quidam etiam ex rusticorum turba instigatus auaritia, nocte sequenti eius decollationem, latenter accessit ad corpus, vt anulum (qui in digito eius fuerat) furtiue detraheret. Quidam insuper à multis annis cæcus, quem idē Pontifex diu ex elemosina sua sustentauerat, audita morte eius & causa, fiducialiter petiit à Deo per eius merita sibi visum restitui, & visum recepit. In sepultura sua quidam de Doueria, qui iam duos annos in cæcitate transierat, per visum admonitus ad corpus venit, & ea nocte lumen sibi redditum fore gaudebat. Mulier quædam quæ impregnata fuerat, & parere nullo modo poterat, postulato eius auxilio, eodem die deliberata est de tribus masculis puerulis, qui omnes baptizati sunt. Multaque miraculorum signa alia post eius mortem diuinitus sunt ostensa, & diuinæ vltionis iudicia manifesta in eos qui vel mortis eius authores fuere, vel in eius necem voluntarie consensere, quæ in sequentibus cum res & tempus postulauerint inseremus. Interfecti sunt cum eo Robertus Hales miles strenuissimus, magister Hospitalis Sancti Iohannis & regni thesaurarius, & Iohannes Leg, vnus ex lictoribus regiis, & quidam frater de ordine Francisci, ob iram scilicet & rancorem quem in ducem gerebant Lancastriæ Iohannem de Gandauo, quia familiaris ei fuisse dicebatur. Decapitati sunt eodem die quamplures, tam Flandrenses quam Anglici ob nullam quidem causam, sed ad explendum crudelitatem tunc dominantium rusticorum. Erat namq; eis solemnis ludus, si quem apprehendere poterant qui eis fidem non fecerat, aut cum eisdem pari mente non gradiebatur: aut si quis ex ipsis quenquam exosum habuisset, repente tali detrahere caputium cum clamore consueto, & mox in plateis certatim ruere ad decollandum eum, nec vllam reuerentiam impendebant sacris locis, sed de ipsis Ecclesiis, & in sanctuariis passim, trucidabant quos odio habuerunt. A fide digno etenim referente, cognoui tresdecim Flandrēses violenter extractos fuisse de ecclesia fratrum Augustinensium, quæ sita est Londoniis, & in strata publica decollatos:

Miraculum de mortuo Archiepiscopo.

&ab

& ab alia parochiali ecclesia in eadem vrbe decem & septem, qui omnes (spreta teuerentia sanctuarii, Deique timore, quia tunc temporis ipsa turba maledicta hominem non reuerebatur) consimili mulctatione capitum fuisse peremptos. Cum idcirco tantas transgressiones perpetrari viderent Rex & qui de eius consilio fuerant, post repentinos tractatus & subitos, quia tempus illud diutinam non permittebat deliberationem, & maxime, quia omnes & singuli consternabantur de occisione Cantuar. Archipræsulis, & regni thesaurarii, qui potissimi in regno fuerunt: & quia timebant, occisis maioribus, minoribus non esse parcendum. Dominus rex cum deliberatione consilii, quod tunc cum eo fuit, vt sedaret furorem qui tunc in cursu extitit, obtulit eis pacem, ea conditione, vt cessarent ab incendiis domorum, & deiectionibus, & hominum interfectionibus, & redirent ad propria, sine pluri ibidem præstolaturi chartas confirmatorias pacis prædictæ. Quod Estsaxones libenter audierunt, eo quod iam pertæsi diutini laboris, afficiebantur quodammodo domibus, vxoribus & liberis reuisendis. Statuerunt tamen quosdam ex ipsis, qui cum illis recedentibus remanerent, pro chartæ regiæ acquisitione. Factumque est, vt recedentibus remanerent Kentenses tota nocte sequente.

Rustici dispoliaverunt Londonias spoliasse. Crastinus dies aduenerat, quæ fuit dies Sabbati, dies sanctorum Viti & Modesti. 17. Calend. Iulii infra octa. festi corporis Christi, & ecce Kentenses pene nihil remissius egerunt in omnibus sceleratis operibus, quam die fecerant præcedente: sed mortibus hominum, domorum deiectionibus, & incendiis, vacauerunt. Rex autem ad Kentenses misit, qui nunciarent socios recessisse, de cætero victuros in pace, & velle eis eandem formam concedere si eis acceptare placeret. Ductor ergo eorum maximus, dictus Walterus Helier, vel Tyler (nam talia nomina sibimet imposuerunt) & ex industria vir versutus, & magno sensu præditus, si ingenium decreuisset bonis vsibus adaptasse, pacem quidem se dixit amplecti, sed si conditiones secundum eius arbitriū dictarentur. Decreuerat vtique regem regisque consilium (quia fortior illis esse videbatur) vsque in crastinum cauillationibus suspendisse, vt nocte sequenti suum peruersum propositum liberius consequi potuisset. Cogitauerat etenim in ipsa nocte, quia cuncti communes paupetes, videlicet vrbis Londoniarium illis fauebant, ciuitatem despoliasse, occiso prius rege & maioribus sibi adhærentibus, & eam quatuor locis iniectis ignibus conflagrasse. Sed qui superbis resistit Deus, humilibusque dat gratiam, non permisit eius impias imaginationes & affectus ad finem vsque perduci, sed gratiose & subito iniquum eius consilium dissipauit. Cum enim trina vice chartæ fuissent sibi conscriptæ, secundum formam quam in sequentibus demonstrabimus, & nulla illarum illi placere potuisset, nouissime rex destinauit ad illum quendam è suis militibus, qui vocabatur Iohānes Newton, vt non tam inuitaret quam rogaret eum, quia superbia eius nota erat satis, regi ad accedendum, & tractandum cum rege de articulis pro quibus instabat suę chartæ inserendis, de quibus vnum inserā nostris chronicis, vt legentibus constet clarius cæteros fore contrarios rationi.

De superbia Walteri Tyler. Voluit namque ad alia commissionem pro se & suis obtinuisse, ad decollandum omnes iuridicos, Escaetores, & vniuersos qui vel in lege docti fuere, vel cum iure ratione officii communicauere. Mente nempe conceperat, doctis in lege necatis, vniuersa iuxta communis plebis scitum de cætero ordinari, & nullam omnino legem fore futuram, vel si futura foret, esse pro suorum arbitrio statuenda. Fertur reuera cum superbia magna dixisse, pridie quam ista fierent, apposita manu sua suis labiis, quod ante quatriduum omnes leges Angliæ de ore suo & labiis emanarēt. Igitur cū (vt diximus) dominus Iohannes Newton pro acceleratione instaret penes eum, indignando respondit: Si tibi (ait) multum festinandum fuerit, redeas ad dominum tuum regē, ego vero veniam cum placebit. Post regressum vero militis, & ille vectus equo subsecutus, sed tamen paulo tardius: Cumque venisset vt esset non procul à loco in quo rex constitutus fuerat, Smithfield appellato, destinatus est ad eum secundo prędictus miles, ad audiendum & referendum vota sua. Miles autem dextrarium insidens accessit ad eum, auditurus quid diecre proponebat. Ille quidem indignatus quia equo vectus miles aceesserat, & non pedes, mox cum furore dixit, decere eum potius pedes quam equum insidens suæ pręsentiæ propinquare. Miles vero non dum oblitus omnino militiæ suæ veteris probitatis, illico sic respondit: Sedenti (inquit) tibi in equo, non est iniuriosum me equitem accessisse. Ad quod verbum indignatus nebulo, mox extracto cultello, quem dagger vulgo dicimus, ictum militi minabatur cum adiectione verborum quibus eundem militem proditorem appellauit. At miles abhorrens

rens illud nomen, eum mentiri asseruit animose, extracto contra eum æque tali cultello. Econtrario ribaldus non ferens inter suos rusticos illatam contumeliam, parauit in militem irruisse. Rex igitur videns militi periculum imminere, vt mitigaret animum pro tempore ganeonis, militem iussit equo descendere, & cultellum quem extraxerat reddere nebuloni. Cumque non sic mitigari posset eius elatus animus, quin omnibus viis & modis vellet in militem irruere furibunde, accesserunt ad regem (qui iuxta stabant) Maior Londoniarum Wilhelmus Walworth, & plures de militibus & armigeris regiis, asserentes dedecus inauditum & interminabile, si illis præsentibus, rex permitteret nobilem militem tam pudendæ morti succumbere coram eo. Quapropter succurrendum fore sibi celerius, & ribaldum arestandum. Quibus auditis, Rex (quanquam puer esset & tenerioris ætatis) concepta audacia, iussit Maiori Londoniarum vt eum arestaret. Maior autem vir incomparabilis animositatis & audaciæ, indubitanter eum illico arestauit, librato ictu eius capiti, qui eum plurimum perturbauit. At mox ab aliis ministris regiis circumclusus gladiis, diuersis in locis corporis transuerberatur. Corruensque de equo in terram, primum dedit spem Anglicanæ militiæ fere mortuæ communibus posse resisti. Statimque vt communes viderunt eius ruinam, præ dolore mortis clamauerunt: Mortuus est Capitaneus noster, proditiose peremptus est ductor noster: Stemus simul, moriamur cum ipso, sagittemus & vindicemus viriliter mortem eius. Tensis ergo arcubus sagittare pararunt. Rex vero vltra ætatem mirabiliter ingenio præuentus, & audacia concitus, calcaribus vrgens equum ad eos accessit, & in circuitu eorum equitans, dixit eis: Quid est hoc homines mei? Quid agitis? Nunquid sagittare vultis regem vestrum, non causemini, nec sitis tristes de morte proditoris & ribaldi. Ego enim ero rex vester, ego capitaneus & ductor vester, sequimini me in campum, habituri omnia quæcunque vos petere delectabit. Hoc autem fecit rex ne rustici in amaritudine mentis constituti ignem immitterent in domibus apud Smithfeld, vbi fuerunt quando ductor eorum præfatus proditor est occisus. Igitur in apertum campum secuti sunt regem & milites qui cum eo erant, nõdum plena deliberatione certi, vtrum regem perimere debuissent, an omnino conquiescere, & domum cum charta regia remeare. Interea Maior Londoniarum cum solo quodã famulo festinanter equitans ingressus ciuitatis, clamare cæpit: Ciues optimi, gratissimi, piissimi, succurrite sine mora regi vestro perimendo, mihique succurrite vestro Maiori in eodem periculo constituto, vel si nõ decernitis mihi succurrendum propter mea demẽrita, tamen nolite relinquere regem vestrum. Hæc cum audissent optimates de Londoniis, & cæteri quorum cordibus amor regis inhæserat, subito decenter armati sunt ad numerum mille virorum. Et mox parati in plateis constiterunt, expectantes quenquã ex militibus qui eos ducere posset ad regem. Obtulitque fortuna pluribus Robertum Knolles, quem omnes rogauerũt, vt esset ductor eorum, ne incõposite & inordinate venientes facilius frangi possent. Qui gratanter duxit partem illorum, partem vero alii milites fulgentem armis splẽdidissime ad regis præsentiam perduxerunt. Rex autem & qui cum eo erant milites & armigeri de insperato armatorum numero lætificati, repente circumcinxerunt omnem turbam vndique rusticorũ viris bellatoribus, velut cum oues caulis includuntur, vsq; dum mercenario cõplacuerit quas vult in pasturã emittere, & quas vult morti deputare. Cernere erat ibidem mirabilẽ dextræ Dei mutationem, modo proiectis baculis, securibus, bipennibus, gladiis, arcubus & sagittis, rusticos ad terrã ruere suppliciter, gratiã postulare, qui parũ ante & regis & regaliũ vitam in sua non gratia sed potestate habuisse gloriabãtur: delitescebant miseri in frugibus, in foueis & antris, in siluis, per fugam vel absconsionem vitã saluare cupiẽtes, in quorũ iamdudum manibus, mors & vita nobilium pene totius Loegriæ sitæ fuerunt. Milites idcirco qui cum rege fuerunt, cupientes, non tã eorum iniuriã quam infamiam in rusticos vindicare, rogauerunt regem, vt permitteret eos vel saltem centum vel ducenta capita nebulonum tollere, vt monumẽtum esset in posterum, viros ordinis militaris, vel aliquid in rusticos valuisse. Rex vero eorum postulationibus noluit acquiescere, asserens plures ex ipsis timore ductos turbam fuisse secutos, & posse tali modo euenire, fortassis vt qui nihil peccauerant plecterentur, & delinquentes impunitate gauderent. Iussit tamen vt Londoniis statim proclamaretur, ne ciues de cætero communicarent cum illis, nec admitteret quenquã ex illis in Ciuitate ea nocte, sed permitterent eos sub diuo ruri pernoctare. Chartam nihilominus (quam petierant scriptam ac sigillatam, ad deuitandum maius ma-

lum pro tempore) tradi iussit eisdem, sciens nondum Estsexiam pacificatam, aut Cātium fore sedatum, quarum prouinciarum communes & rustici parati erant ad insurgendum, si citius eorum non satisfaceret voluntati. Tenor chartæ extortæ per vim à domino rege talis extat, mutatis nominibus communitatum, prout diuersis comitatibus mittebantur.

Charta regis de manumissione rusticorum.

Richardus Dei gratia rex Angliæ & Franciæ, & dominus Hiberniæ, omnibus balliuis & fidelibus suis, ad quos præsentes literæ peruenerint, salutem. Sciatis, quod de gratia nostra speciali, manumisimus vniuersos ligeos & singulos subditos nostros, & alios comitatus Hertfordiæ, & ipsos & eorum quemlibet ab omni bondagio eximimus, & quietos facimus per præsentes, ac etiam perdonamus eisdem ligeis ac subditis nostris omnimodas felonias, proditiones, transgressiones & extortiones, per ipsos vel aliquem illorum qualitercunque factas siue perpetratas, ac etiam vt legariam vel legarias, si qua vel quæ in ipsos vel aliquem ipsorum fuerint vel fuerit bis occasionibus promulgata vel promulgatæ, & summam pacem nostram eis & eorum cuilibet inde concedimus. In cuius rei testimonium has litteras nostras fieri fecimus patentes. Teste meipso apud London. 15. die Iunii Anno regni nostri quarto. Habita ista charta, communes ad propria recesserunt: sed tamen priora mala facere minime cessauerunt, prout demonstrabimus in sequentibus, in processu videlicet quem post redditum suum, villani de sancto Albano fecerunt. Qui vt plenius cognoscatur altius materiam repetemus, reincipientes à die exitus ipsorum, scilicet die Veneris præcedente.

Processus de maleficiis & malicia villanorum de sancto Albano contra Abbathiam.

Cum ergo (vt in anterioribus est prædictum) villani de Sancto Albano, & famuli de Abbathia peruenissent ad prædictum de Heybury, ipso die Veneris in crastino festi corporis Christi, & inde pertransissent: & Londonias peruenissent. Mox villani Abbathiæ famulos relinquentes, ad malignitatis se commenta conuerterunt, adeuntes namque Ecclesiam Sanctæ Mariæ de Arcubus, quæ sita est Londoniis, ibidem tractare cœperunt de ancillatione Monasterii, & quomodo ea quæ diu inter eos secrete voluerant, perducere possent ad effectum, vt videlicet nouis gauderent bundis circa villam, in quibus libere sua pascerent animalia, & piscationem sine calumnia in certis obtinerent locis, nec non venationes & aucupationes iterum haberent in certis locis, & pro suæ voluntatis arbitrio, molas erigerent manuales vbicunque placerent. Et vt balliuus libertatis nihil interponeret infra villæ limites, & obligationes reposcerent, quas fecerant, quondam parentes eorum piæ memoriæ Abbati Richardo de Wallyngforde, & alias chartas, si quæ forent illis præiudiciales, omnia quoque perscribendo quæ forent munimenta in Abbathia, vel illis firmamento, vel Monasterio detrimento. Et vt celerius optatum consequerentur effectum, quidam laudauerunt Walterum Tyler adeundo ducem ribaldorum & rusticorum de Cantio, vt accepta ab eo potestate, quia nunquam putauerunt maiorem in regno futurum, nec leges terræ de cætero valituras, eo quod iam maxima pars iuridicorum perempta fuerat, & reliqua iuxta æstimationem ipsorum fuerat perimenda, domum redirent, & strictis conditionibus expeterent quæ volebant. Vt videlicet si Abbas decerneret negandum esse quod peterent, mox incendium comminarentur domui, & mortem monachis, necnon postremo totius Monasterii demolitioni, vt in eo non relinqueretur lapis super lapidem. Alii vero asserebant esse securius adeundam regis præsentiam, quæ tunc nulli neganda fuit, & ab eo esse petendam litteram, sub priuato sigillo Abbati dirigendam, vt videl. Abbas redderet eis libertates, & iura quæ patres & antecessores eorum Henrici regis temporibus habuerunt. Laudatum est vtrunque consilium, & tam regem pro littera Abbati dirigenda, quam Walterum pro mittendis (si necesse foret) in subsidium eorum & loci destructione ganeonibus adierunt. Wilhelmus Gryndecobbe qui plura debebat Monasterio, tum quia educatus, nutritus, & exhibitus ibidem fuerat, tum propter propinquitatem Monachorum, qui eius consanguinei fuerāt, & pro tunc fuerunt, maximus prosecutor istorum negotiorum extitit penes regem, ita vt sexta vice coram turba regi genua flecteret pro dicta littera, quam obtinuit, obtinenda. Ipse etiam in primis prolocutor extitit principalis pro istis negotiis ipsi Waltero idolo rusticorum. Fuerunt tamen quamplures alii coadiutores maliciæ suæ penes ipsum, qui tantum Abbatem & Priorem, & quosdam è monachis deprauarunt de iniusta dominatione in suos rusticos, de oppressione communium, de retentione stipēdiorum pauperum, & seruitium, vt commouerent ipsum Walterum, quanquam non fuisset propositi sui, recedere

dere de Londoniis, nec quenquam à ſe de ſuis ſequacibus mittere ad promittendum eis aduentum ſuum, ad radendum barbas Abbatis & Prioris, & cæterorum Monachorum, id eſt, ad decapitandum eos, cum numero viginti millium, ſi neceſſe foret, vel ſi ducerent mittendum eſſe pro ipſo. Ita duntaxat vt ipſi in omnibus mandatis eius parerent, & nihil prætermitterent de vniuerſis quæ mandaret. Et dedit mandata quæ facerent mox poſt eorum aduentum ad propria, ſicuti dederat vniuerſis & ſingulis qui de eo receſſerant, vel receſſuri erant, ſub affirmatione iuramenti, quod nihil prætermitterent intactum de eius iuſſionibus & doctrina, quæ in ſequentibus educemus: hac ergo accepta ſecuritate, domum redire diſponunt. Præuenit tamen eorum aduentum quidam de famulis Abbathiæ, curſu equorum velociſſimo, & mortuum nunciauit Archiepiſcopum, mortuum theſaurarium, mortuos eſſe quamplures alios, & nullum ineſſe communibus miſericordiam aut gratiam, ſed quoſcunque ordirentur ſine pietate trucidare, decollandum fore Priorem, & alios cæteros monachos periculo ſubiacere, ſi vim & aduentum communium expectarent.

Fugit ergo Prior, & cum eo quatuor monachi, alii quoque familiares Monaſterii nonnulli, & per longa itinera, per magnaque pericula, quidam è monachis equis vecti, quidam pedibus ad Tynemutham tandem trepidi peruenerunt. Villani vero nō diu poſt receſſum Prioris (vt dicitur) redierunt: ſed ante omnes Wilhelmus Gryndecob & Wilhelmus Cadyndon piſtor feſtinarunt, vt ipſi ſaltem aliquid feciſſe viderentur ante aduentum ſociorum. Cupiebant reuera ſpecialius aliquid illis aſcribi poſſe præ cæteris, vt magni poſtea haberentur. Hi igitur in aduentu illorum nunciauerunt cuncta ſibi proſpere eueniſſe, de cætero non ſeruos ſicut hactenus, ſed dominos futuros eſſe, de magnis & mirabilibus negotiis contra Abbathiam expediſſe. Et ideo in primis ad diſfiduciandum Abbatem, faldas quæ fecerat in Fauconwood & ſiluis aliis, eſſe frangandas ipſa nocte, & portas de Eywood & alias ſiluas quantocius excindendas, domumque ſubcellararii, quæ ex aduerſo ſtratæ ſtabat vbi piſces venduntur, quia videbatur aſpectum burgenſium impedire, & nobilitatem ciuium prægrauare: ſic enim ſe iam vocabant omnibus viis & modis, illico diruendam. Nec mora, ſtulti ſtultorum conſentientes aſſertionibus, ipſa nocte ante quietem vniuerſa (vt præmittitur) in fractione Faldarum, exciſione portarum, & domus ſubuerſione in magna mentis inſania perpetrarunt. Et hic finis diei Veneris apud Sanctum Albanum, & initium malorum ſubſequentium, quæ pro parte in proximo capitulo perorabo, diſtinguendo iam diem Sabbati à die Veneris, vt poſteris facti notitia melius nota fiet.

Igitur die Sabbati mane ſurgentes villici de Sancto Albano, tractaturi de his quæ perpetrata fuerant: Villani cum pompa magna egrediuntur ad Fawconwoode, facta prius proclamatione, ne aliquis domi remaneat qui arma ferre prævalet, ſed omnes & ſinguli ſtatim ſequentes egrediantur cum armis & vtenſilibus quibus ſe melius defendere poterant vel ſciebant, ſub pœna decapitationis, & nihilominus ſi domum haberet propriam, deiectionis domus ſuæ, & amiſſionis omnium bonorum inibi repertorum. Grauis interminatio beneuolos & maleuolos coegit accurrere, & accuratius ſubſequi incentores nequitiæ: Wilhelmum Gryndecobbe, cuius nomen ante præmiſimus, & Wilhelmum Cadyndon, & alios quos ſuperſedeo numerare. *Quod actum ſit die Sabbati.*

Ventum eſt ad locum præfixum cum turba multa, habitum & diffinitum eſt cōſilium, quid peterent, quid facerent, quid minarentur. Conſultum eſt de faldis in ſiluis, de ſiluarum portis, vt primo ſi quid pridem fuerit relictum eis integrum, ita vt mox contereretur, ne vllis vſibus de cætero foret aptum: ſcentum eſt opus malicioſum, conſilium impium, & factum eſt ita. Deinde, cum eadem turba regrediuntur ad villam, vbi iam expectabant eorum reditum de villis circumiacentibus, & domino Monaſterii ruſtici, & communes qui per eos non inuitati ſed citati, conuenerant duo millia vel amplius ribaldorum. Dederant namque in mandatis hominibus villarum de libertate ſancti Albani, vt omni excuſatione poſtpoſita, & ſub pœna præmiſſa concurrerent ſimul, & ſemel, petituri & habituri libertates quaſcunque petere decreuiſſent, & vt nullum permitterent generoſum domi reſidere, ſed omnes ſecum ducerent in auxilium eorundem. Nolentes vero eum eis communiter pergere, & fidem eis facere, decollarent, & eorum habitacula diruerent aut conflagrarent, ſic enim docendo præceperat eis Walterus Tyler, dominus & magiſter ipſorum. Cumque vidiſſent turbam quæ conuenerat ipſorum iuſſu, magnos

ſe reputantes, non modice confortati ſunt, & eleuatum eſt cor eorum: moxque iungentes dexteras, fidem acceperunt ab inuicem & dederunt. Deinde cum ſuperbia magna ad portas monaſterii properarunt, demonſtraturi quantam poteſtatem adepti fuerant de Waltero prædicto. Cum itaq; perueniſſent ad portas quæ eis apertæ fuerunt, carcerem à ianitore illis aperiri cum indicibili faſtu iuſſerunt. Qui non ignarus illorum propoſiti, quid videlicet præcepturi ſibi fuerant, quidue facturi: nam Abbas per quoſdam de villanis, quorum tetigerat Deus corda, occulte de omnibus edoctus fuerat, & quid facturus eſſet, ianitorem edocuerat: confeſtim oſtia carceris reſerauit. Ingreſſi ergo cunctos vinctos eduxerunt, & liberos abire iuſſerunt, ita duntaxat, vt communitati fidem de cætero deberent & gratiam, & eis inſeparabiliter adhærerent. Quendam autem quem morte dignum iudicabant, inter alios extractum de carcere, ipſi iudices effecti & carnifices decollauerunt in larga terra ante ianuas Abbathiæ, & caput cum clamore diabolico, quem Londoniis didicerant in decollatione Archiepiſcopi, deferentes ad colliſtrigium in ſublime fixerunt, vt cunctis pareſceret eos nouis vti poſſe legibus, nouis fultos eſſe priuilegiis. Non multo poſt iſtud factum, venerunt & villani de Barnet, villanis de ſancto Albano fœderati, ad ſupplendum prauorum numerum, & ipſi vementes ſimili mente contra Abbathiam. Circa horam diei tertiam, curſu velociſſimo equi ſui vectus, venit de Londoniis Richardus de Walingforde maximus villanorum Sancti Albani, qui ibidem remanſerat pro littera deferenda, pro qua ſupra retulimus Wilhelmum Gryndecobbe regi totiens ſupplicaſſe deferens ante eum vexillum, vel penecellum diſplicatum, de armis Sancti Georgii, iuxta morem illorum qui Londoniis tot ſcelera perpetrarunt. Huius aduentum cum cognouiſſent villani, aſſumpta ſtatim cum eis turba communium patriæ & ruſticorum, quæ (vt diximus) citata per eoſdem aduenerat, obuiam accurrunt eidem ad largam terram, vbi deſcendens equo ſuo, & figens ſtandardum ſuum, iuſſit vt omnis populus veluti ſit in bello adhæreret ſtandardo. Et poſt modicum temporis ſpacium quod induſit colloquio & conſilio villanorum de habendo tractatu cum Abbate, præcepit communi plebi cum ſtandardo ſtare, & eorum reditum ibidem expectare, donec videlicet reſponſum certum obtinerent, quid Abbas decerneret efficiendum, de petitionibus ei ex parte populi porrigendis. Ingreſſus eſt igitur in Eccleſiam ipſe & plures de maioribus, & illico pro Abbate miſſum eſt in cameram, vt veniret & communibus reſponderet. Ita enim tunc temporis gloriabantur eo nomine, vt nullum cenſerent nomen honorabilius nomine communitatis, nec quenquam de cætero reputaturi fuerunt dominum, iuxta æſtimationem ſuam ſtolidam, niſi regem ſolummodo & communes. Abbas vero qui iamdudum citius mori decreuerat pro libertate tuenda monaſterii, quàm quicquam facere quod eccleſiæ ſuæ cederet præiudicio, pulſatus ſuorum Monachorum precibus, monitionibus & aſſertionibus, qui dicebant nil præualere monaſterio mortem ſuam in hac cauſa: & ſi omnino mori decerneret, eum irrationabile vulgus firmiter propoſuiſſe vel obtinere petenda, vel illum & Monachos ſuos morti tradere, Monaſteriumque cremare, tandem victus deſcendit ad eos. Qui cum veniſſet in eccleſiam, poſt breuē ſalutationem, Richardus de Walyngford porrexit eidem breue regium, quod nuper Wilhelmus Grindecobbe, non tam obtinuit quam extorſit à rege, (ſicut prædiximus) cuius tenor eſt talis.

Littera regis directa Abbati pro chartis regiis.

Treſcher en Dieu, à la petition de nous amez lieges de la ville de ſainct Alban, nous voulons & mandons, qui certeines Chartres eſtans en voſtre garde, faits par noſtre progeniteur le roy Henry, aux lez burgeoiz & bonnes genz de la dite ville, de cōmune & de paſture, & de peſcherie, & de certeines autres commodités expreſſeés en meſmes lés chartres, à ceo qu'ils diſoiēt faites cea que loy & raiſon le requirent, par ainſi qu'ilz n'ayent matiere de plaindre de ſore à nous pur celle cauſe. Donnez ſoubz noſtre ſignet, à Londres, le.15. iour de Iuin, l'an de noſtre regne quatr.

Acta apud ſanctum Albanum die Sabbati.

Dominus autem Abbas, recepta eum reuerentia debita & perlecta litera, informare nitebatur, & cōmouere eos, qualiter omnia talia perplacita fuere ſuorū patrum temporibus terminata, & exinde recordum eſſe apud Weſtmonaſt. in rotulis regis: vnde iuxta leges regni antiquitus vſitatas aſſeruit eos nullum ius vel clameum debere habere in omnibus quæ petebāt. Richardus de Wallingford, omniū prolocutor, reſpondit ad hæc dicens, cōmunes iam pro tempore dominari leges, penitus uō curare, nec rationes tales velle vel expectare vel acceptare, quare conſulo (inquit) vos & hortor ne quouiſmodo communitatem exaſperare tentetis, quæ nullatenus eſt ſedanda, donec

donec cuncta quæ mente conceperant vno modo vel alio nanciſcatur. Cumque nōdum acquieſceret Abbas, ſed rationes & allegationes pro ſe plures faceret, quare non deberet petita concedereri, idem Richardus cum maioribus villæ qui adfuerunt iſto colloquio ſubintulerunt. Conſiderate (inquiunt) ad millia populi ante fores monaſterii feſtinum reſponſum præſtolantis, qui in nos proculdubio ſuum furorem conuertent, ſi diutius immorati fuerimus pro hac cauſa: aut enim decreuerunt obtinere petita repente, aut pro Waltero Tyler nuncios mittere, vt cum viginti millibus veniat in ſubuerſionem loci iſtius & periculum capitum monachorum. Abbas vero tactus dolore cordis intrinſecus, cum audiſſet talia, dixit eis: Heu, heu (inquit) boni proximi, iam triginta duo anni ſunt ex quo Abbas & pater veſter extiti, & nunquam vos infeſtaui vel contriſtaui, ſed quotiens in tribulatione fuiſtis & anguſtia, laboraui veſtris neceſſitatibus & miſeriis depellendis, & vos me omnino ſubuertere nitimini amicum veſtrum & placidum dominum ſine cauſa. Cui illi: Fatemur (inquiunt) vos & æquum & placidum nobis fuiſſe dominum, & idcirco nequaquam propoſuimus in diebus veſtris, vos pro cauſa huiuſcemodi moleſtaſſe. Expectauimus ſiquidem diem mortis veſtræ, vt poſt fata veſtra de ſucceſſore veſtro in hac cauſa triumphaſſemus, ſed iam nihil vobis & nobis ſupereſt, niſi vt pro periculo vos deuitando celerius acquieſcatis: & nos, ne mora nobis etiam vitæ periculum generet, aut communes cum vno reſponſo vel alio reuertamur. Abbas igitur librans pericula quæ incumbebant, ad deuitandum maius malum, minus malum elegit incurrere, & conceſſit eiſdem vniuerſa quæ petere voluerunt. Cernentes idcirco villani iam tempus ſuæ malitiæ arridere, mox petitiones (vt præmiſimus) ſpecificant, poſtulantes nouas chartas illis fieri libertatum, & obligationes quas fecerant ex parte eorum monaſterio, ipſis protinus redonari: nec mora, cupiens Abbas eorum importunitate carere, tradi iuſſit obligationes quæ petebantur, facturus chartas pro illorum arbitrio de quibuſcunque libertatibus voluiſſent. Igitur mox obligationes cum quibuſdam domus munimentis & rotulis quas extorſerant ab Archidiacono, quia nec iura ciuilia, nec canonica de cætero frequentare cogitauerant, in foro villæ iuxta crucem flammis conſumpſerunt: ſed iſta ſufficere non valebant indiſciplinato populo, quin quandam chartam antiquam repoſcerent de libertatibus villanorum, cuius litteræ capitales fuerunt de auro, vna altera de azorio, ſine qua non poſſe ſatisfieri votis populi aſſerebant. Abbas autem affirmauit ſe nullam talem chartam ſcire, nec quidem de illa audiſſe perante, ſed contentos eos eſſe rogauit ad præſens, quod omnia obtinuerant ab eo quæ potuit conferre eis, & nihil negauerat quod duxerant poſtulādum, velle ſe chartam inter munimenta requirere ſi vſpiam inueniri poſſet, & eis ſine fraude reſignare, tantum iam quieſcerent à furore. Igitur à maioribus de Eccleſia ad minores renunciatur eiſdem reſponſum Abbatis, renunciatur omnia adepturos firmamento ſigillorum Abbatis & conuentus poſt nonam, quieſcere debere ad tempus illud. Tamen interim ribaldi cum inſtrumentis clauſtrum ingredientes, de locutorio forinſeco lapides molares (qui in pauimento hoſtii locutorii in monumentum & memoriam antiqui placiti inter villanos & Monaſterium quondam Abbatis Richardi locati fuerant) leuauerunt, aſportauerunt, & ad communes detulerunt, & ibidem minutant & confregerunt, dantes partem cuique, vt panis benedictus dominicis partiri & conferri in Eccleſiis parochialibus conſueuit, vt videlicet videntes eaſdem particulas, apud ſe recognoſcerent ſe olim in ea cauſa de Monaſterio vindicaſſe. Indultum eſt ſpacium prandio monachorum, ſed quod non proficeret manducantibus, quoniam à facie mœroris & angoris, triſtitiæ & pauoris, cibabantur pane lachrymarum, & panem vtiq; doloris manducabant, & potus eorum fletibus miſcebatur. Quis enim ſanus, vel ſapiens pro tunc lamentari non debuit, videns mutatū rerum ordinē, ſeruos verſa vice dominis imperare, in tantū, vt vbiq; vita & mors eſſent in manibus ruſticorum qui dominari neſciunt, miſereri nolunt? Quis temperaret à fletibus, cernens nobile caput regni, vrbem dico Londoniarum perditā per diem & noctem integram, & cōmunium voluntati ſubiectam? Quis non expaueſceret cum ipſum caput cleri digniſſimum à viliſſimę condicionis hominibus obtruncatum audiret, Archiepiſcopum ſcilicet in medio regni tam crudeliter interfectū, & regni Theſaurarium cum eo pariter decollatum? Quis non doluiſſet, regem Angliæ (& nobilitate & dignitate cunctis mundi regibus pręferendum) in tantum à ſeruis arctari, vt nihil pręter eos facere præualeret, & ipſam nobilem & approbatam regni militiam in conſpectu ſilere ruſticorum, & eorum ſequi per omnia voluntatem?

 Nouiſ-

Congregatio villanorum ad portas sancti Albani.

Nouissime vt ad Sanctū Albanum redeamus. Quāta tristitia putandum est fuisse repleta corda Monachorum, qui videbant illud celebre monasterium iam vel constare suorum indulgentia natiuorum, qui nec indulgere sciunt, nec amare dominos, vel ipsorum furore & iracundia conflagrandum? Talibus ergo ferculis ministrabatur monachis eo die, donec tempus post nonam, quo villani pro charta libertatis obtinenda venerunt. Venientibus autem illis, conuenit ad portam monasterii turba copiosa, amplius quam duo millia nebulonum, qui omnes vna voce, vna mente firmarunt, vel portam magnam illico diruendam, vel chartas Burgensibus esse tradendas. Fecerat autem dominus Abbas quandā chartam fieri secundum petitionem eorum, & misit vt legerent eā in concione villanorum, & si dignarentur eam acceptare, paratus erat ad confirmandum eā roboramine sigillorum Abbatis & conuentus: sed non potuit placere eis q̃ ipsi non conceperant, sed cum magna superbia miserunt Abbati per quendam armigerum ipsius, vt destinaret suum clericum cum incausto & pargamento, vt quod ipsi decernent, ipse scriberet, & expost Abbas & conuentus apponerent sigilla sua. Abbas vero renunciauit eisdem se confirmaturum vniuersa quę vellent, vt tantum de cætero forent amici & desisterent ab inceptis. Sed postquam & clericum habuissent, & chartam confecissent iuxta vota sua confirmandam & sigillandam, non tamen satisfactum est eis, sed dixerunt quandam superesse chartam in monasterio, libertatum suarum antiquarum, quam iurauerunt eis esse reddendam, vel monasterium diruendum. Abbas autem bonos & honoratos armigeros patriæ misit ad eos, qui nunciarent eum velle si cuperent in crastino coram eis missam celebrare, & super sacramentum (quod sumpturus erat) cum omnibus suis monachis, vel quos ipsi ducerent adhibendos, iuramento firmare se nullam talem chartam penes eos scienter retinere. Sed nec sic quidem poterant mitigari, aut omnino recepturi erant quod haberi non poterat, aut in prima sententia permansuri. Abbas ergo quid faceret, quem angustiæ pręmebant vndique & dolores nimii affligebant, remisit eosdem viros quos ante miserat, qui nunciarent eis Abbatem in omnibus voluntati suæ velle parere, eos quoddā impossibile exigere, rogare vt condescenderent rationi, & ex quo talis charta nō potuit inueniri, componerent ipsi chartam quibuscunq; vellent libertatibus aut conditionibus exaratā, de temporibus Henrici regis, & Abbatis qui tunc superarat annotandā, & sigillis protinus firmaretur. Sed adhuc ita nō potuit satisfieri ganeonibus, affirmantibus se nulli iuramento fidem daturos, velle chartam irrecuperabilem recuperare, aut monasterium ignibus concremare. Tandem (Deo volente) quia plura damna illaturi erāt suis proximis, & non poterant vacare destructioni monasterii simul & proximorum detrimento, conuentum est, vt more treugarum Abbathia gauderet indemnitate, vsque in crastinum ad horam nonam, tunc proculdubio subitura dispendium, nisi charta pręfata quæ non habebatur, communibus exhiberetur. Nihilominus rustici & natiui Abbatis & conuentus simul cum cōmunibus patriæ, & quibusdam de villanis ad numerum mille quingentorum hominum omnis conditionis, persistentes ante magnā portam, instigante sola malitia, totū ædificium portæ destruere se velle dicebant, si quisquā vellet percutere primum ictum. In tantū enim natiui monasterii infesti fuere suis dominis, vt quamuis concederētur eis chartæ libertatis, potius destruere monasteriū cuperent, quam chartas obtinere pręfatas. Mittebatur eis ceruicia abundanter cum panibus in magnis cunis ad portam, vt quilibet biberet & tolleret quod volebat, vt vel sic pro beneuolentia ostensa conquiescerent: sed nihil hæc omnia profecerunt, donec quidam de maioribus villæ veniret & periculo se obiectaret inter illos conscientia ad hoc inductus. Hic ergo cum venisset, satis caute compescuit eos, dicens: vos ribaldi quid facitis? quid molimini? nunquid vos intenditis dare primum ictum in prostratione huius ædificii, qui estis extranei vel aduenticii? & non nos potius qui sumus Burgenses & liberi huius villæ? quiescite ab inceptis & Burgenses sequimini, & quid ipsi decernunt facere faciatis, ipsi enim vos ducent & ad ducenda ad loca diruenda vel certa facienda. Hoc commento fecit eos à porta recedere, & ad aliam congregationem similium ribaldorum quæ in villa fuerat properare. Vbi quicquid restabat temporis illius diei, consumpserunt in deiectione domorum, in confractione vtensilium, vel rerum inuentarum in eisdem secūdum quod didicerant Londoniis à Waltero pręfato.

Proclamatio per villanos.

Præsumpserūt insuper sub vexillo regio displicato proclamationes facere de vigiliis locādis circa villam, in numero copioso, ne forte venirent armati in adiutorium Abbathiæ & occuparēt incautos de semitis obseruādis & viis circa fluuiū & sanctum

Germa

Germanum, ne vllus exiret ibidem monachus vel intraret, & si ibi aliquis apprehendi valeret, vel decollaretur, vel vsque in crastinum secura custodia seruaretur, vnde contigit plus quam centum illas obseruare partes, vt si forte Prior monasterii, vel qui cum eo recesserant, reuersi fuissent per illam viam inter ribaldos, decollati fuissent. Proclamauerunt etiam vt si cuiquam deberetur pro mercede vel stipendio, vel pecunia de Abbate, Priore, vel monachis ceteris, venirent in crastinum petiturus, & Burgenses villæ sancti Albani satisfacere curarent de bonis monasterii, quantum sufficere possent ipsa bona cuilibet sic petere volenti. Pluraque magisteria præsumpserunt, quæ nimis longum esset per singula numerare. Dum ergo illi circa talia satis inutiliter occuparentur, intrauit quidam cum gladio & perma penticium Abbatis, audacter petens centum marcas ab Abbate donari sibi, vel certe mox congregata familia impia, ignem immitteret in grangiam S. Petri, & manerium de Kyngesburi, quæ sunt sita prope villam. Fuerat namq; quondam firmarius de Kyngesburi, & cum deberet magnam summam pecuniæ conuentui, & non haberet vnde redderet, fugam latenter arripuit, legũ censuram timens. Iam ergo reuersus, affirmauit se timore Prioris qui eum pro eadem pecunia persecuturus fuerat, nõ fugam iniisse, sed ad amicos transisse, qui ei succurrissent de tanta pecunia (quanquam iniuste) soluenda, & modo se petere tantam summam pro damnis illatis sibi ratione subitæ transitionis de manerio, quæ quidem damna dixit se incurrisse per Priorẽ, cum nihil omnibus computatis debuerat: sed cui debebantur centum marcæ de terminis, quibus occupauit manerium supradictum, velle sibi satisfieri iam de præfata summa, quia tempus eam recuperandi arriserat, vel certe prędicta loca daret flammis. Habebat namq; (vt asseruit) duo millia communium prope loca, qui nisi abbas citius satisfaceret, adustione locorũ eius iniurias vindicaret. Quid multa? nulla in tantis turbinibus alia restabat via, nisi vt Abbas satisfaceret suæ petitioni, fraudulente tamen pulsatus ribaldus multorum precibus de centum marcis recepit viginti libras, & abiit, iurans se malle quam totam illam pecuniam Prioris habere personam, vt suas iniurias in eius capite valeret vlcisci, qui nihil vtique vnquam sibi iniuriatus fuerat, sed potius eum fouerat, & in multis adiuuerat, donec sensit aperte ipsum fuisse damnosum monasterio, & inutilem debitorem. Hiis & multis similibus damnis, iniuriis & terroribus afficiebantur abbas & monachi eo die.

Tumultuantur villani de S. Albano.

Pertransita nocte mæroris, in qua monachi constituti fuere in maxima perplexitate, quid agendũ foret eo die de conditione proposita per villanos, nisi charta redderetur, q̃ non potuit reperiri, nec noua fieri, cuncti cõsilium ceperant, fugiendi propter malitiam villanorum (qui occasiones quærebãt destruendi monasterium per talem impossibilem conditionem propositam) cępit illucescere dies dominicus, in qua & arridere fauorabilius diuina consolatio pauore depressis, mœrore confectis, nempe supercilium villanorum repente humiliatum est, & superbia hesterna hodie concidit insperato. Rumores vtique illis plurimum displicentes spergebantur de morte turpissima fœdæ memoriæ ganeonis sæpe dicti Walteri Tyler ipsorum magistri, quod occisus fuerat coram Rege, & quod communitas Londoniarum confluxerat copiosa ad succurrendum Regi, & vnanimiter resistendum communibus de Cantio Estsexia, aliisq; nitentibus se leuare contra Regem. Venerat insuper summo mane quidam ex Regis militibus, qui proclamari fecit pacem ex parte Regis, vt omnes ligei Regis sub forisfactura vitæ & membrorum conquiescerent ab hac hora. Dominus quoque rex misit præterea chartam protectoriam abbati pro monasterio & omnibus locis eidem pertinentibus, in hæc verba:

Litera protectoria regis pro Abbate S. Albani.

Richard par la grace de dieu Roy d'Angleterre & de France, & seigneur d'Irland, a tous noz lieges & cõmunes des counteéz de Hertford, & de tous autres counteés adioinantz & procheins. Nous vous prions, chargeons, & mandons le plus estroictement que nous pouons, & sur la foy & ligeance que vous nous deuez, que à nostre treschier en dieu l'Abbé S. Auban, ne à nostre maison & monastere dudit lieu, que est de nostre patronage, ne à nul de gentz, moignes ne autres, ne à nul dez biens dez le dit Monastere & l'enclos d'icelle & en quelconques autres places de dite Abbey esteiãs, ou à luy & à les siens apertenãts, vous ne faces, ne soeffres estre fait en tant come en vous est, aulcũ gref, damage ne moleste quelcõques en cors ne biẽs en quelcõque manier, car si le dit abbé ou aucũ de siẽs ayt mespris deuers vous, nous mesmes de luy ferõs le redresser & amẽder si come raison vouldra. Et ceste nostre mandemẽt prenez si à cueur que nous vous en deuons sauoir gre sur tout lamour & loy alté que

vous portes à nous. Donné ſoubs noſtre grand ſeale à noſtre Cité de Londres le 15. iour de Iuin l'an de noſtre regne quart.

De malitia villanorum ſancti Albani.

Oppidani tamen de ſancto Albano cum hæc omnia comperiſſent, & noua frequenti relatione ſuis votis contraria percepiſſent, adhuc inſenſati & ſine ratione libertates quidem expetere decreuerunt, ipſo die dominico dum adeſſet turba, quæ ipſorum iuſſu citata fuerat ſub forma prænotata, de villis de Lutona, de Watforde, de Barnet, de Rukemerſworth, de Trenge, & aliis circumiacentibus vicis & villis, ne viderentur ab hiis, quos tanto faſtu vocauerant, nimis faciliter fuiſſe territi, vel regiis mandatis & monitionibus paruiſſe. Nihil etenim futurum præuidentes, ſed omnia præſentia ſolummodo conſiderantes, deſideria cordis eorum ſine vlla imposterum reuocatione implenda putabant. Quapropter patui pendentes chartam regiam quæ pacem obtulit ceſſantibus ab iniuſtis leuationibus & extorſionibus à die Veneris & deinceps, necnon pericula & damna, quæ eos manebant imposterum pro huiuſmodi inſurrectionibus & turbationibus, conuenerunt cum turba multa mane prima ſabbati, hoc eſt, dominica, vt ea quæ heſterno petierant, hodierno plenius recuperarent. Non tamen tam turbulente, tam immodeſte ſicut prius, ſed pacem & tranquillitatem ſimulantes, petebant chartas præfatas, beneuolentiam promittentes ex hiis inter villanos & monachos orituram, & in perpetuum duraturam, non attendentes, quod: Quia

de male quaſitis vix gaudet tertius heres:
Nec habet euentus ſordida præda bonos.

Vtque omnia hæc rutius agere viderentur, & à maiori velamine obumbrarent chartam de foriſfacturæ remiſſione, quam quidam ex ipſis à Rege pro comitatu Hertfordiæ die præcedente obtinuerant & attulerant, quæ (vt prædiximus) conditionaliter remiſſionem & gratiam & manumiſſionem promiſit, communibus occultare & recipere ſtatuerunt, donec ea quæ petituri erant de abbate per phas aut nephas conſequi potuiſſent, vt videlicet ſi eis aduerſitas vlla pro hiis inpoſterum orìretur, excuſationem ſcrupuloſam poſſent prætendere, ſe ſcilicet ante diuulgationem chartæ præfatæ hæc petiiſſe & obtinuiſſe, tanquam voluiſſent ſcienter contraueniſſe mandatis regis, cum aperte conſtabat eos & ſcienter & voluntarie ſed doloſe non tam petiſſe, quam cum terroribus & minis extorſiſſe, chartas prætactas.

Igitur vt præfati ſumus, die & hora præmiſſis, intrauerunt cameram Abbatis maiores villanorum, & iuxta cōdictum heſternum chartas libertatis exquirunt cum inſtantia, & pro votis accipiunt, ipſis dictantibus quæ volebant, & clerico aſſidentibus & aſtantibus, donec in eorum præſentia cuncta forent inſerta, quæ pro eorum libertate fuerant meditati, ſic enim oportebat fieri, quia nondum turba plene ſedata, non pacificata fuerat, ſed omnia adhuc turbulenta fuerunt & intranquilla. Obtenta autem charta ſecundum voluntatem propriam, de villæ libertatibus chartam exquirunt, qualem ſæpe memorauimus, Abbatem aut monachos nullatenus habuiſſe. Sed quia minus valuit iſto die, quam heri ruſticorum audacia, non tam feruide inſtabant pro eadem vt prius, ſed obligationem eis petunt fieri & ſigillo Abbatis & conuentus firmari, de mille libris Sterlingorum, quod ſi idem Abbas citra feſtum annuntiationis beatæ virginis aliquam talem chartam inuenire poterit, eam villanis reſtituet ſine dolo. Et ſi nulla talis charta poterit reperiri, paratus erit Abbas cum duodecim ſenioribus monachis monaſterii ad iurandum ſuper Euchariſtiam, ſe nullam huiuſmodi chartam penes ſe ſcienter retinete, nec habere, & ex tunc volunt obligationem ptęfatam nullius eſſe roboris aut valoris. Abbas autem & fratres, quos dudum nimius dolor afflixerat de irrationabilitate villanorum, iam cernentes mitigaram eſſe heſternam ſæu[illegible]m, gaudio gauiſi ſunt, quod conceperant ſpem ſaluandi monaſterii, & eo amplius congaudebant, quod ſperabant meliora noua de Regis audire dominio, & ſubiectione ruſticorum in ptoximo, maxime quia dominus Hugo Segtaue Regis Seneſchallus, & dominus Thomas Percy milites, Abbatem confortauerant ipſo die literaliter, præcipientes vt in vniuerſis pareret vulgi petitionibus, ſciens pro certo ſibi nec ſuo monaſterio de talibus conceſſionibus vllum diſpendium aut præiudicium prouenturum. Paruit idcirco Abbas petitioni præſenti villanorum, & iuxta vota eorum ſcriptum obligatoriū ſub forma præmiſſa (appoſito ſigillo proprio & ſigillo conuentus) confecit & tradidit manibus eorundem. Ipſi autem in hiis omnibus non tanquam ſubditi, ſed velut domini, in camera Abbatis, in capella, in penticio, pro libito deambulabant, & interfuerunt ſcripturæ ipſi, dictantes hoc quod ſcribendum fuerat,

& ſigil-

& sigillationi curiosius intendentes: nam pro tunc sigilla Abbatis & conuentus ibidem fuerunt. Vnde mirabile illud contigit cum charta de libertate villæ vel villanorum sigillari debuisset, quod cum omni cautela & diligentia cera apposita à scientibus sigillo communi fuisset, in quo vetustissimo opere imago gloriosi prothomartyris Britannorum Albani figuratur, tenens in manu palmam, nulla potuit arte per tres vices auelli vel remoueri de sigillo, prænosticans proculdubio martyrem nolle eos fore dominos, sed velle dominari vt hactenus super eos. Adepti chartam libertatum villæ, & obligationem præfatam, oppidani ibant gaudentes, tunc demum diuulgaturi ad crucem publice chartam, quam obtinuerant de monasterio, vna cum charta regia, quæ (vt diximus) videbatur indulgere ligeis hominibus Regis, felonias, proditiones, transgressiones & extortiones per ipsos factas, &c. & manumissionem natiuis promittere modo prætacto. Chartam insuper protectoriam, quam dominus Rex miserat monasterio, facta proclamatione demonstrauerunt, tanquam omnimodam foris beneuolentiam simulantes, cum intus malitia regnaret in mensa, vt ex posteris elucebit.

Nota mirabile de sigillo communi.

Die Lunæ & Martis sequentibus cōuenerunt natiui omnium villarum pertinentium monasterio, asserentes se in mandatis habere, vt omnibus aliis curis postpositis, exigerent chartas manumissionis & libertatis secundum tenorem chartæ regalis, qui omnes consimiles chartas acceperunt in hæc verba: Vniuersis sanctæ matris Ecclesiæ filiis præsentes literas inspecturis, Thomas permissione Abbas monasterii sancti Albani, & eiusdem loci conuentus, salutem in domino. Noueritis nos literas domini Regis inspexisse in hæc verba: Richardus Dei gratia, &c. Harum literarum tenorem antea fuse explicuimus, in quarum fine adiunctum est in charta Abbatis & conuentus: quas quidem literas volumus & mandamus in villa de N. firmiter obseruari. In cuius rei testimonium tam sigillum nostrum, quam commune capituli nostri præsentibus apposuimus, & hii omnes qui venerunt talia petituri, citati fuerant per villanos sancti Albani in grauamē abbatis & conuentus, & monasterii detrimentum: nam mox acceptis chartis prædictis, rustici æstimabant se super lineam regiam generosos, & quietos ab omni seruitio & consuetis operibus impendendis, vnde nullum omnino opus, nullas consuetudines, postremo nec redditus quidem facere vel reddere decreuerunt. Hæc de natiuis sancti Albani, quibus similia perpetrauerunt natiui, vbicunq; terrarum turbatio prædicta desinit. Iam ad alia loca progrediemur, in quibus aliquot facinus abhominabile perpetratum est: reincipimus à dicto die Sabbati, vt plenius cognoscantur tempus & dies mali.

Charta conceditur cunctis natiuis S. Albani.

Exigit historiæ confusum ordinem, confusio rerum in locis plurimis perpetrata, & vix pro varietate locorum, & diuersitate facinorum vno tempore commissorum, seruari potest ordo scribendi. Ecce enim, dum magna & nimis magna facinora scribo diebus Veneris atque Sabbati gesta Londoniis, vix eorum explicare possum tragædiam, quin eisdem diebus occurrunt scribenda similia apud sanctum Albanum, vt prætactum est. Nec dum apud sanctum Albanum exarare possum commissam miseriam, antequam se offerat alibi aliquod par aut magis execrabile seu notabile nephas. Eodē die Sabbati (vt generalis esse videretur ista tempestas) in partes Southfolciæ & Northfolchiæ misit Deus iram indignationis suæ, indignationem & iram, & tribulationum immissiones per angelos malos, quosdā videlicet perfidis Estsexcensibus periculosiores, Angelos Sathanæ, qui informarent populum in quiete degentem, populum innocētem ad tumultuationem superioribus similem, & cōnecterent in suos dominos corda seruorum. Qui confestim efficientes magis quam proficientes, duce quodam sceleratissimo præsbytero, dicto Iohanne Straw, qui & ipse Londoniis fuerat pridie, & instructus a ganeone præfato Waltero Tylero, de facili congregauerūt turbam, cuius numerus excedebat (vt ferunt) quinquaginta millia plebanorum. Hii autem iuxta maiorem eorum, qui Londoniis furuerunt, in vniuersis furentes, domos & prædia magnorum virorum legis peritorum prostrauerunt, legis apprenticios occiderunt, & dominum Iohannem Cauendisch Iustitiariū regni principalem interceptum decollauerunt, & super collistrigium, in foro villæ S. Edmundi de Bury, dominum Iohannem de Cantebrigia, virum industrem & solertem, Orpheum Tracem, Neronem Romanum, Belgabred Britannum vocis dulcedine pariter & cantus scientia superantem, dum à facie eorum fugere niteretur repente captum, crudeliter capitis truncatione peremerunt. Causa mortis eius satis nota est, quia cum esset circumspectus & prudens, causas domus suæ suscepit tuendas. Et quia

Furia acta in Northfolchia.

quia fideliter decertauit contra villanos de Bury pro iure monasterii, accepit (vt diximus) sententiam capitalem prope villam de Mildenhale, quæ ad ius eiusdem monasterii pertinere dinoscitur, non tam villanorum prædictæ villæ de Bury suorum aduersariorum, sed propriorum seruorum & natiuorum arbitrio simul & iudicio addictus morti. Corpus eius fuit vsq; ad staminum nudatum & femoralia, in aperto campo subdio iacuit inhumatum quinq; diebus, nemine præsumente illud vel auferre, vel naturæ debitum illi minus impendere, propter sententiam rusticorum.

Nota de Iohanne Straw ductore plebis.

Perpetrato prædicto piaculo, proceres perfidiæ cum plebe perfida, dictus scilicet Iohannes Straw, cum præfata turba ad villam de Bury properant, & nemine resistente subintrant, caputq; Prioris prænominati in conspectu villarum tanquam processionaliter circumeundo inditum super lanceam perferentes, donec ad collistrigium peruenirent: quo cum accessissent, in signum antehabitæ victoriæ, & amicitiæ inter Priorem & Iohannem de Cauendisch, & derisionem vtriusque personæ, capita modo velut ad auriculandum, iām quasi ad osculandum inuicem super summitates lancearum cum maxima amentia coniunxerunt. Postremo cum talibus saturari fuissent ludibriis, vtriusque caput iterum super collistrigium posuerunt. Deinde mox in odium Prioris quandam domum quam ædificauerat, & à fundamentis de nouo construxerat, diruerunt, quibus perpetratis claustra ingressi monasterii, dominum Ioannem de Lakynghuythe custodem Baroniæ illis tradi iusserunt, comminantes incendium monasterio, nisi traderetur. Cumque staret inter illos (mirum dictu) nulli eorum nota fuit persona sua. Sed hæc omnia perfecerunt instinctu villanorum, qui ad hæc eos (vt facile erit probare ex sequentibus) occulte conduxerant, ipsis se à turba subtrahentibus, vt vel sic à tantis sceleribus esse viderentur immunes. Igitur præfatus Iohannes cauens domus suę periculo, respondit se esse quem quęrebant, interrogans ad quid à communibus peteretur: ad quem illi, ad mortem (inquiunt) proditor te modo quęrimus, non iam enim diutius vitam protelabis: quibus ille, ad mortem quidem paratus sum, quam & libenter amplector, ita dũtaxat, vt istud monasterium nullum causa mei detrimentum patiatur. Moxque tractus ab eis, cum ingenti vociferatione, quod inuenissent filium, monachum abduxissent proditorem, in foro publice decollatus est, octies percussus, antequam caput esset à corpore separatum, cuius caput illico super collistrigium capiti Prioris sociauerunt. Nec hiis contenti, quendam alium monachum, videlicet Walterum Todington ad consimilem mortis pœnam quæsierunt: sed is occultatus diligentissime, cum non posset inueniri, mortis periculum euitauit. Post hæc euocatis cunctis monachis, dixerunt eos iam diuturno tempore per potentiam oppressisse consocios eorum Burgenses villæ de Bury, quapropter voluerunt, vt in conspectu communium modo redderent obligationes, quibus obligati fuerant Regi & Monasterio, si contigisset eos aliqua temptasse contra Abbathiam, necnon & chartas libertatum villæ, quas Cnuto fundator monasterii quondam concesserat, & quas successores sui Reges vsq; in præsens ad firmamentum monasterii concesserunt. Monachi vero sibi & suæ domui metuentes, si non parerent voluntati communium, omnia quæ petebantur, quæ scilicet vel villanorum firmamento vel illorum detrimento esse poterant, in forum coram omnibus protulerunt, iurantes inueniri non posse plures chartas (quæ villanorum commodo cedere possint) apud eos. Communes autem fidem dictis eorum vix dare volebant, sed vocatis villanis, qui simulabant in istis tristitiam, tanquam displicerent quæ gesta sunt, pręceperunt eis, vt diligenti scrutatione superuiderent obligationes & chartas præfatas, & si ex hiis non possent consequi veteres libertates edicerent, quibus gaudere solebant. Et Abbas, qui in carcere tenebatur apud Notingham, Edmundus Brumfeld, quem deliberare proposuerant (vt in sequenti festo Iohannis Baptistę in suo monasterio solemniter diuina celebrare deberet, post quadragesimum diem aduentus eius exinde confectam chartam sigillo suo muniret, & cõuentus idem facere sigillo suo communi non differret. Placuit hæc oratio monachis extrema, metuentibus & compellentibus communibus, & ita faciendum esse dictantibus, iocalia domus maxima, quandam crucem auream, & vnum calicem de fuluo metallo pretiosum, aliaque nonnulla iocalia elata de monasterio, quorum pretium excedebat mille libras monetæ tradiderunt vice pignoris manibus villanorum, ea videlicet conditione, vt si Edmundus Bromfeld (vt præmittitur) deliberatus a carcere gauderet ibidem Abbatis honore, sigillum apponeret proprium, vna cum consensu communi & sigillo conuentus infra tempus limitatum libertatibus eorundem. Quod si conditio prædicta non esset impleta,

pleta, remanerent prædicta iocalia imperpetuum penes villanos. Et ita quidem apud Bury res se habebant mirũ in modũ, communibus petentibus pro villanis, quæ ad eos minime pertinebant. De quibus rebus etiã scire nõ poterant, qualia quoq; facere non debebãt, nisi informatione & instigatione villanorum. Quis vnquam crederet communes quenquam ex monachis eis inuisum, incognitum, innocentem, ad mortem, petisse, quem insuper eis astantem non cognoscebant, si ad hęc minime inducti per alios extitissent? Quid ad eos pertinuit libertates exquirere pro villanis? Hæc omnia displicebant, cur recedentibus communibus & pace reddita ablata restituere distulerunt, inexcusabiles prorsus mihi videntur, vt ex posteris clarius apparebit.

Exaratis pro parte, quæ apud Burgum sancti Edmundi contigerunt, prætermissis facinoribus apud Cantebrigiam perpetratis, & in comitatu Cantebrigiæ, nec non in insula Eliensi, quæ non fuere disparia, sed omnino similia sceleribus in mortibus hominum & locorum demolitionibus, ceteris quoque malis quæ docuimus alibi perpetrata, ad ea quæ in Northfolcia gesta sunt transiemus. Igitur conglomerata ibidem communium turba nõ modica, duce quodã tinctore de Norwico, cuius nomen erat Iohannes Litteftere, cæperunt vt vbiq; locorũ alii fecerant, & ipsi facere, nihil prætermittentes ex omnibus, quæ audierant cõmunes in aliis locis egisse, sed maiora insuper præsumentes, ad rapinas cæperunt extendere manus suas. Igitur nullus pene locus tutus ab his esse poterat, quorum omnium conspirauerat ad mala consensus. Et quoniam parua videbatur eis ad tanta mala facienda authoritas propria: comitem Southfolchiæ, dominum Wilhelmum Vfforde duxerunt adhibẽdum turbæ communium, vt si contingeret inferiores impeti pro talibus causis inposterum exhibere possent maiorem & parem, sub cuius vmbra vel conniuentia hæc fecissent. Sed comes præmonitus de eorum aduentu, repente surrexit à cœna ad quam consedetat, iter faciẽs per desertas patrias, per loca vltra citraq; proposita semper declinãs turbas communium peruenit ad S. Albanum, & ita peruenit ad Regem, garcionem domini Rogeri de Boys se similans, manticamq; post tergum ducens. Communes autem eo frustrati, subito loca quorundam aliorum militum occupantes, & eos in eisdem inuenientes, compulerunt in sua vota iurare, ac pro maiori cautela cum ipsis per patriam equitare. Quod nisi fecissent confestim, morti turpissimæ succubuissent. Nomina militum, qui eos sequi compulsi sunt, fuere, dominus de Scales, dominus Wilhelmus de Morlee, dominus Iohannes de Brewes, dominus Stephanus de Hales, dominus Robertus de Salle, qui Robertus non diu viuus permansit inter eos, quia dissimulare nesciuit vt ceteri, sed cępit eorum facta condemnare publice & horrere, ob quam causam à quodam rustico repente percussus in cerebro, natiuo scilicet proprio, expirauit miles, qui mille ex eis solus terruisset, si cõtigisset eum aperto marte pugnasse contra eos. Ceteri vero cernentes vel esse dissimulãdum, vel turpiter moriendum, casu consimili & periculo docti præfati militis, decreuerunt vniuersa laudanda quæ ipsi laudarent, & vituperanda quæ eis displicerent. Vnde contigit, vt in gratiam recepti dicti nebulonis Iohannis Litteftere, qui se regem communium appellabat, mererentur prægustatores effici ciborum eius & potuum, & flexis genibus ei obsequi in prandio residenti. Nempe dominum Stephanum de Hales, quia miles honorabilis fuerat, ad scindendum coram eo prælegit, & prægustandum cibaria quæ sumpturus erat, ceteris quoq; alia officia designauit. Cumq; iam fatigari communes cæpissent, & multi dies pertransissent, consilium inierunt, vt mitterent duos ex militibus, dominum scilicet Wilhelmum de Morlee, & dominum Iohannem Brewes, cum tribus, in quibus fidebant ex communibus, ad regem Londonias vel vbicunque posset inueniri, pro charta manumissionis & remissionis obtinenda, quæ vt specialior esset ceteris chartis aliis comitatibus concessis aut concedendis, magnam summam pecuniæ, quam ceperant de ciuibus Northwicensibus sub obtentu saluandæ vrbis à cædibus, incendiis & rapinis, pręfatis nuntiis tradiderunt, vt videlicet pacem & libertatem, quam ipsi non meruerant, pecunia impetraret.

Consimilia facta in comitatu Cantebrigiæ & insula Eliensi.

Milites ergo acceptis comitib. de comitiua communium, ad exequendũ properant iniunctum mandatum, & cum peruenissent ad villam de Ickingham, quæ nondum multum distat à villa quæ dicitur Nouum forum, inopinate fit eis obuiam Episcopus Northwicensis, dominus Henricus le Spencer, vir idoneus satis armis gerendis bellicis, & ipse armatus ad vnguem. Audierat namque famam, cum moraretur apud manerium suum de Burlee prope castellum Regis de Okam in partibus Stanfordiæ, tumultuationis Northfolkensium, quare proposuit illuc descendere ad viden-

Animositas Episcopi Northwicensis.

videndum vtrum clamorem opere compleuerint vel compleuissent. Habebat tunc in comitatu suo non plures quam octo lanceas, & sagittarum numerum perexilem. Videns autem milites & quosdam è communibus, præcipit sub ligeantia sua militibus, vt edicerent, si qui ex proditoribus Regis præsentes essent cum illis. Milites vero quos dudum rusticalis timor absorbuerat, dissimulabant respondere, æstimantes episcopum, quia iuuenis erat & audax, inconsulte talia verba protulisse, nec habere qui adiuuarent, si proditores prodidissent. Episcopus autem cernens & considerans rem vt erat, hortabatur eos, vt confidenter agerent, & si qui adessent, traderent proditores. Tunc milites detersa ignauia & sumpta audacia responderunt, duos ex maximis concitatoribus inter eos adesse, tertium pro eorum coemendo prandio alibi concessisse, sed & causam eorum itineris per ordinem narrauerunt. Episcopus ergo statim illos duos decapitari fecit, & tertium ipsemet requirere studuit, ouem suam, quæ videlicet perierat, & dum à regia fide desciuerat, & quę peritura fuerat tunc episcopali decreto capite punienda. Fixis ergo capitibus eorundem apud Nouum forum, Episcopus cum militibus properat festinanter versus Northfolchiam, ad Northwalsham videlicet, locum in quo communes expectasse decreuerant responsum regium & reditum sociorum. In pertranseundo ergo patriam, semper numerus Episcopalis augebatur, quia de ordine militari & plures è patria generosi, qui delitescebant timore communium, videntes Episcopum militem induisse, & galeam assumpsisse metallicam, & loricam duram, quam non possent penetrare sagittæ, necnon gladium materialem ancipitem arripuisse, eius lateri se iunxerunt. Episcopus itaque cum peruenisset ad locum præfatum, stipatus turba decenti, reperit rusticos more bellatorum fossata circumcinxisse locum in quem conuenerant, & super fossam, tabulas, fenestras, & ostia cum palis in defensionem sui fixisse. A tergo autem conspicit eorum cariagium & carectas locatas, tanquam de fuga minime cogitarent. Nec mora, Episcopus Martius aperto Marte pugnaturus, commotus super audacia nebulonum, iubet tubicinib. & clangatorib. suis canere. Et ipse arrepta dextera manu lācea, vrget cornipedē acutis calcaribus, & tanta animositate, tanta audacia effertur in eos, vt cursu velocissimo fossam præoccuparet citatior sagittis suis, nec erat opus architenentibus sagittariis, cum res iam manu ad manum cominus ageretur. Antistes ergo belliger velut aper frendens dentibus, sibi nec hostibus suis parcens, vbi manus conspicit esse periculum, dirigit robur suum, hunc perforando, illum deiiciendo, alium vulnerando, non cessat lædere vehementer, donec omnis turba, quæ eum secuta fuerat nacta fossa ad confligendum parata foret, idcirco pugnatum est acriter ab episcopalibus, nec secus à communibus, donec (vt assolet) infirmior conscia partem terreret iniustam, & animum ab audacia & voluntate subtraheret moriendi. Nihil est infelicius quam bella gerere cauteriata conscientia, qua timor & confusio semper solent ingeri, nunquam victoria prouenire. Fugiunt idcirco meticulosi plebani, & quia nulla alia restabat via vltra carectas suas & cariagia (quæ retulimus eos à tergo suo locasse) per saltus iter facere elaborant. Sed præsul Imperatoris circumspecti vbiq; gerens officium, hos conatus elidit, & fugere meditantes cedendo impedit, impediendo cedit, donec captis maioribus turbæ concitatoribus, & ipso eorum Rege Iohanne Littestere, & quot volebat ad vitam reseruatis, plena victoria potiretur.

Finis Iohannis Littestere regis Northfolchiæ.

Episcopus itaque præfatum Iohannem idolum Northfolcorum adduxit tractioni & suspendio, necnon decapitationi. Quem auditum & absolutum virtute officii, ipsemet prosequebatur ad furcas, demonstrans in eo, quanquam vicisset eum, opus mansuetudinis & pietatis, sustentans videlicet caput eius, ne collideretur à terra dum ad suspendium traheretur. Quibus ita gestis, nondum quieuit Episcopus, donec perscrutatis per totam patriam malefactoribus, iustitia fieret de eisdem. Sicq; pacem peperit regioni, & indicibile toti regno commodum, laudāda probitas & audacia commendanda Pontificis bellicosi.

Capitulum probans eos in ecclesia & fidei Christianæ, necnon regni destructionem conspirasse.

Expeditis paucis, quæ in Northfolchia gesta fuerunt, supersedeo scribere, quæ mala in Northfolchia, quot damna in reliquis comitatibus per viros diabolicos in turbationē totius regni sunt expleta: nisi enim dæmoniis pleni fuissent, nequaquam in destructionem sacrosanctæ Ecclesiæ & Christianæ fidei, necnon in regni exterminium conspirassent. Probant hæc eorum opera, probant confessiones quorundam, qui expost capti sunt, quæ narrabimus loco suo. Ex operibus quippe iudicandi sunt, quia patrem totius cleri & caput Ecclesiæ Anglicanæ Archiepiscopum Cantuariensem occiderunt. In fidei quoque detrimentum quid fecerunt, magistros scholarum gram-

grammaticalium iurare compulerunt ſe nunquam paruulos inſtructuros in arte præfata. Amplius quid fecerunt? munimenta vetera ſtuduerunt dare flammis, & de nouo quis reperiri valeret, qui vetera ſine noua de cetero poſſet vel noſcet commendare memoriæ, huiuſmodi trucidabant: periculoſum erat agnoſci pro clerico, ſed multo periculoſius ſi ad latus alicuius attramentarium inuẽtum fuiſſet. Nam tales vix aut nunquam ab eorum manibus euaſerunt. Quid in regni deſtructionem cogitauerant, probat confeſſio Iohannis Straw, qui fuit poſt Walterum Tyler maximus inter illos. Hic cum captus & Londoniis (Maiore dictante ſententiam) capite priuandus eſſet, Maior Londoniarum poſtquam damnatus fuiſſet, publice cum taliter eſt allocutus. Iohannes (inquit) ecce mors tua inſtat abſque dubio, & nullam ſperare potes viam euadendi. Quapropter in adiutorium tui exitus & pro ſalute animæ tuæ, abſq; mendacio narra nobis propoſitum, quod inter vos concepiſtis, ad quem finem turbam communium commouiſtis. Cumque aliquandiu hæſitaret & differret loqui, Maior ſubiunxit: ſcias firmiſſime ô Iohannes, quæ præcipio, ſi hiis parueris in animæ tuæ commodum conuerſura, ſed & ego in adiutorium animæ tuæ plures triennales miſſas faciam celebrari, multique qui aderant ex ciuibus idem promiſerunt, vnuſquiſque pro perſona. Ipſe vero iam animatus tam pulchris pollicitationibus ita cæpit: Iam (ait) mentiri non expedit, nec fas eſt falſa proferre, præſertim cum per ea nouerim ſpiritum meum tormentis arctioribus deputãdum, & quia duplex ſpero commodum ex veritate dicenda, primo quia reipublicæ profectura ſunt quæ dicam, & poſtea iuxta promiſſa veſtra, poſt mortem veſtris ſuffragiis adiuuari, ſine fuco eloquar falſitatis. Eo tempore (inquit) quo ad le Blackheth conuenimus, quando pro accerſendo rege deſtinauimus, propoſiti noſtri fuerat, cunctos milites, armigeros, & ceteros generoſos, qui cum eo veniſſent, morti ſubito tradidiſſe. Ipſum quoq; Regem inter nos regaliter exhibitum in vniuerſis, nobiſcum de loco ad locum traduxiſſe, vt eo viſo, omnes & præcipue commune vulgus ad nos & noſtram turbam tranſmigrare debuiſſent audacius, qui viderent ipſum regem eſſe velut autorem noſtrę commotionis. Cumq; innumerabilem turbam conflaſſemus per omnes patrias communis plebis, repente dominos mortificaſſemus, in quibus conſilium contra nos vel reſiſtentia eſſe potuiſſet, & primo & principaliter deſtructioni hoſpitalariorum vacaſſemus. Poſtremo regem occidiſſemus, & cunctos poſſeſſionatos, epiſcopos, monachos, canonicos, rectores inſuper eccleſiarum de terra deleuiſſemus. Soli mendicantes vixiſſent ſuper terrã, qui ſuffeciſſent pro ſacris celebrandis aut cõferendis vniuerſę terrę. Cũ vero nullus maior, nullus fortior, nullus ſcientior nobis ſuperfuiſſet, leges condidiſſemus ad placitum, quibus ſubiecti regulati fuiſſent. Nam & Reges creaſſemus Walterum Tyler in Cantio, & in ceteris comitatibus ſingulos præfeciſſemus. Sed quia iſtud noſtrum propoſitum impeditum fuit per archiepiſcopum, maiori odio exarſimus contra eum, & citius ſtuduimus tradere eum morti. Rurſum eo die adueſperante, quo occiſus eſt Walterus Tyler, propoſuimus, quia commune vulgus Londonienſium nobis fauebat, & præcipue pauperiores, iniectis ignibus in quatuor partibus ciuitatis vrbem repente cremaſſe, & omnia pretioſa reperta inter nos pro libito diuiſiſſe. Et addidit, hæc fuerunt in noſtro propoſito, ſicut Deus me adiuuet in exitu vitæ meæ. Poſt hanc confeſſionem factam decapitatus eſt, & caput eius poſitum ſuper pontem Londoniis iuxta caput collegæ ſui Walteri Tyler. Ecce hic edocuimus, qualiter in regni deſtructionem conſpirauerunt. Ne autem inſufficiens videnda fuerat iſta vnius confeſſio, confeſſi ſunt eadem vel omnino ſimilia plures alii, dum mortem adeſſe præ oculis cernerent, qui ex poſt capti ſunt.

Confeſſio Iohannis Strawv.

Si quis ſcire delectat nomina eorum, qui incentores & ductores fuere communium, inueniet hic inſerta pro parte. Primus & principalis dicebatur Walterus Tyler, vel vt quidam dicunt Walterus Helyer, ſecundus Iohannes Straw, tertius Iohannes Kyrkeby, quartus Alanus Treder, quintus Thomas Scot, ſextus Radulphus Rugge. Hic multos multis poſſeſſionibus inueſtiuit tempore ducatus ſui. Hi & plures alii ductores Kentenſium & Eſtſaxonum extiterunt. Eorum qui apud Mildenhale, & Burgum ſancti Edmundi inſanierũt, Robertus Weſtbrom, qui ſe regem fecerat, nominatiſſimus fuit poſt Iohannem Wraw, qui quoniam præſbiter erat (vt diximus) coronam apponere voluit ſuper coronam, ſed contentus vna corona, quę erat ei ſatis competens, ſacerdotali videlicet, nomen regium & coronam ſi placeret, dereliquit præfato Roberto. Apud Northwalham, præfatus Iohannes Litteſtere & nomen & poteſtatem, vt præmittitur, regiam exercebat.

Nomina ductorũ communium.

Opiniones cur hæc mala acciderunt.

Acciderunt hæc mala omnia aduersis prouinciis vno eodemq; tempore, iisdem fere diebus, quanquam itinere longissimo loca distarent, infra octauas videlicet festi corporis Christi, multis opinantibus propter remissam curam Archiepiscopi, ceterorumque comprouincialium Episcoporum, huius rei præcipue, quam curasse debuerant, qua fides & stabilimentum Christianæ religionis consistit. Nempe cum nouissent indigne agere filios suos, Iohannem Wyclif & eius sequaces, dogmatizando peruersam & damnatam doctrinam Berengarii de sacramento corporis & sanguinis Christiani, & longe lateque per patrias populum maculando suam prædicationem dilatasse, ita vt pene maiores prouinciarum eorum sequerentur errorem, quia sciebant, quod

Mobile versatur semper cum principe vulgus.

& maiorum exempla minores sequerentur. Nec fuit vllus cornutus, qui volebat, vel audebat tantis malis occurrere, & filios perfidos correptione debita castigare, misisse creditur à multis domini tribulationem præfatam, eo præcipue tempore, quo specialem de translatione corporis Christi facit sacrosancta Ecclesia mentionem. Archiepiscopum vero quanquam credibile est, cum martyrio finisse vitã, tamen propter teporem curæ, quam adhibuisse debuerat in hac parte, horrenda mortis passione puniisse, videlicet spiritum pie consulens, vt si quid hac occasione purgandũ in eo fuerat, aut ex alia lcui culpa, quia sine peccato in carne ista non viuitur, quia dicente sapiẽte, septies in die cadit iustus & resurgit, tam terribili, tamq; graui, & tam aspera passione in hac vita penitus purgaretur. Alii peccatis dominorum ascribebant causam malorum, qui in Deum erant ficte fidei, nam quidam illorũ credebant (vt asseritur) nullum Deum esse, nihil esse sacramentum altaris, nullam post mortem resurrectionem, sed vt iumentum moritur, ita & hominem finire. Erant preterea in subditos tyranni, & in pares diuersi inuicem suspecti, viuendo incesti, violatores coniugii, Ecclesiæ destructores. Alii imputandum esse communis vulgi facinoribus dicebant esse, quod accidit, quia in pace degentes, bono pacis abutebantur, dominorum facta rodentes, noctes insomnes in potationibus, ebrietatibus & periuriis transigentes, viuebant in terra pacis sine pace, rixando, litigando, cum proximis contendendo, fraudes & falsitates iugiter meditando, libidini dediti, fornicationibus assueti, adulteriis maculati, vnusquisque post vxorem proximi sui hinniebat. Et super hæc omnia in fide & fidei articulis plurimi claudicabant. Quare non immerito opinatum est iram Dei descendisse in filios diffidentiæ.

Nota contra fratres mendicantes.

Mihi quoque videtur, tempora mala non tamen istis imputanda, sed generaliter cunctorum habitatorum terræ peccatis inclusiue ordines sumendo Mendicantium, ad cumulandum causas malorum. Qui suæ professionis immemores, obliti sunt etiam, ad quid ipsorum ordines instituti sunt, quia pauperes, & omnino expeditos à rerum temporalium possessionibus, eorum legislatores viri sanctissimi eos esse ideo voluerunt, vt pro dicenda veritate, non haberent quod admittere formidarent: sed iam possessionatis inuidentes, procerum crimina approbantes, commune vulgus in errore fouentes, & vtrorumque peccata comedentes pro possessionibus acquirendis, qui possessionibus renuntiauerant pro pecuniis congregandis. Qui in paupertate perseuerare iurauerant, dicunt bonum malum, & malum bonum, seducentes principes adulationibus, plebem mendaciis, & vtrosque secum in deuium pertrahentes. In tantum etenim illam veritatis professionem suam peruerse viuendo macularunt, vt in diebus istis in ore cuiuslibet, bonum sit argumentum tenens tam de forma, quam de materia. Hic est frater, ergo mendax. Sicut & illud: hoc est album, ergo coloratum. Sed ne videamur liuore scripsisse præsentia, fateamur nos omnes in culpa, & emendemus in melius, quæ scienter peccauimus, & Deum pacis & dilectionis deprecemur attentius, vt fiat pax & veritas in diebus nostris.

Rex colligit exercitum magnum valde contra Kantenses.

Scripsimus non sine labore in præcedentibus historiam tragicam ad posterorum notitiam & cautelam, de dominatione rusticorum, debacchatione communium, & insania natiuorum. Modo redeundum recte videtur ad enumerandum, quos fructus collegerint viarum suarum, regis & nobilium dominio respirante. Occiso (vt præmittitur) superbissimo nebulone Waltero Tyler, corruit spes & fiducia rusticorum, sed quia adhuc fluctuabant animi Regis & regalium, conspicientes plebem pronam esse ad malum, concesserunt eis chartas manumissionis (vt diximus) & remissionis forisfacturæ, & eorum quæ sequuntur, & abire permiserunt. Quibus gestis congregari fecit Rex exercitum de Londoniis, & misit per patrias, vt qui diligerent regem & hono-

honorem regium, accelerarent ad eum Londoniis, armis instructi & equis vecti, nullus veniret inermis, nullus pedes, & qui nõ habebant arma, remanerẽt domi. Et consimiliter quibus equi defuerunt. Et factũ est, vt infra triduum numeraret circa se quadraginta millia equitum decentissime armatorum. Exibat quotidie ad le Blackheth, ad recensendum numerum aduentantium, ipse rex inprimis inter armatos equitans dextrarium grandem, & vexillum ante faciem eius portabatur, in exercitu gaudebat conspici, & ab hominibus suis dominus recognosci. Cum ergo tantus coactus esset exercitus, quantus nunquam in Anglia fuit ante conspectus, audiuit Rex Kentenses iterum conspirasse, iterum impiam familiam in totius regni perniciem cõgregasse. Quid multa? indignatur rex, excandescit exercitus, & extemplo in Cantium proficisci, & totum illud germen Kentensium & iunctorum statuerunt de terra viuentium eradicare. Sed procerum & maiorum Cantii interuentu, qui fideiussere pro communibus, placatus factus est, & qui cum eo erant super malignitate, quam dixerant facere toti populo imperito. Et tunc primo missi sunt Iustitiarii ad sedendum & inquirendum de malefactoribus, & eis principaliter, qui auctores, incentores, & concitatores fuere turbarum in Cantio, & siluit terra illa in conspectu eorum, & timuerunt valde. Tunc Maior Londoniarum & ipse sedens pro tribunali, cepit tam vrbis illius malefactores quam cunctos qui comprehendi potuerunt de Cantio, Estsexia, Southsexia, Northfolchia & Southfolcia, & ceteris comitatibus, vbi communes fuerunt, infra libertatem ciuitatis Londoniarum, ad iudicium audacter trahere publicum, & vniuersos quos reperit respersos præfata perfidia, decollare.

Tunc Iohannes Straw, Iohannes Kyrkeby, Alanus Treder, ductores communium decollati sunt. Tunc etiam Iohannes Starling de Estsexia, qui gloriabatur se archiepiscopum decollasse, & ipse decollatus est. Iste mox post illud perpetratum facinus arreptus à Diabolo insanire cæpit, & domum veniens, nudum gladium à collo suo suspendit ante pectus suum, & cultellum (quem dagger dicimus) etiam euaginatum suspendit ad tergum, & ita vesanus circuibat per plateas & vicos, clamans & protestans, se cum eis Archiepiscopum occidisse. Et cum per dies aliquot domi moram fecisset, rediit Londonias, affirmãs se mercedem accepturum ibidem illius facti. Quo cum peruenisset, & constanter fateretur se Archiepiscopum decollasse, recepit capitalem sententiam pro mercede. Sed & hoc aduertendum, quod cuncti de Cantio vel Estsexia, qui manus apposuerunt noxias super Archiepiscopum, cõsimili modo confessi sunt (quanquam inuiti) sponte tamen venientes, qui in eum commiserãt, & Londoniis pro maiori parte decollati sunt. *Decollatio ductorum communium Londoniis.*

Tunc quoq; accidit & villanis de S. Albano prognosticum futurorum malorũ in eadem vrbe. Nam cum quidam illorum conducti & missi fuissent per Abbatem in supplementum regalis exercitus, noluerunt tamẽ (dubium an pro malitia aut pro superbia) fateri eos missos ad regem per Abbatem, sed velut propria venissent autoritate iactitare. Accidit tunc Richardum Peeres, quendam ex armigeris Archiepiscopi, qui & in obsequio etiam erat Abbatis, & ad robas eius, eos in vrbe videre, & recognoscere, quod quidam eorum malefactores fuerunt, & incentores malorum gestorum apud sanctum Albanum. Quos sine mora (adhibitis balliuis) trahi fecit ad carcerem, in crastino proculdubio capitibus puniendos, nisi citatum remedium per abbatis adiutorium adfuisset. Nempe carceri mancipati, nullo modo alio sperauere salutem, nisi missis nuntiis ad conuicaneos suos villanos, edicerent quibus periculis constituti essent, & eisdem exponerent, quod nisi ipsi iam adire curarent Abbatem pro saluatione eorundem, in crastino sine vlla dubitatione fuerant puniendi. Acciderunt hæc in vigilia passionis sancti Albani, octauo videlicet die ab illo die Veneris, quo cæperunt primo contra martyrem calcitrare. Quid plura? venerunt lugubres maiores villæ tempore matutinarum, quæ solemnes erant in honore passionis dicti martyris, dum conuentus hymnum laudis cantabat, scilicet *Te Deum laudamus*, quæsituri remedium proximis suis, & accepturi ab Abbate. Cumque finitis laudibus matutinis, exposuissent hæc omnia coram Abbate, ingemuit Abbas vehementer, & vltra modum tristis effectus, maledixit armigero suo, qui causa fuerat miseriæ prædictorum, iurans se maluisse traiectum fuisse gladio, quam talia audiuisse, præsertim cum ipse eos illuc misisset, & ascribenda esset sibi calamitas, quam patiebantur. Nec mora, accersito quodam ex commonachis suis, iussit vt festinantissime Londonias properaret, non parcendo cornipedi, nec dimittẽdo, donec incarceratos liberos abire vidisset: qui non segniter iussa complendo, sine somno nocte perdurans *Nota de villanis sancti Albani.*

Londonias properauit. Iniunctum est ergo præfato Richardo, vt desisteret ab incæptis, sicut diligeret honorem Abbatis: & iuratum coram Maiore, eos missos fuisse per Abbatem ad incrementum exercitus regii. Et sic demum post magnos timores, ipso die S. Albani dimissi sunt, præstito prius iuramento, vt fideles essent domino Richardo Regi, & domino eorundem abbati S. Albani. Et hoc initium malorum, quæ contigerunt illis. Nec fuerunt Albanenses villani absq; terroribus cunctis feriis sextis & sabbatis ex post sequentibus, vsq; ad illam sextam feriam, qua Rex (vt dicemus) venit ad S. Albanum, ad vlciscendum iniurias martyris exasperati per eos. Sed hæc plenius dicemus suis locis, interim scribendo acta regis vsq; ad tempus prænotatum. Rex ergo interea modo Londoniis, modo ad Waltham morabatur cum turba plurima, cogitans quid agendum pro communi regni commodo & quiete. Placuit tandem regis consilio huiuscemodi literas per patrias destinare.

Pro resistēdo pacis regni perturbatoribus.

Richardus Dei gratia Rex Angliæ & Franciæ, & dominus Hiberniæ, vniuersis & singulis vicecomitibus, Maioribus, & balliuis, & aliis fidelibus nostris comitatus N. salutem. Quia datum est nobis intelligi, quod diuersi subditi nostri, qui contra pacem nostram & inturbationem populi in diuersis comitatibus regni nostri Angliæ se leuarunt, & in diuersis conuenticulis & congregationibus se posuerunt, & damna plurima fidelibus nostris perpetrādo populo nostro comitatuum prædictorum, dant intelligi, & affirmant se dictas congregationes & leuationes ex nostris voluntate & auctoritate fecisse & facere, ac damna perpetrare. Vobis innotescimus per præsentes, quod huiusmodi leuationes, congregationes & damna, ex nostra voluntate seu autoritate minime processerunt, prout nec procedere aut fieri debēt, sed inde quantum plus potest, nobis displicet in immensum, & ea in nostri maximum vituperium, & coronæ præiudicium, & totius regni nostri damnum, & turbationem redundare sentimus. Et ideo vobis & cuilibet vestrū iniungimus & mandamus, quod hoc in locis, vbi melius & celerius pro pace nostra in hac parte conseruanda vobis videbitur faciendum, publice proclamari, & pro resistentia quorumcunque contra pacem nostram (vt prædictum est) leuantium manu forti, pro toto posse vestro, si necesse fuerit, taliter ordinari faciatis, quod pro defectu huiusmodi proclamationis & resistentiæ, damna vel mala aliqua in comitatibus prædictis per huiusmodi congregationes seu leuationes, vel alio modo, minime fiant seu perpetrentur, & sub forisfactura omnium, quæ nobis forisfacere poteritis, nullatenus omittatis. Præcipientes vniuersis & singulis ligeis & subditis nostris, quod ab huiusmodi congregationibus, & leuationibus, & damnis penitus desistentes, ad propria se trahant, & ibidem in pace morentur sub forisfactura vitæ & membrorum, & omnium aliorum, quæ nobis forisfacere poterunt. Teste meipso apud Londonias 17. die Iunii, anno regni nostri quarto.

Hæc commissio fideles regis & regni plurimum confortauit, & perfidos nec immerito conturbauit. Compulsi sunt igitur quærere latebras, qui antea videri appetebant, & ausi sunt de cauernis egredi iuriste, & qui primitus à facie furoris fugiebant, ibi sub silentio iam expectabant, trementes iudicium & iustitiam in eos statuenda. Isti detersa formidine gaudentes erigebantur ad iniurias suas vindicandas, attamen non in omni parte ad similem timorem rustici sunt perducti, quin vbi primum pullulauit insania in Estsexia. Rustici recollecta noua multitudine, ad Billerica, quæ est villa prope villam de Hatfeld Penerell, sic nuncupata, nimis fidentes suis viribus, propria decepti superbia, decreuerunt vel extorta libertate gaudere, vel pro eadem pugnando mori.

Mittuntur nuntii per rusticos ad regem de Estsexia pro libertate.

Mittuntur ergo ad regem, qui tunc ad Waltham morabatur, qui sciscitarentur ab eo, si cogitaret permittere eos præmissa libertate gaudere, & amplius peterent, vt essent in libertate pares dominis, & quod non essent cogendi ad curias, nisi tantummodo ad visum Franciplegii bis in anno. Rex autem & consilium, quod tunc aderat, super tanta temeritate rusticorum admirantur quammaxime, & aliquandiu hæsitatum est, quale responsum reportarent, donec Rex in persona propria taliter respondisset: O (inquit) miseri & odibiles terræ mariq; nec viuere quidem digni petitis dominis comparari. Morte turpissima mulctandi fuissetis proculdubio, si non decreta nuntiis obseruasse statuissemus. Sed quia more nuntiorum aduenistis, non in præsenti moriemini, sed vita gaudebitis, quatenus nostra responsa vestris consociis narratione veridica nuntietis. Proferte ergo ista collegis ex parte Regis. Rustici quidem fuistis & estis, in bondagio permanebitis, non vt hactenus, sed incomparabiliter

ter viliori. Nam ad hoc dum viuimus, & regno Deo dante præfuerimus, ſenſu, viribus & catallis noſtris elaborabimus vos ſuppeditare, taliter vt exemplum ſit poſteris veſtræ ſeruitutis offenſum, & habeant præſentes & futuri vobis ſimiles ſemper coram oculis, & tanquam pro ſpeculo veſtram miſeriam, & vobis maledicendi materiam & timorem vobis ſimilia perpetrandi. Vos autem qui nuntii aduenistis, expleto noſtro mādato, & veſtræ legationis officio, ſi ad nos redire decernitis, & in noſtra perſeuerare fidelitate & ligeantia, vitam viuetis. Iam ergo eligite, quod melius iudicabitis, cum ad veſtros ſocios perueneritis, & conſummaueritis noſtra mandata. Cumque abiiſſent prædicti nuntii, miſſi ſunt in Eſtſexiam è veſtigio cum armata manu, Dominus Thomas Woodſtoke Comes Buckynghamiæ, & dominus Thomas Percy, frater Comitis Northumbrorum, ad prædictorum comprimendam audaciam ruſticorum. Ruſtici vero (vt prædiximus in ſuperioribus Northfolcos feciſſe) per omnia ſe muniuerant in foſſatis, plagis, & cariagio, præterquam iſti fruebantur maiori ſiluarum & nemorum tutamento. Qui quamuis fuiſſet eorum magnus numerus, leui negotio diſſipati ſunt, à decem tantum (vt vſu vulgari loquar) lanceis, qui præceſſerunt dominos ſupradictos. Domini itaque cum vidiſſent eos fuſos tali modo, ſepſerunt ſiluas, ne vllus quidē euaderet, licet periculoſum fuiſſet eos perſequi intra ſiluas: Et factum eſt vt occiderentur à viris vtriuſq; diuerſis in locis quingenti, ceteris beneficio nemorum protectis & ſaluatis. Ceſſeruntq; ibidem in vſus militum octingenti equi, quos ruſtici ſecum duxerant, pro ſarcinis trahendis aut portandis, ſed nondum ſtatim finis poſt iſtam victoriam, malitiæ nebulonum auſi ſunt, qui euadere poterant, tantam cladem iterum calcitrare, iterum malignari. Nempe recollecti qui diſperſi fuerant, ad Colceſtriam properauerunt, & oppidanos, ſollicitare cæperunt ad nouam tumultuationem & veſaniam ſimilē, ſummis precibus, magnis minis, pluribus argumentis: ſed cum nihil profeciſſent, ad Sudburiam commigrarunt. Cognoſcentes autem eorum tranſitum dominus Fitzwater, & dominus Iohannes Harleſton, ſubſecuti ſunt eos cum viris armatis, & repente eum proclamationes ſolitas facerent ex parte communium, inopinate irruerunt ſuper eos, & quot placuit occiderunt, & reliquos vel ad vitam dimiſerunt, vel carceribus recluſerunt.

Rebus ita ſe habentibus in Eſtſexia & Southfolchia, dominus rex volens Eſtſexiam ſua iuſtificare præſentia, ſe contulit ad prædium ſuum, quod dicitur Haueryng at the Boure, deinde ad villam de Chelmesforde, vbi conſtituit dominum Robertum Treſilian Iuſtitiarium, vt ſederet & inquireret de malefactoribus & turbatoribus patriæ, & ſecundum regni conſuetudines puniret delinquentes. Cum ergo viderent Eſtſaxones fortunam aduerſam, & librarent mala imminentia, ſupplices venerunt ad Regem quingenti, & eo amplius viri nudatis pedibus & diſcoopertis capitibus, veniam ab eo & miſericordiam petituri. Quibus ea conditione conceſſa eſt venia, vt malefactores maiores & concitatores præfatæ turbationis proderent & traderent ipſi regi. Factum eſt ergo, vt multi cuſtodiæ traderentur, ſuper quibus deliberandis vel occidendis, Iuſtitiarius onerauit viginti quatuor homines in eorum conſcientiis, vt nulli parcendo fauorabiliter, nec quenquam propter odium perſequendo, de eorum factis & moribus dicerent veritatem. Et factum eſt, vt plures, dictante duodena, tractione & ſuſpendio interirent, aliquando ſuſpenſis ſuper vna trabe decem & nouem. Vſi ſunt tamen prius iudices, qui ſederunt in Eſtſexia, Cantio & Londoniis, propter multitudinem perimendorum decollationibus ruſticorum, donec viſum fuiſſet pœnam capitalem non correſpondere tantis tamque facinoribus manifeſtis, quia quodammodo erat nimis ſecreta punitio tam euidenti delicto. Ob quam cauſam, ex poſt iuxta regni conſuetudines decreuerunt omnes expertos ſceleratiores (vt diximus) protractione ſuſpenſione punire: & in Eſtſexia res vtrique taliter ſe habebant. Interea placuit Regi Regiſque conſilio has literas diuerſis prouinciis demandare. *Litera renuncia-tionis libertate.*

Richardus Dei gratia Rex Angliæ & Franciæ, & dominus Hiberniæ, omnibus, ad quos præſentes literæ peruenerint, ſalutem. Licet nuper in turbatione deteſtabili, per quoſdam ligeos & ſubditos noſtros contra pacem noſtram inſurgentes horribiliter facta, certæ literæ noſtræ patentes ad ipſum inſurgentium inſtātiam importunam factæ fuiſſent, continentes, quod nos vniuerſos ligeos noſtros & ſubditos communes, & alios ceterorum comitatuum regni noſtri Angliæ manumiſimus, & ipſos & eorum quemlibet ab omni bondagio & ſeruitio exuimus, & quietos fecimus. Ac etiam quod perdonauimus eiſdem ligeis & ſubditis noſtris omnimodas inſurrectiones

per ipsos contra nos factas, equitando & eundo per diuersa loca in regno nostro cum hominibus armatis, sagittariis & aliis viis manu armata, cum vexillis, pennicellis displicatis: ac etiam omnimodas proditiones, felonias, transgressiones & extortiones, per ipsos vel aliquem ipsorum factas siue perpetratas, ac etiam vtlegariam, & vtlegarias si qua vel quæ in ipsos vel aliquem ipsorum fuerint, vel fuerit his occasionibus promulgata vel promulgatæ, vel firmam pacem nostram eis & cuilibet eorum concessimus. Quodque volumus, quod iidem ligei nostri & subditi nostri liberi essent, ad emendum & vendendum in quibuscunq; ciuitatibus, burgis, villis, mercatoriis, & aliis locis infra regnum Angliæ, & quod nulla acra terræ in comitatibus prædictis, quæ in bondagio vel seruitio tenens, altius quam ad quatuor denarios haberetur: & si qua minus antea tenta fuisset, inposterum non exaltaretur. Nos tamen pro eo, quod dictæ literæ de curia nostra, absque matura deliberatione, & indebite emanarunt, perpendentes concessionem literarum prædictarum in nostri & coronæ nostræ maximum præiudicium, ac tam in nostri, & prælatorum, procerum & magnatum dicti regni nostri, quam sacrosanctę Ecclesiæ Anglicanę exheredationem, nec non dispendium & incommodum reipublicæ tendere manifeste, dictas literas, & quicquid exinde fuerit subsecutū de auisiamento concilii nostri reuocauimus, cassauimus, irritauimus, & penitus adnullamus. Nolentes quod aliquis cuiuscunq; status seu conditionis fuerit, libertatem siue commodum aliquid de prædictis literis quomodolibet habeat seu reportet. Volumus enim & intentionis nostræ existit, talem gratiam singulis subditis nostris, quamuis enormiter ligeantiam suam forisfecerint de auisiamento sani consilii nostri inposterum impartiri, quæ Deo placabilis, nobisque & regno nostro vtilis fuerit, & vnde fideles nostri subditi reputabūt rationabiliter se contentos, & hæc omnibus, quorum interest, innotescimus per præsentes. Damus autem tam vniuersis & singulis dominis, magnatibus, & aliis fidelibus ligeis & subditis nostris, vicecomitibus & aliis ministris nostris comitatus N. tenere præsentium firmiter in mandatis, quod ipsi præsentes literas nostras in singulis ciuitatibus, burgis, & aliis villis & locis in comitatu prædicto, tam infra libertates, quam extra, vbi expediens fore viderint, & necesse ex parte nostra publice proclamari faciant, vlterius districte præcipiendo, quod omnes & singuli, tam liberi quam natiui, opera, consuetudines, & seruitia, quæ ipsi nobis aut aliis dominis suis facere debent, & ante turbationem prædictam facere consueuerunt, absq; contradictione, murmure, resistentia seu difficultate faciant aliquali, prout ante solebant. Insuper inhibendo eisdem, ne ipsi opera, consuetudines, & seruitia sua prædicta, istis turbationum temporibus magis solito retrahant, seu nobis aut prædictis dominis suis facere vllo colore retardent. Nec aliqua alia libertates siue priuilegia exigant, vindicent, siue clament, quam ante turbationem prædictam rationabiliter habuerunt. Et quod ipsi, qui prædictas literas nostras manumissionis & perdonationis penes se habent & custodiunt, eas statim penes nos & consilium nostrum deferant & restituant cancellandas, sub fide & ligeantia quibus nobis tenentur, & sub forisfactura omnium, quæ nobis forisfacere poterunt in futurum. In cuius rei testimonium has literas nostras fieri fecimus patentes. Teste meipso apud Chelmesforde 2. die Iulii, anno regni nostri quinto.

Hæc in Estsexia (vt ante docuimus) facta sunt, vbi erat rex moram trahens. Iam redeundum est ad scribendum processum factum apud S. Albanum, vt eo discant posteri villanorum dolos magis feliciter præcauere, quoniam:

Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

Processus factus apud S. Albani per Walterum at Lee militem.

Cum itaq; rex in Estsexia aliquandiu moram traxisset, & multorū relatione didicisset, quas iniurias & damna villani de sancto Albano, non tam procurassent quam irrogassent monasterio, proposuit cum omni turba sua, quæ erat copiosa valde, personaliter locum adire, de transgressoribus iustitiam rectam facturus. Sed huic proposito obstitit toto nisu dominus Walterus atte Lee miles, quia de patria illa fuerat, timens videlicet patriæ destructionem, si tantus illuc populus aduenisset. Ob quam causam persuasit Regi & consilio, se facturum bonam pacem inter villanos & Abbatem monasterii sancti Albani, si placeret eis sibi committere causam istam. Qui fidem adhibentes verbis eius, dant commissionem, sociantes eidem Edwardum Benstude, & Galfridum Stukle, & quosdam alios, quorum nomina non occurrunt. Feria ergo sexta in vigilia Apostolorum Petri & Pauli, vt non deessent eis miseriæ illa die, in qua ipsi immisericorditer miseros (vt retulimus per ante) afflixerant, cognoscentes villani prædictum Walterum cum armata manu in crastino aduenturum, factis pro-

proprijs torti,& conscientiis male conscijs fatigati,cœperunt pauere & tædere. Iamiamque multi fugam inissent, nisi obstetisset improba, animositas Wilhelmi Grindecobbe, quem inter oppidanos supra retulimus magnum fuisse. Hic namque perfidos in infidelitate confortauit, dicens: Estote viri cordati, locupletes enim sumus,non deerunt nobis auxilia,quandiu non defuerit nostra pecunia. Ecce villæ circumiacentes nobis fœderantur, quæ nobis erunt adiutorio si oportuerit. Egrediamur mane velut homines, in obuiam militis extra villam equis vecti,& inquiramus antequam appropinquet villæ nostræ vtrum pacificus sit aduentus eius. Qui si non fuerit,fugabimus eum verberibus à villa nostra. Placuit ergo stultus sermo stultis,& mane iuxta verbum eius egressi sunt. Militem vero latuit causa huius obuiationis pro tunc. Qui tamen benigne postquam obuiassent sibi (vt videbatur) salutatus ab eis,& resalutauit eos,& conduxerunt eum ad villam honorifice more suo. Habebat autem secum miles quinquaginta lanceis, & Architenentium vndecunque collectorum magnum numerum, qui fortisan si militi aliquod periculum contigisset,quia de patria fuerant quidam,& villanis fœderati,in primis restitissent eidē. Mox itaque post aduentum suum ad villam in ipso festo Apostolorum Petri & Pauli, fecit proclamari,vt omnes villani,& qui citati fuerant ad comparendum de villis vicinis coram eo, conuenirent in campum de Derffold voluntatem, & mandatum regium audituri post horam nonam. Conuenerunt ergo omnes ad horam & locum pręfatum,& ipse vnà cum eis stipatus armatorum multitudine pariter est egressus. Cumque locasset se & armatos circa eum sub silua de Derffold, & cunctum populum stare disposuisset coram eo ad modum arcus cælestis, ad eos sermonem huiuscemodi perorauit.

Oratio militis habita ad villanos.

Domini(inquit)& amici,qui citati conuenistis ad hunc locum,antequam quicquam aggrediar causam aduentus mei vobis exponere,conueniens reputaui. Nostis enim quam grauiter pacis perturbatores regiam maiestatem offenderint. Ob quam causam dominus rex modo in partibus Estsexiæ,exercet iudicia maxima & magnum grauamen super patriam vniuersam & habitatores eius,vt iugum eorum aggrauat vehementer. Qui audiens de perturbationibus & damnis & iniurijs factis in hac villa & monasterio, cuius patronus est & aduocatus, vltra quam credi potest indoluit, & vindicari cupiens in transgressores,statuit personaliter cum exercitu qui cum ipso est huc aduētasse,qui si venisset cum ea turba quam ibidem retinet, proculdubio omnes fructus,cuncta blada patriæ necessario deuastasset. Tantus nimirum est cum eo exercitus, quod per quinque milliaria in eorum circuitu, non fœnum,non blada aliqua, non fructus terræ noui, non antiqui superfuerint, sed omnia consumpta & conculcata fuerint. Condolens ergo elaboraui in his,tantis damnis patriæ meæ prouenturis, pręcauens & compatiens conuicinis,parte regis eneruare propositum,& impedire aduentum, assumens quidem pro patriotis onus graue super humeros, sed tamen voluntarium:quia speraui aliquid patriæ tali occasione conferre. Commissa est ergo mihi potestas,licet non sine difficultate,ad precum mearum instantiam patriam iustificandi,vice regis,cui non extranei,non incogniti, sed proximi vestri & amici in commissione sunt iuncti. Agite igitur quod expediat & alacriter principales concitatores turbarum tradatis, & abbati huius Monasterij satisfacere studeatis, quem inuenitis (vt reor)satis rationabilem,quia vir sanctus & iustus esse dinoscitur, & regiam beneuolentiam & tranquillam recuperabitis tali facto. Finitis his sermonibus applaudunt multi,& eius consilus se velle parere promittunt. Tunc miles (conuocata duodena de villanis) onerat, vt in crastino venientes iuxta formam iuramenti edicant quoscunque reos sciuerint in hac causa, & sic ea die dimissa turba,& ipse ad hospitium est reuersus. In crastino autem quia proposuerat malefactores, quos iudicandos putauit per pręfatam duodenam sine strepitu apprehendisse, vocauit viros duodenæ ad cameram suam, vt sciret quos iudicassent. Qui cum venissent, responderunt se neminem indictare posse, neminem accusare velle, omnes esse bonos & fideles regis,neminem alium nosse inter eos. Quibus auditis,& cognito quorsum intentio eorundem vrgeret, quod videlicet peiorando mallebant suas conscientias maculare, quam quemlibet ex proximis accusare,miles cōticuit, arte artem delusurus. Post auditam missam monuit eos reddere chartas quas extorserant de monasterio,dicens ex tali facto eis non modicum commodum prouenturum. Illi vero pro tunc promiserūt se sursum post nonā, chartas pręfatas reddituros. Cum vero post nonam reuenissent ad cameram Abbatis vbi comederat dictus miles, excusationes nouas pretendentes,

innuebant ſe chartas reddere non valere propter metum communitatis, & maxime, quia non ſciebant pro certo quis eas in cuſtodia detinebat. Miles igitur commotus nec immerito, iurauit, quod exirent de præſentia ſua donec chartas reddidiſſent. Ob quam cauſam mendaces & falſi, ex poſt dixerunt ſe impriſonatas fuiſſe in camera Abbatis iniuſte. Abbas autem ne materiam vel occaſionem haberent male loquendi, quos ſciunt pronos ad mendacia, interceſſit pro eis penes militem, dicens ſe tantum in eorum confidere conſcientia, quod nõ eſſet opus alio mediatore inter ipſos præter eoſdem & ſemetipſum. Quibus verbis miles mitigatus, dimiſit eos. His itaque geſtis, miles omnem turbam, iuſſit conuenire ad le Barnet wood, vbi parum aut nihil agens propter metum villanorum qui aggregauerant illuc, prope trecentos ſagittarios de villis circumiacentibus, inter quos præcipui fuerunt Barnetẽſes, & viri de Berkhamſtede, qui omnes, ſi aggreſſus fuiſſet aliquam publicam iuſtitiam facere in eo loco (vt credebatur) inſurrexiſſent in eum, & hi fortaſſis qui cum eo venerant, eo relicto aliis adhæſiſſent, nihil pro tunc aliud decreuit aperte, niſi mouere eos de ſatisfaciendo Abbati, & chartis reddendis. Secretis vero ſeorſum conuocatis Balliuis & Conſtabulariis, iuſſit ex parte regis, vt mox poſt ſubtractionem turbæ, quæ ad villam conuenerat, elaborarent circa captionem Wilhelmi Grindecobbe, Wilhelmi Cadyndon, & Iohannis Barbitonſoris, qui videlicet (vt ſupra retulimus) petras molares abſtulerat de locutorii pauimento, & quorundam aliorum quos dixit ita aperte accuſatos de tam manifeſtis maleficiis, quod oportebat omnino pro honore villę & ſaluatione villanorum eos ad tempus arctari. Iniunxit inſuper, vt apprehenſos adducerent Hertfordiam in craſtino hora tertia coram eo. Poſt hæc repente aſcenſo compede cum omnibus qui cum eo venerant, Hertfordiam feſtinauit. Et factum eſt poſt receſſum eius, magnanimitate, diligentia & probitate armigerorum, qui tunc in obſequio Abbatis erant, ſcilicet Richardi Peeres, Iohannis Chiual, Thomæ Eydon, Wilhelmi Eccleshale, & balliui quanquam inuiti inducerentur ad capiendum præfatos viros: & capti ſunt eadem nocte tres nominati ſuperius, & in priſona poſiti apud Portam. In craſtino vero iuxta præceptum militis Hertfordiam ſunt deducti, comitantibus eos maioribus & valentioribus villæ S. Albani, & cunctis armigeris & valectis abbatis decenter armatis: ſic enim præceperat miles, vt venirent ad fortificandum eum, qui iuſtitiam & iudicium eo die erat facturus. Poſt quorum receſſum cæpit turbari vniuerſa villa & ampulloſa verba fundere, & iuramenta ſuperuacua miſcere, quod videlicet centum pro vno occiderentur, ſi contingeret quenquam ex proximis eorum occidi. Hinc cæperunt eodem die à villanis frequentari conſilia, congregari conuenticula, non tamen in villa, ſed in campis, ſiluis, & extra villam locis, vnde credebatur quod ipſa die immiſiſſent ignem in Abbathiam, quia nullus domi erat qui defenderet: vel hoſtili more monaſterium obſidione vallaſſent. Ex qua cauſa abbas & commonachi in timore maximo cõſtituti, miſerunt pro quibuſdam generoſis de patria, qui locum tuerentur ſi neceſſitas accidiſſet. Abbas etiam cum cognouiſſet quo abiiſſent armigeri ſui, & quod intendebant prædictos captiuos ad mortem inſequi, confeſtim miſit ad eos literaliter, pręcipiens vt dimiſſis omnibus, feſtinantiſſime remearent ad eum pro præcauendis periculis, quæ ſibi de nouo emerſerant inſperato. Erant, cum ad eos hęc noua perlata fuiſſent, ſtantes coram iudice, & conſtanter prædictos captiuos accuſantes, & de eis ſecundum iura regni iudicium fieri poſtulantes. Viderant autem in quoſdam eis ſimiles capitis punitionis animaduerſum ibidem, vnde conceperant ſpem eos conſimiliter puniendi. Viſis ergo literis abbatis, armigeri vehemẽter doluerunt, eo quod compellendi erant ad recedendum antequam vidiſſent finem de prædictis. Qui ſi expectaſſent, proculdubio eo die vidiſſent eoſdem decollatos. Redierunt idcirco notificata prius militi legatione domini ſui, cum ſumma celeritate, quia ignorabant cauſas tam repentinæ reuocationis. Quibus recedentibus, inſteterunt villani de ſancto Albano, qui ibidem erant, pro manucaptione dictorum, ſed duobus detentis in carcere, tertius, ſcilicet Wilhelmus Gryndcobbe deliberatur, eiſdem obligantibus ſe, pro eiſdem tribus de vicinis ſuis in trecẽtis libris, ſingulis etiam integra ſumma obligatis, quod eum carceri reſtituerent die Sabbati proximo ſequente. Nam tunc erat dies Lunæ in octauis ſancti Iohannis Baptiſtæ, niſi contingerent eos inire concordiam cum Abbate infra dictos dies. Reuertuntur igitur cum Wilhelmo ſua æſtimatione laudabiles, quod manucapere poterant pro amico, niſi timor ſurrepſiſſet de fuga Wilhelmi, quæ ſi contingeret, ſemetipſos æſtimabant perituros. Tractant interea cum vicinis ſuper deliberatione Wilhelmi, affirmantes vnum è duobus neceſſa-

cessarium, aut Abbati restitutis chartis satisfacere, aut eundem Wilhelmum in suo reditu capite priuari, & plures forsitan ex vicinis consimili pœna percelli. Cumq; intrarent & responsa suspenderent, Wilhelmus Gryndecobbe cuius cor iam induratum in malo fuerat, ita ait: Conciues quos iamdudum parca libertas de oppressione diutina releuauit: state modo dum stare licebit, & de mea mulctarione minime timeatis, qui in causa libertatis acquisitæ moriar, si nunc contingat occumbere, fœlicem me reputans per tale posse martyrium vitam finire. Agite hoc in tempore, vt facere debuissetis, si Hertfordiæ hesterno decollatus fuissem. Nam nihil obstabat quin finem vidissem vitæ, si non Abbas armigeros suos intempestiuius reuocasset. Nempe ipsi me in multis accusauerant, & iudicem fauorabilem eis habebant, & in sanguinem meum pronum. Quid multa? Indurantur & villani, & iurant se nondum libertates recuperatas dimissuros, quin potius æstimant se infortunatos & vecordes, qui cum tantam turbam eis fauentem habuissent, quod caput militis, qui in burgum eorum & burgẽses tanta præsumpserat, ad terrorem vbique terrarum Iudicum & falsorum Iusticiariorum, viriliter amputassent, & super collistrigium collocassent. Pœnituit tamen Wilhelmum Grindecobbe, sed sero, stultitiæ suæ, quia vicinos elatos in superbiam, & cum vellet non potuit à stultitia reuocare. Adueniente ergo sabbato, vt diebus Sabbati innouaretur tribulatio eis qui eo die multos conturbauerant, reductus est ad carcerem per eos qui pro eo fideiusserant, Wilhelmus antedictus, & ibidem custoditus vsq; ad tempus illud, quo reductus est ad sanctum Albanum, ad iudicium subeundum in aduentu regis, vt expost dicetur. Interea non cessabant coniurationes, elationes inter villanos per illam hebdomadã vsq; in diem Veneris, quo die Wilhelmus Grindecobbe misit illis noua multum displicentia, de aduentu comitis Warwici, & domini Thomæ Percy, qui mittendi fuerant in fauorem Abbatis, ad iudiciũ exercendum in eos cum mille viris armatis. Nam & ipse Wilhelmus fratrem habuit, qui ad intercedendum pro eo curiam regis adierat Chelmesfordam, & ibidem audiens talia, prædicto Wilhelmo fratri suo nunciari curauit, & Wilhelmus vicinis suis. Tunc mœror & luctus iterum, tremor & horror inuaserunt perfidos, superbos, elatos villanos. Tunc de nouo tractare cœperunt de chartis Abbati reddendis, de nouis fœderibus feriendis, de concordia ineunda. Venerunt idcirco in crastino. i. die Sabbati in octauis Apostolorum Petri & Pauli, hora completorii, ad reddendum chartas, & quendã librum in quo veteres placitæ inter Abbathiam & villanos habitæ continebantur, quem quidem librum abstulerant in die furoris sui: sed abbas non reputauit illam horam idoneã ad tractãdum cum illis super re tam ardua. Quapropter misit ad illos fratrem Wilhelmum Killingworth, Priorem de Wymundham, qui librum ab eis reciperet, sed chartas reacceptare differret, & ducentas libras quas pro emendis faciendis obtulerant, vsq; in crastinam horam primam.

Accidit autem vt comes Warwici, cui causa Monasterii commissa fuerat iustificanda eodem tempore, audiret à referentibus in partibus sui dominii grauem turbationem exortã esse, quare causis extrinsecis omnino dimissis, oportebat eum ad sua quantocius festinare. Missis ergo qui eum excusarent de suis militibus ad Abbatem, & eum confortarent, ne concideret vultus eius pro dilatione aduentus sui, abiit in viam suam. Cum vero in crastino cognouissent villani pro certo comitem non esse venturum, in derisiones dissoluuntur, & sannas ad inuicem garrulãtes. Quid est quod timebamus? quare à verbis mendacibus formidauimus? num putandũ est exercitum hic fuisse contrahendum ad preces Abbatis? stulti sumus, inepti credidimus, vt fatui operati sumus. Nunquam de cætero est offerenda pecunia, nunquã chartę reddendę. Et si reddendæ chartæ forent, quare nos primi meticulose in pernitiosum exemplum inciperemus? Nõ contingat hoc dedecus in persona nostra, salliat interim abbas carnes quas mactauit, ne putrescant: & vendat ceruisiam quam pandoxauit, ne acescat: & panes quos pinsuit ne indurescãt aut muscidi fiant, aut à muribus corrodãtur. Huiuscemodi verbis per singulos dies improperabant Abbati & famulis de abbathia, donec quidã ex armigeris abbatis zelo ducti domino regi tantas molestias indicassent. Qui cũ audisset talia, cõmotus & ipse, nimirũ iurauit se accessurum personaliter ad tãtas insolẽtias cõpescendas. Villani vero (vt videbatur) interim de pace reformãda minime cogitabant. Requisiti autẽ cur chartas non redderent, respõderunt se timore Barnotensium & Watfordensium & cęterarũ villarum differre, qui incendiũ villæ cõminati fuerant, & eis exterminium, si ipsi primò id attemptare præsumerent: sed falsi quidem locuti sunt falsa, vt rerum exitus cõprobauit. Nam Barnotenses & cæterarum contermina-

mina-

minarum viri villarum, priusquam illi & chartas humiliter reddiderunt, & se in misericordia domini posuerunt, & se paratos esse ad pugnandum cum eis dixerunt, videlicet cum singulis singuli, aut cum decem totidem, aut cum omnibus omnes in hac causa, quod scilicet mendose de eis talia protulissent. Sed de his hactenus, iam ad superiora reuertamur. Dum igitur hæc agerentur, allati sunt rumores flebiles ad sanctũ Albanum, quod Rex aduentare disponeret, & ibidem iudicia præsentialiter exercere. Doluit idcirco abbas, qui timuit per tantum populum patriam deuastandum. Doluerunt villani sed dispariter, quia metuebant subire iudicium debitum maleficiis eorundem. Abbas quem reipublicæ charitas detinebat, aliis satis benigne præcauere cupiens: misit Londonias ad dominum Hugonem Segraue senescallum, amicum suum, & alios amicos, & notos quos habebat in curia, rogans & efflagitans vt regis impedirent aduentum, si quoquo modo possent. Monachus vero qui hæc executurus exiuerat, cum nihil omnino proficere posset ille vel amici præfati, rediit infecto negotio, narrans Abbati regem pro nullo velle mutare propositum, quin omnino accederet infra duos dies. Tristatus est ergo Abbas vltra quam credi potest, non pro se, sed pro miseris oppidanis sancti Albani, nec non pro patria conuicina, quibus sciuit per aduentum regium prouenturum maximum detrimentum, quanquam idem villani expost mendacia fabricantes, asseuerauerunt Abbatem regi contulisse mille libras vt in excidium eorum properaret. Sed fallax turba, gens perfida, populus dolosus, viri mendaces, homines fraudulenti, proximi vicini inuidi, beneficiis semper ingrati, talia confinxerunt ad diffamandum eorum velint nolint dominum & patrem spiritualem, vt veræ iniquitatis filii, patrem totius ingratitudinis & mendacii diabolum imitantes. Hi cum audissent regem proculdubio aduenturum, conducunt quẽdam militem causidicum, scilicet Wilhelmum Croyser magno prætio, quia ipsimet propter maleficia sua iuxta opinionem propriam non merebantur audiri ad intercedendum & proloquendum pro eis, si forte abbas pro reuerentia mediatoris, induci posset ad ignoscendum eis. Nouerat apud abbatem laborem hunc facilem, qui ignosceret deprecantibus, ita tamen vt damna resarcirent ecclesiæ, quæ intulerant perturbatione præfata. Conuenit igitur inter Abbatem & villanos, mediante præfato milite & timore aduentus regii, vt eo die post nonam, quo die rex erat venturus, reportarent tot molarum manualium lapides, quot asportarunt de pauimento hostii locutorii forinseci, & restaurarent propriis sumptibus domum quam diruerant, præter id quod Abbas concessit eis maremium, quod remansit de domo præfata, & quod soluerẽt eidem abbati, vel successoribus suis, pro damnis & iniuriis illatis sibi pariter & expensis suis, ducentas libras argenti bonæ & legalis monetæ citra festum S. Michaelis Archangeli proximi sequentis, ad quam summam soluendam obligauerunt se plures de maioribus appositis sigillis suis, sub pœna duplici. Et quod Abbas nullam deponeret quærimoniam penes regem pro illatis per illos iniuriis, sed si contingeret eos impeti per regẽ pro factis suis in turbatione præfata, idem apponeret diligentiã suam pro acquietatione eorundem & gratia obtinenda. Quibus promisit abbas se nullam quærimoniam depositurum de eis, si condicta seruarent, penes regem vero se intercedere velle pro posse promisit, siquidem eius preces possent exaudiri, cæterum se nolle promittere eis veniam publice protestatus est, quæ tantummodo esset de regia gratia processura, quia ignorabat si id impetrare posset. Quod verbum acceperunt de ore eius maiores pariter & communes, asserentes illis sufficere bonam voluntatem abbatis, cum rege autem se optime conuenturos de his quę spectant ad regiam dignitatem. Et ita pro tunc solutum est consilium & dimissa. Circa horam vesperarum allati sunt lapides molares sex, quot videlicet asportauerant, & ministerio villanorum positi iuxta locum de quo alii fuere leuati. Chartas insuper & obligationes quas extorserant timore ducti suppliciter veniam deprecati sunt, & chartas redonauerunt, & quamplures se obligauerunt ad satisfaciendum iuxta quantitatem delictorum suorum. [illegible] vtique eo die quo rex erat venturus facta sunt.

Finitis vesperis cum processione solemni obuiam regi processum est ab Abbate & conuentu ad occidentale hostium monasterii, acceptusque est honorifice cum pulsationibus campanorum cantuque tam debito quam deuoto. Aduenerunt autem c[illegible]m eo ad millia Architenentium, & armatorum, inter quos dominus Robertus T[illegible]silian miles, Iusticiarius peritissimus, vir multum habens pectoris & prudentiæ serpen[illegible]næ. Hic in crastino sedens pro tribunali in villa apud le Moothal, accersiri iu[illegible]t ex Hertfordia, Wilhelmum Gryndecobbe, Wilhelmum Cadyndon, & Iohan-

nem

nem Barbitonsorem quem supra retulimus pauimentum locutorii cōfregisse, & molares abstulisse,& comminuisse in spiritu furoris sui. Cum ergo venissent ad Sanctum Albanum, iussit eos in custodia conseruari vsque in diem lunæ, quo videlicet die iurati qui onerati fuerant primo die sessionum ad prodendum malefactores qui regiam pacem perturbauerant, dicturi erant veredictum onerationis eorundem. Erat autem primus dies quo eum sedisse descripsimus dies Sabbati, & primus dies canicularium, qui expost infausti fuere villanis.

Hoc die præterea Iohannem Ball præsbyterum captum à viris Couentrensibus, & pridie ductum ad sanctum Albanum & regis præsentiam, cuius maiestatē conuictus est læsisse enormiter, auditum & confessum turpissima scelera, traditioni, suspēdio, decollationi, exenterationi & quarterizationi vt vsu vulgari loquar, idem Robertus adiudicauit, cuius mors dilationem accepit vsque in diem lunæ, interuentu domini Wilhelmi Londoniensis Episcopi, qui circa salutem sollicitus suæ animæ illud ei spacium pœnitentiæ impetrauit. Hic per viginti annos, & amplius semper prædicans in diuersis locis ea quæ sciuit vulgo placentia, detrahens tam personis ecclesiasticis quam dominis secularibus, beneuolentiam magis communis populi, quam meritū penes Deum captabat. Docuit nempe plebem, decimas non esse dandas curato, nisi is qui daturus esset foret ditior quam vicarius qui acciperet siue rector. Docuit etiā decimas & oblationes subtrahendas curatis, si constaret subiectum aut parochianum melioris vitæ fore quam euratū suum. Docuit etiā neminem aptū regno Dei qui nō in matrimonio natus fuisset. Docuit & peruersa dogmata perfidi Iohānis Wicklef, & opiniones quas tenuit & insanias falsas, & plura, quæ longum foret recitare: propter quæ prohibitus ab Episcopis in quorum parochiis hæc præsumpsit, ne in ecclesiis de cætero prædicaret, concessit in plateas & vicos, vel in campos, ad prædicandum. Nec defuerunt ei de communibus auditores, quos semper studuit per detractiones prælatorum & placentia verba allicere ad sermonem. Postremo excommunicatus, cum nec desisteret, carceri mancipatur, vbi prædixit se deliberandum per viginti millia amicorum. Quod postea euenit in turbatione regni præfata, cum omnes homines carceres confregerunt & incarceratos abire compulerunt. Cumque taliter deliberatus fuisset, eos secutus est, instigans ad plura mala perpetranda, & prædicans ita omnino fore faciendum. Et vt sua doctrina plures inficeret, ad le Blackheth, (vbi ducenta millia hominum communium fuere simul congregata, huiuscemodi sermonem est exorsus.

De Iohanne Ball presbytero.

Wahn Adam delfe and Eue span, who was than a Gentleman?

Continuansque sermonem inceptum, nitebatur per verba prouerbii quod pro themate sumpserat, introducere & probare, ab initio omnes pares creatos à natura, seruitutem per iniustam oppressionem nequam hominum introductam contra Dei voluntatem, quia si Deo placuisset seruos creasse, vtique in principio mundi constituisset, quis seruus, quisue dominus futurus fuisset. Considerarent igitur iam tempus à Deo datum eis, in quo (deposito seruitutis iugo diutius) possent si vellent, libertate diu concupita gaudere. Quapropter monuit vt essent viri cordati, & amore boni patrisfamilias excolentis agrum suum, & extirpantis ac resecantis noxia gramina quæ fruges solent opprimere, & ipsi in præsenti facere festinarēt. Primo maiores regni dominos occidendo. Deinde Iuridicos, Iusticiarios, & iuratores patriæ perimendo. Postremo quoscunq; scirent in posterū cōmunitati nociuos tollerent de terra sua, sic demum & pacē sibimet parerent & securitatē in futurū. Si sublatis maioribus esset inter eos æqua libertas, eadē nobilitas, par dignitas, similisq; potestas. Cumq; hęc & plura alia deliramenta prędicasset, commune vulgus eum tāto fauore prosequitur, vt acclamarent eū Archiepiscopum futurum, & regni cancellarium, solū eum dignum Archipræsulatus honore, Archiepiscopum qui tunc superstes erat, communium & regni proditorem fuisse, & idcirco decapitandum vbicunque posset in Anglia cōprehendi. Miserat insuper ductoribus communibus in Estsexia quandam literam ænigmatibus plenam, ad hortandum eos vt incepta perficerent, quæ expost inuenta est in manica cuiusdam suspendendi pro turbatione præfata, cuius tenor talis est.

Thema sermonis Iohannis Ball.

John Schep sometime seint Mary priest of Yorkn, and now of Colchester, greteth well John Namelesse, and John the Miller, and John Carter, and biddeth them that they beware of guyle in borough, and stand together in Gods name, and biddeth Piers Ploweman goe to his werke, and chastise well Hob the robber, and take with you John Trewman, and all his fellows, and no moe. John the Miller hath yground smal, small, small: The kings sonne of heauen shal pay for all. Beware or ye be woe,

Litera Iohannis Balle, missa communibus Estsexiæ.

know

know your frende fro your foe, Haue ynough, and say hoe: And do wel and better, & flee sinne, and seeke peace and holde you therin, & so biddeth Iohn Trewman & all his fellowes.

Hanc literam idem Iohannes Balle confessus est se scripsisse, & communibus transmisisse, & plura alia fatebatur & fecit, propter quæ (vt diximus) tractus, suspensus, & decollatus apud sanctum Albanum idibus Iulii, præsente rege, & cadauer eius quadripartitum quatuor regni ciuitatibus missum est.

Comitia celebrantur apud S. Albanum.

Robertus Trisilian Iusticiarius, Idibus Octobris apud Sanctum Albanum conuocari fecit duodenam, quam tridie onerauerat ad indictandum & prodendum malefactores & pacis regiæ turbatores. Venerunt igitur iurati de villa, & dixerunt se nullum talem scire, nullum indictare iuste posse, cunctos fideles & obsequentes regi fore, semperque fuisse. Videns autem Iusticiarius, quo tendebat ista responsio, vt erat vir sapiens & profundæ intelligentiæ, præcepit vt redirent & memores essent verbi illis dicti ex parte regis, quando suppliciter egressi in obuiam regi, misericordiam & veniam postulabant. In hoc videlicet & perdonationem & veniam consequuturos, si incentores & authores turbationis regni tradidissent, sin aliàs, iuxta sermonem regis eos subituros prædixit eandem pœnam quam pertulissent iidem malefactores si depræhensi fuissent. Regressi sunt igitur dicti iurati, quos è vestigio secutus est Iusticiarius ad locum in quo erant de præmissis tractaturi. Et proferens de sua manica quandam rotulam, in qua & nomina plurimorum, & malefacta continebantur, ante eos: En (inquit) deposita proximorum vestrorum scelera per bonos viros & fideles patriæ, quæ neminem pene latent, & vos putatis nos omnes deludere vestro silentio, vel excæcare. Nequaquam fiet quod putatis, cum in promptu habeamus, & nomina & facta sceleratorum, quos vos iustos monstrare velletis. Agite propterea quæ vobis expediunt, & vitam vestram seruare satagite, ne dum nimis inutiliter cauetis proximis, vobismet periculum excitetis. Turbati ergo villani, estimauerunt salubrius indictare reos vicinos, quam in semetipsos dicta mala congerere, & indictauerunt quamplures, tam de patria quam de villa. Tunc Iusticiarius, conuocata seorsum alia duodena, demonstrauit eis & nomina & indictamenta personarum per primam duodenam (vt præmittitur) exarata, interrogans quid illi vellent dicere de personis prædictis si illi onerati essent super præmissis. Viri autem de secunda duodena cernentes cuncta fore vera, quæ per primam duodenam fuere scripta, responderunt se eo modo fecisse quo illi, si fuissent onerati. Igitur hanc duodenam seruauit Iudex ad dicendum veredictum de præfatis personis, quæ nullo modo potuit aliter dicere in reddendo veredicto, quam dixerant cum interrogarentur de præmissis: sed oportuit illos, vellent nollent, damnare eos quos anteà fatebantur se voluisse indictasse de prædictis sceleribus, vel cum rubore falsi apparere. Et hoc commento, Iusticiarius induxit eos (quanquam falsi esse maluissent) ad dicendum veritatem. Onerauit nihilominus & tertiam duodenam super eadem re, quæ cum vidisset primæ duodenæ deposita, eadem deposuit quæ prima descripsit, ita vt nullus damnaretur nisi per ora triginta sex virorum: sed secunda duodena (vt diximus) semper seruabatur pro veredicto dicendo, postquam prima & tertia duodena indictamenta fecissent.

Executio quorundam malefactorum.

Tunc damnatus est Wilhelmus Gryndecobbe, Wilhelmus Cadyndon, Iohannes Barbitonsor, & quidam alii malefactores, pro turbatione pacis regiæ, & tracti sunt & suspensi, ad numerum decem & quinque virorum. Incarcerati sunt de maioribus villæ ad sectam regis, suis conuicinis eosdem indictantibus, Richardus Walyngforde, Iohannes Garlek, Wilhelmus Berewill, Thomas Putor, & plures alii mediocres. De patria vero cōmendati sunt custodiæ carcerali ad numerum octoginta personarum, qui expost regis indulgentia sunt dimissi.

Abbas & conuentus sancti Albani accusantur de perturbatione & commotione prædicta.

Interim villani (vt nullum lateret eorum malicia) quanquam dominus Abbas sæpius pro eis intercessisset domino regi, & pro salute & vita supplicasset eorundem, & frequenter ob id iram regiam metuisset, quia proclamatum fuerat nullum debere pro quoquam preces fundere, non onerati, non iussi, non coacti, sed sponte, in Abbatem & conuentum dolum cogitantes, & mendacia fabricantes, eosdem indictauerunt de prima commotione villanorum, quod scilicet Abbas iussisset & coegisset eos egredi ad turbam quæ erat Londoniis congregata, cum villani parum aut nihil de talibus cogitassent: quare asseuerauerunt Abbatem & conuentum & famulos eorundem incitatores & authores primos fuisse turbationis quæ in villa postea contingebat: & insuper eos direxisse in adiutorium inimicorum regis & regni. Cumque iusticiarius hæc audisset & vidisset, abhorrens nimium & execrans tantam tamque mani-

festam

festam villanorum malitiam, dixit eis: dicatis ait o perfidi in animabus vestris hoc, quod creditis vtrum Abbas ista fecerit, tanquam regis & regni proditor, vel pro meliori, id est, pro periculo præcauendo, ne turba veniens quæ furebat, damna tam vobis quam sibi inferret. Edicite si sibi & vobis optauit exitium; aut si intentionis eius fuerat, vt reuertentes cum tanto numero, inferretis damna quæ sibi & vicinis vestris intulistis. Dicatis per iuramentum vestrum, si reus est Abbas horum quæ numeraui mus in præsenti. Illi autem confusi in astutia propria, nec habentes quid responderent, aliquandiu conticuerunt. Vrgebat autem Iusticiarius vehementer vt dicerent quid sentirent. Tandem verecundi compulsi sunt dicere veritatem, asserentes Abbatem satis fidelem tam regi quam regno fore, & hæc omnia iuxta intentionem suam pro meliori fecisse. Tunc Iudex detestatus est eorum perfidiam coram multis, & increpauit eos asperrime, præcipiens vt sine mora ipsimet manibus suis indictamentum prædictum confringerent & cassarent. Quod & villani, licet cum mala voluntate, fecerunt. Considerantes vero quod fraudati fuerant suo nequam desiderio in hac parte, cogitauerunt qualiter abbatem molestare possent per alias adinuentiones. Hospites namq; suos, milites & armigeros de regis familia, qui apud eosdem copiose hospitati fuerant, fictis insimulationibus credere compulerunt, Abbatem fore hypocritam, & per speciem sanctitatis quam foris monstrabat, plerosque dominorum regnique magnatum deludendo decipere, vnde contigit vt eorum fultus patrociniis, tirannides impune exercere, & iniuste subiectos opprimere non timeret. Asserebant insuper eundē Abbatem burgensium sancti Albani iura & libertates auitas nequiter per falsa commenta surripuisse, & eosdem liberos homines tanta oppressione contriuisse, vt nemini liceret in domo sua molam manualem erigere, sed more natiuorum cuncti compellerentur molere ad ipsius Abbatis molendina. Dicebant etiam eum infinitam auri quantitatem regi dedisse, vt adueniens secūdum quod accidit, cōciues eos suspendi iuberet. Persuadebant præterea muneribus, vbi verba defuerunt, vt quoquo pacto regales inducerent ad male loquendum de Abbate, si saltem mala irrogare actualiter non valerent. Suadebant & mulieres eorum, quod viri non valebant, quæ satis communes fuerunt eisdem tempore hospitalitatis eorū. Sicq; factum est, vt tot excrescerent maliloqui, quod pene cunctos amicos monasterii conturbarent, licet proclamaretur publice viros suspendendos qui Abbatem accusare false præsumerent, & fœminas concremandas. Et hæc quidem erat retributio villanorum quam retribuerunt Abbati, qui reddere mala pro bonis festinabant, & odium pro dilectione sua, ac pro eo quod eundem diligerent detrahebant sibi. Cum dominus rex iam fuisset octo dies apud Sanctum Albanum, intelligens & prænoscens eius consiliū quod tunc aderat, natiuorum & seruorum monasterii corda non recta futura cum suis dominis, id est, cum Abbate & conuentu in posterum, nisi cautius ageretur cum eisdem, iussu regis remedium apponere statuerunt huiusmodi malis futuris, magno regis sigillo firmatum. Nam regis Cancellaria tunc tenebatur in domo capitulari, vnde facilius consequi potuit idem Abbas quæ volebat.

Richardus Dei gratia rex Angliæ & Franciæ, & dominus Hiberniæ, dilectis sibi Iohanni Lodewyke, Iohanni Westwycombe, Iohanni Kenting, Richardo Perers, Waltero Graunford, Richardo Gyffarde, Thomæ Eydon, & Wilhelmo Ecclesha le salutem. Mandamus vobis & cuilibet vestrum, firmiter iniungentes, quod statim visis præsentibus, quacunque excusatione cessante, in singulis villis & locis in comitatibus Hertfordiæ & Buckingham, tam infra libertates quam extra, vbi expediens fore videritis & necesse, ex parte nostra faciatis publice proclamari, quod omnes & singuli tenentes dilecti nobis in Christo Abbatis de sancto Albano, tam liberi quam natiui, opera, consuetudines, & seruitia quæ ipsi prædicto Abbati facere debent, & ab antiquo (ante turbationem in diuersis cōitatibus regni nostri Angliæ iam nouiter exortam) facere consueuerunt, absq; contradictione, murmure, resistentia, seu difficultate aliquali, faciant prout antea facere solebant. Et vlterius, ex parte nostra districte inhibeatis, quod iidem tenentes aut natiui, seu alii quicunq;, opera, consuetudines, aut seruitia sua prædicta, istis turbationum temporibus magis solito non retrahant, sed nec ea prædicto Abbati facere vllo colore retardent, nec aliqua libertates siue priuilegia exigant, vendicent, siue clament, quam ante præsentem turbationē habuerunt, sub fide & ligeantia quibus nobis tenentur, & sub forisfactura omnium quæ nobis forisfacere poterunt in futurum. Et omnes illos quos post proclamationem & inhibitionem prædictas, contrarios inueneritis seu rebelles, arestetis & capia-

Commissio ad inquirendum, vt omnes tenentes sancti Albani reddant seruitia consueta Abbati prædicto.

tis,& ipsos in prisonis nostris mancipetis, in eisdem moraturos, quousque de eorum punitione aliter duxerimus demandandum. Et hoc sicut nos & honorem nostrum ac saluationem iuris regni nostri diligitis nullatenus omittatis. Teste meipso apud villam de sancto Albano.15.die Iulii, Anno regni nostri quinto.

Homines de Comitatu Hertfordiæ præstant fidelitatem regi.

In die sanctæ Margaretæ virginis post refectionem, dominus rex transiturus ad Castellum de Berkhamstede, in magna curia Abbathiæ apud sanctum Albanum fidelitatem suscepit de hominibus comitatus Hertfordiæ, qui summoniti fuerant vt ibi comparerent coram eo, cuncti videlicet qui erant inter quintumdecimum & sexagesimum ætatis annum. Qui omnes simul data fide iurarunt se de cætero fideles domino suo regi futuros,& nunquam iterum contra pacem surrecturos, sed citius morituros, quam regni turbatoribus parituros, & eosdem regni turbatores pro viribus comprehensuros, & carceribus adducturos, opera & seruitia consueta facturos fideliter. Et si qui inter eos essent qui ductores, concitatores turbarum fuerant, continuo captos regi monstraturos. Post quod iuramentum dimissi sunt in sua, rege ad Berkhamstede properante, vbi cum aliquandiu moratus fuisset, transiuit venandi gratia ad villam de Esthamstede, quo in loco relatum est sibi, suspensos apud Sanctum Albanum fuisse depositos,& à furcis longius fuisse remotos. Dominus autem multum miratus super tanta audacia, & commotus immodice propter contumeliam in hac parte sibimet irrogatam, illico breue suum misit balliuis villę de sancto Albano in hæc verba.

Corpora proditorum iussu regio ferreis cathenis ad furcas suspensa sunt.

Richardus Dei gratia rex Angliæ & Franciæ,& dominus Hiberniæ, Balliuis villæ de Sancto Albano salutem. Quia certitudinaliter informati sumus quod diuersi malefactores (timore nostræ regiæ maiestati abiecto) corpora diuersorum proditorum & felonum apud villam prædictam, qui pro eorum maleficiis in præsenti perturbatione contra nos & ligeantiam suam factis, vt suspenderentur & penderent quandiu possent durare adiudicati fuissent, prædictis proditoribus & felonibus iuxta iudicium prædictum suspensis, à furcis vbi pendebant, ceperunt & asportauerunt, in nostri vituperium & contemptum, ac contra iudicium supradictum, vnde quamplurimum commouemur, nec immerito conturbamur. Vobis igitur in fide & ligeantia quibus nobis tenemini præcipimus, firmiter iniungentes, quod statim visis pręsentibus, cathenas ferreas fieri, & corpora prædictorum suspensorum vbicunque inuenta fuerint, ad furcas pręd ictas reduci, & ea cum eisdem cathenis resuspendi faciatis ibidem, quandiu durare poterunt pensura iuxta formam iudicii supradicti. Et hoc sub forisfactura omnium quæ nobis forisfacere poteritis nulatenus omittatis. Teste me ipso apud Esthamstede tertio die Augusti anno regni nostri quinto.

Villani regio mãdato coacti, ciues suos resuspendunt.

Hoc mandatum villanos de sancto Albano, iamdudum pro libertate tumultuantes, turpis & abhominabilis seruitutis seruos effecit, dum non habentes qui huiusmodi obsequium pro eisdem vellet agere, compulsi sunt propriis manibus suos cõciues resuspendere cathenis ferreis, quorum iam corpora, tabe fluentia, scatẽtia vermibus, putida & fœtentia, odorem ipsis teterrimum refundebant. Et quidem merito hoc erat fœdum officium, virorum vsurpantium minus iuste nomen ciuium, vt apte vocarentur & essent suspensores hominum, ipso facto incurrentes opprobrium sempiternum. Et qui veritatem reticere & peiorare maluerant, quam sibi similes proditores prodere non temere, ipsos eosdem suspendere sunt coacti. Consequuti quoque sunt canes eorum, quod domini non merebantur, dum per dominos (detractis cathenis quibus ligati fuerant) libertati donati sunt, ipsis cathenis sedentibus invsus suspendendorum hominum,& magistros eorundem canum suspendendum (vt præfertur) ministrantibus, ac per hoc (vt dicitur) in turpissima morantibus seruitute: Quia videlicet par erat, vt periuri & Deo odibiles detractatores, canibus (Dei iudicio) mõstrarentur peiores, dum canibus eorum dimissis liberis, ipsi necterentur tam execrandæ seruitutis obsequiis. Et hæc quidem apud sanctum Albanum gesta sunt circa festum inuentionis eiusdem martyris, quem probati sunt peccabiliter offendisse, & in multiplices miserias corruisse.

Treuga biennales inter Anglos & Scotos.

Dux Lancastriæ Iohannes, quia parum ante prędictæ tumultuationis tempus pro die Marchiæ (prout moris est) tenenda inter Anglos & Scotos annis singulis, in partes cõcesserat boreales, cum audisset de dominatione serui li,& quid rustici nebulones tempore quod datum eis fuerat præualere, vel in dominos, vel equales illis perpetrauerant, consternatus est valde. Et pręcauens in futurum, vtile iudicauit sub festinatione pacem facere cum gente Scotorum, ne si peruenissent rumores tam flebiles

ad au-

ad aures eorum, non solum illis afferrent insperatum gaudium, verumetiam audaciam inculcarent, refutatis pacis conditionibus, in nostram regionem hostiliter irruendi. Et factum est (Deo volente) vt firmarentur treugæ ad instantiam ducis prædicti, antequam notitia facti daretur Scotis, concessis prius eisdem certis terrarum spaciis, quibus per plures annos non fuerant ante gauisi. Sed nimietatem huius concessionis excusat nimietas supradictæ turbationis, quæ quemlibet etiam constantissimum turbasse & terruisse merito potuisset. Scoti vero cum iuramento firmassent biennales treugas se fideliter seruaturos, & earum formam in chartas redactam sub chirographorum signis munissent: audierunt à suis exploratoribus de turbatione præfata, qualiter vel regi dominabantur & turrim Londoniarum occupauerant, vel cancellarium seu thesaurarium regni decollauerant, & cætera per ordinem quæ facta sunt his diebus. Tunc primum dolere cæperunt, se tam cito condescendisse pacis condicionibus, quia miscuisse se desiderabant tantis turbationibus, & terram replesse cædibus & rapinis. Tamen quia turpe videbatur eisdem tam cito notari periurio, ducem confortare cæperunt, & ei suadere, vt acceptis viginti millibus bellatorum de gente Scotorum, quos ei concederent animo liberali, ad Angliam properaret, vindicaturus eorum ope & auxilio, communes dominorum iniurias, & emendas accepturus de damnis & dehonestationibus illatis irreuerenter personæ suæ, sed renuit plane Dux promissa, dicens proculdubio si id attemptarent, futurum quod bellum contra eos paratum reperirent satis asperum antequam ad Eboracum peruenirent, etiam si cum eis contraherent potestatem gentis Scotorum: noscere se dixit multitudinem, fortitudinem quoque, nec non audaciam Anglicorum, qui nihil minus quam bellum timebant, quibus asseuerauit Scotos in breui fore ludibrio, etsi in duplo maior numerus eorum esset. Tamen quia dubiam cernebat fidem multorum quos fideles sibi reperisse putauerat, puta comitis Northumbrorum, aliorum quoque militum qui in illis partibus habebant custodias Castellorum, insuper & suorum militum commensalium, nec non totius pene suæ familiæ, quippe à facie formidinis prædictæ tumultuationis contabuerant, in tantum, vt vix pauci cum eo starent. Audierant nempe regem timore ductum corpus domini sui ducis donasse communibus id petentibus. Rogauit Scotos dux, vt si eum diligerent vt dicebant, concederent ei saluum conductum in terras eorum, & facultatem morandi quamdiu sibi placeret inter illos, necnon emittendi in Angliam quoscunque de suis vellet, & eos vel alios admittendi, qui ad eum ex Anglia pacifice venire vellent, ac etiam potestatem quandocunque sibimet hoc placeret, sine impedimento ad Angliam remeandi. Scoti vero cuncta petita liberaliter concesserunt, & eum venientem honorifice susceperunt, & longo tempore confouerunt.

Talibus occasionibus orta est discordia grauis inter ducem & comitem Northumbrorum, quæ (vt ex post dicetur) totam Angliam deterrebat. Comes etenim audiens tam horrenda mirabilia à parte duci parere vel timebat, vel (vt quidam asserunt) contemnebat. Cuius exemplum comprouinciales secuti, duci non paruum timorem imprimebant. Quod factum postea non solum comitis inobedientiæ, sed & ingratitudini dux ascripsit. Et quoniam scriptum est, vexatio tantum dabit intellectum auditui. Tunc primo dux ipse conuersus ad religionem, cæpit accusare vitam suam pristinam, non solum priuatis sed publicis confessionibus: tunc suis peccatis ascribere causas malorum quæ contigerant: tunc sibimet imputare mortes, non solum nobilium, sed reliquorum qui illo tempore manu impia strati sunt: tunc illius Katherinæ Swinford consortium abhorrere vel potius abiurare, & fletibus ac singultu facere videbatur pœnitentiæ dignos fructus, quibus commentis (vt creditur) iram domini complacuit. Igitur regione pacificata, & oppressis vel occultatis malefactoribus, cæpit dux de reditu cogitare. Tamen ante regressum suum, vt se regi regnoque monstraret humiliatum vsquequaque, præmisit qui nunciarent regi eius fugam, & fugæ causas, quam maluit ipsemet migrationem in Scotiam nominare. Nunciarent etiam si placeret res, & id opus expeteret, se velle reuerti cum ingenti Scotorum multitudine ad comprimendos rebelles, vel si hoc displiceret, cum propria familia quam recollegerat, & illucescente pace, de latebris ad eundem emerserat, quæ satis fortis erat ad obuiandum cunctis rusticis regionis. Quod si nec sic placeret aduentus eius, vel si eum multitudo viuentium cum eodem, regi siue regis consilio suspectum redderet, determinaret rex cum consilio assistente personas quas vel quot placeret eisdem, & ipse dimissis reliquis, paratus erat ad regem venire, etiamsi contingeret determinari

Discordia inter ducem Lancastriæ & comitem Northumbrorum.

solum tres personas, militem, armigerum, & valectum. Si vero nec ista regi placerent, & ipse ita inuisus esset vel proceribus vel communibus regionis, vt putarent per eum, vel regnum turbandum, vel pacem minuendam, paratus erat, si dominus Rex id dictaret, regno discedere velut exul, Angliam denuo non visurus, dummodo pacem consequeretur rex & regnum eius. Rex autem & proceres compatientes afflicto, renunciarunt sibi, vt dimissa gente Scotorum, confidenter rediret eum tota familia propria, quæ si non præstaret, assumeret de vnaquaque villa per quam transiturus erat certum numerum ad conducendum eum vsque ad villam aliam pro tutela, donec veniret ad regem. Et factum est ita, rege præbente sibi commissionem: veniensque ad dominum suum regem honorifice susceptus est. Post paucos dies deposuit querimoniam contra comitem Northumbrorum, quod non solum inobediens, sed infidelis & ingratus extitisset ei, prout (vt præmittitur) turbationis generalis tempestate. Ob quam causam vocatus est comes ad Berkhamstede, vbi congregati fuerunt ad interessendum consilio pene cuncti comites totius regni, vbi cum dux plura dixisset contra eum, comes impatiens (more gentis suæ) contra prohibitionem regiam in verba contumeliosa est resolutus, cum tamen dux tacere iussus, ad primam iubentis vocem satis humiliter tacuisset. Cuius inobedientiæ occasione, comes tanquam reus læsæ maiestatis regiæ protinus arrestatur, sed fideiubentibus pro se comitibus Warwici & Southfolciæ, quod veniret ad proximum parliamentum & suam præsentiam exhiberet, dimissus est, & consilium resolutum.

Parliamentum Londini. Circa festum omnium Sanctorum conuenerunt ad parliamentum Londonias Barones regnique communitas, ad quod dux cum tanta copia conuenit armatorum, vt facile dinumerari non posset. Contraxit & comes de partibus borealibus non inferiorem numerum, & Londonias vsque peruenit. Sed dux suspectam putans fidem Londinensium propter inueteratum odium, non æstimauit tutum Londonias hospitari. Comes vero ad ciuitatem fiducialiter cum suis accessit, qui protinus à ciuibus acceptus est cum fauore, illis obuiam in equis procedentibus, illis xenia opipara præmittentibus, hospitia sua præbentibus, & pasturas quas in circuitu ciuitatis possidebant armentis quæ secum duxerat, pro tanta familia copiosa nimis comodantibus, & eidem (si oporteret) promittentibus fidele iuuamen. Erat igitur comes tunc multum auctus, & numero & fauore Londinensium, & iam multo fortior partibus ducis pars eius existere videbatur. Erat interea cernere miserandum spectaculum, regnum quod olim pacis tranquillitate præ cunctis regnis gauisum fuerat, vndique (versa vice) turbationis fluctibus agitari, hinc seditione communium, illinc diuersis factionibus optimatum. Reuera viri diuersi partis ducis & comitis armati contra regni consuetudinem, ad Westmonasterium diebus aliquot conuenere, insuetatum de semetipsis incolis præbentes spectaculum, sed sapientioribus non modicum tali facto inculcantes metum. Expectabatur tot diebus à pacis perturbatoribus, vt ignis conceptus arderet in publicum, & furor dominorum procerum libere prodiret ad actum. Nutans commune vulgus non curabat quem illorum magnatum sequeretur ad pugnam, dū tali occasione (sicut prius turbationis tēpore) irrestenatas discursandi possidere posset habenas, & materiā vindicandi suorum complicum proditorum, decollationes, tractiones, & suspensiones factas per regem & fideles regni. Totus clerus autē plurésq; de populo, quorū Deus corda tetigerat, interim cōstituti erant in timore magno, & expectatione, propter mala quæ superuentura erant vniuerso orbi Britanniæ, occasione dissentionis eorundem, si effutire pararent odium præconceptum, vnde fiebant in clero orationes publicæ & priuatæ, vt Deus (cuius natura est bonitas) inter illos spirare concederet auram pacis. Tandem cum diu parliamentum protelatum fuisset inaniter propter dissensionē supradictam, intercurrentibus regni proceribus, cepit rex querelas eorum in manus suas, ne propter dominorum discordiam, cuncta regni negotia non solum paterentur impedimentum, sed & irrecuperabile detrimētum. Sicq; soluta sunt à metu corda fidelium, domino miserante.

Dissoluitur Parliamentum. Processum est perinde ad tractandum de regni regisque negotiis in parliamento præsenti, sed immoratum est inaniter in eodem diu, nec ad aliquem effectum quicquā productum, quamuis non sine magnis fuisset ibidem sumptibus demoratum. & cū iam effectus aliquis successisse putaretur, superuenere noua de aduentu nouæ reginæ Calesiam, sororis videlicet regis Boemiæ Wynceslai filii quōdam regis Boemiæ, & imperatoris, qui & ipse expectauit in Imperatorem coronari, & se Imperatorem vbique literaliter nominauit. Hanc igitur magno præcio, multisq; peremptam laboribus, ha-

bus, habendam rex prælegerat, quanquam cum inæstimabili auri summa oblata fuisset ei filia domini Mediolanensis Barnabonis. Audito igitur (vt retulimus) de aduentu reginæ futuræ, soluitur parliamentum, reincipiendum post regales nuptias & natale dominicum. Et insuper laborat vnusquisque pro viribus tantas nuptias honorâre muneribus insuper & obsequiis fauore dignis. Missum est ergo in obuiam tantæ virgini, & conducitur cum omni gloria mundi ad portum vsque Doueriæ, comitantibus eam multis nobilibus tam suæ patriæ quam istius terræ. Accidit illo die mirabile cunctis auspicium, iuxta multarum opinionem fauorem Dei, fælicia fata terræ affutura præmonstrans. Nam cum pedem terræ intulisset è naui, & saluo cunctis egressis, nauigio reliquo, sequuta est è vestigio tanta maris commotio, quanta diu ante visa non fuerat, & ipsas naues in portu constitutas adeo agitauit, vt dissiparentur subito, & colliderentur, naui prius in qua regina consederat dissoluta, & in multas partes horribiliter comminuta. Quidam vero aliter interpretati sunt supradicta, putantes esse futurum, vt regnum turbaretur per eam, vel regioni incommodum aliquod eueniret. Sed istius dubiæ perplexitatis obscuritatem gesta sequentia declarabunt.

Soror regis Bohemia honorifice suscipitur.

Anno dominicæ incarnationis millesimo trecentesimo octuagesimo secundo, qui est annus regni Richardi regis à conquestu secundi quintus, circa presens tempus Britones in Armorica Britannia indignati, quod Anglici in tanto constituti essent honore penes dominum suum ducem Britanniæ, versi in seditionẽ, conuenerunt aduersus dominum eorundem, imperiose mandarunt, vt dimissis à suo famulatu cunctis Anglicis, tantummodo gauderet ipsorum obsequiis, scilicet Britonum, vel mortem inferrent eisdem, insuper & ab eius obsequiis cuncti Britones desciuerent. Igitur dux in arcto constitutus, conuocatis de familia sua Anglicis, enarrat dolenter instans periculum, & licet inuitis à sua terra quantocius vniuersos iubet abire. Conturbati vero & conterriti super audita Angli, cum omni festinatione parant indemnes abscedere, ne fortassis eis queant deteriora contingere incolarum malitia dictę terrę. Audiens Anglorum recessum repentinum dominus de Clisson, & causam diligenter inquirens & agnoscens, (nam & ipse reconciliatus erat duci) vehementer irascitur contra autores recessus Anglorum, & conuocatis tam militibus quam armigeris, cæteris quoque quos nouit in hac causa peccasse, quærit cuiusmodi auctoritate id efficere præsumpserunt, vt à duce suo domino remouerent viros domino suo fidelissimos, & qui vltra nationes alias suis dominis decenter obsequi & placere sciuerunt, & eis reuerentiam omnem impendere commodum prouidere. Nullus inquit vestrum tãto honore dominum suum colere, affectu tanto diligere, tantæ humanitatis obsecũdatione venerari nouit, vt Anglici, quos inuidia pleni, in vituperium domini vestri atq; dedecus abiecistis. Quapropter redire sinatis ad domini vestri solatium, quos ad eius tædium amouistis, & eidem eos pacifice deseruire permittite, aut (Deum testor) superbissimos è vobis faciemus suspendio stragulari. Quibus dictis, mittit qui reuocarent familiam eiectam, prehabitis officiis iterum gauisuram, sed frustra, quia iam plures ad Angliam transfretauerant, & relicti fuerunt pauci admodum, qui deficiente nauigio siue vento post socios remanserũt, quos reuocatos iterum restituit curiæ domini sui Ducis. Post festum Epiphaniæ conuenit Londonias vniuersa regni nobilitas, ad interessendum regalibus nuptiis, & obsequium deferendum iuxtà consuetudinem à quolibet antiquitus vsitatam. Benedicitur apud Westmonasterium Imperialis puella in sponsatã regiam, à domino Cantuariensi Archiepiscopo in reginã cum gloria & honore coronatur. Hastiludia quoq; fiunt pro magnificentia tantæ celebritatis per dies aliquot, in quibus & Angli & virtutem suam, & patriotæ reginæ suam probitatem publice demonstrarent. In quibus non sine damno personarum vtriusq; partis laus est acquisita, & rei commendatio militaris.

Dux Britannia à Britonibus cõminatus, dimisit Anglos.

Regales nuptia.

Expletis nuptiarum solemniis, incipitur Parliamentum quod omissum predixi-mus propter causas præmissas, in quo plures articuli sunt propositi & decreti, videlicet de extraneis admittendis ad vendendum personaliter, sine impedimento mercatorum Angliæ, libere sua mercimonia. De abrogatione pelluræ, & apparatus argenti in zonis, &c. à communibus status inferioris: de præcio vini sic apposito, videlicet dolium non excedere sex marcas. Multa sunt & alia quæ statuta sunt ibidem. Sed quid iuuant statuta Parliamentorum, cum penitus expost nullum sortiãtur effectum? Rex nempe cum priuato consilio cuncta vel mutare vel delere solebat quæ in Parliamentis ante habitis, tota regni non solum communitas sed & ipsa nobilitas statuebat. Editum est & ibi statutum contra communitatem imposterum insurgentem, vt

Parliamentum nuper solutum incipitur.

non expectato alieno ſuffragio, videlicet breui regio, fideles regni vbicunque viderent ruſticos vel communes excitare ſuſpecta conciliabula, ſenos aut ſeptenos, eos capere foret eis licitum, & in cuſtodia detinere.

Comes Southfolciæ morte obiit repentina.

Comes Southfolciæ Wilhelmus Vfforde in iſto preſenti parliamento dum à militibus comitatuum fuiſſet electus ad pronunciandum ex parte illorum negotia reipublicæ, die & hora quibus exequutus fuiſſet ſuſceptum negotium, cum gradus aſcẽdere incepiſſet ducentes ad cameram in qua regni nobilitas tota conceſſerat, repente corruit, & inter ſuorum manus illico ſpiritum exhalauit, quamuis iucundus & nihil mali ſentiens aulam Weſtmonaſterii parum ante & velut immediate ſubintraſſet. De cuius morte ſubitanea non parum conſternati ſunt, non tantum cuncti regni proceres, ſed & omnes mediocres & pauperes, quia cunctis ſe in omni vita amabilem exhibuerat. Poſt cuius mortem finis eſt impoſitus Parliamẽto, poſtquam mercatores Angliæ conceſſiſſent regi pro ſubſidio conſuetudines lanarum iterum, quos Maltot vulgares appellant, per quadriennium ex poſt ſequens. Ordinatus eſt etiam in hoc Parliamento (petentibus hoc magnatibus & communibus) Richardus Scrop miles, cancellarius, vtpote vir qui ſpectabili ſcientia & inflexibili iuſtitia non haberet ex ſua fortuna parẽ in regno. Ad officium vero theſaurarii dominus Hugo Segraue miles ſubrogatur. Per idem tempus comes Marchiæ dominus Edmundus de Mortuo mari in Hibernia conceſſit in fata, poſtquam illam terram totam pene perduxiſſet ad pacem, & nobiliſſime & ſapientiſſime gubernaſſet. Circa dies iſtos magiſter Wilhelmus Courtney Epiſcopus Londonienſis transfertur ad Archiepiſcopatum Cantuarienſem, & magiſter Robertus Braybrock effectus eſt Londonienſis.

Carolus coronatur à Papa in regem Neapolis.

Circa tempus illud Carolus de pace (de quo ſuperius pauca praſtrinximus) poſt coronatus eſt à domino Papa in regem terræ laboris Neapolis, quam intrauit in manu forti poſſeſſurus terram illam, & nemine reſiſtente peruenit in pace Neapolim, ciuitatem Metropolitanam regni, vbi cum honore decenti à ciuibus eſt ſuſceptus, & vt ſucceſſus correſponderent ei iuxta domini Papæ vaticinium, dicentis in quodam ſermone habito ad populum eiuſdem Caroli pacis: Eſt tibi fili chariſſime non abs re cognomen inditum, quoniam proficiſceris in pace, & pax erit tibi in ingreſſu tuo, pax in progreſſu, & pacis ſucceſſione gaudebis. In terra illa redditæ ſunt ei pacifice ſine cuiuſque belli tumultu vel diſpendio, vrbes Gaietana, Capua, Beneuentum, Auerſana, & plures alii, quarum nomina non tenemus. Et illa meretrix magna quæ ſedit ſuper aquas multas & vocabatur regina Neapolis, à facie formidinis Caroli & eius exercitus fugit in caſtellum vrbis eiuſdem, quod vocatur caſtrum nouum, quam mox Carolus obſidere curauit, & protelauit obſidionem quadraginta & duobus diebus. Igitur quadrageſimo die obſidionis præfatæ, inſultum fecit aſperrimum ad caſtellum. Et cum maxime deſudaret ipſe & ſuus exercitus ad perturbandum caſtellanos, & caſtellum violenter occupandum, repente ſuperuenit à tergo Caroli & ipſius exercitus intromiſſus in vrbem (mediante proditione) dominus Otto de Bronneſwich, (maritus prædictæ reginæ) cum Marco de Monte Ferrando, & armarorum copioſa turba, ad irruendum in Carolum, & ſuccurrendum reginæ. Erat tunc in exercitu Caroli quidam miles, dictus Iomirus, qui & ipſe princeps erat exercitus, vir vtique & in bellis prouidus & manu promptus. Hic repente ſentiens dolum proditorum, & periculum quod imminebat, partem exercitus locat ad muros, quæ caſtellanos prohiberet ab irruptionibus, dum manus confereret pars exercitus altera cum Ottone, cui mox obuiatum eſt cum audacia à Carolo & Iomiro, & pugnatum eſt atrociſſime, donec hoſtilis exercitus diſſipatus & victus eſt, plurimis occiſis, & multis captis. In qua pugna peremptus eſt Marcus de monte Ferrando, & Otto de Bronneſwich lethaliter vulneratus & captus. Quem confeſtim reginæ monſtrantes, minabantur in machina poſitum proiecturos ad illam in caſtellum, niſi mox reddere vellet illud. Sed tamen nocte ſuperueniente, non fecerunt ita. Igitur regina nocte illa tractatum cum ſuis faciens, in craſtino ſe reddidit & caſtellum, in quo repertæ ſunt diuitiæ infinitæ. Capta autem, in cuſtodia ſeruabatur, donec Carolus cum domini Papæ conſilio deliberaret quid agẽdum eſſet de perſona ſua. Captus eſt in eodem caſtello cum regina, comes cancellarius, cum comite camberlano, & multis aliis, quos lõgum foret per ſingulos nominare. Hoc modo parata eſt pax Carolo de pace, & paratum eſt regnum in conſpectu eius. Fuerunt quidã, quod regina poſt captionem ſuam (mediantibus vtriuſque partis amicis, Papa ſic volente, & Carolo permittente) ingreſſa ſit religionẽ monialium, quæ de ordine Sancti

Franciſci

Francisci sunt, & Minorissæ vocantur, quæ si consecutura sit de tanta perfectione meritum, nouit Deus, cui omne cor patet.

Propositiones septem magistri Io. Wiclif.

Aduersarius fidei Christianæ, Hæresiarcha recordationis execrabilis, Iohannes Wiclif, sollicitus peruertere tam maiores quã minores regionis incolas suis nequam adinuentionibus, suas damnabiles opiniones modo per se, modo per sequaces suos, modo scriptis, modo prædicationibus, per totum tempus istud dilatare contendit. Et quia minus satisfaciebat eius affectui, prædicationibus in vulgari plebe inexecrabiliter declamatis, scribit ad dominos & magnates, qui circa festum sancti Iohannis ante portam latinam Londonias ad Parliamentum coadunati fuerunt machinationes nouas, quibus & illos allicere posset, & in errorem trahere: sub his verbis modum ponemus promissum, vt in eius schedula scribitur, erat nempe ista præscriptio.

Magistri Iohannis Wiclif ineptæ interpretationes, ad tutelam regni Angliæ per eius proceres exequida.

Quod Rex aut regnum nulli sedi vel prælato obediat, nisi de quanto ex fide scripturæ sonat in obedientiam Iesu Christo. Patet, quia aliter proponetur Christo in obedientia Antichristus: Omnis enim obedientia, quæ non fit Christo, fit Antichristo: Quia Lucæ 2. *Qui non est mecum, &c.* Quod nec curiæ Romanæ, nec Auinonicæ, nec alicui exteræ emittatur regni pecunia, nisi doceatur hoc esse debitum ex scriptura sacra, patet, quia aliter foret rapina lupi rapacis quam Christi. Matth. dicit esse à fructibus cognoscendum. Quod nec Cardinalis, nec alius habeat fructum Ecclesiæ vel præbendæ de Anglia, nisi vel rite resideat, vel occupetur legitime in causa regni à proceribus rationabiliter approbata. Patet, quia aliter non intraret per Christum, sed aliunde ascenderet, vt Antichristi discipulus, & per traditiones seculi tanquam latro prædaretur regnum in subiectis pauperibus, sine æquiualentia pecuniæ recompensæ. Quod Rex & regnum tenentur destruere regni proditores, & suos à ferocibus inimicis defendere. Quod regni communitas nõ oneretur tallagiis insuetis, antequam totum patrimonium, quo clerus dotatur, deficiat, patet, quia omnia ista sunt bona pauperum charitatiue exponenda ad eorum agentiã, viuente clero in perfectione primariç paupertatis. Quod quocunque Episcopo vel curato dotato de Anglia in contemptum Dei notorie incidente, nedum liceat regi, sed teneatur sua temporalia confiscare: patet, quia aliter regnum postponeret, Christum Regis domini temporalis contemptum ponderans plusquam viginti. Quod Rex nullum Episcopum vel curatum mancipiet suo ministerio seculari, patet, tam rex quam clerus foret proditor Iesu Christi.

Alia propositiones Iohannis Wiclif.

Quod rex nullum propter moram in excommunicatione incarceret, antequam secundum legem Dei mora ista sit docta esse illicita, patet, quia sæpe excommunicantur multi improuide, vbi secundum legem Dei & Ecclesiæ debeant excommunicationes perpetuæ tolerare, auctorizare incarcerationem hominis propter hoc quod facit, & debet fore opus dæmonii merediani. Contraria autem istorum licet sint insensibilia non curata, tamen nimis confundunt rempubl. quia res insensibiles parui pensæ sunt maximæ in vigore. Vt autem periculosius traheret auditores suos, scripsit eo tempore, & publicauit alias conclusiones ab omni ecclesia anathematizandas, & sunt istæ. Substantia panis manet post consecrationem, & substantia panis post consecrationem est corpus Christi. Deus de potentia sua absoluta non potest facere quod in sacramento altaris essent accidentia sine subiecto.

Nulla heresis vel falsitas in tota doctrina magistri Ioh. Wiclif poterit probari.

Deus debet obedire Diabolo. Papa plus tenetur Imperatori quam è conuerso. Omnes monachi de ordine sancti Benedicti nolentes labore manuum victum adquirere, non solum non sunt Apostatæ ab ordine sancti Benedicti, sed quod verius est, à discipulatu Christi. Nullus est dominus, simul nullus Episcopus, nullus est prælatus, dum est in peccato mortali. Si ordines fratrum essent certi, & in Christo fundati, non quærent confirmationem à Papa. Vbi leges humanæ non fundantur in scriptura sacra, subditi non tenentur obedire. Has delirationes execrabiles posuit idem Iohannes ea vice, sed ad damnationis suæ cumulum, emisit viros apostatas de fide catholica pessime sentientes, ad dogmatizandum & prædicandum, & alias conclusiones periculosissimas, quas audiens quisque fidelis, merito tinnirent aures eius. Inter quos erat quidam vultum & habitum præferens heremitæ, veniens quidem in vestimentis ouium, sed intrinsecus erat lupus rapax. Hic emissus per dictum Iohannem, publice prædicauit Leicestriæ dominica in ramis palmarum abhominationes istas.

Conclusiones Iohannis Wiclif.

Prima conclusio. Quod homines qui dimittunt audire verbum Dei & Euangelium prædicatum propter excommunicationes hominum, sunt excommunicati, &

in die iudicii traditores Dei habebuntur, & etiam illi, qui dimittunt prædicare propter talem excommunicationem. 2. Excommunicatio, quæ datur ad impediendum homines audire verbum Dei, excommunicatio Antichristi est, & non Christiani. 3. Quod nullus prælatus debet excommunicare aliquem, nisi prius sciat ipsum excommunicatum à Deo, & si quis aliter aliquem excommunicauerit, ipse excommunicatus est & hæreticus. 4. Nullus debet aliquem excommunicare, nisi ex charitate, & pro salute animæ suæ. 5. Prælatus excommunicans clericum, qui appellat ad Regem & consilium regni, eo ipso traditor Dei est & Regis regni. 6. Prælati Ecclesiæ adquirunt beneficia sua per aurum, & sic sunt Simoniaci & hæretici. 7. Contra antiquam legem est, & etiam contra nouam, quod viri Ecclesiastici habeant possessiones temporales. 8. Nunquam erit bona pax & plenaria in regno isto, quousq; ista temporalia auferantur à viris Ecclesiasticis, & ideo rogabat populum (manibus extensis) vt vnusquisque adiuuaret in ista materia quantum posset. 9. Quod viri ecclesiastici dummodo vixerint in diuitiis & voluptatibus, sicut iam viuitur, sunt inhabiles ad orandum pro populo, pro quo fine principaliter fuerunt ordinati. 10. Si rex haberet in manu sua temporalia Ecclesiasticorum, non oporteret eum tunc accipere tallagia, nec communitatem regni spoliare. 11. Beatus Paulus acquisiuit victum pro se & discipulis suis suis manibus, & sic deberent religiosi manibus suis laborare, & non publice mendicare. 12. Quod si istæ nouæ sectæ, quæ quasi hesterno die venerunt, asserunt vitam suam perfectiorem, quam religionem Christi communem & Apostolorum, & volunt sic facere Christum fatuum. 13. Quod sacramentum altaris post consecrationem est verus panis & verum corpus Christi, & illa rotunditas, quæ videtur, & albedo, & huiusmodi sunt panis, & hæc est sententia Apostoli, doctorum antiquorum & sanctorum, & in ista materia doctores nouelli vel contradicunt inter se, vel non dant sufficientem huius sacramenti descriptionem. 14. Religiosi prædicantes, qui nolunt dicere populo & scribere veram descriptionem huius sacramēti, & fidem fundatam in Euangelio & sacra scriptura, sunt excommunicati & hæretici, & si quis talibus eleemosinam suam dederit, ipse est fautor illorum, & cum ipsis excommunicatus, & quod fratres verecundantur dicere fidem suam de sacramento altaris. Confirmatione autem omnium dictorum suorum, dixit quod hæc est fides, quam debent habere ex Euangelio & dictis Apostolorum, & si quis oppositum prædictorum diceret vel prædicaret, quod nullo modo esset ei credendum. Hæc & multa alia erronea dixit publice, & prædicauit idem zizaniæ seminator in detrimentum Ecclesię & fidei orthodoxæ. Nec suffecit huic diei malitia sua, nisi vt & apponeret iterum in die sancto Parasceues prædicare nequitiam inauditam in eodem loco, rectoribus Ecclesiarum non valentibus prohibere eum ob fauorem popularem, qui libentissime eum audiebant, & se periculo mallebant exponere pro eodem, antequam vel prohiberetur prædicare, aut quicquam contra eum per viam iuris tentaretur. Reuera loquebatur eis placentia, & quicquid proferre nouerat in derogationem prælatorum, detractionem magnatum, quæ vulgus commune solet libenter audire, lingua protulit venenata, captans per singula verba sermonis sui fauorem, laudem quoque vulgi, callide commentis talibus seducens & decipiens populum imprudentem. Vnde postea contigit, cum Episcopus Lincolniensis eum correxisse parasset, & ab eo facultatem prædicandi tulisse, sæuiens turba demens Episcopum adeo deterrebat, vt nihil auderet agere contra eum. Ad notitiam igitur posterorum, vt cognoscant quantum nostris temporibus præualeret inimicus, & impune debacchatus fuerit, conclusiones, vel potius abusiones, quas in die Parasceues, vbi supra proclamauit, huic paginæ inseremus.

Conclusiones in die Parasceues.

1. Quod si parochiani sciuerint curatum eorum incontinentem esse, & malum, debent subtrahere ab eo decimas, & alias sunt fautores criminis, & consentiētes eius malis operibus. 2. Quod decimæ sunt puræ Eleemosinæ, & in casu, quo curati fuerunt mali, possunt licite eas aliis conferre. 3. Quod homines possunt debita ex charitate petere, sed nullo modo propter debita aliquem incarcerare. 4. Quod curatus malus subditos excommunicans pro decimarum detentione, non est, nisi pecuniam ab eis indebite & male extorqueri. 5. Si aliquis capellanus, vel compatres aut commatres infantium puerorum, temporibus quibus huiusmodi pueros seu infantes baptizauerunt & leuauerunt de sacro fonte, fuerint in aliquo mortali peccato detenti, infans huiusmodi siue puer non est baptizatus, nec recepit tempore huiusmodi sacramentum baptismi. 6. Quicunque Episcopus conferens alicui sacros ordines

presby-

præsbiteratus, huiusmodi personaliter ordinatus, nō est præsbiter ratione collationis huiusmodi sibi factæ, nisi sit electus à Deo. 7. Item idem dixit publice & expresse in prædicatione sua coram maiori Leycestriæ & multis aliis, quod Deus nunquam constituit missam celebrari, & quod bonū esset istis temporibus, vt pauciores missæ celebrarentur quam celebrātur. 8. Item dixit publice & expresse corā vicario de Fusby, decano de Gosecote, & multis aliis in prædicatione sua, quod quicunque parochianus dans decimas suo curato, sciēs ipsum in mortali peccato, vel tenere aliquam mulierem suspectam publice vel occulte, quod ipse cōferens decimas huiusmodi curato suo, manu tenet ipsum in peccato suo huiusmodi, & est particeps criminis eiusdem. 9. Item dixit, quod sacræ canones sunt traditiones humanæ. 10. Item idem Wilhelmus dixit publice & expresse in prædicatione sua Leycestriæ, quod sciuit bene, quod illud quod tractabatur in altari, fuit corpus dominicum, sed (vt asseruit) sciuit plus dixisse de ista materia si voluisset, & sic per huiusmodi verba sua per eum prolata, nequiter & perplexe indicata simplici populo Christiano, eosdem Christi fideles fecit per sua erronea multipliciter deuiare, & de fide Catholica desperare, & quod deterius est, omnes laicos de ipsa patria à tramite iustitiæ & veritatis quasi penitus declinare, diocesano (vt reculimus) timore turbæ, cui quam maxime complacuere sermones eius, quicquam contra eum agere non audente. Fuerunt eo tempore & plures alii huius nefandæ doctrinæ sequaces & discipuli, qui prædicauerunt & ista & plura alia magis enormia, non in quibuscunq; villis aut ciuitatibus, sed in ipsa vniuersitate Oxoniæ, profestis diebus. Cancellarius pro tunc magister Nicholaus Hertford, acerrimus sectator Iohannis Wiclif, & quidam canonicus Leicestrię, & alii qui non ascenderant per ostium in ouile scholarum, sed aliunde, potestate magnatum contra fratrum suorum & abbatis proprii voluntatem. Hii omnes & plures alii ex eorum complicibus peccatum suum quasi Sodoma prędicauerunt, nec absconderunt, nec suffecit scholis male sentire de fide Catholica aut de ceteris in quibus errabant articulis, nisi publicis prædicationibus traherent in suæ prauitatis deuium Christi fideles. Ex quibus ille canonicus Leicestriæ (vt pateret quam imperfecte viuendi normam didicerat ex doctrina sanctorum) asseruit in quadam prædicatione sua, se solummodo laudare suum ordinē, ex hoc quod ceteris ordinibus erat propior & conformior vitæ seculari. Qui vt erat in ceremoniis propior, optabat vt in habitu conformis esset, hoc solum eis deesse ad gradum perfectionis asseruit, quod in habitu essent secularibus disconformes. Monachorum vitam & aliorum religiosorum imperfectionem esse dicebat, quod pluribus obseruantiis astringebantur.

N. Hertford & quidam canonicus Leicestrie discipuli & sequaces Iohannis Wiclif.

His clamoribus excitatus dominus Cantuariensis magister Wilhelmus Courtney, vt erat vir (vt creditur) spiritu Dei plenus, non passus est tantas nequitias habenas liberas possidere, sed mox, vt erat in Christum domini cōsecratus, vt doceret sibi non iustitiam Phinees, sed facultatem hactenus defuisse in refrenādis animis irruentibus & infrænatis, conuocatis fratribus suis suffraganeis, tractat de malitia temporis, edicit miseriam, & conqueritur de filiis proditionis, qui sinu foti matris Ecclesiæ, conantur discerpere matrem suam. Tandem post tractatum habitum, auditis quorundam super ista re sententiis, deliberat penes se vel tot enormitates ad rectam regulam retorquere, vel caput exponere pro causa Dei. Disposuit ergo primum, adhibitis quibusdam coepiscopis, qui post Baalim non abierunt, & pluribus de sacræ paginæ professoribus, diuersitates lepræ discutere, quibus respersæ erant oues erraticæ, & diligenter inspectis opinionibus infirmis, discernere inter lepram & lepram. Igitur afferuntur in medium rantę fæditatis vlcera pastoris palpanda manibus, eiusque ministerio anathematis ignibus consumenda. Quæ sequntur singillatim ponemus, prout damnari meruerunt.

Archiepiscopus rem agit cum coepiscopis de conclusionibus Wicliffi.

1. Quod substantia panis materialis & vini maneat post consecrationem in sacrosancto altaris. 2. Quod accidentia non maneant sine subiecto post consecrationem in eodem sacrosancto. 3. Quod Christus non sit in sacrosancto altaris ydemptice, vere, & realiter in propria præsentia corporali. 4. Quod si Episcopus vel sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, conficit, nec baptizat. 5. Quod si homo fuerit debite contritus, omnis confessio exterior est sibi superflua vel inutilis. 6. Pertinaciter asserere non esse fundatum in Euangelio, quod Christus missam ordinauerit. 7. Quod debent obedire Diabolo. 8. Quod si Papa sit præstigiator & malus homo, ac per consequens membrum diaboli, nō habet potestatē supra fideles Christi ab aliquo sibi datam, nisi forte à Cæsare. 9. Quod post Vrbanum sextum non est ali-

Articuli Iohan. Wiclif ab archiepiscopo, &c. damnati.

quis

quis recipiendus in Papam, sed viuendum est more Græcorum sub legibus propriis. 10. Asserere quod est contra sacram scripturam, quod viri Ecclesiastici habeant possessiones temporales.

Notatis grauioribus culpis, dominus Archiepiscopus consequenter descendit ad minores, vt euellat & destruat, dissipet & disperdat, quæ filius perditionis seminauerat, omnia scandala in regno Dei, quæ partim hic inferius annotantur. 1. Quod nullus prælatus debet aliquem excommunicare, nisi prius sciat ipsum excommunicatum à Deo. 2. Item quod sic excommunicans ex hoc sit hæreticus vel excommunicatus. 3. Quod prælatus excommunicans clericum, qui appellauit ad Regem & consilium regni, eo ipso traditor est Dei, & Regis, & regni. 4. Item qui dimittunt prædicare seu audire verbum Dei, vel Euangelium prædicatum propter excommunicationem hominum, sunt excommunicati, & in die iudicii traditores Dei habebuntur. 5. Asserere quod licet alicui Diacono vel præsbytero prædicare verbum Dei absque auctoritate sedis Apostolicæ, vel Episcopi Catholici, seu alia, de qua sufficienter constet. 6. Quod domini temporales possunt ad arbitrium eorum auferre bona temporalia ab Ecclesiasticis habitualiter delinquentibus, vel quod populares possunt ad arbitrium eorum dominos delinquentes corrigere. 7. Quod decimæ sunt puræ Eleemosinæ, & quod parochiani possunt propter peccata suorum curatorum eas detinere, & ad libitum aliis conferre. 8. Quod speciales orationes applicatæ vni personæ per prælatos vel religiosos, non plus prosint eidem personæ, quam generales orationes eidem ceteris partibus. 9. Eo ipso quod aliquis ingreditur religionem priuatam quancunque, redditur ineptior & inhabilior ad obseruantiã mandatorum Dei. 10. Quod sancti instituentes religiones quascunque priuatas, tam possessionatorum quam mendicantium, in sic instituendo peccauerunt. 11. Quod religiosi viuentes in religionib. priuatis, non sunt de religione Christiana. 12. Quod fratres teneantur per laborem manuum, & non per mendicationem victum suum acquirere, error damnatus ab Alexandro Papa quarto.

Archiepiscopus Cantuariensis mittit mandatũ suum cancellario Oxoniæ contra articulos prædictos.

Damnatis prædictis conclusionibus hæreticis & erroneis à domino Archiepiscopo & cœtu sapientum, consequenter idem archiepiscopus mandatum mittit cancellario Oxoniæ Roberto Rugge, in quo declarauit damnationem, & mandauit, vt per se vel per alium easdem esse damnatas faceret publice declarari. Prohiberet insuper hæc & cetera talia vel in scholis communicari, vel in prædicationibus attrectari de cetero, & eo effectualius laboraret in executione mandati sibi directi, quo dominus archiepiscopus posset aperte cognoscere eum nullatenus talibus erroribus maculatum, aut talium prædicatoribus adhærere, sed dissimulari non potuit malitia præconcepta in corde suo, quin patenter foris ostenderet venenum, quod in eius animo sitiaucrat sibi sedem. Reuera diebus solennioribus, qui bus eius incumbebat officio sermones in populo facere, commisit onus verbi huius quos sciuit acerrimos Iohannis Wiclif sectatores, spreto vel paruipenso archipontificali mandato. Et quidem Philippo Ripindon præfato canonico de Leycestria, sermonem dicendum assignauit in festo corporis Christi, in quo sermone inter multa quæ dixit abusiua talia perorauit. In doctrina autem speculatiua cuiusmodi est materia de sacramento altaris: Ponam (inquit) custodiam ori meo, donec Deus aliter illustrauerit siue instruxerit corda cleri. Factumque est, vt non emendationem malorum, sed augmentationem, idem Cancellarius mandato Archipræsulis vteretur, & ad irritationẽ paternæ patientiæ & lenitatis. Quibus rebus nimirum Archiepiscopus exacerbatus, iterum recollecto cœtu magistrorum, citari fecit expost prædictum Cancellarium & ceteros superius nominatos, ad respondendum de tanto contemptu coram eis publice, & declarandum quid de præmissis damnatis articulis ipsi sentirent. Qui tandem post multas tergiuersationes, imponendo duplicem sensum in eisdem, & cauillationes diuersas, coacti sunt, licet inuiti, simpliciter proferre sentire suum de præmissis, facta prius protestatione, quod vellent & intenderent esse humiles & fideles filii, & Ecclesiæ in omnibus obedire, &c. Concesserunt igitur cunctas præmissas conclusiones, intelligendo eas, prout verba sonant, fore vel hæreticas vel erroneas, iuxta quod dominus Archiepiscopus & magistrorum cœtus (vt ante retulimus) plena deliberatione definierant de eisdem.

Comes Flandriæ expellitur de terra sua.

Comes Flandriæ circa dies istos expellitur cum dedecore grandi de terra sua, qui dum plus studet falsitati quam veritati, iniustitiæ quam æquitati, sentit repente manum domini aggrauatam super eum. Reuera Gandauenses eum iam nullatenus

eum fidem erga eos seruaturum agnoscerent, nec eis more domini debito præfuturum, postquam multa mala eis latenter & aperte irrogasset, vindicari statuunt in eum, & adhærentes sibi, si fortuna permittat. Quapropter in die Inuentionis sanctæ Crucis, qui est dies celeberrimus in tota Flandria, dicti Gandauenses latenter (congregatis innumeris de communibus & stipendiariis Zelandensibus, necnon Brabantis & quibusdam Anglicis) hostiliter egressi sunt, & pene subito ad tertium milliarium à villa de Burges peruenerunt. Ductore quodam Philippo de Northfeld arcta villa, qui quondam consanguineus extitit Anglorum Reginæ Philippæ. Comes ergo audiens de aduentu Gandauensium, repente cum multis obuiam est egressus. Bellum igitur est commissum inter eos atrocissimum, & cadunt hinc vicissim plurimi. Sed Burgenses sensere totum pene dispendium, prostratis in breui septem millibus ex eisdem. Cernens autem Comes partem suam totaliter infirmatam, & animos deficere reliquorum, concidit & ipse animo, & timide fugiendo festinat ad Burges, quem Gandauenses è vestigio insecuti sunt ad villam vsque de Burges, & portas violenter effregerunt, & fossas aqua repletas leui negotio transierunt. Nam villa non munitur muro, sed optimis fossis circumdatur & profundis: & sic in villam velociter irruperunt. Impedimento erat eis paulisper fossarum transilitio quibusdam de villa repugnantibus, cum interim qui in villa fuere quinque bella licenter ordinauerunt contra eos, & intra villam locauerunt. Quæ pene sine difficultate vicerunt, dissipauerunt, & occiderunt, & Comitem in Franciam fugere compulerunt. Peracta tandem strage belli, ad cædes ciuium conuertuntur. Discurrentes ergo per totam villam, scrutantur vbicunque locorum frequentatores istarum artium, videlicet piscariorum, pelliparioruim, carnificum, & eorum quos Macleres vocant lingua sua, qui mercedes recipiunt ex vtraque parte pro negotiis expediendis: de quibus quosque repertos in ore gladii peremerunt. Excreuit autem numerus occisorum ad decem & septem millia virorum de Burges. Nonaginta vero de maioribus villæ de Burgges, captos Gandauum transmiserunt, veruntamen nulli mercatori extraneo nocuerunt, vel quicquam molestiæ intulerunt. Sed & Anglicis præcipue pepercerunt, adeo vt si quis conuinceretur de bonis cuiusquam Anglici aliquid rapuisse, mox sine respectu misericordiæ capite plectebatur. Et cum cuiusdam Anglici compotorium, quod Comitor vocamus, esset confractum in prædicta deprædatione, & idem Anglicus de hoc deposuisset querelam capitaneo eorundem, cum interrogatus nesciret dicere quis hoc fecisset, capitaneus dedit ei equum suum, præcipiens ne de hac re vlterius quæreretur, pro quo dictus Anglicus mox recepisse potuit octoginta florenos, cum resarcire damnum suum potuisset minus quam decē marcis. His itaq; gestis, Gandauenses tam prudenter disposuerūt pro villa de Burges, vt infra triduum omnia mercimonia & mercata ibidem (quod mirum dictu est) non minus aperte & quiete tenerētur & frequētarentur, q̄ triduo vel quatriduo tenebātur ante cōflictum. Deposita villa more suo, Gandauenses regressi sunt Gandauum in multis spoliis & triumpho, mittentes ex eis qui sequerentur, & obsiderent eos, qui ad munitionem de Vdenarde confugerant, & eandem contra eos præsumpserant detinere. Fuerunt equidem nobiliores & valentiores milites & armigeri totius Flandriæ, & putabant tum pro fortitudine loci, tum quia contigua est illa inimico prouinciis Galliarum, vnde auxilium eis de facili ferri posse credebant, ibidem se fore saluandos. Igitur obsidione disposita, circumsederunt locum per totum tempus æstiuale, quibus Comes Flandriæ apud sanctum Audomarum commorans plura damna pluries irrogauit, vt subuenire posset obsessis.

Circa festum sancti Iohannis ante portam Larinam conuocati sunt ad parliamentum Londonias cuncti maiores regni, & qui de consuetudine vocari solebant, quamuis in quadragesima præcedente factum fuisset aliud parliamentum, prout supra scripsi. In quo, petitione militum comitatuum, Ioannes Straw præsbyter, qui ductor fuit eorum qui insurrexerant apud Bury & Mildenhale, tractioni & suspensioni adiudicatur, licet multi putassent eum fuisse pecunia redimendum. *Parliamentum Londoniis.*

Londoniis eo tempore quidam nebulo prętendens phisicum & astrologum proclamari per vrbem fecerat, ne quisquam in vigilia dominicæ ascentionis cubiculum suum exire præsumeret, antequam dixisset quinquies orationem dominicam, & comedendo soluisset ieiunium, propter nebulam pestilentē, quę eo die superuentura fuit. Rogauerat insuper se seruari interim, & pœna plecti fidens forte in fatuitate ciuium, si ipsum suum vaticinium fefellisset. Nam prædixit omnes subito morituros, qui *Quidam nebulo physicum agens impositum mendacii mercedem recepit.*

qui secus quam ipse consulerat facturi essent. Plures igitur parentes consilio ganeonis, eique credentes, eo die nec ad missas audiendas processerunt, nec egredi voluerunt, priusquam illius diei ieiunium violassent. In crastino, cum mendacium latere non posset, captus est, & equo impositus, equinaque cauda commissa suis manibus loco freni, & duæ ollæ, quas Iordanes vulgo vocamus, ad eius collum colligatur, cum cote in signum quod illam mentiendo promeruit, & ita circumductus est per omnem ciuitatem in conspectu cunctorum phylicorum & chirurgorum digna dehonestamenta recipiens pro mercede.

Anglici nauem Falconem à piratis diripiunt.

Prope tempus istud nostrates cum quibusdam viris de Rya, & nonnulli de patria sunt egressi ad lustrandum mare, & pugnandum ab incursu piratarum, cum ecce repente vident quasdam naues hostiles, inter quas conspiciũt vnam nauem, quæ quondam fuerat domini Thomæ de Latimer, & vocabatur Falco, propter insigne falconis, quod positum erat ad cognitionẽ dictæ nauis. Hæc dudum (præualentibus hostibus) capta fuit, & per eosdem abducta. Hanc igitur cum nostri vidissent, & ad Anglorum dedecus ampliatam, & insigne pristinum superpositum in viruperium Anglicorum, se periculo cuncti deuouent, & statuunt extrema quæque pati, nisi eam victoriose recuperare valerent. Præmissis ergo qui suaderent hostibus, qui in ea erant, vt eam pacifice redderent, cum nihil præter cachinnos recepissent, ad conflictum se præparant hinc & inde, & post diuturnum belli congressum, nostris præualentibus, reddita est nauis, occisis prius in ea, & sex aliis vasis captis cum eadem, trecentis viris. Regressi sunt quoque nostri cum victoria commendanda, ducentes secum prædicta vasa onusta multis bonis, puta vino, cera, & diuersi generis mercibus, non parum incolis profuturis.

Dux Andegauiæ coronatur in Regem Neapolis.

Dux Andegauiæ coronatus ab Antipapa Auinione in Regem Neapolis, circa dies istos carpit iter versus Neapolim cum magna turba dominorum Galliæ, & comite de Saueya ad deponendum Carolum, quem supra diximus à Papa coronatum in Regem dicti regni, & quia Regina victa iure conquestus occupauerat regnum illud. Fertur autem dux præfatus traxisse cum eo tria millia hominum armatorum, & mille balistarios, præter illos qui Comitem de Saueya secuti sunt, quorum numerus (vt vsu vulgari loquar) ad sexcentas lanceas ascendebat, & præter triginta galeias per mare destinatas, armatas optime, & ad vsum prœlii præparatas. Præmisit autem ante faciem suam in Italiam gentibus quæ in Lumbardia & Tuscania commorãtur, tres solennes nuntios, ad manifestandum aduentum suum, & aduentus causam innuens, videlicet se venturum ad succurendum & iuuandum ac recuperandum Ioannæ reginæ, quam Carolus deposuerat, regnum illud. Et hæc quidem erant verba monstrata de foris ad omnes dominos & communes Italiæ per nuntios supradictos.

Perturbationes per Londinenses.

Londinenses isto tempore cæperunt vltra modum insolescere in pernitiosum exemplum vrbium aliarum. Reuera freti maioris illius anni Iohannis de Northampton auctoritate superciliosa, præsumpserunt Episcopalia iura, multas dehonestationes inferentes, in fornicationibus vel adulteriis deprehensis. Captas nempe mulieres in prisona, quæ vocatur dolium, apud eos primo seclusas incarcerarunt. Postremo productas ad conspectum publicum, decissa cesarie, ad modum furum, quos appellatores dicimus, circumduci fecerunt in conspectu cunctorum inhabitantium ciuitatem, præcedentibus rubicinis & fistulatoribus, vt latius innotescerent personę earundem, nec minus huiusmodi hominibus pepercerunt, sed eos iniuriis multis & opprobriis affecerunt. Animati etenim fuerant per Iohannem Wiclif & sequaces eius, ad huiusmodi perpetrandum in reprobationem prælatorum. Dicebant quoque se abhominari curatorum non solum negligentiam, sed & detestari auaritiam, qui studentes pecuniæ omissis pœnis à iure limitatis, & receptis nummis, reos fornicationis & incestus fauorabiliter in suis criminibus viuere permiserunt. Dicebant se vtique pertimescere, ne propter talia peccata in vrbe perpetrata, sed dissimulata, tota ciuitas quandoque Deo vlciscente ruinam pateretur. Quapropter velle se purgationem facere ciuitatis ab huiusmodi inquinamentis, ne forte accideret eis pestis aut gladius, vel certe absorberet eos tellus. Erat autem maior eorum homo duri cordis & astutus, elatus propter diuitias & superbus, quoniam nec inferioribus acquiescere, nec superiorum allegationibus siue monitis flecti valeret, quin quod inceperat proprio ingenio, toruo proposito ad quemcunque finem perducere niteretur. Habebat plane totius communitatis assensum ad noua moliendum, quia

Mobile versatur semper cum principe vulgus.

& quo rarius audita vel visa tentaret, eo auidius eum sequi ad huiusmodi negotia festinaret. Factumque est, vt curatus eorum Episcopus Londinensis, veritus indisciplinatum cum capite vulgus, & malitiam temporis, contra eos procedere non auderet. Sed & ipsum Archiepiscopum irreuerenter turba præsumpsit in ciuitate sedentem impedire, cum processum fuisset contra quendam Iohannem Aston magistrum in artibus, & arctissimum sequacem Iohannis Wiclif, effractis foribus conclauis, in quo idem Archiepiscopus sedit cum turba Theologiæ, & iuris professorum. Nec suffecere eis ista, quin apponeret maior supranominatus (adiutorio & fauore communis plebis) omnes piscarios ciuitatis ad tantam miseriam illo anno producere, vt melioris conditionis esset extraneus quisque piscator, quam illi, qui ciuilitatem vrbis vel hereditarie vel emptione possidebant. Reuera cuilibet licebat forinseco, suos pisces in propria persona infra ciuitatem vendere, cum piscatiis ciuitatis adempta facultas fuisset ita facere sub magna forisfactura, corporibus eorum nihilominus carceri detrudendis, si contrauenire tentarent. Quid plura? in tantū arctauit eosdem piscarios, vt compulsi faterentur aperte, artem quam hactenus exercuerant, non esse artem, nec pro arte computandam, aut nominandam inter ceteras artes ciuitatis, effecitque, vt qui antea superiores in ciuitate fuerant, vix inferiores esse permitterentur. Eos autem, qui per ante banniti fuerant, & quibus interdictum est, ne consiliis & tractatib. ciuitatis interessent de cetero, ad gradum pristinum reuocauit, quorum consilio & ordinationi subiecta est tota communitas cum ipsa ciuitate, qui studentes quomodo quammaxime communibus complacere possent, & Maior eorum eis fieri valeret acceptior. Nullum permiserunt forinsecum piscatorem transire per vrbem ad differendū patriæ victualia, sed omnes expectare fecerunt ibidem, & communibus vendere pisces suos, apposito pretio iuxta voluntatem Maioris. Commune vulgus igitur cernens forum venalium emendatum, vsque ad sydera Maiorem extollunt, & iam habentes odio conciues suos piscarios eos exterminare (si id oporteat, & maiori placeat) sunt parati. Sed de patria conuicina in his omnibus nihil cogitarunt, quæ de eorum abundantia summam patiebantur inopiam, dum nihil patriæ inferre permiserunt. Enimuero illis viluit pretium marinorum piscium, patriæ autem non tantum carum, sed omnino carum factum est, illis impedientibus commeatum. Contigit ergo, vt vnde maior vrbanorum fauorem meruit, inde maledictionem incurrit, & odium totius patriæ conuicinæ. Et Londoniis quidem eo tempore res ita se habebant.

Hac æstate in Anglia terræmotus est magnus, vbi raro cernitur vel auditur, 12. Calendas Iunii hora 9. multorum mortalium corda deterrens. In Cantio tamen vehementius terra tremuit, in tantum vt Ecclesias quasdam concuteret, & dirueret solotenus. Secutus est & alius terræmotus nono Calend. eiusdem mensis summo mane ante solis ortum, sed non ita terribilis sicut prior. *Terræmotus.*

Romani eo tempore seditiosi & inquieti insurgere contra Papam & Cardinales cœperunt, & tantum terrorem Cardinalibus incusserunt, vt pene fugerent vniuersi, vel diuerticula quærentes & latebras, quibus saluari possent à facie furoris crudelis & indisciplinatæ plebis. Sed dominum Papam in sua iustitia confidentem & adiutorio sperantem altissimi non plebs armata, non clamor horribilis, non discursus inordinatus vulgi perterruit, quin confidenter assumpta cruce sua manibus egrederetur ad eos, huiusmodi verba faciens ad eosdem. Quid est (inquiens) filii, quid molimini, subuertere nitimini amicos vestros? Quid in vos peccauit Collegium fratrum meorum? quare exarsit ira vestra in eos qui vos diligunt? aut certe si me quæritis, cur moramini caput meum tollere? Ecce caput in manibus vestris est, si placet tollite vt pax reformetur: si tamen hoc opus habetis. Videntes autem Romani tantam in viro constantiam, tanquam telo trabali percussi, cuncti prorinus corruerunt ad terram, indulgentiam implorantes flebiliter de commissis, & paternam benedictionem humiliter postulantes. Quibus dominus Papa (eleuata manu) libenter benedictionem impartitus est, monens vnumquemque cum pace ad propria remeare, & à talibus, tumultibus & seditionibus imposterum temperare. Qui parentes paternis monitionibus, non sine grandi miraculo, deposita suæ feritatis malitia, ad propria sunt reuersi. *Cardinales perterriti à Romanis.*

Dominus Papa sub istis temporibus postquam distulisset per amplius quam biennium electionem factam de Iohanne Tymworthe apud Burye confirmare, tandem regalibus & procerum literis pulsatus frequentibus, Edmundum Bromfielde *Papa confirmat Iohannem Tymworth in abbatem S. Edmundi, sed non sine pecunia.*

(cui contulerat Abbathiam de Bury) transtulit ad Abbathiatum cuiusdam monasterii in Wasconia: si tamen Regi placuerit eundem Edmundum à diutina quam pertulerat carceris custodia liberare. Iohanni vero Tymworth non confirmando electionem de ipso factam, sed per prouisionem concessit Abbathiam, ita duntaxat, vt solueret Romanæ curiæ duplicis vacationis censum, videlicet pro Iohanne Brinclee & Edmundo Bromefield, & ita videbatur nouissimus error esse peior priore. Fratres tamen monasterii tamdiu paterno destituti solatio, ad hanc formam consenserunt, non considerantes, quod eundem Edmundum prius prouisionaliter eis datum abegerant, & quanta pro tuitione causæ suæ profuderant, ne videlicet electio facta per eosdem locum non haberet. Regi vero regioque consilio non placuit ista forma papalis collationis, tum quia credebant electiones in futurum faciendas per eandem si admitteretur periclitari, tum quia turpe videbatur eis flecti de causa, quantam diu dictante conscientia defenderant studio pertinaci. Et ita videbatur amor iuris & æquitatis dilectio inter monachos quodammodo dormitare, inter sæculares & laicos vigilare. Hoc anno mense Decembri stella cometa apparuit in occidente amplius quam per quindenam.

Richardus Scrop miles priuatur officio Cācellarii.

Dominus Richardus Scrop miles, quem supra docuimus per regni communitatem & assensum dominorum electum in regni Cancellarium, per dies istos deiicitur de officio Cancellarii, quod laudabiliter administrauerat & prudenter. Causa deiectionis eius extitit pertinax resistentia regiæ voluntati, qui desiderabat semetipsum exinanire, vt forinsecos exaltaret. Enimuero post mortem Edmundi de Mortuomari comitis Marchiæ, aliorumque dominorum, qui nuper in fata concesserant, accedentes ambitiosi, tam milites quam armigeri, & inferioris gradus famuli ad Regem, postulabant ab eo terras certas, & dominia mortuorum sibi concedi, pro tempore quo de regni consuetudine Rex deberet ea in manibus retinere. Quibus Rex vtpote puer nihil moratus, postulata concessit, & mittens eos ad Cancellarium, iussit vt eisdem chartas sigillo magno signatas contraderet iuxta arbitrium voluntatis eorum. Cancellarius autem, qui cupiebat ardenter regni profectum, Regis quoque commodum negauit eis plane petita. Asserens Regem ære alieno multum prægrauatum, opus habere talia contingentia penes se detinere, vt per ea debita sua possit in parte debitoribus restituere. Ipsos autem qui nouerunt quibus debitis Rex obligatus erat, non esse fideles regi, dum magis suæ consulerent auaritiæ, quam vtilitati regiæ, emolumenta talia postulantes, & priuata commoda publicis necessitatibus præponentes. Quapropter desisterent ab huiusmodi postulationibus, & contenti essent superioribus Regis largitionibus, quæ satis erant competentes eis. Scientes, proculdubio ipsum nullas chartas confirmatorias eisdem facturum aut sigillaturum de huiusmodi Regis donationibus, qui nondum pueriles annos excesserat, ne forte malas ab eodem grates reciperet in futurum.

Richardus Scrop sigillum regi dat.

Igitur reuersi, qui à Cancellario talia venerant petituri, renuntiant Regi obstinatum esse animum Cancellarii, & nihil eum velle facere regis ad imperium, sed contemnere potius regale mandatum, regem cum seueritate debita, tam effrenatam inobedientiam debere celeriter coercere, aut cito futurum esse, vt regis honor vilesceret apud suos, & imperium non valeret. Rex ergo qui sapiebat vt paruulus, plus attēdens delatorum falsas machinationes quam sui Cancellarii fideles allegationes, in furoris spiritu mittit, qui sigillum suum expeterent ab eodem, & sibi deferrent. Et cum iterum atque iterum misisset rex per solemnes nuntios, vt sigillum sibi remitteret, Cancellarius ita respondit, sigillum (inquit) paratus sum resignare, non vobis, sed ipsi, qui mihi illud seruandum tradidit, nec erit medius portitor inter me & illum, sed ego restituam illud manibus suis, qui mihi propriis non alienis manibus commisit illud. Et ita pergens ad regem, sigillum quidem retradidit, & se fidelem Regi (sicut hactenus) fore repromisit. Officiarium tamen se futurum sub illo imposterum denegauit. Et ita rex recepto sigillo, multis diebus quicquid libuit faciebat, donec magister Robertus Braibrook Londoniensis Episcopus officium Cancellarii suscepisset. Audientes igitur non solum magnates regni, sed & ipsa communitas, Regem contra regni consuetudinem, Cancellarium deposuisse captiose, quem tota regni nobilitas cum suffragio totius vulgi delegerat, indignati sunt valde. Nemo tamen audebat aliquid palam loqui de materia propter malitiam Regi assistentium, & ipsius Regis irrationabilem iuuentutem. Et ita Regis regniq; commoda suppeditata sunt à facie insipientiæ Regis, & à malitia inhabitantium cum eodem.

Circa

Circa festum beati Michaelis Archangeli, quidam in Northfolcia dæmone agitati, quos non castigauerant aliena pericula, mortes aut tormenta non terruerant aliorum, facta conspiratione congregauerunt iniquitatem sibi, & firmiter statuerunt (si fortuna faueret) Episcopum Norwicensem, & cunctos maiores patriæ interceptos inopinato necare, & (vt maiori fulcirentur potentia) nundinas apud sanctam Fidem adire latenter decreuerunt, & cunctos congregatos ibidem cogere, vel in sua vota iurare, vel sine dilatione trucidare. Quibus ad effectum productis, cogitauerunt occulte præoccupare Abbathiam sancti Benedicti de Hulmo, quod fortis munitio videbatur eis futura, si aliquid periculi contra eosdem perfidos immineret. Sed hæc omnia, antequam ad effectum perduci possent, compressa sunt, vnde coniuratis prodente consilium reliquorum, vnde contigit, vt inopinato caperentur conspiratores, & dignam malitiæ suæ apud Norwicum subirent pœnam, capitibus amputatis.

Conspiratio inter homines de Northfolcia.

Circa idem tempus vocati sunt ad parliamentum (prout moris est) maiores regni, & quorum intererat de consuetudine interesse. Ad quos venerunt maiores de Flandrensibus, missi de Flandria per conciues suos, ad supponendum se & terram suam Domino Regi Angliæ eorum domino naturali, scilicet Comite Flandriæ abdicato. Et quoniam minus sufficiens esse videbatur ista legatio, remissi sunt ad reducendum cum eis quosdam de singulis villis Flandriæ, qui maioris reputationis essent & famæ, de quibus merito constaret, quod potestatem haberent tractatum huiusmodi facere, & pactum firmare super præmissis. Quorum aduentum simul & petitiones, ac responsa, quæ ceperunt, cum locus & tempus se ingesserint, describemus. In isto Parliamento maior Londoniarum cum magna parte communitatis, facta suggestione regi & consilio de fraude ac deceptione, quam (vt asserebat) exercuerant piscarii in distractione victualium, impetrauerunt, ne de cetero vllus eorum vel reliquorum, qui victualia distrahant, puta vinum, carnes, aut qui de numero sunt apothecariorum eligantur in maiores ciuitatis. Et ita indies elaboratum est per Maiorem, ne vnquam piscarii occasionem possent habere ad gradum pristinum aspirandi, adempto ipsis tantæ dignitatis honore. Considerans insuper Maior domini Iohannis Philpot autoritatem in ciuitate plurimum præualere, & cognoscens, quod amicus erat his, quibus Maior ipse inuidebat, abdicari fecit eum, ne de cetero tractatibus secretis ciuitatis & consiliis interesset, virum videlicet, qui plus cunctis pro libertatibus ciuitatis laborauerat & honore. Alios autem (vt præmittitur) qui quondam falsi reperti fuerant, & propter hoc abdicati, ad tractatus vrbis & consilia reuocauit,

Parliamentum ad quod venerunt Flandrenses.

Dans veniam Coruis vexans censura Columbas.

Episcopus Norwicensis dominus Henricus le Spencer parum ante istud tempus receperat bullas à domino Papa sibi directas ad cruce signandum quoscunque volentes cum eo proficisci in Franciam ad destructionem Antipapæ, qui se Clementem appellauit, & sanctificandum bellum contra quoslibet adhærentes sibi. Quas bullas, quia ei magnam contulerant potestatem, fecit in parliamento publicari & earum exemplaria fecit dirigi circumquaque, & in ostiis Ecclesiarum, & in pratis monasteriorum publico conspectu iussit affigi. Bullam præterea, quam Papa sibi misit, & ius suum & iniuriam quam irrogauerant ei aut Papales declarantem publicauit ibidem, cuius tenorem non de verbo ad verbum, sed effectum præsentibus inseremus.

Bulla papalis episcopo Norwicensi directa.

Bulla Papalis, in qua Papa conqueritur de filiis, quos exaltauerat Romana Ecclesia, qui versa vice conati matrem suam viperinis conatibus laniare. Vnde dominus Papa de suorum confratrum consilio, decreuit exurgere contra eos & adhærentes eis & fauentes, qui colligationes, conspirationes & machinationes diuersas facientes in Ecclesia Dei, schisma & diuisionem ponere, & ciuitatem Anagniam, & castellum sancti Angeli de vrbe, & nonnulla alia castra, terras & loca Paschalia occupare præsumpserunt, & insuper venire fecerunt ad ciuitatem, & alias terras prouinciæ suæ Campaniæ violenter occupandas multitudinem gentium, armigerorum, quæ Britones, Vascones nuncupantur, qui ibidem plura homicidia, sacrilegia, rapinas, depopulationes, & alia mala ac damna, & scelera perpetrarunt. Et cum exhortasset eos, vt ad cor redirent per Petrum episcopum Portuensem aliosq; duos Cardinales, & multos honorabiles & probos viros, ac etiam per literas suas iteratis vicibus, & ipsi nihilominus contempsissent eius monitis obedire, quem dudum in vrbe per ipsos & alios, ad quos spectabat in Papam elegerant, ac debitis & consuetis solennitatibus obserua-

Effectus prædictæ bullæ.

seruatis inthronizauerant, ac publice coronauerant, & quem tanquam Papam summum Pontificem in missarum solemniis & consistoriis publicatis & priuatis consulendo, & ordinando de statu Romanæ Ecclesiæ, ac Reipublicæ, per plures dies tractauerant, recipiendo ab eodem Ecclesiastica sacramenta, ac dignitates, ac beneficia Ecclesiastica pro se & aliis ab eo impetrando, diuersos libellos diffamatorios fecerunt, & illos ad diuersos prælatos & mundi principes transmiserunt, per quos asserebant eum non verum Papā fore, ac multa alia & enormia de ipso dicere præsumpserunt, & tandem cum quibusdam aliis, quos cum eorum suggestionibus ad eorum impium propositum attraxerant, congregati in domo iniquitatis filii Honorati Caictani, olim comitis Fundotum, cum ipsius Honorati auxilio & fauore, Robertum olim Basilicæ 12. Apostolorum vulgariter dictum Gebenensem, Iohannes Carter sancti Clementis vulgariter dictus, maioris monasterii præsbyter Cardinalis, & Petrus olim Tarter sancti Eustachii diaconus Cardinalis, temere eligendo Antipapam fecerunt, ipsumque ausu sacrilego Papam nominare præsumpserunt & præsumunt. Ipseque Robertus se Papam nominare ausu temerario non erubuit. Præterea cum etiam iniquitatis alumnus Petrus olim Archiepiscopus Arelatensis, & camerarius eiusdem domini Papæ, diabolico spiritu instigatus, de vrbe prædicta (vbi cum eo erat) absque licentia sua, & quasi furtiue recessit, & de Camera Papæ quamplura iocālia & alias res magni valoris & preciosa, ad dominum Papam & Romanam Ecclesiam pertinentia, secum asportauit, & ad dictam Ciuitatem Anagniam se conferens, cum prælatis sceleratis diuersas conspirationes & colligationes ordinare & facere, & ad conducendū dictas gentes, armigeros, ad dictam Ciuitatem Anagniam, consilium, auxilium & fauorem præbere. Etiam ipsi, quam prohibitionis filii, Iacobus olim Patriacha Constantinopolitanus, Nicholaus olim Archiepiscopus Cencensen. Petrus olim Vrbinas, Petrus olim Axuris Flaston, Iohannes olim Gebenensis, & Franciscus olim Gaiciens. Episcopi, Bertrandus Rasim olim clericus Cameræ Apostolicæ, & Matellus Cassilii olim rector Ecclesiæ sanctæ Mariæ Pedisgriptæ prope Neapolim: ac etiam iniquitatis filii, Honoratus prædictus, Anthonius olim Comes Casertan. Franciscus de Vico olim præfectus vrbis, Iohannes de Malastrete, Nicholaus Spinellus de Iumenatio, alias dictus de Neapoli, Siluester Bude, Bernardus de Lasala milites, & Guilhonetus de Lasala domicellus præfato Roberto adhærere, credere, ac fauere, & eum Papam prædicare, & prædicari facere non verentur. Ipsumque dominum nostrum Papam non fore Papam, nec Romanum Pontificem, eorum falsis & confictis mendaciis asseuerant, ac Franciscus de Vico ciuitatem domini Papæ Viterbiensem, & Iohannes de Malastrete, Siluester Bernardus, Petrus de Lasaga, & Guilhonetus, cum eorū complicibus, dictā ciuitatem Anagniam, & alias terras Papæ occupare, & occupantibus fauorem præbere præsumpserunt, crimen hæresis, schismatici, læsæ Maiestatis & apostasiæ damnabiliter incurrendo. Cumque huiusmodi excessus & scelera essent adeo notoria, quod nulla possent tergiuersatione celari, dominus Papa ad maiorem certitudinem eorundem, Iohanni titulo Sanctæ Sabinæ, & Gulielmo titulo Sancti Eusebii præsbyteris Cardinalibus successiue, & indiuisim commisit, vt se de prædictis informarent, qui informationem huiusmodi per eos debite receptā domino Papę in consistorio retulerunt, prædicta excessus & scelera fuisse, & esse notoria, & esse manifesta. Et tandem dominus Papa nequiens absque graui offensa Christi, & remorsu conscientiæ tot & tantos excessus amplius tolerare, aduersus pręfatos sceleratos viros in virtute altissimi de dictorum fratrum consilio (vt præmittitur) exurgere dignum duxit, & contra ipsos procedere iustitia mediante. Ipsis igitur ad hoc legitime citatis, & aliis debitis iuris solemnitatibus obseruatis per Papalem diffinitiuam sententiam, decreuit & declarauit prædictos Robertum, Iohannem, Geraldum, Petrum, olim Cardinales, nec non Iacobum olim Patriarcham, Petrum olim Arelatensem, &c. fuisse & esse schismaticos, & contra Papam conspiratores, & blasphemos, & tanquam hæreticos puniendos, & reos criminis lęsæ maiestatis, ipsosq; pariter excommunicatos & anathematizatos, & incidisse in pœnas & sententias tam à iure, quam ab homine in talia perpetrantes inflictas & promulgatas, &c. Ac etiam declarauit dictos Robertum, &c. fuisse & esse depositos, & ab omnibns beneficiis Ecclesiasticis quibuscunque fuisse & esse priuatos & inhabiles, & inhabilitauit etiam ad habenda. Declarauit etiam prædictos Patriarcham, & Archiepiscopos, & Episcopos depositos ab omnibus dignitatibus Pontificalibus, &c. Necnon prædictum Honoratum, &c. deposuit dominus Papa

ab

ab omnibus digniratibus & honoribus, & gradu militiæ, & cingulo militari. Priuauit, ac etiam declarauit tam prædictorum olim Cardinalium, quam etiam omnium aliorum superius nominatorum bona & immobilia, ac iura & iurisdictiones fuisse & esse confiscata, & personas eorum detestabiles fuisse, & esse exponendas, & eas exposuit à Christi fidelibus capiendas, vt sic captæ, si absque eorum fuga & euasionis periculo fieri posset, eidem Papæ indilate transmitterentur, alioquin arctis carceribus traderentur, & sub fida custodia detinerentur, donec aliud super hoc ipse mandaret. Credentes præterea, receptatores, & defensores eorum, & fautores excommunicationis sententia innodauit, absolutionem ipsorum præterquam in mortis articulo Romano Pontifici reseruata. Decreuit insuper, quod quicunque aliquem ipsorum scienter præsumerent Ecclesiasticæ tradere sepulturæ, excommunicationis sententię subiacerent, à qua absolui præterquã in mortis articulo nõ possent, nisi prius propriis manib. extumularent, & procul eiicerent ab ecclesiastica sepultura corpora eorundem. Et subsequenter inhibuit omnibus Christi fidelibus, &c. ne in locis suis aliquem prædictorum scienter reciperent, seu eis ad illa loca, in quibus prædicti damnati vel aliquis illorum habitarent, vel moram traherent, blada, vinum, carnes, pannos, ligna, vel vlla victualia, ad eorum vsum vtilia, portare, mittere, seu portari, mitti, aut deferre præsumerent, si hoc prohibere possent. Prohibuit insuper dominus Papa, ne quis impedire præsumeret quouismodo, quominus prædicti Robertus, &c. caperentur, detinerentur, & ad eum transmitterentur: præcepit quoque, vt quilibet auxilium præstaret ad captionem eorundem. Qui vero contra præmissa facerent, seu qui præfatum Robertum, qui se Clementem Papam nominat, scienter Papam nominarent, vel tenerent, vel ipsum Papam crederent vel prædicarent, si persona singularis, excommunicationis, si vero communitas vel vniuersitas esset, vt interdicti sententias incurrerent, & ciuitates ac terræ eorum aliorum carerẽt commercio ciuitatum, locorum atque terrarum, ac ciuitates ipsæ se noscerent pontificali dignitate priuandas, & quod huiusmodi excommunicationis sententia nullus ab alio quam à Romano Pontifice (præterquam in mortis articulo) absolui, nec interdictum huiusmodi per alium possit quam per eundem Pontificem Romanum relaxari. Inhabilitauit insuper omnes, qui à præfato Roberto quælibet beneficia acceptarent. Dedit deinde præfato Norwicensi Episcopo potestatem publicandi per se vel per alios omnia præmissa, & contra præfatos damnatos procedendi, &c. Concessit præterea dominus Papa omnibus vere pœnitentibus & cõfessis, qui præfatum Robertum Antipapam & alios damnatos prædictos, & eorum complices expugnabunt in personis propriis vel alienis, & super hoc per vnum annum incipiendum, à die quo Episcopus Norwicensis duxerit ordinandum continue, vel interpolatum in executione huiusmodi laborabunt, Ecclesiæ sequendo vexillum tam clericis quam laicis, & eis insuper, qui eis duntaxat expensas iuxta quantitates & facultates suas destinabunt, vel Episcopo, vel alteri deputando per eum, ministrabunt sufficientia stipendia, & destinare valeat idoneos bellatores per dictum tempus bellaturos, & moraturos ibidem, illam indulgentiam, quæ concedi consueuit, proficiscentibus in subsidium terræ sanctæ.

Priuilegia concessa à Papa Episcopo Norwicensi pro executione præmissorum.

Priuilegia per sanctissimum in Christo patrem, & dominum Vrbanum diuina prouidentia Papam sextum domino Henrico Norwicensi episcopo conceduntur. In primis, quod dictus Episcopus possit exequi capitalia contra Antipapam, & ei adhærentes, fautores, & consiliarios vbicunq; locorum cum manu forti. Item habet potestatem publicandi processus contra Antipapam, & ei adhærentes, & quoscunq; alios per dictum dominum Romanum Pontificem contra ipsos & ipsorum singulos fulminatos. Item habet potestatem inquirendi summarie, & de plano de omnibus & singulis schismaticis, & ipsos incarcerandi, & ipsorum bona mobilia & immobilia confiscandi. Item habet potestatem priuandi laicos schismaticos, quibuscunq; officiis secularibus, ipsaq; officia conferendi aliis personis idoneis. Item habet potestatem priuandi, & priuatos declarandi quoscunq; schismaticos clericos in hac parte, ipsorum beneficia, cum cura vel sine cura dignitates, personatus, vel officia conferendi aliis personis idoneis. Item habet potestatem in personis exemptis, laicis & clericis, secularibus & regularibus, etiam si fratres fuerunt de ordine mendicantiũ, seu pceptores, aut aliarum professi domorum, vel hospitalis S. Ioannis Ierosolomitanæ, aut beatæ Mariæ Theutonicorum, vel cuiuscunq; aliorum ordinum professores. Item habet potestatem dispensandi cum quibuscunq; clericis secularibus beneficiatis cum cura

 vel

vel sine cura, etiam dignitatibus, personatus, vel officia habẽtibus, etiam regularibus exemptis vel non exemptis, quod ipsorum singuli poterunt secum abesse de ipsis beneficiis, dignitatibus, &c. sub vexillo crucis sine licentia ipsorum prælatorum obtenta, cum integra perceptione fructuum beneficiorum suorum, ac si personaliter residerent. Item conceditur omnibus transeuntibus suis propriis sumptibus & expensis, vel etiam alicuius expensis plena remissio peccatorum, & tot priuilegia conceduntur secum transeuntibus in terræ sanctæ subsidium. Item illi qui propriis bonis & facultatibus ministrabunt sufficientia stipendia idoneis bellatoribus iuxta discretionem dicti Domini Episcopi, vel alterius deputandi per eum, licet ipsimet personaliter non interfuerint in executione negotii prædicti, consimilem habebunt remissionem peccatorum, vt supra, & indulgentiam, sicut secum personaliter interessent. Item huius remissionis sunt participes omnes, qui ad expugnationem dictorum schismaticorum dicto Episcopo de bonis suis congrue ministrabunt. Item si aliquem sequendo vexillum per iter arreptum mori contigerit, vel interim ipsum negotium congrua terminatione compleri integre percipiet ipsam gratiam, & erit particeps indulgentiæ & remissionis memoratæ. Item habet potestatem excommunicandi, suspendendi, interdicendi quascunque personas rebelles, seu impendientes ipsum exercere potestatẽ sibi cõmissam, cuiuscũq; dignitatis, status, gradus, pręeminẽtiæ, ordinis, loci, cõditionis extiterint, etiã si regali, aut reginali, aut imperiali, seu quauis alia Ecclesiastica, vel mundana pręfulgeant dignitate. Item habet potestatem compellendi quoscunque religiosos, etiam de ordine mendicantium professores, si sibi videbitur expediẽs destinare seu transmittere pro executione prędictorum.

Mandatum Episcopi Norvvicensis clericis & rectoribus ad publicandum bullã prædictam.

Henricus permissione diuina Norwicensis episcopus, sedis apostolicæ nuntius, dilectis nobis in Christo omnibus & singulis rectorib. vicariis & capellanis parochialibus per ciuitatem & diœces. Eborac. constitutis, salutem in domino. Licet vobis omnibus singulis auctoritate apostolica in domino exhortauimus, & districte præcipiendo mandauimus, quatenus vestris parochianis cruciatam nobis commissam & eius virtutem pro tempore & loco magis oportunis publicaretis, cuius sustentatores, fautores, & auxiliatores, secundum nostram seu nostrorũ deputatorũ discretionem plena conceditur remissio peccatorũ, & vltra hoc salutis æternę pollicetur augmentum, prout in litteris Apostolicis per totam Angliam legitime publicatis plenius continetur. Et quia ex relatione fide dignorum facta sentimus, quod exhortatio nostra & mandatum nullum aut modicum sortiuntur effectum, maxime (vt creditur) propter negligentiam curatorum in diminutionem fidei catholicæ, & periculum animarum, quæ faciliter consilio & exhortatione vestra præfata priuilegia, & gratiam consequi potuerunt sempiternam. Quapropter nos animarum salutem & profectum affectantes, ne huiusmodi gratiæ spiritualis & insolitæ pretiosum munus, seu vestra potestas aliquem parochianum vestrum, quantum in nobis est, lateat in futurum. Nomina autem singulorum parochianorum vestrorum scribi faciatis, summas & donationes soluentium super ipsorum nomina signando, & non soluentes de diebus in dies quotiens, quando plus expedit, non solum diuites, sed pauperes ad similitudinem pauperculæ viduæ, sanos & valetudinarios maxime in confessionibus prudenter tractetis & inducatis, vt huiusmodi sancto viagio in destructionem & exterminium hæreticorum modernorum manus apponant adiutrices, vt meriti & præmii in hac parte indultorũ valeant esse participes, & vos ex hoc ab onere curæ vestræ plurimum releuari. Insuper huius viagii sancti perturbatoris, seu nostris mandatis verius apostolicis rebelles schismatis moderni fautores citetis, seu citet aliquis vestrum peremptorie, quod certo termino per vos vel aliquem vestrum præfigendo compareant personaliter coram nobis, vel commissariis nostris in Ecclesia cathedrali sancti Pauli Londoniensi, ostensuri & propositiuri pro termino præciso & peremptorio, quare in censuras contra talia perpetrantes fulminatas pronuntiari non debeant, incidisse vlteriusq; facturi & recepturi, quod iustitia suadebit, de nominibus & quantitate elemosinam in hac parte conferentium necnon de diebus citationis vestræ, modo & forma eiusdẽ nos vel nostros commissarios discrete & prudenter certificetis, ceu certificet aliquis vestrum, de quibus omnib. & singulis, & cuiuslibet vestrã conscientiam oneramus, vobis in virtute obedientiæ, qua sedi apostolicæ tenemini firmiter iniungentes quatenus pręsentes literas nostras inter parochianos vestros publicatas copiis penes vos retentis, ipsas ad curatum proximum in diœc. præfata celeriter transmittatis. In cuius rei testimonium sigillũ cruciatæ, quo in hac parte vtimur præsentibus apposui-

posuimus. Dat. in hospitio nostro apud Charyngu iuxta Westmonasterium. 9. die mensis Februarii. Anno domini millesimo trecentesimo octuagesimo secundo, & consecrationis nostræ tertio decimo.

Forma absolutionis.

Authoritate Apostolica mihi in hac parte commissa te A.B. ab omnibus peccatis tuis ore confessis, & corde contritis, & de quibus confiteri velles, si tuæ occurrerēt memoriæ absoluimus, & plenariam tuorum peccatorum remissionem indulgemus, & retributionem iustorum ac salutis æternę pollicemur augmentum, & tot priuilegia quæ in terrę sanctæ subsidium proficiscentibus conceduntur tibi concedimus, ac Ecclesiæ vniuersalis synodi, & Ecclesię sanctæ catholicæ orationum & beneficiorum suffragia tibi impartimur.

Solutio obsidionis villæ de Ovvdenarde cum magna confusione Flandrensium.

Vix parliamento terminato lugubria noua feruntur è Flandria de solutione obsidionis villæ de Owdenarde, & de morte Philippi de Nartfelde, & confusione magna Flandrensium per bellum Britonum & Francorum. Enimuero rex Franciæ cum omni militia suæ terræ, & quibuscunque quos poterat de exteris regionibus in auxilium euocare, Flandriam est ingressus, quibus Gandauenses incunctanter obuiā exierunt, sperantes in auxilio sociarum ciuitatum & villarum Flandriæ, quod fuit eis causa magnæ ruinæ. Reuera cum ad bellum peruentum esset, & iam inclinari cœpisset status belli, de parte Francorum superuenit multitudo maxima de villa de Burges & partibus adiacentibus, quasi ad auxilium ferendum Gandauensibus, quem tamen eosdem prodere cogitabat. Igitur Gandauenses nihil doli metuentes, sed instanter & animose pugnantes, conciues proprii de Burges aggressi sunt à tergo hostibus afferentes auxilium, & illis ante, istis retro cædentibus Gandauenses inopinato perterriti, pugnandi animos dimiserunt, sicque factum est, vt leui negotio vincerentur, occisis in eo bello viginti quinque millibus Gandauensium & sociorum.

Galli villanos de Burges è suis laribus detrudunt.

Hoc ergo bellum Francis animum attulit, & Gandauensibus ademit spem resistendi, donec iterato nouo suffragio fulti, vel in Francos vel in patriotas iniurias suas vlcisci valerent. Gandauenses idcirco compulsi fugere, propriam villam petierant, sed iniustitiam deficientium sociorum mox vltio iusta secuta est. Nam Burgenses & cæteri eorum complices qui malitiose suos prodiderant, quos adiuuisse debuerant, subito senserunt semetipsos in grauibus miseriis constitutos. Quia Gallici nullam fidem aut gratiam illis pro tali facto debentes, ingressi villam de Burges, & omnes alias villas prouinciæ expulerunt è suis propriis laribus, proditores, & quæque preciosa diripientes ad Gallias transmiserunt, & ipsos proditores vectigales esse regi Franciæ statuerunt. Itaque factum est, vt conditio Gandauensium superatorum multo melior esset quam Burgensium proditiose victorum. Quia illis & propria ciuitas libertasque remansit, istis nihil omnino neque ciuitas, neque libertas, nec possessiones remanserunt. Superauerant vtique Burgenses, si nō tulissent desertis sociis opem Gallicis, Francos à direptione rerum suarum temperaturos post victoriam. Sed secus accidit quam sperabant. Nempe Gallici ex insperato omnes villas & loca eorum qui eis detestandum tulerunt auxilium, armatis hominibus munierunt, & inter eos degentes ipsos diris seruitiis oppresserunt. Sensit & Anglia huius incommodi graue damnum. Nam sicut per antea in conflictu inter Gandauenses & Burgenses, Mercatores Anglici sunt saluati, & in rebus suis nil mali passi: ita versa vice modo præualentibus Gallicis, externis mercatoribus cunctis impunitate gaudentibus, solummodo Anglicorum bona direpta sunt, & Regis Francorum vsibus confiscata, occisis apprentitiis Anglicis obuiam illis factis. Igitur in Anglia his auditis rumoribus, nunciis de quibus supra retulimus redeundi timor incutitur, & ipsorum responsum ad tempus suspenditur, donec Consilium Regium tempus plus conueniens ipsis non solum respondendi, sed & opem ferendi prouidisset.

Crudelitas regis Franciæ in Parisianos sibi resistentes.

His ita se habentibus in Flandria, regressus est Rex Franciæ arrogans & superbus Parisius pro victoria memorata, sed tamen in patria propria reperit resistentes. Communitas siquidem Parisiorum portas claudere, muros munire contra eum, & arma sumere moliebatur. Statuit ergo Rex violenter (collecta multitudine obsidentium) Ciuitatem effregisse. Sed tamen visa numerositate intus repugnantium, diuertit ab hoc proposito, & loquutus est eis verba pacifica in dolo, & crediderunt ei, permiseruntque intrare cum omni turba secum essentium bellatorum. Astu itaq; ciuitatem ingressus, illico rupit pactū, & mentitus est eis, faciens nobiliores vrbis contemptibiliter compræhendi, & quosdam ex eis suspendi, quosdam decollari. Eis

vero qui arma tulerant contra eum, brachia dextra abscindi, & in signum opprobrii sempiterni, ad illorum colla suspendi fecit ipsa brachia amputata. Omnes autem portas vrbis fecit dirui præter portam Sancti Antonii, in qua Rex ipse possidet domicilium speciale. Ipsam vero Ciuitatem omni armatura & vasis bellicis spoliauit, ne habitatores illius vel minimam occasionem habere possent in posterum rebellandi. Insuper & noua grauiaque tributa illis imposuit, violenter (si nollent voluntarie) exigenda. Et hæc quidem Parisius gesta sunt.

Comes Cantebrigiæ redit à Portugalia.

Dominus Edmundus Cantebrigiæ Comes, domini Regis auunculus, & quos supra docuimus missos Portugaliam, hoc tempore post expertam maris sæuam fortunam, & quorundam bonorum amissionem, Angliam redierunt. Missi siquidem (vt diximus) fuerant ad ferendum auxilium regi Portugaliæ contra Bastardum Hispaniæ, qui se regem dixit, quique multis iniuriis affecerat regem Portugaliæ, & pene contriuisset, si non iuuamen ex Anglia sibi maturius adfuisset. Post annalem moram nostratum in regno Portugaliæ, & plures irruptiones in Hispaniam, & quarundam munitionum captionem, placuit Hispanis hostiliter campum petere contra Regem Portugaliæ, & exercitum Anglicanum. Nec segnius rex cum nostratibus illis occurrit, pugnaturus (si fortuna permitteret) & vt sperabatur victor futurus.

Cuius animositatem simul & nostrorum probitatem timentes Hispani, tractare cum rege Portugaliæ petierunt, ita duntaxat, ne Comes Cantebrigiæ aut vllus Anglicus suis cōsiliis interesset. Annuit ipse rex petitis, & ad tractatum accessit. In quo tam Hispanis quam Portugalibus cupide pacem desiderantibus, cito conuentum est ad hoc quod vtrisque placeret, & illis regi Portugaliæ, & ipsis saluo vtrorumque iure cōcedentibus quæ volebant, pax clanculo est firmata, ita tamen vt rex Portugaliæ regnū suis Anglicis vacuaret. Et ne idem Anglici prætenderent nauigium sibi deesse, Rex Hispaniæ de suis illis concessit nauigium, & rex Portugaliæ naulum & quæ necessaria esse nauigantibus viderentur. Timebant nempe Hispani Anglicorum audaciam, & iam idem Anglici Portugalibus facti sunt onerosi, quia quos contutandos contra hostes susceperant, ipsi vili ori seruitio deprimebant, non tamen bona diripientes eorūdem, sed & vxores & filias execrabiliter opprimentes, quare suis hospitibus odibiles sunt effecti. Rex vero Portugaliæ de dicto tractatu rediens, indixit communiter suis & nostratibus, vt domum redeuntes arma deponerent, & quod in pacem rediisset cū Hispanis omnibus intimauit. Oportebat ergo nostrates (vellent nollent) eius parere mandatis. Et ita campum cum magna mentis amaritudine, deseruerunt, eo quod nō est permissum eis confligere cum Hispanis. Ab illo ergo die non tantum præparati quantum coacti sunt ad reditum, donec omnis Portugalia Anglicis vacuaretur. Rediit igitur (vt prędiximus) cum suis comes, reducens secum vxorem suam quondam Petri Regis Castellæ filiam iuniorem, & filium ex ea susceptum per annos aliquot antequam Angliam exiuisset. Quem quidem tempore moræ quam fecit in Portugalia desponsauit, filia regis Portugaliæ cum solemnitate congruente. Sed quia timebat dubiam fidem illius regionis hominum, noluit eum post se relinquere, quāquam rex Portugaliæ id petiisset, nec rex filiam suam voluit in Angliam cum comite destinare. Et hoc quidem modo eo tempore in Portugalia negotium se habebat.

Nauis Carika applicuit apud Sandwicum.

Anno domini millesimo trecentesimo, octuagesimo tertio, qui est annus regis Richardi secundi sextus. Eodem tempore venit in magna tempestate ad Sandwici portum nauis quam dicunt Carika, miræ magnitudinis, plena diuitiis, quæ facile inopiam totius terræ releuare potuisset, si incolarum inuidia permisisset. Sed mercatores (vt fertur) Londonienses habentes domi plura mercimonia non noua sed vetera, puta fructus, species diuersi generis, oleum & cætera talia, & ea (ne nouis superuenientibus proiicerentur) vendere cupientes, facta pactione cum Ianuensibus, eorum portum relinquere & Flandriam velificare fecerunt, & ita propter paucorum auaritiam magnum dispendium sensit totum regnum.

Parliamentum Londini in quo tractatur de potestate concessa Episcopo Norwicensi.

Diebus quadragesimalibus factum est parliamentum Londoniæ, in quo per plures dies tractatum fuit de potestate concessa per summum pontificem Episcopo Norwicensi, & de profectione sua contra scismaticos, & factus est ibi motus varius animorum. Nam pars, quorum corda Deus tetigerat, volebat eum proficisci tanquam Ecclesiæ pugilem contra hostes Christi: pars aduersa repugnabat, asserens non esse tutum committere plebem regis & regni præsbytero inexperto: & schisma erat inter eos. Ob quam causam pontificale negotium, simulque totius Ecclesiæ, protelatum est vsque ad Sabbatum, quo de passione cruceque dominica in vniuersali Ecclesia fi-

mentio ſpecialis. Tandem poſt multas tergiuerſationes per duces regni factas, poſt plures altercationes interpoſitas per comites, barones & magnates terræ plurimos, ſed omnino Dei virtute & laudabili cōſtantia militum parliamentalium cōquaſſatas, ipſa die Sabbati horaq; quibus ſancta Eccleſia vexilla crucis prodiſſe decantat, omnis repente turba quæ illi conſilio vel parliamento interfuit, & quę maxime ſteterat contra crucis negotium crucisq; fidei promotionem, conſentit tanquam perculſa tonitru ſolemnis illius Antiphonæ, ecce crucem domini, fugite partes aduerſæ, decreuitque pro votis Epiſcopi cruce ſignari. Aſſignatur ergo ſibi per commune decretum quinta decima regi præconceſſa in ſuperiori parliamento pro bellatoribus cōducendis. Decima vero Oxoniis præconceſſa per Epiſcopos regi remanere ſtatuitur pro maris cuſtodia, dum Epiſcopus agere deberet in remotis. Quibus ita ſe habentibus, miſit Epiſcopus literas ſigillo ſuo munitas per omnes regni prouincias, committens rectoribus & vicariis, aliiſque curatis per vniuerſam Angliam conſtitutis, poteſtatem audiēdi ſuorum confeſſiones parochianorum, eiſque qui de bonis à Deo ſibi collatis aliquid erogarent, vnde negotium cruce ſignatorum promoueri poſſet, abſolutionis beneficium pariter & remiſſionis authoritate apoſtolica impendendi, iuxta formam bullæ prænotatæ. Igitur regni totius incolæ, audita tantæ benedictionis dulcedine Anglicis aduenisse, tantam gratiam nec abiicere in vacuum prorſus ſuſcipere voluerunt, ſed deuotionis fideique calore ſucceníi, qui bello ſe reputauerunt idoneos, ad proficiſcendum ſe cum omni feſtinatione præparabant: qui vero profectioni videbantur inhabiles, iuxta conſilia confeſſorum de bonis ſuis liberaliter ad opus proficiſcentium erogarunt, vt tantę remiſſionis & indulgentiæ eſſe participes mererentur. Et ita generaliter (Deo volēte) ſunt accenſa deuotioni corda cunctorum, vt pene nullus in tam ſpatioſo regno reperiretur qui non vel ſemetipſum offerret dicto negotio, vel de bonis ſuis aliquid erogaret. Factumque eſt, vt in breui magnæ pecuniarū ſummæ ex multis regni partibus aceruatæ Epiſcopo deferrētur, vt iam incepit videri poſſibile, quod per ante regis conſiliariis, vel huiuſmodi profectionis aduerſariis impoſſibile viſum fuit, vnde videlicet epiſcopo, & inter epiſcopos regni pauperrimo ſubſtātię tantæ profectioni neceſſaria miniſtraretur. Epiſcopus autem non dominos præpotentes, nec eos qui in incerto diuitiarum ſuarum ſperant, elegit in conſodales ſibi, ſed mediocres, & qui ſine ſtrepitu vel ſine pompa diſponere bellum ſcirent & regere bellatores. Primus & principalis illorum erat dominus Hugo de Caluerle, vir ab antiquo exercitatus in armis, & qui in cunctis locis opera militaria laudabiliter & prudenter adimpleuerat, & iam pulchrum ſibi videbatur bellando bella dominica finem imponere operi militari. Secundus vero dicebatur dominus Wilhelmus de Faringdon, ſane vir prudens & callidus, ſed cuius opera nō reſponderent vltima primis, quia quod laudabiliter inchoauit, expoſt perfidia maculauit. Hic primo vt apparuit, minas iudicum non timuit, nec à facie ducum ſuperciliosa verba ructantium formidauit, quando pene cuncti magnates regni crucis negotio reſtiterunt, ſed conſtanter atque prudēter pro epiſcopo cruce ſignato diſſeruit, & ipſius profectionē non ſolum ſacroſanctæ eccleſiæ promotionem futuram, ſed totius regni prouectionē, palam argumētis euidentiſſimis allegauit. Sed tamen more Cayphæ prophetauit, vt poſterius elucebit. Habuit Epiſcopus ſecum & alios nominis non parui milites, puta, dominum Wilhelmum Elinham & dominum Thomam Triuet, & plures quos longum foret inſerere. Quibus Deus proculdubio dediſſet bene expediendi gratiam in rebus militaribus, vltra quā meruerunt duces & marchiones Angliæ, quia multis annis elapſis, bella Gallica frequentarunt, ſi eodem anno eadem intentione iter illud arripuiſſent, quibus Epiſcopus & ſimplicioris conditionis homines qui profecti ſunt cum eo: ſed inerat eis (vt expoſt apparuit) mens inuidia corrupta, animus obſeſſus auaritia, & cor proditionis felle toxicatum, vt ex ſequentibus apparebit.

Piſcatores Londonienſes (quos ſupra docuimus ſuis conſuetudinibus & dignitatibus exutos fuiſſe, non tantum cauſa tranſgreſſionum factarum per eoſdem, quantum malitia Maioris Londoniarū & eius complicum eiſdem inuidētium) in hoc parliamento ſuis conſuetudinibus per chartam regis patentem reſtituuntur, excepto q, curias inter ſemetipſos vt hactenus non tenebunt, ſed tranſgreſſiones per eoſdem factæ in curia publica ciuitatis emendabuntur ad libitum Maioris, prout de aliis artibus vrbis fieri conſueuit. Maior vero ciuitatis veteri non dum digeſta inuidia quam gerebat contra eos, quanquam demonſtraſſent chartam regiam de libertatibus receōceſſis eiſdem, & allegaſſent eſſe voluntatis regiæ ſimul & totius parliamenti decretum, *Piſcatores Londonienſes libertatibus reſtituti.*

tum,quod prędictis gauderent libertatibus,acquiescere nolint eorum assertionibus, nec quouismodo chartam regiam acceptare, sed permanens in sua malitia eos violenter oppressit. Quod vt liberius facere præualeret, data fului metalli inestimabili summa suis fautoribus, & eis qui de consilio regis erant,ipsos in partem suam traxit. Piscatores autem videntes se nihil proficere in hiis omnibus, vsque ad tempus tacere decernunt. Et quidem erga Piscatores ita se res habebat.

Gandauenses tributum collectum in vsum regis Franciæ hostiliter diripiunt.

Hoc pene tempore qui de villa de Bruges & de Ipres erant,& omnes de occidētali Marchia Flandriæ vectigales effecti regi Francię,tributum collectum à semetipsis regi Franciæ(iuxta condictum)per suos mittere disponebant,qui vt securiorem possiderent transitum,adhibuerunt armatos qui conducerent vectigal portantes, & suffragia ferrent si contingeret hostes adesse. Quibus omnibus cognitis per exploratores,Gandauenses se præparant ad auferendum tributum nunciis supradictis,vel certe si contra vota contingeret moriendum. Igitur dispositis in itinere turmis Gandauensium, sed latenter & insperato, veniunt ad manus hostiles tam Gallici quam Flandrenses cum pecunia memorata. Et quia fuit impar manus Gallicorum, Gandauenses sine difficultate vicerunt, & Gallicis & qui cum eis venerant non tantum vitam sed & vectigal surripuerunt, & Gandauum sine magna suorum ciuium læsione cum spoliis.

Comes de Sauey Antiochi more percussus obiit.

Circa tempus paschale comes de Saueye qui cum viginti octo millibus profectus fuerat cum duce Andegauiæ contra Papam & Carolum de pace, cum diutinam moram fecisset in illis partibus sed damnosam,agnouit manum domini contra eum missam,nam qui in patria sua subdi Deo noluit, & communem mundi patrem venerari,sed potius dimissa quiete qua diu gauisus fuerat,statuit persequi in remotis, iusto Dei iudicio miserabiliter percussus Antiochi more,periit in terra peregrina, contestatus prius quod iustum est subditum esse Deo eiusque vero vicario,quodque peccauit enormiter patrem filius persequendo. Quapropter filio suo & hęredi dedit mandata salutaria,ne Vrbanum Papam exemplo paterno persequeretur. Et si quid forte contra eum temptasset, celeri satisfactione corrigere niteretur,ac ad vnitatem Ecclesiæ se conferret. Augebant autem non solum dolorem suum, sed & pænitentiam eius mortes infandæ suorum militum quos conduxerat, qui omnes præter octo ante ipsum dissenteria perierunt, talique fine consummatus est comes & pene cuncti sui milites,duci Andegauiæ si fuisset in gratia manifestum resipiscendi relinquentes exemplum, sed superba mens eius, quamuis hæc omnia cerneret, renuit tamen humiliari. Induratum erat nempe cor eius contra dominum & contra Christum eius.

Episcopus Norvvicensis cum suis properat versus mare.

Circa festum trinitatis quod euenit hoc anno in medio mensis Maii, Episcopus Norwicensis cruce signatus cum quibusdam de exercitu conducto per eum arripuit iter versus mare & festinato perueniens Cantium, ad manerium Abbatis sancti Augustini vocatum Northbourne diuertit, præstolaturus ibidem auram secundam, apud quem locum dum adhuc moram protrahit, accepit breue regium,in quo iubetur redire ad alloquendum regem,& eius cognoscendum voluntatem. Episcopus ergo timens si reuerteretur ad regem,mandatum remanendi susciperet,& sic omnis labor, omnis apparatus eius, non sine risionibus deperiret,eligit exponere se fortunæ cum parua manu quam præsentem habebat, citius quam remanendo effici prouerbium æmulorum. Igitur renunciari regi fecit,se iam paratum ad procinctum profectionis,non expedire vt modo impediretur per vllum colloquium,quod forsitan parui vel nullius esset ponderis,sed oportere potius vt iter acceptum maturaret, tam ad Dei quam ad regis honorem. Et concito conuocatis quos secum habuit, adiutorio domini Iohannis Philpoti militis & mercatoris Londoniarum qui nauigium procurabat,cum illis Calesiam est transuectus,recordatus illius Poetæ consilii qui sic iubet. *Tolle moras,semper nocuit differre paratis.* Calesiæ igitur commoratus paucis diebus donec aduectus esset exercitus qui primam aciem facere debuisset, quo adunato, mox egressus de Calesia,vexillum sanctę crucis erexit,& ad villam de Graueling muris fortibus circumcinctam, bellatoribusque ex Francia & Britannia contractis munitam, audacter accessit. Quam non obsidere,sed inspicere maluit,dum adhuc Anglici vigere viribus viderentur. Nec segnius qui in villa erant ad defensionem sui se parauerunt, sed alacriter ad muros cucurrerunt, & modo plumbum, modo ferrum, modo calcem viuum, modo lapides & quicquid erat necessarium defensioni super Anglicos proiecerunt. Nostri vero vexillum sanctæ crucis habentes præ oculis,& ad causam suæ cruce signationis pariter & absolucionis dirigentes intuitum vincere quidem

dem gloriam in hac cauſa, ſed mori lucrum reputabant: quapropter contemptis periculis, vulneribus paruipenſis, ſpreta morte, muros inuadunt, cum hoſtibus cominus bella committunt, & modo repelluntur, vulnerant & vulnerantur, proſternunt & proſternuntur, donec ex vtraque parte intereunt multi mortales. Interea Britones & Gallici qui in villa erant, villanos animant ad reſiſtendum fortius, pugnandum acrius, aſſerentes superuenturos Gallicos, qui præſentes Anglicos inopes, imbelles & mendicos in ore gladii tanquam ignis ſtipulam deuorabunt. Parte vero noſtra Epiſcopus & dominus Hugo Caluerlee (cuius memoria in benedictione eſt) noſtris audaciam monitis & perſuaſionibus ingerunt, mõſtrantes cauſam Dei eſſe, & totius Eccleſiæ, quam tuendam ſuſceperant, prædicantes martyres futuros quotquot diſcedere contingeret in hac cauſa. Quapropter rogant, hortantur, adiurant, vt omni metu depoſito, hoſtes crucis inuadant, non minus recepturi meritum de dictorum canum mortibus, quam ſi tot de gente Iudaica vel Saracenica peremiſſent. Talibus monitis animata iuuentus, vires colligit, & hoſtes acrius inuadendo cædit, retrocedere cogit, donec rarus ſuper muros defenſor appareret. Occupant idcirco muros noſtri viriliter, & in villam deſiliendo deſcendunt, & hoſtes intra muros comprimunt & coarctant, donec paucefacti arma proiiciunt, & latibula fugiendo requirunt. Noſtrates autem cernentes iam rem correſpondere, ardent crucis opprobria vindicare, necnon & proprias vlciſci iniurias inſolenter ab habitatoribus villæ illius die præcedente acceptas cum primo applicarent ad muros. Dixerant nemq; e multa conuitia in noſtrates, quæ illos nec immerito moleſtarent. Ob quam cauſam modo noſtri hoſtes ſcrutantur per latibula & eos contumelioſe extrahunt, & pollutos ſpiritus compellunt emittere violenter. Præcurrentes itaque villam, nulli parcunt, ſed eos vſq; ad vnum delere laborant, ſicq; crucis beneficio factum, vt cruce ſignati & villa glorioſe potirentur, & hoſtes crucis ita delerent, quod vnus ex eis non remãſit. Nec occulte muris ruinã molientes, aut doloſe hoſtes circumuenientes, ſed aperto marte pugnãtes hanc victoriam ſunt adepti, à meridie diei præcedentis per totam noctem vſq; ad meridiem diei ſequentis fortunam variam tollerantes. In portu villæ prædictæ captæ ſunt tres magnæ naues, in quibus habebantur ducenta dolia vino plena, & carnes multæ ſalitæ, frumentum quoq; ſimul & ferrum. Quæ omnia fuerunt aducta inſtaurationi villæ memoratæ. Captæ ſunt inſuper ibi duæ bargiæ quibus non facile reperientur ex tota Gallia meliores. Duæ præterea galeæ cum ſcaphis piſcatoriis ſexdecem interceptæ ſunt ibidem. Equi etiam multi nobiles ac alacres in eadem villa reperti ſunt, quos Gallici præmiſerant ad illam villam, quia depoſuerant interfuiſſe bello quod expoſt geſtum eſt (vt dicemus) & obtenta victoria, quam ſine dubio ſperabant Epiſcopum fugientem cum ſuis intercepiſſe: ſed euenit aliter quam ſperabant, quia quicquid ipſi diſponebant ad dolum hoc, diuinitas ſuis conuertit in bonum, & dedit eis prius præoccupare præfatam villam quam Gallici crediderunt. Factum eſt ergo vt noſtri tantis prouentibus plurimum confortarentur, quia plurimi qui pedites venerant ex inſperato equites ſunt effecti. Nam fuit ibidem equorum tanta copia, vt equus vno ſolido venderetur. Et ad villam de Graueling, hæc quidem geſta ſunt.

Protractis diebus paucis apud villam de Graueling, quibus Epiſcopus & dominus Hugo de Caluerlee dictum oppidum munierunt, & cuſtodes ſtatuerunt, ibidem aſſumpſit commanipulares ſuos, & ad villam de Dunkirke pulchram valde foſſis latis circumdatam, portis & ſeris firmam, profectus eſt. Audierat vtique villanos de Dunkirke nuper nocte peremiſſe de noſtris viris nauticis ad triginta ſeptem, vnde offenſus eis, mortes patriotarum in illos ſtatuit vindicare. Quam quidem villam ſine grandi labore cepit, & quibus voluit in illa vicem reddens, quibuſdam vero parcens, totum exercitum ſuum in dictam villam traxit. Interea Flandrenſes & Gallici, Britones & alii conductitii exercitum grandem comparauerunt, ducibus Baſtardo Flãdriæ, quem Haſam lingua ſua vocant, & domino de Dixemuthe, ac quodam Iohanne Mirtency, qui & ipſe parum ante in Anglia fuerat & Epiſcopo auxilium fidele promiſerat venienti, ſed præuaricatus eſt pactum in omnibus mentiendo. Hii ergo contractis amplius quam triginta millibus baliſtariorum & virorum bellicoſorum, ſed tamen occulte, ſtatuerunt repente ſuper Epiſcopum improuiſum irruiſſe, & eum de ſub cælo cum toto ſuo exercitu deleuiſſe. Sed his conatibus reſtitit dominus fortis & potens, dominus potens in prælio, & dolos eorum tali occaſione Epiſcopo patefecit. Egreſſi ſiquidem fuerant Garciones ad pabulandum ſuper velociſſimos magiſtrorum ſuorũ equos, qui inopinato conſpiciunt exercitum magnum & fortem, armis fulgentem,

Prælium inter cruce ſignatos & Flandrenſes.

& pene

& pene ſuperficiem terræ replentem. Et exiſtimantes (prout erant) hoſtes videlicet eos eſſe, vrgentes equos calcaribus, feſtinanter fugerunt, & Epiſcopo cænanti apud villam de Dunkirke vniuerſa quæ viderant nunciarunt. Nec mora, Epiſcopus deiectis menſis & ſumptis armis villam egreditur illico pugnaturus, quamuis nonnulli laudarent ſocios ex Anglia ſuperuenturos qui plures exſtiterant expectandos. Dominus Hugo de Caluerlee videns animoſitatem Epiſcopi & hoſtes adeſſe prope ſentiens, hortatur ſocios vt etiam nunc viriliter agant & de Dei adiutorio ne diffidant, qui eis tam læta principia contulit, qualia ipſi ſperare vix poterant, antequam Deus illis infudiſſet totam gratiæ plenitudinem. Quis enim veſtrum credidiſſet (inquit) tam fortem villam, tot fortibus cuſtoditam, à tam paucis potuiſſe ſubiici, vbi nec inſtrumenta bellica, nec multitudo repugnantium defuerunt, niſi dominus adiuuiſſet nos, niſi manus domini feciſſet hæc omnia. Cogitate ait vos modo non eſſe pugnaturos contra muros lapideos, contra vallum foſſaſque de Graueling, ſed leniorem inſtare pugnam contra Flandrenſes imbelles, ſchiſmaticos, crucis hoſtes. Et quia nec vſum pugnandi contra Anglicos hactenus habuerunt, ideo leniori negotio ſuperandos. Exhortatione facta, diſpoſuit aciem, collocat certis ſtationibus architenentes, & quemlibet rudem inſtruit de pugnandi forma. Hoſtes vero videntes noſtros iam obuiam proceſſiſſe, occurrunt cum clamore. Sed ne propius accederent repulſi ſunt ſagittis, donec manus armata parata eſſet ad congrediendum cum ipſis. Igitur accedentibus cominus armatis, cernere erat durus conflictus, hoſtibus gladiis, lanceis, & cudibus ferro ligatis rem agentibus, Anglicis vero ſecuribus duris & acutis contra ſtantes more pecudum proſternentibus. Ibi rectores & vicarii quos beneficium abſolutionis illexerat, periculis expoſiti, guſtauerunt quam dulcis eſt domus propria, monachi & Canonici cognouerunt quam bona ſit obedientia. Fratres mendicantes ſenſerunt quāto leuius ſit ſtipem poſtulare inter notos & in patria. Nam vt ita dicam, erat ex parte noſtrā niſi manipulus hominum, videlicet quinque millia maiorum & minorum, oppoſitorum triginta millibus bellatorum. Quare merito viri de rebus bellicis ex parte delicioſe educati in pace requieque nutriti, animo poterant concidiſſe, niſi adfuiſſet illis ſpiritus domini, ſpiritus conſilii & fortitudinis, & audaciam infudiſſet. Sed accidit ea hora (cooperante diuinitate) quod viri (vt vſu tranſacto loquar) irrequieti viribus & pulchris facinoribus demonſtrarent, quia multum illis profuit requies diurna. Namque compertum eſt quoſdam ex religioſis. 16. homines in ipſo conflictu peremiſſe, & tanto alios in fortitudine præceſſiſſe, quanto conſtabat eos clauſtralib⁹ ociis diutius ſenuiſſe, de qualibus olim Poeta ſic ait: *Da requiem, requietus ager bene credita reddet.* Ita iſti de re requie ad laborem repente tranſlati, fructum quietis & ocii nobiliter reddiderunt. Sed inter omnes & præ omnibus, architenentes noſtri laudem ibidem merebantur & gloriam, qui hoſtes ſic à ſagitta volante percuſſerunt, vt non plus in armis illorum morarent, quam ſi nudos feriiſſent ipſæ ſagittæ: tanta itaque erat denſitas ſagittarum volantium, vt aer tanquam à nube nigra obſcuraretur, & tam crebre hoſtibus mittebantur, vt vultus erigere non auderent. Quia quicunque in ſublime ſuſpicere nitebatur, hic repente vel amiſſum oculum, vel ſagittam, vel perforatum cerebrum deplorauit. Fuerunt multi qui dum manus armatas apponunt frontibus, ſubito ſagitta perueniens vtramque configit, perforabantur capita nihil iuuante galea, manus tenentes lanceas ſiue ſudes, ipſis inſtrumentis ſuis ſunt affixa, non proficientes chirothecæ. Et (vt vtamur breuibus) tanta erat pugnantium ibi diuerſitas, vt hinc homines paratos ad occidendum cerneres, illinc pecudes ad moriendum. Franci igitur & Britones qui affuerunt, quorum numerus ad mille nongentos ſe extendit, videntes tantam ſtragem Flandrenſium, horrore nimio ſunt percuſſi. Hii nempe antepoſuerunt Flandrenſes in dicto bello duabus quidem cauſis, quarum vna fuit, quia ſuſpectam habebant fidem Flandrenſium, & ideo ne de bello fugerent cum inſtaret neceſſitas eos primis periculis expoſuerunt: alia cauſa fuit, vt ſi contingeret Anglicos eſſe victores, ipſi haberent maiorem copiam fugiendi. Igitur Gallici conſiderata (prout diximus) tanta pernicie, obriguerunt omnes timore perterriti, & feſtinant, terga vertentes fugerunt, poſt quos mox omnis reliqua multitudo. Quod videntes Anglici, confeſtim hoſtes inſequi maturabant, cædebant ergo comprehenſos fugientes ante faciem ſuam, necnon à dextris & à ſiniſtris, & cadebant in denſo numero iugulati. Vt autem nulli veniret in dubium hanc victoriam diuinitus procuratam, fiebant in hora pugnæ præfatæ horrida fulgura, tremenda tonitrua, quæ ſicut Anglicis famulabantur, ſic in perniciem hoſtium ferebantur. Nam & in bel-

in bello & in fuga, per crebra fulgura in suos oculos emissa cæcabantur, prosternebantur & necabantur. Anglici vero sentientes hæc esse diuina beneficia, confortabantur, exhilarabantur, vt estimare merito valerent illud Claudiani fuisse eorum cuilibet applicatum:

Te propter gelidis aquilo de monte procellis,
O venit aduersas acies reuolutaque tela,
Vertit in auctores, & turbine reppulit hastas:
O nimium dilecte Deo, qui fundit ab antris,
Æolus armatos hyemes, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Interfecti sunt autem in loco pugnæ & in fuga duodecim millia inimicorum, de nostris vero tantum septem viri ceciderunt, vt cunctis seculis eluceret hanc victoriam de cælis fuisse collatam. Commissum est dictum bellum octauo Calend. Iunii, die videlicet quo facit sancta ecclesia de bono Vrbano Papa & martyre mentionem, ita omnia concurrebant, vt istam profectionem Deo placere nullus hominum dubitaret. Expleta pugna, Episcopus cum suis in villam de Dunkirke se recepit.

Quid rex Franciæ fecerit post hoc bellum.

Auditis rumoribus de præfata victoria, vel Episcopi continuatis successibus in Galliis, concidit vultus aduersariorum, & timuerunt valde, quamobrem rex & tota nobilitas Franciæ (deliberato consilio) statuerunt vniuersos amicos & notos prope positos ad ferendum auxilium cōtra tam infestos hostes euocare, quod & factum est, rege interim in valle Suessionensi expectante venturos, & ibidem suos Gallicos adiuuante: nam regio illa multorum capax erat, & fertilis, ac victualibus cunctis abundans. Illic descenderunt ad regem duces septem cum suis exercitibus, Comites quidem decem, quidam ligeantia astricti, quidam precario aduocati, cū multis aliis dominis & viris magni nominis & potestatis, non absq; militibus & armigeris, valectis & ciuibus, necnon & communi vulgo, quorum numerus centum millia excedebat. Sed horum omnium congregationem Episcopus paruipendens, statuit interea subiicere patriam sibi vicinam, donec & ipse suos conductitios qui nondum mare transierāt recepisset, conduxerat siquidem multos viros exercitatos in armis & bello aptos, si fideles fuisse maluissent. Quorum vnus erat Wilhelmus de bello campo, frater comitis Warwici, scil. domini Thomæ de bello Campo, hic quingentas Marcas suscepit ab Episcopo pro sua sola persona, sed quia non ante solutum erat ei de totidem quas habuisset ex pacto antequam transfretaret, pecuniam quidem sibi retinuit, & nihilominus domi remansit cum imprecatione sinistra totius vulgi. Dominus Thomas Triuet & ipse conductus nondum suos secum profecturos congregauerat, non ante paratus & ipse fuerat, sed more mulieris iacentis in puerperio iacebat ad mare, nescio quid expectans. Ob quam causam Londonienses & quidam ex amicis Episcopi comminati sunt ei mortem, nisi maturius transfretaret, cunctis acclamantibus eum proditionis causa remorari. Quibus aculeis stimulatus mare transiit, & ad Episcopum festinanter peruenit, sed nihil profuit aduentus eius Episcopo. Igitur Episcopus vt præfati sumus affectans subiugare prouinciam de villa de Dunkirke, profectus est à facie vnde mox tota vicina turbabatur. Et recordantes quanta fecerit apud Graueling, quanta per post apud Dunkirke, sine resistentia se reddere maluerunt, quam resistendo perdere villas & vitas. Villas ergo de Newport, de Burburgh, de Braw & de Poperinge sine conflictu recepit, & multas alias adiacentes.

De noua profectione cruce signatorum.

Cum igitur in Anglia tam læta noua fuissent cognita per quosdam qui interfuerunt captioni villarum de Graueling & de Dunkirke, qui in testimonium fidelis relationis de præda, equos & equas, boues & multum suppellectilem domum secum cōtraxerant, confestim omnis patria spe prædæ illecta commota est ad proficiscendum. Et sine maiori deliberatione de Londoniis multi apprenticii, plures serui, sumptis albis capuciis & rubeis crucibus in parte dextera, rubeis quoq; gladiorum vaginis in sinistra, inuitis magistris & dominis sunt profecti. Quod exemplū secuti alii de tota pene Anglia, relictis parentib. & cognatis, charisq; famulatibus, inermes prçter gladios, arcus & sagittas, sunt egressi: & non tantum seculares viri ista fecerunt, sed religiosi sectæ cuiuslibet eodem animo (petita licentia, licet non obtenta) illud iter arripere prçsumpserunt, in magnum personarum suarum dedecus & detrimentum, quia nō propter Iesum tantum peregrinare decreuerūt, sed vt patriam mundumq; viderent. Currebatur itaq; per omnes semitas à plebe inexperta & gente rustica, donec peruenirentur ad mare, vbi dominus Iohannes Philpot sollicitus pro Episcopo nauigium prouidebat.

debat. Ibi fuerunt multi qui præter nauium nullas habebant expensas, eo quod æstimabant, si mare transissent, nihil eis omnino defuturum, sed futura cuncta pro votis, transpositi sunt ergo multi, & ad Episcopum festinabant, qui tunc vlterius progressus ad villam de Ypres peruenerat cum exercitu, diuitiis plenam, ædificiis inclitam, bellatoribus communitam, quamuis inuitus, quamuis protestans non esse suæ voluntatis obsidionem ponere, sed Franciam tam in causa domini Papæ quam regis intrare. Compellitur per milites, dominum Thomam Triuet, Wilhelmum de Elinham, & Wilhelmum de Faringdon, residere, velit nolit, inuitus, qui omnes vnanimiter affirmabant se nolle vlterius sequi eum, donec dictam villam hostiliter effregissent, licet in Franciam ire vellet. Asseuerabant etiam Gandauenses affuturos in adiutorium, & non esse modo difficile Anglicis & Gandauensibus simul victis villam effringere, cum tantummodo Gandauenses, sine externo suffragio eodem anno villam eandem vi & armis cepissent. Videns ergo Episcopus se nihil proficere, tacere decreuit, & eorum ad tempus obsequi voluntati, maxime quia pro certo cognouit Gandauenses obsidionis socios & laboris.

De obsidione villa de Ypres. Igitur villam de Ypres Episcopus & cruce signati ex vna parte, & triginta millia Gandauensium ex altera parte circumsederunt, venerunt idcirco cateruatim ex Anglia ad obsidionem (quos supra diximus illectos spe prædæ) & iam tantus effectus est numerus accurrentium, vt sexaginta millia numerarentur ex Anglicis aduenisse. Igitur perpendens Episcopus tantum populum aduenisse, qui nec exercitatus esset in armis, nec arma quidem possideret, doluit, & mittens ad dominum Iohannem Philpot, rogauit ne permitteret quenquam de cætero mare transire, nisi valentes: & ait ad eos qui inermes venerant, vt quid ergo venistis ad consumendum victum, qui vix sufficiet bellaturis? vos numerus estis, fruges consumere nati: melius fuisset vobis domi sine cura super ollas carnium resedisse. Ob quam causam vulgus indignabatur, & iam quisq; cœpit Episcopo detrahere, occulte tamen propter metum eius.

Rex Angliæ circuit per Abbathias. Dum hæc aguntur in Flandria, rex Angliæ & regina cum suis Boemiis Abbathias regni circuiunt visitando, quibus tanto tristior fuit eorum aduentus, quanto grauior, quia & accesserunt in excessiuo numero, & non offerre sed auferre venerunt. Sensit hoc Abbathia de Bury, quæ in eum & reginam ipsorumq; familiam per decem dies (quibus moram fecerunt ibidem) expendit octingentas marcas, tanquam nō suffecissent eis pastoris viduacio per quadriennium, damna irrestaurabilia per insurrectionem cōmunium, pecuniarum largæ profusiones pro recuperatione suorum iuriū tam in Romana curia quam in ista terra. Vt videretur tamen rex aduentu suo eidem Monasterio aliquid cōtulisse, fecit vt nouissima illius fierent peiora prioribus, admittendo prouisionem factā per dominum Papam de Iohanne Timworth, qui paulo ante iurauerat se nunq̄ consensurum vt gauderet honore pastorali, nisi simpliciter Papa vellet confirmare electionem de ipso factam. Insuper & dudum Papæ rescripserat in eadem verba, sed vix Ambassiatores sui Romani peruenerant, anteq̄ pueriliter mutato proposito, eundem Iohannem Timworth benedici fecit à confessore suo Episcopo Landauensi, quo facto, inconstantia regis eiusq; consilii longe lateque innotuit, & sicut Ecclesiæ Anglicanę detrimentum, ita Papę & curialibus magnā peperit materiā insolescendi. Expletis diebus moræ dispendiose apud Bury recte ad Thetford properat, & sic ad Northwicum, vbiq; multa tam à religiosis quam à secularibus scienter accipiens, vbi duo mala concurrere videbantur. Non enim regi magna donaria suffecerunt, nisi & reginæ æqualia præberentur: nec cum populo graue visum fuisset, eius honoris intuitu exhibuisse perampla donaria, si ad vsum eorum prudenter conseruata fuissent. Sed quicquid hausit eorum manus auida mox alienigenis de gente reginæ, scilicet Boemiis prodigaliter erogauit, vnde contigit vt post regni circuitionem magis inopes reuerterentur quam egressi fuerant, vt cunctis verum esse constaret illud prouerbium sapientis, Væ terræ cuius rex puer est. Tædet recordationis tot nugarum, & idcirco placet melius silere quam loqui. Iam ergo ad Flandrensium bella stilum vertamus.

Proditio quorundam. Sedente igitur Episcopo suisq; complicibus in obsidione villæ de Ypres, in ipso feruore dierum Yprenses cōsiderantes obsessores esse remissos, ociisq; vacare, villam firmare, ruinas reficere, arma & vtensilia bellica (quibus hostes arceri deberent) fabricare continue satagebant. Gandauēses vero qui alteram partem villæ obsidebant, comportare aggerem, implere fossam, vt facilior esset aditus ad conserendum cum villanis totis viribus laborabant. Sed nostris militibus nō placuit insilire villā, experiri fortu-

fortunam, aut appropinquare muris, propter pericula quæ possunt emergere, sed operire tempus dedicionis voluntarie, quod sciebant nunquam fore futurum, nam omnibus carnibus & tritico, & diuersi generis potibus habundabāt. Fuerunt qui dixerint dominum Thomam Triuet & quosdam ex militibus reliquis vtres plenos auro de villanis cepisse, & in villam sępissime introisse, ac tam priuate quam publice cum illis tractatus multotiens habuisse, vnde non solum plebs communis suspicabatur eos esse proditores, sed clamando publice testabatur. Factum est itaque, vt per moram inutilem quam traxerunt, peior esset conditio obsidentium quam obsessorum, quia & illis inter se inerat multa concordia & victus habundantia, nostris suspicio & discordia, ac panis & aquæ penuria, vnde contigit pestis mortifera inter nostros, & quotidie plures dissenteria perierunt, furtiue igitur è castris recedendo nostri quotidie mare petunt, & Angliam venientes, quæ viderant vel audierant de dictis militibus referebant. Videns ergo Episcopus indies numerum suorum minui, instat apud milites (qui iam non eius subditi sed magistri fuerunt effecti) vt contra villam suas vires experiantur, antequam turba nimis vel peste, vel discessione minuatur.

Insultus ad villam de Ypres.

Cui petitioni vix tandem consentientes, villam occurrunt totis animis, & cum lapidibus, lanceis & sagittis, igne græco, & missilibus quæ Gunna vocantur, nostros vbiq; repellunt. Fecerat autem Episcopus fieri quendam pontem subtilissimum, per quem ad vallum facilis fuisset ascensus. Quem villani cernentes in magnam perniciē illorum esse compositum, emittunt Gunna grandem lapidem, qui percutiens pontem, sine difficultate confregit, & quosdam milites superstantes simul crudeliter interemit. Nec minora damna fiebant in locis aliis, propter quæ nostri sese retrahere & insultum dimittere cogebantur. Subtractis cunctis qui superfuerant, de loco periculi discessum est ad hospitia singulorum, & intra paucos dies obsidio dissoluta, Gandauensibus cum mærore discedentibus & falsitatem execrantibus Anglicorum, quia profecto si fuisset tanta fides inter duces Anglicorum quanta fuit inter Gandauenses, villa de Ypres hodie non superesset. Relinquentes autē obsidionem, quæ incendere poterant exurebant, ne hostibus essent ad solatium vel iuuamen, vellent nollent tamen reliquerunt ibidem quę nec incendere, nec confringere, nec euehere potuerunt, Gunnas videlicet magnas ingentis precii & valoris. Plurimi vero nescientes tempus discessionis, quæque præciosa & portata per multos labores & pericula) subito migrare compulsi) dimiserunt ibidem. Et hic finis & fructus obsidionis villæ de Ypres.

Milites contradicunt Episcopo volenti ingredi Pikardiam.

Post obsidionis solutionem cognoscens Episcopus per exploratores regem Frācie cum exercitu peruenisse ad ciuitatem Ambianensem, alloquitur suos milites, scilicet dominum Thomam Triuet, & Wilhelmum de Elinham, cæterosq;, dicēs se velle Pikardiam ingredi, & contra regem Franciæ vno die Martis experiri fortunam. Et cum multa allegasset quibus merito accendi potuissent ad profectionem, nihil tamē profecit, sed cum iniuria etiam contumelias recepit ab eis, dicentibus eum temerarium, & nescientem vires tantæ multitudinis, quæ centum habebat contra vnum ex illis. Non fore tutum nec discretioni consonum sic temptare Deum, vbi nulla spes esset victoriæ, sed certitudo confusionis, nisi forte subito tam arctam necessitatem incurrissent, de qua non possent effugere nisi pugnando. Quibus auditis, Episcopus valefecit eisdem cum paucis admodum Pikardiam ingrediendo. Milites vero ad villam de Burburgh properant, quam munire decreuerunt contra Francos, si forte illuc eos contingeret aduenisse. Cum ergo Episcopus prope partem exercitus Gallicorum appropinquasse demonstrauit se, suosque in campo, explicatis vexillis, sed nemine audente conserere, quia nondum totus exercitus Gallicanus conuenerat, Episcopus vexilla reflexit, & sub omni festinatione ad villam suam de Graueling cepit iter, cum domino Hugone de Caluerlee, qui ei semper fuerat in cunctis angustiis comes indiuiduus, sociusq; fidelis.

Episcopus reuertitur ad Graueling & milites ad Burburgh.

Coadunatus suis exercitibus rex Franciæ, & de nostrorum dissessione non parum elatus, vt agnouit quosdam villam de Burburgh ingressos fuisse, totū exercitum conuertit ad locum, iurans se neminem illorum qui fuerunt ibidem prece vel præcio saluaturum, sed omnes vel ignibus crematurum cum eadem villa, vel certe captos in ore gladii perempturum. Quibus molicionibus dux Britanniæ contrauenit, asserens non ita futurum vt credebat, se nosse personas quæ in ea fuerunt, quod omnes essent viri fortes & scientes bellum, & sine graui Gallorum dispendio superari nō posse. Non (inquit) contra Flandrenses pugnaturi estis, sed contra Anglicos, viros vtique corda-

cordatos valde,& qui malunt mori quam vinci. Rex autem commotus ad hæc verba ducis,& tu (inquit) ex illis es,& ideo pro illis verba facis. Cui confestim dux: & ne estimetis me ait aut timore vel eorum fauore talia protulisse, videbitis me primum, cum meis hominibus insultum facere contra eos. Habebat siquidem virorum electissimorum ad duodecim millia quos contraxerat ex omni ditione sua. Et illico vexillis erectis ad muros accessit. Erant autem in villa dominus de Bemond,& Thomas Triuet, Wilhelmus Elintham, & Wilhelmus de Faringdon milites, & multi alii viri fortes, qui locati in circuitu vt defensores, mox contra Britones dimicare parati suas occupant stationes. Fit ergo pugna ingens (spectante rege Franciæ cunctisque Gallicis) & in omni conatu Britones peiorem calculum reportabant. Fecerant autem nostri instrumenta ferrea & vncata, quibus attraherent appropinquantes & in villam eiicerent, vel certe pungendo repellerent & in fossas cadere facerent luto plena. Attrahebantur itaque plures supra muros in villam & more pecudum mox cadentes, cum securibus excerebrabantur: multi autem à muro repulsi in cœno quod in fossis erat demergebantur, insuper & vexillum ducis Britanniæ violenter extortum de manibus signiferi, raptum est in villam, cum signis pluribus aliorum. Cogebantur ergo Britones metu mortis à pugna quiescere, & se muris subtrahere cum pudore. Tunc Gallici & ipsi presumptuosi accedere temptauerunt, sed suis periculis didicerunt Britones non se temere subtraxisse, nam mox vt appropinquauerunt, candentibus verubus sunt repulsi, quibus apponere manus volentibus,& ad se contrahere, dum multi super vnum veru manus mittunt, omnes parem recipere mercedem manibus eorum miserabiliter concrematis, vnde confestim inutiles facti, dum manus soluunt, vel trahuntur in villam, vel præcipitantur in fossam. Igitur interfecti sunt ex Gallicis in illo conflictu amplius quam quingenti, nostris pene nihil lęsis, nisi quod per ignē Græcum in villam emissum tertia pars domorum cum multis victualibus est combusta. Nocte superueniente, pugna dimissa, & Gallici se ad sua tentoria contulerunt, amissis signis regis & plurium dominorum. Sub ipso noctis articulo dux Britanniæ venit ad regem Franciæ, quærens quid sentiret de Anglicis, & si adhuc censeret plures insultus facere contra eos. Rex vero respondit, eos esse dæmones non homines, qui tam fraudulenta commenta adinuenissent aduersus aliquos Christianos. Nihilominus dixit se non cessaturum donec omnes eos cepisset manu forti. Cui dux,& ego (ait) nō laudo plures insultus fieri, quia & ingeniosi & fortes sunt viri, & quotidie nouas contra adinuentiones disperquirent:& si tales tres dies fecerimus, perdendo contra eos, nostro numero imminuto, ipsi satis fortes erunt quarto die cum auxilio Episcopi (qui tenet prope villam de Graueling) ad exeundum & pugnandum contra nos in campo, tunc non dubito quin plura perdemus quam prius amisimus. Rex igitur & sanior pars Gallorum iam aliqualiter animo fracti, non de insultu sed de tractatu cum nostratibus cogitare cœperunt: angustiabant nempe eos tot mortes, non plebium, sed exercitatorum militum & armigerorum, tot læsiones dominorum tam Britanniæ quam Gallorum. Nam & ibi Marescallus Franciæ fuit occisus,& dominus de Clisson grauiter vulneratus, ita vt in manibus asportaretur à muris. Propter quæ omnia reputantes ducem Britanniæ iam viridicum, decreuerunt vt ipse alloqueretur eos ex parte regis Franciæ, de reddenda villa, quia notus erat eis,& ipse peroptime nouit eos. Agentes ergo tractatum dux& nostrates, post plures altercationes tandem in hanc sententiam consenserunt, vt villam redderent regi Franciæ,& ipsi cum equis & armis, & cunctis seruientibus, cunctis quoq; bonis quæ de villa asportare placeret indemnes exirent, & ad quemcunque locum vellent pergerent sub conductu regis Franciæ, ita tamen vt versus Angliam properarent. Exeuntes autem Calesiam, peruenerunt cum ipsis multa spolia deducentes, quod nimium Gallicos contristauit. Sperauerant nempe ditati fuisse de eorum spoliis & exhilarati mortibus: sed tamen secus accidit quam credebant vt prætactum est.

Rex Franciæ cōponit cum Episcopo vt deserat villam de Graueling.

Post discessionem nostrorum de villa de Burburgh, conuertit se exercitus Gallicanus cum rege suo ad villam de Graueling, vbi erant dominus Hugo de Caluerlee & Episcopus constituti. Quia ergo Gallici iam satis experti sunt quæ damna, quæ pericula sequantur insultus, insultum facere de cætero metuebant. Idcirco mittunt ad Episcopū enumerantes multitudinem Gallicorum, fortitudinem & animositatē Britonum & qui cum illis erant, denunciantes vt reddat regi Franciæ villam q̄ suam iniuste dignoscitur occupare. Et Episcopus ad hæc breuiter respondebat, se tam in causa domini Papæ quam regis Angliæ lucratum fuisse villam prędictam, per multa pericu-

pericula insuper, & exposi eandem reparasse, ac fortificasse, fusa multa pecunia, nec se cognoscere quenquam habere iuris titulum prætet regem Angliæ, vel semetipsum in eam. Cum ergo Gallici hæc audissent, & diffiderent de redditione, remiserunt qui nunciarent Episcopo se velle. 15. millia marcarum dare, ita vt Episcopus eam deserat & complanet ad terram, & habeat facultatem Episcopus libere migrandi quocunq; vellet cum omnibus bonis suis & cunctis qui ibidem fuerũt cũ eo. Ad hæc Episcopus petit inducias vt responsum differrat ad certum diem, & dantur ei, qui statim misit in Angliam, nuncians regi semet in arcto positum & regem Franciæ cum innumerabili exercitu ante ipsum iacete, iam tempus esse (si vnquam vellet congredi cum rege Frãciæ) properare vel mittere qui cum eo auderent congredi, quia nisi in Angliam nauigasse præsumpsisset, non potuisset propius accessisse, & ideo non erat difficile Anglicis ad succursum properare, cum nil in terra Franciæ morarentur priusquam vel bellum haberent, vel regem Franciæ effugarent. His auditis, rex Angliæ dum adhuc esset vagabundus (vt diximus) per patriam & domos religiosorum, & esset in cæna apud villam de Dauentre, mox expulsis tabulis cũ omni furia & festinatione surrexit, & apprehenso equo, cursu velocissimo noctem consumit equitando, multotiens equos mutando, tanquam ea nocte esset regem Franciæ perempturus, venitq; ad Sanctum Albanum nocte media, sed nil moraturus ibidem, nisi dum Palefridum Abbatis mutuat, nunquam redditurus eundem, confestim festinat ad Westmon. sequentibus eum paucis, quo cum peruenisset, fatigatus à laboriosa equitatione, & somno pressus, ibidem pernoctare decreuit. Cum autem dormisset, cernens requiem quod esset bona, statuit mitius agere cum hostibus suis, & alios mittere qui propulsarẽt eos. Sicque actum est, vt post grandia verba, & pompam nimiam, ab ipso factum est nihil, qualibus illudens Poeta dicit: *Parturiunt montes, exibit ridiculus mus.* Missum tamen est pro duce Lancastriæ, vt ipse vsque ad locum properando festinet, & Episcopum liberet, & Gallicos arceat manu forti. Qui & ipse tanquam continuo facturus, ita festinat ad mare, & expectar ibidem donec dies induciarum pertransissent. Videns ergo Episcopus ex Anglia nullam fidem, nullum euenire remedium, componit cum Gallicis, & villam destruit solo tenus (vt tenebatur ex pacto) sed pecuniam non recepit, quia hoc cognouit consiliariis regis displicere.

Post recessum Episcopi, & ipsi Gallici ad propria recesserunt, in parte tamẽ maxima imminuti, quia (vt supra diximus) ad villam de Burburgh plures valentes amiserunt, & quotidie in exercitu plures subito dissenteria & aliis variis infirmitatibus perierunt, ita vt multis diebus amplius quam trecenti in die spiritum exhalauerũt. Coacti reuera fuerunt iuuenes delicati, mercatorum & Burgensium filii, nescientes arma, ignotantes vigilias, & per omnia inexperti ad supplementum exercitus, qui mox vt consuetudinem mutare cæperunt, continuo infirmabantur, & repente iuxta latus regis dum starent in armis, nil habentes mali (prout visum fuit) mortui corruerunt. Quate si qua fides, si appetitus gloriæ, si audacia in nostris tunc militib. qui domi remanserant & hæc audierant extitisset, profecto fuisset tempus acceptabile transfretandi & experiendi vires contra hostes totiens in terra sua quæsitos. Nam multotiens quæsiti fuerunt in regno Franciæ, per duces, per comites, & alios dominos, sed tamen inueniri nequibant: iam præsentes fuerunt, non procul, sed prope: non pauci, sed plures: non communes, sed potentes & diuites: non exercitati, sed inexperti: non fortes, sed infirmi: & ecce nostri (vel proditione detenti, vel vecordia refrænati) non transeunt contra diu desideratos, sæpe quæsitos. Proh dolor, terra quæ olim generauit & produxit homines cunctis reuerendos, prope & procul positis metuendos, effeminatos iam euomit, ridiculum hostibus, fabulam ciuibus: nam nullus vel rarus reperitur in ea, qui reipublicæ se deuoueat, qui pro ciuibus laborem impendat, sed omnes sua lucra sectantur, propria commoda perscrutantur. Sed ne lectores scandalizentur huiuscemodi verbis, plura de hiis scribere supersedemus. Ad materiam igitur superius memoratam reuertamur. Igitur Episcopus relinquens Gallias, Angliam est reuersus, qui cito postquam terram attigit, ducem adiuit qui adhuc iacebat illis in locis, qui Episcopum obiurgans, quærens nodum in scirpo cito dimisit. Hugonem vero Caluerlee aliquanto diutius secum detinuit, honorem ei exhibens propter antiquam militiam approbatam. Hic ergo finis fuit profectionis & belli pontificalis.

Gallici reuertuntur ad propria infirmati.

Scoti per idem tempus occasionem ex tempore nacti, eo q; plures fuissent cum Episcopo egressi, Northumbriã intrauerunt (prout moris eorũ est cum superiores esse videntur,) incolis damna irrogarunt, agentes prædas vbiq; & captiuos de suis domi-

Scoti intrant Angliam.

bus educentes & Scotiam pertrahentes. Auſi ſunt inſuper ad caſtellum quod vocatur Werk ſuper flumen de Twede cum multis armatis accedere, & captum ac deprædatum ignibus conflagrare, nemine conatus eorum impediente, nec ſemet ipſorum inſolentius apponere volente, propter metum quorūdam qui tunc temporis à communi populo putabantur plus Scotis quam Anglicis fauere. Ob quam cauſam milites & armigeri qui cuſtodias caſtellorum vel municionum habebant in villa patria, venerunt ad regem & reddiderunt ea in manus ſuas, dicentes Scotos vehementer inualuiſſe, & Anglicos qui in partibus illis erant perpaucos eſſe ad reſiſtendum illis, niſi rex ipſe manus apponeret adiutrices, qui reſponſum conſolatorium acceperunt, vt dicemus in capitulo de proximo parliamento quod ſcripturi ſumus.

De Papa & Romanis.

Eodem fere tempore Papa diffidens de fide Romanorum, ſimulata cauſa velut puriorem aerem vellet haurire, vrbem ad quoddam caſtellum non procul poſitum multotiens egrediebatūr & reuertebatur, quandoque ad noctem, aliquando vero pernoctauit ibidem, & die ſecundo vel tertio eſt reuerſus. Vt autem tolleret omnem ſuſpicionem à cordibus Romanorum, non procul à dicto loco quod amœnus eſſet & ibi locus, dixit ſe velle caſtellum forte conſtruere, in quod ſeſe poſſet ſecure recipere, ſi neceſſitas vlla vrgeret. Vnde gauiſi Romani, iam libere permiſerunt eum ſine ſuſpicione vel exploratione, quotiens vellet vel quando vellet adire locum, pro eo maxime quod nouerunt eum latomos & fabros plurimos conduxiſſe, & ad eum locum magnam materiam lapidum & lignorum comportaſſe. Iam ergo Papa ſecutus neminem eius migrationem velle perſcrutari, accito clanculum quodam potenti domino qui erat in illis partibus, componit cum eo vt certo die veniens cum armata manu, deducat eum in patriam ſuam vbi natus fuerat, ſcilicet in Neapolim, quia rebatur maiorem fidem inuenire inter ſuas patriotas, quam Romanos, ſi contingeret indigere. Quod & factum eſt. Audientes autem Romani Papam repente fugiſſe, cum magno ſupercilio miſerunt ad eum, mandantes vt reuertatur, alioquin affirmabant eum velle deponere, & aliquem de Cardinalibus qui in vrbe remanſerunt in Papam eligere, vel certe reuocare eius aduerſarium Antipapam, & ipſum inthronizare. Ipſe vero paruipendens eorum minas, moram ſuam continuare diſponit in dicta terra, quanquam ibidem multa aduerſa eſſent prouentura, prout in ſequentibus plenius (cum locus & tēpus id poſtulauerint) edicetur.

De nauibus hoſtium captis.

Circa dies quibus Epiſcopus Norwicenſis & cruce ſignati ſederunt circa villam de Ypres, hoſtes armauerant quinque vaſa bellica, qualia Balingarias appellamus, vt arcerent & impedirent tam tranſitum verſus eum, quam verſus Aquitaniam, quia & illuc dirigendi fuerant cruce ſignati, cum turba militum & armigerorum: Ducibus domino Britrigaldo de la Bret, & nonnullis aliis electis ex Anglia viris bellicoſis. Et cum plura mala feciſſent in mari, non ferentes hæc viri de Porteſmutha & Dorteſmutha, armauerant ipſi naues ſuas bellicas ad impediendum conatus eorum. Et progreſſi in obuiam, commiſerunt repente prælium cruentum valde, ſed tamen adiutorio ſuperno noſtri ſuperiores effecti, occiderunt omnes qui erāt in eis præter nouem viros, & vaſa & vniuerſa contenta diripiebant ſibi, aduehentes patriæ tam prędam quam pacem, per victoriam glorioſam. Eadem fere tempeſtate nauigiū Anglicanum dum liquidas obſeruat in mari vias, octo naues grandes refertas multis bonis, & vnam præcipue bellico iure lucrantur, in quibus dicuntur fuiſſe mille & qningenta dolia boni vini. Et ita licet per breues ſucceſſus Angliam plurimum confortabatur.

Qualiter Gandauenſes lucrati villam de Ovvdenarde.

Poſtquam cruce ſignati è Flandria Angliam ſunt egreſſi, Gallici qui cuſtodiebant villam de Owdenarde, quam ſuperiori anno Gandauenſes obſederunt à feſto inuentionis ſanctæ crucis vſq; ad natale Domini, quo tēpore (vt ſuperius ſcripſimus) Gandauenſes ibidem victi fuerunt per regem Franciæ, & Philippus de Nartfield interemptus cum viginti quinq; millibus Flandritarum, cæperunt Gallici crudele dominium exercere ſuper ciues illius villæ, opprimentes eos vehementer. Et non tantū bona diripientes eorum, ſed etiam vxores vi rapientes eis, pro ſuæ voluntatis arbitrio abutebantur. Super quibus omnibus oppidani de Owdenarde vehementer commoti, nec immerito, cum iam nullā ſpem cernerent correctionis Gallicorum, ſed potius indies eorum ſcelera augeri viderent, miſerunt ſecreto nuncios ad Gandauum, qui & eorum iniurias ciuibus nunciarent, & auxilium rogarent ab eiſdem. Promittentes inſuper illos quacunq; nocte vellent introducere in villam de Owdenarde, vt ſic & dominio villæ potirentur, & acceptas frequenter iniurias ſiue damna per Gallicos in ipſos viriliter vindicarent. His auditis, Gandauenſes non ſegnes accinguntur ad

iter, &

iter, & nocte peruenerunt ad villam, datisque signis ad inuicem, qui in villa erant, & qui extra villam, intromissi sunt Gandauenses. Oppidani igitur dictæ villæ iuncti Gandauensibus, scientes peroptime, vbi hospitia Gallicorum fuere, domos repente irrumpunt, Gallicis dormientibus, & in ipsos subito irruentes, iugulant quotquot in villa fuere, multos valde, ita quod non superfuit vnus ex eis. Et ita Gandauenses villa potiti, etiam stragem magnam fecerunt in Flandrensibus, qui falsi fuerant suis ciuibus dictæ villæ. Ibi mercatores Anglici in parte recuperauerunt damna, quæ pertulerant per ante in villa de Bruges, dum bona in dicta villa reperta à Gandauensibus pretio leui emunt, & non solum mobilia, sed etiam domos, & quæque læta villæ. Post hæc Gandauenses miserunt ad Regem Angliæ, nuntiantes se lucratos dictam villam, quam vellent dare sibi, si vellet illuc ex Anglia custodes & auxilium destinare, alioquin detraherent illam solo tenus. Rex vero gratias agit illis, respondens se nolle illuc suos dirigere propter instantia pericula, quæ regno suo multis ex partibus imminebant, & honoratos dictos nuntios prout decuit Gandauum remisit. Et hic finis Gallicorum, qui multa mala perpetrauerant in villa de Owdenard. Nec silentio reticendum, quod in dicta villa repertus est infinitus thesaurus Comitis Flandriæ, qui merito & Gandauenses animaret, ad continuandam guerram, & Comitem cogere desperare.

Circa festum omniū Sanctorum factū est parliamentum Londoniis, in qua cōcessa est medietas quintæ decimæ p laicos, & paulo post medietas vnius decimæ per clerum, Regi. Cuius pecuniæ portionem domini partium borealium petierunt, quia in hoc parliamento fuerunt deputati ad custodiendum partes illas contra Scotorum irruptiones. Quibus responsum est per dominum Wilhelmum Wicham Episcopum Wintoniensem, quod ideo ex pauperibus effecti fuerant diuites, & domini vt Scotos liberius arcere possent, & vt Rex & australium domini partium minus grauarentur, dum alias oporteret eos omni anno comparare exercitus, populumque vexare contrahendo versus partes illas. Nec esse difficile eis ibidem hostes repellere, qui domini & magnates facti sunt, cum eorum antecessores, videlicet patres & aui, qui neque fuerunt domini vt ipsi, nec diuitiis abundantes, potuerunt sua animositate & audacia, hostibus, id est, Scotis resistere, & de ipsis multotiens triumphare. Concessæ sunt tamen illis commissiones congregandi virtutem exercitus, & Scotis resistendi, & damna pro damnis inferendi, quotiens contingeret Scotos irrumpere, vel hostili more partes illas intrare. Hæc autem facta sunt pro eo maxime, quia in vltimo die, quo dux Lancastriæ, & ipsi conuenerunt ad diem Marchiæ, conuentum fuit inter eos pro commodo partis vtriusque, vt de cetero ipsi nec Anglici vexarentur per tot labores & expensas, sed singulis annis certi vtriusque partis destinarentur ad parliamentum regni vtriusq;, qui & iniurias acceptas proferrēt in medium, & emendas acciperent secundum quantitatem damnorum per iudicium dominorum. Qui vero Scoti supersederunt ad hoc Parliamentum venire iuxta condictum, & insuper damna interim plura Borealibus præsumpserunt inferre, ac etiam hostes ex Galli in nocumentum Anglorum conducere. Decretum est per Parliamentum, vt frangenti fidem, fides frangatur eidem. Et vt potestas lecta ex Anglia mittatur illuc, subductore domino Thoma de Woodstoke, videlicet mille lanceæ, & duo millia architenentium, ad compescendum conatus eorum. Quibus cognitis, Scoti valde timentes in fine Parliamenti supplices aduenerunt, etiam de pace vel treuga tractare voluerunt. Sed Anglici totiens eorum falsitatem experti, cum eis tractare nec componere noluerunt, sed eos effectos contumeliis ad propria redire præceperunt, denuntiantes, vt capita sua defenderent quam bene scirent, & sua iura tuerentur. Quibus regressis (vt præmisimus) domini boreales susceperunt patriam conseruandam, donec comes Buckinghamiæ dominus Thomas de Wodstock prædictus paratus esset ad accedendum eum potestate grauiori. In hoc Parliamento Rex cepit temporalia Episcopi Norwicensis in manu sua, eo quod inobediens erat voci eius, quando (vt præmisimus) reuocauit eum per breue suum, cum paratus esset ad transfretandum, sed tamen Episcopus noluit reuenire. Milites quoq; qui cum Episcopo fuerunt in Flandria, quia & ipsi Episcopo fuerunt inobedientes, & quod peius est, proditores, incarcerati sunt: sed mox manucapti sunt per amicos, redimendi fuluo metallo. Et hic finis & fructus Parliamenti præsentis. Transit annus iste frugifer & fructifer: sed in fructibus arborum suspicio multa fuit, eo quod per nebulas fœtentes, exhalationes, aerisque varias corruptiones, ipsi fructus, puta poma, pyra, & huiusmodi

Parliamentum Londini.

Annalis clclufo.

ſunt infecta, quorum eſu multi mortales hoc anno, vt peſtē lethalem, vel graues morbos & infirmitates incurrunt. Fuit etiam annus iſte Anglicis luctuoſus, quia plures tam in Flandria quam in patria perierunt: Flandrenſibus exitioſus, quia patria illa cum ſuis habitatoribus tam per ſuos quam alienos eſt vaſtata: Gallicis formidabilis & oneroſus, qui nunquam per ante timuerunt quenquam ex Anglicis ducibus ſicut Epiſcopum formidabant, & oneroſus propter contractionem tanti exercitus, quantum Rex Franciæ congregauit, & expenſas, quas in commune ad hoc negotium profuderunt.

De treugis inter regna.

Anno domini milleſimo trecenteſimo octuageſimo quarto, qui eſt annus Regis Richardi à conqueſtu ſecundi ſeptimus, fuit idem Rex ad natale apud manerium ſuum de Eltham, & cum eo Regina Anna. Exactis diebus natalitiis, dux Lancaſtriæ Iohannes de Gandauo, qui ante natale profectus fuerat in Franciam ad tractandum de pace inter regna, rediit in Angliam, ferens treugas vſque ad feſtum ſancti Iohannis Baptiſtæ, quo tempore rediturus erat ad tractandum iterum & confirmandum pacem, ſi poſſet fieri inter Reges. Quæ treugæ quantum contulerunt vtrique regno, regna manifeſte ſuis commodis perſenſerunt. Nam Anglia per Gallicos & maxime per Normannos ſequente quadrageſima referta eſt cunctis neceſſariis mercibus, puta vino, fructibus diuerſi generis, ſpeciebus atque piſcibus, adeo affluenter, vt admirationem ferret incolis vilitas rerum vænalium, præcipue in illis partibus, ad quas acceſſus eſſe poterat Normannorum. Francia & Normannia lætati ſunt, quia argentum & aurũ prompte perceperunt ex Anglicis pro ſuis mercimoniis, & abundantius multo quam in ſuis partibus pro tantillo commercio percepiſſent. Vnde ab vtriuſq; regni incolis, & maxime communibus, pax eſt ardentiſſime concupita.

De diſſidio inter Londonienſes pro maioribus.

Eodem anno in nocte Purificationis beatæ Virginis viſa ſunt ingentia fulgura, & audita tonitrua, quæ corda mortalium non modice terruerunt: & non multo poſt Iohannes de Northamptonia dictus alias de Comberton, Maior London. anno præcedente, qui ſuis ſeditionibus iuxta ſui nominis etymologiã ciuitatem Lõdoniarum ſeditionibus adimpleuit, moliri noua temptauit, multis aſſentantibus, quibus rapina placebat. Nempe Maiorem (electum iuxta morem ciuitatis) turbare, & cum multitudine ſtipatorum incedere, non ſemel ſed pluries ad plurimorum terrorem, quibus placebat vſus. Et cum iam Maior illius anni (dictus dominus Nicholaus Brambre, miles) occurrere ſuis motibus parauiſſet, in tantam inſaniam dicti Iohannes Comberton amatores conuerſi ſunt, vt quidam ex arte ſutoria, qui maior æſtimatione videbatur, publice communitatis ſuffragium expeteret & commoueret. Ob quam cauſam (conſilio domini Roberti Knolles militis) domo ſua tractus & decollatus eſt, tanquam inſurrectionis concitator, & pacis regiæ perturbator. Quod factum pro tunc compeſcuit commotionem vulgi, inſurrectionem populique ſedauit, qui dicebatur eo tempore in necem Maioris electi, & multorum valentium conſpiraſſe.

De profectione ducis verſus Scotiam.

Inſtante tempore quadrageſimali, dux Lancaſtriæ Iohannes, cum fratre ſuo Thoma de Wodſtock comite Buckinghamiæ, & innumerabili pene turba militum, armigerorum & architenentium, profectus eſt verſus Scotiam, vt Scotis perfidis perfidiæ pœnas inferret. Cumque in partibus borealibus perendinaſſet, donec incolarum deſtructis victualibus, plus damni irrogaſſet eiſdem, quam per ante intulerant ipſi Scoti, tandem circa feſtum Paſchæ terram Scotorum intrauit, vbi tanta erga eos vſus eſt patientia, vt villanos de Edenburgh permitteret aſportare de villa quæcunq; vellent, & vltra mare Scoticum comportare, indicens interim exercitum, ne præſumerent ſub pœna mortis verſus eandem villam pedem mouere. Iacebant ergo noſtrates per totum triduum non procul à villa, id eſt per tres leucas, dum potuiſſent adiuiſſe prædictam villam, & Scotos aſportatione rerum vel perturbaſſe, vel iure bellico ipſa bona occupaſſe. Sed aſportatis quibuſlibet rebus è villa, & Scotis fuga ſaluatis, ſignum dedit mouendi exercitum penes villam. Ad quam cum veniſſent, nihil præter domos vacuas inuenerunt, & non tantum vacuas, ſed omne ſtramentum tectorum depoſitum propter incendium & detractum. In nocte vero Paſchæ fecit exercitum in paludibus propter metum hoſtium armatum pernoctare, ſed ſuperueniente niue, & intollerabili frigore, perdidiſſe fertur (vt taceam de hominibus exanimatis) per frigus amplius quingentis equis. Scoti vero ſemper prudenter agentes ſe ſubtraxerunt, & in nemoribus vel vltra mare Scoticum delituerunt, nolentes bellum inferre noſtratibus. Sed experimentaliter cognoſcẽtes noſtros illis in locis, & illo tempore

pore ſine gladio, ſine certamine, frigore, & inedia perituros. Quod & factum eſt: nam plures ſine ferro perierunt, plures per irruptiones Scotorum vel captiuitatẽ vel mortem incurrerunt. Vt viderentur ergo boni ductores, dux & frater eius volentes pabulatum exire prohibuerunt, exeuntes aſcenſis velociſſimis equis perſecuti ſunt, & cum lanceis præacutis non plus parcentes eiſdem quam hoſtibus, percuſſerũt, vulnerauerunt, perforauerunt, & occiderunt plures ex Anglicis quam hoſtib. perimentes. Tandem parum damni inferentes hoſtibus præter incenſionem villarum paucarum, cum imprecatione cunctorum borealium, id eſt, Northumbrenſium cum magno quidem ſupercilio ipſi domini, ſed mediocres, egentes, anguſtiati, afflicti redibant. Poſt quorum diſceſſum, mox erumpentes Scoti in partibus borealibus, prædas egerunt, & plura damna per combuſtionem villarum fecerunt, quam noſtrates intulerant ante illis. Et factum eſt, vt in hac expeditione non minus perderet & regnum in effuſa pecunia, in turba virorum perdita, in amiſſa ſubſtantia, quam anteactis expeditionibus per annos multos factis noſcitur perdidiſſe.

Parliamentum apud Salusbury.

Exacto tempore Paſchali, id eſt, poſt quindecim aut paulo plures dies poſt Paſcha conuenere citati proceres apud Saliſbury, ad Parliamentum celebrandum. Quidam de ordine Carmelitarum frater, bacularius in Theologia, Hibernicus genere, infauſta hora properauit. Hic namq; quandam ſchedulam dictauerat, & conſcripſerat, in qua plura enormia machinamenta per Ducem Lancaſtriæ (vt aſſeruit) excogitata fuerant exarata. Contenta ſiquidem in illa fuerunt, quod dux ſtatuerat Regem repente oppreſſiſſe, regnumq; occupaſſe. Deſignauit tempus, locum & cetera, quæ huius rei facere poſſent argumentum. Obtentoq; aditu ad regale colloquium, porrexit ſchedulam, iurans in ſacramento corporis Chriſti, quod ipſe eodem die celebrando confecerat, nullum verbum fore falſum, quod in ſchedula ſcripſerat, monuitq; ne audirẽtur ducis excuſationes, quia per ſubtilia (inquit) verba hac die quidem iudicium differet, & ſi fugerit in ſpacio miliarii populum contrahet, & quo plus facultatis obtinuerit recedendi, tanto materiam obtinebit maiorem fortitudinem congregandi, & ita efficietur vel hoſtis publicus, vel doloſe reconciliabitur tibi regi. His auditis, rex puer non dominos, non pares regni, ſeu qui ſenſu vigebant in regno, ſed conſuetos conſiliarios ſuos, duos videlicet capellæ ſuæ clericos, Nicholaum Slake, & quendam alium ſuper tantis conuenit negotiis, vt diſcernant quid in tali articulo ſit agendum. Inter tractandum more ſolito dux intrauit, nihil voluens aduerſi, omnino neſciens quid tractarent. Quem cũ rex toruo vultu reſpexiſſet, nec vt ſolebat, honorem impenderet, dux æſtimans aliquid latere in mente Regis, quod perſonam ſuam tangeret, ſe ſubtraxit. Interea duo dicti Regis conſiliarii fortaſſis metuentes ducis dominationem, vel affectantes amorem, conſulunt, vt omnibus viis & modis ducem accerſat, & ipſe eum conueniat ſuper iſtis. Vocatus eſt tandem Dux à Rege, & ſchedula ſibi tradita ſupradicta, quam vt perlegerat, ſuſpirans, ait ad Regem: Heu (inquit) domine mi, cur fidem datis talibus delatoribus? cur de mea perſona talia opinamini? Nonne ſum auunculus veſter? Nonne tutor extiti? Nonne poſt vos principalis in regno? Quid mihi ſuaderet vos prodere vel certe necare, qui nihil lucri reciperem de veſtra morte? Nunquid hoſtes veſtri me ditiorem facerent in terra ſua, quam effectus ſum in terra veſtra & in natali ſolo? aut ſi regnum affectarem, credendumne eſt poſt veſtram interfectionem (quod abſit) dominos huius regni æquanimiter ferre me poſſe, domini mei & patriç proditorẽ? Deſiſtite (ſi placet) fidem dare talia referentibus, quia paratus ſum more militis cõtra quemcunq; mundi mihi in hac cauſa aduerſantem pugnare, & meã innocentiã defendere & purgare. Cumq; hęc & his ſimilia plura pro ſe dixiſſet, credidit Rex ipſi duci, & ſuſcepit excuſationes eiuſdem. Dux vero rogauit regẽ, vt frater ſupradictus in cuſtodia teneretur vſq; ad diem, quo cauſam diceret horum, quæ propoſuerat contra eum. Et rogauit ſpecialiter, vt dominus Iohannes Holand eius cuſtodiam obtineret. Erat iſte Iohannes Holand frater regis ex parte matris, filius ſcilicet quondam domini Thomæ Holand, qui libenter propter amorem ducis fratris cuſtodiam acceptauit.

Interficitur frater Carmelita.

In ipſa nocte, quæ præceſſit diem datum ſuæ reſpoſioni, idem Iohannes & quidam alius miles, dictus Henricus Grene, apprehendentes fratrem, & mittentes funem in collo eius, & eadem reſte nectentes eius genitalia, ſuſpenderunt à terra, imponentes ſuper ventrem eius lapidem tantę ponderoſitatis, qui & torqueret eum per diſtrictionem verendorum, & eius guttura ſuffocaret, confringeretque ſpinam dorſi eius, vt nõ tantum vno ſupplicio, ſed tribus tormentis vitam finiret: qua iniuria fra-

ter

ter occubuit ſuperatus. In craſtino fecerunt fratris corpus exanime per villam detrahi more proditoris, vt ſuſpicionem tollerent illatæ ſibi mortis iniuſtæ. Et mirandum, quod non armigeri, non valecti, non garciones, nec inferioris ſtatus viri quicquam mali voluerunt inferre fratri, ſed milites hæc fecerunt. Ipſi iudices, ipſi miniſtri, ipſi tortores extiterunt. Et hic fructus parliamenti præſentis, excepto quod Rex petiit & obtinuit de laicis quidem medietatem vnius, (vt vſu vulgari loquar) quintæ decimæ, de clericis vero vnius decimæ medietatem. Et præter hoc, quod dominus Wilhelmus la Zouche, quamuis grauiſſima detineretur ægritudine, accerſitus erat ad parliamentum prædictum, ad ſtandum iudicio Regis & dominorum, quia idem frater eum velut inuentorem, inceptorem & incentorem dixerat omnium quæ ſcripſerat extitiſſe. Qui cum veniſſet lectica delatus, quia propter guttam equitare non poterat, compulſus eſt diſcinctus, & diſcooperto capite ad hęc omnia ſibi obiecta, more latronum vel proditorum reſpondere. Qui viriliter negauit obiecta ſacramento firmans hæc nunquam audiſſe, vel huiuſcemodi cogitaſſe, & ita demum abſolutus eſt, & domum redire permiſſus, factus non ſolum illius ordinis, ſed cunctorum ordinum fratribus inimicus. Sunt qui dicunt cratem ſutam, ſuper quā fratris corpus tractum erat reuiruiſſe, floruiſſe & folia produxiſſe, & quendam cœcum ad eandem cratem lumen amiſſum recepiſſe, ſed ſi vere id aſſeuerauerint vel amore, vel odio perſonarum nondum ſcitur. Ferunt etiam, quod dominus Thomas de Wodſtoke frater Ducis irruperit in cameram qua rex erat, & terribiliter iurauerit, ſe oppugnaturum vel occiſurum quemlibet, qui proditionem imponere vellet fratri ſuo duci, nullum excipiēs, non ipſum regem quidem. Vnde Rex turbatus, nec contramutire quidem auſus eſt. Quod factum capitale fuiſſet, ſi rex habenas regni rite rexiſſet.

Mirabile.

Irruptio Scotorū.

Circa idem tempus, quia Scoti varia damna Northumbrenſibus inferre non ceſſabant, Comes Northumbriæ, dominus Henricus Percye, Scotorum regnum parat ingredi, & damna pro damnis illis reddere, & iniurias illatas ſuis patriotis vlciſci. Quibus ita geſtis, cum reuerſus fuiſſet Comes, & exercitum dimiſiſſet, reuertuntur Scoti, & damna damnis in patria cumulant, vnde dictum comitem multipliciter irritarunt. Eratque per totam æſtatem vtriuſq; gentis euentus varius, dum nunc illi nunc noſtri propriis damnis addiſcerent, quanta mala pariat diſcordia, quanta pericula lis inter regna. Hac æſtate dominus Iohannes Philpot miles, & ciuis Londoniarum nobiliſſimus, qui pro regno regnique commodo plus omnibus laborauerat, & expenſis & affectu ſæpius regem regnumque releuauerat, conceſſit in fata, neminem in huiuſcemodi affectibus relinquens ſuperſtitem ſibi parem.

I. Philpoti mors.

Dux Lancaſtriæ Franciam proficiſcitur pro treugis.

Prope menſis Auguſti principium, Dux Lancaſtriæ profectus eſt in Gallias, ad tractandum cum Francis de pace vel treuga, quarum tractatus ſemper damnoſæ Anglicis, & promiſſiones infructuoſæ fuerunt. Igitur Dux ibidem cum numeroſo nobilium comitatu diu perhendinans, cum iocunda noua patriæ putaretur afferre, reuerſus eſt cum denuntiatione belli anno futuro prima æſtate, treugas tantum habens vſque ad primum diem menſis Maii. Sicque reuerſus eſt in terram iſtam, poſtquam expendiſſet (vt dicitur) quinquaginta millia marcarum argenti.

Proceſſus & iudicium in Iohannem de Northāpton olim Maiorē Londonia.

Eodem tempore (rege vocante) congregati ſunt multi de nobilibus regni apud Rading, dum adhuc dux ageret in remotis, ad compeſcendum ſeditioſos motus Iohannis de Northamptonia nuper Maioris Londoniarum, qui ingentia facinora niſus eſt, de quibus & conuictus eſt ibidem, ſuo familiari clerico eum accuſante, & molitiones plurimas per ipſum excogitatas, tam in damnum regis, quā totius ciuitatis Londoniarum obiiciente. Cumque ſententia ferenda eſſet in eum rege præſente, reclamauit improbus, & aſſeruit, tale iudicium non debere fieri in abſentia domini ſui ducis. Quo verbo ſuſcitauit ſuſpicionem ſiniſtram tam vulgi quam procerum contra ducem. Tamen ex proceſſu iuris Iuſtitiarius huiuſmodi verbis vſus eſt: Iohannes (inquit) ſcelera quæ tibi obiiciuntur, debes duello refellere, vel per iura regni tractioni, ſuſpenſioni & quarterizationi ſubiacere: cumque mutus ſtaret, nec vllum verbum vellet ædere, decretum eſt, vt perpetuo carceri traderetur, & eius bona regiis vſibus confiſcarentur, & vt Londonias non appropinquaret per centum miliaria in vita ſua. Deſtinatus eſt igitur ad caſtellum de Tyntagel in finibus Cornubiæ conſtitutum, & interim miniſtri regis velut Harpiæ bonis illius incubabant. Et hic finis pro tunc proceſſus contra eum facti.

De miraculo facto in die S. Oſwini Regis.

Prope dies iſtos, id eſt, viceſima die menſis Auguſti, quo die videlicet celebratur paſſio S. Oſwini regis & martyris, in nouo caſtro ſuper Tynam apparuit nouum & inau-

inauditum nostris diebus prodigium. Duo nempe nautę ad resarciendum nauē suam quoddam lignum dolare satagentes die prædicto, dum alter illorum securi dictum lignum percussisset, sanguinem repente de ligno prædicto, tanquam de pecude vbertim stupuit emanasse. Perculsus ergo formidine magna de tanta renouitate diu hæsit: tandem recordatus diei sancti Oswini, cuius solemnitatem infestauerat, vouit se nihil vlterius eo die in æternum facturum operis manualis. Quod audiens eius socius & miraculum paruipendens, iurat se dolaturum dictum lignum, & eo die loco prædinato positurū. Cumq; & ipse lignum percussisset, vidit sanguinē abundantius effluentem in parte percussa. Induraturus tamen lignum vertit, & insistit operi alia parte ligni, sed nec ibi defuit miraculum prçostensum. Nam & ibi sanguis tanquam è boue vel vacca decurrit. Giratur lignum ad quatuor partes, omni parte pcutitur, omni parte fluit cruor. Quod cernens qui prius improbe lignum contempsit, ad deuotionem se conuertit, & deinceps eo die ab omni opere manuali spondet se cessaturum. Istud miraculum à multis visum, & quibus incumbebat, approbatum, testimonium magnum reddit sanctitati & excellentiæ martyris supradicti.

Eodem anno die sextadecima mensis Augusti, sero & per noctem sequentem audita sunt in Anglia perhorrenda tonitrua, & visa fulgura terribilia, quæ mortales multipliciter terruerunt. In crastino vero post meridiem quasi per horam facta est eclipsis Solis, & coniunctio simul, aspicientibus eas multis.

De Eclipsi solis.

Eodem anno circa festum sancti Martini factum est Parliamentum Londoniis, in quo (prout iam à multis consueuit temporibus) nihil dignum memoria fuit actum, præter illud, quod sedulo actitabatur extortio, videlicet pecuniæ, de clero & communi plebe ad sustentationem militibus guerræ regalis, & præter hoc quod duellum commissum est infra listas, inter quendam armigerum Anglicanum, & quendam de Nauaria, qui accusauerat dictum armigerum (cuius nomen erat Iohannes Walshe) de proditione regis & regni effectualiter: tamē non erat proditor, sed inuidebat sibi, eo quod cum esset idem Iohannes subcapitaneus de Cherburgh, oppresserat vxorem dicti Nauariensis, prout idem Nauarus expost superatus ab eodē, & moriturus publice fatebatur. Ob quā causam idē Nauarus regali iudicio (qui ad spectaculū duelli cum principibus regni sui consederat) tractus & suspensus est, quanquam regina & plures alii pro eo preces sedulas porrexissent. Nondum Parliamentum finitum fuerat, cum noua de partibus borealibus sunt allata de captione castelli de Berwico per Scotos, cuius custodiam comes Northumbriæ, dominus Henricus Percy auito iure possedit. Scoti namq; mediante pecunia, de quodam qui secundarie castri custodiam tunc habebat, introitum castelli dolose nacti sunt. Quibus dux Iohannes cognitis lætatus est valde, quod materiam iam inuenerat nocendi dicto comiti, prout fertur. Factum est ergo duce procurante (prout dicitur) vt pro perditione dicti castelli regalis comes iudicium qui aderant optimatum, & regis sententiam damnationis exciperet in eum publice promulgatam. Cuius executionis vindicta per Regem postea cito relaxata fuit, quamuis id Duci (vt dicitur) displiceret. Acta sunt hæc decimo quarto die Decembris in eodem Parliamento, non obstante, quod idem Comes ad dictum Parliamentum vocatus fuerat per breue regium, & ad custodiam suæ patriæ morari maluisset. Hæc idcirco causa inter ipsum Ducem & Comitem postea iræ & odii fomitem ministrauit.

De Parliamento Londini, & duello in eodē, & condemnatione comitis Northumbriæ.

Comes Northumbrorum taliter adiudicatus, sed indulgentia regis vitæ possessionibusque restitutus, nullas moras nectens, omnem apparatum belli præparat ad obsidendum dictum castrum, & expugnandum eos, qui in eo erant. Et cum populosum exercitum congregasset, & vtensilia comportasset expugnationi necessaria, repente castrum obsidione vallauit. Tandem cum ibidem moram traxisset aliqualem, conuentum est inter obsidentes & obsessos, vt ipsi obsessi castellum relinquerent, & vita gauderent, & mobilibus bonis suis, & pro redditione castelli reciperent ab eodem Comite duo millia marcarum Anglicanæ monetæ. Et hoc modo recepit Comes castellum de Scotorum manibus, doctus prudentius in futurum sua fortalitia custodire.

Comes Northumbriæ capit castellum de Barvvico.

Hoc anno Dux Andegauiæ post longam & procul positam à patria peregrinationem, post opum indicibilium & expensarū profusionem, post magnatum suorum morte periuntiū amissione, spe sua frustratus, decidit in lecto ęgritudinis & simili sorte periit, in magna mentis amaritudine moriens in terra aliena. Sicq; factum est, vt cui non placuit fortuna sua, dum ad dignitatem aspirat regiā, ducatus amisit honorem, &

Nota de Papa Vrbano.

non

non solum ambitiosus moriens, sed etiam excommunicatus vitam finiuit. Qui remanserunt de eius exercitu vespillones & latrones facti, non solum regnum Siciliæ, sed & alias regiones in giro positas, impleuerunt cædibus & rapinis. Et hic factus & fructus totius apparatus ducis Andegauiæ regnum Siciliæ meditantis conquirere, & Papam Vrbanum suppeditare conantis. Transit annus iste quo ad Gallos pacificus, sed Anglicis nociuus Scotorum irruptionibus, frugum fertilis, sed fructuum neque omnino sterilis, neq; fœcundus: in hac quidem terra seditionibus turbulentus propter motus inordinatos Londinensium volentium Iohannem de Comberton ad dignitatem pristinam reuocare, & propter occultum odium inter dominos suscitatum, prout in gestis sequentis anni patebit.

Annalis conclusio.

De morte Iohannis Wiclif.

Anno domini millesimo trecentesimo octuagesimo quinto, qui est annus regni regis Richardi à conquestu secundi octauus, fuit idem Rex ad natale cum Anna regina, quam raro vel nunquam lateri suo deesse permisit, adfuerunt & Boemi patriotæ reginæ, qui gustata dulcedine terræ, propriæ regionis obliti, inuerecundi & illæti hospites repatriare nolebant. Die S. Thomæ Cantuariensis Archiepiscopi martyris organum diabolicum, hostis Ecclesiæ, confusio vulgi, hæreticorum idolum, hypocritarum speculum, schismatis incentor, odii seminator, mendacii fabricator, Iohannes de Wiclif, dum in S. Thomam (vt dicitur) eodem die in sua prædicatione quam dicere præparauerat, actiones & blasphemias vellet euomere, repente iudicio Dei percussus sensit paralysim omnia membra sua generaliter inuasisse. Os nempe quod contra Deum & sanctos eius siue sanctam Ecclesiam ingentia locutum fuerat, à loco suo miserabiliter distortum, horrendum cernentibus spectaculum exhibebat, lingua effecta muta confitendi vel testandi copiam denegabat, caput tremulum maledictionem quam diuinitas in Cayn fulminauerat, in ipsum latam etiam patulo demonstrabat. Et vt nulli veniret in dubium eum Cayn consortio deputandum (vt ferunt hi, qui affuerunt morienti) per signa forinseca moriens desperauit: & quidem totius malitiæ suæ conclusio talis erat.

Rumores monachorum de morte Wiclif.

De domino le Bourser, & eius necessitatibus apud Gandauum.

Dominus Edwardus le Bourser per hos dies missus est Gandauum cum armata manu, vt Gandauensibus præesset more capitanei. Illis quidem à Rege hoc instanter petentibus, & sibi fidelitatem promittentibus sub iurisiurandi attestatione, vbi quam prudenter Gandauenses rexerit, quam circumspecte res belli tractauerit, & nobis silentibus hostes sui, videlicet Gallici fatebuntur. Nam in ipso aduentus sui principio ipso duce Gandauenses tria millia Gallicorum deuicerunt, & ex illis quosdam fugauerunt, nonnullos ceperunt, plurimos occiderunt, & præter reliquam prædam quadringentos equos hostium abduxerunt. Gallici proinde multipliciter exasperati cunctos captiuos, quos inter se tenebant, enormiter mutilantes, effossis oculis, & amputatis manibus & variis modis læsis irrestaurabiliter domum ad commouendum corda Gandauensium remiserunt. Quibus visis Gandauenses commoti, voluerunt militibus & armigeris, quos de Francis (vt diximus) viuos ceperant, eadem supplicia irrogasse. Quibus conatibus obstitit dominus le Bourser dicens, id non debere fieri viris, qui iure belli capti, se ipsos pro saluatione vitæ ipsorum fidei reddidissent, si vero in futurum quoscunq; Gallicos possent violenter intercipere, hos dixit se bene permissurum tali modo mutilatos vt Gallias mitterent, & simili sorte Gallicos salutarent. Quod paulo post factum est ipsis sibimet obuiantibus, & Gandauensibus victoriam reportantibus ipso duce.

De discordia inter Papam & regem Siciliæ, & degradatione sex Cardinalium.

Sub præsenti tempore commota est vniuersa Sicilia, commota est & tota Romana curia commotione magna, qualem per ante nunquam senserat vel tollerauerat, cuius causam inferius describemus. Cum dominus Papa (vt supra retulimus) dulcedine natalis soli illectus, Romanos decepisset suo repentino recessu, & Neapolim appropinquasset: Carolus Rex Hierusalem & Siciliæ, qui vocatur à multis Rex Neapolis, cepit inopinato Papam in lecto suo, & per octo dies in priuato loco secum tenuit, & eum tam secrete seruauit, vt ignoraretur à Papalibus famulis, quonam illorum dominus deuenisset. Quam quidem detentionem Papa vocauit ex post incarcerationem. Hac ergo de causa grandis dissentio creuit inter Papam & Regem, & etiam inualuit in alterutrum odium eorundem. Regina vero Neapolis non medioeriter dolens de tanta dissentione, apposuit vires omnimodas pro pace reformanda, & beneuolentia redintegranda inter illos, ad cuius instantiam commẽdabilem quamuis foret difficile, facta est pax, Rege iuramentum edente, & obligationem faciente de nunquam delinquendo contra Papam verbo vel facto. Ex parte vero Papæ Cardinales cum Romanis obligauerunt se Regi pro Papa in centum millibus florenorum,

Quod

Quod videlicet dominus Papa seruaret conditiones factas inter illos, inter quas conuentiones conuentum est inter Papam & regem, quod dominus Papa præstaret auxilium ad custodiendum ciuitatem Neapolim. Quibus firmatis dominus Papa cruce signauit regem suis manib. & confortauit eum ad bellandū inimicos ecclesiæ, & campum tenendum contra eos. Rex itaq; progressus tenuit campū contra dictos aduersarios per 8. menses: sed mox post recessum regis Papa transtulit se cum tota curia sua ad villam, quæ Luceria nominatur, & infregit conuentiones & pactum initum inter illos. Regina proinde Neapolis dedit mandatum ciuitatibus & castellis, vicis & villis, & omnis conditionis hominibus, sub pœna mortis, ne victualia Papæ aut curialibus ferre præsumerent, & omnem illis ex omni parte interdixit commeatum. Nec solum tunc inter Papam & Siculos orta est discordia, sed inter ipsum & Romanos propter pacta quæ pepigit, & misit eisdem sub bullis suis plumbo sigillatis. Iuramento & iam firmanerat iisdem Romanis, & spoponderat se redditurum & moraturum inter eos: sed tamen nihil impleuit ex omnibus quæ promisit. Quibus de causis Romani illum falsum reputabant, & publice proclamabant.

De discordia inter Papā, & quosdam de collegio.

Eodem tempore 3. idus Ianuarii orta est grauis dissentio inter Papam, & quosdam de collegio Cardinales, qui intrauerunt ipso die (prout moris erat) Papale palatium, vocati prius ab eodem, ignorantes siquidem intentionem Papæ, consistorium sunt ingressi, vbi Papa inopinato proposuit & obiecit in conclaui sex Cardinalibus conspirationem in mortem suam, & affirmauit eosdem triginta articulos hæresis voluisse sibimet imposuisse, & comprobasse eum deprauatum fuisse hæretica prauitate. Cardinales mox attoniti, vnus post alium iurauerunt se nunquam talia cogitasse. Papa nihilominus sine processu facto comprehendi fecit eosdem & incarcerari, & expost quæstionibus contorqueri, quorum quidem nomina Cardinalium ista fuere.

Nomina Cardinalium degradatorum.

Cardinalis de Venetia, Cardinalis de Anglia, Cardinalis de Ianua. qui omnes erant viri venerabiles & religiosi, & maximæ opinionis in vulgo, & sacræ paginæ professores: trium reliquorum nomina fuere ista, Cardinalis Zang. Cardinalis Cornensis, & Cardinalis Tarentinus, qui fuerunt valentes, & de magno genere, & ex eis duo doctores legum. Igitur postquam torti fuissent (vt præfertur) dicti Cardinales confessi sunt (vt dicitur) delictū suum siue conscientia stimulati, siue pro carendo pœnarum acerbitate. Cardinalis tamen Angliæ nihil fatebatur præter id, quod dixisset, Papam esse nimis superbum. Proximo die dominico sequente Papa compelli fecit curiales & laicos de villa & casalibus in circuitu, ad veniendum in castellum, quibus ingressis portas claudi fecit, ne quis exiret, donec ipsemet prædicasset. Ascendit igitur turrim altissimam, secundum portā etiam prædicare cæpit, plebe sedente exterius super terram in magno frigore & esurie, donec esset fere hora vesperarum, in qua prædicatione mouit multas rationes, inter quas dixit, quod Cardinales prędicti cōfessi fuissent se adinuenisse articulos supradictos, & conspirassent in mortem suam tali modo: videlicet, quod Rex cum sua comitiua cepisset, eum subito & deposuisset, vel certe peremisset. Dixit etiam, quod ista omnia fuerunt demonstrata sibi reuelatione diuina. Longum est autem & tædiosum fabulas inserere quas narrauit. Inter quas dixit, quod Cardinalis Reatinus quondam factus per eundem, sed diu ante depositus, fuit inceptor & inuentor dictorum malorum contra eum, qui etiam diu ante fuit excommunicatus ab eo. Qui Reatinensis iudicio populi vir sapiens & circumspectus reputabatur, & erat doctor legum apprime eruditus: & quamuis Papa priuasset eum, erat tamen maximæ æstimationis in consilio, & inter consiliarios Regis Caroli supradicti. Præterea Papa retulit in illo sermone, quanta fecit pro Rege dicto, & Cardinalibus memoratis, & vt promouerit eos de puluere & de terra, & quot gratitudines ostendisset Regi & Reginæ, & Cardinalibus sępedictis. Post finem vero sermonis Papa cum Cardinalibus non priuatis, erecta cruce, & accensis candelis excommunicauit regem Carolum & reginam, Antipapam & anticardinales, Abbatem montis Cassini quondam Reatinensem Cardinalem, & prędictos sex quondam Cardinales, & omnes consiliarios, & adiutores vel fautores eorum verbo vel facto, & omnes comedentes aut bibentes cum eisdem, & interdixit ciuitatem Neapolitanam, ne ibidem celebrarentur, aut fierent sacramentalia vel sacramenta: & vna cum his extinxerunt candelas suas, & extra iecerunt inter plebes. Quibus expletis tumultus magnus excreuit in tota Luceria, & patria in circuitu constituta, & malefactores discurrere cæperunt, & despoliare quoscunq; poterant superare.

De malis quæ irrogauerunt regales peregrinis post datã sententiam.

Eodem die post solis occasum malefactores peremerunt quendam Anglicum procuratorem, & nuntium cuiusdam Clerici Regis Angliæ, dictum Iohannem Aleyn, dum ire disponeret ad hospitium suum, & despoliauerunt eum. Quapropter omnes, qui sequebantur Curiam, colligatis sarcinis reliquerunt ibi esse, & ad villam, quæ citra est constituta dicta Castel mare properare cœperunt viri amplius quam sexcenti: sed tamen deprædati fuerunt in ipso itinere, & amiserunt amplius quam quadraginta onera asinorum: vt autem Papa cognouit tantam miseriam, & procinctum itineris peregrinorum & aliorum curialium, summoneri fecit omnes Anglicos ad veniendum ad eius colloquium, vt videlicet commorati fuissent in castello suo, & custodissent illud sub pœna excommunicationis omnium beneficiorum suorum. Non tamen voluerunt ex Anglicis expectare cum eo viri aliqui nominati, præter Episcopuum Bethleemensem, & magistrum Henricum Bowet, & alios circa duodecim.

Redit rex Carolus.

Septimo Calend. Februarii venit Carolus rex Neapolim stipatus turba magna, cui ciues & milites exierunt obuiam cum ingenti lætitia, & deduxerunt eum in castellum suum. Proximo die Sabbati subsequenti Papa in publico consistorio educi fecit dictos sex Cardinales priuatos, vbi fatebantur publice dictos articulos & obiecta de conspiratione contra Papam: sed tamen Cardinalis Angliæ nihil fatebatur, nisi sicut prius, scilicet quod intellexerat fastus Papæ. Credebatur tamen eos voluisse longe aliam fecisse confessionem, si fuissent è carcere liberati: ibi tunc Papa iterum excommunicauit eosdem, & priuauit & regem & reginam. Cumq; rex hæc vniuersa cognouisset, relatione veridica iratus est valde. Et quarto die sequenti misit illuc magnam turbam hominum bellatorum, quibus præposuit Villænocheum & Amiralium, cum tota potestate sua. Qui confestim cœperunt destruere casalia & villas in circuitu Luceriæ constitutas, & capere cunctos quos poterant, qui cum Papa tenebant, aut cum Principe Capuano, qui erat consanguineus Papæ, & compellere eos ad redemptionem. Proxima sexta feria sequente obsederunt villam de Luceria, & insultum fecerunt ex vtraque parte plurimi vulnerati. In crastino, id est, diei

Conuocatio cleri Neapolis.

Sabbati, fecit Rex congregari totum consilium Cleri Neapolis, ad quærendum, si interdictum foret timendum: cui post tractatum diuturnum clerus respondit, interdictum non fuisse factum bono sensu & bona deliberatione, nec in iure sacrosanctæ Ecclesiæ, sed potius captiose, & ideo non fuerat metuendum. Die Lunæ proximo sequente regalis exercitus cepit villam de Luceria, & concremauit illam. Cepit insuper vlteriorem custodiam, quam wardam vocant, castelli Papæ & gardinum eius. Tandem metuens sibi Papa, misit ad Regem nuntios pro concordia & pace reformanda. Sed Rex multipliciter exasperatus, respondit Papam fore falsum, & semper conuentiones factas inter eos infregisse, & nullum ex pactis omnibus custodisse, & ideo nolle se de cetero credere suis sponsionibus fraudulẽtis. Demũ tamen intercurrentibus viris illustribus & bonis, concordati sunt summus Pontifex & Rex magnus, & Papa dimissus propriæ libertati.

Causa de Bury.

Causa monasterii sancti Edmundi de Bury, pro quã multotiens multi versus curiam Romanam laborauerant, huiuscemodi finem cepit. Papa laudabili instantia ambassiatorum concessit & permisit, vt ad nouam procedentes electionem, satagerent eligere monasterio dignum patrem, quanquam iamdudum Iohannes de Tymworth per prouisionem sibi factam Abbathia aliquanto tempore fuisset gauisus. Misit ergo fratribus, mouens vt eundem Iohannem Tymworth (si posset fieri) præ ceteris eligerent in pastorem, cuius conditiones per ante Papæ commendauerant in immensum. Cessauitq; Papa tam benedictionem, quã perceperat ab Episcopo Landauensi, quam electiones & prouisiones de eo vel sibi factas, vt electio iuxta postulata posset esse libera & quieta: delegationem vero ad ratificandum, quæ in hac parte secundum iura fierent, & munus benedictionis impendendum electo commisit Magistro Roberto Braybrok Episcopo Londoniensi, qui accedens ad locum adimpleuit officium, & eiusdem Iohannis Tymworth, quem iterum cõuentus elegerat in Abbatem, ratificauit electionem, & benedixit eundem in eadem Ecclesia cum solemnitate magna in die S. Albani Anglorum prothomartyris.

Discordia inter regem & ducem Lancastriæ orta.

Per idem tempus in Anglia orta est duci Lancastriæ inquietudo grauissima, iuuene rege & iuuenibus eius complicibus, in mortem illius conspirantibus. Conuenerunt nempe inter eos, vt eum subito arestatum iudicio sisterẽt coram Iustitiario Roberto Trylilian, qui manu ceperat audacter in eum laturum sententiam iuxta qualitatem

litatem criminum fibimet obiiciendorum. Sed dux præmonitus à quodam de confilio, & propriæ falutis non negligens, prudenter fe fubtraxit, & ad caftellum fuum de Ponte fracto quantocyus properauit, quod & armis & victualibus affatim communiuit: vnde factum eft, vt iam non tantum occafione diffentionis huius in priuato, fed etiam in publico inualefceret odium in alterutrum, & iamiam timebatur adfuturum, quod communes diu affectauerant, difcordia videlicet inter eos, ac per hanc licentiam impune difcurfandi & graffandi, ficut olim quando communes non principati funt, fed debacchati funt. Sed tantum difcrimen regni ferre non fuftinens domina Iohanna mater Regis, quamuis tenera foret & delicata, & præ corporis fui fagina femet ipfam vix portare valeret, neglecta tamen corporis fui quietudine, laboriofum iter, nunc ad regem, nunc ad Ducem gratis affumpfit, nihil parcens expenfis, nihil humilibus precibus, donec voti compos effecta inter eofdem pacem & concordiam reformaffet.

Coniunctio Iouis & Saturni.

Eodem tempore coniunctio duarum maximarum Planetarum facta eft, videlicet Iouis & Saturni menfe Maio, quam fecuta eft maxima regnorum commotio, prout patebit inferius, cum attigerit ftilus locum.

De apparatu regis Franciæ volentis Angliam inuadere.

Sub eadem tempeftate rex Franciæ cum fuis Gallicis exitium, quod Anglorum regno diu per ante excogitauerat, effutire parat. Et congregatis ratibus vndecunque atq; conductis apud Sclufam, in anchoris ftare præcepit. Ergo illuc omnis ætas apta bello iuffa venire equos adducit, arma comportat, victualia congerit, & cuncta neceffaria tantæ profectioni deponit. Auditur in Anglia rumor ifte fcilicet fexcentarum nauium iftuc dirigendarum, cum exercitu infinito, qui totum regni folum ficut locuftæ repleret, & illico (quafi nulla fpes falutis effet) non folum plebani, fed & ipfi milites olim exercitati, fed modo effœminati: olim animofi, fed modo meticulofi: olim cordati, fed nunc excordes & eneruati, trepidare ceperunt, & non de refiftentia, non de bello modo, fed de fuga vel deditione tractabant. Miffus eft infuper Hertfordenfis Epifcopus cum nonnullis aliis reuerēdis nuntiis, vt cum Francis componat, vel certe dilationem belli reportet. Qui derifus à Gallicis, treugas reportat non nobis vtiles, fed ad duos menfes, videlicet donec illi fe poffent commodius præparare, adiectis conditionibus, quod nec illi terram iftam, nec noftrates terram fuam ingrederentur hoftili modo per tempus prædictum. In mari tamen liceret eis nobifq; prædas agere, hoftiliter accitare. Videbatur interea Anglia refpirare, quod non ftatim hoftili gladio fubiicienda foret. Interea præparatur nauigium ex cunctis portubus Anglicanis, conducuntur bellatores copiofi, præficiuntur eifdem Admiralli, Magifter hofpitalis fancti Iohannis, & Dominus Thomas Percy, frater fcilicet Comitis Northumbrorum: qui per totum tempus æftiuum obferuaturi maris femitas, videntes frequenter claffem Gallicam, nunc eos prætereuntem, nunc etiam deridentem, nihil omnino contra eos, qui in illo erant, agere ftatuerunt, impediti vel priuata difcordia, vel vecordia repercuffi. Sed non fic viri de Portefmouth & Dortfmouth, non fic feriare decreuerunt, quos nullus conduxerat, nullus coemerat ad nocendum hoftibus, fed virtus propria ftimulauerat, probitas innata fuccenderat. Hi nempe nihil metuentes à facie multitudinis nauium, nihil formidantes occurfus hoftium, cum parua manu pertranfeuntes Oceanum, in Sequanam nauigarunt, vbi fine magna difficultate quatuor naues hoftium demerferunt, alias quatuor abduxerunt, cum bargia domini de Cliffon, cui par non erat in Angliæ fiue Franciæ regnis. In quibus vna ferrum & prædam aliam funt lucrati, quę merito auidiffimi cuiufque faturare poffet auaritiam, & inopiam releuare.

De vecordia nostratum in mari.

Terræmotus.

Hoc anno terræ motus factus eft ante mediam noctem præcedentem diem Inuentionis fanctæ crucis, fignificans fortaffis commotionem magnam, & profectionem, quæ poftea cito facta eft in terram Scotiæ per noftrates.

Indignatio Regis contra Cantuarienfem Archiepifcopū. & quofdam alios.

Eodem tempore rex ob leues occafiones in tantam exarfit iracundiam contra Cantuarienfem Archiepifcopum Dominum Wilhelmum de Courtney, vt eius bona temporalia iuberet auferri, & in manus fuas feifiri: factumque fuiffet vt iuffe-rat, nifi Cancellarius regni, Dominus Michael de Poole, eius conatibus laudabilius reftitiffet. Ob quam caufam idem Cancellarius indignationē regiam vix euafit. Prætermitto (quia longum foret fcribere) verba cōtumeliofa, quæ rex iecit in vtrumque, quæ regale faftigiū non decerent. Taceo probra & opprobria, quæ dixit in dominum Thomam Triuet, quamuis (vt quidam afferuit) verum dixerit, vocando eum publicum proditorem: taceo verba procacia & cōtumeliofa habita per eum contra domi-

num Iohannem Deuerouxmilitem generosum, qui verba pro Archiepiscopo facere sunt conati. Archiepiscopus vero vt à præsentia regis est egressus, sumpta cruce sua, & consuta sub pannis eius ad pectus eius, paucis consciis latenter se subtraxit, & latibula perquisiuir, donec intercurrentibus viris timoratis, pax est inter eosdem, & gratia reformata.

De aduentu Francorũ in Scotiam, & profectione regis contra illos.

Dominus Iohannes de Vienna, stipendiarius Regis Franciæ, per idem tempus peruenit in Scotiam cum magna multitudine nauium & hominum bellatorum, vt pariter iuncti Scotis totum regnum Angliæ infestarent, & vt dum ipsi potentiam regni ad illas partes attraherent & detinerent occupatam, Rex Franciæ cum suo nauigio & exercitu congregato, alias partes regni licentius posset ingredi, neinine videlicet (vel saltem paucis) domi dimissis, qui eius introitum prohiberent. Comperto in Anglia dicti Iohannis aduentu, & Scotorum ferocitate, qui iam fulti Francorum subsidio, nihil illis obstare posse credebant, Rex & tota regni nobilitas se præparauit ad profectionem: expetunt seruitia consueta & noua, non tam precãtur, quam timore potestatis extorquent. Fit concursus ad regem iam primo suos aduersarios debellaturum, militum, armigerorum, & areitenentium nostris sæculis & regionibus inauditis, ita vt equorum numerus ad summam excresceret trecentorum millium, prout æstimauerunt quibus incumbit seruientes de armis. Lætatus est ergo Rex, vt veraciter lætari poterat de tam valentis exercitus numero & effectu, ac etiam de tam nobili apparatu suorum, & diutius gaudet de animositate, quam suis vidit inesse. Sed priuatum & publicum gaudium obnubilauit apud Eboraeum cito ferocitas domini Iohannis Holand fratris Regis, qui dominum Radulphum de Stafford filium Comitis de Stafford occidit in via, dum peregreret ad Reginam, cuius familiaris erat miles, & ab eadem summa fuerat affection[illegible]ctus. Erat non minus percharus ipsi regi, vtpote qui cum eo coaluerat, & sodalis ei[illegible]m fuerat ab ætate primæua, quamobrem rex indignatus statuit persequi dictam Iohannem, non tam vindicare cupiens dolorem proprium quam comitis de Stafford patris eiusdem iuuenis orbitatem. Confiscari fecit igitur bona Iohannis de Holand, vt nulli veniret in dubium eum ex animo vindicare velle mortem iuuenis supradicti, quo facto, sibimet conciliauit amorem Comitum de Stafford & de Warwike dominum de Basset, & omnium qui ipsi iuueni necessarii fuerant vel affines. Ipse Iohannes iam fortunam mutatam intelligens fugit Beuerlacum, vt impunitate gauderet eiusdem loci

Causa mortis maternæ rex.

Audiens domina Iohanna mater Regis & eiusdem Iohannis de Holand, & homicidium, quod filius suus fecerat, & vt Rex eum subiiciendum legis rigori iurauerat, mittit illico qui Regem adeant, maternas preces deferant, & filio pro fratre porrigant, exorent ne matris faciem pro tantilla petitione confundat, misereatur fratris, misereatur & matris, & ampliorem experiatur frater misericordiam, quod frater suus sit. Sed cum nuntii rediissent Wallingfordiam, & mater filiorum nullam in hac parte à Rege consecuta fuisset gratiam, nimia profecto grauata dolore lecto decumbit, & post quatuor aut quinque dies seculo valefecit, cuius corpus ceratis lintheaminibus inuolutum, & plumbo impositum, conseruatum est Wallingfordiæ vsque ad regis regressum de Scotia, & tempus quo deberet Stamford inter fratres Minores honorifice tumulari.

Fulgura, tonitrua, & terræ motus.

Hoc anno septimo die post tr[illegible]nslationem S. Thomæ Cantuariensis Ar[illegible]hiepiscopi & martyris, circa horam terriam post nonam audita sunt tonitrua, & visa fulgura & coruscationes iugiter per vnam hor[illegible]m, quę multorũ corda terruerunt, ex quorum ictibus quidam sunt mortui, quidam irremediabiliter læsi multis in locis. Quarto die sequente dictam tempestatem affuit terræ motus circa secundam vigiliam noctis, præsignans forsitan inanem commotionem vtriusque regis, Angliæ videlicet & Franciæ, qui iam contraxerant inauditos exercitus, vnus versus Scotiam, vt hostes arceret à regno: alter versus Angliam, vt acquireret sibi regnum.

Rex Angliæ equitat per totã terrã Scotiæ, & cõburit loca diuersa.

Mense Augusti Rex Anglię cum potenti manu regnum Scotię est ingressus, cuius viribus Scoti & Gallici sese cernentes impares, diuortia quærunt, nemora petunt, & ad latibula festinare contendunt. Ex quibus tamen frequentius latenter egressi, nostros ignaros tam locorum quam insidiarum ex insperato inuadunt, perimunt, captiuos abducunt. Exercitus Anglicanus, quo nunquam pulchrior, nunquam fortior, numerosior visus est, equitat per terram habitatoribus destitutam, animalibus vacuatam, carentem victualibus, quæ omnia Scoti cum Francis præscientes, aduenrum nostratum abegerant, abduxerant & asportarãt, in tantum enim desolata est terra, vt nostra-

nostrates veraciter fatebantur, nec autem quidem se vidisse ibidē, bubonibus solummodo duntaxat exceptis, fruges tamē ibi pulcherrimas virides copiosas inuenerunt, quos vel in equorum pabulis consumpserunt, vel equorum pedibus destruxerunt. Ceterum hostibus bellum subterfugientib. nihil dignum relatu per nostrates actum est amplius, nisi ad Abbathiam de Mailros & villam de Edenburgh cum casalibus, quas obirer repererunt nostri flammis dederunt.

De discordia inter regem & ducem Lancastriæ, & reditu de Scotia.

Cum peruenisset exercitus noster ad Edenburgh, deficientibus victualibus cęperunt multi infirmari, nonnulli fame periclitari. Ibi ergo consuluit rex, quid melius videretur agendum. Dux Lancastriæ, qui inter magnos maximus post regem, aderat, fari taliter est exorsus: Domine mi rex (inquit) Deū laudādi & multipliciter gaudendi vobis se ingessit occasio gratiosa. Primo quod hostes, qui sua confisi potentia existimabant regnum vestrum pessundare, à facie vestra venti, comparere non audent, sed fugiunt cum dedecore. Secundo quod adest vobis dominorum & nobilium spectabilis numerus, bellatorum copiosus exercitus (qualis antea in hiis regionibus nunquam visus est) pro vobis dimicare paratus. Tertio, quod fauor diuinitatis vos (vt verisimiliter arbitror) comitatur, quia & æstas temperata, & aura serena votis nostris in tantum hactenus arriserunt, quod non vento contrario, non imbre nociuo fuimus impediti, quo minus vel in diebus equitare, vel in noctibus sub diuo requiescere valeremus. Consulo propterea, vt mare Scoticum transeamus, quo constat hostes nostros confugisse, præsertim cum facilis sit nobis transitus, & patriam flamma ferroque destruamus, vt vel sic compellātur hostes ad pugnā, vel saltē ad dedecorosam fugam. Rex ad hæc (tanquam testem proditionis inuenisset ducis sentētiam) exarsit in iram: tu (inquit) vbicunq; locorū cum exercitu deuenisti, meos homines malo ductu, malo consilio, mala patria, fame, siti, penuria perdidisti, semper tuis marsupiis consulens, meis nihil. Et nunc iuxta morem tuum me cogis ad transitum maris Scotici, vt ego cum hominibus meis fame peream & inopia, & fiam hostibus meis præda: ecce nobis in hoc loco constitutis desunt victualia, & multi de meis hominibus inedia perierunt, & tu compellis ad transeundum remotius, quo nullus victus ad me vel meos posit adduci, nequaquam fiet vt cogitas. Sed si tu velis transire cum tuis, mare transeas. Nunquam enim antea stipatus fuisti tanto numero tuorum hominum, quanto modo stiparis, ego enim & mei homines reuertemur. Ad hæc respondente duce, & ego homo vester sum: nequaquam inquit Rex vehementer turbatus, & dux humiliauit se satis eidem. Non ferentes domini tantam discordiam, ingesserunt se, & pacem reformauerunt, qualem poterant pro malitia temporis inter illos. Et factum est ita, vt non procederent, sed reuerterentur via, qua venerant in terram suam. Et quidem tantæ profectionis in Scotiam iste fuit finis & fructus.

Scoti prædantur Angliam Rege absente.

Rege cum vniuerso exercitu suo terram vastante Scotiæ, ingressi sunt in Angliam Scoti cum Gallicis, & villas cremantes, prædas agentes, & captiuos multos abducentes, reuersi sunt in terram suam, & sic ingressu suo furtiuo plus commodi perceperunt in Anglia, quam rex cum imperiali exercitu retulit de terra sua.

Rex Franciæ præparare facit nauigium contra Angliam.

Dum adhuc Anglicanus exercitus moraretur in Scotia, Rex Franciæ præparauit nauigium, conducit populosum exercitum, instrumenta bellica congregat, & victualia suæ profectioni necessaria comportat ad le Sclus, quia præcogitauerat intrasse regnum Angliæ, dum potestas regni (prout dictum est) in Scotia moraretur. Sed tantos sumptus, tantam astutiam, tantam prudentiam, tantum consilium (quia facta sunt contra dominum) dissipauit in hora breui dominus per captionem villæ de Ledam in Flandria, quam ceperunt Gandauenses, habitatoribus illius villæ tradentibus eam ipsis, quia iam fessi de dominio Francorum, quod erat eis nimis superciliosum & importunum, magis expedire credebant se submittere suis proximis quā crudelibus dominis. i. Francis. Et reuera Gallici vbi eos superiores esse & dominari contigerit, cum summa superbia & intollerabili iniuria subditos suos tractare solent. Inuenerunt ergo Gandauenses in dicta villa prædam magnam, victualium diuersorum, vnique pręcipue, eo quod ibi erat cellarium vinorum Regis Franciæ, nempe mille & octingenta dolia inibi sunt reperta. Gandauenses asportatis Gandauum, quæ sibi necessaria videbantur, posuerunt in dicta villa præsidium hominum defensorum, & ad propria sunt reuersi.

Gallorum dominantium mores.

Obsidio villæ de Ledam.

Audiens Rex Franciæ cum suis magnatibus, quod Flandrenses qui in villa prædicta erant, se tradidissent Gandauensibus, consternatus est, & iam primo desperans de regno Angliæ conquirendo, præmeditatum dimisit propositum, & cuncta, quæ

parauerat ad debellandum Angliam, contraxit ad obſidionem prædictæ villæ. Collocatis ergo per gyrum ſuis exercitibus ſignum datur inſultum faciendi villæ, & fit inſultus acerrimus, Francis nitentibus glorioſe recuperare, quod fraudulenter amiſerant, Flandrenſibus contra certantibus conſeruare libertatem, quam iam receperāt, excuſſo iugo importabili Gallicorum: quid multa? repelluntur Gallici ferocitate Flandrenſium, & recedunt Flandrenſes feſſi, in villam ſe recipiūt, & quieſcunt. Cumque aliquotiens Franci inſultus feciſſent, nec tamen profeciſſent, ac per hoc videretur pars melior obſeſſorū: videntes tamen qui in villa erant iacula ſibi deeſſe & inſtrumenta repellendis hoſtibus neceſſaria, prudenti conſilio tradunt villam quadam nocte conſeruandam mulieribus & ſenibus, affirmantes oportere eos facie tenus habere cuſtodiam villæ per illam ſaltem noctem, qua oportuit eos, qui dimicauerant die præcedēti membra reficere, ſomnum capere, corpora recreare. Dum ergo hii villam circumeunt, vigilias noctis cuſtodiunt, aduerſariorum irruptiones obſeruant, omnes bello apti viri (neſcientibus qui remanſerant) villam furtiui egrediuntur, & Gandauum (neſcientibus hoſtibus) perueniunt ſine rerum vel corporum læſione. Conſtrictis autem in egreſſum ſuum cunctorum doliorum capitibus, & effuſis vinis & aliis liquoribus, qui in eis erant, ne Gallicis cedere poſſent in adiutorium quouiſmodo. Sicque Rex Franciæ dum villam ſe lucratum fuiſſe credidit, & aduerſarios ſubiugaſſe, dum villam intrat, cognoſcit ſe deluſum. Et quidem in Flandria res ita ſe habebant, & Anglia pro præſenti anno gratulata eſt hoc modo ſe ab hoſtibus liberatam.

Rex Portugaliæ vincit Hiſpanos.

Circa tempus iſtud Rex Portugaliæ congregatis quos poterat de terra ſua pugnatoribus, vna cum Anglicis, qui ſibi dudum miſſi fuerant in adiutorium, Marte fauente, immo domino Deo exercituum corda ſuis, vireſque præbente, de Caſtellanis Hiſpanenſibus habito congreſſu ferociſſimo glorioſe triumphauit. Quod bellum ſibi dedit requiem ab inimicis ſuis, & totum regnum Portugaliæ ſuæ reſtituit ditioni. Nomina potentium peremptorum in prædicto bello duximus inſerenda, Comes de Mariorca, Comes Carion, Iohannes Gandiſſaleyn, Prior ſancti Iohannis de Caſtell, Conſalpinus Galaci, Didacus Gomiſſixæ, Magiſter de Galliaturna, Dominus Iohannes Duke, dominus Iohannes Renulds comes de Dene, Didacus Auari, & frater eius filius Mariaci de Willanor, Lupus de Roding, Lupus Gomoſſi de Liſle proditor. Poſt dicti belli conſummationem rex Portugaliæ miſit regi Angliç ſex Galeyas, vt adiuuarent eum, & eſſent illi ſolatio contra hoſtes ſuos, quç exceptæ cum fauore in breui beneficio Londonienſium, & aliarum vrbium, ſenſerunt ſe non ſine ſuo commodo in Angliam remigraſſe.

Damna illata regi Franciæ, & ſuis reſidentibus de Flandria.

Rex Franciæ poſt fruſtratum propoſitum, quo cogitauerat Angliam infeſtare, poſt diſpendioſam moram factam circa villam de Ledam, de qua cupiuerat triumphare, poſt infructuoſam adeptionem dictæ villæ, quam putauit bonis omnibus abundare, triſtis, feſſus, & illuſus ad propria remeauit, non ſine magno ſuorum diſpendio in inſultibus factis ad villam, vbi quinque valentiores primo perierunt, & in via verſus patriam, vbi Gandauenſes multos de ſuis ceperunt, & plurimos occiderunt. Nam vt taceamus damna irrogata ſibi per terreſtrem viam, plura damna pertulit per campos liquidos, amiſſione tam hominū quam ſuarum rerum: affuit ſiquidem tempeſtas horrida, dum naues redirent de le Sclus, quæ naues diſperſit, alliſit, cōfregit, & inuitis nautis impulit in loca regis Angliæ, Caleſiā videlicet & partes adiacentes. Re vera die exaltationis ſanctæ crucis duæ grandes Galeyæ, & aliud genus ratis, quod vocatur Line, & vna bargia, & ſeptem Balingariæ periclitatæ ſunt ante villam de Caleſia, & Caleſienſes captiuos ceperunt quingentos de Gallicis & Normannis, qui claſſe demerſa venerunt ad portum. Numerus captiuorum, inter quos captus eſt Robertus Bremuile, homo prædiues & potentiſſimus inter totius Neuſtriæ mercatores. Tertio die ſequente ſeptuaginta & duæ naues Francorum redeuntes de Scluſa pertranſire Caleſiam decertabant. Sed Caleſienſes egreſſi, pugnauerunt contra eas, & lucrati ſunt decem & octo naues, & quandam grandem Bargiam, in qua fuerunt capti vel occiſi armati homines ſexaginta. Tertio itidem die ſequente dictum conflictum quadraginta & quinq; naues maximæ redeuntes de Scluſia, dum prçterire vellent Caleſiam, per noſtrates impeditæ ſunt. Nempe Caleſienſes & harū aduentu cognito armauerunt ſe contra eas, & pugnauerunt amplius quam per ſex horas, tandem victoria ceſſit noſtris, & fugerunt omnes illæ naues, præter duas, & vnum Coggonem, in quibus capti ſunt duo admiralli Galliæ cum multis bonis. Fuerunt autem duæ dictæ

naues grandes adeo, quod apud Calesiam non valebant introduci, quamobrem ad Sandwicum missæ sunt. harum Maiorem comparauerat dominus de Clysson, pro tribus millibus Francorum apud Selusam, & erat nauis noua vtpote ipso anno facta. Prędictum vero Coggonem de Estlandia Normanni conduxerant, quinq; millibus Frãcorum, vt esset eis ad tutelam & defensionem redeuntibus in terram suam, sed tamen obsistentibus Anglicis, semetipsam defendere non valebat, quin caperetur & fieret Anglis præda. Capti sunt & occisi in dictis nauibus de nautis & stipendiariis ducenti & viginti & sex: per omnia benedictus Deus.

Nostrates prædantur in Francia.

Die sancti Dionisii stipendiarii de Calesia & fortaliciis regis Angliæ illis in partibus constitutis latenter exierunt in Franciam, & quatuor millia ouium, & trecenta grossa animalium versus sua municipia fugauerunt. Quod cognoscentes dominus de Bambures (qui erat capitaneus Boloniæ) cum armatis exiit contra nostros, qui in primo congressu acceptus lancea cuiusdam Anglici, equo suo illico perturbatus est, & leuatus per suos in equum suum, non sustinuit ibidem diutius expectare, ne deterius sibi contingeret. Sed vrgens compedem calcaribus præacutis, fuga sua nostris suam prędam abigendi liberam tribuit facultatem. Capti sunt per nostros in hac profectione plures quam centum personæ.

De his quæ gesta sunt in Portugalia.

Pręposterum petit ordinem postetitas nunciorum redeuntium à remotis, & me quandoque scribere quæ sunt prima nouissime, & quę nouissime primo cogunt. Hinc est quod res Portugalenses in hoc loco pono, quæ per ante poni debuerant si temporis ordinem conseruassem. Igitur post decessum domini Edmundi comitis Cantebrigiæ de Portugalia, regina Portugaliæ (prout dicunt) consensu cuiusdam militis quẽ dilexit illicite, venenum regi Portugaliæ propinauit, cuius haustu læthifero rex in fata concessit. Regina proinde considerans cuncta sibi licere quæ voluit, filiam suam quæ desponsata fuerat filio domini Edmundi comitis Cantebrigiæ, vendidit regi Castellæ, consilio militis supradicti. Rex ergo Castellæ odium inueteratum quod contra regnum Portugaliæ diu conceperat, effutire gestiens, gaudio gauisus est quod occasionem quandam susceperat perdendi regnum sibi odibile diu ante. Et hac occasione villas & municiones dicti regni suscepit in sua, parans proculdubio in futurum cunctos ibidem suos aduersarios delere vsque ad vnum, immo destruere vsque ad nullum. Proceres vero regni rem tacite considerantes quorsum hæc tenderent meditabantur, tandem videntes regni desolationem præparari, concito ad regis defuncti fratrem, virum Martium, fide perspicuum, sensu præditum concurrerunt, incitantes eum vt se opponeret tãtis malis. Erat ille Magister hospitalis, vir tam religione quam potestate præstans cæteris, & habuit in temporalibus vnde proferret noua & vetera pro defensione dicti regni. Hic ergo pulsatus à ciuibus castrum adiit manu forti, vbi regina cum amasio moram traxit. Et quidem pacificũ pretendens ingressum reginam sibi fecit occurrere, & eum eo ampliori honore suscipere, quo regis defuncti frater, quo Magister hospitalis, quo nominatissimus in regno fuit. In primo itaque ingressu suo reginam cæpit conuenire de fidefragio erga comitem Cantebrigiæ, deinde de regimine prauo regni per quod vacillabat regni status vt præfertur. Quod audiens miles, quem prędiximus reginã viciasse, sine respectu reuerentiæ tãtæ personæ debitæ insolentius respondit eidem, dicens nihil sibi competere de regni regimine, quippe qui religiosus esse deberet, & suę religioni potius indulgere q̃ regni gubernationi. Quo responso magister hospitalis agnouit militis assensum in præmissis minime defuisse: quapropter illico extracto cultello in proditorem irruit & protinus interfecit. Reginam vero iussit apprehendi & in eodem castello regaliter custodiri, corpus quoq; militis interfecti iussit sepeliri, quo facto tota regio adhæsit eidem. Cumq; expost contra regem Hispaniæ vna vice & alia prospere dimicasset, totius vulgi fauore electus est in regem: reclamauit ipse tamen dicens se suæ religioni voto professionis astrictum, nec posse, nec debere regni suscipere dyadema. Instantibus, vrgentibus, compellentibus tandem illis, dixit se velle parere ipsorum quodammodo voluntati, dum dictum regnum administrare vellet vsq; ad aduentum hæredis iusti filii, videlicet comitis Cantebrigiæ cui filia fratris sui regis Portugaliæ (vt pręfertur) primo fuerat desponsata, & hoc quidem modo est regni consecutus honorem, Anglos multum diligens, acrius souens qui erant in regno suo propter illorum nimirum probitatem, per quos non dubitauit se superiorem manum semper in cunctis conflictibus reportasse. Rex vero Castellæ non ignorans per quos rex Portugaliæ triumphauerat, tẽtauit Anglos fuluo metallo corrumpere, quorum naturam didicit indultam auaritię,

transmittens aliqua, plura vero promittens, si prodere velint regem cum gente. Erāt reuera duo armigeri quorum virtute, discretione, prudentia per ante semper Portugalensibus cessit victoria, Hispanis vero fuga. Hi (proh dolor) auri sacra fame coacti consensere regi Castellæ, præferentes pecuniam fidei, munera veritati, sed eorum internuncii cuiusdam Anglici illibata conscientia regi delati, & cito conuicti, idem armigeri capti sunt, & carcerali custodiæ deputati, non sine magno totius suę gentis opprobrio, & scandalo nationis. Hæc in Portugalia gesta sunt trans Neptunum.

Actus Papa.

Per idem tempus Vrbanus sextus cui nil datum est diu dulce gustare eius nescio an aduersatiorum improbitate, iterum inimicitias renouatas agnouit inter ipsum & Carolum regem Siculorum, iterum nempe per ipsum regem obsidionis contumelias, opprobria, damna tollerauit, vsquequo pene ad desperationis articulum est perductus. Sed tandem Ianuensium probitate qui cuncta norunt facere propter quid, ereptus, libertati abductus, Ianuam vsque perductus est, à qua ciuitate transmigrare non permittitur donec inestimabilem auri summam pro sua ereptione persoluisset Ianuensibus, qui plus propter nummum quam propter Deum eius ereptioni intenderant, prout patet.

Electus sancti Andreæ capitur.

His diebus electus sancti Andreę in Scotia dum proficisceretur cum multis militibus & armigeris versus Lugdunum vt confirmaretur ab antipapa, captus est, qui quamuis vnum tantum Coggonem haberet in quo ipse & sui consederant, septem tamen pene de nostris bargiis superauit, tanta vis armatorum nebulonum extitit in naui sua. Captus tandem est à duobus filiis Wilhelmi Ruscheby senioris, armigeris comitis Northumbriæ, & eidem comiti præsentatus. Qui cogente tristitia, paulo post prætulit mortem vitæ, ingressus viam vniuersæ carnis.

Parliamentum Londini & acta eiusdem.

Circa festum sancti Martini factum est parliamentum Londoniis, in quo laici concessernnt regi vnam quintam decimam & dimidiam, sub conditione tamē quod clerus decimam & dimidiam daret eidem: cui conditioni obnixe restitit Archiepiscopus Cantuariensis, dominus Wilhelmus de Courteney, dicens hoc minime fore faciendum, præsertim cum Ecclesia debeat esse libera & per laicos nullo modo taxanda, immò citius caput exponeret pro hac causa, quam in tātum sanctam Ecclesiam Anglicanam permitteret ancillari. Quæ responsio tamen commouit turbam communium, vt milites comitatuum, cum quibusdam ex proceribus regni, cum summa furia deprecarentur auferre temporalia ab ecclesiasticis, dicentes clerum ad tantam excreuisse superbiam, quod opus esset pietatis & Elemosinæ per ablationem temporalium, quæ ecclesiasticos extollebant eos compellere ad humilius sapiendum. Hæc clamabant, hæc regi in scriptis breuibus porrigebant: & tanta fuit eorum in hac parte vesania, quod hanc petitionem ad effectum posse perduci credebant. Inde cerneres milites lætari venenos, de his inter se conserre, & velut totius Ecclesiæ temporalia eorum abusionibus iam deputata fuissent, hunc de hoc monasterio, alium de alio sibimet blandiendo, promittere certam summam. Audiui egomet reuera quendam ex huiuscemodi militibus intense iurantem se velle de domus sancti Albani temporalibus annuatim percipere mille marcas. Sed tantæ deliracioni non consensit Rex, sed auditis hinc inde, & horum inordinatis clamoribus, & istorum iustis responsis, præcepit deleri scripta, & cessari inordinate petita, dicens se Ecclesiam Anglicanam in eiusdem status qualitate suis temporibus seruaturum, quam ipsam cognouerat extitisse cum regnum suscepisset, aut potius meliori: quo facto, & apud Ecclesiasticos magna muneratione dignus censebatur, & apud bonos laicos hoc responsum maxime laudabatur. Archiepiscopus proinde (communicato cum clero consilio) regem adiit, & dixit se cum clero regni, vnanimi voluntate, consensu spontaneo vnam decimam regis vsibus prouidisse. Quam concessionem rex tam læte audiuit, tam grate suscepit, vt palam assereret se malle hanc ad præsens donacionem liberam, quam alias quancunque quadrupli valoris coactam: & ita pro tunc hostium ecclesiæ auditas insaciabilis est frustrata. Creata est in hoc parliamento noua dignitas Anglicis insueta, nempe comes Oxoniæ dominus Robertus de Veer appellatus, & factus est Marchio Dubliniæ in Hibernia, cæteris comitibus hoc indigne ferentibus, quod viderent eū gradum celsiorem ipsis regis munere percepisse, & præcipue, quia nec prudentia cæteris, nec armis valentior videbatur.

Oxonia comes primo creatur. Noui duces.

Creati sunt insuper noui duces: quanquam in procinctu Scotico rex in campo donasset illos hiis nominibus, dominus Thomas de Wodestoke, videlicet comes Bukinghamiæ nomen ducatus accepit, & vocatus est dux Glouerniæ, & dominus Edmundus de Langeley qui erat comes Cantebrigiæ vo-

catus

catus est dux Eboraci, quibus Rex de fisco regio summas dedit propter honorem nominum ne suscepisse tantum nomen inaniter viderentur. Dominus Michael de le Pole qui fuit regni cancellarius ibidem, factus est comes South folchiæ, datis ei annuatim de regio marsupio mille marcis, vir plus aptus mercimoniis quam militiæ, & qui trapezetis in pace consenuerat non armatis in bello.

Nouus comes.

Restitutio temporalium Episcopi Norvuic.

Rex preterea in hoc parliamento mediatione sollicita presulis Eliensis, videlicet Thomæ de Arundell, restituit Episcopo Norwicensi bona sua temporalia quæ detinuerat per multos annos (vt superius exaraui) quamuis căcellarius id fieri dissuaderet. Reuera cum dominus Eliensis rogasset regem de re premissa, cancellarius cum indignationis felle respŏdit Eliensi dicens: quid est domine presul q; rogatis? nunquid tam leue regi videtur Norwicensis temporalia modo dimittere quæ per annum sibi præstant amplius mille libris? non indiget Rex talibus consiliariis: nŏ eget amicis huiuscemodi qui eum mulctare cupiunt tantæ pecunie detrimento. Cui respondit illico Eliensis: quid est q; loqueris domine Michael? non de rege sua deposco, sed aliena quę minus iusto detinet titulo, tuo vel tibi similium inductus prauo consilio, sibi nŭquam prout estimo profutura: & tu si tantum regis detrimenta considerando ponderas, cur ab eo mille marcas annuas tam auide percepisti, cum te comitem Southfolchiæ creauisset? Cancellarius cum id audisset, velut iaculo reuerberatus substitit, & amplius huic materiæ contradicere non presumpsit. Et hic finis parliamenti præsentis.

Anno domini M. CCC. LXXXVI. qui est annus regni regis Richardi à conquestu secundi nonus, tenuit Rex natale apud Eltham cum Anna Regina, quo peruenit ad eum Rex Armeniæ sub pretextu pacis reformandæ inter Angliæ reges & Franciæ: sed quid profecerit eius aduentus, ipse solus sensit. Nam preter innumera dona quæ de rege regnique percepit proceribus, Rex concessit & dedit eidem chartam de mille libris ad vitam suam percipiendum annuatim. Fuerat nempe (vt asseruit) fugatus à regno suo per Tartaros, & ob hanc causam multa à regibus Christianis extorsit munera, in tantum vt fælicior fuit illi fuga sua in aliena patria, quam dominium regni sui cum gente sua. Per idem tempus moritur Carolus de pace Rex Siciliæ, qui multa damna Papæ irrogauerat si iniuste noluimus diffinire: excommunicatus tamen à Papa discessit quo vindicandi genere Papa pro tunc contentus est, quia aliud vindictæ genus non occurrit. Nec est in ambiguo Papam voluisse, seque seuerius & materialius vindicasse si sibi potestas brachii secularis minime defuisset. Ferunt ipsum Carolum prodiciose occisum à quodam milite dum sederet ad mensam, die & hora quibus Papam proposuerat occidisse. Gandauenses hiis diebus, non expectato adiutorio quod illis Rex Anglię non sine magnis sumptibus preparauerat innato more genti sue, vt si leui consilio se regi Francię dediderunt, manifeste monstrantes se non posse vni amico vel domino fidem diutius conseruare. Igitur pars exercitus cum quibusdam capitaneis quæ Gandauum mittenda fuerat, ad villam de Berewico destinatur ad retundendas irruptiones Scotorum qui preparati erant ad inferenda damna nostratibus in hac plaga.

Carolus Neapolis moritur.

Gandauenses se reddunt regi Franciæ.

Dux Lancastriæ proficiscitur in regionem longinquam Hispaniæ accipere sibi regnum.

Circa festum Paschæ dominus Iohannes dux Lancastriæ cum magna turba militum, armigerorum & architenentium se præparauit Hispaniç, quod sibi debebatur hereditario iure vxoris sue, scilicet dominæ Constantię filię quondam domini Petronis regis Castellæ & Legionis, vel cum incolarum pace repetere vel iure bellico vendicare. Accessit eius profectioni fauor Papalis & autoritas, tribuens peccatorum veniam cunctis secum proficiscentibus, & omnibus eius profectioni de bonis suis quicquam conferentibus, vt ipse quæstor ex principe effici videretur. Et reuera cunctas dispensationes & singulas accepit à Papa, quas per ante susceperat Northwicensis Antistes, quando cruce signatus erat contra Gallicos & Flandrenses: sed ipsa frequens veniæ & relaxationis concessio tantum viluit & sordebat in populo, vt pauci forent qui huic postremæ cruce signationi aliquid erogarent. Arripuit iter nihilominus, & ad mare cum peruenisset expectare coactus est ventorum penuria, donec pene cuncta quæ sui comportauerant necessaria consumpsissent. Tandem cum humiliati fuissent sub potenti manu Dei, aspirauit aura quæ classem afflauit in Britanniă, prope castellum de Brest, contra quam patriotæ Britones erexerant duas munitiones ad arcendum castellanos & prohibendum eorum egressum in terram suam. Erat tunc dicti castelli capitaneus quidam miles dictus Iohannes Roche, qui cum deplorasset suam coarctationem memoratam, laudabili probitate domini filii Walteri & aliorum nobilium qui cum duce erant confortatus est: siquidem mox egressi contra muni-

municiones prędictas eas ceperunt, confregerunt, diruerunt, & magnam prædam cum captiuis obtinuerunt ibidem, sed non sine suorum dispendio deplorando, quia perdiderunt illic viros quosdam validos atque fortes, quibus patratis surgente vento secundo appulsi sunt in Hispaniam, in portum videlicet de le Groyn, in vigilia sancti Laurentii, cum integra classe sua.

De Henrico Percy misso Calesiam.

Hac æstate increbuere rumores de proposito regis Franciæ volentis obsidionē ponere circa villam de Calesia, & ad hoc exercitum comparantis, ad cuius impetus sustinendos vel potius repellendos cum multis victualibus missi sunt ex Anglia plures valentes, inter quos dominus Henricus Percy iunior, videlicet Henrici Percy comitis Northumbriæ destinatur iuuenis, in quo totius probitatis & militiæ specimen elucebat, qui cum aliquandiu apud Calesiam moram protraxissent in ocio, indignatus Henricus Percy, huiuscemodi quietes se odire professus est. Et reuera per ante dum fuisset custos villæ Berewici, gentem omnino inquietam, id est Scotos, quiescere cōpulit, & sua alacri inquietudine multociens fatigauit. Ob quam causam illorum lingua ipsum Henricum Hotspor vocauerunt, quod calidum calcar sonat. Hic ergo Henricus congregatis sociis, super Morinos & Pikardos facit expeditiones, prædas abducit, & actus exercet laudabiliter militares, & cum pluries ista fecerit & nullus ei resisteret, insuper & cognouisset quod rex Franciæ non proponeret obsidere Calesiam, sed potius inuadere deliberaret Angliam, reuertitur in hanc terram, vt hic ei occurreret quod volebat, bellum scilicet Gallicorum.

De his quæ contigerunt in Austria.

Per id temporis in ducatu Austriæ sub breui tempore fortuna vultus suos in diuersa mutauit, modo se fauorabilem præbens proceribus, modo semet ostendens adiurricem vulgaribus versa vice. Nempe dux Austriæ vir vafer & cupidus, & Vrbano Papæ contrarius, inuidens peregrinis ad Papam confluentibus, imposuit tributum importabile per terram suam transituris, vt vel sic saltem arceret Catholicos à visitatione Papali. Vnde factum est vt per illam viam peregrini transire cessarent, præeligētes longiorem in circuitu peregrinationem suscipere, quam tot iniustis exactionibus, contumeliis & iniuriis lacessiri. Vulgares autem patriæ cernentes vias desolatas & librantes damna quæ iamdudum perceperant, cum peregrini cessassent transire per illos, ducem adeunt, oraturi vt more solito liceret peregrinis transire per illos, per quorum confluentiam non mediocre emolumentum perceperat tota terra: qui spreti & superciliose à duce repulsi, ad propria discesserunt, congregaturi communes regionis ad vindicandum in ducem superbum iniurias præacceptas, quorum cognitis molicionibus dux cum suis generosis & dominis pergit obuiam turbæ vulgari. Et mox commisso bello, cædit, prosternit & captiuat eosdem & adductis morti quos volebat, dimittit reliquos in domos suas, qui cum tanto damno ab eo digressi & amaro animo nimis effecti, iam tunc quidem cessare minis decreuerunt, sed nouum exercitum recolligere, de nouo ducem aggredi statuerunt, quibus illico dux occurrit fidens in priori victoria, perempturos omnes si fortuna fauerct, sed aliter euenit quam sperabat, quia ipse cum tota nobilitate & generosa gente ducatus coram eis corruit.

De timiditate Londoniensium.

Londonienses comperto pro vero quod rex Franci conduxisset nauigium, cōparasset exercitum, direxisset propositum in Angliam veniendi, timidi velut lepores meticulosi, vt mures requirunt hinc inde diuortia, perscrutantur latebras, & velut iam capienda foret ciuitas cæpere propriis diffidere viribus, & de resistentia desperare, & qui in pace timidi iactitabant se cunctos Gallicos sufflaturos ex Anglia. Audito iam licet inani rumore de aduentu hostium, vix vniuersam Angliam illos posse tutare putabant. Idcirco velut à vino madidi ad mutos vrbis currunt, contiguas domos dilacerant, deponunt, destruunt, & cuncta formidolose faciunt quæ in extremis necessitatibus positi facere consueuerunt. Nondum vllus Gallicus in nauem pedem posuerat, Neptunum nullus hostis intrauerat, & Londonienses ac si tota terra in circuitu victa conquisita fuisset, adeo metuunt, ita sollicitantur, velut ipsos hostes aspicerent ante fores, sic sic viri qui in quiete fortes, in pace feroces de semetipsis pulchrum prębent spectaculum, proferunt non sequendum exemplum quid acturi forent, si sentirent instare prælium, inuenire periculum.

De vasis captis sed proditione liberatis.

Sub hac tempestate familia regis quæ constituta fuerat circa Doueriam & Sandewicum ad resistendum Gallicis, si forte illic temptarent irrumpere æquoris vndas, ingressa duce domino de Garsi, obuiat quippe magnis Coggonibus & sex Carricis refertis vini speciebus, pannis aureis & holosericis, auro & argento & lapidibus præciosis,

ciosis, & diuersi generis mercibus exoticis, quæ cursum versus Sclusam in Flandria maturabant, quo cognito quod hostes essent, de ditione requirit eos qui in illis erant. Ianuenses vero videntes se impares tantæ virtuti, semetipsos sine magna resistentia reddiderunt. Nempe ipsa vasa cum contentis Ianuensium esse dicebant, attracta ad Sandewicum cœperunt ea exonerare multis rebus, qui ea lucrati fuerunt. Ianuenses autem non ignorantes vbi succurri deberet eisdem, mox festinant Londonias Cancellarii regni, domini Michaelis Atte Pole comitis Southfolchiæ auxilium petituri, qui fuerat à pueritia magis mercimoniis, vtpote mercator, mercatoris filius, quam militia occupatus, qui mox & illorum vicem doluit, & regem circumuenit, vt scriberet hiis qui ceperunt eos, vetans ne quicquam præsumerent minorare de bonis eorum, restituerent insuper cuncta quæ cepissent. Cancellarius prætereà iussit de thesauro regio eorum damna resarciri, vt videlicet pro cunctis quæ terra marique perdiderant post captionem suam reciperent pecuniæ dignam summam, & ita rex circumquaque delusus, supplantatus, seductus est, & regnum thesauro debito vacuatum, & hostes sæuissimi, infestissimi, crudelissimi, cum pace pecuniaque dimissi. Ipsi ergo mox vt soluerunt à litore, cursum versus Flandriam direxerunt, & portum de Sclusa subintrauerunt.

Rex Franciæ parans inuadere regnum Angliæ, per illud tempus victoriam non armis sibi tantummodo prouenturam credidit, sed muris ligneis estimauit: quamobrem congregatis ex multis locis fabris lignariis, quendam murum ligneum spissum atque densum iussit fieri altitudinis viginti pedum, qui semper ad duodecim passus haberet turrim capacem decem hominum, quæ foret altior subiecto muro per decem pedes, quem murum (vt fertur) erigere præfiniuit in loco vbi applicaturus erat, vt per murum defenderetur à sagittis, & suos gunnarios protegeret, nostratibus plagas horribiles illaturos, & cum opus esset suum exercitum reuocare posset vltra muri ambitum, vbi & fessi quiescere & saucii recreari valerent. Habebat murus ille prout ferebatur in longitudine tria millia passuum, & erat dispositus turribus firmis & crebris vt præfertur. Eo tempore nostrates qui in mari erant obuiant duabus nauibus regis Franciæ sulcantibus campos liquidos, & iter carpentibus versus Sclusiam. Et illico conserta pugna & naues illæ captæ & Sandewicum tractæ sunt, in quibus & pars muri & turrium prædictarum est reperta, & magister totius fabricæ interceptus, qui erat Anglicanus natione, sed quandoque bannitus. Captus est insuper ibi magister Gunnarius qui & ipse prius Anglicis famulabatur apud Calesiam, dum dominus Hugo Caluerlee capitaneus ibi fuerat, & cum hiis diuersæ machinæ ad iaciendum lapides & muros conterendum, & Gunnæ plures, cum magna quantitate pulueris, cuius precium præualuit omnibus manibus supradictis. Erecta est igitur illa pars [illegible] apud Sandewicum, & quem contra nos hostes præparauerant, nos ereximus contra hostes.

Rex Franciæ parat inuadere regnum Angliæ.

Naues Francorum captæ.

Circa festum sancti Michaelis Archangeli citati sunt ad parliamentum Londoniæ qui de iure vel consuetudine adesse parliamento debebant. Per id temporis Michael Atte Pole dudum creatus comes Southfolchiæ, & iam tunc regni cancellarius, cui rex plus debito credebat, & fauebat, conuocari fecit pene de cunctis regni finibus armos & Architenentes in merciam, vt prope Londonias existentes parati forent ad repellendum Francos cum rege suo, si tamen verum esset quod dicebatur de eis, quia parati fuerunt cum ingenti multitudine nauium ad regnum Angliæ inuadendum. Adunatis igitur de diuersis regni comitatibus velut innumerabilibus, tam armatis quam Architenentibus perhendinauerunt prope Londonias viginti milliaria in circuitu, velut pro suis castris occupantes, vbi fuit cernere non secus quam hostilis recognitionis imaginem, dum plebs sic vocata quæ & victu carebat & pecunia cogebatur, sicut in hostili patria pabulando vicinos spoliare, & cuncta quæ fecissent inter hostes in terra propria perpetrare, hoc excepto solummodo, quod ab incendiis abstinebant, qui cum diu moram tam sibimet quam patriotis infructuosam fecissent, iussi sunt ad propria remeare, & parati fore, cum rex ipsos decerneret reuocandos, quorum plures pro rei familiaris inopia, compellebantur reuertentes exponere, vel equos, vel arma venditioni, quidam pro commeatu spoliis intendebant, & rapinis. Nondum finitum fuit parliamentum, sed regressis ad sua vulgaribus, proceres Londoniis permanserunt, præstolantes rumores de Francorum aduentu qui quotidie dicebantur esse venturi.

Parliamentum factum Londoniis & manus commotio regni.

Vbi ne dominus rex parum fecisse videretur, dominũ Robertum de Veer quandoque

Marchio Dubliniæ creatur dux Hiberniæ.

doque comitem Oxoniæ, sed nuper in vltimo parliamento creatum Marchionem Dubliniæ, ducem fecit Hiberniæ, facturus expost de duce regem, si fortuna faueret, tantum afficiebatur eidem, tantum coluit & amauit eundem, non sine nota (prout fertur) familiaritatis obscœnæ, submurmurantibus cæteris nobilibus & baronibus, ac indigne ferentibus tantæ promotionis appetitum in viro tam mediocri, quem nil plus cæteris commendabant vel generis sui sublimitas, vel reliquarum virtutum dotes.

Deposita in Parliamento contra Michaelem Atte Pole.

Per omne tempus istud durante parliamento quotidie prædicabantur noua de Gallorum aduentu, multis in magna trepidatione existentibus, quod viderent Barones in multis dissentire, vnde putabant quidam de prudentibus magnum regno dispendium affecturum, præcipue si mens non foret vna dominis inter tot pericula quæ ab hostibus parabantur. Quia teuera rex infensus erat non solum militibus parliamentalibus, sed pene cunctis proceribus, quia fauebant eisdem proponentibus multos articulos falsitatis contra prædictum Michaelem Atte Pole, & instanter exorantibus iudicium fieri de eodem. Conuicerant eum nempe de multis fraudibus & quibusdam proditionibus in regem, quos nequaquam inficiati nequibat, vnde & cum responsis astaret & obiecta negare nequibat. Rex pro ipso verecundatus & rubore suffusus, caput agitans, heu, heu, inquit Michael, vide quid fecisti. De multis etenim obiectis cõtra eum hoc vnum extitit, quod auarus existens & alienæ pecuniæ auidus, circumuenit regem, vt concederet sibi firmam cũctorum questorum regni, qui cum indulgentiis circuire solent, & congregare pecuniam ad opus fraternitatis sancti Antonii, daturus regi viginti marcas, de prouentibus memoratis de quibus singulis annis leuasse videbatur septuaginta marcas. His & multis aliis defectibus veridica ratione probatis contra ipsum, de officio cancellariæ deiicitur, mulctandus pecunia grandi, scilicet soluenda regi.

Responsum regi fuit ipsum non egere subiectorum tallagio, cum de tanta summa ab eo qui iuste debitor erat regis, poterat merito prouideri. Hæc autem omnia quanquam summe regi placuisse debuerant, maxime displicebant, adeo fidebat infideli, adeo coluit nebulonem. Factumque est vt eius amoris intuitu non multo post infirmaret quicquid in parliamento contra ipsum fuit statutum, & familiariorem haberet quam ante habuerat, non tantum in priuato sed in publico, ita vt in conuiuio sequenti natali in mensa sua recumbere faceret, non contentum communi procerum indumento, sed togatum, quod genus solis regibus ab antiquo debetur, & ne fieret in eum iudicii executio prælegit proditiose circumuenire suos accusatores cum duce Glouerniæ, qui maxima pars videbatur existere eorum qui pro regni commodo laborabant. Itaque prouisum erat inter regem & suos familiares, vt quidam de militibus parliamentalibus qui plus obstiterant vel sibi petenti subsidium pecuniare, vel dicto Michaeli infesti fuerant, vnà cum domino Thoma duce Glouerniæ inuitarentur ad cænam in hospitio cuiusdam Londoniis, & ibidem repente trucidarentur. Quorum morte solummodo, æstimabat sibi cessurum arbitrium voluntatis: sed non cepit effectum tantæ malignitatis commentum: quia & dux de his omnibus præmonitus fuit, & vt cauerent cæteros pręmonuit: iubens vt cænis essent contenti propriis, ne intricari valerent (vt præmittitur) alienis. Ferunt dominum Nicholaum Brambre, (qui Maior Londoniarum fuerat anno pręterito) huic assensum præbuisse consilio. Sed laudabili constantia Richardi Extone Maioris anni pręsentis (qui libere fatebatur cum vocatus esset à rege ad prębendum fauorem tanto facinori, se nunquam cõsensurum in necem talium innocentium) dictum scelus est omissum. Et palam factum est verbum istud omnibus habitantibus in regione vicina tua, vt ex tunc apud omnes odium cresceret talium consiliariorum, & amor ducis & militum prędictorum. Non tamen omisit dux, & milites, ea quæ vera sunt, regnoque fructuosa loqui, sed maiori constantia regi petenti subsidia restituerunt, sępiusque illud susannicum inculcabat militibus, dicens, quin melius est nobis incidere in manus hominum quam derelinquere legem Dei nostri. Tandem propter improbitatem potentium, concessum tallagium, scilicet media pars vnius decimæ, & media quintæ decimæ, quod non regis arbitrio sed procerum prędictorum iudicio pro regni commodo expenderetur. Recepit hanc pecuniam comes Arundeliæ profecturus ad mare. Duci Hiberniæ ad regis instantiam est prouisum vt hæredes Caroli de Bloys, qui vindicauit olim ducatum Britanniæ Armoricæ, venderent Francis pro triginta millibus marcarum, vt hac adductus pecunia, dominium quod rex sibi donauerat in Hibernia viriliter recuperaret, ea

ret,ea duntaxat conditione,vt citra proximum pascha Hiberniam transfretaret,tantum nempe proceres, tantum communes eius transitum affectabant, vt mallent regno carere tanto thesauro,quam ipsius habere præsentiam regem seducentis & infatuantis in regno.

Regi Armeniæ denegatur conductus.

Per idem tempus rex Armeniæ,(qui dudum expertus fuerat regis liberalitatem & procerum) mittit pro conductu, velut aduentus eius causa foret amor pacis reformandæ inter regna Angliæ & Franciæ,quorum vnum iam omnino paratum fuerat ad reliquum inuadendum. Sed reuera plus desiderauit dona quam pacem, plus pecuniam adamauit quam plebem,plus aurum regni quam regem. Et licet Rex esset sibi beneuolus,proceres tamen librantes quod esset illusor,responderunt regi se nolle tractare cum illo.Sicque impeditus est aduentus eius,qui sicut nec primo nec quidem secundo profuisset.

Regis Franciæ aduentus miraculose impeditur.

Rex interea Fräciç ducum,comitum,& aliorum procerum inaudita turba moram traxit in Flandria,paratus ad diripiendum regnum Angliæ, si non Deus eius conatibus obstitisset. Nempe per totum tempus quod fluxit à Kalend. Augusti vsque ad vigiliam omnium Sanctorum,nunquam flauit aura sibi commoda per paucas horas. In ipsa vero vigilia (surgente vento prout putabat sibi fauente turgidius) à longa statione dissoluit naues, & cum impetu portum de Sclusa reliquit. Cumque cunctæ rates fuissent egressæ & iam profunda tenerent, essentque à portu remotæ quasi per viginti milliaria, ecce ventus contrarius obuius eis factus,omnes retrocedere compulit, & non tantum compulit sed & impulit naues, & allisit vt quædam ex eis in introitu ipsius portus de Sclusa confringerentur.Hac occasione & Anglia metu liberata,& rex Franciæ est regressus ad sua. Numerus classis regis Franciæ mille ducentæ naues in hac comitiua fuere.Duces.16.comites.26. tria millia militum, & sexcenta centum millia pugnatorum.

Processus in Michaelem Atte Pole.

Ad hoc vsque tempus parliamento continuato,licet rex grauiter ferret accusationes factas de Michaele Atte Pole cæterisq; quos imprudenter amauit, compulsus est tamen post multas tergiuersationes, auditores & iudicii diffinitores eligere qui plenam haberent potestatem audiendi,& iudicium proferendi in dictum Michaelē, cæterosq; quos milites accusauerant parliamenti. Constituti sunt autem iudices dominus Thomas Glouerniæ,& dominus Richardus comes Arundeliæ,qui non segniter iniunctum negotium adimplebant,rege ad alias partes digresso, quia noluit hiis iudiciis quamuis sibi forent proficua interesse. Tandem(vt præfertur) dicto Michaele de multis sceleribus fraudibusque conuicto, morte dignus iudicatur, & eius bona regio fisco cessura decernuntur. Ipse tamen manu captus, quibusdam diuitibus pro eo in magna summa pecuniæ obligatis. Quem (vt diximus) Rex mox finito parliamento recepit,& sibi cohabitare fecit cum duce Hiberniæ & Archiepiscopo Eboraci domino Alexandro Neuile, qui ex tunc quantum poterant laborabant regem contra dominos cōmouere diebus ac noctibus,& acta parliamenti adnullare. Succreuit igitur indies regi odium contra suos proceres naturales & fideles, istis susurrantibus regē non in effectu fore regem, sed vmbratiliter, futurumq; vt nihil sui iuris existeret si domini accepta potestate gauderent. Credebat itaque illis Rex,& idcirco de cætero proceres omnes suspecto habebat,nihilominus tamen deiecto Michaele Atte Pole de cancellaria,subrogatus est dominus Thomas Arundell Episcopus Eliensis, Dunelmensis de officio thesaurarii, qui multum laborauerat, & expensas fecerat huius dignitatis amore,& pro eo constitutus est frater Iohannes Gilbert de ordine prædicatorum,Episcopus Herefordensis, vir qui plus lingua quam fide vigebat. Et hic huius parliamenti finis. Transit annus iste frugifer, sed mediocriter fructifer: Hispaniæ propter aduentum ducis Lancastriæ regnum vendicantis sollicitus & suspectus: Austriæ propter ducem & nobiles interemptos à communibus perniciosus: Fräciæ propter sumptus & apparatum quem fecerat ad Angliam inuadendum,onerosus: Angliæ,propter graues rumores,sed Londinensibus, propter muliebrem meticulositatem maxime dedecorosus. *Annalis cōclusio.*

Anno domini millesimo trecentesimo octuagesimo septimo (qui est annus regni regis Richardi secundi à conquestu decimus) fuit rex ad natale apud cum Anna regina,& Boemis suis. Circa initium mensis Martii(iuxta decretum parliamenti) parauerunt se ad sulcandum liquentes campos,dominus Richardus comes Arundeliæ, & dominus Thomas Moubray comes Notinghamiæ: quorum primus constitutus est Admiralius instantis termini, vir valde deuotus & bonus,& qui probra quan-

doque desertæ militiæ (cum tunc Gallici circa Southsexiam oras infestarent maritimas nunc abolere cupiens) curauit apponere totas vires.

Comes Arundeliæ proficiscitur ad mare.

Igitur profecturus ad mare, cum recensionem facturus esset in campo sui exercitus, cognouissetque ducem Glouerniæ, cum multis nobilibus velle videre collectam militiam, elaborauit vt bonos haberet, & famosos, vitans conducere Londoniensium & aliarum ciuitatum sutores, vel scissores, quales quidam ante conduxerant leui pręcio, vt plus accresceret auri marsupio. Et quidã alii sic agentes, non regni commodo, sed lucro proprio militabant, vnde factum est, vt à longo tempore, regnum nihil aut parum emolumentum perciperet, illis non hostes inuadere, non experiri vires, sed inaniter tempus acceptum consumere meditantibus, vt integra stipendia consequi præualerent. Comes è contra quos (vt diximus non parcens expensis) valentiores nouit, elegit, vt per hos posset magnum aliquid patriæ reportare. Dux proinde Glouerniæ cernens tam pulchram, tam electam militiam, vrgebat omnes, monebat singulos, vt maris vndas intrarent, solutis morarum nexibus (multis se excusantibus quod oportebat amicis valedicere, negotia disponere domus suæ) æstimabat nempe (prout erat) quosdam arma mutuo suscepisse pro dicto spectaculo, vt laudarentur à dominis tanquam sufficienter armati, quæ proculdubio si diuertendi copiam habuissent, reddituri suis erant possessoribus, & mare repetituri, veluti inermes, quamobrem fuit verisimile quod minus audaces fuissent ad aduersarios inuadendum. Ingressi sunt ergo mare, vellent nollent, cum cunctis vtensilibus quæ habebant, fausta hora, quia non multum tempus effluxit antequam aduersariis obuiarent. Reuera die dominica, in vigilia Annunciationis dominicæ, magna classis nauium Flandriæ, Galliæ, & Hispaniæ refertarum viris bellicis, armatorum diuersis machinis, de longe velificans à speculatore conspicitur: quæ mox Amirallio comiti nunciata, ipsum & suos omnes hilaritate repleuit. Aduersarii vero nihil tale suspicantes, quibus (vt fertur) promissum fuerat à quibusdam Angliæ proditoribus (quibus regnum raro carebat) nostrum nauigium circa mensem Maium minime fore paratum, agebant per omnia magis secure, ventum pro vehiculo, & armatos pro tutela tenentes. Cum autem nostratibus propinquassent vela tanquam nostros vellent aggredi, nostri ex industria simulauere fugam, velut fuissent impares tantæ virtuti. Illi vero plus securum transitum quam bellum cupientes, pertransibant, vnde contigit cum nostrates ventum percepissent ad vota aduersarios insequentes, irruerunt subito super eos, & conflictum atrocissimum commiserunt: tandem victoria cessit nostris, captis octoginta nauibus, & multis diuersæ conditionis armatis, quampluribus quoq; peremptis. Fugerunt tamen de conflictu quædam, quas biduo comes Arundeliæ persequens, postremo cepit & ad classem nostram traxit. Erant autem numero maiores & minores rates centum, & eo amplius quæ omnes vinis refertæ fuerunt. Numerus vero doliorum, ad decem & nouem millia, aut plus excreuit. Ipsa vero vina, cum vasis, mox ad portum de Orwello, & alios regni portus destinata sunt, præter ea quæ regis parti segregabantur, licet ciues de Middelbourgh ad comitem accessissent, & orassent vt liceret eis illa vina comparare, & dare mox pro singulis doliis centum solidos, eo quod amici nostri videbantur existere & vinis egere. Sed his respondit Admiralius, iustius esse, vt hi his gauderent vinis, qui expensas fecerant pro sua profectione versus mare, scilicet communes Angliæ quam alii quicunque pro quocunque lucro ea auferrent. Attamen (inquit) quin estis amici, & de longe venistis, dabimus vobis viginti dolia ne omnino vacui redisse videamini. Ipse vero comes tanta liberalitate vsus est, diuersis conferens de parte sibi contingente, vt nec vnum dolium sibimet remaneret (vt fertur.) Accreuerũt ergo laudes comiti in immensum à vulgaribus, quod postponens quæ sibimet aggerasse poterat, vendens alienis direpta vina, præposuit communem vtilitatem priuato commodo, & eo maxime quod vulgares in effectu senserant, non omnino deperisse, quod penderant perfectioni suę. Comes autem volens his maiora pręstare patriæ, recollecto resarcitoque nauigio, & conductis recentibus pro his qui læsi vel sauciati fuerant, siue perempti, vela reflexit versus castellum de Brest, quod videtur canis esse minoris Britanniæ, contra quod Gallici siue Britones iam duas munitiones erexerant, vel erecturi fuerãt maiores, & multo fortiores, quam fuerunt illæ quas dux Lancastriæ per suos debellauerat, & destruxerat versus Hispaniam proficiscens. Harum vnam Admiralius (debellatis qui intus erant) cepit, & quia videbatur fortis, & necessaria castello, si nostri possiderent eam, posuit quosdam ex nostris in ea. Reliquam vero sumptuose paratam,

Anglia proditoribus nunquam vacua.

Numerus nauium captarum.
Numerus doliorum.

sed

ſed nondum erectam iniecto igne cremauit, & ſic Franci paruo tempore eodem in loco geminata damna cepere, primo per ducis milites: ſecundo, per comitis huius tirones. Caſtellum inſuper de Breſt cunctis victualibus quæ ſufficerent ad vnum annum refecit, & caſtellanis veſtes & calciamenta donauit. Compoſitiſque per omnia rebus, rediuit in Angliam cum benedictione omnium plebanorum. Sed inuidebant omnes tantæ probitati qui cum Rege erant, Dux Hiberniæ, Comes Southſolchiæ, & Symon de Burleya, cum Richardo Styry, deprauantes acta Comitis apud Regem, & dicentes eum nullum opus egregium perpetraſſet, quippe qui non niſi Mercatores inuaſerit, quorum fructuoſius extitiſſet amorem ſeruaſſe patriæ, quam odium exorabile concitaſſe.

Et hi nimirum milites, plures erant Veneris, quam Bellonę, plus valentes in thalamo, quam in campo, plus lingua quam lancea prǣmuniti, ad dicendum vigiles, ad faciendum acta Martia ſomnolenti. Hi igitur circa regem conuerſantes, nihil quod deceret tantum militem informare curabant, non dico tantum armorum vſum, ſed nec ea quæ maxime reges generoſos decent in pace, videlicet in venationem, vel aucupationem aut his ſimilia, quibus regni honor creſcit. Factumque eſt iſtorum inſtinctu, vt Rex tantum offenderetur his qui hoc negotio militauerant, quod venienti ſibi Comiti Notinghamiæ (qui eſt Comes Mareſchallus, & regis ſemper fuerat conſodalis & coetaneus) & ſperanti magnas à rege grates reportaſſe, rex nullum bonum vultum faceret, ſed omnino demiſſum. Dux autem Hiberniæ, vtrique Comiti, nō ſolum vultum ſubtraxit, ſed colloquium: inuidens fortaſſis probitati, quam ipſe aſſequi non valebat. Ipſi vero comites hæc cernentes, ſed paruipendentes, ad propria diſceſſerunt, victuri quietius quam cum rege.

Quidam inuidentes facti comitis.

Interiecto poſt hæc paruo tempore, qui de conſilio regis erant, monuerunt eum, vt Henricus Percy (filius comitis Northumbrorum) mitteretur ad mare, ad repellendum irruptiones hoſtium, qui dicebantur prompti (propter plagam quam dudum acceperant per comitem Arundeliæ) ad irruptiones in Angliam faciendum. Cui nec ſufficientem manum delegauerunt, nec fauorem quem decuit impenderūt, ſed hæc fecerunt ei, inuidentes (vt dicebatur) eius indoli, eo quod iam nomen magnum propter probitatem, tam inter Scotos, quam Anglicos eſt adeptus. Sed ipſe, quod ipſi doloſi machinati fuerant, vel neſciens, vel paruipendens, intrepide ſuſcepit iniunctum negotium, & animoſe ſtrenueq; peregit: & (expleto termino ſuæ militiæ) incolumis remeauit.

Henricus Percy iunior destinatur ad mare.

Per idem tempus erat quidam frater in Anglia, de Carmelitarum ſecta, cui nomen erat Walterus Diſſe, (qui dudum fuerat confeſſor ducis Lancaſtriæ,) ſed cum eo in Hiſpaniam tendente minime profectus eſt, ſed domi remanſerat propter cauſam inferius declarandam. Papa ſiquidem Vrbanus ſextus, agnoſcens Hiſpaniæ regnum grande, diuitiiſque refertum, & librans (licet inaniter) quanta commoda ſibi accreſcerent, ſi Dux eius dominio potiretur, pręter priuilegia quæ conceſſerat profectura, iam noua conceſſit profecto per dictum fratrem Walterum Diſſe poſtulantibus diſpenſanda, ſed non ſine pecunia acquirenda. Inter quæ priuilegia ſiue poteſtates acceptas à Papa, fuit vnum, ad quod acquirendum concurrebant, & grandes ſummas offerebant. Qui pronior exiſtens plura proferentibus, eos domini Papæ capellanos creauit, ſecundum formam & iuris conſuetudinem in Romana curia, frequentatam. Conceſſit inter multas hanc libertatem cuidam fratri de ordine Auguſtinenſium, dicto Petro Pareshull, qui exinde putans ſe omni libertati donatum, cæpit primo adhærere Wiclefenſibus (quos Lollardos quidem vocant) qui ſui tenentes doctrinam magiſtri, iam ex anima multa ſuorum ſequacium Londoniis fecerant, & plures doctrina polluerant ſua praua. Igitur iſtorum ſe tradens informationi, didicit quod bene fecerit, priuatam deſerendo religionem, publicæ vitæ ſe conferens, quæ ſanctior, & perfectior, eminentior, atque ſecurior eſſe videbatur. Tandem horum imbutus malitia, & propria exagitatus nequitia, hortantibus illis, coactus eſt prędicare, & publice vitia ſui ordinis propalare. Venit igitur ad Eccleſiam Sancti Chriſtofori Londoniis, ſequentibus eum pene centum de lollardis, & ibidem tanta mala facinora in confratres quondam ſuos euomuit, vt horrori foret audientibus, & ſtupori. Interea quidam accurrentes, hæc Auguſtinenſibus nunciarunt. Quorum quidam mox egreſſi (ſcilicet ad numerum duodecim maiori animoſitate vigentium) venerunt ad locum, vbi adhuc flagitioſus ille, tanta facinora declamabat. Et audientes quæ dicebantur, valde commoti ſunt, vnus autem plus zelans pro religione,

De potestate Walteri Diſſe.

audacter aſtans, contradixit his quæ nebulo proponebat. Quod cernentes lollardi, ſurrexerunt cum impetu, & fratrem contradictorem deiecerunt, lacerauerunt, & conculcauerunt,& male verberibus tractauerunt. Sed & cunctos fratres eiecerunt. & extra eccleſiam perſecuti ſunt, volentes eos perimere,& eorum domos incendere,cum furore clamantes,& dicentes: Diſperdamus homicidas, incendamus Sodomitas, ſuſpendamus regis & Angliæ proditores. Cum iſto itaque furoris clamore currentes, ignem in habitacula fratrum iniicere proponebant. Sed impediti tamen ſunt humili oratione fratris Thomæ Ashbourne, & ſodalis ſui,qui ambo boni viri, ambo fuere ſacræ paginæ profeſſores. Innuit inſuper ad ſedandum turbam furentem,interuentus cuiuſdam de vicecomitibus Londoniarum,qui eos ſua ſuaſione mitigauit,& ad propria redire fecit. Interea Lollardi ſecum dictum fratrem tenentes, hortabantur vt quia alias diſturbatus in ſermone fuerat, chartam conſcriberet, in qua omnia pręmiſſa,& ſi quæ plura noſceret,exararet. Qui mox eorum acquieſcens ſceleratis conſiliis,chartam confecit,in qua quoſdam fratres ſuos accuſat,de diuerſorum confratrum ſuorum homicidio. Et vt maior fides tribueretur dictis ſuis, edicit occiſorum nomina,& tortorum vocabula:necnon & loca deſignat, in quibus occiſi vel ſepulti fuerant tali modo perempti. Dicit inſuper eos Sodomitas exiſtere, regiſque & regni traditores, & multa plura quæ dinumerare longum foret. Confectamque chartam configit ſuper fores Eccleſiæ ſancti Pauli Londoniis, vt maior confuſio poſſet accreſcere fratribus memoratis.In cuius principio dicit ſemet de nido egreſſum diaboli,& per Dei gratiam,de malis & impuris hominibus euaſiſſe ad vitam perfectiſſimam, ob quam cauſam, & quia erat veritatis aſſertor, dicit plurima ſemet aduerſa paſſurum ab iiſdem fratribus, ſi comprehendere poſſent eum. Sed gratias agit Vrbano Papæ,quod tantæ per eum libertati donatus ſit,quod valeat cum adiutorio amicorum ſe ſubtrahere de manibus æmulorum.Hanc chartam multi de capuciatis militibus perlegentes, pro firmo prædicauerunt cuncta fore vera quæ ſcribebantur,vnde & tranſcripta exinde ſibi fecerunt,vt valerent ſuæ militiæ ſatisfacere in futurum. Erant autem milites qui hanc ſectam coluerunt quam maxime,& ſuſtentauerunt Wilhelmus Neuile,Ludouicus Clifford, Iohannes Clanvow, Richardus Styry,Thomas Latymer, & inter cæteros maior fatuus Iohannes Montagu,qui in tantam lapſus eſt veſaniam, vt cunctas imagines quas apud manerium de Scheuele (bonæ memoriæ quondam) Iohannes Aubrey, & expoſt dominus Alanus Buxille,vel eorum anteceſſores erexerant in capella ſua,deponi faceret,& in locis abditis collocari: vnum ſolummodo priuilegium adepta eſt imago beatæ Catherinæ, quam in priſtinum ſuum deferri permiſit,quia plures afficiebantur. Huius ſacerdos ſectator acerrimus lollardorum, cum perueniſſet ad vitæ metam, & cognouiſſet ſe proculdubio moriturum,compunctus,& penitens eorum quæ contra fidem commiſerat,ſacerdotem petiit,cui confiteri valeret:Cui quidam de familia velut cum admiratione reſponderunt: Quid eſt (inquiunt) quod quæritis? quid quod deſideratis? Nonne vos prædicaſtis,omnem confeſſionem extrinſecam ſacerdotibus faciendam ſuperuacuam,ſolummodo ſufficere,vt quis ſoli Deo confiteatur? Quibus ille, Erraui inquit,ſed modo precor indulgete mihi copiam ſacerdotis. Accidit eo tempore vt præſens eſſet Nicholaus Hereford,doctoris theologiæ gradum habens, ſed ſeductoris ſequens officium,quippe cui (poſt hæreſiarcham Iohannem Wicklef) omnes huius ſectæ viri maxime adhærebant.Hic ergo cum ad præsbyterum acceſſiſſet,& in voluntate confitendi poſitum cognouiſſet,quid eſt(inquit)quod agis fatue? quid turbaris?Confitere Deo,qui poteſtatem ampliorem habet ligandi, atque ſoluendi, quam habent laici ſacerdotes,& ſufficiet iſta confeſſio tua:tibi ipſi peccaſti,nõ ſacerdoti,ipſe debet remittere cui ſit offenſa. Ille vero perſiſtens in petitione ſua:In vobis (inquit) ſit peccati periculum,ſi ſine confeſſione viaticoq; diſcedam,cui voluntas ineſt catholice moriendi,ſi mihi copia donaretur:& poſt puſillum ſpiritum exhalauit. Cui credibile eſt ſuffragaturam voluntatem bonam confitendi, quam habuit moriendo. Et quia pro maiori facienda notitia huius infandæ ſectæ, pauliſper digreſſi ſumus à materia ad continuandum inceptæ rei ordinem reuertamur.

Ruina militum lollardorum.

Dux Hiberniæ repudiat vxorem ſuam, regis natã, & cit ignobilem.

Accidit his diebus, vt Robertus de Veer elatus de honoribus quos rex impendebat eidem iugiter,ſuã repudiaret vxorem iuuenculam,nobilem, atque pulchram, genitam de illuſtris Edwardi regis filia Iſabella, & aliam duceret, quæ cum Regina Anna venerat de Boemia (vt fertur) cuiuſdam Cellarii filiam, ignobilem prorſus, atque fędam: ob quam cauſam magna ſurrepſit occaſio ſcandalorum(cuius nomen erat in vul-

in vulgari idiomate Lancecrona.) Fauebat ſibi in his omnibus ipſe Rex, nolens ipſum in aliquo contriſtare, vel potius (prout dicitur) non valens ſuis votis aliqualiter obuiare, quia maleficiis cuiuſdam fratris (qui cum dicto Roberto fuit) Rex impeditus nequaquam quod bonum eſt, & honeſtum cernere, vel ſectari valebat.

Indignabantur proinde proceres, ſed pręcipue dux Glouerniæ auunculus præfatæ puellæ, qui etſi modo non valebat vlciſci tantas iniurias illatas nepti ſuę, omnia tamen conſeruabat in corde ſuo, vſque in tempus retributionis futuræ. Ducem vero Hiberniæ pręmiſſa non latebant, quamobrem & ſibi cauere ſtatuit, & ducem Glouerniæ cum vniuerſis qui ſibi fauebant de medio tollere meditatur. Iam Paſcha tranſierat, iam tempus pręterierat, quod dux Hiberniæ transfretaturus fuerat in Hiberniam, & adhuc eum, velut nihil de profectione cogitaret, Anglia retinebat. Sed ne tumultus foret nimius in regno inter proceres, rex velut deducturus eum ad naues, in Walliam proficiſcitur cum eodem, non dimiſſurus eum, ſed detenturus ibidem, vt illuc ſemoti, quietius deliberare poſſent, qualiter Ducem Glouerniæ, comites Arundelię, Warwici, Derby, & Notynghamiæ, cum aliis regni fidelibus dolo tenerent, & occiderent. Erant autem cum illis comes Southfolchiæ Michael Atte Poole, Robertus Tryſilian iuſticiarius, & plures alii qui ſuæ pelli timentes, non ſegnius quam rex, & dux Hibernię, in necem prędictorum procerum conſpirabant. Emerſo temporis magno ſpacio è Cambria (velut profectio Ducis in Hiberniam obliuioni data eſſet cunctis qui remanſerant in Anglia) redit cum duce, & ſuis traditoribus, ad caſtellum de Notyngham, tractaturus ibi finaliter de morte procerum prędictorum. Illuc igitur aduocari fecit multos de Londoniis, quos nouit contingentes ad vtrumlibet, & cunctos regni vicecomites, & Iuſticiarios vniuerſos. Sed Londonienſes acceſſiuit, quia mobiles erant vt arundo, & nunc cum dominis nunc cum rege ſentiebant, nuſquam ſtabiles, ſed fallaces, quorum multi nuper de proditione in regem confeſſi fuerant, ſed tamen eius gratiam conſecuti, vt ipſi gratiam ſibi pro gratia gratis rependerent: & dominos indictarent de multis criminibus, quæ contra eos rex dum in remotis ageret imaginatus fuerat cauteloſe, vicecomites conuenire fecit, vt ſciret quantam poteſtatem poſſent contrahere in regis negotium aduerſus Barones, & vt ipſi nullum militum de pago vel ſchira permitterent eligi, niſi quem rex, & eius conſilium elegiſſet. Sed ad iſta reſponſum eſt per vicecomites, communes omnes fauere dominis, nec eſſe in poteſtate ſua ad hanc cauſam exercitum contrahere. De militibus eligendis dixerunt ſimiliter, communes velle tenere conſuetudines vſitatas, quæ volunt quod à communibus milites elegantur. Vicecomites ergo datis his reſponſis, dimiſſi ſunt. Iuſticiarii ſunt vocati, vt ipſi decernerent indictamenta fore legalia, & eiſdem apponerent ſua ſigilla. Quod & tunc factum eſt, à Roberto Tryſilian & Iohanne Blake iuris apprenticio (quem Robertus Treſilian ad curiam Regis ad dictum facinus introduxerat perpetrandum) expeditis ad vota indictamentis in ſæpedictos proceres, & multos alios nobiles & Barones, qui ad hoc vocati fuerant ſunt dimiſſi.

Dux Glouerniæ indignatur.

Rex redit à Wallia.

Conſilium ſubdolum.

Cauſa huius vocationis.

Proceres indictantur.

Rex autem & dux Hiberniæ miſſis mox nunciis conduci fecerunt, quos poterant, vt cum illis ſtarent ſi oporteret contra dominos in die belli. Quorum multi reſponderunt, ſe nec poſſe, nec velle ſtare contra dominos, quos pro certo ſciebant intime regem diligere, & omnia machinari; omnia ſtudere, omnia facere pro honore ſuo. Multi ſimpliciter putantes ſe conduci, promiſerunt ſe ad notationem regiam fore paratos. Interea rumor huius facti peruenit ad dominos, & eos magna repleuit triſtitia, eo quod nullius culpæ conſcii tanto regis odio turbarentur. Vnde in primis regis patruus, dominus Tho. dux Glouernię, vt regis odium mitigaret, & animum ad concordiã pacemq; reduceret, coram epiſcopo Londinenſi, & multis aliis regni nobilibus, tactis ſacroſanctis, iuramentum ædidit ſe nunquam aliquid in regis lęſionẽ machinatum fuiſſe, ſed omnia pro poſſe, ſtuduiſſe, & perfeciſſe, quæ regis honorem, cõmodum, & beneplacitum proſpectabant: excepto, quod ducem Hibernię, quem rex dilexit, lætis oculis non reſpexit, nec quidem in futurum reſpicere voluit, qui non tãtum ſuam ſed regis conſanguineam dehoneſtaſſet: quamobrem in eundem ſtatuit firmiter vindicari. Cum autem epiſcopus Londinenſis iſta (prout iniunctum ſibi fuerat) regi retuliſſet, & aliqualiter ad credendum Ducis iuramento inclinatus eſſet, Michael Atte Poole timens ſi dux & rex rediſſent in concordiã, ſua adfutura diſpendia, verba fecit contra ducem, quibus aduerſus eum regis animum commoueret. Cui mox epiſcopus: Sileas (inquit) o Michael, non decet enim te os de cætero aperire. Quare

Rex conducit bellatores.

Dux Glouerniæ mittitur regem pacare.

Epiſcopus loquitur Michaeli Atte Poole.

Quare (inquit Michael) ita dicis? Quin (inquit episcopus) damnatus fuisti in retroacto parliamento, & non est nisi regia gratia quod tu viuis. Ad hæc mox Rex iratus præcepit episcopo recedere, & ad suam ecclesiam remeare. Qui confestim discessit, & duci quæ viderat vel audierat nunciauit. Hinc excreuit rancor & indignatio duci, suisque nequam consiliariis odium inexorabile, per omnes dies duce Hiberniȩ, Michaele Atte Pole, Roberto Trisilian, Alexandro Neuile Archiepiscopo Eborac. & multis aliis, iram augentibus, concitantibus, & confirmantibus contra ducem. Qui considerans quorsum res tenderet, conuocatis secreto comitibus Arundeliæ, Warwici, & Derbeyæ (qui consimili damnationi subiacerent, si non mature prospicerent sibi) denudat consilium, edicit periculum, quod omnes in commune tangebat. Qui mox collectis exercitibus, statuerunt regem conuenire super præmissis, & fauore quem præbuit non tantum suis, sed publicis proditoribus, nec non de periclitatione regni, quæ imminebat, nisi maturius subueniretur eidem. E contra rex ex parte sua (agentibus proditoribus) deliberauit qualiter singulos præfatos tolleret, antequam munitis viribus sibimet subuenirent. Et primo misit ad castellum de Reygate (vbi comes Arundeliæ morabatur) comitem Northumbriæ, cum multis aliis ad arestandum eum. Qui cernens animum comitis exacerbatum, & militiæ magnam multitudinem circa ipsum, timens perficere commissum mandatum, negotio recessit infecto. Post quem missi sunt plures qui noctanter eum interciperent, & pręsentiæ regis sisterent, vel certe perimerent, si quo modo possent. Sed illorum aduentum pręuenit nuncius ducis Glouerniæ, qui nocte tota illum equitare cōpulit, ita vt summo mane perueniret ad siluam de Harynggeye (transcursis celeritate triginta milliaribus (non sine magno labore,) vbi repperit congregatos ducem Glouerniæ, & comitem Warwicensem, cum populo numeroso.

Rex mittit ad capiendum comitem Arundeliæ, sed euasit.

Eodem tempore (vt dicebatur) rex versus Cantuariam se parauerat proficisci, non tantum vt vota redderet beato Thomæ, sed vt promissa pacta firmaret transfretando regi Franciæ, cui vendiderat Calesiam, cum castello de Guynes, & vniuersis fortalitiis quæ antecessores possederant in illis partibus, vel auito iure, vel bellica acquisitione. Sed hanc profectionem impediuit subito comperta congregatio dominorum in silua de Harynggeye, & regem obstupescere multum fecit, vnde conuocatis familiaribus suis, sciscitabatur quid sibi vellet talis collectio inopinata. Et cum cognouisset propositum dominorum, quod pro reducendo eum ad frugem melioris vitæ, & regiminis commodioris conuenerant, mox expauit, quærens quid agendum in tanta turbatione foret. Quidam autem censuerunt dominos reconciliandos, & promittendum eis votiuam executionem propositi sui. Alii laudauerunt regis familiam, congregandam cum Londoniensibus, ad exeundum & obuiandum proceribus, & experiendum martis fortunam. Et horum acerrimus erat Archiepiscopus Eboracensis. Sed dissuaserunt hoc prudentiores conciliarii, asserentes regi nullum prouenturum commodum licet vinceret, & magnum adfuturum dedecus & dispendium si vinceretur. Interea venit quidā miles exercitatus, sed sensu vacuus, Dominus Hugo de Lynne, qui eo quod stultus erat, & sensum perdiderat, eleemosyna dominorum plurium sustentabatur. Ab isto igitur Rex iocando quæsiuit quid acturus esset contra proceres, qui congregati dicebantur in pręddicta silua. Cui mox Hugo cum summa melancholia respondit. Exeas (inquit) & aggrediamur eos, & cuiuslibet matris filios perimamus, & per oculos Dei hoc completo, peremisti omnes fideles amicos quos habes in regno. Quod responsum etsi stulte prolatum, sapientes quam maxime ponderant. Interea pacis mediatoribus intercurrentibus, res ad id deductum est, vt domini apud Westmonasterium coram rege venirent, accepturi responsum de his, pro quibus commoti fuerant. Episcopo Eliensi, cum multis aliis fide dignis, sacramento firmantibus pro parte regis, quod nulla fraus, nulla deceptio, nullum periculum pararetur, per quod ipsi domini nec in vita vel membris sentirent dispendia quouismodo. Et si contingeret regem, vel eos qui cum eo erant, ab isto pacto resilire, palam, vel occulte, dicti mediatores dominos inde pręmonerent. Cum autem domini se parassent, vt Londonias iuxta condictum conuenirent, præfati pacis mediatores, clam miserunt ad illos, nunciantes insidias tensas eis, in loco qui vocatur le Muwes iuxta Londonias, & ideo se nolle consulere vt venirent, nisi cum secura manu. Quod audientes domini, suum distulerunt aduentum. Vnde transacta hora limitata, cum nō adfuissent, inquisiuit rex cur domini pacta non seruabant. Cui episcopus Eliensis: Quia (inquit) parantur insidiæ mille vel amplius armatorum in tali

Rex proficiscitur Cantuariam.

Proceres congregantur, rex turbatur.

Ridiculosa responsio.

in tali loco contra pactum, & ideo nec veniunt, nec reputant vos fidelem. Rex vero confestim motus, iurauit se non esse conscium huius rei, & ideo iussit vicecomites Londoniarũ, vt pergentes ad le Muwes, & omnia perscrutantes, interficerent, si quos inuenirent ob hanc causam congregatos ibidem: sed non latuit dolus ibi, sed apud Westmonast. factione Thomæ Triuet, & Nicholai Brambre militum, qui cognoscentes se deprehendendos, occulte dimiserunt armatos, & Londonias remiserunt. Misit ergo Rex iterum ad dominos, promittens securum commeatum, si venirent. Qui mox ad Westmonasterium cum manu valida peruenerunt.

Acta apud Westmonast. inter regem & dominos.

Rex vero in aduentu dominorum regalibus ornans se insigniis, toga videlicet, & sceptro, aulam Westmonast. est ingressus, pro quo Cancellarius Episcopus Eliensis verba fecit in hunc modum. Domini (inquit) dominus noster Rex audiens vos dudum congregatos in parco de Harynggeye contra morem, non in vos irruere voluit (quod quidem sibi fuisset facile, si non vobis cauisset, & his qui vobiscum erant.) Quia nulli dubium, si conflasset exercitum, multo plures vobis habuisset, & fortassis multus hominum sanguis effusus fuisset, quod constat dominum nostrum Regem quammaxime abhorrere: & ideo patientiam sibi sumens & mansuetudinem, præeligit vos pacifice conuenire, & causam dicere, quare tot homines congregastis. Ad hæc domini responderunt ob regis & regni vtilitatem se conuenisse, & vt proditores, quos secum iugiter detinebat, auellerent ab eodem. Proditores vero appellabant Robertum de Veer ducem Hiberniæ, Alexandrum Neuile Archiepiscopum Eborac. Michaelem Atte Pole comitem Southfolchiæ, Robertum Trysilian falsum Iustitiarium, Nicholaum Brambre falsum militẽ Londinẽsem. Et vt hanc appellationẽ veram fore monstrarent (proiectis chirothecis) eam se velle duello prosequi iurauerunt. Ad hæc Rex: Non ait modo fiet hoc, sed in proximo Parliamento, quod præfigimus in crastino Purificationis beatæ Virginis, ad quod, tam vos, quam ipsi venientes, recipietis (secundum iuris exigentiam) quæ ratio dictauerit vniuersa. Et nũc ad vos (ô domini) meus sermo, quo modo, qua ratione, vel quali vos audacia præsumpsistis contra me insurgere in hac terra? Putastisne me perterruisse cum tanta vestra præsumptione? an non armatos habeo, si voluissem, qui vos circumseptos vt pecudes mactauissent? Profecto de vobis omnibus non plus in hac parte reputo, quã de coquinæ meæ infimo garcione. Cum hæc & plura alia perorasset, leuauit Ducem Glouerniæ (qui hactenus genu flexerat) & reliquis iussit vt se erigerent. Post hæc amicabiliter duxit illos in cameram, & pariter potauerunt, & finale responsum receperũt, quod cuncti (prout dictum est) ad parliamentum conuenirent, in quo fieret omnis iustitia vtrique parti. Et interim Rex recepit Ducem Hiberniæ & ceteros in suam protectionem, & Ducem Glouerniæ cum suis sociis pari modo, vt nulla pars interea noceret alteri, nec præsumeret congregationem facere vsq; ad diem tempusq; præfixum: & sic istud consilium est solutum. Hæc acta sunt in absentia prædictorum, quia non audebant comparere in dominorum præsentia, quia profecto si comparuissent, tunc ilico pœnas luissent absq; respectu regiæ maiestatis.

Dux Hiberniæ congregat exercitum ad extinguendum dominos.

Recedentibus dominis non est visum eis tutum iam tunc disiungi, propter regis mobilitatem, & proditorum notoriam falsitatem, quod eis expost magnæ sapientiæ loco fuit. Nam de conuenientia regis dux Hiberniæ in partibus Cestriæ, Walliæ, magnam turbam collegerat. Quorum campi ductor erat Cestriæ Constabularius dictus Thomas Molynewes, vir diues & audax, cuius nutum tota illa prouincia expectabat. Non diu tamen dominos latere potuit tantus dolus, sed præmoniti de his omnibus, & quod Dux Hiberniæ Londonias properaret cum tanta turba, vt iunctus Londoniensibus, quasi inuincibilem exercitum ex duobus faceret, extemplo suos armauit, & inuicem cohortantur, vt iam non negligant salutem propriam, sed festinẽt præoccupare vel extinguere, qui in illorum necem conspirauerant fraudulenter. Igitur Duci Hiberniæ exeuntes obuiam, sed occulte, dimiserũt turmas suas ad obsidendũ omnes vias, quibus venturus sperabatur. Sed dux Hiberniæ cum sublimis & gloriosus equitaret cum exercitu, quem comparauerat, & nullum crederet ausurum obuiare sibi, repente dirigens in obliquum oculos, vidit dominorum exercitum non procul ab eo distantem, & aduentum eius in cuiusdam vallis medio præstolantem. Quo viso, cor eius expauit, & dixit: Amici (inquit) vt cerno mihi fugiendum est ad horã, quia multo maior fortitudo in aduersa parte videtur quam nostra: vnde antequam sit manibus conserendum, me subtraham, & saluabo si potero. Quia me solum quærunt, contra vos autem nihil habent. Quamobrem me dilapso vos de facili euadetis. Cui quidam

Domini exeunt obuiam duci Hiberniæ.

Dux Hiberniæ verba facit ad suos.

ex militibus suis ait: Tu nos è patria exire compulisti, tu fidem nobis suasisti, tu ad hoc iter nos coegisti, tecum ergo parati sumus dimicare, tecum vincere (si contingat) vel (si fortuna non faueat) tecum mori viriliter. Non(inquit) ita in præsentiarum facietis, & mox calcaribus vrgens sonipedem fugere æstimabat. Quare multi, qui cum eo venerant execrantes eius meticulositatem, ad dandum dextras dominis parauerunt. Erat ibi tunc dictus Thomas Molinews, qui se præparauit ad pugnam (quia nondum domini cuncti conuenerant ad illum locum) sed vnus tantum, filius ducis Lancastriæ Henricus Comes Derbeyæ, qui cum aliquandiu pugnasset, fessus & desperans, flumen quod prope erat, ingressus est. Inter multos vero Thomas de Mortuomari miles hortabatur vt ascenderet, vel sine dubio eum in flumine sagittis perforaret. Si (inquit Thomas) ascendam, visne seruare vitam meam? Non hoc promitto(ait miles) sed vel ascendas vel occumbes mox. Cui ille: Si sic (inquit) necesse est, sinas vt ascendam, vt tecum vel quocunq; vestrum pugnem, vt moriar sicut homo. In ascendendo autem cepit eum miles per cassidem, & de capite suo traxit, & mox extracto cultello daggar-

Thomas Molinevvs occiditur.

do eius cerebrum perforauit. Interea dux Hiberniæ fugiens, peruenit ad flumen, sed cum transire ad pontem vellet, confractum reperit. Ad alium vero pontem dum peruenisset, architenentes inuenit, qui eius transitum prohiberent. Igitur diuertens ab eis, & vadum quærens, equum compulit intrare flumen, in quo mox ex equite natator factus, ad aliam ripam venit. Nox autem erat, & ideo non sunt secuti fugientem serui procerum, eo maxime, quod diuerticula patriæ nesciebant. Equus tamen eius, cum casside, & cum chirothecis pectorale, in sortem peruenit dominorum. Vnde expost magno tempore submersus fuisse putabatur. Quadrigam eius insuper cum clitellis proceres interceperunt, in quibus plurima repererunt, & præcipue Regis ad ipsum literas, in quibus continebatur, vt venire festinaret ad eum Londonias, cum potestate magna, & Rex paratus esset, & cor apponeret ad viuendum & moriendum cum eo. Qui apices magnam fidem fecerunt dominis de Regis inconstantia & mutabilitate.

Acta Michaelis Atte Poole.

Michael Atte Poole per idem tempus timens animaduersionem in eum futuram, latenter fugit Calesiam, ducente eo quodam milite Wilhelmo Atte Hoo. Quo cum peruenisset mutato habitu, & rasa barba, portabat altilia velut ad vendendum, donec venisset ad fores castelli Calesię, cuius capitaneus erat dominus Edmundus Atte Poole frater eius, à quo(licet difficulter cognitus propter vestem sordidam, & rasam barbam) rogauit vt eum occultaret & tutaretur, narrans quod propter quosdam æmulos, quos timebat Anglia excesserat. Cui ille, Frater meus es (ait) sed noueris, quod pro vlla consanguinitate nolo deprehendi falsus regno Angliæ, nec te admittere sine scientia vel cōsilio domini Wilhelmi de Bello campo, qui est capitaneus huius villæ, quia credo & veraciter coniicio, quod sine magnis offensis non fugisti. Misit ergo ad Wilhelmum Beauchamp, nuntians fratrem eius aduenisse, non tam mirabiliter, quam miserabiliter, & orans vt sibi liceret recipere eum, & exhibere, donec idem Wilhelmus decerneret eum remittendum. Quod ita factum est: Nam reductus ad Regem fuit, sed permisit illum Rex ire libere, quocunque vellet, paruipendens verbum proprium, quo promiserat eum exhibendum cum ceteris Parliamento futuro. Fugerunt eo tempore Archiepiscopus Eborac. & Robertus Trysilian, iram (quam meruerant) procerum metuentes. Regressis dominis à conflictu, qui fuit iuxta Burford prope Babbelake, vbi militibus, qui conuenerant cum duce Hiberniæ, & armigeris, redonatis armis & equis, & secum detentis, sed plebanis equis, arcubus, sagittis, spoliatis & domum remissis, magna fiebat in communi vulgo lætitia de hostibus regni stratis. Sed hanc lętitiam temperauit euasio ducis Hibernię quia quid de eo fuit actum nesciebatur.

Capitur nuntius regis Francorum.

Accidit eo tempore, vt quidam nuntius regis Franciæ caperetur, Lustratus nomine, qui detulerat apices, in quibus licentiauit Rex Franciæ, Regem Angliæ, & ducem Hiberniæ, & quosdam alios (sub hominum certo numero) venire in Boloniam, vbi Rex Franciæ (collecto exercitu) aduentum Regis præstolabatur, vt eum susciperet cum magna pompa, & ab eo reciperet possessionem in Calesia, & omnibus munitionibus, quas Rex Angliæ in illis partibus possidebat, pro quibus omnibus rex Franciæ persoluisset. Et Rex Angliæ pro Vasconia homo ligeus Regis Franciæ deuenisset, proceres autem hæc reticentes, festinauere Londonias properare, vbi rex natale dominicum celebraturus erat, non apud Westmonasterium, sed in turri, quia putabat locum(si quid sinistri emergeret) se posse tueri. Collecto ergo exercitu prope ad quadragin-

draginta millium valentium bellatorum (eo libentius aduentantium, quo ſperabant Londinenſes ſpoliandos.) In craſtino natalis dominici Londonias peruenerunt, & ſe in campos, vbi videri poterant à turri per bellicas acies demonſtrauerunt. Et quia res digeſſimus vſque ad hoc tempus, hic erit elapſi finis anni. Tranſit annus iſte frugifer, fructiſer, & ſalubris mediocriter: Angliæ turbulenter (præter id, quod vina capta per comitem Arundeliæ lætificarunt corda multorum:) Hiſpaniæ lætus de receſſu ducis regnum vendicantis, & ſuorum interitu miſerando: Franciæ triſtis & lugubris, propter non ſolum vina perdita, ſed vaſa cum viris: Flandriæ mœſtus, propter vina perdita cum bonis communiter Gallicorum.

Annalis concluſio.

Alla inter Regē & Londonenſes.

Anno dominicæ incarnationis M. CCC. LXXXVIII. fuit Rex ad natale Londoniis in turri (vt præfertur) (hic eſt annus vndecimus regni eius) ad quem locum collecti ſunt proceres cum plebe ſua, hoſpitatique ſunt in ſuburbiis vitantes fallacias vrbanorum. Erant tunc in magno metu Londinenſes, librantes diuerſa pericula, ſcilicet iram Regis, ſi proceribus aperirent, ſi vero illos excluderent, indignationem indiſcreti vulgi, quod cum illis venerat, & præſto fuit ad infringendum muros vel fores ciuitatis, ſi vel minime exacerbarentur. Reſtabat & aliud ſatis graue periculũ, quia niſi maiores dominis aperirent, communes ciuitatis & pauperes (qui plus affectabant ſeditionem quam pacem) parauerunt ſe ad introducendum dominos cum plebe ſua, & diripiendum quicquam in domibus diuitum pretioſum. Habita tandem deliberatione Maior Londoniarum exiit, & dominis hoſpitia intra vrbem, & omnia neceſſaria bona fide (ſi acceptare vellent) promiſit, & vinum cum ceruiſia, caſeumque cum pane diſtribuit in exercitu vniuerſis, quod non paruum commodum poſtea vrbi fuit. Rex interea audiens, & ſciens hæc omnia, diſſimulabat, tanquam collectam multitudinem paruipenderet, & dominos non timeret, dicens Archiepiſcopo Cantuarienſi, & aliis qui intercurrebant pro pace facienda. Sinantur (inquit) hic iacere cum turba ſua, donec expenderint omnia bona ſua, & tunc demum vacui reuertentur, & egentes in domos ſuas, & tunc loquar cum eis iudicium ſigillatim. Cum hæc audiſſent domini, valde commoti iurauerũt ſe nunquam receſſuros, donec cum eo ore ad os colloquium obtinerẽt. Et mox miſerunt, qui fluuiũ Tameſin cuſtodirẽt, ne rex laberetur à manibus eorum, & poſtea ſubſannaret eos. Tunc videns rex ſe vndiq; circumcluſum, nuntiis loqui cæpit, & iuſſit renuntiari dominis, ſe velle tractare cum eis. Qui poſtulauerunt, vt in craſtino veniret ad Weſtmonaſt. vbi voluerunt ſibi depromere vota ſua. Non (ait rex) volo tractare cum eis apud Weſtmonaſterium, ſed hic in turri. Cui domini renuntiauerunt hunc locum ſuſpectum fore, eo quod poſſent illic ſtrui inſidiæ, & eis pericula præparari. Ad hæc Rex, mittant (inquit) ducentos vel quot de ſuis voluerint, & præuideant cuncta, ſcrutentur vniuerſa, ne lateat vllus dolus. Quod ita factum eſt. Tunc Dux Glouerniæ cum ſociis ſuis intrant turrim, & habito palam cum rege, ſed breui colloquio (poſtulante rege) cameram intrauerunt, vbi coram eo, eius conſpirationem qua indictari ſunt recitauerunt, & literas oſtenderunt, quas miſerat duci Hiberniæ, vt exercitum congregaret in pernitiẽ eorundem. Apices quoque Regis Franciæ (quas interceperant) exhibuerunt, quibus vel conceſſus fuit regi conductus in Franciam veniendi, vel cetera firmandi, quibus eius honor decreſceret, poteſtas ſateſceret, & fama periret. Quid tunc Rex ageret (iſtis viſis) neſciuit, præcipue, quia nouit ſe notabiliter depreſſum. Tandem confuſum & lachrymantem (licentia tunc petita) reliquerunt, ea conditione, vt craſtino veniret ad Weſtmonaſterium auditurus plura, & tractaturus de neceſſariis negotiis regni ſui. Quod ipſe promiſit, retinens ſecum in pignus amoris ad cœnam Comitem Derbenſem: ſed antequam iret cubitum, agentibus ſuſurronibus, & dicentibus non eſſe decens Regi, tutum, nec honorificum, vt illic pergeret, propoſitum mutauit. Proceres cum hæc nouiſſent triſtes effecti, & amaro animo, renuntiauerunt ei, niſi venire maturaret iuxta condictum, quod eligerent alium ſibi regem, qui vellet & deberet obtemperare conſiliis dominorum. Quo telo Rex percuſſus, ad Weſtmonaſterium in craſtino remigauit. Cui (poſt paucos tractatus) dixerunt proceres pro honore ſuo, & regni ſui commodo, oportere, vt proditores, ſuſurrones, adulatores, & malefici, detractatores, & inutiles à ſuo palatio & comitiua eliminarentur, & alii ſubſtituerentur loco ipſorum, qui ſcirent, & vellent, ſibi magis honorifice & fidelius famulari. Quod vbi Rex conceſſit (licet mœrens) cenſuerunt arcendos à curia Alexandrum Neuile Archiepiſcopum Eboracenſem, Iohannem Fordã Epiſcopum Dunelmenſem, fratrẽ Thomã Rushok regis confeſſorem (de ordine Prædicatorum) Epiſco-

Epiſcopum Ciceſtrenſem, ſed ipſe ſibi conſcius fugam iniit, & Eboracenſis latebras requiſiuit. Expulerunt præterea dominos de Souche, de Haryngworth, de Burnel, & de Bemond, Albredum de Veer, Baldwinum de Bereford, Richardum Adderbury, Iohannem Worth, Thomam Clifford, & Iohannem Louel milites: non vt omnino dimiſſos, ſed Parliamento proximo parituros. Expulſæ ſunt & dominæ tanquam inutiles curiæ, ſcilicet de Ponyngs, quæ fuit vxor domini Iohannis Worth, de Mowen, & de Molyng, quæcunque manucaptæ ſunt obiiciendis in proximo Parliamento reſponſuræ.

Milites areſtantur.

Areſtauerunt inſuper Simonem Burley, Wilhelmum Elinham, Iohannem Beauchamp de Holte Regis Seneſchallum, Iohannem Saliſbury, Thomam Triuet, Iacobum Berneys, Nicholaum Dagworth, & Nicholaum Brambre milites.

Clerici areſtati.

Cæperunt & clericos, Richardum Clifford, & Iohannem Lincoln. Richardum Motford, & Nichol. Lake, decanum capellę Regis, cuius verba multa fiebant in curia, & Iohannem Blake iuris apprenticium, quos omnes milites & clericos diuerſis carceribus tranſmiſerunt ſub arcta cuſtodia conſeruandos, vſq; ad Parliamentum futurum, quo ſuis aſtituri erant reſponſis.

Parliamentum Londini.

Poſt feſtum Purificationis inceptum eſt Parliamentum Londoniis, licet rex voluiſſet omnino ſubterfugiſſe dictum Parliamentum ea vice. Ad quod proceres cum ſufficienti conuenerunt exercitu, ad compeſcendum, ſi emergerent motus rebelles, & continuatum eſt iſtud Parliamentum vſque ad feſtum Pentecoſtes cum magna multorum ſollicitudine & expectatione.

Capitur Robertus Tryſilian.

In quo primo captus eſt Robertus Tryſilian ſatis infortunate ſibi, quia mox tractus eſt, & ad furcas ſuſpenſus. Conſequenter iudicio dominorum proceſſum eſt contra Nicholaum Brambre militem, qui eidem damnationi ſubiacuit, licet plures habuiſſet interceſſores. Hic (vt fertur) nomen nouæ ſcilicet paruę Troię, cuius vrbis & nominis ipſe dux creari ſtatuit & nominari, ad perducendum ad effectum facilius cogitata, tabellos ſiue rotulos conſcribi fecerat, in quibus plura millia nominum ſuorum ciuium exarata fuerant, quorum in hac parte reſiſtentiā verebatur, qui omnes repente iugulati fuiſſent, ſed tamē ante ſuſpēſus eſt, (vt præfertur) quam ad effectum perduceret meditata.

Suſpenſio militum.

Poſt hæc Iohannes Saliſbury, & Iacobus Berneys, ambo milites, ambo iuuenes, ſed ambo proditores, tracti ſunt Parliamenti iudicio & ſuſpenſi. Deinde Iohannes Beauchamp de Holte Regis Seneſchallus (ab antiquo fallax & fraudulentus, & tam domino Edwardo de Windeſore Regi, quam filio ſuo Leonello quondam duci Clarentiæ infidelis) eiuſdem Parliamenti decreto tractus & ſuſpenſus eſt. Suſpenſus eſt conſequenter Iohannes Blake ſcutifer, qui in conſilio apud Notyngham ſteterat contra dominos infauſta hora.

Decollatus eſt Simon Burley.

Nouiſſime decollatus eſt Simon Burley, quamuis Comes de Derby omnes vires appoſuiſſet eius ereptioni. Ob quam cauſam magna diſſentio orta eſt inter eum & Ducem Glouerniæ, ſed cito (laudes Deo) ſopita. Hic in cunctis locis vbi incedebat non ſuæ fortunæ militem, ſed in omni apparatu ducem vel principem ſeipſum exhibebat. Eratque cuſtos caſtelli de Doueria, quod ad nutum Regis conſenſerat Gallicis vendidiſſe: fueratque intollerabiliter ſuperbus & arrogans, oppreſſor pauperum, oſor Eccleſiæ, mœchus & adulter. Damnati ſunt inſuper in præmiſſo Parliamento Iuſtitiarii, Robertus Belknap, Iohannes Holte, Rogerus Fulthrop, & Wilhelmus Burgh exilio, conceſſa certa pecunia ad vitam ſingulis pro ſuſtentatione ſua quotidiana: deinde exactum eſt iuramentum à Rege ad ſtandum regulationi procerum, & non ſolum à Rege, ſed à cunctis regni incolis idem iuramentum eſt expetitum.

Profectio comitis Arundelienſis.

Poſt feſtum Pentecoſtes Richardus Comes Arundeliæ cum valentium turba profectus eſt ad mare, & hinc inde velificans hoſtes vbique quæſiuit, tandem hoſtium rates reperiens, confligit & vincit: & naues octoginta vel mergit, vel capit, vel incendit. Inſulam de Beas ingreditur, quam deſpoliat & comburit. Inſulas inſuper de Vs, & de Ree, de Lemuſtre & de Rochele, de Olum & de Olorum (vbi leges marinæ conduntur) inuadit, capit, & deprædatur. De quibuſdam redemptionem percipiens, quaſdam vero igne deuaſtans, Gallicos ſiue Britones, qui reſiſtentiam parauere, vincens conuertit in fugam. Pactoque cum ſumma felicitate negotio rediuit ad regnum.

Gallici ingreſſi terras ducis de Gelre.

Eodem tempore Gallici (de pace faſtidioſi) cum magno numero armatorum terras Ducis de Gelre ſunt ingreſſi, vt ei inquietudinem ſuſcitarent, eo maxime quod erat Anglis fidus amicus: ſed mox Dux occurrens eis cum quibuſdam Anglicis, docuit quam periculoſum fuerat excitare canē dormientem, occidens ex eis plurimos, multoſque captiuans, paucis per fugam dilapſis: ſenſitque in hoc conflictu damnum

Fran-

Francia, quantum non senserat à diebus antiquis. Flandrēses per idem tempus & ipsi occurrentes Gallicis magnam stragem fecerunt ex ipsis: nec immerito cum summa superbia grauiq; tyrannide Galli eos per ante oppresserant & vexarant. Eodem anno Scoti (quietis nescii) considerantes Anglicos nihil moliri contra illos, præparauerūt se vt mox expirantibus treugis essent omnes parati ad inuadendum partes boreales. Factumq; est vt cum grandi exercitu regnum intrarēt, antequam Anglici quicquam disponerent contra eos. Igitur (nullo resistente) progressi, agebant cædes & rapinas vbique, multos captiuantes, villasq; conflagrantes, quæ fuerunt in eorum itinere (nisi quas domini de eisdem pecunia redemissent. Perueneruntq; cum magno fastu prope nouum castrum super Tynam, & non procul inde sua tentoria posuerunt. Erat tunc in villa prædicta Henricus Percy iunior, & Radulphus frater suus, ambo milites, ambo gloriæ militaris cupidi, ambo Scotis infesti: sed Henricus præcipue, qui pro suæ strenuitate personæ, à Scotis maxime timebatur. Hic Henricus indigne ferens, quod Scoti tam impune bacchabantur, & eo maxime quod prouocatus fuisset ab eis ad pugnam, repromisit se proculdubio aduenturum ad conferendum cum illis infra triduum, quamuis omnino foret impar multitudini eorundem. Superuenit ergo repente iuxta condictum, irruens super eos in tentoriis constitutos, & magnam stragem faciens de eisdem. Dux Scotorum præcipuus W. Duglas (qui & ipse fuit iuuenis ambitiosus) videns Anglos præualere, Henricum Percy videlicet intra castra, alacriter equitat contra eum. Erat ibidem cernere pulchrum spectaculum, duos tam præclaros iuuenes manus conferere, & pro gloria decertare, & quamuis neutri virilis deesset animus, tamen sors contulit Henrico victoriam, qui Scotum, Scotorum maximum, suis manibus interfecit. Superuenit comes de Dūbare cum excessiuo Scotorum numero, & ipsum Henricum cum fratre suo cepit, occisis ex Anglicis ibidem multis, sed & ipsi Scoti damnum irrecuperabile perceperunt de suorum potentissimorum strage facta per Henricum & paucos qui secuti sunt eum ad hanc pugnam. Intereadum proceres se disponunt ad obuiandum Scotis, Scoti humiliati ꝑ hoc dedecus illis illatum, de regno fugiunt cum captiuis quos ceperant, expectare aduentum procerum non audentes, & sic virtus Henrici videlicet probitate (licet captus esset) totum regnum fuit tam metu, quam Scotis penitus vacuatum.

Duglas perimitur, & Henricus capitur.

Post festum natiuitatis S. Mariæ factum est Parliamentum Cantebrigiæ, in quo noua statuta sunt ordinata, de stipendiis famulorum: de mendicis: de armis non portandis: de ludis non exercendis præter ad arcum: de stapula reducenda de Middelborugh ad Calesiam: de laboratoribus non recipiendis in aliena villa, nisi cum sigillo hundredi: de prouisoribus, quod regnum non exeant ad acquirendum beneficia cum cura vel sine cura, nisi habeant ad hoc licentiam ex ore Regis, & si fecerint, eo ipso Rex excluderet eos à sua protectione: multa fuerunt & alia ibidem statuta, quæ hic omitto scribere, propter id maxime, quod eadem perante sæpius sunt statuta, sed nullatenus obseruata. Tandem finis Parliamenti erat taxa leuanda ad opus Regis, id est, decima de clero, & quintadecima de populo laicali. Tempore Parliamentali cum dominus Thomas Tryuet cum rege sublimis equitaret ad regis hospitium (quod fuit apud Bernewelle) dum nimis vrget equum calcaribus, equus cadit, & omnia pene interiora sessoris dirumpit: protelauit tamen vitam in crastinum, quod tempus, vt puto datum fuit sibi ad pœnitentiam, si ille vellet acceptare. Facta est in eius morte magna lætitia plurimorum, tum quia superciliosus nimis extiterat, tum quia (vt dicebatur) Norwycensi Episcopo infidus in sua profectione cum cruce signatis fuerat, & præcipue quia contra proceres cum rege steterat, consulens, vt rex eos perimeret anno transacto. In eodem Parliamento dominus Iohannes Holond, frater regis ex parte matris, qui nuper redierat de Hispania, vbi duci Lancastriæ militauerat, creatus est Comes Huntingdoniæ.

Parliamentum Cantebrigiæ.

Tryuet casu equi cæsus.

Per idem tempus Vrbanus Papa (vt erat semper varius) ad loca varia transtulit se frequenter, tandem cum de Piisis latenter voluisset se transtulisse Neapolim, Romani cum armatis obuiauere sibi, vt eum per vim violentiamq; detinerent Romę, si ibidem nollet morari sua sponte: sed cum propinquassent sibi, viderunt se multo inferiores militia, quam ea quæ cum Papa venerat, & ideo deposito verborum supercilio, eum pacifice salutarunt. Qui sciscitatus est ab eis, ad quid venerint cum tanta manu? qui mox finxerunt se venisse in eius obsequium, vt (si sibi videretur expediens) eum deducerent quocunque vellet: ipse vero commotus respondit, se non egere eorum conductu, quinimo sub benedictione sua Romam remearent: illi autem

Abbas montis Cassini prohibet transitum Papa.

artem arte deludentes, accepta licentia regressi sunt. Sed mox aduentum Papæ Abbati de Monte Cassino significare curarunt (hic erat quondam Cardinalis Reatinensis (vt pręmittitur) sed degradatus fuerat per Papam præfatum:) hic illico collecta manu militari, explorauit aduentum Papæ, quem oportuit omnino transire per illum. Qui cum venisset ad partes eius, ei restitit, & eius transitum prohibebat. Papa vero, quem nimius amor soli patriæ detinebat, confectis bullis de restitutione sua ad Cardinalatus dignitatem, & gradum doctoratus, nec non Abbathiæ Cassini Montis honorem, destinauit sibi hæc omnia, tamen vt permitteret eum transire reuisere natale solum. Cui Abbas respondit, se quidem non egere bullis suis ad restitutionem dignitatum, quibus & donatus & inuestitus fuit à prædecessore suo, cuius temporibus non erat schisma in Ecclesia, qui & cognitus est vniuersaliter pro Papa Romano, de isto vero dubium fuit, si futurus esset Papa viuente Clemente suo aduersario, & ideo remisit nuntios cum bullis Papalibus, iniungens vt ei dicerent ex parte sua, vt Romam rediret mundi Metropolim, & ibidem inter Romanos versaretur vt Papa Romanus, quia proculdubio non expediebat sub sua iurisdictione constitutis eum quærere tam remote, vt ad mare magnum proficiscerentur, qui eius perfrui benedictionibus affectabant. Rediit ergo Papa vellet nollet Romam, vbi à ciuibus summo cum honore receptus est.

Translationes Episcoporum. Eodem anno Papa transtulit dominum Thomam Arundel. Episcopum Eliensem ad Archiepiscopatum Eboracensem, Alexandro Neuile proditore & susurrone translato ad Episcopatum sancti Andreæ in Scotia, quanquam non habiturus esset eum, quia Scoti pro tunc fuere schismatici: Iohannem vero Fordam de Dunelmensi fecit Episcopum Eliensem, Magistrum Walterum Skirlow de Bathoniensi fecit Episcopum Dunelmensem, Magistrum Radulphum Ergon de Sarum fecit Episcopum Bathoniensem, & Iohannem Waltham clericum de priuato sigillo per prouisionem contulit Episcopatum Salisburiensem. *Annalis conclusio.* Transit annus iste frugifer & fructifer abundanter, proditoribus lugubris, fidelibus regionis hilaris: Francis dispendiosus propter vasa perdita inuasione Comitis Arundeliæ: Hispanis quietus tractantibus de pace: Scotis varius, & infaustus (quanquam Henricum Percy eo tempore captiuassent) domino Papæ inuisus & odibilis, quia non consecutus est arbitrium voluntatis.

Tractatus de treugis. Anno domini millesimo trecentesimo octuagesimo nono, qui est annus regni regis Richardi à conquestu secundi duodecimus, fuit idem Rex ad natale cum Anna Regina apud Westmonast. Hoc anno missi sunt nuntii ex parte Regis Angliæ, pro pace vel saltem treugis petendis à Rege Franciæ, Magister Walterus Skirlow Episcopus Dunelmensis, & Iohannes Clambowe, ac Nicholaus Dagworth milites: qui diu perendinantes Calesiæ, & nunc isthac, nunc illac, trans mare discurrentes in pronuntiandis vel accipiendis treugarum cōditionibus, tandem pro finali recepere responso, quod Gallici non consentirent ad treugas nisi Hispani, & Scoti, sub dictis treugis, quiete simili congauderent. Diu igitur suspensum fuit pacis negotium, eo quod nostri affirmabant Scotos esse ligeos homines Regis Angliæ, qui pacem Regis sui enormiter conturbauerant, & ideo debere eos vt transgressores legum, iuxta voluntatem Regis & procerum regni puniri, nec fas esse, vt Rex suis obiectis (sed tamen trangressoribus) tamen præstaret, vt absque vindicta cum eis taliter conueniret. Hac occasione treugæ dilatæ sunt, sed & Scoti interim paruipendentes ampullosas minas nostras, irruperunt in Northumbriam, facientes magnam stragem, ex hominibus plures abducentes captiuos, & prædas maximas in suam patriam reuehentes. Eo tempore missus fuit cum armata manu dominus Thomas Moubray Comes Bukinghamiæ, mareschallus, vt Scotorum obuiaret improbitatibus: sed quia non erat par tantis exercitibus, nihil fecit, quippe qui non vltra quingentas lanceas secum duxit, contra triginta millia aduersariorum.

Obitus abbatum sancti Edmundi. Circa dies istos obiit dominus Iohannes Tymworth, quondam abbas sancti Edmundi de Bury, cui successit per electionem dominus Wilhelmus de Stratfeld, monachus eiusdem loci, qui Romam pergens confirmatus est à Papa, promissione prius petita (sed non concessa neq; soluta) de certa pensione annua persoluenda de domo sua Edmundo de Brumfeld: per cuius ambitionem (vt præfertur) idem monasterium varia sustinuit detrimenta.

Obitus Episcopi Roffensis. Eodem tempore, dominus Thomas Bruton Roffensis Episcopus concessit in fata, cuius morte comperta, mox Papa contulit Episcopatum illum fratri Iohanni Boltesham (de Prædicatorum ordine) qui fuit Episcopus Landauensis. Edmundum

vero

vero præfatum, creauit Episcopum Landafensem: & sic exonerata est domus de Bury, de pensione petita, ratione videlicet beneficii sibi collati. Elegerant autem Roffenses in Episcopum vnanimiter, magistrum Iohannem de Barnet: sed Papa cupiens vtriq; personæ præstare gratiam, Iohanni scilicet (quia secum permanserat in temptationibus suis tempore quo apud Luceriam fuit obsessus) & Edmundo (eo quod carceres & damna sustinuerat in causa Papæ, quando sibi prouidit Abbathiam de Bury) cessauit electionem factam de dicto Iohanne Barnet, vt sic vtriq; liberius prouideret, Edmundo videlicet & Iohanni.

Rex vendicat liberam regni iure hæreditario dispositionem.

Eodem anno rex ductus quorundam consilio susurronum, conuocatis proceribus & multis regni valentibus, subito subintrauit domum consilii, vbi proceres eius præstolabantur aduentum. Et sedens requisiuit ab eis, quot annos ætatis habebat. Responsum est, quod iam viginti annos peregisset. Ergo (inquit) plenæ sum ætatis ad gubernandum domum & familiam, necnon regnum meum, iniustū enim mihi videtur, vt conditio mihi imponatur infra regnum. Nempe quilibet hæres regni mei, cum vicesimum attigerit ætatis annum, defuncto parente, libere propria sua negotia tractare pmittitur. Cur ergo mihi negatur, quod cuilibet alteri gradus inferioris iure conceditur? Cumq; Barones ad hæc attoniti responderēt, nihil iuris sibi debere subtrahi, sed eum habiturum regimen regni sui sibi de iure debitum: ita ait: Ecce nostis, quod diu regulatus fuerim per tutores, nec licuit mihi quicquam vel minimum facere sine illis, iam enim de cetero illos de consilio meo amoueo, & vt hæres ætatis legitimæ, quos voluero ad consilium aduocabo, & negotia propria pertractabo. Et ideo iubeo, vt in primis Cancellarius sigillum mihi resignet. Cumq; Eboracensis Archiepiscopus sigillū reddidisset, rex illud recollegit in sinum, & repente surrexit, & exiit, & post pusillum rediit, & resedit, tradiditq; sigillum Episcopo Wintoniēsi, domino Wilhelmo Wykham, faciens eum Cancellarium, quamuis plurimum renitentem. Creauitq; nouos officiarios plurimos, antiquis depositis, in omnib. vtens propriis arbitrio & potestate. Ducemq; Glouerniç, & comitem Warwicensem, aliosq; multos valen[...] amouit à consilio, adhibitis aliis, qui suis oculis complacebant. Sub eodem tempore Rex creauit Iustitiarios nouos quinque.

Rex seducitur & contra ducem irascitur sine causa.

Interea quidam detractores, Regem circumuenientes, tantum profecerunt, vt crederet auunculum suum ducem Glouerniç, collegisse turbas ad infestandum eum: sed tandem Rex (accersito duce) & comperta fama mendace, confusus erubuit. Aderant tunc præsentes quidam, qui hoc mendacium seminauerant, contra quos cum Dux loqui voluisset, & eorum perfidiam publice declarasse, rogauit Rex sub obtestatione suæ dilectionis, ne vlterius procederet in materia prætaxata. Acquieuit ergo Dux roganti facilius, quod bene nouit iam Regi suam innocentiam declaratam. sed cum recessisset ad sua, succreuit vtrobiq; suspicio, susurronibus interponentibus partes suas.

Treugæ firmata.

Circa festum natiuitatis S. Iohannis Baptistæ, firmatæ sunt treugæ triennales, inter regna Angliæ & Franciæ: Iohanne Clanbow milite, & Richardo Rouhale clerico, suscipientibus in Francia iuramentum ex parte Regis Franciæ, & paulo post (scilicet circa festum sancti Laurentii) venit in Angliam comes sancti Pauli (qui desponsauerat sororē regis Angliæ Matildam de Courtenay) cum aliis honorabilibus, ad suscipiendum iuramentum de treugis seruandis fideliter ex parte Regis Angliæ, qui cum honore maximo susceptus est. Eo tempore quidam ex nuntiis, qui de regno Francorum venerant, missi sunt in Scotiam ad dandum Scotis opinionem sub certis conditionibus, vel includi inter treugas datas inter Reges, vel omnino de protectione Franciæ Regis excludi. Maiores Scotorum responderunt, se libenter treugas & conditiones admissuros, sed tamen bene scire durum fore hæc communi vulgo persuaderi, cum iam parati essent iterum cum abundantiori militia Angliam ingredi, & sperarēt de tali ingressu lucrum multum, præcipue cum iam antea pauciori bus, qui audebat resistere, nullus fuit: & vt se monstrarent obedientes regi Franciæ, rogauerunt vt nuntii cum illis accederent, & viderent simul & præparationē pugnæ, quam Scoti fecerant, & audirent, quæ communitas nuntiis respondere vellet. Gallorum ergo nuntii cum venissent ad Scotorum exercitum, repererunt eos pulchre per turmas dispositos, fulgide & decenter armatos, & quasi ad procinctum prœlii præparatos. Quibus cum innotuisset causa aduentus iudiciorum Franciæ, indisciplinatum vulgus reclamauit procaciter se nolle tantum apparatū deserere, tantos sumptus perdere, quos ad regnum Angliæ inuadendum comparasset: præcipue cum domos

Nuntii destinantur ad Scotos.

& pecunias, prædia & suppellectiles ad hunc finem inuadiasset, & se multipliciter depauperasset. Nuntii nihilominus hiis auditis, nunc minis & terroribus, nunc pollicitationibus & blanditiis id egerunt cum populo, vt armis depositis, in pacem consentirent. Iuuitq; multum ad animos sedandos rebellium, & assertio procerum Scoticorum, qui omnino iurauerunt, se nolle eis præbere ducatum in Anglia, sed si omnino decernerent cœpta continuare, ipsi proprio periculo pergerent, & ex se ipsis Duces eligerent pro eisdem. Sicq; factum est, vt improbi Scoti pacem susciperent, & treugis acquiescerent, non sine improperio Anglicorum.

Miraculum de Ely.

Sub eisdem diebus apud Ely beata Etheldreda, virgo perpetua & regina, apparuit cuidam iuueni, docens eum cauere pericula sibi imminentia, & instruens eum de periculis maximis, quæ regno superuenirent, nisi pius Deus placatus orationibus piis fidelium, manum suspenderet à vindicta. Quapropter monet, vt Priorem & monachos adeat, & eis mandata sua deferat, vt pro salute gentis exorent dominum, & precentur, vt auertat iram indignationis suæ à populo Anglicano. Sponderque (beata virgo) suas etiam preces oblaturam domino, pro causa præmissa: cunctanti vero iuueni, nec audenti iussa perficere, signum dedit, dicens: Contractus & claudus eris, & omnino inutilis, qui modo sanus & sospes esse dinosceris, vsque ad diem festum depositionis meæ. Quo die deportatus ad memoriam meam consequeris integram sanitatem. Prodit ergo iuuenis quæcunque viderat, & ad credendum dictis suis, suæ contractionis pœna multos inuitat. Et ne fictum videretur, vel humano aduentum ingenio, quod in ipso factum fuerat, consumptis carnibus, tibiæ exinanitæ fuerant, vt tantum pellis hæreret ossibus, & poplices ita constrictæ, vt tali natibus inseperabiliter iungerentur. Accurrerunt ergo multi, illecti fama facti, ferroq; pungunt tibias seu pedes iuuenis, sed caro consumpta, pellis mortua nil sensere: tentant tibias contractas à tergo retrahere, sed minime profecere. Statuuut igitur operiri diem præfixum, in quo vel fama mendax, vel omnino vera probaretur. Illabente die gloriosæ virginis & Reginæ, iuuenis ad Ecclesiam deportatus, primo cepit obdormire, & mox excitatus à somno resiliit. Audiebanturque neruorum crepitus, & sequebatur membrorum distentio, & iuuenis exilire cæpit, & coram multis memoriam sanctæ virginis circuire. Et quia per ante dictus iuuenis, multa iussu sanctę virginis Etheldredæ secreta de multis prædixerat (quæ suo parochiali sacerdoti sub sigillo confessionis reuelauerat) quæ omnia vera fuisse comperta sunt, fidem fecerunt indubitabilem de cunctis quæ ventura prædixit. Prædixit enim plura pericula imminentia, inter quæ prophetauit æstatem feruidissimam affuturam, cuius feruor plumbũ Ecclesiarum liquefaceret, nisi deus manus apponeret adiutrices. Feruorem vtique sensimus aliqualem, intollerabiliorem subituri, vt credimus (nisi preces fidelium obstitissent) plumbum Ecclesiarum per ignes cœlestes eo tempore liquefactum est, cum in Southsexia in villa de Maunfelde Ecclesia collegialis Cantuariensis Archiepiscopi conflagrata est, cum omni pene villa, & quędam prędia in Estsexia nauesq; cum nautis quibusdam in locis ictibus fulminum sunt consumpta.

Aliud miraculum de Etheldreda.

Fidem fecit huius visionis & miraculi alia visio cito subsecuta, manifestataque decrepitæ mulieri, & octogenariæ, cui videbatur beatam Reginam & virginem Etheldredam astitisse sæpius, & eadem, vel plura commemorasse superuentura pericula, nisi deuotis supplicationibus omnipotens placaretur. Adiecitque beata virgo, se cum populo preces domino porrexisse, vt malum subtraheret, quod proposuit terræ immittere pro peccatis. Monuitque vt Priori & conuentui atq; plebi ex parte sua mandaret, continuare processiones, multiplicare deuotiones, facere incessanter orationes, vt Deus auerteret gladium imminentem. Sciantq; procul dubio (inquit sancta) quod ego precum mearum instantia, minas varias & ruinas ab eis auerti. Iussitq; gloriosa domina, vt mulier hæc vniuersa publice profiteretur, & in festo sanctę Mariæ Magdalenæ se deferri faceret ad eius tumbam, ibidem contractionis & inualetudinis consecutura coram populo sanitatem. Nempe per triennium ita confecta fuerat tibiarum intollerabili passione, vt immobilis semper vno iaceret in loco, nisi quando miseratione vicinorum compatientium de vno loco ad alium portabatur. Igitur in festo memorato, vetula in sporta ad feretrum beatæ Etheldredæ defertur, vbi in somnum resoluta, videt gloriosam virginem prodientem. Quæ accedens apprehendit eius tibias, & in longum protraxit, neruique tibiarum (pluribus de populo assistente audientibus) crepuerunt, & mulier mox sana surrexit, quæ prius ægra, veterana fuerat, & contracta: tumbamque tribus perlustrauit vicibus, illam deuote deoscu-

Mirabile de corpore Christi contingens Cantebrigiæ.

deosculans, & agens Deo gratias, & gloriosæ dominæ Etheldredæ. Per idem tempus Cantebrigię in festo commemorationis sancti Pauli, occurrebat & festum dedicationis sanctæ Mariæ ibidem, ad quod festum amplius honorandum, in processione per parochiam deferebatur corpus dominicum super duos humeros sacerdotum in feretro non ponderoso, sed tam leui, vt à septenni puero, sine vexatione portari tota machina potuisset. Procedebant igitur, & præcedebant dicti præsbiteri, supportãtes corpus domini per dictam villam, donec venirent ante locum fratrum Augustinensium (qui situati sunt iuxta mercatum villæ) vbi repente feretrum, quod æqualiter vtriusque humeris accliuis erat, se subrigens, nitebatur quasi quadam virtute inpercepti-bili, ab eorum humeris resilire, efficiebaturque adeo ponderosum, vt sacerdotes vix neque possent sufferre tantum pondus, neque feretri fines humeros iterum detrahere & applicare: torquentur proinde & sudant, & anhelant præ labore nimio, laicorum auxilium flagitantes. Accurrunt laici, manus supponunt, sed (quod mirabile fuit) nihil ponderis persenserunt. Cumque pertransissent omnem loci situm, dictorum fratrum feretrum iterum repente super illorum humeros æqualiter requieuit. Sed tunc quidam ineptus, & vere miser, incomposito motu corporis cœpit saltare siue tripudiare coram Eucharistia, quem incontinenter apprehendit terribilis valde vindicta. Nam inter iocandum repente corruit, & post pusillum spiritum exhalauit. Horum causa mirabilium à multis multipliciter est interpretata, quam iudicare nos prætermittimus, malentes aliis iudicium derelinquere, quam de nobis incognitis inconsulte aliqua definire. Hoc tantum audemus adiicere, quod magna & formidabilis pestilentia extemplo subsecuta est Cantebrigiæ, qua homines subito (prout dicebatur) sospites correpti mentis frenesi, moriebantur sine viatico, sine sensu. Eodem tempore in manerio regio de Schene, repente tot cinifes confluxerunt, vt ipsum aerem obscurare viderentur, quæ mox conflictum ineuntes, pugnam confecere durissimam, ita vt duæ partes illius innumerabilis multitudinis in terram caderent interfectæ, tertia vero pars perfecto bello & consummata victoria auolauit, dubium in quas partes. Tantaque fuit peremptarum copia, vt scopis possent colligi, & ex illis plures modii possent impleri. Quid significare velint, aliis discutiendum relinquo.

Pugna inter cinifes.

Fratres delirant.

Per idem tempus in Francia fratres Prædicatores antiquam suam opinionem reassumentes de conceptu beatæ Mariæ virginis, & prædicantes, illam fuisse in originali peccato conceptam, in tantam efferati sunt superbiam, vt Episcopis illi indicentibus huius rei silentium, noluerunt obedire. Postremo nec Regi & proceribus id iubentibus parere volebant. Quapropter extra protectionem regiam facti sunt, & inhibiti circuire per patrias more solito, ne forte commune vulgus ducerent in eiusdem erroris deuium, & seducerent innocentes: iussi sunt etiam intra propria se habitacula cohibere, de labore manuum suarum infra loca sua viuere, egredi nusquam præsumere sub pœna capitali. Præceptumque est eis, ne de cetero quenquam ad ordinem suum admitterent vel reciperent, sub pœna præmissa. Sed ipsimet ita facescerent, vt post hos, qui modo viuunt, nullus esset, qui eorum ordinem continuaret. Hac æstate perfidiæ promptuarium, sentina auaritiæ, auriga proditionis, archa malitiæ, odii seminator, mendacii fabricator, susurro nequissimus, doló præstantissimus, artificiosus detractor, patriæque delator, Michael Atte Pole, quondam Comes Southfolchiæ, regnique cancellarius, sed nequam consiliarius, concessit in fata Parisius, merito perfidum euomens spiritum in terra peregrina. Cuius opes, quas sibi habuit, suo cessere collegæ Roberto de Veer (quondam duci Hibernię) qui illuc fugerat cum eodem. Dominus Papa per id temporis considerans vires hominum, & ætates imminutas, constituit iubileũ fieri, qui inciperet à natali sequente, & in ęternũ postea semper reuolutis triginta tribus annis, cunctis Christicolis volueretur, indicans videlicet annos ætatis plenitudinis Christi misticos & idoneos ad renouãdum iubileum. Eo tempore mulier quædam Agnes nomine, de Londoniis, quam tristitia amentem effecerat, ita vt pene nulli, qui solebat frequẽtare Londonias incognita foret eius dementia, præ famositate sui clamoris & operum: admonita erat per visum, sanctum adire Albanum Anglorum prothomartyrem, apud eum consecutura sanitatem & sensum. Quæ mox vt paruit visioni, perfecte pristinæ est restituta saluti. Lolardi sequaces Iohannis Wiclif, per idem tempus in errorem suum plurimos seduxerunt, & tantam præsumpserunt audaciam, vt eorum presbiteri more Pontificum nouos crearent presbiteros, asserentes (vt frequenter supra retulimus) quemlibet sacer-

Obiit Michael Atte Poole.

Papa constituit iubileum.

Miraculum apud S. Albanum.

Lolardi Lolardos creant.

dotem tantam conſecutum poteſtatem ligandi atq; ſoluendi, & cetera Eccleſiaſtica miniſtrandi, quantam ipſe Papa dat vel dare poteſt: exercuerunt autem iſtam perfidiam in diœceſi Sarum. Et qui taliter ordinati ſunt ab hęreticis, ſibi cuncta licere putantes, miſſas celebrare, diuina tractare, & ſacramenta conferre minime timuerunt. Prodita eſt hæc nequitia per quendam ab eis ordinatum, qui ſtimulatus conſcientia, Epiſcopo Sarum confeſſus eſt errorem, apud manerium ſuum de Suunyng. Eodem tempore, dicti hæretici prædicauerunt peregrinationes non debere fieri, & præcipue apud Walſingham, & crucem de Northdore apud Eccleſiam ſancti Pauli Londonis, vbi nihil erat numinis, ſed tantum putride ſtipites, ſcaturientes vermibus, per quas imperitum vulgus ſeductum idolatrare manifeſtiſſime cogebatur. Audierunt & viderunt, atque ſciuerunt hæc vniuerſa Pontifices, ſed abierunt alius in villam ſuam, alius vero in negotiationem ſuam, dimiſerunt oues expoſitas luporum rictibus, ſed nullus erexit baculum ad abigendum. Iam plena erat omnis turba, non ſolum lupis, ſed ipſis rapacibus, quorum morſus ineuitabiliter virulenti atq; læthales, ſed nullus oblatator, qui ſaltem voce terreret fures, pręter antiſtitem Norwycenſem, ſit nomen eius benedictum in ſæcula, quia non permiſit plebem ſuam infici tanta labe. Iurauit nempe & non pœnitebit illum, quod ſi quiſquam de ſecta peruerſa prædicare præſumeret in diœceſi ſua, vel ignibus traderetur, vel capite priuaretur. Nulluſq; fuit de tanta ſequela, qui his cognitis, vellet ad martyrium properare, propter quod in Epiſcopatu ſuo hactenus fides & religio inuiolata permanſit.

Miracula apud Wymundham.

Sub eodem tempore (diuinitate procurante vt putamus ad confirmandum pie credentes, & confutandum hæreticos) iuxta prioratum de Wymundham noua ſuccreuere miracula apud quandam crucem erectam in via publica, quæ merito & miracula dici poſſent & credi.

Miracula de Brydlington.

Eo tempore in prioratu Canonicorum de Bridlington, qui eſt in diœceſi Eboracenſi ad tumbam Iohannis quondam Prioris ibidem, tanta (namq; manifeſtata) fiebant miracula, vt pene totam Angliam ducerent in ſtuporem: de quo ferunt, quod in vita ſua ſuper aquas ambulauerit, mortuum ſuſcitauerit, & in horreis domus ſuæ tam manifeſtata quam mirabilia per orationes frugum fecerit, vt quæ vix per menſem familiæ putabantur ſuffecturæ, prece ſua ſufficerent toto anno, prærogatiua ſanctitatis eius, humilitas & miſericordia ſuper afflictos.

Viſitatio archiepiſcopi Cantuarienſis.

Per id temporis archiepiſcopus Cantuarienſis magiſter Wilhelmus de Courtenay ſuam prouinciam viſitauit, qui cum veniſſet Exonias, niſus eſt nigrorum monachorum habitationem viſitare, miſſo prius mandato, quod omnes intereſſent die viſitationi ſtatuto. Sed dictum mandatum non fuit præſentatum Priori monachorum ibidem, ipſo exiſtente tunc Glaſconię. Turbantur ergo ſcholares de tam non exemptis monaſteriis, quam exemptis, eo maxime, quod nunquam viderant vel audierant ſimile mandatum viſitationis. Abbas ergo Weſtmonaſterii, qui arctius iſta cepit cordi, deliberauit cum ſuo conſilio, vt Abbas ſancti Albani, qui ab omnibus venerabatur, & colebatur præ ceteris Abbatibus nigri ordinis, deſtinaret literam magiſtro Symoni de Southerey commonacho ſuo (Priori nigrorum monachorum ibidem) præceptoriam in virtute obedientiæ, vt omnibus poſtpoſitis, eo celerius quo poſſet ſe transferret ad monaſterium ſuum, ad habendum colloquiũ cum Abbate ſuo, pro certis cauſis monaſteriũ concernentibus. Et quod iſta litera præſentaretur corã teſtibus magiſtro Symoni ſupradicto, pridie ante diem viſitationis præfixæ hora veſperarum, & ſuper iſtius literæ pręſentatione ac receptione fieret publicum inſtrumẽtum & quod dictus magiſter Simon ſtatim poſt receptionem literæ ſui Abbatis, conſtitueret procuratorem ad allegandum cauſam ſuæ abſentiæ, coram archiepiſcopo vel eius commiſſario ſedente pro iudicio: prædicto Symone per præconem citato, & non comparente, procurator ipſius, non vt procurator, ſed vt amicus duntaxat eiuſdem diceret, quod prædictus magiſter Symon mandatum Archiepiſcopi non recepit, nec ſibi fuit præſentatum. Qua quidem excuſatione acceptata & reputata pro vero, effectus dicti mandati totaliter expiraret. Et ſi tunc Archiepiſcopus, vel eius commiſſarius, inquireret a curſore ſuo, in iuramento ſibi præſtito, ſi mandatum Archiepiſcopi præſentauit præfato Simoni, & ille reſponderet quod ſic, tunc oporteret probare contrariũ per obliquum, & tunc ſi dicatur, q; mandatũ Archiepiſcopi fuit ſufficienter oſtenſum & promulgatum, tunc idem procurator non vt procurator adhuc, ſed vt amicus allegabit, quod prædictus magiſter Symon non potuit comparere [illegible] de ſtatuto, propter præceptum ſui Abbatis, in litera ſua contentũ, & ſi fort[illegible] At

chiepi

chiepiſcopus vel eius commiſſarius peteret, quare reſponderet pro dicto Simone, in iudicio imponendo ſibi ſilentium, tunc primo diceret, quod eſſet procurator eius. Et ſi oporteret demonſtrare procuratorium, quo demonſtrato, exhiberet literam domini Abbatis de ſancto Albano, per quam clareret, quod dictus magiſter Simon die ſtatuto nō potuit comparere coram Archiepiſcopo vel eius commiſſario. Et ita foret practica, ſiue magiſter Simon mandatum Archiepiſcopi recepiſſet, ſiue non, ſiue virtute illius mandati aliquos citaſſet, ſiue non: hoc tamen prouiſo, quod nullo modo literas certificatorias exhiberet de mandato. Promiſum eſt etiam per eundem dominum Abbatem Weſtmonaſterii, & ſuum conſilium, vt vnus Monachus ſtudens Oxoniis prouocaret pro ſe & omnibus aliis ſibi adhærere volentibus pridie ante diem viſitationis. Et ratio eſt, quia oporteret, quod omnes ſibi adhærere volentes adhærerēt infra decem dies, & quia bonum erat, vt eo minime infrà id tempus curreret, ideo pridie ante diem viſitationis prouocaret, pro ſe, & aliis ſibi adhærere volentibus, & hæc practica pro primo die ad euacuandum mandatum: & ſi contingat, quod Archiepiſcopus nouum mandatum dirigeret Priori ſtudentium, vel Monacho ſingulari, prouiſum erat, vt mitteretur forma mandati feſtinanter ad Dominum Abbatem Weſtmonaſterii ad videndum, quid deberet fieri quoad illud. Iſta tamen nullius fuere valoris, quia non iſto modo ad euacuandum viſitationem proceſſum eſt. Sed modo qui ſequitur dominus Archiepiſcopus ab executione viſitationis ſponte receſſit. Abbas ſancti Albani ſcripſit domino Archiepiſcopo, rogans & conſulens, vt à viſitatione ſtudentium deſiſtere dignaretur, commemorans multa, quæ tam ſibi quam dictis ſcholaribus forent diſpendio, ſi propoſitum ſuum exequendum putaret. Cuius literas dominus Archiepiſcopus hilari vultu, lætoq; corde ſuſcepit, & monachum S. Albani literarum baiulum, ad prandium humaniſſime inuitauit. Et poſt prandium ad ſe vocato Monacho, aſſeruit quod pro domino Abbate ſancti Albani amico ſuo ſpeciali quicquid poſſet (ſaluo iure Eccleſiæ ſuæ) libentiſſime faceret, veruntamen à viſitatione Prioris, & nigrorum monachorum Oxoniæ ſtudentium, dicebat ſe ſaluo iure eccleſiæ ſuę nullo modo poſſe deſiſtere, etiam ſi rex Angliæ pro prædictis inſtaret: & addidit, ibi, inquit, eſt collegium, nunquid (ait) non habetis Priorem, qui poteſt tenere capitulum, & viuitis in communi? Ad hoc Monachus S. Albani reſpondit quod non fuit ibi collegium, cū ibi morātes ſigillū cōmune non habeant, nec locus ſit donatus temporalibus & ſpiritualibus: & alia plura deſint, quæ ad collegium requiruntur. Cui Archiepiſcopus, volumus, inquit, venire & videre, & inquirere, qualiter ſtat vobiſcum. Ad hæc Monachus: Domine (ait) ſi veneritis ad illum locum, nō habetis iuriſdictionem inquirendi de talibus, niſi in non exemptis, & ipſi ſunt viſitati in propriis monaſteriis per vos, ergo ſecunda vice non ſunt viſitandi. Cui archiepiſcopus, certum eſt (inquit) quod in propriis monaſteriis per me non fuerunt viſitati, immo Abbates illorum excuſauerunt eos, pro eo quod fuerunt in ſcholis, quare in ſcholis eos intendimus viſitare. Tunc quidam doctor legiſperitus Monachus Cantuariæ, qui cum Archiepiſcopo venerat, volens ampliare iuriſdictionem eius ait: etiam domine (ait) poteſtis viſitare exemptos quamdiu in ſcholis ſteterint, cum ſunt ibi ſub iuriſdictione cancellarii, &c. Reſpondit Albanenſis, quod exempti ibi ita ſunt priuilegiati, quod vbicunque fuerint, non ſunt ſub iuriſdictione alicuius Epiſcopi, niſi Romani Pontificis, vel legati à latere miſſi. Ad hæc Archiepiſcopus benigne reſpondit, quod ſi ita foret, nec potuit, nec voluit eos in aliquo moleſtare. Die S. Bricii magiſter Simon de Southreye Monachus S. Albani (qui dum hæc agerentur abſens fuerat) comparuit coram Archiepiſcopo, ſupplicās vt à viſitatione præmiſſa deſiſteret, ſed Archiepiſcopus noluit aliquo modo illud ſibi concedere illa vice. Dominica vero ſequente præſentauit ſe dictus Simon, cum omnibus Monachis exemptis, & non exemptis, poſt occaſum ſolis coram Archiepiſcopo in Eccleſia S. Fredeſwidæ. Quos videns dominus Archiepiſcopus, petiit an ad ſubmittendum ſemetipſos adueniſſent, cui reſponſum fuit, quod ad captandam eius beneuolentiam aduenerunt. Reſpondit benigne dominus Archiepiſcopus: Et ego vos habeo excuſatos, nec vnquam intendo vos grauare, & hic finis negotii ſupratacti.

Eodem anno menſe Octobris Papa Vrbanus ſextus diem clauſit extremum, vir cuius capitoſitas multis fuit exitio, & ſibimet (vt ferunt) damno, arcte tamen viuere dicebatur, ita vt mores Carthuſienſium, & conſuetudines, quantum res patiebatur, imitaretur. Rigidus erat ſibi, ſed ſuis multo rigidior, ita vt delinquentibus nunquam ignoſceret, aut eorum ærumnis aliquatenus compateretur, probat hoc pœna *Obiit Vrbanus Papa ſextus.*

ſuorum Cardinalium,ferociter inflicta,& æterna damnatio carceris ſubſecuta. Cuius loco electus eſt à Cardinalibus Cardinalis dictus Neapolitanus, qui Bonifacius nonus eſt vocatus.

Dux Lancaſtriæ redit in Angliã.

Circa principium menſis Nouembris dominus Iohannes Dux Lancaſtriæ de partibus Waſconiæ in Angliam transfretauit, poſtquam in Hiſpania & Aquitania, ſiue Waſconia moram feciſſet triennalem, qui in Hiſpania infortunia paſſus primo, poſtremo ad ſummam felicitatem perductus eſt, non viribus hominum, nec in numero bellatorum, ſed manifeſto diuino fauore. Enimuero cum primo perueniſſet ad partes Hiſpaniæ, cum manu ſatis valida, deficientibus victualibus, cœpit plebs Anglicana primo fame, poſtea diſſenteria interire, ita vt nonaginta milites famoſi de exercitu miſerabiliter morerentur. Quapropter reſidui, vrgente neceſſitate, Ducem in campo deſerentes, tranſierunt ad exercitum Gallicorum, qui ibi aderat in adiutorium regis Caſtellæ, obtento prius cõductu ab exercitu memorato. Qui eorum condolentes miſeriis, humaniſſime eos tractauerunt, & de ſuis victualibus refecerunt. Nempe mos eſt vtrique genti, Angliæ ſcilicet atq; Galliæ, licet ſibimet in propriis ſint infeſti regionibus, in remotis partibus tanquam fratres ſibimet ſubuenire, & fidem adinuicem inuiolabilem obſeruare. Rex vero Portugaliæ, qui tunc cum quatuor millibus bellatorum affuit, videns Anglos ſic receſſiſſe, allocutus eſt ducem dicens: Ecce (ait) Anglici voſtri qualiter te deſerentes, ad hoſtes recedunt, qui cum refocillati fuerunt tibi & mihi infeſtiſſimi (vt reor) erunt, vadam ergo, & manus conſeram, & nullum ex eis in vita relinquam. Cui dux: nequaquam domine rex fiet ita, ſcio quod ſola victus neceſſitate, & non ex perfidia hoc fecerunt. Et mox Dux inclinans caput (vt erat æquus) amariſſime fleuit ſuper equũ, tacite fundẽs preces omnipotenti Deo, commemorans in corde ſuo, quod antea in felicitate & rerum opulentia nec Deum vt debuit cognouiſſet, nec vt decuit coluiſſet. Tacitus ergo ſubortis ſuſpiriis implorat pro gratia, precatur pro miſericordia, ſpondens impoſterum correctionis vitæ practicam, & apud cordis oculos futuram iugem Dei ſui notitiam: cuius videns lachrymas, qui Mariæ peccatricis quondam ſuſcepit ſuſpiria, dedit ex inſperato à die illo, & deinceps ſibi, cuncta proſpera, cuncta læta. Nam aduerſarius ſuus rex Caſtellæ non viribus humanis territus, nullius niſi Dei ſolius timore compulſus, quippe qui inter ſuos ſecurus habitans, & vidit & ſciuit noſtratum miſerias, tractare cœpit cum Duce de forma pacis habendæ inter illos. Et ventum eſt ad iſtud, vt acciperet Rex Caſtellæ filio ſuo, ducis filiam in vxorem, quorum poſteritas Hiſpaniæ regno gauderet. Et ſi nulli liberi prouenirent inter illos, hereditas volueretur ad filium ducis Eboci, qui frater erat Ducis Lancaſtriæ, & deſponſauerat filiam Regis Caſtellæ, quondam Petronis iuniorem, & ſi contingeret eum diſcedere ſine prole legitima, vis regni reuolueretur ad ſobolem inter ducem Lancaſtriæ & Conſtantiam filiam Petronis antedicti procreatam. Quibus pactis firmatis, Dux accepit à Rege Caſtellæ pecuniam multam nimis pro tunc, & pro ſecuritate ſoluendi reſiduum, obſides nobilium filii dati ſunt ei, in poſterum vero omni anno (dum idem dux viueret) pactus eſt rex Caſtellæ ſibi ſoluere decem millia librarum, & eius vxori dominæ Conſtantiæ tantum, pro qua pecunia ſoluenda fideliter quatuor bonæ villæ aſſignatæ ſunt dominæ Conſtantiæ ſupradictæ.

Conſilium apud Reding.

Eo tempore apud Redingum Rex Angliæ proceres ad conſilium conuocauit, ad quod Dux Lancaſtriæ eo celerius properauit, quo percepit Regem non rectis oculis quoſdam de proceribus velle reſpicere, & metuit orituras eo tempore ſimultates, quas omnino ſedare diſpoſuit in aduẽtu ſuo, neque fruſtra quidem laborauit, ſed id effecit, vt & pacem cordi Regis, pacemque magnatum pectoribus infunderet gratioſe, ſicq; dictum conſilium diſſolutum fuit, & vniuerſi cum pace ad propria diſceſſerunt. Tranſit annus iſte mediocriter frugifer, ſed ſatis abundanter fructifer: luctuoſus Northumbrenſibus propter mala per Scotos illis illata, modeſte lætus ceteris regni partibus propter miracula renouata: regnis Angliæ & Franciæ ſatis commodus, pro treuga firmata: ſed multis multum formidabilis pro peſtilentia prouinciis diuerſis immiſſa.

Anno gratiæ milleſimo treceenteſimo nonageſimo (qui eſt annus regni Regis Richardi à conqueſtu ſecundi tertius decimus) tenuit idem Rex natale cum Anna regina apud Manerium ſuum de Wodeſtoke. Dux vero Lancaſtriæ fuit ad natale in Caſtello de Herthforde. Sub eiſdem diebus Comes Penbrochiæ, dum ludum haſtilium attemptare cupit, percuſſus eſt in inguine à milite ſibi occurrẽte, dicto Iohanne de

ne de sancto Iohanne, quo videlicet ictu eius viscera sunt dirupta, & mors est illico subsecuta, cuius interitus luctum indicibilem non tantum magnatibus, sed & cunctis communibus generauit. Fuerat nempe liberalis, affabilis cunctis, humilis & benignus super omnes nouellos dominos eius ætatis qui fuerunt in regno. De cuius antecessoribus illud mirabile contigit, quod ab Aymero de Valence comite Penbrochiæ qui fuit vnus de assessoribus & iudicibus super mortem Thomæ de Lancastria vsque ad istum Iohannem de Hastynge, nullus vnquam comes Penbrochiæ patrem suum vidit, sed nec pater filii visione lætatus est. Hoc quoque anno sanctus Thomas de Lancastria canonizatus est. *Comes Penbrochiæ hastiludio obiit.*

Die lunæ proxima post festum sancti Hillarii, factum est parliamentum Londoniis in quo constanter à communibus est petitum, vt signa dominorum quæ gestabant, & eorum famuli deponerentur, eo quod iam tales per prouincias qui adepti fuerant signa talia, effecti fuere tiranni, malefactores, & malefactorum sustentatores, sed post multas altercationes quia proceres noluerunt eorum signa deponere, saltem ad id consenserunt, vt nulli gestarent eorum signa nisi qui forent de priuata familia, & perciperent de magnatum marsupio certum aliquod annuatim. In eodem parliamento quidam noui insurrectores de Cantio capti, tracti sunt & suspensi. Statutum est in eodem insuper parliamento vt de cætero nullus transfretaret ad obtinendum prouisiones in ecclesiis, vel ecclesiam, & si quis contrarium faceret, si posset apprehendi caperetur vt regi rebellis & incarceraretur. Statutũ est præterea vt nullus occultus iugulator (quales murderers appellant Anglici) de cætero chartam de regia gratia obtineret, & si vllus dux pręsumeret pro huiusmodi preces facere, condemnabilis esset regi in centum libris, si comes in centum marcis, si Archiepiscopus in centum libris, si Episcopus in centum marcis. Concessum est autem regi in hoc parliamento, vt habeat de quolibet sacco lanæ quadraginta solidos, de quibus quadraginta solidis, decem applicarentur in præsenti regiis vsibus, & triginta seruarentur in futurum in manibus thesaurariorum constituendorum per parliamentum, non expendendi nisi cum belli necessitas instare videretur. Similiter rex habebit de libra sex denarios, quatuor seruandos ad vsum præfatum per dictos thesaurarios, & duos iam percipiendos, & expendendos ad voluntatem regis. Hoc anno dominus Laurentius quondam monachus de Bello, & expost domini Papæ penitentiarius, postremo Episcopus Assauensis, concessit in fata, cuius loco electus est alter, qui mox virtute statuti parliamentali, postulauit ab Archiepiscopo Cantuariensi consecrari. Eodem anno in parliamento pręscripto, dominus Iohannes dux Lancastriæ factus est dux Aquitaniæ, per virgam & pileum pręb itis manu regis. Eo tempore filius & hæres ducis Eboraci, creatur comes de Rutland. Quinto die Martii ventus magnus, terribilis, atq; nociuus, tecta dilacerans, domos subuertens, animalia conterens, arbores prosternens, spirauit in Anglia incommodo generali. Hoc anno magna pestis inualuit in hac terra, iuuenum pręcipue, & puerorum, qui passim moriebantur per ciuitates & villas numero incredibili & excessiuo. Quam Epidemiam mox secuta est frugum caritas, ita vt modius frumenti in quibusdam locis viginti tribus denariis venderetur. Eodem tempore dominus Adam Cardinalis Anglicus, qui dedecorose depositus & priuatus fuerat per Vrbanum Papam, suo gradui per Bonefacium restituitur cum honore. Ferunt siquidem quod cum Vrbanus tirãnizare disponeret, hunc maxime propter profunditatem sensus, & sciẽntiæ plus cunctis metuerit: & ideo ne per eum eius conatus impedirentur, eum satis iniuste comprehẽdit & extorsit & in carcere reclusit. Quod factum in morte sua satis inde doluit publice pænitendo, & protestando hunc reum nullius criminis extitisse. Huius adeo petitione declaratum est per Papam Bonefacium, quod Bullæ de indulgentiis plenariis concessæ quibuslibet, in extremis tantum valent eas obtinentibus. in confessione quæ mortem immediate præcedit, qui licet multoties propter diuisa pericula confiteantur, & conualuerunt, vsque ad extremum articulum nullum sortiuntur effectum. *Nouus dux Aquitaniæ.* *Declaratio indulgentiæ.*

Dominus Henricus comes de Derby per idem tempus profectus est in le Pruys vbi cum adiutorio Marescalli dictæ patriæ, & cuiusdam regis vocati Wytot deuicit exercitum regis de Letowe, captis quatuor ducibus, & tribus peremptis & amplius quam trecẽtis de valentioribus exercitus supradicti pariter interemptis. Ciuitas quoque quę vocatur Will. in cuius Castellum rex de Lettowe nomine Skirgalle, confugerat, potenti virtute dicti comitis maxime, atque suorum capta est. Namq; qui fuerunt de familia sua primi, murum ascenderunt, & vexillum eius super muros, cæteris vel tor- *Gesta Henrici comitis de Derby.*

pentibus, vel ignorantibus posuerunt. Captaque sunt ibi vel occisa quatuor millia plebanorum, fratre regis de Poleyn inter cęteros ibi perempto, qui aduersarius nostri fuit. Obsessumque fuit castrum dictæ ciuitatis per quinque hebdomadas, sed propter infirmitates quibus vexabatur exercitus, magistri de le Pruys & de Lifland noluerunt diutius expectare. Facti sunt Christiani de gente de Lettow. viii. Et magister de Lifland duxit secum in suam patriam tria millia captiuorum. Transit annus iste vernales opes reddens fraudulenter, quia nec copiam fructuum protulit, neque frugum, quãobrem sequens annus multo difficilior existebat. Odibilis erat hic annus non solum Romanis Romanæque curiæ, sed Anglicis infinitis, qui curiam propter prouisiones & beneficia sequebantur, suspectus prælatis & religiosis, quia metuebant censuras vel interdictum regni futurum, propter statutum pręmissum, factum cõtra Romanam ecclesiam, quanquam ipsi prælati parliamentum tunc exiuerunt, & protestati fuerint se nihil commune sentire cum illis in hac parte qui statutum illud proponere voluerunt.

Annalis cõclusio.

Aduentus nuncii regis Franciæ.

Anno gratiæ millesimo, trecentesimo nonagesimo primo (qui est annus regni regis Richardi à conquestu secundi quartus decimus) fuit rex ad natale cum Anna regina. Camberlanus regis Franciæ missus a rege suo, Francorumque proceribus, venit in Angliam, proferens pacem desiderabilem, & diutissime concupitam. Post cuius recessum missi sunt in Franciam de nostris quidam, vt rei veritatem certius explorarent. Qui à rege Franciæ cum honore suscepti, cum magnis muneribus sunt dimissi. Asserebant siquidem Gallici, se peroptime nosse fore insufficientes ad regnum Angliæ deuincendum, & Anglicos nullatenus fore tam fortes vt Franciam subiugarent, & in talibus inutilibus expeditionibus vtrumque regnum fore multipliciter onerandum. Quapropter dicunt se velle omnino dimittere, nec vlterius attemptare, quod constat eos nullatenus posse perducere ad effectum, & altercationibus vanis & damnosis postpositis, velle modis omnibus pacem quærere, pacem petere, pacem tenere, nisi per Anglicos steterat, quo minus tantis commodis perfruantur, vt ergo pax stabilior, conditio firmior, tractatus honoratior habeatur, rex Franciæ tam per suos, quam per nostros petiit à rege nostro colloquium personale, quod iuxta Calesiam fieri postulauit. Rex autem Angliæ, licet multis suspectus foret omnis tractatus Francorum, illuc proficisci decreuit. Et quia sublimis & honorabilis ibi apparere debuit, misit per singulas regni Abbathias pro equis nobilibus, quales regem decuit insidere. Misit insuper ad eadem loca (ne minus viderentur equos dedisse regi suo) pro magnis summis pecuniæ sibi mutuo concedendis, ne pacis negotium per religiosos impediri videretur, si sibi quod rex ab illis petiit negaretur. Vt autem de aliis taceam, de monasterio sancti Albani equum habuit precii viginti quatuor marcarum, & nihilominus ab Abbate petiit mutuo quingentas marcas. Quam summam quia pro tunc impossibile fuerat persoluisse, Dux Lancastriæ Iohannes charitatis intuitu promisit thesaurariis se regi velle satisfacere pro eisdem: ita duntaxat, vt Abbatem sancti Albani quietum redderent in hac parte. Dederat nempe regi mutuo, quinque millia librarum paulum ante, & ideo factus est audacior in nostra intercessione. Nec minus pepercit rex ciuitatibus regni siue burgis, qui à singulis peteret in hoc negotium singulas summas, & acciperet, quamuis plurimi murmurarent. Sub eisdem diebus de consensu regis regiique consilii proclamatio facta fuit Londoniis, vt omnes beneficiati existentes in Romana curia, redirent in Angliam citra festum sancti Nicholai, sub pœna perditionis omnium beneficiorum suorum: & nondum beneficiati, redirent per idem tempus sub pœna forisfacturæ. Anglici audito tanto tonitruo, in remotis metuentes ictum, deserta curia fugiunt ad natale solum. Papa vero tanto [illegible] conturbato, mittit nuncium sub celeritate quendam Abbatem, videlicet qui causas exploret harum rerum omnium, simul & statuti parliamentalis nuper æditi, de prouisoribus contra consuetudinem ecclesiæ Romanæ. Adueniens dictus Abbas, salutauit regem ex parte Papæ, commendans regis deuotionem, & suorum prædecessorum erga ecclesiam, eo quod semper veris summis pontificibus adhæserunt. Deinde subintulit quod Papa percepto per literas regis, quod statuta sic edita fuerant, mirabatur, & vt bonus pastor salutem animarum desiderans, sæpius admonuerat & obtestatus fuerat statutarios vt huiusmodi statuta de medio tollerent, in quantum lædebant ecclesiasticam libertatem. Dixit etiam quod Papa non intendit minuere coronam regis, nec tollere, quin statuta condere valeat, (non facientia contra ecclesiasticam libertatem) quin immo paratus est conseruare (pro posse) regis honorem, prout ad hoc

Reuocatio Anglicorum a curia Romana.

Legatio Bonifacii 9. ad regem Richardum.

ad hoc se cognoscit multipliciter obligatum. Dixit etiam dictus nuncius, quod Papa diutius expectans non sensit obtemperatum fuisse suis monitis, & tamen nihil innouando neç processus aliquos faciendo, expressit quæ iura statuunt contra statuentes contra ecclesiasticam libertatem, & propulsatus à pluribus pronunciauit illa irrita fore in quantum faciunt contra ecclesiasticam libertatem. Et quia Papa, si non sensit statuentium animas immutari, cum magna mẽtis amaritudine intelligens hęc in denigrationem famæ re[...]æ redundare, misit prędictum nũcium, per quem exhortatur, rogat, & requirit, quod rex statuta illa tolli & de capitularibus faciat aboleri: maxime statuta. Quare impedit, & præmunire facies, & his similia. Et Papa offert, quod si statutarii velint cõqueri de aliquo, si mittant ad Papam legatos, erit promptus quantum cum Deo poterit, regi & regno complacere. Et si statuentes non tollant, &c. saluo honore Ecclesię, & animarum salute, non potest illa dissimulare. Item dominus Papa significat regi per prędictum nuncium, qualiter rex Franciæ & Antipapa pacta inieru[n]t, hinc inde videlicet, q[uod] idem rex per fortitudinem ducẽ Burgundiæ expellet, & inuestiet ducem Turoniæ de omnibus terris ecclesiæ in partibus Italiæ, & quendam alium promisit coronare regem Tusciæ & Lumbardiæ, & ducem Andexaciæ firmare in regno Siciliæ. Quare Papa exhortatur & rogat, quod rex ad defensionem fidei & Sanctę matris ecclesiæ se exponat. Item Papa exponit pericula, si Antipapa & Rex Franciæ pręualerent, quantumque Papæ Gallici iura regni Angliæ conati sunt deprimere. Et si Gallici vsurparent imperium, consequentur totum mundum, & sic finaliter Angliam vsurparent. Ideo Papa consulit quod rex Angliæ videat & prouideat de remedio oportuno. Item Papa significat, quod Gallici tractabũt cum Anglicis, vt concordia inita possent liberius vsurpare pręmissa, & vt subtiliter (fractis tandem conue[n]tionibus) possint Angliam finaliter vsurpare: quare papa suadet quod cum sint schismatici, ex nulla alia causa communicatio sit cum eis, nisi pro reducendo eos ad fidem & obedientiam debitam. Item in casu quo tractatur de pace cum Gallicis, Papa hortatur & rogat, quod nulla fiat consensio nisi pactio roboretur pœnis vallata, quod rex Francię non mittet gentes in Italiam, nec permittet suos subiectos [...]re ire occasione pręmissa, & de factis Romanæ ecclesiæ, & Romani imperii, vel [Ita]liæ, nullatenus intromittet, & quod non fauebit Antipapę in partibus Italiæ, sub pœnis appositis, alias pax intelligatur esse fracta. Item Papa desiderat, quod rex Anglię mittat Legatos ad imperatorem, vt pro honore ecclesiæ & imperialis dignitatis, [co]ncurrat cum rege Angliæ in pręmissis. Item quia dicitur quod gentes paratæ sint [ad in]uadendum, vt supra, Papa exhortatur, & rogat vt ad defensionem ipsius, rex An[gli]æ prętest subsidium, cum aliis subuenire volentibus, ad resistentiam Gallicorum. [E]x pręmissis patet quantæ reuerentiæ, quanti nominis rex noster pro tunc fuerit, cu[ius] ope potissimum Papa se sperabat posse protegi & defendi. Rex noster vt filius obedientię, auditis pręmissis, & conceptis sensibiliter, subuenire decreuit & parere singu[lis] quo expediebant maxime vel licebant. Iussit ergo Papali nuncio vt expectaret parliamentum futurum, in quo de communi consilio responsum de singulis sibi daretur. Expectauit igitur non inuitus, eo quod liberalitatem per ante senserat An[glo]rum.

Eodẽ tempore Dux Glouerniæ, dominus Thomas de Wodstocke, multis mœ[ren]tibus iter apparauit versus le Spruys, quem non Londinensium gemitus, non cõmunis vulgi mœror retinere poterant, quin omnino proficisci vellet. Nam plebs cõmunis tam vrbana quam rustica metuebat, quod eo absente aliquod nouum detrimentum succresceret, quo pręsente, nihil tale timebant, siquidẽ in eo spes & solatium [t]otius [p]atriæ reposita videbantur. Ipse vero mox vt fines patriæ suæ transiit illico, aduersa agitatus fortuna, nunc hac, nunc illac turbinibus procellosis circumfertur, & in tantum destituitur, vt de vita etiam desperaret. Tandem post Daciam, post Norwagiam, post Scoticam barbariem non sine mortis pauore transcursam, peruenit Northumbriam, & ad castellum se cõtulit de Tynnemutha, velut asylum antiquitus notũ [sibi], vbi per aliquot dies recreatus, iter assumpsit versus manerium suum de Plashey, magnum apportans gaudium toti regno, tam de eius euasione, quam de aduentu suo.

Dux Glouerniæ iter arripuit, sed infaustum.

Hoc anno in æstate. 7. idus Iulii sol apparuit rubeus, per nebulas spissas, fœtidas interpositas, & quasi nihil præstans luminis à meridie vsque ad occasum. Et expost fere [p]e[r] sex hebdomadas nebulæ superabundabant temporibus meridianis. Quædam v[er]o per totum diem & noctem durabant, nullatenus euanescentes. Eo tempore [mortalita]s tanta succreuit in Northfolchia, & multis aliis comitatibus, vt non impar

Mortalitas.

magnus

magnis pestilentiis censeretur. Siquidem vt de aliis ciuitatibus & villis taceam, apud Eboracum infra breue tempus vndecim millia cadauerum sunt elata. Eodem anno dominus Henricus Percye, comes Northumbriæ reuocatus est de Calesia, & factus est custos marchiæ Scotiæ, & dominus Robertus Moumbray factus est custos Calesiæ.

Parliamentum Londini. Sub eisdem diebus, scilicet feria sexta proxima sequente commemorationem animarum, inceptum est parliamentum Londoniis, in quo tractatum est de Papali negotio, quoad statutum nuper editum contra prouisores, & quanquam rex ipse & dux Lancastriæ viderentur Papæ deferre, tamen milites parliamentales nullo modo cōsentire voluerunt vt liceret Romipetis impune acquirere ibi beneficia sicut prius, sed ne viderentur nullum honorem Papæ, vel regi detulisse, hoc tollerauerunt, vt per regis gratiam liceret eis acquirere vsque ad parliamentum futurum. In hoc parliamento concessa fuit regi dimidia decima, & dimidia quintadecima, quæ pecunia deseruiret tractatui habendo pro pace cum Gallicis, quem tractatum dux Lancastriæ prosecuturus erat. Concessa est ipsi regi conditionaliter plena decima, & integra quintadecima, si videlicet ipso anno moueret expeditionem aduersus Scotos: & hic *Annalis conclusio.* finis & fructus parliamenti prædicti. Transit annus iste pauperibus & mediocribus multum durus & difficilis, propter caritatem iam biennio continuatam, vnde contigit vt veniente tempore nucum, pomorum, & cæterorū huiuscemodi fructuum, plures pauperes de eorum esu percepta dissenteria morerentur. Fuissetque validior pestis ex fame, si non laudabilis diligentia Maioris Londoniarum communibus subuenisset. Qui iugi animo id prouidit, vt semper de transmarinis partibus frumenta Londonias deportarentur, alias sine dubio nec patria ciuitati, nec ciuitas patriæ suffecisset. Autumnali tempore veniente,

Rus gaudens vario fundit munuscula fœtu,
Cum bene vernales reddit & annus opes:

Cæpitque minorari precium frumentorum. Fuitq; prȩsens annus multis in locis (vt prȩdicitur) pestilentialis: Angliæ & Franciæ quietus à bellis: sed Romanæ curiæ propter Anglorum reuocationem, & statutariorum indurationem odibilis & inuisus.

Anno gratiæ M. CCC. XCII. qui est annus regni regis Richardi à conquestu secundi quintus decimus, tenuit rex natale magnificum cum Anna regina & quatuor Episcopis, & tot comitibus, & vno duce, videlicet Eboraci, multisque proceribus, & quindecim dominabus apud Langley iuxta sanctum Albanum. Ipso die natalis Del-*De Delphine.* phin de mari veniens, lusit Londoniis in Tamesia, perueniens vsque ad pontem, præsagiens fortassis tempestates, quæ mox infra hebdomadam sequebantur. Qui à ciuibus visus & insecutus, sed difficulter interceptus, reuectus est Londonias, multis præbens spectaculum de sui corporis vastitate, nempe qui habuit in longitudine decem pedes. Sunt autem Delphines marinæ belluæ, quæ voces hominum sequuntur, & gaudent cantibus tibiarum, & ad simphoniam solent gregatim aduenire. Hi quando prȩludunt in fluctibus saltu præcipiti, tempestates prȩsignant. Quibus nihil velocius, nihil agilius continent maria. Nam plȩrunque salientes transuolant vela nauium. Cum coeunt coniuges euagantur: Catulos edunt. Decimus mensis mensuram partus facit, partum æstiuus dies soluit, vberibus fœtus alunt teneros, & iuuenes in faucibus receptant: circa inualidos solicitantur: vsque ad tricesimum annum viuunt: quod exploratum est in experimentum caudis amputatis. Ora habent loco quo cęteræ belluæ, sed in ventribus contra naturam aquatilium soli linguas suas mouent, aculeatæ sunt pinnæ dorsuales, cum irascuntur inhorrescunt pinnæ, cum animi conquieuerint quibusdam receptaculis operiuntur. Spirare eos in aquis negant, sed vitales auras non nisi in aere supero spirare dicunt: pro voce gemitus est illis similis humano, certum hoc vocabulum. Quo accepto vocantes sequuntur: nam proprie Simones vocantur, voces hominum cum ventus est in Aquilone celerius audiunt. Econtra flante Austro, auditus illorum obstruuntur. Sub Augusto Cęsare puer quidam, primo fragmentis panis Delphinum allexit, & in tantum consuetudo valuit, vt ad manum pueri alendus veniret, mox puerilis audacia in tantum prorupit, vt super dorsum eius ascenderet, & puerum Delphinus per aquarum magna spacia vectitaret. Hoc tamen diu gestum est per annos plurimos, donec assiduo spectaculo desineret esse miraculū. Sed mox vt puer obiit sub multorum oculis, desiderii mœrore Delphinus interiit. Apud Hipponem in Affrica Delphinus à ciuibus pastus est, qui & se manibus tractandum prȩbuit, & multos dorso impositos frequenter gestauit. Apud Iassum vrbem Babyloniæ

byloniæ Delphinus puerum adamauit. Quem dum post assueta colludia impacientius sequitur recedentem, à renis inuectus hæsit, vbi & mortuus est. Alium puerum similiter insidentem dorsum Delphini cum vndosior fluctus necauisset, Delphinus ad terram reuexit, & velut fateretur reatum, pœnitentiam suam morte mulctauit, nec reuerti voluit amplius in profunda. Hæc de natura delphinorum curauimus istic inserere, vt delectet quos latuit, & quos non latuit non fastidiat.

De transfretatione ducis Lancastriæ, & magnifica eius susceptione per regem Franciæ.

Hoc anno Iohannes Dux Lancastriæ transfretauit in Franciam, ad colloquium regis Franciæ, tractaturus de pace finali, quam rex Franciç summopere affectauit, missus illuc videlicet per regem Angliæ, totumque regni consilium, pro negotio memorato. Cuius aduentui rex Franciæ non minora parari fecit, quam pro aduentu imperatoris cuiusque maximi prouidisset. Nempe suis sumptibus suscepit eum, & Episcopum Dunelmensem, cum pene mille equis, & exhibuit à Calesia vsque dum perueniret ad ciuitatem Ambianensem, nemine de ducis vel pontificis familia solicitante de quibuslibet victualibus prouidendis, Regis Franciç prouisoribus & ministris cuncta comportantibus ad manus famulorum ducis, & prçsulis, quæ necessaria videbantur. Cumque ad regis prçsentiam dux accessisset, Rex eum vltra quam credi potest honorauit, & gloriabundus semetipsum extulit: quod colloquio ducis sapientissimi, honorabilissimi, atque potentissimi eum perfrui contigisset. Occurrerunt Ambianis iussu regis ea vice duces illius regni, Comites & barones ad deliberandum de tractatu & de pace componendum, vt quo abundantior adesset in tractatu nobilium numerus, tanto rei fœlicior esset effectus. Tandem finito tractatu, Dux rediit Angliam, treugas vnius anni reportans, vt per idem tempus deliberaret regni Angliæ collecta potestas, vtrum expediret paci finali manus dare potius, quam negotia dubia belli tractare. Idcirco Stanfordiam accessere vocati non solum regni domini, sed & de qualibet ciuitate quidam, prout ad parliamenta solent accedere, deliberaturi de tanto negotio quod agendum, sed tamen nihil profuit ea vice tanta collectio, prçterquam quod treugas susceperunt per anni circulum duraturas, ad quas seruandas inuiolabiliter vterque rex scilicet Franciæ, corporale prçstitit sacramentum: Seneschallo Franciæ, huc accedente ad capiendum regium iuramentum, & quibusdam de nostris militibus destinatis in Franciam ad idem exigendum de rege: quod & factum est.

Aduentus ducis Gelriæ.

Eo tempore venit in Angliam dux Gelriæ, cognatus regis, vir clarissimus, Angliç vnus in militia, Anglis honorabilis, & Francis formidabilis, qui strenue Francorum superbos motus compresserat in terra sua. Hic magna animositate qua viguit, consulit regi nostro, ne pacem cum Francis aut Scotis faceret, nisi quam deceret regiam maiestatem, promittens se paratum fore in auxilium regis (siue in Franciam transfretaret, siue in Scotiam arma moueret) cum nobiliori militia terræ suæ, quamobrem à rege multipliciter honoratus, laudatus, muneribusque donatus, ac ducibus Lancastriæ & Glouerniæ regnique nobilitate pari modo respectus, cum fauore cunctorum permissus est ad propria remeare. Eodē tempore, (sed non eodē anno) venit in terram istam comes de Ostrians tanquam amicus, pacisque mediator inter regna, qui sarcinatus donis variis cito recessit. Hoc anno rex Mauritaniæ intrauit terras magni Catayæ, & non modicam stragem fecit ibidem, & non multo post intrauit terras regis Hungariæ, sed ibi repperit obstaculum exercitatæ militiç, rege viuaciter cum cum suis omnibus repellente. Circa dies istos dominus Papa Bonefacius nonus, ordinauit nouum festum, celebrandum in Ecclesia, de salutatione beatæ Mariæ, qua salutauit Elizabeth cognatam suam, componens lectiones & historiam competentem, plenam misteriis, refertam indulgentiis, excitatiuam deuotionis. Nam & pares indulsit remissiones interessentibus diuinis illis officiis, in vigilia, & in die, ac infra octauas, & in octauis, indulgentiis festo corporis Christi præconcessis per Vrbanum quartum. Voluitque hunc diem haberi celebrem septimo Calend. Iulii, id est in crastino festi natiuitatis sancti Iohannis Baptistæ, quia eo tempore sancta Maria mansit cum Elizabeth & ministrauit ei. Sub eodem tempore misit rex ad ciues Lōdoniarum petens ab eis mutuo mille libras, cui procaciter & vltra quam decuit restiterunt. Sed & quendam Lumbardum volentem accōmodare regi dictam summā male tractauerunt, verberauerunt & paulominus occiderunt. Quç cum rex audisset, iratus est valde, & conuocans omnes regni pene maiores, apperit proteruiam ciuium Londoniarum, & de prçsumptione conqueritur eorundem. Qui omnes infesti ciuibus propter diuersas causas, consulunt vt reprimatur citius eorum insolentia, & superbia

Aduentus comitis de Ostrians. Nouum festum Mariæ & Elizabethæ.

De transgressionibus Londinensium & ira regis.

perbia destruatur. Erant quippe tunc inter omnes fere nationes gentium elatissimi, arrogantissimi,& auarissimi,ac male creduli in Deum & traditiones auitas, Lolardorum sustentatores, religiosorum detractores, decimarum detentores,& communis vulgi depauperatores. In tantumque excreuit eorum supercilium, vt auderent leges condere,quibus aduentantes de circumiacentibus villis,vel prouinciis,contra rationem omnem humanam, Deum, & iustitiam, molestarent,grauarent & fatigarent. Præterea eorum inhumanitatem,sileo rapacitatem, reticeo infidelitatem, transeo malignitatem,quam indisciplinate in aduentantes populos exercuerunt. Qui si vellem cuncta describere quæ perpetrauerunt hoc tempore,volumen credo maximum conficeret. Obiecta sunt eis igitur quæ contra regem fecerant,& suæ maiestatis notoriam læsionem, obiecta sunt quæ in prouinciales commiserant ad regis ac dominorum regnique populi detrimentum: quæ si vellent inficiari præsto erant accusatores è patria,qui sacramento suo eorum probare cuperent acta praua. Londonienses ergo in medio miseriarum subito constituti,& velut versati inter cudem & malleum, cum non esset locus excusationis, decreuerunt se potius submittere regis gratiæ, quam succumbere veridicto vel iudicio duodenæ. Regis ergo iudicio arestatus est Maior Londoniarum,& vicecomites,cum quibusdam de maioribus,cæteris domum redire permissis. Maior autem missus est ad Castellum de Windeshores, cęteri ad diuersa castella destinata sunt,sub arcta custodia conseruandi, donec rex cum consilio deliberasset quid faceret de eisdem. Ibiq; decretum est, ne de cętero, Londonienses Maiorem eligerent vel haberent, sed rex de suis militibus prouideret aliquem qui rector foret, & custos ciuitatis vocaretur, & esset (quem alio nomine vocamus vulgariter Gardianum) ibi subsequenter:& eorum sunt priuilegia reuocata, libertates annullatę,& leges quas vel condiderant,vel à diebus habuerant abrogatæ. Tunc primo Rex constituit custodem ciuitatis,abrogato Maioris vocabulo,quendam militem dictum Edwardum de Dalyngrygge,qui & ciues regeret,& iustitiæ cunctorum æque prospiceret:sed is cito fuit per regem depositus,quia conuictus est ciuibus fecisse iuramentum,vel de eorum consuetudinibus defendendis, vel certe pro posse suo, subtiliter reuocandis. Fuerunt qui dicerent eum ex industria hoc fecisse, plusq; regis commodo quam ciuium in hac parte prospexisse. Quod cum regi fuisset cognitum, pœnituit eum militem beneuolum sic tractasse. Nihilominus rex & alium militem loco suo constituit nomine Baldewinum de Radyngton, virum certe prouidum & discretum,qui sciret delinire mœrorem ciuium,& eorum mentes erigere ad spem bonam. Nam ciues præ tristitia contabuerant & dolore.

Londinenses submittunt se regis gratia.

Maior & vicecomites arrestantur.

Interea multis mediantibus (sed præcipue duce Glouernię insistente) rex factus animi æquioris paulatim discedit à sui rigore propositi, reducens ante mentis oculo honores varios, quos per Londinenses acceperat,& magnifica dona per eos præstita vnde decernit mitius cum eis agere,& eos ad spem aliqualis gratiæ reuocare. Mitti nempe mandans Londinensibus, vt ad castellum de Wyndesore conueniant, de monstraturi priuilegia, libertates ac iura ciuitatis noua & vetera coram eo, cons quoque suo,vt ibi decerneret quæ seruanda forent in ciuitate, vel quæ penitus abolenda. Quibus ostensis, quędam ratificata, quædam permissa, quædam damnata f re, Maioris tamen nec personam, nec dignitatem ea vice recuperauere, neq; plenam regis gratiam, donec satisfecissent regi de damnis & iniuriis quæ vel sibi, vel regis plebi antea intulissent. Equidem ea vice conuenit inter regem, & dominos ne eorum satisfactionem acceptaret, nec cum eis quouismodo componeret sine consilio dominorum. Nempe rex cum primo contra eos incanduisset (propter causas quas supra notauimus) meditatus est exercitum congregasse, & in ciuitatem irruisse cum impetu, & ciues de sub cœlo deleuisse. Quod tamen propositum ducis Lancastriæ oratione mutatum est, qui censuit eos (vt pręmittitur) euocandos, & (vt pręfertur) castigandos, vel (si obstinati fuissent) tunc iuxta regis propositum obsidendos, & de terra viuentium disperdendos. Rex autem in hac collectione apud Wyndesore, dominos temporales regni cunctos,& Episcopos pene omnes, nec non exercitum talem contraxerat, qui merito terrori Londinensium posset esse. In quos omnes incredibiles fecit expensas, pro quibus certum erat Londonienses soluturos. Ipsi vero non ignorantes quod horum finis esset expositio argenti & auri, submiserunt se & sua regi, voluntariæ ei decem millia librarum vadiantes, dimissi tamen sunt domum redire, in certi quid soluerent, donec regis consilium & formam satisfaciendi, & summam soluendi definisset. Cumq; & ciues regressi fuissent: & proceres qui cum rege fuerant, ac

Londinenses ad Wyndesor vocantur.

reliquus populus ad propria remeaſſent, Rex audiens Londinenſes in triſtitia conſtitutos, & mente lapſos, ait ſuis: Vadam inquit Londonias, & conſolabor ciues, nec patiar eos vltra de mea gratia deſperare. Quæ ſententia mox vt cognita fuit in ciuitate, incredibili iocunditate repleuit omnes, vnde omnes & ſinguli ei generaliter ſtatuerunt occurrere, & non minores expenſas facere in xeniis, & donatiuis quam fecerant in eius coronatione. Rex igitur vt venit Londonias, tanta gloria, tanta pompa, tanta varietate diuerſorum apparatuum eſt ſuſceptus, quanta ſuſcipi regem aliquem triumphantem decuiſſet. Nam equos & phaleras, tabulas aureas & argenteas, pannos aureos & holoſericos, pelues & lauatoria de fuluo metallo, aurum in pecunia, gemmas & monilia, tam ditia, tam nobilia, tam ſpecioſa donauerunt eidem, vt cunctorum valor & precium, non poſſet facile æſtimari. Sicque recuperauerunt ciues conſuetudines & libertates antiquas, quæ ſaltem ciuitati poſſent eſſe fulcumento, nec extraneis detrimento. Indultumq; fuit eiſdem, vt Maiorem poſſent eligere ſicut prius. Credebant autem Londonienſes quod per hæc dona domigerium euaſiſſent, & in poſterum quieti fuiſſent: ſed fefellit eos eorum opinio, qui coacti ſunt expoſt ſoluere regi decem millia librarum, de communitate collecta in amaritudine mentis magna: proceres vero regni qui regis conſilio interfuerant, audientes quod rex contra pactũ indulſiſſet Londonienſibus, offenſi ſunt valde inter ſe, regis leuitatem & inconſtantiam condemnantes. Nemo tamen palam regem redarguit de pręmiſſis. Finemque cepit turba ciuium iſto modo, quam Delphinus præludens in thamiſi Die natalis domini vltimo præterito, forſan ſignauit eminus affuturam. *Dona regi data.*

Eodem tempore, cum dux Glouerniæ recepiſſet pecuniam ſtipendiariam eundi cum exercitu in Hiberniam (cuius inſulæ rex dudum creauerat eum ducem, & iam paratus & inſtructus eſſet ad proficiſcendum, ſine cauſa ſubito reuocatus eſt, ad magnum tam Angliæ quam Hiberniæ detrimentum, nam aduentus eius fama cognita, cuncti pene reguli Hibernienſes ſe ei deliberauerant ſubmiſiſſe, ſed præualuit penes regem malignorum conſilium, quod tamen (proh dolor) commodum impediuit. Hoc anno rex Franciæ (vt fertur) maleficatus incurrit amentiam, & freneticus eſt effectus, dum expeditionem moueret contra ducem Britanniæ, vt dicitur minus iuſtam: perdurauitque in eo hæc infirmitas quamdiu durauit calor æſtiuus: hyemali tempore mitigabatur paſſio, & ipſe redditus ſuo ſenſui videbatur: nunquam tamen tam plene conualuit, quin expoſt ſemper eo anni tempore, quo prius incurrerat iſtud incommodum deſtitueretur ſenſu ſuo. Eodem anno Robertus de Veer quondã comes Exoniæ, qui per multos gradus ſaltauerat ad nomen ducatus Hiberniæ, in Lõdonia diem clauſit extremum in mentis anguſtia rerumque penuria miſeranda. Qui equidem iuuenis aptus fuerat ad cuncta probitatis officia, ſi in pueritia non defuit ei diſciplina. *Dux Glouerniæ profectus in Hiberniam reuocatur.*

Anno domini milleſimo trecenteſimo nonageſimo tertio, poſt natale factum fuit parliamentum Wintoniæ in quo conceſſum fuit regi per clerum dimidia decima, & dimidia quintadecima per communes, pro expenſis ducum Lancaſtriæ & Glouerniæ, qui fuerant profecturi in Franciam ad tractandum de pacis negotio inter regna. Eo tempore rex Franciæ dum tripudiaret in aula ſua cum quatuor militibus de familia, & eſſet diffiguratus in Silueſtrem hominem, habens ſtrictum veſtimentum reſina piceque linitum, vt lini ſtuppa quæ fixa fuerat in veſte ſtricta, hæreret tenacius, & repręſentaret euidentius, fuiſſet repente in cineres combuſtus, niſi gratia affuiſſet dolo fratris ſui ducis, qui à tempore ſuæ infirmitatis aſpirauit ad regnum: nempe rege cum ſociis ducente choream, quidam ad hoc ſubrogatus, inclinato torticio, ſubmiſit ignem in ſtuppa, inuſto quo, corpora eorum fuere exterius cooperta, qui ardens vſque ad veſtimentum quod ſtrictum & conſutum erat corpori, vbi inuenit materiam picis & reſinæ inextinguibiliter arſit vſque ad corpus: videns tamen periculum quædam domina, accurrit & regem rapuit de chorea. Rex vero hoc modo ſaluatus fuit. Sed quatuor ſocii eius nullo ingenio potuere ſaluari donec ſemiuſtis pellibus atque carnibus expiraſſent. Hoc anno Bancus regius & Cancellaria tranſlata ſunt de Londoniis Eboracum, vel odio Londonienſium (vt fertur) vel fauore Eboracenſium, eo quod Cancellarius, qui fuit Archiepiſcopus Eborac. cuperet profectũ ciuitatis ſuæ. Sed non longo tempore durauit hæc nouitas, quia ea facilitate qua tranſportabantur Eboracum, eadem Londoniis reportabantur. Iſto quoq; anno dominus Albertus de Veer, factus eſt comes Exonię. Eodem anno in feſto Cathedrę S. Petri obiit ſubito Iohannes de Enros miles, Cõſtabularius Douerię, & regis Seneſchallus, cui ſucceſſit in

officium Seneschalli, dominus Thomas Percy (qui fuerat prius Subcamerari regis:) in constabulatum Doueriæ, dominus Thomas de Beamond successit: & dominus Wilhelmus Scrop subcamerarius, vir quo in humano genere de facili non inueniretur nequior aut crudelior. Circa præsens tempus, idem Wilhelmus Scrop emit de domino Wilhelmo de Monte acuto comite de Satum, insulam Euboniæ, cum corona. Nempe dominus huius insulæ rex vocatur, cui etiam fas est corona aurea coronari, hæc insula vocatur in vulgari, insula de Man, quæ inter Angliam & Hiberniam situatur. Hoc anno duces Lancastriæ & Glouerniæ transfretarunt in Franciam, pro fine faciendo treugarum prælocutarum, vel pacis finalis inter regna. Sed tamen nondum finis, quia rege Franciæ iterum infirmato non potuit finis esse.

Præses insulæ Man coronatur.

Per idem tempus dominus Henricus Percy iunior constitutus est custos Burdegaliæ. Mense Septembris fulgura, chorusca tiones, & tonitrua in multis regni partibus multa damna fecere, sed præcipue in comitatu Cantebrigiæ, vbi domos & blada iuxta Lolleworth, & in ipsa villa terribiliter cremauerunt. Aquarum etiam inundantia non multo post irruit, quæ apud Bury aream impleuit ecclesiæ, & apud New-market domorum parietes diruit, & viris illic ac mulieribus pene periculum demersionis intulit, mense Octobri. Eodem anno multi moriebantur in Estsexia ingruente pestilentia, mense Septembri. Ipso anno dominium villæ de Cherburgh reuolutum est ad pristinum possessorem, regem Nauarriæ, quod oppignoratum fuerat regi Angliæ per certos annos, pro viginti duobus millibus marcarum de rege Angliæ mutuo susceptarum. Eodem anno dominus Thomas de Roos dum reuerteretur a terra Sancta, in Insula de Cypro ciuitate Papho, tactus aeris regionis incommodo, diem clausit extremum.

Aquarum inundatio.

Anno domini M. CCC. XCIIII. (qui est annus regni regis Richardi à conquestu secundi. 17.) Morettus de Turcia, vallauit obsidione ciuitatem Constantinopolitanam, sed obsessorum probitate repulsus est. In octa. S. Hillarii factum fuit Parliamentum Londoniis, in quo petitum fuit regi subsidium, volenti in Hiberniam proficisci, vbi Clerus concessit ei plenam decimam si transfretaret, si vero non laboraret, medietatem tantum decimæ concessit eidem. Tempore istius parliamenti suborta est grandis discordia inter Ducem Lancastriæ, & Comitem Arundeliæ: Imposuit nempe dux comiti, quod circa festum Exaltationis Sanctæ Crucis, iacuerit cum armata manu in partibus Cestriæ, id est, in castello suo de Holte, eo tempore quo patria illa insurrexerit contra eum, Ducibus Nicholao de Clifton, suisque complicibus in subsidium rebellantium vt putauit. Quod comes negauit expresse, & se satis euidenter excusauit, sicque pro tempore tempestas magna cessauit.

Parliamentum Londini.

Circa festum sancti Iohannis Baptistæ rediit è Francia dux Lancastriæ, qui profectus ad tractatum fuerat mense Maio, reportans quatuor annorum treugas, in quibus & Scoti comprehendi debebant, si vellent subiici regi Anglorum, vt de iure solebant. Dum Dux agebat in Galliis (vt præfertur) obiit in Anglia coniux sua domina Constantia, domini Petri quondam Regis Castellæ filia, mulier super fœminas innocens & deuota. Et ne sola venirent funera lamentanda eo tempore, concessit in fata Maria comitissa de Derby, vxor domini Henrici comitis de Derby, filii ducis Lancastriæ supradicti. Obiit quoque Anna regina, quæ apud Westmonast. est sepulta, cuius exequiæ quanto celebriores fuerunt in expensis, tanto notabiliores infamiis: quia rex polluit locum sanguine comitis Arundeliæ in principio officii funeralis. Eodem anno obiit domina Isabella ducissa Eborac. soror vterina ducissæ Lācastriæ, mulier mollis & delicata, sed in fine (vt fertur) satis pœnitens & conuersa. Hæc sepulta est iussu regis apud Langley suum manerium, inter fratres. Hoc anno etiam obiit ille toto mundo miles notissimus I. Haukewood, cuius gesta tractatum exigunt specialem. Circa mensem Augusti proclamatum est per totam Angliam, vt omnes Hibernici redirent ad terram propriam, contra festum natiuitatis beatæ Mariæ, præstolaturi in Hibernia aduentum regis, sub pœna capitali: dicebatur nempe quod venerat in Angliā spe lucri, tanta multitudo Hibernicorum, vt terra illa viris pene vacuaretur. Vnde contigit quod meri Hibernici, Anglicorum aduersarii, partem insulæ quæ paruerat regi Angliæ vastauerunt, nemine resistente. Cum vero Rex Angliæ illustris Edwardus tertius à conquestu illic posuisset bancum suum, atque iudices cum Scaccario, percepit annuatim ad regalem fiscum triginta millia librarum de terra illa. Et modo propter absentiam personarum, & hostium potentiā irrefrenatam, nihil inde venit, sed per singulos annos de suo marsupio soluit triginta millia marcarum, ad sui

dedecus,

dedecus,& cistæ detrimentum grauissimum. Circa festum natiuitatis sanctæ Mariæ, Rex Angliç transfretauit in Hiberniam,& cum eo dux Glouerniæ,comitesque Marchiæ,Notinghamiæ,& Ruthlandiæ.Hibernici de tanto apparatu territi, quia palam non audebant occurrere,clandestinis irruptionibus frequenter regis exercitum fatigarunt.Coacti tamen (Anglicis prçualentibus) se regi submittere plures reguli illius terræ,quorum quosdam rex secum detinuit,ne noua aliqua molirentur: morabatur autem rex in Hibernia vsque post Pascha.

Per idem tempus venerunt ad eum de Anglia Archiepiscopus Eboracensis, & Episcopus Londinensis, cum aliis nunciis missis per clerum,vt quamcito in patriam remeare dignaretur,ad succurrendum fidei & Ecclesiæ,quæ iam per Lolardos, & eorum fautores incredibiliter affligebatur.Nam ad hoc vacabant solummodo, vt imaginaretur qualiter totius Ecclesiæ possessiones tollerent, & quod peius fuit, cunctas canonicas destruerent sanctiones.His auditis rex inflammatus diuino spiritu, quamcito potuit in Angliam est reuersus,arbitrans magis necessarium fidei periclitāti succurrere,quam circa regna temporalia decertare.

Anno domini M. CCC. XCV. (qui est annus regni regis Richardi à conquestu secundi.18. rex tenuit natale in ciuitate Dubliniæ, Hiberniæ Metropoli.& post natale fecit parliamentum ibidem,ad quod conuenerunt tam ligei, quam illi qui dudum submiserant se eidem.Eo tempore post octa. Epiphaniæ vocante custode regni Angliæ,domino Edmundo regis patruo, Duce Eborac. factum est parliamentum Londoniis,ad quod accessit (missus de Hibernia) dux Glouerniæ, qui coram cunctis exposuit regis necessitatem,qui iam exhausit thesauri sui inter Hibernicos facultatem. Cuius legatio tantum valuit, vt Clerus vnam decimam, & quintamdecimam plebs communis daret, (facta prius protestatione, quod ad hoc concedendum non tenebatur de stricto iure, sed sui regis affectione.) Eo tempore Lolardi cum suis fautoribus in omnem maliciam efferati,fixerunt publice super ostia ecclesiç S.Pauli Londoniis,& Westmonast.abhominabiles cleri accusationes,& hactenus inauditas conclusiones,quibus nitebantur destruere personas Ecclesiasticas, & ecclesiæ sacramenta, animati(vt fertur)nimio fauore quorūdam procerum & militum Anglicorum. Inter quos campi ductores fuerunt Richardus Stury,Lodouicus Clifford, Tho. Latymer, Io.de Monte acuto,qui instigabant & confortabant hæreticos ad confundendum (si posse daretur)prçcipue religiosos.Rex igitur(vt prçfertur) cōceptis lolardorum maliciis,festinauit in Angliam,vt dissiparet eius intuitu tanta mala. Quo cum peruenisset fçliciter,quosdam de proceribus obiurgauit acriter,cōminans eis terribiliter si de cçtero lolardis fauerent,vel eos in aliquo confortarent.De Richardo quoq; Stury accepit iuramentum,quod de cætero opiniones huiusmodi non teneret.Quo facto,dixit rex:Et ego iuro tibi,si tu vnquā violaueris iuramentum, morte turpissima morieris.Audientes cçteri tantum rugitum, cornua retraxerunt, & hactenus delituerunt. Eo tempore imago crucifixi cum stigmatibus sanguinolentis apparuit in Gallia supra campanile cathedralis ecclesiæ Landunensis,per mediam fere horam, cernentibus Episcopo,clero & populo manifeste.Quo anno Morectus ille Barbarus, cum trecentis quinquaginta millibus paganorum,conflixit contra Priorē sancti Iohannis de Rodes,aliosq; christianos,sed Dei virtute conuictus est,centum millibus de exercitu eius interfecit.Et quia fortuna nō prçualuit sibi cāpestri prçlio, nauali bello statuit experiri fortunā,sed qui terræ mariq; dominatur,eius conatus eneruauit, & cū cōfusione maxima fugere cōpulit iterato.Ciuitas quoq; Cōstantinopolitana (quā supra diximus obsessam eius exercitu velut infinito)superueniente imperatore Cōstantinopolitano cum paruo Christianorum numero liberatur,quingētis millibus de gente pagana miraculose peremptis.Eo anno sensit Anglia graue damnum per piratas reginç Denmarchiæ qui nautas & mercenarios deprçdabantur,pcipue tamen viros de Norfolcia,qui ausi sunt cōgregata multitudine congredi cū eisdem:sed hostibus prçualētibus,multi perempti,plurimi vero ad redemptionem grauissimā sunt seruati,amissis viginti millibus librarū,quas ad mercandizandum cōportauerant. Eodem anno Wilhelmus Cantuar. Archiepiscopus,non considerata depressione ecclesiastica qua iugiter premebatur per tallagia pendenda regi annis singulis,plus spectans suum priuatū commodum q̃ communitatis incommodū, impetrauit bullam ab apostolico gratiosam,vt leuaret per totā suam prouinciā quatuor denarios de qualibet libra omniū bonorum ecclesiasticorum, tā exemptorum quam non exemptorum,nulla prætensa causa vera nec legitima. Cuius bullæ fuerunt constituti executores, Archiepiscopus

Eboracenſis,& epiſcopus Londinenſis. Multi vero cenſuras timentes tam ſublimium executorum, maluerunt ſummam continuo ſoluere, quam dubiis litibus cum iactura forſitan ſubiacere: nonnulli ſedem apoſtolicam tanquam à grauamine appellantes, ſuā cauſam nitebantur defendere, & dictum ſubſidium tanquam illegitimum quomodolibet reuocare, quorum animoſiores, & præcipue fuere Lincolnienſes, ſed tātis motibus finē impoſuit mors Archiepiſcopi cito poſtea ſubſecuta. Hoc anno obiit Io. de Waltham epiſcopus Sarum & regni theſaurarius, qui tantum regi complacuerat, vt etiam (multis licet murmurantibus) rege iubente apud Weſtmonaſterium inter reges meruit ſepulturam: huic ſucceſſit in officio theſaurarii dominus Rogerus Walden, prius regis ſecretarius & Caleſiæ theſaurarius. In epiſcopatu vero I. de Myrford Ciceſtrenſis epiſcopus, ad cuius epiſcopatum Dublinenſis Archiepiſcopus eſt tranſlatus, quia maior pontificatus, in ſeculari ſubſtātia minor erat. Obiit etiam Exonienſis epiſcopus Wilhelmus, poſt quem ſucceſſit regis inſtantia magiſter Edmundus de Stafford, portator priuati ſigilli. Obiit quoque dominus Henricus de Wakefeld epiſcopus Wigornienſis, cui ſucceſſit ad preces regis, Papali permiſſione, quidam monachus Ciceſtrenſis regis Phyſicus dict. Rob. Tydeman, ſpreta & caſſata magiſtri Iohannis Grene electione legitima. Hoc anno menſe Nouembris rex Angliæ apportato de Londonia corpore quondam dilecti ſui Roberti de Veer, quem creauerat ducem Hiberniæ (fœlicis quidem ſi non aſpiraſſet ad gradus ſublimes, ſed propter extollentiam infœlicitati ſubacti) fecit apud Prioratum de Colne in Eſtſexia ſolennes exequias, ibidem exhibens ſuam præſentiam, magnificans officium funerale. Curauitque thecam cypriſſinam, in qua corpus balneo delibutum iacebat, aperire fac[illegible], conſiderare, digitoque trectare, & publice monſtrare dilectionem defuncto, quam impendiderat prius, iaceo, viuo. Erant ibi cum rege mater defuncti, comitiſſa Oxoniæ, Archiepiſcopus Cantuariæ, plurimique epiſcopi, cum Abbatibus & Prioribus, aliiſque religioſis, ſed proceres pauci, quia nondum digeſtum erat odium quod conceperant contra illum.

Anno domini. M. CCC. XCVI. dux Lancaſtriæ, cui rex donauerat ducatum Acquitaniæ, cum iam inæſtimabilem ſummā theſauri expendiſſet in illis partibus pro adipiſcenda patriotarum beneuolentia, conſecutuſque fuiſſet propoſitum, ſubito per mandatum regium reuocatur. Qui nihilominus reuocanti paruit & rediuit in Angliā, peruenitq; Langleyam, vbi rex natale domini tenuit iſto anno, ſuſceptus eſt à rege (prout decuit) cum honore, ſed vt iidem aſſerunt, non amore: licenciatus proinde à rege, receſſit à curia, & properauit Lincolniam, vbi Catherina de Swynforde tunc morabatur, quam poſt octa. Epiphaniæ (cunctis admirantibus facti miraculum) deſponſauit, quia fortuna talis fœminæ tantæ ſublimitatis error minime competebat. Hoc anno Papa ſcripſit regi Angliæ, orauitque vt aſſiſteret prælatis eccleſiæ in cauſa Dei, & ipſius regis & regni, contra Lolardos, quos declarauit non ſolum proditores eccleſiæ, ſed & ipſius regis, rogauitque obnixius, vt quos prælati declaraſſent hæreticos condemnaret. Alias eo tempore direxit bullas ad reuocandum religioſos, qui capellanas obtinuerant vel ab ipſo Papa, vel à quoquam alio nuncio vel legato, quas bullas (quaſi munus gratiſſimum) amplexati ſunt ordines Mēdicantium, ſed fratres Minores, præcipue qui confeſtim fratres ſuos qui per exemptiones capellanatus ab eis ſegregati fuerant, rapere, capere, domumq; reducere ſatagebant. Eo tempore iuxta pacta inter reges Angliæ & Franciæ prius firmata, conuenerunt dicti reges, ad locum vltra Caleſiam eorum colloquio deſignatum, vbi ambo regum tentoria magnificé fixa fuere. Qui ante tractatum, pro pacis veræ fidei ſecuritate, corporale præſtiterunt coram omnibus huiuſmodi iuramentum. Nos Carolus rex Franciæ, iuramus in verbo regali, ſuper euangelia pro nobis & omnibus nobis ſubiectis, amicis, & affinitate nobis iunctis, & beneuolentibus, quod non faciemus, nec patiemur fieri, per nos nec per ſupra nominatos damnum, nec diſturbationem vllo modo per tempus noſtræ cōuentionis, nec per octo dies ante conuentionem, & ſeptem dies ſequentes, noſtro filio regi Angliæ, nec alicui de ſuis ſubiectis, amicis, affinibus, nec beneuolis, ante dictū tempus. Et ſi caſu aliquo inſolentia vel litigium per aliquos de noſtris ſupradicti (quod abſit) emerſerit: Nos permittimus in verbo regali, & per ſecuritatem prædictam, quod faciemus hæc debite emendari, & ſine dilatione reformari, & iuramus vlterius ſuper ſecuritate prædicta, quod ſi aliquis vel aliqui qualicunque ſtatu vel conditione extiterint, voluerit, vel voluerint contraire dictæ noſtræ ſecuritati, nos erimus in auxilium noſtri filii, pro noſtro poſſe ad reſiſtendum maliciæ malefactorum

Ducis nuptiæ.

Iuramentum de pace.

rum prę [illegible]ctorum, & conſeruandum noſtrum dictum filium, & ſuos, per modum quē nos & noſtri ſcimus. Et ad tenendum omnia, & proſequendum ſine fraude vel malo ingenio, ad hoc iuramus & promittimus vt ſupra. Die. 26. menſis Octobris rex Angliæ equitauit de Caleſia verſus caſtrum ſuum de Guynes, & cum eo dux de Berry, qui miſſus fuerat ad recipiendum ſacramentum regis noſtri. In craſtino obuiauerunt reges pariter, ducentibus regem Angliæ, dominis Franciæ. ſc. quatuor ducibus, de Berrey, Burgundię, Aurelianenſis & Burboniæ: comite Sauter, vicecomite de Maleyn: epiſcopo de Valeins, domino de Bushy. Econtra de parte noſtra miſſi ſunt ad conducendum regem Franciæ duo duces. ſ. Lancaſtriæ & Glouerniæ, comites Derby, & Ruthlandiæ & Northumbriæ, habueruntque colloquium duo reges, & aſſenſu mutuo fuit ordinatum, vt conſtrueretur in eodem loco amborum ſumptibus in memoriam ſempiternam vna capella. Quæ capella noſtræ dominę de pace vocaretur. Die ſabbati in feſto apoſtolorum Simonis & Iudæ, rex Angliæ & Franciæ collocuti ſunt de certis articulis tractatus ſui, quo facto, iurati ſunt per Euangelia de pactis ſeruandis. Tunc rex Angliæ rogauit regem Francię vt pranderet cum eo die ſequente. Die Lunæ venit rex Francię ad tentorium regis Angliæ. Ea hora regina fuit adducta ad tentoria regis noſtri. Rex Francię donauit eam regi noſtro, quam rex noſter cepit per manum, & oſculabatur eam, regratiando patri ſuo regi Franciæ de dono tam honorabili & gratioſo, aſſerens ſe eam ſub conditionibus accipere factis inter eos, vt per iſtam affinitatem poſſit vterque rex viuere in pace & tranquillitate, & peruenire ad bonum finem & concluſionem pacis perpetuę faciendę inter regna, & ne ſanguis Chriſtianus effundatur, cuius effuſio poſſit ſimiliter euenire, ſi iſta affinitas inter eos non fieret iſta vice. Commendata eſt igitur regina duciſſę Lancaſtriæ & Glouerniæ, & comitiſſis Huntyngdoniæ, & Staffordię, aliiſque dominabus quæ aderant, quæ conduxerunt eam Caleſiam cum maximo apparatu hominum & equorum, habuitque cum ea duodecim currus plenas dominabus & domicellis. Quibus ita geſtis, reges acceſſerunt ad prandium in tentorio regis Anglorum: rex Franciæ conſedit in dextera parte aulę, cui ſeruitum fuit regaliter more ſuę patrię. i. de omnibus cibariis primi curſus ſimul in magna peraſpide, & de ſecundo curſu eodem modo. Regi vero Anglię ſeruitum fuit patriæ ſuę more. Poſt prandium reges oſculati ſunt pariter, & aſcenderunt equos, duxitque rex Angliæ regem Francię in viam ſuam, & tandem [illegible]ctis manibus ſuper equos diſceſſerunt ab inuicem, rex Francię equitauit ad Arde, [illegible] autem Anglię ad Caleſiam ſe cōuertit, vbi filiam regis Francię duxit vxorem, pu[illegible] ſeptennem vel octennem. Fuit annus iſte regum apparatus grandis & ſumptuoſus in donariis & expenſis. Nam pręter dona quæ rex Anglię dedit regi Fran[illegible]que proceribus illius regni, quę ſuperauerunt ſummam decem millium mar[illegible], rex expendit (vt dicitur) trecenta millia marcarum & amplius ea vice. Re[illegible]tur cito poſt in Angliam ſaluus, & vxor ſua, ſed [illegible]uerſa tempeſtate perdidit ten[illegible]a, & magnam partem ſuppellectilis dom[illegible]ſuæ.

Hoc anno valefecit mundo magiſter Wilhelmus Courtney Archiepiſcopus Cantuarienſis, cui ſucceſſit poſtulatione communi [illegible]pituli, dominus Thomas Arū[illegible]l frater comitis Arundelię, regnique Cancellarius, qui mox Cancellarię dimiſit [illegible]cium, & illius ſollicitudinem per regis aſſenſum Magiſtro Edmundo Staffordo commendauit. Eodem anno deceſſit totius Monaſticę religionis pater & ſpeculum dominus Thomas Abbas monaſterii ſancti Albani.

Anno gratiæ. M. CCC. XCVII. (qui eſt annus regni regis Richardi à conqueſtu ſecundi viceſimus) poſt natale Domini factum fuit parliamentum Londini, in quo dux Lancaſtriæ legitimari fecit ſobolem quam ſuſceperat de Catherina Swyn[illegible]de. In eodem parliamento fuit ordinatum, vt Iuſticiarii de cętero non habeant [illegible]ores. Item Thomas Benforde filius Ducis Lan[illegible]ię & dictæ Catherinæ nam [illegible]ic cenſuit Dux cognominari filios eiuſdem C. quos ſibi genuerat) creatus eſt Comes de Somerſet. Eo tempore conceſſa fuit regi per cle[illegible] medietas vnius decimæ, ſoluenda ad duos terminos ipſius anni. Hoc anno Richardus rex Angliæ, contra iuramentum quod pręſtiterat, reuocauit de Hibernia Iuſticiarios, quos [illegible]o[illegible]de conſenſu ſuo proceres propter defectus eorum notabiles conſtituerunt exula[illegible]e. Eo tempore increbuere rumores (licet vanę) quod videlicet Rex Angliæ fuiſſet electus imperator, vnde rex elatus (vt fertur) ab eo tempore ſæpe cępit alt[illegible]s [illegible]uam ſolebat, vulgus apporiare, grandes ſummas pecunię de quibuslibet mutuari, in tantum quod nullus prælatus, nulla ciuitas, nullus ciuis notatus locuples in to-

Congreſſio duorum regum.

Parliamentum Londini.

Rumor regis Angliæ futurum imperatorem.

to regno ſe potuit occultare, quin de ſua pecunia mutuo regi daret. Anno pręſenti cum iam ſibi regnum Angliæ ſumma videretur pace gauiſurum, propter nouas nuptias regales & diuitias per eaſdem accumulatas, & treugas annorum triginta firmatas, & pręſentiam tot nobilium dominorum, quot & quales nulla externa regio poterat exhibere: repente regis aſtutia cuncta turbantur, dum inopinato capit auunculum ſuum ducem Glouerniæ vi & armis, (nihil tale verentem) apud Plashy in Eſſexia, & vſque ad Caleſiam deduci facit, carcerali cuſtodiæ mancipandum. Comitem quoque Warwici ipſo die quo eum inuitauerat ad conuiuium fecit areſtari, & protinus incarcerari, quamuis ei peroptimum vultum monſtraſſet eodem die, & inſuper ſibi bonum dominum futurum & magnam amicitiam promiſiſſet. Comitem quoque Arundeliæ deceptum blandis perſuaſionibus, qui ſatis potens erat, & ſe ſaluaſſe, & ſuos amicos deliberaſſe, ſcilicet ducem Glouerniæ, & comitem Warwici, ſe reddentem pacifice, miſit in inſulam Vectem, pari modo in carcere detinendum. Et ne fieret communis vulgi commotio pro captione dictorum procerum (quam maxime verebatur) proclamari fecit per regnum, quod iſta dominorum captio, non erat facta pro quibuſquam antiquis tranſgreſſionibus, ſed pro nouis commiſſis contra regem, quæ propalarentur in parliamento futuro. Sed hæc proclamatio ficta fuit, prout rei exitus comprobauit. Rex vero (neſcitur quid metuens) per idem tempus metuit ne pontifices, aliiue prælati facerent proceſſiones, ſiue deuotiones pro cauſa pręmiſſa, vel procerum ereptione tantorum. Et paulo poſt apud Notyngham fecit indictari dictos dominos de proditione, ſubornauitq; appellantes, qui eos appellarent in parliamento futuro ſcz. Edwardũ comitem Ruthlãdię, Thomã Mounbray comitẽ Mareſchallum, Thomam Holand comitem Cantii, Iohannem Holand comitem Huntingdoniæ, Tho. Benford comitem de Somerſet, Iohannem de Monte acuto comitem Sarũ, Thomam dominũ de Spencer, & Wilhelmum Scrop regis Camberlanum. Quibus ſic geſtis, fecit rex proclamari per totum regnum, quod domini areſtati proditores erant, & pro proditione detenti. Interea rex ſibi metuens, conuocauit ad tutelam ſui corporis multos malefactores de comitatu Ceſtrię, qui noctium vigilias dierumque ſeruarent & diuiderent circa illum. Circa octa. natiuitatis beatæ Mariæ factum eſt parliamentum Londoniis, ad quod venerunt omnes regni proceres armati cum ſuis retinentiis, ducti timore regis: fuerunt autem pręcipui prolocutores huius parliamenti milites valde cupidi, & ambitioſi & tumidi, I. Bushy, Wilhelmus Bagot, & Henricus Grene. Hi importunis clamoribus petierunt, vt chartæ pardonationum in primis reuocarentur & annullarentur, ſuper quibus requiſiti prælati de facile indicarunt, chartas tales fore reuocabiles, non attendentes quod huius gratię reuocatio, perſonæ regis maxime repugnabat, cum miſericordia ſit ſolii regalis confirmatio, & qui tollit à rege miſericordiam, tollit ſolii regalis firmamentum. Cõſequenter domini temporales videntes aſſenſum cleri, cenſuerunt & ipſi huius chartas annullandas, magis timore regis dicti, quam mentium ratione. Exactum etiã fuit à pręlatis, vt conſtituerent laicum procuratorem pro eiſdem, vt quia illi non poterãt intereſſe iudicio ſanguinis, procurator eorum (ſi neceſſe foret) huius negotio conſentiret. Altero die cum Archiepiſcopus Cantuarienſis de regis mandato, & conſilio quem credebant amiciſſimum ſe abſentaſſet de parliamento, qui ſibi iurauerat ꝙ nihil attemptaretur in eius pręiudicium, abſente ipſo contra omnem iuſticiam adiudicatus fuit exilio, cum adiecto quod non remaneret in regno vltra ſex hebdomadas ab eo die proximo cõputandas. Quo taliter condemnato, miſit rex clam ad curiam Romanam pro tranſlatione eiuſdem, effecitque vt Rogerus de Waldene regni pro tunc theſaurarius, pro eo Archiepiſcopus ordinaretur. Qui quia cubile patris ſui viuẽtis aſcendere pręſumpſit, poſt biennium deiectus eſt auctoritate Papæ pręfati. Die ſancti Matthæi datum eſt iudicium contra Richardum comitem Arundeliæ, allegantem & expoſcentem ſuffragia chartarum, & pardonationis regis, ſed nihil in hac parte proficientem, nam adiudicatus eſt tractioni, ſuſpenſioni, exentricationi, combuſtioni interiorum, decapitationi, & quarterizacioni. Sed prolata ſententia modificata eſt de regis gratia, vt condonatis pœnis cæteris, ſubiret tamen capitalem ſententiam, cuius executio mox facta eſt. Sed comes nec cum reſponſis aſtitit, nec cum ſententiam domini triſtem ſubiit, nec cum de loco iudicii ad locum tranſiuit ſupplicii, neque cum iam flexo poplite præſtolabatur ictum gladii, vultu concidit, ſed ſeruans ſemper faciei colorem vniformem, non plus palluit quam ſi fuiſſet ad epulas inuitatus. Præceſſit autem eum, & ſequebatur ſatis ferialis turba Ceſtrenſium, armata ſecuribus, gladiis, arcubus & ſagittis:

gittis: educebant eum, & vrgebant ad mortis metam Comites, Marescallus & Cantii, quorum alter gener eius erat, alter nepos ex filia, & Comes Huntingdoniæ frater Regis. Intuens ergo suos affines & necessarios Comites, scilicet Marescalli & Cantii perurgere negotium decollationis suæ, vere, inquit, decuisset vos præcipue absentes fuisse, & ab isto negotio subtraxisse, sed veniet in breui tempus, quando tot mirabuntur de vestris infortuniis, quot de meis casibus nunc mirantur. Deinde data lictori venia, rogauit ne torqueret eũ diutius, sed ictu vnico caput eius amputaret, tentauitque suis digitis mucronis aciẽ quo fuerat feriẽdus: satis, inquit, acutus est, fac cito quod facturus es, qui eum ictu vnico decollauit, cuius corpus cum capite inter Augustinẽses Londoniis est humatum. Post cuius mortem Rex diuersis imaginibus in somnis est turbatus: videbatur nempe vmbra comitis (mox vt dormire cępisset) ante oculos suos volitare, minariq; sibi, & eum indicibiliter deterrere, quasi diceret cum Poeta:

Nunc quoq; factorum venio memor vmbra tuorum,
Ius quoq; & vultus cum ossea forma tuos.

Quibus Rex pauefactus imaginibus, præ timore medios somnos interrumperet, maledixit diei, in quo nouit comitem memoratum. Auxit quoq; mentis insaniam, quod audiuit vulgus commune comitẽ reputare pro martyre, peregrinationes fieri ad corpus eius: vnde die decimo sepulturæ eius Rex misit circa decimam noctis horam duces & Comites, qui corpus eius effodi facerent, & aspicerent, si caput corpori esset iunctum (prout fama communis erat) qui effosso corpore cum famam mendacem reperissent, omnia Regi renuntiarunt. Ille non contentus experimentis huiusmodi, iussit vt fratres signa deponerent, & quæ circa corpus eius fixa fuerãt, & locum sepulturæ suæ sub pauimento protinus occultarent. Post mortem comitis Arundeliæ productus fuit comes Warwici ad standum iudicio parliamentali, sed defuit illi constantia, quæ comitem Arundelię comitabatur. Nempe requisitus quid respondere vellet ad equitationes factas cum duce Glouerniæ, mox fatebatur cum lachrymis se proditorem eo facto: data igitur mortis sententia contra ipsum, quam mox temperauit misericordia Regis, condonans sibi veniam atque vitam, qui mox missus est ad insulam Euboniæ, quæ pertinebat domino Wilhelmo Scrop, vbi sub custodia carcerali residuum transigeret vitæ suæ. Interea (quia non videbatur tutum Regi, vt dux Glouerniæ responsis astaret) Princeps propter fauorem populi, qui ei nimis afficiebatur, rex iussit comiti Marescallo, vt eum occulte occideret, qui missis iniquitatis ministris fecit eum suffocari superiectis culcitris, & lectis pluma refertis super os eius: sicq; mortuus est ille vir optimus, Regis filius, & Regis patruus, in quo posita fuere spes & solatium totius regni communitatis. Postea Rex astute fecit illud Parliamentum differri vsq; post natale domini, quod reincipitur, vel potius continuaretur apud Salopiam in confinibus Walliarum.

Anno M. CCC. XCVIII. post natale in parliamento continuato Salopiæ, procurauit Rex subtiliter, fecitque concedi de consensu omnium statuum regni, vt potestas parliamenti remaneret penes certas personas, septem vel octo, quibus liceret determinare (dissoluto Parliamento) certas petitiones in eodem Parliamento porrectas pro tunc minime expeditas. Cuius concessionis colore personæ sic deputatę processerunt expost ad alia generaliter parliamentum illud tangentia, & hoc de voluntate regis in derogationem status Parliamenti, & incommodum totius regni, & perniciosum exemplum. Rex autem super hoc facto, vt videretur habere colorem & autoritatem, fecit rotulos Parliamenti mutari & deleri contra effectum concessionis prædictæ. Tunc assumpsit rex sibi nomen Principis Cestriæ, & Comitẽ de Derby creauit ducem Herfordiæ, comitem Marescallum ducem Norfolchiæ, comitẽ de Ruthlande ducem Albemariæ, comitem Cantii ducẽ Southreyæ, comitẽ Huntingdoniæ ducem Excestriæ, comitissam de Norfolke ducissam Northfolchię, comitẽ de Somersete marchionem ibidem, dominũ de Spencer comitẽ Gloucestriæ, dominũ de Neuile comitem Westmerlandiæ, dominum Wilhelmum Scrope comitem de Wilteshere, dominum Thomam Dercy Senescallum Regis, comitem Wygorniæ: proinde Rex mutauit arma sua, addiditq; scuto suo arma S. Edwardi Regis & confessoris. Eo tempore rex contulit nouis creatis suis ducibus & comitibus magnam partem terrarum Ducis Glouerniæ, comitumque Arundeliæ & Warwici. In hoc parliamento continuato apud Salopiam Rex dominorum consensu Ioannem dominũ de Cobham misit in exilium ad insulã de Gernsey, & dominus Reginaldus de Cobham condemnatur, quia fuit vnus ex deputatis sibi pro suo cõsilio & tutela p dominos anno suo vndecimo.

Comitum creatio.

cimo. Annullaturque per Parliamentum tentum eodem anno. Et vt robur obtinerent perpetuæ firmitatis, ordinationes & iudicia facta lata in præmisso Parliamento, impetrauit Rex literas Apostolicas, in quibus graues censuræ proferebantur contra quoscunq; qui dictis statutis in aliquo contrauenire pręsumpserint, quas promulgari fecit Londoniis ad crucem sancti Pauli, & aliis celeberrimis regni locis. Circa pręsens tempus appellauit Dux Herfordię Ducem Northfolchię, de quibusdam verbis per eum dictis, quæ in Regis dedecus redundabant. Ob quam causam indictum fuit eis duellum apud Couentre. Tandem cum listas intrassent tam animose quam magnifice, Rex in manu sua causam suscepit, & fecit proclamari, quod Dux Herfor[illegible]ię de[illegible]tum suum honorifice adimpleslet. Sed tamen velut immediate postea Rex sine cau[illegible] quacunque legitima dictum ducem Herfordię ad decennium relegari fecit, & man dauit, contra iustitiam & iura militaria, & consuetudines huius regni. Ducem quoq; Northfolchię perpetuo damnauit exilio, immisericorditer statuens sub pœnis grauibus, quod nullus rogaret, vel apud ipsum regem intercedere pręsumeret pro gratia facienda Ducibus supradictis. Facta sunt hęc eo die, ad annum, quo idem dux Northfolchiæ Ducem Glouernię fecerat suffocari. Hoc anno Papa Iohannem Lincolniensem Episcopum transtulit ad Episcopatum Cestrię, tunc vacantem. Et dedit episcopatum Lincolnię Henrico Bewford, vni de filiis domini Iohannis Ducis Laocastrię, & Catherinæ de Swinford, ob Ducis reuerentiam & amorem. Episcopo vero Lyncolnię veteranus noluit hanc admittere translationem, sed ea spreta contulit se Canruariam, & in Ecclesia Christi inter monachos finem vitę fecit. Confessor R[illegible] (quidam frater de ordine prædicatorum) de episcopatu Landafensi translatus [illegible] ad episcopatum Cestrensem. Rex eo tempore fecit conuocari clerum, vt determ[illegible]are si liceret Papæ tales facere translationes pro arbitrio suæ voluntatis. Ad quod [illegible] responsum, nō directe, sed modo supplicationis porrectę regi ex parte cleri, vt dignaretur Papæ scribere, vt à talibus translationibus cessaret pro commodo totius Ecclesiæ Anglicanæ. Rex vero cum audisset responsum tale, velut offensus licentiæ Papæ, iurauit, quod si clerus restitisset constanter Papę in isto negotio, ipse manus apposuisset in auxilium eorundem. Eo tempore venit in Angliam domini Papæ nuntius Petrus d[e] Bosco Aquensis Episcopus, ad commonēdum regem, vt permitteret ligeos suos prouisiones acquirere de manu Papæ, & reuocaret statutum editum contra prouisor[illegible] & illud breue Quare impedit, multaq; similia: Sed quod minus obtinuit de suo negotio, rex accumulauit suo marsupio, donans ei iocalia magni pretii & valoris. Sub hoc anno Romæ repertus est thes[a]urus Helenæ, matris Constātini Imperatoris, sub quodam pariete ruinoso: ipsa ve[illegible] moneta aurea signata fuit imaginibus dictæ dominæ, habens in circulo nomen eius scriptum, & valuit vna Petta xx. s. de nostra mone[illegible] cum quo thesauro postea Papa fecit reædificari capitolium & castellum sancti Angeli. Hoc anno fere per [t]otum regnum Angliæ lauri veteres aruerunt, & expost contra multorum opi[n]ionem reuixerunt.

Anno gratiæ M. [illegible] C. XCIX. in die circumcisionis domini, prope Bedefordiam aqua profun[illegible], quæ decurrit inter villas de Suelleston, & Harewode, repente restitit, & se diuisit sic, quod pe[r] [illegible]ia miliat [illegible] alueus siccus remansit, præbens quibusli bet ingressum siccum. Quo[d] [p]r[o]digium visum est plurib. significare proprii diuisionem, & a Rege defectionem [illegible] contigit eo anno. Eo tempore Rogerus Comes Marchiæ, dum nim[is] fidit in virtute [pro]pria, ab Hibernicis in Hibernia est peremptu[s]. Cuius morte cognita, [r]ex statuit [v]indicare personaliter mortem eius, Hibernenses domare, non attendeos, q[uan]tum odium sibi accumulauerat ligeorum suorum, [illegible] quam amarum animum vulgus commune gerebat contra eum. Fecit igitur præparationem maximam per totum tempus quadragesimę, & sic deinceps vsq; ad suū tran[si]tum ext[or]quens pecunias, exigens equos & quadrigas, victualia pro profecti[on]e [s]ua rapiens, ni[hi]lque s[o]luens, vnde factus est suis subditis odibilis & inuisus. Per [id]em tempus venit in An[g]liam Ep[is]c[o]pus Calcidonensis, cum literis Apost[illegible]s comminat[o]riis, vt regni fi[d]el[e]s de bonis conferrent Imperatori Constanti[illegible] ne[illegible] qui infestabatur nimi[u]m per [T]artaros, & ducem eorum vocatum Mor[illegible] V[illegible] [illegible] promi[ss]res efficerentur regni[illegible]æ ad offerendum huic negotio, co[illegible] pa[illegible] nefa[illegible]oribu[s] vere contri[t]is & confessi[s] plenam remissionem. Inuol[illegible]que mar[illegible] [illegible] om[n]es [illegible]ped[i]entes huius negotio conferre volentes, atten[illegible]s, [q]uod licet [illegible] Christianus tamen erat: & si ipse [illegible]er[illegible]s [illegible]imeret[illegible] [illegible]ristianit[a]ti ruina, habens in me[illegible] 4

Tunc tua res agitur paries cum proximus ardet.

Hoc tempore obiit Iohannes Dux Lancastriæ, cuius corpus in Ecclesia sancti Pauli Londoniis est humatum, post cuius mortem Rex dominum Henricum filium eius, quem relegauerat ad decennium, exulare decreuit in perpetuum, reuocans suas patentes literas generales, quas sibi prius concesserat, quod in absentia ipsius dum fuerat relegatus, generales attornati sui possent prosequi pro liberatione sibi facienda de quibuscunque hereditatibus, siue successionibus ipsum ex tunc contingentibus, & quod homagium suum respectuari posset pro fine rationabili faciendo. Quo facto, constabat manifestius Regem sincere diligere Ducem Herfordiæ, nec eum relegasse, nisi pro dissensionibus, quæ potuissent oriri inter familias suas, & Ducis Northfolchiæ, vt prætensum fuerat, sed occasione bona ducibus occupandi, vt multi dicebant. Circa præsens tempus obiit nobilis fœmina, domina Margareta ducissa Northfolchiæ, cuius corpus in Ecclesia fratrum Minorum Londoniis tumulatur. Interea rex cepit mutuo grandes pecuniarum summas, de quampluribus dominis, tam temporalibus quã spiritualibus, aliisq; personis regni, promittens eis bona fide sub patentibus suis literis, ꝙ pecunias illas sic mutuatas resolueret termino limitato, quas tamẽ nunquam postea reddidit creditoribus supradictis. Eodem anno grandiores summas exegit pecuniarum, à xvij. regni comitatibus, metum mortis imponẽs eis, quod contra eum steterunt cum duce Glouerniæ, comitibus Arundeliæ & Warwici, &c. quare paratus erat super eos equitare tanquam super hostes publicos. Quamobrem recepit à dictis comitatibus nouam securitatem sub iurisiurandi firmamento. Quo facto, misit certos Episcopos cũ aliis viris honorabilibus ad dictos comitatus, qui inducerent tam dominos spirituales, quã temporales, & omnes dictorũ comitatuum personas mediocres, vt se regi submitterent, & semetipsos recognoscerẽt proditores, per literas sigillis signatas eorundem. Hac occasione coacti sunt regi concedere clerus, & commune vulgus, dominique temporales dictorum comitatuum importabiles summas pecuniæ pro beneuolentia sua recuperanda. Cupiens (vt fertur) populũ regni sui subpeditare & opprimere, direxit patentes literas ad omnes regni comitatus, & per terrores induxit, vt ligei sui quicunq;, tam temporales quã spirituales, iuramenta insueta præstarent in genere suo, verisimiliter causare possent destructionem plebis suæ finalem, coegitq; ligeos suos ipsa iuramenta sub literis eorum & sigillis roborare. Ad albas chartas insuper eosdem ligeos apponere sigilla sua compulit, vt quotiens grassari vellet in eos: facultatem haberet eosdem sigillatim, vel insimul opprimendi. Fecit præterea, vt vicecomites per totum regnum noua iuramenta præstarent vltra solita: quod videlicet obedirent omnibus mandatis regiis, quotienscunque directa fuissent eisdem sub magno priuatoq; sigillis, ac etiam literis illis directis sub signeto suo. Et in casu, quo idem vicecomites scire possent aliquos de balliuis suis (cuiuscunq; cõditionis essent) aliquod malum dicere, siue loqui, publice vel occulte, quod cedere posset in dedecus aut scandalũ personæ regis, ipsos incarcerarent, donec de rege aliud suscipe rent in mandatis. Vnde cõtigit quod quamplures ligeorũ suorũ malitiose accusati, quod debuissent dixisse quicquam publice vel occulte, quod cedere posset in vituperium, scandalum siue dedecus personę regis, capti fuerunt & inprisonati, & ducti coram Constabulario & Marescallo Angliæ, in curia militari, non excusandi aliter, nisi per eorum corpora commissa Monomachia, se iustificarent & defenderent, non obstante, quod accusatores & appellatores eorum essent iuuenes fortes & sani, & illi sic accusati pro magna parte senes impotentes, mutulati & infirmi: vnde non solum destructio magna regni, sed omniũ & singularum personarum communitatis eiusdẽ verisimiliter timebatur. Circa festum Pentecostes rex relinquẽs regnum (vt præfertur) turbatum multipliciter, nauigauit in Hiberniam cum suis Cestrensibus, & quibusdam regni magnatibus, ducibus videlicet de Almarle, de Excestria, aliis quoq; multis. Duxitq; secum nobiles pueros, filios ducum Glouerniæ & Herefordiæ, quorum affines præcipue verebantur. Episcopos etiam traxit secum multos, cum Abbate Westmonasterii, qui quotiens vellet Parliamenta facere (prout prius constituerat) cũ consensu octo personarum, præsto forent ad confirmãdum pro parte sua quæ fuerant statuenda. Thesaurum præterea & reliquias, aliaque iocalia, regniq; diuitias (ab antiquis dimissas in Archiuis regni pro honore regni) secum abstulit in Hiberniam profecturus, sine consensu statuum regni sui. Cumque venisset in Hiberniam, videbatur primo quidem prosperari, & super inimicos suos confortari, non tamen exinde multum lætabantur regnicolæ, qui semper de eo sentiebant deterius, & per eum adhuc

huc grauius opprimi metuebant. Interea Dux Henricus, olim Herfordiæ, ſed nunc Lancaſtriæ, paterno iure, grauiter ferens relegationem ſuam, ſed multo grauius exilium ſuum & exheredationem, & conſiderans regem iam iniuſtum, cunctis ſuis ligeis propter cauſas pręfatas (nacta oportunitate de regis abſentia) Angliā redire diſpoſuit, ad petendum hereditatem ſuam. Aſſumptiſque ſecum domino Thoma de Arundel (quondā Archiepiſcopo Cant.) & filio Comitis Arundeliæ & herede, qui iamdudum ſibi adhæſerant, mare intrauit cum familia mediocri, quippe qui ſecum non amplius, habuit, quam vt vſu vulgari quindecim lanceas, licet in multo fortiorem manum potuiſſet habuiſſe: tantum fidebat de ſua iuſtitia populique fauore, noluit tamen recto curſu terram ingredi, nec repente: ſed nunc apparuit patriotis in vna parte regni, nunc in alia, vt videret, ſi contra eum iuxta littora reſiſtentia pararetur. Audiens Dominus E. Dominus Dux Eboraci (Regis patruus) cui cuſtodia regni commiſſa fuit in Regis abſentia, quod Dux Lancaſtriæ iam mare teneret, eſſetq; paratus ad ingrediendum regnum, vocatis regni Cancellario, domino Edmundo Stafford Epiſcopo Ciceſtrenſi: & Theſaurario, Wilhelmo Scrope Comite de Wilteſhere: & militibus de Regis conſilio, Iohanne Bushy, Wilhelmo Bagot, Henrico Grene, & Iohanne Ruſſel, quæſiuit ſuper iſto negotio, quid eſſet agendum. Qui conſuluerunt, vt de Londoniis ſe transferret ad ſanctum Albanum, præſtolaturus ibidem manum bellicam, quæ poſſit Duci reſiſtere venienti, ſed quam inane fuit eorum in hac parte conſilium, rei exitus declarauit. Nam aduenientes illuc de multis prouinciis proteſtabantur, ſe duci Lancaſtriæ nolle nocere, quem nouerant iniurioſe tractatum fuiſſe. Dicti vero nequam conſiliarii Iohannes Bushy, Wilhelmus Bagot, Henricus Grene cum Theſaurario Wilhelmo Scrope, cognoſcentes iam communitatem adhærere velle Duci Lancaſtriæ, relicto regni cuſtode, atque Cancellario, fugerunt ad caſtrum Briſtolliæ feſtinanter. Et Dux Lancaſtriæ circa feſtum ſancti Martini tranſlationis applicuit prope locum, vbi quondam fuit villa de Raueneshere, nemine reſiſtente. Cui occurrit Comes Northumbriæ Dominus Henricus Percy, & dominus Henricus eiuſdem filius, Comes Weſtmerlande Dominus Radulphus Neuile, aliique domini, qui timebant Regis tyrannidem plures valde. Factuſque eſt in breui exercitus, quaſi ſexaginta millium pugnatorum, qui omnes vno voto ſtatuerunt in primis perſequi Regis malos conſiliarios antedictos. Venerunt Briſtolliam celeriter, & obſederunt caſtrum, quia parauerunt reſtitiſſe, vbi tandem capti ſunt Theſaurarius Wilhelmus de Scrop, Iohannes Bushy, Henricus Grene, qui ſtatim in craſtino ad clamorem communium ſunt decapitati, ſolus ex eis W. Bagot euaſit in Hiberniam nauigando. Non enim cum ſociis ſuis Briſtoliam ſe contulerat, ſed apud Ceſtriam fugat, & ſe occultaret.

Richardus Rex cum audiſſet in Hibernia de Ducis aduentu: mox curauit filium Ducis Glouerniæ, & filium Ducis Lancaſtriæ in caſtro de Trym recludere (quod eſt in Hibernia ſatis forte) & confeſtim ad nauigium conuolauit, cum Ducibus Albemarlæ, Exoniæ, & Southreyæ, & Epiſcopis Londonienſi, Lincolnienſi, & Carleolenſi, multiſque aliis, vt Duci occurreret cum armata manu, priuſquam ipſe auxiliarios congregaſſet. Sed cum Angliam attigiſſet, & cognoſſet de Ducis apparatu, pugnandi dimiſit animum, pro certo tenens, quod populus contra eum congregatus citius mori vellet, quam cedere, tam propter eius odium quam timorem. Dimiſit igitur familiam, monens per Seneſchallum dominum Thomam Percy, vt ſe reſeruarent ad tempora meliora. Ipſe vero Rex quærens diuortia, huc illucque contulit, multis diebus ſemper cum duce cum exercitu inſequente. Tandem apud Caſtellum de Conewey conſtitutus, petiit habere colloquium cum domino Thoma Arundel, quem expulerat de Archiepiſcopatu Cant. & Comite Northumbriæ, cum nulla ſpes eſſet vlterius fugiendi. Quibus indicauit ſe velle regno cedere, ſi ſibi victus honorificus vitæque ſecuritas octo perſonis (quas nominare vellet) fide interpoſita donaretur. Quibus conceſſis & firmatis, venit ad caſtrum de Flynt, vbi habito breui colloquio cum duce Lancaſtriæ, mox aſcenſis equis venerunt ad caſtellum Ceſtriæ ea nocte cum exercitu: (qui Ducem ſecutus fuerat numeroſus valde) reddidit autem ſe Rex Duci vi- *Rex dedit ſe duci.* ceſimo die menſis Auguſti, & quadrageſimo ſeptimo die ab ingreſſu Ducis in Angliam, theſaurus Regis, cum equis, & aliis ornamentis, & vniuerſa domus ſuppellectili, venit ad manus ducis: ſed familiares Regis magnates, domini, & mediocres, per Walleos & Northumbrenſes deſpoliati ſunt. Rex vero perductus eſt Londoniis conſeruandus in turri, vſque ad parliamentum proximo celebrandum. Interim directa

ſunt

sunt breuia ad personas regni, qui de iure debeant interesse parliamento, sub nomine regis Richardi, vt conuenirent Londoniis apud Westm. in crastino sancti Michaelis. Quibus conuenientibus, ipso die S. Michaelis coram Archiepiscopo Cant. Thoma de Arundel, Archiepiscopo Ebor. Richardo le Scrop: & Iohanne Episcopo Herfordensi: nec non domino Henrico duce Lancastriæ: Henrico Comite Northumbriæ: Radulpho Comite Westmerlandiæ: Hugone Domino de Burnele: Domino Thoma de Berkeleye: Abbate Westmonast. Priore de Cantuar. domino de Roos, de Wilby, de Bergenney: W. Thirnynges, & I. Makeham iustitiariis: Thom. Stoke, & Iohanne Burbache legum doctoribus: T. Herpingham, & T. Gray militibus: Wilhelmo de Ferby, & Dionysio Lopham notariis publicis: in turri Londoniarum, rex Richardus gratanter (vt apparuit) & vultu hilari, perlegit distincte formam cessationis suæ, & absoluit ligeos suos à iuramento fidelitatis & homagii, & relaxauit ab omnibus aliis iuramentis quibuscunque, & suis dominiis renuntiauit & cessit, iurauit talia, dixit & protulit in legendo, & manu propria subscripsit, prout in forma cessationis plenius continetur Et mox adiunxit, quod desiderauit, vt Dux Lancastriæ succe- *Rex cedit regno.* deret sibi in regno, sed quia hoc in potestate sua non erat, archiepiscopum Eboracensem, & episcopum Herfordensem pro tunc suos cōstituit procuratores, ad declarandum & intimandum cessationi. Sede regali tunc vacua, absq; præsidente quocunque, procuratores Regis Richardi, Archiepiscopus Eborac. & Herfordensis renuntiationem dicti Regis, & cessionem, omnibus statibus regni tunc adunatis ibi publice declararunt. Quam quidem renuntiationem & cessionem singuli singillatim super hoc requisiti vnanimiter & concorditer admiserunt: tunc fuit expositum publice, quod fuit expediens ac vtile regno prædicto, pro omni scrupulo & sinistra suspicione tollendis, quod plura crimina & defectus per dictum regem circa malum regimen regni sui frequētius perpetrata, propter quæ (vt idem rex asseruit in cessione sua) facta per eum, & esset ipse merito deponendus à populo legerentur, quodq; essent populo declarata. Lecti sunt igitur articuli numero triginta duo, qui omnes violationes iuramenti regalis finaliter concludebāt. Et quoniā videbatur cunctis regni statibus super dictis articulis singillatim ac etiā cōmuniter interrogatis, quod illæ causæ criminum erant sufficientes & notoriæ ad deponendum eundem regem, ordinati sunt commissarii ex parte statuum & communitatis eiusdē regni, ad ferēdum depositionis sententiam contra dictū regem sub forma quę sequitur. In Dei nomine amen. Nos I. Episco- *Regia depositionis forma.* po Assauensis, I. Abbas Glasconienses, Thomas Comes Gloucestriæ, Thom. dominus de Berkeleye, Th. de Epingham, Th. Gray milites, Wilhelmus Thirnyng iustitiarius, per pares & proceres regni Angliæ spirituales & temporales, & eiusdem regni communitates, omnes status eiusdem regni repræsentantes, commissarii ad infra scripta spiritualiter deputati pro tribunali sedentes attentos periuriis multiplicibus, ac crudelitate aliisque quampluribus criminibus dicti Richardi, contra regimen suum in regnis & dominiis supradictis, pro tempore sui regiminis commissis & perpetratis, ac etiam dictis statibus palam & publice propositionibus exhibitis & recitatis, quæ adeo fuerunt & sunt publica, & notoria, manifesta & famosa, quod nulla poterant aut poterunt tergiuersatione celari: nec non confessione post dicti Regis recognoscentis, & reputantis, ac veraciter ex certa scientia iudicantes, se fuisse & esse insufficientem penitus, & irrationabilem, ad regimen & gubernationem regnorum & dominii prædictorum, & partium eorūdem, ac propter demerita notoria, non immerito deponendum, ac per ipsum Richardum prius emissa, ac de voluntate & mandatis sui coram dictis statibus publicata, eisque notificata, & exposita in vulgari præhabita, super hiis & omnibus in ipso negotio actitatis coram statibus anredictis, & nobis diligenti vice, nomine, & auctoritate nobis in hac parte commissa, ipsum Richardum ex abundanti & ad cautelam, ad regimen & gubernationem dictorum regnorum, & dominii iuriumque & partium eorundem fuisse & esse inutilem, inhabilem, & insufficientem penitus, & indignum, ac propter præmissa, & eorum prætextu ab omni dignitate & honore regiis (si quid dignitatis & honoris huius in eo remanserit) merito deponendum pronuntiamus, decernimus & declaramus: & etiam simili cautela deponimus, per nostram definitiuam sententiam in hiis scriptis. Omnibus & singulis dominis, Archiepiscopis, Episcopis, & Prælatis, Ducibus, Marchionibus & Comitibus, Baronibus, militibus, vasallibus quibuscunque, ac ceteris hominibus dictorum regnorum, & dominii, & aliorum locorum, ad dicta regna & dominia spectantium, subditis ac ligeis suis quibuscunque ipsorum

rum

rum de cetero inhibentes expresse, ne quisquam ipsorum de cetero præfato Richardo tanquam regi vel domino regnorum, aut dominii prędictorum pareat quomodolibet, vel intēdat, volentes prætereà dicti status, quod vel desit quod valeat aut debeat contra præmissa requiri, superinde singillatim interrogari personas easdem prius per commissarios nominatos, constituerent procuratores suos communiter & diuisim ad resignandum & reddendum dicto Regi homagium, & fidelitatem prius sibi facta, & ad pręmissa omnia huius depositionem & renuntiationem tangentia, si oportuerit intimandum. Et confestim vt constabat de præmissis & eorum occasione regnum Angliæ cum pertinentiis suis vacare: præfatus Henricus dux Lancastriæ de loco suo surrexit, & stans erectus, vt videri posset à populo, & muniens se signo crucis in facie, & in pectore, inuocato Christi nomine, regnum Angliæ sic vacans (vt præmittitur) cum corona, ac omnibus membris & pertinentiis vendicauit in lingua materna: sub hac forma verborum.

In Dei nomine Amen. Ego Henricus de Lancastria, vendico regnum istud cum corona, & omnibus membris illi pertinentibus, tanquam per regium sanguinem veniens de Rege Henrico, & per iustitiam, quam Deus de sua gratia mihi misit, cum adiutorio consanguineorum meorum, & amicorum, ad recuperandum illud: quod regnum erat in puncto perditionis propter defectum gubernationis, & legum violationem. Post quam quidem vendicationem, tam domini spirituales, quam temporales, & omnes regni status, concesserunt vnanimiter, vt dux præfatus super eos regnaret. Tunc Archiepiscopus Cantuariensis apprehēdens manum eius dextram, posuit eum in sede regali, assistente sibi Archiepiscopo Eboracensi, & vniuerso populo applaudente. Et confestim dominus Archiepiscopus assumpto themate prædicauit, cuius rhema fuit: Vir dominabitur in populo. 1.Reg.9. &c. Post hæc de mandato noui Regis fuit proclamatum publice in magna aula, quod die lunæ proxima post festum sancti Michaelis, Parliamentum teneri ac celebrari deberet. Et quod die Lunæ ex tunc proximo sequente, videlicet in festo S. Edwardi, coronatio Regis fieret apud Westmonasterium. Quibus ita peractis, Rex de sedę sua surgens, & populum vultu hilari & benigno respiciens, recessit ad albam aulam, vbi eo die conuiuium solemne celebrauit. Die Mercurii proxima sequente, dicti procuratores (vt præmittitur) deputati ad præsentiam dicti Richardi (nuper Regis) infra turrim existentis, prout eis iniunctum fuerat, accesserunt, & per os domini Wilhelmi Thirning admissionem renunriationis, ac modum, causam, & formam depositionis huiusmodi eidem Richardo notificarunt, & vice omnium regni statuum homagium & fidelitatem eidem Richardo nuper Regi factam (vt præmittitur) reddiderunt & resignarunt: ita quod nullus dictorum statuum siue populi ab hoc tempore & deinceps sibi portaret fidem nec obedientiam tanquam Regi suo. Ad quæ solum respondit istud, quod non respexit post talia: sed post hæc omnia (inquit) spero, quod cognarus meus vult esse mihi bonus dominus & amicus. Rex Henricus in hoc Parliamento fecit secundum filium suum dictum Thomam, Angliæ Senescallum: procreauerat siquidem masculini sexus ex filia domini Humfridi Boun Comitis Herfordiæ iuniore, quatuor liberos, & duas fœminas, primogenirus vocabatur Henricus, secundus Thomas, tertius Iohannes, quartus Humfridus.

DE TEMPORE REGIS HENRICI post conquestum quarti.

DIE translationis sancti Edwardi Regis & confessoris, coronatus est Rex Henricus IIII. apud Westmonast. per manus domini Thomæ Archiepiscopi Cantuar. ipso videlicet die, quo fuerat in exiliū relegatus anno reuoluto, non sine diuino miraculo (vt putatur) & in auspicium vberioris gratiæ sibi futuræ (prout creditur) vnctus est illo cœlesti vnguento, quod olim beata Maria mater Dei commisit beato Thomę martyri Archiepiscopo Cantuar. dum esset in exilio conseruandum, prædicens eidem, quod reges Anglorum qui vngerentur hoc vnguento, pugiles essent Ecclesiæ, & benigni. Hoc vnguentum in aquila aurea & ampulla lapidea conseruatum latuit per multa tempora, sed tandem miraculose manifestatum. Dum dominus Henricus primus dux Lancastrię bella gereret regis sui in partibus transmarinis, ipsi nempe tradita fuit prædicta aquila per quendam san-

ctum

ctum virum qui illam inuenerat reuelatione diuina. Qui dedit eam nobilissimo principi Edwardo (primogenito Edwardi illustris Regis Angliæ) vt in ea vnctione post mortem patris vngeretur in Regem. Qui posuit in turri Londoniarum vnguentum præfatum, recludens in cista multis firmata securis, latuitque ibi vel per obliuionem, vel per negligentiam, vsq; ad tempus Richardi Regis filii principis memorati. *Vnguentum regum.*

Anno domini prædicto millesimo trecentesimo nonagesimo nono, prædictus Rex Richardus curiose perscrutatus res à progenitoribus sibi relictas, inopinato reperit aquilam & ampullam, & scripturam siue prophetiam beati Thomæ martyris cum eisdem. Et cum didicisset virtutem talẽ vnctionis, rogauit dominum Thomam Cant. archipræsulem, vt eum denuo vngeret hoc vnguento. Qui hoc facere omnino recusauit, dicens sibi sufficere, quod semel per manus suas sacram suscepit in coronatione pristina vnctionem, quę habere non debuit iterationem. Hanc aquilam cum ampulla rex Richardus portauit in Hiberniam, profecturus & denuo rediens in hanc terram. Quam petenti Archiepiscopo apud Cestriam tradidit, dicens se iam patenter clarescere, quod non fuit voluntatis diuinæ, vt vngeretur illo vnguento, sed alteri deberi tam nobile sacramentum. Archiepiscopus vero reseruans tanta iocalia sub veneranda custodia, ea tenuit vsque ad tempus coronationis regis moderni, qui primus regum Angliæ vnctus est tam pretioso liquore. Durante Parliamẽto, creauit rex filium suum primogenitum Henricum, cum consensu omnium regni statuum, principem Walliæ, addens ducatum Cornubiæ, & Cestriæ comitatum. Expost in eodem parliamento creauit eum ducem Aquitaniæ, & heredem proximum regni Angliæ. In hoc Parliamento fuit ordinatum, vt statuta, &c. facta in Parliamento tento in festo exaltationis sanctæ Crucis 21. anno Richardi Regis apud Westm. & postea dilato Salopiam (in quo certa potestas commissa fuit per autoritatẽ dicti Parliamenti, certis personis, ad procedendum in certis articulis in rotulo parliamenti, qua occasione diuersa statuta, iudicia, ordinationes & confirmationes erroneæ, facta fuerunt in exheredationẽ finalem, destructionẽ & extirpationẽ plurimorũ honorabilium dominorum, & aliorũ ligeorum regni & heredum eorum imperpetuũ cum suis circumstãtiis vniuersis) annullentur, reuocentur, irrita habeantur, & cassentur. Item vt Parliamentum tentum apud Westmonasterium, anno Richardi Regis 11. firmiter teneatur pro honore & commodo totius regni. Item, vt domini aliique personæ, qui fuerunt foris iudicati in Parliamento anno 21. Richardi Regis, & eorum heredes, qui mortui sunt, restituantur integraliter suis possessionibus, sine alia prosecutione aut liberatione facienda, excepto, quod dicti domini & alii nihil habebunt de exitibus receptis medio tempore. In eodem Parliamento Rex dedit Comiti Northumbriæ insulã Euboniæ, tenendam de Rege, per seruitium deportationis gladii, cum quo intrauit Angliam: dedit & comiti Westmerlandiæ Richemundię comitatum. Item iudicium datum fuit contra appellantes ducis Gloucestriæ, tali modo. Domini in præsenti Parliamento regis assensu iudicant & decernunt, quod duces Albemarlæ, Surreyæ & Excestriæ, qui modo sunt præsentes & fuerũt appellantes, amitterẽt ducum nomina & honores exinde pariter & dignitates. Et quod Marchio de Dorsete, qui præsens est, nomen amittat Marchionis. Et comes de Gloucester, qui præsens est, nomẽ amittat pro se & heredibus suis, sicut & superius nominati. Et vt omnia Castella, prædia, dominia, & cetera, quæ habuerunt (de hiis, quæ fuerunt eorum, quos appellauerant) à die arestationis Ducis Gloucestriæ, & aliorum dominorum, vel expost aliquo tempore simpliciter, & absq; gratia & misericordia vlla perdant. Et vt omnia alia castellã, prædia, dominia, possessiones, & libertates (quæ tenuerant de dono regis ipso die vel postea) stent in Regis gratia ab hac hora: & quod omnes literæ patentes, & chartæ, quas habuerunt, vel aliquis illorum habet dictorum nominum, castellorũ, dominiorum, possessionum & libertatum, sursum reddantur in Cancellariam ibidem cancellanda. Et quod omnino consistant in statu, quem habuerunt nomine & possessione, ante dictum diem arestationis prædictæ. Et quod ipsi nec aliquis illorum det libratas vel signa, nec faciat retinentiam hominum, nisi officiariorum intrariorum in suis domibus, & officiariorum extra, ad gubernandum hospitia, terras, & possessiones eorum, & aliorum intrariorum, prout rationabiliter pertinet dictarum statui personarum. Et vlterius domini temporales regis assensu iudicant & decernunt, quod si isti post dicti domini, Dux de Almarle, & ceteri, siue illorum aliquis, vnquam adhæreat Richardo (qui fuit rex, & est depositus) ferendo consilium, adiutorium, vel confortamen sibi contra dictam depositionem, iudicium, ordinationem, vel affirmatio- *Iudicium in dominos.*

Hh nem

nem in præsenti Parliamento tangentem personam dicti Richardi, vt sint in pœna proditionis, & pro talibus habeantur & teneantur. Et insuper quia fuit & est clamor & tumultus magnus in communi populo, quod quidam dictorum dominorum famuli fecerunt grandes extortiones, iniurias, & oppressiones in communi populo, per causarum manu tenentiam domini supradicti regis assensu, iudicāt & decernunt, quod fiant proclamationes, & cetera, quod si vllus velit conqueri de dictis dominis, vel de aliquo de sua familia, qui cum illis est aut erat his tēporibus, scilicet de extortionibus, iniuriis, vel oppressionibus sibi factis per eosdem, veniat, & grauamen insinuet, & remedium fiet ei. Post iudicium datum contra dominos prædictos, ortum est murmur maximum in communi populo contra regem & Archiepiscopum Cantuar. Comitemq; Northumbriæ, aliosq; de Regis consilio, quod vitas saluassent hominum, quos vulgus sceleratissimos & morte dignissimos reputabat. Rex vt demonstraret cunctis gentibus in circuitu constitutis, quo iure, quo titulo, quo fauore coronam regni susceperit, misit ad curiam Romanam ambassiatores, Episcopum Herfordensem, Magistrum Iohan. Treuenant, I. Cheyne militem, & Iohan. Cheyne scutiferum: in Franciam misit Episcopum Dunelmensem, magistrum Walterum Skirlow, & Comitem Wygorniæ dominum Thomam Percy. In Hispaniam Episcopum Assauensem, magistrum I. Trenor, & dominum Willhelmum Par militem destinauit. In Almaniam misit Episcopum Bangorensem, cum aliis, quorum nomina non tenemus. Scoti per tempus Parliamenti nacta occasione de dominorum absentia Borealium, & quia partes Angliæ Boreales per illud tempus premebantur grandi pestilentia, partes illas hostiliter intrauerunt, & castrum de Werk, quod deputatum fuerat custodiæ Domini Thomæ Gray militis, qui pro tunc in parliamento steterat pro commoditate gentis suæ, ceperunt, & per tempus aliquod tenuerunt, quod tandem despoliauerunt, & funditus deiecerunt, aliaque multa mala fecerunt in terra. Thomas de Mounbray (quondam Dux Northfolchiæ) diem clausit extremum in terra peregrinationis, cuius mors fuisset toti regno deflenda merito, si in Ducis Glouerniæ necem minime concessisset. Item hoc anno cessit in fata domina ducissa Glouerniæ, quæ (parum fausto omine) filium suum & heredem amiserat (Humfridum vocabulo) subtractum sibi pestilentia, cum fuisset Hibernia reuocatus. Sub hoc tempore Romæ imagines crucifixi, & beatæ virginis Mariæ, humorem sanguineum sudauerunt. Quo tempore nobiles pene totius Italiæ, cum plebe communi, noua deuotione tacti, induti pannis lineis, cum crucibus insertis in eisdem, ferentes cruces in manibus, & vexilla habentes, etiam imaginem crucifixi deportatam coram eis, fecerunt processiones, circumeuntes stationes die noctuque, & nudatis corporibus vsque vmbilicum, flagellabant se, cantantes pios cantus in vulgari & in latino, sed deuotius & frequentius inter ceteros, stabat mater dolorosa iuxta crucem lachrymosa, dum pendebat filius, & clamabant sæpissime misericordiam & pacem in suo vulgari. Fuerunt autem in vna comitiua quadraginta millia: in alia vero viginti millia: in alia quoque decem millia: vt autem vna comitiua compleuit Romæ suam deuotionem, accessit & alia, faciens per omnia sicut prior, & non dormierunt in lectis pro tempore peregrinationis suæ, nec carnes aut lacticinia comederunt, & diebus sabbati generaliter ieiunauerunt.

Anno gratiæ millesimo, quadringentesimo (qui est annus regni Regis Henrici à conquestu quarti primus) comites Cantii, Salisburiæ & Huntingdoniæ ingrati Regis beneficiis, qui vitas eorum saluauerat, contra vota cunctorum regni communium, ac multorum procerum congregantes iniquitatem sibi, per conuenticula facta variis locis, & coniurationes, statuerunt super Regem irruisse repente in Castello de Wyndeshore, sub simulatione ludorum natalitiorum, & eum cum filiis suis crudeliter peremisse. Regemque Richardum requisitum regno restituisse, & per tanta facinora nomina ducum atque possessiones, quibus priuati fuerant recuperasse. Sed Rex gratiose prænoscens præstructos dolos, de loco recessit, & Londonias se contulit festinanter. Illi vero (scilicet comes Cantii, & Comes Sarum) putantes Regem latere suam conspirationem, dominica proxima post festum Circumcisionis domini, id est in octauis Innocentium, in ipsius noctis crepusculo præfatum facinus perficere sunt aggressi: peruenerunt; ad castellum cum armata manu circiter quadringentorum virorum, sed cum cognouissent Regem præmonitum, conturbati sunt valde, diuorcia requirebant, veneruntque cursu velocissimo ad Sunnynges (quoddam prædium iuxta Radingiam) vbi Regina tunc temporis morabatur. Ingressusque Comes Cantii cum

cum prædicto Comite Sarum (dissimulata tristitia in præsentia familiæ Reginæ sibi occurrentis) eleuata ad frontem dextera, signauit se: Benedicite (inquit) quid accidit, quod Dominus Henricus de Lancastria sic à facie mea fugit, qui tantum de sua strenuitate & militia se extollebat? Et mox subiunxit: Domini (ait) & amici, noueritis, quod Henricus de Lancastria (me persequente) fugit ad turrim Londoniarum, cum filiis suis & amicis. Et meæ intentionis est adire Richardum, qui fuit & est, & erit verus Rex noster, quia iam euasit de carcere, & iacet ad Pontem fractum cum centum millibus defensorum. Vt autem fidem faceret dictis, detraxit signa regis, scilicet collaria de collis quorundã quos vidit ibi habentes signa talia, cũ despectu, dicens, non esse gestandum de cetero tale signũ. Detraxit insuper de brachiis domicellorum signa crescentium, & abiecit. Sicq; lætificata regina (licet inaniter) recessit, tendens primo Wallingfordiam, deinde Abyndoniam, commonens populum per omnes vias, vt arma caperẽt, & occurrerẽt regi suo Richardo. Peruenit tandem Cirecestriam cæca nocte: viri vero dictæ villæ suspectũ habentes tantum apparatum, & putantes (prout erat) rumores eorum mendaces, præstrinxerunt omnes aditus & exitus hospitii eorundem. Cumq; media nocte temptassent latenter discedere, villani arcubus & sagittis armati, eos egredi non sinebant. Comites vero cognoscẽtes sibi imminere periculum, & ipsi ad arma conuolant, putantes villanos leui negotio superandos. Pugnatum est igitur, hic, & ibi, à noctis medio vsq; ad horam diei tertiam. Tandem fatigati, manus dederunt communib. obnixe precantes, vt saluarẽtur à morte, donec cum rege colloquium habuissent. Si non quidam præsbyter de eorum familia ignem misisset in quasdam domos villæ, hac intentione, vt occupatis communibus circa extinctionem ignis, domini possent habere euadẽdi occasionem, sed frustra, nam communes relictis domib. in conflagrationis periculo maiori furia concitabantur ad vindicandum in dictos dominos incendii damna prædicti: perduxerunt igitur eos de abbathia, & in ipso noctis crepusculo decollauerunt. Comes Sarũ, qui Lolardorũ fautor in tota vita fuerat, & imaginum vilipensor, contemptor canonum, sacramentorumq; derisor, sine sacramento confessionis (vt fertur) vitam finiuit. Comes Huntingdoniæ dominus Ioh. Holand, non erat cum prædictis dominis apud castellum de Windesore, sed expectauit Londoniis rei finem. Qui cum nouisset rem versam contra vota: fugere nitebatur in schapha, sed vento flante contrario repulsus est. Quamobrem equo vectus, peruenit Estsexiam cum quodam milite dicto Iohan. Scheuele. Tentauit igitur per mare fugisse ab illis partibus, sed quotiens voluit mare ingredi, totiens repulsus est vi ventorum, donec omnino desperans de Neptuni suffragiis, desistit ab inceptis. Tandem reuersus in terram ad domum cuiusdam amici, qui dum sederet in cœna cum milite supradicto, captus est per cõmunes patriæ, & ductus primo ad villam de Chelmesfordia, deinde ad portalicium de Pleshy, custodiendus ibidem tanquam loco securiori. Quo confluentibus regionis communibus, die sancti Mauri circa solis occasum productus est, & in loco quo dominus eorum dux Glouerniç quondam arestatus fuit per regem Richardum, decapitatus est, confessus prius lachrymabiliter, se peccasse in deum suum multipliciter, & in regem suum, quia sciens consilia dictorum dominorum, regem exinde minime præmonuisset. Per idem tempus dominus Th. le Spencer, qui dicebatur comes Glouceltriç, dum fugisse proposuerat, repente captus, ductus est Bristoliam, vbi iuxta vota communiũ decollatus est. Capti sunt quamplures alii huius conspirationis conscii, & morte mulctati sunt, quidam Oxoniis, quidam Londoniis. Damnati sunt nempe Londoniis clerici, I. Maudelyn Mawde, & Wilhelmus Ferby, qui tractione, suspensione, & capitis detruncatione finierunt vitam. Bernardus Prokays, & Ioh. Scheuele milites, alii quoque plures acceperunt similem mortis sortem. Episcopus Carleolensis imperitus de coniuratione damnatus est, sed tamen regis misericordia reseruatus. Richardus (quondam rex Angliæ) cum audisset hæc infortunia, mente cõsternatus, semetipsum extinxit inedia voluntaria (vt fertur) clausitq; diem extremum apud castrum de Ponte fracto, die sancti Valentini. Cuius corpus per loca celeberrima, quæ interiacent à dicto castello vsque Londonias, vbi contigit pernoctare, monstratum est post officium mortuorum, & in crastino post Missam peractam. Cumq; in Ecclesia sancti Pauli Londoniis celebratæ fuissent exequiæ, rege præsente, & Londoniarum ciuibus, confestim corpus reportari iubetur ad Langley, tumulandum in Ecclesia fratrum Prædicatorum, perfeceruntque ibidem supremum officium Episcopus Cestrensis, Abbas sancti Albani, & Abbas de Waltham, sine magnatum præsentia, sine populari turba, nec erat qui eos inuitaret ad

prandium poſt laborem. Eodem anno ſub æſtiuo tempore fuit Epidemia, quę multos hac luce priuauit. Eo tempore per viros de Lemnia captæ ſunt quædam naues Scotorum, quarum Admiralius fuit dominus Robertus Logon miles Scoticus, qui pactus fuerat deſtruxiſſe nauigium Anglicanum, & præcipue piſcantes apud Aberdenam. Sub eodem tempore noſtrates inſulas Orcadum quaſdam deprædati ſunt. Mox etiam rex (congregato exercitu) profectus eſt in Scotiam, ſed Scotis ſe ſubtrahentibus, nec facientibus belli copiam, rex vaſtata patria reuerſus eſt. Interea Wallici nacta occaſione de Regis abſentia (duce quodam Oweno de Glendour) rebellare cæperunt. Hic primo apprenticius fuit apud Weſtmonaſterium, deinde ſcutifer Regis moderni, ſed orta diſcordia inter eum & dominum Reginaldum Grey de Ruthyn, ꝑ terris quas aſſeruit ſibi iure hereditario pertinere, cum rationes ſuas & allegationes paruipenſas cerneret, primo in dictum dominum de Grey hoſtilia commouit arma, vaſtans poſſeſſiones eius per incendia, & ferro perimens plures de ſua familia nimis crudeliter & inhumane. Quem proinde Rex proſequi ſtatuens, tanquam pacis patriæ turbatorem, cum armata manu Walliam eſt ingreſſus, ſed Cambri cum duce ſuo montes Snowdoniæ occupantes, intentata vindicta ſe protinus ſubtraxerunt. Rex vero combuſta regione, & quibuſdam peremptis (quos ſors pro tunc gladiis ænigmatis obtulerat) cum præda iumentorum & animalium remeauit. Hoc anno obiit magiſter Radulphus Ergam Epiſcopus Bathonienſis, cuius loco regis intuitu electus eſt magiſter Henricus Boowet. Sub eodē tēpore Imperator Conſtantinopolitanus venit in Angliam, poſtulaturus ſubſidium contra Turcas. Cui occurrit Rex cum apparatu nobili, ad le Blackheth, die ſancti Thomæ Apoſtoli, ſuſcepitque (prout decuit) tantum heroem, duxitque Londonias, & per multos dies exhibuit glorioſe, pro expenſis hoſpitii ſui ſoluens, & eum reſpiciens tanto faſtigio donatiuis. Papa tranſtulit Epiſcopum Carleolenſem ad Epiſcopatum alium, vnde nec fructus perciperet nec prouentus, cui ſucceſſit in Pontificatum Ligubaliæ magiſter Wilhelmus Strikelande.

Wallorum rebellio.

Imperator in Angliam venit.

Parliamentum Londini.

Anno domini M. CCCCI. (qui eſt annus regni regis Henrici à conqueſtu quarti ſecundus) poſt Epiphaniam factum eſt Parliamentum Londoniis, in quo ſtatutum fuit editum de Lolardis, vt vbicunq; deprehenderentur ſuam prauam doctrinam amplexantes, caperentur, & diœceſano Epiſcopo traderentur. Qui ſi perſeuerarint pertinaciter opiniones ſuas defendere, degradarentur, & iuriſdictioni ſeculari committerentur: practizataq; fuit hæc lex in pſeudo præſbytero, qui apud Smithfield (multis aſpectantibus) eſt combuſtus.

Rex de Lecto peremit in bello Balſak, filium Balthaſardan illuſtris (quem Admiratum vocant) deſtruxitque Hieruſalem, & in circuitu regionem, & quia gratioſe vicit eum, & inopinabiliter conuerſus eſt ad Chriſtianitatis ritum, cum ſexaginta millibus hominum ſectæ ſuæ. His auditis rumoribus, Imperator lætior receſſit ab Anglis, honoratus à rege donariis pretioſis. Hoc anno 6. idus Aprilis obiit dominus Thom. de Bellocampo, Comes Warwici, qui ſæuam fortunam expertus fuerat ſub Rege Richardo. Eodem anno debita naturæ ſoluit magiſter I. de Bottleſham, qui ex fratre de ordine Prædicatorū factus eſt Epiſcopus Bethlemitanus, ac deinde Roffenſis, per Vrbanum Papam, cui ſucceſſit I. eiuſdem cognominis clericus de familia domini Cantuarienſis. Sub hoc tempore conditionibus iam inter regna firmatis, & omnibus profectioni reginæ neceſſariis præparatis, reuecta eſt Iſabella (quondam regina Angliæ) ad patrem patriamq; ſuam Franciæ, nondum annorum plene duodecim. Hoc tempore Owenus de Glendor, cum ſuis Wallenſibus damna grauia infert Anglis. Cum nocte quadam rex iturus eſſet cubitum (Deo protegente) euaſit læthale periculum. Siquidem in ſtramento lecti ſui (cuiuſdam proditoris ingenio) poſitum fuerat quoddam ferrum fabrefactum ad modum tricuſpidis, habens tres longos aculeos ſubtiles, atq; rotundos, punctuū aculeis acutiſſimis, ſurſum erectis, tali ingenio, vt cum rex decubuiſſet, & mole corporali ſtramenta preſſiſſet, per eoſdem aculeos vulneratus fuiſſet, vel forſitan interfectus: Sed (Deo volente) rex inopinato perſenſit inſtrumentum mortiferum, & periculum deuitauit.

Anno gratiæ M. CCCC. II. (qui eſt annus regni regis Henrici à conqueſtu quarti tertius, cometa apparuit menſe Martio, primo inter chorum & ſeptentrionem, videlicet in circio flammas emittens, poſtremo comas in boream transferens, præſignans fortaſſis effuſionem humani ſanguinis circa partes Walliæ & Northumbriæ expoſt futuram. Eo tempore Owenus de Glendor vaſtauit terras domini Reginaldi de Grey,

Grey, cui occurrens idem dominus, putans eum leui negotio superandum, inopinato (versa mortis alea) captus est, & de suis plurimi trucidati, quod infortunium Wallicos extulit in superbiam, & insolentiam auxit eisdem. Circa festum Pentecostes coniurauerunt quidam mortem Regis, asserentes Regem Richardum viuere, & quantotius in palam venturum, & suos fideles digne remuneraturum. Huius conspirationis in parte metus euanuit, capto quodam præsbytero apud Ware, qui scripserat nomina multorum in matricula, qui futuræ turbationis auctores vel adiutores fuissent. Iste iuxta conceptum proprium, nomina plurimorum inscripserat, qui nullatenus conscii fuerant huius facti, prout expost patuit sua confessione, nempe cum requisitus fuisset de certis personis coram eo cōstitutis, quorum nomina ipse irrotulasset, si nouisset eas, respondit quod non, & cum interrogatus fuisset quare tales irrotulasset, dixit, quia opinabatur eos voluisse fecisse contra regem si cōplices inuenissent, quia per Regem Richardū ditati quondā fuerant, & promoti. Hac occasione liberati sunt plurimi, qui fuere suspecti, & sacerdos tractus & suspēsus est. Nō multo post Prior quondam de Lawne, qui pro malo prioratus sui regimine à beneficio & statu suo priuatus erat, sortem similem est expertus, non quia deprehensus aliquid actitasse, sed quia confessus se maligni consilii fuisse conscium, & hoc vtique concelasse. Hic erat quondam canonicus apud Dunstapliam, dictus Walterus de Baldok, qui (malo omine) relicto claustro, peruenit ad Regis Richardi curiam, & ibidem limitatus diutissime cum fortuna, tandem dono regis, de Lawne obtinuit prioratum. Eo tempore sat iniquo sydere quidam ex ordine Minorum de proditione pensantes, priusquam procedere potuissent, capti sunt. Quorum vnus interrogatus quid facere voluisset, si rex Richardus viueret & adesset, respondit constanter, se pro eo velle decertasse contra quemlibet vsque ad mortem: data proinde contra eum sententia, tractus & suspensus est in habitu suę religionis. Sed confratres eius non ferentes tantum dedecus æstimauerunt, vt corpus defuncti supremis exequiis curaretur. Suspensus est etiā eo tempore miles Rogerus de Clarindon (filius vt dicebatur) nothus quondā nobilis Principis Edwardi, filii regis Edwardi tertii, à conquestu) & cum eo suus armiger & valectus, eo quod accusati de proditione defecerūt in purgatione. Diabolica species apparuit in Estsexia apud Danbury, in festo corporis Christi, hora vesperarum in similitudine fratris Minoris inrrantis Ecclesiam, & insolentissime debacchantis, vnde terrorem parochianis incussit indicibilem. Eadem hora cum tempestatis turbine, & tonitruo perhorrendo, fragore fulgurum & choruscatione globis collucentibus, concauitas totius Ecclesiæ confracta est, & medietas cancelli confracta & dissipata. Post dies aliquot capti sunt octo fratres de Minorum ordine, & ad iudicium publicum dedecorose tracti, vbi examinati, & conuicti, quod contra regem fecissent, London. tracti, suspensi & decapitati sunt. Eo tempore Owenus de Glendor, cum comitiua Cambrensium, assuetis intendens irruptionibus, pene totam militiam Herefordensis comitatus prouocauit ad arma. Cuius comitatus viris congregatis, Edmundus de Mortuomari præbuit ducatum, sed cum peruenrum fuisset ad actum (proditione mediante) Edmundus captus, & ceteri victi sunt, occisis de magnatibus amplius quam mille viris, vbi perpetratum est facinus seculis inaudirū, nam fœminæ Wallensium post conflictum, genitalia peremptorum absciderunt, & membrum pendendum in ore cuiuslibet mortui posuerunt, testiculosq; à mento dependere fecerunt, nasosq; præcisos in culis presserunt eorundem, nec patiebantur corpora peremptorum sine grandi precio supremis exequiis commendari.

Dæmon specie fratris.

Hoc anno misit Rex filiam suam cum grandi apparatu ad Coloniam Agrippinam, cui occurrit filius Imperatoris in apparatu, qui (vt decuit nomen tanti fastigii) nec paruerat in occursum venire tantæ virgini. Ibi tamen iuuenis duxit (more regionis) virginem in vxorem. Rex Angliæ ante festum Assumptionis sanctæ Mariæ, collectis exercitibus, profectus est in Walliam, ad persequendum Owenum de Glendor, sed nihil profuit tantus armorum strepitus, cum Wallicus in nota latibula se recepit, quin potius (vt putatur) arte magica regem pene perdidit, cum exercitu quem ducebat, per pluuias, niues, & grandines (vt creditur) arte diabolica concitatas. In vigilia vero natiuitatis sanctæ Mariæ, cum rex in loco amœnissimo fixisset tentoria, ibi nihil formidans, sed summa requies sperabatur, repente in ipsius noctis prima vigilia flauerunt venti, & descendit pluuia tam excessiua, vt ipsum regis tentoriū deiicerēt, & eiusdem lanceam euerterent impetu vehementi, & in regis armatura defigerent. Fuisset ipsi regi nox vltima, si non quieuisset armatus: nec meminerunt Anglici (licet assueti

rebus bellicis) se vnquam tantum vexatos, periculis tantis expositos in illa expeditione fuisse. Fuerunt plures (si fas sit credere) qui dicerent hæc aduersa arte fratrum Minorum contra Regem fuisse commentata, qui parti Wallici fauere dicebantur. Sed absit hoc ab hominibus tam sanctam professis regulam, vt cum dæmonibus tantam contraherent familiaritatem, & poneret in gloria sua maculam nullo sæculo detergendam. Rex autem (necessitate cogente) rediuit in Angliam post incensam patriam & prædatam. Eo tempore Scoti fastu solito concitati, satis hostiliter Angliam sunt ingressi, putabant nempe cunctos dominos Transhumbranos in Walliarum partibus regis obsequiis fuisse detentos: sed comes Northumbriæ dominus Henricus Percy, & Henricus eius filius, comesq; de Dunbarre, qui dudum relictis Scotis fidem fecerat regi Angliæ, cum armata manu, & copia sagittariorum, Scotis repatriare volentibus, post prædas & incendia restiterunt subito, & repente præcludentes eis viam, sic quod oportebat Scotos subsistere, & capere locum pugnæ. Elegerant ergo montem iuxta villam de Woller, vocabulo Halweden hil, in quo se cum suis armatis & architenentibus collocarunt. Quod nostrates cernentes, relicta via, in qua constiterat contra Scotos, montem Scotis oppositum conscenderunt, nec mora, nostri sagittarii in valle constituti sagittas miserunt ad Scotorum cuneum, vt eos ad descensum quomodolibet prouocarent. Econtra architenētes Scotici in nostros sua spicula dirigunt toto nisu. Qui tamen vt senserunt grauitatem, & velut imbriferam tempestatem sagittarum nostræ partis, fugerunt. Comes Duglas cernens suorum fugam (nam & ipse erat campiductor Scotorum) ne belli desertor videretur esse, arrepta lancea, cum turba suorum animose descendit, confidens nimirum in armatura propria, complicumque suorum (iam per triennium elaborata) & super architenentes irruere nitebatur. Quod videntes sagittarii retrocedendo sagittabant, tam viuide, tam animose, tā grauiter, vt ipsos armatos omnino penetrarent, cassides terebrarent, gladios perforarēt, lanceas funderent, & omnem armaturam leui negotio transuerberarent. Ipse quoque Duglas quinque vulneribus confossus est, non obstante sumptuosissima armatura.

Scotorum strages.

Reliqui de Scotis, qui nondum de monte descenderant, conuersi retrorsum à sagitta volante fugerunt. Sed fuga nihil profuit, dum insequerentur architenentes, quin se reddere cogerentur Scoti, metu spiculorum mortiferorum. Comes quoque Duglas captus est: sed ex his qui fugerant, multi capti sunt, sed multi rapacitate Twedæ fluminis submersi fuere, dum vada nescirent, ad numerū (vt asseritur) quingentorum. In hac pugna nullus dominus, nullus miles, aut scutifer hostib. ictum intulit, sed solummodo Deus omnipotens architenentibus Anglorum victoriam miraculose contulit, proceribus & armatis effectis belli spectatoribus otiosis. Eodem die flos Scoticæ militiæ captiuitati subactus est. Nempe cum Comite Duglas, Murdak de Fyf (primogenitus Ducis Albaniæ, & heres apparens regni Scotiæ) captus fuit. Experti quoque sunt similem sortem Comes de Murryf, Comes de Angus, Comes de Orkeney: Et barones dominus de Mōtegomerito, dominusq; de Erskin, dominus de Grame, cum multis aliis militibus ad numerum octoginta, præter scutiferos, & valectos, quorum numerum ignoramus. Interfecti sunt Barones ibidem, dominus de Gurdon, & dominus Iohannes de Swynton infidus vtriq; regi: commissum fuit bellum istud die exaltationis sanctæ Crucis.

Lolardorum opiniones.

Eo tempore Lolardi docuerunt conclusiones execrabiles, in occulto tamen, propter metum iudiciorū. Quæ sunt istę: quod septem sacramēta nō sunt nisi signa mortua, nec valent in forma, qua eis vtitur Ecclesia. Item quod virginitas & præsbyteratus non sunt status approbati à Deo, sed status coniugii optimus est & ordinatus à Deo. Quapropter omnino virgines & præsbyteri, religiosiq; populi, si saluari desiderant, debent coniugari, vel esse in voluntate & proposito coniugandi, alias sunt homicidæ, & destruunt sanctū semen, vnde consurgeret secunda Trinitas, & sic impediunt numerum saluandorum pariter & damnandorum. Item si vir & fœmina conuenerunt in vna voluntate nubendi, ipsa voluntas sufficiens est coniugium sine maiori obedientia Ecclesiæ facienda, & sic coniuncti plures, quam nos cognoscamus (prout dicunt.) Item, quod Ecclesia nihil est aliud quam synagoga Sathanæ, & ideo nolunt adire illam ad honorandum dominum, neque percipiendum sacramentum aliquod, & præcipue sacramētum Altaris, quia (vt asserunt) non est nisi buccella panis mortui, & turris siue pinnaculum Antichristi. Item, si haberent puerū modo natum, non baptizaretur per manus præsbyterorum apud ecclesiam, quia puer iste est secunda Trinitas non contaminata peccato, & peior esset si deueniret in manus eorundem. Item, quod non habemus aliquem diem sanctificatum vel

Absit religiosis cum dæmonibus familiaritas.

vel tantum, sed nec diem dominicum, sed quilibet dies est eiusdem libertatis, ad operandum, comedendum & bibendum. Item quod non est purgatorium post hanc vitam, neq; quod oportet agere maiorem pœnitentiam pro vllo peccato, (quanquam vilissimo) sed tantum vt committentes illud deserant, & apud se pœniteant, quia (vt dicunt) in fide stat quicquid est. Sicut Mariæ Magdalenæ dixit Christus, fides tua te saluam fecit. Has conclusiones Lodouicus de Clifford miles (qui iamdudum Lollardis fautor extiterat,) diu sub terminorum inuolucris palliatas, sed iam denudatas Archiepiscopo Cantuariensi patefecit, vt videlicet se ostenderet, non ex pertinaci malitia, sed simplicitate cordis & ignorantia, communicasse cum impiis. Dedit etiam nomina Cantuariensi, dictas dogmatizantium prauitates. Elienses per hoc tēpus pares esse cupientes Norwicensibus, qui in festo Trinitatis, & Buriensibus qui in festo sancti Edmundi indulgentias impetrant, à sede Apostolica obtinuerunt (peregre aduenientibus) & ecclesiæ suæ benefacientibus. In festo Trinitatis à primis ipsius vesperis, vsque ad posteriores vesperas, feriæ martis in hebdomada Trinitatis vere contritis, & confessis, plenam remissionem. Eo tempore Edmundus Mortymer obiit, iuuenis quem retulimus ante captum ab Oweno Glendor, vel tædio diræ captiuitatis, vel metu mortis, vel ex alia qua nescitur causa, conuersus retrorsum cum Oweno, contra regem Angliæ se sentire professus est, dum nuptias satis humiles & suæ generositati impares contrahit, cum filia dicti Oweni. Huius (vt fertur) natiuitatis exordia, dira comitata sunt prodigia: quia nocte qua in lucem profusus est, in hypodromo paterno omnes equi patris sui reperti sunt in alto cruore stetisse vsq; ad tibiarum demersionem, quod tunc interpretati sunt plurimi sinistrorsum. Parliamentum Londoniis factum in crastino sancti Michaelis per septem hebdomadas perdurauit: cuius finalis effectus fuit concessio decimæ & medietas à Clero, & a Burgis decima & quintadecima de regni communitate.

Anno domini M.CCCC.III. post festum Purificationis, Regina venit in Angliam de minori Britannia ad maiorem, de ducatu ad regnum, de gente feroci ad populum pacificum, & vtinam fausto pede. Hæc fuerat prius coniugata nobili viro domino Iohanni de Monteforti duci Britanniæ, de quo tulit vtriusque sexus liberos: sed de rege Angliæ Henrico cui iam nupsit, omnino nullos. Vicesima vero sexta die mensis Ianuarii, Londoniis apud Westmonasterium fuit magnifice coronata. Æstate secuta iuxta villas de Bedford, & de Byckelesworth frequenter visa sunt monstra mane & meridie de syluis emergentia, sub colore vario, in similitudinem hominum bellatorum, quæ sibimet occurrentia videbantur inire dira bella. Quæ etsi conspici poterant à remotis, appropinquantibus inueniri minime potuerunt: sicque dicta fantastica vel fatalis apparitio sæpius delusit plurimos accedere cupientes. Eodem tempore dominus Henricus Percy iunior (cui fortuna semper hactenus blandita fuerat, & in quo spes erat reposita totius populi) repente hostis regis apparuit. Cui contra cunctorum opinionem, iunxit se dominus Thomas Percy comes Wigorniæ patruus Henrici prędicti. Hic repente deserens domum Principis, regis primogeniti, cuius rex curam sibi commiserat in speciali, recessit ad nepotem, augens eidem vires & animum rebellandi. Quorum vt excusabilis esset coniuratio, scripserunt prouincialibus vbilibet constitutis, propositum quod assumpserant, non esse contra suam ligantiam, & fidelitatem quam regi fecerant, nec ab aliunde exercitum congregasse, nisi pro saluatione personarum suarum, & reipublicæ meliori gubernatione. Quia census & tallagia regis concessa pro salua regni custodia, conuertebantur (vt dixerunt) in vsus indebitos, & inutiliter consumebantur: prçterea quærebantur quod propter æmulorum dilationes pessimas, Rex eis infensus fuerat, vt non auderent personaliter venire ad eius præsentiam, donec prælati regnique barones regi supplicassent pro eisdem, vt coram rege permitterentur declarare suam innocentiam, & per pares suos legaliter iustificari. Plures igitur visis his literis, collaudabant tantam virorum solertiam, & extollebant fidem quam erga rempublicam prętendebant. Sed rex vt fraudem comperit, turbatus nimirum, cogitabat quibus mediis communitati posset satisfacere, & eorum ficta commenta pessundare. Scripsit ergo personis quibus ipsi scripserant, dicens se mirari quam maxime, q̄ cum comes Northumbriæ & Henricus eius filius percepissent partem maximam summarum sibi concessarum per clerum seu communitatem Angliæ, pro tuitione Marchiæ Scotiæ, vt posset euidenter ostendere vnde concepissent materiā tantæ non solū quęrimoniæ, sed detractionis manifestæ. Scripsit insuper, q̄ intellexerat comitē North-

umbriæ, filium quoque ſuum, necnon & comitem Wigorniæ certificaſſe multis ſe non audere propter æmulorum dilationes ad regis venire præſentiam, ſine mediatione pręuia pręlatorum & procerum, quare ſupplicabant, vt partes interponerent, vt de regis gratia venire poſſent ad allegandum pro ſe, & ſua innocentia declaranda. Quamobrem ſcripſit eidem comiti.&c. ſub ſigillo regio poſſunt accedere ſine damno, ſaluoque recedere ſine periculo ſiue dolo: ſed effrenata temeritas ſpreta lenitate regali, rigorem rebellionis induit, & Salopiam properauit, ſperans (vt putatur) in auxilio Oweni Glendor & Edmundi de Mortuomari, quorundamque Ceſtrenſium & Wallicorum. At rex vt perſenſit induratam iuuenilem malitiam (nam pater eius non exceſſerat limites patriæ ſuæ) decernit occurrendum fore feſtinanter Henrico, patruo quoque ſuo, domino Thomæ Percy, priuſquam conflaſſent exercitum fortiorem. Nempe hi, & eorum complices, publicari fecere per patrias, regem Richardum viuere, & apud eos eſſe, cuius nomine ſiue cauſa bella ſumpſerant contra regem. Quem ſi videre vellent incunctanter, accederent armis inſtructi, & in caſtro Ceſtriæ viderent infallibiliter dictum regem. Quæ quidem quamuis doloſa denunciatio, varios multorum mentibus motus effecit, & fluctuare coegit plurimos, vt ignorarent cui parti foret tutius adhęrendum. Multi reuera afficiebantur regi Richardo, & præcipue qui familiares eius quondam fuerant, & ab eo donati feodis vel aliis donatiuis. Rex Henricus pręmiſſa prudenter attendens, cum eſſet manu fortis & audax, congregauit quos potuit, inſtigante eum comite de Dunbarre Scoto maxime, qui monuit omnino ne moras necteret, commemorans illud Lucani,

Tolle moras, nocuit differre ſemper paratis,
Dum trepidant, nullo firmatæ robore partes.

Facit rex vt Scotus monuit, & inopinato peruenit ad partes vbi rebelles bacchabantur. Henricus autem ſubito conſpecto vexillo regio, cum iam inſtaret effringere villã Salopiæ, mox deſtitit ab infeſtatione villanorum, dicens ſuis: Deſiſtere nos (inquit) oportet ab inceptis, & arma vertere in eos qui contra nos veniunt, videtis certe ſignum regium, nec vacat quærere licet vellemus diuortium. State proinde corditer, quia dies hic aut nos omnes promouebit ſi vincimus, de ſtatu regali liberabit ſi victi ſumus. Nam pulchrius eſt in bello cadere pro republica quam poſt bellum mori hoſtis noſtri ſententia. Conueniunt in hoc votum ſubito qui ſequebantur Henricum, ad numerum quatuordecim millium lectiſſimorum hominum qui ſe perſtituros ad ſtatum vltimũ cum Henrico promittunt. Præoccupauerant autem illis campũ magis accõmodum. Pax vero conſtitit cũ ſuis tenens cãpum ad eorum oppoſitum. Cumq; partis vtriuſq; pugnatores ſignũ belli pręſtolarentur, Abbas Salopiæ, & clericus de priuato ſigillo pro parte regis legatione fungebantur, vt offerrent Henrico pacem & perdonationem ſi deſiſteret ab inceptis. Quorum perſuaſionibus Henricus effectus manſuetior, cũ illis direxit ad Regem patruum ſuum dominum Thomam Percy, qui ſibi tantæ turbationis cauſas exprimeret, emendas exigeret cum effectu. Ferunt autem quod cum rex omni rationi condeſcendiſſet & humiliaſſet ſe (ſecus quam perſonã regiam decuiſſet) idem dominus Tho. Percy cum rediſſet ad nepotem, contraria referens reſponſis regis, exacerbauit mentem iuuenis, & ad bellum impulit, etiam non volentem. Igitur architenentes Henrici prælium inchoarunt, nec erat ad terram iaculis locus ſed in corpora ferrum omne ruit, caduntque de parte regis ad inſtar foliorum decidentium brumali tempore poſt prunam: nec minus regii ſagittarii ſuum peregere negotium, ſed imbrem aſperrimum ſpiculorum in aduerſarios emiſere. Cadunt proinde vtrinque plurimi, velut cum poma ruunt in Autumno, cum mouentur ab Africo, multaque ſimul millia de loco belli fugiunt, putantes regem ſagittis occiſum. Ipſe vero campi ductor Henricus partis aduerſæ, comeſque Duglas Scotus (quibus animoſiores nullus vnquam reperiſſet) ſpretis iaculis emiſſis de parte regis, ſpretis armatorum conſertis cuneis, contra ſolam perſonam regiam vires excitant, arma vertunt, ipſum pro decem millibus computantes ſtratis requirunt obuiis, infeſtis lanceis & gladiis perſcrutantes. Comes de Dunbarre cum comperiſſet iſtorum propoſitum, regem ſubtraxit à ſtatione ſua. Quod factum ſalutare fuit regi ea vice, quia & ſignifer regius à furentibus eſt proſtratus, vexillumque deiectum, circumſtantes occiſi. Inter quos comes Staffordiæ, & dominus Walterus Blunt miles regius cecidere.

Henrici periculum.

Princepſq; (regis primogenitus) pertentans præliandi primitias, ictu ſagittæ vulneratur in facie. Interea dominus Henricus Percy dum præcedit ſuos in prælio, dum incon-

inconsulto penetrat hostes suos, inopinato concidit, interemptus dubium cuius manu, quo cognito, fugere partis aduersæ defensores, quibus fugiendi copia est permissa: sed comes de Duglas captus est hic bina vice hoc anno, pugnās aduersus Anglicos aduersam semper expertus est fortunam. Nam in proximo bello traiectus caput amisit oculum, in secundo verenda transfixus perdidit paulominus loculum, & sub iugum venit captiuitatis secundæ. Capt⁹ est etiam comes Wigorniæ dominus T. Percy, inuentor (vt dicitur) totius mali, & causa præsentis infortunii: cum domino Richardo Vernon, Baroneque de Kinderton cum multis aliis. De parte regis ceciderunt decē milites, multi scutiferi, plures valecti, & ad numerum trium millium sunt grauiter vulnerati. Ex parte rebellium corruit maior pars militum & scutiferorum comitatus *Rebellium clades.* Cestrię, ad numerum ducentorum, præter domicellos & pedites, quorum numerum non tenemus. Commissum fuit hoc prælium in vigilia sanctæ Mariæ Magdalenæ, quo nunquam (vt putatur) vllum acrius gestum fuit. Die lunæ sequente (nam sabbato cōmissum fuit antedictum bellum) iudiciali sententia decollati sunt apud Salopiam Comes Wigorniæ, Baro de Kinderton, & dominus Richardus de Vernona. Die etiam Lunæ secuta proximo, dū comes Northumbriæ in manu robusta & brachio extenso versus filium suum properat, vel versus regem (vt putatur) pro redintegrādo pacis negotio, Comitem Westmerlandiæ & Robertū Waterton ne progrederetur habuit impedimēto. Hii nempe exercitu grandi collecto obuiare sibi subito disponebant. Qui neutrum horum putans sibi beneuolum, frena reflexit, rediens ad castellū proprium de Werkwortha. Eo tempore nuncii missi in Franciam reportarunt inducias & vacationem vsque ad diem primum mensis Martii, videbanturq; magnam rem fecisse in tanta rerum turbatione. Compositis rebus Salopiæ, rex progreditur Eboracum, vbi constitutus literaliter mandauit communitati Northumbriæ, vt sibi occurreret. Dimissa turba venit Comes ad Regis monita in crastino sancti Laurentii cum parua familia, non tamen susceptus est familiaritate solita, sed potius more supplicis gratiam requirentis. Cui rex vitam condonauit, & victui necessaria, decernens conseruandum secura custodia. Reuersus rex de partibus borealibus disposuit adire Walliam ad compescendum insolentiam Wallicorum qui multa damna irrogauerant patriæ post recessum suum. Sed tamen retinuit eum rei familiaris inopia, eo quod destitutus esset pecunia pro exercitu conducēdo. Astitere sibi tunc milites & scutiferi magis idonei, Martis lauernæ, q̄ Palladis, qui censuerunt Episcopos qui tunc illic forte conuenerant equis & auro spoliandos, domumque pedites remittendos, vt familiarium regis egestas ipsorum abundantia leuaretur. Affuit tamen gratiosus dominus, qui respondisse fertur vnus pro omnibus satis alacriter: milites improbos non spoliaturos de suis aliquem, nisi prius ausus temerarios luerent duris ictibus, & spolia verberibus nundinarent. Rex interea se gerens moderatius, aucupabatur quodammodo beneuolentiam prelatorum, vnde contigit quod dominus Cantuariensis conuocato clero, sibi de vna decima cum consensu pręsulum prouideret. Britones Armorici duce domino de Castel. villam de Plimmouth inuadunt impune & succendunt. Mox clas- *Plimmouth incensa.* sis occidua sub ducatu Wilhelmi de Wilford scutiferi in partibus prędictæ Britanniæ, cepit naues quadraginta, refertas ferro, oleo, sopo & vino de rupella, ad numerū mille doliorum. Redeundo vero, cremauit naues quadraginta; & apud Penarch applicans idem Wilhelmus cum suis, combussit villas & prędia ad spacium sex leucarum. Villam quoque sancti Matthæi vltricibus flammis dedit, & tria millia in giro dictæ villæ. Paucis diebus ante natale domini, Galli stipati bellatorum turba, ascenderunt terram in Vecta insula, iactantes se celebraturos natalis Festum illic etiam inuito rege. Cumque mille de Gallis intrassent insulam, & greges ac armenta fugassent, vt ad *Gallorum iactatio inanis.* mare reuerterentur cum præda non modica, superueniente subito auxiliatorum copia, coacti sunt prędas dimittere, & ad nauigia cum dedecore festinare, non sine damno suorum. Sicque contigit, vt qui prius instanter ab incolis petierant rerum redēptionem, vix euadere potuerunt publicam interuentionem.

Anno domini. M. CCCC. IIII. in parliamento tento London. post octa. Epiphaniæ, comes Northumbriæ restitutus est suæ dignitati pristinæ, bonisque mobilibus & immobilibus integraliter, & hæredes sui. In hoc parliamento concessa fuit regi taxa insolita, & incolis tricabilis & valde grauis. Cuius modum præsentibus inseruissem, nisi concessores ipsi, & authores dicti tallagii, in perpetuum latere posteros maluissent: nempe sub ea tantum conditione concedebatur, ne traheretur posterius *Taxa insoluta.* in exemplum, nec seruarentur eius euidentiæ in thesauraria regia, nec in scaccario, sed

ſed ſcripturæ vel recordationes eiuſdem protinus poſt datum compotum cremarentur. Nec emitterentur breuia ſeu commiſſiones contra collectores vel inquiſitores huius negotii de melius inquirendo. Gallici circa tempus illud venerunt ante Vectam inſulam cum magna claſſe, miſeruntque de ſuis quoſdam qui peterent nomine regis Richardi & Iſabellæ reginæ tributum, vel ſpeciale ſubſidium ab inſulanis. Qui reſponderunt regem Richardum fuiſſe defunctum, Reginam quondam ſuam coniugem remiſſam pacifice ad parentes & patriam, ſine conditione tributi. Quapropter reſponderunt finaliter ſe ſubſidium non daturos, ſed ſi belli voluntas tenet Gallos, iuſſerunt vt aſcenderent, ſine cuiuſquam impedimento, & daretur illis ſpacium refocillationis poſt ingreſſum inſulæ ſex horarum, & expleto tempore ſupradicto, daretur infallibiliter eis bellum. Quo audito, Galli nullo perfecto negotio receſſerunt. Per idem tempus dominus de Caſtel. Britannicus fatis ſe trahentibus, cum multitudine Gallorum & Britonum apud Dorthmouth, cum intollerabili faſtu terram ſcandit, putans fortunam ſecuturam ſicut prius apud Plymmouth: ſed ſecus accidit quam ſperabat. Nam ab his quos maxime habebat contemptui, ſcilicet ruralibus, eſt peremptus. Et qui poſt ipſum terram ſcanderunt, mox oppreſſi à ruſticis, capti ſunt protinus, vel occiſi. Fœminæ quoque fraudari non debent huius facti pręconio, quæ fundarum miſſilibus hoſtes diris ſtrauerunt ictibus. Vnde contigit plures à fœminis, plures à ruſticis ſterni vel captiuari. A ruſticis occidebantur multi quia neſcierunt eorum linguam, quamuis grandes pro ſua redemptione ſummas obtuliſſent: ſed rurales rudes alia pro aliis interpretantes, putabant eos comminari, quando pro vita ſollicite ſupplicabant. Capti tamen ſunt eo die tres domini & milites nominati viginti, peſſundeditque Deus eo die arrogantiam ſuperborum, & eſſe fecit victoriam ruſticorum. Proſecuti ſunt igitur captiuos ſuos ruſtici ad regis vſque pręſentiam, poſtulantes aliquod commodum prædæ ſuæ. Cum quibus rex ipſe libenter conuenit & eorum crumenis ſuffarcinatis fuluo metallo abire permiſit ad propria, retinens captiuos penes ſe grauiori cenſu in poſterum redimendos. Menſe Aprili conceſſa fuit regi per clerum vna decima conditionaliter, ſed ne quis prouiſor de cętero capiat bona vel careagia de eccleſiaſticis contra voluntatem eorum. Sed tamen appenſa pecunia, neglecta mox fuit conditio interpoſita. Anno pręſenti quinto Idus Martii clareſcentibus miraculis circa corpus ſancti Iohānis (quondam Prioris Canonicorum de Brydelyngton) de mandato domini Papæ tranſlatum fuit corpus eiuſdem ſancti Iohannis, per manus honorabilium virorum, ſcilicet Eboraci Archiepiſcopi, & Dunelmenſis, atque Carleolenſis Epiſcóporum. Per omne tempus æſtatis pręſentis Owenus Glendor cum ſuis Wallicis prędatur, incendit & deſtruit regiones ſibi contiguas, & nunc dolis, nunc inſidiis, nunc aperto marte, multos captiuat. Plurimos perimit Anglicorum, caſtellaque nonnulla capta complanat: quædam ſibi conſeruat integra pro tutela. Iohannes Grenor epiſcopus Aſſauenſis, cernens rem proſperari in manu Wallici, conuerſus eſt in virum prauum, factus transfuga ad Owenum. Eo tempore Flandrenſes & Britones ceperunt quaſdã naues noſtratum, onuſtas mercibus, & nautas gladio vel ſuſpendio peremerunt. Per idem tempus comitiſſa vetula (quondam Oxoniæ mater Roberti de Veer ducis Hiberniæ quem exulatum diximus, & mortuum Louarne) fecit per ſe ſuoſque familiares diuulgari, per omnes fines Eſtſexiæ, regem Richardum viuere, & in proximo fore venturum, & honorem priſtinum vindicaturum. Fecitque fabricari ceruos argenteos, & auratos plurimos (ſigna videlicet quæ rex Ric. conferre ſolebat ſuis militibus ſcutiferis & amicis) vt his vice regis diſtributis, facilius allicerentur in vota ſua milites illius patriæ, cæterique valentes. Vrgebat namque plurimos ad putandum, quod Rex Richar. viueret, famaque quotidie ferebatur è Scotia, regem Richardum inibi conſtitutum, expectare ſolummodo tempus accommodum, quo cum forti brachio Frãcorum atque Scotorum poſſet recuperare regnum. Auxit errorem iſtum cuiuſdam Serlonis, quondam cubicularii regis Richardi commentum, qui falſo finxerat priuatum ſigillum nomine dicti regis Ric. & deſtinauerat litteras conſolatorias, ſimul & conſonatorias, multis in regno de dicti Richardi quondam familiaribus, in quibus & continebatur eius incolumitas, & ipſius in breui cernẽda proſperitas. Hac occaſione multi dederunt fidem dictis & ſcriptis ipſius dominæ comitiſſæ, in tantum, vt crederent eius mendaciis & religioſi quidam Abbates illius patriæ, qui ex poſt, eo quod cũ Comitiſſa ſenſiſſe videbantur, de mandato regis tenti ſunt & carceribus mancipati. Comitiſſa vero (confiſcatis bonis ſuis omnibus) arctæ cuſtodię mancipantur. Clericus vero

Inſulanorum de Dorthmouth geſta.

Rumores Richardum viuere.

vero qui pręmissa fallaciter auribus multorum instillauerat, tractatione & suspendio muneratur: nam & ipse diligenter eundo per patrias, præeminentes personas nitebatur ad credendum allicere, Regem Richardum non solum viuere, sed in proximo palam cunctis fore, adiiciens se dictum regem nuper allocutum fuisse, loco tali, tali denique apparatu. In festo Sancti Iohannis Baptistæ (vocante rege) comes Northumbriæ venit ad Pontemfractum, nepotes suos, & filiorum suorum filios secum ducens. Quo facto mitigauit corda complurium, qui putabant eum rebellionis iuuenibus prębuisse consilium. Venit & cum comite dominus Wilhelmus de Clifford miles, trahens secum Serlonem inuisum toti regno (de quo supra fit sermo) quem parum ante ceperat cautelose. Quo facto, penes regem meruit excusari, quod vltra placitum tenuisset Berwici castrum: propter quod reus læsæ maiestatis extiterat. Viso Serlone, feruebat omnis ætas in domo regia, sciscitari, scire, vel audire, quibus modis, quibus mediis, quibusue sociis illum inclitum regis filium, regis auunculum, Ducem Glouerniæ iugularit. Ille vero iam actum de se non ignorans, hoc solum fatebatur quod dignus fuit mille mortibus propter hoc scelus. Qua confessione, simul & plenitudine, multorum ita demulsit animos, vt gratis promitterent se pro eius anima pręsbyteros conductores, qui suffragia spiritualia quotis diebus ferrent.

Requisitus cur dementare voluerat multos, vt putarent regem Richardum viuere, respondit se hoc odio Regis fecisse, vt alienaret ab ipso corda suorum, retulitq; se beatum fuisse potuisse, in aula regis Franciæ, quam in aula regis Scotiæ, si nō defuisset gratia. Sed cum bene sibi fuisset in domo regis Franciæ, audito q; rex Richardus viueret, in Scotiam se transtulit, vt probaret si veridica fama foret. Quo cum peruenisset, & inuenisset quandam personam similem, sed non ipsum quem quærebat, nihilominus tamen vt illuderet Scotis & Anglis, affirmauit hunc esse Richardum regē proculdubio, pręseruatum ab æmulis diuino miraculo. Sed expost cum comperisset cōmentatam fallaciam patefaciendam, & ipse iam incurrisset rei familiaris inopiam, peruenit Berwicum ad dictum Wilhelmum Clifford, putans se per ipsum pecuniali præsidio releuandum, quo redire in Franciam potuisset: sed in hac parte sua spe frustratus est. Nam Wilhelmus captum detinuit, vsus consilio satis callido, vt regis gratiam nundinaret huiuscemodi mercimonio. Igitur Serlo finali iudicio tractus est in qualibet villa pręcipua inter Pontemfractum & Londonias, inchoans pœnas meritas in ipsa villa regia de Pontefracto. Eo tempore rex indigens (vt fertur) pecunia, conuocauit regni proceres ad Parliamentum tenendum Conuentre, circa festum sancti Fidis virginis, non considerato quod ipso anno tempore quadragesimali Parliamentum celebrauerat apud Westmonasterium, q; inutiliter vt multis videbatur per duodecim hebdomadas fuerat protelatum. Direxit ergo breuia vicecomitibus, ne quosquam pro comitatibus eligerent quouismodo milites, qui in iure regni vel docti fuissent vel apprenticii. Sed tales omnino mitterentur ad hoc negotium, quos constaret ignorare cuiusq; iuris methodum: factumq; est ita. Qui conuenientes in vnū & in id ipsum, cum propositū fuisset pro parte regis quo premebatur rei familiaris incōmodo, instantibus prope Scotis & Wallicis, procul Britonibus, Flandricis & Gallicis, selecti milites parliamentales pro releuando rege nō aliud inuenire potuere remediū, quam confiscandi Christi per totū regnum patrimonium, scilicet vt Ecclesia generaliter de bonis temporalibus priuaretur. Hinc orta est inter Clericos & laicos grandis altercatio, militibus regis asserentibus se pro rege, atque cum rege profectos sæpius citra rebelles & hostes, non solum sua expendisse profusius, sed corpora quoque multis periculis exposuisse, siue laboribus: Clericis interim domi otiose sedentibus, & in nullo regi suffragantibus. Contra quæ dominus Cantuariensis respondit, Clerum semper tantum Regi contulisse, quam Laici, dum decimas ipsi frequentius darent regi, quam ipsi quintas decimas, & insuper tenentes sui non minori numero regem sequebantur ad bella vel pericula quam tenentes feodi laicalis. Et super hæc omnia nocte dieq; Missas & orationes facerent, pro eodem & omnem sibi famulantium prosperitate. Et cū adhęc prolocutor militum vultu, voceq; prętendisset publice se preces ecclesiæ paruipendere, iam (inquit dominus Cātuariensis) video manifeste quorsum tendit regni fortuna, exclusis vilipensisq; suffragiis, quib⁹ diuinitas placari solet. Certe nunquam fuit diu regnum stabile quod vacauit à precibus & deuotione. Attamen tu qui vilipendis cleri religionem, nec te putes impune direpturum Ecclesiæ possessionem, quia si viuit Cantuariensis, malo tuo rapies quicquam de suis. Erat autem prolo-

Serlo tractus.

Parliamentum indoctorum.

prolocutor Miles, dictus Iohannes Cheyne, qui (vt fertur) militiam ſortemque Chriſti deſerens, in ſortem Martis apoſtatando tranſierat. Nam (prout dicunt) Diaconus fuerat ordinatus, nulla tamen vt reſiliret diſpenſatione licenciatus. Archiepiſcopus inter hæc regem nutantem conſiderans, ſurrexit, genu flexo coram Rege, rogauit vt attenderet primitiuum propoſitum ſuum, quod cuilibet ſeruaret iura propria pro poſſe ſuo, attenderet, & in iuramentum quod non inuitus pręſtiterat, videlicet quod Eccleſiam & miniſtros eius honoraret, foueret & defenderet, attenderet & periculum iuramenti, ſiue dedecus violati, & eccleſiam gaudere promitteret ſuis priuilegiis & libertatibus, quibus gauiſa eſt anteceſſorum ſuorum temporibus, vereretur offendere regem, per quem reges regnant: vereretur & cenſuras quas incurrunt qui res Eccleſiaſticas deprędantur: quo omnes conſtat excommunicationis ſententia innodari. His à Cantuarienſi prolatis, Rex pręcepit ei repetere ſedem ſuam, aſſerens voluntatis ſuæ fore eccleſiam in adeo bono ſtatu dimittere ſicuti eam inuenerat, vel potius meliori. Archiepiſcopus concionatus militibus dixit: Vos (inquit) & veſtri ſimiles, conſilium dediſtis domino noſtro regi moderno, & anteceſſoribus ſuis, vt confiſcarent bona cellarum, quæ Gallici vel Normanni poſſederunt in Anglia, dicentes eis per hæc diuitias accumulandas in magna copia, & quidem (prout valent) multa fului metalli millia, ſed tamen conſtat hodie regem non ditiorem dimidia quidem marca, vobis vel extorquentibus, vel emendicantibus de manu ſua & vobiſmet appropriantibus dicta bona. Vnde poteſt coniici vos non pro regis vtilitate, ſed pro veſtra cupiditate temporalia noſtra petere. Quia proculdubio ſi rex (quod abſit) veſtro ſatisfeciſſet execrando propoſito, non eſſet opulentior vno quadrante ſequenti anno. Et certe prius hoc caput exponam gladio, quam eccleſia deſtituatur minimo iure ſuo. Milites hac ſententia, ſimul & Metropolitani repercuſſi conſtantia, conticuere: Archiepiſcopus vero (vt Argus) ſibimet ex omni parte perſpiciens, cum comperiſſet milites perſtituturos in petitione temporalium, dominos tēporales quoſdam allexit in partem ſuam, qui conſtanter affirmauerunt ſanctam eccleſiam nunquam ſua voluntate, ſuis temporibus ſpoliandam, & in hac parte reddentes Archiepiſcopo & prælatis gratiā, pro gratia quā ſibi prius pręſtiterant, quando milites petierunt ad opus regis reſtitui quæcunq; dicti domini de corona tenebant, vel dono regis nunc, vel anteceſſorum ſuorum regum Edwardi & Richardi, cui ſcilicet petitioni dominus Cantuarienſis obnixius reſtitit & prælati: ſic quod factum eſt vt de exactione temporalium nulla fieret mentio in poſterum. Sed & milites ipſi qui importune perſtiterant in hoc errore, domino Cantuarienſi ſupplicabant, vt illis ignoſceret, fatentibus malitiam & reatum ſuum, & gratias agentibus, quod animoſitate ſua ſub hac tempeſtate reſpiraſſet Eccleſia commemorantes illud Ethnici ita dicentis: *Tu ſub principe diro, temporibuſq; malis, auſus es eſſe bonus.* Præter multa quæ conceſſa fuerunt regi in hoc parliamento, laici conceſſerunt duas quintas decimas, ea cōditione, vt dominus de Furniual. &c. reciperent omnem ſenſum illum, & expēderent in werris regis. Reuocatæ ſunt etiam patentes regis pręconceſſæ perſonis variis de ſuſtentatione ſua annua per reges Edwardum & Richar. militibus parliamentalibus ea cenſentibus, licet id in regis dedecus redundaret. Clerus conceſſit regi vnam decimam & dimidiam, non obſtante quod medietas vnius decimæ vltimo pręconceſſæ in feſto ſancti Martini fuerat perſoluta.

Aquarum diluuium. Eo tempore tanta repente ruptis limitibus irrupit aquarum influentia in terra domini Cantuarienſis, & aliorum in Cantio, quanta nunquam fuerat illic ante viſa, qua ſubmerſa ſunt animalia numero & prætio exceſſiuo: Nec ſolummodo defleuit Anglia damna talia, ſed (vt fertur) Selandia, Flandria, & Holandia per vndarum excremēta innumerabilia ſenſit diſpendia eo anno.

Wickami fundationes. Hoc in tempore vir grandæuus dominus Wilhelmus Wickham Wintonienſis epiſcopus viuere mundo deſiit, cuius ſumptibus & induſtria quotidie Clerus Anglicanus augmentatur & creſcit. Nam in Wintonia conſtituit collegium nouellis, Grāmaticis, & in Oxonia ſubtilioris ſcientiæ clericis fundauit domum. Exhibentur autem in vtroque loco centum perſonæ de ſumptibus prouiſis per eundem. Menſe Octobris primo die menſis obiit Romæ Papa Bonifacius nonus, cui ſucceſſit Epiſcopus Bononienſis & vocatus eſt Innocentius ſeptimus, alias dictus Coſmatus gentilis, vir per omnia dignus nomine & gradu tanto. *Bonifacii 9. mors* *Innocentius 7. papa.*

Anno domini milleſimo quadringenteſimo quinto, circa feſtum ſancti Valentini rapti ſunt filii comitis Marchiæ & abducti. Sed cito poſt recepti de caſtro de Wynde-

Wyndesor, faber ferrarius qui claues finxerat, per quas patebat ingressus ad eos, truncatione manuum atque capitis est mulctatus. Domina de Spencer (relicta domini Thomæ de Spencer, nuper occisi Bristoliæ) dum fugit (vt fertur) ad Owenum Glendor cum filio octenni capta est, & cunctis thesauris spoliata, perque regios ad regem reducta, custodiæ arctioris subiit nocumenta. Post festum Purificationis rex (accersitis Londonias regni baronibus) tractabat cum eisdem de regni regimine, deque pecuniali subuentione sibi ferenda, sed proceres regiis votis tunc minime paruere. In quadragesima vero sequente Rex conuenire fecit apud sanctum Albanum clerum, regnique barones pro præmisso negotio. Sed proceribus renitentibus nil actum fuit. Discesseruntque cuncti velut in concordi discordia, penes regem in vigilia palmarum. Sub his diebus Comes Mareschallus Thomas Mounbray, armis instructus accessit ad Archiepiscopum Eboracensem Magistrum Richardum le Scrop, dubium an voluntate motus propria, an pontifice solicitatus vt veniret. Eoque tempore dominus de Bardolf, Thomas adiuit Comitem Northumbriæ dominum Henricum Percy, eo animo vt molestarent regem, vt expost apparuit manifeste. Sed Archiepiscopus atque comes Mareschallus non diu celauere propositum quin mox palam facerent intentum suum. De comitis nempe Northumbriæ dominique de Bardolf (vt fertur) consilii solatio, Ciues Eboraci cum multis aliis euocauerunt in magno numero, vt starent cum ipsis pro regni commodo, communiumque salute, & promptiores redderentur ad præsens negotium, finxerunt articulos in ostiis monasteriorum & Ecclesiarum vrbis, scriptos in Anglicis, pro quibus oportuit eos voluntarie in armis esse.

Archiep. Eborac. insurrectio.

Lectis ergo articulis, milites, armigeri, plebs vrbana & rustica, intellecto pio proposito in magno valde numero pontificem constipauere, quem cunctis commendabant, & ætatis grauitas, & vitæ præcedentis sanctitas, & incomparabilis literaturæ scientia, & cunctis amabilis ipsa persona. Comes Westmerlandiæ qui cum filio regis Iohanne tunc prope fuit, audito rumore præcedentium, congregatis copiis, festinat occurrere Pontificali turbæ, priusquam multiplicata facile vinci non posset. Sed frustra: nam manus Archiepiscopalium multo fortior erat gente sua. Misit ergo qui peterent causam tantæ conglobationis, & cur contra pacem regiam adessent armati. Archiepiscopus respondit se nil moliri contra pacem regiam, quin immo cuncta pro pace tranquillitateque facere, armari vero siue vallari hominibus tantum ob metum regium, ad quem alloquendum tutum non haberet accessum sine multitudine assentatorum. Propositum vero suum regis & regni fore commodum, si forte noscere vellent illud: demonstrauitque schedulam, qua articuli continebantur. Quam cum legisset comes Westmerlandiæ, verbo vultuque laudauit palam præsulis pium sanctumque propositum, spondetque se velle prosequi cum suis propositum Archipræsulis, vnde petit vt accedat cum paucis in medium, secum habiturus colloquium, & ipse cum paucis obuiaret sibi, adæquato numero personarum. Antistes gauisus credit verbis comitis, persuadet comiti Marescallo, (etiam nolenti) secum procedere ad locum colloquio deputatum. Ad quem cum pari numero conuenissent, cum perlecta fuisset charta de articulis, mox comes & qui cum eo erant præbuerunt assensum dictis & fauorem. Tunc comes astutior cæteris, ecce inquit finis optatus assumpti laboris, iamdiu est quod populus perseuerauit in armis, renunciet ex vestris aliquis genti vestræ, vt domum redeant, arma deponant, & solitis occupationibus operam dent consuetam. Nos interim in signum concordiæ bibamus pariter, cernente populo partis vtriusque. Nec mora (datis dexteris) miles emittitur de parte præsulis, qui renunciet pacem populo, iubeat vnumquenque depositis armis sua reuisere, quoniam iam partes in vnam sententiam conuenere. Illi vero videntes signa pacifica, proceresque combibentes, fessi ex insueta militia, læti lora vertere sic quod factum est vt (illis recedentibus) cresceret ex condicto paulatim aduersorum numerus, nec prius intellexit Archiepiscopus se seductum, quam per manus fuit comitis arestatus cum multis aliis per eundem.

Archiepiscopus capitur.

Quibus omnibus indemnitas est promissa, sed nullatenus obseruata, quia tam præsul, quam comes decollatus fuit, postea veniente rege ad Eboracum in crastino Pentecostes. Quo facto patuit illud febricitantis Bridelintone vaticinium fore verum, prædictis satis obscure præsens factum, sub hiis versibus.

Pacem tractabunt, sed fraudem subter arabunt,
Pro nulla marca, saluabitur ille ierarcha.

Archiepiscopo decapitato qui satis constanter necem tulit, martyrio pulchro finitus,

tus, vt vulgares opinabantur, qui etiam asseuerabant miracula quædam facta fuisse tam in campo quo decollatus, quam in loco quo sepultus est, illico vulgus promiscuum cæpit obnixe colere cineres antitistis iam defuncti, quem dilexerant perante viuentem, donec per quosdam regales prohibiti, præsulis monumentum reuisere metuebant. Corpus vero domini Thomæ Munbray comitis Marescalli, permissione regis sepultum est in Ecclesia Cathedrali, multis dolentibus vicem eius. Sed caput eius fixum in stipite, stetit supra muros vrbis longo tempore, expositum feruori atque pluuiæ. Quod tandem cum rex annuisset vt consepeliretur corpori, f[illegible]runt inuentum fuisse in nullo fluxũ, in nullo marcidum, nec penitus decoleratum, sed eundem prætulisse decorem, quem viuens obtinuerat. Rex posthæc ciuibus Eboracensibus mulctatis ad libitum qui cum Archiepiscopo senserant, promouit exercitum ad persequendum comitem Northumbriæ & dominum Thomam Bardolf, omne præparamentum belli secum contrahens & exercitum. XXXVII. millium pugnatorum. Comes Northumbriæ comperto regis proposito, Barwicum se transtul[illegible]. Eo tempore nuntii regis Daciæ, Norwagiæ & Suauiæ, venientes in Angliam, petiere regis filiam in coniugium domino suo: horum præcipuus fuit Episcopus Solucensis. qui cum scriptore præsentis chronicæ de vita sancti Albani (cuius peroptime nouit & communicauit historiam, eo quod in Danemarchia martyr noster celebris habeatur.) Interea rex firmans faciem contra comitem Northumbriæ, venit Barwicum: comes vero à facie formidinis eius fugit in Scotiam, & dominus de Bardolf cum eo. Quos dominus Dauid Fleming Scotus in fide sua suscepit. Rex autem cum cognouiss[illegible] fugam comitis, mandauit hiis qui erant in castello vt illud sibi redderent. Quod cum illi præcise negarent, intendit Gunnam magnam, cuius vnico iactu deiecit partem vnius turris, & inclusos tantum terruit, vt mallent obiicere se sponte gladiis, quam [illegible]pectare secundum iactum. Redditum est ergo castrum regi, & de defensoribus partim fuere decollati, partim carceribus mancipati. Quo recepto, & pro votis d[illegible]posito, castrum de Alnewyk & cætera castra comitis reddita sunt faciliter in manus regis. Quibus successibus rex elatus, rediuit incunctanter Walliam, vbi è contrario nil sibi cessit prosperum, sed velut infortunare omnia gerebantur. Quapropter nullo profecto negotio reuersus est, currus, carectas, & plaustra perdens numero quinquaginta (prout fertur) cum thesauro maximo & coronis suis, per aquarum inundationes superuenientes improuise. Venit ergo Wygorniam, & accersitis Archiepiscopo & aliis Episcopis, patefecit eis infortunium quod acciderat, petens sibi succurri per eo[illegible]dem, cui respondit Archiepiscopus se eum clero super isto negotio tractaturum. Medio tempore Gallici venientes in succursum Wallici. i. Oweni Glendor, cum centum quadraginta nauibus applicuerunt in portu de Milleford, amissis primo præ penuria recentis aquæ pene omnibus equis suis. Dominus de Berkle & Henricus Pay combusserunt ex eisdem nauibus quindecim in eodem portu. Dicti vero Gal[illegible]i obsederunt vrbem Kaermerdyn, & ceperunt, concessis prius defensoribus omnibus bonis mobilibus, cum licentia se transferendi quocunque vellent. Sub eodem tempore captæ sunt naues. XIIII. per supradictos dominum de Berklee & dominum Thomam de Swinburne, ac Henricum Pay, dum velificarent versus Galliam ad auxiliandum Howeno. in quibus senescallus Franciæ, & alii. VIII. capitanei capti fuere. Villa de Royston conflagrauit in die translationis beati Martini. Comes Arundeliæ duxit London. in vxorem, filiam regis Portugaliæ notham, satis magnifice, præsentibus rege Angliæ, & regina, in crastino sanctæ Catharinæ. In festo conceptionis sanctæ Mariæ, domina regis filia præconis voce proclamata est regina Daciæ, Norwagiæ, Suauiæ, siue Sueciæ, in præsentia nuntiorum qui eam venerant petituri.

Gallorum appulsus in Walliam.

Anno domini. M. CCCC. VI. (qui est annus regni regis Henrici à conquestu quarti septimus) dominus Rogerus de Waldene debitum naturæ soluit, qui varia fortuna vectus, expertus est sub breui tempore quam sit inconstans, incerta, volubilis, ipsa, errans, instabilis, vaga, quæ dum stare putatur,

Occidit & falso mentitur gaudia vultu.

Waldeni varia fortuna.

Nempe per hanc ex pauperculo, factus est regni thesaurarius, & mox Cantuariensis Archiepiscopus, quo iure mundus nouit, viuente Thoma de Arundelia. Et illico deiectus & priuatus per longa tempora, tandem leuatur iterum in Londoniarium thronum venerandum, quo tamen non est permissus gaudere per annum. Huic successit dominus Richardus Bobwyrh. Hoc in tempore dominus Papa peremptores Richardi Scrop quõdam Eboracensis Archiepiscopi publice excõmunicauit. Eo

tempo-

tempore inchoatum est Parliamentum, quod protelabatur inutiliter fere per annum. Quia postquam parliamentales milites distulissent diu concedere regi subsidium, in fine tamen fracti, concessere taxam petitam, communitatis damno. Nam propter hanc dilationem expensæ militum æquiperabant pene subsidiū postulatum. Per clerum autem noua taxa regi conceditur, leuanda de presbyteris stipendiariis, & fratribus mendicantibus, ac aliis religiosis qui annalia celebrabant, vt horum quilibet dimidiam marcam regi daret in releuationem cleri, sed qui semper onus portauerat pro eisdem. Per idem tempus comes Northumbriæ & dominus de Bardolf monitu Dauid Fleming fugerunt in Walliam. Patefecerat nempe illis conspirationes Scotorum, qui conspirauerant illos tradere regi suo pro quorundam captiuorum commutatione. Ob quam causam Dauid à Scotis occiditur & Scoti prouocantur ad intestina bella, in tantum vt inualescente discordia, treugas annales petere cogerentur. Quibus firmatis in terra, Scoti misere per æquora filium regis sui & hæredem, vt coalesceret & informaretur in Francia de facetia linguaque Gallica. Quem quidam nautæ de Cley in Norfolchia cepere fortuito, & quendam Episcopum Comitemque de Orkeney, quibus commissus fuerat à patre suo, & ad Angliam deduxerunt, regique dederunt. Rex vero resolutus in iocos dixit: Certe si grati fuissent Scoti, hunc misissent mihi iuuenem instituendum, nam & idioma Franciæ ego noui. Missique sunt ad turrim Londoniarum dictus iuuenis, & comes Orcadum, episcopo per fugam lapso. Eo tempore dum Galli properant in succursu Oweni Glendor cum ratibus. 38. captæ sunt ex eis octo naues armatis refertę, reliquis in Walliam euadentibus meticulose. Non multo post captæ sunt naues quindecim, portantes vinum & ceram, per mercatores nostros ad maris custodiam deputatos. Papa contulit Archiepiscopatum Eboracensem magistro Roberto Alum Cancellario Oxoniensi, tunc in curia existenti. Sed rex Angliæ indignatur & contradicit. Hac æstate rex & regina perduxerunt virginem Regis filiam, ex priore coniuge procreatam, ad villam de Lenna, vt inde transfretaret in Daciam ad sponsum suum regem. Hanc comitabantur nobiles, inter quos Episcopus Bathoniensis erat, & dominus Richardus frater ducis Eboraci. Qui redeuntes expleto negotio, parum vel nihil boni de patria retulerunt. Circa finem autumni dominus Henricus de Spencer Episcopus Norwicensis ingreditur viam patrum, vir qui & militis suo tempore consummauit officium, & pontificale non neglexit debitum. Cuius loco monachi Norwicenses elegerunt Alexandrum commonachum & Priorem suum. Adhuc durante parliamento, restitutus est dux Eboraci dignitati pristinæ, qui putabatur à multis obiisse in carcere. Comes Cantii duxit in vxorem filiam domini de Mediolano. Hoc anno die sancti Clementis (apostolica vacante per obitum F. Re. Innocentii Papæ Cardinales 7. *Innocentii mors.7.* considerantes Christianæ religionis infamiam contractam ex pestifero schismate (quod tantis (proh dolor) temporibus perdurauit) conuenerunt, vouerunt Deo ac eius matri Mariæ, & sanctis Apostolis Petro & Paulo, totique cælesti curiæ iurauerunt, & ad inuicem vnus alteri, & è conuerso se obligando solenniter, promiserunt quod si quis eorum assumptus foret ad apicem summi apostolatus, renunciaret effectualiter iuri suo & papatui, si & quando antipapa qui est, & pro tempore fuerit consimiliter renunciaret, accederet, & ante cardinales sic conuenire ac concordare vellent cum eisdem dominis & sacro collegio, sic quod ex his duobus collegiis sequeretur iuste canonica electio vnius Romani pontificis, ac etiam promitterent se facturos & curaturos, quod si quis ex dominis absentibus vel extra collegium per eos assumeretur in Papā, eandem faceret obligationem. Quodq; nullus eorum à prędictis promissione, voto, & obligatione, absolutionē, peteret vel impetraret. Et ad maiorem pręmissorū firmitatem, quilibet ex dominis de collegio supradicto manu sua subscripsit. *Cardinalium vota.* Elegerunt itaq; dominum Anglicum tituli S. Marci, præsbyterum cardinalem Constantinopolitanum, & vocauerunt Gregorium. 12. Qui eodem die post electionem, votum, sacramentum, & promissionem (prout superius continetur) in præsentia dictorum Cardinalium & testium manu propria subscripsit. Ego Gregorius hodie die vltimo mensis Nouembris, anno domini M. CCCC. VI. assumptus in Romanum pontificem, iuro, voueo, & promitto, ac confirmo omnia supradicta, &c. Coronatus est autem die sancti Andreæ Apostoli vir annorum circiter octoginta. Circa festum sancti Martini cum rates Anglicæ versus Burdegalam cursum tenderent, & infrequentatum mare nostris hactenus attemptarent, quatuor naues de villa de Lenna nauigantes incautius inciderunt subito in caribdim, quæ dicitur esse in mari Hispanico, &

cernentibus sociis absorpti sunt. Nam illic dicitur esse mare vertiginosum, quod occultis gurgitibus naues sorbet. Ter enim in die stringit fluctus & ter vomit. Aquas itaque accipit vt vomat, vomit vt accipiat, vnde Naso.

Euomit epotas dira charibdis aquas.

Doctæ sunt ergo reliquæ priorum periculo vela reflectere de tam pernicioso pelago, venereque saluo Burdegalim, sed numero diminuto. Appropinquante natali dominico, exactum est instantius vt regi prouideretur de pecuniali subsidio. Sicque tandem concessa fuit ei quintadecima de communi populo.

An. Do. 1407. soluta est obsidio facta villarum de Burgh, & de Bloys in Gasconia, facta per ducem Aurelianensem, qui cum quinquaginta millibus venerat ad subuertendum illas. Sed Deo dispensante, qui superbos humiliat, nulla dies per octo hebdomadas illuxit ei sine tempestate pluuiarum, niuis, & grandinis mixta cum ventis & fulmine, quæ tam homines ad mortem compulit quam iumenta. Quibus infortuniis fertur sex millia hominum perdidisse, & qui in aduentu suo supra fortunam suam nimis ambitiosus, fecerat deportari supra caput suum à quatuor militibus pannum aureum, iam reuertens inglorius, gaudebat ab imbribus iam cessare cælum. Per idem tempus Henricus Pay & quidam de quinque portubus, cum nauibus quindecim, in mari Britannico centum viginti naues anchorantes, onustas ferro, sale, oleo, vinoque, de rupella ceperunt. Episcopus Sarum Richardus Mitford seculo valefecit. Eo tempore fixæ sunt scedulæ multis in locis Londoniis, quibus continebatur quod rex Richardus viueret, & in proximo venturus esset in magnificentia, & gloria, accipere sibi regnum. Sed non multo post captus est & punitus ausus tam temerarii stultus commentor, & ex mendatio multorum conceptam lætitiam temperauit. Hac æstate ex aeris corruptione tanta pestis humanis est infusa corporibus, quanta non est visa per annos plurimos in hac terra. Ita (vt ita dicam)

Ducis Aurelia. turpis discessus.

Letiferis calidi spirarunt æstibus austri,
Pestis & in magna dominatur manibus vrbis.

Pestis.

Nam & Londoniis consumpsit infra breue tempus ad triginta millia sexus vtriusque: in villis vero ruralibus peruenit ad miseros damno grauiore colonos, vt multæ domus quondam frequentibus lætę familiis, penitus vacuarentur. Eo tempore prout videbatur in vnam conuenere sententiam Papa Romanus, & antipapa per litteras directas adinuicem, attamen nondum finis. Sub hoc tempore Gallici ceperunt munitionem de Eye, & destruxerunt, ac bona inibi reperta rapuerunt, vnde dolentes stipendiarii Calesiæ, ceperunt & ipsi castrum de Pouile, & ibidem bona reperta copiosa valde Calesiam comportarunt. Prope medium mensis Iunii, cum Papa Gregorius se parasset ad proficiscendum Sauoniam, iuxta conditum inter ipsum & antepapam gratia vnionis faciendæ in Ecclesia Dei, repente dæmonis instinctu, superuenit Rex Neapolis, & ante portam sancti Laurentii consedit cum exercitu, vnde dominus Papa confugit cum cardinalibus in castellum sancti Angeli. Et accersito nobili viro Paulo Vrsino, iussit vt cum manu forti militari valida opem ferret. Qui commissa pugna peremit septem millia de hostibus Ecclesiæ, nobilibus multis captis. Rex vero mœrore plenus aufugit, & inglorius Neapolim repedauit. Hac occasione retardatum est negotium vnionis & pacis in ecclesia sancta Dei. Circa festum assumptionis beatæ Virginis, dominus Robertus Knolles diem clausit extremum. Cuius arma regnum Franciæ sensit, & expauit infesta ducatus Britanniæ, verebatur Armoricæ, atque pertimuit gens citerioris Hispaniæ. Qui prę̨ter laudem quam sibi peperit in gestis Martiis, construxit pontem vltra flumen de Modewey iuxta Roffam, prouexitque domum fratrum Carmelitarum Londoniis, fundauitque collegium secularium clericorum apud Pontemfractum, & alia multa laudabilia consummauit. Eodem anno Guido de Mone, Meneuensis episcopus, præsentis lucis sensit eclipsim, qui dum vixit magnorum malorum causa fuit.

Neapolis rex Papam obsidet.

Knolles moritur.

Sub eodem tempore, magister Henricus Bowet ad instantiam regis translatus est ab Episcopatu Bathon. ad Archipresulatum Eboracensem, & Magister Robertus Alun cui Papa prouiderat de Archiepiscopatu Eboracensi, thronum conscendit Sarisburiensem, vacante per mortem magistri Clickhole. Magister vero Richardus de Clifford, de Pontificatu Wigorniæ transiit ad sedem Londinensem. Thomas quoque Peuerel ab Episcopatu Landaffensi transfertur ad cathedram Wigorniensem. Hac æstate dominus Henricus Princeps Walliæ cepit per obsidionem castrum de Abrustwich, sed non multo post Owenus Glendor fraudulenter illud intrauit, & nouos cu-

Episcoporum translatio.

nos cuſtodes impoſuit. Menſe Nouembri facto parliamento Londoniis, facta fuit leuatio pecuniæ toto regno.

Anno domini milleſimo.cccc.viii. (qui eſt annus regni regis Henrici à conqueſtu quarti octauus) fuit hiems aſperrima, ex niuium abundantia, durans per menſes Decembris, Ianuarii, Februarii, atque Martii, vnde contigit pene cunctas volucres de genere Mauiſtorum vel Merularum, fame frigoreque perire. Eo tempore rege tenente cõſilium grande Londoniis cum regni magnatibus, comes Northumbrię, dominuſque Thomas de Bardolf (fatis iniquis vrgentibus) in Angliam rediere. Qui poſt longam equitationem, cum perueniſſent ad villam de Thriſk, proclamari fecerunt, vt quiſquis libertatem cuperet, arreptis armis eos alacriter ſequeretur. Igitur ſecuti ſunt eos plurimi, putantes ſibi cuncta pro votis accedere. Vicecomes vero de Euerwike, cum militibus patriæ illis occurrens, iuxta Horſelwood commiſſo graui prælio comitem interemit. Cuius caput illico præciſum eſt, dominus de Bardolf ex vulneribus acceptis ſaucius, captus eſt viuus, ſed cito poſtea defecit in mortem. Acta ſunt hæc quantum ad bellum .ii. Cal. Martii. Completaque putabatur prophetia quæ præmiſſa pręnunciauerat ſub hoc inuolucro.

Niuis aſperitas. *Inſurrectio D. Percy.*

Stirps Percitina periet confuſa ruina.

Nempe dominus iſte ſtirps fuit cunctorum de nomine Percy ſuperſtitum, & aliorum plurimorum variis cladibus finitorum. De cuius infortunio vulgus non parum doluit, recolens viri magnificentiam, famam, & gloriam, applicans ſibi Lucani carmen lugubre ſic dicentis:

"*Sed nos nec ſanguis, nec tantum vulnera noſtri*
"*Affecere ſenis, quantum geſtata per vrbem*
"*Ora ducis: quæ transfixo deformia pilo*
"*Vidimus.*

Nam caput eius veneranda decoratum canicie, pilo ſuperpoſitum, per vrbem Londoniarum publice deportatum, ſuper pontem confuſibiliter eſt locatum. Pontifex Bangorienſis captus cum prædictis dominis donari vita meruit, eo quod inermis captus fuit. Poſt mortem prędictorum procerum, vires aſſumpſit inuidia, ſuccreuitque delatorum turba in Boreali patria, quæ patriotas accuſare ſtuduit de impenſo fauore dictis dominus. Quorum clamore rex excitus, perrexit Eboracum ad faciendum iudicium tranſgreſſorum, vbi cum multos damnaſſet, plurima confiſcaſſet, patriam pacificaſſet, ſuſpenſo Abbate de Hayles (qui cum prętatis dominis armatus ſteterat) rediit ad partes auſtrales. In craſtino S. Mariæ Magdalenæ, in conſilio cleri celebrato Londoniis, aſſiſtentibus doctoribus vniuerſitatum Cantebrigiæ & Oxoniæ, tractatum eſt de cenſu, & obedientia Papæ ſubtrahendis vel non ſubtrahendis, quia contra votum & iuramentum prętitum, ſe ſubtraxit à loco, vbi iuxta pacta, de ceſſione pro parte ſua procedendum fuerat ad vnionem in Eccleſia faciendam. Eo tempore dux Aurelianenſis dum ſcortis, ſtupris, inceſtibus vacat & adulteriis in regno Francię, peremptus eſt à quodam milite cuius coniugem adulterare conſueuit. Dux Burgundiæ quia pręſumpſit factum defendere militis, proſcriptus & multis affectus incõmodis, Franciam dereliquit. Sed expoſt captus & incarceratus: ſolutus eſt ſub pacto Caleſiæ capiendæ. In vigilia natiuitatis beatæ Mariæ tanta fuit inundatio pluuiæ, quantam ſenes veterani antea non viderunt. Sanctus Edmundus Comes Cantii dum obſidet caſtrum de Briant in Britannia ſpiculo baliſtæ vulneratus in capite, cepit tamen caſtrum & deſtruxit funditus, nec multo poſt (putrefacto cerebro) mortem incurrit. Circa feſtũ omnium ſanctorum venit in Angliã cardinalis Burdegalenſis, (vir potens in opere & ſermone) miſſus à Collegio cardinalium, ad informandum regem, regniq; clerũ, de inconſtantia Papæ Gregorii (prout prius edocuerat regẽ Franciæ & incolas regni eius) quatenus hii duo reges qui cenſebantur in orbe prętantiſſimi, manus apponerent adiutrices, ad inducendũ dictum Gregorium ad ſeruandũ iuramentũm prętitũ, vt ipſorum duorum regum auctoritate magnifica, vnio fieri poſſet in eccleſia. Cui negotio rex Franciæ lubens annuerat: & ſolennes Gregorio nuncios deſtinauerat, licet tergiuerſanti & indurato. Quamobrem rex Franciæ, ſecutus conſilia doctorum vniuerſitatũ, Pariſiorum, & Bononienſium, Aurelianorum, Tholoſanorũ, & montis Peſulani, ad euitandum pœnas fautoris ſchiſmatis, neutri de papatu contẽdenti decreuit obedire, donec pax haberetur in eccleſia Dei. Rex Angliæ cum intellexiſſet propoſitionem Cardinalis, exhiberi ſibi iuſſit omnem humanitatem, offerens ſumptus ſibi largifluos quamdiu cuperet in Anglia commorari.

Dux Aurel. quomodo caſus. *Pluuia.* *Legatio à Papa.*

Anno domini M.cccc.IX.(qui est annus regni regis Henrici à conquestu quarti nonus)post Epiphaniam conuocauit dominus Cantuar. regni clerum Londoniis, ad eligendum personas idoneas, quæ proficiscerentur Pisas, ad consilium generale. Inter quas electi sunt Magister Robertus Alin Sarisburiensis Episcopus, & præmiserat ante Rex Angliæ ambassiatores ad Papam Gregor. & Cardinales, dominum Iohannem Coluile militem,& magistrum Nicholaum Rixton clericum, cum litteris exhibendis eisdem. Et quidem in littera Papæ directa, inter cætera scribitita. Beatissime pater,si sedis apostolicæ dignaretur attendere prouidentia, quanta quasi per vniuersum orbem pericula, prætextu schismatis emersere, & potissime de strage populi Christiani (quæ vltra ducenta millia personarum (vt asseritur) ex guerrarum fremitibus in diuersis mundi partibus exortarum, & iam pridem ad numerum. 30. millium)ratione dissentionis habitæ super Episcopatu Leodiensi inter duos, vnum scilicet auctoritate Dom. veri pontificis,& alium auctoritate antipapæ titulo contendentium,in bello campestri (quod dolenter referimus) fuerant interfecti, pro facto iam dicto anxiaretur in spiritu, & in isto dolore torqueretur in mente, dictanteque bona conscientia,potius apostolicę sedis honorem relinqueret,quam huiusmodi detestanda conuicia de cætero sub dissimulationis clamide tolleraret, exemplum sumens de vera matre, quæ coram rege Salomone contendens, cessionem potius elegerat,quam filii sectionem. Et quamuis ex illa noua creatione nouem Cardinalium, contra iuramentum vestrum(vt aliorum verbis vtamur) vltimo per vos facta (de qua vehemens admirationis clausa consurgit) possit aliquatenus (præsertim prout verisimile est censendum)intentionem vestram ad finem schismatis non intendere. Absit tamen à seculo semper, quod sedes vestra circumspecta, de tanta mentis inconstantia notaretur ab aliquo, vnde nouissimus error priore deterior haberetur. Hæc descripsimus de epistola q̃ rex direxit Papę,vt cunctis liqueat quam sobrie,quam modeste temptauit Papam inducere ad votum,iuramentumque soluendum,ne per eum stare videretur quo minus in Ecclesia vnitas reformaretur. In epistola vero directa cardinalibus,inter cætera scripsit sic. Cupientes ostendere quem zelum habuimus, & habemus, vt pax detur Ecclesiæ de consensu statuum regni nostri,domino summo pontifici literas nostras transmisimus(iuxta seriem copiæ pręsentibus interclusæ) effectualiter exequendas:vestrum itaque venerabilem cætum affectuose precamur, quatenus si contingat eundem Gregorium (interessendo generali consilio apud Pisas, & cedendo Papatui, iuxta votum & iuramentum per ipsum vicibus iteratis emissum) acquiescere votis vestris & nostris (prout cupimus, & tenemus ipsum facturum) pro statu suo totaliter ordinare velitis, vt pręcipue Deus exinde placetur, & tam ipse Gregorius, quam nos qui non immerito suum honorem & commodum ex affectu diligimus, vobis & singulis vestrum merito teneamur ad gratiarum vberes actiones.

Literæ cleri ad Papam.

Anno domini millesimo, c c c c. x. iuxta condictum conuenere Pisas domini Cardinales vtriusq; collegii,videlicet Gregorii, & Benedicti, vt super reformatione vnionis tractarent tam effectualiter quam finaliter,occurrentibus ad eundem locum pene totius orbis Latini prælatis,& viris venerabilibus electis ad suffragandum cardinalibus in hac causa:sic quod factus est ibidem numerus maximus mitrarum. Qui inuocata Spiritus sancti gratia, consenserunt in vnã personam, ac elegerunt vnum qui caput esset totius ecclesiæ,duobus aliis abdicatis,vocaueruntque nomen eius Alexãdrum quintum, licet Gregorius, & Benedictus (qui se de consilio prædicto sponte subtraxerant)procaciter obgrunnirent. Hic Alexander in primordio suæ creationis, concessit omnibus vere confessis & contritis, qui manus adiutrices apponerent ecclesiæ siue prioratui sancti Bartholomæi Canonicorum de Smithfeld Londoniis, scilicet die Cænæ domini,die Parasceues,siue sancto Sabbatho Paschæ, ac etiam in festo Annunciationis beatæ virginis à primis vesperis vsque ad secundas vesperas,& quolibet istorũ dierum plenã remissionem omniũ peccatorum. Creati sunt hoc anno dominus Thomas Benfort in regni Cancellarium, & dominus Henricus Scrop in thesaurarium. Facto parliamento Londoniis,sub diebus quadragesimæ,quidã laicus, arte Faber, dum pertinaciter defendit hanc hæresim, quod videlicet non est corpus Christi q̨ sacramentaliter tractatur in ecclesia, sed res quædam inanimata, peior bufone,vel aranea,quæ sunt animalia animata,nec vellet opinionem istã deserere, traditus est iudicio seculari. Cumq; damnatus esset, & in Smithfeld includendus dolio, dominus princeps Hẽricus(regis primogenitus) qui tunc affuit,ad eũ accessit, consuluit,

luit,monuit vt reſipiſceret: ſed neglexit (perditus nebulo) tanti principis monita, & elegit potius ſe combutendum,quam ſacramento viuifico deferre reuerētiam. Quapropter dolio includitur, affligitur à deuorante flamma, mugitq; miſerabiliter inter incēdia:clamore cuius horribili Dn.Princeps motus, iuſſit ignis materiam ab eo ſubtrahi,ardorē longius amoueri. Conſolatur pene mortuū,promittens nunc etiā victurum ſe,& cōſecuturum veniam, ac ſingulis diebus vitæ ſuæ (ſi reſipiſceret) de fiſco regio tres denarios percepturum, ſed miſer (refocillato ſpiritu) reſpuit tantæ dignationis oblationem (non dubiū quin maligno ſpiritu induratus.) Quamobrem iuſſit dominus Princeps eum iterum recludi dolio,gratiā nullā conſecuturū de reliquo, vnde contigit, quod illic ad fauillas arſit ardalio, miſerabiliter mortuus in peccato ſuo. In hoc Parliamento milites Parliamentales, (vel vt dicamus verius ſatellites pilatales) in maligno poſiti, nulli commoditati regni ſtudentes, ad vnum ſolummodo ſcelus vacant, vt Eccleſiam Dei per Angliam ſpoliarent, huiuſcemodi ſchædulam Regi dantes: Excellentiſſimo domino noſtro Regi & omnibus proceribus in præſenti Parliamento conſtitutis omnes communes fideles demonſtrant humiliter, dicentes veraciter, quod dominus noſter rex poteſt habere de bonis temporalibus per Epiſcopos & Abbates,ac Priores occupatis,ac ſuperbe vaſtatis in regno, quindecim comites,mille quingentos milites, ſex mille ducētos armigeros, & centum xenodochia plura quam ſunt, bene & fideliter ſuſtentata de terris & tenementis nunc inutiliter & ſuperbe vaſtatis. Sed cum niterētur oſtendere,de quibus locis tā grandes ſummæ leuari poſſent, vnde præmiſſi dotarentur ſiue ditarentur, defecerunt ſcrutantes ſcrutinio, & dum diligunt vanitatem, quæſiuere mendacium. Sereniſsimus autem Princeps, abhominatus tantam Lolardorum malitiam, prohibuit, ne de cetero præſumerent talia commentari. Cumq; cœtus execrabilis Lolardorum militum videret, ſe nō poſſe progredi in pręmeditata malitia petierunt cum inſtantia, vt clerici conuicti de cetero non traderentur ergaſtulis Epiſcoporum, ſed carceribus regiis, & temporalium dominorum: ſed nec hoc quidem conſecuti ſunt. Petierunt etiam, vt ſtatutum factum de Lolardis (in quo cauetur, vt vbicunq; forent deprehenſi dogmatizare doctrinas erroneas, caperentur ſine breui Regio, & proximo Regis carceri mancipare ntur:) vel mutaretur, vel modificaretur. Et acceperunt reſponſum, ſe nō habituros huius petitionis propoſitum, quin potius ſtatutū ſuper huiuſmodi negotio aggrauandum. Rex vero in præſenti parliamēto petiit, vt quot annis, dum viueret, ſine parliamento tenendo, decerneretur ſibi de clero vna decima, & de laicis vna quinta decima, ſed non obtinuit. Protelatum eſt ergo Parliamentum ab octauis ſancti Hilarii fere in medium menſis Maii. Tandem de laicis conceſſa fuit illi vna quinta decima, non ſine grandi murmure communitatis. Hoc tempore dominus Thomas Benford Comes Surrey conceſſit in fata. Circa nonum menſis diem Aprilis incenſa eſt villa de ſancto Audomaro, cum Abbathia, vbi reconditus fuit appatatus execrabilis per Ducem Burgundiæ, qui pactus fuerat villam Caleſiæ, vel deſtruere, vel Gallorum arbitrio ſubiugare. Ibi machinarum hactenus nullibi conſpectarum multitudo maxima, ibi vaſorum venena continentium (quæ proiicienda præordinauerat in dictam villam) magna nimis abundātia ſeruabatur. Collegerat ſiquidem ſerpentes, ſcorpiones, bufones, & alia venenorū genera, & incluſerat in paruis cadis, vt dum corripuiſſent illic noxiorum carnes animantium, & in tabem reſolutæ fuiſſent, facta obſidione circa Caleſiam, cados emiſſos è machinis in villam proiiceret. Qui dum confracti fuiſſent iactus violentia, fætore peſtifero ſtrangularent incluſos, armatos contactu inficerent, & vbique vicos venena ſparſa fœdarent. Interea iuuenis quidam ductus auri cupiditate, vel affectæ villæ regiæ, petiit à rectoribus, quid mercedis mereretur, qui villam è tanto metu vacuaret, & omnem apparatum, quem formidabant, incenderet. At illi ſummā fului metalli taxant, qua contentus digreditur adoleſcens, & immiſſo igne non ſolum combuſſit dictam materiam, ſed pene cum monaſterio totam villam.

Alexander Papa quintus electus in conſilio Piſis celebrato, diem clauſit extremum, cui ſucceſſit Balthazar Bononienſis Archiepiſcopus, conſenſu vtriuſque partis Cardinalium, qui vocatus eſt Iohannes viceſimus tertius.

Anno domini M. CCCC. XI. hoſtis humani generis inuidens incrementis orbis Chriſtiani, non ſolum graue ſcandalum, ſed & magnum ſcandalum intulit Chriſtianis. Siquidem Rex de Krakon tactus affectu Chriſtianæ profeſſionis, baptizatus eſt in nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Qua de cauſa cuncti noti & amici ſui,

qui remanſerunt in perfidia Saraſenica,ſe elongauerunt ab eo, & conſpirauerunt, vt ipſum peruerterent, aut certe bello delerenr. Quorum vt comperit molitiones, tanquam Christicola à vicinis Christianis contra hostes ſuæ fidei ſubſiduum expetiuit. Erant autem ſibi contermini proceres & rectores de le Pruws, qui priuſquam Christianus effectus eſſet, conſueuere terras ſuas inuadere, & exinde prædas optimas Martio iure referre. Sed iam ratione religionis ceſſare neceſſe fuit. Nihilominus Pruſienſes heroes, comperto, quod affines ſui perſequerentur eum, vt afflictum magis affligerent, non verentes domini vindicem, bellum ſibi crudeles indicunt, quamuis ipſe ab eis ſuffragia contra Saraſenos primitus implorallet. Itaq; constitutus inter incudem & malleum, quo ſe verteret ignorabat, ſed tandem animatus (vt creditur) & indutus virtute ex alto, quo maius imminebat periculum, ſe conuertit. Et licet hostes præstarent & numero & apparatu, inuocato rex Neophitus Christi nomine commiſit cum Pruſienſibus, & fecit ſtragem magnam. Quo ſucceſſu non ſolum ſibi ſubegit hostes, ſed & omnem regionem eorundem. In hoc tamen pie conſulens ſubiugatis, vt pmitteret eos ſuis auitis gaudere priuilegiis, & mercimonia, prout ſoliti fuerant, exercere. Hoc anno Burdegaliæ ex diſſenteria pene quatuordecim millia hominum periere. Tantumque pestis inualuit in Aquitania & Waſconia, quod vindemiatores & vuarum calcatores in patria deſecerunt. Iohannes Prendergeſt miles, & Wilhelmus Long pelagus præſeruantes à piratis, mare pacatum reddidere. Sed non tolerauit hoc maleuolorum ſupercilium, quin viros accuſarenr de furtis, de rapinis, de prædationibus rerum inconceſſarũ. Quapropter miles Weſtmonaſterij petiuit aſilum, non domum tigurium (vel vbi caput reclinare poſſit) obtinere potuit metu Regis, ſed in veſtibulo ſancti Petri (explicatis tentoriis) ſibi neceſſe fuerat repanſare, adhibitis lateri ſuo custodibus, propter timores nocturnos, qui ſibi ab æmulis parabantur. Remanſit interim Wilhelmus collega ſuus in pelago, donec Admiralius, qui tunc fuit, naues armaſſet, & ad eum perſonaliter acceſſiſſet, & impunitatem ſibi (fide interpoſita) ſpopondiſſet. Qua conditione relictis nauibus ſecutus eſt eum: ſed tamen (non obſtantibus promiſſis pollicitationibus) recluſus eſt in turri Londoniarum. Dominus Cantuarienſis dum nititur viſitare vniuerſitatem Oxoniarum, repulſam paſſus eſt. Guerra mota eſt inter Ducem Burgundiæ & Ducem Aurelianenſem (filium Ducis Aurelianenſis nuper occiſi) factione Ducis Burgundiæ ſupradicti, ſuffragantibus Duci Aurelianenſi Regibus Nauarię & Arragoniæ, ducibus Biturię & Britanniæ, cum Waſconis & Aquitanis, necnon Comitibus de Huys, & de Armanak, & multis aliis. Dux Burgundiæ (cui fauit rex Frãciæ, & eius primogenitus (dictus rector Franciæ) cum multis aliis) videns partem contrariam robore fortem, populoſitate numeroſam, diffidens ſuis viribus, miſit ambaſſiatores in Angliam, petens per eos Regis ſuffragia contra Ducem Aurelianenſem, offerens plurima, pluraque promittens, inter quæ nuptias filiæ ſuæ promiſit Principi, ſimul cum maxima ſumma fului metalli. Cui Rex fertur tale dediſſe reſponſum. Conſulimus ne cum hoste veſtro præſumatis in hac cauſa congredi, qui iuſte vos infeſtare videtur pro nece per vos procurata parentis ſui, ſed quantum in vobis eſt, animum iuuenis exaſperati mitigare ſtudete, ſatisfactionem rationabilem iuxta conſilium partis vtriuſque promittentes. Quod ſi nec ſic à perſecutione ceſſare decreuerit, ſecedite in partes tutiores veſtri dominii, & illic vires aggregate, quæ ſufficiant ad repellendum ſuam violentiam. Si vero poſt hæc bellum contra vos mouerit, ad congrediendum cum eo iuſtius mouebimini. Et in tali cauſa fauorem vobis quem petitis exhibebimus. Tranſmiſſi ſunt ergo Comes de Arundel, Comes de Kyme, dominus de Cobham, Iohannes Oldcaſtell: & quidam alii cum armata manu, & architenentibus in numero copioſo. Qui cum ſumma gratulatione recepti ſunt per Ducem Burgundiæ, ſufficienterque conducti: ſed cum moram Pariſius diuturnam protraxiſſent, & iam macellarii carnes ſolito carius venderent, ſtatuerunt noſtrates egredi, & (ſi fortuna faueret) ab hoste quærere victum ſibi. Iacuit tunc non procul Aurelianenſis comes in loco quodam forti, cum priuata familia, prope villam de Seynclo, in qua magna pars exercitus ſui constituta fuit, quaſi media via inter vtroſque. Profecti ſunt ergo Anglici pabulatum, proq; ſua neceſſitate prouidendum. Cumq; villam de Seynclo proponunt inuadere, cõperiunt pontem fractum ab hoste. Cui tabulas licet ſtrictas, longas tamen, hostes ſuperſtrauerant, vt egredientes ab ingreſſu villæ noſtros arcerent, & ſi neceſſe foret (iuxta qualitatẽ negotii) reuerti poſſent. Pugnatũ eſt ergo, & Franci fugati. Qui dum meticuloſe fugiunt, per arctitudinem tabularum cadentes in flumine

dimer

dimerguntur. Occisi feruntur ibidem mille, trecenti cæterisq; in villam ad ducem fugientibus, casumq; referentibus cum ploratu. Qui confestim fugiens è diuersa parte, saluti suæ consuluit. Nostri proinde villam de Seynclo deprædantur, captiuos multos secum trahunt, Parisius reuertuntur. Reguli & nobiles cum vidissent manum magnam, quam exercuerat dominus super hostes per manum nostratum, deum pro successu nouo laudauere, nostrisq; gratias retulere. Sed quia captiuos secum traxerant, rei læsæ maiestatis extiterant, eosdem captiuos Galli mox iudicialiter punire temptabant, contradicunt nostrates, eo quod pacta redemptione saluassent eos iuxta leges armorum, & timebant perdere summas pactas. Quapropter bile repleti, dum nituntur saluare, quos tueri ceperant, de Parisiensibus plures morte plectunt. Sed tandem recepta pecunia pacta pro redemptione captiuorum de fisco Regis & ciuibus, permisere Francos gaudere suorum mortibus. Quorum quidam decapitãtur, quidam tormentis variis iuxta morem patriæ mori coguntur. Parliamentum celebratur Londoniis in crastino animarum.

Anno domini millesimo quadringentesimo duodecimo, dux Aurelianensis, qui se putabat insuperabilem, accepta plaga per Anglos inflicta, mox disperquisiuit media, per quæ regem Angliæ, nec non & proceres, ac commune vulgus, in affectum sibi posset allicere. Initoque consilio super isto negotio, scripsit procuratorium sub his verbis. Iohannes Regis Francorum filius, Dux Bituriæ & Aluerniæ, Comes Pictauiæ, Stamparum, Boloniæ & Aluerniæ, &c. Carolus Dux Aurelianensis & Valesii, Comes Blesensis, & Bellimontis, & dominus Conciati. Iohannes Dux Burboniæ, Comes Clarimontis & Forestarum, & dominus Belli ioci, & Iohannes Comes Alekoniæ, de Armanak & de Pertica, & dominus Filgeriarum. Notum vobis facimus vniuersis, quod nostrum quilibet de probitate, & fidelitate, circumspectione, & prudentia Falconeti, &c. ad plenum confisi, ipsos & eorum quemlibet præsentium tenore nostros procuratores fecimus certos, indubitatos, & irreuocabiles, ac nuntios & legatos speciales, ad tractandum & concordandum, & concludendum cum serenissimo Principe Domino Henrico Dei gratia Rege Angliæ, & illustrissimis eius natis, &c. super restitutione & traditione reali Ducatus Aquitaniæ, cum suis iuribus, & pertinentiis vniuersis, quæ ad serenissimum Dominum Regem Angliæ hæreditario iure (vt asseritur) pertinent, per nos eidem fiendis, &c. Postquam legati suum procuratorium exhibuissent, obtulerunt quæ in subscriptis articulis denotantur. Primo obtulerunt sua corpora exponenda pro seruitio domini regis Anglię in omnibus suis causis & actionibus (salua semper eorum fidelitate) scientes, quod aliter requirere nollet. Secundo obtulerunt filios suos, filias, neptes, nepotes, & vniuersaliter omnes consanguineos suos pro coniugiis faciendis, ad complēdum iuxta dispositionem regis Angliæ. Tertio obtulerunt castra, villas, thesauros & alia bona in obsequium præfati domini regis. Quarto obtulerunt amicos fere omnes, nobiles Franciæ, clericos famosos, ciues honestos, qui eis assistunt, vt de facto patebit. Quinto obtulerunt ducatum Aquitaniæ integre, eodem modo quo eius prædecessores obtinuerunt, nihil excipiendo de pertinentibus ad præfatum ducatum. Ita quod parati sunt recognoscere terras, quas tenent à præfato domino rege, & tradere in manu sua quas possunt, ac residuas pro iuribus conquiescant. Ipsi vero petunt recipere, quod dominus Rex Angliæ & successores eius eisdem dominis assistant, cõtra ducem Burgundiæ, scilicet de crimine commisso in personam ducis Aurelianensis. Secundo petunt quod dominus rex Angliç assistat contra ducē Burgundiæ & suos fautores, vsq; ad reparationem omnium bonorum, quæ habuerunt illius & suorum occasione causæ. Tertio petunt, quod assistat contra Ducem Burgundiæ pro restitutione damnorum, & reparatione offensarum, amicorum, vasallorum & subditorum suorum. Quarto petunt, quod eis assistat pro pace regnorum quantum poterit, &c.

Hoc anno libra Piperis quatuor solidis vendebatur. Circa festum assumptionis sanctæ Mariæ, cum Rex decreto sui consilii statuisset opem præstare partibus Ducis Aurelianensis, misit filium natu secundum Thomam ducem Clarentiæ, nec non Edwardum ducem Eboraci, dominumq; Thomam comitem Dorcetanum, plurimosque valentes cum manu valida, vt Duci præfato ferrent auxilium contra ducem Burgundię (nondum reuersis in Angliam cunctis qui iamdudum cum comite Arundeliæ transfretauerant ad roborandum partes Burgondionis) vnde succreuit multis admiratio, qualiter tam repentina facta sit mutatio, vt sub temporis tantilli spatio contingeret, Anglos velut duo contraria confouere. Profecti sunt tamē prænotati proceres, & in

& in Neuſtria applicuere, vbi cum dux Aurelianenſis iuxta condictum, tempore ſtatuto non occurriſſet, incenderunt villas ſuas, prædati ſunt vicos, & municipia multa cepere. Tandem licet ſero conuenerunt ad colloquium ducis Clarentiæ, & Aurelianenſis. Habituſq; eſt tractatus inter eos, vt noſtrates deſiſterent ab hoſtili equitatione & à prædationibus temperarent. Quo conceſſo receſſerunt duces noſtri in Aquitaniam illic hiematuri, Aurelianenſis ad propria ſe conuertit. Medio tempore dominus de Heyle Mareſcallus Franciç, cum multis magnatibus, hominibuſq; de armis ad numerum quatuor millium pugnatorum, obſedit quoddam municipium in Aquitania, quod erat in cuſtodia domini Iohannis de Blunt militis, qui cum trecentis auxiliariis fugauit & ſubdidit totum exercitum Gallicorum, captis de nominatis viris duodecim, & aliis generoſis ad numerum centum viginti.

DE TEMPORE REGIS HENRICI poſt conqueſtum quinti.

ANNO domini M.CCCC.XIII. Rex Henricus tenuit natale apud Eltham, valetudine graui preſſus ſic quod quandoq; mortuus videbatur. Reſumpſit tamē vires, Deo volente, & dies natalitios iocunditate qua potuit celebrauit. Poſt natale cōuocauit regni pceres ad parliamentū tenendum Londoniis, in craſtino Purificationis S. Mariæ, ſed tamen finem parliamenti non expectauit, fato præuentus, die 20. menſis Martii, cum glorioſe regnaſſet annis 13. & dimidio, præter 5. dies. Sepultuſque eſt in Eccleſia Chriſti Cantuarii.

Eodem anno coronatus Londoniis Henricus primogenitus regis Henrici nuper defuncti 5. idus Aprilis dominica in paſſione domini. Quo die fuit tempeſtas niuis maxima, cunctis admirantibus de temporis aſperitate, quibuſdam nouelli Regis fatis impingentib. aeris turbulentiam, velut ipſe futurus eſſet in agendis frigidus, in regimine regnoq; ſeuerus. Aliis mitius de perſona regis ſapientibus, & hanc aeris intemperiem interpretantibus omen optimum, quod ipſe videlicet niues & frigora vitiorum faceret in regno cadere, & ſerenos virtutum fructus emergere, vt poſſet effectualiter à ſuis dici ſubditis: Iam enim hyems tranſiit, imber abiit & receſſit. Qui reuera mox, vt initiatus eſt regni infulis, repente mutatus eſt in virum alterum, honeſtati, modeſtiæ, ac grauitati ſtudens, nullum virtutum genus omittens, quod non cuperet exercere. Cuius mores & geſtus omni conditioni tam religioſorum, quam laicorum in exempla fuere. Poſt feſtum Paſchæ tenuit Rex parliamentum ſolenne Londoniis, in quo ſubſidium petiit & accepit. Circa præſens tempus rediit dominus Thomas dux Clarentiæ (frater regis) de partibus Aquitanniæ, quem directum diximus in auxilium ducis Aurelianenſis contra ducem Burgundiæ. Sub hiis diebus magna pars ciuitatis Norwicenſis, cum tota domo fratrum Prædicatorum ordinis S. Dominici, & omnibus eiſdem pertinentibus, nec non & duobus fratribus ordinis eiuſdem, repentinis ignibus conflagrauit. In feſto S. Trinitatis celebratæ ſunt ſolennes exequiæ regis Henrici à conqueſtu quarti, Cantuariæ, præſente rege Henrico filio ſuo & herede. Eo tempore decretum fuit per cleri concilium Londoniis apud S. Paulum celebratum, ad inſtantiam maxime regis nunc, vt feſtiuitas S. Georgii martyris, vt duplex feſtum de cetero celebretur. Quod etiā die ſancti Dunſtani dominus Cantuarienſis cenſuit faciendum. |Alexander Epiſcopus Norwicenſis, qui de veterano Priore loci prędicti Pontifex factus fuerat, curis ſæculi valefecit. Cui ſucceſſit per electionem magiſter Richardus de Cortunaco, dignus, qui genere, moribus, & ſcientia cōquadraret hunc gradum. Eo tempore Lolardi, qui doctrinam Euangelicā & Apoſtolicam atq; propheticam deprauabant, fixerunt ſchedulas in valuis eccleſiarū Londoniis, quæ continebant centum millia parata, ad inſurgendum contra cunctos, qui non ſaperent ſectam ſuam. Inuitabantur nempe viribus & ingenio cuiuſdam, qui dicebatur Iohannes Oldcaſtell, qui ob reuerentiam nuptiarum, quas contraxerat cum affine nobilis viri domini de Cobham, cognomen dicti dominii eſt ſortitus. Erat iſte Iohannes fortis viribus, operi Martio ſatis idoneus, ſed hoſtis Eccleſię peruicaciſſimus. Regi propter probitatē charus & acceptus, ſed tamen propter hæreticā prauitatem valde ſuſpectus. Eo tempore facta Londoniis cleri cōuocatione per dominum Cantuarienſem, maxime iam cauſa prædicti Iohannis, repertum fuit, quod idem Iohannes fuit & eſt principalis receptator & fautor, protector & defenſor Lolardorum, & quod

& quod præsertim in diœcesibus Londoniensi, Roffensi & Herefordensi, ipsos Lollardos ab ordinariis siue diœcesanis locorum minime licentiatos contra constitutionem prouincialem inde factam ad prædicandum transmisit, eorumq; prædicationibus nephariis interfuit, & cõtradictores si quos repererat, minis & terroribus, ac brachii secularis potestate compescuit. Asserens inter cetera, quod Cantuariensis Archiepiscopus & eius suffraganei non habuerunt nec habent potestatem aliquam huiusmodi constitutionem faciendi, aliterque sentiit & sentit, ac dogmatizat, & docet, de sacramentis Altaris, & pœnitentiæ, peregrinationibus & adorationibus imaginum, ac clauibus, quam Romana Ecclesia docet & affirmat. Quare ex parte totius Cleri, Dominus Cantuariensis fuerat requisitus, vt desuper præmissis contra eundem Ioannem procedere dignaretur. Qui tamen ob reuerentiam domini regis, cuius ad tunc idem Iohannes familiaris extiterat, & ob honorem ordinis militaris vna cum omnibus suffraganeis tunc præsentibus, & magna parte cleri, accessit ad præsentiam domini Regis (tunc in prædio suo de Kennyngton existentis) declarans ei defectus eiusdem. Ad instantiam tamen domini regis cupientis eum sine dedecore reuocare, suspensum fuit negotium magno tempore: sed cum dominus rex circa reductionẽ eius longum tempus triuisset inaniter, significauit domino Cantuar. se circa eum inutiliter laborasse. Dominus ergo Cantuariensis dictum Iohannem de & super præmissis personaliter respõsurum coram eo ad certum terminum decreuit euocandum, ac nuntiũ suũ cum literis citatoriis ad dictum Ioannẽ transmisit (tunc in castro suo de Coulyng degentem) mandans dicto nuntio, vt dictum castrum dicti Iohannis nullo modo ingrederetur, nisi licentiatus, sed per mediationem cuiusdam Iohannis Butler hostiarii cameræ domini nostri Regis, ipsum dominum Iohannem requireret, quatenus, vt daret dicto nuntio licentiam ingrediendi, vt citaret eundẽ, seu saltem extra castrũ suum prædictum faceret sui copiam, vt sic citatione posset apprehendi. Qui tamen Iohannes Oldcastel dicto Iohanni Butler ex parte Domini Regis sibi præmissa exponenti, publice respondit, quod nullo modo citari voluit, nec citationem ipsius aliqualiter tolerare. His auditis, dominus Cantuariensis decreuit eum citandum per edictum (in valuis Roffensis Ecclesiæ sibi vicinæ) publice affigendum: vt compareret coram eo 11. die mensis Septembris, super præmissis & aliis hæreticam prauitatem concernentibus personaliter responsurus. Quo die adueniente dominus Cantuariensis in capella maiori infra castrum de Ledes (quod tunc inhabitabat) sedens pro tribunali audita & recepta relatione, quod idem dominus Ioannes se incastellauit & fortificauit in castro suo prædicto, ac opiniones suas defendit, claues Ecclesiæ & potestatem Archiepiscopalem multipliciter contemnendo, fecit eum citari publice ac præconizari. Qui cum diu expectatus nullo modo compareret, prout initio contumacẽ excõmunicauit in scriptis. Et quia dictus Ioannes in defensionem erroris sui contra claues se ecclesiæ incastellauit & fortificauit, dominus Cantuariensis decreuit iteratò citare dictum Iohannem (si posset apprehendi) vel alias per edictum (sicut prius) vt cõpareret coram eo die sabbati proximo, post festum sancti Matthæi Apostoli & Euangelistæ proximo futuro: causam rationabilem (si quam habet) quare contra eundem ad grauiora procedi non debeat, tanquam publicum hæreticum, schismaticum, & hostem & aduersarium vniuersalis Ecclesiæ, quare etiam pronuntiari non debeat, ac auxilium brachii secularis contra eum solemniter inuocari personaliter responsurus, facturus, & recepturus, circa omnia & singula præmissa quod iustitia suadebat. Adueniente termino præfixo, dominus Cantuariensis sedente pro tribunali in capitulo sancti Pauli Londoniis, assidentibus sibi dominis, Richardo Londiniensi, & Henrico Wintoniensi Episcopis, dominus Robertus Murley miles custos turris Londoniarum secum præfatum dominum Iohannem adduxit. Nam parum ante per regios ministros comprehensus fuerat, & in turri clausus. Cui dominus Cantuariensis recitauit processum memoratum, quomodo videlicet in conuocatione cleri detectus & delatus extitetat, quomodoq; citatus & propter suã contumaciam excommunicatus, vnde dominus Cantuariensis gratiose se obtulit & paratum fore promisit ad absoluendum eum: sed ille absolutionem domini Cantuariæ petere noluit, sed diuertens ad alia dixit quod libenter recitaret coram domino Cantuariense fidem quam tenet. Extraxitque de sinu suo schedulam indentatam, quam tradidit domino Cantuar. postquam legisset: Qua schedula perlecta, dominus Cantuariensis dixit: Ecce domine Ioannnes, in hac schedula vestra plura bona continentur, ac satis catholica, sed habetis terminum istum ad respondendum super aliis, erro- Roffensis l. Oldcastle.

res & hæreses sapientibus, quibus per contenta in hac schedula non est plene responsum. Et propterea vos oportet ad eadem respondere, qualiter sentitis, & fidē vestram plenius declarare, videlicet, an credatis & affirmetis, quod in sacramento altaris post consecrationem rite factam remaneat panis materialis vel non. Item, an teneatis, credatis & affirmetis, quod in sacramento pœnitentiæ necessarium fuerit, quod habens copiam sacerdotis cōfiteatur de peccatis suis præsbytero per Ecclesiam ordinato. Qui respōdit expresse, se nolle aliter prædicta declarare, quam in dicta schedula sua continetur. Cui compatiens dominus Cantuariensis dixit: Caueatis domine Iohannes, quia ad hæc vobis iniecta, clare non respondeatis in termino legitimo vobis iam dato, poterimus vos denuntiare & declarare hæreticum: sed dictus Iohannes aliter respondere contempsit. Tunc dominus Cantuariensis declarauit ei, quid sancta Romana Ecclesia sequēs dicta beatorum Augustini, Hieronymi & Ambrosii, & aliorū sanctorū determinauit, quas determinationes oportet quoscunq; Catholicos obseruare. Ad quæ dictus Iohannes respondit, quod voluit credere & obseruare, quicquid sancta Ecclesia determinauit, ac quicquid voluit se credere & obseruare: sed quod dominus Papa & Cardinales, Archiepiscopi, Episcopi, ceterique Prælati Ecclesiæ haberent potestatem talia determinandi, noluit ad tunc aliqualiter affirmare. Vnde dominus Cantuariensis sibi compatiens, sub spe melioris deliberationis sibi in Anglicis certis articulis, rogauit vt in die lunæ proximo sequēte plenè & clare suum daret responsum super eisdem. Quo die Lunæ videlicet 25. die mensis Septembris, coram domino Cantuar. & antedictos Episcopos, adiuncto illis Bangorensi Episcopo domino Benedicto, comparuit dominus Robertus Murley custos turris Londoniensis, ac præfatum dominum Iohannem secum duxit, ac coram domino Cantuariensi, & toto clero pro tunc congregato statuit. Cui Archiepiscopus affabiliter & suauiter recitauit acta prioris diei, & quomodo excommunicatus fuerat, & est: ac rogauit, & requisiuit eundem, vt peteret ac admitteret in forma debita Ecclesiæ absolutionem. Quod se dictus Iohannes facturum negauit, sed à solo Deo absolutionem petiturum. Consequenter dominus Cantuariensis suaui & modesto modo rogauit & requisiuit eundem, quatenus de & super contentis in dicta schedula determinationem Ecclesiæ eidem transmissam de sibi oppositis clarum daret responsum. Et primum super sacramentum Eucharistiæ: Ad quem articulum inter cetera respondit: quod sicut Christus hic in terra degens habuit in se diuinitatem & humanitatem, diuinitatem tamen velatam & inuisibilem sub humanitate, quæ in eo aperta & visibilis fuerat. Sic in sacramēto altaris est verum corpus & verus panis, videlicet quem videmus, & corpus Christi sub eadem velatum quod non videmus. Ad fidem circa sacramentum huiusmodi in schedula prædicta per dominum Cant. transmissa sibi, perque sanctam Romanam Ecclesiam & doctores sanctos determinatam, expresse negauit, dicens, quod determinatio Ecclesiæ facta est contra sacram scripturam, postquam Ecclesiam dotata est, & venenum infusum in Ecclesiam & non ante. Quod etiam ad sacramentum pœnitentię & confessionis, dixit & asseruit, quod si quis esset in aliquo graui peccato cōstitutus, à quo ipse surgere nesciret, expediret & bonū esset sibi adire aliquem sanctum & discretum sacerdotem pro consilio ab eo habendo. Sed quod confiteretur peccatum suum proprio curato seu alteri presbytero, etiam si haberet copiā eiusdem, non est necessarium ad salutem, quia sola contritio peccatū huiusmodi delere posset, & ipse peccator purgari. Circa adorationem sanctæ crucis dixit & asseruit, quod solum corpus Christi, quod pendebat in cruce, debuit adorari, quia illud corpus solum fuit & est adorandum. Et interrogatus quem honorem faceret imagini ipsius crucis, respondit verbis expressis, quod illum honorem solum faceret sibi, quod bene mundaret eam, & poneret in bona custodia. Quod autem ad potestatem clauium, dominum nostrum Papam, & Archiepiscopos, & alios prælatos. Dixit, quod dominus noster Papa est verus Antichristus, hoc est, caput eiusdem Archiepiscopi & Episcopi, nec non alii pręlati sunt membra, & fratres cauda eiusdem. Quibus Papę, Archiepiscopis, & Prælatis, non est obediendum, nisi quatenus fuerint imitatores Christi, & Petri, in vita, moribus, & conuersatione. Et quod ipse est successor, qui est vita melior, moribus purior, & nullus alius: vlterius dixit idem Iohannes alta voce, manibus expansis alloquendo circumstantes. Isti qui iudicant & volunt damnare me, seducunt vos omnes, & seipsos, & vos ducent ad infernum, & ideo caueatis ab eis. Quibus omnibus per eum sic dictis, dominus Cant. iterum ac sæpius flebili vultu dictum dominum Iohannem alloquebatur verbis quibus potuit exhortādo, vt ad vnitatem rediret Eccle-

siæ,

ſiæ,crederet & teneret quod Eccleſia Romana credit & tenet. Qui reſpondit expreſ-ſe ſe aliter non credere,quam ſuperius expreſſit. Videns ergo dominus Cantuar. ſe in nullo poſſe proficere, cum magna cordis amaritudine proceſſit ad prolationem ſententiæ diffinitiuæ in hunc modum. In Dei nomine Amen. Nos Thomas permiſſione diuina, &c. in quadam cauſa ſiue negotio hæreticæ prauitatis, de & ſuper diuerſis articulis, ſuper quibus dominus Iohannes Oldcaſtell miles Dominus de Cobham coram nobis in vltima conuocatione cleri noſtræ Cantuarienſis prouinciæ, in Eccleſia ſancti Pauli celebrata, poſt inquiſitionem diligētem ibidem inde captam, reperimus eundem Iohannem fore & eſſe hæreticum, hæreticis credentē, ac in fide & obſeruantiis ſacroſanctæ Romanæ & vniuerſalis Eccleſiæ errantem, & præſertim circa ſacramenta Euchariſtiæ & pœnitentiæ: ad quod tanquam iniquitatis & tenebrarum filius in tantū obdurauit cor ſuum, vt non intelligat vocem paſtoris ſui, nec velit monitionibus allici, nec reduci blanditiis, vnde penſatis ipſius delictis & culpis per ipſius damnabilem pertinaciam aggrauatis, volentes quod, is qui nequam eſt, fiat nequior, & alios inficiat ſua labe, de conſilio & aſſenſu magnæ diſcretionis & ſapientum virorum venerabilium nobis aſſiſtentium, præfatum dominum Iohannem Oldcaſtell militem, dominum de Cobham de & ſuper huiuſmodi deteſtabili reatu cōuictū & ad eccleſiæ vnitatem pœnitentialiter redire nolentē, hæreticum, ac in hiis quæ tenet, docet, determinat, & prædicat ſacroſancta Romana & vniuerſalis Eccleſia, & præſertim in articulis ſubſcriptis, errantem iudicamus, declaramus & concedimus ſententialiter & diffinitiue, in hiis ſcriptis relinquentes eundem ex nunc tanquam hæreticum iudicio ſeculari. Ipſumq; nihilominus hæreticū, omneſq; alios & ſingulos, qui eūdem de cetero in ſui fauorem erroris receptauerint, defenſauerint, ſeu ſibi conſiliū, fauorem vel auxiliū in hac parte præbuerint, tanquā fautores, receptatores & defenſores hæreticorum, excommunicamus, & excommunicatos denuntiamus in hiis ſcriptis. Hiis itaq; peractis, dominus Cantuar. Regem certificauit ſuper præmiſſis viuæ vocis oraculo, poſtulans vt dominus Rex dignaretur dicto Iohanni damnato iuridice, gratioſe concedere 50. dies ad inducias. Nam tam Rex quam Pontifex non eius interitum, ſed vitam cupiebant affectualiter, & pro ſalute ſua laborauere non ſegniter, vnde factum eſt, vt ad turrim adduceretur, vbi ſub induciarum ſpatio ſibi conceſſarum poſſet reſipiſcere, & gratiam tam Eccleſiaſticam quam regiam promereri. Sed iſta ſpecialis indulgentia facta fuit ſibi malignandi copia, dum citra præfixum terminum elapſus è cuſtodia, congregauit iniquitatem ſibi, nil aliud cogitans quam de vindicta. Reuera clam deſtinatis literis ad ſequaces ſuos tam milites quam armigeros, qui non pauci fuere, hortabatur, vt & ipſi ſcriberent ad amicos ſuos, vt & ipſi ſe ad vindictam mutuo concitarent. Igitur per omne tempus illud, quod fluxit ab euaſione eius vſq; ad circumciſionem domini, vel Epiphaniā, diſcurrebant vndiq; Lolardorū nuntii, qui rurales & quoſcunq; poterant (promiſſis amplis ſtipendiis) allectarent, quatinus in certū diem eis denuntiādum parati forent ad ſtādum viriliter, & actus martios peragendum. Multis ignaris quærentibus cauſam, pro qua vel in qua certare deberēt, reſponſum fuit non eſſe curandum, dummodo ſtipendia larga reciperent, & pro rebus bene geſtis affluenter remunerandos proculdubio ſe ſperarēt. Sed de hiis omnibus in ordine præſentis hiſtoriæ poſt hæc plenius referemus. Hoc anno plures Angli peſte percuſſi vel epidemia viuere deſiere. Item hoc anno leuatū fuit corpus Richardi quondam regis Angliæ, quod humatum fuerat iuxta Eccleſiam fratrum Prædicatorum de Langelea, & deportatum Londonias, ac apud Weſtmonaſterium regaliter tumulatum, non ſine maximis expenſis regis nunc, qui fatebatur ſe ſibi tantum venerationis debere, quantum patri ſuo carnali.

Sententia in D. Ioh. Oldcaſtel.

Anno domini M. CCCC. XIIII. Rex tenuit natale ſolenniter apud Eltham, vbi Lolardi (facta coniuratione) regem inopinato cum fratribus ſuis & amicis cepiſſe vel occidiſſe ſtatuerant. Sed Deus omnipotens noluit innocentem, nocentum perire manibus neque periclitari, ſed immiſit timorem ſuum in corda quorundam conſpiratorū, qui regem monuere vitare periculum, & iam ſtructas inſidias declinare. Vnde factum eſt, vt ſine ſtrepitu rex modeſte ſe transferret ad palatium ſuum prope Weſtmonaſterium, vbi & locus tutior & frequētia populi maior fuit. Lolardi vero cum iam completa eſſet eorum malitia, effutire parabant quæ mente conceperant, geſtientes experiri fortunam quam ſuis votis fore propitiam putauere. Veneruntque ſub ipſo noctis cōticinio in campum (qui dicebatur ſancti Ægidii, prope Londonias, vbi ferebatur eorum campiductor Iohannes Oldcaſtel dominus de Cobham ſuos ſatelli-

tellites operiri: videres per semitas, perq; vicos, per compita concurrentium, turbas pene de cunctis regni comitatibus solicitatas magnis promissis confluere ad diem & horam iam instantem. Qui requisiti quamobrem sic festinabant, & velut anheli currebant, responderunt se properare ad dominum de Cobham, qui eos conductos suis stipendiis acciuisset. Rex vero non ignarus omnium præmissorum, sub eiusdē noctis articulo iussit suos in armis esse paratos, tunc primum suis intimans, quid facere decreuisset. Fuerunt tunc plures cum Rege, qui laudauerunt in diem clarum protelandum negotium, quo decernere possent, qui cum rege vel contra dominū stare vellēt. Alii vero cōsuluere, regē debere præstolari, donec ad eū multitudo conuenisset exercitus, ne cum paucis hostes aggrediēs, peiorē (q; absit) reportaret calculū. Sed neutris acquieuit rex, eo maxime, quod audisset Lolardorum fore propositum, si præualuissent primitus destruendi monasteria de Westmonasterio, de sancto Albano, de sancto Paulo, & cunctorum fratrum Londoniis constituta. Quamobrem Rex tantis malis se obiiciens ingessit periculo, contra vota suorum in campum progrediens, paulisper transacta nocte media, vbi & constitit pręstolaturus, quid ventura pariat dies proxima, vbi contigit, vt multi de remotis partibus ad castra hostilia, prius intrarent per errorem castra regia, vbi requisiti quid quærerent, responderunt dominum suum de Cobbam. Quapropter contra spem capti sunt, & carceribus mancipati. Peruenit rumor iste ad duces partis aduersæ, scilicet quod rex cum manu valida occupasset arua contermina, & de suis plurimos captiuasset. Consternatique sunt peramplius, quod neminem viderunt de Londoniis aduentare, vnde putabant millia ruitura in auxilium eorundem. Præceperat autem Rex, vt ciuitatis portæ clauderērur, & per armatos seruarentur arctius, vt nullis pateret egressus nisi hiis, quos sciret ad signa regia properare. Et reuera nisi rex vsus fuisset hac calliditate nocte illa (prout fertur) exiuissent de seruis & apprenticiis, simul cum quibusdam de ciuibus eorundem magistris ad quinquaginta millia contra regem. Qui vero de Lolardis adunati fuere vt audiere regem iam in eodem campo suas acies statuisse, non habentes vltra spiritum, fugæ præsidia petiere, quos regales insequentes quosdam cepere, quosdam peremere. Quo vero diuerterit dux eorum, minime scire potuit, licet dominus Rex spopondisset publica voce præconis, cuicunq; prodenti eum, de suo marcipio mille marcas, & ciuitatibus siue pagis, qui illum detegerent, maximas libertates, vnde potest coniici pene totam patriam eius dementiam amplexarā fuisse, cum nullus inueniretur, qui respectu tanti lucri eum voluerit publicare. Capti sunt tamen de suis asseclis plurimi, qui dicebantur conspirasse generaliter in destructionē regis & procerum, prælatorum, religiosorum possessionatorum, fratrum mendicantium atq; ciuium, qui super hiis conuicti, non solum tractioni & furcarum suspensioni sunt addicti, sed post infelicia fata cremati. Inter quos quidam de Dunstaplia (negotio braciator) diues admodum, dictus Wilbelmus Murle, qui arctius secutus opiniones Iohannis Oldcastell, Orthodoxorum plurimos supra cunctos sectæ suæ perfidæ molestauerat. Hic cum in campo fuisset, & regis præsentiam cognouisset, meticulose ciuitatem repetiit, latebrasque quæsiuit. Prærordinauerat vtique (prout fertur) eo die suscepisse de manu Iohannis Oldcastel ordinem militarem. Cuius rei argumenta fuere dextrarii duo se sequenres auro phalerati, & deaurata calcaria, quæ sinu suo recōdiderat, exinde detracta, quando captus fuerat. Quod & euenit paruo peracto spatio post fugam suam. Tractus ergo, suspensus & combustus, finem quem meruit est sortitus. Repertus est autem rotulus præcentoris sancti Albani, continens cuncta monachorum nomina dicti loci in manica sua, quem vel ipse vel sui furtim abstulerant, quos (prout fertur) eliminasse proposuerat, & eorum locum velut dominus & Comes Hertfordensis pagi dono ducis sui Iohannis Oldcastel obtinuisse. Fuerunt & plures alii tam sacerdotes quam laici, qui capti, conuicti sunt & damnati, exituque fiunt consimili, quorum plurimi nec quidem pœnitere curabant. De hiis prophetatum est apud Anglos per longa tempora antequam ista contingerent sub hiis verbis:

Inter petrosum fontem montemq; nodosum,
Corruet Anglorum gentes perfida fraude suorum.

Constat veraciter inter hæc duo loca gentem perfidam contra Regem venisse, fraudeque suorum illic corruisse, quia quidam de suis Regi nuntiauerant eorum conspirationes. Hoc anno cecidit eminentissima turris Ecclesiæ Anglicanæ, & pugil inuictus dominus Thomas de Arundelia, morti soluens debita x. Calen. Martii. Cui successit in Archiepiscopatum magister Henricus Chichele. Confessor Regis magister

ſter Stephanus Patrington (frater de ordine Carmelitarum, vir eruditus in triuio, & quatriuio) factus eſt Epiſcopus Meneuēſis. Rex cōpatiens Henrico Percy adoleſcentulo (qui per auum ſuum Henricū Percy, comitem Northumbriæ, ductus fuit in Scotiam, poſt mortem patris ſui perempti in bello apud Salopiam, cum adhuc eſſet paruulus) iuſſit ſuis neceſſariis, vt pro eius euocatione ſolicitarentur, eum non ſolum honorare ſtatuens eius reuocatione, ſed vt ſublimaret comitis Northumbrorū nomine & dignitate. Eo anno ad Parliamentū tentū Lcyceſtriæ, venere nuntii regis Franciæ, ducisq; Burgundiæ, qui contra Ducem Aurelianenſem ſortificari petiit, promittens (vt fertur) plura quam præſtare potuit. Miſſi ſunt ergo per Regem Angliæ ſolennes nuntii ad vtrunque. Inter quos duo Pontifices, ſcilicet Dunelmenſis, & Norwycenſis, legationis principes extitere. Frequenter enim & hii in Franciam, & Francorum legati directi ſunt in Angliam, ſumptuſque maximi conſumpti ſunt vtrobique, ſpe pacis omnino ſopita. Hoc anno cæpit Rex Henricus fundare tria monaſteria religioſorum, iuxta prædium ſuum (apud Schene vulgariter appellatum) vnum de ordine monachorum Cartuſienſium, aliud monachorum qui Celeſtini vocarentur: qui profitentes regulam ſancti Benedicti, quam ſeruare ſe dicunt ad literam, & vlterius ſe aſtringunt ad recluſionem perpetuam. Tertium Brigittinorum, qui ſancti Auguſtini profirentur regulam, quæ cum aliis adiectis ceremoniis vocatur ab eis regula Saluatoris: hiis non licet habere proprium, non quidem obolum, nec pecuniam tangere quouis modo. In hoc monaſterio iuxta regulam debent eſſe ſorores ſexaginta, ſacerdotes xiij. Diaconi iiij. octo fratres laici, quibus omnibus computatis, tantus erit numerus perſonarum, quantus erat xiij. Apoſtolorum, & ſeptuaginta duorum diſcipulorum Chriſti. Hii non lineis, ſed laneis ſemper vtuntur: qui duo conuentus habebunt vnam Eccleſiam in communi, moniales habebunt ſuperius ſub tecto, fratres inferius ad terram. Et ſunt vtriq; cōuentus ſeparatim incluſi, quibus poſt profeſſionem non licebit egredi, niſi de domini Papæ licentia ſpeciali. Iſti duo conuentus debent habere ex regula ſufficientem dotationem ad ſuſtentationem perſonarum & ſeruientium, ac ſupportationem onerum tanti monaſterii, ita quod abſque indigentia & mendicitate tam in anno ſterili, quam ſertili poſſint ſufficienter & quiete ſubſiſtere. Poſtea vero ſi totus mundus poſſeſſiones & prędia eis offerret, quicquam omnino recipere non liceret. Ante feſtum omnium ſanctorum annuatim computari debent & præſciri victualia, & neceſſaria anni ſubſequentis, & quæcunq; tunc remanent de victualibus ſeu pecunia anni tunc inſtantis in craſtino omniū ſanctorū debent pauperibus erogari. Si vero aliquando victualia ſequentis anni videntur non ſufficere, tunc de pecunia aut victualibus imminentis anni additur ſequenti anno quantum neceſſe eſt, & non plus, ſi Abbatiſſa, & generalis eiuſdem loci confeſſor, periculum animæ ſuæ voluerint euitare. Et ex poſt quicquid remanſerit, egenis dari debet. Abbatiſſa cum conſenſu ſororum & fratrum eligere debent vnum de xiij. ſacerdotibus in confeſſorem generalem monaſterii, cui omnes fratres obedire debent, & contra præceptum eius omnino nihil facere. Nullus ſecularium virorū, ſeu mulierum ſecularium, ſeu religioſorum, ingredietur clauſtra monaſterii monialium. Hos ritus & plures alios obſeruant huius nouellæ religionis ꝓfeſſores, quos ad præſens omittimus, ad alia feſtinantes. Ambaſſiatores noſtri Dunelmenſis, & Norwicenſis Epiſcopi, iam ſecundo de Francia redeūtes, Gallicos dolis hactenus inſeruiſſe declarat. Quamobrem rex irritatus cachinnos eorum temperare decreuit, & in deriſores animaduertere belli iure, & quantæ ſit dementiæ ſuſcitaſſe canem dormientem factis oſtendere. Circa feſtum Michaelis iuſſit rex venire Londinum ad conſilium cunctos regni proceres, & prælatos, conſultaturus de negotiis arduis rangentibus regnum ſuum. Quo quidem tempore Cantuarienſis celebrauit ibidem grande conſilium, in quo tractatum eſt de priuilegiis exemptorum per Romanos Pontifices indultorū (quibus gauiſi ſunt hactenus) annullandis. Hoc initium ſignorum fecit nouus Metropolitanus, vt manifeſtaret bilem ſuam. In hoc conſilio ſunt electi, qui pro parte cleri Angliæ proficiſcerentur ad generale concilium celebrandum, apud Conſtātiam Germaniæ ciuitatem. Quo pene per laudabilem ſolicitudinem regis Romanorum & Hungariæ (viri Chriſtianiſſimi) qui electus in Imperatorem Alemanniæ, recuſauit coronam ſuſcipere, donec ſibi conſtaret indubitanter, quis eſſet præficiendus in Papam: totius Chriſtianitatis prudentiſſimi Pontifices, & Prælati cum aliis clericis velut innumeris confluxete. Vtque de aliis taceamus, de regno Angliæ miſſi ſunt ad cōſilium viri valde venerabiles, Sariſburienſis, Bathonienſis, Herefordēſis Epiſcopi, & cum his Abbas Weſt-

monasterii, Prior Wigorniæ, & plures alii pollentes ingenio, religione famosi. Horum cœtum honorauit multipliciter præsentia Comitis Warwicensis. His ergo & collegiis Cardinalium (quondam Gregorii & Petri de Luna) cum aliis prælatis & doctoribus pręcipuis christianitatis, apud Constantiam, Gregorius renuntiauit Papatui, ita duntaxat vt idem faceret Petrus de Luna qui in Arragonia, & Iohannes qui in Roma, nomen sibi Papatus assumpserat, sed Iohannes noster aliquandiu tergiuersauit, donec monitus & inductus, per Imperatorem, se renuntiaturum sicut & ceteri aliquando concessit. Quo facto, factum est indicibile gaudium, inter omnes qui aderant, putantes iam finem dissidii imponendum. Sed (proh dolor) vbi sperabatur perfectionis & pacis initium, iam nouæ dissentionis surrepsit exordium. Nam Papa Iohannes infirmitate simulata, nocte repente recessit cum Duce Austriæ ad quandam ciuitatem dicti Ducis, se tamen excusauit literaliter penes Imperatorem, quod propter aerem sibi nociuum reliquisset Constantiam, sed nihilominus quandocunque Imperator duceret eum accersendum, paratus foret ad consilium sine mora regredi, ad consummandũ & implendũ quęcunq; promiserat. Cũ vero post dies aliquot visum fuisset imperatori & consilio vt suam exhiberet inter eos pręsentiam, ꝑ nuntios rogauerunt, vt venire nõ deferret ad consiliũ, prout promiserat se facturum, q̃ plane negauit se facere, & occulte diffiguratus, fugit cum Duce Austriæ in terram suam. Misit ergo Imperator ad ducem, mandans vt eum reduceret, vel saltem reduci permitteret ad consiliũ memoratum. Quod cum dux supersedisset facere, *imperator* terras eius ingressus est, coegitq; ducẽ se submittere, Papamq; reducere in eodem habitu, quo eũ abduxerat fugitiuũ. Reductus est ergo, coramq; consilio demonstratus, non indumentis religiositatis redimitus, sed Brigantinorum more semiuestitus, gestans ad latus sagittas breues, qualiter vtuntur equites illarum partium, qui malendrini dicuntur. Derisus igitur à toto cœtu, tam religioso, quam seculari, missus est in carcerem sub arcta custodia conseruandus. Moxque cuncta bona sua mobilia direptioni patuere: fertur enim, quod despoliatus sit de septuaginta quinque millibus librarum auri & argenti, quibus auditis in Anglia, pecunia collecta ad opus eius, & apud sanctum Paulum in cista reposita, diruptis seris, extracta est melioribus vsibus destinata. In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis Patris, & Filii, & Spiritus sancti amen. Sacrosancta generalis synodus Constantiensis in Spiritu sancto congregata legitime, inuocato Christi nomine, solum Deum præ oculis habens, visis articulis in hac causa contra dominum Ioannem Papam 23. formatis, habita matura deliberatione super eisdem, per hanc sententiam diffinitiuam, quam proferimus in his scriptis, pronuntiat, decernit & declarat recessum per præfatũ Ioannẽ Papã 23. ab hac ciuitate Constantiensi in dicto sacro consilio generali clandestine, & de nocte hora suspecta, in habitu dissimulato & indecenti factum fuisse, & esse illicitum Ecclesię Dei, & dicto consilio scandolosum, vacationis & vnionis ipsius Ecclesiæ turbatiuum, & impeditiuum, schismatis inueterati nutritiuum, à voto, promissione, & iuramento per Dominum Iohannem Papam, Deo & Ecclesiæ, & huic sacro consilio præstitis deuiatiuum, ipsumque dominum Ioh. Papam simoniacum notorium, bonorum, bonorumque & iurium, nedum Romanæ, sed aliarum Ecclesiarum, & plurium aliorum piorum dilapidatorem notorium, malumque spiritualium & temporalium Ecclesiæ administratorem, & dispensatorem fuisse & esse, suis detestabilibus inhonestisque moribus & vita, Ecclesiam Dei & populum Christianum notorie scandalizantem, ante eius assumptionem ad perpetuum, & post vsque ad ista tempora, ipsumque per præmissa, Ecclesiam Dei, & populum Christianum notorie scandalizasse, & scandalizare, postque monitiones debitas & charitatiuas, iteratis & crebris vicibus eidem factas in præmissis malis pertinaciter perseuerasse, seque ex hoc notorie incorrigibilem reddidisse, ipsumque propter præmissa & alia crimina in processu dictæ causæ contra eum deducta & contenta, tanquam indignum, inutilem, & damnosum, à Papatu, & omni administratione spirituali & temporali amouendum, priuandum & deponendum fore, & dicta sancta synodus amouet, priuat & deponit, vniuersos & singulos Christicolas cuiuscunque status, dignitatis vel conditionis, vt existant ab eius obedientia, fidelitate & iuramento absolutos declarando, inhibendo insuper vniuersis Christi fidelibus, ne eundem de cetero Papam nominent, nec illi tanquam Papæ adhæreant, seu quoquomodo obediant. Et nihilominus ex certa scientia, & de plenitudine potestatis supplet dicta sancta synodos omnes & singulos defectus, si qui forsan in præmissis, vel aliquo præmissorũ interuenerint, &c.

Item

Item decernit, statuit, ordinat dicta sancta synodus pro bono vnionis Ecclesiæ Dei, quod nullo vnquam tempore reeligantur in Papam dominus Balthazar Cossa nuper Iohannes Papa 24. nec Petrus de Luna Clemens 13. nec Angelus Corrario, Gregorius 12. in suis obedientiis sic nominati, & si contrarium fieret, id si ipso facto irritum & inane, nullus cuiusque dignitatis, præheminentiæ, etiam si imperiali regali, Cardinalatus, vel Pontificali dignitate præfulgeat eis, vel eorum alicui contra hoc decretum vllo vnquam tempore obediat seu adhæreat, sub pœna fautorie dicti schismatis & maledictionis æternæ, ad quas contra præsumptiones si qui in posterum fuerint, etiam cum inuocatione brachii secularis rigide procedatur. Sub hoc tempore, cum iam Rex Angliæ comperisset Francos fallaciis & fraude, fictisque promissionibus eum inaniter solicitasse, naues conduxit, architenentes & armatos elegit, machinas & missilia, ac omnem apparatum bellicum præparauit: quibus posset hostes efficacius infestare. Iussitque, vt omnes secum profecturi parati forent in festo Natiuitatis sancti Iohannis Baptistæ, apud Hampton. Quo tempore accesserunt ad eum noui recentesque legati Francorum, inter quos præcipuus fuit Archiepiscopus Senouensis (vir verbosus & arrogans, sed parum disciplinatus) prout ostendit expost, nimis petulanter se gerens in præsentia Regis & procerum in peroratione suæ legationis. Finaliter tamen Rex legatorum spreuit oblationes & promissa, quæ nec rationi fuerint consona, nec sibi honorifica: & Londonias remisit eos. Dum Rex suorum procerum, qui cum eo transfretare debebant, apud Southamptoniam præstolaretur aduentum, tres viri potentes (in quibus præ ceteris confidebat) in eius necem coniurauerunt. Quorum nomina si vellem supprimere, fama flagitii diuulgaret (etiam me tacente.) Dicam ergo, quod me dicturum doleo, parricidarumque nomina non celabo. Primus & præcipuus dominus Henricus le Scrop, in cuius fide siue constantia totus animus regius requieuit. Qui sub hypocrisi cuncta gerenda foris suppallians, & *Proditio Henrici le Scrop.*

Astutam vapido gestans sub pectore vulpem,

in cunctis agendis agninam simplicitatem publice præferebat.

Edidicit (nempe) *simulare fidem, vultusq; minaces*
Protegere, & blando fraudem prætexere risu:
Plenus sæuitia, lucriq; cupidine feruens:
Doctus & vnanimes odio turbare sodales.

Hic tantę fuit æstimationis penes regem, vt si quando consilia priuata vel publica tractabantur, huius diffinitione terminabantur. Prætendebat namque tantam grauitatem in vultu, tantam in gestu modestiam, tantam in affatu religionem, vt quicquid ipse dictasset, velut oraculum è cœlo lapsum, rex oportere fieri iudicaret. Si legatio solemnis emittenda foret in Franciam, ingenio vel persona Henrici le Scrop exequi necesse putabat. Ille proinde tractabat cum hostibus, ipse domino suo Regi hostis occultus, mulcebatque Regem vanis sponsionibus, delusit consilium promissis inanibus, referens vtrisque alia pro aliis, fronte fauens suis, mente vero Gallis. Cumque Rex innocens (propter magnam confidentiam) huius se arbitrio in pluribus commisisset, & ei multa donaria specialia tribuisset, ille tantis beneficiis retributor iniquus, dominũ suum, cum iam in procinctu foret profectionis suæ, parata classe & aggregatis militum copiis, repente vita priuare moliebatur. Spoponderat ista Francis (vt fertur) pacta sibi pro proditione pecunia, qui iam ad sua regressi lætificauere suos, asserentes regem Angliæ mutato proposito, vel ad sua regressum, vel certe quod verius putauere peremptum. Habuit consortes proditionis Richardum comitẽ Cantebrigiæ, fratrem scilicet ducis Eboraci: & Thomam Grey militem Borealem. Quem quidem Richardum comitem rex creauerat, & multis bonis ditauerat, & præ ceteris honorauerat ratione generis & parentelæ, sed nulla impensa beneuolentia, nullum collatum beneficium proditores præuertere poterant, quin in necem tanti benefactoris mutuo se armarent. Atq; priusquam conceptum facinus possent ad effectum perducere, Deo volente detecti sunt, & iudicio parium suorum condemnati decapitationis sententiam subire, rege alias pœnas de iure debitas perdonante (pręterquam H. Scrop, qui dicitur fuisse tractus) qui etiam rex defleuisse vices eorũ fertur. Quamobrem nonnulli propter regis modestiam, compassionem, & pietatem, laudes Augusti in eum transferunt, quondam editas à Nasone: eo quod

Sit piger ad pœnas princeps, ad præmia velox,
Quiq; dolet quoties cogitur esse ferox,

Eodem tempore velut ex condicto, & tanquam proditionis præfatæ conscientia, Lolardi ftumulati, è latebris emersere, & in Regem blasphemias euomuere, loquentes grandia, minasque spargentes in scriptis, (quæ fixerunt in valuis Ecclesiæ, & Ecclesiarum Londoniis in multis locis) talibus se cohortantes. Iam (inquiunt) Princeps præsbyterorum abiit, iam hostis noster abscessit, iam nobis arrisit tempus accommodum, quo nostras impune licebit iniurias vindicare, sicque se mutuo confortantes, scripserunt adinuicem multa millia in sua vota venisse. Interea campiductor, & caput eorum Iohannes Oldcastel, cum latuisset prope Maluerniam, & accepisset à falso nuntio Regem Angliæ transfretasse, ex eius absentia concepta audacia verba comminatoria misit ad dominum de Bergeyne, dicens in capite eius vlcisci velle sibi & suis illatas iniurias ab eodem. Qui prudenter sibi præcauens, cum circa noctis medium hæc audisset, illico secretis egit nuntiis, vt mane diluculo occurrerent armati sibi apud castrum suum de Haneley, ex Wigornia per fora & Teukesburia, prope quinque millia architentium & armatorum. Quo comperto, dictus Iohannes Oldcastel more solito latebras requisiuit. Cepit tamen idem herus quendam præsbyterum dicti Iohannis Oldcastel, & quosdam alios ex suis complicibus, quos sic arctatos quæstionibus examinauit, vt patefacerent locum, quo dictus Iohannes arma sua cum pecuniis occultasset. Quæ cuncta congesta sunt in quadam domo inter duos parietes sic erectos, vt nullus sine indice dictæ structuræ fallaciam percepisset. Illic inuenta sunt signa sua cum vexillo, in quibus depingi sumptuose fecerat calicem & hostiam in forma panis. Ibi etiam conspicienda fuere crux Christi cum flagris, lancea cum clauis, quæ depinxerat in vexillis ad seducendum simplices, si quando contigisset erigere signa suffultum populari dementia, sed cognito apparatu disposito contra se, demisit cornua, quæ arroganter erexerat, suppressit minas fastuosas, & eo celerius atque meticulosius latebras vt prius repetiit, eo qnod audiuit Henricum Scrop & suos complices apud Hamptoniam proditionis suæ pœnas meritas exoluisse. Nec multo post captus est quidam (inueteratus Lolardus) Wilhelmus Cleydon, qui in tantam dementiam ruerat confidentia suæ sectæ, vt etiam filium proprium sacerdotem constitueret, & missam celebrare faceret in domo sua, die quo coniux eius à puerperio surgens, purganda ad Ecclesiam processisset. Hic ergo captus examinatus, legitimeque conuictus de hæresi, Londoniis est combustus. Rex Angliæ punitis iustissime (vt præmittitur) proditoribus, ascensis nauibus, mare sulcans, applicuit in Normanniam (in loco vocato Kedecans) nemine resistente. Traxit autem secum classem mille & quingentarum carinarum, ad negotia Martia sufficienter instructam: vt dum ipse cum suis villam de Hareflu obsideret per aridam, classis in pelago coram villa constituta villanis omne præsidium victualium præcluderet, & solatia quæuis arceret. Nacta vero tellure, feria quarta in vigilia Assumptionis Sanctæ Mariæ sequenti Sabbato obsidionem posuit circa villam, quam continuauit per quinque septimanas honorifice, vsque ad dominicam proximam ante festum Sancti Michaelis, qua die dominica villa fuit reddita tali modo: Feria nempe tertia proxima ante dictam dominicam, domini Gallici, qui fuere custodes ipsius villæ, scilicet de Gaucort, dominus de Estuteuile, dominus de Hakeuile, & dominus de Clere, non ferentes crebras quassationes murorum & ædificiorum infra villam, aliaque pericula perpessa per gunnas regias, nam ab ipsis euolantia saxa ingenti verberis ictu obuia fregere quæque ruentes, nec tantum corpora pressa necabant, sed totos cum sanguine dissipant artus, & singula cesserunt ictibus arma. Conturbati & contertiti coacti sunt nocte media quendam seruum ad arma ad ducem destinare Clarentiæ, domini regis fratrem, qui illorum vice precaretur obnixe dictum Ducem, quatenus dignarerur ob honorem Dei, Regi supplicare, vt eis concederet facultatem tractandi cum quibuscunque personis, quas Dominus Rex duceret ad istum negotium emittendas. Nec mora, Dux exequitur villanorum vota, cuius interuentu, & ob honorem Dei præcipue, Rex inclinatus eorum precibus, misit Comitem de Dorcet, Dominum filium Hugonis, & Dominum Thomam Erpinham, ad cognoscenda desideria obsessorum. Qui petiere suppliciter, vt rex charitatis intuitu cessaret ab eorum debellatione, ab ea hora noctis mediæ vsque ad dominicam proximam post festum S. Michaelis, nisi contingeret regem (vel Dolphinum eius primogenitum) per bellum obsidionem dissoluere. Alias parati forent Regi villam reddere, saluis vita & bonis omnibus eorundem: Rex vero remandari iussit eisdem, quod nisi villam in crastino redderēt nulla conditione interposita, non tracta-

Presbyter proditor captus.

tractarent amplius de materia memorata. Instabant adhuc Gallicani domini, & regis referendarios deprecabantur, vt apud regem insisterent quatenus inducias illis concedere dignaretur, ab illa hora vsque ad horam proximam post dominicæ subsequẽtis. Qua hora promiserunt se cum propriis militibus & scutiferis ad regem accessuros cum viris honoratioribus infra dictam villam constitutis, quos omnes obsides darent regi vsque ad dominicam supradictam, & vlterius prædicti proceres spopondere se iuraturos super corpus dominicum, coram omni populo, quod si Rex Francus, vel filius eius & hæres Dolphinus non accederent ad deliberandum eos infra horam dictæ dominicæ prænotatam, ipsi se redderent sine conditione aliqua regi Angliæ, ad faciendum de corporibus & bonis eorum iuxta suæ beneplacitum voluntatis. Ita duntaxat vt permitteret eos dirigere nuncios regi Franco, & Dolphino, qui eis prętaxata pacta referrent. Cumque rex acceptasset hanc oblationem, dedit eorum legatis litteras de saluo conductu, quorum principalis fuit dominus de Hakeuyle, quem sequebantur viri valentes ad numerum. xii. personarum. In crastino, scilicet feria quarta mane dicti domini cum. xxii. militibus, & armigeris, ac ciuibus notabilibus exiuere de villa, quibus occurrit processio solennissima, antecedens Eucharistia cum multis honorabilibus dominis, militibus, & armigeris, & populi frequentia magna valde, vbi expleto receptoque publice iusiurando, cuncti Gallici sunt introducti ad regale tentorium, vbi & comederunt die illo: dominum tamen regem non viderunt. Post prandium disiuncti sunt & diuersis dominis commendati, qui eos tractarent honorifice, vsque ad reditum suorum legatorum, quos destinauerant ad regem Francum, qui fidenter promissa complentes rediere statuta dominica, hora pręfixa: sine quouis suffragio per regem Francum seu Dolphinum obsessis oblato. Quapropter qui intra villam erant cuncti se sine conditione regis gratiæ summisere. Remansereque captiui regi Angliæ toti domini, cum militibus, & Armigeris atque generosis qui missi sunt à rege Franco ad custodiam villæ. Rex autem constituit illic Capitaneum dominum Thomam comitem Dorcetanum, dans ei manum validam defensorum. Durante obsidione regali, plures ex esu fructuum, & algore noctium, fætoreq; cadauerum diuersarum pecudum (quas mactauere per castrorum circuitum, & non operuerant cespitibus sine terra, nec iniecerant in aquis fluuialibus vt earum putridas exalationes tollerent) fluxu ventris vel dissenteria periere. Inter quos & in primis vir venerandissimus Magister Richardus de Cartiniaco Norwicensis episcopus, domino regi fidissimus, diem clausit extremum, cui successit in Episcopatu dominus Wakeringe: comesque Southfolchiæ dominus Michael Atte poole simili sorte functus est, cuius loco ne familia sua gubernatore careret, creauit dominus rex filium eius comitem Southfolchiæ, sed & eius filium sæua nimis Atropos præcidit in bello: de quo inferius dicturi sumus.

Eodem tempore redierunt in Angliam aduersa cogente valetudine, dux Clarenciæ, Comes Marchiæ, Comes Arundeliæ, & Comes Marescallus cum multis aliis egrotantibus morbo præfato. Sed Arundeliensis (vt fertur) veneno, non multo post in fata concessit. Rex Angliæ compositis rebus apud Hareflue, prout regem decuit, & victorem, terrestrem viam versus Calesiam cum paucis admodum arripere statuit, non amplius (vt fertur) quam octo millibus architenentium, & armatorum, quarum magna pars infirmitate contracta apud Hareflue, (prout supra retulimus) vexabatur. Cum hac tam parua manu mirum est quod densissimam ausus sit aggredi Francorum siluam, sed multo plus mirandum quod eam perforauit tot obicibus præmunitam. Galli nempe per totum tempus obsidionis villæ de Harflue electos quosque de semetipsis & conterminarum regionum fortissimos & audacissimos viros adunauerunt, & auxiliarios vndique conduxerunt, vt numerus eorum (prout fertur) excresceret ad centum quadraginta millia pugnatorum. Hii ergo se præparauerunt ad diem, tempus, & horam qua regem possent inuadere, & pusillum gregem suum iam fame, fluxu, ac febribus tenuatum. Cumque pene bis dominus Rex equitasset per regnum Franciæ, & hostes subtraxissent victualia, priusquam accederet ad castrametandi loca, defecit panis in exercitu, sic quod plures loco panis auellanis nucibus, & assis carnibus vterentur, potus aqua fuit cunctis inferioris fortunæ viris in exercitu, spacio pene decem & octo dierum. His lautitiis, his obsoniis athletæ regis Angliæ nutriti sunt & pasti, qui cum tot gigantum millibus fuerant cõgressuri. Adde, quod ab itinere fatigati, à vigiliis macerati, à frigoribus nocturnis debilitati, mirum quod subsistere potuere. Sed animauit debiles, inualidis dedit vires, qui voluit for-

tes pessundare per infirmos. Nempe cum rex non sine difficultate maxima pertransisset flumina interposita, quia Franci pontes destruxerant, per quos iter compendii habuisse poterat, mox glomerati festinauere cum suis militibus prǣcludere viam per quam de necessitate debeat transire Calesiam. Et vicesimo quarto die Mensis Octobris, in quadam villa substitere. Rex tamen imperterritus iter arreptum constanter aggreditur: & eo vsque procedit, quo vterque exercitus velut infra spacium milliarii ipsa eadem consedit nocte. Erat tamen facies vtriusque exercitus varia, disparque vultus, Gallis refocillatis victualibusque refertis, Anglis fatigatis, infirmis, inediaque confectis: quibus etiam nec copia aquæ fuit. Certum tamen erat Anglis in crastino se pugnaturos, & cum tota nobilitate Franciæ manus conserturos. Quapropter ipsam noctem non tantum duxerunt insomnem corpora confouendo, quantum votis & confessionibus animabus propriis consulendo. Iactitauerant nempe Galli se nemini velle parcere, præterquam dominis, & ipsi regi, reliquos immisericorditer perempturos, vel membris irrestaurabiliter mutilaturos. Qua de causa, nostri magis concitati, animos erexerunt, & contra casus omnes se mutuo confortarunt. Igitur *Postera vix summo spargebat lumine montes, Orta dies: Cum tuba sonitum procul ære canoro, Increpuit de castris regiis*, accelerantque nostrates peruenire ad sui ducis præsentiam, parati dupliciter ad prouocandum Martem, scilicet audacia & conscientiæ puritate. Rex cernens suos alacriter aduenisse, mox agmina producit in campum tritico recenter satum, vbi vix standi paulisper vel progrediendi facultas fuit propter salebras, solique mollitiem. Nec segnius summo mane Galli in eundem campum emittunt primam aciem, viris instructam fortibus, armis ornatam fulgentibus, equitibus hinc inde ex vtroque latere præcedentibus in equis generosis, & nobilibus, (quibus (vt ita dicam) *aurea pectoribus demissa monilia pendent*: qui insuper, *Tecti auro, fuluum mandunt sub dentibus aurum*. Non tamen voluere Franci propter loci lutositatem procul in campum procedere, sed videre cupiebant quid Angli (quorum paucitatem maxime contemnebant) facere proponebant. Inter vtrunque cuneum campus late patuit, ad spacium (prout fertur pene) mille passuum, sed non vtrinq; pari procurrunt agmina motu, quia Gallis immobiliter primam seruantibus stationem, Anglis necesse fuit si cum hoste vellent conserere, spacium medium armis onustos pedibus emetiri. Rex interea Gallorum perpendens astutias, quod sic perstabant immobiles in vno loco, ne peditando per campum lutosum fatigarentur,

Congressus Anglorum impar cum Gallis.

Sublimi vectus equo volat agmina circum, hortaturq; duces,
Et animos ad prælia firmat.

O fidissimi inquiens socii, vadimus in campum, ad magnum virtutis opus, summosque labores. En ipsam diem quam flagitauit sæpius vestra virtus, totas ergo vestras effundite vires. Experiamini quid lancea, quid securis, quid gladius, quid sagitta valeat in manu potentis. Quisquis ergo census, honores aut præmia cupit, istic reperiet,

Hæc nempe medio posuit Deus omnia campo,

sic fatus iussit conuelli signa. Quia (inquiens) hostes iniuriosi iter nostrum præcludere temptant, adeamus illos in nomine Trinitatis, & optima hora totius anni. Et erectis vexillis iussit suis ordinate procedere, à dextris & sinistris fecit sagittarios anteire. Qui conspicientes eos qui pridie coniurauerant in mortes vel mutilationes eorum, accensi indignatione, iniuria, omnis lassitudinis, omnis incommodi vel infirmitatis obliti sunt, & (vt ita fatear) turgescit in eis vitria bilis: iraque vires, animumque ministrat. Mirumque in modum qui sero debilem arcum nequiuit tendere, iam fortissimum valuit sine difficultate pro voto trahere. Galli videntes nostros campum cum summo labore emensos fuisse, rati iam tempus arrisisse quo fatigatos inuaderent, quos putabant nullo negotio captiuandos, horribiliter in campum ruunt, præmissis equitibus qui nostros architenentes, (pectoribus dextrariorum prǣferratis) obruerent, & suorum caballorum pedibus conculcarent. Sed (Deo volente) secus accidit quam sperabant. Quia sagittarii hinc inde occurrentes equitibus, tot simul emisere iacula, vt illa procella grandinea primitus equites dissiparent. Nam regente Deo, nusquam cassa manus, nusquam sine vulnere fugit missile, nullaque fuit requies mittentis dexteræ, sed & omne sedet telum quia nulli fuere sine cædibus ictus. Vt ergo primum sonipedes ferro transfixi sunt, sessores conuersis frænis in sua agmina præcipites corruere, omnesq; equites qui euaserant campo cessere. Ex hinc vt acies conuenere, ingens nostratum clamor ad sidera tollitur, & impletur quodammodo vocibus vastus

Architenentium virtus.

vastus aer. Tunc iterato volat vndique telorum nubes, & ferro fere sonat, dum iacula constanter emissa, cassides feriunt, laminas, & loricas. Cadunt proinde de Gallis plurimi sagittis terebrati: hinc quinquageni, hinc pariter sexageni. Rex ipse non tantum regis, quantum militis exequendo vices, primus in hostes aduolat, crudeles ictus infert, & tollerat, exempla suis audendi fortia præbens in persona propria, stricto securi oppositas acies dissipando. Nec secus militares viri æmulantes acta regia, totis viribus collaborabant oppositam illam siluam Francorum frementium ferro prosternere, donec tandem via vi facta, Galli non tantum cessere, quam mortui eccidere. Et reuera Franci cum prostratos in acie belli cernerent quos autumabant immobiles, eorum mox obstupuere animi, gelidusque per ima cucurrit ossa tremor tantus, vt immobiles, & sine sensu starent. Dum nostri secures ab eorum extorquerent manibus, & eos mactarent velut pecudes cum eisdem. Perdidit inde modum cædes, & velut nulla secuta est pugna, sed iugulis bellum geritur, nec valent Angli tot prosternere. Quot perire possunt de aduersa parte. Sic ergo pene Franciæ periit omne decus, per manus paucorum quos parum ante summo despectui habuere. Illic interempti sunt, Duces de Alanson, de Braban, & de Baar, cum quinque comitibus, & Constabulario Franciæ, & aliis nominatis dominis, ad numerum pene centum. De militibus & armigeris quatuor millia sexaginta nouem feruntur occisa. Numerus vulgi non fuit ab armorum nunciis computatus. Capti sunt ibidem duces, Aurelianensis, & Burbonensis, comites vero de Ew. & de Wendone & Arthurus frater ducis Britanniæ, qui se dicit comitem Richemundiæ, & quidam Burdegaldus miles honoratissimus regni Franciæ, & alii vt ferunt ad numerum septingentorum. De parte regis cecidere: dominus Edwardus dux Eboraci, & dominus Michael comes Southfolchiæ, quatuor milites & vnus armiger, dictus Dauid Game, & de communibus viginti octo. Dum rex & sui bello detinerentur, contra Gallorum multitudinem pugnando cominus, vespiliones Francorum inuadentes a tergo dimissas sarcinas rapuerunt, & protinus abduxerunt. In quibus cum reperissent coronam regiam, inani gaudio lætificauere suos, ita tamen vt signa solemniter pulsari facerent & canticum laudis, *Te Deum laudamus*, cum summo tripudio decantari. Emptiti enim fuerant regem captum, sine mora venturum. Sed post pusillum cum ex tristi nuncio cognouissent veritatem rei gestæ, versus est in luctum chorus eorum, & gaudium in mœrorem. Rex autem omnes hos euentus prosperos ascribens Deo, gratias infinitas egit ei qui sibi dedit inopinatam victoriã, & ferocissimos hostes subegit. Pernoctauit igitur in eodem loco & in crastino, scilicet die Sabbati versus Calesiam iter inceptum continuauit. Deinde. 16. die Nouẽbris applicuit sero apud Doueriam in maxima niuis intemperie, vicesima vero tertia die dicti mensis venit Londonias ducens secum duces & nobiles quos dudum captiuauerat, quorum nomina superius sunt expressa. Quali gaudio, quali tripudio, quali denique triumpho sit exceptus à Londoniensibus dicere prætermitto. Quia reuera curiositas apparatuum, nimietas expensarum, varietates spectaculorum tractatus exigerent merito speciales. Primo die Mensis Decembris iussu regis affuere Londoniis pontifices, & Abbates in magno numero, vt interessent solemnissimis exequiis domini Edwardi quondam ducis Eboraci, & aliorum tam Francorum quam Anglorum qui interierãt in partibus transmarinis. Ad has etiam exequias venit ab Hareflu capitaneus dictæ villæ, regis auunculus, comes de Dorcet, qui parum ante fecerat equitationem in regionem conterminam & fugauerat octingentos ante se captiuos quos infra dictam villam strictæ custodiæ mancipauit. Hoc anno rex Portugaliæ fretus auxilio mercatorum Angliæ quam maxime, & Alemanorum, vicit Agarenos in terra regis Betinarinorum, multis eorum millibus ad generum Cereris destinatis. Cepitque ciuitatem eorum amplissimam supra mare sitam, vocatam Sunt eorum lingua: cinctam muro viginti millium passuum prout ferunt.

Gallia decus prostratum.

Gallorum inane gaudium.

Reditus regis in Angliam.

Anno domini millesimo c c c c. x v i. tenuit rex natale iuxta Londonias, apud Lambhetham, quo tempore delati sunt sibi rumores de conflictu habito inter Anglos & Gallos iuxta villam de Hareflu, in quo plures Gallici sunt occisi. Circa festum purificationis septem Delphini luserunt in tamisia, quarum quatuor sunt occisæ: præ-nosticabant vt quidam volunt tempestatem maximam ventorum & imbrium continuo subsecutã. Feria quarta quatuor temporũ in initio quadragesimę, comes de Dorcet pugnauit cum comite de Armanak duce Gallorum, in quo conflictu cecidere plurimi de vtraq; parte quia dictus comes gentem nostram inuaserat inptouiso, fugatitum

Delphini in tamesi.

ti tum sunt Franci, & illo die nostratibus terga dedere, vno solo vsi solatio, quod vispiliones eorum dum cum nostris manus consererent, equos Anglorum & sarcinas rapuerunt. Oportebat ergo nostros prout erant in armis, reuerti pedites ad villam de Hareflu per multa miliaria regionis. Itaque peditando iuxta littus maris, vt hostes suos semper ante faciem suam non à tergo constitutos haberent: incedebant armis onusti per totam quintam feriam, noctemque sequentem: mane vero sexta feria nostrates leuantes oculos, viderunt in montibus Gallos recollectos cum duce eorum comite de Armanak, paratos ad inuadendum eos: misit ergo comes de Armanak quendam armorum nuncium ad comitem Dorcetanum, qui diceret: Ecce conclusus es inter nos & mare, nec tibi superest euadendi facultas, quapropter ne pereas ore gladii, redde te mihi, tractaboque te iuxta nobilitatem tuorum natalium, prout decet, rationabiliter redimendum. Ad hęc ille: renuncia sibi qui te misit, nunquam fuisse moris Anglorũ hosti se reddere, ante præludia Martis & Bellonæ. Nec me reperiet ita vecordem vt manus illi dem, quem potest Deus tradere in manus meas. Hiis auditis, comes de Armanak furibunde cum suis equitibus pernici gressu per decliuum montis descendere conabatur. Quos excipientes nostri sagittarii, vel præuerterunt iaculis, vel peremerunt. Exinde creuit pugna inter reliquos, & vtrobique gladiis & securibus diu res Martia gerebatur. Tandem (Deo miserante) gens ieiuna, lassa, famelica, somnique penuria fatigata, vicit Dei virtute manifesta: nam cum non essent plures ex Anglicis in hoc conflictu quam mille quingenti, gloriose vicerunt, & ad fugam coegerunt quindecim millia Gallicorum, duce illorum prope capto: ferunt (quod non obstante sacro quadragesimali tempore, ipsoque inuiolabili ieiunio quatuor tẽporum) carnes assauerant in castris suis, & meretriculas introduxerant, vt post suffarcinationem ventris, Veneris se spurcitiis macularent. Circa præsens tempus, oboli Ianuensium, quia debito carebant pondere, prohibiti sunt ab Anglis in mercaturis accipi siue dari. Septimo die mensis Maii venit imperator Londonias, deductus in magnificentia & gloria per regem & regni nobiles, & hospitatus est in palacio regis iuxta Westmonast. rege recepto apud Lamhetham. Rex autem cupiens deferre omnem humanitatem regi Romanorum, suspendit ad tempus cuncta parliamenti negotia, ducens eum secum Windeleshoram ad festum sancti Georgii, honoratus illic eum, & tantæ fraternitatis titulo, & religionis illius nobili vestimento, signumque regale imposuit collo suo, quod imperator expost semper gessit in omni conuentu publico vel priuato. Ante festum ascensionis dux Holandiæ venit in Angliam, cum apparatu maximo, ad habendum colloquium cum rege nostro, regeque Romanorum. In festo Trinitatis, & per sequens biduum, audita sunt horrida tonitrua, omnem modum excedentia, & velut sine interpolatione durantia, quæ pręcesserunt terrifica fulmina sine cessatione coruscantia, quę multos strauerunt & occiderunt, arbores succenderunt, & ædificia diruerunt. Per totum tempus æstiuale putabatur, quod mediatione Imperatoris fuisset pax inter regna firmata, sed tergiuersantibus Gallis, suspensum fuit pacis negotium, eo maxime, quod Galli conduxerant classem magnarum nauium Caricarum & Galearum, quæ regnum Angliæ molestaret, cõtra quos dominus Iohannes dux Bedfordiæ (frater regis) missus fuit cum manu potenti. Qui in die assumptionis beatæ virginis, commisit cum eis, & cepit tres Caricas, & vnam Hulkam, & quatuor Balingarias. Tres vero Caricæ fugere, vna vero de tribus inter syrtes confracta submersa fuit. Alia magna Carica submersa fuit coram Southhampton, cum qua perierunt octingenti viri, quales light harneys vulgo vocamus. Imperator & rex Angliæ fœdus ad inuicem pepigere, videlicet, quod ipsi, & successores sui, boni & firmi & stabiles imperpetuum amici erunt, alligati, obligati, & confederati pro se & hæredibus ac successoribus suis, contra homines cuiuscunque gradus, status, dignitatis aut conditionis existat: & contra omnes homines qui viuere aut mori possunt, exceptis sacrosancta Romana ecclesia, & Romanorum pontifice, &c. Rex Angliæ vt ostenderet se ex corde pacem cupere, personaliter transfretauit Calesiam ne Gallis vllam calumniandi ministraret materiam, quia dixerant non stare per eos quin ei offerrent largam pacis viam, vbi cum imperatore constitutus, cum nihil ab eis audisset procurari nisi dolos & fraudem solitam commenta spreuit eorum, & inter imperatorem ducemque Burgundiæ qui diffidebant, fecit concordiã atque pacem. Quibus ita gestis, dux fecit homagium imperatori. Posthæc dux Glocernia frater regis minimus, cum magna regis familia deduxit Imperatorem donec venisset ad villam de Doredranth, vbi cunctos Anglos remunerauit imperialiter à maxi-

à maximo ad minimum. Benedictus Vlleman ciuis Lõdoniarum qui sperserat schedulas in multis locis errore plenas, captus, tractus, suspensus & decollatus est die Sancti Michaelis. Parliamentum quod diximus intermissum propter pręsentiam regis Romanorum, tẽtum fuit Londoniis circa festum sancti Luciæ. In quo dominus Thomas Beuford comes de Dorcet creatus est dux Exoniæ, concessis sibi de fisco regio annuis mille libris, & XL. libris de villa Exoniæ supradicta quas dominus rex de eadem villa percipere consueuit. In hoc parliamento requisiti proceres si ista sibi placerent, responderunt quod optime, si donum regium tam exile non esset, nec correspondẽs meritis & virtutibus tanti viri. Concesse fuere duæ decimæ per clerum regi sub vnius anni spacio persoluendæ.

Anno domini millesimo. CCCC. XVII. rex celebrauit natale apud Kenelwerthã, quo tẽpore structæ sunt illi insidiæ (prout fertur) per quendam scutiferum complicẽ Iohãnis Oldcastell dictum. In crastino Natalis domini sparsæ sunt schedulæ Lolardorum venenosæ, impingentes contra cunctos status ecclesiæ fere, in qualibet magna domo, vel hospitio villarum de sancto Albano, de Northamptona, de Radingia, auctorem nullo sciente.

Decretum consilii Constanciensis de electione Papæ futuri.

Ad laudem, & gloriam & honorem omnipotentis Dei, ad pacem & vnitatem vniuersalis ecclesię, ac totius populi Christiani, vt electio futuri Romani & summi pontificis, proxime celebranda, firmiori auctoritate & plurium roboretur assensu, & ne attento statu ecclesiæ super dicta electione in posterum vlla retractio, vllusue scrupulus in mentibus hominum resideat, sed ex illa sequatur vnio certa, vera, plenissima & perfecta, sacrosancta generalis sinodus Constanciensis communi vtilitate pẽsata, de speciali & expresso consensu, ac voluntate concordi, sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalium in eadem sinodo personaliter existentium, & collegii eorundem, ac omnium nationum præsentis consilii ordinat, statuit, & decreuit, quod hac vice duntaxat ad eligendum Romanum pontificem summum, vna cum Cardinalibus sex prelati vel alię honorabiles personæ ecclesiasticæ in sacris ordinibus constitutæ, de qualibet natione in eadem sinodo pro nunc existente & nominata, quos seu quas quęlibet ipsorum nationum pro se adhuc infra dies duxerit eligendos, seu eligendas, ipsis cardinalibus adiungantur, quibus omnibus eadem sancta sinodus eligendi Romanum pontificem, secundum formam hic expressam, quatenus opus est tribuit potestatem: videlicet quod ille absque vlla exceptione ab vniuersali ecclesia Romanus pontifex habeatur, qui à duabus partibus Cardinalium in conclaui existentium, & à cuiuscunque nationis duabus partibus eisdem cardinalibus adiungendorum & tunc adiunctorum electus fuerit & receptus: quodque non valeat electio nec electus pro summo pontifice habeatur, nisi duæ partes Cardinalium in conclaui existentium, & cuiuslibet nationis duæ partes, cum Cardinalibus ad eligendum adiungendorum, & tunc adiunctorum consentiant & consenserunt in Romanum pontificem eligendum. Statuit insuper & ordinat ac decernit, quod vota quorumcunque in electione huiusmodi emittenda sint nulla, nisi vt præmittitur duæ partes cardinalium, & duæ partes cuiuslibet nationis adiungendorum, & tunc adiunctorum prędictorum principaliter aut per accessionem in vnum concurrant. Hoc etiam adiecto, quod pręlati, & alii cum ipsis cardinalibus, ad electionem huiusmodi adiungendi & tunc adiuncti, omnes & singulas constitutiones etiam penales, circa electionem Romani pontificis æditas, atq; consuetudines obseruare consuetas, quemadmodum ipsi cardinales obseruare teneantur, & ad illarum obseruantiam astringantur. Teneantur insuper iurare & iurent dicti electores cardinales & alii, antequam ad electionem procedãt, quod in huiusmodi electionis negotio attendentes quod eis imminebit cum de citatione agetur vicarii Iesum Christi successoris beati Petri vniuersalis ecclesię rectoris, gregis dominici directoris, puris & sinceris mentibus, & quam credent publicæ vtilitati vniuersalis ecclesiæ proficere omni cuiuscunq; nationis peregrinę, aut alio inordinato affectu, odio, gratia, vel fauore abiectis, procederent vt eorum ministerio de vtili & idoneo vniuersali ecclesiæ prouideatur pastore. Ordinat insuper, statuit & decernit eadẽ sancta sinodus, ꝙ infra decem dies ex nunc continue numerandos, quos decem dies omnib. & singulis sanctę Romanę ecclesiæ cardinalibus pręsentibus & absentibꝰ, & cęteris electoribus supradictis, attenta Romanæ ecclesiæ vacatione notoria, ad intrandũ conclaue in hac ciuitate Cõstanciensi in maiori domo cõmunitatis ciuitatis eiusdẽ ad hoc iã ordinata ꝓfigit & assignat, ꝙ pręfati electores cardinales & alii supradicti intrent ipsum cõclaue ad electionem huiusmodi çelebrandũ, cęteraq; faciendum, obser-

obseruandum & prosequendum, quemadmodum in cæteris præter præmissa de cardinalibus & aliis in electione Romani pontificis iura decernunt, quæ omnia præmissa obseruata vult eadem sancta sinodus in suo robore permanere. Hanc autem formam & hunc modum electionis approbat, ordinat, statuit pro hac vice, & ad omnem scrupulum remouendum vel summouendum, omnes & singulos in eadem sinodo præsentes & venturos qui eidem sinodo adhærebunt ac omnes actus legitimos in eadem sinodo agendis actiue & passiue quatenus opus est habilitat & habiles esse declarat cæteris eiusdem sacri consilii decretis semper saluis, supplens omnes defectus si qui forsan interuenerint in præmissis apostolicis & in generalibus consiliis æditis constitutionibus, & aliis in contrarium facientibus, non obstantibus quibuscunque. Vltimo die Mensis Octobris, episcopus Winton. accessit ad consilium, peregrinaturus Hyerosolimam, post electionem summi pontificis celebratam, vbi tantum valuit eius facunda persuasio vt & excitaret dominos Cardinales ad concordiam, & ad dilectionem summi pontificis se ocius præpararent. Quamobrem mox præparata fuit domus, quæ conclaue vocaretur, & essent cum lectis stratis honorifice pro dominis Cardinalibus, & electoribus adiungendis eisdem. Ordinatum nempe fuerat decreto consilii, vt eligerentur ex omni natione quæ conuenerat sex personæ, ad intrandum conclaue cum cardinalibus, prout superius est expressum, vnde de Anglia ingressi sunt conclaue episcopi Londoniensis, Bathon. Norwicensis, Lichfeldiensis, Abbas Eboracens. & magister Thomas de Polton, Decanus Eboracensis. Qualibet autem natio scripsit nomina personarum suarum in schedula, & cera inuoluit. Præordinatæ proinde personæ conclaue sunt ingressæ, die quatuor coronatorum. Quibus intromissis, quædam persona laica, attulit omnes schedulas cera circundutas, ad vicecancellarium in conclaue. Qui nudatis brachiis vsque ad cubitum, posuit omnes schedulas super mensam. Exinde decretum factum est quomodo reclusi ederent in conclaui, statutumque fuit, vt haberent panem & vinum, & vno die vnicum genus carnium, & altero vnum genus piscium, & singulis diebus vnum genus potagii, prout dies exigebat. Tunc Imperator, & tredecim duces, ac maiores ciuitatis, Constantiæ, iurauere super librum, quod fideliter custodirent conclaue ab impeditoribus, & ne alia cibaria intromitterentur quam statuta fuere. Quo facto, Imperator personaliter perscrutatus est domum totam, & duabus seris ostium post se clausit. In ostio domus illius, factum fuerat foramen quadratum, habens in longitudine & latitudine pedem vnum, per quod immitti deberent cibaria inclusorum, omniquaque die dum in conclaui fuerunt. Abbas sancti Edmundi de Bury, & prior sancti Iohannis de Clerkenewelle, fuerunt assignati ad prægustandum cibaria Anglicorum. Mox vero vt seruitum fuit inclusis, dictum foramen clausum fuit tribus seris. Igitur illis conferentibus de iniuncto negotio, quidam nominauere Wintoniensem, quidam Londoniensem Episcopos: nonnulli vero cardinalem Franciæ, nihilque fuit actum primo die vel secundo. Die vero S. Martini primo mane episcopus Londoniensis venit, & inter omnes cardinales protulit ista verba. Ego Richardus episcopus London. accedo ad dominum meum cardinalem de Columnia. Audito præsenti sermone, repente cuncti præsentes per Dei gratiam in eandem consensere personam. Et illico exuerunt eum vestibus suis omnibus, & nouis eum reuestierunt, ac super altare posuerunt, & deosculati sunt manus eius & pedes. Hiis ita gestis, confestim vnus eorum qui inclusi fuerant, fregit foramen in pariete, & clamauit: *habemus Papam Martinum*, & tunc exiuerunt omnes in magnam ecclesiam cantantes, *Te Deum laudamus*. In crastino Papa fuit factus presbyter, & die sequenti fuit sacratus episcopus, & celebrauit missam suam primam, cui missæ interfuerunt centum quadraginta mitrati. Sequenti dominica dominus Papa fecit mane diluculo solemnem processionem, transiens per australem partem ecclesiæ versus occidentalem, vbi constitutus fuit quidam clericus habens canabum, & stuppam, & combussit ea, dicens:

Papa nouus.

Ecce pater sancte sic transit gloria mundi.

Posthæc eodem die fuit factum quasi quoddam solarium pro coronatione Papæ, in altitudine habens viginti pedes. Prior sancti Iohannis de Cletkenwell tenuit diadema Papæ in officio coronationis. Ipso die post prandium Papa equitauit per medium ciuitatis Constanciæ, quem sequebantur in equis omnes episcopi mitrati, Abbates. Equus Papæ phaleratus cum rubeo escarleto, equi vero cunctorum episcoporum phalerati fuere cādido panno bissino, & imperator in hac equitatione tenuit frenum Papæ. Cum autem peruenisset Papa ad locum fori, illic obuiauere sibi omnes

Imperator Papæ frenum tenet.

Iudæi

Iudęi ciuitatis, qui porrexerunt ſibi (ſicut mos eſt) ceremonias ac legem ſuam, quas acceptas, Papa proiecit poſt tergum ſuum, dicens: Recedant vetera, noua ſunt omnia. Papa (prout dicunt) prius vocabatur Paulinus, natus de illa nobili & antiqua gente Paulina Romæ.

Hoc anno circa finem menſis Iulii, rex Henricus cum magna claſſe mare ſulcãs, decimo nauigationis die ſaluus applicuit in Normannia, ſcilicet in feſto ſancti Petri ad vincula, vocato in loco Tonque, vbi villa fortis eſt, & caſtrum nobile, quod reddere per annum ſolet octo millia coronarum. Quo in loco quingenti equites hoſtiliter occurrerunt ei, tranſitum prohibere volentes, ſed perempto per architenentes eorum capitaneo, & eius collega capto, cæteri meticuloſe fugerunt. Nec multo poſt redditum fuit regi dictum caſtrum, & qui remanere volebant, accepere gratiam remanendi, volentes abire, tulerunt ſecum de gratia regia pecunias & ſuppellectilem, relinquentes arma & inſtrumenta bellica, necnon & victualia dicto caſtro. Conſimili modo reddita fuit regi villa de Aumberes cum caſtello, qua tempeſtate monachus quidam ſoliuagus captus à quodam de familia regis deſpoliatus eſt. Quod vt rex comperit, ſolicite quæſiuit à monacho ſi perſonam recognoſceret quæ tulerat ab eo res ſuas. Qui cum diceret bene ſe perſonam noſcere, ſi videret eam, tandem poſt aliquos in conſpectu ductos, notauit vnum dicens illum bona ſua rapuiſſe. Quem rex illico vehementer redarguit, dicens illum morte dignum, qui cum aliunde ſatisfacere potuiſſet ſuæ neceſſitati, ad res religioſorum manus extenderet, modo tamen gauiſurum perdonationis titulo, ſi nihil tale committat de cætero. Fecitque virum reddere monacho quis tulerat prius ab eo, monacho mandans vt domum repeteret, & conſuetum ſeruitium cum fratribus ſuis intrepidanter Deo rependeret, aſſerens ſe non illuc adueniſſe modo veſpilionis vt res religioſorum raperet, ſed potius more regis, vt eorum bona à direptionibus ſeruaret. Nec mora proclamari fecit per exercitũ, ne quis religioſum, clericum vel præsbyterum, nec vllum penitus eccleſiaſticum deſpoliare ſeu quouiſmodo moleſtare prę̨ſumeret, nec ad res eccleſiaſticas animo rapiẽdi manus mittere, ſub pœna ſuſpenſionis & laquei. Qua proclamatione per plebanos vulgata, videres ruſticos indumentis clericorũ ſumptis vagari per exercitũ negotia tractare foralia, impune accedere & recedere, Anglis aſtu pie deceptis. Nec valebant Anglici rei veritatem agnoſcere, ruſtici coronas ſibi radentibus, vt Anglos fallerent efficacius, aſpectu capitum abraſorum. Conſequenter inſuper fecit rex proclamari ne quis fœminam coniugatam, viduam ſiue virginem contra voluntatem auderet opprimere, vel bona diripere plebeiorũ, qui ſe regi ſummiſerant ſub pœna prętaxata. Tertio decimo die menſis Auguſti rex receſſit cum exercitu de villa de Tõque, & pernoctauit apud villam Sancti Saluatoris de Tybe. Craſtino die Sabbati pernoctauit apud villam de Granuile, vbi commoratus eſt die dominica, videlicet in feſto aſſumptionis beatæ Mariæ. Die lunæ pernoctauit apud Abbathiam de Fontenes, & in die Martis peruenit ad villam Deſtuſteuyle: die vero Mercurii conſedit cum exercitu coram villa de Cane, ex parte auſtrali, prope monaſterium Sancti Stephani, dux Clarentiæ ex parte boreali iuxta Monaſterium monialium Sanctæ Trinitatis, comes Mareſcallus ſedit ex parte ſiniſtra regis, & dominus de Mattreuers iuxta eum. Iuxta quem domini Talbot, & Vmfreuile ſunt locati, & conſequenter domini de Neuile, & Willoughby. Ex parte regis dextera conſedens, Comes de Warwike, & dominus Iohannes Gray, iuxta quos Comites de Huntingdon, & de Sarum, & dominus Iohannis Grecornwayle. Dum ſic eſſet diſpoſitus regalis exercitus, & Abbathia ſancti Stephani foret Francis communita, videnteſque in monaſterio pro tutamento fore ſe impares regiis viribus, locum deſerére feſtinabant. Et diripientes tam victualia, quam alia loci iocalia, latenter in villam commigrauerunt, notabiles ſacrilegio manifeſto, vbi conſtituti tractabant inter ſe qualiter dictum monaſterium flammis abſumerent, & turres eccleſiæ complanarent: per quas multa mala fieri poſſe non dubitabant. Audiunt hæc inſuſurrari inter Francos quod quidã monachus eiuſdem loci, qui metuens ſui monaſterii deſtructionem, confidenter dedit ſe periculo, & ſub illius noctis ſilentio, manibus reptãs & genib⁹, & per hoſtes, per ignes, per arma, per gladios tandem peruenit ad locum vbi dux Clarenciæ frater regis obſidionis ſuæ vigilias obſeruabat. Et impetrato aditu, vidit vt recubuerat armatus ad vnguẽ in horto quodam ſuper herbam, ſuppoſito capiti ſuo ſaxo. Cui confeſtim flexis genibus, flebiliter ſupplicauit, vt loco ſuo ſuccurreret, qui iam diruendus erat niſi maturius ſubueniret. Vobis autem ſpecialius conuenit noſtrum ſeruare monaſterium,

Ruſtici in clericali habitu.

qui de regum linea deſcendiſtis in locum noſtrum quem fundauerunt, extruxerunt, atq; dotauerunt. Quapropter incunctanter vtamini duce pręuio, & ego vos inducam, & gaudere faciam loco noſtro. Nec mora fecit dux vt monuit, & arreptis ſcalis, peruenit ad eam partem quam monachus bene nouit immunitam: nam pauci ſed inualidi relicti fuerant, magis ad oſtentationem, quam ad defenſionem loci, quos aduentu ſuo territos, vel captiuauit, vel abire permiſit, reputans eos indignos gladio ſuo propter ruſticitatem & vilitatem perſonarum. Vnum tamen decollari iuſſit, qui confeſſus fuerat ſe res monaſterii, ſcilicet ferramenta feneſtrarum, & huiuſmodi compilaſſe, dicens ei: Si nos & noſtros propter talia ſacrilegia iuſta morte mulctaueris, multo plus tu pœnam mœreris qui patriæ propriæ ſacella ſpoliare non times. Dux ergo tali modo potitus loco, introduxit regem in craſtino, gaudentem nimirum quod à telis & turribus monaſterii valebat intueri quæcunque gerebantur in villa, & illic figere vel locare gunnas ſuas, quas Galli canones vocant, quibus validius villam infeſtare poſſet. Poſt hæc denunciatur dies & hora quibus fieri deberet inſultus ad villam. Interea ſonante terrifico lituorum & tubarum claſſico, obſeſſi ſemet cohortantes, ad muros alacriter cucurrere, telis armati, gladiis & miſſilibus, iaculis & petrariis, vt vim vi repellant. De parte regis (vt ita dicam) ***Induit aduerſis contraria pectora telis, miles: vt æternum ſanguine nomen emat.*** Inter milites dominus Edmundus Springeus, qui dudum cum aliis militiæ cingulo donatus fuerat, muros Cadomæ armatus aſcendit, ***Et vulnera alterna datque, capitque manu. Sicut aper longe ſiluis latratibus actus, Fulmineo celeres diſſipat ore canes, Mox tamen ipſe perit:*** ſic & iſte vir egregius dum multos muris deiicit, dum plures enſe perimit, dum Martis acta peragit, lapſus pede corruit in foramen muri, vbi ſedendo pugnans peremptus eſt, quem mox inhumaniter vt erat armatus adhuc ſpirantem, tormentarii (circumiectis ignibus) cremauerunt. Non tamen deſtitere regales inimicis inſiſtere, ſed bili concitata propter infortunium tanti ſoçii, fuerat nempe cunctis amabilis: inſurrexerunt acrius, & exarſerunt contra tam improbos pollinitores, fatigantes illos ſic ex parte, quod videbatur ipſis qui tuebantur oppidum ex parte altera neceſſarium, vt ſtatione ſua relicta, ad eam partem accurrerent qua rex oppugnabat villam ſicq; rareſcente in dicta parte defenſore, dux Clarenciæ (factis inſtrumentis in loco qui putabatur tutiſſimus) muros ſcandit, & poſt terga Gallorum deſiliens, eos adeo repente terruit, vt ignorarent vtrum iuuaret potius procedere contra regem, an reuerti & manus erigere contra ducem. Facta eſt igitur ſtrages magna Gallorum, obuiantibus à fronte regalibus, inſtantibus à tergo Clarencianis, omnemq; illis adimentibus ſpem ſalutis. Taliq; modo rex villa potitus eſt, caſtello nōdum rebellibus vacuato. Quapropter rex Gunnarū iactu ſic caſtrū debilitauit, vt impoſſibile videretur incluſis ſe defendere locum poſſe. Proinde impetrato tractatu, obtinuerunt à rege libertatem abeundi, relictis armis, victualibus, auro & argēto atq; iocalib. in caſtello. Sed ne inanes & vacui omnino recederent, rex indulſit eis vt milites quidam certā ſummam fului metalli ſecū ferrent, armigeri quoq; taxatā, & alii limitatā tollerent, & nō amplius, ſub pęna perditionis ſummarū conceſſarū, pariter & vitarū. Fœminas vero pmiſit ornamenta vel quęq; mobilia ſecū ferre & indemnes abire. Quæ magnas auri ſummas (vt fertur) in vtrib. abſtulere. Hiis omnib. ingrati Frāci beneficiis, regiæ munificētię peſſime reſponderunt, & inuidentes eius cōmodis, aurū & argētum, & quicquid in caſtrū ad tuendū deportatū fuerat igne cōbuſſerunt, vt poſt receſſum patuit eorundē. Poſt deditionē caſtri Cane, q; obtinuerat condicionaliter, ſcil. ſi rex Frācus vel Dolphinus aut comes de Armanak bello nō diſſoluerēt obſidionem infra 19. diem Menſis Septembris, reddiderunt ſe pacto cōſilii, ciuitas & eccleſia Baiocenſis, cū aliis multis villis. Cum hæc agerentur in Neuſtria, Lolardi duce (I. Oldcaſtel) inſanire cęperunt in Anglia, qui Scotos cōcitauit tā prece, q̄ repromiſſa pecunia, vt intrarēt hoſtiliter regnū in regis abſentia, leui negotio (vt aſſeruit) ſubiugandū. Ferunt q; Wilhelmū Duglas Scotū, apud Pontē fractum allocutus fuerat, grandē promittens auri ſummā, ſi gentē ſuam ſolicitaret, & eum qui falſo dicebatur apud eos rex Richardus, venire cum eis faceret, & ſe oſtentare tanquam regem. Scotus vero auri ſacra fame coactus, non multo poſt contribules ſuos cum magno ſtrepitu venire fecit ad obſidendum caſtellum cum villa de Rokesburgh. Quo cum veniſſet, ſuffoſſores immiſerunt ad ſubuertendum muros. Contigit eo tempore ducem Exoniæ dominum Thomam Beuford ad Brydelingtoniam veniſſe peregrinandi, gratia, qui confeſtim audito rei nuncio properauit ad partes, eundo colligens armatos & architenentes, hoſtibus occurrere feſtinando. Ex alia parte cuſtos regni dominus I. frater

regis

regis dux Bedfordiæ cum aliis regni nobilibus magnum conflans exercitum, ad easdem peruenit partes. Quod Scoti per exploratores comperientes, expectare non audentes diutius, turpia femineæ terga dedere fugę. Nec mirum, quia plusquam centum millia virorum conuenisse ferebantur ad repellendum eos. Et ne rurales æstimarentur, & inexperti qui cũ dictis heroibus venerant, vir valde venerabilis dux Exonię palam asseuerauit se sciuisse ex illis cohortibus delegisse quadraginta millia virorum bellicosorum qui virtute pręstarent, & animis, æque cum valentioribus, quasi regni totius, non obstante quod maxima multitudo cum rege in Normannia militabat. Eo tempore dux Lolardorum I. Oldcastel dum diuersis in locis requirit latibula, prope sanctum Albanum in domo cuiusdam rustici habentis ibidem idoneam mansionem, dominio Abbatis delituit multis diebus. Quo audito, familiares Abbatis illuc nocte properantes, illum quidẽ non inuenerunt, sed quosdam de suis specialibus asseclis tenuerunt & ad carcerem adduxerunt. Ipse vero dux perfidorũ hoc audito rumore, vehementer ingemuit, dicens suum grande propositũ eneruatum, captis pręcipuis consociis votorum suorũ. In pręfato loco reperti fuerunt libri in Anglicis scripti litteris, & nonnulli libri quondã nobiliter & Imaginibus sanctorum diuersorũ decorati, quarum Imaginũ capita iuxta formam falsæ doctrinæ suæ, nebulones abraserant, & in letaniis omniũ sanctorum nomina vnà cum nominibus beatæ virginis aboleuerant vsq; ad hunc versum. Parce nobis domine. Inuenta sunt insuper illic quędã scripta plena blasphemiæ in beatam Mariam, quę propter horrorem scribere supersedi. Librũ tali rasura deformatum, misit domino nostro regi dictus Abbas S. Albani, cũ quibusdam aliis deliramentis repertis ibidẽ, & dominus rex eundẽ librum Archiep. Cantuariensi remisit, vt in sermonibus faciendis ad crucẽ S. Pauli Londoniis ostenderetur, vt vel sic ciuibus innotesceret, quanta furia Lolardi vehebantur, qui nõ dico Imagines, sed nec ipsa sanctorũ nomina in suis membranis inseri permittebant. Rex Angliæ per idem tẽpus impiger in partibus transmarinis, cepit plures ciuitates & villas muratas, cũ castris & munitionibus plusquã centum. Hoc anno quarto die mẽsis Septembris, obiit magister Robertus Alin, Episc. Sarum, apud Constanciã, consilio nondũ finito. Mense Decembris rex Henricus obsedit Phalesiam villã munitissimam, refertam defensoribus, superbam suis opibus, instauratã machinis, confidentẽ mœniis, vt nec quidẽ portas cõtra regẽ initio claudere dignabãtur, villa tamẽ leui negotio terrore gunnarũ reddita fuit regi. Sed castrũ cum magno fastu detentũ fuit, fere vsq; ad festum purificationis, medio tẽpore multis hinc, inde, iactis conuitiis. Tandẽ obstinatione deposita, pœnituit obsessos tamdiu perseuerasse in pertinacia, & humilius sapiẽdo regis gratiã flagitabant. Non enim ferre valebãt horridos saxorũ volatus, quos crebro circa se cernebant emissos, cuilibet formidãdos, & ꝓinde maluere semel vitã seruare quoquo pacto, q̃ quotidie quasi mortem metuẽdo mori. Igitur post certas cõditiones assecurauerunt regi, se propriis suis sumptibus, damna castri, villæq; ruinas reparaturos: prę ter illas, quas soluerẽt redemptionis suæ summas, q̀ idcirco illis imposuit, propter suæ fastuosæ detentionis diuturnitatem, quæ fuit causa ruinæ magnæ dicti castelli. Circa pręsens tempus captus fuit in Anglia ille vaniglorius, inueteratus dierum malorum, primicerius Lolardorum, dux & princeps perfidorum I. Oldcastel, (quondam dictus dominus de Cobham) in terris domini de Powisia, non sine periculo lęsioneq; quorundam qui ceperunt eum, sed nec ipse sine vulnere tentus fuit. Sub eodem tempore vocati fuerant ad parliamentum Londonias, omnes status regni, vt de pecuniali suffragio regi ferendo consulerent, quo laborabat in partibus vltramarinis. Cumq; domini & personæ parliamentales, audissent q̀ captus fuisset hostis publicus, placuit cũctis parliamentũ non dissoluẽdum donec interrogatus, & auditus fuisset in eodẽ parliamento. Missus est igitur dominus de Powysia, qui deduceret eũ manu forti. Qui & adduxit eũ Londonias, in lectica saucium vnà cũ clerico omnium secretorũ suorum conscio. Nec mora, cum constitutus fuisset in pręsentia regni rectoris ducis de Bedfordia, & statuum parliamenti, lectum fuit indictamentũ coram eo de hostili insurrectione contra regem in campo sancti Egidii, & aliis offensis læsę maiestatis, qui partim tanguntur superius in locis suis. Quæsitum fuit ab eo qualiter se voluit excusare, & ostendere quare nõ merito sit adiudicandus morti, qui mox aliunde quęrens diffugia, assumpta parabola, cæpit pręedicare de Dei misericordia, & quicunque mortales Dei imitatores esse vellent, deberent semper misericordiam superexaltare iudicio, vindictã fore solius Dei qui ab eius cultoribus nõ debuit exerceri sed soli Deo relinqui, & alia plura commemorauit redimendo tempus, donec summus regni iusticiarius regis

vicarium monuit, ne pateretur eum inaniter tempus terere, & assistentes regni proceres molestare. Iussit ergo regni rector vt responderet conformiter ad obiecta, qui se videns constanter vrgeri, tandem post breuem meditationem soluto silentio respódit, dicens: Mihi autem (inquit) pro minimo est, vt à vobis iudicer aut ab humano die. Et iterum impertinenter garrulare cœpit donec summus iusticiarius iussit vt responderet finaliter, & doceret si posset quare mori non debuit, qui confestim cum summa superbia & abusione, respondit se non habere iudicem inter eos viuente ligeo domino suo in regno Scotiæ rege Richardo. Quo responso accepto, quia non opus erat testibus, sine mora iussus est trahi & suspendi super furcas, atque comburi pendẽs in eisdem, vbi cum plures personæ honorabiles huic spectaculo interessent, domino Thomæ Erpingham (prout dicunt) nouissima verba locutus est: adiurans eum, vt si cerneret eum resurgere die tertia, pacem procuraret sectæ suæ. Tanta perditus fuit dementia, vt putaret se post triduum à mortuis resurrecturum.

Anno domini M. CCCC. XVIII. tenuit rex natale in Normannia apud Baiocas, circa quod tempus redditum fuit sibi castrum de Phalesia, & ciuitas de Abruicis, id est Auerance se summisit. Post festum Paschæ missi sunt per regem ad obsidendum monasterium de Bekke Herlewim, dominus Thomas dux Clarenciæ: ad obsidendum villam de Cherburgh dominus Humfridus dux Glouerniæ: ad obsidendum castrum de Daunfront, dominus Richardus comes Warwici: ad obsidendum castrum Nullyle Vesque, dominus comes de Kyme. In die sancti Georgii rex apud Cadomum in castello celebrauit solemniter idem festum. Circa festum trinitatis ad iussum regis profectus est in Normanniam dominus Thomas dux Exoniæ regis auunculus cum quindecim millibus prout dicitur bellatorum. Mense Iunii Burgundiones nocte Parisium intrauerunt, & comitem de Armanak morte turpissima mutulauerunt. Nam (vt ferunt) eum crudeliter excoriauerunt, expost crudelissime peremerunt. In illa ferali seditione iugulati feruntur plures nobiles, scilicet Cardinalis Baar Archiepiscopus Remẽsis, Episcopus Meulx, episcopus Constanciensis, episcopus de Liseux, Abbas sancti Dionisii, Abbas de Iormayle, cancellarius Franciæ, præpositus Parisiorum, & plures alii ad numerum quatuordecim millium personarum. Nec saciari potuit effrenata furia tanta cæde virorum, quin & in fœminas grassaretur. Neimpe feruntur iugulata quinque millia fœminarum. Sub eodem tempore rex obsedit nobilem villam vocatam Loueres, quam fortiter expugnatam compulit ad deditionem sub certis condicionibus vtrobique pactis. Reddita est ergo regi villa in vigilia sancti Iohannis Baptistæ. Die vero Lunæ sequente mouit dominus rex exercitum versus Pount de Laarche. Eodem tempore dux Exoniæ obsedit ciuitatem Ebroicensem Eueroyse. Ipso anno infra octauas assumptionis beatæ Mariæ, Iesus Christus vt putatur ob honorem gloriosæ matris suæ quam propensius veneratur rex Angliæ, dedit ei in locis variis tres miraculosas victorias in prouincia Normannorum: Prima fuit quod centum de suis Anglicis die Martis infrà dictas octauas ceperunt tres magnos dominos apud locum vocatum Kylbenef & personas alias octoginta, & ter centum fugere compulerunt. Secunda fuit die Iouis, quadringenti nempe de hostibus, intrauerunt suburbana ciuitatis Ebroicensis, & vndecim ex Anglis fugauerunt eos, & ceperunt ex eis quatuor, & duodecim peremerunt, captis quadraginta dextrariis eorundem. Tertia fuit die sabbathi sequente summo mane. Hostes re uera voluerunt cepisse villam quam rex ceperat in prima equitatione sua præsentis anni, dictam Loueres, sed capitaneus dictæ villæ cum centum de nostris exiuit animose contra mille, & Deo volente vicit eos, & tradidit in manus hominum nostræ partis centum & octoginta personas generosas ex hostibus, per omnia benedictus Deus. Pridie Kalendas Augusti capta fuit inopinato, villa de Pounteyse, prope Parisium, probitate capitanei de la Bouche, summo mane, qui nocte non procul à villa delitescens, inter vineas cum nonnullis de domini regis familia, in vigilia matutina repente scalarum scansione muros ascendit, vbi post diutinam dimicationem, occisis multis de defensoribus, & pluribus vulneratis, cum ciues cernerent numerum inuictum crescere inter eos, oppressi vecordia, portis apertis fugerunt quo sors quenque trahebat, fuerunt vtique in ea villa præfortes homines constituti pro defensione mille, qui ferebant lanceas atque scuta, & balistariorum duo millia, qui omnes sub festinatione versus Parisium fugere contendebant, sed intercepti sunt & præoccupati per comitẽ de Huntingdonia, qui & ipse destinatus fuit ad istud negotium, vt ipse ex vna parte aut altera muros ascendere moliretur, sed tamen retardatus fuerat in Marisco, nõ inueniens

ueniens exitum, vsque ad solis ortum. Occisa est ergo illa pene multitudo per comitem, villa per nostros detenta. In qua recondita fuerant omnis generis victualia ad duos annos, de cuius amænitate, diuitiis & vtilitate rex scripsit quod inter omnia quæ gessit in transmarinis partibus, opus magis vtile non peregit. Hæc autem gesta sunt expirantibus treugis, in crastino postquam Franci regem suis fallaciis delusissent, & pacis vias quas res obtulerat refutassent: ferunt quod dicta villa fuit instaurata sufficienter victualibus pro duobus annis. Die Lunæ proxima post festum sancti Matthæi apostoli, castrum Gisorcu recuperatum fuit per Anglos. Et die Sabbathi proximo post idem festum recuperatum fuit castrum de Galiard per eosdem. Dux Burgundiæ vocatus ad Dolphini colloquium, & suorum perfidorum complicum, proditiose peremptus est, licet perante pariter omnes pari sacramento se constrixissent, quod nullus alterum læderet eorundem qui ad colloquium conuenissent, filius ducis Burgundiæ (qui & hęres eiusdem) patris cupiens vindicare iugulationem, destinatis humiliter ad regē nostrum multis personis honorabilibus, pręstitit sacramentum per eosdem de fidelitate seruanda sibi. Episcopus Surreyensis domini Wintoniensis suffraganeº celebrauit solemnes ordines apud S. Hoc anno nouerca regis, Anna regina, per quosdam infamata de quodam maleficio, quod in læsionem regis commentata fuisset (amotis cunctis suis famulis) commendata est custodiæ Pellam, qui adhibitis sibi nouem seruientibus, introduxit eam in castrum de Peueneseye sub eius prouidentia gubernandam. Circa festum omnium sanctorum ducissa Clarenciæ cum multis aliis dominabus Angliæ in Neustriam transfretauit. Balthazar Cossa nuper dictus Iohannes Papa 23. decreto consilii Constanciensis degradatus, & incarceratus, propter humilem summissionem qua se summisit Papæ Martino, liberatur à carcere, & ad Cardinalatus restituitur dignitatem. Dominus Humfridus dux Glouerniæ, frater regis minimus, factus est custos regni Angliæ, loco fratris sui domini Iohannis ducis Bedfordiæ, qui vocatus à rege, nauigauit in Neustriam cum valida bellatorum manu, postquam gloriose regimen regni tenuerat per duos annos. Hoc anno. 16. die Maii nostri pugnauerunt cum Gallicis, qui venerant ad dissoluendum obsidionem villæ de Freney, quam comes Sarisburiensis obsedit, & occiderunt ex eis pene quinque millia, captis sexcentis cum Marescallo de Rows, & multis aliis nobilibus & honoratis viris. Ductores ex parte nostra fuere comites Huntingdoniæ, & Marchiæ: I. Grecornewayle, & Philippus de Leche. Capti sunt in hoc conflictu multa signa nobilium, inter quæ Wilhelmus Duglas perdidit vexillum suum, occisis de Scotis suis plusquam centum: signum Wilhelmi Duglas rex iussit extendi in ecclesia sanctæ Mariæ Rothomagi. Dux Burgundiæ per hoc tempus sollicitat, vt pax & concordia fiat inter reges, modo & forma sub certis condicionibus, quarum talis est effectus. In primis quod Rex noster acciperet & habebit in coniugem puellam præclarissimam dominam Katherinam, regis Francorum Caroli filiam. Et quod per eum modum illustrissimos consanguineos suos, regem Franciæ, & reginam, efficiet sibi patrem, & matrem, & eosdem vt patrem & matrem suos habebit & pro talibus venerabitur præ cunctis aliis personis mundi, & quod non impediet quin consanguineus suus rex Franciæ teneat & possideat quoad vixerit coronam & dignitatem regalem Franciæ, & prouentus more solito, ad sustentationem sui status, & onerum regni, & præfata consanguinea sua serenissima regina Franciæ conthoralis eiusdem regis Franciæ, etiam teneat quamdiu vixerit, statum & dignitatem reginæ, secundum morem regni prædicti, &c. Quæ pręmissa illustrissimus rex Angliæ se obseruaturum, facturum, & impleturum offert, dummodo per partem regis Franciæ ista promittantur, concordentur & fiant. Similiter in primis quod immediate post obitum eiusdem consanguinei sui, & ex tunc deinceps, corona & regnum Franciæ cum eorum iuribus, & pertinentiis vniuersis, manebunt & erunt ipsius regis Henrici, & hæredum suorum imperpetuum. Item quod pro eo quod pręfatus serenissimus consanguineus suus Franciæ, tenetur vt plurimum aduersa valetudine, sic quod non potest commode vacare disponendis regni negotiis, idcirco ad vitam eiusdem consanguinei sui Franciæ, facultas disponendi rempublicam regni prędicti, & exercitium (cum consilio nobilium & prudentum eiusdem regni, eidem serenissimo consanguineo obedientium, qui commodum & honorem ipsius regni dilexerint) penes ipsum dominum regem Henricum sint, & maneant, ita vt ipsam per se ipsum, & etiam per alios quos cū consilio pręfatorum nobilium ad hoc duxerit deputandos, regere possit & gubernare secundum exigentiā iusticiæ, & æquitatis. Item quod proceres, magnates, & nobiles,

Iuramentum commune regi Henrico.

ac status regni prędicti, tam spirituales quam temporales, necnon ciuitates, & notabiles cōmunitates, ac ciues, & Burgenses villarum eiusdem regni, pręfato cōsanguineo suo pro tempore obedientes, pręstabunt iuramenta quæ sequuntur. In primis quod eidem domino regi Henrico (facultatem & exercitium disponendi & regendi dictam rempublicam gerenti) ac iussionibus suis humiliter & obedienter in omnibus (exercitiū regiminis dicti regni concernentibus) & per omnia parebunt & intēdent. Item quod ea quæ inter pręfatum consanguineum, & consanguineam eiusdem regis, & ipsum regem, cum consilio eorum (quod iidem consanguineus, & consanguinea, & ipse dominus rex ad hoc duxerit adhibendos) appunctata fuerunt & concordata, ipsi proceres & magnates, &c. quatenus eos simul & singulos eorum concernere poterit, in omnibus & per omnia, bene & fideliter obseruabunt, & pro posse suo facient ab aliis quibuscunque obseruari. Item quod continue ab obitu & post obitum dicti consanguinei sui Franciæ, erunt ipsi fideles homines & ligei pręfati regis H. ac hæredum suorum, ac ipsum pro domino suo ligeo, ac supremo, ac vero rege Francię, absq; oppositione, contradictione, seu difficultate recipient & admittent, ac pro tali obedient, & quod (prætérquam dicto consanguineo) nulli vnquam posthæc tanquam regi & regenti regni Franciæ obedient, nisi eidem regi, Henrico & hæredibus suis. Item quod non erunt in consilio, auxilio, vel assensu, quod præfatus rex Henricus perdat vitam, aut membrum, seu capiatur mala captione, aut quod patiatur damnum seu diminutiōnem in persona, statu, honore, seu rebus, verum si quid tale contra eum moliri seu machinari nouerint, illud pro posse suo impedient, & eidem regi quam celerius poterint per seipsos seu nuncios vel litteris intimabunt. Item quod pręfatus serenissimus consanguineus suus Franciæ, super pręmissis omnibus & singulis, ac aliis quibuscunque inter ipsum consanguineum, & pręfatum regem in hac parte concordandis, eidem regi Henrico, dabit, & faciet, ac dari & fieri faciet, suas litteras patentes, suo magno sigillo sigillatas, nec non litteras patentes approbatorias & confirmatorias, pręfatæ serenissimæ principissæ consortis suæ, ac illustris consanguinei sui ducis Burgundiæ, & aliorum procerum & magnatum dicti regni, eidem consanguineo suo Franciæ nunc vel in futurum obedientium (quorum litteras in ea parte ab eodem consanguineo dictus rex exigere voluerit) sub ita claris, apertis & securis, modo, forma & verbis, sicut per consilia partium poterit aduisari, necnon omnimodas rationabiles securitates quas in hac parte velit idem rex Henricus. Et offert dominus rex Henricus, quod simili modo pro parte sua, dabit & faciet super eisdem suas litteras patentes, approbatorias & affirmatorias, pręclarissimorum fratrum suorum & aliorum de sanguine suo regali, pro eorumque & magnatum sibi obedientium, nec non omnimodas securitates rationabiles, quas dictus consanguineus exigere velit in hac parte. Duce Burgundiæ suadente, rex Francus & regina conthoralis eius, necnon & magnates & proceres qui astabant eidem regi, gratanter admiserunt pręscriptos articulos, & eos se obseruaturos fideliter promiserunt. Ac proinde Rex Angliæ cœpit equitare cum exercitu versus regem Franciæ, qui perhendinauit apud Troys in Campania de Ponteys, octauo die Mensis Maii, transiens per villam sancti Dionisii, vbi & obtulit & deuotiones fecit. Deinde transiit iuxta fossata Parisceorum (populo ciuitatis inspectante, & vt apparuit valde gaudente) peruenitque ad pontem de Charenton, super quem Turris habetur fortissima, & ex vtraque parte turris est pons eleuabilis & tractabilis, sic quod nullus accedere potest ad Turrim, si isti pontes fuerint eleuati. In hoc loco rex dimisit dominum Wilhelmum Gascoine, cum forti manu ad pontis custodiam donec rediret, sicque fecit in omnibus locis in quibus tales pontes habebantur. Tandem vicesimo die mensis Maii peruenit ad Troys, vbi cum summa reuerentia pontifices qui fuerunt in villa, & Cancellarius Franciæ; cum toto clero & omnes qui aliquem gradum tenebant circa regem Francum, dux Burgundiæ cum multis proceribus & militibus, facti sunt in obuiam domino nostro regi ad spacium miliarii extra ciuitatem. In crastino partes conuenerunt ad Ecclesiam sancti Petri, rex videlicet cum quadraginta personis dominorum, militum, & armigerorum (ad istud negotium specialiter assignatorum) ducissa quoque Clarenciæ intrauit cum domino nostro rege: regina vero Franciæ venit illuc cum duce Burgundiæ, & quadraginta personis de suo consilio, & cum ea filia sua domina Katherina ducissa de Baire, & regina Anglię mox futura. Obuiauerūt igitur rex & regina in medio ipsius ecclesiæ, & ascenderunt pariter ad maius altare, vbi corā vtrisq; partibus recitabantur omnes articuli & appunctuationes pręmissæ concordiæ quæ (partibus

bus consentientibus) sigillatæ fuere sigillis amborum regum, & partes iuratæ de concordia sine fraude. Quibus ita gestis, dominus rex & Katherina fecerunt assecurationem fide interposita per manus eorundem. Post hæc dux Burgundiæ iurauit publice, quod esset obediens domino nostro Regi tanquam regenti Franciæ, durante termino vitæ Regis Franci, & quod post eius decessum deueniret illico ligeus homo Regis nostri: proinde mox pax proclamata fuit, primo in parte regis Franci in lingua Gallica, & expost in parte Regis nostri in lingua nostra, vbi tunc recitati fuerunt articuli istius concordiæ, & publicati per totam ciuitatem, & exercitum Anglicanum. Tertio die mensis Iunii (scilicet in crastino Trinitatis) rex noster Henricus duxit in vxorem dominam Katherinam, & assignauit sibi ministros domus suæ valentes personas Anglicanas, nec remansit in eius obsequio quisquam Gallicus, exceptis tribus mulierculis generosis, & duabus ancillis, quæ famularentur magistræ suæ. Acta sunt hæc anno gratiæ millesimo quadringentesimo vicesimo, & regni regis Franci quadragesimo, & regis Anglorum octauo. Quartodecimo die mensis Iunii facta fuit London. solemnis processio, in qua & sermo de præmissis publice dicebatur apud crucem sancti Pauli, vbi insuper diuulgabatur, quod sigillum regis Angliæ confringeretur, & insculptio noua fieret in eodem, quæ nomen regis præferret, adiecto titulo, quod Rex noster in suis apicibus rex Angliæ vocaretur, & regens vel rector Franciæ, & heres apparens regni prædicti.

Nuptiis itaque inter dominum regem Angliæ, & dominam Katherinam filiam regis Franciæ (vt præscribitur) solemniter celebratis, & pace reformata, Rex Angliæ (vtpote rector & hæres Franciæ) se disposuit ad ciuitates sibi & coronæ Franciæ rebelles, pro suis viribus subiugandis, cepit ciuitates de Saunz, & de Botreus per deditionem continuo sibi redditas: deinde ad ciuitatem fortissimam de Melon cum suis exercitibus se transtulit, & eandem per obsidionem fortissimam vallauit: fuerunt namque in ipsa obsidione reges Angliæ, & Franciæ, & Scotiæ, ducesque Burgundiæ, Bauariæ, Clarentiæ, Bedfordiæ & Excestriæ, Comites vero Marchiæ, Warwici, Huntingdon, de Somersede, &c. Et alii domini, Barones, milites, & armigeri genere præclari, & armis validi, quorum nomina memoriæ non occurrunt. Durauit ipsa obsidio 14. ebdomadibus, & quatuor diebus, videlicet à festo sanctę Mariæ Magdalenæ vsq; ad festum omnium sanctorum proximum sequens, non sine quotidiano pene & valido conflictu obsidentium cum obsessis, læsione, mutilatione, & interitu plurimorum. Interierunt namque de obsidentibus (vt asseritur) plures quam mille & septingenti viri. Fuerat namque dicta obsidio Anglicis omnium obsidionum, quas antea habuerant, magis nociua. Tandem deficientibus & absumptis cunctis victualibus obsessorum, regnum Angliæ & Franciæ se gratiæ reddiderunt, de quibus plures quam quadringẽti, de valentioribus castrorum diuersorum custodiæ sunt commissi, reliqui vero regis Angliæ pietate sunt dimissi. Habita igitur de suis rebellibus tam mortifera, quam gloriosa victoria, reges prædicti cum magna parte eorum exercitus, Parisius accesserunt, ibidem dies natalitios, & maximum Parliamentum solemniter celebraturi.

Anno domini millesimo quadringentesimo vicesimo primo, regni vero Henrici quinti regis Angliæ heredis & regentis Franciæ nono, tenuit idem rex natale domini Parisius, in quodam loco munitissimo (castrum sancti Antonii vocitatum) in latere eiusdem ciuitatis situm, vbi in ciuitatem poterat respicere, & rebelles eidem (si necesse fuerit) de facili cohibere, non tamen sine vigilia sui exercitus, & custodia satis forti. Expletis diebus natalitiis, & solenni parliamento ibidem, rex Angliæ Rothomagum transiit, ibique cum suis Normannis & Anglicis ligeis aliud Parliamentum similiter celebrauit. Dispositis dehinc sufficienti securitate & custodia (vt sibi videbatur) tam pro regno Franciæ, quam ducatu Normanniæ, Angliam properauit, & per Picardiam & Calesiam pertransiens, in vigilia Purificationis beatæ Mariæ Doueriam, deinde Cantuariam, cum regina sibi nouiter nupta aduenit, domino Iohanne Cornewayle milite reliquis in partibus transmarinis pro tutela perquisitorum, & patriæ derelicto. Transactis quoque Cantuariæ paucis diebus, London. accessit, vbi à clero, ciuibus & populo ludicris & vario apparatu (vt decuit) cum maximo gaudio receptus fuit. Dicta quoque regina, (dominica prima quadragesimæ proximo sequente) præmissa equitationibus, & processionibus congruis, ad Westmonasterium à turri London. conducta, & ibidem ministerio Cantuariensis Archiepiscopi (& aliorum quibus competit) solemniter coronata. Coronatione itaque Reginæ cum omni so-

lemnitate & lætitia (vt decuit) celebrata, & competenti familia eidem, & eius hospitio deputata, rex cum regina per diuersa loca solênia & celebria sanctorum pertransiens, & peregrinationes suas & vota adimplens, festum Paschæ apud Leicestriam tenuit, festum vero sancti Georgii non ipso eius die, sed vsq; ad dominicam post ascensionem Domini apud castrum de Windesore tenendum more solito prorogauit. Quo quidem tempore Parliamentum per ipsum primitus limitatum Londini fuerat inceptum, & infra mensem feliciter expeditum. Nempe præter decimam à clero, & quintam decimam à populo domino Regi (in suarum guerrarum sustentationem & subsidium) conceditur, multa alia sunt in clero & populo ad Regis placitum reformata. Et præcipue in ordine nigrorum monachorum, illuc in maximo numero regis edicto insimul congregato. Fuerant vtique ibidem etiam sexaginta abbates, & priores conuentuales etiam trecenti, & amplius monachi, doctores, & procuratores. Delatum namque fuerat regiæ Maiestati, à quibusdam falsis fratribus, Abbates cum sociis, multum deuiasse, religionem monasticam à suis primæuis institutionibus, & obseruantiis, fore dilapsam, & necessario per eundem & non aliter posse reformari. Quæ quidem credibilior fuerat eo, quod maior pars prælatorum ac seniorum eiusdem ordinis defecisset, & effrenata iuuentus eius tempore successisset, vnde idem Rex cum quatuor solummodo personis valentibus, ad eosdem in capitulo Westmonasterii insimul congregatis, satis humiliter intrauit, & præmissa humili salutatione, collationem ad hoc idoneam, per Episcopum Excestriæ (magistrum videlicet Edmundum Lacy sacræ Theologiæ professorem) auditurus consedit, post cuius terminationem ipsemet eisdem alloquebatur de pristina religione monachorum, & ob hoc suorum antecessorum & aliorum in fundatione & dotatione monasteriorum deuotione, ac de modernorum negligentiis & indeuotione. Tradiditque eisdem quosdam articulos, vt expost se per eosdem corrigerent: suppliciter exorans, vt ad pristinam religionem se retraherent, pro ipso & statu regni eius, & Ecclesiæ indesinenter orarent, satis animose & corditer affirmans, & si talia agerent, se ipsos nullum hostem penitus verituros, & se in eorum orationibus specialiter confidere, quibus quidem articulis, & aliis, per dictum Episcopum & alios ex parte regia approbatis per Abbatem sancti Albani (sacræ Theologiæ professorem) & alios valentiores, & sapientiores dictæ congregationis, diligenter discussis: facere fuerat super eisdem reformationem, prout tempus, status, & imbecillitas hominum videretur permittere, per capitulum prouinciale proximum approbandum, & per dominum Apostolicum confirmandum. Quam qui voluerit aspicere in monasterio sancti Albani & aliis pluribus locis eiusdem religionis poterit inuenire. Statutum etiam fuerat in eodem parliamento, ad instantiam maximam domini regis (vt asseritur) per clerum, vt tertium beneficium collationi seu præsentationi prælatorum & monasteriorum pertinens amodo per septennium vacaturum conferretur alicui clerico vniuersitatis Oxoniæ, seu Cantabrigiæ, secundum modum & formam in quodam statuto inde plenius specificato. Ad petitionem insuper domini regis obtentum fuerat, quod portio hereditaria de comitibus Northamptoniæ, Herfordiæ, & Estsexiæ, ipsum concernens, paribus gauderent libertatib. alias per Edwardum tertium regem Angliæ ducatui de Lancastria primitus concessis. Plura quoque alia fuerant statuta, quæ nostræ notitiæ non occurrunt, inter parliamentalia statuta plenius annotata. Præterea dominus Thomas frater regis (dux Clarentiæ) cum exercitu Anglicano satis valido in Franciam progreditur, Regis & regni rebelles subiiciens, & eorum bona sibi & suis diripiens, peruenit ad castrum fortissimum in partibus de Meyns, (Beuford nominatum) vbi à duobus Scotis per suos exploratores seu feriarios interceptus, relatus sibi fuerat exercitus Dolphini, ad numerum quatuor millium pugnatorum per quatuor inde leucas prope ciuitatem nominatam residere: vnde supra modum exhilaratus, & secus quam decuit tantum Principem, festinos transmisit nuntios ad capitaneos sui exercitus per patriam dispersos, vt ipsum illuc sequerentur indilate. Ipse quoq; dux cum paucis vltra numerum non supputatum, inde progrediens peruenit ad quendam fluuium & mariscum, quos (cum maxima difficultate, & non sine suorum tam hominum quam equorum amissione) pertransiens, diuisim & absque militari ordine incedens, in manus suorum inimicorum se iniecit, à quibus ipse & alii plurimi de suis valentioribus fuerant interfecti, plurimi quoque intercepti, grauibus redemptionibus redimendi. Multi quoque plures cecidissent, nisi vox eorum conflictum præpedisset, latebant tamen suos aduersarios quos occiderût, donec

per

per duos haroldos (per ipsum ibidem interceptos, & super hoc stricto iuraměto oneratos) scrutinio facto corporum occisorum continuo inde certificari plenius extiterunt. Imposuerunt dictum Ducis corpus in quodam vehiculo ad Dolphinum (qui tunc temporis Turonis aderat) cum ceteris captiuis deducendis, sed filius dicti Ducis nothus, coadunato reliquo exercitu, illud de eorum manibus viriliter eripuit, & ad suam coniugem ducissam in Normanniam transmisit, in Ecclesia Christi Cantuariæ postea tumulatum. Cecideruntque ibidem dominus de Ros, & germanus eius, dominus Gilbertus Humfreuile factus Comes de Kyme, & dominus Iohannes Gray factus scilicet per eundem Comes de Tankeruile in Normannia. Capti quoque fuerant ibidem comes dominus de Huntingdon, dominus comes de Somerset, & frater eius dominus Fitzwalter, & dominus Wilhelmus Bower. Ceperunt namque dicti regis aduersarii in eius absentia quandam ciuitatem munitam, primitus sibi redditam: eius capitaneo Anglicano cum omnibus aliis gladio trucidatis, de quibus victoriis elati, tantam conceperunt audaciam, vt timeretur de rebellione & redditu ceterorum superius sibi redditorum, vnde supplicarunt attentius domino regi sui fideles & ligei, vt ad illas partes cum valida armatorum manu quantocius festinaret. Rex igitur omnibus regnum Angliæ, & guerras Scotiæ concernentibus, pro suo beneplacito dispositis, cum valida armatorum & arcbitenentium manu (ad mille & amplius supputatis) ad partes Gallicanas rediit, mortem sui fratris & ceterorum pro suis viribus vindicaturus, sed noluit Dolphinus cum eo cõfligere: licet aliter eidem suis nuntiis intimasset, & maiorem exercitum, vt asseritur, habuisset, & eidem iuramento astrinxerat, si daretur oportunitas cum rege nostro Angliæ voluisse confligere: sed se in longinquis tunc partibus tenuit, & patriam vndiq; deuastauit: vnde asseritur maiorem suorum stipědiariorum armatorum partem ab eo recessisse, nec ei diutius militare voluisse. Rex itaque postquam per terras per ipsum Dolphinum primitus vastatas, cum magno detrimento sui exercitus inaniter persecutus fuisset ciuitatem de Mewz, super fluuium & partibus de Bry, suis rebellibus plenam cum suis exercitibus obsedit, vbi per conflictum & victualium inediam, magna eius multitudo consumpta vel infirmata fuit, magna quoque eius pars in Angliam rediit denuo minime reditura. Per idem tempus Dux Burgundiæ ciuitatem sancti Richardi munitissimam sibi & coronæ Franciæ rebellem adiutorio Anglicorum obsidione vallauit, sed ad eius dotationem ex causis subsequentibus non peruenit. Nam Pikardi & Gallici vndique congregati dictam obsidionem dissoluere nitebantur, maiori armatorum super eum numero irruente. Quorum aduentum paulo prius per suos exploratores præsciens, tria propria tentoria combussit, & se fugere simulauit, vnde eius aduersarii amplius efferati, eum persequi non desistunt, sed inter ipsum & insidias eiusdem repositi intercepti mille & octingenti de eisdem occisi, ac captiuati, ceteris per fugam dilapsis. Sic itaque prædicta obsidione dissoluta, ipse Dux pro tanta victoria Deo gratias retulit, & suas peregrinationes & vota ob hoc promissa indilate persoluit, non enim poterat cum suo exercitu pro tunc amplius obsidere, propter cremationem suorum tentoriorum (vt præscribitur) quia magna pars sui exercitus ab eo recesserat ante conflictum, & sui aduersarii taliter prouocati super eum accrescere poterant tota die.

Postquam vero Christianissimus & excellentissimus Hungariæ, Boemię ac Romanorum Rex Sigismundus ad Romanum imperium electus, sua præsentiali sollicitudine, Ecclesiam Dei cum generali consilio stabilisset, & verum domini vicarium & successorem Petri Martinum quintum in eadem præfecisset, rediit ad sua regna, & dominia propria, pro inimicis fidei debellandis, & hæresi Lolardorum (qui tepore & manu tenentia sui fratris senioris in regno Boemiæ inualuerat) pro suis viribus distrahendis. Collecta itaque armatorum maxima multitudine, vniuersitatem, & ciuitatem de Prage (in qua vltra ceteras dicta hæresis originem sumserat, & suas radices fixerat & dilatauerat) etiam sibi rebellem obsidione fortissima circumcinxit. Videntes igitur obsessi, tantæ se potentiæ non posse resistere, summiserunt se totaliter eius imperio, fatentes se fore eius ligeos, & eius consilio, ordinationi, & imperio parituros, dummodo maximam partem sui exercitus (quæ totam eorum patriam deuastauerat) remitteret: & cum suo solo familiari exercitu, cum eisdem inde amicabiliter pertractaret, eidem victualia & dona in signum suæ promissionis & futuræ fidelitatis emittentes, & suos ambassiatores honorifice suscipientes, quorum promissionibus nimis credulus, & effusionem sanguinis Christiani euitare desiderãs, fortissimam

Sigismundus Pragam obsidet.

partem

partem suorum exercituum remisit, & reliquo suo familiari exercitu (vt optauerant) rei exitum expectauit. Videntes igitur fallaces, & fallidici, tempus suis desideriis arrisisse, irruperunt etiam subito in eius exercitum, feceruntque inde stragem maximam, antequam imperator ceteris poterat subuenire. Tandem resumpto spiritu viuaciori, per medium illorum trina vice se ingessit, plurimos peremit, & ceteros reintrare coegit. Et cum reliquo exercitu ad propria rediit, fortior denuo rediturus, & sui iniuriam vindicaturus, coadunato namque suorum principum, ducum, & militum, & aliorum armatorum, & architenentium, & balistariorum validissimo exercitu, cum Archiepiscopis, Coloniensi, Maguntunensi, & Treuerensi, & aliis (ob hoc exhortatione & auctoritate Apostolica cruce signatis) dictos hæreticos persequi non cessauit, & eosdem aut vnitati fidei & Ecclesiæ reuocauit, aut gladio vel ignibus tradidit deuorandos.

Pragenses fœdifragi.

Hoc etiam anno domina Katherina regina Angliæ peperit filium suum primogenitum, apud castrum suum de Windeshora, die sancti Nicholai Episcopi & confessoris, & vocatum est nomen Henricus. Susceperunt namque eum de sacro fonte dominus Iohannes dux Bedfordiæ (eius auunculus, & pro tunc custos Angliæ) & dominus Henricus domini regis auunculus, Wintoniensis Episcopus, & domina Iakelina ducissa Holandiæ (pro tunc in Anglia moram trahēs) ministerio domini Henrici Cantuariensis Archiepiscopi, cum ea qua decuit solemnitate & lætitia (cunctorum præcipue Anglicorum) non sine maximis donatiuis ad magnum valorem computatis. Hoc insuper anno primo die mensis Decembris, coadunatum est Parliamentum apud Westmonasterium per dominum Regem, domino duce Bedfordiæ (pro tunc custode Angliæ) eidem præsidente. In quo fuerat vna quinta decima a laico populo domino regi in suarum guerrarum subsidium concessa, ad festum Purificationis beatæ virginis, & sancti Martini eidem persoluēdum, sed nihil à clero ea vice pro eo quod decima per eundem in vltimo Parliamento conditione tali concessa nondum fuerat plene persoluta, sub ea etiam conditione, quod prima medietas dictæ quintæ decimæ solueretur de pecunia conseruata & alia tunc currente. Ordinatū etiam fuerat, quod talis moneta cum reliquo vsq; dictum festum Purificationis indifferenter curreret, dummodo foret argentum verum vel aurum, nec tonsione vel lotione enormiter diminutum. Hoc etiam anno mense Aprili transfretauit regina Angliæ in Normanniam, cum manu valida sub conductu domini Iohannis fratris regis, ducis Bedfordię: & dominus Humfridus frater eiusdem custos Angliæ subrogatur.

Anno Domini millesimo quadringentesimo vicesimo secundo, tenuit dominus rex Angliæ regens & heres regni Francię, natale domini cū suo pauco Anglorum exercitu sibi relicto, in obsidione ciuitatis de Mews, in partibus de Bry, quam obsederat per quoddam spatium anni proximi præcedentis. Durauit quoq; eadē obsidio vsq; 5. diem mensis Maii proximo subsequentem, quo quidem die reddita fuerat ciuitas memorata, cum omnibus eidem pertinentibus dispositioni & gratiæ domini Regis. Rex vero admisit ad gratiam omnes inclusos, præter Scotos, Hibernicos, & falsos Anglicos, & alios sibi antea iuratos, sed de valentioribus ad Angliam sunt conducti Comitis Deuoniæ transmissi, & ibidem diuersis carceribus mancipati, grauibus (vt creditur) summis pecuniæ redimendi: saluis etiam domino Regi omnimodis armatura, victualibus, & re pretiosa in eadem ciuitate repertis. Interea Dolphinus cum Comite de Armanak & Scotis, & aliis sibi adhærentib. & exercitu satis valido, quandam ciuitatem muratam ducis Burgundiæ obsedit. Obsessi igitur ob inopiam victualium in arcto positi, miserunt eidem Duci ac etiam domino regi Angliæ heredi & regenti Franciæ pro succursu: alias vrbem prædictam eosdem eidem Dolphino necessario reddituros. Misit igitur Dominus Rex illuc cum suis exercitibus fratrem suum Dominum Iohannem Ducem Bedfordiæ, Dominum Thomam Beuford auunculum suum Ducem Excestriæ, Comitem Marchiæ, Comitem Warwyci, & alios Comites, & Barones, & milites (quorum nomina nostræ notitiæ non occurrunt) cum dicto Duce Burgundiæ pro dicta obsidione amouenda, & bellis cum suis aduersariis committendis: sed Dolphinus eorum aduentu per suos exploratores recognito, more solito fugit, & eius tentoria Anglorum direptioni dereliquit. Rex itaque diutina intemperie (quam ex nimio & diutino labore contraxerat) interim incidit in febrem acutā cū dissenteria vehementi, quæ in tantum eius vires consumpserant, quod medici eidem medicinas aliquas intrinsecas apponere non audebant, sed de eius vita penitus desperabant. Cernens igitur Dominus Rex sibi mortem proximam imminere,

nere, conuocatis suis ducib. & aliis qui adesse poterant, pro regnis tam Franciæ quam Angliæ, ac ducatu Normanniæ sapienter disposuit, testamentum confecit, & debita sua de suis thesauris & iocalibus superhabundantibus soluenda constituit, sumptisque viuifici corporis dominici & aliis, quæ ad Christianum pertinent, sacramentis, in vera pœnitentia, fide recta, spe certa, & charitate perfecta, & bona memoria, huic seculo & suis valefaciens, animam suam suo reddidit creatori penultimo die mensis Augusti, postquam regnasset nouem annis, quinque mensibus, & 14. diebus, sibique similem inter Christianos Reges vel Principes non reliquit, vnde eius mors non solum regnicolis Angliæ & Franciæ, verum toti Christianitati non merito est deflenda. *Henrici 5. mors.* Fuit itaque pius in animo, rarus & discretus in verbo, prouidus in consilio, prudens in iudicio, modestus in vultu, magnanimus in actu, constans in agendis, in peregrinationi bus frequens, & eleemosynis largus, Deo deuotus, & Ecclesiæ prælatos & ministros promouens & honorans, belliger quoque insignis & fortunatus: qui in cunctis congressibus bellicis semper victoriam reportabat. In ædificiis construendis, & monasteriis fundandis magnificus, in donis munificus, inimicos fidei & Ecclesiæ super omnia persequens & impugnans. Hæc & eius gesta notabilia eius subditi animo reuoluentes, de tam subitanea & terribili mutatione dexteræ excelsi plurimum formidabant, ac indicibiliter condolebant, nec mirum, cum pro tam potentissimo rege & domino sapiente, & omnibus bonis moribus adornato, reciperent pro eorum Rege & domino eius filium nondum annalem, inualidum & improuidum, ad regendum tot & tanta regna, & dominia sibi hereditarie pertinentia: illud væ Salomonis metuentes, cuius terræ rex puer est, &c. Nisi eius bonitatis clementia subueniat, qui æque mirabilia operatur in minimis vt in magnis, cuius manus non est abbreuiata quin faciat bonũ, dummodo in eius & nostris oculis ad modũ nostri regis humiles efficiamur & paruuli, & in nostris actibus & bonis consiliis indiuisi. Rex itaque Franciæ Carolus audita morte sui generi Angliæ prænotati, post solennes exequias & missas in sua capella pro eius anima solemniter celebratas, accersito eius edicto suorum prælatorum & aliorum dominorum (qui concordiæ nuper pridiũ inter regna Francię & Angliæ consenserant) numero copioso, fecit eandem concordiã coram ipsis perlegi, & tam suo quam illorum iuramento super corpus dominicum & sancti Dei Euangelia denuo confirmari. Deinde dolore & desolatione contabescens, 13. die subsequenti & ipse instabili luci seculi valefecit. *Caroli mors.* Sed & omnis pene Francigenæ, qui eiusdem regis Angliæ æquum & discretum regimen post tam turbulentam & improbam aliorum tyrannidem experti fuerant, planctu maximo condolebant, præcipue Parisienses, & Rotomagenses, eiusdem Regis corpus in funeralibus obsequiis, legitime, & oblationibus pro eorum viribus multipliciter honorantes, offerentes auri summas maximas pro eius corpore inter eosdem tumulando, pro eorum honore & solamine singulari, sed hoc fieri non poterat pro eo, quod testamentarie primitus legauerat se apud Westmonasterium tumulandum, quod postmodum, vt sequitur, satis honorifice est completum. Congregato interea apud Parisium & Rotomagum magno consilio vtriusq; regni, dominoque Iohanne fratre regis duce Bedfordiæ, & custode ducatus Normanniæ, ac domino duce Burgundiæ regente regis & regni Franciæ, prout idem rex Angliæ viuens ordinauerat constitutis. Nec non comite Salisburiensi, Comiteque Southfolchię & aliis pluribus proceribus ad tutelam castrorum, & villarum inibi relictarum. Reliqui pene Comités & domini cum regis corpore, & regina ad Caleiam, deinde in Angliam redierunt, præmissis Regis thesauris & iocalibus in Turri Londoniensi conseruandis. Regiis quoque exequiis apud Cantuariam & sanctum Paulum Londini, & Westmonasterium (vt tantum Principem decuit) solemniter celebratis, inceptum fuerat Parliamentum auctoritate & breuibus Henrici Regis Angliæ sexti dicti Regis filii, pridem summoniti apud Westmonasterium, præsidentė eidem eius auunculo domino Humfrido duce Gloucestriæ, prius custode Angliæ commissione dicti Regis. Infra quod Parliamentum solennes exequiæ regis ab omnibus statibus (vt pręscribitur) fuerant celebratę. Cuius Regis mortui apparatus si scire libeat, talis erat. Superposita namq; fuerat cistę, in qua corpus eius habebatur quędam imago staturę & faciei Regis mortui similima, clamide purpurea satis longa & larga cum furrura de Ermyn induta, sceptrum in vna manu, & pila rotunda aurea cum cruce infixa in altera, Corona aurea in capite, super capellum regni & sandalis regiis in pedib. impositis. Et taliter eleuatur in curru, vt à singulis videri potuisset, vt p hoc mœror & dolor accresceret, & eius amici & subditi pro eius anima domi-

dominum tenerius exorarent. Fertur etiam mille torticios magnos per venerabiles personas circa eius corpus delatos, & pannos aureos, & sericos pro eodem oblatos. Adducti etiam fuerant ad maius altare Westmonasterii tres dextrarii cum eorum sessoribus, vt moris est, armis regis Angliæ & Franciæ, optime armatis, & sessores inibi inde expoliati. Arma vero integre ablata, vexilla insuper circa corpus defuncti ferebantur. Arma sancti Georgii Angliæ & Franciæ, ac imaginum sanctæ Trinitatis sanctæ Mariæ continentur, sicque corpus dicti Regis vsque ad monasterium deducitur, & ministerio prælatorum & procerum regni inter Reges Angliæ, ibidem inter feretrum sancti Edwardi, & Capellam sanctæ virginis (loco quo reliquiæ ibidem fuerant reconditæ) honorifice fuerat tumulatum, ac Parliamentum continuatum. In quo quidem Parliamento ex assensu omnium statuum eiusdem, idem Dux defensor seu protector Angliæ in absentia sui fratris senioris Ducis videlicet Bedfordiæ fuerat ordinatus, ac nominatus, omniaque regni officia & beneficia eius dispositioni sunt commissa.

F I N I S.

YPO-

YPODIGMA NEVSTRIÆ VEL NORMANNIÆ, PER THOMAM *DE VVALSINGHAM: AB IRRVPTIO-ne Normannorum vsque ad annum sextum regni Henrici quinti.*

DVCES NORMANNORVM.

ROLLO SIVE ROBERTVS.

GVLIELMVS.

RICHARDVS I.

RICHARDVS II.

RICHARDVS III.

ROBERTVS.

GVLIELMVS CONQVESTOR.

ANNI,

ANNI, IN QVIBVS DE REGIBVS IN HOC Ypodigmate tractatur.

Regum nomina.	An. D.	Pag.	Regum nomina.	An. D.	Pag.	Regum nomina.	An. D.	Pag.
Wilhelm. Con.	1066	436	Henricus II.	1160	446	Henricus III.	1224	464
	1067	438		1163	446		1225	464
	1069	438		1166	446		1226	464
	1070	438		1167	447		1227	464
	1071	438		1168	447		1230	464
	1072	438		1170	447		1231	464
	1073	439		1172	447		1232	464
	1074	439		1173	448		1233	464
	1075	439		1174	449		1234	464
	1076	439		1176	451		1235	465
	1077	439		1177	451		1236	465
	1079	439		1178	451		1237	465
	1080	439		1179	451		1238	465
	1087	439		1180	451		1239	465
Wilhel. Rufus.	1088	440		1181	451		1240	465
	1090	440		1182	451		1241	465
	1091	440		1183	451		1242	465
	1093	440		1185	452		1243	466
	1095	441		1186	452		1244	466
	1096	441		1187	452		1245	466
	1097	441	Richardus I.	1189	452		1246	466
	1098	443		1190	453		1247	466
	1099	443		1191	453		1248	466
Henricus I.	1100	443		1192	454		1249	466
	1101	443		1193	455		1250	466
	1104	443		1194	456		1251	467
	1106	443		1195	456		1252	467
	1110	443		1196	456		1253	467
	1118	443		1197	456		1254	467
	1119	444		1198	457		1255	467
	1120	444	Iohannes.	1199	457		1256	467
	1123	444		1200	458		1257	467
	1125	444		1201	458		1258	467
	1127	444		1202	458		1259	407
	1129	444		1203	459		1260	468
	1133	444		1204	459		1261	468
	1134	444		1205	459		1262	468
Stephanus.	1135	444		1206	459		1263	468
	1136	445		1207	459		1264	469
	1137	445		1208	459		1266	470
	1138	445		1209	460		1267	470
	1139	445		1210	460		1268	471
	1141	445		1211	460		1269	471
	1142	445		1212	460		1270	471
	1143	445		1213	460		1271	472
	1146	445		1214	461	Edvvardus I.	1272	472
	1148	445		1215	461		1273	472
	1150	446	Henricus III.	1216	462		1274	473
	1151	446		1217	463		1275	473
	1152	446		1218	463		1276	473
Henricus II.	1153	446		1220	463		1277	473
	1156	446		1221	464		1278	474
	1158	446		1222	464		1279	474
	1159	446		1223	464		1280	474

Regum nomina.	An.D.	Pag.	Regum nomina.	An.D.	Pag.	Regum nomina	An.D.	Pag.
Edvvardus I.	1281	474		1327	508		1371	528
	1282	475		1328	510		1372	528
	1283	475	*Edwardus III.*	1329	510		1374	529
	1284	476		1330	510		1375	530
	1285	476		1331	511	*Richardus II.*	1376	530
	1286	476		1332	511		1377	531
	1287	476		1333	511		1378	532
	1288	476		1334	511		1379	532
	1289	476		1335	512		1380	533
	1290	477		1336	512		1381	534
	1291	477		1337	512		1382	535
	1292	479		1338	513		1383	535
	1293	480		1339	513		1384	536
	1294	481		1340	514		1385	537
	1295	482		1341	514		1386	538
	1296	483		1342	514		1387	539
	1297	486		1343	515		1388	542
	1298	488		1344	515		1389	544
	1299	489		1345	516		1390	544
	1300	490		1346	516		1391	545
	1301	490		1347	518		1392	546
	1302	490		1348	519		1393	546
	1303	490		1349	519		1394	547
	1304	497		1350	519		1395	547
	1305	497		1351	519		1396	548
	1306	498		1352	519		1397	550
	1307	498		1353	520	*Henricus IIII.*	1398	551
Edwardus II.	1308	499		1354	520		1399	552
	1309	500		1355	520		1400	555
	1310	500		1356	521		1401	557
	1311	500		1357	522		1402	557
	1312	501		1358	522		1403	559
	1313	501		1359	523		1404	561
	1314	501		1360	523		1405	564
	1315	502		1361	524		1406	566
	1316	902		1362	524		1407	567
	1317	503		1363	524		1408	568
	1318	503		1364	525		1409	569
	1319	504		1365	525		1410	570
	1320	504		1366	525		1411	571
	1321	504		1367	526	*Henricus V.*	1412	572
	1322	505		1368	527		1413	573
	1323	506		1369	527		1414	577
	1324	506		1370	527		1416	585
	1325	507						

YPODIGMA NEVSTRIÆ PER TH. DE WALSINGHAM.

AGNIFICENTISSIMO & Illustrissimo Francorum & Anglorum Regi, Henrico Normanniæ conquestori, Principi Walliæ serenissimo, Hyberniæ & Aquitaniæ domino, Dei gratia semper & vbique victori. Suorum minimus Orator frater Thomas *de* Walsingham, *Monachus Monasterii S. Albani Anglorum Protomartyris humili cum recommendatione. Salutem in eo qui dat salutem Regibus. Cogitanti mihi inter studia contemplationis claustralis, quantis virtutum dotibus, ac victoriarum titulis Deus omnipotens vos extulerit, quantis specialium gratiarum donis cumulauerit, vt hostes etiam vestram sapientiam prædicent, discretionem mirentur, & vbiq; commendent, iustitiam laudum præconiis celebrent, fateor spirituali iocunditate, & interiori gaudio sum repletus atq; refertus, multo suauius quam ab epulis exquisitis. Sed inter hæc oritur in mente mea quoddam nubilum, quod obfuscat conceptum cordis mei iubilum, dum vereri cogor gentis morem solitum, quæ multotiens paruipendit etiam emissum votum publicum, & solenne præstitum iuramentum. Dumque memor fui dierum antiquorum, recolens fraudes, facinora, factiones, & scelera commissa per hostes, anxiatus est in me spiritus meus, & in me turbatum est cor meum, & pene defecit in dolore vita mea, sciens, quod cras poterunt fieri turpia sicut heri. Et metuens ne forte quouis modo vestra circumueniretur innocentia, scrutatus sum in mente mea, quid maxime vestræ saluti suffragari posset conuersanti inter tot pericula. Tandem occurrit inter plurima scribere vestræ celsitudini, quam præcordialiter diligit anima mea quicquam, per quod tutior simul & cautior esse possit. Teste nempe Poeta:* Omnia vincit amor: *Quid id in me efficit, vt non verear licet inculto & impolito sermone, tam sapienti, tam glorioso Principi balbutiendo proferre, quæ mente tractaui, & vestræ serenitati vtcunque pandere, quæ pro salute regio corde concepi. Hinc est, quod breuem tabulam compilare studui, quæ facit à principio conquestus Neustriæ per Normannos vsque ad conquestum Angliæ per eosdem. Quam deduxi vsque ad tempus, quo vestra Maiestas eandem Normanniam abalienatam contra fas & iustitiam à vestris progenitoribus per annos circiter ducentos & viginti potenter & victoriose sub iugum venire compulit, & pro votis regaliter ordinauit. Proinde (domine mi Rex inclyte) vobis in hoc opusculo conspicienda porrigo gesta præterita, bella varia, paces pactas mutuo, fœdera violata firmata iuramento, promissiones, sponsiones, oblationes factas antecessoribus vestris sub dolo, hostium deceptiones & hypocrisim, & quicquid hostis adinuenire potuit exquisita calliditate, per quod seducere posset nobile genus vestrum. Igitur quia nullum magis decet plura scire, quam Principem, cuius doctrina maxime subiectis prodesse potest, hunc libellum si placeat inspiciendum vestræ celsitudini, ego pauper & modicus deuotus obtuli, imponens illi nomen* Ypodigma Neustriæ, *eo quod prædemonstret præcipue casus vel euentus illius patriæ, à tempore Rollonis primi Ducis, vsque ad annum felicis regni vestri sextum: quod Deus omnipotens pro sua magna pietate vbique pacificet, & in omni prosperitate conseruet, Amen.*

YPODIGMA NEVSTRIÆ PER T. DE WALSINGHAM.

De consuetudine Danorum antiquitus frequentata.

Lex Dacorum de iunioribus expellendis.

OLIM mos erat in Dacia, cum repleta esset terra hominibus, vt sancita lege per reges illius terræ cogerentur iuniores de propriis sedib. emigrare. Quæ gens idcirco multiplicabatur nimiũ, quoniã luxui excessiue dedita multis mulierib. iungebatur. Nã pater adultos filios cunctos à se pellebat, præter vnũ, quem heredem sui iuris relinquebat. Quæ lex per multorũ tẽpora regum mansit inconuulsa, quoad vsq; Lothbrocus rex patri successit in regno, quẽ prędicant de stirpe Gothorum processisse. Ex quorũ progenie iactitant Troianos fuisse progressos: & Anthenorem ab vrbis exterminio cum duobus millibus & quingentis viris ob proditionem illius ab eo perpetratã euasisse, & per multimodos anfractus ponti Germaniam appulisse, ac in Dacia expost regnasse: eamq; à quodam vocato Danao suæ stirpis rege, Danemarchiam nuncupasse. Igitur rex Lothbrocus excitus patrum legibus, sorte cogente, cum ingenti iuuenum agmine filium suum nomine Bier, costa ferrea à suo abdicat regno, cum pædagogo suo Hastingo nomine: viro per omnia fraudulentissimo, vt externa petens regna, alias sedes sibi armis acquireret. Qui ideo costa ferrea vocabatur, quia vehementissimis infectus veneficiis suæ matris, licet in acie staret inermis, omnem vim armorum illæsus sperneret. Hastingus ergo à patria cum suo adolescente sic proscriptus, de finitimis prouinciis milites animoleues, & belli cupidos congregauit: Deo suo pro thure humanum sanguinem delibauit. Cuius cruorem libaminis omnes vnanimiter potauerunt. Et vento flante secundo Vermendensem aggrediuntur portum. Exilientesq; de nauibus totum Vulcano tradunt illico comitatũ. Sancti quoq; Quintini monasterium ferali cõburunt rabie, de Christiano populo nepharium ludibrium exercentes. Neuionensis namq; præsul Emino nomine, cum suis Diaconis eorum gladiis obtruncatur, fitq; cædes in plebe proprio viduata pastore. Dehinc fluuium Sequanam ingrediuntur, & apud Gemeticum obsidionem componunt. Qui locus iure vocatur Gemeticus: quia velut gemma in anulo, sic rutilat situ loci & fructuum vbertate. Hic Clodonei Francorum Regis tempore à beato Philberto, opitulante Beatilda Regina constructus, in tanto incremento adoleuit, vt noningentorum monachorum numero eius quantitas suppleretur. Huius loci monachi vel incolę comperientes aduentum paganorum fuga lapsi, quædam sub terra occulentes, quædam secum asportantes euaserunt. Pagani locum reperientes vacuum, Monasterium sanctæ Mariæ sanctiq; Petri, & cuncta ædificia igne comburunt in solitudinem omnia redigentes. Abhinc denique Sequanæ sulcantes alueum, Rhotomagum adeunt, igneque comburunt, horrendum de Christiano populo ludibrium exercentes. Franciæ quoq; interiora petentes, omnem fere Neustriam, Northmannica ferocitate inuadunt: vrbẽ quoq; Namiaticã incendio cremauere. Episcopum sancto sabbato Paschæ Baptismũ celebrantem trucidauere, clerũ & populum peremere. Deinde Andegauensem percurrentes regionem, ipsam quidem ciuitatem concremant: Pictauorumq; castella atq; vicos, omnemq; patriam à mari vsq; ad eandem Pictauiensem vrbem populantur & vastant, replentes cædibus vniuersa. Sequenti namq; tempore nauigio Turonum ademit ciuitatem, eamq; de more opplentes stragibus: ad postremum tradunt ignibus, populata omni circumquaq; regione. Non longe post superiora Ligeris fluuii manibus expetentes, Aurenam perueniunt, captamq; vrbem auro distrahunt: & ad tempus recedentes secundo aduentu comburunt eandem. Et vt concludam tragœdias infinitas breuibus, Hiteciam Parisiorum nobile caput, quondam resplendens gloria, abundans opibus, in cineres redegerunt. Betuacus quoq; & Nomonius quondam Galliarum præstantissimæ ciuitates eorum gladio concidere. Aquitannia quoque quondam bellorum nutrix tunc patuit præda gentibus alienis. Nec erat oppidum aut vicus in ea regione, neq; ciuitas: quę non strage ferali horum cõciderit Paganorum. Testatur id Pictauis fœcundissima vrbs Aquitanniæ, hoc Sanctonum, hoc Engolisma, hoc Petragoricum, hoc Lamonicas, hoc certe Aruernus, ipsumq; Auaricum, caput regni Aquitanici.

Bier dictus costa ferrea.

Cædes S. Quintini grauis.

Gemeticus Monachorum sedes.

Paganorum vabus in Francid.

Aquitannia depradatur.

Hiis calamitatum malis Gallus per 30. fere annorum spacium detritis flebiliter: Hastingus Bier dominum suum prouehere cupiens ad altiora, imperiali eum diademate coronare volebat. Proinde deliberauit cum suis complicibus, Romam clande-

stina

stina irruptione obtinere. Sed nimia exorta tempestate ad vrbem Lituis vẽto impellente deuoluitur, quæ pro sui decore hoc nomine vocabatur. Porro ciues attoniti tãta classe, ciuitatem muniunt, & semetipsos hortantur ad resistendum. Quorum audaciam Hastingus vt comperit, ratus hanc Romam fore, omni conatu cœpit attemptare, quo pacto posset eã dolo inuadere. Deniq; Episcopo ciuitatis & cõmunitati ministros suæ perfidiæ dirigit: asserens non sua sponte illuc appulisse, sed patriam suam repetere voluisse, pacificos se esse, pacem deinceps quærere, & se lætali pressum languore, ab eis Christianum fieri supplici prece deposcere. His auditis Comes & Episcopus *Hastingi dolus insignis.*
gaudio exhilerati, pacem cum nephandissimo pacis inimico firmant, fitq; communis vtriq; populo vrbis ingressus. Tãdem ad ecclesiam sceleratus fertur Hastingus, sacrosancto baptismate mergitur homo versutus, & rapacissimus exit lupus. Quem ad sui perniciem à fonte Præsul & Comes exeipiunt. Hinc quoque baiulorum manibus refertur ad nauim crismate delibutus. Post hoc intempestæ noctis medio lotieatus locatur in fererro, innuens cœteris vt suas induerent loricas sub tunicis. Proinde fit luctus intollerabilis per exercitum, Hastingum obiisse neophitum, & resonat maris littus tanti ducis excessu. Dehinc naui effertur, & ad ecclesiã baiulatur, sacrosancto vestitur Antistes indumento, mactaturus sacrosanctã hostiam pro defuncto, fit commẽdatio animæ, vt corpus scelerum & perditionis in baratro iam sepultũ, tradatur sepulturæ. Sed ecce prosilit de feretro, Episcopum & Comitem obtruncat gladio: dehinc lupina rabie cum suis grassatur in plebe. His à funesto perpetratis, Theatrum efficitur domus domini, iugulantur iuuenes, trucidantur senes, depopulatur ciuitas, & à fundamentis mænia diruuntur. Huius itaq; peracta vrbis subuersione, comperientes pagani se Romam nullatenus cepisse, veriti ne vlterius quicquam proficerent, quippe eum Romanas aures fama volante eorum prophana opera iam occupassent, inito consilio de regressu disponunt. Nam Biet totius excidii signifer, & Rex exercituum, dum natiuum solum repeteret, naufragium passus, vix apud Anglos portum obtinuit, quamplurimis de suis nauiculis submersis tempestate. Indeq; petens Frisiam, illic obiit. Hastingus vero Carolum simplicem regem Francorum adiens, pacem petiit, quam adipiscens, vrbem Caruotensem stipendii munere accepit ab illo. Et sic Francia à tumultuum fragoribus aliquamdiu respirauit.

Emensis ex post plurimorum annorum interstitiis, Francia ab hiis tumultuũ fragoribus paulisper sopita. Denemarchia spargens iterato iure exterminii flãmiuomos Ticiones, plurimos tirones à se iuuenili flore vernantes, priscorum patrum lege secernit. Qui profecti cũ sex nauibus plenis armato milite apud Scanzã insulam applicant. indeq; sublatis anchoris, spirantibus auris salubriter Anglicam Britanniã aggrediũtur. Quibus Angli confestim obuii, multis suorum amissis, cum dedecore refugerũt. Quibus compertis illius regni Rex Ethelstanus missa legatione, protinus pacem petit, & adipiscitur: firmatisq; fœderibus, amicitia indissolubili ad inuicem connectuntur. A quo suæ expeditionis postulantes auxilium, paruo tempore contraxerunt non *Dani irrumpunt in Angliam.*
minimam armatorum manũ. Abinde fluctiuaga sulcantes æquora, cũ magno vitę periculo, ad locum vocatum Walchtas deuoluti sunt. Quibus mortem euadentibus, & de maris dispendio respirantibus Ramerius longi colli, Hamensis siue Hasbaniensis Dux, cum multitudine graui bellum intulit. Sed suorum extinctis quampluribus: ipse victus capitur, & ad naues ducitur compeditus. In illa pugna duodecim Danorum bellatores à Ramerii militibus capiuntur, & vxori eius pręsentantur. Quæ legatos ad Danos mittens, & ipsa suum virum dato pro eo magno auri pondere recepit, & Dani qui ab ipsa tenebantur liberi dimittuntur.

Octingentesimo sexto anno ab incarnatione domini, Dani flantibus ventis ad vota, Gemeticum veniunt: vbi quandam sacram virginem nomine Gertrudem quam asportauerant à Britannia in capella S. Vedasti, quæ trans flumen est, super altare ponentes ibidem reliquerunt. Quæ capella nomen virginis hactenus Sanctæ Gertrudis habet. Quorum aduentum Franco Rotomagensis Archiepiscopus agnoscens, & vr- *Capella S. Gertrudis.*
bis suæ muros solo tenus hostica immanitate cernens dirutos, ac de iuuamine ad resistendum omnino diffidens: adiudicauit salubrius ab eis pacẽ quærere, q̃ in aliquo illos ad sui perniciem prouocare. Festinus igitur illos adiens pacem petiit: & consequitur inter se fœdere firmo pacto. Quo facto Dani festinantes, naues propellunt ad mænia ciuitatis. Cuius pręsidium sagaci mente terra mariq; considerantes, compendiorum lucris munitum, totius Comitatus caput illud fore concorditer deputauere. Deinde vnũ ex semetipsis sorte eligentes nomine: dominum suæ militiæ atq; principem pacta fidelitate præficiunt.

Rollo prælatione potitus, tractauit ſollicite cum ſuis, de Pariſiaca ſubuerſione. Et ſoluentes claſſem, Sequanæ ſulcant fluuium, ſtationemque nauium apud Haſdaus componunt. Tunc Rainaldus dux totius Franciæ, repentino paganorum aduẽtu cognito, cũ valida exercituum virtute proceſſit eis obuius, pręmittens Haſtingum, qui adhuc in Carnotena vrbe morabatur cum aliis legatis, quia & ipſe peritus fuerat Danorũ linguæ, qui talibus eos adorſus eſt verbis. Heus inquit robuſtiſſimi milites, quib⁹ ab oris huc aducti eſtis, vel quid in hac regione quæritis, aut qui veſtrum ſenior cenſetur nomine, edicite nobis: Francorum ſane regis legati ſumus vobis directi. Cui interroganti ſic Rollo: Dani ſumus, æquali dominio fungimur: terræ huius colonos exturbare venimus, noſtræ ditioni patriam ſubdere cupientes. Quis enim es tu qui tam facete nobis loqueris. Ad hæc ille. Audiſtis inquit aliquando de quodam Haſtingo, qui à veſtris partibus exul, cum multitudine nauium huc adueniens, hoc Francorum regnũ magna ex parte peſſundedit, & in ſolitudinem redegit. Cui Rollo, audiuimus inquit, Haſtingus inquit bono omine cœpit, & cuncta malo fine compleuit. Haſtingus ad hæc: vultis inquit Carolo Regi ſubdi? Nequaquam, Rollo intulit, alicui ſubiiciemur, ſed quæcunque armis adquiremus, noſtro iure vendicabimus. Regi cuius te legatum gloriaris, audita ſi vis renuncia. Hæc Haſtingus cuncta refert expeditius duci ſuo. Sane Rainaldus citato exercitu ſuo Northmannos inopinato impetu feſtinans inuadere, ſuper eos irruit. Quem Rollo cum ſuis audacter excipiens, proſtrato Rollando eius ſignifero, plurimos Francigenas morti tradidit, aliosque in fugam vertit. Quibus peractis, Rollo nauibus feſtinans municipium Mellende capit. Quo ſubuerſo, omnes incolas enſe necat.

Rainoldus paganus fit obuius.

Igitur Theobaldus comes videns ſe tempus reperiſſe oportunum ad decipiendum Haſtingum, talibus verbis falſo appetit illum. Cur inquit, vir inſigniſſime torpes ignauia? Ignoras regẽ Carolum te velle perimere, ob Chriſtianorum ſanguinẽ à te olim fuſum iniuſte? Reminiſcitur enim malorum quę illi tunc improbe intorſiſti? & ideo de terra te exterminare decernit. Manus & tua vt ipſe ait cum Rollone pagano ad delendos Frãcos ſentit: qua de re in ꝓximo, peſſime deleberis ab eiſdẽ. Conſule ergo tibi ne inconſultus puniaris. Quibus verbis Haſtingus territus, confeſtim Carnotenã vrbem Theobaldo vendidit, & diſtractis omnibus, peregre profectus diſparuit.

Dux autem Franciæ Reinaldus fugæ non ferens dedecus, iterum maiori exercitu cõgregato, Rollonem aggreditur inopinate. Cuius conatus ipſe præueniens, multos ſuorum obtruncat, multos fugat. Ipſum autem Rainaldum quidam piſcator emiſſo iaculo interfecit. Dehinc ſubductis anchoris, Rollo celeri nauigio Pariſium petit. Cui quidam exploratores nunciant Baiocenſem vrbem carere defenſoribus, & facile poſſe capi. Rollo vero mox auulſis ab obſidione nauibus Baiocenſium veliuolo venit curſu. Quam captam in parte ſubuertit, habitatoribus interfectis. In qua nobiliſſimã puellam Popam nomine: filiam ſcilicet Guidonis Comitis Siluanietenſis capiens, nõ multo poſt, more Danico, id eſt, paganico copulauit. Ex qua genuit Gulielmum Longam Spatam filiamq; Gerloc nomine, decoram valde. Et ſic vrbe demolita, Rollo velociter Lutetiam regreſſus eſt. Cumq; ad expugnandum eam diligenter intenderet, pars exercitus ſui vrbem Ebroicam captam exterminauit, ciues extinxit, & cum præda maxima rediit ad ducem ſuum.

Rainoldus caſu interfectus.

Guliel. Longa Spata.

Interea legati Regis Anglorum Ethelſtani ad Rollonem veniunt, deprecantes vt Regi quantocius auxilium contra quoſdam rebelles auxilium ferat. Cuius anxietati compatiens, & de Pariſiacæ vrbis expugnatione diffidens, ob videlicet aditus difficultatem, & nimiam alimoniæ copiam intra eam: dimiſſa obſidione Anglos aggreditur. Quo cum veniſſet, rebelles expugnans cum auſteritate coercuit: acceptiſque obſidibus Regi ſuo pronos fecit. Ex hinc iterato electa multitudine iuuenum, cum magnis muneribus à Rege ſibi collatis, in Franciam remeauit.

Rollo rebelles Anglia coercet.

Rollo cum rediſſet Northmanniam, Carnotenam vrbem obſidione vallauit. Quã cum machinis, & tormentis oppugnaret, Richardus Burgundionum Dux cum ſuo Francorumq; exercitu adueniens, irruit ſuper eum. Cũ quo cõgreſſus Rollo atrociter reſiſtebat, quouſq; Walterius epiſcopus ex ciuitate cũ armatis inopinate proſiliens. Supparũ beatæ Mariæ q̃ Carolus Caluus Conſtãtinopoli cum aliis reliquiis aduexerat, in modum vexilli contra hoſtes ferens manibus à tergo eos cedendo inuaderet. Illi tamen ignorantes cuius eſſet camiſia virtutis & reuerentiæ, deridendo ſagittauerunt ad eam ſed non impune. Nam ſubita cæcitate percuſſi ſunt. Quod Rollo intelligens, à certamine declinauit, multis prius de eius exercitu interemptis.

Mirabile dictu.

Hiis

Hiis itaque Rollo infortuniis, militumque suorum morte furibunde succensus ad Francorum infestationem reliquos exaggerat, & ad perdendam patriam ob sociorum perniciem totis conatibus eos incitat. Quid plura: vt Lupi vespertini vehuntur pagani ad ouiculas Christi. Succenduntur ecclesiæ, mulieres ducuntur captiuæ, trucidatur populus, fit omnib. in cōmune luctus. Hus deniq; Franci calamitatibus oppressi, quęstuosis clamoribus Carolum Regē appetunt: vnanimiter cōclamantes Christianum populum ob eius inertiam paganorum incursibus deperire. Quorum quærimoniis Rex permotus, Astitum Franconem Archiepiscopum Rotomagensem Rolloni festinanter dirigit, mandans si Christianus efficeretur, terram maritimam ab Epte flumine vsque ad Britannicos limites cum sua filia nomine Gisla se ei daturum fore. Qua legatione Franco suscepta: pagano Duci per ordinem cuncta pandit. Cuius verba Rollo consultu suorum grataanter suscipiens à vastatione paganica, indulget Regi inducias trium mensium, vt in hoc dierum spatio, stabiliretur fœdere firmo pax inter eos. Venientes igitur ad sanctum Clerum discurrentibus alternatim inter eos nunciis pax fauente Christo stabilitur: Rollone iurante Regi fidelitatem, & Rege illi filiam cum terra prætitulata donante, superadditur ad supplementa sumptuum, tota Britannia: iurantibus Rolloni super sacramenta principibus ipsius terræ Berengerio & Alano. Nam terra maritima quæ nunc vocatur Northmannia ob diuturnos excursus paganorum, siluis vbique adultis, à cultro & vomere torpebat inculta. Quibus nobiliter expletis, rex lætus ad sua regreditur, & Rollo cum Roberto Duce ad Rotomagensis vrbis mænia proficiscitur.

Rollo Francorum regis filiam ducit.

Anno igitur incarnationis Dominicæ 912. benedicto fonte in S. Trinitatis nomine Rollo baptizatur a Francone Rotomagensi Archiepiscopo. Quem Robertus Dux Francorum à fonte suscipiens, imposuit ei nomen suum. Videntes autem pagani Ducem suum Christianum esse, relictis Idolis Christi nomen suscipiunt, conuolātes vnanimes ad baptismum. Dehinc Robertus Francorum Dux, rebus pro quibus venerat competenter gestis: Franciam cum maxima hilaritate repetiit. Porro dux Northmannorum Robertus preparato rerum nuptialium apparatu magno: suprano minatam tanti regis filiam, Christiano more in consorcium sui thori duxit.

Post hæc intra Northmānicos limites legem statuit, vt nullus assensum furi prębéret: quod si deprehenderetur ambo patibulis appenderentur. Contigit autem non multo post in Longapetentis villa quendam agricolam reficiendi causa labore suspēso domum redire, demissis loris in campo cum cultro & vomere. Cuius vxor tam infœlix quam vesana hæc cuncta clam sustulit, experiri volens edictum ducis. Rusticus vero ad campum regressus, rebus non inuentis, vxorem an eas haberet inquirit: qua negante ducem aggreditur, petens vt sua sibi reddantur vtensilia. Qui mox pietate motus, damnum viri quinq; solidis datis releuare, & populum per circuitum ad examen calibis cunctum iussit compellere: Quo domino indicante liberato: vxor rustici à ministris arctatur, quæ coacta verberibus, reatum profitetur. Dux vero rustico ait: Noueras inquit ante hanc furem esse? Et rusticus, noueram ait. Ad hæc Dux intulit, tuum os te condemnauit serue nequam. Et continuo iussit ambos suspendi patibulo. Hiis & huiusmodi Robertus Dux populum suum frænans terroribus, ducatum sibi à Domino attributum longo tempore pacifice gubernabat.

Roberti seueritas in legibus exequendis.

Interea morte præuenta vxore sua Gisla sine liberis, Dux primam vxorem repudiatam Popam videlicet, ex qua filium Gulielmum iam adultum genuerat, iterum repetens sibi copulauit. Verum fractis iam viribus laboribus & prælis in quibus consumpserat omne robur iuuentutis suæ: deliberare cœpit de sui ducatus dispositione, cui vel qualiter illum relinqueret. Conuocatisque totius Northmanniæ proceribus, cum Alano & Berengario Britonibus, Gulielmum filium suum pulcherrimæ iuuentutis flore vernantem illis exponit, iubens vt eum sibi dominum eligerent: militiæq; suæ principem præficerent. Meum est inquit mihi illum subrogare, vestrum est illi fidem seruare. Et cunctos suasibilibus demulcens verbis: filio suo sub sacrāmento fidei illos subegit. Et ex post vno viuens lustro, consumptus senio viuere desiit, fœlicem finem faciens sub titulo nominis Christiani.

Roberti mors.

Duce Roberto ab onere carnis iam libero, filius eius Gulielmus totius monarchiam Ducatus Northmannici sagaci regens moderamine incōuulsam Christo regi fidē seruare satagebat. Erat quippe statura procerus, vultu decorus, micantib' oculis, beneuolis mansuetus, quasi leo inimicis terribilis, vt gigas fortis in pręliis, terminos sui Ducatus per circuitum dilatare non desistens. Quæ res inuasionis & audaciæ, Fran-

Gulielmi mores.

Francorum proceribus odii & inuidię fomitem ministrauit. Sub eodem tempore Berengarius & Alanus Britones, à tenore fidei quam cum eo pepigerant diffidentes: ab eius dominio præsumptiuo ausu conati sunt recedere, Regi Francorum de cætero disponentes militare. Quorum temeritatem Dux impetu festinato comprimens: Britanniam tam diu vastauit hostiliter, eorum illic subuertens municipia, quo ad vsq; totius nequitiæ incensorem à regno exturbaret, Anglosque adire compelleret Berengario sibi conciliato.

Sed hiis ita deuictis, quidam nomine Rihulphus succensus perfidiæ furiis, coadunatis plurimis infectis veneno discordiæ, à ducatu eum funditus conabatur extrudere: adeo vt collecta vndequaque multitudine, circa Rotomagensis ciuitatis suburbana, transmeato aluo Sequanæ componeret obsidionem, quatenus ducem ab ea propelleret, aut captum nequiter interimeret, Northmannia sibi vindicata. Videns itaque dux se à suis sic obsessum, cæpit meditari qualiter suæ saluti consuleret, & honori, & milites suos à tam audaci conspirationis motu cohiberet. Tandem cum trecentis Loricatis militibus, irrumpens castra temeraria: maximam se eorum multitudinē gladiis prostratam orco transmisit, aliosq; per diuersa siluarum lustra oculentes in fugam vertit. Rihulphus commilitonum fiducia destitutus, inter profugos delitescens, fugæ subsidio euasit. Dux ergo profugatis inimicis, suorum recensens numerum reperit ex eis interisse nullum. Locus in quo hic fuit conflictus, Pratum belli hactenus nuncupatur. Regresso igitur eo de pręlio, à præfecto Fistanuensis castri venit nuncius qui sibi dixit filium natum fore ex puella nomine Sprota, sibi Danico more iuncta, vnde valde lætus effectus, fecit eum baptizari ab Henrico episcopo Baiocensi, Richardumque vocari.

Pugna cum Rihulfo.

Triumpho conspicuo de rebellibus dux potitus, atque viribus conualescens, cœpit per exteras nationes multimode præclaram virtutum suarum famam spargere: in tantum vt ex diuersis mundi partibus regnorum proceres illius curiam fræquentarent, & ab eo nobiliter munerati sedes suas ornantes repeterent. Vnde cognita ducis magnificentia, Gulielmus Pictauiensis Comes sororem eius nomine Gerloc petiit & accepit in vxorem. Ipse vero Dux filiam Herberti Comitis, donante patre ductam Rhotomagensibus intulit arcibus.

Gulielmi magnifica liberalitas.

Audiens autem Ethelstanus Rex Anglorum tam magnificam incliti ducis famam cum multis donariis legatos illi mittit, orans vt Ludowicum videlicet nepotem suum, Caroli regis filium, qui Laudunensis præsulis Ascelini captus decipulis, in custodia diem obierat, satageret restituere regno paterno, Alanoq; Britoni sibi infenso, commissa pro suo amore ignosceret. Confugerat enim Lodowicus puer cum matre Ogina ad eum, cum Francorum dolis pater eius caperetur, ne pari modo in eum illorum sæuitia grassaretur. Iste nempe Carolus rex Francorum dictus simplex, Robertum ducem Parisiensium inuadentem regnum Francorum cum multis peremit. Ob quam causam dictus Carolus ab Herberto comite captus in custodiam Peroni traditur, & in custodia Herberti moritur. Dux igitur ad preces Anglorum regis Ethelstani libenti animo, & Alano debita indulsit, & ad sua redire concessit, & Lodowicum à partibus Anglorum reuocatum: Hugone magno fauente, cum episcopis cæterisque Francorum primoribus, apud Landunum ab Artallo Archiepiscopo coronari procurauit. Sed Franci quietis nescii, post quinquennium iterum aduersus eum conspirant, molientes à regno illum pellere. Quorum improbitate coactus, Henrico transrenano regi mittit nuncios, mandans quod eum vellet alloqui, & pactū amicitiarum stabile firmare cum eo. Quibus rex respondit se nullo modo ad hoc fœdus ineundum acquiescere: nisi Gulielmi ducis Normannorum astipulatione. Hiis auditis Lodowicus illico ducem adiit, petiturus auxilium contra Francos. Quem dux honorifice prout regem decuit excipiens: in regalibus epulis & vultu serenissimo honorauit. Et non multo post, reges ad certum locum conuenire procurauit, additis ad hoc fœdus faciendum principibus Francorum Hugone magno & Herberto. Gulielmus vero tam fidelissimus quam prudentissimus mediator consilia tam vtilia quam honesta dictans, amicitiarum tenorem prout disposuit. Ambo reges inter se sacramentis confirmauerunt. Quibus ita gestis, Rex Lodowicus duci Gulielmo de rebus strenue consummatis per eum egit gratias: exorans vt nuper natum sibi filium de sacro fonte susciperet, & eum Lotharinum nominaret. Quod dux gratanter adimplens apud Landunum, Rhotomagum reuersus est.

Gul. pacem inter reges componit.

Sub eodem tempore dum fuisset egressus ad venandū, inuenit duos monachos, qui

qui quondam metu paganorum fugerant à Gemetico illuc reuerſos, vaſtam loci heremum manibus ſuis purgantes & complanantes. Quos percunctatus requirit ab eis quibus ab oris aduenillent illuc, vel quæ tam præcipua ædificia quondam fuiſſent. Cui illi rei ſeriem per ordinem detexere, & charitatem panis hordeacii & aquæ obtulerunt: quam cum ob vilitatem panis & aquæ ſumere contempſiſſet, Saltum ingreſſus immanem aprum reperit, quem feſtine inſequi cœpit, venabuloque percuſſit. Sed mox haſta venabuli fracta: fera impetu præcipiti in ducem irruit, eumque proſtratum vehementer attriuit. Qui poſt paululum ſenſu recepto, ac ſana mente monachos repetiit, & charitatem quam incaute ſpreuerat ab eis recipiens, locum ſe reſtauraturum ſpoſpondit. Immiſſis ergo Ancionariis, à ſpinis purgauit & ſentibus: Sanctiq; Petri Monaſteriũ quod aliquantiſper deciderat reſarciens competenter texit. Clauſtrum quoq; & receptacula cuncta muniens, à ſui magnitudine breuiata reddidit habitabilia. Interea legatos Pictauis ſorori ſuæ quam Gulielmus Comes duxerat deſtinauit, mandans vt monachos illi mitteret, quos præfato loco ſubrogaret. Cuius petitioni ſoror gratanti fauens animo, duodecim Monachos cum ſuo Abbate Martino nomine, à ſancti Cypriani ſublatos cœnobio fratri deſtinauit. Quorum aduentu nimiũ exhilaratus eos Rhotomagi cum ingenti recepit gaudio, & cum magno honore dux ipſe militum ſeptus cuneis duxit Gemeticum. Abbatiq; locum tradidit cum tota villa, q̃ à Lodariis auro redemit, ſe voto obligans inibi monachum fieri. Satiſq; feciſſet votis, niſi idem Abbas eius animoſitati obſtetiſſet. Eo quod filius eius Richardus adhuc puerulus eſſet, verens ne propter illius imbecillitatem, quorundam iniquorum molimine patria turbaretur, veruntamen cucullam & ſtamineam ab illo extorquens, ſecum aſportauit, quæ reponens in ſcrinio, clauem eius argenteam cingulo ſuo appendit. Inde deniq; digreſſus, Rhotomagum repetit Abbatis prohibitum moleſte ferens. Aſcitis quoq; Normannicis atq; Britannicis cunctis principibus enucleati animi ſui conſultum pandit. Cuius verbis vniuerſi vehementer ſtupefacti, hærebant quid reſponderent præ nimio ſtupore elingues effecti: & vix tandem reſumpto ſpiritu, in hãc vocem prorumpunt quæruli. Cur nos ſereniſſime Domine tam repente dimittis, vel cui dominium committes tui ducatus? Quibus dux. Eſt mihi inquit, filius nomine Richardus, vos oro vt ſi quando amoris affectum erga me habuiſtis, mihi nunc æquo animo oſtendatis, quatenus illum vice mei vobis præficiatis: quia quod Deo voui, ineuitabiliter à me complebitur factis. Cuius voluntati non valentes contradicere, omnes ei quamuis mœſti proceres aſſenſum præbuere, in hiis concordes. Miſſis quoq; nunciis puerum à Fiſcamio reductum illis exponit. Cui fidelitatem ſacramentis prono animo cunctis firmantibus, Dux totius Normannici ſeu Britannici ducatus eſt prælatus. Quem confeſtim pater Baiocas mittens, Botoni ſuę militiæ principi nutriẽdum tradidit, vt ibi lingua eruditus Danica, ſuis cæteriſque hominibus ſciret apte dare reſponſa. Hæc de Gemeticenſis loci relatu prætulimus, volentes oſtendere quantam deuotionem, quam pium animi propoſitum dux Gulielmus habuerit circa eum.

Munificentia in monachos.

Gulielm. dux cupit monachus eſſe.

Richardus patre viuente ducatui præficitur.

Interea tanti Principis fortitudinem & pietatem audiens Haroldus Rex Danorum, qui à filio ſuo nomine Sweno pulſus fuerat regno ſuo, cum ſexaginta nauibus milite armato plenis, Northmanniam ſupplex adiit. Quem potentiſſimus ac liberaliſſimus Dux, congruo cum honore recipiens, Conſtantinenſem ei ad præſidium cõceſſit comitatum, donec fabricatis nauibus multiplicatoq; exercitu amiſſum regnum repeteret cum militum validiori manu.

Ea tempeſtate Arnulfus Flandrenſis Comes homo verſutus nequiens ſe cohibere intra ſui iuris terminos, illectus cupiditate & faſtu dominandi plurimos in vicino poſitos ſtuduit conturbare. Et inter cætera ſuæ nequitię molimina, cuidam Comiti vocabulo Herlewino grauiſſimum inferens detrimentum, Caſtrum quod vocatur monaſteriolum fraude abſtulit. Qui penitus ab Hugone magno domino ſuo auxilio deſtitutus, cauſa petendi auxilii ducem Normanniæ lugubris adiit. Cuius calamitati Dux compaſſus congregato exercitu municipium vallans obſidione cepit, & alimoniarum ſumptibus inſtauratum reddidit Herlewino. Et ſtrenue rebus geſtis Rhotomagum ouans rediit. Quo tempore Franco Rhotomagenſis Archiepiſcopus moritur: cui ſucceſſit Gunardus.

Arnulfus patriæ turbator.

Interea Comes Arnulfus dolens de ablato municipio, cum multis Francorum principibus de ducis morte corde tenus cępit tractare. Qui inhumani hominis & nephandi homicidæ cauillatione infecti ſubdola, vnanimiter conſpirant in mortem optimi principis, conſtringentes ſe ſacramento ad tantum nephas. Arnulphus autem

tem quod animo conceperat fraudulento opere explere cupiens, missis legatis Duci Gulielmo mandat se cum eo amicitiam velle habere pacemq; indelebilem confirmare, & Herlewino Comiti pro eius amore infensa indulgere: & nisi podagrico chiragricoq; detineretur languore, ob hoc ad eius curiam desideranter ire. Denique toto annisu rogat vt locum denominare velit quo valeat ei occurrere ad mutuum colloquium. Dux quoq; cupiens ducatum suum pacatum reddere, eo quod monachicum toto conatu sitiret habitum, determinato loco apud Pinchimacum cum innumera manu electissimorum militum, super fluuium Sompne ob tanti spem negotii proficiscitur. Vbi Arnulfi ex vna parte fluminis, Gulielmi vero ex altera è regione sedit exercitus. Erat quippe insula in medio fluuii, in qua libatis osculis ambo duces consederunt, de rebus pro quib. venerant tractaturi. Arnulfo etenim proditoris inde motē imitante, & ambagib. diu telā texente araneæ: nouissime post iurata amicitiarum sacramenta, & plurima pacis oscula, sole ruente ad occasum abinuicē dirimuntur. Sed ecce meante fluuiū duce Gulielmo: quatuor diaboli filii, milites Arnulfi illū clamorib' reuocantes, referunt dominū suum melioris consilio omisisse decretū. Quem nauē ad ripā retorquentē, mox vt terrā tetigit, extractis gladiis proh dolor interimunt innocentē, nullum iuuamen de suis valentem habere, ob decurrentis aquæ profunditatem. Indeq; protinus fugā arripientes corpus ducis potentissimi exanime reliquerunt. Berengerius quidē atq; Alanus Britones, nec nō Normannorū principes dominum suū cernentes perimi, clamore & vlulatu implentes littora nullo iuuamine illi valuerunt subuenire. Cuius corpus post paululum ad se relatum, cum disuestirent, argenteam clauem in eius stropheo reperiunt dependentē, satis ditissimum thesaurum sub se habentem, stamineam scil. cucullam monachalem: quę procul dubio sumpsisset apud Gemeticum effectus monachus, si comes ei vita fuisset. Imponētes autem illum feretro, quanto ci⁹ cum multiplici luctu Rhotomagum detulerunt, & in ecclesiam S. Mariæ virginis intulerunt, & ibidem sepelierunt. Illicq; iterato tenorem fidei renouantes vnanimiter puero Richardo fidem fecerunt, tradentes illum in custodiam Bernardi Dani: vt sub eius tam prouida quam fideli cura tutius custodiretur intra muros ciuitatis. Compleuit autem sanctissimus Dux Gulielmus vitæ suæ cursum 16. Kalend. Ianuarii, Rege Lodowico regnum tenente Francorum, anno Christi. 944.

Gulielmus dolo interemptus.

Duci filius succedit.

Piissimo atq; beatissimo Duce, Gulielmo inter electos Dei vt credimus translato, filius eius summæ ingenuitatis iuuenis, omni probitati & prudentiæ dabat operā, custodibus suis & curatoribus vltro subditus in vniuersis. At Frācorum proceres tam nephandam Arnulfi Flandrensis proditionem videntes, lugubrem Gulielmi Ducis necem plurimū doluerunt. Complices autem ipsius homicidæ qui antea se fictè amicissimos fatebantur: detectis archanorū intimis, virus diu absc ōsum in propatulo denudarunt. Nempe Lodowicus Rex æstimans iam sibi magni honoris ianuam patuisse, immemor beneficiorū & fidei à Duce semper illi impensæ, quasi consulturus apud Normannos super illius morte, accelerato itinere venit Rhotomagum festinanter. Quē Rodulphus nec non & Bernardus atq; Anslech tutores totius ducatus Normānici suscipientes regaliter, se subegerunt eius famulatui pro fidelitate, videlicet, sui tātilli Domini. Videns autē Rex terræ vbertatem, atq; aquarū salubritatem, siluarumq; plenitudinem: cupiditate captus fraudulenter promittere, quod aliter sibi disponebat retorquere. Iussit ergo Richardum puerum suis aspectibus præsentari. Quem egregia forma perspiciens decoratum, cum coetaneis pueris in suo palatio decreuit educandum. Interea dirus rumor totam concussit vrbem, Richardum suæ spei depositum, sub captura regis indecenter detineri. Qua de re ciues mixti cum turmis militaribus strictis gladiis per ciuitatem discurrentes, curiam Regis irrumpunt: ferinis conatibus illum interimere festinantes. Quorum tumultus vt comperit, vehementer territus, arreptum puerum in vlnis, eorum conspectibus exhibuit, & sic eorum motus efferos compressit. Volens ergo Rex tumultuantes Northmannorum animos omnino sedare, suorum consultu puero Richardo paternam hęreditatem pacta sibi inde fidelitate concessit. Quem in sua fide suscipiens spospondit se eis (licet subdole) eum redditurum imbutum decenter palatinis disciplinis.

Richardo patris regnum conceditur.

Hiis ita sedatis, Rex dedecus q; à Normannis accepit sub occulto ferens ægre, cū Richardo puero Franciā repetit, quasi vellet patris ei⁹ mortē de Arnulfo Flandrensi protinus vindicare. Arnulfus itaq; metuens ne rex hostiliter super eum irrueret, à crimine traditoris se expiare cupiens, missis legatis cum decē libris auri, à Gulielmi nece se corā rege fatetur immunē esse. Perēptores vero illius si iubeat, procul dubio se extermi-

naturum

naturum pollicetur. Ait tamen reminiſci debere contumeliarum & opprobriorum, quæ à Normannis tam lõgo tempore ipſe & pater eius perpeſſi fuiſſent. Et ideo dixit, optimum fore conſilium, vt Richardum puerum aduſtis poplicibus arctaret graui cuſtodia, & gentem Normannicam grauiſſimis vectigalibus tam diu affligeret, quo ad vſq; Danemarchiam ex qua eruperat, coacta repeteret. Rex igitur muneribus verſuti proditoris cęcatus & decipulis, ipſum ſuſpendio dignum abſoluit à ſcelere, & iram reflexit in innocentem puerum, exemplum Pilati imitatus, qui virum homicidam dimiſit, & Chriſtum crucis damnauit patibulo. Vnde cum apud Landunum clauatum moraretur, puerum ab aucupio regredientem, acerbiſſimis confutans conuitiis, meretricis filium vltro virum rapientis eum vocauit. Et niſi à talibus reſipiſceret, cautriatis genibus omni illum honore priuare minatus eſt. Deputatiſq; aliis cuſtodibus: ne elabatur ſub magna cautela ſeruari iubetur.

Arnulfus muneribus regem placat.

Audiens deniq; Oſmundus eius procurator ſeueriſſimam regis ſententiam, & futuros ei caſus intelligens, conſternatus animo Normannis legatos mittit, mandans Richardũ dominum ſuũ ſub lugubri captiuitatis iugo à rege mancipari. Quibus compertis, confeſtim per totã patriam Normannorũ indicitur triduanum ieiunium, fitq; continua oratio ab eccleſia ad Deum pro eo. Enimuero Oſmundus inito cõſilio puerum hortabatur vt ſimulata ægritudine lecto decumberet, & ita ægre vt ab omnibus deſperaretur. Cuius monitis puer obtemperans lecto decumbit, velut illico moriturus. Quod cuſtodes videntes neglecta eius cuſtodia, ad propria procuranda negotia huc illucq; diuertunt. Forte in area domus iacebat herbæ faſciculus, in quo Oſmundus puerum colligatum imponens humeris, velut equo laturus pabulum cænante rege, nudatiſq; plateis à ciuibus, mænia vrbis egreditur, veniensq; in domum ſui hoſpitis ſuper equũ feſtinans inſiliit, & arrepto puero fugiens quãtocius, Cotidiacum venit. In quo commendato Caſtellanis puero, nocte equitans diluculo Siluanectis venit. Quem Bernardus comes intuens tam mature veniſſe ſtupet: & qualiter erga nepotem ſuum Richardum res ſe habebat diligenter inquirit. Cui cum rei ordinem detexiſſet, & ſolito cum lætiorem feciſſet, Hugonem magnum ſtatim celeri equitatu petiere: à quo detecto cauſæ conſilio, ſumpſerunt ſacræ fidei ſacramenta ad adiuuandum puerum: & mox cum maximo exercitu feſtinanter veniunt Cotidiacum, eumq; inde ſublatum ad Siluanectenſem vrbem deducunt.

Richardus puer ſecreto aufertur.

Rex autem Lodowicus cernens votum ſuum fore irritum, miſit ad Arnulfum Flandrenſem vt ſibi feſtinus occurreret de hiis omnibus cõſulturus. Cui dixit Arnulfus. Noſtis inquit, Hugonẽ magnum cum Normannis diu ſentire, & ideo vobis expedit illum munerib. excæcare. Concedatis illi Ducatũ Normannicum reſeruando vobis vrbẽ Rhotomagenſem, quatenus eius priuato iuuamine, gens iſta perfida à patria pœnitus cogatur exire. Hugo vero cũ audiſſet regem de hac materia diſputare cupiditate cæcatus: elegit periurus honore ampliari, quã fidem amico ſuo Richardo ſeruare. Quapropter iurantes aduerſus Normannos expeditionẽ, mox rex Caltina, Hugo Baiocaſina territoria cœperunt rapinis & incendiis oppugnare. Quę cum Bernardus Danus didiciſſet Bernardi Siluanectenſis vſus conſilio, confeſtim legatos dirigit regi Lodowico huiuſmodi verbis inſtructos. Quare inquit, prępotentiſſime princeps tuam patriã demoliris, prę ſertim cum ſit tibi quieta & pacifica nemine obſiſtente, deſiſte igitur à tuorũ rapinis, & militum Normannorum vtere militiis. Cur enim eos vexas incendiis? cum tibi patula ſit vrbs Rhotomagenſis, ſuſcipe igitur beneuolo animo eorum ſeruitia, vt queas illorum ſubſidio inimicorum vitare molimina. Hac itaq; legatione Rex exhilaratus, prohibitis à pręda militibus, ire feſtinat quantocius ad vrbẽ. Cui venienti cunctus ciuitatis Clerus & populus ad portam proceſſit obuius clamans: benedictus qui venit in nomine Domini. Inde Rex ad regales accedens dapes, cœpit epulari ſplendide, Bernardo Dano miniſtrante. Cui inter prandendum, vino iam æſtuanti ſic Bernardus ait. Hodie rex ſereniſſime illuxit nobis dies lætitiæ in qua cæpimus eſſe regales: hactenus militauimus Duci, vlterius inuictiſſimo ſeruiemus regi. Teneat ſibi Bernardus Siluanectenſis Richardum nepotem ſuũ: nos vtinam longo tempore habeamus te regem & Dominum. Reuera exitiabiliter conſilium dedit, qui totius Northmannici robur exercitus amittere ſuaſit. Quem vero inimicorum non valuiſſes terrere robuſtiſſima illorum virtute. Sunt enim vt nos tuo ſubiecti dominio, tibi militare volentes corde volenti. Quare ergo viginti millibus bellatorum in nos armaſti inimicum tuum? Nonne ſemper ipſe infenſus extitit tibi, & contra te rixator aſſiduus? Huiuſmodi rex placatus verbis cum feſtinatione Hugoni magno legatos mit-

Perfidia Hugonis.

Normannorum prudentia.

tit: qui eum compellant exire à Normanorum terminis, & ei dirigens verba ista. Stolidum quidem fore aliis tantam donare potestatem, quibus ad sui supplementũ quieto iure nullo aduersante posset potiri. Quo audito, Hugo magnus exacerbatus valde celerrime recessit, omissa expeditione milites cohibens à Northmannica vastatione. Rex autem aliquamdiu morans apud Rhotomagũ Comitatui præfecit Rodulphum cognomento Tortam, qui vectigalia annuatim à subiectis exigeret: & in tota prouincia iura & quælibet negotia decerneret. Qui paganis deterior, cuncta monasteria ab ipsis exusta, quæ circa littora fuere Sequanæ à fundamentis diruens, ad reparandam Rhotomagensem ciuitatem, petras earundem asportauit. Rex autem ad libitum rebus expletis regreditur Landunum gaudens.

Hugo regis iussu Normanniam exit.

Bernardus interea Danus metuens ne in regressu Rex Lodowicus cum Hugone duce Northmannos grauioribus pressuris opprimeret: Haraldo regi Danorũ adhuc degenti apud Cæsaris Burgum, legatos clam mittit: mandans vt sociatis sibi Constantinensibus & Baiocasinis militibus, expeditione terrestri ipse à partibus marinis cum hostica classe direptionibus Normanniam concuteret, quatenus tali occasione Rex Lodowicus eius colloquium expeteret, & ipse Haraldus satageret de inimicis amici sui Gulielmi Ducis vindicare. Quod & factis mox Haraldus implete curauit. Fama pinde volans more solito, paganos occupasse maritima littora Frácos perterruit. Sed & Bernardus Danus, & Radulphus Torta regi Lodowico per nuncium huius infortunii intimauerunt aduentum: qui validum congregans exercitum quantocius venit Rhotomagum. Hincq; Regi Heraldo mandat vt sibi apud Lekherlewin occurrat: scire cupienti cur infestet terminos regni sui. Quæ res regi Haraldo vehementer complacuit decernenti mortem Ducis toto animo suo vlcisci. Vbi cũ reges ambo die præfinito conuenissent, & de Gulielmi Ducis iniusta nece inter se diutius disceptarẽt: quidam Danus Herlewinum monasterioli Comitem, pro quo idem dux occubuerat inter alios prospiciens, zelo amici succensus, confestim lancea profodit eum, mortuumque sub monumento strauit. Cuius mortem Lambertus eius frater, cæterique Franci amare ferentes: concitatis animis ad dimicandum super Danos repentino impetu proruunt. Quos pagani viriliter excipientes, sæuiente Marte, decem & octo satrapas cum innumeris aliis truncatos gladiis igniuomo transmittunt orco, aliis hac illacque nutabundis quęrentibus vitæ suffugia. Rex vero Lodowicus velocis equi cursu, à regis Haraldi captione lapsus, in cuiusdam militis manus incidit. Cui cũ multa promitteret ne eius proditione hosti traderetur, tandem miles victus regis lachrymis, eum clam subduxit in quandam Sequanę insulam. Quod vt Bernardus Danus agnouit, captum militem mox in vincla coniecit. Qui coactus fuimet necessitate inuitus coram protulit, quem pro obtentu muneris eruere disponebat. Rex igitur ab insula sublatus, Bernardi iussu apud Rhotomagum arctatur sub custodia vehementi.

Herlewini cędes belli causa.

Lodowvicus Rex capitur.

Gereberga Francorum Regina audiens regem virum suum à Northmannis captum diriguit, & consternata animo celerrime aggreditur patrẽ suum Henricum scz. regẽ Transrenanũ: orans vt exercitu congregato Rhotomagũ obsideret, & inde virũ suum violenter abstraheret. Cuius infortunium cũ rex Henricus audisset: iure hoc illi contigisse respondit, quia fidem quam Gulielmo Duci olim iurauetat, eius filiũ capiendo nepharie corruperat. Per tuos, inquit, o filia stude illũ iuuare, quoniã de propriis oportet me tractare. His à patre auditis, regina concite Franciã reuertitur, reb' nequaquam prospere gestis. Dehinc supplex adiens Hugonẽ magnum, postulat vt à Normannis extorqueret dominum suum. Hugo vero dux misso Bernardo Siluanectensi, Normannos conuocat ad colloquium apud S. Clerum. In quo colloquio eo deductum est negotiũ vt Rex Francis redderetur, eo tenore vt Normãni reciproce filiũ regis acciperent obsidẽ cum duobus episcopis, Beluacensi & Suessionensi. Quibus pactis strenue, rex lætus Landunũ regreditur, & Normanni Rhotomagum sunt regressi.

Post hęc præfinito tẽpore, reuocato Richardo puero qui fuerat in tutela Bernardi Siluatenensis, Rex Franciæ cum suis magnatib. & magna militari manu venit sup fluuium Epte, & Hugo magnus cũ eo ad habẽdum colloquium cum Normannis. Ad quem locum occurrere Normanni cum puero Richardo. Discurrentibus autem ab vtraq; parte internunciis, Christo fauente, pax inter eos firmis fœderibus iuratisq; sacramentis stabilitur, & obsides redduntur prçter regis filium, qui medio tẽpore mortuus est apud Rhotomagũ. Hiis rite explicitis rex regreditur Landunũ, & puer Rich. Rhotomagum. Quem Radulphus Torta vrbis pręfectus male illico cæpit tractare, & domesticos eius penuria famis affligete: nolẽs plus soluere ad quotidianũ victum il s quam

Rex sub conditionibus liberatur.

quam 12. nummos. Quamobrem dux iuuenis, vehementer furore succensus, ab vrbe festinanter illum pepulit, Parisiumque ad filium suum ciuitatis præsulem ire coegit. Quibus ita peractis Normannica tellus siluit à facie ducis. Haraldus vero rex Daciæ non multo post in regnum regreditur, reconciliato sibi filio suo Swano.

Richardus Hugonis filiam ducit.

Hugo dux considerans puerum Richardũ viribus conualescere, cõsilio Bernardi Siluanectensis filiam suam nomine Emmã illi desponditt: quæ res Lodowicum regem Francorumq; proceres valde perterruit, sed maxime Arnulfum Flãdrensem totius fraudis incentorem. Lodowicus siquidẽ rex vt didicit hos magnarum virium duces amoris vinculo fore cõstrictos, consilio Arnulfi Flandrensis misit eundẽ ad transrenanum regem Othonem, mandans quoniã si Hugonem magnum omnino cõtereret, & terrã Northmannicã suo dominio subigeret, procul dubio Lothariense regnũ illi contraderet. Qui gauisus nimium audito quod diu optauerat, præparatis omnib⁹ quæ ad tantum negotium erant congrua ac necessaria, velut tempestas valida regno suo egressus: adiunctis sibi Lodowici regis Franciæ & Arnulfi Flandrensis exercitibus, cũ multis militum legionibus, sup Hugonem magnum irruit, consumptisq; omnib. quæ illius erant extra oppida, omne robur belli super Normannos à patria extirpãdos immisit, præmittens cum multo milite nepotem suum ad terrendam Rhotomagensium vrbẽ. Quam cum aggressus fuisset, Normannos intra muros delitescentes reperiens, suspicatus est omnes imbelles fore. Proinde concitatis militib⁹ cæpit expugnare portas vehementissime. At Normanni (portis patefactis) impetu repentino animis effetatis proruentes, tanto turbine depopulati sunt aduersarios: vt prostrato sup pontem nepote regis Othonis, vix vlli à certamine elaberẽtur. Porro rex Otho cum rege Lodowico & Flandrensi Arnulfo lento gradu subsecutus: dispositis militum legionibus, cum accessisset ad obsidendã vrbem, perspexissetq; eam inexpugnabilẽ: audita morte nepotis sui, clam cœpit cum suis consultare de distrahendo Arnulfo Normãnis intra ecclesiam S. Petri, almiq; Andoeni q̃ sita est in suburbio ciuitatis. Sed Arnulfus eo traditionis laqueo deprehenso, papillonibus tentoriisq; complicatis, ac sarcinariis oneraris, in conticinio noctis cum suo exercitu festinus aufugit. Otho vero atq; Lodowicus consurgentes diluculo, vt didicerunt Arnulfum fugisse: illico itinere quo venerant gressus retorquent dimissa obsidione. Quos discedentes Normanni adeo sunt persecuti, gladiis perimentes: vt per diuersa reperirentur itinera prostrati quasi bidẽtes. Plurimi autem illorum dum per siluarum deuia oberrarent capti, per patriam Normannorum sunt distracti. Hic extitit euentus Othonis Germanorum imperatoris: hic Lodowici regis finis, non multo post hominem exuentis.

Irruptio in Normannos.

Normanni præualent.

Richardus Hugonis filiam ducit.

Hugo deniq; dux fessus senio, cum nouissimum sui exitus diem cerneret imminere, ascitis principibus sui ducatus, eorum consilio Richardo duci Normannorum flore iuuentutis vernãti filiũ suum nomine Hugonẽ cõmendare studuit, vt eius patrocinio tutus, inimicorum fraudibus nõ caperetur. Post cuius obitum dux filiã eius Emmam nomine olim sibi desponsatam, à paterna domo sublatam, cum maximo tripudio & honore Rhotomagensibus intulit mœnibus, eam sibi iungens iure coniugali.

Brunonis fraus detecta.

Carnotensis interea comes Theobaldus, exortis quibusdam simultatibus, duci Richardo cœpit aduersari, terram suã demoliendo rapinis. Cuius ausus temerarios illico viriliter dux cõpressit. Theobaldus autẽ suum inceptum spe minus valere considerans, Gerbergæ reginæ de Richardo duce maleuola verba cæpit suggerere: asserens quod eo viuente, Lotharius filius suus Francorum rex nunq̃ regnum suum pacatum teneret. Qua de re summe fore necessarium, vt excogitaret qualiter è terra tantum hostem exterminaret. Quibus verbis Regina credula cõfestim Brunoni Archipræsuli Coloniensi & duci, viz. fratri suo Germano legatum mittit, mandans quatenus suo nepoti subueniat, capere satagens Richardum infestissimum eius regni aduersarium, si qua via possit. Continuo quidam episcopus à Brunone mittitur, qui ei suadeat vt sibi occurrat apud pagum Ambianensem ad colloquium cupienti reconciliare sibi regem, Francorumq; regnum subdere suæ tuitioni. Quibus verbis dux deceptus subdole, iter festinus arripuit. Cui eunti obuii fuerunt duo milites Theobaldi: quorum vnus, quorsum (ait) illustrissime virorum gressum tendis? vis esse dux Normannorum? an extra patriam custos ouium? Hiis dictis conticuit: cuius ait milites estis? Ad hæc alter, quid tibi (inquit) cuius? nonne tui? Animaduertens igitur dux eorum verba, sibi ad consulendum, ac necessario prouidendum dirigi, illos quidem digna mercede remunerauit: suum vero celerrime gressum retorquens, venit Rhotomagum. Hoc modo Bruno delusus, regressus est detectis suæ nequitiæ fraudibus.

Exinanito itaq; tanto dolo, Lotharius rex ad aliud palliatæ ꝓditionis argumentū hortante Theobaldo iterato diuoluitur: destinando duci legatum huiusmodi verbis instructum. Quousq;(inquit) dux seruitii debitum mihi detrectas exhibere? An ignoras me Regem Francorum esse, cui te militiam oportet impendere? cuius edictis atq; consultis te nequaquam oportet contraire? Nonne de nostra dissentione mei tuique gratulantur inimici? Resipisce ergo iam, iamq; ab his obstinati animi altercationibus, & accelerato itinere, festina mihi occurrere, vt fœderati indissolubilibus pacis vinculis, deinceps per mutuam cōcordiam fruamur competentibus commodis, gaudeatq; rex de tanto suo duce, & dux de suo charissimo rege. Quibus simulatæ legationis ambagibus dux illectus, illico regi mandat se vltroneo libitu affuturum. Super hiis rex vehementer gauisus, accitis ducis inimicis Baldewino scilicet Flandrēsi, atq; Gorfrido Andegauensi, nec nō Theobaldo Carnotensi, super fluuium Helue venit cōcitus ad placitū detestandum. E contra dux ex altera parte aquę sedit cū manu militari. Cupiens autē scire quæ apud regem gererentur, misit quosdam qui renunciarent qui fuerunt contubernales regis. Qui repertis illic dictis comitibus, irruere super ducem disponentibus, confestim pernici cursu regressi ducem hortantur vt à loco recedat, ne in manus incidat suorum hostium publicorum. Qui mox loco recedens & iter cōtinuans, Rhotomagum cum suis omnibus est regressus: sic detecta in propatulo fraude regis, animositatem circa se agnouit. Perspiciens ergo rex propositum sui voti floccipensum fore, Landunum regreditur furibundus, non multo post Normanniam (Theobaldo suggerente) hostiliter petiturus. Moxq; congregatis Burgundionum & Francorum copiis, ciuitatem Ebroicam aggressus, ciuibus incautis dolo capit, & statim tradit Comiti Theobaldo ad circumiacentem patriam expugnandam. Rege vero ab vrbe recedente, dux Richardus è vestigio eum prosequitur, vastans prædis & incendiis totum Dunensem siue Carnotensem comitatum. Consumptisque omnibus quæ Theobaldi erant, cum innumera prędа reuertitur ad propria. Nec mora Theobaldus vicissitudine reciproca, collecto clam exercitu, ad dedecus ducis papiliones fixit, & magalia apud Vermentrudis villā, & infestissimorum hostiū stationem cōponit ibidem. Vnde dux ꝓuidissimus, intempestæ noctis silentio alueo Sequanæ transmeato, diluculo sup eos irruens illos tanta strage profligauit, vt sexcentis quadraginta peremptis, reliqui per diuersa syluarum lustra diffugerēt vulnerati. Ipse vero Theobaldus dedecorose fugiens cum paucis, latitando per deuia saltus Carnotū venit confusus. Quo die (Christo illi reddēte vicem) filius eius moritur, & tota Carnotena vrbs incendio consumitur. Dux vero ad campum belli regressus, mortuosq; reperiens, misericordia motus sepeliri eos iussit, ac vulneratos leniter Rhotomagum deportari, & à medicis ibi curari, sanatos quoque Theobaldo remitti.

Lotharii dolus non successit.

Theobaldus cum dedecore fugit.

Dux itaq; videns tantarum fraudium regis molimina super se imminere, Frācorumq; comites vnanimiter cōtra se sæuire, Haraldo Danorū regi legatos mittit, orat vt illi succurrat ocius, paganorumq; multitudine Francorū rabiem solo tenus cōprimat. Cuius legatos rex gaudenter recepit, & muneribus ditatos maximis duci remisit, seq; celerrime missurum iuuamen spospondit. Quid plura? Mox ad tātę expeditionis negotium paganica iuuentus pręparatur, omniq; armorum apparatu innumerabilis exercitus: qui clerici cursu nauiū permenso mari ad Sequanica deuoluuntur ora. Quibus mox obuiā gaudenter dux ꝓcessit: atq; eo præeunte sulcantes remigio alueum Sequanæ, ad Guinoldi fossam deuehuntur. Ibiq; fixis anchoris cōsulunt de subuersione Francię. Et ecce repentino tumultu è nauibus proruunt, totamq; in circuitu patriā exitiali flamma comburunt. Dehinc distrahuntur viri cum mulieribus cōcatenati, deprędantur vici, desolantur vrbes, subuertuntur castra, in solitudinē redigitur omnis terra, fit luctus omnium in commune per Theobaldi comitatum nullo cane latrante: vbi vero illa deficiunt, regalia iura mox inuadunt: quæ vero Francis subtrahunt, Normannis possidenda vili pretio conducunt. Manet libera à Paganorum rapinis tellus Normannica, Francia (nullo obsistente) distrahitur captiua.

Haraldus Duci fert opem.

Cum hæc agerentur, sinodalis episcoporum conuentus apud Landunum celebratur, inuestigaturus cur Christianus populus his cladibꝰ affligatur. Mittentes denique quendam Carnotensem pręsulem duci, sciscitantur ab eo, cuius rei causa tā execranda à Christianissimo piissimoq; principe ꝓcesserit seueritas. A quo cū regis fraudes, & Theobaldi vrbis Ebroicæ subreptionem pontifex didicisset, confestim à paganicis irruptionibus inducias petit, & adipiscitur, in quibus præsules adducant loco oportuno Regem Lothariū, de omnibus beneuolo animo illi satisfacturum. Igitur au-

diens

diens Theobaldus abſque ſuo conſulto regem pacem quærere, formidans ne totum ſeditionis pondus ſuper eum incumbat: quendam monachum cum feſtinatione duci mittit, nuncians ſe in quibus illum offenderat valde pœnitere, Ebroicamq; vrbem illi reddere velle. Hiis dux auditis lætus efficitur, & conceſſa ſecuritate, copiam illi indulget ad ſe veniendi. Qui non ſolum illi vrbem reddidit, verum etiam firmatis amicitiis cum multis donariis ab eo receſſit gaudens. Imminente vero die præfiniti colloquii dux apud Guinoldi foſſam in paganorum caſtris tentoria miræ magnitudinis conſtrui iuſſit, in quibus rex Lotharius cum ſuis optimatibus receptus eſt: illicque ſatisfecit duci pactis fœderibus, iuratis ſacramentis. His ita dux expletis ſalubriter, paganorum plurimos ad Chriſti fidem cõuertit ſacris monitis. Alios vero in paganiſmo permanere diſponentibus tranſmiſit ad Hiſpanias, vbi plurima bella perpetrantes decem & octo diruerunt vrbes.

Theobaldus pacem cum Duce init.

Eo tempore Emma ducis vxor, filia magni Hugonis moritur abſq; liberis. Ipſe vero non multo poſt quandam ſpecioſiſſimam virginem nomine Gunnor ex nobiliſſima Danorum proſapia ortam, ſibi matrimonio copulauit Chriſtiano more. Ex qua filios genuit, Richardum viz. & Robertum, atque Malgerium, & duos alios, necnon & tres filias: quarum vna Emma nomine nupſit Egelredo regi Anglorum, de qua idẽ rex Edwardum regem, necnon Aluredum, Godwini Comitis longo poſt tempore dolis interemptum procreauit. Secunda vero Hawiſa vocata Gorffrido Britannorũ iuncta Comiti, Alanum & Endonem duces progenuit. Tertia quidem Comiti Edonis, nomine Matildis, de qua ſermo orietur in poſteris.

Proſapia Gunnor.

Cum igitur dux Richardus multorum operum bonorum polleret incrementis: inter plurima apud Fiſcamium miræ magnitudinis & pulchritudinis in honorem Dei & S. Trinitatis templum conſtruxit, mirificiſque ornamentis multimode adornauit. Quaſdam etiam Abbacias inſtaurauit: vnam ſiquidem in ſuburbio Rothomagenſi in honorem S. Petri, aliamque Andoeni, aliam in monte qui dicitur Tuba, in venerationem Archangeli Michaelis, gregibus monachorum inſigniuit. Tempore ſub eodem mortuo Francorũ rege Lothario: illius loco ab omnibus ſubrogatur Hugonis magni ducis filius adminiculanti ei duce Richardo. Qui cito poſt moriens regnum Franciæ filio ſuo Roberto reliquit, viro piiſſimo & religioſiſſimo. Dux Richardus his beatitudinis prærogatiuis profuſius floruit: vt quos audiebat diſcordes, aut per ſe aut per ſuos legatos concordes redderet (ſcriptura dicente) Beati pedes pacẽ portantes. Erat autem ſtatura procerus, vultu decorus, corpore integer, barba prolixa, cano decoratus capite, prouidus clericorum ſuffragator, ſuperborum contemptor, humilium amator, pauperum ſuſtentator, Orphanorum tutor, viduarum defenſor, captiuorum redemptor.

Richardi deuotio.

Richardi ſtatura.

Hiis & huiuſmodi boni odoris floſculis dux Richardus in Laicali habitu redolens vera gemma Chriſti: corporis ægritudine cœpit vehementer aggrauari, conuocatoq; fratre ſuo vterino Rodulpho comite conſiliũ exigit de patriæ diſpoſitione. Qui nimio turbatus dolore, ac aliquantiſper factus elinguis, nouiſſime reſumpto ſpiritu, hæc reſponſa reddit duci. Quamuis dulciſſime frater atq; ſereniſſime ſenior viribus corporis videaris deſtitui: tamen dum in hac vita te gaudemus amplecti, tuum eſt de totius patriæ ſtatu diſponere. Quo audito dux accitis vndiq; ſuis optimatib⁹: Richardum ſuũ filium exponit corã, hoc eum commendans & præficiens eloquio. Hactenus cõmilitones optimi militiæ veſtræ præfui: nunc vocante domino morbo crudeſcente compellor à vobis ſeparari. Proinde ſi mei aliquando amatores fuiſtis, oro vos vt hunc meum filium loco mei vobis præficiatis, eiq; fideles ſitis ſicut ſemper mihi fuiſtis. Iam enim me ingrediente viam vniuerſę carnis vlterius habere non poteſtis. His ab eo lugubre prolatis protinus tota domus concutitur lachrymis & gemitibus. Tandẽ ſopitis fletibus aſſenſum præbent omnes ducis voluntati, Richardum adoleſcentẽ pacta ei fidelitate collaudantes principem. Deinde languore ingraueſcente lecto proſternitur, & libratis ſurſum oculis inter verba orationis, plenus dierum ſpiritum efflauit. Obiit autem apud Fiſcamium 996. an. ab incarnatione domini Ieſu Chriſti.

Richardi mors.

Richardus, Richardi primi filius fulgoris ſui radios per diuerſos orbis cardines poſt patris deceſſum ſparſit nomine glorioſo, & totam pene Normannicam patriam vnam Chriſti inſigniuit eccleſiam. Qui in armis ſtrenuus, vbiq; armatas legiones militum rexit nobiliter, de inimicis victoriam ſemper accipere conſuetus. Et quamuis ſeculari actui foret deditus, totus tamen fuit fide catholicus, & erga domini cultores beneuolus & deuotus. Sub cuius moderamine plurima monachorum adoleuere oui-

Richardi filius catholicus.

lia: qui velut apes ex multis sanctorum canistris actuum erumpentes, lucidissima in cælestes Thesauros intulerunt mella.

Rusticorum rebellio.

Cum igitur tantæ probitatis exuberaret copiis, in initio suæ iuuentutis contigit intra Ducatum Normannicum quoddam pestiferi dissidii oriri seminarium. Nā rustici vnanimes per diuersos totius Normannicæ patriæ comitatus agentes conuenticula, iuxta suos libitus viuere decernebant. Quatenus tam in siluarum compendiis, q̄ in aquarum cōmerciis, nullo obsistente obice per ante statuti iuris legibus vterentur suis. Quæ vt rata manerent ab vnoquoq; cœtu furentis vulgi duo eliguntur legati, qui decreta ad mediterraneū ferrent roboranda conuentum. Quod vt dux agnouit, primus fratrem suum Rodolphum Comitē cum militum multitudine illis destinauit, qui & agrestem comprimeret ferocitatem, & rusticam dirimeret concionem. Qui non morans iussa, cunctos confestim legatos cum nonnullis aliis cepit: truncatisq; manib' & pedibus inutiles suis remisit, qui eos à talibus ausis compescerent: & ne deteriora paterentur, euentibus suis cautos redderent. His rustici expertis, concionibus omissis, festinato ad sua aratra sunt reuersi.

Gul. obsequium negans incarceratur.

Eadem tempestate Gulielmus frater ducis ex parte ꝓgenitus, cui dux Oxunensem comitatum contulerat: spreto illius dominio ab illius se cohibuit fidelitatis obsequio. Qui dum per legatos à duce sępius ob id obiurgaretur, & resipiscere nullo modo vellet, consultu & auxilio Rodulphi Comitis in turrim Rhotomagensis ciuitatis detruditur, temeritatis pœnitudinē per quinquēnium ibi luens. Illos vero qui seditionis causa fuere vita priuauit, alios consentientes exules de suis finibus exturbauit. Tandē post quinquennium Gulielmus cuiusdā sui militis factione, longissimo fune per eminentiorem fenestram turre lapsus, fugā iniit. Et post tempus aliquod cū penes se deliberasset sibi fore salubrius cum vitæ discrimine fratris clementiā attemptare, quam cuiuspiam regis aut comitis suffragium nil sibi quandoq; profuturum expetere: contigit vt die quadam ducem reperiret se in saltu Vernensi ludis venatuum exercētem. Cuius vestigiis illico solo tenus prouolutus, veniam commissi ab eo lugubris expetebat. Quem protinus dux misericordia motus fauente Rodulpho Comite à terra erigens, & euasionis suæ ipso narrante casum agnoscens, non solum errata sibi indulsit, verumetiam beneuolo animo vt fratrem charissimum deinceps dilexit. Et comitatum Oxunensem ipsi donauit, dans insuper ei quandam puellam speciosam valde Litselinam nomine, filiam viri nobilissimi vocati Turkettilli. Ex qua tres genuit filios: Robertum post eius mortem Comitatus illius hæredem, & Gulielmum Suessionensem comitem, & Hugonem Luxoniensem præsulem. Quibus ita sopitis, terra Normannica siluit à facie ducis.

Guliel. pœnitens restituitur.

Circa præsens tempus Ethelredus Rex Anglorum Emmam Ducis sororem habens in coniugio, quibusdā exortis dissentionū incentiuis, Duci nocere sitiens, maximam nauium multitudinē in mare iussit impelli. Ac militibus mandauit ex omni regno, vt constituto ab eo die ad eas cōuenirent decenter armati. Quibus valida austeritate regio more pręcepit, vt euntes totam Normanniam rapinis & incendiis exterminarent: solummodo Archangeli Michaelis monti parcerent, ne tantę sanctitatis & religionis locum igne concremarēt. Sed & Richardum Ducem captum, vinctis post tergum manibus, subiugata sibi patria, viuum suis conspectibus pręsentarent. H[illegible] [illegible]ctis cum festinatione eos ire imperauit. Qui mox veliuolo sulcantes æquora vento, ad littora Sare deuoluuntur permenso maris limbo. Hinc prorumpentes de nauibus cōtinuo maritima confinia exitiali Vulcano tradunt. Quod vt Rugellus à speculatorib' comperit, militibus Constantinensibus congregatis, cum multitudine vulgi repentino impetu super eos irruit, tantaq; illos strage deleuit, vt nullus penitus remaneret, qui facta posteris nunciaret. Nam vnus illorum cursu nimio fatigatus à longe resederat, qui videns sociorum infortunia, timore territus, corporisq; imbecillitatem oblitus: ad naues concurrit quantocius nuncians custodibus exitia sociorum. Qui pariter ex omnibus ad tres tutiores naues conferentes, intra sinum maris remigio se contulerunt de vita diffidentes. Pansisq; velis in sublime, cursu citissimo regem suum expetierunt, vento ad votum spirante. Quos vt vidit, protinus Ducem exigere cæpit ab eis: Cui illi: Nos (aiunt) serenissime Rex Ducē non vidimus, sed cum vnius Comitatus gente ferocissima, nostro cum interitu dimicauimus. Vbi non modo sunt fortissimi bellatores: sed & fœminæ pugnatrices, quosq; hostium vectibus hidriarum suarum robustissimos excerebrantes: à quibus scito tuos milites extinctos esse omnes. Quibus Rex auditis suam agnoscens insipientiam tristis erubuit.

Anglorum strages in Normannia.

Gaufri-

Gaufridus comes Britanniæ cernens ducem Richardū in omnibus prosperari, & eius magnificentiam toto orbe dilatari, intra se deliberare cæpit, quod si sorori Ducis nomine Hadwis iungeretur connubio, inter eos nodus amoris fortior necteretur, eam sibi dari toto annisu poposcit. Cuius voluntati Dux gratanter fauit: Principibus Normannorum assensum præbentibus. Celebratisque Christiano more cum inæstimabili honore nuptiis, non multo post cum immensis muneribus eos ouantes abire permisit. Ex qua dictus Gaufridus expost duos filios genuit, Alanum videlicet & Endonem, qui post eius excessum Britannicam patriam robusto vigore rexere longo tempore.

Cum in statu supradicto sub tam præclaro rectore Normannia polleret feliciter, rex Anglorum Ethelredus, regnum quod sub magna potentissimorum regum gloria *Ethelredi in Danos crudelitas.* diu floruerat, tanto nephariæ proditionis scelere polluit, vt etiam pagani nephas tam execrabile horrendum iudicarent. Nam Danos per omne regnum vnanimi concordia secū pacifice cohabitantes, mortis periculū minime suspicantes, subito furore sub vna die perimi: mulieres quoq; aluo tenus terræ esse defossas, & ferocissimis canibus concitatis mamillas ab earum pectoribus crudeliter extorqueri. Lactantes vero pueros ad domorum postes allisos excerebrari iussit nullis criminum existentibus culpis. Cum igitur apud Londoniam sub huius decreti die hæc congeries peremptorum lictorum sæuitia in immēsum cumularetur, quidā iuuenes agilitate pernices ad quandam nauem se conferentes, fugæ præsidio per Thamisis alueum celeri remigio petierunt maris sinum. Permenso prolixi ponti spacio nouissime cupitum applicant Danamarchiæ portum, regi Sweno cruenta gentis suæ exitia nunciantes. Tunc rex dolore cordis tactus intrinsecus, accitis totius regni sui principibus, cunctam rei seriem illis exponit, quidq; agendum cōsulerent, diligenter inquirit. Qui amicorum & propinquorum ærumnis atq; luctu moti, quasi ex vno ore omnes eorum sanguinem decreuerunt totis viribus vlcisci debere. Hiis rex auditis sub festinatione cunctos degentes sub suo regimine præparari misit, missisq; hac illacq; veredariis, milites cupidos lucri de exteris regnis ad hanc expeditionē sub præfixo ab eo die venire mandauit. Porro termino adueniente statuto, ad naues immensus illico concurrit exercitus. Dehinc *Suuenus exercitus in Anglos parat.* in sublime eliuantes vexilla regia, librantesque ventis vela, protensi maris interuallo velificato ad Eboraca territoria deuehuntur. Ibi quippe Rex dimisso exercitu, cum nonnullis nauibus pacis gratia apud Rhotomagum Ducem Richardum aggreditur. Quem cum dux aliquanta mora tractaret regaliter, pacem inter se continuam firmauerunt. Ea lege videlicet, vt per succedentia Danorū regū, Normannorumq; ducum, ac eorum heredum tempora firma perpetualiter maneret inter eos, & quæ Dani abstulissent inimicis, emenda conferrent Normannis. Si quis vero Danorum inualidus, aut vulneratus, amicorum indigeret iuuamine, apud Normannos quasi in domo propria, sub securitate sanaretur. Quæ lex vt rata maneret ab vtraque parte, sacramentorum tenore illam sanxerunt illorum Principes. Quibus rex expletis ad votum, muneratus dignis à duce muneribus, quantocius ad suos regreditur, qui remanserant prope ciuitatem Eboraci. Vt vero iunctus est suo exercitui, continuo Anglorum regnum vltricibus tradit flammis. Videntes itaq; Eboracenses se à nullo iuuari, datis obsidibus illi se subdiderunt. Et cum venissent Cantium, gens illius patriæ simili modo fecere. Dehinc circa Londonias obsidionem componit. Cuius impetum Londonienses non ferentes, iugo seruitutis illius, colla ferina inuiti supposuere. Ethelredus autem rex a- *Ethelredi fuga.* pud Wintoniam degens, vt vidit se ab Anglis destitui, sublatis à terra thesauris cum vxore & filiis Edwardo scilicet & Aluredo, in Normanniam Ducem Richardum expetiit. A quo decenter exceptus, cum magnis opum apparatibus omne sui incolatus tempus Rhotomagi cum eo exegit.

Swenus igitur dū apud Londoniā de regni tractaret dispositione, mortē obiit, interceptus ægritudine. Cuius corpus Dani deponētes in naui aromatib. cōditum, cum festinatione apud Danemarchiā deuexerunt tumulandum. Quo tumulato filius eius Cnutus nomine arma illius sumens exercitū viriliter roborat, & ne ab iterata expeditione resipiscant, totis viribus exaggerat. Missisq; legatis duos reges euocat ad suum suffragium Lacinam Swanorū, & Alanum Moricorum. Interea dum hæc geruntur, audiens mortem Sweni Ethelredus rex, paratis omnibus ad nauigandum, cum vxore lætus ad suum regreditur regnum, dimissis cum auunculis duobus suis filiis, Edwardo & Aluredo. Rex itaque Cnutus collectis vndequaq; militum legionibus, velut turbo validus à regno suo egressus procellosum mare temptat intrepidus: subductisque in

 altum

altum nauibus, veliuolo curſu ad Anglos cum ſuis deuehitur. Inde petens Thameſis fluuium, celeriter appulit Londoniæ Comitatum. Cui cum ſuis egredienti de nauibus, occurrentes Angli ex omni regno apud Auxendunum congregati, ad ſuam perniciem cruentiſſimũ illi intulerunt bellum. Cum quibus rex efferatis legionũ ſuarum animis confligens atrociter, tanta eos internecione deleuit, vt nullus hominum queat ſupputare, quot millia die illa gentis Anglicæ corruere. Hinc rex celeri ſe mouens fiducia, Londoniã circumdat obſidione, intra quã vrbem Ethelredus Rex tunc temporis grauiter ægrotabat, & crudeſcente morbo corporis non multo poſt hominem exuit. Rex igitur Cnutus audita morte Regis, ſuorum conſultu fidelium præcauens in futurum, Emmam Reginam abſtractam ab vrbe poſt aliquot dies ſibi iunxit Chriſtiano more: dans pro illa cuncto exercitui in auro & argento penſum illius corporis. Ex qua ſuccedente tempore genuit filium nomine Hardecnutum, poſtmodum Danorum Regem, & filiam vocabulo Gunnildem, quæ nupſit Henrico Romanorum Imperatori. Diffidentes quoq; Londonii de ſua ſalute, quippe cum diuturna laborarent fame, patefacta vrbe ſe ſuaq; omnia Regi ſponte dedere. Quibus peractis omne robur Anglici regni ſuccubuit dominio Regis Cnuti. Hæc in huius ſerie inteximus, vt Edwardi regis ortum ignorantibus monſtremus. Nunc vero ad propoſitum retorqueatur ſtilus, à quo pauliſper digreſſi ſumus.

Cnutus de Anglis triumphat.

Cnutus Emmam reginam ducit.

Odo Matildam ducit.

Sub eiſdem temporibus Odo Carnotenſis comes ducis Richardi ſororem Matildam nomine duxit in vxorem: cui dux medietatem Dorcaſtrini caſtri dedit dotis nomine, cum terra ſuper Arne fluuium adiacente. Sed illa poſt annos aliquot ſine liberis moriente, comes Odo duci repetenti dictam terram cum caſtri tuitione Dorcaſini, noluit quietam dimittere. Quapropter dux accitis Britonibus cum Normannorum legionibus, ſuper Arne fluuium hoſtiliter veniẽs caſtrum condidit, quod Tegulenſe vocauit: ſumptiſq; ex Odonis comitatu alimoniis eandẽ munitionẽ abundantiſſime inſtaurauit, relinquẽs ibidem cuſtodes, de quorum fidelitate certus fuit. Odo vero comes conuocatis clam ad ſui ſuffragium Hugone ſiquidem Cinomannenſi, ac Wallerando Mellentenſi cum multis copiis militum tota nocte equitans, diluculo ad Tegulenſe caſtrum venit ſigniferis præeuntibus. Quos vt viderunt proceres, quos illic dux dimiſerat, dimiſſis cuſtodibus intra municipiũ, repentino impetu foras erumpentes cum ſuis, cum eis prœlium commiſerunt. Quos ita proſtrauerunt, vt multis peremptis, plurimis vulneratis, reliqui per deuia fugientes, opaca ſyluarum latibula quærerent nutabundi. Odo atq; Wallerandus vitæ quærentes ſuffragium ſe occuluerunt Dorcaſini caſtri munitione. Hugo nempe equo, cui inſederat extincto, pede fugiens, ad caulas diuertit ouium, loricam, quam indutus erat, ſub ſulco tegens telluris. Dehinc clamide opilionis ſe amiciens, ſeptaq; gregum infatigabiliter humeris de loco ad locum ferens, Normannos hortabatur, vt quantocius perſequerentur hoſtes non longe ante eos turpiter abeuntes. Quibus recedẽtibus præuio paſtore, ſyluarum luſtra carpens, tandem poſt triduum Cinomannis venit, vepribus & ſentibus miſerabiliter pedes ac tibias cruentatus.

Odo rebellans ſubiugatur.

Dux igitur videns Odonẽ comitem ad tantã deuolutum eſſe vecordiam, miſſis legatis duos reges cum paganica multitudine ex tranſmarinis partib. euocat in ſuum auxilium: Olanum ſ. Noricorum & Lacinam Suanorum. Qui lætis animis cum ſuis exercitibus pariter cõgregati, curſu celeri ad Britannorũ finitima littora nauigio deuenere. Quorum repentinum Britones agnoſcentes acceſſum, arbitrati ſunt eos ad prædam inhiantes incautos præoccupare. Pagani vero dolos eorum comperientes, quadam vſi verſutia, per campi planiciem, quo illos nouerant venturos fore: profundiſſimos foderunt cuniculos in ſuperficie anguſtos, vt ſuperuenientes equites, cruribus eorum confractis indecenter humo præcipitarentur, & ſic facilius gladiis perimerentur. Venientes ergo Britones atrociter irruunt ſuper hoſtes. Quorum mox proſtrati decipulis, tantam illorum ſæuitiam ſunt perpeſſi, vt vix è prœlio elaberentur perpauci. Inde prolixius pagani progrediẽtes, caſtrum Doli obſident, captumq; igne comburunt, interfectis eius incolis cum Salemone aduocato loci. Deinde ſublatis anchoris repetentes mare, velificante claſſe ad ora Sequanæ deuehuntur, carpenteſque fluminis alueum, pernici remigio applicant Rhotomagum: quos dux vehementer gauiſus, regaliter excepit honore competenti.

Britones beſtium decipulis caſi.

Rex autem Francorũ Robertus audiẽs paganos Britannis tanta probra intuliſſe, ducemq; Richardũ ad confutandã comitis Odonis contumaciam eos acceriiſſe: verens ne ab eis Francia demoliretur, conuocatis ſatrapis ſui regni, ambos diſcordes ad ſe

ad se apud Coldras conuenire mandauit, vbi sopitis eorum animis protinus illos concordes reddidit. Eo quidem tenore, vt Odo Dorcasinum castrum teneret, & dux præreptam terram reciperet, reciproce Tegulensi castro in suo statu perpetualiter persistente, in eius s. suorumq; heredum potestate. Quibus dux ita ad vota peractis ad suos Reges regreditur lætus. Muneratisque congruis donis regaliter, ouanter ad propria redire permisit, quandoq; ad eius iuuamen reuerti paratis. Rex autem Olanus super Christiana religione oblectatus, spreto idolorum cultu, cum nonnullis suorum, hortante Archiepisc. Roberto, ad Christi fidẽ conuersus est: atq; ab eo Baptismate lotus sacroq; chrismate delibutus: de percepta gratia gaudens ad suum regnum est reuersus. Qui postea à suis proditus, & à perfidis iniuste peremptus, cœlestem regiam intrauit Rex & Martyr gloriosus, coruscans nunc apud gentem illam prodigiis & virtutibus.

Francorum Rex pacem inter vtrosq; reges componit.

Olanus Rex fit Christianus & Martyr.

His ita gestis dux Richardus de successione prolis sollicitus, audiens Goisfridum Britannorum comitem habere quandam sororem Iudith nomine, corpore elegantem, omniq; morum honestate pollentem, hãc in connubium petiit per legatos. Cuius propositum Goisfridus vltroneo animo satagens accelerare: omnibus quę ad tantum negotium erant congrua præparatis, eam illi deduxit vsque ad limina Michaelis Archangeli, vbi dux illam suscipiens cum honore, eam sibi iunxit legitimo iure. De qua tres genuit filios, s. Richardum, Robertum & Gulielmũ, qui factus est monachus apud Fiscamium: totidemq; filias, quarum vna nomine Adeliz nupsit Rainaldo Burgundionum comiti, altera Baldewino Flandrensi: tertia iam adulta obiit virgo. Porro Goisfridus comes ex post orationis obtentu Romam proficiscens, totam Britanniam cum duobus filiis, Alano videlicet atque Eudone, reliquit sub ducis aduocatu. Qui peragratis sanctorum locis in repatriando, præuentus morte diem obiit.

Richardi liberi per vxorem Iudith.

Tempore illo cum Burchardus Mildunẽsis castri comes moraretur apud curiam regis Francorum Roberti, quidam eius miles nomine Walterius cœcatus muneribus illud ei dolo surripuit, Odonique comiti clandestina proditione tradidit. Quod vt rex comperit, Odoni mandauit, quatenus castrum sponte desereret, quod sibi vsurpauerat minus iuste. Sed ille loci fisus munimini ob decurrentis in giro alueum Sequanę, regiis legatis respondit, illud vita comite se nunquam vlli reddere. His rex oppido exacerbatus verbis, Richardum Normannorum ducem ad colloquium accersiuit, cui sui ruboris dedecus deposuit, orans eius gratissimam fidelitatem subuenturam sibi, ne tanto præsumptionum ludibrio premeretur à suis. Cuius opprobrium dux non ferens, congregato miræ multitudinis exercitu quantocius, Mildunum venit, illudq; obsedit ex vna parte fluminis, & rex cum suis ex altera, die noctuque illud quatientes cum turbine graui, machinis, & tormentis. Videntes itaq; Mildunenses se non posse tolerare tantam vim hostium, distracto duce tumido rebellatore, portas repente aperiunt, eumq; cum suis introducunt. Quorum dux parcens multitudini, traditorem protinus regi destinauit, mandans vt milites dirigeret, qui castrum in sua fidelitate custodirent. Quo rex exhilaratus nuntio, continuo illud Burchardo reddidit, & proditorem cum vxore propria patibulo suspendi iussit, debitam illis reddens talionem pro præsumptione factionis. Post hæc dux cum benedictione regali ad propria remeauit. Cuius temporibus semper fuerunt assueti hostes fugare Normanni, terga vertere nulli.

Mildunum rebellans capitur.

Annis abhinc tribus emensis, Henricus Burgundionum dux moritur absque liberis: Robertum Francorum regem relinquens sui ducatus hæredem. Quem suscipere Burgundiones fastu supercilii refutantes, Landricum Niuernensem Comitem intra Altissiodorum tamdiu obsedit: donec Landricum cum vrbe obsidibus sumptis suo dominatui subiugaret. Inde vero profectus cum duce Richardo pene totam vastauit Burgundiam robore vehementi. Quibus rite peractis, rex per cuncta castella custodibus deputatis, Robertum filium suum ducatui subrogauit. Et sic arrogantia repugnantium cassata quieuit. Post hæc Rex in Franciam, & dux regreditur cum suis in Normanniam.

Burgundiones inuiti recipiunt Francorum Regem dominum suum.

Cognita quoq; mirandorũ operum ducis opinione, Rainaldus trans Aone fluuium Burgundionum comes missis legatis, filiam eius nomine Adeliz sibi petiit in coniugium. Quam impetratam, à paterna domo auferens, in Burgundiam cum magno duxit honore, suoq; thoro Christiana lege sociauit. Qui longo post tẽpore obortis fomentis litium à comite Cabilonensi, Hugone nomine dolo captus sub diræ custodiæ ergastulo detruditur, compedibusq; grauissimis arctatur. Cuius incompetentem anxieta-

xietatem dux vt agnouit, illico legatos direxit Hugoni, mandans vt pro amore suo sineret generum suum abire liberum. Quam legationem Hugo tumide spernens, non modo eum reddere contempsit, verumetiam custodibus adhibitis vehementius custodiri iussit. Quod cum relatum duci fuisset, protinus Richardo filio suo imperauit, vt coacto in vnum Normannorum exercitu Burgundiam adiret, suamque iniuriam de funesto totis nisibus vindicaret. Quæ iussa adolescens libenter exequens, præparatis quæ ad tantii itineris erant necessaria, velut tempestas procellosa cuncta coram se proturbans, egressus à patria confecto calle, Burgundiam inuasit cum innumerabilium multitudine Normannorum, castrumque Menwaldum cinxit obsidione. Quod captum cum viris & mulieribus atque paruulis combusturunt terra tenus, eo quod incolæ fidentes loci munimini telis & sagittis hostes ad sui perniciem prouocauerant. Inde retorquentes gressum patriam igne cremantes iter dirigunt ad vrbem Cabilonensem. Considerans igitur Hugo, se nullatenus posse resistere contra tantum exercitum, ferens equestrem sellam in humeris, genibus prouolutus adolescentis Richardi, prece supplici veniam precabatur commissi. Qua indulta Rainaldum reddidit, & obsidibus datis, apud Rhotomagum ex hoc se fore satisfacturum iureiurando duci Richardo spopondit. Quibus ad votum peractis, Richardus iuuenis ad patrem est regressus.

Ducis filius Rainaldum carcere liberat.

Dux ergo, quamuis præcellentissimorum actuum prærogatiuis longe lateque claruerat, tam cultor Christi extitit assiduus, adeo vt Monachorum & clericorum iure vocaretur piissimus, & pauperum sustentator indefessus. His & huiusmodi probitatum vigens titulis ægritudine corporis cœpit vehementer aggrauari. Conuocatoque apud Fiscamium Roberto Archiepiscopo, cum cunctis Normannorum Principibus, indicauit se iam omnino resolui. Igitur per cuncta domus triclinia, fit illico luctus omnibus intollerabilis: lugebant & lamentabantur monachi atque clerici, lachrymabantur heroes, flebant egenorum cateruæ pro destitutione tanti ducis & patroni. Tandem accitum Richardum filium suum consultu sapientum, suo ducatui præfecit, fratremque suum Robertum comitatui Oxunensi, vt inde illi debitum persolueret obsequium. Omnibusque, quæ ad cultum Dei pertinere videbantur strenue dispositis, 1026. anno dominicæ incarnationis hominem exuit, viam ingrediens vniuersæ carnis.

Ducis mors.

Richardus iuuenis in ducatu superstes genitoris, licet paulisper superuixerat, sicut in vocabulo nominis, ita eius hæres extitit censura summæ ingenuitatis. Hic in armis bellicis valde idoneus, totus tamē fuit fide catholicus, & circa Dei cultores mansuetissimus, æquo libramine militares turmas moderās, pace continua frui gaudens. Sed pacis hostis perfidus non passus est diutius illum lætari, sed fratrem suum Robertum ad rebellionem quorundam maleuolorum versutia concitauit. Hic enim post biennium contempto eius dominio intra Falise castrum cum suis satellitibus se contulit ad resistendum. Quem dux illico cum magna multitudine infra castri ambitum vallauit obsidione. Quem cum arietum & balistarum crebris ictibus expugnaret, Roberto tandem a perfidia resipiscente, datis dextris in pristinam concordiam redierunt, firmiterque pace composita ab inuicem recesserunt. Porro dux post hoc dimisso exercitu Rhotomagū regressus, 1028. ab incarnatione domini anno, cum suorum nonnullis, vt retulerunt plurimi, veneno mortem obiit, fratrem suum Robertum relinquens heredem sui ducatus.

Richardi laus.

Robertus rebellis fratri se dedit.

Richardi mors.

Robertus igitur frater ducis Richardi totius Monarchiæ ducatus ab omnibus subrogatur. Qui quamuis circa rebelles fuerit aliquanto ferocior: beneuolus tamen, lenis & benignus ergaque Dei cultum pius & deuotus extitit. Quamobrem pacis oblectamento diutine frui meruit: præter id quod prauorum consilio, Robertum Archipræsulem habens suspectū, hostili obsidione vallauit, intra mœnia ciuitatis Ebroicensis. Qui tandem nacta discedendi libertate, Robertum Francorum regem exul cum suis adiit, Normannicam patriam feriens anathemate pontificali. Dux autem Robertus recompensata improborum astutia, & perpendens se inconsulte omnia gessisse, Episcopum reuocauit è Francia, & pristinum restituit in honorem facti pœnitens, eumque vt tantum virum decebat, suis deinceps asciuit consiliis, in reliquum persistens sibi fidelis.

Robertus Archipræs. obsidetur.

Eliminatis deniq; à se totius litis incentoribus, sapienrum cœpit vti tractatibus, & solerti industria ad summi honoris incrementa prouehi. Cuius probos mores boni cœperunt efferre, nonnulli vero improbi ignauiæ ascribere. Ex quorum contuber-

nio Gulielmus Bellemenſis animoſitatem eius audens attemptare, ex caſtro Alencio quod iure beneficii tenebat, à ſeruitii iugo viſus eſt extorquere ſumta rebellione. Ad cuius inſolentiam conterendam Dux veniens cum turmis militaribus, tam diu eum *Dux rebelles* intra munitionem ſuæ præſumptionis adiutricem concluſit: donec eius clementiam *comprimit.* expeteret, nudis veſtigiis equeſtrem cellam ad ſatisfaciendum ferẽs in humeris. Cui dux, licet ficta facienti, non modo cuncta indulſit, verumetiam reddito ei oppido feſtinus à loco receſſit. Sed Gulielmus non multo poſt iterum diſſidii inuectus furia: filios ſuos Fulconem atque Robertum cum copia militum dirigit, qui direptionibus Normanniam infeſtarent. Quibus ex domo ducis plurimi audacter occurrentes expediti vernaculi, intra ſaltum Banonis cruentum prœlium commiſerunt. Et ita domino fauente profecerunt, vt iugulato Fulcone præuaricatoris filio, vix frater eius Robertus elaberetur à certamine cunctis pene militibus interfectis. Quorum interitum vt idem Gulielmus grauiter ęgrotans comperit, tactus dolore cordis intrinſecus continuo animam exhalauit. Et ſic profligatis ducis inimicis ſeditio preſſa in partibus illis vltra diſparuit.

Cum hæc gererentur, perſpiciens Baiocaſinæ vrbis epiſcopus, Hugo Rodulfi co- *Dux ſapientes* mitis filius, ducẽ velle prudentũ ſectari cõſilia, ſuaq; deſtitui, quadã vſus doli verſutia, *conſiliis adhibet.* Ebroicum caſtrum armis clam alimoniiſq; muniuit. Et poſitis cuſtodibus ocius Franciam adiit, vt inde milites conduceret, qui illum ad repugnandũ viriliter adiuuarent. Cuius fraudis molimina dux comperiens, contractis Normannorum copiis idem caſtellum præoccupauit obſidione: clauſa egrediendi ab eo ſiue ingrediendi omnibus facultate. A cuius ingreſſu cum ſe videret Hugo extruſum: ſollicitus de ſuis intra illud concluſis, libertatem abeundi per legatos à duce petiit, & eos idem protinus abiecit. Ipſeq; cum eis quos expetierat diu permanſit extorris. Dux autem caſtellum deditione ſibi redditum cuſtodibus & armis muniuit.

Sub eodem tempore Baldewinus Flandrenſis Satrapa cupiens ſobolem ſuam innormare regali proſapia, Robertum Francorum regem expetiit, poſcens eius filiam dari ſuo filio Baldewino. Quam adeptam à palatinis ferens tricliniis ad domum propriam in cunis aſportauit, eam nutriens vſq; annos nubiles diligenti cura. Cuius filius mox vt nubilis puellæ frui cæpit amplexibus: fretus affinitate regali patrem à ſolo pe- *Filius patrem* pulit, Flandrenſibus ab eius fidelitate auulſis. Qui indecenter à ſuis deſtitutus, Nor- *regno pellit.* mannorum ducis ſuffragia poſtulauit. Cuius calamitatem dux miſeratus, contractis militum viribus, velut turbo horridus egreſſus à patria, Flandoniam eſt adorſus, illam exterminans flammis exitialibus: progredienſque ad caſtrum, quod Cioca vocatur, confeſtim illud ſubuertit, combuſtis omnibus in eo conſiſtentibus. Quod videntes reliqui proceres & ſimilia pati formidantes, relicto filio ad patrem ſunt reuerſi, duci obſides dirigentes. Ante cuius excurſus intollerabiles adoleſcens Baldewinus intuens ſe non poſſe vllo modo ſubſiſtere, cum precibus humilimis illi legatos dirigit, dicens ſe cupere eo mediatore patri reconciliari. Cuius deſiderio vir ſummæ beneuolentiæ fauens affectu gratulanti, vtroſq; libato pacis oſculo in priſtinam concordiam redire perſuaſit. Sic litibus compreſſis, vlterius in pace & amore, quo decuit, perſtiterunt. Ipſe vero dux demolitis rebus rebellium cum incolumi exercitu Normanniam eſt reuerſus. Qua tempeſtate moritur Francorum rex Robertus, cui ſucceſſit filius eius Henricus.

Rex etenim Henricus patre Roberto viuente Francorum regno potitus: tanto poſtmodum à matre Conſtantia nouercali odio eſt affectus: vt conſpirantibus aduerſus eum comitibus, à regali faſtigio eum deponere conaretur: diſponens Robertum Burgundionum Ducem illius loco ſubrogare. Ob cuius infeſti animi inſecutionem *Robertus opem* conſilio ſuorum fidelium cum duodecim tantum famulis confugit ad Normanno- *ducis implorat.* rum ducem, qui tunc morabatur apud Fiſcamium, petens per debitum fidei, quatenus ſibi in hac neceſſitate ſubueniret. Quod dux compleuit efficaciter, plexis rebellium ceruicibus, conſumptis eorum bonis omnibus, & per hoc ſuæ infeliciſſimæ matris conatibus exinanitis.

Britannorum comes Alanus elatus faſtu proteruiæ, à ducis ſeruitio ſe ſubtraxit. Aduerſus quem dux innumerabilem mouens exercitum, inuaſit Britanniã, & flammis voracibus totum Doli tradidit comitatum, & cum ingenti præda Normanniam *Britonũ ſtrages.* eſt regreſſus. Poſt cuius abſceſſum Alanus illatum ſibi cupiens vlciſci opprobrium, è veſtigio illum proſequitur cum magno exercitu ad demoliendum Abrincatẽſem comitatum. Cui cuſtodes illius caſtri cum ſuis occurrẽtes tanta illico ſtrage depopulati

ſunt

sunt Britones, vt per camporum plana viderentur prostrati quasi bidentes. Ipse vero sua tristis repetens cum dedecore Rodonis venit.

Tempore quippe, quo Ethelredus Anglorum rex à Sweno Dacorum rege regno pulsus, vt supra recitauimus, in Normanniam venit profugus, duos filios, Edwardum & Aluredum non longo post patriam repetens, Richardo eorũ auunculo reliquit nutriendos. Qui intra Normannici ducis aulam educati tanto honore à duce sunt habiti, vt nexu amoris summi eos sibi tanquam fratres adoptaret. Quorum diuturno exulatui cõpassus missis legatis regi Cnutoni mandauit, vt iam iamq; eorũ exterminium illis parceret, & sua eis vel sero pro sui amoris obtentu redderet. Qui salubribus eius non adquiescens monitis, legatos infectis rebus nihil lætum portantes remisit. Tunc dux succensus rubore vehementissimi furoris, cõuocatis sui ducatus principibus magnam classem nauium festinato fabricari iussit. Quam ex omnibus Normannici maris partib. coactam, infra spatium parui temporis in anchoris, hominibusq; robustissimis diligenter instructam stare apud Fiscamium in littore ponti fecit. Inde quoq; signo dato velisq; pansis in sublime nimia tempestate acti, ad insulã, quę vocatur Gernsi cum magno periculo ponti pelagi demum sunt deuoluti. Quod puto ita factum esse domino autore pro Edwardo rege, quem disponebat in futurum regnare sine sanguinis effusione. Vbi dum longo detineretur tempore, vento aduersus flante diutius, dux efferatus animo incredibili cruciabatur mœrore. Nouissime videns se nullo modo transfretare: giratis proris nauium, apud S. Michaelis montem remeato limbo maris quantocius sunt appulsi.

Dux iter parat Britanniam vastaturus.

Sumens autem dux quandam partem classis direxit ad affligendam Britanniam incendiis atq; prędis. Ipse vero cõtracto equestri exercitu parabat ab altera parte eam aggredi. Alanus itaq; videns graue sibi discrimen imminere ab vtrisq; partibus, missa legatione Robertũ vtriusq; auunculum, Normannorũ videlicet archipræsulem ad se mandauit sub festinatione venire. Cui cum exitialem Britannię exterminationem & concitati ducis super se atrocem enarrasset expeditionem, sumens eum præsul fide sua interposita, ad S. Michaelis montem adduxit, ad clementiam ducis illum inuadere disponentis. Quorum pręcordia nimium rigida propiciante Christo illico ad quietem composuit, & omni dissentionum motu sedato serena eos vniuit concordia, Alanum in seruitio ducis pacta fidelitate supplicem omnino complicans. Post hæc missis legatis nautas à Britannica vexatione recedere iussit.

Cnuto ducem instituit heredem regni.

Quibus aliquãdiu sopitis ecce assunt legati à Cnutone rege duci directi nunciantes illum medietatẽ Anglici regni velle reddere filiis, & heredi regis pace rata in diebus suis, eo q; valida grauaretur incommoditate corporali. Sed dux ad tempus differre decreuit naualẽ expeditionẽ, donec redisset ab Hierosolymis, quã peregrinationẽ diu optauerat. Quapropter accersito Roberto archiepiscopo Rhotomagensi cum optimatibus sui ducatus, illis diu conceptum propositũ manifestauit. Qui mox omnes vehemẽter attoniti propter eius absentiam patriam perturbandam multimode formidabant. Exponens autem eis Gulielmum filium suum, quem vnicum genuerat, vt hunc sibi loco suo dominum eligerent, militiæq; suæ principem præficerent ab eis attentissime exigebat. Qui licet sub tenerrima detineretur ætate, tam de eius consolatione omnes oppido exhilerati, cum prompta vnanimitate delegerunt principem, pangentes illi fidelitatem inuiolandis sacramentis. Quibus ad votum expletis Dux sub tutoribus & actoribus vigentibus sapientia illum ad vsq; legitimam ætatem subegit. Et dispositis competenter rebus ad patriæ moderamina congruentibus, pium vale dicens omnibus, cum suo nobilissimo comitatu, illam sanctissimam peregrinationem est aggressus. Quæ vero lingua vel sermo explicabit eleemosynarum exhibitiones, egenis quotidie ab eo distributas. Tandem confecto itinere ad illud peruenit sepulchrum venerabile in quo regis cœlestis sanctissimum corpus iacuit. Quis ergo hominum enarrauit, quot per octonos dies lachrymarum riuulis illud eluerit? vel quot auri muneribus accumulauerit? Porro inuictus Dux pius, & Deo amabilis adorato Christo cum suspiriis internorum singultuum, & peragratis sanctorum locis, felicissimum conuertens iter ad Nicenam regressus est vrbem. In qua correptus ægrimonia corporis, 1034. anno ab incarnatione Domini, viam petens vniuersi generis humani: gaudentibus Anglis diuinæ vocationis iussu occubuit in fine. Cuius beata anima plurimo iam optimorum operum splendore, candidata nunc vt credimus cœlo residet glorificata. Sepultus est autem in basilica S. Mariæ à suis intra mœnia ipsius ciuitatis cum honore.

Dux peregrinatur ad Hierosolymas.

Roberti mors.

Gulielmus

Gulielmus Roberti ducis filius Roberto successit: qui quo sudore laboris inimicorum laqueos euaserit, suisq; vestigiis illorũ colla ferina substrauerit, quib. victoriarum triumphis in ducatu claruerit, prout ordo rerũ veracissime computatatũ dictauerit, notificare libet futuris, ne tegantur segnitie, quæ gloriose micuerunt sub illius ætatis tẽpore. Is itaq; in pueril bus annis orbatus patre, sagaci tutorũ prouidẽtia liberalium morum instituebatur ad incrementa. Sub cuius ineunte ætate plurimi Normannorum ab eius fidelitate aberrantes per loca plura erectis aggeribus tutissimas sibi construere munitiones. Hinc diuersi inter eos exoriuntur motus, concitantur seditiones, ac sæua patriæ perpetiuntur incendia. In tanto quippe dissensionum turbine consumitur non modicus bellatorum cuneus sæuiente Marte: Hugone montis fortis cum Walchelino confligente, in quo certamine occisus est vterque. Porro estuante in maius quorundam rabie: tutor ipsius pueri, scilicet domini, Occensis siquidem comes Gilebertus non multo post perimitur. Deinde diuersis temporibus Turoldus eius pædagogus, nec non Osbernus procurator domus, nouissime Henricus rex Francorum immemor beneficii à patre ducis quondã sibi impensi, dixit se ei placabilem nullo modo fore Tegulensi castro in statu pristino persistente. Cuius fraudes ob salutem pueri Normanni in fide stantes decreuerũt fieri, quod egisse postmodum pœnituere. Sed Gislebertus cognomẽto Crispinus, cui dux Robertus olim illud castrum commiserat, mox vt molestissimũ agnouit decretum, spretis eorum conatib. cum valida manu armatorum intra ipsum ad resistendũ se illico conclusit, quem confestim rex obsidione cinxit. Quid plura? Tandem Gislebertus precibus victus ducis, mœrens castrum reddidit, quod sub oculis omnium cum maximo dolore corporis confestim igne concremari perspexit. Quibus rex ad vota peractis à loco secessit. Sed non multo post Oxunensem comitatum aggressus, Argentonium ducis vicum cremauit, & onustus prẹda deseruit partes illas. Regressusq; via quã venerat, ad castellum Regulense venit, atq; sacramenta faciens irrita, quæ iurauerat duci: quod à nullo suorum reficeretur in quatuor annos, cum festinatione illud restaurans, militibus & alimoniis abundantissime muniuit, hincq; recessit.

Subditi in Gul. rebellant.

Gislebertus castrum reddit.

Perspiciens vero Thurstinus Oxunensis pręses ducẽ puerũ cessisse regi aliquantulum, & iam quasi victum regiæ manus oppressionem aliquantam vtcunq; perpeti, zelo succensus infidelitatis, regales milites stipendiis conduxit, quos complices ad muniendum Falise castellum, ne idem seruiret duci, sibi asciuit. Cuius conatus perfidos vt dux comperit, legionibus Normannorum vnaquaq; coactis festinanter illud obsedit. Concitatisq; militibus tanta mox magnanimitate pugnatum est, vt partem muri sub momento deiicerent, & nisi nox prœlium dirimisset, procul dubio rem, quam summe volebant, totam confecissent. Perpendens autem Thurstinus, se tantas hostium copias non posse tolerare diutius, locum secedendi à duce petiit, & sic profugus à patria extorris aufugit.

Thurstinus rebellans fugit.

Quo tempore moritur Robertus archiepiscopus Rhotomagensis, cui succesit Malgerius frater Roberti ducis. Nam Richardus dux secundus mortua Iudith aliam vxorem nomine Papiam duxit, ex qua duos filios genuit, Walgeriũ s. archipræsulem, & Gulielmũ Archasensem. Hic enim Gulielmus à duce iam adolescente, comitatum Tolagi percipit obtentu beneficii, vt idem illi fidelis existeret. Qui elatus nobilitate generis, castrũ Archarũ in cacumine ipsius montis condidit, quo assumpta tyrannide regioq; fretus iuuamine, cõtra eundem ducẽ calcaneũ ausus est extollere. Quod dux persentiens, quantocius frater ad eum venit, & erectis aggeribus ad radicem montis castrum stabiliunt, quod fortium virorum robore inexpugnabile reddidit. Sicq; inde abiens vallatum alimoniis reliquit. Quod audiens Rex Henricus protinus sumptis Francorum copiis, causa muniẽdi superioris oppidi apertissime prope aduenit, exercitum iubens apud sanctũ Albanum castrum metari. Cuius aduentum milites ducis comperientes, protraxerunt nõ minimam partem exercitus regis in insidias, & confligentes cum eis plurimos peremerunt. Inter quos Inglaramus Abbatis villæ comes occiditur, & Hugo cognomento Bardulfus cum multis aliis capitur. Quod vt rex agnouit, intromisis alimoniis castello, pro quo venerat, mœstus propter milites amissos recesit cum dedecore. Gulielmus quoq; non multo post cum suis affectus inedia inuitus castellum reddidit, & ipse à natiuo solo in exilium discesit.

Eadem tempestate Anglorũ rex Cnutus diem obiit. Cui succesit Haroldus eius filius ex concubina nomine Elfina natus. Cuius diu cupitam mortem Edwardus rex audiens adhuc cum duce degens, quantocius cum quadraginta nauibus milite plenis

Cnuti mors.

ſuperato mari Hamptoniam appulit. Vbi innumerabilem Anglorum multitudinem ad ſui perniciem ſe operientẽ offendit. Qui protinus cõgreſſus cũ eis, non minimam partem ex illis orco tranſmiſit. Ipſe vero victor exiſtens ad naues eſt regreſſus cũ ſuis. Videns autem non abſq; plurimo numero militum ſe poſſe regnum obtinere Anglorum, regiratis nauium proris Normanniam cum prǽda magna repetiit. Interea frater eius Aluredus non parui numeri bellatoribus portum Whitſandi petiit, & inde tranſfretans venit Doroberniam, & inde regni penetrans interiora obuium habuit comitem Godwinum. Quem idem comes in ſua fide ſuſcipiens, inde traditoris vicem impleuit in illo ſub nocte eadem. Nam libato pacis oſculo & cum percepto cibo medio intempeſtæ noctis manibus poſt tergum ligatis illum Haraldo regi apud Londoniam cum ſuorum nonnullis deſtinauit. Milites autem ſuos partim per Anglorũ regionem diſtraxit, partim dedecoroſe peremit. Quem Haraldus vt vidit, mox eius ſocios decapitari iuſſit, ipſumq; duci ad Elienſem inſulam ibiq; oculis priuari mandauit. Sicq; nobiliſſimus vir & optimus Aluredus occubuit iniuſte peremptus, Haraldus nõ diu poſt viuens obiit in mortem.

Aluredus iniuſte peremptus.

Cui ſucceſſit frater eius Hardecnutus à Dacia regreſſus ex Emma matre Edwardi natus. Qui confirmatus in regni culmine, fratrem ſuum Edwardum à Normannia reuocauit, & ſecum cohabitare fecit. Ipſe vero nõ plenis duobus annis ſubſiſtens, exuit hominem Edwardum totius regni relinquens heredẽ. Sed de hiis hucuſq;, nunc ſtilus figatur in præfixa narrationis ſerie. Igitur dux iam flore vernans gratiſſimæ iuuentutis, cultum Dei cæpit amplecti vltroneo corde, imperitorum contubernia eliminare, & ſapientum conſiliis adhærere, rebus pollere bellicis, & vigere prudentia ſæculari. Cum vero his probitatum augmentaretur quotidie commodis, contigit illum quendã crudelem conuiuã experiri ſecum à puerilibus educatum annis, Widonem videlicet, Burgundionem filiũ comitis Rainaldi, cui olim contulerat caſtrũ Brioci quaſi munere firmius aſtringendæ fidelitatis. Is enim faſtu inuectus ſuperbiæ plurimos proceres velut Abſolon ab eius fidelitate cæpit auertere, & in voraginem ſuæ perfidiæ complicare, in tantum, vt Nigellum Conſtantinenſem præſidem in hac conſpiratione annecteret, & à ſeruitio duci ſacramentorũ obligatione debito cum multis aliis funditus exturbaret. Quod videns dux prudentiſſimus, verẽs ne à ducatus faſtigio abiiceretur, & eius æmulus ſuo loco ſubrogaretur, neceſſitate coactus, Henricum Francorum regem expetiit pro ſubueniendi obtentu.

Francorum Rex duci auxiliatur.

Tunc tandem rex memor beneficii à patre eius quodam ſibi impenſi, coactis ſimul Francorum viribus, Oxunenſem comitatũ aggreſſus Valeſdunas venit, vbi innumerabiliũ armatorum exercitũ infeſtiſſimo animo ſtrictis gladiis prœlium ſibi attemptantem offendit. Quorum efferos impetus rex cum duce minime perhorreſcẽs, facto alterno concurſu militum bellum commiſit, tantaq; eos ſtrage deleuit, vt quos gladius nõ extinxit, Deo formidinem inferente refugientes abſorberet fluuius Olne. Wido vero lapſus è prælio Briocum expetiit, in quo obſeratis portarum repagulis cupiens ſe liberare aliquandiu obſtruxit. Quem dux (rege Franciam repetẽte) propere intra caſtelli ambitum ſepſit obſidione, ſtabilitis munitionibus in vtraq; parte fluminis, quod vocatur Riſle. Videns profecto Wido, ſe nullo pacto à loco poſſe fugere, aſtrictus famis calamitate, per amicos compulſus eſt ſupplex & commiſſi pœnitens eius clementiam exorare. Cuius dux miſertus miſeriæ illi clementer pepercit, & recepto caſtello Brioci, cum ſuis domeſticis in domo ſua manere iuſſit. Conſpicientes itaq; cuncti optimates, qui à duce deſciuerant, illum omne fugę præſidium partim deſtruxiſſe, partim intercluſiſſe, datis obſidibus colla rigida ei vt domino ſubdidere. Sicq; vbiq; caſtellis euerſis, nullus vltra auſus eſt erigere rebellem animum contra eum. Andeganorum quoq; comes Goisfridus, cognomento Martellus, per omnia vir verſutus, vicinas ſibi gentes afflixit frequenter, Comitemque Theobaldum à ſe fraudulenter captum tam diu cuſtodiæ mancipauit, donec vrbem Turonicam ab illo violenter extorqueret cum nonnullis caſtellis aliis.

Goisfridus Normanniã ſpoliat.

Cæpit inſuper rapinis Normanniam demoliri, immiſſa intra Danifrontis caſtrum cuſtodibus ſeditioſis. Quod dux militari manu vallatus, viſendi obtentu aggreſſus, vt vidit illud ſcopulis aſperrimis & eminentibus in giro circumdatum, & inacceſſibile ad expugnandum, accitis Normannorum viribus illud protinus firmiſſimis caſtellis cinxit, obſtruſis aditibus egrediendi. In cuius præcinctu dum aliquandiu moraretur, ecce aſſunt exploratores, nuntiantes, Aleucium caſtrum eum poſſe capere ſine detrimento ſuorum. Qui confeſtim cuſtodibus intra caſtrum poſitis, tota nocte equitans cum exercitu diluculo venit Aleucium, vbi in quodã municipio trans flumen poſito quoſdã reperit ſe cõuitiis ſubſannantes. Quod

mox cepit, & flammis concremauit. Illusores vero coram omnibus infra Aleucium consistentibus manibus pedibusq; priuari iussit. Vnde Aleucii pauefacti castellũ duci illico reddiderũt. Quib. peractis viriliter militibusq; suis intromissis, celerrime Danfrontẽ repe[illegible]t. Audientes igitur Danfrontani, qualia dux suis sociis intulerit, & considerantes [illegible] nullo posse [illegible]uari, datis obsidibus, eius se cum castello dominatui tradiderunt. Inde vero custodibus positis egrediens, Abtincas venit ad confutandum comitem Goisfridum: ibiq; super ora fluminis [illegible]stellum condidit, quod alimoniis & militibus sufficienter muniuit. Quibus gestis Rhotomagum est regressus.

Iam itaq; duce iuuenili vigente robore cęperunt eius optimates de prolis successione cum eo tractar[illegible]. Qu[illegible]rũ consultu à Baldwino Flandrensi comite filiã suam Mathildam regali ex proge[illegible] [illegible]endentẽ, corpore elegantem, animo liberalẽ petiit in vxorem. Vnde Bal[illegible]inus satrapa multum gauisus, non so[illegible] decreuit petitam dare sibi, verumetiam cum immensis munerib. eam adusq; Ocense castrum adduxit. Vbi dux adueniens, stipatus cateruis militum illam sibi desponsauit, & cum maximo gaudio & honore Rhotomagensibus intulit mœnibus. De qua filios filiasque genuit, ex qui[illegible] postea in ducatu genitori Robertus successit, functus honore paterno. Eo tempore Malgerius archiepiscopus Rhotomagensis cæpit desipere, & insipientia ductus, duci archipręsulatum reddidit, quem postea dux tradidit Maurilio excellenti monacho, & multis virtutibus decorato, sinodali decreto. *Dux Baldwini filiam ducit.*

Enimuero ex quo Normanni arua Neustriæ ceperunt incolere, mos fuit Frãcis semper eis inuidere, concitantes Reges contra illos insurgere, asserentes eos terras, quas possident suis maioribus surripuisse violenter. Quibus rex Henricus vehementer irritatus suggestionibus, duobus hostium agminibus Normanniam est aggressus, dirigens vnum agmen virorum fortium ad subuertendum Caltinum territorium, cui præfecit fratrẽ suũ Odonem nomine, alteri vero Goisfrido comiti Andegauorum, vt ipse demoliretur comitatum Ebroicensem. Vt ergo dux se suosq; taliter vidit opprimi, magno & nobile dolore tactus, ꝓtinus elegit milites, qui subuersores Caltini territorii comprimerẽt. Ipse autem cum nonnullis suorum circa regem se contulit, quatenus pœnas lueret, si quem satellitum à latere regis abstrahere aliquatenus præualeret. Venientes quoq; Normanni ad Francos, reperiunt eos ad mare mortuum, incendiis & mulierum ludibriis occupatos. Cum quibus illico mane commissum bellum in continua cæde occumbentium vsq; ad nonam est protractum. Nouissime quippe victi Franci terga dedere Normannis, cum eorum signifero Odone, videlicet fratre regis. In quo nimirum certamine concidit pars maxima nobilitatis Franciæ, partem vero reliquam oppressit captiuitas ea vice. Quorum infortunium vt rex agnouit, à Normannica infestatione concito gradu pedem retraxit. *Henricus Normanniã vastat.* *Francorũ cędes.*

His ita gestis dux memor opprobrii à comite Goisfrido sibi illati, ad vrbẽ Cinomanicã post annos aliquot arma conuertit. Quis igitur explicare poterit quot militũ incursibus, quot legionum expeditionibus ill[illegible]m afflixerit: Ad postremũ nempe victi Cinomanni iam castellis per eunctum comitatum subactis, dextras dederunt duci, fidem pangentes illi arctissimis sacramentis. In quorum medio duo stabiliuit municipia ad domandam eorum insolentiam, quę suis militibus custodienda commisit. Restiterat adhuc Meduanum castellum, quod erat cuiusdam militis nomine Goisfridi, quod & oppugnauit & combussit, & iterum illud restaurans custodibus mancipauit. Rex vero Henricus iniuriam sibi à duce illatam vlcisci cupiens sumpto Goisfrido comite Andegauense copiosissimo cum exercitu Normanniam ingreditur, iterata expeditione. Qui comitatũ pertransiens Oxunẽsem, & penetrans Baiocensem tandem reflexo callẽ redeundi vadum Dinę appetiit. Quod rege transeunte media pars exercitus substitit mari eructante, non valens transmeare ob redundationẽ fluminis, cum quibus Dux alacriter superueniens, illico vidente Rege congressus tanta illos strage prostrauit, vt quos gladius non extinxit, hos per Normannica compita constringeret diręcaptiuitatis violentia. Videns autem rex suorum interitum, concito gressu recessit à Normannia, & vltra ad eos venire non apposuit. Qui tandem post aliquot annos moriens, Philippum filium suum in Francorum regno reliquit heredem. *Dux Cinomannos subiugat.*

Edwardus quoq; rex Anglorum dispon̄ẽte domino prolis successione carens, olim miserat duci Robertum archiepiscopum Cantuar. statuens illum heredem regni à Deo sibi attributi. Sed & Haraldũ illi postmodum destinauit, qui fuit maximus Comitum regni sui in honore, dominatione & diuitiis, vt ei de sua corona fidelitatem faceret, ac Christiano more sacramentis cõfirmaret. Qui dum ob hoc negotium venire *Edwardus ducem constituit heredem.*

contenderet, velificato freto Ponti Pontinum appulit, vbi in manus Widonis Abbatis villæ s. Abuile Comitis incidit: quem idem Comes captum cum suis confestim in custodiam trusit. Quod vt dux comperit missis legatis violenter illum extorsit: quem aliquandiu secum moratum, facta fidelitate de regno pluribus sacramentis, cum muneribus multis regi remisit. Deniq; Rex Edwardus completo termino felicis vitæ,

Haraldus regnū inuadit.

sub ann. 1065. dominicæ incarnationis migrauit à sæculo. Cuius regnum Haraldus continuo inuasit, ex fidelitate peiuratus, quam duci iurauerat. Ad quem legatos direxit protinus, hortans vt ab hac vesania resipisceret, & fidem, quam iuramento sponderat, cum digna subiectione seruaret. Sed ille hoc non solum audire contempsit, verum omnem ab illo Anglorum gentem infideliter auertit. In dieb. illis in p[illegible]te circuli Stella apparuit, quæ tribus radiis longius protensis maximam partem a[illegible] per quindecim noctium spatium illustrauit, mutationem, vt asseuerant plurimi, d[illegible]gnans alicuius regni. Considerans itaq; princeps regio diademate iure coronandus Haraldum quotidie viribus roborari, classem ad tria millia nauium festinanter constructam, in Pontino apud sanctum Walericum in anchoris stare fecit, plenam tam valentibus equis quam hominibus robustissimis cum galeis & loricis. Inde vero flante secundo velis in sublime pansis: trans mare Peneuessele appulit. Vbi firmissimo vallo castrum condidit, quod militibus committens, festinus Hastingas venit, ibique cito opere aliud firmauit. Quem Haraldus incautum accelerans præoccupare, contracta Anglorum innumera multitudine, tota nocte equitans, in campo belli apparuit summo mane. Dux vero nocturnos præcauens excursus hostis, inchoantibus tenebris, ad gratissimam vsq; lucem exercitum in armis esse iussit, facto autem diluculo, legionibus militum in tribus ordinibus dispositis, horrendo hosti intrepidus processit obuiam. Cum quo committens bellum sub hora diei tertia, in cædibus morientium diem protraxit in vesperum.

Haraldus occiditur.

Haraldus autem in primo congressu militum cadens occubuit, læthaliter confossus vulneribus. Quod comperientes Angli de sua diffidentes salute iam nocte imminente, versa facie fugæ subsidia petiere. Dux [illegible] fortissimus inimicorum strage reuersus nocte media ad campum belli est re[illegible]. Mane autem illucescente, spoliis hostium distractis à corporibus suorum c[illegible] sepultis, iter arripuit, quod tendit Londoniam. Referuntur enim illo confli[illegible] gnę multa millia Anglorum corruisse, Christo illis vicem reddente ob Aluredi fratris Edwardi regis necem ab eis iniuste perpetratam. Deniq; felicissimus atq; consilio præcipue munitus belli ductor callem cōficiens ad Waringford diuertit vrbem: transmeatoq; vado fluuii legiones ibi castrametari iussit. Inde vero profectus Londoniam est aggressus, vbi præcursores milites venientes in platea vrbis plurimos inuenere rebelles. Cum quibus congressi protinus non minimum luctum intulerunt vrbi, ob plurima funera ciuium ac filiorum eorundem. Videntes demum Londonii se diutius contra stare non posse, datis obsidibus se suaq; omnia nobilissimo victori suo hereditario domino supposuere. Quo triumpho inter tanta eo ordine confecto pericula dux noster inclitarum virtutum, & quem nostri præconia stili minime sufficiunt æquare,

Dux coronatur Angliæ rex.

in die natalis domini ab omnibus tam Normannorum quam Anglorum proceribus rex electus, sacro oleo ab episcopis regni est delibutus, ac regali diademate coronatus sub 1066. ab incarnatione Christi anno.

Paulo post hæc rex Gulielmus regressus in Normanniam ecclesiā S. Mariæ in Gemetico cum honore magno dedicari iussit. Quam dedicationem hii Episcopi cum spirituali iocūditate 1067. dominicæ incarnationis an. Kal. Iulii compleuerunt, Mauritius s. Rhotomagensis archiepiscopus, Io. Abrincatensis, Goisfridus Constantinensis, Hugo Luxoniensis, necnon Baldewinus Ebroicensis. Rex autem ipse deuotissimo animo, hiis nuptiis præsentialiter studuit interesse. Cumque rex in Normannia circa pietatis opera detineretur, Eustachius Comes Boloniensis quorundam Anglorum versutiis deprauatus, Dorobernię castellū inuolare nisus est. Qui in noctis con-

Eustachius Douori castrum obsidet.

ticinio mare trāsfretans, diluculo cum copioso exercitu illud obsedit, & totis viribus expugnare cœpit. Perspicientes Odonis Baiocasinæ vrbis episcopi, atq; Hugōnis fortis montis milites, quibus custodia illi[illegible] castri fuit credita, absentibus dominis sic se inopinato obsessos, liberalibus animis accensi, patefactis portis repente vnanimiter foras proruunt, consertoq; certamine cunctos cum dedecore ab obsidione repellunt. Eustachius autem ad mare diuertens cum paucis aufugit nauigio indecenter. Ceteri vero ad deuexum montis, qui rupibus ac scopulis asperrimis mari imminet, fugientes omnes sese Deo terrorem ingerente) inde deiecere deorsum præcipites,

iussas

iustas sui sceleris pœnas luentes. Sicq; factum est, vt quos gladius non prostrauit, hos discorporet horribilis asperitas prærupti montis, vindice superna sententia perfidos ac temerarios conterente. *Hostes se præcipitant.*

Rex ergo iam pro voluntate rebus dispositis, pro quib. venerat, Roberto filio suo iuuenili flore vernāti Normannici ducatus dominium tradidit. Ipse vero in regnum Anglorum remeans iterato, plurimos eiusdem gentis reperit, quorum corda leuia ab eius fidelitate auerterat conspiratio præuaricatrix. Coniurauerant enim latrunculi per totam patriam, vt milites, quos ad tuendum regnum reliquerat, in capite ieiunii, quo solet vsu pœnitens Christianorum religio ad ecclesiam festinare, nudis vestigiis incautos vbiq; perimerent, & sic ipsum à Normannia regredientē è regno facilius proturbarent. *Latronum conspiratio.* Verum detectis eorum perfidiæ machinis repentinum domini sui magni debellatoris formidantes aduentum, furtim fuga lapsi in quandam cuiusdam comitatus partem aquis pariter & siluis inaccessibilem se contulerunt firmissimo vallo erigentes castrum, quod propria lingua Dunelmum nuncuparunt. Ex quo diuersos crebrius agitantes excursus aliquamdiu inibi delituerunt: præstolantes Sweni Danorum Regis aduentum vel subuentum, quem veredariis ad sui auxilium conuocauerant. Eboracenses enim per legatos asciuerunt ad exerenda suæ nequitiæ infausta commenta. Quibus iuncti armorum simul & stipendiariorum copia vrbem munierunt, semetipsos corroborantes ad resistendum: quendamq; puerum sibi præficientes regem ex Edwardi Regis nobilitate genus ducentem. Quorum conatus temerarios Rex vt agnouit productis Normannorum copiis ad confutandam eorum contumaciam quantocius ire perrexit. Seditiosi autem audacia & viribus fisi ex ciuitate prosilientes, contra regalem exercitum aciem illico direxerunt. A quo protinus ita sunt profligati, vt quampluribus interemptis reliqui compellerentur refugere intra mœnia ciuitatis. *Latronum cædes & fuga.* Quos vestigiis consecuti Normanni, muri ambitum, quo confugerant, cum ipsis irruperunt, & tam ferro quam igne à puero vsq; ad senem totam pene deleuerunt vrbem. Incentores namq; totius doli per Humbre fluuium nauibus mortis dispendium effugerunt.

Porro duo Haroldi regis filii se ab eorum contubernio subducentes cum multis vernaculis patris adierunt regem Hiberniç nomine Dirmetū pro iuuamine obtinendo. De cuius regno ipso suffragante paruo tēpore non minimā militū sibi contraxere manum, & cum 66. nauibus Anglos ocius repetierunt in regione, quam maxime oportunam iudicabant rapinis & incendiis, more sæuissimorum piratarum terræ populum exterminantes. Quibus Brienus Endonis ducis Britanniæ minoris filius cum suis obuius, protinus cum eis sub die vna duobus prœliis manum conseruit. Cæsisque mille & septingentis bellatoribus cum nonnullis regni proceribus, reliqui è certamine fugientes, nauium pręsidio necis exitium vtrunque euaserunt, ex charorum amissione permaximum Hibernensibus reportantes luctum. Qui profecto omnes mortis nouacula abrasi fuissent, nisi nox prœlium diremisset.

Quod rex Gulielmus regnum Angliæ sit adeptus non euentu subito, aut incerto casu, sed Dei iudicio prouido satis patet. Nam tempore regis Edwardi orta est grauis dissentio inter ipsum regem Edwardum & Godwinum comitem Cantii, patrē s. Haraldi, qui regnum tenuit post Edwardum. Sed Godwinus tandē cum rege pacificatus dedit Regi obsides filium suum Wulnothum, & Hacum filium filii sui Sweni, quos Rex Edwardus transmisit in Normanniam Gulielmo duci custodiendos. Post mortem vero Godwini Haraldus petiuit à rege, quatenus cum licentia eius transfretaret in Normanniam repetiturus fratrem suum, & nepotes datos obsides. Cui rex ait: ad detrimentum totius Angliæ transfretabis. Haraldus nihilominus nauem ascendens, & in Pontinū fluuium nō prospero cursu perueniēs, à domino illius terræ captiuatur, & ad Guliel. ducem Normannorū transmittitur. Post dies aliquot dux ait Haraldo. Rex Anglorum Edwardus sororius tuus, dum adhuc esset iuuenis, nutritus mecū hic in Normannia, interposita fide pollicitus est, ꝙ si Angliç rex foret, & sine prole discederet, in me ius hereditariū regni transferret. Tu ergo si te in hoc adminiculaturum mihi spoponderis, & castellum apud Doueram cum puteo aquæ ad opus meū feceris: & sororem tuam vni de principibus meis dederis in vxorē, filiamq; meā Alam in coniugem te accepturum iuraueris, tunc & modo nepotē tuum, & cum in Angliā regnaturus venero, recipies incolumem fratrem tuum. Prolatis itaq; sacrosanctis reliquiis, iurauit Haraldus, se cuncta quæ Gulielmus dux proposuerat opere completurū. Et sic Haraldus accepto nepote suo reuersus in Angliam, cum intra paucos dies rex Edwar-

dus obiisset, contempto sacramento regni diadema suscepit. Ad quem dux Normannorum Gulielmus cum direxisset nuntium, sic respondit. Soror mea quam iuxta condictum expetis, mortua est. Quod si corpus eius quale nunc est vult dux habere, mittam, ne iudicer sacramentum violasse. Castellum Doueriæ, & in eo puteum aquæ, licet nesciam cui, expleui. Regnum quod necdum fuit meum, quo iure potui dare vel promittere? Si de filia sua quam debui in vxorem, vt asserit, ducere agit, super regnum Angliꝫ mulierem extraneam inconsultis principibus me nec debere, nec sine grandi iniuria posse adducere nouerit. Reuersus nuntius domino suo retulit hæc responsa. Quibus ille auditis, iterum ei amica familiaritatē mandauit, quatenus aliis omissis seruata fidei sponsione, saltem filiam suam vxorem duceret, alioquin promissionem successionis regni armis sibi proculdubio sciret se vindicaturum. At ipse nec illud quidem se facere velle, nec hoc formidare respondit. Vnde factum est, vt dictis facta compensans, Dux Gulielmus intraret Angliam, vt præfertur, & Deo sibi fauente regnum subiugaret.

Haraldi dolus sibi perniciei.

Adueniente Quadragesima anno domini 1062. rex Gulielmus petiit Normanniam, ducens secum Dorobernensem archiepiscopum Stigandum, & multos de primatibus Angliæ: constituens interim fratrem suum Odonem Baiocensem Episcopum, & Gulielmum filium Osberni, quem Herefordiæ comitem constituerat, custodes regni Angliæ, quibus præcepit, vt castella per loca firmarent.

Odo absente rege fit custos regni.

Circa quod tempus fundare cœpit abbathiam de Bello. Rediens autem de Normannia rex Gulielmus importabile tributum Anglis imposuit. Deinde in Deuoniam profectus hostiliter ciuitatem Excestriam sibi rebellem obsedit & infregit.

Matildis vxor regis Gulielmi consecratur in Reginam Anglorum die Pentecostes ab Aldredo Eboracensi archiepiscopo, anno gratiæ 1068.

Anno gratiæ 1069. Principes Northanhumbrorum timentes ferocitatem Regis Gulielmi, assumpto secum Clitone Edgaro, Scotiam adierunt, & incitauerunt Danos qui cum ducentis quadraginta nauibus Angliam infestarunt, vnde contigit, vt hinc Normannis, hinc Northanhumbris, hinc Danis Angliam incursantibus fames præualuit in hac terra.

Anno 1070. Rex Gulielmus monasteria totius Angliæ perscrutari, & pecuniam, quam ditiores Angli in eis deposuerant auferri, & in ærarium suum deferri iussit. In consilio magno celebrato Wintoniꝫ iubente & præsente Gulielmo, Alexandro Papa consentiente, Stigandus Dorobernensis archiepiscopus degradatur tribus ex causis. Quia Episcopatum Wintoniæ cum Archiepiscopatu iniuste possidebat. Et quia viuente Archiepiscopo Roberto non solum Archiepiscopatum sumpsit, sed & eius pallio, quod Cantuariæ remansit, dum iniuste pulsus est ab Anglia, in missarum celebratione vsus est. Et post à Benedicto, quem Romana Ecclesia excommunicauit, eo quod Apostolicam sedem inuasit, pallium suscepit. Nonnullos tam Episcopos quam Abbates, quos nulla euidenti causa, nec consilia, nec leges seculi damnabant, honoribus suis Rex Gulielmus priuauit, & vsq; in finem vitæ detinuit custodiæ mancipatos.

Stigandus cur degradatus.

Anno 1071. Lanfrancus Abbas Cadomensis genere Longobardus, vir vndecunque doctissimus, omnium liberalium artium, diuinarumque simul ac secularium literarum scientia peritissimus, consiliis quoque ac gubernatione rerum mundanarum æque prudentissimus, die assumptionis sanctæ Mariæ Archiepiscopus Cantuar. consecratur. Lanfrancus pro pallio Romam iens, peruenit ad præsentiam Alexandri Papæ. Cui Papa ad se intranti assurgens, eum, vt gressum figeret, dulciter hortatus est Ac deinde subdens, honorem, inquit, exhibuimus tibi, non quem archiepiscopatui tuo, sed quem magistro, cuius studio sumus imbuti in illis, quæ scimus, debuimus. Hinc quod ad te pertinet ob reuerentiam beati Petri te exequi par est. Residente igitur Papa, Lanfrancus progressus humiliat se ad pedes eius, sed mox ab eo ad osculum est erectus. Reuersus in Angliam primas totius Angliæ confirmatus est. Cuius tempore per totam terram religio quamplurimum aucta est in nouis monasteriorum ædificiis. Quorum structoribus ipse primum exemplum præbens Ecclesiam Christi Cantuar. cum omnibus officinis, quæ infra murum sunt ipsius curiæ cum ipso muro ædificauit.

Lanfrãcus quomodo exceptus à Papa.

Anno 1072. rex Gulielmus audito, quod comites, Morgarus & Edwardus Barn & Egelwinus Dunelmensis Episcopus latenter in insulam Eliensem confugerant, in orientali insulꝫ plaga omnē illis obstruxit exitum, & pontē duorū milliariorū in occiden-

dentali fieri iussit,& omnes excepto Herewardo viro sereni ssimo,qui cum paucis per paludes euasit, sibi deditionem facere coegit, anno s.regni sui 6. Hoc anno post Assumptionem S.Mariæ Rex Gulielmus profectus est in Scotiã, vt eam subiugaret. Cui rex Scotorũ Malcolinus in loco qui dicitur Abrenitici occurrit,&homagiũ sibi fecit.

Anno 1073. Rex Anglorum Gulielmus ciuitatem quæ dicitur Cinomannus & adiacentem prouinciam maxime Anglorum adiutorio sibi subiugauit. *Scotorum rex homagium facit.*

Anno 1074. Gregorius Papa 7. prius vocatus Hildebrandus celebrata synodo Symoniacos anathematizauit,vxoratos sacerdotes a diuino remouit officio, & laicis missam eorum audire interdixit,nouo exemplo & vt multis visum est inconsiderato præiudicio contra sanctorum patrum sententiam : qui scripserunt quod sacramenta quæ fiunt in ecclesia,Baptismus, Chrisma , corpus& sanguis Christi spiritu sancto latenter operante eorundem sacramentorum effectum , seu per bonos seu per malos intra ecclesiam dispensentur, tam quia spiritus sanctus mistice illa viuificat, nec bonorum meritis amplificantur, nec peccatis malorum attenuantur. Ex qua re, tam graue oritur scandalum,vt nullius hæresis tempore,sancta ecclesia grauiori schismate discissa sit,his pro iustitia,illis contra iustitiam agentibus. Porro continentiam paucis tenentibus:aliquibus eam modo causa quæstus,ac iactantiæ simulantibus, multis incontinentiam periurio aut multipliciori adulterio cumulantibus,adhæc hac opportunitate laicis insurgentibus contra sacros ordines, & se ab omni ecclesiastica subiectione excutientibus,laici sacrosancta mysteria temerant,& de his disputant, infantes baptizant,sordido humore aurium pro sacro oleo & crismate vtentes in extremo vitæ viaticum dominicum & vsitatum ecclesiæ obsequium sepulturæ, à presbyteris coniugatis accipere paruipendunt,decimas presbyteris deputatas igni cremant,& vt in vno cætera perpendas,laici corpus dominiã presbyteris coniugatis consecratum, sæpe pedibus conculcauerunt,& sanguinem domini voluntarie effuderunt. *Hildebrandi decreta scandalum generabant.*

Herefordensis Comes Rogerus filius Gulielmi contra præceptum regis Comiti Estanglorum Radulpho sororem suam cõiugem tradidit, nuptiasque cum plurima multitudine optimatum,in Cantebrigiensi prouincia in loco qui dicitur Ixingham, celebrantes magnam coniurationem plurimis assentientibus contra regem Gulielmum ibi fecerunt,comitemque Waltheofum suis insidiis præuentum secum coniurare compulerunt.Qui mox vt potuit Lanfrancum Archiepiscopum adiit: pœnitentiamque ab eo pro facto sacramento licet non sponte susceperit humiliter, eiusque consilio regem Gulielmum in Normannia petiit, eique rem ex ordine gestam pandens,illius misericordiæ vltro se dedit.Herefordensi vero Comiti ne trans Sabrinam Rodulpho occurreret restitit Wolstanus Wigorniensis episcopus, & Egelwinus Eueshamensis cum Vrsone vicecomite Wigorniæ & Waltero de Laceio.Odo vero Baiocensis episcopus frater regis& Gaufridus Constantiensis Episcopus Radulfum ad minorem Britanniam cum exercitu fugere compulerunt. *Waltheofus conspirationem Gul. pandit.*

Rex autem Gulielmus reuersus de Normannia eorum qui in illum coniurauerant quosdam exlegauit , quosdam erutis oculis, vel manibus truncatis deturpauit. Comitem vero Waltheophum indigne iussit decapitari. Cuius corpus ex postẽ terra humatum magno cum honore Cruland sepeliendum deportatur , vbi prodentibus miraculis se cum Christo regnare manifeste declarat. Post hæc rex Guliel.in Britanniam minorem transiens castellum Rodulphi Comitis , quod Dol dicitur tam diu obsedit, donec Rex Francorum Philippus illum inde fugaret. Acta, anno Christi. 1075. *Gul.pœnam de coniuratis sumit.*

Robertus Curthose Gulielmi Regis primogenitus eo quod Normanniam quã ante cõquestum Angliæ,cotam rege Francorum dederat,possidere non licebat, Frãciam adiit,& auxilio Philippi regis in Normannia magnas frequenter prædas agebat, patri suo non paruam molestiam inferebat sub annis.1076.& 1077.

Anno 1079. Rex Gulielmus pugnando cum Roberto filio suo vulneratus est ab eo in brachio & deiectus ab emissario.Sed Robertus mox vt vocem illius audiuit,festinus descendit,& illum suum caballum iussit ascendere,& sic abire permisit. Ille autem multis suorum occisis nonnullisque captis, ac filio suo Gulielmo vulnerato cum aliis fugam iniit.Maledixit igitur Rex Roberto filio suo,quam maledictionem antequam moreretur euidenter perpessus est. *Gul à filio vulneratur.*

Anno 1080. Rex Gulielmus Walliam sibi subdidit, & Odonem episcopum Baiocensem fratrem suum in carcere posuit.

Anno 1087. Rex Gulielmus misit iusticiarios suos per vnamquamq; Schirã Angliæ,

gliæ,& per iusiurandum fecit inquirere quot hidæ,id est,iugera vni aratro sufficientia per annum essent in vnaquaq; villa,& quot animalia:fecit & inquiri quid vnaquæque vrbs,castellum,vicus,villa,flumen,palus,silua redderet per annum. Et omnia in chartis scripta,delata sunt ad regem & in Thesauros reposita vbi vsq; hodie seruantur.

Anno 1088. Rex Gulielmus regnum deuastans Franciæ, Castrum nobile q; vocatur Maante combussit,& ecclesias quę ibi erant & plebem multã & duos sanctos Anachoritas igni tradidit, quibus visum nõ fuit,& in tãto periculo deserere cellas suas. Sed in ipso redditu dirus dolor viscerum apprehendit illũ. Cum autem diẽ sibi mortis imminere sensisset, fratrem suum Odonem Baiocensem episcopũ, & omnes quos in Anglia vel Normannia tenebat in vinculis relaxabat. Terras vero suas sic diuisit. Roberto primogenito suo Normanniã. Gulielmo secundo filio suo Angliæ Monarchiã. Hẽrico Thesauri copiam. Pro quo cũ Robertus vendidisset ei partẽ Normãniæ, Thesauro habito,q; ei vendiderat abstulit. Rex igitur Gulielmus postq̃ genti Anglorum pręfuisset viginti annis decem mensibus & 27. diebus, quinto Idus Septembris die Iouis regnũ cum vita reliquit,& Cadomi in ecclesiam S. Stephani q̃ ipse à fundamentis construxerat,sepultus requiescit. Vxor vero sua Matildis, Abbaciam Sanctimonialiũ ibidẽ construxit,vbi & ipse requiescit. Hæc fuerat filia Baldewini comitis Flãdrensis.

Gul. moriens sua disponit.

Gulielmus dictus Rufus regis Gulielmi filius Angliam adiit festinanter ducens secũ Wulnotheum & Morcharũ quos laxauerat pater suus. Sed mox vt venit Wintoniã eos custodiæ mancipauit. Sexto vero Kalend. Octobris die dominico in Westmonasterio à Lanfranco Archiepiscopo cõsecratus est in regẽ. Hoc anno inter primates Angliæ oritur magna discordia. Pars enim nobilior Normannorum fauebat regi Gulielmo,sed minima:pars vero altera Roberto comiti. Sed maxima cupiens hũc sibi asciscere in regnũ, fratrem vero aut fratri viuũ tradere, aut regno priuare peremptum. Itaq; res eo pducta est vt partes essent ad conflictũ paratę. Sed pater reuerendus Wulstanus,iam quodã modo alter Moises,parat se viriliter staturus pro populo & ciuitate sua,prò imminente periculo fundens precamina, exhortans quosq; ne desperent de Deo,qui non pugnat gladio neq; hasta. Normanni igitur rogant sanctum Wulstanum episcopum, vt ab ecclesia ad eos transiret in castellum: Ipse vero pro regis fidelitate petitioni eorum acquieuit. Castellani igitur atq; ciues,licẽtia episcopi occurrunt hostibus trans Sabrinam. Quibus inquit, Ite filii,ite in pace,ite securi cum Dei benedictione & nostra. Confidens ego in domino spondeo,vobis hodie gladius nõ nocebit. Alacres ergo omnes vnanimiter occurrunt hostibus. Hostes vero cõtumaciter spernentes mandata pontificis in terram ipsius posuerunt incendia. Vnde à circumstantibus coactus episcopus,graui eos percussit anathemate. Res miranda & Dei virtus,& viri bonitas. Nam statim hostes tanta membrorum percutiuntur debilitate, tãta oculorum attenuantur cęcitate, vt vix arma valerent ferre, nec socios,nec hostes agnoscere,ceduntur pedites,capiuntur milites. Cæteris fuga elapsis, regis fideles sine vlla diminutione suorum remeant ad propria,gratias Deo & Episcopo referentes.

Wulstani virtus.

Anno 109·. Rex Gulielmus regni sui vlcisci paratus iniurias, quas frater suus Robertus intulerat muneribus datis,acquisiuit sibi Castellum sancti Walerici & Albamarle & On & Fiscamium. Comes vero Robertus suorum infidelitate cognita,regẽ Francorum Philippum in Normanniam venire fecit. Sed à Gulielmo Rege non modica pecuniæ data quantitate in Franciam remeauit.

Anno 1091. Rex Anglorum Gulielmus cum fratre suo Roberto fecit concordiam,eo tamen pacto vt castra illa quæ frater ab eo acquisierat regi remanerent. Hoc enim statuerunt inter se,si alter sine hærede moriretur, hæreditas defuncti superstiti remaneret. Post hæc simul venientes in Angliam, regem Scotorum Malcolinum cõpulerunt obedire Regi Gulielmo sicut obedierat patri suo, & Rex Gulielmus 12. villas quas in Anglia sub patre suo habuerat, Malcolino redderet, & 12. marcas auri singulis annis daret. Anno sequenti Rex Gulielmus profectus Northumbriam ciuitatẽ, Caerlel restaurauit, quæ à Danis Paganis ante ducentos annos diruta, vsque ad id tempus mansit deserta.

Concordia regis cum fratre.

Anno 1093. Rex Gulielmus decidit in languorem,vt putaret se moriturum. Vnde de cætero vitam suam corrigere, ecclesiam non amplius vendere, nec ad censum ponere,sed illas regia tueri potestate,rectasq; leges statuere Deo promisit. Igitur Anselmo Beccensi Abbati,suadentibus sibi suis Baronibus 4. anno oppressionis ecclesiæ Anglicanæ Dorobernensem Archiepiscopatum concessit. Et Cancellario suo Roberto Bloet,dedit Lincolniæ pręsulatum.

Anselmo datur Archiep. Cant.

Anno

Anno 1095. vir vitæ venerabilis sanctus Wulstanus episcopus Wigorniensis migrauit è seculo. Anno à primo die sæculi certa scripturæ ratione, 5219. Cuius transitus hora appatuit amico suo, quem specialiter dilexerat Roberto Herefordensi episcopo in villa quæ Crekelade dicitur, illique ad se tumulandum, Wigorniam properare mandauit. Anulum enim suum cum quo pontificalem susceperat benedictionem, neminem passus est digito extrahere, ne post mortem suam suos videretur fallere, quibus prædixerat sæpissime, nec illum se vita comite velle perdere, nec etiam sepulturæ suæ die.

Wulstani mors.

Northumbrensis comes Robertus de Mulbraio & Gulielmus de Auco, cum multis aliis, regem Gulielmum conati sunt regno vitaq; priuate, & Stephanum de Albamarlum filium amitæ illius regem constituere. Sed rex congregato exercitu castella eius obsedit, milites illius cepit, & ipse a Monasterio S. Oswini quo fugerat à militibus regis captus est & in custodia positus. Rex igitur non multo post illum ad Bamburgh castellum s. ipsius Comitis duci iussit, & oculos eius erui, nisi vxor eius & propinquus eius Moreal Castellum redderent. Qua necessitate compulsi Castellum reddiderunt. Robertus autem Comes ad Windelesh oram ductus est, forti custodiæ mãcipandus. Moreal vero factæ traditionis causam regi detexit.

Albamarlus rebellans capitur.

Anno 1096. in octauis Epiphaniæ apud Sarisburiam rex Gulielmus tenuit consilium, in quo iussit Gulielmi de Anco in duello victi oculos eruere, & testiculos abscindere, & dapiferum illius Gulielmum de Alderi filium amitę illius suspendi. Comitem Odonem de Campania, prædicti Stephani patrem, & quosdam alios traditionis participes in custodiam posuit.

Eo tempore instãte magna peregrinatione Ierosolimitana Robertus Dux Normannorum missis in Angliam nunciis, petiit à Gulielmo rege fratre suo, vt præstaret sibi peregrinaturo 10. millia marcarum argenti, & ab eo Normanniam in vadimoniũ acciperet. Qui mox petitioni eius satisfacere cupiens, accommodata à maioribus Angliæ non modica pecunia, mense Septembri mare transiit, & sex millia sexcenta sex illi præstitit, & ab eo Normanniam vadem accepit.

Anno 1097. Primum bellum christianorum fuit ad pontem Pharphar fluminis 9. Kal. Martii. Secundum apud Niceam, quam & cœperunt 13. Kal. Iulii, cœperunt & Laodiciam. Cum vero essent plus quam 300. millia armatorum tanta eis suppetebat copia, vt aries vno nummo, bos vix 12. nummis venderetur. Cum igitur post. 7. ebdomadas & tres dies, inde Antiochiam tenderent diuiso exercitu, circumdederunt vnum eorum exercitum, 360. millia equitum, & Arabes quorum non erat numerus. Mittitur ergo ad aliũ exercitum, & bellum geritur horrendum nimis, in quo christiani vehementer attriti sunt. Quibus iam fugam meditantibus occurrit Robertus Dux Normanniæ, clamans magna voce. Quo milites? quo fugitis? E qui eorum sunt nostris velociores, melius est enim bene mori quam male euadere, me sequamini. Dixerat, & in quẽdam paganorum regem lanciæ suæ direxit aciem, quæ lignũ, & æs, & corpus æque diffidit. Strauitq; secundũ & tertium. Qua occasione cæteris principibus ministrauit animum & audẽdi fortia dedit exemplum. Vnde factũ est vt christiani victoria potirẽtur, licet damnosa, mensis Iulii die 1. Inde progredientes ceperunt plurimas ciuitates. Tandem venerunt ad pontẽ ferreum & Antiochiã quæ caput est Syrię 12. Kal. Nouembris obsiderunt. In Februario congregato mirabili paganorũ exercitu ad põtem ferreum apud castellum Areth, christiani sex acies in eos direxerunt. Sed maxima vis paganorum eos inuasit tã acriter vt paulatim iam cederẽt. At Boamundus bellorum arbiter, Robertus & filius Gerardi signifer, velut Leones proruunt in hostes. Dux igitur Normannorum gladio caput cuiusdam magni viri, & dentes, & collum & humeros vsque in pectora diffidit. Dux Godfridus quendam medium secauit. Cum igitur pars terræ cecidisset, partẽ aliam domini sui ferebat equus inter paganos. Quo monstro perterriti simul cuncti fugientes in iram damnationis abierunt.

Christianorum clades.

Christiani victoria potiuntur.

Godfridi fortitudo.

Ortum, vitam & promocionem Beccensis Abbatis in Archiepiscopum Cantuariæ sequentia edocebunt.

ANSELMVS genere Longobardus, Augustę ciuitatis indigena, à puero literas edoctus, cum literis bonos imbibit mores, studens in hoc firmare propositum, ne ab honesto reflecteret animum. Transcendens iuga Alpium, in Gallia liberalibus disciplinis studuit per triennium. Inde transiens in Normanniam adhæsit Lanfranco Priori Beccensi, scholas publicas regenti tunc temporis, permissu vel iussu Abbatis Herle-

Herlewini. Sanā cuius doctrinam attēdens, & mundialibus curis ex toto renuncians, habitum Monachalē suscepit, 27. ætatis agens annum. Quos imitari debuerat, bonis operibus iugiter inhærēdo, cura solicitiore p̄uenit. Et cum in claustro iam cōtinuum transegisset triennium, Lanfrancus primo Cadomēsis Abbas effectus, post Dorobernensis Antistes cōsecratus, in prioratu Beccensi successorem reliquit Anselmum, qui postea vnanimi consensu fratrum, electus est in Abbatem loci prędicti. Ex post vt supra retulimus post decessum Lanfranci, in Archiepiscopum Cātuariæ sublimatus est, procurante rege Gulielmo, anno ætatis suæ 60. Rex Gulielmus conualescens corpore de infirmitate, ægrotare cæpit in anima. Nā in propriis facultatibus dispergendis effusior, alienas perscrutari nō destitit. Petiit igitur ab Archiepisc. mille libras argenteorum fiscalibus cōmodis applicandas, causam allegans vt sibi videbatur iustissimā, quoniam gratis in promotione sua promptum p̄buisset assensum. Archiepiscopus vero trahens ad indifferentiam, ante p̄motionem vel post, ob talem causam numerare pecuniā pari sententia feriendum decreuit vtrumq;. Sed quia regis saccos implere nō poterat, nisi prius bonā conscientiam euacuasset, elegit potius regis indignationem incurrere, quam dispendium famæ: quam periculum animæ, quam confusionem imposterum, quam imprecationem multorum in ecclesia Dei subire. Non multo post cum maxima difficultate vix obtenta a rege licentia nō licentiosa recessit à Curia. Nā si propositis Euangeliis, repromitteret se nec Apostolorum limina visitaturum, nec pro quouis negotio Romanæ sedis audientiam appellaturum, tum poterat & suis atq; suorum rebus cum omni tranquillitate prospicere, poterat & regni maioribus in omni dominatione præesse. Sin autem poterat transfretare, sed sine spe reuertendi recedere. Discedens Archiepiscopus venit ad mare. Ascēsuro nauem apud Doueriam, accurrit Gulielmus Warwast irreuerenter, & pecuniam non in ore saccorum solummodo, sed in ipsius Archiepiscopi manicis & clitellis, improbus perscrutator perquirens: sed non inuento quod quæsierat, sollicitudinem suam delusam vidit. Sed in his iniuriis, nec sic ab Archiepiscopo vel verbum amaritudinis, vel signum offensionis potuit extorquere. Transfretationem eius illico apparitores potestatis prosequuntur, ecclesiæ bona fiscalibus ratiociniis per totam regionem addicentes. Limina visitans apostolorum ab Vrbano Papa maximo cum honore receptus est Laterani. Cum quo postmodum in Barensi consilio, Græcorum à fide catholica dissidentium contra errorem. Habito Romæ consilio quo rursus idem Papa resedit Vrbanus, interfuit, in quo laicos inuesturas ecclesiarum more pristino conferentes, & eas accipientes à laicis, & taliter post adeptum honorem munus consecrationis impendere præsumentes, à communione fidelium synodalis authoritas decreuit extorres. A consilio rediens Archiepiscopus, dum exilium æquanimiter Lugduni subiret, effluxit triēnium, prope cuius finem, rex Gulielmus vitæ fecit finem. Cui frater suus Henricus successit in regno. Qui mox reuocauit Archiepiscopum, & liberam rerum suarum administrationem habere permisit. Sed tamen vt debitam libertatem ecclesiis conseruaret, per duos annos & dimidium grauissimis affectus est iniuriis. Nam bonis suis denuo confiscatis annus elapsus est & dimidius. Ipse interim Lugduni moram traxit, vbi quasi in quadam schola virtutum præsidens, magisterio sanctæ conuersationis enituit. Postmodum Archiepiscopus à rege rogatus intrauit Normanniam. Cum autē Becci rex & Archiepiscopus conuenissent, sub audientia virorum illustrium, tāquam in iure professus est rex, se nihil iuris vel sibi vel hæredibus imposterum in ecclesiarū inuestituris vendicaturum, nec in electionibus faciendis aliquid aliud quam solum assensum, sicut sacrorum canonum censura pręscribit. Quibus sic pacificatis Archiepiscopus regressus est in Angliam & in bona quiete consenuit.

Anselmi origo. — *Anselmus transfretat.* — *Papa Anselmum humaniter tractat.* — *Anselmus restituitur.*

Rex Guliel. dum in noua foresta venaretur, venit ei nuncius à Cenomannia dicens ei familiam suam ibi obsideri. Illico rex ad mare veniens naues introiit. Cui nauclerus & Nautæ. Cur regum fortissime intollerabili tempestate maris alta lacessis & mortis imminens periculum non formidas? Quibus Rex, de Rege submerso fluctibus sermonem non audiui: quin potius soluite retinacula nauium & videbitis elementa conspirare ad meum obsequium. Ergo mare transiens spreto periculo, nihil dum viueret egit, vnde tantam famam haberet Cenomanniā veniens Heliam Cōsulem qui cum suis vrbem obsederat cepit, fugatis reliquis. Adducto Helia corā se ludibundus ait. Habeo te magister. At ille: fortuito me cepisti. Sed si possem euadere, noui quid facerem. Hoc autem dixit propter paucitatem militum regiorum. Tunc rex iratus: Abi inquit, fuge, concedo vt facias quodcunq; volueris siue poteris. Hoc autem dixit

vt readunaret exercitum. Sed nec ille fuit ausus redire cum exercitu, quamuis plures haberet milites quam rex habebat, nec exercitus manus conserere cum rege furente. Hiis ita gestis rex in Angliam est reuersus.

Anno 1098. Christiani obsessa Antiochia in tantum attenuati sunt propter omniũ rerum penuriam, vt in toto exercitu vix centũ boni equi inuenirentur. Et tamẽ quamuis ex desperatione multi sese subtraxerunt, multiq; repatriauerunt 9. tamen mense obsidionis 3. Nonas Iunii, capta Antiochia, Christiani à paganis versa vice obsessi, tanta fame sunt afflicti, vt vix aliqui ab humanis carnibus abstinerent. Sed confortati à Deo per inuentam ipsius lanceam, S. Andrea Apostolo reuelante in ecclesia beati Petri, ipsa lancea eos pręcedente, occurrunt obsessoribus, & Cirbaram principẽ militiæ aliosq; fugantes occisis multis millibus plenam victoriam reportarunt, 4. Kal. Iulii. Commissa Antiochia Duci Boemundo, christiani propter discordiam principum in Syriam profecti, expugnata Marra & Barra, ibi rursum fame afflicti sunt, vt corpora Saracenorum iam fętancia comedere sunt compulsi. *Antiochia à Christianis capitur.*

Anno 1099. exercitus Dei peruenit Ierosolimam, eamq; obsidentes Christiani, cum laborarent pro victus, & maxime pro aquæ penuria: omnes ex cõmuni decreto nudis pedibus orando quotidie circuibant vrbem. Octauo igitur talis humiliationis die, obsidionis autem 39. capta est Ierusalem Idus Iulii sexta feria, & in templo Salomonis, & in porticu eius, christiani cum paganis bello conferto, tot incredulos occiderunt, vt in sanguine occisorum, pene ad equorum genua equitarent. Ciuitate igitur ordinata: & principibus de reditu iam agentibus, ecce Turcæ occurrunt cum centum millibus equitum, & quadringentis millibus peditum. Quibus cum occurrisset exercitus domini, cum non pluribus quam quinq; millibus equitum, & 15. millib. peditum, Saraceni solo christianorum impetu territi, omnes proiectis armis fugerunt. Et hoc octauo bello 4. Kal. Augusti, cæsa sunt centum millia paganorum. In porta vero Ascalome vbi bellum commissum fuerat ad duo millia suffocati sunt. *Ierusalem sanguine Paganorum fluit.*

Rex Anglorum Guliel. anno dom. 1100. dum in noua foresta venaretur in die S. Petri ad vincula, à Gualtero Tirel, sagitta percussus occubuit, & Wintoniæ sepultus est in ecclesia S. Petri. *Guliel. sagitta cæsus.*

Henricus frater regis Gulielmi consecratus est rex Anglorum apud Westmonasterium à Mauritio Londinensi episcopo, Nonis Augusti, cum quo Thomas archiepisc. Eboracensis coronam capiti regis imposuit.

Godfridus princeps Ierosolimorum & dux Lotharienfium diẽ clausit extremũ.

Henricus Rex Anglorũ vxorem duxit Matildã filiam Malcolini regis Scotorũ.

Anno Christi 1101. Robertus dux Normanniæ regressus de peregrinatione Ierosolimitana, venit in Angliam, & regis prudentia condonauit regi tria millia marcarum quæ sibi rex debebat annuatim.

Anno Christi 1104. Gulielmus Comes Moritoniensis exhæreditatus ab Anglia causa perfidiæ, discessit in Normanniam, & hominibus regis Henrici bellum intulit calamitate refertum.

Anno 1106. rex Henricus transiens in Normanniam fere subiugauit omnes principes Normannorum, exceptis Roberto de Beleasmo, Gulielmo de Moritonia & paucis aliis.

Rex Henricus Beccum venit, vbi ipse & Anselmus Archiepiscopus in vnum cõuenerunt, & tandem omnia quæ in diuersa traxerant, pacem & concordiam inuenerunt, & idem Archiepiscopus iussu & rogatu regis Angliæ rediit in Angliam.

Congregato exercitu rex Anglorũ Henricus quoddã Castrum Comitis de Moritonio q; vocatur Tenerchebray perrexit & obsedit. Interim venit dux Robertus frater regis super eum cum exercitu in vigilia S. Michaelis, & cũ eo Robertus de Beleasino, & Comes Gulielmus de Moritonia, vbi concito pugnatum est, sed victoria regi fauit. Nam illic captus est dux Robertus Normanniæ comes de Moritonia, Robertus de Beleasino in fugam versus est, & plures alii capti sunt. Igitur Normannia sub regia disposita potestate, Duceq; Roberto Normannorum & Comite Moritonii Gulielmo sub captione præmissis in Angliam, ipse ante Pascha in regnum reuersus est. *Gulielmi victoria.*

Anno 1110. rex Henricus Abbathiam Eliensem ad Episcopalem mutauit sedem, & Herueum pręfecit ibidem. Rex Francorum & auxiliarii sui hostiliter venerunt in Normanniam, vbi cum vna nocte mansissent, formidantes regis aduentum propere recesserunt.

Anno Christi 1118. regis Francorum & regis Anglorum longa cõcertatio grauissime

ſime regem vexauit vtrumque, donec Baldewinus Comes Flandriæ apud On lęthaliter vulneratus eſt.

Henrici magnanimitas.

Anno Chriſti, 1119. rex Anglorum Henricus pugnauit contra regem Francorum. In quo bello Gulielmus Criſpinus miles magnanimus, regis Henrici caput bis gladio percuſſit, ita vt ſanguis prorumperet. Vnde rex commotus percuſſorem ſuum ita repercuſſit vt equitem & equum proſterneret mole ictus, qui mox ante pedes regios captus eſt. Franci vero horrore inſpirato liquefacti: terga dedere. Henricus autem rex perſtitit in campo victor.

Regni Ieroſolimitani principes directis nuntiis Fulconem Andegauenſium comitem ſollicitauerunt, quatenus loca dominicæ paſſionis adiret, accepturus vxorem filiam regis Baldwini, quam vnicam & hæredem reliquerat. Quibus adquieſcens Comes filio ſuo Gaufrido Plantagenet hæreditatem reliquit. Ieroſolimam venit, ſuper ſolium Dauid regis in Ieruſalem collocatus eſt, Chriſti crucis inimicos attriuit. Quod igitur incepit, viriliter ſui ſucceſſores tempore ſuppleuerunt. Quorum ſtrenuitas ordine ſucceſſorio gubernacula regni Ieroſolimitani naciſcens & Ydumeorum compeſcuit fero[illegible]tatem, & Babilonem factam rebellem ſub ditione redegit, & Alexandriam red[illegible] tributariam: & [illegible]omnus ſui celebritate, totius populos o[illegible]ētis effecit attonitos.

Mortua Matilda Regina rex Henricus duxit Adelizam filiam ducis Louanniæ. Quæ a Radulpho Cantuarienſi Archiepiſcopo conſecrata eſt apud Windel[illegible]h[illegible]am, anno 1120.

Guil. regis filius submergitur.

E[illegible]dem anno, Gulielmus filius regis primogenitus ſubmerſus eſt cū mul[illegible]s nobilibus. Hic iactitauerat quod ſi dominium ſuper Anglos aliquando acciperet, eos quaſi bou[illegible]d aratrum trahere faceret. Sub hoc tempore rex Henricus maritauit Matildam filiam ſuam Henrico 4. Teutonico imperatori.

Templarii deleti.

Circa an. dom. 1123. Ordo Templariorum [illegible]cepit. Hii nempe congregati ex reliquiis hoſpitaliorum ſedem ſibi ſtatuerunt in porticu templi Ieroſolimitani: qua de re vocati ſunt milites templi. Qui ex reliquiis hoſpitaliorum in cibis & armis ſuſtentati, ad tantam rerum opulentiam deuenerunt, vt filia ditata matrem videretur ſ[illegible]pergredi & ſuffocare. Qui tandem ob ignominioſam Apoſtaſiam in Chriſtum & bl[illegible]phemiam, [illegible]irca annum gratiæ, 1312. ſub papa Clemente 5. deleti ſunt.

Imperatoris mors.

Anno Chriſti, 1125. Henricus 4. obiit Alemanniæ imperator. De quo quidam dicunt quod poſtquam incarcerauit patrem ſuum carnalem, & patrem ſpiritualem Papam cum Cardinalibus, tandem ad cor rediens, vltroneus exul factus eſt, dimiſſa clam vxore ſua Matilde Anglica: heremiticam vitam duxit apud Ceſtriam per decēnium. Quo ſic digreſſo latenter, Matildis imperatrix ad patrem ſuum regem He[illegible] cum in Normanniam rediit. Vbi cito copulata eſt Galfrido Plantagenet comiti [illegible]degauiæ, de quo ſuſcepit Henricum 2. poſtmodum regem Anglorum. Alii vero [illegible]cunt quod præfatus Henricus imperator Alemanniæ ſepultus ſit apud Spiram cu[illegible] ſuis progenitoribus cum hoc Epitaphio. Filius hic, pater hic, auus hic, proâuus iacet iſtic. Primates Angliæ iurauerunt imperatrici, & primus inter omnes Stephanus comes Boloniæ.

Anno 1127. Galfridus Plantagenet comes Andegauorum duxit imperatricem Matildem.

Anno 1129. Mortuo Flandrenſi comite Karolo, Henricus rex Angliæ de beneplacito regis Franciæ ſucceſſit iure conſanguinitatis.

Anno 1133. Robertus Curthoſe quondam dux Normāniæ & frater regis obiit apud Kardif.

Anno 1134. natus eſt Cenomanniæ Henricus primogenitus, Galfridi Plantagenet comitis Andegauorum & Matildis imperatricis. Quo audito rex Henricus conuocatis regni ſui principibus, filiam ſuam & hæredes filiæ ſuæ ſibi inſtituit ſucceſſor[illegible], ſuper hoc ſibi pręſtito a regni maioribus iuramento. Stephanus filius Ale ſororis [illegible]uæ apud Weſtmonaſterium poſt præſtitit ſacramentum.

Henrici mors.

Anno 1135. Henricus rex Anglorum cum regnaſſet annis 35. & menſibus 4. deceſſit apud S. Dionſium in ſilua Leonum, & in Anglia ſepultus eſt apud Radingu[illegible]. Nomina Caſtellorum quæ in Normannia ex integro fecit Henricus Rex in margine ipſius prouinciæ ſunt iſta. Drincurtus nouum mercatum, Vernolium, Nonauticurtis, Bomunl[illegible], Colun mons, Pons Verſonis: fecit & caſtrum S. Dioniſii in ſilua Leonū

Quæ castra struxit.

Vallem Rodulli. Turrim Ebroicarum, Turrim Oſteriarum, Turrim Alenc. Turrem S. Io-

S. Iohannis iuxta montem S. Michaelis Monasterium Radingarum fecit in Anglia, Monasterium Canonicorum apud Circestre, Monasterium de Prato apud Rhotomagum, Monasterium de mortuo mari.

Stephanus comes Boloniæ audita morte regis Henrici auunculi sui transfretauit in Angliam, & à Gulielmo Cantuariensi Archiepiscopo consecratur in regē apud Londoniam. Hugo nempe Bigod veniens in Angliam qui fuerat senescallus regis coram Archiepiscopo Cantuar. sacramento probauit, quod dum rex Henricus ageret in extremis, ortis quibusdam inimicitiis inter ipsum & imperatricem, ipsam exhæredauit, & Stephanum Boloniæ Comitem hæredem instituit. Gulielmus igitur Cantuar. Archiepiscopus nimis credulus verbis Senescalli, Stephanum Moritonii comitem consecrauit in regem apud Westmonasterium vt præfertur. *Stephani coronatio.*

Anno 1136. Imperatrix Castella quædam in Normannia post mortem regis s. Argentonum & Danufrunt cepit.

Stephanus rex in Paschalibus diebus apud Westmonasterium consilium congregauit, fidelitates exegit, regis Henrici Thesauris non pepercit, in munerum largitione nimis effusus. Stephanus rex duxit exercitum apud Excestriam, quam obsedit & cepit, Baldewinum de Rimeres exhæredauit. *Stephani liberalitas.*

Anno 1137. Stephanus rex transiit in Normanniam & fœdus iniit cum rege Francorum. Galfridus comes Andegauensis ingressus Normanniam Regi Stephano treugas dedit, accipiens ab eo duo millia marcarum argenti singulis annis per tres annos.

Anno 1138. Dauid rex Scotorum innumerabilem congregauit exercitum tendens in Angliam, & terram vsq; ad flumen Teyse cremando, cedendo, grauidas findendo, vastauit. Thurstanus Eboracensis Archiepiscopus auxilio Northanhumbrorum ei restitit apud Aluerton vbi duodecim millia Scotorum sunt occisa.

Anno 1139. Rex Stephanus cepit episcopos Sarum & Lyncolniæ, quoniam ipsi castella sua reddere noluerunt. Sequenti anno rex Stephanus obsedit Lyncolniam. Cum autem die Purificationis rex ad missam cereum suum offerret, confractus est pyxis & cecidit super altare cum corpore Christi. Captusq; est eo die rex & ductus ad imperatricem, quæ dudum sollicitata fuerat venire in Angliam, à quibusdam proceribus regni, & positus est rex in custodia apud Bristow. *Stephanus capitur.*

Imperatrix à Londoniensibus in dominam est recepta. Vbi regina Angliæ coniunx regis Stephani eam interpellauit, vt rex absolui posset ea conditione, vt regno imperatrici reddito, rex alicubi posset monachari, ac perpetuo peregrinari. Sed non est exaudita. Interpellata est enim à ciuibus Londoniarum, vt liceret eis vti legibus S. Edwardi, & non legibus patris sui Henrici, quia graues erant. Sed illa non adquieuit. Et idcirco à Londoniensibus est expulsa. Illa vero, anno 1141. assumpto secum auunculo suo Dauide rege Scotorum, obsedit turrim episcopi Winton. vbi frater regis erat. Sed superueniente regina cum Gulielmo Yprensi, imperatrix tanto timore resoluta est, vt feretro imposita ac si cadauer esset, equis deferentibus ad vrbem Glouerniæ delata est. Et interim frater eius comes Robertus in exaltatione sanctæ crucis captus est. Habita proinde mutua compensatione compeditorum, hinc rex, hinc comes à vinculis absoluti liberi recesserunt. *Imperatrix fugit.*

Rex Stephanus obsedit imperatricem apud Oxenford à festo Michaelis vsque ad natale domini. Illa vero obsidionis diutinæ impatiens, occasionem fugæ ex temporis qualitate nacta, noctis & niuis beneficio, in veste alba Tamesim fluuium crassa glacie transiit superstratum.

Anno 1142. Lucius Papa misit pallium Henrico Wintoniensi Episcopo cui proposuerat assignare septem Episcopos. Sed morte præuentus q; proposuerat non perfecit, nempe non amplius quam duodecim mensibus vixit in papatu.

Anno 1143. Godfridus comes Andegauensis, receptus Rhotomagi, turrim obsedit & cepit, & ex tunc dux Normannorum appellatus est.

Anno 1146. Rex Stephanus cepit in curia sua Ranulphum comitem Cestriæ, nec liberari potuit donec castrum Lincolniæ reddidisset. Et ex post rex Stephanus Lincolniæ coronatur.

Anno 1148. Lodowicus rex Frācorum de Ierusalem est regressus. Cui cum quidam clericus Papale priuilegium attulisset, quod in omni Cathedrali ecclesia regni sui primam vacaturam haberet, cum fructibus medio tempore prouenientibus: ille confestim combussit literas, dicens se malle tales comburere literas, quam animam suam in inferno torqueri. *Litera Papae combusta.*

Anno 1150. Euerso monasteriolo quod tribus annis obsessum fuerat, Galfridus Plantagenet reddidit ducatum Normanniæ Henrico filio suo & Matildis imperatricis.

Lodowicus Rex Franciæ accepit homagium Henrici filii Galfridi Plantagenet de ducatu Normanniæ & comitatu Andegauiæ. Dum Galfridus Plantagenet comes Andegauorum rediret Parisio à curia, concessit in fata apud castrum Lidii, & sepultus est Cenomannis in ecclesia S. Iuliani.

Stephanus ducem Normannorum hæredem instituit.

Anno 1151. celebratum est diuortium inter regem Francorum & reginam Alienoram. Quam confestim Henricus Dux Normannorum & comes Andegauorum accepit in coniugem. Et sic factus est ratione coniugis dux Aquitãnorum. Anno 1152. Henricus dux Normannorum cum manu valida intrauit Angliam. Anno 1153. euenit quod minime credebatur. Siquidem ducem Normannorum Henricum, Rex Stephanus in filium arrogauit, eique & in eum ius transtulit, & potestatem, sibi quoad vixerit regiæ dignitatis solam imaginem reseruauit. Et si propheticum illud attenderis, iam se induit genitore, iam ducem arrogauit in filium. Et vt pax vberior vigeret in Anglia, municiones de nouo fundatæ destructæ sunt ad numerum 1115.

Henricus coronatur.

Anno 1155. Rex Stephanus obiit 8. Kalend. Nouembris, & sepultus est apud Feueresham monasterium quod ipse à fundamentis construxit. Quo audito Dux Normanniæ Henricus ascensis ratibus apud Barbe fluuium, & inde Angliam veniens, die dominica ante Natale domini apud Westmonasterium electus est ab omnibus in regem, inunctus est à Theobaldo Archiepiscopo, præsente Archiepiscopo Eborum, & aliis episcopis Angliæ, Rogerus Eborum Archiepiscopus manum non apposuit. Hẽricus Wintoniensis episcopus absque licentia regis recessit ab Anglia, ideoque diruta sunt eius sex Castella. Natus est Henricus regis primogenitus.

Anno 1156. Rex Henricus transfretans apud Douerum, applicuit apud Widsande. Ad quem venit Rhotomagi, Theodoricus comes Flandriæ & Comitissa Sibilla regis Amita. Rex Henricus cepit Castellum Mirabellum & Chinonem longa obsidione, Losdunum vero redditum fuit ei. Regina Alienora peperit filiam quam vocauit Matildam. Anno sequenti Regina Alienora peperit filium quem vocauit Richardum. Henricus rex transfretauit in Angliam, & Malcholinus rex Scotorum reddidit ei ciuitatem Kaerliel, castrum Bamburgii, nouum castrum super Tynam & comitatum Londonensem.

Henrici coronatio.

Anno 1158. Henricus rex Anglorum coronatus apud Wigorniam, post celebrationem diuinorum coronam super altare posuit nec vlterius coronatus est.

Regina Alienora tertium peperit filium s. Gaufridum. Thomas regis Cancellarius in apparatu magno venit Parisiis, Margaretam filiam regis Francorum accepturus vxorem, Henrico filio regis Anglorum. Gaufrido fratre regis mortuo, rex statim transfretans accepit Raimetem.

Anno 1159. Rex Anglorum Henricus duxit exercitum versus Tholossam, & cepit castella fortia vicina eius, Rege Franciȩ commorante interim iugiter in Tholossa, & ob reuerentiam ipsius præsentiæ, dictus est rex Angliæ ipsam ciuitatem Tholossam non assiluisse. Rex enim Franciæ ob gratiam comitis S. Egidii cuius sororem comes vxorem duxerat, à Tholossa non recedebat, vnde duo reges inimici facti sunt.

Henricus Caluũ montem capit.

Anno 1160. Henricus rex Angliæ Margaretam filiam regis Francorum quam apud se habebat in custodia, Henrico filio suo disponsari fecit. Et castellum de Gisorz diu desideratum, & iam ante ex condicto duorum regum custodiæ militum Templi vsq; ad diem illarum nuptiarum commissum obtinuit. Quod quia prȩpropere vt dicunt factum est, Rex Franciæ & Fratres vxoris eius indignati, regi Angliæ inimici facti sunt, & aduersari cœperunt. Ad dedecus itaq; regis Angliæ rex Franciæ & comes Theobaldus Caluum montem situm inter Blesim & Ambasium firmauerunt. Rex autem Angliæ festinus cum suis adueniens, rege Francorum & comite Theobaldo fugatis, castrum obsedit & cepit, captis illic intra castrum 55. militibus Theobaldi.

Anno 1163. Henricus rex Angliæ finibus Normannorum, Britonum, Cenomanensium, Andegauorum, Turonensium, & Aquitanorum ad voluntatem suam dispositis in Angliam rediit.

Homagium quorundam principum regi Angliæ.

Malcolinus rex Scotorum, Resus princeps Australium Wallensium, Andoenus Aquilonarium, & quinq; Maiores de Kambria, fecerunt homagium Regi Anglorum & Henrico filio suo Kal. Iulii apud Woodstoke.

Anno 1166. quidam praui dogmatis disseminatores, tracti sunt in iudicium apud Oxonias.

Oxonias præſente rege, prçſentibus & epiſcopis. Quos à fide noſtra deuios, & in examine ſuperatos, facies cauteriata notabiles cunctis expoſuit, expulſos à regno.

Collectam Ieroſolimitanorum vſibus deſtinandam, truncus in ſingulis deputatus eccleſiis adacta ſera concluſit, præſtito per Angliam publice ſacramento, denarios 4. à ſingulis marcatis emungens.

Anno 1167. Rex Anglorum & rex Francorum facti ſunt diſcordes, à Normannis Caluus mons, vicinus Giſors ſuccenſus eſt. Multi milites, multi ciues ibi capti ſunt. In vltionem huius facti, Rex Francorum villam Campeſtrem Rhotomagenſis Archiepiſcopi ſ. Andeli combuſſit, & ipſa die rediit in Franciam amiſſis in itinere plus quam mille de ſuis. Poſtmodum in Pertico multi milites Francorum capti ſunt à Normannis. Tãdem duo reges pacificati ſunt. Richardus ſiquidem filius regis Anglorum dux Acquitanniæ, filiam regis Francorum accepit in ſponſam.

Lis inter Anglorum & Francorum regem.

Anno 1168. Ex quo reges in minori Britannia deſierunt præeſſe, duo comites in eiſdem locis principari cœperunt. Sed quoniam omnis poteſtas impatiens ſemper conſortis erit, ſeſe variis ſæpe diſſentionibus afflixerunt. Conanus tandem iure ſucceſſorio nactus vtrumque comitatum, dum in fata concederet, ex ſorore regis Scotorum, filiam reliquit hæredem. Quam rex Anglorum filio ſuo Gaufrido vxorem accipiens, & in pace paſſim ſtatuenda per Britanniam ſtudioſus exiſtens, clerum terræ illius ſibi conciliauit & populum.

Anno 1170. in Natali domini rex tenuit curiam ſuam apud Nannotenſem vrbẽ, præſentibus epiſcopis & Baronibus totius Britanniæ, vbi fidelitatem ſibi & filio ſuo Ganfrido communiter iurauerunt. Sequenti quadrageſima rediens in Angliam, multis ſuorum ſubita maris tempeſtate periclitatis, ipſe magno diuinæ pietatis munere euaſit incolumis.

Annus Millenus Cẽtenus Septuagenus: Primus erat primas quo ruit enſe Thomas. Rex Angliæ morabatur apud Argentonium in Normannia, cum ad eius noticiam rumor infauſtus, de nece Sancti Thomæ Cantuarienſis Archiepiſcopi, quibuſdam perferentibus penetrauit, qui ſtatim in primis nephandi ſermonis initiis, ad omnia lamentationum & miſeriarum genera conuerſus, regiam prorſus maieſtatem, quaſi cilicio & cinere commutauit. Octauo Idus Auguſti, Rex pater Regis appulſus eſt in Angliam. Qui viſitauit in tranſitu Henricum Wintonienſem epiſcopum iam in extremis agentem, qui eum pro morte glorioſi Martyris Thomæ duriſſime increpauit. Ob quam cauſam ipſum multa prædixit aduerſa paſſurum.

Thomæ Cant. cædes.

Rex pater regis intrauit Hyberniam 15. Kal. Nouembris & Liſmorum epiſcopus & Apoſtolicæ ſedis legatus, Archiepiſcopi & Epiſcopi receperunt eum in regem & dominum, & fidelitatem ei iurauerunt. Regulus de Limelie, regulus de Chorc. regulus ille qui dicebatur monoculus, homagium fecerunt ei. Rodericus autem regulus de Conmat, quia regio in qua habitabat inacceſſibilis eſt paludibus nimiis interiacentibus, in quibus nec vada commoda nec peruii pontes, nec nauigatio tuta eſt ſuperſedit occurrere.

Rex Hyberniam viſitat.

Anno 1172. Dum rex moram faceret in Hybernia, Hugo de S. Moore & Radulphus de Faie auunculus reginæ Alienorę, (conſilio ſicut dicitur eiuſdem reginæ) regis filii regis animum à patre ſuo cœperunt auertere, ſuggerentes incongruum videri quibuslibet regem eſſe, & dominationem regno debitam non exercere.

Recentium eſus carnium, & hauſtus aquæ tam incognitus quam ſolitus plures de Regis exercitu panis inedia laborantes afflixit in Hybernia fluxu ventris.

Cum autem intellexiſſent Hybernenſes in quantum circa pacem ſtatuendam & conſeruandam regis Angliæ tota verſaretur intentio, qui nec indulgentiis crimina ſubleuabat, nec in mortem alicuius prçcipitabat ſentẽtiam, cõuenerunt ad ipſum rogantes quæ ad pacem ſunt. Et quoniã inter eos publica poteſtas conſtituta nõ fuerat, quæ metu pœnarum impunitatẽ minime repromitteret, cum partes ſuos mutuo cædibus interfectos ſæpiſſime doluiſſent, vt in virtute regis pax fieret in diebus ſuis, ei & in eum ius ſuum tranſtulerunt & poteſtatem. Archiepiſcopi & Epiſcopi plebis ſibi cõmiſſę plurimum & in plurimis attendentes errorem, ſed in hiis maxime quę circa matrimonium à maioribus definita noſcuntur, quæ Anglia recipit & obſeruat, ſe firmiter amplexuros & inuiolabiliter executuros promittũt. Et in ſingulis obſeruatio ſimilis regnum colligaret vtrumque, paſſim omnes vnanimi voluntate, communi aſſenſu, pari deſiderio, regis imperio ſe ſubiiciunt. Omnibus igitur hoc ordine conſummatis, in Conſilio habito apud Liſmor: vrbes & caſtella quæ Rex redegerat in ſuam

Hybernenſes ſubduntur regi.

potestatē, fideli deputauit custodiæ. Et quia ipsum varia trahebāt negotia, die Paschę nauem ascendit, & in crastino appulsus est in Walliam prope Sanctū Dauid. Inde progressus est vsq; ad Porcestre, vbi nauem ascendens Angliam salutauit à limine, & fœlici nauigatione intrauit Normanniā. Quod cum ad regis Francorum notitiam peruenisset, vociferans ait: Rex Angliæ modo in Hibernia, modo in Anglia, modo in Normannia, volare potius iudicandus est, quam vel equum vel nauem conscendere.

Rex purgat se à nece Thomæ.

Postquam Rex Anglorum appulsus est in Normanniam, vbi cum sub festinatione venisset ad Apostolicæ sedis Legatos, iurauit mortē gloriosissimi Martyris Thomæ nec voluntate sua, nec conscientia perpetratam fuisse, nec suo artificio requisitam. In facie igitur Ecclesiæ solemniter absolutus, promisit quod ab instanti festo Pētecostes vsq; in annum, tantam pecuniam daret, vnde possent ducenti milites conduci ad defensionem terræ Ierosolimitanæ per annum. Et multa alia quę scribuntur plenius in vita S. Thomæ.

Anno 1173. Henr. rex Angliæ Iohanni filio suo cognomento sine terra, vix septenni filiam primogenitam Huberti comitis de Moriana, sponsam accepit, eum quatuor castellis datis in dotem, & custodiæ regis deputatis.

Aldefonsus rex Aragonum, Reymundus comes S. Ægidii, Girardus Comes Viennensis, Hubertus comes de Moriana, tanquam ex condicto conuenerunt ad curiā regis Angliæ ad montem Ferandum in Aruernia, fuit & ibi Henricus rex filius regis Henrici, procerum, equitum, ciuium quos varia trahebant negotia, non defuit multitudo numerosa. Prædictis itaque viris illustribus partes suas interponentibus, Comes S. Ægidii fecit homagium regi Anglorum Henrico, patri regis Henrici, salua fide Lodowici regis Francorum, sibi suisque hęredibus volens in futurum prospicere. Comitatum Tolosanum ex hoc & deinceps Acquitanico duci in seruitio militari, multisque aliis præstationibus in scripto redactis, subnoxium futurum esse sacramento firmauit. Sed quia Richardus dux Acquitanniæ cum facturus erat homagium, comes S. Ægidii tunc temporis præsens non erat, vsque ad Octauas Pentecostes, negotii complementum dilatione accepit.

Henricus rex filius regis abiens in consilio impiorum animum suum auertit à patre. Et ab Argentonis noctu recedens, domesticis patris sui qui ei necessaria ministrabant ignorantibus, ad socerum suum Lodowicum regem Frācorum secessit. Ipsa

Regis filii fuga.

nocte pater suus dormiens apud Aleucium, cum subito expergefactus, transfugium filii cognouisset, paucissimis secum assumptis, equum ascendit, & transitum habens per Marchiam suam & castellorum custodes præmuniens, equis sæpe mutatis, sub ipso diei crepusculo 10. Kal. Aprilis venit Giforcium, quod filio suo regi, rex Francorum Lodowicus cum filia sua Margareta nomine dotis contulerat. Richardus dux Acquitaniæ, Gaufridus dux Britanniæ, iuniores filii Regis, consilio matris suæ reginæ f. Alienoræ sicut dicitur fratrem potius elegerunt sequi quam patrem. Fiunt vndique coniurationes, fiunt rapinæ, fiunt incendia. Et vt à tempore sumamus auspicium, eo tempore sumpsit arma filius contra patrem, quo quibuslibet locis ob reuerentiam dominicæ passionis arma christiani deponunt.

Septies 20. Flandrenses irruptione facta propè Pasceium beneficio pontis intrauerunt Normanniam. Quibus obuii facti Normanni quantocius eos cogitare de reditu coegerunt. Sed pons quo transitum prius habuerant effractus à quadā mulicreula, in subsidium aquas opposuit profundissimas. Quibus inuoluti Flandrenses vniuersi submersi sunt. Quod audiens rex Francorum ait: Pro Normannis elementa decertant. Nam alio tempore cum intrassem Normanniam pars exercitus mei quāplurima pro aquæ penuria periit. Nunc nimiam possumus abundantiam aquarum causari.

Flandrensium submersio.

Hugo de Gornai tam pater quam filius & 80. milites cum eis, capti sunt à rege filio & castrum in quo fuerant succensum est, & Burgenses ad redemptionē compulsi.

Comitis Legiocestriæ perfidia.

Robertus comes Legiocestriæ accipiens mutuam vndequaq; pecuniā, & verba pacis habens transfretandi, à iusticiariis licentiā impetrauit. Gulielmus Camerarius, de Tankeruilla fecit similiter. Vterq; sacramento corporaliter præstito, regi patri fidelitatem iurauit. Sed subito trans mare currentes, cœlum illico mutauerunt & animum. Nam cum audissent quæ fiebāt in terra, cæperunt & ipsi de transfugio cogitare. Plures enim Comites & mediæ manus homines quos ex iustis & probabilibus causis, rex pater exhæredauit, Regis filii cesserunt in partem, non quia causam eius iustiorē attenderent, sed quia rex pater regiæ titulos dignitatis ampliare procurans, superborum & sublimium colla calcaret.

Lodo-

Lodovvici calor frigescit.

Lodowicus rex Franciæ ad Normanniam penitus deuaſtandā innumerabilem congregauit exercitum, in Octauis S. Iohannis Baptiſtæ. Et primo impetu ſtatuit delere Vernolium. Sed nunciatum eſt ei ab exploratoribus caſtrum inacceſſibile, vtpote foſſatis circundatum, cinctum muris, propugnaculis obfirmatum viris bellicoſis ebullients, radiantibus armis refertum, victualibus multis abundans, & niſi longa obſidione obſeſſos coarctarent, Franci poterant manu labore conſumi. Ad ſumptus igitur exercitui prouidendos, per totam Galliam fit deſcriptio generalis. Nullus immunitate gaudebat a ſedente in ſolio vſque ad laborantem in mola, vel in proſtibulo dormientem, manum extendere iubebantur regii exactores. Non ſexus, non ordo, non dignitas, a muneribus ſordidis vacationem habebat. Multi vt exercitui neceſſaria miniſtrarent, detrahere patrimonia cogebantur.

Taxatio Franciæ ad bellum in Normannos.

Rex filius tractis in partem ſuam comitibus Flandrenſi & Bolonienſi, intrauit cum eis Normanniam in ſuperbia magna, vbi cepit caſtellum de Albamarle, non ſine nota prodicionis quorundam cuſtodum dicti Caſtri. Cepit etiam caſtellum de Driuencourt munitiſſimum, & militibus electis commiſſum.

Inde Rex filius cum comitibus Bolonienſi & Flandrenſi progrediens verſus caſtrum Arches, Comes Bolonienſis Matthæus in feſto S. Iacobi vulneratur ad mortem. Hic fidelitatem patri Regi iurauerat, tactis ſacroſanctis reliquiis, inter quas manus S. Iacobi præſentialiter habebatur, & idcirco in vltionem periurii in die feſto S. Iacobi læthaliter vulneratus fuit iuxta multorum opinionem. Comes Flandrenſis Philippus vulnerato fratre ſuo comite Bolonienſi vt præfertur ad propria remeare maturauit. Rediit itaque per comitatum Ancenſem quem iam rex filius totum ſubiecerat poteſtati ſuæ.

Comes Bolonienſis occumbit vulnere.

Rex pater eo tempore morabatur Rhotomagi vt populo videbatur, æquo animo ferens q̄ fiebant in terra. Frequentius ſolito venatui totus indulgens, & venientibus ad ſe vultum hilaritatis prętēdens. Attamē hii quos domeſticos prius habuerat & familiariſſimos, quotidie dilabebātur ab eo, credentes eius deiectionē futurā in breui, & filii dominationē arbitrantes procedebant iuxta regis Franciæ & principum voluntatem: Vt autē audiuit rex, Philippū Flandrenſem comitē a Normannia receſiſſe, confeſtim congregauit exercitum, vt ſi regem Franciæ intra fines Normanniæ reperiſſet, prœlium iniret cum eo. Venit igitur & fixit tentoria in loco ab exercitu Francorum non procul remoto ſ. apud Conchas. Dirigit ergo nuncios in mandatis habentes verbis pacificis dicere regi Francorum, vt à Normannia cum indemnitate ſuorū recederet, alioquin viſitaret eum ipſa die. Quod audiens rex Francorū cum ſciret regē Angliæ fortiſſimum eſſe, & amaro animo, veluti ſi vrſa raptis catulis ſæuiat in ſaltu, aſcendens illico equum velociſſimum, intra Galliam ſe cum feſtinatione recepit. Sicq; cunctis fugientibus, totus apparatus ad obſidionem comportatus in plauſtris, quadrigis, bigis ſiue ſummariis, Normannis & obſeſſis ceſſit in prædam 5. Idus Auguſti.

Domeſtici à patre rege deficiunt.

Rex Scotorum Guliel. Angliam intrans, & per fines Dunelmenſium tranſitum faciens, cœpit Angliam depopulari, villas ſuccendere, prędas agere, mulierculas captiuas abducere, & à prægnantium vteris infantes ſemeuiuos extrahere. Quod audientes magnates Angliæ, arma cum ea qua fieri potuit acceleratione ſumentes, Regem Scotiæ ſubito fugam arripere coegerunt, & inducias petere vaſtata patria ſua compulerunt, & ſic cum victoria redierunt.

Scotorum regis ſæuitia.

Rege patre moram faciente Rhotomagi, nunciatum eſt electam regis filii militiam apud Dolenſem vrbē à Brabantinis ſuis circumcluſam: qui ſtatim equi dorſum inſiliens, & cum calcaribus vrgens, ſequenti mane venit in Britanniam ſ. ad Dol. vbi militiam filii per dies aliquot repugnantē, inſimul comprehendit. Inimicorum vero ſuorum præmaxima multitudo, priuſquam veniret a Brabantinis fuerat interempta. Ibi captus eſt comes Ceſtrenſis cum aliis proceribus, & cum eis milites fere 24.

Anno 1174. Rex filius regis habens in comitatu ſuo tres comites & 500. milites, Sagienſem vrbem inuaſit. Sed ciuibus & ſine principe, & ſine duce viriliter reſiſtentibus nihil profecit.

Rex pater dubitans ne vel rex filius, vel quilibet alii Marchiæ vicinantes intra ſuos irrumperent, & Normanniam deuaſtarent, eam domeſticis familiaribus cuſtodiendā commiſit. Cupienſq; experiri quo animo ſecum ſtarent Cenomannenſes & Andegauenſes, terras illas ingreditur. Cenomāni parati per omnia ad eius obſequiū, ſi vel bellum ingrueret vel aliud immineret diſcrimen, vel vllum mortis inſtaret periculum ſe promptos fore dicebant. Andegauenſes celerius & celebrius occurrerunt

domino ſuo regi, omnia ſubmittentes ſuo arbitrio, quæcunque proponeret. Omnibus inibi pro voluntate completis, diem Pentecoſtes Pictauis celebrauit, vbi cũ audiſſet Richardi filii ſui militiã, vrbem Sanctonicam occupaſſe, ſumptis ſecũ Pictauẽſibus, ad eam liberandam cucurrit, & primum pręſidium ſubiugauit, deinde maius præſidiũ ſ. capitellum. Ad vltimum acceſſit ad maiorem eccleſiam militibus multis & armatis refertam, oppreſſam à ſagittariis, à lenocinantibus conculcatam. In qua & in duobus aliis ſupradictis præſidiis, cepit circiter ſexaginta milites & Sagittarios quadringentos, commiſitque ſex viris illuſtribus Acquitanniam defendendam. Quibus geſtis rediit in Normanniam.

Interea Philippus comes Flandriæ venit in Angliam vt eam ſubiugaret regi filio regis. Miſſum eſt igitur pro rege patre per regni iuſticiarios quia videbant multa fieri mala in terra per Flandrenſes & quoſdam alios regis proditores. Rex vero ſuis ſubuenire celerius cupiens, naues aſcendit apud Barbe fluuium. Et cum vidiſſet ventum contrarium, & ſibi ſuiſq; imminere periculum, erectis in cœlum luminibus palã dixit. Si quæ ad pacem ſunt cleri & populi habeam in propoſito: ſi pacem in aduentu meo reformandam rex cœlorum diſpoſuit: tunc pro ſua miſericordia, portum ſalutis indulgeat. Si autem aduerſus fuerit & regnum in virga viſitare decreuerit, nunquã mihi detur vel fines regionis attingere. Exaudiuit ergo diuinitas orationem regis humiliati, & ipſa die omnium indempnitate, applicare fecit fœliciter in portu Hamonis. Qui ex tunc vtens tenui dieta, pane ſ. & aqua, omnes curas abiiciens, nec aliquam ciuitate ingrediens, non deſtitit donec ad Thomam glorioſum Martyrem perueniſſet, vbi cum affluentia lachrymarum, cum gemitibus, nudus pedes, toto corpore proſtratus, miſericordiam & veniam præcabatur. Et ab epiſcopis qui tunc præſentes aderant, abſolutionem petiit, & carnem ſuam diſciplinæ ſupponens, virgis cæſus eſt à ſingulis religioſis quorum multitudo conuenerat, ternos ictus vel quinos excipiens. Surgens igitur & veſtibus reſumptis quas prius exuerat, muneribus pretioſis pretioſiſſimum honorauit, aſſignans inſuper annuos redditus quadraginta libras ad luminaria iugiter circa matrem in eius venerationem concinnanda. Sicq; deditus vigiliis & orationi, ieiunium vſq; in diem 3. cõtinuauit. Quin martyrem ſibi placabilem iam reddidit, quoniam peccatum eius translatum ſit, non eſt qui dubitet. Nam ipſa die qua indulgentiam ſibi dare poſtulabat à Martyre, ſepulchrum Martyris frequẽter deoſculans, tradidit dominus Gulielmum regẽ Scotorum in manus ſuas, cuſtodiæ mancipatum apud Richemond, vt adimpleretur illud propheticum : Dabitur maxillis eius frenum, quod in Armorico ſinu fabricabitur. Sinum vocans Armoricum, Caſtellum de Richmount, ab Armoricis principibus & nunc & ab antiquis temporibus hæreditario iure poſſeſſum. Ipſa enim die rex filius nauibus quas congregauerat ad transfretandum in Angliam diſſipatis, cæpit redire in Galliam. Votis orationum cum deuotione completis, rex pater rediuit Londoniam vbi repperit regni maiores ſibi occurriſſe. Inde regrediens, rebelles domuit, hoſtes fugauit, municiones cepit. Tãdem per omnia regni ſui confinia potentiſſimus naues aſcendit apud Porceſtre, ducens ſecum regem Scotiæ, comitem Leiceſtrenſem, comitem Ceſtrenſem, & quoſdam alios quos habebat in vinculis. Et proſpera nauigatione tranſuectus, venit Rhotomagum, quam inuenit obſeſſam à Lodowico rege Franciæ, & Henrico rege filio regis Angliæ comiteque Flandrenſi Philippo. Cumque rex Francorum regem patrem in manu valida aduentaſſe didiciſſet, verſus eſt in ſtuporem. Et illico de communi conſilio tam Franci quam Flãdrenſes ignem machinis apponentes, auulſis tentoriis, mapalia ſuccendentes omnia, non ſine detrimento famæ receſſerunt ab vrbe. Extremam partem caſtrorum Marchiones inſtanter impugnantes arma plurima, nec non & impedimẽta diripuerunt in prædam.

Franci ſumptibus tędioſis afflicti, Flandrenſes à ſuorum interemptione deterriti, damna ſuis illata conferebant ad inuicem. Vt ergo ſuæ tranquillitati proſpicerent, filios Regis Anglorum ad gratiam patris reducere ſtuduerunt, quod & factum eſt.

Gulielmus rex Scotorum in Normannia pago Conſtantienſi apud Valomas homo regis Anglorum deuenit, de Scotia, & de omnibus terris ſuis, fecit & homagiũ Henrico filio regis & fidelitatem ſalua fide patris ſui.

Vt filii regis Anglorum quos a ſacris paternis, conſilia prauorum extraxerant, priſtinam familiaritatem reciperent, homagium atq; ligeantiam patri ſuo omnibus modis facere inſtiterunt. Quod factum eſt primitus Cenomãnis, à Richardo & Gaufrido, & poſtmodum in Normannia à rege filio apud Bur.

Rex quam religioſus.

Subiectio regis Scotorum.

Reges

Reges Angliæ,quos anno præterito capere latitudo regni non poterat, confœderatos ad inuicem,nauis eadem transuexit in Angliam.

Anno 1176.vniuersa castella per Angliam & per Marchiam totam ad imperium regis patris deputata sunt custodiæ.

Gulielmus comes Gloucestriæ dum filium non haberet, ægre ferens hereditatem inter filias diuidendam, Iohannem filium regis heredem instituit apud Windeleshores.

Aldefonsus rex Castellę gener regis, Sanctius rex Nauarriæ auunculus Aldefonsi discordes ad inuicem, in regem Angliç compromiserunt,& directis in Angliā nuntiis, se staturos regis patris arbitrio iurauerunt. Sub eisdem diebus nuntium Manuelis Constantinopolitani, nuntium Frederici Romani Imperatoris, nuntium Gulielmi Remensis Archiepiscopi, nuntium Henrici Ducis Saxonici, nuntium Philippi Flandrensium comitis, quos varia trahebant negotia, tanquam ex condicto simul in curia regis Anglorum conspiceres apud Westmonasterium.

Nuncii ex variis regnis ad Anglos.

Anno 1177. amotis ab Ecclesia Walthamensi canonicis sæcularibus, subinducti sunt regulares, auctoritate summi Pontificis sub præsentia regis patris, in vigilia Pentecostes. Rex vero regno pro voluntate disposito transfretauit in Normanniam 15. Kal. Septembris. Post hæc vterq; reges Angliæ & Franciæ huiusmodi inter se iusiurandum fecerunt.

Ego Lodowicus rex Francorū,& ego Henricus rex Angliæ, volumus ad omniū notitiam peruenire, nos Deo inspirante promisisse ac iurasse, quod simul ibimus in seruitium Christianitatis, & crucem suscipiemus ituri Ierusalem. Volumus enim, quod omnes sciāt, quod sic sumus & animo volumus esse amici, quod vterq; nostrum alteri nostrum conseruabit vitam,& terrenum honorem contra omnes homines pro posse suo. Acta apud Nouancurt 7. Kalend. Octobris.

Angliæ & Franciæ reges inuicem iurant.

Anno 1178. Rex pater Gaufridum filium suum ducem Britanniæ, donauit cingulo militari apud Woodstoke.

Anno 1179. Rogerus à collegio S. Trinitatis ad curam assumptus Monasterii S. Augustini, ab Alexandro Papa 5. Kal. Februarii Tusculani benedictionē,& in signum emancipationis indultæ, mitram, anulum,& chirothecas suscepit. Cuius prædecessores debitam Archiepiscopo Cantuariensi obedientiam per annos quingentos perante exoluerunt.

Lodowicus Rex Francorum venit in Angliam peregre visitaturus S. Thomam Martyrem, quem quondam exulantem intra Galliam Selticam pie fouit.

Anno 1180. Henricus rex filius regis reliquiis præsentibus sacrosanctis iurauit apud Radingum, quod dispositionem paternam in omnibus sequeretur.

Lodowicus rex Franciæ naturæ soluit debitum 14. Kal. Octobris. Cui successit in regno Philippus filius eius. *Ludovvici mors.*

Anno 1181. quatuor reges pacifice ad vnum colloquium conuenerunt, & pacifice recesserunt. Philippus rex Franciæ, Rex Anglorum Henricus, Rex Henricus filius Regis Anglorum,& Gulielmus Rex Scotorum.

Regū 4. amicus congressus.

Anno 1182. Rex Anglorum Henricus ætatis annum inchoans 49. necessitatibus Ierosolymitanorum, quadraginta duo millia marcarum argenti, quingentas marcas auri distribuit.

An. 1183. Rex filius ad instantiam regis patris, Richardo fratri suo ducatum concessit Aquitaniæ, dummodo Richardus homagio sibi præstito & ligantia facta, fidelitatem sibi tactis sacrosanctis reliquiis repromitteret. Ad hanc vocē Richardus vehementer excanduit, incongruum esse dicens cum ex eodem patre, cum eadem ex matre traxisset originem, si fratrem primogenitū aliqua specie subiectionis superiorem agnosceret. Rex pater hoc audiens iracundiæ calore succensus aduersus Richardum dura proposuit. Et vt ad edomandam Richardi superbiam rex filius totus insurgeret, constanter indixit. Galfridū quoq; Britanniæ ducem, vt cum fratre suo rege, domino suo ligeo fideliter staret, commonuit. Rex pater nempe parum ante iusserat filio suo regi, vt de ducatu Britanniæ, quem Galfridus frater suus possidebat, cum Constantia filia Conani Ducis vnica simul & herede legitima, homagium eius reciperet & ligantiam. Hoc enim vinculo debitæ subiectionis, de liberalitate regum Franciæ, ducibus Normannorum ab antiquis temporibus, comites siue duces Britāniæ tenentur astricti. Quod ergo pater petiit, factū est Andegauis. Sed Richardo detrectante subiici fratri suo maiori, Rex filius copiosum congregauit exercitum, vt Richardum fratrem

Richardi mors subita.

ſuum ad debitæ ſeruitutis coarctaret obſequium. Sed nequicquam. Quia quando cum fratre congredi debuiſſet, præciſa eſt veluti à texente vita eius, cum compleſſet viginti & octo annos, quatuordecim ſeptimanas & ſex dies. Sepultus eſt Rhotomagi prope maius altare verſus Aquilonem.

Anno 1185. Iohannes filius regis à patre militaribus armis accinctus in Hiberniam eſt tranſmiſſus.

Hibernia deſcriptio.

Hibernia poſt Britanniam omniũ inſularũ eſt optima. Quæ quamuis Britanniæ diuitiis cedat: latitudine, ſalubritate, ſerenitate præſtat. Quæ ſicut verſus Aquilonem breuior eſt, ita verſus meridiem trans illius fines protenditur. Hęc autem proprie patria Scotorum eſt. Nam ſicut legitur Ægyptiis in mari rubro ſubmerſis, illi qui ſuperfuerunt, expulerunt à ſe quẽdam nobilem Sciticum, qui degebat apud eos, ne dominium ſuper eos inuaderet. Expulſus ille cum familia peruenit ad Hiſpaniã, vbi & habitauit per annos multos, & progenies ipſius familiæ ſuæ multiplicata eſt nimis. Inde venerunt Hiberniam poſt annos mille, duobus additis à tranſitu filiorum Iſrael per mare rubrum. Et de Hibernia pars eorum egreſſa, tertiam in Britannia Britonibus & Pictis gentem addiderunt. Pars eorum, quæ remanſit in Hibernia, Nauarri vocantur, & adhuc eadem vtuntur lingua. In Hiſpania nempe fluuius eſt Hiberus, à quo dicitur Hibernia, dicuntur etiam & Hibernienſes.

Cum Simon comes filius Simonis comitis de Northamptona ſine liberis deceſſiſſet, rex reddidit comitatum Huntingdoniæ cum omnibus pertinentiis ſuis Gulielmo Regi Scotorum, qui fuit filius Henrici comitis, filius Regis Dauid, qui fuit Regis Malcolini, &c. Ab iſto Malcolino reuoluunt genealogiam vſq; ad Noe.

Vnde Scoti dicti.

A regione quadam, quæ dicitur Sicia, dicitur Scita, Sciticus, Scoticus, Scotus, Scotia, ſimiliter a regione quadam, quę dicitur Getia, dicitur Geta, Geticus, Goticus, Gotus, Oſtrogotus, Witiſgotus.

Iohannes filius regis Anglorum vocatus Hiberniæ dominus rediit in Angliam.

Galfridi mors.

Anno 1186. Galfridus Dux Britanniæ, filius Regis Anglorum, cum a natiuitate ſua compleuiſſet annos viginti octo, diem clauſit extremum. Sepultus eſt autem Pariſiis in Eccleſia beatæ virginis intra chorum Canonicorum ſ. in ſede maiori. Reliquit autem idem Galfridus ex vxore ſua Conſtantia filia Conani Duce Britanniæ duas filias.

An. 1187. Conſtãtia comitiſſa Britanniæ, quã maritus ſuus filius regis Anglorum Galfridus vita decedens reliquerat grauidam, die S. Paſchæ peperit filium, quem Britones vocauerunt Arthurum. Sub eodem anno capta eſt S. crux à Turcis. Quo etiam anno rex Ieruſalem Suido captus eſt, & Chriſtiani multipliciter flagellati in terra ſancta, & pene tota regio eſt amiſſa. Facta eſt proinde crucesignatio pene per omnia regna Chriſtianitatis. Inter quæ reges Angliæ & Franciæ cruce ſignati ſunt.

Sancta crux capitur à Turcis.

Boamundus proditor amens expirat.

Boamundus comes Tripolitanus elapſis diebus 15. poſtquam capta fuit Ieruſalem proditionis reus, amens factus eſt, & expirauit.

Richardus Pictauorum comes petiit à patre ſuo, quatenus ſororem Regis Franciæ ſibi daret in vxorem in colloquio habito inter reges, & terram ſuam ſibi velut hæredi ſuo faceret iuramẽto firmari. Quod etiam peti fecit per regem Francorum. Rex Anglorum reſpondit, ſe nullatenus hoc facturum in tali ſtatu, quin hoc potius videretur coactus facere, quam ſpontaneus.

Rex Francorum nomina Anglia occupat.

Anno 1189. poſt Paſcha inter reges Francorũ & Anglorũ, & comitẽ Pictauorum bis habitum eſt colloquium prope feritatem Bernardi. Sed tandẽ inimici adinuicem receſſerunt. Rex Francorum & comes copiis vndiq; congregatis, infra paucos dies, feritatem Bernardi, montem fortem, Baalum, Bellum montem, factis irruptionibus occupauerunt. Et à municipalibus circumquaq; comiti Richardo fit deditio caſtellorum. Multiq; proceres & magnates ad eundem comitem transfugerunt.

Rege Anglię Cenomannis reſidente, appropinquabant rex Francorũ & comes Pictauiæ cum armatorũ multitudine. Rex vero Anglorum quamuis militum copiam maximam haberet paratam ad reſiſtendum hoſtibus, præcauens tamen obſidione vallari, reliquit Cenomanniam ſufficienter refertam victualibus. Quam Rex Francorum & comes Richardus ingreſſi, recepti ſunt in Eccleſia maiori cum proceſſione ſolemni. Poſt diem decimum turris ciuitatis de mandato regis Anglorum regi Francorum reddita fuit. Tandem pax inter tantos principes magnorum cõſilio reformata eſt. Et rex Angliæ munerauit regi Francorum 20. millia marcarum, expenſarum nomine, quas fecerat circa caſtrum Radulphi, vt firmior pax haberetur. Facta ſunt hęc

Pax inter Angliæ & Franciæ reges

in vi-

in vigilia Apoſtolorum Petri & Pauli. Poſtmodum Rex Anglorum homagium fecit Regi Francorum. Et quicquid in Armenia vel ipſe vel anteceſſores ſui poſſederant, quietum clamauit Regi Francorum.

Deinde rex Anglorum ad Chinonem venit, & tactus dolore cordis intrinſecus maledixit diei in qua natus fuerat. Et ſic in dolore poſitus & cordis anguſtia infra triduum poſt pacem factam diem clauſit extremum. Sepultus eſt autem apud fontem Ebrandi in monaſterio monialium, quod ipſe fundauerat, & multipliciter ditauerat. Turonenſis & Treuerenſis archiepiſcopi celebrauere diuina, Richardus Comes interfuit. Et quoniam ſępe viuens dixerat, vniuerſum orbem vni non ſufficere pro voto principi, inſcriptio tumuli illius talis fuit. Sufficit hic tumulus, cui non ſuffecerat orbis. Res breuis eſt ampla cui fuit ampla breuis. *Regis mors.* *Epitaphium tumuli regis.*

Richardus comes Pictauorum diſpoſitis omnibus, quæ tam ad pacem quam ſecuritatem Aquitaniæ vel Andegauiæ, vel Turoniæ ſeu Cenomanniæ ſpectare potius videbantur, intrauit Normanniam, & apud Sagium inueniens archiepiſcopos Cantuarienſem & Rhotomagenſem, quia poſt fidem ſuſceptam arma mouerat contra patrem, à prędictis archiepiſcopis beneficium abſolutionis accepit. Inde Rhotomagum veniens, ab archiepiſcopo Rhotomagenſi tam enſem quam vexillũ de ducatu Normanniæ proceribus multis præſentibus, in Eccleſia beatæ virginis ante maius altare ſuſcepit. & inde tendens in Angliam apud Wintoniam in aſſumptione beatæ virginis, ſolemni proceſſione receptus eſt.

Ad vocationem archiepiſcopi Cant. conuenerunt ſuffraganei eccleſiæ ſupradictæ Londonias ad coronationẽ noui regis. Richardus igitur hereditario iure promouendus in regẽ, inuolutus eſt triplici ſacramẽto, ſ. quod opem impendet pro viribus, vt eccleſia Dei populuſq; Chriſtianus veram pacẽ obtineret. Quod interdicet omnibus rapacitatem. Et quod in iudiciis æquitatem præcipiet & miſericordiam. Cantuarienſis archiepiſcopus celebrauit diuina, Radulphus de Diceto, qui ſcripſit hæc, Londonienſis eccleſiæ decanus tam in oleo quam in chriſmate miniſtrauit Archiepiſcopo, quia tunc temporis vacabat eccleſia Londinenſis. *Richardi coronatio.*

Rex Scotiæ Gulielmus, Cantuariæ fecit homagium regi Richardo.

A tempore crucis ſuſceptæ per reges Francię & Angliæ decimatio generalis rerum mobilium facta per Angliam, ad ſubuentionem terræ Ieroſolymitanæ, tam clerum quam populum exactione violenta perterruit, ſub eleemoſynæ titulo vitium rapacitatis includens. *Exactio grauis ad terrã ſanctã.*

Anno 1190. 4. idus Aprilis Rex Richardus cruce ſignatus aſcendit nauem cum exercitu ſuo apud Meſſanam, habens ſecum naues 150. & galeas triginta nouem, aliaque vaſa multa.

Anno 1191. Rex Richardus applicuit in Cipro apud Limezim. Curſac autem dominus terræ, qui ſe vocabat imperatorem, occurrit ei cum manu forti portum prohibiturus, & quamplurimos hominum ſuorum afflictos afflixit, ſpoliauit naufragos, & in carcere incluſit fame perituros. Quem captum rex Richardus & vinctum in caſtello prope Tripolim retrudi præcepit. Inierat autem cum rege pactum prædictus Curſac, ne ferreis detineretur in vinculis. Quod rex obſeruans, eum compedibus arctari fecit argenteis, filiam autem eius vnicam ſecum retinuit cum duabus reginis in thalamo honorifice cuſtoditam. *Curſac compedibus argenteis arctatur.*

Situs Cipri talis eſt: Primo venitur ad Paphum, quæ caput eſt regionis verſus meridiem. Secundo venitur ad Limezim. Tertio venitur ad Famaguſt, dictam quaſi ciuitatem Auguſti. Poſtea caput S. Andreæ verſus ſeptentrionem extenditur, & è regione reſpicit Armeniam. Poſtea venitur ad Cheri, quo naues aſcendunt Ieroſolymam viſitaturi. Rex Francorum applicuit apud Acon in Paſchalibus diebus die Sabbati 12. Kal. Aprilis. *Cipri ſitus.*

Rex Anglorum Richardus habens in comitatu ſuo 13. magnas naues, quas Buccas vocãt triplici velorũ expanſione notabiles, dum ſulcarent æquora: habens & centum naues onerarias, & 50. galeas triremes, ſe vento cõmiſit apud Ciprum, & inter nauigandum nauem quandam, quam Saphadinus Saladini frater Babyloniæ dominus ſumptibus magnis extruxerat, vt Saracenis apud Acon obſidione vallatis ſuccurſum præſtaret, caſu fortuito velificãtem aſpexit, refertam omni genere victualium, armis bellicis ad quoſlibet ſubeundos congreſſus inſtructam, ignis Gręci, ſerpẽtium ignitorum plena vaſa plurima continentem, ſicut dicebatur hominum mille quingẽtorum ſuffragio roboratam. Inſtructis igitur in articulo temporis omnibus ad prœliũ nauale neceſſa-

Richardus Rex cum magna classe nauigat Acon.

Acon recuperatur.

Saladinus vincitur à christianis.

necessariis, galearum concursu circa nauem, acerrimus vndiq; fit insultus, quæ venti destituta suffragio stabat immobilis. Quidam itaq; remigantiũ, subtus aquas accessit ad nauem, & eam terebro perforauit. Rediensq; ad galeam incolumis, sua resedit in sede. Modico tractu temporis aqua subintrans, omnia tabulata trãscendit, & hominibus, qui prius in propugnaculis confidebant, euadẽdi spem omnem prorsus abscidit, quorum mille trecentos, Richardus rex Anglorũ in mari mergi præcepit, reseruando ducentos. Tertio die post hæc rex intrauit portum Acon, 6. Idus Iunii. Cum igitur duo reges circa ciuitatem machinas erexissent, & magnitudine lapidum muros penitus attriuissent, Saraceni versi sunt in stuporem nullam habentes fiduciam resistendi. Qui communicato cum suis consilio, cæperunt tractare de pace talibus initis pactionibus. Quod Saladinus sanctam crucem certa die restitueret, & Christianos captiuos mille quingentos, quos habebat in vinculis, liberos abire permitteret. Sic ciuitas cum armis & impedimentis Saracenorum, saluis tantum corporibus ipsorum regibus duobus fuit reddita 4. Idus Iulii. Sed veniente die statuto Saladinus nihil horum quæ promiserat adimpleuit. In cuius perfidiæ vltionem circa duo millia secenti Saraceni decapitati sunt. Subiugata ciuitate rex Francorum ad propria redire proposuit, quasi toto negotio consummato. Quod audiens rex Anglorũ quicquid in argento vel auro, quicquid in victualium cõgregatione, quicquid in armis vel equis, vel nauibus congregauerat, se pro parte dimidia regi Francorum tanquã domino suo communicaturum obtulit, & sub quauis securitate firmiter repromisit. Sed nequicquam, toto Christianorum exercitu de eius recessu grauiter cõsternato, cum paucis suorum repatriaturus nauem ascendit. Post recessum Regis Francorum, Rex Anglorum Richardus reparatis ciuitatis Acon ruinis muris fossatis, versus Ioppen iter arripuit. Et cum eo dux Burgundiæ cum suis Francigenis, & cum eo multi comites & barones, & populus innumerus. Sed antequam Rex venisset ad Ioppen, Saladinus impetum fecit super vltimam aciem Christianorum, qui fauente diuinæ miserationis gratia, in vigilia natiuitatis beatæ Mariæ prope Assur tantam stragem de nobilioribus Saracenis fecerunt, quantam Saladinus annis 40. transactis antea non sustinuit vna die. Deinde domino ducente Rex Anglorum Ioppen peruenit, eandemq; villam fossatis & muro firmauit.

Francorum regis perfidia.

Ann. 1192. Rex Francorum à finibus Ierosolymitanis rediens 6. Kal. Ian. Parisiis solemni processione receptus est. Qui immemor beneficiorum regis Richar. & iuramenti sibi præstiti, quod suis aut terræ suæ non noceret, quandiu rex Richard. in peregrinatione maneret nec iret post reditum suum in terram suam ante dies 40. exactos, statim tamen in reditu suo terras regis Richardi inuasit.

Richardi periculum de Turcis.

Amicus verus.

Saraceni intercepti.

Rex Richardus cum die quadam spatiatum fuisset egressus iuxta Ioppen cum paucis familiaribus & Falconibus suis, fatigatus ex itinere in loco quodã sub dio dormiuit. Et ecce repente cum impetu irruerunt Turcę, vt ipsum comprehenderent improuisum. Qui ex aduenientium strepitu expergefactus, equum ascendit, & extracto gladio cum suis Turcis obuiam procedit. Quos fugam simulantes insequitur vsq; ad locum insidiarum ipsorum. Vbi subito erumpentes plurimi, regem eum paucissimis de suis circumdederunt, quem tunc destitutum auxilio comprehẽdissent, si eius plenam notitiam habuissent. Sed ecce confuso certamine contendentibus vnus sociorum regis nomine Guliel. de Pratellis exclamauit idiomate Saracenico se regem esse affirmans. Quod Turcæ credentes, ipsum Guliel. comprehensum confestim ad suum exercitum deduxerunt captiuum. Fama facti perueniens ad exercitum ipsos ad arma commouit. Qui dum progrediuntur regem quæsituri reuertenti occurrunt. Abierãt enim Turcæ longius putantes se regem abducere, cuius 4. socii in bello ceciderant interfecti. Caterua Saracenorum dum à Babilonia tenderet Ierusalem, armis abundans, & omni genere victualium intercipitur à Christianis. Quod quisq; Francorum diripuerat, suos cessit in vsus, quod templares, quod hospitalarii, quod exteræ gentes inuaserant, cessit ad arbitrium regis Anglorum.

Pridie idus Maii rex Anglorum veniens ante Darum, castellum obsedit, & infra 5. diem capto castello plusquam 5 millia hominum captiuauit.

Ioppe capta recuperatur.

Pridie Kal. Augusti captum fuit oppidum Ioppe à Saracenis. Quod mox Kalen. Augusti rex Richardus recuperauit.

Rex Richardus pro Gulielmo de Pratellis redimendo, qui se capi fecerat pro rege suo, decem de nobilioribus Turcis commutauit.

Induciæ Turca-

Hinc inde datæ sunt induciæ inter Christianos & Saracenos à Pascha sequente

per-

per 3. an. per 3. menses, per 3. ebdomadas, & 3. horas. Die festo S. Michaelis duę reginę, tam Angliæ quàm Siciliæ nauem ascenderunt apud Acon. Rex vero nauem ascendit die festo S. Dionysii, & post longā nauigationē infausto omine terrā ducis Austrię subintrauit. A quo captus est in ciuitate, quæ Wena dicitur 13. Kal. Ian. Habebat autē dux eum exosum pro morte Marchisi ducis Tiri, de qua suspectum habebat regē Rich. De hac tamen morte princeps Assesmorom, à quibus interfectus est Marchisus, regem Rich. literaliter excusauit. Limpoldo duci Austriæ vetus de monte salutem. Cum plurimi reges & principes vltra mare Richardum regem Anglię & dominum, de morte Marchisi inculpent, Iuro per dominum, qui regnat in æternum, & per legem, quam tenemus, quod in eius morte nullam culpam habuit. Et siquidem causa ipsius Marchisi talis. Vnus ex fratribus nostris in vnam nauem de Sateleia ad partes nostras veniebat, & tempus illum forte ad Tirum appulit. Et Marchisus fecit illum capere & occidere, & magnam pecuniam eius rapuit. Nos vero Marchiso nuntios nostros misimus, mandantes, vt pecuniam fratris nostri nobis redderet, & de morte fratris nostri nobiscum se concordaret, & noluit, necnon & nuntios nostros spreuit. Et mortem fratris nostri super Reginaldum dominum Sidonis posuit. Et nos tantum fecimus per amicos nostros, quod in veritate scimus, quod is fecit illum occidere, & pecuniam rapere. Et iterum alium nuncium nostrū nomine Edrisum misimus ad eum, quem in mari mergere voluit. Sed amici nostri illum à Tiro festinanter fecerunt recedere. Qui ad nos cito peruenit, & ista nobis nuntiauit. Nos quoq; ex illa hora Marchisum desiderauimus occidere. Tuncq; duos fratres misimus ad Tirum, qui eum aperte & fere coram omni populo Tiri occiderunt. Hæc ergo fuit causa mortis Marchisi, & bene dicimus vobis in veritate, quod dominus Richard. Rex Anglię in hac Marchisi morte, nullam culpam habuit, & qui propter hoc domino regi Anglię malum fecerunt, iniuste fecerunt, & sine causa. Sciatis pro certo, quod nullum hominem huius mundi pro mercede aliqua vel pecunia occidimus, nisi prius nobis malum fecerit, & sciatis, quod literas fecimus in domu nostra ad castellum nostrum Messiar, in dimidio Septembris, an. ab Alexandro 1505.

rum cum Christianis.

Rich. capitur.

Litera Richardū insontem absoluentes.

Anno 1193. Iohannes comes Moritonii cum audisset fratrem suum regem tentum in vinculis, illectus est spe magna dominatum regendi. Multos itaq; per totum regnum alliciens plurima promittebat, munitionibus suis celeriter obfirmandis sollicitus intendebat. Mare transiens fœdus iniit eum Rege Francorum, vt Arthurum ducem Britanniæ nepotem suum, ab ea spe, quam Britones super eius promotione conceperant, prorsus excluderet.

Ioannis defectio à fratre.

Feria tertia post ramos Palmarum Dux Austriæ regem Angliæ tradidit imperatori Romano sub pactione pecuniæ persoluendæ. Postmodum vt imperator ad immoderatam pecuniæ quantitatem nomine redemptionis soluendam regem Anglorum terroribus & exemplis impelleret, eum retrudi præcepit in loco qui Triuallis dicitur. A quo carcere nullus ante dies istos exiuit, qui vinctus ibidem intrauit. De quo dicit Aristoteles libro 5. bonum est mactare patrem in Triuallis: de quo loco rursus metrice scriptum est. Sunt loca, sunt gentes, quibus est mactare parentes, vel mos, vel pietas, cum fera superuenit ætas. Hoc enim non fortuito, sed vltione diuina prouisum est, & salubriter ordinatum, vt Richardus rex ad pœnitētiam & satisfactionem congruam reuocaretur, super excessu, quo patrem suum carnalem f. Henr. regem decumbentem in lecto, tam auxilio quam consilio regis Francorum apud vrbem Cenomannicam obsidione vallauit. Et licet eum ferro non mactauerit, eum tamen crebris & sæuis assultibus compulit inde recedere.

Richard in carcerem conuicitur.

Totius Alemanniæ magnates apud Warmaciam conuenerunt, vbi tractatum est de redemptione regis Anglorum. Tandem sub audientia plurimorum propalatum est pretium appretiari, quem appretiauit Henricus imperator Romanus, ab Austriæ duce Limpoldo f. 50. millia marcarum argenti. Sed vt Imperator egregius fenerator legitimarum vsurarum summa, quæ per annum æquiperantur sorti per vnum diem in duplum excederet, 100. millia marcarum sibi suo tempore soluendarum extorsit à Rege.

Redemptio regis.

Summa igitur redemptionis regis Anglorum, 100. millia librarum argenti, ad pondus Coloniæ, monetæ publicæ & probatæ. Quæ pecunia certis temporibus & distinctis, 50. datis obsidibus persoluebatur.

Cum de redemptione regis agēdum sit, proferamus in medium, quam deuotionem ei sui fideles exhibuerunt incipiētes à domo dei. Maiores quidē ecclesiæ thesauros

Subditorū liberalitas ad regem redimendum.

ros ab antiquis congestos temporibus, Ecclesię parochiales argenteos calices promiserunt. Statutum est insuper assensu communi, Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, priores conuentualium ecclesiarum, comites, barones, 4. partem annuorum redditum, monachos Cistercienses, canonicos ordinis albi rotam lanam vnius anni, clericos viuentes de decimis decimam partem de redditibus prouenietem persoluere.

Anno 1194. rex prospero cursu tendens in Angliam 13. Kal. Aprilis, cum exultatione magna tam cleri quam populi, processione solemni receptus est, in Ecclesia S. Pauli Londoniis.

Regis cura in ecclesias.

Cum rex Richardus aduertisset, nonnullas Ecclesiarum campestrium argenteis carere calicib. & didicisset eos redemptionis suę occasione sublatos, hoc sibi tāquam reo imputans ad culpam, quod diuina minus digne in hac parte celebrarent officia, iussit fieri per loca diuersa calices quamplurimos, & eos ecclesiis indigentibus distribui sine mora.

Richardi magnanimitas.

Cum autem apud Westmonast. in aula sua, quæ dicitur parua die quodam pranderet, accepit rumores, quod Philippus Francorum rex ingressus Normanniam, Vernolium obsideret, quo audito, iuralle fertur, se nunquam auersurum faciem, quousq; regi Francorum occurreret pugnaturus. Vnde effracto muro è directo per aperturam factam, cuius vsq; hodie vestigium ostenditur, egressus accelerauit ad mare & in Normanniam transfretauit. Vbi obuium habens Ioannem fratrem suum, eidem misericordiam petenti super commissis culpam incunctanter indulgendo, hoc dicitur respondisse: vtinam apud me delictum tuum in obliuionem transeat, ita quod apud te permaneat in memoria quod fecisti. Tendens Vernolium audiuit regem Francorum castellum obsidione vallasse, & per dies 8. obsessos indicibiliter afflixisse. Cumq; Rex

Francorum Regis fuga.

Francorum audisset, quod rex Anglorum in crastino superuenturus esset, accinctus ad prœlium, timore perterritus potius elegit fugere quam pugnare, & sub omni festinatione, non sine damno & opprobrio recessit à castris.

Postquam rex Francorum recessit Vernolio, rex Anglorum veniens Turonis, à castelli noui Burgensibus, vbi requiescit beatus Martinus, duo millia marcarum xeniorum nomine suscepit nulla coactione præmissa.

Preda in Francorum regem.

Rex Francorum fines intrans Turoniæ, prope Vindocinum fixit tentoria. Quo cum regem Anglorū cognosceret superuenisse, summo mane tentoriis auulsis cum festinatione recessit. Rex autem Anglorum eum subsecutus est, & quadrigas ipsius, comitum, & baronum & magnatum sub eo militantiū, impedimenta tota sub captione conclusit. Aurum & Argentum in scriniis & in aliis locis repositum, tentoria quoque, balistas, & res innumeras, quarum æstimatio crescit in immensum, sine damno suo cepit, secumq; reduxit. A festo Pentecostes, quo rex Francorum Philippus à Vernolio nocte recedens, fuga sibi consuluit, elapsi sunt dies 37. ad illum vsq; diem, quo quiescens prope Vindocinum exterritus summo mane cum graui iactura suorum, castellum Duni tremefactus recessit.

Rex Anglorum potitus victoria transiit in Pictauiam, & intra paucos dies Taileburgh, & totam terram Gaufridi de Rancina, totam quoq; terrā comitis Engolismenrium sua sub potestate recepit, vt à castello Vernolii, quousq; veniatur ad crucem Karoli, nullus ei rebellis extiterat.

Rex pede truncatur.

Anno 1195. Limpoldus Dux Austriæ in die S. Stephani, cum apud Gramni dies natalitios celebraret, & iuxta consuetudinem regionis, sui corporis agilitatem inter suos commilitones ostenderet, militaribus armis accinctus, flexis in girum frenis, equo cecidit, & pedis attritione subita sauciatus ad necem, arctissima tandem necessitate compulsus, consilio medicorum pede truncatus est, vt qui Regis Anglorum Richardi Ierosolyma redeūtis, & crucis adhuc mortificationem in suo corpore gestantis, & animum habentis ad terram sanctam redire pedes constrinxerat, nec licentiam abeundi quo vellet, habere permitteret, in vltionem tanti facinoris pede proprio mulctaretur.

Inundatio aquarum Parisius.

Annō 1196. aquarum inundatio subita, vehemens, & fluctibus procellosis inuoluens omnia circa Sequanam adiacentia tam lignea quam lapidea, Philippum Regem Francorum, Mauritium Parisiensem Episcopum commorantes Parisius, non parum exterruit. Vnde rex relinquens palatium cum domestica familia pernoctare decreuit apud S. Geneuefam. Episcopus vero vt sibi prouideret, & suis apud S. Victorem quieuit.

An. 1197. Marcadeus miles Soldarius Richardi regis Brabantinorum vallatus ca-

teruis,

teruis, cepit Philippum Beluacensem episcopum, Gulielmum de Merlow, & multos alios iure belli. Qui videlicet Episcopus erat in armis vir strenuus, & regis Francorum consanguineus, homo Marti plus deditus, quam cultor martyrum. Quem in concaptiuis durissimis constrictum vinculis, transmisit Rhotomagum. *Episcopus in armis strenuus.*

Richard. rex aduertens villam Andeliaci & quasdam alias adiacentes ad ius ecclesiæ Rhotomagensis pertinentes, hostium irruptionibus nimium oportunas, commutationem fecit cum archiepiscopo, & dicta ecclesia, dans pro dictis villis molendina sua apud Rhotomagum, ita quod archiepiscopus soluat eleemosynas de eis ab antiquo statutas, villamq; de Deepe, & villam de Busseles, ita quod soluat eleemosynam assignatam, 372. libras Andegauensis monetæ. Dedit eis autem manerium de Loueres & forestam de Alermound, cum feris & omnibus pertinentiis aliis.

Gualterus Mape (de quo multa referuntur iocunda) ex præcentore Lincolniensi, Oxoniensis archidiaconus est effectus. Richardus rex apud Audeliacum castrum construxit insigne.

An. 1198. Hubertus Cantuar. archiepiscopus autoritate fultus Apostolica, clericos, quos Hugo Cestrensis Episcopus eiectis monachis apud Couentriam posuerat, reintroduxit monachos. Ad quorum supplementum septem monachi monasterii S. Albani illuc destinati sunt, vnde contigit illa duo monasteria arctissima familiaritate coniungi, & indissolubili fœdere adiuuari. *Monachi restituuntur.*

Richardus rex Angliæ intrauit terram Regis Francorum cum magno exercitu, & cepit castellum de Curtell, & de Butriz, & castrum Sirefontanum. Die crastina rex Francorum venit de Mantua cum quadringentis militibus, & multis aliis, ad succurrendum dicto castro de Curtellis, quod non putauit esse captum. Rex igitur Anglorum, ex quo eum venire cognouit, insecutus est eum in fugam conuersum, & in tanta districtione posuit in portam Gisortii, quod pons fractus est sub eo, submersis de suis viginti militib. Ipseq; rex nisi attractus fuisset à custodibus Gisortii, fracto sub eo ponte submersus fuisset. Interim Rex Angliæ propria lancea prostrauit tres milites, & captos detinuit. Capti sunt cum eis insuper vsque ad centum milites, & seruientes, quorum non est numerus. Ducenti quoque capti sunt dextrarii, quorum 27. cooperti sunt ferro. *Regis Franciæ periculum in fugiendo.* *Regis Angliæ præda.*

An. 1199. Richardus rex cum militem quendam super inuentione thesauri conuenire voluisset, ille veritus seueritatem regiam ad vicecomitem Lemonicensem fugit. Qui rogatus à rege vt militem redderet cum parere neglexisset, rex terras eius ingressus, castrum quoddam, quod Caluca dicitur, iuxta Lemonicas obsedit, ac fortiter impugnauit, 17. vero Kal. April. dum castrũ considerãdo circuiret inermis, subito balistæ iaculo in humero sinistri læthali cõfoditur vulnere, à quodam milite, qui Petrus Basilii dicebatur. Sequentibus diebus 11. languens ex vulnere, die 12. octauo videlicet Idus Aprilis ætatis suæ anno 42. diem clausit extremum. Hic propter magnanimitatem cordis cognominatus est ab Anglicis & Normannis cor leonis. Sepultus est apud fontem Ebrandi in monasterio monialium ad pedes patris sui Henrici regis, cum regnasset annis 9. mensibus totidem, sexq; diebus. *Richardus balistæ iaculo perit.*

Iohannes filius iunior Henrici 2. regis Anglorum ex Alienora ducissa Aquitaniæ, non modo iure propinquitatis, sed in testamento fratris sui Richardi designatus successor, post mortem eiusdẽ anno dom. 1199. regnum obtinuit Anglicanum. Hic à patre Ioannes sine terra cognominatus est, quia fratrib. eius ad amplißs. honores sublimatis, puta Henrico in Regem Angliæ coronato, Richardo Aquitanorũ, & Galfrido Ducatu Britannico insignitis, ipse nihil habebat, quanquam postea ditatus fuerat Comitatibus Moritoniæ in Normannia, & Glouerniæ in Anglia, collatis insuper à patre terris omnibus in Hibernia conquisitis. Triginta duorum erat annorum, cum in Octauis Paschæ apud Rhotomagum Ducatus Normannici gladio cingeretur. In Angliam vero veniens infra octauas ascensionis apud Westmonasterium coronatus est. Porro Philippus Francorum rex defuncto rege Richardo omnia quæ libuit sibi licere reputans, non deferens induciis, quas iuramento firmauerat, Normãniam ingressus cepit vrbem Ebroicam: terrasq; regis Angliæ vsq; Cenomannicam vndiq; deuastauit. *Iohannes fratri in regno succedit.*

Arthurus autẽ nepos regis Iohannis ex fratre Galfrido duce Britanniæ aspirans ad regnum Angliæ, regi Francorũ Cenomannis occurrit cum manu valida Andegauensium, & pro comitatu Andegauiæ eidem fecit homagium. Alienora quoq; regina pro Ducatu Aquitaniæ, quem iure possedit hereditario, eidem Regi homagium fecit

cit cum Turonis aduenisset. Iohannes rex coadunato exercitu magno in Normanniam transfretauit. Sed cito post in Angliam rediens, apud Lyncolniam in conspectu totius populi Regis Scotorum suscepit homagium, qui super crucem Cantuariensis archiepiscopi fidelitatem iurauit eidem.

Rex Scotiæ homagium facit.

Anno 1200. Iohannes rex iterum in Normanniam transfretauit, vbi inter reges in forma subscripta pax & concordia reformatur. Restitutis nempe regi Angliæ ciuitate Ebroica cum toto comitatu, castellis, pagis & prædiis, quæ rex Francorũ occupauerat violenter, præstitoq; a rege Angliæ homagio regi Francorum, & eidẽ fidelitate iurata: Lodowicus regis Franciæ primogenitus nobilem puellam Blanchiam nomine, Hildefonsi regis Castelli filiam, Regis Angliæ ex sorore Alienora neptem accepit vxorem. Cui rex Iohannes concessit omnes munitiones & possessiones à rege Francorum sibi nouiter restitutas, annuens etiam eidem omnes terras suas, quas in regno Franciæ possidebat post decessum suum, si absq; herede de corpore suo contingeret eum mori. Firmata inter reges pace & concordia, Arthurus comes Britanniæ patruo suo regi Iohanni regi Angliæ fecit homagium pro comitatu Britanniæ, qui spectat ad feodum ducatus Normanniæ, & aliis terris suis, quas in Anglia vel Aquitaniæ ducatu habebat.

Pax formata inter Angliæ & Franciæ reges.

Arthuri homagium.

Eodem anno Ioannes Rex vxorem accepit Isabellam comitis Engolismensis filiam & heredem, quæ 8. idus Octobris coronata est Londonii in reginam. Hanc ferunt quidam prius vicecomiti Toartensi Hugoni Brun nupsisse, ipsumq; propter vxorem violenter ablatam à fidelitate regis Angliæ discessisse.

Iohannes rex vxorem ducit.

An. 1201. Iohannes rex Anglię venit Parisiis, & honorifice à rege Francorum receptus est, & donatus variis donis pretiosis. Tenuis tamẽ inter eos erat amicitia, quia rege Anglorum vxorato, euacuata videbatur illa sponsio, quam de terris suis in regno Franciæ fecerat Lodowico. Vnde non multo post habito inter reges colloquio inter Vernonam & insulam Andeliace, rex Francorum occasiones quærens fidei non seruandæ, & initi fœderis infringẽdi, regẽ Anglię submonuisse fertur, vt Parisiis in quindena Paschæ compareret super his, quę aduersus eum proponeret pro ducatu Aquitaniæ, comitatuq. Andegauiæ responsurus.

Rex Francorum occasiones quærit fœderis infringendi.

Æstate sequenti rex Francorum Philippus hostiliter ingressus est Normãniam, vbi munitiones quasdã cepit, & villas subegit. Et vt acriores Regi Angliæ inimicitias concitaret, Arthuro nepoti eius militaribus armis cincto, comitatum Britanniæ tradidit, præcipiens vt Pictauensium & Andegauensium sibi comitatus acquireret, tradens ei 200. in subsidium milites, & largiens eidem pecuniæ magnam summam. Iohannes rex vndiq; lacessitus iniuriis, resumpto animo in Arthurum nepotem, quem domesticum hostem ferebat grauius, & fautores eius, quorum præcipui erant, Hugo Brunus & Galfridus de Ladimano conuertit exercitum. Quos bello victos & obsessos ad deditionem coegit. Cepit etiam postea vicecomitem Lemonicensem, aliosque quamplures, qui ab eius fidelitate desciuerant, Arthuroq; adhærẽtes. Quorum nonnullos transmisit in Angliam per diuersa castra seruandos, quosdam acceptis obsidibus remisit ad propria. Arthurum vero misit Rotomagum sub arctiori custodia detinendum. Ob istam victoriam multi putant sibi conuenire illud Merlini fatidici. Capite Leonis coronabitur: & iterum illud. Linguas taurorum abscindet, & colla rugientium onerabit cathenis.

Iohannes Arthurum nepotem superat.

Anno 1202. Iohannes Rex Philippum Beluacensem Episcopum, quem captum in prœlio supra retulimus, diebus Richardi Regis, à custodia liberauit, & ad propria redire permisit.

Philippus rex Francorum in exheredationem Regis Angliæ totis viribus laborans, ingressus Aquitaniam, cepit munitiones militum Pictauensium, Britonumque fauote.

Papa Innocentius pro pace inter reges reformanda misit abbatem de Casa Marii, qui adiuncto sibi abbate trium fontium, autoritate apostolica præcepit vtriq; regi, vt conuocatis Episcopis & principibus regni, salua vtriusq; iustitia pacem facerent. Et abbathias ceterasque ecclesias per eorum bella destructas in statum debitum repararent.

Philippus Rex non obstante apostolico mandato Normanniam ingreditur, & Rudipontem obsidens, expugnauit & cepit, castrum quoque Gaylardi, quod in excelsa rupe super Sequanam fortissimum Richardus Rex firmauerat, sex mensium obsidione subegit.

Philippus Normanniam vastat.

Hoc

Hoc anno, vt à plerisq; traditur, cæpit Tartarorum dominium. Qui sub montibus Indiæ in regione Tartara constituti, Dominum suum regem Indiæ Dauid nominē, filium Iohannis præsbyteri occidentes, ad deprædationem processerunt aliarum terrarum. *Tartarorum dominii origo.*

Anno 1203. Arthurus Rhotomagi moritur, de cuius morte Regem Iohannem quidam eius æmuli infamauerunt. *Arthuri mors.*

Rex Iohannes obsides Pictauensium propter eorum falsitatem suspendi fecit.

Philippus vero rex Francorum à cæptis non desistens, castra Normannica & totam fere terrā circumpositam vsq; ad montem Michaelis in suam ditionem accepit. Normanni a fidelitate regis def[illegible]centes, regisq; Francorum fauorem quærentes, ciuitates & castra cōmissa suæ custodiæ si[ne] vlla resistentia reddiderunt, videlicet Constantiam, Baiocas, Luxonium, Abrincas cum suburbanis & pagis. Iamq; nihil regi Angliæ in Normannia fraudibus suorum à se alienata remansit, exceptis ciuitate Rhotomagi & duobus castris Vernol[io] atq; Archis. *Normanni ad regem Francorū deficiunt.*

Iohan[n]e[s] rex Alienoram soror[em] Arthuri in Angliam transtulit, quæ in castro Brist[o]l[ia] honorifi[c]e [e]xhibita [i]bide[m c]onsenuit. Mater eius Constantia heres Britanniæ post mortem vi[ri] s[ui] G[...]p[...]it Guidoni de [...]arto. Qui de ea vnicam filiam generauit. Quam postea du[...] Roberti comitis Drocharum filius cognomento Manclerk, accipiens cum [...]n Britanniæ comitatum.

Anno 1204. Alienora Duci[ssa] Aquitanniæ, mater Regis Angliæ ex hac luce migrauit. *Alienora mors.*

Ciuitas Rhotomagensis à Gallicis [...], cum iam fere per annū se fortiter defendisset, de subsidio desperans regis Angliç, Philippo regi Francorū se reddidit. Qui statim muros eius diruens, ne vnquam reædificaretur in [...]rum, ciuib. interdixit. Redditis etiam duobus castellis Archis & Vernolio, totam ex integro Normanniam habuit subiugatam. Nec his rex Philippus contentus vlterius progreditur, & Ce[n]omānniam, Turoniam atq; Pictauiam sine difficultate occupat, nemine resi[sten]te. Capta est etiam dolose ciuitas Andegauensis à Guliel. de Rupibus, ducente mil[it]es suos armatos sub capis, velut fuissent mercatores ad nundinas accedentes. *Rhotomagum capitur.*

Anno 1205. Philippus Francorum rex captis fortissimis castris, Archis & Chinone à dominio Andegauiæ & Turoniæ exclusit totaliter regem Anglorum.

Anno 1206. Iohannes rex Angliæ in Aquitaniam transfretauit, & innumeras apud Rupellam copias secum duxit. Sed adueniente illuc rege Francorum cum exer[citu] absq; conflictu munita villa in Angliam remeauit.

Hoc tempore clericus quidam Walo nomine à Cōnstantinopoli rediens, faciem S. Iohannis Baptistæ secum deferens, eam reposuit Ambianis. *Facies S. Iohannis Baptistæ.*

S. Dominicus fere per decennium in continuatione prædicationis perseuerauit contra hæreticos Albigenses.

Monachi Cantuarienses in electione futura Pontificis discordes, alii magistrum Reinerum superiorem suum, alii Iohannem de Graye Norwicensem Episcopum elegerunt. *Contētio monachorū de archiepiscopi electione.*

Anno 1207. Innocētius Papa cassatis vtrisq; electi[s] Cantuar. ecclesiç magistrum Stephanum de Langton tituli S. Chrisogoni præsbyterum cardinalem, postulantibus monachis, eidem ecclesiæ præficiēs, in archiepiscopū cō[ns]ecrauit. Super quo indignatus rex Iohannes, qui partem Norwicensis omni conatu fouebat episcopi, per Falconem de Cantilupo, & Petrum de Cornehull monachos de suo monasterio expuli[t], & Stephano archiepiscopo ne accedendo ad suam Ecclesiam intraret, Angliam in[ter]dixit. Quinimo prælatos tam maiores quam minores, clericos quoq; quoscunque fauentes archiepiscopo cōegit in exilium, rebusq; eorum omnibus confiscatis. *Stephanus Langton interdicitur Anglia.*

Per id tempus dux Saxoniæ Otho in regem Romanorum quamuis discordia electus, in Angliam ad regem Iohannem auunculum suum venit. Pro cuius subsidio rex Ang[l]iæ & à clericis & laicis 13. partem bonorum extorsit. *Otho fit rex Romanorum.*

Philippus Francorū rex in exheredationem regis Angliæ non agens segniter, vt qui prædatur non prædaretur, multas ei in Aquitania munitiones abstulit.

Eodem anno apud Wintoniam in die S. Remigii natus est regi Iohanni filius, quem vocauit Henricum nomine patris sui. *Regi nat[us] filius.*

An. 1208. Anglia per Papam Innocentem interdicto supponitur 11. Kal. Aprilis, exequentibus Papale mandatū, Gulielmo Londoniensi, Eustachio Eliensi, & Malgero Wigorniensi Episcopis, quia rex Iohannes archiepiscopum Stephanū ad suam ec- *Anglia interdicto supponitur.*

clesiam accedere non permisit. Qui tempore sui exilii mansit in monasterio Pontiniacensi, beati Thomæ martyris vestigia imitatus.

Otho dux Saxoniæ nepos regis Angliæ ex sorore regnum Alemanniæ pacifice obtinuit, Philippo Suauiæ, qui cum Othone diu contenderat de imperio, à Landegrauio Turingiæ interfecto.

Anno 1209. Iohanni regi natus est filius secundus in vigilia Epiphaniæ, quem in fratris sui memoriam vocauit Richardum.

Iohannes rex audito, quod Gulielmus Scotorum Rex filiam suam comiti Boloniæ iunxisset connubio, eius assensu non requisito ægre tulit. Propter quod eum bello aggredi proposuit. Sed tandem reformata pace acceptis duabus filiabus Regis Scotiæ obsidibus, rediit proposito immutato.

Crux contra Albigenses hæreticos ex mandato dn. Papæ in Francia prędicatur, multitudo ergo Gallicorũ contra fidei refugas profecta, adiuncto sibi comite Tholosano Viterpin primo adeundo, Carthasonem obsident & expugnant. Moxq; reuersuri ad propria toti regioni præficiunt Simonem Comitem montis fortis.

Papa mina in reges.

An. 1210. Innocentius Papa in Othonem imperatorem ecclesię Romanę rebellem excommunicationis sententiam fulminauit, principesq; Teutonicæ ab eius fidelitate absoluit, ac ne quis eum imperatorem appellaret sub interminatione anathematis interdixit. Excommunicauit Iohannem regem Angliæ, pro eo quod archiepiscopum Stephanum ad ecclesiam suam accedere non permisit.

Rex Hiberniam subiugat.

Iohannes Rex eodem anno profectus in Hiberniam in suam ditionem redegit totam terram Catalo rege Conacciæ triumphato. Rediens vero de Hibernia, de abbatiis aliisq; religiosorum domibus, & præcipue Cisterciensium, exegit tallagium nimis graue.

Wallenses subacti.

Anno 1211. Iohannes Rex Wallenses rebelles subegit. Qui nihilominus resumptis viribus in eodem anno Angliam infestabant.

Castrum de Stotford, quod erat Londoniensis Episcopi, à rege euertitur.

Alexander regis Scotorum primogenitus Londonias veniens à Rege Iohanne militaribus armis accingitur.

Papa discordiarum motor.

Innocentius Papa videns Regem Iohannem ecclesiastica disciplina nullatenus emolliri, scripsit regi Francorum & aliis Principibus conterminis, vt Regem Angliæ inquietarent, quatenus rigorem animi sui per tales molestias remitteret, & ad obedientiam Romanam rediret.

Anno 1212. Philippus rex Francorũ cum suis proceribus tractare cœpit de transfretando in Angliam ad debellandum regem Ioannem, quod colorabat sub specie iustitiæ, eo quod esset Romanæ Ecclesiæ rebellis.

Rex Iohannes duxit exercitum in Walliam, incursus Wallensium repressurus, & regreditur cum honore.

Barones à rege deficiunt.

Eodem tempore cœperunt Barones à rege Ioanne deficere, prætendẽtes libertates eis debitas minime obseruari. De quibus acti sunt in exiliũ: Robert. filius Gualteri, & Stephanus Ridel. qui in Galliis morabantur. Galfridus etiam de Norwico carceri mancipatur. Hii tres creduntur fuisse contra regem capitanei factionis.

S. Franciscus.

Hoc anno beatus Franciscus natione Tuscus, de ciuitate Assisii, post lasciuiam iuuenilis ardoris, & negotiorum sæcularium vanitatem, mente compunctus, abiit, & venditis vniuersis quæ habuit, pecuniam cuidam sacerdoti obtulit ad suæ ecclesiæ reparationem. Quam cum sacerdos renueret, Franciscus monetam abiiciens, Christo in paupertate voluntaria seruire decreuit, octauo anno ab eo quo cœpit S. Dominicus prædicare.

An. 1213. Philippus Francorum rex coadunato nauigio apud Kalesiam, perpendens Ferrandum Flandrensem comitem regi Angliæ Ioanni fauere, diuertit in Flandriam, vt ea prius subiugata liberius deinde Angliam occuparet.

Classis Angliæ Francos abducit.

Interim rex Angliæ copiosa nauium classe parata, & præpositis eidem Gulielmo de longa spata Sarisburiensi, & Reginaldo de Danmartino Boloniensi comitibus, ac nobili viro Hugone de noua villa cum viris naualis belli peritis trãsmisit eam in Flandriam, vt Regis Francorum nauigium destruerent, & ipsum ab impugnatione Flandrensis comitis impedirent. Ingressi igitur prædicti nobiles portum Damonis cum classe sua tota, totam fere multitudinem nauium Gallicorum victualibus onustarum, & armis in Angliam abduxerunt.

Francorum Rex

Rex Francorum tam subito consternatus euentu pauculas naues relictas, timens ne in

naues ſuas comburit.

ne in vſum cederent aduerſariorum, in ira vehementi præcepit comburi. Et expoſt Pariſiis dirigit iter ſuum.

Stephanus admittitur Archiepiſc. — *Iohannes patem à Papa mercatur.*

Iohannes rex Angliæ videns barones ſuos contra ſe inſurgere, vtpote qui cum rege Francorũ per literas ſuas ligeas fecerant, ſpondentes regnum Anglię Lodowico filio regis eiuſdem. Videns etiam offenſam domini Papæ ſuper ſe de die in diẽ aggrauari, flexus eſt animo. Et inprimis archiepiſcopũ Stephanũ ad ſuam permiſit ſedẽ accedere, ac libera in omnibus fungi ſibi debita dignitate. Cupiens etiam contra hoſtes tam domeſticos quam extraneos eccleſiaſtica protectione muniri, procurante Pandulpho apoſtolicæ ſedis legato, totum regnum ſuum Angliæ & Hiberniæ Deo & beato Petro Apoſtolo eiuſq; vicario catholico Innocẽtio Papæ 3. ſucceſſoribuſq; ſuis catholicis, in remiſſionem peccatorum ſuorũ totiuſq; generis ſui in mille marcis, ſ. pro Anglia 700. & pro Hibernia 300. conſtituit cenſuale, vt patet in charta ſuper hiis confecta, & ſigillo regio conſignata. Hiis peractis Iohannes rex à ſententia excommunicationis abſoluitur publice in eccleſia cathedrali Wintonienſi, prę̨ſtita iuratoria cautione de reſtitutione ablatorum tam clericis quam laicis facienda, & recipiendis omnibus in plenam gratiam & amorem.

Franci prohibentur regem Angliæ infeſtare.

Exinde Pandulphus legatus in Galliam tranſiens, Francorum regi Philippo ſub anathematis interminatione prohibuit ne trãſiret in Angliam, ſeu regem Angliæ reconciliatum eccleſię, quo minus regnum ſuum poſſideret pacifice, aliquatenus per ſe vel per alios infeſtaret. Durauit tamen adhuc interdictum in Anglia, clero illud relaxari nolente, quouſq; de ablatis ſatisfactum eſſet ad plenum.

Iohannes vrbem Andegauum capit.

Iohannes rex eodem anno transfretans ſuſceptus eſt honorifice in Rupellam. Nec multo poſt recõciliatis ſibi Comite Marchiæ & Galfrido de Landauano cepit vrbem Andegauim, & caſtrum Bellum forte, aliaſq; munitiones quamplures. Turba militum ſuorum miſſa Transligeri, ad prædandum Robertum Comitis Drocharum filium, & milites cum eo 14. in armis ſibi occurrentes ceperunt.

Rex interdicto abſoluitur.

Anno 1214. Iohannes rex impetratis à ſede apoſtolica 5. annorum induciis ſuper reſtitutionem ablatorum, ita quod ſingulis annis vſq; ad complementum vna pecuniæ portio ſolueretur, inuito clero relaxationem obtinuit interdicti, quod iam 6. annis, menſibus 3. & diebus 10. & 7. durauerat.

Vrbs Andegauis Regi Iohanni inuida Lodowico primogenito Regis Francorum ſe reddidit. Qui muros eius nouiter à Rege Iohanne conſtructos ad ſolum diruens complanauit.

Attendens autem Iohannes Pictauenſium duplicitatem, & Andegauenſium penes ſe mobilitatem, qui plus fauerent parti Gallicę quam ſuæ, in treugas quinquennales à rege Franciæ impetratas per amicos conceſſit.

Otho depoſitus.

Otho ab Imperio iudicio Eccleſiæ depoſitus à rege Francorum bello victus eſt, captis in hoc prœlio Ferrando Flandrenſi, Gulielmo de longa ſpata Sariſburienſi, & Reginaldo de Danmartino Bolonienſi comitibus, multiſq; baronibus, & aliis perſonis ordinis militaris.

Otho moritur. — *Mirabile de hoſtia.*

An. 1215. Otho quondam imperator aduerſante ſibi fortuna poſt bellũ proxime ſupradictũ in Saxoniã reuerſus priuatam vitam toto æuo ſuo duxit in ducatu, qui ſibi iure hereditario competebat. Tandem diſſenteriæ morbo laborans conuocatis Epiſcopis alioq; clero, inſtanter cum lachrymis abſolutionem ſuper ſua rebellione petiit & accepit. Miles quidam Anglicus dictus Philippus de bona villa, qui ſub iſto Othone plurimis annis militauerat, ſæpe de illo cũ magna deuotione referre ſolebat. Cum inſtante morte viaticũ recipere (quia nihil retinere poterat) nõ auderet, tamẽ corpus Chriſti ad inſtantiam eius vt illud videret allatum, humiliter adorauit. Et cum quaſi amplexaturus bracchiis expanſis, nudato corpore approximaret, hoſtia illa in loco, vbi cor latuit facta apertura intrauit, proſiliens de manibus ſacerdotis, & abſq; omni cicatricis veſtigio recluſus eſt locus: ſicq; recumbens ſpiritum reddidit.

Baronum rebellio.

Iohannes rex Angliæ vna cum comitibus Ceſtriæ, Derbiæ, aliiſq; nobilibus crucem accepit à Gulielmo Londonienſi epiſcopo in Eccleſia S. Pauli. Verum aduerſante ſibi fortuna non licuit ei tam vtili vacare propoſito, inſurgentibus contra eum Baronibus ſuis, eo quod libertates & iura ab eo petita, &, vt dicebant, promiſſa non perſoluit, nec impleuerat in effectu. Vnde & per quendam canonicum regularem ipſum diffidarunt apud Radingiam 3. Nonas Maii.

Iohannes Rex Gulielmum de Longa ſpata Comitem Sarum à Gallicis captum, mutatione Roberti filii Comitis Drocarum redemit.

Londini defectio à rege.

Ciuitas Londoniarum à rege deficiens 16. Kalend. Iulii se transtulit ad barones.

Barones multi capti.

Rex Iohannes multos de baronibus & militibus in castro Roffensi, quod post aliqualem obsidionem redditum fuerat, cepit, & castrum de Corf insigne captiuos transmisit.

Barones Lodowicum regis Francorum filium in suum euocant subsidium, promittentes ei regnum Angliæ rege Iohanne expulso.

Britannorum submersio.

Hoc anno mense Septemb. multi viri nobiles Britanni & Flandrenses, regis Iohannis allecti stipendiis, volẽtes in Angliã transfretare naufragio perierunt. Horum dux fuit miles quidam dictus Hugo de Bones, vir vitiis plenus & crudelitate. Qui in partibus transmarinis 60. millia armatorum in auxilium Regis collegerat. Sed Deo miserante hii omnes à pelago sunt absorpti. Cadauer Hugonis apud Gernemutam in Norfolcia est eiectum, vbi cum maxima multitudine militũ mortuorum & seruientium est repertum. Eiecta sunt etiam in locis diuersis super littus maris corpora mulierum & paruulorum in cunis iacentium, quorum omnium multitudo ita maris occupauit

Pestis ex corporibus submersis.

littora, quod ex infectione aeris, morbus & pestis inualuit inter prouinciales. Habuerant autem in proposito, vt expulsis indigenis à toto regno terram iure perpetuo possiderent. Dederat namq; rex Ioannes duci eorum Hugoni de Bones per chartam suam prouincias Norfolciæ & Southfolciæ, prout dicebatur. Sed propositum eorum annullauit diuina clementia, vt præfertur.

Lateranẽse concilium.

Hoc anno mense Nouembri sub Papa Innocentio Lateranense celebratur concilium, in quo lata est sententia excommunicationis in omnes, qui Iohannem regem Angliæ satagebant de regno suo modo quolibet exturbare.

Lodowicus Papa legatum spernit.

Anno 1216. Gualo Apostolicæ sedis legatus venit Parisius, Philippum regem studiose exhortans, vt filium suum Lodowicum à transitu in Angliam prohiberet. Super quo etiam nihilominus auctoritate apostolica ipsum monuit Lodowicũ, denuntians tam patri quam filio sentẽtiam excommunicationis latam in Lateranensi consilio in omnes, qui Iohannem regem Angliæ vt à regno deiicerent, expugnabant. Lodowicus spreta monitione legati, à cęptis nequaquam destitit, sed apud Kalesium Flandrię portum classem adunari præcepit, pro exercitu in Angliam transportando.

Gualo legatus in Angliam tendens, & Lodowicum præueniens satagit inter barones & regem pacem componere licet frustra.

Lodowicus Angliam occupat.

Lodowicus perueniens Sandwicũ habuit obuios barones suæ parti fauẽtes, qui deduxerunt eum vsq; Rosam, cuius castrum statim est redditum eidẽ. Feria 5. in ebdomada Pentecostes veniẽs Londonias cum processione solemni receptus est in Ecclesia S. Pauli. Vbi cum suscepisset homagium ciuium, vsq; Westmon. transiens suscepit homagium procerum adhærentium parti suæ. Cum quibus progrediens cepit castrum de Reigate, Guilford & Farneham, & multas alias munitiones.

Papæ excommunicatio nihili fit.

Gualo legatus Lodowico plurimum conabatur resistere excommunicando & interdicendo. Sed parum proficere potuit, populo fere toto in regis sui odium prouocato.

Iohannis mors.

Interim Iohannes rex valido collecto exercitu, proposuit cum Lodowico & eius fautorib. prœlio decertasse, sed in ipso belli apparatu morbo correptus decubuit. Et post paucos dies defungitur apud Newarke 14. Kal. Nouembr. cum regnasset annis 17. mensibus 5. decemq; diebus.

Sepultus est autem Wigorniæ coram altari magno in medio inter sacrosancta corpora Oswaldi & Wulstani Pontificum bonorum.

Iohannis deuotio in religiosos.

Iste rex Iohannes abbathiam Cisterciensis ordinis in Winton. diœcesf. quæ bellus locus dicitur, & monasterium virginum apud Godstow in Lincolniensi diœcesf. pro anima Rosamundæ, quæ aliquando patris fuerat concubina, fundauit. Propter quod nonnulli putant ad illum Merlini fatidici vaticinium referri, quo dixit. Virginea munera virginibus donabit: Promerebitur inde fauorem tonantis, & inter beatos collocabitur.

Henricus coronatur.

Henricus filius Ioannis regis ex Isabella filia comitis Engolismensis, annũ ætatis agens 10. post patrem defunctum, an. dom. 1216. sublimatur in regem. Et præsentibus Gualone apostolicæ sedis legato cum episcopis Iocelino Bathoniensi, Gulielmo Couentrensi, aliisq; prælatis pluribus, reginaq; Isabella cum comitibus Gulielmo Mareschallo, Gulielmo de Ferrariis, magnaq; aliorum multitudine nobilium, per Petrum Wintoniensem episcopum, in die Apostolorum Simonis & Iudę in Ecclesia beati Petri monachorum Glouerniæ inunctus in regem, solemniter coronatur.

Lodo-

Lodowicus regis Francorum filius cum iam castrum Doueriæ obsedisset diebus 15. nihil proficiens, Londonias reuertitur, vbi in die S. Leonardi redditur ei turris. Progressus vero de Londoniis castrum de Hertford cepit, in die S. Andreæ apostoli, & castrum de Berkhamsted, in die sancti Luciæ. Et exinde acceptæ sunt treugæ inter regem iuuenem Henricum, & Lodowicum vsque in festum Martyrum Fabiani & Sebastiani. Quibus firmatis Lodowicus in Gallias transfretauit. Interim vero multitudo magna Baronum & militum rupto fœdere quo se Lodowico astrinxerant, ea mentis leuitate qua à patre desciuerant, ad filium reuertuntur. *Treugæ inter Lodowicum & Henricum.*

Narrant tamen quidam Chronici, quod quidam miles de regno Francorum, qui cum Lodowico venerat ad subiugandum Angliam iam fatis vrgentibus ad extrema perductus, cum nouisset infallibiliter se moriturum, asciuit ad se presbyteros & Barones quosdam Angliæ qui tunc ob ciuitatis custodiam in vrbe Londoniarũ morabantur, corã omnibus lachrymabiliter ista dixit. Doleo super miseria & desolacione vestra, quod vos pericula quæ imminent vobis non videtis. Iurauit inquit Lodowicus & 12. comites de regno Franciæ & Barones sui, quod si contingat eum Angliam subiugare, & in regem coronari, ipse omnes Barones & nobiles Angliæ qui nunc cum ipso militant, & regem Iohannem persequuntur, perpetuo damnabit exilio, & sui domini proditores & omne genus eorum vsque ad vltimam generationem de terra delebit. Et ne hoc vobis vertatur in dubium, ego qui hic decumbo continuo moriturus, vobis affirmo in periculo animæ meæ, me vnum ex illis esse qui hoc cum Lodowico iurauerunt. Vnde summopere vobis consulo, vt vobis salubriter prouideatis. Quibus dictis continuo spiritum exhalauit. *Conspiratio Gallorum per militem patefacta.*

Anno 1217. Lodowicus in Angliam rediens post lapsum treugarum obsedit iterum castrum Doueriæ, sed nihil profecit. Simili quoque sorte, à castro de Windleshore est repulsus. Quapropter ordinatis dietis, versus Lincolniam dirigit cum exercitu iter suum. Vbi superueniens exercitus regis iuuenis ei bellum indixit. Grauissimo proinde conserto prælio, fiunt victores Anglici fugiente Lodowico. Quadringẽti milites de parte Lodowici fuerunt occisi. Inter quos cecidit nobilis ille Thomas Comes de Perticis, tam regis Francorum quam Anglorum consanguineus, feruntur etiam captiuati 52. milites de complicibus Lodowici. De quorum numero erat Gilbertus de Clare vir inclytus, quem cepit Gulielmus Mareschalli, & Glouerniam deduci fecit custodiæ mancipandum. Cui postea sedatis rebus bellicis, paceque reflorẽte Isabellam filiam suam matrimonio copulauit. *Lodowicus fugatur.*

Lapsis post prælium hoc diebus paucis, cæsus est ab Anglicis naualis exercitus Lodowici. Huic præerat Eustachius vt fertur Monachus, qui vt decebat Apostatam ostendens suam inconstantiam, sæpe de vno rege transiuit ad alium, & tanquam de Monacho factus Demoniacus, dolo & perfidia plenus fuit. Cuius caput abscissum, delatum est per diuersa loca Angliæ super palum. *Pœna perfidiæ.*

Lodowicus Londoniis receptus, terra mariq; sibi comperiens detrimenta augeri, & partem inueniens regis indies roborari pacem petiit, necessitatis articulo cõpellente. In præsentia igitur domini Walonis Apostolici sedis legati, & prælatorum atque procerum huius regni, præstitit iuramentum quod mandatis pareret ecclesiæ, & sic à sententia excommunicationis est absolutus. Insuper renuncians regno Angliæ & præstito iuramento quod adepto regno paterno, omnia per patrem suum regibus Angliæ iniuste ablata, restitueret, liber cum suis omnibus remeauit. *Lodowicus absoluitur.*

Anno 1218. multi Francorum & Anglorum deuotione allecti, peregrinationem Ierosolimitanam sunt aggressi. Iohannes rex Ierusalem & dux Austriæ coadunato exercitu valido ex multitudine peregrinorum nationum diuersarum ciuitatem Damiaticam obsederunt, & anno sequenti ceperunt. Est autem Damiata ciuitas Ægypti maritima in terra Gossen inter Ramesse, & Campotaneos sita, antemurale totius Egipti, dicta quondam Eliopoleos. *Damiata capta.*

Anno 1220. treugæ quatuor annorum inter Philippum Francorum & Henricũ Anglorum reges pro Pictauia sunt acceptæ.

Hoc anno inchoatum est nouum opus Westmonasterii. Cuius in propria persona rex primum posuit lapidem fundamenti. De singulis autem carucis Angliæ dati sunt regi duo solidi pro releuamine status sui. *Ædificatio Westmonasterii.*

Hoc anno clerici qui infra castrum regis apud veterem Sarum manebant, vna cũ sede episcopali ad villã episcopi quæ nunc noua Sarum dicitur, & priuilegio ciuitatis do- *Sedes Sarum translata.*

tis donata est, à rege Henrico transferuntur, procurante negotium episcopo Sarisburiensi Richardo, & eodem rege deuotius annuente.

Anno 1221. Isabella mater regis Angliæ irrequisito filii vel consilii sui consensu, transfretans in Gallias nupsit Comiti Marchię filio Hugonis Bromz. Qui statim quędam Castra Regis in Pictauia in manu expugnans valida occupauit.

Comes de alba Marle excommunicatur.

Eodem anno Gulielmus de fortibus, comes de Alba Marlo, in comitatu Lincolniæ multos ad rebellionem commouit. Qui dum ad pacem regis venire contemnit à Pandulpho apostolicæ sedis legato excommunicatur. Fuerunt & alii viri magni qui munitiones, & castra possessionesque alias regis dominicas iniusto dominio vsurpabant. Hii tandem coacti sunt omnia resignare regiæ voluntati.

Hubertus de Burgo comes Cātii ob probitatem & fidelitatem eximiam, custos regis iuuenis & totius Angliæ Iusticiarius factus est, assensu omnium maiorum regni.

Damiata occupata à Turcis.

Anno 1222. Damiata cum maximo christianorum labore capta, & christianis per annum possessa Saracenorum dominio iterum est subiecta.

Apostata supplicio affectus.

Stephanus Cantuar. præsul primum consilium suum tenuit Oxoniæ, in quo Diaconus quidam Apostata conuictus degradatus est, & manu sæculari traditus, flāmis vltricibus est absumptus.

Rusticus quidam seipsum crucifigens, & stigmata vulnerum Christi superstitione quadam circumferens perpetuo immuratur.

Philippi mors.

Anno 1223. Obiit Philippus Francorum Rex, cui successit filius eius Lodowicus.

Anno 1224. Lodowicus Francorum rex postposito iuramento, quod olim in Anglia prę stiterat, cœpta patris contra regem Angliæ prosequens, villam sancti Iohānis Angliaci cepit & castrum de Mordum in Pictauia. Obsedit etiam Rupellam & cepit eam traditione Sauarici de Malo leone. Qui timens tantæ proditionis pœnas sibimet imminere, factus transfuga ad regem Franciæ se conuertit.

Falcasii ruina.

Eodem anno Falcasius de Brens insurgens contra regem Angliæ, illico est oppressus. Et infra annum ad tantam egestatem deductus, vt qui paulo ante Angliæ proceres diuitiarum gloria anteire videbatur, iam actus in exilium, tenuem in Galliis quæritando victum, etiam capitis reclinatorium non haberet. Suppressis sibi per Angliam inimicis, cæpit rex pacifice administrare regnum. Sed nondum ei ad recuperāda perdita in partibus Galliarum suppetebat facultas.

Anno 1225. Richardus comes Cornubiæ frater regis & Gulielmus Comes Sarum, auunculus eius, cum multis proceribus proficiscentes in Wasconiam prospere res gesserunt.

Lodovvici mors.

Anno 1226. moritur Lodowicus Francorum rex, & succedit eidem filius eius S. Lodowicus, coronatus in regem cum esset annorum 14.

Discordia inter regem & Barones.

Discordia orta est inter regem & Barones propter Hubertum de Burgo, quem Barones ab officio deiicere rege contradicente volebant.

Rex Henricus Richardo fratri suo moranti in Wasconia 500. transmisit Wallenses & pecuniæ magnam summam.

Anno 1227. Lodowicus Francorum rex de consilio Blanchiæ matris suæ Episcopos & milites in terram Albigensium misit, per quos vrbem Tolosam cum toto obtinuit comitatu.

Henrici humilitas.

Anno 1230. Henricus Anglorum rex transfretauit in Britanniam suadente Petro duce Britanniæ, vt à rege Francorum terras per patrem eius & auum sibi & progenitoribus suis iniuste ablatas repeteret. Qui die quo naues ascensurus erat pauperes & infirmos humiliter visitans, leprososq; deosculans largas eis eleemosynas erogauit.

Anno 1231. Henricus rex Angliæ intento suo frustratus de Britannia in Angliam remeauit.

Hubertus incarceratur.

Anno 1232. Hubertus de Burgo comes Cantii quibusdam grauibus contra eum propositis carceri mancipatur.

Anno 1233. Richardus Mareschalli contra regem insurgens, Walliam commouit ad guerram. Qui etiam Hubertum de Burgo qui de castro de Dimsis euaserat ad ecclesiam, vi captum in Walliam secum duxit. Hic etiam in Hybernia contra regem consurgens, ibidem deceptus occiditur. Cui successit in comitatu Germanus eius Gilbertus.

Edmundus fit Archiep. Cant.

Anno 1234. Magister Edmundus de Abendonia in Cantuar. Archiepiscopum sublimatur.

Anno

Anno 1235. Imperator Fredericus sororem Henrici regis nomine Isabellam vxorem accepit.

Fames admodum magna inualuit in Gallia maxime in partibus Acquitaniæ ita vt homines herbas campestres sicut animalia bruta comederent. *Fames in Gallia*

Henricus rex Angliæ Alienoram filiam secundam comitis prouinciæ apud Cantuariam desponsauit.

Anno 1236. Richardus frater regis Cornubiæ comes, & comes Mareschalli Gilbertus cum multis aliis crucis caracterem susceperunt.

Anno 1237. Iohannes Scotus vltimus comes Cestriæ moritur, & deficiente hærede, deuolutus est in possessionem regiam comitatus. Otho Legatus venit in Angliã. Data est regi hoc anno à clero & populo, 30. pars bonorum.

Anno 1238. Otho apostolicæ sedis legatus, cum ad Abbathiam de Osney iuxta Oxoniam receptus fuisset, insultum passus à scholaribus ad campanile transfugit. Qui postea Londoniis in scholares Oxoniæ sententiam excommunicationis fulminauit, studiumq; dispersit. Vnde factum est, vt quidam villam Northamptoniæ, quidam nouam ciuitatem Sarum ad studium elegerunt. *Otho ab Oxoniensibus male tractatur.*

Anno 1239. Corona domini spinea allata est in Franciam.

Henrico regi natus est filius & vocatus Edwardus.

Richardus regis Anglorum Germanus, Comes Pictauiæ & Cornubiæ vna cum Gulielmo de longa spata profectus in terram sanctam, exercitum Francorum inuenit sub rege Nauarriæ Theobaldo plurimum desolatum. Quibus compatiens cum Saracenis treugas iniit, omnibus Christianis qui captiui tenebantur liberatis. *Richardi compassio.*

Comes Cantii Hubertus de burgo, iudicio contra eum procedente 4. castra dominationi regiæ cogitur resignare.

Simon de monte forti filius Simonis de monte forti, qui an. dom. 1209. cruce signatus est contra Albigenses, reginam Blanchiam regis Francorum matrem sibi timens offensam, aufugit in Angliam, vbi gratiose acceptus à rege, Leicestriæ obtinuit comitatum, cum Seneschallia Angliæ, & regis sororem, quæ prius castitatem publice vouerat in manu episcopi vxorem accepit. Qui etiam postea Senescallus Wasconiæ factus: regem Angliæ vt terram Basclorum, cui caput est ciuitas Baiona, & olim regnum fuerat, recognosceret de feodo Franciæ regis: vt sic regis Castellæ actionem excluderet: qui terram illam ad feodum regni Hispaniæ asseruit pertinere. *Simon recipitur in gratiam.*

Anno 1240. Fredericus imperator Romipetis ponens insidias, Iacobum Prenestinum Episcopum de Francia, & Othonem diaconum Cardinalem de Anglia ad curiam reuertentes capi fecit, & in custodia detineri. *Otho capitur.*

Gregorius Papa cum consilium teneri voluisset, captis per diuersas partes prelatis ab Imperatoris fautoribus à suo proposito impeditur. Inter quæ mala ad extremã horam veniens in domino obdormiuit.

Beatus Edmundus Cãtuariensis Archiepiscopus in Galliis apud villam de Soysi pręsentem miseram vitam exuens: ad æternæ viriditatis pascua introiuit. *Edmundi m...*

Anno 1241. rex Angliæ capsam auream pro reponendis exuuiis sanctissimi regis & confessoris Edwardi in ecclesia Westmon. fecit parari.

Alphonsus frater regis Franciæ Comes Pictauiensis efficitur. Soror Arthuri apud Bristollum obiit: vbi cum annis multis duxisset vitam cœlibem, tandem moritura corpus suum inter Sanctimoniales Ambrestberiæ sepeliendum legauit. Quibus annuente rege manerium de Molkesham cum pertinentiis suis dedit. *Soror Arthuri moritur.*

Anno 1242. Richardus frater regis Angliæ cum comite Wilhelmo de longa spata reuertitur de terra sancta.

Lodowicus Francorum Rex Hugonem Broun Comitem Marchię qui matrẽ regis Anglię duxerat in vxorem, infestauit propter homagium Alphonso Pictauiensi Comiti denegatum. In cuius subsidium transfretans rex Angliæ vna cum Richardo fratre suo Cornubiensi comite, Comitatumque Pictauiæ ex donatione patris vendicante iuxta Sanctonas cum rege Franciæ pugnam commisit. Videns vero Pictauenses à se deficere, quorum fiducias ad illas partes accesserat, prȩlio se subtrahens in quoddam castrum se recepit. Vrbem namque Sanctonas sibi infidam pręsentiens, vtpote quæ statim post pugnam regi Francorum se reddidit, ingredi recusauit. Cecidit in hoc tumultu miles illustris Gilbertus de Clare aliique nonnulli. Exercitus etiam Francorum rege suo infirmato, ingrauescenteque penuria victualium, ad propria remeauit. *Prælium inter reges Angliæ & Franciæ.*

Anno

Anno 1243. Henricus rex Angliæ munitiones quasdam in Wasconia rebellantes subegit. Inter quas erat castrum de Viterna.

Templariu in Acon hospitalarios etiam persequentes crudeliter, treugas cum Soldano Babiloniæ per Richardum fratrem regis Angliæ initas, in eorum instegerunt odium cum Soldanis aliis vt dicitur fœdere sociati.

Anno 1244. Dauid princeps Walliæ ex sorore nepos, Innocentio Papæ suggessit principatum Walliæ ad ecclesiæ Romanæ feodum pertinere, seque de rege Angliæ tenere compulsum iniuste. Propter quod scripsit summus Pontifex Abbati de Albertouth super hoc negotio. De quo plenius informatus, sub dissimulatione transiuit.

Saraceni Christianos cadunt.

Soldanus Babiloniæ super treuga interrupta grauiter indignatus, conductis Corasinis qui inter Saracenos pugnatiores putantur christianos bello aggreditur, ac de eis multitudinem magnam cruentissima cæde strauit. In quo prælio, tam Prior hospitalis quam magister militiæ Templi, ab hostibus captiuantur, Saracenique ciuitatem Ierusalem sepulchrumque dominicum destruxerunt.

Natus est regi filius 2. & dictus est Edmundus.

Lugdunense consilium.

Anno 1245. Innocentius Papa celebrauit consilium apud Lugdunum. Ad quod missi sunt per regem Angliæ de consilio prælatorum, comitum & Baronum viri nobiles 4. dato eis aduocato magistro Gulielmo de Powyke, vt concessioni regis Iohannis de censu annuo pro Anglia & Hybernia contradicerent, eo quod de regni assensu nõ processerat. Sed & per Cantuariensem Archiepiscopum fuerat reclamatum vice totius regni. Sed Papa hoc indigere morosa deliberatione respondens, negotium posuit in suspenso.

Itali ecclesiæ opima occupant.

Prælati Angliæ hoc anno, conquesti sunt regi de oppressione ecclesiæ Anglicanæ, cuius prouentus omnes & redditus Italici occupabant. Propter quod magistro Martino domini Papæ consanguineo, qui maior inter cæteros, aliorumque tutor in huiusmodi negotiis videbatur & defensor, vt regnum indilate euacuet, regio mandatur edicto.

Richardus frater regis Angliæ (defuncta priore vxore, Isabella relicta quondam Gilberti de Clara, de qua filium genuerat Henricum nomine) tertiam filiam comitis Prouinciæ nomine Seuchiam accepit vxorem.

Edmundus Cant. canonizatur.

Anno 1246. Beatus Edmundus Cantuariensis Archiepiscopus, ab Innocentio canonizatur Lugduni. Carolus frater regis Franciæ Andegauensium obtinet ciuitatem.

Papa deglubet clerum Anglicanum.

Anno 1247. Ecclesia Anglicana pro releuamine status sui, 11. millia marcarum domino Papæ soluit.

Anno 1248. Rex Franciæ in terram sanctam proficiscens, & per Lugdunum transiens à domino Papa literas probibitorias ad regem Angliæ, ne terras suas inquietaret peregrinationis tempore impetrauit.

Passus dominicus colitur.

Anno 1249. passus dominicus per quendam fratrem de ordine prædicatorum allatus in Angliam, repositus est in conuentu ordinis eiusdem apud Bristoll. Quem rex Henricus à fratribus præsentatum contulit ecclesiæ Westmon. vbi vsque in præsens veneratione habetur.

Damiata recuperatur.

Rex Francorum cepit Damiatam & in ea æstatem peregit, mense vero Nouembri procedens ad ciuitatem Massoram eam obsedit, vbi de exercitu christiano per Saracenos plurimi occiduntur.

Rex Francorum capitur à Saracenis.

Anno 1250. Rex Francorum exercitu suo in obsidione Massoræ peste laborante & fame, dum Damiatam reuertitur, superueniente Saracenorum exercitu in itinere captus est, cum duobus fratribus suis Alphonso Pictauensi, & Carolo Andegauensi comitibus, multisque aliis viris nobilibus. Robertus vero Attrabatensis comes, tertius frater regis submergitur fugiendo. Multi etiam prælio decertando occiduntur, de quorum numero erat Gulielmus de longa spatâ, Comes Sarisburiensis qui viriliter dimicando ceeidit, aggrauata manu hostium super eum.

Abbatissa fo. ...

Abbatissa de Lacok fœmina magnæ sanctitatis, quæ mater erat Gulielmi de longa spata nocte præcedente diem quo filius eius interfectus est, vidit cœlos apertos, & filium suum armatum ab Angelis eleuatum cum gaudio introire. Huius Gulielmi filiam vn[illegible]am & hæredem duxit Henricus de Lacy comes Lincolniæ, Sarisburiensem cum eadem accipiens comitatum.

[illegible] Francorum [illegible]atur.

Rex [illegible]an[illegible]rum procurante regina Blanca matre eius, cui custodiam reliquerat, dato pretio & re[illegible]ta Damiata Saracenis, liberatur, vna cum fratribus & aliis concapti-

concaptiuis. Qui remissis in Franciam fratribus transfretauit in Acon, cuius muros ac ciuitatum Ioppe & Sidonis reparans in terra illa per quinquennium moram fecit.

Anno 1251. Pastores in Francia coadunata multitudine, dicebant se Anglica visione monitos, vt proficiscerentur in terram sanctam contra Saracenos & incredulos pugnaturi. Transeuntes vero Parisiis, venerunt Bituricas, vbi suborta discordia cũ ciuibus fit conflictus, & multis occisis reliqui disperguntur. *Pastorum visio in Francia.*

An. 1252. Papa Innocentius statuit vt Cardinales capellis rubeis vterentur.

Magister Albericus domini Papæ Notarius mittitur ab eodem ad Richardum fratrem regis Angliæ offerens ei regnum Apuleæ, quo priuauerat Fredericum vnà cum imperio. Sed Richardo comite negotium differente, superueniente q; cito post morte Papæ, non est res sortita effectum. *Papa offert regnum.*

A primo die Martii vsque ad assumptionem beatæ Mariæ, in Anglia nulla cecidit pluuia super terram. *Pluuia defectus.*

Anno 1253. Henricus rex Angliæ ad instantiam prælatorum, comitum & Baronum chartas duas, vnam de libertatibus quæ magna, & aliam quæ dicitur de foresta concessit. *Henrici charta.*

In partibus Angliæ quæ dicitur Hollande & Holdernesse aluuione maris insolita, magna terræ portio cum domibus & earũ habitatoribus est deleta. Moritur Robertus Episcopus Lincolniensis, qui cognominatus est à pluribus grossum caput. *Damnum ex inundatione maris.* *Roberti Grosted mors.*

Anno 1254. Henricus Rex Angliæ cum regina Alienora transfretans in Wasconiam, Edwardum filium suum primogenitum cum iam esset annorum quindecim, transmisit ad Aldefonsum regem Castellæ, vt cum nobili puella Alienora eiusdem regis sorore iniret connubiũ. Quem Aldefonsus rex ad ciuitatẽ Hispaniæ, quæ vulgo Bures dicitur) venientem, cum gaudio & honore suscipiens militaribus armis cinxit. Et nuptiarum celebratis solemniis, valde honoratum cum vxore ad patrem remisit. *Edwardus a-lienoram ducit.*

Anno 1255. Comites & Barones Angliæ, assentientibus prælatis, denuntiari fecerunt per singulos comitatus, vt chartæ de libertatibus & de foresta inuiolabiliter obseruentur. Ad quorum instantiam Archiepiscopus Bonifacius de Sabaudia reginæ Angliæ consanguineus, sententiam excommunicationis tulit in omnes earum spontaneos transgressores. *Charta Henrici executio.*

Lewlinus princeps Walliæ cum manu valida intrauit comitatum Cestriæ, quem rex nuper Edwardo filio contulerat, & omnia cæde atque incendio vsque ad portas vrbis Cestriæ deuastauit, & fecit hominum magnam stragem. Hoc anno puer quidã christianus nomine Hugo à Iudæis Lincolniæ captus est, & in opprobrium Christi hominis crudeliter est crucifixus. *Lewlinus Cestriam vastat.* *Iudæorum scelus.*

Anno 1256. Alexander Papa magistrum Gulielmum de sancto Amore canonicum Beluacensem suumq; capellanum propter persecutionem iniuste commoratam cõtra religiosos mendicantes, & præcipue prædicatores, Anagninæ condemnauit, priuans eum capellanatu suo, & omni beneficio ecclesiastico habito & habendo. Libellum etiam de mundi periculis intitulauit, in quo contra ordines pauperum multipliciter inuehit reprobans, in Ecclesia Cathedrali comburi fecit, excommunicans omnes qui retinent librum illum. Cæteros etiam magistros per dictum Gulielmum cõcitatos coegit fratres ad pacem recipere, & secundum legem charitatis tractare. *Papa seuerit in Capellanum suum.*

Anno 1257. Richardus frater regis Angliæ Comes Cornubiæ in Alemanniam transiens, Aquisgrani in regem Romanorum solemniter est coronatus. *Richardus rex Romanorum coronatur.*

Rex Angliæ filio suo Edwardo, Wasconiam, Hyberniam, villamque Bristolli dedit.

Anno 1258. Rex Angliæ parliamentum Oxoniam cõuocat, ad quod conuenientibus Prælatis, comitibus & Baronibus, facta sunt statuta, quæ vsque in præsens prouisiones Oxoniæ appellantur. Ad quas inuiolabiliter obseruandas rex coactus est corporale præstare sacramentum, cum omnibus fere post iurantibus illud idem. Aymerus autem Wintoniensis electus, Gulielmus de Valencus, Guido & Galfridus de Lizenim fratres regis vterini nolentes iurare cum aliis discedunt, insequentibus eos aliquibus Baronibus, sed illi cum equis & armis mare versus Gallias transeunt indulate. *Prouisiones Oxoniæ.*

Anno 1259. Rex Anglorum transfretans in Gallias, à rege Francorum petiit restitutionẽ terrarũ sibi ac patri suo iniuste ablatarum per auum eius Philippũ, & patrẽ Lodowicum, & ab ipso iniuriose hactenus detentarum. Sed Gallicis multa contra regem Anglorum allegantibus, & specialiter donationem Normanniæ antiquam

non

non fuiſſe ſpontaneam:ſed per primum ducem Rollonem à rege Francorum vi extortam,nec regi Anglorum tutum videbatur iam prẹlio decertare,cum ſui in procinctu eſſent inſurgendi contra eum,pacem ſubſcriptam quodammodo compulſus admiſit.Solutis namque ſibi à rege Francorum 300.millibus librarum paruorum Turonenſium , promiſſaq; reſtitutione terrarum ad valorem 20. millium librarum annui cenſus,omnibus terris in manu regis Francorum exiſtentibus reſignauit plene & pure.Exinde vero literarum ſuarum abbreuiauit titulum , vt nec ducem Normanniæ, nec Comitem Andegauiæ deinceps ſe vocaret.

Rex Normanniam reſignat.

Anno 1260.Iuſticiarii regis Angliæ qui dicuntur itineris, miſſi Herefordiã pro ſuo exequendo officio repelluntur , allegantibus hiis qui regi aduerſabantur , ipſos contra formam promiſſionum nuper Oxoniæ factarum veniſſe.

Iuſticiarii Angliæ repulſi.

Anno 1261. Alexandro Papæ ſuccedit Vrbanus natione Gallicus de ciuitate Trecenſi.

Rex Angliæ impetrata à domino Papa abſolutione iuramenti, quod pro obſeruandis promiſſionibus Oxoniæ inuitus prẹſtiterat, multos earum articulos publice reuocauit.

Oxonii promiſſiones reuocata.

Anno 1262.Princeps Walliæ regis Angliæ aduerſarius, cæpit in terris Edwardi filii regis cædes & incendia exercere.

Anno 1263.Edwardus filius regis Angliæ,cum collegiſſet exercitum copioſum contra principem Walliæ,& ille ad nemoroſa & paluſtria fugiens copiam pugnæ non faceret,à patre ſuo in Angliam reuocatur.

Simon Leiceſtriæ Comes capitaneus Baronum contra regem inſurgentium factus,prẹdari cæpit bona regi adhærentium,& prẹcipue eorum qui reginæ attinentes, per eam introducti fuerant in Angliam,quos alienigenas appellabant.

Simonis prędatio cum Baronibus.

Quidam Baronum de parte Herefordenſem epiſcopum Petrum natione Burgundum in eccleſia ſua cathedrali captum duxerunt ad caſtrum de Erdesleya, Theſaurum ſuum inter ſe pariliter diuidentes.Deinde duce Simone comite, progreditur exercitus Glouerniam,cuius caſtri cuſtodia , fideliſſimo Militi Matthiæ de Beſſilles fuerat per regem commiſſa.Occupata villa,cum caſtro dantes inſultum Barones portam primam verſus vrbem confregiſſent,Matthias vt ſibi eſſent auxilio , incarceratos diſſoluit. Quorum proditione cum ex altera parte caſtri ingreſſus eſſet patefactus, Matthias in turrim confugit,vbi & captus eſt,& abductus quo volebant.

Glouernia capta.

Exinde comes Wigorniam accedens illam cepit,inde Brugiam obſedit & cepit, deinde proficiſcitur comes ad partes regni auſtrales.

Rex interim & regina Londoniis morabantur,quæ cum ſe transferre volens ad Caſtrum de Windeleshores per flumen Thamiſis in ſcapham aſcenderet, multitudo ciuitatis plebeia , ad pontem ſub quo tranſitura erat congregata, conuitia & maledicta confuſo clamore congeſſit , & iactu luti & lapidum ad turrim reuerti coegit.

Regina male tractatur à plebe.

Igitur ſub iſtis conditionibus inter regem & comitem pax formatur. Vt inprimis Henricus regis Alemanniæ filius,qui tunc parti comitis contra regem adhærens captus fuerat & in cuſtodia detentus,liberetur. Deinde vt Caſtra regis omnia per totam Angliam Baronum cuſtodiæ traderentur. Item vt prouiſiones Oxoniæ inuiolabiliter obſeruentur.Item quod omnes alienigìnæ,infra certum tempus regnum euacuarent,exceptis hiis,quorum morã fideles de regno vnanimi aſſenſu acceptarent. Poſtremo vt indiginæ regno fideles,& vtiles negotiis regni:de cẹtero ſub rege diſponerent.Sed hiis non obſtantibus : milites quidam de parte regis caſtrum de Windeshore victualibus & armis munierunt.

Pax inter regem & comitem.

Edwardus filius regis ad Caſtrum Briſtolli venit:vbi inter milites ſuos & villanos ſuborta diſcordia,auertitur ab eo villa,iam parans obſidionem ponere circa caſtrum. Quod aduertens Edwardus, Walterum Wigornienſem Epiſcopum qui partem baronum fouit,acceerſiri fecit,vt in eius conductu,patris adiret curiam , ſpondens ſe patri & eius conſilio ea quæ pacis erant efficaciter ſuadere.Profectus igitur cum epiſcopo,cum appropinquaret Caſtro de Windeleshores, ingreſſus eſt illud. Quod ſuſpectum habens Epiſcopus male tulit. Comiti autem Simoni cum ſibi adhẹrentibus volenti Caſtrum obſidere,Edwardus accurrit quaſi media via citra villã de Kyngeſtone, pacis offerens tractatum eidẽ. Sed Comes fretus cõſilio prẹfati epiſcopi Walteri,Edwardum propoſito fruſtratum redire volẽtem detinuit. Redditumq; eſt Caſtrum de Windeleshores Comiti,conceſſa cuſtodibus eius ad recedendum cum ſuis omnibus,

quo

quo volebant libera potestate. Alienigenis etiam volentibus transito mare redire ad propria, saluus datur conductus.

Leolinus Princeps Walliæ Comiti Simoni confœderatus, Comitatum Cestriæ & Marchiam eius interim deuastauit, & duo castra Edwardi, Dissard & Gannok solo tenus complanauit. *Leolinus vastat Cestriam.*

Post hoc Parliamentum Londini conuocatur, in quo multi, qui hactenus Comiti adhæserant, ad partem Regis se transferunt. Inter quos præcipuus erat, Henricus de Almannia, Richardi Regis Romanorum de prima vxore filius. Et tunc potestas regia cœpit aliquantulum respirare.

Anno 1264. S. Lodowicus Francorum Rex Anglicani regni desolationi compatiens procurante Archiep. Bonifacio, qui Regis Angliæ & Comitis Leicestriæ processus & gesta declarauit coram Rege & omni populo, in concordatorem amicabilem pacisq; arbitrum se venire promisit. Sed Comes Leicestriæ se subtrahens, pacis negotium conquassauit. Ex tunc ergo cœpit Rogerus de mortuo mari, in rebus bellicis miles expertus Comitis Leicestriæ dominica deprædari. Contra quem Comes adiuncto sibi Principe Walliæ progressus, castrum de Radnor obsedit & cepit. *Leicestria Comes oblatam pacem respuit.*

Edvv. filius Regis Angliæ de Parisijs regressus, quo transfretauerat ad parendum arbitrationi Regis Franciæ si Comes adfuisset, castra Comitis Herefordiæ, Hay & Huntendone cepit. Castrum vero Breconiæ sibi redditum, Rogero de mortuo mari custodiendum tradidit cum territorio adiacente, multaque mala facta sunt vtrobique.

Henr. Rex de Francia redijt, & personaliter adiuit Oxoniam, orationis gratia ad S. Fredesvvidam. Armatus nempe fide recta, non veritus est superstitiosam opinionem illorum qui putant illicitum Regibus villam intrare, vltionem in eos virgine exercente. Ad quem cum venisset Edvvardus filius eius, coadunato exercitu, disposuit hostes in manu valida propulsare. Interim Londonienses Iusticiarios Regis ac Barones de Scaccario capientes, carceri manciparunt. *Henrici deuotio.*

Rex vero habens secum illustres Principes Rich. germanum suum regem Alemanniæ & filium suum Edvv. Gulielmumq; de Valentijs fratrem vterinum, clarissimosq; milites Ioh. Comyn de Scotia cum multitudine Scotorum, Ioh. de Baliolo dominum Galvvide, Rob. de Brus dominum de valle Anandiæ, Rog. de Clifford, Phil. Marmiomy, Ioh. de vallibus, Rog. de Leiborne, Henr. Percey, Phil. Basset, Rog. de mortuo mari, cum exercitu progrediens, villam Northamptoniæ obsedit & cepit, & in illa milites vexilliferos 15. s. Simonem minorem, Gul. de Ferrarijs, Petr. de Monte forti, Baldevvinum VVake, Adam de nouo Mercato, Rog. Bertrandi, Simonem filium Simonis qui primo vexillum contra Regem erexerat, Beringarium de VVateruile, Hugonem Gubins, Tho. Mansell, Rog. Buteuileyus, Nich. VVake, Rob. Nevvinton, Phil. de Dryby, Grimbaldum Pauosuont. De quibus Simonem minorem ad castrum de VVindeleshores, reliquos ad alia castra transmisit captiuos. Capti sunt & milites minoris gradus circiter 40. scutiferiq; pauci. Perrexit inde Rex versus Nortingham, Maneria Baronum cæde vastans & incendijs. Vbi auctus est suus numerus vehementer. Tandem illatis hinc inde multis malis, peruenit ad Levvys, vbi Rex ipse receptus est in Prioratu, & filius eius in castro. *Northamptona capitur.*

Appropinquantes Comites & Barones ad villam de Levvys in manu armata regios satellites, qui pro quæritando equorum pabulo egressi fuerant inuadentes plurimos peremerunt. Præmonitus ergo Rex de aduentu repentino Comitum & Baronum, obuiam pergit cum exercitu in 3. partes deuiso. Quarum primę præerat Edvvardus Regis primogenitus, cum Gulielmo de Valentijs Penbrechiæ, & Iohanne de Warenna, Surrey & Southsex. Comitibus. Secundæ, Rex Alemanniæ cum filio suo Henrico. Tertiæ vero, Rex ipse Henricus. Baronum vero acies in 4. diuisa erat acies. Quarum primæ Henricus de monte forti, cum Comite Herefordiæ. Secundæ Gilbertus de Clare, cum Iohanne filio Iohannis, & Gul. de monte Camisij. Tertiæ in qua erant Londinenses Rich. de Segraue. Quartæ ipse Comes Simon cum Tho. de Pelneston præfuerunt. Edvvardus igitur & acies sua cum tanto impetu in hostes irruit, vt eos retrocedere cogeret. Quorum multi submersi sunt, vsque ad numerum 60 militum, vt quidam dicunt. Londonienses etiam in fugam versi sunt. Quos dum Edvv. insequitur ad spatium 4. miliarium grauissimam cædem inferendo à reliquo exercitu separatus, diminuit robur eius. Interim de acie Regis occisi sunt plurimi. Captiq; Rex Alemanniæ, Rober. de Brus, & Ioh. Comyn qui Scotos adduxerant. Rex etiam Henr. dextrario eius occiso captus, & in Prioratu adhibita custodia est reclusus. Reuersus Edvv. graui prælio excipitur, fugeruntq; Comes de VVarenna, Gul. de Valentijs, Guido de Lizmiaco fratres Regis vterini, Hugo Bigod cum militia quæ ad 40. loricatos *Bellum ciuile.* *Henricus rex capitur.*

Rr ascen-

ascendit, omnes ad castrum de Peuenesey tendentes. Cum autem & hinc & inde multi corruissent, Edw. villam circumiens, cum partem non inuenisset in castro, priotatum ingressus peruenit ad eum. Interim dato insultu ad castrum, cum inclusi viriliter se defenderent, subtrahunt se Barones. Edwardus audacia Castrensium animatus, recollectis suis voluit iterum præliari. Quo cognito miserunt Barones mediatores pacis, promittentes se in crastino velle de pace tractare cum effectu. In crastino discurrentibus inter partes fratribus prædicatoribus & minoribus, sic actum est, vt feria sexta sequente Edw. & Henricus pro patribus suis Regis Angliæ & Alemanniæ se Comiti Simoni traderent, sub spe pacis & quietis. Ita vt cum deliberatione tractaretur, quæ prouisionum & statutorum essent, pro vtilitate regni tenenda, & quæ delenda. Et quod interim hinc inde captiui absque vllo pretio redderentur. Sequenti Sabbato Rex omnes qui sibi adhæserant, licentiauit ad propria. Scripsitque de voluntate Comitis Simonis his, qui erant de munitione de Tunbrigge, quod redeuntes ad sua Barones nullatenus molestarent. Sed illi hoc non obstante, armati procedentes, Londonienses qui de bello fugerunt, receptos apud Croydon, illuc properantes, multis peremptis, eorum spolia abstulerunt. Exinde tendebant vsque Bristollium, vbi ad liberationem Edwardi in præsidio remanserunt.

Castrum Doueriæ redditum.

Anno 1266. castrum Doueriæ redditum est Edw. in quod Guidonem de monte forti transtulit, sub custodia detinendum. Cuius custos corruptus ipsum post Pascha liberum dimisit mare transiens cum eodem. Guido vero partes Tusciæ adiens, adhæsit Ruso Comiti. Cuius fauorem propter militiæ probitatem in tantum adeptus est, vt filiam suam & hæredem sibi daret in coniugem. Simon vero frater eius senior, paulo ante tempore quadragesimali euadens è carcere, transfugit in Gallias.

Rex in singulis ciuitatibus capitaneum vnum constituit, qui vna cum vicecomite, prædonum (qui plurimum abundabant) violentias coerceret.

In vigilia Pentecostes Rob. de Ferrarijs Comes de Derby, captus est per milites regios, socijs quos ad prædandum acciuerat per fugam dispersis.

Exhæredatorum quidam, insulam de Axiholm occupantes per dominum Edmundum fratrem Regis ad deditionem coguntur.

Miles quidam in partibus Windon. Adam dictus cognomento Gurdoun exhæredatus cum cæteris qui Simoni Comiti adhæserant, ad pacem Regis venire renuens, iuxta viam inter villam de Aulton, & castrum de Farnham, locum scilicet prædonibus opportunum, cum suis resedit patriam rapinis infestans, & terras illorum qui parti regiæ adhærebant. Cuius vires & probitatem ex fama cognitas Edwardus regis filius experiri cupiens, cum manu forti superuenisset eidem se ad pugnam præparanti, præcepit Edwardus, ne quis inter eos impediret singulare certamen. Congressi itaque mutuos ictus ingeminant, parique sorte neutro cedente alteri, diutius dimicant. Delectatus tandem Edwardus virtute militis, inter pugnandum consuluit vt se redderet, vitam pollicens & fortunam. Cui miles adquiescens, abiectis armis se illico reddidit, quem eadem nocte Guildfordiam Edwardus transmisit regiæ Maiestati cum recommendatione supplici præsentandum. Quem ex post hæreditati restitutum, Edwardus semper charum habuit atque fidum.

Eodem anno multi de exhæredatis castrum de Kenelvvorth ingressi victualibus munierunt & armis, disponentes defendere illud contra Regem. Rex illuc properans in crastino S. Iohannis Baptistæ obsidionem posuit circa castrum. Qua durante Rex duodecim personas fecit eligi, quibus commisit vt prouidendo paci Regis & regni, in exhæredatos sententiam moderarent, iureiurando spondens, se eorum ordinationem per omnia seruaturum. Conuenientes igitur personæ electæ apud Couentreiam, vnanimi decreuerunt assensu, vt exhæredati pœna pecuniaria suas hæreditates redimerent, ab his qui eas occupauerant dono Regis. Ita tamen quod hæc redemptio, prouentus hæreditatum in septennium non excederent, nec vnius anni prouentibus minor esset. Sed inter hos taxaretur terminos, secundum quantitatem delicti. Ab hac tamen redemptione filij Simonis Comitis, & Robertus Comes Derby, quorum exhæredationem censuerunt fore perpetuam, excluduntur. Qui autem modo prætaxato mulctandi, pecuniam sic taxatam, id est, redemptionem soluere nequirent, terras suas in manu possessorum relinquerent, quousque de earum fructibus redemptio leuaretur.

Exhæredatorum redemptio.

Kenelworth castrum redditum.

Castrum de Kenelworth ante natale Regi Angliæ redditum est, penuria victualium compellente, vita & membris & suppellectili necessaria his qui tenuerant illud saluis.

Rebellio exhæredatorum.

Anno 1267. quidam exhæredatorum in Anglia, non ferentes ordinationem de redemptione hæreditatum apud Kenelworth factam, quorum Princeps & Capitaneus erat Ioh. de Ciuile, cum cepissent ciuitatem Lincoln. & spoliassent Iudaismum, Mediam præ insulam

Iam Elienſem occupant contra regem. Quorum egreſſum & impetum cum rex plurimum impendiſſet, Edwardus filius regis factis ex cratibus, & tabulis pontibus in locis opportunis, prout eum incolæ regionis illius inſtruxerant, inſulam cum ſuis militibus eſt ingreſſus. Cui quidam ſe dediderunt, alijs fugiendo diſperſis.

Dum hæc aguntur comes Glouerniæ infidus regi, collecto exercitu in Wallia in fauorem exhæredatorum Londonias adijt, & occurrente ſibi Ioh. de Ciuile cum magna manu complicum ſuorum, ciuitatem fauentibus ciuibus occupauit. Moxque legato qui turrim pro hoſpitio habuit, mandauit comes per nuncios, vt eam ſibi redderet indilate. Et vt hoc maturaret facere, interdixit ne quis ei victualia venderet quouis modo. Legatus diſſimulato negotio à turri diſcedens, prædicaturus crucem procedit ad eccleſiā S. Pauli. *Glouernia comes turrim occupat.*

Poſt paucos dies comes regi reconciliatur, per mediationem Rich. regis Romanorum, ac illuſtris militis Philippi Baſſet, poſita pœna 10. millium marcarum, ſi comes in poſterum aliquem tumultum commoueret.

Circa feſtum S. Michaelis Rex cum magno exercitu venit Salopiam contra Principem Lewlinum, qui partem comitis fouerat contra regem. At ille miſſa legatione rogauit ea quæ pacis ſunt, concedens regi 32. millia librarum ſterlingorum pro pace habenda. Sicq; interueniente legato Octobono, reſtituta eſt Principi terra 4. Cantredorum, quam rex ei abſtulerat iure belli. *Pax inter Lewlinum & regem.*

Anno 1268. Octobonus Legatus London conuocans conſilium, multa ſtatuit ad reformationem eccleſiæ Anglicanæ. Non multo poſt cruce ſignatis apud Northamptonam filijs regis, Edwardo, & Edmundo, ac comite Glouerniæ, cum multis nobilibus ad curiam eſt reuerſus.

Edwardus S. Lodowico Francorum regi impignorat Waſconiam, accipiens ab eo pecuniam neceſſariam pro itinere terræ ſanctæ.

Corpus beati Edwardi regis & confeſſoris inſtante rege Angliæ in feretrum aureum quod ei parauerat eſt tranſlatum. *Tranſlatio corporis Edwardi.*

Iohannes de Warenna comes Surrey, Alanum la Souche regis Iuſticiarium in Aula Weſtmon. ſubortis inter eos verbis manu propria interfecit. *Iuſticiarius in Aula Weſtm caſus.*

Hoc anno rex Anglię in Octauis S. Martini Parliamentum tenuit apud Marleberge, in quo de aſſenſu Comitum & Baronum, edita ſunt ſtatuta, quæ de Marleberge vocantur.

Anno 1269. S. Lodowicus rex Francorum, non territus præteritis laboribus & expenſis, quas fecerat vltra mare magnum, iterato cum filijs duobus, adiuncto ſibi rege Nauarriæ & quamplurimis eccleſiarum Prælatis & Baronibus, pro recuperatione terræ ſanctæ iter Ieroſolymitanum capere maturauit. Verum ad hoc vt terra ſancta facilius recuperaretur, incidit illis conſilium, vt Tunicium regnum, quod in medio conſiſtens, non parnum dabat transfretantibus impedimentum, primitus Chriſtianorum ſubijcerent poteſtati. Applicantes igitur in regno Tunicij portum, & Carthaginem ad paruum redactam oppidum iuxta Tunicium de facili occuparunt. *Lodowici expeditio ad terram ſanctam.*

Hoc anno 6. Idus Aprilis Edmundus filius Regis duxit vxorem filiam Gulielmi de alba Marla, comitis de Holderneſſe nomine Auelinam, quæ hæres erat hæreditatis, & etiam materna ratione comitatum Deuoniæ & vectæ inſulæ dominium fuerat habiturus. Sed cum tota prole mortem parentum præuenit.

Anno 1270. Edwardus filius Regis Angliæ cum Edmundo germano ſuo, alijſq; nobilibus pluribus, iter peregrinationis in terram ſanctam arripuit, menſe Maio.

Menſe vero Augusto inualeſcente peſte in exercitu Chriſtiano, multi mortis debitum perſoluerunt. Inter quos beatus Lodowicus Francorum rex Chriſtianiſſimus in craſtino S. Bartholomæi Apoſtoli, de regno temporali tranſiuit ad æternum. *Lodowicus moritur in terra ſancta.*

Edwardus filius Regis Angliæ cum ſua comitiua ſaluus peruenit Tunicium, vbi licentiato conſanguineo ſuo Henrico de Almannia volente redire in Angliam, vela ſua direxit in Acon, illucq; poſt quindenam Paſchæ deuenit. Quo niſi aduenisset, infra 4. diem ab aduentu ſuo, fuiſſet vt dicebatur, vrbs reddita Saracenis. *Edwardus nauigat Acon.*

Quidam Mercatores Veneti apud Edwardum accuſati, quod Saracenis arma & victualia detuliſſent, comperta veritate ſecundum ſua merita puniuntur. Soldanus vero Babyloniæ qui ciuitatem Acon ceperat oppugnare, cum exercitu reuertitur ad propria, ſpe fraudatus. *Mercatorum Veneti executio.*

Henricus filius Regis Romanorum tranſiens per Tuſciam, cum apud Viterbium miſſarum ſolemnijs intereſſet in eccleſia S. Laurentij, à Guidone de mōte forti occiditur. *Henr. occiditur.*

Richardus Rex Romanorum frater regis Anglorum 5. Nonas Aprilis apud caſtrum de Berkhamſted viam vniuerſæ carnis ingreſſus eſt. Cuius cor in eccleſia fratrum Mino-

rum Oxoniæ, corpus vero in ecclesia monachorum Cistercienſium de Hayles quam ipſe construxit, impensis proprijs ſepelitur.

Edvvardus clam caput.

Anno 1271. Edwardo filio regis in Acon commorante, Lassarinus quidam qui ſæpius ad eum nuncius admirallij Ioppensis venire conſueuerat, fingens ſe velle ei ſecreta quędam referre, omnibus à camera exclusis, ipſum ad feneſtram quandam appodiantem, ex improuiſo cultello occidit. In extractione vero cultelli violenter ſemetipſum in manu vulnerat, & in fronte. Vulnera vero eius graſſante veneno, multis varijs adhibitis remedijs vix curantur.

Norvvicenſium ciues puniuntur.

Anno 1272. Menſe Augusti, ciues Norwicenſes Prioratum monachorum inuadentes, combuſſerunt eccleſiam cathedralem. Super qua re indignatus admodum rex Henricus, ad vindictam malefactorum miſit illuc Iuſticiarium militem quendam dictum Thomam Triuet, qui & Iuſticiarius itineris fuit de corona. Vnde factum est vt vigente mandato regio & horrore facinoris, magna multitudo conuicta de ſcelere tanto, ad caudas equorum tracta ſuſpendio iudicatur.

Henrici mors. *Henrici deuotio.* *Henrici ſtatura.*

Henricus Anglorum Rex menſe Nouembri infirmitate correptus, in die S. Edmundi confeſſoris obdormiuit in domino, & apud Westmon. honorifice tumulatus eſt. Iste Rex quantum in actibus ſæculi videbatur minus prudens, tanto apud dominum maiori deuotione pollebat. Singulis namque diebus 3. miſſas cum nota ſolebat audire, & priuatim plures audire cupiens, aſſidue aſſiſtebat celebrantibus. Contigit autem aliquando S. Lodowicum Francorum Regem, cum eo ſuper hoc conferente dicere, quod non ſemper miſſis, ſed frequentius ſermonibus audiendis eſſet vacandum. Qui faceta vrbanitate reſpondens, ait ſe malle amicum ſuum ſæpius videre, quam de eo loquentem licet bona dicentem audire. Erat autem ſtaturæ mediocris, compacti corporis, alterius oculi palpebra dimiſſiore, ita vt partem nigredinis pupilli celaret, robuſtus viribus, ſed præceps in factis, in quibus tamen quia fortunatos & fœlices exitus habuit, putant eum multi apud Merlinum fatidicum per lincem deſignatum omnia penetrantem.

Edvvardus abſens. à ſuis proceribus ordinatur rex. *Custodes regni rege abſente.* *Comes Lancaſtriæ redijt in Angliam.*

Edwardus Regis Anglorum Henrici 3. ex Alienora filia Comitis prouinciæ primogenitus, ætatis ſuæ 33. annos & 5. menſes impleuerat die, quo patri ſuo defuncto, an. dom. 1272. in regno fuerat ſucceſſurus. Qui tempore quo pater defunctus eſt in terra ſancta commorans, obſequio crucis inſiſtebat. Propter quod, die proximo poſt patris ſepulturam, frater Rober. de Kilwardby, Cantuar. Archiepiſcopus, & Gilbertus Glouernienſis Comes cum alijs Prælatis ac regni proceribus, Londini apud nouum templum conuenientes, Edvvardum abſentem dominum ſuum ligeum recognouerunt, paterniq; ſucceſſorem honoris ordinauerunt, atq; de aſſenſu reginæ matris custodes regni, miniſtroſq; fideles, qui regio fiſco præeſſent, & prouentus regni ad opus Regis noui ex integro reſeruarent, cuius pacem facerent per Angliam vbique proclamari. Eodem anno Edmundus frater Regis, Comes Lancaſtriæ, de terra ſancta venit in Angliam.

Edvvardus rex Siciliam venit. *Reſponſio regis ad Carolum, de morte patris ſui, & ſ. q.* *Gregorius 10. eligitur.* *Guido excommunicatur.* *Rex venit Sabaudiam.* *Torneamentum.*

Anno 1273. Edvvardus in Acon, Christianorum & Tartarorum auxilio diutius fruſtra expectato, relictis ad terræ defenſionem ſtipendiarijs nonnullis, naues repatriaturus ingrediens, curſu veliuolo Siciliam vſque peruenit, vbi à Rege Carolo ſuſceptus honorifice, primo rumores audiuit de morte filij ſui Henrici, ac poſtmodum de morte patris ſui. Qui dum mortem patris anxius quam filij ſui plangeret, à Rege Carolo vice conſolatoris aſſiſtente: plurimumq; mirante, ſuper hoc requiſitus, dicitur reſpondiſſe. lacturam filiorum facilem, cum quotidie multiplicentur: parentum vero mortem fore irremediabilem, quia nequeunt reſtaurari. Denique Carolus diſcedentem Edvvardum conduci fecit per Carolum filium ſuum vſque ad vltimos terminos regni ſui. Cum autem ad veterem vrbem, vbi Papa cum ſua curia reſidebat, aduenit, occurrentibus ei Cardinalibus omnibus cum honore maximo ad domini Papæ præſentiam eſt deductus. Hic primo dictus Theobaldus Placentius Leodienſis Archidiaconus, deuotionis cauſa tranſierat cum domino Edvvardo in Acon, abſenſq; electus eſt in Papam, & Gregorius 10. appellatus. Huic ſuper morte conſanguinei ſui Henrici de Alemannia anxiam depoſuit querimoniam, quem non modo in offenſam iuris humani conſtabat interfectum à Guidone de monte forti, dum miſſarum ſolemnijs aſſiſteret, ſed in contemptum eccleſiæ, & ſcandalum nominis Christiani. Papa igitur bis commotus, Guidonem excommunicauit, omneſque eum receptantes, & quouſque eccleſiæ ſatisfieret terras eorum ſuppoſuit interdicto.

Ingreſſuro Sabaudiam occurrerunt ei prælati & proceres Anglicani, qua perrarſita, ad ludum militarem qui vulgo torneamentũ dicitur per Kabilonenſem Comitẽ inuitatur. In quo cum ſuis ſe geſſit iam ſtrenue vt Comitem ſupradictum dedere ſe ſibi cogeret. Deinde venit Edvvardus in Franciam, & à Philippo Francorũ Rege ſuſceptus magnifice, homa-

homagium fecit ei pro terris suis quas de eo tenebat, sub conditione restitutionis terrarum patri suo in venditione Normanniæ promissarum. Post hæc in Wasconiam proficiscitur ad compescendum nouos motus quorundam, quos Gasco de Bierna concitauerat ad rebellionem. Cuius terras Edwardus cum exercitu potenter ingressus, ipsum in fugam coegit, & quodam forti castro receptum obsedit.

Rex Angliæ facit homagium regi Franciæ.
Gasco de Bierna rebellat.

Anno 1274. Henricus Nauarorum Rex moritur, cuius vxor regina, postea nupsit Edmundo germano regis Angliæ, qui de ea tres procreauit filios, Primogenitum Thomam comitem Lancastriæ. Secundum Henricum de Lancastria Dominum Monumutæ. Tertium Iohannem, qui cum sorore in Gallijs morabatur.

Mors regis Nauarr.

Gasco de Bierna à rege Anglorum obsessus, cum omnis iam via euadendi sibi præcluderetur, & attenderet rem esse in foribus, vt ad deditionem cogeretur, super negotio quod inter regem Edwardum & ipsum vertebatur, appellationem interponit ad Curiam regis Francorum. Cui deferens rex Edwardus nolens regem Francorum, quem nuper dominum suum pro terris suis in Francia recognouerat, contra se partem facere, dissentientibus multis de suis, obsidionem amoueri iussit, ministris suis committens, vt in curia regis Francorum causam prosequerentur contra Gasconem. In qua tandem iniuriosæ rebellionis conuictus per regem Francorum regis Angliæ adducitur voluntati.

Rex obsidit Gasconem.
Appellatio Gasconis ad regem Franciæ.
Gasco rebellionis conuictus.

Edwardus rex postquam obsidionem dimiserat, ordinatis pro articulo temporis rebus Wasconiæ in Angliam properauit, vbi à clero & populo cum gaudio receptus est & maximo cum honore.

Rex venit in Angliam.

Dominica infra octauas assumptionis virginis gloriosæ in ecclesia Westmonasteriensi, vna cum Alienora consorte sua à fratre Roberto Cantuariensi Archiepiscopo inungitur in regem & solemniter coronatur. In crastino coronationis suæ recepto à rege Scotorum Alexandro homagio, ipsum dimisit ad propria plurimum honoratum.

Coronatio regis Edwardi 3.
Homagium regis Scotiæ.

Anno 1275. Gasco de Bierna in Angliam veniens cum resti circa collum, ad regis præsentiam est deductus, quem ad suam Rex misericordiam recipiens, morte condonata in castro Wintoniæ per annos aliquot custodiæ mancipauit. Qui tandem per regis gratiam liber dimissus ad propria, regi Angliæ semper in posterum gratus extitit & fidelis.

Gasco, condonatur de vita, & carceri mancipatur.

Rex Principem Walliæ, qui coronationi suæ licet inuitatus noluit interesse, vocari fecit pro homagio sibi debito faciendo. Qui fingens se non ausum Angliam intrare, quibusdam maioribus sibi insidiantibus pro securitate sua, filium regis, & Gilbertum Glouerniæ comitem Robertumque Burnell regis Cancellarium obsides postulauit. Quod Rex indigne ferens dissimulato negotio Londonias accessit parliamentumque tenuit, vbi contra manum mortuam statuta edidit, quæ vocantur statuta Westmonasterij prima.

Rex petit homagium à Principe VValliæ.
Statuta de mortua manu.

Post parliamentum Rex vt Principi Walliæ liberior ad se pateret accessus, Cestriam vsque progreditur, quæ in confinio Walliæ sita est. Mittitque nuncios qui ab eo homagium exigant iterato. Quo mandatis regijs parere detrectante, Rex exercitum conuocat disponens Principem expugnare.

Princeps VValliæ negat homagium.

Hoc anno populus soluit Regi quintam decimam partem bonorum quæ patri suo dicebatur concessa.

Quinta decima pars bonorum regi.

Anno 1276. comitissa Leicestriæ quæ marito occiso cum suis in Galliam fugerat, & in domo sororum de ordine prædicatorum apud Mountargys à sorore viri sui fundata morabatur, filiam suam transmisit in Walliam Principi, sicut patre puellæ viuente sub certis pactis conuentum fuerat maritandam. Ducem vero itineris ac procuratorem negotij Aymericum filium suum germanum puellæ constituit, assignata eisdem comitiua honesta. Qui suspectum habentes iter per Angliam, à littore gallico nauigantes ad insulas Siluias, quæ terminos Cornubiæ è vicino respiciunt, deuehuntur, vbi à quatuor nauibus Bristolliensibus ex insperato superuenientibus comprehensi ad regis præsentiam deducuntur. Qui retenta puella honorifice in comitiua reginæ, Aymericum fratrem suum sub custodia libera detinuit, sed secura.

Comitissa Leycestriæ mittit filiam ad Principem VValliæ.
Filia comitissæ capitur.

Rex Angliæ de Cestria in Walliam progrediens cepit castrum quod dicitur Rodolanum, misitque in Walliam occidentalem militem nobilem Paganum de Amirsiis, qui cuncta cæde incendioque vastauit.

Anno 1277. Wallenses occidentales ad pacem regis Angliæ venientes Pagano militiæ regis in partibus illis capitaneo castrum de Stredewy cum adiacenti patria reddiderunt. Princeps etiam Walliæ videns se regi Angliæ non posse resistere pacem petijt, & obtinuit sub hac forma. Videlicet quod omnes captiui quos hactenus ratione regis Angliæ detinuit vinculis sine calumnia liberarentur. Item pro pace beneuolentia regis habenda daret 50000. librarum sterlingorum, quorum tamen solutio in voluntate & gratia regis

VVallenses petunt pacem.
Conditiones pacis.

foret. Item quod terra quatuor Cantredorum fine omni contradictione Regi Angliæ & suis hæredibus eum omnibus terris conquisitis per Regem hominesq; regios, excepta insula Anglesia in perpetuum remaneret. Insula enim Anglesia concessa est Principi, ita quod solueret pro ea singulis annis Regi mille marcas, & pro ingressu quinq; millia marcarum daret. Et si Princeps sine hærede de corpore suo moreretur, insula illa in Regis Angliæ possessionem rediret. Item quod Princeps veniret in Natali Domini in Angliam ad Regem pro homagio faciendo. Item quod omnia homagia Walliæ remanerent regi præterquam quinq; baronum qui in confinio Snowdoniæ morabantur, se enim Principem conuenienter vocare non posset, nisi sub se aliquos barones haberet. Item quod nomen Principis tantum haberet ad vitam suam, & post mortem eius quinq; prædictorum baronum homagia Regi Angliæ fierent, & suis hæredibus in æternum. Pro assecuratione istorum, tradidit Princeps decem obsides de melioribus Walliæ, & viginti meliores iurabunt, quod quandocunq; Princeps aliquem prædictorum articulorum infregerit, nisi admonitus se correxerit ab alienabunt se ab eo, & eidem in omnibus quæ poterint hostes fient. Item præter hæc Princeps fratres suos quos læsit placabit: habuit enim tres fratres, quorum Owenum & Rodernum incarcerauerat, sed tertius videlicet Dauid fuga lapsus multis annis in Anglia stetit. Cui Rex contulit in Wallia castrum de Denby cum terris ad valorem mille librarum annui redditus, insuper & vxorem dedit filiam comitis Derby, quæ nuper alio viro fuerat viduata. Owenus ergo fauore regio liberatur à carcere, quem paulo ante fregerat. Rodericus fratrem fugiens in Anglia morabatur. Rex autem in occidentali Wallia apud Lampadernaur ad cohibendum irruptiones Wallenses castrum ædificauit insigne. In subsidium huius werræ concessa est Regi à populo vicesima pars bonorum.

Subsidium

Anno 1278. Rex Angliæ filiam comitis Leicestriæ apud insulas Siluias captam, Principi Walliæ vxorem dedit, nuptiarum solemnitatem impensis proprijs agens, itaque ac Reginæ præsentia illas honorans.

Nuptiæ Principis Walliæ.

Frater Robertus Cant. Archiepisc. ad Cardinalatum assumptus, factus est Episcopus Portuensis.

Robertus Cant. factus Cardinalis.

Iudæi pro tonsura monetæ in magna multitudine vbique per Angliam suspenduntur.

Rex Parliamentum tenuit Glouerniæ in octauis S. Ioh. Baptistæ, in quo edita sunt statuta, quæ Glouerniæ appellantur. Rex in Galliam transiens restitutionem aliquarum terrarum obtinuit, non tamen omnes quæ in venditione Normanniæ promissæ fuerant patri suo. Obijt hoc anno Regina Castellæ mater Reginæ Angliæ, ad quam iure hæreditario post matris mortem deuolutus est comitatus Pontiui.

Parliamentum.

Obitus reginæ Castellæ.

Rex Scotorum Alexander antequam Rex Angliæ transiret in Gallias, in Angliam veniens regem consuluit de negotijs arduis terræ suæ. Putant eum quidam tunc suum fecisse homagium, quod alij verius in crastino coronationis Regis Angliæ asserunt esse factum. Impertiauit autem à Rege literas testificantes auxilium in werra Walliæ præstitum, non nomine seruitij factum esse. Frater Iohan. Peckham fit Archiep. Cantuar. prouisione domini Papæ.

Rex Scotiæ consulit regem.

Anno 1279. frater Iohannes Peckham de ordine Minorum consecratus à domino Papa in Archiepiscopum Cantuariensem venit in Angliam. Moneta Angliæ per tonsuram nimis deteriorata ex mandato regio renouatur. Obolus qui prius formam habebat semicirculi tanquam pars denarij in medio diuisi, fit rotundus iuxta vaticinium Merlini dicentis: findetur forma commercij, dimidium rotundum erit. Illustris miles Rogerus de mortuo mari apud Kenelworth ludum militarem, quem vocant rotundam tabulam, 100. militum & tot dominarum constituit, ad quam pro armorum exercitio de diuersis regnis confluxit militia multa nimis.

Ioh. Peckham Archiep. Cant.

Renouatio monetæ.

Ludus militaris.

Anno 1280. Edwardus rex Angliæ de lapidibus pretiosis Iaspidum quos secum attulerat de partibus gallicanis, patris sui sepulchrum apud Westmonasterium fecit nobiliter honorari.

Anno 1281. Dauid Germanus Lewelini Principis Walliæ, immemor beneficiorum Regis Angliæ qui eum promouerat, & contra fratrem persequentem protexerat, concitauit pene totam Walliam ad rebellandum contra Regem, cepitq; proditiose Rogerum de Clifford militem nobilem & famosum, quem Rex fecerat iusticiarium totius Walliæ in castro suo de Hawardyn, dominica in ramis palmarum, & quosdam milites eius volentes resistere inermes occidit. Exinde reuersus ad fratrem suum Principem collecto exercitu, vna cum eo Rodolanum venit, obsidionemq; posuit circa castrum. His auditis rumoribus Rex in manu forti Walliam est ingressus, cuius aduentu cognito princeps Walliæ

Dauid rebellio.

obli-

obſidione ſoluta,longius ſe ſubtraxit.Interim captum eſt Caſtrum de Lampadernaur, & alia plura caſtra in illis partibus per nobiles Wallenſium hiis diebus.Eodem tempore precurante fratre Iohanne de Peckham Cantuarienſi Archiep. Aymericus de monte forti, quem rex in cuſtodia detinuerat liberatur,ſed cito poſtea defunctus eſt. Sub eodem tempore Cantuarienſis Archiepiſc.profectus in Snowdoniam principem Walliæ & germanum ſuum ſategit ad pacem reducere. Quibus monita ſua ſpernentibus regreſſus in Angliam ,in eos excommunicationis ſententiam fulminauit. Hoc anno menſe Februario, apparuerunt octo ſemicirculi circa ſolem dorſatim coniuncti.

Aymericus liberatur è carcere.

An.1282.Rex Edwardus cum exercitu valido,de Rodolano per Angleſeiam,quā per nautas portuum capi fecerat , verſus Snowdoniam progrediens vt viam pararet exercitui,vltra maris brachium,quod inſulam diuidit à continente,iuxta Langoriam conſtituit pontem fieri ex nauibus inuicem colligatis.Eo tempore Gilbertus comes Glouerniæ magnas prædas Wallenſium cum militia ſua faciens iuxta Lantilowhir facta copia apertæ pugnæ cum eiſdem duro prælio dimicauit. In quo peremptis multis de parte Wallenſium ipſemet comes quinque milites amiſit, de quorum numero erat Gulicl. de Valentiis iunior conſanguineus regis Angliæ.Diſcedente autem comite Glouerniæ princeps Walliæ intrauit terras de Cardigan & Srredewy, deuaſtauitque terras Reſi filij Mereduci qui cum rege contra principem tenuit in hoc bello. Progreſſus deinde verſus terram de Bueld ſe cum paucis ab exercitu reliquo ſeperauit,cui cum ſua militia ſuperuenientes viri nobiles Iohannes Giffarde & Edmundus de mortuo mari inopinate ipſum cum ſociis pugna aggredientes occiderunt. Cuius caput abſciſum poſitum eſt ſuper turrim Londoniarum hedera coronatum.

Induſtria regis in ponte faciendo.

Gilbertus Wallenſes deprædatur.

Lewlinus interficitur.

Hoc anno rex de conſilio Baronum intrauit Walliam , vbi amiſit per irruptionem Wallenſium vexilla 14. Non multo poſt rex ſuperior effectus, pene totam Walliam ſubiugauit cum Inſula de Angleſeia, villas & terras quæ erant in meditullio Walliæ ſuis proceribus diſtribuit,ſed retinuit maritima caſtra ſibi, vnde magna tranquillitas tempore ſequenti peruenit. Hiis diebus clerus & populus primo quintam decimam,& poſtmodum triceſimam bonorum ſuorum regi Angliæ in ſubſidium conceſſerunt.

Wallia ſubacta.

Subſidium cleri & populi.

An.1283.Rex Angliæ ponte iam perfecto cum exercitu in Snowdoniam tranſiit,caſtra eius omnia cepit & combuſſit. Comes vero Pembrochiæ Caſtrum de Bere quod erat quondam Lewlini principis cepit.Et cito poſt tota Wallia cum omnibus caſtris ſuis ſubacta eſt regiæ voluntati.Ante feſtum S.Iohannis Baptiſtæ Dauid frater principis Walliæ captus eſt, per exploratores regios , & Rodolanum adductus , quem rex ad ſui conſpectum admittere renuit,licet ipſe Dauid hoc inſtantius flagitaſſet. Rex igitur tranſmiſit eum Salopiam carceri mancipandum.

Dauid capitur.

Eo tempore per quendam ſecretarium principis allata eſt regi crux dicta Neoti, magnam de ligno crucis Chriſti continens porcionem , quæ ideo Neoti dicitur , quod per quendam ſacerdotem ſic vocatum , antiquitus de terra ſancta fuit in Walliam deportata.

Neoti crux.

Poſt feſtum S.Michaelis in Parliamento tento Salopiæ,Dauid quondā frater Lewlini principis VValliæ iudicialiter condemnatus,tractus & ſuſpenſus eſt,viſceribuſque combuſtis, corpus capite truncatum , & in quatuor partes eſt diuiſum , quibus in ciuitatibus Angliæ nobilioribus ſuſpenſis,caput Londoniis ſuper palum fixum eſt ad terrorem conſimilium proditorum. Reſus autem Vazham VVallenſium nobiliſſimus comiti Herefordiæ ſe dedit, regique redditus ad turrim Londonarum miſſus carceri mancipatur. Abbathia de Aberton tranſlata eſt per regem ad locum alium, & conſtructum eſt in eo loco quo Abbathia fuerat caſtrum valde forte, ad irruptiones VVallenſium compeſcendas. Et rex in comitatu Ceſtriæ fecit conſtrui aliam Abbathiam Monachorum Ciſtercienſium , quam multis ditatam prædiis , vallem regalem voluit appellari.

Dauid condemnatur.

Reſus carceri mancipatur.

Ciſtercienſium Abbathia.

Hoc anno regi conceditur à populo in ſubſidium werræ ſuæ triceſima,& à Clero viceſima pars bonorum.

Subſidium.

Eo tempore Papa Martinus Guidonem de monte forti à carcere liberans in quo per Gregorium 10. Papam poſitus fuerat, propter homicidium in Eccleſia commiſſum in Henricum regis Alemanniæ filium cognatum regis Angliæ , miſit in Romaniolam, quam pene totam obtinuit eo anno.Cito poſt de licentia Papæ Tuſciam rediit vt vt hæreditatem vxoris ſuæ patre eius comite Rufo mortuo occuparet. Rex Angliæ apud Acton burnell tenuit parliamentum poſt feſtum S.Michaelis,in quo æditum eſt ſtatutum quod à loco cognominatum eſt. Natus eſt regi filius apud Carneruan in VVallia die S. Marci &

Parliamentum.

Edvvardus apud Carnervan natus est. vocatus est Edwardus. Et rex Edwardus fecit leges Anglicanas per Walliam obseruari, vicecomites ponens in ea. Sub eodem tempore apud Carneruan Inuentum est corpus patris Constantini imperatoris, f. Constantij senatoris, & rege iubente honorifice in ecclesia collocatum. *Corona Arthuri.* Corona etiam quondam famosi regis Britonum Arthuri Regi Angliæ cum alijs iocalibus reddebatur, & sic ad Anglos gloria Wallensium Dei prouidentia est translata.

Anno 1284. Rex de Snowdonia in Walliam occidentalem progrediens intrauit Glamorganriam, quæ ditioni comitis Glouerniæ subiecta fuit, deinde venit Bristolliam, *Alfonsus filius regis moritur.* vbi festum dominicæ natiuitatis tenuit eo anno. Alfonsus filius regis Angliæ moritur apud Kideleshores, & apud Westm. sepelitur.

Parliamentum Londini. Anno 1285. tenuit rex parliamentū Londonijs in quo ædita sunt statuta quæ Westmonasterij secunda dicuntur. Et quia prius statuerat ne religiosæ personæ in secularibus possessionibus crescerent, nunc statuit vt prius habita non minorarent.

Rex facit homagium Gallo. An. 1286. Rex Angliæ in Gallias transiens, Ambianis cum honorifica turba peruenit, cui occurrit ibidem honoris gratia rex Francorum, & rex Angliæ fecit homagium regi Franciæ pro terris quas de eo in regno Franciæ tenere debebat Parisius, & interfuit Parliamento quod rex Francorum, tunc tenuit Parisius, in quo multa quæ pro libertate terrarum suarum iniuste oppressarum petiuit & obtinuit, licet ipsa concessio regis Francorum & parium diu in suo robore non maneret. Expectauit autem Parisius rex Edwardus festum Pentecostes, & post festum Wasconiam est profectus.

Mater regis monacha facta. Eo tempore Alienora regina mater regis Angliæ, spreta pompa sæculi, apud Ambresburiam induit habitum monacharum, dote sua per papam & regem sibi in perpetuum confirmata.

Anno 1287. cum die quadam rex & regina conuenissent in vnam Cameram, & super lectum sedendo pariter confabularentur, ictus fulminis per fenestram quæ eis erat *Duo domicelli fulmine icti cadunt.* à dorso ingressus, inter eos transiens, ipsis penitus illæsis, duos domicellos qui in eorum stabant præsentia interfecit. Stupefacti cæteri qui affuerunt, ex euidenti quod contigerat perpendebant miraculo, diuini protectionem numinis saluti regiæ non deesse. Eo anno rex Angliæ profectus est in Arragoniam, vt consanguineum suum Carolum filium Caroli, quondam regis Siciliæ ab Alfonso rege Arragoniæ detentum in carcere liberaret. Alfonsus rex Arragoniæ missis ad Curiam Romanam nuntijs, reconciliari perijt eccle- *Mors episcopi Hereford.* siæ de his quæ per patrem suum facta fuerant se excusans. Thomas de Cantilupo quondam episcopus Herefordensis, qui nuper versus Romanam Curiam contra fratrem Iohannem Peckham Cantuar. Archiepiscopum causam ecclesiæ suæ prosecuturus proficiscens obijt, & in Angliam per suos relatus, ac in ecclesia sua traditus fuerat sepulturæ, cæpit multis & inauditis miraculis coruscare.

An. 1288. Carolus filius regis Caroli quondam Siciliæ, Princeps Achaiæ, procurante rege Angliæ liberatur à carcere. Quo facto rex Angliæ reuertitur in Wasconiam, & apud Blankeford crucis suscepit caracterem. Et mox Iudæos omnes tanquam crucis hostes expulit de Wasconia, & alijs terris suis omnibus quas in regno Franciæ habebat. Interim *Resus rebellis.* Resus filius Mereduci Walliam conturbauit, impugnareque cæpit aliqua regis castra, contra quem Edmundus Comes Cornubiæ, cui Rex Angliæ in sua absentia commiserat regni custodiam, magnum ducit exercitum. Et cum quoddam castrum Resi dictum Drusselan obsideret, & muros eius fustodi faceret, casu murorum subito vir nobilis de monte *Frumenti copia.* Canisij & alij milites plurimi & scutiferi opprimuntur. Tanta fuit hoc anno in Anglia frugum abundantia vt quarterium frumenti alicubi pro viginti, alicubi pro sexdecim, alicubi pro 12. denarijs venderetur.

Iudæi ab Anglia expulsi. An. 1289. Rex Angliæ reuersus de Wasconia Londonijs solemniter recipitur à clero & omni plebe. Qui Iudæos omnes eodē anno expellēs de Anglia, datis expensis in Gallias bona eorum reliqua confiscauit. Eo tempore rex auditis multorum querimonijs, fere iusticiarios omnes de falsitate deprehensos, à suo officio deposuit, puniens eos iuxta demerita graui mulcta. Hoc anno tenuit rex Parliamentum Londoniis, in quo ædita sunt statuta quæ dicuntur Westm. tertia, in quo etiam Parliamento pro expulsione Iudæorum concessa fuit regi à populo quintadecima pars bonorum.

Rex Scotiæ obijt. Cum rex Scotorum Alexander vxorem suam filiam comitis Flandriæ, quam post Margaretam filiam regis Angliæ duxerat, nocte quadam obscura visitare voluisset, equo cespitante lapsus, & collisus grauiter expirauit. Hic de secunda vxore, nullam de prima vero prolem geminam, filium scilicet Alexandrum, & filiam genuit nomine Margaretam. Alexander absque prole, patrem immatura morte præuenit. Filia vero Margareta regi Nor-

Margareta sola hæres Scotiæ defuncta.

Norwagiæ desponsata, filiam vnicam peperit nomine Margaretam quæ matri mortuæ superuixit. Hanc consulto rege Angliæ, magnates Scotiæ recognouerunt hæredem. Quæ accersita per nuncios regis Angliæ, cum per nauigium tenderet in Scotiam, infirmata in mari apud Orchades insulas est defuncta. Nocte S. Margaretæ descendit tempestas ymbrium, tonitrui, & fulguris, à retro sæculis vix audita, sata concutiens & demergens, vnde factum est, vt Londoniis modius tritici qui prius ad tres denarios vendebatur ex tunc paulatim ad duos solidos excresceret, sicque per quadraginta ferme annos vsque ad obitum regis Edwardi post conquestum secundi dicti de Carneruan, extitit bladorum caristia, & præcipue frumentorum. Ita vt aliquotiēs Londoniis modius frumenti ad decem solidos venderetur.

Caritas frumenti.

Dubitatio de hæredibus Scotiæ.

An. 1290. mortua Margareta filia regis Scotorum Alexandri ad quam iure hæreditario, defunctis auo, patruo, & matre regnum Scotiæ deuolui debebat, quis foret iustus hæres Scotiæ, apud omnes in dubium vertebatur. Propter quod rex Edwardus versus Scotiam diiudicaturus de iusto hærede, tanquam superior dominus dirigit iter suum, sed dum finibus Scotiæ appropinquaret, regina consors defungitur in villa de Herdeley iuxta Lincolniam, propter quod rex dimisso itinere cæpto versus Scotiam, Londonias funus deducendo reuertitur cum mærore. Conditum est ergo corpus cum aromatibus in ecclesia Westmonasterij cum honore, cor vero in choro fratrum prædicatorum, Londoniis est humatum. In omni loco & villa quibus corpus pausauerat, iussit rex crucem miro tabulatu erigi ad reginæ memoriam, vt à transeuntibus pro eius anima deprecetur, in qua cruce fecit reginæ imaginem depingi, fuerat hæc regina dicta Alienora soror Aldefonsi regis Castelli nobilis genere, sed multo nobilior morum grauitate.

Regina moritur.

Cruces erectæ in memoriam reginæ.

Ann. 1291. Ciuitas Acon capitur à Soldano Babilone, qui muros eius destruxit cum turribus & euertit ecclesias cum domibus ciuitatis. Eo anno post Pascha rex Angliæ appropinquans Scotiæ, Parliamentū tenuit apud Northūb. vbi consultis prælatis ac vtriusq; iuris peritis, reuolutis priorum temporum annalibus, vocari fecit prælatos ac maiores regni Scotiæ & coram eis in ecclesia parochiali de Northumb. ius suum in superius dominium regni Scotiæ fideliter declarauit. Petiuitque vt hoc recognoscerent, protestando se ius coronæ suæ vsque ad effusionem sanguinis defensurum. Ob quam causam rex fecerat omnia monasteria Angliæ, Scotiæ, & Walliæ perscrutari, ad dignoscendum quale ius posset sibi competere in hac parte. Et repertum est in chronicis Mariani Scoti, Gulielm. Malmesburiensis, Rogeri de Houeden, Henrici de Huntingdone, Radulphi de Diceto, quod anno dom. 910. Rex Edwardus senior subegit sibi reges Scotorum & Cambrorum. Item ibid. quod ann. dom. 921. prædictæ gentes elegerunt sibi Edwardum prædictum in dominum ac patronum. Item ibid. anno dom. 926. rex Angliæ Adelstanus deuicit regem Scotiæ Constantium, & iterum sub se permisit regnare. Item Edredus frater Adelstani rex Angliæ deuicit Scotos & Northamhumbros, qui se submiserunt ei & fidelitatem iurauerunt. Item ibidem Edgarus rex Angliç superauit Kinadum filium Alpini regem Scotorum, qui iurauit ei fidelitatem. Item ibidem rex Angliæ & Daciæ Canutus, anno regni sui 16. perdomuit Malcolinum regem Scotorum, & ex tunc factus est rex quatuor regnorum, scilicet Angliæ, Scotiæ, Daciæ, & Norwagiæ. Item ibidem S. Edwardus regnum Scotiæ dedit Malcolino filio regis Cambrorum de se tenendum. Item Gulielmus Bastard, anno regni sui 6. vicit Malcolinum regem Scotiæ, & accepit ab eo sacramentum fidelitatis. Item Guliel. Rufus fecit similiter erga Malcolinum regem Scotiç, & duos filios Malcolini successiue regnantes. Item Alexander successit fratri suo Edgaro in regnū Scotiç de consensu regis Henrici 1. Item Dauid rex Scotiç fecit homagium regi Steph. Item Gul. rex Scotiç fecit homagium Henric. 3. filio regis Henric. 2. in coronatione sua, & iterum Henrico patri anno regni sui 20. sicut patet in conuentione inter eos facta inde. Item dicit Rogerus Houedē quod Gul. rex Scotiç venit ad dominum suum regem Henricum in Normanniam, & similiter fecit regi Rich. & etiam Iohanni regi apud Lincolniam. Item in chronicis S. Albani reperitur quod Alexander rex Scotiç apud Eboracum desponsauit Margaretam filiam regis Henrici, an. regni sui 35. & fecit ei homagium. Item reperitur in chartis regum Scotiç. Item repertum est in bullis papalibus Scotiç directis, reges Scotorum excommunicatos fuisse quia noluerunt obedire dominis suis Anglorum regibus. Conuenientibus igitur apud Northumb. in finibus Anglorum versus Scotiam rege Anglorum cum suis peritis, ac Scotorum valentioribus cum suis prudentioribus petiuit in primis rex Angliæ, vt Scoti pacifice assentirent suæ ordinationi super rege Scotiæ, præsertim cum sibi competeret ratione sui dominij capitalis. Scoti respondebant se ignorare quod talis superioritas regi Angliç competeret, nec posse sine capite regi ad talia respondere, cui

Declaratio iuris regij de regno Scotiæ.

Testimonia chronicarum de iure regis Angliæ in regnum Scotiæ.

cui incumberet talem denunciationem audire. Nec aliud responsum ad præsens debere reddere testabantur propter iuramentum excommunicatione vallatum, quod post mortem regis Alexandri sibi inuicem fecerunt, vnde deliberatione habita fecit rex Edwardus Scotis literas suas patentes, quibus recognouit aduentum Scotorum in Angliam circa aquam Twede non debere alias illis vertere in præiudicium iterum veniendi in Angliam. Post hæc maiores Scotiæ & Angliæ qui vendicabant ius successionis in regnum Scotiæ per literas suas patentes recognouerunt se velle sponte recipere iustitiam coram dicto rege Edwardo, tanquam coram capitali domino, & firmum tenere quicquid ipse decreuerit in præmissis. Tenor autem literarum dominorum vtriusque regni qui ius successionis vendicabant in Scotorum dominium erat talis.

Competitores iuris in regnum Scotiæ, subdunt se voluntati regis Angliæ.

Omnibus præsentes literas visuris vel audituris Florentius Comes Hollandiæ, Robertus le Brus dominus Vallis Anandiæ, Iohan. de Balliolo dominus Galwidiæ, Iohannes de Hastinges dominus Abergauenniæ, Iohannes Comyn dominus de Badenaw, Patricius de Dunbar comes Marchiæ, Iohannes de Vesci vice patris sui, Nicholaus de Sules, Gulielmus de Ros salutem in domino. Cum nos in regno Scotiæ ius habere credamus, & ius illud coram illo, qui potiorem habet potestatem, iurisdictionem & rationem examinandi ius nostrum decertare, vendicare ac probate intendamus: nobilisque princeps dominus Edwardus dei gratia rex Angliæ per bonas sufficientesque rationes nos informauerit, quod ad eum spectat & habere debet superius dominium regni Scotiæ, & cognitionem in audiendo, examinando & definiendo ius nostrum, nos de propria nostra volnntate sine omni violentia & coactione, volumus, annuimus & concedimus, vt recipiamus ius coram eo tanquam superiori domino terræ. Volumus insuper ac promittimus quod habebimus & tenebimus firmum & stabile factum suum, & quod ille habebit regnum, cui coram eo ius potius illud dabit. In testimonium istorum, nos literis istis apposuimus sigilla nostra, data apud Northumb. feria tertia post Ascensionem, &c. Facta itaque recognitione superioris dominij, & submissione recipiendi quod coram rege Angliæ fuerit definitum, penuit rex castra & terram totam sibi reddi, vt per seisinam pacificam ius superioris dominij, quod iam per suas literas recognouerant claresceret vniuersis. Annuerunt statim regiæ petitioni confectis super hoc literis habentibus hunc tenorem. Omnibus præsentes literas visuris vel auditnris Florentius comes Hollandiæ, &c. salutem in domino. Quia de bona voluntate nostra & communi assensu annuimus, & concessimus nobili principi domino Edwatd. dei gratia regi Angliæ, quod ipse tanquam superior dominus terræ Scotiæ, possit audire, examinare, & definire vendicationes nostras & petitiones quas intendimus ostendere & probare pro iure nostro recipiendo corã eo, tanquam superiore domino terræ, promittentes insuper quod factum suum habebimus firmum & stabile, & quod ille obtinebit regnum Scotiæ, cuius ius potius declaratur coram eo. Cum autem non possit præfatus rex Angliæ isto modo cognitionem facere, nec complere sine iudicio, nec iudicium debeat esse sine executione, nec executionem possit debito modo facere sine possessione & seisina eiusdem terræ & castrorum eius: volumus & annuimus, & concedimus quod ipse tanquam dominus superior ad perficiendum prædicta, habeat seisinam totius terræ Scotiæ & castrorum eius, quousq; ius in regnum petentibus fuerit satisfactum. Ita tamen quod antequam habeat seisinam, bonam & sufficientem securitatem faciat petitoribus, & custodibus & communitati regni Scotiæ, restituendi idem regnum cum tota regalitate, dignitate, dominio, libertatibus, consuetudinibus, iusticiis, legibus, vsibus, possessionibus, & quibuscunque pertinentiis in eodem statu in quo erant ante seisinam sibi traditam, & liberabit illam cui iute debebitur secundum iudicium regalitatis, saluo regi Angliæ homagio illius qui rex erit. Et debet hæc restitutio fieri infra duos menses à die quo fuerit hoc ius discussum atque firmatum. Exitus terræ prædictæ medio tẽpore recipiantur & in saluo deposito reponantur, & bene custodiantur per manum Camerarij regni Scotiæ qui nunc est, & illius quem assignabit ad hoc rex Angliæ, & hoc sub sigillo eorum, salua rationabili sustentatione terræ & castrorum ministrorumque regni. In testimonium istorum omnium prædictorum apposuimus sigilla nostra, &c. Data apud Northumb. die Mercurij, &c. Has duas literas misit rex Angliæ ad diuersa monasteria ad facti memoriam seruandas.

Litera seisinæ datæ regi Angliæ de regno Scotiæ.

Igitur ex parte regis Angliæ facta securitate de restituendo prout præfertur regno Scotiæ, infra duos menses illi cui de iure hoc competeret sub pena 100. millium librarum sterlingorum Romæ in subsidium terræ sanctæ soluendarum, ac etiam sub pena excommunicationis & interdicti in regis personam & regnum Angliæ, si non restitueret fulminandum. Scoti per chartas suas tradiderunt regi Edwardo regnum Scotiæ cum castellis, iuris-

Rex affirmat Scotiæ regnum vero hæredi redderet.

iuribus & consuetudinibus, posueruntque custodes qui medio tempore, exitus & appromamenta terræ ad opus illorum quorum interesset custodirent, quousque viz. debita discussione habita de legitimo constaret hærede. Quo facto rex Angliæ post longas disceptationes vendicantium illud regnum discussis iuribus, prætulit Iohannem de Baliol qui recognouit regem Angliæ fore capitalem dominum Scotiæ, fecitque ei homagium & fidelitatem iurauit, prout in gestis anni sequentis plenius declaratur. *Iohan. Baliol rex Scotiæ.*

Circa festum S. Iohannis Baptistæ Alienora mater regis Ambresbyriæ est defuncta propter quod rex de Scotia rediit in Angliam, & funus maternum debito cum honore curaret.

Post festū S. Michaelis Rex iterum tendens in Scotiā cum Eboracum venisset, Resus filius Mereduci captus illucque deductus iudicialiter condemnatur. Deinde rex profectus in Scotiam, omnibus in regnum Scotiæ ius vendicantibus imposuit, vt in festo S. Iohannis Baptistæ proximo futuro coram se comparerent, & quo iure regnum illud vendicabant, plenius declararent.

Anno 1292. suborta est discordia inter Anglicos & Francos huiuscemodi occasione. Duo nautæ quorum vnus erat Anglicus, alter Normannus conuenerunt apud Gartimam ad quendam fontem vt haurirent aquam, vbi dum quisque nititur prius haurire, facta est contentio inter vtrosque. Post multa iactata conuitia, Normannus educto gladio ferire nitebatur Anglicum, qui vitato periculo, pugnam Normanni tenuit, volens eripere de manu sua pugionem, quibus colluctantibus Normannus corruens super mucronem suum casu proprio confossus fuit. Quo cognito Normanni persecuti sunt Anglicum, vt in eum necem socij vendicarent. Sed nautæ Anglici consortes contuentur socium & Normannos repellunt. Normanni vero de casu prædicto coram Philippo rege Franciæ grauem deposuere querimoniam. Quibus rex iussit vt vbicunque obuiarent Anglicis de nece consocij sumerent vltionem, vnde factum est vt dum Normanni sollicitius maris obseruarent semitas, nauigium Anglicanum conspiciunt à remotis. Cum quo mox congredientes quandam nauem Anglicam vncis attrahentes, Anglicum quendam rapientes de naui sua in summitate mali cuiusdā puppis Normannicæ suspenderunt, quibus causis creuit tumor & inuidia populis vtrisque regni. *Lis inter Anglos & Francos.*

Rex Angliæ post festum Sancti Iohannis Baptistæ in Scotiam veniens, receptis eorum qui regnum Scotiæ vendicabant allegationibus, pro iure suo eligi fecit 40. personas, viz 20. de Anglia, & 20. de Scotia, qui istas allegationes deliberata diligentia discuterent, sententiam finalem vsque in festum Sancti Michaelis proximo venturum differens proferendam.

Eo tempore Ericus Rex Norwagiæ venit coram consilio domini regis Angliæ per atturnatos suos, & protulit quoddam scriptum in hæc verba.

Omnibus præsentes literas inspecturis vel audituris pateat euidenter quod nos Ericus dei gratia rex Norwagiæ tenore præsentium fecimus, constituimus & ordinauimus prout de iure & facto melius facere potuimus, nostros veros ac legitimos atturnatos & procuratores, & nuncios speciales, nobilem virum Adneum de Hagr. & magistrum Henricum Plebanum plebis de Castellione arretino, domini Papæ Capellanum, & magistiū P. Algor ad comparendū pro nobis & vice nostra coram excellenti principe domino dei gratia Edwardo rege Angliæ illustri, & superiori domino regni Scotiæ ad petendum nomine nostro tanquam per superiorem dominum regni Scotiæ nobis adiudicari regnum Scotiæ supradictum, cum omnibus iuribus & pertinentiis suis, cum ipsum regnum per mortem dominæ Margretæ filiæ nostræ olim dominæ & reginæ regni Scotiæ sit ad nos pleno iure deuolutum hæreditarie, legitime. *Erici scriptum.*

Item ad petendum nomine nostro adiudicari nobis, & præfatis atturnatis & procuratoribus nostris assignari pro nobis fructus redditus regni Scotiæ quatuor annorum, qui fluxerūt à tempore mortis domini Alexandri bonę memoriæ quondam regis Scotiæ, vsq; ad diem mortis dominæ Margaretæ filiæ nostræ olim Dominę reginę Scotorum, qui percepti vel percipi potuerunt de dicto regno, cum ad nos dicti fructus seu redditus pleno iure pertineant: rum quia fuimus legitimus administrator reginæ præfatæ cum viueret: tum etiam quia grauia expensarum & sumptuum onera sustinuimus propter eam, dum in regno Norwagiæ moram traxit, & postmodum mittendo eam ad regnum Scotiæ supradictum. Item ad petendum nomine nostro condemnari vniuersitatem regni Scotiæ, & ipsum regnum ad soluendum nobis seu dictis atturnatis & procuratoribus nostris recipientibus vice nostra pœnam centum millium librarum sterlingorum, in quam inciderunt vniuersitas præfata & regnum supradictum, non recipiendo libere

Domi-

Dominam præfatam Margaretam filiam nostram in dominam & reginam Regni Scotiæ, nec ei obediendo in aliquo. Et ad petendam supplementum septingentarum marcarum quas habere debemus à regno Scotiæ, occasione dotis Dominæ Margaretæ olim filiæ nostræ, & vxoris regis Scotiæ prædicti, cum fructus & redditus prædicti nobis assignari pro septingentis marcis annuis ad quingentarum marcarum summam non ascendant. Item ad agendum & defendendum, lucrandum & perdendum coram præfato principe domino Edwardo rege Angliæ superiore domino regni Scotiæ debita quomodocunque & qualitercunque, etiam ex quacunque causa vel causis nobis debeantur, & ea quibuscunque personis loco vel vniuersitate, & quocunq; nomine illa iura censeantur, & ad omnia alia & singula faciendum, quæ veri ac legitimi atturnati seu procuratores & nuncij facere possent in præmissis, & quolibet præmissorum si mandatum etiam exigerent speciale, quæ nosmet facere possemus, si præsentes essemus, promittentes sub ypotheca & obligatione omnium bonorum, ratum, firmum, & gratum habere & tenere perpetuo, ac non contrauenire aliquo ingenio vel modo, quicquid per prædictos atturnatos seu procuratores nostros, vel duos saltem ex eis actum vel procuratum fuerit in præmissis vel quolibet præmissorum. Dat. Tonsborg. anno regni nostri decimo tertio. In cuius rei testimonium has literas fieri fecimus, & nostri sigilli munimine roborari.

Requisitum fuit de eisdem atturnatis quid volunt addere, minuere, vel mutare, & quod in petitione sua danda declararent. Qui dicunt quod nolunt declarare, antequam habuerunt colloquium cum dicto domino rege Angliæ superiore domino regni Scotiæ, nec aliquid aliud proponere vel dicere ea vice. Et hæc requisitio fuit facta, quia alias in petitione sua quæ coram ipsis fuit ibidem lecta, reseruarunt sibi beneficium addendi, minuendi & mutandi prout plenius ex tenore ipsius petitionis apparet. Et datus est eis dies vsque ad diem Mercurij proximum sequentem ad audiendum Domini regis Angliæ voluntatem.

Dies datus regi Norvvagiæ.

Postea die Mercurij proximo post festum beati Martini venerunt prædicti atturnati regis Norvvagiæ coram consilio prædicti Domini regis Angliæ & superioris domini Scotiæ, & dictum fuit eis per consilium dicti domini regis quod declararent manifeste actionem domini regis Norwagiæ, per quam intendunt recuperare regnum Scotiæ tanquam ius domini sui. Qui responderunt & dixerunt quod voluerunt prius habere colloquium cum domino suo rege Norwagiæ, & ipsum super actione & petitione prædictis consulere, antequam vlterius prosequerentur. Et multotiens requisiti quod petitionem præfati domini sui manifestius declararent, tandem dixerunt præcise quod petitionem supradicti domini sui noluerunt declarare, nec vlterius super hoc aliud dicere, antequam eundem dominum suum consulti fuerint in præmissis. Ideo datus est eis dies de die in diem coram prædicto domino rege Angliæ superiore domino dicti regni Scotiæ, ad audiendum iudicium suum de eo quod noluerunt vlterius prosequi petitionem domini sui prædicti, &c.

Iudicium contra regem Norvvagiæ.

Igitur post diligentem huius negotij discussionem inter cæteros, de assensu communi Ioh. de Baliolo, qui de filia Dauid regis Scotorum descenderat seniore, adiudicauit rex ex integro regnum ipsum. Robertus nempe de Brus, inter quem & ipsum Iohan. de Baliolo exclusis cæteris quæstio vertebatur, licet vno gradu esset propinquior, tamen descendit à filia regis Dauid secunda.

Iohan. de Baliolo in festo Sancti Andreæ sequenti collocatus super lapidem regalem in ecclesia canonicorum de Scone regularium solemniter coronatur, moxque venit ad nouum castrum super Tynam, & fecit homagium regi Angliæ sub hiis verbis. Domine Edwarde rex Angliæ superior domine regni Scotiæ. Ego Iohannes de Baliolo Rex Scotiæ recognosco me hominem vestrum ligeum de toto regno Scotiæ & omnibus pertinentiis & hiis quæ ad hoc spectant, quod regnum meum teneo & de iure debeo, & clamito tenere hæreditarie de vobis & hæredibus vestris regibus Angliæ, de vita & membris, & terreno honore contra omnes homines, qui possunt viuere & mori. Et Rex Angliæ recepit homagium in forma prædicta suo & alterius iure saluo. Quo facto rex Angliæ idem regnum Scotiæ integraliter cum omnibus pertinentiis restituit indilate.

Homagium regis Scotiæ.

An. 1293. Rex Angliæ tenuit natale apud nouum castrum super Tynam vbi suscepit homagium Iohannis de Baliolo regis Scotorum.

Per idem tempus mercatores Angliæ lacessiti per Francos super mercium suarum amissione regi Angliæ conqueruntur. Quapropter rex comitem Lincolniæ Henricum de

de Lacy transmisit ad regem Franciæ, petens humiliter vt per vtriusque regis consilium de assensu communi contra huiusmodi dispendia prouideretur de remedio competenti: sed dum comes responsum expectat, classis ducentarum Normannicarum onusta viris vtrisque bellatoribus à sexaginta nauibus Anglicanis capitur, in portu Sancti Matthæi in minori Britannia & in Angliam adducitur, in quo conflictu feruntur occisa quindecem millia Gallicorum. Rumor facti regem Franciæ, non tam admiratione quam indignatione vehementi commouit. Qui missis nuntiis petiit à rege Angliæ vt absque mora naues cum mercibus, & homines suos captas & in regno suo receptatas restitueret, si vellet sua negotia pro terra Wasconiæ in curia regis Franciæ fauorabiliter expediri. Rex igitur habito cum suis consilio, Richardum Londoniensem episcopum cum aliis viris prudentibus direxit ad regem Franciæ cum hoc responso, videlicet, quod rex Angliæ curiam suam habet nulli subiectam, ideo si qui de regno Franciæ læsos se senserint, & iniurias suas declarauerint, Rex eis celerem fieri iusticiam ordinabit, & eisdem eundo per terram suam & redeundo saluum dabit conductum, vel si hoc regi Francorum non placeat, eligantur hinc inde arbitri qui pensatis damnis vtriusuis partis, prouideant quomodo querelantibus satisfiat, & rex Anglorum dicto eorum & laudo sub certa obligatione se submitter, dum tamen rex Franciæ se submittat & obliget pari modo. Si vero aliquod occurrat tam arduum, quod pro arbitrio decidi nequeat, definiendum regibus reseruetur. Et rex Angliæ habito conductu ad regem Franciæ accedentem ad aliquam villam maritimam veniet, & assensu mutuo finis negotio imponetur. Quod si nec istud rex Francorum acceptauerit, in summum pontificem negotium transferatur, vel quia tunc sedes vacabat apostolica, ad Cardinales omnes vel aliquos committatur. Spreuit hæc omnia consilium Franciæ, nec nuntiis instanter flagitantibus dignatum est aliquid respondere. Misit denique rex Francorum ad ciuitatem Agennum quę pertinet ducatui Acquitaniæ & ibi nominatim citari fecit regem Angliæ, vt die certa Parisius compareret, de iniuriis & rebellionibus factis in terra Wasconiæ responsurus. Quem ad diem præfixum non comparentem, Rex Francorum in propria persona pro tribunali sedens sententiam protulit, regem indicans in defectu. Moxque præcepit Constabulario Franciæ, vt in manu armata ducatum Acquitaniæ regis Francorum nomine occuparet, caperetque vel expelleret quoscunque per regem Angliæ illius custodiæ deputatos. Siquidem paulo ante miserat illuc rex Angliæ Iohannem de S. Iohanne militem in armis strenuum & discretum, qui ciuitates & castra per totum ducatum muniuit armis & victualibus & viris strenuis ad bellandum. *Classis Gallicana ab Anglis capta.* *Rex Angliæ citatur.*

Anno 1294. Cum Edmundus frater regis Anglię diu, sed inaniter tractasset de pacem cum consilio regis Franciæ manifeste seductus fuisset Francorum falsitate ad maximum damnum fratris sui regis Angliæ, regressus est in Angliam referens regi totique consilio totam rerum gestarum seriem. Quapropter tex conuocato Londoniis parliamento, cui Iohannes rex Scotorum interfuit, de consilio prælatorũ & procerum censentium terram sub dolo sibi ablatam recuperandam gladio, rex Angliæ misit nuncios ad regem Franciæ mandans ei per eosdem, quod cum pacta inter progenitores eorum habita & ipsos, nec non & secretos tractatus quos mediate Germano suo cum eo habuit, violasset, non videbatur sibi quod ipsum regem Angliæ ducemque Acquitaniæ hominem suum reputabant, nec ipse homagio suo astringi vlterius Intendebat. *Parliamentum Londini.* *Rex Angliæ renunciat homagio pro Acquitania.*

Eodem tempore rex Angliæ misso in Teutoniam Antonio Dunelmensi Episcopo confœderauit sibi Adulphum regem Romanorum. Et in Wasconiam transmisit exercitum, cui præfecit milites prudentes & in bellicis rebus expertes, & nauigium ad maris custodiam forte satis ordinauit.

Hoc anno concessa fuit regi in subsidium werræ suæ medietas à clero, sexta à ciuibus, & reliquo populo decima pars bonorum, non obstante quod fames in terra præualuerat annonæ caristia, & pauperes passim afflicti lienteria morerentur. Naualis exercitus regis Angliæ cepit tres villas in Wasconia muratas, cepit f. Burgum super mare ac Blanium atque Risuncium. Sub eisdem diebus Wallenses insurgentes contra regem in diuersis partibus, diuersos sibi principes præfecerunt. Aquilonares quendam Madocum nomine, de genere Lewlini principis vltimi qui villam & castrum de Carnernan combusserunt magna Anglorum multitudine quæ ad nundinas venerat interfecta. Occidentales Wallenses, quendam Maylgonem nomine sequebantur, mala plurima perpetrantes. *Subsidium regi datum.* *Wallensium insurrectio.*

Tertius Marganus dictus Wallenses australes concitans, comitem Glouerniæ Gilbertum qui progenitores suos exhæredaucrat, de terra sua quæ Glamorgan dicitur expulit

Edwardus à Wallensibus repulsus.

& firganit. Rex Angliæ auditis hiis rumoribus Walliam cum exercitu est ingressus, sed mox occurrentibus sibi Wallensibus exceptus graui prælio repulsus est. Robertus de Winchelsey doctor sacræ paginæ Archiepiscopus Cantuariensis à Celestino Papa confirmatur, & in Angliam veniens, Iohanni de Monemutha magistro Theologiæ contulit episcopatum Landafensem authoritate papali qui iam vacauerat multis annis. Celestinus papa prius dictus Petrus de Murrone de ordine S. Benedicti monachus & anachorita,

Celestinus papatui renunciat.

se sentiens minus sufficientem ad tantum onus sufferendum, de consilio Benedicti Caietani cessit papatui, ædita prius constitutione super cessione pontificum Romanorum. Huic successit idem Benedictus, de quo ex post prophetauit, eo quod eum ad cedendum subdole induxisset idem Celestinus, ita: Ascendisti vt Vulpes, regnabis vt Leo, morieris vt Canis, contigitque prout vir sanctus prophetauit.

Prophetia de Benedicto.

Quia rigide Cardinales de Columna tractauit & quosdam deposuit, regique Francorum in multis obstitit, & eum totis viribus elaborauit deponere, idem rex Franciæ confœderatis fratribus de Columna misso Seneschallo Franciæ, Gulielmus de Longareto comprehendit eum, & in equum effrænem versa facie ad caudam posuit. Quem sic discurrere vsque ad nouissimum halitum compulit ac tandem ad hæc omnia cardinalibus prædictis consentientibus fame necauit, sed hæc in sequentibus, cum tempus occurrerit rei gestæ. Ipse vero constitutionem de cessione Romanorum pontificum æditam per prædecessorem suum, factus papa reuocauit.

Acta in Wasconia.

Anno 1295. in die Circumcisionis domini reddita est domino Iohanni de sancto Iohanne ciuitas Bayonensis, quam die præcedenti ceperant nautæ fortiter expugnatam. Obsidionem vero posuit circa castrum quod post dies octo cepit, multæque munitiones & castra se reddiderunt Anglis cognita fraude Gallorum, ita quod exercitus Anglicorum excreuit ad quatuor millia peditum & equitum ducentorum. Rex Angliæ transito flumine de Cor w y, cum parte exercitus, infortunate captis bigis & curribus onustis

Edw. victualia.

victualibus penuria coarctatur, ita vt donec veniret ad eum reliqua pars exercitus aquam melle mixtam biberet, panemque cum salsis carnibus vesceretur.

Comitis Warwici fortitudo.

Comes Warwici cognito quod Wallenses in maxima multitudine inter duo nemora in quadam planitie se adunassent, assumpta secum electa multitudine cum balistariis & sagittariis de nocte superueniens, eos vndique circumcinxit, qui fixis in terra lanceis cuspides in oppositum irruentium dirigunt, vt sic se ab Impetu equitum tuerentur. Sed comes inter duos equites posito vno balistario ac iaculis balistarum magna parte eorum qui lanceas tenebant prostrata, cum turma equitum in reliquos irruens, tantam stragem intulit quanta eis, vna vice illata non creditur temporibus retroactis.

Bellum mariscū.

Interim rex Angliæ castrum construxit in insula Anglesey quod bellum mariscum voluit appellari. Succisa sunt etiam nemora in Wallia quæ belli tempore indigenis parabant latibula, & firmata sunt castra maritima circa loca. Et cito post hæc captus est Madocus prædictus capitaneus Wallicorum. A quo tempore werræ quieuerunt in Wallia, &

Wallenses subacti postea nunquam rebellarunt.

Wallenses more Anglicorum pene cœperunt viuere, thesauros congregantes, & rerum damna temporalium metuentes.

Carolus Germanus regis Franciæ Wasconiam ingressus Risuncium obsedit & cepit.

Eo tempore reddita est Anglis villa S. Seueri.

Risuncium à Gallis captum recuperatur.

Carolus germanus regis Franciæ euersis villa & castro Risuncij quæ Hugo de Veer capitaneus 13. septimanis tenuit in magnum Gallorum dispendium, ea tandem reddidit, saluis omnibus, sua suppellectili, & dato conductu vsque ad duas dietas ab exercitu. Carolus positis in villa custodibus cum exercitu reuersus est in Franciam. Post cuius discessum

Cardinales de pace tractaturi veniunt.

mox capta est villa ab Anglicis iterato. Duo Cardinales missi à Papa Bonifacio pro pace reformanda inter reges, primo venerunt ad regem Franciæ, deinde ad regem Angliæ petentes treugas biennales. Quibus respondit rex Angliæ, quod non potuit treugas inire propter fœdus initum & iuramento firmatum inter ipsum & regem Romanorum, sine consensu eiusdem. Quapropter regem rogauerunt, vt regis Romanorum consensum in inducias impetraret. Quod rex ob reuerentiam curiæ Romanæ fecit. Cardinales vero in

Galli Doueriam spoliant.

Gallias sunt reuersi. Circa præsens tempus classis Gallicana Doueriam veniens spoliauit prioratum, & ibidem perempto vno monacho veterano, magnam partem oppidi incenderunt. Quorum aliqui priusquam potuerunt naues repetere sunt occisi, captaque est vna galea plurimis interfectis de parte Gallorum.

Nautæ Gernemuthenses Cesaris burgum, id est, Cherburgh in Normannia incendio vastauerunt, spoliataque Abbathia canonicorum regularium canonicum quendam

ſenem in Angliam adduxerunt. Porteſmouthenſes ceperunt quindecem naues Hiſpanicas onuſtas vino.

Scotorum rex fidem violat.

Iohannes rex Scotię fidelitas immemor, deſtinatis ad regem Francorum nuntiis iniit cum eo fœdus contra regem Angliæ, petens in affirmationem negotij matrimonium contrahi inter filium ſuum Edward. & puellam nobilem Iohan. filiam Caroli germani regis Francorum, ſpondens ſe velle regem Angliæ totis viribus impugnare, ſicut in ſcriptis inter vtroſque regis confectis plenius continetur. Scoti per idem tempus elegerunt ſibi 12. pares quorum conſilio rex regnum ſuum gubernare debebat, per quos etiam vt in præmiſſam conſentiret proditionem fuit inductus. Nempe horum conſilio & præcipue abbatis de Menros, cum ad parliamentum veniſſet regis Angliæ, illicentiatus clam diſceſſit tanquam fugitiuus, ad magnum dedecus perſonæ ſuæ: ob quam cauſam Rex Angliæ iuſſit omnia bona ſua mobilia & immobilia quæ habebat in Anglia confiſcari, qui eo tempore plures villas & prædia pinguia poſſidebat.

Scoti eligunt 12. pares.

Ruberuile ſuſpenſus.

Thomas Turberuile miles captus in Waſconia, & Pariſius inter alios captiuos detentus, liber dimittitur ſponſione iuramento firmata, quod contra regem Angliæ Walliam commoueret. Qui cum veniſſet in Angliam proditionis conuictus tractus & ſuſpenſus eſt.

Gilbertus Comes Glouerniæ dies ſuos clauſit, relictis ex vxore ſua Iohanna filiabus tribus & vnico filio minoris ætatis, nomine Gilberto.

Gulielmus de Valentiis comes Penbrochiæ conceſſit in fata, cui ſucceſſit filius ſuus Aymerus.

Expeditio regis in Scotiam.

Rex Angliæ Scotorum comperta proditione, diſpoſuit regnum Scotiæ vi ſubiicere niſi poſſent ab his quæ referebantur ſe legitime excuſare.

Expeditio in Waſconiam.

Anno 1296 Edmundus Germanus regis Angliæ & Henricus comes Lincolniæ cum exercitu valido in Waſconiam tranſfretarunt, vbi reddita ſunt eis caſtra plura, cumque veniſſent prope Burdegaliam ad duo milliaria, exercitus Gallorum egreſſus de Burdegalia velut inopinato eis occurrit commiſſoque graui prælio Galli retrocedentes ad vrbem fugiunt, quos dum inſequuntur tres milites & duo vexilliferi Iohannis de Britannia & Alani Souche Galli portis clauſis ceperunt. Comites vero magnam partem ſuburbij combuſſerunt.

Et non multo poſt Edmundus comes vitæ finem fecit, fuerat autem comes Leiceſtriæ & Lancaſtriæ. Poſt cuius mortem exercitus Anglicanus obſedit vrbem Aquenſem, ſed penuria victualium compellente negotium eſt infectum. Eo tempore comes Attrabatēſis per regem Francorum miſſus in Waſconiam munitiones aliquas de manibus Anglorum extorſit. Per id tempus rex Angliæ immenſo coadunato exercitu venit ad nouum caſtrum ſuper Tynam. Ad quem locum fecerat Iohannem Scotorum citari per edictum publicum, vt de his quæ ſibi debebant obiici reſponderet. Quo ad diem præfixum nec per ſe comparente, nec per nuncium ſe excuſante, rex de conſilio ſuorum decreuit vlterius procedendum. Interim quidam miles Robertus de Ros dominus Caſtelli de Werk non obſtante fidelitate quam Regi Angliæ iurauerat ad Scotos tranſfugit. Cuius germanus Gulielmus de Ros regem præmonens de fratris perfidia petiuit ſibi mitti ſubſidium, quo poſſet caſtrum defendere contra Scotos. Rex vero miſit illuc mille viros, qui recepti in villa quadam dicta Preſtſen, omnes eadem nocte à Scotis quorum capitaneus erat præfatus tranſfuga Robertus de Ros interfecti ſunt, exceptis paucis qui dilapſi ſunt fuga. Quo audito mox Rex cum exercitu ad caſtrum illud properat, gauiſus in hoc vt fertur, quod Scoti primo cęperunt hoſtilia exercere. Rex itaq; ad prędictum caſtrum de Werk Paſchalem ſolemnitatem peregit. Quo tempore ſeptem comites Scotiæ videlicet, de Bowhan, de Menteth, de Stratuerne, de Lewenes, de Ros, de Athel, de Marcum exercitu grandi feria ſecunda paſchæ Angliam ſunt ingreſſi, vaſtantes omnia cęde & incendio, non parcentes ſexui vel ętati, venienteſque Carleolum vrbem ipſam obſidione cinxerunt. Viri vero ciuitatis & fœminę lapidibus & telis Scotos à muris propulſabant, vrbem viriliter defendentes.

Scotorum rex citatur.

Scoti Angliam vaſtant.

Videntes autem Scoti nil ſe proficere, feria quarta omiſſa obſidione in Scotiam redierunt. Eadem die ſ. feria quarta paſchalis hebdomadę rex cum exercitu tranſito flumine Twede peruenit prope Berwicum. Die vero veneris cum videret ciues ad pacem redire nolle, factis inſultibus tam per aquam quam per aridam, villam occupat, vnico tantum de ſuis militibus interfecto. Nocte ſequente dormiuit rex in caſtro, iuſſitque rex fodi foſſam profundiſſimam inter Scotos & Berwicum quæ eſſet terrori hoſtibus, & eoſdem arctaret ab incurſibus repentinis. Cūq; rex villam Berwici nouo foſſato muniret, venerunt

Beruuicum foſſa munitur.

 ad

ad eum duo fratres minores de villa de Rokeſburgh deferentes literas Iohan. regis Scotiæ, tenorem huiuſcemodi continentes.

Scotorum regis litera.

Magnifico principi domino Edwardo dei gratia regi Angliæ, Iohannes eadem gratia Scotię rex. Cum vos ac illi de regno veſtro non ignorantibus vobis vel ignorare non debentibus, per violentiam, potentiam, nobis ac regni noſtri incolis graues immo intollerabiles iniurias, contemptus, grauamina, nec non enormia damna, contra noſtros ac regni noſtri libertates, ac contra deum & iuſticiam notorie & frequenter intuleritis, nos extra regnum ad leuem ſuggeſtionem pro libitu veſtræ voluntatis citando & indebite vexando, caſtra noſtra ac terras, poſſeſſioneſque noſtras & noſtrorum infra regnum veſtrum ſine noſtris demeritis occupando, bona noſtra ac ſubditorum noſtrorum tam per terram quam per mare rapiendo, & infra regnum veſtrum receptando, mercatores & alios regni noſtri incolas occidendo, homineſque noſtros de regno noſtro violenter abducendo ipſoſque ibidem detinendo & incarcerando, ſuper quibus reformandis nuncios noſtros ſępe tranſmiſimus, quæ non adhuc ſolum remanent incorrecta, verum etiam de die in diem per vos & veſtros prioribus deteriora cumulantur. Vos namque iam cum innumerabili multitudine armatorum veſtro exercitu publice conuocato ad exhæredandum nos, & regni noſtri incolas ad fines regni noſtri hoſtiliter acceſſiſtis, & vltra progredientes in regno noſtro ſtrages & incendia, nec non inſultus & inuaſiones violentas tam per terram quam per mare commiſiſtis inhumane. Nos dictas iniurias & grauamina & damna, nec non & hoſtiles impugnationes vlterius ſuſtinere non valentes, nec in fidelitate & homagio veſtro (licet per violentam impreſſionem impreſſam extortis) manendo contra nos, etiam ad defenſionem noſtram & regni noſtri, cuius defenſioni & tuitioni vinculo iuramenti ſumus aſtricti: nos volentes erigere fidelitatem & homagium tam à nobis quam ab aliis quibuſcunque regni noſtri incolis fidelibus noſtris ratione terrarum, quas in veſtro regno tenebant, & etiam ratione menagij ſeu retentionis veſtræ, nomine noſtro ac nomine eorundem omnium & ſingulorum, vobis reddimus per præſentes.

Rex Angliæ audita præſenti litera reſignationem homagij ſui admiſit, & Cancellario ſuo præcepit hanc literam regiſtrari ad perpetuam memoriam rei geſtæ.

Scoti Angliam vaſtant.

Septem Comites Scotiæ prænominati ſuperius cum eorum comitiua profecti ſunt in Angliam, vaſtantes omnia cæde & incendio, inter quę prioratum, cum tota villa de Hexam incendio deſtruxerunt, progreſſique ad domum monialiū de Rameſay, domos quaſdam incenderunt, & cum ingenti præda in Scotiam ſunt reuerſi.

Patricius de Dunbar ſe regi Angliæ cum tota ſua poteſtate ſubmiſit. Caſtrū de Dunbar cito poſt obſeſſum à Scotis fraude quorundam in eo exiſtentium redditum eſt eiſdem ad quod recuperandum comes Surrey & Southſexiæ Iohannes, & Guliel. comes Warwici à rege mittuntur cum manu forti. Quibus ſuperueniens Scotorum exercitus vt obſeſſis ferrēt auxilium, excipitur dira pugna, in qua dicuntur occiſa Scotorum 10. millia. Sabbato ſequenti regi aduenienti redditum eſt caſtrum, in quo capti ſunt tres comites, ſex barones, cū militibus 29. ſcutiferis octoginta tribus. Quos rex ad diuerſa caſtra Angliæ tranſmiſit arctius detinendos. Poſt captionem caſtri de Dunbar reddita ſunt ei caſtra de Rokeſburgh, & Edinburgh, caſtellum vero de Striuelin inuenit vacuum, cuſtodibus in fugam dilapſis. Trangreſſus vero mare Scoticum venit ad villam S. Iohannis in feſto S. Iohannis Baptiſtæ, vbi per aliquot dies manſit.

Dunbar à Scotis captum recuperatur.

Scotorum rex pacem petit.

Rex Scotorum Iohannes videns ſe regi Edwardo non poſſe reſiſtere, pacem ſupplex & miſericordiam implorauit, venitque ad mandatum regis Anglię cum ſuis magnatibus ad caſtrum de Brithni. Qui poſt multos varioſque tractatus, nude & pure ſubiecerunt ſe & regnum Scotiæ regiæ voluntati. In cuius ſubiectionis firmamentum rex Scotiæ filium ſuum obſidem tradidit, literaſque confecit continentes in Gallico hunc tenorem.

Subiectio Scotorum.

Iohannes dei gratia rex Scotorum omnibus præſentes literas viſuris vel audituris ſalutem. Quia nos per malum conſilium falſumque, ſimplicitatemque noſtram, grauiter offendimus dominum noſtrum Edward. dei gratia regem Angliæ dominum Hiberniæ, ducem Acquitaniæ in multis, viz. in eo quod exiſtentes & manentes in fide ſua & ſuo homagio, alligauimus nos regi Franciæ, qui tunc hoſtis eius erat, & adhuc eſt, matrimonium procurantes fieri cum filia domini Caroli fratris eius, & dominum noſtrum grauaremus, regemque Franciæ iuuaremus cum omni poteſtate noſtra per werram, modiſque aliis. Deinde per noſtrum peruerſum conſilium antedictum, diffidauimus dominum noſtrum regem Angliæ, & poſuimus nos extra fidem & homagium ſuum, reddendo

dendo ei homagium suum, & misimus gentes nostras in terram Angliæ ad incendia facienda & prædas abducendas, homicidia & alia damna plurima perpetranda, & terram Scotiæ quæ est de feodo suo contra eum muniendo, ponentes & stabilientes gentes armatas, in villis, castris, & alibi ad defendendum terram contra eum de fæodo suo pro quibus transgressionibus dominus noster rex Angliæ antedictus ingressus terram Scotiæ in fortitudine sua eam conquisiuit & cepit, non obstante omni eo quod facere potuimus contra eum, sicut potest de iure facere tanquam dominus de fæodo suo, quia nos homagium nostrum reddidimus & fecimus rebellionem antedictam. Nos igitur existentes adhuc in plena potestate nostra & libera voluntate, reddimus ei terram Scotiæ & gentem nostram cum homagijs. In cuius rei testimonium, &c. Consignata litera, fractoque sigillo communi regni Scotiæ, processit rex vt videret montana Scotiæ, præcedente eum semper per vnam dietam episcopo Dunelmensi. In redeundo autem transiuit per Abbathiam de Scone, vbi sublato lapide quo reges Scotorum tempore coronationis solebant vti pro throno, transtulit illum vsque Westmonasterium, iubens idem fieri celebrantium cathedram sacerdotum.

Thronus Scotorum regis in Angliam transfertur.

Eo tempore Rex apud Berwicum facto parliamento, omnium magnatum Scotiæ fidelitates recepit & homagia, qui ad rei gestæ memoriam perpetuam, confecerunt super hoc literas patentes, eorum sigillis munitas, continentes in Gallico hunc tenorem.

Omnibus præsentes literas visuris vel audituris Iohannes Comyn de Badenau, &c. Quia ad fidem & voluntatem illustrissimi principis ac charissimi domini nostri domini Edward. dei gratia regis Angliæ, domini Hiberniæ, ac ducis Acquitaniæ venimus, promittimus pro nobis & hæredibus nostris, sub pœna corporũ nostrorum & catellarum ac omnium quæ habere possumus, quod nos seruiemus ei bene & fideliter contra omnes gentes, quæ viuere & mori possunt, omnibus vicibus quibus requiremur & præmuniemur per antedictum dominum nostrum regem Angliæ, vel hæredes suos, & quod nos non sciemus damnum eorum, quin illud impediemus omnibus viribus nostris, & eos præmuniemus, & ad ista tenenda & seruanda, obligamus nos & hæredes nostros, & omnia bona nostra. Insuper & iurauimus tactis sacrosanctis Euangelijs, & postea nos omnes & quilibet nostrum per se fecit homagium domino nostro regi Angliæ in hæc verba. Ego vester homo ligeus efficior de vita & membris, & terreno honore contra omnes homines qui possunt viuere & mori. Et idem Dominus recepit hoc homagium sub hiis verbis: Nos illud recipimus pro terris quibus estis nunc seisiti, saluo iure nostro aut alterius, & exceptis terris quas Iohannes de Baliolo quondam rex Scotiæ nobis contulit, postquam & regnum Scotiæ liberauimus, si forte aliquas terras dedit. Insuper nos omnes & singuli nostrum, per se fecimus fidelitatem domino nostro regi prædicto in his verbis. Ego fidelis & legalis, fidemque & legalitatem seruabo Edw. regi Angliæ & hæredibus suis, de vita & membris & terreno honore, contra omnes homines qui possunt viuere & mori, & nunquam pro aliquo portabo arma, nec ero in consilio vel auxilio contra eum, & hæredes suos in aliquo casu qui possit contingere, sed fideliter recognoscam, & fideliter faciã seruitia quæ pertinent ad tenementum, quod de eo tenere clamito, sicut me deus adiuuet & omnes sancti eius. In harum rerum testimonium factæ sunt istæ literæ patentes, & sigillis nostris signatæ. Dat. apud Berwicum, anno regni regis Angliæ Edwardi domini nostri, vicesimo quinto.

Scoti fidelitatem iurant regi Angliæ.

Forma homagij Scotorum.

Iuramentum Scotorum.

Hiis ita gestis ordinauit rex custodem Scotiæ, Ioh. de Karenna Surrey & Southsexiæ comitem, thesaurarium Hugonem de Cressingham, iusticiarium Gulde Ormesby. Cũ mandauit rex vt omnes tenentes de rege terras aliquas vocaret, & eorum homagia fidelitatesque reciperet. Iohann. vero Scotiæ quondam regem misit ad turrim Londoniarum, assignata sibi decenti familia, liberumque concessit exitum ad 20. milliaria circa vrbem. Iohan. vero Comyn de Badenhan & alium de Bowhan, cæterosque terræ illius magnates transtulit in Angliam vltra Trentam, interdicens reditum in Scotiam sub pœna capitali, quousque guerra sua cum rege Franciæ finiretur.

Iohannes turri commissus.

Post hæc Rex Edward. veniens in Angliam, apud S. Edmundum parliamentum tenuit in crastino animarum. In quo à ciuitatibus & Burgis concessa est regi octaua, à populo vero reliquo duodecima pars bonorum. Clerus ob constitutionem Bonifacij papæ hoc anno æditam, quæ prohibet sub pœna excommunicationis, ne talliæ vel exactiones à clero per seculares principes quocunq; modo exigãtur, vel cis soluantur de rebus ecclesiæ, regi pro guerra sua petenti subsidium denegauit. Rex autem, vt de meliori responso deliberarent, negotium in aliud parliamentum tenendum Londoniis in crastino S. Hilarij distulit.

Parliamentum apud S. Edmundum.

Celestini mors.

Hoc anno frater Petrus de Murtone, quondam papa Celestinus per Bonifacium papam captus, & in arcta detentus custodia, soluto præsentis vitæ ergastulo ad cælestia regna migrauit.

Clerus regia protectione excluditur.

An. 1297. Parliamentum coactum est Londonijs post festum S. Hillarij, in quo clero persistente in denegatione subsidij, rex ipsum à sua protectione exclusit. Pro qua tamen redimenda multi per se, multi per mediatores regi bonorum suorum dederunt postea 5. partem. Rex Archiepiscopum in hac parte rigidiorem comperiens, terras eius omnes seisiuit, & de bonis eiusdem debita in rotulis scaccarij inuenta præcepit cum celeritate leuari. Nam idem Archiepiscopus de consensu cleri procurauerat à papa inhibitionem, ne quis clericorum regem respiceret de bonis ecclesiæ.

Per idem tempus Comes Atrabatensis in Wasconia in quodam conflictu vicit Iohannem de S. Iohanne custodem illarum partium, & captiuum misit Parisius cum alijs 8. militibus, & scutiferis nonnullis in pompa triumphi.

Tributum lanæ auctum.

Hoc anno auxit rex tributum de lanis, accipiens de quolibet sacco 40. sol. cum prius vltra dimidiam marcam non daretur.

Citatio regis fermentarum.

Rex congregatis ad consilium Sarum quibusdam regni magnatibus, rogauit vt eorum aliqui in Wasconiam transfretarent. Quibus renuentibus inter vtrosque discordia pullulauit. Rex proinde citari fecit omnes, qui debebant sibi seruitium, cæterosque omnes qui 20. libratas terræ & amplius tenebāt, vt parati essent Londoniis in festo S. Petri ad vincula, cum equis & armis transfretaturi cum eo, & regiis stipendiis militaturi.

Per hoc tempus cardinales de Columna per papam Bonifacium depositi, ad vrbem se conferunt Nepesinam, contra quos damnatos tanquam schismaticos & excommunicatos, papa viros bellatores in Italia cruce signauit.

[illegible] afflictio.

Philippus Francorum rex ingressus Flandriam partem patriæ deuastauit. Comes vero Atrabatensis reuersus de Wasconia, & ingressus Flandriam commisso bello iuxta Furnas, factus est superior, & villam de Furnas cepit.

Guliel. Walleys Scotos ad rebellionem incitat.

Guliel. Walleys latro publicus Scotos ad rebellionem concitauit. Qui factus dux Scotorum, associato sibi Gul. Douglas, Gul. de Ormesby Iusticiarium apud Scone opprimere cogitabat. Sed ille licet tarde præmonitus, suis omnibus pene relictis ad spolia hostium, eorum insidias vix euasit. Gul. ergo Walleys cum suis palam debacchando in Anglicos, quoscunque inuenire potuit trucidauit, de quibus viros religiosos ligatis ad dorsum manibus, coegit saltare in fluuium, eorum submersionem in ludibrium conuertendo. Medio tempore rex audiens afflictionem Flandrensium doluit vehementer. Habensque maxime cordi iter In Flandriam ad iuuandum amicum suum comitem sibi nuper confœderatum, totam militiam vltra fluuium de Trent assignauit comiti de VVarenna, vt Scotorum audaciam reprimeret, conatusque fastuosos. Scripsit etiam Ioh. Comyn de Badenam, & comiti de Bowhan, vt memores fidelitatis suæ reuerterentur in Scotiam, & populi sui suscitatum iam tumultum sedarent. Qui iuxta regis mandatum reuertētes in Scotiam, quæ pacis erant segniter executi sunt.

Comes de Warenna profecturus in Scotiam, nepotem suum Henr. de Percy cum militia Carleoli ante se præmisit, viditq; vltra quendam lacum consedentem Scotorum exercitum. Quorum capitanei erant episcopus Glascuensis, Andreas de Morima Seneschallus Scotiæ, & Gul. Walleys. Miles autem quidam Rich. de Lundi, qui regi Angliæ nunquam homagium fecerat, relictis Scotis factus transfuga, se statim Anglicis sociauit. Reliqui pacem petentes dediderunt se, saluis eis vita & membris, catallis, & terris, ita vt omnia vsque in hanc diem essent simpliciter condonata. Quam pacem promissis obsidibus, & eidem scripto confecto admisit Henr. Percy, si tamen hoc regi placeret. Rex super hoc consultus, ne à certo impediretur itinere annuit postulatis. Episc. Glascuensis in castro de Rokesburgh, Gul. vero Duglas in castro Berwici custodiæ mancipantur.

Scoti quidam se reddunt.

Parliamentum factum est Londoniis in festo S. Petri ad vincula, in quo Rex recepit Archiepiscopum in gratiam suam, omnibus quę eius erant restitutis eidem, & de exactionibus in regno factis per necessitates guerrarum, se erga populum excusauit. Magnatibus vero, qui tunc aderant, præcepit, vt fidelitatem filio suo facerent, ipsumque regni hæredem recognoscerent. Comes Marescallus & Herefordensis eum vocaretur vt sua officia transfretando in Flandriam exercerent, se subtraxerunt, & super hoc se per nuncios excusabant. Rex Radulphum de Moynhermer militem, quem filia sua Iohanna Comitissa Glouerniæ clam maritum acceperat, in grauem patris offensam, de castro Bristolliæ fecit educi & vxori suę reddi, restituendo ei omnes terras spectantes ad comitatum Glouerniæ, imponens eisdem seruicium quinquaginta militum in terram

Edwardus primus [illegible] in Flandriam.

ram Flandriæ. Liberauit etiam de carcere Comites de Aſceles, & de Menteth & Iohan. Comyn cum quibuſdam alijs militibus de Scotia, qui in caſtro de Dunbar capti fuerunt, vt ſecum in Flandria militarent. Collecto denique exercitu, Thoma de Berkeley Conſtabulario & Galfrido de Monibilza Mareſcallo factis, in Flandriam profecturus iter ſuum dirigit, atque iuxta Winchelſeiam vbi portum elegerat conſedit, illic viros bellatores aduenturos ad ſe de diuerſis partibus per dies aliquot expectando. Regi adhuc moram facienti apud Winchelſey, venerunt ad eum nuncij ex parte Comitum regni, petitiones in ſcriptis huiuſmodi proponentes.

Petitiones Comitum regni.

Hæc ſunt nocumenta, quæ Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, & Priores, Comites & Barones, & tota terræ communitas monſtrant domino noſtro Regi, & humiliter rogant eum, vt eá ad honorem ſuum & ſaluationem populi ſui, velit corrigere & emendare. Inprimis videtur toti communitati terræ, quod præmunitio facta eis per breue domini noſtri Regis non erat ſatis ſufficiens, quia non exprimebatur certus locus, quo debebant ire, quia ſecundum locum oportebat facere prouidentiam & pecunias habere. Et ſiue deberent ſeruitium facere, ſiue non, quia dictum eſt communiter, quod dominus noſter vult transfretare in Flandriam, videtur toti communitati, quod ibi non debent aliquod ſeruitium facere, quia nec ipſi, nec prædeceſſores ſui, ſeu progenitores, vnquam fecerunt ſeruitium in terra illa. Et quamuis ita eſſet, quod deberent ibi ſeruitium facere vel alibi, tamen non habent facultatem faciendi, quia nimis afflicti ſunt per diuerſa tallagia, auxilia, priſas, viz. de frumento, auenis, braſeo, lanis, corijs, bobus, vaccis, carnibus ſalſis ſine ſolutione alicuius denarij, de quibus debuerant ſe ſuſtentaſſe.

Præter hæc dicunt, quod auxilium non poſſunt facere propter paupertatem in qua ſunt, propter tallagia & priſas antedictas, quia vix habent vnde ſe ſuſtentent, & multi ſunt, qui nullam ſuſtentationem habent, nec terras ſuas colere poſſunt. Præter hæc tota communitas ſenſit ſe valde grauatam, quia non tractantur ſecundum leges & conſuetudines terræ, ſecundum quas anteceſſores ſui tractati ſolebant, nec habent libertates quas ſolebant habere, ſed voluntarie excluduntur. Præter hæc communitas terræ ſe ſentit nimis grauatam de vectigali Lanarum, quod nimis eſt oneroſum, viz. de quolibet ſacco 40. ſol. & de lana fracta de quolibet ſacco ſeptem marcas. Nam lana Angliæ aſcendit fere ad valorem medietatis totius terræ, & vectigal quod eidem ſoluitur, aſcendit ad quintam partem valoris totius terræ. Quia vero communitas optat honorem & ſalutem domino noſtro Regi, ſicut tenetur velle, non videtur eis quod ſit ad bonum Regis, quod tranſeat in Flandriam, niſi plus eſſet aſſecuratus de Flandrenſibus pro ſe & pro gente ſua, & ſimul cum hoc propter terram Scotiæ, quæ rebellare incipit, ipſo exiſtente in terra, & æſtimant quod peius facient, cum certificati fuerint, quod Rex mare tranſierit, nec ſolum pro terra Scotiæ, ſed etiam pro terris alijs, quæ non ſunt adhuc modo debito ſtabilitæ. Rex ad præmiſſa reſpondit, ſe talibus non poſſe ſine ſuo conſilio reſpondere, cuius pars aliqua iam tranſiuit in Flandriam, pars aliqua Londonijs eſt relicta. Rogauit ergo per eoſdem nuncios præfatos Comites, quod ſi ſecum tranſire nollent, ſaltem regno ſuo in ſua abſentia non nocerent, ſperabat autem Deo fauente reuerti, & regnum ſuum modo debito obtinere. Duodecimo Kalendas Septembris Rex naues ingreſſus velificauit vſque Flandriam, & ſexto die ſequente applicuit iuxta Scluſam, vbi facta diſſenſione inter Porteſmuthenſes, & Gernemuthenſes ventum eſt ad pugnam. Succumbentibus Gernemuthenſibus de nauibus eorum viginti quinque incendio conſumuntur. Rex vero vt venit ad Brugiam comperit Brugenſes plus inclinatos Gallicis, quam ſibi vel ſuo domino naturali. Quapropter verſus Gandauum dirigit iter ſuum, vbi dum moraretur orta eſt diſcordia apud villam Samonem, inter villanos & Anglicos, qui armati villam ipſam multis interfectis deprædati ſunt ad magnam diſplicentiam Regis noſtri.

Rex Francorum audito aduentu Regis Anglorum in Flandriam vehementer conſternatus, ad vnius dietæ ſpacium ſe ſubtraxit.

Papa Bonifacius ſcripſit interim Principibus Alemanniæ, vt Regem Romanorum Adulphum qui nuper confœderatus fuerat Regi Angliæ, ne tranſiret in Flandriam in auxilium Regis Angliæ, bellis quibus poſſent inquietarent, & ab inuaſione Gallorum modis omnibus impedirent.

Comites Herefordiæ & Mareſcalli cum ſuis complicibus inhibuerunt theſaurario & baronibus de Scaccario, ne leuari facerent 8. denarium à populo, qui Regi conceſſus fuerat apud S. Edmundum. Induxerunt inſuper ciues Londoniarum, vt pro recuperandis ſuis libertatibus ſecum ſtarent.

Rege Angliæ in Flandria commorante, locum eius in Anglia tenuit filius suus Edwardus, adhibitis sibi tutoribus viris pronidis & discretis.

Adulphus interficitur.

Endem anno Adulphus Rex Alemanniæ, qui pactum quod pepigit cum Rege Angliæ præuaricauerat, orta dissensione inter ipsum & Albertum filium Rodulphi ducis Austriæ, belloque indicto iuxta Maguntiam corruit sauciatus. Et regnauit idem Albertus pro eo.

Bellum inter Scotos & Anglos.

Exeunte mense Augusto, cum Comes Warennæ frustratam vidisset Scotorum promissionem, misit nuncios ad Guliel. Walleys, & Scotos qui cum eo erant, qui inuitarent eos ad pacem, & pro retroactis sponderent impunitatem. Qui responderunt se ad pugnam, non ad pacem venisse. Commissum est ergo bellum iuxta pontem de Striuelin satis inconsulte, in quo plures ex Anglicis sunt perempti. Comes Warennæ custos Scotiæ fugiens ad Berwicum, commisit custodiam castri de Striuelin, Marmeduco de Twenge, qui inter paucos qui euaserant se saluauit. Senescallus Scotiæ & Comes de Lewnes videntes Anglorum stragem transfugerunt ad Scotos. Cecidit autem in hoc conflictu Hugo de Cressingham Thesaurarius Scotiæ, quem Scoti ob odium speciale excoriantes, pellem eius in particulas diuiserunt. Comes Warennæ de Berwico fugit in Angliam ad filium Regis Edwardum, post quem fugerunt & cæteri, qui in Berwico fuerant, villam Scotis relinquentes vacuam. Custodes autem castri illud tenentes viriliter defenderunt. Cum hæc agerentur à Scotis, suasum est filio Regis à consilio suo, vt Comites Herefordiæ & Marescalli vocaret, & si quo modo posset ad pacem alliceret. Qui hanc formam pacis & nullam aliam admittere voluerunt.

Articuli pacis inter regem & proceres.

Viz. quod dominus Rex magnam chartam, cum cæteris articulis adiectis, & chartam de foresta annuat & confirmet: & quod nullum auxilium vel vexationem exigat à clero vel populo in posterum, absque consilio & assensu: & quod omnem offensam Comitibus & eorum confœderatis dimittat. Articuli adiecti ad magnam chartam sunt isti. Nullum tallagium vel auxilium per nos vel hæredes nostros de cætero in regno nostro imponatur, seu leuetur sine voluntate & assensu communi, Archiepiscoporum, Episcoporum, Abbatum & aliorum Prælatorum, Comitum, Baronum, Militum, Burgensium & aliorum liberorum hominum. Nullus minister noster, vel hæredum nostrorum in regno nostro capiat Blada, Lanas, Coria, aut aliqua alia bona cuiuscunque sine voluntate & assensu illius cuius fuerint. Nihil capiatur de cætero nomine vectigalis de sacco Lanæ. Volumus etiam & concedimus pro nobis & hæredibus nostris, quod omnes clerici & laici de regno nostro habeant omnes leges, libertates, & omnes consuetudines, ita libere & integre, sicut eas aliquo tempore consueuerunt melius pleniusque habere. Et si contra illas, vel quemcunque articulum in præsenti charta contentum, statuta fuerint edita per nos vel antecessores nostros, vel consuetudines introductæ, volumus & concedimus, quod huiusmodi statuta vacua sunt & nulla in perpetuum. Remisimus etiam Humfrido de Boun Comiti Herefordiæ & Essexiæ, Constabulario Angliæ, Roberto Bigod Comiti Northfolciæ, Marescallo Angliæ, & alijs Comitibus, Baronibus, militibus, armigeris, Iohanni de Ferrarijs ac omnibus alijs de eorum societate, confœderatione & concordia existentibus, nec non omnibus viginti libratas terrarum tenentibus in regno nostro siue de nobis, siue de aliquo quocunque in capite, qui ad transfretandum nobiscum in Flandriam certo die notato vocati fuerunt, & non venerunt, rancorem nostrum & malam voluntatem, quam ex causis prædictis erga eos habuimus, & transgressiones si quas nobis vel nostris fecerint vsque ad præsentis chartæ confectionem. Et ad maiorem securitatem huius rei, volumus & concedimus pro nobis & hæredibus nostris, quod omnes Archiepiscopi Angliæ & Episcopi in perpetuum in suis cathedralibus ecclesijs, habita præsenti charta & lecta excommunicent publice, & in singulis ecclesijs suarum diœcesium excommunicari faciant, se excommunicatos denunciare bis in anno omnes, qui contra tenorem præsentis chartæ vim & effectum in quocunque articulo scienter fecerint, aut fieri procurauerint quouis modo.

Subsidium.

Missis ergo in Flandriam nuncijs ad ipsum Regem, confirmationem omnium istorum sub sigillo suo tanquam ab illo qui in arcto positus erat, & cedendum malitiæ temporis obtinuerunt. Pro confirmatione harum rerum omnium dedit populus Anglicanus Regi denarium nonum bonorum suorum. Clerus vero Cantuariensis decimum, & clerus Eboracensis quintum, quia propior damno fuit.

Anno 1298. tenuit Rex Edwardus festum natalis in Flandria apud Gandauum. Ad quem venerunt ex parte Papæ nuncij rogantes eum sub eadem forma, qua ante ex parte Papæ rogauerant Regem Franciæ, vt nuncios solemnes ad Curiam Romanam, concessa eis plena potestate tractandi, ordinandi, & perficiendi omnia, quæ pacis reformationem tange-

tangerent, destinaret, & ipse apostolicus non tanquam iudex, sed vt bonus pacis mediator in nullius præiudicium satageret ad pacem & tranquillitatem regnorum, Regum amicitiam in statum pristinum reformare. Et quia hoc absque treugis fieri non posse iudicauit summus Pontifex, ideo per hos nuncios biennales inducias, quas per Cardinales implorauerat, indixit de nouo sub pœna excommunicationis, & interdicti terrarum suarum.

Papa mediator inter reges.

Rex Angliæ perpendens se in Flandria periculose commorantem, illucque per informationem Comitis Flandriæ minus prudenter attractum, regnumque proprium intestina seditione turbatum, fiduciamque suam de Rege Romanorum per Papam sibi minus beneuolum regnum Teutoniæ turbantem frustratam, consensit in treugas indictas. Transmittunt ergo Reges vtrique solemnes nuncios cum plena potestate ad Romanam curiam, vt per mediationem apostolici, non tanquam iudicis sed amicabilis compositoris discussis negotijs, pax inter Reges & concordia reformaretur.

Nuncij ad Papam de pace.

Post hæc apud Gandauum suscitata est seditio per filios Comitis Flandriæ & villanos contra Anglicos, quorum villa per Wallenses incensa fuisset, nisi Rex accurrente ad eum Comite, concitatum impetum impedisset.

Eo tempore Comes Warennæ custos Scotiæ, ac Comites alij iuxta mandatum regium apud Eboracum conuenientes, publicata confirmatione chartarum articulorumque adiectorum versus Scotiam processerunt. Maiores Scotorum Eboracum non venientes secundum vocationem regiam se intra terræ suæ terminos tenuerunt.

Gulielmus Walleys Castrum de Rokesburia iam multis diebus obsederat, sed audito aduentu Anglorum diffugit. Comites vero regni peruenientes Rokesburgiam munito castro, & consolatis obsessis, audierunt de treugis acceptis inter Reges, & literas acceperunt à Rege de reditu suo, iubentes ne ante aduentum suum aliquid in Scotia attemptarent, per quod possent discrimen incurrere quouis modo.

Rex Angliæ reuersurus ad propria, cum venisset ad villam vocatam Ardeburgia, Scoti fere cuncti quos secum in Flandriam duxerat, ab ipso decedentes Parisius abierunt. Cumque Rex venisset in Angliam, misit ad Regem Francorum pro liberatione captiuorum iuxta formam condictam. Conuenerat nempe inter eos, vt captiui interim taxata eorum redemptione liberentur, hinc inde ea conditione, vt si pax non fuerit, redirent ad suas custodias, vel redemptionem soluerent iam taxatam. Rex vero Francorum exigit à nuncijs liberationem Iohannis quondam Regis Scotiæ, qui de suis fuerat, vt asseruit, alligatis. Rex Angliæ respondit, conuentionem tantum de illis captiuis factam, qui in werra Wasconiæ capti fuerant, hinc & inde, quapropter dilata est in annum sequentem liberatio captiuorum.

Rex Edwardus ad reprimendum Scotorum rebelliones parliamentum tenuit Eboraci, vocatisque Scotorum maioribus cum non venirent, indixit suis vt cum equis & armis parati essent Rokesburgiæ in festo S. Iohannis Baptistæ. Tempore præfixo affuit rex paratus ad proficiscendum, profectusque est cum exercitu ad quandam villam vocatam Temple historie, vbi dum moraretur, Scotorum exercitus putans Anglos confectos inedia venit prope locum. Quod rex prænoscens, processit Scotis obuiam, & nocte iam cæca in quadam campi planicie cum armato consedit exercitu. In aurora clamor factus est horribilis, tanquam Scoti castra regia occupassent. Regis dextrarius tumultuoso actus clamore, regem iam ascendentem recalcitrando deiecit, eiusque lateri calces posteriores allidens, duas ei costas confregit. Qui nihilominus ascendens equum, alium exercitum progredientem ad bellum comitari non omisit. In die beatæ Mariæ Magdalenæ commisso inter Anglos & Scotos cruentissimo bello, Scoti terga dedere, occisis ex eis 60. millibus ea die.

Parliamentum Eboraci.

Regis dua costa fracta.

Scotorum cædes.

Gulielmus Walleys & maiores Scotiæ ab isto discrimine ad nemora confugerunt. Post hæc vastata est villa S. Andreæ per Anglos, & captum castrum de Loughmaban. Cum autem venisset rex Carleolum, Comites Herefordiæ, & Marescalli, licentia accepta ad propria redierunt. Rex vero reuertendo peruenit ad Coldingham, vbi festum natalis Domini expectauit.

Hoc anno Albertus dux Austriæ contra Adulphum regem Romanorum dimicans ipsum interfecit in campo, & sibi successit in regem solemniter coronatus.

Petrus & Iacobus de Columna quondam Cardinales ab exercitu Papæ Prænestle obsessi, tandem se humiliant, & venientes ad Papam, veniam postulant de commissis.

Cardinales humiliant se.

Anno 1299. Papa Bonifacius receptis regum submissionibus, pacem & concordiam inter reges ordinauit, ita vt rex Angliæ sororem, & filius eius, filiam regis Francorum

Pax inter Reges per Papam facta.

rum ducerent, certis pro vtriusque dotibus definitis. Et ducatus Aquitaniæ in manus domini Papæ traderetur, quousque discussa vtriusque iustitia iusto domino redderetur. Et quod Rex Angliæ naues superstites cum mercibus de illis quæ raptæ fuerant, restitueret. Sed super his duobus articulis intercidit magna dilatio, Rege Francorum partem quam in Wasconia occupauerat, tradere renuente.

Petrus & Iacobus de Columna timentes iterum fugiunt, & toto tempore Bonifacij Papæ se occultant.

In principio quadragesimæ Rex Edvv. tenuit parliamentum Londonijs. In quo rogatus à Comitibus sæpe dictis, vt chartarum confirmationem renouaret, secundum quod in Scotia promiserat, post aliquas dilationes, annuit eorum petitioni, hac conditione, saluo iure coronæ nostræ in fine adiecta. Quam cum audissent Comites cum displicentia ad propria recesserunt. Sed reuocatis ipsis ad quindenam Paschæ, ad vota eorum absolute omnia sunt concessa.

Iohannes Papa mittitur.

Nuncij papales venere Cantuariam Regem rogantes, vt Iohannem quondam Regem Scotiæ suæ liberaret custodiæ, spondentes quod Regem & regnum, ab omni quod per hanc posset contingere liberationem periculo præseruarent. Quorum petitioni Rex condescendens respondit, se ipsum Iohannem tanquam seductorem, falsum & periurum ad Papam missurum. Ad quæ nuncij responderunt: Et nos cum pro tali suscipimus summo Pontifici præsentandum. Cumq; dictus Iohannes cum præfatis nuncijs venisset Doberniam, & cistæ suæ in nauem inferrentur, quidam regales qui eos ad mare deduxerant, clitellas dicti Iohannis aperiri fecerunt, in quibus inuenta est vna corona regia regni Scotorum aurea, & multa vasa aurea & argentea & pecuniæ non parua summa, quæ vniuersa Regi Angliæ sunt allata. Rex illico coronam auream offerri iussit beato Thomæ martyri, & sigillum commune Scotiæ quod repertum est ibidem inter cætera, iussit sibimet reseruari pecuniam vero totam remisit dicto Iohanni ad expensas itineris. Quod factum nuncij plurimum commendarunt. Iohannem vero in terram Balioli quam habuit in regno Franciæ transtulerunt, & ibidem sub certa prælatorum custodia reliquerunt. Post hæc & alij captiui à Regibus detenti hinc inde, secundum conditiones in treugarum possessione politas liberantur.

Scotorum Regis cista aperiuntur.

Rex Edvvardus ducit uxorem.

Rex Angliæ sororem Regis Franciæ Margaretham Cantuariæ duxit vxorem. His nuptijs interfuere, Dux Burgundiæ, Comes Britanniæ, & cuncti fere Principes nominati, qui citra Hispaniam morabantur. Cantuariensis Archiepiscopus solemnitatem matrimonij consummauit.

Edmundi mors.

Rex venit ad S. Albanum petens humiliter orationes & suffragia fratrum illius loci. Post eius recessum accessit Regina ad monasterium, & obtulit duos pannos aureos beato Albano, vbi etiam perhendinauit per tres hebdomadas cum familia magna nimis. Ante recessum suum ingressa capitulum, suscepit beneficium sororitatis cum magna deuotione.

Anno 1300. obijt sine prole Edmundus Comes Cornubiæ, filius Richardi quondam Comitis Cornubiæ & Regis Alemanniæ. Qua de causa redijt comitatus ille ad coronam. Corpus Edmundi Comitis apud Asscherugge, locum quem fundauerat est humatũ.

Rex Angliæ direxit ad Papam nuncios, qui declararent iniurias sibi irrogatas per Scotos, & eorum falsitatem manifestarent, insuper & eundem deprecarentur, ne Scotis mendacij fabricatoribus, proditoribus, & homicidis de cætero sinum aperiret protectionis, quorum fraudulenta persuasio papalem solicitudinem circumuenerat. Sed Papa cuius stomachus à corruptione Scotorum nondum digestus fuerat, Regi supplicat, necnon & mandat, vt sui contemplatione, Scotis treugas indulgeat à die omnium sanctorum vsque ad festum Pentecostes, & factum est ita.

Scotis Papa petente treuga data.

Anno 1301. natus est Regi filius ex Margaretha Regina, quem vocauit Edmundum.

Papa nuncius ce dere Francia iubetur.

Appamiensis Episcopus de conspiratione contra Regem Franciæ accusatus, & ad curiam Regis vocatus in custodia detinetur. Mense vero Februario ad mandatum Papæ liberatus, iubetur vna cum nuncio domini Papæ, regnum euacuare infra certum terminum à Rege præfixum. Quo facto Papa sic exasperatus est, vt omnes gratias à se vel suis prædecessoribus concessas Francorum Regibus reuocaret, & in eundem Regem excommunicationis sententiam fulminaret. Quam tamen Regi nemo ausus est nunciare, vel in regno Franciæ publicare. Fecit etiam Papa citari cunctos Prælatos de regno Franciæ, necnon & omnes magistros in Theologia, & in iure tam canonico quam ciuili Doctores, vt coram eo Romæ in Kalendis Nouembris comparerent. Rex vero Franciæ publico prohibuit edicto, ne quis aurum vel argentum, seu merces quascunque asportaret de regno suo, sub forisfactione omnium bonorum, adiecta nihilominus poena graui. Misitque domino Papæ nun-

nuncium dictum Petrum de Flote, qui mandata regis constantissime coram Papa prosequebatur, de cuius audacia Papa exasperatus dicto Petro respondit: Nos habemus, inquit, vtramque potestatem. Et illico Petrus pro suo domino respondit: Vtique domine, sed vestra est verbalis, nostra autem realis. Quo responso tantum excanduit ira Papæ, vt diceret se mouere contra eum cœlum & terram.

Papa gladius verbalis.

Rex Angliæ tenuit parliamentum Staunfordiæ, ad quod conuenerunt Comites & Barones cum equis & armis, eo proposito, prout dicebatur, vt executionem chartæ de foresta, dilatam hactenus extorquerent. Rex vero eorum voluntati in omnibus condescendit.

Rationes Papæ, cur Scotia non spectet ad regem Angliæ.

Eodem anno Papa direxit literas regi Angliæ, quibus asseruit regnum Scotiæ ad ius Romanæ ecclesiæ pertinere, regemque Angliæ subiectionem eius contra Deum & iustitiam, & in præiudicium sedis Apostolicæ vendicare, allegans subscriptas ratiunculas. Primo, quia cum rex Henricus pater istius obtinuisset auxilium in werra sua contra Simonem de monte forti à rege Scotorum Alexandro, ne hoc auxilium iure subiectionis cuiuslibet aut debiti petitum, aut præstitum putaretur, idem Henricus per literas suas patentes recognouit non ex debito recepisse, sed ex gratia speciali. Item ad coronationem huius regis vocatus per literas, vt ei præsentiam amicabilem in tantis solemnijs amicus exhiberet, non venit ex debito sed ex gratia speciali. Insuper pro terris de Tyndale & Penreth in regno Angliæ positis, cum rex Scotiæ ad præsentiam regis Angliæ se personaliter contulisset, eidem fidelitatem impensurus pro eisdem terris tantum in Anglia sitis, non vt rex Scotiæ, nec pro regno Scotiæ fidelitatem eandem exhibuit, quia palam coram populo protestatum est, quod pro regno Scotiæ fidelitatem aliquam regi Angliæ facere non debebat. Item quod prædictus rex Alexander reliquit puellam hæredem nomine Margaretham neptem regis Angliæ tunc minoris ætatis, cuius custodia non ad regem Angliæ velut dominum supremum peruenit: sed ad cæteros eiusdem regni Scotiæ proceres ad hoc electos. Redarguebat etiam Papa regem, eo quod post mortem dicti Alexandri regis, Scotos tanquam Acephalos & ducis suffragium non habentes, ipsos per vim sibi subiugauit & metum, in præiudicium & grauamen non modicum Romanæ ecclesiæ, adijciens, quod cum dominus Papa officium legationis alicui committit exequendum in regno Angliæ, causa solutionis decimæ, vel etiam quauis alia causa rationabili, & huiusmodi legatio literis & priuilegio speciali dictæ sedis apostolicæ ad dictum regnum Scotiæ se non extendat, resistendum est & obstandum huiusmodi legationi, prout tempore fœlicis recordationis contigit euidenter. Nam legatus iste ad prædictum regnum Scotiæ aliquatenus admissus non fuit, donec per literas apostolicas speciales, sibi legationis officium fuit in eodem commissum. Item addidit, quod regnum per beati Petri Apostoli venerandas reliquias, non sine superni dono muneris conuersum extitit ad fidei Catholicæ vnitatem. Et qualiter etiam antiquis temporibus Eboracensis Archiepiscopus qui tunc erat, mota per eum super iure metropolitano aduersus Prælatos Scotiæ quæstione, pro se nequiuit sententiam obtinere.

His propositis monuit Papa Regem per literas suas, quod Episcopos, Abbates, Electos, & omnes alios regni Scotiæ, quos detinebat captiuos in carcere, libere abire permitteret. Et quod officiales suos de regno Scotiæ memorato reuocaret, quos in præiudicium & iniuriam, & graue scandalum fidelium populorum, & oppressionem iustorum, in dicto regno statuerat, & ordinauerat, ita quod acceptior & gratior fieret Deo, & fauorem apostolicæ sedis in hoc sibi acquireret plenius. Et si in eodem regno Scotiæ vel aliqua eius parte, ius aliquod habere se assereret, per procuratores & nuncios suos ad hoc specialiter constituros, cum omnibus iuribus & munimentis huiusmodi negotium tangentibus, ad sedem apostolicam destinaret, super præmissis plene complementum iustitiæ recepturus.

Litera regis ad Papam de iure suo in Scotiam.

Rex Angliæ literis Apostolicis ex deliberato apud Lincolniam conuocato consilio, pro iure suo declarando, literam huius tenoris rescripsit centum sigillis signatam. Sanctissimo in Christo patri domino B. diuina prouidentia S. Romanæ ecclesiæ summo Pontifici, Edw. Dei gratia rex Angliæ, dominus Hyberniæ, dux Acquitaniæ, salutem & deuota pedum oscula beatorum. Infrascripta non in forma, nec in figura iudicij, sed omnino extra iudicium proferenda, sanctæ paternitatis vestræ conscientiæ vobis transmisimus exhibenda.

Altissimus inspector cordium vestræ scrinio memoriæ indelebili stylo nouit inscribi, quod antecessores & progenitores nostri reges Angliæ, iuris superioris & directi dominij ab antiquissimis retro temporibus regno Scotiæ, & omnibus ipsius regibus in tem-

temporalibus, & annexis eisdem pro regno Scotiæ, & eiusdem proceribus à quibus habere volebant, legalia homagia receperunt, & omnibus ipsius Regibus in temporalibus & annexis eisdem præfuerunt, & ab eisdem pro regno Scotiæ & eiusdem proceribus à quibus habere volebant, legalia homagia receperunt, & fidelitatis debita iuramenta. Nos iuris & dominij possessionem continuantes pro tempore nostro, eadem tam à Rege recipimus, quam à proceribus ipsius regni. Quinimo tanta iuris & dominij prærogatiua super regnum & eiusdem Regem gaudebant, quod regnum ipsum suis fidelibus conferebant. Reges etiam ex iustis causis amouebant, & constituebant sub se loco ipsorum alios regnaturos, quæ proculdubio notoria fuisse, & esse creduntur apud omnes, licet aliud forsan paternis vestris auribus per pacis æmulos, & rebellionis filios fuerit falsa insinuatione suggestum. A quorum machinosis & imaginarijs figmentis, vt vestræ sanctitatis oculus auertatur suppliciter quæsumus, & paternam clementiam & excellentiam deuotis affectibus exoramus. Sub temporibus Hely & Samuelis Prophetæ vir quidam strenuus & insignis

Brutus rex. Brutus nomine, de genere Troianorum post excidium vrbis Troiæ cum multis nobilibus Troianorum applicuit in quandam insulam tunc Albion appellatam, quæ tunc temporis solos gigantes habitatores habuit. Quibus deuictis & occisis eam de nomine suo Britanniam, sociosque suos Britones appellauit. Qui moriturus regnum suum tribus filijs suis

Locrinus. delegauit. Locrino primogenito, dedit illam partem, quæ quondam Loegria, nunc vero

Albanactus. Anglia nominatur. Albanacto filio natu secundo, dedit Albaniam, quæ nunc Scotia vo-

Camber. citatur, Cambro vero tertio filio dedit Cambriam, quæ modo Wallia nomen habet, reseruata Locrino seniori regia dignitate. Biennio post mortem Bruti applicuit in Albania Rex Hunnorum Humber nomine, qui Albanactum fratrem Locrini peremit. Quem mox Locrinus fugere compulit ad fluuium, in quo submersus est, qui ab eius prænomine

Dunwallus. nunc vsque Humber dicitur. Et sic Albania deuoluitur ad Locrinum. Ex post Dunwallus Rex Britonum, Staterium Regem Scotiæ sibi rebellem occidit, & terram in deditionem

Belinus. accepit. Item duo filij Dunwallonis siue Dunwalli, s. Belinus & Brennius inter se regnum

Arthurus. patris sui diuiserunt, ita quod Belinus senior, diadema insulæ cum Britannia, Wallia & Cornubia possedit. Brennius vero accepit Scotiam sub eo regnaturus. Item Arthurus Rex Britonum famosissimus, Scotiam sibi rebellem subiecit, & fere totam gentem deleuit. Et ex post quendam nomine Anguselum præfecit in Regem Scotiæ, qui in famoso suo conuiuio apud vrbem legionum celebrato, seruitium pro regno suo exhibens debitum, gladium Arthuri detulit coram eo, & successiue omnes Reges Scotiæ Regibus Britonum subiecti fuere. Succedentes autem Reges Angliæ in eadem insula, ipsius monarchiam &

Edwardus. dominium possedere. Edwardus dictus senior, filius Alfredi Regis Angliæ, Scotorum, Cumbrorum & Stregwallorum Reges tanquam superiori domino subiectos habuit &

Ethelstanus. submissos. Edelstanus Rex Angliæ Constantinum Regem Scotorum sub se regnaturum constituit, dicens, gloriosius esse Regem facere, quam Regem esse. Et est dignum memoria, quod idem Adelstanus interdicente S. Iohanne de Beuerlaco quondam Archiepiscopo Eborum, Scotos rebellantes ei deuicit. Qui gratias agens Deo beatoque Iohanni deprecatus est, vt interueniente beato Iohanne præfato ei aliquod signum euidens ostenderetur, per quod tam succedentes quam præsentes cognoscere possent, Scotos Anglorum

Ioh. de Beuerlaco miraculum. regno iure debere subijci. Et videns quosdam scopulos prope Dunbar in Scotia, extracto gladio percussit prominentiorem scopulum. Et mox silex ictu mucronis, virtute Dei ira cauata fuit, vt mensuram vlnæ in longitudine contineret. Quod miraculum velut omni hebdomada per totum annum in legenda S. Iohannis, in rei gestæ memoriam recitatur, quando seruitium fit de S. Iohanne in Beuerlacensi ecclesia.

Item Constantinus Rex Scotorum, & Eugenius Rex Cumbrorum ad prædictum Regem Angliæ Ethelstanum, post aliquam dissentionem inter eos habitam venientes, se cum suis regnis Ethelstano dedidere, cuius facti gratia filium Constantini ipse Ethelstanus de sacro fonte suscepit.

Edredus. Item Edredo Regi Angliæ, Scoti sine bello se subdiderunt, & eidem Regi Edredo tanquam domino fidelitatem iurauerunt, quodam Iricio Rege super eos constituto. Item

Edgarus. cum Edgarus Rex Angliæ Regem Scotorum Kinadium & Cumbrorum Malcolinum, Regem Insularum Malkerium, & alios quinque subregulos, s. Dunenaldum, Syfoth, Hunewaldum, Iacob & Inchillum subiugasset, & remigando per fluuium Dee iuxta Cestriam in quadam die prope proram sedisset, & nauim ipsemet gubernasset, fertur ipsum dixisse, successores suos posse gloriari se Reges Anglorum esse, cum tanta honoris prærogatiua fruerentur, quod subiectam haberent tot Regum potentiam. Post dictum Edgarum

S. Edwardus rex & martyr. Egelredus. regnauerunt successiue Reges Angliæ. S. Edwardus martyr, Egelredus frater eius, Edmun-

mundus dictus Yrenside filius Egelredi, & Cnutus, qui eorum temporibus regnum Scotiæ in sua subiectione pacifice tenuerunt. *Edmundus. Cnutus.* Hoc duntaxat excepto, quod decimoquinto anno Cnuti prædicti, idem Cnutus Scotiam rebellantem expeditione illuc ducta regem Scotiæ Malcolinum paruo subegit negotio, subditusque est eidem præfatus Malcolinus. Cui Haraldus filius eiusdem Cnuti, & Hardecnutus frater eius, vnus post alium reges Angliæ successerunt, *Haraldus. Hardecnutus.* quibus sic regnantibus subiectionem pacificam regni Scotiæ habuerunt. Item S.Edwardus rex Angliæ regnum Scotię Malcolino filio regis Cumbrorum dedit de se tenendum. *S.Edmundus confessor.* Item Gul. Bastardus rex Angliæ à Malcolino rege Scotiæ tanquam à suo homine sibi subdito recepit homagium. *Gul.Conquestor.* Item Guliel. Rufo regi Angliæ Malcolinus rex Scotorum iuramento fidelitatis subiectus fuit. *Gul. Rufus.* Item prædictus Gul. Dunwaldum de regno Scotiæ, ex iustis causis amouit, & Duncanum filium Malcolini regno Scotiæ præfecit, & recepit ab eo fidelitatem & iuramentum. Dictoque Duncano dolose perempto, dictus rex præfatum Dunwaldum, qui iterum regnum Scotiæ inuaserat, amouit ab eodem, & Edgarum filium dicti Malcolini regem Scotiæ constituit, & regnum illud donauit eidem. Cui successit Alexander frater Edgari consensu regis Angliæ Henr. 1. fratris dicti regis Gul. Rufi. *Henricus I.* Item Matildi Imperatrici, filiæ & hæredi regis Henrici prædicti, Dauid rex Scotiæ fecit homagium. *Matildis I.* Item regi Angliæ Stephano, Henr. filius dicti regis Dauid homagium fecit. *Stephanus.* Item Rex Scotorum Gul. pro regno Scotiæ, & Dauid frater eius, & Comites & Barones regni Scotiæ, deuenerunt homines regis Henr. filij regis Angliæ Henr. 2. in crastino coronationis prædicti Henrici, filij regis Angliæ Henrici 2. patre viuente, etiam fidelitatem ei iurauerunt contra omnes homines, salua fidelitate patri viuenti. *Henricus 2.* Anno vero 20. regni regis Henrici prædicti 2. prædictus Guliel. rex Scotiæ rebellare incipiens, venit in Northumbriam cum exercitu magno, & exercuit in populo stragem magnam. Cui occurrentes milites Comitatus Ebor. ipsum ceperunt, & dicto Henrico regi Angliæ reddiderunt. Anno sequenti 15. Kalend. Martij, idem rex Guliel. permissus est libere abire. Et eodem anno 17. Kalend. Septembris, idem Gul. Rex Scotorum, de consensu Prælatorum, Comitum & Baronum, procerum, & aliorum magnatum regni Scotiæ domino suo Henrico Regi Angliæ filio Matildis Imperatricis suis literis patentibus cauisse noscitur, quod ipse, & hæredes & successores sui reges Scotię, Episcopi & Abbates, Priores, Comites, & Barones, & alij homines regni Scotiæ, de quibus dominus Rex Henricus habere voluerit, facient domino Regi homagium, fidelitatem, & ligeamentum, & vt ligeo domino suo contra omnem hominem obedient. Et in signum subiectionis capellum suum, & Sellam atque lanceam, super altare beati Petri Eborum obtulit. *Signum subiectionis regis Scotiæ.* Quæ in eadem ecclesia vsque in hodiernum diem remanent & seruantur. Item Episcopi, Comites, & Barones regni Scotiæ conuencionauerunt, vt verbis vtamur huiusmodi conuentionis, domino regi Angliæ, & Henrico filio eius prædictis, quod si rex Scotiæ aliquo casu à fidelitate regis Angliæ & conuentione prædicta recederet, ipsi cum rege Angliæ tenebunt, sicut cum ligeo domino suo contra regem Scotiæ, quousque ad fidelitatem regis Angliæ redeat. Quam quidem compositionem, fœlicis recordationis Gregorius Papa Quintus in diuersis rescriptis, regibus Angliæ & Scotiæ directis, mandauit firmiter obseruari, *Gregor. Papa 5.* continentibus etiam quod Gulielmus & Alexander reges Scotiæ, regibus Angliæ Henrico, & Henrico, ligeum homagium & fidelitatem facerent, quæ tenentur successoribus eorum, Comitibus & Baronibus regni ipsius, sibi & successoribus suis exhibere. Et item, quod cum idem rex Scotiæ homo ligeus sit ipsius Henrici regis Angliæ, & eidem præstiterit fidelitatis iuramentum, ad quod se principaliter astringit, in ipsius regis & regni Angliæ detrimentum, nihil debeat penitus attemptare. Et Papa Clemens scribens regi Angliæ pro Iohanne Episcopo S. Andreæ expulso ab Episcopatu suo per regem Scotiæ, inter cætera rogabat, quod Gul. Regem Scotiæ moneret & induceret, & si necesse foret districtione regali, qua ei præminebat, & de concessa suæ regiæ celsitudini potestate compelleret, vt dicto Episcopo omnem rancorem remitteret, & Episcopatum suum in pace habere permitteret. Et præter conuentionem prædictam in ecclesia beati Petri Eborum, coram prædictis Regibus Angliæ & Scotiæ, Dauide fratre suo & vniuerso populo, Comitibus, & Baronibus, milites de terra Regis Scotiæ, iurauerunt Regi Angliæ Henrico, & Henrico filio suo, & hæredibus eorum fidelitatem contra omnem hominem, sicut Ligeis dominis suis. Et idem Guliel. Rex Scotiæ ad mandatum Regis prædicti venit apud Northamptonam, ad parliamentum domini sui, adducens secum omnes Episcopos, Abbates & Priores totius regni sui. Venit etiam ad eiusdem Regis mandatum in Normanniam. Et idem Guliel. Rex post decessum Regis Henrici veniens Cantuariam, Regi Angliæ Richardo filio & hæredi dicti Henrici fecit homagium. Quo Richardo defuncto sæpedictus Guliel. Iohanni Regi Angliæ fratri

& hæredi dicti Richardi, extra ciuitatem Lincolniæ super quendam montem in conspectu omnis populi fecit homagium, & iuramentum fidelitatis super crucem Cantuariensis Archiepiscopi Huberti, & eidem domino suo per chartam suam concessit, quod Alexandrum filium suum, sicut hominem ligeum suum maritaret, promittendo firmiter in charta eadem, quod idem Gulielmus Rex Scotiæ, & Alexander filius suus Henrico filio Iohannis regis Angliæ tanquam ligeo domino suo contra omnes homines mortales fidem & fidelitatem tenerent. A quo quidem Guliel. rege Scotiæ postmodum, pro eo quod desponsauerat Comiti Boloniæ præter regis Iohannis domini sui assensum, pro transgressione & temeraria præsumptione huiusmodi debitam satisfactionem suscepit. Item Alexander Rex Scotiæ sororius noster Regi Angliæ patri nostro, pro regno Scotiæ, & postea nobis fecit homagium. Vacante deinde regno Scotiæ per mortem Alexandri regis illius, & subsequenter per mortem Margarethæ eiusdem Scotiæ reginæ & dominæ, proneptis nostræ, Episcopi, Abbates, Priores, Comites & Barones, & cæteri nobiles, & communitates totius regni Scotiæ ad nos tanquam ad defensionem, ducem, aurigam, capitaneum, & dominum capitalem eiusdem regni sic vacantis, gratis & spontanea voluntate accedentes, prout tenebantur de iure, ius nostrum progenitorum & antecessorum nostrorum, ac possessionem superioris ac directi dominij in regno eodem, & ipsius regni subiectionem, ex certa scientia pure, & simpliciter, & absolute recognouerunt, & præstitis ab eis nobis tanquam superiori & directo domino Scotiæ debitis & consuetis fidelitatis iuramentis, ac ciuitatibus, burgis, villis, castris & cæteris mansionibus eiusdem regni in manu nostra traditis, ad custodiam eiusdem regni, certos de iure nostro regio officiales & ministros deputauimus, quibus ipsi tempore vacationis huius fuerant concorditer obedientes, & intendentes regijs nostris præceptis & mandatis. Postmodum autem diuersæ personæ super successione in dictum regnum Scotiæ iure hæreditario inter se contendentes, ad nos tanquam ad superiorem dominum regni Scotiæ accesserunt, petentes, super successione regni prædicti sibi per nos exhiberi iustitiæ complementum. Volentes & expresse consentientes coram nobis tanquam superiore & directo domino, in omnibus ordinandis stare & obtemperare. Ac demum sententialiter propositis & sufficienter auditis, rimatis, examinatis ac diligenter intellectis partium iuribus, finaliter in præsentia omnium prælatorum & nobilium, quasi totius regni Scotiæ, & de voluntate & assensu expresso eorundem procedentes, Ioh. de Baliolo debite præfecimus in regem Scotorum, quem tunc in successione eiusdem regni hęredis iura inuenimus habere potiora. Qui quidem Pręlati, Comites & Barones, communitates ac cęteri regni ipsius incolę, sententiam nostram acceptauerunt, approbauerunt, & ipsum Iohan. de mandato nostro, virtute huius iudicij in regem suum admiserunt. Ac idem Ioh. Rex Scotię pro regno suo prędicto, nobis homagium debitum & consuetum fecit, & fidelitatis iuramentum præstitit, & ex tunc, tam in parliamentis quam consilijs nostris tanquam subditus noster alius de regno interfuit, & nostri tanquam domini sui superioris beneplacitis & mandatis in omnibus obediens & intendens extitit, quousque idem Iohannes Rex Scotiæ, & Prælati, Comites & Barones, nobiles, communitates & cæteri incolæ, maiores eiusdem regni ex præconcepta malitia, & prælocuta, ac præordinata proditione, communicato consilio cum tunc inimicis nostris capitalibus & notorijs amicitias copularunt, ac pactiones, conspirationes & coniurationes in exhæredationem nostram, & hæredum nostrorum, ac regni nostri contra debitum homagium in crimen læsæ maiestatis nequiter incidendo, fidelitatis iuramentum inierunt cum eisdem. Verum cum præmissa relatio & fama publica ad aures nostras deuenissent, volentes futuris periculis præcauere, quæ ex his & alijs possent nobis, regno nostro, & regni nostri incolis verisimiliter prouenire, pro assecuratione regni nostri accessimus ad confinium regni vtriusque pluries mandantes eidem Ioh. tunc Regi Scotiæ, vt ad certa loca in confinio prædicto ad nos accederet, super præmissis & alijs assecurationis, statum, tranquillitatem & pacem regni vtriusque contingentibus tractaturus. Qui spretis mandatis nostris, in sua persistens perfidia ad bellicos apparatus, cum Episcopis & Prælatis, Comitibus & Baronibus regni Scotiæ, ac etiam alijs exteris conductitijs, contra nos, regnum nostrum, & regni nostri incolas hostiliter se conuertens, accinxit, & ad hostiles aggressus & incursus procedens regnum nostrum inuasit, & quasdam villas regni nostri Angliæ, per se & suos deprædatus est, easque vastauit incendio, homines nostros interfecit, & nonnullis nautis nostris per eos peremptis, naues hominum nostrorum regni Angliæ comburi fecit, è vestigio aggredi, redditisque nobis homagio & fidelitate tam pro se, quam alijs quibuscunque regni sui incolis per literas eiusdem Regis, verba offensionum exprimentes, & inter alia verba diffidationis continentes. Comitatus

tus

nus noſtros Northumbriæ, Cumbriæ, & Weſtmerlandiæ regni noſtri Angliæ, congregato exercitu ingenti, hoſtiliter per ſe & ſuos inuaſit, ſtragem innumeram hominum noſtrorum, iucendia monaſteriorum, eccleſiarum & villarum inhumane perpetrando, & patriam vndique depopulando, inſantes in cunabnlis, mulieres in pucrperio decubantes gladio trucidarunt, & quod auditu horrendum eſt, à nonnullis mulieribus mamillas atrociter abſciderunt, paruos clericulos primam tonſuram habentes, & Grammaticam addiſcentes, ad numerum circiter ducentorum in ſcholis exiſtentes obſtructis oſtijs ſcholarum igne ſuppoſito cremauerunt. Nns quoque cernentes tot damna, opprobria, facinora & iniurias, in exhæredationem noſtram, & deſtructionem populi noſtri proditionaliter irrogari, nec valentes ratione iuramenti, quoad conſeruationem iurium coronæ regni noſtri ſumus aſtricti, præmiſſa facinora vlterius concelare, nec noſtra relinquere indefenſa, eum per leges ipſum Iohannem tunc regem Scotiæ, gentemque ſuam nobis ſubditam iuſtificare non poſſemus, nec ipſum regnum Scotiæ, quod à longiſſimis temporibus, ſicut ſuperins exprimitur, nobis & progenitoribus noſtris fœodale extitit in cauſis præmiſſis, contra dictum Iohannem & gentem Scotorum vires potentiæ noſtræ extendimus, pront de iure nobis licuit, & proceſſimus contra ipſos tanquam hoſtes noſtros & proditores. Subiecto itaque regno Scotiæ, & iure proprietatis noſtræ ditioni ſubacto, præfatus Iohannes quondam rex Scotiæ, ipſum regnum Scotiæ quatenus de facto tenuit, ſponte, pure, & abſolute reddidit in manum noſtram, proditiones & ſcelera memorata coram nobis & proceribus noſtris publice recognoſcens. Quo peracto, præfati Comites & Barones, nobiles & communitates regni Scotiæ, quos ad pacem noſtram regiam ſuſcepimus, ſubſequenter homagia & fidelitates nobis tanquam immediato domino, ac proprio eiuſdem regni Scotiæ nobis fecerunt & præſtiterunt, ac etiam redditis nobis eiuſdem regni ciuitatibus, villis, caſtris, munitionibus ac cæteris locis omnibus, ad dictum regnum ſpectantibus, officiales noſtros & miniſtros ad regimen eiuſdem regni Scotiæ præfecimus iure noſtro. Cnmqne iure pleni dominij in poſſeſſione eiuſdem regni exiſtere dinnſcamur, non poſſumus nec debemus, inſolentiam ſubditorum noſtrorum rebellium, ſi quos inuenerimus, præminentia regia prout expedire viderimus reprimamus. Quia vero ex præmiſſis & alijs conſtat euidenter, & notorium exiſtit, quod prælibatum regnum Scotiæ, tam ratione poſſeſſionis, quam proprietatis ad nos pertinet pleno iure, nec quicquam fecerimus vel cauerimus ſcripto vel facto ſicuti nec poſſumus, per quæ iuri ac poſſeſſioni prædictis debeat aliqualiter derogari: Sanctitati veſtræ humiliter ſupplicamus, quatenus præmiſſa prouida meditatione penſantes, ex illis veſtrum motum animi dignemini informare, ſuggeſtionibus contrarijs æmulorum in hac parte nequaquam fidem adhibendo, quinimo ſtatum noſtrum, & iura noſtra regia ſupradicta, habere velitis ſi placeat promptis affectionibus commendata.

Quantum vero ad hoc quod Papa petiuit, qnod ſi rex Angliæ ius haberet in regno Scotiæ, vel in aliqua eius parte, procuratores & inſtructos mitteret, & fieret eis iuſtitiæ complementum, rex per ſe noluit reſpondere. Sed hoc commiſit Comitibus alijſque terræ proceribus, qui ſuper hoc domino Papæ huius tenoris literas reſcripſerunt.

Sancta Romana iure eccleſia, per cnius miniſterium fides Cathnlica in ſuis actibus cum ea vt firmiter credimus & tenemus maturitate procedit, quod nulli præiudicare, ſed ſingulorum iura conſeruari velit illæſa. Sane conuocato nuper per ſereniſſimum dominum noſtrum Edwardum, Dei gratia regem Angliæ illuſtrem, parliamento apud Lincolniam generali, idem dominus noſter quaſdam literas apoſtolicas, quas ſuper certis negotijs conditionem & ſtatum regni ex veſtra parte receperat in medio exhiberi, ac ſerioſe nobis fecit exponi. Quibus auditis & diligentius intellectis, ita ſenſibus admiranda quam hactenus inandita in eis audiuimus contineri. Scimns enim pater ſanctiſſime, & notorium in partibus noſtris, ac nonnullis alijs non ignotum, qund à prima inſtitutione regni Angliæ, Reges eiuſdem regni tam temporibus Britonum, quam Anglorum, ſuperius & directum dominium regni Scotiæ habuerunt in poſſeſſione, vel capitanei ſuperioritatis & recti dominij ipſius Scotiæ ſucceſſiuis temporibns extiterunt, nec vllis temporibus ipſum regnum in temporalibus pertinuit, vel pertinet quouis modo ad eccleſiam ſupradictam. Quinimmo idem regnum Scotiæ progenitoribus dicti regni noſtri regibus Angliæ, atqne ſibi fœodale extitit ab antiquo. Nec etiam Reges Scotorum & regnum, alijs quam Regibus Angliæ ſubſuerunt, vel ſubijci conſueuerunt, neque Reges Angliæ ſuper iuribus ſuis in regno prædicto, aut alijs ſuis temporalibus coram aliquo iudice eccleſiaſtico, vel ſæculari, ex præeminentia ſtatus ſuæ regiæ dignitatis & conſuetudinis cunctis temporibus irrefragabiliter obſeruatæ, reſponderunt, aut reſpondere debe- *Litera Comitum ad Papam.*

bant. Vnde habito tractatu & deliberatione diligenti super contentis in literis vestris memoratis, communis, concors, & vnanimis omnium nostrum & singulorum consensus fuit, & erit inconcusse Deo propitio in futurum, quod præfatus dominus noster Rex super iuribus regni Scotiæ, aut alijs suis temporalibus nullatenus respondeat iudicialiter coram vobis, nec iudicium subeat quoquo modo, aut iura sua prædicta in dubium quæstionis deducat, nec ad præsentiam vestram procuratores aut nuncios ad hoc mittat, præcipue cum præmissa cederent manifeste in exhæredationem iuris coronæ regni Angliæ, & regiæ dignitatis, ac subuersionem status eiusdem regni notoriam, necnon & præiudicium libertatis, consuetudinum & legum paternarum, ad quarum obseruationem & defensionem debito præstiti iuramenti astringimur, & quæ manu tenebimus toto posse, totisque viribus cum Dei auxilio defendemus. Nec etiam permittimus, nec aliqualiter permittemus sicut non possumus, præmissa tam insolita, tam indebita, præiudicialia, & alias inaudita, prælibatum dominum nostrum Regem etiam si vellet facere seu modo quolibet attemptare. Quocirca sanctitati vestræ reuerenter & humiliter supplicamus, quatenus eundem dominum nostrum Regem, qui inter alios Principes orbis terræ catholicum se exhibet, & Romanæ ecclesiæ deuotum, iura sua, libertates, & consuetudines & leges prædictas absque diminutione & inquietudine pacifice possidere, ac illibata persistere benignius permittatis.

Edouardi profectio in Scotos. In festo Pentecostes finitis treugis, quæ cum Scotis initæ fuerant, rex circa festum S. Iohannis Baptistæ in Scotiam cum exercitu profectus est. Qui dum in Scotia hyemaret, suu multos equos nobiles amiserunt pabulo deficiente.

Anno 1302. Rex ad instantiam Regis Francorum cuius sororem duxerat, Scotis treugas vsque ad festum omnium sanctorum concessit. Et idcirco ordinatis rebus Scotiæ reuersus est in Angliam.

Papa regem Anglorum in Gallos concitat. Eo tempore Papa Bonifacius per literas suas Regem Anglorum interpellauit, vt Regi Francorum guerram commoueret, pollicens sibi ingens subsidium. Sed Rex Angliæ alias domini Papæ affectus expertus, rem distulit, malens recuperare sua per viam aliam, si quo modo posset.

Post festum omnium sanctorum elapsis treugis concessis Scotis, rex Angliæ Iohannem de Segraue militem nobilem cum armata manu misit in Scotiam, committens ei eiusdem terræ custodiam.

Burdegallia se in libertatem vendicat. His diebus ciues Burdegalenses non ferentes Gallicorum dominium, illos de ciuitate sua contra natale dominium expulerunt.

Scotia subacta. Anno 1303. Scoti duce Gul. Walleys cœperunt rebellare contra Regem Angliæ, propter quod Rex cum exercitu ingressus Scotiam totam terram peruagatur, nemine apertæ pugnæ sibi copiam faciente.

VVasconia regi Angliæ restituta. Eodem anno rex Francorum ob detensionem Wasconiæ iniustam, timens sibi à rege Angliæ per dominum Papam ad hoc instigato guerram parari, vt eius sibi amicitiam compararet, quicquid Wasconiæ tenebat in manu sua eidem sponte restituit, prout videbatur ignorantibus veritatem. Tunc etiam & Burdegallia regi Angliæ sponte se subiecit.

Io. Segraue à Scotis vulneratus. Hoc anno Scoti latentes in insidijs Iohannem de Segraue cum paucis armatis equitantem subito inuaserunt, & ipsum Iohannem ab eis grauiter vulneratum, cum nonnullis alijs militibus, commisso cruento conflictu ceperunt. Sed inopinato superuenientes milites alij de Anglorum cohortibus, ipsum Iohan. à suis ereptum custodibus abduxerunt. Dum hæc omnia fierent, miles quidam nobilis dictus Robertus de Neuill solemnia missarum audiens (erat enim dominica prima quadragesimæ) quæ gesta fuerant penitus ignorabat. Post missam vero egressus, cum audisset à redeuntibus Scotos in Anglos præualuisse, mox illuc cum suis properans, multos peremit multosque fugauit, & captiuos aliquos secum reduxit. *Missa saluas facta bello.* Nec de his qui missæ cum eo interfuerant, quisquam captus fuit aut grauiter vulneratus, sed neque eorum vnus solus. Comes Marescalli offensus fratri suo Iohanni, captans Regis beneuolentiam omnes terras suas Regi donauit, ita vt ei adiectis mille libratis terrarum redonarentur ad vitam.

Rex Angliæ audita rebellione Scotorum ex edicto publico exercitum adunauit, & à Rokesburgo progrediens paruis dietis, totam terram vsque Catenesiam, quæ est in finibus Scotiæ perlustrauit nemine resistente. *Scoti pacem petunt.* Videntes itaque Scoti, se non posse resistere, pacem Regis humiliter petierunt. Et vt permitteret, quod possent dato pretio redimere terras suas ab his quibus Rex eas contulerat, quorum precibus Rex acquieuit, & rediens castrum de Strineline, quod quidam de Scotis tenuerunt, per suos obsedit, ipse vero apud Dumfermelyn hyemauit.

Circa

Circa festum S. Iohannis Baptistæ milites quidam in præsentia cleri & populi Parisius congregati, Papæ Bonifacio imposuerunt plura enormia, puta hæresim, simoniam & homicidia. Propter quæ per regem Franciæ appellatum est contra eum ad illum cuius intereſt, donec conuocato consilio, se à criminibus purgaret obiectis.

Papa Bonifacius accusatus.

Bonifacius Papa sibi timens, Anagniam originis suæ vrbem venit, & tutelæ ciuium se commisit. Quo peruenientes regis familiares Franciæ, vna cum fautoribus Cardinalium Columpnensium comprehenderunt Papam, & in equum effrenem posuerunt, ad caudam versa facie, & sic discurrere fere ad nouissimum halitum coegerunt, & tandem pene fame necauerunt, donec eum populus Anagn. liberasset. Reuera cum persecutores eum in quodam palatio reclusissent, ad decem millia populi ciuitatis concurrerunt, & palatium infregerunt, & expulsis atque peremptis custodibus liberauerunt, & Romam cum armatorum multitudine perduxerunt. Cumq; peruenisset ad S. Petrum, ex timore quem conceperat quando captus fuit, & mœrore rerum inæstimabilium perditarum cito defecit. Et sic completa est in eo prophetia prædecessoris sui, qui dixit: Ascendisti vt Vulpes, regnabis vt Leo, morieris vt Canis. Cui successit Benedictus II. natione Lumbardus. Columpnienses de suis latibulis emergentes, venerunt ad Papam Benedictum misericordiam implorantes, quos ille benigne suscipiens clementer absoluit, atque bonorum suorum tribuit facultatem.

Bonifacius male tractatus.

Anno 1304. tenuit rex Natale apud Dunfermelyn in Scotia, cui interfuit exercitus Anglicanus. Transacta hyeme rex ad obsidionem castri de Striuelyn accedens personaliter, diuersis præparatis machinis, illud solito fortius impugnauit. Obsessi vero castrum fortiter defendentes cum machinis plurimos occiderunt. Quadam die cum rex considerando obequitaret, & infra iactum balistarum incaute venisset, iaculum quoddam de castro emissum superiori eius armaturæ affixum est, sine vlla sui corporis læsione. In quod extractum rex expuens, conuersa ad castrum facie, celsa voce ei qui iaculum illud emiserat, ostenso telo suspendium minabatur. Tandem in die beatæ Margarethæ, obsessi pure & simpliciter se dedidere regiæ voluntati. Quorum capitaneum Gul. Olifordi militem misit ad turrim Londoniarum. Reliquos ad alia castra diuersa.

Stryuelin castrum obsessum.

Rex Edw. subacta Scotia, commissaque eius custodia Iohanni de Segraue, in Angliam est reuersus. Cumque venisset Eboracum, iussit sessionem Iustitiariorum qui dicuntur de banco, & Scaccarium quæ iam septennio manserant Eboraci, transferri Londonias ad antiquum locum.

Papa Benedictus considerans pium esse, ouem errantem etiam licet inuitam ad ouile reducere, regem Francorum non petentem à sententia excommunicationis per prædecessorem suum lata in eum, absoluit.

Francorum rex absolutus.

Nonis Iulij obijt Papa Benedictus Perusij, post cuius obitum cum Cardinales in electione summi Pontificis dissiderent, à ciuibus secundum constitutionem Gregorij 10. includuntur.

Rex Edw. fecit Petrum de Gauerston abiurare regnum Angliæ, quia dedit filio suo malum consilium.

Anno 1305. Gul. Walleys qui Scotiam commouerat frequenter ad rebellionem per milites regis captus est, & Londonias vsque deductus, vbi iudicialiter condemnatus, trahitur, suspenditur, & vltimo decollatur. Cuius caput Londonijs in loco eminenti figitur super palum, corpus in Scotiam reportatum, diuisum est in quartas, quæ in diuersis vrbibus suspenduntur.

Circa dies istos, Bertrandus Burdegalensis Archiepiscopus natione Vasco, in Papam electus, Clemens 5. dictus est. Qui mense Octobri in Lugduno, conuenientibus illuc Cardinalibus, regeque Francorum Philippo suam exhibente præsentiam, papali diademate coronatur.

Clement 5. fit Papa.

Rex autem Angliæ misit domino Papæ omnia vtensilia, quibus ministrabantur in camera, & in mensa ex auro puro per Episcopos Lichfeldensem & Wigorniensem & Comitem Lincolniæ. Porro dominus Papa Episcopum Dunelmensem, dominum Antonium Beek propter dapsilitatem & cordis magnificentiam, quas in eo reperit, fecit Patriarcham Ierosolomitanum, & electos Eborum & London. remisit ad propria confirmatos. In illo tempore Papa concessit regi Angliæ decimas ecclesiasticas per biennium pro negotio terræ sanctæ, sed tamen in vsus alios expendebantur. Dominus vero Papa, attendens quod charitas incipit à se ipsa, primo fructus sibi per totam Angliam reseruauit, inductus per auaritiam Episcoporum regni Angliæ postulantium, primas vacationes per annum in suis diœcesibus sibi concedi. Nempe summus Pontifex aduertens, quia quod petit inferior,

ferior, postulare potest & superior, appropriauit sibi ipsi per triennium omnes prouentus de primo vacantibus ecclesijs per totam Angliam, videlicet de primo anno primos fructus tam de Episcopatibus, Abbathijs, prioratibus & præbendis, personatibus, vicarijs, quam de cæteris minutis beneficijs. Hoc anno misit rex Franciæ ad regem Angliæ, rogans vt Flandrenses ab Anglia expelleret, sicut & ipse ad suam instantiam Scotos de Francia eiecerat paulo ante. Cuius Rex precibus acquiescens, Flandrenses omnes de Anglia exbanniuit.

Flandrenses Anglia pulsi.

Anno 1306. Robertus le Brus aspirans ad regnum Scotiæ, nobilem virum Iohannem Comyn, quia suæ proditiosæ factioni assentire noluit apud villam de Dunfrez, in cuius castro iustitiarij regis Angliæ tunc sedebant, in ecclesia fratrum minorum sacrilegus interfecit 4. Kalend. Februarij. In festo vero Annunciationis beatæ virginis in abbathia canonicorum regularium de Scone se fecit in regem solemniter coronari. Vxor Comitis de Bouhan, à marito suo tunc furtiue discessit, omnes equos eius magnos secum abducens, & properans vsque Scone, vt diadema imponeret capiti noui regis, quia frater eius Comes de Fyf, ad quem iure hęreditario spectabat hoc officium, tunc in Anglia fuit absens. Hanc autem viraginem eodem anno captam ab Anglicis, cum quidam perimere voluissent, non permisit rex, sed in domuncula quadam lignea super murum castri Berwici posita est, vt possent eam conspicere transeuntes.

Ioh. Comyn cæsus.

In festo Pentecostes Edw. filius regis Anglię à patre cum multis alijs nobilibus militaribus armis accinctus est. Ob quam causam datus est regi 30. denarius à populo & clero, & à mercatoribus 20. denarius datus fuit. Dedit autem Rex filio suo principatum Wallię, & Cestrię Comitatum, vnde Wallici maxime sunt gauisi. Edwardus proinde regis filius cum nouellorum tyronum multitudine profectus est Scotiam, ad reprimendum conatus Roberti le Brus inuasoris regię dignitatis. Pręcesserat ante eum Aymerus de Valencijs Comes Penbrochię, Robertus de Clifford, & Henricus Percy missi à rege cum manu armata ad nouis motibus resistendum. Ipse vero rex lento gradu sequutus est versus Carleolum. Edwardus filius regis cum venisset Carleolum ante patris aduentum, sumptis secum nouis tyronibus, qui omnes deuouerant se mortem Ioh Comyn vindicaturos, præcessit patrem suum in Scotiam semper vnam dietam, & tantam fecit vindictam, vt nec sexui parceret nec ætati, villas etiam & casalia vbicunque peruenit, incendit, quod multum dicitur displicuisse patri suo. Eo maxime, quod diuitibus fuga lapsis vulgus miserum luit pœnas maiorum, vnde & filium suum increpans, iussit vt misericors semper esset pauperibus & communibus, quia nihil pene moliuntur aut faciunt sine suorum Principum iussione.

Expeditio in Scotiam.

Interim Robertus le Brus circuiens terram, & homagia multorum recipiens, coadunato exercitu copioso appropinquauit villæ S. Iohannis, in cuius præsidium nuper aduenerat Aymerus de Valencijs supradictus. Equites autem Scotorum omnes lineis operimentis super arma sua ne discernerentur, de præcepto noui sui Principis erant induti. Misit ergo Robertus le Brus, inuitans Aymerum ad congressum, qui respondit, quod cum eo non illo die, sed in crastino dimicaret. Igitur subtrahente se Roberto cum suis armatis egreditur & subito superueniens, multos è Scotis occidit inermes. Robertus hæc videns, cum suis fugit ad insulam dictam Kenlyt. Aymerus vero putans Robertum se recepisse in castro illius insulæ, illud obsedit, sed expugnato castro non inuenit eum, sed vxorem & fratrem suum Nigellum cepit ibidem cum quibusdam alijs, qui omnes cito post tracti sunt & suspensi, ac vltimo decollati præter vxorem Roberti le Brus, quam rex iussit iuxta statum suum tractari decenter. Comes vero de Athel, iam secundo contra fidelitatem suam regi rebellans, tandem proditionis suæ meritas pœnas luit. Insuper Simon Fristell, in quo pendebat Scotorum tota fiducia, tractus, suspensus, decapitatus & combustus est. Episcopi Glascuensis & S. Andreæ capti, cum Abbate de Scone missi sunt in Angliam ad diuersa castra.

Aymerus pœnas de Roberto sumit.

Rex Angliæ obtinuit à domino Papa absolutionem à iuramento, quod inuitus præstiterat super obseruantia libertatum, alias à Comitibus & Baronibus exactarum. Per idem tempus Clemens Papa transtulit curiam à Lugduno vsque Burdegaliam; vbi Episcopum Pictauensem, qui sibi dum Archiepiscopus fuerat aduersabatur, à pontificali deposuit dignitate. Primatum etiam Acquitaniæ de Bituriensi transtulit ad ecclesiam Burdegalensem.

Rex iuramento Baronibus præstito absolutus.

Anno 1307. qui est annus regni regis Edw. à conquestu primi tricesimus, tenuit rex Parliamentum Carleoli. Ad quod accessit quidam Cardinalis dictus Petrus Hispanus, transmissus à Papa pro matrimonio consummando inter filium regis Angliæ & filiam

regis

regis Franciæ, secundum quod à papa Bonifacio tanquam mediatore pacis olim fuerat ordinatum. Cui per regem responsum est paratum se fore, quæ ordinata sunt implere, dummodo rex Francorum velit ex parte sua, quæ ad ipsum pertinent adimplere. Dederat nempe rex Franciæ, dum adhuc detineret Wasconiam, cuidam militi castrum quod Mali leonis dicitur, qui illud nec ad mandatum regis Franciæ curabat restituere. Ob quam causam fertur illud matrimonium hactenus fuisse dilatum. *Causa matrimonij dilati.*

Robertus le Brus interea peruagatus patriam plures sibi rebelles peremit. Misitque cum parte exercitus duos fratres suos Thomam militem, & Alexandrum clericum ad aliam terræ partem, qui illarum partium habitatores allicerent ad se blanditiis atque minis. Qui Anglicis de nocte superuenientibus capti sunt, & ad Iusticiarios regis ducti, ac condemnati, tracti sunt & suspensi.

Post Pascha Robertus le Brus congressus cum Aymero de Valentiis ipsum in fugam compulit, & infra triduum sequens comitem Glouerniæ Gilbertum fugauit.

Tunc rex Angliæ missis nuntiis præcepit sub graui pœna, vt omnes qui sibi debebāt seruitium parati essent apud Carleolum in tres septimanas post festum S. Iohannis Baptistæ, filium vero suum remisit in Angliam, vt secundum ea quæ de rege Franciæ audiret, proficisceretur ad connubium cum filia eiusdem contrahendum. Post cuius decessum cœpit rex vexari dissenteria. Mouit de Carleolo nihilominus 5. nonas Iulij, paruis dietis versus Scotiam proficiscens. *Rex dissenteria laborat.*

Pridie vero nonas Iulij venit vsque Burgum super Sandes, vbi inualescente infirmitate die crastina s. sexta feria diem clausit vltimum, dies suos in bono, & annos suos in gloria consummauit. *Edvv. 1. mors.*

Regnauit autem annis 34. mensibus 7. diebus 21. compleuitque ætatis suæ annos 68. & dies 20. Duxerat autem duas vxores, Alienoram viz. sororem regis Hispaniæ, de qua suscepit filios Iohann. Henricum, Alfonsum, & Edward. qui sibi successit, alij tres moriebantur ante patrem: filias vero genuit ex eadem Alienora, s. Alienoram quam dominus Gulielm. de Bares cepit in vxorem, & Iohannam de Acres, quæ nupsit Gilberto de Clare Comiti Gloucestriæ, & post mortem comitis, elegit inconsulto patre, Radulphum de Mounhermer in maritum. Tertia filia dicta Margareta copulata fuit domino Iohan. duci Brabantiæ. Quarta vero Maria apud Amesbury suscepit habitum monialem. Quintam regis filiam nominatam Elizabeth, comes Hollandiæ accepit vxorem. Quo defuncto dominus Humfredus de Boun, comes Thetfordiæ duxit eandem. De secunda sua Margareta sorore Philippi regis Franciæ genuit duos filios, Thom. dictum de Brotherton, & Edmundum, & filiam nomine Margaretam. Fuerat autem Rex Edward. armis strenuus, bellicosus & victoriosus. Totam Angliam de manu Simonis de monte forti, & eidem adhærentium comitum & Baronum acquisiuit. Walliam de manu Lewlini recepit in vsus suos proprios. Acquitaniam de manu regis Franciæ sapienter extorsit, Scotiam sæpius subiugauit, sed ea capta per Robertum le Brus ipse in lecto fatali decumbens ex cordis magnanimitate, iussit corpus suum ibi remanere inhumatum, & deferri in exercitu, donec tota Scotia esset finaliter subiugata. *Vxores & liberi ex eis.* *Rex gesta Edvvardi.*

Edvvardus Secundus.

POST mortem toti mundo deflendam Edwardi regis inuicti, suscepit regnum pro eo filius suus Edwardus cognomento de Carneruan, qui mox reuocauit ab exilio Petrum de Gaueston, contra vetitum patris sui, qui dudum assensu communi procerum fuerat exilio perpetuo condemnatus. Iste Petrus filius fuit cuiusdam militis generosi, sed alienigenæ, qui in obsequio militauerat laudabiliter regis patris. Cuius obsequij gratia, rex hunc Petrum puerulum in suam suscepit Curiam, adiungens eum filij sui Curiæ, cum quo à pueritia adoleuit. Quorum lapsu temporis in tantum creuit amor, vt nunquam disiungi possent. Reuocato (prout diximus) ab exilio præfato Petro contra voluntatem procerum, contulit illi comitatum Cornubiæ, & insulam Guboniæ quæ vulgariter Mannia nominatur. *Edvvardus de Carneruan.*

Anno 1308. tenuit rex natale apud Wye manerium Abbatis de bello, non dum tamen susceperat regni coronam. Paucis post natale diebus transactis transfretauit, vt regis Francorum filiam nomine Isabellam duceret in vxorem, quæ paulo plus annis duodecim habuit in ætate. Regni vero custodiam commisit prædicto Petro, ob quam causam proceres indignati sunt.

Nuptiis in Francia celebratis solemniter apud Boloniam, quibus quatuor reges interfuere, s. rex Franciæ & rex Nauarræ filius regis Franciæ, rex Alemanniæ, & rex Siciliæ, reuersus est in regnum Angliæ cum vxore. Quibus occurrunt regni proceres, certantes quis propensiorem posset illis honorem impendere. Sed Petrus antedictus in omni apparatu cæteros transcendebat. Quem rex etiam in amplexus specialius admittebat, & familiarius respiciebat. Inuidebant proinde proceres, & vindictam in tempus illud differebant.

Coronatio regis. Sexto Kal. Martij die viz. S. Matthiæ rex & regina apud Westmonasterium solemniter coronatur.

Templary capti. Hoc anno capti fuerunt omnes templarij per totam Angliam præcepto regio vno die propter plurima inhonesta & enormia, fideique catholicæ aduersantia de eis dicta & probata, & in diuersis regni castellis carcerali custodiæ deputati.

Anno 1309. regni proceres & nobiliores videntes se contemni, & Petrum de Gauerston cunctis anteferri, accesserunt ad regem humiliter rogantes, vt baronum suorum vellet consiliis tractare regni negotia, quibus à periculis sibi imminentibus, non solum cautior, sed tutior esse posset. Quorum votis facie tenus rex annuit, & parliamentum Londoniis instituit fieri, ad quod omnes qui interesse debebant venire mandauit.

Robertus Archiepiscopus Cantuariensis iubente rege reuocatur ab exilio, qui iam per biennium exulauerat propter offensam regis Edwardi patris regis præsentis.

Petrus exulat. Anno 1310. decreto parliamenti tenti Londoniis ad baronum instantiam, Petrus de Gauerston in Hyberniam exilio relegatur. Soluto parliamento cunctis gaudenter ad sua discedentibus, rex remansit tristis, cogitans & disquirens cum priuato suo consilio, qualiter posset ipsum ab exilio reuocare. Suggestumque fuit ei quod si sororem comitis Glouerniæ, qui pro tunc erat iuuenis toti regno dilectus, & sub tutela regis, præfato Petro daret in coniugem, posset ipsum intrepide reuocare. Rex hiis auditis cum omni festinatione missis nunciis accersiuit eum, & inter ipsum & sororem comitis fecit celebrari nuptias, licet multum comiti displicerent. Exinde Petrus superbiens plus solito, regni nobiles vilipendit, subsannabat proceres mediocresque despexit. Et quia rex permiserat sibi facultatem peneficiendi quæ vellet, quantum ad ea quæ respiciebant personam regiam, cæpit sicut prius thesaurum regis colligere, & negotiatoribus vltramarinis accommodare, non ad vsus quidem regios, sed suos proprios. Qui in tantum expilauit regem, vt non haberet vnde solueret expensas solitas domus suæ. Regina vero tantum rebus necessariis arctabatur, vt regi Fräciæ patri suo lachrymabiliter quereretur, honore debito se priuatam. Barones igitur considerantes, quod eorum tolerantia Petro malignandi præstabat audaciam domino regi denuntiauerunt assensu communi, vt vel dictum Petrum à sua propelleret comitiua, articulosque prouisos effectui manciparet, vel ipsi certe in eum tanquam periurum insurgerent.

Petrus exulat. Durus videbatur hic sermo regi quia Petro carere nesciuit, sed plus periculi cernebat emergere, si petitionibus procerum non obtemperaret. Petrus igitur abiurat regnum, regis plus permissione quam beneplacito, addita à baronibus conditione, quod si de cætero posset inueniri in Anglia, vel aliqua terra regi subiecta, caperetur, & velut hostis publicus damnaretur.

Igitur sub præmissa conditione dato sibi conductu, Angliæ regnum lugens deseruit & Franciam est ingressus. Quo adito rex Francorum iussit suis vt eum caperent, si quo modo possent, & diligenter custodirent, ne rediret in Angliam, & proceres sicut prius turbaret, & filiam. Petrus de hiis præmonitus fugit in Flandriam, ibi quæsiturus requiem nec inuenit. Tandem cum suis consortibus alienigenis rediuit in Angliam, de amicitia confisus comitis Glouerniæ cuius sororem duxerat in vxorem. Parum ante festum natalis domini, regis se præsentauit obtutibus, qui præ gaudio sui aduentus, iuramenta, pacta, promissa negligens, tanquam cœleste munus hilariter suscepit eum, & secum detinuit cum familia sua tota.

Anno 1311. post natale rumore vulgato de Petri reuersione regni magnates & plebei conturbati sunt. Qui necessitate ducti, elegerunt sibi Thomam de Lancastria in ducem & defensorem, vt periculis consulerent & malis futuris. Nobiliores vero regni de communis decreti sententia, miserunt honorabiles domino regi nuncios exorantes, vt vel dictum Petrum eis traderet, vel vt ordinatum fuerat ipsum regnum euacare iuberet. Rex vero sinistro ductus consilio baronum supplicationes paruipendens, ab Eboraco recessit ad nouum castrum.

Magna-

Magnates proinde sub omni celeritate ad nonum castrum iter arripuere. Quod cum rex audisset, quasi proscriptus aut exul fugit cum dicto Petro Tynemutham, & inde Scadeburgiam vbi habebatur castrum regale, vbi præcepit Castellanis, vt custodiam Petri susciperent & castellum victualibus instaurarent, rege se alias transferente, nec opem ferre valente, quin caperetur & reduceretur vsque ad villam de Dadington. Vbi comes Warwici, Guido de bello campo fecit eum decollari tanquam legum regni subuersorem & publicum proditorem. Cadauer eius humatum est apud Langley regale prędium, vbi rex de regio fisco construxit fratribus Iacobitis habitaculum pro anima dicti Petri. Die S. Bricij Isabella regina peperit regi filium apud Windeleshores, cui nomen patris fuit impositum, licet magnates Franciæ qui tunc aderant, pusiolo nomen regis Franciæ imponere voluissent.

Petrus decollatur.

Anno 1312. obiit magister Rob. de Winchelsey quondam Cantuar. Archiep. qui nobiliter toto suo tempore rexerat ecclesiam Anglicanam, & firmus exactor fuerat regni libertatum.

Winchelsey moritur.

Hoc anno dominus Guido de bello campo comes Warwici fato ferali succubuit, impocionatus vt fertur. Rex & regina transfretauere Parisius cum multis regni nobilibus, vt interessent coronationi domini Philippi filij regis Franciæ in regem Nauarriæ coronandi die Pentecostes.

Anno 1313. Scoti intrantes Northumbriam deprædati sunt patriam trucidantes incolas,, & villas plurimas incendentes.

Clemens papa diem clausit vltimum, & vacauit sedes per biennium. Cui tandem successit Iacobus episcop. Auoniæ, & vocatus est Iohann. 22. Post pascha rex accinxit se versus Scotiam cum exercitu, peruenitque Berwicum. Cunctisque illuc properantibus qui sibi debebant seruitiū, præter Thomam comitem de Lancastria, & Comites Warwicæ & Arundeliæ qui supersedere venire, eo quod quosdam articulos petitos & concessos, rex detractabat ad effectum perducere, disposuit militiæ suæ turmas, ad dissoluendum obsidionem castri de Striuelyn. Cumque fixisset prope locum tentoria, quidam de regis exercitu facientes equitationem, Scotos atrociter prouocabant. Quibus illi viriliter occurrentes, multos Anglorum nobiles in vigilia S. Ioh. Baptistę peremerunt. Quo casu Anglici nimis exacerbati, in crastino vindicari firmiter proponebant. Crastino vero circa horam diei 3. Robertus le Brus qui se regem nominauit, pręcessit pedes Scotorum exercitum, dans illis exemplum, vt nemo de fuga cogitaret. Cumque ventum fuisset ad actum vt manus consererent, discrimini patuit pars Anglorum. Ibi nempe corruit nobilis ille miles Gilbertus comes Glouerniæ, ante mortem suam crudelem sumens de Scotis suis manibus vltionem. Nobilis etiam baro Robertus de Clifforde cum multis viris aliis nobilibus in hoc funesto conflictu peremptus est. Ibi ceciderunt milites & scutiferi ad numerum septingentorum.

Regis in Scotiam expeditio.

Anglorū cædes.

Rex in hostes desæuiens, & sui ipsius oblitus, per suos educitur à loco discriminis, & ad se subtrahendum compellitur. Comes Herefordiæ fugiendo capitur, cum baronibus, 22. & militibus 68. Dominus Radulphus Mounhermer qui d. sponsauerat sororem regis Angliæ & comitissam Glouerniæ, & captus fuerat in ferali certamine, inuenit gratiam in oculis regis Scotorum ratione familiaritatis cum eodem præhabitæ, ita quod redemptio sua sibi fuit perdonata per eundem. Qui rediens in Angliam reportauit secum domini regis targiam captam à Scotis, vsu tamen ipsius primitus interdicto.

Gilbertus consul Glouerniæ infausta pugna vita priuatus, tres filias superstites dereliquit. Quarum primam duxit dominus Hugo de Spencer. Secundam dominus Hugo de Audeley, quam prius habuerat dominus Petrus de Gaueston quondam comes Cornubię. Tertiam duxit dominus Rog. de Tamary quam prius desponsauerat dominus Ioh. de Burgo, filius & hæres comitis Vltoniæ de Hybernia. Et sic diuisus est comitatus nobilissimus in tres baronias.

Gilberti filiæ.

Post bellū de Striueliniæ Robertus le Brus interfectorum spolia suis distribuit larga manu, captiuos tractauit ciuiliter, corpora comitis Glouerniæ, & baronis de Clifford transmisit regi Anglię apud Berwicum commoranti, sine pretio pro suę voluntatis beneplacito sepelienda. Quibus ex causis corda multorum in sui amorem allexit. Comitem vero Herefordiæ facta commutatione pro sua coniuge quæ iam diu in custodia regis Angliæ, detenta fuerat, liberum abire permisit. Quibus gestis rex se transtulit ad partes australes. Eo tempore plures ex Anglicis facti transfugæ, se Scotis confæderauerunt, reuersiq; cum Scotis, plurima damna Northumbrensibus irrogauerunt.

Scotorum regis comitas.

Anno 1314. Rex conuocatis Cantuariensi Archiepiscopo & aliis quatuor pontificibus

ficibus cum multis prælatis aliis, corpus Petri de Gauerston transferri fecit Langleiam, & inter fratres predicatores honorifice tumulari.

Victualium pretium.

In crastino Purificationis conuenerunt Londoniis ad parliamentum prælati pene regni omnes cum proceribus, vt quia vix potuit viuere plebs communis præ caristia rerum venalium, prouiderent tantæ necessitati remedium. Statutum est igitur, vt melior bos viuus venalis crassus non pastus de grano pro 16. sol. venderetur, de grano vero pastus 24. sol. vacca melior viua crassa 12. sol. venderetur, porcus duorum annorum pinguis pro 3. sol. & 4. denariis, multo tonsus crassus 14. denariis, lanatus vero crassus 20. denar. anca crassa 2. denar. & obolo. Capo bonus 2. denar. Gallina bona pro vno denario venderetur, duo pulcini pro vno denario, Columbellæ quatuor pro vno denario, Ouaque 24. pro vno denario venderentur. Et si vendentes aliter facerent, res venales regi forisfactæ remanerent.

Parliamentum sine effectu.

In quindena Paschæ per regis breuia citatæ sunt generaliter omnes parliamentales personæ pro parliamento tenendo Londoniis. Sed multis proceribus prætendentibus impedimenti causas, nihil hac vice factum fuit. Scoti per hoc tempus crudeles & inhumani, flamma, rapinis & cædibus, partes occidentales Northumbriæ à Lugubalia vi[illegible] ad Eboracum sine resistentia deuastarunt, factaque fuit patria longo tempore Scotis [illegible]butaria, donec miseri patriotæ nil haberent vnde tributa penderent. Eodem ann. Ro[illegible]tus le Brus in Hiberniam transmisit exercitũ, cui ducem constituit Edward. fratrem [illegible] vterinum, vt terras regis Angliæ in illis partibus occuparet, & Anglos ibidem pro[illegible]bus infestaret. Hoc in tempore velut deo displicerent statuta præcedentis parliamenti omnia venalia plus solito facta sunt cara, animalia crassa mactabilia, capones & anca[illegible] na rarissime videbantur. Oues peste peribant, porci nutriri nequibant, quarterium [illegible]rumenti fabarum & pisarum 20. sol. vendebatur. Quarterium Bracij vna marca, salis qu[illegible]rium vendebatur 35 solidis.

Anglia pars Scotis tributaria.

Lewlini captio.

Lewlinus Bren Wallicorum capitaneus qui multas villas combusserat, & Ang[illegible] interfecerat, captus est cum duobus filiis, per quosdam aulicos, & regi London. præsentatus.

Anno 1315. In parliamento tento Lincolniæ de consensu baronum, statuta de venditione victualium reuocantur. Permissumque fuit, vt quisque sua victualia meliori [illegible] quo posset venderet in futurum.

Ferculorum diminutio pro fame.

Hoc anno præualente fame, magnates & diuites suas minuere familias, & fercul[illegible] superflua subtraxere. Qui fuerunt expulsi à Curiis, effecti sunt vespiliones & in tantam succreuere multitudinem, vt vix fuit aliquis tutus à despoliatoribus in hac terra.

Famem sequuta mortalitas.

Circa festum Paschæ factum fuit Parliamentum Londoniis ante festum Assumptionis beatæ virginis, & quarterium frumenti 40. sol. vendebatur. Famem totam terram inuadentem, mortalitas est sequuta pauperum, & pecora esu herbarum putrefactarum cadebant, vnde contigit, vt esus carnium cunctis esset suspectus. Nec valuit contra pestem hominum solertia Physicorum, quia medicinales herbæ, propter elementorum inæqualitatem effectæ degeneres, virus pro virtute reddebant.

In festo assumptionis natus est regi filius apud Eltham qui vocatus est Iohannes. Londonienses quia frumentum inbrasiatum multum adauxit caristiam statuerunt ne frumentum de cætero in ceruisiam verteretur.

Rex etiam idem proclamari iussit per totum regnum.

Beneficiorum fructus per papam reseruantur.

Iohannes papa 22. reseruauit sibi primos fructus beneficiorum vacantium in Anglia per triennium.

Northumbri suos spoliant.

Anno 1316. videntes quidam Northumbrenses impune Scotos debacchari, nec quemquam obuiare volentem eorum insolentiis, velut in defectu regis & procerum sumunt arma, & resistere Scotis parant. Et cum per tempus aliquod id probe fecissent, tum deficientibus tam victualibus quam pecunia, de tyronibus facti sunt tyranni, de defensoribus destructores, de propugnatoribus proditores. Despoliabant domi rusticulas, in campis accolas, eorum boues rapientes, & ad cibaria sua mactantes. Multiplicatusque est in tantum eorum numerus, vt neminem in illa regione timerent, continuauerũtque sua scelera in illa prouincia per quatuor fere annos. Sub istis diebus applicuerunt in Anglia Cardinales rogatu regis, directi nuncij domini papæ Iohannis 22. vt pacem inter regna Angliæ reformarent & Scotiæ, & vt comitem Lancastriæ Thom. regi pacificarent. Attulerunt etiam secum bullas, quibus dominus papa Scotos excommunicauit, eo quod defeciussent à domino suo rege Angliæ, nisi redirent ad pacem eius. Qui prout moris est Romanorum in exteras regiones venientium, semet ostentare volentes,

con-

contulerunt se sub omni festinatione in partes boreales, vt dominum Lodowicum de Bello monte, cui dominus papa ad regis instantiam Dunelmensem contulerat Episcopatum, electo eiusdem loci cassato, cum pompa Romana intronizarent, quamuis præmoniti fuissent, vt in comitatu Eboraci se continerent & vltra progredi non præsumerent, nisi regia manu fulti. Cumque venissent prope villam de Derlingtone, subito de valle quadam erumpentes dicti grassatores, ducibus Gilberto de Middletone, & Gualtero de Selbye inopinato irruerunt in familiam Cardinaliū & Lodowici futuri episcopi Dunelmensis. Et nulla reuerentia habita ad tantas personas, eos de thesauris & equis suis spoliarunt. Lodowicum vero episcopum Dunelmensem ducentes ad villam de Morpath ad redemptionem grauissimam compulerunt. Henricus de Bello monte, qui cum illis venerat, captus cum equis & thesauris plurimis ductus est ad castrum de Mitforde, ibique detentus, donec magnam summam pecuniæ persoluisset. Cardinales autem cum sua familia Dunelmiam peruenerunt, vbi per dies aliquot perhendinantes & Scotorum arbitrium præstolantes, infecto negotio pro quo venerant, reuersi sunt sub conductu regio Eboracum. Ibique horribilem tulere sententiam in malefactores Northumbriæ, & omnibus eis quomodolibet adhærentes.

Cardinales spoliantur.

Quam sententiam publicari fecerunt per totam Angliam. Redeuntes vero Londonias, petierunt à clero octo denarios de marca sibi dari, pro damnis suis & expensis, non habentes respectum ad 4. denarios sibi de marca prius concessos. Sed clerus huic petitioni noluit obedire.

Gilbertus de Middleton post plura damna illata prioratui de Tynmuthe, & patriotarum deprædationes captus est & vinculis astrictus, vna cum fratre suo transmissus Londonias, vbi iudicialiter condemnatus in oculis Cardinalium quos spoliauerat, tractus & suspensus est. Qui sibi famulatum præbuerant, audientes eum captum, ad Walterum de Selby consortem suæ malitiæ, qui vicinis similem inferebat iniuriam se contulerunt. Cardinales per id temporis fecerunt pacem sub certis conditionibus inter regem & comitem Lancastriæ Thomam, quas cito postea rex infregit, vt dicebatur, iniuste.

Middleton suspensus.

Anno 1317. Scoti ad Eboracum, & Lancastriam comburendo, prædando, vastando peruenerunt. Quapropter prælati regni, accitis sibi cardinalibus regem deprecantur, vt tantis malis velit remedium prouidere. Quod confestim posset effici, si baronum suorum petitionibus acquiesceret, vt dicebant. Quorum supplicationibus rex inclinatus diem præfixit, quo apud Leicestriam petitiones baronum & articuli confirmarentur. Quibus concessis per regem, Cardinales quasi grande quid patrassent in regno ad curiam redierunt, quæ tunc extitit Ambianis. Post lapsum temporis regis concessio friuola videbatur & inanis. Circa festum Sancti Michaelis in Parliamento tento Londoniis fuit ordinatum, vt rex haberet contra Scotos auxilium de qualibet ciuitate, vel villa regni, quæ homines exhibere posset. Qui congregati magnum conflauerunt exercitum. Cumque peruenissent Eboracum, suborta discordia, redire iussi sunt ad propria infecto negotio.

Scotorum prædatio.

Edwardus le Brus frater regis Scotorum, qui iam per triennium Hyberniam infestauerat, & nullo iure se ibidem in regem coronauerat, captus est ab Anglicis & regis fidelibus, & apud Dundalk decollatus, occisis in conflictu quo captus fuit 29. Baronettis de Scotia, & 5. millibus, & 80. aliis, Primate de Armakh pro rege Anglorum capitaneo existente.

Edwardus Brus captus.

Robertus le Brus inuasor regni Scotiæ, authoritate Romanæ Curiæ excommunicatus est solemniter & publice in toto regno Scotiæ, & omnibus terris adiacētibus, eo quod venit contra fidelitatem regi Anglorum ab antiquo debitam, regnumque Scotiæ generali supponitur interdicto.

Regnum Scotiæ excommunicatum.

Anno 1318. quidam proditor dictus Petrus de Spalding, qui fuit custos Berwici accepta pecunia, Scotos intrare permittebat ipsam villam, vnde rex est grauiter contristatus. Mox ergo properauit illuc pergere, villamque cingere obsidione. Et cum id fecisset, Scoti adunati ad numerum 20. millium per partes obliquas intrauerunt Angliam, proponentes reginam capere quæ in illis partibus moram traxit, sibi venditam per quosdam Angliæ proditores. Attamen Deo volente fraudati sunt à desiderio suo, perdita tam pecunia quam ipsa præda. Quapropter versi in omnem rabiem, inæstimabilia damna in illis partibus perpetrauerunt.

Scotorum irruptio.

Eboracenses collectis 10. millibus patriotarum Scotos obuiāt apud villam de Mytone, Et facto congressu superantur à Scotis, de nostris ad tria millia hominum interemptis.

Cuius

Cuius facti rumor cum peruenisset ad aures regis, illico dimissa obsidione Berwici festinauit Scotis occurrere, priusquam proprios limites reintrarent. Sed tamen illi præmoniti per aliam viam reuersi sunt in regionem suam.

Treugæ biennales acceptæ sunt inter Anglos & Scotos.

Boum pestis.

Hoc annno fuit pestis boum, qui tam læthifere fuerunt infecti, vt canes de cadaueribus eorum comedentes & corui, quasi toxicati veneno intumescerent & mortui caderēt. Quamobrem nemo fuit ausus comedere carnes bouinas aut vaccinas. Regina peperit filiam suam primogenitam Alienoram apud Woodstocke.

Scotorum irruptio.

Anno 1319. rege existente Eboraci, Scoti intrauerunt Angliam, & illuc vsque penetrauerunt, & suburbana ciuitatis cremauerunt, & captiuos ceperunt dominum Iohannem de Bretayne comitem Richmondiæ & plures alios. Quos omnes ad grauissimam redemptionem compulerunt.

Leprosorum executio.

Leprosi per totam christianitatem diffamati fuere, quod iniissent fœdus cum Saracenis, ad toxicandum christianos vbique terrarum, ponentes venenum in fontibus, puteis & cisternis. Super quo multi de Francia, & Prouincia conuicti combusti sunt, & Iudæi detenti & incarcerati propter auxilium eis præstitum & consensum.

Terra de Gowers.

Anno 1320. Quidam miles dictus Gulielm. de Brewes quandam portionem terræ ipsum contingentem iure hæreditario in Marchia Walliæ, diuersis dominis obtulit ad emendum. Quæ terræ portio terra de Gowers antiquitus vocabatur. Comes Herefordiæ quia dicta terra contigua fuit terris suis, conuentione facta cum dicto Gulielmo disposuit cum regis licentia dictam terram ingredi, tanquam propriam possessionem. Rogerus de mortuo mari s. auunculus, & Rogerus nepos, nescientes de pacto prætacto, ad dictum Gulielm. de Brews accedentes, cum eo conuenerunt de dicta terra, sibi & suis habenda, & quasi securitatem bonam de præfato Guliel. reportarunt. Dominus Iohan. de Mowmbray, qui filiam dicti Gulielm. duxerat in vxorem, quæ fuit vnica hæres de tota terra præfata, tanquam vxori suæ hæreditario iure debita securior existebat. Nouissime ad omnem malorum cumulum, Hugo de Spencer iunior terram illam exclusis omnibus aliis comparauit. Quo cognito præfati proceres irati sunt valde. Comes vero Herefordiæ Humfridus de Boun conquestus est super iniuria sibi illata Thomæ comiti de Lancastria. Qui allicientes cæteros pene cunctos comites, & barones in partem suam, duce Thoma de Lancastria venere Shireburniam.

Baronum insurrectio.

Indeque barones vexillis explicatis venerunt ad villam de S. Albano, ibi per triduum cum suis armatis exercitibus perhendinantes, miserunt ad regem Londoniis commorantem solemnes nuncios, Satisburiensem, Eliensem, Herefordensem, & Cicestrensem præsules, qui tunc ad S. Albanum conuenerant pro pace reformanda, mandantes, vt dominus rex Hugonem, & Hugonem le Spencer regni proditores per communitatem regni in multis condemnatos articulis, exilium meritum subire permitteret, & baronibus ac omnibus qui in eorū comitiua arma sumpserant indemnitatis patentes literas concederet. Quibus petitionibus cum rex nollet condescendere, barones cum fastu nimio Londonias adierunt. Tandem rex ad instantiam reginæ, & præfatorum pontificum eorum petitionibus acquieuit.

Speseri exulant.

Edictoque super hiis per comitem Herefordiæ in aula Westmonasterij publicato, Hugo senior in exilium actus est, sed iunior Hugo in diuersis locis latitauit, nunc in terra, nunc in mari, nec potuit apprehendi.

Hugo Spenser redit.

Circa festum omnium sanctorum Hugo de Spencer iunior filius Hugonis senioris ascendit è mari, & peruenit ad regem, cuius consilio & quorundam aliorum, rex mandauit breuia sua ad omnes regni vicecomites ad congregandum exercitum contra barones, cupiens vindicari de despectu & rebellione nuper sibi factis Londoniis. Barones hæc audientes ad se defendendum protinus parauerunt.

Anno 1321. tenuit rex natale apud Cirecestriam cum magna militum, scutiferorum & architenentium numerositate, proponens aut mori viriliter, aut velut rex superbos subiectos imperialiter dominari. Quidam baronum hiis cognitis animo conciderunt, & neglecto iuramento quod in commune præstiterant, regis gratiæ se submisere.

Regis præparatio in Barones.

Inter quos erant præcipui duo Rogeri de mortuo mari, qui contra suam opinionem missi sunt ad Turrim Londoniarum ibidem detinendi, donec præuidisset quid de eis fieri decreuisset. Eo tempore dominus Hugo de Audelee senior, & dominus Mauricius de Berklee in manus regis incidentes, missi sunt ad castrum Walingford conseruandi. Nulla fuit interim requies, donec vterque exercitus regis & baronum iuxta villam de Burton super Trent conuenisset. Sed Thomas conspecto regis exercitu suis præstare & numero & virtute, dedecorose fugit. Rex autem fugientes persequitur donec venisset ad Burbrige,

brige,vbi boreales aduenerāt ad ſupplementum regis exercitus. Cumque dominus Humfredus de Boun comes Herefordiæ pontem ibidem tranſire voluiſſet à quodam ſub ponte, lancea transfixus eſt & peremptus ibidem. Thomas de Lancaſtria non valens ſuſtinere pondus prælij imminētis, nec de loco fugere, captus eſt ab Andrea de Herkle, cuſtode Carleoli, milite mediocris fortunæ cum multis aliis, & ductus ad regis præſentiam, qui tunc fuit apud Pontem fractum, cum vtroque Hugone de Spencer ſeniore & iuniore. Tertio vero die à captione ſua ſederunt principes, & aduerſus eum dictauere ſententiam, adiudicantes eum tractioni, ſuſpenſioni & decollationi. Sed indulgentia regis ſolummodo decollatus eſt. Sectatores tamen dicti Thomæ qui capti fuere tracti ſunt & ſuſpenſi. Rex elatus de tanta victoria collegit exercitum, quantus non fuerat per ante viſus, vt Scotos ſuos aduerſarios debellaret, & cum magna pompa tranſiit ad partes boreales. Cuius aduentu Scotis præcognito, ſe cum ſuis victualibus ad notas latebras tranſtulerunt, ſicque factum eſt, vt rex nec reſiſtentiam nec victualia reperiret. Periit ergo fame magna pars exercitus, & rex redire coactus eſt inglorius. Commorante rege minus caute in loco qui dicitur regalis vallis, Scoti latenter ingreſſi regnum Angliæ, regem incautum capere meditati ſunt, ſed deo volente rex præmonitus receſſit à loco, quem velut fugientem Scoti inſecuti ſunt vſque ad Abbathiam de Byland, ſed cum nec ibi tute perhendinare poſſet propter Scotorum violentiam, rex arreptis armis fugit celeriter Eboracum theſauro ſuo, victualibus, & vtenſilibus direptioni derelictis. Scoti vero in hac peruagatione proſperantes patriam incenderunt, obuios occiderunt, captiuos abduxerunt. Inter quos virum nominatiſſimum Iohann. de Bretayne, comitem Richmundiæ captiuum traxerunt, & cum multis ſpoliis domum proſpere redierunt.

Thomas de Lancaſtria captus.

Regis bona à Scotis direpta.

Hoc anno dominus Hugo de Spencer pater, factus eſt Comes Wintoniæ, datis ſibi dono regis caſtro & honore de Donington, quod fuit de comitatu Lincolniæ.

Philippus rex Franciæ moritur, cui ſuccedit in regno Carolus frater eius, qui prius fuerat comes Marchiæ.

Philippi mors.

Anno 1322. venerunt ad regem Angliæ nuncij noui regis Francorum Caroli, ad citandum eum, vt infra certum tempus accederet ad regem Franciæ, & homagium ſibi faceret pro ducatu Acquitaniæ, quos cum Hugo de Spenſer iunior & Robertus de Baldok Cancellarius conueniſſent, ne regi notificarent aduentus ſui cauſam, ipſi tamen in receſſu ſuo monuerunt eum quaſi conſulendo, vt veniret infra certum tempus ad homagium faciendum. Super qua monitione ſiue citatione ſubdola, fecit quidam notarius, qui fuit vnus ex nunciis publicum inſtrumētum, virtute cuius rex Franciæ fecit progreſſum contra regem, & terras plures Waſconiæ ſeyſiri fecit, in pœnam contumaciæ regis Angliæ, qui fuit informatus per malos conſiliarios, quod ipſum præfata citatio vel monitio iactabat.

Rex Angliæ citatus pro homagio.

Eodem anno epiſcopus Glaſcuenſis, & Tho. Rondolf comes Motaniæ miſſi ſunt per Robertum le Brus & totum regnum Scotiæ ad Romanam curiam, pro habenda relaxatione excommunicationum & interdicti ſententiæ, in regnum & regnicolas Scotiæ per Cardinales authoritate papæ latarum. Contra quos rex Angliæ miſit quendam clericum qui obtulit coram papa ſe probaturum Scotorum manifeſtam & notoriam offenſam, nō ſolum contra regem & regnum Angliæ, ſed etiam contra ſedem Apoſtolicam fore contractam, ita quod ſine ſatisfactione non poſſent à dicta cenſura relaxari de iure, euenitque clerici ſupradicti ſolertia, quod Scoti infecto negotio redierunt. Per idem tempus Andreas de Hercle ob notam probitatis, accinctus regis manibus gladio militari, & donatus conſulatu Carleoli, deſciuit à fidelitate quod domino ſuo iurauerat regi, & Scotis regis hoſtibus ſe coniunxit. Et in tantum ſibi Scotos allexit, vt de communi conſilio vellent illi ſororem regis Scotiæ coniugio copulare.

Scoti non relaxātur interdicto.

Rex iſta non ignorans doluit ſe tam ingrato, nec non perfido tot beneficia contuliſſe. Erat eo tempore in partibus borealibus miles quidam ſtrenuus, dictus Anton. de Lucy, qui captans fauorem regium, Andræam per inſidias inopinate captum, miſit ad regem Londonias catenatum, vbi quadrifario iudicio condemnatus eſt. Nempe primo degradatus eſt, amputatis ſecuri calcaribus ad talos ſuos, ex poſt diſcinctus eſt baltheo militari, exinde detracti ſunt ei calcei, & chirothecæ, nouiſſime tractus, ſuſpenſus, decapitatus, & in quartas diuiſus eſt, & partes quatuor principalioribus ciuitatibus Angliæ ſunt tranſmiſſæ, caput eius ſuper pontem Londoniarum fixum eſt, verſus partes reſpiciens Scotianas.

Andræas Hercle proditor.

Andreæ executio.

Robert. le Brus petit treugas à rege Angliæ per ſolemnes nuncios, & conceſſæ ſunt ei treugæ per annos 13. duraturæ.

Circa festum Michaelis Rex circuiuit Comitatus Eboraci,& Lancastriæ, Marchiam Walliæ,faciens inquisitiones de pacis perturbatoribus, de vulgi communis oppressorib. de prouinciarum prolocutoribus,& ductoribus,qui per nundinas,siue fora, soliti fuerant concitare seditiones,fouere partes contra partes,manutenere malefactores, & omnes tales captos & conuictos,puniuit iuxta suæ demerita prauitatis.

Imperator excõmunicatus.

Eodem anno papa citauit ducem Bauariæ electum in imperatorem, vt veniret ad curiam,& de electione & iure suo doceret. Et quia nõ venit in termino limitato,excõmunicauit eum,& pronunciauit eum nullum ius habere in imperio, vel ad aliud, & si quod habuit priuauit eundem.

Ann. 1323. in parliamento tento Londoniis quæsitum est,quid foret respondendum regi Franciæ, qui regem Angliæ iam pluries vocauerat ad faciendum homagium sibi pro Wasconia,& cæteris terris quas tenebat in dominio regis Francorum. Super quo consultum est per regni proceres,ne rex transiret in persona propria,sed prius mitteret solemnes nuncios,si forte vel hac vice de non comparendo posset obtinere dilationem, vel omnimodam excusationem. Præterea Rex petiit in præfato Parliamento pecuniare subsidium, pro redemptione nobilis viri Ioh. de Britannia,comitis Richmondiæ nuper capti per Scotos,apud Abbathiam de Ryland,sed non obtinuit.

Templariorum bona ablegata.

In eodem Parliamento,terræ,possessiones,& dominia,quondam templariorum,assensu communi, totius cleri, & populi hospitalariis concedentibus iure perpetuo, per omnes regni prouincias possidenda.

In eodem Parliamento electi sunt viri nobiles, comes videlicet Cantij Germanus regis,Edmundus de Hodestoke,& Archiep. Dublinensis, ad excusandum Regem Angliæ, penes regem Franciæ vt superius dictum est. Qui cum diu inutiliter tractassent eum rege Franciæ,eiusque consilio,demum sine suæ legationis fructu reuersi sunt.

Rex Franciæ per idem tempus,misit dominum Carolum de Valoys patruum suum in Wasconiam cum magno exercitu, ad inuadendum possessionem totius ducatus Aquitaniæ,quia rex Angliæ non venit ad faciendum homagium suum regi Franciæ pro ducatu & comitatu Pontiui,quem scysiuit, ad quod faciendum fuit vocatus, vt superius est expressum.

Carolus ergo perequitauit totam Agennam,& illas partes scisiuit, vsque ad villam de Regula, in qua tunc fuit dictus Edmundus frater regis Angliæ, Comes Cantij tenens eam. Finaliter, treuga inita inter eos, vsque ad tempus quo possent de pace tractare, reddita est illa nobilis villa de Regula Carolo supradicto, & vtraque pars ad propria remeauit.

Rog. de mortuo mari fuga.

Rog. de mortuo mari, dominus de Higemor, qui cũ Rogero auunculo suo in guerra baronum regis gratiæ se submiserat,& in turri Londoniarum clausus fuerat, data suis custodibus soporifera potione,euasit per omnes turris custodias,& peruenit ad flumen, vbi quandam cimbam reperiens, à quodam coadiutore sibi paratam, illam intrauit, & cum summa fœlicitate mare transiit & in regnum Franciæ, sine quouis impedimento peruenit,vbi diu degens,gratiam reconciliationis expectauit.

Rogerus auunculus huius Rogeri, fere per quinquennium, squalore carcerali detentus ibidem satis inhumaniter,tandem diem clausit extremum, cuius corpus delatum Bristoliam sepelitur.

Circa tempus istud, missus est ad regem Franciæ dominus Aymarus, comes Penbrochiæ ad tractandum de pace prælocuta. Sed cum peruenisset ad villam de Sancto Richerio inopinato languore correptus, inter brachia domesticorum expirauit. Missi sunt & alij pro causa præfata, scilicet dominus Iohannes de Suliaco, & magister Iohannes Schordich. Sed Iohannes de Suliaco, ibi de quadam transgressione accusatus, vix interuentu reginæ Franciæ, mortem euasit, collega suo, sine fructu sui itineris domum reuerso.

Alieni Anglia pulsi.

Interim commeatus interdicuntur inter regna,sicq́; quod, neque Francis in Anglia, nec Anglis in Francia,negotiari licebat. Familiares reginæ quotquot erant,oriundi de Frãcia,sine spe reuersionis,regnũ exire coguntur,terræ præterea,& castella reginæ,seisita sunt in manum regis,datis reginæ statis stipendiis de bursa regis. Religiosi etiam,& beneficiari de gente Francorum,in maxima miseria vitam transigere compelluntur, eorum beneficiis confiscatis,& exilissimo victu,eis de rebus propriis deputato.

Anno 1324. in octauis Sancti Hillarij,in Parliamento tento Londoniis,tractabatur de saluatione ducatus Britanniæ, quæ iam per Gallos fuit multipliciter lacerata. Pro qua causa missi sunt solemnes nuncij, ad regem Franciæ, Wintoniensis, & Norwicensis episco-

episcopi & vir illustris dominus Iohan. de Britannia comes de Richmund. Qui post multas disceptationes tandem quandam pacis formam, à rege Franciæ receperunt. Wintoniensis episcopus, collegis in Gallia remanentibus, remissus est in Angliã nunciaturus regi, quæ facta sunt. Regale consilium decreuit reginam mittendam ad regem Franciæ fratrem suum, pro pacis negotio confirmando. Quæ cum transfretasset cum parua familia, scilicet, Ioh. de Cromwelle, & tribus aut quatuor militibus, effecta mediatrix præsentis negotij, tali fuit pacto finaliter concordatũ. Videlicet, vt rex Angliæ daret filio suo primogenito scilicet Edwardo ducatum Acquitaniæ, & comitatum Pontini, & rex Franciç reciperet homagium ab eodem. *Pacis forma inter reges.*

Rex Angliæ fecit chartam suam, filio suo prædicto, de dictis ducatu & comitatu, habendis & tenendis, sibi & hæredibus suis, regibus Angliæ, & si contingat ipsum mori in vita patris sui, terræ redirent ad ipsum patrem, ita quod rex Franciç non possit, dictum filium maritare nec tutorem, aut curatorem sibi dare. Quibus ita peractis, Edwardus filius regis mare transiit cum familia competenti. Et circa festum Sancti Matthæi fecit homagium auunculo suo Regi Franciæ sub quibusdam protestationibus. Et etiam ex parte Francorum protestatum est. Acta sunt hæc in Francia, apud prædium regis Franciæ quod dicitur Boydenicens.

Eodem anno moram faciente regina in partibus Franciæ cum filio, vltra regis placitum nec volente redire, sine domino Rogero de mortuo mari, & aliis nobilibus ex Anglia præfugatis, & quam maxime propter odium duorum dispensatorum, Hugonis, & Hugonis, qui procurauerant anno præcedente, ab ipsa remoueri familiam suam, banoiuit tam reginam quam filium proprium, cum omnibus qui illis adhæserant de regno suo. *Regina exulat.*

Eodem tempore Robertus de Balbesare miles vir versutus, & magnus diffidij suscitator, sed tamen manu fortis, euasit de castro de Corf, interfecto constabulario, & ad reginam tunc exulem se contulit vltra mare, vbi multipliciter indies fugitiuorum numerus augebatur.

Hoc anno dominus Oliuerus de Ingham miles iuuenis factus custos Acquitaniæ, per iuuenem ducem Edward. de consensu patris sui, collecto grandi exercitu, de stipendiariis militibus, Hispanis, Arragonicis, & Gasconensibus, prouinciam Agennensium occupatam per regem Franciæ contra pacem inuasit, & dominio regis Angliæ integraliter restituit.

Sub eisdem diebus, nauigium regis Angliæ to o. naues Normannicas cepit, & in Angliam secum traxit. Qua de causa facereunt odium inter reges, & regna, & damna vtrobiq; pro viribus inferebantur. *Odium inter Normannos & Anglos.*

In fine anni præsentis, percipiens regina magnates Franciæ fere corruptos. Anglorũ muneribus, & nusquam tutam fidem, festinauit egredi de calore domus recab, & Francos latenter fugere, contulitque se cum filio ad comitem Hanoniæ, ab eo auxilium petitura A quo cum filio, & suis omnibus magnifice est suscepta, & prout tantam reginam decuit, honorifice exhibita pro tempore perhendinationis suæ. *Reginæ fuga.*

Anno 1325. Isabella regina Angliæ contractis sponsalibus inter filium suum primogenitum Edwardum & filiam comitis Hanoniç Philippam nomine, assumptis secum filio suo, 14. ætatis annos habente, & domino Edmundo de Hoodestock comite Cantij, Germano regis Angliæ, dominoque Regero de mortuo mari, & aliis multis viris illustribus de regno Angliæ profligatis, duce domino Iohan. viro strenuo, fratre comitis Hanoniæ, quem sequebantur milites stipendiarij de Cemania, & [illegible] nonia plures valde. Proinde parata classe, per comitem Hanoniæ, regina peruenit ad [illegible] re, cum suis auxiliariis, qui fuere duo mille, septingenti, quinquaginta septem viri sun. [illegible] nter armari. Regina transfretando peruenit ad portum de Herewich. Confestim occurrere comites, Marescalli, & Leycestriæ, cum Lincolniensi, Herefordensi, Dublinensi, & Eliensi episcopis, qui iuncti reginæ, magnum exercitum confecere. Alij quidam episcopi, & præcipue Cantuariensis, sibi pecunias ministrauere. Recreato exercitu apud Sanctũ Edmundum, processit [illegible]a, suos regnique aduersarios quæsitura, neminem lædens in bonis, aut catal[illegible]s, nisi [illegible]lum aduersarios quos quærebat, quorum bona reperta suis vsibus applicabat, & prædia destruebat. Rex cum hæc audisset, petiit Londonienses, vt sibi præberent auxilium. Qui responderunt quod ipsum dominum regem, reginam, & filium eorundem hæredem regni legitimum, honorare vellent obsequio debito, & extraneis, regnique proditoribus, portas clauderent, & resisterent iuxta vires, exire vero ciuitatem suam se nolle fatebantur ad pugnam, nisi possent iuxta libertatem eis concessam, ipso eodem die *Regina in Angliã appulsa.*

reuerti ante solis occasum. Quo audito, communiuit Turrim Londoniarum armis, & victualibus, relinquens ibi filium suum iuniorem, scilicet Ioh. de Eltham, fecitque proclamari Londoniis, vt vnusquisque sub forisfactura resisteret applicatis & eos inuaderet, & occideret, si quo modo posset, exceptis solummodo regina & filio suo Edwardo, comiteque Cantij Germano suo.

Regis proclamatio.

Item quicunque caput Rogeri de mortuo mari regi deferret, mille libras reciperet pro mercede. E contra de parte reginæ fuit proclamatum, vt omnes de pace bonam spem haberent, exceptis regni perturbatoribus, scilicet de Spencers patre, & filio, & Roberto de Baldock regis Cancellario, & fautoribus eorundem.

Reginæ proclamatio.

Item proclamatum est vt nullus caperet inuito possessore, valorem trium denariorum, sub pœna mutilationis digiti, nec valorem sex denar. sub pœna manus amputandæ, nec valorem 12. sterlingorum sub pœna decapitationis. Et quicunque caput Hugonis de Spencer reginæ deferret, reciperet duo millia librarum de regina.

Londonienses per idem tempus fecerunt, coniurationem, vt aduersantes reginam, sine delectu captos, sententia plecterent capitali. Comprehendentesq; vnum de suis ciuibus, dictum Iohanem Marshal decapitauerunt, & eius bona rapuerunt, quia nimis familiaris fuerat domino Hugoni de Spencer iuniori. Apprehensum insuper magistrum Gualterum de Stapleton episcopum Exoniensem decollauerunt, cum duobus de sua familia, scutifero, & valecto, pro eo, vt dicebant, quod collegerat multitudinem exercitus ad resistendum reginæ. Claues etiam turris Londoniarum extorserunt de manibus constabularij dictæ Turris, & omnes incarceratos deliberauerunt.

Hugo de Spencer suspensus.

Regina interim obsedit villam & Castrum de Bristolia, quod fuit cito sibi redditum, cum dicta villa. Et in crastino aduentus eius, ad clamorem vulgi, fuit Hugo de Spencer pater tractus & suspensus ibidem in armis propriis, super communi furca latronum.

Edvu. vagatur.

Dum hæc ita geruntur, Rex vagabundus, nunc hic, nunc ibi, pro varietate locorum, in spem erectus, & de spe deiectus, in magna solicitudine versabatur. Senescallus domus regiæ dominus Thomas Blount, cum tota sua familia assumptis secũ victualibus & armis, cum dextrariis multis valde, se contulit ad reginam.

Rex captus.

Rex vero cum Hugone de Spencer iuniore, & Rob. de Baldock, disposuit confugisse in Hyberniam. Sed inter pelagi constitutus pericula, miserabiliter per vnam ebdomadam vacillauit. Tandem applicuit in Wallia cum suis familiaribus, & fraude Wallensium captus est in die Sancti Edmundi Archiep. iuxta castrum de Lantrussan. Capti sunt etiam, Hugo de Spencer iunior, Robertus de Baldock & Simon de Radingia. Et rex quidem domino Henrico Comiti Lancastriæ, consanguineo suo conseruandus committitur, & ductus per eundem ad castrum de Kenelworth: dominus Hugo de Spencer, Robertus de Baldock, & Simon de Radingia, ad reginæ præsentiam, quæ tunc fuit Herfordiæ, sunt deducti, comes de Arundell, Iohannes Daniel, & Thomas de Mucheldeuere, procurante Rogero de mortuo mari, sine quo nihil pene regina gessit, ante eorum aduentum fuerunt decollati.

Post hæc dominus Hugo prædictus apud Herefordiam mortis accepit sententiam, sine responso. Vbi tractus, & suspensus est in furca habente quinquaginta pedes in altitudine, & ex post decapitatus & quarterizatus est.

Eodem die Simon de Radingis tractus fuit, & suspensus in eadem furca, sed inferius per decem pedes, hic de familia regis fuit, & multa conuitia irrogauerat sæpe reginæ. Rob. de Baldock obiit in carcere, & tormentis.

Regina præmissis expeditis, se transtulit cum filio suo, duce Aquitaniæ, dominoque Rogero de mortuo mari, & aliis ad castrum de Wallingforde ante festum natalis.

Anno 1327. & regni regis Edwardi à conquestu secundi 20. & vltimo, tenuit regina natale cum filio, Walingfordiæ, cui festo præsentes fuere, duo regni Archiepiscopi sexque episcopi, cum prælatis multis, regnique proceribus, & nobilibus, virisque famosis.

Rex deiectus regno.

Exacto natali, venit regina cum filio suo Londonias ante festum Epiphaniæ vbi cum magno gaudio suscepta fuit. Conuenerunt illic etiam tota regni nobilitas citata prius ad parliamentum tenendum ibidem in crastino dicti festi. Vbi communi decreto censuerunt regem indignum diademate, & propter plures articulos deponendum, & Edwardum filium eius primogenitum in regem vnanimiter eligendum. Quod etiam consequenter factum fuit, & electio in magna aula publice diuulgata. Missi sunt igitur de parte totius Parliamenti tres episcopi, duo comites, & duo Abbates, quatuor baro-

barones,& de quolibet comitatu tres milites,& etiam de ciuitatibus,& magnis villis, atque de portibus, ad certum numerum virorum honorabilium, ad regem degentem apud Kenelworth,qui nunciarent electionem filij sui,& requirerent ab eo, vt renunciaret dignitati regiæ,& coronę,atque permitteret filium suum regnare pro eo,alioquin ipsi redderent sibi homagia in prætactis. Rex hiis auditis, respondet cum lachrymis se multum dolere, quod sic demeruit erga populum regni sui. Sed ex quo res ista fuit impreuertibilis, ab omnibus veniam precabatur, & gratias agebat ex corde quod filium suum primogenitum elegissent,nuncij vero redeuntes ad Parliamentum cum regis responso, & insigniis, plebem lætam fecere. mox tota regni communitas Edwardum iuuenem,quatuordecim *Edvv.3 fit rex.* annos ætatis habentem in regem promptissime admiserunt, & 27. diem Ianuarij, diem primum regni sui esse decreuerunt, & in omnibus regni communitatis pacem eius proclamari fecerunt,sub hac forma.

Edwardus dei gratia Rex Angliæ dominus Hyberniæ, & dux Aquitaniæ, vicecomiti N. salutem. Quia dominus Edwardus nuper Rex Angliæ,pater noster de communi consilio,& assensu prælatorum, & comitum, & baronum, & aliorum magnatum,nec non & comitatuum totius regni prædicti,spontanea voluntate se amouit à regimine dicti regni, volens & concedens,quod nos tanquã ipsius primogenitus & hæres,ipsius regni gubernationẽ & regimen assumamus,nosque ipsius patris nostri beneplacito in hac parte de consilio,& auisamento prælatorum,comitum,& baronum,magnatum,& comitatuum prædictorum annuentes, gubernacula suscepimus dicti regni, & fidelitates & homagia, ipsorum prælatorum, & magnatum recepimus, vt est moris, desiderantes igitur, pacem nostram,pro quiete & tranquillitate populi nostri inuiolabiliter obseruari, tibi præcipimus, quod statim visis præsentibus per totam baliuam tuam, pacem nostram facias publice proclamari, vniuersis & singulis ex parte nostra inhibendo, sub poena & periculo exhæredationis, & amissionis vitæ & membrorum, ne quis dictam pacem nostram infringere seu violare præsumat. Sed quilibet actiones & querelas suas absque violentia quacunque prosequatur secundum leges & consuetudines regni nostri,nos enim parati sumus,& semper erimus, omnibus & singulis conquerentibus, tam diuitibus quam pauperibus,in curiis nostris plenam iustitiam exhibere.

Kalend. Febr. die dominica, in vigilia purificationis, Edwardus iuuenis suscepit arma militaria,cum multis aliis adolescentibus generosis, per dominum Henric. comitem Lancastriæ,& eodem die coronatus est apud Westmonast. per Gualterum Archiepiscop. Cantuar.

Reginæ matri regis assignata fuit dos talis ac tanta, quod regi filio suo pars regni tertia vix remansit.

Regi deposito,per singulos menses assignatæ fuerunt per consilium 100. marcæ, sed *Rex nequiter occisus.* non permissus est per vnius anni spatium gaudere tantilla remuneratione, nam nequiter atque crudeliter à suis custodibus interfectus,prout dicitur,viuere desiit ante finem anni, nempe si vulgo credendum est, tortores immites eum deiectum obruerunt, quodam ostio ponderoso detinentes eum ne surgeret,donec tortores imposuissent cornu, in secreto egestionis suæ loco,& per foramen immisissent ignitum veru in viscera sua,ne videlicet vestigia adustionis in cute sua aliqualiter apparerent,de cuius meritis,an inter sanctos connumerandus sit, fræquens est in vulgo disceptatio, sicut & de Thoma comite Lancastriæ quondam fuit.

Eodem anno iuuenis rex Angliæ,cum matre sua, & stipendiariis suis alienigenis, & aliis multis regnicolis versus Scotiam properauit, peruenitque ad Stannopark, vbi exercitus Scotorum fuit. Et quia fuit ei exercitus multo maior, & fortior, quam ipsis Sco- *Expeditio in Scotiam.* tis, obsedit eos in eodem loco, scilicet in herdale, diebus 15. sed mediante proditione quorundam magnorum Angliæ,sine læsione fugerunt. Vnde rex cum dolore maximo reuersus est, remittens ad partes proprias Hannonienses, & stipendiarios quos conduxerat.

Iacobus autem Douglas,dum rex vt præfertur Scotos circum sederet nocte quadam *Edvvardi periculum.* cum paucis latenter penitrauit ad regis tentoria vt eum caperet, vel occideret, si fortuna faueret. Sed Capellanus regis,vir cordatus & fortis regem defendit cum quibusdam aliis, donec idem præsbiter caderet interemptus. Iacobus vero dux Scotorum, præuidens sibi imminere periculum,fugam cepit,& vix ad suos illęsus euasit.

Dominus Iohan. Mantrauers,& Tho. Gurnay, metuentes pœnas soluere pro morte regis, repente fugerunt. Sed dictus Thomas post 3. annos, notus & captus, apud Marsiliam remissus est versus Angliam, pœnam pro demeritis recepturus. Qui tamen illuc

non peruenit, sed in mari decapitatus fuit, sub quodam colore, ne forte magnas quasdam personas regni de consensu regię necis, vel conneuentia accusaret.

Dominus Iohann. Mantrauers, se transtulit in Alemanniam, & ibi mansit per plures annos.

Hoc anno obiit Carolus de Valoys patruus regis Franciæ.

Eodem anno obiit Robertus le Brus rex Scotorum, relicto paruulo filio suo 8. annorum, quem Scoti receperunt pro rege suo.

Obiit etiam rex Francorum Carolus 3. frater, qui fuit germanus serenissimæ dominæ Isabellæ Anglorũ reginæ, matris Edwardi regis pręsentis. Per cuius mortem deuolutum fuit regnum Franciæ iure successorio, ad Edwardum regem, Angliæ qui nunc regnat, sed per dominum Philippum de Valoys filium patrui dicti domini Caroli per vim & potentiam se intrudentem, contra iustitiam occupatum.

Philippus de Valoys, occupat Francorum regnum, iuuenis rex Angliæ duxit Philippam filiam comitis Hannonię in vxorem, quæ fuit filia sororis Philippi de Valoys nunc occupantis Franciam, licet illa affinitas, aut vlla alia cum Francis contracta, Anglię nunquam profecisset.

Turpis pax inter Anglos & Scotos.

Parliamentum tentum apud Northamptonã, in quo facta fuit turpis pax inter Anglos & Scotos, ita quod Dauid filius Roberti le Bruse, duxit sororem regis Angliæ in vxorem, & rex Angliæ cum matre licet infra ætatem existens, fecit Scotis chartas, quarum tenor ab Anglicis ignoratur. Sed hæc omnia facta sunt per ordinationem reginæ, & Rogerum de mortuo mari, & Iacobum Douglas Scotum.

Concilium Archiep. Cant.

Ann. 1328. magister Simon Archiep. Cantuar. tenuit concilium prouinciale Londoniis, in quo ordinauit quod in die Parasceues & in die commemorationis animarum, ab omni opere cessaretur. Item statuit de consensu concilij, quod festum conceptionis beatæ Mariæ principaliter celebraretur. Item ipse, & omnes Prælati tunc præsentes, excommunicarunt, & excommunicatos denunciarunt omnes illos qui Gualterum de Stapleton episcopum Oxonię interfecerunt, seu in eũ manus violentas quomodolibet iniecerunt, & omnes qui eis opem, assensum, & consilium præbuerunt.

Regis Angliæ homagium.

Circa festum Ascensionis dominicæ, Rex Angliæ transiuit mare, & fecit homagium regi Franciæ, pro toto ducatu Acquitanię & comitatu de Pontyf sub quibusdam protestationibus, quod homagium suscepit rex Franciæ sub aliis conditionibus, videlicet quod nõ admisit homagium, pro terris quas pater suus Carolus equitauit, quousque esset sibi satisfactum pro damnis & expensis.

Circa festum Michaelis in Parliamento tento Sarisburiæ, fecit rex 3. Comites, dominum Iohan. de Eltham fratrem suum comitem Cornubiæ, & dominum Rog. de mortuo mari comitem Marchiæ Walliæ, & Pincernam Hyberniæ comitem de Ormund.

An. 1329. Dauid filius Roberti le Brus, Iohannam sororem regis Angliæ duxit vxorẽ.

Edmundus de Hoodstock decapitatus.

Hoc anno, procurante regina, & Rogero de mortuo mari, dominus Edmundus de Hoodstocke Patruus regis comes Cantij decollatus fuit, propter quasdam confessiones, & literas apud se repertas, licet nullæ confessionum vel literarum earundem, etsi veræ fuissent, deberent causam tribuere morti eius. Qui cum tristem accepisset sententiam, hora diei prima, in Parliamento tento Wintoniæ, extra portas tamen stetit vsque ad vesperas condemnatus, nullo in eum volente manum mittere, donec miser aliquis de Marescalsia eum iussus est decapitare. Qui eo minus deploratus fuit, quod familiam malam habuit, quæ supra modum afflixerat populares.

Sub hiis diebus Papa fecit graues processus iterato contra ducem Bauariæ, electum in imperatorem, & adhærentes sibi. Et pro sustinenda guerra contra eum, omnes fructus beneficiorum vacantium per quadriennium reseruauit.

Scotorum rex lepra moritur.

An. 1330. Robertus le Brus, qui se regem Scotorum fecerat, lepra percussus obiit.

Ipso anno, natus regi Edwardo filius primogenitus, Edwardus vocatus de nomine patris sui.

Hoc anno dum Parliamentum teneretur apud Notingham, captus fuit de nocte, in camera reginæ matris regis dominus Rogerus de mortuo mari Comes Marchiæ, per dominum Gul. de monte acuto, & alios, ipso rege præsente, & mox Londonias missus fuit, vbi mortis excepit sententiam suspensus apud Elmes, super communi furca latronũ. Causæ quæ imponebantur eidem prout accepimus, istæ fuere.

Prima causa, quod fuit consentiens morti regis Edw. in castro de Barkley.

Secundarie, impositum ei fuit quod ipse impediuit honorem regis, & regni apud Stannoppark vbi Scoti fugerunt, qui capi & interfici potuerunt.

Ter-

Tertio, quod ipse recepit viginti millia librarum à Scotis, & illos tunc permisit euadere, & turpem pacem postmodum inter Scotos, & Regem iuuenem fieri procurauit. Et super hoc chartam Regis fieri fecit eisdem. Et etiam illud vile matrimonium contractum inter sororem Regis, & Dauid filium Rob. le Brus consummari consuluit, & procurauit.

Quarto, quod male consumpsit totam pecuniam in thesauris patris huius Regis, & domini Hugonis de Spencer inuentam. Et omnia bona regni, postquam Angliam regina intrauit, suæ dispositioni subiecit, ita quod ipse & regina abundabant, & dominus Rex egebat.

Quinto, quod appropriauit sibi custodias & maritagia nobiliora per totam Angliam. Et quod fuit malus consiliarius Regis & reginæ matris, & nimis secretus cum ea, vt de alijs taceamus.

Rex Edwardus de consensu procerum recepit in manu sua, omnes terras prius matri suæ concessas, & ordinauit vt singulis annis perciperet mille libras. *Rex matri mille libras assignat.*

Papa concessit Regi Angliæ decimas omnium bonorum ecclesiasticorum per quadriennium, medietate sibi retenta.

Anno 1331. fuit Parliamentum tentum Londonijs, in quo concessa fuit à populo quintadecima, & à Burgensibus decima per vnum annum.

Circa festum S. Laurentij venit in Angliam dominus Edwardus de Baliol dicens se ius habere in regnum Scotiæ, cui adhæserunt, dominus Henricus de Bello monte, Dauid Comes de Atheles, Gilbertus Vmfreuile, Rich. Talbot, & alij multi nobiles, asserentes se ius habere, ad terras & possessiones in dicto regno, vel ratione suarum coniugum, volentes ingredi Scotiam per regnum Angliæ, quod Rex noluit permittere contemplatione sororis suæ, nuptæ Dauid filio Roberti le Brus. Quapropter ipsi intrauerunt per mare Scotiam iuxta Dunfermelyn, vbi mox in littore maris resistentiam inuenerunt. Ac tam Scotos resistentes fugauerunt Anglici pedites, & plurimos occiderunt, priusquam gentes de armis, naues egredi potuerunt. Ex post infra dies paucos, commiserunt prælium iuxta Gledesmore, vbi duo millia Anglicorum vicerunt 40. millia Scotorum præ multitudine semet opprimentium & pressura. Ibi interempti sunt de parte Scotorum, 5. Comites, & multi alij interfecti. *Scotorum clades.*

Anno 1332. continuata fuit guerra in Scotia, per dominum Edw. Baliol, & nobiles ante dictos, ad quos accesserunt plures alij viri nobiles de regno Angliæ, voluntarie, proprijs sumptibus militaturi, qui villam & castrum de Berwik obsederunt. Rex Angliæ considerans multa vituperia sibi, & antecessoribus suis per Scotos illata, & quod concordia facta inter ipsum & Scotos fuit irrita per proditionem, ipso in minori ætate notorie constituto, & in custodia matris suæ existente, iam contra consilium matris suæ, collecta multitudine armatorum, ad Berwyk potenter accessit, vbi tenentes castrum & villam, multos dolosos tractatus habuere cum eo, vt ab extra adiutorium expectarent. Sed hæc de Regis Angliæ profectione gesta sunt, anno sequenti. *Profectio regis in Scotiam.*

Eodem anno quo supra, Edwar. filius Iohan. de Baliolo, apud Scone, in regem Scotiæ coronatur.

Anno 1333. in festo S. Margarethæ virginis, venerunt Scoti in magna multitudine volentes dissoluere obsidionem Berwici. Quibus cum suis occurrit Rex Angliæ vultu alacri, & commisso bello, occidit ex eis octo Comites, 1100. equites, & de popularibus triginta quinque millia. Hos ad discrimen appulerat quidam miles vocatus Gulicl. Kenth, ad locum iuxta Berwicum, qui dicitur Boothule iuxta Hellidon. *Scotorum strages.*

Miserant interea dolose Scoti quosdam de suis in Angliam, qui obsederent castrum de Bamburgh, in quo tunc temporis regina fuit. Sed auditis rumoribus de prætacta victoria, obsidione de Hamburgh dimissa, Scoti fugerunt ad nota latibula, & est dictu mirabile, quod in dicto bello, vbi corruerunt tot Scotorum millia, non ceciderunt ex Anglicis nisi miles vnus, armiger vnus, & 12. pedites. Quibus visis, oppidani de Barwico, villam cum Castro Regi Angliæ reddiderunt.

Rex relictis custodibus in villa, castroque Barwick, quæ sua fore dixit iure hæreditario, & etiam ex conquestu antecessorum suorum, dimisit Edw. le Baylol, cum alijs nobilibus qui secum erant, ad custodiam regni Scotiæ.

Hoc anno dominus Edw. le Baliol rex Scotiæ tenuit Parliamentum post festum Michaelis, ad quod venerunt nobiles regni Angliæ, terras & possessiones ibidem habentes. Et finito Parliamento in pace reuersi sunt.

Anno 1334. in festo sanctorum Geruasij & Prothasij Edw. le Baliol, verus Rex Sco-

Homagium Scotiæ regis.

tiæ, fecit homagium Edw. Regi Angliæ apud nouum castrum super Tynam, in præsentia trium Episcoporum, Comitum, & Baronum, ac copiosæ plebis.

Eodem fere tempore, Rex Angliæ cepit homagium ducis Britanniæ, pro Comitatu Richmundiæ.

Post festum exaltationis sanctæ crucis, dum fieret Parliamentum Londonijs nunciatum fuit quod Scoti omnes insurrexerunt, & ceperunt dominum Rich. Talbot. & sex alios milites, & multos perimerunt. Vnde Rex commotus promisit se iturum in Scotiam, pro Scotorum malitia refrenanda. Ob quam causam populus concessit ei, 15. denarium, & ciues atque Burgenses decimum denar. prouiderunt.

Scotiæ deuastatio.

Post festum Michaelis Rex transtulit se versus Scotiam, & sub hyeme gelida intrauit Galwediam, & deuastauit vsque mare Scoticum totam patriam. Audito quod Comes de Adhælis, transfugit ad Scotos, iratus est valde. Et cum didicisset quod dictus Henricus de bello monte in quodam castro fuit obsessus per Scotos, obsidionem fecit celeriter amoueri.

Hoc anno Rex Angliæ Edwardus, & Henricus filius Henrici Comitis Lancastriæ, vltra montes Scotiæ processit cum exercitu, deprædantes, & incendentes plurima milliaria, amplius quam vnquam fecerat Rex Edwardus, annis Regis Edwardi.

Anno 1335. fuit Rex ad festum natalis, apud Rokesburgh cum manu potenti.

Scotis concessæ sunt treugæ, vsque ad natale S. Iohannis Baptistæ, proxime futurum duraturæ. Quo tempore fuit totum Parliamentum apud Eboracum super illis treugis, & alijs concernentibus statum regni. In quo fuit ordinatum, quod Rex cum exercitu transiret mare Scoticum, quod cito postea factum est, Scoti proinde finxerunt se pacem habere velle. Et circa festum Michaelis, quidam ad pacem venerunt, inter quos Comes de Athole, pacem petijt, & impetrauit. Comes de Moryf, qui pacem petierat, & ad pacem venire contempserat, captus est. post carceri mancipatur.

Eodem tempore, dominus Richardus Talbot, pro duobus millibus marcarum redemptus fuit.

Comes de Assclis, volens se ostendere vere reuersum ad Anglicos, fecit equitationem contra Scotos, & subito dissipata comitiua sua, à multitudine Scotorum, cum 13. personis mediocribus est occisus.

Anno 1336. Domina Philippa regina peperit filium suum 2. dictum Guliel. apud Hatfeld. Qui cito moriens sepultus est apud Eboracum.

Circa festum S. Gregorij in Parliamento tento Londonijs Rex Edwardus de Comitatu Cornubiæ fecit ducatum, quem contulit primogenito suo Edwardo tanto donatiuo Comitatum Cestriæ superaddens. Dominus nempe Iohan. de Eltham, frater regis qui fuit Comes Cornubiæ, obierat per ante.

Comitum creatio.

In eodem Parliamento, fecit sex Comites, videlicet Henr. de Lancaster iuniorem, Comitem de Derby, Guliel. de monte Acuto, Comitem Sarum, Hugonem de Audele, Comitem Glouerniæ, Guliel. de Clinton, Comitem Huntingdoniæ, Rob. de Vfford, Comitem Southfolciæ. Statutum est hoc anno quod nullus vteretur panno, extra Angliam operato, exceptis Rege, Regina, & liberis eorundem, neque pellura transmarina, nisi valentes 100. libras reddituum annuatim.

Hoc anno Edw. Rex Angliæ, fœdus inijt infructuosum cum Lodowico de Bauaria, se Imperatorem appellante.

Nuncij decreti sunt ad Regem Franciæ, ex parte Regis Angliæ, ad tractandum de pace inter regna, & conueniendum Regem Franciæ, eo quod iniuste fouit partem Scotorum, contra Regem Angliæ dominum eorundem. Adhuc dictis nuncijs in Francia moram trahentibus, directa est per Regem Franciæ magna classis, armatis onusta, ad auxiliandum Scotis.

Dominus Guliel. de monte acuto, Comes Sarum obsedit castrum de Dunbar in Scotia, cum alijs magnatibus regni Angliæ, quos Rex ibidem dimiserat pro custodia illius terræ, dum interim ipse redisset in Angliam, pro regni sui negotijs exequendis. Sed cum cognouisset, quod Scoti dictum castrum obsidione vallassent, illuc celeriter properauit. At quia cuncta male ministrarat, impeditus in itinere quosdam de suis amisit.

Southampton combusta.

Anno 1337. villa de Southamptonæ per galeas Regis Franciæ totaliter est combusta. Grandis discordia orta est, inter Reges Angliæ & Franciæ, propter terras quas Rex Franciæ, satis iniuste in Wasconia vsurpauerat. Qua de causa Rex Angliæ, plures oblationes humiles Francorum regi porrexerat, si saltem sic posset recuperare terras suas, sed nil profecit.

fecit. Ob quod negotium in Parliamento apud Notingham, exegit 15. denarium de communi plebe, decimumque de burgis. In hoc parliamento, statutum fuit, vt omnes lanifici Flandriæ, aliarumque terrarum volentes inhabitate Angliam, pacifice aduenirent. Re vera per annos elapsos, interdictum fuit passagium de lanis, vt sic retunderetur superbia Flandritarum, qui plus saccos quam Anglos venerabantur.

Hoc anno propter instantem guerram, Rex Angliæ confiscari fecit, bona Longobardorum, & monachorum Cluniacensium atque Cistercien. per totum regnum. Circa Kalend. Augusti Cometa apparuit. *Monachorum bona direpta.*

Hoc anno concessa fuit decima ecclesiæ Anglicanæ per 3. annos sequentes.

Anno 1338. Cardinales, scilicet, dominus Petrus Hispanus, & dominus Bernardus de monte Fauenciæ, qui pro pace venerant reformanda inter reges Angliæ & Franciæ, plus fauerunt regi Franciæ quam regi Angliæ, vt patebat in sermone vnius Cardinalis, ad clerum habito. Quapropter continuo surrexit Cantuar. Archiep. & prædicauit publice assertiones Cardinalis fore friuolas atque vanas. Et post modicum tempus manifeste dicebatur per totam Angliam, quod rex Angliæ habuit ius in regnum Franciæ, quod prosequi intendebat. *Expeditio regis in Galliam.*

Circa festum translationis S. Thomæ Rex Edwardus, cum Philippa regina prægnante & duabus filiabus suis, & exercitu copioso, mare transijt, ad tractandum cum duce Brabantiæ & alijs alligatis suis, de aggrediendo regnum Franciæ sibi iure successorio, per mortem celebris memoriæ, domini Caroli regis vltimi, fratris germani dominæ Isabellæ, matris dicti domini Regis Edwardi deuolutum, & per dominum Philippum de Valesio filium Patrui dicti domini Caroli, iniuste hactenus occupatum. Cumque peruenisset ad portum de Swine, Flandrenses occurrunt ei vnanimiter, offerentes se paci eius, & fidelitati. Indeque transiuit in Brabantiam, vbi dux Brabantiæ suscepit eum in gloria & honore. De Brabantia peruenit prope Coloniam, & loquutus est cum duce Bauariæ, qui se vocauit Imperatorem. Qui constituit eum vicarium suum de toto imperio citra Coloniam, & omnibus imperium suum tangentibus. Quibus expletis rex Brabantiam est ingressus, vbi per annum integer moram traxit. Et per hanc moram, consilio Brabantinorum, & Flandrensium, arma Franciæ suis armis immiscuit, & boreales partes Franciæ, vsque ad Tornacum incendit, & vastauit.

Eo tempore natus est Regi filius tertius apud Andwerp, & vocatus est Lionellus.

Hoc anno Rex Edwardus, se Regem Franciæ & Angliæ constituit appellari. Et domino Papæ ac Cardinalibus, scripsit epistolam, ius quod habebat in regnum Franciæ declarantem. Quæ sic incipit: Amabilium domino patrum. Cui Papa rescripsit epistolam, cuius initium tale est: Dudum te fili clara imitari vestigia, &c.

Anno 1339. Rex Edwardus, tenuit natale in Sclandia apud Anduverp cum Regina Philippa, & multis proceribus illarum partium, & exercitu Anglicano.

Circa festum Purificationis Rex Edvvardus rediuit in Angliam, dimittens vxorem suam cum liberis in Sclandia, quasi in sui redditus assecurationem. Peruenitque ad Turrim Londoniarum nocte subito, & non inuenit in ea, cum esset media nox, nisi pueros suos, & 3. seruientes. Quapropter Constabularium & plures alios incarcerari mandauit. *Rex subito redit.*

In Parliamento celebrato Londonijs indixit rex Anglicis tributum 5. partis bonorum suorum, & lanæ 9. vellus, nonamque garbam de omni gleba regni, suis expeditionibus deputauit, de quarum prouentu dominos vicinarum villarum respondere fecit.

Eo tempore Otton dux Austriæ petijt magnis precibus à Rege Angliæ, filiam eius filio suo desponsandam.

Per id temporis ciuitas Burdegaliæ, per militiam Regis Franciæ fuit obsessa. Ciues vero tanquam inualidi ad resistendum, cautelose finxerunt se velle reddere dictis Francis. Et apertis ianuis, intromiserunt multos de Gallicis, & arma Regis Franciæ in Turribus erexerunt. Quod videntes Franci, tam qui intrauerant, quam qui foris erant deposuerunt arma sua, ciuitatem captam & eis redditam existimantes. Dominus vero Oliuerus Ingham miles nobilis, ac custos dictæ ciuitatis, & terræ, repente cum manu potenti irruit super Gallos inermes, & cum ciuium adiutorio magnam eorum multitudinem interemit. *Burdegalia deditur in Gallos.*

Concessum nempe fuit Regi per biennium nonum vellus, nona garba, ab omnibus qui baronias tenebant, & ad Parliamentum venire de consuetudine, vel de iure venire tenebantur. Qui vero religiosi, vel clerici non consueuerunt ad Parliamentum accedere, solum decimas per ante regi concessas soluerunt. Pro præmissa concessione, remisit rex & condonauit omnia catalla felonum & fugitiuorum, euasiones incarceratorum, fines, *Regi indulta pro subsidio.*

exitus

exitus & forisfactiones, & amerciamenta, murdrorum, & omnia delicta de viridi, de venatione, de vaſta, & quæcunque alia delicta infra foreſtas facta, adiudicata vel adiudicanda, Releuia, Scutagia vſque ad paſſagium ſuum vſque Brabantiam, viz. octauo die Iulij, anno regni ſui duodecimo, & inſuper faciendi filium ſuum militem, & filiam ſuam maritandi, pro tempore ſuo. Confirmauit etiam magnam chartam de foreſta, & alia multa condonauit.

Comes Sarum Guliel. de monte acuto, & Comes Southfolciæ Rob. de Vfford poſt receſſum Regis Angliæ, continuantes moram in tranſmatinis partibus, dum minus conſulte martem laceſcere tentauerunt, à nimia Gallorum multitudine ſunt oppreſſi, capti, & ad Regem Franciæ in ramis palmarum deſtinati, & eius iuſſu carcerali cuſtodiæ deſtinati.

Hoc anno naſcitur Regi filius 4. apud Gandauum, qui vocatus eſt Iohannes.

Anno 1340. cum Rex Edwardus firmiter ſtatuiſſet in animo iterum transfretare, Comes de Gilers per nuncios certificauit eum de conſpiratione Francorum & Normannorum, qui iam cum ducentis nauibus & multis galeis, necnon & viginti millibus electorum pugnatorum portum de Sclus occupauerunt, & parati erant ad eum capiendum, & Philippo Franciæ, iuxta tenorem iuramenti quod ſibi præſtiterant, viuum vel mortuum præſentandum. Rex de imminenti periculo præmonitus, naues congregat & ipſe ducentas ſiue plures, & in vigilia S. Iohannis Baptiſtæ ingreſſus mare, velificare cœpit verſus Flandriam, vbi ſub breui tempore conſpexit claſſem Gallicam terribiliter inſtructam contra eum. Qua de cauſa per totum diem illum cum ſuis deliberans, in craſtino mane, ſuperueniente nobili milite Roberto de Murleya cum boreali claſſe Angliæ, commiſit bellum nauale cum ſuis hoſtibus cruentiſſimum. In quo Galli cum Normannis ſagittis terrebrati, ſecuribus deiecti & proſtrati, gladijs biſacutis vulnerati, Anglorum Regi victoriam conceſſere. Ceciderunt ergo die illa de aduerſarijs 30. millia hominum armatorum, quorum multi ſaltu præcipiti in pelago perierunt. Captæ ſunt autem in dicto conflictu naues ducentæ, reliquis in fugam verſis.

Victoria naualis.

Rex Angliæ menſibus Iulij, Auguſti, & Septembris, aſſiſtentibus ſibi duce Brabantiæ, & comite Hannoniæ, & auxiliaribus ſibi datis de villa de Brugis, de Gaunt, & de Ypers, boreales Franciæ ingreditur iterato, ciuitatemque Tornacenſem obſidione vallat.

Interea Comes Hannoniæ, & domini Gualterus Manny, & Reginaldus de Cobham amplius quam 300. villas maiores, & minores, captis prædis & ſpolijs, hominibuſque armorum pluſquam mille peremptis, ignibus cremauerunt.

Rex Francorum interim, cum magno exercitu ſe tenuit à remotis. Qua tempeſtate Galli plurimi, de regis Francorum cuneis fame, ſitique perierunt. Quapropter per duos Cardinales, treugas ſibi dari petijt, quas & accepit, in eccleſia de Eſpletelyn die Lunæ, 25. die Septembris, an. dom. ſupradicto. Rex autem Anglorum ob defectum pecuniæ, quam ſui ſegnes pecuniatores in Anglia miſiſſent, obſidione dimiſſa, citius in treugas conceſſit, & ſic vterque ad propria remeauit.

Flandria ſub interdicto.

Sub iſtis diebus cum Papa vidiſſet Regem Angliæ in ſuis actibus proſperari, Flandriam ſuppoſuit interdicto, eo quod deſciuiſſent à domino ſuo capitali, & Anglorum Regi auxilia præſtitiſſent. Quam ſententiam Flandri paruipendentes, reſponderunt quod quamuis Philippo de Valoys, eo quod ſe Regem eſſe prætendebat, homagium fecerant, tamen non Regi, cum ipſe iniuſte coronam detineret, & regni dominationem indebite vendicaret.

Hoc anno peperit regina Philippa, poſtquam in Angliam eſt reuerſa, filiam, in turri Londoniarum Blanchiam appellatam, quæ cito defuncta apud Weſtmonaſterium eſt ſepulta.

Anno 1341. Rex Edwardus transfretauit in minorem Britanniam, vbi per cibos, & potus incongruos, plures de ſuis amiſit.

Hoc tempore miſſi ſunt ad eum duo Cardinales ex parte Papæ, qui treugas triennales indixerunt inter Reges, ſub quo ſpacio, de iure quod Rex Angliæ vendicauit in regnum Franciæ diſcuti poſſet ad plenum. In redeundo vero de Britannia perpeſſus eſt maxima, per marinam tempeſtatem incommoda. Quæ vtique dicebantur per Nigromanticos regis Franciæ ſuſcitata.

Hoc anno regina peperit 5. filium apud Langele, quem baptiſauit dominus Michael Abbas, de S. Albano, & nominatus eſt Edmundus.

Imperatoris inconſtantia.

Anno 1342. Lodowicus de Bauaria, qui ſe Imperatorem appellauit, fœdifragus atque inconſtans vicariatum citra Coloniam, ſuſceptum à Rege Angliæ, per ſuas literas reuoca-

uocauit. Et spretis fœderibus Regi Angliæ sacramento firmatis amicitias contraxit cum Rege Francorum.

Rex Edw. suscepto homagio, pro Ducatu Britanniæ, de Iohanne de Monte forti, germano quondam Iohannis Ducis Britanniæ, sine hærede legitimo, de corpore suo defuncti, ipsum vasallum suum iuuare cupiens, contra Carolum de Bloys qui desponsauit filiam alterius fratris germani, qui dicto Iohanne Duce venienre decessit mense Octobri, transfretauit in Britanniam, vbi multos magnates sibi conciliauit, plures villas, & munitiones, atque castra rebellantia manu potenti cepit, villam de Vanes obsedit, quamuis Rex Franciæ illuc cum multo milite occurrisset. Ibi mediantibus duobus Cardinalibus captæ sunt treugæ in prioratu de Malestreyt 30. die Ianuarij. Sed tamen treugis non obstantibus remansit villa de Vanes Regi Angliæ subiugata.

Anno 1343. Clemens Papa, quondam Rhotomagensis Archiep. successit Benedicto 12. vir insignis literaturæ, sed prodigalitatis profusissimæ. Adeo vt dignirates ecclesiasticas vacantes in Anglia, suis conferret Cardinalibus, nouosque pro eis in Anglia titulos imponere moliretur, vnde nimis offensus Rex Angliæ, prouisiones per eum factas cassauit. Et ne quis de cætero tales prouisiones afferret, sub pœna carceris atque capitis interdixit. *Papa prouisiones cassata.*

Isto anno per totum regnum Angliæ decimæ tam temporalium, quam spiritualium Regi solutæ sunt.

Eodem anno Papa Clemens iterum fecit in Anglia prouisiones duobus Cardinalibus de beneficijs proximo vacantibus, præter Episcopatus & Abbathias, ad extentam duorum millium marcarum, quod Rex & nobiles noluerunt pati. Sed procuratores dictorum Cardinalium, sub pœna carceris, Angliam exire iussere, nec multo post Rex direxit Papæ, illam famosam epistolam pro libertate Anglicanæ ecclesiæ contuenda, quæ sic incipit: Pensata sedis Apostolicæ Clementia, &c. Cuius tenor, dominum Papam, & omnes Cardinales, pro sui elegantia, non solum vertit in admirationem, sed etiam in stuporem.

Per idem tempus Rex Angliæ misit procuratores ad Romanam curiam dominum Henr. de Lancastria Comitem de Derby, cum multis alijs viris nobilibus, tam ecclesiasticis quam temporalibus, ad tractandum coram summo Pontifice de iure suo in regnum Angliæ, non vt iudice, sed priuata persona, & amico communi, non in forma, nec in figura iudicij, &c.

Hoc anno apud Turrim Londoniæ, iussit Rex aureos florenos fieri, scilicet denarium, obolum, & quadrantem.

Anno 1344. Rex Edwardus fecit conuocari plures artifices, ad Castrum de Wyndeleshores, & cœpit ædificare domum, quæ rotunda tabula vocaretur, habuit autem eius area, à centro ad circumferentiam per semidiametrum, 100. pedes. Et sic diameter ducentorum pedum erat. Expensæ per hebdomadam, erant primo centum libræ, sed ex post propter guerras inchoandas fuerunr subtractæ & imminutæ vsque ad viginti libras ebdomadatim. *Rotunda tabula.*

Eodem tempore Philippus de Valoys Rex Franciæ prouocatus facto Regis Angliæ, cœpit & ipse construere rotundam rabulam in terra sua, vt sic alliceret militiam Alemanniæ, & Italiæ, & impediret ne ad Regis Angliæ tabulam properarenr.

In diebus illis idem Rex Franciæ concessit suis hominibus licentiam consternandi arbores pro nauibus faciendis, in omnibus boscis suis, factumque est vt infra breue tempus maxima nauium copia fabricaretur, quæ cito postea Anglicis multa intulit damna. *Galli naues struunt.*

Obijt dominus Gul. de monte acuto Comes Sarum, Rex Mannæ, & Mariscallus Angliæ, de cuius virtuosis gestis digne scribere, opus foret commendabile.

Clerus Anglicanus concessit regi decimas triennales, cui rex reconcessit per chartam suam tale priuilegium, quod nullus Archiepiscopus vel Episcopus sit arreynatus coram iustitiarijs nostris, causa cuiuscunque criminis, si non specialiter non præceperimus, quousque aliud remedium ordinetur. Item quod nullus clericus sit arreynatus coram iustitiarijs nostris, siue ad sectam nostram, siue partis, si clericus suæ clerimoniæ se submittat, dicens se membrum esse ecclesiæ, & non debere ipsis iustitiarijs respondere. Et si sibi imponatur, quod duas vxores duxerit, siue vnam viduam, quod super hoc iustitiarij non habeant commissionem, nec potestatem ad triandum per inquisitionem vel alio modo bigamiam, sed mittatur Curiæ christianæ. *Cleri indulta.*

In illo tempore venit Saracenus quidam, arte Medicus, ad Comitem de Warenna, petens

petens licentiam capiendi quendam serpentem in dominio quod habebat in partibus Walliæ, loco qui Bronsfeld appellatur, qui cum per incantationes cepisset serpentem, dixit esse in loco vicino cauernæ vbi serpens habitauerat, magnam summam thesauri. Quo audito viri de Hereford, consilio cuiusdam Lumbardi, qui vocabatur Petrus Pykard, illuc fodiendo penitrarunt sæpius. Et competientes verum fore Saraceni vaticinium, noctanter opus facturi sæpius conuenerunt, donec per famulos Comitis deprehensi, capti sunt, & carceri mancipati. Comes vt fertur ex hoc facto, lucrum non modicum nundinatus est.

Saraceni incantatio de serpente.

Regina Philippa peperit filiam Mariam nomine, quæ fuit ex post copulata Duci Britanniæ, sed de medio sublata est præmature.

Anno 1345. Dominus Henricus de Lancastria Comes de Derby transfretauit in Wasconiam cum sexcentis hominibus de armis, & totidem sagittarijs, qui primo insultu villam muniti ssimam de Brigerak cepit, & vndecim nobiles in ea protinus existentes, & plurimis de plebeis captiuauit, vrbes insignes & villas numero quinquaginta sex Regis Angliæ ditioni subiecit. Exercitum regis Francorum contra se venientem contriuit, captis 23. viris illustribus, cum alijs viris armorum velut innumeris, cæteris mucrone peremptis, aut turpiter actis in fugam. Huius liberalitas, & munificentia remorarum partium tyrones allexit, in amorem iuuenis, vt quisque dulce reputaret militare sub eo, nempe cum villam aliquam vi & armis occupasset, parum aut nil sibi retinuit, sed exercitui vniuersa permisit.

Hoc anno obijt Richardus de Bury, Episcopus Dunelmensis, cui successit Tho. de Hatfeld Regis Secretarius, mediantibus Regis literis apud Papam, in magnum ipsius Regis opprobrium. Reuera cum aut Rex & nobilitas insistenter, pro electionibus libere faciendis, & confirmandis, iam Rex directe contra tenorem suarum literarum, & vota procerum, hunc Pontificem fieri flagitabat. Papa vero non inuitus hanc petitionem Regi concessit. Sed à Cardinalibus quibusdam calumniantibus dictum Tho fore leuem, & laicum, sic respondit, vere ait, si Rex hac vice supplicasset pro asino obtinuisset.

Asinum Papa ad mitteret ad Episcopatum.

Eodem anno obijt dominus Henricus Comes Lancastriæ, pater Henrici Comitis de Derby, & sepultus est Leycestriæ in monasterio canonicorum cum honore. Cuius filius vt præfertur, eo tempore actus martios in Wasconia strenue exercebat.

Scoti sub his diebus, collecto exercitu quasi triginta millium, duce Gul. Douglas apud Westmerland, hostiliter Angliam sunt ingressi, Carleolumque & Penreth & multas villas alias combusserunt. Quapropter Episcopus Lugubaliensis, & Thomas de Lucy miles nobilis, & Robertus Oggill scutifer valentissimus, cum parua manu ex omni parte Scotorum exercitum girauerunt in noctibus, & lituis, ac cornibus, atque nocturnis clamoribus sic hostes inquietauerunt, vt nec auderent exire pro victualibus, nec membra dare sopori. Sed tandem cum Scotos omnino perurgeret necessitas, Alexander Stragan, audacioribus suæ gentis adunatis, pabulatum exire disposuit. Cui mox Episcopus Carleolensis, sit obuiam cum Roberto Oggil, qui cogens dextrarium, cum lancea præacuta ipsius Alexandri corpus perforauit, victi sunt proinde Scoti, multis occisis, & plurimis captiuatis. Reliqui vero cognito aduentu dominorum de Percy, & de Neuile ex vna parte, & domini de Lucy ex alia, & virorum bellicosorum de Comitatu Lancastriæ ex tertia, meticulose fugerunt.

Scotorum strages.

Anno 1346. Rex Edwardus missis ad curiam Romanam literis, in quibus asseruit per Regem Franciæ, & eius complices, certis rationibus assignatis, treugas fore violatas, mense Iulij nanes ingressus, apud Hogges in Normannia saluus applicuit, vbi diebus sex moram traxit.

In scandendo terram apud Hogges, mira patuit probitas domini Tho. de Bello campo Comitis Warwicensis, qui ante cunctos nauim ingressus cum vno armigero, & sex Architenentibus, equo vectus debili, quem tunc negotij festinantia sibi ministrauit, contra centum homines de armis audacter manus erexit, & hostili hastiludio obuium quemque prostrauit, & vno solo impetu, cum suis septem seruientibus, sexaginta Normannos interemit, & toto exercitui facultatem fecit naues ingredi, omni impedimento remoto.

Fortitudo Tho. de Bello campo.

Ibi Rex Angliæ fecit Principem militem, & alios plures nobiles accinxit baltheo militari.

Vicesimo sexto die Iulij, in Cadomo, apud pontem Feretti, munitum cum Normannis, fortem conflictum habuit, adeo quod in vicis, hortis, & domibus, illic Normanni, quasi sine numero perierunt, Comes de Warwicke, & dominus de Tankeruile, centumque

Normannorum cædes.

que milites, & quamplures homines de armis capti sunt, & villa vsque ad ipsos nudos arietes, fuit omnibus portatilibus spoliata.

Quibus ita gestis, Rex vltra progrediens totam patriam per 20. milliaria in latitudine vastauit incendio, captis spolijs & præda magna.

Rex interim Francorum cum magno exercitu constitutus in Rhotomago, ad duo milliaria iuxta eum, & hæc omnia non ignorans, non audebat pertransire flumen Sequanæ, nec sibi occurrere quouis pacto, sed omnes pontes constructos super Sequanam à Rhotomago, vsque Parisius confringi fecit, nec quieuit donec Parisius peruenisset.

Rex vero Edwardus perueniens Pusiacum pontem ibidem fractum infra triduum reparauit. Interea Comes de Northamptonia Sequanæ flumen transiens interfecit de Gallis nitentibus impedire refectionem pontis quingentos. Et Rex Edwardus in crastino assumptionis beatæ Mariæ transiuit Sequanam, iter arripiens versus Cressy, villas deuastando & habitatores earum.

In festo vero beati Bartholomæi, totus exercitus Anglicanus transiuit illæsus aquam de Summe, vbi nunquam per ante fuit transitus, ibique peremit duo millia Gallicorum, qui conabantur eius transitum impedire.

Eodem die capta fuit villa de Crotoy per dominum Hugonem le Spencer, & interfecti fuere per eundem, de Gallis, homines armorum quadringenti.

Hoc anno, 26. die mensis Augusti, rex Edw. habens tres acies gentis Anglicæ, commisit bellum cum præfato Philippo, Francorum rege, sibi occurrente cum quatuor aciebus, quarum minima Anglorum numerum excedebat. In quo bello cecidere, duo reges, Bohemiæ, & Maioricarum, Duces Vtharing, & de Burbon, Comites de Alanson, de Harecourt, de Aumarle, de Sauoy, de Bloys, de Mountbyllard, de Nyueres, & de Flandria, & summus Prior hospitalis Franciæ, cum multis dominis & Baronibus, & duobus fere millibus hominum nominatorum de armis, de communibus vero numerus ignoratur. *Franci fugantur.*

Philippus Francorum Rex, dum suos animare satagit, vt fertur in gutture vulneratur & femore, & bina vice, per Regem Angliæ, equo suo deiectus est eo die. Quapropter cum residuo sui exercitus excessiui, pulcherrime prout dicunt Galli, se retraxit. Quæ fuga vocatur à Gallis vulgariter beuretret vsque in hodiernum diem, mane autem facto Franci redierunt, cum vna acie valde magna circa Solis ortum, quibus occurrerunt Comites de Northamptonia, de Warwick, & de Southfolcia, & præliando satis acriter peremerunt plus quam duo millia de eisdem, captiuos trahentes multos milites & armigeros, ac fugientes per tria milliaria prosequentes. *Philippi fuga.*

Tertia die post bellum, Rex Edwardus arripuit iter versus Kalesiam, supponendo totam patriam vastitati. Et nono die post bellum, cinxit obsidione villam Kalesiæ, abolim sibi, regnoque suo semper infestissimæ. Quam obsidionem per annum & amplius protelauit. *Kalesia obsessa.*

Anno quo supra, obsidione durante Kalesiæ, Dauid rex Scotorum, solicitatus per literas Philippi Regis Francorum venit in partes Nouthumbriæ cum exercitu sexaginta millium, reseditque iuxta Dunelmiam, in Parco vocato Beurepeyr, vbi fixit tentoria sumptuosa, qualia per antea in hijs partibus non sunt visa. Quibus cognitis Archiepiscopus Eboracensis dominus Gul. la Zouche, Comes de Angos, domini de Percy, Mountbray, Neuile, Deyncurt, Maule, Leyburne, Scrope, Musgraue, vicecomites de Euerwik, dominus Rob. de Bertram vicecomes Northumbriæ, & alij nobiles Baronetti, coadunauerunt se, apud Richmond, & 17. die mensis Octobris, Dunelmiam peruenerunt. Commissoq; graui prælio, cum Rege superbo, & gente sua, victi sunt hostes, & interempti pro maiori parte, capto Dauide Rege, per Iohan. Coupelond, & tribus Comitibus de parte Scotorum. Ex parte Anglorum recensebatur summa virorum bellatorum, cum architenentibus, & communibus, triginta duo millia, de parte vero Scotorum summa totalis exercuit ad sexaginta duo millia. *Scotorum clades.*

Eodem anno regina peperit filiam nomine Margaretham.

Anno quo supra Carolus de Bloys, qui se dixit Ducem Britanniæ per medium ius vxoris suæ, cum mille ducentis hominibus armatorum, & sexcentis hominibus armatis, & duobus millibus balistariorum & sex millibus brigantinorum, ac triginta millibus peditum Britonum & aliorum, veniens ad obsedendum castrum, siue villas munitas, quas Anglici tuebantur, habuit repente obuiam nobilem militem dominum Tho. Dagworth, qui non habuit secum plures, quam octoginta homines de armis & 100. sagittarios, proponens adire villas, quæ pertinebant Regi Angliæ, & in eis escas ponere, & arma, contra insultus dicti Caroli, si forsan aliquid moliretur contra eas, vt autem vidit dictus Thomas

se non posse transire quo proposuerat, cepit locum pugnæ. Quo facto superuenit dictus Carolus, cum prædictis cohortibus nono die lunij, hora prima diei, & circumdedit dictum Thomam, ex omni parte viris armatis & balistarijs. Cum quibus dictus Tho. commisit acriter præliando, ab hora diei prima, vsque ad horam nonam, & factum est Dei virtute, qui vincere facit in paucis, æque vt in multis, vt hostes non ferentes Anglorum constantiam, relinquerent domino Thomæ campum. In hoc conflictu capti sunt dominus Galeys de le Husce, & dominus Paganus de Fontaneto, qui fuere grauiter vulnerati. Illic occisi fuere dominus Guido de Rocheford, & plures alij milites generosi, de alijs vero quasi sine numero corruere, reliqui se subtrahentes ad magnum vexillum, siue standardum se contulere. Perseuerauit autem dominus Tho. cum suis in loco belli vsque ad horam vespertinam. Qua quidem hora Carolus recollectis suis hominibus venit vt leena catulis suis orbata contra dictum Thomam, cum tribus magnis aciebus, quarum vna venit contra eum, & vna retro, & tertia ad sinistram eius, omnes pariter peditando. In ante fuit Viccecomes de Roan, dominus de Leyacer, dom. Rollandus de Tynaule, & dom. de Muntaban. A Latere venit Tho. Carolus de Boys, dom. de Rochford, dom. de Quintium & Viccecomes de Goymes. Post tergum vero venit D. de Rotheren, D. de Bewmanners & plures alij, qui intulerunt ei tam grande bellum ex omni parte, quod ipse suique quorsum se verterent ignorabant, durauit igitur iste conflictus diutissime, donec omnipotenti Deo miserante non sine euidenti miraculo, tota potestas illa victa fuit, & campus gloriose remansit nostris.

In hoc postremo conflictu, plures domini, Barones & milites capti fuere, qui omnes tam grauiter erant vulnerati, vt de vita eorum desperaretur. Et cum tot cecidissent de exercitu Caroli, quod præ tædio numerari nequirent, tamen laudes Deo, nullus miles vel generosus ex Anglicis fuit occisus in hijs diris conflictibus, licet omnes pene fuissent grauiter vulnerati, sed non ad mortem.

[illegible]gw[illegible]rthi victoria.

Eodem anno idem dominus Tho. Dagwurth cum 300. armatis, & quadringentis architenentibus, & non pluribus, Carolum de Bloys in obsidione rupis Tyrianæ laborantem 12. Kalend. Iulij, in aurora diei, superueniens aggressus est, prostrauitque multitudinem ad prælium præparatam, & eius aduentum præstolantem, captiuauitque cum multis nobilibus dictum Carolum de Bloys, qui vendicauit totam Britanniam per medium Ducatum, quod fuit vxoris suæ vt dicebat. Fuere autem in exercitu Caroli milites, & armigeri mille ducenti, & de alijs armatis hominibus sexcenti, balistariorum duo millia, peditum vero numerus ignoratur.

Sub hoc tempore, cum dominus Henr. de Lancastria, Comes de Derby, tuncque Senescallus Wasconiæ, teneret consilium cum magnatibus illarum partium, apud Brigerak, & D. Iohan. primogenitus Regis Francorum, obsideret villam de Aquilon, & peteret treugas à dicto Comite de Derby, Comes ad concedendas treugas noluit consentire, vnde consternatus & valde confusus dictus Iohan. eo quod per ante iurauerat se non recessurum priusquam villam intrasset, relictis sarcinolis, & tentorijs, nocte recessit.

Post cuius fugam Comes de Derby dictam villam de Aquilon, villamque de Reas, & alias multas villas, cum castellis de Ageneys & de Touingges, fidelitatem Regi Angliæ iurare fecit. Deinde progrediens per Sanctoniam cum mille viris armatis, pernoctauit in villa de Salueterre, quæ se sibi reddiderat, 12. die mensis Septemb. Posthæc villas S. Ioh. de Augeleyn, & de Isyngham insultibus magnis cepit, cum castro ipsius villæ de Isyngham, veniensque ad ciuitatem Pictauensem, obsedit eam. Cuius capitaneus vilipendens paucitatem obsidentium, egressus est audaciter ad inferendum eis in campo bellum, cumque per tempus aliquod manus conseruissent, victi Pictauenses fugerunt, quos Anglici sequentes è vestigio mixti ciuibus, portas intrauerunt, donec totus exercitus introijsset. Perempti sunt ergo, de ciuibus, & auxiliarijs indiscrete venientibus illic perplurimi, & multi captiuati. Episcopus quidam & Barones quatuor, cum plurimis alijs euaserunt, fugientes ex alia parte ciuitatis. Comes vero de Derby, se suosque refocillauit ibidem per dies octo, & captis spolijs infinitis, redijt Burdegalam cum triumpho.

Derbiæ Comitis clara facinora.

Anno 1348. cum Rex Angliæ Edwardus arctius obsideret Kalesiam, Rex Francorum iuxta promissionem quam fecerat, venit prope Kalesiam, ad dissoluendam obsidionem si quo modo posset XXVII. die Iulij. Sed cum vidisset se non posse votis suis satisfacere in hac parte, vltimo die dicti mensis Iulij hora vesperarum fecit offerri Regi Angliæ, quod quandocunque sibi placeret extra locum obsidionis venire ad bellum, ex tunc vsque ad horam vesperarum tertiæ diei sequentis, bellum contra se proculdubio inueniret.

Quum

Quam oblationem Rex Edwardus gratanter acceptauit, quod vt audiuit à referendarijs Rex Francorum, euentum belli noluit expectare, sed omni festinatione, noctanter immisso igne in tentorijs suis combussit ea, vecorditerque recessit. Quo comperto Kalesienses tertio die sequenti, videlicet die tertio mensis Augusti villam cum castro reddiderunt, se & sua voluntati regiæ submittentes. Rex vero paucis de maioribus captiuatis, totam communitatem cum suis portabilibus, siue mobilibus, libere permisit abire, dictamque villam cum castello, retinuit suo imperio subiugatam. Quibus gestis per mediationem dominorum Cardinalium, ibidem captæ sunt treugæ XXVIII. die mensis Septembris, anno quo supra, & Rex cum triumpho rediit gloriose.

Francorum regis fuga.

Anno 1348. composita pace per totam Angliam, videbatur incolis, quasi nouus sol oriri super illos, propter pacis abundantiam, & cunctarum rerum copiam, ac tantarum vbique quæsitarum victoriarum gloriam, nam pene nullius nominis erat mulier, quæ non aliquid de manubijs, Cadomi, Kalesiæ, & aliarum vrbium transmarinarum, vestes, furruras, culcitras, & vtensilia possidebat, mappæ mensales, linthea, & lintheamina, sparsim per Angliam in singulorum domibus visebantur. Tunc cœperunt matronæ superbire in apparatibus matronarum Galliæ, & velut illæ dolebant de rerum suarum amissione, sic illæ gaudebant, de dictarum rerum acquisitione.

Galliæ spoliata.

Hoc anno fuit magna pluuiæ redundatio, quæ durauit à festo S. Iohan. Baptistæ, vsque ad natale domini, quam sequuta est mox mortalitas tam sæua, vt vix viui possent suos mortuos sepelire.

Anno 1349. fuit tanta mortalitas hominum vt multi periti putarent, 10. partem humani generis relictam fuisse superstitem, hanc quoque pestilentiam, mox lues animalium est sequuta.

Mortalitas.

Sæuiente, vt præfertur in Anglia tanta peste hominum, dominus Clemens Papa concessit plenam remissionem, omnibus vere confessis & contritis morientibus in hac epidemia per totum regnum.

Clementis bulla.

Eodem anno quidam miles, nomine Galfridus Charneys, vnus de secretarijs Regis Franciæ corrupto fului metalli ingenti pondere, quodam Ianuense custode castri Walesiæ, misit armatos plurimos, qui iuxta pactum, in castrum admitteretur, ipso foris villam cum grandi exercitu præstolante. Quibus dictum castrum arroganter ingressis, pons ligneus ante fores, ex præordinata cautela subtiliter eleuatus, ingressos detinebat inclusos.

Rex Edw. per idem tempus aduenerat ad illas partes, Francis id ignorantibus, & mox egressus foras pugnauit cum Gallicis, plusquam ducentos electissimos viros armatos perimens, & omnes alios ad fugam cogens. In quo conflictu captus est, cum multis a[l]ijs, dictus Galfridus Charneys. Sicque dolus dolo delusus est, dolosusque cecidit in foueam quam ipse fecit.

Gallorum strages & fuga.

Anno 1350. commissum est bellum nauale inter Anglicos, & Hispanos, in festo decollationis S. Ioh. Baptistæ, iuxta villam de Winchelse. Qui anno præcedenti, quamplures Anglicos venientes de Wasconia, cum vinis & alijs mercimonijs, crudeliter interfecerant, raptis spolijs eorundem. Quorum sanguinem Rex Edwardus vindicare cupiens personaliter ipse obuiauit Hispanis. Et commissa pugna peremit omnes Hispanos, qui fuerunt in 24. magnis nauibus, licet fuissent armati peroptime, & omni genere defensionis instructi. Maluerunt nempe, præ cordis duritia, mori quam subijci. Capti sunt igitur naues viginti sex magnæ, reliquis submersis, vel in fugam versis.

Hispanorum clades.

Annus iste fuit Iubileus, quo plures vtriusque sexus pro suorum peccaminum remissione Romam profecti sunt.

Annus Iubileus.

Anno 1351. Guliel. de Edingdon Wintoniensis Episcopus, regni thesaurarius, vir magnæ prudentiæ, sed qui plus Regis dilexit commodum quam communitatis, excogitauit, & fecit insculpi nouam monetam, scilicet, grossum, & dimidium grossi, sed hæc erant minoris ponderis quam correspondens summæ sterlingorum. Cuius rei causa, ex post, victualia, cæteraque mercimonia, fuere magis cara per totum regnum. Seruientes, operarij, & artifices, callidiores, victu dulciores solito sunt facti. Contra quorum astutiam, nequitiam & auaritiam ordinata sunt statuta per parliamentum tentum apud Westmon. anno regni Regis Edwardi 3. post conquestum 28. & 35. sed parum aut nihil communibus profuerunt.

Moneta noua.

Anno 1352. in vigilia Assumptionis beatæ Mariæ, dominus Gualterus Bentewe miles egregius, & custos Britanniæ armoricæ iuxta Mauron, inter villas de Reymes, & Plumeria cum trecentis hominibus armorum, totidemque sagittarijs debellauit, & vicit Ma-

Gallorum clades.

rescallum Franciæ, venientem hostiliter contra se in numero excessiuo, nempe de parte Francorum cæsi sunt ibidem viri nobiles & domini 13. milites vero 140. scutiferi quoque 100. tot autem pedites, quod eorum numerus non poterat facile deprehendi. Capti sunt insuper ibidem 9. domini, milites & armigeri 140. Quo euentu, Gallici atque Britones consternati sunt.

Guliel. Dux Zelandiæ duxit in vxorem filiam Henrici Comitis Lancastriæ.

Annona caritas.

Anno 1353. tanta fuit siccitas à mense Martij vsque ad mensem Iulij, vt vix per totum tempus illud plueret super terram, vnde contigit sata perire, & annonam in regno rarescere. Cui penuriæ condolens Gulielmus Dux Zelandiæ, misit Londonias naues plures onustas siligine, quæ non parum profuit incolis regionis.

Hoc anno Henricus Comes Darbiæ, & Lancastriæ apud Westmon. Dux Lancastriæ est creatus, & Radulphus de Stafford, Comes Staffordiæ factus fuit.

Statuta edita non executa.

Parliamentum tentum fuit Londonijs, in quo edita sunt statuta de stipendijs operariorum, de longitudine, & latitudine pannorum vænalium, de molendinis & impedimentis nauium, & cimbarum, per riuos aquarum omnium per totum regnum. Sed quia non sunt executioni mandata, plus inde quicquam scribere supersedeo.

Anno 1354. facta est concordia iuramento firmata inter Reges Angliæ & Franciæ excepto, quod sigilla eorum, ac scripta indentata non sunt apposita. In quibus continebatur, quod Rex Angliæ haberet omnes terras suas Ducatus Acquitaniæ, quas sibi Rex Franciæ iniuste vsurpauerat, si Rex Angliæ totum ius & clameum, quibus regnum Franciæ vendicabat, Regi Francorum remitteret ac in perpetuum renunciaret eisdem. Super quo negotio, ex parte Regis Angliæ missi sunt solemnes nuncij, ad Romanam curiam, viz. dominus Henricus Dux Lancastriæ, Richardus Comes Arundeliæ, Gul. Norwicen. Episcopus & Guido de Brian miles, vt dominus Papa dictam concordiam confirmaret. Sed dolo fraudeque Gallorum, quibus iugiter adhærebant vna cum Legato domini Papæ, à concordia est discessum, vnde Rex Edwardus non modicum exasperatus, copioso exercitu congregato regnum Franciæ intrauit hostiliter, ac illud vastare cœpit.

Oxonia interdicta.

Eo anno propter seditionem quam laici Oxonijs concitauerant, & damna quæ scholaribus illic irrogauerant, villa supposita fuit interdicto, & regimen totius villæ concessum est Cancellario, ita quod nullus alius saltem laicus illud obtineret.

Eodem tempore per consilium Regis Angliæ Stapulum de lanis reuocatur à Flandria, cum omnibus ad eam pertinentibus, & stabilitur in Anglia, per diuersa loca Lincolniæ, & Hull, in omnibus libertatibus, consuetudinibus, & iuribus eisdem concessis in perpetuum.

Per idem tempus transfretauerat Dominus Henricus Dux Lancastriæ, cum magnificentia & honore, ad ineundum singulare certamen Parisijs cum Duce de Brunswike, qui res suas deprædatus est, cum rediret de Romana Curia. Sed interuenientibus dominis, & amicis, sine duello discessere.

Anno 1355. nunciatum est Regi Angliæ, Philippum Regem Francorum diem clausisse vltimum, & Ioh. eius filium, in Regem Franciæ coronatum, eundemque Ioh. Carolo filio suo seniori, qui dictus est Dolphinus de Vienna, Ducatum Acquitanniæ contulisse, vnde Rex indignatus aduocato coram regni proceribus domino Edwardo suo primogenito, assignauit illi Ducatum Acquitaniæ, qui sibi iure hæreditario pertinebat, præcipiens vt se contra suos aduersarios tueretur. Princeps vero Edwardus, iussis paternis obediens, comitantibus eum Comitibus de Warwick, Sarum, & Southfolke, & Oxoniæ, & mille hominibus armorum, totidemque sagittarijs, in natiuitate beatæ virginis, velificare cœpit prosperoque cursu peruenit Acquitaniam, & à nobilibus regionis honorifice susceptus est Quibus aduentus sui causam notificans, optima deliberatione habita, decimo die Octobris equitare cœpit, transiens per patriam de Iustak sibi subiectam, deinde per patrias de Armanack, de la Ryuer, Cuningg, Slee, Tolouse, Karkason & Nerbon iuxta mare Græcum, per octo septimanas, villas multas valde, quasdamque muro clausas, eundo, & redeundo, cepit & spoliauit, & deuastauit per incendia, nulla resistentia sibi facta. Quibus gestis in Wasconia hyemauit. Exercitus tamen eius interea non vacauit otio sed plures bonas villas muratas, & castra fortia sibi subiugauit, multique magnates illarum partium, se cum suis villis & castris, domino Principi submisere & fidelitatem iurauere.

Edw. Principis gesta.

Hoc anno circa principium mensis Nouembris rex Edwardus transfretauit, assumptis secum duobus filijs suis, scilicet Lionello Comite Vltoniæ & Ioh. Comite Richmondiæ, domino Henrico duce Lancastriæ, comitibusq; Northamptoniæ, Marchiæ, & Staffordiæ,

diæ, alijsque magnatibus, & hominibus armorum, ad numerum duorum millium. Secundo die mensis Nouembris, egressus Kalesiam profectus est versus Audomarum, vbi putabat Regem Franciæ eius aduentum cum ingenti exercitu expectare, paratum ad dandum sibi bellum, prout sibi antea fuerat nunciatum. Sed appropinquante Rege Angliæ, Rex Francorum euentum belli noluit expectare, sed illico retrocessit, destruendo victualia, ne nostrates fruerentur eisdem. Quem meticulose fugientem, Rex Angliæ prosecutus est, vsque Heden. Sed pro penuria victualium reuersus est per 10. dies destruendo patriam, eundo videlicet, & redeundo.

Dum Rex Edwardus ageret in transmarinis partibus, Scoti fraudulenter, & subdole, ceperunt villam de Berwick, castrum tamen capere nequiuerunt. Ob quam causam Rex in Angliam cum festinatione reuersus est. *Bervvicum capitur.*

Eodem anno in Parliamento apud Westm. concessum fuit Regi, vt haberent de quolibet Sacco lanæ, per 6. annos proxime sequentes 40. sol.

Septimo idus Ianuarij, natus est Edwardo nouissimus filius apud Woodestock, & vocatus est Thomas.

Anno 1356. Rex Edvvardus adiuit partes boreales, cum grandi exercitu, vt villam suam de Scotorum manibus recuperaret, quam Scoti 13. die Ianuarij sibi sine vlla resistentia præuia reddiderunt.

Die 25. Ianuarij, dominus Edvv. de Baliol, Rex Scotiæ, apud villam de Rokesburgh, regnum & coronam eiusdem transtulit in Edvv. regem Angliæ, literis suis patentibus, & autenticis inde confectis. *Scotorum regni subiectio.*

Eodem anno dominus Edvvardus, primogenitus regis Angliæ, & Princeps Angliæ existens, in Wasconia, consuluit Burdegalenses, & proceres illius patriæ, de aggrediendo regno Franciæ. Cuius propositum Comes de Armenak, domini sui proditor, confestim Regi Franciæ nunciauit, & quæ mala regno Franciæ imminebant. Quæ cum audisset Rex Franciæ, statim iussit destrui pontes constructos super fluuium de Leyre, quas veteres, non sine magnis expensis extruxerant. Princeps hæc audiens, exercitu congregato sexto die Iulij, cœpit proficisci de Burdegalia, transiens per patrias de Ageneys, Peregor, Limosin, Berry, & de Saloygne. In quo transitu plures villas sibi rebelles incendit, & multas cum castris & munitionibus sibi redditas, obtinuit sub tributo. In hac equitatione plus quam sex millia hominum armorum captiuauit. In patria vero de Saloygne, capta villa de Remorantyn, castrum eiusdem villæ, sex diebus obsedit, & cepit, captis ibidem domino de Cron, & Brusigundo, alijsque militibus, & armorum hominibus 80. Deinde progressus est per Toreigne, & Peyton, & ibi prope Chaueny proceres sui 17. die Septembris conflixere cum Gallicis, in quo certamine 100. homines armorum ex Gallicis peremerunt. Ceperuntque Comites de Amiser, & de Iuny, cum Senescallo regis Franciæ, & hominibus armorum 100.

Eodem anno 19. die Septembris, vel vt quidam volunt 21. die mensis eiusdem, Princeps Walliæ, quasi in fine anni aduentus sui in Wasconiam, occurrit regi Franciæ iuxta Peyteis, non amplius quam mille nongentis hominibus armorum, totidemque sagittarijs venienti contra se cum 7. millibus electis armorum hominibus alijsque armatis, pauisarijs, ac balistarijs in numero excessiuo. Aderant tunc ibidem duo Cardinales, missi per dominum Papam, pacem facere inter partes, qui à domini Papæ præsentia recessuri, promiserunt eidem dicentes, vere sancte pater, aut habebimus pacem, aut lapides clamabunt. *Cardinalium promissum.* Euenitque iuxta vaticinium eorundem, nescientium quod dicebant. Reuera cum sagittarij Principis omnes sagittas suas expendissent in Gallicos, & iam stare viderentur otiosi, quia campus belli lapidosus extitit, moniti sunt per Comitem Southfolciæ lapides tollere, & in Francos mittere, vnde contigit quod magna multitudo Gallorum, ictibus saxorum prostrata perijt, attonita nimirum collisione lapidum in Galeas & cassides impactorum, & sic quodammodo lapides clamauerunt. Igitur cum Cardinales inter vtrumque populum diligentissime discurrissent, nec pacem persuadere potuissent, indignantes recesserunt. Tunc confestim acies conuenerunt, vbi primo fractis lanceis, cum gladijs, securibus & bipennibus, rem egerunt. Ibi claruit virtus & probitas, domini Iacobi de Audelee generosi militis, qui potenter, & audacter confregit & perforauit Francorum aciem, & fuit occasio necis plurimorum hostium ea die.

Ibi patebat fides & constantia Comitum de Warvvicke & de Southfolke, & cæterorum procerum, qui tam animose, tam acriter, tam atrociter, tam perseueranter pugnauerunt, donec manus eorum gladijs & securibus obrigescerent. Nec minus laudabilis erat ipse Dux belli Princeps serenissimus, qui non solum se Ducem exhibuit in hoc bello, sed

probatum militem & expertum, vniuersa temptans, audens, & faciens, quæ miles faceret animosus. Nec momentanea seu breuis fuit ista pugna, sed tribus vicibus eo die præ multitudine superuenientium hostium oportebat Anglicos prælium instaurare.

Anglorum victoria in Gallos.

Tandem omnipotenti Deo nostris tribuente longanimitatem & Gallis immittente formidolositatem insistentibus Anglicis Galli fugerunt, occisis ibidem prius Duce de Burbon, & Athenis, Episcopo de Chaluz & alijs dominis & nobilibus ad numerum viginti duorum, militibusque peremptis, & hominibus armaturæ electis duobus millibus, & de communibus octingentis. Rex insuper Franciæ captus est ibidem, & Philippus filius eius iunior, capti sunt etiam domini Iacobus de Burbon, de sanguine regio, & Archiepiscopus Seuonensis, ac Comites 11. domini nobiles 22. milites & homines armorum plusquam duo millia. Expedito finitoque præfato bello, Princeps redijt Burdegaliam cum glorioso nobilique triumpho, Ioh. Regem Franciæ secum ducens. Dominus Henricus Dux Lancastriæ dum hæc agerentur, obsedit in Britannia ciuitatem Ranensem, quam & cepit.

Anno 1357. Dominus Edw. Princeps Walliæ redijt in Angliam cum Ioh. Rege Franciæ & filio suo Philippo 5. die mensis Maij applicans in portu de Plimmouth cum præda nobili captiuorum. Et cum peruenisset Londonias cum prædictis captiuis circa horam diei tertiam, tanta ruit, ad tantum spectaculum populi multitudo, vt vix valeret post meridiem præ compressione plebis ad Westmonast. peruenire.

Cito post hæc missi sunt per Papam in Angliam duo Cardinales, pro pace reformanda inter regna, tertius vero Cardinalis venit gratia visitandi Regem Francorum. Qui frequenter colloquentes cum Regibus & eorum consilijs, sed nil proficientes, post moram in Anglia biennalem tandem infecto pacis negotio recesserunt.

Gens sine capite.

Sub hijs diebus succreuit in Francia illa famosa magnaque comitiua, quæ gens sine capite vocabatur. Hæc in initio parua temptans, & mox aggressa maiora magnam Franciæ partem occupans, expulsis vel subactis locorum dominis, suis legibus subiugauit. Erat autem non tantum de vna gente vel natione, sed de pluribus regionibus congregata.

Concessum fuit etiam domino Iohanni Regi Franciæ pro redemptione sua soluere sexcenta millia florenorum citra festum S. Martini. Et ad habendam maiorem securitatem istius summæ soluendæ, petijt Rex Angliæ obsides de valentioribus personis regni Francorum, sed huic petitioni noluerunt Gallici consentire. Quamobrem 20. die Nouembris responsum est Francis vt se defendant, & præparent ad bellandum.

Eodem anno relaxatum fuit interdictum Oxoniæ quod authoritate domini Iohan. episcopi Lincolniæ propter clericidium, & sacrilegia anno proximo præterito fuit illatum.

Hastiludia facta sunt Londonijs præsentibus regibus Angliæ, Franciæ & Scotiæ, & plebe multa.

Processus contra mendicantes.

Anno 1358. tentum fuit Parliamentum Londonijs, vbi de pace reformanda inter duo regna persæpe tractabatur, sed nullus effectus de tot tractatibus sequebatur. Armachanus facit processum contra 4. ordines mendicantium coram Papa, demonstrans eos multis rationibus manifeste à suis regulis deuiasse. Frater Iohan. Lyle Eliensis Episcopus, vt dicitur iniuste fatigatus per dominam Blanchiam de Wake transfretauit ad Romanam curiam contra voluntatem Regis. Dominus vero Papa auditis eius querelis fecit excommunicari publice omnes aduersarios dicti Episcopi, mandauitque per literas suas Lincolniensi Episcopo, & alijs quibusdam Prælatis Angliæ, vt si quos nouerint dictorum excommunicatorum, mortuos & sepultos, à sepulturis extraherent, quod & factum est, vnde Rex indignatus, quia dictorum excommunicatorum quidam erant de consilio suo, dictos Prælatos grauiter infestabat. Qua de causa venerunt quidam de Curia Romana missi, ex parte dicti Episcopi Eliensis, obuiantes domino I. Roffensi Episcopo regnique Thesaurario armati, tradentes literas Apostolicas violenter dicto Thesaurario, quarum tenor hactenus ignoratur, & illico disparuerunt. Quos regales insequentes quosdam captos incarcerabant, & coram Regis Iustitiarijs condemnatos in carcere & furca necabant.

Eodem anno, Neustria, & Britannia Armorica graui clade vastantur per Philippum fratrem Regis Nauarriæ dominum Iacobum de la Pype, & Robertum Knollis, aliosque quam plures Anglicos, qui ductores fuere magnæ comitiuæ, & in hijs regionibus per tres annos & amplius hostiliter debacchati sunt contra regis Angliæ voluntatem. Ex quibus Robertus Knollis ex vulgari valecto fortuna fauente ditatus, mox factus ductor militum multa miranda gessit in terra, cuius gesta tractatus exigunt speciales.

Eodem

Eodem tempore quidam natione Wasco, vulgariter nuncupatus Archipræsbiter, duxit aliam comitiuam per diuersas partes Franciæ, ipsas deuastando hostiliter, sed potissime prouinciæ regionem.

An 1359.14. Kalend. Iunij, dominus Iohannes de Gaunt filius regis Edwardi Comes Richemond, Blanchiam filiam domini Henrici Ducis Lancastriæ consanguineam suam de dispensatione Curiæ, apud Radingum duxit vxorem.

Sub eodem tempore D. Iohan. rex Franciæ sub vmbra pacis dolose contulit regi Angliæ Flandriam, Pykardiam, Acquitaniam aliasque terras quas equitauerat & vastarat, pro quibus omnibus ratificandis idem rex Edw. in Franciam nuncios suos direxit, quibus omnibus Franci contradixerunt. Vnde rex Edw. indignatus cum classe 1100. nauiũ mare transiit, habens secum paulo minus quam mille currus, peruenitq; Kalesiã 24. die mensis Octobris, & 4. die mensis Nouembris, diuiso exercitu suo in 3. turmas commisit vnam fortem valde domino Henrico duci Lancastriæ. Edw. vero principi turmam deputauit aliam fortiorem, sibi ipsi turmam fortissimam reseruauit. Qui profecti peruenerunt ante ciuitatem Remensium in festo S. Luciæ vbi moram traxerunt inutilem, vsque in diem S. Hillarij, nihil proficientes ibidem. *Expeditio in Galliam.*

Eodem die signa conuertit versus Burgundiam. Cui occurrit dux Burgundiæ, promittens 70000 florenorum soluendorum sibi fideliter, si toti Burgundiæ parceret, & cõtineret ab incendiis & rapinis. Quod rex concessit eidem, mansitque iuxta ciuitatem Remensem vsque in 5. diem post festum S. Gregorij Papæ.

Interim Normanni cum modica classe nauium apud Winchelsey applicuerunt, ipsamque villam Idibus Martij inuaserunt, & in parte combusserunt, ac resistentes interfecerunt, sexui, ætati, vel ordini non parcentes. Quapropter prælati in Anglia vndique confluxerunt ad arma cum clericis & laicis, vt dictis resisterent inimicis. Sed cum se & suos præparauissent ad pugnam, nihil actum est, hostibus valefacientibus illis cum cachinno. *Normãni aufugiunt.*

Anno 1360. tenuit rex Angliæ natale iuxta Remensium ciuitatem, mansitq; ibidem vt præfertur vsque ad festum S. Gregorij, & 12. die Aprilis Parisius se conuertit. Et cum appropinquasset Parisius exercitum in nouem disposuit aciebus, & creauit ibidem milites quadringẽtos. Deinde mittitur dominus Henricus dux Lancastriæ ad portas ciuitatis proferens hiis qui intus erant bellum campestre, sub hac conditione, vt si rex Angliæ deuictus foret ibidem, nunquam ex post regnum Franciæ vendicaret. Sed Galli bellum committere detrectabant, quapropter tirones nouelli, militesque veterani armati cum aliis dederunt insultum ciuitati, & confestim eius suburbana destruxerunt. *Conditiones pugnæ Gall.*

Londonienses per idem tempus, cum cæteris regni incolis affectantes vindicare dedecus nuper acceptum per Francos apud Winchelsey cum classe octoginta nauium & 14. millibus hominum cum sagittariis perscrutando aduersarios quæsierunt. Et tandem applicantes in terra hostili, ceperunt insulam quæ Caus vulgariter appellatur. Franci præuenire cupientes hos rumores præordinauerunt dominum Abbatem Cluniacensem comitem, de Tankeruile, Senescallum Franciæ, Brusigaldum constabularium, & nonnullos alios viros venerabiles de consensu domini Caroli regentis Franciam, pacem finalem & firmam ostensis conditionibus, in scriptis à domino rege Angliæ humiliter postularent, sed conditiones inscriptæ & excogitatæ per Francos, nec regi nec suo consilio placuere. Quapropter rex commotus, prohibuit ne sollicitarent eum amplius, nisi habita ad eius beneplacitum prolatione præmissorum.

In crastino octauarum Paschæ, conuertit signa versus Aurelianum, prædando, vastando, conflagrando quæq; sors obtulit tunc eidem. Quo tempore fuit tanta frigoris immanitas, vt plura millia hominum & equorum in exercitu regis exanimaret.

Circa festum inuentionis S. Crucis nuncij memorati venientes ad regem iuxta Carnotum, obtulerũt ei optimam formam pacis ordinatam circumspectissime, de communi consensu regentis, ac maiorum Franciæ, sub data apud Carnotum 15. die mensis Maij, requirentes humillime benignam donationem suam atque beneuolentiam consensumque gratiosum, vt eam dignaretur admittere & ratam & gratam tenere, pro se & hæredibus suis in perpetuum, qua forma cum deliberatione perspecta, dominus rex annuit votis eorum, ita duntaxat, vt iuratis in corpore dominico partibus, tactisque sacrosanctis Euangeliis pacta stabilirentur. Proinde celebrata Parisius missa solemniter, Carolus primogenitus regis Franciæ in præsentia nunciorum regis Angliæ atque procerum regni Franciæ, dicto ter agnus Dei & adiecto, dona nobis pacem, ascendit ad altare, & dextram super patenam posuit, in qua locatum fuerat corpus dominicum, leuamque super *Pacis forma.*

Iuramenti forma.

missale, sicque iurault. Nos Carolus iuramus, ad sacrosancta corpus domini & Euangelia, firmiter seruate penes nos pacem & concordiam formatas inter reges, & nullo modo in contrarium venire. Posthæc datis militibus reliquiis de corona Christi in testimonium valefecit eisdem. Simile iuramentum præstitit apud Luneros, dominus Edwardus princeps Walliæ proxima feria sexta sequente. Ambo igitur reges, & eorum filij, maioresque vtriusque regni, idem corporale sacramentum præstiterunt. Ad corroboranda quoque complendaque prædicta, rex Angliæ petiit & accepit maiores Franciæ in obsidatum, viz. 5. duces, 8. comites, & 30. dominos nominatos, assignataque sunt dies & tempus, quibus ambo reges conuenirent prædicta consummaturi cum suis consiliis apud Caleys.

Rex Franciæ liberatur.

Scriptis igitur sigillatis & indentatis, confestim Rex Angliæ transiuit ad Honnflet, vbi naues ascendit & fœliciter cursu peruenit in Angliam. Et confestim transiuit ad turrim, gratia visitandi regem Franciæ, vbi limitata summa redemptionis suæ, quæ stetit in tribus millionibus florenorum, quorum duo valerent 6. sol. & 8. denat. cum ab omni carcere liberauit. Quibus ita gestis Rex Angliæ regem Franciæ cum summa veneratione deduxit ad mare, qui nono die iulij transfretauit, atque peruenit in regnum suum, tractaturus effectualiter de pactionibus supradictis.

Eaipso paruo tempore conuenerunt apud Calesiam ambo reges, cum suis consiliariis, tractaturi finaliter de pace & concordia præformatis apud Carnotum, turauerunt que firmiter pacta seruare penes se. Quorum articuli in chronicis nostris maioribus latius describuntur.

His ita gestis confestim mittuntur nuncij summo pontifici, pro pace pactisque mutuis confirmandis.

Anno 1361. In parliamento Londoniis proponebatur cunctis regni statibus concordia inter reges stabilita, placuitque cunctis dictam concordiam recipere & tenere. Quamobrem celebrata missa de sancta Trinitate, à domino Cantuariensi cum magna solemnitate, astante rege cum filiis suis, & accensis luminaribus, & erectis crucibus singuli qui non prius iurauerant, super corpus dominicum, & missale, istud sacramentum in scriptis præstiterunt, domino Cantuariensi inchoante. Nos N. Cantuariensis Archiepisc. iuramus ad sacrosancta corpus dominicum & Euangelia firmiter seruare penes nos pacem & concordiam firmatas inter reges, & nullo modo in contrarium venire. Quibus expeditis, singuli suas schedulas regiis notariis tradiderunt.

Comitiua magna.

Eodem anno illa magna & famosa comitiua de diuersis nationibus adunata, cuius duces pro maiore parte fuerunt Anglici, partes Franciæ versus Auinoniam inuaserunt, villam S. Spiritus ceperunt, cum villis & castellis multis in Francis, quos nulla virtute vel arte expellere potuit rex Franciæ de terra sua.

Eodē tempore surrepsit & alia comitiua, quæ vulgariter vocabatur Alba, quæ transiit in Lumbardiam, cuius etiam duces fuerunt Anglici, & quandoque militabant alienis stipendiis, aliquando vero commotu proprio discurrebant, accipientes redemptionem de diuersis villis, castellis ac ciuitatibus, nec pene deguit securus aliquis in illis regionibus, qui non istorum beneuolentia fruebatur. Sub hoc tempore dominus princeps Walliæ desponsauit dominam Iohannam Cantij comitissam.

Anno 1362. dominus Edw. princeps Walliæ accepit à patre coram regni magnatib. principatum Acquitaniæ, fidelitate prius & homagio regi patri factis. Non tamen reliquit principatum Walliæ, ducatum Cornubiæ neque Cestriæ neque Cantiæ comitatus. Qui circa festū purificationis beatæ Mariæ prox. sequens cum vxore & tota sua familia in Wasconiam transfretauit.

Hoc anno expletis annis quinquaginta à natiuitate domini Edw. regis Angliæ, idem rex volens reddere iubileum suum memorabilem, celebrato parliamento populo suo se exhibuit gratiosum, reis maiestatisque offensas indulgendo, vinctos à carceribus liberādo, & exules reuocando. Ad petitionem etiam communitatis placita in lingua materna, & non in Gallica versari iussit. Leonellum quoque filium suum fecit ducem Clarenciæ, & Edmundum comitem Cantebrigiæ. Ordinatum fuit insuper in hoc parliamento, quod nullus in regno præter regem & reginam atque duces haberet prouisores victualium, nec aliquid caperet, nisi denariis persolutis, & vt transgredientes stricto iudicio punirentur.

In hoc parliamento concessum fuit regi recipere per tres annos sequentes 26. sol. 8. denar. de quolibet Sacco lanæ.

Anno 1363. in parliamento tento Londoniis, omne ornamentum aureum, & argen-

teum

teum fuit damnatum, ſ. in cultellis, cingulis, monilibus, anulis & cæteris corporum ornamentis, niſi in talibus qui poſſent per annum expendere decem libras. Ordinatum inſuper fuit ibidem, ne mercatores Angliæ cum ſuis mercimoniis, vel ad vina quærenda de cætero transfretarent, & vt ſinguli, artes ſingulas exercerent, & vt nulli pannis pretioſis aut pellura vterentur, niſi qui poſſent per annum expendere 100. libras, & ne plebeij operarij & agricultores veſcerentur cibis delicatis. Sed hæc omnia nullum effectum cepere. *Statuta de veſtibus.*

Per hoc tempus venerunt tres reges, ſcilicet, Franciæ, Cipriæ & Scotiæ, gratia videndi & alloquendi regem Angliæ, à quo plurimum honorati, doniſque, donati, reges Cipriæ & Scotiæ ad ſua reuerſi ſunt, ſed rex Franciæ morbo correptus, Londoniis apud Suuoy diē clauſit extremū, ſed hoc contigit anno ſequenti. Exequias eius rex Angliæ in diuerſis locis fecit ſolemniter celebrari, ac vſq; Doueriam ſuis ſumptibus per viros honorabiles corpus eius more regio conduci fecit. Qui tandem ſepultus eſt iuxta Pariſium apud S. Dioniſij monaſterium in ſepulchro regum.

Eodem anno 7. Idus Decembris cæpit gelare, perdurauitque gelu fortiſſimum vſque 14. Kalend Aprilis. *Gelu.*

Eo tempore rex Cipri itinerando per Angliam plura perdidit per latrones. Ob quam cauſam rex Edward. conceſſit Londonienſibus poteſtatem iuſtificandi malefactores, & incarceratos infra ciuitatem liberandi, iuſticiariis regiis vt prius ſolebant minime requiſitis.

Hoc anno fuit tanta frumenti penuria, vt ſumma tritici ad quindecim ſolidos venderetur. *Cariſtia.*

Anno 1364. Carolus de Bloys cum tribus millibus ſexcentis viris bellatoribus irruit ſubito ſuper Ioh. de monte forti, & dominum Gul. Latimer, dum eſſent in obſidione villæ & caſtelli de Aueroy, qui vix habebant ſecum mille ſexcentos de Anglis & Britonibus. Et facto congreſſu ſine deliberatione, ceciderunt ex parte ducis tantum 7. viri, & ex parte Caroli intruſoris corruit ipſe Carolus, cum domino de Rocheford, & Gul. Vango, & ex militibus atque armigeris pene mille, captique ſunt de parte Caroli, duo comites, 27. domini, & armati viri ſtrenui mille quingenti.

Quinto Idus Aprilis obiit dominus Ioh. rex Francorum.

Longobardi mercatores per ſocios ſuos accuſantur de magna infidelitate in ſuis mercimoniis factis regi. Quapropter ex illis multi recluduntur in turri donec finem feciſſent ad regis beneplacitum.

Eodem tempore Edmundus de Langley regis filius, deſponſaſſet filiam & hæredem comitis Flandriæ, niſi propinquitas conſanguinitatis prohibuiſſet, vnde pro habenda diſpenſatione, miſſum eſt ad papam. Sed rex Franciæ Carolus, ne matrimonium iſtud procederet, callide impediuit. Quæ mulier ex poſt copulata fuit Philippo fratri regis Franciæ duci Burgundiæ, qui quondam patri ſuo in Anglia fuerat concaptiuus.

Anno 1365. natus eſt domino Edward. principi Walliæ & Acquitaniæ apud Angoliſmum filius, & vocatus eſt nomine patris ſui Edward. Hic anno ætatis ſuæ 7. diem clauſit, non tamen præmature, vt plurimi aſſerebant.

Eodem anno Ingelramus dominus de Councy apud Windeleshoram deſponſauit Iſabellam filiam regis Edwardi.

Hoc etiam anno rex Cipri cepit Alexandriæ magnæ partem tertiam, & deſpoliatam dimiſit incredulis, quia non habuit qui poſſent cuſtodire eam. Interfuerunt autem huic captioni cum rege Cipri plures Anglici & Acquitanici, referentes tam in Angliam quam Acquitaniam pannos aureos & holoſericos, ſplendoreſque gemmarum exoticos in ſuæ teſtimonium probitatis.

Anno 1366. natus eſt domino Edw. principi apud Burdegaliam ſecundus filius dictus Richardus, quem Richardus Rex Maioricarum de ſacro fonte ſuſcepit.

Hoc in tempore Rex Franciæ & maiores illius regni implorabant auxilium regis Angliæ, contra magnas comitiuas quæ bacchabantur in Francia, quarum ductores erant Anglici pro maiori parte vel ſaltem de dominio regis Anglorum. Qui mandauit eis per ſuas literas vt regnum Franciæ euacuarent, & illud deſinerent moleſtare. Qui primo tergiuerſantes, nec ſuas quas ceperant munitiones deſerere meditantes, breui ridiculoſoque reſponſo regem Angliæ exacerbauerunt. Quapropter rex Angliæ ad humiliandum eorum ſuperbiam conduxit exercitum, nauigium præparauit. Quod cum audiſſet rex Franciæ per nuncios rogauit regem Angliæ vt à ceptis deſiſteret & domi ſe contineret, vnde contriſtatus rex Angliæ iurauit per ſanctam Mariam, ſe non laturum auxilium *Comitiua dāna.*

xilium regi Franciæ in æternum, licet eum dictę comitiuę niterentur expellere regno suo. Nihilominus ex post ad iussum regis Angliæ redditis regi Franciæ villis & Castellis, per dictas comitiuas diu possessis regno Franciæ valefecerunt.

Bertrandus Cleykyn insignis & belliger habens collegam Hugonem de Caluerlee, militem toti Europæ famosum, cum parte magnæ comitiuæ processit contra Petronem regem Hispaniæ vt Petronem regno priuaret, & Henricum faceret coronari, ad quod etiam exequendum accessit auxilium & fauor Papæ. Petro rex Hispaniæ eum audisset aduentum illius terribilis comitiuæ fugit ad principem Walliæ, ab eo contra tam sæuos hostes suffragia petiturus. Quo fugato Henricus frater eius nothus, assensu multorum procerum & auxilio comitiuæ prædictæ rex Hispaniæ factus est. Numerus istius comitiuæ stetit in 60. millibus bellatorum.

Insultus in Petronem.

Anno 1367. dominus Edw. princeps condolens calamitatibus domini Petronis regis eiecti, profectus est in Hispaniam, cum nobili multitudine pugnatorum Anglię, Scotiæ, Nauarriæ, Acquitanię, Britanniæ, Armoricæ, & aliarum gentium plurimarum. Ad quem (cum attigisset partes Hispaniæ) cum multis accessit dominus Hugo de Caluerlee, deserto Henrico bastardo, qui noluit in bello stare contra principem primogenitum regis sui, venit insuper ad eum dominus Robertus Knolles cum parte prædictæ Comitiuæ, quæ cum eo remanserat. Post abscessum Bertrandi Cleykyn & Hugonis de Caluerlee, cuius numerus fuit decem millia virorum scientium bellum, & ad opus martium promptissimorum, de Anglia venit ad eum dominus Iohannes dux Lancastriæ cum multis valentibus militibus & armigeris, architenentibus, aliisque armatis, eratque cum eo Rex Nauarriæ cum pluribus probatis hominibus de gente sua. Ex aduersa parte venit ipse Henricus Bastardus, & cum eo Bertrandus Cleykyn cum maiori parte illius sæpedictæ magnæ comitiuæ quæ sequebatur eum, non illius amore tantummodo, sed opimioris spe prædæ. Venerunt & omnes domini potentiores prouinciarum Hispaniæ, & de Gallis infiniti, partim missi per regem Franciæ, partim lucri contemplatione. Saraceni prætcrea, & vlteriores Hispani, cum incredulis confluxerunt, cum intrusore prænominato qui præ multitudine dinumerari nequibant. Princeps perpendens omnium horum multitudinem, quantum res patiebatur, die noctuque laborabat, ad opus martium consummandum. Vnde contigit vt contra opinionem hostium, qui nullo modo putabant eum tam subito aduenturũ, tertio die Aprilis oriente sole, irrueret super eos. Bertrandus Cleykyn more ducis prouidi bellum differre quoquo modo gestiens donec sui se possent armare, qui nondum stratu se excusserat, cum quinque vel sex sociis intrauit campi medium, in quo bellum gerendum fuit, inter vtrumque exercitum constitutum. Cui cum pari occurrens numero miles nobilis dominus Thom. Vfford, equites quidem omnes contra se venientes, hostili hastiludio de suis deiecit equis. Et cæteris interemptis de parte Bertrandi ipse quidem captus est viuus. Interea anteriores acies, sibi inuicem obuiarunt, vbi sagittariis Anglicanis laudabiliter rem gerentibus Hispanos multipliciter terruerunt. Dominus Iohan. dux Lancastriæ, & dominus Iohan. Chaundos miles famosissimus, & qui de magna comitiua adhæserant principi, in acie prima constituti sunt. Super hos pondus belli stetit, super hos Sarazenica phallanx incubuit, super hos innumera Hispanorum multitudo diu sæuit, sed tandem superueniente domino Roberto Knoll cum electissima gente quæ eum secuta fuerat, & velut fulminea tempestas irruens super hostes, & pars aduersa terretur, & debilitatur. Terga proinde vertunt Hispani, & per centenos corruũt ad inferna pagani. Ipse campi ductor partis aduersæ, pauefactus his visis, & de grandine sagittarum caput eius circumuolantium tremefactus, reliquit sonipedem quem insedit, & equum velociorem insiliens fugam cepit, non tamen illæsus vt fertur, fuit in inguine sagittatus. Cognita vero fuga sui ducis Hispani terga dedere, peremptis in bello siue fuga 7. millibus armatorum. Captus est in bello comes de Dena, cum multis nobilibus Hispanorum. Bertrandus Cleykyn captus fuerat, ante bellum vt præfertur, qui principalis extitit Bastardi consiliarius, & [illegible] primæ cohortis. In fluuio vero de Nazar suffocati sunt plurimi, qui dum pertransire vellent, vada nescientes, rapaci gurgite sunt absorpti. Rubuitque fluuius per multa millia de sanguine vulneratorum pereuntium in eodem. Commissum fuit hoc prælium tertio die Aprilis, vel vt quidam volunt in vigilia dominicæ Annunciationis. Igitur serenissimus princeps obtenta victoria dominum Petronem restituit regno suo. Et rediens in Acquitaniam, compulsus est confringere vasa sua aurea & argentea & sculpere in monetam, quam stipendiariis suis irrogaret, quia Petro pro tunc non inuenit in thesauris suis, vnde principi satisfaceret iuxta pacta. Ob quam causam Princeps cum redisset in Acquitaniam coactus est manus mittere ad bona subiectorum suorum & exigere nouas taxas Wasconen-

Hispanorum clades.

concensibus insuetas. Quamobrem cito postea, defecerunt ab eo, & rebellare cæperunt, vt in sequentibus elucebit.

Per idem tempus Bertrandus Cleykyn, soluta redemptione à captiuitate liberatur. Et pergens in Hispaniam regi Petroni reconciliatur. Cui persuasit, vt reciperet Henricum Bastardum fratrem suũ in gratiam, quem promisit fidelem sibi futurum. Cuius assertioni Petro fidem dans, iussit vt eum adduceret, spondens se sibi rancorem omnẽ, & forisfacturas corditer remissurum. Bertrandus cuncta dolose faciens, procurauit vt præfatus Henricus adueniret cum armata manu, tempore quo rex sedebat in mensa & subito, præoccupatum lancea perforaret. Quo facto Bastardus inuasit regnum nactus proditione, quod non potuit aperto morte. Edwardus princeps intoxicatus sanitate corporis vsq; ad finem vitæ fuit priuatus.

Anno 1368. Leonellus dux Clarentiæ regis Edwardi filius Mediolanum abiit, ducere in vxorem filiam Galeas, domini Mediolanensi, cum qua medietatem eiusdem dominij fuerat accepturus, vbi celebrato cum gloria maxima matrimonio, vix quinq; mensibus superuixit.

Franci fœdifragi.

Eodem anno pacis pacta fregerunt Franci, capientes in Pontino castella, villas, oppida, & munitiones spectantia iuri regis Angliæ, & homines eiusdem perimentes, & plurimos captiuantes, rege hæc omnia ignorante. Et vt efficacius regis Angliæ circumuenirent innocentiam, rex Franciæ literaliter denunciauit regi Angliæ, se fore paratum soluere quod residuum fuerat de redemptione patris sui Iohannis quondam regis Franciæ, & omnes pacis conditiones editas Calesiæ obseruare. Et vt plenius circumueniret regem Angliæ misit ei vina de Boemia & alia donatiua, inditia bonæ fidei & dilectionis. Et factum est, adhuc nunciis cum rege existentibus, rumores flebiles deferuntur ad regem de equitatione Francorum hostili in pago Pontini, & de excessibus factis ibidem. Quibus auditis rex iussit nunciis vt cum donis suis fallacibus redirent ad dominum suum fraude plenum, cuius nugas & dolos non diu tolleraret inultos. Quibus domum remeantibus occurrere Calesienses, & vina direpta Calesiam adduxerunt.

Francorũ dolus.

Hoc anno dominus Simon de Langham Archiepisc. Cantuar. assumptus est ad Cardinalatum, vocante eum Vrbano 5.

Rex Franciam vendicat.

Anno 1369. rex Edward. 3. in parliamento tento Londoniis, tractauit de concordia violata, pacisque pactionibus inter ipsum & regem Franciæ. Quapropter sicut olim, totum regnum Franciæ vendicauit. Misitque circa festum natiuitatis beatæ virginis, filium suum Ioh. ducem Lancastriæ, & Humfridum de Bouu Comitem Herefordiæ cum valida manu militum & architenensium, ad ius suum ex integro repetendum. Qui cum transfretassent, & super montem qui dicitur le Chalkhull castra metati fuissent contra Francos qui illuc illis occurrerant, tam diu iacuerunt ibidem donec consumptis victualibus pars Anglica fame deficiebat. Erant tunc ibi multi valentes barones & milites qui censuerunt cum Gallis fore pugnãdum priusquam gens Anglica fame perisset. Sed duces causabantur sibi non esse manum sufficientem ad obuiandum Gallis.

Magnanimitas Thomæ Beuchãpe.

Interea dominus Tho. Beuchampe comes Warwici audiens Francos paratos ad pugnam, ascensis nauibus cum electis militibus versus Calesiam nauigauit, de cuius aduentu Franci stupefacti, relinquentes tentoria cum victualibus clam fugerunt. Comes vero cum applicuisset, ducum detestatus ignauiam consilentium ne progrederetur, ego inquit progredi & pugnare volo, dum adhuc panis patriæ in virorum meorum ventribus remanet indigestus. Nec mora, progreditur, & insulam de Kaus ferro flammaque vastat nemine resistente: sed heu redeundo versus Calesiam morbo correptus de medio sublatus est. Cæteri duces aduersante fortuna, inglorij redierunt.

Per id tempus papa fouebat guerram contra dominos Mediolanẽses, militante pro eo domino de Spencer qui laudabiliter bella gessit papalia post mortem Leonelli ducis Clarentiæ cum quo peruenerat ad partes illas.

Eodẽ tempore floruit ille miles egregius & toti mundo nominatus Ioh. Hawkwood natione Anglicus, qui duxit comitiuam albam superius nominatã, & nunc contra papam, nunc contra præfatos dominos Mediolanenses arma gerebat, semper inuictus. Cuius admiranda gesta prædicat vsque nunc Italia & Lumbardia.

Ducissa Lancastriæ animam efflat.

Hoc anno modius frumenti tribus solidis vendebatur. Domina Blanchia ducissa Lancastriæ viam vniuersæ carnis ingressa est, & in ecclesia S. Pauli Londoniis sepelitur.

Parliamentum London. in quo concessæ sunt regi decimæ triennales, in tribus annis sequentibus persoluendæ, & à laicis quintadecima triennalis.

Anno 1370. Rex Edward. prauo ductus consilio petiit & accepit mutuo de prælatis, domi-

dominiſque temporalibus, ac mercatoribus magnas ſummas pecuniæ, dicens quod illas expenderet in defenſione regni & eccleſię, ſed ſecus accedit quam putabant.

Circa feſtum natiuitatis Sancti Iohannis Baptiſtæ, rex congregari fecit exercitũ forte valde in quo nobiliores fuere, dominus de Graunform, & dominus filius Walteri. Quibus præfectus eſt D. Rob. Knolles, vir qui transmarina bella per ante fortunate tractauerat, cuius diſcretione Rex vniuerſos cenſuit gubernari. Qui tranſeuntes in Franciam, quam diu Roberti paruere conſiliis, Gallos indicibiliter terruerunt. Sed tandem ingruente hyeme, orta inter adoleſcentes dominos, & dictum Robert. diſſentione, factione Iohan. Menſtreworth militis, qui & ipſe partem ducebat exercitus, dicentis dictos dominos non debere ſubiici ducatui Veſpilionis veterani, qui ſatis erant idonei quiſq; pro parte ſua ad perficiendum iniunctum negotium, in diuerſas turmas ſe pueriliter diuiſerunt. Quorum incorrigibilem animum cum perſentiſſet Robertus, ſeceſſit in Britanniam, ad propria caſtra ſua, quæ quondam conquiſierat enſe ſuo. Franci vero duce Bertrando Cleykyn in cæteros dominos ſic diuiſos, & nondum in locis refugij conſtitutos hoſtiliter irruerunt, & quos voluerunt captiuos duxerunt, & reliquos occiderunt. Iohan. Menſtreworth conſultor peſſimus, amiſſis de ſuis plurimis vix euadens venit in Angliam, imponens domino Roberto Knoll. huius infortunij totam cauſam. Sed antiqua viri probitas cunctis nota id effecit, vt idem Iohan. mendax reputaretur, & non ſolum ingratus, ſed infidus dicto Roberto prædicaretur.

Robertus tamen non audebat in Angliam remeare, donec gratiam regis magna ſumma pecuniæ comparaſſet. Igitur præfatus Iohan. Menſtreworth cernens ſuas fraudes pro votis non poſſe procedere transfugit ad regem Franciæ, domini ſui effectus proditor manifeſtus.

Hoc anno magna pars Waſconiæ deſciuit à principe propter inſolitas exactiones, & maxime ciuitas Lemonicenſis rebellare cæpit. Quam princeps poſt diram obſidionem arte ſodientium captam deſtruxit ſolo tenus rebelles iuſte puniendo. Poſthæc infirmitate graſſante, & pecunia deficiente, Angliam reuiſere ſibi neceſſarium videbatur. Cum coniuge proinde & Richardo filio ſuo. (nam Edward. ſenior filius tunc obierat) ad portum de Plimmouth applicuit, relictis in Waſconia duobus ſuis fratribus, Ioh. duce Lancaſtriæ, & Edmundo comite Cantebrigiæ, ad defenſionem patriæ cum aliis viris ſtrenuis & bellicoſis. Cumque perueniſſet ad patris præſentiam, in manus eius totum dominium Waſconiæ reſignauit.

Princeps reſignat Waſconiam.

Eodem anno dominus Iohan. Chaundos miles probatiſſimus, dum ſuperatis hoſtibus in Waſconia caput in caute diſcooperuiſſet, ictu ſpiculi peremptus eſt. Cuius audito rex Francorum infortunio, fleuiſſe fertur, propter viri modeſtiam, nobilitatem, multipliceſque virtutes.

Anno 1371. in parliamento tento Londoniis tempore quadrageſimali, petiit rex à clero & populo ſubſidium 50000. librarum. Ad quam ſummam leuandam taxati fuere, ſacerdotes ſtipendiarij iuxta ſummam quam receperunt à conductoribus annuatim. Minuta etiam beneficia per ante non taxata, ad complementum huius ſummæ ſimiliter taxabantur.

Epiſcopi amouentur de officijs ſecularibus.

In hoc parliamento petentibus dominis temporalibus, ammoti ſunt epiſcopi de officiis Cancellarij & Theſaurarij, & clericus de priuato ſigillo, & ſeculares ſiue laicales perſonæ eorum locis ſubrogati ſunt, & hoc quidem totum factum eſt in odium clericorum. Eo tempore miſſi ſunt ſolemnes per papam nuncij pro pace reformanda inter reges, ſed nullo expedito negotio receſſerunt.

Anno 1372. 9. die menſis Iunij, rex fecit ſubmoneri ad parliamentum tenendum Wintoniæ de clero 4. tantum epiſcopos, & abbates totidem, quia dicebatur quod mercatores Londonienſes & aliorum locorum rebellare volebant. Iohan. dux Lancaſtriæ, & frater eius Edm. comes Cantebrigiæ, de Waſconia redierunt in Angliam, ducentes ſecum duas filias Petronis, quondam regis Hiſpaniæ, quas ex poſt in coniuges acceperunt, dux quidem ſeniorem & comes iuniorem. Et ab eo tempore dux ſe regem caſtellæ nominauit & ſcripſit.

Papa per hoc tempus miſit duos Cardinales in Angliã pro pace reformanda, cardinalem. viz. Anglicum, & cardinalem Pariſienſem, qui parum profecerunt, niſi quod vberes procurationes de ſuis prouinciis reportauerunt. Anglici Flandrenſium concitati inſolentia, commiſſo nauali bello vicerunt eos, captis, 25. nauibus onuſtis ſale, & vniuerſis hominibus interemptis.

Flandrenſes ab Anglis profligati.

Eodem anno Franci obſederunt villam de Rupella, ad quos remouendos miſſus eſt domi-

dominus Iohan. Hastings comes Penbrochiæ, iuuenis 25 agens annum cum electissima multitudine armatorum. Super quos in portu de Rochella ruit repente classis Hispanica, quæ victis Anglis & occisis & cunctis cæteris pene captis classem anglicanam concremarunt. Ibique captus est dictus comes cum multis valentibus, & ductus in Hispaniam cum stipendiali pecunia à rege recepta, pro guerra ibidem continuanda. Istud infortunium cōtigit in vigilia natiuitatis S. Ioh. Baptistæ, nonnullis astruentibus causas huius infortunij fuisse, vel quia fœdere coniugali rupto, peccatum adulterij paruipendit, vel quia deliberauerat libertates ecclesiasticas annullasse, vel quia regi malitiose persuaserat, vt ecclesiastici grauius mulctarentur quam alij seculares. Quod consilium indicibiliter dominis illius temporis dicitur placuisse.

Eodem anno rex Edw. collecto nauigio & exercitu validissimo intrauit mare, vt obsessis in Rupella subueniret. Sed continue flantibus ventis contrariis ad terram tristis rediit, expensis in hoc apparatu nouies 100000. librarum, prout fertur. In hoc apparatu fuit cum eo filius suus princeps & regni nobilitas pene tota.

Hoc anno cum prævalida manu bellica transfretauit Ioh. dux Lancastriæ, & equitauit per Parisium & Burgundiam, redemptiones pro suę voluntatis arbitrio de villis accipiens & munitionibus nemine resistente. Tandem relicta Francia progressus est per deserta montium regionis Aluerniæ, vbi deficientibus victualibus multi de exercitu perierunt. Ex hinc profectus in Acquitaniam peruenit Burdegaliam, vix 40. caballos secum viuos ducens, nempe si vulgo credi debet, 30000. equorum in hac infausta profectione dicitur amisisse.

Eodem anno rex Edw. misit ambassiatores ad dominum papam rogans vt super reseruationes beneficiorum Anglicorum in curia sua factas de cætero supersederet. Et vt clerici ad episcopales dignitates electi suis electionibus pleno iure gauderent, & à suis metropolitanis confirmarentur prout antiquitus fieri consueuit. Super quibus articulis & nonnullis aliis, quibus tam rex quam regni communitas sensit se grauari, nuncij à papa certa recepere responsa, de quibus cum redissent in Angliam deberet papæ rescribi per regem de voluntate sua & procerum, antequam aliquid determinaretur de præmissis. *Regis ad papam petitio.*

In Parliamento tento Londoniis decretum fuit vt ecclesiæ cathedrales suis gauderent electionibus, & quod de cætero rex contra electos non scriberet, sed per suas literas ad eorum confirmationes iuuaret. Sed tamen nil profuit hoc statutum. In eodem parliamento concessa fuit per clerum regi decima, & per laicos quintadecima.

Hoc an. castellum de Liziniaco Francis reddebatur pro redemptione D. Tho. Percy.

An. 1374. Dominus Iohan. dux Lancastriæ rediit in Angliam de Wasconia, post cuius recessum tota pene Acquitania desciuit à fide facta regi Angliæ præter Burdegaliam & Bayonem. *Acquitania defecit.*

Quinto die Iulij obiit M. Gul. Wittlesey Cant. Archiep. Monachi vero illius ecclesiæ ad electionem procedentes cardinalem Angliæ in Archiep. postularunt, quod tantum offendit regem, vt eos proponeret exlegare. Vnde compulsi sunt pro recuperanda regis gratia prouidere fuluo metallo remedia.

Hoc anno tractatum fuit in Flandria apud Bruges super articulis inter papā & regem pendentibus: & concordatū est quod papa non vteretur de cætero reseruationibus beneficiorum, & quod rex per breue, Quare impedit, beneficia non conferret. Sed de electionibus tactis superius, pro quibus anno præterito directi fuerunt ad papam nuncij, nihil in hoc tractatu tactum fuit. Credebatur nempe quod quidam ex aulicis, qui se sciebant potius per Romanam curiam promouendos, quam per electiones legales, istum articulum supprimi procurarunt.

Eodem anno conuenerunt apud Bruges electi nobiliores Angliæ, i. dux Lancastriæ, Gulielm. comes Sarum, Reginaldus dominus de Cobham, & alij plures sæculares ad tractandum de pace inter regna. De ecclesiasticis vero, D. Simon de Sudbiria Cantuar. Archiep. cum aliis clericis regni famosis illuc directi sunt. Quibus occurrerunt de parte Francorum pro dicto negotio dux Andegauiæ cum multis regni proceribus & episcopis. Durauitque tractatus iste fere continuis duobus annis non sine partium magnis sumptibus & labore. Franci per totum tempus istud domi non de pace, sed prælio cogitabant resarcientes arma vetera, nouaque fabricantes omnem apparatum belli in promptu habere certantes. Sicque factum est vt Angli circumuenirentur incauti vt in sequentibus apparebit. Nam discessum est vtrinque sine pacis effectu, Captæ sunt tamen treugæ inter duo regna vix per annum duraturæ. Nuncij papæ qui pro pace tractanda venerant, vberes procurationes à clero Angliæ receperunt. *Consilium apud Bruges.*

Anno 1375. dux Britanniæ Ioh. Mountfort habens in comitiua sua filium regis Edmund. comitem Cantebrigiæ, comitesque Marchiæ, Warwici & Staffordiæ, D le Spencer pluresque alios bellicosos & nobiles in partes Britanniæ transfretauit, quibus reddita sunt illico villa S. Matthæi supra mare & castella de Orrey, & de Brest, villam de Kemple obsederunt, in qua conclusi fuerunt omnes maiores Britanniæ, eamque cepissent, nisi quidam nuncius superuenisset, & treugas inter regna captas indixisset, & ex parte regis Angliæ præcepisset, vt obsidione dimissa ad Angliam remearent. Hoc in tempore post longam obsidionem reddita fuit Francis insula de Constantine cũ castello S. Saluatoris quod situatur in ea per quendam scutiferum dictum Tho. Katington. Ob quam causam dominus Ioh. de Annesle miles ex post eundem Thom. de proditione appellatum in duello deuicit & occidit.

Hoc anno sæuiente peste nimis in Anglia dominus papa Gregorius concessit decedentibus vere pænitentibus plenam remissionem, 6. mensibus duraturam. Comes de Pembroke qui captus fuerat ab Hispanis datus est Bertrando Cleykyn per Henr. Nothum regem Hispaniæ, pro certa summa pecuniæ quam idem Henricus debuit dicto Bertrando. Qui cum perductus fuisset Parisius & redemptionis suæ summa fuisset limitata, cæpit grauiter infirmari. Metuentes igitur Gallici ne in eorum manibus moreretur, priusquam sua solueretur redemptio, aduchere eum Calesiam festinabant. Mortuus tamen est antequam perueniret Calesiam, & Franci suo desiderio sunt fraudati.

Parliamentum bonum.

Anno 1376. Parliamentum tentum fuit Londoniis quod bonum à vulgaribus dicebatur. In quo cum peteretur parari regi subsidium more solito, responsum fuit per dominum Petrum de la mare prolocutorem parliamenti regem non indigere pauperum suorum substantia, si foret prudenter & fideliter gubernatus. Et hoc se dixit effectualiter probaturum. Promisitque nihilominus quod si post declarationem huius promissi compertum foret regẽ suorum indigere subsidiis, omnes paratos existere, iuxta facultates ipsum libentissime adiuuare.

In progressu vero petierunt Parliamentales milites vt amouerentur quidam regis officiarij, & præcipuus dominus de Latimer, qui vt dicebant non sano consilio regem rexit. Amotis ergo regis consuetis familiaribus ad petitionem communium, ordinati sunt certi prælati, & comites aliique sapientes, qui gubernarent regem iam vetulum, & vice sua cunctis aduenientibus responsa darent, sed hoc statutum, vix tribus mensibus perdurauit.

Alicia Peeres.

Item communitas regni petiit amoueri de domo regisque consortio, quandam Aliciam Peerys fœminam procacissimam, quæ confisa nimia regis familiaritate multorum malorum in regno causa fuit. Quæ modum mulierum supergressa, ausa est nunc iuxta regis Iusticiarios, nunc in consistoriis iuxta doctores considere, & pro defensione causarum suadere vel dissuadere, ac contra iura sine verecundia postulare, ad regis manifestum scandalum non solum in hoc regno, sed in regionibus procul positis & remotis.

Item quidam Richar. Honnes & Adam Bury ciues Londoniarum per communes sunt accusati de variis fraudibus factis regi. Quorum primus mediante pecunia vindictam debitam prudenter euasit. Secundus stupefactus ad imposita, latenter fugit in Flandriam vt se saluaret ibidem. Sed ille veritatis assertorum dominus Petrus de la mare horũ omnium peroratorum, ad instantiam dictæ Aliciæ peeris, & aliorum quos iuste satis offenderat apud Notingham perpetuo carceri adiudicatur. A quo tamen est post biennium liberatus.

Princeps Walliæ moritur.

Eo tempore non dum finito Parliamento dominus Edw. Princeps Walliæ 8. die Iunij, i. in die S. Trinitatis defungitur. Quo obeunte omnis obiit spes Anglorum. Quo superstite nullius hostis incursum, nullius belli congressum timuerunt Angli. Ipse nempe nullã gentem adiit quam non vicit, nullam ciuitatem obsedit, quam non cepit. Quo extincto, extinctus est Parliamenti præsentis effectus.

Dominus Richardus de Burdegalia filius domini Edward. principis in hoc parliamento factus est comes Cestriæ, & non multo post dux Cornubiæ, & princeps Walliæ est creatus.

Eodem anno familiares comitis de Warwico intulere damna grauia Abbati & conuentui de Euishã cuncta perpetrantes, quæ crudelitas pro tempore suadebat, & nisi terruisset eos regia prohibitio, dictam Abbathiam irrestaurabiliter deuastassent.

Regis ergo timore pax inter partes fuit reformata, sed plena satisfactio parti læsæ non est facta, quia profecto maius erat damnum quod irrogauerant quam possibilitas damna resarciendi. Fertur quod propter istam præsumptionem rex comitem supra-

pra-

prædictum de consilio suo amouerit, & noluerit gubernari per dominos ad suum consilium ordinatos per parliamentum supradictum, sed ducem Lancastriæ reuocauerit ad regimen regni sui. Qua occasione redierunt ad curiam cuncti qui fuerant ante banniti, cum domino de Latimer à supradicta meretricula Alicia peeris, quæ (proh pudor) permansit cum eo vsque ad finem vitæ.

Taxa inaudita.

An. 1387. in Parliamēto tento Lond. concessa fuit regi petēti taxa hactenus inaudita, vt perciperet à qualibet persona laica vtriusque sexus, annos excedente 14. vnum grossum. Et de religiosis vtriusque sexus, & qualibet ecclesiastica persona promota 12. denar. & aliis non promotis vnum grossum exceptis fratribus 4. ordinum mendicantium, qui cum hominibus non flagellabantur.

In hoc parliamento abrogata sunt statuta parliamenti superioris, quod bonum parliamentum à populo vocabatur & personæ abiudicatæ sunt statui pristino restitutæ.

Ortus Ioh. Wicliff.

Per idem tempus surrexit Oxoniis quidam dictus Ioh. Wickliff doctor in Theologia tenens opiniones à tota damnatas ecclesia, viz. quod Eucharistia in altari post sacramentum non est verum corpus Christi, sed eius figura.

Item quod ecclesia Romana non est caput omnium ecclesiarum plusquam vna alia ecclesia, nec maior potestas data fuit Petro quam cuilibet alteri apostolo.

Item quod Papa Romanus non habet maiorem potestatem in clauibus ecclesiæ quam quicunque alius in ordine sacerdotij constitutus.

Item si Deus est, domini temporales possunt legitime ac meritorie auferre bona fortunæ ab ecclesia delinquente.

Item si dominus temporalis nouerit ecclesiam delinquentem, tenetur sub pœna damnationis eius, ab ea temporalia auferre.

Item quod euangelium sufficit ad regulandum in vita ista quemlibet christianum. Et quod omnes aliæ sanctorum regulæ, sub quarum obseruantiis degunt diuersi religiosi, non plus perfectionis addunt Euangelio quam albedo parieti.

Item quod papa nec aliquis alius prælatus ecclesiæ deberet habere carceres ad puniendum delinquentes. Sed quilibet delinquens posset libere quocunque vellet transire, & facere quæ sibi placeret.

Hæc & plura alia ipse & eius sequaces docuerunt, habentes dominos temporales fautores & assentatores suo nequam dogmati, quia tantam illis tribuerant potestatem in ecclesiasticos debacchandi.

Dominus Papa cum hæc audisset damnauit has opiniones hæreticas & alias ad numerum 23. dirigens bullas Archiep. Cant. & episcopo Londoniensi vt ipsarum authoritate dictum Ioh. facerent arrestari, & eum super dictis conclusionibus diligenter examinarēt. Quo facto præsente domino duce Lancastriæ Archiep. super hiis dicto Ioh. Wicliff indixit silentium, prohibens ne de cætero tangeret istam materiam, aut per suos discipulos tractari permitteret. Qui paruo tempore siluerunt. Sed tandem contemplatione dominorum temporalium easdem opiniones & alias multo peiores reassumpserunt, & latius quam prius disseminauerunt. Hij vocabantur à vulgo Lollardi incedentes nudis pedibus, vestiti pannis vilibus s. de russeto, vt per vitam pœnalem facilius incautos traherent ad sectam suam.

Eo die quo præmissa gesta sunt, Londonienses furia concitati, ducem Lancastriæ perimere quæsierunt, propter quoddam verbum insolens emissum contra eorum episcopum, & manerium suum de Sauoy combussissent, nisi antedictus episcopus eorum motibus occurrisset.

Londinensium furor.

Dux ergo fugit ad Keningtone vbi tunc Richardus filius principis morabatur, cui de illatis opprobriis flebiliter est conquestus. Hiis & aliis causis Londonienses effecti sunt duci odibiles, in tantum vt Maiorem aliasque personas publicas suis dignitatibus vel officiis priuari faceret, & eorum locis alios subrogari. Eodem anno captus est Ioh. Menstreworth miles proditiosus & transfuga, & accepta sententia tractus est, suspensus, decollatus & in quartas diuisus.

Rex Edwardus in festo S. Georgij apud Windeleshores contulit Richardo de Burdegal hæredi suo ordinem militarem.

Rex Edwardus apud prædium suum de Schene diem clausit extremum mensis Iunij 21. die cum regnasset annis 50. mensibus quatuor, 28. diebus. Cuius corpus apud Westmonasterium tumulatur, qui dum vixit, omnes reges orbis gloria & magnificentia superauit.

Richardus Secundus.

RICHARDVS de Burdegalia filius Edwardi principis filij regis Edwardi nuper defuncti Londoniis apud Westmon. 16. die mensis Iulij magnifice coronatur, 11. ætatis suæ anno. Qui ante coronationem suam laudabili vsus consilio pacem fecit inter dominum ducem Lancastriæ & ciues Londonienses, & dominum Petrum de la Mare militem quem diximus missum in carcerem instigatione Aliciæ Peeres cum honore maximo liberauit.

In festo apostolorum Petri & Pauli Gallici cum 50. nauibus applicantes villam de Rya despoliauerunt & incenderunt. Rex Richardus in coronatione sua creauit 4. nouos comites, D. Thom. de Woodstock filium regis Edw. iuniorem fecit comitem Buckinghamiæ, Tho. Moubray Noringhamiæ, Gychardum de Angolismo Huntingdoniæ, & Henr. Percy Northanhumbriæ. Per idem tempus Scoti combusserunt villam de Rok sburgh. Kal. mensis Septembris, Gallici galeis aduecti ceperunt insulam de Werta præter castellū quod D. Hugo Tyrel strenue custodiuit. Franci vero despoliata patria, ceperunt ab incolis mille marcas, vt saluarent ab incendiis domos suas. Non multo post Gallici fecerunt insultum ad villam de Winchelsee, sed per homines patriæ sunt repulsi. Combusserunt tamen eo tempore villam de Hastingo.

Comitiua creatio.

Gallorum inuasio.

Eodem anno Gallici ascenderunt in Southsexia iuxta villam de Rotingdene. Quib. occurrit armatus Prior de Lewys cum paucis & captus est ab eis, vna cum duobus militibus s. Ioh. Falliflee & Thoma Cheyne, & quodam armigero dicto Ioh Brekas. Peremptiq; sunt ex Anglicis pene centum, sed ex Gallicis multo plures. Gallici cum suis captiuis ad nauigium redierunt, sed valde contentam victoriam reportauerunt.

Hoc anno Gallici ceperunt villam de Arde mediante proditione domini de Gumeny Alemannia, qui fuerat illic capitaneus constitutus.

In diebus illis obiit Gregorius papa 11. cui successit Vrbanus 6. Contra quem aduersarius cardinalis Iubenensis, qui per dissentionem factam in collegio electus est in Antipapam à quibusdam Cardinalibus sibi cohærentibus, postquam idem Iubenensis, & cardinales sui complices eidem Vrbano fecissent obedientiam debitam & consuetam. Qui vocauit se Clemētem, & secessit Auinoniam cum suis complicibus Cardinalibus antedictis, vbi & nouos creauit sibimet Cardinales.

Anno 1378. Iohan. Philpot ciuis Londoniens. classem exhibuit suis sumptibus quæ defenderet tam mare quam terram ab incursibus piratarum. Quæ post paucos dies reuersa est captis 15. nauibus Hispanorum omissis multis mercimoniis quæ ceperat iure belli.

Eo anno rex Nauarriæ locauit villam de Cherburgh in Normannia regi Angliæ pro certa pecunia annua eidem regi Nauarriæ persoluenda, vbi & applicare posset cum vellet, & habere præsidium contra Francos.

Hugo Caluerlee capitaneus Calesiæ cepit castellum de Merk, eo tēpore & destruxit.

Hoc anno Robertus Haule scutifer fuit occisus in ecclesia Westm. tempore maioris missę per quosdam regis satellites, quorum ductor extitit Alanus de Buxille miles per ante non ignobil. sed hoc facto postea semper infamis.

Eodem anno Scoti ductore quodam Thoma Hog ceperunt castellum de Berwico, sed nono die sequēte comes Northumbriæ qui illud obsederat recuperauit, Scotis qui illud ceperant gladiis interemptis.

Rex Franciæ petiit à magnatibus minoris Britanniæ munitiones & castella, villasque muratas eorundem sibi reddi, quibus hoc facere recusantibus, cepit ex eis plurimos & occidit. Quidam mortis pericula deuitantes fugerunt. Hæc igitur fuit causa quare desiderabant dominum suum naturalem, Iohannem Mountfort ducem Britanniæ reuocare.

Anno 1379 Dominus Iohan. de Harleston miles, custos villæ de Cherburgh cum domino Wursleee gratiose deuicit Gallicos, occisis 120. viris, & captis ad numerum supradictum.

Eo tempore dominus Hugo Caluerlee, & dominus Thomas Percy facti maris Admiralij, post captas plures naues hostium, & res martias bene gestas, toti Angliæ læta noua reportarunt desiderio Britonum reuocare cupientium ducem suum, & odio quod contra regem Franciæ satis iuste conceperant, eos tractare nitentem, non vt dominus, sed potius vt Tirannus.

Ecclesia Westm. recuperauit quædam priuilegia quibus rex eam priuauerat parum ante

ante In parliamento facto Londoniis isto anno. In quo parliamento decretum est, vt communibus parceretur, & diuites onus subsidij regij supportarent: viz. duces soluerent 10. marcas, & Archiepiscopi eandem summam penderent, comites, episcopi & Abbates mitrati tantum darent non obstante quod idem Abbates tenerentur soluere 40. denarios pro singulis capitibus monachorum sibimet subiectorum.

Diuites subsidium soluunt.

Denique nulla religiosa persona vir nec fœmina, nullus Iusticiarius, vicecomes, miles, vel armiger, rector nec vicarius, nec simplex Capellanus subterfugit hanc taxam, quin secundum valorem pensionis annuę taxabatur.

Per hoc tempus falsi Flandrenses violatis trengis ceperunt bargiam de Foway quæ est in Cornubia, occidentes Anglicos qui fuerunt in ea, & bargiam demergentes. Quo perpetrato facinore, applicuerunt in Anglia, & mercimonia sua exposuere venditioni, quidam Garcio qui in nauem Flandriæ dum pugnauerũt ascenderat, & in sentina se occoluerat, audiens Anglos colloquentes Flandris repente prosiliens exclamauit, fidem patriotarum flagitans. Qui mox per Anglos eductus detexit facinus, referens seriem rei gestæ. Capti sunt proinde Flandrenses, & carceribus mancipati.

Flandrensium facinus detectũ.

Eodem anno D. Iohan. Mountfort dux Britanniæ rogatus à suis Baronibus rediit ad patriam sub ducatu nobilium militum, D. Hugo de Caluerlee, & domini Thom. Percy, vbi cum honore maximo susceptus est.

Eo tempore Londonienses occiderunt nequiter quẽdam Ianuensem mercatorem, eo quod promiserat se speciosa aromata aducturum, & meliori foro quam Londoniẽses incolis venditurum.

Mercator Ianuẽsis ab Anglicis interfectus.

Æstiuali tempore In partibus borealibus fuit maxima pestilentia, quantum vix antea vllus vidit. Scoti vero crudeles vt afflictos affligerent ingredientes patriam super dolorem vulnerum eorum addiderunt, adeo debacchantes, vt pene patriam accolis vacuarent.

Ioh. Schakel scutifer quondam socius Roberti Hawlee nuper occisi in choro inter monachos Westm. rege promittente quod daret eidem, pro habendo obside comitis de Dena quem ceperant in bello Hispanico, terras ad valorem 100. marcarũ annuarum, & in pecunia quingentas marcas, & de bonis regiis fundaret cantariam pro animabus eorum quos ministri eius in ecclesia supradicta peremerant, de quinque sacerdotibus perpetuo duraturam, exhibuit obsidem, qui fuerat filius naturalis dicti comitis de Dena, & iam palam more valecti seruierat cunctis incognitus præterquam dicto Iohanni, & sponte latuerat seruans eidem fidem. Quamobrem eius fidelitas ab omnibus est admirata & Ioh. prudens astutia multipliciter commendata.

Hoc anno dum comes Flandriæ consuetudines à suis communibus nouas exigit, dum contra libertates gentis suæ molitur, cum omni domo sua, totaque familia & suo cõsilio vniuerso pellitur terra sua.

Comes Flandriæ pellitur terra sua.

Circa festum S. Nicholai dominus Iohann. de Arundelia frater comitis Arundeliæ missus in subsidium ducis Britanniæ, cum multis nobilibus militibus & armigeris est submersus. Ferunt familiam dicti Iohan. priusquam naues ascenderet pauperes illius patriæ nimium molestasse, tollentes raptorum more eorum victualia, & violantes eorum filias & vxores. Propter quæ communes eos insecuti sunt diris imprecationibus quando naues fuerant ingressuri.

Dom. Arundelia submersus.

Anno 1380. in Parliamento facto Londoniis concessa fuit regi ab ecclesiasticis vna decima & à laicis vna quintadecima conditione adiecta, quod à Kalend. Martij vsque ad festum S. Michaelis anno reuoluto aliud parliamentum non fieret. Sed ista conditio obseruata non fuit.

In octauis Paschæ Walerandus comes S. Pauli apud Windeleshores duxit vxorem dominam Iohannam de Cortnay. Quibus rex contulit dominium de Byflet.

Eo tempore Thom. Abbas S. Albani in placito contra Henr. episcop. Norwicensem obtinuit ne priores cellarum S. Albani in sua diœc. existentium per episcopum fierent collectores decimarum vel cuiuslibet taxæ leuandæ in posterum ad opus regis. Duellum commissum est præsente rege inter D. Ioh. Anneslee militem & Thom. Kathton scutiferum: milite eum appellante de proditiosa venditione castri S. Saluatoris, quod construxit olim recolendæ memoriæ D. Ioh. Shandos in Gallia iuxta insulam de Constantyn, & miles armigerum superauit.

Duellum commissum coram rege.

Hac æstate D. Thom. de Woodstock Comes Buckinghamiæ, Hugo Caluerlee, Rob. Knollis, Thom. Percy, Guliel. de Windeleshores milites probatissimi in auxilium ducis Britanniæ missi sunt cum manu forti. Qui cum recto cursu propter galeas regis Franciæ

Britanniam nauigare nequirent, Calesiam sunt traiecti. A quo loca equitauerunt per girum Franciæ, patrias deprædantes & succendentes ac populum trucidantes, donec ad confinia Britanniæ peruenissent, quæ tandem deo laudes intrauerunt saluis hominibus & iumentis.

Per idem tempus rex Carolus qui Francorum regno incubuerat concessit in fata, delegata regni & pupilli custodia minori fratri suo Burgundionū duci. Ob quam causam indignatus frater maior Caroli, s. dux Andegauiæ, mouit guerram contra iuniorem fratrem, nostris qui erant in Britannia satis accommodam & votiuam.

Scoti deprædantur nundinas de Penreth.

Eo tempore Scoti ingressi sunt hostiliter Cumbriam & Westmerlandiam & forestā de Inglewood & interfectis incolis plura animalia abegerunt, & nundinas villæ de Penreth deprædati sunt, multis interfectis & captis plurimis, reliquisque fugatis. Comes vero Northanhumbriæ dum parat Scotis vices rependere per literas regias prohibitorias impeditur.

Quo tempore Galeæ regis Franciæ villam cepere de Winchelsee, fugato Abbate de Bello, & quodam eius capto commonacho, qui ad defensionem villæ concurrerant infausta hora, villas quoque quasdam maritimas, Franci impune eo tempore succenderunt.

Orta de nouo simultate inter comitem Flandriæ & populares, occidit idem comes proditiose 3000. hominum de villa de Ypres, qui ad tractandum de pace conuenerant, & mox Gandauum licet infructuosa cinxit obsidione, vbi dum comes persedisset diu, inutiliter dissoluit obsidionem, pacem faciens cum eisdem breui tempore duraturam.

Coronatio regis Franciæ.

Hoc anno mense Nouemb. Carolus filius Caroli regis Franciæ coronatur, paruulus admodum 11. vel 10. annorum. In cuius regni principio grandis vulgi creuit tumultuatio pro taxis extortis sæpius ab eisdem, vnde communes moti, Parisius proceres & regis consilianos fugere coegerunt ad tutiora loca ciuitatis. Ianuenses vero quos reperire poterant trucidauerunt, quia prout asserebant, ipsi exhauserant inutiliter totam pecuniam regionis. Et reuera grandis erat summa, quę eis quotidie pendebatur. Nempe cum 25. forent galeæ, receperunt quotidie 750. libras. Et quidem longo tempore, i. ab initio mensis Maij, vsque ad finem mensis Augusti.

Circa festum S. Martini tempore parliamenti tenti Northamptonæ suspensus fuit R. Kirkeby interfector nobilis illius Ianuensis mercatoris de quo superius fecimus mentionem.

Taxa grauis.

In hoc parliamento exigitur grauis taxa, quæ fuit ex post causa magnæ turbationis in terra. Quilibet nempe sacerdos religiosus compulsus est soluere dimidiam marc. & tantum qualibet fœmina religiosa, sacerdotes vero seculares tantum, ac quilibet tam coniugatus quam solutus vtriusque sexus pro capite suo 12. denarios soluere cogebatur.

Anno 1381. Circa festum natalis D. magister Tho. de Brantingham Exoniensis episcopus depositus est ab officio thesaurarij. Et dominus Rob. Hales magister hospital. S. Iohannis oneratur officio supradicto.

Eo tempore ille damnatissimus Antechristi præambulus Iohannes Wickliff hæreticus reassum psit anathematizatas opiniones Berengarij, nitens astruere quod post consecrationem in missa à sacerdote factam, remaneret ibidem verus panis & vinum sicut fuere per prius.

Assertiones Ioh. Wicliffe.

Docuitque Christum ibidem assistere, sicut & vbique, sed tamen specialius: nec plus valere panem illum, quam alium, nisi solum propter benedictionem à sacerdote datam, quinimo si ibi esset corpus Christi asseuerauit in fractione se posse frangere collum Dei sui. Affirmauitq; Christianos errare in veneratione illius sacramenti, quod panem esse dicebat, & rem inanimatam & potius venerandum esse bufonem vel quodlibet animatum, quam illud, quia multo præstantiorē esse fatebatur rem animatam, quam quæ carebat anima.

Cardinalis per id temporis venit in Angliā S. Pileus præsbiter tituli Sanctæ Praxedis, cum duce Tassiliæ missus à rege Bohemiæ qui se vocauit Imperatorem, pro matrimonio inter sororem eius & regem Angliæ contrahendo. Hic sub prætextu potestatis quam se dixit à domino papa suscepisse, multam collegit pecuniā, fecit enim mirabilia in terra ista. Et tandem recedens tantam summam secum abstulit, quantam vt putabatur nunquam Anglia in vno tallagio pendere consueuit.

Per idem tempus missus est copiosus exercitus in auxilium regis Portingaliæ contra Hispanos qui eum multipliciter infestabant. Huius exercitus fuere ductores dominus Edmun-

Edmundus Comes Cantebrigiæ Regis auunculus, Gulielmus Beauchampe, Matthæus Gurnay, & Gulielmus Burrewus milites in rebus Martijs satis experti. Qui à Rege Portingaliæ cum honore maximo fuut suscepti. Et ibidem commorati per biennium fines Portingaliæ ab Hispanorum incursibus viriliter defenderunt. Tandem Reges Hispaniæ & Portingaliæ ad concordiam redeuntes, Anglis nauigia cum expensis dedere communiter, eorum reditum auidissime cupientes. Nam & Hispanis semper suspecta fuit eorum audacia, & Portingalensibus onerosa præsentia, quia quos tutandos contra hostes venerant, viliori seruitio deprimebant, non tantum eorum diripientes substantias, sed & vxores & filias opprimentes. Redijt ergo cum suis Comes Cantebrigiæ, reducens secum suam coniugem quondam Petri Regis Castillæ filiam iuniorem, & Edw. filium ex ea genitum per annos aliquot, antequam Angliam exiuisset. Quem quidem tempore moræ quam traxit in Portingalia filiæ Regis Portingaliæ matrimonio copulauit.

Angli Portingalensibus opem ferunt.

Mense Iunio rustici & communes homines manus infimæ insurrexerunt contra Regem & proceres, & perimerunt plurimos furiose. Inter quos magistrum Simonem de Sudbyria Metropolitanum totius Angliæ, regnique Cancellarium, & D. Rob. Hales qui fuit Prior S. Iohannis & regni Thesaurarius, extractos de Turri Londoniarum crudeliter decollarunt, sub Duce quodam Waltero Tylere superbo prorsus & ignobili ganeone. Sed dicto Waltero Tylere interempto per manus Gulielmi Walwoorthe tunc Maioris Ciuitatis Londoniarum & corruente ad pedes equi Regis, fastus vulgarium fuit subito imminutus.

Plebis insurrectio.

Cæterum quis nebulonum debacchationes, in alijs locis explicare posset ad plenum. Certe nullum posse referre puto plenarie malitias & nequitias, homicidia & sacrilegia, crudelitates & scelera quæ gesserunt. Quæ quia tractatum expetunt specialem, præsenti compendio non impono, remittens ad nostra maiora chronica videre cupientes tragœdiam rusticorum.

Anno 1382. & Regis Richardi 5. peractis diebus natalitijs rex duxit vxorem sororem Regis Bohemiæ Anniam nomine. Quæ etiam per manus Cantuariensis Archiepiscopi magistri Gulielmi de Courtnay, qui nuper de Episcopatu Londoniensi translatus fuerat ad Archiepiscopatum Cantuar. cum magna gloria coronatur.

Rex ducit vxorem.

In parliamento tento London. editum est statutum contra insurrectores, viz. quod non expectato breui reg. fideles regni vbicunque viderent rusticos, vel quoscunque communes actitare suspecta conciliabula, per senos pariter aut septenos, eos caperent, & in custodia detinerent. Concessæ sunt Regi per mercatores in hoc parliamento lanarum consuetudines, quas vulgus vocat, Le maltot, per quadriennium.

In hoc etiam parliamento Richardus Scroupe miles fit regni cancellarius, & Hugo de Segrane miles, regni Thesaurarius est effectus.

Circa festum S. Iohan. ante portam Latinam in parliamento facto London. Ioh. Wraw presbyter & author insurgentium apud Myldenhale & Bury trahitur, & suspenditur, communibus id petentibus magna voce.

Duodecimo Kalend. Iunij hora nona factus est terræmotus magnus in Anglia, quem sequutus est mox & alius terræmotus 9. Kalendas eiusdem summo mane.

Hoc in tempore Rex iuuenis iuuenum consilijs acquiescens, priuauit capitose dominum Rich. Scroupe officio Cancellarij, præficiens loco suo magistrum Rob. Braybroke Episc. Londoniensem.

In Parliamento facto Londonijs circa festum Sancti Michaelis concessa fuit Regi per clerum vna decima & à laicis quintadecima, conditionaliter tamen ex parte cleri, vt viz. rex manus apponat defensioni Ecclesiæ & præstet auxilium ad compressionem hæreticorum Wicklenensium, qui iam sua praua doctrina pene infecerant totum regnum.

Hoc anno ordinauit Vrbanus Papa, vt vigilia natiuitatis S. Mariæ, pro vigilia de cætero in omnibus habeatur, & in eadem ieiunetur.

Anno 1383. mense Martio in Parliamento facto London. dominus Henr. le Spencer Episcopus Norwicensis, crucesignatur contra Schismaticos & Flandrenses, accepta inaudita potestate à Papa Vrbano 6. dispensandi in casibus curiæ reseruatis. Qui circa medium mensis Maij profectus in Flandriam cum magna turba crucesignatorum, mox per insultum cepit villam de Grauenngge & per deditionem villas de Dunkirke, de Newport, de Burburgh, & de Poperingge. Octauo Kalend. Iulij cum 5000. crucesignatorum, vicit 30000. scismaticorum iuxta villam de Dunkirke, occisis 7000. Flandrensium, Gallorũ & Britonum venientium contra eum, septem de crucesignatis tantummodo interemptis.

Episcopus armis Flandriam inuadit.

Dehinc obsedit villam de Ypres assistentibus sibi Gandauensibus, sed nil profecit frustrato proposito proditione suorum.

Rex Francus per idem tempus congregat 100000. hominum statuens cruce signatos persequi, obsedit quosdam in villa de Burburgh s. dominum Beumund, Tho. Triuet, Gul. Elinham, & Guliel. Faringdone milites, qui deseruerunt Episcopum parum ante volentem ingredi regnum Franciæ & cum rege Franco dimicare. Cumque Rex Francus cum Gallis & Britonibus plures inutiliter dedisset insultus ad villam præfatam, & semper recepisset suos vel mutilatos vel mortuos, tractare cœpit cum eis vt villam redderent, & ipsi cum equis, & armis, & cunctis seruientibus, ac bonis omnibus quæ de villa asportare placeret indempnes exirent, & libere pergerent quocunque vellent sub conductu Regis Francij, ita duntaxat vt versus Angliam properarent. Quibus conditionibus consentientes nostrates per omnia sic fecerunt. Consequenter Rex Francus componit cum Episcopo, qui villam tenebat de Grauennig, vna cum D. Hug. Caluerlee vt deserat villam illam.

Reuertitur frustrato proposito.

Episcopus vero cum vidisset, nec Regem Angliæ, nec quenquam alium repromissum ferre subsidium, iuxtà pactum inter eum & Regem Francum initum, recedendo funditus illam euertit, & in Angliam est reuersus.

Circa tempus illud hostes armauerunt 5. vasa bellica, quæ balingariæ appellantur, ad impediendum nostratum transitum versus Episcopum Norwicensem in Flandriam, & manus militaris quæ mittenda fuit in Aequitaniam sub Duce Britrigaldo de la Bret. Quibus obuiauerunt homines de Portesmutha, & Dortimutha, & conflictu habito peremerunt omnes Gallicos, qui in dictis fuere bargijs præter nouem viros. Scoti per hoc tempus ceperunt castellum de Werck super Twedam fluuium & deprædatum ignibus succenderunt. Quamobrem missus est regalis exercitus ad illas partes, qui humiliaret superbiam eorundem.

Castellum de Werck capitur à Scotis.

Eodem anno Vrbanus Papa cernens Romanorum fidem dubiam, fugit Neapolim ad natale solum. Nauigium Anglicanum per idem tempus reduxit octo naues maximas, quas ceperat iure belli, in quibus fuisse dicuntur mille & quingenta dolia boni vini.

Circa festum omnium Sanctorum in parliamento facto London. concessa fuit Regi per clerum medietas vnius decimæ, & per laicos medietas quintædecimæ pro guerra fouenda contra Scotos & Piratas. Et Rex cepit in manu sua temporalia Norwicen. Episcopi, eo quod non obediuit suis literis reuocantibus eum, cum paratus omnino fuisset quasi cum suis omnibus ad transfretandum.

Milites vero qui cum eo fuerunt in Flandria, quia inobedientes fuerant, prout dictum est, Episcopo, capti sunt & carceribus mancipati. Sed manu capti sunt per amicos fuluo metallo prægrandi, vt fama fuit.

Anno 1384. post festum natalis domini Dux Lancastriæ transfretauit in Franciam, & exinde treugas reportauit, ab hoc instanti festo natalis vsque ad festum Sancti Iohannis Baptistæ continue duraturas. Instante quadragesimali tempore dominus Iohan. Dux Lancastriæ cum domino Thoma Comite Buckinghamiæ fratre suo & turba velut innumerabili bellatorum profectus est in Scotiam. Sed Scoti se prudenter subtraxere, donec magna pars nostratum hyemali frigore & inedia deperisset. Reuersi sunt ergo dicti domini frustrato proposito post interitum hominum & equorum.

Dux arguitur læsa maiestatis.

Post quindena Paschæ in parliamento Salisbury quidam frater Carmelita accusauit Ducem Lancastriæ de imaginatione mortis Regis. Qui positus est in custodia domini Iohan. Holland vsque ad diem, quo de dictis suis fidem facere debuisset. Sed nocte diem illum præcedente turpissima morte mulctatus est multis supplicijs & crudelibus interfectus.

Dominus Gul. la Zouche per prædictum fratrem delatus est tanquam huius accusationis adinuentor. Qui distinctus & discooperto capite compulsus est ad hæc publice respondere. Negauit igitur obiecta viriliter, sacramento affirmans se nunquam vel audisse talia vel cogitasse. Dimissus est igitur, factus non solum illius ordinis sed cunctorum ordinum fratribus inimicus.

In hoc parliamento clerus concessit Regi medietatem vnius decimæ & laici medietatem quintædecimæ.

Sanguis fluit de ligno miraculose.

Vicesimo die mensis Augusti, id est, in festo passionis Sancti Oswini Regis & martyris, dum apud nouum castrum super Tynam quidam nauta lignum dolaret ad opus suæ nauiculæ, repente vidit de dicto ligno vbertim sanguinem emanare, recordatusque diei festi continuit manus ab opere. Sed eius socius paruipendens miraculum, accedit, & lignum ferit, ebullitque sanguis illico quacunque parte percutitur velut cum pecus ferro trans-

transfigitur. Res defertur in coetum clericorum, qui omnes cum laicis miraculum approbant. Lignum defertur Tynemutham, vbi prędicti sancti corpus quiescit in testimonium miraculi præmonstrati.

Per idem tempus Scoti ceperunt castrum de Berwico commissum custodiæ domini Henrici Percy Comitis Northumbrorum. Qui in parliamento tunc tento damnatus est publice pro amissione dicti castri, quanquam ad idem parliamentum vocatus per breue regium, remansisse ad tutelam suæ patriæ maluisset. Comes vero cito post Regis indulgentia est honori pristino restitutus, & omnibus bonis suis. Qui mox huius facti infamiam repellere cupiens, obsedit dictum castellum, & illud de Scotorum manibus pactione 2000. marcarum illis soluendarum extorsit.

Scoti capiunt castrum de Warvvick.

Anno 1385. in festo passionis S. Thomæ Cantuar. Archiep. organum diabolicum, hostis ecclesiæ, vulgi confusio, hæreticorum idolum, hypocritarum simulachrum, schismatis instaurator, mendacij promptuarium, adulationis sentina Ioh. Wycliff, percussus Dei iudicio horribili tactus est paralysi in corpore suo toto, protelauit inuisam vitam vsque ad diem S. Siluestri. Quo die malitiosum efflauit spiritum ad sedes luce carentes, & quidem satis iuste die S. Thomæ percussus est, quem multoties lingua blasphemauerat venenata, & die S. Siluestri temporali morte damnatus est, quem crebris inuectionibus exasperauerat in dictis suis.

Ioh. Wickliff moritur.

Eodem anno dominus Edw. Boursee factus est capitaneus Gandauensium ipsis petentibus à Rege Angliæ Ducem aliquem Anglicanum. Qui secum traxit illuc armatam manum ex Anglia fortem valde.

Sub hoc tempore grauis dissentio inter Regem & Ducem Lancastriæ, instinctu quorundam iuuenum, qui cum Rege nutriti fuerant, est exorta.

Dux vero præmonitus de præstructa malitia contra eum, se subtraxit, & castellum suum de Pontefracto subijt, quod armis & victualibus affatim communiuit. Tandem laudabili interuentu dominæ Iohan. Principissæ matris Regis, pro tunc discordia est sopita.

Hoc anno terræmotus factus est ante medium noctis inuentionis S. Crucis. Et coniunctio Planetarum Iouis & Saturni fuit mense Maio, quam mox commotio regnorum maxima est sequuta.

Gallici Duce quodam milite Iohanne de Vienna, venerunt in Scotiam, vt simul iuncti Scotis regnum Angliæ facilius infestarent.

Eo tempore Rex Francus apud le Sclus contraxit exercitum velut innumerabilem ad ingrediendum Angliam, dum nostri in Scotia bello contra Scotos & Gallicos tenerentur.

Rex Angliæ per idem tempus cum 300000. hominum, & equorum totidem, Scotiam est ingressus, sed hostibus non facientibus pugnæ copiam, nec apparere volentibus reuersus est concremata patria, & illo nobili monasterio Maylrosensi flammis dato.

In progressu versus Scotiam dominus Ioh. Holland frater Regis occidit nequiter filium Comitis Staffordiæ & hæredem, non procul ab Eboraco, ob quam causam perdidit idem Ioh. terras suas. Ipse tamen mortem metuens Beuerlacense cepit asylum. Mater vero Regis & eiusdem Ioha. dum preces in cassum multiplicat pro Iohanne contristata decumbit & post quatuor aut quinque dies seculo valefacit. Quintodecimo Kalend. Augusti fuit alius terræmotus circa vigiliam secundam noctis.

Hæres Comitis Staffordiæ interimitur.

Rex Francus cum iam paratus fuisset ad inuadendum regnum Angliæ, Gandauenses in Flandria ceperunt villam de la Dam, in qua repererunt prædam maximam & victualia, sed præcipue vini copiam, scilicet mille dolia & octingenta. Quod audiens Rex Francus suspenso suo transitu in Angliam, cuncta quæ suæ profectioni præparauerat, contraxit ad obsidendum villam de la Dam, Qui villam ceperant cernentes se impares virtuti regiæ, nocte quadam relicta villæ custodia senibus & mulieribus, confringentes dolia, & vastantes victualia latenter recesserunt, & salui Gandauum peruenerunt. Tandem Rex Francus mane villam intrat, quam vt inuenit vacuam, doluit se fore delusum.

Eo tempore Rex Portingaliæ adiutorio Anglicorum vicit Hispanos, & misit Regi Angliæ sex galeas, vt essent illi solatio contra hostes.

Circa festum exaltationis S. Crucis, dum classis Regis Franci reuerteretur è Flandria, dispersa fuit tempestate grauissima, & partim allisa, partim confracta, pars vero magna Calesiam, & in terras Regis Angliæ est appulsa. Sicque contigit, vt caperentur de nau-

Classis Gallica tempestate dispersa.

nautis stipendiarijs per Calesienses ducenti & viginti sex, præter naufragos quingentos & amplius ex Gallicis & Normannis, qui demersis ratibus in manus Calesiensium deuenerunt.

Rex Portugaliæ expirat.

Eodem tempore Rex Portugaliæ intoxicatus haustu lethifero, dolo reginæ vitam finiuit. Et frater eius magister hospitalis miles egregius leuatur in Regem licet inuitus, & multa cum Anglorum adiutorio contra Hispanos prospera bella gerit.

Circa festum S. Martini in parliamento Londonijs, clerus concessit Regi decimam, & quintamdecimam populus laicalis.

Creatio Ducum.

In hoc parliamento Robertus de Veer infausta hora Comes Oxonij, creatus est Marchio Dubliniæ in Hybernia, & Tho. de Woodstock creatus est Dux Glouerniæ, & frater eius Edmundus Comes Cantebrigiæ, factus est Dux Eboraci. Michael Attepol vir plus aptus commercijs, quam gestis Martijs, pro tunc regni Cancellarius, factus est Comes Southfolciæ, concessis sibi pro tanto nomine de bursa regia annuis mille marcis.

In hoc Parliamento Rex restituit sua temporalia Episcopo Norwicensi.

Rex Armeniæ pacis mediator.

Anno 1386. Rex Armeniæ venit in Angliam tractaturus de pace inter regna Franciæ & Angliæ, sed sine commodo vtriusque. Nihilominus sibimet cessit prospere, quia præter mille libras quibus honoratus fuit à Rege in naui aurea, literas patentes accepit à Rege, de mille libris annuatim sibi persoluendis. Fuerat nempe vt asseruit expulsus regno suo per Tartaros, qua occasione à Regibus Christianis extorsit plura donaria, vt fœlicior foret illi fuga sua in aliena patria, quam pacificum dominium in propria. Gandauenses leues & varij non expectato suffragio, quod Rex Angliæ non sine magnis sumptibus illis præparauerat, Regi Franciæ manus dederunt, manifeste monstrantes se nescire vni amico vel domino fidem diu reseruare.

Sub hijs diebus audientes Hispani quod Iohan. Dux Lancastriæ proponeret regnum Castellæ vendicare, & ad hoc negotium necessaria præparasset, missis legatis Regi Franco suum deprecantur auxilium. Qui mox misit armatos illuc, ex Gallicis & Britonibus ad numerum sexcentorum. Qui illuc quidem peruenientes fœliciter, sed infœliciter se gerentes, dum nimis confidunt in virtute propria, prædas insolenter agentes & incendia in regno Portingaliæ, obuios habent Anglos inopinato cum Portingalensibus. Cum quibus congredientes, dissipati, prostrati, capti sunt vel occisi. Quo facto luctus & desperatio creuit Hispanis, ira & indignatio Gallis & Britonibus, qui posthæc domi infortunia cognouerunt.

Dux Lancastriæ regnum Hispaniæ vendicat.

Eodem anno D. Iohannes Dux Lancastriæ circa festum Paschæ profectus est cum exercitu in Hispaniam, quæ sibi iure suæ coniugis dominæ Constantiæ, senioris filiæ & hęredis domini Petronis nuper Regis Castillæ & Legionis debebatur. Cuius profectioni quia Hispani fuere schismatici, fauor Papalis accessit, indulgens peccatorum veniam secum proficiscentibus, & eius profectioni quicquam conferentibus de bonis suis.

Igitur dum nauigat versus Hispaniam, castellum de Brest in Britannia obsidione Gallorum liberat non sine suorum maximo detrimento, quia multos valentes amisit ibidem. Deinde flante vento secundo appulsus est in portum Geromiæ, qui est primus introitus in Hispaniam salua classe sua.

Hac æstate rumores increbuere de proposito Regis Franci volentis Calesiam obsidere. Quapropter missus est ad loci tuitionem D. Henricus Percy iunior, electis bellatoribus, quem Scoti Ironice hotspur cognominauerunt, id est, calcar calidum siue feruens, propter eius animositatem. Qui mox vt peruenit Calesiam super Morinos & Pikardos fecit expeditiones, prædas egit, & actus exercuit laudabiliter militares. Sed cum nunciatum fuisset ei, Regem Francum nolle Calesiam obsidere, sed vel potius transferre bellum in Angliam, reuertitur festinanter gaudens sibi occurrere quod volebat, bellum s. Gallicorum.

Londinẽsium timiditas.

Londonienses eo tempore Regis Franci metuentes aduentum, cuncta meticulose faciunt, ac si mox foret capienda ciuitas. Currunt ad muros Haueli, contiguas domos dilacerant, deponunt, destruunt, diuortiaque requirunt, sicque turbantur, sic solicitantur, velut si ipsos hostes aspicerent ante fores, dantes ignauiæ suæ manifestam omnibus experimentum.

Interea familiares Regis Angliæ ceperunt 5. naues magnas, & sex tarritas refertas Ianuensium multis bonis. Sed Ianuenses peroptime scientes vbi sibi succurri deberet Michaelem Attepool adeunt regni cancellarium, qui & ipse mercator erat, & mercatoris filius, & ob hoc multis notus institoribus, & eius suffragia petierunt. Qui confestim iussit de thesau-

thesauro Regi eorum damna resarciri, hostesque sæuissimos cum pace pecuniaque dimitti. Qui mox vt soluerunt naues à littore, cursum in Flandriam direxerunt. Quo cum peruenissent quosdam ex Anglicis peregrinis qui versus Romanam curiam properabant interemerunt, licet eos in vasa sua pacifice admisissent pacto naulo.

Sub eisdem diebus nostrates ceperunt duas magnas naues Regis Franci, in quibus & pars muri lignei quam idem Rex parari fecerat ad erigendum in Anglia, & magister totius fabricæ qui fuit Anglicus natione interceptus est, cum machinis ad petras iaciendas & gunnis & multo puluere pro eisdem.

Erecta est proinde illa pars muri lignei apud Sandwich, & factum est vt quem contra nos erexisse hostes parauerant, nos ereximus contra hostes.

Præparatio ad resistendum Francis.

Circa festum S. Michaelis conuenerunt armati & architenentes de toto regno ad parliamentum tenendum London. vt parati forent ad resistendum Regi Francorum, qui dicebatur venturus cum 15. Ducibus, 26. Comitibus, ac ducentis proceribus, & bellatoribus 100000. necnon & mille nauibus ad regnum Angliæ destruendum. Sed obsistente vento, imo frustrante conatus eius Deo, totus ille apparatus confusus, turbatus, & cassatus fuit. Nempe per totum tempus quod fluxit inter Kalend. Augusti & vigiliam omnium sanctorum, aura nunquam flauit illis accommoda.

In ipsa vero vigilia surgente vento prout putabatur opportuno, dissoluere rates, & cœperunt vsque Angliam nauigare. Sed mox illis maris alta tenentibus facti sunt obuij venti contrarij, qui naues omnes compulerunt retrocedere, & eas tanta violentia impulerunt, & allíserunt, vt plures ex illis in introitu portus de Sclusa confringerentur. Hac occasione & Anglia metu liberata est, & Rex Francus regressus ad sua.

Rob. de Veer creatur Dux Hyberniæ.

In hoc parliamento D. Rob. de Veer olim Comes Oxoniæ, sed in vltimo parliamento Marchio factus Dubliniæ, Regis munere creatur Dux Hyberniæ, submurmurantibus cæteris regni nobilibus, & indigne ferentibus tantæ promotionis appetitum in Veero dudum tam mediocri, quem non plus alijs commendabant virtutum dotes.

Cancellarius regni Michael Attepool per milites parliamentales conuictus est de quibusdam proditionis articulis tam contra Regem quam regnum perpetratis. Ob quas causas licet Regi multum displiceret, ab officio Cancellarij deijcitur, & dignus morte iudicio parliamenti decernitur.

Rex tamen non multo post eius amoris intinctu annullauit quicquid in parliamento statutum fuerat contra ipsum. Ipse vero Michael suos accusatores meditatus est inuitatos ad cœnam Londini clam vna cum Duce Glouerniæ trucidasse. Cui facinori non solum fautor fuerat Nicolaus Brambre vt dicebatur, sed author maximus miles mercenarius, & qui fuerat anno transacto Maior Londoniarum. Sed laudabili constantia Nicholai Exston Maioris anni præsentis, qui libere fatebatur se non consensurum tanto sceleri, facinus est omissum. Et palam factum est verbum istud omnibus habitantibus in regione vicina.

In fine parliamenti clerus concessit Regi mediam partem vnius decimæ, & mediam partem quintædecimæ populus laicalis, conditionaliter tamen, vt procerum iudicio dicta pecunia pro regni commodo expenderetur. Quam pecuniam recepit Comes Arundeliæ profecturus ad mare.

Duci Hyberniæ prouisum fuit ad Regis instantiam, vt hæredes Caroli de Bloys qui quondam vendicauit Ducatum Britanniæ, pro 30000. marcarum venderentur Gallicis, vt hac suffultus pecunia dominium quod Rex sibi donauerat in Hybernia posset conquirere, adiecta conditione, vt citra Pascha proximum in Hyberniam transfretaret.

Finito parliamento & proceribus regressis ad propria, Rex reuocauit Michaelem Attepooliam dudum damnatum per proceres, & secum detinuit cum Duce Hyberniæ, & Archiepiscopo Ebor. domino Alexandro Neuile. Qui Regis animum pro posse concitauerunt contra proceres, & præcipue dominos Tho. Ducem Glouerniæ, & R. Comitem Arundeliæ, & vt acta parliamenti ante omnia annullaret. Hic primo succreuit odium Regi contra proceres, & ex tunc nunquam eos vt fertur coluit nisi ficte. Nihilominus deiecto Michaele Attepool de officio Cancellarij, subrogatus est dominus Tho. Arundel Episcopus Eliensis. Depositus est insuper dominus Iohan. Fordam Episcopus Dunelmensis de officio Thesaurarij, & frater Ioh. Gilbert de ordine prædicatorum fit Thesaurarius, qui tunc fuit Episc. Herefordensis.

Anno 1387. Circa principium mensis Martij Rich, Comes Arundeliæ, & Thomas Comes Notinghamiæ profecti sunt ad mare, vt Oceanum Britannicum custodirent ab incursibus hostium. Et factum est vt in vigilia annunciationis dominicæ committerent

Bellum nauale. rent bellum cum magna classe Franciæ, Flandriæ, Normanniæ & Hispaniæ. Cessitque nostris victoria, captis centum nauibus vel eo amplius, in quibus continebantur vini 19000. doliorum, quæ diuersis regni destinata prouincijs inæstimabiliter incolis profuerunt.

Comites hijs ita gestis, castellum de Brest in Britan. adierunt, vbi duas munitiones ligneas erectas & refertas bellatoribus præelectis è Francia & Britannia cum difficultate magna ceperunt. Quarum alteram incenderunt, alteram impositis castellanis de Brest munierunt, quia illis necessaria videbatur. Et sic hostes in eodem loco sub temporis parui spatio, geminata damna sensere, primo per Ducem Lancastriæ petentem Hispanias, secundo per Comites memoratos, qui ibidem compositis bene rebus in Angliam prospere sunt reuersi.

Robertus de Veer Dux Hyberniæ, Michael Attepool Comes Southfolciæ, Simon de Burle, & Richardus Stury deprauantes apud Regem acta Comitum, dixerunt eos nihil dignum laude gessisse, quippe qui non nisi mercatores dispoliauerunt, quorum fructuosius multo fuisset amorem seruasse patriæ, quam odium inexorabile concitasse. Sed hij nimirum milites potius erant Veneris quam Bellonæ, plus potentes in thalamo quam in campo, plus valentes lingua quam lancea, vtpote, qui ad dicendum vigiles, ad agendum acta Martia somnolenti. Hij circa Regem conuersantes nihil quod deceret tantum Principem informare curabant, non dicimus tantum armorum vsum, sed nec ea quidem, quæ maxime decent Heroes, viz. venationem, aucupationem aut hijs similia, quibus in pace regius honor crescit.

Priuilegia à Papa concessa. Eo tempore quidam frater de ordine Carmelitarum dictus Gualterus Disse, nuper confessor Ducis Lancastriæ accepit à Papa plura priuilegia illis impertienda præcipue, qui Duci profecto in Hispanias quicquam de bonis suis conferrent. Inter quæ potestatem accepit creandi capellanos Papæ. Et inter cæteros qui satis care comparauerunt hanc libertatem, quidam frater de secta Augustinensium comparauit eam. Qui exinde sumens cornua, Lollardis adhæsit, hortatu quorum plura prædicauit enormia contra fratres suos. Milites capuciati qui defendebant vbique pro viribus Wiclefenses, hunc in suis prædicationibus animauerunt, extulerunt, & indicibiliter laudauerunt. Qui ideo capuciati vocabantur quia nulli, nec ad sacramentum altaris quidem caputia deponebant. Horum præcipui fuere Guliel. Neuile, Lodowicus Clifford, Ioh. Clanbow, Rich. Stury, Gul. Latimer, & vesanior omnium Iohannes de monteacuto, qui tantam incurrit amentiam vt imagines, quas apud prædium suum de Schenelee habebat in capella sua, deponi faceret & abscondi. Fuerunt & alij multi milites de fide male sentientes, sed infamia maiori famosior Laurentius de Sancto Martino, de Comitatu Sarum, qui in vigilia Paschę corpus dominicum in ore acceptum euomuit, & manu tenens illud ad propriam domum detulit, sacerdote sequente & obsecrante ne tantam iniuriam faceret sacramento, sed illud restitueret, vel more tractaret & sumeret Christiano. Sed ille excluso presbytero, adhibitis ostreis, diuisit hostiam, cuius partem cum ostreis, partem cum cepis, partem cum vino deglutiuit, asserens quemlibet panem domus suæ tanti fore valoris, quanti fuit ille, quem sic cum ostreis absumpsisset.

Bigamia Ducis elatis impia. Robertus de Veer Dux Hyberniæ repudiauit vxorem nobilem, genitam de illustris Regis Edwardi filia Isabella, & cepit aliam quæ cum regina venerat de Bohemia, vt fertur cuiusdam sellarij filiam sat ignobilem, nomine Lanceconam. Ipse autem Rex fauebat sibi in omnibus, nolens eum in aliquo contristari. Proceres tamen indignabantur, & præcipue Dux Glouerniæ, mulieris auunculus, qui quandoque statuit vlcisci neptis iniurias, quod Ducem Hyberniæ non latebat. Quamobrem & sibi cauit prout potuit, & Ducem Glouerniæ perimere cogitauit.

Iam Pascha transierat, iam tempus omne præterierat, quo Dux Hyberniæ illuc transfretasset iuxta condictum, & adhuc in Anglia moram traxit. Sed ne propter hanc causam tumultus fieret inter proceres, Rex ipse, velut deducturus eum ad nauem, cum eo in Walliam est profectus. Non tamen dimissurus eum, sed detenturus ibidem, vt illic semoti prout fertur quietius deliberare possent, qualiter proceres eorum votis obuiantes, dolo tenerent & occiderent. Instigabant ad hæc Regem iugiter Mich. Attepool, Rob. Tresilian Iustitiarius, Alexander Neuile Ebor. Archiepiscopus, & plures alij, qui suæ pelli timentes, non minus quam Dux Hyberniæ in necem procerum conspirabant. Igitur emenso in Wallia longi temporis spatio, Rex velut profectio Ducis in Hyberniam data fuisset obliuioni cunctis in Anglia, redit cum Duce & suis traditoribus ad castellum de Notingham, tractaturus ibi finaliter de morte procerum prædictorum. Illuc igitur venire fecit

cit multos de Londoniensibus, quos nouit contingentes ad vtrumlibet, & regni Vicecomites & Iustitiarios vniuersos. Londonienses accersiuit, quia plures eorũ nuper de proditione in Regem conuicti, sed tamen eius gratiam consequuti, vt ipsi gratiam Regi pro gratia gratis rependerent, & dominos indictarent de criminibus, quæ contra eos dicti proditores imaginati fuerant, dum cum Rege egerant in remotis: Vicecomites conuenire fecit, vt sciret quantam potentiam manus bellicæ contrahere possent contra proceres, & vt ipsi nullum militem de pago vel Schyra eligi ad parliamentum permitterent, nisi quem Rex & eius consilium delegisset. Sed ad hæc Vicecomites responderunt, quod communes fauebant dominis, nec esse in potestate illorum ad hanc causam exercitum contrahendi. Et de militibus ad parliamentum eligendis dixerunt, communes velle tenere consuetudines vsitatas, quæ volunt vt à communibus milites eligantur. Iustitiarij sunt vocati, vt ipsi decernerent, indictamenta fore legalia, & eisdem apponerent sigilla sua. Quod & tunc completum est Roberto Tresilian Iustitiario, & Iohanne Blake iuris apprenticio facinus introducentibus prælocutum.

Rex regit fexaminat in proceres.

25. die mensis Augusti, conuenientibus apud castellum de Notyngham Rob. Tresilian capitali Iustitiario: & Roberto Belknap capitali Iustitiario de communi banco, & Ioh. de Holt, Rogero de Stilthotp, Gul. de Burgh militibus, Iustitiarijs & socijs Roberti Belknap supradicti, requisiuit ab eis Rex in fide & ligeantia, vt ad istas quæstiones fideliter responderent.

Primo, an illa noua, statutum & ordinatio atque commissio, facta & edita in parliamento vltimo, derogant regali prærogatiuæ dicti Regis? Dederat nempe Rex Duci Glouerniæ, & Comiti Arundeliæ, & quibusdam alijs commissionem licet inuitus, ad inquirendum, audiendum & iudicandum de quorundam defectibus, & præcipue Michael. Attepool. Ad quam responderunt quod derogant, eo quod fuerant contra voluntatem Regis.

Ficta accusationes contra proceres.

Secundo, illi qui statutum, &c. fieri procurarunt, qualiter sunt puniendi? Responderunt quod pœna capitali, nisi Rex eis voluerit indulgere.

Tertio, qualiter sunt puniendi, qui Regem excitauerunt ad consentiendum præmissis? Responderunt, quod nisi Rex eis gratiam fecerit sunt pœna capitali merito puniendi.

Quarto, qualem pœnam merentur, qui compulerunt Regem ad consentiendum confectioni dictorum statuti, &c. Responderunt, quod sunt vt proditores merito puniendi. Quinto, quomodo sunt illi etiam puniendi, qui impediuerunt Regem, quo minus poterat exercere, quæ ad regaliam suam pertinuerunt, remittendo pœnas, siue debita quæuis? Responderunt, quod sunt vt proditores merito puniendi. Sexto quæsitum fuit, an postquam parliamento congregato, negotia regni, & causa congregationis parliamenti de mandato Regis exposita & declarata, & communes articuli limitati per Regem, super quibus domini & communes in eodem parliamento procedere debeant, si domini & communes super alijs articulis velint omnino procedere, & nullatenus super articulis limitatis per Regem, donec super articulis per eosdem expressis fuerit per ipsum Regem primo responsum, non obstante quod eis fuerat per Regem iniunctum in contrarium, nunquid Rex in ea parte debeat habere regimen parliamenti, & de facto regere effectum, quod super limitatis articulis per Regem primo debeant procedere, vel domini, & communes primo debeant habere responsum à Rege super articulis per eosdem expressis, antequam vlterius procedatur? Responderunt, quod si quis huiusmodi regimen Regis impediri fecerit, tanquam proditor est puniendus. Septimo, nunquid Rex quandocunque sibi placuerit, potest dissoluere parliamentum, & suis dominis & communibus præcipere, quod abinde recedant an non? Responderunt quod potest, & si quis ex tunc contra voluntatem Regis procedat, vt in parliamento tanquam proditor est puniendus. Octauo, ex quo Rex potest quandocunque sibi placuerit remouere quoscunque Officiarios & Iustitiarios suos, & ipsos pro delictis iustitiare & punire, nunquid domini & communes possunt absque voluntate Regis, Officiarios & Iustitiarios ipsos impetere super delictis eorum in Parliamento an non? Responderunt quod non possunt, & si quis contrarium fecerit, est vt proditor merito puniendus. Nono, qualiter ille est puniendus, qui in Parliamento monebat, quod mitteretur pro statuto, per quod Rex Edwardus Carnaruan erat abiudicatus in Parliamento, per cuius statuti inspectionem noua statutum, ordinatio & commissio supradicta, fuerunt in parliamento concepta? Responderunt, quod tam ille qui sic monebat, quam alius qui prætextu huius monitionis statutum illud portauit ad parliamentum, sunt vt proditores criminosi merito puniendi.

Decimo, an iudicium illud in vltimo parliamento celebrato apud Westm. redditum contra Comitem Southfolciæ Mich. Attepool, fuit erroneum & reuocabile, an non? Responderunt vnanimiter, quod si illud iudicium fuisset modo reddendum, illi Iustitiarij modo reddere nollent, quia videtur eis quod iudicium illud reuocabile est tanquam erroneum in omni sui parte.

In quorum omnium testimonium Iustitiarij prædicti & Iohannes Lekton seruiens domini Regis ad legem sigilla sua præsentibus apposuerunt, &c. Expeditis ad vota indictamentis in dictos proceres, & plures alios nobiles, Rex & Dux Hyberniæ missis nuntijs conduxerunt multos qui cum illis starent, si oporteret, contra dominos in die belli. Interea rumor huius facti peruenit ad proceres, & eos magna repleuit mœstitia, eo quod nullius culpæ conscij, tanto Regis odio stringerentur. Vnde inprimis Regis patruus Dux Glouerniæ, vt Regis animum mitigaret, coram Episcopo Londoniensi & multis alijs regni nobilibus iuramentum tactis sacrosanctis edidit, se nunquam aliquid in Regis læsionem machinatum fuisse, excepto quod Ducem Hyberniæ, quem Rex dilexit, lætis oculis non respexit, qui non solum suam, sed Regis consanguineam dehonestasset: Cum audisset ista rex, & iam pacificatum se monstrasset, Michael Attepool timens si rex & dux concordarentur sua affutura dispendia, cœpit duci detrahere, & commouere regem ad pristinam indignationem. Cui London. Episc. qui tunc se mediatorem exhibuerat inter regem & ducem, dixit: Sileas, ait, ô Michael, non enim decet te, qui damnatus es, os de cætero aperire. Est enim nisi indulgentia regia quod tu viuis. Ad hæc rex illico tantum offendebatur, vt Episc. iuberet abscedere cum rancore, qui recedens retulit quæ audierat. Hic exercuit odium & indignatio ex vtraque parte, & dux comitibus Arundeliæ, Warwici & Derby, quorsum res tenderet palam facit consilium, prædicit periculum, quod omnes in communi tangebat. Qui mox collectis exercitibus statuerunt regem conuenire super præmissis. Econtra rex agentibus proditoribus excogitat, qualiter dominos præfatos tolleret, antequam iunctis viribus conuenirent. Et primo misit ad castellum de Reygate Comitem Northumbriæ, vt Comitem Arundeliæ arrestaret, sed ipse cernens Comitem valde commotum & circa eum manum armatam validam, infecto negotio reuersus est. Comes autem post eius regressum noctanter equitauit cum exercitu, donec peruenit ad syluam de Haringey, vbi reperit ducem Glouerniæ, comitem Warwici cum magna vi militiæ congregatos. Sed tandem intercurrentibus pacis mediatoribus, ad id deductum est negotium vt domini apud Westm. coram rege venirent exposituri sua grauamina, & iustum iudicium percepturi. Petierunt ergo, vt proditores suos & totius regni, quos rex secum detinebat, iugiter amoueret. Proditores appellabant, Rob. de Veer ducem Hyberniæ, Alexandrum Neuile Archiep. Ebor. Mich. Attepool comitem Southfolciæ, Rob. Tresilian falsum Iustitiarium, & Nich. Brambre falsum militem Londoniensem. Ad firmandum hanc appellationem proiecerunt chirothecas suas, iurantes secum duello probaturos si regi placeret. Rex autem respondit, hoc modo non debere fieri, sed omnia differri ad parliamentum proximum, in quo fieret iustitia vtrique parti. Et recepit vtriusque partis personas in protectionem suam, vt nulla pars interea noceret alteri, nec exercitum medio tempore congregaret. Recedentibus dominis cum hoc responso, non est visum eis iam tunc disiungi, quod eis ex post magnæ sapientiæ loco fuit. Nam de conniuentia regis interim dux Hyberniæ in partibus Cestriæ & Walliæ magnam turbam conflauerat, quod cognoscentes domini eius motibus festinanter occurrunt, & de Cestrensibus quosdam perimunt, quosdam captiuant, nonnullos despoliant armis & equis, & vacuos domum remittunt. Dux Hyberniæ cernens imminere sibi periculum fuga sibi consuluit. Et dominorum æmuli eis auditis fecere similiter. Proceres proinde reuersi properauere Londonias, vbi rex celebraturus fuit in turri dies natalitios. Quã & victualibus instaurauerat, si oporteret pro resistentia facienda. Habebant autem proceres exercitum valde fortem 40000. bellatorũ.

Procerum exercitus.

Anno 1388. In crastino natalis domini proceres conuenere Londonijs cum exercitu, & in campis vbi à turri videri poterant consederunt. Rex autem hæc sciens dissimulabat quasi multitudinem paruipendens, dixitque suis: Sinantur, inquit, hic iacere cum turba donec expenderint bona sua, & tunc demum vacui reuertentur, & ego postea loquar iudicium cum eisdem. Cum verbum istud fuisset nunciatum proceribus, iurauerunt, se non recessuros, donec cum eo ore ad os colloquium obtinerent. Tandem post altercationes varias, in turri cum eo colloquium habuerunt, vbi coram eo de conspiratione contra eos facta conquesti sunt. Cumque rex inficiari nequiret obiecta, præ confusione lachrymatus est. Sicque confusum proceres ea vice reliquerunt, condicentes vt veniret in crastino ad Westm. auditurus plura, & de regni negotijs tractaturus. Quod ea vice concessit, sed nocte sequen-

sequente instinctu susurronum propositum mutare decreuit, quod proceres non latebat. Renunciari fecerunt ergo sibi, vt pacta teneret veniens ad Westm. aut pro certo sciret eos electuros alium sibi Regem, qui vellet obtemperare consilijs dominorum. Quo telo Rex percussus mane ad Westm. remigauit. Cumque tractare cœpissent proceres, inter cætera dixerunt Regi, quod pro honore suo, regnique commodo oporteret proditores, susurrones, adulatores & maleficos, detractores, & inutiles de suo palatio eliminari. Censuerunt igitur arcendos à curia Alexandrum Archiep. Eborac. & alios plures tam spirituales quam temporales dominos, vna cum nonnullis clericis de capella sua, militibusque multis cum dominabus plurimis, quæ non tantum fuerunt inutiles, sed infames. Arrestati sunt tautem Simon Burlee, Gulielmus Elmesham, Iohannes Beauchampe de Holte Regis Seneschallus, Iohannes Salisbury, Thomas Triuet, Iacobus Berneres, Nicholaus Dagwoorth & Nicholaus Brambre milites, clerici vero Richardus Cliffordc, Iohannes Lincolne, Richardus Mitforde, & Nicholaus Clake, Decanus Capellæ Regis, cum quibus Iohannes Blake iuris apprenticius arrestatus est, & omnes tam milites quam clerici diuersis carceribus sunt transmissi.

Post festum purificationis conuenit ad parliamentum Londonijs vniuersa regni nobilitas, ad quod proceres cum exercitu conuenerunt. Captus est tum infausto sydere Rob. Tresilian quondam Iustitiarius, qui mox tractus ad furcas suspensus est iudicio dominorum, quibus Rex commissionem dederat malefactores puniendi. Consequenter processum est contra Nich. Brambre, qui consimili damnationi subiacuit. Deinde Ioh. de Salisbury, & Iacobus Berneres de proditione notati, tracti sunt & suspensi. Post quos Iohan. Beauchamp de Holt Regis Seneschallus de infidelitate conuictus, eiusdem Parliamenti decreto, tractus est & suspensus. Suspensus est & Ioh. Blake iuris apprenticius, qui in consilio apud Notingham contra dominos multa machinatus est. Nouissime decollatus est D. Simon Burlee homo intolerabiliter arrogans, oppressor pauperum, osor ecclesiæ, mœchus & adulter, quia consenserat castellum Doueriæ cuius custos erat Gallicis vendidisse, & quia pessimus consultor fuit semper Regi. Damnati sunt præterea exilio dicti parliamenti decreto, Iustitiarij Rob. Belknap, Ioh. Holt, Rogerus Fulthorp, & Guliel. de Burgo. Hijs ita gestis, Rex præstitit iuramentum de stando & parendo regimini procerum. Et consimile iuramentum exactum est à tota regni communitate.

Malefactores morte plectuntur.

Post festum Pentecostes Comes Arundeliæ Rich. factus Admiralius, ingressus mare octoginta naues hostium vel cepit, vel incendit, vel certe demersit victis hostibus in eisdem.

Insulam de Baas deprædatam dat ignibus, insulas insuper de Vs, & de Ree de Lemustre & de Rochele, de Olum & de Olorum, à quibus leges marinæ nomen habent, inuadit, capit, & dispoliat, de quibusdam redemptiones accipiens quasdam vero flamma deuastans. Gallos cum Britonibus qui resistentiam parauerunt deuincens, conuertit in fugam. Peractoque cum fœlicitate negotio ad Angliam remeauit. Per idem tempus Gallici de pace fastidiosi ingrediuntur hostiliter terras Ducis de Gelre, pro eo maxime, quod Anglis erat amicus. Qui mox occurrens illis prostrauit magnam multitudinem eorundem, docuitque Gallos experimento præsenti, quam periculosum sit excitare canem dormientem.

Franci profligati.

Eodem anno Scoti quietis nescij, agebant in Anglia cædes & rapinas, fixeruntque tentoria prope nouum castellum super Tynam. Quibus occurrit D. Henricus Percy iunior cum fratre suo Radulpho. Contigitque Henricum in primo congressu perimere Guliel. Douglas Ducem Scotorum: sed mox vertente faciem fallaci fortuna, idem Henricus cum fratre captus est à Comite de Dunbarre, multis ex Anglis interemptis. Scoti tamen etsi illis cessit victoria, damnum tamen acceperunt irrecuperabile de suorum valentissimorum strage facta per Henricum. Qui nimirum post hanc pugnam humiliati fugerunt, non audentes aduentum aliorum procerum expectare. Et sic vnius, id est, Henrici probitate licet captus esset, regnum Angliæ tam metu bellico quam Scotis extitit vacuatum.

Post festum natiuitatis beatæ Mariæ factum est Parliamentum Cantebrigiæ, in quo fuerunt edita plura statuta, quæ in maioribus chronicis videri possunt.

Parliamentum Cantab.

In hoc Parliamento clerus concessit Regi decimam & laici quintamdecimam. Et D. Iohan. Holland frater Regis ex parte matris, creatus est Comes Huntingdoniæ, & D. Thomas Triuet equo lapsus mortem incurrit. Papa transtulit D. Tho. Arundel Episcopum Eliensem ad Archiepiscopatum Ebor. Alexandro Neuile proditore translato ad Episcopatum Sancti Andreæ in Scotia, Iohanne Fordeham de Dunelmensi in Eliensem, Ma-

gistro Gualtero Skirlow de Bathoniensi in Dunelmens. Magistro Radulpho Ergon de Saresburiensi in Bathoniensem, & Iohan. Waltham clerico de priuato Sigillo prouidit de Episcopatu Sarum.

Anno 1389. Rex inopinate collectis optimatibus in domo consilij, inquisiuit quot annos ætatis habebat. Responsumque fuit quod viginti iam plene peregisset: Ergo inquit plenæ sum ætatis ad gubernandum domum & familiam, necnon & regnum meum. Iniustum est vt mea conditio sit deterior quam conditio minimi in regno meo. Cur mihi negatur quod cuilibet alteri gradus inferioris conceditur de consuetudine & regni iure? Cumque Barones attoniti responderent, nihil iuris sibi debere subtrahi, ita ait: Nostis quod diu regulatus fuerim per tutores, nec mihi licuit sine illorum arbitrio quicquam facere. Et ideo nunc illos ammoueo, & vt hæres ætatis legitimæ regni regimen apprehendo. Iussitque statim Cancellario resignare sigillum, quod mox dominus Eboracensis Regi dedit in manus. Qui post pusillum illud commisit Episcopo Winton. Gul. Wickham. Deinde constituit nouos Officiarios, vtens in omnibus proprijs arbitrio & voluntate. Ducemque Glouerniæ & Comitem Warwici dimouit à consilio, adhibitis alijs qui suis oculis placuerunt. Interea detractores tantum Regem dementauerunt, vt crederet Ducem Glouerniæ collegisse militiam contra eum. Tunc Rex repente accersito Duce huius turbationis ignaro, scrutatus rei veritatem, comperit famam mendacem & erubuit. Aderant tunc præsentes qui mendacium illud finxerant, contra quos cum Dux loqui parasset, & eorum perfidiam voluisset publice declarasse, rogauit Rex sub obtestatione suæ dilectionis, ne procederet in materia supradicta. Acquieuit ergo Dux roganti, eo facilius, quo bene nouit iam Regi suam innocentiam declaratam.

Rex nouos eligit Officiarios.

Circa festum Sancti Iohannis Baptistæ firmatæ sunt treugæ inter regna Angliæ & Franciæ triennales, ad quas seruandas (quod mirum est) Reges præstitere personalia iuramenta.

Eo tempore Scoti combusserunt villam de Tynemutha. Post paucos autem dies Francis pro Scotis spondentibus, Scoti inclusi fuere in treugis captis inter Anglos & Francos, nulla restitutione facta pro damnis & iniurijs illatis nostratibus per eosdem.

Dominus Papa Vrbanus 6. considerans vires hominum & ætates imminutas, constituit annum gratiæ, id est, Iubileum fieri anno sequenti, qui inciperet à natali insequente, & ex post in æternum semper reuolutis triginta tribus annis cunctis christicolis nouaretur. Iudicans annos plenitudinis ætatis Christi misticos idoneos ad renouandum seculis Iubileum.

Annus Iubileus.

Michael Attepool diem supremum clausit Parisijs hac æstate.

Lollardi sequaces Ioh. Wickliff in tantam sunt euecti temeritatem, vt eorum presbyteri more Pontificum nouos crearent presbyteros, asserentes, quemlibet sacerdotem tantam habere potestatem conferendi sacramenta ecclesiastica, quantam Papa. Hanc autem perfidiam in Sarum diœcesi practizarunt. Qui vero taliter ordinati sunt, sibi cuncta licere putantes, missas celebrare, & sacramenta conferre minime timuerunt. Audierunt & cognouerunt hæc regni Pontifices, sed abierunt alius in villam suam, alius ad negotiationem suam, solus Norwicensis temporibus malis ausus est esse bonus.

Hoc anno mense Octob. Papa Vrbanus 6. valefecit seculo. Cui successit Cardinalis Neapolitanus, qui Bonifacius 9 dictus est.

Papa mors.

Mense Nouemb. redijt in Angliam D. Iohan. Dux Lancastriæ, qui in transmarinis partibus moram traxerat triennalem. Qui in Hispania primo passus infortunia, postremo ad summam vsque fœlicitatem Deo tolerante peruenit. Nam suus aduersarius Rex Castellæ, non viribus humanis territus, nullius nisi Dei solius timore coactus (quippe qui inter suos securus habitans, & vidit nostratum miserias, atque cognouit penurias) obtulit se primo de forma pacis cum Duce tractaturum. Sicque factum est domino disponente pro Duce miraculose negotium, vt affinitas inter eos successoria firmaretur & Dux acciperet pro tunc in arram multa millia librarum à Rege Castellæ, & obsides pro soluendis annuatim ad vitam Duci & Ducissæ 10000. librarum.

Anno 1390. dum iuuenis Comes Penbrochiæ Ioh. de Hastinggo exercet hastiludia in domini Regis curia, percussus est inguine à quodam milite sibi occurrente vocato Ioh. de S. Iohanne. Qua læsione obijt præmature penultimo die mensis Decembris.

Comes Penbr. interimitur.

Post festum sancti Hilarij in parliamento tento London̄ijs statutum fuit, vt nullus transfretaret ad impetrandum prouisiones à Papa, sub pœna carceris. Item concessi fuere domino Regi 40. sol. de quolibet sacco lanæ, & de libra 6. denarij.

In hoc parliamēto dominus Ioh. Dux Lancastriæ factus est Dux Acquitaniæ, per virgam

gam & pileum sibi præbitas manu Regis. Et Edwardus filius Ducis Eboraci factus est Comes de Ruthland.

Eo tempore dominus Adam Cardinalis Anglicus qui dedecorose depositus fuerat per Vrbanum Papam restituitur suo gradui, per Bonifacium successorem. Ferunt quod cum Vrbanus tyrannizare meditaretur, hunc maxime propter profunditatem sensus pertimuerit. Et ideo ne conatus sui impedirentur per eum, hunc sat iniuste comprehendit, & torsit, & reclusit in carcere quam diu vixit. Quod factum in morte sua fertur satis doluisse, publice pœnitendo & protestando, hunc reum nullius criminis extitisse. *Cardinalis restitutus.*

Huius Cardinalis petitione declaratum fuit per Papam Bonifacium, quod bullæ de indulgentijs plenarijs concessæ quibuslibet in extremis, tantum valent obtinentibus, in ea confessione quæ mortem immediate præcedit. Qui licet multotiens propter diuersa pericula confiteantur, si conualuerint, non tamen vsque ad extremum articulum sortiuntur effectum. *Bullarum virtus.*

Hoc anno dominus Henricus Comes de Derby profectus in le Pruys in regno de Lettow bella gerit, ciuitatem dictam Willis, ad cuius castellum Rex de Lettow dictus Skyrgalle confugerat, primus occupauit vexillo suo super muros erecto. In ea ciuitate perempta sunt ad 4000. plebanorum vel saltem in captiuitatem ducta, fratre Regis de Poleyn ibi perempto, qui fuit grauis aduersarius Christianis. Marescallus Prusiæ, & quidam Rex vocatus Wytot delectati probitate tanti iuuenis & animositate multum honoris impenderunt illi.

Anno 1391. Rex Franciæ missis in Angliam nuntijs, obtulit pacem Regi desiderabilem diutissime concupitam. Et vt pax stabilior, conditio firmior, tractatus honoratior haberetur, petijt Regis nostri colloquium personale, quod prope Kalesiam fieri postulauit.

Rex autem Angliæ, quia sublimis & honorabilis ibi apparere voluit, misit per singulas regni Abbathias pro equis nobilibus, quales Regem decuit insidere. Misit etiam ad eadem loca pro magnis summis pecuniæ sibi mutuo concedendis, ne pacis negotium per religiosos impediri videretur, si quod Rex ab eis petijt negaretur. Nec minus pepercit ciuitatibus & burgis regni, quin à singulis peteret in hoc negotium magnas summas.

Sub eisdem diebus de consensu Regis & consilij fuit proclamatio facta Londonijs, vt omnes beneficiati existentes in Romana curia redirent in Angliam citra festum S. Nicholai, sub pœna priuationis omnium beneficiorum suorum, & non dum beneficiati cederent per idem tempus. Anglici autem audito tanto tonitruo in remotis, metuentes ictum deserta curia confugiunt ad natale solum. Ipse vero Papa, tanto fragore turbatus, mittit festinanter nuntium, qui causas exploret harum rerum omnium, simul & statuti Parliamentalis de prouisoribus nuper editi, vt præfertur. Qui cum venisset, hortatus est Regem rogans & requirens ex parte Papæ, quod statuta illa tolli & de capitularibus faciat aboleri & maxime statuta, Quare impedit, & Præmunire facias, & hijs similia, & si statuentes non tollant, &c. saluo honore ecclesiæ, & animarum salute non potest illa dissimulare. Rex Angliæ vt filius obedientiæ, petitionibus Papæ parere decreuit, hijs præcipue quæ expediebant vel licebant. Iussitque papali nuntio, vt expectaret Parliamentum futurum, in quo de communi consilio sibi responsa darentur. *Papalis nuntius.*

Eo anno dominus Thomas Dux Glouerniæ dum in le Pruys vellet cursum dirigere cum armata manu, agitatus aduersa fortuna, & procellosis Neptuni turbinibus à proposito impeditur. Nempe post Daciam, post Norwagiam, post Scoticam barbariem non sine mortis metu transcursam, tandem eiectus est in Northumbriam prouenitque Tynemutham.

Circa festum omnium sanctorum in Parliamento facto Londonijs tractatum fuit de papali negotio, quo ad statutum nuper editum contra prouisores. Et quamuis Rex & Dux Lancastriæ viderentur Papæ deferre, milites tamen parliamentales nullo modo consentire voluerunt, vt liceret Romipetis impune ibi acquirere beneficia sicut prius. Sed ne viderentur nullum honorem Papæ vel Regi detulisse, hoc tolerauerunt, vt per Regis gratiam liceret talibus impetrare beneficia vsque ad parliamentum futurum. Clerus concessit Regi dimidiam decimam, & laici quintamdecimam. Quam summam percepturus erat dux Lancastriæ profecturus in Franciam, & cum Rege Franco personaliter de pacis negotio tractaturus. Item per clerum & laicos conceduntur Regi vna plena decima, & plena quintadecima sub conditione, viz. quod ipso anno super Scotos hostiliter equitaret.

Eodem anno dominus Henricus Percy reuocatur à Calesia & custos Marchiæ Scotiæ constituitur. Et dominus Tho. Mounbray Comes de Notingham fit custos Calesiæ.

Anno 1392. in die natali Domini, Delphinus de mari veniens lusit Londonijs in Thamisia, perueniens vsque ad pontem, præsagiens fortasse tempestates, quæ mox infra hebdomadam sequebantur, vt certe perturbationem ciuium, quam cito postea per iram regiam incurrerunt.

Consilium apud Stamford.

Hoc anno Dux Lancastriæ transfretauit cum Episcopo Dunelmensi, habuitque Ambianis cum Rege Franco colloquium personale. Quem Rex susceptum magnifice, vltra quam credi potuit, honorauit. Tandem finito tractatu, reportauit Dux vnius anni treugas, vt per idem tempus deliberaret regni communitas, verum expediret paci finali manus dare, potius quam negotia dubia belli tractare. Ob hanc causam conuenerunt ad consilium apud Stamford omnes regni proceres, & de cunctis ciuitatibus & burgis nobiliores, ad audiendum & discernendum de tractatu Ducis habito Ambianis. Sed tamen nil profuit ea vice tanta collectio, præterquam quod susceperunt treugas per vnius anni circulum duraturas. Ad quas seruandas vterque Rex corporale præstitit iuramentum.

Ira Regis in Londonien.

Eo tempore cum Londonienses Regi petenti mutuo 1000. libras procaciter perita negassent, Rex offensus fecit citari Maiorem & Vicecomites cum Aldermannis ad consilium Notinghamiæ & ditionbus ciuitatis. Et Maiorem quidem cum potentioribus arrestatum, propter diuersos defectus illis impositos, varijs custodijs destinauit. Reuocauitque priuilegia, libertates eorum annihilauit, & leges quas condiderant abrogauit. Decreuitque de consensu consilij, vt de cætero Londonienses Maiorem non eligerent vel haberent, sed Rex de suis militibus prouideret aliquem qui rector eorum foret, & Gardianus Londoniæ vocaretur. Constituitque dominum Edw. Daluirigg Gardianum. Qui quia dicebatur nimis fauere ciuibus illico submouetur, & D. Baldewinus de Radingtona constituitur loco suo.

Londonien. Regi reconciliati.

Igitur cum Londonienses humiliati fuissent in iniquitatibus suis, vidit dominus Rex tribulationem eorum, & propitius fuit peccatis eorum mediante Duce Glouerniæ, venitque Londonias ad consolandum eos. A quibus tunc cum tanta gloria, tanta pompa, tanta varietate diuersorum apparatuum est susceptus, quanta decuisset Cæsarem triumphantem, tantis donis honoratus est ab eis, quod eorum pretium nequiuit faciliter æstimari. Sicque recuperare meruerunt libertates veteres, quæ saltem ciuitati possent esse fulcimento, non extraneis detrimento. Indultumque fuit eisdem vt liceret eis Maiorem eligere sicut prius.

Hoc anno Rex Franciæ maleficatus incurrit amentiam, & phreneticus est effectus, nec vnquam postea potuit vllis artibus plene restitui sanitati.

Mors Rob. de Veer.

Robertus de Veer quondam Dux Hyberniæ in Louania diem clausit extremum in mentis angaria, rerumque penuria. Qui equidem iuuenis aptus fuerat ad cuncta probitatis officia, si non defuisset ei in pueritia disciplina.

Anno 1393. in Parliamento facto Wintoniæ post natale concessa suere Regi per clerum dimidia decima, & medietas quintædecimæ per communes, pro sumptibus Ducum Lancastriæ & Glouerniæ, qui fuerunt profecturi in Franciam ad tractandum de pacis negotio inter regna.

Hoc anno Bancus regius & Cancellaria translata sunt de Londonijs Eboracum. Sed non longo tempore durauit hęc nouitas, quia qua facilitate transportabantur Eboracum, eadem leuitate Londonias reportabantur. Isto quoque anno D. Aldredus de Veer, Comes Oxonij factus est.

Dominus Tho. Percy frater Comitis Northumbriæ factus est Senescallus Regis, & dominus Gulicl Scroope Subcamerarius Regis efficitur, vir quo de facili nemo posset nequior aut crudelior inueniri. Sub hoc tempore dictus Guliel. Scroope emit de domino Gulicl. de monte acuto Comite Sarum Insulam Euboniæ cum corona. Nempe dominus huius insulæ Rex vocatur, cui etiam fas est corona aurea coronari.

Insula de Man.

Hæc insula vocatur in vulgari, Insula de Man, quæ inter Angliam & Hyberniam situatur.

Duces Lancastriæ, & Glouerniæ transfretauerunt in Franciam, pro fine faciendo treugarum praeloquutarum, vel pacis finalis inter regna. Sed tamen non dum finis, quia Rege Franco iterum infirmato non potuit finis esse.

Aquarum inundatio.

Dominus Henric. Percy iunior constitutus est custos Burdegaliæ. Aquarum inundatio apud Bury tanta fuit, vt aream adimpleret ecclesiæ, & apud Nouum Forum parietes do-

tes domorum dirueret,& viris illic ac mulieribus pene periculum dimersionis inferret in Octobrio.

Isto anno dominium villæ de Sherburgh reuolutum est ad pristinum possessorem regem Nauarriæ, quod inuadiatum fuerat regi Angliæ certis annis, pro 22000. marc. de rege Angliæ mutuo susceptarum.

Anno 1394. Morettus de Turkia vallauit obsidione ciuitatem Constantinopolitanam, sed probitate ciuium est repulsus.

In oct. S. Hillarij factum fuit parliamentum London. in quo petitum fuit regi subsidium volenti in Hyberniam proficisci. Cui Clerus concessit plenam decimam si transfretaret, si vero non laboraret, medietatem tantum decimæ concessit eidem.

Circa festum S. Iohan. Baptistæ venerunt à Francia dux Lancastriæ, reportans 4. annorum treugas. In quibus & Scoti comprehendi debebant, si vellent subiici regi Anglorum vt de iure solebant.

Agente duce in Galliis, obiit in Anglia coniux sua domina Constantia domini Petri quondam regis Castillæ filia, mulier super fœminas innocens & deuota. Obiit etiam Comitissa de Derby vxor domini Henrici comitis de Derby, filij ducis Lancastriæ supradicti. Anna quoque regina diem clausit, quæ apud Westm. est sepulta. Cuius exequię quanto celebriores fuerunt in expensis, tanto notabiliores infamiis, quia rex ipse polluit locum sanguine comitis Arūdeliæ in principio officij funeralis. Causa iræ regiæ fuit, quia comes non interfuit processioni & deportationi corporis reginæ ab ecclesia S. Pauli vsque Westm. deportati, & quia cum tardius aduenisset, primus omnium petiit à rege licentiam recedendi propter certas causas quæ eum vrgebant. *Comes Arundel. interfectus.*

Eodem anno obiit domina Isabella Ducissa de Cuerwike soror ducissæ Lancastriæ mulier mollis & delicata, sed in fine (prout fertur) satis pænitens & conuersa.

Hæc humata est iussu regis apud Langlee prædium suum inter fratres.

Circa gulam Augusti iussi sunt omnes Hybernici per totum regnum euacuare citra festum natiuitatis S. Mariæ, præstolaturi in Hybernia regis aduentum, sub pæna capitali. Dicebatur quod in Angliam lucri gratia tanta multitudo Hybernicorum venerat, vt illa regio viris & mulieribus vacuaretur. Vnde contigit quod mere Hybernici, Anglicorum Hybernicorum æmuli, partem insulæ quæ paruerat regi Angliæ vastauerunt nemine resistente. *Hybern. relegati ad natale solum.*

Cui vero cum quondam rex Angliæ illustris Edw. 3. à conquestu illic posuisset Bankum suum atq; iudices cum Scaccario, percepit inde ad regalem fiscū annuatim 30000. librarum. Modo propter absentiam personarum & hostium potentiam irrefrenatam, nihil inde venit, sed rex per annos singulos de suo marsupio terræ defensorib. soluit 30000. marc. ad sui dedecus, & fisci grauissimum detrimentum.

Circa festum natiuitatis beatæ Mariæ rex Angliæ transfretauit in Hyberniam, quem sequebantur dux Glouerniæ, comites Marchiæ, Nottinghamiæ, & de Ruthland. Hybernienses nimirum de tanto apparatu territi, palam non audentes occurrere, clandestinis irruptionibus frequenter regis exercitum fatigarunt. Coacti tamen sunt se regi submittere plures magnates, quos reges vocat plebs rustica regionis, quorum quosdam rex secum detinuit, ne noua aliqua molirentur. Morabatur autem rex in Hybernia vsque ad Pascha. Per id temporis accesserunt ad eum ab Anglia Archiepiscopus Eborac. & Episcopus London. cum aliis nuntiis missis per clerum rogantes vt quantocius repatriare dignaretur ad succurrendum fidei & ecclesiæ, quæ iam per Lollardos & eorum fautores incredibiliter affligebatur. Nam ad hoc vacabant solummodo vt imaginarentur qualiter totius Ecclesiæ possessiones tollerent, & quod peius fuit, cunctas canonicas destruerent sanctiones. Hiis auditis rex impiger reuersus est in Angliam, arbitrans magis necessarium fidei periclitanti succurrere, quam circa regna temporaria acquirenda decertare. Sed hæc in sequentibus diffusius sunt tractanda.

Anno 1395. Tenuit Rex natale in ciuitate Dubliniæ, & post natale fecit parliamentum ibidem, ad quod conuenerunt tam ligei sui, quam illi qui dudum submiserant se eidem. Eo tempore post Octauas Epiphaniæ, vocante custode regni Angliæ domino Edmundo regis patruo duce Eboraci factum est parliamentum Londoniis. Ad quod accessit dux Glouerniæ missus de Hybernia, qui coram cunctis exposuit regis necessitatem, qui iam exhauserat thesauri sui in Hybernicos facultatem. Cuius legatio tantum valuit, vt clerus vnam decimam regi concederet, & quintam decimam plebs communis facta prius protestatione, quod ad hoc concedendum regi non tenebantur stricto iure, sed sui regis affectione. *Parliamentum Dubliniæ.*

Eo tempore Lollardi cum suis fautoribus in omnem malitiam efferati, fixerunt publice super ostia sancti Pauli London. & Westmon. abhominabiles cleri accusationes, & hactenus inauditas conclusiones, quibus nitebantur destruere personas omnes ecclesiasticas & ecclesiæ sacramenta, animati vt fertur fauore quorundam procerum & militum Aulicorum.

Inter quos campi ductores fuere Richardus Stury, Lodowicus de Clifford, Thomas Latimer, Iohannes de monte acuto, qui instigabant & confortabant hæreticos ad confundendum & delendum si posse daretur præcipue religiosos.

Rex igitur vt præfertur conceptis tantis malitiis Lollardorum festinanter venit in Angliam vt suo dissiparet intuitu omne malum. Quo cum peruenisset lætis auibus, quosdam de proceribus obiurgauit acriter, comminans eis terribiliter, si de cætero Lollardis fauerent, vel eos aliqualiter confortarent. De Richardo vero Stury accepit iuramentum tacto libro Euangeliorum, quod de cætero opiniones huiusmodi non teneret. Quo facto dixit rex: Et ego iuro tibi, si tu vnquã violaueris iuramentum morte pessima morieris. Audientes cæteri tantum rugitum contraxere cornua & hactenus dilituerunt.

Eo anno sensit Anglia damna grauia per piratas reginæ Danemarchiæ, qui nautas & mercenarios deprædabatur, præcipue tamen eos qui erant de Northfolchia. Qui tandem ausi sunt collecta multitudine congredi cum eisdem. Sed hostibus præualentibus, multi nostratum sunt perempti, plurimi ad redemptionem grauissimam sunt seruati, direpta pecunia, quam ad nundinandum comportauerant, ad summam viginti millium librarum.

Oppressio Ecclesiasticorum.

Eodem anno dominus Wilhelmus Cantuar. Archiepiscopus non considerata depressione ecclesiastica qua iugiter premebatur singulis annis per tallagia regia, plus prospiciens suo priuato commodo, quam communitatis incommodo, impetrauit ab Apostolico, vt leuare posset per totam suam prouinciam quatuor denarios de libra, omnium bonorum ecclesiasticorum tam exemptorum, quam non exemptorum, nulla prætensi legitima neque vera causa.

Multi metuentes supercilium executorum præsentis negotij Sancti Archiepiscopi Eborum, & Episcopi Londoniensis soluere consenserunt, alij autem ad sedem apostolicam appellauerunt, sed tantis motibus finem imposuit summus pontifex dominus Iesus Christus, consulens honori, famæ, corpori & spiritui tanti viri, dum eum celeri fato subtraxit.

Hoc anno obiit Ioh. Waltham Episcopus Sarum, regni thesaurarius. Qui tãtum regi complacuerat vt rege iubente apud Westm. inter reges habuerit sepulturam. Huic successit in officio Thesaurarij, D. Rogerus Walden, in episcopatu vero D. Ioh. de Mirford episc. Cicestrensis, ad cuius episcopatum Dublinensis Archiep. est translatus. Quia maior Præsulatus in seculari substantia minor erat.

Obiit etiam Exoniensis episcopus, cui successit regis instantia magister Edmundus de Stafford portitor priuati Sigilli, obiit quoque D. Henr. de Wakefeld episc. Wigorn. Cui successit ad preces regis quidam monachus Cisterciensis regis Physicus dictus Tydeman, cassata magistri Ioh. Grene electione legitima.

Mense Nouembrio Rex Angliæ apportato de Louania corpore dilecti sui Roberti de Veer, fecit illud apud prioratum de Coolne in Estsexia solemniter tumulari, exhibens suam præsentiam officio funerali. Multitudo Præsulum & prælatorum contemplatione regis affuit hiis exequiis: sed perpauci de proceribus, quia nondum digestum fuerat apud eos odium inueteratum.

Dux Lancast. reuertitur de Acquitania.

Anno 1396. Iohannes dux Lancastriæ cui rex donauerat ducatum Acquitaniæ, cum iam incredibilem summam thesauri in illis partibus expendisset, pro adipiscenda patriotarum beneuolentia, consequutusque fuisset propositum, subito per mandatum regium reuocatur. Qui nihilominus reuocanti paruit, & in Angliam rediit, & accessit Langleyam vbi rex natale domini celebrauit. Susceptusque est à rege debito cum honore, sed vt quidam asserunt, non amore. Licentiatus proinde à rege, curiaque recessit, & properauit Lincolniam vbi Katherina de Swinford eo tempore morabatur. Quam post Oct. Epiphaniæ desponsauit, cunctis admirantibus facti miraculum, & maxime ipso rege.

Hoc tempore papa scripsit regi Angliæ orans vt assisteret prælatis ecclesiæ in causa dei, & ipsius regis, & regni contra Lollardos, quos declarauit non solum proditores ecclesiæ, sed ipsius regis. Rogauitque obnixius vt quos prælati declarassent hæreticos condemnaret.

Eo tempore iuxta pacta inter reges Angliæ & Franciæ prius firmata, conuenerunt dicti

dicti reges ad locum vltra Calesiam eorum colloquio designatum, vbi amborum regum tentoria magnifice fixa fuere. Qui ante tractatum pro pacis securitate, corporale præstiterunt coram omnibus iuramentum. Et quidem iuramentum regis Franciæ tale fuit.

Iusiurandum regis Franciæ.

Nos Carolus rex Franciæ iuramus in verbo regali super Euangelia pro nobis & omnibus nobis subiectis, amicis & affinitate nobis iunctis, & beneuolentibus, quod non faciemus, nec patiemur fieri per nos, nec per supra nominatos, damnum, impetitionem molestiam, arrestationem, nec disturbationem vllo modo per tempus nostræ conuentionis, nec per 8. dies ante connentionem, & 7. dies sequentes nostro dilecto filio regi Angliæ, nec alicui de suis subiectis, amicis, affinibus, nec beneuolis, ante dictum tempus. Et si casu aliquo insolentia vel litigium per aliquem de nostris supradictis, quod absit, emerserit, nos promittimus in verbo regali, & per securitatem prædictam, quod faciemus hoc debite emendari, & sine dilatione reformari.

Et iuramus vlterius super securitate prædicta, quod si aliquis vel aliqui de qualicunque statu vel conditione extiterint, voluerit, vel voluerint contraire dictæ nostræ securitati, nos erimus in auxilium nostri prædicti filij pro nostro posse ad resistendum malitiæ malefactorum prædictorum, & conseruandum dictum nostrum filium & suos, per modum quem nos & nostri scimus. Et ad tenendum omnia, & persequendum sine fraude, vel malo ingenio, & ad hoc iuramus & promittimus sicut supra.

Die 26. mensis Octob. rex Angliæ equitauit de Calesia versus castellum de Gynes, & cum eo dux de Berry qui missus fuerat ad recipiendum sacramentum regis nostri.

In crastino obuiauerunt reges, ducentibus regem Angliæ dominis Franciæ 4. ducibus de Berry, & Burgundiæ, Aurelianensi, & Burboniæ, Comite Sancer, Vicecomite de Melcyn, Episcopo de Vilames, dominoq; de Bussy. E contra de parte nostrati missi sunt ad conducendum regem Franciæ ad suam papilionem duo duces, scilicet Lancastriæ, & Glouerniæ, 4. Comes scilicet de Derby, & de Ruthland, Notinghamiæ, & Northanhumbriæ. Habueruntq; colloquium duo reges, in quo assensu mutuo fuerat ordinatum, vt cõstrueretur in eodem loco vna capella sumptibus amborum in æternam memoriam, quæ capel a dominæ nostræ de pace vocaretur.

Regum colloquium.

Die Sabbati in festo apostolorum Simonis & Iudæ reges collequuti sunt de certis articulis tractatus sui, iurauerunt que super Euangelia de pactis seruandis. Et tunc rex Angliæ rogauit regem Franciæ vt pranderet cum eo die Lunæ sequente. Die Lunæ venit rex Franciæ ad tentorium regis Angliæ. Et eadem hora, regina fuit adducta ad tẽtoria regis nostri, quam rex Franciæ donauit regi nostro. Qui tenens manum puellæ, osculatus est eam, multum regratiando patri suo de dono tam honorabili & gratioso, asserens se eam sub conditionibus accipere factis inter eos. Commendata est proinde regina ducissis Lancastriæ & Glouerniæ & comitissis Huntingdoniæ, & Staffordiæ, aliisque dominabus quæ conduxerunt eam Calesiam in apparatu maximo hominum & equorum. Habuit nempe secum 12. currus plenos dominabus & domicellis.

His ita gestis reges accesserunt ad prandium in tentorio regis Anglorum. Seditque rex Franciæ in dextera parte Aulæ, cui seruitum fuit more patriæ suæ regaliter, id est, de omnibus cibariis primi cursus simul in magna parapside, & de secundo cursu eodẽ modo Regi vero nostro, modo patriæ seruiebatur, id est, Anglico. Post prandium reges osculati pariter ascenderunt equos, duxitq; rex Angliæ in viam suam, & tandem iunctis manibus super equos ab inuicem discesserunt. Rex Franciæ equitauit ad Arde, & rex versus Calesiam se conuertit, vbi filiam regis Franciæ duxit vxorem pusiolam septennem vel octennem. Fuerat autem iste regum apparatus grandis & sumptuosus in donariis & expensis. Nam præter dona quæ rex Angliæ dedit regi Franciæ, aliisque proceribus illius regni, quæ superauerunt summam 10000. marcarum, rex expendit vt aiunt 30000. marcarum & amplius ea vice. Rediit autem cito postea saluus in Angliam, & vxor sua, sed aduersa tempestate tentoria sua perdidit, & magnam partem suppellectilis domus suæ.

Archiep. Cant. mors.

Hoc anno valefecit seculi vanitatibus Magister Guliel. de Cortiniaco Archiepiscop. Cantuariens. Cui successit postulatione capituli D. Thom. frater comitis Arundeliæ regni Cancellarius. Qui mox Cancellarij renunciauit officio, & illius solicitudinem Magistro Edmundo Stafford episcopo Exoniensi assensu regio commendauit. Successitque prædicto Thom. in Archiep. Eborac. quidam frater, prouisione papali contra vota totius cleri Eboracensis.

Eodem anno decessit totius monasticæ religionis speculum, currusq; & auriga eius, D. Tho.

D. Thom Abbas Monasterij Sancti Albani, cui successit per electionem D. Iohan. Moot Prior eiusdem loci. Qui iuxta noua priuilegia à curia impetrata, vt viz. eo ipso quo rite foret electus, esset & confirmatus, primus omnium eo priuilegio vsus est. Suscepitque munus benedictionis ab Archiepiscopo Cantuariensi domino Thoma de Arundell, non quia sic oportuit, sed quia per manus eius benedici prælegit. Qui benedixit eum in manerio suo de Saltewoode inhibens omnibus ministris domus suæ, ne vlla feoda susciperent ab eodem.

Anno 1397. In parliamento celebrato London. D. Iohan. dux Lancastriæ legitimari fecit prolem quam susceperat de Katherina de Swinford.

Et in eodem parliamento Thom. Beufort filius ducis eiusdem Katherinæ creatus est Comes Somerset. Cognominauit autem dux prolem illam de bello forti, id est, de Beufort. Rex contra iuramentum quod præstiterat reuocauit de Hybernia Iusticiarios, quos olim de consensu suo regni proceres propter defectus eorum notabiles constituerant exulare.

Eo tempore increbuere rumores, licet inanes, quod rex Angliæ fuisset electus in Imperatorem, vnde rex elatus vt fertur, ab eo tempore cœpit altius sapere quam solebat: vulgus exinanire, grandes summas pecuniæ mutuari, in tantum vt nullus prælatus, nulla ciuitas, nullus ciuis notatus locuplex in toto regno se potuit occultare, quin de sua pecunia mutuum regi daret.

Hoc anno cum iam sibi regnum Angliæ summa videretur pace gauisurum propter regales nuptias & opes accumulatas per easdem, & treugas annorum 30. firmatas, & præsentiam tot nobilium procerum, quot & quales nulla externa regio poterat exhibere, repente regis astutia cuncta turbantur. Dum inopinate capit auunculum suum ducem Glouerniæ vi & armis nihil tale verentem apud Plesceby in Estsexia, & Calesiam deduci facit carceri mancipandum. Comitem vero Warwici ipso die quo eum inuitauerat ad prandendum secum, fecit arrestari, & protinus incarcerari, quamuis ei peroptimum vultum monstrasset eodem die, & insuper sibi futurum bonum dominum promisisset.

Dux Glouerniæ in carcerem coniectus.

Comitem præterea Arundeliæ deceptum blandis persuasionibus, qui satis potenserat & se saluasse vt dicitur, & suos amicos liberasse, scilicet ducem Glouerniæ & Warwici comitem, se reddentem pacifice misit ad Wectam Insulam pari modo in carcere detinendum vsque ad parliamentum, quo definierat eos omnes morte plectendos. Et ne fieret communis vulgi commotio pro captione dictorum procerũ, quam maxime verebatur, proclamari fecit per regnum quod ista dominorum captio non erat facta pro quibuslibet antiquis transgressionibus, sed pro nouis commissis contra regem, quæ propalarentur in parliamento futuro, sed hæc proclamatio ficta fuit, prout rei exitus comprobauit.

Rex vero nescitur quid metuens, per idem tempus vetuit ne pontifices a fine prælati facerent processiones sine deuotiones pro causa præmissa, vel procerum ereptione, detentorum. Paulo post apud Notingham fecit indictari dictos dominos de proditione. Subornauitque appellantes, qui eos appellarent in parliamẽto futuro, Edw. comitẽ Ruthlandiæ, Tho. Mounbray comitem Mareschallum, Tho. Holland comitem Cantij, Ioh. Holland comitem Huntingdoniæ, Tho. Beufort comitem de Somerset, Ioh. Mountague comitem Sarum, Tho. dominum de Spencer, & Gulielm. le Scroupe regis Camberlanum. Quibus sic gestis, fecit rex proclamari per totum regnum quod domini arrestati proditores erant & pro proditione detenti. Interea rex sibi metuens, conuocauit ad tutelam sui corporis multos malefactores de comitatu Cestriæ, qui noctium vigilias dierumque seruarent, & diuiderent circa illum.

Proclamatio in proceres.

Circa oct. Natiuitatis sanctæ Mariæ factum est Parliamentum Lond. ad quod venerunt omnes regni proceres armati cum suis retinentiis, ducti nimirum metu regis. Prolocutores præsentis parliamenti milites extitere, in quibus nec virtus aliqua, nec fides vlla posset inueniri. Sed innata cupiditas, ambitio inexplebilis, fastus intollerabilis, odium veritatis. Tæderet eorum commemorare vocabula, nisi quia Pilatum & Herodem & sacrilegos sacerdotes nomine notatos in Agiographia scimus. Fuerunt ergo istorum nomina, Ioh. Bussy, Gul. Bagot, & Thom. Grene. Hij importunis clamoribus petierunt vt chartæ perdonationum in primis annullarentur. De quibus requisiti prælati de facili iudicarunt, chartas tales fore reuocabiles, non attendentes quod huiusmodi gratiæ reuocatio personæ regiæ maxime repugnabat, cum misericordia sit solij regalis confirmatio, & qui tollit à rege misericordiam, tollit regalis solij firmamentum.

Consequenter domini temporales videntes imperfectum cleri post ipsum abierunt magis metu regis moniti, quam mentis ratione. Iusticiarij, legisque periti, censuerunt

istud

iſtud nullatenus faciendum aſſerentes inter ſe cunctos fore regis proditores, qui ad hoc eum quomodolibet inſtigarent. Nihilominus exactum fuit à Prælatis vt conſtituerent laicum procuratorem pro eiſdem, vt quia illi non poterant intereſſe iudicio ſanguinis, procurator eorum ſi neceſſe foret huiuſmodi negotio conſentiret. Altera autem die cum Archiepiſcopus Cantuarienſis de regis mandato (quem credebat ſibi amiciſſimum) ſe abſentaſſet de Parliamento (qui etiam ſibi iurauerat quod nihil attemptaretur in eius præiudicium abſente ipſo) contra omnem iuſtitiam, adiudicatus fuit exilio, cum adiecto, quod non remaneret in regno vltra ſex hebdomadas ab illo die proxime computandas. Quo taliter condemnato miſit rex clam ad Romanam curiam pro tranſlatione eiuſdem, effecitque vt Rogerus de Walden regni pro tunc Theſaurarius pro eo Archiepiſcopus ordinaretur. Qui quia præſumpſit aſcendere cubile viuentis patris ſui, poſt triennium deiectus eſt authoritate Papæ præfati.

Die vero S. Matthæi, Richardus Comes Arundeliæ triſtem mortis accepit ſententiam, deducentibus eum cum turba Ceſtrenſium ad mortis metam comitibus Mareſcallo & de Cantio, & I. comite Huntingdon fratre regis. Intuens Comes Arundeliæ Comitem Mareſcallum & comitem Cantij ſuos affines & neceſſarios, (nam alter gener eius erat, alter nepos ex filia) perurgere negotium decollationis ſuæ, vere inquit, decuiſſet vos præcipue abſentes fuiſſe, & ab iſto negotio ſubtraxiſſe. Sed tempus adueniet, quando tot mirabuntur de veſtris infortuniis, quot de meis caſibus nunc mirantur. Sicque flexo poplite vultu conſtantiſſimo decapitari ſuſtinuit, nec plus expalluit, quam ſi fuiſſet ad epulas inuitatus. Cuius corpus cum capite inter fratres Auguſtinenſes Londoniis eſt humatum. *Comes Arundeliæ capite plectitur.*

Poſt cuius mortem, rex diris imaginibus in ſomnis eſt turbatus. Videbatur nempe vmbra comitis mox vt dormire cœpiſſet ante ſuos oculos volitare, minarique ſibi, & eum indicibiliter deterrere, quaſi diceret hoc quod Naſo:

Nunc quoque factorum venio memor vmbra tuorum,
Inſequor & vultus oſſea forma tuos.

Quibus rex pauefactus imaginibus, cum meticuloſus medios ſomnos interrumperet, maledixit diei in quo nouiſſet comitem memoratum. Auxit quoque ſibi mentis inſaniam quod audiuit commune vulgus Comitem reputare pro martyre, peregrinationeſque fieri circa corpus eius. Quapropter iuſſit vt fratres ſigna deponerent fixa vel erecta circa cadauer eius, & locum ſepulturæ ſub pauimento altius occultarent.

Poſt mortem comitis Arundeliæ productus fuit Comes Warwici ad aſtandum iudicio parliamenti. Qui mortis metu ductus, ſimul & pollicitationibus blandis ſeductus, ſe reum fatebatur criminis læſæ maieſtatis. Data eſt ergo mortis ſententia contra eum, quam mox temperauit regis gratia, condonans ſibi veniam atque vitam, ſed tamen miſſus eſt in exilium ad inſulam Euboniæ, vbi ſub cuſtodia carcerali reſiduum tranſigeret vitæ ſuæ. Interea quia non videbatur tutum regi vt dux Glouerniæ reſponſis aſtaret publice propter fauorem populi qui ſibi nimis afficiebatur, iuſſit Comiti Mareſchallo vt eum latenter occideret. Qui miſſis iniquitatis miniſtris, ſuffocari fecit eum ſuperiectis culcitris & lectis pluma refertis ſuper os eius. Sicque mortuus eſt ille vir optimus regis filius, & regis patruus, in quo repoſita fuere ſpes & ſolatium totius regni communitatis. Ex poſt Rex fecit aſtute iſtud parliamentum differri vſque poſt feſtum natalis domini, quod reinciperetur vel potius continuaretur apud Salopiam in confiniis Wallicorum. *Comes Warwici et exilio afficitur.* *Dux Glouerniæ ſuffocatur.*

Anno 1398. in parliamento continuato Salopiæ procurauit Rex ſubtiliter, fecitque concedi de conſenſu omnium regni ſtatuū vt poteſtas parliamenti remaneret penes certas perſonas 7. vel 8. quib. liceret determinare diſſoluto parliamēto, certas petitiones in eodem parliamento porrectas, pro tunc minime expeditas. Cuius conceſſionis colore, perſonæ ſic deputatæ proceſſerunt ex poſt ad alia generaliter parliamentum illud tangentia, & hoc de voluntate regis in derogationem ſtatus parliamenti & incommodum totius regni, & pernicioſum exemplum.

Rex autem vt ſuper hoc facto videretur habere colorem & authoritatem fecit rotulos parliamenti mutari & deleri contra effectum conceſſionis prædictæ.

His ita perpetratis rex aſſumpſit ſibi nomen principatus Ceſtriæ, & comitē de Derby creauit ducem Herefordiæ, comitem Mareſcallum ducem Northfolciæ, comitem de Ruthland ducem Albemarle, comitem Cantiæ ducem Surrey, comitem Huntingdoniæ ducem Exceſtriæ, comitiſſam de Northfolke duciſſam Norfolciæ, comitem de Somerſet Marchionem ibidem, D. de Spenſer, comitem Gloceſtriæ, D. de Neuile comitem Weſt-

met-

metlandiæ, D. Gul. le Scroupe comitem de Wilshire, D. Tho. Percy Seneſchallum regis comitem Wigorniæ.

Proinde rex mutauit arma ſua, addiditque ſcuto ſuo arma S. Edwardi regis & confeſſoris.

Eo tempore rex contulit nouis creatis ſuis ducibus & comitibus magnam partem terrarum ducis Glouerniæ, comitis Arundeliæ, & comitis de Warwico.

D. de Cobhā exilio mulctatur.

In hoc parliamento continuato apud Salopiam D. de Cobham vir grandæuus, ſimplex & rectus, ob nullam cauſam aliam eſt damnatus, niſi quia fuerat vnus ex deputatis regi pro ſuis conſilio & tutela, per dominos 11. anno ſuo, & parliamentum tentum eodem anno annullatur. Rex tamen conceſſa ſeni, quam non optauit venia, ſiue vita, miſit eum ad inſulam de Gerneſeya in exilium.

Vt autem robur perpetuæ firmitatis obtinerent ordinationes & iudicia facta & lata in præmiſſo parliamento, impetrauit Rex literas apoſtolicas in quibus graues cenſuræ intentabantur contra quoſcunque dictis ſtatutis quomodolibet contrauenientes. Quas promulgari fecit Londoniis ad crucem S. Pauli & aliis celeberrimis regni locis.

Circa præſens tempus appellauit dux Hereford ducem Northfolciæ de quibuſdam verbis per eum dictis, quæ in regis dedecus redundabant. Ob quam cauſam indictum fuit eis duellum apud Couentre. Tandem cum intraſſent liſtas ibidem tam animoſe quam magnifice, rex in manu ſua cauſam ſuſcepit, & fecit proclamari quod dux Herefordiæ debitum ſuum honorifice adimpleſſet. Sed tamen velut immediate poſtea, rex ſine cauſa quacunque legitima dictum ducem Herefordiæ relegauit ad decennium, contra iuſtitiã & iura militaria & conſuetudines huius regni, ducem vero Northfolciæ perpetuo damnauit exilio. Acta feruntur hæc eo die ad annum, quo idem dux Norfolciæ ducem Glouerniæ fecerat ſuffocari.

Dux Northfolc. patria pellitur.

Hoc anno papa Iohan. Lincolnienſem epiſcopum tranſtulit ad epiſcopatum Ceſtriæ tunc vacantem, & dedit epiſcopatum Lincolniæ H. Beufort vni de filiis D. Iohann. ducis Lancaſtriæ & dominæ K de Swinford ob ducis reuerentiam & amorem. Epiſcopus vero Lincolniæ veteranus noluit hanc admittere tranſlationem, ſed ea ſpreta contulit ſe Cantuariam & in eccleſia Chriſti inter Monachos finem vitæ fecit. Confeſſor regis quidam frater de ordine prædicatorum de Epiſcopatu Landaffenſi traſlatus eſt ad epiſcop. Ceſtrenſem.

Rex eo tempore conuocato clero iuſſit vt determinaret ſi liceret papæ tales facere tranſlationes pro ſuæ arbitrio voluntatis. Ad quod reſponſum fuit non directe, ſed modo ſupplicationis porrectæ regi ex parte Cleri, vt dignaretur papæ ſcribere, vt à talibus tranſlationibus temperaret pro commodo totius eccleſiæ Anglicanæ. Rex vero cum audiſſet hoc reſponſum, velut offenſus tantæ licentiæ papæ, iurauit quod ſi clerus conſtanter reſtitiſſet papæ in præſenti negotio ipſe manus appoſuiſſet in auxilium eorundem.

Eo tempore venit in Angliam domini papæ nuntius Petrus de Boſco Aquenſis epiſcopus, ad commouendũ regẽ, vt permitteret ligeos ſuos prouiſiones acquirere de manu Papæ, & reuocaret ſtatutum æditum contra prouiſores, & illud breue, Quare impedit, multaque ſimilia. Sed quod minus obtinuit de ſuo negotio, Rex accumulauit ſuo marſupio, donans ei iocalia de magno pretio.

Ann. 1399. per totum regnum Angliæ lauri veteres aruerunt, & ex poſt contra multorum opinionem reuiruerunt.

Portentum de aqua diuiſa.

In die Circumciſionis domini, prope Bedfordiam, aqua profundiſſima quæ decurrit inter villas de Snedliſtorie & Harleſwood repente reſtitit, & ſe diuiſit, ſic quod per tria milliaria alueus ſiccus permanſit præbens quibuſlibet ingreſſum ſiccũ. Quod prodigium viſum eſt pluribus ſignificare populi diuiſionem & à rege defectionem, quæ contigit eo anno.

Eo tempore Rogerus Comes Marchiæ dum nimis confidit in virtute propria, ab Hibernicis peremptus eſt in Hibernia: cuius mortem Rex ſtatuit vindicare perſonaliter, Hibernicoſque domare. Fecitque præparationem maximam, extorquens pecunias, exigens equos & quadrigas, victualia pro profectione ſua rapiens, nilque ſoluens: vnde ſuis ligeis factus eſt odibilis & inuiſus.

Per idem tempus venit in Angliam Epiſcopus Calcidonenſis cum literis Apoſtolicis commonitoriis, vt regni fideles de bonis ſuis conferrent Imperatori Conſtantinopolitano, qui nimis infeſtabatur per Tartaros & eorum Ducem vocatum Morettum. Vt autem proniores efficerentur Regnicolæ ad offerendum huic negotio, conceſſit Papa be-

pabenefactoribus vere contritis & confeſſis, plenam remiſſionem, attendens quod ſi ipſe ab incredulis opprimeretur, imminebat toti Chriſtianitati ruina: recolens illud in mente Poeticum:

Tunc tua res agitur paries cum proximus ardet.

Circa feſtum Purificationis obiit Dominus Ioh. Dux Lancaſtriæ, cuius corpus in Ecclefia Sancti Pauli Londoniis eſt humatum. Poſt cuius deceſſum Rex Dominum H. filium eius quem relegauerat ad decennium, exulare decreuit in perpetuum, reuocans ſuas parentes literas generales quas ſibi prius conceſſerat: quod durante relegationis tempore, generales Attornati ſui poſſent proſequi pro liberatione ſibi facienda de quibuſcunque hæreditatibus ſiue ſucceſſionibus ipſum ex tunc contingentibus, & quod homagium ſuum reſpectuari poſſet pro fine rationabili faciendo. Quo facto conſtabat regem non relegaſſe ducem pro diſſenſionibus quæ potuiſſent oriri inter familias ſuas & ducis Northfolciæ vt prætenſum fuerat, ſed occaſione bona Ducis occupandi, vt multi dicebant. *Dux Lancaſt. [illegible]*

Interea rex cepit mutuo grandes pecuniarum ſummas de quampluribus dominis tam temporalibus quam ſpiritualibus, aliiſque perſonis regni: promittens eis bona fide ſub parentibus literis, quod pecunias illas ſic mutuatas reſolueret termino limitato, quas nunquam poſtea reddidit creditoribus ſupradictis. *Grandes pecuniarum exactio.*

Eodem anno grandiores ſummas pecuniarum exegit à 17. regni comitatibus metu mortis, imponens eis quod contra eum fecerant cum duce Glouerniæ, comitibus Arundell & Warwici &c. Quare paratus erat ſuper eos equitare tanquam ſuper hoſtes publicos. Quamobrem recepit à dictis comitatibus nouam ſecuritatem ſuper iuriſiurandi firmamento. Quo facto miſit certos epiſcopos cum aliis viris honorabilibus ad dictos comitatus, qui inducerent tam dominos ſpirituales quam temporales vt ſe regi ſubmitterent, & ſemet recognoſcerent proditores per literas eorundem ſigillis ſignatas. Hac occaſione coacti ſunt regi concedere Clerus & commune vulgus, dominique temporales dictorum comitatuum importabiles ſummas pecuniæ pro beneuolentia ſua recuperanda, & iſta redemptio *Le pleaſanze* vocabatur.

Item cupiens vt fertur populum regni ſui ſuppeditare, direxit patentes literas ad omnes regni comitatus, & per terrores induxit, vt omnes ligei ſui quicunque tam ſpirituales quam temporales iuramenta inſueta præſtarent in genere, quæ veriſimiliter cauere poſſent deſtructionem plebis ſuæ finalem vt dicebatur. Coegitque ligeos ſuos ipſa iuramenta ſub literis eorum & ſigillis roborare. Ad chartas albas inſuper eoſdem ligeos apponere ſigilla compulit, vt quoties graſſari vellet in eos, facultatem haberet eos ſigillatim vel in ſimul opprimendi. Fecit præterea vt vicecomites per totum regnum noua iuramenta præſtarent vltra ſolita, quod viz. obedirent omnibus mandatis regis quotieſcunque directa fuiſſent eiſdem ſub magno priuatoue ſigillis, ac etiam literis illis directis ſub ſigneto ſuo. Et in caſu quo idem vicecomites ſcire poſſent aliquos de balliuis ſuis cuiuſcunque conditionis eſſent, aliquod malum dicere ſiue loqui publice vel occulte, quod cedere poſſet in dedecus aut ſcandalum perſonæ regis, ipſos impriſonarent, donec aliud de rege ſuſciperent in mandatis. Vnde contigit quod quamplures ligeorum ſuorum malitioſe accuſati, capti fuerunt & impriſonati, non excuſandi aliter niſi commiſſa monomachia perſonali ſe iuſtificarent, non obſtante quod accuſatores & appellatores eorum eſſent iuuenes, fortes, & ſani, & illi ſic accuſati pro magna parte ſenes, impotentes, mutilati, vel infirmi.

Circa feſtum Pentecoſtes rex relinquens regnum vt præfertur turbatum multipliciter, nauigauit in Hyberniam cum ſuis Ceſtrenſibus, ducibuſque de Albamarla & de Exceſtria, aliis quoque multis, habens ſecum nobiles pueros filios ducum Glouerniæ & Herefordiæ, quorum affines præcipue verebatur, Epiſcopos etiam ſecum traxit multos cum Abbate Weſtmon. qui quoties vellet Parliamenta facere, prout prius conſtituerat, cum conſenſu octo perſonarum præſto forent, ad confirmandum pro parte ſua quæ fuerant ſtatuenda. *Rex nauigat in Hyberniam.*

Theſaurum præterea & reliquias aliaque iocalia regnique diuitias ab antiquis dimiſſas ſecum abſtulit in Hyberniam, ſine conſenſu ſtatuum regni ſui.

Cumque veniſſet in Hyberniam, videbatur primo quidem proſperari & ſuper inimicos ſuos confortari. Non tamen exinde multum lætabantur regnicolæ, qui ſemper de eo ſentiebant deterius, & per eum grauius opprimi metuebant.

Interea dux Henricus olim Herefordiæ, ſed nunc Lancaſtriæ paterno iure, grauiter ferens relegationem ſuam, ſed multo grauius exilium & exhæredationem ſuam, nacta *Dux Herefordia in Angliam redit.*

ſibi prout videbatur temporis opportunitate de regis abſentia, quem ſciuit inuiſum populo regni ſui, in Angliam redire diſpoſuit, ad petendum hæreditatem ſibi de iure debitã. Occurrerunt ſibi ſub eodem tempore T. quondam Archiep & nepos eius filius comitis Arundell ſimul & hæres, qui mare cum eo ſunt ingreſſi. Qui inter omnes non amplius (vt vſu vulgari loquar) quam quindecim lanceas habuere: tantum fidebat dux de ſua iuſtitia, populique fauore. Noluit tamen recto curſu terram ingredi, nec repente, ſed nunc apparuit patriotis in vna parte regni, nunc in alia, vt videret ſi contra eum iuxta littora reſiſtentia pararetur. Audiens dominus Edm. dux Eboraci rector regni, quod dux Lancaſtriæ iam mare teneret, accitis regis conſultoribus, & regni Cancellario, conſilium tenuit apud S. Albanum, quærens ſuper iſto negotio quid agendum. Qui conſuluerunt illuc manum bellicam aduocandam quæ poſſet reſiſtere venienti: ſed quam inane fuit conſilium eorũ in hac parte, rei exitus declarauit. Nam aduenientes illuc de cunctis prouinciis proteſtabantur ſe duci nolle nocere, quem nouerant iniurioſe tractatum fuiſſe. Dicti vero nequã Conſiliarij hæc audientes, mox relicto regni cuſtode, nec non & Cancellario, ad caſtrum Briſtoll confugerunt.

Senatus conuocatus apud S. Albanum.

At dux Lanc. circa feſtum tranſlationis ſ. Martini applicuit prope locum vbi quondã fuerat villa de Rauenesere nemine reſiſtente, cui occurrit Comes Northumbriæ D. Henr. Percy, & H. eiuſdem filius, & Comes Weſtmerlandiæ D. Radulphus Neuile, aliique domini, qui timebant regis tyrannidem, plures valide: ſic quod factus eſt exercitus 60000. pugnatorum qui omnes vno voto ſtatuerunt inprimis proſequi regis peſſimos conſultores veneruntque Briſtoldum & obſederunt caſtrum: vbi tandem ceperunt Theſaurariũ Gul. le Scroope, Ioh. Buſſy, & Tho. Grene, qui mox ad clamorẽ communiũ ſunt decollati. Gul. Bagot & Ioh. Auſſell hanc tempeſtatem declinando fugerunt.

Rich. rex cum audiſſet in Hybernia de ducis aduentu, mox curauit filium ducis Gloucestriæ & filium ducis Lancaſtriæ in caſtro de Trym recludere, quod eſt in Hybernia ſatis forte. Et confeſtim ad nauigium conuolauit, cum perſonis quas ſecum traxerat In Hyberniam, ducibus & epiſcopis, aliis quoque multis. Sed cum attigiſſet fines Angliæ & cognouiſſet apparatum ducis, pugnandi dimiſit animum, pro certo tenens quod populus contra eum congregatus citius vellet mori quã cedere tam propter eius odium quam timorem. Dimiſit ergo familiam, monens per Seneſchallũ D. Tho. Percy vt ſe reſeruaret ad tempora meliora. Ipſe vero rex quærens diuorcia hinc illucque ſe contulit multis diebus, ſemper eũ duce Lanc. cum exercitu inſequente. Tandem apud caſtellum de Cunnewey conſtitutus, petiit habere colloquium cum domino T. Arundell quem expulerat de Archiepiſcopatu Cant. & comite Northumbriæ, cum nulla ſpes eſſet vlterius fugiendi: quibus indicauit ſe velle regno cedere, ſi ſibi victus honorificus, vitæque ſecuritas & octo perſonis quas nominare vellet fide interpoſita donaretur. Qua petitione conceſſa atque firmata, venit ad caſtrum de Flynt, vbi habito breui colloquio cum duce Lancaſtriæ mox aſcenſis equis venerunt ad caſtellum Ceſtriæ ea nocte. Et ab eo loco productus eſt Londonias conſeruandus in Turri vſque ad parliamentum proxime celebrandum.

Rex in magnas anguſtias adductus.

Interim directa ſunt breuia ad perſonas regni qui de iure debebant intereſſe parliamento, vt conuenirent ad Weſtm. in craſtino S. Michaelis. Quo die rex Richardus in Turri coram regni magnatibus gratanter vt apparuit & vultu hillari perlegit diſtincte formam ceſſationis ſuæ, & abſoluit ligeos ſuos à iuramento fidelitatis & homagij, & relaxauit ab omnibus aliis iuramentis quibuſcunque, & ſuis dominiis renunciauit, iurauit, & alia dixit & protulit in legendo & manu ſua ſe ſubſcripſit, prout in forma ceſſationis plenius continetur. Et mox adiunxit quod deſiderauit vt dux Lancaſt. ſuccederet ſibi in regno. Sed quia hoc in poteſtate ſua non erat, Archiep. Ebor. & epiſc. Hereſordenſem conſtituit ſuos procuratores ad hæc omnia declarandum, & intimandum ceſſationem & renuntiationem ſtatibus dicti regni. Et in ſignũ ſuæ intentionis & voluntatis huiuſmodi annulũ de ſigneto ſuo aureum extractum de digito ſuo, digito ducis appoſuit: deſiderans hoc ipſum vt aſſeruit, omnibus regni ſtatibus innoteſci.

Rich. depoſitus imperium.

In craſtino lectis regis renunciatione & ceſſione coram ſtatibus regni in magna aula Weſtm. conſequenter proceſſum eſt ad articulos pro quibus videbatur merito deponendus. Qui etiam lecti omnes violationem iuramenti regalis finaliter concludebant. Proinde ſententia depoſitionis regis lecta, conſtabat regnum Angliæ cum pertinentiis ſuis vacare. Quapropter dux Lancaſtriæ de loco ſuo ſurgens, & ſtans erectus vt poſſet à populo toto videri, muniens ſe ſigno crucis in fronte & in pectore, & inuocato Chriſti nomine, dictum regnum Angliæ ſic vacans, vt præmittitur, cum corona ac omnibus pertinentiis vẽdicauit, in lingua materna ſub hac forma verborum. In dei nomine Amen.

Dux Lancaſtriæ regnum Ang. vendicat.

Ego

Ego Henricus de Lancastria vendico regnum istud cum corona, & omnibus membris illi pertinentibus, tanquam per regum sanguinem venientem de rege Henrico, & per iustitiam quam deus de sua gratia mihi misit cum adiutorio consanguineorum meorum & amicorum ad recuperandum illud, quod regnum fuit in puncto perditionis propter defectum gubernationis & legum violationem.

Huic vendicationi omnes status regni manus dederunt, & Archiepiscopi eum in regali solio posuerunt, vniuerso populo applaudente, factoque sermone per Archiepiscop. Cantuar. cuius thema fuit: *Vir dominabitur populo.* Mox de mandato noui regis proclamatum fuit, quod die Lunæ proxima post festum S. Michaelis parliamentum ibidem celebrari debebat. Et die Lunæ ex tunc proximo sequente viz. in festo S. Edward. coronatio regis fieret apud Westmonasterium. Quibus ita peractis, rex de sede sua surgens, & populum vultu benigno respiciens, recessit ad albam aulam, vbi eodem die magnum conuiuium celebrauit.

Post hæc procuratores per parliamentum deputati, accesserunt ad præsentiam nuper regis Richardi infra Turrim existentis, & per os domini Gul. Therningge admissionẽ renunciationis, ac modum & causam & formam sententiæ depositionis eius eidem notificauerunt, & vice omnium regni statuum homagium & fidelitatem eidem Richardo nuper regi facta vt præmittitur reddiderunt & resignarunt, ita quod nullus dictorum statuum siue populi, ab hoc tempore & deinceps sibi portaret fidem nec obedientiam tanquam regi suo. Ad quæ solum respondit istud, quod non respexit post talia. Sed post hæc omnia inquit: Spero quod cognatus meus vult esse mihi bonus Dominus & amicus.

In hoc parliamento rex Henricus fecit secundum filium suum dictum Tho. Angliæ Seneschallum, procreauerat siquidem masculini sexus ex filia D. Humfredi comitis Boun comitis Herefordiæ iuniore 4. liberos, duasque fœminas. Primogenitus vocabatur Henr. 2. Tho. 3. Ioh. 4. Humfridus.

Die translationis S. Edwardi regis & Confessoris coronatus est Rex Henricus apud Westm. per manus domini T. Cantuar. Archiep. viz. ipso die quo fuerat relegatus anno reuoluto, non sine manifesto diuinitatis miraculo vt putatur. Vrscilicet ille dies sibi deseruiret ad gloriam, qui transacto anno fuerat deputatus ad pœnam. Et in auspicium vberioris gratiæ sibi futuræ delibutus est illo cœlesti vnguento, quod olim beata Maria mater dei cõmisit beato Tho. Martyri & Archipræsuli Cant. dum esset in exilio conseruandum, prædicens eidem quod reges Anglorum qui vngerentur hoc vnguento, pugiles ecclesiæ futuri forent. Hoc vnguentum in aquila aurea & olla lapidea conseruatum latuit per multa tempora vsque ad 21. annum Rich. regis prædecessoris regis præsentis. Qui dum curiose perscrutaretur res relictas in turri à suis antecessoribus, inopinate reperit aquilam auream cum ampulla, & scripturam siue prophetiam beati Tho. repositam cum eisdem. Hanc Aquilam rex Rich. portanit super se profecturus in Hyberniam, & inde rediens tradidit Archiepiscopo eam petenti licet inuitus. *Henrici regis coronatio.*

Durante parliamento fecit rex filium suum primogenitum Henr. principem Walliæ addens ducatum Cornubiæ & Cestriæ comitatum. Et cito post in eodem parliamento ducem creauit Acquitaniæ.

Scoti per tempus parliamenti castrum de Weike ceperunt, despoliauerunt, & destruxerunt, & plura mala fecerunt.

Tho. de Moubray, quondam dux Northfolciæ diem clausit extremum in terra peregrina dum rediret ab Ierosolymis: cuius mors fuisset toti regno deflenda, si nec in ducis Glouerniæ necem consensisset, nec eum inhumaniter iugulasset, fœlixque fuisset fama sua per secula, si declinato scelere vel cum dicto duce fugisset, vel eum ad sua responsa perduxisset. *Norfolciæ ducis mors.*

Item hoc anno concessit in fata Alienora ducissa Glouerniæ, quæ parum ante infausto sidere filium suum & hæredem amiserat Humfridum vocabulo, subtractum sibi pestilenna, cum fuisset de Hybernia reuocatus.

Anno gratiæ 1400. Comites Cantij, Sarum & Huntingdoniæ ingrati regis beneficiis qui vitas eorum saluauerat, contra vota cunctorũ regni communium ac multorum procerum, congregantes iniquitatem sibi per conuenticula facta & coniurationes locis variis statuerunt super regem irruisse repente in castello de Windeleshores sub simulatione Ludorum natalitiorum, & eum cum filiis suis crudeliter peremisse. Quorum dolos rex gratiose prænoscens, confestim Londonias se contulit. Qui cum cognouissent regem eorum insidias declinasse, conturbati valde diuortia requirebant, peruenerunt; Circestriã *Comitũ rebellio.*

iam cæca nocte. Viri vero dictæ villæ suspectum habentes tantum apparatum, præstruxerunt omnes aditus & exitus hospitij eorundem. Cumque nocte media tentassent latenter discedere, ciues eos arcubus & sagittis armati egredi non sinebant. Pugnatum est igitur hic & ibi à noctis medio vsque ad horam diei tertiam: tandem fatigati manus dederunt communibus obnixe precantes vt saluarentur à morte, donec cum rege colloquium habuissent. Quod & factum fuisset, si non quidam præsbyter de eorum familia ignem misisset in quasdam domos villæ, hac intentione vt occupatis communibus circa extinctionem ignis, comites possent euadendi occasionem capere. Sed frustra. nam villani neglectis domibus in conflagrationis periculo maiori concitantur furia, ad vindicandum in dominos incendij damna prædicti. Populus ergo villæ produci fecit dominos de Abbathia in qua statuerant seruasse eos iuxta condictum, & in ipso diei crepusculo decollauerunt eos. Comes Sarum I. de monte acuto qui Lollardorum fautor semper fuerat, & imaginum vilipensor, contemptor canonum, sacramentorumque derisor, expers omnium sacramentorum vitam finiuit ibidem vt fertur.

Comites decollātur per populum.

Comes Huntingdoniæ dominus I. Holland non erat cum prædictis dominis apud castellum de Windeleshores, sed expectauit Londoniis rei finem. Qui cum nouisset rem versam contra vota fugere nitebatur in scapha, sed vento flante contrario repulsus est. Quamobrem equo vectus peruenit Estsexiam cum quodam milite dicto I. Scheuele. Tentauit igitur per mare fugisse ab illis partibus, sed quoties cymbam volebat ascendere, toties est reiectus vi ventorum donec omnino desperans de Neptuni suffragiis, destitit ab inceptis. Tandem reuersus in terram, dum cœnaret captus est cum supradicto milite per communes patriæ, & ductus ad fortalitium de Pleschi custodiendus ibidem velut in loco securiori. Quo confluentibus illius pagi communibus, die S. Mauri circa solis occasum productus est, & in loco quo dominus eorum dux Glouerniæ quondam fuerat arrestatus per regem Rich. decapitatus est. Per idem tempus dominus Thom. le Spencer qui dicebatur nuper Comes Glouc. striæ captus & ductus Bristoldum decapitatus est. Multique alij in locis variis tam milites quam clerici tunc temporis acceperunt similem mortis sortem. Episcopus Carleolensis impetitus de coniuratione damnatus est, sed regis misericordia vitæ seruatus.

Comes Northūb. decollatus.

Rich. depositus exspirat.

Richardus quondam Rex Angliæ cum audisset hæc infortunia mente consternatus, voluntaria semet extinxit inedia prout fertur: clausitque diem vltimum apud castrum de Pontefracto die S. Valentini, cuius corpus apud Langleyam in ecclesia fratrum prædicatorum (supremū perficientibus offertorium Cestrensi episcopo & Abbatibus de S. Albano & de Waltham) tumulatum est sine magnatum præsentia, sine populari turba, nec erat qui eos inuitaret ad prandia post laborem.

Rex collecto exercitu profectus est in Scotiam, sed Scotis detrectantibus belli copiā, rex vastata patria reuersus est in Angliam.

Wallici nacta occasione de regis absentia duce quodam Howeno de Gleyndor rebellare cœperunt: quem Rex persequi confestim statuit tanquam pacis patriæ turbatorē, & cum armata manu Walliam est ingressus. Sed Cambri cum duce suo montes Cnowdoniæ occupantes, intentatæ vindictæ se protinus subtraxere. Rex verò combusta regione, & quibusdam peremptis quos sors pro tunc gladijs euaginatis obtulit, cum præda iumentorum & animalium remeauit.

Imperator Constantinopolitanus venit in Angliam, postulaturus subsidium contra Turcos, cui Rex occurrit cum apparatu nobili ad le Blackheth die Sācti Thomæ Apostoli, duxitque Londonias, & per multos dies exhibuit gloriose, soluens pro expēsis hospitij sui, & eum respiciens dignis tanto fastigio donatiuis.

Edictum in Lollardos.

Anno 1401 in Parliamento tento Londoniis, æditum est statutum vt vbicunq; Lollardi deprehenderentur suam prauam dogmatizare doctrinam, caperentur, & episcopo diœcesano traderentur. Qui si præsumerent pertinaciter opiniones suas defendere, degradarentur, & iudicio sæculari committerentur. Practizataque fuit hæc lex eodem tempore in quodam pseudopræsbytero, qui apud Smithfield multis aspectantibus est combustus.

Rex de Lecto peremit in bello Lassack, filium Balthasar Dan illustris, quem admiratum vocant, destruxitque Ierusalem & in circuitu regionem. Et quia gratiose vicit eum & inopinabiliter, conuersus est ad christianitatis ritum, cum 60000. hominum sectæ suæ. His auditis rumoribus Imperator effectus lætior, recessit ab Anglia, honoratus à rege donariis pretiosis.

Sub hoc tempore conditionibus iam inter Francos & Anglos firmatis, & omnibus pro-

prof[illegible]ioni reginæ necessariis præparatis, reuecta est Isabella quondam regina Angliæ patrem patriamque suam Franciam, nondum annorum duodecim.

Howenus Gleyndor cum suis Wallensibus sub his diebus, damna grauia infert Anglis.

Cum nocte quadam Rex iturus esset cubitum, deo protegente euasit letale periculum. Siquidem in stramento lecti sui cuiusdam proditoris ingenio positum fuerat quoddam ferrum fabtesactum ad modum tricuspidis, habens tres longos aculeos subtiles & teretes, punctuum aculeis acutissimis sursum erectis, tali ingenio, vt cum rex decubuisset & mole corporis stramēta pressisset per eosdem aculeos vulneratus fuisset, vel forsitan interfectus. Sed deo volente Rex inopinate persensit instrumentum mortiferum, & deuitauit periculum. *Rex ex morte rapitis periculo liberatus.*

Hoc anno, dom. I. Moot Abbas S. Albani rebus humanis exemptus est. Cui successit per viam scrutinij D. Gul. de Henworth Cellerarius dicti loci, quanquam capitulum fuisset eo die turbatum per minas nuntiorum ex parte regis venientium, vt regis intuitu alium elegissent.

Anno 1402. Cometa apparuit mense Martio primo inter chorum & septentrionem, viz. in circo flammas emittens, postremo comas in boream transferens, præsignans fortassis effusionem humani sanguinis circa partes Walliæ & Northumbriæ post futuram. *Cometa apparet.*

Eo tempore Howenus Gleyndor cum suis Wallicis vastauit terras D. Reginaldi Grey, cui occurrens idem dominus malis auibus captus est ab eo, & de suis plurimi trucidati.

Circa festum Pentecostes coniurauerunt quidam in mortem regis dicentes regem Rich. viuere, & quantotius in palam venturum, & suos fideles regaliter remuneraturum. Sed huius conspirationis in parte tam spes quam metus euanuit, capto quodam præsbytero apud Ware, qui scripserat nomina multorum in matricula, qui futuræ turbationis authores fuissent. Iste iuxta conceptum proprium nomina plurimorū scripserat, qui nulla tenus conscij fuerant huius facti prout ex post patuit in sua cōfessione. Nempe cū requisit9 fuisset de certis personis coram eo constitutis quarum nomina ipsemet irrotulauerat si nouisset eas, respondit quod non: & cum interrogatus fuisset, cur ergo tales irrotulasset, dixit quia opinabar eos voluisse fecisse contra regem si complices inuenissent, quia per regem Rich. ditati quondam fuerant & promoti. Hac occasione liberati sunt plurimi qui fuere suspecti, & sacerdos tractus & suspensus est. Non multo post prior de Laune sortem similem expertus, non quia deprehensus est aliquid actitasse, sed quia confessus est se maligni consilij [illegible]isse conscium, & hoc vtique concelasse. Hic fuerat quondam Canonicus apud Dunst[illegible]hiam dictus Gualterus de Baaldock, qui malo omine relicto claustro, peruenit ad regis Rich. curiam, & ibidem luctatus diutissime cum fortuna, tandem dono regis, de Laune obtinuit prioratum. *Conspiratio in regem.*

Eo tempore satis infausto sydere quidam de ordine minorum pensantes de proditione priusquam procedere potuissent, capti sunt. Quorum vnus interrogatus quid fecisse voluisset, si rex Rich. affuisset, respondit cōstanter se pro illo voluisse decertasse contra quēlibet vsq; ad mortem. Data proinde contra eum sententia tractus & suspensus est in habitu suę religionis. Sed confratres eius non ferentes hoc dedecus, obtinuerunt vt corpus defuncti supremis exequiis curaretur.

Diabolica species apparuit in Essexia apud Dambyria in festo corporis Christi hora vesperarum, in similitudine fratris minoris intrantis ecclesiam & insolentissime debacchantis: vnde parochiani territi, quid agerent ignorabant.

Eadem hora cum tempestatis turbine & tonitrui perhorrendi fragore, fulgurumque & coruscationum globis collucentibus, summitas tota ipsius ecclesiæ confracta est, & medietas cancelli quassata & dissipata.

Post paucos dies capti sunt octo fratres de ordine minorum, & ad iudicium publicum dedecorose tracti, vbi examinati & conuicti quod contra regem fecissent, Londonijs tracti, suspensi, & decapitati sunt.

Eo tempore Howenus Gleyndor assuetis intendens irruptionibus, pene totam militiam Herefordensis prouinciæ prouocauit ad arma, cui ducatum præbuit Edmundus de Mortuo mari. Sed cum peruentum fuisset ad actum Martium, prodirione mediante & Edmundus captus & cæteri victi sunt, occisis de nostratibus, amplius quam mille viris. Quorum genitalia mulieres Wallensium post conflictum absciderunt, & membrum pudendum in ore cuiuslibet interempti posuerunt, testiculosque à mento dependere *Barbara fœminarū crudelitas.*

 fece-

fecerunt, nasosque præcisos in culis eorundem presserunt, & sepulturam mortuis cadaueribus prohibuerunt.

Hoc anno misit rex filiam suam cum grandi apparatu ad Coloniam Agrippinam, vbi nupsit adolescentulo filio Imperatoris.

Circa festum Assumptionis beatæ Mariæ profectus est rex cum manu potenti in Walliam ad persequendum Howenum Gleyndor: sed nil profuit regia solicitudo, in nota latibula se recipiente Wallico. Quin potius vt putatur, arte magica regem pene perdidit cum exercitu quem ducebat, per pluuias, niues, & grandines vt creditur arte diabolica concitatas. Quapropter Rex necessitate cogente rediuit in Angliam incensa patria & prædata.

Eo tempore obiit dominus Edmundus de Langley dux Eboraci, filius quondam nobilis regis Edwardi à conquestu tertij, cuius corpus apud Langley sepultum est inter fratres.

Dux Ebor. extremum halitum efflat.

Eo tempore Scoti venientes hostiliter in hanc terram per Architenentes comitis Northumbriæ & Henrici filij sui victi sunt, capto comite de Douglas & multis aliis: sed & plurimi rapacitate Twedæ fluminis submersi fuere, dum vada nescirent, ad numerum vt asseritur 500 Murdak de Fys, cum comitibus de Murris, de Angos, ac de Orkney, & Baronibus, domino de Montegomerico, dominoque de Erskyn, & domino de Grauie, in hoc prælio captus est cum militibus octoginta, & aliis scutiferis & valettis, quorum numerus ignoratur. Interfecti sunt barones ibidem, D. de Guerdon, & D. Ioh. de Swinton. in festo exaltationis S. Crucis.

Assertiones Lollardorum.

Eo tempore Lollardi docuerunt conclusiones execrabiles, in occulto tamen propter metum iudiciorum, quæ sunt istæ.

Quod septem sacramenta non sunt nisi signa mortua, nec valent in forma qua eisdem vtitur ecclesia.

Item quod virginitas & præsbyteratus non sunt status approbati à deo, sed status coniugij optimus est & ordinatus à deo: quapropter virgines & præsbyteri, religiosique populi si saluari desiderant debent coniugari, vel esse in voluntate & proposito coniugandi. Alias sunt homicidæ & destruunt sanctum semen vnde consurgeret secunda ciuitas, & sic impediunt numerum saluandorum pariter & damnandorum.

Item si vir & foemina conuenirent in vna voluntate nubendi, ipsa voluntas sufficiens est coniugium sine maiori obedientia ecclesiæ facienda. Et sic sunt coniuncti plures quam nos cognoscimus prout dicunt.

Item quod ecclesia nihil est aliud quam synagoga Sathanæ, & ideo nolunt adire illam ad honorandum deum, neque percipiendum sacramentum aliquod, & præcipue sacramentum altaris, quia vt asserunt non est nisi buccella panis mortui, & turris siue pinnacula Antechristi.

Item si haberent puerum modo natum, non baptizaretur per manus præsbyterorũ apud ecclesiam, est enim sancta trinitas non contaminata peccato & peior esset si deueniret in manus eorundem.

Item quod non habemus aliquem diẽ sanctificatum vel sanctum, sed nec diem dominicum, sed quilibet dies est eiusdem libertatis ad operandũ, comedendum, & bibendũ.

Item quod non est purgatorium post hanc vitam, neque quod oportet agere maiorem poenitentiam pro vllo peccato quanquam vilissimo: sed tantum vt committentes illud deserant, & apud se poeniteant. Quia vt dicunt: In fide stat quicquid est, sicut Mariæ Magdalenæ dixit Iesus: Fides tua te saluam fecit.

Has conclusiones Lodowicus de Clifford miles, qui iam dudum Lollardis fautor extiterat, diu sub terminorum inuolucris pallilatas, sed iam denudatas Archiep. Cant. patefecit. Vt viz. se ostenderet non ex pertinaci malitia, sed simplicitate cordis & ignorantia communicasse cum impiis. Dedit etiam nomina Cantuariensi dictas dogmanzantium prauitates.

Prodigia natali eius comitata.

Eo tempore Edmundus de mortuo mari iuuenis quem retulimus ante captum ab Howeno Glendor, vel tædio diræ captiuitatis, vel metu mortis, vel ex alia qua nescitur causa, conuersus retrorsum cum Howeno contra regem Angliæ se seruire professus est, dum nuptias nimis humiles & suæ generositati impares contrahit cum filia dicti Howeni. Huius vt fertur natiuitatis exordia, dira comitata sunt prodigia: quia nocte qua in lucem effusus est, in ypodromo paterno omnes equi patris sui reperti sunt in alto cruore stetisse vsque ad tibiarum demersionem. Quod tunc interpretati sunt plurimi sinistrorsum.

In parliamento facto London. clerus concessit Regi decimam & dimidiam, & à burgis decima, & à communitate vero regni quintadecima concessa fuit.

Anno 1403. post festum Purificationis regina venit in Angliam, de minori Britannia ad maiorem, de ducatu ad regnum, de gente feroci ad populum pacificum, & vtinam fausto pede. Hæc fuerat prius coniugata nobili viro domino Philippo de monte forti Duci Britanniæ, de quo genuit vtriusque sexus liberos: sed de Rege Angliæ Henrico cui iam nupsit omnino nullos. Vicesima vero sexta die mensis Ianuarij, Londonijs apud Westm. fuit magnifice coronata.

Æstate sequuta iuxta villas de Bedford & de Bikkelisshade, frequenter visa sunt monstra mane & meridie de syluis emergentia sub colore vario, in similitudinem hominum bellatorum, quæ sibimet occurrentia, videbantur inire dira bella. Quæ si conspici poterant à remotis ab propinquantibus inueniri minime potuerunt. Sicque dicta phantastica vel fatalis apparitio sæpius delusit plurimos accedere cupientes. *Ostenta mundi-ta.*

Eodem tempore dominus H. Percy iunior, cui fortuna semper hactenus blandita fuerat, & in quo spes erat reposita totius pene populi, repente hostis Regis apparuit. Cui contra cunctorum opinionem iunxit se Dominus Thomas Percy Comes Wygorniæ, Patruus Henrici prædicti. Hic repente deserens domum Principis Regis primogeniti, cuius Rex curam sibi commiserat in speciali, recessit ad nepotem, augens eidem vires & animum rebellandi. Quorum vt excusabilis esset coniuratio, scripserunt prouincialibus vbilibet constitutis, propositum quod assumpserant non esse contra suam ligeanciam vel fidelitatem quam Regi fecerant, nec ad aliud exercitum congregasse, nisi solummodo pro saluatione personarum suarum & Reipublicæ meliori gubernatione. Quia census & tallagia Regi concessa pro salua regni custodia, conuertebantur vt dixerunt in vsus indebitos, & inutiliter consumebantur. Præterea querebantur quod propter æmulorum delationes pessimas Rex eis infensus fuerat, vt non auderent personaliter ad eius venire præsentiam, donec Prælati regnique Barones Regi supplicassent pro eisdem, vt coram Rege permitterentur declarare suam innocentiam, & per pares suos legaliter iustificari. Plures igitur visis hijs literis, collaudabant tantam virorum solertiam, & extollebant fidem, quam erga Rempublicam prætendebant. Sed Rex vt fraudem comperit, turbatus nimirum cogitabat, quibus medijs communitati posset satisfacere, & eorum ficta commenta pessundare. Scripsit ergo personis quibus ipsi scripserant, dicens se mirari quam maxime, quod cum Comes Northumbriæ & H. eius filius percepissent partem maximam summarum sibi concessarum per clerum seu communitatem Angliæ pro tuitione Marchiæ Scotiæ, vt posset euidenter ostendere, vnde concepissent materiam tantæ non solum querimoniæ, sed detractionis manifestæ. Scripsit insuper quod intellexerat Comitem Northumbriæ, filium quoque suum, necnon & Comitem Wygorniæ certificasse multis, se non audere propter æmulorum delationes ad Regis venire præsentiam, sine mediatione præuia prælatorum & procerum: quare supplicabant vt partes interponerent, vt de Regis gratia venire possent ad allegandum pro se & sua innocentia declaranda. Quamobrem scripsit eidem Comiti, &c. sub sigillo regio quod possent accedere sine damno, saluique recedere sine periculo, siue dolo. Sed effrenata temeritas, spreto lenimento regali, rigorem rebellionis induit, & Salopiam properauit, sperans vt putatur in auxilio Howeni Gleyndor, & Edm. de mortuo mari quorundamque Cestrensium & Wallicorum. At rex vt persensit induratam iuuenilem malitiam (nam pater eius non excesserat limites patriæ suæ) decreuit occurrendum fore festinanter Henrico, patruo quoque suo D. Tho. Percy, priusquam conflassent exercitum fortiorem. Nempe hij & eorum complices publicari fecere per patrias regem Rich. viuere, & apud eos esse, cuius nomine siue causa bella sumpserant contra Regem. Quem si videre vellent, incunctanter accederent armis instructi & in castro Cestriæ viderent infallibiliter dictum Regem. Quæ quidem, quamuis dolosa denuntiatio, varios in multorum mentibus motus effecit, & fluctuare coegit plurimos, vt ignorarent, cui parti foret tutius adhærendum. Multi reuera afficiebantur Regi Richardo, & præcipue qui familiares eius quondam fuerant, & ab eo donati fœdis vel alijs donatiuis. *Querela proditorum.*

Rex Henricus præmissa prudenter attendens cum esset manufortis & audax congregauit quos potuit, instigante eum Comite de Dunbarre Scoto maxime, qui monuit omnino ne moras flecteret, commemorans illud Lucani,

Tolle moras, nocuit semper differre paratis,
Dum trepidant nullo firmata robore partes.

Fecit Rex vt Scotus monuit, & inopinate peruenit ad partes vbi rebelles bacchantur.

Henricus autem subito conspecto vexillo regio, cum iam instaret effringere villam Salopiæ, mox destitit ab infestatione villanorum, dicens suis: Desistere nos, inquit, oportet ab inceptis, & arma vertere in eos qui contra nos veniunt, videtis certe signum regium, nec vacat quærere licet vellemus diuortium: state proinde corditer, quia dies hic aut nos omnes promouebit si vincimus, aut de fastu regali liberabit, si victi simus. Nam pulchrius est in bello cadere pro Republica, quam post bellum mori hostis nostri sententia. Conueniunt in hunc votum subito qui sequebantur Henricum ad numerum 40000. lectissimorum hominum, qui se perstituros ad flatum vltimum cum Henrico promittunt. Præoccupauerant autem campum illis magis accommodum, Rex vero constitit cum suis tenens campum ad eorum oppositum. Cumque partis vtriusque pugnatores signum belli præstolarentur, Abbas Salopiæ & clericus de priuato sigillo pro parte Regis legatione fungebantur, vt offerrent Henrico pacem & perdonationem si desisteret ab inceptis. Quorum persuasionibus Henricus effectus mansuetior, cum ille direxit ad Regem patruum suum D. Tho. Percy, qui sibi tantæ turbationis causas exprimeret, & emendas exigeret cum effectu. Ferunt autem, quod cum Rex omni rationi condescendisset, & humiliasset se secus quam personam regiam decuisset, idem D. Tho. Percy cum redisset ad nepotem, contraria referens responsis regijs, exacerbauit mentem iuuenis, & ad bellum impulit etiam non volentem.

Magnanimitas D. Henr. Percy.

Duo exercitus prælium ineunt.

Igitur Achitenentes Henrici prælium inchoarunt, nec erat locus ad terram iaculis, sed in corpora ferrum omne ruit, caduntque de parte Regis ad instar foliorum decidentium brumali tempore post pruinam. Nec minus regij sagittarij suum peregere negotium, sed imbrem asperrimum spiculorum in aduersarios emisere. Cadunt proinde vtrinque plurimi velut cum poma ruunt in Autumno cum mouentur ab Affrico, multaque simul millia de loco belli fugiunt, putantes Regem sagittis occisum.

Ipse vero campiductor Henricus partis aduersæ, Comesque Douglas Scotus, quibus animosiores nullus vnquam reperisset, spretis iaculis emissis de parte Regis, spretis armatorum consertis cuneis, contra solam personam regiam vires excitant, arma vertunt, ipsum pro 10000. computantes stratis requirunt, obuios infestis lanceis & gladijs perscrutantes. Comes de Dunbarre cum comperisset istorum propositum, Regem subtrahit à statione sua, quod factum salutare fuit Regi ea vice: quia & signifer regius à furentibus est prostratus, vexillumque deiectum & circumstantes occisi: inter quos Comes Staffordiæ & D. Gualterus Blount miles regius cecidere. Princepsque Regis primogenitus, perrentans præliandi primitias, ictu sagittæ vulneratur in facie. Interea D. Henricus Percy, dum præcedit suos, inopinato concidit interemptus, dubium cuius manu. Quo cognito, fugerunt partis aduersæ defensores quibus fugiendi copia est permissa. Sed Comes de Dowglas captus est: hic bina vice hoc anno pugnans aduersus Anglicos, aduersam semper expertus est fortunam: nam in primo bello traiectus caput, amisit oculum, in secundo verenda transfixus perdidit paulo minus loculum, & sub iugum venit captiuitatis secundæ. Captus est etiam Comes Wigorniæ Dominus Thomas Percy, inceptor vt dicitur totius mali & causa præsentis infortunij, cum D. Rich. Vernoun & Baron. de Kynderton cum multis alijs. De parte Regis ceciderunt decem milites, multi scutiferi, plures valetti, & ad numerum trium millium sunt grauiter vulnerati. Ex parte rebellium corruit maior pars militum & scutiferorum Comitatus Cestriæ ad numerum ducentorum præter domicellos & pedites quorum numerum non tenemus. Commissum fuit hoc prælium in vigilia sanctæ Mariæ Magdalenæ, quo nunquam vt putatur vllum acrius gestum fuit. Die Lunæ sequente, nam Sabbato commissum fuit ante dictum bellum, iudiciali sententia decollari sunt apud Salopiam: Comes Wigorniæ, Baro de Kynderton, & Dominus Rich. de Vernona.

D. Henr. Percy interimitur.

Proditores capite plectuntur.

Die etiam Lunæ sequuta proxima, dum Comes Northumbriæ in manu robusta & brachio extento versus filium suum properat, vel certe versus Regem, vt putatur pro redintegrando pacis negotio, Comitem Westmerlandiæ & Robertum Wattertone ne progrederetur habuit impedimento. Hij nempe exercitu grandi collecto, obuiare sibi subito disponebant: qui neutrum horum putans sibi beneuolum, frena reflexit, rediens ad castellum proprium de Werkwurtha.

Eo tempore nuncij missi in Franciam reportarunt inducias bellique vacationem, vsque ad diem primum mens. Martij, videbanturque magnam rem fecisse, in tanta rerum turbatione.

Compositis rebus Salopiæ, Rex progreditur Eboracum, vbi constitutus mandauit literaliter Comiti Northumbriæ, vt sibi occurreret dimissa turba. Venit Comes ad Regis moni-

monita in caſtro ſancti Laurentij cum parua familia, non tamen ſuſceptus eſt familiaritate ſolita, ſed potius more ſupplicis gratiam requirentis: cui Rex vitam condonauit, & victui neceſſaria, decernens conſeruandum ſecura cuſtodia.

Reuerſus Rex de partibus borealibus diſpoſuit adire Walliam ad compeſcendum inſolentiam Wallicorum, qui multa damna irrogauerant patriæ poſt receſſum ſuum: ſed tamen retinuit eum rei familiaris inopia, eo quod deſtitutus eſſet pecunia, pro exercitu conducendo. *Regis inopia.* Aſtitere ſibi tunc milites & ſcutiferi magis Dionei quam Martij, Lauernæ quam Palladis, qui cenſuerunt Epiſcopos qui tunc illic forte conuenerunt, equis & auro ſpoliandos, domumque pedites remittendos: vt familiarium Regis egeſtas, ipſorum abundantia leuaretur. Affuit tum gratioſe dominus Cant. qui reſpondiſſe fertur, vnus pro omnibus ſatis alacriter milites improbos non ſpoliaturos de ſuis aliquem, niſi prius auſus temerarios luerent duris ictibus, & ſpolia verberibus nundinarent. Rex interea ſe gerens moderatius, aucupabatur quodam modo beneuolentiam Prælatorum: vnde contigit quod D. Cantuarienſis conuocato clero, ſibi de vna decima cum conſenſu præſulum prouideret.

Britones Armorici, Duce Domino de caſtellis villam de Plumouthe inuadunt, impune diripiunt & ſuccendunt. Mox claſſis occidua ſub ducatu Willielmi de Wilford ſentiferi, in partibus prædictæ Britanniæ, cepit naues quadraginta refertas ferro, oleo, ſepo, & vino de Rupella ad numerum mille doliorum: redeundo vero cremauit naues quadraginta: & apud penarch. applicans idem W. cum ſuis combuſſit villas & prædia ad ſpacium ſex leukarum. Villam quoque ſancti Matthæi vltricibus flammis dedit, & tria millia in giro dictæ villæ.

Paucis diebus ante natale Domini, Galli ſtipati bellatorum turba aſcenderunt terram in wecta inſula, iactantes ſe celebraturos natalis feſta illic etiam inuito Rege. Cumque mille de Gallis intraſſent inſulam, & greges ac armenta fugaſſent, vt ad mare reuerterentur cum præda non modica, ſuperueniente ſubito auxiliatorum copia coacti ſunt prædas dimittere, & ad nauigia cum dedecore feſtinare non ſine damno ſuorum. *Galli profligati.* Sicque contigit, vt qui prius inſtanter ab incolis petierant rerum redemptionem, vix euadere potuerunt publicam interneccionem.

Anno 1404. In parliamento tento London. poſt oct. Epiphaniæ, Comes Northumbriæ reſtitutus eſt ſuæ dignitati priſtinæ, boniſque mobilibus & immobilibus integraliter & hæredibus ſui.

In hoc Parliamento conceſſa fuit Regi taxa inſolita, & incolis tricabilis & valde grauis. *Taxa grauis.* Cuius modum præſentibus inſeruiſſem, niſi conceſſores ipſi & authores dicti tallagij in perpetuum latere poſteros maluiſſent: nempe ſub ea tantum conditione concedebatur, ne traheretur poſterius in exemplum, nec ſeruarentur eius euidentiæ in theſauraria regia, nec in ſcaccario, ſed ſcripturæ vel recordationes eiuſdem protinus poſt datum compotum cremarentur, nec emitterentur breuia ſeu Commiſſiones contra collectores vel inquiſitores huius negotij, de melius inquirendo.

Gallici circa tempus illud venerunt ante Vectam inſulam cum magna claſſe: miſeruntque de ſuis quoſdam, qui peterent nomine Regis Richardi & Iſabellæ reginæ tributum, vel pecuniale ſubſidium ab Inſulanis. *Gallorum iactatio diſparuit.* Qui reſponderunt Regem Rich. fore defunctum & reginam quondam ſuam coniugem remiſſam pacifice ad parentes & patriam ſine conditione tributi: quapropter finaliter reſponderunt, ſe ſubſidium non daturos, ſed ſi belli voluntas tenebat Gallos, iuſſerunt vt ſcanderent ſine cuiuſuis impedimento, & daretur illis ſpacium refocillationis poſt ingreſſum inſulæ ſex horarum. Et expleto tempore ſupradicto, daretur infallibiliter illis bellum. Quo audito, Galli nullo perfecto negotio receſſerunt.

Per idem tempus dominus de caſtellis Britannicis fatis ſe trahentibus, cum multitudine Gallorum & Britonum apud Dortmouth, cum intolerabili faſtu terram ſcandit: putans fortunam ſequuturam ſicut prius apud Plimmouth, ſed ſecus accidit quam ſperabat. Nam ab hijs quos maxime habebat contemptui ſcilicet ruralibus eſt peremptus: & qui poſt ipſum terram ſcanderant mox oppreſſi à ruſticis, capti ſunt protinus vel occiſi. Fœminæ quoque fraudari non debent huius facti præconio, quæ fundarum miſſilibus hoſtes diris ſtrauerunt ictibus. Vnde contigit plures à fœminis, plures à ruſticis ſterni vel captiuari. A ruſticis vero occidebantur multi, quia neſcierunt eorum linguam, quamuis grandes pro ſua redemptione ſummas obtuliſſent. *Ruſticorum magnanimitas.* Sed rurales rudes, alia pro alijs interpretantes, putabant eos comminari, quando pro vita ſolicite ſupplicabant. Capti tamen ſunt eo die tres domini, & milites nominati viginti. Peſſundeditque Deus eo die arrogantiam

super-

superborum, & esse fecit victoriam rusticorum. Prosequuti sunt igitur captiuos suos rustici ad Regis vsque præsentiam, postulantes aliquod commodum prædæ suæ. Cum quibus Rex ipse libenter conuenit, & crumenis eorum suffarcinatis saluo metallo abire permisit ad propria, detinens captiuos penes se grauiori censu in posterum redimendos.

Decima cleri.

Mense Aprili concessa fuit Regi per Clerum vna decima conditionaliter, scilicet, ne quis prouisorum de cætero capiat bona vel cariagia de Ecclesiasticis contra voluntatem eorum. Sed tamen appensa pecunia, neglecta mox fuit conditio interposita.

Anno præsenti quinto Idus Maij, clarescentibus miraculis circa corpus S. Iohannis quondam prioris canonicorum de Bridelington de mandato domini Papæ, translatum fuit corpus eiusdem sancti Iohannis per manus honorabilium virorum, scilicet Eborum Archiepiscopi, & Dunelmensis atque Carleolensis Episcoporum.

Prædatio Gleyndor.

Per omne tempus æstatis præsentis Howenus Gleyndor cum suis Wallicis, prædatur, incendit & destruit regiones sibi contiguas, & nunc dolis & insidijs, nunc aperto Marte multos captiuat, plurimos perimit Anglicorum, castellaque nonnulla capta complanat, quædam sibi conseruat integra pro tutela.

Ioh. Treuor Episcopus Assaphensis cernens rem prosperari in manu Wallici, conuersus est in animum prauum, factus transfuga ad Howenum.

Eo tempore Flandrenses & Britones ceperunt quasdam naues nostratum onustas mercibus, & nautas gladio vel suspendio peremerunt.

Commentum Comitissæ Oxon.

Per idem tempus Comitissa vetula quondam Oxoniæ, mater Rob. de Veer Ducis Hyberniæ, quem exulatum diximus, & mortuum fuisse Louaniæ, fecit per se suosque familiares diuulgari per omnes fines Estsexiæ Regem Rich. viuere, & in proximo fore venturum, & honorem pristinum vendicaturum. Fecitque fabricari ceruos argenteos & auratos plurimos, signa viz. quæ Rex Rich. conferre solebat suis militibus, scutiferis, & amicis, vt his vice Regis distributis, facilius allicerentur in vota sua milites illius patriæ, cæterique valentes. Vrgebat nempe plurimos ad putandum quod Rich. viueret, fama quæ quotidie ferebatur è Scotia Regem Rich. inibi constitutum, expectare solummodo tempus accommodum, quo cum forti brachio Francorum atque Scotorum posset recuperare regnum. Auxit errorem istum cuiusdam Serlonis quondam cubicularij Regis Richardi commentum, qui falso finxerat priuatum sigillum nomine dicti Richardi, & destinauerat literas consolatorias, simul & commonitorias multis in regno de dicti Richardi quondam familiaribus, in quibus & continebatur eius incolumitas, & ipsius in breui cernenda prosperitas. Hac occasione multi dederunt fidem dictis & scriptis ipsius dominæ Comitissæ, in tantum vt crederent eius mendacijs, & religiosi quidam Abbates illius patriæ, qui ex post eo quod cum Comitissa sensisse videbantur, de mandato regio tenti sunt & carceribus mancipati. Comitissa vero confiscatis suis omnibus, arctæ custodiæ commendatur. Clericus vero qui præmissa fallaciter auribus multorum instillauerat, tractione & suspendio muneratur. Nam & ipse diligenter eundo per patrias, præeminentes personas nitebatur ad credendum allicere, Regem Rich. non solum viuere, sed in proximo palam cunctis fore, adijciens se dictum Regem nuper allocutum fuisse loco tali, talique denique apparatu.

In festo sancti Iohannis Baptistę vocante Rege, Comes Northumbriæ venit ad pontem fractum, nepotes suos & filiorum suorum filios secum ducens, quo facto mitigauit corda complurium, qui putabant eum rebellionis iuuenibus præbuisse consilium. Venit & cum Comite Gulielmo de Clifford miles trahens secum Serlonem inuisum toti regno, de quo supra fit sermo, quem parum ante ceperat cautelose: quo facto penes Regem meruit excusari, quod vltra placitum tenuisset Berwici castrum, propter quod reus læsæ maiestatis extiterat. Viso Serlone feruebat omnis ætas in domo regia sciscitari, scire, vel audire quibus modis, quibus medijs, quibusue socijs illum inclytum Regis filium, Regis auunculum, Ducem Glouerniæ iugularit. Ille vero iam actum de se non ignorans, hoc solummodo fatebatur, quod dignus fuit mille mortibus propter hoc scelus. Qua confessione simul & pœnitudine, multorum ita demulsit animos, vt gratis promitterent se pro eius anima presbyteros conducturos, qui suffragia spiritualia aliquot diebus ferrent. Requisitus cur dementare voluerat multos vt putarent Regem Rich. viuere, respondit se hoc odio Regis fecisse, vt alienaret ab ipso corda suorum, retulitque se beatum fuisse potuisse tam in aula Regis Franciæ, quam in aula Regis Scotiæ, si non defuisset gratia, sed cum bene sibi fuisset in domo Regis Franciæ, audito quod Rex Rich. viueret, in Scotiam se transtulit, vt probaret si veridica fama foret. Quo cum peruenisset & inuenisset quidem

Serlo rumorum author captus.

per-

personam similem, sed non ipsum quem quærebat, nihilominus tamen vt illuderet tam Scotis quam Anglis, affirmauit hunc esse Rich. Regem, proculdubio præseruatum ab æmulis diuino miraculo. Sed ex post cum comperisset commentatam fallaciam patefaciendam, & ipse iam incurrisset rei familiaris inopiam, peruenit Berwicum ad dictum Guliel. Clifford putans se per ipsum pecuniali subsidio releuandum, quo redire in Franciam potuisset, sed in hac parte sua spe frustratus est. Nam Gulielmus ipsum captum detinuit, vsus consilio satis callido, vt Regis gratiam nundinaret, huiusce mercimonio.

Igitur Serlo finali iudicio tractus est in qualibet villa præcipua, inter pontemfractum & Londonias, inchoans pœnas meritas in ipsa villa regia de pontefracto.

Eo tempore Rex indigens vt fertur pecunia, conuocauit regni proceres ad parliamentum tenendum Couentreiæ circa festum S. Fidei Virginis, non considerato quod ipso anno tempore Quadragesimali parliamentum celebrauerat apud Westm. quod inutiliter vt multis videbatur per duodecim hebdomadas fuerat protelatum. Direxit ergo breuia Vicecomitibus, ne quosquam pro Comitatibus eligerent quouis modo milites, qui in iure regni vel docti fuissent, vel apprenticij, sed tales omnino mitterentur ad hoc negotium, quos constaret ignorare cuiusque Iuris Methodum. Factumque est ita. Qui conuenientes in vnum, & sapientes in id ipsum, cum propositum fuisset pro parte Regis, quo premebatur rei familiaris incommodo, instantibus prope Scotis & Wallicis, procul Britonibus, Flandricis, & Gallicis: selecti milites parliamentales pro releuando Rege, non aliud inuenire potuere remedium, quam confiscandi Christi per totum regnum patrimonium, scilicet vt ecclesia generaliter de bonis temporalibus priuaretur. Hinc orta est inter clericos & laicos grandis altercatio, militibus regijs asserentibus se pro rege, atque cum Rege profectos sæpius contra rebelles & hostes, non solum sua expendisse profusius, sed corpora quoque multis periculis exposuisse, siue laboribus, clericis interim otiose domi sedentibus, & in nullo Regi suffragantibus. Contra quæ dominus Cantuariensis respondit, clerum tantum semper contulisse Regi, quantum laici, dum decimas ipsi frequentius darent Regi, quam ipsi quintas decimas, & insuper tenentes sui non minori numero Regem sequebantur ad bella vel pericula, quam tenentes fæodi laicalis. Et super hęc omnia noctedieque, missas & orationes facerent pro eodem, & omnium sibi famulantium prosperitate. Et cum ad hæc prolocutor militum, vultu voceque prætendisset publice se preces ecclesiæ paruipendere: iam inquit dominus Cantuariensis, video manifeste quorsum tendit regni fortuna, exclusis vilipensisque suffragijs quibus diuinitas placari solet. Certe nunquam fuit diu regnum stabile, quod vacauit à precibus & deuotione. Attamen tu qui vilipendis cleri religionem, ne te putes impune direpturum ecclesiæ possessionem, quia si viuit Cantuariensis, malo tuo rapies quicquam de suis. Erat autem prolocutor miles dictus Iohan. Cheyne, qui vt fertur militiam sortemque Christi deserens, in sortem Martis apostatando transierat: nam prout dicunt, Diaconus fuerat ordinatus, nulla tamen vt resiliret dispensatione licentiatus. Archiepiscopus inter hæc Regem nutantem considerans, surrexit, genuque flexo coram Rege rogauit vt attenderet quam gratiose regnum consequutus sit, attenderet primitiuum propositum suum, quod cuilibet seruaret iura propria pro posse suo, attenderet & iuramentum quod non inuitus præstiterat, viz. quod ecclesiam & ministros eius honoraret, foueret, & manuteneret, attenderet & periculum iuramenti, siue dedecus violati, & ecclesiam gaudere permitteret suis priuilegijs & libertatibus quibus gauisa est antecessorum suorum temporibus, vereretur offendere Regem per quem Reges regnant, vereretur & censuras quas incurrunt, qui res ecclesiasticas deprædantur, quos omnes constat excommunicationis sententia innodari. Hijs à Cantuariensi prolatis, Rex præcepit ei repetere sedem suam, asserens voluntatis suæ fore ecclesiam in adeo bono statu dimittere, sicuti eam inuenerat, vel potius meliori. Archiepiscopus concionatus militibus dixit: Vos inquit & vestri similes consilium dedistis domino nostro Regi moderno, & antecessoribus suis, vt confiscarent bona cellarum, quæ Gallici vel Normanni possederunt in Anglia, dicentes eis per hæc diuitias accumulandas in magna copia, & quidem, prout valent multa fului metalli millia, sed tamen constat hodie Regem non esse ditiorem dimidia quidem marca, vobis extorquentibus, vel emendicantibus de manu sua, & vobismet appropriantibus dicta bona: vnde potest conijci, vos non pro Regis vtilitate, sed pro vestra cupiditate temporalia nostra petere. Quia proculdubio si Rex quod absit, vestro satisfecisset execrando proposito, non esset opulentior vno quadrante sequenti anno. Et certe prius hoc caput exponam gladio, quam ecclesia destituatur minimo iure suo. Milites hac sententia, simul & Metropolitani repercussi con-

Parliamentum Indoctorum.

Cant. Archiep. fortitudo in clero defendendo.

constantia, conticuere. Archiep. vero vt Argus sibimet ex omni parte prospiciens, cum comperisset milites perstituros in petitione temporalium, dominos temporales quosdam allexit in partem suam: qui constanter affirmaueruut, S. ecclesiam nunquam sua voluntate suis tempotibus spoliandam, & in hac parte reddentes Archiep. & Prælatis gratiam pro gratia, quam sibi prius præstiterant, quando milites petierunt ad opus Regis restitui qnæcunque dicti domini de corona tenebant, vel dono Regis nunc, vel antecessorum suorum Regum Edw. & Rich. Cui scilicet petitioni dominus Cant. obnixius restitit & Prælati. Sicque factum est, vt de exactione temporalium nulla fieret mentio in postetum, sed & milites ipsi, qui importune perstiterant in hoc errore, domino Cant. vt illis ignosceret fatentibus malitiam & reatum suum, & gratias agentibus quod animositate sua sub hac tempestate respirasset ecclesia, commemorantes illud Ethnici ita dicentis:

Tu sub Principe duro,
temporibusque malis, ausus es esse bonus.

Præter multa quæ concessa fuerunt regi in hoc parliamento, laici concesserunt duas qnintas decimas, ea conditione vt D. de Furniuall, &c. reciperet omnem censum illum, & expenderet in Werris regis. Reuocatæ sunt etiam patentes regis præconcessæ personis varijs de sustentatione sua annua per reges Edw. & Rich. militibus parliamentalibus ita censentibus, licet id in regis dedecus redundaret. Clerus concessit regi vnam decimam & dimidiam, non obstante quod medietas vnius decimæ vltimo præconcessæ, in festo S. Martini fuerat persoluta.

Aquarum inundatio in Cantio.

Eo tempore tanta repente ruptis limitibus irrupit aquarum influentia in terra D. Cant. & aliorum in Cantio, quanta nunquam fuerat illic ante visa, qua submersa sunt animalia numero & pretio excessiuo. Nec solummodo defleuit Anglia damna talia, sed vt fertur Selandia, Flandria, & Hollandia, per vndarum excrementa innumerabilia sensit dispendia eo anno. Hoc in tempore, vir grandæuus D. Gul. Wickbam Winton. Episc. viuere mundo desijt, cuius sumptibus & indnstria quotidie clerus Anglicanus augmentatur & crescit. Nam in Wintonia constituit collegium nouellis Grammaticis, & in Oxonia subtilioris scientiæ clericis fundauit domum. Exhibentur autem in vtroque loco centum personæ de sumptibus prouisis per enndem. Mense Octobris, primo die mensis obijt Romæ Papa Bonifacius 9. cui successit Episcopus Bononiensis, & vocatus est Innocentius 7. alias dictns Cosmatus gentilis, vir per omnia dignus nomine & gradu tanto.

Wickhami mors.

Anno 1405. circa festnm S. Valentini capti sunt filij Comitis Marchiæ & abdncti, sed cito post recepti de castro de Wyndeleshores. Faber ferrarius qui claues finxerat, per quas patebat ingressus ad eos, truncatione manuum atque capitis est mulctatus. Domina de Spencer relicta domini Tho. de Spencer nuper occisi Bristolliæ, dnm fugit vt fertur ad Howenum Gleyndor cum filio octenni capta est, & cunctis thesauris spoliata, perque regios ad regem reducta, custodiæ arctioris subijt nocumenta.

Subsidium regi negatum.

Post festum Purificationis Rex accersitis Londonias regni Baronibus, tractabat cum eisdem de regni regimine, deque pecuniali subuentione sibi ferenda, sed proceres regijs votis tunc minime paruere. In quadragesima vero sequente, Rex conuenire fecit apud Sanctum Albanum, clerum, regnique Barones pro præmisso negotio, sed proceribus renitentibns nil actum fuit. Discesseruntque cuncti velut in concordi discordia penes Regem in vigilia palmarum.

Sub hijs diebus Comes Mareschallus Thomas Moubray, armis instructus accessit ad Archiepiscopum Eborum magistrum Richardum le Scroope, dubium an voluntate motus propria, an à Pontifice solicitatus vt veniret. Eoque tempore dominus de Bardolfe Thomas, adiuit Comitem Northumbriæ dominum Henricum Percy, eo animo vt molestarent Regem, vt ex post apparuit manifeste. Sed Archiepiscopus atque Comes Mareschallus, non diu celauete propositum, qnin mox palam facerent intentum suum. De Comitis nempe Northumbriæ, dominique de Bardolf vt fertur confisi solatio, ciues Eboraci cum multis alijs euocauerunt in magno numero, vt starent cum ipsis pro regni commodo, communiumque salnte. Et vt promptiores redderentur ad præsens negotium fixerunt articulos, in ostiis monasteriorum & ecclesiarum vrbis sctiptos in Anglicis, pro quibus oportuit eos voluntarie in armis esse.

Lectis igitur articulis, milites, armigeri, plebs vrbana & rustica, intellecto pio proposito, in magno valde numero, Pontificem constipauere, quem cunctis commendabant & ætatis grauitas, & vitæ præcedentis sanctitas, & incomparabilis literaturæ scientia, & cunctis amabilis ipsa persona.

Comes

Comes Westmerlandiæ, qui cum filio Regis Iohanne tunc prope fuit, audito rumore præcedentium, congregatis copijs festinat occurrere pontificali turbæ, priusquam multiplicata facile vinci non posset. Sed frustra. Nam manus Archiepiscopalium, multo fortior erat gente sua. Misit ergo qui peterent causam tantæ conglobationis, & cur contra pacem regiam adessent armati. Archiepiscopus respondit, se nil moliri contra pacem regiam, quinimo cuncta pro pace tranquillitateque facere, armari vero siue vallari hominibus tantum ob metum regium, ad quem alloquendum tutum non haberet accessum, sine multitudine assentatorum. Propositum vero suum, Regis & regni fore commodum, si forte noscere vellent illud. Demonstrauitque schedulam, qua articuli continebantur. Quam cum legisset Comes Westmerlandiæ, verbo vultuque laudauit palam præsulis pium sanctumque propositum, spondetque se velle prosequi cum suis propositum Archipræsulis, vnde petit vt accedat cum paucis in medium, secum habiturus colloquium, & ipse cum paucis obuiaret sibi adæquatus numero personarum. Antistes gauisus, credit verbis consulis, persuadetque Comiti Mareschallo etiam nolenti secum procedere ad locum colloquio deputatum. Ad quem cum pari numero conuenissent, cum perlecta fuisset charta de articulis, mox Comes & qui cum eo erant præbuerunt assensum dictis articulis & fauorem. Tunc Comes astutior cæteris, ecce inquit finis optatus assumpti laboris, iam diu est quo populus perseuerauit in armis, renunciet ex vestris aliquis genti vestræ, vt domum redeant, arma deponant, & solitis occupationibus operam dent consuetam. Nos interim in signum concordiæ bibamus pariter, cernente populo partis vtriusque. Nec mora datis dextris, miles emittitur de parte præsulis, qui renunciet pacem populo, iubeat vnumquemque depositis armis sua reuisere, quoniam iam partes in vnam sententiam conuenere. Illi vero videntes signa pacifica, proceresque combibentes, fessi ex insueta militia læti lora vertere. Sicque factum est, vt illis recedentibus cresceret ex condicto paulatim aduersorum numerus, nec prius intellexit Archiepiscopus se seductum, quam per manus fuit Comitis arrestatus. Comes etiam Mareschallus est arrestatus cum multis alijs per eundem. Quibus omnibus indemnitas est promissa, sed nullatenus obseruata, quia tam Præsul quam Comes decollatus fuit postea veniente Rege ad Eboracum in crastino Pentecostes. Quo facto patuit illud febricitantis Bridelington vaticinium fore verum, prædicentis satis obscure præsens factum, sub hijs verbis:

Archiep. Ebor. comprehensus.

Archiep. decollatus.

Pacem tractabunt, sed fraudem subter arabunt,
Pro nulla marca saluabitur ille Hierarcha.

Archiepiscopo decapitato qui satis constanter necem tulit, martyrio pulchro finitus vt vulgares opinabantur, qui etiam asseuerabant miracula quædam facta fuisse tam in campo quo decollatus est, quam in loco quo sepultus est, illico vulgus promiscuum cœpit obnixe colere cineres antistitis iam defuncti, quem dilexerant per ante viuentem, donec per quosdam regales prohibiti, præsulis monumentum reuisere metuebant.

Corpus vero domini Tho. Moubray Comitis Mareschalli permissione Regis sepultum est in ecclesia cathedrali, multis dolentibus vicem eius: sed caput eius fixum in stipite stetit supra muros vrbis longo tempore, expositum feruori atque pluuiæ. Quod tandem cum Rex annuisset vt consepeliretur corpori, ferunt inuentum fuisse, in nullo fluxum, in nullo marcidum, in nullo penitus decoloratum, sed eundem prætulisse decorem, quem viuens obtinuerat.

Rex post hæc ciuibus Eboracensibus mulctatis ad libitum qui cum Archiepiscopo senserant, promouit exercitum ad persequendum Comitem Northumbriæ & D. Tho. Bardolf omne præparamentum belli secum contrahens, & exercitum 37000. pugnatorum. Comes Northumbriæ comperto Regis proposito, Berwicum se transtulit.

Eo tempore nuntij Regis Daciæ, Norwagiæ & Suauiæ venientes in Angliam, petiere Regis filiam in coniugium domino suo. Horum præcipuus fuit Episcopus Soluiensis, qui cum scriptore præsenti Chronicæ de vita S. Albani, cuius per optime nouit & communicauit historiam, eo quod in Danemarchia martyr noster celebris habeatur.

Interea Rex firmans faciem contra Comitem Northumbriæ, venit Berwicum. Comes vero à facie formidinis eius fugit in Scotiam, & dominus de Bardolf cum eo: quos D. Dauid Flemming Scotus in fide sua suscepit. Rex autem cum cognouisset fugam Comitis, mandauit hijs qui erant in castello, vt illud sibi redderent, quod cum illi præcise negarent, incendit gunnam magnam, cuius vnico iactu deiecit partem vnius turris, & inclusos tantum terruit, vt mallent obijcere se sponte gladijs, quam expectare secundum iactum. Redditum est ergo castrum Regi, & de defendentibus partim fuere decollati, partim carceribus mancipati. Quo recepto & pro votis disposito castrum de Aluewik & cætera

Berwicum redditum.

tera caſtra Comitis reddita ſunt faciliter in manus Regis. Quibus ſucceſſibus Rex elatus rediuit incunctanter Walliam, vbi è contratio nil ſibi ceſſit proſperum, ſed velut infortunate omnia gerebantur. Quapropter nullo perfecto negotio reuerſus eſt, currus, carectas, & plauſtra perdens numero quinquaginta, prout fertur cum theſauro maximo, & coronis ſuis per aquarum inundationes ſuperuenientes improuiſo. Venit ergo Wigorniam, & accerſitis Archiepiſcopo & alijs Epiſcopis, patefecit eis infortunium quod acciderat, petens ſibi ſuccurri per eoſdem, cui reſpondit Archiepiſcopus, ſe cum clero ſuper iſto negotio tractaturum.

Medio tempore Gallici venientes in ſuccurſum Wallici, id eſt, Howeni Gleyndor cum 140. nauibus applicuerunt in portu de Milforde, amiſſis primo pro penuria recentis aquæ pene omnibus equis ſuis.

Dominus de Berklee & Henricus Pay combuſſerunt ex eiſdem nauibus 15. in eodem portu. Dicti vero Gallici obſederunt vrbem Carmardin & ceperunt, conceſſis prius defenſoribus omnibus bonis mobilibus cum licentia ſe transferendi quocunque vellent.

Sub eodem tempore captæ ſunt naues 14. per ſupradictos D. de Berklee, & dominum T. de Swinbourne, ac Henr. Pay dum velificarent verſus Walliam ad auxiliandum Howeno. In quibus Seneſchallus Franciæ, & alij ſeptem capitanei capti fuere.

Villa de Royſton conflagrauit in die tranſlationis beati Martini.

Comes Arundeliæ duxit Londonijs in vxorem filiam Regis Portingaliæ Notham, ſatis magnifice, præſentibus Rege Angliæ & regina, in craſtino Katherinæ.

In feſto conceptionis S. Mariæ eadem domina Regis filia, præconis voce proclamata eſt regina Daciæ, Norwagiæ, & Suauiæ ſiue Sueſſiæ in præſentia nuntiorum, qui eam venerant perituri.

Rogeri Walden fortuna.

Anno 1406. Dominus Rogerus de Waldene debitum naturæ ſoluit, qui varia fortuna vectus, expertus eſt ſub breui tempore, quam ſit inconſtans, incerta, volubilis ipſa, errans, inſtabilis, vaga, quæ dum ſtare putatur, occidit, & falſo mentitur gaudia vultu. Nempe per hanc ex pauperculo, factus eſt regni theſaurarius, & mox Cant. Archiep. quo iure mundus nouit, viuente D. Tho. de Arundelia. Et illico deiectus & priuatus per longa tempora, tandem leuatur iterum in Londoniarum thronum per annum, quo tamen non eſt permiſſus gaudere per annum, huic ſucceſſit D. Nich. Hobwith.

Hoc in tempore dominus Papa, peremptores Rich. Scroope quondam Eborum Archiep. publice excommunicauit.

Taxa cleri & populi.

Eo tempore inchoatum eſt parliamentum, quod protelabatur inutiliter fere per annum. Quia poſtquam parliamentales milites diſtuliſſent diu concedere Regi ſubſidium, in fine tamen fracti, conceſſere taxam petitam, grandi communitatis damno. Nam propter hanc dilationem, expenſæ militum æquiparabant pene ſubſidium poſtulatum Per clerum autem noua taxa Regi conceditur leuanda de preſbyteris ſtipendiarijs, & fratribus mendicantibus, ac alijs religioſis qui annalia celebrabant, vt horum quilibet dimidiam marcam Regi daret in releuationem Cleri videlicet, qui ſemper onus portauerat pro eiſdem.

Per idem tempus Comes Northumbriæ & D. de Bardolfe monitu Dauid Flemming fugerunt in Walliam, patefecerat nempe illis conſpirationes Scotorum, qui conſpirauerant illos tradere Regi ſuo, pro quorundam captiuorum commutatione. Ob quam cauſam Dauid à Scotis occiditur, & Scoti prouocantur ad inteſtina bella, in tantum vt inualeſcente diſcordia, treugas annales petere cogerentur. Quibus firmatis in terra, Scoti miſere per æquora filium Regis ſui & hæredem, vt coaleſceret & informaretur in Francia de facetia, linguaque Gallica. Quem quidam nautæ de Cley cepere fortuito, & quendam Epiſcopum, Comitemque de Orkeney, quibus commiſſus fuerat à patre ſuo, & ad Angliam deduxerunt Regique dederunt. Rex vero reſolutus in iocos, dixit: Certe ſi grati fuiſſent Scoti, hunc miſiſſent mihi iuuenem inſtruendum, nam & Ydioma Franciæ ego noui. Miſſique ſunt ad Turrim Londoniarum dictus Iuuenis, & Comes Orkeney, Epiſcopo per fugam lapſo.

Eo tempore dum Galli in ſuccurſum propetant Howeni Gleyndor, cum ratibus 28. captæ ſunt ex eis octo naues armatis refertæ, reliquis in Walliam euadentibus meticuloſe. Non multo poſt captæ ſunt naues 15. portantes vinum & ceram, per mercatores noſtros ad maris cuſtodiam deputatos.

Papa contradicitur à Rege.

Papa contulit Archiepiſcopatum Eborum magiſtro Roberto Alum Cancellario Oxonienſi tunc in curia exiſtenti. Sed Rex Angliæ indignatur & contradicit.

Hac

Hac æstate rex & regina perduxerunt puellam virginem reg[illegible] [illegible] ex priore coniuge procreatam, ad villam de Lenna, vt inde transfretaret in Daciam ad sponsum suum regem. Hanc comitabantur nobiles, inter quos Episcopus Bathoniensis erat, & D. Rich. frater Ducis Eboraci: qui redeuntes expleto negotio, parum vel nihil boni de patria retulerunt.

Circa finem Autumni [illegible] [illegible]cus le Spenser Episcopus Norwicensis ingreditur viam patrum, vir qui & militi[illegible] suo tempore consummauit officium, & pontificale non neglexit debitum. Cuius loco Monachi Norw[illegible]censes elegerunt Alexandrum commonachum & priorem suum.

Adhuc durante parliamento, restitutus est Dux Eboraci dignitati pristinæ, qui putabatur à multis obijsse in carcere.

Comes Cantij duxit in vxorem filiam domini de Mediolano.

Hoc anno die S. Clementis Apostolica sede vacante per obitum nuper Innocentij Papæ 7. Cardinales considerantes Christianæ religionis infamiam contractam ex pestifero schismate, quod tantis proh dolor temporibus perdurauit, conuenerunt, vouerunt Deo ac eius matri Mariæ, & sanctis Apostolis Petro & Paulo, totique cœlesti Curiæ iurauerunt, & ad inuicem vnus alteri & è conuerso se obligando solemniter promiserunt, quod si quis eorum assumptus foret ad apicem summi Apostolatus, renunciaret effectualiter iuri suo, & papatui, si & quando Antipapa, qui est & pro tempore fuerit, consimiliter renunciaret ac cederet, & Anticardinales sic conuenire ac concorditer vellent cum eisdem dominis & sacro collegio, sic quod ex ipsis duobus collegijs inæquaretur iuste canonica electio vnius Romani Pontificis, ac etiam promitterent se facturos & curaturos, quod si quis ex dominis absentibus vel extra Collegium per eos assumerentur in Papam, eandem faceret obligationem. Quodque nullus eorum à prædictis promissione, voto, & obligatione, absolutionem peteret vel impetraret. Et ad maiorem præmissorum firmitatem, quilibet ex dominis de collegio supradicto, manu sua subscripsit. Elegerunt itaque dominum Angl. tituli S. Marci presbyterum Cardinalem Constantinopolitanum, & vocauerunt Gregor. 12. Qui eodem die post electionem, votum, sacramentum, & promissionem, prout superius continetur, in præsentia dictorum Cardinalium & testium sic manu propria subscripsit: *Ego Gregorius hodie die [illegible] mensis Nouembris*, An. 1406. *assumptus in Romanum Pontificem, iuro, voueo, promitto, ac confirmo omnia supradicta, &c.* Coronatus est autem die S. Andreæ Apostoli, vir annorum circiter octoginta. *Cardinalium votum de Papatu.*

Circa festum S. Martini cum rates Anglicæ versus Burdegalim cursum tenderent, & infrequentatum mare nostris hactenus attemptarent, quatuor naues de villa de Lenna nauigantes incautius, inciderunt subito in caribdim, quæ dicitur esse in mare Hispanico, & cernentibus socijs absorptæ sunt. Nam illic dicitur esse mare vertiginosum, quod occultis gurgitibus naues sorbet. Ter enim in die stringit fluctus, & ter vomit. Aquas itaque accipit vt vomat, vomit vt accipiat, vnde Naso: *Naues submersæ.*

Euomit epotas dira caribdis aquas.

Doctæ sunt ergo reliquæ priorum periculo, vela reflectere de tam pernicioso pelago, venereque salux Burdegalim, sed numero diminuto.

Appropinquante natali dominico, exactum est instantius vt Regi prouideretur de pecuniali subsidio, sicque tandem concessa fuit ei quinta decima de communi populo. *Quinta decima.*

Anno 1407. soluta est obsidio villarum de Burgh, & de Bloy in Wasconia facta per Ducem Aurelianensem, qui cum 50000. venerat ad subuertendum illas. Sed Deo dispensante qui superbos humiliat, nulla dies per octo hebdomadas illuxit et sine tempestate pluuiarum, niuis, & grandinis mixtæ cum ventis & fulmine, quę tam homines ad mortem compulit quam iumenta. Quibus infortunijs fertur 6000. hominum perdidisse. Et qui in aduentu suo super fortunam suam nimis ambitiosus fecerat deportari supra caput suum à quatuor militibus pannum aureum, iam reuertens inglorius, gaudebat ab imbribus cessare cœlum.

Per idem tempus Henricus Pay & quidam de 5. portubus cum nauibus 15. in mari Britannico, 1[illegible]0. naues anchorantes onustas ferro, sale, vinoque de Rupella ceperunt.

Episcopus Sarum Rich. de Mithforde seculo valefecit.

Eo tempore fixæ sunt schedulæ multis in locis Londonijs, quibus continebatur, quod Rex Richardus viueret, & in proximo venturus esset, in magnificentia & gloria accipere sibi regnum. Sed non multo post captus & punitus, ausus tam temerarij stultus commentor, ex mendacio multorum conceptam lætitiam temperauit. *Rumores Rich. vixisse.*

Hac æstate ex aeris corruptione tanta pestis humanis est infusa corporibus, quanta *Pestis Londini.*

non est visa per annos plurimos in hac terra. Ita vt dicam, lætiferis calidi spirarunt a finibus austri. Pestis etiam in magnæ dominatur mœnibus vrbis, nam & Londonijs consumpsit infra breue tempus, ad triginta millia sexus vtriusque. In villis vero ruralibus, peruenit ad miseros damno grauiore colonos, vt multæ domus quondam frequentibus lætæ familijs, penitus vacuarentur.

Eodem tempore prout videbatur in vnam conuenire sententiam, Papa Romanus & Antipapa per literas directas ad inuicem, attamen non dum finis.

Sub hoc tempore Gallici ceperunt munitionem de Aye, & destruxerunt, ac bona inibi reperta rapuerunt, vnde dolentes stipendiarij Calesiæ, ceperunt & ipsi castrum de Pomle, & ibidem bona reperta copiosa valde, Calesiam comportarunt.

Prope medium mensis Iunij cum Papa Gregorius se parasset ad proficiscendum Sauonam iuxta condictum inter ipsum & Antipapam, gratia vnionis faciendæ in Ecclesia Dei, repente Dæmonis instinctu superuenit Rex Neapolis & ante portam sancti Laurentij consedit cum exercitu, vnde dominus Papa confugit cum Cardinalibus in castellum sancti Angeli, & accersito nobili viro Paulo Vrsino, iussit vt cum manu militari valida opem ferret. Qui commissa pugna, peremit 70000. de hostibus Ecclesiæ, nobilibus multis captis.

Rex vero mœrore plenus aufugit & inglorius Neapolim repedauit. Hac occasione retardatum est negotium vnionis & pacis in ecclesia sancta Dei.

Knolles moritur. Circa festum assumptionis beatæ virginis, D. Rob. Knolles, diem clausit extremum. Cuius arma tegnum Franciæ sensit, & expauit infesta Ducatus Britanniæ, verebatur Armoricæ, atque pertimuit gens citerioris Hispaniæ. Qui præter laudem quam sibi peperit in gestis Martijs, construxit pontem, vltra flumen de Medewey iuxta Roffam, prouexitque domum fratrum Carmelitarum Londonijs, fundauitque collegium secularium clericorum apud Pontem fractum, & alia multa laudabilia consummauit.

Eodem anno Guido de Mone Meneuensis Episcopus præsentis lucis sensit eclipsim, qui dum vixit magnorum malorum causa fuit.

Sub eodem tempore M. Henricus Bowet ad instantiam Regis translatus est, ab Episcopatu Bathoniæ ad Archipræsulatum Ebor. Et M. Rob. Aluco cui Papa prouiderat de Archiep. Ebor. thronum conscendit Sarisb. vacantem per mortem M. Clickhole de Chichley. Magister vero Rich. de Clifford, de Pontificatu Wigorn. transijt ad sedem Londoniæ, Tho. vero Peuerell ab Episcopatu Landaphensi, transfertur ad cathedram Wigorn.

Hac æstate D. Henricus Princeps Walliæ cepit per obsidionem castrum de Aberustwith, sed non multo post Howenus Gleyndor fraudulenter illud intrauit, & nouos custodes imposuit.

Mense Nouembris, facto parliamento Londonijs facta fuit leuatio pecuniæ de toto regno.

Hyems dura. Anno 1408. fuit hyems asperrima ex niuium abundantia durans, per menses Decembris, Ianuarij, Februarij, atque Martij, vnde contigit pene cunctas volucres, de genere inaniscorum vel merularum fame frigoreque perire.

Eo tempore Rege tenente consilium grande Londonijs cum regni magnatibus, Comes Northumbriæ, dominusque Tho. de Bardolf, fatis iniquis vrgentibus in Angliam rediere. *Insurrectio.* Qui post longam equitationem cum peruenissent ad villam de Thrisk, proclamari fecerunt, vt quisquis libertatem cuperet, arreptis armis eos alacriter sequeretur. Igitur secuti sunt eos plurimi, putantes sibi cuncta pro votis accidere.

Vicecomes vero de Eucrwike cum militibus patriæ illis occurrentes iuxta Heselwood commisso graui prælio Comitem interemit. Cuius caput illico præcisum est. D. de Bardolf ex vulneribus acceptis saucius captus est viuus, sed cito postea defecit in mortem. Facta sunt hæc quantum ad bellum 11. Kalend. Martij, completaque putabatur prophetia, quæ præmissa prænunciauerat sub hoc inuolucro: *Stirps Percitina periet confusa ruina.* Nempe dominus iste stirps fuit cunctorum de nomine Percy superstitum, & aliorum plurimorum varijs cladibus finitorum. De cuius infortunio vulgus non parum doluit, recolens viri magnificentiam, famam & gloriam, applicans sibi Lucani carmen lugubre sic dicentis: Sed nos nec sanguis, nec tantum vulnera nostri, affecere senis. quantum gestata per vrbem, ora ducis. Quæ transfixo deformia pilo vidimus. Nam caput eius veneranda decoratum canitie, pilo suppositum, per vrbem Londoniarum publice deportatum, super pontem confusibiliter est locatum.

Pontifex Bangoriensis captus cum prædictis dominis donari vita meruit, eo quod inermis captus fuit.

Post

Post mortem prædictorum procerum, vires assumpsit inuidia, succreuitque delatorum turba in boreali patria, quæ patriotas accusare studuit de impenso fauore dictis dominis. Quorum clamore Rex excitus perrexit Ebor. ad faciendum iudicium transgressorum. Vbi cum multos damnasset, plurima confiscasset, patriam pacificasset, suspenso Abbate de Hayles, qui eum præfatis dominis armatus steterat, rediit ad partes australes.

In crastino Sanctæ Mariæ Magdalenæ in concilio cleri celebrato Londonijs, assistentibus Doctoribus vniuersitatum Cantebrigiæ & Oxoniæ, tractatum est de censu, & obedientia Papæ subtrahendis vel non subtrahendis, qui contra votum & iuramentum præstitum se subtraxit à loco, vbi iuxta pacta de cessione pro parte sua, procedendum fuerat, ad vnionem in ecclesia faciendam.

Eo tempore Dux Aurelianorum dum scortis, stupris, incestibus vacat & adulterijs in regno Franciæ, peremptus est à quodam milite, cuius coniugem adulterare consueuit. *Dux Aurel. in stupris captus.* Dux Burgundiæ quia præsumpsit factum defendere militis proscriptus, & multis affectus incommodis, Franciam dereliquit, sed ex post captus & incarceratus, solutus est sub pacto Calesiæ capiendæ.

In vigilia natiuitatis beatæ Mariæ, tanta fuit inundatio pluuiæ, quantam senes & veterani antea non viderunt.

Dominus Edmundus Comes Cantiæ dum obsidet castrum de Briaunt in Britannia, spiculo balistæ vulneratur in capite. Cepit tamen castrum & destruxit funditus. Nec multo post putrefacto cerebro mortem incurrit.

Circa festum omnium sanctorum venit in Angliam Cardinalis Burdegalensis vir potens in opere & sermone, missus à collegio Cardinalium ad informandum Regem regnique clerum, de inconstantia Papæ Gregorij, prout prius edocuerat Regem Franciæ & incolas regni eius, quatenus hij duo Reges, qui censebantur in orbe præstantissimi, manus apponerent adiutrices ad inducendum dictum Gregorium, ad seruandum iuramentum præstitum, vt ipsorum duorum Regum authoritate magnifica, vnio fieri posset in ecclesia. Cui negotio Rex Franciæ libens annuerat, & solemnes Gregorio nuntios destinauerat, licet tergiuersanti & indurato. Quamobrem Rex Franciæ secutus consilia Doctorum vniuersitatum Parisiorum & Louaniensium, Aurelianorum, Tholosanorum, & montis Pessulani, ad euitandum pœnas fautoris schismatis, neutri de Papatu contendenti decreuit obedire, donec pax haberetur in ecclesia Dei.

Rex Angliæ cum intellexisset propositionem Cardinalis, exhiberi sibi iussit omnem humanitatem offerens sumptus sibi largifluus quam diu cuperet in Anglia perhendinare.

Anno 1409. post Epiphaniam conuocauit dominus Cantuar. regni clerum Londonijs ad eligendum personas idoneas, quæ proficiscerentur Pisas ad concilium generale, inter quas eliguntur Magister Robertus Alum Sarisburiensis Episcopus cum alijs viris doctis & prudentibus. *Generale concilium Pisis.*

Præmiserat autem Rex Angliæ ambassiatores ad Papam Gregorium, & Cardinales, dominum Ioh. Coluile militem, & Magistrum Richar. Rixton Clericum cum literis exhibendis eisdem. *Litera Regis ad Papam.* Et quidem in litera Papæ directa, inter cætera scribitur: Beatissime pater, si sedis Apostolicæ dignaretur attendere prouidentia, quanta quasi per vniuersum orbem pericula prætextu schismatis emerserе, & potissime de strage populi Christiani, quæ vltra ducenta millia personarum vt asseritur ex guerrarum fremitibus in diuersarum mundi partibus exortarum, & iam pridem ad numerum 30000. ratione dissentionis habitæ super Episcopatu Leodiensi inter duos, vnum scilicet authoritate domini veri Pontificis, & alium authoritate Antipapæ titulo contendentes, in bello campestri (quod dolenter referimus) fuerant interfecti.

Profecto iam dicta sedes anxiaretur in spiritu, & iusto dolore torqueretur in mente, dictanteque bona conscientia, potius Apostolicæ sedis honorem relinqueret quam huiusmodi detestanda conniuidе cætero, sub dissimulationis clamide toleraret, exemplum sumens de vera matre, quæ coram Rege Salomone contendens cessionem potius elegerat quam filij sectionem. Et quamuis ex illa noua creatione nouem Cardinalium, contra iuramentum vestrum, vt aliorum verbis vtamur, vltimo per vos factum, de qua vehemens admirationis causa consurgit, possit aliquatenus præsertim prout verisimile est censendum, intentionem vestram ad finem schismatis non intendere, absit tamen à seculo semper, quod sedes vestra circumspecta de tanta mentis inconstantia notaretur ab aliquo, vnde nouissimus error priore deterior haberetur. Hæc decerpsimus de epistola,

quam Rex direxit Papæ, vt cunctis liqueat, quam sobrie, quam modeste, tentauit Papam inducere ad votum iuramentumque soluendum, ne per eum stare videretur, quo minus in Ecclesia vnitas reformaretur. In epistola vero directa Cardinalibus inter cætera scripsit sic: Cupientes ostendere quantum zelum habuimus, & habemus vt pax detur Ecclesiæ de consensu statuum regni nostri, domino summo Pontifici literas nostras transmisimus, iuxta seriem copiæ præsentibus interclusæ effectualiter exequendas. Vestrum itaque venerabilem cœtum affectuose precamur, quatenus si contingat eundem Gregor. interessendo generali concilio apud Pisas & cedendo Papatui, iuxta votum & iuramentum per ipsum vicibus iteratis emissum acquiescere votis vestris & nostris, prout cupimus & tenemus ipsum facturum, pro statu suo taliter ordinare velitis, vt præcipue Deus exinde placetur, & tam ipse Gregorius quam nos, qui non immerito suum honorem & commodum ex affectu diligimus, vobis & singulis vestrum merito teneamur ad gratiarum vberes actiones.

Anno 1410. iuxta condictum conuenere Pisas domini Cardinales vtriusque Collegij viz. Gregorij & Benedicti, vt super reformatione vnionis tractarent tam effectualiter quam finaliter, occurrentibus ad eundem locum pene totius orbis latini prælatis & viris venerabilibus electis ad suffragandum Cardinalibus in hac causa, sic quod factus est ibidem numerus maximus mitratorum. Qui inuocata spiritus sancti gratia consenserunt in vnam personam, ac elegerunt vnum qui caput esset totius Ecclesiæ, duobus alijs abdicatis, vocaruntque nomen eius Alexandrum 5. licet Gregorius & Benedictus, qui se de concilio prædicto sponte subtraxerant, procaciter obgrunnirent.

Alexander 5. electus.

Hic Alexander in primordio suæ creationis concessit omnibus vere confessis & contritis, qui manus adiutrices apponerent Ecclesiæ siue prioratui Sancti Bartholomæi Canonicorum de Smithfeld Londonijs, scz. die cœnæ Domini, die Parasceues, siue sancto Sabbato Paschæ, ac etiam in festo Annunciationis beatæ virginis, à primis vesperis vsque ad secundas vesperas, & quolibet istorum dierum plenam remissionem omnium peccatorum.

Creati sunt hoc anno D. Tho. Beufort in regni Cancellarium, & D. Henricus Scroope in thesaurarium.

Facto parliamento Londonijs sub diebus quadragesimæ, quidam laicus, arte faber, dum pertinaciter defendit hanc hæresim, quod videlicet non est corpus Christi, quod sacramentaliter tractatur in Ecclesia, sed res quædam inanimata peior bufone vel aranea, quæ sunt animalia animata, nec vellet opinionem istam deserere, traditus est iudicio seculari. Cumque damnatus esset, & in Smithfeld includendus dolio, dominus Princeps, Henrici Regis primogenitus, qui tunc affuit, ad eum accessit, consuluit, monuit vt resipisceret. Sed neglexit perditus nebulo tanti Principis monita, & elegit potius comburi quam sacramento viuifico deferre reuerentiam. Quapropter dolio includitur, affligitur à deuorante flamma, mugitque miserabiliter inter incendia. Clamore cuius horribili dominus Princeps motus, iussit ignis materiam ab eo subtrahi, ardorem longius amoueri. Consolatur pene mortuum, promittens nunc etiam se victurum & consequuturum veniam, ac singulis diebus vitæ suæ si resipisceret de fisco regio tres denarios percepturum. Sed miser refocillato spiritu, respuit tantæ dignationis oblationem, non dubium quin maligno spiritu induratus. Quamobrem iussit dominus Princeps eum iterum recludi dolio, gratiam nullam consequuturum de reliquo. Vnde contigit, quod illic ad fauillas arsit ardelio miserabiliter mortuus in peccato suo.

Hæreticus combustus.

In hoc parliamento milites parliamentales, vel vt dicamus verius, satellites pilatales in maligno positi, nulli commoditati regni studentes, ad vnum solummodo scelus vacant, vt ecclesiam Dei per Angliam spoliarent, huiuscemodi schedulam Regi dantes: Excellentissimo domino nostro Regi, & omnibus proceribus in præsenti parliamento constitutis, omnes communes fideles demonstrant humiliter, dicentes veraciter, quod dominus noster Rex potest habere de bonis temporalibus per Episcopos, Abbates ac Priores occupatis ac superbe vastatis in regno, quindecem Comites, mille quingentos milites, sex mille ducentos armigeros, & centum xenodochia plura quam nunc sunt, bene & fideliter sustentata de terris & tenementis nunc inutiliter vastatis. Sed cum niterentur ostendere, de quibus locis tam grandes summæ leuari possent, vnde præmissi dotarentur, siue ditarentur, defecerunt, scrutantes scrutinio, & dum diligunt vanitatem, quæsiuere mendacium. Serenissimus autem Princeps, abhominatus tantam Lollardorum maliciam prohibuit ne de cætero præsumerent talia commentari. Cumque cœtus execrabilis Lollardorum militum videret se non posse progredi in præmeditata malitia petierunt

Lollardorum petitio.

cum

cum instantia, vt clerici conuicti de cætero non traderentur ergastulis episcoporum, sed carceribus regiis & temporalium dominorum, sed nec hoc quidem consecuti sunt. Petierunt etiam vt statutum factum de Lollardis in quo cauetur, vt vbicunque forent deprehensi dogmatizare doctrinas erroneas, caperentur sine breui regio, & proximo regis carceri manciparentur, vel mutaretur, vel modificaretur. Et acceperere responsum, se non habituros huius petitionis propositum, quin potius statutum super huiusmodi negotio aggrauandum. Rex vero in præsenti parliamento petiit vt quotannis dum viueret sine parliamento tenendo, decerneretur sibi de clero vna decima, & de laicis vna quinta decima, sed non obtinuit.

Protelatum est ergo parliamentum ab octauis S Hillarij, fere in medium mensis Maij. Tandem de laicis concessa fuit illi vna quinta decima non sine grandi murmure cōmunitatis.

Hoc tempore dominus Thomas Beufort comes Surrey concessit in fata.

Circa nonum diem mensis Aprilis incensa est villa de S. Andamaro, cum abbatia vbi reconditus fuit apparatus exectabilis per ducem Burgundiæ, qui pactus fuerat villam Calesiæ vel destruere, vel Gallorum arbitrio subiugare. Ibi machinarum hactenus nulli consspectarum multitudo maxima, ibi vasorum venena continentium quæ proiicienda prærdinauerat in dictam villam magna nimis abundantia seruabatur. Collegerat siquidem serpentes, scorpiones, bufones, & alia venenorum genera, & incluserat in paruis cadis, vt dum compurriuissent illic noxiorum carnes animāium, & in tabem resolutæ fuissent, facta obsidione circa Calesiam, cados emissos è machinis in villam proiiceret. Qui dum confracti fuissent iactus violentia fætore pestifero strangularent inclusos, armatos contactu inficerent, vbique vicos venena sparsa fædarent. Interea iuuenis quidam ductus auri cupiditate, vel affectu villæ regiæ petiit à rectoribus quid mercedis mereretur, qui villam tanto metu vacuaret, & omnem apparatum quem formidabant incenderet. At illi summam fului metalli taxant, qua contentus, digreditur adolescens & immisso igne, non solum combussit dictam materiam, sed pene cum monasterio totam villam. *Ducis Burgundiæ machina in Calesiam.*

Alexander Papa 5. electus in concilio Pisis celebrato diem clausit extremum, cui successit Balthazar Bononiensis Archiep. consensu vtriusque partis Cardinaliū, qui vocatus est Ioh. vicesimus tertius. *Alexandri 5. mors.*

Anno 1411. hostis humani generis inuidens crementis orbis Christiani, non solum graue scandalum sed & magnum dispendium intulit christianis. Siquidem rex de Crakon tactus affectu christianæ professionis baptizatus est in nomine sanctæ & indiuiduæ trinitatis. Qua de causa, cuncti noti & amici sui qui remanserant in perfidia Sarazenica, se elongauerunt ab eo, & conspirauerunt, vt vel ipsum peruerterent, aut certe bello delerent. Quorum vt comperit molitiones tanquam Christicola à vicinis christianis contra hostes suæ fidei subsidium expetiuit. Erant autem sibi contermini proceres & rectores de le Pruns, qui priusquam christianus effectus esset, consueuere terras suas inuadere & exinde prædas optimas Martio iure referre. Sed iam ratione religionis cessare necesse fuit. Nihilominus Prusienses Heroes comperto quod affines sui persequerentur eum, vt afflictum magis affligerent non verentes deum vindicem, bellum sibi crudeles indicunt, quamuis ipse ab eis suffragia contra Sarazenos primitus implorasset. Itaque constitutus inter cudem & malleum, quo se verteret ignorabat. Sed tandem animatus vt creditur, & indutus virtute ex alto quo maius imminebat periculum, se conuertit. Et licet hostes præstarent & numero & apparatu, inuocato rex Neophitus Christi nomine, commisit eum Prusiensibus & fecit stragem magnam, quo successu non solum sibi subegit hostes, sed & omnem regionem eorundem. *Rex de Crakon christianus.*

In hoc tamen pie consulens subiugatis vt permitteret eos suis auitis gaudere priuilegiis, & mercimonia prout soliti fuerant exercere.

Hoc anno Burdegaliæ ex dissenteria pene 14000. hominum periere, tantumque pestis inualuit in Aequitania & Wasconia quod vindemiatores & vuarum calcatores in patria defecerunt. *Pestis.*

Ioh. Predergest miles & Gul. Long pelagus præseruātes à piratis, mare pacatum reddidere. Sed non tollerauit hoc maleuolorum supercilium, quin viros accusarēt de furtis, de rapinis, de deprędationibus rerum inconcessarū. Quapropter miles Westm petiuit asylum. Non domum vel tigunum vbi caput reclinare posset obtinere potuit, metu regis id vetantis sed in vestibulo S. Petri, explicatis tentoriis sibi necesse fuerat repausare, adhibitis lateri suo custodibus propter timores nocturnos, qui sibi ab æmulis parabantur.

Remansit interim Gul. collega suus in pelago, donec Admiralius qui pro tunc fuit naues armasset, & ad eum personaliter accessit, & impunitatem sibi fide interposita spopondisset. Qua conditione, relictis nauibus securus est eum, sed tamen non obstantibus promissis pollicitationibus reclusus est in Turri Londoniarum.

...ens, repulsam vi...sitare Oxoniam.

Dominus Cantuariensis dum nititur visitare vniuersitatem Oxoniarum, repulsam passus est.

Guerra mota est inter ducem Burgundiæ & ducem Aurelianensem filium ducis Aurelianensis nuper occisi factione ducis Burgundiæ supradicti, suffraganribus duci Aurelianensi, regibus Nauartiæ, & Arragoniæ, ducibus Bituriæ, & Britanniæ, cum Walconibus & Acquitannis, nec non comitibus de Huys, & de Armanack & multis aliis.

Dux Burgundiæ cui fauit Rex Franciæ & eius primogenitus dictus rector Franciæ cum multis aliis, videns partem contrariam robore fortem, populositate numerosam, diffidens suis viribus, misit ambassiatores in Angliam petens per eos regis suffragia contra ducē Aurelianensem, offerens plurima, pluraque promittens, inter quæ nuptias filiæ suæ promisit principi, simul cum maxima summa fului metalli.

Cui rex fertur tale dedisse responsum. Consulimus ne cum hoste vestro præsumatis in hac causa congredi, qui iuste vos infestare videtur, pro nece per vos procurata parentis sui, sed quantū in vobis est animum iuuenis exasperati mitigare studere, satisfactionem rationabilē iuxta consilium partis vtriusque promittēs. Quod si nec sic à persecutione cessare decreuerit, secedite in partes tutiores vestri dominij, & illic vires aggregate quæ sufficiat ad repellendum suam violentiam. Si vero post hæc bellum contra vos mouerit, ad congrediendum cum eo iustius mouebimini. Et in tali causa fauorem vobis, quem petitis exhibebimus.

Transmissi sunt ergo comes de Arundell, atque comes de Kyme D. de Cobham Iohan. Oldcastle & quidam alij cum armata manu, & architenentibus in numero copioso. Qui cum summa gratulatione recepti sunt per ducem Burgundiæ, sufficienter que conducti. Sed cum moram Parisius diuturnam protraxissent & iam macellari carnes solito carnes venderent, statuerunt nostrates egredi, & si fortuna faueret ab hoste quærere victum sibi.

Iacuit tunc non procul Aurelianensis in loco quodam forti cum priuata familia prope villam de Seynclo, in qua magna pars exercitus sui constituta fuit, quasi media via inter vtrosque. Profecti sunt ergo Anglici pabulatum proque sua necessitate prouidendum. Dumque villam de Seynclo proponunt inuadere, comperiunt pontem fractum ab hoste. Cui tabulas licet strictas, longas tamen, hostes superstrauerant, vt egredientes ab ingressu villæ nostros arcerent, & si necesse foret iuxta qualitatem negotij recuerti possent. Pugnatum est igitur, & Franci fugati, qui dum meticulose fugiunt, per arctitudinem tabularum cadentes in flumen demerguntur. Occisi feruntur ibidem mille trecenti, cæteris qui in villa fuerunt ad ducem fugientibus, casumque referentibus

Seynclo captum.

cum ploratu. Qui confestim fugiens se diuersa parte saluti suæ consuluit. Nostri proinde villam de Seynclo deprædantur, captiuos multos secum trahunt, Parisius reuertuntur. Regales & nobiles cum vidissent manum magnam quam exercuerat dominus super hostes per manum nostratum, deum pro successu nouo laudauere, nostrisque gratias retulere. Sed quia captiuos secum traxerant, qui rei læsæ maiestatis extiterant, eosdem captiuos Galli mox iudicialiter punire remptabant. Contradicunt nostrates, eo quod pacta redemptione saluassent eos iuxta leges armorum, & timebant perdere summas pactas. Quapropter bilę repleti dum nituntur saluare quos tueri ceperāt, de Parisiēsibus plures morte plectunt. Sed tandem recepta pecunia pacta pro redemptione captiuorum de fisco regis & ciuibus, permisere Francos gaudere suorum proditoribus. Quorum quidam decapitātur, quidam tormentis variis iuxta morem patriæ mori coguntur. Parliamentum celebratur Londoniis in crastino animarum.

Ann. 1412. dux Aurelianensis qui se putabat insuperabilē, accepta plaga per Anglos inflicta, mox dispersquisiuit media, per quæ regem Angliæ, imo & proceres & commune vulgus in affectum sui posset allicere. Initoque consilio super isto negotio, scripsit procuratorum sub hiis verbis. Ioh. regis Francorum filius dux Bituriæ & Aluerniæ, Comes Pictauiæ Boloniæ & Aluerniæ, &c. Carolus dux Aurelianensis & Valesij, Comes Bleiensis & b. lli montis, & dominus Conciati. Ioh. dux Burbonn, comes clari montis & forestarum, & dominus belli ioci. Et Iohannes Alenkoniæ, id est, de Armanacke, & de Pertica, & dominus Filgertarum.

Notum facimus vniuersis, quod nostrum quilibet de probitate & fidelitate, circumspe-

ſpectione ſ prudentiꝗa Falconeti,&c.ad plenum confiſi, ipſos & eorum quemlibet præſentium tenore noſtros procuratores ſeclmus certos,indubitatos,& irreuocabiles, ac nūcios & legatos ſpeciales ad tractandum, & concordandum, & concludendum cum ſereniſſimo principe D.Henrico dei gratia rege Angliæ,& illuſtriſſimis eius natis &c.ſuper reſtitutione & traditione reali ducatus Acquitaniæ cum ſuis iuribus & pertinentiis vniuerſis,quæ ad ſereniſſimum dominum regem Angliæ hæreditatio iure vt aſſeritur pertinent per nos eidem fienda,&c. Poſtquam legati ſuum procuratorium exhibuiſſent,obtulerūt quæ in ſubſcriptis articulis denotantur. *Procuratorium ducis Aurelian.*

Primo, obtulerunt ſua corpora exponenda pro ſeruitio domini regis Angliæ in omnibus ſuis cauſis & exactionibus,ſalua ſemper eorum fidelitate.Scientes quod aliter requirere nollet. *Articuli eorum.*

Secundo, obtulerūt filios ſuos,filias,neptes,nepotes,& vniuerſaliter omnes conſanguineos ſuos pro coniugiis faciendis, ad complendum iuxta diſpoſitionem regis Angliæ.

Tertio, obtulerunt caſtra, villas, theſauros, & alia bona in obſequium præfati domini regis.

Quarto,obtulerunt amicos fere omnes nobiles Franciæ clericos famoſos, ciues honeſtos, qui eis aſſiſtunt,vt de facto patebit.

Quinto, obtulerunt ducatum Acquitaniæ integræ, eodem modo, quo eius prædeceſſores obtinuerunt,nihil excipiendo de pertinentibus ad præfatum ducatum.

Ita quod parati ſunt recognoſcere terras quas tenent à præfato domino rege, & tradere in manu ſua quas poſſunt & reſiduas pro viribus conqueſtant. Ipſi vero petunt reciproce,quod dominus rex Angliæ & ſucceſſores eius,eiſdem dominis aſſiſtant,vſque ad iuſtitiæ complementum contra ducem Burgundiæ, ſcilicet de crimine commiſſo in perſonam ducis Aurelianenſis.

Secundo, petunt quod dominus Rex Angliæ eis aſſiſtat contra ducem Burgundiæ & ſuos fautores,vſque ad reparationem omnium bonorum quę habuerunt illius & ſuorū occaſione cauſæ.

Tertio petunt quod aſſiſtat contra ducem Burgundiæ pro reſtitutione damnorum, & reparatione offenſarum amicorum,vaſſallorum & ſubditorum ſuorum.

Quarto petunt quod eis aſſiſtat pro pace regnorum quantum poterit,&c.

Hoc anno libra piperis 4.ſolidis vendebatur.

Circa feſtum Aſſumptionis beatæ Mariæ cum rex decreto ſui conſilij ſtatuiſſet opem parare partibus ducis Aurelianenſis,miſit filium natu ſecundum D. Thom. ducem Clarentiæ:necnon Edw.ducem Eboraci,dominumque Thom.comitem Dorcetanum, plurimoſque valentes cum valida manu, vt duci præfato ferrent auxilium contra ducem Burgundiæ,nondum reuerſis in Angliam cunctis qui iamdudum cum comite Arundeliæ transfretauerant, ad roborandum partes Burgundionis. Vnde ſuccreuit multis admiratio,qualiter tam repentina facta ſit mutatio,vt ſub temporis tantilli ſpatio cōtingeret Anglos,velut duo contraria conſonare.Profecti ſunt tamē prænotati proceres,& in Neuſtria applicuere. Vbi cum dux Aurelianenſis iuxta condictum, tempore ſtatuto non occurriſſet incenderunt villas ſuas,prædati ſunt vicos,& municipia multa cepere. Tandē licet ſero conuenerunt ad colloquium duces Clarenſis & Aurelianenſis. Habituſque eſt contractus inter eos,vt noſtrates deſiſterent ab hoſtili equitatione, & à prædationibus tēperarent. Quo conceſſo,receſſerunt duces noſtri in Acquitaniam illic hyematuri. Aurelianenſis ad propria ſe conuertit. *Subita mutatio.*

Medio tempore dominus de Heyle Mareſchallus Franciæ,cum multis magnatibus, hominibuſque de armis ad numerum 4000. pugnatorum, obſedit quoddam municipium in Acquitania,quod erat in cuſtodia D. Ioh.de Nouut militis. Qui cum treceentis auxiliariis fugauit & ludit totum exercitum Gallicorum,captis de nominatis viris 12.& aliis generoſis ad numerum 120.

Anno dom.1413.Rex Henricus tenuit natale apud Eltham,valitudine graui preſſus, ſic quod quandoque mortuus videbatur.Reſumpſit tamen vires, deo volente & dies natalitios iocunditate qua potuit celebrauit.

Poſt natale conuocauit regni proceres ad parliamentum tenendum Londoniis in craſtino purificationis beatæ Mariæ. Sed tamen finem parliamenti non expectauit fato præuentus,die 20.menſis Martij.cum glorioſe regnaſſet annis tredecim & dimidio, præter quinque dies.Sepultuſque eſt,in eccleſia Chriſti Cantuariæ. *Mors Henr.4.*

Eodem anno coronatus eſt Londoniis Henr. primogenitus regis Henric. nuper defuncti,5. Idus Aprilis dominica in paſſione domini.Quo die fuit tempeſtas niuis maxima, *Coronatio Henrici 5.*

cunctis

cunctis admirantibus de temporis asperitate, quibusdam nouelli regis satis impingentibus aeris turbulentiam, velut ipse futurus esset in agendis frigidus, in regimine regnoque seuerus. Aliis mitius de persona regis sapientibus & hanc aeris intemperiem interpretantibus, omen optimum, quod ipse viz. niues & frigora vitiorum faceret in regno cadere, & serenos virtutum fructus emergere, vt posset effectualiter à suis dici subditis. Iam enim hyems transiit, ymber abiit & recessit. Qui reuera mox vt initiatus est regnum infulis, repente mutatus est in virum alterum, honestati, modestiæ, ac grauitati studens, nullum virtutum genus omittens quod non cuperet exercere.

Cuius mores & gestus omni conditioni tam religiosorum quam Laicorum in exempla fuere.

Post festum Paschæ, tenuit rex parliamentum solemne Londoniis, in quo subsidium petiit & accepit.

Circa præsens tempus rediit D. Thom. dux Clarentiæ frater regis de partibus Acquitaniæ quem directum diximus in auxilium ducis Aurelianensis contra ducem Burgundiæ.

Sub hiis diebus, magna pars ciuitatis Norwicensis repentinis ignibus conflagrauit.

In festo S. Trinitatis celebratæ sunt solemnes exequiæ regis Henrici & conquesti 4. Cantuariæ, præsente rege Henrico filio suo & hærede.

Schedula Londinis affixa.

Eo tempore decretum fuit per cleri consilium Londini apud Sanctum Paulum celebratum, ad instantiam maxime regis nunc, vt festiuitas Sancti Georgij Martyris vt duplex festum de cætero celebretur. Quod etiam de festo S. Dunstani, D. Cantuar. censuit faciendum.

Alexander episc. Norwicensis, qui de veterano priore loci prædicti, pontifex factus fuerat, curis seculi valefecit. Cui successit per electionem Magister Rich. de Cortiniaco, dignus qui genere, moribus & scientia, conquadraret hunc gradum.

Querela in Ioh. Oldcastle.

Eo tempore Lollardi qui doctrinam Euangelicam & Apostolicam, atque propheticam deprauabant, fixerunt schedulas in valuis ecclesiarum Londoniis, quæ continebant 10000. paratos, ad insurgendum contra cunctos qui non saperent sectam suam. Innitebantur nempe viribus & ingenio cuiusdam militis qui dicebatur Iohann. Oldcastle, qui ob reuerentiam nuptiarum quas contraxerat cum affine nobilis viri D. de Cobham, cognomen dicti dominij est sortitus. Sed tamen propter hæreticam prauitatem valde suspectus.

Eo tempore facta Londoniis cleri conuocatione per D. Cantuar. maxime causa prædicti Iohānis, repertum fuit quod idem Ioh. fuit & est principalis receptator & fautor, protector & defensor Lollardorum, & quod præsertim in diœcesibus Londoniensi, Roffensi & Herefordensi, ipsos Lollardos ab ordinariis siue diœcesanis locorum minime licenciatos contra constitutionem prouincialem inde factam, ad prædicandum transmisit, corūque prædicationibus nefariis interfuit, & contradictores si quos repererat, minis & terroribus ac brachij secularis potestate compescuit, asserens inter cætera, quod Cantuariæ Archiep. & eius suffraganei non habuerunt nec habent potestatem aliquam huiusmodi cōstitutionem faciendi, aliterque sentiit, & sentit ac dogmatizat & docet de sacramentis altaris & pœnitentiæ, peregrinationibus & adorationibus imaginum ac clauibus quam Romana ecclesia docet & affirmat.

Quare ex parte totius cleri D. Cantuar. fuerat requisitus, vt de & super præmissis contra eundem Iohan. procedere dignaretur. Qui tamen ob reuerentiam domini regis cuius ad tunc idem Iohann. familiaris extiterat, & ob honorem ordinis militaris vna cum omnibus suffraganeis tunc præsentibus, & magna parte cleri, accessit ad præsentiam domini regis tunc in prædio suo de Kenyngton existentis, declaraturus ei defectus eiusdem. Ad instantiam tamen domini regis cupientis eum sine dedecore reuocare, suspēsum fuit negotium magno tempore. Sed cum dominus rex circa reductionem eius longum tempus triuisset inaniter, significauit domino Cantuar. se circa eum inutiliter laborasse. Dominus igitur Cantuar. dictum Iohann. de & super præmissis personaliter responsurum coram eo ad certum terminum decreuit euocandum, ac nuntium suum cum literis citatoriis ad dictum Ioh. transmisit tunc in castro suo de Couling degentem, mandans dicto nuntio, vt dictum castrum dicti Iohann. nullo modo ingrederetur nisi licentiatus. Sed per mediationem cuiusdam Ioh. Buttiler hostiatij cameræ domini nostri regis, ipsum dominum Iohan. requireret quatenus aut daret dicto nuntio licentiam ingrediendi vt citaret eūdem, seu saltem extra castrum suum prædictum, faceret sui copiam, vt sic citatione

Ioh. Oldcastle citatur.

posset

possct apprehendi. Qui tamen Ioh. Oldecastle, dicto Ioh. Buttiler ex parte domini regis sibi præmissa exponenti, publice respondit quod nullo modo citari voluit, nec citationem ipsius aliqualiter tollerare.

Hus auditis dominus Cantuar. decreuit eum citandum per edictum in valuis Roffensis ecclesiæ sibi vicinæ publice affigendum, vt compareret coram eo 11. die mensis Septembris, super præmissis & aliis hæreticam prauitatem concernentibus personaliter responsurus. Quo die adueniẽte D. Cantuar. in Capella maiori infra castrum de Ledis, quod tunc inhabitabat, sedens pro tribunali, audita & recepta relatione, quod idem Iohann. se incastellauit & forticauit in castro suo prædicto, ac opiniones suas defendit, claues ecclesiæ & potestatem Archiepiscopalem multipliciter contemnendo, fecit eum citari publice ac præconizari. Qui cum diu expectatus nullo modo compareret, prout erat merito, contumacem excommunicauit in scriptis. Et quia dictus Ioh. in defensionem erroris sui contra claues ecclesiæ se incastellauit & fortificauit, D. Cantuar. decreuit iterato citare dictum Iohan. si posset apprehendi, vel alias per edictum sicut prius, vt compareret coram eo die Sabbati proximo post festum S. Matthæi apostoli & Euangelistæ proximo futuro, causam rationabilem si quam habeat, quare contra eundem ad grauiora procedi non debeat, tanquam publicum hæreticum, schismaticum & hostem, & aduersarium vniuersalis ecclesiæ, quare etiam pronunciari non debeat, ac auxiliũ bracchij secularis contra eum solemniter inuocari personaliter responsurus, facturus & recepturus, circa omnia & singula præmissa quod iustitia suadebit. Adueniente termino præfixo, D. Cantuar. sedente pro tribunali in capello S. Pauli Londoniis, assidentibus sibi D. Richardo London. & Henr. Winton. episcopis, D. Rob. Murley miles Custos Turris Londoniarum eum præfatum D. Ioh. adduxit (nam parum ante per regios ministros comprehensus fuerat & in Turri clausus.) Cui D. Cantuar. recitauit processum memoratum, quomodo viz in cõuocatione cleri detectus & delatus extiterat, quomodoque citatus & propter suam contumaciam excommunicatus. Vnde D. Cant. gratiose obtulit & paratũ fore promisit ad absoluendũ eundem. Sed ille absolutionem D. Cant. petere noluit. Sed diuertẽs ad alia, dixit quod libenter recitaret coram D. Cantuar. fidem quam tenet. Extraxitque de sinu suo quandam schedulam indentatam, quam tradidit D. Cantuar. postquam legisset. Qua schedula perlecta D. Cantuar. dixit. Ecce domine Ioh. in hac schedula vestra plura bona continentur, ac satis catholica. Sed habetis terminum istum ad respondendum super aliis, erroces & hæreses sapientibus, quibus per contenta in hac schedula non est plene responsum. Et propterea vos oportet ad eadem respondere qualiter sentitis, & fidem vestram plenius declarare. Viz. an teneatis, credatis & affirmetis, quod in sacramento altaris post consecrationem rite factam remaneat panis materialis vel non? Item an teneatis, credatis & affirmetis, quod in sacramento penitentiæ necessarium fuerit, quod habens copiam sacerdotis confiteatur de peccatis suis præsbytero per ecclesiam ordinato. Qui respondit expresse, se nolle aliter prædicta declarare, quam in dicta schedula continetur. Cui cõpatiens D. Cantuar. dixit. Caueatis D. Ioh. quia si ad hæc vobis obiecta, clare non respondeatis in termino legitimo vobis iam dato, poterimus vos denunciare & declarare hæreticum. Sed dictus Ioh. aliter respondere contempsit. Tunc D. Cantuar. declarauit ei, quid sancta Romana ecclesia sequens dicta bonorum Augustini, Hieronimi & Ambrosij & aliorum sanctorum determinauit, quas determinationes oportet quoscunque catholicos obseruare. Ad quæ dictus Ioh. respondit, quod voluit credere & obseruare, quicquid ecclesia sancta determinauit, ac quicquid voluit se credere & obseruare. Sed quod domin⁹ papa & cardinales, Archiepiscopi episcopi, cæterique prælati ecclesiæ haberent potestatem talia determinandi, noluit ad tunc aliqualiter affirmare. Vnde D. Cant. sibi compatiens, sub spe melioris deliberationis, datis sibi in Anglicis certis articulis, rogauit, vt in die Lunæ proximo sequente plene & clare suum daret responsum super eisdem. Quo die Lunæ viz 25. die mensis Septembris, coram D. Cantuar. & antedictis episcopis, adiuncto illis Bangorensi episcopo domino Benedicto, comparuit D. Rob. Murley Custos Turris London. ac præfatum D. Iohan. secum duxit, ac coram D. Cantuar. & toto clero pro tunc congregato, statuit. Cui Archiepisc. affabiliter & suauiter recitauit acta prioris diei, & quomodo excommunicatus fuerat & est, ac rogauit & requisiuit eundem vt peteret ac admitteret in forma debita ecclesiæ absolutionem. Quod se dictus Ioh. facturum negauit, sed à solo deo absolutionem petiturum. Consequenter D. Cantuar. suaui & modesto modo rogauit, & requisiuit eundẽ quatenus de & super contentis in dicta schedula determinationem ecclesiæ eidem trãsmissam de sibi oppositis clarum daret responsum. Et primũ super sacramentum Eucharistiæ, ad quem articulũ inter cætera respõdit, quod sicut Christus hic

Examinatio Ioh. Oldcastle.

in

in terra degens habuit in se diuinitatem & humanitatem, diuinitatem tamen velatam & inuisibilem sub humanitate quæ in eo aperta & visibilis fuerat: sic in sacramento Altaris est verum corpus, & verus panis, videlicet, quem videmus, & corpus Christi sub eadem velatum, quod non videmus. Ad fidem circa sacramentum huiusmodi in schedula prædicta per dominum Cantuar. transmissa sibi, perque sanctam Romanam ecclesiam, & doctores sanctos determinatam expresse negauit, dicens quod determinatio ecclesiæ facta est contra sacram scripturam, & postquam ecclesia dotata est, & venenum infusum in ecclesia, & non ante. Quod etiam ad sacramentum pœnitentiæ, & confessionis dixit & asseruit, quod si quis esset in aliquo graui peccato constitutus, à quo ipse surgere nesciret, expediret, & bonum esset sibi adire aliquem Sanctum & discretum sacerdotem pro consilio ab eo habendo: sed quod confiteatur peccatum suum proprio curato, seu aliter præsbytero, etsi haberet copiam eiusdem, non est necessarium ad salutem, quia sola contritio peccatum huiusmodi delere posset, & ipse peccator purgari.

Circa adorationem Sanctæ Crucis, dixit & asseruit, quod solum corpus Christi, quod pendebat in cruce, debuit adorari, quia illud corpus solum fuit & est adorandum. Et interrogatus quem honorem faceret imagini ipsius crucis, respondit verbis expressis quod illum honorem solum faceret sibi, quod bene mundaret eam, & poneret in bona custodia. Quod autem ad potestatem clauium, dominum nostrũ Papam & Archiepiscopos & alios prælatos dixit, quod dominus noster Papa est verus Antichristus, hoc est caput eiusdem, Archiepiscopi & Episcopi, nec non alij prælati sunt membra, & fratres cauda eiusdem.

Quib. Papæ, Archiepiscopis & Prælatis, non est obediendum nisi quatenus fuerint imitatores Christi, & Petri, in vita, moribus & conuersatione. Et quod ipse est successor, qui est vita melior, moribus purior, & nullus alius. Vlterius dixit idem Iohannes alta voce, manibus expansis, alloquendo circumstantes. Isti qui iudicant & volunt damnare me, seducunt vos omnes & seipsos, & vos ducent ad infernum, & ideo caueatis ab eis. Quibus omnibus per eum sic dictis, dominus Cant. iterum ac sæpius flebili vultu dictum dominũ Iohannem alloquebatur verbis quibus potuit, exhortando vt ad vnitatem rediret ecclesiæ, crederet & teneret, quod ecclesia Romana credit & tenet. Qui respondit expresse, se aliter non credere, quã superius expressit. Videns igitur dominus Cantuariensis se in nullo posse proficere, cum magna cordis amaritudine processit ad prolationem sententiæ diffinitiuæ in hunc modum.

Sententia in D. Oldcastle.

In dei nomine Amen. Nos Tho. permissione diuina &c. in quadã causa siue negotio hæreticæ prauitatis, de & super diuersis articulis, super quibus dominus Iohannes Oldcastle miles, dominus de Cobham, coram nobis in vltima Conuocatione cleri nostræ Cantuariensis prouinciæ, in ecclesia S. Pauli celebrata, post inquisitionem diligentem ibidem inde capiam, reperimus eum Iohan. fore & esse hæreticum, hæreticis credentem, ac in fide & obseruantiis sacrosanctæ Romanæ & vniuersalis ecclesiæ errantem, & præsertim circa sacramenta Eucharistiæ & pœnitentiæ. Ad quod tanquam iniquitatis tenebrarum filius in tantum obdurauit cor suum, vt non intelligat vocem pastoris sui, nec velit monitionibus allici, nec reduci blanditiis. Videlicet, pensatis ipsius delictis & culpis per ipsius damnabilem pertinaciam aggrauatis. Nolentes quod is qui nequam est, fiat nequior, & alios inficiat sua labe, de consilio & assensu magnæ discretionis & sapientium virorum venerabilium nobis assistentium, præfatum D. Ioh. Oldecastle militem, D. de Cobham, de & super huiusmodi detestabili reatu conuictum, & ad ecclesiæ vnitatem, pænitentialiter redire nolentem, hæreticum, ac in hiis quæ tenet, docet, determinat & prædicat sacrosancta Romana & vniuersalis ecclesia, & præsertim in articulis suscriptis errantẽ, indicamus, declaramus & condemnamus sententialiter & definitiue in hiis scriptis, relinquentes eundem ex nunc, tanquam hæreticum iudicio seculari. Ipsumque nihilominus hæreticum omnesque alios & singulos, qui eundem de cætero in sui fauorem erroris receptauerunt, defensauerunt, seu sibi consilium, fauorem vel auxilium in hac parte præbuerint tanquã fautores, receptatores & defensores hæreticorum excommunicamus & excommunicatos denunciamus in hiis scriptis.

Hiis ita peractis, dominus Cantuar. regem certificauit super præmissis viuæ vocis oraculo, postulans vt dominus rex dignaretur dicto Iohanni damnato iudice, gratiose cõcedere 40. dies ad inducias.

Nam iam Rex quam Pontifex, non eius interitum, sed vitam cupiebant affectualiter, & pro salute sua laborauere non segniter. Vnde factum est vt ad Turrim reduceretur.

Vbi

Vbi ſub induciarum ſpatio ſibi conceſſarum poſſet reſipiſcere, & gratiam tam eccleſiaſticam quam regiam promereri. Sed iſta ſpecialis indulgentia facta fuit ſibi malignandi copia, dum citra præfixum terminum elapſus è cuſtodia, congregauit iniquitatem ſibi, nil aliud cogitans quam de vindicta. Reuera deſtinatis literis ad ſequaces ſuos tam milites quam armigeros qui non pauci fuere, hortabatur vt & ipſi ſcriberent ad amicos ſuos, vt & ipſi ſe ad vindictam mutuo concitarent. Igitur per omne tempus illud quod fluxit ab euaſione eius, vſque ad circumciſionem domini vel Epiphaniam, diſcurrebant vndique Lollardorum nuntij, qui rurales & quoſcunque poterant promiſſis amplis ſtipendiis allectarent, quatenus in certum diem eis denunciandum parati forent ad ſtandum viriliter & actus martios peragendum. Multis ignaris quærentibus cauſam pro qua vel in qua certare deberent, reſponſum fuit non eſſe curandum dummodo ſtipendia larga reciperent, & pro rebus bene geſtis affluenter remunerandos proculdubio ſe ſperarent. Sed de hiis omnibus in ordine præſentis hiſtoriæ, poſt hæc plenius referemus. *Oldcaſtle fuga elabitur.*

Hoc anno plures Angli peſte percuſſi vel epidemia, viuere deſiere.

Item hoc anno leuatum fuit corpus quondam Richardi regis Angliæ, quod humatum fuerat intra eccleſiam fratrum prædicatorum de Langley, & deportatum Londonias, ac apud Weſtmonaſterium, regaliter tumulatum, non ſine maximis expenſis regis nunc, qui fatebatur ſe ſibi tantum venerationis debere, quantum patri ſuo carnali.

Anno 1414. Rex tenuit natale ſolemniter apud Eltham. Vbi Lollardi facta coniuratione, regem inopinate cum fratribus ſuis & amicis cepiſſe vel occidiſſe ſtatuerant. Sed deus omnipotens noluit innocentem nocentum perire manibus, neque periclitari: ſed immiſit timorem ſuum in corda quorundam conſpiratorum, qui regem monuere vitare periculum, & iam ſtructas inſidias declinare. Vnde factum eſt, vt ſine ſtrepitu Rex modeſte ſe transferret ad palatium ſuum prope Weſtmonaſterium, vbi locus tutior, & frequentia populi maior fuit.

Lollardi vero cum iam completa eſſet eorum malitia, parabant quæ mente conceperant, geſtientes experiri fortunam quam ſuis votis fore propitiam putauere. Veneruntque ſub ipſo noctis conticinio in campum qui dicebatur ſancti Egidij prope Londonias, vbi ferebatur eorum campiductor, Iohannes Oldecaſtle, dominus de Cobham ſuos ſatellites operiri. Videres per ſemitas, perque vicos, per compita concurrentium turbas pene de cunctis regni comitatibus ſollicitatas magnis promiſſis confluere ad diem & horam iam inſtantem. Qui requiſiti quamobrem ſic feſtinabant, & velut anheli currebant, reſponderunt ſe properare ad D. de Cobham qui eos conductos ſuis ſtipendiis acciuiſſet. Rex vero non ignarus omnium præmiſſorum ſub eiuſdem noctis articulo, iuſſit ſuos in armis eſſe paratos, tunc primum ſuis intimans quid facere decreuiſſet. Fuerunt tunc plures cum rege qui laudauerunt in diem clarum protelandum negotium, quo decernere poſſent, qui cum rege vel contra dominum ſtarent. Alij vero conſuluere regem debere præſtolari donec ad eum multitudo conueniſſet exercitus, ne cum paucis hoſtes aggrediens, peiorem (quod abſit) reportaret calculum. Sed neutris acquieuit Rex eo maxime, quod audiſſet Lollardorum fore propoſitum ſi preualuiſſent, primitus deſtruendi monaſteria de Weſtmonaſterio, de Sancto Albano, de Sancto Paulo, & cunctorũ fratrum Londoniis conſtituta. *Lollardorum inſurrectio*

Quamobrem Rex tantis malis ſe obiiciens, ingeſſit periculo, contra vota ſuorum in campum progrediens pauliſper tranſacta nocte media, vbi & conſtitit præſtolaturus quid ventura pariat dies proxima. Vbi contigit, vt multi de remotis partibus ad caſtra hoſtilia, prius intrarent per errorem caſtra regia, vbi requiſiti quem quærerent, reſponderunt dominum ſuum de Cobham. Quapropter contra ſpem capti ſunt & carceribus mancipati. Peruenit rumor iſte ad duces partis aduerſæ, ſcilicet, quod rex cum valida manu occupaſſet arua contermina, & de ſuis plurimos captiuaſſet. Conſternatique ſunt peramplius, quod neminem viderunt de Londoniis aduentare. Vnde putabant millia ruitura in auxilium eorundem. Præceperat autem Rex vt ciuitatis portæ clauderentur, & per armatos ſeruarentur arctius, vt nullis pateret egreſſus niſi hiis quos ſcirent ad ſigna regia properare. Et reuera niſi rex vſus fuiſſet hac calliditate nocte illa, prout fertur exiuiſſent de ſeruis & apprenticiis ſimul cum quibuſdam de ciuibus eorundem magiſtris ad quinquaginta millia contra regem. Qui vero de Lollardis adunati fuere, vt audiuere regem iam in eodem campo ſuas acies ſtatuiſſe, non habentes vltra ſpiritum, fugæ præſidia petiere.

Quos regales inſequentes, quoſdam cepere, quoſdam peremere. Quo vero diuer- *Fuga rebellium.*

 terit

terit dux eorum, minime ſcire potuit. Licet dominus Rex ſpopondiſſet publica voce præconis cuicunque prodenti eum de ſuo marſupio mille marcas & ciuitatibus ſiue pagis qui illum detegerent, maximas libertates. Vnde poteſt coniici pene totam patriam eius dementiam amplexatam fuiſſe, cum nullus inueniretur qui reſpectu tanti lucri, eum voluerit publicare. Capti ſunt tamen de ſuis Affeclis plurimi qui dicebantur conſpiraſſe, generaliter in deſtructionem regis, & procerum, prælatorum, religioſorum, poſſeſſionatorum, fratrum mendicantium atque ciuium, qui ſuper his conuicti, non ſolum tractioni & furcarum ſuſpenſioni ſunt addicti, ſed poſt infœlicia fata cremati. Inter quos quidam de Dunſtaplia, negotio braciator, diues admodum, dictus Gulielmus Murlee, qui arctius ſecutus opiniones Iohannis Oldcaſtle, orthodoxorum plurimos ſupra cunctos ſectæ ſuæ perfidæ moleſtauerat. Hic cum in campo fuiſſet, & regis præſentiam cognouiſſet, meticuloſe ciuitatem repetiit, latebraſque quæſiuit. Præordinauerat vtique prout fertur eo die ſuſcepiſſe de manu Iohannis Oldcaſtle ordinem militarem. Cuius rei argumenta fuere dextrarij duo ſeſe quærentes auro phalerati, & deaurata calcaria, quæ ſinu ſuo recondiderat, exinde detracta quando captus fuerat.

Quod & euenit paruo peracto ſpatio, poſt fugam ſuam. Tractus igitur ſuſpenſus & combuſtus, finem quem meruit eſt ſortitus. Repertus eſt autem rotulis præcentoris ſancti Albani, continens cuncta monachorum nomina dicti loci in manica ſua, quem vel ipſe, vel ſui furtim ſuſtulerant, quos vt fertur eliminaſſe propoſuerat, & eorum locum velut dominus & Comes Herefordenſis pagi dono ducis ſui Iohannis Oldcaſtle obtinuiſſe. Fuerunt & plures alij, tam ſacerdotes quam laici, qui capti, conuicti ſunt & damnati, exituque functi conſimili, quorum plurimi, nec quidem pœnitere curabant. De hiis prophetatum fuit apud Anglos per longa tempora antequam iſta contingerent, ſub hiis verbis.

Inter petroſum fontem, montemque nodoſum.
Corruet Anglorum gens perfida fraude ſuorum.

Conſtat veraciter inter hæc duo loca gentem perfidam contra regem veniſſe, fraudeque ſuorum illic corruiſſe, quia quidem de ſuis regi renunciauerant eorum conſpirationes.

Thom. Arundel mors.

Hoc anno cecidit eminentiſſima turris eccleſiæ Anglicanæ & pugil inuictus D. Tho. de Arundelia, morti ſoluens debita decimo Calendas Martij. Cui ſucceſſit Henricus Chicheley.

Confeſſor Regis Magiſter Stephanus de Patrington, frater de ordine Carmelitarũ vir eruditus in triuio & quadriuio, factus eſt Epiſcopus Meneuenſis.

Rex compatiens Henrico Percy adoleſcentulo qui per auum ſuum Henr. Percy comitem Northumbriæ, ductus fuit in Scotiam, poſt mortem patris ſui perempti in bello apud Salopiam cum adhuc eſſet paruulus, iuſſit ſuis neceſſariis vt pro eius euocatione ſollicitarentur, eum non ſolum honorare ſtatuens eius reuocatione, ſed vt ſublimaret Comitis Northumbrorum nomine & dignitate.

Eo anno parliamentum tentum Leyceſtriæ, venere nuncij regis Franciæ duciſque Burgundiæ, licet non pari voto. Nam Dux Burgundiæ contra ducem Aurelianenſem fortificari petiit, promittens vt fertur plura quam parare potuit.

Miſſi ſunt igitur per regem Angliæ ſolemnes nuncij ad vtrumque. Inter quos duo pontifices ſcilicet Dunelmenſis & Norwicenſis legationis Principes extitere. Frequenter enim & hij in Franciam, & Francorum legati directi ſunt in Angliam, ſumptuſque maximi conſumpti ſunt vtrobique, ſpe pacis omnino ſopita.

Henr. 5. fundat monaſteria 3.

Hoc anno cœpit Rex Henricus fundare tria monaſteria religioſorum iuxta prædium ſuum, quod Schene vulgariter appellatur, vnum de ordine monachorum Chartuſienſium. Aliud monachorum qui Celeſtini vocarentur, qui profitentes regulam S. Benedicti, quam ſeruare ſe dicunt ad literam, & vlterius ſe aſtringunt ad recluſionem perpetuam.

Brigittinorum ordo.

Tertium Brigittinorum qui S. Auguſtini profitentur regulam, quæ cum aliis adiectis cerimoniis vocatur ab eis regula ſaluatoris. His non licet habere proprium, non quidem obolum, nec pecuniam tangere quouiſmodo.

In hoc Monaſterio iuxta regulam, debent eſſe ſorores 60. ſacerdotes 13. Diaconi 4. octo fratres laici. Quibus omnibus computatis tantus erat numerus perſonarum quantus erat 13. apoſtolorum, & 72. diſcipulorum Chriſti. Hij non lineis, ſed laneis ſemper vtentur. Qui duo conuentus habebunt, vnam eccleſiam in communi.

Moniales habebunt ſub tecto fratres inferius ad terram. Et ſunt vtrique conuentus ſepa-

ſeparatim incluſi. Quibus poſt profeſſionem non licebit egredi niſi de domini Papæ licentia ſpeciali. Iſti duo conuentus debent habere ex regula ſufficientem dotationem, ad ſuſtentationem perſonarum & ſeruitium, ac ſupportationem onerum tanti monaſterij ita quod abſque indigentia & mendicitate, tam in anno ſterili quam fertili poſſint ſufficienter quieteque ſubſiſtere. Poſtea vero ſi totus mundus poſſeſſiones & prædia eis offerret, quicquam omnino recipere non liceret. Ante feſtum omnium ſanctorum annuatim cōputari debent, & præſciri victualia & neceſſaria anni ſubſequentis. Et quæcunque tunc remanent de victualibus ſeu pecunia anni tunc inſtātis, in craſtino omnium ſanctorum debeat pauperibus erogari. Si vero aliquando victualia ſequentis anni videntur non ſufficere, tunc de pecunia aut victualibus imminentis anni addatur ſequenti anno quantum neceſſe eſt, & non plus, ſi abbatiſſa & generalis eiuſdem loci periculum animæ ſuæ voluerint euitare. Et ex poſt quicquid remanſerit, egenis dari debet. Abbatiſſa cum conſenſu ſororum & fratrum, eligere debent vnum de 13. ſacerdotibus in confeſſorem generalem monaſterij, cui omnes fratres obedire debent, & contra præceptum eius nihil omnino facere. Nullus ſecularium virorum ſeu religioſorum ingredietur caſtra monaſterij monialiū. Hos ritus & plures obſeruant huius nouellæ religionis profeſſores, quos ad præſens omittimus ad alia feſtinantes. *Ordines religioſorum de Schene.*

Anibaſſiarores noſtri Dunelmenſis & Norwici epiſc. iam ſecundo de Francia redeuntes, Gallicos dolis hactenus inſeruiſſe declarāt. Quamobrem Rex irritatus, cachinnos eorum temperare decreuit, & in deriſores animaduertere belli iure, & quantæ ſit dementiæ ſuſcitaſſe canem dormientem factis oſtendere.

Circa feſtum Michaelis iuſſit rex venire London. ad conſilium cunctos regni prælatos & proceres conſulraturus de negotiis arduis tangentibus regnum ſuum. Quo quidem tempore Cantuar. celebrauit ibidem grande conſilium. In quo tractatum eſt de priuilegiis exemptorum per Romanos pontifices indultorum, quibus gauiſi ſunt hactenus annullandis, hoc initium ſignorum fecit nouus metropolitanus vt manifeſtaret bilem ſuam. *Conſilium Cant. Archiep.*

In hoc conſilio ſunt electi, qui pro parte cleri Angliæ proficiſcerentur ad generale concilium celebrandum apud Conſtantiam Germaniæ ciuitatem. Quo pene per laudabilem ſollicitudinem regis Romanorum & Hungariæ viri chriſtianiſſimi, qui electus in imperatorem Alemanniæ, recuſauit coronam ſuſcipere, donec ſibi conſtaret indubitanter quis eſſet præficiendus in Papam, totius chriſtianitatis prudentiſſimi pontifices & prælati cum aliis clericis velut innumeris confluxere. Vtque de aliis taceamus, de regno Angliæ miſſi ſunt, ad concilium viri valde venerabiles, Sarisburienſis, Bathonienſis, Herefordenſis epiſcopi, & cum hiis Abbas Weſtmon. Prior Wigorniæ, & plures alij pollentes ingenio, religione famoſi. Horum cætum honorauit multipliciter præſentia comitis Warwicenſis. *Concilium Conſtantiæ.*

Hiis igitur & collegiis cardinalium, quondam Gregorij & Petri de Luna, cum aliis prælatis & doctoribus præcipuis chriſtianitatis adunatis apud Conſtantiam, Gregorius ſponte renunciauit papatui, ita duntaxat vt idem faceret Petrus de Luna qui in Arragonia, & Ioh. qui in Roma nomen ſibi Papatus aſſumpſerat. Sed Ioh. noſter aliquamdiu tergiuerſauit, donec monitus & inductus per Imperatorem ſe renunciaturum, ſicut & cæteri aliquando conſenſit. *Papæ 3. papatui renunciant.*

Quo facto, factum eſt indicibile gaudium inter omnes qui aderant putantes iam finem diſſidij imponendum. Sed proh dolor, vbi ſperabatur perfectionis & pacis initium, iam nouæ diſſentionis ſurrepſit exordium. Nam papa Iohannes infirmitate ſimulata, noctu repente receſſit cum duce Auſtriæ ad quandam ciuitatem dicti ducis. Se tamen excuſauit literaliter penes imperatorem, quod propter aerem nociuum reliquiſſet Conſtantiam. Sed nihilominus quandocunque Imperator duceret eum accercendum, paratus foret ad concilium ſine mora regredi, ad conſummandum & implendum quæcunque promiſerat. Cum vero poſt dies aliquot viſum fuiſſet Imperatori & concilio vt ſuam exhiberet inter eos præſentiam, per nuntios rogauerunt vt venire non differret ad concilium prout promiſerat ſe facturum. Quod plane negauit ſe facere, & occulte disfiguratus fugit cum duce Auſtriæ in terram ſuam. Miſit igitur Imperator ad ducem mandans vt eum reduceret, vel ſaltem reduci permitteret ad concilium memoratum.

Quod cum dux ſuperſediſſet facere, Imperator terras eius ingreſſus eſt, coegitque ducem ſe ſubmittere, papamque reducere in eodem habitu quo eum abduxerat fugitiuum. Reductus eſt igitur coramque concilio demonſtratus, non indumentis religioſitatis redimitus, ſed Brigantinorum more ſemiueſtitus, geſtans ad latus ſagittas breues, qua-

Ioh. papa vestitum mutat. libus vtuntur equites illarum partium qui malendrini dicuntur. Derisus igitur à toto cætu tam religioso quam seculari, missus est in carcerem, sub arcta custodia conseruandus, moxque cuncta bona sua mobilia direptioni patuere. Fertur enim quod despoliatus sit de 75000. librarum auri & argenti. Quibus auditis in Anglia pecunia collecta ad opus eius, et apud sanctum Paulum in cista reposita disruptis seris extracta est, melioribus vsibus destinata.

Depositio Ioh. 22. In nomine sanctæ & indiuiduæ trinitatis patrisque & filij & spiritus sancti. Amen. Sacrosancta generalis Synodus Constantiensis in spiritu sancto congregata legitime inuocato Christi nomine, solum deum præ oculis habens visis articulis in hac causa contra D. Iohan. Papam 23. formatis, habita matura deliberatione super eisdem, per sententiam diffinitiuam quam proferimus in his scriptis pronunciat, decernit & declarat recessum per præfatum Iohan. 23. ab hac ciuitate Constantiensi in dicto sacro concilio generali clandestine & de nocte hora suspecta, in habitu dissimulato & indecenti, factum fuisse & esse illicitum, ecclesiæ domini & dicto concilio scandalosum, vacationis & vnionis ipsius ecclesiæ turbatiuum & impeditiuum, schismatis inueterati nutritiuum, à voto, promissione & iuramento per D. Iohan. papam, deo & ecclesiæ & huic sacro concilio præstitis deuiatiuum, ipsumque D. Ioh. papam simoniacum notorium, bonorumq; & iurium, nedùm Romanæ, sed aliarum ecclesiarum, & plurium aliorum piorum dilapidatorem notorium, malumque spiritualium & temporalium ecclesiæ administratorem & dispensatorem fuisse & esse, suis detestabilibus inhonestisque moribus & vita, ecclesiam dei & populum christianum notorie scandalizantem ante eius assumptionem ad papatum, & post vsque ad ista tempora, ipsumque per præmissa ecclesiam dei & populum christianum notorie scandalizasse & scandalizare, postque monitiones debitas & charitatiuas iteratis & crebris vicibus eidem factas, in præmissis malis pertinaciter perseuerasse, seque ex hoc notorie incorrigibilem reddidisse, ipsumque propter præmissa & alia crimina in processu dictæ causæ contra eum deducta & contenta, tanquam indignum, inutilem & damnosum à papatu & omni administratione spirituali & temporali amouendum, priuandum, & deponendum fore, & dicta sancta Synodus amouet, priuat, vniuersos & singulos christicolas cuiuscunque status, dignitatis vel conditionis existant, ab eius obedientia, fidelitate & iuramento absolutos declarando, inhibendo insuper vniuersis Christi fidelibus, ne eundem de cætero papam nominent, nec illi tanquam Papæ adhæreant, seu quoquo modo obediant. Et nihilominus ex certa scientia & de plenitudine potestatis supplet dicta sancta Synodus omnes & singulos defectus, si qui forsitan in præmissis vel aliquo præmissorum interuenerint, &c.

Item decernit, statuit & ordinat dicta Sancta Synodus pro bono vnius ecclesiæ dei, quod nullo vnquam tempore reeligantur in Papam, dominus Balthazar Cossa nuper Iohann. papa 23. nec Petrus de Luna Clemens 13. in suis obedientiis sic nominati, & si contrarium fieret, id sit ipso facto irritum & inane, nullusque cuiuscunque dignitatis & præeminentiæ, etsi Imperiali, regali, cardinalatus vel pontificali dignitate præfulgeat, eis vel eorum alicui, contra hoc decretum vllo vnquam tempore obediat seu adhæreat, sub pæna fautoriæ dicti schismatis & maledictionis æternæ, ad quas contra præsumptiones si qui imposterum fuerint, & cum inuocatione brachij secularis procedatur rigide.

Sub hoc tempore cum iam rex Angliæ comperisset Francos fallaciis & fraude, fictisque promissionibus eum inaniter sollicitasse, naues conduxit, Architenentes & armatos elegit, machinas & missilia, ac omnem apparatum bellicum præparauit, quibus posset hostes efficacius infestare. Iussitque vt omnes secum profecturi parati forent in festo natiuitatis S. Ioh. Baptistæ apud Hampton. Quo tempore accesserunt ad eum noui recentesque

Legati Francorum spreti. legati Francorum, inter quos præcipuus fuit Archiepisc. Senonensis vir verbosus & arrogans, sed parum disciplinatus, prout ostendit ex post, nimis petulanter se gerens in præsentia Regis & procerum in peroratione suæ legationis. Finaliter tamen Rex legatorum spreuit oblationes & promissa, quæ nec rationi fuere consona, nec sibi honorifica, & Londonias remisit eos.

Dum rex suorum procerum qui cum eo transfretare debebant apud Southhamptonam præstolaretur aduentum, tres viri potentes, in quibus præ cæteris confidebat, in eius necem coniurauerunt. Quorum nomina si vellem supprimere, fama flagitij diuulgaret etiam me tacente. Dicam igitur quod me dicturum doleo, paricidarumque no-

Proditio Henr. le Scroope. mina non celabo. Primus & præcipuus D. Henricus le Scroope, in cuius fide siue constantia totus animus regius requieuit. Qui sub hypocrisi cuncta gerenda foris suppallians,

&astu-

& astutam vapido gestans sub pectore vulpem, in cunctis agendis agninam simplicitatem publice præferebar.

Edidicit (nempe) simulare fidem, vultusque minaces
protegere, & blandis fraudem prætexere visu:
Plenus fenestra, lucrique cupidine feruens,
ductus & vnanimes odio turbare sodales.

Hic tantæ fuit æstimationis penes regem, vt si quando consilia priuata vel publica tractabãtur, huius definitione terminabantur. Prætendebat namque tantam grauitatem in vultu, tantam in gestu modestiam, tantam in affatu religionem, vt quicquid ipse dictasset, velut oraculum è cœlo lapsum, Rex oportere fieri iudicaret. Si legatio solemnis emittenda foret in Franciam, ingenio vel persona Henr. le Scrope exequi necesse putabat. Ille proinde tractabat cum hostibus, ipse domino suo tegi hostis occultus, mulcebatque regem vanis sponsionibus, delusit consilium promissis inanibus referens vtrisque alia pro aliis, fronte fauens suis, mente vero Gallis. Cumque rex innocens propter magnam confidentiam huius se arbitrio in pluribus commisisset, & ei multa donaria specialiatti-buisset, ille tantis beneficiis retributor iniquus, dominum suum cum iam in procinctu foret profectionis suæ parata classe, & aggregatis militum copiis, repente vita priuare moliebatur. Spoponderat ista Francis vt fertur, pacta sibi pro proditione pecunia, qui iam ad sua regressi lætificauere suos, afferentes regem Angliæ murato proposito, vel ad sua regressum, vel certe quod verius putauere peremptum. Habuit consortes proditionis Rich. comitem Cantebrigiæ, fratrem scilicet ducis Eboraci, & Thom. Grey militem borealem. Quem quidem Rich comitem rex creauerat, & multis bonis ditauerat, & præ cæteris honorauerat ratione generis & parentelæ. Sed nulla impensa beneuolentia, nullum collatum beneficium proditores præuertere poterant, quin in necem tanti benefactoris mutuo se armarent. Attamen priusquam conceptum facinus possent ad effectum producere, deo volente detecti sunt, & iudicio parium suorum condemnati decapitationis sententiam subiere, rege alias pœnas de iure debitas perdonante, præterquam Henrico Scroope, qui dicitur fuisse tractus. Qui etiam defleuisse vices eorum fertur. Quamobrem nonnulli propter regis modestiam, compassionem & pietatem, laudes Augusti in eum transferunt quondam æditas à Nasone, eo quod: *Henrici Scroope executio.*

Sit piger ad pœnas princeps ad præmia velox,
quique dolet quoties cogitur esse ferox.

Eodem tempore velut ex condicto, & tanquam proditionis præfatæ consciētia Lollardi stimulati è latebris emersere, & in regem blasphemias euomuere, loquentes grandia, minasque spargentes in scriptis, quæ fixerunt in valuis ecclesiarum Londoniis in multis locis, talibus se cohortantes. Iam inquiunt princeps præsbiterorum abiit, iam hostis noster abcessit, iam nobis artisit tempus accommodum quo nostras impunè licebit iniurias vindicare. Sicque se mutuo confortantes, scripserunt ad inuicem multa millia in sua vota venisse. Interea campiductor & caput eorum Iohan. Oldcastle cum latuisset prope Maluerniam, & accepisset à falso nuntio regem Angliæ transfretasse, ex eius absentia concepta audacia, verba comminatoria misit ad dominum de Bergeny, dicens in capite eius vlcisci velle sibi & suis illatas iniurias ab eodem. Qui prudenter sibi præcauens cum circa noctis medium hæc audisset, illico secretiis egit nuntiis vt mane diluculo occurrerēt armati sibi apud Castrum suum de Haneley, ex Wigornia, Persora & Teukesbyria, prope 5coo. Architenentium & armatorum. Quo comperto dictus Ioh. Oldcastle more solito latebras requisiuit. Cepit tamen idem heros quendam præsbyterum dicti Ioh. Oldcastle & quosdam alios ex suis complicibus, quos sic arctatos quæstionibus examinauit, vt patefacerent locum quo dictus Ioh. arma sua cum pecuniis occultasset. Quæ cuncta congesta sunt in quadam domo inter duos parietes sic erectos, vt nullus sine indice dictæ structuræ fallaciam percepisset. Illic inuenta sunt signa sua cum vexillo, in quibus depingi sumptuose fecerat, calicem & hostiam in forma panis. *Armatura Oldcastelli inuenta.*

Ibi etiam conspicienda fuere crux Christi cum flagris, lancea cum clauis, quæ depinxerat in vexillo ad seducendum simplices, si quãdo contigisset erigere signa, suffultum populari dementia. Sed cognito apparatu disposito contra se dimisit cornua quæ arroganter erexerat, suppressit minas fastuosas, & eo celerius atque meticulosius, latebras vt prius repetiit eo quod audiuit Henr. Scroope & suos complices apud Hamptou proditionis suæ penas meritas exsoluisse.

Nec multo post captus est quidam inueteratus Lollardus Gulielm. Cleydon, qui in tantam dementiam ruerat confidentia suæ sectæ, vt etiam filium proprium sacerdotem

constitueret,& missam celebrare faceret in domo sua die quo coniux eius à puerperio surgens purganda ad ecclesiam processisset. Hic ergo captus, examinatus legitimeque conuictus de hæresi, Londoniis est combustus.

Rex Angliæ puniitis iustissime vt præmittitur proditoribus, ascensis nauibus mare sulcans, applicuit in Normannia, in loco vocato Kydecaus, nemine resistente. Traxit autem secum classem mille & quingentarum carinarum, ad negotia Martia sufficienter instructam, vt dum ipse eum suis villam de Hareflu obsideret per aridam, classis in pelago cotam villa constructa, villanis omne præsidium victualium præcluderet, & solatia quæuis arceret. Nacta vero tellure, feria quarta in vigilia Assumptionis Sanctæ Mariæ, sequenti Sabbato obsidionem posuit circa villam. Quam continuauit per quinque septimanas honorifice, vsque ad dominicam proximam ante festum Sancti Michaelis. Qua die dominica villa fuit reddita, tali modo. Feria nempe tertia proxima ante dictam dominicam, domini Gallici qui fuere custodes ipsius villæ, scilicet D. de Gācourt, D. de Escuteuile, D. de Hakeuile, & D. de Clere, non ferentes crebras quassationes murorum & ædificiorum infra villam, aliaque pericula perpessa per gunnas regias, nam ab ipsis euolantia saxa, ingenti verberis ictu, obuia fregere quæque ruentes, nec tantum corpora pressa necabant, sed totos eum sanguine dissipant artus, & singula cesserunt ictibus arma, conturbati & conterriti coacti sunt nocte media quendam serunm ad arma ad ducem destinare Clarenniæ domini regis fratrem, qui illorum vice precaretur obnixe dictum ducem, quatenus dignaretur ob honorem dei regi supplicare, vt eis concederet facultatem tractandi cum quibuscunque personis, quas dominus rex duceret ad istud negotium emittendas.

Harefla obsidetur

Nec mora dux exequitur villanorum vota, cuius interuentu, & ob honorem dei præcipue rex inclinatus eorum precibus, misit comitem de Dorcet, dominum filium Hugonis, & D. Tho. Erpingham, ad cognoscenda desideria obsessorum. Qui petiere supplicitet vt rex charitatis intuitu cessaret ab eorum debellatione ab ea hora noctis mediæ, vsque ad dominicam proximam post festum S. Michaelis, nisi contingeret regem Francum vel Dolphinum eius primogenitum per bellum obsidionem dissoluere.

Alias, parati forent regi villam reddere, saluis vita & bonis omnibus eorundem. Rex vero remandari iussit eisdem. Quod nisi villam in crastino redderent nulla conditione interposita, non tractarent amplius de materia memorata. Instabant adhuc gallicani domini, & regis referendarios deprecabantur, vt apud regem insisterent, quatenus inducias illis concedere dignaretur, ab illa hora vsque ad horam proximam post nonam dominicæ subsequentis. Qua hora promiserunt se cum 22. militibus & scutiferis ad regem accessuros cum viris honoratioribus infra dictam villam constitutis, quos omnes obsides darent regi vsque ad dominicam supradictam. Et vlterius prædicti proceres spopondere se iuraturos super corpus dominicum coram omni populo, quod si rex Francus, vel filius eius & hæres Dolphinus non accederet ad deliberandum eos infra horam dictæ dominicæ prænotatam, ipsi se redderent sine conditione aliqua regi Angliæ ad faciendum de corporibus & bonis eorum iuxta suæ beneplacitum voluntatis. Ita duntaxat, vt permitteret eos dirigere nuncios regi Franco & Dolphino, qui eis prætaxata pacta referrent. Cumque rex acceptasset hanc oblationem, dedit eorum legatis literas de saluo conductu, quorum principalis fuit D. de Hakeuile, quem sequebantur viri valentes ad numerum 22. personarum.

In crastino scilicet feria quarta mane, dicti domini cum 22. militibus & armigeris, ac ciuibus notabilibus exiuere de villa. Quibus occurrit processio solemnissima antecedens Eucharistiam, cum multis honorabilibus dominis, militibus & armigeris & populi frequentia magna valde. Vbi expleto receptoque publice iusiurando, cuncti gallici sunt introducti ad regale tentorium, vbi & consederunt die illo, dominum tamen regem non viderunt. Post prandium disiuncti sunt, & diuersis dominis commendati, qui eos tractarent honorifice vsq; ad reditum suorum legatorum quos destinauerant ad regem Francum. Qui fideliter promissa complentes, rediere statuta dominica, hora præfixa, sine quouis suffragio per regem Francum seu Dolphinum obsessis oblato. Quapropter qui intra villam erant, cuncti se sine conditione regis gratiæ submisere. Remansereque captiui regi Angliæ toti domini cum militibus & armigeris atque generosis qui missi sunt à rege Franco ad custodiam dictæ villæ. Rex autem constituit illic capitaneum D. Thom. comitem Dorcetanum, dans ei manum validam defensorum. Durante obsidione regali, plures ex esu fructuum, & algore noctium, fætoreq; cadauerum diuersarum pecudum quas mactauere per castrorum circuitum, & non operuerant cespitibus, sine terra nec iniecerant

cerant in aquis fluuialibus vt earum putridas exhalationes tollerent, fluxu ventris vel dissenteria periere. Inter quos, & in primis, vir venerandissimus M. Rich. de Cortiniaco Norwicensis Episcopus domino Regi fidissimus diem clausit, cui successit in Episcopatu D. Rob. Wakering, Comesque Southfolciæ, D. Michael Attepool, simili sorte functus est. Cuius loco ne familia sua gubernatore careret, creauit dominus Rex filium eius Comitem Southfolciæ, sed & eius filium sæua nimis Atropos præcidit in bello, de quo inferius dicturi sumus.

Eodem tempore redierunt aduersa cogente valetudine, Dux Clarentiæ, Comes Marchiæ, Comes Arundeliæ & Comes Marescallus, cum multis alijs ægrotantibus morbo præfato. Sed Arundeliensis (vt fertur) impotionatus non multo post in fata concessit.

Rex Angliæ compositis rebus apud Hareflu prout Regem decuit & victorem, terrestrem viam versus Calesiam cum paucis admodum arripere statuit, non amplius vt fertur quam 8000. architenentium & armatorum, quorum magna pars infirmitate contracta apud Hareflu prout supra retulimus vexabatur. Cum hac tam parua manu mirum est quod densissimam ausus sit aggredi Francorum syluam. Sed multo plus mirandum quod eam perforauerit tot obicibus præmunitam. Galli nempe per totum tempus obsidionis villæ de Hareflu, electos quosque de semetipsis & conterminarum regionum fortissimos, & audacissimos viros adunauerunt, & auxiliares vndique conduxerunt, vt numerus eorum prout fertur excresceret ad 140000. pugnatorum. Hij igitur præparauerunt ad diem, tempus & horam, qua Regem possent inuadere & pusillum gregem suum, iam fame, fluxu, ac febribus tentatum. Cumque pene bis denis diebus Rex equitasset per regnum Franciæ & hostes vbique subtraxissent victualia, priusquam accederet ad castrametandi loca, defecit panis in exercitu. Sic quod plures loco panis auellanis nucibus, & assis carnibus vterentur. Potus aqua fuit cunctis inferioris fortunæ viris in exercitu spatio pœnæ 10. & 8. dierum. Hijs lanticijs, hijs obsonijs: Athletæ Regis Angliæ nutriti sunt & pasti, qui cum tot gigantum millibus fuerant congressuri. Adde, quod ab itinere fatigati à vigilijs macerati à frigoribus nocturnis debilitati, mirum quod subsistere potuere. Sed animauit debiles, inualidis dedit vires, qui voluit fortes pessundare per infirmos. Nempe cum Rex non sine difficultate maxima pertransisset flumina interposita, quia Franci pontes destruxerant, per quos iter compendij habuisse potuerat, mox glomerati festinauere cum suis millibus præcludere viam, per quam de necessitate debebat transire Calesiam, & 24. die mensis Octobris in quadam villula substitere. *Cibus Anglorum in Gallia.*

Rex tamen imperterritus iter arreptum constanter aggreditur, & eo vsque procedit, quo vterque exercitus velut infra spatium milliarij ipsa cadem nocte consedir. Erat tum facies vtriusque exercitus varia, disparque vultus, Gallis refocillatis victualibusque refertis, Anglis fatigatis, infirmis, inediaque confectis, quibus etiam nec copia aquæ fuit. Certum tamen erat Anglis in crastino se pugnaturos, & cum tota nobilitate Franciæ manus conserturos. Quapropter ipsam noctem non tantum duxerunt insomnem corpora confouendo, quantum votis & confessionibus animabus proprijs consulendo. Iactitauerant nempe Galli, se nemini velle parcere, præterquam dominis & ipsi Regi, reliquos immisericorditer perempturos, vel membris irrestaurabilibus mutilaturos. Qua de causa nostri magis concitati animos erexerunt, & contra casus omnes se mutuo confortauerunt. Igitur postea vix summo spargebat lumine montes orta dies, cum tuba sonitum procul ære canoro increpuit de castris regijs, accelerantque peruenire nostrates ad sui Ducis præsentiam, parati dupliciter ad prouocandum Martem, scilicet audacia, & conscientiæ puritate.

Rex cernens suos alacriter aduenisse, mox agmina producit in campum tritico recenter satum, vbi vix standi paulisper vel progrediendi facultas fuit propter salebras, solique mollitiem. Nec segnius summo mane Galli in eundem campum emittunt primam aciem, viris instructam fortibus, armis ornatam fulgentibus, equitibus hinc inde ex vtroque latere præcedentibus in equis generosis & nobilibus, quibus vt ita dicam, aurea pectoribus demissa monilia pendent, qui insuper tecti auro, fuluum mandunt sub dentibus aurum. Non tamen voluere Franci propter loci lutositatem procul in campum procedere. Sed videre cupiebant quid Angli quorum paucitatem maxime cōtemnebant facere proponebant. Inter vtrumque cuneum campus late patuit ad spatium prout fertur pene mille passuum. Sed non vtrique pari procurrunt agmina motu, quia Gallis immobiliter primā seruantibus stationem, Anglis necesse fuit, si cum hoste vellent conserere, spatium medium armis onustis pedibus emetiri. Rex interea, Gallorum perpendens astutias, quod sic perstabant immobiles in vno loco, ne peditando per campum lutosum fatiga-

rentur, sublimi vectus equo volat agmina circum, hortaturque Duces & animos ad prælia firmat. O fidissimi inquiens socij, vadimus in campum, ad magnum virtutis opus summosque labores. En ipsam diem quam flagitauit sæpius vestra virtus. Totas igitur vestras effundite vires, experiamini quid lancea, quid securis, quid gladius, quid sagitta valeat in manu potentis. Quisquis igitur census, honores aut præmia cupit, istic reperiet. Hæc nempe medio posuit Deus omnia campo. Sic fatus iussit conuelli signa. Quia inquiens hostes iniuriosi iter nostrum præcludere tentant, adeamus illos in nomine Trinitatis & optima hora totius anni. Et erecto vexillo iussit suis ordinate procedere. A dextris vero & sinistris fecit sagittarios anteire. Qui conspicientes eos qui pridie coniurauerant in mortes vel mutilationes eorum, accensi indignatione nimia, omnis lassitudinis, omnis incommodi vel infirmitatis, obliti sunt. Et vt ita fatear, turgescit in eis vitria bilis, iraq; vires, animumque ministrant. Mirumq; in modum qui sero debilem arcum nequiuit tendere, iam fortissimum valuit sine difficultate pro voto trahere. Galli videntes nostros campum cum summo labore emensos fuisse, rati iam tempus arrisisse quo fatigatos inuaderent, quos putabant nullo negotio captiuandos, horribiliter in campum ruunt, præmissis equitibus qui nostros architenentes pectoribus dextrariorum præferratis obruerent, & suorum caballorum pedibus conculcarent. Sed Deo volente secus accidit quam sperabant. Quia sagittarij hinc inde occurrentes equitibus tot simul emisere iacula, vt illa procella grandinea primitus equites dissiparent. Nam regente Deo, nusquam cassa manus, nusquam sine vulnere fugit missile, nullaque fuit requies mittentis dextere, sed & omne sedet telum, quia nulli fuere sine cædibus ictus. Vt ergo primum sonipedes ferro transfixi sunt, sessores conuersis frenis in sua agmina præcipites corruere, omnesque equites, qui euaserant campo cessere. Ex hinc vt acies conuenere, ingens nostratum clamor ad sydera tollitur, & impletur quodammodo vocibus vastus aer. Tunc iterato volat vndique telorum nubes, & ferrum ferro sonat, dum iacula constanter emissa, cassides feriunt, laminas & loricas. Cadunt proinde de Gallis plurimi sagittis terebrati, hinc 500. hic pariter 600. Rex ipse non tantum Regis, quantum militis exequendo vices, primus in hostes aduolat, crudeles ictus infert & tolerat, exempla suis audendi fortia præbens in persona propria, stricto securi oppositas acies dissipando. Nec secus militares viri æmulantes acta regia, totis viribus collaborabant compositam illam syluam Francorum frementium ferro prosternere, donec tandem via vi facta, Galli non tantum cessere, quantum mortui cecidere. Et reuera Franci cum prostratos in acie belli cernerent quos autumabant indomabiles, eorum mox obstupuere animi, gelidusque per ima cucurrit ossa tremor, tantus vt immobiles & sine sensu starent. Dum nostri secures ab eorum extorquerent manibus, & eos mactarent velut pecudes cum eisdem. Perdidit inde modum cædes, & velut nulla secuta est pugna, sed iugulis bellum geritur. Nec valent Angli tot prosternere quot perire possunt de aduersa parte. Sic ergo pene Franciæ perijt omne decus per manus paucorum quos parum ante summo despectui habuere. Illic interempti sunt Duces de Alansoun, de Braban, & de Baar, cum 5. Comitibus, & Constabulario Franciæ, & alijs nominatis dominis, ad numerum pene 100. De militibus & armigeris quatuor millia sexaginta nouem feruntur occisa. Numerus vulgi non fuit ab armorum nuntijs computatus. Capti sunt ibidem Duces Aurelianensis & Burbonensis, Comites vero de Ew. & de Vendone, & Arthurus frater Ducis Britanniæ, qui se dicit Comitem Richmundiæ, & quidam Brucegaldus miles honoratissimus regni Franciæ, & alij vt ferunt ad numerum 700. De parte Regis cecidere D. Edw. Dux Eboraci, & D. Michael Comes Southfolciæ, 4. milites, & vnus armiger dictus Dauid Gamme, & de communibus 28. Dum Rex & sui bello detinerentur contra Gallorum multitudinem pugnando cominus, vespilliones Francorum inuadentes à tergo dimissas sarcinas rapuerunt, & protinus abduxerunt. In quibus cum reperissent coronam regiam, iam gaudio lætificare suos, in tantum vt signa solemniter pulsari facerent, & canticum laudis: Te Deum laudamus, cum summo tripudio decantari. Ementiti enim fuerant Regem captum, sine mora venturum. Sed post pusillum cum ex tristi nuntio cognouissent veritatem rei gestæ versus est in luctum chorus eorum, & gaudium in mœrorem.

Gallorum cum Anglis congressus.

Gallorum strages magna.

Rex etiam omnes hos euentus prosperos asscribens Deo, gratias infinitas egit ei qui sibi dedit inopinatam victoriam, & ferocissimos hostes subegit. Pernoctauit igitur in eodem loco, & in crastino scilicet die Sabbati versus Calesiam iter inceptum continuauit. Deinde 10. die Nouembris applicuit sero apud Doueriam in maxima niuis intemperie, vicesima vero tertia die dicti mensis venit Londonias, ducens secum Duces & nobiles, quos dudum captiuarat, quorum nomina superius sunt expressa. Quali gaudio, quali tripudio, quali denique triumpho sit exceptus à Londoniensibus dicere prætermitto, quia reuera curio-

Regis à bello reditus.

curioſitas apparatuum, exceſſus expenſarum, varietates ſpectaculorum, tractatus exigerent merito ſpeciales. Primo die menſis Decemb. iuſſu Regis affuere Londonijs Pontifices & Abbates in magno numero, vt intereſſent ſolennibus exequijs D. Edw. quondam Ducis Eboraci & aliorum tam Francorum quam Anglorum, qui interierant in partibus tranſmarinis. Ad has etiam venit ab Harflu capitaneus dictæ villæ Regis auunculus Comes de Dorcet, qui parum ante fecerat equitationem in regionem conterminam, & fugauerat 800. ante ſe captiuos quos infra dictam villam ſtrictæ cuſtodiæ mancipauit. Hoc anno Rex Portingaliæ fretus auxilio mercatorum Angliæ quam maxime & Alemannorum vicit Agarenos in terra Regis Belmarinorum, multis eorum millibus ad generum Cereris deſtinatis. Cepitque ciuitatem eorum ampliſſimam ſupra mare ſitam vocatam Snut eorum lingua, cinctam muro 20000. paſſuum prout ferunt.

Anno 1416. Tenuit Rex natale iuxta Londonias apud Lamhitham. Quo tempore delati ſunt ſibi rumores de conflictu habito inter Anglos & Gallos iuxta villam de Harefiu, in quo plures Gallici ſunt occiſi.

Circa feſtum purificationis 7. Delphini luſerunt in Tamiſi, quorum 4. ſunt occiſi. Prænoſticabant vt quidam volunt tempeſtatem maximam ventorum & imbrium continuo ſubſecutam.

Feria quarta quatuor temporum in initio quadrageſimæ Comes de Dorcet pugnauit cum Comite de Armanak Duce Gallorum, in quo conflictu cecidere plurimi de vtraque parte, quia dictus Comes gentem noſtram inuaſerat improuiſo, fugati tamen ſunt Franci & illo die noſtratibus terga dedere, vno ſolo vſi ſolatio, quod veſpilliones eorum dum cum noſtris manus conſererent, equos Anglorum & ſarcinas rapuerunt. Oportebat ergo noſtros prout erant in armis reuerti pedites ad villam de Harflu per multa milliaria regionis. Itaque peditando iuxta littus maris, vt hoſtes ſuos ſemper ante faciem ſuam non à tergo conſtitutos haberent, incedebant armis onuſti per totam quintam feriam noctemque ſequentem. Mane vero ſexta feria noſtrates leuantes oculos viderunt in montibus Gallos recollectos cum Duce eorum Comite de Armanak, paratos ad inuadendum eos. Miſit igitur Comes de Armanak quendam armorum nuntium ad Comitem Dorcetanum, qui diceret: Ecce concluſus es inter nos & mare, nec ſupereſt tibi euadendi facultas. Quapropter ne pereas in ore gladij, redde te mihi, tractaboque te iuxta nobilitatem tuorum natalium, prout decet rationabiliter redimendum. Ad hæc ille: Renuncia ſibi qui te miſit, nunquam fuiſſe moris Anglorum hoſti ſe reddere ante præludia martis & bellonæ. Nec me reperiet ita vecordem, vt manus illi dem, quem poteſt Deus tradere in manus meas. Hijs auditis Comes de Armanack furibunde cum ſuis equitibus pernici greſſu per decliuium montis deſcendere conabatur. Quos excipientes noſtri ſagittarij vel præuerterunt iaculis vel peremerunt. Exinde creuit pugna inter reliquos, ex vtrobique gladijs & ſecuribus diu res martia gerebatur. Tandem Deo miſerante gens ieiuna, laſſa, famelica, ſomni, cibique penuria fatigata vicit, Dei virtute manifeſta. Nam cum non eſſent plures ex Anglicis in hoc conflictu quam 1500. glorioſe vicerunt, & ad fugam coegerunt 15000. Gallorum Duce illorum prope capto. Ferunt quod non obſtante ſacro quadrageſimali tempore ipſoque inuiolabili ieiunio quatuor temporum, carnes aſſauerant in caſtris ſuis, & meretriculas introduxerant, vt poſt ſuffarcinationem ventris, veneris ſe ſpurcitijs macularent.

Circa præſens tempus oboli Ianuenſium quia debito carebant pondere, prohibiti ſunt ab Anglis in mercaturis accipi ſiue dari.

* Septimo die menſis Maij venit Imperator Londonias deductus in magnificentia & gloria per Regem, & regni nobiles, & hoſpitatus eſt in palatio Regis iuxta Weſtm. Rege recepto apud Lamhitham.

Rex autem cupiens deferre omnem humanitatem Regi Romanorum, ſuſpendit ad tempus cuncta parliamenti negotia, ducens eum ſecum Wyndeleshoram ad feſtum S. Georgij honorans illic eum, & tantæ fraternitatis titulo & religionis illius nobili veſtimento, ſignumque regale impoſuit collo ſuo, quod Imperator ex poſt ſemper congeſſit in omni conuentu publico vel priuato.

Ante feſtum aſcenſionis Dux Hollandiæ venit in Angliam cum apparatu maximo, ad habendum colloquium cum Rege noſtro, Regeque Romanorum.

In feſto Trinitatis & per ſequens biduum nocte dieque audita ſunt horrida tonitrua omnem modum excedentia, & velut ſine interpolatione durantia quæ præceſſerunt terrifica fulmina ſine ceſſatione choruſcantia, quæ multos ſtrauerunt & occiderunt, arbores ſuccenderunt, & ædificia diruerunt.

Per

Per totum tempus æſtiuale putabatur quod mediatione Imperatoris fuiſſet pax inter regna firmata, ſed tergiuerſantibus gallis, ſuſpenſum fuit pacis negotium, eo maxime, quod galli conduxerant claſſem magnarum nauium Caricarum & galearum, quæ regnum Angliæ moleſtaret. Contra quos dominus Ioh. Dux Bedfordiæ miſſus fuit frater Regis cum manu potenti. Qui in die aſſumptionis beatæ virginis commiſit cum eis, & cepit tres Caricas & vnam Hulkam, & quatuor Balingarias. Tres vero Caricæ fugere, vna vero de tribus inter ſirtes confracta ſubmerſa fuit. Alia magna Carica ſubmerſa fuit coram Southhamptona, cum qua perierunt octingenti viri, quales Legharneys vulgo vocamus. Imperator & Rex Angliæ fœdus ad inuicem pepigere, viz. quod ipſi & ſucceſſores ſui boni, firmi & ſtabiles in perpetuum amici erunt, alligati, obligati, & confœderati pro ſe & hæredibus ac ſucceſſoribus ſuis, contra homines cuiuſcunque gradus, ſtatus, dignitatis, aut conditionis exiſtant, & contra omnes homines qui viuere aut mori poſſunt, exceptis ſacroſancta Romana Eccleſia & Romano Pontifice, &c.

Rex Angliæ vt oſtenderet ſe ex corde pacem cupere, perſonaliter transfretauit Caleſiam, ne Gallis vllam calumniandi miniſtraret materiam, quia dixerant non ſtare per eos, quin ei offerrent largam pacis viam. Vbi cum Imperatore conſtitutus, cum nihil ab eis audiſſet procurari niſi dolos, & fraudem ſolitam, commenta ſpreuit eorum, & inter Imperatorem Ducemque Burgundiæ qui diffidebant, fecit concordiam atque pacem. Quibus ita geſtis, Dux fecit homagium Imperatori.

Poſt hæc Dux Glouerniæ frater Regis minimus cum magna Regis familia deduxit Imperatorem donec veniſſet ad villam de Doredrauht, vbi cunctos Anglos remunerauit imperialiter à maximo ad minorem.

Benedictus Wulleman ciuis Londoniarum qui ſparſerat ſchedulas in multis locis errore plenas, captus, tractus, ſuſpenſus & decollatus eſt die Sancti Michaelis.

Parliamentum quod diximus intermiſſum propter præſentiam Regis Romanorum tentum fuit Londonijs circa feſtum Sancti Lucæ. In quo dominus Tho. Beufort Comes de Dorcet creatus eſt Dux Exoniæ, conceſſis ſibi de fiſco regio annuis mille libris, & 40. libris de villa Exoniæ ſupradicta, quas dominus Rex de eadem villa percipere conſueuit.

In hoc Parliamento requiſiti proceres ſi iſta ſibi placerent, reſponderunt quod optime. Si donum regium tam exile non eſſet, nec correſpondens meritis & virtutibus tanti viri. Conceſſæ fuere duæ decimæ per clerum Regi ſub vnius anni ſpatio perſoluendæ.

Anno 1414. Rex celebrauit natale apud Kenewourtham, quo tempore ſtructæ ſunt illi inſidiæ prout fertur per quendam ſcutiferum complicem Ioh. Oldcaſtle dictum.

In craſtino natalis Domini ſparſæ ſunt ſchedulæ Lollardorum venenoſæ, impingentes contra cunctos ſtatus Eccleſiæ fere in qualibet magna domo vel hoſpitio villarum de ſancto Albano, de Northamptona, de Radingia, authorem nullo ſciente.

DECRETVM CONCILII CONSTANTIENSIS DE ELEctione Papæ futuri.

AD laudem & gloriam & honorem omnipotentis Dei, ad pacem & vnitatem vniuerſalis Eccleſiæ, ac totius populi Chriſtiani, vt electio futuri Romani & ſummi Pontificis proxime celebranda, firmiori authoritate & plurium roboretur aſſenſu, & ne attento ſtatu Eccleſiæ dicta electione in poſterum vlla retractatio, vlluſve ſcrupulus in mentibus hominum reſideat, ſed ex illa ſequatur vnio certa, vera, pleniſſima, & perfecta, ſacroſancta generalis Synodus Conſtantienſis communi vtilitate penſata, de ſpeciali & expreſſo conſenſu, ac voluntate concordi ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium in eadem Synodo perſonaliter exiſtentium, & collegij eorundem, ac omnium nationum præſentis concilij, ordinauit, ſtatuit & decreuit, quod hac vice duntaxat ad eligendum Romanum ſummum Pontificem, vna cum Cardinalibus, ſex Prælati, vel aliæ honorabiles perſonæ eccleſiaſticæ in ſacris ordinibus conſtitutæ, de qualibet natione in eadem ſynodo pro nunc exiſtente, & nominata, quos ſeu quas quælibet ipſarum nationum pro ſe adhuc infra dies duxerit eligendos ſeu eligendas, ipſis Cardinalibus adiungantur, quibus omnibus eadem ſancta Synodus eligendi Romanum Pontificem ſecundum formam hic expreſſam quatenus opus eſt, tribuit poteſtatem, viz. quod ille abſque vlla exceptione ab vniuerſali Eccleſia Romanus Pontifex habeatur, qui à duabus partibus Cardinalium in conclaui exiſtentium, & à cuiuſcunque nationis duabus partibus eiſdem Cardinalibus adiungendorum & tunc adiunctorum, electus fuerit, & receptus. Quodque non valeat electio nec electus pro ſummo Pontifice habeatur, niſi duæ partes Cardina-

lium in conclaui existentium, & cuiuslibet nationis duæ partes, cum Cardinalibus ad eligendum adiungendorum, & tunc adiunctorum consentiant & consenserint in Romanum Pontificem eligendum. Statuit insuper & ordinat ac decernit, quod vota quorumcunque in electione huiusmodi emittenda, sint nulla, nisi vt præmittitur duæ partes cuiuslibet nationis adiungendorum, & tunc adiunctorum prædictorum principaliter, aut per accessionem in vnum concurrant. Hoc etiam adiecto, quod Prælati & alij cum ipsis Cardinalibus ad electionem huiusmodi adiungendi, & tunc adiuncti omnes & singulas constitutiones, etiam pœnales circa electionem Romani Pontificis editas, atque consuetudines obseruari consuetas, quemadmodum ipsi Cardinales obseruare teneantur, & ad illarum obseruantiam astringantur.

Teneantur insuper iurare, & iurent dicti electores Cardinales, & alij antequam ad electionem procedant, quod in huiusmodi electionis negotio attendentes quid eis imminebit cum decitatione agerent, vicarij Iesu Christi successoris beati Petri vniuersalis Ecclesiæ Rectoris, gregis dominici directoris, puris & synceris mentibus, & quantum credent publicæ vtilitati vniuersalis Ecclesiæ proficere omnes cuiusque nationis personæ aut alio inordinato affectu, odio, gratia, vel fauore abiectis procedent, vt eorum ministerio de vtili & idoneo vniuersalis Ecclesiæ prouideatur pastore. Ordinat insuper, statuit & decernit eadem sancta Synodus, quod infra decem dies ex nunc continue numerandos, quos 10. dies omnibus & singulis sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, præsentibus & absentibus & cæteris electoribus supradictis, attenta ratione Ecclesiæ vacatione notaria, ad intrandum conclaue in hac ciuitate Constantiensi, in maiori domo, communitatis ciuitatis eiusdem ad hoc iam ordinata præfigit & assignat.

Præfati electores Cardinales, & alij supradicti intrent ipsum conclaue ad electionem huiusmodi celebrandum, cæteraque faciendum, obseruandum & prosequendum, quemadmadmodum in cæteris, præter præmissa de Cardinalibus, & alijs in electione Romani Pontificis iure decernunt. Quæ omnia præmissa obseruata vult eadem sancta Synodus in suo robore permanere. Hanc autem formam & hunc modum electionis approbat, ordinat, & statuit pro hac vice. Et ad omnem scrupulum remouendum vel submouendum, omnes & singulos in eadem synodo præsentes, & venturos qui eidem synodo adhærebunt, ac omnes actus legitimos in eadem synodo agendos, actiue & passiue, quatenus opus est habilitat, & habiles esse declarat. Cæteris einsdem sacri Concilij decretis semper saluis, supplens omnes defectus, si qui forsan interuenerint in præmissis, apostolicis etiam in generalibus concilijs editis constitutionibus, & alijs in contrarium facientibus, non obstantibus quibuscunque.

Vltimo die mensis Octobris Episc. Winton. accessit ad concilium peregrinaturus Hierosolymam, post electionem summi Pontificis celebratam, vbi tantum valuit eius facunda persuasio, vt & excitaret dominos Cardinales ad concordiam, & ad electionem summi Pontificis se otius præpararent. Quamobrem mox præparata fuit domus, quæ conclaue vocaretur & esset, cum lectis stratis honorifice pro dominis Cardinalibus & electoribus adiungendis eisdem. Ordinatum nempe fuerat decreto concilij, vt eligerentur ex omni natione quæ conuenerant, sex personæ ad intrandum conclaue cum Cardinalibus, prout superius est expressum. Vnde de Anglia ingressi sunt conclaue Episcopi London. Bathon. Norwic. Lichfeld. Abbas Eborum, & Magister Tho. de Polton. Decanus Eborum. Quælibet autem natio scripsit nomina personarum suarum in schedula & cera inuoluit. Præordinatæ proinde personæ conclaue sunt ingressæ die 4. coronatorum. Quibus intromissis quædam persona laica, attulit omnes schedulas cera circumductas ad Vicecancellarium in conclaue. Qui nudatis brachijs vsque ad cubitum posuit omnes schedulas super mensam. Exinde decretum factum est quod reclusi ederent in conclaui. Statutumque fuit, vt haberent panem & vinum, & vno die vnicum genus carnium, & altero, vnum genus piscium, & singulis diebus vnum genus potagij, prout dies exigebat. Tunc Imperator, & 13. Duces, ac maiores ciuitatis Constantiæ iurauere super librum, quod fideliter custodirent conclaue ab impeditoribus, & ne alia cibaria intromitterentur, quam statuta fuere. Quo facto, Imperator personaliter perscrutatus est domum totam, & duabus seris ostium post se clausit. In ostio domus illius, factum fuerat foramen quadratum, per quod immitti debebant cibaria inclusorum. Omni quoque die dum in conclaui fuerunt, Abbas S. Edmundi de Bury, & prior S. Iohan. de Clerkenwell fuerunt assignati ad prægustandum cibaria Anglicorum. Mox vero vt seruitum fuit inclusis dictum foramen clausum fuit tribus seris. Igitur illis conferentibus de iniuncto negotio, quidam nominauere Winton. quidam London. Episcopos, nonnulli vero Cardinalem Franciæ,

nihil-

nihilque fuit actum primo die, vel secundo. Die vero S. Martini primo mane, Episc. London. venit, & inter omnes Cardinales protulit ista verba:

Electio Papæ

Ego Richardus Episc. London. accedo ad dominum meum Cardinalem de Columpna. Audito præsenti sermone, repente cuncti præsentes per Dei gratiam in eandem consensere personam. Et illico exuerunt eum vestibus suis omnibus, & nouis eum reuestierunt, ac super altare posuerunt, & deosculati sunt manus eius & pedes. Hijs ita gestis, confestim vnus eorum qui inclusi fuerant fregit foramen in pariete, & clamauit: Habemus Papam Martinum. Et tunc exiuerunt omnes in magnam Ecclesiam cantantes: Te Deum laudamus.

In crastino Papa fuit factus presbyter. Et die sequenti fuit sacratus Episcopus, & celebrault missam suam primam, cui missę interfuerunt 140. mitrati. Sequenti dominica Dominus Papa fecit mane diluculo solennem processionem, transiens per australem partem Ecclesiæ, versus occidentalem, vbi constitutus fuit Clericus habens canabum & stuppam & combussit ea, dicens: Ecce pater sancte, Sic transit gloria mundi. Post hæc eodem die fuit factum quasi quoddam solarium pro coronatione Papæ altitudine habens 20. pedes. Prior S. Iohan. de Clerkenwell tenuit diadema Papæ in officio Coronationis. Ipso die post prandium Papa equitauit per medium ciuitatis Constantiæ, quem sequebantur in equis, omnes Episcopi mitrati, & Abbates. Equus Papæ fuit phaleratus cum rubeo eskarleto, equi vero cunctorum Episcoporum phalerati fuere candido panno bissino, & Imperator in hac equitatione tenuit frenum Papæ. Cum autem peruenisset Papa ad locum fori, illic obuiauere sibi omnes Iudæi ciuitatis, qui porrexerunt sibi sicut mos est ceremonias ac legem suam. Quas acceptas Papa proiecit post tergum suum dicendo: Recedant vetera, noua sunt omnia. Papa prout dicunt prius vocabatur Paulinus, natus de illa nobili & antiqua gente Paulina Romæ.

Imperator frenum tenet.

Hoc anno circa finem mensis Iulij Rex Henricus cum magna classe mare sulcans 20. nauigationis die saluus applicuit in Normannia, scilicet in festo sancti Petri ad vincula in loco vocato Tonque, vbi villa fortis est & castellum nobile, quod reddere per annum solet 8000. coronarum. Quo in loco quingenti equites hostiliter occurrerunt ei transitum prohibere volentes. Sed perempto per archirenentes eorum capitanco, & eius collega capto, cæteri meticulose fugerunt. Nec multo post redditum fuit Regi dictum castellum, & qui remanere volebant accepere gratiam remanendi. Volentes abire tulerunt secum de gratia regia pecunias & supellectilia, relinquentes arma, & instrumenta bellica, necnon & victualia dicto castello. Consimili modo reddita fuit Regi villa de Aumberes cum castello.

Qua tempestate monachus quidam soliuagus captus à quodam de familia Regis, despoliatus est. Quod vt Rex comperit, solicite quæsiuit à Monacho si personam recognosceret, quæ tulerat ab eo res suas. Qui cum diceret bene se personam noscere si videat eam, tandem post aliquos in conspectu ductos, notauit vnum dicens illum bona sua rapuisse. Quem Rex illico vehementer redarguit, dicens illum morte dignum, qui cum aliunde satisfacere potuisset suæ necessitati, ad res religiosorum manus extenderet, modo tamen gauisurum perdonationis titulo, si nihil tale committat de cætero.

Henrici in Normannia gesta.

Fecitque virum reddere monacho, quæ tulerat prius ab eo, monacho mandans vt domum repeteret, & consuetum seruitium cum fratribus suis intrepidanter Deo rependeret, asserens se non illuc aduenisse modo vespillionis vt res religiosorum raperet: sed potius more Regis, vt eorum bona ex direptione seruaret. Nec mora proclamari fecit per exercitum, ne quis religiosum, clericum, vel presbyterum, nec vllum penitus ecclesiasticum despoliare, seu quouis modo molestare præsumeret, nec ad res ecclesiasticas animo rapiendi manus mittere, sub pœna suspensionis & laquei. Qua proclamatione per plebanos vulgata, videres rusticos indumentis clericorum sumptis, vagari per exercitum, negotia tractare foralia, impune accedere & recedere, Anglis astu pie deceptis. Nec valebant Anglici rei veritatem agnoscere, rusticos coronas sibi radentibus vt Anglos fallerent efficacius, aspectu capitum albatorum. Consequenter insuper fecit Rex proclamari, ne quis fœminam coniugatam, viduam siue virginem contra voluntatem auderet opprimere, vel bona diripere plebeiorum, qui se Regi submiserant sub pœna prædicta.

Rustici in clericali habitu.

Tertiodecimo die mensis Aug. Rex recessit cum exercitu de villa de Tonque, & pernoctauit apud villam S. Saluatoris de Tybe. Crastino die Sabbati pernoctauit apud villam de Gramuile, vbi commoratus est die dominica, viz. in festo assumptionis beatæ Mariæ.

Die

Die Lunæ pernoctauit apud Abbathiam de Fontenes, & in die Martis peruenit ad villam de Scuteuile. Die vero Mercurii, consedit cum exercitu coram villa de Caen ex parte Australi prope monasterium S. Stephani: Dux Clarentiæ ex parte Boreali, iuxta monasterium Monialium sanctæ Trinitatis: Comes Marescallus sedit ex parte sinistra regis & Dominus de Mantrauers iuxta eum. Iuxta quem D. de Talbot & Vmfreuile sunt locati, & consequenter D. de Neuile & de Wulluby. Ex parte regis dextera consedere comes de Warwike, & D. Ioh. Gray, iuxta quos comites de Hūtingdon & de Sarum, & D. Ioh. Gernecornewayle. Dum sic esset dispositus regalis exercitus, & Abbátia S. Stephani foret Francis communita, videntes qui in Monasterio pro tutamento fuere se impares Regis viribus, locum deserere festinabant. Et diripientes tam victualia quam alia loci iocalia, latenter in villam commigrauerunt notabiles sacrilegio manifesto, vbi constituti tractabant inter se qualiter dictum monasterium flammis absumerent, & turres ecclesiæ complanarent, per quas multa mala fieri posse non dubitabant. Audiuit hæc insusurrari inter Francos quidam monachus eiusdē loci, qui metuens sui monasterii destructionem, confidenter dedit se periculo, & sub illius noctis conticinio manibus reptans & genibus, per hostes, per ignes, per arma per gladios, tandem peruenit ad locum vbi dux Clarentiæ frater regis obsidionis suæ vigilias obseruabat. Et impetrato aditu, vidit vbi recubuerat armatus ad vnguem in horto quodam super herbam supposito capiti suo saxo. Cui confestim flexis genibus flebiliter supplicauit vt loci sui ruinæ succurreret, qui iam diruendus erat nisi maturius subueniret. Vobis autem specialius conuenit nostrum seruare monasterium qui de regum linea descendistis, qui locum nostrum fundauerunt, extruxerunt atque dotauerunt. Quapropter incunctanter vtamini me duce præuio, & ego vos inducam & gaudere faciam loco nostro. Nec mora, fecit dux vt mon[illegible]it, & arreptis scalis peruenit ad eam partem, quam monachus bene nouit immunitam. Nam pauci sed inualidi relicti fuerant, magis ad ostentationem quam ad defensionem loci. Quos aduentu suo territos, vel captiuauit, vel abire permisit, reputás eos indignos gladio suo propter rusticitatem & vilitatem personarum. Vnum tamen decollari iussit, qui confessus fuerat se res monasterii, scz. ferramenta fenestrarum & huiusmodi compilasse, dicens ei: si nos, ait, nostros propter talia sacrilegia iuste morte mulctamus, multo plus tu pœnam mereris, qui patriæ propriæ sacella spoliare non times? Dux ergo tali modo potitus loco, introduxit regem in crastino, gaudentem nimirum, quod à turribus monasterii valebat intueri quæcunque gerebantur in villa, illic figere vel locare gunnas suas, (quas Galli canones vocant) quibus validius villam infestare posset.

Post hæc denunciabatur dies & ho[illegible]uibus fieri insultus deberet ad villam. Interea sonante terrifico lituorum & tu[illegible]n classico, obsessi semet cohortantes, ad muros alacriter cucurrere, telis armati, gladiis & missilibus, iaculis & petrariis, vt vim vi repellerent. De parte regis, vt ita dicam: luduit aduersis contraria pectora telis miles, vt æternum sanguine nomen eruat. Inter milites D. Edm. Springeus, qui dudum cum aliis militiæ cingulo donatus fuerat, muros Cadomi armatus ascendit, & vulnera alterna datque capitque manu.

Sicut aper longe siluis latratibus actus,
Fulmineo celeres dissipat ore canes:
mox tamen ipse perit.

Sic & iste vir egregius dum multos muris deiicit, dum plures ense perimit, dum Martis acta peragit, lapsus pede corruit in foramen muri, vbi sedēdo pugnans peremptus est. Quem mox inhumaniter vt erat armatus adhuc spirantem, gancones circumiectis ignibus cremauerunt. Non tamen destitere regales inimicis insistere, sed bili cōcitata propter infortunium tanti socii (fuerat nempe cunctis amabilis) insurrexerunt acrius, & exarserunt contra tam improbos pollinctores, fatigantes illos sic ex parte illa, quod videbatur ipsis qui tuebantur oppidum, ex parte altera necessarium, vt statione sua relicta, ad eam partem accurrerent, qua rex oppugnabat villam. Sicque rarescente in dicta parte defensore, dux Clarentiæ factis instrumentis in loco qui putabatur tutissimus muros scandit, & post terga Gallorum desiliens, eos adeo repēte terruit vt ignorarent, vtrum iuuaret potius procedere contra regem, an reuerti & manus erigere contra ducem. Facta est igitur strages magna Gallorum, obuiantibus à fronte regalibus, instantibus à tergo Clarentianis, omnemq; illis adimentibus spem salutis. Talique modo rex villa potitus est, castello nondum rebellibus vacuato. Quapropter rex gunnarum iactu sic castrum debilitauit, vt impossibile videretur inclusis

 sede-

ſe defendere locum poſſe. Proinde impetrato tractatu, impetrarunt à rege libertatem abeundi relictis armis & victualibus, auro & argento atque iocalibus in caſtello. Sed ne inanes omnino & vacui recederent, rex indulſit eis, vt milites quidam certã ſummam fului metalli ſecum ferrent, armigeri quoque taxatam, & alii limitatam tollerent, & non amplius ſub pœna perditionis ſummarum conceſſarum pariter & vitarũ. Fœminas vero permiſit ornamenta vel quæq; mobilia ſecum ferre, & indemnes abire. Quæ magnas auri ſummas (vt fertur) in vtribus abſtulere. Hiis omnibus ingrati Franci beneficiis, regiæ munificentiæ peſſime reſponderunt, & inuidentes eius commodis, aurum & argentum & quicquid in caſtrum ad tuendum deportatum fuit, igne combuſſerunt, vt poſt receſſum patuit eorundem. Poſt deditionem caſtri de Caen, q̃ obtinuerunt condicionaliter, ſi rex Francus vel Dolphinus, aut comes de Armanak bello non diſſoluerent obſidionem infra 29. diem menſis Septemb. reddiderunt ſe pacto conſimili ciuitas, & eccleſia Baiocenſis cum multis aliis villis. Dum hæc agerentur in Neuſtria, Lollardi duce Oldcaſtle inſanire cæperunt in Anglia, qui Scotos cõcitauit tam prece, quam repromiſſa pecunia, vt intrarent hoſtiliter regnum in regis abſentia, leui negotio, vt aſſeruit, ſubiugandum. Ferunt quod Gul. Douglas Scotum ad Pontem fractum allocutus fuerit, grandem promittens auri ſummam, ſi gentem ſuam ſollicitaret, & eum, qui falſo dicebatur apud eos rex Rich. venire cum eis faceret, & ſe oſtentare tanquam regem. Scotus vero auri ſacra fame coactus non multo poſt contribulos ſuos cum magno ſtrepitu venire fecit ad obſidendum caſtellum, cum villa de Rokesburgh, quo quum veniſſent, ſuffoſſores immiſerunt ad ſubuertendum muros. Contigit eo tempore ducem Exoniæ Tho. Beufort ad Brydelingtonam veniſſe perigrinandi gratia, qui confeſtim audito rei nũcio properauit ad partes, eundo colligens armatos & architenentes, hoſtibus occurrere feſtinando. Ex alia parte cuſtos regni D. Iohan. frater regis dux Bedfordiæ cum aliis regni nobilibus magnum conflans exercitum ad eaſdem peruenit partes, quod Scoti per exploratores comperientes, expectare non audentes diutius: *Turpia fœmineæ terga dedêre fugæ.* Nec mirum, quia pluſquam 100000. virorum conueniſſe ferebantur ad repellendum eos: & ne rurales eſtimarentur & inexperti qui cum heroibus venerant, vir valde venerabilis dux Exoniæ palam aſſeuerauit ſe ſciuiſſe ex illis cohortibus delegiſſe 40000. virorum bellicoſorum, qui virtute præſtarent & animis, æque cum valentioribus quaſi regni totius, non obſtante quod maxima multitudo cum rege in Normannia militabar.

Eo tempore dux Lollardorũ Ioh. Oldcaſtle dum diuerſis in locis requireretlatibula prope S. Albanum in dominio Abbatis delituit multis dieb. in domo cuiuſdam ruſtici, habentis ibidẽ idoneã manſionem. Quo audito familiares Abbatis illuc nocte ꝑperantes illum quidẽ non inuenerunt, ſed quoſdã de ſuis ſpecialib. aſſeclis tenuerũt & ad carcerem adduxerũt. Ipſe vero dux perfidorũ hoc audito rumore vehemẽter ingemuit, dicens ſuum grande ꝓpoſitum eneruatum captis p̃cipuis conſciis votorũ ſuorum. In p̃fato loco reperti fuerunt libri in Anglicis ſcripti literis, & nõnulli libri quõdam picti nobiliter & imaginibus decorati, quarũ imaginum capita iuxta formã falſæ doctrinæ ſuæ nebulones abraſerant & in Letaniis omnia ſanctorum nomina vna cum nominib. beatæ virginis aboleuerant vſq; ad hũc verſum: Parce nobis domine. Inuẽta ſunt inſuper illic quædã ſcripta plena blaſphemiæ in beatã Mariã quæ propter horrorem prætereo. Librum tali raſura deformatũ, miſit domino noſtro regi dictus Abbas S. Albani, cũ quibuſdã aliis deliramentis receptis ibidem, & D. rex eundẽ librum Archiep. Cant. remiſit, vt in ſermonibus faciendis ad crucem. S. Pauli Lond. oſtenderetur, vt vel ſic ciuib. innoteſceret quanta furia Lollardi vehebantur, qui non dico imagines ſed nec ipſa ſanctorũ nomina in ſuis membranis inſeri ꝑmittebant. Rex Angliæ peridẽ tempus impiger in partib. tranſmarinis, cepit plures ciuitates & villas muratas, cum caſtris & munitionibus plus q̃ 100. Hoc an. 4. die menſis Septemb. obiit M. Rob. Alum epiſc. Sarum, apud Conſtantiam concilio non dum finito. Menſe Decemb. rex Henr. obſedit Faleſiam villam munitiſſimã, refertam defenſoribus, ſuperbam ſuis opibus, inſtauratã machinis, cõfidentem mœniis vt ne quidem portas cõtra regẽ in initio claudere dignabantur. Villa tamẽ leui negotio terrore gunnarum reddita fuit regi. Sed caſtrum cum magno faſtu detẽtum fuit fere vſq; ad feſtũ Purificationis medio tempore multis hinc inde iactis conuitiis. Tandẽ obſtinatione depoſita pœnituit obſeſſos tã diu ꝑſeueraſſe in pertinacia, & humilius ſapiendo regis gratiam flagitabant. Nõ enim ferre valebãt horridos ſaxorum volatus quos crebro circa ſe cernebãt emiſſos cuilibet formidandos. Et proinde maluere ſemel vitã ſeruare quoquo pacto quam quo-

quotidie quasi mortẽ metuendo mori. Igitur post certas conditiones, assecurauerunt regem se propriis suis sumptibus damna castri villæq; ruinas reparaturos, præter illas quas soluerent redemptionis suæ summas, quod idcirco rex illis imposuit propter suæ fastuosæ detentionis diuturnitatem, quæ fuit causa ruinæ magnæ dicti castelli. Circa pręsens tempus captus fuit in Anglia ille vaniglorius, inueteratus dierum malorum, primicetius Lollardorum, dux & princeps perfidorum Ioh. Oldcastle, quondam dictus D. de Cobham in terris dominũ de Howisia non sine periculo, lesioneq; quorundam qui ceperunt eum, sed nec ipse sine vulnere rentus fuit. Sub eodem tempore vocati fuerant ad parliamentum Londonias omnes status regni, vt de pecuniali suffragio regi ferendo consulerent, qui laborabant in partibus vltramarinis. Cumq; domini & personæ parliamentales audissent quod captus fuisset hostis publicus, placuit cunctis parliamentum non dissoluendum, donec interrogatus & auditus fuisset in eodem parliamento. Missus est igitur D. de Powisia qui deduceret eum manu forti. Qui & adduxit eum Londonias in lectica saucium vna cum clerico omnium secretorum suorum conscio. Nec mora, cum constitutus fuisset in pręsentia rectoris ducis de Bedfordia, & statuum parliamenti, lectum fuit indictamentum coram eo de hostili insurrectione contra regem in campo S. Egidii, & aliis offensis læsæ maiestatis, quæ partim tãguntur superius locis suis. Quæsitumq; fuit ab eo, qualiter se voluit excusare, & ostendere quare non merito sit abiudicatus morti. Qui mox aliunde quærens diffugia, assumpta parabola cæpit prędicare de Dei misericordia, & quicunque mortales Dei imitarores esse vellent, deberent semper misericordiam superexaltare iudicio, vindictam fore solius Dei, quæ ab eius cultoribus non debuit exerceri, sed soli Deo relinqui. Et alia plura commemorauit, redimendo tempus, donec summus regni Iusticiarius regis vicarium monuit, ne pateretur eum inaniter tempus terere, & assistentes regni proceres molestare. Iussit ergo regni rector vt responderet conformiter ad obiecta. Qui se videns constanter vrgeri, tandem post breuem meditationẽ soluto silentio respondit dicens. Mihi autem (inquit) pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die. Et iterum impertinenter garrulare cæpit, donec summus Iusticiarius iussit vt responderet finaliter, & doceret si posset, quare mori non debuit. Qui confestim cum summa superbia & abusione respondit, se non habere Iudicem inter eos, viuente ligeo domino suo in regno Scotiæ rege Rich. Quo responso accepto, quia non opus erat testibus, sine mora iussus est trahi & suspendi super furcas, atq; comburi pendens in eisdem. Vbi cum plures personæ honorabiles huic spectaculo interessent, D. Tho. de Erpinghtum (prout dicunt) nouissima verba locutus est, adiurans eum, vt si cerneret eum resurgere die 3. pacem procuraret sectæ suæ. Tanta perditi fuit dementia, vt putaret se post triduum à mortuis surrecturum.

An. 1418. tenuit rex natale in Normannia apud Baiocas, circa quod tempus redditum fuit sibi castrum de Falesia, & ciuitas de Aueraunce se submisit. Post festum paschæ missi sunt per regem ad obsidendum monasterium de Bekke Herlewini, D. Tho. dux Clarentiæ, ad obsidendum villam de Sherburg, D. Humfridus dux Glouerniæ, ad obsidendum castrum de Danufrount D. Rich. comes Warwici, ad obsidendum castrum Nully le vesque comes de Kyme. In die S. Georgii rex apud Wonium in castello celebrauit solemniter idem festum. Circa festo Trinitatis ad iussum regis profectus est in Normanniam D. Tho. dux Exoniæ regis auunculus, cum 15000. (prout dicitur) bellatorum. Mense Iunii Burgundiones nocte Parisium intrauerunt & comitem de Armanak morte turpissima mulctauerunt. Nam (vt ferunt) eum crudeliter excoriauerunt, & ex post crudelissime peremerunt. In illa ferali seditione iugulati feruntur plures nobiles scz. Cardinalis de Baar, Archiep. Remensis, episc. de Mentz, episc. Constantiensis, episc. de Liseux, Abbas S. Dionysii, abbas de Pormayle, Cancellarius Franciæ, præpositus Parisiorum, & plures alii ad numerum quatuordecem millium personarum. Nec satiari potuit effrænata furia tanta cæde virorum, quin & in fæminas grassaretur: nempe feruntur iugulara 5000. fœminarum. Sub eodem tempore rex obsedit villam nobilem vocatam Loueres: quam fortiter expugnatam compulit ad deditionem sub certis conditionibus vtrobique pactis. Reddita est ergo regi in vigilia S. Ioh. Baptistæ. Die vero Lunæ sequenti mouit dominus rex exercitum versus Pount de la Arche cueroise.

Eodem tempore dux Exoniæ obsedit ciuitatem Ebroicensem. Ipso anno infra octanas assumptionis beatæ Mariæ, D. Iesus (vt putatur) ob honorem gloriosæ matris suæ, quam propensius veneratur rex Anglię, dedit ei in locis variis 3. miraculosas vi- *Victoria 3. Henrici in Normannia.*

ctorias in prouincia Normannorum. Prima fuit, quod 100. de suis Anglicis, die Martis infra dictas octauas ceperunt 3. magnos dominos apud locum vocatum Kulnef, & personas alias 80. & 300. fugere compulerunt. Secunda fuit die Iouis, 400. nempe de hostibus intrauerunt suburbana ciuitatis Ebroicensis, & 11. ex Anglis fugauerunt eos, & ceperunt ex his 4. & 12. peremerunt, captis 40. dextrariis eorundem. Tertia fuit die Sabbati sequente, summo mane: hostes reuera voluissent cepisse villam quam rex ceperat in prima equitatione sua præsentis anni dictam Loueres, sed capitaneus dictæ villæ cum 100. de nostris exiuit animose contra mille, & Deo volente vicit eos, & tradidit in manus hominum nostræ partis 180. personas generosas ex hostibus, per omnia benedictus Deus.

Pridie Calendas Augusti capta fuit inopinato villa de Pountoyse prope Parisium, probitate Capitanei de la Bouche summo mane. Qui nocte non procul à villa delitescens inter vineas cum nonnullis de regis familia, in vigilia matutina repente scalarum scansione muros ascendit, vbi post diutinam dimicationem, occisis multis defensoribus, & pluribus vulneratis, cum ciues cernerent numerum nostratum crescere inter eos, oppressi vecordia, apertis portis fugerunt quo sors quemque trahebat. Fuerunt vtique in ea villa prçfortes homines constituti pro defensione mille, qui ferebant lanceas atque scuta, & balistariorum duo millia. Qui omnes sub festinatione versus Parisium fugere contendebant: sed intercepti sunt & præoccupati per Comites de Huntingdonia, qui & ipse destinatus fuit ad hoc negotium vt ipse ex vna parte villæ ciues occuparet, dum alii ex parte altera muros ascendere molirentur, sed tamen retardatus fuerat in marisco, non inueniens exitum vsque ad Solis ortum. Occisa est igitur illa pene multitudo per comitem, villa per nostros detenta, in qua recondita fuerunt omnis generis victualia ad duos annos. De cuius amœnitate, diuitiis & vtilitate rex scripsit, quod inter omnia quæ gessit in transmarinis partibus opus magis vtile non peregit. Hæc autem gesta sunt expirantibus treugis, in crastino postquam Franci Regem suis fallaciis delusissent, & pacis vias quas rex obtulerat recusassent. Ferunt quod dicta villa fuit instaurata sufficienter victualibus pro duobus annis.

VITA

VITA ET MORS EDVVARDI SECVNDI, REGIS ANGLIÆ CONSCRIPTA A THOMA DE LA MOOR, EQVITE AVRATO, ET eiusdem Regis famulo.

ANNO Domini 1307. Edwardo de *Winchester* rege Angliæ mortuo successit filius Edwardus de *Carnaruan*. Qui statim in Galliam traiecit, vt sibi conciliaret animũ regis Philippi *le bel*: cuius filiam Isabellam in vxorem duxit Boloniæ: 5. K. Febr. mira cum celebritate. Deinde Rege quinto Febr. in Angliã reuerso. 7. Kal. Martii Isabella coronata est Westmonasterii. Cum Rex in Gallia esset, accessit ad eũ Petrus de Gaueston, ei antiqua familiaritate notus, & ea gratia à patre suo exul factus, quem is secum in Angliã reduxit, atq; ei dedit Comitatum Cornubiæ vna cum sororis suæ filia videli. Iohanna de *Acres* Commitissa Glouerniæ in vxorem. Erat hic Petrus * Italus natione, corpore elegans, ingenio acer, moribus curiosus, in re militari satis exercitatus. Cuius argumentum, cum is in Scotia militiæ præsideret Scotos valde terruit, & à ꝑdis & aliis vesaniis repressit. Quo (per inuidiã eorum, qui felices eius pergressus haud libenter viderunt) reuocato inualuit iterum Scotorum versutia. Reginæ coronationi interfuerunt Carolus de *Valois* frater regis Frãciæ, & pater Philippi primi intrusoris, & Dux Britãniæ, H. Comes Lucenburghe, postea Imperator. Sed cultu facile omnes excelluit & ornamẽtis Petrus. Quare plurimũ auxit in se magnatũ inuidiã.

* *Alibi Aquitanus.*

Anno 1309. Rex, quo detineret animos nobilium in Petrum, eum in Hiberniam transmisit cũ satis magna manu aduersus Hibernos rebelles. stipendiũ ex ærario suo assignauit soluendum. Is ꝓspere primo pergressus est, sed fortuna statim mutata, nondum transacto anno in Angliã rediit ad Regis contubernium. Iam exarserunt in eum manifesta odia variis signis expressa nonnullorum, qui putarunt se gratum opus Deo facturos, si Petrũ è medio tollerent atq; vita priuarent. Rex igitur vt eum à magnatum insidiis seruaret, eum Castro Bamburgi inclusit: se id fecisse asserens, vt eorum animos placaret. At hoc satis non est illis visum, quin etiam Rex piissimus eius causa non paucas contumelias passus est. Anno igitur 1311. circa festũ natiuitatis S. Iohannis Baptistę à Bamburgo reuocatum, custodiæ commisit Audomari de *Valentia* Comitis Penbrochiæ, quẽ prius sacrosanctum sacramentum (astantem in p̃sentia) iurare coegit, quod ipsum indemnem (quoad posset) cõtra omnes hostes suos tueretur ad certum vsq; tẽpus, quo eum reliquis ꝓceribus reconsiliare ꝓposuerit. At vero Audomari superauit inuidia fidem, & voluntas placendi reliquis sui ordinis: Duxit eum ad Manerium Dathington, q, est inter Oxoniam & Warwik locum neq; tutum, nec munitum, nec secretum, quo eum tueri posset aduersus Comitẽ Warwici. Nocte sequenti recessit Audomarus, atq; postridie mane accessit Comes Warwici Guido cum hominũ medioceri manu, & eũ cepit, secum ad castrũ Warwici abduxit. Habita itaq; deliberatione inter se Thomas Lancastriæ, Warwici & Herefordiæ Comites, in eorũ conspectu in loco q dicitur *Blaklavve* 19. Ianuarii capite truncari curarunt. Corpus aũt in Ecclesia fratrum p̃dicatorum de *Langley* Rex honorifice sepeliri iussit. Hoc anno ꝓpterea Clemẽs consilium tenuit Vicennæ q, durauit à primo Octobris vsq; ad Pẽtecostem. In quo (p̃sente Philippo Bello Rege Francorũ) condemnati sunt Templarii procurante hoc ipso rege, quia is Magistrum ordinis exosum habuit, propter importunã pecunię exactionem q̃ in nuptias filiæ suæ Isabellæ ei mutuo dederat. Inhiabat prętereà p̃diis militum & possessionibus vnde Magistrũ ordinis cum aliis multis Parisiis cõburendum curauit. At vero q, proposuerat nõ obtinuit, nã Papa eiectorum terras & possessiones Hospitalariis assignauit, pro quib. in eorum manus tradẽdis misit in Angliã ꝓptér Cardinalem quendã comitatũ Episcopo Albanensi. At vero magnates Angliæ, quorũ maiores templarios prædiis ditauerant Papæ in hoc restiterunt atq; ordine iam condemnatę maiorum suorum donatas possessiones, ipsi repetitas occupauerunt. Papę itaq; nuntii infecto negotio reuersi sunt. Anno 1312. die sancti Brissii Windesoriæ natus est Regi Edwardus tertius, postea vocatus magnificus Gallorũ triumphator, Scotorum

Dominator,&c. Rex mortem Petri fideliſſimi quondam amici deplorare nō ceſſauit. Cuius interitꝰ eū in multos infeſtū reddidit quos ad ſe conſiliaq; ſua vocare dedignabatur. Cum igitur internis ſolatiis intenderet Robertus de Brus omnia fere in Scotia amiſſa recuperauit. Caſtra & munitiones (eiectis Anglicis pſidiis) in ſuā poteſtatē recepit. Anno igitur ſequenti prelatorum conſenſu & aliorū quorundā Hugo *deſpenſer* filius conſtitutus eſt regis Camerarius loco Petri de *Gaueſton*. Quem eo libentius in hunc locum ꝓmouerunt quia eum Regi exoſum cognorunt. At vero is prudentia & obſequio haud multo poſt dirempto regis animo eū in ſui amorem facile cōmutauit, vnde & illi odio eum vel maximo ꝓſequuti ſunt. Huius Hugonis pater ſenex, adhuc ſuperſtes erat magnæ probitatis miles, conſilio prouidus, armis ſtrenuus, cuius confuſionē & ignominioſum finem accumulauit amor naturalis ſed diſordinatus erga filium ſuum corpore formoſiſſimum, ſpiritu ſuperbiſſimum, actu flagitioſiſſimum, quē ſpiritus ambitionis & cupiditatis à viduarum & orphanorum exheredatione, in necem nobilium Regis precipitium, & ſui atq; patris interitum præcipitauit. Anno 1313. Rex iniuriis regis Bruſii inſtigatus vires ꝓpe *Struelin* adunauit, nunq̄ magis ſplendidus, nobilis, aut ſuperbus exercitus Anglorū viſus vt affirmat paup ille Carmelita, frater R. Baſton in ſuis heroicis de illo bello q̄ ipſe pſens à Scotis captus deplanxit, vidiſſes prima nocte Anglos haud Anglico more vino madentes, crapulam eructantes, *Waſſaile & Drinkehaile* plus ſolito intonantes. E contra Scotos ſilentes ſanctā vigiliam (erat enim vigilia natiuitatis S. Iohannis Baptiſtæ) ieiunio celebrantes, amore patriç & libertatis eſtuantes. In craſtino Scoti cāpi locū nacti victorib. opportunū ſuffodiebant ad menſurā trium pedum in ꝓfundum & in eandē latitudinē foſſas longas à dextra in ſiniſtrā, operientes illas plexis fragilib. ex virgultis & viminibus *hordelles* ceſpitæ & herbis ſuperſtratis (peditibus quidē prius conſciis cautelę) ſufficientes, ſed equitum pondera nō valētes ſufferre. Exercitus Scotorum nō longe ab hac foſſa cōſtitit in turmas diuiſus, in acies ſolidiſſimas diſtributus. Ab occidēte vero è contra Anglus refulſit, ſol oriens in ſcuta aurea & galeas ſplendentes radios emiſit, oportuit autē vt expectaſſent potius meridiē ad cōfligendum cum ſolem habuiſſent dextrū. In prima acie fuerunt equites, in ſecunda pedites & ſagittarii, in tertia, Rex ipſe cū Epiſcopis & aliis religioſis, & inter ipſos vecors miluus H. *Le Spenſer*. Equites in hoſtes moti, pcipites in foſſam ceciderunt, quib. adfuerant hoſtes mactantes, capientes diuitibuſq; ſolis magno pretio redimendis parcētes. Ibi occubuit Gilbertus comes Gloceſtriæ, quē Scoti libenter ad redemptionē ſeruaſſent ſi cognouiſſent, at vero is togā propriæ armaturæ eo die induere neglexerat. Ceciderunt cū eo Edmundus *Mauler*, Robertus de *Cliffords*, Paganus *Tiptoft*, Egidius *D'Argentinæ* & multi alii ordinis militaris. Capti ſunt & redēptioni ſeruati Humfridus de *Bohun* Comes Herefordiæ, Iohannes de *Segraue*, Iohannes de *Clauering*, Gulielmus *le Latimer*, & fere trecenti viri militares, multos autē occiderunt noſtri ſagittarii qui cū Scotos in foſſas directos irruere aſpexiſſent, ſagittis in eos directis nō Scotos à pectore armatos, ſed noſtros à tergore nudos traiecerūt. Rex cum Epiſcopis & Hugone fugā capeſſiuit: Hic nō equi velocitas, non hominum induſtria Regem ab inimicis liberauit ſed mater Dei q̄ Rex inuocauit. Cui Rex & filio ſuo vouit, ſi ſaluus euaſiſſet ſe erecturū pauperibus eius Carmelitis manſionem in matris Dei titulo inſignitam pro 24. fratribus theologiæ ſtudio deputatis quod & poſteà fecit Oxonii, & expenſis ditauit diſſuadente Spenſero.

Anno 1315. Scoti ſub ducatu Edwardi *de Brus* qui ſe Regem Hiberniæ nominari iuſſit Hiberniam inuaſerant Domino Iohanne *Briningham* tunc ibi iuſticiario. Cuius virtute fuſi fugatique ſunt & plurimi interfecti. Incrudult eodem tempore in Anglia ſeuiſſima peſtis & fames. Quarterium frumenti vendebatur pro quadraginta ſolidis ſterlingorum.

Anno 1316. venerunt in Angliam duo Cardinales vt inter Angliam & Scotiam pacem componerent, qui in itinere verſus Scotiam in agro Dunelmenſi deprędati ſunt à Gilberto de *Midelton* milite qui poſtea ea de gratia ſuſpenſus eſt, & in quarterium deuiſus. Robertus de Brus nuntios ſpirituales Scotiam ingredi noluit permittere, quamobrem Cardinales eum excommunicauerunt, & Regem Scotiæ interdicto ſuppoſuerunt. Reuerſi autem Cardinales ad Curiam pro ablatis à prædonibus duplicia receperant à rege & proceribus ſponte collata.

Anno 1317. Robertus *de Brus* Caſtrum & villam Berwicke viriliter acquiſiuit, neminem occidendo, qui voluit obedire. In Auguſto Rex & Comes Lancaſtriæ in quadā planitie ꝓpe Leiceſtriā ſunt cōcordati, & ſe mutuo amplexati & oſculati ſunt.

Anno 1318. In autumno Rege transequitanre magno cum exercitu partem Scotiæ, & ad obsidionem Berwici se disponente, Scoti ex alia parte Angliam inuaserunt vsq; ad Eboracum prædiis & incendiis omnia vastantes, Regemq; infaustis nuntiis ad sui regni defensionem reuocauerunt, & per aliam viam ipsi in Scotiam reuersi sunt.

Ann. 1319. in Iunio rex profectus est in Galliam vbi Ambianis occurrit regi Philippo, à quo recepit comitatum Pontini, quem princeps Gallorum in sua nouitate propter non factum homagium occupauerat.

An. 1320. oritur inter regem & barones, scil. comites Lancastriæ & Herefordiæ dissidiũ, quod origo & causa fuit interitus baronũ, calamitatis regis, & regii sanguinis fere excidii. Exarsit enim odium & inuidia baronum in Hugonem le Spenser: Fuerũt enim, qui dixerunt eum esse alterum regem, & potius solum: regisque animum eum incantasse, non secus atque olim fecisset Petrus de Gaueston: & de regis familiaritate ita præsumpsisse, quod nonnullos nobiles frequenter à regis colloquio arceret, at cum regem ipsi de suis negotiis alloqui cuperent, eum (præoccupata Regis benignitate) responsionem in se suscipere, regisq; commoditatem præ se ferens responsa dare aduersa & ingrata. Talia de Hugone fateor mala, sed non adeo, quin vulgus garrulus peiora studuit fingendo demonstrare, & malefacta deteriora reddere. His & similibus (quæ ministri regii ostendere solent) proceres accensi & furibundi, in odium filii patris Hugonis possessiones in Wallia & Marchia occuparunt, nemora vastarunt, & mobilia deprædarunt, in vtriusque præterea necem patris, & filii, & cuiuslibet præterea amicorum (regio sanguine excepto) sub sacramento coniurarunt. Quorum præcipui fuerunt Comes Herefordiæ, R. de Mortimer: Mauritius de Barkley: B. de Badelsmere, R. Damorum. His occulte Comes Penbrochiæ consensit, & comes Lancastriæ ardenter & manifeste. Hugo furorem eorum temporis tractu mitigari arbitratus, se in tempus clam tenuit aliquando in transmarinis partibus, quandoq; in mari ipso regis ipsius voluntate nauigio latitauit. Igitur comitiis Westmonasterii habitis vterq; Hugo regia maiestate assentiente, sed potius refragari non audente in exilium mittitur.

Anno 1321. venit Isabella regina ad castrum de Leedes circa festum Michaelis, atque ibi pernoctare voluit. At vero non est permissa ingredi. Hac re Regis animo offenso, vt in suum contemptũ acta, conuocatis vicinis ex Estsexia & Londino nonnullis castrum iussit obsideri. Castrum tenuit B. de Badelsmore, in quo relicta vxore & filiis, ipse cum reliquis baronibus ad res Hugonum euertendas profectus fuerat. (Interim inclusis de salute desperantibus) Barones cũ suis Kingston vsque venerunt in vigilia Apostolorum Simonis & Iudæ, rogantes per intermissos Episcopos Cantuatiensem & Londinensem, & Comitem Penbrochiæ, quod obsidionem rex solueret, polliciti se post proximum Parliamentum castrum regi in manus tradituros. Rex vero perpendens, non posse diu obsessos resistere, & exasperatus eorum contumacia Baronum petitiones audire noluit: quibus in alias partes conuersis, postea non modico labore castro potitur, reliquis in eo repertis suspensis, vxorem cum filiis ad turrim Londinensem misit. In sequenti natali Cirencestriæ festum celebrauit, profectus cum exercitu in Marchiã Walliæ Glouerniã reliquit, à quibusdã baronib. præoccupatam rebellibus, atque Wigorniam pertransiens ad Bridgenorth iter direxit, vbi castro in tempus defenso tandem potitus, Castellani partim occisi, partim fugati, & in exilium acti sunt, eorumque bona vbique confiscata. In Salopiam perueniens, vtrumque de Mortuomari ad eius gratiam confugientes, ad turrim Londinensem misit, Mauritium vero de Barkley, & Henricum de Audeley sese ei submittentes ad castrum Wallingfordiæ misit. Comes Herefordiæ Gilbertus Talbot, R. D'amory, & omnes alii eorum adhærentes in boream ad Comitem Lancastriæ, qui eos expectauit, profecti sunt. Istis peractis archiepiscopo præsidente in consilio Londini fuit per prælatos prouinciæ Cant. allegatum, quod exilium * Dispensatorum fuit erroneum, & de iure reuocandum. Vnde directum est eos esse reuocandos & restituendos. * Spenser.

An. 1321. oblatæ sunt conditiones pacis à baronib. Verũ rex eorum pertinacia offensus collecto exercitu circa finem Februarii in boreã contendit, rebellesq; adortus apud Burton super Trentam in fugam vertit. Deinde paulo post regio exercitu aucto copiis Northumbriæ ab Andrea de Harcklay adductis, valde animo consternati sunt Barones. Ineunt igitur consilium de se submittendo Regiæ clementiæ, quod quidem Thomam Lancastrensem reliquis valde exosum reddidit:

vt qui colligerent Thomam (cum eſſet regio ſanguine creatus) ſibi facile poſſe ſecuritatem obtinere, illis non item, præcipue, cum is affirmaret, ſe non contra regem ſed Hugonem arma ſuſcepiſſe regis corruptorem, ac regni peſtem. Humfridum vero de Bohun comitem Herefordiæ, virum bellicoſum, ſtrenuum & prouidum compulit periculi timor in ſententia deſiſtere communi, cum ſibi, cum reliquis militibus, quos non ſine maximo ſuarum rerum detrimento, vel etiam vitæ diſpendio regi & Hugonibus reconciliari poſſe animaduerterit. Vnde veluti pietate quadam commotus generoſus Comes, vitæ periculum ſubire, quam ſe & ſuos manifeſte calamitati bonorum amiſſionis, carceris & interitus exponere. Tandem 7. die Martii iterum congrediuntur acies apud Burrenbrig, vbi piiſſimus Comes Humfridus à quodam Wallo, qui ſub ponte conſtitit, lancea per foramina pontis emiſſa per inguina traiectus interiit. Quo in loco milites armari non ſolent: quippe cum ſub pedibus hoſtes ſe inuenturos minime credant. Capitur in campo Comes Lancaſtriæ, Barones & Baronetti, commilitones eius & milites circa 95. reliquis fuga ſeruatis. Hi in exemplum aliorum grauiter puniuntur, ſententia Andreæ de Harckeley, & iuſtitiariorum regis. Inprimis Thomas Lancaſtriæ Comes, cuius nobilitas, potentia, & diuitiarum ſplendor reliquos animauerat, ſexto poſt die ſuſpendio condemnatus eſt: tametſi regia clementia grauitatem pœnæ, & turpitudinem, præſertim conſanguineo, mitigauit. Capite itaque truncari iuſſit, & circa octodecim reliquorum in diuerſis Angliæ partib. ſuſpenſi & tracti ſunt: 5. in exilium acti, reliqui carceris ſquallori mancipati tandem pretio redimuntur.

Anno 1322. Eboraci Parliamentum poſt Paſcha celebratur, vbi Hugone patre Comite Winton. conſtituto, Rex collecto exercitu ad feſtum ſancti Iacobi Scotiam inuaſit. Scoti vero regiam potentiam veriti cum ſuis omnibus vltra mare Scoticum ſe conferunt, regione citramarina victualibus prius euacuata, quoad poterant. Rex breui exercitum fame preſſum in Angliam reduxit. Scoti igitur mari tranſmiſſo nocturnis & clandeſtinis itineribus Regem inſecuti, apud foreſtam de Blackamore noctu ex improuiſo caſtro Regis adoriuntur, in Regis ipſius hoſpitium obſeſſum inſultum faciunt. Rex vero vix eorum inſidias elapſus, fuga cum paucis aliis ſe ſeruauit, captis ex eius Comitibus Comite Richmondiæ, & domino de Siliaco Regis Franciæ nuntio, multiſque aliis. Scoti deinde totam Marchiam Eboracum vſq; rapinis & igne deuaſtant. Ripenſe oppidum incendunt, Beuerlacum quadringentis libris ſterlingorum redemptam indemnem relinquunt, & ad propria ſpoliis onuſti reuertuntur. Anno ſequenti Iunio menſe captæ ſunt induciæ in 13. annos.

Anno 1322. Philippus Rex Franciæ moritur. Succedit Carolus frater, qui ſtatim in Angliam miſit Andream de Florentia, ad citandum regem, vt ad ſe veniret homagium præſtaturus de Ducatu Aquitaniæ, & aliis terris, quas à ſe tenuit. Et licet Hugo de Spencer, & R. Baldocke precibus & monitis nuntiorum informaſſent ſatis (vt ipſi putabant) quod cauſam ſui aduentus non notificarent Regi, tamen in ſuo receſſu monuerunt ipſum, & ſuaſerunt, vt homagium facturus ſe Regi præſentaret. Super qua monitione Andreas, qui Carolo fuit notarius, conſilio Regis Angliæ hoc ignorante fecit publicum edictum. Cuius virtute Rex Franciæ contra Regem facto proceſſu, terras nonnullas de Ducatu Glaſconiæ, & Comitatum Pontini in ſuum emolumentum ſeiſire curauit. Edwardo putante (ſicut fuit informatus) prædictam citationem non valuiſſe ſeiſinam fecit patruus Caroli Regis, Carolus de Valois vir Anglis infeſtiſſimus, qui magno cum exercitu fingens legationem, prętendens Edwardi inobedientiam de homagio minime præſtito, Comitatum Pontini, & totam Agenam in manus ſui nepotis ſeiſiuit. Tandem ad Regulum oppidum progreſſus munitum inuenit, Duce Edmundo de Woodſtocke, Edwardi fratre, & Comite Cantiæ, qui inter ſe colloquuti inducias faciunt, dum inter Reges de pace agi poſſet.

Anno 1323. Rogerus de Mortuomari è turri Londinenſi (corruptis cuſtodibus) euaſit, & in Franciam elapſus, Carolo de Valois ſe adiunxit, in nouum diſſidium, & bellum inteſtinum miſerrimum à diabolo reſeruatus. Proxima quadrageſima in Parliamento Londini facta, & inquiſito contra Adamum Epiſcopum Herefordenſem per legales viros eiuſdem Comitatus ſuper eo, quod prædictus Adam adhæſit quondam illis de Mortuomari Regis hoſtibus, eoſque equis & armis accommodatis adiuuerat ad dicti Regis euerſionem. Volente vero Epiſcopo accuſato reſpondere, eius omnia temporalia (ſicut proditoris) regia auctoritate confiſcantur. Vnde inexorabile odium concipiens Epiſcopus in Regem & amicos eius, vir ingenio callidiſſimus, &

pruden-

prudentia mundana summus, facinorosus & audax, & factiosus ad Regis degradationem, & multorum nobilium ruinam iræ conceptæ venenum propinauit, resuscitando procerum odium in Hugones, iam fere post Regis victoriam ad Burrowebrig sopitum, aut certe terrore regiæ potentiæ coopertum. Quod tandem vires resumens sese conspiciendum obtulit. Multi autem nobilium, qui sub Comite Lancastriæ arma gessissent aduersus Regem non alia via salutem sperantes, quam Hugonum intercessu, eorum animos & fauorem, terrarum & prædarum donatione coemerunt, quæ res eos omnibus valde exosos reddidit, non solum quod Regi omnibus reliquis posthabitis soli illi maximi habebantur, verum quod sua ambitione & cupiditate plurimos nobiles depauperassent, hiis modis. Atque videbantur pro vno tres iam esse Angliæ Reges. Sed eos præcipue odio habebat Adam Herefordensis iam temporalibus suis priuatus, & Henricus de Burwasche, & istorum amici, qui solum regiæ maiestatis reuerentia manus continebant. Ad hoc ipsum Reginæ ipsius animum incendebant, in maius nefas iram muliebrem rapidissimam concitantes, eo quod Hugonũ consilio reginæ familia esset diminuta, & certorũ redituũ præcisione & annonæ magis parca subministratione. Inde vel auaritia insatiabilis (fœmina frustrata) vel certe ꝓdigalitas affectata, quorũ alteri solẽt semper muliebres sexus indulgere) in causa fuit, ꝙ non solũ in Dispensatores, sed etiam in maritum mortale odium conceperit. Luget Francorum regis filiam, immo vnicam successorẽ auaro maritatã, se promissam fore reginam, sed ancillam factam esse dispensatoribus stipendiariã. Cum fratre regis colloqui cupit, vt ei de miseriis suis cõquereretur, & de vindicta in dispensatores cõsuleret. Episcopus Herefor. non cessat clam cum ea hiis de rebus conferre, de præsenti calamitate conqueri, & reginam omnibus horis & modis incitare, & eius indignationem augere. Idipsum agit etiã Lincol. Episcopus: vterq; reginã admonet, vt captet occasionẽ fratrẽ & patrẽ in Francia visitandi, vt eorũ consiliũ contra dispensatores imploret, ꝙ si fecerit, omnia facile pro voto successura esse. Erat illis dieb. inter reges (vt ꝑdictum est) de pace agendum: ad quod cõficiendum voluit rex ipse mare transire. Illud vero sibi timentes * comites Winton. & Gloucestriæ dissuadebãt, ne interim illi in hostium manus inciderint, si vel domi manerent sine rege, vel eum comitarentur ad Francum hostem. Interim regina blandimentis regem inducit, vt ipsa fungatur hac legatione, omnia promittens se effectura. Stipulantur Episcopi duo, & aliquot procerum reliquorum, adeo vt tãdem persuaso rege ea mittitur in Franciam.

* Hugo de Spencer pater fuit comes Wintonia, & Hugo filius comes Glocestria.

Anno millesimo trecentesimo vigesimo quarto regina à fratre Franco & patruo libentissime suscepta, dum causam mariti agit. Is interim per totam quadragesimam, & æstatem in littore commoratus est, vt facilius nuntios & literas ab vxore recipere posset. Ea interim suas res egit. Consensit Francorum Parliamentum, quod si Rex Edwardus filio ius suum in Ducatu Aquitaniæ & Comitatu Pontini resignaret, Rex Francus ei traderet in manus eorum plenam seisinam, & contentus foret homagio, quod ille sibi faceret. Hiis conclusis Carolus Rex literas suas patentes, & alias de saluo conducto pro primogenito Angliæ ad Edwardum mittit. Super hiis habentur consilia Langedone & Douoriæ sæpius. Atqui suadebant, vt Rex in propria persona transiret: nec securum posse esse Regis filium paterna ope destitutum inter Francos astutos, & facinorosos, ne Rex Francorum paruulum, cui vellet dispari matrimonio copularet, aut sibi tutorem assignaret. Comites vero Winton. & Gloucestriæ alterius erant sententiæ, eo quod cum rege transfretare timerent, vel eo transgresso in Anglia manere. Quibus in eorum damnum assensit Episcopus Lincol. ea, quæ proposuerat, ad finem deduci posse sperans. Præterea Rex timens, ne eo absente barones in Comites Dispensatores deseuirent, & bellum intestinum iam sopitum resuscitarent, facile assentit illis, qui suum filium esse mittendum suadebant. Vnde chartam de prædictis terris habendis & tenendis sibi & heredibus suis Regibus Anglorum filio suo fecit: Addens, quod si patre suo superstite filius moreretur, prædicta ad patrem redirent, & præterea quasdam conditiones, quibus non liceret Regi Franciæ eum maritare, nec tutori sine sua voluntate submittere. Hæc ordinatio sancta fuit ex consilio prælatorum & nobilium aliorum regni Douoriæ postridie natiuitatis beatæ Mariæ anno Regis 18. Et die Iouis sequenti Edwardus filius nauem ascendit, comitatus Gulielmo Episcopo Exoniæ, & aliis nobilibus aliquot. Exinde circa festum Sancti Matthæi fecit homagium auunculo suo Regi Franciæ, sub protestationibus factis ex vtraque parte completis negotiis, pro quibus Regina missa fuerat in Franciam. Statum post festum Sancti Michaelis scripsit ad eam

Rex

Rex maritus,præcepitq; vt filium suum in Angliam reduceret confestim. Rescripsit ipsa quod dominus Rex Franciæ frater nimia charitate foueret illos, & secum iunctos detineret, vnde remissa magna parte vtriusque familiæ residuum illius anni, circa negotia, prò quibus ex intentione proficiscebatur, ipsa transegit. Gulielmus Episcopus Exon. non in Angliam iussus redire, à communione tamen secreti consilii reginæ videns se sequestratum P. & R. de Mortuomari, & alios profugos Regis Domini sui inimicos locum suum, quoad Reginæ familiaritatem vsurpasse, clam repatriauit. Rex commotus est hac Reginæ mora filium suum detinentis extra regnum, quibusdam asserentibus, eos inuitos detineri, aliis coniicientibus, eam illicitis complexibus Rogeri de Mortuomari deuinctam cum eo & reliquis Anglorum profugis, quas in Francia reperit, nolle redire. Aliis autem alia vane coniicientibus, Episcopi Lincoln. & Herefordiæ conscii negotii finem expectantes, secreta animorum dissimularunt. Regina vero muliebri ira, & vindictæ cupiditate æstuans, in fine anni in Hannoniæ partes profecta est, toti mundo filium suum amabilem, & formidabilem sine consilio procerum Angliæ matrimonio copulauit Philippæ Ducis Hannoniæ filiæ: tametsi inconsulto, tamen felici pulchræ prolis successu, deinde colligit exercitum armatorum ex Hannonia & ex Germania, stipendiarios vocatos ex dote nouarum nuptiarum soluendos. Huic exercitui procerant viri militares, Iohannes Comitis Hannoniæ frater, Rogerus de Mortuomari secretissimus & principalis de priuato consilio Reginæ.

Classis prospero flatu in Anglia ad portum Orwell appulit die Veneris proximo ante festum sancti Michaelis. Cui obuiis Comes Mareschallus, & Henricus Comes Leicestriæ, & cum eis Baronum atque militum proterua multitudo se coniunxit, nec defuerunt prælati, qui hiis contra patriam & Dominum suum se coniunxerunt, sed & illi tanti facinoris auctores, scelerarissimæ suæ disciplinæ antedicti sceleris se ad reliquos contulerunt ad diem expectatum, nō quidem lanigerarum ouium, sed armigerorum luporum crudelium pastores, horum phalanigis præcipue ducatum præbuere. Hi duo seniores, à quibus egressa est iniquitas Babylonica contra Susannam, sed pro Isabella. Hi, inquam, Baal sacerdotes, alumni Isabellæ, id est, Lincolniæ & Herefordiæ Episcopi, cumque hiis quoque Dublinensis & Holmensis cum eadem Regina magnum congregauerunt exercitum: proditori facundo verba committuntur Herefordensi, qui pleno conspirantium parliamento perorauit, expediens fore regno, quod tantæ nobilitatis congregatæ consilio regendus, Rex coarctaretur. Regina quoque offensa inexorabilis per voluntatem suam factam de Comitibus Winton. & Gloucestr. placaretur. Sed quia pro constanti fuit apud omnes, quod Rex amicitiæ cultor fidelissimus, suos amicos Comites prædictos (in quorum necem fuerat Regina debacchata) non sine securitate sua Comitia dimitteret, & omnibus modis ab inuidorum tyrannide tueretur: censuerunt finali præcipuorum iuratorum cautione, quod manu armata Regis præsentia per eos peteretur, mittuntur ab exercitu epistolæ episcopales ad suos coepiscopos, & alios amicos, tot Duces, Comites, totque Barones Francigenas cum eorum copiis per Regem Francorum pro tuitione iuris sororis suæ mitti, quod vix eorum victui Anglia sufficeret. Constemitur pauore grex indigena sine pastore, expectans triumphum partis vnius parata se dare virtuti potiori. Præterea prosiluit mendacium ab exercitu in omnes regni plagas diuulgatū, quod summus Pontifex Romanus omnes Anglos absoluit à fidelitate iurata suo Regi, fulminaretque sententia excommunicationis in omnes contra Reginam arma deferentes. Ad huius mendacii confirmationem finguntur duo Cardinales esse exercitui Reginæ adhærentes nuntii præmissorum.

Anno 1326. & Regis 20. & vltimo, bellum intestinum Anglis consuetum progreditur, quod perinde non poterat diu durare, qui Rex & Comites (quos expetiuit manus proditiosa) inualidos ad resistendum se putantes, fugæ se mandant. Rex enim per exploratores perspectum habens, quod vxori suę tota fere regni communitas (falsis territa rumoribus) adhæsit cum duobus Comitibus, & R. de Baldocke, & paucis de sua secreta familia in Walliam se contulit, dimisso Comite Winton. ad tuitionem oppidi & castri Bristolliæ. Deinde ipse vsq; ad Chepstrow progressus cum Comite Gloucestriæ & R. de Baldocke, aliisque valde paucis, se commisit nauigio, intendens ad insulam de Conday proficisci. Conday est insula in Sabrinæ ostio duobus milliaribus vndique longa abundans pascuis amœnis, cuniculos producit copiose, columbas, & struconas (quos vocat Alexander Nechtilum Ganimedis aues) indies habet prægnan-

gnantes: aquas insuper recentes de fontibus scaturientes incolis ministrat, ipsa licet vndique mari sit circumcincta vnum duntaxat aditum habet, quo vix duo viri poterint coniuncti pedites incedere: ex omni alia parte rupis horrendæ alta proeminentia prohibens egressum.

Ad hanc insulam, vt dictum est, victualibus vniuersaliter abundantem, tamen abundanti vino, oleo, melle, frumento, brasio, piscibus salsis, carnibus & terrestri carbone instuffatum, Regem volentem adnauigare, ventus contrarius prohibuit omnino, vnde sæuas tempestates maris vix declinans applicuit in Glamorgam, & se transtulit ad Abbathiam de Nethe, vbi Wallorum (qui promittebant, se secum velle mortem & vitam commutare, falsæ promissioni minimum confisus latitauit. Regina iam potentissima sub vexillo filii non animo malitioso, sed maleducto patrem prosequentis iussit exercitum in regis persequutionem promouere.

Peruentum igitur est Oxoniam, vbi coram Vniuersitate, præsentibus Regina, & paruo Duce Aquitaniæ, sed & Rogero de Mortuomari, & aliis, satellibusque principalis machinatot tantæ cladis. Adamus Hereford vocatus Episcopus de aduentu Reginæ, & causa exercitus publice prædicauit, assumens pro themate: *Caput meum doleo.* quam auctoritatem ad talem duxit quæstionem, quod auferendum foret necessario caput languidum de regno, nec vllis Hippocratis vinculum alligandum salutiferis. Dein exercitum Glouerniæ motum auxerunt multi Boreales Reginæ seruientes.

His ita se habentibus, vulgus Londini Reginæ & Rogero de Mortuomari volens complacere bonæ memoriæ Dominum Walterum Episcopum Exon. decimo quinto Octobris in medio ciuitatis furiosæ captum decapitauit, & quosdam etiam alios ea sola causa, quod Regis ministerio fideliter adhæserunt, atrociter necuere. Caput vero Episcopi Reginæ apud Glouerniam suo exercitui incumbenti, vt sacrificium Deo & beneplacitum obtulerunt. Ingressi præterea turrim Londini omnes incarceratos liberarunt, & etiam per edictum publicum Reginæ omnes incarcerati per totam Angliam dabantur libertati. Banniti quoque & fugati fuerunt reuocati, vt & prætensa generali pietate & misericordia in noui Regis coronationem populi cupiditas excandesceret. Tunc omnes facinorosi, & læsæ Maiestatis rei apud Reginam cunctis imperantem, summæ gratiæ subleuamen facile sunt consequuti. Tunc regii ministri per totam Angliam diffisi sunt Regem aduocare, aut se Regis familiares nuncupare, tantus pauor gregem perterruit, Rege pastore persequuto. Omnes regii ministri in turri Londinensi à Londinensibus amoti sunt, & noui constituti sub nomine Domini Iohannis de Eltham, pueri nouem annorum filii Regis, quos custodes turris & ciuitatis nominaret. Fuit enim apud omnes Regis aduersarios cautela generalis, quod non nisi nomine alicuius filiorum suorum vllum facinus læsiuum Regiæ Maiestati ederetur, vt si forsitan iustitia regalis ad libere faciendum (quod vellent in regno, & possent de iure) foret aliquando resuscitata in filios suos proprios, tanquam detrimentorum principales auctores desæuiret.

Sic confusione fas & nefas sunt collisa, vt omnes rapaces & homicidas, & sub indifferentia quoscunque facinorosos sceleris impunitos retinerent, & veniæ facilitate in sua flagitia prouocarent. Sic creuit subita rapacitas impunita, & vbicunque reperiretur regius amicus, profuit sub ista confusione cuilibet facinoroso suis flagitiis edicere proditionem.

Gloucestria relicta, Bristollium (quod, vt prædictum est, occupauerat Hugo Dispensator pater) Regina cum exercitu properauit, obsessura tam oppidum quam castrum. Sed loca munitissima solita reserare, desperatio compulit generosum in iratæ fœminæ misericordia se & sua cuncta commendare.

Reddebatur igitur Castrum cum oppido, quod ingressa virago iussit Comitem sine quæstione, seu responsione finali supplicio torqueri alligatum. Confestim strenuissimus miles brachiis, & tibiis in longum protensis, & in ipsius viuentis conspectu viscera propria de ventre crudeliter & nimium inhumaniter extracta ignibus traduntur, residuum quoque corporis & in furca latronum suspensum.

His confectis ad partes Marchiæ Regina conuersa apud Hereford per mensem commorata exercitum suum diuidit, & cum eius vna parte misit Henricum Comitem Lancastriæ, & dominum magistrum Rhesum ap Porel clericum natione Wal-

ne Wallum ad comprehendendum Regem, & ſibi adhærentes. Prædictus Comes etiam germanus & heres ſæpe nominati Comitis Lancaſtriæ, Thomæ, & iſte Rheſus ſecum miſſus, qui iuſtitia regali in turri London. incarceratus erat, ſed per Reginæ potentiam ſuæ libertati reſtitutus, tam Comes prædictus, quam Rheſus habuerunt poſſeſſiones & ampla dominia iuxta locum, in quo Rex latitabat. Fuitque Rheſo tota regio valde nota. Denique Comes & clericus (non ſine pecuniæ interuentu Wallis corruptis) Regem in monaſterio de Nethe Hugonem de Spenſer filium deſertum, profugæ præſidium capeſcentem per exploratores Wallos inuenerunt. Captis igitur Rege, Hugone, & R. de Baldocke, & Simone de Redingis, aliis ſine cura dimiſſis, cuſtodiæ Comitis Leiceſtriæ Rex authoritate conſilii Epiſcopi Herefordenſis commendatus, ad caſtrum Kenelworth adductus eſt, vbi per totam hyemem in ſatis honeſte tractatus non aliter quam oportuit Regem captiuum cuſtoditum. Regina apud Herefordiam cum magiſtro totius ſuæ militię Epiſcopo ciuitatis ſcilicet exercitui præſidente. Edmundus Comes de Arundel, Iohannes Daniel, & Thoma Micheldene ad inſtantiam Rogeri dę Mortuomari, qui perfecto odio, ſed non prophetico oderat illos, fuerunt decollati. Poſtea Comes Glouceſtrię, Hugo de Spenſer filius in vinculis oblatus, oculis terribilibus indignate non expectata ratiocinatione cuiuſcunq; iudicis, fuit ab eadem ciuitate tractus, ſuſpenſus, decollatus, & in quarterias diuiſus, cuius caput fuit miſſum apud pontem London. & quatuor quarterię ad quatuor regni partes fuerunt diſtributę. Simon etiam de Redingis fuit ibidem tractus & ſuſpenſus. Sed magiſter Robertus de Baldocke poſt multas contumelias carceri Epiſcopi Herefordenſis fuit mancipatus, vbi nimis vitam doleroſam vſque ad proximum ſequens feſtum Purificationis duxit. Túnc ſiquidem Epiſcopus Hereford omnis huius mali architectus fecit ipſum ad ſe Londinum adduci. Quo deductū Londinenſes non ſine conſenſu Epiſcopi rapuerunt, & apud Newgate incarcerarunt, quærentes occaſionem contra eum tanquam proditorem tractum, ſuſpenſum mortuis adnumerare. Sed tamen poſt multas inquiſitiones in ipſo non inuenientes maculam proditionis, nec alicuius feloniæ, ita inhumaniter ipſum tractarunt, quod eodem anno cito poſt Paſcha obiit. In tormentis tanti ſceleris, ſcilicet rapinæ & iugulationis clerici, atque ſacerdotis Dei non improbabiliter aliquis putabitur auctor manifeſtus vel occultus, qui de medio luporum miſit in ouile ſui tutiſſimum carcerem, videlicet Epiſcopalem: pro oue ſibi & lupis tradito tutelæ, quam portendit, quod ab Herefordia ipſum Londinum fecerat traduci à ſuo Epiſcopatu in diœceſim alienam: i. loco munitiſſimo in montes Pardiorum, qui inſuper fingit, quod clerici ſibi traditi rapinam, atque iugulationem ſacerdotis ipſe potētiſſimus prælatus prouincię ſalua dignitate archiepiſcopatus debita diligentia non curauit pręmunire. Credo, quod in tali caſu verum eſt illud Quintiliani: *Torquentem vincit, quiſquis occiditur.* & ideo ſub ſilentio palliato querelam omitto, quam etiam ſub altare Dei audiui per voces occiſorum innocentium. His ſcriptis & aliis non paucis per Reginam, Herefordenſem, & R. de Mortuomari, vt cuilibet eorum placuit, confectis, ipſi ſimul Londinum ſe contulerunt, vbi cito poſt Epiphaniam in Parliamento per ipſos conuocato, in quo nullus auſus eſt reſiſtere, fuit ordinatum & conſtitutum, quod ex parte totius regni tres Epiſcopi, duo Comites, duo Abbates, quatuor Barones, & de quolibet Comitatu Angliæ duo milites, de qualibet ciuitate & villa capitali cuiuſlibet Comitatus, & ſimiliter de Portubus duo Burgenſes mittuntur ad Regem (apud Kenelworth cuſtoditum) facturi infra ſcripta. Iohannes de Stratford Epiſcopus Winton. Adam de Torleton Epiſcopus Hereford, & Henricus Epiſcopus Lincoln. collegæ principales negotii tractandi, erant miſſi. Præceſſerunt (ceteros itinerando) Epiſcopi Winton. & Lincoln. ſecretius alloquentes Regem vna cum cuſtodiæ ſuo comite Leiceſtriæ, ipſum inducunt, vt ſuo primogenito deſignaret coronam, aſtute ſatis hi tres circumuenerunt Regem, promittentes ei non parciorem honorem poſt honoris depoſitionem, quam antea ſolebat ab omnibus habere regia celſitudo. Adiiciebant quoque (adulterantes verbum veritatis) quanti foret meriti, apud Deum pro ſubditorum pace (quam ea ſola via ſpondebant affuturam) regnum reſpuere temporale, in hoc non indubitanter cum Caipha Pontifice Pontifices prophetantes. Ex alia parte ſibi comminabantur, quod niſi reſignaret, populus ſibi abdicato homagio, & fidelitate, filiis quoque ſuis repudiatis, alium in Regem exaltarent, quam de ſanguine regali. Iſtis & aliis importunis promiſſis, atque minis inflexum piiſſimum cor regale (non ſine ſingultibus, lachrymis & ſuſpiriis) monitis Epiſcoporum condeſcendit, paratior pro Chriſto vitam finire, quam

re, quam suorum filiorum exheredationem, aut regni diuturnam perturbationem, oculis viuentis corporis videre, sciens quod bonus pastor animam suam poneret pro ouibus suis.

Finaliter ad castrum, vbi Rex inclusus, Episcopus Herefordiæ inimicos ceteros adduxit, quos in Regis camera secundum suas dignitates ordine collocauit, à multis temporibus affectata ex omnium permissione sibi ipsi reseruans. Tandem regia maiestas togam nigram induta de secretiori camera progrediens, suis seruis se repræsentans, conscius negotii, pro quo venerat, pro dolore sui impos effectus corruit expansus. Cui accurrentes Comes Leicestriæ, & Episcopus Wintoniensis, vix Regem semiuiuum erexerunt, quem ad mentem & vires pristinas vterque reuocatum alloquebatur Adam Hereford, exponens causam aduentus nuntiorum, mira impudentia non confusus Regis animum attrectare, cui se putauit præ ceteris mortalibus exosum fuisse. Adiecit suis dictis ille Herefordensis, quod oporteret Regem regni diadema suo primogenito resignare, aut post sui repudium viuere aut pati, quod eligerent in Regem quemcunque visum ipsis aptiorem pro regni tutela. His auditis Rex cum fletu & eiulatu respondit, quod multum doluit pro eo, quod populus regni taliter exasperatus foret contra ipsum, quod suam dominationem fastidiret, finaliter quoque subiunxit suo beneplacito valde conuenisse, quo filius suus populo sic fuerit acceptatus, vt ipsum in Regem affectaret. In castro iidem nuntii homagia & legeamenta Domino Edwardo de Carnaruam (nuper Regi) per manus Gulielmi Trussell militis ex parte totius regni, renuerunt, & Thomas Blunt miles regalis hospitii Seneschallus fractione virgæ suum officium resignauit, & regiam familiam nuntiauit esse licentiatam. Post hoc ad Parliamentum Londinum reuersi responsum Regis plene (immo plenius quam factum fuit) retulerunt, ad factam resignationem. Communitas regni veterum fastidiatrix, nouorum appetitrix gratanter admittens suum primogenitum dominum Edwardum bonæ indolis vndecim annorum promptissime erexit, vt infra plenius dicetur, cuius pueritia cuiq; eo plus cessit ad votum, quomodo sub tam molli pastore sperabant gregem regni suis libitis victurum. Reginæ quoq; Isabellæ de Carnaruam fuit talis & tanta dos assignata, quod Regi filio suo, & Reginæ Philippæ vix remansit tertia pars regiæ coronæ. Domino vero Edwardo de Carnaruam Comitis Leicestriæ deputato custodiæ, centum marcas pro mense expendendas ordinauerunt Regina & Simon Herefordensis, & Rogerus de Mortuomari, de fisco regali tribuendas. Itaq; gratiosus dominus Edwardus quondam rex regiæ coronæ & libertatis priuationem pro amore Iesu Christi pauperis crucifixi patienter admittens, cum suo consanguineo Comite Leicestriæ Henrico mansit nullo egens, quo reclusus & monasticus indigebat, nullum infortunium in ima depressus deplanxit, nisi quod vxor sua (quam non potuit non amare) nolebat ipsum videre, cuius amplexibus plus quam per annum vixit viduatus, & quod nec illa permisit filium suum nouum Regem, aut aliquem suorum liberorum sibi præsentiale solatium præbere. Quot amorosa delectamenta voce submissa tanquam alter Orpheus concinuit, sed in cassum, ha, quoties defleuit querulus, quod tam gratiosa & prædita dotibus, tam speciosa, potuit proditionis amaricari felle. Auscultantibus quoque non siluit sub iuramento, quod, ex quo primum eam vidit, nunquam aliam mulierem potuit amare. Amoris languor, in ceteris aduersis patientia, Comitem custodem, & omnes reliquos familiares ad tantam miserationem prouocarunt, quod gloriosi militis amorem languidũ vxoris suæ (corde duriori incude adamantino) non dimiserunt. Vnde non amore mota, sed furore commota ferrea virago, secreto cogitatu cepit expauescere, ne vnquam per ecclesiam miserorum consuetam misereri foret compulsa viro repudiato iterum impartiri thorum. Excogitauit enim quod à fortiori homines indifferẽtes, & pietatis alumnos in sui miserationem prouocaret contra suos inimicos, cum quos ipsa ministros suos ordinauit par aduersitatum tolerantiam, & omnium virtutum vberem fragrantiam ad pietatem sui inclinauit.

Talibus & aliis cogitationibus angustiata, truculenta, sæua recurrens ad consilium sui sacerdotis Baal Episcopi Herefordiæ, ab ipso recepit rursum, quod certe sanguinem tetigit. Quando Comes Edwardo consanguineo suo compatiebatur, constituit fœmina crudelis ex ordinatione magistri sui subdoli, Episcopi prædicti, quod Thomas de Gorney & Iohannes Maltrauers duo milites ipsum Edwardum de custodia Comitis Leicestriæ receptum ducerent, quo vellent: ita quod nullus sui beneuolus seu indifferens persona ipsum libere adiret vel sciret, vbi diu perendinaret, liiis

duobus proditoribus nequiſſimis fuerat commiſſum auctoritate principali, & in quamcunque regni plagam declinarent, omnes fortalitii, caſtri, ſeu villæ, quamdiu ipſis placeret, & quandocunque vſum haberent, quomodolibet de regno ſub pœna confiſcationis cenſus, & vitæ prohibito contrauenire huius rei mandato, educitur de nocte è Kenelworth inter inimicos ſecurus de vita plena doloris, poſt ad caſtrum de Corffe, deinde ad Briſtoliam, recluſus per tempus aliquod in caſtro, quouſque id foret quibuſcunque Burgenſibus in villam notum, qui ad ipſius liberationem, & abductionem in partes tranſmarinas (quam optabat) ſe diſponebant. Quorum conſilium vt primum innotuit cuſtodibus Edwardi, ſub noctis eiuſdem opaco ſilentio ipſum de loco ipſo Berkeleyam adduxerunt. Immanitate maiore quam ferina Edwardum ſui tortores tractauere, ſed nec ab vllo videri ſibi amicabili. Equitare compulerunt exiliter indutum, caput habere diſcoopertum, volentem dormire non permiſerunt, non quos volebat, ſed quos cibos ipſi præparauere, verbo ſuo cuilibet contradixere, veſanum eſſe calumniati ſunt. Et, vt breuiter concludam, in omnibus eius voluntati ſe contrarios exhibuere, vt frigore, & vigiliis, & cibis intemperatis, aut faſtiditis, vt ſaltem melancholia aut infirmitate correptus expiraret. Sed econtra vir in neceſſitate optime diſpoſitus, fortis ad labores, & ad vniuerſos (gratia Dei patientiæ) languores, omnes verſutias malignantium natura & gratia ſuperauit: venenum, quod pluries propinauerunt, ſuo Domino miniſtri Belial, aut fortitudine naturali euacuauit (ſicut ſolent viri temperatæ complexionis ſecundum Galenum in tertio ſimplicis medicinæ) aut, quod verius credo, manifeſtiori martyrio ſuum confeſſorem altiſſimus reſeruauit.

Atteſtamur & ſcribimus, quæ luce clariora innotuerunt mundo, ſi non timor æmulorum Regis deuotiſſimi adhuc ſuperſtitis clarere prohiberet, quæ non poterint ſemper occultare. Tum abducitur Edwardus (vt præſcriptum eſt) verſus Berkleyam à ſatrapis Sathanæ equitans ſtipatus, duxerunt etiam exemplar patientiæ per grangias caſtri Briſtollii, vbi de fœno factam coronam capiti iamdudum oleo ſancto conſecrato impoſuit nefarius ille de Gorney, auſus contingere Chriſtum Dei, cui illudentes ironia nimis acerba milites dixerunt, *Fare forth ſyr Kynge*. Metuentes maligni, ne pariter directe incedentibus obuiaret aliquis amicus Edwardi, & manus miſericors ipſum liberatura, declinauerunt ad Smiſcham per mariſcum ad flumen Sabrinæ terminatum. Excogitarunt inimici Dei, quomodo Edwardum deformarent, ne foret facile notus. Vnde cæſariē & barbā radendas cōſtituerunt. Veniētes proinde in itinere ad foſſam, iuſſerunt ipſum radendū deſcēdere. Cui aſſidēti ſuper cuiuſdam talpæ monticulum peluim aqua frigida de foſſa recepta attulit barbitonſor. Cui & aliis aſſerentibus, quod aqua talis pro tunc deberet ſufficere, ait Edwardus: *Velitis, nolitis, habebimus pro barba aquas calidas*, & vt promiſſum conſequeretur veritas, cepit profuſe lachrymare. Ita mihi retulit viuens poſt magnam peſtilentiam Gulielmus Biſſchop, qui ductoribus Edwardi ſodalis, vnde confeſſus & contritus pœnituit, ſub ſpe miſericordiæ diuinæ.

Tandem aduenerunt ad caſtrum Barkley, vbi patientiæ exercens virtutem recluſus, vt anchorita nobilis Edwardus: vbi cum beato Iob, regno ſpirituali nondum per alienigenas, ſed per vxorem, ſeruos & ancillas honorum & vtilitatis dominio priuatus, expectauit regnum æternum pro terreno. Vxor interim Iſabella impatienter ferens, quod vita mariti, quem nimium oderat, tamdiu produceretur, conqueritur magiſtro ſuo Herefordenſi, fingens ſibi ſomnia peſſima interpretatu, vnde dixit ſe timere, ne vir dignitati priſtinæ reſtitutus, ipſam tanquam proditricem igni aut ſeruituti perpetuæ damnaret. Epiſcopus igitur læſæ Maieſtatis ſibi conſcius timuit hoc idem: aliorum non minus ob eandem cauſam, intendebatur metus, quos aduerſus Dominum & Chriſtum eius Diabolus confœderauit. Placuit igitur non paucis vtriuſque ſexus magnę dignitatis, tam eccleſiaſticę quam ſecularis, quod cauſa tanti metus foret cum Edwardo cōſopita, quem vt quiſq; metuebat, perire concupiuit. Mittuntur igitur literæ increpatoriæ cuſtodibus Edwardi, calumniant fallaciſſime, quod remiſſius quā deberēt, ipſum cuſtodirent, & nimis delicate confouerent. Intimatur etiam eiſdem, ſed ſemiplene, quod interitus Edwardi aut naturalis aut violenta indifferenter complaceret. Hic vigebat ſophiſtarum fallacia accenſa per Epiſcopum, qui ſcripſit: *Edwardum occidere nolite timere, bonum eſt.* Quod illi in peruerſam partem interpretati ſunt. Sciens autem callidus ſophiſta, quod ſine ſuo inſcripto conſenſu non audebant executores crudelis mandati eum occidere,

dere, nec ſine conſenſu maiorum de regno aliquando forent accuſati. Hoc fecit Epiſcopus, quia in necem Edwardi determinatus, & perinde (ſibi ipſi forſitan accuſando) de conſenſu prouidit cauteloſe, vt eadem auctoritas ſui mandati affectionem contrariam expreſſura, vno modo expoſita, & punctuata animaret ſtultos in mortem innocentis, ſed ſub alio ſenſu facinoris tanti ipſum immunem faceret putari: quod vt fuit cogitatū, contigit. Deniq; Edwardi interfectores, ꝑinde amicitiā Iſabellæ & Epiſcopi ſophiſtici deceptoris erga ſe fuiſſe confirmatam: inuenerunt illam & Epiſcopum ſeruientes exactores, pignoris hominis traditi, ſcilicet Domini Edwardi, & ſtipendium proditorum, ſcilicet mortem viliſſimam pro demeritis ipſis comminantes. Vnde ſtulti confuſi quid facerent ignorauerunt, niſi quod epiſtolam Iſabellæ & Epiſcopi aliorumque cōſpiratorum ſigillis munitam, in teſtimonium de ipſorum conſenſu eis oſtenderent. Epiſtolam Epiſcopus non recuſauit, ſed ſuam eſſe alicui confitebatur, ſed interpretatur illam ad ſenſum innocentiæ, & fidelitate imprægnata, ſed ipſos tanquam falſos ſuarum literarum expoſitores minis terribilibus in fugam coacturis affligere non ceſſauit. Ad caſtrum ductus Edwardus per dominum feodi Thomam Berckley fuit humaniter & benigne receptus & tractatus, ſed poſt receptionem epiſtolæ, exercuerunt tortores commiſſam poteſtatem de tutela caſtri. Iubent protinus Thomam Berkley nullam cum Edwardo habere familiaritatem. Qui non ſolum pœnitens, ſed verecundus, quod ſibi fuit denegatum facere quod vellet, & Chriſtiano de iure liceret (Domino Edwardo finaliter & ſuſpiriis ſalutato) ad alia ſua loca tranſmigrauit. Tunc incepit Edwardi conſummata perſecutio aduerſus ſuam mortem concinnata. Poſt recluſum in camera tutiſſima per exaltationem cadauerum in ſubſolario poſitorum ipſum transferunt per multos dies pene vſq; ad ſuffocationem: vnde fœtorem illum intolerabilem fuiſſe pœnā maximam, quam vnquam ſuſtinuit, ad feneſtram vna dierum carpentariis à dextra laborantibus ſeruus Dei deplanxit. Videntes Tyranni, quod aduerſus virum ſtrenuiſſimum nō poſſet per fœtorem mors præualere, nocte 10. Kalen. Octobris, in lecto cubantem, ſubito præoccupatum, cum puluinaribus magnis atque grauitate amplius quam quindecim robuſtorum, ipſum oppreſſum & ſuffocatum cum ferro plumbarii intenſe ignito trans tubam ductilem ad egeſtionis partes ſecretas applicatum membra ſpiritalia poſt inteſtinas combuſſerunt, cauentes ne vulnere in regio corpore, vbi ſolent vulnera requiri, per aliquem iuſtitię amicum reperto, ſui tortores de læſione manifeſta reſpondere, & pœnam ſubire forent coacti. Taliter obruitur miles ſtrenuiſſimus emiſſo clamore (audientibus & intra caſtrum & extra) ſatis nota, qualis eſſet violentia in mortē patientis. Clamor ille expirantis multos de Berkleya, & quoſdam de caſtro (vt ipſi aſſeruerunt) ad compaſſionem & orationes pro ſancta anima migrante monebat: Sic hunc mundus odio habuit, ſicut ſuum magiſtrum, ſcilicet Chriſtum prius odio habuit, quo præceptorem de regno Iudeorum reprobatum, deinde diſcipulum regno Angliæ ſpoliatum recepit celſitudo regni Angelorum. Proditorios miniſtros, ſcilicet Thomam de Gorney & Iohannem de Maltrauers, perſecutio Iſabellæ & Epiſcopi Herefordenſis (vt proinde viderentur manus innoxias & mentes habuiſſe) vt legauit, & in exilium egit. Thomas de Gorney Maſſiliam fugitiuus clanculo poſt triennium cognitus, captus, & verſus Angliam reductus, pœnam pro demeritis recepturus in mari fuit decapitatus, ne forte magiſtros & magnos prælatos, & quamplures alios de regno ſibi ſuum nefas monuiſſe, & in illud ſibi aſſenſum præbuiſſe accuſaſſet. Alter vero Maltrauers partibus Teutonicorum agens pœnitentiam, diu latuit.

VVILHELMVS GEMITICENSIS *DE DVCVM NORMANNORVM GESTIS.*

INCIPIT EPISTOLA WILHELMI GEMITICENSIS ad Wilhelmum Orthodoxum Anglorum Regem de Normannorum Ducum gestis.

Io, *Victorioso, atque Orthodoxo summi Regis nutu A[illegible]lorum Re[illegible] Wilhel[illegible]o, Gemiticensis cœnobita omnium cœnobitarum in[illegible] [illegible]imus Wilhelmus, ad conterendas hostes Samsonis fort[illegible], & ad discernendum iudicium Salomonis abyssum. Opusc[illegible] p[illegible]ude[illegible] Rex, & serenissime in Normannorum Du[illegible]um g[illegible] di[illegible] sis excerptum codicibus iuxta mea exiguitatem in[illegible] xui, vestraque dicans idem celsitudini, ob recolenda prisc[illegible]orum [illegible] inter præcipuas laicarum dignitatum administrationes p[illegible]orum actuum exempla christianorum bibliothecæ del[illegible]gādum decreui [illegible]od non rhetorum venustæ exornatum grauitate, non politi sermonis lepore seu nitore, sed inclinata stilo, tenui oratione per plana deductum, cuilibet l[illegible] ad[illegible] dum elaboraui. Vestræ quidem maiestatis latera ambiunt præclari viri, literarum peritia admodum eruditi, qui strictu gladiis ciuitatem circumeuntes, eliminatis prauorum insidiis lectum Salomon[illegible] diuin[illegible] le[illegible]is peruigili munimine satagunt tueri. Subtilissimi quoque ingenii vigorem cal[illegible] [illegible]iestatis prærogatiua vobis collati, qualiter in armorum regimine, sic in cunctis quibus intendere, quæ pendere proponitis, mira valere efficacia, multi multimode probauerunt. Munusculum igitur tan[illegible] nostri laboris placida manu sumite, nobilissima gesta celebri memoria dignissima, vestra & antiqua[illegible] has paginas recolite. Principium namque narrationis vsque ad Richardum secundum a Dudoni[illegible] riti viri historia collegi, qui quod posteris propagandum chartæ cōmendauit, a Rudulpho Comite prim[illegible] Richardi fratre diligenter exquisiuit: reliqua vero, quæ partim relatu plurimorum ad corroborandum fidem æque idoneorum annis & rerum experimentis, certissimo indice proprio visu didici: prauat[illegible] mea dono. Verum qui sacris mancipatum scholis forte præsumptionis aut alia qualibet culpa tali pr[illegible] dio notaueris, hanc huius opusculi nou[illegible] causam, quam non superuacaneam arbitror, vt viri i[illegible] morum virorum tum in secularibus, tum in diuinis excellētissima, quæ feliciter in oculis Dei v[illegible] vtiliter & in hominum notitia viuunt. Non enim populari aura leni, sed perniciose arrisu blandien[illegible] delectari, eaq. illecebra mundo implicari condecet, quem angustia maceriarum præ superna l[illegible]m amplitudine deuotissimo corde amplectenda includunt: quem tam habitus reuerentia quam v[illegible] professio à mundo secludunt. En habetis vestram, sapientissime regnorum domitor, & pacem & belli simul, piissimi genitoris vestri gloriosissimi Ducis Roberti, superiorumq. parentum, qui terrena militia nominatissimi principes, sincerissima tamen fide, alacerrima spe, feruentissima caritate ad cœlestia tendentes, Christi maxime strenui milites ac studiosissimi cultores extiterunt. Imperator æterno [illegible]sidens imperio, in quo confidens plurima sæuissimorum periculorum obstacula admirandis prouentibus ouantissime triumphando protriuistis: ipse potentissimus tutor in cunctis gerendis vos tueatur: prudentiæ vestræ, quam contulit gubernando patrocinetur: quoadusq. felicissimo cursu sub mundano diademate consummato in aulam veræ summæque beatitudinis patriam assumamini, perennis gloria annulo ac stola adornatus, pie Rex, victoriose, atq. orthodoxe.*

Explicit epistola Wilhelmi Cœnobitæ ad Wilhelmum Regem Anglorum & Ducem Normannorum.

QVOMODO HASTINGVS OPPRESSIT NEVSTRIAM ANTE ADVENTVM ROLLONIS.

Quomodo fortitudo Francorum, quae diu viguerat, imminuta sit, vnde & ipsi ferocitati Paganorum minus resistere valuerunt.

Capvt I.

EX quo Francorum gens resumptis viribus Romanæ feritatis iugum à ceruice propria pepulit, ferinaque colla sub Regum domino flexit, Christi ecclesia vehemẽter adulta odoriferos fructus ferens, adusq; occiduos limites floruit. Qua denique tempestate ipsi Reges rebus bellicis strenui, ac Christianæ fidei vigore fulti, circumquaq; de inimicis validissimos semper reportabant triumphos. Sub quorum moderamine Christi vinea succrescẽs innumeros fidelium protulit ramos. Ex hac quippe quamplurima monachorum proruperũt ouilia, quę velut apes ex suis aluearijs multimodis ex diuersis mundi violis, in cœlestibus sedibus intulerunt fauos. De hijs etenim perennis Ierusalẽ fabrica erecta, coram regis æterni obtutibus vt stellę lucidę fulgẽt in perpetuas æternitates. Quæ videlicet ecclesia multis Francorum tẽporibus sub diuersis regib. valida virtute pollens viguit, donec à pace quatuor Lodouici Imperatoris filiis dissidentibus ex magna gloria regnum Francorum quati cæpit: in tantum vt cœlestis vndequaque viribus in territorio Autissiodorensi apud Fontanetium vicum duo aduersus duos diabolo instigante confligentes, cruentissima Christianorum inter se cæde infelicissimo satisfacerent odio. Qui patriam pene omni munimine militum frequentia prœliorum destituentes, inualidam barbarorum seu cuiuslibet hostis inuasioni opportunam eam reliquerunt. Quo tẽpore Pagani cum Lothbroci regis filio nomine Bier costæ quidẽ ferreæ procurante eius expeditionem Hastingo omnium Paganorum nequissimo à Noricis seu Danicis finibus eructuantes, maritima littora incolentes continuis cladibus vexauerunt, ciuitates diruentes, atq; abbathias concremantes. Quis vero iste Lothbrocus, vel ex cuius stirpe oriundus extiterit, infra dicemus. Sed modo prius de situ Daciæ pauca dicemus.

De tribus partibus orbis terræ, & in qua earum sit Dacia, & de situ ipsius.

Capvt II.

TOTIVS namq; molis orbe descripto, ambituq; & sup̃ficie terrę sagaciter permenso, omnem terram perpetuo oceani limbo vndiq; secus circumseptam, æthereo quadripartiti cœli cardine intellectu Cosmographi dimensi in tres partes diuiserunt, ASIAM, EVROPAM, AFFRICAMQVE reputantes. Sed quia hic mentionem de partibus terræ fecimus, non inutile videtur, si breuiter commemoremus, quid de illis beatus Augustinus in 16. libro de ciuitate Dei dicat. Asia, inquit, à meridię per orientem vsque ad Septentrionem peruenit. Europa vero à septentrione vsque ad occidentem. Atque inde Africa ab occidente vsque ad meridiem. Vnde videntur orbem dimidium duæ tenere, Europa & Africa, aliud vero dimidium sola Asia. Sed ideo illæ duæ partes factæ sunt, quia inter vtramque intrat ab Oceano, quicquid aquarum terras interluit, & hoc mare magnum nobis facit.

Quapropter si in duas partes orbem diuidas, Orientis & Occidentis, Asia erit in vna, in altera vero Europa & Africa. His succinctè intimatis, ad propositũ redeamus. Europa quamplurimis fluminum alueis interriuata, variisque prouinciis denominata, termino diremptionis limitatur patriis. Harum quædam spaciosissima multiplici innumerabilium hominum frequentia ceterarum copiosissima, nuncupatur Germania. In qua Hister fluuius de cacumine montis Athnoe ortus, in sexaginta amnibus augmentatus profusius, & à meridie ad Orientẽ means procellosus, Germaniamq; & Scithiam vsq; eo quo ponte Scithico recipitur discriminatus, vocitatur Danubius. In copiosa igitur intercapedine à Danubio ad Scithici ponti vsq; confinium diffusæ commorantur feræ gentes & barbaræ, quæ ex Scanza insula Oceano hinc inde circumsepta, vel examen apum ex canistro, seu gladius è vagina diuersitate

multimoda dicuntur proſiluiſſe conſuetudine barbarica. Eſt namque ibi tractus quamplurimus Alaniæ, ſituſque nimium copioſus Daciæ, atque meatus multum protenſus Getiæ. Quarum Dacia extat medioxima, in modum coronæ, inſtarque ciuitatis præ magnis alpibus emunita. Quos protentæ anfractus amplitudinis furentes incolunt populi, præmonente Marte bellicoſi, ſcilicet Getæ, qui & Gothi, Sarmatæ, & Amaxobii, Tragoditæ, & Alani, quamplurimæque gentes Meotidibus paludibus excolendo commorantes.

De origine Gothorum, & vbi primum habitauerunt.

CAP. III.

TRES etenim Noe filios habuiſſe ſacræ ad liquidum teſtantur paginæ. Quorum iunior nomine Iaphed filium genuit, quem prin.... vocabulo Magog nominauit. Cuius Gothica ſoboles de ſimilitudine vltimæ ſyllabæ paterni nominis vocabulum trahens, adeo pullulauit, vt per diuerſa terrarum interſtitia multimode ſe dilataret, prædictamque inſulam Scanzam intra maris fretum ſibi vindicaret. In qua per ſuccedentia temporum curricula admodum multiplicata, duos ex ſe in armis robuſtiſſimos perduxit Gothorum populos. Ex quibus vnus cum ſuo Rege Thanauſe de vagina ſua egreſſus, vlteriorem Scythiam inuaſit, ſibique vſurpauit multo poſt aduerſum Veſoem Ægyptiorum Regem contra ſe bella attemptantem, diutiſſime ſe armis & prœliis extendens.

Quorum vxores poſtmodum vocatæ Amazones, diuturnam eorum moram moleſte ferentes, repudiata virorum copula arma capeſſunt: duas Reginas, Lampeto ſcilicet, & Marpeſſam ceteris audaciores principatui ſubrogantes. Quæ dextris mammillis ob telorum iactus aduſtis, totam Aſiam aggreſſæ, per centum fere annorum volumina grauiſſimæ dominationis iugo eam domuerunt. Sed de his hucuſque. Qui vero ſcire cuncta deſiderat, Gothorum geſta percurrat, & noſter ſtilus vertatur ad propoſita.

Quod Dani de Gothorum progenie deſcendant, & quare dicantur Dani vel Northmanni, & cur eadem gens ſic multiplicetur.

CAP. IIII.

IGITVR alter Gothorum cuneus ex Scanza inſula, quæ erat quaſi officina gentium, aut velut vagina nationum, cum Rege ſuo nomine Berig egreſſus, mox vt è nauibus exeuntes terras attigerunt, nomen loco dederunt, Scanzamque ob illius memoriam, de quo eruperant, illum vocauerunt. Inde denique prolixius tendentes, intra Germanicos ſinus Meotidas occupauerunt paludes, plurimas regiones diffuſe metantes. Quarum in ſecunda ſede Dacia, quæ & Danamarcha ſiſtens, Reges habuit multos, miræ Philoſophiæ eruditione vehementer imbutos, Zeutan ſcilicet atque Dicineum, necnon Zalmorem, alioſque plures. Vnde & pene omnibus barbaris Gothi ſemper extiterunt ſapientiores, Græciſque ferme conſimiles. Nam Martem apud ſe autumant fuiſſe exortum, quem humani placabant effuſione ſanguinis. Iactant enim Troianos ex ſua ſtirpe proceſſiſſe, Antenoremque ab vrbis exterminio cum duobus millibus militum, & quingentis viris ob proditionem illius ab eo perpetratam euaſiſſe, ac per multimodos ponti anfractus Germaniam appuliſſe, atque poſtmodum in Dacia regnaſſe, eamque à quodam Danao ſuæ ſtirpis Rege Danamarcam nuncupaſſe.

Hac igitur de cauſa Dani nuncupantur à ſuis Danai vel Dani. Normanni autem dicuntur, quia lingua eorum Boreas North vocatur, homo vero Man, inde Northmanni, id eſt, homines boreales per denominationem nuncupantur. Sed ſiue hoc, ſiue illud extiterit, originem tamen à Gothis noſcuntur ducere Dani. Qui tantis poſt hoc adoleuerunt incrementis, vt dum repletæ eſſent hominibus inſulæ, quamplures ſancita à Regibus lege cogerentur de propriis ſedibus migrare. Quæ gens idcirco ſic multiplicabatur, quoniam nimio dedita luxui mulieribus iungebatur multis. Nam pater adultos filios cunctos à ſe pellebat, præter vnum, quem heredem ſui iuris relinquebat.

Quo-

Quomodo Bier filius Lothroci Regis Daciæ expulsus est de patria more solito cum Hastingo pedagogo suo.

CAP. V.

QVÆ denique lex per multorum tempora Regum inconuulsa mansit quoadusque Lothrocus Rex de quo supra prælibauimus patri in regno successit. Is etiam Rex patrum legibus excitus, cum ingenti iuuenum agmine sorte cogente filium nomine Bier costæ ferreæ à suo abdicat regno, cum eius pedagogo Hastingo per omnia fraudulentissimo vt peregrina regna petens exteras sibi armis adquireret sedes. Qui ideo costa ferrea vocabatur, quia non clipeus ei obiceretur, sed inermis in acie stans armorum vim quamcunque sperneret illesus, vehementissimis matris eius veneficiis infectus.

Hastingus vero à patria cum suo adolescente exul proscriptus, missa legatione milites de finitimis prouinciis animo leues, bellique cupidos, ad hanc expeditionem inuitans, innumerabilem pugnantium tyronum congregauit exercitum. Quid plura? fabricantur naues, innouantur scuta, resarciuntur thoraces, poliuntur loricæ, & galeæ, acuuntur enses, & lanceæ, omnique telorum apparatu accurate munitur exercitus. Inde vero statuto die pelago impelluntur naues, ad eas propere festinant milites, eleuantur vexilla, librant ventis carbasa, vehuntur lupi pernices ad lacerandas dominicas oues Deo suo Thur humanum sanguinem libantes.

Quomodo venerunt in regnum Francorum & Vermmendensem pagum primo depopulati sunt.

CAP. VI.

CVIVS cruore libaminis vnanimiter potati, vento flante secundo, Vermmendensem aggrediuntur portum, Anno ab incarnatione Domini, octingentesimo quinquagesimo primo, Exilientesque è nauibus totum illico Vulcano tradunt Comitatum, Sanctique Quintini ferali monasterium rabie comburuut de Christiano populo nefarium exercentes ludibrium.

Nouiomensis namque Emmo episcopus cum suis diaconis eorum gladio obtruncatur fitque cedes in populo proprio orbato pastore, Dehinc Sequanica ora aggrediuntur, & apud Gemmeticum classica statione obsidionem componunt. Qui locus iure Gemmeticus vocatur, quia pro suis offensis illuc gemunt qui in flammis vltricibus gemituri non erunt. Quidam vero à gemma illum vocatum arbitrantur, quia vt gemma in anulo rutilat situ & vbertate fructuum, Hic nempe Clodouei Francorum Regis tempore à beato Philiberto opitulante regina Baltilde constructus in tanto incremento adoleuit vt in nongentorum Monachorum numero eius quantitas suppleretur. In quo quamplurima multitudo episcoporum seu clericorum vel nobilium laicorum spretis secularibus pompis collecta Christo Regi militatura propria colla saluberrimo iugo subegit. Cuius loci monachi siue incolæ paganorum aduentum comperientes, fuga lapsi quædam suarum rerum sub terra oculentes, quædam secum asportantes Deo iuuante euaserunt, Pagani locum vacuum reperientes, monasterium Sanctæ Mariæ, sanctique Petri & cuncta ædificia igne iniecto adurunt, in solitudinem omnia redigentes.

Hac itaque patrata euersione, locus qui tanto honoris splendore diu viguerat, exturbatis omnibus & subuersis domibus cæpit esse cubile ferarum & volucrum: maceriis in sua soliditate in sublime porrectis: arbustisque densissimis & arborum virgultis per 30. ferme annorum curricula vbique è terra productis.

De excidio Neustriæ, quæ ab Aurelianensi vrbe per transuersum Luteciam vsque Parisiorum pertingit.

CAP. VII.

ABHINC denique Sequanæ sulcantes Alueum, Rotomagum adeunt igneque comburunt, horrendum de Christiano populo exercentes ludibrium. Enimuero Franciæ interiora petentes, prolixius omnem fere Neustriam quæ à Genabensi vrbe per transuersum Luteciam vsque Parisiorum pertingit oppidum;

Normannica feritate inuadunt. Irruptionibus namque creberrimis cuncta vastando circumeuntes, primo quidem pedites, eo quod equitandi peritia deesset. Deinde equis more nostratum, per omnia peruaguntur, Interea stationem nauium suarum ac si asylum omnium periculorum, in insula quadam cœnobio Sancti Florentii supposita componentes magalia instar exædificauere burgi, quo captiuorum greges catenis astrictos asseruarent, ipsique [illegible] tempore corpora à labore reficerent, expeditioni illico seruitura, Ex qua [illegible] inatos discursus agitantes, modo nauibus, modo equis delati, totam circumcirca deleuere prouinciam, Et primo quidem aduentu vrbem Nanneticam incendio cremauere, dein Andegauensem percurrentes regionem, ipsam quidem ciuitatem concremant: Pictauorum vero castella atque vicos, omnemque patriam a mari vsque ad eandem, Pictauensem vrbem populantur, vastant cędibus replentes omnia. Sequenti namque tempore nauigio Turonum adeunt ciuitatem, eamque de more stragibus opplentes ad prosternium ignibus tradunt, populata omni circumquaque regione. Haud longo post superiora Ligeris amnis nauibus expetentes, Aurelianis perueniunt, captamque vrbem auro d[illegible] trahunt, sicque ad tempus recedentes, secundo aduentu eandem combustione [illegible]sipant. Quid denique solius Neustriæ clade memorando stilum protraham a[illegible] læ quinque supra memoratæ vrbes excidii damna sensere?

Quomodo destructa sit vrbs Parisius & Beluacus nec non Pictauis & aliæ contiguæ vrbes ab ipso Oceano litore Orientem versus vsque Aruernum.

Cap. VIII.

QVID Lutetia Parisiorum nobile caput, resplendens quondam gloria, abundans opibus, fertilitate soli, incolarum quietissima pace quam non immerito emporium dixero populorum; Porro quid Beluacus, quid Nouiomagum, & ipsę quond[illegible] Galliarum prętantissimæ vrbes? Num & ipsę eorundem barbarorum irruption[illegible] atque hostili gladio concidere; Piget referre nobilissimorum cœnobiorum tam vi[illegible]rum quam fœminarum, Deo deuote seruientium excidia, stragesque non ignobilium plebeiorum captiuitates matronarum virginum ludibria, aç cuncta quæ victis vict[o]res inferre valent. infanda tormentorum genera. Quid Aquitannicæ gentis ing[illegible]tem referam afflictionem, quæ olim bellorum nutrix tunc frigidam bello præf[illegible]bat dextram. Etenim ipsa optimos quosque genitalis soli in sese elidens, tunc pat[illegible] præda gentibus alienis. Ab ipso quippe vt ita loquar, Oceani litore versus orientem vsque Aruernam clarissimum veteri tempore Aquitaniæ vrbem, nullam libertat[e]m retinere valuit regio, non oppidum aut vicus, non denique ciuitas, quæ non strage ferali conciderit horum Paganorum. Testatur id Pictauis fęcundissima vrbs Aquitaniæ hoc Sanctonum, hoc Engolisma, hoc Petragoricum, hoc Lemouicas, hoc certe Aruernus, ipsumque Auaricum caput regni Aquitammici.

Quod postquam Francia Paganorum oppressione afflicta est, fere 30 annis, Hastingus nauigans Romam vt eam subderet Bier domino suo tempestate compulsus appulit Lunis vrbem Italiæ.

Cap. IX.

HIS atque huiuscemodi calamitatum malis vt prælibauimus Galliis non absque piaculo quorumlibet per 30. fere annorum spacium lugubre detritis, [illegible]stingus domin[u]m suum ad altiora cupiens prouehere, de imperiali diademate cum agmine complicum cæpit attentius tractare, Postremo inito consilio veliuolum permeantes mare, Romam deliberant clandestina irruptione obtinere, Sed nimia exorta tempestate ad vrbem Lunis deuoluuntur, vento impellente, quæ pro sui decore hoc vocabatur nomine. Porro ciues tanta attoniti classe, ciuitatis repagula portis indu[illegible]t, propugnacula clipeis, & iaculis muniunt, atque semetipsos hortantur ad re[illegible]ndum. Quorum audaciam Hastingus vt comperit, ratus hanc Romam fore, omni conatu cæpit attemptare quo pacto possit eam dolo inuadere. Denique episcopo & Comiti quæ perfidiæ ministros dirigit, mandans non sua sponte illuc appulisse [illegible] repetere patriam voluisse, pacificos se esse, pacem deinceps quærere, & ie læ ali pressum languore, ab eis Christianum fieri supplici voce deposcere. His epi[s]copus & [illegible]mes auditis, gaudio exhilarati, pacem cum nefandissimo pacis inimico firmant, fitque communis vtrique populo vrbis ingressus.

Quomodo Hastingus reputans Lunis esse Romam, quia vi non poterat, dolo eam cæpit & destruxit.

CAP. XI.

TANDEM scelestus ad ecclesiam fertur Hastingus sacro baptismo mergitur homo versutus, & exit rapacissimus lupus. Quem ad sui perniciem, à fonte excipiunt episcopus & Comes, hincque baiulorum manibus refertur ad nauim, crismate delibutus. Post hoc intempesto noctis medio, loricatus locatur in feretro, innuens cæteris vt suas induerint loricas sub tunicis. Proinde fit intollerabilis luctus per exercitum, Hastinghum obiisse neophitum, resonat maris litus tanti ducis excessu. Dehinc naui effertur, ad ecclesiam baiulatur. Sacra vestitur antistes indumenta, sacrosanctam pro defuncto mactaturus hostiam. Fit commendatio animæ, vt corpus scelerum & perditionis in baratro iam sepultum, tradatur sepulturæ. Sed ecce prosilit de feretro, episcopumque & Comitem obtruncat gladio. Dehinc lupina rabie cum suis grassatur in plebe. His à funesto perpetratis, theatrum efficitur Dei domus, iugulantur iuuenes, trucidantur senes, depopulatur ciuitas, diruuntur à fundamentis mænia.

Quod pagani comperientes illam vrbem non esse Romam, diuisi sunt, & Bier volens redire Danamarcam apud Frisiam obiit, Hastingus vero pacificatus cum Carolo rege, accepit ab eo loco stipendii vrbem Cartis in qua & habitauit.

CAP. XII.

HVIVS itaque peracta vrbis subuersione, comperientes Pagani se Romam nullatenus cæpisse, veriti ne vlterius quicquam proficerent, quippe cum Romanas aures fama volante eorum prophana opera iam occupassent, inito consilio de regressu disponunt. Nam Bier totius excidii signifer, exercituumque Rex, dum natiuum solum repeteret, naufragium passus, vix apud Anglos portum obtinuit, quampluribus de suis nauibus submersis. Indeque Frisiam repetens, ibidem obiit mortem. Hastingus vero Carolum Francorum Regem adiens, pacem petiit, quam adipiscens, vrbem Carnotensem stipendii munere ab ipso accepit: Et sic Francia a tumultuum fragoribus aliquandiu respirauit, sententia vltionis ob enormitatem scelerum debitæ suspēsa, propiciata piissimi Christi clementia, cum patre & spiritu sancto mundum ineffabiliter regentis per sęcula.

INCIPIT LIBER SECVNDVS CONTINENS GESTA ROLLONIS PRIMI DVCIS NORMANNORVM.

De nobilitate & virtute patris Rollonis, & quomodo iuuenes Daciæ, qui descripti erant iussu Regis vt expellerentur, venerunt ad Rollonem & Gurim fratrem suum vt ferrent illis auxilium contra Regem.

CAP. I.

POST emensis plurimorum annorum interstíciis Francia ab his tumultuum fragoribus paulisper sopita, iterum Danamarcha flammiuomos exterminii iure titiones spargens, plurimos tirones à se iuuenili flore vernantes, priscorum patrum lege, à genitali solo eliminandos decernit. Illis vero in diebus senex quidam erat in partibus Daciæ, omnium rerum affluentia locupletissimus, innumerabiliumque militum frequentia vndique secus constipatus, qui nunquam colla suæ ceruicis cuipiam Regis subiecit, nec cuiuslibet manibus gratiam seruitii manus suas commendando commisit, Qui Dacię regnum pene vniuersum possidens, affines Daciæ & Alaniæ terras sibi vindicauit, populosque sibi pręliis quamplurimis vi & potestate subiugauit. Erat enim omnium, Orientalium præstantior, virtute præpotentissimus, cunctorumque exaggerato omnium virtutum cumulo præcellentissimus, Defuncto vero illo superstiterunt duo filii eius, armis

armis strenui, bellis edocti, corpore pulcherrimi, animositate robustissimi. Quorum maior natu Rollo, alter vero Gurim iunior nuncupatur. Quos regali iussione descripti iuuenes ad exterminationem aggredientes genuque flexo, vultuque submisso, atque humili voce, obnixe precantes, inquiunt vnanimes, ferte nobis auxiliũ, subuenite nobis in adiutorium, sub tutela vestræ protectionis morabimur, vestrumque seruitium incessanter faciemus. Rex autem noster vult à Dacia exterminare fundisque nostris atque beneficiis nos per omnia priuare, Tunc duo illi fratres suppliciter precantibus responderunt, dicentes: Auxiliabimur optime vobis, vosque regalium minarum securos morari in Dacia, atque res vestrę proprietatis faciemus quiete tenere. Illi autem hæc audientes, Rollonis & Gurim osculo expetiuerunt pedes, atque ilico super dictis principum remearunt gratulantes. Interea veridicæ opinionis promulgatur fama Regis Daciæ aures pulsans, quod dux prępotentissimus pater scilicet Rollonis & Gurim sorte frueretur suprema. Tunc Rex ante malorum quæ sibi ille Dux intulit reminiscens, cunctis sui imperii accersitis principibus, inquit: Vos non latet patrem Rollonis & Gurim esse defunctum. Aggrediar ergo fines illorum, & capiam vrbes & castra, atque munitissima loca, vlciscarque facta patris in filios, eosque conterendo satiabor super malis illorum. Vos vestrosque prætor pręparate ad talia negotia adimplenda. Denominatiuo igitur termino profectionis, vndecunque venerant repedarunt cum suis. Mox effera Daciæ iuuentus nimio curarum inhians æstu, quæ commoda sunt præparat in illo profectu. Hi leues clipeos, lucidaque spicula fabrili ac adiuti arte componunt, Hi tela ensesque atque secures cote exacuunt. Huius rei inopinata fama Rollonis & Gurim aures perlabitur, & talis relationis sermone perturbantur. Qui conuocata copiosa manu congruentique pubertate florentium, congregataque multitudine mediæ ætatis, senum, atque ad exterminandum descriptorum elatis dextris mandant silentium.

Quomodo Rollone rebellante contra Regem per quinquennium, Rex ab eo pacem expetiit dolose.

CAP. II.

TVMVLTVANTES populi murmure penitus sudato, sedisque decentis suggestu sublimiter Rollone suffecto, infit ore mellifluo. Vos quibus incalescit iuuenilis ardor, quique flore præstantioris estis virtutis alloquor. Solerti proposito reuerendos patres auosque & proauos imitaminor, conuallescite viriliter, & confortaminor, & ne æquiperis vicibus illis valeatis congruenter conuenire dedignaminor, Rex siquidem huius regni molitur nos supergredi, nostræque monarchiam ditionis inuadere nosque & vos omnes perdere, & antequam hæreditariam nostræ dominationis terram mancipet, sui regiminis terram anticipando præoccupemus, hostiliter resistendo aduentui eius. Ilico omnes his dictis hilares regiam terram conglobatis exercitibus inuaserunt, totamque sæuiente vulcano depopularunt. Hæc autem Rex audiens, contra Rollonem & fratrem eius Gurim pergit ad pręlium, diuque dimicando terga vertit fugiens ad præsidia vrbium. Tunc Rollo sui exercitus mortuos sepeliuit, Regis autem inhumatos reliquit. Vnius vero lustri spatio perseuerante inter Regem & Rollonem duello, misit Rex pacificis verbis ad eum huiuscemodi in dolo. Nihil mihi & tibi, nisi gratia propinquitatis. Vt requiescat respublica precor permitte, vt quod mei iuris est, meusque pater tenuit liceat me patienter possidere, tibi autem quod tui iuris, quodque tuum. Sitque inter me & te pax & concordia, in extricabili fœdere compacta. Tunc Rollo & Gurim illorumque milites atque descripti ad exterminandum, pacem collaudauerunt. Determinato igitur coniurandæ amicitiæ tempore, vterque venit ad placitum, mutuisque muneribus ditati fœderati sunt.

Quomodo Rex aggressus est noctu ciuitates Rollonis, & de morte Gurim fratris eius, & de aduentu Rollonis in Scanzam insulam cum 6. nauibus.

CAP. III.

DENIQVE perfidus Rex dolositatem conceptæ fraudis infesto corde ruminans, conuocato quodam exercitu suo, noctu pergens contra illos, inuadensque fines illorum, abscondens insidias prope mœnia ciuitatis, oppugnare cœpit. Tunc Rollo & Gurim frater eius & qui cum eo erant exilientes de ciuitate, persequebantur Regem terga vertentem, fugamque simulantem. Transgresso igitur locum insidiarum Rollone, pars quædam illarum de latibulis egressa petit vrbem. Quam armigeris vacuam

cuam inueniens, incendit omniumque suppellectilium spolia sibi detulit. Quædam vero sequebatur Rollonem, Regem hostili immanitate fugantem. Cernens autem Rex incensam vrbem insidiasq; prævalere, retrogressus prœliabatur contra illum. Cæsis vero ex parte Rollonis quampluribus, cecidit Gurim frater eius in prælio. Videns autem Rollo se inter vtrunque exercitum, vnum fugam simulantem, alterum latebris egressum, fratremque mortuum, vulneribus plurimis laceratus, cum paucis diuertit ab eis. Tunc rex obsidens & capiens vrbes, populum contra se obiurgantem sibi subiugauit. Rollo vero morari non valens in Dacia, propter Regem diffidens sui, Scanzam insulam cum sex nauibus aggressus est. Tunc Dacia pio Duce patricioque atque robustissimo aduocato priuata, magno eiulatu concussa cœpit nimium flere.

De admonitione facta in somnis Rolloni vt Angliam peteret, & de victoria eius de Anglis.

CAP. IV.

CVM QVE diu Scanza insula mæstus moraretur, sollicitaque contorquentis animositatis cogitatione estuans, moliretur vt vindicaret se de inimicis suis: plurimique quos fugarat de Dacia regalis immanitas ad eum reuerterentur, fessis labore artubus sopore oppressis, vox diuina illi sonuit dicens: Rollo velociter surge pontum festinanter nauigio transmeans ad Anglos perge, ibi audies quod ad patriam sospes reuerteris perpetuaque pace in ea sine detrimento frueris. Hoc somnium cum cuidam sapienti viro & christicolæ retulisset, huiusmodi sermone interpretatus est. Tu vergente venturi temporis cursu, sacrosancto baptismate purificaberis prædignusque christicola efficieris, & ab errore fluctuantis seculi ad Anglos, angelos scilicet vsque olim peruenies, pacemq; perhennis gloriæ cum illis habebis. Ilico vela nauibus aptās, remisque eas exornans, atque frumento vino tergisque suum eas onerans, veluolum mare celeriter permeans Anglos aggreditur, ibique morari quiete diu suspicatur. Audientes autem illius territorii pagenses quod Rollo Dacus adueniret, aciem magnam contra illum construxerunt, eumque ab illis finibus fugare conati sunt. Qui more solito ad prælium indubitanter illis occurrit, plurimosque illorum prostrauit, atque cæterorum fuga vertentium dorsa hasta fatigauit. Denique pagenses prioribus plures coacervantes, contra Rollonem iterum aciem dirigunt, eumque occidere aut fuga labi conantur. Ille vero studiis belli edoctus, certaminisque necessitate asperrimus galea auro mirifice compta, triplicique lorica indutus, contra obiurgantium & proficiscentium in se turmas armigeras, velociter atque indubitanter perrexit, milliaque illorum immaniter prostrauit, victrice manu celerique cursu profugos persequens, multosque principum capiens, Inde ad locum prælii reuertens, occisorum corpora terra condit, cæterosque plagis infectos deportauit, captosque nauibus connexuit. Tunc trimodo errore estuans, si Daciam repeteret, an Franciam pergeret, aut Anglicam terram præliis affligeret, & sibi vendicaret, cœpit anxiari nimiumq; tristari.

De somnio eius, & de expositione ipsius somnii à quodam Christiano facta.

CAP. V.

CVM autem huiusmodi perturbationibus sollicitus hæreret, hominesq; regionis illius ditioni suæ fidelitatis gratia vinculoque sese subiugarent, quadam nocte soporifera læthææ molis quiete per membra leniter serpente, videre videbatur præcellentissimus quōdam præcelsiore Franciæ habitationis monte se positum, eiusque montis in cacumine fontem liquidum & odoriferum, seque in eo ablui, & ab eo expiari contagione lepræ & prurigine contaminatum. Deniq; illius montis cacumine adhuc superstes, circa basim illius hinc inde & altrinsecus multa millia auium diuersorum generum varii coloris, sinistras alas quinetiam rubicundas habentium, quarum diffusæ longe lateque multitudinis inexhaustam extremitatem perspicaci & angustato obtuitu non poterat comprehendere. Cæterum congruenti incessu atque volatu eas sibi alternis vicibus inuicem cedentes fontem montis petere, easque se conuenienti natatione sicuti solent tempore futuræ pluuiæ abluere. Omnibusque mira infusione delibutis, congrua eas statione sine discretione generum & specierum, sine vllo contentionis iurgio, mutuo vicissim pastu quasi amicabiliter commedere, easq; deportatis ramusculis festinanti labore nidificare. Quinetiā iussionis imperio voluntarie succumbere Mox expergefactus, & visionis quam [illegible]at reminiscens, accersitis maioribus principum, captisque prœlio principibus simul

ſimul aſcitis, omnem huius viſionis ſeriem incunctanter diſſeruit, & quid huius viſionis myſticum ſentirent ab eis inquirit. Tunc cunctis conticentibus captorum vnus Chriſtianæ religioſitatis fide imbutus, præſagio diuinæ inſpirationis aſperſus myſticum illius viſionis intellectum explanauit dicens. Mons Franciæ quo ſtare videbaris, eccleſia illius deſignatur. Fons qui in ſummitatis montis erat, Baptiſmus regenerationis interpretatur. Per lepram & pruriginem quo infectus eras, cõmiſſionis tuæ ſcelera & peccata animaduertes. Te in eo ablui, & ab eo lepræ pruriginiſque morbo expurgari, te lauacro ſacri baptiſmatis regenerari, & ab omnibus peccatis emundari. Per volucres diuerſorum generum leuas alas habentes puniceas, quarum infinitiſſimam extremitatem exhaurire viſu non poteras, homines diuerſarum prouinciarum ſcutulata brachia habentes, tuique effecti fideles quorum innumeram multitudinē coadunatam videbis, animo deprehendas. Per alites fonte infuſas, & in eo alternatim ablutas, communique comeſtione edentes populum antique fraudis contagio pollutum, typico baptiſmate abluendum, ſacroſancti corporis & ſanguinis Chriſti alimonia ſaginandum. Per nidos quos circa fontem faciebant, vaſtatarum vrbium mænia reædificanda intellige. Tibi aues diuerſarum ſpecierum obtemperabant, tibi homines diuerſorum regnorum ſeruiendo accubitati obedient. His igitur mirabilium interpretationum ſermonibus Rollo exhilaratus, viſionis ſuæ interpretem cæteroſque quos bello cæpit vinculis ſoluit, variis muneribus & donis diuerſis ditatos ad ſua lætos remiſit.

De Adelſtano Rege Anglorum Chriſtianiſſimo cum quo iniit Rollo fœdus indiſſolubilis amicitiæ.

CAP. VI.

EO namque tempore Rex Anglorum Chriſtianiſſimus nomine Adelſtanus omnium bonorum titulis exornatus, ſacroſanctæ eccleſiæ prædignus aduocatus, habenas regni Anglorum moderabat piiſſimus. Cui continuo Rollo legatos ſuos miſit, & quid dicerent auribus illorum intimauit. Qui venientes ad eum, pio vocis affectu ſubmiſſis vultibus dixerunt. Omnium præpotentiſſimus patricius Duxque Dacorum præcellentiſſimus Rollo noſter ſenior & aduocatus, tibi fidele ſeruitium, tuiſque amicitiæ munus inconuulſum. Magnum domine Rex Daciæ regno infortunium perpeſſos & ab eo heu dolor fraudulenter exterminatos, curis obnoxios nobis penitus intumeſcentiumque procellarum elationibus afflictos, veſtris finibus appulit, omni ſpei & ſalutis pręſidio priuatos. Cum autem conaremur Daciam repetere, & nos de inimicis noſtris vindicare, obſtitit & intercluſit nos glacialis hiems, geluque cruſtante terram, & affligente flexibiles herbarum & arborum comas, denſa glacialium mole refrenata cruſtarum, ſtruxerunt nobis murum flumina, nec præbuit nobis proſperum iter vnda. Audientes quidam milites in confinio noſtri aduentus commorantes, præmaximam aciem contra nos ſtruxerunt, noſque laceſſentes inuaſerunt. Nos vero nec ſub glacie nec ſupra nauigare valentes, illorum audaciæ reſtitimus, multoſque illorum prælio exarmatos cœpimus. Non autem regnum tuum depopulabimus, nec prædas vſquam raptas ad naues vertemuſ. Vendendi atque emendi ſequeſtram pacem petimus, quia imminentis veris tempore ad Franciam proficiſcemur. Rex autem hilarem vultum ſummiſſus his auditis, profatur. Nulla tellus effert viros magis quam Dacia præcipuos armiſque ſtrenue edoctos. Parentelam diffuſe generoſitatis veſtri ſenioris, caſuque & labores veſtros, quinetiam fraudulentam perfidiam Daciæ regis nobis retulerunt plurimi. Nemo ſeniore in factis iuſtior veſtro, nemo maior in armis. Huius negotii curas ſecludite, armorum ſecuri, præliorum impatientes, atque omnium malorum immunes eſtote, liceat vobis vbicunque terrarum noſtræ ditionis vendere & emere, veſtrum ſeniorem precamur cogite vt noſtræ fidei integritate dignetur ad nos venire, quia eum deſidero intueri, ſuperque malis ſuis ſolari: Abeuntes autem miſſi quæcunque audierant renunciauerunt Rolloni. Extemplo Rollo audaciter & incunctanter perrexit ad Regem contra ſe venientem. Qui mutuo amplexati & oſcula libati, cedentibus vtriuſque exercitus turmis ſederunt ſepoſiti. Tunc Rex Adelſtanus prior eſt allocutus.

Proſapia pollens, geſtorum lumine fulgens,
Moribus & meritis præcelſior omnibus, atque
Fœdere complacito fidei nectamur in vno,
Sis peto pars animæ ſemperque meæ comes, atque
Finibus in noſtris temet depoſco morari,

Sicque ſalutifero baptiſmate ſorde piari.
En quid geſtis habe noſtræ ditionis in orbem.
Sis memor ipſe mei fuero ceu ſemper in omni,
Et ſi velle alias eſt nunc proficiſcier oras.
Si gens torua, ferox, iam iam ſeritauerit in me,
Improba non ſeruans fidei retinenſq; tenorem,
Vt potis es fer opem ſtabili conamine ſaluans,
Et tibi ſuccurram ſimili ratione iuuando,
Te teget atque meum mutuo certamine ſcutum.

De tempeſtate quam paſſus eſt Rollo cum in Regnum Francorum de Anglia nauigaret, & quomodo littoribus Walgrorum appulit.

CAP. VII.

TVNC Rollo ſuper dictis Regis lætus, dixiſſe fertur: Grates tibi omnium Regum præſtantiſſime ſuper voluntariis beneficiis rependo, & quicquid inter me & te agenda retuliſti, fac vt opto. Diutiſſime in regno tuo non morabor, ſed celerius quam potero Franciam adibo. Vbicunque terrarum fuero, tuus amicus inſolubili dilectionis coniunctus fœdere permanebo. His dictis admodum inextricabiliter fœderati, alternarumque rerum competentiis mirabiliter ditati, rediit quiſq; cum ſuis ad ſua. Toto namq; hiemantis anni tempore, naues ſumptuſq; qui neceſſarii erant itineri preparare Rollo dux ſollertis curæ fecit, Angloſq; florentis iuuentutis milites qui erant ſui affecti, & ſecum ituri erant aſciuit. Cum autem primæ æſtatis tempore rutilantium molliter florum arrideret copia, purpureiſq; blattis lactea, & odorifera alberent lilia, memor ſemper viſionis monentis ad Franciam proficiſci claſſibus velis datis, nauim conſcendit. Cum vero lenibus ventis congreſſus nauigii factus eſſet, vſq; ad medium æquoris, nihilq; viderent niſi cœlum complexum ſuper faciem maris, inuidi ſpiritus ſcientes illos baptiſmate Chriſti nomine abluendos, gloriamq; quam perdiderunt adepturos ingemiſcentes occurrerunt excitantes pericula illis, venti quinetiam à ſedibus ſuis ruunt, & hiante ponte à ſedibus imis in præcipitium fluctus nimios & ad ſidera tollunt. Cœlum crebeſcentibus fulguribus intonuit, denſarumq; tenebrarum nox atra illis incubuit. Remis confractis ventorum rabiem vela ferre non poſſunt, itaq; viribus exhauſti, omnia ventis permittunt. Huc illucq; naues quaſi per montes & valles fluctuant, mortemque repentinam omnibus intentant. Tunc Rollo protenſis manibus proſtratus incubuit naui, humilique voce talia profudit:

O Deus omnipotens cæleſtia lumine complens,
Qui cœlum terramq; tenes, per ſecula cuius
Numen, & æterno complectens omnia gyro
Infectum vitiis peccati & fæce repletum,
Qui me chriſticolam fieri vis munere viſi
Temporis exiguo curſu voluente futuri,
Suſcipe vota libens, precibuſq; faueto benignus.
Fluctus ſedatiſque feros compeſce ruinis
Caſibus eripiens iſtis nos atq; labore,
Comprime demulcens, miteſcens atque ſerena,
Vndantem nimium violento turbine pontum.

Harum vero orationum precibus finitis, mox mare quieſcit ſerenatis procellis immenſoſque æquoris tractus optato flamine breuiter explicuerunt; naueſque tempeſtate diruptas littoribus Walgrorum applicuerunt.

Quomodo Rollo diuiſit Walgrenſes rebellantes & Rainerium Hainaucenſem Ducem, & Radeboldum principem Friſiæ, & de 12. nauibus onuſtis victu & totidem armato milite plenis, quas Adelſtanus Rex Anglorum ſibi miſit dum ibi moraretur.

CAP. VIII.

AVDIENTES autem Walgrenſes quod gens barbara tempeſtate maris ferociter quaſſata, ſuis littoribus eſſet aducta, congregata multitudine pagenſium, Rollonem Ducem tempeſtuoſo mari vix ereptum aſſilierunt. Qui ſolito more concitus contra illos debellando perrexit, atq; plures illorum nece proſtratos orco tranſmiſit; reſiduoſq; illorum aut fugauit, aut cæpit. Cumq; diutiſſime morulans Walgras depopula-

Walcheren fortaſſe inter Zelandiæ inſulas in qua Fluſhinga.

pulatet reminiscens Adelstanus Rex Anglorum christianissimus, omnium Regum probitate præcellentissimus, amicitiæ qua se & Rollonem colligarat in fœdera sempiterna, duodecim naues frumento vino atq; lardo oneratas, quinetiam totidem armato milite repletas, Duci præcelso transmisit, in Walgras. his Rollo donis lætus, legatos muneribus præmaximis ditatos cum gratiarum actione ad regem remisit, seq; per eos famulaturum Regi mandauit. Æstimantes autem Walgrenses propter deportati frumenti copiam omni tempore Rollonem in Walgris moraturum, conuocarunt Reinerium longi colli Hasbacensem & Hainaucensem Ducem, & Radeboldū Frisię regionis pçincipē, & conglobato exercitu aliorum pagorum, inuaserunt Rollonem. Qui sic sępius ad bellum indubitanter perrexit, & multa millia illorum occidit, atque Rainerium longicolli & Radebodum Frisionem ad sua castra fugauit: Deinde totam terram Walgrorum deuastauit, atque incendio concremauit. Post hinc huius rei causa indignatus, Frisones celeriter expetiuit terramque illorum deuastare cœpit tunc Frisones multorum congeriem populorum concite coaceruantes, sibiq; multitudinē plebium in confinio Frisiæ commorantium accumulantes, fluuio Almeræ commorante in agminibus multis pręparatis, accelerata incursione conantur inuidere Rollonem. Rollo vero & qui cum eo erant genu flexo, armorumque ingruente horrore, scutorum tegmine cooperti strictéque aciei mucronibus coruscis complicati, expectabant initium certaminis. Frisiones ergo paruissimam esse putantes multitudinem illorum inierunt bellum sibi non profuturum. Daci vero exilientes & in illos irruentes vsq; ad internecionem prostrauerunt, pluresque principes cœperunt innumerabilemque manum ad naues duxerunt. Frisiones igitur residui diffidentes sui, ex hinc tributarii effecti sunt, Rollonis pręceptis per omnia obedientes. Congesto & exaggerato atq; dato Frisiæ tributo, ilico librat in altum carbasa nauibus data, vertitq; proras ad Raineri prolixi iuguli terras, vlcisci se cupiens de ipso, qui affuit Walgris cum Frisonibus iam prostratis in prælio. Perertato ponto intrat Scaldi alueum & cis citraque terram depopulans super longicolli Rainerium, venit ad quandam abbatiam dictam nomine Condatum. Rainerius vero multa prælia contra eum fecit, sed ex omnibus Rollo victor potens extitit. Deuastabatur terra, vtriusque exercitus mala perpessa. Præualida fames exoritur, quia terra aratro non scinditur. Vulgus penuria affligitur, fame bellisque atteritur, diffidunt viuere cuncti, salute victus priuati. Quadam igitur die Raineri o loco insidiarum commorante, clam super Dacos cupiente irruere, Daci eum hinc inde congesti vallauerunt, eumque nimium debellantem manciparunt, vinctumque ad Rollonem duxerunt. Ipsa namq; die Raineridæ Dacorum vt caperēt aliquos latebris commorantes inuaserunt 12. milites præcipuos Rollonis, & constanti virtute cœperunt, tunc vxor Raineri flens & eiulans super eo, conuocatis principibus suis misit ad Rollonem vt pro 12. comitibus captis redderet sibi suum seniorem ilico Rollo suscepta legatione, remisit ad eam dicens: Non reddetur Rainerius tibi sed decollabitur, nisi reddideris prius meos comites mihi insuper dederis quicquid auri est & argenti sui Ducaminis cum iuramento christianæ religionis, quinetiā tributum istius regionis. Mox cum iuxta Rainerii lugubri legatione afflicta, Comites captos Rolloni remisit, aurumq; & argentum quod vsq; inuenire potuit, Quinetiam illud quod erat sacris altaribus concessum, pariterque vectigal illius Ducaminis cum iureiurando quod plus metalli non haberet nec exigere posset, supplicibus verbis & deprecatiuis misit ad Rollonem vt redderet sibi suum vitum. Ipse autem motus pietate vocibusque suppliciter petentium, ad se fecit venire longi colli Rainerium verbis pacificis affatur eum, Rainere Dux milesque asperrime Regumque & Ducum atque comitum superbo satus sanguine, quid tibi feceram olim iniuriæ, propter quid præliatus es cum Walgris & Frisionibus contra me? Si sæuire modo voles, armorum spicula desunt & satellites. Si velis à nobis fuga labi, compedibus intricatus nunc captus non potes euadere. Talionem sicut Frisonibus tibi reddidi pro malis quæ mihi sine re intulisti. Vxor tua & principes tui, quicquid auri & argenti recuperare potuerunt pro te miserunt mihi. Dimidium exaggerati muneris reddam tibi, teque tuæ vxori remittam. Hinc mansuescens requiesce, & nullatenus sit discordia, sed sempiterna inter me & te pax & amicitia. His dictis, Raineri crura soluuntur compedibus.

Statimque Rollo sibi fœderatum muneribusque & donis præmaximis ditatum, quinetiam reddita medietate legatorum munerum, ad vxorem suam remisit Rainerium.

Quo-

Quomodo anno incarnati verbi 876. Gemetias venit, deinde Rothomagum, & de pace quam Franco Archiepiscopus ab eo accepit.

CAP. IX.

HIs ita sedatis, Dani cum suo duce Rollone vela ventis librant, Scaldi alueum deserentes, atque permenso ponto octingentesimo septuagesimo sexto ab incarnatione domini anno, Sequanica penetrâres ora, flante ad votum vento Gemmeticum veniunt, corpus sacræ virginis nomine Hameltrudę quod à Britannia asportauerant, in capella S. Vedasti quæ trans flûmen est, super altare ponentes. Quæ capella, hactenus illius virginis nomen retinet. Quorum aduentum Franco Rothomagensis archiepiscopus agnoscens, & vrbis muros solo tenus hostica immanitate dituros perspiciens, ac de iuuamine ad resistendum omnino diffidens adiudicabat salubrius ab iis pacem quærere, q̃ in aliquo ad sui pernitiem, puocare. Qui festinus illos adiens pacem petit, & consequitur optatam, pacto inter se fœdere firmo. Post hoc vero Daci festinantes, ad vrbis mænia quantocius propellunt naues portæque cui adnexa est ecclesia Sancti Martini plurimo milite plenas adiungunt. Cuius vrbis præsidium sagaci mente terra marique considerantes compendiorum lucris munitum, totius Comitatus caput illud fore concorditer deputant.

Quomodo Rollo cum suis per alueum Sequanæ veniens Archas quæ Hasdans dicitur vbi composuit quoddam castrum, vbi & pugnauit contra Francos & plurimis occisis Rainaldum, ducem illorum in fugam vertit, & de subuersione Mellenti castri.

CAP. X.

ROLLO igitur Rothomago potitus, de Parisiaca euersione corde versuto cum suis tractans, christianorum sanguinem paganico instinctu lupino more sitiebat. Qui classem soluentes, Sequanæ fluuium sulcant, stationemq; nauium apud Hasdans quæ Archas dicitur componunt. Tũc Rainaldus totius Franciæ Dux agnito paganorum repentino aduentu, cum valida exercituum virtute super Authuræ fluuium eis obuius processit, Hastingum qui adhuc in Carnotena vrbe morabatur, ob peritiã linguę cum aliis legatis pręmittens. Veniens itaq; Hastingus iuxta aquæ decursum, talibus illos adorsus est verbis: heus inquit robustissimi milites, quib. ab oris huc aduecti estis, vel quid in hac regione quęritis, aut quo vester senior censetur nomine edicite nobis, Francorum sane regis summus legati vobis directi. Cui interroganti, sic Rollo: Dani ait sumus, æquali dominio fungimur, terræ huius colonos exturbare venimus, nostræ ditioni patriã subdere cupiẽtes. Tu vero quis es, qui tam facete nobis loqueris? Ad hęc ille; Audistis inquit aliquando de quodã Hastingo, qui à vestris partib. exul cum multitudine nauium huc adueniens hoc Francorũ regnum magna ex parte pessundabat, & in solitudinẽ redegit? Cui Rollo: Audiuimus inquit: Hastingus enim bono omine cæpit, & cuncta malo fine compleuit. Hastingus ad hæc: vultis inquit Carolo regi subdi? Nequaquã Rollo intulit alicui subiiciemur: sed quæcunq; armis adquiremus nostro iuri vendicabimus. Regi cuius te legatũ gloriaris, audita si vis renuntia. Hæc Hastingus cuncta expedite suo refert Duci. Interim Rollo & qui cum eo erant fecerunt sibi munimen & obstaculum in modum castri, munientes se per girum auulsæ terræ aggere, locoq; portæ relinquentes spacium prolixæ amplitudinis, q; apparet ad tempus vsq; istius diei. Franci vero diluculo venerunt ad ecclesiam S. Germani, ibiq; missam audientes participabant corpore & sanguine Christi. Abhinc equitantes, in ripa fluminis naues Dacosq; in munimine auulsæ terræ videntes amplum portæ aditum solum inuaserunt. Daci vero intrinsecus hinc & inde per planiciem castri accubitarunt, atque scutis se cooperuerunt, vt paruissima putaretur summa eorum. Rotlandus signifer Rainaldi, cum acie quæ pręibat exercitum violenter per aditum miræ prolixitatis amplum super eos irruit & debellare eos cæpit. Daci vero exurgentes, Rotlandum in momento interemerunt & eius sequaces Rainaldus & Hastingus cæteriq; comites illic cunctos mortuos considerantes, terga vertentes fugam expetiuerunt hilares. Quibus peractis, Rollo nauibus festine Mellenti municipium occupat. Quo subuerso, omnes incolas gladio necat.

Qua fallacia Tetboldus Comes Carnotenam vrbem ab Hastingo emit, & quomodo ipse Hastingus omnibus distractis peregre profectus disparuit.

CAP. XI.

CONSIDERANS ergo * Tetboldus comes se reperisse tempus oportunum ad decipiendum Hastingum, talibus verbis falso appetit illum. Cur inquit insignissime

* *Theobaldus.*

vit ignauia torpes? Ignoras regem Carolum te velle morte oppetere, ob Chriſtianorum ſanguinem à te olim fuſum iniuſte. Reminiſcitur enim malorum quæ illi tunc improbe intorſiſti, & ideo de terra te exterminare decernit. Manus etiam tua vt ipſe ait, cum Rollone pagano ad delendos Francos ſentit. Qua de re in proximo peſſime deleberis ab eis. Conſule autem tibi ne inconſultus puniaris. Quibus verbis Haſtingus territus, confeſtim Carnotenam vrbem Tetboldo vendidit & diſtractis omnibus peregre profectus diſparuit.

Bellum iterum Regnoldi principis Franciæ cum Rollone & de morte ipſius, & de annua obſidione vrbis Pariſius, & de deſtructione vrbis Baiocas, in qua capit quandam virginem nomine Popam, ex qua genuit Wilhelmum & Gerloc ſororem eius, & quomodo exercitus eius trucidauit ciues Ebroicæ ciuitatis, ipſo tamen cum quibuſdam Pariſius obſidente.

Cap. XII.

RAINALDVS ergo fugæ dedecus non ferens, iterum congregato exercitu maiore Rollonem aggreditur repente, Cuius conatus ipſe præueniens, quoſdam ſuorum gladiis obtruncat, alios indecenter fugientes fugat. Ipſum autem Rainaldum quidam piſcator Sequanæ Rolloni attributus, iaculo transfixum mortuum ſternit. Dehinc Rollo anchoris ſubductis, & celeri remigio Pariſium petit obſidioneque cingit præda vndequaque illo adducta. Quo illic moranti exploratores ſuperueniunt nunciantes Baiocenſem vrbem à defenſoribus vacuam eſſe, & abſque detrimento cuiuslibet victoris facilime capi. Ilico auulſis ab obſidione nauibus Baiocaſium veliuolo venit curſu. Quam captam aliquatenus ſubuertit, habitatoribus eius interfectis, In qua quandam nobiliſſimam puellam nomine Popam, filiam ſcilicet Berengarii illuſtris viri capiens, non multo poſt more Danico ſibi copulauit ex qua Wilhelmum genuit filiamq; nomine Gerloc valde decoram ea ſic vrbe demolita, Rollo concite Luteciam regreditur. Cumque in expugnatione eius arietibus & baliſtis intenderet, miſit exercitum militum ad Ebroicam vrbem vt eam exterminarent, epiſcopumq; nomine Sibar cum ſuo populo trucidarent. Quo cum veniſſent, epiſcopum fuga lapſum non reperientes omnes ciues perimunt, & cum maxima præda Ducem ſuum repetunt. Talibus itaque exterritæ plurimæ gentes Franciæ, tributa ſoluebant Rolloni, plurimæ vero reſiſtebant ei.

De Adelſtano Rege Anglorum qui per legatos petiit auxilium eius contra rebelles & accepit, & quod Rollo inde rediens ſubiugatis Anglis ad votum Regis maximis ditatus donis & auxiliis, diuidens Comites exercitus ſui, alios alueo Sequanæ, alios Ligeris, alios Gerundæ, inter iacentes prouincias prædaturos, celeri nauigatione direxit.

Cap. XIII.

DVM hæc geruntur, Regis Anglorum Adelſtani legati adueniunt deprecatoria verba Rolloni deferentes, vt illi quantotius auxilium ferat. Cõſpirauerunt enim aduerſus eum quidam rebelles, arma mouentes. Cuius anxietati compatiens, & de vrbis Pariſiacæ expugnatione diffidens, ob videlicet aditus difficultatem & nimiam alimoniæ intra eam capiam, dimiſſa obſidione Anglos aggreditur. Quo cum veniſſet rebelles expugnans cum auſteritate coercuit, acceptiſq; obſidibus regi ſuo pronos effecit: Ex hinc iterato electa iuuenum multitudine cum magnis muneribus à rege ſibi collatis, in Franciam remeat ſtatim comites exercitus ſui diuidens, alios aluęo Sequanæ alios Ligeris fluento, alios amne * Gerundæ interiacentes prouincias prædaturos, celeri nauigatione miſit. Ipſe autem Pariſius iterum veniens, cæpit vrbem oppugnare, & terram ſuper inimicos ſuos deuaſtare.

* Garumna.

Quod Carolus audiens reditum Rollonis pacem ab eo trium menſium petens, accepit: quo termino finito Rollo ſuos vſq; Burgundiam prædaturos circumquaq; miſit.

Cap. XIV.

AVDIENS autem Carolus Rex ab Anglorum partibus rebus proſpere geſtis Rollonem rediiſſe, miſit ad eum Franconem Rotomagenſem archiepiſcopum mandans vt à vexatione Francorum cederet, & ei inducias trium menſium daret. Quibus impetratis, pauliſper quieuit terra à Paganorum rapinis. Expletis autem tribus menſibus ilico Rollo putans ſe propter ſecuritatem quam dedit à Francis ſe vilem æſtimatum, ferociter & crudeliter deuaſtando prouincias, cæpit laniare & affligere atq; delere

lere populum. Sui autem in Burgundiam pergentes, perque Ionam in Sigonam nauigantes, terraſque omnibus affines vſque Clarum montem vndique ſecus deuaſtantes, Senonis prouinciam inuaſerunt, atque cuncta depopulantes, ad ſanctum Benedictum contra Rollonem reuenerunt. Videns autem Rollo monaſterium ſancti Benedicti, illud contaminare noluit, nec p̄dari illam prouinciã ꝓpter S. Benedictum permiſit. Stampas equidem adiens, totam terram adiacentem perdidit, quãplurimos captiuauit. Inde ad Vilemelt veniens finitimas terras prędauit, hincque Pariſius remeare accelerauit.

Quomodo dum obſideret vrbem Cartis, Ricardus Dux Burgundionum cum ſuo & Francorum exercitu in eum irruit, quo fortiter reſiſtente & Gaultelmus epiſcopus ex vrbe cum armatis inopinate proſiliens S. Dei genitricis tunicam ferens, à tergo eum inuaſit, ceſſit itaque Rollo non Burgundionibus ſed diuinæ virtuti.

CAP. XV.

POSTREMO Carnotenam vrbem obſidione circumdat quam cum machinis & tormentis impugnaret, Ricardus Burgundionum Dux cum ſuo Francorumque exercitu aduenìens ſuper eum irruit: cum quo congreſſus cum ſuis, atrociter reſiſtebat, quouſque Antelmus epiſcopus ex ciuitate cum armis inopinato proſiliens, ſanctæque Dei genitricis Mariæ ſupparum præferens, à tergo eum inuaſit cedendo. Hic tandem videns Rollo ſe ſuoſque in extremo mortis, decreuit ad horam hoſtibus cedere, quam cum ſuorum detrimento pugnare & prouido conſilio non tamen ignauia, declinauit à certamine.

De parte exercitus quæ in quendam montem ſubiit, & de Ebulo Pictauenſi comite, qualiter in domo Fullonis latuit propter Normannos.

CAP. XVI.

QVÆDAM autem exercitus ſui pars Francis perſequentibus recedens: Leugas venit, ac in cuiuſdam montis ſubiit cacumen. Ebulus vero Pictauenſis Comes, tarde ad prælium veniens, comperit paganos montis excelſa occupaſſe, quos ilico perſequens, eius ardua militibus ne effugerent cinxit, Sed noctis medio Normanni per Francorum caſtra violenter erumpentes, vitæ diſpendium euaſerunt. Enimuero Ebulus Rollonem ſuper eos irruiſſe ſuſpicatus, domum cuiuſdam Fullonis ſubintrauit, ibiq; tota nocte tremebundus delituit. Porro Franci facto diluculo paganos euaſiſſe agnoſcentes, citatis equis calcaribus, eos inſequi cœperunt. Quos repertos expugnare non audentes eo quod animalium cadaueribus ſanguine cruentatis, in modum caſtri ſe muniſſent, nulla re proſpere acta citius refugerunt, Normannis ita ſe liberantibus, ducemque ſuum gaudenter repetentibus.

Quod Rollone furiis ſuccenſo & acriori oppreſſione Franciam demoliente Carolus Rex filiam ſuam dedit ei, & maritimam terram ab Eptæ flumine vſq; ad Britanicos limites, & ipſam Britanniam vnde viueret, quia terra prædicta erat deſerta ea tamen conditione vt Chriſtianus fieret & quod Rex & Rodbertus Dux Franciæ, & ceteri proceres & epiſcopi iurauerunt eandem terram Rolloni & heredibus eius in perpetuum poſſidendam, & quod Rollo volens oſculari pedem Regis iuſſit cuidam militi ſuo vt eum oſcularetur.

CAP. XVII.

HIs itaque Rollo infortuniis, militumque ſuorum morte furibunde ſuccenſus, ad Francorum infeſtationem reliquos exaggerat, & ad demoliendam ſiue exterminandam patriam ob ſociorum perniciem eos totis conatibus incitat, Quid plura? Vt lupi veſpertini vehuntur pagani ad caulas Chriſti, ſuccenduntur eccleſiæ, mulieres ducuntur captiuę, trucidatur populus, fit omnibus in cõmune luctus. His denique Franci calamitatibus oppreſſi, querulis clamoribus Carolum Regem appetunt, vnanimiter conclamantes, Chriſtianum populũ ob eius inertiam paganorum incurſibus deperire. Quorum quærimoniis Rex vehementer permotus, aſcitum Franconem archiepiſcopum Rolloni feſtinanter dirigit, mandans ſi Chriſtianus efficeretur, terram maritimam ab Eptæ flumine vſque ad Britannicos limites cũ ſua filia nomine Giſla ſe ei daturum fore. Qua legatione Franco ſuſcepta, peracto itinere, pagano Duci cuncta per ordinem pandit. Cuius verba conſulto ſuorum gratanter ſuſcipiens, à vaſtatione paganica inducias trium menſium Regi indulget, & in hoc dierum ſpacium pax inter eos ſtabiliretur fœdere firmo. Statuto ſane tempore veniunt ad denominatiuum locũ qui dicitur ad S. Clerum, Rex cum Roberto Francorum Duce trans Eptæ fluuium, Rollo vero citra, vallatus cuneis militum. Diſcurrentibus alternatim nunciis, pax fa-

uente Chriſto ſtabilitur inter eos, Rollone regi fidelitatem ſacramentis iurante & rege illi filiam cum terra prętitulata donante, ſuperaddita etiam ad ſumptuum ſupplementa tota Britannia, ipſius prouinciæ principibus Alano atq; Berengario ſacramenta iurantibus Rolloni. Nam terra maritima quæ nunc vocatur Normannica ob diuturnos paganorum excurſus ſiluis vbique adultis, à cultro & vomere torpebat inculta. Flandrenſem vero prouinciam vt ex ea viueret voluit Rex ei primum dare, ſed ille noluit præ paludum impeditione recipere. Rolloni autem pedem regis cum ab eo Ducatum Normanniæ ſuſciperet nolenti oſculari, dixerunt epiſcopi, qui tale donum recipit, oſculo debet expetere pedem Regis, Et ille: nunquam curabo genua mea alicuius genibus, nec oſculabor cuiuſpiam pedem. Francorum igitur precibus compulſus, iuſſit cuidam militi pedem regis oſculari. Qui ſtatim pedē regis arripiens, deportauit ad os ſuum, ſtandoque defixit oſculum regemque fecit ſupinum. Itaque magnus excitatur riſus, magnuſque in plebe tumultus. Cæterum Carolus Rex duxq; Francorum Robertus, Comiteſq; & proceres, præſules & Abbates iurauerunt ſacramento catholicæ fidei patricio Rolloni vitam ſuam & membra & honorem totius regni, inſuper terram denominatam, quatenus ipſam teneret & poſſideret, hæredibus & traderet & per curricula cunctorum annorum, ſucceſſio nepotum, in progenies progenierum haberet & excoleret. Quibus nobiliter expletis, Rex lætus ad ſua regreditur, & Rollo cum Roberto Duce ad Rothomagenſis vrbis mænia proficiſcitur.

Quod anno incarnati verbi 912. baptizatus eſt Rollo & exercitus eius, & quod venerabilioribus eccleſiis ſuæ prouinciæ dedit partem terræ antequam ſuis eam diuideret ſatrapis, & de Brenneual quam dedit Sancto Dionyſio Areopagitæ.

Cap. XVIII.

Anno Domini. 912. ANNO igitur incarnationis Dominicæ nongenteſimo duodecimo benedicto fonte in nomine S. Trinitatis, Rollo à Francone archiepiſcopo baptizatur: quem Robertus Dux à fonte accipiens, ei ſuum nomen impoſuit. Rollo autem poſtquam baptiſatus eſt, per ſeptem dies quibus in albis manſit, Deum & Sanctam eccleſiam deuote datis muneribus honorauit, nam primo die, dedit terram pręmaximam Sanctæ Mariæ Rothomagenſi eccleſiæ. Secundo, S. Mariæ Baiocenſi eccleſiæ. Tertio, Sanctę Mariæ Ebroicēnſi eccleſiæ. Quarto, S. Michael archangeli eccleſiæ in periculo maris ſupra montem poſitæ. Quinto. S. Petri & S. Audoeni in ſuburbio Rotomagenſi eccleſiæ. Sexto, S. Petri & S. Aichadri Gemmeticenſi eccleſiæ. Septimo, Brenneual cum omnibus appendiciis S. Dioniſio dedit.

Quomodo diuiſit terram ſuis hominibus, & eccleſias deſtructas & muros ciuitatum readificauit & de Britonibus quos ſibi rebellantes ſubiugauit.

Cap. XIX.

OCTAVO die expiationis eius, veſtimentis criſmalibus exutus, verbis cæpit adquiſitam terram metiri, Comitibuſque ſuis & cæteris fidelibus ſuis largiri. Videntes autem pagani Ducem ſuum Chriſtianum eſſe relictis idolis Chriſti nomen ſuſcipiunt ac vnanimes ad Baptiſmum conuolant. Dehinc Robertus Frācorum Dux rebus pro quibus venerat competenter geſtis, Franciam repetit hilaris. Porro Robertus Normannorum Dux pręparato nuptialium rerum magno apparatu ſupranominatam tanti regis filiam, in conſortium ſui Thori Chriſtiano more duxit ſecuritatem omnibus gentibus in ſua terra manere cupientibus fecit illam terram ſuis fidelibus funiculo diuiſit vniuerſamq; diu deſertąm reædificauit: atq; de ſuis militibus aduenisque gentibus refertam reſtruxit, iura & leges ſempiternas, voluntate principum ſancitas & decretas, plebi indixit: atq; pacifica conuerſatione morari ſimul coegit, eccleſias funditus fuſas ſtatuit, templa frequentia paganorum deſtructa reſtaurauit: muros ciuitatum & propugnacula refecit & augmentauit: Britannos rebelles ſibi ſubiugauit, atque de cibariis Britonum totum regnum ſibi conceſſum ſufficienter pauit.

De lege quam ſtatuit vt nullus aſſenſum præberet furi, & de ruſtico & vxore eius quos affigi patibulo propter cultrum & vomerem furatum præcepit.

Cap. XX.

POST hæc intra Normannicos limites legem ſtatuit, vt nullus aſſenſum furi præberet. Quod ſi deprehenderetur, ambo patibulis appenderentur. Contigit autem

non

non multo post in longa petentis villa quendam agricolam reficiendi causa, labore suspenso domum redire, dimissis loris in campo cum cultro & vomere. Quæ tam infelix quam vesana vxor ipsius clam cuncta sustulit, experiri volẽs edictum Ducis. Rusticus vero ad campum regressus, rebus non inuentis vxorem an eas haberet inquirit. Qua negante Ducem aggreditur, petens vt sua sibi vtensilia reddantur. Qui motus illico pietate, damnum viri datis quinq; solidis releuare, & populum per circuitum ad examen calibis cunctum iussit compellere. Quo Deo iudicante liberato, vxor rustici à ministris arctatur. Quæ coacta verberibus reatum profitetur. Dux autem rustico ait: Noueras antea hanc furem esse? Et rusticus ait: Noueram. Ad hæc Dux intulit: Tuum os te condemnat serue nequam. Et continuo ambos iubet suspendi patibulo. Dicuntur etiam alia multa digna relata vulgo de illo: quorum vnum breuiter hic intimabo. Dum post venationem in syluam, quæ imminet alueo Sequanæ iuxta Rotomagum, stipatis obsequentium turbis comederet sedens super lacum, quem vsu quotidiano loquendi Maram vocamus, armillas aureas in quercu pependit. Quæ per tres annos ob timorem ipsius intactæ ibidem fuerunt. Et quia iuxta Maram illud factum memorabile fecit: ideo ipsa sylua vsque in hodiernum diem Rollonis Mara vocatur. His & huiusmodi Rollo Dux terroribus populum frenans, tum ob amorem iustitiæ, quem diuinis debuit legibus, tum pro subditorum concordi & quieta vita, tum pro sui honoris tranquillo statu, Ducatum sibi à Deo attributum tempore longæuo pacifice gubernabat.

De duobus militibus Caroli Regis, quos fecit puniri.

Cap. XXI.

CAROLVS Simplex filius Lodouici, cognomento *Nihil fecit*, qui erat socer Rollonis, quodam tempore misit duos milites Gillæ filiæ suæ. Quos illa apud se occulte diu morari fecit, nolens eos manifestare Rolloni. Quod cum ille cognouisset, iratus & reputans eos exploratores, iussit illos educi, & eductos in foro rerum venalium iugulari. Audiens autem Robertus Dux Francorum patruus Rollonis, quod pro nece duorum militum colligatæ pacis inter Regem & Robertum Ducem Normannorum vincula soluta diruptaq; essent, contra eum rebellauit, & regnum Franciæ inuadens, in Regem 3. Kalendas Iulii vnctus est. Carolus vero, antequam annus compleretur, contra regni inuasorem Suessionis pugnauit, ipsumq; Deo adiuuante vincens peremit. Sed ei, dum à bello victor reuerteretur, nequissimus Comes Herbertus occurrit, & sub fictæ pacis simulatione ad Parronam castrum hospitandi gratia diuertere compulit, & ibi cum dolo captum vsque ad mortem retinuit. Robertus enim Dux sororem Herberti in coniugio habuit, ex qua Hugonem Magnum genuit. Carolus autem vbi captus est, Rodulphum filium nobilem Richardi Burgundionum Ducis, quem de sacro fonte susceperat, consilio procerum Francorum in regnum sublimauit. Ogiua vero coniux Caroli filia Adelstani Regis Anglorum, infortuniis mariti sui territa, ad patrem suum cum Ludouico filio suo in Angliam fugit, animositatem Herberti & Hugonis magni nimium metuens.

Quod mortua vxore eius absque liberis iterum Popam, quam ante baptismum habuerat, sibi copulauit: & de fidelitate, quam fecit Normannos & Britones iurare VVilhelmo filio suo: & de morte eius.

Cap. XXII.

ROLLO autem Dux, qui & Robertus, postquam vxor eius morte præuenta absque liberis mortua est, repudiatam Popam, ex qua filium nomine Wilhelmum iam adultum genuerat, iterum repetens sibi copulauit. Verum fractus iam viribus, laboribus & prœliis, in quibus omne iuuentutis robur consumpserat, de Ducatus sui dispositione apud se toto conamine, cui vel qualiter illũ relinqueret deliberabat. Conuocatisq; totius Normanniæ proceribus, cum Alano & Berengerio Britonibus Wilhelmum filium suum pulcherrimæ iuuentutis flore vernantem illis exponit: iubens, vt eum sibi dominum eligerent, suæq; militiæ principem præficerent. Meum est, inquit, mihi illum subrogare, vestrum est illi fidem seruare. De cetero cunctos suasibilibus demulcens verbis sub sacramento fidei filio illos subegit. Post hæc vno viuens lustro, consumptus senio hominem exuit in Christo, cui est honor & gloria in secula seculorum, Amen.

Explicit liber secundus.

LIBER TERTIVS DE VVILHELMO DVCE FILIO ROLLONIS.

DE HONESTATE MORVM WILHELMI DVCIS, ET QVOD FRANCI inuidebant ei, quod in circuitu dilataret terminos ducatus sui, & quomodo Berengerium & Alanum Britannum Comites sibi rebellantes deuicit.

CAP. I.

IGITVR Duce Rodberto carnis ab onere iam liberato Wilhelmus filius eius totius Monarchiam Normannici Ducatus sagaci moderamine regens, inconuulsam Christo Regi fidem seruare corde vltroneo satagebat. Erat quippe statura procerus, vultu decorus, micantibus oculis, mansuetus beniuolis, quasi leo inimicis terribilis, & vt gigas fortis in prœlius, terminos sui Ducatus per circuitum dilatare non desistens. Quæ res inuasionis & audaciæ, Francorum proceribus odii & inuidiæ fomitem ministrauit. Sub eadem sane tempestate Berengerius, & Alannus Britones à tenore fidei, quã cum eo pepigerant, diffidentes, ab eius dominio præsumptiuo ausu conati sunt recedere, Regi Francorum vlterius disponentes militare. Quorum temeritatem Dux festinato impetu comprimens, Britanniam tamdiu hostili expeditione vastauit; plurimaque eorum municipia subuertit, quoadque Alannum totius nequitiæ incentorem à regno exturbaret, & Anglos adire compelleret, Berengerio sibi clementer reconciliato.

Quomodo quidam Normannorum duce Rihulfo quodam perfido volentes cum funditus à regno extrudere, dum obsiderent suburbana Rhotomagensis vrbis ab eo cum parua manu militum sunt deuicti in loco, qui hactenus dicitur Pratum belli: & quod dum à bello victor rediret, cognouit sibi ex Sprota nobilissima puella filium natum apud Fiscannum, quem Richardum iussit baptismate vocari.

CAP. II.

HIs ita deuictis, diabolo agitante iniquorum, quamplures iterum intestina aduersus eum insurgunt, molimina. Nam quidam Rihulfus perfidiæ succensus fu[illegible], plurimis veneno discordiæ infectis, arma arripiens, à regno adorsus est eum funditus extrudere: adeo vt vndequaq; collecta virorum multitudine circa Rotomagensis ciuitatis suburbana transmeato Sequanę alueo obsidionem componeret, quatenus ducem ab ea propelleret, aut captum nequiter perimeret, Normannica sibi vendicata. Videns itaque Dux, se à suis sic obsessum multimode meditari cæpit, qua via suæ consuleret saluti atque honori, & milites suos à tam audaci conspirationis motu adhiberet. Ad extremum à quodam Bothone procuratore suo indecenter lacessitus conuitiis arma sumit, & cum trecentis loricatis militib. temeraria castra irrumpens maximam eorum multitudinem gladiis prostratam orco transmisit: aliosq; per diuersa syluarum lustra se occultantes in fugam vertit. Rihulfus autem commilitonum fiducia destitutus, inter profugos delitescens, fugæ subsidio euasit. Dux ergo profligatis inimicis, suorum recensens numerum, reperit ex eis interisse nullum. Locus, in quo fuit hic conflictus, hactenus Pratum belli nuncupatur. Degresso eo igitur de prœlio, à prefecto Fiscannensis castri legatus dirigitur, deferens ex quadam nobilissima puella Danico more sibi iuncta nomine Sprota filium esse natum. Qui lętus valde effectus sub festinatione Baincas illum Episcopo Henrico mandauit dirigere, vt per ipsius manus sacro lotum fonte, proprio nomine vocaret eum Richardum. Cuius iussa præsul gratanter complens, puerum Chrismate delibutum, Fiscannum remittit nutriendum.

Quod multi Comites & Duces exterarum regionum exciti fama bonitatis & virtutis, eius frequentabant curiam eius: & maxime Hugo magnus Dux Francorum, & Wilhelmus Comes Pictauorum, & Herbertus Giromandorum: quorum Wilhelmus sororem eius Gelloc sibi coniugem petiit & accepit. Herbertus vero filiam suam hortatu Hugonis Magni ipsi per coniugium sociauit.

CAP. III.

TRIVMPHO de rebellibus conspicuo potitus dux, atque viribus conualescens, per exteras nationes multimodę cæpit præclaram suarum virtutum spargere famam,

mam, in tantum vt ex diuerſis mundi partibus Comites & proceres regnorum illius curiã frequentantes, multis munerati donis, ſedes ſuas ouanter repeterent. Quibus ſummæ ingenuitatis rumorib. Hugo dux Francorũ, & Wilhel. comes Pictauenſis, ac Herbertus excitati, cum apud Leonis ſiluam petulantiũ ceruorũ in venatu exercitiorum ludis inſudaret, ad eũ veniunt eius cōmodis congratulantes. Quos ille cũ magno ſumptuũ apparatu ſuſcipiens de complurib. ſecularĩũ rerũ diſpoſitionib. frequenter cum eis diſputabat. Inter quos ſecretorũ tractatus, Wilhel. Pictauẽſis comes ſororem eius nomine Gerloc petiit, quatinus maritali lege illius connubio iungeretur. Cuius perorantis gratanter fauens votis, conſultu Hugonis magni deſcriptis ſponſalibus, & celebratis nuptiis, cum multis xeniis gaudẽtem illum ad propria remiſit. Oblectatus deniq; Herbertus ſuper hac feſtiua nuptiarum & magnifica hilaritate, cupiens & ipſe magni ac liberalis viri affinitate ſuum & nomen & poſteritatẽ propagare, adhortante Hugone magno filiam ſuam ei donauit. Quam à paterna domo ſublatam, cum innumera militum manu idem Normannorum dux Rotomagenſibus intulit arcibus.

Quomodo rogatu Elpſtanni Regis Anglorum reſtituit paterno regno Ludouicum, eique fauente Hugone magno cum Epiſcopis & ceteris Francorum primoribus, ſancto inunctum oleo diademate regio inſigniuit: & quod Franci poſt quinquennium iterum in ipſum conſpirantes moliti ſunt eum à regno expellere.

CAP. IIII.

AVDIENS autem Elpſtanus Rex Anglorum tam magnificam incliti ducis famam, cum donariis multis legatos illi mittit, orans vt Ludouicum ſuum videlicet nepotem Caroli Regis filium paterno reſtituere regno ſatageret, atque Alanno Britoni ſibi infenſo commiſſa pro ſuo amore ignoſceret. Cuius precibus dux libenti animo annuens, Alanno debita indulſit, atq; ad ſua redire iuſſu conceſſit: & Ludouicum tranſmarinis partibus reuocatum Hugone magno fauente cum Epiſcopis ceteriſq; Francorum primorib. ſancto inunctum oleo regno ſublimauit. Quod cum luſtro vno ſub quiete diſponeret, iterum Franci aduerſus eum conſpirant, molientes à regno illum pellere.

Quomodo Ludouicus neceſſitate compulſus volens inire fœdus amicitiæ cum Henrico tranſrenano rege, noluit idem rex adquieſcere, niſi mediante Wilhelmo Normannorum Marchione, vnde Ludouicus ducem ſuppliciter expetens, per ipſum quod quærebat fœdus & auxilium apud Henricum regem obtinuit.

CAP. V.

QVI coactus eorum improbitate, Henrico tranſrenano regi nuntios mittit, mandans in colloquio cum eo quædam conferre velle: pactumq; amicitiarum ſtabile firmare. Quibus rex reſpondit, ſe nullo modo ad hoc fœdus ineundum acquieſcere, niſi Wilhelmi ducis aſtipulatione. His Ludouicus per internuntios auditis, illico ducem aggreditur, aduerſum Francorum conatus auxilium petiturus. Quem dux honorifice vt regem decet excipiens, ſpopondit ſe per omnia iuuamen ei præbiturũ fore. Inſuper in regalibus epulis aliquandiu iucundum tempus pariter exegerunt. Præmiſſo quoq; Tedgerio milite ad regem Henricum, illi ambo cum magno exercitu è veſtigio expedite poſt eum proficiſcũtur ad colloquium, aditis etiam pro eodem negotio Hugone magno & Herberto principibus Francorum. Itaq; accelerato itinere ſuper Moſæ fluuium loco qui Neuſedus vocatur, ambo reges conuenerunt, Henrici ex vna fluminis parte, Ludouici vero ex altera è regione exercitu tabernacula figente. Inter quos Wilhelmus tam fideliſſimus quam prudentiſſimus conſilia, & vtilia, & honeſta dictans amicitiarum tenorem prout diſpoſuit, ambo reges inter ſe ſacramentis confirmarunt. Abhinc Ludouicus cum ſuis iter conuertens Franciam repetit, & maximas de rebus ſtrenue geſtis Duci gratias egit.

Quomodo Dux Wilhelmus, dum à colloquio Regum rediret, rogatu Ludouici filium eius ex ſacro fonte apud Laudunum ſuſcepit, cui nomen impoſitum eſt Lotharius.

CAP. VI.

REGREDIENTI igitur à colloquio regi legatus ſuperuenit, & ex Gerberga cōiuge illi natum eſſe filium nuntiauit. Qui nimio exhileratus gaudio Wilhelmũ ducem exorat continuo, vt ex ſacro fonte ſuſcipiens illum proprio nomine vocaret illum

Lotha-

Lotharium. Quibus verbis Dux coogratulanter affectu obtemperans, Laudanum proficiscitur postulata factis expleturus. Quibus regaliter paratis, festinato regressu cum suis Normannicos limites appetit. Cuius aduentum cunctus prænoscens clerus Rotomagensis, ad portas vrbis cum laudibus processit obuiam illi, ciuibus vtriusque sexus acclamantibus in propugnaculis, Benedictus qui venit in nomine Domini. Sic inter consonas clericorum seu populorum voces, intra Dei genitricis Mariæ Ecclesiam à cunctis inducitur, fusisque Deo precibus ad domum propriam epulaturus properat, multo comitatu stipatus.

Qua occasione Dux Wilhelmus restaurauit cœnobium Gemeticense, à Paganis ante destructum.

Cap. VII.

SVB eodem tempore duos à Camberacensi territorio ex villa, quæ Haspera vocatur, Monachos, Balduinum videlicet atque Gunduinum contigit Gemeticum repetere, qui vastam loci heremum ingressi, cum maximo labore terram, prout posse erat, extirpatis arboribus cœperunt complanare, ac suarum laboribus manuum inibi insudare. Dux vero Wilhelmus dum venatus gratia superueniens illic eos reperisset, percunctari cœpit ab eis, quibus aboris illuc aduenissent, vel quæ tam præcipua ædificia forent. Mox serui Dei seriem rei per ordinem ei detexerunt, & charitatem panis ordeacei & aquç obtulerunt. Quam cum pro vtilitate panis & aquæ sumere contempsisset, saltum ingressus, immanem aprum reperit, quem sestiue insequi cœpit. Porro aper molossis post eum admissis cursum retorquens, hasta venabuli fracta prępeti impetu in Ducem irruit, eum prostratum vehementer attriuit. Qui post paululum sensu recepto, ac sana mente monachos repetiit, & charitatem, quam incaute spreuerat, ab eis recepit, & locum se restauraturum spopondit. Immissis ergo auctionariis eum à ramis & sentibus purgauit, sancti Petri, quod aliquantisper deciderat monasterium resarciens competenter texit. Claustrum vero & omnia receptacula muniuit, ac à sui magnitudine breuiata habitabilia reddidit.

De duodecim monachis cum suo Abbate Martino à cœnobio Sancti Cipriani sumptis, quos Comitissa Pictauensis soror ipsius Ducis ei misit secundum petitionem suam, vt eos supradicto loco subrogaret: & quomodo ibidem Dux monachus fieri volens prohibitus est ab ipso Abbate: & de fidelitate, quam fecit iurare Normannos & Britones Richardo filio suo.

Cap. VIII.

INTEREA legatos Pictauis sorori suæ, quam Wilhelmus Comes sibi in matrimonio iunxerat, dirigit, mandans, vt monachos illi mitteret, quos præfato loco subrogaret. Soror autem eius petitioni gratanti animo fauens, itineris sumptus ordinauit, & 12. monachos cum Abbate suo nomine Martino à sancti Cipriani cœnobio sublatos fratri destinauit. Dux vero aduentu eorum nimis exhileratus, eos Rothomagi cum maximo gaudio recepit, & cum omni honore militum cuneis septus Gemeticum duxit, Abbatique locum cum tota villa tradidit, quam ab Alodariis auro redemit, & se inibi monachum fieri voto obligauit. Votis quoque satisfecit, nisi iisdem Abbas eius animositati obstitisset, eo quod filius eius Richardus adhuc puerilis esset, verens ne propter illius imbecillitatem quorundam iniquorum molimine patria turbaretur. Veruntamen cucullam & staminiam ab eo extorquens secum asportauit, quæ in scrinio reposuit, & clauim eius argenteam cingulo suo appendit. Inde denique digressus Rotomagum repetit, Abbatis prohibitum moleste ferens. Cunctos quoq; Normannicos & Britannicos principes asciuit, animique sui consultum enucleatim pandit. Cuius verbis vehementer stupefacti, hærebant, quid respondèrent, præ nimio stupore elingues effecti. Nam spiritu vix tandem resumpto in hanc vocem queruli prorũpunt: Cur nos serenissime domine tam repẽte remittis? vel cui dominũ ducatus tui committis? Quibus Dux ait: Est mihi filius nomine Richardus. Vos autem oro, vt si quando amoris affectum erga me habuistis, mihi nunc æquo animo ostendatis, quatenus illum vice mei vobis præficiatis, quia quod Deo voui, ineuitabiliter a me complebitur factis. Cuius voluntati obsistere non valentes, ei quamuis mœsti assensum præbuerunt in his cõcordes. Missis quoq; nuntiis, puerum Richardum à Fiscanno reductum illis exponit. Cui fidelitatem sacramẽtis prono animo cunctis firmantibus, Dux totius Normannici seu Britannici ducatus est prælatus. Quem confestim

pater

pater Baiocas mittens Botoni militiæ ſuæ principi nutriendum tradidit, vt ibi lingua eruditus Danica, ſuis exteriſq; hominibus ſciret aperte dare reſponſa. Hæc de Gemmeticenſis loci prætitulauimus relatu, oſtendere volentes, quantam deuotionem, quam pium animi propoſitum Dux Wilhelmus circa eum habuerit.

Quomodo Heroldus Rex Danorum à filio ſuo Sueno de regno pulſus cum 60. nauibus Normanniam petens, à Duce Wilhelmo cum honore congruo ſuſceptus eſt, Conſtantienſi comitatu ad præſidium ei ab ipſo Duce conceſſo.

CAP. IX.

INTEREA tanti principis fortitudinem & pietatem fama promulgante, Aigroldus rex Danorum à filio ſuo nomine Sueno de regno pulſus, cum ſexaginta nauibus armato milite plenis Normanniam ſupplex adiit. Quem potens & liberalis Dux cum honore congruo recipiens, Conſtantienſem Comitatum ei ad præſidium conceſſit, donec fabricatis nauibus exercitum multiplicaret, & amiſſum cum validiore militum manu regnum repeteret.

Quomodo Dux Wilhelmus compaſſus calamitati Herluini Comitis, caſtrum Monaſterioli ab Arnulfo Flandrenſi ſibi ablatum obſidione cingens cæpit, illudque Herluino reddidit.

CAP. X.

EA tempeſtate Arnulfus Flandrenſis Comes homo verſutus intra ſui iuris terminos cupiditate illectus non ſe valens cohibere, plurimos in vicino poſitos faſtu dominandi ſtuduit conturbare, vnde inter cetera ſuæ nequitiæ molimina cuidam Comiti nomine Herluino grauiſſimum inferens detrimentum, caſtrum quod Monaſteriolum vocatur, fraude abſtulit. Qui ab Hugone magno ſuo videlicet Domino ſubuentu penitus deſtitutus, petendi auxilii cauſa Normanniæ dominum lugubris aggreditur. Cuius calamitati princeps tam bonitate quam amplitudine præditus beniuolo compaſſus congregato exercitu ad expugnãdum municipium feſtinato proficiſcitur. Quod mox obſidione occupauit, & concitatis militibus per vim cæpit, iterumq; alimoniarum ſumptibus vallatum Herluino reddidit. A quo regreſſus, Rotomagum rebus ſtrenue geſtis ouans redit. Quo tempore Franco Rotomagenſis Archiepiſcopus moritur, cui dominus Gunardus ſucceſſit.

Quomodo Arnulfus de ablato municipio triſtis, mandauit verbis pacificis in dolo Gulielmo Duci, vt Pinchiniacum veniret, cum ipſo de fœdere amicitiæ tractaturus.

CAP. XI.

INTEREA Arnulfus Flandrenſis dirum perfido ſub pectore virus efflans, & de ablato muncipio efferatis animis condolens, cum multis Francorum principibus de ducis morte corde tenus cæpit tractare. Qui inhumani hominis & nefandi homicidæ cauillatione ſubdola infecti, vnanimiter conſpirant in mortem optimi principis, tantum ad nefas ſacramento ſeſe conſtringentes. Porro Arnulfus, quod fraudulento animo conceperat, opere explere cupiens, miſſis legatis Duci Wilhelmo mandat, ſe amicitiam cum eo velle habere, pacemq; indelebilem firmare, & Herluino comiti pro eius amore infenſa indulgere, & miſer podagricioq; ciragricioq; detineretur languore, ob hoc ad eius curiã deſiderantur ire. Deniq; toto anniſu rogat vt locũ denominare ſatagat, quo ei occurrere ad mutuũ colloquium valeat, cupiens quoq; Dux ſuũ ducatum reddere pacatum, eo quod monaſtichum toto conatu ſitiret habitum, determinato loco apud Pinchiniacum cum innumera manu electiſſimorum militum ſuper Somne fluuium tanti ob negotii ſpem proficiſcitur, vbi Arnulfi ex vna parte fluminis, Wilhelmi vero ex altera è regione ſedit exercitus.

Quomodo quatuor traditores, ſcilicet Henricus Balzo, Robertus & Ridulfus in quadam inſula Somnæ fluuii ipſum Ducem iuſſu Arnulfi interemerunt: & de claue argentea inuenta in ſtrophio eius, ſub qua ſeruabat in ſcrinio cucullam & ſtammeam monachilem, & quomodo corpus eius relatum eſt Rotomagum.

CAP. XII.

ERAT quippe inſula in medio aluei, in qua libatis oſculis ambo duces conſederũt, de rebus, pro quibus venerant tractaturi, Arnulfo etenim proditores Iudæ morem

morem imitato, uenis & ambagibus diutius telam araneæ texente, nouissime post iurata amicitiarum sacramenta & plurima pacis oscula, sole ruente ad occasum ab inuicem dirimuntur. Sed ecce meante Wilhelmo fluuium Henricus, nec non Balzo, Robertus quoque atque Ridulphus quatuor diaboli filii, clamoribus illum reuocantes, referunt dominum suum melioris consilii omisisse secretum. Quem nauim ad ripam retorquentem, mox vt terram tetigit, extractis gladiis, proh dolor, interimunt innocentem, nullum iuuamen de suis habere valentem, ob decurrentis aquæ profunditatem. Inde protinus petentes subsidium fugæ, corpus piissimi viri reliquerunt exanime. Berengerius atque Alannus, Britones, nec non Normannorum Principes, dominũ suũ cernentes perimi, clamore & vlulatu littora implentes, nullo iuuamine valuerunt illi subuenire. Cuius corpus post paululum ad se relatum cum deuestirent, argenteam clauim in eius strophio reperiunt dependentem, satis ditissimum thesaurum sub se habentem, stammeam scilicet & cucullam monachilem. Quæ si Comes ei vita fuisset, ab hoc cõuentu rediens apud Gemmeticũ factus monachus proculdubio sumpsisset. Imponentes autem illum feretro quantotius cum multiplici luctu detulerunt Rotomagum. Cui obuiam procedens clerus & populus vtriusque sexus ad portam vrbis, cum mœstis singultibus intulerunt eum in Ecclesiã S. Mariæ perpetuæ virginis. Mittentes itaque ad Baiocasinam vrbem, puerum Ricard. asciscunt ad patris tumulationem. Ibique ei iterato renouantes vnanimiter tenorem fidei, tradiderunt illum sub tutela Bernardi Dani, vt sub eius tam prouida quam fideli cura tutius custoditetur intra muros ciuitatis. Compleuit autem sacratissimus Dux Wilhelmus vitæ suæ cursum 16. Calendas Ianuarii, Rege Ludouico regnum Francorum tenente, anno dominicæ incarnationis nongentesimo quadragesimo tertio, regnante eodem Domino nostro Iesu Christo, qui viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

Explicit liber tertius.

INCIPIT LIBER TERTIVS DE PRIMO RICHARDO FILIO VVILHELMI DVCIS.

Quod Richardus adhuc puer VVilhelmo patri successit.

CAP. I.

PIISSIMO atque beatissimo Duce Wilhelmo inter electos Dei, vt eredimus, translato, filius eius Richardus summę ingenuitatis titulo velut surculus ex dulciflua abscissus arbore, in primæuo flore radicem figens, cœpit odoriferos gratissimos pueritię flosculos emittere, & liberales sub pędagogi disciplinis animos innormare. Ab illicitis vero teneri pectoris motus nobili reprimens continentia, spretis imbecillis ætatulæ discursibus, sapientum tractatibus vltroneo corde inhęrebat. Si quid probitatis vel prudentię aure captabat, prout tempus dictabat, sagaci memoriæ protinus committebat. Audientes quoque Francorum optimates tam nefariam Flandrensis Arnulfi proditionem, & lugubrem Wilhelmi Ducis necem, plurimi condoluerunt.

Quod Ludouicus Rex Francorum Rotomagum venit, & Richardum puerum secum fraudulenter in Franciam ducens, Ducatum Normannia iuri proprio quasi tutor pueri subdidit.

CAP. II.

ALIQVANTI tum complices ipsius homicidæ, qui se amicissimos ficte antea fatebantur, detectis archanorum intimis virus diu absconsum in propatulo denudarunt. Ludouicus etenim Rex æstimans sibi magni honoris ianuam patuisse, immemor beneficiorum & fidei à Duce semper illi impensæ, quasi consulturus apud Normannos super illius morte accelerato itinere Rotomagum venit concite. Quem Radulphus & Bernardus atque Anslecb totius Normannici ducatus tutores, cum regali honore suscipientes, vt tanto Regi congruit, eius se famulatui subegerunt, pro fidelitate videlicet sui tantilli domini. Videns autem Rex terræ vbertatem, & aquarum salubritatem, ac siluarum plenitudinem, cupiditate irretitus, fraudulenter capit eis pro-

promittere, quod aliter disponebat tibi retorquere. Mittēs enim Ricardum puerum suis iussit aspectibus præsentari, quē egregia forma perspiciens decoratū, cum coetaneis pueris in suo palatio decreuit educandum. Interea durus rumor totam vrbem concussit, Richardum suæ spei depositum sub captura regis indecenter detineri. Qua de re ciues mixti cum militaribus turmis strictis gladiis per ciuitatem discurrentes, curiam Regis irrumpunt, ferinis conatibus illum interimere festinantes. Quorum tumultus vt comperit, vehementer territus, consilio Bernardi Dacigenæ puerum in vlnis arripuit, eumque furentium conspectibus exhibuit, & sic efferos eorum motus compressit. Volens ergo Rex tumultuantes Normannorum animos omnino sedare, cōsultu suorum puero Ricardo paternam hereditatem pacta sibi inde fidelitate concessit. Quem in sua fide suscipiens, spopondit se eis licet subdole eum redditurum, palatinis disciplinis decenter imbutum.

Quod Ludouicus muneribus Arnulfi cœcatus, Richardo puero Duci Normannorum adurere poplites minatus est.

CAP. III.

His ita sedatis, Rex dedecus, quod à Normannis perceperat, sub occulto pectoris ira feruente ægre ferens cum Richardo puero quasi patris eius mortem de Arnulfo Flanderensi hostiliter vlturus Franciam repetit. Arnulfus itaque metuens, ne rex Ludouicus cum hostica manu super eum irrueret, & à crimine traditoris se expiare cupiens, missis legatis cum decem libris auri à Wilhelmi nece se coram Rege fatetur immunem esse. Peremptores vero illius si iubeat proculdubio à patria se exterminaturum pollicetur. Attamen reminisci debere contumeliarum & opprobriorum, quæ tam longæuo tempore à Normannis ipse & pater eius perpessi fuissent. Et ne diuturna ægrimonia langueret, optimum fore consilium, vt Richardum puerum adustis poplitibus graui custodia arctaret, & gentem Normannicam grauissimis vectigalibus tam diu affligeret, quoadusque Danamarchiam, ex qua eripuerat, coacta repeteret. Rex igitur muneribus versutiisque proditoris decipulis cœcatus ipsum suspendio dignum à scelere absoluit, & iram in innocentem puerum reflexit, exemplum Pilati imitatus, qui virum homicidium dimisit, & Christum crucis supplicio dampnauit. Vnde cum apud Laudunum clauatum moraretur, puerum ab aucupio regredientem acerbissimis confutatus conuiciis, meretricis filium vltro virum alienum rapientis eum vocauit, & nisi à talibus resipisceret, cauteriatis genibus omni illum honore priuari minatus est. Deputatis autem aliis custodibus, ne elaberetur, sub magna cautela seruari iubetur.

Qua cautela Osmundus procurator ipsius pueri, eum ab arcta custodia liberauit, & à Lauduno clauato exemptum Siluanectis vsque ad Bernardum Comitem auunculum ipsius perduxit.

CAP. IIII.

Audiens denique Osmundus procurator eius seuerissimam Regis sententiam & intelligens futuros rei casus animo consternatus Normannis legatum mittit, mandans Dominum suum Richardum sub lugubri captiuitatis iugo à Rege mancipari. Quibus compertis confestim per totam patriam Normannorum indicitur triduanum ieiunium, & fit continua oratio ab Ecclesia pro eo ad Dominum. Enimuero Osmundus inito consilio cum Iunone patre Wilhelmum de Belismo puerum hortabatur, vt simulata ægritudine lecto decumberet, & ita ægre, vt ab omnibus desperaretur. Cuius monitis puer haud segniter obtemperans quasi in extremo mortis positus continuo stratu prosternitur: Quod custodes videntes, neglecta eius custodia, de suis procurandis rebus huc illucque diuertuntur. Forte in aria domus iacebat herbæ fasciculus, in quo Osmundus puerum colligatum humeris imponens, velut pabulum equo laturus, cœnante rege, nudatisque plateis à ciuibus mœnia vrbis transgreditur. Veniens autem in domum sui hospitis, super equum festinus insilit, & arrepto puero fugiens quantocius Codiciacum appulit. In quo castellanis puerum commendauit, & ipse nocte equitans diluculo Siluanectis venit. Bernardus vero Comes eum intuens tam mature venisse stupet, & qualiter erga nepotem suum Ricardum se res habeant, diligenter inquirit. Cui cum rei ordinem detexisset, & solito lætiorem eum fecisset, Hugonem magnum statim celeri equitatu petunt. A quo detecto causæ consilio, sacræ fidei ad iuuandum puerum sumentes sacramentum, cum maximo

exercitu feſtinanter veniunt Codiciacum, eumque inde ſublatum ad Siluanectenſem vrbem gaudentes deducunt.

Quomodo Bernardus Danus conſilium Hugonis magni, quod Ludouico contra Normannos dederat, ſapienter adnihilauit.

CAP. V.

CONSIDERANS autem Ludouicus Rex votum ſuum irritum fore, ab Hugone magno per legatos ſuos tenore fidei cæpit eum exigere. Cui cum renuntiaſſent nequaquam ſub manu quam ſuſpicatus eſt eum teneri, ſed ſub Bernardi Siluanectenſis Comitis præſidio de redditione eius diffidens miſit ad Arnulfum Flandrenſem, mandans, quod ſibi occurreret feſtinus, de his conſulturus apud vicum, qui dicitur Reſtibulus. Vbi dum ambo pariter diuerſe diſceptarent, ſuper huius rei caſu, nouiſſime ſubintulit Arnulfus, Nouimus, ait, Hugonem magnum cum Normannis diu ſentire, & ideo expedit tibi muneribus illum excœcare. Concede ergo ei à Sequana vſque ad mare Normannicum Ducatum, tibi reſeruans vrbem Rotomagenſem. Quatinus eius priuata iuuamine penitus cogatur hæc gens perfida à patria exire.

Quibus verbis rex perſuaſus, continuo per ſuum legatum conuocat Hugonem magnum ad colloquium, ad villam, quæ dicitur Crux iuxta compendium. Quo cum veniſſet, & de vrbium ſeu comitatuum diſtributione audiſſet Regem diſputare, maluit periurus honore ampliari cœcatus cupiditate, quam ſuo amico Ricardo fidem inconuulſam conſeruare. Quapropter à loco recedentes, iurata aduerſum Normannos expeditione, & ab vtriſque partibus congregatis exercitibus Rex Calciua, Hugo Baiocaſina cæperunt rapinis & incendiis oppugnare territoria. Quæ cum Bernardus Danus didiciſſet, Bernardi Siluanectenſis vſus conſilio, confeſtim legatos dirigit Regi Ludouico huiuſmodi verbis eruditos: Quare, inquiunt, præpotentiſſime Rex tuam demoliris patriam, præſertim cum ſit tibi nullo abſiſtente pacifica & quieta? Deſiſte ergo à tuorum rapinis, & vtere Normannorum militum militiis. Cur enim eos vexaris incendiis, cum tibi patula ſit vrbs Rotomagenſis? Suſcipe igitur beneuolo animo eorum ſeruitia, vt queas illorum ſubſidio vitare inimicorum molimina.

Quod Ludouicus Rotomagum veniens, ſuſceptus eſt à Bernardo Dano & ceteris ciuibus, & quod eius iuſſione Hugo magnus ceſſauit à deuaſtatione Normanniæ.

CAP. VI.

HAC itaque Rex legatione oppido exhileratus, prohibitis à præda militibus feſtinat ire ad vrbem quantotius. Cui venienti cum multimodis laudibus cunctus ciuitatis clerus ad portam proceſſit obuius, clamãs cum populorum turbis, Benedictus qui venit in nomine domini. Inde rex ad regales accedens dapes, cæpit epulari ſplendide Bernardo Dano miniſtrante. Cui inter prandendum vino iam æſtuanti ſic Bernardus ait: hodie ſereniſſime Rex lætiſsimus illuxit nobis dies, quam cæpimus eſſe regales. Hactenus militauimus Duci, vlterius ſeruiemus inuictiſsimo Regi. Teneat ſibi Bernardus Siluanectenſis Ricardum ſuum nepotem, nos vtinam tempore longo habeamus te Dominum & Regem. Reuera exitiabile tibi conſilium dedit, qui totius Normannici exercitus robur amittere ſuaſit. Quam vero inimicorum non voluiſſes terrere, robuſtiſsima illorum virtute, ſunt enim vt nos tuo dominio ſubiecti, tibi militare cupientes corde volenti. Quare ergo viginti millibus bellatorum in nos armaſti Hugonem tuum inimicum? Nonne tibi ſemper ipſe infenſus extitit, & contra te eſſe aſsidue rixatur? His & huiuſmodi Rex placatus verbis, cum feſtinatione Hugoni magno legatos mittit, qui eum compellant exire à Normannorum terminis, ei dirigens & hęc, ſtolidum quidem fore tanta in alius poteſtatem donare, quibus ad ſui ſupplementum quieto iure nullo aduerſante poſſe potiri. Quo relato, Hugo magnus valde exacerbatus celerrime receſſit, omiſſa expeditione, milites cohibens à Normannica vaſtatione. Rex etenim aliquandiu apud Rotomagũ morãs præfectum comitatui præfecit Rodolphũ agnomento Tortũ, qui vectigalia annuatim à ſubditis exigeret, & tota hac prouincia iura ac quælibet negotia decerneret. Qui paganis deterior, cuncta monaſteria ab ipſis exuſta, q̃ circa Sequanæ littora erant diruens à fundamentis ad reparandã Rotomagẽſem ciuitatẽ Petram aſportauit. Ad Gemmeticum vero

vero cum acceſſiſſet, ſanctę Marię monaſterium inuaſit, illudq; euertit, quod à fundamentis funditus diruiſſet, niſi quidam clericus nomine Clemens ab operariis duas turres pretio redemiſſet, quæ vſq; ad tempus Roberti archiepiſcopi, qui illam reſtaurauit eccleſiam, permanſerunt ſtabiles. Igitur Rex ad libitum expletis rebus gaudens regreditur Landinum.

Quomodo induſtria Bernardi Dani, agente Haigroldo Rege Danorum, Lodouicus Rex Francorum captus eſt, & Rothomagenſi vrbe ſub arcta cuſtodia retentus.

Cap. VII.

INTEREA Bernardus Danus metuens, ne in regreſſu Ludouicus Rex cum Hugone Duce Normannos preſſuris grauioribus opprimeret, Haigroldo Danorum Regi adhuc apud Chieriſburch degenti legatos mittit clam, mandans, vt ſociatis ſibi Conſtantinienſibus atque Baiocaſinis militibus expeditione terreſtri, ipſe cum hoſtica claſſe direptionibus Normanniam concuteret à partibus marinis, quatinus huius rei gratia Ludouico Rege ad colloquium contra eum venienre, de inimicis ſatageret Wilhelmum amici ſui ſanguinem vindicare. Cuius monitis Rex celerrime fauens, propulſis ad mare nauibus, ſubductiſque in altum velis, Circio flante Carbonis Salinæ littora appulit, qua rapido meatu ſe procelloſo mari diua infundit: enimuero fama ſolido more volans Francorum aures illico perculit, paganos maritima littora occupaſſe cum nauium multitudine graui. Barnardus etiam Danus, & Rodolphus Torta Regi Ludouico legatum miſerunt, & huius infortunii euentum intimarunt. Qui validum congregans exercitum quantotius venit Rotomagum. Hinc Haigroldo Regi Danorum mandat, vt apud vadum, qui Herluini vocatur, ſibi occurrat, inſinuaturus ſcire cupuenti, cur infeſtet terminos regni ſui. Quæ res Regi Haigroldo vehementer complacuit mortem Ducis decernenti toto annīſu vlciſci. Vbi cum ambo Reges præfinito die conueniſſent, & de Wilhelmi Ducis iniuſta nece diutius inter ſe diſceptarent, quidam Danus Herluinum Monaſterioli caſtri Comitem, pro quo idem Dux occubuerat, inter alios proſpiciens, zelo amici ſuccenſus, confeſtim illum lancea perfodit, mortuumque ſub momento ſternit. Cuius mortem Lambertus frater eius, ceteriq; Franci amare ferentes, concitatis animis ad dimicandum ſuper Danos repentino impetu proruunt. Quos Pagani viriliter excipientes, ſæuiente Marte ſatrapas decem, & octo cum innumeris aliis gladiis truncatos igniuomo tranſmittunt orco. Alii vero ſe occulere feſtinantes, per diuerſa latibula hac illacque nutabundi vitæ quærebant ſuffugi. Rex quoque Ludouicus pernicis equi curſu à Regis Heigroldi captione lapſus, in cuiuſdam militis incidit manus. Cui cum multa promitteret, ne eius proditione hoſti traderetur, tandem miles victus Regis lachrymis in quandam Sequanæ inſulam clanculum eum ſubduxit. Quod vt Bernardus Danus à relatoribus agnouit, exactoribus directis militem ſtatim in vincula coniecit. Qui coactus ſui met neceſſitate, inuitus coram protulit, quem diſponebat eruere pro obtentu muneris. Rex vero ab inſula ſublatus Bernardi iuſſu apud Rotomagum ſub vehementi cuſtodia arctatur.

Quod Gerberga Regina auxilium petens ab Henrico patre ſuo trans Rhenano Rege contra Normannos non impetrauit: quapropter filium ſuum, & duos Epiſcopos obſides pro Ludouico Rege coniuge ſuo dedit.

Cap. VIII.

GERBERGA denique Regina virum ſuum à Normannis audiens eſſe captum diriguit, & conſternata animo Henricum trans Rhenanum regem ſuum equidem patrem celeriter aggreditur, orans, vt plurimo ordinato exercitu, Rotomagum obſideret, virumque ſuum violenter inde abſtraheret. Cuius infortunium cum Rex Henricus audiſſet, iuſte illi hoc contigiſſe reſpondit, quia fidem, quam Wilhelmo Duci olim iurauerat, filium eius capiendo nefarie corruperat. Per tuos, inquit, ô filia ſtude illum iuuare, quoniam de propriis oportet me ad præſens tractare. His Regina à patre auditis, concite reuertitur ad Franciam, rebus nequaquam proſpere actis. Dehinc ſupplex appetens Hugonem magnum, poſtulat, vt à Normannis extorqueret Dominum ſuum. Hugo vero Dux miſſo Bernardo Siluanectenſi Normannos conuocat ad colloquium feſtinato ad ſanctum Clerum. Cumque illuc congregati

fuissent, & de Regis exhibitione diutius altercarentur, Hugo magnus nouissime subintulit. Reddite nobis Regem nostrum, & pro eo reciproce suscipite eius filium eo tenore, vt opportuno huc reuertentes tempore, firmemus pacem inter nos stabili fœdere. Hoc cum Normannis placuisset, pro eo susceperunt obsides, eius siquidem filium, & duos præsules, Hildierium Beluacensem, atq; Widonem Suessionensem. His itaq; strenue peractis, Rex de euasione sua lætus, regreditur Laudunum, & Normanni repetunt Rotomagum.

Quomodo Normanni reduxerunt Ricardum dominum suum de Francia, & quod obsides redditi sunt, & de reditu Haigroldi Danamarcam.

CAP. IX.

POST hoc autem Normanni mittentes ad Siluanectensem Bernardum, reuocauerunt inde cum exercitu magno Ricardum seniorem suum. Tempore vero præfinito ascita militari manu cum præsulibus Franciæ venit Rex super fluuium Eptæ cum magno Hugone, Normannis occurrentibus in altera parte fluminis cum puero Ricardo. Discurrentibus autem ab vtraq; parte internuntiis Christo fauente pax inter eos stabilitur fœderibus firmis, iuratisq; sacramentis obsides redduntur: mortuo filio Regis apud Rotomagum. His autem rite expletis Rex Ludouicus Laudunum, & puer Ricardus Rotomagum. Quem Rodulfus Torta vrbis præfectus male ilico cæpit tractare, & domesticos eos penuria famis affligere, nolens ad quotidianum victum illis præter 12. nummos præbere. Quamobrem Dux vehementer furore succensus, ab vrbe illum festinanter pepulit, Parisiumq; ad filium suum vrbis præsulem ire coegit. Quibus ita peractis Normannica tellus siluit à facie Ducis. Haigroldus vero Rex non multo post regreditur in Danamarcham, & Sueno filio suo reconciliatur.

Quod Hugo magnus filiam suam Emmam Ricardo Duci despondit, vnde Lodouicus Rex & Arnulfus Comes Flandrensis perterriti auxilium Othonis Regis petierunt contra Hugonem magnum & Ricardum Ducem, & quod Otho depopulata terra Hugonis magni Rotomagum aggressus est expugnare.

CAP. X.

POST hæc Hugo Dux considerans puerum Ricardum viribus conualescere, consensu Bernardi Siluanectensis sacramentis ab vtraque parte iuratis, filiam suam nomine Emmam illi despondit, vt pubescēs flore iuuentutis iungeret eam sibi lege coniugali. Quæ res Ludouicum Regem plurimosq; Francorū proceres valde perterruit, sed maxime Arnulfum Flandrensem totius fraudis incentorem. Ludouicus siquidem vt hos magnarum virium Duces amoris vinculo connexos esse didicit, timens ne eorum conatu deponeretur à culmine regni, misit Arnulfum Flandrensem consultu eiusdem, ad Othonem trans Renanum Regem, mandans, quoniam si Hugonem magnum omnino contereret, & Normannicam terram suo domino subigeret, proculdubio Lotharicnse regnum illi contraderet, quod patri suo Henrico Regi videlicet trans Renano fuerat promissum, propter prœlium Suessonio campo ipsius adiutorio à Carolo patre ipsius Ludouici contra Robertum prospere gestum. Qui gauisus audito quod diu optauerat, præparatis omnibus quę tantum ad negotiū congrua erant ac necessaria, velut tempestas valida à regno suo egressus, adiunctis sibi Ludouici Regis & Arnulfi Flandrensis exercitibus, cum legionibus militum multis super Hugonem magnum irruit. Consumptisq; omnibus, quæ illius erant extra oppida, omne robur belli super Normannos à patria exturbandos immisit: præmittens cum milite multo quendam suū nepotem ad terrendā Rotomagensem vrbē. Quam cum aggressus fuisset, Normannos intra muros reperiens delitescentes, suspicatus est omnes fore imbelles. Itaq; militibus concitatis vehementer portas expugnare cæpit. Normanni vero portis repentino impetu patefactis, proruentes animis efferatis, tanto aduersarios turbine depopulati sunt, vt prostrato super pontem nepote Regis, vix elaberentur è certamine perpauci.

Quam turpiter Otho Imperator, & Ludouicus Rex, & Arnulfus Flandrensis ab obsidione Rotomagi fugerunt, & de morte ipsius Ludouici, cui successit Lotharius filius eius.

CAP. XI.

PORRO Rex Otho cum Rege Ludouico atque Flandrensi Arnulfo lento gradu subsecutus, dispositis militum legionibus, cum accessisset ad obsidēdam vrbem, eam-

eamq; perspexisset inexpugnabilē, audita morte sui nepotis, de distrahendo Arnulfo Normannis, cū suis clam cæpit conciliare, intra Ecclesiam S. Petri almiq; Audoeni, quæ in suburbio sita est ciuitatis. De regressu quoq; in crastino pauido inibi disponit consilio. Verum Arnulfus eo traditionis laqueo deprehensō, papilionibus tentoriisq; complicitis, & saginariis oneratis, in conticinio noctis cum suo exercitu festinus aufugit, in maximo tremore persistentibus aliis, equorum strepitu abeuntium territis. Otho verō atq; Ludouicus diluculo consurgentes, vt didicerunt Arnulfum fugisse, ilico quo venerant itinere, gressus retorquent dimissa obsidione. Quos maturius discedentes, Normanni adeo sunt persecuti gladiis; perimentes, vt per diuersa itinera reperirētur prostrati quasi bidentes. Plurimi autem illorum dum per deuia siluarum diuortia oberrarent capti per Normannorum patriam sunt distracti. Hic extit euentus Othonis Germanorum siue Romanorum Imperatoris. Hic Ludouici Regis finis, non multo post hominem post multos mœrores exeuntes. Quo tempore defuncto Gunardo Rotomagensi Archiepiscopo successit Hugo.

Quod Hugo magnus ad extrema veniens filium suum Hugonem patrocinio Ducis Ricardi commendauit, & quod idem Dux filiam prædicti Hugonis Emmam post mortem patris uxorem accepit.

CAP. XII.

HVGO deniq; dux senio fessus cum nouissimum sui exitus diem cerneret imminere, ascitis principibus sui ducatus, eorum consulto flore iuuentutis vernanti Ricardo Duci filium suum nomine Hugonem commendare studuit, vt eius patrocinio tutus inimicorum fraudibus non caperetur. Post cuius obitum filiā eius nomine Emmam à paterna domo sublatam, idem dux vt olim despōderat, cum maximo tripudio & honore Rotomagensibus intulit mœnibus sibi eam iungens iure coniugali.

Quod consilium Thebaldus Comes Carnotensis dedit Gerborgæ Reginæ contra Ricardum Ducem, & quomodo eadem fraus à duobus militibus ipsius Thebaldi Duci detectum est.

CAP. XIII.

INTEREA Thebaldus Carnotensis comes quibusdam simultatib. exortis, duci Ricardo cępit aduersari, eius terras demoliēdo rapinis, cuius temerarios ausus vt comperit, fortitudine tanto digna viro strenue compressit. Tetbaldus autem suum incēptum spe minus valere considerans, Gerbergæ Reginæ de Ricardo Duce maliuola verba cæpit suggerere, suadens eo viuente Lotharium regem filium equidem suum, Francorū regnū nunquā pacatum tenere. Qua de re summe necessariū fore. Quibus verbis regina credula confestim Brunoni archipræsuli Coloniensi & duci, suo videlicet fratri, legatum mittit, mandans quatinus nepoti suo subueniat, Richardum infestissimum regni eius aduersariū capere, si qua via succedat annitens. Continuo à Brunone quidam episcopus duci destinatur, qui ei suadeat, quo apud Ambianensem pagum sibi ad colloquium occurrat, regem reconciliari illi, Francorumq; regnum suæ tuitioni subdere cupiēti. Quibus verbis dux subdole deceptus, quo lætissima spes vocauit, iter instituit festinus, cui cunti obuii fuerunt duo milites Tedbaldi. Quorum vnus ait. Quorsum illustrissime virorum gressum tendis? Visne esse dux Normannōrum, an extra tuam patriam custos ouium? His dictis conticuit. Cui Dux ait: Cuius milites estis? Ad hæc alter infit: Quid tibi cuius? Nonne tui? Animaduertens ilico Dux verba delatorum sibi ad consulendum ac necessario prouidendum dirigi, illis quidem honorifice valedixit, & vni ensem ex auro quatuor librarum in capulo fulgidum dedit. Alterum verō armilla totidem librarum purissimi auri remunerauit. Deinde suum celerrime gressum retorsit, saluusque Rotomagum venit. Hoc modo Bruno delusus, regressus est detectis nequitiæ suæ fraudibus.

Quomodo Rex Lotharius congregatis inimicis Ricardi Ducis, videlicet Balduino Comiti Flandrensi, Gaufrido Andegauensi, Thebaldo Carnotensi, illum voluit decipere, sed non potuit.

CAP. XIIII.

EXINANITO itaq; tanto dolo, Lotharius rex ad aliud palliatæ proditionis argumentum hortante Tedbaldo iterato deuoluitur, duciq; legatum huiusmodi verbis instructum destinat. Quousq; inquit dux seruitii debitū mihi detrectas exhibere?

An ignoras me Francorum Regem esse, cui te militiam oportet impendere: cuius edictis atq; consultis te nequaquam oportet contraire? Nonne de nostra dissensione mei ruique gratulantur inimici? Resipisce ergo iam iamq; ab his obstinati animi altercationibus, & accelerato itinere festina mihi occurrere, vt indissolubilibus pacis fœderati vinculis, deinceps per mutuam cócordiam fruamur competentibus cómodis. Gaudeatq; Rex de tanto suo Duce, & Dux de suo charissimo Rege. Quibus simulatæ legationis ambagibus Dux illectus, illico Regi mandat, se vltroneo libitu affuturum. Super his vehementer Rex gauisus, ascitis Ducis inimicis, Balduino scilicet Flandrensi, atque Goisfredo Andegauensi, nec non Tedbaldo Carnotensi, super Helnæ fluuium ad derestandum placitum concitus venit. Econtra quoque Dux ex altera aquæ parte sedit cum militari manu. Cupiens autem scire, quę apud Regem gererentur, misit de suis renuntiaturos, qui agerent cum eo de eius contubernalibus amicis. Legati prænominatis illic repertis Comitibus super Ducem irruere disponentibus, confestim pernici cursu regressi Ducem hortantur, vt à loco recedat, ne dum regia præoccupatur proditione inimici eius aduersum se congredientes, gaudeant de illius morte. Continuo Dux compellentibus suis fluuium Deppæ transiens aliquandiu substitit, & à vado aquæ insequentes hostes prohibuit, donec regiam vim declinans, Rotomagum repeteret celeriter cum suis. Sic detecta in propatulo fraude Regis, animositatem eius circa se agnouit.

Quod Rex Lotharius vrbem Ebroicam capiens Thebaldo tradidit: & quomodo Dux Ricardus Carnotensem Comitatum, & Dunensem vastauerit: & quod Thebaldus ad Ermentrudis villam cum exercitu veniens, ignominiose inde agente Duce cum magno damno aufugit.

CAP. XV.

PERSPICIENS ergo Rex propositū sui voti flocci pensum fore, Laudanum regreditur furibundus, non multo post Tedbaldo suggerente Normanniam hostiliter petiturus. Vix enim ad consilium contrahendum respirans, congregatis Burgundionum Francorumq; militum copiis ciuitaté Ebroicam aggressus, ciuibus incautis eam obsidione cingit, dolisq; Gisleberti agnométo Machel capit, ac ad expugnandam patriam Tedbaldo Comiti statim tradit, Rege vero ab vrbe recedente Ricardus Dux è vestigio eum prosequitur, & cunctum Dunensem seu Carnotensem comitatum prœliis & incendiis depopulatur. Consumptis omnibus, quæ Tedbaldi erant, cum innumera præda reuertitur ad propria. Haud mora Tedbaldus reciproca vicissitudine clam exercituum agmen collegit, ac ad dedecus Ducis apud Hermentrudis villam papiliones & magalia fixit, stationemque infestissimorum hostium composuit. Verùm prouidissimus ac fortissimus Dux intempestæ noctis silentio alueum Sequanæ transmeauit, & diluculo super eos irruens tanta illos strage profligauit, vt ex eis sexcenti quadraginta perirent, & reliqui per diuersa siluarum lustra vulnerati diffugerent. Ipse vero Tedbaldus turpiter fugiens cum paucis, latitando per deuia saltus, Carnotum venit cófusus. Ad eius fugæ suffragium, Christo illi reddente vicem, filius eius ipsa die moritur, totaque Carnotena vrbs incēdio consumitur. Dux autem Normanniæ ad campum belli regressus, mortuos reperit, & misericordia motus sepeliri eos iussit. Vulneratos vero imperat Rotomagum leniter deferri, ibique à medicis curari, sanatos quoque Tedbaldo remitti.

Quod Ricardus Dux auxilium Heraldi Regis Danorum contra Francos petiit, & efficaciter impetrauit.

CAP. XVI.

VIDENS itaque Dux tantarum fraudium Regis molimina super se imminere, Comitesqs Francorum contra se vnanimiter spuire, Heraldo Danorum regi legatos dirigit, & mandat, vt otius illi succurrat, & paganorum multitudine, Francorum rabiem solotenus comprimat. Cuius legatos Rex non modo gaudenter recepit, verumetiam maximis muneribus ditatos Duci remisit, seque missurum celerrime illi iuuamen spopondit. Quid plura? Iussum regio naues ad mare propelluntur. Ad tantæ expeditionis negotium paganica iuuentus præparatur, clipeis, & loricis, ac galeis, omnique armorum apparatu innumerabilis exercitus munitur. Inde statuto die eleuantur vexilla, ventis salubriter spirantibus librant vela, celerique nauium

nauium curſu permenſo mari ad Sequanica deuoluuntur ora. Quorum aduẽtu Dux cognito vehementer gauiſus, illis obuiam proceſſit, atque eo præunte ſulcantes remigio alueum Sequanæ, ad Giuoldi foſſam deuehuntur expedite, ibique fixis anchoris de ſubuerſione conſulunt Franciæ. Et ecce repentino tumultu è nauibus proruunt, totamque in circuitu patriam exitialiter comburunt, Dehinc viri cum mulieribus concatenati diſtrahuntur, vici deprædantur, vrbes deſolantur, caſtella ſubuertuntur & terra in ſolitudinem redigitur. Fit luctus omnium in commune, nullo cane per comitatum Tedbaldi latrante. Vbi vero illa deficiunt, regalia iura continuo inuadunt. Quæ autem Francis ſubtrahunt, Normannis poſſidenda vili precio conducunt. Libera manet à paganorum rapinis tellus Normannica, Francia vero nullo obſiſtente diſtrahitur captiua.

Quod neceſſitate compulſi Rex Lotharius & Thelbaldus omnia quæ Duci Richardo diripuerant integre reſtituerunt, & de conuerſione paganorum ipſius hortatu.

Cap. XVII.

DVm hæc geruntur, Sinodalis epiſcoporum conuentus apud Laudunum congregatur, inueſtigaturus cur Chriſtianus populus his cladibus affligatur. Mittentes denique Carnotenſem præſulem Duci, ſciſcitantur ab eo, cuius rei cauſa tam execrãda à Chriſtianiſſimo piiſſimoque viro proceſſerit ſeueritas. A quo cum Regis fraudes, & Tedbaldi vrbis Ebroicæ ſurreptionem pontifex didiciſſet, confeſtim à paganicis irruptionibus inducias petit ac adipiſcitur, in quibus præſules adducant loco opportuno Regem Lotharium, de omnibus beniuolo animo illi ſatisfacturum. Igitur audiens Tedbaldus Regem abſque ſuo conſilio pacem quærere, formidans ne totum ſeditionis pondus ſuper eum incumbat, quendam monachum Duci cum feſtinatione mittit, mandans ſe in quibus illum offenderat toto conamine penitere, ac ad curiã eius ire, Eboricamque vrbem illi reddere velle. Dux autem his auditis letus efficitur, & conceſſa ſecuritate, copiam illi indulget ad ſe veniendi. Qui cum familiaribus ad eum veniens, non ſolum vrbem illi reddidit, verum etiam firmatis amicitiis donariis ab eo gaudens diſceſſit. Imminente vero die præfiniti colloquii, Dux apud Giuoldi foſſam in paganorum caſtris ſcænam miræ magnitudinis conſtrui iuſſit, in qua Rex Lotharius cum ſuis optimatibus diuertens, illi ſatisfecit, fæderibus pactis iuratiſque Sacramentis. His itaq; Dux ſalubriter expletis, paganorum plurimos ad fidem Chriſti ſacris monitis conuertit, alios in paganiſmo permanere diſponentes ad Hiſpanias tranſmiſit. Vbi plurima bella perpetrantes, decem & octo diruerunt vrbes.

Quod mortua vxore ſua Emma abſque liberis idem Dux duxit Gunnorem & de progenia ipſius ducis.

Cap. XVIII.

QVa tempeſtate Emma vxor eius filia Hugonis magni, abſque liberis moritur. Ipſe vero non multo poſt quandam ſpecioſiſſimam virginem nomine Gunnor, ex nobiliſſima Danorum proſapia ortam ſibi in matrimonium Chriſtiano more deſponſauit. Ex qua filios genuit Ricardum videlicet & Robertum atque Malgerium, alioſque duos, atque filias tres. Quarum vna nomine Emma Edelredo Regi Anglorum nupſit, de qua idem Rex Edwardum & Aluredum, Godwini Comitis longo poſt dolis interemptum procreauit. Secunda vero Haduis vocata, Goisfredo Britannorum Comiti iuncta Alannum & Eudonem Duces progenuit. Tertia quidem Mathildis Odoni Comiti, de qua ſermo impoſteris orietur. Genuit etiam duos filios & totidem filias ex concubinis. Quorum vnus Godefridus, alter vero dicebatur Willelmus. Horum prior, Comes fuit Aucenſis. Quo defuncto accepit frater eius eundem Comitatum, quem adhuc hæredes eius iure ſucceſſionis poſſident, licet Comes Giſlebertus filius Godefridi Comitis, ipſum Comitatum parumper tenuerit, antequam occideretur. Hic Giſlebertus genuit Ricardum ſtrenuiſſimum militem, qui tam ipſe quam filii eius Giſlebertus, Rogerius, Walterius, Rodbertus, eccleſiam Beccenſem magno affectu dilexerunt, & magnis poſſeſſionibus ditauerunt, imitantes Comitem Giſlebertum auum ſuum, qui in fundanda prædicta eccleſia venerabilem Herluinum primum Abbatem & conſtructorem ipſius, & conſilio & rebus iuuit. De qua eccleſia, & prędicto eius Abbate procedenti tractatu, loco competenti pro vt decet mentionem faciemus. Hic vero iſta per anticipationem breuiter dixiſſe ſufficiat.

Quomodo Dux Ricardus apud Fiſcannum eccleſiam in honorem Sanctæ Trinitatis conſtruens, diuerſis ornamentis decorauit: & de Abbatiis S. Michaelis de Monte & S. Audoeni quas reſtaurauit: & quod mortuo Lothario Hugo Capet Rex eleuatur, cui etiam poſt aliquantum temporis defuncto ſucceſſit Robertus filius eius.

CAP. XIX.

CVM igitur Dux Ricardus multorum operum bonorum polleret incrementis, inter plurima commercia ſummæ opinionis apud Fiſcanum mire magnitudinis & pulchritudinis in honore Deificæ Trinitatis templum conſtruxit, mirificiſq; ornatibus multimode adornauit. Abbatias quoque quaſdam reſtaurauit. Vnam ſiquidem in ſuburbio Rothomagenſi in honore Sancti Petri Sanctique Audoeni, aliam in Mõte qui dicitur Tumba in veneratione Archangeli Michaelis, gregibuſque monachorum inſignauit. Tempore ſub eodem diem obiit Hugo Rotomagenſis archiepiſcop⁹, cui ſucceſſit Rodbertus eiuſdem Ducis filius. Porro mortuo Francorum rege Lotharis, in illius loco ab omnibus ſubrogatur Hugonis magni Ducis filius Hugo Capeth, adminiculante ei Duce Ricardo. Hic aduerſum Flandrenſem Arnulfum ſibi militare renuentem, arma mouens cum valida manu hoſtifica, Atrabatum illi abſtulit, & cuncta municipia quæ citra flumen quod vocatur Lis tenebat. Huius infortunii dolore mæſtus Arnulfus, petiit Ricardum Ducẽ ſupplex & deuotus, vt pacificaret eum cum rege & Francorum principibus. Hoc itaque pro negotio Dux contra regem Hugonem ad placitum pergens, non modo eum pacificauit, ſed & cuncta illi ablata ſuis precibus reſtituit. Quo tempore moritur iſdem Rex Hugo, ſuccedente eius filio Rodberto rege priſtino. Huius igitur beatitudinis prærogatiuis iſte Dux profuſius floruit, quia quos audiebat diſcordes, aut per ſe aut per ſuos legatos reddebat concordes, ſcriptura dicente: Beati pedes pacem portantes. Erat autem ſtatura procerus, vultu decorus, integer corpore, barba prolixa, cano decoratus capite, piiſſimus monachorum altor prouidus clericorum ſuffragator, ſuperborum contemptor, humilium amator pauperum ſuſtentator, orphanorum tutor, viduarum pius defenſor, & captiuorum liberalis redemptor.

Quod dux Ricardus ad extrema veniens, Ricardum filium ſuum Normannis præfecit & de morte eius apud Fiſcannum.

CAP. XX.

HIs & huiuſmodi boni odoris floſculis in laicali habitu redolens gemma Chriſti, ægritudine corporis cæpit vehementer aggrauari. Conuocatoque Rodulfo Comite ſuo equidem vterino fratre, conſilium exigit de patriæ diſpoſitione. Qui nimio turbatus dolore, ac aliquantiſper factus elinguis, nouiſſime reſumpto ſpiritu hæc Duci reſponſa reddit. Quamuis dulciſſime frater atque ſereniſſime Senior viribus corporis videaris deſtitui, tamen dum in hac vita te gaudemus amplecti, tuum eſt de totius patriæ ſtatu diſponere. Quo audito Dux ſuis vndiq; optimatibus aſcitis, Ricardum filium ſuum coram exponit, hoc cum eloquio commendans & præficiens. Hactenus commilitones optimi veſtræ militię prępfui, nunc vocante Deo morbo crudeſcente compellor à vobis ſeparari. Proinde ſi aliquando mei amatores fuiſtis, oro vos vt hunc filium meum loco mei vobis pręferatis, eique fideles ſitis, ſicut mihi ſemper fuiſtis. Iam enim me ſito onere vitæ corruptibilis. His ab eo lugubre prolatis, protinus tota domus concutitur gemitibus & lachrimis. Tandem fletibus ſopitis, aſſenſum præbent voluntati ducis, Ricardum adoleſcentem pacta ei fidelitate, æquanimiter collaudantes principem. Dehinc languore ingraueſcente lecto proſternitur, & libratis ſurſum oculis, inter verba orationis plenus dierum ſpiritum efflauit. Huiuſque digeſta prout à Rodulfo Comite huius Ducis fratre magno & honeſto viro narrata ſunt, collegi: quæ ſcholaſtico dictamine ſcripta relinquo poſteris. Obiit autem apud Fiſcannum Ricardus Dux primus, flentibus populis, gaudentibus angelis, nongenteſimo nonageſimo ſexto anno ab incarnatione Domini. Regnante eodem Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum patre & Spiritu Sancto viuit & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

Anno Domini 996.

Explicit liber tertius.

INCI-

INCIPIT LIBER QVARTVS DE SECVNDO RICARDO DVCE FILIO RICARDI SVPERIORIS.

De honesta conuersatione secundi Ricardi tam in secularibus quam in diuinis negotiis.

Cap. I.

QVONIAM quidē dignis preconiorū titulis in præcedentibus preciosissimam Christi gemmam, Ricardum scilicet Normannorū Ducem extulimus, & æterni Regis anulo decēter inseruimus, operepretiū videtur, vt carbūculus ab ipso exoriens secundam sicuti in nomine ita in præclarissime ingenuitatis eulogio absidam teneat Ricardus eius siquidem filius, militaribus triumphis oppido conspicuus, & non minori laudum tripudio excolendus. Qui sui fulgoris radios per diuersos orbis cardines glorioso nomine spargens, intra sui Ducatus limites plurimis bonorum operum incrementis, Normannicam pene patriam vnam Christi insigniuit ecclesiam. Hic in armis admodum strenuus, vbique armatas militum legiones nobiliter rexit, de inimicis victoriam semper capere assuetus. Et quamuis seculari actui foret deditus, totus tamen fuit fide catholicus, & erga Dei cultores beniuolus ac deuotus. Sub cuius moderamine plurima monachorum adolescere ouilia, qui velut apes ex multis sanctorum actuum canistris erumpentes, lucidissima in cælestes thesauros intulerunt mella.

Quam sapienter repressit vnanimem coniurationem Rusticorum quam contra pacem patriæ moliebantur.

Cap. II.

DVM igitur tantæ probitatis exuberaret copiis, in initio suæ iuuentutis intra Normannicum Ducatum contigit quoddam pestiferi oriri seminarium dissidii. Nam rustici vnanimes per diuersos totius Normannicæ patriæ Comitatus plurima agentes conuenticula iuxta suos libitus viuere decernebant. Quatenus tam in siluarum compendiis quam in aquarum commerciis, nullo obsistente ante statuti iuris obire, legibus vterentur suis. Quæ vt rata manerent, ab vnoquoque cætu furentis vulgi duo eleganturlegati, qui decreta ad mediterraneum roboranda ferrent conuentum. Quod vt Dux agnouit, protinus Rodulfum Comitem cum militum multitudine illis destinauit, qui agrestem comprimeret ferocitatem & rusticam dirimeret concionem. Qui non morans iussa, cunctos confestim legatos, cum nonnullis aliis cæpit, truncatisque manibus ac pedibus, inutiles suis remisit, qui eos à talibus compescerent & ne deteriora paterentur, suis eueuentibus cautos redderent. His rustici expertis, festinato concionibus omissis ad sua aratra sunt reuersi.

De rebellione Willelmi naturalis fratris ipsius Ducis cui dederat Oximensem Comitatum: & quomodo idem Willelmus captus & fratri postea reconciliatus Ocensem Comitatum ab ipso Duce dono accepit cum Lezsceuina, & de filiis eiusdem Willelmi.

Cap. III.

EADEM tempestate quendam ducis vno ex patre fratrem progenitum nomine Willelmum, quorundam proteruia improborum fecit tumidum & rebellem. Is enim fraterno contubernio Oximensem ab ipso accipiens in munere Comitatum, vt inde exhiberet ei militiæ statuta, prauorum illectus calliditate, dominium eius spreuit, & ab illius fidelitatis obsequio se cohibuit. Qui dum per legatos à Duce sæpius obiurgaretur, & ab ausu obstinati animi resipiscere nollet, consultu & auxilio Rodulfi Comitis captus, in Rothomagensis vrbis turre detruditur, temeritatis penitudinem ibi per quinquennium luens. Nonnullo quoque suorum Satellitum in seditionis proposito persistentium crebris certaminum tumultibus deuincens, vita priuauit, alios exules de suis finibus exturbauit. Willelmus tandem post quinquennium cuiusdam sui militis factione longissimo fune per eminentiorem fenestram à turre lapsus, fugam iniit.

Qui diebus ne à perquirentibus reperiretur delitescens, & noctibus iter carpens, nouissi-

nouissime deliberauit apud se æquius illi fore cum vitæ discrimine clementiam fratris attemptare, quam cuiuspiam Regis aut Comitis suffragium nil sibi quandoque profuturum expetere. Sub hac quippe deliberatione animi callem conficiens, quadam die ducem repperit, se in saltu vernensi exercentem Venatuum ludis. Mox eius vestigiis solotenus prouolutus, veniam commissi ab eo expetebat lugubres. Protinus eum Dux misericordia motus fauente Rodulfo comite à terra erexit, ac vt euasionis suæ ipso narrante casum agnouit, non solum errata illi indulsit, verumetiam beneuolo animo vt fratrem charissimum deinceps dilexit. Cui non multo post Ocensem comitatum tradidit, eique quandam puellam valde speciosam vocabulo Lezscelinam dedit, filiam siquidem cuiusdam nobilissimi viri nomine Turchetilli. Ex ea tres genuit filios Rodbertum scilicet post eius mortem Comitatus illius hæredem, & Wilelmum Suessionensem comitem, atque Hugonem Luxouiensem presulem. Quibus ita sopitis, Normannica tellus siluit à facie Ducis.

Quod Edelredus Rex Angliæ qui Emmam sororem ducis duxerat, misit exercitum ad subiugandam sibi Normanniam, & quomodo Nigellus Constantinensis eos vsque ad internecionem deuicit.

CAP. IV.

CIRCA hæc tempora Edelredus Rex Anglorum Emmam Ducis sororem in coniugio habens, quibusdam exortis dissensionum incentiuis Duci nocere & decora ingerere sitiens, maximam nauium multitudinem in mare iussit impelli, ac militibus ex omni regno mandauit, vt constituto ab eo die ad eas conuenirent, loricis & galeis decenter armati. Cuius iussis gratanter Angli obtemperantes vnanimes adsunt ad naues. Rex igitur prospecta multa & optime instructa exercitus copia, ascitis militiæ suæ satrapis, animi sui propositum exponens, valida austeritate Regio more præcepit, vt euntes totam Normanniam rapinis & incendiis exterminarent, solummodo Archangeli Michaelis Monti parcerent, ne tantæ sanctitatis & religionis locum, igne concremarent. Iussit etiam vt Ricardum Ducem caperent, post tergum manus vincirent, & viuum patria sibi subiugata conspectibus suis adducerent. His vero edictis, eos ire cum festinatione imperauit. Qui subductis in altum nauibus, veliuolo sulcantes æquora vento, ad littora Saræ deuoluuntur permenso maris limbo. Hinc prorumpentes è nauibus, continuo maritima confinia exitiali Vulcano tradunt. Quod vt Nigellus à speculatoribus comperit, milites Constantinienses cum multitudine vulgi congregauit, impetuque repentino super eos irruit, tantaque illos strage deleuit, vt nullus penitus remaneret, qui facta posteris nuntiaret. Nam vnus illorum cursu nimio fatigatus à longe resederat, qui videns sociorum infortunia, timore territus corporisque imbecillitatem oblitus, ad naues concurrit quantotius, cæterorum exitia nuncians custodibus. Qui pariter ex omnibus ad tres tutiores se conferentes intra sinum maris remigio se contulerunt de vita diffidentes. Passisque velis in sublime, cursu citissimo Regem suum expetunt, vento ad votum spirante. Quos vt vidit, protinus Ducem ab eis exigere cœpit. At illi respondent: Nos serenissime rex Ducem minime vidimus, sed cum vnius Comitatus gente ferocissima nostro cum interitu dimicauimus, Vbi non modo sunt viri fortissimi bellatores, sed & feminæ pugnatrices robustissimos quosque hostium vectibus hydriarum suarum excerebrantes. à quibus omnes scito tuos extinctos esse milites. Quibus rex auditis, insipientiam suam agnoscens tristis erubuit.

Maxima nauium multitudo.

Remigium.

Quod Gaufridus Britannorum Comes sororem Ducis Ricardi nomine Haducis petiit vxorem & accepit, de qua genuit Alannum & Eudonem.

CAP. V.

CONSIDERANS etiam Gaufridus Britannorum Comes Ducem Ricardum in omnibus prosperari, viribus & diuitiis quotidie ampliari, arbitratus est sua tutius vallari, seque amplius roborari, si eius frueretur amicitia & auxilio. Quamobrem cōsultu suorum fultus Britannicos limites penetrans, cum maxima militum ambitione illius appetiit curiam. Quem Dux vt tantum decebat virum honorifice suscipiens, aliquantisper cum copioso affluentium opum apparatu eum secum detinuit vt potentiæ suæ magnitudinem prout libuit illi ostendit Gausfridus autem vt se à Duce tam excellenter tractari vidit, intra se deliberare cœpit, quia si eius iungeretur connubio sororis nomine Haduis fortior inter eos nécteretur nodus amoris. Erat enim hæc puella

puella corpore valde decora morum honestate gratissima. Vnde post pactas amicitias eam sibi dari toto annisu poposcit. Cuius voluntati Dux gratanti animo fauens assencientibus Normannorum principibus petitam Christiano more tradidit. Celebratis vero cum inæstimabili honore nuptiis non multo post cum immensis muneribus eos ouantes abire permisit Gausfridus ex ea postmodum duos filios genuit, Alanum videlicet & Eudonem qui post eius excessum Britannicam patriam robustissimo vigore diutius rexerunt.

De crudelitate Edelredi Regis Anglorum in Danos qui pacifice secum in Anglia commanebant: & de quibusdam iuuentibus eiusdē gentis qui euadentes Regi Danamarcha Sueno mortem propinquorum nunciauerunt.

Cap. VI.

DVM in statu supra intellecto sub tam præclaro rectore Normanniæ fælicitas polleret. Ædelredus Anglorum Rex regnum quod sub magna potentissimorum Regum gloria diu floruerat, tanto nefarie proditionis scelere regiminis sui tempore polluit, vt & pagani tam execrabile nefas horrendum iudicarent, Nam Danos per omne regnum vnanimi concordia secum cohabitantes, mortis periculum minime suspicantes, subito furore sub vna die perimi, mulieres quoque aliotenus terræ esse defossas & ferocissimis canibus concitatis mamillas ab earum pectoribus crudeliter extorqueri, lactentes vero pueros ad domorum postes allisos excerebrari iussit, nullis criminum existentibus culpis. Dum igitur apud Lundoniam sub huius decreti die hæc congeries peremptorum lictorum seuitia in immensum cumularetur, quidam iuuenes agilitate pernices ad quandam nauium se contulerunt, & fuge præsidium per Thamisæ alueum celeri remigio maris sinum petierunt. Permenso autem prolixi pōti spacio nouissime capitum, Danamarchæ portum applicant, Regique Sueno cruenta gentis suæ exitia nuntiant. Tunc Rex nimio dolore tactus intrinsecus, totius regni sui ascitis principibus cunctam ei seriem illis depouit quidq; agendum consulerunt, diligenter inquirit. Qui amicorum & propinquorum erumnis, & luctu moti, quasi ex vno ore omnes eorum sanguinem decreuerunt debere totis viribus vlcisci.

Quod Suenus Rex congregato exercitu ad Eboracum Comitatum appellens, inde dimisso exercitu ad Ricardum Ducem Normannia petenda pacis gratia cum nonnullis nauibus Rotomagum venit & de pacto quod inter Normannos & Danos firmatum est, & quod Eboracenses & Cantuarii & Londoniensis eidem Regi se tradiderunt, & de fuga, Edelredi Regis cum vxore & filiis ad Ricardum Ducem Normannorum.

Cap. VII.

HIs autem Rex auditis, cum festinatione cunctos sub suo regimine degentes præparari iussit. Hac illacque veredarios misit, diemque pręfixit, quando milites lucri cupidos de exteris regnis ad hanc expeditionem venire mandauit, Porro termino adueniente statuto, ad naues immensus illico cucurrit exercitus. De hinc Regalia in sublime eleuantur vexilla & librantes ventis vela, velificato protensi maris interuallo ad Eboraca deuehuntur territoria, Ibi quippe Rex dimisso exercitu cum nonnullis nauibus petendæ pacis gratia apud Rotomagum, Ducem Ricardum aggreditur. Quem cum Dux aliquanta mora regaliter tractaret, dum & ipse & milites post tantum nauigii laborem recrearentur, pacem continuam inter se firmauerunt. Ea videlicet lege vt per succedentia Danorum Regem Normannorumque Ducum ac eorum hæredum tempora, firma perpetualiter inter eos maneret, & quæ Dani abstulissent inimicis, emenda conferrent Normannis. Si quis vero Danorum inualidus aut vulneratus amicorum indigeret iuuamine, apud Normannos quasi in domo propria sub securitate sanaretur. Quæ lex vt rata maneret, ab vtraque parte sacramentorum tenore principes eorum illam sanxerunt. Quibus Rex ad votum expletis, condignis à Duce muneribus muneratus, quantotius ad suos regreditur letus. Qui vt suo iunctus est exercitui, continuo Anglorum regnum tradit vltricibus flammis. Videntes itaq; Eboraci se à nullo iuuari, datis obsidibus se subigūt illius dominatui. Inde vero egressus, ad Tamise ora prouehitur. Vbi venientes Cantuarii, simili modo eius se sudunt potestati. Deinde auulsis nauium anchoris, alueum sulcans fluminis apud Lōdoniam obsidionē cōponit. Cuius impetum Lundonii nō valentes fetre illius seruitutis iugo colla ferina inuiti supposuere. Ædelredus vero Rex apud Wintoniā degēs,

vt ab

vt ab Anglis ſe vidit funditus deſtitui,ſublatis à terra theſauris, cum vxore & filiis Edwardo ſcilicet & Aluredo in Normannia Ducem Ricardum expetiit. A quo decenter acceptus, cum magnis opum apparatibus omne ſui incolatus Rotomagi cum eo exegit tempus.

De morte Sueni Regis apud Londoniam, & quod Chunutus filius eius patri ſuccedens, iterum exercitum contra Angulos mouit, & de reditu Edelredi in Angliam, & de victoria Danorum apud Auxendunum.

CAP. VIII.

IGITVR Suenus dum apud Lundoniam de regni tractaret diſpoſitione, mortem obiit interceptus ægritudine. Cuius corpus Dani aromatibus condierunt, & in naui diſpoſuerunt, & cum feſtinatione apud Danamarcham tumulandum deuexerunt. Quo tumulato, filius eius nomine Chunutus arma illius ſumens exercitum viriliter roborat, & ne ab iterata expeditione reſipiſcant totis niſibus exaggerat. Denique miſſis legatis duos Reges ad ſuum euocat ſuffragium. Lacimam equidem Suauorum & Olauum Noricorum. Hi ad eius auxilium aduenientes cum ſuis copiis militum, totius robur militiæ ſua corroborauerunt virtute. Interea dum hæc geruntur Edelredus Rex mortem Sueni audiens, præparatis ad nauigandum omnibus, cum vxore letus ad regnum ſuum regreditur: ſed filios ſuos Edwardum & Aluredum cum auunculo dimittit. Rex itaque Chuntus collectis vndequaque militum legionibus, velut turbo validus à regno ſuo egreſſus, procelloſum mare intemptat intrepidus. Subductis autem in altum nauibus veliuolo curſu ad Anglos deuehitur. Inde petens Tamiſe fluuium, celeriter appulit Lundoniæ comitatum. Cui cum ſuis egredienti de nauibus occurrentes Angli ex omni regno apud Auxendunum congregati, ad ſuam perniciem cruentiſſimum illi bellum intulerunt. Cum quibus Rex efferatis legionum ſuarum animis atrociter confligens, tanta eos internecione deleuit, vt nullus hominum queat ſuppetare, quot millia in die illa corruerint Anglicæ gentis.

Quod mortuo Edelredo Rege Anglorum Chunetus Rex Danorum Emmam vxorem eius duxit, & ex ea genuit Hardechunutum qui poſtmodum ei ſucceſſit.

CAP. IX.

REx vero victor effectus, ad naues ſuas cum ſuis eſt reuerſus. Hinc celeri ſe mouens fiducia, Lundoniam circundat obſidione. Quam intra vrbem. Ædelredus rex grauiter ægrotauit, & crudeſcente morbo corporis non multo poſt hominem exuit. Rex igitur Chunutus audita morte Regis, conſultu fidelium ſuorum præueniens futurum Emmam reginam abſtractam ab vrbe poſt aliquot dies ſibi iuxit Chriſtiano more, dans pro illa cuncto exercitui in auro & argento penſum illius corporis. Ex ea ſuccedente tempore, genuit filium nomine Hardechuntum poſtmodum regem Danorum, & filiam vocabulo Ginildem quæ nupſit Henrico Romanorum Imperatori. Diffidentes quoque Lundonii de ſua ſalute quippe cum diuturna laborarent fame, patefacta vrbe ſe ſuaque omnia Regi ſponte dedere. Quibus peractis, omne robur Anglici regni incubuit ſub domino Regis Chunuti. Hæc in huius operis ſerio intexuimus, vt Edwardi Regis ortum ignorantibus monſtraremus. Nunc vero ad propoſitum retorqueatur ſtilus, à quo pauliſper digreſſi ſumus.

De diſcordia inter Ricardum Ducem & Odonem Comitem Carnotenſem propter caſtrum Dorcaſinum: & quod idem Dux caſtrum Tegularias ſuper Aruæ fluuium firmauit: & quomodo Normanni Odonem & duos Comites adiutores eius vicerunt.

CAP. X.

TEMPORIBVS denique ſub eiſdem Oddo Carnotenſis Comes quandam Ducis ſororem nomine Mathildem cum multimodis muneribus à fraterna domo auferens, ſibi in matrimonio legitimæ compulauit. Cui Dux medietatem Dorcaſini caſtri dedit dotis nomine, cum terra ſuper Aruæ fluuium adiacente. Nonnullis hinc elabentibus annis, hæc eadem Mathildis iudicio diſponente Dei moritur abſq; liberis. Poſt cuius obitum Duci terram prętitulatam repetenti, Comes Oddo nimiis verſutiis cæpit contraire, nolens illi quietam dimittere Dorcaſini caſtri tuitionem. Quapropter Dux aſcitis Brutonibus cum Normãnorum legionibus, ſuper Aruæ fluuium hoſtiliter veniens, caſtrum condidit quod Tegulenſe vocauit. Sumptis autem ex Oddonis Comitatu alimoniis eandem munitionem abundantiſſime repleuit. Nigellum

Conſtan-

Constatiniensem atque Rodulfum Toeimensem & Rorerium filium eiusdem, cum eorum militibus custodes in ea reliquit. Quibus patratis prospere recessit inde vnusquenque iubens ad sua redire. Oddo vero Comes conuocatis clam ad sui suffragium Comitibus Hugone siquidem Cinomannensi ac Walleranno Mellendensi cum eorum militum copiis, tota nocte equitans, diluculo ad Tegulense castrum venit, præeuntibus signiferis. Quos vt viderunt proceres prætitulati custodibus intra municipium demissis repentino impetu foras erumpentes cum suis, commiserunt prælium cum eis. Illico partes Ducis Deo iuuante ita eos prostrauerunt, vt multis peremptis, plurimis vulneratis per deuia reliqui fugerent, & nutabundi opaca Siluarum latibula quærerent. Oddo vero atque Wallerannus quærentes suffragium vitæ, occulerunt se Dorcanisi castri munitione. Hugo nempe equo cui insederat extincto pede fugiens ad caulas ouium diuertit, & loricam quam indutus erat sub telluris sulco texit. Dehinc clamyde opilionis se amiciens, septaque gregum infatigabiliter humeris de loco ad locum ferens Normannos hortabatur, vt quantotius persequerentur hostes, non longe ante illos turpiter abeuntes. Illis itaque recedentibus præuio pastore siluarum lustra carpens, tandem post triduum. Cinomannis venit vepribus & sentibus miserabiliter pedes ac tibias cruentatus.

Quod duo Reges Pagani ex transmariis partibus venerunt ad auxilium Ricardi ducis contra Francos.

CAP. XI.

VIDENS igitur Dux comitem Oddonem ad tantam deuolutum esse vecordiam, missis legatis duos Reges cum paganica multitudine ex transmarinis partibus sui euocat in auxilium, Olauum scilicet Noricorum, & Lacum Suauorum. Cuius legatos Reges competenter susceperunt, cum multis donariis ei remiserunt, & non multo post se venturos esse nuntiauerunt. Deinde cum suis exercitibus pariter congregati paucisque nauium velis spumia sulcantes æquora ponti, cursu celeri ad Britannorum finitima littora sunt deuoluti. Britones autem eorum repentinum agnoscentes accessum à cunctis regni partibus vero congregati, eos ad prædam inhiantes cautos præoccupare sunt arbitrati. Pagani vero eorum dolos comperientes, quadam vsi versutia per campi planitiem quo illos nouerant venturos fore profundissimos foderunt cuniculos in superficie angustus, vt capiarentur, sicque gladiis facilius perimerentur. Britones autem veniunt & continuo super hostes atrociter irruunt. Sed paganorum dicipulis prostrati, tantam sæuitiam illico sunt perpessi vt viri è prælio elaberentur perpauci. Inde Barbari prolixius progredientes, castrum Doli obsident, & captum igne comburunt ac incolas eius cum Salomone aduocato loci interficiunt. Deinde sublatis anchoris repetunt mare & velificante classe ad ora deuehuntur Sequanæ. Carpentes vero fluminis alueum pernici remigio applicant Rotomagum, eosque Ricardus Dux valde gauisus competenti honore regaliter accepit.

Quod Robertus Rex Francorum timore prædictorum Regum concordiam fecit inter Ducem Ricardum & Odonem.

CAP. XII.

RODBERTVS autem Rex Francorum audiens paganos tant Britannis propria intulisse Ducemque Ricardum ad confutandam Oddonis Comitis contumaciam eos accersisse, verens ne ab eis Francia demoliretur, Satrapas regiminis sui conuocabat ambosq; discordes ad se apud Coldras conuenire mandauit. Vbi dum causas dissensionum vtraq; in parte audisset sopitis eorum animis, protinus illos cócordes reddidit. Eo quidem tenore, vt Oddo Dorcasinum castrum teneret, & Dux præreptam terram reciperet, reciproce Tegulensi castro in statu suo perpetualiter consistente, in eius scilicet suorumque hæredum potestate. Quibus Dux ad votum peractis, ad Reges suos regreditur lætus. Muneratos autem congruis donis regaliter, ad propria ouanter redire permisit quandoque ad eius iuuamen paratos reuerti. Rex autem Olauus super Christiana religione oblectatus spreto Idolorum cultu, cum nonnullis suorum hortante. Rodberto Archiepiscopo ad Christi fidem conuersus est, atque ab eo baptismate lotus & sacro chrismate delibutus, de percepta gratia gaudens, ad regnum suum regressus est. Postea vero à suis proditus, & à perfidis iniuste peremptus, cælestem regiam intrauit. Rex & Martir gloriosus, & nunc apud gentem illam choruscat prodigiis & virtutibus.

Quod Richardus Dux vxorem duxit Iudith ſororem Goisfridi Comitis Britannorum, & de prole quam ex ea genuit.

CAP. XIII.

PORRO Dux Richardus de ſucceſſione prolis ſollicitus, Goisfrædum Britannorum comitem, quandam habere ſororem nomine Iudith audiens, corpore admodum elegantem, omniq; morum honeſtate pollentem hanc per legatos petiit in connubium. Goisfredus autem propoſitum eius vltroneo animo ſattagens accelerare, omnibus quæ ad tantum negotium erant congrua preparatis, eam illi deduxit vſq; ad limina Archangeli Michaelis. Ibi dux illam competenti honore ſuſcipit, ſibiq; legitimo iure iunxit. De qua profluentibus annis, tres filios genuit. Richardum ſiquidem atq; Robertum, & Willelmum apud Fiſcanum monachili vellere in adoleſcentia functum. Totidemq; filias, quarum vna nomine Adeliz Rainaldo Burgundionum Comiti nupſit, ex qua Willelmum & Widonem procreauit. Altera Balduino Flandrenſi. Tertia iam adulta obiit virgo. Porro Goisfredus Comes longo poſt orationis pro obtentu Romam proficiſcens, totam Britanniam cum duobus filiis Alanno videlicet ac Eudone reliquit ſub Ducis aduocatu. Qui peragratis ſanctorum locis, in repatriando præuentus morte diem obiit.

Quomodo Robertus Rex Francornm auxilio Richardi Ducis reddidit Burchardo caſtrum Milidunum.

CAP. XIV.

TEMPORE illo cum Burchardus Milidunenſis caſtri Comes apud Regis Francorum curiam moraretur, quidam eius miles nomine Walterius muneribus cæcatus; illud ei dolo ſurripuit & Oddoni Comiti clandeſtina proditione tradidit. Rex autem vt hoc comperit, Oddoni feſtinato mandauit, quatenus caſtrum deſereret ſponte, quod ſibi vſurparet iniuſte. Sed ille loci fiſus munimine ob decurrẽtis in gyro alueum Sequanæ, referentibus legatis Regi reſpondit, illud vita Comite ſe nulli vnquam reddere. His Rex oppido exacerbatus verbis Richardum Normannorum Ducem ad colloquium accerſiuit, eique ruboris ſui dedecus depoſuit, orans gratiſſimam eius fidelitatem ſubuenturam ſibi, ne tanto præſumptionum ludibrio premeretur à ſuis. Dux autem opprobrium pii regis non ferens, congregatio mire multitudinis exercitu quantocius Milidunum venit, & illud ex vna fluminis parte obſedit. Et Rex in altera parte conſtitit. Sic ab vtriſque partibus caſtrum diu noctuq; cum turbine graui tormentis & machinis quatiunt. Videntes itaque milites tantam vim hoſtium ſe non poſſe tolerare, diſtracto * ducti tumido rebellatore portas repente aperiunt eumque cum ſuis introducunt. Dux autem parcens multitudini, traditorem protinus Regi deſtinauit mandans vt milites dirigeret, qui caſtrum in ſua fidelitate cuſtodirent. Rex vero hoc exhilaratus nuntio, continuo caſtrum reddidit Burchardo & proditorem cum vxore propria patibulo iuſſit ſuſpendi, debitam illis talionem reddens ſuæ factionis. Poſt hæc Richardus Dux rebus decenter expletis, cum benedictione Regali ad propria remeauit: Cuius ætatis tempore ſemper aſſueti fuerunt hoſtes fugare Normanni ſed terga vertere nulli.

* Duci.

Quod auxilio Ricardi Ducis Robertus Rex Francorum Ducatum Burgundiæ quod Henricus Dux eiuſdem ſibi moriens reliquerat inuitis Burgundionibus adeptus eſt.

CAP. XV.

ANNIS abhinc tribus emenſis Henricus Burgundionum Dux moritur abſque liberis, Rodbertum Francorum Regem ſui Ducatus relinquens hæredem. Burgundiones eum factu ſupercilii ſuſcipere refutauerunt. Sed Landricum Niuernenſem Comitem intra Autiſiodorum ad rebellandum ſummiſerunt. Quorum tumidos præſumptiuæ temeritatis conatus, Robertus Rex comprimere feſtinans accerſito Duce Ricardo cum exercitu Normannorum copioſo Antiſiodorum tam diu obſedit, donec Landricum cum vrbe obſidibus ſumptis ſuo ſubiungaret dominatui. Inde vero profectus apud Aualonum caſtrum ad obſidionem eſt caſtra metatus. Quod cum tribus menſibus expugnaret robore vehementi, tandem Burgundia vaſtata, oppidani coacti penuria ſtipendiorum, conſilio & auxilio Ducis illud reddiderunt Regi Francorum. His ad votum rite peractis, Rex per cuncta caſtella cuſtodes deputauit, & Rodbertum filium ſuum Ducatui ſubrogauit, ſicque arrogantia repugnãtium caſſata quieuit. Deinde Rex in Franciam, & Dux cum ſuis redit in Normanniam.

Quod Rainaldus trans Saonæ fluuium Comes Burgundionum duxit filiam Richardi Ducis Adeliz.

CAP. XVI.

COGNITA quoque mirandorum operum Ducis opinione Rainaldus trans Saonæ fluuium Burgundionum Comes miſſis legatis filiam eius nomine Adeliz in coniugium ſibi expetiuit. Quam impetratam à paterna domo auferens, in Burgundiam cum magno honore induxit ſuoque thoro Chriſtiana lege ſociauit. Sed longo poſt obortis litium fomentis ipſe à quodam Cabilonenſi Comite nomine Hugone dolo capitur,& ſub diræ cuſtodiæ ergaſtulo detruditur,compedibuſque grauiſſimis arctatur. Cuius incompetentem anxietatem Dux vt agnouit, illico Hugoni expedite legatos direxit,mandans vt abſq; difficultate dilationis generum ſuum pro amore ſuo ſineret liberum abire.Legationem vero Ducis Hugo paruipẽdit, nec modo Rainaldum reddere contempſit,verum etiam cuſtodibus adhibitis vehementius cuſtodiri tumide iuſſit.Quod cum relatum Duci fuiſſet, protinus Richardo filio adiret,ſuamq; iniuriam de funeſto totis niſibus vindicaret.Adoleſcens iuſſa patris libenter exequitur, & omnia quæ ad tanti itineris expeditionem oportuna erant præparat. Deinde velut tempeſtas procelloſa coram ſe cuncta proturbans à patria egreditur,confecto calle cum innumerabilibus Normannis Burgundiam inuadit, & Militandum caſtrum obſidione cingit. Incolæ vero loci tuto fidentes munimine, telis ac ſagittis hoſtes cæperunt confeſtim ad ſui perniciem prouocare. Normanni ſeuiſſimo furore concitati, caſtrum cum magno impetu per girum oppugnant, repente capiunt, & cum viris ac mulieribus atque paruulis igne terra tenus comburunt. Inde ad Cabilonenſem vrbem iter dirigunt, eiuſque patriam igne conſumunt. Conſiderans igitur Hugo contra tantum exercitus robur, ſe nullo pacto poſſe reſiſtere, equeſtrem ſellam ferens humeris prouolutus genibus Richardi adoleſcentis prece ſupplici veniam precabatur commiſſæ temeritatis. Qua indulta Rainaldum reddidit,& obſidibus datis apud Rotomagum ex hoc ſe fore ſatisfacturum, iureiurando Duci Richardo ſpoſpondit. Quibus ad votum peractis, Richardus iuuenis ad patrem rediit cum ſuis.

Quod Dux Richardus ad extrema veniens Richardum filium ſeniorem præfecit ſuo Ducatui.

CAP. XVII.

RICARDVS Dux quamuis præcellentiſſimorum actuum prærogatiuis longe lateque claruerit perſpicuus, tamen Chriſti cultor extitit aſſiduus,adeo vt monachorum atque clericorum iure vocetur pater piiſſimus,& pauperum ſuſtentator indefectus.His & huiuſmodi probitatum vigens titulis, cæpit vehementer aggrauari ægritudine corporis.Rodbertum ergo archiepiſcopum & cunctos Normannorum principes apud Fiſcannum conuocat, eiſque ſe iam omnino reſolui indicat. Ilico per cuncta triclinia domus, fit omnibus intolerabilis luctus. Lugubre quippe lamentabantur monachi & clerici, pro tanta orbitate patris chariſſimi. Heroum ora vndebant lachrimis pro amiſſione inuictiſſimi Ducis. Lugebant quoque cateruę egenorum per compita oppidi,pro deſtitutione ſui conſolatoris & patroni. Nouiſſime autem aſcitum Richardum filium ſuum conſultu ſapientũ præfecit ſuo Ducatui & Rodbertũ fratrem eius Comitatui Oximenſi,vt inde illi perſolueret debitũ obſequii. Denique omnibus quæ ad Dei cultum pertinere videbantur ſtrenue diſpoſitis, Milleſimo viceſimo ſexto anno ab incarnatione Domini hominem exiuit viam ingrediens vniuerſæ carnis, Regnante eodem Ieſu Chriſto in Deitate paternæ Maieſtatis,& in vnitate Spiritus Sancti per omnia ſecula ſeculorum. Amen. *Anno 1026.*

Explicit liber quartus.

INCIPIT LIBER QVINTVS DE TERTIO RICARDO ET ROBERTO FRATRE, EIVS FILIIS VIDELICET SECVNDI RICHARDI.

Quod Richardus tertius licet pauliſper in regimine Ducatus fuerit, bonitatem tamen patris imitatus eſt.

CAP. I.

HACTENVS clariſſimis præcedentium Normannorum Ducum geſtis inelimato ſtili nitore in propatulum expreſſis, cõſequens videtur, vt qui floruerunt ætate noſtri temporis in huius ſtadio gymnaſii opportunum obtineant locum ſtationis. Quorum actus partim intuitu parum veracium competimus relatu, quos plurimorum notitiæ prout tenuitas dictaminis ſuppeditauerit, propalare decreuimus. Igitur Ricardus iuuenis in Ducatu ſuperſtes genitoris, licet pauliſper ſuperuixerit, ſicut in vocabulo nominis, ita hæres extitit cenſura ſummæ ingenuitatis. Hic in armis bellicis valde idoneus, totus tamen fide fuit Catholicus, & circa Dei cultores benignus ac manſuetus, æquo libramine militares turmas moderans pace gaudens continua.

De diſcordia inter ipſum & Robertum fratrem ſuum, & de morte ipſius Ricardi poſt factam concordiam.

CAP. II.

VERVM huius optandæ pacis incremento perfidus hoſtis non diutius paſſus eſt illum lætari, quorundam verſutia maleuolorum fratrem ſuum Rodbertum aduerſus eum concitans ad rebellandum. Is enim poſt biennium contempto eius dominio, intra Faliſiæ caſtrum cum ſuis ſatellitibus ſe contulit ad reſiſtendum. Ricardus autem Dux furentis fratris temerarios conatus feſtiue cupiens refrenare, ac ad obtemperandum debitæ ſubiectioni reuocare, cum hoſtium multitudine infra caſtri ambitum vallauit cum obſidione. Quod cum crebris ictibus arietum & baliſtarum aliquandiu expugnaret, tandem à perfidia reſipiſcente Roberto, datis dextris in priſtinam concordiam redierunt, & firmiter pace compoſita ab inuicem ſeceſſerunt. Porro dux Ricardus dimiſſo exercitu Rotomagum rediit, & cum ſuorum nonnullis vt
Anno 1028. plurimi retulerunt veneno mortem obiit. Hoc Milleſimo viceſimo octauo ab incarnatione Domini anno contigit. Paruulus Ricardo filius Nicholaus extitit, qui terrenæ hæreditatis ſorte vt ipſe Deus hic & in æuum ſua pars eſſet caruit. Nam ab infantia litteris traditus, & in cœnobio Sancti Audoeni in ſuburbio Rotomagenſi nutritus, monachile iugum diutiſſime portauit. Defuncto autem Abbate Herfaſto in regimine præfati monaſterii ſucceſſit, quod fere 50. annis tempore Willelmi Ducis Normãniæ, & magni Regis Angliæ tenuit. Denique Anno milleſimo nonageſimo ſecundo ab incarnatione Domini; menſe Februario obiit tempore Roberti ſecundi Ducis, & Willelmi Rotomagenſis archiepiſcopi. Nunc vero ad propoſitum reuertamur.

Quod Robertus fratri ſuo Ricardo ſucceſſit, & de moribus eius, & de diſcordia inter ipſum & Robertum Archiepiſcopum.

CAP. III.

DECEDENTE igitur Duce Richardo à mundani principatus culmine, & regna vt credimus Vranica ſcandente, Rodbertus frater eius totius monarchiæ comitatus ab omnibus ſubrogatur. Qui quamuis circa rebelles fuerit ferotior moribus, beneuolis tamen extitit lenis & benignus, & erga Dei cultum pius ac deuotus. Quamobrem diutine pacis oblectamento ſemper meruit frui, præter id quod prauorum conſultu ſponte ſibi delegit. Vnde in primordiis ſuorum actuum ſuſpectum habens Robertum archipræſulem, hoſtili obſidione Ebroicam girauit vrbem. Eius igitur efferos impetus archipræſul cupiens declinare, intra vrbis mænia cum militari manu obſtruxit ſe. Nouiſſime vero datis dextris ab ea ſecedendi, Rodbertum regem Francorum cum ſuis exul adiit, & Normanniam pontificali anathemate percuſſit. Robertus ergo Dux recompenſata improborum aſtutia, & perpendens ſe inconſulte egiſſe omnia, archiepiſcopum à Francia reuocauit, & in priſtinum honorem reſtituit. Poſtea mali penitens facti, ſuis vt tantum virum decebat aſciuit conſiliis, in reliquum illi perſiſtens fidelis.

Quod

Quod idem Dux Robertus Willelmum de Beleſmo obſedit intra Alentium caſtrum, & ad deditionem coegit.

CAP. IV.

ELIMINATIS denique à ſe totius litis incentoribus & ſubactis paci animis liberalibus ſapientum cæpit tractatibus vti, & ſollerti induſtria ad ſummi honoris incrementa pollentiſſime prouehi. Iam probos eius mores & pacificos actus laudum fauoribus bonorum plurimi ceperunt efferre improborum vero nonnulli ignauiæ aſcribere. Ex quorum contubernio Willelmus Beleſmenſis Iuonis filius animoſitatem eius audens attemptare, ex caſtro Alentio quod beneficii tenebat iure à Seruiminis iugo pertinacem ceruicem temere ſumpta rebellione niſus eſt extorquere. Ad cuius atrocem inſolentiam propere conterendam adueniens Dux cum militaribus turmis, tam diu eum intra munitionem tantæ præſumptionis adiutricem concluſit, donec eius clementiam expeteret, & nudis veſtigiis equeſtrem ſellam ad ſatisfaciendum humeris ferret. Dux autem ei licet ficte ſatisfacienti non modo cuncta indulſit verum etiam reddito ei oppido feſtinus à loco receſſet. Willelmus enim dirum anguſto ſub pectore virus efflans, pauliſper à manifeſto perfidiæ motu ſe ſuſpendit, ſed non multo poſt ad idem periurii ſcelus palam rediit. Multum quippe crudelis & cupiditas erat, & quatuor filios Warinum, & Fulconem, Rodbertum & Willelmum ſui ſimiles habebat. Warinus igitur poſtquam Gunherium & Beliſmo militem bonum & amabilem, qui nihil mali ſuſpicabatur. Sed potius ei ridens vt amico congratulabatur, ſiue cauſa capite crudeliter primauerat mox à demonio arreptus eſt, & videntibus ſociis qui aderant ſtrangulatus eſt. Iterum Willelmus ad tantam controuerſiam contra Ducem peieratus incanduit, vt intrepida cum audacia filios ſuos Fulconem atque Rodbertum cum militum copia dirigeret, qui direptionibus Normanniam vexarent. Verum plurimi ex domo Ducis expediti vernaculi audacter eis occurrerunt, & intra ſaltum Blauonis cruentum cum eis prælium commiſerunt, ac ſuffragante Deo grauiter illos protriuerunt. Ibi Fulco præuaricatoris filius iugulatus eſt, & omnes pene milites abraſi ſunt. Robertus autem frater eius vulneratus vix è certamine cum paucis elapſus eſt. Willelmus vero pater eorum iam grauiter ægrotatus vt eos ſic interiiſſe comperit, intrinſecus dolore cordis tactus, continuo animam efflauit. Sic Ducis hoſtibus profligatis ſeditio preſſa in partibus illis vltra diſparuit.

Quod Hugo Baiocenſis epiſcopus filius Rodulſi Comitis Ebrilium tenere voluit ſed non potuit.

CAP. V.

INTEREA dum hæc geruntur, Hugo Rodulfi Comitis filius Baiocaſinæ vrbis præſul perſpexit, quod Rodbertus Dux vellet prudentium conſilia ſectari, & ſua deſtituere, quadam vſus doli verſutia Ibrilicum caſtrum clam armis & alimoniis ſufficienter muniuit. Deinde cuſtodes poſuit, & Franciam ocius adiit, vt inde milites conduceret, qui viriliter illum ad repugnandum iuuarent. Dux vero fraudis eius molimina accelerans anticipare, contractis Normannorum copiis idem caſtellum præoccupauit obſidione clauſa egrediendi ab eo ſiue ingrediendi omnibus facultate. A cuius ingreſſu cum ſe Hugo videret extruſum, Sollicitus de ſuis intra illud concluſis libertatem abeundi per legatos à Duce petiit, & eos inde permanſit. Dux vero cuſtodibus à caſtello amotis, idem in deditione munitum ſuſcepit.

Quod Balduinus Comes Flandrenſis filio ſuo Balduino filiam Roberti Regis Francorum quæſiuit & accepit, malo ſuo niſi Robertus Dux Normanniæ ſibi ferret auxilium: & de morte Roberti Regis Francorum, cui ſucceſſit Henricus filius eius.

CAP. VI.

SVB eodem tempore Balduinus Satrapa Flandrenſis ſobolem ſuam cupiens innormare proſapia regali. Rodbertum Regem Francorum expetiit, & filiam eius Balduino filio ſuo dari popoſcit. A palatinis vero tricliniis adeptam ulit, ac domum propriam in cunis aſportauit eamque vſque ad annos nubiles diligenti cura nutriuit; Filius autem eius mox vt nobilis puellæ amplexibus cępit frui, affinitate fretus regali, patrem à proprio ſolo pepulit, Flandrenſibus ab eius fidelitate auulſis. Qui indecenter à ſuis deſtitutus, Normannorum Ducem feſtinanter aggreditur ſuffragium aduerſus filium poſtulaturus. Dux ergo nobilis viri calamitatem miſeratus, con-

tractis militum viribus velut horridus turbo à patria egressus. Tlandoniam est adorsus, illam exterminans flammis exitialibus. Progrediens itaque ad castrum quod Cioca vocabatur, confestim illud subuertit, & omnia quæ in eo consistebant combussit. Videntes autem reliqui proceres & similia pati formidantes, relicto filio ad patrem reuersi obsides dirigunt Duci. Adolescens vero Balduinus intuens se non posse vllo modo subsistere, ante Ducis intolerabiles excursus, legatos illi cum precibus humillimis dirigit, patri se cupere eo mediatore reconciliari. Desiderio eius ac petitioni vir summæ beneuolentiæ congratulanti affectu fauit, & vtrosque libato pacis osculo in pristinam concordiam continuo redire persuasit. Sic litibus compressis, vlterius in pace & amore quo decuit perstiterunt. Ipse vero Dux demolitis rebellium rebus cum incolumi exercitu in Normanniam regreditur. Qua tempestate Rodbertus Rex Francorum moritur cui successit Henricus filius eius.

Quomodo idem Dux iuuit Henricum Regem Francorum, contra Constantiam matrem suam.

Cap. VII.

Rex etenim Henricus patre Rodberto viuente Francorum regno potitus, tanto postmodum à matre Constancia nouercali odio est affectus, vt conspirantibus aduersus eum Comitibus à Regali fastigio eum deponere satageret, & Robertum fratrem eius Burgundionum Ducem illius loco subrogare disponeret. Consultu itaque suorum ad Rodbertum Normannorum Ducem cum 12. clientulis confugium fecit, ac apud Fiscannum per fidei debitum sibi ab eo subuenire petiit Dux enim honorifice recepit, multis donis honorauit, & non multo post decenter equis & armis instructum, patruo suo Malgerio comiti Corboliensi destinauit mandans vt suis in partibus omnes incendiis ac tormentis affligeret, quos ab eius fidelitate desipere videret. Ipse vero per cuncta suæ ditionis castella Franciæ contermina militum validissimam manum posuit, & conflictibus crebris tam diu rebelles violenter oppugnauit, donec ceruicibus plexis & suis omnibus consumptis coacti suo Regi reconciliarentur & infelicissimæ matris conatus omnino exinanirentur. Tunc Rodbertus Willelmum Belesmensis potestatis hæres & crudelitatis per aliquot annos infestus erat vicinis sibi Cenomannensibus & Normannis. Expeditionem itaque vltra Sartam agens, à Cenomannensibus capitur ac apud Balaum castrum duobus annis in carcere custoditur. Post biennium vero Willelmus Geroii filius aliique Rodberti proceres exercitum congregant & Cenomannis Comitem ad pugnam prouocant, & viriliter prœliantes è bello effugant, ibi Walterium de Sordeniâ egregium militem cum duobus filiis militibus eximiis comprehendunt, inter quos contradicente Willelmo nequiter eum in patibulo suspendunt. Alii vero tres filii Walterio apud Balaum erant. Qui vt atrocē patris & fratrum mortem cognouerunt vehementer irati carcerem vehementer irrumpunt, & Rodbertum de Belesmo securibus capite eius ibidem contrito miserabiliter occidunt. Quo defuncto Willelmus Taluatius frater eius successit in honore paterno. Ipse cunctis fratribus suis in omnibus flagitiis deterior fuit, & in eius seminis hæredibus immoderata nequitia vsque hodie viguit.

Quod Dux Robertus contra Alannum Comitem Britannorum pergens, non longe à flumine Coisum Castrum Carrucas condidit.

Cap. VIII.

Alannvs Britannorum Comes proteruiæ fastu elatus à Roberto Ducis seruitio sesurripere pertinaciter est aggressus. Dux igitur aduersus eum innumerabilem exercitum mouit, & non longe à fluuio Coisnon castrum quod vocatur Carnel stabiliuit, ad munimen videlicet Normannici limitis ac domandam tumidi arrogantiam præsumptoris. Inde Britanniam inuasit, totumque Doli Comitatum voracibus flammis tradidit. Quibus luculenter peractis, cum præda ingenti Normanniam repetiit. Alannus autem post eius abscessum cupiens vlcisci illatum sibi improperium ad demoliendum Abrincatensem Comitatum, cum magno exercitu è vestigio persequitur illum. Nigellus vero & Aluredus cognomento Gigas prætitulati castelli custodes cum suis ei occurrunt & cum eo certantes ilico tanta strage. Britones depopulati sunt vt per camporum plana Sini prædicti fluminis littora prostrati viderentur quasi bidentes. Alannus itaque sua tristis repetens, cum dedecore Redonis venit.

De Abbatia Becci, & primo Abbate & fundatore ipſius venerabili Herluino, & de ſucceſſore eius Anſelmo.

CAP. IX.

CIRCA hæc tempora, anno videlicet ab incarnatione Domini milleſimo trigeſimo quarto, Dominus Abbas Herluinus quadrageſimo ætatis ſuæ anno deſerens ſecularem vitam ſacræ religionis habitum ſuſcepit ab Epiſcopo Lexonienſi Herberto, & poſtea ab eodem præſule ſacerdos ordinatus, atque Abbas conſtitutus eſt. Inde Beccenſe Cœnobium cæpit habere initium. Sed quia tanti patris fecimus mentionem, libet ad memoriam poſteritatis his annalium paginis aliqua de eo & Eccleſia ab eo conſtructa paulo latius inſerere. A Danis igitur, qui Normanniam primi obtinuere, pater eius originem duxit, mater proximam ducum Morinorum, quos moderni Flandros cognominant, conſanguinitatem attigit. Anſgodus ille iſta Helois nomen habebat. Giſlebertus Brionnenſis Comes primi Ricardi Normanniæ Ducis nepos ex filio conſule Godefrido illum enutritum penes ſe inter omnes curiæ ſuæ primates habuit acceptiſſime. Habilis ille ad arma plurimum erat, nec minori ea animoſitate geſtabat. Omnes omnium totius Normanniæ maiorum ſamiliæ in electis illum habebant in armis, omniq; rei militaris vſu & cultu corporis ſui attollebant. Ab inhoneſtis auertebat animum, honeſtis, quæ curiæ magnifaciunt, impendebat omne ſtudium, domi ac militiæ commilitonum ſuorum præſtantiſſimus, non eſſe impatiens erat. Quibus de rebus non ſolum ſingularem domini ſui obtinuerat fauorem, verum & apud Robertum totius patriæ Ducem, & apud exterarum dominos regionum pepererat ſibi nomen plurimum, acceſſumq; familiarem.

Vitæ huius iocundiſſimo ſtatu annos ille iam excesſerat triginta ſeptem, cum tandem diuino metu ſuccendi amore mens illius cæpit, & ab amore mundi tepeſcere, ſenſimq; indies frigeſcere. Ab exterioribus oculum cordis conuertens ad ſeipſum ibat frequentius ad Eccleſiam, orabat deuote, ac ſæpe prorumpebatur in lachrymas. Ludicra re omni omiſſa, iam minus frequens erat in curia. Qui hoc ſolo retinebatur, quod prædia ſua Deo ſecum lucrari ſatagebat, quod & obtinuit extorquens ea ſibi à Domino ſuo multa inſtantia ſeruitii. Ditioni illius ac ſeruitio ipſo Domino tradente quicquid paterni iuris habebant fratres ſui, qui eadem dignitate geniti pares extiterant ſibi. Quia dignior & vera nobilitate generoſior germanis efficiebatur. Protinus in villa, quę dicitur Burnen villa, extruendum ſeruitio Dei opus arripuit non paruum breui peractum.

Ipſe non ſolum operi præſidebat, ſed opus ipſum efficiebat terram fodiens, foſſam referens, lapides, ſabulum, calcemque humeris comportans, ac ea in parietem, ipſemet componens. Quibus alii horis aberant, ipſe congerebat, quæ ad opus exigebantur, excludens otium ab omni parte diei, quanto vanitate timida olim delicatior tanto vera humilitate nunc ad omne laboris tolerantiam propter Deum patientior.

Cibum præter quibus non licet diebus ſemel accipiebat, nec exquiſitum & parce ſatis expleto cum die opere ſuo. Prima literarum elementa didicit, cum iam exiſteret annorum prope quadraginta, & diuina opitulante gratia eo vſq; proceſſit, vt etiam ipſis apprime eruditis Grammatica in exponendis ac intelligendis diuinarum ſcripturarum ſententiis merito haberetur admirabilis. Quod vt ſolius diuinæ gratiæ efficaciæ actum credatur, nocturnis tãtum horis huic ſtudio vacabat, quippe propter lectionem nunquam diurni operis intermiſit executionem. Auulſit ilico paternas domos, vnde ſeruorum Dei habitacula conſtruxit. Sacrata vero quam conſtruxit Eccleſia ab epiſcopo Lexonienſi Herberto, comam totondit, ac ſecularem habitum deponens ab eodem Pontifice ſacræ habitum religionis accepit, mille Chriſti per tot pericula fortis ante expertus. Eiuſdem ordinis cum eo iugum ſubierunt duo ſui. Poſtmodum à præfato præſule ſacerdos conſecratus, pluribus Ducatu illius iam additis fratribus Abbas præficitur. Quos ergo regendos acceperat, arctiſſime, ſed more patrum præcedentium regebat. Videres peracto in Eccleſia officio, Abbatem collo ſementem, manu raſtrum, vel ſarculum geſtantem ad agriculturam præire, monachos omnes ruris operi ſub diei terminum inſiſtere. Sentibus & ſpinis alii agrum emundabant, alii fimum ſcapulis comportantes ſpargebant. Hi ſariebant, illi ſerebant, nemo panem abſumebat in otio. Ad horam agendi officii in Eccleſia omnes vnamquamque conueniebant.

Victus quotidianus, panis ſiligineus & herbæ cum aqua & ſale. Aqua non niſi lutulenta, quia fons nuſquam ad duo miliaria habebatur. Simili ſe inibi propter Deum ſeruituti nobilis mater eius addixit, & conceſſis Deo prædiis, quæ habebat ancillæ fungebatur officio, ſeruorum Dei pannos abluens, & quicquid iniungebatur extremi operis accuratiſſime agens. Dein poſt aliquantum temporis per viſum commonitus eſt, vt dimiſſa ſolitudine campeſtri, quæ competenti oportunitate omnino carebat, cum ad locum ſui iuris manſionem transferret, qui à riuo illic mananti Beccus appellatur, ad miliarium à caſtro, quod vocatur Brionnium. Eſt hic locus in ipſo ſaltu Brionnenſe valle ima montibus ſaltuoſis hinc inde concluſa, omni oportunitate humano vſui commodus. Propter denſitatem ac riui recreationem ferarum illic multus erat accurſus. Trium tantum molendinorum tres domus illic erant, & ſolum habitabile permodicum. Conſecrata paucis extructa annis non parua Eccleſia, columnis ex ligneis clauſtrum conſtruxit, in quo ad morem patriæ fratres iam nuſquam progreſſuros conſidere inſtituit.

Variis ergo ſimultatibus, quæ ſæpe introrſus oriebantur, cæpit dolere multum & anxiari. Ad ea enim componenda, qui in clauſtro præſideret, minime erat, ſumptuum congerendorum neceſſitas illum immorari extra compellebat. Hac de re cum iam Deum multoties exoraſſet, diuina ſibi miſeratio accommodauit auxilium ſufficiens ad vniuerſa, quæ agenda forent, ſuffragium. Ortus Italia quidam vir erat, quem latinitas in antiquum ab eo reſtituta ſcientiæ ſtatum, tota ſupremum debito cum amore & honore agnoſcit nomine Laufrancus. Ipſa quoque in liberalibus ſtudiis gentium magiſtra Græcia, diſcipulos illis libenter audiebat & admirabatur. Is patria egreſſus, quamplures multi nomini ſcolaris ſecum habet in Normanniam deuenit. Beccum itaque adiit, quo nullum vſquam pauperius æſtimabatur vel abiectius cœnobium. Forte tunc Abbas extruendæ fornaci occupatus, ipſe operabatur manibus ſuis. Cuius humilitatem animi ſermoniſq; dignitatem ille plurimum veneratus & amans, monachus ibi efficitur. Sic per tres annos vixit ſolitarius in frequentia hominum, gaudens quod ibi neſciebatur, præter pauciſſimos, quibus aliquando loquebatur omnibus ignotus. Rumor vt hoc factum prodiit, longe lateq; protulit, & fama viri præclariſſima Beccum & Abbatem Herluinum breui per orbem terrarum extulit. Accurrunt clerici, Ducum filii, nominatiſſimi ſcholarum latinitatis magiſtri, laici potentes, alta nobilitate viri multi pro ipſius amore multas eidem Eccleſiæ terras contulere. Ditatur ilico Beccenſis locus ornamentis, poſſeſſionibus, perſonis nobilibus & honeſtis. Interius religio atque eruditio multum accreſcere, exterius rerum omnium neceſſariarum ſumminiſtratio cepit ad plenum abũdare. Qui ergo in ipſius Monaſterii inchoatione domibus neceſſariis ſolum ſufficiens non habuit, eius paucos infra annos ad miliaria protenditur dominum. Non multo poſt propter inhabitantium multitudinem contigit in ea illud à Domino per Yſaiam prophetam: Anguſtus mihi eſt locus, fac ſpacium mihi vt inhabitem. Adunatam etenim illic fratrum multitudinem, quia domorum ſpacioſitas iam carpere non valebat, & quia ſitus loci degentium incolumitati contrarius exiſtebat, venerabilis Lanfrancus abbatem Herluinum de maioris monaſterii & officinarum ædificatione compellare cæpit. Tanti operis ſolam commonitionem ille extimuit ætatis iam deficientis viribus plurimum diffidens. Nolẽte illo aliquatenus adquieſcere, diuino nutu monaſterii preſbiterium corruit. Tandem victes ſpem in Deo certiſſimam gerens, & plurimum in conſiliarii ſui ope confidens, cuius opera ſibi bona omnia proueniebant, & in ſalubriori multum ſitu noua inchoauit, monaſterium & officinas, opus pergrande dignum, cuius dignitati ditiores multæ non accedunt Abbatiæ. Ad initiandum opus hoc tantum, non res ſuæ quæ permodicæ erant, ſed maxima In Deum fides animum firmauit, quæ vniuerſa conferendo ſic accumulauit, quod à die, qua primo fundamenta poſita ſunt, vſque ad externi lapidis impoſitionem, nec materia defuit, nec ſumptus. Poſt triennii vero completionem ſola necdum completa baſilica, venerabilis Lanfrancus cepti operis inſtitutor, tam dominum, quam Normanniæ priuatum ſupplicatione coactus, Eccleſiæ Cadomenſi Abbas præficitur. Interea ſæpe dictus Normannorum Dux Wilhelmus hæreditarium ſibi Angliæ regnum peruadens, imperium rebelle armis ad quæ voluit iura compoſuit. Denique ad meliorandos Eccleſiarum ſtatus animum intendit. Totius igitur Chriſtianitatis ſummi Pontificis Alexandri, viri vita & ſcientia excellentiſſimi, conſultu & rogatu, omnium quoque Anglici regni & Normandi imperii magnatum libentiſſimo aſſenſu Rex Wilhelmus quod potiſſimum ſolumq; ac-

cepta-

ceptabat conſilium, doctorem ſupra memoratum ad hoc elegit negotium. Victus multiplici ratione in Angliam traducitur, & quæ inſularum tranſmarinarum primatum obtinet Cantuarienſis Eccleſiæ ſuſcepit præſulatum. Qui multarum ditatus amplitudine terrarum, auro argentoque locupletatus, executus mandatum, quod in Exodo mandatur: Honora patrem tuum & matrem, vt ſis longæuus ſuper terram: omnibus modis benignus extitit circa patrem ſuum ſpiritualem & matrem Eccleſiam. Cuius in Anglia quantus poſtea extiterit fructus, latiſſime atteſtatur renouatus vſquequaque inſtitutionis Eccleſiaſticæ ſtatus. Cœnobialis ordo, qui omnino ad laicalem prolapſus fuerat diſſolutionem ad probatiſſimam reformatur diſciplinam monaſteriorum, clerici ſub canonicali coercentur regula, populus rituum barbarorum interdicta vanitate ad rectam credendi, atque viuendi formam eruditur. Nobiliſſimorum atque optimorum tam clericorum quam laicorum ex multis partibus orbis illic adunatus numerus ad centenariam pertingebat ſummam. Noua necdum ſacrata erat Eccleſia, quoniam ab ipſo, cuius eam conſilium inchoauit, & auxilium conſummauit, expectabat conſecrari inſtanter hoc à Deo expoſcens. Cuius petitioni qui ad cetera ſibi benignus extiterat, optatum Deus conceſſit effectum, adimplens per omnia ſuper hac re illius affectum. Multo enim ampliori quam præſumere poterat honorificentia conſecrata eſt à quo exoptabat. Igitur decimo Calendas Nouembris, Anno ab incarnatione domini milleſimo ſeptuageſimo ſeptimo, ſanctæ omnium Eccleſię reuerendus gentium tranſmarinarum ſummus Pontifex Lanfrancus aduenit conſecrando conſummaturus Eccleſiam, quam inſpirante Deo inchoauit, & in cuius extruendis fundamentis lapidem ſecundum ipſe manu ſua impoſuit. Conuenerunt vniuerſi Normanniæ Epiſcopi, Abbates, & alii quique religioſi viri, affuerunt proceres regni. Rex aliis intentus negotiis adeſſe non potuit Regina Mathildis libens affuiſſet, niſi regiis detenta occupationibus fuiſſet. Affuit tamen per condecentem beneficentiæ ſuæ largitionem. Noluit Rex ſupernus operi gratiæ ſuæ Regem terrenum ſupremam manum imponere, ſibi totum reſeruans operis conſummati gaudium, quod infra ſedecim annos ſolis pauperum expenſis compleuit, monaſterium cum omnib. officinis opus pulchrum & maximum. Affuerunt & regni Franciæ clariſſimi conſules, & ex aliis regni eiuſdem primatibus complures, clerici, monachi, ex vniuerſis adiacentibus prouinciis, aliquanto vero temporis poſt dedicationem exacto, venerandus pater Herluinus omni membrorum officio deſtitui penitus cæpit, & longe ante diei ipſius annuam reuolutionem quod optauerat obtinuit. Nam proximo ſubſecuto menſe Auguſto, tertio decimo Calendas Septembris die Dominico ex toto lecto decubuit. Veſpertina à fratribus peracta Synaxi, cum diei ac diurni officii fine, vitæ humanæ ſtadium felici curſu peregit, nocte iam proxima, quæ in dominicam illuceſcebat ſeptimo Calendas Septembris. Actum eſt in Capitulo illi monumentum bonorum actuum æternum filiis monumentum. Iure quo de ſpiritualibus loquuturi ſtudiis conueniunt, illius præſentatur memoria, qui ex tyranno religioſus, ex multum ſeculari omnino ſpiritualis, loci illius atque ordinis primus extitit fundator & Abbas.

EPITAPHIVM.

Hac tegitur petra, qui quas circumſpicis ædes,
Cunctas ediderat, Monachus ex laico.
Ter poſt vndenos ac tres & quatuor annos,
Grammata neſcierat, poſtq; peritus obit.
Quatuor vndecies tranſegit cœnobialis
Annos rite ſuos, dimidiando dies.
Cum Phœbus nouum ſub Virgine protulit ortum,
Commigrando diem clauſit & hebdomadem.
Herluinus erat, ſi quis de nomine quærat,
Cui cum ſanctis det quicquid eis Deus eſt.

ALIVD EPITAPHIVM HERLVINI ABBATIS.

Hunc ſpectans tumulum titulo cognoſce ſepultum,
Eſt via virtutis noſce quis ipſe fuit.
Dum quater hic denos æui veniſſet ad annos,
Quæ fuerant ſecli ſpreuit amore Dei.

Mutans

Mutans ergo vices, de mundi milite miles
Fit Christi subito, monachus ex laico.
Hinc sibi more patrum socians collegia fratrum,
Cura qua decuit rexit eos, aluit.
Quod quantasque vides hic solus condidit ædes,
Non tam diuitiis, quam fidei meritis.
Quas puer haud didicit scripturas postea sciuit,
Doctus vt indoctum vix sequeretur eum.
Flentibus hunc nobis tulit inclementia mortis,
Sextilis quina bisq; die decima.
Herluine pater sic cælica scandis ouanter,
Credere namq; tuis hoc licet ex meritis.

Decessit autem idem venerabilis pater 7. Calendas Septembris, 84. ætatis suæ anno, Monachatus vero 44. paucisque interpositis diebus electus est Abbas Anselmus pro eo qui tunc erat prior eiusdem loci. Qui quantæ fuerit religionis, quantæue sapientiæ, in libro, qui de vita ipsius scribitur, facile, qui eundem librum legerit, reperiet. Scripsit vero idem vir reuerendus nonnulla digna memoriæ, quæ subter annectere curauimus. Dum adhuc Prior esset in Beccensi cœnobio scripsit tractatus tres: Primum de veritate: secundum de libertate arbitrii: tertium de casu Diaboli: Scripsit & quartum, quem titulauit de Grammatico, in quo discipulo, quem secum disputantem introducit, respondit, & multas Dialecticas quæstiones proponit & soluit. Fecit quoque libellum quintum, quem Monologion appellauit: Solus enim in eo & secum loquitur, ac tacita omni ratione quærit & inuenit, & quod vera fides de Deo sentit inuincibili ratione, sic nec aliter esse posse probat & astruit: composuit etiam librum sextum licet paruulum, sed sententiarum ac subtilissimæ contemplationis pondere, magnum quem Proslogion nominauit. Alloquitur enim in eo opere aut seipsum, aut Deum. Scripsit & septimum librum Epistolarũ ad diuersos diuersis eorum negotiis respondens, vel ea quæ sua procurare nitere: aut mandans: Fecit & octauum de incarnatione verbi. Quod opus epistolari stilo conscriptum sanctæ Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici Vrbano dicauit, destinauit. Nonum librum edidit, quem, Cur Deus homo, appellauit. Decimum de conceptu virginali. Vndecimum de orationibus ad diuersos sanctos, quas plurimi Meditationes vocant. In quibus legentibus facile apparet, quanta dulcedo supernorum mentem eius repleuerat. Duodecimus, qui & vltimus illi tractatus fuit de processione spiritus sancti: confutauerat enim Græcos in Barensi consilio, negantes spiritum sanctum à filio procedere. Vnde sumpta materia rogatu Ideberti Cinomannorum Episcopi hunc librum composuit. Et quia de hoc venerabili viro aliqua diximus, libet compendiose spacium vitæ eius comprehendere.

Ortus igitur ex generosis parentibus in ciuitate Augusta, quæ contigua est Burgundiæ & Italiæ, per diuersa loca studiis literarum operam dando peruenit Normanniam, & in Monasterio Becci, vbi tunc temporis magnus ille supradictus Lanfrancus Prioris fungebatur officio, cum aliis conscholasticis ab eodem tam diuinis quam secularibus literis instructis, ipsius hortatu & consilio factus est monachus Becci anno ætatis suæ 27. vbi vixit clausttalis sine prælatione tribus annis 15. Prior post bonæ memoriæ prædictum Lanfrancum Cantuariensem Archiepiscopum. Deinde 15 annis Abbas extitit post piæ recordationis venerabilem Herluinum primum Abbatem ipsius loci. Inde assumptus est ad Archiepiscopatum Cantuariensem post venerandum Lanfrancum, quem rexit 16. annis. Septimo decimo autem Archiepiscopatus anno, Monachatus vero 49. porro ætatis 76. transiit è mundo 11. Calendas Maii, feria quarta ante cœnam Domini. Ipso anno fuit vltimum Pascha, hoc est, septimo Calendas Maii.

His per anticipationem dictis de fundatore Beccensis Cœnobii cum reuerentia nominando venerabili Herluino & successore eius viro clarissimo in diuinis rebus Anselmo, ad ordinem gestorum Ducum Normanniæ, quibus paululum digressi fueramus, reuertamur.

Declasse,

De claſſe, quam Dux Robertus diſpoſuit mittere in Angliam in adiutorium cognatorum ſuorum Edwardi & Alfredi filiorum Regis Edelredi.

CAP. X.

TEMPORE quo Edelredus Rex Anglorum, vt ſupra recitauimus, à Sueno Danorum Rege regno pulſus, & Normanniam profugus venit, duos filios, Edwardum & Aluredum non longo poſt patriam repetens, Richardo eorum auunculo nutriendos reliquit. Hi enim intra Normannorum Ducum aulam educati tanto honore à Duce ſunt habiti, vt ſummi nexu amoris tanquam fratres eos adoptaret ſibi. Quorum diuturno compaſſus exultatui miſſis legatis mandauit Chnuto Regi, vt iam iamque ſaciatus eorum exterminio illis parceret, & ſua eis vel ſero pro ſui amoris obtemptu redderet. At ille ſalubribus monitis eius non adquieuit, ſed legatos infactis rebus nihil lætum portantes remiſit.

Tunc Dux vehementiſſimi furoris rubore ſuccenſus conuocatis Ducatus ſui principibus, iuſſit magnam nauium claſſem feſtinato fabricari. Quam ex omnibus Normannici maris partibus coactam, & infra exigui temporis ſpacium in anchoris, armis, hominibuſque robuſtiſſimis diligenter inſtructam, ſtare apud Fiſcannum in littore ponti fecit. Inde quoque ſigno dato, & velis in ſublime panſis nimia tempeſtate acti ad inſulam, quæ Greſſui vocatur, cum magno periculo pelagi domum ſunt deuoluti. Quod puto ita factum eſſe, Deo auctore, pro Edwardo Rege, quem diſponebat in futuro regnare ſine ſanguinis effuſione. Vbi dum longo detinerentur tempore vento aduerſo diutius flante, Dux efferatis animis incredibili cruciabatur mœrore. Nouiſſime autem videns, ſe nullo modo poſſe transfretare, giratis nauium proris apud ſancti Michaelis montem remeato limbo maris quantotius ſunt appulſi.

Quod partem eiuſdem claſſis miſit ad affligendam Britanniam, & de pace redintegrata inter ipſum & Alaneum Comitem Britanniæ.

CAP. XI.

DVx autem Rodbertus quandam partem claſſis Rabello fortiſſimo militi tradidit, ac ad affligendam incendiis & prædis Britanniam direxit. Ipſe vero contracto exercitu equeſtri, parabat ex altera parte eam aggredi.

Alannus itaque conſiderans graue ſibi ab vtriſque partibus diſcrimen imminere, miſſa legatione Rodbertum vtriuſque auunculum Normannorum videlicet Archipræſulem ad ſe mandauit feſtinanter venire. Cui cum exitialem Britanniæ exterminationem, & concitati Ducis atrocem ſuper ſe enarraſſet expeditionem, præſul ſua interpoſita fide eum ſumpſit, ac ad Montem tumbam ſancti Michaelis domum adduxit, ad clementiam ſiquidem Ducis illum inuadere diſponentis. Mox nimium rigida eorum præcordia propiciante Chriſto eam ad quietem compoſuit, vt omni diſſentionum motu ſedato ſerena concordia eos vniret, & Alannum in ſeruitio Ducis pacta fidelitate ſupplicem omnino complicaret. Poſt hæc legatos Dux miſit, & nautas à Britannica vexatione recedere iuſſit.

Quod Chnutus Rex Anglorum obtulit per legatos ſuos Edwardo & Aluredo medietatem Anglici regni pro timore Roberti Ducis Normannorum: & quod idem Dux pergens Ieruſalem Wilhelmum filium ſuum quinquennem Ducatui Normanniæ præfecit.

CAP. XII.

QVIBVS ad liquidum ſopitis en adſunt legati Rodberto Duci à Chnuto Rege directi nunciantes, illum medietatem Anglici regni velle reddere filiis Edelredi Regis, pace rata in diebus ſuis, eo quod valida grauaretur incommoditate corporali. Idcirco Dux intermiſſa nauali expeditione diſtulit incæptum, prius cupiens ab Ieroſolymis redire, quod diu optauerit deuotiſſimo animo. Nam perpendens hanc vitam prodigam fore & labilem, verbaque dominica pio atque felici corde volutans diuitibus loquentia: Væ vobis qui habetis veſtram conſolationem: elegit magis pauper Chriſti fieri, quam gehennalibus ignibus aduri.

Rodbertum ergo archiepiſcopum cum optimatib. ſui ducatus accerſiuit, & illis velle.

velle se appetere Ierosolymitanam peregrinationem manifestauit. Quibus verbis omnes vehementer attoniti, propter eius absentiam formidabant patriam multimode perturbari. Exponens autem eis Wilhelmum filium suum, quem vnicum apud Falesiam genuerat, ab eis attentissime exigebat, vt hunc sibi loco sui Dominum eligerent, & militiæ suæ principem præficerent. Qui licet sub tenerrima detineretur ætate puerili, tamen de eius consolatione omnes oppido exhilerati, iuxta decretum Ducis protinus eum prompta viuacitate suum collaudauere Principem ac Dominum, pangentes illi fidelitatem non violandis sacramentis. Dux itaque Rodbertus postquam hæc ad votum expleuit, filium suum fidelibus & sensatis tutoribus & auctoribus vsq; ad legitimam ætatem subegit, & dispositis competenter rebus ad patriæ moderamina congruentibus, pium valedicens omnibus, cum suo nobilissimo comitatu illam sanctissimam peregrinationem est aggressus. Quæ vero lingua vel sermo explicabit elemosynarum exhibitiones egenis ab eo quotidie distributas? Aut quæ vidua vel orphanus egenusque extitit, qui non eius expensis subleuaretur? Tandem profecto itinere ad illud venerabile sepulchrum peruenit, in quo Regis cœlestis sanctissimum corpus iacuit. Quis ergo hominum enarrabit, quot per octauos dies lachrymarum riuulis illud elucrit, vel quot auri muneribus accumulauerit.

Quod idem Dux Rodbertus rediens ab Ierosolymis apud vrbem Nicenam obiit in Christo.

CAP. XIII.

PORRO inuictus Dux pius & Deo amabilis, adorato Christo cum internorum singultuum suspiriis, & peragratis Sanctorum locis felicissimum conuertens iter ad Nicenam regressus est vrbem. In qua correptus ægrimonia corporis, Millesimo tricesimo quinto ab incarnatione Domini anno viam petens vniuersi generis humani gaudentibus angelis diuinæ vocationis iussu in fine occubuit, 6. Nonas Iulii. Non enim indignum æstimo credere, & pennæ officio signare, quod æterno cœlestis Ierusalem moderatori, cuius & sepulturæ locum in terra veneratus est, in huius vitæ medio labore ad perennis gloriæ consortium eum assumere placuerit. Ne beata anima plurimo iam optimorum operum splendore candidata, post mundanis actibus implicata maculas colligeret. Sepultus est etiam in basilica sanctę Marię à suis intra mœnia Nicenæ ciuitatis, regnante Domino nostro Iesu Christo in paternæ maiestatis deitate, cum coæqualitate spiritus sancti per omnia secula, Amen.

Anno 1035.

Explicit liber quintus.

INCIPIT LIBER SEXTVS DE VVILHELMO DVCE, QVI ANGLIAM ARMIS SVBEGIT.

Quos labores Wilhelmus puer perpessus est in initio sui principatus peruersitate quorundam.

CAP. I.

RECENSITIS seriatim Rodberti magni Ducis actibus, & multorum solerti indagine intimatis auribus competens videtur, vt ad Wilhelmum filium eius articulus vertatur, subscribendo futuris, quo sudore laboris inimicorum laqueos euaserit, & suis eorum ferina colla vestigiis viriliter substrauerit. Plerisque etenim scripturæ reperitur in paginis, nequitia patris iniqui domum filii subuerti, è diuerso vero merito boni solidius roborari. Denique Christus Rodberto Duci spretis ab eo secularib. pompis domum stabiliuit, dum perenni eum palma remunerauit, & Wilhelmum filium illius profligatis inimicis throno regali postmodum prouexit.

Veruntamen quibus victoriarum triumphis in Ducatu claruerit, prout ordo rerum veracissime compertarum dictauerit, libet venturis notificare, ne tegantur inani segnitie, quæ gloriose micuerunt ætatis nostræ tempore. Is itaq; Dux in puerilibus annis patre orbatus sagaci tutorum prouidentia, liberalium morum instituebatur ad incrementa. Sub eius ineunte ætate Normannorum plurimi aberrantes ab eius fidelitate

litate plura per loca aggeres erexerunt, & tutiſſimas ſibi munitiones conſtruxerunt. Quarum dum auderent fiſi munimine, protinus inter eos diuerſi motus exoriuntur, ſeditiones concitantur, ac ſæua patriæ incendia vbiq; perpetrantur. In tanto quippe diſſenſionum turbine Mars atrociter graſſatur, & non modicus bellatorum cuneus fruſtra conſumitur.

De bello inter Turſtinum de Baſtenborc, & Walchelinum de Ferrariis, & de morte Osberni filii Herfaſti.

CAP. II.

NAM Hugo de Monteforti filius Turſtini cum Walchelino de Ferrariis certauit, & in eo conflictu vterque occiſus occubuit. Porro immanis quorundam rabies eructuat, ac ad patriæ detrimentum nimis regnat. Siquidem Giſlebertus Comes Ocenſis filius Godefridi Comitis, callidus & fortis tutor Wilhelmi pueri ſcilicet domini, quodam mane dum equitans loqueretur cum compatre ſuo Waſcelino de Ponte Erchenfredi nil mali ſuſpicans occiditur cum Fulcoio filio Geroii. Hoc vero malum doloſis hortatibus Rodulphi de Waccio filii Rodberti Archiepiſcopi factum eſt per manus crudeles Odonis Groſſi, & audacis Rodberti filii Geroii. Deinde Turoldus teneri Ducis pædagogus perimitur à perfidis patriæ deſertoribus. Oſbernus quoque procurator principalis domus, Herfaſti Gunnoris Comitiſſæ fratris filius, quadam nocte, dum in cubiculo Ducis cum ipſo in valle Rodoili ſecurus ſoporatur, repente in ſtatu ſuo à Wilhelmo Rogerii de Monte Gumerii filio iugulatur. Rogerius enim pro perfidia ſua tunc exulabat apud Pariſios, & quinque filii eius Hugo & Rodbertus, Rogerius & Wilhelmus, atque Giſlebertus, in Normannia ſummopere inſeruiebant diris facinoribus. Sed Wilhelmus pro ſcelere præſcripto, quod operatus eſt, non multo poſt condignam mercedem retribuente Deo nactus eſt. Barno quippe de Glotis præpoſitus Oſberni iniuſtam necem Domini ſui cupiens vlciſci, nocte quadam expeditos pugiles congregauit, & domum, vbi Wilhelmus & complices ſui dormiebant, abiit, ac omnes ſimul, ſicut meruerant, ſtatim trucidauit.

Quomodo Rogerius de Bellomonte filius Hunfridi de Vetulis patris iuſſione Rogerium de Toeneio ſuperauit.

CAP. III.

ROGERIVS Toenites de ſtirpe Malahulcii, qui Rollonis Ducis patricius fuerat, & cum eo Francos atterens Normanniam fortiter adquiſierat, vir potens & ſuperbus, ac totius Normanniæ ſignifer erat. Hic vero dum Rodbertus Dux peregre perrexerat in Hiſpaniam, vbi per eum multæ probitates ſuper paganos factæ ſunt, profectus fuerat. Sed poſt aliquantum temporis in ſua regreſſus eſt. Comperiens autem, quod Wilhelmus puer in Ducatum patri ſucceſſerit, vehementer indignatus eſt, & tumide deſpexit illi ſeruire, dicens, quod nothus non deberet ſibi aliiſque Normannis imperare. Wilhelmus enim ex concubina Rodberti Ducis nomine * Herleua Fulberti Cubularii Ducis filia natus, nobilibus indigenis, ex Ricardorum proſapia natis deſpectui erat, vtpote nothus. * Herlotta.

Verum poſtquam Ieroſolymitanus Dux obiit, Herluinus quidam probus miles Herleuam vxorem duxit, ex qua duos filios, Odonem & Robertum, qui poſtmodum præclaræ ſublimitatis fuerunt, procreauit.

Rogerius itaque fretus auxiliatorum multitudine contra tenerum Ducem auſus eſt rebellare. Omnes vicinos ſuos palam deſpiciebat, & terras eorum, maxime Vnfridi de Vetulis, rapinis & incendiis deuaſtabat. At ille diutius hoc ferre nolens, Rogerium de Bellomonte filium ſuum cum familia ſua contra eum miſit. Quem Roger. Tornieſis temere ſpreuit, & nil metuens cũ eo audacter conflixit: ſed ibidem cum duobus filiis ſuis Helberto & Elinantio peremptus victoriam hoſtibus reliquit. Ibi Rodbertus de Grentemaiſnil læthale vulnus accepit, quo poſt tres hebdomadas decimoquarto Calendas Iulii obiit. Porro ante mortem ſuam duobus filiis ſuis Hugoni & Rodberto terram ſuam æqualiter diſtribuit: eiſque Ernaldum minimum filium ſuum vt ipſum dum ad ætatem veniret, ſicut fratrem bene tractarent, commendauit.

Quod idem Rogerius Abbatiam Pratellis ædificauit, & Adelinam filiam Walleranni Comitis Mellenti duxit.

CAP. IIII.

ROGERIUS vero de Bellomonte superatis aduersariis victori Deo gratiam retulit: & in omni vita sua bonis operibus insudare studuit. Inter quæ Monachile Cœnobium in fundo suo Pratellis construxit, & Wilhelmo Duci contra omnes fidelis semper extitit.

Quapropter omnibus auis proauisque suis sublimior effectus est. Nam Adelinam Waleranni Comitis Mellenti filiam vxorem duxit, ex qua duos filios, Rodbertum & Henricum magnæ potentiæ postea Comites procreauit. Rodbertus quippe post Hugonē auunculū suū Comes Mellentis plusquam viginti septem annis viguit: & Henricus dono Wilhelmi Regis in Anglia Comitatum Warwik promeruit. Post præfatam cædem, in qua Rogerius & Robertus de Grentemaisnil, & alii quamplures ceciderunt, Ricardus Ebroicensis Comes filius Rodberti Archiepiscopi, vxorem Rogerii de Toenia sibi in matrimonio assumpsit, ex qua Wilhelmum, qui nunc Ebroicensibus principatur, genuit. Rodolph. vero frater eius Haduisam filiā Geroii relictam Rodberti de Grentemaisnil sibi iunxit. Interea Wilhelmus Dux fauente Deo crescit ætate & viribus, ac sensu morumque valentia proficit. Animaduertens itaque, quanta suorum rabies Normanniam proculcauerit, in pueri pectore virile robur colligit, proceresque patris sui ascitos ad amorem sui trahere satagit, & ne quid indisciplinate agant precibus & iussis erudit. Rodulfum de Waceio ex consultu maiorum sibi tutorem eligit, & principem militiæ Normannorum constituit. Quidam optimatum, qui Dominum & iustitiam amant, libenter Duci vt Domino obtemperant, fidemque seruant, & rebelles ei subdere fideliter anhelant. Porro filii discordiæ, qui dissentionibus gaudent, & innocenter viuere volentes, affligere student, dum per se tantum nocere simplicibus, quantum vellent, se non posse vident, commentantur, qualiter improba fronte subuersionem patriæ procutent. Henricum igitur Regem Francorum adeunt, & titiones eius per Normannicos limites hac illacque spargunt. Quos nominatim literis exprimerem, si inexorabilia eorum odia declinare nollem. Attamen non alii extiterunt, vobis in aure loquor circumstantibus, quam hi, qui fideliores se profitentur, & quos nunc maioribus Dux cumulauit honoribus.

Quod Henricus Rex Francorum castrum Tegularias à Normannis pro pace sibi traditum combussit, nec non & Argentonium.

CAP. V.

VESANA igitur proditorum prouocatione Rex Heinricus vehementer permotus, & beneficii à Roberto Duce sibi quondam impensi immemor effectus, dixit se placabilem ei nullo modo fore, quamdiu Tegulense castrum videret in pristino statu persistere. Cuius fraudes animi ob salutem pueri vitare cupientes in fide stantes Normanni, decreuerunt fieri quod egisse postmodum pœnituit.

Gislebertus autem cognomento Crispinus, cui illud commiserat olim Dux Rodbertus, mox vt molestissimum agnouit decretum, conatus eorum spreuit & cum valida manu armatorum ad resistendum ilico se intra ipsum conclusit. Rex quoque munitionis aditum sibi denegari considerans, exercitibus tam Francorum, quam Normannorum contractis festinus eam obsidione cinxit. Quid plura? Gillebertus tandem precibus Ducis victus, mœrens castrum reddidit, quod sub oculis omnium cum maximo dolore cordis confestim igne concremari perspexit. Quibus Rex ad votum peractis, à loco secessit. Sed non multo post Oximensem Comitem adiuit, & Argentonium Ducis vicum flammis voracibus combussit: Sicque onustus præda partes illas deseruit. Deinde itinere, quod venerat, regressus, ad castellum Tegulense venit, atque sacramenta, quæ Duci iurauerat, ne à quoquam suo in quatuor annis reficeretur, irrita fecit. Nam illud cum festinatione restaurauit, militibus & alimoniis abundantissime muniuit, & hinc quia votis suis iam satisfecerat, lætus recessit.

Quomo-

Quomodo Turstinus Goz castrum Falesiæ contra Wilhelmum Ducem tenere volens, sed non potuit, & de Richardo filio eiusdem.

CAP. VI.

TVRSTENVS cognomento Guz Anisfridi Dani filius, qui tunc præses Oximensis erat, perspiciens Ducem puerum Regi aliquantum cessisse, & quasi victum regiæ manus oppressionem iam aliquantam vtcunque perpeti, zelo succensus infidelitatis, regales milites stipendiis conduxit, quos complices ad muniendum Falesiæ castellum, ne inde Duci seruiret, sibi asciuit. Cuius maliuoli animi conatus Dux vt comperit, legionibus Normannorum vndequaque coactis festinanter illud obsedit. Tunc Rodulfus Waceiensis magister militum erat, Ducemque suum totis nisibus adiuuabat.

Concitatis autem militibus tanta ilico magnanimitate pugnatum est, vt partem muri sub momento deiecerunt. Et nisi nox prœlium diremisset, proculdubio rem, quam summe volebant, totam confecissent. Perpendens Turstinus, se tantas hostium copias non posse diutius tolerare, locum secedendi à Duce petiit, & sic profugus à patria extorris aufugit. Post hæc Ricardus Turstini filius optime Duci seruiuit, & si patrem suum Duci reconciliauit, & ipse multa maiora, quam pater perdiderat, adquisiuit.

Quod Roberto Archiepiscopo successit Malgerius filius secundi Ricardi ex secunda coniuge Papia, & de Willelmo Archacensi.

CAP. VII.

MORTVO Rodberto Rotomagensi Archiepiscopo successit Malgerius frater Rodberti Ducis. Nam Ricardus Gunnorides mortua Iudith, aliam vxorem nomine Papiam duxit, ex qua duos filios genuit, Malgerium scilicet archipræsulem, & Wilhelmum Archacensem. Hic enim Wilhelmus à Duce iam in adolescentia pollente, Comitatum Talogi percepit, obtentu beneficii, vt inde illi existeret fidelis. Nobilitate vero generis elatus castrum Archarum in cacumine ipsius montis condidit. Deinde assumpta tyrannide, regioque fultus iuuamine, contra Ducem ausus est calcaneum extollere. Quem Dux à sua vesania nitens auellere, ad exhibendum sibi obsequium per legatos iussit eum venire. Sed ille huiusmodi legationem habens contemptui, magna cum fiducia ad resistendum se muniuit & armauit. Dux vero viribus Normannorum ascitis eius supercilium domiturus quantotius super eum venit, & erectis aggeribus ad radicem montis castrum stabiliuit, quod fortium virorum robore inexpugnabile reddit, & sic inde abiens vallatum alimoniis reliquit. Quod factum protinus Henricum Regem minime latuit. Rex ergo Francorum copias sumpsit, & superioris oppidi causa muniendi properatissime aduenit, & exercitum castra metari apud Sanctum Albinum iussit. Cuius aduentum milites Ducis comperientes, de suis miserunt, si quos forte hostium à regio cœtu abstraherent, quos illi in latibulis degentes incautos exciperent. Quo dum venissent, non minimam exercitus partem inde protraxerunt, & fugientes in insidias induxerunt. Statim vero qui videbantur fugere, versa facie cœperunt eos acriter cædere: adeo vt in hoc conflictu cum pluribus Ingelrannus Abbatisuillæ Comes confossus perimeretur, ac Hugo cognomento Bardulfus cum multis aliis caperetur. Quod vt Rex agnouit, alimoniam castello, pro quo venerat intromisit, vt mœstus propter milites amissos eum dedecore recessit. Wilhelmus quoque non longo post inedia affectus cum suis inuitus castellum reddidit, & ipse à natiuo solo in exilium discessit. Denique cum vxore sua sorore, scilicet Widonis Comitis Pontiui Eustachium Boloniæ Comitem expetiit, & in eius familia victum & vestitum percipiens vsque ad mortem suam extorris remansit.

Quod mortuo Chnuto Rege Anglorum successit Heroldus filius eius, & de Edwardo adhuc exule.

CAP. VIII.

EADEM tēpestate Anglorū rex * Chnutus obiit, cui successit Heraldus filius eius, ex concubina nomine Elfgiua natus. Cuius diu cupitam mortem Edwardus audiens adhuc cum Duce degens, quantotius cum quadraginta nauibus milite plenis * Canutus.

 supe-

superato mari Hantunam appulit, vbi innumerabilem Anglorum multitudinem ad sui perniciem se operientem offendit. Qui protinus congressus cum eis, non minimam partem ex illis otius orco transmisit. Ipse vero victor existens, ad naues regressus est cum suis. Videns autem non absque plurimo militum numero se posse regnum obtinere Anglorum, regyratis nauium proris Normanniam cum maxima præda repetiit.

De traditione Aluredi fratris Edwardi per Goduinum Comitem, & quod Hardechnutus filius Emmæ matris Edwardi successit Heraldo fratri suo, & Hardochnuto Edwardus, qui duxit Editham filiam Goduini.

Cap. IX.

INTEREA frater eius Alfredus milites non parui numeri assumpsit, portumque Widsand petiit, & hac transfretans Doroborniam venit. Inde siquidem interiora penetrans regni, Goduinum Comitem obuium habuit. Quem idem Comes in sua fide suscepit, sed in illo sub eadem nocte traditoris inde vicem impleuit. Nam libato pacis osculo, & cum eo percepto cibo medio intempestæ noctis manibus post tergum ligatis, illum Heraldo Regi apud Londoniam cum suorum nonnullis destinauit. Milites autem suos partim per Anglorum regionem distraxit, partim cum dedecore peremit. Heraldus vt Aluredum vidit, statim eius socios truncari capitibus iussit, & ipsum ad Hely duci, ibique oculis priuari. Sic nobilissimus & optimus vir Alured⁹ occubuit iniuste peremptus. Heraldus vero nō multo post superstes obiit mortem: cui successit frater eius Hardechnutus à Dacia egressus, ex Emma Edwardi matre natus. Qui post paulum confirmatus in culmine regni fratrem suum Edwardum à Normannia reuocauit, ac secum cohabitare fecit. Ipse autem non plenis duobus annis existens, exuit hominem, & Edwardum totius regni reliquit hæredem.

Ferox dolique commentor Goduinus eo tempore Comes in Anglia potentissimus erat, & magnam regni Anglorum partem fortiter tenebat, quam ex parentum nobilitate, seu vi vel fraudulentia vendicauerat. Edwardus itaque metuens tanti viri potentia lædi, doloue solito, Normannorum consultu, quorum fido vigebat solatio, indignam Aluredi fratris sui perniciem ei benigniter indulsit. Ac vt inter eos firmus amor iugiter maneret, Editham filiam eius vxorem nominetenus duxit.

Nam reuera, vt dicunt, ambo perpetuam virginitatem conseruauerunt. Edwardus nempe Rex vir bonus erat, mitis, & humilis, iocundus, & longanimis, clemens pauperum tutor, & Anglicarum legum legitimus restitutor. Multotiens diuina misteria vidit, & vaticinia, quæ rerum euentu postmodum comprobata sunt, deprompsit, regnumque Anglorum fere viginti quatuor annos feliciter rexit.

De crudelitate Wilhelmi Taluatii, & de Wilhelmo filio Geroii, qui Monachus Becci factus est.

Cap. X.

WILHELMVS cognomento Taluatius postquam Rodberti fratris sui caput in carcere securibus comminutum est auxilio suorum & maxime Wilhelmi filii Geroii omnem patris sui fundum adeptus est. Hic vero à parentum suorum perfidia nequaquam sua retorsit vestigia.

Hildeburgem quippe filiam Arnulfi cuiusdam nobilissimi viri in coniugio habuit, ex qua Arnulfum & Mabiliam crudelissimæ sobolis postea matrem genuit. Sed quum mulier prædicta bene morigerata erat, & Deum feruenter amabat, diris mariti factionibus non consentiebat. Quapropter ipse eam abominatus est vehementer. Deinde filiam Rodulfi Vicecomitis de Bellomonte sibi desponsauit, & plures sibi vicinos optimates ad nuptias inuitauit, inter quos Willelmum Gorii filium eximię strenuitatis virum accersiuit.

Rodulfus autem frater eius Clericus copiose litteratus erat, & cognomento Mala Corona. quia militaribus exercitiis inseruiens clericatus grauitatem male seruabat, ex augurio graue infortunium sibi imminere prænoscens, fratri suo prohibet, ne fœdas feralis bigami nuptias vllatenus adiret. Wilhelmus autem spretis Rodulfi dissuasionibus, inermis Alentium venit cum duodecim militibus.

Porro Talauatius eum illic nil mali suspicantem, sed potius, vt moris est, ad nuptias

ptias amici sui gaudentem sine reatu quasi nequam proditorem mox comprehendit, & caute custodiri suis clientibus præcepit. Postea cum conuiuis suis venatum perrexit. Satellites vero eius, quibus clam iusserat hoc Wilhelmum foras eduxerunt, & cunctis qui hoc videbant lugentibus, heu proh dolor, oculis priuarunt, nariumque summitatibus & aurium abscissis deturparunt.

Hoc audito scelere multi doluerunt, & contra Taluatium in ira exarserunt, & tale nefas vlcisci conati sunt. Geroianus autem Wilhelmus post tres annos venerabilem Herluinum Abbatem adiit, & in Beccensi cœnobio, quod in honore Sanctæ Dei genitricis Mariæ tunc à præfato patre construebatur, Monachus factus est.

Quod Dux Ricardus dedit duo municipia Monasteriorum & Eschalsoum Geroio, qui duxit Gislam filiam Turstini de Monteforti.

CAP. XI.

GEROIVS iste, de cuius prole loquimur, ex nobili Francorum & Britonum prosapia originem traxisse dicitur. Hic autem cum Belesmensi Wilhelmo ad curiam Ricardi ducis venit, cuius dono in Normannia duo municipia, Monasteriolũ & Escalsoum obtinuit. Hospitium vero dum Ducem expeteret in domo Turstini de Monteforti habuit, cuius filiam nomine Gislam ad prandium forte videns adamauit, & à præclaris parentibus eam requirens impetrauit. Quæ succedenti tempore septem filios & quatuor filias ei peperit: quorum nomina hæc sunt: Ernaldus, & Fulcoius, qui cum Gisleberto Comite periit, Wilhelmus & Rodulfus Mala corona, Rodbertus, Hugo, & Geroius. Herenburgis, & Emma, Adelais, & Haduisa.

Ex his filiorum & nepotum militaris turma propagata est, quæ Barbaris in Anglia vel Apulia seu Turcia vel Syria nimio terrori visa est. Igitur postquam Wilhelmus Taluatius Wilhelmum, qui ætate & sensu in Geroiana progenie sublimior erat, ex inuidia, vt supra diximus, tam truculenter dehonestauerat, Rodbertus & Rodulfus egregii milites cum fratribus & cognatis viriliter insurgunt, & damnosam fratris sui iniuriam vindicare moliti sunt.

Omnem itaque terram Taluatii prædis & incendiis deuastabant, vsque ad portas munitionum eius nullo resistente armati veniebant, ipsumque vt exiret, & comminus certaret audacter prouocabant. At ille & timidus, & in militia nullarum virium erat, cum lacessentibus inimicis in campo confligere non audebat. Sic à Geroicis sæpe deludebatur.

De Arnulfo filio Wilhelmi Taluacii & Oliuero fratre eius Monacho Beccensi.

CAP. XII.

ARNVLFVS tandem filius eius vt hęc animaduertit, optimatum suorum consensu contra patrem, qui omnib. odibilis erat, rebellauit, & eum de munitionibus suis turpiter eiecit, & vsque ad mortem miserabiliter exulare compulit. Paternam quidem possessionem inuasit, sed nequitiam non deuitauit, vnde tristi fine perire meruit.

Nam quadam die cum clientibus suis prædari perrexit, & inter reliqua porcum cuiusdam sanctimonialis rapuit. At illa gemens eum insecuta est, ac vt porcellus, quem nutrierat, sibi pro Deo redderetur, obnixe deprecata est. Arnulfus autem preces eius spreuit, porcum mactari, & ad esum præparari cocó iussit, ventrique suo frustra seruiens inde sero nimis comedit. Sed non impune. Nam eadem nocte in lecto suo strangulatus est.

Porro quorundam relatio asserit, quod ab Oliuario germano suo peremptus sit. Nos vero de tali viro tantum nefas non solum non astruimus, verum etiam credere penitus recusamus.

Præfatus siquidem Oliuarus longo post tempore in militia honorifice deguit, senexque factus Dei nutu seculum dereliquit. Deinde sub Domino Anselmo tunc Abbate, nunc vero Cantuariorum Archiepiscopo Monachile scema in Beccensi Cœnobio pie suscepit, quod ibidem sub Domino Wilhelmo Abbate multis annis laudabiliter portauit.

Quod mortuo Arnulfo Iuo patruus eius Episcopus Sagiensis terram eius hereditario iure possedit.

Cap. XIII.

DENIQVE Arnulfo nequiter perempto, sicut supra retulimus, venerabilis Iuo patruus eius Sagiensis Episcopus Belesmiæ castrum, & quæque ad ipsum iure pertinebant, accepit, & legitime quamdiu vixit, pace cum Geroianis aliisque vicinis facta, tenuit. Sagax enim idem erat, ac decorus, & affabilis multumque iocosus, ac serenæ pacis cupidus. Sed perfidia malorum non cessat perturbare quietem bonorum. Itaque temporibus Iuonis Episcopi Richardus atque Rodbertus, & Anesgotus filii Wilhelmi cognomine Sorengi cuneum sceleratorum sibi asciuerunt, & omnem circa Sagium patriam sine reuerentia depopulati sunt. Postremo Ecclesiam Sancti Geruasii inuaserunt, ibique turbam prædonum posuerunt. Sic de domo orationis speluncam latronum, stabulumque fecerunt equorum. Religiosus Azo vetulus præsul eiusdem vrbis muros destruxerat, & ex lapidibus deiecti muri Ecclesiam Sancto Geruasio Martiri construxerat, vbi sedes Episcopalis longo post tempore fuerat. Venerandus autem Iuo dum vidit Sorengos in diebus suis ita insanire, vt in templo Dei non dubitarent foueam furum & lupanar meretricum facere, nobili tactus ira vehementer doluit, ac ad liberationem Ecclesiæ Dei toto nisu animum conuertit. Quadam igitur die de curia Wilhelmi Ducis rediret, ac per Oximensem pagum transiret, Hugonem de Grentemaisnil aliosque barones cum turmis suis secum adduxit, & Sorengos in turre Monasterii fortiter expugnari fecit. At illi audacter restiterunt, vt pro se pugnantes proiectis telis plures læserunt. Quod pontifex dum perspexit, vicinis domibus ignem imponi iussit. Mox parrochiani iussis parent Episcopi. Ignis vero immissus flante vento ad Ecclesiam currit, ipsamque inuadens consumit, & impios in ea furentes acriter angit. Sorengi tandem dum se vident flammæ sæuitiem pati non posse, arreptis armis inde fugiunt cum dedecore.

De filiis Wilhelmi Sorengi Ricardo, Rodberto, & Anesgoto, quomodo digna morte interierunt.

Cap. XIIII.

IVSTVS & misericors Deus ægre tulit Ecclesiæ suæ prophanationem, debitamque violatoribus non distulit inferre mulctationem. Nam tres germani, qui principes extiterant prædictæ inuasionis, non multo post, dum latrocinii iusto Dei iudicio perempti sunt, sine confessione & viatico salutis. Ricardus nempe qui primogenitus erat, noctu in vili casa iuxta quoddam stagnum securus dormiebat. Protinus quidam miles potens nomine Ricardus de Saucta Scholastica, cuius terram deuastauerat, domunculam circumdedit cum su[a] familia. Sorengus vero expergefactus de Bordello exiit, & fugiens in viuarium exilire voluit. Verum quidam rusticus, quem ipse pridem in vinculis cruciauerat, eum præuenit, & securi caput eius conterens, mox eum ibidem exanimauit. Deinde Rodbertus frater eius cum suis quadam die circa Scucerum prædam rapuit, & dum rediret, à persequentibus villanis vulneratus statim interiit.

Ad vltimum Anesgotus Cambeiam super Albertum Girardi Flatelli filium intrauit, ibique militari rabie debacchari cæpit, sed pilo desuper emisso in capite ictus mox periit. Ecce in his vere completum vidimus, quod audiuimus: Si quis templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Raptores ergo & fractores ecclesiarum sui similium interitu comperto caueant, nedum similia perpetrant, simili punitione tandem pereant. Et si mundana prosperitas paululum eos comitatur, non inde securi glorientur. Illis nimirũ scire conueuit, quod mundi gaudiũ quasi fumus ad modicum transit, ac permansurum mœrorem adquirit, ceu quidam egregius in poemate suo impios arguens versificator ait:

Vos male gaudetis, quia tandem suscipietis
Nequitiæ fructum, tenebras, incendia, luctum.
Nam pius indultor iustusq; tamen Deus vltor,
Quæ sua sunt munit, quæ sunt hostilia punit.

Prostratis, vt supra dictum est, filiis discordiæ, simplicibus in pace circa Sagium licuit aliquantulum respirare. Nobilis Iuo præsul Ecclesiã cooperire fatagit. Et quarto nonas Ianuarii iterum dedicauit. Sed quia maceriæ flammarum virtute læsæ fuerant, ipso anno ante quadragesimam corruerunt.

De

De consilio quod Remis tenuit Leo Papa & de increpatione ipsius in Iuonem episcopum Sagiensem propter ecclesiam Sancti Geruasii combustam.

CAP. XV.

IN illo tempore Sanctus Leo Papa Gallias expetiit, ecclesiam Sancti Remigii Remensis archiepiscopi consecrauit, eiusque corpus in ecclesiam nuper dedicatam transtulit. Tunc Remis idem Papa grande concilium tenuit, & desides episcopos vel Abbates acriter redarguit, inter quos vt dicunt propter combustionem ecclesiæ Iuoni dixit: Quid fecisti perfide? Qua lege damnari debes, qui matrem tuam cremare ausus es? Eloquens Iuo palam confessus est se quidem malum fecisse, ne deteriora fierent à scelerosis super filios ecclesiæ.

Denique pœnitentiam secundum Sagacis Papæ iussum accepit, ac de restituenda Sancti Geruasii ecclesia operam adhibuit. Igitur Apuliam & inde Constantinopolim perrexit, & à diuitibus cognatis & amicis suis simul multum pecuniæ congessit, donoque Imperatoris de ligno dominicæ crucis charum munus deportauit. Reuersus autem Sagium ecclesiam cæpit tam magnam ædificare, vt successores eius Rodbertus Girardus ac Serlo nequiuerunt eam per XL. annos consummare.

Quod Willelmus Talauatius frater Montis episcopi filiam suam Mabiliam Rogerio de Monte Gumerii cum terra sua dedit.

CAP. XVI.

INTEREA Willelmus Talauatius postquam à filio suo vt supra retulimus de terra sua expulsus est, miser & despicabilis omnibus per aliorum domos diu peruagatus est. Ad extremum Rogerum de Monte Gumeri expetiit, eique filiam suam nomine Mabiliam sponte obtulit, & omnem quem ipse pro nequitia segnitiaque sua perdiderat honorem concessit. At ille qui fortis erat & probus consilioque maturus, hoc placitum sibi profuturum cernens, ei adquieuit in omnibus. Ipsum namque errabundum in domo sua suscepit, eiusque natam sibi legitime copulauit. Præfata vero mulier erat corpore parua multumque loquax, ad malum satis prompta, & sagax, atque faceta, nimiumque crudelis & audax. Quæ succedenti tempore quinque filios & quatuor filias peperit, quorum nomina hæc sunt. Rodbertus & Hugo, Rogerius Pictauinus, Philippus & Arnulfus. Emma Mathildis, Mabilia, & Sibilla. Hæ siquidem fratres suos moribus præcesserunt. Nam dapsiles & honestæ ac affabiles pauperibus & monachis aliisque seruis Dei fuerunt. Illi vero ferales & cupidi ac inopum rabidi oppressores extiterunt. Quam callidi vel militares seu perfidi fuerunt, aut quantum super vicinos paresque suos excreuerint, iterumque sub eis pro facinoribus suis deciderint, non est nostrum in hoc loco enarrare, qui decreuimus Willelmi Ducis magni gesta propalare. Quapropter illis relictis nunc stylus figatur in præfixa serie narrationis.

Quod mortuo Hugone Episcopo Baiocensi Dux Willelmus Odonem fratrem suum Vterinum subrogauit, & de bello apud Valedunas.

CAP. XVII.

IGITVR Dux iam flore vernans gratissimæ iuuentutis, cultum Dei cæpit vltroneo corde amplecti, imperitorum quoq; contubernia à se eliminare & sapientum consiliis vti, bellicis rebus pollere, & prudentia seculari vigere. Circa hæc tempora Hugo filius Rodulfi Comitis Baiocensis episcopus obiit, & Dux prædictum episcopatum Odoni fratri suo commendauit. Præfatus autem Odo vt præsul consecratus fuit, pontificalem ecclesiam in honorem Sanctæ Dei genitricis Mariæ nouam auxit: auctoque clericorum numero peritorum & multis ornamentis mirabiliter ditauit. Ipse vero fere quinquaginta annis in episcopatu vixit. Dux autem dũ multis probitatum commodis quotidie augmentaretur, quendam crudelem cõuiuam expertus est, Widonẽ scil. filium Rainaldi Burgundionum Comitis, qui cum eo à puerilibus annis educatus fuerat, & cui olim contulerat castrum Brioci quasi munere firmius astringendę fidelitatis. Is etenim fastu inuectus superbiæ, plurimos proceres velut Absolon ab eius fidelitate cæpit auertere, & in suæ perfidiæ voragine complicare, in tantum vt Nigellum Constantiniensem præsidem, in hac conspiratione annecteret & à seruitio quod electissimo principi sacramẽtum obligatione debebat, cum multis aliis

funditus exturbaret. Considerans itaque prudentissimus Dux se tantopere à suis destituti, & eos suorum municipiorum præsidiis iugiter robustius vallari, verens ne à comitatus fastigio abiiceretur, locoque suo æmulus eius subrogaretur, necessitate coactus Heinricum Francorum regem expetiit pro subueniendi oprentu. Tunc tandem rex memor beneficii quod à patre eius sibi quondam impensum fuerat, vires Francorum simul coegit, & Oximensem Comitatum aggressus, Valedunas venit, vbi innumerabilium infestissimo armatorum animo exercitum, strictis gladiis prælium sibi intentantem offendit. Quorum efferos impetus Rex cum duce minime perhorrescens, facto alternatim militum concursu, bellum commisit, tantaque eos illico strage deleuit, vt quos gladius non extinxit, Deo formidinem inferente fugientes fluuius Olnæ absorberet. Fœlix namque pugna, in qua die sub vna corruerunt proteruorum castella, & facinorosorum domicilia. Wido autem è prælio lapsus Briocum expetiit, in quo obseratis portarum repagulis cupiens liberari se aliquandiu obstruxit. Quem Dux, Rege Franciam repetente, propere insecutus, intra ambitum sepsit obsidione, stabilitis munitionibus in vtraque parte fluminis vocabulo Risle. Videns profecto Wido se nullo pacto à loco effugere posse, astrictus famis calamitate, per amicos compulsus est supplex & commissi pœnitens, eius clementiam expetere. Cuius Dux suorum consultu miseriæ misertus, clementer illi pepercit, & recepto castello Brioci cum suis domesticis eum manere in domo sua iussit. Conspicientes itaq; cuncti optimates qui deuiarant à Ducis fidelitate, illum omne præsidium fugæ partim destruxisse, partim interclusisse, datis obsidibus rigida colla ei vt domino suo subdidere. Sic castellis vbiq; euersis nullus vltra ausus est contra eum rebellem animum *Anno 1047.* detegere. Prædictum itaque bellum anno ab incarnatione domini M. XLVII. factum est.

Quomodo dux Willelmus castella Alentium & Damfrontem, quæ Goisfredus Comes Andegauensis inuaserat, recepit.

CAP. XVIII.

ANDEGAVORVM quoq; Comes Goisfredus agnomine Martellus, vir per omnia versutus, quosdam cladibus diuersis & intolerabilibus pressuris in vicino degentes frequenter afflixit.

Ex quibus Comitem Tedbaldum à se fraudulenter captum tamdiu custodiæ mancipauit, donec vrbem Turonicam ab illo violenter extorqueret cum nonnullis castellis. Hic ergo obortis litium quibusdam fomitis, contra Willelmum Ducem cæpit atrociter moueri, Normanniamq; rapinis vehementer demoliri, intra Danfrontis castrum seditiosis custodibus immissis. Quod Dux militari vallatus manu, visendi optentu aggressus, vt ipsum vidit scopulis asperrimis & eminentibus in gyro circundatum, & inaccessibile ad oppugnandum, vires Normannorum acciuit, & firmissimis castellis illud strinxit, ac aditus egrediendi obstruxit. In cuius procinctu dum aliquandiu moraretur, ecce adsunt exploratores Alentium castrum absq; suorum detrimento eum capere posse nunciantes. Qui confestim custodes intra castra disposuit, & cum exercitu tota nocte equitans diluculo Alensium venit, vbi in quodam municipio transflumen positos quosdam se conuitiis subsannantes repperit. Quod acerrime, concitatis militum animis, expugnans, festinanter cæpit, igneq; iniecto exitialibus flammis cremauit. Illusores vero coram omnibus infra Alensium consisteutibus, manibus priuari iussit, & pedibus. Nec mora sicut iusserat, triginta duo debilitati sunt. Pelles enim & renones ad iniuriam Ducis verberauerant, ipsumque Pelliciarium despectiue vocitauerant, eo quod parentes matris eius Pelliciarii extiterant. Custodes autem castelli tam seueram austeritatem Ducis cognoscentes timuerunt, & ne similia paterentur ilico portas aperuerunt Ducique castellum reddiderunt: malentes illud reddere, q̃ cum suorum periculo membrorum tam grauia tormenta tolerare. Dux autem viriliter his peractis, militibusq; suis intromissis, celerrime Danfrontem repetiit. Audientes itaque Danfrontani qualia Dux suis commilitonibus intulerit, & considerantes se à nullo posse iuuari, se & castellum eius tradiderunt dominatui. Inde vero custodibus positis egrediens, & prolixius tendens ad consutandum Comitem Goisfredum Ambreras venit, ibiq; super ora fluminis castellum condidit, quod alimoniis & militibus sufficienter muniuit. Quibus decenter expetis rebus, Rotomagum Metropolim Normanniæ regressus est.

Quod

Quod deposito Willelmo Werlenco de Comitatu Moritalii, Robertum vterinum fratrem suum subrogauit.

CAP. XIX.

EADEM tempestate Willelmus cognomento Watlencus de stirpe Richardi magni, Comes erat Moritolii. Ad eum aliquando quidam tiro de familia sua, nomine Rodbertus Bigot accedens ait. Paupertate premor domine mi, & in hac patria nequeo questum mihi necessarium lucrari. Quapropter ibo nunc in Apuliam, vt ibidem honorabilius viuam. Cui Willelmus ait: Quis hoc tibi persuasit? At ille respondit. Penuria quam patior. Comes vero dixit. Si mihi credere vis, hic nobiscum remanebis. Nam tale tempus ante octoginta dies in Normannia habebis, vt quæquæ tibi necessaria oculis videris, impune manibus rapere poteris. Ille vero domini monitis adquiescens remoratus est, & non multo post per Richardum Abrincatensem cognatum suum familiaritatem Ducis consecutus est. Qui dum quadam die priuatim loqueretur cum Duce, inter alia perscriptum Willelmi Comitis verbum ei retulit. Dux autem Willelmum ad se vocauit, & cur eiusmodi sermonem protulisset, interrogauit. At ille nec negare potuit, neque intentionem dicti declarare præsumpsit. Ob hoc iratus Dux ait. Seditiosis tumultibus Normanniam perturbare decreuisti, & contra me rebellans me nequiter exhæredare disposuisti, ideoque rapacitatis egeno militi promisisti. Sed nobiscum dono creatoris vt indigemus maneat pax perhennis. Tu autem è Normannia discede quantotius, & huc dum vixero ne redeas vlterius. Willelmo itaque expulso, & Apuliam miserabiliter petente cum vno tantum armigero. Dux confestim Rodbertum fratrem suum sublimauit, eique Moritoniensem Comitatum tribuit. Sic tumidos sui patris parentes aspere prostrauit, humilesque matris suæ propinquos honorabiliter exaltauit. Cæterum sicut in vulgari prouerbio dicitur. Stultus non verbis non exemplis, sed plagis vix corrigitur, nec pertimescit, donec diros ictus accipit: quod in subsequenti luce clarius apparebit exemplo.

De rebellione Willelmi Busatii comitis Aucensis, & quod idem exul ab Henrico Rege Francorum Comitatum Suessionicum dono accepit.

CAP. XX.

SIQVIDEM vt in superioribus manifestauimus Dux Normannorum Ricardus filius primi Ricardi, cuidam fratri vterino nomine Willelmo dedit comitatum Aucensem. Hic ex Lescelina Comitissa habuit tres filios, Rodbertum, Willelmum, Hugonem postea episcopum Lunouiensem. Horum medius Willelmus cognomento Busatius Ducatum sibi volens vendicare, cæpit contra Ducem minis & infestationibus ceruicem erigere. Verum fortis princeps nolens ei cedere exercitum congregauit, & castrum Oucis donec illud caperet, obsedit, atque Willelmum rebellem cognatum suum exulare coegit. At ille Henricum Regem Francorum expetiit, cui quid sibi contigisset flebiliter retexit.

Rex vero ipsum vtpote nobilem genere & forma militem benigne suscepit, & infortunio eius condolens Comitatum Suessionis ei cum quadam nobili coniuge tribuit. Ex qua postmodum egregiam prolem iam felix exul suscepit. Quæ patris honorem vsq; hodie nobiliter regit. Tandem eiectis vel prostratis dissensionum famulis, omnis Normannia quieuit sub alis commodæ pacis.

Quod Dux Willelmus duxit Mathildem filiam Balduini Flandrensis neptem Henrici Regis.

CAP. XXI.

IAM Duce iuuenili robore vigente transcensis animis adolescentiæ, cæperunt optimates eius de successione prolis cum eo attentius tractare. Audiens autem Balduinum Flandriæ Comitem quandam habere filiam. Regali ex genere descendentem nomine Mathildem, corpore valde elegantem, animoque liberalem hanc suorum consultam missis legatis à patre petiit vxorem. Ex cuius proposito animi Balduinus Satrapa admodum gauisus nõ modo petitam dari decreuit, verum etiam cũ muneribus innumeris eam adusque Oucense castrum adduxit. Vbi Dux militum stipatus cateruis aduenit, illamque sibi iure coniugali despondit, & cum maximo tripudio ac honore Rotomagi mœnibus intulit. Genuit autem ex ea procedenti tempore

filios

filios quatuor, Rodbertum qui poſt eum Ducatum Normanniæ aliquandiu tenuit, & Willelmum qui regno Angliæ tredecim annis præfuit, & Ricardum qui iuuenis deceſſit, & Henricum qui fratribus tam Regi quam Duci ſucceſſit: & filias quatuor, de quibus omnibus tam viris quam fœminis liber ſubſequens qui de geſtis nobiliſſimi Regis Henrici inſcribetur, pro modulo noſtro Deo iuuante pertractabit.

De Monaſteriis quæ ædificata ſunt in Normannia tempore Willelmi Ducis.

Cap. XXII.

IN diebus illis maxima pacis tranquillitas fouebat habitantes in Normannia, & ſerui Dei à cunctis habebantur in ſumma reuerentia. Vnuſquiſque optimatum certabat in prædio ſuo eccleſias fabricare; & monachos qui pro ſe Deum rogarent rebus ſuis locupletare. Et quia diximus nobiles quoſque Normannorum tunc temporis in fundis ſuis in ædificatione Monaſteriorum promptiſſimos, libet nominatim exprimere eos qui eo tempore Monaſteria in eadem prouincia conſtruxerunt. Primum igitur ponam ipſum Ducem Willelmum patrem patriæ qui Monaſterium Sancti Vigoris Ceracii à Duce Rodberto patre ſuo antequam Ieruſalem pergeret inceptum cæpit & propagatur, vſque quo ipſe Monaſterium Sanctæ Trinitatis ædificauerunt Cadoni. Willelmus vero filius Osberni propinquus Ducis Willelmi vir potens & virtute tam animi quam corporis laudabilis, duo Monaſteria in honorem beatæ Dei genitricis Mariæ, vnum apud Liram, in quo Adelizam filiam Rogerii de Toenio vxorem ſuam poſtmodum ſepeliuit, alterum apud Cornelias, in quo ipſe mortuus conditus eſt fecit. Rogerius etiam de Bellomonte filius Humfridi de Vetulis in fundo ſuo Pratellis duo cænobia ædificauit; vnum Monachorum, alterum Sanctimonialium.

Rogerius de Montegomerii pater Rodberti de Beleſmo indignans videri in aliquo inferior ſuis comparibus, in honorem Sancti Martini eccleſias duas vnam in Sagienſis vrbis ſuburbio, alteram in Vico ſuo Troarno nobiliter conſtruens, greges monachorum ibidem Deo militaturos poſuit, tertiam etiam fecit apud Almanachias ad opus Sanctimonialium. Leſcetina vero Comitiſſa Aucenſis adiuta à filiis ſuis Rodberto Comite Auci & Hugone epiſcopo Lexouienſi cænobium Monachorum Sancti Petri ſuper Diuam, & Monaſterium Sanctimonialium ante vrbem Lexouienſem virili animo conſtruxit. Filius vero illius prædictus Comes Aucenſis.

In alio exemplari. Monaſterium S. Michaelis vlteris partes ædificauit. At Rogerius de Mortuomari filius Walteri de Sancto Martino frater primi Willelmi de Warenna Monaſterium S. Victoris in proprio ſolo fundauit. Ricardus vero Comes Ebroicenſis in eadẽ vrbe Monaſterium Sancti Saluatoris ad opus Sanctimonialium fabricauit. Itidem vicecomes apud Rotomagum in monte vrbi imminenti cœnobium Summæ Trinitati ex ſumptu proprio conſummans Monachos ibidem Deo ſeruituros conſtituit. Monaſterium Greſteni Rodbertus Comes Moritolii fecit. Hugo verò poſtea Comes Ceſtrenſis Abbatiam Sancti Seueri: At eccleſiam Sanctæ Trinitatis Exaquei Eudo cum Capello fecit. Balduinus etiam de Reuers aliam apud Montisburgum. Nigellus vicecomes Conſtantinienſis Cœnobium S. Saluatoris.

Monaſterium vero Sanctæ Mariæ Lonleii Willelmus Talauatius primus, qui exciſo nemore in monte quodam caſtrum nomine Danfrontem conſtruxerat, à fundamentis ædificauit. Eccleſiam Sancti Stephani Fontaneti Rodulphus Taiſon & Erneiſus frater eius conſtruxerunt. Monaſterium autem Sancti Petri Caſtellionis Rodulfus de Toencio.

Quædam vero Cœnobia eiuſdem prouinciæ antiquiora, quæ à Normannis adhuc paganis fuerant deſtructa, ſtudio bonorum principum reædificata ſunt. Rollo ſiquidem primus Normannorum Dux in primordio ſuæ conuerſionis plurimas poſſeſſiones dedit eccleſiæ S. Mariæ Rotomagenſis, & Sanctæ Mariæ Baiocenſis, & Sanctæ Mariæ Ebroicenſis, & cœnobiis Sancti Petri Sanctique Audoeni, & Gemetricenſi, & Sancto Michaeli de periculo maris. Willelmus vero filius eius ex integro monaſterium Gemmeticenſe reſtaurauit. Richardus autem filius eius & ſucceſſor, Fiſcanni cœnobium, & Sancti Michaelis de Monte, & Sancti Audoeni Rotomagi. Ricardus vero ſecundus Monaſterium Sancti Wandregiſili, & alia Monaſteria ab anteceſſoribus eius reædificata mirabiliter auxit. Iudith vero vxor eius eccleſiam Sanctæ Mariæ Bernai fundauit. Ricardus vero tertius morte immatura præuentus, nullum monaſterium vel inſtituit vel renouauit. At Rodbertus frater eius antequam Ieruſalem

perge-

pergeret Monasterium Sancti Vigoris Ceratii ædificare incepit. Eodem etiam tempore venerabilis Abbas Herluinus Monasterium Beccense in honorem Sanctæ Mariæ cœpit ædificare, de quo in libro superiori pauca perstrinximus. Si quis vero conuersionem & conuersationem ipsius plenius nosce desiderat, librum qui de vita eiusdem patris venerandi eleganti sermone conscriptus est à viro religioso Gisleberto Crispino postea Abbate Westimonasterii & tam nobilitate generis quam scientia seculari & diuina pollenti perquirens relegat, in quo sufficienter reperiet vnde suo desiderio satisfaciat. Monasterium vero sancti Taurini & Sancti Leufredi, & villare Monasterium, & cœnobium Sancti Amandi intra vrbem Rotomagensem intra antiquiora computanda sunt. Vnde constat illa prius fuisse destructa & iterum reædificata.

De restauratione Monasterii Sancti Ebrulfi apud Vticum per Willelmum Geroianum, & Robertum & Hugonem de Grentemaisnilio nepotes suos.

Cap. XXIII.

IN illo tempore Rodbertus de Grentemaisnil cernens mundi felicitatem in momento perire, cum fratre suo Hugone disposuit Abbatiam Monachorum construere. Hic vero in infantia literarum scientiam perceperat, sed postea litteris aliquantum intermissis, quinque annis Armiger Ducis fuerat, à quo postmodum militari ense accinctus ingentia dona receperat. Sed non multo post vt dictum est instinctu Dei omnia spreuit, cœnobium que [illegible]ere monachusque fieri firmiter decreuit. Quod audiens Willelmus Gerou fil[illegible]us valde lętatus est, ac ad Rodbertum & Hugonem accedens, sic loquutus est. Audio vos o charissimi mei nepotes erga Dei cultum seruete, quin etiam Monachile monasterium velle erigere. Vnde vehementer gaudeo, & me vos in hoc opere adiuturum gratanter spondeo. Sed tamen ad hanc fabricam quem locum elegistis, & quid ibidem Christo militantibus collaturi estis? At illi responderunt, apud Nuceretum iuuante Deo castrum ei stabilire cupimus, & ecclesias decimasq; nostras & alia quæ poterimus pro posse paupertatis nostræ dabimus. Willelmus dixit. Sanctus Benedictus Monachorum magister iubet Monasterium ita constitui, vt omnia necessaria, id est, aqua, molendinum, pistrinum, hortus, vel artes diuersæ infra monasteriũ exerceantur, ne sit Monachis necessitas vagandi foras quià omnino nõ expedit animabus eorum. Nuceretí vero rura quidem satis fertilia sunt, sed copia siluæ ac habilis limpha quibus monachi maxime indigent procul absunt. Cumq; ipsum rogarent, vt quid sibi visum fuerit, super hac re proferret, dixit. Tempore Clotharii Regis Francorum filii Clodouei qui primus in Regibus Gallorum baptizatus est, à beato Remigio Archiepiscopo Remorum, S. Ebrulfus Baiocis natus inter proceres Regios fulsit stemmate nobilitatis & census. Hic pro amore Dei seculi pompam contemnens, monachus factus est, & post aliquantum temporis cum tribus monachis in heremum profectus est. Ibi quippe putabat se posse homines latere, & cum diabolo per auxilium Dei fortius pugnare. Qui dum flexis genibus Deum deuote obsecraret, vt aptum mansionis locum sibi monstraret, angelus à Deo missus eis affuit, eosque Vticum perduxit. Præfatus autem seruus Dei regnantibus Hilperico & Sigiberto Clotharii filiis illic cœnobium condidit, & latrones siluam qui incolebant vtilibus minis & exhortationibus terruit, eosque relictis latrociniis aut monachos aut agricolas fecit. Ibi pro amore Dei magnam paupertatem patienter tolerauit, & insignem fidelium monachorum multitudinem aggregauit. Ibi duos mortuos in nomine domini resuscitauit, & multa alia quę enumerare perlongum est miracula perpetrauit. Denique anno ab incarnatione Domini D. XCVI. ætatis vero suæ octogesimo residente in sede Apostolica Gregorio summo doctore & Anglorũ Apostolo, beatus Ebrulfus quarto Kl. Ianuarii ex hoc mundo migrauit, & mercedem laborum suorum in cœlestibus à Domino recepit. Deinde post annos fere trecentos, tempore Caroli simplicis filii Ludouici cognomine, nihil fecit, cõditor noster multiplicata plebis suæ in his partibus consistentis crimina punire voluit. Eius igitur permissu Hastingus perditionis filius in Neustriam venit, & Rotomagum ac Beluacum aliasque ciuitates igne combussit. Plura quoque destruxit cænobia Sãctorum patrum, scil. Filiberti apud Gemmeticum, Wandregesili apud Fontinellam. Ebrulfi apud Vticum, & Sancti Martini Turonis, q; dicitur maius monasterium, & alia multa monachorum, clericorum atq; Sanctimonialium. Quędã corã à bonis principibus post-

postmodum restaurata sunt, nonnulla vero adhuc in solitudine degunt. Fortasse vobis fastidio est hæc nostratam prolixa locutio, quam si suscipitis benigno animo, commodam vobis fore o chari nepotes æstimo. Nunc autem quod mente reuoluo, expectationi vestræ breuiter propalabo. Apud Vticum Sancti Ebrulfi cœnobium iuuante Deo restauremus, & fideles monachos contra Zabulum dimicaturos illic aggregemus. Omnes ecclesias decimasque nostras illis tradamus, & nos cum fratribus & filiis & nepotibus nostris vsque ad mortem illis seruiamus. Non enim debemus illis dominari, sed famulari, vt eorum precibus mereamur adiuuari, & in amænitate Paradisi quandoque beari. Cumque Rodbertus & Hugo grataner hæc suscepissent, & qualitatem loci solerter inquirerent, magnanimus heros Willelmus adiecit, Vticensis locus ad quem Deus venerabilem Ebrulfum per Angelum suum direxit, pauperibus Spiritu quibus regnum cælorum promittitur satis congruit. Nam vetusta Sancti Petri basilica ibidem adhuc permanet, & amplus ager vbi hortus & viridiaria fieri possunt circumiacet.

Terra quippe inculta & sterilis est, sed Dominus seruis suis parare mensam in deserto potens est. Piscosa quidem flumina & vberes vineæ desunt. Sed densum nemus & habiles ad bibendum fontes præsto sunt. Multorum quoque Sanctorum corpora ibidem requiescunt, quæ cum ingenti gloria in extremo die resurrectura sunt. Iam quod summopere cupio audistis, nunc considerate quid agere velitis. Illis autem consilium eius approbantibus & se in omnibus ipsi obsecundare pollicentibus, Iterum intulit sagax Willelmus: si placet Monachi cito requirantur, & Vtico tam libere constituantur, vt exinde à nobis vel hæredibus nostris nulli redditus exigantur, nisi vnus solummodo scilicet vt serui Dei nobis orationibus suis suffragentur. Et ne aliquando instinctu demonis eos aliquo modo infestare possimus, præfatum Cœnobium totius Normanniæ Duci ad tutádum contra nos & posteros nostros omnesque mortales vltro commendemus. Vt videlicet si præter spirituale beneficium aliquid seruitii seu muneris violenter exegerimus, principali seueritate salubriter coherciti tirones Dei molestare vel inuiti cessemus. Post hæc pariter Ducem adierunt, eique suum velle luculenter insinuauerunt. At ille votis eorum benigniter fauit, & inde chyrographum auctoritatis suæ in Saltu leonis sanxit, & episcopis ac Baronibus Normannicis ad confirmandum tradidit. Malgerius itaque Archiepiscopus Rotomagensis primus subscripsit. Deinde præsules subscripserunt. Hugo Luxouiensis, & Odo Baiocensis. Willelmus Ebroicensis atque Gislebertus Abbas Castellionis. Tunc dominus Teodericus Gemmeticensis Monachus electus est, eique Vticensis Abbatiæ cura commissa est.

Anno igitur Dominicæ incarnationis millesimo quinquagesimo, indictione quarta, Leone Papa in sede Apostolica residente, nec non Henrico secundo Christianissimo Augusto Conradi Saxonum Ducis filio imperante, Monasterium Sancti Ebrulfi à sæpedictis optimatibus Willelmo Geroiano & nepotibus suis Rodberto & Hugone de Grentemaisnilio apud Vticum restauratum est. Ibi venerabilis Theodericus magnæ religionis monachus Non. Octobris, die Dominico à Domino Hugone Luxouii pontifice ante altare Sancti Petri solemniter consecratus est. Sequenti quoque anno nobilis Rodbertus cœnobii fundator, ibidem monachus factus est, multosque labores postea in procuratione seruorum Dei perpessus est. Non multo post Geroianus Willelmus pro quibusdam rationabilibus causis in Apuliam missus est, ibique dum redire cæperat, apud Caietam Non. Februarii defunctus est. Willelmus de Monasteriolo filius eius in Apulia magnæ sublimitatis eques erat, Græcos & Longobardos armis premebat, & vicario Sancti Petri Apostoli subdebat.

Quod Malgerius Archiepiscopus Archiepiscopatum Duci reddidit, & ille Maurilium monachum subrogauit.

CAP. XXIV.

EO tempore Malgerius Archipræsul Rotomagensis desipere cæpit, & insipientia ductus, Archipræsulatum Duci reddidit. Dux autem Malgerium insula quæ dicitur* Ghernerura retrusit, & Synodi decreto Metropolitanam sedem Maurilio Fiscannensi monacho multis virtutibus excellenti tradidit. Tunc etiam Normannos discordia turbauit, eosque vicinorum qui bella paci præponebant cruores effundere compulit. Enimuero ex quo Normanni arua cæperent incolere, mos fuit Francis semper eis inuidere. Concitabant ergo Reges aduersus illos insurgere, asserentes terras

* *Gearsey.*

ras quas possident suis maioribus violenter eos surripuisse. Quibus Rex Henricus, vehementer irritatus, ambagibus immo malignissimis æmulorum suggestionibus ob Ducis imperium, duobus hostium agminibus Normanniam est aggressus. Vnum quidem electæ nobilitatis virorum fortium ad Calciuum subuertendum territorium direxit, cui fratrem suum nomine Hodonem præfecit, alteri vero cum Goisfrido Martello ad demoliendum Comitatum Ebroicensem ipse præfuit. Dux ergo vt se suosque taliter opprimi vidit magno & nobili tactus dolore milites potius elegit quos ad comprimendos Calceii subuersores celerrime direxit. Ipse autem cum suorum nonnullis circa Regem se contulit, quatenus pœnas lueret, si quem satellitum latere abstrahere aliquatenus valeret. Venientes vero Normanni ad Francos, reppererunt eos apud Mortuum mare in incendiis & mulierũ ludibriis occupatos. Cũ quibus ilico mane commissum bellum, in continua cæde occubentium adusq; nonam ab vtrisq; est protractũ. Nouissime autẽ Francigenæ victi fugerunt, & Normanni certaminis euentum Duci mox per nuncios intimauerunt. At ille nimis lætus super hac re, Henricum Regem volens effugare, terruit eum legatione. Nuncius Ducis regalibus castris appropriauit & in quodam proximo monte noctu stans fortiter clamare cœpit. Cumque Regii vigiles sciscitarentur quis esset vel quare tali hora sic vociferaretur, respondisse fertur, Rodulfus de Toenia nominatus sum, vobisque defero lugubre nuntium. Ad Mortuum mare currus vestros cum carris ducite, & inde cadauera charorum vestrorum reportate. Franci quippe Normannorum militiam experiri super hos venerunt, eamque multo maiorem quam voluissent inuenerunt. Odo signifer eorum turpiter fugatus est, & Wido Pontini Comes captus est. Reliqui omnes capti aut perempti sunt. Aut obnixe fugientes vix euaserunt. Hoc ex parte Ducis Normannorum, confestim renuntiate Regi Francorum. Rex igitur vt infortunium suorum agnouit, à Normannica infestione concito gradu quantocius valuit, mæstus de interitu Gallorum retro pedem retraxit. Hæc pugna anno Dominicæ incarnationis M.LIIII. facta est.

Quod dux Willelmus Castrum Bretolium construens, Willelmo filio Osberni commisit, & de vxore eiusdem.

Cap. XXV.

POSTEA Dux contra Tegulense castrum quod Rex illi dudum abstulerat, aliud oppidum non vlterius quod Bretolium vsque hodie vocatur instaurat, & Willelmo Osberni filio ad custodiendum contra cunctos sibi aduersantes commendat. Hic legimus & liberalis vir Adelizam Rogerii Toenitæ filiam in coniugio habuit, ex qua duos filios Willelmum & Rogerium contumacem procreauit, & vnam filiam, quæ postea Rodulfo Comiti genere Britoni nupsit, atque cum eodem in diebus Vrbani Papæ Ierusalem perrexit. Præfatus hæros duo cænobia monachorum Sanctæ Mariæ cœli reginæ condidit. Vnum apud Liram vbi coniugem suam Adelizam sepeliuit, & alterum apud Cormelias, vbi ipse quiescit, & Rodulfus filius eius à pueritia monachus Deo diu militauit. Ipse quoque cum Willelmo Duce Anglos maxime perdomuit, & Comitatum Herfordiæ cum magna parte regni sensu & viribus obtinuit. Denique anno ab incarnatione Domini M. LXX. cum Philippo rege Francorum Flandriam perrexit, volens Balduino Mathildis Reginæ nepoti subuenire. Rodbertus autem Frisio cum exercitu Henrici Imperatoris sociato cuneis suis 10. Cal. Martii dominico septuagesimæ imparatos mane præoccupauit, & Philippo cum Francis fugiente, Balduinum nepotem suum, & Willelmum Comitem telis suorum occidit. Postea Flandriæ Ducatum diu tenuit, moriensque filiis suis Rodberto Ierosolymitano & Philippo dereliquit. Nunc ad ordinem historiæ redeamus.

Quæ fuit causa vt duo cænobia Cadomi construerentur.

Cap. XXVI.

WILLELMVS Dux dum à quibusdam religiosis sępius redargueretur, eo quod cognatum suam sibi in matrimonio copulasset, missis legatis Romanum Papam super hac re consuluit, at ille sagaciter considerans quod si diuortium fieri iuberet, forte inter Flandrenses & Normannos graue bellum exurgeret, maritum & coniugem à reatu absoluit, eisque pœnitentiam iniunxit. Mandauit enim vt ab eis duo Cœnobia conderentur in quibus pro ipsis ab vtroque sexu Deo sedulo preces offe-

rentur. Quod illi gratanter opere compleuerunt. Nam apud Cadomum vna constructa est abbatia in honorem Sanctæ Trinitatis, altera vero in honorem Sancti Stephani protomartyris. In cœnobio quippe Sanctæ Trinitatis Sanctimonialium chorus Deo laudes quotidie concinit, quibus ancilla Dei Mathildis Abbatissa fere XLVIII. annis præfuit. Ibi Mathildis Regina M.LXXXI. dominicæ incarnationis Anno 3. Non. Nouembris sepulta est. Ibi quoque Cecilia virgo filia eius Deo consecrata est, & in seruitio Dei diu commorata est. Porro in cœnobio Sancti Stephani monachorum exercitus demonicæ phalangi resistit, quorum primus Abbas dominus Lanfrancus Beccensis monachus extitit. Hic vero fuit genere Longobardus moribus mitis & religiosus, & tam secularis quam spiritualis scientiæ peritissimus. Qui post aliquot annos annitente Alexandro Papa Cantuariorum Archiepiscopatum suscepit, & post
Anno 1099. multum temporis anno ab incarnatione Domini M. XCIX. VI. Cal. Iunii obiit. Post ipsum Willelmus monachus Radbodi Sagiensis episcopi filius, Cadomensis ecclesiæ regimen tenuit, qui & ipse post Iohannem Metropolitam Rotomagensem Archiepiscopatum suscepit. Deinde Gislebertus Constantiniensis callidus Cadomi rector factus est, cuius tempore Willelmus Dux Normannorum & Rex Anglorum mille-
Anno 1087. simo LXXXVII. Rotomagi 5. Idus Septembris, mortuus est, & in ecclesia Sancti Stephani honorifice Cadomi sepultus est. Hæc per anticipationem dicta sufficiant. Venerabilis autem Teodoricus postquam cœnobium Sancti Ebrulfi fere VIII. annis rexit, pro quibusdam tumultibus sibi excitatis à Domino Rodberto de Grentemaisnilio qui tunc Prior erat, Maurilio archiepiscopo & Hugoni episcopo curam animarum reddidit. Absolutus itaq; ab eis, vtpote filius pacis ire Ierusalem decreuit. Qui dũ in Ciprum insulam cum quodam venerabilis vitæ peregrino episcopo ad quandam ecclesiam S. Nicholai venisset humi prostratus coram altari diutius orauit, ibique in oratione Cal. Augusti beatum Deo spiritum reddidit. Insulani vero comperta sanctitate talis peregrini, corpus eius in ecclesia sepelierunt, cuius meritis in ægrotis multa sanitatum miracula diuinitus ostenta sunt.

Quod Dux Willelmus vrbem Canomannicam, & castrum Meduanum expugnauit & cœpit.

CAP. XXVII.

MAGNIFICVS Dux Willelmus Francorum cateruis competenter deuictis memor opprobrii à Goisfredo comite sibi illati, ad vrbem Cinomannicam per aliquot annos arma conuertit. Quis igitur explicare poterit, quot militum incursibus quot legionũ expeditionib' illã afflixerit. Ad postremum victi Cinomãni, iam castellis cunctũ Comitatum subactis, dextras duci dederunt, fidẽ pangentes illi artissimis sacramentis. In quorũ medio ad domandã eorum insolentiam duo mancipia in monte Barbato, seu Barbello stabiliuit, suisq; militibus custodienda cõmisit. Meduanum vero castellum cuiusdam opulenti militis nomine Goisfredi adhuc restiterat, quod Dux exercitibus applicitis aliquandiu oppugnans cæpit, igneque iniecto per duos pueros, qui clam ad ludendum cum oppidanis infantibus intrauerant combussit. Quod iterum restaurauit, & custodibus suis mancipauit.

Quomodo Henricus Rex Francorum apud vadum Diuæ exercitum amisit, & postea Duci reconciliatus, ei castrum Tegularias reddidit.

CAP. XXVIII.

REx autem Henricus iniuriam sibi à Duce illatam toto annisu cupiens vlcisci, sumpto Goisfredo comite Andegauensi copiosissimo cum exercitu iterata expeditione Normanniam aggreditur. Qui comitatum pertransiens Oximensem & penetrans Baiocacensem, tandem reflexo calle redeũdi vadum Diuæ appetiit. Quod rege transeunte media exercitus pars substitit, mari eructuante, ob redundationem fluminis non valens transmeare. Cum quibus Dux acriter superueniens sub regis oculis ilico congressus tanta illos cæde prostrauit vt quos gladius non extinxit, hos per Normannica competa dispergeret violentia diræ captiuitatis. Videns autem Rex suorum interitum, quantotius valuit à Normannis recessit, & ad eos vltra venire non apposuit. Amicitiam quoque Ducis considerata eius probitate requisiuit, & Tegulense castrum quod dudum abstulerat illi tradidit. Sæpedictus Rex valde fuit militaris, magnæque fortitudinis & pietatis. Mathildem Iuliuscelodii Regis Ruigorum Russiæ filiam in matrimonio habuit, ex qua duos filios Philippum & Hugo-

& Hugonem, vnamque filiam genuit. Qui postquam Regnum Galliæ fere viginti quinque annis rexit, causa corporeæ salutis à Iohanne medicorum peritissimo potionem accepit. Sed veneno nimiam sitim inferente iussum Archiatri spreuit, & à cubiculario potum accipiens dum medicus abesset, ante purgationem bibit. Vnde nimis infirmatus, eodem die post perceptionem sacræ Eucharistiæ obiit. Philippum vero filium suum in regimine Francorum hæredem constituit, & tutelæ Balduini Flandrensis satrapæ commendauit.

Quod delationibus quorundam dux Willelmus aliquos de Baronibus suis eiecit de Normannia.

CAP. XXIX.

TVNC quibusdam maledicis vicinos comparesque suos accusantibus ex inuidia Dux Willelmus exasperatus ingēti furia Barones suos scilicet Rodulfum de Toenia, Hugonem de Grentemaisnilio & Ernaldum Willelmi Geroiani filium eiecit de Normannia. Abbatem quoq; Rodbertum qui iam tribus annis Cœnobium S. Ebrulfi rexerat, quia de audaci Geroiorum prosapia prodierat, sine reatu & iudicio sinodi de Normānia expulit, & quendā monachum nomine Osbernum ei subrogauit. Rodbertus Romam petiit & Nicholao Papæ causam suam intimauit. Sed quoniā prædict⁹ præsul paulo post defunctus est, nil rectitudinis per eum consequutus est. Deniq; venerabilis Rodbertus cum 11. monachis Alexandrum Papā adiit, & eius iussu Rodbertum Calabriæ Ducē compatriotam suum expetiit. A quo honorifice susceptus est eiq; locus ad construendam Abbatiam in vrbe Brixa nomine datus est. Britones vt fertur antiquitus iussu Romanorum, qui tunc per totum orbem imperabant, de finibus suis egressi sunt. Deinde Romanis iubentibus supra littus Calabrici maris Brixam vrbem condiderunt: sed eam post plures annos diuersi bellorum tumultus destruxerunt. Singulis enim annis Agarem nauigio in Italiam veniebant & Græcis ac Longobardis qui terram incolebant, ignauia torpentibus crudelitatem suam nimis exercebant. Nam vrbes & oppida incremebant, ecclesias destruebant, virosque cum mulieribus captiuabant, hoc per multa secula frequenter fecerunt.

Quo tempore primum Normanni in Apuliam perrexerunt & de principibus Normannis quorum Ducatu Apuli subacti sunt.

CAP. XXX.

DEINDE temporibus Henrici Imperatoris filii Conradi, & Rodberti Normannorum ducis, Osmundus Drengotus audax miles Apuliā adiit, cum quibusdam aliis Normannis. Nam Willelmum cognomento Repostellum militem clarissimū in venatione in præsentia Rodberti Ducis occiderat metuensq; animositatem Ducis, & insignis equitis nobilium parentū iras in Apuliam secessit & propter magnā probitatem eius à Beneuentanis honorifice detentus est. Deinde præfati Drengoti exemplo agiles Normannorum seu Britonum tirones incitati, Italiam diuersis temporibus expetierunt & primo iuuare Longobardos contra Sarracenos siue Græcos viriliter cæperunt. Barbaros bello sæpius ꝓtriuerunt, vnde cunctis eorū vires expertis, formidabiles facti sunt. Longobardi vero adepta securitate, cæperunt Normānos despicere, eisq; debita stipēdia subtrahere. At illi vt hoc animaduerterunt quendā ex suis super se principē constituerunt, & contra Longobardos arma verterunt. Deinde munitiones cæperunt & incolas terræ sibi fortiter subegerunt. Primus Apuliensib. Normānis dum adhuc vt aduenæ Waimalchi Ducis Salerniæ stipendiarii erant, ꝓfuit Turstinus cognomento Scitellus vir in multis probitatibus admodum expertus. Qui inter reliqua virtutis suæ indicia caprā Leoni ex ore rapuit, ipsumq; leonem pro ablata sibi capra furentē nudis manibus arripuit. Et vltra murum palatii præfati Ducis velut catellum quemlibet proiecit. Langobardi vero ex inuidia cōmoti contra ipsum mortem eius optantes duxerunt eum in quendam locum vbi morabatur immanis draco cum magna multitudine serpentium. Deinde vt Draconem senserunt confestim fugerūt: Turstinus autē ignarus doli dum socios suos fugere cerneret & obstupescens causam tam subitæ fugę ab Armigero suo inquireret, en repente flammiuomus Draco illi occurrit & caput Sonipedis eius hianti ore inuadit. At ille abstracto ense viriliter feriēs feram mox peremit, quinetiā ipse venenoso flatu infectus tertio die obiit. Nam clipeum eius (quod mirum dictu est) flamma ex ore draconis erumpens in momento totum combussit. Defuncto autem Turstino Normanni principes sibi Ranulfum

& Richardum elegerunt quibus ductoribus mortem Turstini vlciscentes cōtra Longobardos aspere rebellauerunt. Post aliquot tempus Coustantinensis Drogo filius Tancredi de alta villa princeps Normannorū in Apulia factus est. Hic Christiana religione militari probitate laudabilis extitit. Quem Wazo Neopolitanus Comes cōpater eius dum vigilias in ecclesia beati Laurentii IV. Idus Augusti agerent, quorum altari dominū Deum & S. Laurētium inuocantem trucidauit. Porro Vmfridus frater eius in principatus ei successit, totamq; Apuliam Normannis subegit. Qui postquam finem vitæ sibi adesse perspexit, Abailardum filiū suum, Roberti fratri suo quem pro versutiis Wiscardum cognominauerat, cum Ducatu Apuliæ commēdauit. Rodbertus autem fratres suos qui omnes Duces vel comites fuerunt, virtute & sensu ac sublimitate transcendit. Nam totam Apuliam Calabriam, ac Siciliam sibi subiungauit, & transmeato mari maxima partem Græciæ inuasit, & Alexium Imperatorem qui contra dominum suum Michaelem Augustum nequiter rebellauerat, bello turpiter cum immensu exercitu victum fugauit. Hic vero multa bona fecit, episcopatus & Abbatias plures restaurauit. Hic sicut supra diximus dominū Rodbertum Abbatē S. Ebrulfi benigniter suscepit & quandam paruam ecclesiam supra littus Calabrici maris sitam, quæ in honore S. Eufemiæ virginis & martyris dedicata erat, ei tribuit. At ille vt erat magnanimus ingens cænobium ibi condidit & magnam multitudinem monachorum ad militandum Deo ibidem congregauit. Episcopi & nobiles viri prędictum patrem Rodbertum diligebant, venerabantur, totisq; nisibus adiuuabant. Curam quippe corporis sui parui pendebat, sed sibi subiectos victu & vestitu sufficienter alebat, & mentes eorum regulari disciplina cohercens componebat. Præfatum itaque cœnobium ferre XVII. annis rexit Idibusq; Decembris feliciter ad Dominū migrauit.

Quod Heraldus Duci Willelmo fidelitatem fecit, quam mortuo Edwardo Rege periurus infregit.

CAP. XXXI.

EDWARDVS Anglorum Rex disponente Deo successione prolis carens, olim miserat Willelmo Duci Rodbertum Cantuariorum archipræsulem ex regno à Deo sibi attributo illum statuens hęredem. Deinde Heraldum cunctorum suæ dominationis Comitum diuitiis & honore ac potentia maximum Duci destinauit, vt ei de Corona sua fidelitatem faceret, ac Christiano more sacramentis firmaret. Qui dum ob hoc negotium venire contenderet, velificato freto ponti Pontinum appulit. Vbi in manus Widonis Abbatisuillæ Comitis incidit. Quem idem comes captum cum sui confestim in custodia trusit. Dux autem vt hoc comperit, missis legatis violenter illum extorsit. Quem aliquando secum demorari fecit & in expeditione contra Britones adduxit. Deinde Dux postquam Heraldus fidelitatem sibi de regno pluribus sacramentis firmauit Adelizam filiam suam cum medietate. Anglici regni sedaturum eidem spopondit. Postremo ipsum eum multis muneribus Regi remisit, & pulchrum adolescentem Walnothum fratrem eius obsidem retinuit. Denique Edwardus Rex completo fœliciis vitæ termino sub anno millesimo sexagesimo quinto Dominicæ incarnationis migrauit è seculo. Cuius regnum Heraldus continuo inuasit, ex fidelitate peieratus quam iurauerat Duci. Ad quem Dux protinus legatos direxit, hortans vt ab hac insania resipisceret & fidem quam iuramento spopponderat condigna subiectione seruaret. At ille non solum hoc audire contempsit verum omnem Anglorum gentem ab illo infideliter auertit. Grithfridi quoque Regis Wallorum postquam hostilis eum gladius peremit, pulchrum coniugem Aldith præclari Comitis Algari filiam sibi vxorem iunxit. In diebus illis in parte Circii cometes apparuit, quæ tribus radiis longius protensis, maximam partem Austri per spacium quindecim noctium illustrauit, & mutationem vt plurimi asseruerunt alicuius regni designauit.

Anno 1065.

Quod Dux Willelmus, Tosticum comitem in Angliam misit, quia ad Regem Northwregha timore Heraldi confugit.

CAP. XXXII.

PORRO Dux Tosticum Comitem in Angliam misit, sed militia Heraldi mare seruans eum armis abegit. At ille non valens salubriter Angliam introire, neque Normanniam quia ventus obstabat redire, Heraldum Herfagam Northwreghæ Regem adiit, ipsumque supplex vt se iuuaret rogitauit. Ipse vero precanti Tostico libenter adquieuit.

Eodem

Eodem anno dominus Osbernus Abbas postquam cœnobio S. Ebrulfi quinq; annis & duobus mensibus præfuit, vir bonus & de subiectis sibi sollicitus 6. Cal. Iunii obiit. Cui sagax Mannerius eiusdē cœnobii monachus successit, & nouā ecclesiam omnesq; domos monachis cōgruas Deo iuuante & tēporis felicitate fauente cōstruxit. Qui postq̄ 22. annis monasterium rexit tempore Rodberti ignaui Ducis & Gisleberti Maminoti Luxouiensis episcopi, 2. Nonas Martii obiit. Vticensis vero Abbatiæ regimen elegantissimo Serloni peritia Scripturarum & eloquentia pollenti reliquit, qui post duos annos & tres menses præsulatum Sagiorum Dei gratia suscepit.

De morte Cunani Comitis Britannorum.

CAP. XXXIII.

TEMPORE quo Willelmus Dux disponebat Angliam adire & armis eam sibi vindicare, audax Chunanus comes Britanniæ nisus est cum missa legatione huiusmodi terrere. Audio te inquit nunc velle trans mare proficisci & Angliæ tibi regnū nācisci. Inde multum gaudio, Sed vt mihi Normanniā reddas obsecro. Rodbertus autē Dux Normannorum, quē tu fingis esse patrē tuum iturus in Ierusalem, Allanno patri meo consobrino scil. suo cōmendauit omnem suam hęreditatem. Tu autē cum cōplicibus tuis Alannum patrem meum apud Wimusterium in Normanniam veneno pemisti, & terram eius q̄ ego quia puer eram possidere nequiba inuasisti, & contra fas cum sis nothus hucusq; tenuisti. Nunc igitur aut mihi debitam redde Normanniam, aut ego tibi totis viribus bellum inferam. His auditis Willelmus Dux aliquantulū territus est. Sed mox eum Deus frustratis inimici minis eripere dignatus est. Vnus enim ex proceribus Britanum qui vtriq; Comiti iurauerat fidelitatē, & huiusmodi legationē inter eos ferebat, lituum Chuningi & habenas atq; Chirothecas intrinsecus linit veneno. Erat quippe Cubicularius Chuningi. Tunc idē comes Britonum in Cinomannēsi Comitatu Castellum Gunterii obsederat, & oppidanis militibus sese illi dedentibus suos intromittebat. Interea Chuningus chirothecas suas incaute induit, tactisq; habenis, manum ad os leuauit. Cuius tactu veneno infectus est & paulo post omnibus suis lugentibus defunctus est. Hic multum sagax fuit & probus, ac amator iustitiæ. Qui si diu vixisset multa bona vt fertur fecisset, ac ad regendum honorem vtilis fuisset. Proditor autem conscius sui reatus mox de expeditione aufugit, & mortem Chuningi Willelmo Duci mandauit.

De numero nauium quem Dux Willelmus duxit in Angliam.

CAP. XXXIV.

VVILLELMVS ergo securus effectus in Anglos omnem vim furoris conuertit. Considerans autem Heraldum quotidie viribus robori, classem ad tria millia nauium festinanter & bene construi iussit, & in Pontino apud S. Walericum in anchoris congrue stare fecit. Ingentem quoque exercitum ex Normannis & Flandrensibus ac Francis & Britonibus aggregauit, atque pręparatam classem tam valentibus equis quam robustissimis hominibus cum loricis & galeis repleuit. Omnibus itaque paratis vento flante secundo, velis in sublime pansis transmare Peuenesellum appulit, vbi statim firmissimo vallo castrum condidit, probisque militibus commisit. Deinde festinus Hastingas venit, ibique cito opere aliud firmauit. Heraldus autem dum Normanni intrauerunt regnum quod ipse vsurpauerat, contra Tosticum fratrem suum bello occupatus erat. In quo conflictu prędictum fratrem suum peremit, ac Heraldum Regem Northweghæ qui Tosticum iuuare venerat. Hęc pugna Nonis Octobris in die Sabbati facta est in qua pene totus Northwigenarum exercitus ab Anglis cæsus est. Inde victor Heraldus Lundoniam redit, sed de fratricidio diu gaudere vel securus esse non potuit, quia legatus ei Normannos adesse mox nuntiauit.

Quod Heraldus tyrannus consilium matris suæ & fratris, bellum contra Normannos dissuadentiam, spreuit.

CAP. XXXV.

IPSE vero audiens acriores aduersarios ex alia parte surrexisse, iterum ad agonem viriliter præparauit se. Erat enim multum audax & probus toto corpore pulcherrimus, eloquentia lepidus, & affabilis omnibus. Porro matre sua, aliisque amicis fidelibus bellum ei dissuadentibus, dixit ei Worth Comes frater suus: Oportet charissime frater & Domine vt probitas tua temperetur discretionis moderamine. Nunc ex

prælio Northwigenarum feſſus veniſti, iterumque ne feſtinas contra Normannos pręliari. Quieſce quæſo, Prudenter tractare tecum velis quid cum ſacramentis Conſuli Normanniæ promiſeris. Caue ne periurium incurras, & pro tanto ſcelere tu cũ viribus noſtræ gentis corruas noſtręq; progeniei permanſurum dedecus inde fias. Ego liber ab omni ſacramento Willelmo Comiti nihil debeo. Audacter igitur contra illum pro natali ſolo certare paratus ſum. Tu autem frater mi quo vis in pace quieſce & euentum belli præſtolare, nè clara libertas Anglorum pereat in tua pernicie. His itaque auditis ſermonibus Heraldus vehementer eſt indignatus. Conſilium iſtud quod amicis eius ſalubre videbatur ſpreuit, & germanum ſuum qui fideliter ei conſiliabatur conuitiis irritauit, matremque ſuam quæ nimis ipſum retinere ſecũ ſatagebat pede procaciter percuſſit. Deinde per ſex dies innumeram multitudinem Anglorum contraxit, Ducem incautum accelerans præoccupare, tota nocte equitans in campo belli apparuit mane.

Quomodo Dux Normannorum Willelmus Anglos ſibi rebelles deuicit.

Cap. XXXVI.

DVx vero nocturnos præcauens excurſus hoſtis inchoantibus tenebris ad gratiſſimam vſq; lucem exercitum iuſſit eſſe in armis. Facto autem diluculo Sabbati, legione militum in tribus ordinibus, & horrendo hoſti intrepidus obuiã proceſſit. Cum quo ſub hora diei tertia bellũ commiſit, & in cædibus ab vtraq; parte morientium vſq; ad noctem protraxit. Heraldus etiam ipſe in primo militum progreſſu vulneribus læthaliter confoſſus occubuit. Angli vero poſt quã tota die fortiter in conflictu perſtiterunt, regemq; ſuum morte oppreſſum cõpererunt, iam de ſalute ſua diffidere cœperũt, & nocte intuente verſa facie ſubſidium fugę appetierunt. Itq; Normãni dum Anglos fugere viderunt, tota nocte dominica eos ad detrimẽtum ſui obnixe perſequuti ſunt. Nam creſcentes herbæ antiquum aggerem tegebant. Vbi ſummopere currẽtes Normanni cum equis & armis ruebant ac ſeſe dum vnus repente ſuper alterum cadebat viciſſim extinguebant. Ibi nimirum vt ferunt, ferme 15. millia perierunt. Sic omnipotens Deus pridie Idus Octobris innumeros peccatores vtriuſq; phalangis puniit diuerſis modis. Nam veſania ſæuiente Normannorum in die Sabbati mulctauit multa millia Anglorum, qui longe ante innocentem Aluredum iniuſte necauerunt, ac præcedenti Sabbato Heraldũ Regem & Toſticum Comitem alioſq; multos abſq; pietate trucidauerunt. Idẽ quoq; iudex ſequenti nocte Anglos vindicauit, & furentes Normannos in cęcã voraginem pcipitauit. Ipſi enim contra pręceptum legis rem alienam immoderate cõcupierunt, ac veloces vt Pſalmographus dicit, pedes eorum ad effundendum ſanguinẽ fuerunt. Ideoq; contritionẽ & infęlicitatem in viis ſuis offenderũt.

Quod Londonienſes ſe ei dederunt, & quod ſequenti Natali Domini Londoniæ Rex Anglorum effectus eſt de Abbatia de Bello.

Cap. XXXVII.

POst hæc fortis Dux Willelmus ab inimicorum ſtrage reuerſus, nocte media ad campum belli eſt regreſſus. Mane vero dominicæ diei illuceſcente, ſpoliis hoſtium diſtractis & corporibus charorum ſuorum ſepultis, iter arripuit quod Londoniam tendit. Denique ad vrbem Warenges greſſum diuertit, tranſmeatoque vado fluuii Legionis ibi caſtra metari iuſſit. Inde vero profectus, Lundoniam eſt aggreſſus. Vbi pręcurſores milites venientes in platea vrbis plurimos inuenerunt rebelles, reſiſtere toto conamine decertantes. Cum quibus ſtatim cõgreſſi, non minimum luctum intulerunt vrbi ob filiorum ac ciuium ſuorum plurima funera. Videntes demum Lundonii ſe diutius contra ſtare non poſſe, datis obſidibus ſe ſuaque omnia nobiliſſimo victori ſuppoſuere. Anno itaque ab incarnatione Domini milleſimo ſexageſimo ſexto Willelmus Normannorum Dux quem ſtilus noſter extollere non ſufficit, nobile tropheum vt ſupra dictum eſt ex Anglis confecit. Deinde in die Natalis Domini ab omnibus tam Normannorum quam Anglorum proceribus Rex eſt electus & ſacro oleo ab epiſcopis regni delibutus, atque Regali diademate coronatus. Locus vero vbi ſicut ſupra diximus pugnatum eſt. Exinde Bellum vſque hodie vocatur. Porro Willelmus Rex ibi cœnobium in honore Sanctæ Trinitatis conſtruxit, & monachos ac ordinem maioris monaſterii Sancti Martini Turonenſis ſtatuit, atque neceſſariis opibus pro interfectis vtriuſque partis affatim ditauit.

Dere-

De reditu eius in Normanniam, & de morte Maurilii Archiepiſcopi, cui ſucceſſit Iohannes.

CAP. XXXVIII.

DEHINC vero paulo poſt in Normanniam regreſſus, Eccleſiam S. Mariæ in Gemmetico cum honore magno dedicari iuſſit, vbi cum ſacroſanctum hoc miſterium ſumma cum reuerẽtia tam religioſiſſime quam feſtiuiſſime celebraretur, ipſe harum nuptiarum ſponſi ſemper ſtudioſus cultor deuotiſſimo animo interfuit. Quam dedicationem hi epiſcopi cum ſpirituali iucunditate 1067. dominicæ incarnationis anno Cal. Iulii compleuerunt. Maurilius ſcilicet archiepiſcopus Rotomagenſis, & Balduinus Ebroicenſis. Maurilius Archipræſul menſe illo viuens 5. Idus Auguſti carnis onere depoſito cum ſuo Rege Chriſto iam victurus, liber & gaudens deceſſit. Cui ſucceſſit Iohannes Abrincatinæ vrbis præſul, vir ingenuitate plurimum conſpicuus ſapientia ſpirituali feliciter imbutus, prudentia ſeculari ſumme præditus, ſecundum quippe nobilitatẽ generis comitis Rodulphi filius. Et quia huius Rodulphi fecimus mentionem, libet ſuperiora pauliſper repetere. Ricardus I. filius Willelmi Longeſpatæ, cum adhuc puer mortuo patre à Rege Francorum quaſi exul in Francia detineretur, mater eius Sprota neceſſitate vrgente contubernio cuiuſdam prædiuitis nomine Eſperlengi adhæſit. Hic licet in rebus locuples, tamen molendina vallis Piſtris ad firmam ſolitus erat tenere. Genuit itaq; ex Sprota filiũ Rodulphum, de quo loquimur, & filias plures, quę poſtea per Normanniam nobiliũ matrimonio ſunt copulatę. Cum autem prædictus Ricardus ducatum Normãniæ eſſet adeptus, quem rex Francorum ſibi fraudulenter ſurripuerat, contigit quadam die, vt homines ipſius in ſiluam Weuram nominatam irent venatum. Affuit forte inter eos idem Rodulfus vterinus frater Ducis. Cumq; venando deuia quæque & abdita ſyluæ luſtrarent, in quadam valle vrſum immaniſſimum reperiunt. Venatores igitur in fugam verſi prædictum iuuenem ſolum relinquentes, occaſionem ſuæ probitatis manifeſtandæ ei dederunt. Hic namque plus timens opprobrium inertis fugæ quam ferocitatem beſtiæ ſubſtitit, & licet annis tener, ingenita tamen magnanimitate fortis, furentem in ſe belluã proſtrauit. Reuertentes vero ſocii ipſius poſt fugam, & euentum rei comperientes pudibundi, Duci Ricardo probitatem iuuenis retulerunt. Vnde Dux hilaratus, ipſam ſiluã Weuram cum appenditiis ſuis illi dedit. Vocatur autem vſq; hodie vallis in qua occidit vrſum vallis vrſonis. Dedit præterea illi caſtrum Ivreium, vnde vocatus eſt Comes. Accepit autem mulierem quandam, vocabulo Alberedam vel Erenbergam, ſpecioſam valde, natam in quadam villa Calciui territorii, quæ dicitur Camuillam. Genuit vero ex ea duos filios, Hugonem poſtea Epiſcopum Baiocenſem, & Iohannem Abrincatenſem, qui ad vltimum fuit Rotomagenſis Archiepiſcopus, filias etiam totidem habuit, quarum vna nupſit Oſberno de Crepon, de qua natus eſt Wilhelmus filius Oſberni, alteram duxit Ricardus de Bello fago, de qua genuit Rodbertum, qui ei ſucceſſit, & filias plures, quarum vna iuncta eſt Hugoni de Monteforti matrimonio. Et quia de hoc Hugone incidenter fecimus mentionem, vtile duximus de eius anteceſſoribus breuiter aliquid dicere. Turſtinus igitur de Baſtenburc habuit duos filios, Wilhelmum Bertramium & Hugonem cum barba de Monteforti. Hic Hugo occiſus eſt, necnon & Walchelinus de Ferrariis in quodam conflictu, quem inter ſe ceperant, filius autem huius Hugonis fuit ſecundus Hugo, qui poſtea fuit Monachus Beccenſis. Idem vero Hugo de filia Ricardi de Bellofago habuit vnam filiam, quam Giſlebertus de Gant duxit. Ex qua genuit quartum Hugonem, qui duxit Adelinam filiam Robberti comitis Mellenti, ex qua genuit filium ſuum primogenitum Rodbertum & alios. Ideo autem huncHugonem diximus quartũ, quia ſecundus Hugo mortua prima vxore duxit aliam, ex qua genuit Hugonem tertium, & Rodbertum fratrem eius, ſed abſque liberis & peregre defuncti ſunt. Rodbertus autem de Bellofago circa finem ſuum factus eſt Monachus Becci, vbi filii eius Ricardus & Wilhelmus religioſe conuerſantur. Succeſſit vero ei Robertus Bauiel ex filia nepos. His per anticipationem dictis, ad ordinem hiſtoriæ redeamus.

Quomodo Euſtachius Comes Boloniæ repulſus eſt à caſtro Douera, quod obſederat, cum Rex Willelmus eſſet in Normannia.

CAP. XXXIX.

CVM igitur victorioſus Rex in Normannia bonorum operum ſtudiis probo more ſuo immorando pietatis titulos adaugeret, patriamque ſibi gratiſſimam præſen-

tia ſua illuſtraret Euſtachius Bolonienſis Comes quorundam Anglorum intra Cantuarienſem Comitatum conſiſtentium verſutiis deprauatus Doroberniæ inuolare eſt. Qui in noctis cōticinio mare transfretans diluculo cum copioſo exercitu eorum illud obrectit, totiſq; viribus expugnare cæpit. Porro milites Odonis Baiocaſini præſulis, atque Hugonis de Monteforti, quibus cuſtodia Doroberniæ credita erat, perſpicientes abſentibus dominis ſic ſe inopinato obſeſſos, liberalibus animis accenſi mox portas patefaciunt, vnanimiter foras proruunt, concertoque certamine cunctos cum dedecore ab obſidione abigunt. Euſtachius autem ad mare deuertens cum paucis indecenter nauigio aufugit. Ceteri vero ad deuexum montis, qui rupibus & ſcopulis aſperrimis mari imminet, fugientes, omnes ſeſe, Deo terrorem ingerente, inde deiecere deorſum præcipites, iuſtas ſceleris ſui pœnas luentes. Sicque factum eſt, vt quos gladius non proſtrauit, hos diſcerperet horribilis aſperitas prærupti montis, vindice ſuperni iudicis ſententia temerarios conterente.

Quod latrunculi Angliæ rebellionem parantes condiderunt caſtrum Dunelmum, & de excidio eorum.

Cap. XXIX.

REx vero Wilhelmus iam ad votum diſpoſitis omnibus, pro quibus venerat, Roberto filio ſuo iuuenili feruore vernanti Northmannici Ducatus Dominium tradidit. Ipſe vero in regnum remeans Angliam iterato plurimos eiuſdem gentis reperit, quorum leuia corda ab eius fidelitate præuaricatrix conſpiratio aduerterat. Coniurauerant enim latrunculi per totam patriam, quatinus milites, quos ad tuendum regnum reliquerat, in capite ieiunii nudis veſtigiis, quo ſolet vſu, pœnitens Chriſtianorum religio ad Eccleſiam feſtinantes incautos ibique peremerent, & ſic ipſum à Northmannia regredientem leuius è regno perturbarent. Verum detectis Deo contrariis eorum perfidiæ machinis, repentinum magni debellatoris formidantes aduentum, furtim (vt feſtiuum magni terroris conſilium ſuaſit) fuga lapſi in quandam partem Cumberlande Comitatus, aquis pariter & ſiluis inacceſſibilem ſe contelerunt, & firmiſſimo vallo caſtrum erexerunt, quod propria lingua Dunelmum nuncuparunt. Inde diuerſos excurſus crebro agitantes aliquandiu initi delituerunt Sueni Danorum Regis præſtolantes aduentum, quem Veredariis ad ſui conuocarant auxilium. Inde vero legatos mittentes ad exerenda ſuæ nequitiæ infauſta commenta ſibi aſciuerunt Eboracenſes. Quibus iuncti armorum ſimul & ſtipendiorum copia vrbem munierunt, & ſemetipſos ad reſiſtendos corroborauerunt, ſibique puerum quendam nomine Eadgarum ex Edwardi Regis nobilitate genus ducentem Regem præfecerunt. Quorum temerarios conatus Wilhelmus Rex vragnouit, Normannorum cateruas produxit, & quantotius ad confutandum contumaciam eorum perrexit. Seditioſi autem audacia & viribus fiſi ex ciuitate proſilierunt, & coutra regalem exercitum ilico aciem direxerunt. A quo protinus ita profligati ſunt, vt quamplurimi perimerentur, & reliqua intra mœnia oppidi refugere compellerentur. Normanni vero è veſtigio eos conſecuti ſunt, & muri ambitum. quo confugerant, cum ipſis irruperunt, atque tam ferro quam igne à puero vſque ad ſenem totam pene vrbem deleuerunt. Incentores autem totius doli per Humbre fluuium nauibus diſpendium mortis effugerunt.

Quomodo Brienus filius Eudonis Comitis minoris Britanniæ deuicit duos filios Heraldi cum exercitu Regis Hiberniæ.

Cap. XL.

PORRO duo filii Heraldi Regis ab eorum contubernio ſe ſubduxerunt, & cum multis vernaculis patris Dirmetum Hiberniæ Regem pro obtinendo iuuamine aggreſſi ſunt. De cuius regno eodem ſuffragante, parua temporis intercapedine non minimam manum militum ſibi contraxerunt. Deinde cum ſexaginta ſex nauibus, qua in regione maxime oportunum æſtimauerunt, otius Angli repetierunt, & more ſæuiſſimorum piratarum rapinis & incendiis terræ populum exterminare conati ſunt. Brienus autem Eudonis Ducis Britanniæ minoris filius eis armatus cum ſuis occurrit, & mox cum eis ſub die vna duobus prœliis manum conſeruit. Cæſis vero mille & ſeptingentis bellatorum cum nonnullis regni proceribus, reliqui è certamine fugientes, nauium præſidio necis excidium vtcunque euaſerunt, & ex charorum amiſſio-

amissione permaximum Hibernensib. luctum reportauerunt. Qui profecto nisi nox prœlium diremisset, omnes mortis nouacula abrasi fuissent.

Quod Rex Wilhelmus circuiens Angliam castella plurima ad defensionem regni construxit.

CAP. XLI.

SICARII deniq; intra Dunelmum latitantes, compertis tot in pernitiosis conspirationibus eadē vesania coadunatorū infortuniis, cum adhuc in suas ærumnas armis atq; fuga auderent, regiam expeditionem super se metuētes, deliberata sententia tam inconsultæ temeritati congrua, in maritimorū præsidiorū remotiora sese receperunt, inhonestas opes piratico latrocinio sibi contrahentes. Rex autē monitus quidē prudētia, qua cōsule in cunctis regi nouit immunita regni prouidissima dispositione perlustrauit, ac ad arcēdos hostiū excursus tutissima castella per oportuna loca stabiliuit, quæ militū clectissimo robore, & vberrima stipēdiorum copia muniuit. Tandem bellorum ac seditionum tempestate parumper conquiescente, iam totius Anglicæ Monarchiæ & habenas potentius temperat, & gloria prosperius potitur.

Hucusque Dudo decanus S. Quintini continuauit historiam suam de ducib. Northmannia.

De morte Roberti Wiscardi Ducis Apuliæ, & de probitatibus eius & posteritate, & qua occasione Rogerius nepos eius factus est Rex.

CAP. XLII.

HAc tempestate mortuus est Rodbertus Wiscardus Normannigena dux Apuliæ. Hic relicta priore vxore propter consanguinitatem, de qua susceperat filium nomine Buamundū, duxit primogenitā filiam Gaumarii principis Salerniæ nomine Sichelgaitā fauente Gisulfo fratre pdictæ puellę, qui Gaumario patri successerat. Gatteclinia vero soror eius minor nupsit Iordani principi Capuæ, filio Ricardi senioris, patri vero Ricardi iunioris. Huius Iurdani auus fuit Rannulfus, qui primus pfuit Normannis in Apulia, qui etiam condidit vrbē nomine Ausam. Genuit autē Rodbertus Wiscardus ex Sichelgaita filios tres, & filias 5. filiæ vero adeo excellentissime maritatæ sunt, vt vna earum matrimonio copulata sit Imperatori Constantinopolitano. Hic Rodbertus duos Imperatores in vno vicit prœlio, Alexium Gręcorū in Gręcia, Henricū Romanorū in Italia. Satis enim victus est Henricus, qui audita fama Ducis Rodberti, nec viribus Saxonū & Atlemannorū, nec etiā mœnibus vrbis, q̄ caput est orbis, confisus, vel tutius concitus aufugit. Boamundus autē licet haberet magnā terram, in Apulia tandem cum ceteris Normannis & Francis perrexit dimicare aduersus Sarracenos, qui tunc temporis omnes fere ciuitates Romaniæ tenebant. Debellatis tandem paganis, & subiugatis vrbib. Antiochia & Ierusalem, & ceteris multis, Boamundus adeptus est principatum Antiochiæ, & heredes eius post ipsum, scilicet filius eius Boamundus natus ex Constantia filia Philippi Regis Francorum, & post istum Raimundus filius Wilhelmi Comitis Pictauorum, qui filiam secundi Boamundi duxerat vxorē. Roberto itaq; duce obeunte successit ei filius suus de secunda coniuge primogenitus nomine Rogerius, cognomento Bursa. Hoc etiā Rogerio deficiente, & filiis suis post ipsum Roger. patruelis ipsius filius Rogerii Comitis Siciliæ fratris Roberti Wiscardi, solus tā Apuliā quā Siciliā obtinuit. Hic autem procedenti tēpore de duce factus est Rex, causa altercationis duorum Apostolicorum, qui simul fuerant Romæ ordinati. Innocentius videlicet II. & Petrus Leonis. Quorum vltimus concessit duci Rogerio vt regio diademate vteretur, ideo quod idē dux parti ipsius fauebat. Accidit hoc circa annum ab incarnatione dom. 1130. vixerunt vero ambo fere 8. annis simul.

De morte Wilhelmi Regis Anglorum & Ducis Normannorum, & de sepultura eius apud Cadomum.

CAP. XLIII.

HIs per anticipationem breuiter intimatis, ad finem gestarum Wilhelmi Regis Anglorum, & ducis Normannorū, de quibus fastidio lectorū compendiose consulentes quædam perstrinximus, veniamus. Si quis vero plenius illa nosse desiderat, librum Wilhelmi Pictauensis Luxouiorum Archidiaconi eadem gesta copioso ita eloquenti sermone affatim continentem, legat. Edidit præterea de eadem materia opus non contemnendum Guido Episcopus Ambianensis Heroico metro exaratum. Sed vt iam finem dicendi faciamus, causam mortis, secundum existimationem quorundam pandamus.

Cum

Cum ergo idem Rex victoriosus post plurima bella post multiplices expeditiones tam in Normannia quam in Anglia, & in minore Britannia, seu etiam in Cinomannia prospero exitu consummatas, oppidum quoddam Medanta nomine proprium Philippi Regis Francorum, qui tunc temporis partes Rodberti Ducis bellum patri inferentis iuuabat. Causa autem huiusmodi discordiæ erat, quod eidem filio suo Rex Wilhelmus non permittebat facere voluntatem suam de Ducatu Normanniæ, licet eum ipse post se fecisset heredem. Cum igitur Wilhelmus Rex oppidum Medanta assiliens flammis vltricibus tradidisset, pondere armorum, & labore clamoris, quo suos exhortabatur, vt fertur, à ruina intestinorum eius liquefacta, infirmari non modice cæpit, & licet aliquandiu postea vixerit, non tamen solita valetudine vsus est. Dispositis tandem rebus suis, & regno Angliæ concesso Wilhelmo filio suo, vitam præsentem finiuit in Normannia apud Rotomagum 4. Idus Septembris. Translatum est corpus eius, sicuti ordinauerat, Cadomum, & in Ecclesia Sancti Stephani, quam ipse à fundamentis ædificauerat, ante maius altare regaliter tumulatum. Solus autem filiorum suorum Henricus exequias patris prosequutus est. Decessit autem idem rex fere sexagenarius, anno Ducatus in Northmānia 52. Porro regni sui in Anglia 20. Incarnationis autem Domini 1087. regnante eodem Domino nostro Iesu Christo cum æterno patre in vnitate Spiritus Sancti per omnia secula seculorum, Amen.

Explicit liber sextus de Wilhelmo Rege Anglorum, & Duce Normannorum.

INCIPIT LIBER SEPTIMVS HISTORIÆ NORMANNORVM, CONTINENS RES GESTAS HENRICI REGIS ANGLORVM ET DVCIS NORMANNORVM.

Prologus in gesta Henrici Regis, in quo breuiter fratribus suis melior ostenditur.

CAP. I.

QVONIAM in libro superiori de actibus Wilhelmi Regis Anglorum & Ducis Normannorum tractatum est, non indecens videbitur, vt hic liber, qui septimus cuditur, in Normannorum Ducum gesta, vitam & conuersationem, & ex parte non modica res gestas Henrici nobilissimi Regis filii prædicti Wilhelmi edisserens, seculo futuro, & maxime posteris imitandas proponat. Nec immerito hic numerus illi viro congruit, qui non solum honestate animi, verum etiam corporis probitate, vero videlicet ternario & quaternio plurimum emicuit. Ad hoc accidit, quod idem Rex, quem describendum suscepimus, in septimo gradu genealogiæ Normannorum Ducum reperitur, si incipias computare à Rollone Duce, qui fuit huius prosapiæ principium. Vt autem ordo historiæ non interruptus seruetur, de fratribus eius Wilhelmo Rege Anglorum, & Roberto Duce Normannorum, quibus ipse solus successit, aliqua vel breuiter dicenda sunt, maxime cum hoc ad commendationem naturæ proficiat. Sic enim pictores ferrugineum colorem subternere solent, vt rubeus superpositus magis elucescat, ita forsitan, si supradicti fratres conferantur cum isto, ex eorum comparatione altius resplendebit. Quod paucis animaduerti potest. In altero eorum Wilhelmum loquor, dapsilitas erga seculares prædicabatur, sed contempta ab eo religiositas plurimum conquerebatur. Robertum in rebus bellicis fama non immerito extollebat, sed hæc eadem in maturitate consilii, & in regimine Ducatus ipsum minus vtilem non mendaciter asserebat. At Henricus & illa complectens solus, quæ in singulis eorum honesta videbantur, & ea pariter, quibus ipsos carere iam diximus, non solum illis, sed & omnibus sui temporis principib. nobilior habebatur. Sed quia hæc suis in locis plenius exponentur, ne digressionem in ipso exordio facere videamur, à modo rerum propositarum ordinem prosequamur.

Quomodo Wilhelmus frater Henrici mortuo Wilhelmo Rege patre eorum transiens in Angliam Rex factus est, & Robertus Ducatum Normanniæ adeptus est, & quod idem Robertus Comitatum Constantinensem dedit Henrico, & postea abstulit.

CAP. II.

IGITVR Rege Anglorum Wilhelmo rebus humanis subtracto, Wilhelmus filius eius, quam citius potuit apud Tolcam mari transito, susceptus est ab Anglis & Francis,

cis, vnctusque est in Regem à Lanfranco Archiepiscopo Cantuar. eiusq; suffraganeis, Lundoniæ apud Westmonast. Robertus namq; frater eius ante mortem patris sui discesserat de Normannia, indigne ferens, quod ipse non permitteret ei pro sua voluntate disponere tam comitatum Normanniæ, quam Cinomanniæ. Alterius enim dudum heres designatus fuerat, alterius vero hac de causa viuente patre regimen quærebat, quod Margareta filia Herberti quondam Cinomannensis Comitis ipsi fuerat desponsata, licet antequam ad nuptias eius pertingeret, apud Fiscānum virgo eadem Christo deuota obierit. Cum igitur in Pontino apud Abbatisuillam cum sui similibus iuuenibus filiis scilicet Satraparum Normanniæ, qui ei quasi suo domino futuro specietenus obsequebantur, re autem vera nouatum rerum cupiditate illecti, moraretur, & ducatum Normanniæ, maxime in margine excursionibus & rapinis demoliretur audito nuntio excessus patris, confestim veniens Rothomagum, ipsam ciuitatem & totum Ducatum sine vlla contradictione suscepit. Cumque sui fideles eum exhortarentur, vt regnum Angliæ sibi à fratre præreptum, velocius armis sibimet restitueret, simplicitate solita, &, vt ita dicam, imprudentiæ proxima, respondisse fertur. Per Angelos Dei si ego essem in Alexandria expectarent me Angli, nec ante aduentum meum Regem sibi facere auderent. Ipse etiam Wilhelmus frater meus, quod eum præsumpsisse dicitis, pro capite suo sine mea permissione mimime attentaret. Hæc primo dicebat, sed postquam rei gestæ ordinem resciuit, non minima discordia inter se & fratrem suum Wilhelmum emersit. Interim autem Henricus frater eorum remansit in Normannia cum Duce Roberto. Dederat autem eidem Henrico pater suus moriens quinque mille libras Anglicæ monetæ. Robertus etiam frater suus dedit illi Comitatum Constantiniensem, vel vt alii volunt inuadiauit, sed non diutius inde gauisus est. Nam inuentis quibusdam vilibus occasionibus per malorum tum hominum suggestiones ipsum nihil tale meditantem apud Rothomagum capiens, quod dederat indecenter extorsit.

De discordia, quæ facta est inter Wilhelmum Regem Anglorum, & Rodbertum Ducem Normanniæ fratrem eius, & quomodo obsiderunt Henricum fratrem suum in Monte Sancti Michaelis.

CAP. III.

POST hæc aliquanto temporis emerso concordiam fecerunt adinuicem Wilhelmus Rex Anglorum & Robertus dux Norman. licet regnū Angliæ ipse Robertus facilime paulo ante potuisset habere, nisi minus cautus esset. Siquidem Eustachius Comes Boloniæ, & Episc. Baiocensis, & Comes Moritolii patrui ipsius, & alii Principes Normanniæ cū magno apparatu militū mare transeuntes Rouecestriā & alia nonnulla castella in comitatu Cantuariensi occupātes & tenentes ad opus illius dū ipsum Robertū ducem expectant, qui tunc tēporis vltra quam virum deceat in Normannia deliciabatur, obsessi diu à Rege Wilhelmo, dum ille, cuius causa tantum discrimen subierant, non subuenit, cum dedecore ipsas quas tenebant munitiones exeuntes ad propria sunt reuersi. Facta est itaq; tandem inter eos apud Cadomum, vt diximus, aduentante Philippo Rege Francorum, qui in auxilium Ducis contra Wilhelmum Regem apud oppidum Auciacum ingenti Anglorum & Normannorū exercitu tunc morantem venerat qualecunq; concordia, & quantum ad Ducem Robertum spectat probrosa atq; damnosa. Nam quicquid Rex Wilhelmus in Normannia occupauerat per infidelitatem hominum ducis, qui eidem regi suas munitiones tradiderāt, quam suis militibus ipse commiserat vt inde fratrem suum infestarentur, impune permissus est habere. Munitiones illę, quas hoc modo tenebat, Fiscannū fuerunt, oppidū Auci, quod Wilhelmus comes Aucensis cum reliquis suis firmitatibus illi tradiderat. Similiter Stephanus Comes de Abamarla filius Odonis comitis de Campania, Wilhelmi autem regis Anglorum senioris ex sorore nepos, fecerat, & alii plures vltra Sequanam habitantes. Cum igitur fratrem suum Henricum debuissent adiuuare, eique prouidere, vt sicut frater eorum & filius regis honorabiliter posset viuere, de tota terra patris sui eum expellere conati sunt. Vnde accidit, vt quadam vice ipsum obsidione cingerent in monte Sancti Michaelis.

Sed illis ibidem incassum diu laborantibus, & ad vltimum inter se diffidentibus, comes Henric⁹ inde libere exiēs oppidū munitissimū nomine Danfrontē sagacitate cuiusdā indigenæ suscepit. Indignabatur .n. prædictus peti quas Robertus de Belismo homo ferox & mentis inhumanæ, sibi & aliis conuicaneis inferebat, qui tunc tēporis illud

illud caſtrum poſſidebat. Quod tanta diligentia Henricus exinde cuſtodiuit, vt vſq; ad terminum vitæ illius in ſuo dominio habuerit. Circa hæc tempora obeunte Iohanne Archiepiſcopo Rothomagenſi, ſucceſſit Wilhelmus Abbas Sancti Stephani Cadomi.

Quod redeunte Wilhelmo Rege in Angliam Henricus Comitatum Conſtantinienſem in ditionem ſuam reuocauit.

CAP. IIII.

REDEVNTE autem Wilhelmo Rege in Angliam, Henricus haud ſegniter Comitatum Conſtantinienſem, qui ſibi fraudulentia ante præreptus fuerat, conſenſu Wilhelmi Regis & auxilio Ricardi de Reuers, & Rogerii de Magna villa, ex maiori parte in ditionem ſuam reuocauit. Et quia in hoc negotio & in aliis pleriſque ſuis neceſſitatibus, Hugo Comes Ceſtrenſis ei fidelis extiterat, conceſſit ei ex integro caſtellum, quod Sancti Iacobi appellatum eſt, in quo idem Comes tunc temporis nihil aliud habebat præter cuſtodiam munitionis ipſius oppidi. Wilhemus ſiquidem Rex Anglorum ſenior illud condiderat in confinio Normanniæ & Britanniæ minoris, cum ante bellum Anglicum contra Conanum Comitem Britanniæ filium Alanni conſobrini ſui, ſibi non obtemperantem, exercitum duceret. Ne igitur amplius famelici prædones Brironum Eccleſiis inermibus aut vltimo terræ ſuæ vulgo excurſionibus latrocinantibus nocerent, illud ad eos arcendos inſtitutum tradidit Richardo Abrincatenſi præſidi, patri videlicet prædicti Comitis Hugonis.

Quod Cinnomannenſes aduertentes Ducem Robertum occupatum plurimis perturbationibus in Normannia, fecerunt ſibi Comitem Heliam filium Iohannis de Fleca.

CAP. V.

INTEREA Cinomannenſes aduertentes Ducem Robertum tot perturbationibus in Normanniam occupatum conſilium ineunt cum Helia, filio Iohannis de Fleca, viro forti & induſtrio & in illa prouincia potentiſſimo, vt filiam cuiuſdam Comitis Langobardiæ, neptem videlicet Hereberti quondam Cinomannenſis Comitis ex primogenita filia in matrimonium ducat, exiſtimantes hac occaſione ſe poſſe excutere à ſua ceruice iugum dominationis Ducum Normanniæ. In quo perſuadendo diutius immorari illis neceſſe non fuit, cum iam nominatus vir illorum admonitionem præueniens ſuper hoc negotio prætermiſſa omni dilatione ad effectum perduxit. Nec ipſum nec conſiliarios ſuos ab hac rebellionis præſumptione deterrendo reuocauit, quod antiquitus ſub Normannorum Ducum ditione regio Cinomannica egit, vel quod noſtra memoria nobiliſſimus Dux Normannorum Wilhelmus, poſtea verò feliciſſimus Anglorum expugnator eoſdem Cinomannenſes de oppreſsione Gaufridi Martelli ſenioris liberans, alis ſuæ protectionis munitos quoad vixit, illos vt proprios rexit, ac ſuis ſucceſſoribus regendos moriens dimiſit. Vnde factum eſt, vt paulo poſt mortem ipſius Regis idem dux Rodbertus, de quo nunc ſermo eſt in principio ſui ducatus iam tunc rebellionis contumaciam attemptantes in ipſis ſuis finibus ducto exercitu Normannorum eos compeſcuit.

Quod aſſumpto Anſelmo Abbate Becci ad Archiepiſcopatum Cantuaria, Wilhelmus eiuſdem loci Monachus clauſtralis ſucceſſit.

CAP. VI.

PER idem tempus aſſumpto Anſelmo Abbate Beccenſi ad archiepiſcopatum Cantuariæ, ſucceſsit ei in regimine eiuſdem loci Wilhelmus de Bellomonte, vir non contemnendæ religionis, & eiuſdem cœnobii monachus clauſtralis. Anno deinde ſecundo Vrbanus Papa in Gallias veniens, ciuitate Aruernis, quæ alio nomine Clarus mons dicitur, de Eccleſiaſticis negotiis tractaturus, conſilium congregauit. Inter alia vero, quæ ibi ſalubriter diſpoſuit, hortatus eſt fideles tam præſentes, quam abſentes, vt ad liberanda ſancta loca de poteſtate Paganorum, à quibus tunc poſſeſſa contaminabantur, Ieruſalem pro remiſsione exceſſuum ſuorum irent.

Quod Robertus Dux Normannorum inuadiato ducatu ſuo Wilhelmo Regi Anglorum fratri ſuo Ieruſalem perrexit.

CAP. VII.

IGITVR anno ſequenti hac diuina exhortatione permoti omnes fere famoſæ probitatis milites occiduæ regionis tam illuſtres quam ceteri priuati iter peregrinationis

nis ineunt. Quo deſiderio ſuccenſus Robertus dux Normannorum Wilhelmo fratri ſuo regi Anglorum per nuntium mandauit, vt in Normāniam feſtinanter veniat, ducatum ipſius vſq; ad reditum habiturus, de theſauris Anglorum opimis ſuam & ſuorum indigentiam obiter ſuppleat. Huius autem legationis nuntio exhileratus Rex Wilhelmus in Normanniam transfretans, decies mille marcas argenti ea conditione Roberto Duci commodauit, vt quamdiu idem Dux in prædicta peregrinatione moraretur, ipſe Ducatum Normanniæ pro eis vadem haberet, illum Duci reſtituturus cum ipſe ſibi prætaxatam pecuniam rediens reconſignaſſet. His itaque geſtis Comes Henricus contulit ſe Regem Wilhelmum atque omnino cum eo remanſit, cui idem Rex Comitatum Conſtantinienſem & Baiocenſem præter ciuitatem Baiocas & oppidum Cadomi ex integro conceſſit. Hoc tempore prædictus Rex Wilhelmus fecit quoddam caſtellum nomine Giſorz in confinio Normanniæ & Franciæ, quod ſæpe nominatus frater eius Henricus, qui ei diuina diſpoſitione ſucceſſit, mœnibus ambitum, & turris excelſis inexpugnabile reddidit.

De probitate ipſius Wilhelmi in negotiis regni, & quod Eccleſiam Dei & ſeruos eius perſecutus eſt.

CAP. VIII.

DE ipſo autem Wilhelmo his annalium paginis poſſemus inſerere, quod ſemel & iterum Wallenſes ducto exercitu in ipſorum fines ſibi rebelles ſubiugauit, quoq; Regi Scotorum Malcolmo, qui in Angliam exercitum adduxerat, cum ſuo exercitu obuians, eum, ad quæ voluit, pacta inclinauit. Illud etiam nihilominus quod cum audiuiſſet Heliam Comitem Cinomannorum in ipſa vrbe Cinomannica homines ſuos auxilium ei ferente, Fulcone Comite Andegauorum obſediſſe, abſtulerat enim illam vrbem primum Helias hominibus Regis, ſed ciues iterum Regi reddiderant, vnde eos iterum Helias obſederat. Hoc, inquam, audito, cum eſſet in Anglia, accerſitis, quos tunc forte ſecum habebat, militibus, imperans, vt reliqui, qui aberant, ſe ſequerentur. Ad mare veniens, cum ventus eſſet contrarius in Normanniam transfretaturo, cōtra ventum intrauit pelagus, dicens ſe nunquā audiſſe de aliquo rege, quod naufragio periſſet. Tranſitoq; mari velut cōtra vim elementorū, p̄dictos comites ſolo auditu ſui aduentus ab obſidione fugauit. Hæc, inquā, & alia his ſimilia de illo veraciter poſſumus referre, niſi facta eius quia plurimo ſeruorū Dei, & S. Eccleſiam non minimum perſecutus eſt, vnde ſero & infructuoſam, vt plurib. ſapientibus videtur, egit pœnitentiam, dignum iudicaremus propter ordinem hiſtoriæ ſolummodo breuiter attingere, & ad actus Henrici diuę memorię fratris & ſucceſſoris ſui, qui viros religioſos & Eccleſiam Dei protegendo & auxilium ferendo admodum veneratus eſt, prolixius explicandos vellemus accedere. Eodem Wilhelmo regnum Angliæ procurante Morellus nepos Roberti de Moubraio comitis Northumbrelandiæ prædictum Malcolmum regem Scotiæ irruptiones in Anglia facientem, & filium eius primogenitum cum maxima parte ſui exercitus in finibus Anglorum trucidauit. Hic autem Robertus cum quaſdam munitione regias ſuo comitatu colliminantes contra voluntatem domini ſui attemptaſſet occupare, captus à militibus Wilhelmi regis, ipſoq; iubente in ipſis vinculis diutius perſeuerans, regnante iam Henrico rege, tandē ab ipſo argaſtulo deficiens mortuus eſt. Dictum eſt à pluribus hunc talionem ſibi redditum fuiſſe: quia Regem Scotiæ patrem videlicet nobiliſſimæ Matildis poſtea Reginæ Anglorum doloſe peremerat. Illius autem terram, quam habebat in Normannia, & maximam partem prædicti ſui Comitatus Henricum iam Rex factus dedit Nigello de Albinneio viro illuſtri & probo. Duxit poſtea idem Nigellus Gundredam filiam Giraldi de Gornaco, ex qua genuit filium nomine Rogerium de Moubraio, qui tandem adhuc paruulus patri ſuo facto monacho Beccenſi, & eidem loco magnam poſſeſſionem in Anglia conferenti, ſucceſſit. Ipſe etiam Giraldus rogatu Hugonis de Gornaco patris ſui monachi vero Beccenſis plura dedit eidem Eccleſiæ, tandem Ieruſalem petens cum vxore ſua Edithua ſorore Wilhelmi Comitis de Warrenna, in ipſo itinere mortuus eſt. Vxor vero inde rediens, nupſit Drogoni de Monceio, ex qua idem Drogo ſuſcepit vnum filium nomine Drogonem. Succeſſit prædicto Giraldo filius eius nomine Hugo, qui ex vxore Rodulphi de Parrona Comitis Viromandorum genuit vnum filium nomine Hugonem. Hæc per anticipationem de amicis ac benefactoribus Beccenſis monaſterii hic breuiter commemorauimus: nunc ad ordinem hiſtoriæ redeamus.

De morte eiuſdem Regis in Noua foreſta, & quod Richardus frater eius antea ibidem mortuus fuerat, & de cauſa mortis eorum ſecundum æſtimationem vulgi.

CAP. IX.

IGITVR ſicut ſupra diximus, cum Robertus Dux Normannorum anno ab incarnatione Domini M. XC. VI. Ieruſalem perrexiſſet, & Ducatum Normanniæ Wilhelmo fratri ſuo Regi Anglorum inuadiaſſet, contigit poſt aliquantum temporis, vt idem Rex quadam die venatum iret in Nouam foreſtam, vbi quarto Nonas Auguſti miſſa ſagitta incaute à quodam ſuo familiari in corde percuſſus, mortuus eſt anno ab incarnatione Domini milleſimo centeſimo, regni autem ſui decimo tertio. In eadem etiam ſilua Richardus frater ipſius Wilhelmi dudum adhuc viuente patre eorum, dum ſimili modo venaretur, ictu arboris male euitatæ ægrotans, poſt paululum hominem exiuit. Ferunt autem multi, quod ideo hi duo filii Wilhelmi Regis in illa ſilua iudicio Dei perierunt, quoniam multas villas & Eccleſias propter eandem foreſtam amplificandam in circuitu ipſius deſtruxerat.

Anno 1096.

Quod Henricus frater ipſius ei ſucceſſit, qui Matildem filiam Regis Scotiæ duxit in vxorem.

CAP. X.

OCCISO itaque Wilhelmo Rege, vt præmiſimus, ſtatim frater ſuus Henricus corpus eius Wintoniam deferri fecit, ibique in Eccleſia ſancti Petri ante maius altare ſepulturæ tradidit. Quo ſepulto Lundoniam venit, atque apud Weſtmonaſterium annuentibus cunctis Francis & Anglis quarto die poſt mortem fratris regale diadema ſuſcepit. Vnde plurimi ſunt lętati, quod modo Regem natum à Rege & Regina, natum & nutritum in Anglia habere meruiſſent. Vt autem idem Rex legaliter viueret, duxit eodem anno venerabilem Matildem filiam Malcomi Regis Scotiæ & Margaretæ. Quantæ autem ſanctitatis & ſcientiæ tum ſecularis quam ſpiritualis vtraque Regina Margareta fuerat ſcilicet & Matildis fuerint liber, qui de vita ipſarum ſcriptus eſt, plano ſermone deſcribit. Nec illud prætermittendum, quod à ſanctæ recordationis Anſelmo Cantuarienſe Archiepiſcopo eadem Matildis in feſtiuitate ſancti Martini apud Weſtmonaſterium Henrico Regi nobiliſſimo deſponſata, & eodem die regali diademate inſignita eſt. Fuit autem Rex Henricus vir pluribus virtutibus præditus, iuſtitiæ ac pacis ſectator, religionis amator, iniquorum & furum feruentiſſimus punitor, inimicorum ſuorum non ſolum excellẽtium principum & comitum, verum & nominatiſſimorum Regum feliciſſimus triumphator.

Quod ex ea genuit filium nomine Wilhelmum, & filiam quæ procedente tempore nupſit Henrico Imperatori Romanorum.

CAP. XI.

GENVIT enim ex ſecunda Matilde Regina Anglorum vxore ſua filium vnum nomine Wilhelmum, & filiam vnam matrem ſicut nomine ita honeſtate repræſentantem. Hanc autem virginem vix quinquennem, Henricus quintus Rex & quartus Imperator Romanorum & Alemannorum Auguſtus in coniugem requiſiuit, & adquiſitam per claros viros Epiſcopos, & Comites internuntios cum ineffabili munificentia vtriuſque parentis in ſuum regnum recepit, & receptam ſolemniter in proximo Paſcha apud vlterius traiectum deſponſauit, deſponſatam vero Archiepiſcopus Colonienſis in feſtiuitate S. Iacobi Maguntiæ in Reginam conſecrauit, ceteris coepiſcopis aſſiſtentibus, & præcipue Archiepiſcopo Treuerenſi, qui eam dum conſecraretur inter ſua brachia reuerenter tenuit. Deinde conſecratam reginam vſq; ad tempeſtiuum tempus nuptiarum ſtudioſe nutriri præcepit, in quo nutrimẽto & linguam addiſceret, & ſe ſecundum Teutonicos mores componeret, de qua nobiliſſima Imperatrice, in ſequentib. plenius diſſeremus. Prædictus autem Wilhelmus, filius Henrici Regis, qui poſt ſororem Matildem Imperatricem natus eſt, licet enim cauſa maſculini ſexus illi prępoſuimus, cum iam ad iuuenilem ætatem veniſſet, morte immatura obiit. Cum enim transfretaret de Normannia in Anglia, inter Barbe fluuium & Hantoniam in quodam maris loco periculoſo, qui ab incolis Cataras dicitur, illiſa naui ſcopulo, ipſi & multi optimates patris eius naufragio perierunt. Quo ſolo euentu felicitatẽ excellentiã regis fortuna aliquãtiſper obnubilauit, licet in aliis omnib. ſibi arrideret iocũdiſſima. His anticipãdo cõmemoratis ad ordinẽ rei geſtæ reuertamur.

Quod

Quod Robertus Dux Normannorum rediens ab Ierosolymis transit in Angliam, volens auferre regnum fratri suo, & quomodo concordati sunt.

CAP. XII.

NON longum autem tempus transiit, postquam Henricus rex regnum Angliæ regendum suscepit, quod frater suus Robertus de Ierusalem rediit, atq; Ducatum Normanniæ, quem fratri suo Wilhelmo inuadiauerat absq; vllius pecuniæ exhibitione recepit, licet ipsam summam, quam ab eodē fratre suo acceperat, secum haberet, vt si necesse esset vt redderetur, & si esset qui eam exigeret, in promptu haberet. Audiens itaq; quod Henricus frater suus rex Anglorum esset constitutus, cœpit indignari aduersus illum, multumq; ei minari, quod regnū Angliæ suscipere ausus fuisset. Hac igitur de causa cœpit nauigium præparare quale potuit. Quo complero in Angliam transiuit. Henricus autem rex cuius fiducia tota erat in Deo, magnam Anglorum militiam velociter congregans, aduersus eum venit, paratus eum & omnes, qui cum eo venerant de terra Anglorū expellere. Quod profectò annuente Deo in breui egisset, nisi frater suus cum eo hoc pacto cōcordaret: vt ipse Rex illi quotannis 4000. marcas argenti perpetuo daret. Hanc summam tamen idem Comes Matildi Reginæ fratris sui coniugi condonauit. Facta itaq; inter eos concordia, aliquanto tempore demoratus est Comes Robertus in Anglia. In qua postquam tamdiu fuit, quantum ei placuit, in Normanniam remeauit.

Quod eadem pactione rupta, Henricus apud Tenechbray in bello eum capit, & postea vsque ad mortem cum regno Angliæ Ducatum Normanniæ sapienter dispofuit.

CAP. XIII.

NON diu autem durauit inter eos prædicta concordia. Robertus enim comes plus iusto credens illis, qui magis volebant inter eos esse discordiam quam pacem, cœpit occasiones quærere, fratremque suum ad discordiam commouere. Rex autem Henricus non diutius hoc ferens, maximeque indigne ferens, quod frater suus ita paternam hereditatem Ducatum scilicet Normanniæ dissipauerat, quod præter ciuitatem Rothomagensium nihil pene in dominio haberet, quam etiam forsan alicui vt cetera dedisset, si hoc sibi licitum propter ciues ipsius fuisset. His inquam indignatus mare quam citius potuit transiens, atque non multo post non paruum exercitum congregans, obsedit ciuitatem Baiocas, eamque citius capiens, fere omnem destruxit. Deinde cœpit Cadomum. Post aliquantulum vero temporis cum obsideret quoddam castrum Comitis Moritolii, quod vocatur Tenerchebrai, atque in obsidendo laboraret, vt illud caperet, frater eius Comes Robertus, & Comes Moritolii cum magna multitudine militum, putantes se de Rege Henrico vindicare, eumque omnino de terra delere, cum magno impetu irruerunt in eum. Sed iudicio Dei super eos veniente, capti sunt ambo, & multi alii cum eis ab hominibus Henrici Regis, atque ante eum adducti. Concessit hoc modo Deus Regi se timenti victoriam incruentam, sicut quondam Theodosio Imperatori seruo suo fecerat. In hoc enim conflictu ex suis nullus, ex aduersa parte vix sexaginta corruerunt. Finito itaque hoc conflictu & pace reddita miseræ prouinciæ, quæ pene per imprudentiam Comitis prædicti destructa erat, Rex Henricus totam Normanniam & omnia castella Comitis Moritolii in suum dominium suscepit. Atque ita omni terra sedata, rediens in Angliam Robertum Comitem fratrem suum, & Comitem Moritolii, & quosdam alios quos ei placuit secum abduxit, eosque in libera custodia vsque ad terminum vitæ eorum tenuit. Factum est autem hoc bellum apud Tenechebrai inter Henricum Regem Anglorum, & Robertum fratrem suum Ducem Normannorum anno ab incarnatione Domini, millesimo centesimo sexto, quinto Calendas Octobris. Eodem autem anno mense Februario Comites apparuerat Regibus & Ducibus mutatione regnorum terribilis.

Rexit autem Robertus Comes Ducatum Normanniæ nouendecim annis, excepto spacio, quo in itinere Ierusalem demoratus est. Fuit hic Robertus miles fortissimus, & multa nobiliter gessit, maxime quando à Christianis Antiochia & Ierusalem super Sarracenos captæ sunt. Ad regimen tamen Ducatus minus vtilis propter simplicitatem suam, & propter consilia leuia, quibus nimium aurem accommodabat.

De Sibilla vxore Ducis Rodberti, & Wilhelmo filio eius, & quomodo idem Wilhelmus factus est Comes Flandrensium.

Cap. XIIII.

Cum autem rediret de via Ierusalem, accepit Sibillam in vxorem, sororem Wilhelmi Comitis Conuersanæ. De qua genuit vnum filium nomine Wilhelmum. Fuit vero prædicta Comitissa pulchra facie, honesta moribus, sapientia prædita, & aliquando absente Duce ipsa melius per se negotia prouinciæ tam priuata quã publica disponebat, quam ipse faceret si adesset. Vixit autem in Normannia paruo tempore, inuidia & factione quorundam nobilium fœminarum decepta. Prædictus vero Wilhelmus filius Roberti Ducis procedenti tempore Comes fuit Flandrensis. Quod quomodo acciderit, paucis aperiamus. Cũ igitur ille iam iuuenis multæ probitatis in Francia exularetur, patre suo, vt iam diximus, in vinculis Henrici Regis posito, accidit, vt Carolum Comitem Flandrensium quidam traditores in Ecclesia, dum sacris misteriis interesset, occiderent. Quo audito regina Francorum vxor Ludouici regis dedit prædicto Wilhelmo sororem suam vxorem, efficiẽs per maritum suum, vt idem comes Flandrensium constitueretur. Decesserat enim Carolus absq; filio, nec tamen idem Wilhelmus longe aberat à cognatione Comitum Flandriæ. Nam Matildis Regina Anglorũ auia ipsius fuit filia Balduini cum barba Comitis Flandrensiũ. Hic vero Balduinus 2. filios habuit, Balduinũ & Robertũ. Quorũ vterq; vxorẽ accepit viuente patre eorum. Nam Balduinus primogenitus habuit in vxorẽ comitissam Hainaucensem, ex qua genuit duos filios Ernulfum & Balduinũ. Robert⁹ autẽ accepit coniugem relictam Florentii comitis Frisiæ, quæ vnicã ex prędicto Florẽtio habebat filiã. Quam Robertus longe facere volens à paterna hereditate, dedit eam Philippo regi Francorum, & ita comitatus Frisiæ remãsit ei cũ matre pdictæ puellę, vnde cognominatus est Frisio. Decessit autẽ mortẽ patris sui Balduinus comes Hainaucensis, & successit Ernulfus filius eius primogenitus. Tandẽ obeunte Balduino comite Flandriæ cũ Ernulfus comes Hainaucẽsis deberet ei succedere, vtpote nepos ex primogenito filio eius, & ad hoc etiam niteretur, Philippus Rex Francorum veniens in auxilium eius & Matildis Regina Anglorum amita eius, mittens ei Wilhelmum filium Osberni cum armata militum manu, Robertus Frisio patruus eius adiuncto exercitu Henrici Romanorum & Alemannorum Imperatoris cuneis suis, ex improuiso super eos irruens die Dominico Septuagesimæ fugato Philippo Rege Francorum Ernulfum nepotem suum, & Wilhelmum filium Osberni Comitem Herefordi peremit, & hac de causa Flandriam vsque ad suum obitum possedit.

De Wilhelmo Comite Herefordi, & successione eius.

Cap. XV.

Prædictus autem Wilhelmus Comes Herefordi fuit vir honestus & probus, & cognationem Ducũ Normanniæ non solum ex parte patris, verum etiam ex parte matris attingens. Osbernus namq; pater eius fuit filius Herfasti fratris Gonnoris Comitissæ primi Ricardi ducis Normanniæ vxoris. Mater vero fuit filia Rodulfi comitis Iureicẽsis. Qui Rodulfus frater fuit vterinus Ricardi ducis superius nominati. Duxit autem idem Wilhelmus Aelizam filiam Rogerii de Toenio, ex qua genuit 2. filios, Wilhelmum de Britolio, qui post decensum eius terram, quã habebat in Normannia habuit, & Rogerium cui comitatus Herefordi funiculo distributionis euenit. Habuit etiã 2. filias, quarũ vna nomine Emma iuncta est Rodulfo de Waiet, genere Britoni, qui fuit comes Norwicensis. Sed quia cõtra fidelitatẽ Wilhelmi regis senioris, munitionẽ Norwich aliquando tenere attẽptauit, expulsus & extorris de regno Angliæ cũ vxore sua Ierusalẽ perrexit, relinquens vnã filiã nomine Ittã, q̃ procedenti tẽpore nupsit Roberto comiti Legrecestriæ, filio Roberti comitis Legrecestriæ. Vnde factũ est vt Lire Gloz, Britoliũ & plurimã partem terræ, quam Wilhelmus filius Osberni auus, vxoris suæ habuerat in Normannia post mortẽ Wilhelmi de Britolio auunculi vxoris suæ idem comes haberet. Genuit autem ex ea vnum filium & plures filias. Occiso itaque, vt diximus, Wilhelmo filio Osberni Wilhelmus de Britolio filius suus, qui ei successerat, cæpit calumpniari oppidum Iureii, quia fuerat Rodulfi Comitis patris, videlicet auiæ suæ.

Habebat autem tunc temporis idem castrum Robertus dux Normanniæ in suo dominio, sicut pater suus Wilhelmus Rex per omne tempus vitæ suæ habuerat.

Comi-

Comitiſſa enim Albereda vxor Comitis Roberti in ſupercilio montis eidem caſtro imminentis turrim munitiſſimam, quæ vſque nunc ſupereſt, ædificari fecerat. Robertus Comes Mellenti turrim illam cuſtodiens, vicecomitis officio in prædicto oppido fungebatur. Egit itaque calliditate ſolita, vt idem caſtellum Wilhelmo de Britolio redderetur, hac tamen conditione, quatinus ipſe pro eo, quod in ipſo oppido nunc habebat, Brionnium ſuæ terræ vicinum largitione Ducis Roberti perpetuo poſſideret. Erat enim ab antiquis temporibus idem municipium vna ex propriis ſedibus Ducum Normanniæ, vnde ſemper illud in ſuo dominio hactenus habuerunt, excepto, quod ſecundus Ricardus ipſum Comiti Godefrido fratri ſuo naturali dederat, & Comes Giſlebertus filius eius poſt ipſum idem habuerat, ſed eodem occiſo, ad dominium ducum Normanniæ redierat. Et quoniam Rogerius filius Ricardi idem caſtrum repetebat, quia auus ſuus Comes Giſlebertus idipſum, ſicut dictum eſt, antea poſſederat, Robertus Comes Mellenti omni inquietudine carere geſtiens, egit apud Ducem Robertum, vt quoddam municipium nuncupatum Humetum, ſitum in Conſtantienſi Comitatu daretur Rogerio filio Ricardi, non ſolum pro illa calumpnia ſopienda, verum etiam pro non minima pecuniæ ſumma, quam Rogerius hac de cauſa Duci contulerat. Sunt antiquorum plurimi, qui dicant, quod Ricardus pater Rogerii pro repetitione eiuſdem caſtri dudum in Anglia acceperat oppidum Toneburge, aſſerentes leugam Brionii cum funiculo circumcirca fuiſſe menſuratam, & eodem fune in Anglia delato, leugam Tonburge tantundem ſpacii in metiendo recepiſſe, quantum hactenus Brionenſe milliarium probatur retinere. Accidit poſt aliquantum temporis, vt Goellus de Breherii valle dominum ſuum Wilhelmum de Britolio doloſe caperet, & in ipſa captione eum tamdiu retineret, quouſque idem Wilhelmus quandam filiam ſuam notham cum ipſo caſtello Iureii coactus illi concederet. Ex qua ille vir Belial ſuſcepit filios, Wilhelmum Luuellum, & Rogerium Balbum, & alios, in quibus nequitia patris eorum & fraudulentia velut in malo germine ad perniciem innoxiorum adhuc perſeuerat. Wilhelmus autem de Britolio à nexibus liber memor iniuriæ à perfido ſibi illatæ, quandam rem dignam memoria auſus eſt incipere. Nam Regem Francorum Philippum cum plurimo exercitu, & Robertum Ducem Normanniæ ad ſe immenſis muneribus euocans, & ipſis & hominibus eorum omnibus, qui ſuam procurationem voluerunt accipere, ſufficienter neceſſaria de ſuo proprio ſubminiſtrans, caſtrum Breherii vallis, & totam terram Goelli fere deſtruxit, & Iureium tamdiu obſidens afflixit, vſquequo ille perfidus ſuis rebus diffidens, illud ſibi redderet. Et ſic tandem Wilhelmus idem caſtrum ſicut proprium, quoad vixit, ſecurus poſſedit. Cum autem ad extrema veniens idem Wilhelmus iuuenem quendam Rodulfum de Waiet, ex ſorore Emma nepotem heredem ſui caſſamenti feciſſet, Euſtachius filius eius naturalis, dum exequiæ patris agerentur, omnes munitiones eius occupans & muniens, omnem terram ſui patris diutius hac inuaſione quiete tenuit, donec vxor eius Iuliana filia Regis Henrici notha, nimis arroganter & ſtulte contra voluntatem & fidelitatem Regis, cuſtodes ſuos de munitione Britolii eiecit. Qua de cauſa Rex exacerbatus omnem illam hereditatem, quam non hereditario iure, ſed ſua perſuaſione, immo Regis clementia hactenus ille poſſederat, non immerito illi abſtulit. Caſtrum ſiquidem Iureicenſe redditum eſt Goello, & filiis ſuis.

Ceterum terram, ſicut iam diximus, Robertus Comes Legreceſtriæ cum vxore ſua poſtmodum accepit. Euſtachio proinde Paceii oppidum ſolummodo remanſit. Et quia hæc cauſa Wilhelmi filii Oſberni, cuius ſupra mentionem fecimus, latius executi ſumus, nunc ad ea, quæ de Comitibus Flandriæ propoſueramus, reuertamur.

De morte Wilhelmi Comitis Flandriæ.

CAP. XVI.

IGITVR prædicto Rodberto Comiti Flandriæ Henricus Rex Saxonum & Imperator Romanorum dedit Comitatum Cameracenſem, & ipſe fecit ei inde fidelitatem. Genuit autem idem Robertus duos filios, Robertum, & Philippum. Robertus vero Ieroſolymitanus cognominatus, quia interfuit, dum Ieruſalem à Chriſtianis caperetur, genuit Balduinum, qui ei ſucceſſit. Eodem vero Balduino mortuo ex vulnere, quod in conflictu quodam apud Aucum caſtrum quoddam Normanniæ

acceperat, Carolus cognatus ipsius ei successit. Quo per traditionem occiso, sicut iam dictum est, eundem Comitatum Flandriæ, sicut superius diximus, Wilhelmus filius Roberti Ducis Normanniæ habuit, sed paruo tempore superuixit, in cuiusdam oppidi assultu appetitus lethali vulnere, decessit vero sexto Calendas Augusti, anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo vigesimo octauo. Sepultus est autem in Ecclesia Sancti Bertini confessoris, & successit ei Terricus de Auscis, cognatus præcedentium Comitum. Huic Henricus Rex Anglorum copulauit sororem Gaufridi Martelli Comitis Andegauorum. Robertus autem Dux Normanniæ, pater prædicti Wilhelmi, mortuus est in Anglia apud Bristoldum castellum Roberti Comitis Gloecestriæ nepotis sui, cui Henricus Rex eum ad custodiendum tradiderat.

Decessit autem quarto Idus Februarii, sepultusque est in Ecclesia Sancti Petri Gloecestriæ, anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo trigesimo quarto. His per anticipationem intimatis, nunc ad ordinem historiæ reuertamur.

Quod mortuo Philippo Rege Francorum successit Ludouicus filius eius, & de origine Comitum Ebroicensium & eorum posteritate.

Cap. XVII.

CIRCA hæc tempora rebus humanis excessit Philippus rex Francorum, & successit Ludouicus filius eius. Mortuo etiam Wilhelmo Rothomagensi Archiepiscopo, eandem Pontificatus sedem adeptus est Gaufridus Decanus Cinomannensis. Paruo exinde tempore exacto moritur Wilhelmus Comes Ebroicensis. Et quoniam de hac ciuitate fecimus mentionem, libet paulo superius originem Comitum eius repetere. Robertus igitur filius primi Ricardi Ducis Normanniæ Archiepiscopus Rothomagensis, & Comes Ebroicæ ciuitatis, contra morem Ecclesiasticum vxoratus quasi quilibet laicus, genuit duos filios, Ricardum, qui ei successit in Comitatum, & Rodulfum de Waceio. Ricardus autem Comes ex relicta Rogerii de Toenio, qui peremptus fuerat in quodam conflictu, genuit prædictum Wilhelmum, qui ei successit, & vnam filiam, quæ nupsit Symoni de Monteforti, ex qua natus est Almaricus & Berta soror eius. Sed ante eam idem Symon habuerat duas vxores. Ex quarum prima filius eius primogenitus alter videlicet Almaricus natus est, & Elizabeth soror eius. Occiso autem illo Amalrico Rodulfus de Toenio, denique ceteris more pugnantium nec non & equitibus sagittariis, quorum inibi exercitus regius maximam multitudinē habebat, in dextra parte hostium præmissis, clamor vt in initio bellorum solet fieri, vtrinque attollitur. Sed antequam militum cunei iungerentur pars Comitis instantia sagittariorum, qui eam in dextris, vbi carebant protectione clypeorum, absque interuallo sagittabant, pene defecerat. Spaciosum esset ire per singula, sed nos ad cetera festinantes rei euentum succincte enodamus.

Inito itaque certamine, postmodum captus est Comes Walerannus, capti sunt etiam omnes illi famosi & diuites milites, qui eius signa sequebantur, licet aliqui, postquam in manus hostium venerunt, consentientibus quibusdam suorum necessariorum in exercitu, quos regio habebant, fuga elaberentur. De quorum numero fuit Amalricus Comes Ebroicensis, & Wilhelmus Louellus de Iureio. Gestum est autem hoc bellum à Ducibus Henrici Regis Anglorum, contra Walerannum Comitem Mellenti, anno ab incarnatione Domini 1124. 7. Calend. Aprilis, haud procul à villa, quam vocant Burgum Turoldi.

Qua sagacitate idem Rex terram suam pacifice regebat.

Cap. XXII.

COMITE itaque Waleranno in vinculis cum sociis suis posito, Rex Henricus turrem Wateuillæ funditus fecit euerti, oppido præterea Brionnii vi potius quam voluntaria redditione sibi subiugato, eum qui idem post captionem Comitis diu tenuerat orbitate oculorum mulctauit, vnde perterriti, qui castrum Belli montis seruabant, ne similia paterentur, illud Regi reddiderunt. Taliter igitur omni illa perturbatione sopita, rex tam terrā comitis quā ceterorū, qui cum eo capti fuerāt in suo dominio habuit. Sed tamen post aliquot annos Comiti Waleranno data venia, & à vinculis liberato, redditus suæ terræ habere permisit munitiones tantum ipsius in sua manu retinens. Quidā vero concaptiuorum quādiu idem Rex humanis rebus interfuit, in vincu-

vinculis suis permanserunt. Ex quo autem comes Mellenti in supradicto conflictu captus est, tam in Ducatu Normanniæ quam in Regno Angliæ per totum decennium quo Rex Henricus superuixit, summa pax viguit, licet nepos eius Willelmus paruo tempore quo Comitatum Flandriarum tenuit eam perturbare pro suo posse satageret. Sed cum sapiens Rex misericordia & diuitiis fere omnibus sui temporis principibus excelleret altero horum scilicet misericordiæ ecclesiis, & monasteriis & pauperibus hominibus suæ terræ condescendebat, altero vero id est opulentia thesaurorum infinita plurimas centurias militum in diuersis locis hostibus propinquis opponebat, qui eos à rapina ecclesiarum, vel pauperum acie ferri repellerent. Vnde factum est vt raro etiam illa terra Augusti Henrici quæ in confinio exterarum prouinciarum erat aliqua hostili læsione læderetur, nedum illa quæ ab eis longe aberat, quia vt dictum est multitudo militum quos excellentissimus princeps suis stipendiis sufficienter alebat, & donariuis muneratos honorabat, illis obsistebant.

Quid de trapezetis per omnem fere Angliam deprauatis ob amorem iusticiæ fecit.

Cap. XXIII.

Referam quiddam quod accidit dum prædicta discordia adhuc perseueraret inter Regem, & Comitem Mellenti, in quo apparebit, & seueritas iusticiæ ipsius in impios, & contemptus pecuniæ in comparatione rectitudinis. Cum igitur in Normannia rebus bellicis intendens ageret, accidit vt nescio qua peruersitate deprauati omnes fere trapezetæ Anglici regni monetam stanneam in qua vix tertia pars esset argentea, cum eadem moneta tota ex argento soleret fieri fabricarent. Cum vero de eadem falsa moneta in Normanniam delata Regii milites forte stipendium accepissent, nec de ea vtpote non legitima aliquid emere valerent, de falsitate eius conquesti sunt apud Regem. Iratus ergo Rex, & propter militum suorum iniuriam magis autem ob iusticiam temeratam, sententiam dictauit, mandans & præcipiens illis quos in suo loco in Anglia demiserat, vt omnes numularios qui huius impietatis iuste argui valerent, abscisione dextrarum manuum nec non & genitalium membrorum mulctarentur. O virum defensorem iusticiæ, & iniquitatis acerrimum punitorem! o si vellet redemptionem accipere pro tot hominum impiorum membris, quanta millia talentorum posset inde lucrari! sed vt diximus spreuit pecuniam amore iusticiæ.

De obitu Willelmi, Abbatis Beccensis, & de bonitate venerabilis Bosonis successoris sui.

Cap. XXIV.

Hoc tempore moritur Willelmus Abbas Beccensis, & succedit dominus Boso, de quo venit in litem plus ne sit meritus hominum reuerentiam, atque gloriam secularium ac spiritualium rerum singulari peritia, an ordinis monastici singulari obseruantia. Hunc plurimi potentes tam seculari ecclesiastica dignitate fulgentes, intima familiaritate colebant, vt patrem venerantes, verentes vt præceptorem, diligentes vt germanum aut prolem. Illi consulta animarum suarum illi speculam quandam vnde ordinibus ecclesiasticis prospiceretur committebant. Potuit namque viri talis vigilans cura cui maximam auctoritatem sapientiæ pariter, ac sanctitatis prærogatiua comparuit securitatem non paruam optime sollicitudini eorum promittere. Hunc vt diximus Rex Henricus immo generalis totius conuentus consensus Monasterij Beccensis Abbatem statuit, non minus reluctantem subiectionis amore, quam altioris gradus timore. Venerantur eum reuerentes Abbates, Monasteria, Synodi, Curię, vt prudentem, ita eloquentem, vt iustum ita discretum, Gustat hic imperio naturæ non epulatur, qui nec pecuniæ vnquam faueat vel gratiæ, siue in iudicio siue in consilio sententiam dicens. Exhibet se blandum ac seuerum decentissima in alterutrum permutatione, nullius hominis, omnis vicii clemens persequutor, pius inimicus. Sed ne à gestis incliti Regis longius digredi videamur, ad ea quæ de filia eius Mathilde Augusta Imperatrice promisimus narranda redeamus.

Quod obeunte Henrico Imperatore, Rex Henricus filiam ſuam Matildem Imperatricem reductam in Angliam matrimonio copulauit Gaufrido Duci Andegauenſium ex qua ſuſcepit tres filios, Henricum, Gaufridum, Willelmum.

CAP. XXV.

CVM igitur Henricus quartus Romanorum Imperator Auguſtus citra ſenium obiiſſet anno videlicet ab incarnatione Domini milleſimo centeſimo xxv. potẽtiſſimus Rex Anglorum Henricus filiam ſuam prædictam Imperatricem, licet excellentiſſimi principes Curiæ Romanæ experti prudentiam ipſius & morum venuſtatem viuente imperatore coniuge ſuo, eam omnimodis ſibi imperare optarent, & hac de cauſa ipſam proſecuti ſint vſque ad curiam ſui patris, id ipſum rogaturi: Quorum petitioni cum Rex minime adquieſceret, volebat enim illam poſt ſuam mortem in regnum Angliæ hæreditario iure ſuccedere, fecit epiſcopos & archiepiſcopos, & Abbatum potentiores, necnon Comites & Satrapas totius Anglici regni ſub arctiſſimo Sacramento illi fidelitatem hoc pacto promittere, quatenus ipſi pro ſuis viribus obniterentur, vt eadem Auguſta poſt deceſſum patris Monarchiam maioris Britanniæ quam nunc Angliam vocant obtineret. Quod vtrum fecerint, nihil mea intereſt dicere. Procedenti autem tempore pater ſuus cupiens carere inimicitiis & importunitate Fulconis Comitis videlicet Andegauorum Turonorum atq; Cinomannorum, namque inter eos quibuſdam ex cauſis longa ſimultas durauerat, licet inuitam dedit eandem imperatricem in vxorem, Gaufrido Martello filio prędicti Fulconis, qui ei in comitatum ſucceſſit, cum idem Fulco Rex Ieruſolimorum efficeretur. De qua idem Marchio genuit tres filios. Henricum, Gaufridum, Martellum, Willelmum, hæredes legitimos Anglici principatus, non ſolum ex parte Henrici Regis aui ſui, verum etiam ex parte Sanctæ Mathildis Reginæ auiæ ipſorum. Vterque enim coniunx conſanguinitatem veterum Regum Angliæ, licet diuerſo modo proxime attingebat, ſicut in libro qui de vita ipſius Reginæ ſcriptus eſt, continetur. Quem proper notitiam rerum geſtarum, & ad honorem & memoriam vtriuſque matris de qua æditus eſt & filiæ ad quam æditus eſt, huic operi forſitan adiungemus.

Quomodo Reges Francorum deſcendebant de origine Comitum Andegauenſium.

CAP. XXVI.

NE c alicui vel ipſi Imperatrici Auguſtæ omnino indignum videatur, quod poſt thorum Imperatoris coniugium ſortita eſt Comitis Andegauorum. Licet enim multo minoris dignitatis ſit Comes Andegauenſis quam Imperator Romanus, tamen ſi quis conſulat geſta Regum Franciæ inueniet de quam generoſa ſtirpe deſcendant Comites Andegauenſium. Ibidem enim reperiet, quod Reges Francorum qui noſtris temporibus idem regnum adminiſtrant, de prædictorum Comitum propagine deriuentur. Sic enim poſtquam de morte Caroli calui in eiſdem geſtis tractatum eſt, & ſi non eiſdem verbis, eadem tamen ſententia reperitur. Obeunte Ludouico filio Caroli Calui, cum Carolus ſimplex filius eius adhuc puer habenas regni minime moderari valeret, & duo filii Roberti Comitis Andegauorum qui fuit vir Saxonici generis ſupereſſent, Odo ſcilicet princeps ſub cuius cuſtodia Ludouicus reliquerat filium ſuum Carolum, & Robertus frater eius, Burgundiones & Aquitanenſes elegerunt ſibi in Regem prædictum Odonem, qui XIII. annis regnum Francorum optime rexit, & contra Danos qui tunc temporis Gallias demoliebantur nobiliter protexit. Decedente vero Odone, Carolus ſimplex recepit regnum ſuum, & Robertus frater Odonis factus eſt ſub eodem Carolo princeps Francorum. Sed quia non ei reddebatur pars principatus quam frater ſuus Odo antequam in Regem eligeretur habebat, rebellauit idem Robertus contra Carolum Regem, vnctuſque ipſe in Regem, vno anno regnauit, ſed poſtea occiſus eſt in bello Sueſſonico ab exercitu Caroli ſimplicis. Factus eſt tamen poſt ipſum princeps Francorum filius eius Hugo magnus, natus ex filia Hereberti Comitis Parronæ. Hic Herebertus per traditionem cæpit Carolum ſimplicem, reuertentem cum victoria à prædicto prælio, & in vinculis ipſius mortuus eſt idem Carolus. Supradictus vero Hugo magnus genuit ex filia Ottonis Regis Saxonum, poſtmodum vero Imperatoris Romanorum, Hugonem & Caperet & fratres eius. Qui Hugo adnullato genere Caroli magni, vnctus eſt in Regem ſuper Francos. Ipſo etiam ſuperſtite primo regni ſui anno adiunctus eſt in regnum Robertus filius eius, rex piiſſimus, vir in literarum ſcientia plurimum à Gerberto monacho philoſopho, poſtea vero Papa Romano inſtructus. Hæc de geſtis Francorum huic opuſcu-

opusculo inserui, volens nescientibus intimare nobilitatem Comitum Andegauensium, & quod tertia familia Regum Franciæ, siquidem de tot familiis ab initio illius regni vsque nunc seriatim creati sunt Reges de eorum propagine modo quem prædiximus veniant. Non igitur vsquequaque indignum, si filia Regis Anglorum matrimonio copulata est viro cognatione propinquo Regibus Francorum. Nunc ad ordinem rerum propositarum reuertamur.

Quam deuote prædicta Imperatrix thesauros suos diuersis ecclesiis & inopibus dum ægrotaret erogauit.

Cap. XXVII.

SÆPE nominata deniq; Mathildis Imperatrix dum quadam vice apud Rothomagum infirmaretur, sufficiens argumentum suæ prudentiæ & religionis, tã præsentibus quam futuris ostendit. Gazas enim non solum Imperatorias quas secum de Italia incomparabiles attulerat, verum etiam quas Regalis, immo paterna munificentia de inexhaustis Anglorum thesauris sibi contulerat, tam deuota manu ecclesiis diuersarum prouinciarum, & vtriusque sexus religiosis pauperibus, viduis, orphanis, distribuit, vt nec à culcitra serica super quam in ipsa infirmitate iacebat, abstineret, quin ipsa distracta pretium eius leprosis erogari iuberet. Veruntamen promptiorem se Beccensi ecclesiæ quam multis cœnobiis Neustriæ, ne dicam omnibus in hac erogatione exhibuit, dans ei tam diuersa donaria, materia, artificioque preciosissima, quæ Bizantium percara haberet, & quæ ad seculi terminum honora permanere valeant semper ipsius imperatricis Augustæ studium & amorem erga illam ecclesiam repræsentantia, vicissimque cordibus mihi habitantium memoriam insignis dominæ arctius imprimentia singula descriptionibus aut nominibus designare, spaciosum foret. Voluptuosum est spectare hospitibus maximis, & qui sæpe nobilium ecclesiarum thesauros viderunt. Transiret illac hospes Græcus aut Arabs, voluptate traheretur eadem. Credimus autem & credere fas est, æquissimum iudicem omnium non solum in futuro, verum etiam in præsenti seculo illi centuplum redditurum, quod seruis suis manu sicut larga, ita deuota gratanter impendit. Ad remunerationẹ vero instantis temporis pertinere non dubium est, quod miserante Deo sopita aduersa valetudine, sanitatem refouit, & monachos suos, monachos Beccenses qui præ omnibus, & super omnes pro ipsius sospitate iugi labore supplicandi decertando pene defecerant, aura prospere valitudinis eius afflatos omnino redintegrauit.

Quod dum desperaret poposcit Regem, vt Becci sepeliretur, & de affectu eius circa eandem ecclesiam, & quod sospitati reddita sit.

Cap. XXVIII.

NEc illud silentio supprimendum, immo vt ita dicatur vntialibus litteris exaratum seculo venturo transmittendum, quod antequam conualesceret postulauerat patrem suum vt permitteret eam in cœnobio Beccensi humari. Quod Rex primo abnuerat, dicens non esse dignum vt filia sua Imperatrix Augusta quæ semel & iterum in vrbe Romulea quæ caput est mundi per manus summi Pontificis Imperiali diademate processerat insignita, in aliquo monasterio licet percelebri & religione & fama sepeliretur, sed ad ciuitatem Rotomagensium quæ metropolis est Normannorum saltem delata, in ecclesia principali in qua & maiores eius Rollonem loquor & Willelmum Longam spatam filium ipsius qui Neustriam armis subegerunt positi sunt, ipsa & poneretur. Qua deliberatione Regis percepta, illi per nuntium remandauit animam suam nunquam fore letam nisi compos voluntatis suæ in hac duntaxat parte efficeretur. O femina in acte virtutis & consilii sanioris, paruipendens pompam secularem in corporis depositione. Nouerat enim esse salubrius animabus defunctorum ibi corpora sua tumulari, vbi frequentius & deuotius supplicationes pro ipsis Deo offeruntur. Victus itaque pater ipsius Augustæ, pietate & prudentia filiæ qui cæteros & virtute & pietate vincere solitus erat, cessit, & voluntatẽ & petitionẽ ipsius de se sepelienda Becci fieri concessit, sed volente Deo vt præfixum est, sanitati integerrimæ restitute conualuit. His igitur de Imperatrice Augusta suo loco prout dignum est, commemoratis, de cæteris liberis Henrici Regis licet minus idoneo modo procreatis, propter rerum tamen notitiam aliqua vel breuiter dicamus.

Quod

Quod Henricus Rex duxit Adelizam mortua Matilde vxore sua, & de liberis quos aliunde procreauit, quorum primogenitus fuit Rodbertus Comes Gloecestriæ qui hæreditatem Roberti filii Hamonis cum filia ipsius accepit.

CAP. XXIX.

MORTVA itaque secunda Matilde Regina Anglorum matre huius Imperatricis Augustæ sicut in superioribus dictum est, Henricus Rex duxit Adelizam filiam Godefridi Ducis Louaniæ, comitis Eustachii Boloniensis consobrinam, de qua nihil posteritatis accepit, habuit tamen idem Rex filios sex, & septem filias, licet minus honesto vt prædiximus modo progenitos. Illorum autem primogenito Roberto pater suus quandam nobilissimam puellam nomine Sibillam, filiam Roberti filii Haimonis, neptem scilicet ex filia Mabilia Rogerii de monte Gummerici, patris videlicet Roberti de Bellismo, matrimonio copulauit: concedens ei maximam hæreditatem tam in Normannia quam in Anglia, quæ præfatæ virgini hæreditario iure competebat. Ex ipsa autem genuit filios quinque, scilicet Willelmum suum primogenitum & fratres eius, & vnam filiam. Hæreditatis autem quam cum præfata virgine idem Robertus adeptus est, caput est oppidum Torrinneium nuncupatum, in confinio Comitatuum Baiocensis & Constantiensis situm distans à fluuio nomine Vira, qui prædictos Comitatus dirimit, in citeriori parte millibus ferme duobus. Quod municipium à prędicto Regis filio Roberto postquam in iuris eius potestatem redactum est, turribus excelsis, & mænibus robustissimis nec non & fossatis præruptis, & in ipso saxo monte incisis, contra omnium inimicorum conatum munitum est & ex magna parte aquis in piscinas collectis vallatum & inaccessum. Et licet terra circumiacens minus in fertilitate frugum reddenda sit habilis, est tamen idem oppidum populosum, negotiatoribus diuersarum mercium refertum, ædificus tam publicis quam priuatis ornatum, copia auri & argenti non egenum. Dedit etiam illi Rex terram Haimonis Dapiferi patrui videlicet vxoris suæ. Præterea quia parum erat filium Regis ingentia prędia possidere absque nomine & honore alicuius publicæ dignitatis, dedit illi pater pius Comitatum Gloecestriæ. Ricardus autem huius comitis vno de patre frater, cum fratre suo Willelmo in sæpedicto naufragio periit. Alii vero tres, id est Rainaldus, Robertus, Gislebertus, adhuc iuuenes sine casamento sunt. Quartus scilicet Willelmus de Traceio, paululum post mortem patris rebus humanis exemptus est. Filiarum vero vna nomine Mathildis nupsit comiti Perticensi Rotroco. De qua genuit vnam filiam. Ipsa vero Mathildis Comitissa postmodum in supradicto naufragio cum fratribus suis submersa est. Alia item Mathildis nuncupata, data est Conano comiti minoris Britanniæ, genuitque ex ea filium nomine Hoellum & filias duas. Tertia scilicet Iuliana Eustachio de Paceio: Qui habuit ex ea eos filios, Willelmum & Rogerium. Quarta, Willelmo Goieto. Quinta, vicecomiti de Bellomonte, quod castrum situm est in Cinomannensi pago. Sexta, Matthæo filio Burchardi de Montemorenceio. Septima, quæ nata ex Elizabeth sorore Waleranni comitis Mellenti, adhuc innupta permanet.

Quod decedente Gaufrido Rotomagensi archiepiscopo, qui Willelmo dudum successerat, eandem sedem adeptus est Hugo Abbas Radingarum.

CAP. XXX.

CIRCA hæc tempora decedente Gaufrido Archiepiscopo Rothomagensi, Hugo primus Abbas Radingensis successit. Paruo exinde tempore exacto, Innocentius Papa sedem Rothomagum veniens causa Regis Henrici, ingentibus obsequiis vt virum Apostolicum decebat, ab eodem Rege susceptus & prosecutus est. Sic etiam Calixtum Papam longe antea se adeuntem pro causis ecclesiasticis apud castrum suum Gisorz nomine in margine sui Ducatus situm Regaliter procuratum, muneribus onustum regiis remiserat.

De castellis quæ Rex Henricus ædificauit in Ducatu Normanniæ, & quod pacem non solum in terra sua, verum etiam in longinquis regionibus sua sapientia faciebat.

CAP. XXXI.

FECIT autem Rex Henricus plurima castella tam in regno quam in Ducatu suo. Cætera vero ab antecessoribus suis constructa, non solum municipia, sed etiam antiquissimas vrbes pene omnes meliorauit. Illorum autem quæ in Normannia construxit in margine sui Ducatus & confinium prouinciarum ista sunt nomina: Driencurtis,

curtis, Nouum caſtrum ſitum ſuper ripam Eptæ fluminis, Vernoilum Nonanti curtis, Bonum molendinum, Colmemons, Pons Vrſonis, & alia quæ ex induſtria prætereo ne moram faciam. Pacem non ſolum in terra ſua verum etiam in longe poſitis regnis conceſſa ſibi à Deo ſapientia & bonitate tenebat. Walenſes ſemper Anglis rebelles ita ſubditos habebat, vt per omnem terram eorum vel ipſe vel ſatrapæ ſui illis inuitis munitiones ædificarent. Nec aliquam in ſuo iure munitionem haberent ipſi illo viuente, pręter montem qui lingua Anglorum Snowdowne, id eſt, mons niuoſus quia ibi iugiter nix perdurat, appellatur. Vnum in ipſo quidam non immerito vt pluribus videtur repræhendum ducebant. Cum enim haberet in manu ſua nonnullorum Baronum ſuorum, & etiam vicinorum aliquorum collimitantium ſuo Ducatu munitiones, ne illi confidentes in eis aliquid contra pacem ſui Imperii agerent, illas velut proprias ambitu murorum & turribus nonnunquam muniebat. Qua autem intentione illud faceret, à multis neſciebatur, vnde idipſum repræhendebant.

De eccleſiis vel Monaſteriis quæ ædificauit & de largitate eius in ſeruos Christi, & de cæteris piis eius actibus.

Cap. XXXII.

FVIT autem inclitus Rex Henricus de cuius actibus loquimur, liberaliſſimus non ſolum potentibus huius mundi, verum etiam quod maius eſt & vtilius, hominibus religioſis. Teſtantur hoc epiſcopi, Abbates, monachi pauperes, Sanctimonialium greges, non ſolum Francię & Aquitanniæ, verum etiam Burgundiæ & Italiæ, qui ab ipſo annuatim plurimum emolumenti accipiebant. Ædificauit autem in Anglia à fundamentis abbatiam Sanctæ Mariæ Radingis ſuper fluuium Tamiſiæ, & ornamentis & poſſeſſionibus locupletans, monachos & ordinem Clumiaci ibi eſſe fecit. Ædificauit & aliam eccleſiam apud Circeceſtram in honorem Sancti Iohannis, & Canonicos Regulares ibidem ſtatuens, illis ſufficienter neceſſaria procurauit. Nihilominus etiam in Normannia apud Rotomagum eccleſiam Sanctæ Mariæ de Prato à matre ſua dudum inceptam pene conſummauit, clauſtro & officiis monachis congruentibus, & ambitu murorum ipſum locum decorans, nõnulla pr(ę)dia tam in Normannia quam in Anglia ad opus ibidem Deo Seruientium, cum ornamentis precioſis contradidit, maiora tamen ſi aliquantum vita comes foret ſecundum ſuam promiſſionē largiturus. Et quia idem locus ad eccleſiam Beccēſem pertinebat, vtpote patrimonium domini Herluini primi Abbatis & fundatoris Beccenſis monaſterii, Monachos Beccenſes illi Deo ſeruituros inſtituit. Illius enim eccleſiæ Abbates & monachos mire ſemper coluit, plurimum veneratus eſt. Maxime tamen dominum Boſonem abbatem quod nos in noſtra memoria experti ſumus, cum idem Rex daret annuatim eidem venerabili viro non minimam ſummam pecuniæ ad ſubſidium victualium ſuæ congregationis & ſuſceptionem hoſpitum, quos ille plus amplitudine caritatis quam rerum ſuarum mirifice ne dicam vltra vires ſuas procuratos honorabat. Et quamuis munificentia Regis eadem largiretur non ſolum propter abbatem, verum etiam propter bonam exiſtimationem monachorum quorum orationibus ſe commendari aut per ſe aut per aliquem nuntium fræquentius ſatagebat, illud tamen inditio eſt quod illum plus anteceſſoribus ſuis in hac duntaxat parte veneratus ſit, quod aliquando centenas libras argenteorum, ſępiſſime centum Marcas eiuſdē metalli tempore regiminis prędicti Abbatis, eccleſiæ Becci deuote cõtulit, cũ antea vix ad quartam partem prętaxatæ ſummæ in dando eidem aliquid eccleſiæ peruenerit. Illũ etiam ſanctitate & conſilio tã ſpirituali q̃ ſeculari, cæteris perſonis ſui regni excellere, nõ ſolum verbo, ſed opere prędicabat, pręſertim cum in illo biennio quo eundem S. virum continue ante ſuã mortem graui infirmitate fatigatum, nunq̃ per vicina loca iter faciens prętériret, quin gratia viſitandi ad eũ diuerteret, & quę ipſe pro neceſſitate ſui monaſterii vel alieni ab eo peteret, gratanter impetraret. Ædificata ſunt autem tam in regno huius incliti Regis quam in remotis ab eo prouinciis ipſius conſilio & liberali munificentia nonnulla ſeruorum Dei habitacula. Eccleſiam quippe Cluniacenſem vt de minoribus taceam ſuis impenſis ex maiori parte ædificans ingentes poſſeſſiones in Anglia pro redemptione animæ ſuæ delegauit. Hoc idem fecit & eccleſiæ Sãcti Martini de Campis. Officinis quoq; monachorum tironis conſtruendis, nonnulla adiumenta prçuidit, excepto dormitorio quod ex in-

ex integro ipse fieri ob memoriam sui ex sollummodo impensis voluit. Nec non etiam Xenodochium elephantiosorum Carnoti manentium opus videlicet pergrande ac mirificum ipsius munificentia compleuit. Egit præterea inexhausta ipsius largitas Alpes hactenus pene inuias, petentibus limina Apostolorum vel reliqua sanctorum loca, peruias. Quid referam quod militibus Templi Ierosolimorum, qui assidue pro defensione Christianæ religionis contra Agarenos decertant, plurima subsidia tam in armis quam & in cæteris necessariis deuota manu annuatim transmittebat? Hospitali etiam Ierusalem quandam terram in pago Abrincatensi dedit, in qua illi serui Christi vicum quendam quem vocant Villam Dei magnis priuilegiis Regia munificentia munitum ædificauerunt. Prætereo, quod ecclesia Beatæ Mariæ Ebroicæ ciuitatis, ipsius quadam pia vt ita dicatur crudelitate destructa, & iterum reædificata, omnes fere ecclesias Neustriæ, sua pulchritudine superat. Nam cum vt sæpius dictum est, eadem vrbs causa discordiæ Amalrici incensa à Rege fuisset, & ecclesia episcopalis sedis minime ab ipso incendio liberari valeret, Rex eidem ecclesiæ postmodum tanta in redditibus, concessit, vnde ipsa in melius renouata, & summa redditiuum ipsius episcopatus hac de causa imperpetuum plurimum esset augmentata.

De obitu eius, & quod corpus eius in Angliam delatum Radingis sepultum est.

CAP. XXXIII.

LONGVM esset singula pietatis, vel quantum ad regimen publicæ rei attinet, scientiæ & probitatis, ipsius gesta enumerando perscrutari. Alterius horum ecclesia cum pauperibus suis, alterius curia non solum Anglorum: Sed & remotarum prouinciarum cum proceribus suis testis indeficiens perseuerat. Nos igitur non immemores beneficiorum tam à se quam à filia sua Mathilde Imperatrice Augusta nobis liberaliter collatorum, ne ingrati iudicemur, licet ei in spiritualibus vicem pro nostro modulo redibere assidue non negligamus, fategimus vt ex paucis gestorum eius quæ commemorauimus, plurimorum quæ non nescientes prætermisimus, præsentibus & futuris. Si imitari non dedignentur profuturam recordationem surgeremus. Decessit autem post longam regni administrationem sæpe nominatus Henricus Rex Anglorum & Dux Normannorum 4. Nonas Decembris ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi M.C.XXXV. in Normannia apud villam Regiam sitam in Silua Leonis quã per metonomiam Sanctum Dionisium vocant. Regnauit autem annis XXXV. & quatuor mensibus in Anglia. Ducatui vero Nortmanniæ pręfuit annis XXIX. & mensibus quatuor. Corpus autem ipsius delatum in Angliam honorifice sepultum est in ecclesia Sanctæ Marię Radingis, quam ipse à fundamentis suis sumptibus ædificauerat. Cui Rex seculorum Christus precibus suæ genitricis indulgentiam suornm excessuum conferens beatorum gaudia misericorditer tribuat. Qui cum patre & Spiritu Sancto viuit & regnat Deus pet omnia seculorum Amen.

EPITAPHIVM REGIS HENRICI.

Quod medicum præstent, quod opes magnum nihil extent,
Rex probat Henricus, Rex viuens pacis amicus.
Extiterat siquidem præ cunctis ditior idem,
Occiduæ genti quo prætulit ordo regendi.
At necis ad pestes, quid gemmæ pallia, vestes,
Esuarium terræ, quid castra sibi valuere.
Vilibus hinc æquam dans sortem, pallida, nequam,
Protendendo pedem, mors eius pulsat ad ædem.
Quo dum dira febris prima sub nocte Decembris
Mundum nudauit, mundo mala multiplicauit
Quippe pater populi, pax & tutela pusilli,
Dum pius ipse ruit, furit impius, opprimit, vrit,
Anglica lugeat hinc, Normannica gens fleat illinc
Occidis Henrice, tunc pax, nunc luctus vtrique.

ITEM EIVSDEM.

Sensu, diuitiis, aditu, feritate decenti
Mire, plus dictu, vim perpessis, scelerosis,
Excellens, locuples, haud difficilis, venerendus,
Hic iacet Henricus rex quondam, pax decus orbis.

ITEM EIVSDEM.

Victor, ſectator, vindex, tutamen, amator,
Bellorum, pacis, ſcelerum, regni, bonitatis.
Continet hunc loculum Rex notus vbiq; locorum
Henricus pridem, tunc terror, tunc cinis idem.

De quatuor ſororibus prædicti Regis quarum Adela nupſit Stephano Comiti Bleſenſi, & de filiis ipſius Adelæ.

CAP. XXXIV.

DE filiabus primi Willelmi Regis Anglorum ſororibus incliti Regis Henrici, de cuius geſtis iam aliqua recenſuimus, libet huic opuſculo cauſa & amore ipſius fratris earum in calce libri inſerere. Primogenita igitur earum Cecilia nomine virgo Deo ſacrata in Monaſterio Sanctæ Trinitatis Cadomenſis oppidi, poſt Mathildem ipſius loci primam Abbatiſſam, illi cœnobio pluribus annis prǽfuit. Secunda vero Conſtantia Alano Feregant Comiti minoris Britanniæ filio ſcilicet Hoelli qui Conano ſucceſſerat, matrimonio iuncta, abſque liberis mortua eſt. Vnde factum eſt vt idem Comes poſt ipſam duceret filiam Fulconis Rechin Comitis Andegauorum, ex qua genuit Conanum iuniorem qui ei ſucceſſit, ſicut in ſuperioribus commemoratum eſt. Occiſo autem per traditionem Gaufrido Martello viro magnæ probitatis primogenito filio prædicti Fulconis comitis Andegauorum, ſucceſſit alter filius ſuus Fulco nomine, natus ex alia coniuge nomine Berta, ſorore videlicet Amalrici comitis Ebroicenſis. Hic poſtquam accepit filiam comitis Heliæ Cinomannorum cum ipſius comitatu, & genuit ex ea duos filios, Gaufridum ſcilicet Martellum de quo iam pauca ſuperius diximus, & Heliam, & totidem filias; quarum vna nupſit Terrico comiti Flandrenſium. Mortua vxore ſua perrexit Ieruſalem, & accepta filia ſecundi Balduini Regis nouiter defuncti, factus eſt tertius Rex Ieroſolimitanorum. Siquidem capta vrbe Ieroſolima à Chriſtianis, primus præfuit illi Dux Godefridus frater Euſtachii comitis Boloniæ. Hic tamen ad reuerentiam noſtri redemptoris qui in illa vrbe coronam ſpineam pro nobis peccatoribus geſſerat, nunquam voluit Regio diademate inſigniri. Quo mortuo, Balduinus frater eius factus eſt ibi primus Rex, cui ſucceſſit alter Balduinus nepos prioris. Et illi vt diximus accepta eius filia, Fulco comes Andegauorum.

Tertia vero filiarum Willelmi Regis Adelidis Heraldo proditori ante bellum Anglicum ſponſata, ſed illo digna morte mulctato nulli nupta, virgo iam nubilis obiit. Quarta Adela vocata nupſit Stephano comiti Bleſenſi, ex qua ſuſcepit quatuor filios, Willelmum, Theobaldum, Henricum, Stephanum, & vnam filiam. Willelmus autem primogenitus honorem Soreii regendum à patre ſuſcepit. Huius filiam duxit Henricus comes Aucenſis, filius Willelmi comitis, licet proxima conſanguinitate necterentur, natique ſunt illi ex ea tres filii, & vna filia. Tetbaldus vir per omnia laudabilis, vtpote Laicus ac viros religioſos nimio affectu venerans ac fouens, ſucceſſit patri in Comitatu Bleſenſi, Comitatum etiam Trecarum emens ab Hugone patruo ſuo, ſimul cum Carnotenſi poſſedit. Accepit aut vxorem filiam cuiuſdam Comitis Behaniæ ex qua plures filios habuit, & filias. Henricus autem frater eius à puero monachus Cluniaſenſis, poſtmodum Henrico auunculo ſuo Rege Anglorum, accepit prius dono Abbatiam Glaſtoniæ & poſtea Epiſcopatum Wintonienſem. Stephanus etiam ab eodem Rege factus eſt Comes Moritolii ipſo ſuffragante duxit vxorem Mathildem filiam Euſtachii comitis Boloniæ, neptem videlicet ſecundæ Mathildis Reginæ Anglorum ex ſorore Maria. Et quia idem Euſtachius nullum habebat filium, cauſa vxoris ſuæ ipſe Stephanus tam Comitatus Boloniǽ, quam etiam magnarum poſſeſſionum quas ſocer eius habuerat in Anglia, hæres factus eſt. Genuit autem ex ea plures filios & filias: Hic autem Stephanus factus eſt Rex Anglorum poſt exceſſum auunculi ſui Henrici regis. Nam cum decederet idem Rex in Normannia, Mathildis filia ipſius quondam Imperatrix quam dudum conſtituerat hǽredem ſui regni, in Andegauenſi pago cum cõiuge ſuo Gaufrido Duce ipſius Comitatus & filiis morabatur. Receſſerat enim à Normannia paulo ante mortem ſui patris, erga ipſum aliquantulum commota, quia idem Rex reconciliari nolebat impune Willelmo Taluatio, quamuis ipſa inde ei plurimum ſupplicaret. Quod non ad contemptum dilectæ filiæ faciebat, ſed ne minus timeretur ab ipſo Willelmo vel cæteris principibus ſuis, ſi propere ac leuiter iniuriam illi remitteret.

Quod Rogerius de monte Gummerici natus est ex una neptium Gonnoris Comitissæ, & de antecessoribus ipsius Rogerii.

Cap. XXXV.

FVIT autem hic Willelmus filius Roberti de Belisimo natus ex filia Widonis Comitis Pontini Qui Robertus ob nimiam crudelitatem ipsi Regi & cæteris multis sapientibus viris exosus habebatur. Ipso denique in vinculis posito in quibus & defecit, Rex Henricus nobilissimum oppidum eiusdem nomine Bellisimum cæpit, & illud Rotroco Comiti Perticensi genero suo dedit, licet pagus Bellisimensis non ad Ducatum Normanniæ pertineret, sed ad regnum Francorum, dederat tamen dominium eiusdem pagi vel vt quidam dicunt vendiderat dudum Philippus Rex Francorum cognato suo Willelmo seniori Regi Anglorum & Duci Normannorum. Iuo autem de Belisimo antecessor huius Roberti fuit vir potens & sapiens, cuius consilio primus Richardus dum adhuc puer teneretur in custodia Regis Francorum ereptus est agente Osmundo armigero ipsius pueri. Huius autem Iuonis fuit filius Willelmus de Belisimo qui genuit alium Willelmum cognomento Taluatium, patrem Mabiriæ. Hanc Mabiriam Rogerius comes filius Hugonis de Monte gummerici accepit in vxorem cum tota hæreditate patris ipsius, quam habebat siue in Bellismensi pago siue Semiensi vltra fluuium Sartæ. Ipse autem Rogerus natus est ex quadam neptium Gunnoris Comitissæ * vnde & ipse ingentes possessiones habuit in diuersis regionibus Norrmanniæ. Genuit autem ex ipsa Mabiria quinque filios & quatuor filias. Successit vero eidem Robertus de Bellismo filius eius, vir per omnia nefarius, qui ex filia Widonis Comitis Pontini sicut iam diximus genuit Willelmum Talauatium successorem suum. Hic Talauatius habuit ex Ala vxore sua quæ fuerat antea vxor ducis Burgundiæ, duos filios, & totidem filias.

* MS. Liber fe. ex Iocellina filia Weuna.

Filiorum vero primogenitus Wido patre viuente factus est Comes Pontini. Filiarum autem vna Iuhello filio Walterii de Meduana nupsit, ex qua habuit plures filios. Altera vero tertio Willelmo de Warenna Comiti videlicet Surreiæ. Prædictus autem Rogerus de Montegummerici bello Anglico interfuit, & à Willelmo Rege Anglorum Comitatus Arundelli & Salopesberiæ dono accepit.

Relatio quomodo ipsa Gonnor primo Ricardo Duci Normanniæ copulata fuerit matrimonio.

Cap. XXXVI.

ET quia de Gunnore Comitissa fecimus mentionem causa matris Rogerii de Montegummerii, quæ fuit neptis eiusdem Comitissæ, libet literarum memoriæ commendare sicut ab antiquis didici, qualiter ad coniugium Comitis Ricardi eadem Gunnor accesserit. Igitur Ricardus Comes audita fama pulchritudinis coniugis cuiusdam sui forestarii manentis haud procul ab oppido Arcarum villa quæ dicitur Schecheuilla, ex industria iuit venatum illuc, volens probare si verum esset quod relatione quorundam perceperat. Hospitatus igitur in domo forastarii illectusque venustate vultus vxoris ipsius, præcepit hospiti suo quod ipsa nocte adduceret ad cubiculum suum vxorem suam Sainfriam: Sic enim vocabatur. Quod cum ille eidem tristior retulisset, illa vt sapiens mulier consolata est eum, dicens se suppositurum in loco suo Gunnorem sororem suam virginem quamplurimum seipsa pulchriorem. Quod & factum est. Cognita denique tali fraude delectatus est Dux, quod non incurrisset peccando in alienam vxorem. Genuit itaque ex Gunnore filios tres, & totidem filias, vt in libro qui de gestis eiusdem Ducis scriptus est superius inuenitur. Cum vero idem comes quendam filium suum nomine Robertum vellet fieri Archiepiscopum Rotomagensem, responsum est ei à quibusdam, hoc nullatenus secundum scita Canonum posse, ideo quod mater eius non fuisset desponsata. Hac itaque causa comes Ricardus Gunnorem Comitissam more Christiano sibi copulauit, filiique qui iam ex ea nati erant interim dum sponsalia agerentur, cum patre & matre pallio cooperti sunt, & sic postea Robertus factus est Archiepiscopus Rotomagensis.

Quomodo eadem Comitissa sorores suas & neptes nobilioribus Normannorum in coniugium tradidit & de posteritate earundem.

Cap. XXXVII.

IPSA autem Gunnor excepta Sainfria habuit duas sorores, Weuiam & Duuelinam. Alteram quarum adminiculante ipsa Comitissa quæ fuit femina magnæ prudentiæ, nupsit

nupsit Turulfo de Ponte Audomari, qui fuerat filius cuiusdam nomine Torf, à quo etiam vsque nunc quædam villæ cognominatæ sunt Torfuillæ. Huius Turulfi frater fuit Turchetillus pater Anschetilli de Harecurt. Genuit autem ex eadem idem Turulfus Humfridum de Vetulis, patrem Rogerii de Bellomonte. Tertia autem sororum Gunnoris Comitissæ, nupsit Osberno de Bolebec, Ex qua genuit* Walterium Giffardum primum, & Godefridum patrem Willelmi de Archis. *Galterium.* Hic autem Willelmus pater fuit Mathildis quam Willelmus Camerarius de Tancaruilla habuit vxorem, ex qua genuit filium nomine Rabellum qui ei successit. Prædictus autem Galterius duxit vnam filiarum Girardi Flatelli, alteram vero Basiliam relictam Rodulphi de Waceio habuit Hugo de Gornaco, de cuius successione & posteritate superius dictum est. Genuit autem idem Galterius secundum Galterium Giffardum, & filias plures, quarum vna nomine Robais nupsit Ricardo filio Comitis Gisleberti: qui Gislebertus fuerat filius Godefridi Comitis Aucensis, naturalis videlicet filii primi Ricardi ducis Normannorum. Hic Gislebertus habuit duos filios prædictum Ricardum & Baldvinum. Baldvinus etiam genuit tres filios Ricardum Robertum & Willelmum, & totidem filias. Ricardus autem frater Baldvini genuit ex Rohias quatuor filios, Gislebertum, Rogerium, Walterium, Robertum & duas filias, altera quarum matrimonio copolata est Rodulfo de Telgeriis natique sunt ex ea Fransuato, Henricus, & Robertus Giffardus. Gislebertus qui illam terram quam pater eorum habuerat in Anglia post ipsum adeptus est, Rogerius enim frater eius terram de Normannia obtinuit. Hic inquam Gislebertus ex filia comitis de Claromonte habuit tres filios Richardum qui ei successit, & Gislebertum & Walterium, & vnam filiam nomine Rohais. Ricardus autem duxit sororem comitis Rannulfi iunioris comitis Cestriæ, & habuit ex ea tres filios, Gislebertum qui ei successit & fratres eius.

Ipse autem Ricardus immatura morte obiit peremptus à Walensibus, qui immaniter audita morte Henrici Regis, contra Anglos rebellauerunt. Mortuis autem absque liberis Rogerio & Walterio patruis suis, Gislebertus filius Gisleberti, hæreditario iure ipsis etiam concendentibus, terras eorum adeptus est. Idem vero sororem Walerani Comitis Mellenti nomine Elizabeth duxit, ex qua genuit filium primogenitum nomine * Richardum. Roberto autem filio Richardi successit filius suus primogenitus, natus ex quadam filiarum Walleui comitis Huntedoniæ. Habuit autem idem Waldeuus tres filias ex vxore sua filia Comitissæ de Albamarla, quæ Comitissa fuit soror vterina Willelmi Regis Anglorum senioris. Harum autem filiarum comitis Waldeui primogenitam accepit Simon Siluanectensis cum Comitatu Huntedoniæ, & genuit ex ea vnum filium vocatum Simionem. Mortuo autem Simone Comite, Dauid frater secundæ Mathildis Reginæ Anglorum duxit vxorem eius, ex qua suscepit vnum filium scilicet Henricum. Sublatis autem de medio fratribus eius Dudecano & Alexandro Regibus Scotorum, ipse idem regnum suscepit. Aliam vero scilicet Iudith Rodulphus de Toeneio sicut iam dictum est duxit vxorem. Tertiam Robertus filius Ricardi, sicut modo commemorauimus.

** Hic ille Richardus est qui comes Pebrochiæ & cognomento Strongbovve Hiberniam primus Anglis aperuit.*

Et quoniam de sororibus Gunnoris Cumitissæ fecimus mentionem, libet etiam de illis qui secundo gradu consanguinitatis affines eidem fuere, prout ab antiquis accepimus aliqua dicere. Habuit ergo ex fratre suo Herfasto eadem Comitissa nepotem Osbernum de Crepon patrem videlicet Willelmi Comitis Herefordiæ, viri per omnia laudabilis. Nepotes vero plures prędicta Gunnor habuit, sed solummodo de quinque quibus maritis nupserint audiui. Vna itaque earum matrimonio copulata est patri primi Willelmi de Warenna ex qua natus est idem Willelmus postea Comes Surreiæ, & Rogerius de mortuo mari frater ipsius. Altera Nicholao de Bascheruilla, ex cuius posteritate natus est Willelmus Martellus, & Walterus de Sancto Martino. Tertia Richardo Vicecomiti Rothomagensi, patri videlicet Lamberti de Sancto Sidonio. Quarta Osmundo Centumvillis Vicecomiti Vernonii, ex qua natus est primus Fulco de Aneio, & plures filię quarum vna mater fuit primi Balduini de Reuers. Quintam Hugo de Montegummeri duxit, ex qua natus est Rogerius pater Rodberti de Bellesmo.

Qua occasione Stephanus Comes Moritolii nepos Henrici Regis ei in regnum successit.

CAP. XXXVIII.

SED vt redeamus ad ea vnde digressi sumus causa harum genealogiarum, obeunte Henrico Rege Anglorum, successit ipso mense decessionis eius Stephanus nepos eius. Nam cum degeret idem Comes in Boloniensi comitatu, audita morte auunculi sui velociter transfretans, auxilio Henrici fratris sui Wintoniensis episcopi coronam regni adeptus est. Erat enim vt prædictum est tunc temporis Mathildis hæres ipsius Regis in Andegauensi pago.

Obtinuit tamen ipsa Damfrontem, & Argentomagum, & Oximum castella sui patris & alia tria scilicet Colmiemontem, & Gorram, & Ambreras, quæ interim concessit Iuhello de Meduana, hac conditione, vt ipse eam fideliter iuuaret in adquirendo suam hæreditatem. Dicebat enim idem Iuhellus, illa tria oppida videlicet quæ vltimo nominauimus, esse in sua terra.

Filia autem Adelæ filiæ Willelmi Regis Anglorum de qua superius fecimus mentionem, nupsit Ricardo Comiti Cestrensi, filio Hugonis Comitis, qui Hugo fuit filius Ricardi Vicecomitis Abrincatensis pagi. Cum vero Ricardus & vxor eius in sæpedicto naufragio cum Willelmo filio regis Henrici mortui fuissent, Ranulphus vicecomes Boiocasini consobrinus ipsius Ricardi adeptus est Comitatum eius. Mortuo autem eodem Ranulpho, successit ei item Ranulphus filius eius, vir in rebus bellicis strenuus. Huius autem Ranulphi sororem duxit Ricardus filius Gisleberti, ex qua suscepit tres filios. Ipse denique Ricardus peremptus est à Walensibus vt præfixum est. Prædictus autem Ranulphus Comes accepit vxorem Mathildem filiam Roberti Comitis Glocestriæ, ex qua genuit duos filios Hugonem & Ricardum.

Quomodo Adela Comitissa Blesensis habitum Sanctimonialis & conuersationem Marciniaci tempore Domini Petri Abbatis Cluniacensis accepit, & quod secundo anno post mortem Henrici Regis Anglorum fratris sui mortua est.

CAP. XXXIX.

MORTVO autem Stephano Comite Blesensi marito Adelæ filiæ Willelmi Regis Anglorum, ipsa aliquandiu nobiliter rexit Comitatum quia filii sui adhuc minus habiles ad procurandum regimen erant. Quibus adultis ipsa Sanctimonialis habitum & conuersationem tempore Domini Petri Cluniacensis Abbati Marciniaci assumens laudabiliter ibidem in Dei seruitio vsque ad finem perseuerauit. Decessit vero secundo Anno post mortem Henrici fratris sui Regis Anglorum.

De vento vehementi qui accidit ante mortem Henrici regis, & quod plurimi principum Anglici Regni defuncti sunt ipso anno vel sequenti, quo Rex Henricus mortuus est.

CAP. XL.

EO anno quo idem rex Henricus humanis rebus subiactus est, factus ventus vehemens in Normannia, & in aliis pluribus regionibus paulo ante mortem ipsius, scilicet vigilia Apostolorum Simonis & Iudæ. Non multum vero post mortem eius tempore transacto, id est, ipso anno vel sequenti, mortui sunt plures ex principibus Anglici regni iudicio Dei videlicet Willelmus Cantuariensis Archiepiscopus, Episcopus Roucestriæ, Episcopus Exoniensis, Ricardus filius Gisleberti, vt iam dictum est. Robertus filius Ricardi patruus eius, Ricardus filius Balduini consobrinus horum duorum vltimo nominatorum nec non & secundus Willelmus de Warenna comes Surreiæ. Cui successit tertius Willelmus filius eius natus ex Elizabeth filia Hugonis magni comitis Viromandorum. Fuit autem primo iuncta prędicta Comitissa Roberto comiti Mellenti, & ex ea habuit tres filios, & totidem filias.

De filiis Roberti Comitis Mellenti, & filiis Henrici fratris eius Comitis Warwic.

CAP. XLI.

FILIORVM vero duo scilicet Wallerannus & Robertus qui gemelli fuerunt, successerunt ei. Wallerannus siquidem primogenitus suscepit Comitatum Mellenti, & terram quam pater eorũ habebat in Nortmannia. Robertus vero Comitatum Legie-

Legiceceftræ in Anglia. Nupfit autem mater eorum mortuo priore marito fecundo Willelmo de Warrenna Comiti Surreiæ, ex qua fufcepit vnum filium fcilicet Willelmum tertium & duas filias. Fliarum vero primogenitam accepit vxorem comes Rogerus de Warwic. fuit autem idem Rogerus filius Henrici comitis fratris Roberti comitis Mellenti, natus ex Margareta forore Rotroci Comitis de Pertico. Genuit autem ex ea Henricum & plures alios, & duas filias. Prędictus denique Rogerus fucceffit patri in Comitatum Warwic. Quidam vero fratrum fuorum natus poft ipfum fcilicet Robertus de Nouoburgo, habuit terram quam pater eorum habuerat in Normannia. Hic Robertus fuit amator intimus & benefactor Beccenfis ecclefiæ. Hic accepit vxorem fororem Rogerii de Toenio filiam fecundi Rodulfi Godehildem nomine, ex quá habuit plures filios, fcil. Henricum & fratres eius.

De obitu Domini Bofonis Abbatis Beccenfi, & de fucceffore eius.

CAP. XLII.

CIRCA hæc tempora Dominus Bofo quartus Abbas Becci vir per omnia laudabilis vitæ deceffit, & Tetbaldus fucceffit prior eiufdem loci. Willelmus etiam dux Aquitanorum non multo poft mortuus eft. huius filiam vnicam cum ipfius Ducatu Ludouicus filius Regis Francorum accepit in vxorem, mortuoque Ludouico patre fuo ipfo anno Calend. Augufti, fucceffit idem Ludouicus iuuenis, factus Rex Francorum & Dux Aquitanorum anno ab incarnatione Domini M.C.XXXVII. quo anno fuit maxima ficcitas. Eodem anno mortuus eft Lotharius Imperator Romanorum & Alemannorum, cui fucceffit Corradus nepos Henrici quarti qui ante Lotharium imperauerat.

Paucis de pluribus de memorato illuftri Rege Henrico tactis fuccincte potius quam profequutis miraculum quoddam dignum non minus fructuofo relatu quam admirabili fubnectendum cenfuimus. quod etiam quafi ad caput hiftoriæ compulit nos reuerti.

CAP. XLIII.

QVANTÆ humilitatis Rollo fuit poftquam fidem Chrifti fufcepit, ex vna re quam fecit patenter cunctis innotuit. Quodam tempore poftquam pacificatus eft cum rege Franciæ venientes ad eum homines Rotomagi cæperunt eum rogare vt de Francia faceret corpus Sancti Audoeni redire, quod propter timorem eius illuc olim fuerat tranflatum antequam cæpiffet Normanniam. Triftes inquiunt & multum dolentes fumus, quod fic Archiepifcopum noftrum perdidimus. Hoc audiens Comes mandauit Regi Franciæ, vt ei presbiterum fuum redderet. Qui fi non faceret, proculdubio fciret, quod nullo modo cum illo pacem habere poffet. Rex autem Franciæ nolens ei de hac re facere moleftiam reddidit ei ficut petebat fuum presbiterum. Dux ergo pręcepit, vt inde reduceretur corpus Sancti Audoeni fuæque redderetur ecclefiæ vnde fuerat afportatum. Monachi ergo qui cuftodes eius fuerunt dum in Francia fuit, reportauerunt illud vfque ad quandam villam ad vnam leugam ab vrbe Rotomagi. Quo cum perueniffent, non parum de via laffati manferunt ibidem illa nocte mane furgentes fi poffent Sanctum Audoenum ad fuum locum reportarent. Cum itaque mane furgerent, cumque ad ciuitatem portare vellent, nullo modo potuerunt. Tunc triftes monachi nimiumque dolentes de hoc quod illis acciderat mandauerunt, ciuibus quid Sancti Audoeni corpus nullo modo poterant mouere de loco illo vbi iacuerat illa nocte. Quod cum Comiti qui tunc apud Rotomagum erat fuiffet nuntiatum, refpondit, quia merito hæc tribulatio de corpore Sancti Audoeni eis accidiffet, quia fi recte cogitaffent, fenfumque rectum habuiffent, cum proceffione & cum magna deuotione illi obuiare debuiffent. Poft hæc præcepit Comes Archiepifcopo, omnique populo Rotomagi, vt in laneis veftibus & nudis pedibus cum eo ad Sanctum Audoenum pergerent, eiufque pietatem quam deuotius poffent exorarent quatenus ad ftultitias eorum vel negligentias non refpiceret, fed propitius illis effet, feque de illo loco ad ciuitatem vbi archiepifcopus fuerat transferri permitteret. Tunc ipfe Dux primus ficut cæteris pręceperat in Laneis veftibus & nudis pedibus vfque ad villam in qua Sanctus Audoenus erat peruenit. Quo cum perueniffet, protinus cum omni populo qui cũ eo erat coram feretro eius proftratus, hæc orando dixit. Sanctæ Audoenæ bone Archiepifcope & aduocate nofter, permitte corpus veftrum ad ciuitatem transferre, vbi præfulis officio functus fuiftis, & facras benedictiones fæpius feciftis, & ego do ecclefiæ veftræ & vobis

 totam

totam terram quæ adiacet ab iſto loco vſque ad mænia ciuitatis. Tunc continuo Comes & populus ſummiſſis humeris feretrum in quo Sanctum corpus erat facilime deportare cæperunt, & ſic vſque ad eccleſiam ſuam gaudentes & exultantes deportauerunt. Ex huius rei euentu dixerunt quidam illam villulam Longum peanum, eo quod Comes illuc tam iter nudis pedibus feciſſet, Si quis hoc factum non eſſe ſignum magnæ humilitatis aſſerit de eo dici veraciter poteſt, quia quid ſi magna humilitas neſcit.

Cap. XLIV.

QVIDDAM vero aliud dicitur eidem Comiti accidiſſe eo tempore quo primum pacificatus eſt cum Rege Franciæ. Quadam die cum eſſet idem Dux apud Rotomagum, ad veſperam ipſius diei ſtabant plurimi homines ante domos ſuas quæ erant iuxta ripam Sequanæ. Illic ergo cum eſſent, eandemque aquam aſpicerent, viderunt vnum equitem tranſire ſuper aquam quaſi iret ſuper terra, & vſque ad eos peruenientem. Hac ergo de re non parum obſtupefacti cum ad eos perueniſſet, cæperunt inquirere ab eo quis eſſet, vel vnde rediret ille vero reſpondens, videtis inquit quod ego vnus homo ſum & hodie multum mane diſceſſi de Retnis in Britannia, Abrincis vero ad ſextam hora comedi, ad veſperam autem huc vſque ſicut videtis perueni, Et ſi mihi non creditis, ite & in domo in qua pranſus ſum cultellum meum quem ibi ignoranter dimiſi, inuenietis. Tunc mandauerunt Comiti qui ſicut dixi tunc erat in ciuitate, de illo homine qui ſic tranſierat ſuper aquas: ſine nulla læſione, Comes vero rem audiens tam inſuetam, mandauit ei, vt ſibi loqueretur antequam recederet. Tunc ille remandauit comiti, quia in craſtino cum vſque ad primam expectaret. Verum in craſtino mane ſurgens viam ſuam tenuit & nihil locutus eſt comiti. Comes vero vt audiuit illum ita receſſiſſe, dixit eum mentitum eſſe, & ideo putare illum aliquid fantaſma eſſe, qui ſic eos voluiſſet deludere. Tunc dixerunt quidam qui affuerunt, quia ſicut eis videbatur non ementitus eſſet, quia non de prima comitis, ſed de ſua prima ei mandaſſet. Prima enim eius multo citius fuerat quam prima comitis, & ideo verum fuit quod dixit. Dum tamen in illa nocte ad focum hoſpitis ſui ſederet, & ille de multis eum interrogaret, & maxime de illo Comite, ſi generatio illa diu maneret, reſpondit illam diutius manere, illorumque Ducatum vſque ad ſeptimam generationem viriliter durare.

Cum itaque hoſpes inquiſiſſet quid poſt ſeptimam generationem futurum eſſet, nihil voluit reſpondere, ſed de vno lignulo quod manu tenebat, cæpit per cineres foci quaſi ſulcos faceres. Et cum hoſpes ſuus vehementer ab illo exiget, quid poſt ſeptimam generationem veniret, de illo lignulo quod manu tenebat commiſcuit ſulcos quos in cineribus fecerat. Ex quo arbitrati ſunt quod poſt ſeptimam generationem ille Ducatus vel deficeret, vel magnas pateretur diſſenſiones, & tribulationes. Quod nos iam ex magna parte impletum videmus qui Henrico Regi qui huius proſapiæ loco ſeptimus fuiſſe dignoſcitur, ſuperuiximus. Rollo enim huius genealogiæ primus fuit. Willelmus Longaſpata filius eius ſecundus. Ricardus vero huius Willelmi filius, tertius Ricardus vero Richardi filius quartus. Robertus filius Ricardi quintus. Willelmus filius Roberti, qui non ſolum Normanniam ſed etiam Angliam poſſedit, in ſexto loco ſucceſſit. Poſt illum in ſeptimo gradu fuerunt filii eius, ex quibus ſolus Henricus ad vltimum Normanniam & Angliam poſſedit vſque ad mortem.

Cap. XLV.

IN concordia quæ facta eſt inter Francos & Normannos tempore primi Ricardi, cum redditus eſt Ludouicus Rex Francorum qui captus fuerat à Normannis auxerunt Dani Normanniam, ab aqua quæ vocatur Andella, vſque ad aliam aquam quæ vocatur Eita.

Alii tamen dicunt ab Eita vſque ad Iſaram. Conſtitutum eſt etiam in illa concordia quod comes Normanniæ nullum faciet ſeruicium Regi Franciæ de terra Normanniæ, neque ei aliter ſeruiret niſi Rex Franciæ daret ei fædum in Francia vnde ei ſeruire deberet. Quapropter Comes Normanniæ de Normannia tantummodo facit hominum & fidelitatem Regi Franciæ de vita ſua, & de ſuo terreno honore.

Cap.

Cap. XLVI.

SIMILITER Rex Franciȩ facit fidelitatem & de ſua vita, & de ſuarum rerum honore Comiti Normanniæ. Et nihil aliud differt inter illos, niſi quod homagium non facit Rex Franciæ Comiti Normanniæ, ſicut comes Normanniæ Regi Franciæ facit. Hanc libertatem adquiſiuerunt tunc Dani parentibus ſuis comitibus Normanniæ.

Cap. XLVII.

DE Ricardo filio primi Ricardi dicitur, quod fuerit pater patriæ, & maxime monachorum. Toto enim tempore eius habundauit Normannia omnibus bonis, & tanta pax fuit in Normannia eius tempore, vt neque etiam Carrucarii de campis ſuis auderent ferramenta carrucæ ad domos ſuas reportare, & ſi alicui furata eſſent, præceperat Comes vt ad eum veniret, & quicquid furto perdidiſſet, ipſe ex integro totum redderet. Accidit ergo quoddam ſimile in illius tempore facto cuidam ataui ſui Rollonis. Cum enim audiſſet cuiuſdam carrucarii vxor interdictum Ducis, quadam die furata eſt cultrum & vomerem aratri, probare volens quid ex hoc Comes ageret. Ruſticus vero in craſtino veniens ad carrucam ſuam, & vtenſilia ſua non inueniens, venit ad Comitem, eique retulit quod ſibi accidiſſet. Cui Dux iuſſit dari denarios, vnde poſſet damnum reparare. Ille itaꝗ rediens domum, retulit vxori ſuæ, quid ei Comes feciſſet. Cui illa: modo bonum eſt, quia & ipſe denarios, & quod perdiderat ipſa haberet. Quo audito ne infideliter ageret, reportauit Comiti denarios, quos ei dederat, eiꝗ retulit quid ſua vxor feciſſet. Comes vero retinens illum aliquanto tempore, miſit & præcepit, vt vxori eius eruerentur oculi, propter furtum quod fecerat. Cum itaꝗ ruſticus domum rediret, inueniens vxorem ſuam merita pœna multatam, cum indignatione dixit ei: Noli amplius furari, & amodo diſce obſeruare præcepta Comitis. Hic Comes multum ampliauit terris & ornamentis Eccleſiam Fiſcanni, quam pater ſuus primus Ricardus ædificauerat. Ibi etiam erat ſolitus fere omni tempore ſuam curiam in Paſchali ſolemnitate tenere, & aliquando in ipſa ſolennitate ſolebat vnam tinam plenam textis, & thuribulis, candelabris, & quibuſdam aliis ornamentis, & coopertam quodam optimo pallio ipſe & vxor ſua ante altare ſanctæ Trinitatis portare, ipſaꝗ pro ſuis peccatis Deo ibi offerre. Ipſa vero die poſt miſſas, antequam ad curiam ſuam iret, atque cum baronibus ſuis comederet, veniebat cum duobus filiis Ricardo & Roberto in refectorium monachorum, & prædicti pueri afferentes de feneſtra coquinæ ſcutellas, ſicut ſolent monachi facere, porrigebant patri ſuo, & ipſe per ſeipſum prima fercula ante Abbatem & poſtea ante monachos ponebat. Quod cum egiſſet, cum magna humilitate veniebat ante Abbatem, & ſic ab eo accepta licentia, lætus & gaudens ibat ad curiam ſuam. Aliquando vero mittebat de ſua menſa Abbati ſcutellam argenteam plenã piſcibus, & mandabat ei, vt eam retineret, atque inde ſuam voluntatem faceret. Hic autem Ricardus nõ ſolum Eccleſiæ Fiſcanni multa dedit, ſed etiam aliis Eccleſiis. Quadam enim die cum veniſſet Gimegias, ibidem ea nocte quieuit. Mane vero ſurgens, ſicut ſua conſuetudo ſemper erat, perrexit orare ad monaſterium, & poſt orationem ſuper altare vnum lignulum poſuit, recedente vero illo, venerunt ſecretarii ad altare, putantes ſe ibi eſſe inuenturos vel marcam auri, vel vnciam, vel aliquid huiuſmodi. Itaꝗ inuenerunt lignulum, atque quid ſignificaret non parum mirari cœperunt. Ad vltimum inquirunt ab eo, quid hoc eſſet, quod ſuper altare illud poſuiſſet. Tunc reſpondit, quod hoc eſſet in monaſterium, ſcilicet quoddam manerium, quod illis pro anima ſua dabit.

Animæ Ducum Northmanniæ & omnium fidelium requieſcant in pace, Amen.

TOPOGRAPHIA HIBERNIÆ, SIVE DE MIRABILIBUS HIBERNIÆ, AUTHORE SILVESTRO GIRALDO CAMBRENSE.

PRAEFATIO IN HIBERNICAM TOPOGRAphiam prima.

ONSIDERANTI mihi, quam breuis & fluxa sit vita, quam ducimus: eorum præclara fuisse videtur intentio, quibus nondum patefacta vitæ via, operæ pretium fuit & curæ, egregium aliquod mundo memoriale relinquere, famamque sui perlongam facere, & momentaneam istam saltem memoria viuere posse post vitam. Vnde in egregiis legitur Poetarum libris:

Deniq; si quis adhuc prætendit nubila liuor
Occidet, & meriti post me referentur honores. Et alibi:
Quaq; patet domitis Romana potentia terris
Ore legar populi, perq; omnia sæcula fama
Si quid habent veri vatum præsagia viuam.

Hæc summis authoribus prima fuit & præcipua scribendi occasio. Altera vero nec merito minus quam numero secunda: nobilium principum tam retributio, remuneratio, quam exhortatio. Honores enim artes nutrire solent:

Nam si Vergilio puer, & tolerabile desit
Hospitium, caderent omnes à crinibus hydræ. Item:
Quis locus ingenio, nisi cum se carmine solo
Vexant, & dominis Cyrrhæ Nisaq; feruntur
Pectora nostra, duas non admittentia curas.

Philosophia tamen tam mediocritatis amica, quam modestiæ, nec opulentiæ gaudens, nec inopiam admittens: in Salomone damnasse videtur. Diuitias & paupertatem ne dederis mihi Deus, sed tantum victui necessaria. Licet enim mediocribus esse Poetis non liceat, quoniam

Non dii, non homines, non concessere columnæ:

mediocris tamen competit eis, etsi non scientia, certe sufficientia. Cessante igitur olim occasione scribendi hac vltima: cessare cœperunt & poemata. Nec tamen omnino vel poesis abolita, vel absumpta est philosophia: Nec rerum inclytæ gestarum memorabilis authoritas obsoleuit. Non enim desunt literæ: sed principes literati. Non desunt artes: sed artium honores. Nec hodie destitissent scriptores optimi: si non defuissent Imperatores electi. Da igitur Pyrrhum: dabis Homerum. Da Pompeium: dabis & Tullium: Da Caium & Augustum: Vergilium quoque dabis & Flaccum. Ceterum, quamuis defectu principum cesset in nobis causa secunda: scribere nos tamen prior illa admonet, & potissima. Hoc etiam animositatis tam scintillam adducere, quam & innatum ignem inflammare potest: quod tantis authoribus & tot innitentes, eorumque tanquam humeris insidentes: multiplicatæ maiestatis beneficio magni fieri possumus, si magnanimi. Nobiles nimirum ausus nihil æque impedit, vt diffidentia. Omnis appetendi conatus perit, ex desperatione consequendi. Latet ab hoc sub ocio laudabilis plerunque virtus & eruditio: & dum se probandi formidat exercitum, occulta manet lux tota meritorum. Hinc accidit, vt scientissimi plurimiq; se nesciendo senescant: & dum vires ingenii non experiuntur: igne animi vacui, veluti pecora pereunt: & nomen eorum non memorabitur vltra. Vnde & quoniam paulum sepultæ distat inertiæ celata virtus: Degeneres animos timor arguit: Dimidium facti, qui cœpit, habet: Audaces fortuna iuuat: scribere proposui, & liuidorum malitia ridiculosus censeri, potius quam bonorum arbitrio meticulosus, elegi. Illo quoque Ciceronis exemplo retardari non potui. Ea, inquit, de re poemata non scribo, quia qualia volo, non possum: qualia possum, nolo. Mihi enimuero ea mens est, & in hanc partem tam vehemens:

Cum neq; chorda sonum reddat, quem vult manus & mens:
Nec semper feriat, quodcunq; minabitur arcus:

Si qualia volo non possum, qualia possum volo. Præsumptuosus itaque dicar an prouidus:

uidus: qui tantis lucubrationibus elaborandum mihi onus arripui: vt inuidiam in vita, gloriam forte poſt fata compararem? Talia ſiquidem mihi dudum proponenti, diuq; in animo anxie voluenti: vix tandem angulus vnus, quaſi ab aliis relictus, terrarum ſcilicet finis, Hibernicus orbis occurrit. Nec ille omnino intactus: nullius tamen hactenus ſtylo abſolute comprehenſus.

Sed ab Hibernia poteſtne aliquid boni eſſe? nunquid montes illi ſtillabunt dulcedinem: & valles fluent mel & lac? Sugamus ergo mel de petra, & oleum de ſaxo. Et faciamus, quod Oratores facere ſolent. Quibus in admirabili genere cauſæ acuenda ſunt præcipue arma facundiæ, vt exilitatem materiæ grauior ſtylus attollat. Et ferat inualidæ robur facundia cauſæ.

Quibus eſt ad hoc propenſius enitendum: vt in quo non præualent eſſe fœcundi, fieri valeant vel facundi: vt in quo parum potuit ratio, plurimum poſſe videatur oratio. Hæc eſt enim virtus, hic vigor eloquentiæ, vt nihil tam exile, quod non extollat: nihil tam plenum, cui non adiiciat: nihil tam obſcurum quod nõ illuminet: nihil tam clarũ, quod non illuſtret. Quia (vt ait magnus ille prætextatus in Paradoxis) nihil tam incredibile, quod non dicendo probabile fiat: nihil tam horridum, & tam incultum, quod non ſplendeſcat oratione, & tanquam excolatur. Veruntamen eruditis auribus, ſummæque eloquentiæ viris: & minus medullata ſententiis oratio, & ieiuna verborũ macies, quæ propinabit? Superuacaneum eſt enim, & omnino ſuperfluum, tam inter eloquentes arida: quam inter ſcientes vſitata proferre. Quam igitur vocem inter olores canoros, clamoſus anſer emittet? Noua namque palam, an nota proponet? frequentata & trita faſtidium generant, authoritatem noua non habent. Quoniam, vt ait Plinius, ardua res eſt, vetuſtis nouitatem dare, nouis auctoritatem, obſoletis nitorem, faſtiditis gratiam, obſcuris lucem, dubiis fidem, & omnibus naturam. Aggrediar tamen vtcunque nouis quibuſdam, & quæ vel nullis hactenus edita ſant, vel perpaucis enucleata, lectoris animum excitare: expreſſamque Hyberniæ topographiam hoc opuſculo quaſi ſpeculo quodam dilucido repræſentare: & cunctis in commune palam facere.

Terrarum enimuero remotiſſimarum tam qualitates quam ſitus ſaltem à longe ſpeculari, & abditas ab antiquo proprietates euoluere: Rerumq; omniũ fere quas vel mundo maiori ad ornatum, vel minori ad vſum natura produxit, tam naturas quã defectus, enodare: nec non & naturæ ipſius excurſus tã ſtupendos explicare: variarumq; gentium originalem à puncto lineam ducere: hominumq; mores noſſe multorũ. Et (quoniã tarda & infirma eſt terra quam gerimus) parte noſtri meliore mundũ vniuerſum, mundiq; cauſas vel mente percurrere: & omnia in promptu habere, ſtudioſis animis non vltima laus eſt.

Eſt itaq; trimembris operis huius partitio. Prima continet de ſitu Hiberniæ, ipſius cum maiori Britannia proportione: de qualitate terræ & inæqualitate, & proprietatibus eiuſdem variis: de piſcibus & auib. ſitu potius quam ortu diſtantibus, de feris & vermibus, ſingulorumq; tam naturis quam defectib. & venenoſis omnibus hic deficientibus: de orientis quoq; & occidentis collatione, & occidentaliũ non immerito prælatione, ſicut diſtincte præſcripta declarant capitula. Secunda vero prodigioſa naturæ ludẽtis exprimit opera: nec tantũ in hac regione reperta: ſed & alia quælibet, dum tamen his fuerint vndecunque concordia: depromit etiam virtutibus inclyta, egregiis quoq; & inauditis à ſeculo declarata miraculis Sanctorum præconia. Tertia quidẽ de primis terræ iſtius incolis, ſinguliſq; ſeriatim diuerſarum nationum, tam aduentibus quam defectibus: de gentis Hibernicæ, quæ vſq; hodie inſulam habitat, naturis & moribus: eiuſdemq; per aduenas expugnationibus. Totam deniq; gentis huius vſq; ad noſtra iam tempora memoratu dignam perducit hiſtoriam.

In duabus primis nullam prorſus ex ſcriptis Hibernicis euidentiam, nullũ penitus inueni (præter ipſam inquiſitionis diligentiã) extrinſeci iuuaminis adminiculum. In tertia ſola de habitatoribus inſulæ, & de gentium origine, aliquã ex eorũ chronicis contraxi notitiam. Veruntamen ea quæ ab ipſis diffuſe nimis & inordinate, magnaq; ex parte ſuperflue ſatis & friuole, rudi quoq; & agreſti ſtylo congeſta fuerant: nõ abſq; labore plurimo tanquam marinas inter arenas gemmas eligens & excipiens, elegantiora quæq; præſenti volumine, quanto compendioſius potui lucidiuſq; digeſſi. Sed quoniam miſera humanæ imperfectionis conditione,

Iudicis argutum labor hic formidat acumen:

laudem tamen mereri poterit, etſi non opus, vel operantis affectus. Amor enim ſtudii

dii non illaudabilis. Nec illaudabile videtur inter oportunas & importabiles fere curiæ curas aliquis reſpectus honeſti. Laudetur itaq; mancipatio ſeruituti corpore: animus liber. Et quoniam ſapientis eſt proprium, ab exteriore viciſſim vexatione, ſpiritus alacritate reſpirare, & faſtidioſa quælibet alterna delectatione diſtinguere (cum nihil laborioſum videri poſſit, quod iucundum) nobile laudetur ocium inter negotia multa.

INCIPIVNT CAPITVLA LIBRI Giraldi Kambrienſis de mirabilibus Hiberniæ.

IN TRES AVTEM PARTICVLAS LIBELLVS iſte diſtinguitur.

De

CAPITVLA SECVNDÆ PARTIS.

Secunda distinctio continet de mirabilibus Hiberniæ, & miraculis.

XLVIII. De sagittario qui sepem Brigidæ transiliit insaniente, & alio tibiam amittente.

XLIX. De tricici semine per imprecationem Corcagiensis Episcopi non proueniente: & anno sequente in siliginem miraculose conuerso.

L. De Philippo Wigorniensi apud Armatiam paßione percusso, & Hugone Tyrello diuinitus flagellato.

LI. De molendino, quod nec diebus dominicis, nec de furto vel rapina quicquam molit.

LII. De molendino S. Phecnini, quod fœminæ non intrant.

LIII. De duobus equis, qui auenam de eodem molendino raptam comedentes, statim interierunt.

LIIII. De sagittariis apud Phyneglas diuinitus condemnatis.

LV. Quod sancti terræ istius animi vindicis esse videntur.

CAPITVLA TERTIÆ PARTIS *huius libri.*

Tertia distinctio siue pars continet de istius terræ habitatoribus.

I. De primo aduentu Cesaræ, scilicet neptis Noe ante diluuium.

II. De secundo aduentu Bartholani: scilicet 300. annis post diluuium.

III. De tertio aduentu Nemedi, scilicet à partibus Scythiæ, cum quatuor filiis suis.

IIII. De quarto aduentu, quinq; scilicet fratrum, & filiorum Delæ, qui primo Hiberniam in quinque portiones æquales diuiserunt.

V. De primo Hiberniæ monarcha, scilicet Slanio.

VI. De quinto aduentu quatuor scilicet filiorum Millesii Regis de partibus Hispaniæ: & qualiter Hermon & Heberus regnum inter se diuiserunt, & de fratrum discordia, & qualiter interfecto Hebero, de Hiberniensi populo primus Herymon monarcha fuit.

Quod ab Hebero vel potius Hibero Hispaniæ fluuio dicti sunt Hibernienses. ibid.

Vnde vocati sunt Gaideli, & vnde Scoti, ibid.

VII. De Gurgouientio Britonum Rege, qui Basclenses in Hiberniam transmisit, & eandem ipsis inhabitandam concessit.

VIII. De duplici iure antiquo quo Britanniæ Reges Hibernia contingit. ibid.

IX. De triplici nouo iure.

X. De gentis istius natura, moribus & cultu.

Quod Hibernienses naturæ beneficio pulcherrimi: moribus vero & cultu turpißimi. ibid.

XI De gentis istius in musicis instrumentis peritia incomparabili.

XII. De commodis & effectibus Musicæ.

XIII. De primis Musicæ consonantiæ inuentoribus.

XIIII. De præcipuo Musicorum instrumentorum cultore ac ornatore.

XV. De nomine Musicæ.

XVI. Quot Reges ab Herimone vsque ad aduentum sancti Patricii regnauerunt: & quod insula per ipsum ad fidem conuersa est.

XVII. Quod Archiepiscopi nulli in Hibernia fuerunt ante aduentum Iohannis Papyronis, qui quatuor pallia in insula plantauit.

XVIII. Quod 3. corpora, S. Patricii, S. Columbæ, & S. Brygidæ apud Vltoniam, in Dunensi ciuitate iis nostris diebus inuenta sunt & translata.

XIX. De Hiberniensibus in fidei rudimentis inculsißimis.

XX. De eorum nequitiis & proditionibus.

XXI. De securi, quam semper in manu quasi pro baculo baiulant.

XXII. De argumento nequitiæ & nouo desponsationis modo.

XXIII. De fratribus & cognatis, quos odio persequuntur: solum alumnis & collactaneis fidem habentes & amorem. Hic titulus in loco dicto sic notatur: Qui alumnos & collectaneos diligunt: fratres & cognatos persequuntur.

XXIIII. De aduenis quoq; eodem vitio contaminatis.

XXV. De nouo & enormi regni & dominii confirmationis modo.

XXVI De multis in insula nunquam baptizatis, & ad quos nondum fidei doctrina peruenit.

XXVII. De clero Hiberniæ in multis laudabili.

Quod vbi vina damnantur, venus non regnat. ibid.

XXVIII. De prælatis ex pastorali negligentia corripiendis: & quod omnes Hiberniæ sancti confessores sunt: & nullus martyr.

ILLVSTRI ANGLORVM REGI HENRICO SECVNDO SILV. GIRALDVS CAMBRENSIS.

LACVIT *Excellentiæ vestræ (Inuictissime Anglorum Rex, Normanniæ Dux & Aquitaniæ, & Comes Andegauensium.) me cum dilecto filio vestro Iohanne in Hiberniam à latere vestro transmittere. Vbi non tanquam transfuga, sed exploratoris officio fungens: cum in primis multa notarem aliis regionibus aliena nimis & prorsus incognita, suique nouitate valde miranda: cœpi diligens scrutator eruere, quis terræ situs, quæ natura, quæ gentis origo, qui mores, quoties, à quibus, & qualiter, subacta sit, & expugnata: quæ noua, quæve secreta contra solitum sui cursum in occiduis & extremis terrarum finibus natura reposuit. Quos quidem vltra fines nec terra subsistit, nec hominum vel ferarum habitatio est vlla: sed trans omnem horizontem in infinitum per inuestigabiles & occultas vias solus Oceanus circumfertur & euagatur.*

Sicut enim Orientales plagæ propriis quibusdam & sibi innatis præeminent & præcellunt ostentis: Sic & Occidentales circumferentiæ suis naturæ miraculis illustrantur. Quotiescunque quippe tanquam seriis & veris fatigata negotiis paululum secedit & excedit: remotis in partibus quasi verecundis & occultis natiua ludit excessibus. Collectis igitur & electis elegantioribus cunctis, ea quæ memoria digna videbantur: non inutile duxi in vnum congerere, & industriæ vestræ (quam nulla fere latet historia) propalare.

*Poteram quidem (vt alii) aurea forte munuscula, falcones & accipitres, quibus abundat insula, vestræ sublimitati destinasse. Sed quia magnanimo Principi parui pendenda putaui, quæ de facili reperiri possunt & * perire: ea potius curaui Celsitudini vestræ mitti, quæ non possunt amitti: illis posteritatem per vos instruere, quæ nulla valeat ætas destruere.*

* al. præterire.

Dignas vero tam vestras quam inclytæ prolis vestræ virtutes & victoriarum titulos summatim euoluere, styloque perstringere non indignum reputaui: vt tanta temporis nostri gloria transitorie non pertranseat: verum enimuero literarum beneficio firmum perpetuitatis robur obtineat. Hoc etiam vestræ diligentiæ digne deberi non diffido: vt rerum tam inclyte gestarum memoria, multorum mentibus mirabili exemplo virtutis imposterum vigor accresceret, earundemque lectio, sicut antiquis maiorum imagines & picturæ, laudabilem æmulationis inuidiam tam animosis conferret, quam ignauis: istis scintillam strenuitatis adiiciens, innatum illis ignem accendens.

INCI-

INCIPIT HIBERNICÆ HISTORIÆ DISTINCTIO PRIMA.

De situ Hiberniæ, variaque eiusdem natura.

CAP. I.

HIBERNIA post Britanniam insularum maxima, vnius contractioris diei nauigatione vltra Britannicas Wallias in occidẽtali oceano sita est. Intra tamẽ Vltoniam & Scoticas *Galuitias duplo fere angustiore spacio mare coarctatur. Vtrinq; vero vtriusq; terræ promontoria: hinc distinctius, illinc vero ratione distantiæ confusius, satisq; aperte sereno tempore prospici possunt, & notari. Insularum occidentalium hæc vltima, Hispaniam ab Austro trium dierum naturalium nauigatione collateralem habet: Britanniam maiorem ab oriente: solum Oceanum ab occidente: Ab aquilonari vero parte trium dierum velifico cursu borealium Insularum maxima Yslandia iacet. * Galwedia.

De Britannico mari duobus brachiis Britanniam & Hiberniam complectente.

CAP. II.

HISPANICVM autẽ mare, quod & Hiberũ dicitur vel ab Hibero flumine, vel quod hemisphærii formã Hispanica ꝓtendat, de occidentali se inter Hiberniã & Hispaniam recipiẽs oceano, gemino dirimitur brachio. Quorũ vnũ Hispaniã interluit atq; Britanniã: ac exinde in boreã se conuertens Galliã diuidit & Britanniã. Sed quamuis brachii istius ora crebris hinc inde terris (à quibus nominari potuisset) *accingitur: à Gallia tamen sola vsitatius mare Gallicũ nominatur. Aliud vero eiusdẽ Hiberi maris brachiũ Hiberniã in directũ versus boreã ꝑterlabitur & Britanniã. Cuius quanto longitudo ꝓtenditur: tanto latitudo Arctoas immoratur ad partes, donec se Aquilonari Oceano immisceat ad Orchades. Quę videlicet Hibernia quanto à cetero & cõmuni orbe terrarũ semota, & quasi alter orbis esse dignoscitur: tanto rebus quibusdã naturę cursui incognitis, quasi peculiaris eiusdẽ naturæ thesaurus, vbi insignia & preciosiora sui secreta reposuerit, esse videtur. Sic quidẽ Hibernia Britanniæ collateraliter adiacet: vt quocunq; ex portu Britãnico in occidentẽ nauigantib. aliquã se ex parte repręsentet. Britannia tamẽ duplo in quãtitate Hiberniã excedit. Cũ.n. vtriusq; longitudo ab Austro in boreã extẽsam iaceat: illa 800. mil. pas. in longũ, circiter vero 200. mil. in latũ habet: Ista v. à Brendanicis montib. vsq; Columbinã insulã (q̃ Thorach dicitur) 8. dierum magnis & Hibernicis, 40. sc. miliarium excursibus in longũ protẽditur. Quatuor vero à Dublinia vsq; Patricii colles Conacticumq; mare in latũ expãditur. Tantę siquidem Hibernia quantitatis esse potest: quantę circumscriptionis Wallia & Scotia potior insulæ Britannicæ pars regibusq; antiquitus appropriata: quam & Britones olim à primæuo Bruti filio Locrino, cui assignata fuit: Loegriam dixere. * attingitur.

De variis Solini, Orosii, Ysidori & Bedæ sententiis quibusdam veris, quibusdam erroneis.

CAP. III.

SOLINVS vero in 120. mil. pas. satis exquisite latitudinẽ Hiberniæ diffundi describit: sed de longitudine tacet. Quã & ob hoc arbitror ipsi incognitã: quoniã insulam inhumanæ magnitudinis esse testatur. Orosius vero certiori indagine Hiberniã Britanniæ propinquã, longe spatio terrarũ angustiorẽ: sed solis cœliq; tẽperie magis vtilem ꝓtestatur. Ysidorus quoq; cõcordat Orosio dicens: Hiberniã proximã Britannię Insulã spacio terrarũ angustiorẽ, sed situ fœcundiorẽ. Beda vero Hiberniã tam aeris salubritate q̃ serenitate multũ Britanniæ præstare asserit. De salubritate verũ; de serenitate vero (salua pace veniaq; sua) contrariũ scribẽs: sicut ex sequentibus palam erit. Sicut.n. Gallia Britanniã, sic & Britãnia Hiberniã aeris tã serenitate q̃ subtilitate longe ꝓcellit. Quanto namq; ad Euri partes magis acceditur: tanto cœli faciẽ quo purior & subtilior tanto penetrabilior & inclemẽtior aer illustrat. Quanto vero ad Circii Zephyriq; fines magis vergitur, occiduã tempetiẽ quo nubilosior & obtusior, tanto benignior atq; salubrior aura fœcundat. Terra quippe medio inter Islandiam frigidã & Hispaniã torridã libramine porrecta, à contrariis hinc inde contracta tẽperantia: tam cœli tẽperie q̃ aeris salubritate feliciter Hibernia fœcundatur. Est antẽ Hibernia pro quãtitatis suæ captu multo rotũdior: In medio aliquantulũ substricta: circa capita vero in amplitudinẽ dilatata, Britannia oblongior & arctior esse dignoscitur. Sed sicut

Hibernia contra Aquilonē Britannia longe breuior & mutilatior: ita & in meridiem non minor: verū etiam (iuxta Bedæ assertionem) trans illius fines se multū protendit.

De qualitate Hiberniæ & inæqualitate.

CAP. IIII.

HIBERNIA quidem terra inæqualis est, & montuosa: mollis & aquosa, syluestris & paludosa: & verè terra deserta, inuia, sed aquosa. Videas hic igitur supra montes aquas stare. In summis enim aereorum arduorumq; collium verticibus stagna reperies & paludes. Planicies tamen habet per loca pulcherrimas, sed respectu syluarū modicas. Est autem per omnia fere sui latera marinaq; littora, terra valde demissa. Interius tamen in colles varios, arduosq; montes enormiter erecta, non tantum circumferentias, verum etiam penitimas sui partes sabulosas magis habens quam saxosas.

De glebæ fertilitate.

GLEBA præpingui vberiq; frugū ꝓuentu felix terra est, & fœcūda frugib. arua, pecore montes. Nemorosa feris abūdant: pascuis tamen q̄ frugib. gramine q̄ grano, fæcundior est insula. Multā fruges in herba, plurimā in culmis, minorē in granis spem promittit. Tritici nāq; grana cōtracta sunt hic & minuta, & vix vāni alicuius beneficio purgāda. Abūde satis & cāpi vestiūtur, & horrea farciūtur, sola v. granaria destituūtur.

De ventositate, & pluuiositate, earumq; causis.

CAP. V.

QVOD vergignit & parturit, æstas nutrit & ꝓuehit: vix in messe pluuialis aquositas colligi ꝑmittit. Æolicis nāq; flatibus & pluuialib. inundationib. p̄ aliis terris hæc exuberat. Collateralis vero Zephyro ab australi parte frequentior, & ꝓcellosior aliis, Corus hic regnat: omnes fere occidentales arbores in eminēti positas partē in oppositā vel inclinās vel euertēs. Terra nimirū mari immēso, & ex omni latere ventis exposita nullā penitus partib. ex illis seu ꝓpinquā seu remotā solidi obstaculi defensionem habet. Ad hæc ēt aquæ in nubibus attractæ & cōglobatæ ob tantā loci illius tēperiem, nec ætherei caloris igne cōsumptæ, nec algoris aerei nexib. astrictę, & in niueā glaciālemue naturā cōcretæ, demū in pluuias facilime resoluuntur. Deniq; hęc quoq; terra sicut & alia q̄libet montuosa, pluuias abūde gignit & nutrit. Terrea quippe mōtanaq; ꝑcipue frigiditate cōsumpti caloris euacuata: attracti humores in natiuā originem de facili cōuertuntur. Qui ēt iuxta situs varios varia vocabula sortiri solent. Dū.n. adhuc collib. incūbunt, nebulę nuncupantur. Altius eleuati, & à terreno cōtagio libere sublimati: nubes vocantur. Guttatim v. minutimq; ad ima reuertētes seu liquidi, seu concreti: nunc niues, nunc pluuiæ dicuntur. Hinc igitur Hibernia, Gwallia & Scotia pluuiis abundant. Pascuis & pratis, melle & lacte, vinis nō vineis, diues est insula. Beda tamen inter alias insulę laudes dicit eā vinearū exptem nō esse. Solin. vero & Isidor. apibus eā carere affirmant. Sed salua ipsorū venia circūspectius è diuerso scripsissent: vineis ipsam carere, & apiū exptem nō esse. Vineis.n. & earū cultorib. semꝑ caruit & caret hæc insula. Vina tamē transmarina ratione cōmercii tā abunde terrā replēt, vt vix propaginis prouentusq; naturalis in aliquo defectum percipias. Pictauia enim de plenitudine sua ei copiose vina transmittit. Cui & animalium coria, & pecudū ferarumq; tergora: Hibernia non ingrata remittit. Apes quidem sicut aliæ regiones hæc mellificas habet. In maiori tamen copia (vt arbitror) scaturirent, si non venenosas & amaras, quibus syluescit insula, fugerent examina taxos: vel potius si non aeris Hibernici tanta cum humiditate ventositas minuta corpuscula tam dispergeret, quam corrumperet. Fauorabiliter autem dici potest, tempore Bedæ nonnullas forsitan in insula vineas fuisse: & longe post Solini tempora S. Dominicum Ossyriensem (vt asserunt quidam) apes in Hiberniam detulisse. Ceterū ipsos in hoc excusabiles vix inuenio, quod adeo apibus inimicam hanc terram asserunt, vt aduectos etiam inde pulueres seu lapillos, si quis alibi inter aluearia sparserit, examina fauos deserant. Beda quoque ceruorum & capreorum venatu insulam istam dicit insignem: cum eandem tamen semper capreis caruisse constet, & carere. Nec mirum tamen, si à tramite veritatis interdum deuiarint: cum nihil occulta fide, nihil nisi per indicem & à remotis agnouerint. Tunc.n. res quælibet certissimo nititur de veritate subsidio, cū eodē vtitur relatore, quo teste. Ob tantā tamē tam sollicitā tamq; in plerisq; certissimā remotissimarū rerū indaginē: debita sunt laude nō indigni. Et quoniā nihil humanū omnino perfectum, omnium-

omniumq; habere notitiam, & in nullo peccare, potius diuinitatis est, quam humanitatis: errores forte, si qua ex parte irrepserint, tam imperfectionis conditio, quam ipsa locorum distantia reddat veniales. Hanc igitur veniam petimusq; damusq; vicissim: nihil vnquam humani à nobis alienum esse putantes.

De nouem fluminibus principalibus, & aliis pluribus nuper emersis.

CAP. VI.

FLVMINIBVS egregiis primoq; à tempore, primi terræ istius post diluuium incolæ, scilicet Bartholani principalibus & famosis nouem scinditur, & rigatur insula. Quorum nomina sunt hæc: Auenlifius per Dubliniam: Banna per Vltoniã, Moadus per Conalciã, Slichenis & Samarius per Kenelcunnillam. Modarnus & Phinnus per Keneleoniam, Sauerennus & Lnuius per Corcagiam. Sunt & alia plurima sed quasi noua & respectu priorum nuper nata per Hiberniam manantia flumina, prædictis tamen nõ minora, & (nisi sola temporis antiquitate) nõ secunda. Quorũ quædã ex terræ penetralib. irriguisq; fontiũ venis originaliter emersa: alia vero subito è stagnis erupta illustres per partes insulã longis excursibus disterminant & distinguunt. Horũ autem quædã cõmemorare nõ superfluũ duxi. Igitur de sub pede montis * Blandinæ 3. nobiles fluuii nascuntur: qui & 3. sorores dicuntur, quia trium sororũ nomina sunt sortiti. Beriia sc. per Lecliniam. Eyrus per Ossytiam. Suyrus per Archfinian & Tribarcciam & apud Gwaterfordiam in mare descendit. Slana vero per Guefeford. Boandus per Mediam, Auenmorus Lignioriens. & Sinnenus Limiricensis. Inter omnia vero Hibernię flumina siue noua siue vetusta non immerito principatũ Sinnenas obtinet, tam quantitatis sua maiestate, longisq; terrarũ excursibus, quam fœcundissima quoq; piscositate. Oritur namq; ex lacu quodã maximo & pulcherrimo, qui Conalciã Momoniãq; disterminat: duoq; brachia ad opposita mundi partes expãdit. Vno namq; versus Austrum ciuitatem Killelonensem lateraliter permeans, Limericumq; complectens, centumq; hinc miliarib. & amplius duas ab inuicẽ Momonias distinguens, Brendanicum in mare se transfundit. Altero vero nec minore Mediam & vlteriores Vltoniæ partes à Conalcia diuidens, multis variisq; mæandris in Oceanum mergitur tandem Borealem. Quartam igitur & occidentalẽ insulæ partẽ à tribus aliis tanquam mediterraneum flumen à mari vsq; ad mare separat & secernit. In 5. enim portiones fere æquales antiquitus hæc regio diuisa fuit: has sc. Momoniam duplicem Borealem & Australem, Lageniam, Vltoniam, & Conaltiam. Quas omnes Merlini vaticinium in vnum commemorat redigendas. Sed de iis suo in loco plenius dicetur. Hic autem notandum videtur: Duas Momonias Australes Hiberniæ partes obtinere, Vltoniam Boreales, Lagoniam Orientales, Conaltiam Occidentales.

* al. Blandicia.

De lacubus & earum insulis.

CAP. VII.

LACVS quoq; plurimos & pulcherrimos, piscosos, & grandes præ aliis terris, quas vidimus, quasi speciale quid hęc terra profert: Qui & mediamnas aliquantulũ eleuatas, & valde amœnas intra se continent. Vbi securitatis & refugii loca propriaq; domicilia, & præterquam nauigio inaccessibilia Dominatores terrarum metari solent.

De marinis & fluuialibus, & lacuum piscibus, eorumque defectibus.

MARINIS quoq; piscibus per omnia latera satis abundant maritima. Flumina vero lacusq; suis sibiq; innatis fœcunda sunt piscibus, & præcipue generibus tribus, salmonibus & truttis, anguillisq; lutosis, alosisq; pręp inguibus. Murenis etiam oculosis ad periculosas diuitum delitias Sinnenus abundat. Sed desunt ei nobiles illi aliarum regionum & dulcis aquæ generosi pisces, Lucii videlicet & Perchii, Rochiæ, Barbuli, Gardiones & Guuiones. Desunt & minutæ, capitones & verones, & fere omnes, qui non ex marinis fluctibus Sementinam originem trahunt. Lochiæ quoq; vel nullæ sunt hic, vel valde raræ. Quælibet enim regna suos patiuntur rerum defectus. Britannia maior * tortuis & scorpionibus, Gallia Cisalpina pardis & leonibus, Italia perchiis, Regio Palæstina luciis, & vtraque Salmonibus. Item vt Italia, Apulia, Calabria, Sicilia, Salmonibus, Hispania tota luciis, perchiis & phasianis: Creta noctuis, Mare mediterraneum halece, Hungarorum regnum anguillis caret.

* al. Corcule.

De piscibus nouis & alibi non inuentis.

HABENT autem econtra stagna terræ istius tria piscium genera, quæ nusquam alibi reperiuntur. Sunt enim quidam truttis, qui & * salares dicuntur, longiores & rotundiores, albis carnibus consertis & sapidis. Tymalli qui vulgariter Vmbrę dicuntur prioribus piscibus persimiles, nisi quod capite degenerant grossiore. Sunt & alii marino haleci tam forma & qualitate, quam colore & sapore simillimi. Sunt & tertii truttis, nisi quod maculis carent, per omnia similes. Primos Glassanos, secundos catos, tertios vero Britios vocant. Hæc autem tria piscium genera in æstate tantum, & nunquam in hyeme comparent. In Media vero prope Foueram sunt tres lacus ab inuicem non remoti, quorum quilibet piscium istorum suum genus continet: Ad quæ alii pisces nunquam accedunt, licet tamen fluminis interlabentis beneficio vias habeant commeabiles: quinimo si piscis vnus ad locum & lacum alterius deferatur, aut emoritur, aut ad priorem redit.

* al. solares.

De auibus earumque defectibus, & tam naturis quam Allegoriis.

CAP. VIII.

AVIBVS quidem aquaticis natione, aereis habitatione, quibusdam, quibus aliæ regiones præditæ sunt, inuolatur ista: quibusdam vero ab antiquo prorsus est destituta.

De accipitre, falcone, & Niso, eorumque naturis.

ACCIPITRES ergo & falcones & nisos, quib. ad nobilium delitias animosa pectora, rostraq; recurua & acuta, pedes vnguibus armatos, aptosq; prædæ natura dedit: præ aliis regionibus hæc copiose producit. De auibus istis hoc mirandum, quod nondum hodie plures, quam multis retro seculis, nidis indulgent. Et licet singulis annis earum crescant fœtus: nunquam tamen nidificantium crescit exercitus. Altero tamen parium casu sublato, nouus ei subrogatur. Pluribus ex causis nidi deficiunt: nullis vnquam in numero crescunt. Item, iuxta Cassiodorum aues huiusmodi, quarum victus ex præda est, fœtus suos nouitate marcentes, nidis perturbant (ne molle ocium consuescant) alis verberant, cogunt pullos teneros ad volatum: vt tales debeant existere, pro quibus possit parens vterque præsumere. Cum enim processu temporis firmum iam robur pennæ susceperint: natura cooperante paulatim instruuntur ad rapinam: & à natali solo deportandi statim ab impiis parentibus compelluntur irreuocabiliter exulare.

Quoniam igitur longe facilius est informare rudes quam reformare peruersos: alitum istorum exemplo prouidi parentes in prima ætate filios moribus instruunt & informant. Et quoniam variam semper dant ocia mentem, curis acuunt & * exuscitãt: ne torpentis desidiæ vitia discant, quib. si tenerior ætas imbuta fuerit: animi (anni) difficile dediscant maturiores.

* al. exasperant.

Præterea filios quos diligit, flagellat Deus. Et ad veram illam inuariabilem, æternamque felicitatem animos efficacius vt prouocet & inuitet, præsentium infelicitate reddit feliciter infelices. Quia, vt ait August. Nihil est infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas velut interior hostis roboratur. Vnde & Gregor. Tauri mactandi largioribus pastibus relinquuntur, reseruandi vero iugo supponuntur.

Sic & adulti iam filii pie satis & prouide à patrum domiciliis interdum expelluntur: vt sibi relicti incuriam cura, desidiam diligentia, sollicitudine torporem, ignauiam strenuitate dediscant. Raro namque deficit, qui sibi non diffidit. Qui de aliorum ex toto pendent auxiliis, frequentius fraudari videntur optatis. Ad hæc etiam Ecclesiastici parentes & pastores filios firmioris intelligentiæ iam capaces ad diuini pabuli prædas paulatim erudiunt. Regnum namque cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Ærumnosam quoq; vitæ istius viam, vitiorumque voraginem tam contemnere docent, quam vitare: veramque patriam & permanentem totis nisibus affectare: & sic mundo mortificatos impietate piissima feliciter exulare compellunt.

Item cum omni fere animantium genere mares maiori in robore natura producat: in his auibus, aliisque vniuersis, quæ rapto viuunt, & rapinis insistunt,

inſiſtunt,quibuſque pręcipue ad viuendum viribus opus eſt & violentia: degenerante maſculorum priuilegio virilius & robuſtius fęminei ſexus efferuntur. Forſan & hoc ſignare poteſt muliebrem ſexum in omni malitia longe virili fortiorem, quia, vt ait Tullius: Viri forte vnius alicuius commodi cauſa, vnum aliquando ſcelus perpetrabunt: fœminæ vero vnius explendæ cupiditatis cauſa, omnia ſimul ſcelera perpetrare non formidabunt. Item in Eccleſiaſtico. Breuis eſt hominis malitia ſuper malitiam mulieris. A viris quoque victorias modis omnibus ſemper appetunt: & effæminatos à fœminis viros debita virilitate fœminæ deprędantur. Infirma quoque mundi, vt fortia quęque confunderent elegit Deus. Item auium iſtarum adeo maſculos debito fauore natura deſtituit: vt aduenientibus annis fere ſemper in deterius degenerando mutentur. Alteri vero ſexui annorum numero tam animoſitatis quam velocitatis vigor accreſcit.

De niſis autem hoc ſpeciale videmus: quod maculis alii candidis, alii rubris, quidam vero mediis diſtinguuntur. Vnde & ex arborum naturis, quibus innaſcuntur, hanc contrahi varietatem nonnulli coniectantur. Sed quoniam in eiuſdem arboris eiuſdemque nidi fœtibus diuerſitatem plęrunque videbis: certior habet opinio, quod potius ex parentibus naturaliter hæc proueniat diſcoloritas. Fertur etiam hoc de Niſo: quod ingruente fortius brumali algore, contra veſperam * ſerotinam auiculam rapiat: cui nocte tota ob calefactionis gratiam inſidendo tanquam nocturnum obſequium indemnitate remunerans: eandem mane remittat illęſam. Item accipitres & Niſi quantitate diſſimiles magis quam qualitate: promptiore quadam velocitate prędas perſecuntur: & in primo fere impetu vel fraudantur, vel fruuntur optatis.

* Veſpertilionem.

Falcones vero diuerſi generis tam maiores quam minores, tam generoſi quam degeneres: Meruli quoque minuti & æſtiuales, obeli pigriores in primis, pernicius poſtmodum pręeis inſiſtunt, longoſque per gyros ſemper ad ardua tendentes, impetuoſius ab alto feruntur ad pręedas: quas dum aſſequuntur, quadrati pectoris ictu concutiunt violento, pręepoſitiſque talorum armaturis ſimul confodiunt & confundunt. Tanta ſiquidem velocitate, & tam indefatigabili deferuntur, vt fugitiuam auiculam alternatis hinc inde vicibus nunc à ſummis ad ima, nunc ab imis ad ſumma nitentem, cum intuentium non vnius ſed omnium delectatione per tantam aerei orbis vaſtitatem nec artificioſa nec longa fuga pertinaci ab hoſte tueatur. Accipitres & Niſi naturæ cuiuſdam delicatioris, & carnes exquiſitiores & baiulos exigunt diligentiores. Falcones vero in vtroque firmiores & niſu * pertinaciores & portitoris ad manum quantum aut viſus aut etiam auditus extenditur, longe redire promptiores. Auibus primis ſimiles eſſe videntur qui cibis lautioribus, vecturis, & veſtibus, variiſque carnis illecebris dediti & deliniti: mollibus vtentes terrena ſapiunt, & in illis verſantur. Et quoniam graui perſeuerantique conamine prædam in alto non quęrunt: in imis eorum conuerſatio & non in cælis eſt.

* al. Pernaciores.

Auibus aliis aſſimilari poſſunt, qui cibos delicatiores omneſque omnino carnis delitias poſtponentes, diuino intuitu, duritiis potius affligi carnem eligunt. Et quoniam nulla niſi ardua virtus, ad alta virtute nitentes longo difficilique niſu prædam, quam violenti rapiunt, preciumque laboris & præmium petunt & appetunt in ſublimi.

Falcones igitur à falcando, quia in falcis modum in circumeundo perluſtrant: Gyrofalcones à gyro faciendo, vel in gyrum falcando: Niſi à niſu, accipitres ab accipiendo, nomen acceperunt.

De Aquila eiuſque natura.

CAP. IX.

AQVILARVM quoque non minorem hic copiam, quam alibi miluorum videas. Aues iſtæ, in ipſos ſolaris corporis radios irreuerberato lumine aciem defigunt oculorum: Teneroſque fætus (vt fertur) ad idem erudiunt vel inuitos. Vnde & ab oculorum acumine aquilæ dicuntur. Sic viri contemplatiui in ipſam diuinæ maieſtatis naturam, verumque iuſtitiæ ſolem toto & indeflexo mentis tendunt intuitu: & ad aratrum cæleſtis paradyſi manum mittentes, retro non reſpiciunt. Eccleſiaſtici quoque parentes filios in tenera ætate, vt bonis aſſueſcant, ad diuini luminis intuitum ſimul & deſiderium oculos dirigere docent interiores.

Eædem quoque & per tot sæcula durant, vt renouatę, iuuentutis beneficio cum ipsa videantur perhennitate cōtendere. Sic & viri Sancti renouata verę iuuentutis innocentia, cum veterem hominem iam exuti fuerint & induti nouum: ad perpetuæ vitę fructum fœliciter accedunt. Item & tam ardua volatu plærunq; petunt: vt eis pennę æstuantibus Solis ignibus exurantur. Sic & in sacris Scripturis qui vltra concessos, qui pręteriri non debent nec possunt, terminos cælestium secretorum ardua & archana scrutari nituntur: tanquam alis pręsumptuosi ingenii quibus transportantur adustis in se redeuntes infra subsistunt. Sed quoniam vindice dignus nodus hic incidit (multos enim hac in parte grauiter errasse multis in locis tam legi, quam ipse cōspexi) paulo diutius & diligentius in iis immorari venia dignissimum reputaui.

Lapideis saxis terreæque moli quæ nullum ex se motum habentia tantum ponderosa subsistunt, & ad centrum tendunt: arbores & herbæ longe pręcellunt quas in quadam quasi vegetatione vitali & vita vegetabili sensim sine sensu per se moueri, crescere constat, & augmentari. Arbores & herbas multum animalia bruta pręcellunt, quę sensibiliter de loco ad locum se ipsam mouentia in quadam imaginaria specie præsepe cognoscunt, & pręteritorum recordantur. Vnde & in hac parte quædam eorum etiam rationalibus pręferuntur. *Vbi enim abundat ratio ibi succumbit imaginatio.* His vero cunctis μικρόκοσμος homo longe pręcellit, ingenio pollens & ratione, vultuque sublimi gaudens & sermone: cunctarumque terrestrium creaturarum dignissima colit & recolit creatorem. Sicut autem homo cæteris, sic & Angelica natura pręeminet vniuersis, quantoque est homine subtilitate essentiæ, situque sublimior, quantoque creatori, cui semper assistit, familiarior: tanto & intellectu capacior. Cunctipotens vero & cunctícreator Deus, sicut fimo figulus, figuræ figurator, imo longe præcellentius, quam vel exprimi vel excogitari possit creaturis omnibus incomparabiliter antefertur: qui nimirum omnia quæcunque voluit, fecit: qui dixit & facta sunt: quique mandauit & creata sunt: à quo omnis sapientia, de cuius quoque plenitudine omnes accepimus: à quo habemus, & quod sumus, & quod intelligentes sumus: à quo, quicquid vbique est intellectus, tanquam à fonte riuulus originaliter emanat. Cum igitur quam Angelica natura tanto inferior & indignior humana subsistat: dic homo, qua fronte qua temeritate ea scrutari pręsumis, & ad vnguem exprimere, ad quorum indaginem ipsi se reputant angeli longe minores? Quanta elatione ea contendis intellectu comprehendere, quæ nullo vel capi possunt ingenio vel comprehendi? Sicutenim incompręhensibilis est ipse cuius maiestatem adorant dominationes, tremunt potestates: Sic & incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Non enim cogitationes meæ, cogitationes vestræ, neque viæ meæ, viæ vestrę, dicit Dominus. Quia sicut exaltantur cæli à terra; sic exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Nunquid in tantum exaltatum est cor tuum, & elati sunt oculi tui: vt in tam magnis ambules, & in mirabilibus super te? Num adeo à charitate Dei te separat elatio, vt alta dum sapias & altiora te cupias: humilibus consentire postponas? Cum tamen non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere expediat ad sobrietatem.

Caue igitur ne id intelligendo, efficias vt minus intelligere videaris. Caue, ne rationis & ingenii priuilegio (quo creatoris beneficio sub cęlo pręcellis,) dum in eundem abuteris, etiam iure priueris. Caue, ne in Aquilonem sedem ponas, & frustra altissimo assimilari quæras. Caue, ne in altum cornu extollens, loquaris aduersus Deum iniquitatem. Caue, siquidem ne in altum tendens, cadas ab alto. Caue, inquam, ne tam enormiter elatus supra te: longe corruas infra te. Intelligite ergo insipientes in populo, & stulti aliquando sapite. Nunquid, qui plantauit aurem: non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat? Qui corripit hominem: non arguet? qui docet hominem scientiam? Dominus nouit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. Attendite potius quam humiliter vir ille (quem secundum cor suum inuenisse dominus ipse testatur) Rex scilicet & Propheta Dauid in Psalmis decantat. Domine non est exaltatum cor meum: neque elati sunt oculi mei. Neque ambulaui in magnis: neque in mirabilibus super me. Attendite quid inter Reges terræ sapientissimus ille Salomon ad filium dixerit. Fili, altiora te, ne scruteris: & fortiora te ne exquisieris. Sed quæ pręcipit tibi Deus: illa cogita semper & in pluribus operibus eius, ne fueris curiosus. Item, mel nimis comedenti, malum & amarum est, & alibi. Mel inuenisti, comede quod satis est, ne forte satiatus, euomas illud. Itē, Qui scrutator est maiestatis opprimetur à gloria, & vt verbis Iob, ex parte fruamur. Nunquid homo Dei comparatione

ratione iustificabitur: aut factore suo purior erit vir? Ecce qui seruiunt ei, non sunt stabiles; & in Angelis suis reperit prauitatem: quanto magis hi, qui domos habitant luteas, qui terrenum habent fundamentum, dum in cælum os ponunt, confundentur, & consumentur velut à tinea? Item in eodem. Non iustificabitur homo: comparatus Deo.

Dic itaque fragilis testa, qua fronte de omnibus rationem reddere, quæ sursum sunt, & quæ deorsum: & de iis præcipue quę supra omnem rationem esse constat: & contra rationem pręsumis, & contra fidem? Quid enim magis cōtra rationem, quam ratione conari ipsam transcendere rationem? Et quid magis contra fidem, quam credere nolle quicquid non possis ratione pertingere? Sed forsan illud Salomonis te mouere potest. Qui cito credit, leuis est corde: tanquam fidem voluerit ratione discutiendam. Sed scias hoc Salomonem non de fide in Deum: sed de mutua inter nos credulitate dixisse. Illam enim vero quæ in Deum est fidem, Gregorius plane negat habere meritum: si ei humana ratio prębeat experimentum. Laudantur Apostoli, quod ad vnius iussionis vocem, secuti sunt * Præceptorem. Pro laude nimirum dictum fuit: In auditu auris obediuit mihi. Increpantur enim è regione discipuli, quod tardius credidissent. Denique laudatur Maria quod rationem fide pręuenit: & punitur Zacharias quod fidem ratione tentauit. Et rursum Abraham commendatur qui contra spem in spem credidit. * Redemptorem.

Vt autem, ad naturalia recurramus: quis vnquam Dominus seruo, quis vt Euryalus Niso, quis Polynici Tydeus, quis Pyladi Orestes animi secreta sic cuncta commisit: quin potius intimo pectoris archiuo arcana sibi perplurima nulli vel vnquam exposita vel exponenda reseruaret? Quanto magis infinitissimus ille sibi reseruauit infinita? Num adeo dominator ille Dominus & vniuersitatis figulus, seruis infimis luteisque testis se totum exposuit: vt tam fragili, tam corruptibili tam vili materiæ; quæ circa tātam, tam inscrutabilem, tam ineffabilem diuinitatis naturam, quæ sunt, vel esse possunt, statim pateant vniuersa? Quis vnq̄ picturam vidit ad omnes pictoris artes eniti? Nunquid enim olla figulo suo dicet? quare me superius arctam, amplam inferius cōpegisti? Vnde & in libro sapientiæ legitur: Arenam maris, & pluuiæ guttas, & dies sęculi, quis dinumeret? Altitudinem cæli, & latitudinem terræ, & profundum abyssi quis dimensus est? Sapientiam Dei præcedentem omnia, quis inuestigauit? Item. Radix sapientiæ cui reuelata est? & astutias illius quis agnouit? Disciplina sapientię cui reuelata est & manifestata, & multiplicationem gressus illius, quis intellexit? vnus est altissimus: & creator omnipotens. Rex potens & metuendus nimis: sedens sup thronum illius & dominās Deus. Ipse creauit illā Spiritu sancto: & vidit, & dinumerauit & mensus est: & effudit illā super omnia opera sua: & super omnem carnē, secundum datum suum ꝑbuit illam diligentib. se. Sic igitur sapientia nō totaliter sed particulatim, & quasi per riuulos se suis exhibuit: vt ad ipsam semper tanq̄ ad fontem, viuum puteū inexhaustum & indeficientem, in singulorum defectibus recurratur. Quoniam itaq; sapientia Domini abyssus multa: cælorum cælum domino, & ꝙ residuum fuerit, igne comburi iubetur, memores esse debemus nec ingrati ꝙ in partem admissi sumus cognitionis, non in plenitudinē vel intelligentiæ vel exquisitionis. Vnde & cuidam nimis scrupulose quęrenti, Quidnam faceret Deus antequam mundus fieret? facete satis ad hominem magis quam ad orationem Augustinus respondet: Gehennam, inquit, stulte quærentibus pręparauit. Frustra siquidem circa huiusmodi animalis spiritus sollicitatur. vt enim quasi sub bipenni dilemmate finaliter concludam: anima beneuola talia non exquirit. In maleuolam vero animam sapientia non introibit. Et, vt prophetæ verbis ad hæc vtar, quam magnificata, sunt opera tua Domine: nimis profundę factæ sunt cogitationes tuæ? vir insipiens non * requiret: & stultus non intelliget hæc. * al. Cognoscet.

De Grue eiusq; natura.

CAP. X.

IN tanta vero numerositate se grues ingerunt: vt vno in grege centum & circiter hunc numerum frequenter inuenias. Hæc auis singulis vicissim alternis noctibus natura dictante communi indemnitati excubantibus, vni insidens pedi, altero implumato, lapidem suspensum tenet: vt eiusdem casu, si forte sopor irrepserit, iterum ad vigilias statim redeat experrecta. Aues istę prelatorum Ecclesiæ typum gerunt. Quibus supra gregem vigilandum esse dignoscitur & excubandum: quia qua hora fur venturus sit, penitus ignoratur: Et cura aliqua sacra animo tanquam lapis est suspen-

est suspendenda. Quæ & torporem omnium prorsus excutiat, & nihil præter se meditari permittat: quæ etiam si forte interdũ exciderit, mens ipsam desuescere nesciens, eadem iterum tanquam à somnis experrecta resumat. Periculum quoque auis hæc clamore indicat: sic & Ecclesiastici pastores lupos diuinis oraculis & latratib. ab ouili arcent, & infatigabili clamore tanquam tuba vocem exaltant. Auis autem eadẽ tam calidum tam igneum iecur habet vt ferrum forte ingestum transire nequeat indigestum. Sic igne charitatis accensa viscera ferreos olim & inexorabiles animos domant & mitigant, & ad pacis fraternæ concordiam mansuescere iam compellunt.

Pauones syluestres hic abundant. Gallinæ vero campestres, quas vulgariter grutas vocant hic raræ sunt & modicæ perdicibus tam in quantitate quam colore persimiles. Acetæ vero quæ & * Kardioli dicuntur tam maiores & syluestres, quam minores & palustres infinitissimę. Minorum autem palustriũ, copia maior. Item coturnices hic plurimi. Ratulæ vero raucæ & clamosæ innumeræ: * diemque laudantes alaudæ infinitæ.

* al. cordiali.

* al. Deumque.

De Bernacis ex abiete nascentibus earumq; natura.

CAP. XI.

SVNT & aues hic multæ quæ Bernacę vocantur: quas mirum in modum contra naturam, natura producit: Aucis quidem palustribus similes, sed minores. Ex lignis namque abiegnis per æquora deuolutis: primo quasi gummi nascuntur. Dehinc tanquam ab alga ligno cohærente conchylibus testis ad liberiorem formationem inclusæ per rostra dependent: & sic quo vsque processu temporis firmam plumarum vestituram indutæ vel in aquas decidunt, vel in aeris libertatem volatu se transferunt, ex succo ligneo marinoque occulta nimis admirandaque seminii ratione alimenta simul incrementaque suscipiunt. Vidi multoties oculis meis plusquam mille minuta huiusmodi auium corpuscula, in littore maris ab vno ligno dependentia testis inclusa & iam formata. Non ex harum coitu (vt in auibus assolet) oua gignuntur, non auis in earum procreatione vnquam ouis incubat: in nullis terrarum angulis vel libidini vacare, vel nidificare videntur. Vnde & in quibusdam Hiberniæ partibus, auibus istis tanquam non carneis quia de carne non natis, episcopi & viri religiosi ieiuniorum tempore sine delectu vesci solent. Sed hi quidem scrupulose mouentur ad delictum. Si quis enim ex primi parentis carnei quidem, licet de carne non nati, femore comedisset: eum à carnium esu non immunem arbitrarer. Resipisce infelix Iudæe, resipisce vel sero primam hominis generationem ex limo sine mare & fęmina: Secundamque ex mare sine fæmina ob legis venerationem diffiteri non audes: Tertiam solam, ex mare scilicet fęmina, quia visualis est, dura ceruice approbas & affirmas. Quartam vero in qua sola salus est, ex fæmina scilicet sine mare obstinata malitia in propriam perniciem detestaris. Erubesce miser erubesce, & saltem ad naturam recurre, quæ ad argumenta fidei, ad instructionem maximam noua quotidie animalia sine omni mare & fæmina procreat & producit. Prima ergo generatio ex limo: & hęc vltima ex ligno. Illa quidem quia à Domino naturæ, tantum semel ideo semper obstupenda processit. Istam vero non minus admirabilem, minus tamen admirandum, quia sæpe imitatrix natura ministrat. Sic enim composita est humana natura, vt nihil pręter inusitatum & raro contingens, vel preciosum ducat vel admirandum. Solis ortum & occasum, quo nihil in mundo pulchrius, nihil stupore dignius: quia quotidie videmus sine omni admiratione pręterimus: Eclipsin vero solis, quia rarius accidit, totus orbis obstupescit. Ad idem etiam facere videtur, flatu solo, & occulta quadam inspiratione, citra omnem mixturam, apum ex fauo procreatio.

De Auibus biformibus earumque naturis, & de auibus quasi adulterinis & non veris.

CAP. XII.

AVES quoque biformis naturæ, quas halietos vocant, sunt hic multæ: Aquila quidem minores, Accipitre maiores; quibus alterum pedem vnguibus armatum apertum & rapacem: Alterum vero clausum & pacificum, solique natatui idoneum, naturæ ludentis opera contulit admiranda. Mirum de auibus istis (quod & oculis plęrunque conspexi) quod in aeris summitate supra marinos fluctus, vt oculorum aciem liberius in ima defigant, alarum remigio quietos se continent & sustinent. Cumque pisciculos in fundo fluctuum latitantes, per tantã aeris & aquæ turbulentam intercapedinem lynceo acumine conspiciant, pernici velocitate se deorsum mittunt. Dumque

que mergunt emerguntque: pede natatili in aquis se gubernant: pede vero rapaci victores prędam extrahunt, & asportant. Sic nobis hostis antiquus in turbulentis huius mundi fluctibus, quantumlibet occulta gerentes acuto aspicit intuitu: Dumque in temporalibus successibus quasi pede pacifico blande ad nos ingreditur: miseras tandem animas tanquam pede rapaci, prędo cruentus rapit ac disperdit.

Notandum vero quod in vtroque auium genere tam hoc quam priore quædam inueniuntur. Aues aliis simillimę: Sed quasi adulterinæ tamen & non verę: communem auium naturam sortientęs, & ab vtraque specialitate longe dissidentes. Verumtamen rerum quarumlibet tam similium differentias, quam differentium similitudines, distinctius ab inuicem mens non incauta discernit.

De Martinetis earumque naturis.

CAP. XIII.

SVNT & hic auiculæ quas Martinetas vocant, merula minores, hic sicut alibi: raræ & fluuiales: In modum coturnicis curtæ, & ad minutos pisculos, quibus vescuntur, in aquam mergentes: cumque alias naturam per omnia retineant: solo in colore variantur. Albo enim ventre nigroque dorso hic degenerant cum in aliis regionibus ventre rubicundo, rostro pedibusque rubeis: Tergo vero alisque in modum Psyttaci pauonisve lucida viriditate fulgentibus conspicuæ sint & formosæ. Mirum de his auiculis, quia si mortuæ sicco in loco seruentur, putrescere nesciunt, & inter vestes aliasve res quascunque locatæ, eas indemnes à tinea conseruant, & odoriferas reddunt. Et quod longe stupore dignius est: mortuæ quoque in sicco per rostra suspensæ, rediuiua plumarum renouatione singulis annis immutantur, tanquam vitalis spiritus ex parte superstitis occultis adhuc reliquiis vegetatæ.

Sic viri Sancti mundo mortui, igne charitatis accensi, & quasi in sicco positi, animorum morumque induunt incorruptionem, seque sibique coniunctos bonorum actuum studiis à vitiorum tinea purgant & eliminant, bonoque virtutum odore laudabiles reddunt. Et dum tota mentis intentione in sublime suspenduntur: abiectu veterum, nouisque virtutum incrementis, de die in diem renouantur in melius & mutantur, Veterem prorsus exuentes hominem, & induentes nouum. Maximus quippe laudis profectus est, quoties sequentibus bonis, priora vincuntur.

De Cygnis, & Ciconiis, earumque naturis.

CAP. XIV.

IN boreali Hiberniæ parte Cygni abundant: Ciconiæ vero per totam Insulam rarissimę sunt, & illæ nigræ. Mirum de Cygnis quod mortis discrimina doceant non dolenda, & imminente lætali articulo, tanquam de necessitate virtutem facientes, funebria fata canendo contemnant. Sic viri virtutum meritis candidati, ab ærumnis huius sęculi læti discedunt: Solumque Deum fontem viuum sitientes. à corpore mortis huius liberari dissoluique cupiunt, & esse cum Christo. De ciconiis hoc mirandum, quod aquas gelidas petant, tepidas relinquant. Toto namque brumali tempore in fundo fluminū hyemantes, ad primam veris emergunt temperiem, & in aeris iterum se suscipiunt libertatem. Sic Sancti, hyemali, quod instat, mundi tempore, in terræ penetralibus dormientes, mundo in meliorem statum renouato perpetuamq; sine tempore temperiem iam sortito, ad primam Archangeli vocem emergent obuiamque Christo in aera rapti, & à dextris vocati, in veram filiorum libertatem transferentur.

De auibus hyemali tempore non comparentibus.

CAP. XV.

MIRVM etiam de auibus istis aliisque naturæ consimilis, quas hyemali exilio naturæ rigor relegare solet, quod interim nec viuæ nec mortuæ, vitali tamen spiritu vegetatæ, in extasim diuturnam, & statum quendam inter vitam mortemque quasi medium, rapi videntur: & absque alimentorum iuuamine, quibus atumale corpus sustentari solet, tanto tempore, occulto naturæ beneficio recreatæ absque omni corporum detrimento, tanquam à somnis excitatæ, & experrectæ, eum Zephyris redeūt & hirundine prima. Haud aliter animalia quędam, quæ & glires dicuntur, quia pingues eos efficit somnus. (Nam gliscere dicimus crescere, sicut & concupiscere.) hyeme tota dormiunt, & immobiles quasi mortui iacent, tempore quidem æstiuo reuiuiscunt. Vnde & quidam, quasi pro bestiola loquens, ait.

Tota

Tota mihi dormitur hyems,& pinguior illo
Tempore sum quo me,nil nisi somnus alit.

Similis horum extasis esse videtur, quorum spiritus ad summa cælorum habitacula, seu inferorum spectacula, diuina permissione aliquamdiu rapiuntur, qui tandem ad corpora in terris interim mirabili in statu destituta, sine spiritu spirantia, sine vita viuentia, nec vero morti tamen nec vitæ ad plenum obnoxia, completa legatione reuertuntur.

De Cicadis quæ decapitatæ dulcius canunt,diuque mortua, per se reuiuiscunt.

CAP. XVI.

SVNT in Apuliæ & Sicilię partibus Cicadæ quędam alatæ non tibiarum nisu, sed alarum remigio se transferentes, arterias sub gutture apertas habentes, quibus & voces canoras emittunt, Dulciusque (vt fertur) decapitatæ quam integrę, melius que mortuę quam viuę canunt. Vnde & pastores terræ illius, vt dulcem vel morte tantum extorqueant, eas decapitare solent. Residuum namque viuificantis spiritus donec moribundo à corpore per fenestras illas euaporauerit, mirabilis emittitur harmonia. Eædem quoque primo hyemali tempore, algore suffocatę, absque omni vitæ vestigio marcidę fiunt, & pleręque putrescunt. Redeunte vero vernali tam * tempore quam temperie, vitalem spiritum resumentes, reuirescunt simul & reuiuiscunt. Quod igitur mortuæ melius canunt quam viuæ: martyres Christi significare potest, qui capite pro Christo truncati, mortui melius quodammodo quam viui prędicant. Christique Ecclesiam eorum efficacius ædificat mors quam vita. Quod vero de reuirentibus sequitur & reuiuentibus: expressum est nostræ resurrectionis argumentum. Sic etenim Creator, ad instructionem & firmitudinem nostram: magis *improbabiles probatæ fidei articulos, familiaribus rerum naturalium fulcit & firmat exemplis. Quid enim aliud sibi vult vermiculorum, qui sericum euomunt, tam prodigiosa proprio ex puluere procreatio? Quid illa Phœnicis tam obstupenda proprio ex cinere reparatio?

* al. Tepore.

* al. implicabiles.

De Cornicibus hic variis,earumque naturis.

CAP. XVII.

ITEM cornices nigræ vel nullę sunt hic, vel rarissime, omnes fere variæ. Aues istæ conchosos pisciculos contra littorea saxa, sursum in aera deferunt, & demittunt: vt testam quam rostro frangere non pręualent: lapidis altique casus iniuria, collisioneque confringant. Sic & hostis antiqui versuta malitia, quos in imo humilique statu positos peruertere non pręualet: ad summa dignitatis culmina iam prouectos audacius aggreditur, vt vel neglectu officii, vel arrogantiæ tumore nutantes impellens, quanto ab altiori gradu tanto proniore casu in ima vitiorum lapsos, grauius allidat & confringat. Mirum de auibus istis, quia cum alias auium omnium sint * argutissimę: in sola nidi positione (vbi & aues fatuę etiam ingeniosę reperiuntur) istas ingenio natura destituit. In publica namque strata, vel alia qualibet hominum frequentia, arbore demissa vel saxo nidificantes, nec ventos cogitant, nec angues, nec humanos accessus reformidant. Sic sapiens quisque quanto magis ingenii viribus, & sapientię dote pręfulget: tanto libidini datus, & laqueis illectus amoris: modum & modestiam minus aduertit obseruatve. In Dauid hoc claruit & Salomone, quorum alterum in homicidii, alterum in Apostasiæ crimen muliercularum furibundus amor induxit.

* al. Astutissima.

De Croeriis hic albis,earumque naturis: & in genere de aliis auibus.

CAP. XVIII.

ITEM sicut albę in Creta merulæ sunt omnes: sic & Hibernicæ Croeriæ albescunt. Auium istarum natura est, Scarabęos in spina suspendere. Vnde & venenosum spina sortitur acumē. Mirum igitur malitiam quam in nullo trium per se reperies: in trium tamen compositione non euitari. Sic quoque Creator, contrariorum iunctura mirabili spiritum carni connectit: vnde & peccati malitia statim contrahitur, quę tamen in nullo trium, per se posset reperiri.

Falcones Hibernia pręter generosos non habet. Degeneres enim illi desunt, quos vulgari vocabulo *Lanerios* vocant. Desunt & gyrofalcones, quos Borealis Arctoaque regio gignit & mittit. *Desunt perdices & Phasiani*, Desunt picæ, Desunt & philomenæ.

menæ. communiter etiam omnium auium (maxime vero minutarum) minorem hic copiam, quam alibi videas. Quod & Orosium de Hibernia loquentem latere non potuit. Ait enim Anguis hic nullus, auis rara, apes nulla: De duobus prioribus indices veros, de tertio vero fallacem habens. Adhæc etiam aucæ minores albę (quę & Gantes dicuntur) & gregatim in multitudine magna, & garrula venire solent: in hos terrarum fines rarius adueniunt, & tunc valde rarę. Maiores autem, quæ vulgari vocabulo bysiæ vel etiam grisię vocantur, cum bruma statim in grege magno, flante aquilone, aduectantur, & post hyemales protinus algores contra nidificationis tempora, austro spirante reuertuntur.

De feris, earumq́ natura.

Cap. XIX.

Ferarvm quoque quas occidentales pariunt regiones, cunctas fere species continet ista. Habet enim ceruos præ nimia pinguedine minus fugere pręualentes, quantoque minores sunt corporis quantitate, tanto pręcellentius efferuntur, capitis & cornuum dignitate. Aprorum quidem & syluestrium porcorum nusquam terrarum tantam copiam vidimus. Sunt tamen exigui, deformes, & fugitiui. nec minus audacia & animositate, quam corporis compositione degeneres. Sunt & lepores multi, sed minuti, cuniculis quidē tam sui modicitate, q̄ delicata pilositate cōsimiles. Vt autem breuiter complectar: omnium animaliū ferarumq; & auium corpora, hic quā alibi, suo in genere, minora reperies: solis hominibus suam retinentibus maiestatem. Mirum de leporibus istis qui contra aliorum naturam, à canibus inuenti, semper in denso, tanquam vulpes, & in operto, non in aperto diffugiunt: ad campana nunquam patentesque semitas, nisi coacti & inuiti se transferentes. Hanc autem varietatem, nimia, vt arbitror, terrę, ipsius cursum prępediens, facit herbositas. Martricum copia abundant hic syluestria, quarum venatio in igne noctes diebus continuat. Sub arbore namque qua fugitiua à canibus bestia vesperi se recipit, igne succenso nocte tota, splendorem igneum ab alto indeflexibiliter intuens, eius vel amoris, vel potius timoris causa reuertente diluculo ibidem à venatore mane conspicitur.

De Taxo, eiusque natura.

Cap. XX.

Est & hic Taxus: qui & Melota dicitur: animal mordax & immundum: montosa frequentans & saxosa. Scrobes subterraneos tanquam refugii loca munimentaque pedibus scalpens & effodiens sibi ipse conformat. Quidam vero ex iis naturæ ipsius imperio seruire parati, terram ab aliis effossam, ventrique supino impositam, quatuor pedibus complectentes, lignoque in ore ex transuerso locato dentibus ab aliis hinc inde cohęrentibus, retrogradeque trahentibus, non absque intuentium admiratione simul cum oneribus extrahuntur.

De Castore, eiusque natura.

Cap. XXI.

Simili naturæ beneficio ac artificio Castores vtuntur, qui, dum castra sibi in fluuiis construunt, sui generis seruis, quasi pro rheda vtentes, à syluis ad aquas, lignea robora miro vecturæ modo contrahunt & conducunt. In vtroque animantium genere, serui notabiles inueniuntur, tam degenerante quadam naturæ deformitate, quam abrasa & attrita pilorum in dorso densitate. Taxos Hibernia, non Castores habet. Habētur tamen in Gwallia Teynensi tantum in flumine apud Kairdygan: habētur & in Scotia similiter rari.

Notandum vero quod Castores caudas habent latas: & non longas, in modum palmæ humanæ spissas: quibus tanquam pro remigio natando funguntur. Cumque totum corpus reliquum valde pilosum habeant: hanc partem omni pilositate carentem, in modum phocæ marinæ, planam habent & leuigatam. Vnde & in Germania arctoisque regionibus (vbi abundant castores) caudis huiusmodi, piscium naturam (vt aiunt) tam sapore quam colore sortitis viri etiam magni & religiosi ieiuniorum tempore pro pisce vescuntur. videtur tamen quod quid iuris est in toto quoad totum: hoc in parte quoad partem: nec pars à toto tanta generis diuersitate distare consueuit. Sed de his & eorum natura, qualiter, & quanto artificio mediis in fluctibus munimenta connectant, qualiterque & quam laudabili in bestia dispensatio-

ne damno * partis, hoste vrgente, totum redimant: cum de vtriusque terræ, Gvvalliæ scilicet & Scotiæ situ & proprietate, deq; vtriusq; gentis origine & natura tractabimus, plenius explicabitur. Sed alias huic aliique beneficio, Deo duce, vitaque comite, locum faciemus. Defectum vero & aliarum quarundam patitur insula ferarum. Caret enim Capreis, caret & damis, caret hericiis, caret herminis, caret & * putaciis.

* . id est, testiculorum per seipsos excisione, vel amputatione potius.

* al. psittacis.

De Mustelis, earumque naturis.

Cap. XXII.

MVSTELÆ hic multæ sed minutæ plurimum & subrufæ. Hæc bestiola plus cordis habens quam corporis, animosaque magis quam robusta, ingentes animos angusto in pectore versans, vindicis est iracundiæ, & renouatæ potius quam continuæ. Iniuriarum pro loco dissimulatrix, & vltrix, grauis murium maiorum tyrannus, & vestium corrosiua. Item lepores huic præda, cuniculique. Cum colubro plerunque duello congreditur: in quo conflictu interdum fugam simulans, ad cumulum se confert ante præuisum, & in * crucis modum tam ex opposito vtrinque per medium latere, quam etiam superius ad hoc perforatum. Vbi & vermem sequacem, nec per foraminis angustiam se replicare valentem, agilitatis innatæ beneficio, à superiori foramine dentibus in medio conterit & comprehendit indemnis. Sicque mirabili, ne dicam prædita ingenio, vi quadam ingenita & quasi discretiua, venenosi capitis malitiam vitans: horrendum hostem arte magis quam marte triumphat. Item fœtus hæc teneros læsione quacunque mortificatos, crocei cuiusdam floris beneficio, refocillare solet, & vitæ restituere. Vt enim perhibent qui viderunt, & catellos periculi istius causa morti dederunt, primo læsuræ, postmodum ori & naribus quasi inspirando, cæterisque per ordinem corpusculi fenestris omnibus, allatum ore florem apponit. & sic demum tam floris illius, quam oris spiraculo, vel potius herbæ, virtuosissimæ tactu, qui penitus expirasse videbantur, aliquo forte vitæ vestigio adhuc manente, licet occulto, respirare compellit.

* al. cratis.

Preterea, qui solo cætera necat aspectu, mors, mustela, basilisco. Sic qui tanto premit omnia fastu, leonem, minima mictu confundit hyena. Idem exiguo Scorpionis aculeo exagitatus, occiditur. Elephanto * quoque, inter animantia, mus terribilis esse perhibetur. Sic etenim optimi dispositoris prouidentia, minimis quibusdam maiora quæque premuntur: vt vel ex iis attendi valeat & deprehendi, nihil in terris maximum, nihilque beatum, quod plena queat felicitate gaudere. Quid homine sub cœlo dignius? quid colubro, quid aranea, quid culice vilius? Nihil enim sine causa, nullumque malum suo absque remedio, inter creaturas Creator admisit.

* . videtur de esse vastissimo, vel tale aliquid.

Talpa. Talpæ quoque vel naturali defectu, vel propter nimiam terræ humiditatem: aut nullæ sunt hic aut rarissimæ. Sicut autem talpas sol excæcat: sic & Cicadas, dies eadem creat & necat. Vnde quidam tanquam ad vermiculum ipsum apostrophando,

Mors & vita dies vna (Cicada) tibi est.

Mures. MVRES autem maiores sunt hic multi, minuti vero infinitissimi, qui & enormius quam alibi grana consumunt, & vestes seratas etiam & clausas demoliendo corrodunt. Duo tantum animalium genera nociua insulam habere Beda describit. Nos * tertium hoc addimus & nocentissimum.

* Lupos scil. & vulpes.

De Vermibus eorumque defectibus: & venenosis omnibus hic deficientibus: quoniam etiam allati statim moriuntur, & toxicum maliciam amittit: deque puluere terræ istius & corrigiis contra venena conferentibus.

Cap. XXIII.

INTER omnia vermium genera, solis non nociuis Hibernia gaudet: venenosis enim omnibus caret. Caret serpentibus & colubris; caret bufonibus & ranis; caret tortuis & scorpionibus, caret & draconibus. Habet tamen araneas, habet sanguisugas, habet & lacertas, sed prorsus innocuas. Vnde satis historice satisque facete dici vel etiam scribi potest: Ranæ in Gallia & Italia clamosæ & garrulæ; in Britannia mutæ, in Hibernia nullæ. Quidam vero figmento satis fauorabili coniectant, Sãctum Patritium, aliosque terræ Sanctos, pestiferis cunctis insulam purgasse. Sed probabilior

babilior aſſerit hiſtoria, à primis temporibus longeque ante omnem fidei reuelatæ gratiam, ſicut aliarum quarundam rerum, ſic & iſtarum naturali quodam defectu, ſemper inſulam deſtitutam fuiſſe.

Nec mihi mirandum videtur, quod vermium iſtorum ſicut & piſcium auiumque & ferarum quarundam naturalem defectum terra patitur. Sed hoc ſtupore dignum occurrit, quod nihil venenoſum aliunde aduectum vnquam continere vel potuit vel poteſt. Legitur namque in antiquis terræ iſtius Sanctorum ſcriptis, quod aliquoties experiendi gratia, ſerpentes in ollis æneis delati ſunt: Sed quam cito medium maris Hibernici curſum tranſmeauerant: exanimes & mortui reperti ſunt. Toxicum quoque ſimiliter allatum, mediis in fluctibus innata malitia benignior aura priuauit. De his autem Beda ſcribit, in hunc modum de Hibernia loquens. Nullum ibi reptile videri ſoleat, nullus viuere ſerpens valeat. Nam ſæpe illo de Britannia allati ſerpentes, mox vt, proximante terris nauigio, odore aeris illius afflati fuerint, intereant. Qui potius omnia pene, quæ de eadem inſulas ſunt: contra venena valent.

Scrutatores tamen Oceani mercatores, aſſerentes audiuimus quod cum naues in portu Hibernico aliquoties exoneraſſent: Bufones caſu illatos in fundo nauium inuenerunt, quos dum viuos in terram proieciſſent, ſtatim verſo ventre, videntibus & admirantibus multis, medii crepuerunt & interierunt. Conſtat igitur quod vel Scotorum meritis (ſicut vulgata per orbem aſſerit opinio) ſiue ex aeris noua quidem & inaudita, benigniſſima tamen clementia, ſiue ex terræ ipſius vi quadam occulta & venenis inimica: nec animal venenoſum his ſubſiſtere poteſt, & venenum quodlibet aliunde aduectum, omnem malignitatis efficatiam prorſus amittit.

In tantum ſiquidem terra hæc inimica veneno eſt: vt ſi aliarum regionum ſeu viridaria, ſeu quęlibet alia loca puluere ipſius aſpergantur, venenoſos ab inde vermes procul exterminet.

Corrigiæ quoque terræ iſtius non adulterinæ, ſed veræ, & de coriis animalium, quæ hic nata ſunt, factæ: contra bufonum ſerpentumque morſus, in aqua raſæ, & potæ, efficax remedium ferre ſolent. Vidi oculis meis, corrigiam huiuſmodi ſtrictam & arctam bufoni circulariter periculi cauſa circumpoſitam, ad quam perueniens & tranſire volens, ſtatim tanquam percuſſus capite, retro cecidit: parteſque ad oppoſitas ſe transferens, & corrigiam vndique inuentam, tanquam peſtem quandam fugiens, in medio tandem circuli ſpatio terram fimoſam ſubito pedibus effoſam multis intuentibus ſubintrauit.

Quinimo, omnia pene quę de eadem Inſula ſunt, iuxta Bedę aſſertionem, contra venena valent. Aſſerit enim ſe vidiſſe, quibuſdam à ſerpentibus percuſſis, raſa folia codicum, qui de Hibernia fuerant, & ipſam raſuram aquæ immiſſam, protinus totam vim veneni graſſantis, totum inflati corporis abſumpſiſſe ac ſedaſſe tumorem. Contigit autem noſtris diebus in Borealibus Angliæ finibus, iuuenis os dormientis colubrum intraſſe, & per guttur apertum in ventrem deſcendiſſe. Qui male ſuum incontinenti remunerans hoſpitem, eius inteſtina rodere dentibus & lacerare non ceſſauit. Adeo vt iuuenis ille tantis anguſtiis torqueretur, quod morte mori mallet, quam vitam ducere mortis: poſt cibum tamen ſumptum aliquam quietem reſpectu temporis alterius habebat: ante vero penitus nullam. Cum autem loca ſanctorum Dei per Angliam luſtraſſet, diu & in caſſum: tandem ſaniori conſilio in Hiberniam tranſuectus, ſtatim aquis terrę illius ſalubriter hauſtis, & cibariis ſumptis, letalem hoſtem letaliter extinctum, per inferiora tranſmiſit, & lętus ſanitate reſumpta, repatriauit.

De Rana in Hibernia nuper inuenta.

CAP. XXIV.

NOSTRIS tamen temporibus apud Waterfordiam herboſis in paſcuis rana inuenta fuit: & coram Roberto Poerio tunc ibi rectore, aliiſque multis tam Anglicis quam Hibernicis in Curiam viua delata eſt. Cumque ipſam multum Anglici, multoque plus Hibernici cum admiratione conſpexiſſent: demum Duuenaldus Rex Oſſyrienſis vir prudens in gente ſua, & fidelis, tunc forte pręſens: cum grandi capitis concuſſione, grauique cordis dolore, verbum hoc eructauit: Peſſimos in Hiberniam rumores vermis iſte portauit. Vtenſque tanquam prognoſtico verbo, certiſſimum

hoc ſignum eſſe dicebat aduentus Anglorum, imminentiſque conquiſitionis, & expugnationis gentis ſuæ. Arbitrari tamen nemo prçſumat, quod vnquam vermis iſte hic natus fuiſſet, quia non hic, vt alibi, Semina limus habet virides generantia ranas. Quod ſi foret, frequentius & numeroſius vel ante vel poſt inuentę fuiſſent. Sed forte liquidi & limoſi ſeminis particulam, æthereo calore in nubes attractam & vi ventorum huc impulſam, vel etiam vermiculum ipſum iam formatum, nubeculæ deſcendentis concauitate ſurſum eleuatum, & huc caſu aduentum, terra inhoſpita & inimica ſuſcepit. vel potius rana portu propinquo forte fortuitu naue deuecta & in terram proiecta (quia vermis venenoſus non eſt) aliquandiu ſubſiſtere, & viuere præualuit.

De variis inſulæ laudibus, terræque naturis.

Cap. XXV.

TERRA terrarum hęc omnium temperatiſſima. Non cancri calor exæſtuans compellit ad vmbras: non ad focos Capricorni rigor vrgenter inuitat. Niues hic raro, & tunc modico tempore durare, videbis. Ex omni tamen vento, non minus ſubſolano, fauonioque & Zephyro, quam Circio & Borea quandoque brumeſcit. Ex omni quidē modice: ex nullo immoderate. Sicut æſtiuo, ſic & hyemali tempore herboſa vireſcunt paſcua: vnde nec ad pabula fœna ſecari, nec armentis vnquam ſtabula parari ſolent. Aeris autem amœnitate temperieque, tempora fere cuncta tepeſcunt, Aeris quoque clementia tanta eſt: vt nec nebula inficiens, nec ſpiritus hic peſtilens. nec aura corrumpens. Medicorum opera parum indiget Inſula. Morbidos enim homines, prçter moribundos, paucos inuenies. Inter ſanitatem continuam, mortemque ſupremam, nihil fere medium. Aduenarum tamen vna hic fere eſt paſſio, & vnica vexatio. Ob humida namque nutrimenta, immoderatum ventris fluxum, vix in primis vllus euadit. Prçterea per totum pene * annum carnes ad eſum & vaccinæ valent, & porcinæ nocent. Item, nemo vnquam indigenarum hic natus, terram aeremque ſalubrem non egreſſus, vlla trium generum ſpecie febricitauit, ſola vexantur acuta, eaque perraro. Hic quidem tenor naturaliter rebus inerat. Sed mundo ſeneſcente, & tanquam in decrepitæ ætatis ſenium iam vergente, & ad finem tendente: cunctarum fere natura rerum corrupta & in deterius eſt mutata. Tanta ſiquidem pluuiarum hic iam inundat vbertas, tanta nebularum & nubium incumbit impuritas, vt vix tres dies vel æſtiuos continua ſerenitate clareſcere videas. Nulla tamen aeris turbulentia, nulla temporis intemperies, vel ſanos, & hilares hic contriſtat, vel etiam delicati capitis cerebrum turbat.

* *al. anni circulum.*

De comparatione orientis & Occidentis: & quod omnia elementa in Oriente peſtifera ſint; deque venenorum ibidem malicia.

Cap. XXVI.

QVAS igitur his comparabiles orientalis regio diuitias iactat? Habet quidem vermiculorum beneficio lanuginem ſericam vario colore fucatam: habet preçioſa metallorum genera, habet gemmas perlucidas & arbores odoriferas: ſed hęc quidem quid, cum vitæ ſanitatiſque diſpendio? cum continua tam familiaris hoſtis, aeris ſcilicet incluſi & includentis, inimicitia?

Omnia quidem elementa, licet ad vſum hominum creata, miſeris ibi mortalibus mortem interminando, & bonam valetudinem exterminant, & vitam terminant. Terram nudo veſtigio teras, mors imminet. Marmori minus caute inſideas: mors imminet. Aquam ſi vel crudam potes, vel corruptam ieiunis naribus olfacias: mors imminet. Auram nudato capite liberius carpas, ſi frigida, penetrat, ſi calida, perturbat: mors imminet. Cœlum tonitruis terret, fulminibus infeſtat. Sol æſtuantibus radiis inquietat. Prçterea cibum maiori in quantitate ſumas: mors in ianuis. Vinum non aquatum bibas: mors in ianuis. Si longe citra ſatietatem manum non ſuſpendas: mors in ianuis. Item & nouercæ priuigno, & matronæ offenſæ marito, & coci corrupti Domino: venenoſa manus eſt formidanda. Nec tantum cibaria, & pocula, verum & veſtes, ſellæ, & ſubſellia, veneno ſuſpecta ſunt. Inſidiātur venena, inſidiantur & venenoſa animalia, inſidiatur omnium rerum nociuarum res nocentiſſima, homini homo. Præter enim vſualia, quæ abundant ibi incom-

incommoda, infestant & inuident humanæ saluti, Pantherę veloces & variæ virgineoque capti amore Rinoceri: flatuque horribiles Crocodili: fluuiales hippopotami, lynces penetrabiles, solisque leonibus soló hienę mictu terribiles. Infestant aspides & viperæ. Infestant dracones, & solo inuisus visu, soloque timendus aspectu, basilicus. Infestat seps, serpens exiguus, modicitatem tamen malitia supplens. Non solum enim carnem, sed & ossa veneno consumit. cuius Poeta sic meminit. Ossaque consumit cum corpore tabificus seps. Dipsa quoque serpens modicus, cuius venenum ante extinguit, quam sentiatur: cuius tam dirum virus, vt, in eius morsu, doloris sensum mors anticipet.

Contigit temporib⁹ nostris quendam de Brytanniæ partibus Hierosolymam (vt assolet) peregre transuectum, cum annonam equis apponendam manu forte purgaret, à vermiculo ibidem latitante in digito percussum esse: statimque totum corpus eius cum carnibus & ossibus in massam quandam informem & quasi piceam est resolutum. Inquisita vero à sociis mortis huius, vel potius immutationis causa & vermis natura: inuenerunt ibidem anguem modicum anguillulæ nigrę formam prę-ferentem. A b accolis etiam perceperunt anguem istum Galeiam vocatum, & à desertis Babylonię raro, sed & crebro nimis, intra triginta scilicet annorum spacium, ad partes illas accedere solere, & in hominem seu bestiam sæuiendo, tanta tam irremediabili maliçia terribilem aduentum indicare. Vermium itaque huiusmodi, qui in Oriente scaturiunt, quot genera sunt, tot venena; quot species, tot pernicies; quot colores, tot dolores; quot varietates, tot aduersitates. Inter tot igitur mortis pericula, quæ vitæ securitas? vel potius inter tot mortes, quæ vita? *Galeia.*

De aeris nostri clementia incomparabili, & laudabilibus hic quarundam rerum defectibus.

C A P. XXVII.

HABEAT igitur Oriens venenosas, habeat toxicas opulentias suas. Nos cum aurea rerum mediocritate, quæ & vsui decenter suppetat, & naturæ sufficiat, omnes Orientales pompas sola aeris nostri clementia compensamus. O Dei donum in terris incomparabile, o inæstimabilem & nondum intellectam mortalibus gratiam diuinitus collatam. Secure sub diuo, securi nudo in marmore dormimus. Non auram vel algore penetrabilem, vel æstu periculosam, vel corruptione pestiferam formidamus. Et quod spirando includimus, & quo continenter includimur, benigna salubritate fœderatur. Quanto siquidem ad Eoos tractus cælique feruorem magis acceditur: tanto glebę fertilitate, fructiferaque fæcunditate terra fęlicior. Item & preciosa metallorum gemmarumque genera, bombycini sericique velleris & gazarum omnium copia maior. Gens quoque subtilioris aeris beneficio, exili corpore, subtili ingenio pollet. Vnde & venenis vincere magis solet, quam viribus, & arte magis quam Marte vigere. Sed quanto ad Circii Zephyrique partes magis vergitur: gleba sterilior, sed aura salubrior. Gens acuta minus, sed robusta magis. Aere namque prępingui arua minus, minerua magis impinguatur. Et quoniam, omnis in arctois sanguis quicunque pruinis

Nascitur, indomitus bellis, & martis amator:
Gens hæc ingentes animos ingenti corpore versant.

Regnant igitur in Oriente Bacchus & Ceres, eorumque pedissequa, & semper his sine, frigens Venus. Regnat quoque delicati aeris semper alumna & amica Minerua: Mars hic, Mercurius, Arcadięque Deus. Ibi igitur gazarum superabundans copia: hic modesta & honesta sufficientia. Ibi aeris serenitas: hic salubritas: Ibi gens arguta: hic robusta. Ibi venenis dimicatur, hic viribus. Ibi ars, hic Mars. Ibi sapientiæ studiũ, hic eloquentiæ. Ibi Apollo: hic Mercurius: Ibi Minerua, hic Pallas atque Diana.

Sunt & aliarum quarundam hic rerum, perinde vt vermium defectus laudabiles. Terræmotus hic nunquam: vix semel in anno tonitruum audies. Non hic tonitrua terrent, Non fulmina feriunt. Non cataractæ obruunt, Non terræmotus absorbent, non leo rapit, Non pardus lacerat. Non vrsa deuorat, Non tygris absumit. Item: Non cibariorum xenia etiam ab hostibus facta, vlla veneni suspicio reddit infesta. Non nouercæ priuignus, Non matrona pellicis quamlibet offensæ toxicata pocula reformidat.

Quod fons venenorum in Oriente, & quod Occidentalia commoda sunt orientalibus praeferenda.

CAP. XXVIII.

FONS venenorum ebullit in Oriente: quantoque remotius ab origine deriuatur, tanto naturalis efficaciç vim minorem exercet. Per tot igitur tantaque locorum interstitia, longa deriuatione paulatim deficiens, in his tandem extremitatibus venenosus vigor prorsus euanuit.

Sol quanto in remotiore à Zodiaco partes radios mittit: minorem in subiecta vim caloris exercet. Vnde & quædam Arctoæ regionis vltimæ partes, caloris eius beneficio ptotsus sunt destitutæ. Sed dices. Lapidibus pręciosis, & radicibus virtuosis oriens pręcellit. Prouido gestum est naturæ consilio, vt vbi multa mala: ibi & malorum remedia, pullularent. Cogunt enim multas inuenire medicinas multorum experimenta laborum. Hic vero vbi rarissima pericula, & rariora remedia.

Quanto igitur sollicitudine appetibilior est tranquillitas: quanto conseruatiua potior est quam curatiua: quanto satius est continua sanitate gaudere quam post varias lęsiones remedia quærere: tanto occidentis commóda orientalibus præeminent & præcellunt: tantoque Zephyri quam Euri regna oculo benigniore natura respexit. Verisimile tamen videtur esse quod sicut mane diei & vesperam, primosque hominis annos & vltimos, medio feruente, ma dor mitigat, & humectat: Sic meridionales plagas, eisque conterminas (Phœbo in illis partibus tanquam iuuenilibus æstuante medullis, aeris intemperie distemperante) ortus eiusdem & occasus terminos natura reddit humidior temperatos.

Finis prioris particula.

INCIPIT SECVNDA DISTINCTIO, DE MIRABILIBVS HIBERNIÆ ET MIRACVLIS.

NVNC ad ea, quæ contra naturæ cursum ædita, digna stupore videtur. Ex his igitur, quæ per se miranda suique nouitate conspicua, in his terrarum finibus natura reposuit: Ex his etiam quæ sanctorum meritis egregie nimis, & valde miraculose gesta sunt: quorumque memoria ex certis quibusdam indiciis perenniter extant memoratu dignissima: stylo perstringere non superfluũ duxi. Vt sicut Orientalium regionum prodigia diligenti authorum opera in publicæ notitiæ lucem dudum prodiere: sic & Occidentalia hactenus quidem abdita fere & incognita: nostro tandem labore his vel occiduis temporibus inueniant æditorem. Scio tamen & certus sum, me nonnulla scripturum quæ lectori vel impossibilia prorsus vel etiam ridiculosa videbuntur. Sed ita me Dii amabilem pręstent, vt nihil in libello apposuerim, cuius veritatem vel occulta fide, vel probatissimorum & autenticorum comprouincialium virorum testimonio cum summa diligentia non elicuerim. Nec mihi calumniæ nubila liuor obducat. Quæ namque oculis subiecta fidelibus ipse conspexi: firmiter & indubitanter hæc assero. Quæ vero tantum demissa per aures, quia segnius irritant, horum non assertor, sed recitator existo. Singulis tamen pro vt à multis & autenticis, à quibus & visa sunt, accepi, fidem adhibeo, aliorumq; fidei & assertioni non incredulus acquiesco. Nec mirum tamen circa eius opera, qui omnia, quęcunque voluit, fecit, mira reperiantur, referãtur & scribantur: apud quem nihil impossibile, quique naturam, (vtpote naturæ dominus) quo vult inflectit, & quasi de non natura, naturam facit. Pręterea contra primæuam & veram, quæ Deus est, naturam, qualiter vere fieri quicquam dicetur, quod ipso constat authore creatum? Contra naturam ergo vsuali sermone, quam proprio magis ea sola fieri dicuntur, quæ contra eiusdem non potentiam, sed frequentiam prodire videntur. Cum ita mirabilis sit Deus in Sanctis suis, & magnus in omnibus operibus suis, venite & videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram.

Quęlibet nimirum Regiones, Insulæ pręsertim & partes à Centro remotissimæ, propriis quibusdam prodigiis pollent. Semper enim & quasi ex industria, seria

ſeria ſui negotia, nouis quibuſdam natura depingit: Vt ſic manifeſte doceat & declaret, quod licet humanis vtcunque ingeniis vſualia eiuſdem opera valeant attendi: potentialis tamen effectus nequeat comprehendi. Hoc etiam diligens lector aduertat, quod hiſtoria veritati non parcit, potiuſque vera quam veriſimilia ſectatur. Si quid ergo nouum hic & inauditum emerſerit: non ſtatim liuidi vel contemnant, vel demordeant: ſed nunc ignoſcendo, nunc approbando, ſtudia procedere ſinant. Nam vt Poeta canit:

Si patribus noſtris, nouitas inuiſa fuiſſet,
Vt nobis, quid nunc eſſet vetus, aut quid haberet
Quod legeret, sereretq́; viritim publicus vſus?

Deſinant ergo aliquid damnare, quia ſit nouum, quod labentis temporis beneficio, dum nouitatis arguitur, deſinit eſſe nouum. Habeat hic igitur & præſens tempus, quod laceret: & poſteritas quod laudet: habeat hoc quod lædat, illa quod legat: habeat hoc quod damnet, illa quod amet: habeat hoc quod reprobet, illa quod probet.

De Hibernico mari vndoſiſſimo, variiſque fluxibus eiuſdem & refluxibus.

CAP. I.

HIBERNICVM igitur mare concurrentibus fluctibus vndoſiſſimum, fere ſemper eſt inquietum. Ita vt vix etiam æſtiuo tempore paucis diebus, ſe nauigantibus tranquillum exhibeat.

De contrariis æquoreis fluxibus in Hibernia & Britannia.

CAP. II.

DVBLINIÆ portum quoties medio refluxu retrogradis vndis mare deſtituit. Britanniam Miluordiæ nauium receptioni ſinũ optimũ, medio influxu redeuntibus aquis iam reſtituit. Vlteriora vero Briſtoli littora fugitiuis vndis ex tota nudata, tunc primo reuertens æquor paulatim inſerpit. Similiter & è diuerſo per contrarium de fluxu intelligas. Eſt & portus apud * Gwykingelo, eo de latere Hiberniæ, quo proximus Gwallias reſpicit, qui in generali maris refluxu vndas recipit influentes: In reuerſione vero fluctuum quas iam recepit, emittit & amittit. Eſt & aliud ibi notabile, quia cum totum iam ſinum elapſis vndis refluum mare deſeruit: per omnem tamen anfractum continua ſalſedine fluuius influens amaricatur. E contrario vero contingit in portu proximo apud Archelo, vbi non minus influentibus ſinumq; replentib. quam elapſis omnino marinis aquis: fluuius qui illabitur innatæ dulcedinis ſaporem retinet illibatum: & vſq; in ipſum mare impermixtas ſalſedini aquas (vndas) obſeruat.

* *al. Wyncle vel Wynchilo.*

Quod luna tam liquores moderatur quam humores.

CAP. III.

LVNA meridiem obtinente, ſemper Oceanus ad occulta receptacula pediſſequas reuocans vndas, auſtralia Britanniæ littora prorſus euacuat. Hibernica verò Dubliniæ latera plenaria fluctuum reuerſione tunc adæquat. Gwesfordiæ namque littora non Hibernicos Dubliniæ, ſed Britannicos Miluordiæ fluxus imitantur. Et, quod vehementius eſt admirandum, rupes eſt quædam marina non procul ab Archelo, cuius cum ex vno latere æquor influit, ex altero refluit. Luna reuertentibus radiis, cum vltra medietatem iam tumeſcit, & quaſi ventrem facit: occidentis æquora ſecretis quibuſdam naturæ cauſis exaſperari incipiunt & moueri, & vſque ad orbicularis perfectionis rotunditatem, vndoſis fluctuationibus de die in diem amplius intumeſcunt, longeque trans vſuales metas abundantius littora complent. Eadem vero fugitiuis ignibus decreſcente, & quaſi vultum auertente paulatim tumor ille detumeſcit, & iuxta lunares defectus, tanquam reſidente deriuationis exuberatione proprios iterum redit in canales. Adeo quidem Phœbe totius humoris fons eſt & fomentum: vt non tantum æquoreas vndas: verum etiam in ipſis animantibus oſſium medullas, capitum cerebra, arborum herbarumque ſuccos, iuxta ſui vel incrementa, vel decrementa proportionaliter dirigat atque diſponat. Vnde & luna debita luminoſitate deſtituta, deſtitui cõtentis cuncta videbis. Eadem iterum orbiculariter illuſtrata oſſa medullis capita cerebris, cetera ſuccis plena reperies. Hinc eſt, quod lunatici dicuntur, qui ſingulis menſibus pro lunæ augmento cerebro excreſcente langueſcunt, & à mene menſis dicitur, hoc eſt, defectu, quia cum luna deficit, & cum eadem curſum complet & conſummat.

Notandum tamen, quod super hunc locum Euangelii Lunaticos & Paralyticos curauit, expositor scribit in hunc modum. Lunaticos illos dicit, quorum dolor in ascensione Lunæ crescit: non quod hæc insania sit per lunam: sed diabolus, qui insaniam facit, lunaria tempora seruat, vt infamet creaturam in creatoris blasphemiam. Potuisset autem, vt arbitror (salua eiusdem venia) non minus vere dixisse, propter varios humores in plenilunio nimis enormiter excrescentes, valetudinariis hæc accidere. Verum autem huiusmodi, & quare potius sensibiliusque Occidentalis Oceanus quam medius & mediterraneus huiuscemodi fluxus & refluxus ordinata quadam & indeficiente viuacitate sibi appropinquauerit: qualiterque humorum magistra luna disponente, hæc omnia fiant: maioris est operæ causas euoluere. In libello tamen, quem de philosophicis flosculis metrice conscripsimus: dilucida breuitate sunt hæc explanata.

Vt autem ad euidentiorem tantæ diuersitatis indaginem, & exquisitiorem tam subtilium causarum inquisitionem lectoris intentio paucis impellatur, quatuor hæc diligentius aduertantur. Tam fluminum quam fontium incidentium & mare quodammodo mouentium & viuificantium, semper circa terrarum extrema, longe copia maior: ex quatuor oppositis & remotissimis Oceani partibus violenta quædam maris attractio, absorptio vicissim & ebullitio: cuiuslibet humoris tam diminutionis quam augmenti, statim circa extremitates passio patens. Ad hæc etiam quia liberiorem circa extrema & absque impedimento discursum, siue refluendo, siue fluendo Oceanus habet. Intra terras autem vndique complexus & tanquam in stagni morem tantis obstaculis stare compulsus, libere vagari permittitur.

De duabus insulis, in quarum altera nemo moritur: In altera fœminei sexus animal non intrat.

CAP. IIII.

EST lacus in Momonia Boreali, duas continens insulas, vnam maiorem & alteram minorem. Maior Ecclesiam habet antiquæ religionis. Minor vero capellam, cui pauci cœlibes, quos Cælicolas vel Colideos vocant: deuote deseruiunt. In maiorem nunquam fœmina vel fœminei sexus aliquod animal intrare potuit, quin statim moreretur. Probatum est hoc multoties per canes & catos, aliaque sexus illius animalia, quæ periculi causa frequenter adducta, statim occubuerunt. Mirum de auibus terræ illius, quæ cum masculæ frut[illegible]bus [illegible]nsulæ passim insideant, alterius sexus illius auiculæ præteruolando pares ibi [illegible]unt, & tanquam insitę virtutis non ignaræ insulam illam quasi pestem fugiunt. In minori vero insula nemo vnquam moritur, vnquam mortuus fuit, vel morte naturali mori potuit. Vnde & viuentium insula vocatur. Morbo tamen lethali grauissime interdum vexantur, & vsq; ad extremam exhalationem miserabiliter afficiuntur. Cumque nihil amplius spei, nihil iam vitæ vitalis superesse præsentiunt: cumque inualescente valetudine tam finaliter afflicti fuerint, vt morte mori malint, quam vitam ducere mortis: in maiorem demum insulam se nauicula deferri faciunt, qui statim vt terram attingant, spiritum reddunt. Hic mihi notandum videtur, quod in primo scholasticæ historiæ, & circa principium de insulis huiusmodi viuentium fit mentio. Vbi & de arbore Solis dicitur, quia qui fructu eiusdem vescitur (sicut Rex Alexander Aristoteli scribit) vitam extendit in immensum. Est in Vltonia cœmiterium quoddam locusq; sacer sanctorum virorum diutina frequentia consecratus. Fœmineus hic sexus quoque non admittitur, huc sponsum sponsa non sequitur, celebratoque locali diuortio consortes orationum non effecti, in hac parte iam ad imparia iudicantur: huc sine gallina gallus intrabit. Vbi & pastu quolibet intus inuento (mirabile visu) voce monitoria sociæ quoque suadet, nec persuadet.

Est in Boreali Britanniæ parte Insula quædam, quæ & Sancta vocatur, vbi mulieres non pariunt. Concipiunt tamen, & prægnantes effectæ, vsque ad pariendi articulum naturaliter intumescunt. Quo imminente, ad alteram insulam adductæ: naturali libertati naturæ indulgent. Quæ si forte detentæ fuerint (sicut aliquoties probandi causa compertum est) intolerabili statim vexatione torquentur, & vsque ad ipsas fere mortis angustias, donec emittantur, dolore premuntur.

De Inſula cuius pars vna bonis, altera malis ſpiritibus eſt frequentata.

C a p. V.

Est lacus in partibus Vltoniæ continens inſulam bipartitam: cuius pars altera probatæ religionis Eccleſiam habens, ſpectabilis valde eſt, & amœna: Anglorum viſitatione, Sanctorumque loci illius viſibili frequentia incomparabiliter illuſtrata. Pars altera hiſpida nimis & horribilis, ſolis dæmoniis dicitur aſſignata: quæ vt viſibilibus cacodæmonum turbis & pompis fere ſemper manet expoſita. Pars iſta nouem in ſe foueas habet: In quarum aliqua ſi quis forte pernoctare præſumpſerit (quod à temerariis hominibus nonnunquam conſtat eſſe probatum) à malignis ſpiritibus ſtatim arripitur, & nocte tota tanquam grauibus pœnis cruciatur, tot tantiſque, & tam ineffabilibus ignis & aquæ variique generis tormentis inceſſanter affligitur: vt mane facto vix vel ninimæ ſpiritus ſuperſtitis reliquiæ miſero in corpore reperiantur. Hæc, vt aſſerunt, tormenta, ſi quis ſemel ex iniuncta pœnitentia ſuſtinuerit, & infernales amplius pœnas (niſi grauiora commiſerit) non ſubibit.

Hic autem locus Purgatorium Patricii ab incolis vocatur. De infernalibus namque reproborum pœnis, de vera poſt mortem, perpetuaque electorum vita vir ſanctus cum gente incredula dum diſputaſſet: vt tanta, tam inuſitata, tam inopinabilis rerum nouitas rudibus infidelium animis occulta fide certius imprimeretur: efficaci orationum inſtantia magnam & admirabilem vtriuſque rei notitiam, duræque ceruicis populo perutilem, meruit in terris obtinere. *Purgatorium Patricii.*

De inſula, vbi hominum corpora ſub diuo poſita non putreſcunt.

C a p. VI.

Est inſula quædam in Occidentali Conactiæ ſolo poſita, cui nomen Aren, à Sancto Brendano, vt aiunt, conſecrata. In hac hominum corpora nec humantur nec putreſcunt: ſed ſub diuo poſita & expoſita, permanent incorrupta. Hic homines auos, atauos, & tritauos, longamque ſtirpis ſuæ retro ſeriem, mirando conſpiciunt, & cognoſcunt.

Eſt & aliud ibi notabile. Quia cum per totam Hiberniam copioſe nimis mures abundent, hæc tamen inſula mure caret. Mus enim nec naſcitur hic, nec viuit inuectus: ſed ſi forte allatus fuerit, ſtatim præpeti curſu in proximum mare ſe præcipitat. Sin autem impediatur, ſtatim emoritur.

De mirandis fontium naturis.

C a p. VII.

Est fons in Momonia, cuius aquis ſi quis abluitur: ſtatim canus efficitur. Vidi hominem, cuius pars barbæ limphis iſtis lota, canis incanduerat, altera parte tota in ſua natura fuſca manente. Eſt econtra fons in Vltonia, quo ſi quis abluitur: non caneſcet amplius. Hunc autem fontem fœminæ frequentant, & viri caniciem vitare volentes.

Eſt & in Conactia fons dulcis aquæ in vertice montis excelſi, & procul à mari: qui die naturali bis vndis deficiens: & toties exuberans marinas imitatur inſtabilitates. Eſt etiam in Gwallia non procul à caſtello Dineuur, in prouincia tamen de Canterbochan, fons, qui ſimilis inconſtantiæ limphas habere ſolet. Item refert Trogus Pompeius, quia Gramantum eſt oppidum, in quo fons ebullit, qui viciſſim nocte dieque friget & feruet. In meridionali quoque Britanniæ parte, quæ à ducis nomine nomen accepit: Sunt fontes plurimi viuis è ſaxis erumpentes: non multum ab inuicem remoti, & procul à mari, * maxime tamen mobilitatis ſortiti naturam. Sed hi nec dulcis aquæ, nec ad plenum ſalſæ, ſed inter vtrumque inſipidæ. Quorum vnus in ſummitate rupis arduæ, & in modum turris eleuatæ, ad menſtrua maris incrementa, lunæ plenitudinem imitantia: cum intuentium admiratione longe abundantius ſolito aquas euomit excreſcentes. **al. marina.*

Item in eiuſdem Britanniæ Chiltrenſi territorio ſunt fontes multi, quibus in generali frugum fertilitate penitus deſiccatis, aquarum inopia tellus areſcit. Contra defectum vero famemque, ruptis aquarum venis, & reſeratis fontium clauſtris malorum prænuntia vndiq; videas exuberare fluenta. In Francorum regno * Vimocẽſi territorio & Nicbatenſi vico, eſt fons quidam eiuſdem prognoſtici prodigio pollens. **al. Innocenſi.*

In

In Normanniæ vero partibus quibusdam secus contingit. Abundant enim in abundantia, in defectu quoque frugum: aquæ deficiunt. Est fons in vlteriore Boreali Vltoniæ parte: qui ob nimiam sui frigiditatem ligna * interposita per septennii spacium in lapides obdurat. Est & in Norwagia fons similis naturæ, sed tanto tamen * efficacioris naturæ: quanto ad frigidam Zonam magis accedit. In hoc enim non tantum ligna, sed & lina, * laneaq; telæ per annum imposita, durissimum in lapidem congelantur. Vnde & Gwaldemaro Danorum Regi nostris diebus regnanti, quidam Episcopus Norwagiæ Oxippale, quod anno præterito probandi causa ab eodem susceperat, naturæ iam retulit bipartitæ. Parte enim media fonti imposita, lapis erat, altera parte, quæ extra iacuerat, in sua permanente natura. In Britannia maiore, non procul à cœnobio Wyburnensi, est nemus quoddam fructicosum. Cuius cum ligna in aquam forte vel terram eo in loco inciderint: post annum reperies in lapidem conuersa. Vnde & pali sepibus inserti, soloque infixi: infra supraque naturam induunt biperritam. Denique quascunque formas lignis exculptas & aquæ, terræue illius loci per annum impositas, easdem indigenæ in lapidem extrahunt iam conuersas. Quod autem Palladius de talibus refert: & hic interserere dignum duxi. Est in Cappadocia itinere, quod est inter * Mazaca, & Tuana, lacus amplus. In quem lacum pars, siue arundinis siue alius generis si dimissa fuerit, & postero die exempta ea pars, quæ fuerit exempta, inuenitur lapidea. Quæ autem pars extra aquam mansetit, permanet in sua proprietate. Ecce quantæ efficaciæ est lacus iste, quia quod alibi per annum vel etiam septennale spacium completur: aquæ istius natura vnius diei naturalis spacio complet. Est fons in Vngaria, cuius riuuli non procul ab origine deriuati, chrystallinam in glaciem obdurantur. Et quod vehementius est admirandum, ad primos (quorum potius dissoluere est) solares radios solidissimum in lapidem, visuique penitus imperuium condensantur. Vnde & ex liquidis contra naturæ cursum in solidam naturam tam præmature conuersis, in quantitate non modica, saxea rupis excreuit. Est fons in Sueuia prouincia (quæ Suitis dicitur) in vertice montis excelsi, qui non nisi sole super horizontem elucente, scaturigines emittit. Statim enim ac sol sub horizontem descendit, & donec iterum per reuolutionem se nobis mane præsentauerit, scaturire desistit. Mane vero non tamen statim vt diescit, sed sole recens orto: & super horizontem emerso in magna quantitate aquas emittit. Nocte tota, quanquam tamen noctis naturæ, quæ humida est & frigida, magis aquæ proprietas conuenire solet, nec stillam præbens.

Est fons in Pictauia apud S. Iohannem d'angeli (vbi caput Baptistæ conditum habetur) qui in hyeme nullis, in æstate vero contra communem fontium naturam vberrimis solet manare fluentis. Est in Cornubia sylua quædam, cuius ligna quantumlibet modica in aquam missa, aqua non sustinet. Est & in Gallia sylua quædam Parisiensi ab vrbe parum distans, Sequanæ fluuio lateraliter coniuncta, quam publica quædam strata disterminat, cuius vna ex parte si ligna in aquam proieceris: occulta quadam innata tamen grauitate, ligneæque naturæ nimis aliena, ad fundum fluminis lapideo statim tam more quam mole descendunt. Ex altera vero viæ parte communem ligneæ leuitatis naturam obseruant. Est igitur hæc sylua duplici prodigio monstruosa. Admiranda est enim in ipsa tam innaturalis leuium grauitas: admiranda quoque & sub modico soli discrimine tam magna diuersitas. Est & in eodem Francorum regno circa Aluerniæ partes sylua, syluestrem nimis, solitæque syluarum naturæ prorsus incognitam præ se ferens naturam: cuius partem, igne iniecto, si quis forte stirpitus adusserit, citra omnem cultoris operam per se rediuiua sponte succrescit. Sed talium causas quis vel inquirere, vel assignare psumat? cũ elementorũ vsum cunctis constet animantib. esse naturaliter cõmunem. Est & in Conactia fons quidã aquas habens solis hominibus acceptabiles, iumentis vero & pecoribus aliisque animalibus quibuscunque, si gustatæ fuerint, pestilentes. Item fontis huius arenæ petrosæ sitibundis & aridis ori impositæ sitim extinguunt. Est fons in Hungaria tanto malitiæ maioris, quanto generalius ipsa se malitia infundit: Huius enim fluenta non minus hominibus, quam aliis quibuslibet animantibus libamina propinãt venenosa. Est & in Francorum regno non procul à castro Pascensi fons quidam, aquas habens masculorum vsui competentes: mulieribus vero nec ad interiorem, nec ad exteriorem vsum vtiliter accedentes. Eiusdem, vt fertur, aquæ nulla naturalem frigiditatem calefactione, nullo habitum artificio vel actualiter mutant, nulla vnquam naturam arte, nullo proprium accidente vel ad horam dissimulant vel dediscunt.

* al. imposita.
* al. efficacia maioris.
* al. lineaque.
* al. Nazaca.

In

In Teutonicorum regno, Cameracenſi ſc. prouincia, Galliarum parti contermina: eſt fluuius quidam vadum habens duobus ſepibus infra ſupraque ex tranſuerſo fluminis cancellatum. Intra quos aquæ potæ equis ſunt omnibus peſtiferæ. Vtrinque vero trans ſepem ad communem tam equorum quam animalium quorumlibet vſum indifferenter accedunt. Eſt fons in Momonia, qui ſi tactus ab homine, vel etiam viſus fuerit: ſtatim tota prouincia pluuiis inundabit: quæ non ceſſabunt, donec ſacerdos ad hoc deputatus, qui & virgo fuerit * à natiuitate, miſſæ celebratione in capella (quæ non procul à fonte ad hoc dignoſcitur eſſe fundata) & aquæ benedictæ, lactiſque vaccæ vnius coloris aſperſione (barbaro ſatis ritu & ratione carente) fontem reconciliauerit. *al. tam mente quam corpore.

De duobus Britanniæ, ſcilicet Armoricæ & Siciliæ, fontibus admirandis.

Cap. VIII.

Est fons in Armorica Britannia ſimilis huius ex parte naturæ, cuius ex aquis in cornu bubali hauſtis, ſi petram ei proximam forte perfuderis, tempore quantumlibet ſereno, & à pluuiis alieno, pluuias in continenti non euades. Eſt & in Sicilia fons miræ naturæ, ad quem rubro indutus veſtimento, ſi quis acceſſerit: ſtatim (in) ad eiuſdem ſtaturæ modum in altum proſiliens, fontis ebullit ſcaturigo: quæ ad alios prorſus immota colores: ad cuius etiam abſceſſum ſolitæ menſuræ ſe conformans: priſtinos iterum redit in canales. Felix qui potuit rerum cognoſcere cauſas: & fontem luſtraſſe boni. Sed quoniam humanis ingeniis modus eſt poſitus, & longe citra perfectum eſt omne quod humanum eſt: rerum huiuſmodi cauſas vos: Dicite Pyerides: non omnia poſſumus omnes. Iſtorum enim vero & ſimilium cauſas inter archana ſui miracula, ſibique ſoli reſerata inuida natura reſeruauit. Eſt in littore Connactici maris aceruus lapideus mediocriter magnus, qui quantum prominet littore fluctibus vacuato, tantum prænatare videtur redeuntibus vndis, & grandiora quæquē velantibus, iam repleto. Eſt in Connactia locus quidam muratus ampli caſtellarii ſimilitudinem præferens, à ſancto Patricio, vt aiunt, conſecratus. In quem tot armenta nunquam introeunt (cum tamē totius prouinciæ præda refugii cauſa ſæpiſſime includi ſoleat) quin multo plura intrare potuerunt: donec forte vel ſufficientiæ vel * diffidentiæ verbum eruperit. *al. hæſitationis.

De lacu magno miram originem habente.

Cap. IX.

Est lacus in Vltonia miræ magnitudinis triginta mill. paſſ. in longum, & quindecim in latum habens. Ex quo eximiæ pulchritudinis, qui & Banna vocatur, fluuius erumpit, & in Borealem Oceanum ſe transfundit. Hic quoque piſcatores nimiam frequentius piſcium concluſionem, retiumque rupturas, quam defectus conqueruntur. Hic noſtris temporibus piſcis inuentus fuit non marinus: ſed de lacu deſcendens, Salmonis prope formam habens, tantæ quantitatis, vt integer nullatenus vel trahi vel ferri potuiſſet. Vnde & fruſtatim per prouinciam deferebatur. Huic vero lacui mirabilis, vt aiunt, caſus initium dedit. Fuit in terra illa, quam nunc lacus obtinet, gens ab antiquiſſimis temporibus vitioſiſſima, & præcipue vitio coeundi cum beſtiis, prę omni alio Hibernię populo incorrigibiliter inuoluta. Fuerat autem in ore populi, verbum celebre, quod quam cito fons quidam terræ illius (qui ex reuerentia, de barbara ſuperſtitione ſibi exhibita, operculum habebat & ſignaculum) diſcoopertus relinqueretur: tanta ſtatim inundatione fons exuberaret, vt totam prouinciam illam & gentem ſimul dilueret, & deleret. Banna fl.

Contigit autem aliquando mulierculam quandam hauriendi cauſa ad fontem acceſſiſſe, quæ vaſe impleto, nec dum fonte ſignato, ad paruulum ſuum, quem tamen non procul inde poſitum plorantem audiuit, commota mater eius ocyus occurrit, & quia vox populi vox Dei: maturans reditum tanta ſcaturigine fontem exuberantem offendit, vt & ipſam ſtatim cum puero totamque gentem illam & pecora tanquam diluuio quodam particulari ſeu prouinciali in hora ſubmergeret. Cumque totam terræ illius faciem aquarum iam velaret vbertas, ſtabilis permanens ſtagnum fecit. Tanquam terram tam turpium contra naturam facinorum conſciam non tantum primis, ſed & cunctis impoſterum habitatoribus indignam, author naturæ iudicaſſet.

Huius

Huius autem euentus argumentum eſt non improbabile, quod piſcatores aquę illius turres eccleſiaſticas, quæ more patriæ arctæ ſunt & altæ, nec non & rotundæ, ſub vndis manifeſte ſereno tempore conſpiciunt, & extraneis tranſeuntibus, reique *casum. * cauſas admirantibus frequenter oſtendunt. Haud longe diſſimiliter regio Pentapolis ob deteſtandi criminis culpam, in lacum bituminoſum (qui & mare mortuum & ſterile dicitur, quia nec aues, nec piſces, nec quicquam in eo viuere valeat) eſt conuerſa. Primum tamen igne ſulphureo cœlitus emiſſo, funditus exuſta eſt, deinde perpetua inundatione ſubmerſa. Et ſic propter exceſſus enormitatem duplici fuerat contritione deleta.

Notandum autem, quod fluuius ille, qui nunc in magna quantitate de lacu deſcendit: à primo poſt diluuium Bartholani tempore, de prædicto fonte, aliis opitulantibus aquis originem trahẽs, per eandem terram, longe tamen in minore quantitate manauit: & de nouem principalibus fluuiis vnus hic fuit.

De piſce tres dentes aureos habente.

Cap. X.

*Biennio elapſo. NON * multo ante aduẽtum Anglorum in Inſulam tempore, in Vltonia apud Carlenfordiam inuentus eſt piſcis tam quantitatis immenſæ, quam qualitatis inuſitatæ. Inter alia ſui prodigia, tres dentes (vt fertur) aureos habens, quinquaginta vnciarum pondus continentes. Quos aureos quidem exteriore quadam ſimilitudine, auriq; nitore potius, quàm natura crediderim, aſſumpti coloris fuco, aurea forte imminentis, & proximo futuræ conquiſitionis tempora præſagientes. Noſtris quoque diebus in Britannia maiori, foreſta ſcilicet Dunolmenſi, inuenta & capta eſt cerua, omnes in ore dentes aurei coloris habens.

De inſulis Borealibus, quarum fere omnium dominium Norvvagienſes habent.

Cap. XI.

*Leucades. IN Boreali Oceano trans Vltoniam & Galwediam ſunt inſulæ variæ, ſcilicet Orchades, & * Inchades, & aliæ multæ: quarum fere omnium dominium & ſubiectionem Norwagienſes obtinuerunt. Licet enim aliis regionibus longe propinquius adiaceant, gens magis tamen iſta ſcrutatrix Oceani præ omni gente pyraticam vitam ducere ſolet. Vnde & omnes eorum expeditiones & bella, nauali certamine fiunt Notandum autem, quod tam Oroſius quam Iſidorus, triginta tres Orchadum inſulas eſſe deſcribunt, quarum viginti deſertæ, tredecim incoluntur. Hodie tamen maior earum pars eſt habitata.

De Inſula primo inſtabili, tandem per ignem ſtabili facta.

Cap. XII.

INTER alias vero inſulas eſt vna nuper nata: quam phantaſticam vocant, cui talis euentus originem dedit. Die quodam ſereno emerſit in mari cumulus terræ non modicus: vbi nunquam antea terra viſa fuerat, videntibus atque admirantibus inſulanis. Quidam enim ex iis dicebant Balenam, vel aliam marinam beluam monſtruoſam eſſe. Alii vero conſiderantes, quod ſine omni motu perſiſteret, dicebant: Nequaquam, ſed terra eſt. Vt autem hanc ambiguitatis conditionem certitudo dirimeret, electi iuuenes de inſula quadam propinquiore illuc nauicula remiſque adire ſtatuerunt. Accedentes vero tam prope, vt applicare iam ſe arbitrati fuerint: tanquam in mare deſcendens ab oculis eorum inſula prorſus euanuit. In craſtino vero ſimiliter apparens, eoſdem iuuenes ſimili deluſione decepit. Tertio tandem die ſenioris cuiuſdam conſilio accedentes, ſagittam igniti ferri in inſulam præmiſerunt, & ſic applicantes terram ſtabilem, & habitabilem inuenerunt. Multis itaque patet argumentis, phantaſmati cuilibet ignem ſemper inimiciſſimum. Vnde & qui phantaſmata viderunt, igneum ſplendorem incontinenti ſine paſſione ſyncopita non admittunt. Ignis enim tam ſitu quam natura elementorum digniſſimus, tanquam cœleſtium conſcius eſt ſecretorum. Igneum cœlum, ignei Planetæ, igne rubus accenſus, nec incenſus erat. Igneis linguis in Apoſtolos Spiritus Sanctus inſedit.

De Hislandia, quæ gentem breuiloquam, & veridicam habet, & iuramento non vtentem.

CAP. XIII.

EST & Hislandia Borealium Insularum maxima, trium dierum naturalium nauigatione in Aquilonares partes ab Hibernia remota. Gentem hæc breuiloquam & veridicam habet. Raro namque breuiq; fungens sermone: iuramento non vtitur: quia mentiri non nouit. Nihil enim magis quam mendacium detestatur. Gens hæc eodem vtitur Rege, quo sacerdote: eodem Principe quo Pontifice. Penes enim Episcopum tam regni quam sacerdotii iura consistunt. Nunquam hic aut rarissime vel coruscant fulgura, vel cadunt fulmina, vel terrent tonitrua. Sed habent econtra pestem aliam & longe maiorem. In anno namque semel vel biennio per aliquam insulæ partem ignis emergens in modum turbinis cum vehementia spiritus excurrens, quicquid obuiam offendit, funditus exurit. Sed iste ignis vnde causaliter vel infra, vel desuper ortum habeat, incertum habetur. Hæc terra Girofalcones & accipitres grandes gignit & mittit.

De voragine maris naues absorbente.

CAP. XIIII.

NON procul ab insulis à (ex) parte Boreali, est maris quædam miranda vorago: ad quam à remotis partibus omnes vndique marini fluctus tanquam ex condicto confluunt, & concurrunt, qui in secreta naturæ penetralia se ibi transfundentes, quasi in abyssum vorantur. Si vero nauem hac forte transire contigerit, tanta rapitur & attrahitur fluctuum violentia: vt eam statim irreuocabiliter vis voracitatis absorbeat. Quatuor huiusmodi Oceani voragines à quatuor oppositis mundi partibus Philosophi describunt Vnde & tam marinos fluxus, quam etiam Æolicos flatus causaliter prouenire nonnulli coniectant.

*De * Mania insula, quæ ratione venenosorum vermium, quos admittit, Britanniæ censetur applicanda.* *Mona vel Manna.

CAP. XV.

EST insula quædam inter minores insulas non modica, quæ nunc Mannia vocatur: antiquitus tamen Ewania dicta, medio (vt asserunt) libramine inter Boreales Hiberniæ & Britanniæ partes porrecta. De qua, vtri terrarum applicari de iure debuerat, ab antiquis non mediocriter ambigebatur. Demum tamen in hunc modum lis ista quieuit. Quoniam enim aduectos periculi causa venenosos hæc terra vermes admisit: eam Britanniæ applicandam, communis omnium censura dictauit.

Quod longe post diluuium, nec subito sed paulatim, & quasi per eluuionem Insulæ natæ sunt.

CAP. XVI.

SIVE ante diluuium, siue per diluuium insulę natę fuerint, cum cuncta animantium semina in archa conclusa fuerint: non indignum videtur dubitatione, qualiter animalia nociua, nec non & reptilia venenosa, insulas impleuerint remotiores: cum ea constet neminem sani capitis vnquam transferre voluisse. Probabiliter tamen ad hoc dici potest, longe post diluuium, terra multiplicatis iam animantibus vbique repleta, non violenter, & subito, sed paulatim, & tanquam per eluuionem Insulas natas fuisse. *alluuionem.

De Thyle Occidentali insula, quæ apud Orientales est famosissima: cum Occidentalibus sit prorsus incognita.

CAP. XVII.

MIRVM de Thyle, quæ inter Occidentales vltima fertur insulas: quod apud Orientales tam nomine quam natura sit famosissima: cum Occidentalibus sit prorsus incognita. Vergil. Augusto: & tibi seruiat vltima Thyle. Solinus inter multas, quæ circa Britanniam sunt insulas, Thylen vltimam esse commemorat. In qua æstiuo solstitio dicit esse noctem nullam. Brumali vero perinde diem nullum. Vltra Thylen vero pigrum & concretum mare: tam Solinus quam Isidorus esse commemorat.

Thylen vero vltimam Oceani insulam Isidorus inter Septentrionem, & Occidenta-

Quo dicto, lupum præcedentem vsque ad arborem quandam satis propinquam, presbyter sequitur tremebundus. In cuius concauitate lupam conspicit sub specie ferina gemitus & planctus humanos emittentem. Quæ statim vt ipsum vidit, præmittens salutationē satis humanam: gratias etiam Deo retulit, quod in tali articulo, tanto eam solatio dignatus esset visitare: & sic vsq; ad extremam communionem à sacerdote cuncta rite peracta suscepit: quam & ipsam constanter efflagitauit, attentius supplicans, vt viatici largitione beneficium consummaret. Quo sacerdos cum se carere firmiter asseruisset: lupus qui parumper abscesserat, iterum accessit, ostendens ei paruulum librum manualem, & aliquot hostias consecratas continentem: quę more patriæ presbyter itinerans, sub indumento, à collo suspensa deferebat. Rogabat etiam, ne Dei donum & subsidium eis diuina prouidentia destinatum, aliquatenus denegaret. Et vt omnem abstergeret dubietatem, pede quasi pro manu fungens: pellem totam à capite lupæ retrahens, vsque ad vmbilicum replicauit. Et ita statim expressa forma vetulæ cuiusdam apparuit. Quo viso, tandem sacerdos obnixe postulantem, & deuote suscipientem: terrore tamen magis quam ratione compulsus communicauit, & statim à lupo pellis retracta, priori formæ se coaptauit.

His ergo rite potius quam recte peractis, humanam potius quam bestialem societatem eis ad igniculum nocte tota, lupus exhibuit. Mane vero facto, extra syluam ipsos conducens, presbyteroque præbens iter, viam ei certissimam longe præostendit. Multas etiam sacerdoti super impenso beneficio gratias in discessu referebat: promittens efficaciores multo se ei gratias relaturum, si Dominus eum ab hoc exilio, cuius iam duas partes compleuerat, reuocauerit. Inter vltima vero confabulationis huius verba: quæsiuit presbyter à lupo, vtrum gens inimica, quæ in insulam superuenerat, olim foret, diuque in ea permansura. Cui lupus: Propter peccata, inquit, populi nostri, & vitiorum enormitates, ira Dei descendens in generationem prauam, dedit eam in manus inimicorum. Quamdiu ergo gens ea mandata Domini custodierit, & in viis eius ambulauerit: tuta manebit, & inconuulsa. Sin autem (quia procliuis est cursus ad voluptates, & imitatrix est natura vitiorum) ad nostros ex conuictu mores forte condescenderint: diuinam in se quoq; proculdubio vindictam prouocabunt.

Similem quoque sententiam in Leuitico reperies: Domino ad populum Israeliticum loquente in hunc modum. Omnes execrationes istas, prædictas scilicet fecerunt accolæ terræ, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam. Cauete ergo, ne & vos similiter euomat, cum paria feceritis: sicut euomuit gentem, quæ fuit ante vos. Totum hoc autem postmodum contigit primo per Chaldæos, & postea per Romanos. Item & in Ecclesiastico: Regnum à gente in gentem transfertur, propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos.

Biennio vero post elapso, contigit me per Mediam transitum fecisse, vbi Episcopus terræ illius synodum tunc forte conuocauerat, Episcopos etiam & Abbates vicinos asciuerat, vt super hac re (quam ex sacerdotis confessione iam didicerat) quid agendum illi foret, communicato concilio certius instrueretur. Audiens ergo me transire per partes illas, duos mihi de clericis suis transmisit, rogans vt tanto negotio tractando, in propria persona, si fieri posset, interessem: sin autem, de assensu meo literis saltem eos certificarem. Audito ergo ab illis seriatim negotio (quod & prius tamen ab aliis audieram) quia causis quibusdam vrgentibus adesse non potui: literarum beneficio, consilio quidem absens non fui. Cui & Episcopus cum synodo obtemperans: sacerdotem ipsum cum literis suis rem gestam & sacerdotis confessionem continentibus, appositis etiam Episcoporum & Abbatum, qui intererant, sigillis, ad summum Pontificem destinauit.

Non itaque discredendum est, sed potius fide certissima est amplectendum: diuinam naturam pro salute mundi, humanam naturam assumpsisse: cum hic solo Dei nutu ad declarandam sui potentiam & vindictam, non minori miraculo humana natura lupinam assumeret. Sed animal huiusmodi brutum an homo dicetur? Animal namque rationale à bruto longe alienum videtur esse. Præterea animal quadrupes, pronum in terram, nec risibile: humanæ naturæ quis adiunget? Item, qui hoc animal occiderit: nunquid hominem occiderit, & homicida dicetur? Sed miracula diuina, non in rationem humanæ disputationis trahenda sunt, sed admiranda. Augustinus tamen 16. lib. de Ciuit. Dei, cap. 8. vbi de monstrosis hominum generibus, quos oriens parit, quæstionem mouet: quorum quidam caninis capitibus, alii vero capite caren-

carentes, oculos in armis habere dicuntur: & variis deformati formis, vtrum à primo parente propagati reuera homines dicendi sint: tandem subiungit. Idem de istis sentiendum est: quod & de monstruosis hominum partubus, quos fieri persæpe audimus, & quicquid hominis definitionem (animal scilicet rationale mortale) sub quacunque forma recipit: illud hominem esse vera ratione testatur. Idem in 18. libro de Ciuitate Dei, cap. 18. refert de Archadibus, qui sorte ducti, transnatabant quoddam stagnum, atque ibi conuertebantur in lupos: & cum similibus feris per illius regionis deserta viuebant. Si autem carne non vescerentur humana: rursum post annos nouem *renato stagno reformabantur in homines. Cumque ibidem de variis hominum in lupos mutationibus sermonem produxerat, demũ subnectit: Nam & nos cum essemus in Italia, audiebamus talia, de quadam regione illarum partium: vbi stabularias mulieres imbutas iis malis artibus, in caseo dare solebant (vti dicebãt) viatoribus, vnde in iumenta illico verterentur, & necessaria quæq; portarent: postq; perfuncta opera iterum ad se redirent: nec tamen in eis mentem fieri bestialem, sed rationalem humanamq; seruari. Sicut Apuleius in libris, quos Asini Aurei titulo inscripsit, sibi ipsi refert accidisse, vt accepto veneno, humano animo permanente, asinus fieret.

*al. remeato.

Nostris quoq; temporibus quosdam vidimus, qui Magicis artibus imbuti, pingues, vt videbantur, porcos, sed tantum rubros, ex quacunq; præiacente materia producentes, in nundinis vendebant. Sed hi statim vt aquam aliqnam transibant euanescentes, in propriam & veram reuertebantur naturam. Quantalibet autem industria seruatis, assumpta species vltra triduum non durabat. Item, vetulas quasdam tam in Gwallia quam in Hibernia & in Scotia, se in leporinã transmutare formam: vt adulterina sub specie vbera sugendo, lac alienum occultius surripiant: vetus quidem, & adhuc recens frequensque querela est. Dæmones igitur seu malos homines sicut nec creare, ita nec naturas veraciter mutare posse, simul cum Augustino sentimus: Sed specie tenus, quæ à vero Deo creata sunt, ipso permittente, commutant: vt scilicet videantur esse, quod non sunt, sensibus hominum mira illusione capris & sopitis, quatenus res non videantur, sicut se habent. Sed ad falsas quasdam & fictitias videndum formas, vi fantasmatis seu magicæ incantationis mirabiliter abstrahantur.

Sed omnipotentem Deum sicut naturas creare, sic & easdem, cum voluerit, in se inuicem permutare seu vindicando, seu diuinam potentiam declarando, vel vnam in alteram penitus transferre, sicut vxoris Loth contra dominicum præceptum respicientis in statuam salis, sicut etiam aquæ in vinum mutatione: vel interiore manente natura, solum exterius transformare, sicut in præpositis patet exemplis, potentissimum esse indubitata veritate credendum est.

De illa vero speciali panis in corpus Christi mutatione, nec speciali tamen, imo verius substantiali (quia specie tota manente, substantia sola mutatur) hic prætereundum tutius existimaui. Quoniam supra humanam longe intelligentiam alta nimis & ardua est eius complexio.

De muliere barbata, & in tergo cristata & iubata,

CAP. XX.

DVVENALDVS Rex Limiricensis mulierem habebat vmbilico tenus prorsus barbatam: quæ & cristam habuit à collo superius per spinam deorsum in modum pulli annui, crine vestitã. Mulier ista duplici prodigio monstruosa, non Hermaphrodita tamen, sed alias muliebri natura emollita, ad intuentium tam risum quam stuporem, curiam assidue sequebatur. In spinæ quidem pilositate, neutet. In barbæ vero prolixitate: morem gerens patriæ, non naturæ. Nostris quoque diebus visa est in Connactia curiam sequens mulier, vtriusque sexus naturam præferens, & hermaphrodita: quæ barbam à dextris per labri vtriusq; & menti medium more virili, densam nimis & longam habebat: faciem vero sinistram, cum labri & menti parte, muliebriter planam, & omni pilositate carentem.

De semibone viro, semiviroq; boue.

CAP. XXI.

IN partibus de Gwykingelo, tempore, quo Mauritius Giraldi filius terram illam & castrum obtinuerat, visus fuit homo prodigiosus (si tamen eum hominem dici fas est) habebat enim totum corpus humanum, præter extremitates, quæ bouinæ erant.

A iun-

A iuncturis namque, quibus & manus à brachiis, & pedes à tibiis porrigunt: vngulas bouis expressas præferebat. Caput ei sine crine totum tam in occipite, quam anteriore parte, caluitio deforme. Raras tamen lanugines per loca pro capillis habens. Oculi grossi tam rotunditate quam colore bouini. Facies oretenus subinde plana, pro naso, præter duo foramina narium, nullam eminentiam habens. Verba ei nulla, mugitum enim tantum pro sermone reddebat. Curiam hic Mauritii diu frequentabat, quotidie ad prandium veniens, & quod ei dabatur ad vescendum, intra fissuras vngularum (quas pro manibus gestabat) * frangens, ori apponebat. *al. stringens. Illusis vero sæpissime Hibernensibus terræ illius, à iuuentute castri, quod tales in vaccis genuissent: ex suorum malitia & inuidia, quam non meruerat, occulta nece demum interiit.

Parum enim ante aduentum Anglorum in insulam, ex coitu viri cum vacca (quo vitio præcipue gens ista laborat) in montanis de Glindelachan, vitulum virilem bos edidit: vt credere valeas, semibouemque virum, semiuirumque bouem iterum fuisse progenitum. Minotaurus.

Et cum fere per annum inter alios vitulos matrem lactendo sequeretur: tandem quia plus hominis habebat, quam pecoris, ad humanos conuictus transferebatur. Sed & huius animalis interemptor nunquid homicida dicetur? Animal monstrosum, animal irrationale, omni penitus tam ratione, quam oratione carens, rationalium gregi quis adiunxerit? Præterea animal erectum, risibile, bipes, ab humana proprietate quis separabit? Nunquid natura

*Os * homini sublime dedit, cælumque videre*
Iussit? *al. bruto.

Sed excursus huiusmodi sunt excusandi: potiusque timenda est naturæ vindicta, quam disputatione discutienda.

De vacca ceruina.

CAP. XXII.

APVD Cestriam Britanniæ, temporibus nostris ad vaccam ceruus accesserat, vnde & vacca ceruina processit. Parte enim anteriore tota vsque ad inguina bos erat. Coxas subinde cum cauda, tibias & pedes expresse cum pilositate, & colore, ceruinos habens. Sed quia plus pecoris quam feræ præferebat: inter armenta resedit.

De hirco ad mulierem accedente.

CAP. XXIII.

ROTHERICVS Rex Conaciæ hircum habebat domesticum album tam pilositate prælonga, quam cornuum elatione suo in genere conspicuum. Hic mulierem quandam, cuius custodiæ deputatus fuerat, bestialiter adamabat. Cui miserrima, & potius se bestiam patiendo, quam ille agendo probans: se etiam ad abusum supponebat. O indignum facinus & nefandum. O quam enormiter sensualitati succumbit ratio? quam denegante naturæ priuilegio in bestiam brutescit bestiarum dominator, cum bruto animali tam turpi commercio rationale se submittit? Quamuis enim vtrunque detestabile nimis sit, & abominabile: longe tamen minus est, bruta rationabilibus in omnibus esse subiecta, & quia bruta, & quoniam naturaliter seruire parata, licet tamen ad vsum non ad abusum creata. In metrum ergo natura forte negante prorumpit indignatio:

*Omnia iam nouitate * placent. noua grata voluptas:* *al. innuant.
Et naturalis inueterata Venus.
Arte minus natura placet, consumitur vsus.
In reprobos ratio, iam ratione carens.
Vis genitiua gemit, violat cupidinis arte:
Et violans vindex publicat ira scelus.
Pandit enim natura nephas, proditque pudorem
Criminis infandi, prodigiosa creans.

De leone mulierem adamante.

CAP. XXIIII.

PARISIIS leonem vidimus, quem Cardinalis quidam Philippo Ludouici Regis filio tunc puero catulum transmiserat. Hic fatuam quandam, Ioannam nomine, bestiali amore amplecti solebat. Qui, cum è carcere aliquando erupisset: & in tantam

commotus iram, vt auſus accedere nemo fuiſſet, tunc accita Ioanna iram eius & malitiam in continenti mitigabat. Et mulicbribus ipſum demulcens illecebris, & quo voluerat ducebat, & omnem ſtatim furorem in amorem conuertebat. O vtramque beſtiam turpi morte digniſſimam: nec tamen modernis tantum temporibus ſcelera huiuſmodi ſunt attentata, verumetiam antiqua tempora maiori innocētia & ſimplicitate laudabilia, nefandis huiuſmodi criminibus maculam contraxerunt. Vnde & in Leuitico ſcriptum eſt: Mulier quæ acceſſerit ad omne pecus aſcendenda ab eo, mulierem interficietis, & pecus morte moriatur. Rei enim ſunt. Pecus interfici iubetur, non propter culpam, à qua beſtialitas excuſat: ſed propter memoriæ refricationem, quæ ad mentem facinus reuocare ſolet. De Paſiphae quoque taurum adamante multorum opinione non fabula quidem, ſed res geſta fuit.

De gallis aliter in Hibernia, quam alibi vociferantibus.

Cap. XXV.

GALLI gallinacei non hic, vt alibi tertiam & extremā noctis partem à duabus primis, triplici interuallo vociferando diſtinguunt. Parum enim ante diem hic audiuntur, & quātum alibi à tertia, tantum hic à prima galli voce dies diſtare dignoſcitur. Nec arbitrandum tamen eſt, aliam hic quam alibi gallos habere naturam. Haud aliter enim vociferantur huc aliunde aducti. Sed ſicut breui contenta Britannia nocte eſt: ſic & Hibernia: & tanto breuiore, quanto ſolis adiacet occaſui ſpacio propinquiore. Quanto igitur nox hic contractior, tanto poſt galli cantum dies accelerat. Vnde & ſemper æſtiuo tempore tanquam aurora ſurgente perclare dieſcat, ex ſolis ſplendore parum ſub terra gyrantis, nocte tota, ſupra horizontem polus albeſcit.

De lupis in Decembri catulos habentibus.

Cap. XXVI.

LVPI in Hibernia plerunque in menſe Decembri catulos habent: vel propter nimiam terræ temperātiam, vel potius proditionis & rapinæ incommoda, quæ præmature hic pullulant, deſignantes.

De coruis & vlulis circa natale pullos habentibus aliquando.

Cap. XXVII.

CIRCA natale, quo Comes Iohannes ab inſula primo diſceſſit: pluribus in Hiberniæ locis & præcipue circa partes Mediæ, corui & vlulæ pullos habuere, alicuius forte noui & præmaturi facinoris prognoſticantes euentum. Sicut eodem anno terræ illius dominatoris Hugonis ſcilicet de Lacy mors pernitioſa, ſuorum malitia eſt proteſtata.

De miraculis & primo de pomis, & coruis & merula S. Keivvini.

Cap. XXVIII.

NVNC ad miracula tranſeamus. Et à Sancto Keiwino nobili confeſſore & Abbate initium ſumamus. Sanctus igitur Keiwinus cum apud Glindelachan vita & ſanctitate claruiſſet: puer quidam nobilis, quem alumnum habuerat, ægrotans forte poma deſiderabat. Cui Sancto compatiente, & orationem ad dominum fundente, ſalix quædam non procul ab Eccleſia poma protulit, tam puero quam aliis ægrotantibus ſalutifera: & vſque in hodiernum diem tam ſalix illa, quam aliæ ex ea circa cimiterium tranſplantatę, more pomarii (ſalicis tamen alias per omnia tam foliis quam frondibus natura permanenet) ſingulis annis poma producunt.

Sunt autem hæc poma alba & oblonga, ſalubria magis quam ſapida: in magna reuerentia ab indigenis habita: quæ etiam ad remotas Hiberniæ partes contra varios conferentia morbos à multis deferuntur, & S. Keiwini poma dicuntur.

Die ſolemnitatis eiuſdem Sancti, corui de Glindelachan, quia fore lac alumni ipſius fuderant, per eius imprecationem nec ad terram deſcendunt, nec cibum ſumunt. Sed circa villam & Eccleſiam cum magno clamore volantes, eo die tam à requie ſuſpenduntur, quam refectione.

In Italia quoque apud vrbem nobilem Rauennam, die ſolemnitatis ſancti Apollinaris, omnes vndiq; corui, cornices, & monedulæ à cunctis Italiæ partibus, ſingulis annis, tanquā ex condicto conueniunt. Quibus eodem die, ex antiqua conſuetudine

equi

equi vnius cadauer datur. Si rei istius quæstionem facias, vt rationem quæras: assignare non præsumo. Nisi forte longo ex vsu tractu temporis inolito, & quasi in naturam iam conuerso, vbi corpus fuerit, & aquilæ congregantur: vel potius aliquo Sancti illius miraculo ista contingunt. Vnde & quoniam ab hoc coruorum conuentu, Teutonica lingua, primo Rauensburgh. i. coruorum vrbs est dicta: Inde & Rauennam vocatam nonnulli coniectant.

Item decollato in Hispania Beato Vincentio, corui qui ad corpus eius, tanquam ad cadauer descenderunt: statim omnes occubuerunt. Et quoniam personale delictum in genus plerunque redundat: in ausus illius vindictam, diuina procurante gratia, quam in Sanctis suis ipse mirabilem ostendit, ab illa semper hora circa corpus Martyris corui tanquam excubitores assistunt. Vnde & eodē corpore à Carthagine, Hispanica dico non Africana, Vlissiponam per mare translato, & corui in naue, circa corpus iugiter affuerunt. In Ecclesia quoque Sancti Vincentii Vlissiponensi, in vrbe vbi corpus eiusdem nobili in feretro reconditum iacet: Corui circa Altare vsque ad moderna fere tempora excubare solent: circa senarium numerum vel infra, nec semper iidem, sed successiue diuersi. In huius rei signum, signacula, quæ à peregrinis ab inde deferuntur, cum Martyris imagine inscriptam etiam corui imaginem habent. Vulgari quoque nuncupatione Sanctus Vincentius de Coruo vocatur: & quod in vita non habuit, post mortem euentus agnomen dedit.

In quibusdam Prouinciæ partibus, cum corpus Beati Firmini Vscesciensis Episcopi & natione Narbonensis Vscessiam deferretur: bobus forte, qui rhedam trahebant, ad pascua solutis, vnus eorum ab vrso quodam subito est deuoratus. Quo comperto, Sanctus Ferreolus, qui & Firmini nepos & nobilis vecturæ procurator extiterat, eidemque Firmino in Episcopalem sedem statim successit, diuina obtestatione ad se incótinenti vrsum asciuit, qui & eadem, accedens hora se sponte iugo supposuit, & boui perdito quasi vicarius ad trahendum, deuotusq; successit: & sic pluribus ab inde miliaribus Firmino Vscessiā tam miraculose transuecto, eiusdemq; exequiis celebriter ibidem & gloriose cōpletis, accepta quasi a Ferreolo licentia, vrsus iudemnis ad montana secessit. Qui, & singulis postmodum, quádiu vixerat, annis, die solemnitatis S. Firmini ad ecclesiam eandem ex consuetudine veniebat, & omnino bestiali feritate interim * deposita, se populo quasi mansuetum palpabilem & tractabilem exhibebat. Tanq; ob ausum pœnalem, crimenq; cōmissum seruire, pœnamq; subire paratus. Vnde & corium eiusdem, vsq; hodie in ecclesia S. Firmini in veneratione reconditum habetur: & ob tanti miraculi memoriam transeuntibus & peregrinis ostendi solet. *al. exuta.

In partibus Constantinopolitanę regionis, plaga videlicet * Crebonensi corpore beati Clementis in mari miraculose reperto: singulis annis die solemnitatis eiusdem S. & circiter eundem octo, præter solitum à sęculo cursum mare ibidem refluum exhibere, & peregrinis populisq; deuote accedentibus, reuelata terrę facie, miraculosum iter ostendere solet. Quibus solemniter cōpletis, ad antiquas rediens metas, mare spaciosum vndiq; se transfundens statim occupat vniuersa, nec nisi reuoluto fere anni circulo, vlla vix illius vestigia cōparebunt. Sic itaq; nostris diebus in quos fines sęculorū deuenerūt, famosum illud Rubri maris miraculū singulis annis ex parte repręsentari solet. Igitur benedictus Dñs Deus Israel, qui facit mirabilia solus, & benedictum nomen maiestatis eius in æternū. Quoniam ad declaranda Sanctorum suorum merita, & vt glorificatos in cælis, amplius glorificet & in terris: Aues, maria, ferę obediunt ei. Sed hæc hactenus. Ad Keiuinum nostrum redeamus. *Chersonensi

Sanctus igitur Keiuinus quadragesimali quodam tempore, hominum frequentiā ex cōsuetudine fugiens: solitudine quadā tugurio modico, quo à sole tantū & pluuia defenderetur, soli cōtemplationi vacans, lectioni & orationi insistebat, qui cum manū more solito per fenestrā ad cælum eleuaret, ei forte merula insedit, & quasi nidum fungens, oua posuit. Cui prædictus S. tanta mansuetudine & patientia cōpassus est, vt nec manum clauderet, nec retraheret: sed vsq; ad plenam pullorum exclusionem, eam infatiganter extenderet & aptaret. In huius autem signi perpetuā memoriam, omnes imagines Sancti Keiuini per Hiberniam, in manu extensa merulam habent.

De Cercellis Sancti Colemanni quasi mansuetis, & ad iniurias fugitiuis.

Cap. XXXI.

Est in Lagenia* stagnum modicum, aues Sancti Colemāni continens: anates scilicet minores: quæ vulgati vocabulo cercellę vocantur. Hæ à tempore Sancti tam *al. nemus.

* al. turbas. manſuetæ factæ ſunt, vt de manibus cibos ſumant, & vſque hodie hominum *acceſſus † non reformident. Sunt autem ſemper quaſi conuentum adimplentes circa 13. numero. Quoties vero vel eccleſiæ & clero, vel ipſis auiculis iniuria fit forte, vel aliqua moleſtia illata fuerit: ſtatim euolantes in lacu quodam procul inde remoto ſe recipiunt: nec ad priorem locum redeunt, donec condigna ſatisfactio fuerit ſubſecuta. Interim vero dum abſentes fuerint: aquæ ſtagni illius, quæ limpidiſſimę prius & clarę fuerant, fœtidæ fiunt, & corruptæ, & nec ad hominum, nec ad pecorum vſus accedunt. Contigit aliquando quodam ibi aquam, nocturno tempore, hauriente, vnam auicularum non ſponte, ſed caſu ſimul hauſiſſe, & cum carnes in aqua illa diu coquerentur, nec excoqui poſſent: tandem auis in olla ſuperenatans inuenta eſt prorſus illęſa, quæ cum ad ſtagnum relata fuiſſet, ſtatim carnes excoctæ ſunt.

Contigit etiam temporibus noſtris Roberto filio Stephani cum Dermicio Rege Lageniæ per locum illum tranſeunte, ſagittarium quendam vnam auium illarum ſagitta percuſſiſſe, quam cum ſecum ad hoſpitium detuliſſet, & in olla quadam cum carnibus coquendam impoſuiſſet: trium ignium conſumpta materia, vſque ad mediam noctem coquendo non profecit. Sed iam tertio carnes extractæ: ſemper tamen *minus crudæ repertæ ſunt, quam cum fuerunt impoſitæ. Tandem vero cum hoſpes inter fruſta carnium auiculam conſpexiſſet, audienſque quod de ſtagno illo fuiſſet: ſtatim cum lachrimis exclamauit: Me miſerum, quod vnquam infortunium iſtud in domum meam incidere, & in ea contingere debuit. De auibus enim Sancti Colemanni vna hęc erat. & ſtatim carnes per ſe impoſitæ cocturam, quam amiſerant, admiſerunt. Sagittarius vero non multo poſt rebus humanis miſerabiliter exemptus eſt. Præterea accidit, & miluum, cum vna auicularum iſtarum, quam rapuerat, in arborem quandam propinquam ſe receptiſſe. qui & multis intuentibus, membris omnibus ſtatim irriguit, nec prędam ſub pedibus prędo reſpexit. Accidit etiam glaciali quodam in tempore vulpeculam auium iſtarum vnam rapuiſſe: quę mane facto in tugurio quodam lacui coniuncto, & Sancti Colemanni conuerſatione olim venerabili, intra fauces, auicula vitalem ſpiritum * pręludente, beſtia inuenta eſt ſuffocata. Relatus igitur ad lacum, auibus prorſus illęſis, optimi patroni beneficio, pręda indemni, mortis pęnas prędo perſoluit vterque.

* al. non minus.

* al. praeludente.

De lapide, vinum quotidie miraculoſe continenti.

CAP. XXX.

IN auſtrali Momonia, circa partes Corcagiæ eſt inſula quędam, Eccleſiam continēs Sancti Michaelis antiquæ nimis & autenticæ religionis. Vbi lapis quidam eſt extra oſtium eccleſiæ à dexteris, ipſi fere cohęrens oſtio, in cuius ſuperioris partis concauitate, quotidie mane, per merita Sanctorum loci illius, tantum vini reperitur, quantum ad miſſarum ſolemnia, iuxta numerum ſacerdotum, qui ibi eodem die celebraturi fuerint, conuenienter ſufficere poſſit. Simile huic miraculum in Dialogo reperies. Refert enim S. Gregorius de Martino Campaniæ monacho, qui monte Mariſco multis annis in ſpecu anguſtiſſimo incluſus fuerit, cuius hoc miraculum primum fuit, quod vt ſe prędicti montis foramine concluſit, ex petra eadem, quæ in ſe ipſa cōcaua, anguſtum ſpecum fecerat: aquæ ſtilla de nouo prorupit: quæ Dei famulo in vſu cotidiano ſufficeret, & nec plus adeſſet, nec neceſſitati deeſſet.

De Pulicibus à Sancto Nannano deportatis.

CAP. XXXI.

EST in Connactia vicus quidam quem Sancti Nannani illuſtrat Eccleſia: vbi ab antiquo tanta pulicum excreuerat multitudo, vt ea peſtilentia, locus ille fere deſertus, & habitatoribus vacuus extitiſſet: donec interceſſione S. Nannani in pratum quoddam proximum ſunt deportati: vt nec vnus poſtmodum hic reperiri potuiſſet. In tantum igitur meritis Sancti iſtius locum illum vis diuina inundauit. In prato vero tanta ſuperabundat copia, vt non tantum hominibus, verum etiam beſtiis, ſemper maneat inacceſſibile.

De Ratis, per S. Yuorum à Fernigenan expulſis.

CAP. XXXII.

EST in Lagenia prouincia quędam, quę Fernigenan dicitur, quam à Gweſeforдia ſolum Slanenſis aqua diſterminat. Vnde mures maiores, qui vulgariter Rati

vocantur,

vocantur,per imprecationem Sancti Yuori Epiſcopi,(cuius forte libros corroſerant) prorſus expulſi,nec ibi poſtea naſci,nec viuere poſſunt inuecti.

De Campana fugitiua.

CAP. XXXIII.

EST in Lagenia, in terra ſcilicet Mactalewi campana quędam,quæ niſi à cuſtode ſuo,exorciſmo quodam ad hoc compoſito, ſingulis noctibus adiuretur, & vinculo quolibet vel fragili ligetur:mane in Media apud Clunarech in Eccleſia Sancti Finnani vnde venerat,reperitur:quod & aliquoties certum eſt contigiſſe.

De variis Kyldariæ miraculis:& primo de igne quaſi inextinguibili, cinereque non excreſcente.

CAP. XXXIV.

APVD Kyldariam Lageniæ,quam Glorioſa Brigida reddit illuſtrem, digna memoratu ſunt miracula multa. Inter quæ primum occurrit Ignis Brigidæ,quem inextinguibilem dicunt:non quod extingui non poſſit,ſed quia tam ſollicite tam accurate moniales & ſanctæ mulieres ignem, ſuppetente materia, fouent & nutriunt: vt à tempore virginis, per tot annorum curricula,ſemper manſit inextinctus,& cum tanta lignorum ſtrues tanto in tempore ſit hic conſumpta, nunquam tamen cinis excreuit.

De igne à Brigida ſua nocte ſeruato.

CAP. XXXV.

CVM tempore Brigidæ viginti Moniales hic Domino militaſſent, (ipſa viceſima exiſtente)poſt glorioſum eius tranſitum,tantum vnde viginti ſemper extiterunt, & numerum non auxerunt.Cum vero ſingulis noctibus ſingulæ per ordinem ignem cuſtodiant, nocte viceſima monialis vltima lignis appoſitis,inquit,Brigida cuſtodi ignem iſtum tuum. Te enim nox iſta contigit.Et ſic igne relicto,mane materia more ſolito conſumpta,inextinctus reperitur.

De Sepe circa ignem:intra quem Mas non intrat.

CAP. XXXVI.

VIRGEO quodam & orbiculari ſepe ignis iſte circuitur,intra quem mas non intrat:& ſi forte intrare pręſumpſerit(quod à temerariis quibuſdam nonnunquam attentatum)* diutinam vltionem non euadit.Item mulieribus ſolum, & his non oris flatu,ſed follibus tantum & ventilabris ignem licet exufflare. Item per imprecationem virginis caprarum fœtus hic non prouenunt. Sunt & hic campeſtria pulcherrima,quæ Brigidæ paſcua vocantur:in quæ nullus aratrum auſus eſt mittere. de quibus pro miraculo ducitur, quod licet prouinciæ totius animalia ſolo tenus veſperi herbam corroſerint:mane facto,non minus herboſitas apparebit. Tanquam de paſcuis illis dictum fuerit.

* al. diuinam.

Et quantum longis carpunt armenta diebus:
Exigua tantum gelidus ros nocte reponit.

De Falcone Kyldariæ quaſi domeſtico & manſueto.

CAP. XXXVII.

A tempore Brigidæ falco quidam egregius locum iſtum frequentabat,qui eccleſiaſticæ turris ſummitati inſidere conſueuerat. Vnde & à populo auis Brigidæ vocabatur,& in veneratione quadam à cunctis habebatur.Hic ad nutum ciuium ſeu militum caſtrenſium tanquam manſueta & ad hoc domeſtica, anates & alias aues, tam campeſtres,quam fluuiales circa planiciem Kyldariæ cum intuentium non modica delectatione perſequi ſolebat:& ad terram ab aere innata velocitate coercere. (Quis enim locus miſeris auiculis relinquebatur, cum homines terram & aquas, auis inimica, grauiſque tyrannus aerem obſidebat?) Mirum de hoc alite: quod circa templum quod frequentabat,parem non admittebat:ſed amoris tempore procul inde ſecedens, & apud montana de Glindelachan ex conſuetudine parem inueniens, naturæ indulgebat. Quo completo, iterum ad Eccleſiam ſolus reuertebatur? Viris Eccleſiaſticis & tunc præcipue cum intra eccleſiarum ſinus & ſepta diuinis deputantur officiis, ſignum præferens honeſtatis. In ipſo diſceſſu primo Domini Comitis Ioannis ab Hibernia, auem (quæ per tot durauerat ſæcula, & delectabiliter Brigi-

Brigidæ locum illustrauerat) demum prędæ, quam ceperat, minus caute insidentem, & humanos accessus parum euitantem, baculo, quem gestabat, rusticus quidam petiit. Ex quo patet, casum in secundis fore metuendum, & vitæ diuturnæ delectabili & dilectæ, parum esse confidendum.

De libro miraculose conscripto.

CAP. XXXVIII.

INTER vniuersa Kyldariæ miracula, nil mihi miraculosius occurrit: quam liber ille mirandus, tempore virginis (vt aiunt) Angelo dictante conscriptus. Continet hic liber quatuor Euangelistarum iuxta Hieronymum concordantiam: vbi quot paginæ fere sunt, tot figurę diuersę variisque coloribus distinctissimæ. Hic maiestatis vultum videas diuinitus impressum: hinc mysticas Euangelistarum formas: nunc senas, nunc quaternas, nunc binas alas babentes. hinc aquilam, inde vitulum, hinc hominis faciem, inde leonis, aliasque figuras pene infinitas: quas si superficialiter & vsuali more minus acute conspexeris, litura potius videbitur quam ligatura. Nec vllam attendens prorsus subtilitatem: vbi nihil tamen pręter subtilitatem. Sin autem ad perspicacius intuendum oculorum aciem inuitaueris: & longe penitius ad artis arcbana transpenetraueris: tam delicatas & subtiles, tam actas & arctas, tam nodosas & vinculatim colligatas, tamque recentibus adhuc coloribus illustratas notare poteris intricaturas: vt vere hæc omnia Angelica potius quam humana diligentia iam asseueraueris esse composita. Hæc equidem quanto frequentius & diligentius intueor: semper quasi nouis obstupeo, semperque magis ac magis admiranda conspicio.

De libri compositione.

CAP. XXXIX.

NOCTE prima (cuius mane librum scriptor inchoaturus fuerat:) astitit ei Angelus in somnis figuram quandam tabulæ, quam manu pręferebat, impressam ei ostendens, & dicens. Putas ne hanc figuram in prima libri quem scripturus es pagina posse imprimere? Cui scriptor de tantæ subtilitatis arte, de tam ignotæ & inusitatę rei diffidens notitia: respondit. Nequaquam. Cui Angelus. Incrastino die dic Dominæ tuæ: vt ipsa pro te orationes fundat ad Dominum: quatenus ad acutius intuendum, & subtilius intelligendum, tibi tam mentis quam corporis oculos aperiat, & ad recte protrahendum, manus dirigat. Quo facto, nocte sequente iterum affuit Angelus, eandem figuram, aliasque multas ei pręsentans. Quas omnes diuina opitulante gratia statim aduertens, & memoriæ fideliter commendans, libro suo locis competentibus ad vnguem scriptor impressit. Sic igitur Angelo pręsentante, Brigida orante, scriptore imitante, liber est ille conscriptus.

De mirandis Sanctorum refugiis.

CAP. XL.

IN vlteriore Vltoniæ parte sunt montana quędam, in quibus grues & grutæ, auesque variæ suo in tempore abunde nidificant, propter refugium & pacem non tantum hominibus, verum etiam pecoribus & auibus ab incolis ibidem exhibitam, ob reuerentiam scilicet S. Beani, cuius Ecclesia locum illustrat. Sanctus iste miro & inaudito more, non tantum aues, sed & auium suarum oua tuetur. Si enim vt oua rapias, manũ admoueas: videas protinus, pullos marcidos & rubros, & tanquam eadem hora iam exclusos. Sin autem manum retrahas cum voluntate, videas iterum seu miraculose, seu fantastice contra naturæ cursum pullos in oua vel conuersos, vel reuersos. Accedant duo, inspectot simul & raptor, hic pullos, ille oua videbit. In Australi Momonia inter collem Brendani & mare spaciosum, quod Hispaniam interluit & Hiberniam, est locus quidam non modicus, vno ex latere fluuio piscoso, altero vero riuulo quodam inclusus: qui, ob reuerentiam S. Brendani aliorumque loci illius Sanctorum, nõ tantum hominibus & pecoribus: verum etiam ipsis feris tam aduenis quam indigenis refugium pręstat inauditum. Vnde non tam cerui quam apri & lepores, alięque ferę cum canes è vestigio sequentes nullatenus fugere posse se pręsentiunt: a partibus procul inde remotis ad locum istum quantocius transferuntur. Qui vt riuulum pertransierunt, canibus ibidem cursum sistentibus, nec vlterius insequentibus, ab omni statim periculo tuti sunt. Mira Dei virtus quod Sanctorum meritis, nec natura vorax, nec venator instigans & præda pręcurrens, prędones impios & pertinaces pro[illegible]m

[illegible]c-

tranſuehunt ad rapinam. In duobus refugiis iſtis ex longo pacis vſu, quaſi domeſticæ, hominum frequentiam aues & feræ non refugiunt. Ex altero loci prędicti latere fluuius illabitur piſcoſiſſimus & pręcipue Salmonibus ad miraculum vſque fæcundiſſimus. Hoſpitalitatis namque gratia, quam Sancti ibidem viri pro viribus, imo longe ſupra vires, in peregrinos & aduenas infatiganter exercere ſolebant: ad charitatis explendæ tam ſufficientiam, quam experientiam, piſcium indulta eſt copia tanta. Et ne auaritiæ ſtimulis, (vt aſſolet) ad emolumentum mercimoniale cupidos mortalium animos ipſa prouocaret abundantia ad Mannæ modum remedium diuinitus eſt indultum, vt nunquam vltra primam capturæ noctem piſces vtiliter reſeruentur: Quãtumlibet enim ſale conditi: putredini tamen ſemper obnoxii, inſipidi manent & inſulſi. Nec arte quãtalibet in craſtinum reſeruati, vel ad vſum prouenient, vel ad eſum.

De ſaltu Salmonis.

CAP. XLI.

PRÆTEREA fluuius iſte natiuam quandam rupem transfluit & tranſcurrit, nec niſi cum impetu magno ab alto (vt aſſolet) ad ima deſcendit: In ſummitate rupis iſtius eſt modica quędam concauitas ſanctorum virorum manibus olim exculpta: ad quam Salmones abundanti in copia ab imis ad ſumma, quantum haſtæ longiſſimæ eſt altitudo: ſaltu mirabili transferuntur, & (niſi piſcis proprietas hoc exigeret) miraculoſo. Hoc enim piſcium genus, ſaltum appetit ex natura. Vnde & à ſaltu Salmo nomen accepit.

De modo ſaliendi.

CAP. XLII.

MODVS autem ſaliendi, & proprietas hæc eſt. Piſces huiuſmodi naturaliter aquæ curſum contra nitentes (ſicut enim auibus contra flatus, ſic & piſcibus contra fluctus mos eſt eniti) cum obſtaculum inueniunt valde pręruptum, caudam ad os replicant: Interdum etiam ad maiorem ſaltus efficaciam, caudam ipſo ore cõprimit: dumque à circulo huiuſmodi ſe ſubito reſoluunt, cum impetu quodam, tanquam ſubita virgæ circulatæ explicatione, ſe ab imis ad alta cum intuentium admiratione, longe tranſmittunt. Similis huius in Auenpliphenſi fluuio non procul à Dublinia ſaltus reperitur, ſed non tantus. Auſtrali quoque in Gwallia, Teiuenſi ſcilicet in fluuio tertius eſt ſaltus, & trium pręruptiſſimus.

De vita S. Brendani.

CAP. XLIII.

EA vero quę de S. Brendano tam miraculoſe referuntur, & in ſcripta etiã ſunt redacta: quanto quidem labore, ſeptenni nauigatione mare luſtrauerit; De Anglorum multiformi ſpecie, De paſchalis ſolemnitatis ſupra monſtruoſam maris beluam annua per ſeptenne ſpacium, celebratione: De miſerrimi illius, nec miſerabilis tamen, Iudæ proditoris in ſcopulo marino poſitione, &, priuilegiatæ lucis beneficio, relegatione ſimul ac religatione, Denique poſt longos & infatigabiles labores, deſyderatiſſima paradyſi terreſtris viſione, & diuina opitulante gratia proſpere demum ad propria reuerſione: incredibilia nimirum videri poſſent: Niſi quoniam credenti omnia ſunt poſſibilia, & quoniam omnia quęcunque voluit Dominus fecit in cælo & in terra, in mari & in omnibus abyſſis, & quia mirabilis Deus in Sanctis ſuis, & magnus in omnibus operibus ſuis, ſemperq; mundi extremitates nouis quibuſdam prodigiis pollent. Tanquam in publico dignitatem obſeruans, licentius natura ludat in priuatis. Hæc autem ſiquis audire geſtierit: qui de vita Brendani ſcriptus eſt, libellum legat.

De Cruce Dubliniæ loquente, & teſtimonium veritati perhibente.

CAP. XLIV.

NVNC ea quæ circa moderna contigerunt tempora: explicemus. Dubliniæ in Eccleſia S. Trinitatis, eſt crux quædam virtuoſiſſima vultum pręferens crucifixi. Hęc non multis annis ante aduentum Anglorum (Oſtmannorum ſcil. tempore.) pluribꝰ audientibus ſacrum os in verba reſoluit. Contigerat enim quendam ciuium ſuper cõtractu quodam eam ſolam teſtem & quaſi ſponſorem inuocaſſe: proceſſu vero temporis, eo, cum quo contraxerat, pactum penitus inficiante, & pecuniam, quam eius fidei crediderat conſtanter abnegante, de cenſura ciuium Ironica magis tamen quam ſeria, aſtantibus ad hoc in Eccleſia prędictam multis & audientibus, crux adiurata & obteſtata teſtimonium perhibuit veritati.

De eadem Cruce immobili facta

CAP. XLV.

COMITE Ric. primo Dubliniam cum exercitu veniente: Ciues, mente malorum plerunque pręſaga, caſum ciuitatis metuentes, & de defenſione diffidentes, cum fugam iam nauigio machinarentur, crucem illam ſecum ad inſulas aſportare volebant. Quod cum omni conamine & diligentia effectui mancipare tentaſſent, totius ciuitatis populus nec vi, nec ingenio, eam à loco mouere potuerat.

De denario cruci oblato bis reſiliente, & tertio poſt confeſſionem remanente, & ocreis ferreis miraculoſe reſtitutis.

CAP. XLVI.

CAPTA vero ciuitate, cum ſagittarius quidam inter alios denarium ad crucem obtuliſſet: reuertens eundem ſtatim poſt ſe volantem a tergo ſuſcepit. Cui iterum eundem reſumenti, & ad crucem reportanti, videtibus, & admirantibus multis idem euenit. Tum vero coram omnibus confeſſus eſt, ſe domos Archiepiſcopi intra eccleſiæ illius ſepta eodem die ſpoliaſſe: & ſic pecunia ſuper hoc ei iniuncta, redditiſque vniuerſis, quæ ei obuenerant: tertio denarium eundem cum timore magno & reuerentia ad crucem retulit. qui & ibidem tum demum ſine motu permanſit. Item Reymundo Comitis Rich. tunc conſtabulario, cum iuuenis quidam de familia ſua ferreas ocreas furto ſuſtuliſſet: tota eiuſdem familia in Eccleſia Sanctæ Trinitaris ſuper crucem pręfatam ſe ab hoc facinore ſacramento purgauit. Nec multo poſt, iuueni ille reuerſus ab Anglia, quo ſeceſſerat, nemine de ipſo hoc ſuſpicante, ad pedes Reymundi macilentus & miſer ſe proſtrauit, de ſcelere perpetrato & ſatisfactionem offerens, & veniam quęrens. Confeſſus eſt etiam palam & publice ſe tantâ à cruce perſecutionem perpeſſum eſſe, vt poſt periurium, ſemper ei in collo graui cum pondere iacuiſſe videretur, ita vt nec poſtmodum dormire, nec requiem vllam habere potuiſſet. His igitur aliiſque virtutibus & ſignis variis in primo noſtrorum aduentu, crux vbique veneranda: ſe venerabilem hic exhibuit.

De frenetico apud Fernas: verbis de præterito futura prædicente.

CAP. XLVII.

TEMPORE quo filii Mauricii caſtrum apud Fernas obtinuerunt: Iuuenis quidam de eorum familia Phantaſticus agnomine vocatus: cum Eccleſiam Sancti Maidoci ſpoliaſſet, in phreneſim raptus ſtatim inſaniuit, & neſcio quo ſpiritu ductus, prophetizare cæpit: & verbis de pręterito futura prędicare. Video, inquit, homines noſtros interfectos (plures etiam ex nomine deſignans) & caſtellum omnino deſtructum, & iam non eſt hic. Sic ergo quotidie non magna cunctorum admiratione vociferabat nec ceſſauit, donec hoſtili inuaſione, cuncta in breui, ſicut pręd̄ixerat, ſunt completa.

De ſagittario, qui ſepem Brigidæ tranſiliit inſaniente, & alio tibiam amittente.

CAP. XLVIII.

APVD Kyldaciam ſagittarius quidam de familia Rich. Comitis, ſepem tranſiliens, ignem Brigidæ ore ſufflauit, qui ſtatim reſiliens, demens eſſe cæpit, & cuicunque obuiabat, inſufflans in eius os dicebat, viden? Sic ignem Brigidæ ſufflaui. Sic quoq; per domos totius villæ diſcurrens, vbicunque ignem inuenit: eadem verba ingeminans, eum exufflauit. Tandem vero captus à ſociis & ligatus: rogauit, vt ad aquam proximam duceretur. Ad quam ductus ore deſiccato tantum exhauſit: quod inter eorum manus medius crepuerit, atque expirauerit. Alius vero vt ad ignem intraret, cum tibiam alteram trans ſepem iam poſuiſſet, & à ſociis tamen retractus eſſet, & retentus: pes ille cum crure ſtatim exaruit. Vnde & poſtmodum quamdiu vixit: claudus & imbecillis permanſit.

De Tritici ſemine per imprecationem Corcagienſis Epiſcopi non proueniente: & anno ſequente è ſiligine miraculoſe conuerſo.

CAP. XLIX.

CVM apud Corcagiam miles quidam terram Sancti Finbarri citra prȩſulis aſſenſum occupaſſet, & aratam terram tritici ſemine iam perfunderet: accedens loci illius

illius Episcopus, ex parte Dei & sanctorum ecclesiæ suæ prohibuit, ne terram illã amplius vel violenter occuparet, vel seminaret. Quod cum miles prętermittere nullatenus voluisset: reuertens Episcopus cum lachrymis, Deum, inquit, omnipotentem oro, vt nunquam tibi ad messem semen istud proueniat: Contigit autem eodem anno, in campis illis toto ciuitatis populo vehementer admirante, nõ tantum in spicam non prosiluisse: sed nec in herbam, vel vnum granum germinasse. Anno vero sequente, aliis ibidem cum præsulis assensu siliginem seminantibus, frumentum purum, & siligini penitus impermixtum, in Autumno messuerunt: vel siliginis grano in tritici naturam miraculose conuerso, vel potius prioris anni semine tunc non proueniente: vsq; in anni secundi messem sancti viri meritis reseruato.

De Philippo Wigorniensi apud Armatiam paßione percusso: & Hugone Tyrello diuinitus flagellato.

CAP. L.

CVM apud Arthmatiam Beati Patricii sedem & proprium totius Hiberniæ primatiæ locum, Philippus Wigorniensis, quadragesimali tẽpore exercitum duxisset: & in diebus sacris à clero sacro, tributum non modicum violenter extorsisset: reuertens cum spoliis & anno, non procul ab inde subita passione percussus, vix euasit. Hugo vero Tyrellus cacabum magnum, qui conuentus clericorum fuerat, cum totius cleri maledictione ad * Luuedensem secum ciuitatem asportauit. Sed eadem nocte, igne, proprio eiusdem hospitio accenso, equi duo qui cacabum extraxerant, cum aliis rebus non paucis, statim combusti sunt. Pars etiam villæ maxima eadem occasione igne est consumpta. Quo viso, Hugo Tyrellus mane cacabum inueniens prorsus illęsum, pecunia ductus, Arthmatiam eum remisit. Episcopus vero * Luuedensis tunc pręsens existens, de eodẽ Hugone multis de exercitu audientibus, dixit. Homo iste, hoc anno magnum infortunium indubitanter incurret. Nunquam enim tot bonorũ virorum lachrymæ, nunquam tot maledictiones sunt frustra prolatæ. Quod & ei per discordiam inter ipsum & Hugonem de Lacy, suis instigantibus, exortam (vnde & regnum ferè totum turbari cæperat, & peruerti) anno nondum completo vidimus euenisse.

* Lunensem autem.

* Lunensi.

De Molendino, quod nec diebus Dominicis, nec de furto, vel rapina, quicquam molit.

CAP. LI.

APVD Ossyoriam est molendinum Sancti * Lucherini Abbatis: quod diebus Dominic is nihil: de furto vero vel rapina nunquam molit.

* Lucherini.

De Molendino, quod fœmina non intrant.

CAP. LII.

IN Media apud Fouenam, est molendinum quod Sanctus Phechinus in latere cuiusdam saxi miraculose nimis, manibus suis exculpsit. Hoc sicut & Ecclesiã sancti istius, mulieres non intrant. Nec in minori reuerentia molendinum istud ab indigenis, quã vna Ecclesiarum sancti eiusdem haberi solet. Contigit autem Hugone de Lacy exercitum per locum illũ ducente, sagittarium, quendam mulierculam violenter attractã, in ipso molendino libidinose violasse. Qui repentina vltione igne infernali in membro percussus: vsque in ipsum corpus statim exarsit, & nocte eadem expirauit.

De duobus equis, qui auenam de eodem Molendino raptam comedentes statim interierunt.

CAP. LIII.

ITERVM exercitu ibidem pernoctante, annonam, quam ab ecclesiis & molendino passim tapuerant: Hugo de Lacy totam restitui fecit, pręter pauculam auenæ particulam de molendino surreptam, quam coram dextrariis suis, duo mili es occulte reliquerant. Quorum vnus in insaniam versus, eadem nocte in stabulo confracto cerebro interiit. Alter vero mane (milite, qui insidebat ei, alios, qui annonam reddiderant, super ficta religione irridente) subita & improuisa morte iuxta latus Hugonis de Lacy vidente & admirante maiori exercitus parte, obiter occubuit.

De sagittariis apud Fineglas diuinitus condemnatis.

CAP. LIV.

CONTIGIT vero temporibus nostris Ioue prætet solitum in Hibernia tonante, & Rege Henrico ibidem expeditionem agente: plurimas sagittariorum turmas in vico quodam Archipręsulis Dublinensis, cui nomen Fineglas, aliquamdiu forte

moram fecisse: qui & statim in fraxinos, & taxos, arboresque varias, quas nobilis Abbas Kenacus aliique viri sancti (quorum frequens religio locum illustrauerat,) propriis manibus quasi ad ornatum Ecclesiæ, circa cæmiterium olim plantauerant, enormiter & irreuerenter desæuire cæperunt. Cum enim sylua propinqua esset: non insolita sed insolenti tamen populi praui malicia, & hominum officii illius intemperantia, prędictas arbores quasdam frondibus mutilatas, alias vero stirpitus euulsas, omnes fere in breui igne consumpserunt. Et vere officium illud & ab officiendo non per antiphrasin, sed proprie dictum est. Talibus enim ascripti officiis, officiosissime semper potius officere parati sunt, quam proficere. Sed incontinenti à Deo diuina indignatione (quæ sibi vindictam reseruari iubet & sanctorum suorum iniuriam vindicare dignatur & in terris) subita quadam & singulari pestilentia percussi sunt, vt pars eorum maxima intra paucissimos dies eodem in vico miserabiliter expirassent, districti iudicis examine, vbi deliquerant, foro subiacentes. Pars vero residua cum nauigio fugæ pręsidium attentasset: naufragio submersa, eundem in extremis tam terræ quam maris dominatorem inuenit. Cuius quidem à facie nec fugere qui potest, nec effugere.

Quo fugis ergo manum Regis gens impia Regum?
An nescis longas Regibus esse manus?

quia: Quo fugis ex illo, qui claudit cuncta, pugillo? Sed: Inter mille modos mortis, mors illa timori est qua cæpere mori. Sic ergo veri summique Tonantis iram, quam prauitas in terris prouocauerat, Neptunus in vndis vindicauit. Audi namque prophetam Amos. Non erit fuga eius, & qui fugit ex eis non saluabitur. Si descenderint vsque ad infernum, inde manus mea deducet eos: Et si ascenderint vsque in cœlum, inde detraham eos: Et si absconditi fuerint in vertice Carmeli, inde scrutans auferam eos.

Et si celauerint se ab oculis meis in ꝓfundo maris, ibi mandabo serpenti & mordebit eos. Et si abierint in captiuitatem coram inimicis suis, ibi mandabo gladio, & occidet eos, & ponam oculos meos super eos in malum & non in bonum. Audi & Abiam. Si exaltatus fueris vt aquila, & si inter sydera posueris nidum tuum, inde extraham te, dicit Dominus. Audi insuper Ionam, à facie domini fugientem & tamen hic dicentem. Dominum Deum cœli ego timeo, qui fecit mare & aridam. Super quod Hieronymus audi.

Cum confiteatur Creatorem maris & aridæ, cur aridam relinquens, arbitratur se conditorem in mari posse vitare? Audi & Psalmistam. Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero ad infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris: Etenim illuc manus tua deducet me: & tenebit me dextera tua.

Quod etiam sancti terræ istius, animi vindicis esse videntur.

CAP. LV.

HOc autē mirabile mihi & notabile videtur: quod sicut nationis huius homines hac in vita mortali præ aliis gentib. impatientes sunt & pręcipites ad vindictam: sic & in morte vitali, meritis iam excelsi, præ aliarum regionum sanctis, animi vindicis esse videntur. Nec alia mihi ratio euentus huius occurrit: nisi quoniam gens Hibernica castellis carens, prędonibus abundans, Ecclesiarum potius refugiis quam castrorum municipiis, & pręcipue Ecclesiastici viri seque suaque tueri solent: diuina prouidentia simul & indulgentia graui frequentique animaduersione, in Ecclesiarum hostes opus fuerat. Vt & sic ab Ecclesiastica pace impiorum prauitas procul arceatur: & ipsis ecclesiis ab irreuerenti populo debita veneratio vel seruiliter exhibeatur.

TERTIA DISTINCTIO, DE TERRÆ *istius habitatoribus.*

DE cætero tempus videtur, vt ad primos terræ istius habitatores, singulosque sigillatim diuersarum nationum aduentus, stylum vertamus: qualiterque & quibus ex partibus huc aduenerint, quantamque moram in Insula fecerint, quoue tenore defecerint, quam breuius & luculentius poterimus,

mus, explicemus. Competens enim ordo deposcit: vt postquã terram ipsam in Oceano fundauimus, situm & naturã, variasq; animantium eiusdem tã proprietates q̃ defectus, rerumq; nouitates enodauimus: tandem hominẽ ipsum tanq̃ digniorem operis partem, & cuius gratia de cęteris disserimus, introducamus: eiusq; mores & modos, variosq;, iuxta fortunæ vices, rerum euentus, vsq; ad nostra iam tempora, declaremus. Vt sicut laudabili antiquorũ industria nostri temporis a[u]cta sunt studia: sic longe licet inferiore lyra calamoque fragili, dispari nimis, & valde dissimili, vt magni, cõponi parua solebant, nostra quoq; diligẽtia, posterorum studiis aliquid adiicitur: Ne per ignauiam & socordiam tempora ducamus ociosa, & non tanquam communi omnium commodo, sed nobis solum inutilite[r] & tanq̃ bestię, sine causa nati esse videamur. O quam pręclariore, quã pręcellentiore pręditi sunt animo, qui pręciosum illud Dei donum, nobilem scil. & incomparabilem scientiæ thesaurum no[bis ab]scondunt? Sed larga potius laudabiliq; libertate, cunctorum mentibus vel di[sserend]o, vel scribendo gratis acceptum, cum sui incremento gratis impe[rti]unt: luculen[tu]m quoq; multaq; lucubratione plurimum elaboratam sapientiæ … nam, vt omnibus in commune deducta pulchrius elucescat, palam exponunt. Sic & eorum digne [c]ommendanda videtur intentio, qui (quoniam breues dies homin[is] sunt, & tempora transitoria) propensius vigilant & elaborant, egregio aliquo facinore, memoriam sui in æuum extendere, dignisq; virtutum titulis perlongam facere, vel potius, (quoniam momentanea est vita mortique accommoda, quam spiramus & expiramus,) perpetuam sibi mortique penitus impermixtam, spirabilem scilicet & inexspirabilem bonorum [o]perum studiis comparare.

De aduentu primo Cæsara, scil. Neptis Noe ante diluuium.

C A P. I.

IVXTA antiqu[issi]mas igitur Hibernensium historias, Cæsara Neptis Noe a[udi]ens diluuium in proximo futurum, ad remotissimas occidentis Insulas, quas necdum quisquã hominum habitauerat, cum suis cõplicibus fugam nauigio destinauit, sperãs, vbi nunq̃ peccatum perpetratum fuerat, diluuii [v]indictã locum non habere. Amissis itaq;, quas in comitatu habebat, naufragio nauibus: vna, qua cũ viris trib⁹ & quinquaginta mulieribus vehebatur, naue superstite: primo ante diluuium anno ad Hiberniea littora forte deuenit. Sed licet acute satis & laudabili in fœmina ingenio fatalitatẽ declinare statuerit, communem tamen interitum, & fere generalem, nullatenus potuit euitare. Littus igitur in quo nauis illa primum applicuit, nauicularum littus vocatur, & in quo pręfata tumulata est Cæsara: vsq; hodie Cæsaræ tumulus nominatur. Veruntamen cunctis fere per diluuium iam deletis, qualiter rerum istarum, & tam euentus q̃ aduentus memoria post diluuium retenta fuerit: non indignum videtur dubitatione. Sed qui historias istas primo scripserunt: ipsi viderint. Historiarum enimuero enucleator venio, non etiam impugnator. Sed forte in aliqua materia inscripta, lapidea scilicet vel lateritia (sicut de arte Musica legitur ante diluuium) inuenta istorum memoria, fuerat reseruata.

De secundo aduentu Bartholani scilicet 300. annis post diluuium.

C A P. II.

TRECENTESIMO vero post diluuium anno Bartholanus Seræ filius de stirpe Iaphet filii Noe cum tribus filiis suis eorumq; vxoribus, vel casu vel industria, hoc est, vel errore vię, vel optima opinione patriæ, Hiberniæ littoribus fertur applicuisse. Erãt autem tres filii eius *Languinus, Salanus, Ruturugus. Qui cum nominum suorum indicia rebus largiretur extantibus, perpetuam sui memoriam & quasi viuacem quandam pręsentiam sunt inde sortiti. A primo enim filio *Lagini stagnum: A secundo mons altissimus, qui illi imminet mari, quod Hiberniam interfluit atq; Brytanniam, Salanga nominatur. Cuius ad radices, quia lõgis post temporibus S. Dominicus nobile monasterium construxerat: mons Dominici iam vsitatius nomen habet. Ruturugus vero, qui duobus tertius successerat: Ruturugo nomen stagno donauit. Sub hoc autem Bartholano gestorum pauca reperimus insignia. At vero non alia, nisi fere vastissima quatuor stagna subito ex terræ visceribus eructantia, quatuor nemora studio agriculturæ succisa, & radicitus auulsa, atque in campestrem puritatem, non sine magno multorum sudore, redacta. Eo enim tempore, tota prope terra pręter montana quædam (& ipsa rarissima) syluis immẽsis, & fruticosis nemoribus fuerat obsita: vt, vbi exercerẽtur aratra, campana planicies vix inueniretur. Sed etiam adhuc hodie, respectu syluarum, pauca sunt hic campestria. Bartholanus vero cum filiis suis, & nepo-

*Languirus.

*Lagirial.

*successoribus.

tibus non mediocriter tam in rerum successibus prosperari cæpit, quam * successionibus. Nam ab aduentu eorum, postquam 30 . annorum euolutus est circulus: ad IX. iam millia virorum successionis suæ traditur numerus excreuisse. Tandem vero in bello magno, quod cum Gygantibus gessit, potitum victoria (quia mortalium prosperitas nescit esse perpetua & quoniam, faciles dare summa Deos, eademque tueri, difficiles: & quia summis hunc numina rebus, Crescendi posuere modum. In se magna ruunt, summisque negatum, stare diu: nimiumque graues sub pondere l. ... tæ pestilentiæ, etiam ex aeris forte corruptione, de interemptorum Gygantum cadaueribus exorta: cum cum omnibus fere suis aboleuit euentus. Ex illa namque mortalitate solus fertur euasisse Ruanus, qui scilicet Ruanus, vt antiquæ referunt historiæ, per multa & plura (quam de facili credi possit) annorum curricula, vsque ad tempora Beati Patricii reseruatus, & ab eo baptizatus fuit. Hic verus, vt aiunt, Hibernicæ historiæ relator, cuncta gentis gesta, à memoriæ * sinubus pre nimia antiquitate abolita, sancto Patricio replicabat. Nihil enim tam fixum animo: quod neglectu & tempore non abolescat. Hic quidem Ruanus licet a morte, viuendi quidem inducias extorserit: pacem tamen non impetrauit. Licet enim vltra communem & consuetum fluxæ & momentaneæ vitæ terminum, mortem * diu distulerat: debitam tamen ... æ carnis fatalitatem non euasit. Ruanus iste (prout ex Hibernicis historiis colligi potest) longe trans omnem antiquorum patrum longæuitatem (licet incredibile valde videatur, & calumniæ obnoxium) multis annis vitam produxisse perhibetur.

*finibus.

*longo.

De tertio aduentu Nemedi, scilicet à partibus Scythiæ, cum 4. filiis suis.

Cap. III.

PRÆFATIO igitur Bartolano cum omni successione sua, acerbæ continuæq; pestilentiæ mucrone detrito: aliquandiu terra suo nudata cultore remansit: donec Nemedus Agnominii filius natione Scythicus, cum quatuor filiis suis ad desolatæ littora terræ deuectus est. Starium, Gerbaulen, * Annimum, Fergusiumque hic filios habuit. In cuius Nemedi temporibus, quatuor stagna subito inopinatoque impetu emersa, multa nemora & syluæ in campos & plana sunt redacta. Hic tamen cum piratis, qui Hiberniam grauiter depopulari consueuerant: 4. bella gessit crudelissima: cui vbique cessit victoria. In quadam Australis Hiberniæ insula, diem demum obiit: quam & sui nominis perpetuam fecit hæredem. Filiorum autem Nemedi, Nepotum, Abnepotumque successio, in breui generis numerositate in tantum excreuit, vt totam insulam fere longe abundantius solito, per omnes eius angulos, adimplessent. Sed quoniam

*Ammum.

Plus grauitatis habent res, quæ cum tempore crescunt, &
Rara solet subitis rebus inesse fides:

sicut subito in tantã excreuerant multitudinem, sic subitis, & inopinatis rerum euentibus, & casu longe citiore quam ortu defecerunt. Bellis namque frequentibus, quæ cum Gygantibus gesserant (quibus tunc temporis abundabat Insula) variisque incommodis & infortuniis maxima pars in breui deleta est. Pars vero residua tot imminentia ea tempestate malorum incõmoda, fugæ præsidio declinantes, partim Scythiam, partim Græciam nauigio petierunt. Ducentis igitur & 16. annis Nemedi generatio Hiberniam tenuit: & ducentis postmodum annis vacua fuit.

De quarto aduentu: quinque scilicet fratrum & filiorum Dela.

Cap. IV.

*tenore.

HIs itaque seriatim hoc * tempore completis, tandem quinque duces & hic Germani fratres, filii scil. Dela: de prædicti Nemedi posteritate, quæ in Græciam secesserat, in Hibernia applicuerunt: & eam vacuam inuenientes, in quinq; portiones æquales inter se diuiserunt: quarum capita in lapide quodam conueniunt apud Mediam iuxta castrum de Kyllari, qui lapis & vmbilicus Hiberniæ dicitur: quasi in medio & meditullio terræ positus. Vnde & Media pars illa Hibernia vocatur, quia in medio est Insulæ sita, de quinque tamen partibus illis famosis, quarum nomina supra posuimus, nulla est hæc. Cum enim prædicti fratres quinque, videlic. Gandius, Genandius, Sagandius, Rutherrargus & Slanius: in quinque partes Insulam diuisissent: quælibet partium illarũ, suam in Media portiunculam habebat, lapidẽ præfatum contingentem: quia terra illa à principio optima fuerat, tam campestri planitie, quam fœcunda glebæ fertilitate. Vnde & nullus eorum quinque, expers ipsius esse volebat.

Media.

De

De primo Hiberniæ Monarcha, scilicet Slanio.

CAP. V.

PROCESSV vero temporis fortuna variante vices, & in breui, vt assolet, multa peruertens, Slanius solus totius Hiberniæ monarchiam obtinuit. Vnde & primus Hiberniæ, Rex nominatur. Hic primo quinque portiunculas Mediç redintegrauit, & in vnum coniungens, totam Mediam mensæ Regali appropriauit. Vnde & à principalibus illis quinq; portionibus per Slanium, vt dictum est, iam mutilatis: vsque hodie segregata separatim per se Media iacet, nec tamen quantũ terrç vna illarum quinque, tantum continet ista: sed solum medietatem. Cum enim à tempore Slanii quælibet illarum quinque partium triginta duos Cantaredos continuerit, 16. tantum Media contenta fuit. Est ergo numerus cantaredorum omnium Hiberniæ 176. Dicitur autem Cantaredus composito ex vulgari vocabulo tam Brytannica quam Hibernica lingua, tanta terræ portio, quanta 100. villas, continere solet. Cum igitur ex his fratribus & eorum successione, 9. successerunt Reges, parum tamen & circiter annos 30. tantum regnauerunt. Slanius vero in monte quodam apud Mediam tumulatus est, quia & ab eius nomine nomen accepit.

De quinto aduentu filiorum Milesii Regis, de partibus Hyspaniæ: & qualiter Herymon, & Heberus regnum inter se diuiserunt.

CAP. VI.

DELETA igitur magna ex parte, & plurimum debilitata natione ista, tum variis inter se conflictibus, tum eo potius bello, quod cum alia quadam Nemedi posteritate, quæ de partibus Scythiæ superuenerat, graui cum dispendio gesserat: demum aduenerunt de Hyspaniæ partibus in 60. nauium classe, quatuor nobiles, Milesii regis filii: qui & statim totam Insulam, nemine rebellante, sibi vendicarunt. procedente vero tempore, duo istorum nominatissimi Heberus scilicet & Herymon duas in partes æquales, regnum inter se diuiserunt. Herymoni cessit pas Australis: Hebero quidem Aquilonaris.

De fratrum discordia, & qualiter interfecto Hebero, de Hiberniensi populo primus Herymon monarcha fuit.

CAP. VII.

CVM aliquandiu autem prospere satis & fæliciter conregnassent: (quoniam, Nulla fides regni sociis: omnisq; potestas, Impatiens consortis erit) cæca malorum mater ambitio, fraterna paulatim disrũpens fœdera, omne pacis vinculum in breui dissoluit, & lætis se rebus immiscens discordia, cuncta peruertit, & perturbat. Post varios igitur fratrum conflictus, & ambiguos semper bellorum euentus: tandem Herymoni cessit victoria, & in bello quodam interfecto Hebero fratre suo, totum Regnum Herymon solus obtinuit. qui & de Hiberniensi populo, qui vsq; in hodiernum diem Insulam habitant: primus Monarcha fuit. A nomine vero prędicti Heberi, secundum quosdam, Hibernienses nomen traxerunt: vel potius secundum alios, ab Hibero Hyspaniæ fluuio: vnde hi prouenerant. Dicti sunt & Gaideli: dicti sunt & Scoti. Sicut enim antiquæ referunt historiæ, Gaidelus quidam Phænii nepos, post linguarum confusionem, apud Nembrothicam turrim, in variis linguis peritissimus fuit. Ob quam peritiam Rex Pharao filiam suam Scotiam ei sociauit vxorem. Quoniam igitur Hibernienses ab istis, vt aiunt, originalem lineam ducunt, à Gaidelo & Scotia, Gaideli & Scoti sunt, sicut & nati, sic & nominati. Gaidelus iste, vt asserũt, Hibernicam linguam composuit, quæ & Gaidelach dicitur: quasi ex omnibus linguis collecta. Scotia quoque pars Insulæ Brytannicæ Aquilonaris, quia gens originaliter ab iis propagata, terram illam habitare dinoscitur. Quod tam linguæ, quam cultus, tam armorum etiam, quam morum vsque in hodiernum probat affinitas.

De Gurguntio Brytonum Rege, qui Basclenses in Hyberniam transmisit, & eandem ipsis inhabiandam concessit.

CAP. VIII.

SICVT Brytannica refert historia: Rex Brytonum Gurguntius nobilis ille Belini filius, & Brenni famosissimi nepos, rediens à Dacia, quam olim à patre suo subactam, & sibi iam rebellem iterum subiugauerat: apud Insulas Orchadum classem inuenit: quæ Basclenses de Hyspaniarum partibus illuc aduectauerat. Cum ergo duces eorum ad Regem accessissent, & vnde huc aduenerint, causamque aduentus (vt aliquam scilicet terram in Occidentis partibus habitarent) ei proposuissent: cum etiam tanto-

pere iam flagitaſſent, vt aliquam terram eis incolendam traderet: Rex tandem de ſuorum conſilio Inſulam iſtam, quæ nunc Hibernia dicitur, & quæ tunc vel vacua prorſus fuerat, vel per ipſum inhabitata eis habitandam conceſſit. De ſuis etiam nauigationis duces ipſis adhibuit. Ex quo patet, non nullo iure licet antiquo, Brytanniæ reges Hiberniam contingere. Legitur quoq; famoſum illum Brytonum Regem Arthurum, Hiberniæ Reges tributarios habuiſſe: & ad magnam vrbis Legionum curiam, quoſdam eorum acceſſiſſe.

De Triplici nouo Iure.

Cap. IX.

PRÆTEREA vrbs Baonenſis Guaſconiæ terminus, & ſub eodem dominio continetur. Eadem quoque Baſcloniæ caput eſt, vnde Hibernienſes prouenerant. Hodie vero Gaſconia & Aquitania tota, eodem quo & Brytannia* regimine gaudet. Duplici quoque præter id nouo iure, Britanniæ Reges ad hoc funguntur. Cum enim liberum ſit, cuilibet, iuri ſuo renunciare: tam principum illius terræ ſpontanea deditione, & vltronea fidelitatis exhibitione; quam etiam priuilegiata Summi Pontificis confirmatione. In occiduis enim Oceani finibus Ioue tonante, & Henrico Rege Anglorum ſecundo ibidem expeditionem agente: Occidentales Reguli tonitruis eius attoniti, pacis adeptæ beneficio, fulminis ictum præuenerunt. De iis autem plenius ſuo loco dicetur.

* Rega

De gentis iſtius natura, moribus, & cultu.

Cap. X.

DE Gentis huius tam corporum, quam mentium compoſitione, de vtroque ſcilic. tam interiore cultu, quam exteriore: pauca proponere non ſuperfluum duxi. Homines igitur iſti cum naſcuntur, non accurate, vt aſſolet, nutriuntur. Nam præter alimenta, quibus, ne penitus deficiant, duris, à parentibus ſuſtentantur, per cætera fere cuncta naturæ relinquuntur. Non incunabulis aptantur. Non faſciis alligantur, non frequentibus in balneis tenera membra vel fouentur, vel artis iuuamine componuntur. Non enim obſtetrices aquæ calentis beneficio, vel nares erigunt, vel faciem deprimunt, vel tibias extendunt: ſed ſola natura, quos ædidit, artus, præter artis cuiuslibet adminicula, pro ſui arbitrio & componit & diſponit. Tanq̃ itaq; probans, quid per ſe valeat fingere, nõ ceſſat & figurare, quouſq; in robur perfectũ, pulcherrimis & proceris corporib. congruis & coloratiſſimis vultibus, homines iſtos ꝑuehat & producat. Cæterum licet ad plenũ naturæ dotibus excolantur: barbarus tamen tam barbarum quam veſtium, necnon & mentiũm cultus, eos nimirum reddit incultos. Laneis enim tenuiter vtuntur, & his omnibus ferme nigris (quia terræ iſtius oues nigræ ſunt) & barbaro ritu compoſitis.

Caputiis namque modicis aſſueti ſunt & arctis, ttans humeros deorſum, cubito tenus protenſis: variiſque colorum generibus panniculorumque plerunque conſutis: ſub quibus phalingis laneis quoque palliorum vice vtuntur, ſeu braccis caligatis, ſeu caligis braccatis, & his plerunque colore fucatis. Item ſellis equitando non vtuntur, non ocreis, non calcaribus: virga tantum, quam manu geſtant, in ſuperiori parte camerata, tam equos excitant, quam ad curſus inuitant. Frenis quidem vtuntur, tam chami quam freni vice fungentibus: quibus & equi, ſemper herbis aſſueti, ad pabula nequaquam impediuntur. Præterea nudi & inermes ad bella procedunt. Habent enim arma pro onere. Inermes vero dimicare, pro audacia reputant, & honore.

Tribus tamen vtuntur armorum generibus, lanceis non longis, & iaculis binis: in quibus & Baſclenſium mores ſunt imitati. Securibus quoque amplis fabrili diligentia optime chalybatis, quas à Norwagienſibus & Oſtmannis (de quibus poſt dicetur) ſunt mutuati. Vna tantum manu, & non ambabus in ſecuri percutiunt, pollice deſuper manubrium in longum extenſo, ictumque regente, à quo nos galea caput in collum erecta, nec reliquum corpus ferrea loricæ tricatura tuetur. Vnde & in noſtris contigit temporibus, totam militis coxam ferro vtrinque fideliter veſtitam vno ſecuris ictu præciſam fuiſſe. Ex vna parte equi coxa cum tibia: ex altera vero corpore cadente moribundo. Lapides quoque pugillares, cum alia defecerint, hoſtibus in conflictu damnoſiſſimos præ alia gente, promptius & expeditius ad manum habent.

Eſt

Eſt autem gens hæc gens inhoſpita, gens ex beſtiis ſolum, & beſtialiter viuens, gens à primo paſtoralis vitæ viuendi modo non recedens. Cum enim à ſyluis ad agros, ab agris ad villas, ciuiumque conuictus, humani generis ordo proceſſerit: gens hæc agriculturæ labores aſpernans, & ciuiles gazas parum affectans, ciuiumque iura multum detrectans: in ſyluis & paſcuis, vitam quam hactenus aſſueuerat, nec deſueſcere nouit, nec deſcire. Agris igitur paſſim vtuntur, paſcuis parum floridis, cultis parce, cōſitis parciſſime. Sunt enim culti quidem neglectu cultorum agri perpauci. Plurimi tamen ſua natura fertiles & fœcundi. Vacat aruorum virtus in vita: dum & opimis agris deſunt agricolæ, deſuntq; manus poſcentibus aruis.

Pomiferarum autem arborum, quam pauca reperiuntur hic genera: & hoc non telluris natura, ſed cultoris minor facit induſtria. Peregrinas namque arborum ſpecies, quas optime tellus exhiberet, ocioſus cultor non exercet. Arborum autem ſpecies quatuor, quas inſula Britannica circa cultoris operam per ſe producit, hic deficiunt: caſtanus & fagus fertiles, * Aralus & buxus fructum non ferētes: ſcyphos tamen & manubria largientes. Præterris autem omnibus, quas intrauimus, longe copioſius amaro hic ſucco taxus abundat, maxime vero in cœmiteriis antiquis, lociſq; ſacris, ſanctorum virorum manibus olim plantatas, & decorem & ornatum, quem addere poterant, arborum iſtarum copiam videas. Item abundat & abiete ſyluoſitas Hiberniæ, thuris & incenſi matre. Metallorū quoq; diuerſorū genera, quibus venæ ſcaturiunt interiores, eiuſdem otioſitatis vitio nec ad vſum prodeunt, nec proficiunt. Aurū enim (quo & abundare quærunt, & quod adhuc Hiſpanico more ſitiunt) commerciorum genera ſcrutantes Oceanum mercatores, aduectant. Item non lino vel lanificio, non aliquo mercimoniorum genere, nec vlla mechanicarum artium ſpecie vitam producunt. Solum enim otio dediti, ſolum deſidiæ dati, ſummas reputant delitias labore carere, ſummas reputant diuitias libertate gaudere. Gens igitur hęc gens barbara, & vere barbara: quia non tantum barbaro veſtium ritu, verumetiam comis & barbis luxuriantibus iuxta modernas nouitates, incultiſſima, & omnes eorum mores barbariſmi ſunt. Sed cum à conuictu mores formentur (quoniam à communi terrarum orbe in iis extremitatib. tanquā in orbe quodā altero, ſunt tā remoti, & à modeſtis & morigeratis populis tam ſegregati) ſolam nimirū barbariē, in qua & nati ſunt, & nutriti, ſapiunt & aſſueſcunt, & tanquam alteram naturam amplectuntur. Quod igitur in his naturæ, illud optimum: quicquid fere induſtriæ, illud peſſimum eſt.

*forte Alarus legendum.

De gentis iſtius in Muſicis inſtrumentis peritia incomparabili.

CAP. XI.

IN Muſicis ſolum inſtrumentis commendabilem inuenio gentis iſtius diligentiam. In quibus præ omni natione, quam vidimus, incomparabiliter eſt inſtructa. Non enim in his, ſicut in Britannicis (quibus aſſueti ſumus) inſtrumentis, tarda & moroſa eſt modulatio. verum velox & præceps: ſuauis tamen & iucunda ſonoritas. Mirum quod in tanta tam præcipiti digitorum rapacitate Muſica ſeruatur proportio: & arte per omnia indemni inter criſpatos modulos, organaq; multipliciter intricata, tā ſuaui velocitate, tam diſpari paritate, tam diſcordi concordia conſona redditur & completur melodia, ſeu diateſſeron, ſeu diapente chordæ concrepent. Semper tamen ab molli incipiūt, & in idem redeunt, vt cuncta ſub iucundæ ſonoritatis dulcedine complean-tur. Tam ſubtiliter modulos intrant & exeunt: ſicq; ſub obtuſo groſſioris chordæ ſonitu, gracilium tinnitus licentius ludunt, latentius delectant, laſciuiuſq; demulcent, vt pars artis maxima videatur, artem velare, tanquam

Si lateat, proſit: ferat ars deprenſa pudorem.

Hinc accidit, vt ea, quæ ſubtilius intuentibus, & artis archana acute diſcernentibus, internas & ineffabiles cōparant animi delicias: ea non attendentibus, ſed quaſi videndo non videntibus, & audiendo non intelligentibus, aures potius onerēt quam delectent: & tanquam confuſo inordinatoque ſtrepitu inuitis auditoribus, faſtidia pariant tædioſa. Notandū vero, quod Scotia & Gwallia, hæc propagationis, illa commeationis & affinitatis gratia Hiberniam in modulis æmula imitari nituntur diſciplina. Hibernia quidem tantum duobus vtitur & delectatur inſtrumentis, cythara ſcilicet & tympano. Scotia tribus cythara, tympano & choro: Gwallia vero cythara, tibiis & choro. Æneis quoq; magis vtuntur chordis Hiberni, quam de corio factis. Multorum autem opinione hodie Scotia non tantum magiſtram ęquiparauit Hiberniam, verumetiam in Muſica peritia longe præualet & præcellit. Vnde & ibi quaſi fontem artis iam requirunt.

De commodis & effectibus Musices.

Cap. XII.

MVSICÆ sonoritatis dulcedo non tantum delectat modulis: quinimo iuuat commodis. Animos itaque tristes non mediocriter exhilarat. Nubilos vultus serenat, supercilium ponit, austeritatem reponit, iucunditatem exponit. Inter omnia iucundissima nihil amplius humanos, vel iocundat, vel delectat affectus. Duobus enim ad delicias anima reficitur fomentis & recreatur. Odora suauitate scilicet, & sonora. Est siquidem tam melodia dulcisona, quam odor suauissimus, cibus eius. Cuicunque studio animum applicueris: ingenium auget, & insensibilium officio, sensibili tamen effectu, sensus augmentat. Vnde & animosis animositates, & religiosis pias fouet & promouet intentiones. Hinc accidit, vt Episcopi & Abbates, & sancti in Hibernia viri cytharas circumferre, & in eis modulando pie delectari consueuerint. Quapropter & sancti Keiuini cythara ab indigenis in reuerentia non modica: & pro reliquiis virtuosis & magnis vsque hodie habetur. Præterea bellica tuba cum strepitu clangoris Musicam effert consonantiam, quatenus & clangor altisonus, congrediendi signum cunctis indicet: & consona sonoritas animosis audaciam altius infigat. Item & contraria nonnunquam in contrariis operatur. Huius enim effectu, tam vitiosis interdum voluptas quam virtuosis & validis virtus accrescit. Legitur de Alexandro Macedone, q; in quodam familiarium cōsessu dulcisonam audiens cytharam, chordas eius inciderit. Interrogatus vero, curnam hæc fecisset, respondit: satius est chordas incidi, quam corda. Præsenserat enim (& in hoc humanæ consuluit imbecillitati) animum ipsius vehementer incendi, licet inuiti, quod tunc his intendebat: Earumque modulatione mollitiis (quibus iam forte addictus fuerat) magis applicari, quam militiis; delitiis quā duritiis: Veneri quā virtuti: voluptati quā voluntati. Affectus enim nostri nostræ nequaquam subiacent potestati. Ad hæc autem morbos lenit & languores: dum exteriori modulatione ad interius operatur: vt vel prorsus desinat, quod molestat: vel certe facilius feratur, quod inquietat. Cunctis igitur confert, multis medetur: dum doloris angustias & nullas non mitigat, & nonnullas curat. Dauidica lyra spiritum immundum à Saulis vexatione cohibuit, dum & ipso modulante cessauit vexatio: quæ quidem eodem cessante, cessare nesciebat. His autem illud Salomonis aduersari videtur: Musica in luctu importuna narratio est. Qui enim inter luctus cantum vltroneus effert: & in ipso doloris articulo gaudium simulat, & voce lætabunda canorus exultat: contemptor aut fatuus esse videtur. Veruntamen sicut passio quælibet, dum adhuc recens est, & in augmento solatium non admittit: sic tempore mitescens & consolari non renuit, & vim doloris paulatim amittit. Quem enim nec ratio mitigat, nec medicina medetur: plerunque dies longior hebetat laxatum dolorem. Siquidem malis omnibus finis de tempore venit. Sic enim composita est hominum natura: vt vel crescant semper, vel decrescant: proficiant semper vel deficiant: quia stare nesciunt res humanæ: & cum ad summum peruenerint, longe quidem ocyus quam ascenderant, properant ad descensum. Itaque si tempora discernas & modum, in singulis modulator simul & moderator, obserues, qui narrator fueras importunus, fieri poteris oportunus.

Quis matrem, nisi mentis inops in funere nati
Flere neget? non hoc illa monenda loco est. Igitur
Dum dolor in cursu est: currenti cede dolori.
Tempore cum residet: * *tum medicina valet.*

* al. iam.

Est itaque tanquam conuertibilis Musica naturæ. Huius enim opera animum si intendis, incendis: si remittis, amittis. Vnde & gens Hibernica & Hispanica, aliæque nationes nonnullæ inter lugubres funerum planctus, musicas efferunt lamentationes: quatenus vel dolorem instantem augeant & recentem: vel forte vt minuant iam remissum. Ad tolerandos quoque labores Musica animum mulcet: & singulorum operum fatigationem vocis modulatio consolatur. Vnde & plerunque mechanicarum artium operarii, laboris solatium cantilenæ remedio quærunt. Ipsas quoque bestias nec non & serpentes, ac volucres, & phocas etiam marinas ad auditum modulationis Musica prouocat harmonia. Et quod vehementius est admirandum: fugitiua quoq; apum examina musico modulamine tam reuocantur, quam retinentur. Phocas vero marinas nonnunquam vidimus, cum nauigio fungeremur, longo maris tractu, nauem è vestigio sequentes, & ad cytharæ vel etiam tubæ sonitum, tam super vndas

das corpus erigere, quam ad auditum aures arrigere. Præterea, vt ait Iſidor. ſine Muſica nulla diſciplina poteſt eſſe perfecta. Nihil enim ſine illa. Nam & ipſe mundus harmonice dicitur eſſe compoſitus: & cœlum ipſum ſub harmoniæ fertur modulatione reuolui. Cuiuſlibet autem ſoni (vnde materiam cantilenæ contrahunt) triformem conſtat eſſe naturam. Prima eſt harmonica, quæ ex vocum cantibus conſtat. Secunda organica, quæ ex flatu conſiſtit. Tertia Rythmica, quæ pulſu digitorum numeros recipit. Nam aut voce editur ſonus, ſicut per fauces: aut flatu, ſicut per tubã vel tibiam: aut pulſu, ſicut per cytharam, aut quodlibet aliud inſtrumentum, quod percutiendo canorum eſt. Illud autem de commodis cytharæ Caſſiodorus ſcribit: & hic interſerere præter rem non putaui. Ait enim: Hæc ſunt commoda cytharæ: Triſtitiam noxiam iocundat, tumidos furores attenuat, cruentam ſæuitiam efficit blandam, ignauiam deprimit, languorem ſoporantem expergiſcit, vigilantibus reddit ſaluberrimã quietem: Humanam à turpi amore ad honeſtum ſtudium reuocat caſtitatem. Sanat mentis tædium bonis cogitationibus ſemper aduerſum. Pernitioſa odia conuertit ad auxiliatricem gratiam, & (quod beatiſſimum genus curandi eſt) per dulciſſimas voluptates, expellit animi paſſiones. Incorpoream animam corporaliter mulcet, & ſolo auditu ad quod vult deducit. Quod tenere non præualet, tacitus verbo, manibus clamat: ſine ore loquitur. Et per inſenſibilium obſequium præualet ſenſuum exercere dominatum. Miſeratio diuina localiter ſparſit gratiam, dum omnia ſua valde fecit eſſe laudanda. Perpulit quidem Dauidica lyra diabolum, ſonus ſpiritibus imperauit, & canente cythara ter Rex in libertatem rediit, quem internus inimicus turpiter poſſidebat. Facta eſt voluptuoſa digreſſio, nec ſine re tamen, quia ſemper gratum eſt de doctrina loqui cum peritis.

De primis Muſicæ conſonantiæ inuentoribus.

CAP. XIII.

INVENTOR fuit Muſicę conſonantiæ, ſicut in Geneſi legitur, Tubal, de ſtirpe Cain, ante diluuium, qui & dictus eſt pater canẽtium, in cythara & organo. Et quia Adam audierat prophetaſſe de duobus iudiciis, ne periret ars inuenta ſcripſit eam in duabus columnis, in qualibet totam: vna marmorea, altera lateritia. Quarum altera non dilueretur diluuio: altera non ſolueretur incendio. In philoſophicis vero traditur diſciplinis, primo Pythagoram huius artis inueniſſe primordia, ex malleorum ſonitu, & chordarum extenſione percuſſa. Quidam autem Thebæum Linum, Zetum & Anxeon in Muſica arte primos claruiſſe: poſt quos paulatim in tantum hæc adaucta eſt diſciplina, vt tam turpe videretur Muſicam neſcire quam literas.

De Muſicorum inſtrumentorum cultore præcipuo & ornatore.

CAP. XIIII.

REx autem Dauid præcipuus Muſicorum inſtrumentorum & cultor fuerat & ornator. Multorum quidem auctor, omnium adauctor. Pſalterium decem chordarum, & alia inſtrumenta non nulla adinuenit. Hic etiam Muſicæ virtutis non ignarus, Dominum in Muſicis inſtrumentis laudari monuit: quoniã creator à creaturis multimode laudari non renuit & ipſa modulatio modulantis affectum, ad diuinum amorem altius accendit. Vnde & Auguſtin. in libro confeſſionum: quoties me magis delectat ſonus, quam ſenſus, pœnaliter me peccare confiteor. Optime tamen in Eccleſia ſtatutum eſt, vt quæ in ea ad laudem Dei proferenda ſunt, cum vocis modulatione pronuntientur: vt internæ modulationis effectu corda fidelium ad pietatis opera plenius attendatur. Item & in eodem. Quantum fleui in hymnis, & canticis tuis ſuaue ſonantis Eccleſiæ tuæ, vocibus commotus acriter. Voces igitur illæ influebant auribus meis, & eliquebatur veritas in cor meum: & æſtuabat inde affectus pietatis: & currebant lachrymæ, & bene mihi erat cum illis.

De nomine Muſicæ.

CAP. XV.

DICTA autem eſt Muſice à Muſis. Muſæ autem appellatæ ſunt à Græco Mazo, id eſt, à quærendo, quod per eas, ſicut antiqui voluerunt, vis carminum & vocum quæreretur. Sed hæc hactenus, de cetero ad hiſtoriam reuertamur.

Quot

Quot Reges ab Herymone, vsque ad Patritii aduentum regnauerunt: & quod Insula per ipsum ad fidem est conuersa.

Cap. XVI.

Anno quo S. Augusti doctor mortuus est, scil. 418. missus est Patritius in Hiberniã: venit vero an. 432. S. Brigida nata 439. obiit Patritius 493. anno ætatis suæ 120. Hæc in quodam vetusto libro Chronellis inueni.

A Primo igitur gentis huius Rege, scilicet Herymone, vsque ad Patricii aduentum 131. Reges de eadem gente in Hibernia regnauerunt. Patritius vero natione Britannus, vir vita & sanctitate conspicuus, regnante Laegirio Nelli magni filio, in insulam intrauit: & gentem inueniens idololatram, vario que errore delusam, primus in eadem, diuina opitulante gratia, fidem Christianam, & prædicauit & plantauit. Baptizatis itaque cateruatim populis, & tota iam insula ad fidem Christi conuersa: apud Ardmacham sibi sedem elegit, quam etiam quasi metropolim constituit, & proprium totius Hiberniæ primariæ locum, Episcopos quoque congruis in locis collocauit, vt in partem vocati solicitudinis, quod ipse plantauerat, & ipsi rigarent, Deus autem incrementum daret.

Hic quoque notandum videtur, prædicto Nello Hiberniæ Monarchiam obtinente, sex filios Muredi Regis Vltoniæ in classe non modica Boreales Britanniæ partes occupasse. Vnde & gens ab iis propagata, & specificato vocabulo Scotica vocata, vsque in hodiernum Angulum illum inhabitant.

Sed quibus ex causis huc aduenerint, qualiterque & quantis proditionibus potius quam expeditionibus Pictorum gentem perualidam, armis quoque & animositate longe præstantem, à partibus illis expulerunt: cum notabilem illam Britanniæ Topographiam declarauimus, enucleatius expedietur. Aliud autem hinc beneficium sua forte dignitate laudabile, studiosisque mentibus appetibile, suis temporibus emanabit.

Quod Archiepiscopi nulli in Hibernia fuerint, ante aduentum Iohannis Papyronis, qui quatuor pallia in Hibernia plantauit, anno domini 1152.

Cap. XVII.

ARCHIEPISCOPI vero in Hibernia nulli fuerant: sed tantum se Episcopi inuicem consecrabant: donec Iohannes Papyrio Romanæ sedis legatus, non multis retro annis aduenit. Hic quatuor pallia in Hiberniam portauit, quorum vnum apud Ardmachianam posuit: Alterum apud Dubliniam Episcopo tum Gregorio: Tertium apud Cassiliam: Quartum vero in Connactia in Toeniam. Obiit autem Beatus Patritius, & in Domino quieuit: * Anno ætatis suæ 120. ab incarnatione Domini 458. ab aduentu Hibernensium 1800.

** Alibi. Anno ætatis suæ 120. incarnationis dominicæ 493. Pontifi. ante Felice Papa primo, Imperante Anastasio, principante in Britannia Aurelio Ambrosio, in Hibernia autẽ Forkero.*

Quod tria corpora, Patritii scilicet, Columbæ & Brigidæ apud Vltoniam in Dunnensi ciuitate hiis nostris diebus inuenta sunt, & translata.

Cap. XVIII.

FVERANT autem contemporanei Patricio Sanctus Columba, & Sancta Brigida, & apud Vltoniam, in eadem ciuitate Dunensi scilicet, ipsorum trium corpora sunt recondita. Vbi & his nostris temporibus, anno scilicet, quo Dominus Comes Iohannes primo in Hiberniam venit, quasi in spelunca triplici, Patritio in medio iacente, aliis duobus hinc inde. Iohanne vero de Curci tunc ibidem præsidente, & hoc procurante, tres nobiles thesauri diuina reuelatione inuenta sunt, & translata. Vnde versus:

In burgo Duno, tumulo tumulantur in vno,
Brigida, Patritius, atque Columba pius.

De Hibernensibus in fidei rudimentis incultissimis.

Cap. XIX.

CVM autem à tempore Patritii per tot annorum curricula fides in insula fundata fuerit: & fere continue pullulauerit: mirum quod gens hæc in fidei rudimentis hactenus manserit tam inculta. Gens enim hæc, gens spurcissima, gens vitiis inuolutissima, gens omnium gentium in fidei rudimentis incultissima. Nondum enim decimas, vel primitias soluunt: nondum matrimonia contrahunt: non incestus vitant. Non Ecclesiam Dei cum debita reuerentia frequentant. Quinimo (quod valde detesta-

testabile est,& non tantum fidei, sed & cuilibet honestati valde contrarium) fratres pluribus per Hiberniam locis, fratrum defunctorum vxores, non dico ducunt, sed traducũt, imo verius seducunt: dum turpiter eas,& tam incestuose cognoscunt: veteris in hoc testamenti non medullæ, sed cortici adhærentes: veteresque libentius in vitiis quam virtutibus imitari volentes.

De eorum nequitiis & proditionibus.

C A P. XX.

PRæ omni alia gente proditionibus semper insistunt: fidem datam nemini seruant: fidei & sacramenti religionem, quam sibi obseruari summopere volunt: aliis præstitam quotidie violare nec verecundantur nec verentur. Vnde & cũ cautelas omnes obseruaueris & adhibueris: cum securitati & indemnitati tuæ tam sacramentis & obsidibus, quã amicitiis firmiter iunctis, & beneficiis multimode collatis, modis omnibus inuigilaueris: tunc primo timendum est tibi, quia tunc præcipue ipsorum vigilat malitia, cum ex securitatis abundãtia te tibi præsenserint non vigilare. Tum demum ad arcem nequitiæ: tum ad consueta fallaciæ tela confugiunt, vt sumpta securitatis occasione lædere valeant vel improuisum.

De securi, quam semper in manu quasi pro baculo baiulant.

C A P. XXI.

DE antiqua imo iniqua consuetudine, semper in manu quasi pro baculo securim baiulant: vt iniquitatis affectum facilius perduxerint ad effectum. Quocunque se vertant, hanc præuectant. Visa igitur oportunitate, & occasione captata: Non hæc vt gladius euaginatur: Non vt arcus tenditur, non vt lancea protenditur: Citra omnem præparatum parum eleuata, læthale vulnus infligit. Ad manum igitur, imo in manu semper & in promptu est, quod ad mortem sat est. A securibus itaque nulla securitas. Si securum te reputes, securim senties. Te spõnte in periculum mittis: si securim admittis, & securitatem amittis. Cum igitur exercendæ malitiæ locum aduiderint, vtinam vel non inuiderint, vel potius nihil viderint. Est etenim gens hæc gens inconstans, gens varia, gens vet sipellis, & versuta: Gens sola in instabilitate stabilis, sola in infidelitate fidelis.

Hoc firmum seruans, quod nunquam firma, fidele:
Hoc solum retinens, quod nesciat esse fidelis.

Est igitur longe fortius timenda eorum ars, quam Mars: eorum pax, quam fax: eorum mel quam fel: malitia quam militia: proditio quam expeditio: amicitia præfucata, quam inimicitia despicata. Hæc enim est eorum sententia:

Dolus an virtus quis in hoste requirat?

De argumento nequitiæ, & nouo desponsationis modo.

C A P. XXII.

INTER alia multa artis iniquę figmenta hoc vnum habent tanquam præcipuum argumentum: sub religionis & pacis obtentu ad sacrum aliquem locum conueniunt, cum eo quem oppetere cupiunt: primo compaternitatis fœdera iungunt: Deinde ter circa Ecclesiam se inuicem portant: postmodum Ecclesiam intrantes coram altari, reliquiis Sanctorum appositis, sacramentis multipharie præstitis, demum Missæ celebratione, & orationibus sanctorum sacerdotum tanquam desponsatione quadam, indissolubiliter fœderantur. Ad vltimum vero ad maiorem amicitiæ confirmationem, & quasi negotii consummationem, sanguinem sponte ad hoc fusum vterque alterius bibit. Hoc autem de ritu gentilium adhuc habent, qui sanguine in firmandis fœderibus vti solent. O quoties in ipso desponsationis huius articulo à viris sanguinum & dolosis, tam dolose & inique funditur sanguis: vt alteruter penitus maneat exanguis. O quoties eadem hora & in continenti, vel sequitur, vel præuenit, vel etiam inaudito more sanguinolẽtum diuortium ipsam interrumpit desponsationem. Herodotus.

Quod alumnos & collactaneos diligunt: fratres & cognatos persequuntur.

C A P. XXIII.

VÆ autem fratribus in populo barbaro: væ & cognatis. Viuos enim ad mortẽ persequuntur: mortuos & ab aliis interemptos vlciscuntur: solum vero alumnis & collactaneis, si quid habent vel amoris vel fidei, illud habent.

De

De aduenis eodem vitio inquinatis.

Cap. XXIIII.

ADeo igitur quicquid libet, licere videtur, & cura quid expediat cunctis, nō quid ſit honeſtum: cum tamen nihil ad plenum expediat præter honeſtum: adeo proditionis peſtis hic inualuit, & quaſi radices poſuit, adeo in naturam conuerti præualuit prauæ conſuetudinis longus abuſus: adeo à conuictu mores formantur: & qui tangit picem, coinquinabitur ab ea, adeo mali vis magna eſt. Melli enim plurimo, parum abſynthii iniectum, velocem amaritudinem reddit. Mel vero duplum ſi miſceatur abſynthio, nequit eius obtineri dulcedo. Adeo, inquam, bonos mores corrumpunt colloquia praua: vt hoc vitio patriæ tanquam innato & contagioſiſſimo, etiam alienigenæ huc aduecti* fere inuoluantur. Sacros igitur locos hic aut recipit, aut facit: cum enim procliuis ſit curſus ad voluptates: & imitatrix natura vitiorum: quis ſacrum eſſe dubitet, quem tot ſacrilegiorum exemplaria: tot rerum malarum documenta: tam frequens ſacramentorum tranſgreſſio, tam fidei nulla religio prædocent & inſtruunt: & æmula malorum doctrina ad ſimilia conſtanter inuitant.

* al. ineuitabiliter.

De nouo & enormi Regni & Dominii confirmationis modo.

Cap. XXV.

SVnt etiam quædam, quæ niſi materiæ curſus expeteret: pudor reticenda perſuaderet. Turpis enim rei geſtæ narratio, quanquam præferat artem, deuenuſtare tamen videtur artificem. Veruntamen quoniam hiſtoriæ ſeueritas nec veritati parcere nouit, nec verecundiæ: circumciſis labiis res inhoneſta poterit venuſta verborum vermilitate depromit. Eſt igitur in Boreali & vlteriore Vltoniæ parte ſcilicet, apud KenelCunil: gens quædam, quæ barbaro nimis & abominabili ritu ſic ſibi Regem creare ſolet. Collecto in vnum vniuerſo populo terræ illius, in medium producitur iumentum candidum. Ad quod ſublimandus ille non in principem ſed in beluam: non in Regē, ſed exlegem: corā omnib. beſtialiter accedens, non minus impudenter, quam imprudenter ſe quoq; beſtiam profitetur, & ſtatim iumento interfecto, & fruſtatim in aqua decocto, in eadem aqua balneum ei paratur. Cui inſidens, de carnibus illis ſibi allatis, circumſtante populo ſuo & conueſcente: comedit ipſe. De iure quoque quo lauatur, non vaſe aliquo, non manu, ſed ore tantum circumquaque haurit & bibit. Quibus ita rite non recte completis, Regnum illius & Dominium eſt confirmatum.

De multis in Inſula non baptizatis: & ad quos nondum fidei doctrina peruenit.

Cap. XXVI.

AD hæc autem quamuis tanto iam tempore in terra iſta fundata fides adoleuerit: in nonnullis tamen eiuſdem angulis multi adhuc ſunt non baptizati: & ad quos ex paſtorali negligentia, fidei nunquam doctrina peruenit. Audiui à nautis quibuſdam, quod cum quadrageſimali quodam tempore ad Boreales inſulas, & inexcrutabiles Conactii maris vaſtitates, vi tempeſtatis depulſi fuiſſent: tandem* in inſulam quandam modicam ſe* ſubduxerunt. Vbi & anchorarum morſu, funiumque triplicium, imo multiplicium tenacitate ſe vix retinuerunt. Reſidente vero infra triduum tempeſtate, & reſtituta tam aeris tranquillitate, quam maris ſerenitate: apparuit non procul facies cuiuſdam terræ, eis hactenus prorſus ignotæ, de qua non longe poſt, & cymbulam modicam ad ſe viderunt remigantem arctam & oblongam: vimineam quidem, & coriis animalium extra contextam conſutamque. Erant autem in ea homines duo nudis omnino corporibus præter zonas latas de crudis animalium coriis, quibus ſtringebantur. Habebant etiam Hibernico more comas perlongas & flauas, trans humeros deorſum, corpus magna ex parte tegentes. De quibus cum audiſſent, quod de quadam Conactiæ parte fuiſſent, & Hibernica lingua loquerentur, intra nauem eos introduxerunt. Ipſi vero quæ ibi cuncta videbant, tanquam noua admirari cœperunt. Nauem enim magnam & ligneam, humanos etiam cultus, ſicut aſſerebant, nunquam antea viderant. Cum vero panem & caſeum ad comedendum eis obtuliſſent, vtrunque ignorantes, abnuerunt. Carnibus tantum & piſcibus, & lacte ſe veſci ſolere dicebant. Nec veſtibus vllis vtebantur, niſi coriis animalium interdum, in magna neceſſitate. Et cum à nautis expeterent, an ibi ad prandendum carnes haberent, & re-

* al. ſub inſula quadā modica.
* al. receperunt.

& responsum acciperent, in quadragesima carnes comedere non licere: ipsi de quadragesima nihil sciebant. Nec etiam de anno, vel mense, vel hebdomada quicquam. Quibus etiam nominibus dies septimanæ censerentur, penitus ignorabant. Cumq; ab ipsis quæreretur, an Christiani essent & baptizati: Responderunt, de Christo ante se nihil hactenus vel audisse vel sciuisse. Et sic reuertentes panem vnum & caseum secum retulerunt, vt præ admiratione suis ostenderent, quibus cibariis alienigenæ vescerentur.

Notandum autem, quod viri, qui Ecclesiastica gaudent immunitate, & quos viros Ecclesiasticos vocant, quanquam laici & vxorati comis quoque prælongis trans humerum diffusis, solum armis renuntiantes, in signum protectionis, pontificali impositione, amplas in capite coronas gestant. Item gens hæc ab aliis diuersa nimis, & peruersa: corporali tam manus quam capitis signo, quod innuit, abnuit: Renuit quoque, quoties alicui abscessum indicit. Præterea viri in hac gente sedendo, mulieres stando, vrinas emittunt. Ad hæc autem præ omni alio populo, zelotypiæ vitio, laborat hæc natio. Tam mulieres quoque, quam mares diuaricatis cruribus, tibiisq; vtrinque protensis, equitare solent.

De clero Hiberniæ in multis laudabili.

CAP. XXVII.

SED nunc ad clerum stylum vertamus. Est autem terræ istius clerus satis religione commendabilis, & inter varias, quibus pollet, virtutes, castitatis prærogatiua præeminet atque præcellit. Item psalmis & horis, lectioni & orationi vigilanter inseruiunt: & intra Ecclesiæ septa se continentes, à diuinis, quibus deputati sunt officiis, non recedunt. Abstinentiæ quoque & parsimoniæ ciborum non mediocriter indulgent: ita vt pars maxima quotidie fere, donec cuncta diei compleuerint horarum officia, vsque ad crepusculum ieiunent. Sed vtinam post longa ieiunia tam sobrii fuerint, quam seri: tam veri, quam seueri: tam puri, quam duri: tam existentes, quam apparentes. Inter tot millia vix vnum inuenies, qui post iugem tam ieiuniorum quam orationum instantiam, vino, variisque potionibus diurnos labores enormius quam deceret, noctu non redimat.

Diem itaque naturalem tanquam ex æquo diuidentes, lucidaque spiritui tempora, nocturna quoque carni dedicantes, sicut de luce lucis operibus indulgent, sic & in tenebris ad tenebrarum opera conuertuntur. Vnde & hoc pro miraculo duci potest, quod vbi vina dominantur, Venus non regnat: Hoc enim difficile Hieronymo, difficilius Apostolo * persuaderi potest: quorum iste vino inebriari vetat, in quo est luxuria: Ille vero ventrem mero æstuantem facile spumare docet in libidinem. * al. prædicatori.

Sunt tamen nonnulli inter hos optimi, & sine fermento synceriſſimi. Est enim gens hæc cunctis fere in actibus immoderata, & in omnes affectus vehementiſſima. Vnde & sic mali, deterrimi sunt, & nusquam peiores: ita & bonis meliores non reperies. Sed inter auenas & lolium triticum rarum. Multos nimirum vocatos inuenies, paucos electos: grana rariſſima, paleas multas.

De prælatis ex pastorali negligentia corripiendis.

CAP. XXVIII.

IN Episcopis vero & prælatis hoc * præcipue reprehensione dignum inuenio, quod in populi tam enormiter delinquentis correctione desides nimis sunt & negligentes. Quod igitur nec prædicant, nec corripiunt: hinc ipsos prædico corripiendos: quod non arguunt, hinc arguo: quod reprehendere negligunt, hinc reprehendo. Quoniam, vt ait Gregorius, præconis officium suscipit, quisquis ad sacerdotii gradum ascendit. * al. ferè solum.

Sacerdos ergo, si prædicationis est nescius, quam clamoris vocem daturus est præco mutus? Si enim prælati à tempore Patritii per tot annorum curricula, prædicationi & instructioni, item increpationi & correptioni pro officii debito viriliter institissent: & prænotatas gentis enormitates aliquatenus extirpassent: aliquam proculdubio in eis formam honestatis & religionis impreſſiſſent. Sed non fuit in ipsis, qui tanquam tubam exaltaret vocem: non fuit, qui ex aduerso ascenderet, & murum pro domo Israel, se opponeret: non fuit, qui vsque ad exilium, nedum vsque ad

ſanguinem pro Eccleſia Chriſti dimicaret, quam ipſe ſibi ſuo precioſo ſanguine acquiſiuit. Vnde & omnes Sancti terræ iſtius, confeſſores ſunt, & nullus martyr: quod in alio regno Chriſtiano difficile erit inuenire.

Mirum itaque, quod vbi gens crudeliſſima, & ſanguinis ſitibunda, fides ab antiquo fundata, & ſemper tepidiſſima: pro Chriſti Eccleſia corona martyrii nulla. Non igitur inuentus eſt in partibus iſtis, qui Eccleſiæ ſurgentis fundamenta ſanguinis effuſione cementaret: non fuit, qui faceret hoc bonum: non fuit vſque ad vnum. Sunt enim paſtores, qui non paſcere quærunt, ſed paſci. Sunt prælati, qui non prodeſſe cupiunt, ſed præeſſe. Sunt Epiſcopi, qui non omen, ſed nomen: non onus, ſed honorem amplectuntur.

Huius itaque terræ prælati intra Eccleſiarum ſepta, de antiqua conſuetudine ſe continentes, contemplationi ſolum fere ſemper indulgent. Vbi & Rachelis pulchritudine ſic delectantur: vt Liæ lippitudinem faſtidio ducant. Vnde accidit, vt nec verbum Domini populo prædicent: nec ſcelera eorum eis annuntient, nec in grege ſibi commiſſo vel extirpent vitia, vel inſerant virtutes.

Quod omnes fere Epiſcopi Hiberniæ de monaſteriis electi ſunt.

Cap. XXIX.

CVM enim fere omnes Hiberniæ prælati de monaſteriis in clerum electi ſunt: quæ Monachi ſunt, ſollicite complent omnia, quæ vero clerici vel prælati, fere prætermittunt vniuerſa. Sui enim tantum curam agentes, & tanquam ſibi ſolliciti. Pro grege ſibi commiſſo ſollicitari negligenter omittunt, & poſtponunt. Illud Hieronymi ad Ruſticum Monachum, vel prorſus ignorantes, vel diſſimulantes: Sic viue in monaſterio, vt clericus eſſe merearis: longo tempore diſce, quod poſtmodum doceas, & inter bonos ſemper ſectare meliores, & cum in clerum electus fueris, age ea, quæ clerici ſunt: & illud ad eundem. Si clericatus titillat deſiderium, diſce prius, quod poſſis docere: Ne ſis miles, antequam tyro: ne magiſter, antequam diſcipulus. Sed male ſibi prouident, male ſibi ſui curam agunt: cum iis, quorum cuſtodiæ ex ſuſcepti regiminis officio ſunt deputati, per incuriam & negligentiam, curam & prouidentiam ſubtrahunt & ſubducunt. Se ipſos enim multo grauius, quam illos, & damnabilius ſubducunt.

Qualiter à Monarchiis clerici diſtent: & eis præferantur.

Cap. XXX.

SCIRE igitur debent, quod (ſicut Hieronymus ad Eleutherium teſtatur) cum alia ſit cauſa Monachi, alia clerici, & clerici * omnes paſcant, monachi paſcantur: ſic ſe habent monachi reſpectu clericorum, tanquam grex reſpectu paſtorum. Monachus enim tanquam vnius cuſtos, vel ſingularis dictus, ſui ſolius curam gerit. Clericus vero circa multorum curam ſollicitari tenetur. Eſt itaque Monachus tanquam granum tritici ſolum manens. Eſt autem clericus tanquam granum germinans, & in horrea Domini multum fructum afferens.

* al. oues.

Bipertiti igitur huiuſmodi prælati, quædam contrahant ex monacho, & quædam ex clerico; ex monacho contrahant columbinam ſimplicitatem: ex clerico vero ſerpentinam prudentiam: hinc ſapientiam, inde eloquentiam: hinc verba, inde opera: hinc conſcientiam, inde ſcientiam: hinc fœcundi fiant, inde facundi: & ſic vtrumque compleant officium: vt inter ſacerdotes ingredientes tabernaculum, eorum veſtimenta tintinnabulis ambiantur, & in ore ipſorum, tam inſtructionis, quam increpationis verbum reſonans audiatur. Fatuos enim & elingues prælatos, & plus monachi quam clerici præferentes, manifeſte redarguit Hieronymus, dicens: Innocens, & abſque ſermone conuerſatio, quantum exemplo prodeſt, tantum ſilentio obeſt. Latratu namque canum & baculo paſtorum lupi ſunt arcendi: Similiter & in primo Bibliothecæ prologo. Sancta quippe ruſticitas ſibi ſolum prodeſt: & quantum ex vitæ merito ædificat Eccleſiam Dei, tantum nocet, cum deſtruentibus non reſiſtit. Error enim, cum non reſiſtitur, approbatur: & veritas cum minime defenſatur, opprimitur. Idem ad Eleutherium: Negligere cum poſſis perturbare peruerſos: nihil eſt aliud, quam fouere. Nec caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, qui manifeſto facinori deſinit obuiare: præſertim cum ad hoc ex officio teneatur.

Quod

Quod quidam intus eſſe videntur, qui foras miſſi ſunt, & è diuerſo.

CAP. XXXI.

MIRVM autem cum omnino tam deſides officii, tam ſubditorum ſalutis negligentes ſemper extiterint: quod tot ex ipſis in terra pro ſanctis habentur, & ab accolis tanquam ſanctis tam deuote coluntur, & venerantur. Vnde & vnum duorum ineuitabile eſt, non euitari. Aut enim ab hagiographis noſtris tam circa paſtoralis officii debita, quam aliarum quarumlibet rerum inſtructionem, multa ad terrorem conſtat eſſe emiſſa, & quoniam miſericordia Domini plena eſt terra, magis ſperandum eſſe de clementia, quam timendum de iuſtitia: aut potius Eccleſia militans in multis decipitur. Triumphans vero non irridetur. Vnde & nonnullos, quos recipit hæc, decipit illa, quos prædicat hæc, abdicat illa, & è diuerſo. Illa quoque inter electos non immerito multos honorat: quos iſta tamen prorſus ignorat. Quidam enim intus eſſe videntur, qui foras miſſi ſunt: & quidam foras miſſi, qui tamen intus exiſtunt: quia plerunq; quod altum eſt hominibus, abominabile eſt apud Deum.

De obliqua Caſſilienſis Archiepiſcopi reſponſione.

CAP. XXXII.

CVM igitur hæc & huiuſmodi * Mauritio Caſſilienſi Archiepiſcopo viro literato & diſcreto, coram * Geraldo Eccleſiæ Romanæ clerico tunc ad partes illas legationis cuiuſdam vice tranſmiſſo, aliquando obieciſſem: & de tantis terræ illius enormitatibus, in prælatos præcipue culpam refunderem: validiſſimum inde argumentum ſumens, quod nullus vnquam in regno illo pro Eccleſia Dei martyrii coronam adeptus eſſet: oblique ſatis, & ad hominem ſoluens, non ad orationem, reſpondit: Verum eſt, inquit, Quia licet gens noſtra Barbara, nimis inculta & crudelis eſſe videatur: viris tamen Eccleſiaſticis honorem magnum, & reuerentiam ſemper exhibere ſolebant, & in ſanctos Dei nulla occaſione manum extendere. Sed nunc in regnum gens aduenit, quæ martyres & facere nouit & conſueuit. Amodo Hibernia, ſicut & aliæ regiones, martyres habebit.

* Thaddæ.
* al Gerando.

De campanis, & baculis, aliiſque huiuſmodi Sanctorum reliquiis, tam ab Hibernico & Scotico: quam à Gvvallenſi populo in magna reuerentia habitis.

CAP. XXXIII.

HOC etiam non prætereundum puto: quod campanas baiulas, baculoſque Sanctorum in ſuperiore parte recuruos, auro & argento, vel ære * contextos, in magna reuerentia tam Hiberniæ & Scotiæ, quam & Gwalliæ populus & clerus habere ſolent. Ita vt ſacramenta ſuper hæc longe magis, quam ſuper Euangelia, & præſtare vereantur, & peierare. Ex vi enim quadam occulta, & iis quaſi diuinitus inſita, nec non & vindicta (cuius præcipue Sancti illi appetibiles eſſe videntur) plerumque puniuntur contemptores: & grauiter animaduertitur in tranſgreſſores.

* al. contectos.

De baculo virtuoſiſſimo, quem baculum Ieſu vocant, & ſacerdote duplici paſſione percuſſo.

CAP. XXXIIII.

INTER vniuerſos Hiberniæ baculos, ligneæque naturæ Sanctorum reliquias virtuoſus ille, & famoſus (quem baculum Ieſu vocant) non immerito primus & præcipuus eſſe videtur. Per quem, vulgari opinione, Sanctus Patricius venenoſos ab inſula vermes eiecit. Cuius ſiquidem tam incertus eſt ortus, quam certiſſima virtus. Noſtris autem temporibus, & noſtrorum opera, nobilis theſaurus ab Armachia Dubliniam eſt tranſlatus.

Vidimus quoque in Gwallia (vnde & vehementius admiramur) Hibernenſem * baiulum quendam, cornu quoddam æneum, quod Sancti * Patritii fuiſſe dicebat, pro reliquiis in collo geſtantem. Dicebat autem ob reuerentiam Sancti illius, neminem auſum hoc ſonare. Cum igitur (Hibernico more) circumſtanti populo cornu porrigeret oſculandum: ſacerdos quidam Bernardus nomine, de manibus eius illud arripuit, & oris apponens angulo, aeremque impellens ſonare cæpit:

* al. pauperem & mendicum.
* al Brandini.

qui & eadem hora multis astantibus, ore quidem aure tenus paralytice retorto, duplici passione percussus est. Cum enim torrentis eloquii prius extitisset, & delatoris linguam detractor habuisset: sermonis cuiuslibet statim amisit vsum. Vnde & in hac parte sic læsus est, vt semper hactenus linguæ fuerit impeditæ. Præterea lethargum patiens, sic statim obliuioni cuncta tradiderat: vt vix etiam se nomen habuisse meminisset.

Enimuero tam enormiter in memoria læsus fuerat, vt psalmos, quos antea corde tenus optime nouerat, multis ab inde diebus quasi de noua recordantem videremus: & literas etiam, quarum notitiam copiose satis habuerat, denuo mendicantem, tanquam elementarium, senem miraremur. Cui tandem in Hiberniam ad Sanctum Patritium, excessus huius causa, peregre profecto: plenior valetudo rediit, sed non plena.

De corpore vitiatis in hac natione quamplurimis.

CAP. XXXV.

AD hæc autem tot cæcos natos, tot claudos, tot corpore vitiatos, & naturæ beneficio destitutos, in alia non vidimus natione. Sicut enim, qui bene formantur, exquisitissime, & nusquam melius: sic & qui male, nusquam peius: & sicut egregie proueniunt, quos naturæ benignitas elimauerit: sic & enormiter prodeunt, quos benigno fauore destituerit. Nec mirandum, si de gente adultera, gente incesta, gente illegitime nata, & copulata, gente exlege, arte inuida & inuisa ipsam turpiter adulterante naturam: Tales interdum contra naturæ legem natura vt producat, & digna Dei vindicta videtur, vt qui interiore mentis lumine ad ipsum non respiciunt, hi exterioris & corporeæ lucis beneficio plerunque doleant destituti.

Quot Reges à tempore S. Patritii vsq; ad Turgesii aduentum regnauerunt.

CAP. XXXVI.

** al. Listius insula.*
** al. Fedlumidii. & sic in subsequentibus, vbi cunq; hoc nomen habetur.*

DE gente igitur * ista, ab aduentu Patritii vsque ad * Felmidii Regis tempora, 33. Reges per 400. annos in Hibernia regnauerunt. Quorum diebus fides Christiana hic illibata permansit, & inconcussa.

Quod tempore Felmidii Regis Norvvagienses Turgesio duce Hiberniam expugnauerunt.

CAP. XXXVII.

IN huius vero Felmidii Regis tempore Norwagienses in magna classe Hibernica littora, anno octingentesimo trigesimo octauo, appulerunt: qui & in manu forti terram occupantes, & gentili furore debacchantes, Ecclesias fere omnes destruxerunt. Horum autem dux Turgesius vocatus: multis variisque conflictibus, & bellis atrocibus totam sibi insulam in breui subiugauit, & peragratis totius regni finibus totã vndiq; terrã locis idoneis incastellauit. Vnde & fossata infinita, alta nimis, rotunda quoque ac pleraque triplicia. Castella etiam murata, & adhuc integra, vacua tamen & deserta, ex reliquiis illis, & antiquitatis vestigiis hic vsq; in hodiernum multa reperies. Hibernicus enim populus castella non curat. Syluis namque pro castris: paludibus vtitur pro fossatis. Turgesius itaque regnum Hibernicum aliquandiu pacifice rexit: donec puellarum dolo delusus interiit.

Quod Angli Gurmundum: Hibernici Turgesium dicunt subiugasse.

CAP. XXXVIII.

CÆTERVM hoc mihi mirandum videtur, quod noster Anglorum populus Gurmundum clamat Hiberniam subiugasse, & tam castra prædicta, quam fossata struxisse, de Turgesio nullam penitus faciens mentionem. Hibernienses vero & eorum historiæ scriptæ Turgesium prædicant, Gurmundum autem prorsus ignorant. Vnde & quidam semel à Gurmundo & iterum à Turgesio insulam dicunt subiugatam. Sed hoc Hibernicis historiis aduersatur. Quæ tantum semel ante hæc tempora, & tunc à Turgesio gentem Hibernicam testantur expugnatam.

Alii vero eundem fuisse asserunt, sed Binomium, & quem nos Gurmundum, Hibernenses Turgesium vocare. Sed hoc etiam dissimiles eorum obitus, & finis diuersus constare non permittunt.

Verior igitur & verisimilior habet historia, quod Gurmundo in Britanniæ

regno (quod ſibi ſubiugauerat) iam in ſceptris agente, Turgeſium iſtum cum electa iuuentute in hanc inſulam expugnandam cum claſſis ſuæ non modica parte tranſmiſit. Qui Turgeſius (quoniam expeditionis huius tribunus fuerat, & terra ſubacta) diu ſub Gurmundo, quaſi regni rector, & Seneſcallus permanſit. Gens Hibernica eius ſolius, quem præſentialiter & vidit & nouit, & à quo tanta mala ſuſtinuit, tam nomen quam famam, perpetuæ memoriæ commendauit.

Vnde in Hiberniam vel Britanniam Gurmundus aduenerit.

Cap. XXXIX.

IN Britannica legitur hiſtoria: Gurmundum ab Africa in Hiberniam aduectum, & inde in Britanniam à Saxonibus aſcitum, Cireceſtriam obſidione cinxiſſe. Qua tandem capta, & paſſerum (vt fertur) maleficio, igne ſuccenſa: ignobili quoque tunc Britonum Rege Kereditio in Cambriam expulſo, totius regni dominium in breui obtinuiſſe. Siue ergo Africanus, ſeu (vt verius eſſe videtur) Norwagienſis fuerit: vel in Hibernia nunquam fuit, vel relicto ibidem Turgeſio modici temporis in ea moram fecit.

Qualiter interfecto in Gallia Gurmundo Turgeſius dolo puellarum in Hibernia deluſus occubuit.*

* al. Guuallia, ſed minus recte.

Cap. XL.

GVRMVNDO itaque in Galliarum partibus interfecto, & Barbarorum iugo à Britannicis collis ea occaſione iam depulſo: Gens Hibernica ad conſuetas artis iniquæ decipulas, non inefficaci molimine ſtatim recurrit. Cum igitur ea tempeſtate filiam Regis Medenſis ſcilicet Omachlachelini Turgeſius adamaſſet: Rex ille virus ſub pectore verſans, filiam ſuam ipſi concedens, ad inſulam quandam Mediæ, in ſtagno ſcilicet Lochyreno illam cum quindecim puellis egregiis ei miſſurum ſe ſpopondit. Quibus & Turgeſius gauiſus cum totidem nobilioribus gentis ſuæ ſtatuto die & loco obuiam venit: & inuenit, & inueniens in inſula quindecim adoleſcentes imberbes animoſos, & ad hoc electos ſub habitu puellari dolum palliantes, cultellis, quos occulte ſecum attulerant, ſtatim inter amplexus Turgeſius cum ſuis occubuit.

De Norvvagienſibus, qui circiter annos triginta regnauerant, ab Hibernia expulſis.

Cap. XLI.

FAMA igitur pernicibus alis totam ſtatim inſulam peruolante, & rei euentum, vt aſſolet, diuulgante, Norwagienſes vbique truncantur, & in breui omnes omnino ſeu vi, ſeu dolo, vel morti traduntur: vel iterum Norwagiam & inſulas, vnde venerant, nauigio adire compelluntur.

De Medenſis Regis quæſtione doloſa.

Cap. XLII.

QVÆSIVERAT autem à Turgeſio prædictus Medenſium Rex, & in dolo (nequitia iam animo concepta) quonam tenore vel arte aues quædam in regnum nuper aduectæ terræ toti, patriæque peſtiferæ deſtrui poſſent & deleri. Cumque reſponſum accepiſſet, nidos eorum vbique deſtruendos, ſi iam forte nidificaſſent (de caſtellis Norwagienſium hoc interpretantes) mortuo Turgeſio in eorum deſtructione Hibernenſes per totam inſulam vnanimiter inſurrexerunt. Annos igitur circiter triginta Norwagienſium pompa, & Turgeſii tyrannis in Hibernia perdurauit, & deinde gens Hibernica, ſeruitute depulſa, & priſtinam libertatem recuperauit, & ad regni gubernacula denuo ſucceſſit.

De Oſtmannorum aduentu.

Cap. XLIII.

NON multo vero poſt tempore iterum de Norwagiæ, & inſularum Borealium partibus, quaſi de reliquiis gentis prioris, & quia vel oculata fide, vel parentum relatione, terram optimam nouerant: non in bellica claſſe: ſed ſub pacis obtentu, & quaſi mercaturæ exercendæ prætextu, in inſulam quidam aduenerunt: qui & maritimos Hiberniæ portus ſtatim occupantes, tandem de aſſenſu principum terræ, ci-

uitates in ipsis varias construxerunt. Quoniam enim innatæ ociositatis vitio gens Hibernica, vt diximus, nec maria lustrare, nec mercaturæ indulgere aliquatenus voluerat: de communi totius regni consilio perutile videbatur, vt gens aliqua, cuius opera aliarum regionum commercia, quibus hæc terra caruerat, huc aduehi possent, in aliquibus regni partib. admitterentur. Fuerunt autem Duces eorum tres fratres, Amelaus scilicet, Sytaracus, & Yuorus.

Constructis itaque primo ciuitatibus tribus: Dublinia, Gwaterfordia, Limirico, Dubliniæ principatus cessit Amelao, Gwaterfordiæ Sytaraco, Limirici Yuoro: & ex iis paulatim, ad alias Hiberniæ ciuitates construendas processu temporis sunt deriuati.

Gens igitur hæc, quæ nunc Ostmannica gens vocatur, in primis terræ istius Regibus satis tractabiles fuerant, & pacifici. Sed ex quo in immensum generis numerositate iam excreuerant: & ciuitates fossatis & muris optime cinxerant: antiquas inimicitias alta mente repositas, nonnunquam renouare, & acriter rebellare solebant.

Dicti sunt autem Ostmanni lingua ipsorum, corrupto quodam Saxonico, quasi orientales homines. Respectu namque terræ istius ab orientalibus huc partibus vndecunque aduecti sunt. Ex hoc igitur & priorum Norwagiensium aduentu (de quibus parum securi fuerant) vsum securum contraxerunt, & malitiam, quam ipsi ab aliis susceperant, æmula malorum doctrina in alios multoties transfuderunt.

Quot Reges in Hibernia regnauerint ab obitu Turgesii, vsque ad vltimum Hiberniæ Monarcham Rothericum.

CAP. XLIIII.

IGITVR à tempore Felmidii Regis, & obitu Turgesii vsque ad tempus Rotherici Conactiæ regnum durauit (Qui vltimus de hac gente Monarcha fuit, & vsque hodie Conactiæ præsidet: Cuius etiam tempore, & per quem Rex Lageniæ Dermitius scilicet Murchardi filius, à regno expulsus fuerat) septendecim Reges in Hibernia regnauerunt.

Quot Reges fuerunt à primo Herymone vsq; ad hunc vltimum Rothericum.

CAP. XLV.

EST itaque numerus omnium Regum, qui à primo gentis huius Rege Herymone vsque ad hunc vltimum Rothericum Hiberniam rexerunt: 181. quorum nomina, gesta, & tempora hic prætereo: tum quia pauca in his insignia, & memoratu digna reperio: tum etiam ne compendium nostrum inutilis prolixitas impediret. Prædicti vero Reges non alicuius coronationis solemnitate, non inunctionis sacramento, non etiam iure hereditario, vel aliqua successionis proprietate: sed vi & armis tantum, totius insulæ Monarchiam obtinuerunt: & suo more regni gubernacula susceperunt.

Quot à primo aduentu suo vsq; ad Turgesium, & ab obitu Turgesii vsque ad Anglorum regem Henricum secundum: gens Hibernica manserit inconcussa.

CAP. XLVI.

GENS igitur Hibernica à primo aduentus sui tempore, & primi illius Herymonis regno, vsq; ad Gurmundi & Turgesii tempora (quibus & turbata quies, & interrupta aliquandiu fuit eius tranquillitas) iterumq; ab eorum obitu vsque ad hæc nostra tempora, ab omni alienarum gentium incursu, libera permansit & inconcussa: donec per vos (Rex inuictissime) & vestræ animositatis audaciam, his denuo nostris diebus est subiugata. An. videlicet ætatis vestræ 41. regni vestri 17. ab incarnatione vero 1172.

De victoriis Anglorum Regis Henrici secundi.

CAP. XLVII.

CERTANT enim cum orbe terrarum victoriæ vestræ: cum à Pyrenæis montibus in occiduos & extremos Borealis Oceani fines Alexander noster Occidentalis brachium extendisti. Quantum igitur his in partibus natura terras: tantum & victorias extulisti. Si excursuum tuorum metæ quærantur: prius deerit orbis, quam adent finis. Animoso enim pectori cessare possunt terræ: cessare nesciunt victoriæ, nec deesse poterunt triumphi: sed materia triumphandi.

De titulis & Triumphis eiusdem variis, recapitulatio breuis.

CAP. XLVIII.

QVALITER igitur titulis vestris & triumphis Hibernicus orbis accesserit? Quãta & quam laudabili virtute, Oceani secreta & occulta naturæ deposita transpenetraueris? Quam pręmature & intempestiue, quam celerrime & scelerosissime intestina conspiratione, ab ausu nobili reuocatus fueris: victoria tamen completa, sed nondum in formam regione redacta? Qualiter fulguranti aduentus vestri lumine attoniti occidentales Reguli tanq̃ ad lucubram aniculæ, ad vestrũ statim imperium cõuolauerũt? Quã innaturaliter & illaudabiliter coniurata in ventrẽ viscera tam Orientales Asiæ q̃ etiam Hyspaniæ victorias vestras, quas & Occidentalib. continuare, & fidẽ Christi egregie dilatare, animo excelso iam conceperas, tã prauo & iniquo cõsilio: totiq; fidelium orbi damnosissimo distulerint? Quantã misericordiam, & q̃ laudabilẽ, in Principe & capitaliter offenso Rege, clementiam, perpetuaq; memoria, & exemplo dignissimam, superborum & sublimium collis mira virtute calcatis, & hostibus vbiq; triumphatis, in Reges & Principes victos, Rex & victor exercueris, & vere Rex victor, animum virtute regens, iramq; modestia vincẽs. Illud quoq; heroicum memoriter recolens. Vince animos, iramq; tuã, qui cætera vincis. Et illud nobile C. Cæsaris elogium alta mente reuoluens. Perierat totus orbis: nisi iram finiret misericordia. Libellum quoque Senecæ de clementia ad Neronem præ manibus sæpe ad manum vero semper habens, & illud Augusto datum Auguste consilium non ignorans. Fac, inquit, vt medici facere solent: qui cum vsitata remedia nõ procedunt, tentant contraria. Quam præclare & expresse illud * pręteχtati Maximi & Oratoris optimi actibus impleueris. Fortis viri est, qui de victoria contenduut, eos hostes putate: qui victi fuerant, eos homines iudicare: vt possit bellum fortitudo minuere, pacem humanitas augere? Quanto studio, quantaque & quam laudabili regio in sanguine diligentia à prima ætate, annisque pueritiæ, studia literarum amplexus fueris? Illius Hieronymi non immemor: Radix literarum amara est: fructus vero dulcissimus. Et illius Regis & Prophetæ Dauid. Erudimini qui iudicatis terram. Illud quoque Salomonis Salomon alter, ad animum reuocans, literarum eruditione, senectuti viaticum pręparatur, & disciplinam iuuentus, ætatem confert fructuosam. Qualiter, istorum & similium exemplo literatus princeps effectus, & in Ethicis disciplinis decenter eruditus, inter vniuersos mundi principes tanquam lucida gemma pręfulseris, summisque philosophis tam ingenii dote, diuiteque vena, quam instructionis, & eruditionis ope in breui coęquandus: si non ab institutis literarum tam intempestiue raptus fueris ad curas terrarum? Quo tamen in vtraque militia, in vtroque videlic. tam Martis quam Mineruæ studio teneris in annis gloriam adepto, indoli egregię stirpique Cæsareę virtus contigit ante diem. Quanta & quam incomparabili in terris gratia, desuper tamen & diuinitus collata, discordantia regna propria virtute, aliena consilio & auctoritate, pacis amator & author pacificaueris? Qualiter eximiæ strenuitatis vestræ tantique nominis & terribilis aduentus opinio & fama meritis longe minor, orbem illustrans, debacchantem tam Asiæ quam Europæ gentilium furorem cohibuerit: & Ecclesiæ Christi tranquillitatem & pacem egregie comparauerit? Quam in longinquos & aduenas, ad ampliorem famæ cumulum prodiga liberalitas, profusa benignitas, & non absq; enormi domesticorum damno, semper in exteros cęca largiras? Et (quoniã vitiis sine nemo, Nascitur, optimus ille est: Qui minimis vrgetur) quanto discrimine nitidissimę famę vestrę candorem, maculę quędam offuscant: & rantæ, tam inclytę glorię splendorem, quasi solis faciem, nubila quinque pertranseunt? Qualiter etiam ab ineunte ætate, quasi vias vestras dirigens, & aspera quæque complanans, in regni detenrores, pacisque vestrę perturbatores grauiter animaduertentes, regi pacifico, totique fidelium populo tam futuro proficuo, vt ad votum cuncta successerint: diuinus fauor * accesserit, hæc, inquam, ad plenum singula quis explicabit?

*pratextati.

*semper arrisoria.

De titulis filiorum, & primo de Anglorum Rege Henrico III.

CAP. XLIX.

SED quoniam *Semper adest homini quo pectoris ima gemiscant,*
Ne posit plena prosperitate frui:
Gaudia nunc luctu, nunc mutat amara secundis,
Versans humanas sors inopina vices:
Sola venire solent, & vix, & sero secunda:
Et simul & subito semper amara fluunt:

Adeo,inquam,fœlices fæcundans euentus, cunctis propemodum in actibus tibi diuina benignitas illa semper arrisit: & vtinam in finem perseuerauerit, vt tanquam ad viuum resecans,& medicina modum excedens,pie sæuiens,& impie fouens, propriis in patrem furentibus filiis,&patrios ante diem annos inquirentibus,patri tamen plus fere,quam patri charissimis ob patris fauorem non pepercit. Quorum omnium præcipuus & , vno dempto primæuus paterno tam nomine fungens quam honore , de magno maior,de luce lucidior,& tanquam alter Priameius Hector,suis honor, hostibus terror,omnibus amor. Inter armatas acies tanquam de igne fulgur egrediens, cunctorumque mentibus vel vnica spes,vel metus existens.

Omnis honoris honos,decor & decus,vrbis & orbis,
Militiæ splendor,gloria,lumen,apex.
Iulius ingenio,virtutibus Hector, Achilles
Viribus: Augustus moribus,ore Paris.

Inermis siquidem priuatusque,lenis & affabilis,mitis & amabilis, iniuriarũ quarumlibet,data occasione pius indultor: quantumlibet reos longe pronior absoluere,quã condemnare.Qui & animum sic instituerat,vt nihil vnquam dono dignum cuiquam denegaret:neminem tristem, neminem voti non compotem à se discedere dignum ducens.Illum sibi denique diem perditum iri reputans,quo non sibi multos alliceret multimoda liberalitate, multorumque tam corda quam corpora multiplici beneficiorum largitione compararet.In armis vero rebusque militaribus,galeato iam capite,sublimis, effrenis,atrox,longeque fera ferocior omni. Vbique fere virtute magis quam fortuna triumphans,& Hectora Priamiden expresse repræsentans:nisi quod ille pro patre patriaque:hic vero prauorum consilio,proh dolor contra militabat. Hoc enim vnum & votum:& desiderii caput extiterat:tantæ strenuitatis exercendæ materiam & tempus assequi posse:quo viri virtus digne valuerit enitere. Vnde & quoniam nihil humanum omni ex parte perfectum esse potest: tantam naturalem bonorum gratiam,in vnum congeri liuida natura detrectans,tandem tamen niueo candori næuum adiecit splendidissimum, virum solius ingratitudinis vitio & optimi patris vexatione notabilem reddens. De quo inter cætera sui prodigia,& hoc pro miraculo duci potuit : quod hominem terris & thesauris ex toto carentem , totus fere mundus sequebatur. Qui & in breui (vt sperabatur) & mundi monarchiam reformasset, si non tam præpropere tam præmature,tam inopinate vernantem florem verno in tempore,inuida fatorum series rapuisset. Tempore scil. ætatis suæ triaterride nona : coronationis anno 14. ab incarnatione vero Domini.1182.

De titulis Pictauiensis.

Cap. L.

SEQVENS vero cuius digna laudum præconia vox præconis non silebit, prouida patris dispositione , paternæ nomen, Maternæ stirpis honorem statim adeptus : terram hactenus indomitam in tenera ætate tanta virtute rexit, & domuit: vt non tantũ ipsam per omnes eius anfractus longe plenius & tranquillius solito pacificaret: verum etiam mutilata dudum & dispersa redintegrans. Strenua virtute pristinos in status, singula reuocaret. In formam igitur gentem informem redigens,in normam enormia quæque reducens,fortia confundens,& aspera complanans: antiquos Aquitaniæ terminos & iura reformauit. Fortunam siquidem vrgens,& se in anteriora protendens,tempora sibi contemperans,& semper successibus instans , Cæsarque secundus. Nil credens actum cum quid superesset agendum : rebusque in bellicis furibundus in arma,nec vllas, nisi sanguine fuso , gaudens incedere vias : cuius quoque nec prærupta montium latera,nec aereę turres,arte situque hactenus inexpugnabiles , tã artificiosos quam virtuosos,nunc arduos & sublimes,nunc subterraneos animositatis impetus,præualent impedire. Sed (quoniam mala semper sunt vicina bonis, errore sub ipso,pro vitio virtus crimina sæpe tulit)pacis & iustitiæ zelo deferuens , vt in primis gentis indomitæ reprimeret audaciam,tutamque inter nocentes redderet innocentiam. in male meritos iuris rigore desęuiens: vnde non indignam laudem à dignis promereri debuerat,inde liuidorum latratibus cæpit in commune , à crudelitate notari. Quam quidem & ob hoc constat sine causa notam incurri , quod residentibus paulisper causis , mansuetudinem induens & clementiam , citra rigidum longeque trans remissum,ad aureum illud medium accedens paulatim rigor ille recedit. Præterea qui contulit naturam,contulit & naturæ passionem. Ad reprimendos namque sero-

ferociſſimos animi motus, hic Leo noſter, & pluſquam Leo, quartanæ ſtimulo, leonino more vexatur: quo ſic continue fere tremit, nec trepidat, vt & ſui tremore mundum vniuerſum tremere faciat, & timere. Inter varias igitur, quibus præeminet, virtutes, peculiari quadam prerogatiua trina hunc inſignia incomparabiliter reddunt illuſtrem: ſtrenuitas & animoſitas eximia: Largitas & dapſilitas immenſa: ſuperlaudabilis in principe, ceteraſque virtutes adornans, tam animi quam verbi conſtantia firma. Et vt breui eloquio laudis ad cumulum multa concludam, egregio fratri, ſola eſt ætate, & non virtute ſecundus.

De diuerſitate Duorum.

DIVERSIS igitur tam moribus, quam ſtudiis eodem ex germine, eademq; radice, duo cum fuerint: perpetue tamen laudis gloriam æternitatiſq; memoriam *promeruit. * promeruerunt. Ambo igitur ſtaturæ grandis, pauloq; pluſquam mediocris, & forme digne imperio. Strenuitas illis & animi magnitudo fere par: ſed via virtutis valde diſpar. Ille lenitate laudabilis & liberalitate: iſte ſeueritate ſpectabilis & ſtabilitate: Ille ſuauitate commendabilis, hic grauitate. Illi facilitas, huic conſtantia laudem peperit. Ille miſericordia conſpicuus, iſte iuſtitia. Ille miſerorum refugium, & male meritorum, iſte ſupplicium. Ille malorum clypeus, iſte malleus. Martiis ille ludis addictus: hic ſeriis. Ille extraneis, iſte ſuis. Ille omnibus, iſte bonis. Ille magnanimitate mundum ambiebat, iſte ſibi de iure competentia non inefficaciter appetebat. Sed quid per ſingula curro? Tãtos ab vno principe, duos & tam diuerſiſſimos, nec preſens ætas, nec vlla recolit antiquitas. Tanta nimirum & tam varia virtutum incrementa, longeque (ſi fieri poſſet) ampliora diuerſi diuerſa plene & abunde nobili poterant à ſtirpe contrahere. Quicquid enim in vtroque fere virtutis inuenias: noueris in ramos à radice trãsfuſum. Quis enim nobiliſſimo patre, vel piis clementior, vel ſæuis crudelior? longe tamen in clemẽtiam pietate procliuior. In omni fere victoria pro ſumma reputans vindicta, vindicare potuiſſe. Quis in armata militia ſtrenuior? Quis in togata ſubtilior? Quis vnq̃ vel leni iucundior, vel graui maturior? Et (vt veris hiſtoria non fraudetur: quamuis tamen interdum noceat omnia vera loqui: periculoſum quippe eſt, quantalibet occaſione in illum ſcribere, qui poteſt proſcribere. Meticuloſa res eſt in illum allegare: qui poteſt relegare) quis ignobilib. nobilior? Quis nobilibus ignobilior? Quis humiliatum magis eleuat? Quis eleuatum magis humiliat? Item quis externis honoratior? Quis ſuis oneroſior? Quis, inquam, vel amicis alienior? vel alienis amicior? Sic etenim nunc aliena ſimulans, nunc propria diſſimulans, tam flexibilem ex ſumma prudentia reddidit naturam, vt multis multiformis: & omnibus omnis effectus, pro locis & temporibus omnia ſibi conformaret.

De Brytone & Hibernico.

DIGNAS quoq; duorum ſequentium laudes Armonica, Brytannica & Hibernica regna proclamant: ambo hii ſtature modice pauloq; mediocri plus puſillæ: & formæ pro quantitatis captu ſatis idoneæ. Horum igitur alter virtutibus inſignis, tituliſq; iam ſummus, & alter erit. Ille militaribus negotiis plene inſtructus: hic inſtruendus. Ille in ſpica: hic meſſis in herba. Ille in re magnus: hic in ſpe magnificandus. Ille ſtirpe ab inclyta non degener, nobiliſſimos fratres virtute pro viribus æquiparauit: hinc ab vtroq; vel parente vel pariete virtus originaliter inſerta, ſuo in tempore degenerare non potuit. Ille vir eloquens & aſtutus, & (quia de facili falli nõ potuit) fallere ſi nollet, prudentiſſimus. Duabus militiis diuerſiſq; naturis tã Vlyſſem ꝓferens quã *Achillem (proh dolor) in patrẽ ſemper ingratus exiſtens, magniq; fratriſq; veſtigia nimis in hoc expreſſa ſequens: plus aloes intus q̃ mellis habẽs: In facie vero mollito ſuper oleũ effluens ſermone, ſuaui quoq; ſuadaq; facundia, diffœderare valens cõiunctiſſima, linguaq; potens duo regna corrumpere, mirabili induſtria rerum omnium ſimulator varius & diſſimulator. Sed quoniam vir linguoſus nõ dirigetur in terra: Dominus non direxit vias eius nec multiplicauit dies eius. * Aiacem.

Hic vero fluxe feruentiſq; iuuente tam laqueis illectus, quam ſtimulis irretitus: Cæreus in vitium flecti, monitoribus aſper: Tempori ſe conformãs, & nature motibꝰ non repugnans. Ratione ſiquidẽ ætatis molliciis hactenus magis addictus, q̃ militiis: deliciis quam duritiis: Iuuenili quippe magis adhuc leuitati, quam virili, quo nondum attingit, maturitati. Illa plurimum exercitatus malitia qua militat omnis amans: per quam & bonæ indolis adoleſcẽtes ad armatam plærumq; militiam animari ſolent, & à cupidinis caſtris, ad palladis artes, & arces ſublimari. Sicut ergo viridis iuuentute, ſua: ſic & ſequentium ætatum iura ſequetur. Vnde & quoniam, Non luſiſſe pudet:

pudet: ſed non incidere ludum: iuuenilis excuſabilis eſt leuitas: cum laudabilis fuerit ipſa maturitas: tunc ptima eſt inculpabilis ætas, cum ludis ponunt tempora metas. Ille, arbor in radicem ramos conuertens, radices altas facere nequiuit: vltimus hic fratrum, & vtinam futurus virtute non vltimus; vtrique parenti fere ſemper obtemperans, longæuus in terris & fælix eſſe promeruit: Cuius etiam deſcriptioni vulgatum illud Merlini Ambroſii vaticinium, de illo, qui Hiberniæ mænia ſubuertet, dictum: vtinam ſic vere conſonet, ſicut & veriſimiliter conſonare videtur. Principium, inquit, eius vago affectui ſuccumbet: & finis ad ſuperos conuolabit

De fratrum inter ſe, & cum patre diſcordia.

DII boni, ſi tanti fratres fraterno ſe inuicem fœdere, filialique affectu patrem filii reſpexiſſent, duplicique ſimul tam beneuolentiæ ſcil. quam naturæ vinculo aſtricti fuiſſent: quanta & quam inæſtimabilis, quam inclyta, & incomparabilis in æuum & patris fuiſſet gloria, & prolis victoria? O quam digna memoria, & Maronis ingenio digne explicanda hiſtoria? quænam virtus his viribus, quiue Reges his Regibus, tantiſque belli ducibus quæ regna reſiſterent? Ad tantæ virtutis exercendæ materiam mundus ipſe minor eſt: ad explicandos triumphales tantæ virtutis titulos: terræ ſuperficies vix ſufficeret. In quantum igitur, & quam arduum robur ramis naturaliter ſibi cohærentibus, ſuccumque à ſtirpe trahentibus arbor excreuiſſet: ipſa preciosorum tanta & tam pręmatura ruina declarat. Sicut enim rami à ſtipite præciſi per ſe non coaleſcunt: ſic & mutilata frondibus arbor cum læſę maieſtatis diſpendio, tam dignitate minuitur quam decore.

De Saxonica, Hiſpanica & Sicula.

QVALITER etiam ab vna Occidentis radice fragilioris naturæ tres nobiles ſurculi, vel potius ab vno ſole in Occaſu oriente lucidiſſimi tres radii, tres alias & oppoſitas Europæ partes illuſtrauerint: pręſentis areæ tenor annectit. Tantæ ſiquidem & tam arduæ materiæ longeque ſublimiori ingenio non indebite curſim hic & ſub compendio delibare veram & amplam hiſtoriam (ſi pręceperis vt ſtylo perſtringam) opus aggrediar. Nec enim laborioſum videri debet aut poterit vel moleſtum: quicquid à tanta maieſtate fuerit iniunctum.

Finis Topographiæ Hibernicæ.

EXPV.

EXPVGNATIO HIBERNIÆ, SIVE HISTORIA VATICINALIS SILVESTRIS GIRALDI CAMBRENSIS.

PRAEFATIO PRIMA IN LIBRVM EXPVgnationis Hibernicæ.

QVONIAM de Insulæ Hibernicæ situ variisque tam continentis: quam contentorum naturis: de prodigiosis quoque naturæ ipsius excursibus & originalibus gentium lineis, à longis retro seculis, vsq; ad nostros iam dies in Topographia disseruimus: ad multorum instantiam & magnorum, aggressi sumus etiam nostri temporis gesta, & vltimæ istius expugnationis Hibernicę seriem suo quoq; volumine declarare. Nam si dies antiquos cũ eorum gestis, quę secula nostra longe p̃uenerant, satis euidẽter explicuimus: quanto magis, ea q̃ vidimus, quorũq; maiori ex parte testes sumus, & quorũ de fide memoria tã recens hæsitare nõ permittit, luculento relatu depromentur. Retroacti siquidẽ temporis gesta locaq; topographia describit: p̃sentia vero pręsens historia cõprehendit. Videor tñ mihi iã videre, q̃m cuncta euidentia, cuncta facilia, cuncta patentia cunctis lector inueniet: qualiter nauci pendendo nunc in nauseã nares cõtrahit: nunc labellũ porrigit, nunc libellum p̃iiciendo cõtemnit. Sciat aũt in primis, q̧ laicis hęc & parũ literatis ædita principib plano faciliq; stylo solã desiderant ad intelligentiã explanari. Popularib' quippe bis vti licebit, vbi rã populi q̃ maiorũ in populo res gestę: literarũ beneficio declarãt Pręterea publicã ex industria formã, & cuiuis absq; difficultate patentẽ, priuato tamẽ iure venustatã: in omni studio nostri musa laboris elegit, antiquũ illum & austerum quorundam authorũ scribendi morẽ, modis omnib. respuens & refutãs. Et q̃m nouos mores noua sibi cõformant tẽpora, veterumq; vitã, & iuniorum verba sectari philosophica suadet sentẽtia: p̃sentis idioma sermonis, & modernę modũ eloquẽtiæ auide cupiens & amplectens. Cum .n. articulatæ sunt voces earũ, q̃ sunt in anima notę: & ad declarandos animi cõceptus solũ humano generi verba sint data: q̃ maior inscitia, q̃ illa, q̃ ad euidentiã indicanda p̃ponimus, ignotis sermonũ ambagib', & intricatis quibusdam verborũ inuolucris abdere & velare? Et vt singulari scientia Scioli videamur & soli: aliis tanq̃ videndo non videntibus, & audiendo nõ intelligentibus, eo ipso quo intelligi debemus, vt non intelligamur, elaborare? Satius .n. est (vt ait Seneca) murũ esse, quam quod nemo intelligat, palam proferre. Quanto igitur verba intellectui magis accommoda, dum eleganti quadam iuncturæ fuerint ratione conserta: tanto magis idonea, tantoque propensius literatæ discretioni familiaria. Vnde poeta

Dixeris egregie notum si callida verbum Reddiderit iunctura nouum.——

Pręterea quoniam opus non ignobile nostrã topographiam liuor laniat & detrectat: ad eius excusationẽ quędam interserere nõ indignũ putauimus. Scholastici styli elegantiæ omniũ vnica laus est, & vniformis: primæ distinctioni, & tertiæ liuor cõtra naturã in laudẽ erumpens oblatrare tã verecundatur, q̃ veretur. Sed q̃m difficile est, fictã diu ferre p̃sonam: ad plenũ à natura degenerare nõ p̃ualens, vt vel in aliquo noceat, vt vel citra crepitũ tumor ille detumescat: in mediã distinctionẽ insolenter inuehitur, parte mendacii nitens, summã vniuersam decolorare. Obiicit enim in hũc modum. Lupũ introducit cũ sacerdote loquentẽ, Bouina humano corpori depingit extrema: Mulierẽ barbatam, hyrcum amatorẽ & Leonem. Verũ qui talia tã vehemẽter abhorret: legat in libro Numeri asinã loquentẽ Balaę: & prophetam increpitãtem. Legat vitas Patrum, Fauniumq; ibidem cũ Antonio loquentẽ. Legat & Paulũ in heremo corui ministerio pane refectũ: & duplicatum hospitis gratia beneficium. Legat alia quoque Hieronymi opera multa. Legat Hexameron Ambrosii, & Dialogũ Gregorii. Legat Augustinũ De ciuit. Dei. & p̃cipue lib. 16. & 21. plena prodigiis volumina non prętereat. Legat & 11. de portentis. Etymolog. Isydori librum. Nec non & tam de bestiis 12. quam de lapidibus eorumque virtutibus 16. Legat Valerium Max. Trogum Pompeium: Plinium & Solinum. In quibus omnibus, quæ in hunc modum liuido dente demordeat, multa deperiet. Legat hæc, inquam, & propter prodigiosa quædam inserta: nobiliũ authorum opera vniuersa condemnet. Aduertat autem se sanius, & attendat, iuxta Hieronymi sententiã: multa in scripturis incredibilia reperiri, nec verisimilia: quæ nihilo tamen minus vera sunt. Nec enim contra naturæ Dominũ, p̃ualet natura.

Nec

Nec detestari debet: sed admirari, sed venerari creatoris opera quęuis creatura. Et vt Augustini quoque verbis ad hæc vtamur: quommodo est aliquid contra naturam * cum voluntas tanti conditoris conditę cuiusque rei natura sit? Portentum ergo fit non contra naturam: sed contra quod est nota natura. Sic ergo non fuit impossibile Deo quas voluit naturas instituere: sic ei non est impossibile, in quidquid voluerit, quas instituit, immutare. Nec ego volo temere credi cuncta quæ posui, quia nec à me ipso ita creduntur, tanquam nulla de eis sit in mea cogitatione dubitatio. Exceptis his, quæ vel ipse sum expertus, vel cuius facile est experiri: cætera vero sic, vt neque affirmanda, neque neganda decreuerim. Qui lapides Indicos virtuosos habent, atque nouerunt: nunquid ita mirantur, vt ii, quibus primum potentia eorum ostenditur? Quibus autem non ostenditur: fortasse non credunt, aut si credunt, inexperta mirantur. Et si contigerit experiri: adhuc quidem admirantur insolita. Sed assiduitas experiendi paulatim subtrahit admirationis incitamentum. Quarum autem rerum ante nostros oculos cotidiana documenta versantur, licet genere non minus mirabili: ipsa tamen assiduitate vilescunt. Sic & in ipsa India constituti, iam desinunt multa mirari, quę ad nos poterunt miranda perduci. Vnde & idem August. super aquæ in vinum in Euangelio conuersione: maior virtus est in creatione & gubernatione cœli & terræ: & quod quotidie aquæ pluuiæ per vites vertuntur in vinum, & quod ex paruo seminario fruges creantur & arbores. Sed quod hæc naturaliter fiunt: iam ex vsu viluerunt. Ideo quędam etsi minora, pręter solitum naturæ sibi Deus reseruauit, per quæ virtus, quæ in maioribus operatur, ad memoriam reducitur. Videat itaque liuor, nec inuideat, naturæ Dominum contra naturam prę oculis hominum multa sponte patrasse, quibus euidenter pateat & clarescat: plus Deum posse, quam hominem nosse: longeque trans omnem humanam intelligentiam, diuinam ineffabiliter extendi potentiam. Vnde Cassiodorus. Summum genus scientię est, scire Deum tanta pręstare, quæ humani sensus non valeant attingere. Semper enim & quasi ex industria seria sui negotia nouis quibusdam natura depingit: vt sic manifeste doceat, & declaret: quod licet humanis vtcumque ingeniis, vsualia eiusdem opera valeant attendi: potentialis tamen effectus nequeat compręhendi. Authores itaque præscripti, si temporum suorum prodigia, suis tanta diligentia scriptis inseruere: nostri quoque nos temporis nostrorumque finium noua & contra naturæ cursum ædita literis, eadem libertate commendantes: vt quid (nisi quia mundus in maligno positus est) rodimur & laceramur? Si quid ergo nouum in opusculis nostris, & inauditum emerserit: non statim liuidi vel demordeant, vel contemnant: sed nunc ignoscendo, nunc approbando, studia procedere sinant. Nam, vt ait Poeta.

Si patribus nostris nouitas inuisa fuisset
Vt nobis: quid nunc esset vetus? aut quid haberet
Quod legeret, tereretque viritim publicus vsus?

Desinant ergo aliquid damnare, quia sit nouum, quod labentis temporis beneficio, dum nouitatis arguitur: desinit esse nouum. Habeat igitur in illis, & pręsens tempus, quod lateret, & posteritas, quod laudet: habeat hoc quod lædat, illa quod legat: habeat hoc quod damnet, illa quod amet: habeat hoc quod reprobet, illa quod probet.

* *quod Dei sit voluntate.*

INCIPIVNT CAPITVLA IN DVOS LIBELLOS.

LIBER ISTE LIBRATVR.

XII. De

CAPITVLA LIBRI SECVNDI.

PRÆFATIO SECVNDA.

A MVLTIS requiſitus, & multoties, vt inclyta noſtri tẽporis geſta, quæ vel certis ab indicibus audiui, vel oculis ipſe conſpexi, literis commendarem: temporum iniuriam prętendere conſueui. Quæ certe inualeſcente luxu rerum ac libidine, tam ſumptuoſa ſunt & ambitioſa: vt inſatiabilem corporis ad curam liber ille animus ex toto captiuetur. Conſiderans tamen, & diligenter attendens rerum iſtarum notitiam poſteritati fore perutilem, nihilq; laudabili ingenio, mentiq; ſtudioſæ adeo peſtiferum & perniciosũm, vt otioſitatis vitio cõtracta deſidia: ſtylo potius indulgendum mihi ipſe perſuadens, vix tandem monitis acquieui. Sed quid prężumptuoſius eſſe poteſt: quam vt ſcribere velimus non vacãtes? vt publice legi geſtiamus: non legentes? vt inuidi & inuiſi iudicis vndique ſubdamur examini, nos ipſos non examinantes? Tullius eloquentiæ fons, cum dicere peteretur: fertur excuſaſſe, quod pridie non legiſſet. Quid iam aliis accidere poterit: ſi tanta laus facundiæ, authorum viſa eſt beneficia poſtulare? Ægreſcit profecto ingenium, niſi iugi lectione reparetur? Legendo namque & ſtudiis quaſi cotidiano cibo, & alitur & pingueſcit oratio. Sicut igitur cito expediuntur horrea, quæ aſſidua non fuerint adiectione referta: Sicut theſaurus ipſe, quam facile profunditur, ſi nullis iterum pecuniis reſtauretur: Sic & humanæ ſtudium imperfectionis, cum alieno non iuuatur inuento, cito euacuatur & euaneſcit ex proprio. Nos ipſos itaque duplici natura temporali ſcilicet & æterna compactos tanquam ex æquo diuidentes: tam tempori ſatisfaciamus quam æternitati. Terream enim & tranſitoriam noſtri partem tranſitoriis, & friuolis temporis ratione dedicemus. Illo vero quod perpetuum in nobis eſſe dignoſcitur: ad perennitatis gloriam aſpiremus. Habeat aliquandiu Curia corpus: Animus vero liberalis & liber, quæ nec claudi nec incarcerari poteſt: nunc noſtræ, nunc alterius ſubiaceat poteſtati: quæ ſua ſunt ſemper agat: & ſui libertate glorietur. Erret igitur homo exterior & turbetur erga plurima, variaque ſollicitudine temporalibus indulgens nugis, prout animo rectore dicitur & circumfertur: miſera carnis conditione ſuæ depreſſioni morem gerat. Interior vero theſaurus, & tanquam teſtę, nucleus: innato ſibi ſic iure fruatur: priuilegio quoque diuinitus indulto ſic vndique muniatur: vt nec in turba turbari, nec ſollicitudine ſollicitari, nec ſolitarius valeat in ſolitudine reperiri.

Bipartito namque dominio diuiſum in nobis imperium cum Ioue Cæſar habet. Habet id noſtri Cæſar, in quod ſolum potens eſt poteſtatem exercere. Subtilem illam & incompręhenſibilem noſtri partem, ſolus ille poſſideat à quo ſolo & dinoſci poteſt & compręhendi. Animus eius vero magnus, & magnificus, excelſus & immenſus, & inter Dei dona ſub cœlo pręcellentius. Incompręhenſibilis ipſe, omnia compręhendens: quanta euidentia declarat diuinitatem ſuam: cum agilitatis ingenitæ beneficio, quatuor mundi cardines vno momento complectitur? Mundum vniuerſum, mundique cauſas, artes, varias, ſcientiaſque mira tam celeritate quam ſubtilitate percurrit: Soli notus ignoto, ſolo viſus ab inuiſo, ſolo finitus ab infinito.

Abſit igitur vt partis huius ſtudia perpetua, variis & vanis prępedita curis, aut omiſſa depereant: aut intermiſſa tepeſcant. Quid enim animo corpus, niſi pondus & pœna eſt: & quaſi carcer quidam non complectens, & tamen impediens? Quod igitur teſtudini teſta: hoc ſpiritui caro eſt: impedimentum ſuum circumfert vterque. Huius itaque viribus & virtute Hibernicę gentis expugnationem, & tam barbarę nationis feritatem, his temporibus edomitam euidenter euoluere procuraui tuęque celſitudini (Pictauienſium comes Inclyte, Normannorumque Dux & Anglorum Rex mox future) digeſtam hiſtoriam deſtinaui: quatenus & rerum iſtarum recordatione paterna tibi gloria: gloriam accumulet: & ſicut terrarum, ſic virtutum & victoriarum hæres tam æmulatione laudabili, quam ſuccedanea proprietate, fieri comproberis. Hac igitur in area, arcta licet, & arida, hiſpida quoque & inculta:

Sed styli beneficio forsan excolenda, musam adhuc rudem se tanquam preludio quodam exercere constitui: vt quoniam de longo nec dum fidente paratu molimur ad inclytas titulorum vestrorum historias postmodum explicandas: quorum rudimenta tam magna, maturioris ætatis maxima iam probant incrementa futura plenius & efficacius informetur.

De exilio Dermicii Principis Lageniæ, & eiusdem per Anglorum Regem restitutione.

Cap. I.

Dermitius itaque Murchardi filius Lageniensium Princeps, & quintæ illius porcionis Hiberniæ Rector, Orientalia insulæ maritima maiori Britanniæ, mari tantum interluente, cõtermina, nostris temporibus possidebat. Qui ab ineunte ætate regniq; sui nouitate, nobilitatis oppressor existens, in terræ suæ magnates graui & intolerabili tyrannide sæuiebat. Accessit & aliud incõmodum. Ororicio namq; Medensium principe in remotas partes, expeditionis causa profecto, vxor ipsius Omachlacherlini filia, q̃ in Insula quadam Mediæ reliquerat, à predicto Dermitio eiusdẽ igne dudum accenso, captata viri absentia, rapta nimirum fuit: quia & rapi voluit. Et quoniam varium & mutabile semper Fœmina: vt prædoni preda fieret, ipsa procurauit. Sed quoniam mala fere cuncta maiora, tam M. Antonio, quam Troia testante, mundo per mulierem constat exorta: Rex Ororisius grauiter vtroque permotus, longe tamen grauius dedecoris quam damni dolore perculsus, totum in vindictam virus euomuit. Conuocans igitur & conflans tam proprias, quam vicinarum gentium vires, Connactiensium quoque Principem, & totius Hiberniæ tunc monarcham, ad idem animauit Rothericum. Considerantes autem Lagenienses Principem si cum in arcto iam positum, & hostium cuneis omni ex latere circumseptũ: dissimulatas diu iniurias, altaq; mente repostas vindicẽ ad animum reuocantes; cum hostibus vnanimes effecti, Murchardi filium maiores in hac gente simul cum fortuna reliquerunt. Vidẽs itaque Dermitius se viribus vndiq; destitui: & auersa penitus fatorum facie, fortunæque fauore iam desperanter affligi: post multos & graues impari certamine cum hoste conflictus: tanquam ad vltimum confugiens salutis remedium: tandem tamen fugæ presidium nauigio destinauit. Multis itaque rerum euentibus patet, tutius esse, volentibus quam inuitis imperare. Sensit hoc Nero, Sensit Domitianus, sensit & nostri* temporibus tam Saxonum quam Bauariorum Dux Henricus. Expedit à subditis principi cuilibet potius amari, quam timeri. Expedit siquidem & timeri. Dum tamen ex dilectione potius timor ille proueniat, quam coertione. Quicquid enim terrenis affectibus adamatur: consequens est vt & * ametur. Sic itaque timor cum dilectione temperetur, vt nec remissa liberalitas lentescat in teporem, nec insolenti vigore violenter extortus timor in tyrannidem conuertatur. Amor Augusto regnum ampliauit: Imperanti Iulio vitam & imperium timor inuidit. Fortunam igitur fugitiuam sequens, & rotæ volubilitati multum confidens, Murchardi filius velis sulcantibus æquora, ventoque ad vota spirante, ad Anglorum Regem Hẽricum secundum, auxilium obnixe postulaturus accessit. Qui licet in remotis & transmarinis Aquitaniæ Galliæ partibus, principali more, negociosus existẽs: ipsum tñ innatæ liberalitatis & humanitatis officio, pie satis & benigne suscepit. Audita ergo seriatim tam exilii q̃ aduentus causa, susceptisque ab ipso tam subiectionis vinculo, quam fidelitatis sacramento, literas * enim sub hoc tenore patentes indulsit. Henricus Rex Angliæ, Dux Normandiæ, & Aquitaniæ, & Comes Andegauiæ: vniuersis fidelibus suis Anglis, Normannis, Gwalensibus & Scotis, cunctisque nationibus suæ ditioni subditis: Salutem. Cum præsentes ad vos literæ peruenerint, Noueritis nos Dermitium Lageniensium Principem in gratiæ nostræ & beneuolentiæ sinum suscepisse. Vnde & quisquis ei de amplitudinis nostræ finibus tanquam homini & fideli nostro, restitutionis auxilium impendere voluerit: se nostram ad hoc tam gratiam nouerit, quam licentiam obtinere.

* nostris.

* timeatur.

* sic.

De Reditu eiusdem per Maiorem Brytanniam.

Cap. II.

Rediens itaque per maiorem Brytanniam Dermitius, & licet Regiæ munificentiæ donariis honoratus plurimum & oneratus, spe tamen quam re longe abundãtius exhilaratus: ad nobilis oppidi Bristolli partes se contulit. Vbi etiam occasione nauium, quæ de Hibernia eo in portu crebris applicationibus suscipi consueuerant à

quibus

quibus terræ suæ gentisque statum audire gestiebat) fiscalibus stipendiis decenter exhibitis, est aliquandiu conuersatus. Cumque ibidem multoties literas Regias in multorum audientia legi fecisset: multasque promissiones tam terrarum, quam stipendiorum multis inaniter emisisset: tandem Comes Strigulensis Richardus Guiliberti comitis filius, Dictus Strangbow, fortis arcus, cum eo locuturus aduenit. Vbi & eo vsque demum productum est colloquium: vt & Comes ei in proximo vernali tempore restitutionis auxilium: & Dermitius Comiti cum Regni successione filiam suam primogenitam firmiter pepigisset. His itaque seriatim hoc ordine completis: Dermitius desiderio visendæ patriæ plurimum accensus, eaque dulcedine, qua natale solum cunctos ducere solet, amplius allectus: ad Australis Cambriæ Meneuiæque partes incunctanter accessit. Quas à Lagenia vno transfretabile die, humanoque terras non subtrahens aspectui, solum interfluens mare disterminat: Ryso videlicet Gryphini filio illis in finibus sub rege principante. Dauidque secundo Meneuiæ præsidente, & exulantis calamitatem, satis humaniter vtroque miserante. *Resus.* Sic igitur tanquam ab ora Cambrycii littoris; aeris Hibernici salubritatem Zephyri beneficio propinquius hauriens, & quasi desideratæ nidorem patriæ naribus trahens: solatio quamuis longinquo, non tamen exiguo, dum inter colles & nubila vix discernitur, terræ suæ prospectu lumina pascit. Ea tempestate, Robertus filius Stephani, qui apud * Abertemi, *(* forte Abirgenny.)* heretiece regionis caput (cui tunc preerat) dolo suorum captus fuerat, & Ryso traditus: iam iamque per triennium in vinculis & carcere tentus: ea liberatus est conditione, vt vna cum Ryso in Anglorum Regem arma sumeret. Videns autem Robertus se patris ex parte Domini Regis fidelitati naturaliter astrictum (ex matre namque nobili, scilicet * Nesta, *(* Domina Nesta.)* Rysi Magni filia, Rysi filii Gryphini consobrinus extiterat) maluit potius & prӕelegit in extera regione sub capitis periculo, fatis & fortunæ se committere: quam in detrimentum famæ & opinionis suæ suorumque opprobrium non modicum, infidelitatis in posterum argui posse. Interuenientibus igitur vterinis eiusdem fratribus Dauid Meneuensi Episcopo: & Mauricio Giraldi filio: impetrataque à Ryso licentia, vna Dermitium conuenientibus, firma inter illos sponsione conuenit: vt Dermitius Roberto Mauritioque vrbem Gwesefordiæ cum duobus cantaredis adiacentibus in feodum conferret, & eidem illi auxilium cum Zephyris & hyrundine prima compromitterent. Dermitius autem exulantis vltra damna non perferens, vt fortunam in exteris regionibus quæsitam nedum inuentam, vbi amiserat, recuperaret: ad antiquam & autenticam Metropolin Meneuam circa cal. Augusti transfretaturus accessit. vbi & captata tam aeris serenitate, quam auræ prosperitate (Euro scilicet ab Aurora spirante) velo ventoque se committens, & tam vix quam patriæ pericula tentans, in terra inimica mox susceptus, hostibus infinitis animo impatienti se priuatum exposuit. Apud Fernas igitur à clero loci illius honorifice iuxta modulum eorum facultatis exceptus, dissimulata paulisper principis Maiestate, satis singulariter hyemauit.

Aduentus Stephanidis, & Expugnatio Gwesefordensis.

CAP. III.

INTEREA vero Robertus Stephani filius nec promissionis immemor, nec fidei contemptor 130. *(* 30.)* militibus de proximis & alumnis suis se preparans, nec non & aliis 60. *(Stephanides aduenerunt.)* loricatis, sagittariis quoque pedestribus quasi 300. de electa Gwalliæ iuuentute, circa Calend. Maii in tribus nauibus apud Banuam applicuit. Tunc illud MERLINI Syluestris vaticinium vulgo diuulgatum constat esse completum. Miles bipartitis armis, Hiberniæ claustra primus irrumpet. Si vatis ænigma videre volueris: ad primos vtrinque respicias progenitores. Fuerat enim ex patre Normanno & Anglico: & matre Brytannica & Kambrica, nobili scilicet Nesta progenitus. In eodem comitatu Herueius de monte Maurisco vir quoque fugitiuus à facie fortunæ, inermis & inops, ex parte Richardi Comitis (cuius * patruus erat) *(* parauus.)* explorator potius quam expugnator, aduenit. In crastino vero vir probus & strenuus MAVRITIVS de Prendelgast Stephaniden sequens, in Dermitii auxilium, de Rosensi Walliæ Demetæ prouincia, & portu Miluerdico cum x. militibus & sagittariis plurimis, ibidem in duabus nauibus applicuit. Cum igitur in Insula Banuensi omni parum ex parte securi, subductis se nauibus recepissent: nunciis ad Dermitium directis, famaque (vt assolet) aduentum diuulgante: ex partibus maritimis nonnulli,

qui olim à Dermitio vna cum fortuna discesserant, ad eundem statim, eadem reuertente, confluxerunt. Nam vt ait Poeta: Sic cum fortuna statque caditque fides. Murchardides autem audito eorum aduentu cum viris quasi quingentis (præmisso tamen Duuenaldo naturali eiusdem filio, &, quamquam non legitimo, in sua tamen gente præualido) ad eos statim ouanter accessit. Renouatis itaque fœderibus, Sacramentis quoque multipliciter, ad vtriusque partis securitatem vtrinque præstitit: iunctisque cateruis: & de dissimilium populorum facta intentione iam simili, vnanimique concordia: ad vrbem Guesefordiæ per mil. quasi 12. à Banua distantem, tam armorum quam animorum acies conuertuntur. Quo audito plebs exiens vrbis hactenus indomita, pristinæque fortunæ plurimum confisa: numero virorum circa duo millia, non procul à castris obuiam venire, & viribus dimicare disposuit. Videns autem ordinatas præter solitum acies, & equestrem turmam loricis, & galeis clypeisque fulgentibus insignem: nouis super casibus nouo fungens consilio, suburbio toto igne succenso, se statim intra muros reuersa suscepit. Stephanides vero cum suis se ad insultum acriter præparantes, viris armatis fossata replentibus, propugnacula vero sagittariis eminus obseruantibus: magno cum impetu & clamore, muros vnanimiter inuaserunt. Ciues autem ad defensionem promptissimi: robora statim tam lignea quam saxea proiicientes, non sine magna multorum læsione, eos aliquantulum repulerunt.

Robertus Barrensis.

Inter quos miles quidam Robertus Barrensis iuuenili insultans calore, mortisque pericula strenuitate contemnens, cum inter primos muris primus obrepsisset: galeato in capite saxo collisus, in imum fossæ præruptæ ab alto corruens: vix tandem a sociis extractus euasit. Ex ictus huius vehementia, 16. annis post elapsis, dentes ei molares deciderunt, & (quod stupore dignius erat) noui statim succreuerunt. A muris itaque se retrahentes, ad littus proximum certatim irruentes, naues omnes, quas ibidem inuenerunt, igne statim succenderunt. Nauis autē vna, quæ mercimonii causa de Brytanniæ partibus huc aduenerat, tritico vinoque referta: anchoratum morsu in portu retenta iacebat. Quam cum electæ iuuentutis pars potior, in Scaphis remigando viriliter occupassent, Anchorarum funibus nautarum industria iam præcisis, Circio à tergo vrgente nauemque in altum propellente, non absque magno salutis dispendio, Scapharum remigumque auxilio, terram iterum vix obtinuerunt. Sic igitur denuo fortuna, in sola varietate non varia: tam Murchardiden, quam Stephaniden, pene fauore destituit. In crastino vero missis per exercitum solenniter auditis: consultius & instructius ad insultum procedentes, & tam ingenii quam virium ope suffulti, tam arte scilicet quam marte confisi: cum muris iam appropiassent: ciues de defensione diffidentes, suoque se Principi iniuste resistere considerantes, nunciis ad ipsos transmissis, quæ pacis erant tractare potius satagebant. Interuenientibus igitur in vrbe Episcopis, qui tunc ibi forte fuerant, duobus, aliisque viris bonis & pacificis, pace reformata, ciues demum se Dermitio dedentes, quatuor obsides electos de fidelitate sibi de cætero seruanda tradiderunt. Ipse vero suos amplius animare iam cupiens, & in primis successibus primos remunerare disponens: vrbem statim cum territorio toto, Stephanidæ & Mauritio iuxta pristinæ conuentionis debitum assignauit. Herueio quoque de monte Mauritii duos Cantaredos inter vrbes duas Gwesefordiam scilicet & Gwaterfordiam mari conterminos in feodum dedit.

Offyriensium expugnatio.

Cap. IV.

His igitur ad vota completis, adiunctis sibi Gwesefordiæ ciuibus, cum exercitu virorum quasi trium millium versus Offyriam acies diriguntur. Fuerat autem Offyriæ Princeps Duuenaldus, inter vniuersos suorum rebelles Dermitio semper inimicissimus. Qui & filium eiusdem Dermitii primogenitum olim in vinculis tenrum, ad amplissimum tam iniuriarum cumulum, quam malorum incommodum: Zelotypiæ causa exoculauerat. In primis igitur Offyriæ partes non longe penetrantes; quasi in ipso terræ limbo, locis in arctis & tam syluis quam paludibus inuiis, Offyrienses in patriæ defensione non inualidos inuenerunt.

Vnde & solitis confisi successibus, ipsos etiā vsq; in ipsa campestria longe persequuntur. Stephanidæ vero equites, in eosdē reuersi, statim acriter irruētes: facta strage

non

non modica, ipsos passim per campana diffusos, lanceis confodiunt, confunduntque. Et quos equestris turma in terram deiiciunt, capitibus statim securibus amplis Hibernicæ cateruæ pedestres destituunt. Sic igitur parta victoria, hostium capita circiter ducenta ad pedes Dermitii sunt delata. Quibus singillatim reuolutis & agnitis præ nimio gaudii motu, ter iunctis manibus in altum prosiliens, in gratiarum actione summo creatori voce lætabunda canorus exultat. Vnius etiam, quem magis inter ceteros exosum habuerat: capite per aures & comas ad os erecto, crudeli morsu & valde inhumano nares & labra dente corrosit.

Post hæc autem, cum ad vlteriores & penitimas partes terræ, cædibus, rapinis, & incendiis viriliter vacando, iam pluries transpenetrassent: tandem Ossyriæ princeps de suorum consilio, sub forma pacis, licet vmbratili, fictaque magis vtrinque quam vera, datis obsidibus & sacramentis exhibitis, ad fidelitatem Dermitii venire nitebatur.

In his vero conflictibus, sicut & in aliis cunctis, inter vniuersos strenuitate laudabili, cum Roberto Barrensi Meylerius emicuit. Erant enim hi duo adolescentuli ambo, Stephanidæque alter ex fratre, alter ex sorore nepotes. Moribus diuersis, variaque natura: sola tamen animositate fere persimili.

Meylerius namque laudis amator & gloriæ, cuncta sui gesta ad hæc summopere referens: quicquid eius famam amplificare poterat: illud adimplere modis omnibus satagebat: longeque maiori cura videri virtuosus quam esse cupiebat. Alter vero innata strenuitate valde præclarus, nec laudis exactor, nec auræ popularis aucupator: inter primos præcipuus magis esse volebat, quam videri. Cui & animum natura sic instituerat: vt puellari verecundia nec iactabundus, nec verbosus existens: egregia sui facinora nec ipse prædicare, nec ab aliis in laudem efferri gestiebat. Vnde & effectum est, vt quo minus gloriam appeteret: tanto amplius eam assequeretur. Gloria namq; virtutes quasi vmbra sequitur: & appetitores sui deserit: appetit contemptores, plerunq; nimirum plus eo ipso placent: quod placere contemnunt: & mirum in modum laus, dum vitatur, acquiritur.

Contigit autem, exercitu in Ossyria in castellario quodam antiquo, & circumquaque pernoctante: his duobus simul (vt solet) recubantibus, ecce virorum quasi millia millium infinita vndique in illos irruentium, & tanquam in impetu furoris sui cuncta deuorantium, cum armorum sonitu, & securium collisione non modica, necnon & clamore terribili cœlum replente (cuiusmodi fantasma in Hibernia circa expeditiones frequens esse solebat.) Quo terrore, maiori exercitus parte in fugā conuersa, quibusdam in syluis, aliis in paludibus latebras quærentibus: hi duo soli statim ad arma prosilientes, ad Stephanidæ tentoria viriliter accesserunt: Socios dispersos acriter ad defensionem conuocantes & animantes. Robertus vero Barrensis in tanta tam vehementi cunctorum perturbatione (si quem ibidem domesticum habuerat) non sine magna multorum tam admiratione quam inuidia, ne perderetur, sollicitus actitabat. Inter varia namq; virtutis ciusdem indicia, hoc præcipue de ipso prædicari solet: quod nulla vnquam violentia vel inopinata, nulla præoccupatione, nulla de subitatione, vel desperanter meticulosus, vel in fugam turpiter conuersus, vel animo consternatus potuit inueniri: semper secum inuentus, semper ad tutelam promptus: semper ad arma paratus. Fortissimus ille nimirum est,

Qui promptus metuenda pati, si cominus instent:
Et deferre potens.

Primus igitur miles, qui in hac Hiberniæ expugnatione, inter Mattios conflictus ictum suscepit, & læsionem: primus hic miles, qui in hac insula Niso mansueto & domesticato, Nisi filiam infestauit.

Totius Hiberniæ in Dermitium & Stephaniden conspiratio.

CAP. V.

VOLVITVR interea fortunæ rota: statimque casum summisque ruinam, aduersa iam facie comminatur. Auditis itaque per insulam nouis Dermitii successibus, & exterorum aduentu formidabili: Rothericus Connactiensium princeps, & totius Hiberniæ Monarcha, ex modicis maiora coniectans, & mente malorum plerumque præsaga, tam sibi quam patriæ toti ex aduenarum accessu, imminere iam pericula præsentiens: missis vndique legatis conuocauit totius insulæ primates.

Qui statim communicato consilio, in Dermitium vnanimiter insurgentes, exercitus quamplurimos, & hominum multitudinem infinitam in Kenteleiam Lageniæ partem coniunxerunt. Dermitius vero amicis arundineis aliis retro abeuntibus, & quasi in occulto disparentibus: aliis vero fidei & sacramenti religione postposita ad hostes aperte se conferentibus: veros præter Stephanidas, in necessitatis articulo, paucos admodum amicos inuenit. In loco ergo quodam non procul à Fernis, syluis densissimis, & montibus præruptis, aquisque & paludibus orbiculariter obsito, suiq; natura situque valde inaccessibili, cum suis se contulit. Vbi & statim procurante Stephanide concidibus insistens, prostratis arboribus, lignisq; consertis, syluas vndique condensans, puteis altis, foueisque profundis campos exasperans, introitus & exitus occultos & arctos, per varios anfractus insultibus aptans: loca denique sibi suisq; peruia, hostibus inuia reddens: naturalem difficultatem industria plurimum & arte muniuit.

Descriptio Murchardidæ, id est, Dermitii.

CAP. VI.

ERAT autem Dermicius vir staturæ grandis, & corpore peramplo: vir bellicosus & audax in gente sua: ex crebro continuoque belli clamore voce raucisona. Timeri à cunctis quam diligi malens; nobilium oppressor, humilium erector, infestus suis, exosus alienis. Manus omnium contra ipsum: & ipse contrarius omni. Rothericus autem missis ad Stephaniden nuntiis, donariis quoque non modicis, tam præmissis, quam promissis, vt a patria, in qua ius nullum sibi vendicare potuerat, cum pace & amore discederet, variis suasit verbis nec persuasit. Nuntii vero ad Murchardiden conuersi, vt in exteras nationes delendas simul cum ipsis arma conuerteret, cum firma Rotherici amicitia totam sibi Lageniam pacificam reddi spondentes: multa quoque propria pro patria, proq; gente multa allegantes, multis in hanc partem orant sermonibus, nec perorant tamen.

Oratio Rotherici.

CAP. VII.

VIDENS itaque Rothericus, se nihil in hunc modum proficere posse, viribusque * hic potius opus esse: iamiam animo concipiens, tanquam ad vltimum refugium ad arma conuersus, suos sic demum adorsus est.

* quam verbis.

Viri Illustres & bellicosi, patriæ tutores & libertatis; quibus cum gentibus, quaue de causa bella nobis gerenda sint, consideremus. Hostis ille patriæ, suorum tyrannus, & omnium inimicus, olim expulsus à patria: in publicam cunctorum perniciem, armis exterorum circumseptus ecce iam rediit. Suorum enim inuidens saluti, gentem inuitauit alienam: vt malitiam, quam cum effectu non potuit per se: inuisę nationis feritate suffultus, efficacius in nos exerceret. Inimicus igitur ipse, gentem asciuit inimicissimam; gentem tam sibi, quam nobis omnibus olim imperare gliscentem, gentem quoque, quæ sibi terræ nostræ deberi dominium, fatis etiam disponentibus, profitetur. In tantum itaque venenum suum diffundere iam præparauit: quod quantum cunctis communi labe infectis, vt nemini parcatur, nec ipse sibi pepercit. O crudelis bestia, longeque belua crudelior omni: quæ vt ciuium sanguine iram saciaret insatiabilem (inexorabilem) nec sibi, nec patriæ, nec sexui parcere nec ætati duxit. Hic ille est, qui olim licentia in suos debacchatus tyrannide desæuierat. Hic ille est, qui in cunctos communiter armatis exterorum viribus iam crudescit. Cunctorum itaque meretur odium, qui omnium in commune se comprobat inimicum. Attendite ciues, attendite, animisque profundius infigite, quod huiuscemodi occasione, ciuili scilicet discordia, cuncta fere regna sunt expugnata. Iulium Cæsarem, qui bis terga Britannis ostenderat, in suam patriæque subactionem, offensus Androgeris, & doloris augmento dolorem vindicans tertio reuocauit. Idem Iulius Occidentali demum orbe subacto, singularis imperii ambitione, bello plusquam ciuili, gentibus inuisis Latium præbere cruorem, non formidauit. Et vt familiaribus quibusdam vtamur exemplis: nostroque tempori longe propioribus: Gurmundum insularum malleum ad expugnandos Britones, in propriam perniciem subiectionemque, Saxonum populus inuitauit. Quem postea tamen sorte peiore ad Franciam expugnandam, Francus & Francorum hostis Ysembardus adduxit. Francorum igitur exemplo pro patria pugnantes, acriter in hostes irruamus. Et dum numero tam pauci huc exteri sunt aduecti,

uecti, eos impetu vnanimi conteramus. Ignis enim dum adhuc in ſcintillis eſt, facillime opprimitur. Cum vero flammis iam ſtridentibus, ſuppetente materia, in rogum ſimul & robur exercuerit: difficilius extinguitur. Principiis enimuero ſemper obuiandum, & morbis venientibus eſt occurrendum. Sero namque

—— medicina paratur:

Cum mala per longas inualuere moras.

Patriam itaq; tuentes, & libertatem, noſtriq; memoriam perlongam facientes, id aggrediendo viriliter, effectui mancipemus, vt paucorum interitus, multorum ſit metus: & iſtorum exemplo, exteræ nationes ab auſu tam nephario imperpetuum abſterreatur.

Oratio Dermitii.

Cap. VIII.

MVRCHARDIDES vero ſuos magna ex parte deſolatos, & quaſi animis conſternatos conſpiciens, ipſos verbis, quib. potuit, ſic animauit: Viri Lagenienſes, quos in vtraq; fortuna nobis comites indiuiſos vera fides, & firmior natura coniunxit: animos ad tutelam noſtri viriliter erigamus. Malleus ille malarũ artium & ambitionum omnium magiſter & author, violento dominatu cunctos opprimere cupiens: ad nos iterum à patria pellendos, vel etiam in ipſa (q, abſit) patria delendos, ecce ſuper capita nobis iam imminet. De multitudine ſuperbus & elatus ambitionẽ ſuã brachio metitur. Sed inermi multitudini & inerti plerunq; grauis eſſe ſolet: animoſa paucitas & armata. Sed (ſi) Lageniam quærit: quoniam alicui Connactenſium aliquando ſubiecta fuit: Ea ratione & nos Connactiam petimus, quia noſtris aliquoties cum totius Hiberniæ ſubdita fuerat monarchia. Nec ille more monarchæ dominari quærit: ſed damnare, ſed delere, ſed à patria propellere, & in omnium iura ſolus ſuccedere: & omnia ſolus obtinere.

Multi ſunt, & de multitudine forte gloriantur, & confidunt. Sed congredi cum multis, Lagenienſes ſemper nouerint auſos. Non enim virorum, ſed virium, ſed virtutum copia, bella vincuntur. Pro nobis itaque contra ſuperbiam humilitas: contra iniuriam, ius & æquitas: contra arrogantiam & intemperantiam, modus & modeſtia dimicabunt. Numeroſis virtutibus, non viribus innumeris, viri victoriam conſequuntur. Iniuriam armis irrogatam, armorum propulſare remedio, leges & iura permittunt. Fauorabilis eſt cauſa pro patria ſimul patrimonioq; pugnare. Illi de lucro captando: nos de damno vitando certamus. Præterea locum habemus arctum tam arcte quam natura munitiſſimum. In quo & ipſa ſibi multitudo fiet onerosa: & ad victoriam ſufficere poterit, paucitas vnanimis & animoſa.

Oratio Stephanidæ.

Cap. IX.

FINITO itaque Dermitii ſermone, ſuos Stephanides ſic alloquitur: Bellorum ſocii adoleſcentes electi, qui tot pericula nobiſcum experti animo ſemper generoſo inuictoq; fuiſtis. Si diligenter attendamus, qui, quo duce, quoue tenore hæc ſubeamus diſcrimina, & ſolita ſtrenuitate præcellemus: & nos fortuna in prœlio priſtino fauore non deſtituit. Troiano partim ex ſanguine linea deſcẽdimus originali. Ex Gallis nãq; ex parte propaginem ducimus & naturam. Hinc nobis animoſitas: illinc armorũ vſus accedit. Cum itaq; duplici natura nobiliq; hinc inde proſapia tã animoſi ſimus, & armis inſtructi: populum inermem, turbamq; plebeiam nobis reſiſtere non poſſe quis diffidat? Præterea dolo domeſtico, inteſtinaq; malitia natali cum ſolo ampla perdidimus patrimonia. Vnde & in has partes non ſtipendiorum ambitio, non auri cœca fames: ſed terrarum & vrbium nobis & noſtris perpetua largitio nos aduexit. Non ergo pyratæ, nõ prædones huc aduenimus. Virum hunc illuſtrem, largitorem optimum & liberalẽ, fraude ſuorũ circumuentũ reparamus: miſeremur afflicti, iuuamus oppreſſum, patriæ patrimonioq; reſtituimus deſtitutũ. Gentẽ hic noſtrã diligit, gentem hic noſtrã attrahit, gentẽ hic noſtrã in inſula plantare & immobiliter radicare propoſuit. Huius forſitan occaſionis euentu, & quinq; portiones in vnum redigentur: & ad noſtrates in poſterum totius regni dominium deuoluetur. Si noſtra manu parta fuerit victoria, & Murchardides reſtituitur, & noſtro aggreſſu regnum Hibernicum nobis & noſtris in perpetuum retinetur. O quanta hæc gloria, quantiſq; periculis, & quanto tam vitæ diſpendio, quam mortis contemptu viris appetenda?

Quid eſt enim aliud mors quam interpolatio quædam, modica temporis mora, & quaſi ſonus inter momentaneam hanc vitam medius, & illam manentem? Quid

Quid aliud mors, quam breuis quidam transitus à transitoriis ad æterna. Moriendum quippe est, quia ineuitabile est illud & commune fatum: Etsi nullo egregio facinore vel gloria vitam illustret, vel morte saltem laudis memoria consequatur. Illis itaque mors terribilis est, quorum simul omnia cum morte mori videntur: non his quorum laus emori non potest. Id igitur viri viribus insignes & virtute præclari, id vnanimiter aggrediamur: vt in nobis hodie genus nostrum non degeneret. Et in hoc conflictu, seu vincendo seu moriendo perpetuam nobis strenuitate gloriam comparemus.

De pace reformata.

Cap. X.

SCiens autem Rotbericus ambiguos semper bellorum euentus: & quoniam iuxta Comici sententiam: omnia sapienti viro prius quam arma tentanda sunt: cum armatis quoque exterorum viribus, plurimum congredi reformidans; nuntiis intercurrentibus, ea subire, quæ pacis sunt, modis adhuc omnibus attentauit. Bonorum itaq; virorum interuentu & gratia desuper inspirante fauorem, pax demum sub hoc formata tenore est. Quod relicta Dermitio Laggenia: ipse Rothericum tanquam Hiberniæ principem & Monarcham, debita subiectione recognosceret. Et vt hoc ratum maneret, & illibatum, super hoc etiam Dermitius filium suum Cnuthum nomine obsidem dedit. Cui Rothericus, pace processu temporis operum exhibitione stabilitatem sortita, filiam suam se nuptui daturum spopondit. His igitur publice propalatis: sacramentis quoque ad eorundem confirmationem vtrinque præstitis: & hoc inter eos, sed in priuato conuenit, quod aduenas iu insulam de cetero Dermitius non vocaret. Illos etiam, quos iam asciuerat, pacificata sibi Lagenia statum remitteret.

Aduentus Mauritii Giraldidæ, & Dubliniæ subactio.

Cap. XI.

HIs ita completis: iterum tanquam arridente fortuna, vultusque serenos aduertente: ecce Mauritius Geraldi filius, de quo supra cap. 2. mentionem fecimus: vterinus scilicet Stephanidæ frater, cum decem militibus, & satellitibus equestribus triginta, sagittariis quoque pedesttibus circiter centum, apud Guesefordiam in duabus nauibus applicuit, *vir fide & strenuitate conspicuus, vir puellari verecundia, tam animi quam verbi constantia clarus. Murchardides autem aduentus huius euentu exhilaratus plurimum & animarus, graues Dubliniensium iniurias tam sibi, quam patri toties illatas, vindicem ad animum anxie reuocans: conuocato exercitu statim in Dubliniam acies & arma disposuit. Stephanide interim in rupe quadam prærupta mil. à Gwesefordia quasi duobus, quæ vulgati vocabulo Karrec dicitur, municipium construente, locumque natura munitum arte iuuante, & Mauritio Anglorum exercitum cum Dermitio ducente, eique ducis in modum præsidente.

* vir quidē probus & prudens.

In breui itaque toto vrbis territorio cum prouinciis adiacentibus, deprædationibus, cædibus & incendiis ad exterminium fere redacto: tandem ciues de pace tractantes de fidelitate principi suo de cetero seruanda, & debitis obsequiis exhibendis, cautionem securam præstiterunt.

Ortis interim inter Rothericum Connaciensem & Duuenaldum Limiricensem inimicitiis: cum Rothericus armata manu Limirici fines iam inuasisset: Dermitius in Duuenaldi, puta generi sui auxilium, Stephaniden cum suis transmisit. Quorum fultus auxilio, post varios conflictus vbique victoria potitus: Rotherico cum dedecore ad sua reuertente, se ab eius dominatu omnino subtraxit. In his etiam expeditionibus sicut & in aliis cunctis mira strenuitate, cum Roberto Barrensi Meylerus emicuit. Hic autem tunc temporis mulier illa barbara visa est, & in tergo iubata. De qua in Topographia locuti sumus, cap. 20. 2. distinct.

Comitis Richardi præparatio.

Cap. XII.

MVrchardides autem se ad vlteriora iam erigens: toto sibi patrimonio ad manus iam reuerso, ad auita atque antiqua iura conspirans: Connactiam sibi cum vniuersa Hiberniæ Monarchia potenti manu subiicere proponit. Super hoc itaq; Stephaniden & Mauritium secreto conueniens, animique conceptum omnino denudans:

dans: hoc facile fieri poſſe reſponſum ſuſcepit, ſi amplioribus Anglorum viribus latus ſtipari procurauerit. Cum igitur modis omnibus ei ſupplicaſſet: quatenus genus & gentem copioſius in inſulam aduocarent: propoſitumque ſuum effectui mancipare curarent: tandem vt efficacius id ipſis perſuaderet, eorum alterutri cum regni ſucceſſione filiam obtulit primogenitam. Sed quoniam forte tunc legitima copula gaudebat vterq;: poſt multas deliberationes in hoc conſilium deniq; reſedit, vt Comiti Richardo (cuius c. 2. ſupra mentionem fecimus: & cui filiam eandem ſe quondam in Briſtolli partibus daturum pepigerat) nuntios quantocyus dirigeret, literas in hæc verba deferentes: Dermitius Murchardi filius Lagenienſium princeps, Richardo Comiti Strigulenſi, Gilleberti Comitis filio S.

Tempora ſi numeres, bene quæ numeramus egentes,
Non venit ante ſuum noſtra querela diem.

Ciconias & hirundines obſeruauimus: venerunt aues æſtiuæ: venerunt, &, Circio iam flante, reuerſæ ſunt. Deſiderabilem & diu expectatam præſentiam veſtram nec Fauonius nec Eurus aduexit. Moram itaq; ſanet executionis efficacia: & id operum efficiat exhibitio, vt ſolo videatur tempore lapſa fides. Ad nos Lagenia tota iam rediit. Si in manu valida tempeſtiuus aduenêris: quatuor portiones ad quintam de facili conuertentur. Gratum itaque reddideris aduentum, ſi acceleratum: celebrem ſi celerem, feſtiuum quoq; ſi feſtinum. Vulneratæ ſiquidem ex parte per incuriam dilectioni, renouata cicatricem obducet affectio. Amicitia namq; ſanatur cito officio: & obſequentis gratiæ beneficio, etiam in maioris integritatis robur accreſcet. Quibus auditis Comes Rich. poſt multa variaq; conſilia tandem ex aliorum euentibus ſibi formam præſcribens, & ex Stephanidæ ſucceſſibus, quam prius abhorruerat, audaciam ſumens: totis in Hiberniam tendens niſibus, totis in illam anhelans ſuſpiriis, ad eius expugnationem omnimodas exigit intentiones.

Erat autem vir hic ſanguine conſpicuus, & Clarenſium clara de ſtirpe progenitus: vir quidem plus nominis hactenus habens, quam hominis: plus ſenii, quam ingenii: plus ſucceſſionis quam poſſeſſionis. Veniẽs igitur ad Anglorum Regem Henricum ſecundum obnixe ſupplicat, & efflagitat: vt vel terras ipſum iure hereditario contingentes ſibi ſaltem, mediante iuſtitia, reſtitueret: vel in exteris regionibus ſe fatis & fortunæ committendi licentiam daret.

Aduentus Reymundi, & Guaterfordienſium apud Dundunolf confectio.

CAP. XIII.

ACCEPTA igitur quaſi licentia ironica magis quam vera, brumali tranſlapſo tempore, iuuenem quẽdam de familia ſua Reymundum nomine cum 10. militibus & ſagittariis 70. circa cal. Maii in Hiberniam præmiſit: iuuenẽ ſe. validum & robuſtum militaribus armis inſtructum: tam Stephanidæ quam Mauritii ex fratre primæuo nepotem. Applicantes itaq; ſub rupe quadam marina (quæ Dundunolf dicitur) à Guaterfordia quaſi 4 mil. à latere Gueſefordiæ meridionali: tenue ſatis ex virgis & ceſpite caſtrum erexerunt. Guaterfordiæ vero ciues, & cum ipſis Machlachelinus Ophelan, fama ſtatim euentum diuulgante, exterorum viciniam ſuſpectam habentes, communicato conſilio principiis obuiandum ducentes, in ipſos vnanimiter arma ſumere decreuerunt. Tranſeuntes itaq; flumen Suyrenſe, quod Deſmoniam à Lagenia ſub ipſius vrbis muralibus ab Oriente diſterminat, quaſi tria virorum millia, tribus ad inſultum turmis ordinatis, fortiter accedunt ad foſſata.

Sed quoniam vix eſt, vt virtus clauſa celari, vt animoſitatis ardor extingui, vt probitatis ſcintilla comprimi valeat & includi: Reymundus cum ſuis, licet numero perpauci, ſtrenuitate tamen conſpicui, eis obuiam exeuntes, nimis impari certamine congreſſi ſunt. Sed quia tantæ multitudini paucitas tam magna reſiſtere non potuit: ad caſtra reuerſi hoſtes à tergo perſequentes, intra valuas vix plene ſuſpenſas certatim intrando ſuſceperunt.

Videns autem Reymundus, ſeque ſuoſque in arcto, imo extremo articulo iam conſtitutos: vultum ad hoſtes viriliter conuertentes primum quemque intrantem in ipſis ianuis gladio tranſuerberauit. Et exclamans voce altiſona, vno ictu, nobilique regreſſu tam ſuos ad tutelam reuocauit: quam horrendum hoſtibus metum incuſſit.

Sic igitur ancipiti ſemper bellorum alea, qui victi videbantur, in momento victores effecti: hoſtes in fugam conuerſos, & paſſim iam per campana diſperſos, tanta

tanta strage persequuntur, vt in continenti quingentos & eo amplius interimerent. Et cum cassatas feriendo manus ab ictibus iam suspenderent, ab altis in mare rupibus præcipitati sunt infiniti.

In hoc conflictu miles quidam Wilhelmus scilicet Ferrandus mirabili strenuitate præpolluit: vir carne quidem infirmus, sed corde firmissimus. Imminentem, vt videbatur, lepræ malitiam morte nimirum præuenire desiderans tam præmatura, quam præclara.

Sic Guaterfordiæ superbia cecidit, sic totum eius robur euanuit. Hinc nobilis vrbis cæpit euersio, hinc Anglis spes, hinc consolatio: hinc hostibus horror, hinc desperatio. Inauditum enim hactenus est, in partibus illis tam modica manu tantam stragem factam fuisse: prauo tamen consilio, detestabilis nimis, & inhumana sæuitia, abusi sunt fortuna. Cum enim completa victoria septuaginta ciues de potioribus & primis, intra castra captiuos in vinculis tenuissent, propter quos vel vrbem ipsam, vel pecuniam immensam suscepisse potuerant: Heruecius de monte Maurisco (qui cum tribus militibus in eorum aduentu se statim ipsis adiunxerat, & Reymundus alternis deliberando sententiis, ad contraria contenderunt.

Oratio Reymundi.

Cap. XIIII.

REYMVNDVS enim ad eorum laborans liberationem sic adorsus est: Viri commilitones, quibus ad gloriæ cumulum virtus simul & fortuna contendunt: quid de captiuis nostris statuendum est, videamus. Nec enim hostibus parcendum vlla ratione decreuerim. Sed hi non host[illegible] iam, sed homines: non rebelles, sed debellati, sed victi, sed fatis vrgentibus ob patriæ tutelam superati. Honesta quidem occupatio. Non fures, non factiosi, non proditores, non prædones. Eo iam numero sunt constituti, vt in eis potius locum habeat pietas ad exemplum, quam crudelitas ad tormentum. Difficile quidem est, & tanto virtus antiquior: effrenes semper & luxuriantes incommodis animos inter prospera temperare. Efficiat igitur in nobis dignissima laude clementia, vt cetera qui vicimus, animos vincamus & iram. Solet quippe præcipites animi motus modus & modestia temperare mitigareque. O quam laudabile est viro magnifico, quoties inter ipsos triumphales successus, pro vindicta reputat, vindicare potuisse.

Iulius Cæsar (cuius victoriis orbis angustus erat) in tanto imperio suo tantum Domitium, cui tamen & ante vitam donauerat, iussit occidi. Pietas in ipso & gloriam adauxit, & victorias non impediuit. O quam impia, quam bestialis sæuitia: vbi victoriam nulla sequitur misericordia. Fortis enimuero viri est, qui de victoria contendunt, eos hostes putare: qui victi fuerint, eos homines iudicare: vt possit bellum fortitudo minuere, pacem humanitas augere. Est itaque nobili viro misereri quam vincere laus longe præstantior. Illud enim fortunæ, istud virtutis est. Sicut igitur, si gladiis nostris rebelles in acie cecidissent: profecto id nobis augmento victoriæ cessisset ad gloriam: sic captis, & ad vitam reseruatis, & tanquam ex hostium numero, in hominum cœtus iam reuersis de cetero mors inflicta, cum famæ detrimento non modico nobis verget in confusionem (ignominiam.) Cum igitur eorum interemptio patriæ non sit liberatio: ad augenda tam militum stipendia, quam virtutis exempla: longe commodior eorum redemptio censenda videtur, quam peremptio. Sicut enim Martios inter conflictus, galeato iam capite, sanguinem sitire, cædibus insistere, solum gladiis allegare, feritate plusquam ferina, se cunctis in actibus inexorabilem præbere militem decet: sic bellico cessante tumultu armis iam exutis, feritate quoque deposita: resumi debet humanitas, & animo nobili pietas, & mansuetudo renasci.

Oratio Herueii.

Cap. XV.

FINITO Reymundi sermone, & murmure populi cum quodam quasi feruore subsecuto, surgens ad proceres Herueius, sic adoritur: Satis exquisite Reymundus de pietate nobiscum disseruit. Internos forsan animi sui motus verborum compositione nobis ostentans: tanquam pietatis operibus, & non potius cædibus & incendiis terra exterorum sit expugnanda. Nunquid hac via Iulius, nunquid Alexander Macedo, vniuersas subdidit nationes? Nunquid sponte ad pietatis istorum spectacula gentes vndique concurrerunt: & non potius vi & armis coactæ, crudelitatis quoque

terrore

terrore compulsæ colla submiserunt. Dum adhuc superbi, dumque rebelles sunt populi: postposita pietate modis sunt omnibus expugnandi. Cum vero iam subditi, iam seruire parati, tum demum (saluo regiminis moderamine) cum omni mansuetudine sunt tractandi. Hic itaque pietas, ibi exhibenda crudelitas. Hic locum habet clementia, ibi sæuitia. Reymundus vero quasi populis iam subditis, sola sit opus misericordia, vel tanquam hostibus in nimia paucitate constitutis, vbi virtus eniteat, inuenire non valeat (cum tamen totus Hiberniæ populus in nostram, nec immerito, coniurauerit perniciem) hostium augere numerum istorum adiectione, mirabili pietate contendit. Contrarius & inconstans esse videtur. Populum expugnare venit: & vt populo parcatur, argute proponit. O quam impiæ pietatis exemplum est, propria prorsus contempta salute, super hostium calamitate pie moueri? Præterea, iam plures in castris hostes habemus, quam domesticos: vndique periclitamur: exterius, parum hoc nobis esse videtur: nisi & intus quoque periclitemur, foris infiniti: intus multi nostrum moliuntur exterminium.

Quid si forte vinculis ruptis (quibus satis tenuiter alligantur) ad nostras subito proruperint armaturas? Mus in pera: Ignis in sinu: serpens in gremio, hostes in hospitio male suos remunerant hospites. Nonne quod agit hic opere: destituit in sermone? Respondeat, quæso, Reymundus, cum ad nos expugnandos instructis aciebus aduenerunt, si eorum forte manu parta fuisset victoria: nunquid nobis pro pietate deferrent? Nunquid victis vitam venderent? Nunquid captos vlla redemptione liberarent? Sed non opus est multiloquio: vbi res est in expedito. Nostra siquidem sic victoria consumetur, vt istorum interitus aliorum sit metus. Et ipsorum exemplo, populus effrenis ac rebellis nobiscum de cetero congredi reformidet. Duorum quippe alterutrū eligamus. Aut enim ad quod venimus, viriliter exequamur, populumque rebellem, dissimulata prorsus clementia, armis & potentia, animosaque manu debellemus: aut si pietatis operibus, iuxta Reymundi sententiam potius indulgere dignum duximus, reuersis velis plebi miserabili patriam & patrimonia relinquamus.

Placuit commilitonibus Herueii sententia: & condemnati miseri, membris confractis, in maris præcipitium dati sunt.

Aduentus Comitis: Guaterfordiæ expugnatio.

Cap. XVI.

INTEREA Comes Richardus præparato tanti conaminis apparatu, per australis Cambriæ maritima Moneuiam petens, electam in partibus illis iuuentutem coadunauit. Conquisitis igitur & peractis tanto nauigio necessariis: in portu Miluerdico naues ascendens vento velis à tergo incubante, militibus cum quasi ducentis, & aliis circiter mille, circa decimum Calend. Septembris, vigilia videlicet sancti Bartholomæi apud Guaterfordiam applicuit. Mane vero post festum, die quidem Martis, Martia communiter ad vrbis insultum iam muris imminentia vexilla vehuntur. Sed cum à ciuibus & Dundunolfensium cædis reliquiis iam bis viriliter repulsi fuissent: videns domunculam quandam per postem deforis à muro dependentem, vndique ad insultum acriter inuitaos, viros armatos ad eiusdem postis succisionem quantocyus immisit. Quo succiso: statim domus illius facta ruina, cum muri quoque parte non modica, certatim intrantes hostes in vrbem irruerunt: & cæsis cateruatim per plateas ciuibus, victoria potiti sunt cruentissima. Captis igitur in turri Reginaldi duobus Sytaracis, & gladio sublatis, Reginaldo vero & Machlachelino Ophelano similiter ibidem captis, sed interuentu Dermitii, qui cum Mauritio & Stephanide, nec non & Reymundo iam tunc aduenerat, ad vitam reseruatis, dispositis vrbi custodibus, filia quoque Dermitii, Eua nomine, ibidem Comiti patre tradente, fœdusque firmante legitime copulata, cuncta communiter versus Dubliniam vexilla vehuntur.

De Dubliniensis vrbis expugnatione.

Cap. XVII.

SCIENS autem Dermitius totum Hiberniæ populum in defensionis auxilium à ciuibus Dubliniæ conuocatum, omnes circa vrbem vias nemorosas & arctas armis obsedisse: paternæ non immemor iniuriæ, nemorosa declinans, per conuexa montium de Glyndelachan latere, exercitū ad vrbis mœnia duxit indemnem. Præ omni-

bus namque ciuibus istos non immerito habebant exosos. In medio namque domus cuiusdam grandis, vbi tanquam in foro pro curia sedere consueuerant: patrem ipsius interemptum, damno dedecus annectentes, cum cane ciues cumulauerant. Missis autem legatis, & interueniente præcipue laudabilis memoriæ, Laurentio Dubliniensis Ecclesiæ tunc Archipræsule, cum de pace primo tractatus haberetur, ex vna parte Reymundus, ex altera miles animosus (de quo infra, & capit. vigesimo primo) Milo Coganensis, cum iuuentute tam belli, quam lucri cupida, certatim ad muros irruentes, victoriam statim adepti: non sine magna ciuium strage vrbem viriliter inuaserunt. Pars tamen eorum potior, Hasculpho Duce, naues & scaphas, cum iis, quæ pretiosiora possederant intrantes: boreales ad insulas se nauigio transtulerunt.

Eodem die duo magna in vrbe miracula contigerunt. De cruce videlicet immobili facta, quam ciues ad insulas asportare contenderant: & denario eidem oblato bis resiliente, sicut in Topographia declaratur.

Cum itaque Comes per aliquot dies de statu vrbis disposuisset: ibidem Milone Coganensi custode relicto, instinctu Murchardidę, antiquas inimicitias vindicem ad animum reuocantis, Orocii Medensis fines hostili inuasione demoliuntur. Tota igitur Media crebris deprædationibus, cædibus quoque & incendiis iam extermínio data.

Rothericus Connactiensis suam agi rem perspiciens, paries vbi proximus ardet: Nuntios Dermitio in hæc verba transmisit: Contra pacis formam, exterorum multitudinem in insulam aduocasti: dum tamen intra Lageniam tuam te continuisti: æquanimiter sustinuimus. Nunc autem, quoniam nec sacramenti memor, nec obsidis dati misertus, metas positas, patriosque fines insolenter excessisti: aut exterorum tuorum de cetero compescas excursus, aut præcisum tibi filii tui caput proculdubio remittemus. Cum autem Dermitius ad hæc superbe respondisset, adiiciens quoq; se à proposito non destiturum, donec sibi Connactiam auito iure competentē, cum totius Hiberniæ Monarchia, subiugasset: Indignans Rothericus, filium eius, quem ei (supr. c. 10.) obsidem dederat, capitali sententia condemnauit.

Ardmachiense concilium.

Cap. XVIII.

HIs itaque completis conuocato apud Ardmachiam totius Hiberniæ clero: & super aduenarum in insulam aduentu tractato diutius & deliberato: tandem communis omnium in hoc sententia resedit: propter peccata scilicet populi sui, eoque præcipue, quod Anglos olim tam à mercatoribus, quam prædonibus atque piratis, emere passim, & in seruitutem redigere consueuerant, diuinæ censura vindictę hoc eis incommodum accidisse, vt & ipsi quoq; ab eadem gente in seruitutem vice reciproca iam redigantur. Anglorum namq; populus adhuc integro eorum regno, communi gentis vitio, liberos suos venales exponere, & priusquam inopiam vllam aut inediam sustinerent: filios proprios & cognatos in Hiberniam vendere consueuerant. Vnde & probabiliter credi potest, sicut venditores olim, ita & emptores tam enormi delicto iuga seruitutis iam meruisse. Decretum est itaque prædicto concilio, & cum vniuersitatis consensu publice statutum: vt Angli vbique per insulam seruitutis vinculo mancipati: in pristinam reuocentur libertatem.

Edictum Anglorum Regis.

Cap. XIX.

AVDITIS interea istarum rerum euētibus fama de magnis semper maiora vulgante, & quoniam Comes non tantum Lageniam, sed & alia quædam nec sibi nec vxori suæ vllo iure competentia iam inuaserat: ab Anglorum Rege edictum emanauit, vt ab vniuersis terris suæ ditioni subditis, nulla de cetero nauis in Hiberniā quicquam aduectare præsumat. Et vt omnes omnino de terris suis illuc aduecti: aut infra proximum Pascha redeant: aut exheredati prorsus exules à regno imperpetuum fiant.

Videns autem Comes seque suosque in arcto iam positos, & tam suorum amissione, quam necessariorum defectu desperanter afflictos: communicato consilio, ad Anglorum Regem, licet in remotis Aquitannicæ Galliæ partibus agentem, Reymundum destinauit.

Licent-

Licentia vestra (mi Domine) si bene recordor, in Hiberniam transfretani: fideli vestro Dermitio restitutionis auxilium impendere desiderans. Vnde & quicquid in ea vel eius, vel alterius patrimonio mihi fortunæ fauor adiecit, sicut ex vestræ benigniratis munificentia totum prouenit: sic ad eandem pro libito vestro nutuque redibit.

Martyrium S. Thomæ.

Cap. XX.

EA tempestate, Reymundo Curiam sequente, & Rege solita occupationum morositate responsum differente: Thomas Cantuariensis Archiepiscopus in Anglia gladiis impiorum occubuir: Non sine multa maiorum ram regni quam sacerdotii nota. Cui præter multiplex illud septennalis fere exilii martyrium, in mulro mœrore, cilicio scilicet duplici, tam fœmorali, quam corporali: In lectione, & oratione continua, & omnium angustiarum grauissima, nec ætati parcente, nec sexui, tam miserabili sanguinis vniuersi proscriptione, ad consummabilem totius martyrii gloriam id torum accessit. Quod ipse furibundis hostibus templi fores aperuit: & aperto vertice gladiis occurrens, sacram vulneribus coronam obtendir: Quod in Ecclesia matre & Metropolitana, & coram altari: Quod à quatuor aulicis canibus, rabie plusquam canina furentibus, in corona (quæ clero potius signum protectionis esse solebat) quaruor vulnera sustinuit, & nullum extra. Quod ea solum in parte, quæ passionem Chtisti significat, Christi miles & martyr insignis inrrepide passus emicuit: felici commercio incorruptibilem pro corrupra coronam suscipiens: Quod sacram Dominici Natalis hebdomadam suo quoque sanguine consecrauit: & sicur primus Thomas quinra Natalem lucem præuenir: sic iste secundus sacris ex nomine iam cessantibus, eundem numerum subsequenter impleuit. Quod ille Orientis lampas fuit: hic Occidentis: Quod ille nascenti Ecclesiæ lumen dedit, hic senescenti: Er sicut ille surgentis Ecclesiæ fundamenta suo sanguine cementauit: sic iste suo diu fundatæ, tanquam ruinosæ iam, & ram senio confectæ, quam vi tempestatum crebro concussæ, pristinum reformauit: Et sicur ille feruens erat fide feruenre: sic iste non tantum feruens, sed & plusquam feruor erat, iam frigescente. Et sicur ille vt Ecclesiæ substantiam erigeter, tortoribus se cruentis exposuir: sic iste, vt eiusdem formam conseruaret illæsam, gladiis occumbere non formidauit. Cuius quoque triumphales tantæ gloriæ tirulos hi duo versiculi sub compendio satis egregie comprehendunt:

Pro Christi sponsa, Christi sub tempore, Christi
In templo, Christi verus amator obit.

De quo inrer varias eiusdem virtutes, illud præcipue spectabile memoriaque dignum occurrir: quod separatis membris & proiectis inaudiro more noua reposuit. Ex hac suæ nouitate virtutis, vere nouus martyr apparuit. Vnde quidam:

Miratur rediisse virum neutratus: ocelli
Succedunt oculis, albus hic, ille niger.

Quia ne causari malignitas posset, eosdem oculos fuisse, quos prius habuerat, non eruros ad plenum, sed læsos: dati sunr minores & diuersi coloris, miraculoque maiori, quibus non minus in tenebris & nocte obscura, quam clara luce videbantur.

Occidit autem hoc rritici granum, & in terram cadens, mulrum fructum attulir: anno videlicet ortus sui quadragesimo octauo: Consecrationis octauo: Exilii septimo, in fine Decembris felici brauio cursum finiens, veteremq; vitam cum anno terminans, & nouam inchoans. Ab incarnarione vero Domini millesimo centesimo septuagesimo primo: præsidenre Romæ Alexandro rertio, imperante Frederico, regnante in Francia Ludouico. Vnde quidam:

Annus millenus, centenus, septuagenus
Primus erat, primas quo ruit ense Thomas.

Elapsa inrerim hyeme Dermitius Murchardi filius plenus dierum, apud Fernas circiter Cal. Maii rèbus humanis exemptus est.

Confectio Noruuagiensium apud Dubliniam.

Cap. XXI.

Eadem fere tempestate, circa Penrecosten, Hasculphus olim Dubliniensium

Princeps vindice deferuens animo, cum Norwagiensibus & Insulanis in sexaginta nauibus vrbem expugnaturus, Auenliphense littus obtinuit. A nauibus igitur certatim erumpentes, Duce Iohanne cognomine Thewoode (quod Latine sonat, insano vel * vehementi) viri bellicosi Danico more, vndique ferro vestiti, alii loricis longis, alii laminis ferreis arte consutis, clypeis quoque rotundis, & rubris, circulariter ferro munitis: homines tam animis ferrei, quam armis, ordinatis tu[illegible]is, ad portam orientalem vrbem inuadunt.

* dementi.

Verum * Milo Coganensis tunc vrbis custos, innatæ animositatis audacia, longe licet impari numero, viriliter ipsis obuiare præsumpsit. Sed hostiles impetus tam parua manu perferre non valens, parte suorum perdita, militis [illegible]oque coxa ferro vtrinque vestita, vno securis ictu cum panno loricæ præcisa, hoste[illegible]e in portam regredi compulsus est: donec Richardus Coganensis Miloni [illegible]r, per posticam australem cum paucis clam egressus, ipsos à tergo acriter exclamando percussit. Cuius inopinati euentus, & de subitationis causa, aliis ante, aliis retro confligentibus, ambigua semper bellorum alea, statim confecti, & in fugam [illegible] conuersi.

* supr.c.iv.

Interfectis itaque fere cunctis, Iohanne quoque Vehementi: non absque tu[illegible] la virili, à Gualtero de Ridenesfordia, & aliis quibusdam demum expugnato & [illegible]terempto: Hasculphus à marina glisi, per quam ad naues tran[illegible]fugerat retractus, [illegible] maiorem victoriæ cumulum viuus in vrbem, cui paulo a[illegible]te præerat, est reduct[illegible]. Ad redemptionem itaque reseruatus, & in curia coram Milone constitutus in publico auditorio verbum hoc indignanter & impudenter emisit. Parua, inquit, manu nunc aduenimus, & solum nostri conaminis initia sunt ista. Sed tamen, mihi vita superstite, in breui his longe disparia multoque maiora sequentur. Quo audito (quoniam in manibus linguæ vita & mors) & quoniam frangit Deus omne superbum, maleque dolorem vindicat, quisquis doloris augmento, dolorem accumulat) præcepto Milonis statim illi capite præciso, paulo ante indultam, insolenti verbo vitam amisit.

Obsidio Dublinia à Rotherico Connacticensi facta & insulanis.

Cap. XXII.

HIs ita completis: videntes Hibernici Comitem & suos, tam suorum iactura, quam victualium defectu (quibus Anglicanæ copiæ beneficio hactenus insula abundare consueuerat) iam deficientes: collectis vndique viribus cum infinita totius Hiberniæ fere principes multitudine, Dubliniam obsidione cinxerunt: Laurentio Dubliniensi Antistite zelo suæ gentis, vt ferebatur, hoc procurante, missis quoque literis tam Archipræsulis, quam Rotherici Connactiensis, Gottredum Maniæ principem, nec non & alios Insulanos, ad portum vrbis maritimum obsidendum, tam verborum inuitat persuasione, quam larga quoque stipendiorum promissione. Qui tanto promptiores effecti, quanto sibi quoque ex Anglorum successibus subiectionis imminere periculum formidantes: * Circio flante, naues circiter triginta bellicosis plenas viris, in Auenliptrii portum incunctanter adducunt. Totum namque præsidium, suaue collegium, eorum habere solatia: quos ipsa simul delectat subire suffragia.

* Euro.

Cum itaque duobus iam fere mensibus intra muros vrbis Comes & sui clausi fuissent: nec vlla prorsus victualia ipsis vel terra vel mare misisset: deficientibus alimentis, solitaque malitia non vno contenta malo, sed cumulante semper incommoda fortuna sinistra: ecce Duuenaldus Dermitii filius * Kenceliæ finibus adueniens, Stephaniden intra Karrectense castrum à Guesefordiæ ciuibus, nec non & Kenceleiensibus quasi tribus virorum milibus cum paucis obsessum nuntiauit. Et nisi infra diem tertium ei in manu valida succurratur: de ipso & illis, qui cum ipso sunt, non amplius cogitandum.

* al. Kynolia.

Erant autem intra Dubliniam cum Comite obsessi: Giraldides Mauritius, & Reymundus à curia iam reuersus: tam suorum quam sui non mediocriter anxietate turbati. Quorum Mauritius quanquam proptia plurimum: longe plus tamen optimi fratris & vxoris, pignorumq; suorum calamitate commotus, quæ in hostium medio municipium tenebat immunitissimum, virgis tantum & cespite clausum, ad Comitem surgens & proceres, in hæc verba prorupit.

Oratio

Oratio Mauritii.

CAP: XXIII.

NON ad delitias, viri, non ad ocia vocati, in hos terrarum fines aducti ſumus: fortunæ potius tentare vices, & ſub capitum periculo vires animoſitatis venimus experiri. In ſummitate rotæ aliquandiu ſtetimus, & ecce ad ima iam deuoluimur. Item ad ſumma, volubilitatis ratione prouehendi. Hæc eſt enim rerum mundanarum mutabilitas: vt alternis vicibus ſemper aduerſis proſpera diſtinguantur. Solis ortum cœli reuolutione ſequitur occaſus, & occidentis tenebras ad ortum tendens orientis lampas illuminat. Quibus hactenus cum triumphi gloria tanta rerũ copia omniũ fortunę fauor adiecerat: en clauſis vndiq; hoſte terra mariq; victualia iam deficiunt. Auxilium nobis nec mare mittit, nec claſſis inimica permittit. Stephaniden quoq; cuius animoſitas & nobilis auſus viam in inſulam nobis aperuit, exili municipio clauſum priuatumque, gens inimica coarctat. Quid igitur expectamus? Nunquid enim ad noſtræ gentis ſolatiũ aſpiramus? Ea iam lege tenemur, vt ſicut Hibernicis Angli: ſic & Anglis Hibernici ſimus? Non enim minore nos odio illa quam iſta perſequitur inſula. Moram itaq; rumpentes & ignauiam (quoniam audaces fortuna iuuat: dum nobis iamiam deficientia vires adhuc alimenta miniſtrant) hoſtes viriliter aggrediamur: animoſaque paucitas & armata, ſolita ſtrenuitatis opera, conſuetaq; belli victoria multitudinem inermem conterat, & imbellem.

Talia voce refert: curiſq; ingentibus æger
Spem ſimulat vultu, premit alto corde dolorem.

Finito Mauritii ſermone, Reymundus eiuſdem doloris telo percuſſus, cum vniuerſorum applauſu ſimili ſententia perorauit. Adiiciens quoq; Connactienſium in Regem tanquam primum & principalem in primis irruendum: vt illo confecto aliorum exercituum haud difficilis foret perſecutio.

Confectio Rotherici apud Dubliniam.

CAP. XXIIII.

CERTATIM igitur electa iuuentus ad arma proſiliens, in tres turmas quanquam tenues, ſe ſtatim ſeparant & ſecernunt. In prima Reymundus cum militib. 20. In media Milo cũ 30. In tertia & vltima comes & Mauritius cũ 40. præter ſatellites equeſtres, & ciues paucos ſalua vrbis cuſtodia ſingulis turmis adiunctos. Egredientes itaq; ſubito hora quaſi poſt nonam, non ſine magna contentione vtri videlicet an vrbis an familiæ præfecto, primus de iure cederet cum hoſte conflictus: triginta milliũ virorum exercitum propter matutinos eiuſdem diei congreſſus improuidum penitus & improuiſum tam parua manu viriliter inuadunt. Reymundus igitur inter primos primus exiſtens, & primum in hoſtes impetum faciens, longe ante alios ſtatim duos lancea perforauit. Meylerius quoque, & duo Mauritii filii Giraldus & Alexander, licet vltimæ turmæ primitus addicti, innatæ tamen ſtrenuitatis inditio, ad primam ſe ſubito præripientes, viri armis & animoſitate perſpicui promptiſſime ſubſequentes, multos ad tenebras à luce tranſmittunt. Multis igitur interemptis, & cunctis omnino confectis, Rotherico verò, qui tunc forte in balneis ſedebat, vix elapſo, fugitiuos & victos cædibus inſiſtendo, vſque ad veſperam perſecuti, demum victualibus & vecturis, ſpoliis quoque & armis onerati ſimul & honorati reuertuntur. Diſperſis igitur & ſtatim ſe diſpergentibus exercitibus tam Auſtrali ſcilicet Archipræſulis cum totis præter Kenceliam & Gueſefordiam, Lageniæ viribus, Machelono ſcilicet, Machaleney, Gillemolmoc, & Othuethelis, quam aliis quoq; ſimili terrore concuſſis: Ex boreali verò his, ſcilicet Ororicio Medenſi, Ocarnelo Vrielenſi, Machſalino, & Ochadeſu, cum multitudine multa. In craſtino diſpoſitis vrbi cuſtodibus verſus Gueſefordiam, ſuperiore per Odronam via victricis palmæ vexilla reguntur.

Doloſa Stephanidæ captio.

CAP. XXV.

INTERIM autem (fortuna variante vices, & ſemper aduerſis quibuſdam ſecunda turbante, ne cuiquam inueniatur fida comes, neu firma in terris contingere valeat, vel perfecta felicitas) Gueſefordienſes cum Kenceleyenſibus circa tria virorum millia Stephaniden improuiſum, & nil tale timentem, cum militibus ſcilicet & ſagittariis paucis circumſeptum, fidei, ſacramentique religione contempta: crebris inſultibus impetere non ceſſant. Sed quoniam ſe nihil viribus profecturos

præſentiunt viris quanquam perpaucis, ad defenſionem tamen promptiſſimis, & præcipue milite quodam Gulielmo videlicet cognomine* Not, longe præ aliis in hac defenſione virtute micante: ad conſueta fallaciæ tela, figmentaque doloſa concurrunt. Adductis igitur Epiſcopis ad foſſata duobus, Gueſefordienſi ſcilicet & Kyldarienſi: aliiſque viris religionem habitu præferentibus, reliquiis appoſitis, communiter omnes ſacramento corporaliter præſtito iurantes affirmant: Comitem, Mauritium & Reymundum, nec non & Anglos vniuerſos capta Dublinia iam deletos. Conactienſem quoque exercitum ſimul cum Lagenienſi ad Gueſefordiæ partes iam appropiare. Aſſerunt quoque ſe Stephanidæ ipſius commodi cauſa id totum feciſſe: vt ipſum ſcilicet (quoniam mitis eis & liberalis princeps extiterat) ante inimicæ multitudinis aduentum ſaluũ cum ſuis in Cambriam tranſuectare potuiſſent. Quorum aſſertioni tandem Stephanide fidem adhibente, ſeq; ſuoſq; eorum fidei committente, ſtatim quibuſdam ſuorum interemptis, alii verberibus, alii vero vulneribus grauiter afflicti, in carceres & vincula contruduntur. Nec mora, fama pernicibus alis veram Dubliniæ liberationem, & Comitis aduentum diuulgante, proditores ſtatim vrbem totam proprio incendio concremantes, ad inſulam Begeri in portus oſtio ſitam (quæ & ſancta vocatur) cum ſuis omnibus tam rebus, quam captiuis nauigio transferuntur.

* al. Noe.

Deſcriptio Stephanida.

CAP. XXVI.

O VIRVM virtutis vnicum, veriq; laboris exemplum, fortunæ variæ, ſortiq; aduerſæ pluſquam proſpere ſemper obnoxium. O virum toties tam in Hibernia quam Cambria vtraſq; roræ circumferentias æquanimiter expertum, & omnia paſſum,

Quæ peior fortuna poteſt, atq; omnibus vſum,
Quæ melior.——

O vere Marium ſecundum Stephaniden. Cuius ſi felicitatem reſpexeris: feliciſſimum dixeris. Si vero miſerias: miſerorum omnium miſerrimum videas. Erat autem vir amplo corpore & integro, vultuq; decenti, & ſtatura paulo mediocritatem excedente, vir dapſilis & largus, liberalis & iucundus, ſed vino Veneriq; trans modeſtiam datus. Interea Comite Gueſefordiam tendente, Lagenienſium exercitus in paſſu Odronæ quanquam in ſui natura arcto nimis, & inuio, * concidibus tamẽ plurimum arte munito, illi obuiam venit. Vbi & commiſſo graui conflictu, interfectis tandem hoſtium multis, præter iuuenis vnius caſum, cum ſuis omnibus ad campana Comes indemnis euaſit. Meylerio aliis ibidem ſolita ſtrenuitate micante.

* cum ſudibus.

Deſcriptio Comitis.

CAP. XXVII.

COMITI vero modus hic erat. Vir ſubrufus, lentiginoſus, oculis glaucis, facie fœminea, voce exili, collo contracto, per cetera fere cuncta, corpore procero, vir liberalis & lenis. Quod re non poterat, verborum ſuauitate componebat. Togatus & inermis parere paratior, quam imperare. Extra bellum plus militis, quam Ducis: in bello vero plus Ducis quam militis habens: omnia ſuorum audens conſilio: Nihil vnquam ex ſe vel armis aggrediens, vel animoſitate præſumens. In prœlio poſitus fixum ſuis recuperationis & refugii ſignum manebat. In vtraque belli fortuna ſtabilis & conſtans, nec caſibus aduerſis deſperatione fluctuans; nec ſecundis vlla leuitate diſcurrens.

De pace & concordia inter Regem & Comitem in Claudiceſtriæ finibus reformata.

CAP. XXVIII.

NEc mora: deſcendentibus illis ad Gueſefordiæ fines, occurrunt ei nuntii, Stephanidæ euentum, reique caſum, & vrbis incendium explicantes: ex parte quoque proditorum firmiter aſſerentes, quod ſi ad illos accedere forte præſumant: præciſa ſibi ſuorum capita ſtatim cuncta remitterent. Quibus auditis, non ſine magna mentium amaritudine, verſis in dexteram loris, verſus Guaterfordiam iter arripiunt. Vbi & Herueium reperiunt ab Anglorum Rege, quo perrexerat, iam reuerſum. Ad eundem quoque Comitis in Angliam acceſſum tam literis quam verbis perſuadentem.

Comes

Comes itaque venti velique beneficio stanti æquore transcurso: in Clandestriæ, finibus apud Niwecham Regi occurrit: iam in Hiberniam cum exercitu non modico transfretare parato. Vbi post multas & varias altercationes, tandem Herueii circumuentu pariter & interuētu, regia erga ipsum sic resedit indignatio: vt renouato subiectionis vinculo Regni caput Dubliniam scilicet cum Cantaredis adiacentibus, nec non & vrbes maritimas & castra Regi cuncta concederet. Residuum vero conquisitionis suæ de Rege, & hæredibus suis, ipse & hęredes sui recognoscerent. Quibus eo tenore completis, Rex per maritimam viam versus Meneuiam iter arripuit. Et Pembrochiam veniens, pulcherrimam in breui Myluerdico portu classem coniunxit.

Confectio Ororicii apud Dublinam.

CAP. XXIX.

INTERIM Rex monoculus Medensis Ororicius, captata tam Comitis quam Reymundi, qui adhuc moram Gwaterfor[illegible]ię fecerat, absen[illegible] multitudine magna circa cal. Sept. Dubliniam venit. Et inue[illegible] in ea viros pe[illegible]paucos, sed tamen viros, cum impetu magno & clamore muris & fossatis, acriter insi[illegible]auit. Sed (quoniam virtus claudi nescit, & ignis oppressus in flammam erumpit) Mi[illegible] Coganensis & sui, se foras subito mittentes, tanta statim hostes strage persecuntur: vt eisdem confectis Ororicii filium iuuenem egregium cum aliis infinitis ibidem interimerent.

Interea Rex Anglorum in Australis Cambriæ Pembrochięque proceres, quia Comitem Rich. hac in Hiberniam transire permiserant: minis acerrimis intonare cępit. Sed tandem in ipsorum castris, Regis custodibus assignatis: versa est in tranquillitatem tempestuosa procella. Tanta siquidem tonitrua, lętali fulminis ictu non subsecuto. Contigit ea tempestate, Rege in partibus illis auium volatu delectari volente: falconem nobilem in saxo quodam sedentem cum forte conspiceret: eundem lateraliter ambiendo, accipitrem Norwagiensem generosum & grandem, quem gestabat læua, proiecit. Falco vero quanquam in primis tardior, ad alta * tamen vix fubuectus, itaque vindice, vice versa, de pręda prædo iam effectus: a summis impetuosius ad ima descendens, quadrati pectoris ictu vehementi, pręposita q; talorum armatura, talionem reddens, ad pedes Regios accipitrem confodiendo prostrauit. Vnde & ab hac hora, singulis Rex annis, circa nidificationis tempora, propter falcones terræ illius, qui marinis in rupibus excluduntur: mittere consueuit. Nec in terra sua nobiliores aut pręstantiores inuenit. *tandem.

Aduentus Anglorum Regis: & tam Australium Cambriæ principum: quam Borealium spontanea subactio.

CAP. XXX.

HIs ita completis, ad tanti tam nobilis ausus apparatum, mora in Meneuiæ partibus aliquamdiu facta: sanctique Dauid sede deuotis omnibus honorifice requisita: captata temporis idoneitate, & tam aeris, quam auræ prosperitate, velo ventoque se committens: cum militibus quasi quingentis, satellitibus quoque equestribus, & sagittariis multis: circa cal. Nouemb. die videlicet S. Lucæ transmenso maris spacio, apud Guaterfordiam Rex animosus applicuit. Applicuit ergo anno regni sui 17. ætatis suæ 41. ab Incarnatione Domini 1172. pręsidente, Imperante, Regnante, Alexandro III. Frederico, Ludouico.

De Stephanida apud Guaterfordiam liberatione, & Australis Hiberniæ principum vltronea subiectione.

CAP. XXXI.

APVD Guaterfordiam igitur paucis diebus Rege morante: Ecce Guesefordiæ ciues ei Stephaniden, quasi sub pręrextu obsequii, eo quod Hiberniam citra ipsius assensum primus intrauerit, aliisque malignandi occasionem præbuerit, vinctum & captiuum adducunt. Cui Rex cum in primis de tanto, tam temerario Hiberoicæ expugnationis ausu non absque indignatione plurima & comminatione multa grauiter improperasset: tandem ipsum cathenis, cum alio quodam firmiter compeditum, in turrim Reighnaldi custodiendum remisit. Nec mora Rex Corcagiensis Dermitius aduenit: qui statim tam subiectionis vinculo, quam fidelitatis Sacramento, nec non & obsidibus datis firmiter astrictus, annuo constituto Regni sui tributo, se Anglorum Regi sponte submisit. Abhinc autem Rex exercitum mouens, primo Lismoriam progressus ibique dierum mora facta duorum: inde Cassiliam

eſt profectus. Vbi & Duuenaldus Rex Limiricenſis ſe illi in craſtino ad aquam Sourrenſem obuiam dedit: impetratoque pacis beneficio, conſtitutoque ſimiliter Regni ſui tributo, firmiſſimis ſubiectionis vinculis, ſe quoque Regi fidelem exhibuit. Præfectis itaque tam Corcagiæ quam Limerico Regiis cuſtodibus ac miniſtris: cunctiſque Auſtralis Hiberniæ Principibus tam iis, quam etiam aliis, quanquam non tam principalibus, magnis & autenticis, tamen in gente ſua, duobus: Duuenaldo ſcilicet Oſſyrienſi: & Machlachelino Ophelano ſponte ſubmiſſis: Singulis quoque in Regionem ſuam, cum Regiis donariis, & honore reuerſis: Rex per tybracchiam Guaterfordiam remeauit. Vbi & adducto iterum ei Stephanide: Rex videns virum tantis fortunæ periculis & toties expoſitum: interiore pietate commotus: tantique viri laboribus humaniter compaſſus, magnorum quoque virorum interuentu, indignationem ei omnem, ex corde remiſit: ipſumque ſolitæ liberationi & libertati, Gueſeſordia tamen cum terris adiacentibus ſublata, plene reſtituit.

De Borealis Hiberniæ principibus apud Dubliniam ſubditis & Rhoterico Connactienſi ſponte ſubacto.

Cap. XXXII.

His ita geſtis relicto apud Guaterfordiam Roberto Bernardi filio cum familia: Rex per Oſſyriam cum exercitu verſus Dubliniam iter arripuit. Ibique mora aliquamdiu facta, aduenıunt quoque partium illarum Principes ſub fidelitatis & ſubiectionis obtentu, à Rege piiſſimo pacem obnixe petentes, & impetrantes. Hi ſcilicet Machelanus Ophelan, Machtalewy, Othweteli, Gillemoholmoch, Ocadheſi, Ocaruelwrienſis, & Ororitius Medenſis. Rothericus vero Connactienſis, nunciis Regiis, Hugoni ſcilicet de Lacy, & Gulielmo Aldelmi filio verſus aquam Sinnenenſem, quæ Mediam Connactiamque diſterminat, occurrit. Qui pace ſimiliter impetrata, Regioque Dominio, conſtituto Regni ſui tributo, firmiſſimis ſe fidelitatis & ſubiectionis vinculis innodauit. Sic itaque præter ſolos Vltonienſes, ſubditi per ſe ſinguli. Sic & in ſingulari, Rotherico ſcilicet Connactiæ Principe, & tanquam Hibernenſium capite & inſulæ Monarcha: ſubditi redduntur vniuerſi. Nec alicuius fere in Inſula vel nominis erat vel ominis, qui Regiæ Maieſtati, vel ſui præſentiam, vel debitam Domino Reuerentiam, non exhiberet. Tunc impletum videtur vſitatum illud & vulgatum (quia de veritate nil aſſeuero) Merlini Ambroſii vaticinium. Sextus Hiberniæ mænia ſubuertet. Et illud eiuſdem. Quinque portiones in vnum redigentur. Imminente vero Dominici Natalis ſolennitate, Dubliniam terræ illius Principes ad Curiam videndam acceſſere quam plurimi. Vbi & lautam Anglicanæ menſæ copiam* vetuſtiſſimum quoque vernarum obſequium plurimum admirantes; carne gruina, quã hactenus abhorruerant, regia voluntate paſſim per aulam, veſci ceperunt. Ea tempeſtate ſagittarii apud Fineglas in arbores, Sanctorum manibus per cemiteriũ olim plantatas, enormiter deſęuientes, ſingulari peſte conſumpti ſunt: ſicut & in Topographia declaratur.

*venuſtiſſimum.

Caſſilienſe Concilium.

Cap. XXXIII.

Silente igitur Inſula in conſpectu Regis tranquilla pace gaudente: Eccleſiæ Dei decus Chriſtique cultum in partibus illis magnificandi, ampliori deſiderio Rex accenſus: totius Cleri Hiberniæ Concilium apud Caſſiliam conuocauit. Vbi requiſitis & auditis publice terræ illius & gentis tam enormitatibus quam ſpurcitiis, & in ſcriptum, & ſub ſigillo Legati Liſmorienſis (qui cæteris ibidem dignitate tunc preerat) ex induſtria redactis: conſtitutiones ſacras, quæ adhuc extant, de matrimoniis contrahendis, de decimis dandis, de Eccleſiis debita deuotione venerandis & frequentandis, quam plures emiſit: Eccleſiæ illius ſtatum ad Anglicanæ Eccleſię formam redigere modis omnibus elaborando. Quas conſtitutiones ſub eiſdem verbis, quibus & promulgatæ ſunt, hic interſerere non ſuperfluum reputaui.

Conſtitutiones Caſsilienſis conſilii.

Cap. XXXIIII.

Anno igitur Dominicæ Incarnationis 1172. Primo autem anno, quo Illuſtriſſimus Anglorum Rex & Hiberniæ Triumphator ipſam Inſulam acquiſiuit: Chriſtianus Liſmorienſis Epiſcopus, & Apoſtolicæ ſedis legatus: Donatus Caſſilienſis,

Lau-

Laurentius Dubliniensis, & Catholicus Tuomenensis Archiepiscopi cum suffraganeis suis & coepiscopis: Abbatibus quoq;, Archidiaconis, Priorib* & Decanis & multis aliis Hiberniensis ecclesiæ prælatis: ex ipsius triumphatoris mandato, in ciuitate Cassiliensi conuenerunt, & de vtilitate Ecclesiæ, & statu eius in meliorem formã producendo: ibidem Conciliũ celebrarunt. Huic consilio interfuerunt isti: à Rege missi. Venerabilis vir Radulphus Abbas de Buldewas: Radulphus Archidiaconus de Landaff. Nicolaus Capellanus, & alii clerici: & nuncii Domini Regis. Concilii autem statuta subscripta sunt, & Regiæ sublimitatis authoritate firmata. Primo statutum est, quod vniuersi fideles per Hiberniam constituti, repudiato cognatorum & affinium contubernio, legitima contrahant matrimonia, & obseruent. Secundo quod Infantes ante fores Ecclesiæ catechizentur, & in sacro fonte in ipsis baptismalibus ecclesiis baptizentur. Tertio quod vniuersi fideles Christi, decimas animalium, frugum cæterarumq; prouentionum: Ecclesiæ cuius fuerint parochiani, persoluant. In 4. quod omnes terræ Ecclesiasticæ & earum possessiones, ab * om[illegible] secularium hominum exactione penitus sint immunes. Et specialiter, quod nec Reguli, nec comites, nec aliqui potentes viri Hiberniæ: nec eorum filii cum familiis suis cibaria, & hospitalitates in territoriis Ecclesiasticis, secundum consuetudinem, exigant: nec amodo violẽter extorquere præsumant: & quod de villis Ecclesiatũ cibus ille detestabilis, qui quater in anno à vicinis comitibus exigitur, de cætero nullatenus exigatur. In 5. quod pro homicidio à laicis perpetrato, quoties inde cum suis inimicis cõponunt: clerici videl. eorum cognati nihil inde persoluant: sed sicut in homicidii perpetratione, sic in pecuniæ solutione sint immunes. 6. quod vniuersi fideles in infirmitate positi, confessore suo & vicinis astantibus, cum debita solennitate testamentum condant, bona sua mobilia, dummodo vxores & liberos habeãt (ære alieno, & seruientium mercede exceptis) in tres partes diuidant: vnã liberis, alteram vxori legitimę, tertiam propriis exequiis relinquentes. Et si forte prolem legitimam non habuerint: bona ipsa inter ipsum & vxorem in duo media diuiduntur. Et si legitima vxor decesserit: inter ipsum & liberos bipartiri debent. 7. vt cum bona confessione decedentibus & missarum & vigiliarum exhibitione, & more sepeliendi obsequium debitum persoluatur. Itaque omnia diuina ad instar sacrosanctæ Ecclesiæ, iuxta quod Anglicana obseruat Ecclesia, in omnibus partibus * Ecclesiæ, amodo tractentur. Dignum etenim & Iustissimum est, vt sicut Dominum & Regem ex Anglia, sortita est diuinitus Hibernia: sic etiam exinde, viuendi formam accipiant meliorem. Ipsi namque Regi magnifico tam Ecclesiã, quã Regnum Hiberniæ debent, quicquid de bono pacis, & incremento Religionis hactenus est assecuta. Nam ante ipsius aduentum in Hiberniam: multimoda malorum genera, à multis retro temporibus ibidem emerserant: quæ ipsius potentia & munere in desuetudinem abiere. Armachiensis vero primas ob corporis imbecillitatem, & grandæuitatem tunc præsens non fuerat. Sed postea Dubliniam venit. Regiæ dispositioni per omnia fauorem præbens, vulgi opinione, vir sacer. Vaccam candidam, cuius solum lacte vescebatur: secum, quocunque venerat, circumducens.

*omni.

*Hibernia.

De tempestatibus.

CAP. XXXV.

EFFRACTIS itaq; claustris Æolicis, & conuulsis maris fluctibus: tanta tamq; continua tempestatum importunitas ingruebat: vt per hyemem totam vix vna nauis in Insulam transnauigasset: nec aliquæ nouellæ audiri omnino valuissent. Ita vt iram Dei, peccatis exigẽtibus in eos imminentem, communiter omnes existimarent. Eadem fere tempestate, ex nimia præter solitum procellę vehementia, sabulosis Australis Cambriæ litoribus solo tenus sabulo nudatis, longis * operata retro sæculis terræ facies apparuit. Arborumque in ipsum mare stipites stantium, vndique præcisarum ictusque securium tanquam hesterni: terra quoque nigerrima, lignaque truncorum hebeno simillima, mirandis rerum mutationibus, vt olim nauium via, nunc nauibus inuia, non littus iam, sed lucus esse videretur, Aut forte à diluuii tempore, aut potius longe post antiquitus tamen tam præcisus quam maris violentia semper excrescentis, & terram amplius eluentis, paulatim absorptus & absumptus. Rex autem apud Guesefordiam interim moram faciens, & summo desiderio transmarinos audire rumores affectan[s]: optimam sibi, quam in partibus illis inuenerat, familiam, Reymundum scilicet, Milonem Cogmensem, Gulielmum * Maskarellum, & alios ex industria quosdam allexit. vt & suam validiorem & Comitis partem redderet exiliorem.

*operta.

*Makarellum.

In Re

In Regem coniuratio: & Romanæ curiæ Legatio.

CAP. XXXVI.

POST medium vero quadragesimam tam ex Anglicanis quam Aquitannicæ partibus, tandem Euro spirante, naues adueniunt, tam grauitatis nunciæ, quam prauitatis. Venerant enim * in Normanniæ partes, à Summo Pontifice Alexandro III. transmissi Cardinales duo, quorum nomina Albertus, & Theotimus de morte Martyris nostri Cantuariensis scrutinium facturi. Viri, vt putabantur, iusti, & boni, & ad hoc fideliter electi: sed tamen Romani. Nisi citius eis Rex occurrerit, toti regno cæterisque terris vniuersis suę ditioni subditis interdicti sententiam acriter interminantes. Accessit & aliud incommodum longe grauius ac periculosius (quoniam soli solent accidere fortunę fauores: sed infortunia nunquam) filii Regis, Primæuus scilicet, quem tanta dilige[illegible] insigniri di[illegible]ate procurauerat, [illegible]nque duo, fratrem puerili leuitate se[illegible]mo consi[illegible]os habentes complices: tam Anglicanos proceres, quam [illegible]ar[illegible]os: in regem absentem vnanimi conspiratione coniurauerant. Quibus au[illegible]is, tantaque & tam inopinata malitia iam detecta: multiplici Rex anxietate desudat. Dolet in primis, se tanta tam immerito suspicione notari. T[illegible]met etiam, regnum terrasque adiacentes tam prauis machinationibus perturba[illegible] Dolet quoque pe[illegible] plurimum, se regnum Hibernicum, quod æstate proxima tam incastellare, quam firma stabilire pace statuerat, & in formam omnino redigere, tam intempestiue relicturum. In primis itaque quibusdam suorum in Angliam transmissis: tam de Reditu suo, quam de Regni Hibernici securitate, primo secū, deinde cum suis: cæpit diligenter deliberare.

* ad

De reditu Regis per Meneuiam: & Lapide Lechlawar.

CAP. XXXVII.

RELICTIS ergo demum custodibus apud Dubliniam, videlicet Hugone de Lacy, cui iam Mediam in feodum donauerat cum militibus 20. Stephanide quoque & Mauricio Giraldide cum aliis 20. Gwatersordiæ vero Humfredo Bohonensi, Roberto filio Bernardi & Hugone de Gundeuilla cum militibus 40. Guesefordiæ Gulielmo Aldelmi filio, Philippo de Hasting, & Philippo de Breusa cum 20. Paschali luce secunda, sole recens orto, apud Guesefordiam exteriore scilicet portus lymbo nauem scandens, Circio flante, prospero nauigio in portu Meneuensi: circa meridiem applicuit. Accedens itaque Meneuiam, deuoto peregrinantium more pedes, baculoque suffultus, canonicorum Ecclesiæ processione ipsum debita reuerentia & honore suscipientium, apud albam portam obuiam venit.

Accidit autem vt procedente seriatim processione, & rite pręcedente: mulier Cambrica ad pedes Regis se subito prouolueret. Quæ & quærimonia de loci illius Episcopo facta, & Regi per interpretis linguam exposita, (quoniam ius suum incontinenti non obtinuit) voce altisona & proterua, cum manuum quoque complosione non modica: cæpit clamare coram omnibus & ingeminare: vindica nos hodie Lechlawar, vindica genus & gentem de homine hoc. Cumque ab illis, qui Brytannice nouerant inhiberetur & expelleretur: ipsa quoque tanto fortius & acrius in hunc modum vociferabatur. Alludens illi fictitio vulgari, nec vero Merlini prouerbio, quo dici solebat: Angliæ Regem Hiberniæ triumphatorem ab homine cum rubra manu in Hibernia vulneratum, per Meneuiam redeundo, super Lechlawar moriturum. Erat autem hoc nomen lapidis, qui trans fluuium illum qui cæmiterium à Boreali Ecclesiæ parte pręterfluendo disterminat, iacens, vice pontis fungebatur. Erat autem lapis hic marmoreus & pulcher, transeuntium pedibus superficie tenus perpolitus, 10. pedes in longum, & sex in latum pręferens, & vnius pedis spissitudinem habens. Sonant autem Lechlawar Brytannica lingua, lapis loquax. Erat autem de lapide hoc ab antiquo vulgata relatio: quod cum hominis cadauer, super illum aliquando deferretur, eadem hora in sermonem erumpens: ipso conatu crepuit medius, fissuram per medium adhuc pretendens. Vnde & barbarica superstitione, illi antiquitus exhibita vsque in hodiernum quoque per ipsum mortuorum corpora non efferuntur.

Fluuium Alun quod.

Accedens igitur ad lapidem Rex quia forte illius vaticinii mentionem audierat ad pedem lapidis paulisper gradum sistens, & eundem acriter intuens, incunctanter tamen passu audacter pertransiit: Verso itaque vultu ad lapidem respiciens, in vatem inuectus: verbum hoc indignanter emisit: MERLINO mendaci, quis de cætero fidem

dem habeat? Et sic intrans Ecclesiam, & Sancti Andreæ, Sanctiq; Dauid honore fundatam, fusis deuote orationibus, & missa solenniter audita, à Capellano quodam (quē solum inter tot loci illius presbyteros, ea hora ieiunum, & quem tanquam ad hoc diuina reseruauerat prouidentia) cæna ibidem sumpta, statim ad castrum * Hauerfordiæ, quasi per mil. 12. ab inde distans, transmigrauit. * Harnu.

Subita cum legatis, & cum Rege Francorum facta concordia.

Cap. XXXVIII.

LITTORIS itaque maritimi via rediens, qua venerat, à Cambria in Angliam, ab Anglia quoque cum summa festinatione in Normanniam nauigio transuectus: Romanis Cardinalibus se incontinenti, laudabili in Principe deuotione, apud Custantiam pręsentauit. Vbi & post varias hinc inde altercationes demum innocentia sua Sacramento purgata: pœnitentia quoque sibi iniuncta (quoniam licet per ipsum minime, propter ipsum tamen interemptum martyrem non diffitebatur) legatis cum honore remissis, ipse statim ad Marchiam cum Francorum Rege Ludouico colloquium habiturus, accessit. Vbi & interuentu proborum virorum & præcipue Philippi Flandrensium Comitis à Sancto Iacobo iam tunc reuersi: reformata inter Reges concordia super offensa, quam Francorum Rex ob prædictam Martyris mortem contraxerat, puta quem Anglorum Rex archipręsuli in Angliam redituro cum aliis magnis & potentibus viris fideiussorem donauerat. Cuius mirę pacis occasione tam filiorum quam complicum suorum tanta in animo, & tam clandestina concepta malicia: vsque in annum sequentem conquieuit.

De visione imo verius visitatione: Regi Henrico, apud Kerdiff diuinitus facta, & reuelatione monstrata.

Cap. XXXIX.

HIc autem priusquam ad vlteriora procedamus: quid Regi per maritimam Australis Cambriæ de Hibernia reuertenti, contigit explicare, nec superfluum, nec inutile reputauimus. In Oppido Keirddyff, sabbato primo Paschali, cum pernoctasset: missaque mane (Dominica scilicet, quæ vulgo clausum Pascha vocatur, iam audita) cum à capella Sancti Pirani præter Regem omnes exissent: ipso in orationibus plus solito tunc forte morante; tandem cum exiret, & ad ostium capellæ iam equum ascenderet: astitit ei vir quidam ante faciem: poste quodam præfixo, quasi pro podio fungens: flauus tonsuraque rotunda, vultus macilenti, staturæ aliquantulum procerę, ætatis quasi circiter annos 40. tunica indutus alba, clausa quoque & vsque ad talum pedis demissa, zona pręcinctus, & pedibus nudis. Qui & Regem in hæc verba Teutonice conuenit. Got holde ye Cuning. & postea eadem lingua prosecutus est in hanc sententiam. Salutat vos Christus & pia mater eius, Ioannes quoque Baptista & Apostolus Petrus: mandantes vobis, quatenus per totas ditioni vestræ terras subditas, ne mercatus Dominicis diebus fiant, firmiter inhiberi faciatis, & quod in illis nihil vspiam operis fiat, nisi diuinum officium, & illud deuote facere & audire: pręter cibaria solum, quæ ad vsum diurnum pręparentur. Quod si feceritis: nihil vnquam inchoabitis, quod sine bono non compleatur, vitaque fæliciter consummabitis. Rex autem militi cuidam (cui nomen Philippus de Mereros, qui & frenum equi Regis tenebat, de finibus illis oriundus, qui & hæc nobis vera relatione propalauit) dixit Gallica lingua. Qęure à rustico illo, vtrum hoc somniauerit? Et cum hoc Anglice miles exponeret, subiecit ille lingua priori. Siue hoc somniauerim, inquit, siue non: Vide quis hodie dies sit (loquens Regi nō interpreti) quia nisi hoc feceris, vitamq; maturius emēdaueris: priusquā annus iste prętereat, tales de rebus, quas in mundo plus diligis, rumores audies: talemq; inde turbationem inde accipies, q̄ tibi vsq; ad exitum vitæ non deficiet. Et cum Rex hoc dicto, equo calcaribus monito, parum versus * portam, & quasi passibus 8. processisset: super hoc tamen, quod audierat, cogitans, & lora regyrans, vocate mihi, inquit, bonum hominem illum. Et cum miles prędictus & iuuenis quidam, cui nomen Guillielmus (qui soli tunc in oppido remanserant) illum vocassent, & non inuentum, primum in Capella, deinde per aulā, & diuersoria cuncta quęsissent, nusquam comparuit: Rex autem eo non reperto, cū tamē diutius eum solus in oppido, dum alii quærerent, expectaret: Mœstus plurimum & plangens, quod amplius illi locutus non fuisset: versus Nouumburgū per Pontem * Pontem.

de Rem-

de Rempni iter arripuit. Sicut autem comminando vir ille promiserat, sic anno contigit non completo. Filii namque ipsius tres, Primæuus scilicet, Henricus, & alii duo Pictauensis, & Brito, contra ipsum in quadragesima sequente, ad Regem Francorum Ludouicum discesserunt. Vnde tanta mota est ei inquietatio, quantā antea nunquam habuerat: & quæ semper ei vsq; ad extremum spiritus halitum, per aliquem filiorum fere incessanter perdurasset. Exquisita namque Dei vindicta, sicut credi potest, qualem se filium patri spirituali exhibuerat: tales erga se quos genuerat, filios carnales inuenit. Multas etiam alias pręmonitiones pariter & pręmunitiones Rex iste diuina miseratione (quæ magis conuersionem peccatorum & pænitentium appetit, quam euersionem) circiter eadem tempora & fini propinquiora suscepit: quas vtinā omnes non animo obstinato, nō corde indurato contempsisset: sed potius cordi pænitenti, corrigibiliter & fæliciter apposuisset. Sicut in libro nostro de Principis instructione toties promisso, Deo propiciante, plenius explicabitur.

Ororicii tam proditio, quam peremptio.

C a p. XL.

Interea sub Regni custodibus tranquilla pace Hibernia respirante: contigit apud Dubliniam inter Hugonem de Lacy & Regem monoculum Ororicium Medensem, colloquii cuiusdem causa locum & diem assignari. Sed nocte cuius mane colloquii illius dies imminebat, miles quidam Nepos videlicet Mauritii Stephanidæque Grifinus nomine, visus est in somnis, videre syluestrium porcorum multitudinem in Hugonem & Mauritium similiter irruisse: aprumque horribilem & grandem prę aliis venientem, ipsos fere dentibus transuerberasse: nisi ipse vtique aprum interimendo, potenti manu subuenisset. In crastino vero ad colloquium proficiscentes, locum scilicet, qui collis Ororicii dicitur, in primis per nuntios, & à longe: deinde sumpta securitate, & sacramentis vtrinque præstitis, ad colloquendum peruenerunt. Ex condicto tamen perpauci, & numero pares, & illi inermes: prętér hinc tantum gladios, inde secures: vtriusq; partis populo, aliquantulum ab ipsis remoto, Grifinus vero, qui cum Mauritio ad colloquium venerat, super visione, quam viderat, valde sollicitus: cum 7. militibus de cognatione sua, quos ad hoc elegerat, de quorum scilicet animositate magis confidebat: ex vna collis parte, quam propius poterant, se retrahentes, clypeis assumptis, & lanceis erectis, dextrariis admissis, ex industria tornamentis Gallicis pręludia faciebant, vt in quamcunque partem colloquium vergeret, sub hoc pręte xtu pręludii, prompti inuenirentur & parati. Ororicio vero & Hugone de Lacy variis interim altercando quæstionibus, nec ad concordiam vergentibus, in discordiam iam redactis: Monoculus ille proditionis illius virus sub pectore versans, simulans ad mergendum parumper abscessum, suis innuit, vt cum summa statim festinatione venirent. Quo facto, cum reuerteretur eleuata securi vultu pallido, passuque peramplo & prępropero, Mauritius Giraldides (qui ob visionis mentionem, quam forte à nepote audierat, pręmunitior existens, hæc omnia diligentius obseruauerat) extracto gladio, quem semper in colloquio, promptum super genua per capulum tenuerat, Hugonem quoque præmuniens, & suscitans, se statim ad tutelam viriliter erexit. Proditor autem Hugonem percutere properans, viri interpretis (qui se fideliter ictui obiecit) lætali vulnere brachium amputauit. Mauricius vero voce altisona suis exclamans, dum contra securim gladio confligebat, ob fugæ maturationem Hugo de Lacy bis retro cadens, Giraldidæ beneficio vix euasit. Interim autem Hibernici, numero non pauci, proditoris ad nutum, è vallibus emergentes, cum binis & securibus amplis, vndique quantocyus accurrerunt: De Mauricio & Hugone finem iam facturi: quando Grifinus & sui ad Mauritii vocem inuitati, in equis cursoribus statim affuerunt. Quo viso, sibi fugę pręsidio consulere cupiens, cum equum adductum scandere proditor iam parasset, in ipso ascensu, Grifinus accelerans, tam equum quam ascensorem eius lancea perforauit. Interfectis igitur ibidem cum ipso, tribus eiusdem familiaribus, qui sub tanto discrimine, equum ei adduxerant, eiusque capite pręciso (quod postmodum Anglorum Regi in Angliam vsque transmissum est) cunctis per campana tam diffusis quam confusis, vsque ad ipsa, quæ procul aberant, Syluestria, strages fieri quam maxima non cessauit. Radulphus itaque Stephanidę filius, iuuenis animosus & validus, strenua prę aliis virtute, hic laudem meruit.

De visionibus.

CAP. XLI.

QVONIAM autem de visionibus, variæ solent esse sententiæ: huius visionis occasione, vera quædam & autentica visionum exempla hic interseri nulli fastidio esse debet. Refert Valerius Maximus quod cum duo Archades iter facerent, & alter se ad hospitem sospitem contulerit, alter in tabernam meritoriam diuerteret: is qui in hospitio erat, vidit per somnium comitem suum orantem, vt sibi à caupone oppresso, subueniret. Excitatus, somnum repetit. Socius eius sauciatus, iterum ei apparuit, quoniam auxilium viuo ferre noluerat, vel mortuum rogans vindicaret. Dicebat corpus suum tunc à caupone ferri in plaustro, ad portam Sterquilinio cooperiendum. Quod euigilans ita inuenit, & cauponem ad capitale supplicium deduxit. Arcerius Rufus vidit se manu Retiarii confodi: quod in crastino contigit. Simonides poeta, cum in littore quodam corpus humanum iacens sepelisset, eadem nocte admonitus ab ipso, ne proximo die nauigaret, in terra remansit. Qui vero nauigare cœperunt: in conspectu eius, fluctibus & procellis obruti sunt. Calphurnia vxor Iulii ea nocte, quam is in terris vltimus egit, in somnis vidit eum multis vulneribus confectum in sinu suo iacentem. Exterrita rogauit in crastinum à curia abstinere. Quod ille, ne mulieris somnio id egisse videretur: distulit. Et ne longius exempla petantur, frater meus miles egregius: cui nomen Gualterus Barrensis, cum in gentem inimicam nostris diebus expeditionis cuiusdam iter arripere iam parasset: nocte præcedente mater mea premortua astitit ei in somnis, monens diligenter, & præmuniens, quatenus ab expeditione crastina, si vitam diligeret, modis omnibus abstineret. Sua tamen mater non fuerat: imo nouerca, quanquam non nouercali illum, sed materno diligens affectu. Hæc cum ille patri suo ac meo retulisset (germanus namque mihi fuerat non vterinus) & eandem ab ipso commonitionem suscepisset: ipse tamen (vt humanæ presumptionis mos est) ne vanis terreri somniis videretur: contra monita mane profectus, & eodem die ab hostibus est interemptus. Et e diuerso: Valerio testante, Augusto contra Brutum pugnaturo: Minerua Artorio medico in somnis precepit: vt illum moneret, ne propter morbum prelio interesset: Quod cum audisset, lectica se in prelium ferri fecit, & vicit.

Author huius operis ex Barrensibus fuit.

Parum etiam ante nostra tempora: contigit in Cambriæ finibus, Demetiæ scilicet prouincia quadam, quæ Kemmeis dicitur: vt vir quidam locuples ibidem mansionem habens, à Boreali videlicet montium depressch latere, tribus noctibus continue in somnis moneretur: quatenus in fonte proximo (qui sancti Bernaci fons dicebatur) lapidi qui scaturigini fontis supereminebat, manum submittens: aureum inde torquem extraheret. Qui die tertio monitis obtemperans: vipereo ibidem morsu letalem in digito læsionem accepit. Ob hæc igitur & varia rerum experimenta, quicquid cæteri de somniis somnient: mihi quod sicut rumoribus, sic & somniis credi oportere : non oportere visum est. De visionibus autem, cuiusmodi per Angelos in somnis Prophetis diuinitus immitti solent: longe secus est: quarum effectus irrefragabili veritate comprobantur.

Descriptio Mauritii.

CAP. XLII.

ERAT autem Mauritius vir venerabilis & verecundus: vultu colorato, decentique: mediocri quodam modicitate, tam mediocribus minor quam modicis maior. vir tam animo quam corpore modificato: nec illo elato, nec hoc dilatato: Innata vir bonitate bonus & tamen longe cura propensiore bonus fieri, quam videri malens. Mauricio modus, in omnibus seruare modum: vt credi possit suarum partium, suique temporis tam censura morum, quam facetiarum exemplum. Vir breuiloquus & sermone perpauco sed ornato: puta, plus pectoris habens quam oris, plus rationis quam orationis: plus sapientia quam eloquentia. Et tamen cum sermonem res exigebat: ad sententiam dicendam, sicut serus, sic scientissimus. Rebus quoque in Martiis, vir animosus: & nulli fere strenuitate secundus. Ad capessenda tamen pericula, nec impetuosus nec preceps: sed sicut prouidus in aggrediendis: sic pertinax erat in aggressis.

Vir sobrius, modestus, & castus: stabilis, firmus, atque fidelis. Vir quidem non expers criminis: crimine tamen omni notabili carens & enormi.

Vun Pri-

Prima filiorum in Patrem discessio.

CAP. XLIII.

SEQVENTI vero Aprili Anglorum Rex Iunior: Henricus scilicet Henrici Regis filius: nequitiam erga patrem prauorum consiliis olim conceptam, amplius occultari non perferens, cum duobus fratribus suis Pictauiæ scilic. & Brytanniæ comitibus ad Ludouicum Francorum Regem, cuius filiam maritali copula iunctam habuerat, in Franciam secessit: vt soceri fultus auxilio (proh dolor) ante diem patrios inquirat in annos. Multos quoq; proceres tam Anglicanos quam transmarinos manifeste: multo plures occulte habens complices & fautores. Rex Regis Iunioris pater ob inopinata, quæ sibi vndique emergunt incommoda: non mediocriter anxius existens: vultu tamen hylari & elato ex summa industria solacium simulans, & spem præferens, omni ex parte, quęcunque potuit, modis omnibus auxilia conquisiuit. Directis itaq; nuntiis, & optima, quam in Hibernia reliquerat, familia reuocata, apud vrbem Rotomagensem Comiti Richardo Hibernici regni custodiam ex toto cõmisit. Reymundum iterum ei, quasi manu sua coadiutorem adiungens, sine cuius societatis auxilio, custodiam illam suscipere Comes omnino renuerat. Tunc etiam Comiti vrbem Guesefordiæ cum castello Guikyngelonensi Regia contulit munificentia.

Victoria Anglorum Regis Henrici Secundi.

CAP. XLIV.

REx vero tam in Anglicanis quam Aquitannicæ Galliæ partibus, bella plusquam ciuilia per biennium sustinens, tot maturationibus tantisque vigiliis, tanta quoque & tam laboriosa diligentia, tantorum simul & tot hostium inuicta virtute conatus elusit: vt ob innaturalem filiorum in patrem iniuriam diuina potius quam humana potentia, victor vbique videtur. Sed quoniam inimici hominis domestici eius, & inter pestes pessima familiaris semper inimicitia: hoc ei ad cumulum doloris & desperationis accessit: quod illi quoque quos cubicularios sibi milites elegerat: in quorum manibus mortem simul & vitam commiserat: qualibet fere nocte ad filios, hostili animo se transferentes, mane requisiti, non comparebant. Bellum tamen tam desperabilis initii, tam triumphali fine melior fortuna, conclusit: tantoque fauore Regis gloriam & tam fæliciter augmentauit: vt sicut in primis indignatio diuina vindictam accelerasse omnium æstimatione putabatur: sic eadem conuersione magis gaudens quam euersione, processu dierum, digna demum complacatione misericorditer resedisse videretur.

Post grauem itaque Dolensis capturæ dolorem: post Sancti Edmundi inundantis regna fauorem: Post Cantuariæ nocturnam principis peregrinantis pœnitentiam (propiciante Nobili martyre Thoma lachrymis & deuotione iãm placato) in crastino apud * Amoytense castrum, præsidente probo, pudentique viro, & inter vtramque fortunam fidelissimo, Randulpho Glanuillensi diurnam adepta est Anglia pacem, diuturnamque lætitiam. Captus igitur * Albaniæ Rex, capti Cestriæ comites & Leicestriæ: prętereа ex vtraque Gallici maris parte sorte consimili tot proceres capti, tot duces, tot viri militares, vt vix vinctis vincula, vix captis carceres inuenirentur. Sed quoniam Princeps donec de se ipso triumphet, obscure de hostibus triumphabit: (quippe nihil est, vnde non triumphet animi triumphator) inter tot rerum aliarum victorias, fortuna vbique spirante fauorem, egregie virtutis & inauditæ pietatis exemplo sibi rex imperans, deque se ipso triumphans, vincens animos iramque suam, qui cætera vicit: hostibus vndique victis & triumphatis, vitam reddidit & honorem Quodque rebus in secundis rarum esse solet, æqua ferens commoda mente, inter ipsos triumphales euentus, summamque clementiam, summã inter prospera modestiam, conseruauit. Post varias igitur belli biennalis vexationes & inanes omnino fatigationes: sub pacis demum osculo vmbratilique magis quam vera: sicut ex post facto claruit, ad patriam filii sunt reuersi.

* Sanvvicensis.

* Scotia.

Descriptio Anglorum Regis Henrici secundi.

CAP. XLV.

EXPRESSAM vero Regis naturam, & tam interioris hominis, quam exterioris proprietatem æternitati depingere, non indignum reputaui: vt qui insignia eiusdem gesta in posterum audire gestierint: imaginarium quoque vultum eiusdem præ oculis gerant. Tantum quippe temporis nostri decus transitorie perire: præsens histo-

historia non permittit. Impetrata tamen veritatis explicandæ venia, citra quam omnis historia non solum authoritatem: sed & nomen historiæ demeretur. Naturam enim * vero imitari arte professus, authoritatem pictor amittit, si diligentius apta dum protrahit, minus idonea verecunde prætermittit. * omnino.

Vnde & quoniam vitiis sine nemo, Nascitur, optimus ille est: qui minimis vrgetur: nihil humanum à se alienum sapiens putet. Semper enim mundanis in rebus, quia in nulla sub cœlo perfecta fælicitas, & mala sunt vicina bonis, & vitia virtutibus distinguuntur. Sicut ergo siue naturæ, siue industriæ bona, mentem bene compositam audita delectant, sic recitata bonis contraria, non offendant. Sed quoniam iuxta philosophicum illud, solari officiis oportet, non exasperare verbis potestatem: & illud Comicum: Obsequium amicos, veritas odium parit: meticulosa nimirum Res est, quantalibet occasione in illum allegare, qui potest relegare: Arduum opus & periculosum magis quam fructuosum arripui, multis illum verbis describere, qui vno potest verbo proscribere. Gratiosum quippe fore, & nostras longe vires excedens, veritatem in singulis non supprimere: & nullo tamen principis animum exasperare.

Erat igitur Anglorum Rex Henricus Secundus: vir subrufus, cæsius, amplo capite & rotundo, oculis glaucis ad iram toruis, & rubore suffusis, facie ignea, voce quassa, collo ab humeris aliquantulum demisso, pectore quadrato, brachiis validis, corpore carnoso, & naturæ magis quam gulæ vicio, citra tumorem enormem, & torporem omnem moderata quadam immoderantia, ventre præamplo. Erat enim cibo potuque modestus ac sobrius, & parsimoniæ, quoad principi licuit, per omnia datus. Et vt hanc naturæ incuriam industria reprimeret ac mitigaret: carnisque vicium animi virtute leuaret: bello plusquam intestino tanquam in se coniurans, immoderata corpus vexatione torquebat. Nam præter bellorum tempora, quæ frequenter imminebant, quibus quod rebus agendis supererat, vix id tantillum quieti dabat. Pacis quoque tempore, sibi nec pacem vllam nec requiem indulgebat: venatione namque trans modestiam deditus, summo diluculo equo cursore transuectus: nunc saltus lustrans, nunc syluas penetrans, nunc montium iuga transcendens, dies ducebat inquietos: vespere vero domi receptum, vel ante cœnam vel post, rarissime sedentem conspexeris. Post tantas namque fatigationes, totam statione continua curiam lassare consueuerat. Sed quoniam hoc ad vitam in primis vtile, vt ne quid nimis: nullumque remedium simpliciter bonum, cum tibiarum pedumque tumore frequenti, recalcitrantium ad hoc iumentorum ictibus aucta læsione, cæteras ad ipsum corporis incommoditates accelerabat, & si non aliam, matrem incommodorum atque ministram certe vel senectutem. Staturæ vir erat inter mediocres: quod nulli filiorum contingere potuit: primæuis ambobus paulo mediocritatem excedentibus, in moribus vero duobus infra subsistentibus. Citra animi turbationes & iracundiæ motus, Princeps eloquentissimus. Et quod iis temporibus conspicuum est, literis eruditus. Vir affabilis, vir flexibilis & facetus: nulli prorsus hominum, quicquid intus palliauerit, vrbanitate secundus. Princeps adeo pietate spectabilis, vt quoties armis vicerat, ipse quoque magis pietate vinceretur. In armata militia strenuus: in togata improuidus. Semper tamen in rebus Martiis ambigua bellorum fata reformidans: & ex summa prudentia iuxta Comicum illud, omnia prius quam arma pertentans. Amissos in acie, plus Principe plangens: & humanior extincto militi quam superstiti: longeque maiori dolore mortuos lugens, quam viuos amore demulcens. Vrgentibus incommodis nemo benignior: resumpta securitate nemo rigidior. Acer in indomitos, clemens in subactos; durus in domesticos, effusus in extraneos. Largus in publico, parcus in priuato. Quem semel exosum habuerat, vix in amorem: Quem semel amauerat vix in odium reuocabat. Auium quarum victus ex præda, volatu plurimum: canumque feras narium sagacitate persequentium, tam voce sonora & consona, quam cursu veloci vltra modum delectatus, & vtinam tam deuotioni deditus, quam venationi. Post grauem Matris (vt fertur) instinctu filiorum in patrem offensam: publicus legitimi fœderis violator. Naturali quadam inconstantia: verbi plerumque spontaneus transgressor. Nam quoties res in arctum deuenerat: de dicto malens quam facto pœnitere, verbumque facilius quam factum irritum habere. Ideo in cunctis agendis prospector prouidus & moderator: vt ob hoc etiam, medicina ex parte modum excedente, iuris & iustitiæ dilator existeret. Et non absque suorum enormi grauamine: morosus ad cuncta responsor. Denique

gratis exhibenda quæ Deus & iustitia vult: dum precio prouenit, impteciabile: & in quæstu prostat omnia pręstans, magnos Giezi tam regno qnam sacerdotio reliquit hæredes. Author pacis diligentissimus, & obseruator. Incomparabilis eleemosynarum largitor: & præcipuus terræ Palestinæ sustentator. Humilitatis amator, nobilitatis oppressor, & superbiæ calcator. Esurientes implens bonis: & diuites dimittens inanes. Exaltans humiles, ponens de sede potentes. Detestandis in ea, quæ Dei sunt, vsurpationibus multa præsumens: zeloque iustitiæ (sed non ex scientia) regni sacerdotiique iura coniungens, vel confundens potius, & omnia solus existens. Ecclesiæ filius, & ab illa sceptri nactus honorem: sacramentalis delibutionis vel immemor, vel dissimulator acceptæ. Sacræ vix horam hostiæ mittendæ diuinis accommodans: & idipsum temporis ob regni (forte) negotia tanta reique publicæ causa, plus consiliis & sermone, quam deuotione consumens. Vacanrium prouentus ecclesiarum in fiscale ærarium mittens, & modico fermenti massa corrupta, dum aufert fiscus, quod sibi vendicat Christus, nouis semper emersis incommodis, & guerris maximis thesauros vniuersos profundebat: Dans impio militi, quæ dari debuerant sacerdoti. Ex summa prudentia multa machinans, multa prouide disponens: quæ tamen euentus non sortita secundos, in contraria plærumque vergere videbantur. Nec vnquam ingens emersit incommodum: quod originem familiaribus ex causis non contraxerit. Legitime prolis pueritiam naturali affectu plusquam pater amplectens: prouectiores eiusdem annos plusquam vitricus oblique respiciens & quanquam filios tam inclytos habens, quam illustres: magno tamen absolutæ fælicitatis impedimento, forsan ex meritis, semper odio persequens successores. Et quoniam humana prosperitas, sicut nec perpetua, sic nescit esse perfecta: exquisita quadam fortunæ malitia, vnde habere debuerat gaudium, inde gladium; vnde securitatem, inde securim. Vnde pacem, inde pestem: vnde fortitudinem, inde ingratitudinem: vnde quietem & tranquillitatem, summa cum inquietudine suscipiens turbationem. Vnde vel aliquo maritalis copulæ vinculo, vel parentum criminis cuiuslibet vindicta videtur accidere: quod nec patris in filios, nec filiorum in parentem, nec fratrum inter se, est vera concordia. Sublatis statim tam regni detentoribus, quam pacis eiusdem perturbatoribus, tam fratribus & filiis quoque quam alienis: tam domesticis, quam extraneis: diu ad votum succedentia cuncta suscipiens: & vtinam finalem sibi hunc diuinum fauorem, dignis operum meritis, vel in fine recognoscens. Quemcunque vel semel in facie attentius inspexerat: quanquam in tanta quotidie multitudine constitutus, nunquam amplius ignotum habebat. Quicquid aliquando memoria dignum audierat: nunquam à mente decidere poterat. Vnde & historiarum omnium fere promptam notitiam, & cunctarum rerum experientiam propemodum ad manum habebat. Et vt paucis plurima concludam: Si à domino finaliter electus fuisset & ad eius obsequia se conuerterit: inter mundi principes, multis erat naturæ dotibus incomparabilis. Sed hæc hactenus: nec pręter rem tamen, cursim & breuiter hic delibasse sufficiat. Magnus quippe tam nobilis historiæ scriptoribus amplam gradiendi viam paucis aperientes, ad nostram de cætero Hiberniam reuertamur.

INCIPIT LIBER SECVNDVS.

HACTENVS historiam pleno perfectoque tenore produximus, nihil memoratu dignum omittentes, quod rerum gestarum series videbatur expetere. Sed quoniā generalibus illis & necessariis crucis Christi iam occupati negotiis, ocium studio suppeditare nequiuimus: nec opus inchoatum semiplenum relinquere vlla ratione sustinuimus: cursim & breuiter communi quoque sermone, non ornato, cuncta de cętero prosequemur: vt posteritati potius materiæ delibatio, quam historiæ narratio, tradi videatur. Ocium namque versum est in negotium: studium in odium, in luctum lætitia: in summam inquietudinem, summa tranquillitas. Non artes hodie vigent: sed Martis officia: non mentis, sed corporis exercitia: non musis, sed mucronibus: non animis, sed armis indulgetur. Non ordinem ergo hic lector requirat, non leporem. Necesse enim erat, tempori morem gerentia vt singula quęque turbata proueniant: sicut & ipsa sunt tempora turbatissima, plęrunque nimirum per exteriora tam vultus quam verborum indicia: interior animi passio declaratur. Inter ipsos itaque tanti conaminis apparatus, & tanquam in ipso vię procinctu non absq; lucubratione plurima & indebita maturatione præsens

præſens opus conſummari procurauimus, itinerantium more. Qui cum tardius iter arripiũt: celeritate moram compenſant. Quicquid in ſalutiferæ crucis obſequiis de noſtra Saluator ſalute ſtatuerit: cum Hibernica Topographia, vaticinalem hanc hiſtoriam, noſtra monumenta diligentiæ poſteris, & patriæ relinquentes.

De Comite Richardo in Hiberniam cuſtode tranſmiſſo: & Reimundo iterum familiæ præfecto.

Cap. I.

COMES autem Richardus in Hiberniam rediens (quoniam gens Hibernica tantam in tranſmarinis diſcordiã nuper obortam audierat) vtpote gens ſola conſtans in inconſtantia: ſola in inſtabilitate ſtabilis: ſola in infidelitate fidelis: omnes fere terræ illius Principes, Regi ſibique rebelles inuenit. Conſumptis autem in breui theſauris, quos ſecum Comes attulerat: deficientibus quoque ſtipendiis, familia Comitis, quæ ſub Herueio Reymundi æmulo, ſeque conſtabularium iam gerente, nihil in prædis, vt aſſolet, proficere potuit: demum ad Comitem omnes vnanimiter accedunt communiter aſſerentes: niſi Reymundum iterum eis præficiat: ſe ſtatim eundem omnes procul dubió relicturos: & vel in Angliam reuerſuros, vel etiã (quod peius erat) ad hoſtes tranſituros.

De Reymundo iterum familiæ præfecto.

Cap. II.

PRÆFECTO vero hoc neceſſitatis articulo familiæ Reymundo: reſumptis animis, ſtatim in Ophelanos inſurgentes: prædis quam maximis refici cæperunt. Equis quoque & armis egregie reformati. Abinde quoque Liſmoriam profecti, tam vrbe, quam vrbis prouincia ſpoliata, ſimul & deprædata: prædas per maritimam viam immenſas Gwaterfordiam duxere. Spoliis vero nauiculas videl. quarum quædam de Guaterfordia venerant, aliaſque quas eodem portu repererant, onerauere. Cum ergo zephyri beneficium ibidem aliquandiu expectaſſent: Ecce Corcagienſi ab vrbe (quæ occidentali ex parte per mil. 16. ab inde diſtat) ad eos expugnandum 32. naues bellicoſis viris refertæ adueniunt. Prælio itaque nauali conſerto: dum iſti lapidibus & ſecuribus acriter impetunt: illi vero tam ſagittis, quam laminis ferreis, quibus abundabant, promptiſſime reſiſtebant. Tandem victis Corcagienſibus & confectis, eorum Duce Gileberto * Turgerii filio, à iuuene perualido, Philippo ſcilicet Gnalenſi, interfecto: Adam Herefordienſis (qui electæ iuuentuti ibi tunc præerat) aucto nauium numero cum annis, & oneribus Guaterfordiam nauigio victorioſus aduenit. Reymundus vero qui forte conflictus huius nuncium habuerat cum militibus 20. & ſatellitibus 60. per maritimã viam ad partes illas properans: Dermitio Deſmoniæ Principe ſtatim à Liſmoria fugato (qui in auxilium Corcagienſium cum exercitu magno venerat) Guaterfordiam quatuor animalium millia ſecum reduxit. Circa hęc eadem tempora cum Hibernici partium illarum aliquantulum ad ſyluas de plano prædam Gwaterfordiæ rapuiſſent: & in ſyluæ ipſius ora in inſidiis latitaſſent: clamore ad vrbem facto familia proſiliit, & in primis Meylerius (vt erat pręceps ſemper & probus) ſatellite quodã comitatus equeſtri, prędones vſq; ad ſylug condenſa eſt perſecutus. Sed cum ipſe redire paraſſet: iuuene inſtigante temerario & pręaccelerante, ſyluæ partẽ vſq; ad ſaltum interiorem tranſpenetrarunt: & ſtatim iuuene eodem corã ipſo multis vulneribus confoſſo, & fruſtatim ſecuribus dilacerato: cum fruſtra ſolus contra mille ſubuenire vellet, & impetum in hoſtes faceret, concluſus ab ipſis & ad manus vndiq; compręhenſus, exerto gladio, viam ſibi vir animoſus viribus aperuit, & illi manus, huic brachium, aliis caput & humeros viriliter amputans, tres ſecures Hibernicas in equo confixas duaſque in clypeo portans, corpore tamen indemnis & illęſus ad planiciem ſuis obuiando, remeauit.

* Cutgerii.

Interfectio Dublinenſium apud Oſſyriam.

Cap. III.

HIs ita completis, familiaque tam maris quam terræ ſucceſſibus egregie refecta: dum Reymundus ob patris, quem audierat, obitum, nobilis videl. viri Guilielmi Giraldidæ, remenſo pelago, in Cambriam receſſiſſet: Herueius iterum ſe conſtabularium gerens: vt abſente Reymundo aliquid agere videretur: Comitem cum familia Caſſiliam duxit. Dublinenſium autem exercitus in eorum interim auxilium ex edicto veniens, cum apud Oſſyriam forte pernoctaret: ecce Limiricẽſium Princeps Du-

 uenal-

uenaldus vir sua in gente non improuidus, ipsorum aduentus exploratione certissima pręscius, summo diluculo cum manu armata irruens in incautos, 4. milites qui aliis pręerant & 400. Ostmannorum viros simul interemit. His autem auditis, Comite Guaterfordiam cum confusione reuerso, casus istius occasione, totus Hiberniæ populus in Anglos vnanimiter insurgunt: ita vt comes tanquam obsessus, Guaterfordiensi nusquam ab vrbe discederet. Rothericus vero Connactiensis Synnenensis fluuii fluenta ttanscurrens in manu valida Mediam inuasit. Cunctaque eiusdem castra vacua vsque ad ipsos Dubliniæ fines igne combusta, soloque confracta redegit.

Reymundi in Hiberniam Reuocatio, & Basiliæ desponsatio.

Cap. IV.

Considerans itaque Comes se in arcto iam positum, communicato suorum consilio, tanquam vltimo salutis refugio, literas in Cambriam sub hoc, vel simili tenore transmisit. Inspectis literis istis, nobis in manu forti subuenire non differas: & desiderium tuum in Basilia sorore mea tibi legitime copulanda, in ipso statim aduētu tuo, procul dubio noueris adimplendum. Reymundus vero his auditis, tam nobilis puellæ diuque concupitę fruendi amplexibus, quam vires experiendi, domino in necessitatis articulo subueniendi, voto succensus: cum Mehlerio consobrino suo, nec non & aliis de stirpe sua militibus 30. non inualidis, satellitibus quoq; equestribus 100. & sagittariis pedestribus de electa Cambriæ iuuentute 300. incontinenti se præparans, primo flante subsolano, apud Guaterfordiam cum 15. nauibus applicuit. Eadē siquidem hora ciues vrbis iniquo furore debacchantis amentiæ, Anglos vbicunq; repertos, trucidare iam parauerant: quando nauium intrantium vexilla non incognita in prioris eminentia conspexere. Igitur aduentu tam subito, tanta seditione sedata, statim Reymundus Guaterfordiam profectus, in manu forti Comitem ab inde Guesefordiā reduxit. * Frecellus interim Guaterfordiæ custos, dum per aquā Suyrensem Comitē sequi properaret: in scapha, qua vehebatur, ab antiquis Ostmānis, vector à vehentib. cum suorū nonnullis interemptus occubuit. Qui statim hoc ꝑpetrato scelere ad vrbē reuertentes, Anglos quoscunq; in plateis & domib. reperiebant nec sexui parcētes, nec ætati: crudeliter ad vmbras transmiserunt. Verū vrbe per turrē Reghnaldi retenta solum exclusis sceleris authoribus, frustratorio conamine delusi, denuo proditores ad pacem cum deteriore tam opinione quam conditione redierunt. Reymūdus vero promissi non immemor, donec nunciis cum festinatione transmissis reuocatam à Dublinia Basiliam solenni desponsatione sibi copulauerat: à Guesefordia non discessit. Quibus legitime completis, nuptialique more, toto in epulis die, in thalami deliciis nocte consumpta, audito Rothericum Connactiensem, Media rursum ex terminio data, ipsos Dubliniæ fines iam inuasisse: in crastino Reymundus nec vino, nec venere retardatus, septus suorum cuneis, iter ad illas partes incunctanter arripuit. Rothericus autem expertus antea viri virtutem, ad propria remeando formidabilem eius aduentum non expectauit. Reformatis igitur in partibus illis, quæ turbata fuerant: & castris Mediæ tam Trummensi scilicet duuelescensi dirutis, & ab Hugone Tyrello eorundem custode paulo ante relictis, Reymundi vero beneficio iam reparatis & in statum meliorem redactis, præ timore viri, insula aliquandiu sub pace quieuit.

* Tyrellus.

Generum confœderatio: & maiorum subsequenter confeodatio.

Cap. V.

Videns autem Heruecius Reymundi gloriam crescete vel inuitus, eiusque successus de die in diem amplius prosperari, quem in publico non poterat, lædere quærens vel in occulto, & sub affinitatis specie, falsæque amicitiæ fuco, cupiens efficacius opptimere nō prouisum: Reymundi consobrinā Mauricii Giraldidę filiam Nestā nomine sibi legitime copulandā petiit & obtinuit. Et vt firmiore vinculo genera coirent & cōuenirent: Reymundo procurante, primæuo Mauricii filio Gulielmo, comes Alinam filiam suam dedit vxorem: Ipsi quoque Mauricio à Cambria in Hiberniam iterum ascito: medium Ophelaniæ Cantaredum (quem & antea regio dono possederat) cum Gnykingelonensi castro in feodum donauit. Meylerio vero tanquam Marchioni remotiorem: proximum autem Dubliniæ, qui & olim Stephanidæ Regia munificentia fuerat assignatus, fratribus Herefordiensibus.

Primi-

Priuilegii impetratio.

CAP. VI.

INTEREA quanquam Martiis plurimum intentus & detentus exercitiis: Anglorum rex ſuæ tamen inter agendum Hiberniæ non immemor: cum prænotatis ſpurcitiarum literis in Synodo Caſſilienſi per induſtriam quæſitis: directis ad curiam Romanam nuntiis, ab Adriano Papa de Anglia oriundo, tunc præſidente, priuilegium impetrauit, eiuſdem auctoritate & aſſenſu, Hibernico populo tam dominandi quam ipſum in fidei rudimentis incultiſſimum, Eccleſiaſticis normis & diſciplinis, iuxta Anglicanæ Eccleſiæ mores informandi. In Hiberniam itaque priuilegio tranſmiſſo, per Nicholaum Guallingfordenſem tunc Priorem, Malmeſburienſem quoque poſtmodum Abbatem tam poſitum quam depoſitum: nec non & Gulielmum Aldelmi filium: conuocata ſtatim apud Guaterfordiam Epiſcoporum Synodo: in publica audientia eiuſdem priuilegii cum vniuerſitatis aſſenſu, ſolemnis recitatio facta fuit, per Iohannem Saliſburienſem, poſtmodum Epiſcopum Carnotenſem, Romam ad hoc deſtinatum: per quem etiam idem Papa Regi annulum aureum in inueſtituræ ſignum præſentauit. Qui ſtatim ſimul cum priuilegio in Archiuis Wyntoniæ repoſitus fuerat. Vnde & eiuſdem priuilegii tenorem hic interſerere non ſuperfluum reputaui. Erat itaque tenor hic:

Adrianus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, chariſſimo in Chriſto filio illuſtri Anglorum Regi ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Laudabiliter & fructuoſe de glorioſo nomine propagando in terris, & æternæ felicitatis præmio cumulando in cœlis, tua magnificentia cogitat: Cum ad dilatandos Eccleſiæ terminos, ad declarandam indoctis & rudibus populis Chriſtianæ fidei veritatem, & vitiorum plantaria de agro Dominico extirpanda, ſicut Catholicus Princeps intendis. Ad id conuenientius exequendum: conſilium Apoſtolicæ ſedis exigis & fauorē. In quo facto, quanto altiori conſilio, & maiori diſcretione procedis: tanto in eo feliciorem progreſſum te, præſtante Domino, confidimus habiturum: eo quod amplius ad bonum exitum ſemper & finem ſoleāt attingere: quæ de ardore fidei, & religionis amore, principium acceperunt. Sane Hiberniam, & omnes inſulas, quibus ſol iuſtitiæ Chriſtus illuxit: & quæ documenta fidei Chriſtianæ cæperūt: ad ius B. Petri & ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ (quod tua etiam nobilitas recognoſcit) non eſt dubium pertinere. Vnde tanto in eis libentius plantationem fidelem & germen gratum Deo inſeruimus: quanto id à nobis interno examine diſtrictius proſpicimus exigendum. Significaſti ſiquidem nobis fili in Chriſto chariſſime, te Hiberniæ inſulam ad ſubdendum illum populum legibus, & vitiorum plantaria inde extirpanda velle intrare: & de ſingulis domib. annuam vnius denarii B. Petro velle ſoluere penſionem, & iura Eccleſiarum illius terræ illibata & integra conſeruare. Nos itaq; pium & laudabile deſiderium tuū cum fauore congruo proſequentes, & petitioni tuæ benignum impendentes aſſenſum: gratum velle & acceptum habemus, vt pro dilatandis eccleſię terminis, pro vitiorum reſtringendo decurſu, pro corrigendis moribus, & virtutibus inſerendis, pro Chriſtianæ religionis augmento: Inſulam illam ingrediaris: & quæ ad honorem Dei & ſalutem illius terræ ſpectauerint, exequaris: Et illius terræ populus honorifice te recipiat, & ſicut Dominum veneretur: Iure nimirum Eccleſiarum illibato & integro permanente, & ſalua B. Petro & ſacroſanctæ Eccleſiæ Romanæ de ſingulis domib. annua vnius denarii penſione. Si ergo quod cōcepiſti animo, effectu duxeris proſequente complendum: ſtude gentem illam bonis moribus informare: & agas tam per te, quam per illos (alios) quos ad hoc fide, verbo, & vita idoneos eſſe perſpexeris, vt decoretur ibi Eccleſia, plantetur & creſcat fidei Chriſtianæ religio, & quæ ad honorem Dei, & ſalutem pertinent animarum per te taliter ordinentur: vt à Deo ſempiternæ mercedis cumulum conſequi merearis, & in terris glorioſum nomen valeas in ſeculis obtinere.

De quinquepertito iure.

CAP. VII.

CESSENT igitur inuidi, ceſſent & incauti, amplius obſtrepere: Anglorum Reges nullo Hiberniam iure contingere: & diſcant eos ad hoc innitendo quinquepertito pariter (duplici ſcilicet antiquo, triplicique nouo) ſe iure tueri: ſicut in Topographia noſtra declaratur.

Quippe Gurguntium Belini filium & Britannię Regem à Dacia cum triumpho

redeuntem, Basclensium classem apud Orchades inuentam (viæ ducibus eis adhibitis) primo in Hiberniam transmisisse: Britannica testatur historia. Testatur quoque famosum illum Britanniæ Regem Arthurum Hiberniæ Reges tributarios habuisse, & magnæ vrbis legionum curiæ, Gillomarum Hiberniæ Regem cum aliis Regibus Insulanis interfuisse.

Præterea vrbis Baonensis (quam hodie nostra continet Gasconia) Basloniæ caput est, vnde Hibernenses prouenerant. Item cum iuri suo renuntiare liberum sit cuilibet (quanquam subiectionis cuiuslibet hactenus immunes) his tamen hodie nostris diebus: Anglorum Regi Henrico secundo omnes Hiberniæ principes firmis fidei sacramentiq; vinculis se sponte submiserunt. Quanquam enim innatæ leuitatis vitio (inconstantia) à fide quantocyus resilire non formidarunt: fidei tamen & fidelitatis vinculo non soluuntur. In contrahendo quippe liberi sunt contractus huiusmodi: non in distrahendo Et (quod solum sufficere posset ad perfectionis cumulum, & absolutæ consummationis * argumẽtum summorum Pontificum, qui insulas omnes sibi speciali quodam iure vendicat, totiusq; Christianitatis Principum & Primatum confirmans accessit auctoritas.

* augmentum.

Nobilis Limerici expugnatio.

Cap. VIII.

INTEREA Limericensium Princeps Duuenaldus, cum se nimis insolenter habere cæpisset: & à fidelitate Anglorum Regi exhibita non minus infideliter, quam irreuerenter resiliisset: Reymundus collecta in vnum validæ iuuentutis cohorte, cum militibus centum, & viginti satellitibus equestribus, 300. sagittariis, pedestribus 400. circa cal. Octob. Limericum audacter aggreditur. Accedẽtibus igitur illis ad aquam Sinnennensem, quæ nobilem vrbem Limericum circumfluendo complectitur, quoniam ob rapidi profundiq; fluminis interlabentis obstaculum transitum habere non poterant: iuuentus tam lucri quam laudis cupida, tanquam ad aquas Tantali posita, desideratæ rei tam propinquum, non sine molestia pertulit impedimentum. Miles itaque nouus & tyro validus, Reymundi nepos, Dauid agnomine Walensis, non cognomine, natione Cambriensis, non cognatione, iuuenis egregius, pulcher & procerus: præ aliis omnibus moræ impatiens, horrendumque mortis periculum laudis amore contemnens, in rapidissimum flumen asperum funditus & saxosum se præcipitem dedit. Cursum itaq; fluminis lateraliter obliquans, & crispantis vndæ caput obseruans: ad oppositam indemnis ripam nobili transuectus equo, se vadum reperisse suis exclamauit.

Sed cum præter militem vnum, cui nomen Galfridus Iudas, sequaces non inuenit: eadem reuersus via, militem illum in redeundo amnis impetuosi violentia, raptum ad ima submersum non reduxit. Quo viso, Meylerius, qui cum Reymundo aduenerat, tantæ strenuitatis audaciam alteri, & etiam sanguine propinquo, tam nobilis inuidens ausus honorem, forti statim, quo residebat, monito calcaribus equo, fluuium fremebundus intrauit. Et imitabili accensus æmulatione, nec militis iam submersi terribili retardatus exemplo: ad alteram statim ripæ partem non trepide, non timide, sed audacter magis ac temerarie transpenetrauit. Ciues autem tam in ipsa ripa ei obuiantes, quam ab vrbis muralibus, quæ ripæ imminebant, creberrimis lapidum iaculorumque ictibus, dum ipsum repellere, vel potius oppetere nituntur: miles insignis hinc hostis furentis, illinc aquæ ruentis rabiem intuens: galeam ictibus, clypeumque prætendens, inter duo pericula se medium, & à neutro totum, animose continuit.

Facto igitur ex vtraque parte clamore non modico: Reymundus, qui in vltima turma tanquam exercitus caput & rector, militiæ princeps extiterat: euentuum istorum ignarus omnino per medias continenter acies se proripiens ad aquam peruenit. Videns itaque nepotem suum ex altera ripæ parte in arcto iam positum, hostiumque sine iuuamine cuneis expositum: non absque plurima cordis anxietate, suis acriter exclamauit.

Oratio Reymundi.

VIRI, quibus virtutis vigorem insitum nouimus à natura: quorumque in tot angustiis animositatis vires experti sumus: viri, venite, via nobis ostensa est, & aqua hactenus inuia, nostrorum ausu inuenta est peruia. Sequamur itaque præuium, iuuemus oppressum, animosumque iuuenem in communis hac tam commodi nostri, quam

quam honoris gratia tã viriliter aggressum, defectu auxilii præ oculis tam prope perire nullatenus permittamus. Quo dicto, se primus in amnem Reymundus immisit: cunctoq; certatim exercitu sequente, seq; suosq; fortunę commisit. Transeuntes itaq; indemnes, præter duos solum satellites equestres submersos, & militem vnum, cui nomen Guido, fugatis in vrbem hostibus non sine grandi ciuium strage muros statim irrumpunt: Et vrbe potiti cum victoria, spoliis plurimum ditati & auro, pericula ac damna lucri simul & laudis honore compensarunt.

Elige, lector, trium virorum audentissimum, an illum, qui citra exemplar omne primus omnium transeundo, aliis omnibus viam dedit? an illum, qui post exemplar simul & formidabile mortis exemplum transpenetrando se hostium multitudini solum exposuit: an illum, qui post vtrunque se cum exercitu toto tam animose periculo dedit. Hic quoque notandum videtur, die Martis captum fuisse Limericum, die Martis eidem fuisse subuentum: die Martis captam fuisse Waterfordiam: die Martis Wesefordiam: die Martis Dubliniam: nec per industriam hæc, sed casu solo contigisse. Nec mirum tamen vel rationi dissonum, si Martis potissimum die, Martia negotia sunt completa.

Descriptio Reymundi.

CAP. IX.

ERAT itaq; Reymundus vir amplæ quantitatis, staturæq; paulo plus quam mediocris: capillis flauis & subcrispis, oculis grossis, glaucis & rotundis, naso mediocriter elato, vultu colorato, hilari ac sereno. & quanquam carnosa superfluitate ventre turgescens, naturalem tamen corporis grauitatem innata cordis redimens viuacitate carnis vitium animi virtute leuabat. Super exercitus cura noctes ducebat insomnes, & tanquam excubiarum excubator, mirabili sollicitudine nocte tota circumeundo gyronagus, clamosus, errabundus excubare solebat. Felix in hoc & fortunatus, quod vel nunquam, vel rarissime, cui præerat, manus, aut temerariis ausibus; aut per incuriam oberrauerit. Vir modestus & prouidus, nec cibo nec veste delicatus: Caloris ei algorisque patientia par: vir patiens iræ, patiensque laboris. Quibus præsidebat, prodesse magis quam præesse, potiusque minister quam magister videri volens. Vt autem viri virtutes, mores & modos sub breuitate concludam: vir erat liberalis & lenis, prouidus & prudens. Et quanquam animosus plurimum, & armis instructus: prudentia tamen rebus in Martiis & prouidentia præcellebat. Vir in vtroque laudabilis: multum quidem militis habens, plus quam Ducis.

Descriptio Meylerii.

CAP. X.

MEYLERIVS vero vir fuscus, oculis nigris, & toruis, vultuque acerrimo. Staturæ paulo mediocri plus pusillę. Corpore tamen pro quantitatis captu perualido. Pectore quadrato, ventreq; substricto, brachiis ceterisq; membris ossosis, plus neruositatis habentibus, quam carnositatis. Miles animosus & æmulus. Nihil vnquam abhorrens, quod aggredi quis vel solus debeat vel comitatus. Primus in prœliũ ire: vltimus conserto prœlio redire cõsuetus: in omni conflictu omnis strenuitatis opera seu perire paratus, seu praire: adeo impatiens & præceps: vt vel vota statim, vel fata complere dignum ducat. Inter mortis & Martis triumphos, nil medium ponẽs: adeo laudis cupidus & glorię, quod si viuendo forte non valeat: vincere velit vel moriendo. Vir itaq; fuisset cumulata laude dignus vterque, si ambitione posthabita, Christi Ecclesiam debita deuotione venerantes, antiqua & autentica eiusdem iura non tantum illibata conseruassent: Quinimo tam nouæ, tamque cruentæ conquisitionis (plurima quippe sanguinis effusione, Christianæq; gentis interemptione fœdatæ) partem placabilem Deoq; placentem, laudabili largitione contulissent. Veruntamẽ quod mage stupendum est, ampliориq; dolore dolendum: postremum hoc vitium toti fere militiæ nostræ à primo aduentu, vsque in hodiernum constat commune fuisse.

Generis commendatio.

QVID Stephanidæ filii suis meruere temporibus? Quid Mauritii? Quid Robertus Barrensis vir verecundus & audax: cuius laudes præcedentia tenent. Quid Milo Meneuensis tam Mauritii quam Stephanidæ nepos: qui cum primis primus, & inter primos animosus aduenit? Quid Henrici filius Robertus, Meylerii frater? Quem nisi præpropere rebus humanis exemptus fuisset: nobili fratre minorem strenuitate non crediderim.

Quid

Quid Reymundus Kantitunenſis: Quid Robertus Barrenſis minor? vterque procerus, pulcher, & probiſſimus. Quid Reymundus Hugonides? Quanquam ſtaturæ minoris: probitate tamen atque prudentia non tacendus. Horum autem trium (quos poſtmodum in Deſmoniæ partibus virtus egregia ſublimauit) damno ſuorum non modico, ob nimiam animoſitatis immoderantiam, longe ante diem fato caduca, mors præmatura anticipauit. Quid alii generoſitatis eiuſdem quamplurimi? quibus inſignia ſingulorum geſta perennem poterant laudis memoriam promereri.

Non, mihi ſi linguæ centum ſint, oraque centum,
Ferrea vox: digne promere cuncta queam.

O genus, ô gens gemina natura, à Troianis animoſitatem, à Gallis armorum vſum, originaliter trahens. O genus, ô gens tam generis numeroſitate, quam & innata ſtrenuitate ſemper ſuſpecta. O genus, ô gens, quæ ad regni cuiuſlibet expugnationem per ſe ſufficeret: ſi non tantâ inuidens illis ſtrenuitatem, ſemper in alta liuor exardeſcens, ab alto coegiſſet deſcendere.

Cum itaque Reymundus ſuper vrbis ſtatu aliquandiu diſpoſuiſſet: alimentis illuc vndique contractis, & familia: militibus ſcilicet quinquaginta, ſatellitibus vero equeſtribus 200. & totidem ſagittariis ibidem relictis, Milone quoque Meneuenſi conſobrino ſuo eiſdem præfecto, cum victoria reuerſus, in Lageniæ partibus ſe cum exercitu indemnem recepit. Sed quoniam virtutem inuidia perſequi non ceſſat: Herueius de monte Mauriſco (ſolita mentis malitia affinitatis gratia non mutata) continuo nuntiis ad Anglorum Regem tranſmiſſis: illi ſiniſtre rerum euentum indicauit. Aſſerens quoq; Reymundum contra Regis honorem, & fidem debitam, non tantum Limiricenſium ditionem, ſed etiam Hiberniam totam ſibi ſuiſque iam occupare proculdubio propoſuiſſe. Et vt hoc figmentum delator regiis auribus tutius & probabilius præſentaret: ad votum effectui mancipandum, in Bragmannorum morem, coniuratas ad hoc cateruas Reymundum aſſerit compoſuiſſe. Exercitum quoque (namque) totum Reymundus ſacramento conſtrinxerat: de lucro in publicum producendo, de facienda iuſta inter ſe partitione, & Principis reſeruanda portione.

Herueii deſcriptio, & Reymundi ab eo facta delatio.

CAP. XI.

ERAT autem Herueius vir, procerus, & pulcher, oculis glaucis & prominentibus, aſpectu amabili, vultuque venuſto, verbis ornatis, collo tereti & longo, in infidam capitis columnam erecto, demiſſis humeris, & tam manibus quam brachiis decenter in longum protenſis. Pectore mediocriter quadrato, medio vero, quod pleriſque ſine lege turgeſcere ſolet, naturaliter & modeſte ſubſtricto. Demum in amplitudinem pectori proportionalem, verſus ilia deſcendente. Denique tam coxis quam tibiis & pedibus per omnia militaribus partique corporis ſuperiori non ineleganter reſpondentibus. Statura quoque vir erat immodicæ mediocritatis modum excedente. Sed quantum, exteriorem hominem multiplici natura dote beauerat: tantum & interiorem variis vitiorum maculis malitia deformauerat. Erat quippe vir à pueritia Veneri datus, & quicquid in omni libidine vel aliis in ipſum, vel ipſi in alios collibuerat: exercere paratus: nec inceſtus vllos, nec adulteria vitans, vir inuidus, delator & duplex, vir ſubdolus, facetus, & fallax. Cuius ſub lingua mel, & lac veneno confecta. Vir vagus & vanus præter inconſtantiæ ſolius, nullius rei conſtantiam habens. In ſummis rotæ gradibus quandoque conſtitutus, ſed irremeabili deſcenſu, & irreparabili iam caſu, verſus ima volubilitate dilapſus. Vir olim Gallica militia ſtrenuus, ſed hodie plus habens malitiæ quam militiæ: plus fraudis, quam laudis: plus eminentiæ, quam exiſtentiæ: plus feſtiuitatis quam fœcunditatis: plus verboſitatis quam veritatis. Rex vero, ſicut moris eſt (quia fama credibilior iniuriarum nuntia, quam beneficiorum fieri ſolet, & memoria diuturnior) forte delatori fidem habens: elapſa hyeme quatuor in Hiberniam legatos tranſmiſit: hos ſcilicet, Robertum Poerium, & Oſbertum de Herlotera, Gulielmum de Bendenges, & Adam de Gerneman. Quorum duo cum Reymundo iam reuocato in Angliam redirent: duo vero ibidem cum Comite moram traherent.

Regiæ apud Limericum familiæ ſubuentio.

CAP. XII.

PRÆPARATO itaque Reymundo, & nihil præter Zephyri beneficium iam præſto-

præstolante, ecce de familia Limiricea nuntii venerunt, indicantes Duuenaldum Tuemoniæ principem Limericum cum infinita multitudine iam cinxisse. Et quoniam omnia alimenta tam ibi inuenta, quam attracta, brumali tempore consumpserãt, eis quantocyus subueniendum. Comes autem cum eis ad succurrendum anxius existeret, interpellatam sup hoc familiam, adeo ex Reymundi abscessu exanimatam offendit & contristatam: vt se illuc ituros absque Reymundo omnes vnanimiter contradicerent. Communicato igitur cum nuntiis regiis consilio, quoniam in arcto res erat: demum, ad supplicationem tam Comitis, quam nuntiorum Reymundus iterum versus Limericum vexilla conuertit. Tendens itaq; Cassiliam cum militibus 80. satellitibus equestribus 200. sagittariis 300. præter Hibernienses, quos secum adduxerat, Murchardum scilicet Kenceleiensem, & Duuenaldum Ossyriensem: audiuit Tuemoniensem, obsidione relicta, ei in passu Cassiliensi obuiam venisse. Et locum natura difficilem confragis arborum & fossatis plurimum exasperasse. Sepem quoq; fortissimam ex transuerso locasse.

Oratio Duuenaldi Ossyriensis.

CAP. XIII.

SEPARATO itaq; exercitu in tres turmas, & armato: cum iam prope fuissent, Duuenaldus Ossyriensium Princeps: quoniam & Tuemoniensibus inimicissimus existerat, videns Anglorum cohortes quamquam perpaucas, animosas tamen, & armis decenter ornatas; vt amplius etiam ipsas animaret: eas in hunc modum affatur: Viri, quorum victoriis cessit insula, hodie viriliter aggrediamini: quod si solita strenuitate victores effecti fueritis, nostræ secures cum gladiis vestris hostes acriter à tergo persequentur. Sin autem victas (quod absit) acies vestras variata sorte viderimus, in vos cum hostibus proculdubio * conuertentur. Cauete viri, cauete, procul hinc castra: fuga longissima. Et nos victorib. semper adhærentes solum persequimur fugientes. De nobis itaq; confidite, sed victores. *forte conuertemur.*

His dictis, Meylerius, qui primæ turmæ præerat, tanquam turbo validus, cum suis ad passus se proripiens, sepe destructa penitus ac delera: non absque resistentium clade, viam gladiis aperuit, & ampliauit. Passu itaq; Paschæ vigilia transpenetrat, tertio Paschali die, die videlicet Martis, sicut primo: sic & secundo: Limericum exercitus victoriosus intrauit.

Reparatis igitur illis & reformatis, quæ hostili obsidione turbata videbantur: non multo post aggressus est colloquium cum Connactiensi simul & Tuemoniensi principibus vno die: sed non loco. Rothericus vero nauigio venit in lacu magno, qui nobilem illum Synneoensem fluuium ex se pariens, duo brachia per oppositas Insulæ in Oceanum longe transfundit. Duuenaldus vero ex altera parte, sed non procul inde in syluæ cuiusdam limbo. Reymundus vero in medio vltra Killeloniam militaribus à Limerico quasi sedecim eo vsque productum est colloquium, vt princeps vterque datis ibidem obsidibus, fidelitatem Anglorum Regi & suis, de cetero, inuiolabiliter exhibendam, sacramentis corporaliter præstitis renouauit.

His autem peractis, Limericum cum obsidibus reuerso: ecce Desmoniæ Princeps Dermitius Macharthi per nuntios Reymundo supplicat, vt ei contra filium suum primæuum Corniacum scilicet Olechan, qui ipsum iam fere à regno expulerat, tanquam homini & fideli Domini Anglorum Regis restitutionis auxilium misericorditer impendat. Larga quoque tam Reymundo donatia, quam militibus stipendia compromittens. Reymundus vero nec lucri, nec laudis contemptor, præhabito cum suis consilio, statim victoriosa contra Corcagiam vexilla direxit. Multis itaque tam prædis in breui, quam stipendiis familia in partibus illis abunde refecta, & alimentorum copia Limericum abinde prospere transmissa: Dermitius Macharthi Reymundi beneficio iam regnum integre recuperauerat: quando filius eius Kormacus ipsum sub pacis obtentu dolose tenuit & incarcerauit. Cui pater non longe post talionem reddens, & dolo dolum compensans: ab ipso carcere mortem eidem machinari non formidauit.

De morte Comitis Reymundo nuntiata.

CAP. XIIII.

INTEREA temporis autem, dum hæc in Desmoniæ partibus agerentur: adest nuntius Reymundo à Dubliniæ partibus cum festinatione transmissus: literas

ei ex

ei ex parte Basiliæ sponsæ suæ deferens, sed earundem continentiam ignorans. Lectæ sunt igitur à familiari quodam clerico Reymundi in secreto literæ, quarum tenor hic erat:

Amantissimo Domino & sponso suo Reymundo sua Basilia eam quam sibi salutem exoptat. Nouerit (mi charissime) vestrę dilectionis synceritas, quod dens ille molaris & magnus, qui tantum mihi doluerat, iam cecidit. Quapropter si qua vobis vel mei, vel etiam vestri de cetero cura fuerit: reditum maturare non differatis. Quibus auditis, statim Reymundus per dentis casum, Comitis mortem prudenter significatam perpendit. Qui ante ipsius discessum Dubliniæ graui morbo decubuerat. Sed eo iam circa Calend. Iunii humanitus extincto, mortem ipsius præ Hiberniensium timore, vsque ad Reymundi familiæ reditum ex industria celare modis omnibus satagebat. Reymundus autem Limericum ilico reuersus, & interiorem mentis angustiam exteriore vultus hilaritate valde dissimulans, paucis familiæ viris casum aperiens, tantæ nouitatis & inopinati euentus consilium cum discretioribus communicauit. Communiter itaque deliberatum est, & decretum tum propter Comitis mortem, tum etiam propter imminentem Reymundi in Angliam abscessum: vrbem tam remotam, tam infinitis hostibus vndique vallatam, in præsentiarum relinquendam, totamque familiam integre ad vrbes maritimas, Lagenięque castra tuenda, reducendā. Acquiescens autem tandem Reymundus, quanquam inuitus, nullo prorsus maiorum inuento, qui post eius discessum vrbi præsidere voluit: Dunenaldo Tuemonię Principi tanquam Baroni domini Anglorum Regis, vrbis custodiam sponte commisit. De vrbis indemnitate, de vrbe ad Regis mandatum restituenda, & pace seruanda, nouis iterum obsidibus & sacramentis multipliciter renouatis.

Exeuntes igitur, & vix vlteriore pontis capite transmeato, vere ex altera statim parte, ponte confracto, continenter vrbem fortiter muratam, ædificiis decenter ornatam, alimentis vndique congestis plene refertam: quatuor ex partibus incendio datam, non absque dolore conspiciunt: proditore Duuenaldo, qualiter gentis suæ fidei de cetero fides sit habenda, tam impudenti tamque recenti periurio, tanto tam opprobrioso infidelitatis indicio fidem præstante. Anglorum autem Rex subuentionis huius ausum audiens, respondisse memoratur: Magnus fuit ausus in aggrediendo, maior in subueniendo: sed sapientia solum in destituendo. Dubliniam igitur familia reuersa, corpus Comitis, quod ex eius præcepto vsque ad Reymundi aduentum fuerat reseruatum; Dubliniæ in Ecclesia Sanctæ Trinitatis in ipso reuerendæ Crucis

* al conspectu * prospectu: procurante Laurentio sedis eiusdem Archipræsule: celebratis solemniter exequiis, est cumulatum.

De Aldelmi filio, in Hiberniam custode transmisso.

Cap. XV.

His ita gestis, Regii legati nouis super casibus nouo fungentes consilio: relicto in Hibernia procuratore Reymundo, ad Anglorum Regem, primo flante Circio, in Angliam cum festinatione contendunt. Nouas eidem rerum mutationes ex Comitis morte nuntiantes. Quibus auditis Rex ilico Wilhelmum Aldelmi filium cum decem militibus de priuata familia in Hiberniam procuratorem transmisit. Adiungens ei Iohannem de Curcy, cum aliis decem, Stephaniden quoque & Milonem Coganensem (qui in biennali illo, & plusquam ciuili bello: Regi tam in Angliæ quam Galliæ partibus egregie militauerant) cum viginti. Audiens autem Reymundus eos applicuisse: statim cum militum agmine pulcherrimo in ipsis Guesefordiæ finibus illis ouanter occurrens: & in osculo pacis cunctos suscipiens, tam vrbes omnes & municipia, quam obsides quoque totius Hibernię Guilielmo tanquam Senescallo in regnum à Rege transmisso: incontinenti commisit. Videns itaque Gulielmus & inuidens, Reymundum tam pulchra iuuentute stipatum: Intuens quoque Meylerium & alios Reymundi nepotes, in equis pulcherrimis, clypeis assumptis vnius armaturę circiter 30. iuueniliter (vt moris est) per campana ludentes: ad suos se vertens, demissa voce superbiam hanc, inquit, in breui comprimam, & clypeos istos dispergam. Ab hac igitur hora, semper tam iste, quam alii procuratores Hiberniæ cuncti, Reymundo, Meylerio, tam Mauritii filiis, quam Stephanidæ, totique generi, desuper forte, lata sententia, tanquam coniuratione quadam ex inuidia nocere non cessarunt. Hoc etenim gentis huius omen, & conditio. Semper in armata militia chari: semper primi: semper rebus in Martiis ausu nobili præstantissimi. Cessante vero necessitatis,

statim

statim exosi, statim vltimi, statim ad ima liuore depressi. Veruntamen tantæ generositatis syluā, liuor ad plenum extirpare non potuit. Vnde & vsque ad hodiernum diem gens hæc, nouis plantularum succrementis: vires in insula non modicas habent. Qui sunt qui penetrant hostis penetralia? Giraldidæ. Qui sunt qui patriam conseruant? Giraldidæ. Qui sunt quos hostes formidant? Giraldidæ. Qui sunt quos liuor detractat? Giraldidæ. O si principem tantæ strenuitatis merita digne pensantem reperissent: quam tranquillum, quam pacificum olim Hiberniæ statum reddidissent? Sed horum, sine causa semper suspecta strenuitas, at quibus ex fide cura committitur, absq; strenuitate securitas. Viri ergo viribus insignes, & vitæ, strenuitatis amore, contemptores: solita virtutis incedere via, ne cessetis

Giraldidæ.

Apostropha ad Giraldidas.

Felices facti si quid mea carmina possunt.

Virtus enim vacare non potest. Suum semper vel in præsenti vel in futuro consequetur effectum. Quanquam igitut seu per ignauiam principum, seu per inuidiam vestra sit hactenus strenuitas irremunerata: styli nostri tamen diligentia non transibit illaudata. Gaudeat ergo iuuentus, & ampliori desiderio de die in diem virtutis amore desudet: quippe cuius memoria nec præterire, nec perire: quinimo terris & thesauris preciosiore perpetuo floret laudis honore celebrata.

Circa hæc tempora & parum ante visus est apud Guykingelo vir prodigiosus: In vacca quippe, vitio gentis illius à viro progenitus bouinas, in humano corpore præferens extremitates. Sicut Topographia nostra describit.

Igitur Aldelmi filio maritimas vrbes lustrante, interiora vero montana, & penitimas terræ partes à longe respiciente, aurum quoque, quo abundat insula sitibunda libidine congregante: Mauritius Giraldi filius, vir modestus, vir prudens ac strenuus, apud Guesefordiam non sine magno suorum mœrore, circa Calend. Septemb. occubuit: alium in Hibernia post se constantia & fide firmiorem, vel strenuitate præstantiorem non relinquens. Wilhelmus vero super castello Guikingelonensi Mauritii filios illico conueniens, & circumueniēs: non cessauit, donec illud à manibus ipsorum fraudulenter eripuit. Quibus tamen non longe post Fernas quoq; quasi in excambium dedit, vbi & castrum cōtinuo, quanquam inter hostes medios ab animosa iuuentute constructū, Gualterus Alemannus nuncupatione, nō natura, non statura: Guillielmi nepos & sub eodem Guesefordiæ custos, ab auunculi moribus non degenerās. Et quoniam *Asperius nihil est humili, cum surgit in altum,*

Cuncta premit, dum cuncta timet, desæuit in omnes,
Vt se posse putent: nec belua tetrior vlla est,
Quam serui rabies in libera colla furentis.

Murchardi Kenceleiæ principis auro corruptus, dolose destrui procurauit & deleri. Reymundo vero terras, quas in valle Dubliniæ, & secus Wesefordiam habuerat: statim Guillelmus subtraxit. Mandatum quoque Domini Anglorum Regis super Ophelaniæ Cantaredo Stephanidæ restituendo, auro delinitus, effectui non mancipauit. Denique viris egregiis, aspera solum & remota, hostibusque vicina tantum & periculosa reliquit.

Aldelmi filii descriptio.

Cap. XVI.

Erat autem Aldelmi filius vir corpulentus, tam staturæ quam facturæ, inter parum mediocribus maiores satis idoneæ: vir dapsilis & curialis. Sed quicquid honoris cuiquam impendit, semper in insidiis, semper in dolo, semper propinans sub melle venenum, semper latens anguis in herba. Vir in facie liberalis & lenis, intus vero plus aloes quam mellis habens. Sempet

Pelliculam veterem retinens, vir fronte politus,
Astutam vapido portans sub pectore vulpem. Semper
Impia sub dulci melle venena ferens.

Molliti sermones eius super oleum: sed ipsi sunt iacula. Cuius hodie venerator, cras eiusdem spoliator existens, vel delator. Imbellium debellator, rebellium blanditor: Indomitis domitus, domitis indomitus, hosti suauissimus, subdito grauissimus: nec illi formidabilis, nec isti fidelis. Vir dolosus, blandus, meticulosus, vir vino Venerią; datus. Et quanquam auri cupidus, & curialiter ambitiosus. non minus tamen curiam diligens, quam curam.

Vltoniæ inuasio.

VIDENS autem Iohannes à Curcy ab Aldelmi filio cuncta cupide, cuncta timidè, cuncta dolose tractari: nec ipsum vel subditis fidelem, vel hostibus formidabilem considerans. De Dubliniensium familia, stipendiorum defectu grauiter * exinanita, & Ducis ignauia: prædis hostium (vt assolet) minime refecta paucos sibi alliciens, sed probos, sed strenuos, sed electos, cum militibus viginti duobus, & aliis quasi 300. Vltoniam, armis Anglorum hactenus incognitam, miles animosus audacter aggreditur.

*exinanita.

Tunc impletum esse videtur illud Merlini Calidonii dictum, vt dici solet (quia nihil de Merlinorum dictis asserimus) Miles albus, albo residens equo, aues in clypeo gerens, Vltoniam hostili inuasione primus intrabit. Erat enim Ioannes plusquam flauus, & in albedinem plurimum vergens: album forte tunc equum equitans, & pictas in clypeo auiculas præferens. Trium itaq; dierum per mediam terram Vzielensem, emerso itinere, 4. die mane Dunensem ciuitatem citra defensionis obstaculum, circa Cal. Febr. hospes & hostis inopinatus intrauit: Rege Dunleuo tam subiti casus euentu statim in fugam conuerso. Itaq; familia inops, & famelica alimentorum copia, prædis quoque ac spoliis, affatim iam refecta.

Viuianus Romanæ sedis legatus, à Scotiæ partibus in Hiberniam tunc forte nauigio transuectus, & eadem in vrbe tunc repertus. Qui de pace inter Regem & Iohannem formanda, de tributo quoque Anglis annuatim soluendo (dum tamen à finibus illis exire, & ad sua reuerti voluerint) multa quidem verba suasoria nec persuasoria proponebat. Videns autem Dunleuus se verbis minime profecturum, corrogatis vndiq; viribus cum 10. bellatorum milibus infra 8. dies hostes in vrbe viriliter inuadit. In hac etenim insula sicut & in omni natione, gens borealis magis bellica semper & truculenta reperitur. Nam, vt ait Poeta:

Omnis in Arctois sanguis quicunq; pruinis
Nascitur, indomitus bellis, & mortis amator.

Prospiciens itaq; Ioannes hostiles acies acriter ad vrbē accedere: quanquā manu modica, tamen per[illegible], potius obuiā exire, & viribus dimicando, belli fata tentare, quam exili municipio, q[illegible] vrbis angulo renuiter erexerat, diutius ab hoste claudi, & fame confici longe prælegit. Igitur atroci bello conserto, in primo eminus sagittarum iaculorumq; grandine perfuso. Deinde cominus lanceæ lanceis, securibus enses confligētes: ad tartara multos vtrinq; transmittunt. Dum igitur acerrimo Martis conflictu, *Iam clypeo clypeus, vmbone repellitur vmbo: Ense minax ensis, pede pes, & cuspide cuspis:* qui gladii Ioannis ictus hic cerneret, qualiter nunc caput ab humeris, nunc armos à corpore, nunc brachia separabat, viri bellatoris vires digne possit commendare. Multis igitur in hoc conflictu se strenue gerentibus: Roger. tamē Poerius adolescens imberbis & flauus, pulcher & procerus (qui postmodum in Lechliniæ & Ossyriæ partibus emicuit) secundā nō immerito laudē obtinuit. Post graues itaq; diuq; ambiguos, nimis impari certamine belliq; cōgressus, tandē Ioannis virtuti cessit victoria: hostiū multitudine magna p marinā glisin, quo transfugerāt, interempta. Tunc impletū est, vt dicitur illud Hibernici Columbæ vaticiniū: qui bellū istud longe præcinens, tantā in eo futurā, inquit, ciuiū stragē, vt hostes ad genua eorundē fuso cruore natarent. Prę glisis namq; mollicie, dum ad ima penetraret humana ponderositas, terræ lubricæ sanguis profluus superficiem tenens, genua crurаque de facili pertingebat. Scribit etiam idem vates, vt fertur, quendam paupetē & mendicū, & quasi de aliis terris fugacē, cum parua manu Dunam venturum; & citra maioris autoritatem vrbem obtenturū. Bella quoq; plurima, variosq; rerū euentus: quæ omnia de Ioanne de Curcy sunt manifeste completa. Ipse vero Ioan. librū hunc propheticū Hibernice scriptum tanquā operum suorū speculū p manib. dicitur habuisse. Legitur quoq; in eodē lib. Iuuenē quendam cum armata manu Guaterfordię muros violenter irrupturum, & cum magna ciuium strage vrbem obtenturum. Eundem quoq; per Guesefordiam transiturum, & demum absq; difficultate Dubliniam intraturum. Quæ omnia de Comite Richardo cōstat esse completa. Vrbem quoq; Limericensem, ab Anglorum gente bis deserendam, & tertio retinendam Sanctus ille restatur. Sed deserta quidem iam bis videtur. Primo, vt dictū est, a Reymundo: secundo à Philippo, sup. c. 18. de Breusa: qui cum ad vrbem sibi datam, aqua tamen interlabente veniret: citra conatus omnes, & insultus eandem reuertendo deseruit: sicut plenius suo loco dicetur. Vnde iuxta idem vaticinium: vrbs tertio petita, erit retinenda, vel potius longe post sub Ham-

mone de Valoignes Iustitiario fraudulenter destructa, & per Meylerium restaurata recuperataque.

In duobus itaque magnis præliis Iohannes apud Dunam victor * enituit. In pri- *emicuit. mo post purificationem. In secundo circa Calendas Iulii, in natiuitate Sancti Iohannis, vir de quindecim virorum * militibus victoriam obtinuit cum paucissimis, ho- stium extincta multitudine. *millibus. Tertiũ erat apud Ferly in prædæ captione, vbi ob arctum viæ transitum, post graues tandem congressus & anxios: sic pars Iohannis victa succubuit, aliis interemptis, aliis per nemora dispersis, vt vix Iohanni 11. milites superstites adhæsissent. Ipse vero virtutis inuictæ, cum tantilla suorum paucitate per 30. miliaria se ab hostili multitudine continue defendendo, equis amissis omnib. vsq; ad castrum suum duobus diebus & noctibus, ieiuni, armati, pedites, miro conatu, memoriaq; dignissimo, euaserunt. Quartum apud Vriel viri multi quoq; suorum interempti, & alii in fugam conuersi. Quintum apud Pontem Iuori in reditu ab Anglia: vnde tamen ad sua victor euasit. In tribus itaque victoriam adeptus. In duobus Martii certaminis *vices. * vires expertus: & aleam fortunæ: longe tamen hosti plus damni quidem læsus intulit, quam sustinuit.

Descriptio Iohannis de Curcy.

CAP. XVII.

ERAT itaque Iohannes vir albus & procerus, membris neruosis & ossosis, staturæ grandis, & corpore perualido, viribus immẽsis, audaciæ singularis, vir fortis & bellator ab adolescentia. Semper in acie primus, semper grauioris periculi pondus arripiens. Adeo belli cupidus & ardens, vt militi dux præfectus, ducali plerunque deserta constantia Ducem exuens, & militem induens, inter primos impetuosus & præceps: turma vacillante suorum, nimia vincendi cupiditate victoriam amisisse videretur. Et quanquam in armis immoderatus, & plus militis quam Ducis habens, inermis tamen modestus, ac sobrius, & Ecclesiæ Christi debitam reuerentiam præstans, diuino cultui per omnia deditus: Gratiæque supernæ, quoties ei successerat, cum gratiarum actione totum ascribens, Deoq; dans gloriam, quoties aliquod fecerat gloriosum. Sed quoniam, vt ait Tullius, Nihil simplici in genere, omni ex parte perfectum natura expoliuit: nimiæ parcitatis & inconstantiæ næui, niueum tantæ laudis nitorem denigrauerant. Regis itaque Manniæ Gotredi filia sibi legitime copulata, post varia belli diuturni prœlia: & graues vtrinque conflictus, tandem in arce victoriæ plane constitutus, Vltoniam vndique locis idoneis incastellauit. & nusquam (non absque) labore plurimo, & inedia, multisque periculis, pace firmissima stabiliuit. Hoc autem mihi notabile videtur: quod grandes hi quatuor Hibernicæ expugnationis postes, Stephanides, Herueius, Reymundus, & Iohannes de Curcy (occulto quidem Dei iudicio, sed nunquam iniusto) legitimam ex sponsis prolem suscipere non meruerunt. Quintum autem his Meylerium adiunxerim, qui legitimam vsque hodie de sponsa prolem non suscepit. Sed hæc de Iohanne Curcy summatim, & quasi sub epilogo commemorantes, grandiaq; eiusdem gesta, suis explicanda scriptoribus relinquentes, Dubliniam de cetero * reuertar. *al reuertamur.

Dubliniense concilium: Viuiano præsidente.

INTEREA Viuianus legationis vice per Hiberniam fungens: conuocato Dubliniæ Episcoporum synodo, ius Anglorum Regis in Hiberniam, & summi Pont. confirmationem, viua voce publice protestatur: tam clero quam populo sub anathematis interminatione districte præcipiens, & iniungens, ne ab eius aliquatenus fidelitate ausu temerario resilire præsumant. Et quoniam consuetudinis erat, vt ab Hibernicis ad Ecclesiarum refugia victualia transferrentur: Anglicanæ familiæ licentiam dedit, vt quoties in expeditionem profectis, aliunde alimenta non obuenerint: in Ecclesiis reperta (iustæ taxationis Ecclesiarum custodibus soluto pretio) extrahantur. His ita gestis, Milo Coganensis sub Aldelmi filio Dubliniens. familiæ constabularius, & vrbis iterum custos effectus: cum militibus 40. (quorum 20. iuuenis egregius Radulphus sc. Stephanidæ filius præfectus fuerat) cum satellitibus quoq; equestribus 200. & sagittariis 300. aquam Sinnenensem transeuntes, Connactiam ab Anglis hactenus non petitam, viriliter inuadunt. Connactenses vero vrbibus vndiq; & villis igne proprio combustis, alimentis quoq; cunctis (quæ hypogeis subterraneis abscondere non poterant) simul cum Ecclesiis igne consumptis, in nostræ gentis iniuriam, & diuinæ vindictæ prouocationem, cruces & imagines Sanctorum ad terram depo-

nentes, in hostiũ prospectũ per campestria proiecerunt. Anglicana vero familia cum Tuemoniã metropolin iam peruenisset, & 8. dierũ morã in hostili terra fecisset: terram alimentis vacuã inueniens, ad aquã Sinnenensem reuersa est. Rothericũ vero Conactiæ principẽ cum 3. exercitibus magnis in sylua quadam prope Sinnenum obuiũ habens,* inito graui vtrinq; conflictu, demum tribus tantum satellitibus equestribus amissis, & interemptis hostium multis, Dubliniam indemnis euasit.

al. habito.

Aldelmi filii reuocatio, & Hugonis de Lacy præfectio.

Cap. XVIII.

REVOCATO interim in Angliam Aldelmi filio (qui nihil egregium in Hibernia gessit, præter hoc solum, quod baculum virtuosissimum, quem baculum Iesu vocant, ab Armacha Dubliniam transferri procurauit) & tam Milone quoq; Coganensi quam Stephanide: Rex Henricus Hugonem de Lacy generalẽ Hiberniæ procuratorem cõstituit: Robertum Pocrium illi Guaterfordiæ simul & Guesefordiæ custodem adiungens. Stephanidæ quoq; & Miloni Momoniam tunc australem, Corcagię videlicet regnum ab occidentali Lismoriæ inter ipsos ex æquo diuidẽdum, præter vrbem Corcagiensem, cum Cantaredo ei adiacente in feodum donauit. Philippo quoq; de Breusa Momoniam Borealem Limericense videlicet regnum integre, præter vrbem ipsam, cum suo Cantaredo, regia contulit munificentia. Transeuntes igitur in Hiberniam mense Nouemb. cum triplici familia tres viri confeodati simul & confœderati, per maritimam australis Hiberniæ viam, primo Guaterfordiam, deinde Lismoriam, deinde vero Corcagiam, à ciuibus & milite quodam Richardo sc. Londoniensi tunc ibi sub Aldelmi filio custodiam agente, cum honore recepti, indemnes perueniunt. Pacificatis itaq; continuo tam Dermitio Desmoniæ principe, quam aliis quoq; partis illius viris prępotentibus Stephanides & Milo 7. Cantaredos vrbi ꝓpinquiores, quos vtiq; maiori in pace tunc possidebant, inter se diuiserunt. Stephanidæ tribus ab Oriente, Miloni vero quatuor ab Occidente, sorte obuenientibus, hinc paucis quia potioribus: illinc pluribus, quia deterioribus, in diuisione constitutis: vrbis existente communi custodia, & aliorum Cantaredorum 24. (qui restabant) tributo, cum venerit, inter ipsos æqualiter diuidẽdo. Dicitur autem Cantaredus, tam Hibernica quam Britannica (sicut Topographia describit) tanta terræ portio, quanta 100. villas continere solet. His ita gestis Philippum de Breusa Limericum conducunt. Habebat autem Stephanides milites secum 30. & satellites equestres 40. Milo vero milites 20. & satellites equestres 50. Philippus milites 20. & satellites equestres 60. præter sagittarios pedestres multos: cuilibet trium agminum associatos. Venientibus igitur illis ad vrbem, solum Sinnenensi interlabente fluuio, quasi 40. miliaribus à Corcagia distantem, & offerentibus statim Stephanida & Milone se aquam transire, & vrbem aggredi velle (quanquam spontaneo ciuium igne præ oculis iam combustam cõspexissent) vel si mallet ex opposita parte super eundem amnem Philippo castrum metãdo construere: Philippus, quanquam in se miles animosus & audax: pusillanimi tamen suorum consilio potius indemnis ad sua reuerti, quam in terra tam hostili tamq; remota fortunæ tentare pericula, prælegit. Nec mirũ quoq;, si in hac illi expeditione sinistre contigerit: qui tot australis Cambriæ, finiumq; illorum Marchiæ sibi viros homicidas seditiosos ac flagitiosos, eosque præ aliis electos, associauerat. Nec longe post: Mereducius Stephanidæ filius, adolescens indolis egregiæ, & strenuitatis eximiæ, Corcagiensi in vrbe, cum magno suorum mœrore, mense Martio, Martis alumnus, occubuit. Circa id temporis apud Guaterfordiam vacca reperta fuit, cum multa gentis illius admiratione, sicut Topographia testatur.

* al. Innocẽtio 3. an. 1215. videlicet 2. consil. Lat.

Interea sedit Romæ famosum illud Lateranense concilium: præsidente * Alexandro 3. Alemannorum Ecclesia ad vnitatem reuersa, vicennali schismate iam cessante, & tribus Antipapis diuinitus extinctis.

Circa triennium quoq; temporis eiusdem tres solis eclipses contigerunt. Non generales tamẽ, sed partiales. Cum itaq; Stephanides & Milo Desmoniæ regnũ quinquennali spacio iam simul pacifice gubernassent (ducum ipsorum modestia iuueniles impetus vtrinque cohibente) Milo Milonisque gener nuper effectus, Radulphus scilicet Stephanidæ filius, iuuenis egregius, versus Lismoriæ partes profecti: cũ in campis sedentes colloquium cum Waterfordiensibus expectassent: à proditore Machtyro, qui eos ea nocte hospitari debuerat, cum aliis quinque militibus improuisis à tergo securium ictibus sunt interempti.

Cuius

Cuius occaſione caſus, ſic ilico patria tota perturbari cæpit: vt Dermitius Macharthi, & omnes fere terræ totius illius Hibernici, vna cum Machtyro ſe ab Anglorum fidelitate retrahentes, contra Stephaniden, fortunæ vires toties expertum, inſurrexiſſent. Nec vnquam poſteà, donec Reymundus in hereditatem patruo Stephanidæ ſuccedens, vrbis cuſtodiam ſolus obtinuit, nec tunc plene priſtinam pacem recuperauit. Sicut ergo Borealis Hiberniæ bellica: ſic ſemper Auſtralis gens ſubdola. Illa laudis, hæc fraudis cupida; Illa Martis, hæc artis ope confiſa: Illa viribus nititur, hæc verſutiis: Illa prœliis, hæc proditionibus: Iuxta illud Poetæ:

Omnis in Arctois ſanguis quicunque pruinis
Naſcitur, indomitus bellis, & Martis amator. Vt ſupra. & ſubſequenter:
Quicquid ad Eoos tractus, cœliq́ teporem
Iungitur, emollit animos clementia cœli.

Reymundi reditus in Hiberniam.

AVDIENS autem Reymundus Stephaniden, auerſa fortunæ facie, deſperanter afflictum, & in vrbe Corcagienſi hoſtium cuneis vndiq; circumſeptum: cum militibus 20. & ſagittariis ſimul & ſatellitibus equeſtribus 100. in Weſefordiæ portu ſe mari cõmittens, & terram à dextris lateraliter ambiens, Corcagiam ocyus ſociis ſuis ſolatium, hoſtibus exitium nauigando peruenit. Variis itaq; conflictibus pars hoſtium interempta, pars à finibus expulſa, pars vero potior ad pacem reuocata, tam tempeſtuoſa ſortis aduerſæ procella in breui ſedata, cõquieuit. Nec mora, ecce Rich. Coganenſis Milonis frater, & à fraterna ſtrenuitate non degenerans: cum electa cohorte in fratris locũ ab Anglorũ rege tranſmiſſus, aduenit. Elapſa vero hyemis parte maiore, vir probus ac prudens, Philippus Barrenſis Stephanidæ nepos, tam ad auunculi ſubuentionẽ, q̃ terræ ſuæ, ſc. Olethan ſibi à Stephanide collatæ, & à Stephanidæ filio Radulpho poſtmodum iniurioſe ſublatæ tuitionem: cum valida virorũ manu, in fine Febr. transfretauit. Venit eodem nauigio & alius Stephanidæ nepos, Philippiq; frater, tam auunculum quam fratrem plurimum conſilio iuuans, & tam inſulæ ſitum & naturam quam primæuã gentis originẽ diligenter explorans. Literato quippe vir præditus ſtudio, cuiuſq; nomen p̃ſentis libelli titulus tenet. Circa hoc tempus idem Herueius de monte Mauriſco, nobili Cantuarienſi S. Trinitatis cœnobio ſe reddens (cui & Eccleſias terræ ſuæ maritimæ, Guaterfordiam ſc. Gueſefordiam interiacentis, in eleemoſynam ante donauerat) monaſticam vitam elegit. Qui vtinam ſicut habitum, ſic & animum: ſicut militiam ſic & malitiam depoſuiſſet.

Hibernia ſub Hugone de Lacy incaſtellatio.

CAP. XIX.

INTERIM autem, dum hæc in Deſmoniæ partibus geruntur: Hugo de Lacy, puta vir probitate pollens, & prudentia: tam Lageniam quam Mediam caſtellis egregie communiuit. Inter quæ ſuper nobilem Berue fluuium, à latere Oſſyriæ trans Odronam, in loco natura munito, Lechliniæ caſtrum erexit. A quo Robertus Poerius (cui regio mandato iniunctum id fuerat) ante defecerat. O quales, quantique Marchiones Robertus hic Poerius, & Aldelmi filius, in terram tranſmiſſi viris indigentem?

Quales ex humili magna ad faſtigia rerum
Extollit, quoties voluit fortuna iocari.

Erant quippe milites, quibus iucundius erat

——iacuiſſe thoro, tenuiſſe puellam,
Threiciam digitis increpuiſſe lyram:
Quam clypeos humeris, & acutæ cuſpidis haſtam,
Et galeam preſſa ſuſtinuiſſe coma.

Mirum itaq; tam nobilem, tam ſtrenuum Principẽ: tam ignobiles, tam ſtrenuitate carentes: longinquis marchiis ex conſuetudine præfeciſſe. Hugo vero de Lacy ſumma ſolicitudine victos ab aliis & violenter à finibus eiectos, ad pacem reuocans, eiſdem olim deſerta, tam armentis paſcua, quam ruricolis rura reſtituit. Allectos igitur tam manſuetudine, quam ſtabili conuentione deliniens, demum municipiis incluſos & paulatim edomitos legibus obtemperare & ſeruire coegit. Sic autem effectum eſt, vt deſtructa à prioribus & deformata, in formam reduxerit: & vnde alii laborem, hic primo fructum efficaciter elicuit.

Denique tanta terrarum in breui pace ſtabiliuit, tam ampla manu alios opprimendo ſuos vbique ditauit: tanta liberalitate populum Hibernicum alliciens, & familiaritate nimia demulcens, ſibi maiores in populo confœderauit, vt qui regni dominium, coronam ſimul & ſceptrum, fidelitate poſtpoſita, ſibi vſurpare voluerit: valde ſuſpectus haberetur.

Deſcriptio Hugonis de Lacy.

CAP. XX.

SI viri colorem, ſi vultum quæris, niger, nigris ocellis & defoſſis: naribus ſimis, facie à dextris igne caſuali, mento tenus turpiter aduſta. Collo contracto, corpore piloſo, pariter & neruoſo. Si ſtaturam quæris, exiguus. Si facturam, deformis. Si mores: firmus ac ſtabilis, & Gallica ſobrietate temperatus. Negotiis familiaribus plurimum intentus. Commiſſo quoque regimini, rebuſque gerendis in commune vigilantiſſimus. Et quanquam militaribus negotiis plurimum inſtructus, crebris tamen expeditionum iacturis, Ducis officio non fortunatus: poſt vxoris mortem vir vxorius, & non vnius tantum, ſed plurimarum libidini datus: vir auri cupidus & auarus, propriique honoris & excellentiæ, trans modeſtiam ambitioſus. Floruit hoc tempore, ſtrenuitatis opera in Lageniæ partibus Robertus Henrici filius, & Meylerii frater. Floruit quidem, & floris more intempeſtiuæ bruma mortis emarcuit. Floruit Mauritii filius vterque, tam Alexander quam Giraldus, vir quanquam ſtatura puſillus: prudentia tamen & probitate non modicus. Floruit & Rogerus Poerius, Lechſinenii familiæ ſub Hugone præfectus. Floruit Gulielmus apud Guaterfordiam: Floruit Robertus Barrenſis iunior Philippi filius, tam Lageniæ finibus, quam Deſmoniæ. Floruit quoque Reymundus vterque tam * Kantitunenſis ſc. quam Hugonides. Temporibus iſtis duo illa miracula magna, quæ Topographia noſtra deſcribit: in media apud Fouerum contigerunt. De muliere videlicet à ſagittario in molendino ſancti Phechini rapta, & auena ſurrepta.

* Cantuarienſis.

Aduentus Iohannis Conſtabularii, & Richardi de Pec.

CAP. XXI.

HIs ita ſe habentibus, & prænotatæ ſuſpicionis fama crebreſcente, aduenerunt in inſulam circa Cal. Maii, collegæ duo, Iohannes ſcil. Conſtabularius Ceſtrenſis, & Rich. de Pec, ad curam regiminis, Hugone reuocato, ſuſcipiendam: ab Anglorũ rege tranſmiſſi. Sed antequam Hugo diſcederet, communi conſilio caſtra per Lageniam plurima conſtruxerunt: Hactenus enim Media plurimum: Lagenia parum fuerat incaſtellata. Erectum eſt igitur & apud Fortheret Onolan primo caſtrum Reymundo, & aliud fratri eiuſdem Griffino. Tertium in Omurethi Gualtero de Ridenesfordia apud Triſterdermot. Quartum Iohanni de Clahulla ſuper aquam Beruæ nõ procul à Lechlinia. Quintum Iohanni Herefordẽſi apud Zyllacht. Meylerio vero Kildariam ſibi à Comite datam, cum adiacente territorio ſubtrahentes: prouinciam de Leis ex parte regis, tanquam in excambium contulerunt: terram quidem hoſtilem, aſperam & ſylueſtrem remotam, ex induſtria vero Marchioni & Martis alumno Marchiam aſſignantes.

De Hugone de Lacy iterum cuſtode tranſmiſſo.

CAP. XXII.

HIs igitur in inſula æſtate patratis, hyeme ſequente (Iohanne & Richardo in Angliam reuocatis) reſumpta ſecuritate iterum Hugoni cura cõmittitur. Adiuncto eidem clerico quodam Roberto videlicet Salopeſburienſi, qui Regis ex parte coadiutor ei & conſiliarius, operumque ſuorum teſtis exiſteret. Hugo vero de Lacy in hoc aduentu plurima caſtra conſtruxit. Inter quæ Meylerio caſtellum in prouincia de Leis erexit, apud Tahmelio, cui & neptem ſuam tunc dedit vxorem. Caſtellum quoque Roberto de Bigarz: ibi prope, ſcilicet apud Obowy. Caſtellum Thomæ Flandrenſi, non procul ab hoc in vlteriore videlicet Omurethi parte Beruenſis fluminis interlabentibus vndis. Caſtellum Roberto filio Richardi, apud Norrach. In Media vero caſtellum de Clunart, caſtellum de Kyllain, caſtellum Adæ de Ricepor: caſtellum Gilleberto de * Nungent, & alia multa, quæ ſingula per ordinem enumerare longum eſſet.

* Nicgent.

Circa dies iſtos in ſylua Merlenſi tam ſtupenda lupi cum ſacerdote cõfabulatio. Sicut in Topographia luculenta narratione * depromitur. Multa nimirum, vt ait Hiero-

* exprimitur.

Hieronymus, in scripturis incredibilia reperies, & non verisimilia quæ nihilo minus tamen vera sunt. Nihil enim contra naturæ Dominum prævalet natura. Nec detestari debet sed admirari, sed venerari, creatoris opera, quæuis creatura. Nec longe post Anglorum Rex Iunior Henricus Henrici Regis filius, prauorum cōsiliis (proh dolor) in patrem iterum cæpit insurgere. Præpotentes Pictauiæ proceres cum electa gallicæ militiæ iuuentute: nec non & fratrem suum Armoricæ Brytanniæ Comitem Gaulfridum, mali totius incentorem, complices habens & fautores: Nec mora, diuina, vt creditur, tantæ ingratitudinis vltione apud Marsiliam circa cal. Iunii, non sine magno exercitus vtriusque dolore, vir inuicta virtute, cætera vincens: tandem prematuræ mortis, victus morte succubuit. Paucis vero post annis elapsis: Comes quoque Gaufridus, miles egregius, & eloquens, tam Vlissis hæres, quam Achillis, à patre & in patrem, iam tertio recedens desuper vltrice lata sententia: Parisius circa cal. Augusti: rebus humanis exemptus est.

Laurentii Dublinensis Archiepiscopi apud Augum decessio & Ioannis Cymini successio.

CAP. XXIII.

INTEREA Laurentius Dubliniensis Archiepiscopus: vir bonus & iustus: ob priuilegia in Lateranensi consilio (cui interfuerat) contra Regiæ dignitatis honorem, zelo suæ gentis, vt ferebatur, impetrata, Anglorum Regi suspectus: & ob hoc tam in Anglicanis, quam transmarinis Galliæ partibus diu detentus: tādem apud Augum Normanniæ castrum 18. cal. Decemb. laboriosum viæ & vitæ istius cursum, fælici fine compleuit. De quo inter varia miracula, quibus in hoc suo sancto, se mirabilem vsque in hodiernum Deus ostendit: & hoc in partibus illis primum * enituit: quod in Abbatis villa, vir Sanctus, lætali morbo correptus, contra suorum monita, quiescere recusauerat, dicens locum suum ibi no esse: Et trāsiens inde versus Augense castrum, quam cito in Ecclesiam Sanctæ Mariæ oculos iniecit: audiens Beatæ virginis basilicam esse: versum hunc propheticum, prophetice depromens, ait. Hæc requies mea, in seculum seculorum: hic habitabo, quoniam elegi eam. Qui eodem in castro infra dies paucos rebus humanis exemptus, & in maiori Ecclesia debitis exequiis est tumulatus, & à domino quoque, qui lucernam suam abscondi non sinit: multis ilico signis, & virtutibus declaratus. Successit eidem Ioannes agnomine Cyminus, vir Anglicus natione: & in Anglia apud Eueshum à clero Dublinensi regia procurante industria: consone satis & concorditer electus: & à Romano Pontifice Lucio apud Velletrum presbyter cardinalis ordinatus & consecratus: literatæ vir eloquentiæ, qui iustitiæ zelo debitoque adeptæ dignitatis officio: Ecclesiæ Hibernicæ statum egregie sublimasset, nisi semper gladius gladio, sacerdotium regno, virtus inuidia reprimeretur. Sicut enim caro aduersus spiritum: sic carnales aduersus spirituales. Sic Cæsaris ministri, aduersus Christi milites indesinente malitia militare contendunt.

* emicuit.

Ioannis Dublinensis Episcopi in Hiberniam aduentus.

CAP. XXIV.

ANGLORVM itaque Rex quod olim mente conceperat, totum Hiberniæ dominium in Iuniorem filium Ioannem nomine cum effectu transferre procurans: qui cuncta quoque terræ illius homagia patris assensu dudum susceperat; Ioannem Dublinensem Archiepiscopum circa cal. Aug. tanquam aduentus filii sui præcursorem, in Hiberniam transmisit. Nec mora, reuocato Hugone de Lacy, Philippus Wigorniensis vir militaris, dapsilis, & liberalis: circa cal. Septemb. cum militibus 40. procurator, est in Insulam transmissus. Inter ipsa igitur operum suorum initialia, terras, quas, Hugo de Lacy alienauerat, terram videlic. Ocathesi & alias quam plures ad Regiam mensam cum omni sollicitudine reuocauit. Elapsa vero hyeme conuocato exercitu magno circa cal. Martii Armatiam profectus, sacro quadragesimali tempore, à sacro clero auri tributum execrabile tam exigens quam extorquens, cum suis per vrbem * Luuedensem Dubliniam indemnis est reuersus. In hac expeditione duo miracula contigerunt, primum apud Ardmachiam, de passione, quam vrbem ingressus sustinuit: secundum apud * Luuedum super incendio & cacabo Ardmachiensi clero ab Hugone Tyrello sublato: sicut in Topographia declaratur. cap. 50. 2. distinct.

* Dunensem.
* Dunum.

Heraclii Patriarchæ in Angliam aduentus.

Cap. XXV.

DVM hæc in Hibernia geruntur, aduenit in Angliam circa Cal. Febr. menso itinere longo, ab Oriente in Occidentem vergens, vir venerabilis Patriarcha Hierosolymitanus: cui nomen Heraclius. Qui claues vrbis sacræ, sacrique sepulchri Dominici, cum Regio vexillo Martioque signo, ex parte primorum Terræ Palestinæ tam fratrum scilicet militiæ Templi, quam hospitalis: necnon & totius tam cleri quam populi vnanimi voto & acclamatione: Anglorum Regi Henrico secundo, supplicans in lachrymis, & ad Regia genua prouolutus, humiliter deplorans, quatenus ad terræ sanctæ ab hostibus fidei iam desperanter afflictæ, specialemque patrimonii Christi Iesu subuentionem, misericorditer moueatur. Alioquin asserens (quod infra biennium post euenit,) &, mente plærunque malorum pręsaga, firmiter asseuerans, regnum vniuersum in Saracenorum & Saladini, tam Ægyptiorum quam Damascenorum tunc principis, manus sacrilegas in breui deuoluendum. O quanta tam Regis quam Regni gloria, quod prætermissis & pręteritis tam Imperatoribus, quam terrarum Regibus & principibus cunctis (tanquam in mundi medio non fuerit locus huic remedio) in hunc finalem orbis Angulum & quasi secretis quibusdam Oceani secessibus orbem alterum, ad tantæ subuentionis auxilia requirenda peruenitur! O quanta, & quam incomparabilis in terris Regis gloria, nec terrena solum sed perpetua: si statim omissis negotiis cunctis, regnisque relictis & rebus vniuersis: ad tantã Christi vocationem, Christi discipulus, tollens crucem suam, Christum fuisset, omni posthabita dilatione, sequutus, à quo tam regni sceptrum, & quod maius est regno, tam gloriosam regni regendi gratiã susceperit in terris: illi regni sui terreni in hac necessitatis vmbra iura conseruans regnum ob hoc celeste susceptutus! O si tanti Regis patrimonium in hac necessitatis vmbra, in hac deuotionis experientia tueri, pro posse, curaret in terris: de suo quam tutus vrgente necessitatis articulo fieri posset, tanto patrono tantoque tutore digne munitus.

Regis Patriarchæ facta responsio, & quasi Prophetica Patriarchæ secuta comminatio.

Cap. XXVI.

DIE vero responsionis Londoniæ, tandem à Rege pręfixo, multis quidem tam militaris ordinis quam plebeii per Patriarchæ monita, publicosque tam eius, quam viri venerabilis & Sancti Cantuariensis Archiepiscopi Baldewyni, sermones ad populum suasorie factos, ad Christi obsequia consignatis: tandem responsum à Rege, Patriarcha suscepit, quod regnum suum absque tutela & regimine destituere, terrasque suas transmarinas Francorum rapacitati (quibus exosus extiterat) ei impręsentiarum exponere, tutum non erat. Porro de pecunia tam illa, quam olim ad partes illas sibi reseruandam transmiserat: quam & alia statim ei tradenda, ad terræ sacræ tuitionem, copiose conferret. Cui Patriarcha: Nihil agis, o Rex, huic stare consilio, si persisteris: quoniam in hunc modum nec te saluabis: nec Christi patrimonium conseruabis. Principem enim quærere venimus: non pecuniam: quælibet fere mundi pars nobis pecuniam mittit: sed principem nulla. Virum igitur appetimus qui pecunia indigeat: non pecuniam, quæ viro. Sed quoniam nullum aliud à Rege responsum Patriarcha elicere potuit: ad aliud denique se conuertit: rogans, vt vel vnum filiorum suorum, & si non alium, saltem natu minorem Ioannem, eis in subsidium Principem daret: vt Regium semen de Andegauensium stirpe descendens, possit eis vel ex hoc surculo rediuiuo germine suscitari. Ipse vero Ioannes (quanquam in Hiberniam ei à patre datam, iam tunc cum grandi expeditione mittendus foret) patrios ad pedes se prouoluens, & vt Hierosolymam potius mitteretur laudabiliter, vt fertur, efflagitans non impetrauit. Videns itaque Patriarcha, quia nihil proficeret, videns quia neque mel de petra, nec oleum de saxo durissimo elicere pręualeret: hæc in Regem, multis audientibus, comminatorio pariter, & Prophetico spiritu verba deprompsit. Hactenus inter mundi principes incomparabili gratia, rex gloriose, regnasti, & cuius vsque nunc honor, ad Regiæ celsitudinis apicem, magis ac magis accreuit: sed tibi proculdubio ad hanc experientiam, in qua deficis, reseruato, & ob hoc à domino, quem deseris, derelicto, gratiaque penitus destituto: de cætero gloria in ærumnam & vsque ad finalem halitum: honor in ignominiam conuertetur. Hanc itaque propheticam commi-

comminatione, quam vtinam exemplo Regis Niniue per pœnitentiam euacuasset: sententiamque mutari fecisset. Vir sanctus Regi nihil ex contingentibus omittendo: ter emisit, primo Londini: vt diximus: Deinde Doueriæ. Tertio vero apud Chinonense castrum in transmarinis. Sed vtinam aut Patriarcha vir fuisset, non habens spiritum, & mendacium potius locutus esset: vel magis sententiam comminationis fuisset, pecunia secuta, quam dispositionum. Vt autem ad euidentiam maiorem paucis summatim anticipemus: quæ per ordinem postea contigerunt: sicut à præcone veritatis est propositum: sic vidimus in breui postmodum diuina dispositione completum. Cum etenim septem fere lustra regnando compleuerit: sex data sunt ei mundanam ad gloriam, ad conuersionis tolerantias ad deuotionis experientiam. Septimum vero tanquam seruo ingrato, tanquam abiecto prorsus & reprobato, cessit ad vindictam, cessit ad ærumnam: cessit ad ignominiam. Secundo namque septimi lustri anno, statim in ipso tanti præconis aduentu (quoniam ante ruinam cor exaltabitur) primus eiusdem, quem tanta diligentia procurauerat (de filio scilicet Ioanne in Hiberniam mittendo) pereuntibus opera pariter & impensa, conatus euanuit, & ad plenum non profecit. Tertio, qui terras nunquam antea perdiderat: sed semper suæ ditioni potenter adiecerat: Philippo Francorum Rege (quanquam annis adhuc tenello) viriliter in ipsum arma sumente, & damna paterna resarciente: Aluerniam fere totam amisit. Quarto castellum Rad. & Berri fere totam. Quinto vero septimi lustri anno & ab aduentu Patriarchæ quarto, non solum Francorum Rege Philippo, sed & Pictauiensium Comite, simul cum ipso in partem insurgente, vrbes Cenomanensem & Turonensem, cum castellis multis, & demum se ipsum. Iuxta illud psalmistæ. A facie iræ indignationis tuæ, quia eleuans allisisti me, & illud. Deiecisti eos, dum alleuarentur. & illud Gregorii. Quos diu Deus vt conuertantur tolerat: non conuersos durius damnat.

In crucis obsequia Principum signatio.

VERVNTAMEN ad amoris maioris meritique palmam diuina forte dispositione Rex reseruatur. Quanto maius est diruta penitus reparare, quam ruinosa fulcire: lapsa suscitare, quam labentia sustinere: præcisa redintegrare, quam saucia sanare: destructa reformare, quam debilitata firmare. Et quoniam

Hectora quis nosset: felix si Troia fuisset?
Ardua per præceps gloria strauit iter.

Quanto grauior & instantior vrget aduersitas: quanto nebulosæ tenebrositatis & turbationis densior incumbit obscuritas: tanto luce clariore, strenuitatis gloria præfulgebit. Occulto namque Dei iudicio (sed nunquam iniusto) vix elapso post biennio: vel ad vlciscendam minus feruentem Orientalis Ecclesiæ deuotionem, vel ad exercendam & experiendam fidei feruore deuotam Occidentalium obedientiam paganis & Parthis de gente Christiana permissa est victoria. Vnde & illustri Pictauiensium Comiti Richardo, in auris auditu primo, necdum certa fama volante tam miserabilis casus nuncio, statim in vrbe Turonensi strenua deuotione cruce signato, & Cisalpinis Principibus tam nobilis ausus exemplo donato: prædictus Anglorum Rex Comitis pater, & Philippus Rex Francorum laudabili æmulatione, quanquam discordes ad inuicem antea fuerint) eodem in loco, & eadem hora, apud colloquium Gisortii, persuadente, qui ad hoc venerat, Tyrensi Archipræsule (imo gratia desuper inspirante) fauorem, cum multis & magnis tam populi quam cleri viris, vnanimi concordia, crucis signaculo sunt insigniti. Sicut autem ad Comitis exemplum Reges: sic ad Regum exemplar, Romanus Imperator Fredericus, nec non ad monita venerabilis Albanensis Episcopi & Romanæ Ecclesiæ Cardinalis (illo cooperante, à quo sancta desideria, recta consilia, & iusta sunt opera) ad lætare Hierusalem, in curia illa magna (quam curiam Dei vocauit) in nobili vrbe Moguntina, cum maioribus Regni Teutonici ordinis vtriusque viris, crucem magnifice suscepit. Igitur ad tanti lapsus reparationem præ aliis cunctis, Anglorum (vt creditur) Rege reseruato, si victoriosum vitæ labentis cursum, cum hac quoque tanta victoria, fœlici fine compleuerit: de ipso proculdubio famosum illud Merlini Ambrosii vaticinium constat esse complendum. Principium, inquit, eius affectui vago succumbet: & finis ad superos conuolabit.

Subi-

Subita Regum diſcordia.

CAP. XXVII.

REGES autem,&(longe ſorte peiore)inter Patrem & Comitem,hoſtis antiqui machinatione ſummique Rectoris(peccatis exigentibus)permiſſione: poſt tantam concordiam,ad detrimentum,& dilatorium laudabilis auſus impedimentum: ſubita ſuborta eſt,& inopinata diſcordia.tanquam ipſis indignis, aliis, diuinæ diſpoſitionis intuitu, tantæ reſtaurationis honor, debeat exhiberi. Aut forte iuxta Gregorii ſententiam,aduerſitas, quæ bonis votis obiicitur,probatio virtutis eſt,non indicium reprobationis. Quis enim neſciat, quam proſperum fuit: quod Paulus ad Italias vrgebatur:& tamen vehemens naufragium pertulit, ſed nauis cordis in maris fluctibus integra ſtetit.Sic igitur, quoniam virtus in infirmitate perficitur, & aurum igne probatur:fidei conſtantia tribulationibus frangi neſcia,more ſinapis plus excreſcet,& contra caſus aduerſos,contraque graues inſultus fortior animi magnitudo reſurget.Vtinam igitur cum fauore Plebeio, popularique plauſu;cum viæ ſubſtantia iuſte quæſita non extorta:larga liberalique manu,& non contracta; pura & elimata per pecuniam conſcientia, Principes noſtri in huius expeditionis aggreſſum proficiſci meruiſſent. O quam mallem his,ſcilicet bona conſcientia,&c.comitatos cum paucioribus Deoque placentibus viris:laborioſum hoc iter,ſed glorioſum arripuiſſe,quam his ſine, de multis & immenſis pecuniæ theſauris, ſed vndecunque congeſtis, de multitudine gentium infinita,ſed non vnanimi,non concordi,hoc in agone ſuperbire. Veteris namque Teſtamenti percurre ſeriem,citeriora quoque reſpice tempora, & pręcipue partium illarum exempla:ſemper inuenies non virorum ſed virium: ſed potius virtutum copia:diuinaque magis gratia quam humana potentia, triumphatum. Nam, vt ait Caſſiodorus,populus armatus ſine Deo: inermis eſt. Vnde Seneca. Non populorum numerus,ſed paucorum virtus pugnam conficit.

De Friderico Imperatore.

CAP. XXVIII.

PRÆDICTIS itaque quatuor,vt creditur, Imperator Fredericus,quanquam Ciſalpinorum Principum in ſignaculi ſuſceptione poſtremus: in operis tamen executione,laudabili maturatione ſe primum exhibuit. Quem tanto cumulatiore tam in cælis palma,quam in terris gloria dignum dixerim:quanto regnis amplioribus rebuſque relictis, tantique imperii cura poſthabita, terminum primo ſtatutum, animoſa conſtantia,non præteriit.

Viſio,& viſionis expoſitio.

CAP. XXIX.

VNDE & viſionem,quam ſuper hac temporis noſtri miſeria, & crucis Chriſti contumelia,mihi miſerrimo,mihi minimo(& tamen à Domino in hac viſione viſitato)ille reuelauit,qui interdum quæ abſcondit à ſapientibus, reuelat paruulis, hic euoluere pręter rem non putaui.In illa igitur inteſtina & deteſtabili nimis Anglorum Regis, & Comitis Pictauienſis, circa idem tempus emerſa diſcordia,apud Chinnonenſe caſtrum cũ Rege conſtitutus,6.Id.Maii nocte in ſomnis & noctis hora quaſi circa primum Galli cãtum,viſus ſum mihi videre,turbam hominum multam, in cælum intuentem, & tanquam nouum aliquid admirantem. Eleuans igitur oculos,& ſuſpiciens,quidnam eſſet, vidi intra nubium quarundam denſitatem clariſſimæ lucis ſplẽdorem erumpere:& ſtatim ſeparatis ab inuicem nubibus, tanquam inferiore hoc cælo ibidem ex parte reſerato:oculorum acie per feneſtram illam ad empireum vſque tranſpenetrante,in multitudine multa,curia illa cæleſtis apparuit. Intentatis ei vndique armorum omnium generibus, in direptionem data,& tanquam hoſtibus ad mactandum expoſita. Videas huic gladio caput, illi brachium amputari: Illos ſagittis,eminus peti. Illos lanceis comminus, illos ſicis tranſpenetrari. Et cum intuentium multi, vel propter fulgorem nimium, vel propter rerum viſarum ſeu terrorem, ſeu pietatem,proni in facies ſuas cecidiſſent:ad exitum rei videndum,viſus ſum mihi ſingula longe diutius aliis & diligentius intueri. Completa igitur in breui quaſi de aliis cunctis victoria:Principem ipſum militiæ cæleſtis, tanquam in medio ſuorum & maieſtate ſedentem, ſicut depingi ſolet, carnifices cruenti communiter inuadunt. Et vmbilico tenus à dextris illum à throno extrahentes: nudato pectore, dextrum ei la-

tus

tus lancea confodiunt. Et statim vox terribilis valde secuta est: in hunc modum. woch. woch. pater & filius: woch. woch. Spiritus Sanctus. Sed vtrum desuper demissa, an à circumstanti populo prolata fuerit: hoc mihi datum est ignorare. Et sic mihi demum tam vocis huius, quam visionis terror experrecto, somnum excussit. Illum itaque testem inuoco, cui nuda & aperta sunt omnia, quoniam me statim in strato residentem, & hæc mecum anxie recolentem, tantus per dimidiam horam vel amplius, & tam vehemens carnis & spiritus horror inuasit: quod fere extra me factus, à mente transire, & dementiari timebam. Veruntamen ad vnicum illud salutis humanæ refugium promptissima deuotione recurrens, & signo crucis creberrimo tam frontem signans quam pectus muniens: sequentem noctis illius partem vsq; ad auroram duxi insomnem. Et sic diuina opitulante gratia tandem ad me reuersus, mihi demum plena securitate sum restitutus. Nunquam tamen ad animum nec etiam hodierno die absq; horrore magno visionem potui reuocare. Quid enim terribilius, quam à creatura cõspici ferro confodi creatorem? Quis cælorum ciues, Deiq; domesticos hominumque patronos, in cædem trahi videat, & turbari, non turbatus? Quis, inquam, ipsum naturę dominũ, & vniuersitatis figulum pati cõspicit: & non cõpatitur? Quid autem sibi hæc visio velit, & quid protẽdere valeat, absq; pręiudicio paucis absolutã. Qui olim in propria persona passus est pro suis: nunc iterum se pati significat, sed in suis. Et qui per crucis triumphum ad dexteram patris ascendens: regnum suum victoriosus intrauit: Illi iam hostes facti, in capite regnum auferre, maiestatem minuere, Ecclesiam subuertere nituntur, quam ipse sibi fuso sanguine comparauit. Ideoque vt arbitror, non in cruce, sed in maiestate apparuit hæc passio: tanquam cruce iam perdita, & de medio sublata: Illam, quam in cruce sibi acquisierat, hostes ei maiestatis gloriam auferre contendunt: vel potius in terra illa sacra, quam post tot, & tanta corporalis præsentiæ suæ sacramenta, demum proprio cruore consecrauit: fideles sui; non in cruce nunc, sed armis & bellico certamine passi sunt: sic suam ipse passionem istam, quam in suis quodammodo nunc sustinet, vbi in maiestate patri conregnat, non in cruce voluit, sed in armis & bellico tumultu declarari. Sicut & eodem supplicii genere quo Romæ passurus erat Petrus, se quoque passurum in Petro, testatus est ipse dicens. Venio Romã iterum crucifigi. Totam itaque cælestem curiam cædi per compassionem simili strage designauit: suos volens ad vindictam vel tanti doloris ostensione prouocari. De voce autem illa à barbaris incipiente & in latina verba descendente, quid mihi videtur, edisseram. woch. woch. Teutonica lingua, quasi geminata dolentis interiectio est. Idem ergo sonat, ac si diceretur, heu, heu, pater & filius: Heu heu Spiritus Sanctus seu * vhe vhe. De iuncturæ namque ratione non discutio: dummodo sententia pateat. *ve, ve.

Quod ergo inter tot linguarum genera, lugubris ille planctus à Teutonica lingua cæpit, & terminatus est in latinam: significare potest, quod præ aliis mundi nationibus, Teutonicæ tantum & latinæ linguæ populis eorumque Principi: Saluatoris nostri iniuria (sicut vindictæ declarat maturatio) molesta videtur. Absit enim vt de futura fidelium strage, & pręcipue populorum eorundẽ in huius expeditionis aggressu: passio vel planctus intelligi queat.

Notabiles in Anglia & nostri temporis euentus.

CAP. XXX.

NOTABILES igitur nostri temporis in Angliam aduentus, & memoria dignos euentus, occasionaliter interserere, & quasi sub epilogo in medium deducere: non indignum reputaui. In primis itaque * detentio Anglicani Regni, contra legitimum hæredem Henricum Henrici primi Regis ex filia Matiltide nepotem: Inopinatus accidit casus; & primo tam militis insignis Eustachii Stephani Regis filii, & Generi Francorum Regis Lodouici: quam matris eiusdem Reginæ Matiltidis, & comitissæ Boloniensis subita in fata concessio. Deinde Stephani Regis Angliæ, & Henrici ducis Normanniæ concors ad inuicem facta est adoptio: & subsequenter Stephani Regis è rebus humanis exemptio. Reginæ Alenoræ desponsatio, & de corona in coronam translatio. Gloriosa statim Ducis in Regem sublimatio & HENRICI * SECVNDI coronatio. Nobilis castri Brugensis supra Sabrinum fluuium obsidio: & militis egregii Hugonis de mortuo mari, terribili cunctis exemplo, ad deditionem compulsio: Quid plura? ad aspera complananda, & fortia confundenda, prosperis vbiq; casibus sicut Regni detentorum, sic subita pacis eius-

*detentorum vel detentoris.

*secunda.

eiuſdem turbatorum omnium, & tam fratrum primo, quam poſtea quoque filiorum euerſio. Apud Venedociam bellica ſemper in incertum ludente fortuna, non abſq; militum multorum in arcto ſylueſtri iuxta Coleshylle, id eſt, carbonis collem diſpendio, Principis Oenei ſubactio. Quamquam inutilis ſumptuoſa tamen & nobilis apud Toloſam expeditio. Inter Lodouicum Francorum Regem: & Henricum Anglorum Principem varia vtriuſque partis deliberatione, frequens bellici certaminis altercatio. In Auſtralis Cambriæ finibus, Anglorum Rege tonante, interuentu Oenei auunculi ſui apud Pencader, id eſt, cathedræ caput, Principis Reſi deditio. Apud Clarendunam Cantuariorum Archipręſulis Thomæ & ſuffraganeorum Antiſtitum, conſuetudinum (quas auitas vocant) verbo tenus & ſcripto quoque (vt fertur) videtur non ſpontanea: ſed extorta conceſſio. Tunc impletum eſſe videtur illud Merlini Ambroſii vaticinium. Et linguæ Taurorum abſcindentur. Apud Northampton, in Patrem cunis baiulum, & crucifixi iura tuentem, iniurioſa Curiæ totius conclamatio: & eadem nocte, clandeſtina eiuſdem in exilium diſceſſio. Reginaldi Colonienſis Archiepiſcopi, & Imperatoris Cancellarii ab Imperatore Frederico ad Anglorum Regem tranſmiſſio. Qui inter nepotem Imperatoris Henricum, ſcilicet, tam Saxonię Ducem, quam Bauariæ: & Primæuam Regis filiam Matildem, matrimonii contrahendi ſuaſor efficax factus eſt, & perſuaſor. Schiſmatis quoque, quo tunc Alemannica exorbitabat Eccleſia, factus incentor non obtentor. Contra Petri tamen Cathedram Cantuarięque pręſulem non longe poſt Regio edicto, publica per regnum peieratio. Nec mora, nuncii Ducis, tam Comes ſcilicet Guncelinus, quam alii prępotentes Saxoniæ viri, propter filiam Regis in Angliam venerunt. Henrici tertii filii Henrici in Cantuarienſis Eccleſiæ præiudicium, celebrata Londoniis ab Eboracenſi coronatio. Nuntii de Hyſpania Filiam Regis Alienor, Aufulſo Regi Toletæ & caſtellę legitime copulandam obnixe poſtulantes, & impetrantes aduenere. Dermicii in exilium depulſi: ad Anglorum Regem, & tam Stephanidę primo, quam poſtea quoque Richardi Comitis in Hyberniam transfretatio. Apud Powiſenſem prouinciam nobilis Albi monaſterii expeditio: & eiuſdem non abſque damnoſa obſidum demembratione, & hoſtium complurium exterminatione, exuberante pluuialium aquarum inundatione, indemnis reuerſio. Martyrium Thomæ. Crebra miraculorum coruſcatio. Nobiliſſimi viri, & in * vtrunque ſimul tam genii quam ingenii, tam * animi quam ataui nobilitate prædi ti, & Regia ſtirpe pręclari, Henrici Gwyntonienſis Epiſcopi apud Gwyntoniam fœlix deceſſio. Regis in Hiberniam excurſus. conſpiratio tam procerum in Principem, quam filiorum in parentem duorum Cardinalium in Normanniam aduentus, vt de Martyris morte ſcrutinium facerent. Regis Reuerſio, & tam ſubita ab Hibernia in Cambriam: à Cambria in Loegriam: à Loegria in Normanniam tranſuolatio: & repentina tam Cardinalium quam Francorum Regis complacatio. Prima Regis Iunioris cum duobus fratribus ſuis in Franciam à patre diſceſſio. Belli biennalis & pluſquam ciuilis inaudita Regis & inopinata tam de hoſtibus victoria, quam de victis iniuria: ſicut in fine prioris libri ante Regis deſcriptionem de captis tam Ceſtriæ comite, quam Leyceſtriæ: nec non & Albaniæ Rege, dilucida breuitate declarauimus. Huguntionis Petri Leonis tituli Sancti Angeli Cardinalis in Angliam tranſmiſſi legatio: ſub quo totius Angliæ cleri Concilium Londoniis conuocatum: propter contentionem inter Archiepiſcopos ibidem obortam: Richardum ſcilicet Cantuarienſem, & Rogerium Eboracenſem: de Primatiæ dignitate, & prima Cathedrarum ſede, allegatis demum hinc inde tam pugnis, quam baculis & virgis, aborſum fecit. Nuncii Guillelmi Regis Siculi, tam Epiſcopus ſcilicet Capuanus, quam Diaferus electus Troianus, necnon & Comes Florius, propter Ioannam Regis filiam iuniorem ſuo Principi copulandam, aduenere. Nuncii Regum Hyſpaniæ, Caſtellę ſcilicet & Nauarræ: qui ſuper terris quibuſdam & caſtellis, vnde inter ipſos magna fuit orta contentio, ſe Anglorum Regis arbitrio * ſtandos firmiter compromiſerant, in Angliam venerunt. Vnde & Rex conuocatis in vrbe London. viris peritis & ſapientibus Regni totius ordinis vtriuſque viris (quoniam cauſarum merita, partium aſſertione panduntur) auditis hinc inde vtriuſque partis allegationibus ab aduocatis & cauſarum patronis vtrinque peroptimis. Quorum vnus tamen inter alios famoſiſſimus Petrus ſcil. Kardonenſis (qui ex parte Nauariæ principis venerat) mira eloquentia longe pręполluit. Rex ſapienti fretus conſilio, media ſtatuens incedere via: litem dirimere tranſactione curauit: vt aliquo dato, aliquoue retento, iactura neuter læderetur enormi. Sed ſicut ab vtroque fuerat Iudex electus: ſic de

vtriuſq;

* vtraq.
* ani.
* ſtaturos.

vtriusque (si fieri posset) factus indemnitate sollicitus. Igitur transactione formata: & in scriptum redacta, ad cautelam princeps, iudiciale quoque scripsit examen. Vt si forte pars alterutra transactioni stare recusaret: demum definitiua sententia lis dirimeretur. Aduentus Lodouici Francorum Regis in Angliam: qui Cantuariam peregre profectus, Martyris egregii (quem in vita suffragiis exilii tempore tanta diligētia sustentauerat) eiusdem in morte suffragia deuote postulaturus accessit, & Scypho aureo tam artis quam materiæ maiestate non infimo, in loco vbi sacrum corpus reconditum erat, decenter oblato: cum ad Martyris tumbā prostratus aliquantulum declinasset: & in dextro lateralis marmoreiq; lapidis foramine, * apertum coronæ caput diutius apposuisset: demum ab oratione resurgens, vt peregrinationis suæ memoriam perpetua largitione muniret: astantibus Anglorum Rege, Flandrensium comite, nec non & loci eiusdem tā Archipręsule q̄ conuentus priore, cum aliis viris magnis: Cantuariensi cœnobio centū vini modios annuatim impendit. Secunda discessio Regis Henrici Tertii, & comitis Gaufridi, & mors inopinata Regis Iunioris apud Marsiliā. Aduentus Coloniensis Archiepiscopi Godefridi cum Philippo Flandrensiū Comite, Cantuariā peregre profecturi. Mors comitis Gaudfridi. Aduētus Eraclii Patriarchę: & prima Ioannis filii Regis in Hiberniam transfretatio. Hæc igitur fere omnia sicut per ordinem sunt hic disposita: sic non longis ab inuicem temporum interstitiis, nostris diebus acciderunt, & annorum spacio quasi 33.

[* aptum.]

O quam fœliciter successisse probauerim, si ille, cuius ad gloriam hæc propemodum cuncta contigerant: quem adeo quasi blandiendo in singulis fortuna (si quid tamen fortuna est) in tot articulis tam fortunate prouexit, vitæ temporalis comœdiam fœlici fine compleuerit: & duplicata imo multiplicata fauoris gratia: à tanta terrestri gloria transire valuerit ad æternam. Hoc autem facile fieri potuisse conieceerim, si ad nobilem illam Christi vocationem (qui, quasi pro tantis gratiæ suæ muneribus in terra collatis, remunerari petiit & in terris) citra lapsus omnes & dilationes statim obtemperando, se promptum ac deuotum ostēdisset. Et qui per sex lustra mundo tam gloriose regnauerat, septimum saltem illud videl. tantillum temporis, vel si amplius forte indultum fuerit: residuum totum Deo dicādo Christo regnasset, Christianitatiq; toti in laudem & gloriam vtramq; tam terrenam quam æternam, feliciter militasset. Res etenim regiæ semper hactenus ad gloriæ cumulum continuo in incremento stetere. Abhinc autem variata forte paulatim retro sublapsæ, multa præter solitum damni detrimenta sensere. Spectandum quippe est viro prudenti, quia fortunæ fauor instabilis & rota volubilis. Cuius experientiam virentis ætatis viri perpauci: longæui vero temporis, vix vllus euadit. Quid enim Pompeii Magni gloriam extinxit, qui tot in orbe triumphis excelluerat: tantam in vrbe excellentiam obtinuerat: vt (quod annorum accidit antiquitate) vt ipsum qui summos olim dignitatis gradus ascenderat (quos nec vltra sublimari, nec in ipsis diutius stare permissum fuerat) ab alto necesse fuerat ad ima corruere. Vnde post tantam Dictatoris & optimi ciuis eminentiam, post multas & crebras varia de gente victorias, tanquam fastidiente iam desertus à fortuna tam occidentali tandem quam Orientali demum pulsus imperio: vir olim victoriosus postmodum ignominiose victus occubuit: & è diuerso, Vnde Poeta Lucanus:

O faciles dare summa Deos: eademque tueri
Difficiles.

Quid Iulio, quid Macedoni Alexandro, tam amplis laudum titulis gloriam in æuum accumulauit: nisi quod in axis culmine, nisi quod in arce victoriæ iam cōstitutus: fortunæ malitiam, volubilemq; descensum maturata morte pręuenit vterq;. Spectādum quoq; est: & semper in animo principi fixum habendum: quoniam clemens ille plasmator omnium, & gubernator, quanq̄ longanimis sit expectator, puta conuersionem peccantium plus appetens: quam euersionem. Tamē sicut conuersis & correctis pius indultor: sic peruersis & pertinacibus in terris plærumq; pœnam inchoans, grauis est vltor & punitor.

Ioannis filii Regis in Hiberniam excursus primus.

CAP. XXXI.

PRÆPARATIS igitur & expeditis ad tantam expeditionem patris opera necessariis: Ioannes Anglorū Regis filius, natu iunior, translato in ipsum Hibernici regni dominio, sequēte quadragesimali tempore, per maritimam Australis Cambrię viā ad Meneuiæ partes tendens, & Pembrochiam veniens: virum quoq; magnificum Ranul-

nulphũ Glanuillenſem Principalem & pręcipuum Regis ac Regni tunc conſiliarium, & Anglię totius Iuſticiarium, vſq; in nauem ipſam deductorem habens, 4. paſchali die, Euro ad vota ſpirante, pulcherrimam in Miluerdico portu conſtitutã, claſſem ingreditur, ob pmaturum auræ fauorẽ, venerabili Meneuenſi Eccleſia, omine ſiniſtro, prętermiſſa. Veſperi vero ſe mari cõmittens: circa meridiem mane maris permenſo ſpacio cum militibus quaſi *300. ſatellitibus quoque equeſtribus & ſagittariis multis, apud Waterfordiam applicuit. Tranſmiſſi ſunt cum ipſo, & eodem nauigio, Clerici plures, quorum vnus ſpecialius à patre cum filio directus: naturalis hiſtoriæ diligens perſcrutator, per biennium tunc in Inſula & ante moram faciens, tanquam precium laboris & pręmium, tam libri vaticinalis, quam Topographiæ, ſecum materiã reportauit. Quam & in Brytanniam poſtmodum, inter ipſas tamen Curiæ curas, quinquennali ſtudio digerens & diſponens Topographiam triennio: Vaticinalem hiſtoriam biennii labore compleuit. Poſteris lectionem, præſentibus liuorem, illis delectationem, iſtis detrectationem, illis beneficium, iſtis odium pręſtans.

*400.

Tam Stephanidæ quam Comitis: nec non & Regis commendatio, quam excuſatio.

CAP. XXXII.

STEPHANIDES itaque Comiti, Comes Regi, Rex filio Ioanni dux & pręuius, viam prębuit & ducatum. Multum ergo contulit, qui auſu nobili, principium dedit. Multum qui quaſi medium nectens: laudabili augmentum principio dedit. Longe plus aliis, qui toti negotio conſummationem ſimul & authoritatem adhibuit. Hic autẽ mihi notandum videtur: q̃ Stephanides & Comes Dermitium, ille fidelitatis, iſte filiæ ratione iuſte reſtituentes: eiuſdem iure ſuffulti, à prędonum iniuria, quoad Lageniam, longe diſtare noſcuntur. Quoad Waterfordiam vero, & tam Deſmoniæ, quam etiam Mediæ partes inſolenter occupatas: comitem non excuſo. Comes autem quintæ portionis inſulę (quę ipſum coniugis ex parte contingebat) in Anglorum Regẽ, ius & dominium plene transfudit. Reſidui vero principes eidem ſe ſtatim ſponte ſubdẽtes, eidem ius irrefragabile contulerunt. Vnde & prętermiſſis prius aſſignatis, tam nouis quibuſdam quam antiquis: Ex iis etiam liquido pateat, Anglorum Regem & gentem, non tanta iniuria inſulam intraſſe, quantum ſomniant imperiti.

De mora & impedimentis plenæ perfectæque conquiſitionis.

CAP. XXXIII.

FÆLIX igitur hæc Inſula, & de fine in finẽ fortiter olim ac fæliciter ſubacta: caſtrorumq; municipiis à mari vſq; in mare locis idoneis vndiq; conſtructis, in formã ſimul & normam abſque difficultate redacta: ſi nõ primis pręcurſorum aduentibus regio fuiſſet edicto pręciſa ſequela: vel potius animoſum Regis excurſum, ſi ab vſu nobili tam pręmature inteſtina conſpiratio non reuocaſſet. Fęlix quoq; ſi vel digne penſatis virtutum meritis, viris ab initio virtuoſis & validis cura regiminis, & rerum tradita ſumma fuiſſet. Gens etenim, quæ in primis noſtrorum aduentibus tantæ nouitatis euentu ſtupida fuerat, & conſternata: ſubitaq; ſagittarum vulnera, & armatæ militiæ, robur vehementer exhorrens, per moram (quæ periculum ad ſe trahere ſolet) per longam & languidam expugnationis dilationem, per procuratorum & pręſidum (de quibus ſecuritas, & nulla ſtrenuitas) tam ignorantiam quã ignauiam; vſu pariter & exercitio ſagittis & armis paulatim edocta & aſſueta: nec non & Martiis tam inſidiis quã cautelis, per mutuos & crebros cum noſtris belli conflictus, & ſucceſſus plurimos inſtructa: quæ de facili in primis confundi poterat, proceſſu temporis fortior ad reſiſtẽdum eſt effecta. Quippe lege libros Regum, lege Prophetas, totam percurre veteris Teſtamenti ſeriem: familiaria quoq; reſpice noſtri temporis noſtrorumq; finium exempla: nunquam inuenies gentem aliquam niſi peccatis exigentibus expugnatam. Vt igitur gens Hibernica quæ (delictis vrgentibus & ſpurcitiis) aduenarum incurſibus meruit expugnatione turbari: nondum tamen, offenſo Iudice ſummo vel omnino meruit ſubiici vel deleri: aut Anglorum populus gentis ex parte ſubactæ, & ſeruire paratæ, non dum plenę ſubiectionis imperium, & tranquillæ ſeruitutis obſequiũ, potuit ex meritis obtinere. Igitur in bellici certaminis exercitio (diuina forte vindicta) populo diutius vtroque ſtatuto: adeo neuter ex toto, vel meruiſſe gratiam, vel demeruiſſe videtur, vt nec ille ad plenum victor in Palladis hactenus arcem victorioſus aſcenderit: nec iſte victus omnino plenæ ſeruitutis iugo, colla ſubmiſerit. Cum enim quatuor Hibernici prophetas habere dicantur: Molingum, Braccanum, Patricium & Columkyllum (quorum etiam apud illos libri adhuc extant Hibernice

ſcripti)

ſcripti de hac expugnatione loquentes omnes teſtantur eam crebris conflictibus longoque certamine multa in poſterum tempora multis cędibus fœdaturam. Sed vix parum ante diem iudicii, plenam Anglorum populo victoriam compromittunt: Inſulamq; Hibernicam de mari vſque ad mare ex toto ſubactam, & incaſtellatam. Et quanquam Anglorum populum antea pluries bellici diſcriminis in Inſula vices experiendo turbari cõtingat, & debilitari (ſicut Braccani teſtimonio, per quendã Regem de deſertis Patricii montibus vẽturum, & nocte Dominica caſtrum quoddã in nemoroſis Ophelanię partib⁹ irrupturum; Omnes fere Anglici ab Hibernia turbabuntur) eorundem tamẽ aſſertione, Orientalia Inſulæ maritima continue ſemper obtinebit.

Breuis geſtorum recapitulatio.

Cap. XXXIV.

De trium itaque caſtrorum in primo ſtatim Ioannis aduentu conſtructione, primi ſcilicet apud Tibractiam: ſecundi apud Archphinan: Tertii apud Liſmoriam. De trium quoque nobilium adoleſcentum, fatis aduerſis & auerſis, interemptione: Roberti Barrenſis apud Liſmoriã: Reymundi Hugonidæ apud Olechan. Reymundi Kãtitinenſis apud Odronam. De parte quadã Archphinenſis familiæ in ſylua Archphinenſi à Limericenſium Principe natali Baptiſtæ die & 4. militibus non citra tutelam militarẽ interemptis confecta. De Archphinenſibus iterum in prędæ captione verſus Limericum confectis, & 19. militibus confectis. De Principe Deſmoniæ Dermitio Macharthi cum aliis non paucis in colloquio prope Corcagiam, à Corcagienſibus & Theobaldi Gualteri familia ferro peremptis. De Keneleonenſibus cum eorum Principe in Mediæ finibus, quos nimis inſolenter inuaſerant, à Medenſium viris (præſidente Guilielmo Modico) gladio ſublatis, & centum capitibus Dubliniã tranſmiſſis. De nobilis theſauri, trium videl. corporum Patricii, Brigidæ, & Columbę, apud vrbem Dunenſem inuentione, & eorundem, procurante Ioanne de Curci, translatione. De Hugonis de Lacy à ſecuribus male ſecuri, dolo Hibernienſium ſuorum apud Dernach decapitatione. De 13. nobilium militum in reditu à Connactia ſub Ioanne de Curcy interemptione. De iuuenis egregii Rogerii Poerii doloſa plurimum & dolenda, cum ſuorum multis, apud Oſſyriam interemptione, & eiuſdem caſus occaſione, clandeſtina quoque totius Hibernici populi in Anglos coniuratione, deſtructis caſtris pluribus, graui Inſulæ vniuerſæ perturbatione, non indigna memoratu ſingula, translato in filium Regis iam Regni dominio: ſua ſuorumque geſta ſuis aſſignando ſcriptoribus, ad vlteriora ſimul & vtiliora feſtinamus. Qualiter autem & quibus ex cauſis primus hic filii Regis labor ad vota non profecerit: tantoque conatui fortuna condigne non reſponderit, paucis abſoluere non inutile reputaui. Vt finalis hic adiectio, quanquam de præterito non medela, fiat tamen vel de futuro cautela.

Siniſtri caſus occaſiones. De aduentu Ioannis filii Regis in Hiberniam.

Cap. XXXV.

Primam itaque cauſarum omnium dixerim & pręcipuam, quod cum Rex pater ad tantam vocationem per Patriarcham, vt dictum eſt, iam factam, in propria ſtatim perſona profectus fuiſſe: vel ſaltem aliquem filiorum pro ſe in Chriſti obſequium prompta deuotione miſiſſe debuiſſet; eodem tantæ citationis tempore, & in ipſa quoque tanti legati tantiq; præconis pręſentia: hunc filium ſuum non in Orientem, ſed in Occidentem, non in Saracenos, ſed in Chriſtianos, quæ ſua ſunt quęrentem non quæ Ieſu Chriſti, ſumptuoſa magis quam vtili expeditione tranſmiſit. In ipſo igitur aduẽtu filii Regis in Inſulam, occurrunt ei apud Waterfordiam Hibernici de partibus illis viri non infimi, fideles hactenus Anglis & pacifici: tanquam Domino congratulãtes, & eum in oſculo pacis ſuſcipientes. Qui ſtatim à nouis noſtris & Normannis in deſpectũ & deriſum habiti, per barbas quoq; (quas more patriæ, grandes habebant & prolixas) quidam ex eis minus decenter ſunt tractati. Illi vero quantocyus in ſuã recepti libertatem, cum ſuis omnibus ſe longe retrahentes, & ad Regem Limericenſium ſe transferentes, tam ipſi quam Corcagienſium Principi, nec non & Rotherico Connactenſi, quæ apud Regis filium inuenerant, cuncta per ordinem propalarunt. Adoleſcentulum ipſum, ſolum adoleſcentum agmine ſtipatum: Iuuenculum ipſum, ſolo conſilio iuuenili datum: nullam prorſus maturitatem, nullã ibi ſtabilitatem, nullam Hibernicis ſecuritatem, promittentes. Quibus auditis, tres principales tunc tẽporis Hiberniæ poſtes, Limericenſis, Connactenſis, & Corcagienſis, qui filium Regis adire,

eique subiectionem profitendo se debitæ subiectionis modis astringere iam parati fuerāt minoribus ex malis maiora futura coniectantes: &,cum bonis & pacificis viris hoc acciderit, quid in superbos atque rebelles statuendum fuerit, secum disputantes: ad resistendum potius & antiquæ libertatis sub capitū discrimine iura tuendū, vnanimi voto conspirant. Et vt hūc plenius affectum perducere possint ad effectum: vinctis vndiq; fœderibus, de nouo fiūt ex hinc amici, qui antea fuerant inimici. Quod scimus loquimur, & quod vidimus, testamur: quia primos à nobis insolēter repulimus, (quoniam frangit Deus omne superbum) tam illos quam maiores vniuersos, eo exemplo procul absterruimus. Gens etenim hæc (sicut & natio barbara quęuis) quamq̃ honorē nesciant, honorari tamen supra modum affectant. Et quanq̃ falsitatis argui non verecundētur nec vereantur: falsarios tamen aspernādo, & veridicos approbando, bonum ꝙ in aliis diligunt, minus in se reperiri non erubescunt. Quantum vero mali ex insolentia proueniat: exemplo quoq; Roboam filii Salomonis sapiens intelligat, & per alieni exemplar incommodi, fugienda declinet. Qui quoniam iuuenum consilio, populo suo iuueniliter respondit, dicens: Digitus meus grossior est, quam spina dorsi patris mei: & si ipse vos cecidit virgis, ego vos cædam scorpionibus: 10. tribus Hieroboā adhærētes, à se repulit: & easdem facto in populo schismate irreuocabiliter amisit. Ad hęc etiam terras Hiberniensium nostrorum, qui à primis Stephanidæ, q̃ Comitis aduentibus nobiscum fideliter steterant: nouis nostris cōtra promissa contulimus. Qui ad hostes se transferendo, exploratores in nos, & vice versa, viæ duces sunt effecti: Tāto quidē ad nocendum efficaciores: quanto prius fuerāt familiariores. Vrbium quoq; maritimarum & castrorum custodia, cum terris adiacentibus, & tributis, quæ in publica Regni cōmoda, & hostium grauamina dispensari debuerant, talibus est assignata: qui aurum assidue inter muros aucupantur, iugi crapulę temulentiæq; dati, cum ciuium non hostium damno, cuncta inutiliter consumebant. Accessit, & aliud inter incommoda: ꝙ in ipso filii Regis aduentu statim in terra hostili & Martiali, terra rebelli & aspera, terra nondum seruire parata: curam regiminis, cum militiæ principatu viri suscepere, plus Mercurii, q̃ Martis habentes: plus togatæ militiæ, quam armatæ: plus in ciues explorationis, quam in hostes expugnationis. Viri, inquam, & Marchiones Aldelmi filio persimiles. Sub quo Cambria simul & Hibernia vtriq; pręsidēte destrui dolet, & deleri: viri quippe nec se subditis fideles, nec hostibus formidabiles exhibentes: illud nobilis animi proprium nec nouerant, nec innatum habuerant, Parcere subiectis, & debellare superbos: sed potius econtra: Hostib. illęsis semp spoliate subactos. vnde accidit, vt nec hostilis patriæ deprędatione, nec crebra castrorum cōstructione, nec syluestrium semitarū (quas vulgariter malos passus vocant) confractis arboribus & distractis, ad commeantium securitatē ampliatione: statum firmiorem insula suscepit. Stipēdiaria quippe familia, suos imitata magistros: suis maioribus morem gerens: vino veneriq; data, maritimis in vrbibus morā assidue faciebat: terrisq; penitimis, hostiq; ꝓpinquioribus (q̃ Marchiæ dicuntur seu potius à Marte Martiæ dicuntur) omnino destitutis, & tā viris quam castris in medio constitutis, cædib. incendiis, & citra tutelam omnē dep̄dationi datis. Antiqua vero militia, nouorū ingruente malitia tanq̃ vilis & reꝓbata latuit interim & siluit. Tantæ intemperantiæ & tēpestuosæ ꝓcellæ finales euentꝰ æquanimiter expectādo. Interim autē Insulę status hic erat: vbiq; luctus, vbiq; clamor. Omnes viæ factæ sunt inuiæ. A securibus nulla securitas, quotidie noui rumores, nouā nostræ gentis ruinam nuntiantes. Hæc exterius agebantur. Sed solū in vrbibus, pacis vtrinq; seruari vmbra videbatur: Baccho solatiū dante, & auro, quiquid vbiq; delinquebatur, deliniente. Præterea quanquā hostilitatis instante procella, armatæ militiæ tempus ingruerit nō togatæ: tanta tamen ciuilium causarū vrgebat importunitas, vt miles veteranus nō tam cum hoste foris, quam intus foro vexaretur. Sic itaq; nostris ad impugnandum iam pusillanimis effectis, hostibus autem ad rebellandum audacissimis: sub hac regiminis forma, se res habuere: donec reprobatis iterum nouis tanquam rerum ignaris (ne dicam ignauis) summus Princeps antiquos, & olim vsitatos in Insulæ istius expugnatione viros probare disponens: Ioanni de Curcy summam rerum gerendarum nostrarum commisit. Sub quo in primis tanto regnum ampliore cæpit pace gaudere: quanto Ioannes armis & animositate pręcellebat. Puta, qui penitimas terræ partes tam Corcagiæ, scilicet, quam Conactiæ fines statim audacter transpenetrādo, familiamq; desidia torpescere nō dimittendo, cū creberrimo nunc suorum nunc hostiū damno varias fortunę vices, & semper incertā bellici certaminis aleā, tentare non formidauit. Qui vtinā tantum Ducis, quātum militis habens:

tam

tam prouidentiæ ducalis, quam audaciæ militaris excellentia prævaluiſſet. Acceſſit & incommodum omnium maius quod Eccleſiæ Chriſti in nouo principatu noſtro, nihil de nouo conferentes: non tantum principali largitione, debitoq; dignam honore non iudicauimus: quin imo terris ſtatim ſublatis & poſſeſſionibus, priſtinas eidem dignitates, & antiqua priuilegia, vel mutilare contendimus, vel abrogare. Cum igitur ſuper vniuerſis, quæ nobis acciderant, mecum non mediocriter anxius extiterim, & præcipue ſuper hac Saluatoris iniuria, ſuſpirioſe mihi multoties cogitationes in animum aſcenderint: nocte quadam in ſomnis (ex reliquiis forte cogitationum) viſionem vidi: quam & in craſtino ſtatim Venerabili Dublinienſium Archipræſuli Ioanni, non abſque vtriuſque admiratione propalaui. Viſus enim ſum mihi, videre filium Regis Ioannem, in viridi quadam planitie, tanquam Eccleſiam fundaturum. Cumque metantium more ceſpitem vndique ſignando, terræ faciem linealiter aperuiſſet: fabricam Atchetypam ſenſili quodam modo circumponens: tandem corpus Eccleſiæ ſignatione poſterior aliquantulum capax: Presbyterium autem enormiter arctum apparuit, & informe. Tanquam Laicorum in Inſula partem non modicam: Cleri vero minimam efficere potuiſſet. Cumque ſatis ibidem, vt videbatur, ſuper eidem adiicienda, tam amplitudine maiore quam forma digniore, fruſtra tamen diſputauerim: ipſa tandem contentionis anxietas, experrecto ſomnum excuſſit. Tot igitur exceſſus, & tanti licet vtriſque plurimum: plus tamẽ prauis conſiliis, quam puerilibus annis ſunt imputandi. Terra quippe rudis adhuc, & prorſus informis: eruditis & maturis ingeniis informanda fuiſſet. Si enim regio quæuis, quanquam ſtatum olim ſortita laudabilem: cum puero principe regitur, maledicta cenſetur: quanto magis cum rudis & informis, rudi traditur & informando? Quod autem prauis præcipue conſiliariis tanti defectus eſſent imputandi: murmur quidem erat, inter minores, & quaſi certum etiam apud maiores, & diſcretiores. Quidam enim qui peramplas regni terras in primis, & fertiliores olim habuerant, ac fructuoſiores: vel in feodum minus prouide datas, vel etiam magnis ex partibus occupatas, quique ad ſingulare forſan regni dominium, propter occupationes Regis & ſuorum nimias, nonnunquam aſpirauerant: vt res ad vota non procederet (nec fidem patri debitam, nec filio fidelitatem fidei ſacramentique: nec non & homagii vinculo præſtitam, &, quanquam triplici, ſoluendo tamen ex facili * reſpicientes) procuraſſe videbantur. * reſtituentes.

De tripartita familia.

DENIQVE tripartita nobis in primis familia fuerat: Normanni, Angli, Noſtri in Hibernia reperti. In ſumma familiaritate primos habuimus: in minori, medios: in nulla poſtremos. Primi vino, quo nutriti fuerant, carere nõ valentes: in remotis marchiis & caſtris procul à mari conſtructis, moram facere modis omnibus recuſabant: Solum filii Regis lateraſtipare: ſolum filio Regis inſeparabiliter aſſiſtere, procul ab inopia, non procul à copia: poni cupientes: verboſi, iactatores, enormium iuramentorum authores, Aliorum ex ſuperbia contemptores. In ſtipendiis & donariis ſumendis promptiſſimi. Deniq; ad honorem ſuſcipiendum ſemper primi: ad onus ſuſtinendum ſemper vltimi ſunt reperti. Quoniam igitur antiqua Inſulæ militia (cuius aggreſſu via nobis in Inſulam data fuerat) quaſi ſuſpecta, quaſi repudiata: ſolum nouis conſilia cõmunicantes: ſolum nouis fidem habentes, ſolum nouos dignos honore putauimus: effectum eſt, vt illis ſe retrahentibus, & inuitis operam non ingerentibus, in cunctis agendis parum iſti profeciſſent.

Qualiter Hibernica gens ſit expugnanda.

CAP. XXXVI.

IN qualibet nimirum expeditione (ſicut artifici credendum in ſua arte) ſic horum præcipue ſtandum eſt arbitrio: qui circa ſimilia patriæ negotia conuerſati diutius & vſitati: mores gentis & modos agnoſcunt. Quorumq; magnopere refert, vt gens inimica, quarum ex crebris belli diutini conflictibus, hoſtilitatem plurimam, & odium implacabile contraxerunt: eorundem opera vel debilitari poſſit, vel deleri. Fœlices quoque dixerim Cambriæ fines, quos Anglorum gens inhabitat: ſi Rex eorundem in partibus illis gubernandis, & propulſandis inimicæ gentis iniuriis, hac olim vſus arte fuiſſet. Noui vero quanquam in terra ſua, milites egregii fuerint, & armis inſtructiſſimi: Gallica tamen militia, multum ab Hibernica, ſicut & à Cambrica diſtare noſcitur. Ibi namque plana petuntur, hic aſpera: ibi campeſtria, hic ſilueſtria: ibi arma ho-

nori,hic oneri:Ibi ſtabilitate vincitur,hic agilitate:Ibi capiuntur milites, hic decapitantur:ibi redimuntur,hic perimuntur.Sicut igitur vbi militaris acies de plano cõueniunt:grauis illa & multiplex armatura, tã linea ſcil. quam ferrea, milites egregie ornat & munit:ſic vbi ſolum in arcto confligitur;ſeu loco ſylueſtri ſeu paluſtri, vbi pedites potius,quam equites locum habent:longe leuis armatura præſtantior. Contra inermes namque viros (quibus ſemper in primo ſtatim impetu, vel parta eſt ſtatim vel perdita victoria)expeditiora ſatis arma ſufficiunt, vbi fugitiuam & agilem per arcta, vel aſpera gentem,ſola neceſſe graui quadam & armata mediocriter agilitate cõfundi. Cum illa nimirum armatura multiplici, ſelliſque recuruis, & aliis difficile deſcenditur: difficilius aſcenditur: difficillime cum opus erit, itur pedibus. In omni igitur expeditione ſiue Hibernica, ſiue Cambrica,gens in Cambriæ marchiis nutrita, gens hoſtilibus partium illarum conflictibus exercitata: competentiſſima eſt puta fortiſſimis & formatis à cõuictu moribus audax & expedita (cum alea Martis exegerit) nunc equis habilis,nunc pedibus agilis inuenta:cibo potuq; non delicata, tam Cerere quã Baccho,cauſis vrgentibus,abſtinere parata. Talibus Hibernia viris, initium habuit expugnationis:talibus quoq; cõſummabilis finem habitura conquiſitionis. Vt igitur ſingula quęq; locum teneant,ſortita decenter:contra graues & armatos, ſolumq; virium robore,& armorum ope cõfiſos,de plano dimicare, victoriamq; vi obtinere cõtendentes,armatis quoq; viris & viribus opus hic eſſe procul dubio proteſtamur. Cõtra leues autem & agiles,& aſpera petentes;leuis armaturæ viri, taliumque pręſertim exercitati congreſſibus adhibendi. In Hibernicis autem conflictibus & hoc ſummopere curandũ:vt ſemp ſagittarii militaribus turmis mixtim adiiciãtur: quatenus & lapidũ (quorum ictibus graues & armatos cominus appetere ſolent, & indemnes agilitatis beneficio,crebris accedere vicibus & abſcedere) è diuerſo eminus ſagittis iniuria propulſetur.Præterea pars terræ citerior vſq; ad* Simem fluuiũ(qui tres Inſulę partes orientales,à quarta & Occidentali ſeparat & ſecernit) crebra caſtrorum conſtructione ſtabiliatur,& muniatur. Vlterior vero quę Connactiam ſimul & partem Momoniæ,trans Sinnenum,pręter vrbẽ Limericenſem (quę modis omnibus expugnãda eſt,& approprianda)annuis auri tributis interim arceatur.Satius enim eſt,& longe ſatius paulatim primo locis idoneis caſtra conſerere,& quaſi pedetentim in eorundem conſtructionem procedere,quam interuallis diſtãtia magnis variis paſſim locis multa conſtruere:nec inuicem ſibi vel cohærentia,vel neceſſitatis articulis opitulantia.

* *Sinnenum.*

Qualiter gubernanda.

CAP. XXXVII.

GENS itaque fidei tenerrimæ, nec leuis minus animo quam corpore: ſic expugnãda,ſic expugnata,modolato regimine gubernanda. Conſtantis & vindicis animi viris, curæ committantur:qui & pacis tempore, dum legibus obtemperat,& ſeruire non recuſat: ipſam interim ſtabili conuehtione deliniat & honore præueniat. Cum autem innatæ leuitatis vitio,à pace reſilire pręſumpſerit:diſſimulata prorſus manſuetudine,continuo iniuriam vindicta ſequatur: Cum iterum ad pacem reuerſi fuerint: condigna delicti ſatisfactione ſecuta (quoniam poſt inimicitias iræ meminiſſe, malorum eſt) quamdiu fæliciter ſteterint:diſſimulata prorſus iniuria,priſtina ſtatim tam ſecuritate gaudeant,quam honore. Quatenus tam ad obſequendum, quam pacis bona ſequendum,& pręmium inuitet:& à temerariis auſibus, ſecutura ſemper pœna deterreat.

Porro qui iſta confundunt,in delictis deferendo , in obſequiis deprimendo, in guerra blandiendo , in pace deprędando imbelles ſpoliando, rebelles venerando, (ſicut plæroſque vidimus)hi confuſa ſub ſe cuncta reddentes, demum & ipſi confunduntur.Præterea(quia minus ea lædere ſolent,quæ pręuidentur)pacis tempore contra imminentia Martis incommoda,tam caſtrorum cõſtructione, quam ſylueſtrium viarum ampliatione,vir prudens præmuniatur,& pręparetur. Semper enim inſidias ſub pacis fuco, gens hæc inimica molitur. Vnde & quoniam expedit, alienis in malis fugienda intueri (quippe indemnis eſt caſtigatio, quam prędocent exemplaria) inſignium virorum exemplo , tam Milonis Coganenſis , & Radulphi iuuenis egregii, quam Hugonis de Lacy: nec non & Rogerii Poerii: nunquam à ſecuribus ſit vlla ſecuritas. Nam vt Topographia teſtatur: Nationis ſubdolę longe fortius timenda eſt ars,quam Mars:pax quam fax,mel quam fel,malitia quam militia, proditio quam expeditio:amicitia pręfucata,quam inimicitia deſpicata.

Item,

Item, vt ait Euodius: Ruina præcedentium poſteros docet, & cautio eſt ſemper in reliquum, lapſus anterior. Quoniam igitur abundans in his cautela non nocet, quinimo vix ſufficit etiam exquiſitiſſima: ſtatim vt gens hæc plenæ ſubiectioni colla ſubmiſerit: ad modum nationis Siculæ, edicto publico, graui quoque tranſgreſſionis pœna ſtatuta: ab armorum omnium vſu procul arceatur. Interim autem illud deteſtabile proditionis inſtrumentum, quod de antiqua, imo iniqua conſuetudine ſemper in manu quaſi pro baculo baiulant, pacis nunquam vel loco vel tempore geſtare præſumant. Denique quoniam Brytanniæ Reges prædicto tenore multiplicato Hibernia iure contingit: & quoniam inſulæ iſtius abſque commodis & commerciis illa nequaquam ſubſiſtere poteſt: non indecens eſſe videtur, in auro vel auibus, quibus abundat, huic tributariam illam conſtitui, vt ſic in poſterum cuncta grauaminis atque diſcordiæ ſubmoueatur occaſio. Et quoniam tempora tranſcurrunt, & vltra gradus omnes linea ſanguinis in æuum extenditur: annuo tributo, tanquam perpetuo Chirographo, in Britannici perennem tam regni, quam Regis honorem, expugnationis huius memoria retineatur.

Finem igitur hic hiſtoriæ ponentes: dum ea, quæ ſcimus, loquimur, & quæ vidimus, fideliter teſtati ſumus: nouis de cetero hiſtoricis tam indolis egregiæ, geſta futura digno coæquanda, explicandaq; ſtylo, nunc relinquamus.

PROOEMIVM SECVNDÆ EDITIONIS, & correctoriæ Regi Anglorum Ioanni factæ, & dedicatæ, eodem auctore.

REVERENDISSIMO Domino ſuo: & in Chriſto dilecto: Nobili & Illuſtri Anglorum Regi Iohanni: Domino Hiberniæ, Duci Normanniæ & Aquitanniȩ, & Comiti Andegauenſi: Giraldus opus ſuum, & cum corporis animæque ſalute, proſperos in terris ad vota ſucceſſus.

Placuit olim Excellenti & Magnanimo Regi Henrico patri tuo, me in Hiberniam à latere ſuo vobiſcum tranſmittere. Vbi cum multa notarem noua quidem & notabilia: ceteriſque regnis aliena prorſus & incognita; materiam ibidem cum diligentia colligens & congerens: Hibernicam poſtmodum in Anglia Topographiam de mirabilibus Hiberniæ ſcilicet, & ſitu eiuſdem librum edidi, & in patris tui laudem triennii labore digeſſi. Cui quoniam labor hic placuit, vtpote principi (quod noſtris rarum eſt diebus) literarum eruditione conſpicuo: ad ipſius poſtmodum inſtantiam ſuper expugnatione regni eiuſdem hac vltima per ipſum & ſuos facta, iterato quidem & fere continuato labore. Sed nec iſto, nec illo (quia probitas laudatur & alget) remunerato, librum emiſi.

Verum quoniam aut per incuriam, aut potius propter occupationem nimiam terræ illius inter occidentales inſulas non ignobilis, iam diu in animo veſtro viſa quodammodo quaſi ſopita memoria fuit: ad eam excitandam, librum eundem iam correctius quidem & plenius editum, veſtræ ſublimitati deſtinare curaui. Vbi à Lageniæ Principe Dermitio per ſuos in exilium pulſo, & ad patrem veſtrum in tranſmarinos Neuſtriæ fines profugo, auxiliumque ab eo poſtulante obnoxius & impetrante, inchoata hiſtoria: vſque ad aduentum veſtrum in inſulam primum (vbi & vobiſcum fuimus) & quæ ibi tunc geſta, & à ſingulis Ducibus & Magnatibus illuc tranſuectis, à primis ſeriatim vſq; ad vltimos temporis illius, quid actum ibi vel boni vel mali fuerit, aperte declaratur.

Hic itaq; tanquam in ſpeculo dilucido cõſiderari, longeq; certius & plenius veritate hiſtorica perpendi poterit: quibus gloria conqueſtus huius amplior & maior digne attribui debet. An primis eiuſdem aggreſſoribus Meneuenſis ſcilicet diœceſis, noſtriq; generis viris: an ſecundis Landaffenſis, ſcilicet viris generoſis reuera magis, quam animoſis. A primis quidem inuitatis, & tanquam exemplo ſucceſſuum ſuorum ad ſimilia prouocantis: an aduentui tertio virorum & armorum ac victualium, & totius apparatus copia referto.

Multum etenim contulit, qui principium dedit: multũ qui nobili principio non modicas veniendo demum vires adiecit. Longe plus autẽ ceteris omnib. qui totã tam primis quam ſecundis autoritatem apponens, atq; licentiam prębens, proprio deniq; aduentu tota ſibi regione ſubacta (ſed propter feſtinam nimis eiuſdem à terra

reuerſionem,& inteſtinam ſuorum factam in ipſam conſpirationem,nondum in formam ſtabilem plene redacta) totum ſtrenue negotium conſummauit. Ius itaque veſtrum patriſque veſtri laborem tam egregium (Rex animoſe) ne parui pendatis: gloriamque veſtram,& honorem tantum aliis,& alienis,indignis pariter,& ingratis,non tribuatis.

Et propter inſulam argenteam (cum duplex bonum ſit,& vnum alterum non excludat, ſed appetibilius & pretioſius duplicatum exiſtat) inſulam auream non omittatis. Aurum enim Arabiæ, & argentum Achaiæ, vnum & idem, diuerſis quanquam aceruis,ærarium implere ſolet. Præterea ad hoc vos etiam inducere poteſt, quod veſtræ de cetero Hiberniæ non immemor ſitis. Cum enim plurimos iam filios tam naturales quam legitimos vobis Deus & fortuna fœcunda contulerint, & plures hic in breui conferre queant: quatenus duos illorum duobus in regnis regia dignitate ſublimare poſſitis: & innumeros quoque ſub illis viros, præcipueq; ſub Hibernico (cum regio rudis adhuc ea ſit, & informis: & à noſtris maiori ex parte nondum habitata, vel efficaciter occupata) de nouo feodare, & copioſe ditare valeatis. Quod ſi nec propter gloriam veſtram multiplicandam, nec propter prolem veſtram locupletandam amplius & ſublimandam Hiberniæ veſtræ curam adhibere velitis, propter hoc ſaltem id faciatis, vt veterem militiam veſtram tam patri veſtro quam vobis in fide ſtabili ſemper obnoxiam & deuotam (cuius etiam aggreſſu terra illa primum obtenta fuit, & vſque in hodiernum, adhuc retenta) quam noui quidam & recenter aduecti, fortunaque magis ibidem, quam virtute prouecti, quatenus in aliorum labores abſque labore ſuccedant, opprimere non ceſſant, ſubleuare poſſitis & reformare. Illorumque ſuperbiam deiicere potenter, & ceruicoſam inſolentiam humiliare. Quæ in tantam arrogantiam, & tam præſumptuoſam iam erumpunt, vt ad ſingularem etiam regni illius principatum ſibi vſurpandum, auſi ſint (vt fama pronunciat) aſpirare. Vnde & ad hoc facere quoque plurimum debet: quod cum in anteriora vos extendendo, in Orientem maxime verſam (vt decet) faciem habeatis: & ad iniurioſe ſublata totis, per Dei gratiam, niſibus reuocandum aſpiretis: nihil ab Occidente verendum, nihil prorſus à tergo timendum relinquatis. Hoſtes namque domeſticos iugiter in inſidiis excubantes, & ſemper inſurgendi, ſolum tempus & locum expectantes: ſedibus in veſtris terriſque propriis ſi curetis, licet occiduis quidem, velut à tergo tamen tam propinquis, tanquam vel in ſinu veſtro ſerpentes abſcondere, vel etiam ignem in gremio poſitum, & iam in flammam erumpere promptum ac paratum confouere: manifeſtum proculdubio non ſolum incuriæ magnæ, verum etiam ignauiæ, vel etiam inertis inſipientiæ ſignum foret. Tutum enim eſt principi cuilibet, nulla prorſus in terris ſuis hydræ capita fouere. Tutum, Inſulanis præcipue Regibus, nullam in regnis ſuis, omni ex latere, præter mare ſolum Marchiam habere. Porro ſi propter hæc omnia, vel aliqua horum, induci forte poſſitis, vt terræ veſtræ toties dictæ, deſolatæ dudum & quaſi deſertæ miſereri cum effectu velitis, eamque in ſtatum redigere laudabilem, vobiſque & veſtris non inutilem affectetis: hoc à nobis (Britannicæ forte naturæ noſtræ leuitate, quam mutare non poſſumus, aut exuere) Regiæ Maieſtati conſilium detur. Quatenus ea duo, quæ pater veſter Adriano Papæ pepigerat olim propter licentiam impetrandam intrandi Hiberniam, & expugnandi (prudenter & diſcrete ſibi ſuiſque prouidens, cum ſupremam in terris, tanti tamque cruenti in Chriſtianos aggreſſus, auctoritatem ſibi comparauit.) Scilicet Eccleſiam Dei in finibus illis exaltare, & denarium annuum de ſingulis domibus Beato Petro, ſicut in Anglia fit, ſic & in Hibernia dare. Iuxta tenorem priuilegii eiuſdem Papæ, ſuper hoc à patre veſtro prudenter & circumſpecte perquiſiti, & in Archiuis Wintoniæ fideliter repoſiti (quemadmodum inferius hiſtoria manifeſte declarat.) Ad exonerandam tamen patris veſtri, qui hæc promiſerat, animam, quoniam (vt ait Salomon in prouerbiis) nihil minus Principem decet, quam labium mendax: præcipueq; cum Deo mentiri, & creaturam ſuo creatori ſponte tranſgredi, periculoſum exiſtat, & plectibile: quam ad veſtram quoque & veſtrorum liberandam: qui clypeum alium aut defenſionem contra diſtrictum iudicem tanti fidelium cruoris effuſi, & adhuc forſan effundendi, vobis & veſtris non habetis, deuota complere voluntate ſatagatis. Quatenus ſi de hoc conqueſtu (ſicut decet, & debet) Deus honoratur, & proſperitas in terris, vobis ac veſtris augeatur, & perpetua denique felicitas, quæ ſuperat omnia, ſubſequatur.

Propter hoc etenim promiſſa: ſed hactenus omiſſa: duos ibi tanquam vltione diuina

diuina, credibile est, defectus accidisse, quod scilicet tam diu efficacia conquestus illius, & consummabilis vtilitas est dilata: Et quod primi ac præcipui terræ illius expugnatores, verbi gratia: Robertus filius Stephani, qui primus ex nostris terram illam intrauit, & tanquam aliis viam aperuit atque ostendit. Herueius de monte Marisco, & Reymundus: Iohannes de Curcy, & Meylerius legitimam de carne sua prolem suscipere non meruerunt. Nec mirum. Mendicat enim miser in Insula clerus. Lugent Ecclesiæ cathedrales, terris suis & prædiis amplis quondam sibi fideliter & deuote collatis, à prædictis, & aliis vel cum ipsis, vel post ipsos aduectis, spoliatæ. Et sic Ecclesiam exaltare, versum est, in Ecclesiam spoliare vel expilare.

Hæc igitur emendet Princeps bonus, ad cuius & spectat honorem (quamuis quoque Deus in causa minime foret) vt in terris suis clerus vbique, qui ei in consiliis suis, cunctisque regni negotiis magis arduis, & rebus agendis principalibus fideliter assistere debet, honore debito lætetur & subleuetur. Et vt in aliquo tam cruenti quæstus huius, & conquestus particeps & placatus Deus existat: promissus census ille modicus satis atq; modestus (omnes quippe liberans, & neminem grauans) de cetero detur. Item eadem in patientia & hoc adiicimus, quatenus in memoriam expugnationis huius Hibernicæ per Anglos factæ (quia crebra Dominorum per vices rerum varias fieri mutatio solet) & ad sanguine remotos, vel etiam prorsus extraneos: transcursu temporum hereditas plerunq; deuolui videtur) in annuo auri vel auium, vel etiam arborum tributo firmiter statuto, quasi perpetuo chirographo, & indissolubili vinculo regnum Hibernicum Anglicanæ coronæ subiectum, omni palam tempore fiat. Veruntamen cum res per interpretem non adeo sapit, aut animo sedet: sicut proprio & idiomate noto prolata: alicui, si placet, lingua simul & literis erudito, ad transferendum in Gallicum opus, non ociosus hic liber committatur: qui forte fructum laboris sui, quoniam intelligi poterit, assequetur: quem nos quidem minus intellecti (quia Principes minus literati) hactenus obtinere non valuimus. Vnde & vir eloquio clarus W. Mapus Oxoniensis Archidiaconus (cuius animæ propicietur Deus) solita verborum facetia, & vrbanitate præcipua dicere pluries, & nos in hunc modum conuenire solebat. Multa, Magister Giralde, scripsistis, & multum adhuc scribitis, & nos multa diximus: vos scripta dedistis, & nos verba. Et quanquam scripta vestra longe laudabiliora sint, & longæuiora, quam dicta vestra: quia tamen hæc aperta, communi quippe idiomate prolata, illa vero, quia Latina, paucioribus euidentia, nos de dictis nostris fructum aliquem reportauimus: vos autem de scriptis egregiis (principib. nimirum literatis & largis, obsoletis olim, & ab orbe sublatis) dignam minime retributionem consequi potuistis. Sane quoniam dulciores anni nostri, & tempora robustiora, quod ad literatos nostros labores attinet, iam transierunt irremunerata: nunc senescentibus nobis, cum tanquam in ianuis assistens mors immineat: de cetero nos temporaliter remunerari, nec expetimus à quoquam, nec expectamus. Solum hoc etenim amodo desideramus, & desiderare debemus; vt diuinum in primis & præcipuis fauorem: nobis per opera bona, eius cooperante gratia, imo totum efficiente, qui gratis omnia præstat, comparemus: & humanam per opuscula nostra gratiam, si literarum decus quandoq; resurgat, & in statum redeat, saltem in posterum, cum suus ex merito quemque tuebitur honor, assequamur.

EXPLICIT.

ITINE-

ITINERARIVM CAMBRIÆ; SEV LABORIOSÆ BALDVINI CANTVAR. ARCHIEPISCOPI PER WALLIAM LEGATIONIS, ACCVRATA DESCRIPTIO;

AVCTORE SILVEST. GIRALDO Cambrense.

CVM ANNOTATIONIBVS DAVIDIS POVELI sacræ Theologiæ professoris.

ILLV-

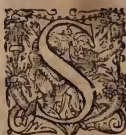
ILLVSTRI VIRO OMNI TAM VIRTVTIS QVAM DOCTRINÆ LAVDE CLARISSIMO, PHILIPPO SIDNÆO, AVRATÆ militiæ equiti, Dauid Pouelus salutem dicit.

RIA *sunt omnino (ornatissime vir) quæ hominem perficiunt, eumq; vere nobilem atque celebrem reddunt: Quorum primum in antiquorum rebus gestis cognoscendis; Secundum in præsentibus ad communem omnium vtilitatem referendis; Tertium in eorum, qui venturi sunt commodis procurandis, positum est. Quid enim viro nobili magis conuenit, quam præteritas antiqui temporis memorias animo euoluere; egregia clarissimorum virorum facinora mente recolere; Rerum publicarum formas, initia, progressus & status ante oculos ponere; euentorum causas & effectus notare; illustres historias conseruare, & è tenebris in lucem educere, & ea, quæ cum virtute coniuncta reperiantur, ex illis elicere, atque ad vitam recte componendam referre? Quid porro viri boni officio magis accommodum, quam se totum reipublicæ commodis (propriæ vtilitatis emolumentis posthabitis) deuouere; vniuersam suam industriam, curas & cogitationes in bono publico promouendo collocare; in eoq; solo mentem occupatam habere, quo adepto animus acquiescit nil amplius desiderans? Quid deniq; veræ nobilitati magis proprium quam de futuris bene mereri, posteritati prouidere, iisque, qui nondum nati sunt, benefacere? Hinc etenim æterni nominis gloria prouenit, Hinc perennis famæ celebritas oritur, Hinc laudabilis memoriæ apud posteros nascitur recordatio. His virtutum ornamentis qui præditi sunt, non solum viri boni, sed etiam vere nobiles censendi sunt: digni sane, qui à principibus in consilio adhibeantur, rebus gerendis præficiantur, & summis honorum titulis afficiantur. Hæc omnia tibi & domestica & hereditaria exempla sunt (ornatissime* Philippe Sidnæe*) quæ in nobilissimo tuo patre, tanquam in speculo quodam tibi ad imitandum proposita resident: Quo nemo antiquis prisci temporis historiis recensendis promptior, nemo in notandis & cognoscendis rerumpublicarum formis peritior, nemo in restituendis clarissimorum virorum trophæis, renouandisque eorum memoriis diligentior existit. In publicæ autem vtilitatis procuratione, cum priuatæ dispendio, non vereor illum cum continentissimis multorum seculorum magistratibus conferre. Nam vt omittam, quæ in rebus bellicis summa sua cum laude publicaque vtilitate gessit, longiore oratione digna, in 30. annorum (quibus Cambriæ aut Hiberniæ præfuit) regimine, ne vnius quidem pedis latitudinem terrenæ possessionis, in illis regionibus, vel à principe sibi dari procurauit, vel ab incolis accepit aut concupiuit. Et tamen in illis locis, non solum ordinarium sibi designatum stipendium, sed & proprios etiam patrimonii sui redditus, ad Reipublicæ vtilitatem & sui Principis honorem laudabiliter impendit. Ita enim semper publico commodo addictus erat, vt suam interim priuatam negligeret vtilitatem. Quantam vero eorum, qui sequenti ætate futuri sunt, curam habuerit, Castellaque refecit, xenodochia quæ reparauit, viæ publicæ quas emendauit, ruinosæ domus quas reædificauit, & historiæ magnis eius sumptibus comparatæ, partim iam editæ, partim breui etiam edendæ, apud posteros testificabuntur. Idem etiam probat hoc Giraldi Itinerarium, cuius exemplar peruetustum ab eo mihi ad publicandum commissum est. Quod cum duobus aliis exemplaribus contuli, quorum vnum à Clarissimo viro D. Gul. Cecilio Barone Burghlensi, Summo Angliæ Thesaurario, magno rei literariæ patrono, & huius Reipublicæ consiliario sapientissimo vigilantissimoque, alterum à Gulielmo Awbrey L. Doctore Curiæque Audientiæ Cantuar. Iudice integerrimo accepi: quorum omnium facta collatione hanc editionem paraui. Quam meis quibusdam Annotationibus, tam ad pleniorem historiæ intelligentiam, quam ad fabulosæ relationis obseruationem illustratam, sub tuo nomine in publicum exire volui: tum vt antiquæ nobilitatis & magnæ literaturæ scriptor peruetustus, nobilem etiam & literatum patronum ac defensorem haberet: tum etiam vt hoc μνημόσυνον te ad paternam imitationem incitarem. Macte ergo virtute (Ornatissime Philippe) & in antiquis auctoribus euoluendis & conseruandis, communiq; Reipub. bono procurando, & posteritati consulendo paternis vestigiis insiste: Sidnæam familiam, antiquitate, & rebus gestis claram & illustrem cumulatius orna, & ex celebri celeberrimam redde. Deus optimus Max. timorem suum sanctum, qui veram sapientiam parit, tibi largiatur. Rusbonæ tertio Calend. Iulii, 1585.*

VITA

VITA GIRALDI CAMBRENSIS EX eius scriptis, Lelando & Baleo collecta.

ILVESTER Giraldus illustri genere in Cambria natus (vnde Cambrensis appellatus est) nobilissimi illius Giraldi de Winsor, qui primus Penbrochiæ castrum construxit, & Nestæ filiæ Resi filii Theodori, Demetiæ Principis, nepos extitit. Qui in bonis literis liberaliter educatus, dum adhuc adolescens esset, statura procerus, facie & forma nitidus, ac doctrina præclarus fuit, cuius causa totam fere Europam peragrauit, & post ingentes in ea labores Parisium perueniens, artium scholas in Anglorum collegio rexit, per triennium quoque auditor Theologorum effectus, omnem fere scripturam postea exposuit, & omnium literarum gloria celebris factus, cœpit eius nomen vbique in honore haberi, vnde ab HENRICO SECVNDO Rege accersitus, in Curiam venit, & Regi à secretis constitutus est: Deinde Iohanni eius filio Tutor assignatus cum illo in Hiberniam missus est, vbi antiquas eius regionis Historias diligentissime colligens eas scriptis mandauit.

Postea Meneuensis & Brechonensis Archidiaconus factus, Balduino Cantuariorum Archipræsuli comes adiunctus vniuersam Cambriam peragrauit, & cum eo in Syriam profectus est. Tum domum reuersus magnam reliquæ suæ vitæ partem in litibus cum Huberto Cantuariensi Archiepiscopo pro Metropolitano Meneuensis Ecclesiæ iure consumpsit: vnde in Romanorum Pontificum decretis eius nomen celebre habetur.

Hic tametsi Angliæ Regibus semper charus extiterit, & plures legationis pro illis obierit, multos tamen in Curia ex primi nominis nobilibus aduersarios habuit: de quibus in Præfatione libri sui de Principis instructione ita scribit:

Ad Curiam igitur à studio, peccatis exigentibus, à Rege vocatus, (cui nihil minus menti, quam mentiri, nihil desiderio magis, quam decipere, quam differre, quam sequentium animos & obsequentium dilationibus cruciare) circa eundem, eiusdemque defuncti filium atque hæredem, & vtinam non vitiosum; irreparabili damno duo fere lustra consumens, nihil ab illis præter inanes vexationes, & vacua veris promissa suscepi.

Si quid enim gratiæ morum grauitas, si quid literæ, si quid industria conferre potuit; totum id suspectum, totum infestum, totum exosum Walliæ nomen ademit. Tres enim naturæ partes, quamquam ab Anglis & Normannis linea contraxerim originali, totamque præterea conuictus (à quo & mores formantur) vim, partem, & proprietatem, longam quoque commorandi consuetudinem, quæ & alteram sibi naturam comparare solet: ex quarta tamen parentalis propagationis columna, & post tertiam prima tanquam genialis quadrigæ rota à Troiana nobilitate contracta, totum infici, & modico quasi fermento massam corrumpi, semperque in elationem extolli gens inimica coniectat.

Vnde & quoniam inter Anglos (vt diximus) nostra tam morum institutio fuerat, quam conuersatio: in Cambria vero natio reperta est & cognatio: Compactum est ex his & confectum, vt vterque populus me sibi tanquam alienum reputans, & non suum, semper oculo respexerit nouercali. Alter ob hoc suspectum habens, & alter exosum.

Accessit & aliud inter incommoda, quod si quid à nobis egregie dictum vel gestum fuerit, statim quoad licuit, aut illud inuidia suppressit, aut malitia peruertendo corrupit, in huiusmodi plerunque verba prorumpens: A Cambria potestne aliquid boni esse? sin autem (humanis vt mos est excessibus) aut pes à linea quandoque titubare, aut à litera vel syllaba cadere lingua videbatur, in mediis quoque & indifferentibus, nec laude dignis, nec vituperio, statim hostilis irrisio, cum exclamatione Cambriæ vitium exprobrauit, tanquam patriæ cognata fuerit enormitas, & innata.

Mihi vero visum est, & indubitata veritate compertum, quod sicut nonnullos regio composita malos educat, & incompositos, sic aliquem interdum regio Barbara bonum producere possit & eruditum: Quia non tam locus personam, quam persona laudabilis locum illustrat. Hæc ille.

Ex quibus manifeste apparet, inuidiam virtutis comitem esse, Principisque fa-

uorem instabilem atque incertum plurimos decipere. Quidam Monachus Cistercienſis Gulielmus Wibertus nomine, Giraldum proditionis accuſabat: Sed eius periculum (Deo donante) vir eruditus ac pius euaſit. Clatuit tempore H. 2. R. 1. & Io. vixitque vltra ſeptuageſimum vitæ annum, & in Meneuenſi Eccleſia tandem ſepultus iacet. Domicilium habuit in Brechinia, vt ipſe teſtatur Itiner. libro primo, capite tertio.

ADMONITIO AD *lectorem.*

HOc te vnum (humaniſſime lector) admonitum eſſe velim: in hoc auctore edendo mihi aliquando conſultum fuiſſe, fabulas omnes & abſurda miracula, ad ſacrificorum auaritiam conficta, penitus reſecare. Verũ cũ amicos hac de re conſuluiſſem, vna voce omnes clamitant, meũ illud propoſitũ ab antiqua fide longe alienum eſſe, eaq; ratione quamplurimos fore, qui auctorem à me mutilatum atque diminutum eſſe iure quererentur. Vnde prudentiori eorum conſilio acquieſcens, ſatius eſſe duxi illum integrum cum omnibus ſuis ἀτόποις in lucem emittere, quam fidem violare: præſertim cum intelligerem, veritatis aduerſarios his ſuis ridiculoſis & abſurdis fabulis (quas pro vero Chriſti Euangelio populo obtrudere conantur) redargui, & ſuis proprijs quaſi telis confici.

IN ITINERARIVM GIRALDI PRÆFATIO PRIMA, AD STEPHANVM CANT. ARCHIEP.

SICVT *variis rerum motibus & mutationibus tempora mouentur: ſic diuerſis morum curriculis temporalium hominum animi trahuntur. Satyricus clamat:*

» Mille hominum ſpecies & mentis diſcolor vſus
» Velle ſuum cuiq; eſt, nec voto viuitur vno.

Et illud Comicum: Quot capita, tot ſententia, ſuus cuique mos eſt. Vnde & quoniam diſpares mores diſparia ſtudia ſequuntur: Armata militia tyrones exultant, togata vero cauſarum patroni delectantur. Alii cumulandis diuitiis anxie ſuſpirant, & ſummum bonum opulentiam putant. Hi Galenum approbant. Illi Iuſtinianum amplectuntur. Honorum cupidi Curiam ſequuntur, & rediuiua fame cruciatos grauiter ſauciat, nec ſatiat ambitio. Liberalibus artibus nonnulli ſed hodie pauci & parum indulgent: inter quos & Logices alumnos admiramur, qui quum aliquantulum profecti fuerint, tanta ſtudii ſui voluptate trahuntur, vt in illis Dialectica gyris atq; meandris pleroſq; videamus, tanquam ad Syreneos ſcopulos canſeneſcere. Sed inter tot hominum ſpecus, vbi diuini Poeta? vbi nobiles morum aſſertores? vbi lingua Latina moderatores? Quis hodie ſcriptis ſiue Poeticis ſeu hiſtoricis literatam adornat eloquentiam? Quis, inquam, noſtri temporis vel mores aſtruit, vel inclyte geſta perpetuis literarum vinculis æternitati aſcribit? Adeo literarum honor in ſummis olim gradibus conſtitutus, quia ſic omnia fato in peius ruere, & retro ſublapſa referri, iam procliuis in ruinam, ad ima deuolui videtur: vt earum addicti ſtudiis non ſolum hodie non imitabiles, non venerabiles: verumetiam odibiles reperiantur. Felices quippe, vt ait

Doctrina contempta.

» *Fabius, eſſent artes, ſi de illis ſoli artifices iudicarent. Naturaliter enim, vt ait Sydonius, fixum eſt ra-*
» *dicatumq́; pectorib. humanis, vt qui ignorant artes, contemnant artifices. Ceterum, vt ad priora reuertamur: Qua mundo plus contulerunt quaſo, arma Mariana, an carmina Virgiliana? Sed olim Marii gladios rubigo conſumpſit: qui vero ſcripſit AEneada, perpetua Maronis extat gloria. Et tamen quanquam literatis ſub principibus litera tunc in honore fuiſſent, ab ipſo ſcriptum inuenies:* Tantum

» Carmina noſtra valent arma intet Martia, quantum
» Caonias dicunt aquila veniente columbas.

Ad hac etiam vtrum fœcundior ac fructuoſior exstiterit haſitas, opera Hieronymi an opulentia Craſi? Sed vbi hodie Craſi vel micet argentum, vel rutilat aurum? vbi Cœnobita pauperis orbem & irradiat ſtudium, & illuſtrat exemplum? Et tamen cum tantus fuiſſet Roma per inuidiam, contumelias & verbera paſſus, ac demum trans mare pulſus Bethlemiticam ſtudio ſuo ſolitudinem elegit. Inter hac ergo, qua contulimus, hoc diſtare poteſt, quod aurum & arma vitam hanc fulcire videntur, poſt mortem nil valitura. Verum è diuerſo ſcripta nihil in vita propter inuidiam proſunt,

sunt, perpetuum à morte sortita valorem. Sicut igitur testamenti, sic & scripti auctoritas mortis atramento confirmatur. Iuxta illud Poetæ:

Pascitur in viuis liuor, post fata quiescit:
Cum suus ex merito quemque tuetur honor.

Et illud:

Deniq; si quis adhuc prætendit nubila, liuor
Occidet, & meriti post me referentur honores.

Præterea qui facultates, qui sanitates suis artificiis vel conferre, vel conseruare nituntur, dum alienis tantum scaturiunt verbis, propriis parum gloriantur inuentis. Compositores quippe tam ornati sermonis quo tam varii casus in tanto iuris corpore tam eleganti stilo complectuntur, perpetuis efferendi præconiis extant. Auctores siquidem elegantium verborum non auditores tantum, repertores non recitatores, dixerim laude dignissimos. Curiam autem, & Logicam, tam in alliciendo, quam in vix deserendo persimiles inuenies. Dialecticæ tamen notitiam tanquam aliarum omnium tam scientiarum, quam artium acumen, cum moderamine mora inculpata, certum est esse perutilem. Curiam vero nisi blandis solum palponibus & ambitiosis, non necessariam. Nempe si quæstum facis in Curia, ne tanto fortius allicit, & anuectit ambitio non missura tutum, non Curiam, nisi plena: sin autem labor in damno est, adhuc tamen annum apponis, & iterum annum anno, & in infinitum, vna cum censu tempora perdideris: iacturam temporis, quæ irreparabilis est, & omnium maior incurris. Curiam igitur & aleam quadam videas proprietate conformes. Quoniam, vt ait Poeta:

Curia incommoda.

Sic ne perdiderit, non cessat perdere lusor.
Dum reuocat cupidas alea blanda manus.

Leui namq; mutatione, haud dissimiliter dicas:

Sic ne perdiderit, non cessat perdere lucis,
Dum reuocat cupidas Curia blanda manus.

Hoc etiam adiiciendum puto, quod sicut Alea sic & Curia casus delectu carens, dignis & indignis æque respondet. Inter tot igitur hominum species quoniam trahit sua quemque voluptas: & quoniam variis vexantur pectora votis: me quidem scribendi studium eligere posteritatis cura coegit. Et quia momentanea & fluxa est præsens hæc vita, iuuat saltem in futuro memoria viuere, & perpetuis famæ titulis laudis honore celebrari. Egregia namque mentis indicium est, ad illud enitendum elaborare, quo sibi inuidiam in vita, gloriam post fata comparauerit. Perpetuum est itaque, quod auctores quodque Poetæ principaliter affectant, temporale commodum si forte accesserit non recusantes. Sed quia principibus parum literatis & multum occupatis, Hibernicam Anglorum Regi Henrico secundo Topographiam: eius denique filio, & vtinam vitiorum non succedaneo Pictauensium Comiti Richardo Vaticinalem Historiam: vacuo quondam quoad accessorium illud & infructuoso labore peregi. Tibi, vir inclite, STEPHANE CANTVARIENSIS ARCHIEPISCOPE, *quem religio pariter & literatura commendant, laborem nostrum per horridos Cambriæ fines non illaudabilem, in duabus particulis scholastico stilo tam digerere quam destinare curaui. Virtus enimuero, quia sese diligit, aspernaturque contraria: quæcunque in hoc libello, coepiscopi & decessoris vestri penultimi viri venerabilis & Metropolitani antistitis, veris laudum titulis adscripta reperis: te non minori affectu quam si propria fuissent credimus amplexurum. Quibus expletis, Deo duce vitaque comite libellum tibi de principis instructione promitto: Si, sopitis interdum tam orationum instantiis quam occupationum curis, lectioni quandoque vacare potueris, munus acceptum. Hos igitur & alios nostræ diligentiæ fructus tuæ degustandos discretioni, suis singulos temporibus destinare proposui: vt te nostra si forte mouere nequeunt opera, moueant vel opuscula: moueant, inquam, & tam gratiam eliciant, quam gratum reddant: qui nempe carnali minime motus affectu, in largiendis dextra munifica (quibus excellis beneficiis) non sanguinem, non sobolem, sed literas potius & merita pensas: quem in tanta, tam continua regni sacerdotiique disceptatione paucis comitatum, Anglicana Ecclesia firmum inuenit ac fidelem: in quem hodie fere solum & fideliter electum, illa episcopalis viri canonica descriptio cadere videtur & concordare. Non itaque pilleum sustinendo, non puluillum supponendo, non pluuiam extrahendo, non puluerem (& si nullus fuerit) excutiendo, sed inter alios palpones tibi scribendo placere constitui. Tibi, inquam, vir præclarissime, vir insignis, vir virorum perpaucorum, vir in quem quicquid fere in terris antistitem decet, incomparabili gratia, tam industria quam natura congessit. Et si forte nec tibi in hunc modum placere præualeam, tum quia lectionis horam tam oratio suffocat, quam occupatio, tum etiam, quia literarum olim honor euanuit: saltem si quandoque resurgat; posteritati.*

ALIA AVCTORIS PRÆFATIO ad eundem.

VONIAM ea, quæ laudabili deuotione gesta noscuntur, debitis non indigne præconiis efferuntur: Animus quoque, quia si remittitur amittitur, & desidia torpor vires eneruat ingenii: ferrum situ rubiginem ducit, & capiunt vitium ni moueantur aquæ. Ne stilum ociosum ærugo consumat, deuotam Cantuariensis Archiepiscopi Balduini per Cambriæ fines legationem, literarum monumentis dignum duxi commendare. Loca igitur inuia, per quæ transiuimus, & tam fontium quam torrentum flumina nominatim expressa, verba faceta, viæque labores, & casus varios; notabiles quoque tam moderni temporis quam antiqui partium illarum euentus; patriæ naturam, naturæque mirandos interdum excursus, patriæ quoque descriptionem, hoc opusculo quasi speculo quodam dilucido, per te vir inclite Stephane Cantuariensium Archiepiscope, posteritati præsentaui: ne vel studium ocio depereat, vel laus silentio delitescat.

ITINERARII CAMBRIÆ, SEV LABORIOSÆ B. CANT. ARCHIEP. PER WALLIAM LEGATIONIS LIBER PRIMVS.

De transitu per Herefordiam, & Radnoram cum notabilibus suis.

CAP. I.

NNO igitur ab incarnatione Domini millesimo centesimo octuagesimo octauo, Apostolatus apicem regente Vrbano tertio; Imperante Romæ Alemannorum rege Friderico; Constantinopoli Isaacio; Regnante in Francia Philippo Ludouici filio; In Anglia Henrico secundo; In Sicilia vero Wilhelmo; In Hungaria Bela; In Palestina Guidone; anno scil. quo Saladinus tam Ægyptiorum, quam Damascenorum Princeps, occulto Dei iudicio, sed nunquam iniusto, publico belli certamine victoria potitus Hierosolymorum regnum obtinuit, vir venerabilis, & tam literatura, quam religione conspicuus, Cantuariorum ARCHIPRÆSVL BALDVINVS, in Salutiferæ Crucis obsequium ab Anglia in Walliam tendens, apud Herefordię fines Cambriam intrauit.[1]

Radnora. Accedens itaque Radnoram [2] circa ieiunii caput, viro magnifico RANVLPHO GLANVILLENSI præcipuo Regis tunc Consiliario, regnique totius iustitiario eo vsque comitatus: Resum Gruffini filium Australis Cambriæ Principem, cum aliis partium illarum viris nobilibus ibidem obuium habuit. Vbi sermone statim super negotio crucis ab Archipræsule publice facto, & per interpretem Wallensibns exposito, primus omnium, ad importunam, quæ præcesserat, Regis instantiam, & pollicitis plenam tam Archiepiscopi quam iustitiarii regis ex parte persuasionem, qui scripsit hæc (aliis exemplum præbens) se primus erexit, & ad validissimam quoque omnium inductionem, ad pedes viri sancti prouolutus, Crucis signaculum deuote suscepit. Quem illico Petrus Meneuensis Episcopus, & Cluniacensis Monachus tam imitatus est, quam secutus. Deinde Æneas Æneæ Claudii filius Elueniæ Princeps cum aliis multis. Qui statim exurgens, & coram Reso, cuius filiam vxorem habebat, assistens, vestra, mi pater, inquit, & domine licentia summi patris iniuriam vindicare depropero. Resus autem cum certissimo sanctæ peregrinationis proposito, quam cito Archiepiscopus terram suam intrauerit reuersus, adeo vt per quindecim fere dies de clitellis & saginariis, de sumptibus perquirendis, & clientibus, ceterisque tanto itineri necessariis cum multa sollicitudine disposuisset, donec vxor eius & communi patriæ vitio in quarto gradu cognata Gvendolena scilicet Madoci Pouisensis filia, ipsum à tam nobili proposito (peccatis exigentibus) muliebriter instans penitus auertit. Quoniam, vt ait Salomon, cor hominis disponit viam suam, sed domini est dirigere gressus eius. In ipso vero discessu

Resi

Resi,cum super his,quæ audierat,suos conueniret, iuuenis quidam egregius de familia ipsius, cui nomen Gruffinus, qui postea crucem suscepit, respondisse memoratur: quis vnquam animi virilis peregrinationis huius iter abhorreat, cum inter vniuersa, quæ excogitari poterunt, eius incommoda nihil incommodius cuiquam,nihil deterius accidere possit quam redire?

Accesserunt autem ad Resum in reditu suo quidam Canonici Meneuenses zelo Ecclesiæ suæ, maiores Curiæ, quos sibi allexerant, complices habentes, & fautores: qui ei suggerere modis omnibus nitebantur, vt Archiepiscopum Cantuariensem (quoniam inauditum hoc hactenus fuerat) ad penitiores Walliarum partes, præcipue sedem Meneuensem, quæ caput est Walliæ, accedere nullatenus sustineret, dicētes & asserentes eo ipso, si processerit, præiudicium magnum & grauamen in posterum, antiquæ dignitati suæ recuperandæ, & Metropolitanæ sedis honori posse proculdubio prouenire. Hęc,inquam,Principi toto conamine suadentes, ob innatam tamen eiusdem liberalitatem & mansuetudinem, ne confusionem viro sancto repulsa generaret, persuadere non valebant.

In crastino vero mane post Missæ celebrationem, & Ranulfi Glanuilensis in Angliam reuersionem, cum apud Castrum Crukeri, quod quasi duobus à Radnora passuum millibus distat, proficisceremur: iuuenis quidam robustus & validus, cui nomen Hector, ab Archiepiscopo super crucis susceptione conuentus: si haberem, (inquit) vnde vno die comederem, & altero ieiunarem, monitis acquiescerem. Die tamen sequente, idem ab Archiepiscopo crucem suscepit. Circa vero vesperam venit Malgo Caduallonis filius Princeps Meleniæ, qui statim ad breuem Archiepiscopi monitionem, sed efficacem, non absque suorum lachrymis & luctu, crucis signaculo est insignitus.

Hic autem quasi præ foribus mihi notandum occurrit, quod dominatori castri eiusdem de Radnora, tempore Anglorum Regis Henrici primi contigit in terra Buelt, non procul abhinc distante, & eidem honori à primo conquestu adiacente. Cum enim Ecclesiam Sancti Auani (quæ Brytannice Lhan Auan dicitur) intrasset, & minus caute in eadem cum canibus venatoriis, atque irreuerenter pernoctasset, venantium more summo diluculo surgens, canes omnes inuenit rabie percussos, ipse quoque cœcus effectus, & nihil omnino videns, ad manum extractus est. Et cum diu postea viuendo tenebrosam semper & tædiosam vitam duxisset, demum se Hierosolymam duci faciens, ne & interior ei lucerna similiter extingueretur, feliciter procurauit. Cum aliis igitur armatus ibidem, & ad bellicum conflictum vice quadam à suis productus, forti residens equo, animosum inter primos in hostes fidei impetum fecit, vbi & statim ferro confossus diem cum honore clausit extremum.

Diui Auani vindicta.

Melius fecisset, si alteri strenuo militi equum & arma tradidisset, ne in manus hostium deuenirēt.

In prouincia quoque de Warthrenion, quæ paucis abhinc stadiis distat his nostris diebus, res accidit non indigna memoratu: Dominator enimuero loci eiusdem Æneas scilicet filius Resi, cum die quodam exire saltibus feras intenderet (puta, qui venationis studio valde addictus fuerat) quidam ex suis arcum tenens ceruam exilientem sagitta perforauit. Quæ quidem contra sexus illius naturam inuenta est duodecim annorum cornua ferens, & præterea tam in cauda quam alibi plusquam cerui pinguedinem habens. Vnde & ob tanti prodigii nouitatem Anglorum Regi Henrico secundo, monstri eiusdem caput & cornua sunt destinata. Illud hoc in casu magis stupore dignum occurrit, quod vir ille, qui feram præscriptam sagittauit, mirum quo fato, quoue infortunio subita passione percussus, dextrum illico lumen amisit, & eadem hora paralytico morbo correptus, vsque ad mortem inutilis omnino & imbecillis permansit.

Cerua cornuta.

In hac eadem prouincia de Warthrenion in Ecclesia videlicet Sancti Germani, Baculus, qui Sancti Cyrici dicitur, inuenitur: superius in crucis modum paulisper vtrinque protensus, auro & argento vndique contectus. Qui quanquam virtuosissimus in omni negotio comprobetur, longe plus tamen ad glandiculas gibbosas & strumas, quæ in humanis corporibus excrescere solent, euacuandas penitus & delendas, speciali quadam virtute præpollet, adeo quidem, vt omnes passim, qui huiusmodi vexantur incommodis, si baculum deuote cum vnius denarii oblatione petierint, optatam recipiant sanitatem. Contigit autem his nostris diebus, strumosum quendam solum obulum baculo præsentasse, cui per medium illico residens strumosus ille tumor euanuit: Et post pusillum pōstquam alterius obuli re-

Baculus Cyrici.

Si nihil attuleris ibis Homere foras.

 latione

Non est bonum ludere cum sanctis.

relatione debita est oblatio redintegrata, & integra quasi statim curatio est subsecuta. Item alius ad baculum accedens cum certa denarii promissione curatus est: qui tamen die statuta promissa non complens, pristinum statim incommodum cum confusione recepit: sed vt delicti veniam facilius impetraret cum trium denariorum oblatione, non absque timore magno & deuotione beneficium triplicasset, continuo stabilis curationis gaudia recuperauit. Apud Eleuein autem in Ecclesia de Glascum est Campana baiula virtuosissima, quam proprio vocabulo Bangu vocant, quæ & sancti Dauid fuisse perhibetur, hanc mulier quædam viro suo, qui in castello de Raidergwy, iuxta Warthrenion (quod Resus filius Gruffini nostris diebus construxerat) in vinculis tenebatur, vt eum vel sic liberaret, clam allatam supposuit. Sed quoniam castellani non solum ob hoc virum non liberarunt, verum & campanam ipsam violenter captiuam quoque tenuerunt, nocte eadem vltione diuina totum oppidum præter parietem vnum vbi campana pendebat, igne proprio consumptum est. Apud Luel quoque partibus de Brechinia nostro similiter tempore contigit Ecclesiam loci eiusdem hostiliter combustam, omnia prorsus intus & extra præter pixidem vnam, in qua hostia consecrata reposita fuerat consumpta fuisse. Contigit autem in Eleuniæ prouincia, quam solum ab Haya flumen Vagense disterminat duo stagna non modica, nocte quam Anglorum Rex Henricus primus duxit extremam: à claustris, alteri à natura, & alteri humano labore collatis, subito erupisse: Artificiali longius per deuexa dilapso, cursuque præcipiti demum, vt mos est, euacuato: naturali vero nō vltra duo passuum millia in valle quadam cum prioribus piscibus & accidentibus non absque multorum admiratione perpetua stabilitate statum sortito. Contigit & hac tempestate in Normanniæ partibus, paucis ante obitum Henrici secundi diebus, vt in stagno quodam non procul à Sagio quasi per quinque miliaria distante apud Oximense castrum, pisces omnes (quibus abundabat) tanto conflictu tam in aqua ipsa, quam extra exilientes nocte quadam congrederentur, vt vicinorum hominum multitudinem ipso collisionis strepitu ad spectaculum euocarent. Tanto nempe tamque lethali certamine congressi sunt, vt in toto viuario vix vnus mane vita superstes inueniretur, miro & inaudito prognostico, multorum morte mortem vnius præsagientes. Quanti vero & quam enormes excessus super fratrum & consobrinorum exosculationibus, ob miseras terrarum ambitiones in his inter Vagam & Sabrinam, Melenyth sc. Eluein & Walthrenion finibus, his nostris diebus acciderint, satis Walliæ fines memoriter tenent & abhorrent.

Campana Bangu.

Pixis fortasse miraculose in aere pendebat, cum tota Ecclesia esset combusta.

Prælium Pisc.

ANNOTATIONES IN

Caput I.

VT huius tam legationis quam peregrinationis causa intelligatur, sciendum est, terram sanctam, postquam incredibili Christianorum quorundam Principum virtute circa Ann. Domini 1099. ex infidelium manibus erepta esset, atque octuaginta octo annorum spacio non solum fortiter & strenue defensa, verumetiam Christiane & pie administrata: hoc tempore Guidonis Lusignani ambitione, Raimundi Tripolitani Comitis proditione & perfidia, aliorumque Principum intestinis dissidiis, in Saladini Damascenorum & AEgyptiorum Regis potestatem, magno Christiani nominis dedecore deuenisse. Quod cum ad Vrbani tertii Pontificis Romani aures peruenisset, dolore ex ea clade concepto vitam finisse dicitur. Vnde Gregorius octauus eius successor, pro sua propensa in rem Christianam voluntate, per omnes prouincias ad Ecclesiastica functionis viros selectas literas dedit, quibus mandat, vt crucem prædicando, ad Christiani orbis defensionem, & afflictis fratribus opem ferendam, serio indulgentiis propositis (vt Rom. Pontificum mos est) omnes hortarentur, eosque quantum possent ad hoc tam pium bellum allicerent. Ex illorum numero, quibus hoc negotium demandatum erat, hic Balduinus Cantuariensis Archiepiscopus fuit, qui ea in re omnem suam curam & cogitationem posuit, grauissimos labores pertulit, hanc Cambriæ peregrinationem suscepit, & tandem ea de causa in Syriam profectus, omnes suas facultates ad subleuandas militum necessitates impendens, ex hoc mundo migrauit.

Maesfuneta.

Maesfuneta (inquit Lelandus) olim incolebant orientalem Cambriæ limitem ad sinistram, qua Vaga defluit ripam: à quibus ea vrbs Maesfenet dicta est, quæ nunc Radnora dicitur. Nomen vero gentis à pratis lata fertilitate luxuriantibus crediderim exortum esse. A tempore Offæ Regis Merciorum longe potentiss. cui lis & simultas erat (vt apparet ex epistolis Flacci Albini Eboracensis) cum Carolo M. cepit luculenta incremēta Herefordia, vrbs clarissimi Ethelberti Regis orientaliū Anglorū ac martyris monumento, & gentis primæ sedes merito habita est. Ego aliquando legi apud Marianum Scotum, & Rogerum Houedenum Maesfenetas aliter Masegetas & Magesetas appellatas. Hæc Lelandus

De transitu per Hayam & Brecheiniam cum N.S.

CAP. II.

TRANSEVNTES inde versus Brecheinoc, flumine Vagĕsi transcurso, statim apud *Hayam* [1] sermone facto, inter multos ibidem cruce signandos, quosdam vidimus qui relictis vestibus, quibus alii ab amicis, alii ab vxoribus retinebantur, vsque in castrum ipsum cursim ad Archiepiscopum euaserunt. Mane vero versus *Aberhodni* iter arripuimus, & verbo domini apud Landeu seminato ibidem pernoctauimus. Dicitur autem *Aberhodni*, castrum & prouinciæ caput, ibi situm vbi riuus Hodni in aquã Oscæ deuoluitur. Aber enim lingua Brytannica dicitur locus omnis vbi fluuius in fluuium cadit. Landeu vero ecclesia Dei sonat. Archidiaconus quoque loci eiusdẽ, opus suum nõ ignobile Hibernicam ibidem Topographiam Archiepiscopo pręsentauit. Quod ipse gratanter accipiens singulisq; diebus obiter ipsum vel legens attente vel audiens, tandem in Angliam reuersus lectionem vna cum legatione compleuit. Ea igitur quæ nostris temporibus his in partibus notabilia contigere, prętereunda non putaui. Accidit itaq; pariter ante guerram illam grandem, quã tota fere prouincia illa per filios Iestini in exterminium data fuerat: [2] vt lacus ille magnus qui fluuium Leueni ex se transmittit, simul cum ipso fluuio in Vagæ flumen contra Glesbyriam ab ipso descendente, viridissimi coloris inueniretur. Consulti autem super hoc terræ illius seniores quidnam portendere potuisset, responderunt parum ante magnam illam desolationem per Hoelum filium Merediti factam, similis coloris aquã inuentam fuisse. [3] Contigit quoq; eadem tempestate capellanum quendam, cui nomen Hugo, Capellæ sancti Nicholai in castello de Aberhodni deseruientem, in somnis vidisse virum quendã venerabilem ei assistentem & dicẽtem: Dic domino tuo Gulielmo de Breusa qui prędium capellæ S. Nicholai olim in eleemosynam datum detinere pręsumit, verbum istud, *Hoc aufert fiscus quod non accipit Christus, Dabis impio militi quod nõ vis dare sacerdoti.* Cum hoc itaque semel, secundo, & tertio ei accidisset, veniens ad loci illius Archidiaconum apud Landu, tam visionem quam verba memoriter retenta, (quæ nunquam tamen ante audierat) ei proposuit, ipse vero Augustini statim hæc esse verba dignoscens, locumque scripturæ vbi reperiuntur ostendens, casum quoque in quo Augustinus ibi loquitur aperuit. Inuehitur enim in decimarum & obuentionum seu rerum quarumlibet ecclesiasticarum detentores: Et quod eis ibi minatur, infra breuissimum tempus huic certissimum est contigisse detentori. Vidimus quippe nostris diebus & indubitata veritate comperimus, principes ecclesiasticarum possessionum vsurpatores, pręcipue vero Anglorum regem Henricum secundum nostris diebus regnantem & hoc vitio pręaliis laborantem, modica fermenti massa corrupta, nouis ea occasione emersis incommodis, thesauros vniuersos profudisse, stipendiario dantes militi, quæ dari debuerant sacerdoti.

Haya.

Aberhodni

Aber.

Lhyn Sauathan.

Per Hoelum & Meredythum factam.

De viro tamen prędicto Gulielmo, videlicet de Breusa, quanquam in hoc plurimum offenderit: quia nihil humanum omnino perfectum: omniumque habere notitiam (vt ait Imperator) & in nullo peccare, potius diuinitatis est quam humanitatis. Hoc equidem memoratu dignum censui, quod in omni sermone suo semper dominum anteponere consueuit, dicens: In nomine Domini fiat hoc: ex Dei parte fiat illud: Item si Deo placuerit: vel si Deus annuerit: vel per Dei gratiam futurum est ita. Quod autem in hunc modum Deo sit semper totum committendum, eiusque voluntati commendandum, habemus ex Paulo, qui sicut in Act. Apostolorum legitur, valefaciens fratribus dixit; *Iterum reuartar ad vos Deo volente:* Similiter & Iacobus in epistola sua adiectiones huiusve; *Si Deus voluerit, & vixerimus,* singulis de futuro promissionibus faciendas ostendit, diuinæ voluntati & dispositioni cuncta relinquẽdo. Literas quoq; quas varias ad partes veluti diues & prępotens mittere solet, à Deo gratiosis huiusmodi diuinæ indulgentiæ verbis onerare seu potius honorare cõsueuerat, vt in tedium plerumq; maximum, nõ solum notariis, verumetiam auditoribus vergi soleat. Singulis etiã notariorum, vt literas omnes diuini auxilii verbo cõcluderent, pter cõmunia stipendia aureũ annuatim denarium dabat. Ad hęc etiam ex deuotionis abũdantia, quoties iter agendo, vel in ecclesiam vel in crucem aliquam, oculos conuertit, quanquam in cursu sermonis cum quocunque seu plebeio, seu potente verbum fieret, statim se transfert ad orationes: quibus expletis, à diuerticulo repetit orationem. Præterea quoties pueros in via obuios habet, eos illico salutatione pręueniens ad reciprocam inuitat salutationem, vt sic innocentum benedictio vel extorta cum salutationis eulogio refundatur. Horum etiam omnium & sponsa eius-

dem, Matildis de sancto Valerico consuetudinem habuit, mulier (inquam) prudens & pudica: mulier domui suæ bene præposita: mulier non tantum intus conseruando, verumetiam extra multiplicando prouidentissima. Qui vtinam ambo tam finalem in tempore fœlicitatem & gratiam quam æternitatis gloriam fuerint ex deuotione consecuti.

Accidit etiam in eisdem partibus pueri cuiusdam pullos columbinos in ecclesia sancti Dauidis de *Lhannaes* à nido surripere volentis, lapidi supposito manum adhæsisse, miraculosa forte sancti illius vindicta auium ecclesiæ suæ indemnitatem procurantis. Cumque tribus diebus & noctibus puer cum parentibus & amicis in ipsa ecclesia coram altari vigiliis, ieiuniis & orationibus institissent, tandem die tertio vinculo diuinitus relaxato, manum à lapide virtus quę ligauit absoluit. Vidimus eundem apud Newbyrram in Anglia manentem, se Meneuensi episcopo Dauid secundo ibidem pręsentantem, & transactis ætatum gradibus iam senem ex puero factum, quoniam in episcopi illius diœcesi ista contigerant, sibi hæc accidisse certissima relatione confitentem. Lapis vero in ecclesiam prędicta pro reliquiis vsque in hodiernum diem reseruatur, quinque digitorum vestigiis tanquam in cera pressorum in silice comparentibus.

Pulli potius pro reliquiis reseruandi erant, quia præstantior est causa quam instrumentum, & vetus mortuus sunt anteponenda.

Miraculum autem haud longe dissimile his nostris diebus accidit apud S. Edmundum, mulier miserrima ad scrinium viri sancti quasi sub deuotionis obtentu accedere consueta non tamen afferre quicquam sed auferre parata, argentum & aurum ab aliis oblatum, exquisito furti genere deosculando ablambere solebat, & ore reconditum asportare. Quæ cum semel (vt sæpius consueuerat,) id fecisset, labiis & lingua feretro firmiter adhæsit, argentumque ingestum diuinitus deprehensa palam euomuit, accurrentibus quoque multis admirantibus tam Iudæis quam Christianis maiori diei parte vt amplior virtus elucesceret & nulli dubium foret, ibi immota remansit & inconuulsa.

Reliquia sanctorum malunt à miseris oblationes accipere quã illis quicquam dare.

Item in borealibus Angliæ trans Humbrum finibus in ecclesia de Houedene, rectoris eiusdem ecclesiæ concubina tumbæ sanctæ Osanæ sororis regis Osredi ligneę in sedis modum super aream eminenti minus caute insedit. Quæ cum inde recedere vellet, fixis ligno natibus auelli non potuit, donec accurrente populo, scissis vestibus, & corpore nudato, & crebris disciplinis vsque ad sanguinis profluuium acriter afflicto, cum lachrymis quoque multis & supplicationibus compunctione sequuta & pœnitentia iniuncta diuinitus laxata recessit.

Sanctimoniales non possunt ferre concubinas sacerdotum, quę vouerunt cœlibatum.

De Psalterio quoque Quindredæ sororis sancti Kenelmi, cuius instinctu interfectus erat, virtus magna nostris diebus emicuit. Cum subcelerarius vigilia sancti Kenelmi sero apud Winchelcumbe, aduentantibus mulierum turbis de vicinia & notitia monachorum ad festum vt solent, cum quadam illarum inter septa monasterii fornicationem incurrit. Qui die crastino ad processionem Psalterium prædictum inter reliquias sanctorum ferre pręsumens, completa processionis solennitate reuersus in chorum, idem manibus suis firmiter adhærens deponere non pręualuit. Qui stupefactus plurimum & confusus, tandem delictum hesternum ad mentem reuocans, confessione facta & pœnitentia iniuncta fratrum orationibus adiutus, & propria compunctione contritus, à vinculo diuinitus dato demum absolui meruit & laxari. Liber autem ille ideo in veneratione magna ibi tenetur: quia cum corpus Kenelmi exanime deferretur & clamarunt turbæ Martyr Dei est, est vere, Martyr Dei est. Respondit Quindreda fratricidii rea & conscia, adeo vere martyr Dei est, sicut verum est, quod oculi mei super Psalterium istud eruti iacent, ea enim hora Psalterium forte legebat. Et statim oculi eius ambo à capite diuinitus auulsi in librum apertum, vbi & vestigia sanguinis adhuc apparent, ceciderunt.

Psalterium Quindredæ.

Miraculum monasticum & virginarum catholica deuotio.

Præterea de torque, quam S. Canauci dicunt, tacendum non censui. Est etenim auro tam pondere & natura quam colore simillimus. Ex quatuor frustis sicut ex rimulis patet orbiculariter in verticem insectis, artificiose commentus, & capite quasi canino rictuosis hinc inde dentibus extante per medium complexus. Hunc autem pro reliquus habent indigenæ virtuosissimis, adeo vt hoc coram posito nemo peierare pręsumat. Apparet autem ictus in torque magnus quasi ferreo marculo factus. Quidam enim, vt fertur, auri cupidine ductus, cum annulum infringere niteretur vindictam diuinitus sentiens, oculo est statim orbatus vtroque: & sic quamdiu postea vixit, tediosam in tenebris vitam perduxit.

Torquis Canauci.

Torquis vtilissimus si hodie extaret.

De cornu quoque sancti Patricii non aureo quidem sed æneo quod in partes istas

Cornu sancti Patricii.

istas ab Hybernia nuper aduenit, haud dissimile obstupendum: Cuius virtus ex fatua & incepta Bernardi presbyteri cornicatione, terribili exemplo in finibus istis primum emicuit: sicut in Hybernica topographia nostra propalatur.

Campanas baiulas, baculos quoque in superiori parte cameratos, auro & argento vel ære contectos, aliasque huiusmodi sanctorum reliquias, in magna reuerentia, tam Hyberniæ & Scotiæ, quam & Walliæ populus & clerus habere solent, adeo vt sacramenta super hæc longe magis quam super euangelia & præstare vereantur & peierare. Quippe ex vi quadam occulta & his quasi diuinitus insita, nec non & vindicta cuius præcipue sancti illi appetibiles esse videntur, plerumque puniuntur contemptores & grauiter animaduertitur in transgressores. De Cornu quoque Patricii hoc equidem notabile censui, qui ad aurem apposito capite foraminis ampliore, dulcisonam audias per se sonoritatem emitti, qualis ex cithara nudata leuiter impulsa melodia solet educi.

Contigit autem his nostris diebus eisdem in finibus quod & notabile censui. Suillam siluestrem quia canem forte lactauerat odorisequis naribus sagacem, cuius mamillis apposita fuerat, adultam in feratum persecutione ad miraculum vsque fuisse perualidam, adeo quidem vt molossis ad hoc natura iuuante tam institutis quam instructis, odorum sagacitate longe præstantior inueniretur. Argumentum tam homini quam animal quodlibet ab illa cuius lacte nutritur, naturam contrahere.

Sus venaticus.

In eisdem quoque finibus & eodem fere tempore res accidit prodigiosa. Miles enim cui nomen Gilbertus cognomen vero Hagernellus, post diutinos continuosque fere triennii languores, & grauissimas tanquam parturientis angustias demum videntibus multis, per egestionis fenestram vitulum edidit. Noui alicuius & inusitati futuri casus ostentum, aut potius nefandi criminis vlticem declarans indignationem.

Gilberti Hagernelli partus vitulinus.

Præterea ex antiquis & autenticis partium istarum scriptis colligitur, tempore quo Sanctus Elwitus heremiticam apud Lhanhamelach vitam exegit, iumentum eiusdem quo cibaria ipsius deferri consueuerant ceruo emissario prægnans effectum esse ex quo & miræ velocitatis equus prodiit, anteriori parte equi naturam præferens, posterius vero in ceruum descendens.

Sancti Elwiti ἱππέλαφος.

Primus Normannorum hanc prouinciam quæ tribus Cantredis distincta conscribitur Bernardus de Nouo mercatu, noua contra Cambriæ ciues conquisitione possedit. Hic filiam Nestæ, filii Gruffini, filii Leolini, cuius tyrannis totam aliquandiu Walliam oppresserat, materno Nestam nomine, quam & Angli vertendo Annes vocauere, sibi matrimonio copulauit: ex qua & prolem suscepit, in qua Miles egregius, cui nomen Mahel, hac paternum iniuria conquestum amisit. Mater eiusdem contra iugale vinculum adulterinis amplexibus militem quendam adamauit. Quo comperto militem noctu à matre redeuntem filius offensus, flagellatum grauiter mutilatumque cum dedecore magno remisit. Mater vero mira facti confusione perculsa, muliebrique dolore anxie concussa, totum in vindictam virus euomuit. Accedens igitur ad Anglorum regem Henricum primum, assertione vindice magis quam vera, proposuit, & coram curia publice sacramento corporaliter præstito confirmauit. Filium suum Mahelem non à Bernardo, sed ab alio quodam quem secretis & illicitis adamauerat amplexibus, fuisse progenitum. Cuius iuramenti vel potius periurii causa, rex Henricus voluntate magis quam ratione permotus primæuam prædictæ mulieris filiam, quem ex Bernardi semine professa est vere fuisse susceptam, iuueni de familia sua & militi insigni, Miloni f. filio Walteri Constabularii Glouerniæ cum Honore de Brecheinoc nuptui dedit. Qui post modum ab eiusdem regis filia & imperatrice Romana Matilde Comes Herefordiæ creatus est. Hic prolem egregiam ex eadem vxore suscepit, in qua filii quinque milites insignes, Rogerus, Gualterus, Henricus, Gulielmus & Mahel, nescio qua vindicta, quave fatalitate sinistra, intempestiua nece, rebus humanis exempti sunt. Et tamen omnes præter Gulielmum sibi inuicem sine prole paternam in hæreditatem successerunt. Sic igitur hæc mulier muliebri non degenerans à natura, vt vindicei satisfaceret iracundiæ, cum graui pudicitiæ iactura, cum damno dedecoris atque pudoris, vno eodemque facinore & filium patrimonio & se priuauit honore. Nec mirum si mulier innatæ malitiæ morem gerat. Legitur etenim in Ecclesiaste, *Virum vnum de mille reperi bonum, mulierem non inueni.* Et in Ecclesiastico, *Non est caput nequius super caput colubri, & non est ira super iram mulieris.* Item in eodem, *Breuis est viri malicia super maliciam mulieris.* Et vt de spinis vuas, de tribulis ficus colligamus, muliebrem descri-

Bernardus de nouo mercatu.

Odium muliebre.

describens naturam Tullius,ait; Viri forte alicuius commodi causa, vnum aliquando scelus perpetrabunt:fœminæ vero vnius explendæ voluntatis causa,omnia simul scelera perpetrare non formidabunt.Item Iuuenalis loquens de mulieribus,inquit;

Iuuenal. Sat.6.

——nihil est audacior illis
Deprensis,iram atque animos à crimine sumunt.

Et alibi.

Sat.10.

——mulier sæuissima tunc est,
Cum stimulos animo pudor admouet——

Et in eodem.

Sat.13.

——collige quod vindicta
Nemo magis quam fæmina gaudet.

Prædictorum autem fratrum quinque & filiorum Comitis Milonis penultimus ille & postremus hæreditatis possessor,inhumana præ cæteris crudelitate notabilis, adeo in Meneuensem Episcopum Dauid secundum, suasque tam possessiones quam terras & homines desæuire statuerat,vt à finibus de Brecheinoc non præsul iam, sed tanquam exul existens, tam Angliam, quam alias diocesis suæ partes frequentaret. Contigit *Brunellis.* autem interea vt in castro de Brendlais, cum Gualtero de Cliffordia,Mahel hospitio susceptus,ædibus casuali incendio consumptis, lapide à principali turre deorsum cadente percussus in capite lethaliter obrueretur. Et statim missis nunciis prædicto loci episcopo cum festinatione reuocato,voce miserabili proclamat; O pater & pontifex noster,crudelem nimis in me vindictam sanctus vester exercuit,non conuersionem peccatoris expectans,sed mortem magis & euersionem accelerans. Et cum huiusmodi verba lugubri lamentatione sæpius ingeminasset, anno dominationis suæ nondum completo vitam pariter & tyrannidem terminauit,& propriæ præco confusionis expirauit.

Erat autē antiquitus regionis illius q̄ Brecheinoc dicitur,dominator vir potens *Brachanus.* & nobilis,cui nomen Brachanus, à quo & terra Brecheinoc denominata est. 7 De quo mihi notabile videtur, quod ipse 24. habuisse filias Historiæ Britannicæ testantur,omnes à pueritia diuinis deditas obsequiis, & in sanctitatis assumptæ proposito vitam fœliciter terminasse. Extant autem adhuc Basilicæ per Cambriam multæ, ea- *Eilmethe Elvned.* rum nominibus illustratæ:quarum vna in prouincia de Brecheinoc non procul à castro principali de Aberhodni in collis cuiusdam vertice sita, quæ Sanctę Almedhæ ecclesia dicitur, hoc etenim virginis sanctę nomen extiterat, quæ & ibidem terreni regis nuptias respuens,æterno nubens regi,fœlici martyrio triumphauit. Celebratur autem solemnis eiusdem dies eodem in loco singulis annis in capite cal. Augusti, vbi & eodem die multi de plebe longinquis ex partibus conuenire solent. Et variis languentes infirmitatibus meritis beati virginis optatam recipere sanitatem consueuerant. Illud autem hoc in loco mihi notabile videtur,quod in omni fere solemnitate *Cum plus satis fortasse biberint.* virginis huius accidere consueuit. Videas enim hic homines seu puellas nunc in ecclesia,nunc in cœmiterio,nunc in chorea, quæ circa cœmiterium cum cantilena circumfertur,subito in terram corruere, & primo tanquam in extasim ductos & quietos:deinde statim tanquam in frenesim raptos exilientes, opera quęcunque festis diebus illicite perpetrare consueuerant tam manibus quam pedibus coram populo repræsentantes. Videas hunc aratro manus aptare, illum quasi stimulo boues excitare: Et vtrunque quasi laborem mitigando solitas barbaræ modulationis voces efferre: videas hunc artem sutoriam, illum pelliparíam imitari. Item videas hanc quasi colum baiulando, nunc filum manibus & brachiis in longum extrahere, nunc extractum occandum tanquam in fusum reuocare:istam deambulando productis filis quasi telam ordiri:illam sedendo quasi iam orditam oppositis lanceolæ iactibus & alternis calamistræ cominus ictibus texere mireris. Demum vero intra ecclesiam cum oblationibus ad altare perductos tanquam experrectos & ad se redeuntes obstupescas. Sic itaque diuina miseratione, quæ peccantium conuersione magis gaudet quam euersione,multos vltionem huiusmodi tam videndo quam sentiendo, festis de cętero feriando diebus corrigi constat & emendari. Est igitur hęc terra satis abundans grano: Et si quis est defectus in nato,ex Anglicanę vicinitatis copia affatim suppletur allato,pascuis & siluis, feris & armentis terra fœcunda: fluuialibus quoque piscibus abundat,quos hinc Osca,inde Vaga ministrat:salmonibus etiam & trutis vtraque: sed plus illis Vaga, plus istis Osca fœcunda est. Hyemali quoque tempore, Vagæ salmones, Estiuo vero Oscæ tempestiui reperiuntur:egregiis vero quas & vmbras vocant,

sola

ſola timallis Vaga fœcunda eſt. In quorum laudem, quoniam & Mediolani illis abundãt, in Ambroſii libris repetitur. Quid, inquit, aſpectu pulchrius, quid odore ſuauius, quid guſtu iucundius? Luciis quoq; & perchiis trutiſq; peroptimis & tenchis anguilliſq; lutoſis, lacus ille de Brecheinoc magnus & famoſus (quem & clamoſum dicũt) patriam replet. De quo q; parum ante hæc noſtra tempora contigit prętereundum non putaui. Tempore namque Anglorum regis Henrici primi Gruffino filio Reſi filii Theodoti, quanquam vnius commoti ſolum, id eſt, quartæ partis Cantredi de *Caoc* ſc. in *Canterf Mawr* tunc domino, tamen & nobilitate tenus in Southwallia quam Cambri *Dehenbarth* i. dextralem Walliæ partem vocant, ſub rege principante. Cum idem Gruffinus à Curia regis per lacum prædictum fluuialibus diuerſorum generũ auiculis hyemali algore redundantem reuerteretur, duces habens & deductores Milonem Herefordiæ Comitem & de Brecheinoc dominatorem, nec non & Paganum filium Ioannis, in cuius manu tunc Ewyas fuit, qui duo tunc temporis inter regis ſecretarios & præcipuos conſiliarios pro magnis habebantur. Comes Milo vt aliquem à Gruffino nobilitatis innatæ ſermonem eliceret, in hæc verba ludicro magis quam ſerio prorupit: Antiquum, inquit, verbum & ab antiquo in Wallia retentum eſt, quod ſi naturalis Walliæ Princeps ad hunc lacum veniens auibus eiuſdem præceperit vt canant, ſtatim omnes canent: ad quod Gruffinus plus animo diues quam auro: (ob hæreditatis namque diminutionem, nihil vnquam animoſitatis, nihil dignitatis imminuens ſubiecit.) Tu itaque qui terræ iſtius nunc dominium geris, primo præcipias: At illo fruſtra præcipiente, ſicut & pręcepto Gruffini po[illegible] quoque Pagano. Videns Gruffinus ad eorundem inſtantiam, ſibi iam præcipiendi lege conſortii neceſſitatem incumbere: ſtatim ab equo deſcendens, & in orientem genua ponens, tanquam duelli conflictum ibidem ingreſſurus, nunc cernuus in terram & humiliter proſtratus, nunc oculis ac manibus in cœlum intentus, deuotas ad dominum fudit orationes, tandem itaque ſe ab orationibus erigens & crucis ſignaculo frontem ac faciem ſignans, palam ac publice proclamauit. Deus omnipotens & omnia ſciens Domine Ieſu Chriſte, tuam hic hodie declara virtutem.

Quoniam ſi ex naturalibus Walliæ principibus me linealiter deſcendere feciſti, auibus iſtis vt hoc denuncient, in nomine tuo præcipio. Et continuo auiculæ cunctæ, quælibet in ſuo genere alis expanſis aquam verberando, canere vnà & proclamare cæperunt. Cunctis autem qui aderant ſtupidis effectis & conſternatis: Comes & Paganus ad Curiam ſtatim cum feſtinatione vniuerſi, cuncta per ordinem Regi admiratione maxima retulerunt. Quibus auditis Rex reſpondiſſe memoratur: per mortem inquit Chriſti (quo iuramento vti conſueuerat) non adeo eſt admirandum: quia licet gentibus illis per vires noſtras magnas iniuriam & violentiam irrogemus, nihilominus tamen in terris eiſdem ius hæreditarium habere noſcuntur. Plurimis quoque (vt accolæ teſtantur) lacus iſte miraculis pollet. Quemadmodum enim viridis aliquoties (ſicut pręſcripſimus) coloris, ſic ſanguineus aliquando noſtris diebus repertus eſt, non vniuerſaliter tamen ſed quaſi per venas quaſdam & riuulos ſanguinem manare compertus eſt. Ad hæc etiam totus ædificiis conſertus, cultutis egregus, hortis ornatus & pomeriis ab accolis quandoque conſpicitur. Sub bruma quoque glacie conſtrictus & aquarum ſuperficie in lubricam teſtam frigore coniecta, ſonum horribilem tanquam multorum animãtium in vnum collectorum mugitum emittit. Sed hoc forte glaciali teſtudine deorſum reſidente aeris incluſi, & per feneſtras occultas ſenſim exhalantis, ſubita interdum & violenta facit eruptio. Præterea montibus excelſis præterquam à Borea hæc vndique terra concluditur, à Zephiro montana de Cantref Bachan, ab Auſtro montes habens meridionales, quorum principalis *Cadair Arthur* dicitur. i. Cathedra Arthuri, propter gemina promontorii cacumina in cathedræ modum ſe præferentia. Et quoniam in alto cathedra & in arduo ſita eſt, ſummo & maximo Britonũ Regi Arthuro vulgari nuncupatione eſt aſſignata. In excelſo mõtis huius vertice fontis ebullit ſcaturigo. Eſt autẽ fons in putei modum altus, ſed quadratus, nullum ex ſe riuulum faciens, in quo tamen & trutæ quandoque (vt fertur) ſunt repertæ. His igitur obſtaculis ad meridiem appoſitis, à phebæo patriam feruore frigidior aura defendit, & inſita quadam aeris ſalubritate temperatiſſimam reddit. Ab Euro vero de Talgarth, & Ewyas montana prętendit. Quorum incolæ continuis inimicitiis & odio implacabili mutuis vulneribus ſanguinem fundere & cædibus inſiſtere non deſiſtunt. Quanti vero & quã enormes exceſſus ſuper matrimoniis cruentiſſimis, protractis tamen potius quam contractis, & ſanguinolento

diuor-

Llyn Sauathan.

Putabant fortaſſe aues ſuum antiquum dominum ſibi reſtitum.

diuortio præpeditis, cæterisque multis crudeliter exactis, hoc nostro tempore finibus istis acciderint, aliis explicare locum damus.

Annotationes in Caput II.

1 HAY, *Coryletum, Brytannice Trekelhi. Hic eruuntur Romanorum numismata, quæ vrbis antiquitatem facile indicant. Leland.*

2 *Habetur integra historia de exterminatione filiorum Iestini per Robertum filium Hamonis, & suos duodecim auratæ militiæ viros nobiles, in Historia Cambriæ, nostro labore nuper edita: & in Breuiario Brytannicæ descriptionis, H. Llhuyd, vnde huius loci explanatio petenda est.*

3 *De vastatione per Hoelum filium Meredythi, mendosus plane locus est, qui per Hoelū & Meredythum, emendari debet: fuerunt enim fratres, filii Edvini filii Æneæ filii Oeni, filii Hoeli Dha: qui cum contenderent cum Leolino filio Sisylli pro Demetico principatu, ingentem Dacorum & Anglorum copiam, sub ductu Edvini fratris Leofrici Merciorum reguli ad suum auxilium parantes & Brechinensem prouinciam hostilem in modum intrantes, eam misere deturbarunt & vastarunt incendio. Verum à Gruffino dicti Leolini filio victi atque cæsi sunt, præter Hoelum qui fuga vitauit mortem, sed postea ad confluentem Tywy inito cum eodem Gruffino conflictu cum magna parte suorum cecidit, vide Hist. Camb. Illi qui linguam Brytannicam norunt, facile perspiciunt, vnde hic error emanauerit. Howelam Meredyth pro Howel à Meredyth interpretatum esse Giraldum quis non videt?*

4 *Ioannes Rex Angliæ generali totius regni interdicto pressus, & veritus ne pontifex Rom. aut ipsum nominatim excommunicando, aut suos subditos à fidelitatis sacramento absoluendo maiores illi crearet molestias: mandat regni sui magnatibus (quos iniquiore in se animo esse sentiebat) vt obsides illi darent, quibus posset eos in officio continere, si forte per pontificem à sua fidelitate absoluerentur. Cum ergo inter alios ab hoc Gulielmo Brusio obsides peteret, Brusii vxor procacitate quadam muliebri, viro suo verba præripiens, nunciis respondit: nolle se eorum domino filios suos credere, qui Arthurum nepotem suum quem honorifice tueri & defendere debuisset, turpiter interfecerat. Rex, hoc responso grauiter offensus, milites quosdam armatos secreto misit, qui ipsum Brusium vnà cum vxore & liberis & vniuersa familia comprehenderent atque ad se deducerent: verum ille ab amicis priuatim præmonitus, cum vxore & liberis fugit in Hyberniam: vbi, regis in illam regionem aduentu præfata Matildis cum filio suo & eius vxore capta est, quæ vna cum illo in Angliam missa, iubente rege fame necati sunt. Maritus autem in Galliam fugiens apud Ebulam anno sequenti excessit è vita. Hæc ex Mat. Paris. deprompta Giraldi mentem explanant.*

5 *Qua ratione Cambri post veram Catholicæ religionis cognitionem ad superstitiones desciuerint, ita vt campanas, baculos, & mortuorum hominum pannicularia vetustate & putredine fere consumpta coluerint & venerarentur: & quid præcipue eos in errore & ignorantia nunc detinet, hic interserendum putaui, vt causa cognita remedia facilius parentur. Quicunque semel à syncera pietatis professione ad superstitiosas vanitates transilierint, in omnes nugas & aniles fabulas facile dilabuntur, easque mordicus retinent. Cum Augustinus monachus Romanam religionem ad Saxones inueheret, Britanni (qui longe ante Christianam, Iosephi Aramathensis & sociorum prædicatione susceperant) illius religionis formam admittere penitus recusarunt, eo quod esset humanis traditionibus atque friuolis ceremoniis plena. At vero cum temporis diuturnitate & docentium negligentia histrionicam illam religionem admisissent, atque traditiones & ceremonias amplexi essent, reliquos regni incolas, reliquiarum veneratione, peregrinationum longinquitate, & miraculosarum fabularum varietate longe superarunt. Et tametsi sanioris iudicii homines, reliquorum insaniæ semper reluctati sint, multitudo tamen verbi ignorantia seducta, illas vanitates sequebatur: adeo vt loca quædam peregrinationibus assueta, in hac euangelii luce, vsque in hodiernum diem, ingenti peregrinantium multitudine singulis annis superstitiose frequententur: vt fons diuæ Venefredæ sacer: fons Dysnoci in strata cluydensi: fanum Æneæ regis in Aruonia: fanum Dauidis in Demetia, &c. Atq; hæc omnia veritatis ignorantia & euangelicæ prædicationis inopia contingunt. Nam populus ipse præstantis cuiusdam naturæ beneficio, semper est ad audiendum promptus, ad discendum aptus, & ad obediendum paratissimus: ita vt quicquid hac in re peccatum sit, illud totum pastorum paucitati, qui populum assidue docere debent, ascribendum est, ad quorum sustentationem satis ampla stipendia & redditus ecclesiastici in Cambria habentur: quæ iam in alium vsum conuertuntur. Nam omnia fere opima sacerdotia & dignitates ecclesiasticæ totius Cambriæ, aut in generosorum quorundam manibus sunt, quæ eorum voto & deuotione mutis conferuntur canibus, qui latrare nesciunt, & malunt potius actores esse in fabula pro exiguo, quam spectatores pro nihilo: atque hanc ob causam aduocationum beneficiorum nundinationes fiunt, quæ etsi communi decreto non ita pridem abrogatæ sint, vbique tamen venales prostant, tanquam preciosissimæ merces, & ita artificiose à peritis mercatoribus distrahuntur, vt si Simon ipse hodie viueret, habita cum illis comparatione in sua facultate haberetur indoctus: aut ab illis possidentur,*

qui non in Cambria sed in aliis regni partibus vitam degunt, quorum quidam sunt in religione tepidi, quidam boni socii, & quidam suo sensu euangelici feruentes. Hi neq; animas neq; corpora pascunt: modo ipsi lanam habeant, id est, suos redditus statis temporibus domi sibi solutos, nihil omnino de ouibus sunt solliciti, quæ interim in arduis Cambriæ montanis dispersæ & palantes, spiritualis cibi inedia pereunt. Hi tamen in hoc vno scripturas suo more sequuntur, colligunt enim vbi nõ sparserunt, & metunt vbi non seminarunt. Cum reuera communi iuris regula onus honorem sequi debeat, & qui in agro domini non laborat ex illius agri fructibus non manducet. In illis omnibus Sacerdotiis imperiti homines & indocti curati sacramenta & sacramentalia (vt loquuntur) administrant: vbi hospitalitas omnis exulauit, cõciones aut raræ aut prorsus nullæ habentur. Atq; sic decimæ & oblationes, quæ in eum finem à maioribus nostris institutæ sunt, vt illi ipsi qui eas soluunt, in vera Christi doctrina rectè instituantur, ministri qui in verbo & doctrina laborant sustentẽtur, & parochiæ pauperes cibo reficiantur, à recto vsu penitus transferuntur in alium: adeo vt pauperes alimentis defraudentur, parochiani ignorantia seducti pro vera Christi religione superstitiones & aniles fabulas amplexentur, atq; in omnes idololatricos cultus suo quodam impetu ruant. Sublato enim stipendio tollitur doctrina: nam quis propriis stipendiis militabit, alio interim ordinarium stipendium intercipiente? Subductione veræ doctrinæ ignorantia inducitur: Ignorantia autem superstitionem parit. Nulla enim natio tam fera & agrestis est, quæ non aliquo diuini numinis sensu afficiatur. Hinc voluntarius cultus: hinc superstitiosa deuotio, cuius matrem ignorantiam esse certum est: Hinc hæc ipsa campanarum, baculorum & reliquiarum reuerentia, de qua loquitur Giraldus: Hinc etiam hodiernæ peregrinationes de quibus supra dixi originem habent. Præterea hic ecclesiasticorum redditnum abusus alia etiam offendicula secum trahit. Nam hinc vera religio male audit apud ignaros & simplices, qui eam propter hos abusus minus probant, ita vt sæpissime audias viros probos ea de causa conqueri & pontificiam religionem laudibus extollere, quia viderant olim vt asserunt cum ea publice doceretur, plurimis in locis rectores ecclesiarum, domus habere perhospitales & apertas, vbi pauperes & peregrini refici & curari solebant, in quibus nunc tempore euangelii propter prædictas causas non datur pauperibus poculum aquæ frigidæ. Et sic vera doctrina propter insatiabilem quorundam auaritiam blasphematur: quasi hoc ex euangelio manauerit, aut hic siet eius doctrinæ fructus, & non potius hypocritarum quorundam qui quæstum pro religione habent insatiabilis cupiditas. Hæc si vera non sint, conuincar erroris, sin autem vera sint, (vt sunt verissima) Deus tempore opportuno ecclesiæ suæ melius prouidebit. De reliquiis vide ea quæ scripta sunt à venerando sene domino Io. Foxo in sua responsione ad Osorium lib. 3. pag. 373.

6 *Ego eorum opinioni accedo qui hanc Nestam filiam Gruffini aut illam ipsam aut illius sororem fuisse affirmant, ex qua Fleanchus Banchonis filius Gualterum Stuardum genuit, à qua Scotiæ reges qui hodie regnant originem traxerunt. Sunt qui affirmant Ranulphi Cantabrigiæ comitis matrem* Mat. Par. *(cuius apud authores mentio fit) huius etiam principis fuisse filiam, quam ego potius Gruffini filii Roderici filiam fuisse affirmauerim, sororem scilicet Caradoci de quo scribit Florilegus lib. 1. Sed vbi coniecturis & circumstantiis proceditur, suum cuique iudicium liberum esto.*

7 *Hic Brachanus natus erat patre Haulapho Hybernorum rege & matre Britannica, nimirum Marcella filia Theodorici filii Tethphalti reguli de Garthmathrin, illius nempe regionis, quæ ab hoc Brachano nomen accepit & hodie Brechonia vel Brechinia dicitur, Britannice Brecheinoc. Huius Brachani filia nomine Tydvael vxor fuit Congeni filii Cadelli Powisiæ reguli, & mater Brochmaeli cognomento Scithroc, qui Ethelfredum Northumbrorum regem, ad Deuam fluuium interfecit, eiusque copias fudit, circa Annum domini 603.*

De Ewyas & Lanthoni cum N.S.

CAP. III.

STAT autem in valle de Ewyas profundissima, quantum sagittæ est iactus arcu emissæ, montibus ethereis orbiculariter vndique conclusa, ecclesia sancti Ioannis Baptistæ plumbeis laminis operta, lapideo tabulatu pro loci natura non indecenter extructa. In loco videlicet vbi paupercula prius sancti Dauid Archiepiscopi capella steterat, musco siluestri solum & hedrę nexibus adornata. Vere religioni locus idoneus, & disciplinæ canonicæ præ cunctis insulæ Britannicæ cœnobiis competentissimus, à duobus eremitis in honorem eremiticę vitę primo fundatus, ab omni populari strepitu in solitudine quadam longe remotus, super fluuium Hodeni per vallis ima labentis situs: vnde ab Hodeni Lanhodeni dictus. *Lan* enim locus ecclesiasticus sonat, Exquisitus tamen dici potest, quod propria loci illius nuncupatio Cambrice est Nanthodeni. *Nant* etenim riuus dicitur aquæ decurrentis, vnde vsque hodie ab accolis locus iste lingua Cambrica *Landewi Nanthodeni* vocatur i. ecclesia Dauidis super riuum Hodeni. *Lan.* *Nant.*

Corrupte igitur Angli Lanthoni dicunt vbi vel Nanthodeni per N & t id est,

riuus Hodeni, vel Lanhodeni per L ſine t id eſt, eccleſia Hodeni dici deberet. Pluuiæ quas montana creant hic creberrimæ, venti perualidi, nebulæ ſub bruma fere continuæ. Et tamen aeris quanto obtuſioris tanto benignioris & clementioris ſalubri temperantia: morbi rariſſimi, adeo quidem vt fratres apud filiam diutino labore conſumpti & deſperabiliter afflicti tanquam ad ſalubre remedium & vnicum ſoſpitatis aſylum ad matris vbera tranſlati optatæ ſanitati reſtituantur. Nam ſicut Hybernica Topographia noſtra teſtatur: Quanto ad Euri partes magis acceditur, tanto cœli faciem quo purior & ſubtilior, tanto penetrabilior & inclementior aer illuſtrat: Quanto vero ad Circii Zephirique fines magis vergitur: occiduam temperiem quo nubilior, tanto benignior atque ſalubrior aura fœcundat. Hic clauſtrales in clauſtro ſedentes cum reſpirandi gratia forte ſuſpiciunt, ad quaſcunque partes trans alta tectorum culmina, montium vertices quaſi cœlum tangentes, ipſaſque plerumque feras (quarum hic copia eſt) in ſummo paſcentes, tanquam in vltimo viſas horizonte proſpiciunt. Hora vero diei quaſi inter primam & tertiam ſuper montium cacumina vix emergens & ſereno tempore corpus hic ſolare primo conſpicitur. Vere locus contemplationi idoneus, locus fœlix & amœnus, locus à primæua inſtitutione ſibi ſufficiens & fœcundus, niſi ob Anglicam luxus opulentiam & lautæ menſæ gloriam ambitioſa quadam intemperantia, vitio quoque ingratitudinis inualeſcente, in ſeruitutem quæ libera fuerat prælatorum pariter & patronorum negligentia iam redacta, non minus inuide quam inuiſe matrem filia facta priuigna ſupplantaſſet. Hic autem mihi notabile videtur quod Priores omnes locum de quo loquimur aduerſantes, flagellati diuinitus occubuere. Prior Gulielmus qui primus armentis & armariis locum ſpoliauit demum deiectus à fratribus & depoſitus, inter Priores ſepulturam non meruit. Clemens vero qui quanquam locum lectionis & orationis gratiam diligere & frequentare videretur, tamen ad exemplum Heli ſacerdotis, quoniam diripientium & delinquentium fratrum errorem nec reprehendit nec repreſſit, paralytica paſſione percuſſus interiit. Rogerus autem qui plus cæteris locum infeſtans, & cuncta quæ ab aliis relicta videbantur palam aſportans, libris, ornamentis & priuilegiis eccleſiam ex toto priuauit, longe ante obitum paralyſin incurrens & honorem cedens, diutino languore conſumptus, vitam pariter & valetudinem terminauit.

Tempore vero Anglorum regis Henrici primi matre florente tam rerum affluentia quam religione famoſiſſima, (quæ tamen duo comitantia raro reperies) filia quippe matris æmula nondum genita, vtinam & ab æuo non gignenda, Rogerum Salisburienſem epiſcopum, principalem regni tunc ſub rege rectorem, huc fama tantæ religionis attraxit. Virtus enim vero eſt virtutem diligere vel in altero, & magnum innatæ bonitatis indicium, ipſa quæ necdum vitaueris vitia animi iudicio deuouere. Hic cum aliquandiu loci naturam, heremiticam ſolitudinem fratrum ibidem canonice viuentium, Deoque ſeruientium ſine querela, ſanctam ſine murmure conuerſationem, in ſingulis admiratus conſideraſſet, reuerſus ad regem, relatiſq; quæ ibi repererat relatione digna, cum maximam diei partem in loci præſcripti titulos expendiſſet, tandem in hoc verbo, laudis pręconia conſummauit. Quid inquit plura, totus tam regis quam regni theſaurus ſoli clauſtro erigendo non ſufficeret. Cum itaque tam regis quam curiæ totius animos in huius verbi ſtuporem diutius ſuſpendiſſet, tandem de montium clauſtris quibus vndique vallatur ænigma ſermonis expoſuit. Miles autem cui nomen Gulielmus, qui primus loci inuentor fuit & cultor, necnon & præsbyter Eruiſtus qui ſe ſocium ei ſtatim adiunxerat, quoniam iuxta Hieronymi ſententiam forſitan audierant, ſicut in vitis patrum legitur: Chriſti eccleſiam poſtquam creuit poſſeſſionibus decreuiſſe virtutibus, de vitiis pariter & diuitiis incremēta ſumendo: deuotis ad dominum orationibus in publica audientia ſæpius efflagitare ſolebant, vt nunquam ad magnas poſſeſſionum opulentias locus iſte perueniret: quoties inprimis ſeu domini & patroni ſui Hugonis de Laci primi & primæui, ſeu aliorum fidelium largitione, tam terris quam beneficiis eccleſiaſticis cœpit locus hic locupletari valde dolentes. Plurima quoque tam in prædiis quam in Eccleſiis in primis oblata paupertatis amore reſpuerunt: Et in Eremo poſiti ne ab Eremitica vita recederent, loci condenſa quibus in hiſpidam ſiluam vallis excreuerat, in planiciem redigi & extirpari non permiſerunt. Vnde & effectum eſt vt quam cito in immenſum ditari cœperant & dotari: Statim per Herefordiæ Comitem Milonem, (hoſtilitatis tamē tempore occaſionem præſtante) filia apud Glouerniam æmula matris emerſit: tanquam diuina prouidentia, meritis quoq; ſanctorum virorum, & precibus quorum huc cor-

hic corpora duo coram principali altari recondita iacent, in superfluis rerum fundamentis filia fundaretur: in laudabili quam semper appetit mediocritate matre manente. Ibi igitur actiui resideant, hic contemplatiui: Ibi terrestrium ambitus diuitiarum, hic cœlestium amor deliciarum: ibi frequentiam habeant populorum, hic præsentiam appetant angelorum: ibi mundi potentes suscipiantur, hic Christi pauperes reficiantur: ibi inquam actiones perstrepant & declamationes, hic vero lectiones obmurmurent & orationes: ibi vitiorum nutrix atque ceatrix cum curis crescat & opulentia, hic virtutis alumna mediocritas aurea suppetat & moderantia: vtrinque tamen tam hic quam ibi quæ aliis hodie cunctis præeminet ordinibus, ab Augustino instituta canonica seruatur disciplina. Benedicti namque regulam in primæua paupertate laudatissimam, rerum opulentia postmodum seruore charitatis plurimum adaucta, & fidelium largitione multiplicata, sub prauæ dispensationis obtentu crapula iugis & copia corruperunt. *Benedictinorum luxus.* Cistersiensis autem ordo spontaneo pristinæ paupertatis & sanctitatis desiderio nuper à priore deriuatus, in primis similiter digne laudari meruit & extolli: donec iterum cæca malorum mater obrepsit ambitio, nesciа successibus modum ponere. *Cistersienses.* Quoniam vt ait Seneca, facit quidem auidos nimia fœlicitas, nec tam temperatæ cupiditates vnquam sunt vt in eo quod contingit desinant. *Opulentia religionem corrumpit.* Gradus à magnis ad maiora fit & spes improbissimas amplectuntur, insperata assecuti. Cui & illud Ouidii concordare videtur:

Luxuriant animi rebus plerumque secundis,
Nec facile est aqua commoda mente pati.

Et illud eiusdem.

Creuerunt opes & opum furiosa cupido,
Et cum possideant plurima plura petunt.

Item illud Horatii in lib. carminum.

Scilicet improbæ crescunt diuitiæ,
Tum curtæ nescio quid semper abest rei.

Et in eod. *Crescentem sequitur cura pecuniam*
maiorque fames.

Multa petentibus desunt multa. Bene est cui Deus obtulit parca quod satis est manu. vnde & Lucanus. *Oda 10 lib 3.*

——O vita tuta facultas *Lib. 5. bel. ciui.*
Pauperis, angustique lares. O munera nondum
Intellecta deûm.

Petr. *Non bibit inter aquas nec poma fugacia carpit*
Tantalus infœlix quem sua vota premunt.
Diuitis hic magni facies erit, omnia late
Qui tenet & sicco concoquit ore famem.

Armentis quippe & equiciis montana, porcis siluestria, capris nemorosa, ouibus pascua, pecudibus plana, aratris rura, quanquam reuera in se largissima: singula tamen vitio mentis insatiabili videntur angusta. Ideoque terræ occupantur, termini transponuntur, fines inuaduntur, vnde & nundinæ mercimoniis, & fora litigiis, & curiæ replentur querimoniis. De talibus autem in Isaia legitur: *Væ vobis qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vsque ad terminum loci. Nunquid habitabitis soli vos in medio terræ?* *Esa 5.* Si ergo sic inuehitur propheta in eos qui vsque ad terminum: quid in illos dicetur, qui longe vltra terminos? His igitur ex caulis & similibus effectum est, vt veræ religionis color optimus, adeo in fallitatis fucum sit iam conuersus, adeo vt nigri interius mores candidis velentur operimentis, adeo inquam interioris olim habitus,

Qui color albus erat nunc est contrarius albo.

Vt de his illud Euangelicum vere videatur impletum, *Attendite ab his qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* *Mat. 7.* Tantæ tamen & tam declamatæ per orbem auiditatis, bona vt credimus occasionem præstat intentio. *Bona intentio.* Hospitalitatis namque gratia quam huius ordinis viri (quamquam in se abstinentissimi) præ aliis cunctis charitate largiflua in pauperes & peregrinos infatiganter exercent: & quia non redditibus vt alii, sed laboribus solum & prouidentia viuunt: terras tanto conamine, quibus ad hæc peragenda sufficientiam eliciant, auide perquirunt, prædiaque summopere petunt & pascua lata. Veruntamen ad reprimendam & remouendam ab ordine sacro detestandam ambitionis notam, vtinam illud Ecclesiastici interdum

Eccl. c. 34.

terdum ad animum reuocare velint: *Qui facit Eleemosynam, vel qui offert sacrificium de substantia pauperis, quasi qui filium victimat in conspectu patris.* Et illud Gregorii, bonus vsus non iustificat male quæsita. Item & illud Ambrosii: Qui male accipit vt bene dispenset, grauatur potius quam iuuatur: tales enim cum Apostolo dicere videntur: *Faciamus mala vt veniant bona.* Scriptum est enim, talis debet esse misericordia quæ suscipiatur, non quæ repellatur: quæ peccata purget, non quæ reum faciat ante dominum: de iustis laboribus tuis non de rebus alienis. Audi Salomonem dicentem: *Honora dominum de tuis iustis laboribus.* Quid dicturi sunt qui aliena rapiunt & eleemosynas fecerunt? O domine in nomine tuo misericordias fecimus, pauperes pauimus, nudos vestiuimus, peregrinos hospitio recepimus. Quibus dicturus est dominus, quod dedistis dicitis, quod fecistis rapinam non dicitis. Quos pauistis memoratis, & quos necastis non recordamini. Exemplum autem de responso Richardi Regis Anglorum facto magistro Fulconi viro bono & sancto, per quem Deus in Francorum regno nostris diebus multa procul dubio signa fecit, hic interserere preter rem

De tribus regis filiabus totidem ordinibus sacris nuptui traditis.

" non putaui. Cum inter cætera vir ille sanctus regi dixisset; Tres filias habetis quæ " quamdiu penes vos fuerint nunquam Dei gratiam habere poteritis, superbiam scilicet, luxuriam & cupiditatem. Cui rex post modicam quasi pausationem, iam inquit maritaui filias istas & nuptui dedi; Templariis superbiam, nigris monachis luxuriam, & Albis cupiditatem. Id etiam pro valde mirando de loco præscripto Lanthonei dicto, vel potius quasi pro miraculo duximus, quod in summis quibus clauditur vndique montium verticibus, non petrosis aut saxosis sed mollibus potius & herbo-

Parii lapides.

sis, Parii lapides reperiri soleant, qui & liberi vulgo dicuntur, quia secabiles ferroque quodam modo polibiles sese quasi liberaliter præstant: ex quibus ecclesia ipsorum iam extat egregie constructa. Super quo quidem & hoc mirandum, quod quæsitis ad vnguem per montana lapidibus illis, & ex toto prorsus abstractis nullisque relictis qui reperiri ibidem amplius possent, infra tertium aut quartum diem iterum requisiti tanquam dono seipsos offerentes, & se quærentibus ostendentes copiosa multitudine reperiuntur. De duobus tamen ordinibus istis Cluniacensi scilicet & Cistercienſi hoc compertum habeas, locum ædificiis egregie constructum, redditibus amplis & possessionibus locupletatum istis hodie tradas, inopem breui destructumque videbis: illis è diuerso eremum nudam & hispidam siluam assignes: intra paucos postmodum annos, non solum ecclesias & ædes insignes, verumetiam possessionum copias & opulentias multas ibidem inuenies. Hanc autem diuersitatem (vt mihi videtur)

Auaritia & intemperantia Monachorum.

morum diuersitas parit & studiorum. Vt enim salua vtrorumque venia veritati non parcam, illinc sobrietas iuuat, parcimonia pariter & prouidentia: hinc vero obest, ventris ingluuies & intemperantia. Illi namque tanquam apes in vnum congerunt omnes & congregant vnanimitate conspicui, vno omnium existente loculo, & solo bene deposito: Isti congesta diuinitus, & deuota fidelium largitione collata, diuersis distrahunt animis & diripiunt indesinenter, multis existentibus & multorum loculis, quibus dum studiosius singuli tanquam propriis indulgent, minus proficitur in commune: quoniam vt ait Salustius, Concordia paruæ res crescunt, discordia maximę dilabuntur. Preterea de tredecim ferculis vel quatuordecim, quæ sibi de solo cō-

Ecce quam grauia patiuntur Monachi pro amore Christi.

suetudinis iure deberi contendunt, tempore famis & inædiæ, priusquam vnum ad tēpus intermitterent, priusquam vnum relinquerent aut à consuetudine vel in modico recederent, terras monasterii meliores & mansiones in fœnebrem prędam perditum ire, & quod crudelius est pauperes ad ianuas cateruatim obire permitterent & perire. Illi vero non solum arietes omnes & armenta, grano deficiente, verum & de duobus pulmentis quibus contenti sunt, alterum in vsum pauperum, vrgente incommodo laudabili charitate largiuntur. His autem nostris diebus, vt tanquam à niueo corpore næuus abstergatur, in Cisterciensi capitulo statutum est, ne ab hoc vnquam in posterum ordine, precio quolibet prędia vel pascua comparentur: tantum illa de cætero sufficiant, quæ gratis obueniunt & absq; grauamine cōferuntur. Prædictus igitur ordo canonicus plus aliis mediocritate contentus atq; modestia, & si non plene, plerimum tamen ambitioni stringit habenas, & in mundo positus, mundi pro posse contagia vitans, nec crapula notabilis nec temulentia pro luxu rerum siue libidine, publicum in populo scandalum incurrere tam verecundatur quam veretur. Sicut in libro quem de ecclesiasticis ordinibus Deo annuente scripturi sumus, plenius expli-

Dignitas & domicilium authoris.

cabitur. Præscriptis igitur in finibus temperatissimis, & nō omen quoad gazas grāde, tragicasque mundi pompas adeptus, iuxta vsualia tamen vocabula nomen dignitatis obtinui.

obtinui. Collateralem & propinquum principali de *Brecheinoc* castro loculum habens & domicilium, fœlici quadam mediocritate studiis idoneum atque labori. Quem suis semper delitiis plenum & æternitatis amicum Crœsi diuitiis longe præfero: quinimo cunctis quæ perire ac præterire possunt, incomparabiliter antepono. Sed ad rem reuertamur.

ANNOTATIONES IN Caput III.

HOC *caput in descriptione atque reprehensione vitæ Monasticæ totum pene consumitur: quod in omnibus fere exemplaribus mancum atque mutilatum existit, ita tamen vt quod in vno desit, in altero inueniatur. Si quid scriptum erat paulo acerbius contra vnam aliquā monachorum sectam, id omissum est in aliquo exemplari, quod tamen reperitur in alio, & si quid aliū ordinem pungat, id desideratur in alio, quod in priori tamen habetur. Verisimile itaq; mihi videtur, exemplaria ista à monachis esse descripta, qui id quod contra suū ordinem scriptum inuenerant deleuerunt. Extitit hæc Balduini Archiepiscopi visitatio An. 1188. iam quadringentis fere annis elapsis, non diu postquā regularis professio in his nostris regionibus primū inceperat exerceri: Si ergo eo tempore tam horrendæ corruptiones in monachorum subsellia irrepserant, quid hunc auctorem si hodie viueret, de tot superstitionibus & Idolomaniis aliisq; sceleribus in hoc sacro cœtu vsitatissimis, scripturum putemus? Persecutiones primæ ætatis (vt scribit Peucerus) causam præbuerunt secessibus & monachatui: Postea accesserunt dilacerationes imperii & Peregrinarum gentium confusiones. In illa dilaceratione Italiæ & aliorum regnorum, cum videretur esse peculiaris fœlicitas abesse à Republica, procul in aliqua solitudine degere, sine familia, sine liberis, non spectare vrbium excidia & vastationem patriæ, homines modesti, qui habebant familias, gratulabantur monachis suam tranquillitatem. Inde creuit & opinio de cælibatu, & admiratio monachorum, ita vt plures cœperint expetere & quærere secessus. Deinde homines barbari natura, mirantur nouos ritus, qui præ se ferunt speciem eximiæ pietatis, & cuiusdam quasi commercii cum Deo. Nihil mirum est igitur tunc & monachorum cœtus creuisse, & opiniones de hoc vitæ & operum genere plausibiles late vagatas esse. Postea cum pietati superstitio successisset, & pro euangelii doctrina receptæ essent leges pontificum: Collegia quæ fuerant hactenus conuentus studiosorum, paulatim ad monachos translata, opes vero collegiorum in luxum superbiæ atque otiosorum hominum voluptates profusæ sunt, scholis abolitis. Docendi autem prouincia delegata est familiis monachorum, non Christi, sed Benedicti & Bernhardi nomen profitentium, & sectantium (vt iactitant) præcepta. Sed Collegiorum exemplum hi quoque sequuti, cum superstitionem quæstuosiorem docendi laboribus experirentur, literas vna cum docendi munere deseruerunt, nouam viuendi formam commenti. Redactæ sunt ergo Scholasticæ operæ, studiis pene vbiq; sepultis, post Sueuorum imperium, ad nouos regni pontificii fœtus, scilicet ad mendicantium monachorum agmina, qui fœcundissimo prouentu his postremis annis vbique locorum & gentium, matre superstitione, patre pontificum tyrannide editi, sed diuersitate ac dissimilitudine professionis pene infinita, commentis suis orbem compleuerunt terrarum, & tyrannidis pontificiæ leges, cum exasperarunt, tum executi sunt acerbius multo quam pontifices ipsi, eoque res tandem perduxerunt, vt ipsis etiam pontificibus formidabiles essent. His doctrinæ custodibus & occiderunt literæ & interiit pietas Christiana, antiquata euangelii doctrina, rectioribus studiis deletis, & superstitionibus vltra modum cumulatis. Nec mirum: nam necesse fuit, in tam numerosa religiosorum multitudine, quamplurima ingenia cum non haberent puram euangelicæ veritatis doctrinam ad quam tanquam scopum collimarent, suapte natura ad vanitates deflectere. Sicut enim ager fertilis, si non colatur & puro grano seminetur, sentes & tribulos affatim gignit: sic ingenia præclara cum semine verbi Dei destituantur, ad superstitiones & inanes ceremonias facillime dilabuntur. Vnde omnes* ἐθελοθρησκείαι *ortum habent. Monachatus tempore Edgari regis Angliæ, superstitioso quorundam hypocritarum fuco & importunis Dunstani præstigiis, in hac nostra Brytannia cœpit primum in pretio haberi. Hoc Cœnobium siue Prioratum de Lanthoni circa Annum Domini 1188. Extruxit Hugo Lacius miles, qui cum Gulielmo Conquestore in Angliam aduenerat, & in ecclesia de Webley sepultus iacet.*

Monachatus origo & progressus.

Collegia antiqua.

De transitu per Coed Grono, & Abergeuenni cum N.S.

CAP. IIII.

TRANSIVIMVS inde versus *Abergeuenni* per arctum illud Siluestre quod malum passum de *Coed Grono* vocant, nobile Cœnobium de Lanthoni montibus suis inclusum à latere sinistro relinquentes. Dicitur autem *Abergeuenni* castrum eo loco sitū, vbi fluuius *Geuenni* in *Oscam* cadit. Contigit autem paulo post obitum Anglorum regis Henrici primi nobilem & magnificum virum Richardum Clarensem, qui cum honore de clara Cereticam regionem in australi Cambria possidebat, ab Anglia in

Abergeuenni.

Richardus Comes Clarensis interfectus.

Walliam hac tranſire. Et cum prouinciæ illius tūc dominum Brienum videlicet Gualingfordenſem cum militibus multis vſque ad paſſum prędictum ſocium habuiſſet & deductorem, tam ipſum inuitum in ipſo ſiluæ ingreſſu cum ſuis remiſit, quam contra eiuſdem monita ſiluam inermis intrauit. Ex nimia quoque ſecuritatis pręſumptione tibicinem præuium habens & pręcentorem, cantilenæ notulis alternatim in fidicula reſpondentem. Nec mora Wallenſes qui aduentum eius explorauerant, Iorwerth ſcilicet Morgani frater de Caerleon, cum eorundem familia, ſiluoſis è latebris irruentes in improuiſos, ſtatim ipſo cum ſuorum multis interempto, præda potiti ſunt cruentiſſima. Ex variis itaque patet rerum euentibus, quam incauta eſt ſemper nimia pręſumptio & ſui negligens. Timor enim proſpicere futuris admonet, & diligentiam docet in proſperis: audacia vero pręcipitanter obrepit, & inconſulta temeritas neſcit conſilium ducis expectare. Sermone igitur apud Abergeuenni facto pluriniſque ad crucem conuerſis, vir quidam nobilis partium illarum cui nomen Arthenus ad Archiepiſcopum verſus caſtellum Oſcæ iam properantem humiliter acceſſit, quod ei citius non occurrerat veniam petens. Super crucis itaque ſuſceptione conuentus, abſque amicorum, inquit, conſilio, res hæc fieri non debet. Cui Archiepiſcopus: nunquid ergo cum vxore tua inde conſilium habiturus es? At ille vultu demiſſo verecunde reſpondit: ad aggrediendum inquit opus virile non eſt expetendum conſilium muliebre: & ſtatim ab Archiepiſcopo crucem ſuſcepit.

Nimia ſecuritas & incauta præſumptio.

Super exceſſibus autem partium iſtarum creberrimis & cruentiſſimis, nunc prouincialiū in Caſtellanos, nunc vice verſa vindicis animi talionibus, Caſtellanorum in prouinciales, quæ noſtris accidêre temporibus aliis explicare materiam damus. Vltimi tamen exceſſus enormis cædiſque cruentæ noſtris diebus hic perpetratæ, quam pręterire tamen ne ſceleroſis in exemplum trahi poſſit ſatius exiſtimaui, vere auctor extiterat Anglorum rex Henricus ſecundus, Vicecomes autem Herefordiæ Ranulphus Poerius machinator. Sed quamquam turpe ex cauſa temporalis interdum ſequi commoditas videatur, iuſti tamen iudicis libramine pœna ſceleris & ſi differtur, vel in tempore vel poſt tempus non euitatur, iuxta illud Poetæ,

Non habet euentus ſordida præda bonos.

Cum enim ſeptennali iam ſpacio in partibus illis pax ſequuta fuiſſet tranquilliſſima; tandem interemptorum nepotes & filii ex pueris adulti, ex paruis interim maiores effecti, ira vindice deferuentes, captata domini abſentia, intra fruticoſa caſtri eiuſdem foſſata cum manu non inualida ſe in inſidiis nocte contulerunt: dixerat autem vnus eorum (cui nomen Siſillus filius Eudaf) Conſtabulario die pręcedente quaſi pręmuniendo ſub riſu tamen & ludicro magis quam ſerio: hic inquit hac nocte intrabimus, oſtendens muri ipſius angulum quendam, vbi demiſſus eſſe videbatur. Sed quoniam ridendo *Dicere verum quis vetat?* Et quoniam *Fas eſt & ab hoſte doceri,* Conſtabularius cum familia totam noctem illam in armis & vigiliis vſque ad auroram duxit inſomnem: ſed cum demum labore fatigati & imminentis diei beneficio ſecuritatem adepti, ſomno ſe cuncti dediſſent: ſtatim hoſtes per ſcalas quas congeſſerant loco prænotato ſe muris ingerentes, captis conſtabulario & vxore ſua cum aliis multis, pręter turrem principalem & paucos qui in ipſam aufugerant, violenter occupant & incendunt vniuerſa, iuſto Dei iudicio, eo quo delictum eſt loco perpetratum, pœna delicti ex parte ſecuta. Præterea parum poſt Caſtri prędicti proditionem, cum iuxta Monemutham prædictus Herefordiæ Vicecomes videlicet apud *Landinegat* cum exercitu Herefordiæ caſtrum erigeret, nocte quadam cum adhuc tenuiter tenebras exuere cepiſſet:

Tythoni croceum linquens aurora cubile,

ſummo ſuperueniente diluculo tam à Ventæ quam vicinarum partium iuuentute, cum interemptorum adulta iam prole, non præoccupati, non deſubitati, non aduentus huius ignari: Quinimo pręſcii potius & pręmuniti, armati quoque & in turmas ordinati, ſtatim tamen ſunt confecti, & inter propria iam foſſata repulſi, de potioribus & primis Herefordenſis prouinciæ militaribus viris cum ipſo nouem, pręter alios multos, lanceis ibidem ſunt confoſſi. De Ranulpho tamen hoc mirandum, quod pręter vulnera quæ lethaliter in corpore ſuſcepit plurima, cū ferro quoq; iugulatus fuiſſet, venis omnibus & arteriis cum via ſpiritus, & halitus organo pariter præciſis, ſacerdotem tamen annuens & aſciſcens, aliquo reuera anteactæ vitæ merito id exigente, eoque præcipue vt creditur, quod in ſortem Chriſti electos, præ aliis hono-

Honoris ſacerdotibus exhibiti remuneratio.

honorare consueuerat & venerari, facta confessione, & viatico deuote percepto statim spiritum exhalauit. Frequens est, & creberrimis declaratum experimentis, quod sicut debito clerum honore dignantes sacerdotali, in extremis solatio ex consuetudine gaudent: sic è diuerso cleri derisores & malignos delatores eodem solatio frequentissime fraudari, tametsi optato. Gulielmus autem de Breusa, qui vere non auctor sceleris, quod potius tacere decreuimus quam exprimere, non machinator extiterat, sed executor, vel executionis non impeditor, carnificum turbis mandato desuper accepto atrociter desæuientibus, eodem conflictu in imum fossæ præruptæ est præcipitatus, ibique ab hostibus, & viris inimicissimis captus & extractus, viuus tamen diuina miseratione per impetum subita à suis factum, & omnino illæsus euasit. Ex quo patet, quia minus offendit, mitiusque punitur, inuitus qui facit, fieriue permittit, quam qui facto consilium simul & auctoritatem adhibuit: quod in Christi passione palam fuit, vbi & Iudas suspendio, Iudæi excidio pariter & exterminio, Pilatus exilio, pœnas luit.

Prædicto vero de Rege, qui proditioni assensum præbuit, & præceptum fecit, qualiter ob hæc & alia multa enormis vitæ delicta, sicut in lib. de Principis instructione Deo duce propalabimus, ad ampliorem ignominiæ cumulum, in terris pœnas inchoauit confusione plenus & ærumna, finis eiusdem declarauit.

Hoc autem mihi notabile videtur, quod gens hæc, quæ Venta gens vocatur, & Martiis conflictibus vsitatissima, & strenuitatis opera laudatissima, & arte sagittandi præ ceteris Cambriæ finibus instructissima reperitur. *Ventani sagittarii egregii.* Ad huius autem assertionis vltimæ certitudinem exempla proponere non pigeat. In extrema Castri prædicti expugnatione nostris diebus perpetrata, militibus duobus in turrim cumulato terrarum aggere sitam per pontem transfugientibus, Wallenses vt ipsos à tergo percuterent, sagittas arcu mittentes portam turris iliceam, palmaris fere spissitudinis transpenetrarunt, ad tantorum ictum vehementię perpetuam memoriam sagittis in porta ferro repercusso reseruatis. Accidit & tẽpore Gulielmi de Breusa (ipso testante) quendam militem suum in conflictu contra Wallenses à quodam ipsorum per mediam coxam cum panno loricæ ocreali ferro vtrinq; vestitã sagitta percussum esse, eadẽ quoq; sagitta per partem illam sellæ, quæ alua vocatur, vsq; ad ipsum equum lethaliter transpenetrante. Alia quoq; sagitta militis alterius coxam ferro similiter vtrinq; munitam cum panno loricæ vsq; in sellam perforauit. Et cum miles ille loris equum in gyrum flecteret: alio sagittam eodem contorquente, in opposita coxa similem ictum suscepit, equo ab vtraq; parte firmiter affixus. Quod ergo à balista tormentum maius expectes? Non autem arcu vtuntur corneo, non alburneo, non taxeo, solum ex vlmellis siluestribus arcus formant, non formosos, non politos, imo rudes, prorsus & informes: rigidos tamen & fortes: non tamen ad eminus missilia mittenda, sed ad graues cominus ictus percutienda tolerandos. Sed à diuerticulo iter iterum aggrediamur. *Bvvvs Dvvy.*

ANNOTATIONES IN Caput IIII.

Videtur Giraldus parum candide de Henrico Rege sentire, qui tamen vbique (nescio qua animi propensione motus) Gulielmi Brusii Brechiniæ domini scelera ita literis mandat, vt quædam minuat aut excuset, alia de industria prætermittat: vt ex hoc capite & præcedente manifestum est. Illic enim ex quadam vsitata loquendi & scribendi consuetudine, debitæ obedientiæ suo Regi denegatæ crimen extenuat, & quodammodo diluit: hic integram, perpetrati ab eodem Breusio sceleris, historiã prætermittit, commemoratis tantum quibusdam circumstãtiis, quibus illius proditionis & cædis culpã in alios transferre molitur. Res vero acta hæc est. Postquam Resus filius Gruffini Demetiæ princeps, cum Henrico II. Anglorum Rege apud Claudiocestriam stabilem firmamq; pacem fecerat, omnesq; eius prouinciæ nobiles Regi reconciliauerat, ita vt certa pax & tranquillitas restitutæ tandẽ viderentur: Gul. Brusius Brechiniæ dominus (cædes & rapinas cogitans) nobiles quosdam Ventanos sub amicitiæ & beneuolẽtiæ simulatione, ad prandium inuitauit in castrum de Abergeuenni, quo cum omnes aduenissent, statim ab armatorũ militum multitudine, quos ea de causa in insidiis ibi collocauerat, crudeliter trucidati sunt. Inter quos Sisillus filius Dunuallonis (vel filius Eudaf, vt hic auctor habet) & Gruffinus filius eius atq; multi alii ceciderunt. Hac cruenta cæde perpetrata, hi immanes lanii in Sisilli domum, quæ non longe aberat, irruentes Claudiam vel Gladusiam, eius vxorem, Resiq; sororem vna cum Cadualadro filio infante è domo violenter attraxerunt, & quod magis horrẽdum est, puerũ in conspectu matris exquisito crudelitatis genere iugularunt. His tamen non obstantib. maluit noster Giraldus Henricum Regem & Ranulphũ Poeriũ huius crudelissimæ cædis & turpissimæ proditionis insimulare, quam Bru-

Matt. Par. pag. 170.

sium, qui hoc nefandum crimen perpetrauerat, sicuti plane scriptum reliquit Matthæus Parisiensis: cuius verba, quia Neoterici quidam eius sententiam mutilantes, huius proditionis & cædis turpitudi-» nem suis scriptis diluere nituntur, adscribere non grauabor. Eodem, inquit, anno Gulielmus de Breu-» sa, multitudine Wallensium in castello de Bergauenni callide conuocata, prohibuit, ne quis gladium » ferret viator vel arcum: Sed illis huiusmodi decreto contradicentibus, capitali omnes sententia con-» demnauit. Qui (vt proditionis suæ nequitiam, quasi sub velamine honestatis palliatam intelligas) hæc » fecit in vltionem auunculi sui Henrici de Hereford, quem ipsi in sancto sabbato Paschæ antea pereme-» runt. Hæc ille.

Illud tempore hostilitatis & belli, cum neutra pars alteri fideret, factum est: Hoc autem scelus pace iam iureiurando vtrinque firmata, sub amicitiæ specie committitur.

2 *In libro illo, De Principis instructione, acerbe admodum in Regem Henricum secundum inuehitur Giraldus, vbi suæ in illum maleuolentiæ virus ita euomit, vt suum inueteratum odium satis manifeste prodat.*

De transitu per Oscæ castrum & legionum vrbem, cum N. S.

CAP. V.

IGITVR apud Oscæ castrum tam ad Archiepiscopi sermonem, quam ad viri boni & honesti Gulielmi Landauensis Episcopi, qui per suam diocesin nobis fideliter astitit, persuasionem; Alexandro quoq; Banchorensis Ecclesiæ Archidiacono, vbiq; ad Wallenses interprete existente, multitudo virorum cruce signatur. Vbi & hoc pcipue notabile occurrit, quod famosissimi partiū illarum malefactores, homicidæ, prædones, & fures non absque multorum admiratione sunt conuersi. Transeuntes inde per *Carleon*, [1] *Monemuthæ*, [2] castrum, nobilemque *Danubiæ* [3] syluam, quæ ferinam ferriq; copiam Glouerniæ ministrat, trans *Vagam*, citraq; *Sabrinam*, longe à læua relinquentes, in *Nouoburgo*, [4] ter Osca flumine iam transcurso pernoctauimus. Dicitur autem

Caer leon.

Caer leon vrbs legionum. Caer enim Britannice vrbs vel castrum dicitur. Solēt quippe legiones à Romanis in insulam transmissæ ibi hyemare, & inde vrbs legionum dicta cit. Erat autem hæc vrbs antiqua & autentica, & à Romanis olim coctilibus muris egregie constructa. Videas hic multa pristinæ nobilitatis adhuc vestigia: Palatia immensa aureis olim tectorum fastigiis Romanos fastus imitantia, eo quod à Romanis Principibus primo constructa, & ædificiis egregiis illustrata fuissent: Turrim giganteam: Thermas insignes: templorum reliquias, & loca theatralia muris egregiis partim adhuc extantibus, omnia clausa. Reperies vbique tam intra murorum ambitum, quam extra, ædificia subterranea: aquarum ductus hypogeosque meatus. Et quod inter alia notabile censui, stuphas vndique videas miro artificio consertas, lateralibus quibusdam & præangustis spiraculi viis occulte calorem exhalantibus. Iacent hic duo nobiles, & post Albanum & Amphibalum præcipui Britanniæ maioris protomartyres, & ibidem martyrio coronati Iulius scilicet & Aaron, [5] quorum vterque Ecclesiam in vrbe insignem habebat suo nomine decoratam. · Tres enim egregiæ in hac vrbe antiquis temporibus fuerunt Ecclesiæ. Vna Iulii martyris, virgineo Deo dicata regularium choro venustata. Altera vero beati Aaron socii eiusdem nomine fundata, & canonicorum ordine præclaro nobilitata. Tertia vero Metropolitana sede Cambriæ totius insignita. Fuit & Amphibalus hinc oriundus, beati Albani doctor & fidelis ad fidem informator. Situs vrbis egregius super Oscæ flumen, nauigio mari influente idoneum. Siluis & pratis vrbs illustrata. Hic magni illius Arthuri famosam curiam legati adiere Romani, vbi & Dubricius Archiepiscopus Dauid Meneuensi cessit honorem, abhinc Meneuiam Metropolitana sede translata, iuxta illud Merlini Ambrosii vaticinium: *Meneuia pallio vrbis legionum induetur, &c.*

Non procul inde stat rupis marina Sabrinis supereminens fluctibus, quę Anglorum lingua *Gouldclyffe* vocatur, hoc est, rupis aurea, eo quod aurei coloris saxa præferat sole repercussa, miro fulgore rutulantia.

Nec mihi de facili fieri persuasio posset,
Quod frustra tantum dederit natura nitorem
Saxis, quodq; suo fuerit flos hic sine fructu.

Si foret, qui venas ibidem & penitima terræ viscera arte præuia transpenetraret. Si foret (inquam) qui de petra mel eliceret, & oleum de saxo. Multa nimirum occulta latent naturæ beneficia, quæ per incuriam hactenus incognita posterorum educet cura propensior & diligentia. Nam sicut antiquos in humanę vitę commodis inueniendi viam ipsa necessitas vrgens edocuit: sic iunioribus industria sedula plurimum con-

tuli

tulit,& ingenii perſpicacior is acumen multa modernis aperuit. Quoniam vt ait poeta, duas inuentionum iſtarum cauſas aſſignans:

——labor omnia vincit
Improbus,& duris vrgens in rebus egeſtas.

Notandum autem, quod in his vrbis legionum partibus fuit diebus noſtris vir quidam Cambrenſis, cui nomen Melerius, futurorum ſimul & occultorum ſcientiam habens, cui talis hanc euentus ſcientiam dedit. Nocte quadam ſcilicet Ramis palmarum puellam diu ante adamatā obuiā habens loco amœno,& vt videbatur oportuno, deſideratis amplexibus atq; delitiis cum indulſiſſet, ſtatim loco puellæ formoſæ formam quandam villoſam, hiſpidam & hirſutam adeoque enormiter deformem inuenit: quod in ipſo eiuſdem aſpectu dementire cœpit & inſanire. Cumque pluribus id annis ei duraſſet, tandem in Eccleſia Menenli meritis Sanctorum loci eiuſdem, optatam ſanitatem recuperauit. Semper tamen cum ſpiritibus immundis magnam & mirandam familiaritatem habens, eoſdem videndo, cognoſcendo, colloquendo, propriiſque nominibus ſingulos nominando, ipſorum miniſterio plerunq; futura prædicebat. In longe vero futuris atque remotis (ſicut & ipſi) frequentius fallebatur: in propinquioribus autem & quaſi infra annum futuris minus falli conſueuerat. Videbat autem eos fere ſemper pedites & expeditos, & quaſi ſub forma venatorum, cornu à collo ſuſpenſum habentes, & vere venatores non ferarum tamen nec animalium, ſed animarum. Circa monaſteria quoque, & loca religioſa magis eos & in multitudine maiori videri ſolebat. Ibi nimirum exercitu: ibi numeroſis opus eſt viribus, vbi rebellio. Quoties autem falſum coram ipſo ab aliquo dicebatur, id ſtatim agnoſcebat, videbat enim ſuper linguam mentientis dæmonem quaſi ſalientem & exultantem. Librum quoque mendoſum, & vel falſo ſcriptum, vel falſum etiam in ſe continentem inſpiciens, ſtatim licet illiteratus omnino fuiſſet, ad locum mendacii digitum ponebat. Interrogatus autem, qualiter hoc noſſet, dicebat dæmonem ad locum eundem digitum ſuum primo porrigere. Similiter & dormitorium monaſterii cuilibet intrando, lectum monachi falſi,& religionem habitu, non animo præferentis, eiſdem indiciis oſtendebat; dicebat autem ſpiritum guloſitatis & crapulæ ſupra & infra ſordidum eſſe: ſpiritum vero libidinis & luxuriæ pulchriorem aliis, ſed fœtidiſſimum.

Notandū hic eſt, quam faciles libidines erga quoſdam peccatores ſe præbeant, cū interim pueros columbinos pullos in eccleſia capientes, & pernoctantes ibidem cum canib. fenarum vlciſcātur.

Similes cum ſimilibus faciliime congregantur.

Contigit aliquando, ſpiritibus immundis nimis eidem inſultantibus, vt Euangelium Iohannis eius in gremio poneretur: qui ſtatim tanquam aues euolantes omnes penitus euanuerunt: quo ſublato poſtmodum,& hiſtoria Britonum à Galfrido Arthuro tractata experiendi cauſa loco eiuſdem ſubrogata: non ſolum corpori ipſius toti, ſed etiam libro ſuperpoſito longe ſolito crebrius & tędioſius inſederunt. Notandum hoc etiā, quia Barnabas, ſicut in legenda eius habetur, Euangeliū Matthæi ſuper ægros ponebat,& curabantur. Ex quo patet, ſicut in pmiſſo, quantę dignitatis & reuerentię ſacroſancti euangelii liber exiſtat: & ſuper eundē quiſquis ſcienter peierat, quā periculoſe & damnabiliter à via veritatis exorbitat. Ad hæc autē caſum Abbatis Enoci de Strata Marcella ſatis & pluſquam ſatis per Wallias notum eadem die, cuius noctem contigit, multis aperuit. Sicut ex dicto eiuſdem ab aliis reneris, circiter octo dies poſt certis rumoribus euidenter apparuit. Interrogatus autem quemadmodum hoc ſciebat, dicebat dæmonem ſub venatoris expediti ſpecie mane ad ipſum veniſſe: qui ſtatim ruinam Abbatis exponendo, qualiter ipſum à monaſterio cum moniali aufugere fecerit, quaſi de tanta victoria gaudens plurimū & exultans, totū euomuit. Forte ad correctionem Abbatis & humiliationem hoc accidere permiſſum eſt. Sicut ex poſt facto claruit, qui breui reuerſus, & humilior eoque melior effectus, nec diuertiſſe dicendus: Quia non male cadit (vt ait Seneca) quiſquis poſt lapſum fortior reſurgit. Fortior etenim poſt negationem Petrus, fortior poſt lapidationem Paulus. Et quoniam vbi abundat delictum, ibi ſuperabundabit & gratia. Fortior quoq; poſt fragilitatem Magdalena. Abbati quoq; de Alba domo Conano viro probo & religioſo, quid de muliere quadam quam aſpexerat, cogitaſſet, in aure reuelauit. Et ſtatim vir bonus concupiſcentiam illam cum lachrymis fatendo, à tribus ſacerdotibus incontinentiæ diſciplinam ſuſcepit. Sicut etenim hoſtis ille antiquus longis rerum experientiis & ſubtilitate naturæ ex ſignis quibuſdam coniecturalibus argumentando de præteritis argute futura coniectat: ſic & indiciis haud diſſimilibus hominibus inſidiando, interiorem mentis conceptum per exteriora quandoq; perpendit.

Nō liber ſcriptus, ſed poſitus in corde fidelis dæmones fugat.

Chriſtus per fidē apprehenſus noſtra ſalus eſt.

Caſtitatis clauſtralis exemplum.

Fuit in eodem tempore in Ventæ inferioris finibus dæmon incubus, qui puellam quandam

Dæmon incubus.

quandam adamando, locumque, vbi ipsa manebat, frequentando, cum hominibus loquebatur, & tam occulta quam futura pluries indicabat. Interrogatus autem inde Meilerius, se hunc bene nosse dicebat, & nomen eius proponebat. Dicebat enim & contra guerram patriæque turbationem magnam, spiritus immundos cum hominibus conuersari solere, sicut & hic apparuit, quia paulo post partes illæ per Hoelum filium Iouerti de vrbe legionum, prouinciam totam grauiter infestantem, destructæ sunt. Eadem vero tempestate cum Anglorum Rex Henricus secundus (capto Albaniæ Rege) regnum subito pacificasset: prædictus Hoelus per guerram, quam fecerat regiam plurimum timens vltionem, huiusmodi à Meilerio in maiori angustia consolationis verba suscepit. Ne timeas, inquit, Hoele Regis indignationem, quoniam ad alias eum partes intendere oportebit. Vrbs etenim melior quam in transmarinis habet, iam à Rege Francorum obsidetur. Vnde ad partes illas postpositis omnibus aliis quanta poterit festinatione transibit. Cuius rei euentum in vrbe Rothomagensi obsessa infra triduum post, certis rumoribus Hoelus accepit. Proditionem quoque castelli de Osca, quod Hoelus occupatum detinebat, longe ante prædixit, & dominum suum Hoelum scilicet inde præmonuit: se etiam ibidem esse vulnerandum, sed non lethaliter, viuumque ab oppido euasurum præcecinit. In hoc solo deceptus, quia sic amicos hostis ille beare nouit: sic suos in fine remunerare consueuit: quod eodem vulnere paulo post lethaliter occubuit. 7

Huiusmodi fabulæ referuntur de Dunstano apud Capgrauum.

Inter hæc autem omnia admiratione dignissima hoc solum censui magis admirandum quod oculis carneis spiritus illos tam aperte videbat, quia spiritus oculis corporalibus nisi assumptis corporibus, videri non solent. Si vero corpora, vt videri possent, assumpserant, ab aliis quoque præcipue præsentes & prope positi quomodo videri non poterant? Sed forte corporali visione miraculosa visi sunt hi, cuiusmodi visione Rex Balthasar in Daniele vidit manum scribentis in pariete, *Mane, Techel, Phares*, hoc est, appensum, numeratum, diuisum, qui & eadem nocte regnum pariter & vitam amisit. His autem in finibus nostris quoque diebus cœco dominandi ambitu, rupto consanguinitatis & consobrinorum fœdere, fides quam enormiter in perfidiam auanuerit, diffuso per Walliam prauitatis exemplo, Cambria non ignorat.

ANNOTATIONES IN Caput V.

Isca.

OSCA [1] *fluuius rapidissimus, cuius ortus est in nigro monte, hanc vrbem alluit, quem Romani scriptores* Iscam *vocant, vnde hæc vrbs* Iscelegia *Latinis dicitur. Appellatur autem Britannice* Caer Lheon ar Osyc, *quod est vrbs legionum super Oscam fluuium, ad differentiam alterius vrbis legionum super Deuam, quæ vocatur* Caer Lheon ar Dhowrdwy.

Monumetha.

[2] *Monemutha nomen sortitur à casu* Monæ *confluentis in* Vagam, *quasi os* Monæ.

Danica sylua.

[3] *Danica sylua nemus est in extremo angulo inter Sabrinam & Vagam confluentes, à Danis (quos & Datos vocant) nomen habens, qui Alfredi Regis tempore hanc syluam occupantes hoc illi nomen indiderunt.*

[4] *Nouum Burgum, Britannice* y castelh Newyth, *nouum castellum Lelando.*

[5] *De Iulio & Aarone sic scribit Baleus in catalogo scriptorum maioris Britanniæ. Iulius & Aaron famigeratæ legionum vrbis ciues præclari, & Amphibali martyris, in Christo discipuli, pietatis ornamenta plane illustria in Britannia fuerunt. Non solum in sua patria literis obnixe inuigilabant, sed & externas regiones pro bonis artibus addiscendis petebant. Romæque potissimum studuisse leguntur. Inde insigniter eruditos fuisse illos Britannica passim narrat Historia: & Giraldus illud idem in Hodœporico suo confirmat, adiecto etiam nobilitatis calculo. Hi tandem cum aliis vtriusque sexus non paucis (vt auctores sunt Gildas Badonicus in Excidio Britanniæ, Galfridus & Ponticus in chronicis) magnanimitate summa in acie Christi perstantes, martyrium infractis animis pertulerunt. Vnde & Bedas cap. 7. primi libri Anglicanæ historiæ, post Albani mentionem hæc scribit: Passi sunt ea tempestate Aaron & Iulius, legionum vrbis ciues: aliique vtriusque sexus diuersis in locis perplures: Qui variis cruciatibus torti, & inaudita membrorum discerptione lacerati, animas ad supernæ ciuitatis gaudia perfecto agone miserunt. Et ista fiebant anno Christi 292. regnante in Britannia Constantio Chloro. Sub cuius postea regimine, cum Imperator esset, à tanta clade ita immunes eius vrbes erant, vt asylum Christianis afflictis tutissimum foret illa ipsa Britannia. Refert Iohannes Rossus* Warwicensis *in libro suo de* Wigorniensibus *Episcopis, magnum in Britannia Christianorum numerum, quod prædictum Amphibalum prædicantem audiuerit, impiorum telis occubuisse, in loco, qui post aduentum Saxonum in insulam ab euentu* Lichefelde *vocatus est, id est, cadauerum campus. Sæuitia (inquit Georgius Maior) & furoribus Diocletiani vehementer labefactata est Christiana religio in gente Britanno-*

tannorũ. Ea.n. labes, teste Gilda, ita mortales generatim corrupit, ita Christianã religionẽ exinaniuit, vt illa admodũ in paucis integra remanserit. Hinc Tertull. magnus ecclesiæ doctor ante aliquot annos opportune dixerat, in ope suo contra Iudæos: Britannorũ inaccessa Romanis loca, vero Regi Christo esse subdita. Doctrinã (inquit p̃dictus Maior) & veros cultus ab Apostolorũ discipulis acceperunt Britanni, cuius puritatẽ passim in omnib. Ecclesiis magno studio ac martyrio tuebantur. Hæc ille. [6] *De hac sedis translatione: tradũt autores, Dauidẽ Xanti Ceretica prouinciæ reguli filiũ ex Melaria virgine vestali genitũ, diutina p̃dicatione & disceptationib. publicis Pelagianã hæresin ex Britannica eccl. profligasse: atq; ob id à Dubricio vrbis legionũ archipræsule factũ esse Cãbriæ Metropolitẽ, archipræsulatu illi resignato: q cũ Arthuro Britan. rege ita egit, vt illius voluntate ab vrbe legionũ ad suã Meneuiã archiepiscopalẽ sedẽ transferret, vt Ranulph. Cestrẽsis monachus fusius tradit li. 1. c. 52. vbi omnes Cãbr. episcopi ab archiep. Meneuensi sacrati sunt, vsq; ad Normannorũ aduẽtum. Curauit ẽt vt sui nominis titulũ ea sedes haberet, ita vt fanũ Dauidis deinceps vocaretur. Qua de re vide inf. li. 2. c. 1.* [7] *Variæ sunt dæmonũ ludificationes, quib. simpliciũ hominũ credulitate & ignorãtia abutẽtes, in æternũ eos exitiũ protrudere moliuntur: improbi ẽt homines (August. teste) malarũ rerũ cupidi, occulto quodã iudicio diuino traduntur illudẽdi & decipiẽdi pro meritis voluntatũ suarũ, illudentib. atq; decipientib. eos p̃uaricatorib. angelis, quib. ista pars mũdi infima, secundũ pulcherr. rerũ ordinẽ diuinæ p̃uidẽtiæ lege (vt scrib. Wierus) subiectã est. His. n. portentis per diabolorũ fallaciã illuditur curiositas, quando id impudenter appetunt scire, q̃ nulla ratione competit eis inuestigare. Hæc potestas immundis spiritib. ideo datur, vt perniciosos sibi aptent: h. e. prauos homines seducãt: illos sc. q spernunt veritatẽ, & credunt mẽdacio, iuxta Pauli sententiã: sanã doctrinã non ferent, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus; & à veritate quidẽ auditum auertent, ad fabulas a. conuertentur, onerati peccatis: ducentur variis desideriis, semper discentes, nunquã ad scientiæ veritatẽ peruenientes. Hos Paulus filios contumaces vocat, in quib. agit spiritus ille, cui potestas eẽt aeris, eludẽs subtilitate & dolo ineuitabili hæc sua instrumenta in ipsius inductiones propendentia. Vide ea quæ scribuntur ab Olao Gotho in fine libr. 3.* cap. 11. *de gentibus septentrionalibus. Et apud Augustin. lib. 2. de ciuit. Dei, in 2. parte, caus. 26. q. 5. episcopi.*

De transitu per Newburgum & Caerdyf cum N. S. CAP. VI.

APVD nouũ burgũ itaq; vbi Oscæ flumẽ ab originali de *Cantrefbachan* fonte descendẽs in mare dilabitur, ad crucis obsequia multis allectis, fluuio *Remni* transcurso ad nobile super aquam Taf de *Caerdyf* castrum peruenimus. [1] Serpit a. in Nouiburgi finibus, terra sc. de Gwentlwc, riuulus cui nomen *Nant Pencarn*, non tã aquarũ profunditate q̃ aluei cõcauitate, palustriq; limositate, nõ nisi certa p loca vadaq; transmeabilis: habuerat a. antiquitus vadũ, cui nomen *Ryd Pencarn*, ad q̃ publica strata ducebat. Sonat autẽ latine vadũ sub capite rupis. *Ryd*. n. Britannice, vadũ latine: *Pen* caput: *Carn* rupis. *Ryd Pencarn.* De quo Merlin. Siluestris mentionẽ faciens, in hæc verba p̃rupit. [2] Cũ fortẽ lentiginosum in dextrales Britones irruere videris, si *Ryd Pencarn* transierit, Cãbriæ vires noueris eneruari. Cõtigit a. nostris tẽporib. cũ Anglorũ rex Henric. II. in Resum Gruffini filiũ arma sumeret, & p maritimã dextralis Cãbriæ viã versus Caermardin tenderet, die quo *Nant Pencarn* trãsire debuerat, antiq. partiũ illarũ Britones circa p̃dictum vadũ cũ summa solicitudine principis aduentũ obseruabãt: scituri p̃ certo, quoniã & fortẽ nouerãt & lentiginosum, si vadi transitus cõcordauerit, de ipso p̃culdubio vaticiniũ esse cõplendũ. Cum igitur rex ad prędictã aquã via duce festinasset, & vaticinali veteriq; vado dudũ obsoleto, ad aliud eiusdẽ aquæ vadũ (q̃ modernior vsus frequẽtauerat) iã transire parasset, tubicines & buccinatores, quos *Cornhiriet* vocãt, ab *hir*, q̃ est longũ & cornu, eo q̃ longis in cornub. flatũ emittãt, ex altera vadi ripa quasi regi exultãtes in eiusdẽ honorẽ buccinare cæperũt. Vnde cũ equus in quo rex sedebat, p̃ timore tã horribilis & insueti sonitus calcaria respuẽs, aquã intrare p̃rsus abnueret; rex lora regyrans, ad antiquũ vadũ se cõferre ira præuia dep̃perauit, quo statim impetuose transcurso, Britones eo expimento, quasi de imminẽte iã excidio mœsti ad p̃pria sunt reuersi. In castro quoq; de Caerdyf cõtigit his nostris dieb. res memoratu nõ indigna. Claudiocestriæ nãq; comes Gulielm. Roberti comitis filius, qui cũ castro p̃dicto totã p̃uinciam de *Gwladuorgan*, i. e. terra Morgani, iure hereditario possidebat, [3] cũ quodã homine suo, cui nomẽ Yuorus agnomẽ Modic⁹ erat, forte guerrã habuerat, erat. n. vir *Yuorus Bach.* staturę modicę, sed animositatis immẽsæ. Wallensiũ more mõtana quædã & siluestria possidẽs, q̃ tñ illi comes vel auferre p̃rsus vel mutilare cõtendebat. Nocte igitur quadã quanq̃ castrũ de Caerdyf murorũ ambitu munitiss. excubiarũ multitudine p̃sonaret: quanq̃ militibus 120. nec nõ & archariis multis: stipendiaria quoq; plurima vrbs redundaret: inter tot tamẽ p̃sidia & securitatis argumẽta, p̃dictus Yuorus scalis allatis clã muros irrepẽs, comitẽ & comitissam cũ paruo quẽ vnicũ habebãt filio secũ educẽs ad siluestria perduxit, nec remisit, donec quicquid iniuste ablatum fuerat, & ampliora recuperasset: testante namq; Poeta: *Spectan-*

Spectandum est semper ne magna iniuria fiat
Fortibus & miseris: tollas licet omne quod vsquam est
Argenti atq; auri, spoliatis arma supersunt.

Admonitio H. 2. facta apud Caerdyf.

In hoc eodem oppido de Caerdyf Anglorum Rex Henricus secundus in reditu ab Hibernia, sabbato primo post Pascha cum pernoctasset, missaq; mane dominica scilicet iam audita, cum à capella Sancti Pirani, præter Regem omnes exissent, ipso in orationibus plus solito tunc forte morante: tandem cum exiret, & ad ostium Capellæ iam equum ascenderet, astitit ei vir quidam ante faciem, poste quodam præfixo, quasi propodio fungens, flauus, tonsuraque rotunda, vultus macilenti, staturæ aliquantulum proceræ, ætatis quasi circiter annos quadraginta, tunica indutus alba vsque ad calcū pedis demissa, zona præcinctus, & pedibus nudis, qui & regē in hæc verba quasi
» Teutonice cōuenit: *God hold ye cuinge*, q; latine sonat, *Deus te custodiat rex*. Et postea eadē
» lingua prosecutus est in hunc modum: *Salutat vos Christus, & pia mater eius, Ioannes quoq;*
» *Baptista, & Apostolus Petrus, mandantes vobis, quatenus per totas ditioni vestræ terras subditas, ne*
» *mercatus dominicis diebus fiant, firmiter inhiberi faciatis, & quod illis nihil vspiam operis fiat, nisi*
» *diuinum officium, & illud deuote fieri & audire, præter cibaria solum, quæ ad vsum diurnum præ-*
» *parentur. Quod si feceritis, nihil vnquam inchoabitis quod fine bono non compleatur, vitamque feliciter consummabitis.* Rex autem militi, cui nomen Philippus de Mercros, qui frenum e-
» qui tenebat, dixit lingua Gallica: Quære à rustico, vtrum hoc somniauerit. Et cum
» Anglice miles exponeret, subiecit ille lingua priori: *Siue hoc somniauerim siue non, vide*
» *quis hodie dies sit*, loquens Regi non interpreti: *quia nisi hoc feceris, vitamque maturius emen-*
» *daueris, priusquam annus iste prætereat, tales de re, quam plus in mundo diligis, rumores audies, talemque turbationem inde recipies: quæ tibi vsque ad exitum vitæ non deficiet.* Et cum Rex hoc dicto equo calcaribus monito, parum versus portam & quasi passibus octo processisset, lora regyrans, vocate mihi, inquit, bonum hominem illum. Et cum miles prædictus, & iuuenis quidam, cui nomen Gulielmus, qui soli tunc in oppido cum rege remanserant, illum vocassent, & non inuentum primo in capella, deinde per aulam & diuersoria cuncta quæsiissent, nusquam comparuit. Rex autem eo non reperto, cum tamen diutius eum solus in oppido dum alii quærerent, expectaret, mœstus plurimum & plangens, quod amplius ei loquutus non fuisset, versus Nouumburgum per pontem de Remni iter arripuit. Sicut autem comminando vir ille promiserat, sic anno contigit nō cōpleto: filii nāq; ipsius 3. primæus sc. Henricus, & alii duo, Pictauensis sc. & B[illegible]o post ipsum, in quadragesima sequēte ad regē Francorū Ludouicū discesserunt. Vnde tanta mota est ei inquietatio, quantā antea nunq̄ habuerat, & q̄ semper ei vsq; ad extremū spiritus halitū, p aliquē filiorū fere incessanter perdurauit. Multas & alias præmonitiones & castigationes rex iste diuina miseratione (quæ magis conuersionē peccatorū appetit, quā euersionem) circa eadem tempora & fini propinquiora si scep[illegible],

Barri insula.

4 quas tamen omnes animo obstinato & corde indurato incorrigibilis omnino contempsit: sicut in lib. de Principis instructione (Deo propitiante) plenius ostendetur.

Distat autem non magnis abhinc spaciis Insula modica in Sabrini maris littore sita, q̄ accolæ Barri, à nomine sancti Baroci loci eiusdem olim cultoris, sic dicta: cuius & reliquiæ in Capella ibidem sita, hederæ nexibus amplexata, in feretrum translatæ continentur. Ab huius etiam insulæ nomine viri nobiles maritimarū australis Cambriæ partium, qui eidem insulæ cum terris finitimis dominari solent, sunt denominati. A Barris scilicet primo agnomen, postea cognomen de Barri suscipientes. Est autem hic notabile, quod in ipso insulæ introitu in rupe marina apparet rimula permodica, ad quam si aurem apponas, audies operæ strepitum quasi fabrilis: Nunc follium flatus, nunc marculorum ictus, nunc cotis & ferri sonora fricamina, stridentesque cauernis stricturas calybum & hanelum fornacibus ignem. Ceterum haud difficile credendum ex aquis marinis occulte subintrantibus sonum huiusmodi prouenire posse, vbi quoniam non minus retrogradis & refluis fluctibus vacuato prorsus littore continuatur, quam repleto.

ANNOTATIONES IN CAP. VI.

Caerdyf [1] Britannice hodie Caerdhydh vocatur, sed corrupte. Lelandus Antiquarius Caerdaf appellat, à Taf fluuio præterlabente nomine indito: Condita autem vrbs est à Roberto Claudiocestrensi Comite, Henrici primi filio notho, qui Matildem filiam & heredem Roberti filii Hanimonis, qui iure gladii (vt postea dicturi sumus) Morganniam prouinciam, obtinuit, coniugem habuit.

2 *De Merlino siluestri, & eius vaticiniis vide infr. lib. 2. cap. 8.*

3 *Morgannia Britannice Guladvorgan, id est, Prouincia Morgani, sic dicta (vt Galfridus &*

Caſſo-

Castoreus habent à Morgano rege in ea regione cæso à consobrino suo Cunedagio ante Romam conditam: vel potius vt ego non sine ratione coniicio à Morgano cognominato Mwynuawr, qui tempore Edgari Regis Angliæ, illius regionis dominus existens, plurima bella cum Saxonibus gessit, de quo memoriæ proditum est, illum à suis subditis ita diligi, vt eo ad bellum proficiscente, omnes qui arma ferre possent, illum vltro sequerentur: nec vllus in vniuerso eius exercitu inueniretur, qui Domini sui causa mortem oppetere recusaret. Hic abauus fuit Gurguntii patris Iestini illius, qui à Roberto filio Hammonis vniuersa huius regionis hereditate spoliatus fuit. Cuius Roberti filiam vnicam & heredem solam (vt ante diximus) Robertus Nothus Henrici primi Claudiocestriæ Comes duxit, ex qua hunc Gulielmum suscepit.

4 Tres fuerunt huiusmodi admonitiones Henrico regi de vita sua corrigenda factæ. Prima est hæc, de qua hic mentionem facit noster Giraldus. Secunda facta est à quodam Hibernico, qui eum admonuit, vt mores corrigeret suos, secretiorum quorundam signorum adiectione vsus, vt fidem sibi apud Regem acquireret. Tertia, cum Rex in Normanniam traiecisset, miles quidam de Lindesey, cuius nomen erat Philippus de Estreby, ad illum accedens, sequentes septem articulos ad regale eius officium pertinentes ei proposuit, videlicet:

1 *Si Catholicam Christi religinem foueret.*
2 *Si leges iustas & æquas statueret.*
3 *Si neminem tametsi reum sine legitimo iudicio condemnaret, quæ tria in sua inauguratione interposito iuramento vouerat:*
4 *Si terras & possessiones, quas iustis hæredibus minus iuste abstulerat, iterum restitueret.*
5 *Si iustitiam sine donis & muneribus subditis suis administrari faciat.*
6 *Si ministrorum & militum stipendia debite persoluantur, ita vt ab iniusta populi expilatione abstineant.*
7 *Si denique Iudæos, qui grauioribus vsuris vniuersas eius subditorum opes depeculabantur, è suis ditionibus expelleret: fore prosperum & gloriosum reliquum eius vitæ cursum, eumque ad septennium vsque regnaturum, crucemque sacram ab infidelibus esse vindicaturum dicebat: Sin autem vitæ & morum suorum emendationem negligeret, anno quarto illum cum ignominia esse moriturum affirmabat.*

De sede Landafensi, & monasterio de Margan, cum partium illarum notabilibus.

CAP. VII.

IGITVR in crastino crucis (apud *Landaf*) negotio publice proposito, astantibus hinc Anglis, inde Wallensibus ex vtroq; populo plurimis ad crucem allectis, ea nocte ibidem cum episcopo loci eiusdem Gulielmo viro discreto & honesto, moram fecimus. Sonat autem *Landaf* Ecclesia sita super *Taf* fluuium, quæ & Ecclesia sancti *Teileau* eiusdem olim Episcopi nunc dicitur. Mane ergo missa in Ecclesia cathedrali principalique altari ab Archipræsule celebrata, statim versus nobile Cisterciensis ordinis monasterium de Margan, per cellulam de Ewenith iter incunctanter arripuimus. Erat autem monasterium de Margan præ aliis cunctis ordinis illius per Cambriam locis, præsidente tunc viro literato & discreto Abbate Conano, charitatiua largitione laudatissimum: vnde & aliquoties graui ingruente famis articulo, certum noueris, & indubitata veritate compertum, ob immoderatam largifluæ charitatis abundantiam, quam in peregrinos & pauperes infatiganter exercuerat, deficiente aliquoties farre penuque, sensibile fuisse diuinitus augmentum appositum, tanquam lecythi oleum, Elisei beneficio pauperi mulierculæ multiplicatum. Circa prima vero fundationis tempora iuuenis quidam de finibus illis genere Cambrensis, terras quasdam monasterio datas acriter sibi vendicans, & in vsus proprios redigere parans: post multas infestationes demum instinctu dæmoniaco grangiam monachorũ optimam blado refertam igne combussit: & statim amens effectus per patriam discurrere cœpit rabie plenus & insania, nec ab errore cessauit, donec à parentibus captus fuerat atque ligatus, porro ruptis mane vinculis, fatigatisque custodibus ad monasterii denique portam euasit, clamans incessanter, & vlulans, se monachorum ministerio totum intrinsecus igne comburi; Et sic planctu miserabili vociferando spiritum infra paucos dies exhalauit.

Miraculum certum, & indubitata veritate compertum, quis negabit?

Contigit autem vt ab alio quodam iuuene in hospitum aula verberato statim in crastino diuina vltione sequuta iniuriosus ille ab hostibus interimeretur, & eodem aulæ loco, quo fuit iniuria sacræ domui & fratribus astantibus irrogata, exanime

corpus extenderetur. His quoque nostris diebus ingruente famis inedia, & maxima in pauperum turba quotidie ad ianuam iacente, de communi fratrum consilio ad charitatis explendæ sufficientiam propter bladum in Angliam nauis Bristollium missa est. Quæ cum diutinam ibidem vento contrario moram fecisset, die quo in monasterio tam ad vsus pauperum quam monachorum annona deficere debuit, naue non redeunte, sed locum potius miraculo dante, contigit, vt campus prope monasterium per mensem & amplius, ante commune maturationis tempus, & an[illegible]quam messis aliqua per patriam meteretur, cum multorum admiratione sub[illegible]turus inueniretur. Vnde tam fratribus quam pauperum turbis sufficientem v[illegible] ad autumnum alimoniam diuina miseratio ministraret. His igitur & nonnullis aliis virtutum signis, locus Deo acceptus diligi à cunctis cæpit & venerari.

Accidit autem his nostris diebus, quatuor Caradoci filii Iestini filiis, & Resi Principis ex sorore nepotibus his in finibus herili portione (sicut Wallensibus mos est) pro patre dominantibus: Morgano videlicet & Meredytho, Oeno & Caduallono, quod per inuidiam & Cainiticam malitiam (quæ iam inueterasset ite[illegible] renatam, Oenum fratrem Caduallonus interemit: nec mora; diuina vltione [illegible]cuta, cum castrum quoddam hostiliter inuasisset, muri subito super ipsum facta ruina minutim confractus interiit, inter tot tam sui quam fratrum suorum exercitus viros, dignas perpetrati facinoris & fratricidii pœnas luens solus miserabiliter extinctus occubuit.

Accidit hic quoq; res memoratu non indigna, leporarius enim prædicti Oeni magnus & pulcher & mira varietate discoloratus, septem vulnera sagittis & lanceis corpore perforato, non absq; tamen plurima hostium & homicidarum caninis morsibus laceratione in domini defensione suscepit. Qui & postea Anglorum tunc Regi Henrico secundo vulneribus recenter in cicatricem obductis, à Comite Claudiocestriæ Gulielmo, ad tanti tam egregii facinoris ostentum est transmissus. Præ omnis namq; bestia plus hominem canis & diligit & dinoscit: Qui & interdum subl[illegible]to domino viuere recusat, & pro domino mortis subire discrimina non formidat. Igitur & mori pro dominis & commori dominis est paratus. Vnde & exemplum vnum, quod Suetonius tangit in libro, qui de animantium naturis inscribitur: Et Ambrosius quoque in Exameron narrat, hic interserere non superfluum reputaui. Ferunt Antiochiæ in remotiore vrbis parte crepusculo necatum virum, qui canem sibi a[illegible]ctum haberet. Miles quidam prædandi studio minister necis extiterat: tectus [illegible] tenebroso adhuc diei exordio, in alias partes concesserat: Iacebat inhumatum cadauer: frequens spectantium vulgus astabat: canis questu lachrymabili domi[illegible] flebat ærumnam: forte is, qui necem intulerat, vt se habet versutia humani gen[illegible], quo versandi in medio auctoritate præsumpta, fidem assereret innocentiæ, ad illam circumspectantis populi coronam accessit, & velut miserans appropinquauit ad funus. Tunc canis sequestrato paulisper luctu doloris, arma vltionis assumpsit, atque apprehensum tenuit, & velut epilogo quodam miserabile carmen immurmu[illegible], vniuersos conuertit in lachrymas: probationem detulit, quod solum tenuit e plurimis, nec demisit: præsertim cum nec odii neque inuidiæ aut iniuriæ alicuius poterat obiectione, crimen illatum euacuari.

De canum mira gratitudine erga dominos.

Ob tantam igitur tam vehementem homicidii præsumptionem (milite tamen constanter inficiante) iudicatum est, duello; rei certitudinem experiri. In campo itaque constitutis, & vulgi circumstante corona, hinc cane dentibus armato, illinc baculo cubitali milite munito: tandem cane victore victus homicida succubuit, & ignominiosam publico patibulo pœnam dedit.

Duellum inter militem & canem.

Refert Plinius, refert & Solinus, Regem quendam studio venationis non mediocriter deditum, cum ab hostibus aliquando captus fuisset & incarceratus; quia canes dilexerat, per caninos demum regionis illius exercitus ad montana & siluestria per se sponte sequestratos, & inde tam in homines, quam in armenta & pecudes i[illegible]petus faciendo, & atrociter desæuiendo, demum absque alio quolibet necessariorum iuuamine modo mirando liberatum. Et præterea, ea quæ de canum natura experientia didici, oculisque meis plerumque conspexi, explicabo. Canis in rebu[illegible] a[illegible]scendis, dominoq; præcipue: quem forte veluti in turba per aliquantulũ tempus am[illegible]serit, plus narib. q̃ oculo credit. Primũ etenim in domino seu ductore pdito reperiendo, oculis inspicit, deinde nares ad certius inuestigandũ vestibus apponit: quanquam totas infallibilis experientiæ vires eidem in naribus natura plantauerit [illegible]

me[illegible]

medicinam portat lingua canina, sicut econtra mortem lingua lupina. Vnde & sicut vulneribus canis lingendo medetur: sic vulnera lupus lingua corrumpit. Canis autem si vel collo vel capite, vel alia quauis corporis parte, quo linguam flectere non valeat, vulnus accepit: pede posteriori linguæ beneficium quasi nuntio fideli, transfert ad læsionem.

Annotationes in Caput VII.

Mira sunt, quæ de canum natura apud probatissimos auctores reperiuntur. Vt illud apud Plinium libro 8. c. 40. Cum ex causa Neronis Germanici filii in T. Sabinum animaduerteretur, quamdiu in vinculis erat detentus, canis eius, quem a catulo nutriuerat, à carcere nunquam abigi potuit, eoque postea ad scalas Gemonias deducto, gementium more latrando semper domino astitit, mirantibusque hominibus panem quem illi aliquis obtulerat, non manducans ori domini admouebat: qui posteaquam in Tiberim proiectus fuit, in amnem statim dominum secutus, caput eius ex aqua vt poterat, eleuabat, donec ipse ab aquis suffocaretur. Nec dissimile est, quod reperitur apud Tzetzem Chil. 3. de cane Silonii centurionis Romani in prælio interfecti, qui domini sui corpus à feris & auibus defendens, illud donec sepulturæ traderetur non deseruit. Cum Lysimachus interfectus esset, corpus humi stratum, & ab omnibus derelictum, canis domesticus plurimum contendens & decertans, ab auibus ferisque, illæsum tamdiu præstitit, quoad Phorax quidam Pharsalicus aduenit, qui illud cremandum de more curauit. Cum autem in rogum accensum iniectum est corpus, canis in flammam se coniecit, & vna cum illo igne absumptus est. Auctor est App. in Syriac.

De Auenna & Neth fluuiis transcursis. De Abertawe quoque & Goer cum N. S.

Cap. VIII.

PROFECTI abinde, non procul à *Margano*, vbi sabulosi littoris & maris influentis alternę incipiunt vicissitudines, *Auenna* fluuium sub plurimo tamen reflui maris moramine transuadauimus. Et inde versus *Neth* fluuium via maritima festinátes, primæuum Carodoci filium Morganum ducem & præuium habuimus. Accedentibus itaq; nobis ad aquam præ aliis australis Cambriæ fluuius viui sabuli periculi, totumque subito, quod ingeritur absorbentis inaccessibilem, inter clitellarios multos, qui via versus mare venerant inferiore, vnus quě solum qui scripsit hæc ibidě habebat, quanquam medius in turba conferta incederet, solus tamen quasi in abyssum descendit. Sed demum tamen non absq; sarcinę detrimento librorumq; laboriosa simul & periculosa iuuenum opera vix extractus euasit. Quanquam igitur partium illarum principem Morganum viæ ducem haberemus, sub periculo tamen multo plurimorumq; lapsů ad aquá peruenimus: per sabulů quippe absorbens contra ducis monita nos viæ insolitæ festinare coegit, & timor addidit alas: ců per huiuscemodi pericula (sicut ibi didicimus) sit potius incessus moderata maturatione temperatior. Sed quoniam quolibet menstruo maris incremento, amnis illius vada mutantur, quolibet nubigero imbrium augmento non reperiuntur, pluuialibus inundationibus exuberantibus vndis: nauigio non vado transuecti sumus, monasterio de *Neth* à dextro relicto, iterum Meneuiæ partibus appropinquantes, & Landauensis Ecclesiæ diœcesim (quam apud *Aberganenni* intrauimus) post terga relinquentes.

Accidit autem his nostris diebus Meneuensi Episcopo Dauid secundo hac iter agente, & vado recenti maris influentis procella turbato, Capellanus quidem de finibus illis Rotherch scilicet agnomine Faleus, quoniam transeundarum fuerat gnarus aquarum, vadi prætentandi periculum Episcopo præcipiente suscepit. Sed cum equum ipsi grandem & fortě, & ex toto comitatu ad hoc fideliter electum præsbyter ascendisset, vado statim transmeato: quoniam suspensionis sententiam nuper incurrerat, ad ipsa quæ non procul aberant siluestria fuga maturata se proripuit: nec reuocari vllatenus potuit, donec sumpta securitatis & indemnitatis cautione: hinc equus, & illinc missa restitueretur. Rotherum Phaleum.

a Intrantes itaque prouinciam, quæ *Goer* dicitur, in castro de *Sweynsei*, quod & Cambrice *Abertawe* vocatur, id est, casus Tawe fluuii, pernoctauimus. Mane vero post missam populo conuocato, plurimisque ad crucem allectis, vir quidam partium illarum ætate prouectus, cui nomen Cadorus ad archipræsulě accedens, cum in hæc verba conuenit: Domine si mihi pristinæ vires suppeterent, & iuuentutis elapsæ robur « adesset, laudabilem quem pręd icas laborem, nec vlla mihi eleemosyna redimere, nec «

 vllius

» vllius desidiæ torpor posset adimere: verum quoniam desiderabilem hanc gratiam æ-
» tas mihi debilior, deteriorque dies inuidit (quippe, sic *multa ferunt anni venientes com-*
» *moda secum: multa recedentes adimunt*) si beneficium corporis vexatione cõsequi plenum
» non sufficio, decimarum tamen omnium, quæ possideo, largitione consequi valeam, vel semiplenũ. Et sic ad pedes archiepiscopi prouolutus, & cũ largo lachrymarũ fonte genua ponens in manu eiusdem ad crucis obsequiũ, rerũ suarũ omniũ decimas assignauit, & ab eodẽ dimidiam iniunctę pœnitentię remissionẽ impetrauit. Cum autem
" hoc facto paulisper seorsum recessisset, reuersus in hanc sententiam prorupit; Domi-
" ne, si voluntas informat actionem, & ipsa plerunq; pro facto reputatur, cum mihi hoc
" iter agendi sit plena & firma voluntas, residuæ partis pœnitentiæ relaxationem peto,
" & insuper renouato beneficio decimarum mearũ de residuo summã adæquabo. Subridens ad hoc Archiepisc. deuotam viri subtilitatem cũ admiratione est amplexatus.

Eadem vero nocte monachis duobus cubiculariis Archiepiscopi super his, quæ acciderant, viæq; periculis ad inuicem conferentibus, dixit vnus eorum, prouincia dura est ista: alter autem æque facete respondit: Quinimo nimis hesterna die mollis inuenta est: altero ad asperitatem patriæ, altero vero ad sabuli mollitiem sermonem referente.

Elidori presbyteri relatio fabulosa.

Parum autem ante hæc nostra tempora accidit his in partibus res memoratu non indigna, quam sibi contigisse præsbyter Elidorus constantissime referebat. Cum enim puerilis innocentiæ duodecimum iam ageret annum: quoniam, vt ait Salomon, Radix literarum amara est, quanquam fructus sit dulcis: puer literis addictus, vt disciplinam subterfugeret, & verbera crebra præceptoris, in concaua fluuii cuiusdam ripa se fugitiuus occultauit: cumque ibidem bis sole reuoluto ieiunus continue iam latitasset, apparuerunt ei homunculi duo, staturæ quasi pigmeæ, dicẽtes: si nobiscum venire volueris, in terram ludis & deliciis plenam te ducemus: annuens ille surgensque secutus est præuios per viam primo subterraneam & tenebrosam vsque in terram pulcherrimam, fluuiis & pratis, siluis & planis distinctissimam, obscuram tamen, & aperto solari lumine non illustratam.

Erant ibi dies omnes quasi nebulosi, & noctes lunæ stellarumq; absentia teterrimæ. Adductus est puer ad regem, eique coram regni curia præsentatus, quem cum diu cum admiratione cunctorum rex intuitus esset, tandem eum filio suo, quem puerum habebat, tradens assignauit. Erant autem homines staturæ minimæ, sed pro quantitatis captu valde compositæ: flaui omnes, & luxuriante capillo, muliebriter per humeros coma demissa. Equos habebant suæ competentes modicitati, leporariis in quantitate conformes. Nec carne vescebantur, nec pisce, lacteis plerunque cibariis vtentes, & in pultis modum quasi croco confectis. Iuramenta eis nulla. Nihil enim adeo vt mendacia detestabantur. Quoties de superiori hemisphærio reuertebantur, ambitiones nostras, infidelitates & inconstantias expuebant. Cultus eis religionis palam nullus: veritatis solum, vt videbatur, amatores præcipui & cultores.

³ Solebat autem puer ille ad nostrum hemisphærium pluries ascendere interdum per viam qua venerat, interdum per aliam: primo cum aliis, & postea per se. Solumq; matri suæ se committebat; patriæ modum, gentisque naturam & statum ei declarans. Monitus igitur à matre, vt auri, quo abundabat regio, munus ei quandoque referret, pilam auream, qua Regis filius ludere consueuerat, ab ipso rapiens ludo, per viam solitam ad matrem deproperãs, cursim asportauit: & cum ad ostium domus paternæ, populi tamen illius nõ absq; sequela iam peruenisset, intrare festinauit, pes hæsit in limine, & sic intra tectum cadenti matre ibidem sedente, pilam è manu elapsam duo pigmæi è vestigio sequentes arripuere, exeundo in puerum sputa, contemptus & derisiones emittentes. Ipse vero resurgens ad seque reuersus, mira facti confunditur erubescentia, & matris plurimum consilia deuouens ac detestans, cum via redire pararet, quam assueuerat, ad aquæ descensum hypogeumq; meatũ cum peruenisset, aditus ei iam nullus apparuit. Cũ tamen per anni fere spaciũ inter aquę p̃dictæ ripas viam inutilis explorator inquireret. Sed quoniam ea, quæ ratio non mitigat, temporis interdum mora mitescunt: & diuturnitas sola laxatos hebetat plerumque dolores. siquidem malis multis finis de tempore venit: demum tamen ab amicis & matre præcipue vix reuocatus, sibique restitutus, & literis denuo datus, tandem processu dierum in sacerdotii gradum est promotus. Cum autem Meneuensis Episcopus Dauid secundus, super huius euentus inquisitione presbyterum iam senio confectũ multoties

ties sollicitasset: nuquam ei negotii seriem potuit citra lachrymas replicare. Habuerat etiam gentis illius linguæ notitiam, cuius & verba recitare consueuerat, quæ sibi puerilibus (vt moris est) annis, rapide comparauerat. Erant autem verba sicut ab Episcopo prædicto mihi sunt sæpe proposita, Græco idiomati valde conformia. Cum enim aquam requirebant, dicebant *Ydor ydorum*, quod latine sonat, aquam affer: *Ydor* enim aqua eorum lingua sicut & Græca dicebatur, vnde & vasa aquatica ὑδρίαι dicuntur, & *Dur* lingua Britannica similiter aqua dicitur. Item Salem requirentes dicebant *Halgein Ydorum*, salem affer; ἅλ vero Græce sal dicitur, & *Halen* Britannice: lingua namque Britannica propter diutinam, quam Britones, qui tunc Troiani, & postea Britones à Brito eorum Duce sunt vocati, post Troiæ excidium moram in Græcia fecerant, in multis Græco conformis inuenitur.

Hic autem mihi notabile videtur, quod in vno verbo tot linguas conuenire non inuenio, sicut in isto: ἅλ enim Græce, *Halen* Britannice, similiter Hibernice, *Halgein* interposita G. lingua prædicta: Item *Sal* Latine, quia, vt ait Priscianus, in quibusdam dictionibus pro aspiratione ponitur S. vt ἅλς Græce, sal Latine, ἡμι semi, ἑπτὰ septem, *Sel* Gallice, mutatione a vocalis in e, à Latino additione t literæ *Salt* Anglice, *Sout* Teutonice. Habetis ergo septem vel octo linguas in hac vna dictione plurimum concordantes. Sin autem interpositæ relationis de veritate quid sentiam, scrupulosus inuestigator inquiras: cum Augustino respondeo, admiranda fore diuina miracula, non disputatione discutienda: nec ego negando diuinæ potentiæ terminos pono, nec affirmando, eam quæ extendi non potest, insolenter extendo. Sed illud Hieronymi semper in talibus ad animum reuoco. Multa, inquit, incredibilia reperies, & non verisimilia, quæ nihilominus tamen vera sunt. Nihil enim contra naturæ dominum præualet natura. Hæc igitur & similia si quæ contigerint, iuxta Augustini sententiam inter illa locauerim, quæ nec affirmanda plurimum, neque neganda decreuerim.

Iudicium auctoris de præcedente fabula.

ANNOTATIONES IN Caput VIII.

De [1] *Auenna Netha & Tauo confluentibus, vide infra eundem Giraldum in Topographia Cambriæ capite quinto. Monasterium autem de Neth condidit Richardus Granuillanus miles, vnus ex duodecim nobilibus, qui cum Roberto filio Hammonis in auxilium Iestini filii Gurguntii, contra Resum filium Theodori Demetiæ Principem aduenerunt: verum deuicto Reso, hanc regionem Iestino, à quo fuerant vocati, ademerunt, & inter se partiti sunt: vnde dominium de Neth in sortem Granuillani cessit, qui ad vsum & sustentationem monasterii prædicti omnes terras suas de Neth assignauit, vt in Historia Cambriæ manifestum est.*

2 De hoc Rotherico Phalcusio multa commemorantur, eaque valde festiua & lepida. Obtinuerat enim dispensationem quandam ab Episcopo Meneuensi, videlicet vt missam vnam quotidie faceret, & præcipuus defunctorum Capellanus haberetur: quo nomine multa miracula vel πλάσματα *potius operatus est. Nam tituli sui prærogatiua in omnibus funeralibus obsequiis, post rectorem loci, primus semper missificabat: & singulis diebus duas missas celebrabat. Qua in re cum de excessu coram Episcopo conueniretur, factum iustificabat: affirmans se presbyterii sui ratione missam vnam quotidie facere posse, & aliam ratione facultatis sibi ab Episcopo concessæ. Hic cum in magna & diuite quadam parochia solenni festo esset missificaturus: accepit secum circumforaneum quendam circulatorem, vt sibi vsui foret, qui in ipso missæ suæ (vt vocant) offertorio, cum parochiani suas illi oblationes deferrent, de pecuniæ mutatione rixam excitauit, ex qua acris orta est contentio, atque à verbis ad verbera deuentum, ita vt tota turbaretur multitudo. Hæc dum geruntur, aliis pugnantibus, aliis vociferantibus, aliis deniq; suos paruulos & vxores protegentibus, Dominus Rothericus vestibus sacris (vt erat) indutus, se clam vna cum calice subduxit ex Ecclesia, & aufugit. Postea vero infra paucos dies, ad centum & viginti ex parochianis, ob sacrorum perturbationem, qua se de vita periclitatum affirmabat, apud Episcopum grauiter accusauit, eosq; in ius vocauit, grauissima quæq; scelera illis obiiciens, & modis omnibus, quibus poterat, eis molestias exhibens, donec illi pacem sibi redimentes, de calice & vestibus actionem penitus relaxassent.*

3 Hæc fabula mihi quidem videtur esse composita ad imitationem relationis Eris Armenii apud Platonem in libris de Republica: aut desumpta ex Tigado horto Aloadini Principis de Mulete, quem M. Paulus Venetus libro primo, capite vigesimo octauo, Senem de montanis appellat: de quo scribit Haithonus lib. de Tartaris, capite vigesimo quarto, & Cæl. Augustinus Curio Histor. Saracen. libr. 3.

De Lochor & Wendraeth fluuiis transcursis, de Cydweli quoque, cum N. S.

Cap. IX.

TRANSIVIMVS inde versus aquam de Lochor per campestria, in quibus Hoelus Meredythi filius de Brecheinoc, post obitum Regis Henrici I. Anglos de finibus illis & milites multos publico bello confectos interemit. Fluuio vero *Lochor* transuadato, & aquis postea, quæ *Wendraeth* dicuntur, transmeatis, ad castrum de *Cydweli* via duce peruenimus. In partibus istis Anglorum Rege Henrico rebus humanis exempto, dum Gruffinus Resi filius Soudwalliæ tunc Princeps, in Nordwalliam auxilium corrogaturus iuisset: vxor eius Guenliana (tanquam Amazonum regina, & Penthesilea secunda) in partes illas exercitum ducens, à Mauricio Londoniensi terræ domino, & viro egregio Gaufrido Præsulis cōstabulario, bellico in certamine confecta, interempto ibidem filio eiusdē Morgano, & altero capto scil. Malgone, quos pueros secum in expeditionem arrogāter adduxerat) cum aliis multis, ipsa demum ferro confossa caput amisit.[1] Tempore vero Anglorum regis Henrici I. tranquillum pacis statum Wallia sortita, cum prædictus ille Mauritius siluam in partibus illis haberet ferarum multitudinē ceruorumque præcipue valde copiosam, nimiæque parcitatis in ferina fuisset: quoniam, vt moris est, semper in viri fallacia est vxor astuta, miro mulier est vsa commento. Habebat enim vir ille à latere syluæ versus mare pascua magna & ouium in pascuis copiam multam. Mulier itaque pastores omnes & maiores domus figmenti sui complices habens, & fautores simplicis vtendo commoditate viri, in hæc verba ad maritum accessit (erat enim simplicis naturæ simul & tenacis) Mirum, inquit, quod bestiarum dominator bestiis dominari iam desiisti, & ceruis non vtendo, ceruis iam non imperas, sed seruis: & ecce quantus abusus ex nimia surgit patientia: inaudita namque rabie, & insueta voracitate adeo in oues nostras desæuiunt, vt ex multis paucæ, ex fere innumeris, iam reddantur numerosæ. Vt autem probabiliorem redderet assertionem, euisceratis ceruis duobus inter ipsa intestina lanam interseri procurauit. Sic itaque vir muliebri deceptus astutia canum rapacitati ceruos exposuit.

Vxoris Lautaæ (?) astutia in marito decipiendo.

Annotationes in Caput IX.

GRuffinus[1] Resi Demetiæ Principis filius, mortuo Henrico primo Anglorum rege, ortisq; inimicitiis inter Stephanum Bononiensem comitem, qui regni possessionē obtinuerat; & Mathilde Henrici filiā & heredē vnicā: ratus iam sibi libertatis & paternæ hereditatis recuperandæ occasionem esse oblatam, quorundam Normannorū possessiones inuasit. Verū cum se viribus imparem ad resistendum cerneret: se ad socerū suum Gruffinū Conani filium Vendotiæ principem contulit, auxiliares copias ab eo petiturus. Interim dum is abest, eius vxor virilem animum induens, & quascunq; potuit copias colligens, cum hoc Mauricio Londineo bello congredi ausa est: infelici tamen euentu, vt Girald. hic refert. De cuius morte cum Gruffinus pater eius certior factus esset, Oenum & Cadualadrum filios suos cum copioso exercitu, ad vindicandam filiæ necem, cum hoc mandato misit: videlicet, ne cuiquam Anglo aut Normanno parcerent, neq; vllā cum eis omnino pacē inirent, nisi regionē penitus relinquere atq; deserere velint. Præterea ad expellendos ex Cambria Normannos & Anglos, Hoelus filius Meredythi de Brechinia, & Madocus filius Edneri cū prædictis principibus suas vires coniungunt, atq; ferro & flamma eas regionis partes, quæ ab hostibus tenebantur, ad internecionem deuastant & perdunt, veteresq; incolas in suis sedibus collocant, vt in historia Cambriæ videre licet.

De fluuio Tywyensi nauigio transcurso. De Caermardin quoque & Albelande monasterio cum N. S.

Cap. X.

TRANSEVNTES inde nauigio flumen *Tywyense*, & versus *Caermardyn* iter arripiētes *Lanstephan* & *Talachar* marinis in scopulis à læua reliquimus. Erant autem hæc duo castra, quæ Resus filius Gruffini post obitum Anglorum regis Henrici II. desperatione custodum citra insultum occupauit; deinde prouinciis de *Penbroch* & *Ros* cædibus, incendiis & prędationibus, fere exterminio datis, frustrato conamine *Caermardyn* obsedit. Sonat autem Caermardyn vrbs Merlini, eo quod iuxta Britannicam historiam ibi ex incubo genitus, inuentus fuerat Merlinus.

Caermardyn.

, Est igitur hæc vrbs antiqua coctilibus muris partim adhuc extantibus egregie clausa super nobilem *Tywy* fluuium sita, siluis & pratis abundans: habet autem *Cantref Mawr*,

Mawr, id est Cantredum magnum ab oriente, copiosa siluarum condensitate australis Cambriæ ciuibus tutissimum in necessitate refugium, vbi & castrum *Dineuor* in collis excelsi vertice super fluuium *Tywy* situm: quod & principalis Sudwalliæ curia dicitur. Fuerant enim antiquitus tres principales in Wallia curiæ: *Dineuor* in Sudwallia: *Aberfrau* in Nordwallia scilicet apud *Monam*. In Powisia apud *Pengwern*, quod & nunc Slopesburia dicitur. Sonat autem *Pengwarn* caput alneti.[2] In his autem de *Cantref mawr* finibus Commoro videlicet de Caos, illud ad animam reuocans, *dolus an virtus quis in hoste requirat*: Et illud, *& si non recte possis quocunque modo rem*: quam enormiter in subditos hoc nostro tempore curia vindictam exercuerit noster explicare stilus abhorruit.[3] Iuxta *Dineuor* trans flumen sc. Tywy in *Cantref bachan*, id est, Cantredo breui, fons est qui die naturali bis vndis deficiens, & toties exuberans, marinas imitari solet instabilitates.[4] Non procul à *Caermardyn* ex parte boreali scilicet apud *Pencadair*, id est, cathedræ caput, Reso Gruffini filio nostris diebus ad deditionem dolose magis quam viriliter compulso & in Angliam ducto: Rex Anglorum Henricus secundus de Armorica oriundum Britannia militem quendam de cuius prudentia simul & fidelitate confidebat, sub decani de *Cantrefmawr* conductu cui nomen Guaidanus castrum *Dineuor* locique situm & patriæ munitionem exploraturum transmisit. Presbyter autem monitus vt per viam meliorem ad castrum & faciliorem militi preberet iter, per magis difficiles & inaccessibiles aditus ipsum de industria circumduxit. Et vbicunque per saltus herbosos transitum faciebant, cum intuentium admiratione presbyter herba pascebatur: asserens accolas & indigenas herbis & radicibus (ingruente inedia) viuere & vesci solere. Ad regem itaque milite reuerso, cunctisque relatis quæ vel digna relatu viderat vel audierat: terram sc. inhabitabilem, terram iniquam & inaccessibilem, nullique genti nisi bestiali & bestiarum more viuenti victui necessariam. Demum fidei sacramentique nodis, nec non & obsidum vinculis astrictum Resum rex ad sua remisit.

Hist. Cam. 220.

Omy bydhigrys. bydh gyfrwys.

Progressis inde nobis versus Cisterciense monasterium quod *Alba domus* dicitur:[5] adsunt quidam nunciantes Archiepiscopo iuuenem quendam Cambrensem ei deuote occurrentem, obiter ab hostibus interemptum. Ad quem non procul à via diuertens, corpusque cruentum eleemosynarii sui operiri pallio iubens, iugulati iuuenis animam pia supplicatione commendauit. Igitur in crastino, sagittariis duodecim de sancti Clari castello satis propinquo, qui iuuenem prædictum iugulauerant, apud *Albam domum* in pœnam criminis cruce signatis, tribusque fluuiis, primo *Taf*, deinde *Cledhen* sub *Lanwadein*, alteroque sub *Hauerfordia* transmeatis, demum *Hauerfordiam* peruenimus. Sortita est autem inde prouincia nomen, inter duos hos fluuios sita, *Daugledheu*: eo quod duobus his fluuiis quasi duobus gladiis cingatur & terminetur. *Cledheu* namque Britannice gladius latine.

Annotationes in Caput X.

TAMETSI *hæc opinio de nomine Maridum à Merdhino deducto, magnos atque celebres authores habeat: ego tamen (doctorum pace dixerim) eius sententiæ sum, vt existimem eam nominis deriuationem, cum insigni errore esse coniunctam. Nam apud Ptolomæum, qui longe ante natum Merlinum, stante adhuc & integro Britannorum regno (tempore nimirum Marci imperatoris, vt testatur Suidas) scripsit, manifestum est, hanc vrbem tunc Maridunum fuisse appellatam. Cuius verba Geograph. lib. 2. sunt hæc: Rursus post prædictos populos vltimi versus occasum sunt Demetæ, quorum ciuitates Louentium & Maridunum. Antoninus etiam vel Antonius Augustus, cuius itinerarium circumfertur, qui Merlinum tempore præcessit, huius vrbis mentionem facit: vbi Muridunum pro Maridunо legitur: nisi forte à muro egregio quo oppidum illud legionarii milites Rom. qui ibidem hyemare solebant, vndequaque muniebant, deductum esse nomen putemus: quod à Britannico quidem idiomate non est alienum: nam* Mur & Murdbyn *Britannice, murum designant. Si tempore Merlini nomen acceperit, cedant nobis eius opinionis assertores, nomen eius antiquum. De Merlino postea (Deo volente) lib. 2. cap 8. annot 2. dicemus.*

2 *De tribus Cābriæ curiis Principalib. vide descriptionis Cābriæ c. 2. & quæ ibidem annotata sunt.*

3 *Quæ sit illa vindicta quam tantopere Giraldus hoc in loco explicare veretur, haud facile est affirmare: coniectura tamen mihi videor assequi quid sentiat. Cum Oenus Venedotiæ & Resus Demetiæ principes, Henrico Anglorum regi eius nominis secundo, mutuo fœdere, datis etiā obsidibus essent deuincti: quorundā Normanorum ita exarsit cupiditas, vt in Cambrorū possessiones violēter irruerēt, vt Rogerus Clarēsis comes & Walterus Cliffordius. De quorū excessu & violētia Resus apud Hen. regem*

sæpius questus est, nec remedium vllum habere potuit: quia rex Normannis inique fauens, & ad eorum ferociam & iniurias conniuens, nullam harum accusationum admittere voluit. Quamobrem Resus & alii proceres, cum viderent in se leuissimis de causis crudelius animaduerti: & grauissima aduersariorum suorum scelera sine reprehensione vlla prætermitti: ad sui defensionem & propulsandam inimicorum iniuriam arma capiunt. Hæc cum ad Anglum essent delata, ingentem exercitum confecit, & aduersus Cambros rebelles in Beruini montana duxit, apud Oswaldiam Cambriæ fines subintrans, non procul à Coruena, vbi Cambrorum copiæ præsto aderant in valle Deuana. Henricus montana occupans, in vallem descendere sine grauissimo sui & suorum periculo non poterat. Nam Cambri locorum & itinerum gnari, viarum angustias obseruantes: omnes fere qui necessariorum parandorum causa ab exercitu discesserant intercipiebant, ita vt regem omni commeatu intercluderent, nec tamen vnquam montem ascendere volebant. Vnde Henricus loci iniquitate coactus, atque magnis & assiduis imbribus immoderatisque tempestatibus afflictus, hyeme etiam instante, cum magnam thesauri sui summam profudisset & quam plurimos ex suis militibus cum aeris inclementia tum inimicorum insidiis amisisset: sentiens se nihil profuturum, castra soluit; & domum reuersus, obsides Cambrorum quos longe antea acceperat, exoculauit, videlicet Resum & Caduallonum filios Oeni, atque Cynuricum & Meredythum filios Resi. Sic miselli iuuenes, eo quod Anglus patres eorum debellare nequiuerat, oculos amiserunt. Atque hæc mihi videtur esse illa enormis vindicta de qua hic loquitur Geraldus. Vide infra lib. 2. cap. 10 & 12.

4 *In* Tegenia, *quasi sex millibus passuum à mari, est alius huiusmodi fons ab incolis vocatus* Fynon Leinw, *qui bis in die fluit & refluit. Hoc tamen (inquit H. Lhuyd) nuper obseruaui, Luna ab horizonte orientali ad meridianum ascendente, quo tempore omnia fluunt maria, fontis aquam diminui refluuiumque pati. Vide infra lib. 2. cap. 10. & in Annotat. ibidem.*

5 *Hic est locus ille antiquus, promulgatione legum Hoeli Boni Cambriæ olim regis valde celebris: vbi Princeps ille conuocatis 140. Prælatis & nobilibus, veteres Cambriæ leges reformauit, nouasque ex vsu Reipub. constituit: quibus Cambri vsi sunt vsque ad mortem Leolini tertii Cambriæ Principis.*

a Hauerfordia *post aduentum Flandrensium in illam regionem, illud nomen consequuta est: cum antea (vt scribit Lelandus)* Dugladia, *Britannice vero* Aberdaugledheu; *id est, Ostium duorum gladiorum, diceretur; hodie vero* Hulphord. *Sunt qui existimant illam vrbem, quæ apud Antonium* Vindogladia *dicitur, in hac regione fuisse, & ab his duobus Gladiis nomen esse sortitam.*

De Hauerfordia & Ros, cum Notabilibus suis.

CAP. II.

APVD *Hauerfordiam* itaque primo ab Archipræsule sermone facto: deinde, ab Archidiacono Meneuensi, cuius nomen præsentis opusculi titulus tenet, verbo domini gratiose prolato turbæ, allecta est multitudo tam militaris quam plebea. Vbi pro mirando & quasi pro miraculo ducebatur à multis, quod ad verbum domini ab Archidiacono prolatum, cum tamen lingua Latina & Gallica loqueretur, non minus illi qui neutram nouerunt linguam quam alii, ad lachrimarum affluentiam moti fuerunt, atque etiam ad Crucis signaculum cateruatim accurrerunt.

Accidit autem aniculam partium istarum quæ per triennium antea cæca fuerat audito Archipræsulis aduentu, filium suum adolescentem vt vel de fimbria vestimenti eiusdem aliquã particulam ei referret, ad locum prædicationis destinasse. *Miraculum.* Qui cum ad Archiepiscopum ob turbam consertam accedere non potuisset glebam quam sub pedibus prædicantis turba dilapsa signauerat, secum matri reportauit, ipsa vero munus oblatum cum gaudio magno suscipiens, & in orationum instantiam genua ponens, ori & oculis cespitem apposuit: & statim luminis læticiam quam penitus amiserat, tam viri sancti meritis quam fide propria & deuotione recuperauit. *Flandri Rossenses* Erat autem gens hæc originem à Flandria ducens, ab Anglorum rege Henrico primo ad hos fines inhabitandum transmissa: Gens fortis & robusta, continuoque belli conflictu Gens Cambrensibus inimicissima: Gens (inquam) lanificiis, Gens mercimoni[illegible] vsitatissima? Quocunque labore sine periculo terra marique lucrum quærere, Gens peruualida: vicissim [illegible] & tempore nunc ad aratrum, nunc ad arma, Gens promptissima. Gens vtique fœl[illegible] & fortis si vel Regibus vt deceret Cambria cordi fuisset, vel præst[illegible]rutis saltem & præfectis iniuriarum dedecus animo vindice displicuisset[1].

Contigit autem prædicto in castro nostris diebus res nequaquam prætereunda. *Latro astutus.* In eiusdem castri turre tenebatur in vinculis latro famosus: ad quem pu[illegible]ri tres, filius sc. comitis Clarensis ibi nutritum commissus, aliique duo, quorum alter herilis filius, alter eiusdem, ex filia nepos, propter missilia lignea quæ eis arcu mittenda ferro f[illegible]mare consueuerat, frequenter conueniebant. Quondam autem puerorum pre[illegible]

ad auras ab imo nequam extractus, captata carcerarii abſentia ocius oſtia claudens tam ipſum excluſit, quam pueros quoque ſecum incluſit. Quo perpetrato ſtatim clamor factus eſt magnus, tam intus puerorum quam exterius populorum, nec ceſſauit ille eleuata ſecuri mortem pueris acriter interminare, donec ei tam indemnitatis quam vitæ ſecuritas ſub cautione certiſſima fuerat indulta. In Francorum quoque regno apud caſtellum Radulphi caſus accidit haud diſſimilis. Dominator enim loci illius quem olim exoculauerat, in caſtro quendam alebat, qui cum ex diutina frequentia vias caſtri cunctas turriumque gradus aſcenſus, cordis oculo iam tenuiſſet: ſemel ira vindice opportunitate captata, puerum quendam caſtellani filium quem vnicum habebat & hæredem, ad ſumma turris propugnacula ſecum adduxit. Stans igitur in alto & clauſis intus oſtiis ruinam puero parans, ad clamorem magnum & mærorem vniuerſos prouocauit. Procedens itaque pueri pater, & non mediocri dolore concuſſus, cum filii redimere ſoſpitatem modis omnibus attemptaſſet: reſponſum accepit, niſi per partium inferiorum mutilationem, quam & ſibi intulerat, hoc nullatenus fieri poſſe. Ipſe vero multis antea fruſtra allegatis: demum hoc conceſſo quaſi præciſis illis cum lugubri circumſtantium clamore ictum in trunco fieri fecit. Cæcus autem grauiores anguſtias vbi ſentiret cum requiſiſſet, & reſponſum audiret quoniam in renibus: falſum eſſe proclamans, puerum iterum pręcipitare parauit. Ictum itaque denuo dato, & anguſtias ſibi in corde maiores eſſe reſponſo, dominum arguens falſitatis, puerum ad pręcipitium exportauit. Tertio vero genitum vt redimat genitor, inſtrumenta gignendi vere pręſcidit: Et cum in dentibus ſe ſentire dolorem proclamaſſet: Verum inquit ille, qui experto credendum, & iniurias vltus ex parte, mortem mitius aggrediar: & tu de cætero nec alium gignes, nec iſto gaudebis: eoque dicto exiliens ab alto, ſe cum puero præcipitem dedit. Et ſtatim in ima corruens, membris minutim confractis expirauit vterq;. Miles autem pro anima pueri monaſterium quod adhuc extat, & *De doloribus* dicitur ibidem conſtruxit.

Hoc autem mihi notabile videtur, quod ad prędicti loci caſtellanum Richardum ſc. Tangardi filium, cum tamen fratres habuerit plurimos & probos, & omnium iunior extiterat, pręmortuis aliis vniuerſa eſt hæreditas deuoluta. Similiter & ad Reſum Gruffini filium ſublatis de medio multis antea fratribus probis & pulcherrimis, auſtralis Cambriæ dominium eſt deuolutum. Contigit autem prędicto Richardo pueriles annos agente, virum ſanctum cui nomen Caradocus, apud ſanctum Hiſmael in Roſenſi prouincia Eremiticam & ſanctiſſimam vitam ducere, ad quem puer tam à patre ſæpius quam à matre tranſmiſſus cibariorum xenia quia frequenter ferre conſueuerat, tantam in oculis viri boni gratiam obtinuit, vt ei ſæpiſſime cum ſua benedictione fratrum omnium fœlicitatem & paternam hæreditatē compromitteret. Accidit autem aliquando, prędictū Richardum ob pluuiā inundantem ad domum Eremiticam diuertiſſe. Et cum canes quos ſecum ad venatū adduxerat nec vocatione, nec adulatione, nec etiā oblatione, ad ſe introducere poſſet: ſubridens vir ſanctus, & ipſos, manu leniter annuens, ſtatim ad ſe venientes cunctos ſuſcepit. Proceſſu vero temporis cum diem Caradocus iam clauſiſſet extremum, & vitæ labentis curſum fine fœlici conſummaſſet, corpus ſuum quod libero poſtremæ voluntatis ſtilo Meneuenſi eccleſiæ delegauerat: Richardi pater Tankardus violenta pręſumptione detinuit: ſed ſtatim ægritudine graui correptus, mandatū ocius reuocauit. Cum itaq; ſemel & iterum hoc ei contigiſſet, tertio tam morbo laxato quam mandato, cū corpus verſus *Meneuiam* per ſabulū de *Niwegal* deferretur, & exuberantem in pluuiam nube reſoluta totoq; comitatu pluuia perfuſo, ſacræ vecturæ duces à latebris exeuntes, pallam ſericam, qua ferretrum opertum fuerat, ab omni imbrium madore indemnem reperiunt & immunem. Et ſic Meneuiam corpus allatum crebra miraculorum tam pręſentium quam ſequentium quoque corruſcatione, in eccleſiam Sancti Andreæ, Sanctiq; Dauid ala ſiniſtra iuxta altare Sancti protomartyris Stephani, debita eſt celebritate tumulatum. Hoc autem mihi videtur hac de gente notandum quod in armis arietum dextris carne nudatis, & non aſſis ſed elixis, tam futura proſpiciunt quam præterita & ante incognita longe reſpiciunt: tempore quoque præſentia, ſed loco abſentia, quaſi prophetico quodam ſpiritu arte miranda cognoſcunt: pacis & guerræ ſigna, cædes & incendia, domeſtica adulteria, regis ſtatum, vitam & obitum, rimularum quarundam & notularum indiciis certiſſime declarant. Vnde & noſtris temporibus contigit virum quendam partium iſtarum non ignobilem, & in arte prædicta præ aliis inſtructum (cui nomen Gulielmus Mangunel) vxorem habere de proprio viri nepote prægnan-

Flandrorum Roſſenſium diuinandi peritia in armis arietum.

prægnantem. Cuius euentus vir non ignarus, arietem de ouili proprio sumptum, ex parte cuiusdam vicini sui coram vxore, sibi præsentari procurauit: quo statim ad coquinam transmisso, cum eodem die in prandio sedissent, armum arietis debito more decoctum & purgatum ad inspiciendum vir mulieri quam in hoc peritam nouerat ex industria porrexit. Quem cum paulisper intuita fuisset, rimulas notans & signa secreta, & oraculum in mensa subridendo proiecit. Ille vero cuncta dissimulans, cum risus causam reique notitiam tanto vehementius efflagitasset, illa demum tanquam importuna viri mota instantia respondit: Vir de cuius ouili aries hic fuerat, vxorem habet adulteram & proprii nepotis incæstu iam grauidam effecta[illegible]. A[illegible]æc autem [illegible] subtristis vultuque demisso. Verum, inquit, oraculum profers [illegible]imia veritate subnixum, vnde & tanto mihi dolendum [illegible]ortius quanto in propriam iniuriam publicata redundat ignominia. At illa tantam sui comperto crimine confusionem d[illegible]imulare non præualens, interio[illegible] animi pa[illegible]ionem signis exterioribus vrgente [illegible] tam pudore quam angustia, n[illegible]nc rubore vultus, nunc pallore, de[illegible]m ve[illegible]o lachrimis more muliebri est protestata. Præterea oblatus est cuidam armus caprei quasi pro ouino quia simillima sunt ossa purgata, qui notatis rimulis parumper & signis cum admiratione subiecit: Infœlix pecus quæ nunquam nouit multiplicari, infœlix & pec[illegible]s dominus, qui nunquam vl[illegible] tres vel quatuor in vno grege habere præu[illegible]t. Destructionem quoque patriæ post obitum Regis Henrici primi, per ann[illegible] ante vel dimidium, multi in humeris præuiderunt, qui venditis vniuersis quæ possidebant, tam mobilibus quam immobilibus indempnes per industriam patria relicta imminens ex[illegible]dium euaserunt.

Contigit etiam in Flandriæ finibus vnde Gens ista descenderat, viro quodam vicino suo os huiusmodi ad i[illegible]piciendum transmittere, quod portitor fossam obi[illegible] transiliendo fissa nate crepitum dedit, quem statim vi[illegible] naribus, cuius causa vexabatur verbis & votis adoptauit. Ille vero cui portabatur armo inspecto, illico subiecit: Sed tu frater id quod mihi ad[illegible]ueras in naribus habeas. Accidit autem quod & not[illegible]bile censui quendam no[illegible]ebus, ossis inspectorem non solum furtum furtique tenorem, furem ipsum, fu[illegible]que modum & circumstantias omnes inspiciendo notasse: verum & campanæ pul[illegible]m & tubæ sonitum ac si præsentialiter adhuc agerentur quæ iam præterita fuerant, audisse. Mirum itaque quod sicut coniurationes illicitæ imaginaria quadam similitudine oculis acta, sic & auribus repræsentant accidentia.

Annotationes in

Caput II.

FLANDRIA, *olim Menapiscus pagus, de quo in legibus Caroli Magni frequens fit mentio, & postea Ruthenia vt Diuæus & Canalis testantur) sic dicta siue a Flandra Luderici vxore siue a F[illegible]deberto Clodii regis nepote, siue ab æstu ventisque maris, siue à Germanica voce Flandren, quæ f[illegible]tam significabat; regio est inferioris Germaniæ, ad mare Britannicum & Oceanum septentrionalem sita, soli fertilitate & omnium rerum copia florentissima: sed æstuantis maris inundationibus maxime subiecta. Vnde maritimi tractus incolæ sæpenumero, cum eorum regio violenta aquarum irruptione esset submersa, aliis in locis sedes sibi coacti sunt quærere. Cum Gulielmus Normaniæ dux, qui Angliam sibi subiugauit, aduersus Heraldum Goduini filium qui in regni possessionem irruerat, exercitum pararet, Balduini Flandriæ Comitis soceri sui opem implorauit. Flandrus genero suo cum magna copia præsto adfuit, hac tamen conditione, vt ipse omnesque post eum Angliæ reges in perpetuum trecentas marchas argenti in annos singulos Flandriæ Comitibus penderet. Illo tempore infinita multitudo, cum infimæ sortis hominum, tum etiam eorum qui maris excursu & inundatione à sedibus pellebantur, in Angliam cum Flandro commigrarunt: quos etsi Anglus (pacificam regni possessionem nactus) Matilde regina intercedente in suam clientelam protectionemque suscepit, eos tamen terrarum possessionibus non ditauit. Hi non ita multo post, per vniuersum regnum dispersi, toti Angliæ molesti esse cœperunt. Quamobrem post[illegible]a ob denegatam prædictarum 300. marcharum solutionem, orta est simultas inter Robertum Hier[illegible]itanum Flandriæ Comitem & Henricum Angliæ regem. Vnde Anglus omnes Flandr[illegible]æ nation[illegible]nes ut incolas e suis ditionibus expellere decreuit. Verum quia matris [illegible]uæ intercessione primo fuerant recepti, atque etiam vt eorum opera Cambrenses sibi subiugaret: R[illegible]iam Demetiæ prouinciam, illis conce[illegible]it ad habitandum: sic (inquit Castoreus) Angliam desiccauit, & arctauit Walliam. Hi multis bellis a Cambriæ Principibus lacessiti, sesuaque fortissime tutati sunt, & in hunc diem (teste H. Lhuyd) & lingua & moribus a Cambris diuersis, ibidem pro Flandris agnoscuntur.*

De Penbrochia cum N. S.

Cap. XII.

ADIACET autem territorio Roſſenſi meridionali maritimoque ex latere, interlabente brachio marino, Prouincia Penbrochienſis, cuius principale municipium totiuſque prouinciæ Demeticę caput, in ſaxoſa quadam & oblonga rupis eminentia ſitum lingua marina de Miluerdico portu proſiliens in capite bifurco complectitur. Vnde & *Penbrochia* caput maritimæ ſonat. Primus hoc caſtrum Arnulphus de Montgomery ſub Anglorum rege Henrico primo, ex virgis & ceſpite tenui, ſatis exile conſtruxit. Quod poſtmodum in Angliam reuertens viro probo prudentique Giraldo de Windeſora conſtabulario ſuo primipiloque cum paucis cuſtodiendum expoſuit. Nec mora totius auſtralis Cambriæ Wallenſes Principe ipſorum viro bellicoſo Reſo ſcilicet Theodori filio paulo ante dolo ſuorum apud Brecheinoc interempto, & Gruffino filio ſuo puero relicto, caſtrum obſidione cinxerunt. Contigit nocte quadam cum milites quindecim caſtri deſertores ex deſperatione ſcapham intrantes nauigio fugam attemptaſſent, in craſtino mane Giraldus eorum armigeris arma dominorum cum feodis dedit, ipſoſque ſtatim militari cingulo decorauit. Inualeſcente vero & grauius incumbente per moram temporis obſidionis incommodo, cum ad vltimam fere inediam iam in caſtro perducti fuiſſent, Giraldus ex ſumma prudentia ſpem ſimulans & ſolatia ſpondens, quatuor qui adhuc ſupererant bacones à propugnaculis fruſtatim ad hoſtes proijci fecit. Die vero ſequenti ad figmenta recurrens exquiſitiora, literas ſigillo ſuo ſignatas coram hoſpitio Meneuenſis epiſcopi cui nomen Wilfredus qui forte tunc aderat, tanquam caſu à portitore dilapſas inueniri procurauit. Erat autem literarum continentia quod infra menſes quatuor Comitem Arnulphum ſuper caſtri ſubuentione ſollicitari non oporteat. Quo per exercitum literis lectis audito, ſtatim obſidione diſperſa ad propria ſinguli ſunt reuerſi. Nec mora Giraldus ille vt altiores in finibus illis ſibi ſuiſque radices figeret, Gruffini Principis Sudwalliæ ſororem cui nomen Neſta, ſibi lege maritali copulauit; de qua proceſſu temporis egregiam vtriuſque ſexus prolem ſuſcepit, per quam & Anglis Auſtralis Cambriæ maritima retenta, & Hyberniæ mœnia poſtmodum ſunt expugnata, ſicut vaticinalis declarat Hiſtoria.

Giraldus de Windeſora Conſtabularius Penbrochienſis.

Contigit in hoc *Penbrochiæ* caſtro noſtris temporibus, virũ quendam intra ſepta domus ſuæ muſtelæ catulos in vellere quodam inueniſſe. Quos cum illæſos ex induſtria cum ipſo vellere à loco remouens abſcondiſſet, beſtiola rediens poſt crebros vndique quærendo nec inueniendo diſcurſus, materno tandem mota dolore, ad vaſculum lacte plenum, quo paruulus educabatur filius herilis acceſſit, & ſtatim ſe ſupra vas erigens collectum intra ſe virus euomuit, & lacteum condimento lethali potum infecit; tanquam perditæ prolis anguſtias, prolis amiſſione compenſans: vir autem his obſeruatis omnibus, vellus ad locum reportauit. Et ecce muſtela materna ſollicitudine inter ſpem & metum anxia, falſoſque frequens mentita dolores, depoſitum inuenit, & continuo lætitiam tam geſtu quam voce profeſſa, ad vaſculum præſcriptum celerrime reuerſa eſt, euerſoque ſtatim continente, totum quod continebatur effudit, tanquam recuperatæ prolis ob gratiam, hoſpitem illæſum fore ſtatuens & indemnem. Contigit & alibi cum beſtiola huiuſmodi fœtus teneros ob ſolis & auræ temperiem extra domos in planiciem eduxiſſet, quod miluus inſidians vnum ex catellis aſportauit: & ſtatim illa intra fruticum ſepta cum prole reſidua ſe ſuſcepit, & exquiſitæ vindictæ decipulam matri dolor miniſtrauit. Exiens igitur in tumulo quodam ſe reſupinam dedit, & in ipſo prędonis proſpectu iam reuerſi, ſe quaſi mortuam finxit: & quoniam ſemper ſucceſſus augent auiditatem, ſtatim auis eam auide rapiens ad alta tunc vexit: nec mora, & ecce à vindicis animi beſtia venenoſi dentis ad ima morſu corruit iugulata. Diſtat autem à *Penbrochiæ* caſtro quaſi milliaribus tribus, caſtellum quod *Maenor Pyrr*, id eſt manſio Pyrri dicitur: qui & inſulam Chaldei habebat quam Cambri *Tnys Pyrr* id eſt inſulam Pyrri vocant. Stat etiam hoc caſtrum turribus & propugnaculis eximium, in collis cuiuſdam capite verſus marinum ab occidente portum extenſi, à circio & borea ſub ipſis muralibus viuarium habens egregium, tã ſui maieſtate quam aquarum profunditate conſpicuũ, pomerium quoq; perpulchrum ab eodem latere: hinc vinario, inde nemore concluſum, tam Saxorum prominentia quam corylorum quoque proceritate præclarum. A dextra vero caſtrenſis promontorii parte, inter caſtrum ſcilicet & eccleſiam, ad ſtagni ampliſſimi ſtatum & molendini ſitum, ſabuloſam vi ventorum conuallem indeficientibus vndis

Maenor Pyrr.

vndis riuus inserpit. Ab occidente sinuoso quodam in angulo mare Sabrinum iam prope in Hybernicum vergens, cum procul à castro distante subintrat, australi scopulo si paulo in boream se plus protenderet, aptum nauium receptioni portum faciēte. Naues igitur quascumque fere à maiori Britannia in Hyberniam eurus impellit: ab hoc prospectu tam formidandam ventorum inconstantiam quam furibundam & cæcam fretorum rabiem videas audacter attemptare. Terra tritico, marinis piscibus vinoque venali copiose referta: Et quod omnibus pręstat, ex Hyberniæ confinio aeris salubritate temperata. Terrarum igitur omnium Cambriæ totius septem Cantredis conferta, *Demetia* tam pulcherrima est quam potentissima: *Demetiæ* vero *Penbrochia*, *Penbrochiæ* quidem terra pręscripta. Restat igitur, vt Cambriæ totius locus sit hic amœnissimus. Non itaque mirandum, non venia indignum, si natale solum Genialeque territorium, profusioribus laudum titulis auctor extulerit. In his autem *Penbrochiæ* partibus nostris accidit temporibus Spiritus immundos cum hominibus non visibiliter sed sensibiliter conuersatos. In domibus namque primo Stephani cuiusdam Wiriet, & postea processu temporis Gulielmi Not, iactu sordium & eorum quibus illudere potius quam lædere videntur, sui pręsentiam ostentabant. In domo Gulielmi, non absque frequenti tam hospitis quam hospitum damno, tam lineis quam laneis scissuras in vestibus atque foramina faciebat: à quibus eas incommodis nulla poterat diligentia, nulla penitus sera tueri. In domo Stephani maiori miraculo cum hominibus sermocinari consueuerat, & conuitiantibus ei quod plerique ludicro faciebant, à natiuitatis tempore gesta quæ minus ab aliis vel audiri vel sciri voluerant palam improperabat. Si causam quæris euentus eius & rationem assignare non pręsumo: nisi quod subitæ mutationis vel paupertatis in diuitias vel potius diuitiarum in paupertatem & desolationem pręsagium vt dicitur esse solebat: sicut & in his ambobus paulo post compertum fuit. Illud autem hic notabile censui, quod nec aquæ benedictæ respersione, non tantum communis sed etiam magnæ, nec vllius ecclesiastici sacramenti remedio, ab illusionibus huiusmodi loca mundantur. Quinimmo sacerdotes ipsi cum deuotione intrantes & tam cruce baiula quam aqua benedicta muniti statim inter primos sordium iactu dehonestantur. Ex quibus constare videtur, quod à nociuis non innocuis, & læsionibus non illusionibus tam sacramentalia quam sacramenta tuentur. Notandum hic etiam his nostris diebus in Pictauia energuminam fuisse à diabolo possessam, qui & per os eius loquebatur disserens & disputans acute & artificiose cum literatis & disertis. Exprobrabat & interdum hominibus ea quæ secretius gesserant & quæ minus audire voluerant. Cum autem liber euangelicus vel sanctorum reliquię super os obsessæ quandoque ponerentur, ad inferiorem gutturis partem fugiebat. Et cum ibi ponerentur in ventrem descendebat. Apparebat autem per inflationes quasdā & commotiones partiū illarum quas possederat: Et cum iterum ponerentur reliquiæ ad partes inferiores in quibus apparebat: statim redibat ad superiores. Cum autem demum attulissent corpus Christi & laboranti dedissent, respondit dæmon: stulti nihil est quod agitis, non enim cibus est corporis sed animæ quod ei datis: mihi autem non est data potestas in animam sed in corpus. Cum autem hi quibus secretiora sua exprobrauerat, confessione super his facta ex pœnitentia sequuta redissent, nihil eis improperabat, sciui quidem sciui sed nunc ignoro (aliis autem quasi conuitium hoc emittebat) & ego taceo, quod enim scio nescio. Ex quibus apparet quia post confessionem & pœnitentiam vel omnino hominum peccata dæmones nesciunt vel ad damnum eorum & dedecus ea nesciunt. Quia vt ait Augustinus, Si homo tegit, Deus detegit: & si homo detegit, Deus tegit.

Auctoris natale solum.

Ziim & Ohim. Esai. 13.

Nimis impudentes & arrogantes eos dæmones oportet esse, qui victos sacerdotes, crucem sacram & aquam benedictam tanta contumelia afficiunt, vnde Anhot. lib. 2. c. 8. Annot. 2.

Notandum hic est, hostiam trāsubstantiatam minorem efficaciā habere aduersus diabolum quam reliquias sanctorum aut librum euangelicum.

Confessio auricularis silentium Diabolo imponit.

Nonnullos etiam mouere solet, quod fulmina frequenter ecclesias nostras & templa cadendo deiiciunt: cruces quoque & crucifixi imagines coram oculis cuncta cernentis & hoc permittentis plerunque feriendo diminuunt. Quibus nihil aliud ad præsens nisi illud Ouidii respondere dignum duxi,

Summa petit liuor, perflant altissima venti,
Summa petunt dextra fulmina missa Iouis:

Sicut & Petrus Abaelardus egregie suo in tempore, in præsentia Philippi Francorum regis, cuidam Iudæo respondisse memoratur, hæc & similia in opprobrium fidei obiicienti: Verum, inquit, quia fulmina ab alto descendentia domicilio, ad ea quæ in terris sublimiora reperiunt suaque naturæ similiora se frequentius applicant. Ideoque in synagogas vestras nunquam fulmina cadunt, quia nec in cloacas vnquam ea cecidisse vel vidit quispiam, vel audiuit. Vnde & hic notabile censui quod cum in Francia

nostris

nostris diebus inter monachos Cistereiensis ordinis & militem quendam super metis agrorum & terrarum suarum terminis contentio sæpe fuisset, & acciderit aliquando vi tẽpestatis ingruentis culturã monachorum damno eorundem nõ modico, nocte quadam funditus destructam & demolitam fuisse: cultura militis ei contermina & quasi continua indemni penitus & illæsa manente, miles ea occasione in monachos insolenter inuectus, monachorum iniuriam in agri illius possessione diuinitus declaratam publice proclamauit. Abbas autem hoc audito satis facete respondit: nequaquam ita esse, sed habuisse militem amicos plures in illo equitatu quam monasterium, monachos è contra hostes ibidem plures & inimicos, verius esse demonstrauit.

At non eorum voluntate sed diuino mandato res acta est.

In hac eadem prouincia de Penbroch tertio in loco, domo videlicet Elidori de Stakepole circa eadem fere tempora: non solum sensibiliter, sed & visibiliter sub ruffi iuuenis specie qui & Simonem se vocabat, quidam apparuit. Hic primo claues à claugero præripiens, se ad seneschaliam domus regendam impudenter ingessit. Eam tamen tam prouide, vt videbatur, tamque prudenter administrabat, vt omnia sub eius manibus abundare, nullusque defectus in domo fieri posse videretur. Quicquid autem herus & hera ad quotidianos vsus vel esus aut præmeditati fuerant aut secreto proloquuti, id ipse non præmonitus, non inuitatus mirabili explebat agilitate dicens, id fieri vultis, hoc vobis fiet. Thesauros autem ipsorum & secretas repositiones sciebat, eisque aliquoties exprobrabat. Nam quoties auare aliquid aut parce nimis agi volebant, dicebat: vt quid aceruum illum auri vel argenti tangere timetis & expendere, breuissimi nempe dies vestri sunt: pecuniaque quam tantopere congeritis nunquam vobis erit ad vsus aliquos proventura. Rusticis autem ministrisque domus mercenariis preciosiora libentius cibaria atque pocula ministrabat, dicens: ea illis præcipue eum abundantia largiri debere quorum erant laboriosis operibus adquisita.

Simon.

Bonus & diligens œconomus.

Quicquid autem agi statuerat, quanquã id domino vel dominæ displiceret quoniam secreta eorum, vt diximus omnia nouerat, & quoniam cuncta fere tam expedite, tamque mature gerebat, sine omni conditione complebat. Ecclesiam autem nunquam adibat, nec verbum aliquod catholicum vnquam pronunciabat. In domo nocte non iacebat, sed mane quotidie ad obsequia promptus astabat. Obseruatus tandem à familia domus cum forte fuisset, circa molendinum & aquæ stagnum nocturna eiusdem inuenta est conuersatio. Quo comperto statim in crastino coram domino domus constitutus & domina claues quas quadraginta diebus vel amplius gestauerat, eis (licentiam accipiendo) porrexit. Interrogatus autem in discessu & obtestatus quis nam esset, respondit, se in vxore rustici cuiusdam de parœchia eadem, sub specie mariti ab incubo spiritu fuisse progenitum, nominans virum ac vitricum suum iam defunctum & matrem suam adhuc superstitem. Cuius inquisita diligentius rei certitudine, sic in veritate fuisse palam mulier est professa. Similis huius in Dacia nostris diebus casus accidit. Archiepiscopo namque clericus quidam ignotus adhæsit, qui sub obtentu obsequii quia diligens & discretus esse videbatur, literarum etiam & historiarum omnium promptissimam habebat notitiam atque memoriam, magnam cum ipso familiaritatem in breui contraxit. Quadam etiam die eum narraret Archiepiscopo de historiis ab antiquis & ignotis rerum euentibus, vnde ipsum libenter & frequenter audiebat, accidit vt de tempore incarnationis dominicæ loquerentur, qui & inter alia & hoc subiunxit: Antequam Christus carnem sumpsisset, magnam habebant dæmones in genus humanum potestatem, sed in aduentu ipsius valde diminuta fuerat eorum potestas: adeo quidem vt à facie ipsius vndique diffugerint & disparuerint. Alii namque in mare se præcipitauerunt: Alii in concauitates arborum, & rimas petrarum & ego ipse in fontem quendam insilui. Quo dicto quasi verecundans erubuit, & surgens statim exiuit.

Dæmon non catholicus.

Vide annot. in cap. 8. lib. 2.

Dæmon clericus.

Archiepiscopus autem & qui cum eo fuerant, vehementer admirantes cœperunt de verbo illo ad inuicem inquirere, & plurima coniectare. Et cum moram aliquantulum ille fecisset (putabatur enim statim reuersurus) præcepit Archiepiscopus eidam suorum illum vocare, ipse vero vocatus & quæsitus vndique, nusquam comparuit. Nec longe post duo clerici quos Archiepiscopus Romam miserat, reuersi sunt: Quibus cum Archiepiscopus & sui rem gestam & euentum illum retulisset, cœperunt illi inquirere diem euentus illius & horam: quod cum audissent, dixerunt quod eodem die, & hora eadem obuiauerat eis in Alpibus, dicens se propter

Dæmon ad Curiam Ro. missum se fingit.

Falcones.

negotia domini sui scilicet Archiepiscopi nuper emersa ad curiam Romanam fuisse transmissum. Sicque compertum est dæmonem ipsos in humano corpore delusisse.

De falconibus quoque partium istarum egregiis & generosis, qui grauissimã in aues tam fluuiales quam campestres tyrannidem exercent, prætereundum non putaui. Vnde & Anglorum rex Henricus secundus cum in partibus istis iter in Hiberniam parando, moram aliquandiu faceret, & auium aliquando volatu delectari voluisset, falconem nobilem in saxo quodam sedentem cum forte conspiceret, eundem lateraliter ambiendo, accipitrem Norwagiensem generosum & grandem quem gestabat læua proiecit; Falco vero quanquam in primis tardior, ad alta tamen vix subuectus, itaque vindice vice versa de præda prædo iam effectus, à summis impetuosius ad ima descendens quadrati pectoris ictu vehementi præpositaque talorum armatura talionem reddens, ad pedes regios accipitrem confodiendo prostrauit. Vnde & ab hac hora singulis rex annis circa nidificationis tempora propter falcones terræ illius qui marinis in rupibus excluduntur mittere consueuit. Nec in terra sua nobiliores illis aut præstantiores inuenit. Sed hæc hactenus, ad viam de cætero reuertamur.

ANNOTATIONES IN

Caput XII.

1 *GVLIELMVS Nothus Normanniæ dux, cum Angliæ regni possessionem iure belli nactus esset: cupiens illud tranquillum & quietum reddere, vniuersos Anglicæ stemmatis nobiles vel exhæredauit vel è medio sustulit: quorum possessiones Normannis distribuit: quæ cum eorum auiditati (plurimis indies ex Normannia, Gallia & Belgia, possessionum causa in Angliam confluentibus minus satisfacerent, nec satis ampla viderentur: post acquisitam, post Robertum Hammonis filium Morganiam, à Rufo Nothi filio qui tunc temporis rerum potiretur, inuadendæ Cambriæ facultatem instanter petierunt: qua semel concessa, consilioque capto assignarunt sibi varias in ea regione prouincias, quas inuadere constituunt, pro quibus se regi fidelitatis sacramento obstringunt: velutì Rogerus Salopiensis Comes pro Powisia & Ceretica regione fidelitatem præstitit. Hugo Cestrensis pro Tegenia & Reuonocia. Bernardus de nouo Mercatu (de quo supra cap 2.) pro Brechinia Hugo Lacius pro Ewyas: & hic Arnulphus Rogeri Salopiensis Comitis filius iunior fidelitatem fecit pro ista Penbrochiensi prouincia, quam postea & auxilio Giraldi Winsori militis strenui obtinuit & habuit: & postquam à Rufo Penbrochiensis comes esset creatus vniuersus pagus ille Penbrochiensis comitatus deinceps est appellatus, vt apud hunc auctorẽ, qui fuit prædicti Giraldi nepos & non ita multo post, hæc eadem scripsit, videre licet.*

2 *Hæc Nesta Resi principis Demetiæ filia præstantis cuiusdam formæ elegantia inter omnes sui temporis mulieres conspicua fuit, ex qua Henricus primus Angliæ rex filium genuit nomine Henricum, vt patet infra lib. 2. huius Itiner. cap 7. Deinde Giraldus Winsorius eam (Rege consentiente) matrimonio sibi copulauit: vnde Mauritius filius Giraldi, Dauid episcopus Meneuensis, atque omnes Giraldi In Hibernenses genus traxerunt. Post mortem Giraldi, Stephanus Abertiuensis Castri Custos eam duxit, ex eaq; genuit Robertum Stephanidẽ, de quo in vaticinali huius auctoris historia honorifica fit mentio.*

De transitu per Camros & Newigal cum N. S.

CAP. XIII.

ITER igitur ab *Hauerfordia* versus *Meneuiam* quasi milliaribus duodecim inde distantem aggredientes, primo per *Camros*, vbi pro iuuenis egregii Giraldi scilicet filii Gulielmi nece, multorum cædibus cruentam nimis & grauem, tempore Stephani regis, propinqui & necessarii sui, quanquam in hoc minus necessarii, vindictam in Rosenses exercuerant. Deinde per sabulum de *Newegal* transiuimus, vbi & ea tempestate qua prædictus Anglorum rex Henricus secundus in Hiberniæ finibus hyemauit, nec non & aliis fere cunctis partium illarum portubus ab occidente marinis, res contigit non indigna memoratu. Ex nimia nimirum præter solitum procellæ vehementia, sabulosis australis Cambriæ littoribus solo tenus sabulo nudatis, longis operta retro sæculis, terræ facies apparuit, arborum in ipsum mare stipites stantium vndique præcisarum, ictusque securium tanquam hesterni, terra quoque nigerrima, lignaque truncorum hebenò simillima: mirandis rerum mutationibus, olim nauium via, nunc nauibus inuia, non littus sed lucus esse videretur: aut forte à diluuii tempore, aut potius longo post, antiquitus tamen præcisus, quoniam maris violentia semper excrescentis & terram amplius eluentis, paulatim absumptus & absorptus. Contigit autem inaudita tempestatis eiusdem rabie, Congros aliosque marinos pisces perplurimos trans rupes maris altissimas vi ventorum intra dumeta proiectos,

tos, à multis reperiri. Apud *Meneuiam* igitur à loci eiusdem Antistite Petro viro videlicet personali & liberali, qui nobis indiuiduus hactenus in via comes extiterat, decenter exhibiti pernoctauimus.

ANNOTATIONES IN Caput XIII.

IN orientali Cambriæ parte, videlicet Mailora *&* Trefreda, *in locis vliginosis, vbi terra propter aquas hiemali tempore stagnantes mollis minimeque consolidata est, reperiuntur etiam hodie abietum præcisarum stemmata, & aliquando ipsæ abietes miræ longitudinis, ita puræ & integræ ac si infra annum fuissent prostratæ: quibus pro lychnis & tædis vtuntur pauperiores, easque verubus & aliis instrumentis in terra quærunt, & cum inuenerint effodiunt. Quod eo magis mirandum est, quoniam nullæ huiusmodi arbores in Cambria, aut satiua aut diuersæ natiuæ prouenientes (quod sciam) reperiantur. Hoc tamen verissimum esse his nostris diebus comperimus, non obstante eo quod scribit Cæsar de fago & abiete, libro quinto de bello Gallico: fieri igitur potest vt talium arborum illi qui ab hoc authore commemorantur stipites fuerint.*

SYLVESTRI GIRALDI CAMBRENSIS ITINERARII CAMBRIÆ LIBER SECVNDVS.

PRÆFATIO.

QVONIAM *igitur caput* Cambriæ *est* Meneuia *& vrbs olim metropolitana, quanquam hodie plus nomen habens quam omnis antiquæ tamen & autenticæ matris nostræ tanquam exequias plangere & funus prosequi lamentabile, cineresque semisepultæ lachrimosis deplorare singultibus non abstinuit. Qualiter hic igitur, & vnde, & à quo tempore pallium allatum, & qualiter ablatum, quot palliis induti antistites, & quot spoliati, eorumque nomina vsque ad hæc nostra tempora paucis absoluam.*

De sede Meneuensi cum N. S.

CAP. I.

SICVT Britannicæ referunt historiæ apud vrbem legionum in Curia illa magna quam prætaxauimus, beatus Dubritius loci eiusdem tunc temporis Archiepiscopus, Dauid qui regis Arthuri vt dicitur auunculus extiterat, propter ætatis defectum, & quoniam contemplationi potius indulgere volebat, cessit honorem: & ex tunc procurante Dauid vsque *Meneuiam* sedis facta est translatio. Quanquam tamen prior ille locus sicut in priori libro descripsimus, longe metropolitanæ sedi plus congruerit. Hic etenim angulus est supra Hibernicum mare remotissimus, terra saxosa sterilis & infœcunda: nec siluis vestita, nec fluminibus distincta, nec pratis ornata: ventis solum & procellis semper exposita inter hostiles hodie populos hunc Flandrensem inde Cambrensem frequenter attrita. Ex industria [illegible] talia sibi delegerunt habitacula, vt populares strepitus subterfugiendo, vi[illegible]ue eremiticam longe pastorali præferendo, parti liberius quæ non [illegible]retur [illegible] fuerat autem Dauid sanctitate conspicuus & religione, sicut de vita [illegible] liber conscriptus. Inter omnia vero quæ de ipso leguntur miracula, tria [illegible]ur admiratione dignissima: De origine videlicet ipsius & conceptione. & [illegible] an ante ortum prælectione: & quod omnibus præstat, de terra quæ apud *Breuy* v[illegible] de populo & admirante sub pedibus prædicantis in collem excreuit.

Liber Autoris de vita sancti Dauid.

Sederunt autem à tempore Dauid successiuis temporum curr[illegible]s Archiepiscopi ibidem viginti quinque quorum hæc nomina: Dauid, Cen[illegible] [illegible]d[illegible] & [illegible] laus vocatur, Ceneu, Morwal, Haerunen, Elwaed, Gurnuen, Lendiv[illegible] [illegible]ysc Gogan, Cledauc, Anian, Eluoed, Eihelmen, E[illegible]auc, Ma[illegible]coed, Sa[illegible], Catellus, Sulhaithnai, Nonis, Etwal, Asser, Arthuael, Sampson. Tempore Sampsonis huius pallium in hunc modum est trãslatum. Ingruente per Cambriam isto præsidente [illegible]ste quadam, qua cateruatim plebs occubuit, quam flauam pestem vocabant, quam Physici ictericiam dicunt passionem, præsul quamquam sanctus & ad mortem intrepidus, tamen ad suorum instantiam nauem scandens, flante Circio, [illegible] suis inde-

Nomina præsulum Meneuensium.

 mnem

mnem in Armorica Britannia ſe ſuſcepit: vbi & vacante tunc forte ſede Dolenſi, ſtatim ibidem in epiſcopum eſt aſſumptus. Vnde contigit vt ob Pallii gratiam quod Sampſon ſecum hinc illuc attulerat, ſuccedentes ibi epiſcopi vſque ad noſtra hæc fere tempora (quibus preualente Turonorum Archipræſule aduentitia dignitas euanuit) pallia ſemper obtinuerunt. Noſtri vero vel propter ignauiam vel paupertatem, aut potius propter Anglorum aduentum in inſulam & Saxonicam interpoſitam hoſtilitatem, ea occaſione priſtina caruerunt dignitate: ſemper tamen vſque ad plenam (quæ per Anglorum regem Henricum primum facta eſt) Cambriæ ſubactionem, epiſcopi Walliæ à Meneuenſi antiſtite ſunt conſecrati: Et ipſe ſimiliter ab aliis tanquam Suffraganeis eſt conſecratus, nulla penitus alii eccleſiæ facta profeſſione vel ſubiectione. Sederunt autem à Sampſonis ibidem tempore vſque ad prædicti Henrici primi tempora 19. quorum hæc nomina: Ruelin, Rodherch, Elguin, Lunuerd, Nergu, Sulhidir, Eneuris, Morgeneu, primus hic inter epiſcopos Meneuiæ carnes comedit & ibidem à piratis interfectus eſt. Vnde & eadem nocte quam duxit extremam apparuit cuidam epiſcopo in Hibernia, oſtendens vulnera ſua & dicens: *Quia carnes comedi, caro factus ſum.* Nathan, Teuan, hic Ieuan vna ſola nocte vixit epiſcopus, Arguſtel, Morgenueth, Ervin, Tramerin, Ioſeph, Bleithud, Sulghein, Abraham, Wilfredus. Poſt hos vero ſubacta iam Wallia vſque hodie tres: Tempore regis Henrici primi Bernardus, tempore regis Stephani Dauid ſecundus, tempore regis Henrici ſecundi, Petrus Cluniacenſis monachus: qui tres regio vrgente mandato Cantuariæ conſecrationem ſuſceperunt. Sicut & quartus his ſuccedaneus tempore regis Ioannis nomine Galfridus Lanthonienſis Prior & Canonicus, per operam Huberti Cantuarienſis Archiepiſcopi, in eadem ſede promotus & ab eodem conſecratus.

De nullo vero Cantuarienſi antiſtite legitur, vel poſt ſubiectionem iſtam vel ante, Cambriæ fines intraſſe, præter Balduinum ſolum monachum ſcilicet Ciſtercienſem & Abbatem Annafordenſem, deinde vero præſulem Wigornienſem, qui legationis huius occaſione & ſalutiferæ crucis obſequio terram tam hyſpidam, tam inacceſſibilem & remotam laudabili deuotione circuiuit, & in ſingulis Cathedralibus eccleſiis, tanquam inueſtituræ cuiuſdam ſignum miſſam celebrauit. Adeo autem ante finales hos dies & tempora nouiſſima Meneuenſis eccleſiam Cantuarienſem nullo ſubiectionis vinculo reſpiciebat: vt in Anglicana hiſtoria Beda referente legatur: Auguſtinum Anglorum epiſcopum poſt conuerſionem regis Ethelfredi, & Anglorum populi, epiſcopos Walliæ in confinio occidentalium Saxonum tanquam ſedis Apoſtolicæ legatum conuocaſſe. Et cum ſeptem epiſcopi veniſſent, quoniam Auguſtinus in ſella ſedens, venientibus Romano faſtu non aſſurrexit, eum ſuperbiæ notantes (ſumpto quidem à viro quodam Anachorita de gente ſua ſanctiſſimo, experimenti illius documento) tam ipſum quam eius ſtatuta, ſtatim reuerſi ſpreuerunt: nec ipſum pro Archiepiſcopo ſe habituros publice proclamabant, teſtantes ad inuicem: quia ſi nunc nobis aſſurgere noluit, quanto magis ſi ei ſubdi ceperimus iam nos pro nihilo contemnet? Quod autem ſeptem tunc erant epiſcopi Britonum, cum hodie non niſi quatuor, hæc ratio aſſignari potuit: quia plures tunc forte fuerant in hoc Walliæ ſpacio quam nunc ſunt ſedes Cathedrales, vel potius ſe tunc ampliori Wallia fine dilatabat. Inter tot igitur epiſcopos tanto priuatos honore, ſolus Bernardus ille primus Francorum apud Meneuiam epiſcopus, eccleſiæ ſuæ iura publice proteſtans, poſt multas ſumptuoſas & graues ad curiam Romanam vexationes, demum niſi factæ profeſſionis, & ſubiectionis exhibitæ Cantuarienſi eccleſiæ, falſi teſtes in Remenſi Concilio, coram Eugenio Papa palam produxiſſent, non inefficaciter reclamaſſet. Tribus igitur fultus auxiliis tam formidabiles tantæ cauſæ conflictus confidenter eſt aggreſſus: Regis videlicet Henrici primi familiaritate ſubnixus plurima & fauore, tempore pacifico gaudens, & pacis ſequela ſufficientia. Adeo quidem ex nimiæ ſecuritatis audacia, debito de iure quandoque pręſumpſit, vt & crucem interdum ſibi pręferri per Cambriæ fines attemptaſſet.

Bernardus iſte quanquam in aliquo commendabilis, pompoſitatis tamen & ambitionis vitio, trans modeſtiam notabilis fuerat. Quoniam enimuero de Curia exierat, & plantatio Regis extiterat, ad Anglicanas opulentias per tranſlationem ſemper anhelans (quo morbo laborant fere ſinguli ab Angliæ finibus hic intruſi) terras eccleſiæ ſuæ plurimas infructuoſe penitus & inutiliter alienauit: Alias vero tam improuide & tam indiſcrete dimiſit, vt vbi militaribus officiis decem terræ carrucatas, viginti vel triginta manu ampliſſima largiretur: ibi

Ambitio & auaritia epiſcoporum eccleſiæ peſtis.

dammis

diuinis Sancti Dauid obsequiis & canonicis ab ipso misere nimis & infœliciter institutis, vix vnam, vix duas vel tres impertiret. De duabus autem sedibus istis de quibus facta est mentio, Cantuariensi videlicet & Meneuensi, quod mihi videtur iuxta moderna tempora paucis edisseram. Illinc hodie Regum fauor, opum affluentia, suffraganeorum antistitum opulenta numerositas, literatorum & iuris peritorum copia multa: hinc autem omnium istorum defectus & ius remotum. Quapropter nisi per regnorum forte mutationes rerumque vicissitudines magnas, quæ variis & inopinatis euentibus accidere solent, difficilis erit antiqui iuris recuperatio. Dicitur autem locus vbi ecclesia Meneuensis sita est, & in honore beati Andreæ Apostoli primo fundata, *Wallis Rosina*: quæ tamen Marmorea potius quam vel Rosea vel Rosina dici posset: quoniam rosis minime, marmore vero plurimum abundat. Labitur autem hic Aluni fluuius, aqua turbida & infœcunda, cœmiterium lateraliter à Borea disterminans, sub lapide *Lechlauar* marmoreo pedibus transeuntium perpolito, de cuius quantitate, qualitate & nom[...]ratione in vaticinali Historia disseruimus. Vbi rex Anglorum Henricus secund[...]o Hibernia rediens per eundem lapidem transeundo deuote Sancti Andreæ Sa[...]ctique Dauid ecclesiam intrasse describitur, in hunc modum. Relictis ergo demum custodibus apud Dubliniam, videlicet Hugone de Lacy (cui iam Mediam in fœodum donauerat) cum militibus viginti: Stephanide quoque & Mauricio Giraldidis, cum aliis viginti. Waterfordiæ vero Humfredo Bohunensi, Roberto filio Bernardi, & Hugone de Grandeuilla cum militibus 40. Weixfordię Gulielmo Adelmi filio & Philippo de Breusa cum viginti: Pascali luce secunda, sole recens orto, apud Weixfordiam exteriore sc. portus limbo, Rex nauẽ scandens Circio flante, prospero nauigio, in portu Meneuensi circa meridiem appelicuit.

Accedens itaque *Meneuiam* deuote peregrinantium more pedes baculoque suffultus, canonicorum ecclesiæ processionem ipsum debita reuerentia & honore suscipientium apud albam portam obuiam inuenit. Accidit autem vt procedente feriatim processione & rite præcedente, mulier Cambrica ad pedes regis se subito prouolueret, quæ & querimonia de loci illius episcopo facta & regi per interpretis linguã exposita, quoniam ius suum statim non est assequuta, voce altisona & proterua cum manuum quoque complicatione non modica, cepit coram omnibus exclamando ingeminare: *vindica nos hodie Lechlauar, vindica genus & gentem de homine hoc*. Cumque ab illis qui Britannicam linguam nouerant inhiberetur & expelleretur, ipsa tanto fortius & acrius in hunc modum vociferabatur: alludens illi fictitio vulgari, nec non Merlini prouerbio quo dici solebat: Angliæ Regem Hiberniæ triumphatorem, ab homine cum rubra manu in Hibernia vulneratum, per *Meneuiam* redeundo super *Lechlauar* moriturum. *Merlinus pseudo-propheta vaticinium mendax.*

Erat autem hoc nomen lapidis qui trans flumen *Alunus*, quod cœmiterium a boreali ecclesiæ parte præterfluendo disterminat, iacens vice pontis fungebatur. Erat autem lapis hic marmoreus & pulcher, transeuntium pedibus superficie tenus (vt dictum est) perpolitus, decem pedes in longum & sex in latum præferens, atque vnius pedis spissitudinem habens. Sonat autem *Lechlauar* Britannica lingua, *Lapis Loquax*. Erat enim de lapide hoc ab antiquo vulgata relatio quod cum hominis cadauer super illum aliquando deferretur, eadem hora in sermonem prorumpens ipso conatu crepuit medius, fissuram per medium adhuc prętendens. Vnde & de barbarica superstitione illi antiquitus exhibita vsque in hodiernum quoque per ipsum mortuorum corpora non efferuntur. Accedens igitur ad lapidem Rex, quia forte illius vaticinii mentionem audierat, ad pedem lapidis paulisper gradum sistens & eundem acriter intuens, incunctante tamen passu audacter pertransiit: verso itaque vultu ad lapidem respiciens, in vatem inuectus, verbum hoc indignanter emisit: Merlino mendaci quis de cætero fidem habet? Legator autem ibi cum aliis astans, & rei euentum obseruans, vt vatis iniuriam vindicaret, sic alta voce subiecit. Tu vero non es Rex ille, qui Hiberniam conquirere debet, nec de te mentionem Merlinus fecit. Et sic Rex intrans ecclesiam in Sancti Andreæ Sanctique Dauid honore fundatam, fusis deuote orationibus & missa solenniter audita à Capellano quodam quem solum inter tot loci illius presbyteros ea hora ieiunum tanquam ad hoc diuina reseruauerat prouidentia: cœna ibidem sumpta, statim ad Castrum *Haueffordiæ* quasi per miliaria duodecim ab inde distans, transinigrauit. Hoc autem mihi notabile videtur, quod nostris diebus præsidente videlicet Dauid secundo, tam fluuium hunc vino *Rex inuehitur in Merlinum.* *Alunus*

Pistyll Dewi. manare, quam fontem quem *Pistyll Dewi*,. fistulam Dauid vocant (quia quasi per fistulam quandam in cœmiterium ab oriente fons dilabitur lac stillare, constat aliquoties esse compertum. *Monedula mansueta.* Aues quoque loci istius quæ monedulæ dicuntur, ex longo pacis vsu à clericis ecclesiæ eis exhibitæ, adeo quasi mansuetas & domesticas inuenias, vt homines nigris indutos non refugiant. Ab hinc autem sereno tempore montes Hiberniæ prospici possunt. Mari hibernico tantum vno contractiore transnauigabili die interiacente: vnde Gulielmus Gulielmi regis Bastardi filius & Normannorum in Anglia rex secundus qui Rufus est aguominatus, Cambriam suo in tempore animose penetrans & circumdans, cum à rupibus istis Hiberniam forte prospiceret dixisse memoratur: ad terram istam expugnandam ex nauibus regni mei huc conuocans, pontem adhuc faciam. Quo verbo ad Murchardum Lageniæ tunc Principem in Hiberniam forte translato, cum aliquandiu propensius inde cogitasset, fertur respondisse: nunquid tantæ comminationis verbo Rex ille, si Deo placuerit adiecit? Audito vero quod nullam prorsus Dei mentionem in hoc suo Rex sermone fecisset, tanquam prognostico gaudens certissimo: Quoniam inquit homo iste de humana tantum confidit potentia, non diuina, eius aduentum non formido.

ANNOTATIONES IN
Caput I.

DVBRITIVS *Demetus, ad* Vagæ *confluentis ripam ex Eurdila nobili iuuenculà, ignoto patre natus, magnum apud Britannos doctrina & probitatis iuuenilibus annis obtinuit nomen. Hic ad Vagam fluuium scholas erexit, multosque discipulos in omni literarum genere percelebres habuit, Pelagiana dogmata vehementer & solide refutauit. Vnde primum Tauensis episcopus & postea legionum vrbis (quæ Cambrorum Metropolis erat) Archiepiscopus sub Aurelio Ambrosio rege constitutus est. Vtherum Pendragonem, & post eum Arthurum eius filium Nothum, regni Britannici diademate insigniuit: contra Saxones acerrimum se aduersarium opposuit, quos pro suæ gentis Republica multis inuectiuis eleganter scriptis lacessiuit. Resignato tandem Archipræsulatu Dauidi, reliquum temporis inter discipulos manuum suarum laboribus viuentes, priuatim & quiete transegit. Obiit 18. Calend. Decembris, Anno, verbi incarnati 522. De hac sedis translatione vide plura in Annotationibus supra lib. 1. cap 5. Annotat. 6 Hac in re fæde errauit Robertus Canalis lib. 2. Perioche 6. non intelligens statum Britanniæ ante aduentum Augustini Monachi in insulam.*

2 *Giraldus alibi vocat hanc regionem totius* Cambriæ *amœnissimam supra lib. 1. cap. 12. Verum ibi iuxta illud Ouidii*

> *Nescio qua natale solum dulcedine cunctos*
> *ducit, & immemores non sinit esse sui,*

patriam suam & geniale territorium profusioribus laudum titulis prosequitur: Hic vero ipsam rei veritatem (sicuti est) respicit: Nam in vniuersa Cambria multa loca inuenias, longe multumque huic anteponenda, siue aeris salubritatem, siue regionis amœnitatem siue soli ipsius fertilitatem, aliaq. humanæ vitæ commoda respicias.

3 *Quod ad plenam hanc* Cambriæ *subactionem per Henricum primum factam attinet, intelligendus author est, vel de Rossensis regionis (in qua sedes Meneuēsis existit) subiectione: vel de prouincia* Demetica, *quæ tunc maxima ex parte in Normannorum & Flandrorum manus deuenerat, vt in Historia Cambriæ manifestum est. Nam* Venedotia *eo tempore possessio fuit Gruffini filii Conani principis Northwalliæ: Et Powisia à filiis Belthini Principis tanquam supremis eius prouinciæ dominis tenebatur. Nec fuit plene subacta* Cambria, *vsq. ad annum 12. Eduardi primi cum interfecto Leolino Gruffini filio, vltimo Cambrorum principe, vniuersa* Cambria *in manus regis* Angliæ *deuenit.*

4 *Gregorius primus Rom. episcopus An. 596. misit Augustinum monachum ad Anglos, qui Romanam religionem hominum mandatis & traditionibus refertam illis obtrusit: Nam Britanni puriorem Christi doctrinam longe ante à Iosepho Aramathensi & Asiaticis ecclesiis susceperant. Apud illos igitur vigebat veritatis prædicatio, doctrina sincera, viuificatrix fides, & purus Dei cultus qualis ab ipsis Apostolis mandato diuino Christianorum ecclesiis traditus erat. Vnde Galfridus Monumethensis lib. 8. cap. 4. De gestis Britannorum, In patria (inquit) Brytonum adhuc vigebat Christianitas, quæ ab Apostolorum tēpore nunquā inter eos defecerat. Postquā ergo venerat Augustinus à Gregorio vt dictum est missus, & ab Ethelberto Rege receptus, in Vigorniensi prouincia Anno 602. synodū celebrauit, in hunc finē vt Britanniæ clerum sibi subderet & Romanæ ecclesiæ obsequentē redderet. Ad hāc synodū vocati venerunt Britannorū episcopi septem. Nā illis dieb. sub Meneuensi metropolitano ad eū numerum, Asiaticorū more principales ecclesias cū ordinationib. habebant, quorum tunc hæc erant*

nomina,

nomina, Henfordensis, Tauensis, Paternensis, Banchorensis, Eluiensis, Vicensis, ac Morganensis. Venerunt & Doctores ad eandem synodum, inter quos Dinotus Cœnobiarcha Banchorensis omnium primus, grauiter & docte de non approbanda apud eos Romanorum auctoritate disputabat: fortiter prætereà tuebatur Meneuensis Archiepiscopi, in Ecclesiarum suarum gubernatione ratam iurisdictionem: vehementer contendens non esse in Britannorum commodum futurum, vel Romanorum fastum, vel cognitam Anglosaxonum tyrannidem in communionem admittere: Affirmans etiam debuisse Gregorium admonere Saxones gentem perfidam, vt si sincere Christianismum admittere vellent, Britanniæ imperium, quod contra sacramentum militiæ per tyrannidem occupauerant, iustis dominis & possessoribus quamprimum restituerent. Cum ergo ad Augustini colloquium ituri essent, solitarium quendam & prudentem virum prius consuluerunt: An eius mandata sequi, suasque à patribus sumptas traditiones deserere liceret? Si homo Dei est (inquit) sequimini illum. Et vnde id probabimus? interrogant. Scitis (ait) Dominum præcepisse, tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, si talis ergo sit Augustinus ille, credibile est, quod Christi iugum & ipse portet, ac vobis portandum offerat: Si autem & immitis fuerit, constat quia non est à Deo, neque vobis est eius sermo curandus: Et vnde id sciemus? inquiunt; permittite, ait, vt ipse prior cum suis ad synodi locum veniat, & si aduentantibus assurrexerit, scitote, quia Christi seruus est, & obtemperate illi: at si vos spreuerit aut parui æstimauerit, & nullum benignitatis signum ostenderit in vultu, cum numero plures sitis, spernatur à vobis & ipse. Cum itaque venissent, & Augustinum in cella ambitiose sedentem, nec eis amicitiæ signum aliquod præbentem vidissent, in iram mox conuersi, eumque superbiæ notantes, cunctis quæ ille proposuit contradicebant. Exprobrabat enim eis quod vniuersalis Ecclesiæ consuetudini contraria in multis gererent, præsertim in celebratione Paschatis, in ministerio Baptismi, & in prædicationis officio, & quod Romanas traditiones non curarent, mandabatq; vt in his atq; aliis Romanæ ecclesiæ mores & ritus obseruarent, arroganter & contumeliose cuncta præcipiendo: At illi nihil horum se facturos, neq; illum pro archiepiscopo habituros esse respondebant. Quibus ille futura bella promisit, ac mortis vltionem (quæ mox sequebatur) ferociter minitabatur. Vide Bedam in sua Historia Ecclesiastica gentis Anglorum libr. 2. cap. 2. Et prædictum Galfridum. De his ita scribit Mantuanus in Fastis:

Adde quod & patres ausi taxare Latinos:
Causabantur eos stulte, imprudenter & æquo
Durius, ad ritum Romæ voluisse Britannos
Cogere, & antiquum tam præcipitanter amorem
Tam stolido temerasse ausu. Concedere Romæ
Debuit, aiebant, potius quam rumpere pacem,
Humani quæ iuris erant, modo salua maneret
Lex diuina, fides, Christi doctrina, senatus
Quam primus tulit ore suo, quia tradita ab ipso
Christo erat, humana doctore & lumine vita, &c.

De transitu per Cemmeis, Monasterium sancti Dogmaelis cum N. S.

CAP. II.

CVM igitur Archiepiscopus in Ecclesia sancti Dauid, & ara principali missam summo diluculo celebrasset, relicto ibidem Meneuensi Archidiacono prætaxato, eiq; ad populũ officio sermonis iniuncto: obuiam Reso Principi per *Cemmeis* versus *Aberteiui* properauit. Duo vero, quæ in prouincia de Cemmeis, alterum his nostris diebus, alterum parum ante, contigerant, mihi non reticenda succurrunt. Hoc itaque nostro tempore contigit, iuuenem quendam de finibus his oriundum, tantam à bufonibus in ægritudinis lecto persecutionem fuisse perpessum, vt omnes totius prouinciæ tanquam ex condicto in ipsum concurrerent. Et cum à custodibus & amicis ipsius interfecti fuissent, infiniti semper tamen vndique confluentes tanquam Hydræ capita sine numero succreuerunt [1]: tandem vero lassatis vniuersis tam necessariis quam extraneis, in arbore quadam excelsa mutilata frondibus & leuigata in loculo quodam est sublimatus. Nec ibi venenosis tutus ab hostibus, imo certatim in arborem rependo petitus, & vsq; ad ossa consumptus interiit. Nomen vero iuuenis fuerat *Sisillus Esceir hir*, id est, tibia longa. Simile quoque legitur occulto Dei iudicio, sed nunquam iniusto murium maiorum, qui vulgariter Rati dicũtur, in virum quendam olim factam persecutionem. [2] In eadem prouincia tempore Regis Henrici primi contigit, vt vir quidam locuples à boreali montium de *Præselen* latere mansionem habens, tribus noctibus continue in somnis moneretur, quatenus in fonte proximo, qui S. Bernaci fons dicebatur, lapidi qui scaturigini fontis supereminebat, manum

Homo à bufonibus deuoratus.

Sericus intelligit.

Seminium.

ſubmittens, aureum inde torquem extraheret. Qui die tertio monitis obtemperans, viperino ibidem morſu lethalem in digito læſionem ſuſcepit. Sed quoniam multos è diuerſo theſauros per ſomnia conſtat inuentos fuiſſe, mihi quidem veriſimile videtur, ſicut rumoribus ſic & ſomniis credi oportere, & non oportere, locum communem eſſe.

Fœdifragus. Quod autem in principali de *Cemmeis* caſtro ſcilicet apud *Lanhener*, noſtro notabile contigit æuo, hic non prætereo. Reſus filius Gruffini, inſtinctu Gruffini filii ſui viri verſipellis & verſuti viro nobili Gulielmo filio Martini genero ſuo, contra ſacramenta plurima eidem ſuper indemnitate & ſecuritate ſua ſibi tanquam filio perpetuo conſeruanda plures ſuper reliquias precioſiſſimas corpotaliter pręſtita caſtellum ſuum de *Lanhener* ei viribus armatis & obſidione ſuſtulit, & Gruffino filio tradidit: contra ſacramentum & de caſtro eodem ei nominatim non tradendo ſpecialiter datum. Sed quoniam

Non habet euentus ſordida præda bonos.

Vindicta diuina. Dominus, qui per prophetam ſuum clamat; *Mihi vindictam, & ego retribuam*: in breui poſt, machinatori ſceleris & auctori Gruffino munitionem auferri, hominique ſub ſole quem magis exoſum habebat, Malgoni ſuo fratri tradi fecit. Reſus quoque circa biennium poſt ibidem vbi filiam ſuam imo filias duas & nepotes exheredare curauit, exquiſito diuinitus vindictæ modo in bellico conflictu à filiis eſt captus, & in eodem caſtro incarceratus. Et ſic vbique turpitudinem maiorem & enormiorem excessum perpetrauit, ibi dedecus econtra maius & ampliorem ſuſcipere meruit confuſionem. Illud & hic notabile cenſui, quod eodem quo iſtud ei accidit tempore, torquem ſancti Canauci de Brecheinoc, apud Dineuour captum tenebat & incluſum, per quod & ipſe vltione diuina capi meruit & includi.

Cœnobium Dotmaelis. Apud cœnobium itaq; ſancti Docmaelis pernoctantes, tam ibi in craſtino quam verſus *Aberteiui*, id eſt, caſum *Teuui* fluminis in mare: vbi à Reſo Principe ea nocte decenter exhibiti fuimus. Ex latere tamen Cemmeſenſi non procul à ponte, conuocato partium illarum populo, & tam Reſo quam duobus filiis ſuis, Malgone ſcilicet & Gruffino præſentibus, verbo Domini tam ab Archiepiſcopo quam Meneuenſi Archidiacono perſuaſorie prolato ad crucis obſequium multos allexiimus: quorum vno cruce ſignato, quanquam vnico filio, & vnico matris ſenio iam confectæ ſolatio eundem ſtatim mater intuita, & diuinitus vt videbatur inſpirata ſubiecit: Gratias tibi chariſſime domine Chriſte Ieſu intimas ago, quod talem mihi filium, quem tuo dignareris obſequio parere conceſſiſti.

Fuit & alia ibidem mulier, matrona videlicet de *Aberteiui*, animo à priore longe diſſimili, quæ virum ſuum, ne ad archiepiſcopum iret, neue crucem ſuſciperet, per pallium & zonam firmiter tenens, coram cunctis impudenter retrahebat. Sed eadem tertia poſt nocte terribilem hanc in ſomnis vocem audiuit: *Seruientem meum mihi abſtuliſti, quamobrem & à te quoque, quod plurimum diligis, auferetur.* Qua viſione viro cum vtriuſque tam admiratione quam terrore relata, cum iterũ obdormiſſet, filium paruulum, quem ſecum in thoro materna plus dilectione, quam diligentia iacentem habebat, non minus infeliciter quam inſuauiter oppreſſit. Et ſtatim vir à diœceſano Epiſcopo tam viſionem referens, quam vindictam, crucem ſuſcepit, vxore fauente, ipſa quoq; ſignum ſponte propriis manibus armo virili inſerente vel inſuente.

Sic mulier & filium & virum amiſit.

In loco vero prædicationis, iuxta caput pontis tanquam tanti conuentus memoriale locum Capellæ in viridi planicie ſtatim plebs deuota ſignauit: vbi veſtigia loquendo ad populum Archiepiſcopus fixerat altare deſignantes: vbi & multa miracula languentium turbis hinc vndique confluentibus, quæ ſingula referre longum eſſet, certum eſt contigiſſe.

Ineptas & aniles fabulas deuita. exerce autem te ipſum ad pietatẽ. 1. Tim. 4.

Annotationes in Caput II.

Hydram: monſtrum fuiſſe in Lerna palude finxerunt poetæ, multa habens capita, quorum quibuſdam excifis, alia continuo renaſcebantur. Hoc tandem ab Hercule ſagittis & igne ferunt interfectum. Quo Gorgiæ [illegible] acutiſſimam intelligebant, qua ita quæſtiones ſolebat proponere, vt vno ſoluto dubio, multa ſubnaſcerentur.

2 Inſcrutabilia ſunt omnino diuina iudicia, & ab omni humana ratione penitus remota: quorum quædam ad incutiendum impiis terrorem, præter naturalem rerum ordinem deſpicatiſſimis contemptiſſimiſque mediis, ſine vlla cunctatione fiunt. Hiſtoriæ tradunt, Antiochum & Herodem Principes

ſcelere

scelere & impietate insignes, diuini numinis vindicta à pediculis fuisse exesos. Tradit quoque Mattheus Parisius consimilem huic relationem de Comite quodam Germano sic scribens. Anno Domini 1089. Alemannicus Comes quidam Henrici Imperatoris persecutor grauissimus, cum quodam die tristis ad mensam resideret, ministrantium stipatus cateruis, ita repente à muribus est circumuallatus, vt nusquam sibi diffugium appareret. Tantus enim erat illarum numerus bestiolarum, vt in regione nulla tantam copiam esse credideris. Itaq. famuli fustib. & baculis arreptis, cum muribus occurrissent, diu in illos saeuientes, nihil penitus profecerunt: quin dominum solum dentibus terribili quodam corrosu laniarunt. Et quamuis à ministris magno conatu baculis & fustibus percuterentur, nulli tamen damnum inferebant, quia ministri nec ipsas tangere bestiolas, aut laedere potuerunt. Quamuis autem cum ministris longius in pelagum naui delatus esset, tamen murium violentiam non euasit. Nam illico tanta bestiolarum multitudo inundauit in pelago, quae nauis tabulata corrodens perforauit, vt certum naufragium aqua per rimas ingrediens minaretur. Vnde famuli haec videntes, puppem ad littus celeriter retorquebant: mures autem ante nauem ad terram venientes, miserum illum in aridam deuectum inuaserunt. Qui mox totus à bestiolis illis dilaceratus horrendam earum famem in momento refecit. Haec ille. Nobilis quidam à muribus deuoratus.

Lhaneuer *alias Aberneuer (sic dicta, quod in ostiis Neuerae fluminis sita sit) &, vt alii volũt, Trefdraeth. Hoc oppidum est, quod Normanni victores, quorum dux fuit Martinus quidam Turonensis pater huius Gulielmi filii Martini, nouum portum appellauerunt.*

De fluuio Teiui, Cardigan, & Emelyn, cum N. S.

CAP. III.

LABITVR autem hic fluuius egregius, cui nomen Teiui, prae cunctis Cambriae fluuiis salmone praepingui foecundissimus: habet & piscariã copiosam iuxta *Cilgarran*, in summitate rupis cuiusdam, sancti Ludoci manibus olim exculptam, in loco, qui dicitur *Canarch Mawr*, per quam aqua praedicta transcurrens ab alto (vt assolet) cum strepitu magno ad ima ascendit, vbi & salmones ab imis ad summam rupis concauitatem, quantum hastae longissimae est altitudo saltu mirabili transferuntur, & (nisi piscis proprietas hoc exigeret) miraculoso. Hoc etenim piscium genus saltum appetit ex natura, vnde & à saltu salmo nomen accepit. Modus autem saliendi & proprietas, sicut in Hibernica Topographia descripsimus, haec est. Pisces huiusmodi naturaliter aquae cursum contra intentantes (sicut enim auibus contra flatus, sic & piscibus contra fluctus mos est eniti) cum obstaculum inueniunt praeruptum, caudam ad os replicant: interdum etiam ad maiorem saltus efficaciam caudam ipsam ore comprimunt, dumq; à circulo huiusmodi se subito resoluunt cum impetu quodam tanquam virgae circulatae explicatione, se ab imis ad alta, cum intuentium admiratione longe transmittunt. Stant autem simul in angusto sc. terrae arpento ecclesia sancti illius, molendinum, cum ponte & piscaria, & pomeriũ cum horto delectabili. Habet & aliud fluuius iste sua specialitate notabile. Inter vniuersos namq; Cambriae seu etiam Loegriae fluuius, solus hic castores habet. In Albania quippe, vt fertur, fluuius similiter vnico habentur, sed rari. De cuius bestiae natura, qualiter à syluis ad aquas materiam vehant: Quanto artificio ex attracta materia mediis in fluctibus munimenta connectant: quam defensionis artẽ contra venatores in occidente praetendant, quam in oriente. De caudis quoq; pisceis pauca interserere non inutile reputaui. *Salmonũ saltus.* *Castor.*

Castores enim, vt castra sibi in mediis fluuiis construant, sui generis seruis pro rheda vtentes, à siluis ad aquas lignea robora miro vecturae modo contrahunt & conducunt. Quidam enim ex his naturae imperio seruire parati, ligna ab aliis praecisa ventrique supino imposita quatuor pedibus complectentes, lignoque in ore ex transuerso locato, dentibus ab aliis hinc inde cohaerentibus, retrogradeque trahentibus, non absque intuentium admiratione simul cum oneribus attrahuntur. Simili quoque naturae artificio in scrobium purgatione, quas sibi pedibus in terram fodiendo scalpendoque conformant, melotae vtuntur. In aliquo vero profundissimo fluuii angulo & pacifico, in castrorum constructione tanto artificio ligna connectunt, vt ne aquae stillae de facili penetrando subintret, nec procellae vis labefactando concutiat, nec violentiam quamlibet praeter humanam, & hanc ferro munitam reformident. Ex salicum etiam rantis in castrorum constructione ligna connectunt, foliisque variis in altum quantum aqua excrescere solet, & vltra ostus interius à folio in solium aptatis, machinam distinguunt, vt iuxta fluminis incrementa fluctuantes vndas (cum voluerint) ab alto despicere valeant. Ex salicibus autem, vt per annos crescendo salicum saltus, hispidum exterius siluescat arbustum tota interius arte latente.

Hoc

Rana. Phoca. Castores ἀμφίβια

Hoc animal in aquis ad libitum perdurat, & sub eisdem more Ranarum velutique Phocæ pilosæ, quæ fluxum maris atque refluxum leuitate pilorum & hispitate declarant, halitum fouet. Sub aquis igitur, indifferenter & sub dio, tria hæc animalium genera spiritum trahunt, suntque tibiis curtis, corpore lato, caudis nullis vel quasi mutilatis, & talpis quodammodo siue melotis in corporis compositione conformia. Notandum etiam, quatuor hæc solum dentes bestia præfert, ori anteriori parte duos supra, & duos inferius econtra, eisque latis plurimum, & acutis tanquam dolabris vtitur ad secandum. Habent autem in proxima castri ripa scrobes subterraneas, latibulaque in sicco munitissima: ad quæ venator explorans dum præacutis sudibus desuper transpenetrare molitur, ictum audiens & violentiam timens quam citius ad castri munimenta se bestia confert: sed primo ad ipsum foraminis ingressum in ripa residens aquam exsufflat, pedibusque scalpendo terram immiscet, & ex limpida vi suique peruia turbidam reddit & cœnulentam, vt sic hostis a ripa cum fuscina ferrea saltum obseruantis artem arte deludat. In eis autem regionibus cum canes narium sagacitate sequaces se nullatenus effugere posse præsentit, vt damno partis totum redimat, partem quam appeti naturali industria nouit proiiciendo, venatoris in conspectu seipsam bestia castrat, vnde & a castrando Castor nomen accepit. Præterea si bestiam præcastratam canes iterum forte prosequantur, ad eminentem se statim conferens locum, coxa in altum eleuata partem venatori, quam appetit, præcisam ostendit. De quibus Cicero in Scauriana, redimunt se ex illa parte corporis propter quam maxime expetuntur. Iuuenalis: *Qui se Eunuchum ipse facit, cupiens euadere damno testiculi.* Et Bernardus:

Prodit item Castor proprio de corpore velox
Reddere, quas sequitur hostis auarus opes.

Sic igitur vt hinc pellem, quæ in occidente quæritur, tueri valeat: illinc partis medicinalis, quæ in oriente diligitur, largitione, totum quanquam tamen nō totum conseruet, mirabili (ne dicam ingenio) vi quadam ingenita & quasi discretiua, venatoris astutiam vitare molitur. Notandum quoque, quod Castores caudas habent latas, & non longas, in modum palmæ humanæ spissas, quibus tanquam pro remigio natando funguntur, cumque totum corpus reliquum pilosum habeant, hanc partem omni pilositate carentem in morem Phocæ marinæ planam habent, & leuigatam: vnde & in Germania Arctoisque regionibus, vbi abundant Beuers, caudis huiusmodi piscium vt aiunt, naturam tam sapore quam colore sortitis, viri etiam magni & religiosi, ieiuniorum tempore pro pisce vescuntur. Videtur tamen, quod iuris in toto quoad totum, hoc in parte quoad partem, nec pars a toto tanta generis diuersitate distare consueuit.

Transiuimus autem à castro prædicto versus pontem Stephani, *Cruc Mawr*, id est, colle magno iuxta *Abertem* à sinistro latere relicto. Vbi Gruffinus filius Resi filii Theodori post obitum Anglorum Regis Henrici primi in bello publico, de Anglorum populo per necem nobilis viri Richardi Clarensis iuxta *Abergeuenni*, vt dictum est paulo ante, interempti, fine capite relicto: & ob hoc in impetu primo statim confecto, stragem non modicam fecit, in summitate collis eiusdem tumulus reperitur, quem se cuilibet staturæ præstare conformem incolæ testantur. Et si arma quæcunque vespere ibidem integra relinquantur, mane confracta vulgari assertione reperientur.

ANNOTATIONES IN
Caput III.

Castor, ab extremis amnium fibris, in quibus degit, Fiber *latine dicitur & Græce κάστωρ quasi γάστωρ quod ventrem magnum habeat, vt Etymologici tradunt. Hoc animal est ex iis, quæ Græci ἀμφίβια vel ἀμφίβια vocant, admodum simile lutræ, nisi quod cauda piscis sit, vt refert Plinius lib. 8. cap. [illegible] cui mollior pluma ptilus est. Effossis in ripa cuniculis caudam intra aquas tenet, reliquo corpore in sicco habitat. Castor, vt tradit Albertus Magnus, pedes posteriores anserinos habet, quibus facilius natat, anteriores vero caninos. Hic comprehensa hominis parte, non ante quam fracta crepuerint ossa, morsum resoluit. Huius generis animalium gregatim in Ponto reperiuntur quamplurima. Vnde Castor canis Ponticus à quibusdam vocatur, & Castorium Ponticum optimum dicunt medici. Hodie nullus Castor in Cambria reperitur, nec quale sit animal vulgus cognoscit. Vide Dioscoridem & Plinium.*

de

De transitu per pontem Stephani, per monasterium quoque de Strathflur, per Breui, & Ecclesiam Paterni magni, cum N.S.

Cap. IIII.

APVD Stephani vero pontem sermone in crastino facto tam ab Archiepiscopo, quam Meneuensi Archidiacono, nec non & abbatibus Cisterciensis ordinis duobus de Alba domo, sancto Iohanne, & Stratflur Sitillo, qui nobis in partibus istis & vsque in Norwalliam fideliter astiterunt: plurimis quoque ad Crucis obsequium allectis, ea nocte apud Stratflur moram fecimus. ¹ Progressis inde parum, montanis de *Moruge* magnis & immensis, quæ Cambrice dicuntur *Ellennuth*, à latere dextro relictis, in siluæ cuiusdam ora, obuiauit nobis Cyneuricus filius Resi, iuuentute septus expeditissima. Adolescens ille flauus, & crispus, pulcher & procerus, vt patriæ gentique morem gereret, pallio tenui solum & interula indutus, tibiis & pedib. nudis tribulos & spinas non formidantibus: vir non arte quidem, sed natura munitus, plurimum quippe dignitatis ex se præferens, ex adiuncto parum. Sermone igitur tribus filiis adultis, Gruffino scilicet, Malgoni & Cyneurico in præsentia patris ibidem facto, & altercantibus de Crucis susceptione fratribus, tandem Malgo se cum Archiepiscopo ad Curiam Regis iturum firma sponsione concessit. Et tam Regis quam Archiepiscopi consilio (nisi per ipsos steterit) obtemperaturum. Transiuimus inde per *Landewi Breui* id est, ecclesia Dauid de Breui, quæ sita est in collis vertice, qui sub pedibus eiusdem Dauid prædicantis olim excreuerat: in illa synodo magna Episcoporum omnium & abbatum Cambriæ totius, nec non & cleri vniuersi ibidé vna cum populo collecta propter Pelagianã hæresim, quanquam olim à B. Germano Altisidiorensi Episcopo ab insula Britannica deletam, his denuo in partibus recidiuo morbo, rediuiuaque peste iam tunc emersam. ² Vbi & vnanimi totius conuentus tam electione, quam acclamatione ob tanti miraculi signum, quanquam inuitus & renitens Dauid in Archiepiscopum est sublimatus: præsertim cum Beatus quoque Dubricius in memorata vrbis legionum curia eidem paulo ante sua tam destinatione quam nuncupatione cessisset honorem: sede Metropolitana ab vrbe legionum vsque Meneuiam ab hinc translata. Ea igitur nocte apud *Lhanpadarn Vawr*, id est, Ecclesiam Paterni magni mora facta, mane ad Christi obsequium plures alleximus. Notandum autem, quod hæc Ecclesia, sicut & aliæ per Hiberniam & Walliam plures, Abbatem laicum habet. Vsus enim inoleuit & praua consuetudo, vt viri in parochia potentes, primo tanquam œconomi seu potius Ecclesiarum patroni & defensores à clero constituti: postea processu temporis aucta cupidine totum sibi ius vsurparent: & terras omnes cum exteriore possessione sibi impudenter appropriarent: solũ altaria cum decimis & obuentionibus clero relinquentes. Et hæc ipsa filiis suis clericis & cognatis assignantes. Tales itaq; defensores seu potius Ecclesiarum destructores abbates se vocari fecere, & tam nomen indebitum quam rem quoque sibi assignari præsumpsere. In hoc statu Ecclesiam hanc inuenimus capite destitutam, veteri quodam & inueterato dierum malorum (cui nomen Eden Oen filius Gwaithvoed) se abbatem gerente, & filiis eiusdem altari incumbentibus. Tempore tamen regis Henrici primi Anglorum potestate per Cambriam vigente, cœnobium S. Petri Glouerniæ, prædictam ecclesiam quiete possedit. Sed post obitum regis eiusdem, Anglis expulsis, monachi quoq; sunt eiecti, & more præfato tam clerici interius quam laici exterius violenter intrusi. Contigit autem regnante Stephano, qui successit Henrico primo, militem quendam de Armorica oriundum Britannia, peragratis regionibus multis, vt variarum gentiũ tam vrbes quam mores discerneret, huc tandem forte fortuitu aductum esse. Cum itaq; die quodam festiuo ad missæ celebrationem aduentum Abbatis tam clerus quam populus expectaret, demum Abbati venienti cum aliis occursans, vidit turbam iuuenum venire circiter viginti more gentis expeditam, & armis munitam: cumque quæreret, quisnam illorum Abbas esset, virum quendam ostenderent cum lancea longa præcedentem: intuens in eum, & admirans ait: Nunquid alium habitum aliumue baculum abbas iste, quam illũ, quem nunc pfert, habet? Responderunt, nequaquam. At ille: Sat, inquit, hodie nouitatis vidi, satq; miraculi iam audiui. Et ab illa statim hora reuersus finem labori posuit & explorationi. Iactat autem gens hæc & generatio praua, Episcopum quendã Ecclesiæ istius (quia cathedralis aliquando fuerat) à decessoribus suis interemptum. Et hac præcipue allegatione in loco eodem ius sibi vendicant & proprietatem. Elegimus itaque has potius enormitates ad præsens

sub

Supr lib. 1. ca. & lib. 2. c. 1.

Abbates laici.

ſub diſſimulatione tranſire, quam (nullo ibidem querimoniam deponente) gentem iniquam exaſperare.

ANNOTATIONES IN Caput IIII.

Strat flor. *Aber conwey.*

MOnaſterium 1 de Strata florida, *à Demetico Principe conſtructum, alterum fuit è duobus cœnobiis, in quibus Cambriæ nobiles ſepulti iacent. Aliud fuit apud* Counouium *Venedotiæ vrbem, à principe eius regionis extructum, quod* Aber-conwy *Cambrice dicitur. In his duobus monaſteriis annales principum & nobilium Cambriæ conſeruabantur, in quibus eorum genealogia, natiuitates, connubia & obitus notabantur. Principes autem Powiſiæ fere omnes humati iacent in Eccleſia de* Myuot, *quæ & ipſa antiquitus Eccleſia Archidiaconalis totius Powiſiæ fuiſſe perhibetur: poſtea vero in parochialem Eccleſiam conuerſa fuit. Sita hæc eſt ad* Marnouiæ *confluentis ripam non procul à* Mathraual, *quod præcipuum erat eius prouinciæ palatium. Hic* Mediolanum (*quod Ptolomæus & Ethicus ad occidentem inter Ordouices poſuerunt*) *olim fuiſſe nonnulli affirmant. Extant ibidem adhuc (præter conſtantem incolarum aſſeuerationem, à parentibus ad poſteros tranſmiſſam) quamplurima venerandæ antiquitatis monumenta, quæ vrbis cuiuſdam veſtigia manifeſte indicant.*

2 *Pelagius genere Britannus, vt teſtatur Bedas, vel vt vult Polychronici auctor, Romanus, aut vt Eccleſiaſtici ſcriptores tradunt, Brito Armoricanus, in eam opinionem flagitioſe atque turpiter incidit, vt hominem ſuis meritis, ſine gratia Dei, ſalutem conſequi poſſe, & vnumquemque ad iuſtitiam propria voluntate regi, impie doceret atque defenderet. Hoc ſuæ perfidiæ venenum longe lateq; diſperſit, per Iulianum quendam de Campania & Leporium Agricolam Seueriani Epiſcopi filium, ipſiuſque Pelagii diſcipulum, cuius opera vniuerſam Britanniam hoc peſtilenti dogmate infecit. Vnde Britanni à Gallicanis Eccleſiis ad hoc incendium extinguendum opem auxiliumque petebant, quorum petitioni tam iuſtæ tamque neceſſariæ inclinantes Galli, Germanum Altiſiodorenſem, & Lupum Trecaſinum Epiſcopos, viros fide ac virtute diuina pollentes, tum ſermone facundos & differendo acres, qui huic recenti hæreſi diuino verbo reſiſterent, in Britanniam miſerunt. Hi habita cum Pelagianis diſputatione, verbi diuini pugione aduerſarios confodiunt, eoſque ad palinodiam cogunt, ita vt Leporius ab eo tempore Pelagii doctrinam penitus repudiauerit. His itaque peractis, Epiſcopi ſupradicti, Britannis eorum opera à Pelagianiſmo vindicatis, & in Euangelii doctrina firmatis, ad ſuas ſedes reuerſi ſunt. Poſtea tamen huius peſtis ſemina & initia, quæ optime extincta putabantur, ab impiis quibuſdam rurſus excitata atque ſæpius repetita ſunt, donec Dubricius vrbis legionum Archipræſul omnes Cambriæ Epiſcopos reliquoſque verbi miniſtros in vnum locum conuocari feciſſet: vbi Dauid grauiter & mirifice abſurdam Pelagii doctrinam, ſolidis rationibus e ſacra ſcriptura fontibus petitis, ita refutauit, vt magnam ſibi doctrinæ & ſanctitatis opinionem conſequutus ſit. Ex qua re vulgus poſtea quamplurimas fabulas confinxit.*

3 Paternenſis *Eccleſia vna erat ex ſeptem Eccleſiis cathedralibus, quæ Metropolitano vrbis legionum ſuberant, quorum Epiſcopi ab Auguſtino Anglorum Apoſtolo, ad ſuam ſynodum vocati ſunt, de quibus vide ſupra lib. 2. cap. 1. Annotatione 4. & Matth. Park. de antiquitate Eccleſiæ Britannicæ. Hanc Gilbertus Clarenſis Comes, cum Creticam regionem ſibi ſubiugaſſet, cum omnibus decimis, oblationibus & aliis Eccleſiaſticis emolumentis, monachis cœnobii ſancti Petri Claudioceſtrenſis dedit & conceſſit, qui eum pacifice tenuerunt, viginti ſex annorum ſpatio circiter, donec tempore Stephani Regis, circa ann. 1136. Cretica prouincia per Oenum & Caduuladrum Gruffini Venedotiæ principis filios, & Normannorum & Anglorum manibus erepta, & veteribus incolis reſtituta eſt, vt ſupra lib. 1. cap. 9. in annot. Quo tempore etiam hi Abbates, quos laicos Giraldus appellat, huius Eccleſiæ poſſeſſionem nacti ſunt. Qui reuera melius ad publicam patriæ vtilitatem eius fructibus vſi ſunt, quam monachi Claudioceſtrenſes. Nam tametſi hi non magis, quam illi populum docerent, loci tamen pauperes Eccleſiæ redditibus alebant, quod ab illis factum non erat. In aliis ſuum cuique iudicium relinquo.*

De fluuio Deui, & terra filiorum Conani, cum N. S.

CAP. V.

ACCEDENTES igitur ad aquam *Deui*, quæ Norwalliam ſecernit à Sudwallia: reuerſo iam Meneuenſi epiſcopo cum Reſo Gruffini filio, qui nos à caſtro de *Aberteiui* per Creticam regionem vſque ad aquam iſtam laudabili in Principe liberalitate deduxit: Tranſcurſo nauigio flumine, & Meneuenſi diœceſi iam poſt terga relicta, terram filiorum Conani ſcil. *Merionnyth*, & primam ea ex parte Venedotiæ prouinciam, & Epiſcopatum Banchorienſem intrauimus, apud *Towyn* pernoctantes. In craſtino vero mane occurrit nobis filius Conani Gruffinus, quod diutius Archiepiſcopo venire diſtu-

re distulisset humiliter & deuote veniam petens. Transiuimus eodem die nauigio bifurcum *Mauæ* flumen, vbi Malgo filius Resi, qui indiuiduum Archiepiscopo ad curiam Regis se Comitem dederat, iuxta mare vadum inuenit. Ea nocte iacuimus apud *Lhanuair*, id est, Ecclesiam Mariæ in prouincia de *Ardudwy*. Hæc autem terra Conani & præcipue *Merionyth*, omnium totius Cambriæ terrarum hispida magis est & horribilis. Habet enim montes altissimos, arctos tamen, & in arcis modum acutissimos, nec raros quidem, sed creberrimos, & tanta inæqualitate consertos, vt in summis eorum verticibus pastores confabulantes ad inuicem vel conuitiantes, si concurrere forte statuerint, à mane in vesperam vix conuenient. Sunt autem his in partibus lanceæ longissimæ. Sicut enim arcu præualet Sudwallia, sic lanceis præstat Venedotia: adeo vt ictum hic lancea cominus datum ferrea loricæ tricatura minime sustineat. In crastino obuiauit nobis filius Conani iunior (cui nomen Meredythus) in transitu pontis cuiusdam cum plebe prouinciæ illius. Vbi quamplurimis ad crucem allectis, tandem vno de familia ipsius cruce signato iuuene peraualido, eiq; familiarissimo, quoniam pallium, cui crux assui debuerat, renue nimis & vile videbatur, cum vberrimo lachrymarum fonte, suum ei Meredythus pallium proiecit.

ANNOTATIONES IN Caput V.

PEragrata iam vniuersa prouincia Demetica, pergit Archiepiscopus ad Venedotiam, & ingreditur Meruiniam, *Deuo confluente traiecto. Hæc regio antiquitus* Meraonia *dicta est, à Meraone filio Tibeaonis filii Cunedagis siue Cunethæ, de quo Gildas Britannus mentionem facit: & etiam Meruinia à Meruino Lentigenoso Roderici Magni patre, eius prouinciæ domino: qui postea iure vxoris rex factus est Cambriæ. De qua Lelandus in Genethliaco:*

Porriguntur vasto fluuii trans ostia Deui
Tractu terra potens hastis Meruinia longis:
In qua castrum ingens Arlecha crepidine saxi.

In hac regione est lacus Tegydius, de quo infr. c. 11. & in annot. ibidem.

De Traeth Mawr & Traeth bachan transcursis, de Neuyn quoque, Caernaruon, & Banchor, cum N. S.

CAP. VI.

TRANSIVIMVS inde *Traeth Mawr*, & *Traeth bachan*, id est, tractum maris maiorem, & tractum minorem, vbi duo castra lapidea de nouo sita fuerunt: vnum in *Eiuionyth* versus montana borealia, quod erat filiorum Conani, cui nomen *Deudraeth*: alterum vero, ex alia fluuii parte versus mare in capite *Lhyn*, quod erat filiorum Oeni, cui nomen *Carn Madryn*. [1] Dicitur autem Traeth lingua Cambrica, sabulum mari influente longius & se retrahente nudatum. Transieramus tamen aquas antea non ignobiles, *Dissennith* inter *Mauiam* & *Traeth Mawr*, *Arthro* inter *Traeth Mawr* & *Traeth Bachan*. Ea nocte iacuimus apud *Newyn*, videlicet vigilia Paschæ floridi: vbi Merlinũ Siluestrem diu quæsitum, desideratumq; archidiaconus Meneuensis dicitur inuenisse. *Traeth Britannice significat sabulum, quod cũ spatiose expanditur magnitudinis nomē asciscit.* *Traeth.*

Iacet autem extra *Lhyn* insula modica quam monachi inhabitant religiosissimi, quos Cælibes vel Colideos vocant. Hæc autem insula vel ab aeris salubritate quam ex Hiberniæ confinio sortitur, vel potius aliquo ex miraculo ex Sanctorum meritis, hoc mirandum habet, quod in ea seniores præmoriuntur, quia morbi in ea rarissimi: & raro vel nunquam hic nusquam moritur, nisi longa senectute confectus. Hæc insula *Enhli* Cambrice vocatur, & lingua Saxonica *Berdesey*. Et in ea (vt fertur) infinita sanctorum sepulta sunt corpora. Ibiq; iacere testantur corpus B. Danielis Banchorensis Episcopi. *Enhly.*

[2] Plurimis igitur in crastino ad Archipræsulis sermonem cruce signatis, versus Banchor iter arripientes transiuimus per *Carnaruon*, id est, castrum de Aruon. Dicitur autem *Aruon* prouincia contra *Mon*, eo quod sita sit contra *Monam* insulã. Venientibus itaq; nobis ad vallem via duce, tam in ascensu quam in descensu valde præruptã, cuncti ab equis dilapsi pedites porreximus, ex condicto, tanquã Hierosolymitanæ peregrinationis (sicut tunc credebatur) iam instantis quædã præludia faciẽtes. Valle igitur transmeata, cum ad partem oppositam transcenderemus, fatigatis vniuersis, in quercu quadam vi ventorũ stirpitus auulsa & prostrata, quiescendi respirãdiq; gratia cum archiepiscopus resedisset, laudabilem in tanto ramq; grauitatis autenticæ viro, resolutus in iocunditatem circumstantibus ait; Quis vestrum in hac turba sibilando au- *Aruon.*

res delectare nunc prævalet fatigatas? Quod fessis ex itinere fieri solet difficile. Ipso vero se id posse, si vellet, protestante, auditur in silua propinqua sibilus auiculæ dulcisonus, quam alii picum, alii verius aureolum dixere. Dicitur autem picus auicula lingua Gallica Spec dicta, quæ rostro robusto quercum perforans, maiorem viribus ictus ingeminat. [3] Dicitur & aureolus auicula aureo croceoq; colore conspicua, dulcemq; suo in tempore pro cantu sibilum reddēs, quæ & aureolus ab aureo colore nomen accepit. Ad hæc igitur quodam dicente, nunquam philomenam parte istas intrasse: subiunxit Archiepiscopus modesta quadam subrisus significantia: philomena quidem sapienti freta est consilio, quæ Cambriæ fines non intrauit: nos autem minus sapienti, qui Cambriam & penetrauimus & circuimus. Ea igitur nocte moram fecimus [4] apud Banchor, cathedralem videlicet Venedotiæ sedem, a loci eiusdem episcopo decenter exhibiti. In crastino vero missa in principali altari ab archipræsule celebrata, sedis eiusdem antistes, cui nomen Guianus, a dextris altaris ad magnam tam Archiepiscopi, quam aliorum plurium instantiam, & importunā magis quam persuasoriam, ad crucis susceptionem est compulsus, cum magna suorum in ipsa Ecclesia lamentatione, miserabilique sub barbara quadam vociferatione vtriusque sexus hominum tam clamore quam mœrore.

Annotationes in Caput VI.

Conanus [1] filius Oeni, filios habuit Gruffinum & Meredythum eius fratrem, de quibus in superiore capite mentio fit, horum possessio fuit præter Meruiniam castrū Deudraeth. Carn Madryn *autem tametsi patris eorum possessio fuerat, pertinebat tamen hoc tempore ad Rothericum & Malgonem filios Oeni cognomento Gwyneth Venedotiæ Principis. Vide cap. sequentis annot. 1.*

[2] *Referunt historia Cambria post Banchorensis cœnobii, per Ethelfredū Northumbriū vastationem, Christianorum viginti millia, vt Saxonum crudelitatem vitarent, in hanc insulam confugisse, atq; ibi eremiticam vitam traducentes fato concessisse: quos eius regionis incolæ* Yr vgein mil Saint *appellant. Quod verumne sit an secus, aliis discutiendum & definiendum relinquo.*

[3] *Picus auis est Marti sacra, qua Aristoteli δρυοκολάπτης vocatur, aduncis vnguibus, qua felium more arbores in subrectum ascendit, percussiq; corticis sono pabulum subesse intelligit. Pullos in cauis arborum educat: cuneos à pastoribus cauernæ ori impactos admota herba quadam expellit.*

[4] Ban *lingua Britannica locum significat,* Chorus *multitudinē est eorū qui religionis ergo conueniunt. Sic appellabat Daniel Aronius ecclesiæ suæ sedem. Tres fuerunt ecclesiæ ab illo eodem nomine fundatæ. Vna in Armenia, vbi præsidebat ipse, de qua hic loquitur Giraldus. Secunda in Mailora, vbi celebre illud cœnobium fuit: cuius mentio fit apud Bedam & Galfridum. Tertia in Hibernia, quæ omnes hodie Danielem patronum agnoscunt.*

De Mona insula cum notabilibus suis.

Cap. VII.

His ita peractis transiuimus in Monam insulam, quasi miliatibus duobus inde distantem, breui maris brachio transnauigato. Vbi & iunior Oeni filius Rothericus cum insulæ totius, nec non & terrarum adiacentium populo nobis deuotus occurrit. Facta igitur in loco quodā non procul à ripa confessione petrosis rupibus in theatri modum orbiculariter circumstantibus, ad sermonem Archiepiscopi, & eiusdem loci archidiaconi, & interpretatis nostri Alexandri: Necnon & abbatis de Stratflur Sisilli, multi de plebe ad crucis obsequium sunt allecti. Sedebant autem in opposita rupe de familia Rotherici iuuenes electi, quorum nullus allici potuit: quanquam tamen illas, mel frustra de petra elicere conantes, & oleum de saxo, tam archiepiscopus quam alii præcipue ad ipsos sermone directo, verbis suasoriis nec persuasoriis inuitarent. Contigit autem post intra triduum, tanquā diuina vltione secuta, quod iuuenes hi cum aliis multis prædones patriæ persequerentur: qui statim à prædonibus confecti & in fugam dati, interemptis quibusdā, & aliis lethaliter vulneratis, crucem quam antea spreuerant, in carne sibi inuicem iam vltronei affixerunt. Rothericus quoque, qui sanguine sibi propinquam, & in tertio gradu cognatam, Resi principis filiam paulo ante incestuoso contubernio copulauerat, vt contra fratrum filios (quos exhereditauerat) se Resi auxilio fortius tueretur: salutaribus archiepiscopi monitis super hoc non obtemperans, a tota, quam possederat, terra in breui postmodum ab eisdem est eiectus. Vnde sibi illicite sperauerat defensionem, inde merito reportans confusionem.

[1] Habet autem hæc insula Monæ trecentas quadraginta tres villas, & pro tribus Cantredis reputatur.

[2] Dicitur autem Cantredus composito vocabulo tam Britannica quam Hibernica lingua, tanta terræ portio quanta 100. villas continere solet. *Cantredus.* Adiacent autem insulæ *Britanniæ* tres lateraliter diuersis ex partibus insulæ, quæ eiusdem fere quantitatis esse perhibentur. Ab Austro *Vecta*, à Zephyro *Mona*, à Circio *Mania*. Sed duæ priores propinquius adiacent, modicis distinctæ maris interstitiis. Tertia vero, quæ *Mania* dicitur, media inter Hibernicam *Vltoniam* & *Scoticas Galouidias* libramine iacens, remotius extenditur. Est autem *Mona* arida tellus & saxosa, deformis aspectu & inamœna, terræ de *Pebidion* (quæ adiacet *Meneuia*) exteriori qualitate simillima: veruntamen interiori naturæ dote longe dissimilis.

Est etenim hæc insula præ cunctis Cambriæ finibus triticeo germine incomparabiliter fœcunda: adeo vt prouerbialiter dici soleat lingua Britannica, *Mon mam Cymbry*, quod latine sonat, Mona mater Cambriæ. Quoniam aliis vndiq; terris deficientibus, hæc sola gleba præpingui vberiq; frugum prouentu Cambriam totam sustentare consueuit. Sed quoniam in hac insula digna memoratu multa reperies, quædam ex his excerpere, & hic interserere non superfluum duxi.

Est igitur hic lapis humano fœmori fere conformis, cui insita virtus hoc habet, *Lapis Maen Mordwyd.* vt spacio quantolibet asportatus, proxima per se nocte reuertatur, sicut ab accolis pluries est compertum. Vnde & Hugo comes Cestrensis, qui tempore Regis Henrici primi tam insulam istam, quam terras adiacentes vitiliter occupauerat, [3] audita huius lapidis virtute, ipsum alii lapidi longe maiori ferreis cathenis fortiter ligatū probandi causa procul in mari proiici fecit: qui tamen summo diluculo cum multorum admiratione pristino more suo in loco repertus est. Cuius rei occasione publico Comitis edicto prohibitum est, ne quis de cetero lapidem à loco mouere præsumat. Contigit aliquando, rusticum quendam experiendi gratia ad fœmur suum lapidem ligasse: sed putrefacto statim fœmore ad locum pristinum lapis euasit.

[4] Est & in eadem insula collis saxosus, non magnus, & parum altus, cuius ex vna *Rupis audientiū.* parte si clamaueris, ex altera nequaquam audieris, & vocatur ab incolis per antiphrasin *Rupis audientium*. In Boreali quoque maioris Britanniæ latere, quod ab Humbro flumine, quasi trans Humbrum ab Anglis nomen accepit, est collis haud dissimilis: cuius ex vno latere si cornu altisonum vel tubæ clangor experitur, opposito in latere non audietur. Est & in hac insula Ecclesia Sancti Tefredauci confessoris, in *Τιμωρία S. Tefredauci.* qua Hugo comes Slopesburiensis, cum semel vna cum comite Cestrēsi hanc insulam vi ingrederetur, canes nocte quadam posuisset, insanos omnes mane recepit. Et ipsemet infra mensem miserabiliter extinctus occubuit: accesserant enim ad insulæ portum ab Orchadum insulis piratæ in nauibus longis: quorum aduentum vbi Comes audiuit, statim eis vsque in ipsum mare, forti residens equo animose nimis occurrit. Et ecce nauium princeps, cui nomen Magnus, primæ nauis in prora cum arcu prostans sagittam direxit: & quanquam Comes à vertice capitis vsque in talum pedis præter oculos solum, ferro fideliter esset indutus: tamen dextro percussus in lumine perforato cerebro in mare corruit moribundus. Quem cum sic corruentem victor ab alto despiceret, superbe in victum & insolenter inuectus, dixisse memoratur lingua Danica, *Leit loupe*, quod latine sonat, sine salire. Et ab hac imposterum hora potestas Anglorum in Mona cessauit. Nostris quoque temporibus Anglorum Rege Henrico secundo in Venedotiam exercitum ducente: vbi & in arcto siluestri apud Colesehulle bellicam aleam expertus est: classe in Monam transmissa, cum prædictæ Ecclesiæ aliisque sanctorum per insulam locis spoliando, prædando minime deferrent, diuina sequuta vindicta, accolæ tandem in aduenas, pauci in multos, inermes in armatos, subito irruentes multis interemptis, multisque captis, & in vincula datis, victoria potiti sunt cruentissima. Quemadmodum enim Hibernica testatur Topographia, sicut natio Hibernica, nec nō & Cambrica præ aliis gentibus præcipites in iram & ad *Φιλοτιμωρία sanctorum Cambriæ.* vindictam in vita proni reperiuntur, sic & in morte vitali, terrarum earundem sancti præ aliis animi vindicis esse videntur.

[5] Fuerant autem duo nobiles viri, & eius qui scripsit hæc auunculi cum aliis huc à Rege transmissi, Henricus scilicet Regis Henrici primi filius, & secundi auunculus, ex nobili Nesta Resi filia in australi Cambria Demetiæ finib. oriundus, & Robertus Stephani filius Henrici, frater non germanus, sed vte[rinus]: vir quidem, qui nostro primus tempore, aliis viam præbens, Hiberniam non longe post aggressus

expugnationem: cuius quoque præconia vaticinalis depromit historia. Henricus igitur nimia fretus audacia, bonaq; destitutus omnino sequela, cum magno suorum dolore inter primos lanceis confossus occubuit: Robertus vero de defensione diffidens, vix ad naues grauiter vulneratus euasit.

Est & insula modica collateralis Monæ, & fere continua, quam solum Eremitæ labore manuum viuentes Deo seruientes inhabitant. De quibus hoc mirandum, quod cum aliquibus forte motibus humanis discordes ad inuicem inuenti fuerint, statim mures minutissimi (quibus abūdat insula) escas eorum omnes & potiones tam cōsumunt quam corrumpunt. Cessante vero discordia, cōtinuo cessat & incommodum. Nec mirandum, si Dei famuli discordes interdum inueniantur: quoniam in Rebeccæ vtero Iacob & Esau bella gessere: Paulus & Barnabas contentiose ab inuicem discessere: Inter discipulos quoque Iesu facta est contentio, quis eorum videretur esse maior. Infirmitatis enim humanæ temptationes sunt hæ. Veruntamen & virtus plerunque in infirmitate perficitur, & fidei cōstantia tribulationibus augmentatur. Dicitur autem insula prædicta Cambrice *Ynys Lenach* id est, insula ecclesiastica, propter copiam sanctorum, quorum ibi corpora iacent, & hanc insulam fœminæ non intrant.

Præterea vidimus in Mona canem curtum, non natura quidem sed casu solo cauda mutilatum. Cuius & progenies plurima tam à genitore descendens quam genitura, similem iam naturalem pati defectum ostensa est, Mirum enimuero, quod solum parenti casus adiicit: hoc sibi prolem imposterum tanquam à natura conformare. Militem quoque in Anglia vidimus ex Deuoniæ finibus oriundum, cui nomen Erathbaldus, de quo contigit, vt dum in matris aluo gestaretur, patre partum penitus abnegante, & matrem zelotypiæ causa ex sola suspicione fortiter accusante: puero in lucem prodeunte sola litem per se natura diremit. Fissuram namque, quam ictu lanceæ militari exercitio per medium sub nare superius labrum genitor olim susceperat, laudabili naturæ miraculo eodem in loco genitura prætendit. Erathbaldi quoque filium vidimus, cui nomen Stephanus, eodem indicio patris causali læsione tanquam in naturam iam conuersa. Item, in Comite Alberico, Alberici Comitis de Veer filio simile naturæ miraculum vidimus. Cum enim pater eiusdē matre iam prægnante, filia scilicet Henrici de Essexia, ob ignominiosum patris euentum iam ad diuortium modis omnibus elaborasset, partu prodeunte, quem pater in oculo casuali læsione sustinuit, eadem in parte defectus in filio parentauit. Sed forsitan ex rei visæ memoria, quæ per aspectum contrahitur & reseruatur, huiusmodi proprietas in prolem descendit. Sicut de Regina legitur, quæ quoniam Æthiopem in thalamo depictum inspicere consueuerat, ex inopinato Æthiopem peperit, quam & Quintilianus per picturam excusauit. Similiter & de ouibus variis contigit, quas Labe nepoti suo Iacob de grege concessit, per virgarum præfixarum variationem multiplicatis. Nec tantum ex mulieris, verum etiam ex imaginaria viri memoria partus interdum informatur. Compertum est enim de quodam, qui cum forte transeundo hominem inspiceret se ante & retro continua passione mouentem, ad vxorem illico accedens, eamque cognoscens, quoniam motionis illius memoria à mente præ admiratione excidere non potuit: eadem hora puerum genuit simili passione percussum.

ANNOTATIONES IN Caput VII.

DVo in hoc nostro Giraldo, quæ illi fere semper in more posita sunt, animaduertere licet. Primum enim suum tantummodo propositum, neglectis aut non consideratis aliorum (de quibus scribit) negotiis, respicere & persequi solet. Deinde si quid aduersi cuiquam acciderit circa huius legationis tempus, id totum, vel quod is crucem recipere noluerit, vel quod superstitiosum diuorum aut reliquiarum cultum neglexerit, euenisse confirmat. Quæ in hoc capite manifesta sunt. Quod ad huius loci intellectum attinet, quædam altius mihi repetenda sunt. Cum Dauid filius Oeni Venedotiæ Princeps omnes suos fratres hereditariis suis portionibus eiecisset, & Malgonem atque Rothericum in vincula sub saluis custodiis coniecisset: hi duo deceptis custodibus, non ita multo post, euaserunt è carcere: & Rothericus ad Gothricum Manauię *regem aufugit, cuius auxilio fretus* Monam *insulam capit: deinde vna cum Malgone fratre castrum de* Carn Madryn *in* Lhyn, *nepotibus suis Gruffino & Meredytho Conani filiis violenta manu eripuit: illi tamen iuuenes, eo tempore quo Archiepiscopus in his partibus ageret, vires suas colligunt, & in Rothericum exercitum ducunt, quem non solum ad insulam deferen-*

deserendam, verumetiam ad salutem fuga quærendam, [illegible] in [illegible] tum partecasa compellunt. Hæc cum ita se haberent, cuiuis manifestum esse pat[illegible] eo tempore nec Saracenico bello vacare, neq; in tanto periculo militum suorum numerum imminuere vllo modo potuisse: nisi forte suas possessiones penitus derelinquere vellet. An vero idcirco in astra [illegible] peratus sit, quod crucem non suscepissent eius milites, ille qui victoriam tribuit diiudicandum [illegible] quo.

2 *Tres* Monæ *Cantredi fuerunt, id est.* Abertrau, *in quo* Lhion *&* Malltraeth: Cemais *in quo* Talebolion *&* Twrcelyn: *&* Rossiria, *vbi* Dyndaethuy *&* Menay *continentur.*

3 *Extat peruetustus quidam liber de vita & rebus gestis Gruffini filii Conani Venedotarum principis, Britannice scriptus, in quo memoriæ proditum est Marianum quendam cognomine Ruffum prædicti principis famulum, dominum suum Hugoni Cestrensi comiti, sub specie colloquii cuiusdam apud* Ruc *habendi prodidisse. In quem locũ cum princeps paucis stipatus venisset, & nihil tale suspicaretur, statim captus est, & Cestriam missus, atq; in carcerẽ coniectus. Vbi cum multis annis Griff. in vinculis detineretur, prædictus comes in Monam insulam ingentem per mare conduxit exercitum, eamq; regionem (ferro & flamma cuncta deuastando) sibi subiugauit: in qua, vt eam facilius postea retineret, duo castra construxit: vnum scilicet in insula prædicta, & aliud in Aruonia, eaq; præsidiariis militibus & rebus omnibus necessariis firmauit. Accidit autem longo interuallo post, vt Valensis quidam nomine Cynuricus Hir, qui antea principi seruierat, eumq; probe nouerat, necessariorum parandorum causa Cestriam proficisceretur: qui cum omnia, quorum causa venerat, parasset, iamq; domum redire cogitaret: forte fortuna Gruffinum principem suum ferrea cathena constrictum conspicit, eumq; adiit, quem sub cœnæ tempore (custodibus cibo intendentibus) cum in humeros suos extulisset, nemine prohibente, secum asportauit. Princeps itaq; è carcere liberatus, collectis viribus, ad quem omnes vndiq; concurrunt, suas possessiones haud difficulter recuperauit. Postea tamen comes asciscito sibi in auxilium Hugone Salopiense, in Monam iterum exercitum ducit, sed frustra: nam cum Salopiensis comes cæsus esset, Cestrensis eius infortunii terrore perculsus, cum ignominia domum reuertitur.*

4 *Gulielmus Salisburius, vir in Cambriæ antiquitatibus egregie versatus, & de patria sua optime meritus, testatur hunc lapidem, de quo hic mentio fit, suo tempore videlicet 1554. in muro cœmiterii ecclesiæ D. Aedani in Mona insula adhuc extare.*

5 *De diuorum Cambriæ & Hiberniæ iracundia & vltione. Locus grauis est, ex intimis mysticæ Theologiæ penetralibus depromptus, accuratissima Sorbonicorum doctorum disputatione dignus. Huiusmodi* μῆνις *&* ἐκδίκ *diuorum & reliquiarum frequens est in hoc libro. Hic diuus Tefredaueus Hugonem Salopiẽsem comitem, quoniã canes suos in eius ecclesia nocte quadam posuisset, morte mulctauit, & ipsos canes insanos reddidit. Idem etiam Henricum Regis Henrici primi filium nothum, eo quod suæ ecclesiæ non pepercisset lanceis confossum perire fecit, vt in hoc capite apparet. Diuus Ananus, quia dominator castri de Radnora, cum suis canibus venatoriis nocte quadam in eius Ecclesia incaute pernoctasset, canes rabie, & dominum cæcitate percussit, supr. lib. 1. c. 1. Baculus Cyrici strumosum quendam, qui denarium ob suam sanationem præstituto tempore non obtulit, in pristinum morbum cum confusione redegit, lib. 1. c. 1. Campana Bangu propter suam detentionem castellum de Rayder Gwy intendio consumpsit, eodem cap. sup. pag. 8[illegible]. Torquis diui Canaueti à Reso Demetiæ principe captus & inclusus, eundem Resum a filiis suis capi & includi vltione diuina fecit, supra c. 2. huius libri, pag. 860. Hæc & infinita huiusmodi deliramenta ex monachorum & sacerdotum relationibus scripsit Giraldus, eaque aliquando salse deridet, aliquando lectorum iudicio relinquit, & nonnunquam iuxta sui temporis consuetudinem strenue defendit: fuit enim in summo tenebrarum regno, eo scil. tempore, quo humanæ traditiones & insulsæ ceremoniæ ab hypocritis in suum commodum & [illegible] introductæ, hominum mentes ita dementarant, vt non solum syncera verbi prædicatio sed etiam omnis vera religio exularet, & vix Christianismi nomen esset relictum. Nam superstitiosa ignorantia tam in Ecclesiam, auaritia sacerdotum inuecta, pura Christi dogmata vbique corrumpebat. Quis ergo tam amens est, qui non plane intelligat has & huiusmodi fabulas plusquam aniles, esse Diaboli instrumenta, quibus is veritatis lumen e mundo penitus tollere conatur? His itaque reiectis & amotis satius esset firmissimo sacrosancti verbi Dei fundamento niti, illumq; iuxta suæ voluntatis normam sancte & pie colere.*

De Conwy fluuio nauigio transcurso, & Dinas Emrys cum N. S.

CAP. VIII.

REVERSIS a Mona Banchor iterũ, ostensum est nobis principis Oeni sepulchrum, qui in presbyterio coram altari cum fratre minore Cadualadro in spelunca duplici iacebant. Quanquam tamen Oenus ob publicum cum consobrina incestum a beato martyre Thoma excommunicatus obierit. Iniuncto itaque loci illius Episcopo [illegible] visa opportunitate & occasione captata corpus ab Ecclesia quantocius eiiceret: [illegible] per littora maritima, hinc rupibus præruptis, illinc fluctibus æquoreis arctati, versus Conwey flumen marinis vndis non impermixtum, iter incunctanter arripuimus.

Non procul ab ortu Cohwe [illegible] ex hac parte in Boream extenditur, stat Dinas Emrys [illegible] tor [illegible] Ambrosii, vbi Merlinus prophetauit, sedente super [illegible] Vortigerno. Erant enim Merlini duo, iste qui & Ambrosius dictus est, quia binomius fuerat [illegible] ge Vortigerno prophetauit, ab [illegible] tus, & apud Caermardhin inuentus [illegible] & a [illegible] ipso ibi [illegible] cognominata est Caermerdhin, id est, vrbs Merlini: alter vero de Albania [illegible] du [illegible] qui & Celidonius dictus est, à Celidonia silua, in qua prophetauit [illegible] Siluestris, qui cum inter acies bellicas constitutus, monstrum horribile nimis [illegible] aera suspiciens [illegible] prospiceret, dementire cœpit, & ad siluam transfugiendo siluestrem vsque ad obitum vitam perduxit. Hic autem Merlinus tempore Arthuri [illegible] & longe [illegible] ius & apertius quam alter [illegible] phetasse perhibetur. Quod autem [illegible] Oenus [illegible] in extremis agente [illegible] prauo dominandi ambitu, fraterna non re[illegible] cedere, [illegible] ter gesserint, hic prætereo. Illud autem quod n[illegible] eundum non putaui. Oenus fi[illegible] ffini princeps Nordwaliæ [illegible] genuit filios tantum vnum legitimum suscepit, scilicet Iouercrdum Trwyndwn [illegible] Cambrice simum sonat cognomine [illegible] m, qui & fil[illegible] legitimum suscepit [illegible] linum. Hic in transitu nostro patruis suis Dauid & Rotherico, quos de consobrina cui nomē Christiana, Oenus susceperat, quanquá puer tunc duodennis [illegible] pit, & licet totam Venedotiam, præter terram Conani, inter se pro herili portione [illegible] uisissent. Licet & præter hoc, Dauid Anglicano fulciretur auxilio, pu[illegible] Regis Henrici [illegible] sibi matrimonio copulauerat [illegible] ex qua & filium quoque [illegible] perat, tamen [illegible] icos postmodum ann[illegible] de publico incæstu natos [illegible] ter & diuitum auxiliis fultos, legitimus iste terris omnino carens, & [illegible] a Venedotia tota diuina opitulante vindicta viriliter eiecit: nihil eisdem nisi [illegible] bonorumq; virorum consilio misericorditer & ex pietate relinquens. Atque [illegible] adulterinos & incæstuosos domino displicere.

ANNOTATIONES IN Caput VIII.

GRuffinus [1] filius Conani Venedotiæ princeps duxit sibi vxorem Ancharetam filiam Oeni filii F[illegible] utini Tegenniæ *domini, quæ hunc Oenum principem illi peperit. Oenus primo matrimonio [illegible] copulauit Claudiam: alias Gladusiam filiam Lomarchi filii Traherni, filii Caradoci, ex qua natus [illegible] Iorwerdus Simus [illegible] culus Magni pater, deinde vinculis iugalibus sibi sociauit hanc Christianam [illegible] bruiam suam filiam nempe auunculi sui Grono prædictæ Ancharetæ fratris.*

De incubis & succubis. *[2] De humana commixtione cum spiritibus aut incubis aut succubis, variæ sunt atq; d[illegible] doctissimorum virorum sententiæ. Omnes enim Platonici dæmonas cum mulieribus comm[illegible] eis generare posse affirmant. Quorum opinioni Michael Psellus in libro de Dæmonibus (quem [illegible] nus latinitate donauit) Lactantius & alii recentiores accedunt. Augustinus autem quod rum[illegible] cepisset duntaxat recenset, nec ipse certe quicquam statuit. Econtro vero Aegyptii Iamblicus Co[illegible] nus, & e recentioribus, Steuchus, Scaliger, Wierus, & vniuersa medicorum turba, solidis rationi[illegible] medium productis ad ipsum fieri posse constanter pernegant. [illegible] erentes dæmonas spiritus [illegible] nudatos & ideo nō posse amore fœminarum capi. Sublata causa tollitur effectus: vbi non est corpus non sunt actus corporei naturales: vbi non sunt membra genitalia, non est desiderium coeundi: vbi non [illegible] bus & potus, non est sperma. vbi non requiritur successio aut propagatio, non adhibuit natura gener[illegible] facultatem. Sicut spiritus nudi sitire aut esurire non possunt, sic Veneris libidine nequeunt inflammari. Mortale & immortale, corporeum & incorporeum, æternum & caducum, non commi[illegible] ntur, n[illegible] in propagando naturæ cursu conueniunt. Hæc spiritualis generandi ratio ab hominibus con[illegible]*

Spiritum carnem & ossa non habere. Luc. 24. Vide Maximum Tyrium Ser. 27.

Spiritualis generatio vnde. *Wierus & excogitata est, vel per adulationem, ad principum ac potentum familias illustrandas & extollendas, vel per pudorem ad obscuritatem generis aut natalium turpitudinem tegendam. Vel per timorem ad stupra mulierum aut adulteria celanda. vel per artem ad ociosorum sacerdotum aut tune[illegible] num libidinem explendam: quod prudentiores semper verum e[illegible] perspiciebant. Memoriæ proditum est, Iouem aliquando Danaæ misisse in gremium imbrem aureum. Et Cherea consimili tam olim lus[illegible] se lusum ait, deum sese in hominē conuertisse, atq; per alienas tegulas venisse clanculum per impluuium fucum factum mulieri. At quem Deum? qui templa cœli summa sonitu concutit. Ego homuncio id non facerem? Harum technarum infinita apud Historicos reperiuntur exempla. Nota est [illegible] illo eleganti[illegible] ma narratio apud Iosephum Antiquitat. Iud. libr. 18. cap. 4. de turpi lenocinio sacerdotum Isidis, in prodenda castitate Paulinæ fœminæ probatissimæ, Decio Mundo, qui cum illa sub persona Anubi[illegible] in ipso templo rem habuit. Est & alia huic non dissimilis historia apud Eusebium Pamph. in Ec[illegible] siastica hist. De tyranno Saturni sacerdote, qui Dei sui nomine incubum agebat. Hinc existimare possu-*

mus

mus ac dignoscere quomodo Matrona Romana fuerit à Marte compressa: & alii huiusmodi quas Val. Max. & alii historici referunt. Fuit hæc fraus semper vsitata sacrificis, vt hac de causa simulachra deorum sposasque deos & comedere & bibere & coire fingerent. Atq. hic sane fructus est votiui & coacti cœlibatus. Gulielmus de Sancto Amore in libro de periculis nouissimorum temporum, negat alios esse incubos dæmonas præter fratres mendicantes, qui inquit, prius in simplicitate cordis viuebant, post ingressum secta eorum sunt astuti hypocritæ. Hi incubi dæmones (inquit Author operis de bono vniuersali lib. 2. c. 56.) ita religiosas virgines illis diebus opprimebant, vt nulla eos crucis signatio, nec aqua benedicta, nec ipsum corporis Christi Sacramentũ abigere valeret. Qua de re Paulus Æmilius, De gestis Gallorum sic scribit. Anno Domini 1260. Mendicantium ordinũ fratres suum genus vitæ miris laudib. ac religionis sanctitate, schismatice ac seditiose commendabant. Gulielmus à sancto Amore Sorbonicus doctor aliq. doctrina clari mendicitatem illam vulgo, ac vitiosam sine causa paupertatem improbabãt, contendentes speciem & prætextum religionis dari inertiæ ac desidiosæ vitæ & mendicationi: liber eius qui adhuc extat in Bibliotheca Sorbonna, damnatus est. Hæc Æmilius. Huiusmodi in omni ætate extiterunt miracula ab improbis & sceleratis hominibus conficta. Vnde satis manifestum est neque Merlinum nec quẽquam alium mortalem hominem ab incubo genitum esse, non obstante eo, quod ex Apuleio fabulatur Mangantius (vt est apud Galfridum) de mediante incubis natura inter humanã & angelicam. Mendacissime itaque Simon Magus ex virgine se natum iactabat, vt Deum mentiretur: Nec minus falso Seruius Tullius Laris familiaris filius creditus est. Nam & hi mortales erant, & patres eorum viri & matres fœminæ fuerunt. Merlinus ipse natus est in Cambria non ex incubo dæmone (vt inquit Baleus) sed ex furtiua venere cuiusdam Romani Consulis cum virgine Vestali, in Maridunensi monialium cœnobio, vt in Breuiario apud Gildam habetur. Et quia in Britannorum gente rigida lex erat si qua puella in patris domo ex scortatione esset grauida, vt de montis vertice mox præcipitaretur, & vt eius corruptor capite plecteretur: miris illusionibus & mendaciis hoc facinus celatum est, ne veniret in lucem: Aliunde ergo per impostores asseritur eius conceptio, quam ex communi hominum officio & vsu, vt facile [illegible] perentur creduli. Sic ex Apuleio Mangantius medicus interroganti Vortigerno regi incubos adduxit, vt prodigium fuisse putaret. Narratur ab historicis, Merlinum istum carminibus magicis dæmonas quosdam in colloquium vocasse, eduxisseque fertur præstigiis miris ex stagno hoc apud Dynas Embrys *dormientes dracones, qui impedimento erant Vortigerno ne turrim ædificaret: Et ex* Hibernia *per Gigantum choream, prodigiosam in agro* Seueriano *lapidum structuram. Dicitur etiam quod suis incantationibus Vtherium regem in Gorloidis* Cornubiæ *ducis speciem transformauerit, vt Igernæ vxoris potiretur amplexu, & quod ex eo scelerato concubitu Arthurũ & Annã genuerit. Sed de his prudentes iudicent. De Mariduni vrbis nomine vide ea quæ annotauimus supra in Cap. 10. lib. 1. Extant apud Galfridũ Histor. Britannicæ libro quarto Merlini vaticinia, obscura quidem illa, & nihil certi continentia, quæ vel antequam eueniant sperare, vel cum euenerint promissa, vera audeas affirmare: Præterea ita cõposita sunt, vt eadẽ ad multa diuersarum rerum euenta sensibus ambiguis & multiplicibus, circumflectere & accõmodare quis possit. Et quanquã multi his & huiusmodi imposturis delusi & decepti perierint: tamen hominum credulorum tanta est insania, vt quæ non intelligunt quasi Sacramenta, vera esse contendere non dubitent: nec in manifesta interim deprehensi mendacio, se coargui patiantur. Ea est humani ingenii vanitas & stultitia cum à vera diuini verbi regula deflexerit.*

Margin notes: *Vide supra lib. 1. c. 12. pag. 12.* — *Merlinus.* — *Res miranda.* — *Vaticinia.*

De montanis Eryri, sum N. S.

CAP. IX.

MONTANA vero quæ à Cambris *Eryri* ab Anglis vero *Snow done* id est Niuium montes dicuntur, quæ à terra filiorum Conani paulatim incrementa suscipiunt, & prope *Degannwy* in Boream se protendunt: contra *Monam* vero turribus aereis nimis enormiter vsque ad nubes excrescunt, sub silentio non sunt prætereunda. Tantæ siquidem & tam immensæ quantitatis esse perhibentur vt antiquo prouerbio dici soleat: Sicut *Monam* insulam hominibus in annona, sic *Eryri* in pascuis, coactis in vnum armentis omnibus toti Walliæ sufficere posse. Vnde & his pascuis illud Virgilianum adaptari potest,

> *Et quantum longis carpunt armenta diebus:*
> *Exigua tantum gelidus ros nocte reponit.*

In summis autem montium istorum verticibus duo lacus reperiuntur, sua non indigni admiratione. Alter enim insulam habet erraticam, vi ventorum impellentium ad oppositas plerunque lacus partes errabundam. Hic armenta pascentia nonnunquam pastores ad longinquas subito partes translata mirantur. Fieri namq. potuit vt pars aliqua ripæ olim auulsa, salicum radicibus aliorumq. fruticũ naturaliter insertorum vinculis astricta & colligata, paulatim postea per alluuionẽ incremẽta susceperit: & quoniam violenta ventorum rapacitate, quæ loco tam arduo fere continua reperi-

Margin notes: *Eryri.* — *Llyn & Dyvvarchen.*

tur ad varias creberrime ripas impellitur, firmas solo tenus & altas figere radices non permittitur. Alter vero miro & inaudito miraculo pollet: quia cum trium generum piscibus abundet, anguillis, trutis & perchiis: omnes in eo pisces monoculi reperiuntur: oculum dextrum habentes & sinistro carentes. Si rei tam nouæ tamque stupendæ rationem scrupulosus lector efflagitet, assignare non præsumo. Notandum & quod in Albania quoque duobus in locis, vno ad mare orientale & altero ad occidentale pisces marini qui Muluelli dicuntur monoculi reperiuntur, dextrum oculum habentes & sinistro carentes. In eisdem montanis de *Eryri* aquila fabulosa frequentat, quæ qualibet quinta feria lapidi cuidam insidens fatali, vt interemptorum cadauere famem satiet, bellum eodem die fertur expectare, lapidemque prædictum cui consueuit insidere, iam prope rostrum purgando pariter & exacuendo perforasse.

Pisces monoculi.

Aquila fabulosa.

ANNOTATIONES IN
Caput IX.

Penmaen.

IN *Septentrionalium parte montium* Eryri, *duæ rupes excelsæ, quas Giraldus hoc in loco turres aereas appellat, quasi prærupta mari ita procminent, vt viatoribus per sabulum iter facientibus, lapidibus ita periculosæ pendentibus, ac si tam iam in eorum capita decidere videantur, formidabiles appareant, quæ lingua Cambrica* Penmaen mawr *&* Penmaen bachan *vocantur. Ex omnibus his montibus duo reliquos altitudine & albescentium niuium splendore superant, in quorum cuiusque vertice perennis aquarum scaturigo reperitur, videlicet* Ewythva *&* Carneth Leolin. *Porro in huius montis pede est quidam lacus qui ranarum lacus dicitur: in quo paulo ante hæc nostra tempora, circa Annum Domini 1542. miraculosum quiddam accidisse testantur accolæ etiamnum in viui agentes, duos nimirum lapides stupendæ magnitudinis qui in lacu erant, eadem nocte ex eodem emersisse, & contra naturæ cursum nitentes, versus montis cacumen latos quantum spatium arcus vno tactu sagittam emittere solet à lacu (vti hodie remanent) constitisse. Hocque absque humana ope factum est. Nam horum lapidum alter domum ingentem magnitudine æquat, quem mille iuga boum non mouerent: alter vero paulo minor est. Cuius rei certitudinis explorandæ causa, illustrissimus Princeps Henricus octauus paulo ante mortem quosdam illuc misisse fertur, qui eum de re tota certiorem facerent.*

Llyn y lhyphaunt.

1542. Miraculosa lapidum remotio.

De transitu per Deganwy & Ruthlan, sedem quoque Laneluensem, de viuo Sabulo & Coleshulle cum N.S.

CAP. X.

TRANSNAVIGATO deinde *Conwey* fluuio vel potius maris brachio sub *Deganwy*, monasterio Cisterciensis ordinis super *Conwey* ab occidua fluuii parte a dextra relicto, vsque *Ruthlan* nobile similiter castrum primæui Oeni filii de consobrina Dauid super *Cloyd* fluuium via duce peruenimus: vbi & ab ipso ad instantiam eius magnam eadem nocte decenter exhibiti fuimus.

Finen lenvve.

Est fons non procul à Ruthlan in prouincia de Tegengel, quem non bis tantum die naturali more marino: vicissim & crebro diebus & noctibus nunc vndis deficere, nunc exuberare certum est. Idem refert Trogus Pompeius, quod *Garamantum* est oppidum in quo fons ebullit, qui vicissim nocte dieque friget & feruet. Multis itaque mane ad Christi obsequium allectis, ad pauperculam sedis Laneluensis ecclesiam parum inde distantem transiuimus, vbi & missa ab Archiepiscopo celebrata iter incontinenti agressi sumus, & per diuitem venam fructuosumque argenti scrutinium, vbi pecuniam scrutando *itum est in viscera terræ* transeuntes in celula de *Basinwerk* pernoctauimus. In crastino vero longum viuumque per loca Sabulum non absque formidine permeantes, Siluestria de *Cole-hulle*, i. carbonis colle, a dextra reliquimus, vbi Anglorum Rex Henricus secundus nostris diebus cum primo Walliam hostiliter intrauit, iuuenili impetu & inconsulto calore, arctum illud Siluestre penetrare præsumens, cum detrimento suorum & damno non modico ambiguam bellorum aleam expertus est. Ter enim prædictus Rex in manu forti *Walliam* intrauit. Primo *Northwalliam* prænominato in loco. Secundo *Sudwalliam* per maritima de *Glamorgan* & *Gouher* viam versus *Caermarthin* & vsque *Peucadair* intrando, & per *Elenith* & *Melenith* reuertendo. Tertio vero *Powisiam* apud *Oswaldestre*. His autem expeditionibus cunctis Rex [illegible] minime profecit, quoniam [illegible] patriæ viris proceribusque Prouinciæ gnaris & peritis, [illegible] solum in his viros à *Marchia* remotos [illegible] & [illegible] consiliarios habens principales. In qualibet enim [illegible] expeditione sicut artifici credendum in sua facultate: sic horum præcipue [illegible]

R. 3. ter Walliam ingressus est armatus.

esse-

est arbitrio, qui circa similia patriæ negotia conuersati diutius & visitati, mores gentis & modos agnoscunt: Quorumque magnopere refert vt gens inimica quacum ex crebris belli diutini conflictibus hostilitatem plurimam & odium implacabile contraxerunt: eorundem opera vel debilitari possit vel deleri, sicut in vaticinali historia declarauimus.

In hac eadem silua de *Coleshulle* interfecto iuuene quodam Cambrensi per exercitum prædicti regis transeunte, leporarius eiusdem iuuentus est per octo fere dies absque cibo domini cadauer non deseruisse, sed illud à canibus, lupis, & auibus prorsus indemne fideliter & admiranda in bruto dilectione conseruasse. Quis itaque patri filius? Quis sic Euryalo Nisus? Quis Tydeo Polynices? Quis Pyladi Orestes, hunc dilectionis affectum exhiberet? Ob huius igitur euentus gratiam leporariique fauorem, diutina fere iam fame confecti, ab Anglorum populo Cambriæ gentibus inimicissimo corpus iam fœtidum debito humanitatis officio est tumulatum.

Canis gratitudo erga dominum. vide supra lib. 1. cap. 7. pag. 824.

ANNOTATIONES IN Caput X.

1 DEGANWY *Castrum erat munitissimum in promontorio Ganganorum iuxta* Conouium *à Malgone cognomento Gwyneth Britannorum rege constructum, quod regale Palatium fuit vltimorum Britanniæ regum scilicet Malgonis, Caretici, Caduani, Caduolloni, & Cadualadri. Hoc Castrum vnà cum oppido adiacenti circo Annum 810. igne Cœlesti conflagrasse tradunt Annales Cambriæ: Quod postea Hugo Comes Cestriæ qui illam regionem sibi subiugauit, refecit: tandem vero ab Eduardo primo Angliæ Rege* Conouium *transfertur.*

Deganwy.

2 Ruthlanæ *Castrum primo conditum est à Leolino Sisilii filio Cambriæ principe, fuitque non solum ipsius Leolini verumetiam Gruffini filii sui præcipuum pallatium. Cum vero Heroaldus Goduini Comitis filius ab Eduardo Angliæ rege, contra dictum Gruffinum Cambriæ principem, regias possessiones deuastantem, cum exercitu missus esset, hoc castrum igne consumpsit Anno 1063. Postea tamen ab Henrico secundo restauratum est, & huic Dauidi, qui eius sororem connubio sibi iunxerat, vt se à fratrum suorum violentia melius tueretur habitationis causâ concessum.*

Ruthlana.

3 *De hoc fonte sic scribit H. Lhoyd in suo Britannico descriptionis fragmento: in* Tegenia *est miræ naturæ fons, qui cum à mari sex millibus passuum distat in Parochia Cilcensi, bis in die fluit & refluit. Hoc tamē nuper obseruaui, luna ab Horizonte orientali ad Meridionum ascendente (quo tēpore omnis fluunt maria) fontis aquā diminui refluuiumq; pati. Hæc ille. Vide supra lib. 1. c. 10 Annot. 4.*

4 *Ad dimidium milliare à* Balywerke, *est fons hodie celebris à superstitioso (vt scribit idem H. Lhoyd,) Wenefredæ virginis cultu nomen habens, cuius aqua pura est, salubris & grati saporis, qui ingenti murorum structura ornatus subito ebulliens, magnum ex se emittit flumen, muscumque odoriferum sua frigiditate gignit. Hoc fonte imperiti & diuinæ veritatis ignari, à monachis eius loci (ad suum priuatum quæstum omnia referentibus) primo seducti, non solum ad Idololatricum & superstitiosum cultum stabiliendum, verumetiam ad omnem vitæ turpitudinem, sub fucato religionis specie fœde abutuntur: affirmantes illū fontem ad cædē prædictæ virginis ex terra primo emanasse & ob meritorū eius sanctitatē, omnes languores tam in hominib. quam in pecoribus (vt legendæ verba habent) sanare. Hanc opinionē peperit monachorum auaritia hoc modo. Henricus II. Angliæ rex cum ex* Cambria, *prima sua expeditione reuerteretur, castellum de* Balywerke *præsidiis firmauit & cellam prope idem castellū pro Templariis construxit, eamq; possessionibus sufficienter locupletauit: Postquam ille Templariorum ordo communi generalis Concilii decreto deletus esset, Cella illa in cœnobium monachorum conuersa est, Anno 1312. atque illarum possessionum quædam ab Edouardo secundo eisdem monachis concessæ sunt. Hi monachi primam huic fonti, miraculosæ sanctitatis opinionem sui quæstus causâ procurarunt. Nam ante huius cœnobii erectionem, nullus vnquam scriptor huius fabulosi commenti mentionē fecit. Nouam esse igitur hanc fabulā non ante ita multos annos introductā, ex hoc authore facile euincitur. Hic author isto itinere in prædicta cella apud* Balywerke *pernoctauit: Fons etiā eodem in loco quo nunc est eo tempore extitit: nemo (sat scio) illud negabit: de eo tamen fonte nullū omnino verbum habet. Quod si ad eodem Wenefredæ virginis (quæ longo interuallo ante patrata erat) fons primo miraculosè è terra erupisset, habitusq; fuisset ab incolis ea virtute pollere qua asseritur: num huic authori in comitatu Archiepiscopi existenti, illud inauditum esse potuit? An cuiquam credibile videri potest, illum, qui vbique ita diligens atque curiosus erat, in miraculosis fontium, lapidum, baculorum, campanarum & torquium virtutibus perscrutandis & diuulgandis: tam insigne miraculum, tamque diuinum & excellens sacræ virginis in mortales collatum beneficium, tam ingrate & negligēter velle præterire? An non potius putandum est (quod res erat) superstitiosam huius fontis sanctitatem, adhuc mundo non innotuisse? Verum postea crescente, vna cum oblationum quæstu miraculosarum*

Fons Diuæ Wenefredæ.

rum

rum sanationum fama, illius cœnobii monachi quæstus sui causa à Romano pontifice circa annum Domini 1420. venales indulgentias eo peregrinantibus procurarunt: & alias iterum indulgentias tempore Henrici septimi regis Angliæ, quando illa ædificia, quæ circa fontem hodie reperiuntur, constructa sunt. Et nostris diebus tempore Mariæ reginæ, Thomas Gouldwel episcopus Asaphensis, has quæstuosas technas & sordes renouauit, easque amplioribus indulgentiis à Romano pontifice perquisitis confirmauit.

De fluuio Deua transcurso & Cestria, cum N S.

CAP. XI.

TRANSVADATO tandem *Deua* fluuio sub *Cestria* (quem Cambri *Douerdwy* dicunt) feria tertia ante Pascha die videlicet absolutionis, *Cestriam* venimus. Sicut enim *Vaga* ab Austro sub castro Strigulensi, sic *Deua* à Borea sub Cestrensi Walliam ab Anglia secernit & separat. Item vt asserunt accolæ aqua ista singulis mensibus vada permutat, vtvtri finium Angliæ scilicet an Cambriæ, alueo relicto magis incubuerit gentem illam eo in anno succumbere & alteram præualere certissimum prognosticum habent. Fluuius iste de lacu quodam cui nomen *Penmelsmere* originem ducit, & cum salmonibus fluuius abundet, nunquam tamen in lacu pisces huiusmodi reperiuntur. Hoc etiam de eodem fluuio notabile reperies: quod pluuiis nunquam, frequenter autem & fere semper ventis exuberat.

Imperatorem quoque Romanum Henricum se iactat hæc vrbs habere sepultum. Qui quoniam suis diebus tam patrem carnalem quam etiam spiritualem summum pontificem scilicet Paschalem incarcerauerat, demum pœnitentia ductus & vltroneus exul effectus sanctam in eremo finibus istis vitam (vt fertur) consummauit. Similiter & Haroaldum Regem se habere testantur: qui vltimus de gente Saxonica Rex in Anglia, publico apud Hastinges bello cum Normannis congrediens, pœnas succumbendo periurii luit, multisque (vt aiunt) confossus vulneribus, oculoque sinistro sagitta perdito, ad partes istas victus euasit, vbi sancta conuersatione cuiusdam vrbis ecclesiæ iugis & assiduus contemplator adhærens, vitamque tanquam Anachoriticam ducens, vitæ cursum (vt creditur) fœliciter consummauit. Ex vtriusque (vt fertur) vltimi articuli confessione, veritas antea non comperta, demum prodiit publicata.

Vidimus, quod in oculis nostris nouum apparuit, caseos ceruinos. Comitissa namque & comitis mater ceruas habens domesticas, ex earundem lacte coagulatos tres caseos modicos expressos & fiscella formatos Archiepiscopo præsentauit.

Eisdem quoque finibus his nostris diebus visa est vacca ceruina, ad vaccam enim ceruus accesserat: vnde & vacca ceruina processit: parte enim anteriore tota vsque ad inguina bos erat, coxas subinde cum cauda & tibias & pedes expresse cum pilositate & colore ceruinos habens. Sed quia plus pecoris quam feræ præferebat inter armenta resedit. Contigit eisdem in partibus nostris quoque temporibus canem ex simia pregnantem, catulos tandem produxisse parte anteriore tota simiam præferentes, in canem vero versus posteriora descendentes: quos cum aulæ militaris custos rusticus intueretur, prodigiorum nouitate stupescens, & tam deformes biformis naturæ formas abhorrens, baculo quem manu gestabat, non absque damno proprio, & domini re comperta indignatione quamplurima, cunctos statim interemit.

Mulier manibus carens. Visa est & in vrbe Cestrensi nostris diebus mulier manca manibus carens à natiuitate, cui tamen contra defectum istum tale natura remedium dederat, vt pedes tam flexibiles tam delicate articulatos haberet, quod articulorum proceritate pariter & flexibilitate, non minus subtiliter quam aliæ mulieres acu suere consueuerit. Et quicquid filo ac forfice manibus fieri solet, citra defectum omnem, cum intuentium admiratione pedibus ista complet.

ANNOTATIONES IN

Caput XI.

ANTIQVVM *huius fluuii nomen (vnde etiam & vrbis)* Devam *fuisse: Ex Ptolomæo, Antonino & aliis perspicuum est. Hinc* Dourdeua *vel* Dofrdeu *(nam vbique v consonantis vim obtinet) id est aqua* Devæ, Dour *enim Britannice aquam designat: vnde* Devanus æstus: Deva ciuitas, & Devania prouincia, *& huiusmodi, quæ apud antiquissimos authores reperiuntur, defluxerunt. In his & huiusmodi antiquis fluminum, vrbium & locorum nominibus, fœde erratur à multis scriptoribus Britannicæ antiquitatis & sermonis ignaris, qui dum sese mirum in modum, in*

varia

variis etymologiarum formis confingendis misere torquent, sæpenumero δὶς διὰ πασῶν à scopo absunt.
De Lacu Tegydeo *sic scribit Lelandus in Genethliaco:*

Hispida quâ tellus Meruinia respicit Eurum,
Est lacus antiquo Penlhinum nomine dictus:
Hic lacus illimeis in valle Tegeius alta
Late expandit aquas, & vastum conficit orbem,
Excipiens gremio latices, qui fonte perenni
Vicinis recidunt de montibus, atque sonoris
Illecebris captas demulcent suauiter aures:
Illud habet certe lacus admirabile dictu,
Quantumuis magna pluuia non æstuat: atqui
Aere turbato, si ventus murmura tollat
Excrescit subito rapidis violentior vndis,
Et tumido superat contemptas flumine ripas.
Deua lacu celebris fluuius prorumpit ab isto.

Hæc ille:

Quod hic fluuius ventis tantum extra ripas diffluere dicitur, veritas sic habet: illũ scilicet excrescere pluuiis & tempestatibus non aliter quam cætera flumina: non ita tamen abundanter ripas egreditur, atq; facit Africo sufflante. Nam ventus ille inter duos montes per lõgitudinem lacus perflans, aquam vehementer commouet, suoque impetu in confluentem amnem ea parte qua perfluit ex lacu eijcit & impellit, atq; sic maxima fluminis inundatio efficitur. Lacus vero ipse nunquam intumescit ventis, sed potius euacuatur & ventorum violentia quasi exhauritur: nisi forte naturalis aquæ cursus impediatur contrario vento, qui aquam retrocedere suo sufflatu cogat, ita vt lacus ea ratione excrescat: quod raro fit. Quod autem de piscibus huius lacus scribit H. Lloyd verissimum esse ab accolis constantissime asseritur. Hoc (inquit) notatu dignum, piscium quoddam genus illi stagno singulare nunquam in fluuio inueniri, nec Salmones in amne frequentes, vnquam lacum ingrediuntur.

Vbi dicitur Deuam *fluuium* Cambriæ & Loegriæ *metam esse: intelligendum est id verum esse, ab* Hilcutia *vsque ad castrum Leonum: inde autem versus meridiem terminus est linea ducta ab eodem Castro, ad* Pengwern Powys, *id est, Salopiam: & postea ad Castrum Isabelis ad Sabrinæ ripam positum: ita vt Cantredi de* Trefred & Maelora, *ad* Cambriam *pertineant: Sicuti manifestum est in Articulis pacificationis factæ apud Montem Gomericum inter Hen. 3. Angliæ regem & Leolinum filium Gruffini,* Cambriæ *ex Brit. stemmate principem vltimum.*

De transitu per Album monasterium & Oswaldestree, Powisiam quoque Slopesburiam, cum N.S.

CAP. XII.

HIc itaque Paschali festo debita solemnitate completo, multis quoque ad Archiepiscopi monita cruce signatis, versus Album monasterium iter aggressi sumus. Et inde versus *Oswaldestree*: vbi tanquam in ipsa regionis Powisiensis ora occurrerunt nobis *Powisiæ* principes, Gruffinus Madoci filius & Elissa, & alii cum populo terræ suæ, vbi nonnullis ad crucem allectis. Ab episcopo namque loci illius Reinerio multitudo fuerat ante signata.[2] A Gruffino terræ illius principe consobrina sua Anchareta: s. Oeni principis filia quã publico gentis illius vitio, diu pro vxore tenuerat, coram Archipręsule palã abiurata.[3] Apud *Oswaldestree*, id est, Oswaldi arborẽ pernoctauimus, à Gulielmo Alani filio iuuene nobili ac liberali ad importunam eiusdem instantiã Anglicanæ sumptuositatis more splendide nimis & laute procurati. Acciderat autẽ his in partibus paulo ante Reinerio episcopo crucem prędicante, iuuenem quendã perualidum, cũ à sociis cruce signatis, ad eiusdem signi susceptionem cum instantia magna verbis suasoriis inuitaretur, demum respondisse: priusquam, inquit, Domini mei mortẽ hac lancea quam manu gesto vindicauero monitis non acquiescam, Oenum significans Madoci filium virum egregium ab Oeno de Cevelioc consobrino suo dolose nuper & sceletose peremptum. Et inter loquendum, cum ira vindice deferuens, lanceam fortiter excuteret, ipsa forte ex vtraque manus excutientis parte confracta statim in terram decidit, tantum trunculo quem manu claudebat ei remanente. Quo prognostico perterritus plurimum & consternatus, tanquam certissimo crucis suscipiendæ signo, prouocatus crucem illico sponte suscepit.

In hac tertia Walliæ portione quæ *Powisia* dicitur, sunt equitia peroptima, & equi emissarii laudatissimi, de Hispaniensium equorũ generositate, quos olim Comes Slopesburię Robert⁹ de Belesmo in fines istos adduci curauerat, originaliter ꝑpagati.

Archiepiscopus hic fuit extra prouinciam suã in prouincia [illegible] Eboracensi.

Lancea miraculose confracta.

Equi ex Hispania in Cambriã delati.

Vnde

Vnde & qui hinc exeunt equi, cum nobili formæ pictura ipsa protrahente natura, tam membrosa sua maiestate, quam incomparabili velocitate valde commemorabile reperiuntur.

Hic Anglorum Rex Henricus secundus cum expeditione quanquam inutili, sumptuosa tamen & nobili nostris temporibus *Powisiam* intrauit. Vbi demembratis solum obsidibus, quos antea susceperat, subita & inopinata pluuialium aquarum inundatione, frustra reuerti compulsus est. ✝ Die namque præcedente Anglicanæ exercitus satrapæ Wallensium ecclesias aliquot cum villis & cœmiteriis igne apposito cōbusserunt. Vnde & Oeni magni filii cum expedita exercitus iuuentute patrem aliosq; principes suos super hoc acriter commouerunt, dicentes & asserentes se Anglorum ecclesiis de cætero nullatenus deferre velle. Cumque totus propemodum in hoc cōmuniter assentiret exercitus, solus Oenus vt erat vir in gente sua moderantiæ magnæ & sapientiæ, sedato tumultu, demum in huiusmodi verba prorupit: Mea quidem in hanc sententiam non concordat opinio, gratulari namque potius ob hoc & gaudere debemus, quia cum Anglis nisi diuino fulciamur auxilio, longe impares sumus: ipsi in hoc facto deos quoque (qui & se & nos potenter vindicare prçualent) inimicos constituêre: Proinde & deuote domino compromittamus nos ecclesiis locisque sacris maiorem solito reuerentiam exhibituros & honorem. Quo facto præscriptam nocte sequente diuinitus emissam sensit Anglorum exercitus vltionem. Progressi sumus inde versus Slopesburiam à Sabrinæ fluuio complexam: vbi & diebus aliquot recreandi respirandique gratia perendinauimus. Et tam ad Archiepiscopi monita quam ad gratiosos Archidiaconi Meneuensis sermones ad crucis obsequia multos alleximus. Oenum quoque de Ceueliocquia solus inter Walliæ principes Archiprçsuli cum populo suo non occurrerat, excommunicauimus. Oenus iste præ aliis Cambriæ principibus & linguæ dicacis extiterat, & in terræ suæ moderamine ingenii perspicacis. Hic autem cum Anglorum rege Henrico II. quoniam primatibus gentis suæ viris semper fere contrarius esse, Regique fidelius adhærere videbatur, familiaritatem contraxerat plurimam. Vnde & aliquando cum Rege apud Slopesburiam in mensa sedens, cū ei de panibus propriis vnum in honoris (vt assolet) & amoris signum Rex misisset: ipse statim in regio conspectu tanquam eleemosynarium panem in frusta concidit: & eleemosynarii more primo remotius exposita, deinde singulatim retracta comedit vniuersa. Cuius rei rationem cum rex requisisset: Respondens Oenus sub risus modice simulatione; Domino (inquit) meo morem in hoc gero: Subtiliter & acute in regem, qui ecclesiasticos honores vacantes diutius in manu tenere consueuerat, ambitus & auaritiæ notam intorquens.

Viri nobiles Cambriæ huius visitationis tempore.

Notandum hic quoque quod viri tantum nostris diebus in tribus Walliæ partibus, iustitia, prudentia principalique modestia regiminis emicuere: Oenus Gruffini filius in *Venedotia*: Meredyth nepos eiusdem, filius Gruffini quem fata festina surripuere in *Suduallia*: Oenus iste de Ceueliocin *Powisia*. Duo vero largitatis eximiæ prærogatiua enituere, Cadwaladarus filius Gruffini in *Venedotia*: & Gruffinus de Maelor filius Madoci in *Powisia*: Resus autem Gruffini filius in *Sudwallia*, libertate & animositate laudem meruit. In *Venedotia* vero Dauid Oeni filius: & in *Sudwallia* finibus de *Morgannoc*, Hoelus filius Iorueth de vrbe legionum æqua se inter Cambros & Anglos trutina librantes fidem integram & opinionem seruauerunt.

ANNOTATIONES IN
Caput XII.

INGREDITVR *hic Archiepiscopus in tertiam Cambriæ partem, peragratis aliis duabus,* Demetia *videlicet &* Venedotia. *Hæc pars post aduentum Normannorum in hanc insulam, vnum aliquem supremum sui principem non agnouit. Nam post mortem Blethini filii Conuini, qui vltimus totius* Powysliæ *possessor extitit, iuxta illud Bardi,*

Powysia.

Blethyn ap Conwyn bob cwys
y hün biowdh hên Bowys. id est,

Powisiam veterem solus Blethinus habebat: Altera huius prouinciæ pars, ad Septentrionalem Sabrinæ *ripam sita, inter quinque eius filios distributa est: vnde infinitæ contentiones, proditiones perfidæ & plurima homicidia consequuta sunt: Donec tandem Blethini filiis & nepotibus, maxima ex parte interfectis & deletis, ea pars iterum, præter eas portiones quas Normanni, (qui alteram partem ad meridiem protensam fere totam diripuerant,) vi & armis possidebant, ad Meredythum filium Blethini, qui reliquis fratribus superuixit, deuoluta est: & post illius mortem, inter duos eius filios Madocum,*

cum,

cum,scilicet, huius Gruffini de Maelora patrem & Gruffinum patrem Oeni de Cebelioc (de quibus mentio fit in hoc capite) dispartita est,& postea inter eorum filios & nepotes. Hi non Principes, sed Domini in sua quisque regione, dicti sunt: & Regum Angliæ aduersus Cambriæ principes fere semper secuti sunt partes.

2 *Iste Reinerus episcopus Asaphensis in hac regione domicilium habuit, vbi fere semper morabatur. Hic decimas omnes granarum & fœni ad ecclesiam de Albo monasterio Sancti Oswaldi pertinentes, cum capella sua de Sancto Martino,& aliis capellis suis: quibus duodecim clerici (quos vocant seculares) qui fere semper suas legitimas vxores habebant, alebantur, monachis de Salopia concessit:& prædictos clericos Papali auctoritate expulit.*

3 *Hic Gruffinus fuit filius Susannæ sororis Oeni patris huius Anchareta.*

4 *De hac expeditione Henrici secundi contra Cambros, vide quæ supra annotauimus in cap.10. libri primi Annot 3.*

De transitu per Wenloch, Brumfeld, Castellum de Ludlow, & Leonis monasterium, vsque Hereford.

CAP. XIII.

PROFECTI sumus inde versus *Wenloch*, per arctam viam & præruptam, quam malam plateam vocant. Hic autem contigit nostris diebus, Iudæo quodam cum Archidiacono loci eiusdem cui cognomen Peccatum & Decano cui nomen Diabolus versus Slopesburiam iter agente, cum Archidiacono forte referente audiret, Archidiaconatum suum ab hoc loco qui mala platea dicitur, incipere, & vsque ad malum passum versus Cestriam durare: considerans & intelligens quoque tam Archidiaconi cognomen quam & Decani agnomen, lepide satis & facete subiecit: Mirum, inquit, si ab hac vnquam patria me mea sors reducat incolumem, cuius quippe Peccatum Archidiaconus, Diabolus Decanus, Archidiaconatus vero mala platea introitus, & malus passus exitus.

Transiuimus autem à Weneloch per Cellulam de Brumfeld: per nobile Castrum de *Ludlow*:¹ per Leonis monasterium vsque Herefordiam, *Melenyth & Eluel* à dextra relictis: à puncto quo per Walliam laboriosum hoc iter arripuimus, tâquam in circino circumeundo, ad punctum denuo iam reuersi.

In huius itaque legationis longo laudabilique labore, circiter tria virorum millia crucis signaculo sunt insignita, lanceis & sagittis expeditissima martiisque negotiis exercitatissima: solam cum hostibus fidei congrediendi moram communiter accusantia: fructuose quidem Christi obsequiis, ac fœliciter obligata, si salutiferæ crucis expeditio tam expedite fuisset tantaque maturatione profecta, quanta fuerat tam diligentia quam deuotione collecta. Porro occulto Dei iudicio sed nunquam iniusto Imperatori Romano viæ: regibusque nostris discordiæ data sunt impedimenta: regi Siculo, qui præ cunctis terræ regibus, terram sacram annonis & alimentis in tantæ desolationis articulo sustentabat, mors inopinata & intépestiua: & mortis sequela Principum nostrorum grauis ob regni iura decertatio: Grauissima fidelium populi transmarinis interea partibus fame & inedia miserabiliter afflicti, medios inter hostes expectatio. Veruntamen vt intellectum forte præbeat vexatio: vt aurum igne probetur: & virtus in infirmitate firmetur, hæc accidere permittitur. Aduersitas quippe (Gregorio testante) quę bonis votis obiicitur, probatio virtutis est, nó iudiciú reprobationis. Quis enim nesciat quam prosperum fuit quod Paulus Italias vergebat, & tam vehemens naufragium pertulit: Sed nauis cordis in maris fluctibus integra stetit. *3000. viri sunt cruce insigniti, in hac legatione Cambriæ.*

ANNOTATIONES IN Caput XIII.

HOc *castellum de* Dinam (*sic enim vicus ille vsque in hodiernum diem dicitur*) *primo constructum est a Rogero de Monte Gomerico Comite Salopiæ: verũ postquam Robertus de Belesmo filius eius proditionis causa regno pulsus esset, Henricus primus dedit idem castellum cum adiacenti valle Coruensi, Fulconi de Dinam militi, à quo in familiam Piperellorum pertransit. Deinde possessio fuit Walteri de Laci militis, patris Gilberti de Laci, cuius filia & hæres matrimonialiter coniuncta fuit, domino Galfrido de Genevile, cum honore de* Coruedale *& castro de* Ludlow *&c. Postea vero Rogerus de Mortuo mari, primus Comes Marchiæ, eundem honorem & Castrum cum aliis possessionibus obtenuit, cum filia & herede domini Petri de Genevile, dicti Galfridi nepte. Et sic tandem ad Regiã familiam cum vniuersis Mortimeriorum possessionibus deuenit: atque hodie præcipuum Principis* Cambriæ *Pallatium, & Præsidis eiusdem Prouinciæ domicilium habetur.* *Ludlowe.*

Descriptio Baldwini Cantuar. Archiepiscopi.

CAP. XIV.

EIVS autem cuius legationis insignia, & quasi peregrinationis sanctæ præludia succincta breuitate prælibauimus; tam interioris hominis quam exterioris proprietatem exprimere, præter rem ne putetur. Erat itaque vir fuscus, vultu simplici ac venusto, statura modica, pro corporis captu habitudine bona, ad tenuitatem tamen quã ad corpulentiam magis accommoda. Erat enim vir modestus ac sobrius, vir abstinentiæ magnæ & continentiæ tantæ, vt vix vnquã in ipsum quicquam sinistrum ausa fuisset fama præsumere, vir sermone parcus, iracundia serus, cunctis propemodum naturæ motibus vel dotibus temperatus: erat quippe velox ad audiendum, tardus ad loquendum, & tardus ad iram literarum studiis à puerilibus annis affatim imbutus, & iugum domini ab adolescentia portans, moribus & vita eminens in populo lucerna fuit. Vnde & Archileuitæ quem Canonice adeptus fuerat, cedens honorem & sponte deserens, mundique pompas alta mente despiciens, Cisterciensis ordinis habitum sancta cum deuotione suscepit. Et quoniam moribus olim plusquam monachus extiterat, infra anni terminum Abbas effectus: & intra paucos postmodum annos in episcopum, deinde in Archiepiscopum est sublimatus, tanquam super pauca fidelis inuentus & ob hoc supra multa constitutus. Cæterum quoniam (vt ait Tullius) Nihil simplici in genere omni ex parte perfectum natura expoliuit: innatæ benignitatis mansuetudinem, quam priuatus exercuerat, in potestate non exuens, tantum baculo sustentans, & non virga castigans, tanquam vbera dans matris, & non verbera patris: remissionis in publico graui cum scandalo notam incurrit. Adeo nempe lenitatis in ipso tepor ac torpor, pastoralem penitus rigorem absumpsit, vt melior monachus simplex quam Abbas, melior episcopus quam Archiepiscopus fuisse videretur. Vnde & eidem Vrbanus Papa quandoque scripsisse recolitur in hunc modum: *Vrbanus seruus seruorũ Dei Monacho feruentissimo, Abbati calido, Episcopo tepido, Archiepiscopo remisso salutem, &c.*

Inter primos Thomæ martyris [1] successor hic secundus audita saluatoris & saluiferæ crucis iniuria, nostris proh dolor diebus per Saladinum irrogata, cruce signatus, in eiusdem obsequiis tam remotis finibus quam propinquis, prædicationis officium viriliter assumpsit. Et postmodum iter arripiens nauigioque fungens, apud Marsiliam transcurso tandem Pelagi profundo, in portu Tyrensi incolumis applicuit: & inde ad exercitum nostrum obsidentem pariter & obsessum Aconem transiuit: vbi multos ex nostris inueniens, & fere cũctos principum defectu, in summa desolatione iam positos & desperatione: alios quidem longa expectatione fatigatos: alios fame & inopia grauiter afflictos: quosdam vero aeris inclemẽtia distemperatos diem fœliciter in terra sacra clausurus extremum, singulos pro posse vinculo charitatis amplectens, sumptibus & impensis, verbis & vitæ meritis, confirmauit. Cuius cum vniuerso fidelium cœtu, vias, vitas & actus, dirigat in veritate, & ad gloriam nominis sui fideique palmam quam ipse plantauit, manus eorum ad prœlium doceat, & digitos eorum ad bellum, ille qui solus via, veritas est, & vita: via sine offendiculo, veritas sine ambiguo, vita sine fine.

ANNOTATIONES IN Caput XIV.

[1] PRÆCIPVA *causa dissidii inter Regem & Thomam Cantuariensem Archiepiscopum hæc fuit. Cum Rex in Parlamento ad Northamptonensem vrbem conuocato, ad maiorem subditorum suorum securitatem: & pacem conseruandam, leges statui vellet: vt proditionis & homicidii crimen, in clericis & religiosis personis, quemadmodum & in aliis capitale haberetur: atque vt rei coram publicis Regni iudicibus sisterentur, & causam dicere coacti, secundum leges in ea parte salubriter aditas iudicium subirent: huic legi, Thomas nullo modo assensum præbere voluit, affirmans clericos & religiosas personas non esse coram regni Iudicibus conuenendos. Sed ab omni seculari iurisdictione esse immunes, quia scriptum est, Nolite tangere Christos meos. Quã in re gloriosum sibi fore duxit, cum rege pertinaciter & perniciosio exemplo contendere Nec erat ille religionis causa trucidatus: sed rege inscio, iusta tamen de causa, etsi non iuste: quia s. regi suo secundum ipsum Dei mandatum leges subditis suis in proprio regno statuenti, contumeliose se opposuerat: & è regno non prius petita domini sui licentia arroganter & contumeliose aufugiens, Galliæ regem contra illum concitauerat. Vnde colligere licet, pertinaces Pontificiæ tyrannidis propugnatores, etsi regibus suis rebelles, & patriæ proditores extiterint, ab ipso tamen Pontifice pro gloriosis martyribus reputari.*

1. Par. 16.

CAM-

CAMBRIÆ DESCRIPTIO, AVCTORE SIL. GIRALDO CAMBRENSE.

CVM ANNOTATIONIBVS DAVIDIS POVELI SACRAE THEOLOGIÆ professoris.

SIL. GIRALDI CAMB. STEPHANO CANTVAR. ARCHIEPISCOPO, IN CAMBRIÆ DESCRIPTIONEM PRÆFATIO PRIMA.

LLE ego qui quondam Hybernicam Topographiam cum aliis suis & naturæ mirabilibus in tribus distinctionibus triennii labore digessi, & vaticinalem expugnationis Hibernicæ subsequenter historiam duabus distinctionibus biennali lucubratione compleui. quiq; Itinerarium educens laboriosum viri sancti per Walliæ fines legationem sub ignorantiæ tenebris perire non permisi, Cambriæ nostræ descriptionem, gentisq; naturam aliis a cunctis nationibus & valde diuersam, hoc opusculo declarare, tibi, vir inclyte Stephane Cant. Archiepiscope, quem religio pariter & literatura commendant, sicut Itinerarium olim, sic præsentem quoque diligentia nostræ laborem vestræ sanctitati destinare disposui, quanquam tanto forte viro munus indignum, digno tamen cui digna donentur præsentatum.

Obiiciunt autem nonnulli & sub dilectionis specie me pictori assimulant, qui preciosis abundans coloribus, & tanquam Zeuxis alter præcellens, vbi Palatium insigne aut templum depingere cum multa expectatione sperabatur, tugurium aliquod seu vile quodcunque in sui natura, despectumque tanto artificio, tantisque sumptibus illustrare contendit. Sic etenim inter tantas tamque illustres mundi materias, me finales hos terrarum angulos Hiberniam scilicet & Cambriam literis extollere, rhetoricisque coloribus insignire velle, mirantur.

Præterea dicunt alii & acutius obloquuntur, collatam desuper gratiam non in infimis istis euacuandam, nec in principum laudes vana lucubratione consumendam, qui hodie nec literati nec literis gloriosa literarum studia nec remunerare norunt, nec laudare. Quinimo, quod desursum illabitur, potius ad superna referri & eius ad gloriam cuncta reuerti debere, de cuius plenitudine id totum accepimus: eiusque summopere laudibus inseruire, à quo omne donum perfectum tanquam ab indeficiente fonte descendit: cui vere nunquam ingrato nihil vnquam oblatum transit irremuneratum. Sed quoniam nobiles aliarum regionum historiæ egregiis olim editæ scriptoribus in lucem prodiere: non ... patriæ fauorem & posteritatis finium nostrorum abdita quidem euoluere, & inclyte gesta, nec dum tamen in memoriam luculento labore digesta, tenebris exuere, humilemque stili materiæ inferre, ... inutile quidem nec illaudabile reputauimus. Troiano nimirum excidio Thebis & Athenis, Latiniisque littoribus, impar & inculta quid addere posset opera nostra? Qui igitur actum agere quasi nihil agentis opus existeres: malui potius & longe praelegi pauperes finium nostrorum historias ab aliis hactenus omnino fere relictas, industria nostra parentibus & patriæ non ingratas declarare & postmodum ad maiora pedetentim & paulatim anhelare. Et vt ex minoribus vtcunque liqueat istis, quemadmodum maiores cum sors materias obtulerit, noster valeat stilus explicare. Adhuc etiam quia quædam agenda sunt, & alia non prætermittenda: rudis adhuc viridisque iuuentutis conamina licuit in istis & similibus exercere: ne sub otio penitus & delicti fonte desidia, tempora transeant dulciora.

Hæc igitur quasi præludia quædam ad inclytos scientiæ scientiarum thesauros quæ sola scit sapere, sola scientes facere hominem tam regere quam imbuere, quasi præambula prælibauimus. Quam solam facultates aliæ tanquam pedissequæ reginam longe sequuntur. In his itaque tanto ædificio iuuenilibus annis tuta struentes fundamenta ad eximios tam matura tam sacræ scientiæ tractatus postmodum explicandos maturiores annos Deo duce vitaque comite reseruabimus. Ardua quippe fides (vt ait poeta) robustos exigit annos. In aliis itaque gratam istius moram facere fas est, sed moderatam: In hac non solum morari verumetiam mori desiderabile.

Porro ad hæc ingrediendum inducias petimus, sed exiguas, donec cum libello de principis instructione toties promisso, Cambriæ quam præ manibus habemus descriptio & Brytannica Topographia in publicam notitiam emanauerint.

Præ aliis itaque Britanniæ scriptoribus, solus mihi Gildas (quoties eundem materiæ cursus obtulerit) imitabilis esse videtur. Quia ea quæ vidit & ipse cognouit scripto commendans, excidiumque gentis suæ declarans potius quam describens, veram magis historiam texuit quam ornatam. Gildam itaque Giraldus sequitur, quem vtinam moribus & vita sequi posset. factus eiusdem, plus sapientiæ quam eloquentiæ, plus animo quam calamo, plus zelo quam stilo, plus vita quam verbis imitator.

PRÆ-

PRÆFATIO SECVNDA
ad eundem.

V M inter varia literarum studia ad historias scribendas studiose mentis aciem applicuerint, inprimis patriam patriæque vicinas & conterminas ex industria regiones, ne natali ingratus solo viderer pro ingenii modulo literis illustrare: & sic seriatim ad vlteriora, Deo duce vitaque comite (quasi salutata primum patria) transire disposui. Sed quoniam nonnulli viri magni (quos vidimus & nouimus) quibus literæ nauseam creant, libros egregios eis oblatos statim in scrineis recondere, & tanquam perpetuo carceri tradere & retrudere solent: A te (vir optime) cui præsens opusculum transmitti deproperat, petitum si placet & impetratum esse cupio, quatenus hæc nostræ diligentiæ monumenta, sicut & priora à nobis exarata, quanquam in se modica, aliquando tamen & aliquibus forsan accepta futura, tenebris inuolui quæ lucem desiderant, non permittas: sed ea potius quæ publicata pulchrius elucescunt, voce liberali ac libera iubeas in commune deduci. Pretium quippe laboris & præmium reputem, si sopitis interdum orationum instantiis & occupationum curis, vel oculos ad hoc quandoque legendum, vel saltem aures attente accommodes: Nec enim aliam à vobis, (cum hodie scripta nemo remuneret) vel expeto vel expecto retributionem: quanquam rationi tamen id dissonum minime foret, nisi à magnatibus hodie quasi contrario in authores facta fuisset: si ille qui tot virtutibus & tam industriæ q̃ naturæ dotibus, moribus electis & munificentiis his nostris diebus longe præeminet & præcellit, & in hac virtute ab aliis omnib. derelicta dudū & destituta, se ipsum spectabilē & quasi singularē exhiberet: Ille, inquā, (vt breui eloquio laudis ad cumulum multa concludam) cui versus illi Martialis ad Traianum sub Diocletiano militantem digne poterint adaptari,

Laudari debes, quoniam sub principe duro,
Temporibusq; malis ausus es esse bonus.

Et illi Maronis ad Mæcenatem, principis mansuetudinem declarantes,

Omnia cum posses tanto tam clarus amico,
Te sensit nemo posse nocere tamen.

Ad hæc autem obiiciunt multi, & hi præsertim, qui dicuntur amici, ob studii vehemētiam me rebus secularibus negotiisq; familiaribus minus intentum, & ob hoc segnius in mundanæ dignitatis gradibus prouehendum, authorum olim tam Historicorum quam Poeticorum authoritatē in desuetudinem abiisse: literarum honorē cum literatis principibus præteriisse: aliis hodie viis ad honorem perueniri. Fateor, hæc equidē fateor, & facile veris acquiesco. Sequuntur enim principes improbi, Curiā cupidi, codices clerici, & pixides ambitiosi. Sed quoniam trahit sua quemq; voluptas, me literarum à pueritia traxit amor, & tanquā deliciarum omnium caput literatæ studium delectat eloquentiæ. Hoc itaq; prædictus voto, supra coætaneos multos scrutabunda tā naturaliū cursus rerum quā excursus inquisitione profecus & posteritati cōsulens, inclyti nostri tēporis acta, sub silentio perire nō permisi. Nec ista tamen absq; labore cōplentur plurimo sed iucundo: difficilis namq; est certa rerū singularum indagatio, difficilis inquisitæ simul & exquisitæ veritatis ordinata dispositio, & ab initiali puncto finalē ad vsque terminum non discrepante materia recta per medium funis extentio, difficilis quoq; quatenus tam verbis quam sententiis scintillet oratio & ornati sermonis eloquutio, quippe cum ad plicandā memorandorum seriē, non minus interdum elegantium verborum torquet electio, quam vexat inuentio. Tanto namq; propensiore opus est opera, tantoq; singula prius elimanda videntur quā eliminanda, quanto scripto cōmendata se multorū oculis subiicere non formidant: nec solum præsentibus sed & futuris, argutorū simul subitura iudicium & offensorum: verba nimirum emissa quia statim euolant & euanescunt nec laudis eorū memoria, nec vituperii diuturna. Scripta vero quando semel & publicata non prætereunt, ad auctoris sui permanentem vel gloriā extant vel ignominiam: quando vt ait Seneca, Liuidi lectoris malitia dictionem sanam & insanā pari reuoluit appetitu, non amplius cōcupiscens electa quæ laudet, quam despecta quæ rideat. Vnde Poeta.

Discit enim citius, meminitque libentius illud,
Quod quis deridet, quam quod probat & veneratur.

Igitur inter studia laude dignissima huius quoque studii laus nō vltima. Historia namque (vt ait moralis ille philosophus) est antiquitatis auctoritas, testis temporum, lux

veritatis, vita memoriæ, magistra vitæ, nuncia vetustatis. Tanto denique labor hic delectabilior, quanto dignius quam aliena recitare, recitanda proferre: Quanto appetibilius ab aliis eligi quam bonus aliorum electorvideri. Quanto laudabilius digne ab aliis in laudem efferri, quam dignus aliorum laudator haberi. His itaque pascor, deliciis & reficior, Hieronymo malens similis esse quam Crœso, longeque opibus cunctis opum approbans contemptorem. His gratulor deliciis & delector, semper intemperantiæ modestiam, semper honestam superfluitati præferens sufficientiam: & quando illa pereunt, ista perire non possunt: Illa transeunt, ista cum æternitate contendunt. Semper lucro laudem, semper gazis gloriam anteponens.

SIL. GIRALDI CAMBR. CAMBRIÆ DESCRIPTIO.

De longitudine Cambriæ & latitudine, soli natura, & tribus Britonum reliquiis.

CAP. I.

CAMBRIA, quæ adulterino vocabulo vsitatoque magis sed proprio minus modernis diebus Wallia dicitur, ducenta millia passuum in longum, circiter vero centum millia in latum habet. Longitudo namque à portu *Gordber* in Mona vsque ad portum Eskewin in *Venta* quasi per octo dietas extenditur. Latitudo vero à *Porthmawr* Meneuiæ, id est, portu magno vsque *Rydhelic*, quod Latinè Vadum salicis, Anglice vero nunc *Wilowforde* dicitur, quasi per quatuor dietas expanditur: montibus excelsis, vallibus imis, siluis immensis aquis & paludibus terra munitissima, adeo vt a tempore quo Saxones primum insulam occupauerant, reliquiæ Britonum qui in has partes secesserunt, nec ab Anglis olim, nec à Normannis postmodum expugnari ad plenum potuissent. Illi vero qui australem angulum, qui à ducis Corinæi nomine nomen accepit susceperunt, quia terra tam munita non est, adeo rebelles esse non valuerunt. Tertia namque Brytonum extantium pars quæ Armoricum australis Galliæ sinum obtinuit, non post Britannicum excidium sed longe ante à Maximo rege tyranno translata est: & post multos graues quos Britannica iuuentus cum ipso sustinuit bellicos sudores, vltimis his Galliarum finibus imperiali munificentia est remunerata.

Cornubienses.

Brytones. Armoricani.

ANNOTATIONES IN Caput I.

[1] *VETERVM Britannorum reliquiæ, quæ nunc in tribus regionibus, Cambria, scilicet Cornubia & Armorica disiunctæ habitant, Britannici sermonis antiquitatem ita etiam hodie retinent, vt in ipsis vocabulis & rerum nomenclaturis vnius regionis incolæ cum alterius incolis loquentes sensum facile percipiant: Quanquam in Syntaxi & loquutionis forma, quæ in re ex Anglorum & Gallorum mixtione & iurisdictionis prærogatiua, a Britannici idiomatis antiqua consuetudine nonnihil declinauerunt, (vt in odis & rhythmis antiquis videre licet) aliquando discrepent.*

De diuisione Walliæ totalis in tres partes.

CAP. II.

DIVISA est antiquitus Wallia totalis in tres partes tanquam æquales, plus æquiualentiæ tamen quam iustæ quantitatis & proportionis habita consideratione. *Venedotiam* scilicet quæ nunc *Nordwallia* id est, Borealis Wallia dicitur. *Demetiam* vel *Sudwalliam* id est Australem Walliam quæ Britannice Deheubarth, id est dextralis pars dicitur. *Powisiam* quasi mediam & orientalem. Diuisionis autem huius causa erat Rodericus magnus, qui Britannice Roderi Mawr dicebatur, totique Walliæ præsidebat. [a] Hic tres filios habuit, Meruinum, Anarawt & Cadelh, qui tres totam Walliam inter se diuiserunt. Meruino cessit Nordwallia, Anarawt Powisia, [b] Cadelh cum populi totius & fratrum benedictione Sudwallia: Ipsa nimirum quanquam quantitate longe maior, propter nobiles tamen qui *Vchelwyr* quasi superiores viri vocantur, quibus abundabat, qui & dominis rebelles esse solebant, dominumque ferre detrectabant, deterior esse videbatur. Cadelh autem præmortuis fratribus totius Walliæ demum monarchiam obtinuit, & successores sui similiter vsque ad Theodorum. Descendentes enim à Theodoro tantum Sudwalliam obtinuerunt, sicut & pater eorum. Hi scilicet: Resus filius Theodori, Gruffinus filius Resi, & Resus Gruffini filius qui diebus nostris præfuit.

Rodericus Magnus.

Vchelwyr. Nobiles.

ANNO-

ANNOTATIONES IN Caput VIII.

Etsi [1] communis opinio omnium Neotericorum scriptorum sit Rodericum Magnum, primum omnium Cambriam in tres partes, scilicet Venedotiam, Demetiam & Powisiam distribuisse, easque tribus filiis suis assignasse: ostendam tamen, longe ante excidium regni Britannici in has tres partes Cambriam fuisse diuisam. Extat enim liber antiquissimus de legibus Britannorum, qui testatur, Venedotiæ, Powisiæ, *&* Demetiæ *incolas mortuo Vortiporio vnum in locum conuenisse ad noui Regis electionem, ibiq; Malgonem Venedotum Regem designasse. Historia etiam Britannica, Galfridus & Castoreus testantur Morganum Demetiæ regulum, Caduanrum regulum Venedotiæ, & Bledrucum Coriniæ in auxiliū ducem Brochmaelo Powisiæ regulo, & Deuaniæ consuli contra Ethelfredum Northumbriæ Regem, post Banchorensem cladem, venisse, vbi Caduanus vnanimi omnium consensu Rex constitutus est Britanniæ. Quæ omnia multis annis ante natum Rothericum contigerunt. Non fuit is ergo illius diuisionis auctor, sed his tribus prouinciis, totidem ex filiis suis (quot multos habuit) præfecit.*

[1] *Vide infra cap. 3. annot. 1.*

De generatione principum Walliæ.

CAP. III.

HÆc itaque est generatio principum Sudwalliæ, Resus filius Gruffini, Gruffinus filius Reli, Resus filius Theodori, Theodor⁹ filius Æneæ, Æneas filius Oeni, Oenus filius Hoeli Dha, id est, Hoeli boni, Hoelus filius Cadelli filii Rotherici Magni. De Cadello igitur filio Rederici Magni descenderant principes Sudwalliæ. De Meruino principes Nordwalliæ in hunc modum: Leolinus filius Iorouarti, Iorouartus filius Oeni, Oenus filius Gruffini, Gruffinus filius Conani, Conanus filius Iago, Iago filius Edoual, Edoual filius Meyrici, Meyric⁹ filius Anandhrec, Anandhrec filius Meruini filii Roderici Magni. De Anaraut autem generatio non prouenit: vnde & principes Powisiæ suam habent per se generationem. [1]

Hoc etiam mihi notandum videtur, quod Bardi, Cambrenses, & Cantores seu recitatores, genealogiam habent prædictorum principum in libris eorum antiquis & autenticis, sed tamen Cambrice scriptam, eandemq; memoriter tenent à Roderico Magno vsq; ad B.M. & inde vsq; ad Siluium, Ascanium & Æneam: & ab Ænea vsq; ad Adam generationem linealiter producunt. [2] *Genealogiarum vsus in Cābria.*

Sed quoniam tam longinqua, tamq; remotissima generis enarratio multis trutanica potius quam historica esse videretur, eam huic nostro compendio inserere ex industria supersedimus.

ANNOTATIONES IN Caput III.

In [1] successione filiorum Rotherici Giraldus Bardis & genealogiarum Britannicarum scriptoribus aduersatur. Illorum enim constans assertio est, Anaratum primogenitum principem fuisse Venedotiæ, & genuisse Edoalum Meyrici patrem, qui fuit pater Edoali, patris Iacobi, patris Conani, patris Gruffini. Et Povvisiam cessisse Meruino filio iuniori, qui liberos non reliquit, in cuius possessiones post eius obitum irruit Cadellus medius, cui pater Demetiam dederat. Lelandus tamen & H. Lhoydus cum Giraldo sentiunt. Per me itaq; cuiq; liberum sit, suo vti iudicio: nolo enim, aut contra venerandæ antiquitatis auctoritatem & doctissimorum virorum sententias, meum interponere iudicium: aut receptæ & constanti opinioni, sine manifesta probatione contradicere.

[2] *Librariorum vel scribentium ignorantia atq; stultitia factum est, vt auctor hoc in loco turpiter corrumperetur, qui sic scripserat:* Eandem memoriter tenent à Rotherico Magno vsq; ad B.M. & inde vsq; ad Siluium, &c. *Superstitiosi fraterculi B. Virginis cultui plus æquo addicti, nihil aliud per literas B. M. significari putabant, nisi Beatam Mariam: in auctore ergo transcribendo sic posuerunt,* Eamq; memoriter tenēt à Rotherico Magno vsq; ad Beatam Mariam. *Alii locum ex corrupto magis absurdum reddiderunt, facientes ex B. M.* Beatam virginem. *At qui in Antiquitatibus Britannicis vel mediocriter versati fuerint, facile animaduertere possunt, B. M. in genealogiis Belinum Magnum Britanniæ Regem significare, à quo omnes nobiles totius Cambriæ genus ducunt: nam Bardi in recensendis genealogiis semper ascendunt vsq; ad Belinum Magnum, ibique sistunt: quia inde ad Æneam peruulgata est, & satis cognita generis repetitio. Hoc quod dico, manifeste satis apparet in certificatorio cuiusdam Diplomatis regii, ab Henrico septimo Angliæ Rege, ad Abbatem monasterii de valle Crucis, & Oenum Pool legum doctorem Canonicum Herefor-*

densem in Cambriam transmissi, ad inquirendum, & modis omnibus inuestigandum stemma & genus Oeni Theodori aui Regis: vbi in singulis genealogiis ad Belinum Magnum ascenditur, & non vltra. Cuius certificatorii exemplar apud me est. Hic Belinus, alias dictus Heli pater Luddi & Cassiuelauni Britanniæ Rex fuit, cuius nomen in genealogiis adeo tritum est, vt illud B. M. literis notare satis fuerit. Nec possunt huius scandali assertores vllum vnquam Cambrorum proferre, qui genus suum ad Beatam Mariam deduxerit, licet multi sint, qui sui generis enumerationem ad B.M. referant. Detestantur enim Cambri Heluidianam insaniam, omnesque firmiter credunt Iesum Christum Seruatorem nostrum non solum πρωτότοκον, verum etiam μονογενῆ beatæ virginis filium extitisse.

Quot Cantredos Wallia continet, quot Curias principales, & quot sedes Cathedrales.

Cap. IIII.

CONTINET autem Sudwallia cantredos viginti nouem, Nordwallia duodecim, Powisia sex, quorum tamen hodie multi ab Anglis & Francis occupati sunt. Terra namque, quæ Slopesburia dicitur, olim Powisiæ fuerat. Vnde & locus, vbi nunc castrum Slopesburiæ situm est, olim *Pengwern*, id est, caput alneti vocabatur. [1]

Tres enim fuerant Walliæ totius Curiæ principales, *Dineuour* in Sudwallia, modernis diebus, antiquitus enim apud vrbem legionum erat. [2] *Aberfraw* in Norwallia: *Pengwern* in Powisia.

Est itaque numerus omnium Cantredorum totius Walliæ quinquaginta quatuor. *Cantredus.* Cantredus autem, id est, Cantref, à Cant, quod centum, & Tref, villa composito vocabulo tam Britannica quam Hibernica lingua dicitur tanta terræ portio, quanta centum villas continere solet.

Sedes cathedrales Cambriæ. Sunt autem in Wallia sedes Cathedrales quatuor. In Sudwallia *Meneuensis* super Hibernicum mare, Dauid Archiepiscopo patrocinante. Hæc antiquitus Metropolitana fuerat, & Cantredos continet viginti quatuor, cum tamen hodie tantum viginti tres contenta sit. *Ergengl* etenim, quæ Anglice *Vrchenfeld* dicitur, intra diocesin Meneuensem olim aliquando: intra Landauensem quoque quandoque fuisse perhibetur. Habuerat autem sedes Meneuensis Archiepiscopos successiue viginti quinque. Sublato vero pallio vsque ad hodiernum diem, viginti duo, quorum nomina & ordinem causamque pallii sublati, si scire volueris, nostrum itinerarium quæras. *Supra pag. 851.*

In eadem quoque Australi Wallia sedis Landafensis super mare Sabrinum iuxta nobile castrum de Caerdyf, præsule Teilo præsidente quinque continens Cantredos & quartam partem vnius s. Senghennyd.

In Norwallia inter Monam & montes Eiryri sedes Banchorensis Danielis Abbatis patrocinio gaudens, Cantredos continens circiter nouem.

In eadem paupercula cathedra *Lanelwensis*, cui & Powisia subest, Assaph Episcopo præsidente, Cantredos continens quasi sex.

Annotationes in Caput IIII.

A*Nte* [1] *tempus Offa Regis Merciæ,* Pengwern, *quæ hodie Salopia dicitur, Principis Powisiæ sedes fuit: Postea vero cum Cambri ab Offa vltra fossam, quæ ab eius nomine in hodiernum vsque diem* Clawdh Offa *dicitur, regredi cogerentur, præcipuum domicilium Principis Powisiæ apud* Mathraual *ad Marnouiæ fluminis ripam situm est.*

[2] *Quod Auctor vrbem Legionum Demetici principatus caput aliquando extitisse dicit, id referendum est ad tempus Arthuri Regis, ante translationem sedis Archiepiscopalis, cum in ea vrbe Christiana religionis syncera professio vigeret, omniumque liberalium artium floreret studium, ex quo nobili gymnasio viri multi summa pietatis & doctrinæ laude conspicui prodierunt, vt Amphibalus, Iulius, Aaron, Albanus, Dubricius, Sampson, Dauid, Mauganius, & alii Euangelicæ veritatis assertores & propugnatores acerrimi. quorum pars maior Christianam pietatem sanguini sui profusione consignare non dubitarunt. Post autem euersionem imperii Britannici regia sedes Regni Demetici ab vrbe legionum* Maridunum *translata est: vbi mansit vsque ad ingressum Normannorum in insulam, quo tempore Resus filius Theodori castrum de* Dineuour *construxit.*

Venedotiæ caput & regia sedes antiquitus Deuania *fuit, quæ nunc Cestria dicitur, quæ per Egbertum Regem hostiliter Britannis erepta, Principis domicilium in Mona insula apud* Aberfraw *constitutum est.*

De

De duobus montanis, à quibus aquæ nobiles emanantes Walliam egregie diuidunt & distinguunt.

CAP. XV.

SCINDITVR autem & distinguitur aquis Wallia nobilibus, quæ ex montanis duobus originem habent, *Elennith* scilicet in Sudwallia, quæ Angli *Moruge* vocant, quasi paludum cacumina. *Eryri* quoque in Nordwallia, quæ Anglice *Schnewdon* dicuntur, id est, montes niuium: hi tantæ [illegible] & capacitatis esse perhibentur, quod si cuncta totius Walliæ armenta in vnum [illegible] fuerint, eis ad pascua multo tempore sufficere possent [illegible] & [illegible] lacus [illegible] esse perhibentur, quorum alterum insulam erraticam, alterum autem pisces omnes monoculos certum est continere, sicut in Itinerario nostro declarauimus. *Supra pag. 87[illegible]*

Notandum hic &, quod in Albania quoque duobus in locis, vno ad mare Orientale, altero Occidentale, pisces marini, qui Mulnechi dicuntur monoculi dextrum [illegible] oculum habentes, & sinistro carentes.

De montanis igitur *Elennith* nobilis emanat *Sabrina* fluuius, castrum Slopesburiæ, *Sabrina* castrum Brugense per vrbem quoq. Vigorniæ, per Glouerniã ferream atq; fabrilem, sub qua paucis passuum millibus in mare descendit, quod ab eius quoque nomine Sabrinum mare vocatur. Hæc aqua multis olim temporibus inter Cambriam & Loegriam, hoc est, inter Walliam & Angliam Marchia fuit. Hæc Britannice *Hafren* à nomine puellæ filiæ sc. Locrini, ibi à nouerca submersæ vocata est: Vnde & Latine mutatione aspirationis in S. vt in distortis a Græcis in Latinum fieri solet, dicta est Sabrina, [illegible] pro hal [illegible], pro hemi semi, pro hepta septem. *Vaga* fluuius ab [illegible] quoque *Vaga* montanis Elennith per Haiæ castrum, & Cliffordiæ, per vrbem Herefordiæ, per Castellum de Wisonia, & Castellum Goditen [illegible], siluam quoque Danubiæ ferro fertilem, atque ferina, transpenetrando vsque Strigulense castrum, sub quo & in mare dilabitur, & Angliam ibidem a Wallia separans, modernis diebus Marcham facit. *Osca* vero non ab Elennith, sed à montanis de Cantrebachan originem trahens *Osca* per principale castrum de Brecheinoc, quod Aberhodni dicunt, id est, casum Hodni in Oscam. Aber enim Britannice dicitur locus omnis, vbi aqua in aquam cadit, per castrum de Abergeuenni, per Oscæ castrum, per antiquam & autenticam legionum vrbem descendens, non procul à Nouoburgo in Sabrinum mare demergitur. Remni *Remni* fluuius de montanis de Brecheinoc per castellum & pontem de Remni in mare descendit. Et ab eisdem montanis *Taf* per sedem Cathedralem de Landaf [illegible] & nomen *Taf.* dedit vsque ad castrum de Caerdyf, vbi se mari immiscet. Impetuose transcurrit de montibus Wladmorgan inter egregia Cisterciensis ordinis cœnobia [illegible] Margan & Neth *Auenna* fluuius. & *Neth* de montibus Brecheinoc viuo [illegible], & absorbente *Auenna. Neth.* terribiles in mare deproperant, Neth fluuio iuxta Castellum de Neth profluente. De montanis quoque de Brecheinoc *Tawe* fluuius per castellum de Abertawe, quod *Tawe.* Anglice Swansey dicitur *Lochor* per castellum de Lochor, & *Wendraeth* per Cydwely in profundum dilabuntur. *Lochor. Wendraeth.* Ab Elennith iterum nobile flumen *Tywy* Cantref *Tywy.* mawr, & Cantref bachan ab inuicem separans per castrum Lh[illegible] castellum Dineuor situs & situ munitissimum, vbi & principalis Su[illegible] pernobile castrum de Caermardhin, vbi Merlinus inuentus fuerat, a quo & nomen *Vide supr. pag. 844.* accepit, vsq; ad castellum de Lhanstephan in mare transfertur.

De montanis Preisseleu *Taf* fluuius non procul ab A[illegible] monasterio, per *Taf.* castellum de Sancto Claro non longe ab Abercorran & Tacharn in mare deuoluitur. De Montanis eiusdem *Cledheu* prouinciam Dau[illegible] complectentes, eique de suo nomine nomen donantes, alter per castellum de Lahaden, alter *Cledheu duorum fluuiorum nomē est.* per Hauerfordiam in mare decurrunt, & dicuntur Britannice *Dagledheu*, quasi duo gladii.

A montibus etiam Elennith aqua *Teiui* nobilis emanat [illegible] parte C[illegible] *Teiui.* mawr, & Caerdigan, non procul ab armentis, & optimo de S[illegible] monasterio inferius autem Demetiam & Caerdigan, vsque in Hibernicum m[illegible] longe di[illegible] nans. Hæc aqua sola in Cambria castores habet, quorum miracula [illegible] Itinerario quæras. *Supra pag. 840.* Salmone quoq. præpingui præ cunctis Cambriæ fluuiis magis abundat. Sed quoniam in multorum forte manus liber iste deueniet, ad quas non illa multa quæ de castoribus [illegible] notabilia [illegible] interserere [illegible] ter rem non pu[illegible]. De [illegible] natura, qualiter [illegible] materiam

vehant,

vehant. Quanto artificio extracta materia mediis in fluctibus munimenta connectant, quam defensionis artem contra venatores in occidente prætendant, & quam in oriente. De caudis quoque pisceis (vt aiunt potius quam carneis) pauca interserere non inutile reputaui. Reliqua vide supra pag. 861.

Ystuyth. Montibus eisdem *Ystuyth* erumpit, & superiores Cereticæ regionis partes de Penwedic transpenetrando sub castro Aberstuyth in mare descendit. A niueis autem Eryri montibus nobilis *Deui* fluuius [illegible] trahens, Sudwalliam [illegible] walliam [illegible] ge discernit & distinguit. *Deui. Mawr.* Ab eis[illegible]que mo[illegible]bus *Mawr* fluuius mag[illegible]nans, Traeth Mawr, & Traeth b[illegible] est, tr[illegible] maiorem & minorem [illegible]. *Dissenuith. Arthro. Conwy.* *Dissenuith* similiter & *Arthro* per M[illegible]th & terram Conanii dilabuntur. *Con[illegible]* vero de sub Eryri pede bo[illegible] eme[illegible] sub nobili castello Degannwy se marinis vndis immiscet. A lat[illegible]s eiusdem per castellum Ruthlan, & hic [illegible] in mare *Cloyd* dilabitur. *Cloyd. Dourdwy.* De la[illegible] eme[illegible] te *Dourdwy*, quam Angli Deiam voc[illegible] originem ducens, & per Ces[illegible]am [illegible]tiens, long[illegible]tere d[illegible]o [illegible]am de [illegible] hille, Basingwerke, & diuitem non procul inde [illegible] etiam, viuum & ab[illegible]bens mare influendo sabulum facit, & inter Walliam a parte boreali, sicut & Vaga ab australi, moderno tempore marchiam facit.

De amœnitate Walliæ & fertilitate.

CAP. VI.

TOTIVS autem Walliæ [illegible]icut australis pars circa regionem Cereti[illegible]am, & præcipue Demeticam campestri planicie maritimoque litore longe amœnior [illegible] borealis Venedotia & situ terrarum munitior, & robustis virorum corporibus fœ[illegible], vberi[illegible]ue gleba fertilior esse din[illegible]tur. Sicut montes Eryri cunctis Walliæ [illegible] mentis in vnum coactis ad [illegible]ascua: sic insula Mona triticei graminis fertilita[illegible] Walliæ tertur aliquandiu sufficere [illegible]sse: Vnde *Mon mam Cymry*, id est, *Mona mater [illegible]bria*, Britannice dici sole[illegible]. Merionyth autem & terra Conani, præ aliis omnibu[illegible] da & minus culta est, & inaccessibilis. Pars ista Walliæ lanceis longis præstat, sicut australis, & præcipue circa Ventæ fines arcu solet præual[illegible]e.

Lingua Britannica vbi in vsu. Notandum etiam, quia in Nordwallia lingua Britannica delicatior, [illegible]tior & laudabilior est, quanto alienigenis terra illa impermixtior esse perhibetur. [illegible]eteticã tamen in Sudwallia re[illegible]onem, tanquam in medio Cambriæ ac meditullio sitam li[illegible]a præcipua v[illegible] & lau[illegible]issima [illegible]terique testantur.

Co[illegible]bicuse vero & A[illegible]mo[illegible]icani Britonũ lingua vtuntur [illegible]ere persi[illegible]li, Cambris tamen propter originem & conuenientiam in mul[illegible] adhuc & f[illegible] [illegible]telligibili. Quæ quanto delicata minus & incompo[illegible]ta: magis tamen [illegible]ntiquo linguæ Britannicæ idiomati, vt arbitror, appropriata. *Anglica lingua originalis vbi in vsu.* Sicut in australi[illegible]us Angliæ finibus & præc[illegible]pue circa Deuoniam Anglica lingua hodie magis videtur incomposita, ea tamen vetust[illegible]tem longe plus [illegible]edolens, borealibus insulæ partibus per crebras D[illegible]rum & Norwagiensium irruptiones valde corruptis, originalis linguæ proprietate[illegible] & an[illegible]qu[illegible]m [illegible]oq[illegible]endi modum magis obseruat. C[illegible]ius etiam rei non [illegible]lu[illegible] [illegible]e t[illegible]n, sed & certitudinem inde habere potes, quod omnes [illegible]tos An[illegible]s Be[illegible]æ Rabani, Regis Alfredi, vel [illegible]rum quorumcunque sub huius idiomatis proprietate scriptos inuenies.

Vnde dicta sit Cambria, & vnde Wallia.

CAP. VII.

DICTA est autem Cam[illegible]ria[illegible] Duce Cambro Bruti filio. Brutu[illegible] eten[illegible] mediante [illegible] auo Asca[illegible] [illegible]atre Siluio a Troianis descendens, & Troiano [illegible] re[illegible]qui[illegible] a[illegible]qui[illegible] Græ[illegible]a de[illegible] [illegible]eran[illegible] [illegible]ciduam hanc insulam ducen[illegible], cum anni[illegible] pa[illegible] [illegible] & tam terræ quam g[illegible] de suo nomine [illegible]na dedi[illegible] in extremo tandem po[illegible]itus articulo, tribus filiis suis re[illegible] Br[illegible]æ totale [illegible]

Loegria. P[illegible]mæ [illegible]f. Lo[illegible]no medium illud & meditullium inter Humbrum & Sab[illegible] no[illegible]ine Loegria vocatur.

Albania. M[illegible]acto tot[illegible]m trans Humbrum insulę partem [illegible]uę & ab e[illegible]s n[illegible]mi[illegible] A[illegible]

Cambria. Na[illegible]ver[illegible] tam t[illegible] S[illegible]nam [illegible] quæ f[illegible]er & e[illegible]patur. H[illegible]c ig[illegible] & proprie [illegible] Camb[illegible]

H[illegible]c

Hinc patriotæ Cambri vel Cambrenses dicuntur. Eorum autem linguam à Cam & Græco dictam dicunt, hoc est, distorto Græco, propter linguarum affinitatem, quæ ob diutinam in Græcia moram contracta est, probabilis quidem & verisimilis est, minus tamen vera relatio.

Wallia. *Wallia* vero non à Wallone duce vel Wandolena Regina, sicut fabulosa Galfridi Arthuri mentitur historia: quia reuera neutra eorum apud Cambros inuenies, sed à Barbarica potius nuncupatione nomen istud inoleuit. Saxones enim occupato regno Britannico, quoniam lingua sua extraneum quemlibet Wallum vocant, & gentes has sibi extraneas Wallenses vocant, & inde vsque in hodiernum Barbara nuncupatione, & homines Wallenses & terra Wallia vocitatur. Sed quoniam de qualitate terræ & quantitate, de generatione Principum, origine fluminum, & ratione nominum hactenus explicuimus, naturam gentis & proprietatem euoluere subsequenter aggrediemur.

Hinc apparet, Polydorum non fuisse huius assertionis primū inuentorem.

De gentis huius natura, moribus, & cultu: & primo de audacia eius, agilitate, & animositate.

Cap. VIII.

Belli studium. GENS hæc igitur gens leuis & agilis, gens aspera magis quam robusta, gens armis dedita tota. Non enim nobiles hic solum, sed totus populus ad arma paratus est: bellica tuba sonante non segnius ab aratro ruricola, quam aulicus ab aula prorumpit ad arma. Non etenim hic vt alibi redit

—— *agricolis labor actus in orbem:*

Solum quippe Martio & Aprili solum semel aperiunt ad aduenas; nec non bis in æstate, tertioque in hyeme ad tritici trituram terras vertendo laborant. Totus propemodum populus armentis pascitur & auenis, lacte, caseo & butyro: carne plenius, pane parcius vesci solent. Non mercimoniis, non nauigiis, non mechanicis artibus, nec vllo prorsus nisi martio labore vexantur, patriç tamen tutelæ student & libertatis: pro patria pugnant, pro libertate laborant: pro quibus non solum ferro dimicare, verum etiam vitam dare dulce videtur. Vnde & in thoro turpe, in bello mori decus reputãt. Ac illud poetę dixerunt: *Procul hinc auertite pacem*, nobilitas cum pace perit, nec mirum, si non degenerant. Quorum etenim hii reliquiæ sunt, olim Æneadæ in ferrum pro libertate ruebant. De his igitur hoc spectabile, quod nudi multoties cum ferro vestitis inermes cum armatis, pedites cum equitibus congredi non verentur, in quo plerunque conflictu sola fiunt agilitate & animositate victores. Illis, quorum poeta sic meminit, sicut situ sic & natura non dissimiles *Patria libertas.*

—— *populi quos despicit arctos,* *Lucan. lib. 1.*
Felices errore suo, quos ille timorum
Maximus haud vrget leti metus, inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animaeq; capaces
Mortis & ignauum rediturae parcere vitae.

Armatura. Armis tamen vtuntur leuibus agilitatem non impedientibus, loricis minoribus, sagittarum manipulis, & lanceis longis, galeis & clypeis, ocreisq; ferreis rarius: equis autem cursoribus & generosis, quos patria gignit, nobiliores ad bella feruntur. Pars autem populi maior propter terras palustres pariter & inæquales ad prælia pedestres incedunt: equites autem pro locorum & temporum oportunitate seu dimicando, seu fugiendo facile pedites fiunt: nudis autem pedibus ambulant, vel corio crudo consutis, barbaris pro calciamento peronibus vtentes. Pacis quoq; & iuuentutis tempore siluas & saltus transpenetrare montium alta transcurrere, dies huic labori noctibus continuare ex industria prædiscunt, & quasi sub pace prælia dum cogitant, nunc lanceando, nunc fatigando bella præludunt. Illud autē in hoc loco notandū videtur, quod Anglorum Rex Henricus secundus nostris diebus Imperatori Constantinopolitano Emanueli super Insulæ Britannicæ situ ac natura, magisque notabilibus, literis & nuntiis inquirenti inter cætera hoc quasi præcipue notabile rescripsit. In quadam Insulæ parte sunt gentes, quæ Wallenses dicuntur, tantæ audaciæ & ferocitatis, vt nudi cū armatis congredi non vereantur, adeo vt sanguinē pro patria fundere promptissime, vitamque velint pro laude paciscí. Quod & mirandū, quia bestiæ per totam propemodum insulæ faciē quasi mansuescunt, homines vero proiecti bestiales mansuescere nesciunt. In tanta quoque multitudine ob pacem eis indultam hic feræ,

præ-

præcipueque cerui & damæ abundant, vt in borealibus insulæ finibus versus Pec hi nostris diebus, canes eorumque duces in impetu numerositatis suæ ad interitum cerui suppeditauerint.

De sobria eiusdem cœna & parcimonia.

CAP. IX.

PRÆTEREA nec crapulę dediti nec temulentiæ, quibus est nec cœna, nec vestium vlla sumptuositas: sed in equis solum & armis eorumque apparatibus tota versatur intentio. Quibus ad patriæ prædæque tuitionem mens semper erecta. A mane in vesperam ieiuni, totum rebus agendis animum, totum consilus prouidentiæ diem donant, vespere vero cœna sobria. Et si forte nulla vel minima fuerit, vesperam alteram patienter expectant. Et tamen nec fame nec frigore tardati, ad hostiles irrogandum inuasiones noctes tenebrosas diligunt & procellosas.

De hospitalitate & dapsilitate.

CAP. X.

NEMO in hac gente mendicus, omnium enim hospitia omnibus sunt communia, largitatem quippe & præcipue dapsilitatem cunctis virtutibus anteponunt: adeo nempe hospitalis hic gratia communione lætatur, quod itinerantibus ea nec offeratur nec petatur: tantum etenim domum intrantes protinus arma custodiæ tradunt: deinde statim aquam offerentibus, si pedes ablui permiserint, hospitio suscepti sunt, aquæ nimirum pedibus oblatio, hospitalis apud hanc gentem est inuitatio. Obsequium autem oblatum si forte recusant, matutinas recreationes, & non hospitia volunt. Per turbas igitur & familias capite sibi præfecto gentis huius iuuentus incedit, solum armis & otio data, patriæque defensioni promptissima, vnde & tecta cuiuslibet veluti propria secure subintrant.

Cythara. Qui matutinis autem horis adueniunt, puellarum affatibus, & cytherarum modulis vsque ad vesperam delectantur: domus enim hic quælibet puellas habet, & cytheras ad hoc deputatas. Vnde & duo notabilia hic reperies, quia zelotypiæ vitio sicut nulla magis quam Hibernica, nulla minus quam Cambrica gens laborat. Omnis quoq; decuria seu familia viri, citra doctrinam omnem cytharizandi per se peritiam tenent. Vespere vero cessantibus iam aduentantium turbis, iuxta numerum virorum & dignitatem, iuxta domus quoque facultatem exhibitio procuratur, vbi non ferculis multis, non saporibus & gularum irritamentis coquina grauatur, non mensis, non mappis, vel manutergiis domus ornatur. Naturæ magis student quam nitori: Vnde cœnantibus non binis, vt alibi, sed trinis, scirpis & herbæ nitidæ, scultellis & latis & amplis fercula cuncta simul apponunt. Pani quoq; tenui & lato quotidiano labore decocto, cuiusmodi in veteri instrumento Lagana dici solēt: interdum pulmentaria supponunt. Talibus olim vsus est mensis puer ille nobilis, de cuius & hii se genere iactant, & cuius adhuc ex parte mores obseruant testante Poeta:

Heu mensas consumpsimus inquit Iulus.

Cum autem certatim obsequiis familia tota deseruiat, soli prę ceteris hospes & hospita, semper astando solicite cuncta perlustrant, nec vnquam nisi post plenam omnium refectionem cibos sumunt, vt si quis forte defectus accidere debeat, in ipsos cadat. Demum autem hora soporis instante publico strato, per latera domus in longum, iuncis solum tenuiter insertis, panno quoq; duro & aspero, quem patria parit (qui & vulgari vocabulo *Brychan* dicitur) superposito communiter accumbunt: nec alius eis nocte cultus, quam die, pallio namque tenui, & interula solum omni tempore frigora pellunt: Igne tamen sicut die sic & nocte tota ad pedes accenso, propinquo pariter concubantium calore multum adiuti. Cum autem vel latus inferius thori duritia lassari, vel etiam nimio superius algore frigescere cæpit, ilico ad ignem prosiliunt, de cuius beneficio promptissima vtriusq; incommodi remedia quærunt, & sic ad strata reuertentes alternis vicibus latus vnum frigori, alterum vero duritiæ donant.

Brychan.

De crinium tonsura, dentium cultu, & barba rasura.

CAP. XI.

Crines. TAM mulieribus autem in hac gente, quam etiam maribus ad aures & oculos tonsura rotunda. Mulieres etiam peplo candido & amplo more Parthico in coronam per gradus erecto capita velant.

Dentes

Dentes. Dentes vero in vtroq; sexu præ omni quam vidimus natione propensius curant, quos assidua coruli viridis confricatione, lanei quoq; panni purgatione, tanquã eburneos reddunt, eorundem etiam culturę gratia alimentis abstinent calidis, frigidis autem, tepidis & temperatis semper vtuntur. Barbam viri præter gernoboda solum radere solent. Et hanc non de nouo, sed ab antiquo longisq; retro seculis consuetudinem tenent, sicut ex libro de Gestis Iulii Cæsaris ab ipso conscripto perpendi potest, vbi & hæc verba reperies. *De bell. Gal. lib.*

Barba. Britannorum gens omni parte corporis abrasa præter caput & labrum superius. Solent etiam, vt agiliores fierent, & comis capita nudare, casum Absolonis, quoniam siluas & nemora sæpe percurrunt, vitare volentes: vnde & vsque in hodiernum gens hæc quoque præ gentibus aliis, pilositatem magis abradit. Refert etiam Iulius, quod Britones temporibus illis martio certamine congressuri facies suas nitreo quodam vnguento liniebant, inde & easdem tam luridas habebant & perlucidas, vt vix in earum vultus præsertim sole repercusso, hostes aciem intendere præualuissent.

De ingenii acumine & subtilitate.

CAP. XI.

ITEM ingenii gens subtilis, acuti, cuicunque studio animum applicuerint, venæ diuitis dote præcellunt, totaq; communiter hæc natio præ gentibus aliis occiduo climate degentibus arguta nimis & astuta.

Musica. In musicis instrumentis dulcedine aures deliniunt & demulcent, tanta modulorum celeritate pariter & subtilitate feruntur, tantamque discrepantium sub tam præcipiti digitorum rapacitate consonantiam præstant, quantum, vt breuiter transeam, in tribus nationibus titulo de Musicis instrumentis Hibernica Topographia nostra declarat in hæc verba: Mirum quod in tanta tam præcipiti digitorum rapacitate Musica seruatur proportio, & arte per omnia indemniter crispatos modulos organaque multipliciter intricata, tam suaui velocitate, tam dispari paritate, tam discordi concordia consona redditur, & completur melodia, διατεσσάρων seu διαπέντε chordæ concrepent: semper autem à b molli incipiunt, & in idem redeunt, vt cuncta sub iucundæ sonoritatis dulcedine compleantur. Tam subtiliter modulos intrant & exeunt, sicque sub obtuso grossioris chordæ sonitu gracilium tinnitus licentius ludunt, latentius delectant, lasciuiusque demulcent, vt pars artis maxima videatur artem velare, tanquam *Si lateat prosit*

—— Ferat ars deprensa pudorem.

Hinc accidit, vt ea quæ subtilius intuentibus, & artis arcana acute discutientibus, internas & ineffabiles comparant animi delitias, ea non attendentibus, sed tanquam videndo non videntibus, & audiendo non intelligentibus, aures potius onerent quam delectant, & tanquam confuso, inordinatoq; strepitu inuitis auditoribus fastidia pariant tædiosa. Tribus vtuntur instrumentis, cythara, tibiis, & choro.

Litor. In causis, actionibus, & foro ciuili captando, insinuando, inueniendo, disponendo, refutando & confirmando nullas penitus naturalis Rhetoricæ partes omittunt. *Cantilena.* In cantilenis, rhythmicis, & dictamine tam subtiles inueniuntur, vt miræ & exquisitæ inuentionis lingua propria tam verborum quam sententiarum proferant exornationes. Vnde & Poetas (quos Bardos vocant) ad hoc deputatos in hac natione multos inuenies, iuxta illud poeticum:

Plurima concreti fuderunt carmina Bardi.

Annominatio. Præ cunctis autem Rhetoricis exornationibus Annominatione magis vtuntur, eaq; præcipue specie, quæ primas dictionum literas vel syllabas conuenientia iungit. Adeo igitur hoc verborum ornatu, duæ nationes Angli scil. & Cambri in omni sermone exquisito vtuntur, vt nihil ab his eleganter dictum, nullum nisi rude & agreste censeatur eloquium, si non schematis huius lima plene fuerit expolitum: sicut Britannice in hunc modum:

Digawn duw da y vnic.
Wrth bob crybwyll parawd.

Anglice vero,

God is together gammen & wisedome.

In Latino quoque haud dissimiliter eloquio eandem exornationem frequens est inuenire in hunc modum. Virgilius:

Tales casus Cassandra canebat.

Et illud eiusdem ad Augustum:

Dum dubitet natura marem faceretue puellam,
Natus es o pulcher pene puella puer.

In nullis tamen linguis, quas nouimus, hæc exornatio adeo vt in prioribus duabus est vsitata. Mirum autem, quod Gallica lingua alias tam ornata, hunc verborum ornatum ab aliis tam vsitatum prorsus ignorat. Nec ego tamen id crediderim, quod priores populi duo tam diuersi ab inuicē & aduersi in hoc verborum ornatu ex arte conueniant. Sed potius ex vsu longo, qui quia placuit solum, & facili similium ad similia transitu aures demulcet, per succedentia tempora inoleuit. Sicut Tullius in libro de elocutione, de talibus, qui vsum habent, & non artem, loquitur dicens: Ceteri cum legunt orationes bonas, aut poemata, probant oratores & poetas, neque intelligunt, qualiter commoti probent, eo quod scire non possunt, vbi sit, aut quid sit, quomodo factum sit id, quod eos maxime delectat.

ANNOTATIONES IN Caput XII.

HOC quotidiana docet experientia, quod vel ipsa inuidia negare non potest, veterum Britannorum reliquias, præstantis cuiusdam indolis bonitate, & naturalis ingenii dexteritate ita pollere, vt omnium liberalium scientiarum, & aliarum artium, quæ humanis necessitatibus inseruiunt, reperiantur capacissimi: sed præ aliis studiis, Iuris ciuilis & rerum politicarum cognitione gaudent, & in rebus suæ fidei commissis summa vtuntur diligentia: vnde fit, vt in magnatum negotiis procurandis sæpius adhibeantur.

De symphoniacis eorum cantilenis organicis.

CAP. XIII.

Cantilena.

IN Musico modulamine non vniformiter vt alibi, sed multipliciter, multisque modis & modulis cantilenas emittunt, adeo vt in turba canentium, sicut huic genti mos est, quot videas capita, tot audias carmina discriminaque vocum, varia in vnum denique sub B. mollis dulcedine blanda consonantiam & organicam conuenientia melodiam. In Borealibus quoque maioris Britanniæ partibus trans Humbrum, Eboracique finibus Anglorum populi, qui partes illas inhabitant, simili canendo symphoniaca vtuntur harmonia: binis tamen solummodo tonorum differentiis, & vocum modulando varietatibus, vna inferius submurmurante, altera vero superne demulcente pariter & delectante. Nec arte tantum, sed vsu longæuo, & quasi in naturam mora diutina iam conuerso, hęc vel illa sibi gens hanc specialitatem comparauit. Qui adeo apud vtranq; inualuit, & altas iam radices posuit, vt nihil hic simpliciter, vbi multipliciter, vt apud priores, vel saltem dupliciter vt apud sequentes, melliter proferri consueuerit. Pueris etiam (quod magis admirandum) & fere infantibus cum primum à fletibus in cantus erumpunt) eandem modulationem obseruantibus. Angli vero quoniam nō generaliter omnes sed boreales solum huiusmodi vocum vtuntur modulationibus, credo quod à Dacis & Norwagiensibus, qui partes illas insulæ frequentius occupare, ac diutius obtinere solebant, sicut loquendi affinitatem, sic canendi proprietatem contraxerunt.

De verborum facetia & vrbanitate.

CAP. XIIII.

Facetia & εὐτραπελία.

DE CVRIA vero & familia viri, vt circumstantibus risum moueant, sibiq; loquendo laudem comparent, facetiam in sermone plurimam obseruant, dum vel sales, vel lædoria nunc leui lingua, nunc mordaci sub æquiuocationis vel amphiboliæ nebula, relatione diuersa, transpositione verborum, & traiectione subtiles & dicaces emittunt. Vnde & exempla quędam explanandi gratia subsequenter annecti non superfluum reputaui. Tegengl est nomen prouinciæ apud Venedotiam, cui dominabatur Dauid Oeni filius, quam & quidam frater eius quandoque possederat. Hoc idem & nomen fuit mulieris cuiusdam, quam vterque habuisse dicebatur. Vnde & aliquoddam dictum est iniuriosum, Tegengel habere, cum frater eiusdem ante Tegengel habuerit.

Item cum Ecclesiam Meneuensem prouinciæ princeps Resus Gruffini filius cum suorum multitudine peregrinandi causa aliquando deuotius adiisset, factis oblationi-

lationibus & missarum solemnitate completa, accessit ad eum iuuenis quidam in ipsa Ecclesia, seque filium eius esse publice protestando, & ad pedem ipsius se prosternendo, quatenus eidem rei certitudinem ferri candentis examine probare liceret, cum lachrymis humiliter implorauit. Quo verbo ad familiam & filios eiusdem duos, qui iam exierant extra, delato, subiecit iuuenis quidam: nec mirum, alii enim aurum obrulerunt, alii argentum, hic autem, qui vtroque caruit, quod habuit, obtulit, sc. ferrum, paupertatis incommodum iuueni dicaciter improperans. Cum de domo quadam forti, & quasi inexpugnabili sermo à quibusdam factus fuisset, dixit vnus eorum, vere domus hæc fortis est, quia si in ea esca fuerit, nunquam erit conquisita, ad vtrunque referri potuit, & ad escam & ad domum. Similiter & dominam domus cuiusdam quidam auaritiæ notans, dixit: hoc solum in hospita nostra reprehensibile inuenio, quod parum butyri ex consuetudine sali imponit, cum accessorium rei principali soleat apponi, subtili verborum traiectione, quoniam in quantitate abundare videbatur accessorium, principale constituens. Similia in Macrobio de Saturnalibus, philosophorum & magnorum virorum dicta scripto commendata hæc & huiusmodi multa reperies. Cicero cum Lentulum generum suum exiguæ staturæ hominem longo gladio accinctum vidisset: Quis, inquit, generum meum ad gladium alligauit? Accessorium causa præscripta in principale, conuertēs. Idem, cum Q. Ciceronis fratris imaginem clypeatam cum ingentibus lineamētis vsq; ad pectus ex more pictam vidisset, ait, frater meus dimidius maior est quam totus. Cum soror Fausti mœchum haberet fullonem: Mirum, inquit, sororem meam maculam habere, cum fullonem habeat. Cum Hannibali Antiochus copias bellatorum & armorum ingētes in campis ostenderet, quas bellum facturus populo Romano comparauerat: Putasne, inquit, ô Hannibal, hæc satis esse Romanis? Hannibal imbelles militum eiusdem cohortes eludēs, Plane, inquit, satis esse credo Romanis hęc, etsi auari sint: lepide satis & acerbe respondens. Cum Rex de æstimanda eius præparatione quæreret, ille de præda dixit.

De loquendi audacia & securitate.

CAP. XV.

LOQVENDI audaciam & respondendi fiduciam coram principibus & magnatibus cunctis communiter & minimis in plebe, sicut maioribus in omni negotio natura dedit. Romanos & Francos hanc eandem naturæ dotem habere videmus: non autem Anglos, sicut nec Saxones, à quibus descenderant, nec Germanos. Si enim seruitutem causaris in Anglis, & hunc eis inde defectum assignas: in Saxonibus & Germanis, qui & libertate gaudent, & eodem tamen vitio vexantur, ratio non prouenit. Saxones igitur & Germani à gelida poli regione, cui subiacent, hanc trahunt naturæ gelidítatem. Angli quoque quanquam olim à regione remoti, originali tamen natura tam exteriorem in candore qualitatem quam etiam interiorem illam geliditatis, eadem ex causa liquida s. & gelida complexionis natura proprietatem inseparabiliter tenent. Britones autem è diuerso ex calida & adusta Dardaniæ plaga, quanquam in fines hos temperatos aduecti (quia

Cælum non animum mutant qui trans mare currunt.)

tam exterius fuscum illum cognatumque terræ colorem, quam etiam naturalem interius ex adusto humore calorem, vnde securitas oritur, originaliter trahunt. Tres etenim populi, Romani Ænea duce, Franci Antenore, Britones Bruto, post Troianum excidium reliquiæ Danaum ab Asia in Europam varias ad partes profugerunt. Tribus igitur his nationibus hinc animositas, hinc nobilitas, & tanta generositatis antiquitas, perspicacis ingenii subtilitas, & loquendi securitas. Inter has autem gentes, quæ Troiani reliquiæ sunt excidii, soli Britones, quia (vt videtur) multis post vastationem & euersionem patriæ annorum curriculis in Græcia detenti, tardius in occiduos hos Europæ fines aduecti sunt, & primæua gentis suæ vocabula, & originalis linguæ proprietatem abundātius retinuerunt. Inuenies etenim in his hæc nomina, Oenus, Resus, Æneas, Hector, Achilles. Heliodorus, Theodorus, Aiax, Euander, Vlixes, Anianus, Elisa, Guendolena, & alia multa in hunc modum antiquitatem redolentia. Notandum etiam, quod verba linguæ Britannicæ omnia fere vel Græco conueniunt vel Latino. Græci ὕδωρ aquam vocant, Britones dour, Salem ἅλ, Britones Halen, ὄνομα eno, πέντε δέκα pump, dec. Item Latini frenum dicunt, & tripodem gladium & loricam Britones, Froyn, trepet, cledhyf & lhuric, vnico vnic, cane can, belua beleu.

Romani, Franci & Britanni à Troianis descendunt.

Nomina Britannorum Troianā antiquitatem redolentia.

Britannica vocabula à Græcis & Romanis accepta.

ANNOTATIONES IN Capur XV.

LINGVÆ *Britannicæ vocabula pauciora à Græcis, infinita autem à Latinis recepta sunt vt:*

Anuodh *inuitus.*
Aradr *aratrum.*
Ariant *argentum.*
Arueu *arma.*
Aur *aurum.*
Awr *hora.*
Bacl *baculus.*
Bendith *benedictio,*
Ber *veru.*
Cader *cathedra.*
Calch *calx.*
Canwylh *candela.*
Car *carrus.*
Carw *ceruus.*
Caſw *caſeus.*
Celh *cella.*
Cely *celare.*
Ciſt *ciſta.*
Coch *coccineum.*
Corn *cornu.*
Cuyr *cera.*
Cybydh *cupidus.*
Cybydhdra *cupiditas.*
Cylhelh *cultellus.*
Dant *dens.*
Die *dies.*
Dilyw *diluuium.*
Dyſc *diſciplina.*
Dyſcibl *diſcipulus.*
Eccleys *eccleſia.*
Feneſter *feneſtra.*
Feſt *feſtinanter.*
Feſta *feſtina.*
Fos *foſſa.*
Fyrf *forma.*
Gwal *vallum.*
Glud *gluten.*
Gwenwyn *venenum.*
Gwiber *vipera.*
Gwyder *vitrum.*
Gwyrdh *viride.*
Lhavurys *laborioſus.*
Lheo *leo.*
Lhin *linum, item linea.*
Lhuric *lorica.*
Lhyuer *liber.*
Magwyr *maceria.*
Malais *malitia.*
Marw *mori.*
Mawr *magnus.*
Medheginiaeth *medicina.*
Medhic *medicus.*
Mêl *mel.*
Melhtith *maledictio.*
Melhtithio *maledicere.*
Melhtigedic *maledictus.*
Membrwn *membrana.*
Menyber *manubrium.*
Milwr *miles.*
Milwriaw *militare.*
Moes *mos.*
Monwent *monumentum.*
Môr *mare.*
Mur *murus.*
Mynyth *mons.*
Nos *nox.*
Orie *hora.*
Orioc *horarius.*
Pared *paries.*
Pawl *palus.*
Pont *pons.*
Porth *porta.*
Piſc *piſcis.*
Scriuen *ſcriptura.*
Scryueny *ſcribere.*
Sych *ſiccus.*
Stabl *ſtabulum.*
Tarw *taurus.*
Tembl *templum.*
Tir *terra.*
Tyner *tener.*
Tyſt *teſtis.*
Tyſtiolaeth *teſtificatio.*
Tyſtholaethy *teſtificare.*
Yſcal *ſcala.*
Yſcol *ſchola.*
Yſcolhaic *ſcholaſticus.*
Yſbryd *ſpiritus.*

Atq; ſexcenta alia trita & vulgaria quidem illa, quæ non recens nata ſunt, ſed ante 1000. ann. elapſos in vſu recepta, & apud imperitum vulgus vſq; in hodiernum diem communiter vſurpata.

De diuinatoribus in hac gente, & quaſi arreptitiis.

CAP. XVI.

Awenydhyon. SVNT & in hoc Cambriæ populo, quod alibi non reperies, viri nonnulli, quos *Awenydhyon* vocant, quaſi mente ductos. Hi ſuper aliquo conſulti ambiguo, ſtatim frementes ſpiritu quaſi extra ſe rapiuntur, & tanquã arreptitii fiunt. Nec in cõtinenti tamen quod deſideratur ediſſerunt: ſed per ambages multas inter varios, quibus effluunt

effluunt sermones nugatorios magis & vanos quam sibi cohærentes, sed omnes tamen ornatos, in aliquo demum verbi diuerticulo, qui responsum solerter obseruat, quod petit accipiet enucleatum: & sic denique de hac extasi tanquam à somno graui ab aliis excitantur, & quasi per violentiam quandam ad se reuerti compelluntur. Vbi & duo notanda reperies, quia post responsum nisi violenter excitati & reuocati ab eiusmodi quasi furore reuerti non solent, & quod in se reuersi nihil horum omnium, quæ ab eis interim prolata sunt, ad memoriam reuocabunt. Vnde etsi forte super hoc iterum vel alio consulti, dicere debeant aliis omnino verbis & alienis enuntiabunt. Forsan sicut per phanaticos & energumenos spiritus interdum loquuntur tãquam ignaros. Solent autem eis hæc dona plerunque in somnis per visiones infundi. Quibusdam enim videtur, quod eis vel lac dulce, vel mel ori infundatur. Aliis etiam, quod eis schedula inscripta ori imponatur: & statim à somno erecti se gratiam hanc suscepisse publice profitentur.

Tale est illud Esdræ de se scribentis, Dixit Dominus mihi: Aperios tuum: & aperui os meum, & ecce calix plenus aqua, cuius color similis igni: & cum bibissem, eructauit cor meum intellectum, & in pectus meum introiuit sapientia. Faciunt autem inter vaticinia inuocationes ad Deum viuum & verum & ad sanctam Trinitatem, vt peccatorum meritis à veri inuestigatione non impediantur. In aliis autem nationibus, quam hac Britannica, sicut & olim Troiana, de qua descẽdunt, prophetas huiusmodi rato reperies. Calcas etenim & Cassandra apud Ilion, nobilis illius obsidionis tempore vaticinii spiritum habentes, vrbis excidium aperte prædixerunt. Vnde & Helenus Priami filius, qui archiflamen eorum erat, propter vaticiniorum libros, quos habebat, tam Calcantis, quam & aliorum longe ante super patriæ destructione, primo statim ad Græcos vna cum Calcante se transtulit anno, à quibus & egregie postmodum in Græcia remuneratus est. Cassandra vero puella Priami Regis filia, quotidie vrbis euersionem cauebat, nec ei tamen ob superbiam Troianorum nimiam, & præsumptionem fides habebatur. Nocte quoque qua vrbs prodita fuit, proditionem ipsam & modum prodendi manifeste præcecinit. Vnde Virgilius: *Prophetæ quidā infideles, vt præcedentibus apparet.*

——Tales casus Cassandra canebat.

Sicut & olim, stante adhuc Britonum regno, gentis excidium, & tam Saxonum primo, quam etiam Normannorum post aduentum, Merlinus vterque tam Calidonius, quam Ambrosius fertur vaticinando declarasse. Illud quoque, quod de talibus A. Gellius refert, hic interserere dignum duxi. Quo die C. Cæsar & Cn. Pompeius, per ciuile bellum collatis signis in Thessalia conflixerunt, in Transpadana Italia memoratu digna res accidit. Sacerdos namque Cornelius, & loco nobilis, & sacerdotii religione venerandus, & vitæ castitate sanctus: repente, mota mente, Cæsarem vicisse proclamauit, pugnæque dies & exitus omnis, pugnandi reciprocationes, & ipsa duorum exercituum conflictatio eius vaticinantis motu atque verbis repræsentata est. Si spiritu proferantur huiusmodi, scrupulosius lector inquiras. Non dico Pythonico, non dæmoniaco, verum quia sicut solius Dei proprium est scire futura, sic & futurorum scientiam dare, spiritu scientiæ desuper & gratia dato. Diuisiones quippe gratiarum sunt, vt ait Apostolus, vnus autem atque idem spiritus. Vnde Petrus in Epistola secunda, non voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed spiritu sancto inspirati locuti sunt homines. Ad idem facit illud in Daniele, quod Chaldæi Regi Nabuchodonosor super somnii sui interpretatione, quam ab ipsis extorquere volebat, responderunt: Non est, inquiunt, homo super terram, qui sermonem tuũ, Rex, possit implere: sed neque Regum quisquam magnus & potens verbum huiusmodi sciscitatur ab omni ariolo, & mago, & Chaldæo, sermo enim, quem tu Rex quæris, grauis est, nec reperietur quisquam qui indicet illum in conspectu Regis, exceptis diis, quorum non est cum hominibus conuersatio. Super eundem locum Hieronymus: Confitentur arioli, & omnis scientia secularis, præscientiam futurorum solius Dei esse, non hominum, vnde probatur, prophetas spiritu Dei locutos, qui dixerunt futura. Ad hoc autem, quod obiiciunt quidam, si spiritu Dei ducerentur, quandoque permitterent. Hæc dicit dominus Deus, vel aliquid in hunc modum more prophetico, & quia talis prophetandi modus in Merlino non reperitur, eum potius Pythonico spiritu locutum esse pleriique coniectant. Et quia etiam de sanctitate ipsius vel deuotione, quamque fidelis fuerit minime legitur. Ad quæ respondeo, quod non solum sanctis, sed infidelibus interdum & gentilibus: sicut Baalæ & Sibyllæ, & etiam malis, vt Cayphæ, sicut & Beleæ prophetiæ spiritus datus est. Vnde Origen. super Numer. Ne miretis,

Cornelius sacerdos.

Vide sup. pa. 826.

Quo spiritu prophetauerit ex Giraldi historia apparet.

retis, cum quem diximus ſcribas & phariſęos & doctores populi ſignificare Iudęos de Chriſto prophetare, Caiphas enim ait: Expedit nobis, vt vnus moriatur homo pro populo. Sed, inquit, quia erat pontifex anni illius, prophetauit. Nemo ergo extollatur, ſi prophetet, ſi pręſcientiā mereatur, quia ꝓphetiæ deſtruentur, ceſſabunt linguę, ſcientia deſtruetur: permanet autem fides, ſpes, charitas: maior enim eſt charitas, quæ ſola nunquam cadit. Et non ſolum prophetizabant, ſed virtutes & ſigna mali quandoque faciebant, quod plerique non poterant. Sicut Iohannes Baptiſta, qui tantus erat, ſigna non fecit, ſicut Iohan. Euangeliſta teſtatur dicens: Et multi venerunt ad Ieſum, & dicebant, quia Ioannes quidem ſignum fecit nullum, &c. De matre quoq; Domini nō legitur quod aliquid fecerit. De filiis etiam Scheuæ legimus in Actis Apoſt. quod in nomine Ieſu, quem Paulus pręd icabat, dæmonia eiecerunt: vnde in Matth. & Luca reperies: Multi dicent in illa die mihi, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dęmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? & tunc confitebor illis, quia nunquā noui vos. Et alibi, reſpondens autē Ioannes dixit, Magiſter vidimus quendam in nomine tuo dæmonia eiicientē, & prohibuimus eum, quia non ſequitur nobiſcum. Ieſus autē ait: nolite prohibere eum, nemo eſt qui faciat virtutem in nomine meo, & poſſit cito male loqui de me. Qui enim non eſt aduerſus nos, pro nobis eſt. Item Alexander Macedo gentilis montes Caſpios tranſtulit, & decem tribus intra eorundem promontoria, vbi vſq; in hodiernum reſident, & vſq; in aduentū Eliæ & Henoc reſidebunt, miraculoſe concluſit. Merlini itaq; prophetiam legimus, ſanctitatem eius vel miracula non legimus. Obiiciunt, & quia prophetiæ non extra ſe fiebant, quando prophetabant, ſicut de Merlino Siluestri legitur, quod amens factus prophetabat: & de his ſimiliter quaſi arreptitius, de quibus hic locuti ſumus. Sed alii per ſomnia, viſiones & ænigmata, vt Ezechiel & Daniel: alii per facta & dicta, vt Noe in Archæ fabricatione Eccleſiam; Abraham in filii immolatione, Chriſti paſſionem; Moyſes dicens ſuſcitabit vobis Deus prophetam de fratrib. veſtris, hunc audite, Chriſtum ſignificauit. Alii excellentiori quodam modo per internam ſpiritus ſancti inſpirationem ac reuelationem, vt Dauid, quibus id ſolum, quod in libro Regum 1. de Saule legitur Dauid perſequente, reſpondeo, Quia cum accepiſſet Saul Dauid in Naioth (qui eſt collis in Ramatha) vbi erat cuneus prophetarum, tranſfugiſſe, miſit lictores in Naioth, vt raperent Dauid, qui cum vidiſſent prophetas & Samuelem ſtantem ſuper eos, factus eſt illis ſpiritus Domini, & prophetabant, miſitq; ſecundos & tertios nuntios, qui & ipſi prophetauerunt. Et iratus Saul abiit poſt eos, & antequam veniret in Naioth ingrediens prophetabat, & quaſi amens factus & exutus veſte regia, tota die & nocte canebat cum ceteris, Dauid & Samuele clam videntibus: nec mirum, ſi illi, qui ſpiritum Domini datamq; deſuper gratiam tantam ſubito ſuſcipiunt, à terrenæ mentis interim ſtatu alienari videantur.

De generoſitatis amore, & genealogia longe retenta.

Cap. XVII.

GENEROSITATEM vero, & generis nobilitatem præ rebus omnibus magis appetunt. Vnde & generoſa coniugia plus longe cupiunt quam ſumptuoſa vel opima. Genealogiam quoque generis ſui etiam de populo quilibet obſeruat, & non ſolum auos, atauos, ſed vſque ad ſextam vel ſeptimam, & vltra procul generationem memoriter & prompte genus enarrat in hunc modum, Reſus filius Gruffini, filii Reſi, filii Theodori, filii Æneæ, filii Oeni, filii Hoeli, filii Cadelli, filii Roderici Magni, & ſic deinceps.

Genus itaq; ſuper omnia diligunt, & damna ſanguinis atq; dedecoris acriter vlciſcuntur. Vindicis enim animi ſunt & iræ cruentę, nec ſolum nouas & recētes iniurias, verum etiam veteres & antiquas velut inſtantes vindicare parati. Non vrbe, non vico, non caſtris cohabitant, ſed quaſi ſolitarii ſiluis inhærent: in quarum eiuſdem margine non palatia magna nec ſumptuoſas & ſuperfluas lapidum cementique ſtructuras in altum erigere, verum tecta viminea, vſibus annuis ſufficientia, modico tam labore quam ſumptu, connectere mos eſt. Non pometis vtuntur, non hortis, vtrorumque tamen fructibus eis aliunde porrectis, libenter veſci ſolent. Agris igitur plurimum vtuntur paſcuis, parum cultis, floridis parce, conſitis parciſſime Boues autem ad aratra vel plauſtra binos quidam iungunt rarius, ſed quaternos frequentius, ſtimulatore præambulo, ſed retrogrado: quem & pericula plerunque dum tauri iuga detractant retro cadendo contingit experiri. Falcibus quoque

minus

minus vtuntur ad metendum: plus autem & expeditius ferro quodam modico in cultelli modum formato, baculis binis ad capita laxe & flexibiliter catenato: sed quoniam segnius irritant animos demissa per aures, quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus, melius videndo quam audiendo modum attendes. Sunt & his nauiculæ ad piscādum seu flumina transnauigandum viminiæ, non oblongæ, non rostratæ sed quasi rotundæ, vel potius in triangulum formatæ, vndique coriis animalium crudis intus & extra contectæ. Cum autem nauiculam salmo iniectus cauda fortiter percusserit, non absque periculo plerumque vecturam pariter & vectorem euertit. Nauiculas istas piscatores patriæ ritu eundo & redeundo humeris portant, vnde & famosus ille Fabulator Bledhercus, qui tempora nostra paulo præuenit, super hoc casu sic ænigmatice proloqui consueuerat. Sunt apud nos gentes quæ cum ad prędandum deproperent, equos humeris impositos vsque ad prędam ipsam portant, ad prædam vero capiendam equis insiliunt, atque capta statim equos humeris iterum iniectos, domum redeundo reportant.

De antiqua fidei fundatione, Christianitatis amore & deuotione.

CAP. XVIII.

PRÆTEREA olim longeque ante excidium Britannicum, quia per annos circiter ducentos per Faganum & Damianum ad petitionem Lucii Regis ab Eleutherio Papa in insulam transmissos, in fide fundati sunt & solidati. Vnde & à tempore quo *Religio.* Germanus Altisiodorensis & Lupus Trecensis propter corruptionem quæ Paganorum Saxonum irruptionibus iam irrepserat, & præcipue ad expellendam hæresin Pelagianam in insulam missi sunt, nihil hæreticum, nihil recte fidei contrarium senfere. Ab eorundem quoque doctrina hæc, vt fertur, vsque in hodiernum documenta teuuerunt. De quolibet pane apposito primum fractionis angulum pauperibus *Cerimonia.* donant. Terni quoque in Trinitatis memoriam ad prandium sedent. Viro cuilibet religioso monacho vel clerico, vel cuicunque religionis habitum præferenti, statim proiectis armis cernuo capite benedictionem petunt. Episcopalem vero confirmationem & chrismatis (qua gratia spiritus datur) inunctionem, præ alia gente totus populus magnopere petit. Omnium quoque rerum quas possident, animalium, pecorum, & pecudum interdum decimas donant, quando videlicet vel vxores sibi maritali copula iungunt, vel peregrinationis iter arripiunt, aut quamlibet vitæ suæ, ecclesiæ consilio, correctionem assumunt. Hanc autem rerum suarum partitionem decimam *Decima magna.* magnam vocant, cuius duas partes ecclesiæ suæ baptismali, tertiam vero episcopo diocesano dare solent. Præ omni autem peregrino labore, Romam peregre libentius *Superstitiones.* eundo, deuotis mentibus Apostolorum limina propensius adorant. Ecclesiis autem *Peregrinationes.* & ecclesiasticis viris, sanctorum quoque reliquiis, & campanis baiulis, libris textis & cruci, deuotam reuerentiam exhibere, longeque magis quam vllam gentem his omnibus honorem deferre videmus: vnde & ecclesiæ istorum longe maiorem quam alibi pacem habent. Non etenim in cœmiteriis solum, verumetiam extra procul per metas & fossas vlteriores ab episcopis causa pacis impositas & constitutas, animalibus ad pascua pax seruatur. Ecclesiæ vero maiores quibus maiorem antiquitas reuerentiam exhibuit, quatenus armenta mane ad pascua exire & vesperi redire possunt, pacem præbent. Vnde si cum Principe capitales quis inimicitias incurrerit, si ecclesiæ refugium quæsierit, eadem sibi & suis pace gaudebit: adeo vt hac immunitatis indemnitate, longe Canonum indulgentiam excedente, (qui corpori solum & membris tali in casu salutem præstant) multi abutentes, audacius ob hanc impunitatem hostiliter excedunt, & ab his etiam refugii locis, tam patriam vndique totam quam principem ipsum grauiter infestando molestant. Heremitas & Anachoritas abstinentiæ maioris magisque spirituales alibi non videas. Gens etenim hæc omni vehemens est intentione. Vnde & *Sicut malis nusquam peiores, sic bonis meliores non reperies.*

Fœlix itaque gens & fortunata, Gens vere, vtraque forte beata, Si *Prælatos* haberent bonos & *Pastores*, vnoque gauderent *Principe* & illo bono.

ANNOTATIONES IN Caput XVIII.

DVÆ *res, teste Giraldo, Remp. fœlicem & fortunatam reddunt; quarum altera in vnius boni principis moderata gubernatione consistit: altera in fidelis diligentisque pastoris sana doctrina & disciplina salubri. Priorē nobis his nostris diebus largita est Dei clemētia vt videremus ipsi: Cambria enim*

contendant. Hi & superiores tanta inter se contentione decertant, vt interdum tanquam pro aris & focis acerrime digladientur: dum hi Britannicas fabulas defendere, illi cornicum oculos configere nitantur. Quos omnes, si sibi constare velint, & melioris cuiusdam naturæ bonitate allecti aliquando non mitescant: non ad historiæ veritatem inuestigandam, sed ad propugnaculi cuiusdam obsessi possessionem, à violento hostium impetu defendendam, vbi pertinax & accurata defensio & non deliberatæ rationis consideratio requiritur, adhibendos atque amandandos esse sentiebam. Huius autem restaurandæ atque restituendæ historiæ tractationem prudentibus & moderatis viris, qui & suæ sententiæ rationem reddere, & captiosas aduersariorum ratiocinationes dissoluere, & veritatem perspicere atque retinere possint, committendam esse dicebam. Addidi præterea quædam in hac historia mihi non probari, non solum quia Græcanicam vanitatem sapiunt, sed etiam quia vltra Historiæ fidem scripta esse videntur: vt sunt, stupendæ transformationes, prodigiosa miracula, & omnia Merlini aliorumque incerta vaticinia, atque nonnulla alia, quæ quanquam historico more tradantur, in quibusdam tamen libris Britannice scriptis non habentur; ita vt ab interprete addita esse videri possint: quibus detractis facilem & expeditam fore reconciliationem affirmaui. Nam quod reliquum est difficultatis, vel in ipsis Reipublicæ gubernatoribus distinguendis: vel in rerum gestarum relationibus: vel in topicorum nominum intelligentia haud multum esse dicebam.

Et primum quod ad rectores attinet, sic sentiebam: Hanc nimirum Insulam à tempore Dunuallonis Molmutii, in plures principatus semper fuisse distributam, & à pluribus Regulis supremam & mandandi & iudicandi auctoritatem in suis prouinciis obtinentibus, fuisse gubernatam, vt ex Cæsaris, Taciti, Dionis, & Suetonii, & aliorum scriptis videre licet.

Præterea certum est, vel hac, quam habemus historia testante, Loegriam, Albaniam, Cornubiam, Demetiam, Venedotiam, Deiram & Berniciam suos fere semper habuisse regulos: qui etsi sæpenumero se mutuo bello infestabant: in communi tamen patriæ periculo, ad violentum externi hostis impetum propulsandum, semper vnum aliquem ipsorum supremum belli ducem & Imperatorem (quoties vrgebat necessitas) constituere solebant: cuius mandato cuncta gerebant. Fieri itaque posse affirmabam, vt plures auctores diuersorum regum, (qui in variis insulæ partibus eodem tempore præfuerunt) in suis scriptis mentionem faciant, qui eam ob causam, non sunt putandi sibi inuicem contradicere, quod hic vnum, ille alium Britanniæ Regem fuisse scripserit, præsertim cum plures simul extiterint. In personarum etiam nominibus cauendum esse monui, ne diuersa nomina eidem personæ accommodata fuerint; quæ non animaduersa magnam confusionem & insignes errores facile inducunt. Nam apud Britannos (sicuti etiam apud Romanos) ex insigni aliqua qualitate vel deformitate corporis, nomina imponere consuetum fuit, vt Elidor War *Helidorus Pius*, Vther Pendragon, Edoal Ywrch *Edoualdus Hinnulus*, Gwilym Goch *Gulielmus Rufus*, & huiusmodi.

In relationibus rerum gestarum, notandam atque obseruandam esse dixi, in singulis auctoribus erga suos ciues, aut eos quorum res gestas suis scriptis ornare student, affectatam quandam animi propensionem, qua & commissorum ab illis laudem pluribus extollunt, & admissorum turpitudinem aut omnino diluere, aut certe eleuare nituntur.

Hoc morbo plerique omnes scriptores laborant, à quo Cæsar ipse in rerum à se in hac insula gestarum relatione non erat immunis, vt ex Lucano, Tacito, Dione & Plutarcho satis manifestum est. Idem etiam in Tito Liuio notat Augustinus. In rebus igitur dubiis cohibendam esse assensionem, atque rerum circumstantias prudenter esse perpendendas putabam: & eius demum auctoris sententiæ magis inclinandum, cuius fides nobis cognita & perspecta magis est, prout res ipsa quæ narratur, veresimilis vel non veresimilis videretur. Sed illud inprimis tenendum nobis esse statuebam, vt ad veritatem indagandam animum adferamus liberum, ab omni præiudicata opinione & affectata in alterutram partem inclinatione penitus alienum.

In propriis populorum, regionum, ciuitatum, fluuiorum, montium, & aliarum rerum nomenclaturis, magnam à nobis adhibendam esse curam contendebam, vt intelligamus, qua ratione primo nomen impositum sit: à quo idiomate defluxerit: num idem nomen Britannicum & Romanum sit, an aliud Britannicum aliud

aliud Romanum reperiatur: num antiquum nomen hodie manet: & alia huiuſmodi. Quam ad rem, tam Romanæ Britannicæque conſuetudinis quam antiqui ſermonis Britannici cognitionem & intelligentiam neceſſariam eſſe indicabam. Nam Romanos ſcriptores vocabula Britannica ad Latini ſermonis formam traduxiſſe aiebam, & Britannos è conuerſo Romana vocabula fœde deformaſſe, eaque corruptiſſime & ſcripſiſſe & protuliſſe certum eſt: adeo vt ſine illarum rerum cognitione, haud facile hæc intelligi, multo minus antiquæ ſuæ integritati reſtitui & reconciliari poſſe arbitrabar. Quæ tamen omnia (illis obſeruatis) diligentibus & accuratis antiquitatis inueſtigatoribus, acri & prudenti iudicio prędítis facillima eſſe affirmabam.

Atque hæc fere ſunt omnia, quæ eo tempore in medium proferebam. Quę tu, pro tua prudentia, quam negotiis pertractandis, notandis exemplis, & cognoſcenda antiquitate, ſummam tibi comparaſti, methodo conformans meliori, facile emendabis: Qua in re tuum (in abſentia Lambardi noſtri) non conſilium ſolũ, ſed & auxilium peto: vt tu videlicet qui non tantum varia atque multiplici excellentis doctrinę cognitione, verumetiam perſpicacis ingenii dexteritate polles, in antiqua huius Inſulæ hiſtoria reſtituenda opem ferre non graueris.

ADDENDA.

IN Epiſtola pręfixa Pon. Virunnio, linea 16. poſt illa verba, *Dion Baſſius & alii.* hæc addenda ſunt. *De Cymbelino legitur apud Dionem lib. 60. Cuius duo filij, Cataratacus & Togodumnus* (vt ibi habetur) *ab A. Plautio victi atque fugati perhibentur.*

F I N I S.

INDEX

INDEX VERBORVM ET RERVM IN OPERE HOC TOTO PRÆCIPVE MEMORABILIVM: VBI NVMERVS PRIOR, PAGINAM; POSTERIOR, VERSICVLUM NOTAT.

A

Almeth-

Crux

E.

Fal-

Fortitu-

Her-

L

Intentum

Proce-

Refluxus

Sub[illegible]n-

Wellia

FINIS.

